

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Jest to cyfrowa wersja książki, która przez pokolenia przechowywana była na bibliotecznych półkach, zanim została troskliwie zeskanowana przez Google w ramach projektu światowej biblioteki sieciowej.

Prawa autorskie do niej zdały już wygasnąć i książka stała się częścią powszechnego dziedzictwa. Książka należąca do powszechnego dziedzictwa to książka nigdy nie objęta prawami autorskimi lub do której prawa te wygasły. Zaliczenie książki do powszechnego dziedzictwa zależy od kraju. Książki należące do powszechnego dziedzictwa to nasze wrota do przeszłości. Stanowią nieoceniony dorobek historyczny i kulturowy oraz źródło cennej wiedzy.

Uwagi, notatki i inne zapisy na marginesach, obecne w oryginalnym wolumenie, znajdują się również w tym pliku – przypominając długą podróż tej książki od wydawcy do biblioteki, a wreszcie do Ciebie.

Zasady użytkowania

Google szczeni się współpracą z bibliotekami w ramach projektu digitalizacji materiałów będących powszechnym dziedzictwem oraz ich upubliczniania. Książki będące takim dziedzictwem stanowią własność publiczną, a my po prostu staramy się je zachować dla przyszłych pokoleń. Niemniej jednak, prace takie są kosztowne. W związku z tym, aby nadal móc dostarczać te materiały, podjęliśmy środki, takie jak np. ograniczenia techniczne zapobiegające automatyzacji zapytań po to, aby zapobiegać nadużyciom ze strony podmiotów komercyjnych.

Prosimy również o:

- Wykorzystywanie tych plików jedynie w celach niekomercyjnych
Google Book Search to usługa przeznaczona dla osób prywatnych, prosimy o korzystanie z tych plików jedynie w niekomercyjnych celach prywatnych.
- Nieautomatyzowanie zapytań
Prosimy o niewysyłanie zautomatyzowanych zapytań jakiegokolwiek rodzaju do systemu Google. W przypadku prowadzenia badań nad tłumaczeniami maszynowymi, optycznym rozpoznawaniem znaków lub innymi dziedzinami, w których przydatny jest dostęp do dużych ilości tekstu, prosimy o kontakt z nami. Zachęcamy do korzystania z materiałów będących powszechnym dziedzictwem do takich celów. Możemy być w tym pomocni.
- Zachowywanie przypisań
Znak wodny "Google" w każdym pliku jest niezbędny do informowania o tym projekcie i ułatwiania znajdowania dodatkowych materiałów za pośrednictwem Google Book Search. Prosimy go nie usuwać.
- Przestrzeganie prawa
W każdym przypadku użytkownik ponosi odpowiedzialność za zgodność swoich działań z prawem. Nie wolno przyjmować, że skoro dana książka została uznana za część powszechnego dziedzictwa w Stanach Zjednoczonych, to dzieło to jest w ten sam sposób traktowane w innych krajach. Ochrona praw autorskich do danej książki zależy od przepisów poszczególnych krajów, a my nie możemy ręczyć, czy dany sposób użytkowania którejkolwiek książki jest dozwolony. Prosimy nie przyjmować, że dostępność jakiegokolwiek książki w Google Book Search oznacza, że można jej używać w dowolny sposób, w każdym miejscu świata. Kary za naruszenie praw autorskich mogą być bardzo dotkliwe.

Informacje o usłudze Google Book Search

Misją Google jest uporządkowanie światowych zasobów informacji, aby stały się powszechnie dostępne i użyteczne. Google Book Search ułatwia czytelnikom znajdowanie książek z całego świata, a autorom i wydawcom dotarcie do nowych czytelników. Cały tekst tej książki można przeszukiwać w internecie pod adresem <http://books.google.com/>

14.c.4

Taylor Institution.

1861

Vet PG6623.1807(1)

Confined

10
Linde

1911

S Ł O W N I K
J E Z Y K A P O L S K I E G O ,

P R Z E Z

M. SAMUELA BOGUMIŁA LINDE

FIL. DOKT. CZŁONKA NAYWYŻSZEJ IZBY EDUKACYI PUBLICZNEJ, REKTORA LICEUM WARSZAWSKIEGO,

CZŁONKA TOWARZYSTWA PRZYJACIOŁ NAUK.

T O M I . C Z Ę Ś Ć I .

A . - F .

W W A R S Z A W I E

W D R U K A R N I X X . P I A R Ó W 1807.

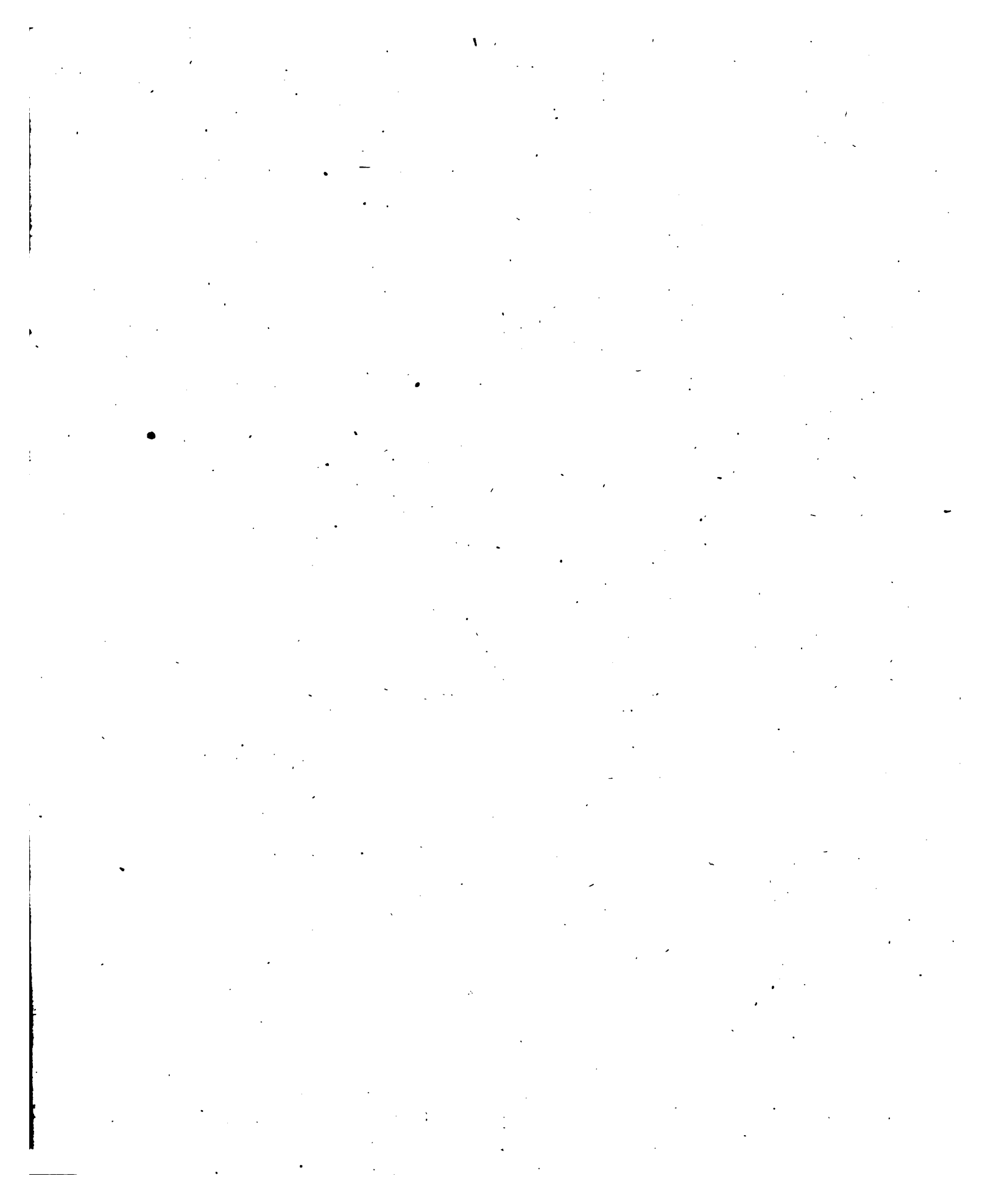
JASNIE OSWIECONEMU KSIĄŻĘCIU

A D A M O W I

C Z A R T O R Y S K I E M U .

**GENERAŁOWI ZIEM PODOLSKICH, CESARSKO-KROLEWSKIEMU
FELDMARZAŁKOWI.**

tu dzieć

JASNIE WIELMOŻNEMU

JOZEFOWI MAXYMILIANOWI

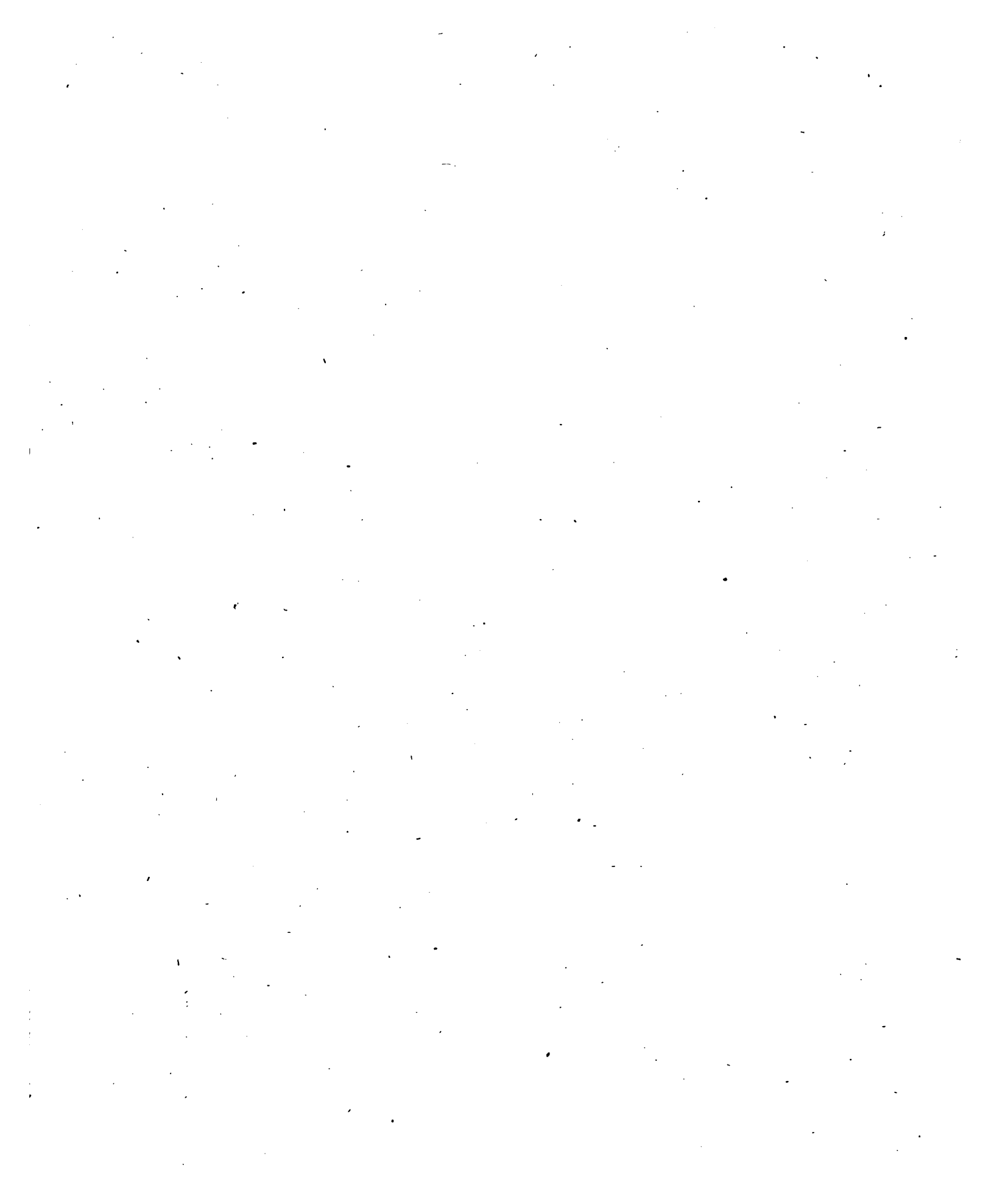
z T E C Z Y N A

HRABIEMU

OSSOLINSKIEMU,

DZIEDZICOWI WOLI MIELICKIEY, ZGORSKA it.d.

W GALICYI WSCHODNIEY.

L bezprzykładną śmiałością považam się Słownik mój języka Polskiego zaszczycić razem dwoma imionami, w kraju i za granicą światnemi, w narodowej literaturze celnemi, względem języka krajowego wielce zasłużonemi. Śmiałość tę moję wymawia wdzięczność iak iednemu, tak i drugiemu, w tym stopniu należąca się odemnie, iż nie mogłem wyłącznie pićrwszemu tu iey przed Publicznością wynurzać, abym nieuchybił drugiemu.

Idym na końcu roku 1794go, znalazłszy schronienie w domu JW. Hrabiego w Wiedniu, do roboty Słownika tego, w Lipsku ieszcze zaczęty, w Warszawie tokolwiek dalej posunięty, na nowo się zabierał, JW. Hrabia nie tylko że w przedsięwzięciu tém moiém mnie utwierdził, że czas zbywający mi od zatrudnień bibliotecznych na tę pracę wolny zostawił, lecz i sam się przykładał, tak kosztem, iak osobistym trudem, aby zgromadzić potrzebne do tego celu, a rozproszone po kraju, szczątki literatury Polskiej w jeden zbiór, składający w Wiedniu liczną Jego, a w nayrzadsze dzieła obfitującą bibliotekę oyczystą. Tak Jego zachęceniem pobudzony, radą Jego wsparty, gdy postępowałem w tój pracy, szczęście zdarzyło mi i drugie wsparcie w Osobie, zawsze o nauki gorliwego Jaśnie Oświeconego Xiążęcia Jegomości. Nie tylko on przez kilkoletni przeciąg czasu, łaskawiełożyć raczył

koszta na utrzymywanie do mojej roboty pomocnika w pisaniu; lecz nieprzerwaną do tego czasu literacką korespondencją zaszczycając autora, z bogactw dzieła to wiadomościami, objaśnieniami, wyluszczeniami, któreby mnie były zewsząd inąd chybiły, zwłaszcza co do języków wschodnich. Nakoniec gdy już miało przyjsź do obmyślenia kosztów druku, prawie połowę wydatku, jaki w ten czas obrachowano, tenże Jaśnie Oświecony Xiążę Jmć sam iak najlaskawiej zastąpić raczył.

Po tём wierném, prawdziwém a prostém wyluszczeniu tego, co się ode mnie dwóm tym świetnym Imionom należy, mam się za usprawiedliwionego z śmiałości mojej w przypisaniu obudwom dzieła moiego.

z Warszawy, w Miesiącu Grudniu 1807.

L I N D E.

IMIONA OSÓB,

Które nadzwyczajnym wsparciem dzieło to łaskawie
zaszczycić raczyły:

Najjaśniejszy Imperator wszech Rossyy.

Najjaśniejszy Król Pruski.

Jaśnie Oświecony Xiążę General Adam Czartoryski.

Jaśnie Wielmożny Ordynat Hrabia Zamoyski.

Jaśnie Wielmożny Józef z Tęczyna Hrabia Ossoliński.

Jaśnie Wielmożna Marcella z Bielskich Hrabina Worcellowa.

Jaśnie Wielmożny X. Biskup Wileński Kossakowski.

Jaśnie Wielmożny Alexander Hrabia Pociy.

Imiona osób, które skutecznym zbieraniem prenumeraty
dzieło to wspierały.

JW. z Stadnickich Hrabina Małachowska.

JW. z Kwileckich Hrabina Węgorszeńska Generałowa.

JW. Starościna Kwilecka.

JW. Klemens Hrabia Kwilecki.

JW. Michał Kochanowski Prezes Izby Adm.

JW. Alexander Linowski.

JW. Antoni Gliszczyński.

JW. Kossakowski Biskup Wil.

JX. Kan. Koźmian Proboszcz Markuszowski.

JX. Madaliński.

JP. Tomasz Maruszewski.

JW. Alexy Hr. Dębowski.

JX. Linde Kaznodzieja w Gdańsku.

JP. Konsyliarz Jonas.

JP. Skowroński Sekr. J. O. X. G. Czartoryskiego.

REJESTR PRENUMERANTÓW.

Baron d'*Ash* tajny Konsyliarz Najjaśniejszego Imper. Ross.

Kamera *Białostocka*.

Regiencya *Białostocka*.

Główna Kassa *Białostocka*.

JX. *Bohusz*.

Antoni *Brykczyński*.

Jakób *Bułhakow* Gubernator Litewski.

Sąd Nadworny *Bydgoski*.

Kanclerz *Chreptowicz*.

Adam *Chreptowicz*.

Józef *Cieszkowski* Starość Kleszczewski.

Hrabia de *Colonna*.

Eugeniusz *Czackowski*, dziedzic na Rosnysonie.

Antoni *Czarnecki* Kr. W. Lit.

Xiążę Generał Adam *Czartoryski*.

Ludwik Xiążę *Czetwertyński*.

Dymitr Xiążę *Czetwertyński*.

Alexy Hr. *Dębowski*.

Sebastyan Hr. *Dębowski*.

Ewa z Koszutskich *Dobrzycka*.

Ignacy *Dzianotta*.

Dawid *Eggert* Kupiec w Gdańsku.

Antoni *Faygiel*.

Marcin *Fiałkowski*.

Adam *Gaiewski*.

Gimnazjum w Gdańsku.

Antoni *Gliszczynski*.

Hrabia *Gutakowski*.

Jędrzýy *Horodyski*.

Józef *Jabłonowski* Starosta Korsuński.

Stanisław Xiążę *Jabłonowski* Starosta Wiśniowski.

Stanisław *Jankowski*, Chorąży Sanocki.

Jozofowicz, Starosta Merecki, Konsyliarz Stanu.

Emilia *Kalinowska* Półkownikowa.

Kamiński Rektor Kolleg. Nob. S. P. Warsz.

Ernest Ludwik *Knoll* Kupiec Warszawski,

Michał *Kochanowski* Prezes I. A.

Kollegium Nobil. S. P. Warsz.

Marcelli *Komar*.

Ignacy *Komołowski*.

Kossakowski Biskup Wileński.

Kossakowski Łowczy Litewski.

Anna z Ossolińskich *Kraśińska* Oboźna.

Regiencya *Kręlewiecka*.

Regiencya *Kwidzyńska*.

Starościna *Kwilecka*.

Klemens *Kwilecki*.

Jan Nepomucen *Kwilecki*.

Melchior *Łęcki*.

Szkoła *Łęzyczna*.

Professor *Łęski*.

Alexander *Linowski*.

Xawery *Linowski*.

Józef *Lipski* z Błaszek.

Anna z Miłkowskich *Lubińska*.

Fryderyk Xiążę *Lubomirski*.

z Granowskich Xiążna *Lubomirska*.

Referendarz *Małachowski*.

Stanisław *Małachowski*.

Katarzyna z Działyńskich *Małachowska*.

Hrabina z Stadnickich *Małachowska*.

Józef *Malczewski*.

Tomasz *Maruszewski*.

Mateusz *Maruszewski*.

Katarzyna z Mielżyńskich *Mielżyńska*.

Ignacy *Morzkowski*.

Ludwik *Morsztyn*.

Michał *Mycielski*.

Stanisław *Mycielski*.

Niedźwiedzki Reiens Seminarium dyocezalnego Wileńskiego.

Ogiński Podskarbi Litewski.

Tomasz *Ostrowski* Podsk.

Mikołaj *Parafianowicz* Komornik Wilkomirski.

Ludwik *Plater*.

Kazimierz *Plater*.
Józef *Piniński* Podkomorzy Kówelski.
Regiencya *Płocka*.
Kassa Prowinc. *Płocka*.
Alexander Hr. *Pociej*.
Stanisław Hr. *Potocki*.
z Xiążąt Lubomirskich Hrabina *Potocka*.
Hr. *Posulicki*.
Regiencya *Poznańska*.
Szkoła *Rawska*.
Kons. *Schütz* (na Prussy wschodnie)
Dominik *Szaniecki*.
Stanisław *Siemiński* Ochmistrz Kr. Gall.
X. *Sierakowski*.
Fryderyk Hrabia *Skorzewski*.
Stanisław *Sołtyk*.
Roman *Sołtyk*.
Franciszek *Stadnicki* Starosta Ostrzeszowski.
Antoni *Stadnicki*.
Ignacy *Stadnicki*.
Tekla *Stadnicka*.

X. Stanisław *Stasic*.
Jan *Stawianowski*.
Stępkowski Woiewodzie Kijowski.
Zygmunt *Stryeński* z Stryiny.
Franciszek *Szopowicz*.
Władysław Hrabia *Tarnowski*.
Magistrat miasta *Torunia*.
Ignacy *Tymowski*.
Tyzenhaus Starosta Pozolski.
Regiencya *Warszawska*.
Liceum *Warszawskie*.
Aniela z Kwileckich *Węgorzewska*.
Woyciech *Węgorzewski*.
Jan Nepomucen *Węgorzewski*.
Ignacy *Wielopolski*.
Wincenty *Wielopolski*.
JX. *Woronicz* Kan. Warsz.
Faustyn *Zakrzewski*.
Józef *Zaluski*.
Zambrzycki.
Jan *Zboiński* Starosta Mszański.

Niedokładność imion, lub tytułów w reestrze tym, przypisać należy niedokładności, z którą sam o nich zostałem zainformowany. Niektóre z Kollektorów raczyły gorliwsiemi się pokazać w nadesłaniu pieniędzy, iak imion i tytułów.

Umieściłem tu tylko te imiona, za które wyliczone pieniądze rąk moich doszły. Skąd prenumerata do tych czas mnie nie doszła, nie masz wcale dziwoty, że takowe imiona w reestrze prenumerantów się nieznaydują; bo prenumerować, znaczy z góry płacić. Z tém wszystkiém zawiesza się ieszcze dla tych, co się dotąd opóźnili, prenumerata, aż do wydania drugiey części pierwszego tomu, od *G* do *L* inclus., co w przyszleý iesieni nastąpi.

WSTĘP DO SŁOWNIKA POLSKIEGO.

Mowa ludzka, ten naydoskonalszy tłumacz wyobrażeń i uczucia człowieka, choć na tak rozliczne, tak znacznie między sobą różniące się języki rozdzielona, iednakże po wszystkich częściach świata, iest w pewnym względzie iedna; bo iest zasadzona na iednychże prawidłach rozumu, stosównych do natury rzeczy, na iednakim sposobie myślenia, i uczucia serca ludzkiego. Chociaż, podług dawnego, a prawdziwego przysłowia: „co głowa, to rozum“, każdy człowiek ma swój szczególny sposób myślenia, w miarę wyobrażeń swoich; atoli każde iestestwo, imieniem człowieka zaszczycone, ma ogólne a niezaprzeczone prawidła rozumowania, które stanowiąc osnowę Logiki i Filozofii, są duszą wszystkich nauk i umiejętności. Na te ogólne prawidła rozumu, rozbiierając w szczególności pojedynczy iaki język, wciąż natrafiamy, iako na spólną zasadę wszystkich języków, a w ogólności całej mowy ludzkiej. Dochodzenie onych, właściwie iest dziełem grammatyki uniwersalnej; leca i w tym słowniku znajdują się nie na iednym mieyscu, prowadzące do tego celu skazówki.

Między językami Europejskimi, iednym z tych, które nayobszerniej się rozciągają, iednym z naybogatszych, iest język *Słowiański*. Od Kamczatki albowiem aż do Elby, od morza Bałtyckiego, aż po odnogę Adryatycką, ciągnie się ieden i tenże język, atoli na wiele szczególnych gatunków mowy rozgałęziony. Wszystkie te mają do siebie takie podobieństwo, iakie iednej matki potomstwo, po rozlicznych krainach rozsądzone. Zbyt długie oddalenie, zrywając związki wzajemnego obcowania, czyni nas iednych dla drugich obcymi; a to sprawia, że nakoniec i zapomina brat o bracie. Odmienność mieysca, sąsiedztwa, religii, rządu, sposobu życia, a do tego zdarzenia losu, tak działają na odosobnienie od spólnego szczepu rozłączony gałęzi, że z wiekiem spólny ich ród wątpliwości nawet podpadać może. Atoli śladów spólnictwa rodu Słowiańskiego, czas choć wszystkożerny, nie potrafił dotąd zatrzeć; i po dziś dzień ieszcze iawnie i niezaprzeczenie widać liczne to pohrattymstwo.

Z pomiędzy języków, czyli raczej gatunków mowy, albo dyalektów, Słowiańskich, niepoślednie mieysce zajmuie język nasz *Polski*; bo nim od wieków mówiono w kraju rozległym od morza do morza, bo iego używano w rządzeniu państwem niegdyś iednym z naypotężniejszych, nim odprawowały się obrady publiczne, na zjazdach z licznych bardzo krain zebranych, nim mówiły stany, urzędnicy, panowie, królowie, w naukach i świetle nie ustępujący spólczesnym, a w wymowie ich przewyższający, nim pisali znakomici prawie we wszystkich naukach i umiejętnościach mistrzowie. Rozważając te okoliczności, iuż sądzić wypada, ieszcze go nawet nie znając, że to musi byđć język bogaty, bo tyle nauk, tyle wyobrażeń obeymujących, język polerowny, bo od osób polorem słynących używany, język do udoskonalenia łatwy, bo wzrosły na wybornym gruncie owéy starożytnéy Słowiańszczyzny. Atoli nie taimy tego przed sobą, że podobny los spotkał język nasz, co i ziemię naszą, z przyrodzenia tak żyzną; mieyscami i czasami oboie poszło w zaniedbanie. Mielismy wiek Zygmunów, mielismy wiek osunasty, który utworzył sławną działaniem swoim Kommissją Edukacyjną, otoż dwie nayświetniejsze epoki języka naszego: na pośredniczej między niemi przestrzeni, iasniejące plody w języku Łacińskim, przyciemniały oyczysty.

Znaczne odmiany, zachodzące w rządach kraiovych, znacznie też i na język działają, bądź co do wzrostu, bądź co do upadku onego, podług zachodzących okoliczności, mniej lub więcej mu sprzyiających. W takim razie ten naywiększą językowi robi przysługę, kto go w całej obszerności w iedno zebrawszy, podaie do potomności. Jeżeli upadnie, potomni będą

mieli skąd go podsycić; jeżeli wzrostu nabierze, będą mieli pamiętkę tego czém był, a na zawsze skazówkę, czém byź może i powinien.

Rozważając, iakimby sposobem ułożyć księgę, obejmującą cały, ile możności, język, ze wszystkimi składającymi go szczegółami, tak żeby i wygodna była do użycia, i celowi swemu, iako skład czyli skarbiec iego odpowiadała, snuły mi się następujące uwagi.

Z pamięci nikt nie potrafi napisać zbioru wszystkich wyrazów, bo naprzód: „nikt się „prawdziwie tym poszczycić nie może, słowa są nieśmiertelnego autora Grammatyki naszey „narodowey, żeby cały swój umiał język. W iednym narodzie Polskim, tyle prawie różnych „języków liczyć trzeba, ile w nim iest stanów, kondycyy, professyy, ile kunsztów i rzemiośł; „że zamilczę różność prowincyy, tak rozległego kraiu, różnemi wyrazami iednoź wyobrazenie „malujących. Któż tę całą rozległość wyrazów Polskich ogarnął pamięcią? „KOPCZ. GR. NAR. 2, 5. Ja to ieszcze dodam, że gdyby też nawet kto i znał wszystkie szczegóły języka w roz-
licznych gatunkach potrzeb i sposobu życia, nie będzie ich sobie tam przypominał, gdzie które wyluszczać wypadnie; a zatym wprzód potrzeba zbierać zapasy, a potym samo dzieło układać.

Dwoista zaś iest niwa, na której pojedyncze te kłosa zgromadzać można, z pism, i z mowy potoczney: ta iest obszerniejsza, bo się rozciąga wszędzie, gdzie tylko językiem naszym mówią; tamta uprawniejsza, a zatym w lepsze urodzaje płodniejsza; bo z większą pieczołowitością pielęgowana. Zachodzi między niemi w ogólności takąż różnica, iaka w szczególności pokazuje się między zwyczajną rozmową, a mową Krasomówcy starannie wypracowaną. Łatwo teraz wnosić można, która z tych niw zbieraczowi języka korzystniejsze obiecywała żniwo; łatwo się można domyślać: że chyba w takim przypadku, gdy w pismach czego nie znalazł, udawał się do mowy potoczney.

Wziąłem się więc do czytania pism narodowych, czytałem com miał, i na co czas mi wystarczył. Myślałem wprawdzie pewny sobie plan czytania ułożyć; lecz gdy zacząłem tę pracę, nie miałem ieszcze przed sobą zbioru wszystkich ksiązek do niéy mi potrzebnych; trzeba mi było i te dopiero zbierać, trzeba było po nie ieździć, trzeba było sześciokrotnie wszystkie prawie znaczniejsze biblioteki po Gallicyi, aż do granicy Wołoskiej zwiedzić. Biblioteka J. W. Hrabiego *Ossolińskiego* w Wiedniu, wtedy gdy mi dozór jéy powierzono, nie była tém, czém się pokazała, gdym się z nią rozstawał. — Ale w reszcie, iakiby też plan czytania tego ułożyć? Słownik powinien obejmować wszystkie słowa język składające, każde we wszystkich iego znaczeniach. Gdyby kto był w stanie przeczytać i wypisać w téy mierze wszystkie Polskie księgi i książki drukowane, zebrałby może wszystkie wyrazy, które tylko są drukowane; a czyż nasza literatura znowu tak iest rozciąglą, żeby wszystkie gatunki życia i potrzeby iego obejmowała? Dlatego właśnie wyżey wystawiłem dwoistą niwę zbiorów, żeby na iednéy ratować się przez drugą; dlatego śmiem utrzymywać, że zbieracz szczegółów języka żadném pismem narodowém pogardzać nie powinien. Wada dzieła co do rzeczy, we względzie języka i wyrazów stanowi nieraz iego zaletę. Nie byłbym znalazł słów potocznych, powszednich, wieyskich, rubasznych, swywolnych, gdybym był przestał na samych wzorowych pisarzach. Nie tak o wybór pism tu szło, iako raczey o iak naywiększą ich w każdym względzie rozmaitość i rozliczność. Ponieważ język obejmuie wszystkie czucia, potrzeby, działania, wiadomości i wyobrażenia ludzi, a ludzi wszelakiego stanu, powołania, wychowania, oświecenia, równie byłoby przeciw zamiarowi moiemu, nie pójść do nayuczeńszego w iakiéy nauce dzieła, iak ominąć naydrobniejszą fraszkę. Krótsza,

ładniejsza, przyjemniejsza byłaby zaiste dla mnie praca, gdybym był przestał na samych wzorowych pismach, bo liczba ich, tak dawnych, jak terazniejszych, jest szczupła. Do tego, na starożytnych *Skargów, Wuyków, Birkowskich, Gornickich* i t. d. zgadzamy się, że są wzorowemi; lecz co do terazniejszych, kto będzie śmiał wyrok uczynić, żeby z pomiędzy nich nie miał być który klasykiem? — Z t^ęm wszystki^ęm było staraniem moi^ęm rozłożyć sobie pisma na gatunki co do materyi, żebym, nie mogąc czytać wszystkiego, w każd^ęy materyi przynajmniej czytał, com miał, i com mógł czytać najważniejszego. Szereg pism przytoczonych w dziele moi^ęm, ułożony porządkiem abecadłow^ęm skróconych cytacyi, przylączam na końcu tego wstępu, spodziewając się, że już nikt dziwić się nie będzie, gdy tam znajdzie pisarz^{ów} różnego powołania, różn^ęy nauki, różnego stylu, *Wuyka* obok *Seklucyana, Skargę, Reia, Górnickiego, Kochanowskiego, Szymonowicza, Petrycego*, obok *Albertusa, Meluzyny, Matyasza, Rybatta, Trztyptyckiego, Baniałuki*; nie ominione tam nawet *Kantyczki* z kalendarzami. — Jeżeli zaś z drugie^ęy strony darmo kto szukać będzie jakiego pisma w tym rzędie, na to cała odpowiedź, że mi się nie zdarzyło go czytać. Przywiedzionych pism wyliczam tu same tylko tytuły; zachowując dokładniejszą o każd^ęm wiadomość dalszemu czasowi i osobnemu dziełu o literaturze Polskie^ę, które sobie zamierzam układać, skoro tylko odbiorę od J. W. *Ossolińskiego* zrobiony przezemnie zbiór alfabetyczny, w manuskrypcie tom^{ów} kilkanaście obemyłujący, zbiór wszystkich pism, nie tylko składających liczną jego bibliotekę Polską, ale i z ubocza mi znanych. Dwoma albowiem umyśliłem przysłużyć się narodowi słownikami, naprzód słownikiem języka; późnie^ęy dykcyonarzem jego literatury.

W czytaniu zaś pism narodowych co do mego celu, za ogólne założyłem sobie prawidło, śledzić i wypisywać wszystkie takowe mi^ęysca, które lub objaśnienie jakiego wyrazu zamykają, lub go potrzebują. Nie szło mi albowiem o to, żeby pod słowem jakim lub znaczeniem, wymienić tylko autora, w którym się ono znajduje; chciałem oraz z niego własnemi jego słowami to wypisać, co było potrzeba, do przekonania się o znaczeniu tegoż wyrazu. Starłem się wprawdzie ile możności o krótkość w przytaczaniu; taka atoli zdawała mi się być wadą, któraby nie była dostateczną do objaśnienia i udowodnienia słowa jakiego. — W przytaczaniu pism narodowych, wytykałem nawet i kartę, na której się jakie mi^ęysce znajduje; gdzie zaś, jak częstokroć w dawnych drukach się traża, liczb na kartach nie było, cytowałem wypisy podług liter arkuszowych, na dole kart się znajdujących, n. p. REY POST. B. b b 4. znaczy: w Reiow^ęy Postyli na arkuszu literami B b b. oznaczonym, na 4t^ęy karcie. — Każd^ęy tutaj oczywiście poznaie, ile przez to zatwierdza się pewnośc i niezaprzeczonosc wyluszczonego znaczenia. Już albowiem nie pisarz słownika każe wierzyć, że jakie słowo pewne ma znaczenie, ale *Skarga, Wuięk, Kochanowski, Bięlski, Gornicki* i t. d. Nie jeden piękny przykład przywodzi też i *Troc*, z *Górnickiego*, z *Kłokockiego*, z *Haura*, z *Wol^uminów Legum*; lecz że go nie stwierdza powagą, nie každy mu wierzy.

Nadto, żeby więce^ęy ieszcze udowodnić wyłożone znaczenia, dodałem, gdy wypis był z jakiego na Polskie tłumaczenia, gdzie potrzeba było, słowa oryginalu, n. p. w tłumaczeniu Owidyusza przez *Zebrowskiego*: „darmosiłna Medea“ *frustra repugnans*; w *Kromerze* przez *Błażowskiego*: „żywot ciasny przeżywszy umarł“, *post vitam durissime exactam*, *Zebrowski* w Owidyuszu: „było północy, a sen trosk i ciał doraził“ *curas et pectora soluerat*. — Równie pożyteczną rzeczą sądziłem, znosić z sobą rozmaite biblii Polskich tłumaczenia; jako to: *Leopolity, Wuyka, Radziwiłłowskięy, Budnego, Biblii Gdańskieęy, Seklucyana, Cze-*

chowica, osobliwie zaś Leopoldy pierwszy edycji z trzecią; n. p. co w pierwszej edycji brzmi: „dał mu twarą a ciężką odpowiedź“, w trzeciej edycji „odpowiedział mu srodze“. Co Leopoldy tłumaczy: „stałem się sam sobie *ciężek“, to biblija Gdańska: „stałem się sam „sobie ciężarem“. W Radziwiłłowskiy jest; „nie będziesz ubogiemu *ciężek“; w biblii Gdańskiej: „nie obciążysz ubogiego“. Budny tłumaczy: „z ubogiego *ciążą biorą“; biblija Gdańska: „zastawę biorą“. Gdzie biblija Radziwiłłowska położyła słowo „ceklarz“; tam biblija Gdańska „sługa sędziego“. — Podobnym sposobem postępowałem w czytaniu ciekawej edycji, którą zrobił *Naruszewicz*, tłumaczenia przez różnych *Horacyusza*. Co Korytyński tłumaczył: „Ciebie, Kupidynie, się boją matki o swe syny“; to Koblański: „Ciebie się boją dla swych synów matki“; *Naruszewicz* zaś: „W tobie się matki synów boją „straty“. — Tym sposobem zjawia nam się szlak postępującego z czasem poloru naszego języka. Nie wiem, czy się nie mylę, lecz zdaje mi się, że tak ułożony słownik, zawiera niby biografią każdego wyrazu; wyprowadzając go albowiem z kolébki Słowiańszczyzny, a czasem i z zapadleyszjéj ieszcze starożytności, stawia świadków na to, co się z nim działo w każdym wieku, tak co do formy, iak co do znaczenia, i czy iuż iakó obumarły poszedł teraz w niepamięć; (w takim przypadku oznacza się gwiazdeczką lub asterykiem); czy też ieszcze żyje w dzisiejszém używaniu.

Kiedy więc zbiór ten, co do gatunku swojego, jest historyczny nieiako, t. i. że daie wiadomość o każdym wyrazie, w iakim stanie znajdował się dawniej i dziś się znajduje, czyż wolno było zbierającemu tylko wyrazy, nowe słowa podług upodobania tworzyć i składać? Historyk, tworząc osoby i zdarzenia, nie historją pisze, lecz romans; zmyślający samowolnie słowa, podobną powoduie się nierzetelnością. Łacno pomnażać liczbę słów składanych, skleiając każde z każdym kolejno przyimkiem, nie oglądając się zwłaszcza ani na potrzebę, ani na brzmienie, ani na loiczną wartośćząd wynikłego znaczenia. Takie sobie założywszy źródło z bogacenia języka, oszpecił zacny *Bandtker* szacowny z grammatycznjéj pracowitości swój słownik, składaniną i uszom i wyobraźni wstręt czyniącą, n. p. dobarwiam, dobarwiczkuję, dobestwiam, docechuję, dochrobotywam, docofywam, doczopuję, doczostknuję. Właśnie iak gdyby w Niemieckim kto chciał składać, *jetgeben bereifsen, abfassen, beinfen, jetweisen* u. f. w. Wolałem kilka tysiącami tych i tym podobnych słów bydz od niego uboższym, i miejsce ich zostawić wyrazom i wyluszczeniom potrzebniejszym, niż takimi dzieło niepotrzebnie a mniej przywoicie zapychać. Kto sobie pozwala samowolnie słowa tworzyć, nie jest autorem słownika języka narodowego, lecz języka swego; tu bynajmniej nie służy przysłowie: *melius abundare*. — Smiem na tém miejscu powtórzyć własną moję uwagę, którą, wsparty powagą nieśmiertelnego *Knapskiego*, przy wstępie do słów z przyimkiem *do* — składanych, w słowniku umieściłem: „Gdy prawie wszystkie słowa z przyimkiem *do* — składają się, lub składać się mogą, za tém niepodobna wszystkich, *nam infinita* „*prope sunt*, mówi *Knapski*, *et pro arbitrio cuiusvis componi possunt*, zwłaszcza we wszystkich „ich znaczeniach tu wylczyć; umieszczają się na swoim miejscu najpotrzebniejsze, a oraz i te, „na które się przykłady znalazły.“ Podobnym sposobem i sławny *Udejung* w Niemieckim słowniku postępował; wyraźnie zaś pod przyimkiem *jet* — powiada: „da täglich neue *Abtheilungen* dieser Art gemacht werden, so werde ich die meisten davon im Folgenden übergehen.“ Co tu względem przyimku *do* — ostrzeżono, rozciąga się i do wszystkich innych, osobliwie do przyimku *po* —, z którymby inaczej wszystkie słowa z pod każdjéj innjéj litery powtarzać wypadało. Zeby zaś tym więcej uniknąć rozwlekłości w powtarzaniu, składane z negacją *nie* —, gdzie można było, razem z pierwotnem umieściłem, n. p. *niecny* i *cny*, iako

opposita; *niecnota* zaś potrzebuje osobnego na swoim miejscu objaśnienia, że nie wprost *oppositum* cnocie, lecz na inne wyobczyło znaczenie. Podobnież *wola* i *niewola*, nie mogły być łączone; snadnie zaś *wolny* i *niewolny*. Zbogacił się przez to nie raz język mniej używanym wyrazem znaczącym twierdzenie, *affirmatiuum*, na którym schodzić nie powinno, skoro jest wyraz przeczący *negatiuum*; tak *niedopędny*, n. p. „wyroków kresy niedopędne“, dało mi powód kłaść *dopędny*, t. i. podobny do dopędzenia, dopędzonym być mogący.

Prawda, że i w tém dziele znajduią się słowa, a niektóre nawet i dosyć dzikie, niewsparte powagą pism narodowych, ani inowy potoczny; lecz zrobione z powodu dyalektów, a ztym gwiazdeczką czyli asteryskiem oznaczone, n. p. *bezosądny, *bezopalny, *bezodpowiedny, *bezoczy i t. d.; inaczej albowiem nie byłbym miał gdzie umieścić bogactw, któremi nas tu i owdzie inne dyalekty przewyższają; gdyż zamiarem moim było, wszystko cobykolwiek tylko znajdowało się na przestrzeni Słowiańskiéy, wcielić do tego zbioru. Takie przeto wyrazy wolno Polakom przyjąć, wolno odrzucić; ia za powinność sobie poczytałem, donieść o nich, że się znajduią w pobratymczych językach. Podług zdania moiego, autor słownika nie powinien tworzyć, nie powinien narzucać, ani praw przepisywać; lecz zbierać, donosić, wyłuszczać, spostrzeżenia czynić i z nich uwagi przekładać; pisarze, a pisarze których naród czyta z upodobaniem, mogą i powinni doskonalic język; Słownik zaś będzie służył piszącym tu i owdzie za skazówkę, zwłaszcza że imię zacytowanego autora, wskazuje im różnicę co do stopnia, w jakim słowo iakie ze swoim znaczeniem i użyciem jest upoważnione.

Lecz i czytającym pisma narodowe, osobliwie starożytne, zbiór takowy służyć może za klucz nieiako, otwierający im przystęp do snadniejszego i pewniejszego objęcia myśli, obwinętyéy w niezrozumiałą Polszczyznę. Staralem się albowiem o to, żeby ile możności, każdy autor sam siebie, albo też i ieden drugiego objaśnił; do czego nieraz i pobratymcze, nawet i obce języki, tak dawne, iak żyjące, były pomocą. Jednakże nie wstyd mię wyznać, że nie doszedł w dawnych pismach wszystkiego; i wolę niewiadomości nie zataiać, niż niegruntownym domysłem omamiać. Nie iedno miejsce, nie ieden wyraz znajduie się w moim dziele, zostawiony bez wszelkiego objaśnienia, że mi się nie zdarzyło go dociec. Osądziłem zaś za rzecz pożyteczniejszą, kłaść go choć bez objaśnienia, bo może z czasem ktoś mię o nim oświeci, iak go wcale ominąć, a ztym puścić w niepamięć, iak n. p. słowa: *cenar*, *cerewizna*, *cerbelá*, *czyntakor* i t. d.

A że nie mamy we wszystkich materyach pism narodowych, założyłem wyżey za drugie źródło do czerpania szczegółów języka, mowę potoczną. Wielki brak w języku naszym książek o pojedynczych kunsztach i rzemiosłach, wskazywał mi potrzebę szukania ich po warsztatach; do czego gdy sam czasu nie miałem, wyręczył mię w tym sławny nasz Warszawski Mechanik J. P. Professor *Magier*; ztąd imię jego często jest cytowane pod słowami rzemieślniczemi lub kunsztowemi. Nadto zacni przyjaciele moi J. X. *Kamiński* Rektor Konwiktu Piarskiego, J. Pan *Wolski* Professor Liceum Warszawskiego, przy ciągłym i wytrwałym czytaniu drugiey korekty, niejednym wyrazem, znaczeniem, lub też i przykładem zbiór ten zbogacili; nie mniéy J. X. *Bielski* Prefekt drukarni Piarskiéy, pilnie doglądając druku i rewizyi. Rzadko mi sę kiedy zdarzało, abym widział potrzebę, zastępowania brakującéy mi cudzey, moją własną powagą; tam iéy tylko użyć pozwoliłem sobie, gdzie aż nad to był pewny i słowa i znaczenia. Czém zas zbiór ten uniesmiertelnić raczyli J. O. Xiążę Generał *Adam Czartoryski*, i J. W. Hrabia *Jozef Ossoliński* w Wiedniu, niżey w poczcie autorów się powie. —

Zebrawszy tedy z pism narodowych i z mowy potocznej potrzebne materiały, zachodziło nowe zapytanie: jakim sposobem je ułożyć, urządzić, i przepracować, żeby zbiór takowy i wygodny był do użycia, i celowi swemu, jako skład języka, odpowiedział. Ponieważ nie jest przeznaczeniem takowego dzieła, żeby go wcięż czytano, lecz żeby go się przy zachodzącej wątpliwości o pojedynczym słowie jakim można poradzić; pozostać więc jedynie, wszystkie słowa w niem się zawierające ułożyć porządkiem abecadlowym, aby łatwiej znaleźć to, którego szukać komu wypada; chociaż nie raz życzył sobie autor mieć być skrepowanym przez abecadło, aby można nie przerywać łańcucha myśli snujących się ciągiem z jednego jakiego, zwłaszcza pierwiastkowego, wyrazu. — Większa atoli trudność zachodzi w tem, jak uszykować liczne częstokroć znaczenia i cienie jednego słowa, oraz służące na ich udowodnienie wypiski. W ogólności ma tu miejsce prawidło, aby zwrócić cały szereg następujących do pierwotnego fizycznego czyli zmysłowego znaczenia; a z niego stopniami tamte wywodzić podług tego, jak się zdają z pierwotnego wywilać, n p.

Czoło, pierwiastkowo oznacza owę wydatną część przedniej głowy nad oczami między skroniami; a tak podług BIRKOWSKIEGO Jan Chodkiewicz czoła był wysokiego. Toż *czoło* uważa się okiem *moralnym*, jako siedlisko ukontentowania, lub nieukontentowania; stąd marszczyć lub sepić czoło, czoło kwaśne, ponure, posępne, wypogodzone. Dalej czoło miane jest za siedlisko wstydu i niewstydu, stąd mówi się: na czele mieć napisane; czoło mieć, nie mieć czoła, zetrzeć wstyd z czoła, bez czoła być; z kądem przymiotnik bezczelny, jak Łacińskie *effrons*, Francuzkie *effronté*, z Łacińskiego *frons*; podobnie Niemieckie *stirnlos*, ohne *Stirne*, von *frecher Stirne*; dalej: czoło miedziane; nawet bez dodatku: czoło, za bezczelność, jak w następującym przykładzie: po tak niegodnej sprawie, jakim czołem śmiałyś się pokazać przed nią? albo: kto ma czoło po temu, może się podpisu swego zaprzeć; albo: czoła na to trzeba. — Już tu się kończą względy moralne; uważamy odtąd czoło jako przód, przodek, wierzch rozmaitych rzeczy fizycznych: czoło budynku, facysta; czoło okrętowe, brzegi okrętu; czoło koła, okrągłość powierzchnia; czoło czyli przodek łoża armatnego. W militarności: czoło wojska, front, n. p. uczynił czoło szerokie, postawić czoło, stawić się czołem, czołem się opierać, na czoło zachodzić, czoło w czoło, oko w oko. Dalej: na czele być wojska, dowódcą być, komenderować; w ogólności naczelnikiem czyli przełożonym być. Fizycznie na czele, z przodu, tak n. p. śpiewa CHEŁCHOWSKI: Siadł przy ołtarzu, i z onym tak wiele stało prałatów po bok i na czele. Figurycznie zaś: na czoło wyjeżdżać, t. i. na popis, podług przysłowia FREDRA „z swoim na czoło, z cudym do kąta, choć dobre“. Wiąże się tu z tym ogólne znaczenie prymu, wyboru, okrasy, zaszczytu, celności; n. p. czoło trzody, czoło narodu, czoło partyi (porównaj słowo *głowa*); czoło trzymać, czoło mieć t. i. pierwszeństwo, prym mieć. U kucharza czoło: tłuściość na wierzch się wzbijająca, okrasa. — Nakoniec czołem bić ziemię, schylać się ku ziemi aż czołem ię się tykać, znak adoracji, największego uszanowania aż do upodlenia siebie, tak daleko, że Katarzyna II. *бичь челомъ* zakazała; w ogólności zaś tyle znaczy co czcić, n. p. Zna on tę śliczność, a czołem nie bije! PAST. FID. Zadawniony wykrzyk: czołem! odpowiada terazniejszemu: najniższy! upadam do nog! n. p. Czołem wprzód, czołem! o hay się witać, Jwzajem dokąd i z kąd się pytać. JABLON. albo jak ZIMOROWICZ śpiewa: „Czołem Miłości Waszcy Rossyyskie Kniehynie, Czołem panienki Lackie, „czołem wam boginie, Zegnam was.“ Przysłowie dawne: czołem za cześć, objaśnia KNAPSKI: *conivio laute accepti, laetos et gratos se postridie testantur*; a MACZYNSKI pod słowem *macte* kładzie: „dziękując, mieć cześć i chwałę, czołem za cześć, bywa też mówiono.“

Przykład ten dosyć jest prosty, a zatyń i łatwy co do wywodu cieniów w znaczeniach; podobne znajdują się prawie na każdym arkuszu; lecz znaczna też jest liczba przykładów daleko zawilszych, a zatyń przytrudniejszych. Są słowa, których wywód i rozkład znaczeń całe arkusze zajmuje, i kilkuset cytacyy wymagał; iak praca koło tych była nieskończona i ciężka, tak też wypadek iéy mniéy życzeniu odpowiadał. Wypracowanie iednego z takich artykułów stoi za dySSERTACYĄ, a zatyń czasuby wymagało nieograniczonego, gdy od pierwszego, nawet i od drugiego i trzeciego razu, robota ieszcze się nie uda. Robiłem w téy mierze, co mi siły i czas robić pozwoliły; oglądaiąc się zaś na cały ogrom czekaiący mnie ieszcze pracy, musiałem nieraz przestać na rozkładzie znaczeń, chociaż nie odpowiadaiącym życzeniu moiemu. Łacniéy też będzie, maiąc przed sobą iuż wydrukowane, i z pierwszego rzutu ile możności ułożone znaczenia, przyprowadzić ie do doskonalszego porządku. Dodaię tę ieszcze uwagę, że iak w dochodzeniu pierwotnego znaczenia, puściłem się przy pomocy pobratymczych dyalektów za źródłosłowem, tak w szykowaniu znaczeń znalazłem nieraz pomoc w stosowaniu do siebie dwóch wyrazów wprost sobie przeciwnych; n. p. układaiąc słowo *biały*, z oka nie puściłem słowa *czarny*. Toż było mi powodem do umieszczenia pod arcytrudnym w tym względzie słowem *brać* tę uwagę: „Ktoby chciał rozmaite a liczne znaczenia i cieniowania słowa *brać* należycie „rozszykować, powinienby to czynić względnie do słowa *dać*. Pierwsza klasa znaczeń „byłaby, gdzie słowo *brać* czynnie znaczy, bez względu na słowo *dać*, n. p. *brać* kogo „za rękę; druga, gdzie *brać* czynnie, stosuje się do *dać* biernie n. p. gdzie wziąć, „tam wziąć, byle było; trzecią, gdzie i *brać* i *dać* równo czynnie znaczą, n. p. głupstwo „nie *brać*, kiedy daią; czwarta, gdzie tak *brać* iak *dać* niako się używaią, n. p. „mróz bierze; piątą, gdzie *brać* szczególnie biernie ma znaczenie n. p. *brać* kłiem, wziąć „karę, policzek, wziąć po boku, wziąć klęskę, szkodę i t. d.“

Nie mniéy wielka trudność w tém zachodziła, iak spostrzeżone cienie znaczeń tak dobitnie wyrazić, żeby ie i czytelnik należycie uczuł i rozpoznał. Nieraz musiano się tu łatać łacina, gdyż zdawało się, że nią naysnadniéy wyrazić można, co się w myśli snuło. Za przykład bierzmy

Co, pronomen relatiuum, = które to, to co; n. p. czymś nie jest, tym się nie pokazy. JABLON. Używaiąc *co* zamiast *który*, *in casibus obliquis* dodaią się stosowne przypadki przyimku *On ona ono*; tak: *co* go, *co* ją, *co* mu; n. p. trzcina, *co* ią wiatr wszędzie miota. — *Demonstratiue co*, = to, toć, to jest, to właśnie, n. p. *Co* było nieszczęście twoie. — §. *Co* — to; *identitatis exclusiuae*, n. p. *co* matka, to matka, a *co* macocha, to macocha, t. i. macocha za matkę nie stoi; *Intensionis*: *Co* matka, to matka, t. i. wzór matek, matka na wybór. §. *Co* — to; *indifferentiae aestimationis, vel contemptus*; n. p. *co* dadź, to dadź; *co* bądź, to bądź; *com* napisał, *tom* napisał; *za co*, *za to*, *za* bezcen; *czym* — *tym*, byle *czym*. §. *Identitatis numeri* *co* — to; = ile — tyle, n. p. *co* Polak, to rycerz; *co* głowa, to rozum. — §. *Iterationis* *co* — to; = ile razy, tyle razy; *skoro* ieno — to; n. p. *co* za broń porwą, to im z ręką leci. WADOWSK. Ptaszka za nogę uwiązawszy, *co* ptaszek wzlecieć chce, to on go do siebie potargnie. SKARG. — §. *Progressionis comparatiuae* *co* — to, *czym* — *tym*; = im — *tym*, n. p. Lecąc z wschodów baba rzekła: *co* daléy to gorzéy. SZYMONOW. — §. *Quantitatis sufficientis* *co*, = dosyć, dostatek, dostatecznie, n. p. Z tym urzędem mam *co* ozynić, a ieszcze większe brzemień mam nościć! sk. Było na *co* patrzeć, gdy w takim tłumie

wjeżdżał. sk. Co niemiara, t. i. niezliczone mnóstwo. §. Co, = ile, *relationis*, co do, ile się ściąga, n. p. Przepędził życie w rozkoszach, tak co do swobodnego życia, iako też co i do miłego towarzystwa. zAB. Już co za to, i szelągabym nie dała, że się znać. TEAT. — §. Co, *Partitiue cum Genitiuo*: Co nowego? Co innego jest mówić, co innego pisać. KRAS. — *Nominatiuum, Genitiuum et Accusatiuum sequitur Genitiuus Adjectiui, reliqui casus sunt excepti* n. p. Ku czemu dobremu; czym twardym go uderzył, w czym brzydkim. a.) *Magnitudinis vel quantitatis ascendentis, absorbentis*, co, = ile ieno, n. p. co wojen, co szturmów i bitew na świecie było, niemal zawsze z takiéj przyczyny rosły. GORN. Wszystkę mągłość moję, co ieno iéy mam, tobie oddaę. sk. — Co żywo, = iak najżywiéy, iak najprędzéy, n. p. Już wisi nad karkiem zguba, Co żywo do roboty, komu dusza luba. NARUSZ. — Co żywo, co najżywiéy, obacz pod słowem żywo. — Co żywo, = ile tylko było żywych, n. p. Biegło co żywo, chłopię, chłopięta, niewiasty i baby. BIRK. — b.) Co, = ile, *magnitudinis descendentis*, = by w najmniejszéj cząsteczce, n. p. Póki co krwi w ciele, Będziemy kraiów naszych bić nieprzyjaciele. WACL. POTOCK. Oczy ledwie co widzą, ciemność na nie pada. zAB. Go stąpi, ieno co stąpi, co się ruszy, lezie, nogę za nogę kładzie. CN. TH. — §. *Pleonastice*: Trwogi nikt po nich nie znał, co bynajmniéy zgoła. GROCH. Głodem ich morzono, i ledwie im co trochę chleba w wieczor dawano. sk. — §. c.) Co, = ile, *indifferentiae quantitatis et qualitatis*, = by najmniejsza rzecz, by najniższa, najlichsza rzecz, cokolwiek bądź, czy wiele czy mało, by tylko nie nic, nieco, coś; n. p. Lepiéy co przed czasem, niż po czasie wszystko. WARG. — §. Co, *enumerando*, ile, n. p. co kwadrans, co półgodziny, co półkwadransa zażywać lekarstwa. KRUP. — §. Co, *caussale*, = że, ponieważ, dlatego że, bo, n. p. Umarł biedny, co go nie miał kto ratować. WOLSK. — §. Co *ante adverbium Comparatiui et Superlatiui* znaczy iak, n. p. Radzono mu, aby co najmniéy spał. sk. Ochrcy się co prędzéy. sk. Niewdzięcznicy mają być znoszeni co najlaskawiéy, co naydobrotliwiéy, i co naywspaniałéy. GORN. — *Ante adjectiuum Comparatiui et Superlatiui* co znaczy iak *nay* —; n. p. W co urodziwszych tylko zwierząt lwy zęby utapiają, A zwierz co mniejszy, mimo się puszczaią. P. KCHAN. JER. Dał im co najlepszą ziemię. sk. Co największe drzewa podrąbili. STRYK. — §. Co, *loci*, = gdzie, n. p. Bodaj to u nas na wsi, co wszystko tanio. TEAT. — §. Co *gdy*, = co ieśli, *copula transitionis conditionalis*, Łacińskie *quodsi vero*, n. p. Uwarowali sobie przeszłych krzywd zapomnieć; co ieśliby która strona wojnę odnowiła, aby poddanym iéy wolno było panom nie dopomagać. KROM. — — §. Co, *interrogationis vel exclamationis* a.) *indirecte*, = iak wielkie! ile! n. p. O toż, co tu kłopotu! Patrz, co się ich buntuie! — §. Co, *elliptice*; n. p. Co mi się tam w cudze wdawać rachunki! Co to do mnie, *quid mea?* — *Cum enclitico* *coż*, n. p. mądry, poczciwy, coż kiedy niemodny? KRAS. t. i. co potym, na co się zda? — §. *Coś, cosi, cosik, coż toż*, *indeterminate Substantiue* n. p. Znać było, że skrytego coś w sercu utaiła. — §. *Coś adverbialiter, rationis incognitae*, iakoś; Francuzkie *comme ça*, n. p. trzeba ich pożenić, bo coś miłosiernie na siebie z boczka poglądaią. TEAT., lub też: Coś się niedługo bawił. W. — §. *Nakoniec Co interrogationis directae, cum enclitico* *coż*, n. p. Coż jest ta piękność ciała? oto wór gnoiu! Coż jest to wdzięczne śpiewanie? oto lekkie powietrza poruszenie! Co są potrawy? oto trupy zwierząt! Co wonie? dymy! Co są odzienia i szaty? wnętrzości robaczków, albo skóry zwierząt! BALS. — §. *Co caussale*, *czegoż*, dla czego, czenru, = dla iakiéj przyczyny,

czyny, z iakiéy przyczyny, n. p. Ale éo nosimy tu i ówdzie oczy i uszy swoje po ówiecie? w Polskê, to iest, sami w siê weyrzyimy! ORZECH.

Zastanawiajacy siê nad tym rozkładem, łatwo siê przekona, że siê tu bez Łaciny nie obeszło, aby cienie znaczeń odbitnie a krótko wyrażać. Toż i na wyrażenie względów grammatycznych, gdzie niegdzie użyć iéy wypadało. Przyjąłem wyrazy; słowo czynne, bierne, niakie, dokonane, niedokonane, częstotliwe, iednotliwe; lecz nie stało miê na wyrażenie tego, co nazywam kontynuatywum, t. i. słowo ciągły czyn oznaczające. Należy mi także zastanawiać czytelnika nad potrzebą, którą czułem dzielenia niektórych czasowników czyli werbów, na *transitiva* i *intransitiva*. Przystawszy albowiem na zwyczajny ich podział na czynne, bierne, niakie, nie mógłem siê atoli przekonać o tém, żeby toż słowo czynne mogło byđ i niakiem, bo zawsze musi, iuż nawet z imienia swego, czynność oznaczać; niakie zaś nie oznaczają ani czynności, ani cierpienia wpływu czyiéysis czynności, lecz pośredni stan między tém dwoygiem, iak n. p. słowá *stać*, *siedzieć*, *leżeć*, *spać*. Słowo zaś *bić* zawsze wyraża czynność ruchu uderzającego, czy bakalarz chłopca biie, czy też zegar, puls lub serce biie; lecz z tą różnicą: w pierwszym czynność przechodzi na zewnętrzne obiektum, na chłopca, którego ćwiczý bakalarz, więc *transitivum*; w drugim zamyka siê w sobie, co nazywam *intransitivum*. Podział takowy nieraz mi był pomocą w rozszykowaniu znaczeń słów czyli werbów, n. p. czestuiie, gra, baliki daie, suto szafuiie pieniêdzmi; otoż tu czestuiie *intransitivie*; *transitivie* zaś, gdy BIELSKI piše: Jagiełło czestował posły Czeskie dobrze; albo w przysłówie: Kucharza rad winuiie, gdy kto gości źle czestuiie.

W przeyóiu ze znaczenia własciwego na niewłasciwe, częstokroć różnicę uważałem między używaniem figuryczném, przechodzącém nawet czasem na allegoryczne, a przenośném; w przenośném zaś znowu rozróżniłem nieraz metonymią, synekdochę, ironią.

Cena n. p., własciwie wymiar wartości, szacunek, taxa, ilość pieniêdzy, za którą siê co przedaie; tak: Woiewodowie maia ustawy i cenę rzeczom czynić gostom. Cena raz schodzi, drogi raz wstêpuie, wzgóré idzie. CN. — Figurycznie: Daleko bogactwa w więkzsy kładłes cenie, nad ten szacunek, który im wyznaczyła natura. ZAB. — Allegorycznie: Poszła w cenę niecnota, a ci iuż pognili, Co prawdę bez obrzesków bezpiecznie mówili. NAR. — §. *Per excellentiam*, czyli *emphatice* cena, = wysoka cena, n. p. towar ten w cenie, t. i. popłaca, płaci, cenia go wysoko. — §. *Translate* czyli przenośnie: cena, = wziętość, szacunek, wysoko ważenie czego; waga, n. p. Mądry aptekarz ma w cenie Ziola, z których bierze pożywienie. PAST. FID.

Cel, własciwie punkt lub rzecz, do której siê strzela, n. p. cel iest strzelcowi na to wystawiony, aby go trafił. BACHOW. Niepodobna, aby ten w cel trafił, który nie strzela. ZAB. — §. Figurycznie i allegorycznie: n. p. Wszyscy iednego przekonania byli, i do iednego celu wszyscy strzelali. SK., t. i. wszyscy w iedno bili). Daleko człeczka myśl od celu strzela. WACL. POT. Gdy strzela, celu Kupido nie miia. PAST. FID. Siedziemy wszem na celu, wszyscy w nas strzelaią, Za nami, iak za murem, wszyscy pokoy maia. BIEL. s. M. Wielkie państwa stoią fortunie na celu. BARDZ. — §. *Translate* cel, = kres, zakres, kierunek, zamiar, zamysł, obiekt, przedmiot, koniec, n. p. We wszystkich sprawach ludzkich iest cel, do którego miłość włascna ciągnie. MON. Od celu, do którego zmierzaia, cnoty ludzkie szacunek biorą. IB. Cel lekarzów iest zdrowie ludzkie. GORN. Ty iestes celem sekretnym iego miłości. TEAT. Niech cię mam przed oczyma, Boże stwórcyielu, Ty sam bađz tylko wszystkich pragnień mych na celu. DMOCH. t. i. iedynym obiektem mych

nie mów hup, aż. przeskoczysz; daleko gęby grzanka. — Po objedzie łyżka; porównaj: lekarstwo po śmierci; dopiero koniowi owsa, kiedy idzie do psa. — Cnota sama się chwali; porówn. dobremu piwu nie potrzeba wiechy; dobry chrzan z miodem, a miód sam. — Co kogo boli, o tém mówić woli; porówn. gdzie kogo boli, tam rękę kładzie; gdzie boli tam ręka, gdzie miło tam oczy; (po Słowacku: *td'e boleš, tu rufa, td'e miłoš, su oc'i*; po *Kroatsk.* radzse vszaki pipa, gde ga rana tiszka); czego człek żaluie, o tém rad mówi; co na sercu, to i na ięzyku. — Chociaż mamy już dosyć bogate zbiory przysłowiów, przez *Rysińskiego, Knapskiego, Fredra, Zeglickiego*, przez autora książki pod tytułem *Gemmae*; atoli zdaie mi się, że nam schodzi ieszcze na dziele, w którémby przysłowia nasze, tudzież pobratymczych dyalektów, ułożone były, nie iak dotąd zwyczajem było, porządkiem abecadłowym pierwszego słowa; lecz stosownie do sensu niém wyrażonego; takby się z nich wynurzyło nieiakiie niby systema filozofii ludu, iego spostrzeżeń, uwag, przestrog, zabobonów i przesądów. Tak n. p. ważne szlady dzieiów opinii ludzkiej, znajduią się tu pod słowami *chłop, człowiek, dziewczka, Czech, Francuz, Niemiec*.

W czasownikach, *in verbis*, niemało sobie pracy ułatwiłem, a iak sobie pochlebiam, nie bez korzyści i wygody dla czytelnika zrobiłem, kładąc na czele, nie iak dotąd zwyczajem było, pierwszą osobę czasu terażniejszego, lecz tryb bezokoliczny, *infinitivum*. Kto obeznany z wyborną Grammatyką naszą narodową, od razu mi tę nowość pochwali; innych zaś używanie przekona, iak się tym dogadza nietylko grammatycznemu wyłuszczeniu czasowników Polskich; lecz i stosunkowi ich do słowiańszczyzny, i do dodanej w tém dziele Niemczyzny; n. p. słowo: *Dobyć, Dobyć, dobył, dobędę, dok., Dobywać ndk., kontyn. et frequ., ← n. p. dobywać mieysca, miasta, fortecy, = obłężeniem lub szturmowaniem brać mieysce, einen Ort belagern, bestürmen, einzunehmen suchen; dobyć mieysca, = po dobywaniu wziąć, ersürmen, einnehmen, erobern; Boh. dobyt, dobyt, dobyt, dobyt, dobydu, dobywati, dobywati; w innych dyalektach ma znaczenie ogólniejsze dostawiania, nabywania, zyskiwania, wygrywania, korzystania, zwyciężania, (co właśnie naprowadza na wyobrażenie objęte naszym słowem: *zdobycz*; *Sr. 1. dobyt, dobydu, dobyd'jen, dobywam, dobe'wam; Sr. 2. dobusch, dobydnuš, dobynuš* (tu się pokazuje w formie słowa iednotliwego); *Vd. dobit, sadobit, predobiti; Crn. dobiti, dobiti; Rg. dobiti; Sla. dobiti; Bs. dobiti; Cro. dobiti, dobiti, dabavlyati; Rs. добыть, добыть*. — Jedyne tym sposobem, kładąc za thema tryb bezokoliczny, można było iawnie wytykać różnicę owę, tak ważną we wszystkich dyalektach Słowiańskich, zachodzącą między słowem *dokonaném*, a *niedokonaném*; Niemcowi nietrudno teraz powinno bydz poiąć, że się z tém w Słowiańszczyźnie prawie tak ma, iak w Niemieckim ięzyku ze słowami: *schaffen, erschaffen, forschen, erforschen, ratzen, erratzen, morden, ermorden*.*

Przez wyłuszczenie czyli opis każdego słowa, i każdego iego znaczenia, mianowicie w umiejętnościach, kunsztach, rzemiosłach, lub w życiu potoczném, dzieło to nie raz wychodzi prawie z obrębów *słownika ięzykowego*, a dochodzi granic dykcyonarza, iak zowią, *rzeczowego, Reallexicon*, t. i. zbioru *rzeczy*, obiektów, n. p. kunsztów, umiejętności, rzemiosł. Nie obawiam się, żeby mi to naganiono; bo związek imienia rzeczy z rzeczą samą, iest tak ścisły, iż chcąc tamto objaśnić, koniecznie téy dotknąć potrzeba. Tego się raczej obawiam, żeby nie żądano w umiejętnościach i kunsztach takowey dokładności i ściśłości, iakiéy sprawiedliwie w dziełach, temu iedynie celowi poświęconych,

wymagaia. Mialem albowiem wydadz słownik ięzyka, nie *encyklopedyą*. Nigdybym nie był skończył, gdybym chciał dadz każdego słowa i znaczenia ścisłą, logiczną podług reguł *definicją*; musiałem naywięcý przestawać na opisach, na wytykaniu iakiémkolwiek bądź znaczeń; zwłaszcza tak mało mając przed sobą przygotowanego zapasu.

Układając słowa *Polskie*, nigdy z oka nie spuściłem pobratymczý Polskiemu ięzykowi *Słowiańszczyzny*. Staralem się zebrać ią troskliwie z iak naylepszych źródeł, których na końcu wstępu poczet przyłączam; tu tylko wspominam imiona szczególnych dyalektów, z dodatkiem gdzieniegdzie krainy, w którý nim mówią: 1.) Czeski, 2.) Morawski, 3.) Słowacki, w Węgrzech, w okolicach Presburga i t. d., 4.) Kroatki, 5.) Dalmacki, 6.) Bośniński, 8.) Windyyski w Styryi i t. d., 9.) Kraiński w Karnioli, 10.) Sławoński w Sławonii, 11.) i 12.) niższy i wyższy Sorabski w Luzacyi, 13.) Rossyyski, 14.) Kościelny czyli Cerkiewny. *Ecclesiastica*, iaki się w księgach cerkiewnych wyznania Greckiego znajduie. W wynadywaniu tych źródeł miałem w Wiedniu wielką pomoc od J. Pana *Złobickiego* Sekretarza Kancellaryi Czeskiéy, który mię z naywiększą chęcią wspierał biblioteką swoją, w tym gatunku dokładną; radą zaś oświecili mię J. Pan Konsyliarz Konsystorski de *Engel*, sławny autor historyi Kozaków, Gallicyi i Węgiey, i Literatiry Czeskiéy naczelnik J. X. *Dobrowski* w Pradze. — Chociaż tedy połunio- wym Słowianom bardzo zwyczajną iest rzeczą, obeymować imieniem *Illiryyszny*, bądź wszystkie dyalekty Słowiańskie, które my Polacy pod ogólnem imieniem *Słowiańszczyzny* zamykamy; bądź wszystkie dyalekty południowe, iako to: Kroacki, Bośniński, Sławoński, nawet i Windyyski z Kraińskim, iak to widać na słownikach wspomnionych dyalektów; na których prawie zawsze znajduie się tytuł *Illiryyskiego*, a dopiero dochodzić trzeba, iakiego on iest szczególnie dyalektu; ia się starałem, by te wszystkie dyalekty rozróżnić; tak dalece, żeby nigdzie nie zostawić wątpliwości, w którý to części Słowiańszczyzny tego lub owego wyrazu, w tém lub inném znaczeniu używaią. Porówny- waiąc zaś z Polszczyzną dyalekty pobratymcze, uważałem: 1.) czy toż słowo, choć z od- mianami w swoim składzie, w nich się znajduie? 2.) Czy się znajduie w tychże zna- czeniach, co u nas? W przeciwnym zaś przypadku, wypadało mi dodadz, 3.) iakież tedy odmienne znaczenia słowo to bierze u nich? a 4.) iakie inne słowo u nich używa się na zastąpienie naszego? — Nie trzeba się zatém dziwować, że czasem, iak n. p. pod słowami: biesiada, gody i t. d., rzecz się zrobiła zawilsza; przyczyna takowéy za- wilości pochodzi z pogmatwania znaczeń po dyalektach. Obok zaś słów takowych tém więcý odbiiaią owe, które po wszystkich dyalektach, we wszystkich swoich odmianach grammatycznych, na ieden i tenże sam kształt się formuią, i iedno w drugie toż samo zachowuią znaczenie, n. p. *Dosiąc*, *Dosiadz*, *dosiągl*, *dosięgnie*, *dosięże*, *dosięgnąc*, *dosięgać*; *Bh.* *dosahnuti*, *dosahł*, *dosahnu*, *dosahowati*, *dosahny*, *dosahnu*; *Slo.* *dosahnyt*; *Sr.* *dosahnu*, *dosahwam*, *dosahnu*, *dosahnu*; *Vd.* *dosezli*, *sadosezhi*; *Rg.* *doséchi*, *doséghnuti*, *dosezati*; *Bs.* *dosecchi*, *doseghnuti*; *Cro:* *doszechi*, *doszegati*, *doszegnyem*; *Rs.* *досязать*; *досагнуць*; *досягнуць*, *досязаю*, *досязаю*. Tak słowo *bydź*, *ieść*, *iść*, *jac*, i niezliczona moc innych wszelkiego rodzaju, z małemi tylko odmianami, zupełnie prawie przypadaią na nasze, tak *daleko*, że się zdaie rzeczą nie zbyt trudną, tak zbliżyć te pobratymcze dyalekty, żeby ie powszechnie zrozumiano; wszakże i we *Włoszech* każda prawie kraina gada inszym dyalektem; od czasów zaś *DANTA* uformował się ieden ięzyk *Włoski* piśmienny.

Oprócz takowego zbliżenia tych dyalektów, a zatem ułatwienia z czasem *powszechny Słowiański grammatyki, i powszechnego Słowiańskiego języka*, radzenie się ich, nieraz mi służyło do objaśnienia naszej Polszczyzny, tak co do pojedynczego znaczenia słowa którego, iako też co do sposobu wyvodu bądź znaczeń jego, bądź znaczeń słów z niego pochodzących. Pisze nasz ORZECHOWSKI: „niechaj niewola na bedewiach hardzie iedzie, zawsze niewolą będzie“; w Raguzzańskim *beðev* = *equus generosus*, rumak. Słowo *ćma*, oprócz znaczenia ciemnoty, znaczy tłum, hmurę czyli gęstwę czego taką, że się aż zacimia, n. p. „pytał Jezus ducha: co za imię masz? a on odpowiedział: *dzieię mi *ćma*, bo nas sam wiele; tak Leopolda; biblia Radziwiłłowska kładzie *huf*; biblia Gdańska *woysko*; Kuczborski w Katechizmie *orszak*, Karnkowski w katechizmie: niezliczona rzecz szatanów; Budny zaś na inszém miejscu używa tego słowa ścisłe za Greckie *μυριας*, t. i: 10,000; iakoż zastarzałe Rossyjskie *шма* dziesięć tysięcy, przymiotnik *шморична* dziesięć tysięczny; w Cerkiewnym zaś *шма* *decies centena millia ikatottaxisrodia*; *шмично*, вь десять тысячъ крашь, *Gr. μυριακис decies millia*; *шемникъ* naczelnik nad 10,000; *Bh. 1em regiment*, i liczba 13,000. Ze wszystkiem tém porównamy następujące miejsce z biblia Budnego: „była ich liczba ćmy ciem, i ty-sięce tysięcy.“ — Piękne nasze słowo *Doba*, a po dawnemu *Dob*, znaczy naprzód część czasu, chwilę, iakiś czas, n. p. wiedz, że w każdéy życia dobie, dla oyczyzny tylko żyiesz. NIEMC., t. i, w każdym momencie. Powtóre pewny czasu iunkt, porę, n. p. przydziesz do mnie iutro o tę *dob' LEOP. o tym czasie BIBL. OD, Dobry skowroneczku, iuż ty spiewasz sobie, A ia pocynam także o twéy robić dobie. GAW. Tenże na inszém miejscu: czuycie psi wierni, naywięcéy nieprzyziaciel w tę dob' trzodom szkodzi. A u LEOPOLITY: w iednę dob' ucichał ogień, a o drugiéy zaś dobie ogień się rozgorywał. — Daléy znaczy u nas doba, pewny czasu rozniar, przeciąg; ztąd na dobę, albo od doby do doby, t. i. na 24. godzin, po Ross. *сутки, посуточно, нощенство*. Także doba, sam czas, sama pora, w raz, n. p. w ARGENIDZIE: w tém wskok do Seleryssy, żeby użyć sobie, Kwapi Królewna, a ma ią na dobie. MAČZYŃSKI zaś *pubescere* tłumaczy: „podra-stać, prawie na dobie bydz, niektórzy mówią.“ Niedoba zatem niedożrzałość; n. p. Wyście mnie z dziecinnéy ćwiczyli niedoby, J wychowańcem u siebie widzieli. CHROŚC. Czas na dobie, w dobie, czas po temu; czas służy; tak PETRYCY z Horacjuszem śpiewa: Jeśli mądr, używay, póki czas na dobie; porównay: pókić służy lata, używay świata; ZABŁOCKI zaś: „tak prędko nasze zmykają lata, Więc trzeba wcześnie używać świata, Póki czas w dobie. — Nakoniec doba, dola, stan, położenie, n. p. Dziś koniec kłęskom, legnę spokojny iuż w grobie, Gdy zostawię oyczyznę i was w lepszy dobie. NIEMC. Nie-doba zaś niedola n. p. Boleie hetman, z téy swoiéy niedoby, Ze dla choroby daremnie upływa mu lato. JABL. — Teć tu są zdaie mi się, wszystkie znaczenia i cienie tego u nas słowa; trudno z nich wywieśdz znaczenie słów pochodnych, iako to: nadoba, nadobny, podobać, podobać się, upodobać sobie, podobny, podobieństwo, ozdobny, ozdobić, przyozdobić; bo te się ściągają nie tak do czasu lub czasowego stosunku, iako raczy do kształtu. Chociaż tedy we wszystkich prawie dyalektach doba oznacza czas, wiek, godzinę (ztąd u Windów *dobnik* zegar); u Czechów oprócz czasu, punktu czasu, chwili, doba znaczy ieszcze kształt, figurę, formę rzeczy; z czém więc nietrudno znosić znaczenia nadoby, nadobności, ozdoby, podobieństwa i t. d.

Chociaż język nasz Polski, co do obfitości i poloru, zapewne żadnemu z Słowiańskich, a podobno i z innych nie ustępuje; atoli takowe zbliżanie do siebie dyalektów pobra-

tymczych, może być jednym z najdogodniejszych źródeł, z którego czerpaćby można, na czym schodzi mu jeszcze; bo któryż to język jest tak bogaty, tak dokładny i doskonały, żeby mu tu i owdzie czegoś w tym nie brakowało, czém zaszczycają się inne? W Słowiańszczyźnie osobliwie, czego jednę mowie nie dostacie, tém druga celuje. Azaliż więc nie przywoicięcy nam, przyswoić pokrewne i pobratymcze słowa, niżeli nadstawiać Łaciną, Niemczyzną, Francuzczyzną, Włoszczyzną? Na słowo *Kontent* n. p. znajdzie się w Kraińskim, Windyyskim, Sławońskim, Kroatyckim *zadowolny*, niby to, że komu do woli zadosyć uczyniono; *kontenteca* po Windyysku *sadostnost*, po Kroatycku *zadovolnost*, *zadovolščina*; *kontentować*, *ukontentować*, po Windyysku *sadovoliti*, *sadovoljati*, *sadostiti*, *sasititi*, *zopokojati*, *pomirnati*; po Kroatycku *zadovoljujem*, po Ross. *довольствоваться*, *удовольствоваться*, w Cerkiewnym *довольствуй*. — Na słowo *dach*, żywcem Niemieckie *Dach*, znajdzie się w Czeskim *střet*, *střeta*, *střev*, od słowa *kryc*; Sr. 1. *stječa*, *stječa*, (porównaj *strzecha* *střev* (od *krycia*); Sr. 2. *stječa*, *stječo*, *stječivo*, *stječivo*, Crn. *streha*, *streiha*; Vd. *streha*; Cro. *stzroha*, *stzrosina*, *krou*, *krov*; Dl. *sztruha*; Bs. *krov*, *strehha*; Rg. *kroov*, *pokrov*, *střeha*; Sl. *kròv*; Ross. *стрѣха*, *кровля*, *крышка*, *палуба*; Kcl. *кровь*, *покровъ*, *зда*, *здо*, *спрѣхъ*; z tych wszystkich możeby się nam najlepiej zdało Czeskie *střet*, *střeta*, ponieważ słowa *strzecha*, *strop*, *pokrowiec*, poszły już u nas na inne znaczenie. — Podobnież na wyrazy *budować*, *budynok*, *dom*, *mur*, i na niezliczoną liczbę podobnych makaronizacji, znajdują się starożytne słowa Słowiańskie; niechby tylko pisarze nasi klassycy, w których pismach naród smakuje, przystosowawszy takie słowa do geniuszu języka Polskiego, zwołna je wprowadzali. — Nad to w samém nawet składaniu i formowaniu słów znaleźć można gdzie niegdzie rzucone po obszernéj Słowiańszczyźnie ziarnka, godne przeniesienia do naszej ziemi. Osobliwszým w tym względzie uwagi godzien starodawny Cerkiewny, a po nim Rossyjski, dyalekt, który przez ścisły związek wiary z Grekami, i częste tłumaczenie OO. SS. Greckich, przejął zupełnie tok składania słów Greckiego języka, co w czasownikach szczególniej się okazuje. Greckie *εὐδαιμονία* dobroobyczajny, w Cerkiewnym *доброобмычный*, ztąd czasownik *доброобмычествую*, Gr. *εὐδαιμονία*, iestem dobrych obyczajów. *Zakon*, w znaczeniu prawa *legis*, składa w Cerkiewnym *благозаконіе* niby to **dobroprawie* *recta legum constitutio*, Gr. *εὐνομία*, ztąd przymiotnik *благозаконный* Gr. *εὐνομος*, czasownik zaimkowy *reciprocum* *благозаконюся*, Gr. *εὐνομισμα*, *bonis legibus regor*, czasownik czynny *благозаконствую* *благозаконю* Gr. *εὐνομίαν bonas leges fero*. — W tymże dyalekcie odkryłem nawet zakończenie odpowiadające w znaczeniu, Łacińskiemu imiesłowowi przyszłego czasu słowa biernego, *participio futuri passivi*, tudzież *Gerundio*, iako to *amandus*, *legendus*, *amandum est*, *legendum est*; tak n. p. *concedendum est* trzeba dopuścić; w Cerkiewnym *попустишельно*; *concedendus* mający być dopuszczonym *попустишельный*, w Polskim zaś **dopuszczelny* znaczyłoby raczej, mogący być dopuszczonym, gdy zakończenie na *-lny* u nas poszło na oznaczenie możności *possibilitatis*; za tym wypadałoby, na owo wyobrażenie konieczności i potrzeby, o innym od tego odmiennym zakończeniu pomyśleć.

Lecz pomimo tego wszystkiego jeszcze w tym zbiorze odkryje czytelnik niejedną ciekawą osobliwość Słowiańską. Pomiiam tu stosunki szczególniejsze, w frazesach, czyli sposobach mówienia, że Polak n. p. mówi: „język i do Rzymu doprowadzi“: Rossyanin: *языкъ и до Киева доведеть*; bo Rossyanin, nie mając związku z Rzymem, kła-

dzie raczemy Kiiów, dokąd bądź dla nabożeństwa, bądź dla handlu uczęszczał. Zastanawiam się ślady z mytologii i religii Słowiańskiej tutaj zebrane. Pod słowem *bożek*, bożysko, *Bh.* bużet, pabuś; *Vd.* boshizh, malik; *Sr.* рѣбош; *Crn.*, *Bs.* faush wugh, malik; *Rs.* чмѣлице (*czcilisko, od słowa czcić), znajduję się imiona bożków Słowiańskich, ile na nie natrafiłem w czytaniu. Bożek domowy, gospodarski, *Vd.* domazhi bug, shratel, *Crn.* sidek; *Bh.* sŕtitef, kŕjsteŕ, chŕjsteŕ, diblŕf, hŕspodarŕeŕf; nad to Czesi jeszcze mieli: *Wsl.* Marot, Kadamas; Krainczyki: Rugovid, Fermensvel, Podaga, Tolstobog, Tolstowoj, Paramuz (bożek pięciogłowy), Króde (bożek zdrowia, Aesku'ap), Jodute, Zedut, Jodut (bożek siły), Flins (bożek czasu), Anék (bożek dziewcząt), Jesizhnik (bożek mowy); Barovit odpowiada naszemu Boruta. W Cerkiewnym *Мѣкша*, *Макомб*, *Мокомб*, *Мокосаб* pewny bożek czczony w Kiiowie, może bożek soty, odmięczy; *Купало* bożek płodów ziemskich; *Хорч* bałwan Kiiowski; *Дажба*, *Дашуба*, *дажборѣ* bożek szczęścia, porównaj nasze Dadzibog; *радо* bożek wesela, *Лада* bogini wesela; *ob.* Ladon. *BIEL. KR.* 55. cf. ład, ładny; u Czechów zaś *ladon*, *Смѣтносѣ*, u Krainczyków *Ladon*, *Tor*, *Tórk Mars*, cf. *Wtorek dies Martis*; *Eccl.* *Позвиздѣ*, *вихорѣ*, *Похвисѣ* *Aeolus* bożek powietrza, porównaj nasze *Swist*, *Póswist*, *Lelum*, *Polelum*, *Marchult*. *Колыда*, *Калада* bożek światła *Janus*, którego święto w Kiiowie obchodzono 24go Grudnia z weselem i biesiadowaniem, czego ślady w tamtych stronach jeszcze się pokazują w igrzyskach, tańcach, pieśniach: boday nie stąd nasza *Kolenda*, jeżeli nie wolisz z Łacińskiego a *Kalendis* wyprowadzić. U Czechów i Słowaków *Dobropan* Merkury. *Cerera*, *Marzanka*, u Czechów *Zewena*, u Kraincz. *Sejvina*, u naszych zaś *Dziewanna*, *Dziewena*, *Ziewonia*, *Diwa* toż co *Dyana*. *Bachus* u Krainczyków *Pust*, cf. *zapusty*, *pustak*; *Nimfy lasów i wód*, w Cerkiewnym *рѣчакѣ*; *Bogini deszczu* u *Windów* i *Kraincz.* *Marna*; *Bogini pracy* u *Kraincz.* *Marza*, *Bogini zboża* *Volusia*, *Voluta*. — Boże narodzenie u *Kroatów*, *Slawonczyków*, *Raguzanów*, *Windów*, *Krainczyków* *Boshizh*; wilia bożego narodzenia zaś u *Kroatów*, *Raguzanów* i *Bosnenczyków* *Badnyak*, *badnyi vecher*, *badnyi den*; słowo zaś *badgnak* w słownikach swoich tłumaczą: *truncus natalitius*, *truncus pervigilii nativitatis Domini*; po *Włosku*: *tronco*, *che si mette al fuoco la sera del natale*; t. i. kłoc, który w wilię bożego narodzenia w ogień kładziono; zapewne znaczył wróżbę. Otoż znowu ważny ślad zwyczajów i opinii.

Łącząc wszędzie Polszczyznę z Słowiańszczyzną, snuł mi się ustawicznie przed oczami *rys nieiakiś zjednoczonego w myśli mojej powszechniejszego języka Słowiańskiego*, z stosunkami jeszcze rozciąglejszemi co do ogółu mowy ludzkiej. Uformowała mi się prawie mimowolnie, iż tak rzekę. algiebrą słów i języków, podciągając wszystko pod powszechniejsze prawidła, obeymujące sam ogół, gdzie potrącić wypada, tak z jedney, iak z drugiey strony, szczegóły w całość ogólną nie wchodzące. Postrzegłem, że dążąc do ogólnego a pierwotnego źródła, nie wszystkie głoski czyli litery słowo składające, są równie istotnemi, że ie w tym względzie koniecznie potrzeba iak najsściślej rozróżnić, i przemiany ich wzajemne między sobą, podług nieomylnych spostrzeżeń udowodnić; że tak wynalezione treści, czyli pierwiastki słów, znosić należy z pierwiastkami inszych dyalektów i obcych języków, a tak dopiero okazać, że źródłem wszelkich na świecie języków iest rozsądne natury naśladowanie w wyrażeniu tych poruszeń, które ludziom uczuć się dały, i stąd wznieconych wyobrażeń; okazać potrzeba na szczególnych językach, iak mowa ludzka z niewielu drobnych pierwiastków wywiedziona, podług pewnych pra-

prawideł, przywoitych umyłowi ludzkiemu, wzmogła się w niezmiernie bogactwa. Otóż ten jest cel nauki nazwaney *Etymologią*; prawidła iey starałem się wyłożyć w rozprawie niżej przyłączoney; w słowniku zaś, przy pojedynczych słowach, gdzie mi się rzeczą potrzebną zdawało, umieściłem etymologiczne bądź uwagi, bądź skazówki. W początkowych nawet arkuszach dykcyonarza, przy niektórych wyrazach pierwotnych, jako to, *bania, baran, barwa, bażint* it.d. na brzegu wydrukowałem głoski radykalne; czego potym dla zbytney niewygoły w druku, zaniechać musiałem. Zeby zaś wystawić całkowity obraz ciągłego rozradzana się słów naszym ze źróźdłosłowowych pierwiastków, pod pierwotnymi słowami w nocie wyjisywałem szereg pochodnych, których bynajmnięj dlatego nie opuszczałem w szyku abecadłowym, gdzie każde z nich podług kolei naleźycie objaśnione położyć przypadało. Tak czytający ma przed oczyma razem i rozległość i treść ięzyka.

Lecz w tych badaniach etymologicznych zawierają się mnogie nasiona rozmaitych zagadnień, których rozwiązanie zostawny dalszemu czasowi, mianowicie po ukończeniu całkowitego dzieła, jako to: 1., O pięwszey zasadzie mowy ludzkięj na poruszeniach i postrzeżeniach zmysłowych; 2., O wpływie postronnych, osobliwie sąsiedzkich ięzyków, na nasz Polski; 3., O odmianach w tymż zaszłych; 4., O rozmaitych sposobach bogacenia i doskonalenia ięzyka naszego; 5., O chronologii i różnych epokach słów Polskich; 6., O stosunkach Polszczyzny do innych Słowiańskich dyalektów, z podaniem osnowy powszechnęj grammatyki i powszechnęj synonimii Słowiańskięj, a zatym uniwersalnęj grammatyki filozoficznęj mowy ludzkięj; 7., O ślalach dzieiów życia domowego w ięzyku.

Jeszcze z jedney okoliczności tu się wytymaczyć muszę, w któręjby mógł kto uczynić zarzut dziełu moiemu, gdybym ią mimo się puścił; t. i. z pisowni czyli ortografii w nięm użytęj. Jak w każdym, osobliwie żyjącym ięzyku, tak i w Polskim, niemasz powszechnęj zgody na prawidła ortografii; co zdaie mi się stąd pochodzi, że różne, dalekie od siebie, nawet sobie wprost przeciwne, stanowi każdy źróźdło, z których też czerpa prawidła ortograficzne. Jeden n.p. raz każe pisać tak, iak się mówi; inny znowu: pisać, iak dawni pisywali; gdzieindzięj: stosować się do terażnieyszęgo trybu; raz, każą się ściśle trzymać etymologii; drugi raz bez potrzeby wcale ią krzywdzą. Naynowszych przepisów ortograficznych, naycelnieysi nawet pisarze nasi nie zachowują. Cóż tedy w takiey sprzeczności zdań, autorowi słownika pozostawało? Uważając, że dzieło iego wystawia nieiako historiją ięzyka, że w nięm żywcem przytacza wyimki z pism rozmaitych wieków; nie potrzeba się dziwić, że zostawiając ortografią każdego z autorów, niezachowuje w nięj iednostayności. Byłbym to sobie poczytał za nieiakię zgwalcenie textu pararów, i sfalszowanie historii ięzyka, gdybym przekształcał w wyimkach z nich przytoczonych, sposób ich pisania na terażnieyszą ortografią. Tęgo tylko pozwoliłem sobie względem nich, że m naddatki dawnęj ortografii uchylil. Nie pisałem *then, tho*, ani używałem *y* zamiast *i*, n.p. *chłopyątko, zamiast chłopiątko. Z resztą, co do moięj własney ortografii, założyłem sobie za główne prawidło, trzymać się, ile tylko można, etymologii; ponieważ tém iedynie dogadza się Słowiańszczyznę, i przepisy iey sprośtowane, iuż nie będy dla cudzoziemców tak uciążliwemi.

Nakoniec niech mi się godzi na usprawiedliwienie moie wystawić Prześw: Publiczności przeszkody, z któremi w wydawaniu dzieła tego musiałem, dotąd ieszcze walczyć muszę.

XVIII.

Nie wspominam ogromu sameyże pracy, wymagający ciągłego a niezmordowanego wytrwania, (gdyż n. p. samo czytanie biblii LEOPOLITY, i porównanie pierwszej iey edycyi z trzecią, półroku mi czasu zabrało); lecz tego przemilczeć nie mogę, że sam podjąć musiał wszystkich mozolów tak drukarskich, iak i księgarskich, ponieważ na tak obszerne, do drukowania trudne i kosztowne dzieło, żaden się z Księgarny nie ośmielił. Zatem niedosyć, że musiał każdego arkusza pierwszą korektę, naytrudniejszą ze wszystkich, sam utrzymywać; lecz sam też musiałem myśleć o zapisywaniu, sprowadzaniu i dostarczaniu wszystkich potrzeb drukarskich, iako to, charakterów, papieru, i ludzi, w czém choć na początku doznałem czynney pomocy zacnego przyjaciela mego JPana Franciszka *Dmochowskiego*; atoli wkrótce słabość zdrowia tego nie pozwoliła mu trudów tych tak zemną dziełić, iak przez przywiązanie do dzieła narodowego i przychylność do mnie, radby chciał i mógł to uczynić. Na ostatek, żebym iuż z moiey strony wszystko wykonał, do czego przez wzgląd na tak wielkie zaufanie Prześw: Publiczności, czułem się bydyć obowiązany, poświęciłem część własnego mego pomieszkania na drukowanie dzieła tego, tak dla bliższego dozoru, iak dla prędszego pośpiechu, bynajmniey przez to nie zrywając związków z drukarnią JXX. Pitarów i zacnym iey przełożonym JX. *Bielskim*. Przytaczam te szczegóły, żeby Prześw: Publiczność, zastanawiając się nad tą okolo téy roboty mozolami, prędey mi darować raczyła, zwłokę w wydaniu, a oraz niejakieś ustawianie w pracy i zmordowanie, którego może ślady w tém dziele spostrzeże. Jko zaś z jedney strony, ile tylko mogłem, pracy, sił, zdrowia i czasu nie żałowałem, tak z drugiey, że i kosztów nie oszczędzałem, charaktery i papier są tego dowodem; wszakże samo składanie i wybiianie iednego arkusza kosztuje Złł: dziewięćdziesiąt, nie rachuiąc wydatku na papier i pisma. Ztąd łatwa bardzo rachuba, że zebrane dotąd fundusze, pomimo hoynego wsparcia łaskawych moich Proktorów, na połowę ledwie całkowitego kosztu wystarczą, i że pomyśleć trzeba będzie o podwyższeniu na dal ceny prenumeraty; b) się zanosi na to, że całe dzieło do 800. arkuszy drukowanych uczyni, że ztém to, cosię teraz od *A* do *F* wydaie, nie iest tylko ósmą częścią całości.

Podaię więc iuż i obecemu i przyżłemu narodowi w ręce zbiór oyczystego ięzyka, owoc kilkonastoletniey pracy moiey, koremu naylepsze lata moiego życia poświęciłem. Już teraz ziomkom moim trudno nie będzie, czego brak pododawać, w znaydującém się przebierać, znaczenia doskonaley wyluszczać, stosunki dokładniey powytykać, a tak z czasem zaszczycić ięzyk Narodowy słowniliem, iakiego on wart iest w samey istocie, i którym go chyba iedno *Towarzystwa Przyjaciół Nauk* obdarzyć może. Mnie się zaś na zawsze zostanie to chlubne uczucie, że tą moją poprzedniczą pracą był do tego powodem, i wieszować sobie nie przestaię, ieżeli dzieło moje będzie pomocne orzeźwionemu duchowi narodowemu, do nadania świetności temu naydroższemu dla niego kleynotowi, t. i. ięzykowi oyczystemu.

Ueber die Tendenz dieses Werks.

Sur l'objet de cet ouvrage.

Für die des Polnischen Unkundigen, die von diesem Werke Gebrauch machen wollen, wird es hinlänglich seyn, nur die Hauptpuncte der umständlichen Polnischen Einleitung anzugeben, woraus dann die Tendenz des Werks einleuchten wird.

Möglichste Vollständigkeit und Zuverlässigkeit war in Ansehung des Polnischen mein Hauptaugenmerk. Dazu zu gelangen, wählte ich vorzüglich den Weg der Lectüre; ich las in dieser Hinsicht alle die Polnischen Schriften, deren Verzeichniß dem Werke vorgesetzt ist, und zeichnete beim Lesen jede Stelle aus, die Erläuterung und Beweis giebt, oder die auch wohl einer Erläuterung bedarf. Indem nun bey jedem Belege einer Bedeutung die Stelle aus dem Schriftsteller, dem Namen und der Seitenzahl nach, citirt wird, indem ferner Uebersetzungen mit den Worten ihrer Originale, verschiedene Uebersetzer, z. B. die verschiedenen Bibeln, unter einander verglichen werden, glaube ich den darauf gestützten Erklärungen den höchsten möglichen Grad der Zuverlässigkeit gegeben zu haben. Wo nun aber die Zeugnisse aus Schriftstellern nicht hinreichen wollten, wurde der gewöhnliche Sprachgebrauch als Quelle benutzt, doch nur in den wenigsten, und zwar ganz ausgemachten Fällen, auf meine eigne Autorität gebaut.

Die Schattirungen der mancherley Bedeutungen bemühte ich mich, so viel mir nur die Größe der Arbeit, und Zeit und Kräfte erlaubten, auf eine Art zu ordnen, die mir für die Ableitung aus der physischen Urbedeutung die natürlichste schien. Bey allem Streben nach Vollständigkeit der Bedeutungen, suchte ich mich vor zu großer Vereinzeltung derselben zu hüten, die gewöhnlich daher zu entstehen pflegt, wenn der Unterschied zwischen significatio und significatus verborum, nicht genau berücksichtigt wird.

Il me suffira pour ceux, qui ne savent pas le polonois, et qui veulent se servir de cet ouvrage, de faire un exposé sommaire de ce que j'ai traité plus au long dans l'introduction polonoise. Cet exposé les mettra suffisamment au fait du but, que je me suis proposé, celui de former pour la langue polonoise un corps d'ouvrage, qui réunisse autant que possible le double avantage d'être complet, et de faire autorité.

Persuadé, que les ouvrages de l'esprit les plus distingués, étoient les seules sources, dans lesquelles le Lexicographe pût puiser les mots et les phrases, qui composent le trésor complet d'une langue, je me suis entièrement livré à la lecture de tous les auteurs polonois, dont la liste se trouve à la tête de cet ouvrage. Dans ce procédé je me suis attaché à prendre note des passages, qui pouvoient servir d'éclaircissemens et de preuves, comme aussi de ceux, qui en avoient besoin.

La signification de chaque mot appuyé de la citation de l'auteur, de la page et de la ligne; la comparaison constante des traductions avec les mots de l'original, et des traductions entre elles, telles p. e. que les différentes versions de la bible etc. ont encore été un moyen, dont je me suis servi, pour donner aux mots et aux expressions le plus haut degré possible d'autorité. Les locutions familières, les manières de s'exprimer dans la conversation et ma propre autorité dans les significations généralement reçues, sont aussi les guides que j'ai suivis, mais seulement dans les cas, où le témoignage des écrivains ne me fournissoit rien. Quand aux nuances qui se trouvent entre les différentes significations, je me suis efforcé, autant que la grandeur du travail, le temps et mes forces me l'ont permis, de les présenter dans l'ordre qui m'a paru le plus naturel relativement à l'étymologie et à l'acception physique;

Zur Erhöhung der Vollständigkeit und Zuverlässigkeit trug auch die stete Vergleichung der Polnischen Wörter mit denen der übrigen Slavischen Mundarten bey. Veraltete unbekante Wörter wurden aus ihnen erläutert; verlorne Wortstämme ergänzt; Ausdrücke und Formen, die im Polnischen mangeln, nach ihnen in Vorschlag gebracht, und so auf Bereicherung nicht nur mit einzelnen Wörtern, sondern mit Wortbeugungen, Redensarten, Sprichwörtern hingearbeitet. Doch wurde hierbei außerdem auch noch ein höherer Zweck berücksichtigt, die Uebersetzung nämlich hervorzubringen, die Slavischen Mundarten seyen nicht so weit von einander entfernt, daß sie nicht einander näher gebracht werden könnten, und so die Möglichkeit einer allgemeinen Slavischen Schriftsprache darzutun; wie in Italien die verschiedenen Provinzen verschiedene, von einander sehr abweichende Mundarten sprechen, und gleichwol, seit Dante, sich einer Schriftsprache erfreuen.

Die stete Vergleichung des Polnischen mit den übrigen Slavischen Mundarten, und oft auch fremden Sprachen, führte mich auf die Grundsätze der Wortforschung, die man, in eine kleine Abhandlung gebracht, hier angehängt findet. Ihr Inhalt beschränkt sich dahin, die wesentlichen Buchstaben der Worte unterscheiden, ihr Verhältniß zur Bedeutung wahrnehmen zu lehren, und so zu Schlüssen über die Natur der

et en saisissant et rassemblant les idées autour du mot qui en est devenu le signe, j'ai évité toutes ces minuties, qui ne sont fondées que sur la foible différence que l'on met entre signification et chose signifiée.

Pour rendre cet ouvrage plus complet et lui donner plus d'autorité, j'ai sans cesse comparé les expressions polonoises avec celles des autres idiomes esclavons. Par ce moyen j'ai expliqué certains mots vieillissés ou inconnus, j'ai rétabli des racines perdues, et ces racines ainsi rétablies m'ont autorisé à proposer des expressions et des formes, qui manquent au polonois, de même qu'à enrichir la langue non seulement de mots isolés, mais encore d'inflexions, de manières de parler et de proverbes.

Cette comparaison devoit naturellement amener une conséquence plus étendue encore, c'est la possibilité de démontrer, que les idiomes esclavons ont des différences si légères et si accidentelles, qu'il seroit facile de les rapprocher pour faire du sclavon une langue écrite universelle, comme depuis le Dante, l'Italie a une langue littéraire, quelque différens que soient les dialectes des diverses provinces de ce pays.

C'est aussi par la comparaison continuelle du polonois avec les idiomes esclavons, et souvent avec les langues qui lui sont étrangères, que je suis parvenu aux principes de l'étymologie, principes que l'on trouve dans un traité particulier joint à cet ouvrage. Ces principes se réduisent à apprendre à distinguer dans les mots les lettres essentielles, à saisir leur rapport avec la signification, à tirer des conséquences sur la nature des syllabes, sur la dérivation des mots et des langues, et à démontrer en dernière analyse, que l'imitation raisonnée de la nature dans la manière d'exprimer les impressions reçues, et les idées qui en résultent, est la source commune de toutes les langues du monde, et que c'est de la combinaison des plus petites parties primitives, arrangées d'après les loix conformes à la raison humaine, que le langage des hom-

Syden, und Abstammung der Wörter und Sprachen zu führen; als Endresultat aber darzutun, daß vernünftige Nachahmung der Natur im Ausdrucke gehabter Eindrücke und daraus entstandener Vorstellungen, die gemeinschaftliche Quelle aller Sprachen des Erdbodens ist, und zu zeigen, wie überhaupt die menschliche Sprache von den kleinsten Urbestandtheilen, nach gewissen, dem menschlichen Verstande angemessnen Gesetzen, sich zu einem gränzenlosen Reichthum einpor gearbeitet hat.

Doch diese kurze Abhandlung berührt überdies Ideen mancherley Art, die ihren Grund in dem Wörterbuche haben, deren Entwicklung jedoch der Zukunft, nach völliger Herausgabe des Werks, überlassen bleibt. Dahin gehören: Untersuchungen über die Sinneneindrücke und sinnlichen Wahrnehmungen, als Grundlage der menschlichen Sprache; über den Einfluß fremder, besonders benachbarter Sprachen, auf die Polnische; über die mit unsrer Sprache vorgegangnen Veränderungen; über die verschiedenen Arten und Mittel unsre Sprache zu bereichern und zu vervollkommnern; über die Zeitrechnung und die verschiedenen Epochen der Wörter unsrer Sprache; über das Verhältniß der Polnischen zu den übrigen Slavischen Mundarten, als Vorstufe einer allgemeinen Slavischen Sprachlehre und Synonymie, ingleichen einer allgemeinen philosophischen Sprachlehre; über die in der Sprache sich darbietenden Data zu einer Geschichte des häuslichen Lebens.

Jetzt also übergebe ich dem Publico den Anfang einer vieljährigen mühseligen Arbeit, deren Schwierigkeiten für mich dadurch noch vermehrt wurden, daß ich selbst mich der Correctur, der Besorgung des Drucks und des Verlanges unterzeichnen mußte; um so gewisser aber glaube ich auch auf gehörige Nachsicht und Billigkeit rechnen zu können. Uebrigens wünsche ich mir, zum Besten der Sprache unsrer Nation Adelnungs Schicksal, daß bald ein Voss und Campe auf meine Schultern trete, und der Nation ein Werk gebe, das an Vortreflichkeit der Sprache gleich komme.

més à acquis un degré de richesse inépuisable.

Ce petit traité présente de plus différentes idées dont on trouve, il est vrai, les principes établis dans le dictionnaire, mais qui, après la publication de cet ouvrage, pourront être plus amplement développés par des recherches sur les sensations et les réflexions qui les ont suivies, comme base du langage humain; sur l'influence des langues étrangères, et surtout de celles des pays voisins, à l'égard de la langue polonoise; sur les changemens qu'elle a éprouvés; sur les différentes manières et les différens moyens de l'enrichir; sur la chronologie et les différentes époques qui regardent les mots qui la composent; sur les rapports de l'idiome polonois avec les autres idiomes esclavons, pour servir d'introduction à une grammaire générale et à une synonymie esclavone, de même qu'à une grammaire générale philosophique; enfin par des recherches sur les différentes révolutions que la langue a éprouvées, et sur les indices que l'on peut découvrir par rapport aux mœurs domestiques de la nation dans les différens emplois de sa langue.

Je présente donc au public le commencement d'un ouvrage, fruit d'un travail pénible et de longues années, travail dont les difficultés ont été encore augmentées par la nécessité de prendre sur moi tous les détails fastidieux de l'impression et de la correction. Ces considérations me font espérer que le public me jugera avec indulgence et équité; surtout mon unique voeu étant d'avoir comme Adelnung, un Voss ou un Campe qui me surpasse dans la carrière que je viens de parcourir, et donne à la nation un ouvrage digne de l'excellence de la langue.

PRAWIDŁA
E T Y M O L O G I I,
PRZYSTOSOWANE
DO
JĘZYKA POLSKIEGO.

Grundsätze
der
Wortforschung,
angewandt
auf die Polnische Sprache.

JASNIE WIELMOZNEGO JMC PANA
 JOZEF A HRABIEGO Z TĘCZYNA
 OSSOLIŃSKIEGO.

JASNIE WIELMOZNY MOSCI DOBRODZIEIU!

*D*ziesięć lat szczęśliwie przepędziłem przy boku JW. WPana Dobrodzicia. Równa skłonność do nauk, równe przywiązanie do literatury Ojczyzny, i taż sama gorliwość, o ocalenie rozproszonych i zawieruszonych ięzby zabytków, skoiarzyła między nami szacowny węzeł przyjaźni. Rzadka to jest rzecz między osobami nierównemi stanem; ale też tym większą jest chwałę i dla iednego, który w tak słachetnym celu zstępnie z wyższego szczebla fortuny, aby się zbliżył do tego, którego ona postawiła na niższym, i dla drugiego, że zdołał na to zasłużyć.

Dość dla mnie było na tęz pobudce, abym sobie wziął za powinność, dopomagać patriotycznemu JW. WPana Dobrodzicia zamysłowi, w ułożeniu Narodowej Biblioteki; dość było dla mnie, abym mając zachętę i pomoc z Jego strony w pracy rozpoczętej około Słownika Polskiego, pracy tak trudnej i tak obszerny, nie ustawał w przedsięwzięciu moim.

Tak miły związek wzajemnością zobopólnych pomocy utwierdzony, zgodnością chęci i zamiarów uświęcony, stał się już prawie nierozzerwanym, stał się potrzebą, że tak rzekę, oboięz strony. Stodził on mi i uływał prace w wyszukiwaniu słów, nieznanych w teraźniejszy Polszczyźnie, a zagrzebanych w staropolskich dziełach, dziełach wydobytych z zakątków kosztem, a częstokroć i osobistym trudem, JW. WPana Dobrodzicia.

Kiedy więc ciesząc się korzyściami zobopólnego pożycia w domu JW. WPana Dobrodzicia, i nadzieją ich używania nadal się karmię: aż oto Przeznaczenie wzywa mnie do posługi, ukochanego od nas obu Narodu.

Zachwiałem się między słodczą obecnego pożycia, z któryz miałem czynić ofiarę, a użytkiem publicznym, któremu trzeba się było poświęcić; przeważyl szalę interes publiczny.

Kto zna serce JW. WPana Dobrodzicia, pełne zawsze czułości dla tych, którzyz z Nim związek iakicholwiek połączy, łatwo sobie wystawi skłonność Jego, na samo wspomnienie rozłączenia się naszego; lecz znał potrzebę i z drugiez strony, życzliwość JW. WPana Dobrodzicia dla współrodaków, dla którzyz dobra wszystkie osobistości umiecz poświęcić. Duchem więc patriotycznym prawdziwie, mimo przykrości z rozłączenia się naszego, poparłem w sercu wahaicęm się, chęć usłużenia publicznemu dobru. Poddalem się zatem wezwaniu Monarchy, pod którego berło część dawney Ojczyzny moiez los poddał; przyjąłem w stolicy Kraiu Polskiego obowiązki urzędzenia nowego Liceum, i niem kierowania.

*Ślodziłem sobie przykrość z rozstania się naszego tą myślą, że nasze związki, nawet w oddaleniu, niezry-
wają się przecięt, lecz tylko obszerniejszemi i przestrzeńszemi się stają. Wszak i w oddaleniu, łącząc nas będzie
chęć wzajemna i pamięć odnawiająca wdzięczność z mojej strony, a uprzejmą ze strony JW. WPana Dobro-
dzisia dla mnie życzliwość; łącząc nas będzie wspólne dążenie, do użyteczności dla Narodu, iednakosć satru-
dnień i samiarów, i toż samo przekonanie, że serca nasze i chęci nigdy się nie odmieniają.*

*Przypominam sobie, że Kochanowski, przypisując Janowi Tęczynskiemu, tłumaczenie swoje Jerozolimy
Tassa, w tym napisie uwiecznił swoją dla niego wdzięczność:*

Nie zawsze Bogów wołem złotorogim,
Czasem błagamy kadzidłem ubogim.

*Plemiennikowi sławnego męza, powtórzeniem tegoż napisu, w podobny okoliczności, i ja czułość moją
wyrażam: a poświęcając Jmieniowi JW. WPana Dobrodzisia to pismo, jako dowód publiczny przywiązania i obo-
wiązków moich ku Niemu, wracam Mu nie jako to, co w dziele moim jest Jego własnością.*

*Jest zasługą, choć niewielką dla bogatego ofiarą, udzielić komu czastkę jakąś swego majątku od zbytku po-
zostałą; ale dzielić prace uczone, wspierać radą, przewodniczyć światłem, ten tylko z majątnych potrafi, kto
prócz dostatków, skarbu droższy, to jest mądrość i naukę posiada. Do tej chwały JW. WPan Dobrodzisy, pra-
wa nabyłeś.*

*Ja, gdy idę przed Publicznością obwieszczać, składam Mu hołd powinny za wszystkie względy, przez tak
długi czas przeciąg doznane. Nie mogę zaś sercu mojemu lepijy dogodzić, ani publicznemu interessowi, jako
powtarkaniem szczerego życzenia, aby tak pożyteczne dla nauk, tak upragnione dla współziomków, tyle zaszczytu
czyniące i Narodowi i Jmieniowi JW. WPana Dobrodzisia prace, układy i zamiary, szczęśliwie w skutku spełnio-
ne, jak najprędzej widzieć się dały; a te życie tak szanownego męza, daj Boże jak najdłuższe! uniesmiertelnij.*

Zostań z najgłębszym uszanowaniem

JAKUB WIELMOŻNY WPANA DOBRODZISIA

w Warsz. dn. 1go Sierpnia 1806. R.

najniższym służą

Dr. Linde.

PRAWIDŁA ETYMOLOGII.

Rozdział I.

Wstęp Ogólny.

Etymologia rozważa stosunek *istotnych głosek* słowa do jego *znaczenia*, a z uczynionych w tym mierze *postrzeżeń*, pozwała sobie *wnioisków*, o własności *syllab* czyli *zgliosek*, i o pochodzie *słów i języków*. W Greckim albowiem *ετυμος* prawdziwy, *ετυμον* prawdziwe słowa źródło; stąd *ετυμολογια* nauka źródłostowa, czyli prawdziwego słów pochodzu.

§. 2.

Zapęd za samém podobieństwem tych lub owych głosek, bez uwagi na znaczenie i okoliczności słowa, do śmiesznych doprowadził wnioisków *DEBOŁECKIEGO*, *PIKULSKIEGO*, *CZMIELOWSKIEGO*; z których osobliwie pierwszy, uroiwszy sobie, że wszystkie wschodnie i zachodnie języki ze Słowiańskiego wzięły się, *Ateny* ze Słowiańskiego *goteni*, po naszymu *uczenie*, *Abel* od *ubyl*, (bo *ubyl*, gdy go Kain zabił), *pilus* od *pilnuie uszu*, balamutnie wyprowadza.

§. 3.

Uwaga nad podobieństwem znaczenia, bezwzględnie na głoski, służy tylko do odkrywania bliższych lub dalszych Synonimów, czyli słów blizkoznaczących; etymologii chybia.

§. 4.

Rozsądny etymolog nie zaczyna od wnioisków, lecz od *postrzeżeń*; nie musi, nie gwałci, nie naciąga języka; lecz wając razem istotne głoski i znaczenie słowa, gotuje dalsze wnioiski.

Rozdział II.

o głoskach etymologicznie istotnych.

§. 5.

Nie wszystkie głoski, słowo iakie składające, są istotne; nie wszystkie więc iednako ceni etymolog. Zakończenia słów, iako przynależność grammatyki, do teyże odsyła; głoski i głoski przydatkowe odcina; szczególnie trudni się samą pozostałą resztą, tulubem, że tak rzekę, słowa.

Grundsätze der Wortforschung.

Kapitel I.

Allgemeine Einleitung.

Die Etymologie oder Wortforschung untersucht das Verhältniß der wesentlichen Buchstaben eines Wortes zu dessen Bedeutung; erst durch die hierbey gemachten Wahrnehmungen führt sie zu Schlüssen über die Natur der Sylben und über die Abstammung der Wörter und Sprachen. Das Griechische *ετυμος* heißt wahr; *ετυμον*, wahre Wortabstammung; daher Etymologie, die Lehre der wahren Wortabstammung, die Wortforschung.

§. 2.

Bloßes Haschen nach Ähnlichkeiten dieser oder jener Buchstaben, ohne Rücksicht auf die Bedeutung und Umstände eines Wortes, verleitet zu den Lächerlichkeiten eines *Dembolenski*, *Pikulski*, *Czmielowski*. So hat z. B. der erste von diesen, in der Einbildung, alle sowohl morgenländischen als abendländischen Sprachen, stammten von der Slavischen ab, *Athen* von dem Slavischen *uteni* (gelehrt), *Abel* von *ubyl* (er mangelte, „denn er mangelte, als ihn Kain getödtet hatte“), *pilus* von *pilnuie uszu* (er schlägt die Ohren), drollig genug abgeleitet.

§. 3.

Bloßes Haschen nach Ähnlichkeit der Bedeutung, ohne Rücksicht auf die Buchstaben, kann nur zur Aufsuchung näherer oder entfernterer Synonyme dienen; verfehlt aber den Zweck der Wortforschung.

§. 4.

Der vernünftige Wortforscher beginnt nicht von Schlüssen; sondern von Wahrnehmungen; er thut der Sprache keine Gewalt an; er hält die wesentlichen Buchstaben eines Wortes und dessen Bedeutung gegen einander, und begründet so die daraus sich ergebenden Schlüsse.

Kapitel II.

Von den etymologisch wesentlichen Buchstaben.

§. 5.

Nicht alle Buchstaben eines Wortes sind wesentlich; nicht allen giebt daher der Wortforscher einen gleichen Werth. Die Endigungen der Wörter verweist er in die Sprachlehre; zugesetzte Sylben und Buchstaben schneidet er weg; er hat es bloß mit dem übrig bleibenden Reste, so zu sagen, mit dem Kumpfe des Wortes zu thun.

§. 6.

A i ten jeszcze drobi. Wyrzucając samogłoski *Vocales*, ma dosyć na tém, że mu jedna i druga, bądź jedna tylko spółgłoska *Consonans*, posostanie; w téy samey śledzi ilitoty słowa.

§. 7.

Ze w pismiennych językach samogłoski, we względnie etymologicznym, są mniej istotnemi słowa członkami, nayiaśniej widzieć w pisowni języków wschodnich, gdzie oddzielnie od spółgłosek znaczą się osobnemi: u spodu punktami, kropkami, ciągami. Dawniej nawet je i opuszczano, wyrażając same szczególnie spółgłoski. Dowiedziano też w samey rzeczy, że punkta czyli samogłoski w księgach starego zakonu, szczerem są wynalazkiem późniejszych rabbinów. Żydzi po dziś dzień w pisowni swojej pospolicie je opuszczają; Karaimowie zaś wciąż je mają, i nawet mają to za główne przykazanie swojej wiary, poczytuując pisanie ich za wymysł, za przydatek późniejszy, za jakieś odszczepieństwo od pierwiastkowych zakonodawców. Co do Słowiańszczyzny, w Czeskim i. Bosneńskim dyalekcie, wiele słów piszą bez wszelkiej samogłoski, tak *smrt*, *hrt*, *prst*, *hrst*, *prś*, *prśf*, i t. d.; a w Kraińskim wiele słów tak wymawiają, że nie rozeznać, iaka właściwie samogłoska w brzmieniu odbija się; więc też i w pisanu iaką taką, tę czy owę kładą, *n. p.* *smert* albo *smart*, *śmierć*.

§. 8.

Ponieważ się samogłoski wszystkie, których prócz tego bardzo szczipła jest liczba, bez żadney pomocy iakiegokolwiek narzędzia mowy, t. i. języka, warg, podniebienia, gardzela, samym tylko mniejszym lub większym otworem krtańni wymawiają, więc dają się słyszeć wcale do siebie nawzajem podobnem, a stopniowaniem tylko dźwięku różnionem brzmieniem; ze szcceptem zaś różnem od spółgłosek; zatem w wywodach etymologicznych możnaby ich i nie wyrażać między spółgłoskami, tylko miejsce ich w słowie, piętnem iakiemsis ogólnem (*n. p.* -) oznaczyć. Tak *m - r* stawia istotne głoski słów, *mor*, *mara*, *morze*, *marł*, *miara*. Tedy nie na tém rzecz, *iakie* w słowie są samogłoski, lecz *gdzie* w niem przegradzają spółgłoski.

§. 9.

Więc etymologia zasadza się na poznawaniu głosek istotnych słowa, iakoby pierwszego zawiązku, ce zowią po łacinie *radix*, po naszemu jądro słowowe, pierwiastek; te radykalne, pierwotne, czyli jądrowe, nazywam tu głoskami istotnemi.

§. 10.

Wyżej rzeczono, że te się odkrywają, odrzucając wszystkie przygodne, to jest, zakończenia, przyimki, samogłoski. Arytmetyczna niby proba, iż one są pewnie istotne.

§. 6.

Ja auch diesen zerstückelt er noch; er wirft nämlich die Selbstlauter hinaus, so daß für ihn nur ein und der andere Mitlauter, bisweilen auch nur ein einziger übrig bleibt; und in diesem sucht er nun das Wesen des Wortes zu erforschen.

§. 7.

Daß in den Schriftsprachen die Selbstlauter in etymologischer Rücksicht minder wesentliche Worttheile sind, erhellt am deutlichsten aus der Schreibart der morgenländischen Sprachen, wo sie von den Mitlautern abgefordert, unter dem Worte durch Punkte und Striche angedeutet werden. In ältern Zeiten hat man sie ganz weggelassen; und in der Schrift bloß die Mitlauter ausgedrückt. Es ist eine ausgemachte Sache, daß die Punkte oder Selbstlauter in den Schriften des alten Bundes, die Erfindung neuerer Rabbinen sind. Die Juden lassen sie bis auf den heutigen Tag in ihrer Schrift gewöhnlich aus. Die Karaimen verwerfen sie gänzlich; es ist bey ihnen sogar ein Glaubensartikel, die Selbstlauterschrift für ein Fingment, für einen späteren Zusatz, für eine Kezerey gegen die reine Lehre zu halten. -- Was das Slavische anbelangt, so werden im Böhmischen und Bosnischen eine Menge Wörter ohne alle Selbstlauter geschrieben, *z. B.* *smrt*, *hrt*, *prst*, *hrst*, *prś*, *prśf* u. s. w. Im Krainerischen werden viele Wörter so ausgesprochen, daß man den Selbstlauter dem Klange nach nicht bestimmt unterscheiden kann; daher auch in der Schrift bald dieser, bald jener in demselben Worte gebraucht wird; so schreibt man bald *smert*, bald *smart*.

§. 8.

Da die Selbstlauter, deren Zahl ohnehin so geringe ist, sämtlich ohne Hälfte eines von den Sprachwerkzeugen, der Zunge, der Lippen, des Gaumens, der Kehle, bloß durch geringere oder größere Oeffnung der Luftröhre ausgesprochen werden; so können sie daher auf eine untereinander sehr gleichartige, und nur durch die Gradation des Lautes verschiedene Art; aber dagegen durchaus verschieden von den Mitlautern. Sie dürfen also bey etymologischen Untersuchungen, zwischen den Mitlautern sählich ausgelassen, und nur die Stelle, die sie in dem Worte einnehmen, mit einem allgemeinen Vokalzeichen (etwa -) bemerkt werden. So würde *m - r* die wesentlichen Buchstaben der Wörter *mor*, *mara*, *morze*, *marł*, *miara* vorstellen. Es kommt also nicht darauf an, was für Selbstlauter sich in einem Worte befinden, sondern welche Stelle sie einnehmen.

§. 9.

Die Grundfeste der Wortforschung beruht daher auf der Erkenntniß der wesentlichen, der Elementar-Buchstaben, so zu sagen, des Keims des Wortes, lateinisch *radix*, gleichsam Wortwurzel, Radical- oder Wurzel-Buchstaben, von mir wesentliche Buchstaben genannt.

§. 10.

Oben wurde gesagt, daß diese hervorgehen, wenn man alle zugemischten, als: Endigungen, Präpositionen, Selbstlauter absondert. Eine gleichsam arithmetische Probe, ob auch

jest znajdywanie się ich we wszystkich pochodzących od owego źródłowego słowach.

die wirklich wesentlichen aufgefunden worden, hat man, wenn sich in allen aus demselben Stammworte abzuleitenden Wörtern die nämlichen Wurzelbuchstaben wieder finden.

§. 11.

§. 11.

Biorę na przykład słowo: *nieśmiertelność*; odrzućwszy przyimek *nie*, negacją *nie*, zakończenie trybu bezokolicznego *ić*, drugie zakończenie przymiotnikowe *possibilitatis in*, nie zostaje jak *śmierć*, po Czesku bez samogłosek *smrt*, t. i. śmierć. Lecz gdy, jak się niżej okaże *sz*; a to *s* czyli *s* jest tylko przyimkiem przydatkowym (jak widzieć w słowie *zmrzeć*, *zmarły*, *zszły*, *schod*, *schód*); *ś* zaś albo Czeskie *t*, zakończeniem rzeczownikowym; satem cała istota tak długiego słowa *nieśmiertelność*, te dwie spółgłoski *m-r*.

Zum Beispiele soll uns hier das Wort *nieśmiertelność* (verunstörlchen) dienen. Werfe ich die Präposition *nie*, die Negation *nie*, die Infinitivendung *ić*, die Endigung des Adiectivi possibilitatis *in* weg, so bleibt *śmierć*, Böhmisches ohne Selbstlauter *smrt* (der Tod) übrig. Da nun aber, wie unten gezeigt werden soll, das *sz* ist, welches als Compositionspräposition gebraucht wird (wie aus den Wörtern *zmrzeć*, *zmarły*, *zszły*, *schod*, *schod* erhellet); das *ś* oder das Böhmisches *t* hingegen, die Endigung des Substantivi ist, so besteht demnach das ganze Wesen dieses ziemlich langen Wortes *nieśmiertelność* bloß in den beyden Mitlautern *m-r*.

§. 12.

§. 12.

Teraz dla próby saftanawiam się nad słowami od źródłowego *mor*, *mrę*, *mrzeć*, pochodzącymi, a miiając wszelkie przydane głoski na początku, we środku i końcu tych słów, trafiam zawsze na to *m-r*. Oto:

Zur Probe will ich jetzt die von dem Stamme *mor*, *mrę*, *mrzeć* abzuleitenden Wörter durchgehen. Wenn ich alle Zusatzbuchstaben am Anfange, in der Mitte und am Ende dieser Wörter weglassen, treffe ich überall auf jenes *m-r*. Also:

mor, *marli*, *marli*, *mrzasz*, *mrę*, *mrzeć*; *morszyć*; *nadmario*, *nadmnrzeć*; *namrzeć*; *obumierać*; *odumierać*, *odumary*; *pomorzyć*, *pomorek*, *pomiera*, *pomrzeć*, *pomary*; *przemrzeć*, *przemierać*; *przymierać*, *przymorek*; *umierać*, *umrzeć*, *umary*, *umor*; *wymrzeć*, *wymierać*, *wymary*; *zamierać*, *zmrzeć*, *zmarły*; *zomrzeć*, *zmierać*, *zmarły*; *śmierć*, *śmiertelny*, *śmiertelność*, *nieśmiertelny*, *nieśmiertelność*, *beźśmiertelnik*, *pośmiertny*; *martwy*, *martwić*, *zmartwić*, *zmartwychwstanie*; *mord*, *mordować*, *morderz*, *morderca*, *morderstwo*, *zmordować*, *namordować*, *pomordować*, *wymordować*, *zamordować*; *confer Lat. mori*, *morior*, *mortuus*, *mors*, *mortis*, *cf. Gall. mort*, *mortal*, *meurtre*, *cf. Germ. Mord*, *morben*, *Mörder*, *cf. Græc. μοιρα*, i. e. *fatum*, *lothum*.

Rozdział III.

Kapitel III.

O przemianach głosek istotnych.

Von der Verwandtschaft der wesentlichen Buchstaben.

§. 13.

§. 13.

Gdyby te same spółgłoski istotne nigdy się nie zamieniały na inne, byłoby dosyć snadno ierokszanawac; ale że częstokroć tożsą się z pobratniemi albo podobnie brzmiącymi, stąd często trudność w skazaniu ich znajdujemy. Zatem należy iaszczu uważać, które są sobie pokrewne, to jest, które iedne za drugie wazą.

Stengen mit den wesentlichen Mitlautern keine Veränderungen vor, so würde es eben nicht so schwer seyn, sie aufzufinden; allein da sie oft in die ihnen verwandten oder harmonisirenden übergehen, so wird es oft sehr schwer, sie zu erkennen. Es muß daher ferner untersucht werden, welche mit einander verwandt sind; das heißt, welche in einander übergehen.

§. 14.

§. 14.

Gdy kilka przyostrzeyszych spółgłosek, wspolem do wymowienia ciężkich, w iednym zbiega się słowie, tak, że się nieiako trą z sobą i chropowato wymawiają; zwyczaj pospolicity dobięz miększych na ich mięysco, żeby słowo przez nie łagodniało. Jak ludzie z osobna, tak i plemienia i narody, zawsze do składu i nałogu swoich narzędzi mowy, jako to, gardła, warg, podniebienia i t. d. słowa skłaniają; przez co toż słowo u różnych różnego nabywa brzmienia. Czechowi nie trudno *smrt*, *hrb*, *prb*, *hrst*, ale trudno *ciemny*, *cień*, *ciało*, *ciało*, z delikatnością uft Polakich wydadz; woli tedy *temny*, *stjn*, *velo*, *velo*; nam zaś *lżeyszo śmiarc*, *garb*, *piars*, *garsc*, niż owe *smrt*, *hrb*, *prb*, *hrst*.

Wenn mehrere etwas harte Mitlauter, die zusammen auszusprechen schwer fielen, in einem Worte so zusammen treffen, daß sie sich gleichsam an einander reiben und einen rauhen Klang verursachen würden; so nimmt man gewöhnlich weichere an ihre Stelle, um dadurch die Aussprache des Wortes zu mildern. Nicht nur einzelne Menschen aber, sondern auch ganze Völkerrämme, beugen die Aussprache der Wörter nach dem Baue und der Biegsamkeit ihrer Sprachwerkzeuge, der Kehle, der Lippen, des Gaumens u. s. w.; daher erhält ein und eben dasselbe Wort bey verschiedenen einen verschiedenen Klang. Dem Böhmen fällt es nicht schwer, *smrt*, *hrb*, *prb*, *hrst* zu sagen; aber es fällt ihm sehr schwer *ciemny*, *cień*, *ciało*, *ciało*, so delicat wie der Pole auszusprechen; er will daher lieber *temny*, *stjn*, *velo*, *velo* sagen; so wie dem Polen dagegen *śmiarc*, *garb*, *piars*, *garsc*, leichter fällt, als jenes *smrt*, *hrb*, *prb*, *hrst*.

dem Polen dagegen *śmiarc*, *garb*, *piars*, *garsc*, leichter fällt, als jenes *smrt*, *hrb*, *prb*, *hrst*.

§. 15.

Owo najważniejszy rozdział w etymologii, który skazuje pokrewieństwo spółgłosek, przez przykłady oczywiste, pewne, przekonujące, odmieniających się jednych w drugie; co odmiany spadkowe czyli deklinacyjne, czasowe czyli koniugacyjne, i oczywiście etymologiczne, czyli derywacyjne, dać poznać. Za przejściem w tym względzie spółgłosek Polszczyzny, odkryjemy iey iuz to do Słowiańszczyzny, iuz do obcych języków Rosunek; a to warto dalezego zatrudnienia.

der übrigen Slavischen Mundarten, sondern auch zu denen lernen, dürfte wohl der Mühe werth seyn.

Rozdział IV.

PODZIAŁ I.

Które spółgłoski w które się przemieniają.

(affirmative).

§. 16.

2) B:W; to jest: b i w losują się z sobą, iako to w tych słowach oczywiście pochodnych: boy, boiować, woiować, woyna. „Podwoie, mówi Mączyski, mielibysmy „zwac podwoie, od podbiiania; ale zwyczajnie dopuszczają „tedy przywoy albo podwoy postis“. Daley:

Wyknać, zwyknać, zwyczaj, obyczaj, obyczajny, obyczajność. -- Wrócić, odwrócić, obrócić, odwrót, obrót, odwrotny, obrotny. -- Wlec, odwlec, oblec, obloczynny. -- Walić, odwalić, obalić. -- Wisieć, wieszac, powiesić, obiesić, obies. -- Wodzić, powodować, swoboda, swobodny. -- Tolub, toľuw, toľw. Owoc, Oberdeutsch Obß, Hochdeutsch Obst.

Not: Nawet w Cyryllisko - Rossyjskiem abecadle głoska w ma kształt od b mało co się różniący, i w szyku abecedowym zaraz po niy następuje.

2) B:P: łeb, łep, łbiko, łepski, lepszy, lepiey. -- Bluc, pluc, łlwać, plwać. -- Brysgać, pryskać. -- Buchać, puchać. -- Polon. pukiel, Gall. boucle, Germ. die Budeľ, Ital. boccola. -- Biedz, bieo, biezec, cf. Polon. pies (der Hund), cf. Germ. die Beße (auka). -- Pol. piekę, piekars cf. Germ. baden, Bäcker. -- Pol. piig, poię cf. Graec. πω, πνω, πωω cf. Lat. bibo.

3) B:F: vide F.

§. 17.

1) C:T: na to są przykłady deklinacyjne, koniugacyjne, derywacyjne:

Swiat, na świecie; mioram, mieszesz; gnioř, gnieciesz; gwałt, gwałcić. -- Pol. cienki, Bh. tenky, Rs. тонкий, Wind. tinek, Graec. τυνος, Lat. tenuis, Anglosax. thyn, Svec. tunn, Island. thunnur (cf. Gall. tendre), Persic. tend, Gallis. tene, Bretag. tanno, Hibern. tana, Germ. dünn. -- Pol. cierać, trzeć, trę, tarty, Boh. třati, třiti, Ross. мепемъ, мпы, Lat. tero, Tritus, triui.

2) C:Ch:H:K. -- Pol. chych, chychotać, Ross. хохомамб, Germ. kichern, hucheln, Graec. κυχλίζειν, Lat. cachinnari, cachinnus. -- Pol. skrzynia, Boh. štrjňe, štrjňa, Ross. скринь, скринка, Vind. štrinja, Germ. Schrein, Schrant, Osnabrück. Schreen, (cf. Austriac. Schraane), Anglosax. scrin, Angl. scrine, Svec. škrin, Island. škrýin, Lett. štryne, Lat. med. serena, eserinium, erinium, crineum, Gall. obs. eserin, Ital. scrinio, scrigno, ciscranno.

3) Ch:K:H = Spiritus asper. -- Pol. chłeb, Boh. chľeb, Ross. хлѣб, Sorab. chľieb, Hľeb, Vind. Hľeb, Aliebes, Hľebes, Creat. Hľib, ap. Uplil. hľaišan, Anglosax. hlaf, Angl. loaf, Svec. ľef, Finland. leipa, Lat. libum, libo, Germ. Laib, Leib, Laibel.

We wszystkich tych wspomnionych dyalektach i językach słowo to bądź chłeb, w ogólności, bądź właściwiey bochenek anaczy.

§. 15.

Das wichtigste Kapitel in der Lehre der Wortforschung, ist daher das von der Verwandtschaft der Mitlauter, wo aus augenscheinlichen, zuverlässigen, überzeugenden Beyspielen, der Uebergang des einen in den andern dargethan wird. Die Gesetze dieses Ueberganges der Mitlauter in einander, lassen sich aus den mit ihnen vorgehenden Veränderungen in den Declinationen, Conjugationen und ganz offenbaren Derivationen abnehmen. Sehen wir nun in dieser Rücksicht die Mitlauter des Polnischen Alphabets durch; so wird sich dabey zu gleicher Zeit das Verhältniß derselben, nicht nur zu denen fremder Sprachen wahrnehmen lassen; und dieß kennen zu

Kapitel IV.

Abtheilung I.

Welche Mitlauter in einander übergehen.

(affirmative).

§. 16.

1) B:W; das heißt: b und w gehen in einander über, wie aus folgenden ganz offenbaren Derivationsbeyspielen sichtbar erhellet: bój (Kampf), boiować (kämpfen, woiować (Krieges, Krieg führen), woyna (der Krieg). „Podwoie „(Zährpfeiten) sollte nach der Bemerkung des Mączyski, „podwoie geschrieben werden, von podbić (unterschlagen); „boch der Sprachgebrauch hat przywoy, podwoy eingeführt.“ Ferner:

Anmerk. In dem Cyryllisch-Russischen Alphabete, ist die Figur des w äußerst wenig vom b unterschieden, und folgt auch in der Alphabetischen Ordnung unmittelbar nach dem b.

§. 17.

1) C:T: Beyspiele davon finden sich in den Declinationen, Conjugationen, Derivationen:

In allen diesen Mundarten und Sprachen bedeutet das Wort ohleb etc. theils Brot überhaupt, theils insonderheit dessen Form, ein Laib-Brot.

- 4) Ch: Sz (cf. Gallie. ch). Słuch, słuchać, słyszeć. -- Ucho, uszy. -- Mucha, muszka. -- Mech, mchu mszyki, mszyć.
- 5) C: Cz: K. Męka, w męce, męczyć. -- Siec, siekl, siecze, siek, Boh. Sektati, sekawati, Vind. sekati, sekawati; Ross. siecz, sieku, Lat. seco, Pol. ekstr. sekować kogo. -- Czapka, cf. kapa, Boh. Szapka, kape, Vind. kapa, kapiza; Ross. szapka, Svec. kappa, Ger. Kappe, Angl. Cap, Ital. Cappa, cf. Gall. chapeau, Lat. med. Capo (cf. Lat. caput), Graec. med. κάπνα, Wallach. Kappella, Polon. Kapelus, Hebr. קַבֵּה, (kobah: galea).
- 6) C: Dz: Ch: G: H: Pol. moc, modz, mogli, mogę, Boh. moc, moist, mohu, Ross. mocz, mohu, mogu, Germ. mögen, vermbden, vermag, vermochte, Macht; Svec. Magt, maga, Angl. might, may, Island. meiga, Dan. maas, Anglosax. magan, cf. Lat. magnus, Graec. μέγας.

§. 18.

1) D: T. Dech, tchu, tchnąć, oddychać, odetchnąć. -- Drewnieć, trętnieć. -- Trzaska, drzazga. -- Teka deka, Germ. Decke. -- Trwać, trwa, Lat. durare; durat, Gall. durer, Germ. dauern, Oberdeutsch tanern, Svec. dura. -- Pol. duren, duray, odurzyć, Ross. дуракъ, дурб, дуримъ, Svec. däre, Niedersächs. doren, door, Schwäb. tor, Hochdeutsch Thor, thricht, bethören. -- Pol. dol, dolina, Boh. bolit, bolina, Ross. долъ, долина; Vind. dul, dolina, Croat. dól, dolina, ap. Otfred. dal, ap. Noth. tal, ap. Ulphil. dalei, Anglosax. dael, Svec. dal, Island. dalur, Germ. Thal, Thäler, cf. Thaler, Pol. talar, ab urbe Joachimesthal.

2) D: Dz: Boh: etc. d' r'. Woda, na wodzie; wiodę, wiedziess. -- Polon. Widzę, Boh. widim, wid'eti; Ross. вода, вижу, Croat. et Vind. vidim, vidjiti, Lat. video, vidi, visum. -- Polon. Dzień, dnia, Boh. den, dne, Croat. et Vind. dan, den, Ross. день, днь, Anglosax. daga, Frisland. úy, Hibern. dia, Lat. dies (cf. diu, interdium, cf. Pol. dziś, Boh. dneš, Croat. denesz, danasz; Lat. hodie), Dan. dag; Angl. day, Crim. Tatar. tag, Germ. Tag, (cf. Arab. das: swit, Lagešanbruch). -- Pol. Ludzie, Boh. lidé, Ross. люди, Vind. ludi, Croat. lyudi, Germ. Leute, Svec. lyd, Island. liod, Lat. med. lidi, leudes, leudi, leodi, laeti, liçi, Graec. λιθον, λαος. -- Pol. Dziad, dziadec, dziacie, Boh. d'ed, d'ebic, d'je; Ross. дядь, дядичъ, дятя, cf. Pol. tata, Turc. tada, Arab. atta, Slav. Otec, de quo plura sub litera T, ubi de voce Ociec. -- Pol. Dzieka, dziękować, Boh. díka, d'ekowati, Germ. Dank, danken, Anglosax. thanc, Angl. thanks, Svec. tacka. -- Pol. Dział, dzielić, Boh. díj, d'eliti, Ross. доля, дѣлать, Niedersächs. Deel, deelen, ap. Ulphil. dail, dailan, ap. Isidor. deil, deilan, Anglosax. dael, daelan, Svec. del, dela, Graec. διελειν, Vind. deliti, talati, Germ. Theil, theilen, (cf. Svec. taelja, Lat med. talliare, Ital. tagliare, Gall. tallier: kraiać, schneiden, zerschneiden).

D przed Z u Polaków często przydaje:kowe, ile że go nie-masz w inszych dyalektach Słowiańskich, n. p.

D vor Z ist bey den Polen oft ein Vorsehbuchstabe, da er sich in den übrigen Slavischen Mundarten in denselben Wörtern nicht vorfindet: z. B.

dzwoń, dzwonić, Obsol. Zwon, Zwonić, Boh. zvon, zvoniti, Ross. звонъ, звонить, Carn. svun, svonit, Vind. svon, svon, svonz, svonit; Ital. suonare cf. Lat. sonus, sonare cf. tonus, Pol. ton (Zss: t, de quo infra). -- Dżban, dżbanek cf. bania.

§. 19.

F. wcale nie Słowiańska głoska; nie masz pod nią ani w słownikach żadnego słowa rodowicie Słowiańskiego, ani w abecadle iey postaci; bo Cyryllicko-Rossyjskie Ф żywcem iest Greckie Φ. Jeśli się w jakim słowie znajduje, albo to błęd, i za inną podstawioua, iak w słowie obfity, zamiast obwity; krotofilą zamiast krotochwila; albo słowo nie Słowiańskie, n. p. traf, trafić, trafić, Germ. treffen, traf; huf, uf, hufiec, ufiec, Germ. Hause; ufac, dufac, Germ. hoffen.

§. 19.

F. ist gar kein Slavischer Buchstabe; in den Wörterbüchern findet man unter diesem Buchstaben kein echt Slavisches Wort, und in dem Alphabete kein Schriftzeichen dafür; denn das Cyprilisch-Russische Ф, ist nichts anders, als das Griechische Φ. Findet sich das F in einem Worte, so ist es entweder statt eines andern Buchstaben untergeschoben, wie in dem Worte obfity statt obwity, krotofila statt krotochwila; oder das Wort ist nicht Slavisch, z. B. traf, trafić, trafić, Germ. treffen, traf; huf, uf, hufiec, ufec, Germ. Hause; ufac, dufac, Germ. hoffen.

2) Które głoski w Słowiańskim sioią za Łacińsko-Teutońskie f, i Greckie ph, objaśniaią następujące przykłady:

2) Was für Slavische Buchstaben das Lateinisch-Teutonische fund Griechische ph vertreten, zeigen uns folgende Beispiele:

Lat. phasianus, Lat. med. fasanus, faxanus, Angl. phasant, Germ. Fasan, Polon. fazant, -- Lat. farba, Pol. barwa. -- Lat. frater, (Graec. φάραξ - curialis) Boh. bratr, Vind. brater, brat, Ross. брать, Polon. brat, obsol. plur. bratrzy, bratryk, apud Otfred. brader, ap. Viller. bruder, Oberdeutsch, Bruder, Bruoder, Niedersächs. Broder, Broet, Broot, ap. Ulphil. brothr, Island. brodur, Svec. et Dan. broder, Hibern. brutha, Vallis. brawd, Anglosax. et Angl. brother, Crim. Tatar. bruder, Hochdeutsch Bruder, Pers. berader. -- Lat. faba, Pol. bob, Oberdeutsch bobn, Hung. bab, Lith. pupa. -- Germ. fasten, Svec. et Island. fasta, Holland. vasten, Angl. fast, Goth. fastan, Finland. paaston, Polon. post, poszczę, pościć, *passzczać, Boh. postitiše, Ross. постычься, пощусь (cf. Graec. πιασος: isjunus).

Smiało tedy możemy kładź: f: b: p: ph: w.

Wir können also ganz zuverlässig annehmen: f: b: p: ph: w.

§. 20.

1) G: k: ku, k: g: ku rzeczy, krzeczy, grzeczy, grzeczny. -- Ku woli, kwoli, gwoli. -- Ku myśli, kmyśli,

gmyśli. — Rzęść, urzęść, urok, wróg. — Gnieść, gniotę, *Ross. гнѣсти, гнѣты, Vind. gnetiti, Angl. knead, Anglosax. cnaedan, Dan. knede, Svec. knäta, Germ. kneten* (cf. Knoten). — Gnać, gonić, gonićwa, koń, koniec, konać, zgon, dozgonny, doskonały, zagon, zakon.

2) G = Z: Ubogi, ubóstwo, uboższy, ubożyć. — Drogi, droższy, drożyć. — Trwoga; trwożyć. — Bóg, boże, bóstwo, bożki.

3) G = Dz: Noga, w nodze. — Trwoga, w trwodze. — Różga, w różdze.

4) G = Z: S. Gwiazda, *Carn. sveada, Ross. звѣзда, Vind. sviesda, sveada* (cf. *Pol. świeca, świecić*).

5) G = Ross. r; Boh. h; *Graec. spiritus asper et lenis. — Pol. góra, Ross. гора, Carn. gorra, Vind. gora, Boh. hōta, Graec. ὄρος, Hebr. הַר, har, hor. — Polon. gość, Ross. гость, Carn. golt, Boh. hojt, Lat. hostis (significatione obsoleta: hospes. Cicer. Offic.) Ital. hoste, Gall. hôte, Angl. guest, Dan. gøst, Svec. et holl. gäst, Germ. Gast.* — *Pol. glos, Ross. глосъ, Croat. glaz, Carn. glafs, Vind. glafs, glasse, Boh. hlas, cf. Polon. halas, cf. Germ. Hall, hallen, gällen, Gall. Schall, schallen, cf. Pol. giełk, zgiełk, Svec. gaella, Island. gialla, Vallis. gala, Angl. yell; Holl. ghillen, Dan. gale, cf. Graec. ἄλγισ, Svec. halla, Hebr. et Chald. kol:vox, sonus. — Polon. ganić, Boh. han'eti, cf. Pol. gańba, hańba, haniebny, Boh. hanba, hanebny, cf. Germ. hohn, höhnen, cf. Gall. honte, — Pol. Cug, ciąg, Germ. Zug, ziehen, gezogen, Boh. tahnauti, tahati, Ross. тянуть, потянуть, Carn. potegniti, Vind. obzol. te-gnem, (cf. Germ. dehnen, Niedersächs. tehen, ap. Ulpil. tiuhan, ziuhan, zechan. — Pol. grad, Ross. городъ, Carn. grad, Boh. hrab, cf. Lat. hortus, Germ. Garten, Svec. gård, Dan. giarde, Graec. χοῦρος (septum, quo cincta cohors), Lat. med. curtis, cf. Pol. hurty, Germ. Hürde, Hebr. gored, Chald. keret, Gall. jardin, cf. garder.*

Wszystkie w znaczeniu grodzy, grodzenia, ogrodzenia; a słowo grad, *Slav. grad*, znaczy w dyalektach Słowiańskich niekoniecznie zamek, warunek, twierdzę; lecz oraz wszelkie miasto; ztąd *Ross. гражданный, Croat. gradchan; mieszczanin.*

Alle diese Wörter haben die Bedeutung der Umzäunung; in vielen Slavischen Dialecten bedeutet aber grad oder grad, nicht sowohl eine Burg, ein Schloß, sondern vielmehr überhaupt jede Stadt; daher *Ross. krazdanin, Croat. gradchan, ein Bürger, Stadtbürger, Städter.* —

Pol. Gay, Boh. řag, Germ. Hain, řag, řehage, řede, Angl. hedge, Gall. haye, Lat. med. hāga, hāia, hāya, hāya, hāycium: ogrodopłot, mieysce ogrodzone, ein Gattenzäun, eine Gartenheide; sady gaic, Gericht řagen, Austr. řagen, (s dawnego swyczaiu, że gdy sady pod czystem niebem odprawowano, plac ogradzano, ociszano. Gay w pierwsiakowym znaczeniu: lasek młodociany ogrodzony, zwierzyniec), von der alten Gewohnheit die Gerichte unter freyem Himmel zu halten, da dann der Gerichtsplatz umzäunt und befriedigt wurde. Gay heißt also eigentlich ein junges befruchtetes Wäldchen, ein kleiner Thiergarten. —

„Bogatków, gdy się z Mazowieckiego do Litwy przemieśli, Bogatkami nazywano; Glińskich inni zowią Hlińskimi“ mówi *Nizsiecki*. Otoż i ślad historyczny zamiany g na h; na ten wzór *Rusini nasi, Smotrzycki, Sakowicz, Pimin*, piszą, nawet w *Polkim, hruby, hrubo* i t. d. zamiast *gruby, grubo, Germ. grob, Boh. hruby*.

„Die Bogatko's, sagt *Niesiecki*, wurden, als sie aus Mazuren nach Litauen hinüber zogen, Bohatko's genannt; die „Gliński, heißen bey andern Hliński“. Hier haben wir also auch einen Geschichtsbeweis von dem Uebergange des G in H. Auf gleiche Art schreiben unsere *Russischen Schriftsteller, Smotrzycki, Sakowicz, Pimin*, u. s. w. sogar in ihren *Polnischen Schriften: hruby, hrubo, statt gruby, grubo, Germ. grob, Boh. hruby*.

Schriften: hruby, hrubo, statt gruby, grubo, *Germ. grob, Boh. hruby*.

6) G = H, z początku słowa często tylko przydatkowo czyli przybyzowce.

6) G = H ist im Anfange der Wörter oft ein bloßer Vorsatzbuchstabe, ein Vorsatzguttural.

Polon. Gniazdo, Ross. гнѣздо, Carn. gneźdu, Vind. gneźdu, gniēsdu, gniēsdu, Croat. gnyozdo, Sorab. n'ezdo, Svec. naesta, Germ. Nest, Graec. νεστος, nestos, Hibern. nead, Vallis. nith, Lat. nidus, Pol. gnieździć, Carn. gneźditi, Boh. hnižditi, Germ. nisten, Niedersächs. nesten, Anglosax. nistian, Angl. nestle, Svec. naesta, Gall. nicher. — Pol. grabić, Ross. грабить, граблю (plondrować, rabować plądern, rauben), Boh. hrabati, Vind. grabiti, cf. Germ. grasen, rasen, rauben, Svec. rappa, Ital. arraffare, Lat. rapere. — Polon. hrabia, grabia, grof, graf, Germ. Graf, Vind. grof, Boh. hrabie, Angl. grave, Anglosax. refa.

Chociaż pospolicie wyprowadzają *graf*, z Niemieckiego *grau* (siwy); atoli zdaje się być raczej źródłem jego dawne połnocne *rawe* (Sędzia *Ziemski*).

Ob man gleich gewöhnlich *Graf* von dem deutschen *Grau* ableitet; so dürfte doch wohl vielmehr das alte mitternächtsliche *reve* (der Landrichter) für die Quelle desselben zu halten seyn.

§. 21.

§. 21.

1) H Starzy pisarze często bez potrzeby kładą, to z początku słów, to w środku, n. p.

H. dieser Buchstabe wird von den alten *Polnischen Schriftstellern* oft überflüssig, sowohl im Anfange, als in der Mitte des Wortes gebraucht z. B.

haptekarz, zaśhawa, then, tha, tho, kthory, thylko.

2) Przeciwnie zaś nie dokładają téy głoski, gdzieby powinni, pisząc:

2) dagegen wird er von ihnen oft ausgelassen, wo wir ihn jetzt mit Recht schreiben: z. B.

ultay, aśba, usnacht, Germ. Hausknecht; *hodie kultay, kaśba, kusnacht.*

5) Także też piszą i samiaś wnet, Anet, Boh. hnev.

3) Statt des heutigen wnet (das) schreiben die alten Polen Anet, so wie die Böhmen hnev.

4) A teraz zamiast h piszemy często ch:

4) Heut zu Tage wird statt h oft ch gebraucht:

chaba, haba, habeas (Lat. habere) chap, chapanka. Chabina, habina.

5) H: G. qu. v.

6) H: S: Z. qu. v.

§. 22.

1) j, jota: Ta głoska u Polaków, co u Czechów g, (podobnie jak Polskie g = Boh. h), z początku słów przydatkowa, przybyszowa, na ten kształt, jak u Greków *spiritus asper*. W Cyrylicko-Rossyjskim abecadle zgłoski я, ѣ, маіа swe własne pojedyncze znaki. Ze j na początku słów przydatkowe, pokazują następujące przykłady:

1) i; jota: Dieser Buchstabe ist bey den Polen das, was bey den Böhmen das g ist, (so wie das Polnische g dem Böhmischem h entspricht); bey dem Anfange der Wörter, Vorschubstabe, und wie der Griechische spiritus asper zu betrachten. In dem Cyryllisch-Russischen Alphabete haben die Eselben ja, je ihre eignen Schriftzeichen. Das das j im Anfange der Wörter Vorschubstabe ist, ergibt sich aus folgenden Beyspielen:

Adam, Jadam; Ewa, Jewa (vid. *Leopolita, Wrobel, Lubelczyk, Walentyn z Brzozowa, Sehlucyan, Wisiek etc.*), Andrzej, Jędrzej. -- Polon. iabiko, Ross. яблоко, Boh. jablko, Carn. jabelku, Vind. jabuku, jabuka, Crim. Tatar. apel, Vallis: afal, Hibern. awal, *Niederdeutsch.* appel, eppel, *Svec.* aeple, Dan. äblo, abild, *Lith.* Obelis, *Holl.* appel, *Angl.* apple, *Anglosax.* apl, aepple, epl; *Alem.* aphul, aphol, apfel, epfele, effeli; *Germ.* Apfel, Aepfel, Aepfelchen.

2) J: y: g: Stoię, stoy, stog. -- Bieę, boy, boię się, bóg. -- Pol. Jąłowica, Ross. яловница, Boh. galowice, *Germ.* gelte Kuh, Kalbe, Pol. Jalowoy, Boh. galowoy, *Germ.* gelt, vulg. *Oberdeutsch et Niederd.* galt, golt, gelb, geel, gell, göll, *Svec.* gall, Dan. göld (cf. *Germ.* lahl, schaal, Lat. calvus, Pol. goły), ergo jakowy = bezszuy, bezpłodny, unfruchtbar.

§. 23.

1) K: C: Cz; vide supra. 2) K: G; vide supra.

3) K: Z; etc. Pol. Kwiat, kwiecie, Boh. kwět, kwiti; Ross. цвет, Croat. cvet, cvit; Vind. zviet, zvietje. -- Pol. Kwilić, Boh. kwiliti, Carn. zviliti. -- Polon. kwiczeć, Boh. kwiceti, Carn. zvizhatr, *Angl.* squeak, *Germ.* quieken, quiekten.

4) K: kw: qu. -- Pol. kwota, Lat. quota, quotus. -- Pol. kilka, Gall. quelque. -- Polon. ki, z kim, kim, Gall. qui, Lat. qui. -- Polon. kto, abbreviat. pro k -- to, i. e. ki to, który to; in Genit. kogo (ki tego, ktego, ki jego, ki go) cf. Boh. kdo, in Genit. koho, Vind. kdu, kedu, Atu; Lat. quis, qui, cuius.

§. 24.

1) l, ł. We względzie etymologicznym obiedwie te głoski są równe; w wymawianiu tylko się różnią, dla dźwięku, gdy tego pewnych głosek przypadkowy zbieg wymaga, n. p. szkoła, z Grecko-Łacińskiego schoła, *Germ.* Schule; w siódmym przypadku, in Locali, traci swoje ł; mówimy i piszemy: w szkole. Od słowa Pól, idą również spolek, społeczny, społeczeństwo, jak wspólny, spólny. -- ł od Czechów od dwóch wieków zarzucony w Cyrylicko-Rossyjskim abecadle wcale nie było; w Polskim musi być zachowane, dla rozróżnienia kilku słów do siebie podobnych, n. p. laska, łaska, łep, łęp; a w konjugacyach dla różnicy rodzaju żeńskiego i męskiego w liczbie mnogiej czasu przeszłego od rodzaju męskiego, n. p. czytały, czytałeś. W liczbie pojedynczej ł stało się istotną cechą czasu przeszłego przez wszystkie rodzaje, n. p. czytał, czytała, czytało.

1) l, ł; In etymologischer Rücksicht sind diese beyden Buchstaben gleichgültig; in der Aussprache des Polen entsteht ihre Verschiedenheit aus dem zufälligen Zusammentreffen gewisser Buchstaben; so sagt und schreibt der Pole im Nominativo Szkoła, Schule, im Locali dagegen w Szkole. Von dem Worte pól werden eben sowohl spolek, społeczny, społeczeństwo, als wspólny, spólny abgeleitet. Das ł haben die Böhmen schon seit zweyhundert Jahren abgeschafft; in dem Cyryllisch-Russischen Alphabete befindet sich auch für dasselbe kein Schriftzeichen. Der Pole ist genöthigt es zu behalten, um dadurch mehrere, ihrer Gestalt nach ganz gleiche Wörter zu unterscheiden, z. B. laska Stoc, und łaska Gnade; łep Vogelleim, und łep Kopf; so auch in den Conjugationen, um das weibliche und männliche Geschlecht des Pluralis Praeteriti vor dem männlichen auszuzeichnen z. B. czytały, czytałeś. Im Singulari ist das ł das charakteristische Zeichen des Praeteriti durch alle Genera, z. B. czytał, czytała, czytało.

2) Jak szło Polakom o to, żeby ł od l było dobrze rozróżniane, pisownia ich dawna pokazuje; gdyż nie tylko ł cechowali kreską poprzeczną, ale żeby l za owe nie było brane, choć już tym znacząc, że nie ma owej kreski, warowali go iessacze przylatywaną zbytecznie pleonastycznie głoską i, n. p.

2) Wie sehr den Polen darum zu thun war, daß das ł richtig gebraucht würde, zeigt die alte Schreibart, nach welcher nicht nur das ł mit einem Querstriche in der Höhe bezeichnet, sondern auch noch dem l, das sich gleichwohl schon vor jenem durch den Mangel des Querstrichs hinlänglich auszeichnete, ein pleonastisches i zugesellt wurde, z. B.

liuby, liubić, liaska iekki; luby, lubić, laska, lekki.

5) *L s N s M qu. vid.*

4) Południowi Słowianie, Dalmaci, Raguzanie, i t. d. przemieniają Włoskim trybem *l, l*, na *j*, n. p. *człowiek*, na *czjovek* (cf. *Florenza, Fiorenza*); nawet na *o* n. p. *orio*, in *Genit. orla, Polon. Orzeł, orla*. Kraińczykowie, Windowie na *u*, n. p. *poune, poudni, pouden, Pol. południe, Croat. poldne, poldan. -- Vind. sol, sou, Pol. sól; Vind. solitnoft, sounoft, Pol. solność, sloność*. Sorabowie w Luszacyi na *w*, n. p. *zwoto, Pol. złoto; kowo, Pol. koło; swowo, Pol. słowo* (cf. *Pol. swoboda, sloboda*). U Francuzów odmiana *l* u *u* *naypospolitsza; z łacińskiego falsus, Gall. faux; felix, Gall. feu* (nieboszczyk); *malum, Gall. mal, plur. les maux*.

4) Die südlichen Slaven, die Dalmaten, Ragusaner etc. verändern nach Italienischer Art das *l*, *l* in *j*. *z. B. Pol. człowiek, Rag. czjovek* (cf. *Florenza, Fiorenza*); ja sogar in *o*. *z. B. orio*, im *Genit. orla, Pol. orzeł, orla*. Die Kraiuner und Winden in *u*, *z. B. poune, poudni, pouden, Pol. południe, Croat. poldne, poldan. -- Vind. sol, sou, Pol. sól, Salz, Vind. solitnoft, sounoft, Pol. solność, sloność, Salzigkeit*. Die Wenden in der Lausitz in *w*, *z. B. zwoto, Pol. złoto; kowo, Pol. koło; swowo, Pol. słowo* (cf. *Pol. swoboda, sloboda*). Im Französischen ist die Verwandlung des *l* in *u* sehr häufig; aus dem Lateinischen *falsus* ist *faux*, aus *felix*, *feu* (der Seelige), aus *malum, mal*, im *plur. les maux, geworden*.

§. 25.

M = N. Lat. Nicolaus, Ross. николай, Pol. Mikołaj. -- Polon. Niesplik, mesplik, Boh. nyšpule, Ital. nespola, Lat. mespilus, Graec. μεσπילה, Germ. Mispel. -- Pol. Niedźwiedź, Boh. nedwed, obs. Boh. medwed, Vind. nedved, medved, Croat. medved, Hung. medve, Etymon. miód, Ross. медъ, Boh. med, Lith. meddus, Hung. mez, Finland. messi cf. Germ. Metz, Lat. mel, mellis, Graec. μελι. -- Polon. niańka cf. mamka.

§. 26.

N Dawniejsi wierszopisowie podstawią często *za l, l*, n. p. *wzieny, wzięty. -- Polon. małżonek, małżonka, małżeństwo, Boh. manžel, manželska, manželství. „Manžonek, „mówi Mřáčyrnski, niektórzy piszą, dowodząc, iż to „słowo złożone jest z Niemieckiego Mann, i z Polskiego żo- „na“. Budny, tłumacz Biblii, pisze: manżeństwo, manżonkowie. -- Ktoby chciał wywodzić słowo *ielca*, (*manubrium, rękojeść, furdymant u szpady, miecza*), *Boh. gilce*, mógłby prowadzić od *jęcia*; podobnie wszakże ten wyraz mógł poysść z Włoskiego *elsa* (*scapulus*).*

§. 26.

Das *N* schieben die alten Dichter oft dem *l, l* unter, *z. B. wzieny* statt *wzięty*. *Pol. małżonek, małżonka, małżeństwo, Boh. manžel, manželska, manželství. „Manžonek schreiben „einige, sagt Mřáčyrnski, und wollen behaupten, daß „dies Wort aus dem Deutschen Mann und dem Polni- „schen zona, „zusammengesetzt sey“. Der Bibelübersetzer Budny schreibt manżeństwo, manżonkowie. -- Das Wort ielca, Boh. gilce, Handgriff, Degengefaß, kann füglich von *jać* greifen, abgeleitet werden; doch vielleicht wahr- scheinlicher noch von dem Italienischen *elsa*.*

2) Jak *M* tak i *N* tkwią w głośkach *q, q*, n. p.

2) *M* und *N* steht in den beyden Buchstaben *q* und *q* ver- borgen, *z. B.*

iqć, imać, ieniec, imaniec, iestwo, imanstwo.

3) *N* u nas dziś wkradło się w słowo *wniyśdź, wniyść, wniyście, zamiast weyść, weyście*, dla dobitniejszey różnicy od słowa: *wyisć, wyisćie*; przeciwnie dawni zamiast *wyisć, pisali wynisć, zamiast wyidzie, wynidzie*.

3) Das *N* hat sich bey uns heut zu Tage eingeschlichen in die Wörter *wniyśdź, wniyście*, statt *weyść, weyście*, um sie desto besser von *wyisć, wyisćie*, zu unterscheiden; dagegen schreiben die ältern Schriftsteller *wynisć* statt *wyisć, wynidzie* statt *wyidzie*.

§. 27.

1) *P = B, qu. v.* 2) *P = F, qu. v.* 3) *P = W, qu. v.*

§. 28.

R przed *e*, Polskim uszom zbyt twarde, rozstworzono nieiako wkładając między nie *z* głośkę. Rossyianie dla tey- że przyczyny odmiennają *e* por na *h*. Czechy iuż to piszą *řz*, iuż zamiast tego dają znak nad *ř*. -- Jak proste *r* na *řz* się przerabia, skoro *e* następuje, pokazują te przykłady:

§. 28.

R vor dem *e* klingt dem Polen zu hart; et mildert es durch die Dazwischensetzung des *Z*. Aus eben dieser Ursache verwandeln die Russen das *e* nach dem *p* in *h*. Die Böhmern schreiben bald ausdrücklich *řz*, bald auch nur *ř*. Wie das gewöhnliche *r* in *řz* verwandelt werde, sobald ein *e* darauf folgt, zeigen folgende Beispiele:

wiatr, na wietrze, powietrze; orać, orze.

2) W zbiorze słow Polskich nie znayduie się żadne rodowite pod *re*; słowo *reż*, skąd rżany chleb, ze słowem *ryż*, zańaga naydawniejszey azyatczyzny; albowiem:

2) In dem ganzen Wörtvorrathe der Polnischen Sprache, findet man unter *re* kein einziges Nationalwort; das Wort *reż* ist eben so wie *řz* dem ältesten Orientalismus zugehörig; denn:

Pol. reż, Boh. řz, Ross. ромб, Carn. roch, Vind. ersh, hersh, gersh, Svec. rog, Esthon. rucht, roet; Dalm. raax, Hung. ros, Valis. rhyg, Lat. med. rogga, Angl. rye, Germ. Roden, Roggen, Arab. aruz. -- Arab. araz, Pol. ryż, Germ. Reiß, Malabar. arisi, Grascolat. oryza, Hispan. arroz, Angl. rice, Ital. reso, Gall. ris.

Słowa tedy od *re* zaczynające się, nie są Słowiańskie-Polskie.

Die mit *re* anfangenden Wörter sind also nicht Slavisch-Polnisch.

3) *Rze: re, Rz: r*; n. p. *pre, przo, parł, party, odeprzeć, odpierać, przą, odeprza, odpor.* — *Pol. Rzecz, Boh. rzec, Ross. рѣчь, cf. Lat. res (significatione sermonis), Graec. ρημα. Verbum. rzec, rzekać, Boh. rzeciti, Eccl. рѣмъ, рѣуб, рѣку, cf. Graec. ρεσι, Lat. reor, ratus, Obfol. Germ. rechen, inde sprechen, Island. röda, Svec. reda, Germ. riden.*

Ze zaś Greckie *ρεσι*, *Ross. рѣмъ*, znaczą także plynienie, cieczenie, niby to *fluvium sermonis*; tedy i słowo rzeka, rzeczny, można pod toż źródło podciągnąć, cf. *Germ. Rhein, rinnen.* —

Zastanowiwszy się, że słowo nasze *rzeźki* (*-rzeźwy, raźny*), u *Rossyan* *рѣкѣи, рѣкохъ* snaczy rażący, skąd *Rossyanie* mówią: *rzeźki* wiatr, *rzeźkie* piwo, *rzeźki* głos, i t. d. uderza zaraz w myśl, że pierwiastek owego *rzeźki* (*raźny*) jest *raz*. Podobny też zbieg głosek upatrzeć można i w obcych słowach, wydających szybkość, prędkość, żwawość, zgola iakowys ruch przygwałtowniejszy, iako to:

Da nun aber das Griechische *ρεσι*, *Russ. rieti*, auch fließen, rinnen, bedeuten, gleichsam den *fluvium sermonis*, so kann auch das Wort *rzeka* (*Fluß*) *rzeczny*, aus dieser Quelle abgeleitet werden, cf. *Germ. Rhein, rinnen.*

Erwägt man, daß das Polnische *rzeźki: rzeźwy, raźny*, (*schnell, sinit, rasch*) im Russischen *schneidend, scharf*, bedeutet; und daß der Russe z. B. dem *schneidenden Winde*, dem *scharfen Biere*, einer *schneidenden durchdringenden Stimme*, das Prädikat *рѣкѣи* giebt; so kommt man leicht auf die Entdeckung des Wurzelworts *raz* (*Hieb, Wunde*) für das derivatum *rzeźki: raźny*. Ganz dieselben Buchstaben finden wir auch in den Wörtern, womit in andern Sprachen reisende

schneidende Schnelligkeit, eine gewaltsame Bewegung ausgedrückt wird, z. B.

Germ. rasch, Svec. rash, rysk, Angl. rash, cf. Graec. ραδισ, ρατος, ραιος, Ital. ratto, Arab. raaschan. —

Pol. Rzepa, Boh. repa, Ross. рѣпа, Vind. repa, Graec. ραπυς, Lat. rapa, Hung. repa, Ital. rapa, rava, Gall. rave, Angl. rape. Svec. rofwa, Germ. Rübe. — Pol. Rzemień, Boh. rzemen, Ross. ремѣнъ, Vind. erjemen, jermen, jermen, Croat. remen, Germ. Riemen, Graec. ρυμα, Finland. ruoma, Svec. rem, Lat. remus, (apud Servium significatione lori).

Gdy razem rozbięram słowo *rzemiosło, rzemiesło, rzemięto*, *Boh. rzemeslo, Ross. ремесло*, i słowo *ramię, Boh. ramě, rameno, Eccl. ramo, рамена, ap. Xeron. arame, ap. Ofrid. arim, ariem, ap. Ulphil. arma, Graec. αρμος, Lat. armus, Germ. Arm; coś mi się snuie, azali pierwsze *rzemiesło* nie wazczy na się z drugiego *ramię*, i nie są w obudwoch istotne głoski *r: m*.*

Halte ich das Wort *rzemiosło, rzemiesło Boh. rzemeslo, Ross. ремесло*, (das *Handwerk*), und das Wort *ramię, Boh. etc. etc.*, *Germ. der Arm, gegen einander*, so scheint es mir nicht ungeratet, *rzemiesło* von *ramię* abzuleiten, und in beiden für Wurzelbuchstaben *r-m* anzunehmen.

4) Nie tylko przed *e*, ale bywa, że i przed inaszemi samogłoskami, (wyjąwszy *i*, które nie przypada po *r*, ani po *rz*) Polacy *r* na *rz* zmieniają:

4) Nicht bloß vor dem *e*, sondern auch vor andern Selbstlautern (das *i* ausgenommen, das niemals nach dem *r* oder *rz* folgen kann), verwandeln die Polen *r* in *rz*:

Lat. Roma, German. Rom, Polon. Rzym; Lat. Romanus, Ger. Römer, Römisch; Polon. Rzymianin, Rzymski. — Polon. Rząd, rząd, Boh. řad, Ross. рядъ, рядокъ, Vind. red, Croat. red, Hung. read, Svec. rad, Lith. rėdas, Lapp. raido, Esthon. ridda, Angl. ridge, Pers. rege, Gall. raye, Lat. riga, cf. Polon. ryza (w tydzie co trzymać, in Ordnung, im Saume halten), Germ. Reigen, Reihe, Polon. rey; — które to wszystkie namykają znaczenie przeciagu miecowskiego, linii, listwy, pasma; alle diese Wörter drücken eine Strecke, eine Linie, eine bestimmte örtliche Richtung aus. — Polon. Rzodkiew, Boh. řetkev, Ross. рѣдка, рѣдчуга; Vind. redkou, redkva, Croat. rotkva, Hung. retek, Germ. Rettich, Grascolat. radix, Ital. radicchio, Angl. reddisch.

Pol. Rzucić, w inaszch dyalektach Słowiańskich nie znalazłem, podobnież i w naydawniejszych przekładach biblii na Polskie; zamiast niego wszędzie *miotac, mieść*; bydyż może, że *rzucić* poszło od Słowiańskiego *ruka, Polon. ręka*; z iednegoby tedy źródła wynikły i *poruczyć*, i *porzucić*.

Das Polnische *rzucić* (*werfen*) habe ich in andern Slavischen Dialecten nicht gefunden; in den ältesten Polnischen Bibelübersetzungen kommt es auch nicht vor; sondern statt seiner *miotac, mieść*. Dieses *rzucić* kann von dem Slavischen *ruka, Poln. ręka* (*Hand*) geformt worden seyn; *poruczyć* (*übertragen, auftragen*) und *porzucić* (*hinwerfen, verlassen*), hätten also einley Stammwort.

5) Ze to *rz*, które tak bardzo Polaków i Czechów różni od *Rossyan* etc., co do dźwięku zaś wcale niedoświadnie wyraża się dwiema Łacińskimi czy Niemieckimi głoskami *r* i *z*, jest szczególną Polszczyzną i Czechszczyzną właściwością, przekonać się łatwo ze słowników dyalektów pobratymcznych naszemu. Gdyby tedy Polacy z Czechami mieli swoje dyalektowe abecadło, mieliby i pojedynczy znak na tę dwójkę *rz*. — Serbowie w Lu-

5) Daß dieses *rz*, das die Polen und Böhmen von den Russen, u. s. w., so sehr unterscheidet, seinem Klange nach hingegen durch die beyden Lateinischen oder Deutschen Buchstaben *r* und *z* sehr unvollkommen ausgedrückt wird, eine ganz besondere Eigenthümlichkeit des Polnischen und Böhmisches Dialects ist, beweiset die Vergleichung der Wörterbücher dieser Dialecte mit einander augenscheinlich. Hätten also Polen und Böhmen ihr besonderes Dialect-Alphabet, so müßten sie für diesen Dop-

zacył zamiast rz, opuściwszy r, przestąpił na samém z, n. p. pji = przy; pje = prae; pji = przez.

palconsonans rz ein eignes einfaches Zeichen haben. — Die Wenden in der Lausitz schreiben statt rz, mit Weglassung des r, bloß z z. B. pji statt przy, etc.

§. 29.

S. Zmieszanie tey litery, i głoski z, wiele zamatwało etymologią Polską, Miączynski uczy:

§. 29.

S. Die Verwechslung dieses Buchstabens mit dem z hat in die Polnische Wortforschung viel Verwirrung gebracht. Miączynski lehrt nämlich:

„Praepositio Latinorum cum in nostra lingua unica litera s exprimitur, et non z, ut quidam scribunt; z enim est ex.“

Tak Białobrzezki, Bielzki etc. etc. piszą: „ty iestś „zemną“; a nie iak my dziś „zemną.“ Czechy i po dziś dzień na ten sam kształt: s otcem gft z s oycem isdz; z wożu pabnant: z wozu spaśdz. Rosyjanie, Windowie, etc. nigdy nie miessają s, f, se (cum), a is (ex, Pers. es, Germ. aus, Aleman. us, Goth. us, ut, uta, Angl. out, Holl. uyt). Zatem należałoby pisać: do kupy sganiać, spędzać, Boh. španiti, Ross. сгонять, согнать (compellere); zaś z góry zpedzać, zganiać (depollere). Lecz gdy już i pronuncyacya zmiaszała się, i przeciwny pisania nałóg już się zakrzewił, niech się już i błąd zostanie; Etymolog atoli niech się ogląda na to, iak bywało. Podług tego postrzeżenia, zamiast że dziś piszemy: „Zjąć, zjęty, zeymować“ dawni; „sjąć, sjęty, seymować,“ Boh. (z wtrąconem n, iak w naszym wnysdz) sniti, snimati, snimowati, stąd poszło seym, Obs. syem, Boh. sniem: sbór albo sbór, zebranie, schadzka, szajd; u Kraińców zaś: sem, semeni: kiermasz, iarmark; u Kroatów: szajam, szejem, szeniem (: iarmark); szejmujem, na szejmu tersim nundinor; szejmuvanye, szenymuvanye: nundinatio. — Szpuntuujemy zaś niepotrzebnie następujące słowa: zdjąć, zdeymować, gdy w nie wtrącamy d; nie wkładali go dawni, lecz pisali: Zjąć, zeymować, n. p. zjął pierścień z palca; czytay Seklucyana, Leopolite, Budnego, Wuyka, i t. d.

So schreiben Białobrzezki, Bielzki etc. etc. „ty iestś „mna, nicht wie man jetzt schreibt: zemna.“ die Böhmen unterscheiden bis auf den heutigen Tag: s otcem (= mit dem Vater); z wożu (= aus dem Wagen). Die Russen, Winden, u. s. w. verwechseln nie s, f, se (= mit) und is (= Lat. ex, Pers. es, Germ. aus; Aleman. us, Goth. us, ut, uta, Angl. out, Holl. uyt). Zusammen treiben, Boh. španiti, Ross. sgoniat, sognat, sollte daher der Pole sganiać, spędzać schreiben; herab-, oder heranstreiben; dagegen: zpedzać, zganiać. Doch da gegenwärtig auch die Aussprache diesen eingerissenen Irrthum authorisirt hat, so muß man ihn jetzt schon der gewöhnlichen Schreibart hingehen lassen; nur in der Wortforschung hat man den alten gegründeten Unterschied des s und z wohl zu beachten. Zu Folge dieser Bemerkung findet man, statt unserer jetzigen Schreibart: zjąć, zjęty, zeymować, bey den alten Schriftstellern: sjąć, sjęty, seymować, Boh. (mit eingeschobnem Nasenlaute, wie in dem Polnischen Worte wnysdz) sniti, snimowati; daher das Polnische Wort seym, Obsol. sycm = der Reichstag), Boh. snem (= Zusammenkunft, Versammlung); Carn. sem, semeni (= Kirchweihfest, Kirchsch, Jahrmarkt) Croa. szajam, szejem, szeniem (= Jahrmarkt), szejmujem, na szejmu tersim (= nundinor), szejmuvanye, szenymuvanye (nundinatio). Unnötig war daher das Einschleifen des d in den Wörtern zdjąć, zdeymować (abnehmen); die ältern Schriftsteller schreiben ohne d in derselben Bedeutung: zjąć, zeymować, z. B. zjął pierścień z palca (= er nahm den

Kling vom Finger). Man lese den Seklucyan, Leopolita, Budny, Wuick u. a. m.

2. S. przed T u nas ginie, crego przykład:

Pol. Trznadel, Boh. strnabl. — Pol. trzowa, strzowa, Boh. strwa; — Pol. trzewik, Boh. strwic. — Pol. trzeźwy, Boh. strizwy; — Pol. trzonek, Boh. strtenka; — Pol. tram, Boh. strum (= drzewo arbor). — Pol. trzepotać, trzapać, cf. Lat. strepere, strepitare, strepitus. —

2) Das s geht bey uns vor dem t oft verloren, z. B.

3. Częstokroć też przeciwnie s do t przyraffa; tak:

Pol. Tupać, tupać, stąpić, stępować, stopa, stopień, i t. d. cf. Germ. tappen, stapfen, Gall. tapper, Svec. tappa, cf. Pol. deptać, Hebr. dabab.

3) Dagegen wird auch wieder oft vor das t ein s gesetzt, als:

4. s, f, równie iak sz, (sch) w językach Europejskich często sibilus, ksyk przybyszowy, n. p.

4) s, f, sz, (=sch) sind in den Europäischen Sprachen oft nur ein vergesetzter Sischlaut, z. B.

Pol. Snieg, Boh. snih, snehu, Ross. снѣгъ, Vind. snieg, sneg, Croat. sneg, Island. snio, Svec. snö, Angl. snow, Germ. Schnee, apud venatores Germ. das Neue, Ital. neve, nivo, obsol. Gall. noif, nois, Francogall. neige, Lat. nix, nivis, Graec. νιφας, νψ, νιφος.

Polon. Sznur, Boh. šnura, Ross. шнуръ, Vind. snura, Croat. snora, Hung. sznor, Germ. Schnur, Niedersächf. Snuort, Angl. snare, Svec. snara, snöre, Finland. nuora, cf. Graec. νευρον, Lat. neruus.

5. Słowa w Greckim języku a spiritu aspero (h) zasyniające się, w późniejszych językach Europejskich nadwoły głoską s, n. p:

5) Die Wörter welche im Griechischen von einem spiritus asper (=h) anfangen, haben in den spätern Europäischen Sprachen zu ihrem Anfangsbuchstaben ein s erhalten, z. B.

Graec. εἶς, εἶλος, Lat. sal, salis, Germ. Salz, (imiona zaś miał Niemieckich Halle, Hall, iako to, Schwäbisch

hall, Magdeburgisch Halle, Weichenhall, Hallstadt, solne kopalnie wytykają; die Namen der Städte Hall, Halle etc. bez-
 rücken Salzwerke); Tatar. Crim. sals, Svec. et Island. salt, Angl. sealt, Niederdeutsch salt; Holl. sout, Gall. sol,
 Boh. sul, solí, Polon. sól, soli. Ross. солъ, Carn. sol, Vind. sol, sou.

Graec. ἥλιος (= słońce, Sonne), Graec. ἥλη (= blask Słońc) Ger. hell (= jasny), Vallis. haul (= słońce Sonne),
 Hebr. הלל halal (= świecił, świecił się, leuchten, glänzen);

Z tych tedy słów adaje się, iakoby zwykle te dwie
 głoski h-l służyły do wyrażenia jasności; a ponieważ h-
 l = s - l = s - ln = s - n sażanowmyż się nad następującym
 szeregiem:

Graec. ἥλιος, Vallis. haul, Litt. saule, Dan. soel, Svec. sol, Lat. sol, solis, Ross. солнце, Pol. słońce, Boh.
 slunce, Vind. sunze, sonze, Carn. sonze, Croat. szunczo, Crim. Tatar. suno, son, Angl. sun, Germ. Sonne.

6. Równie i słowa Greckie zaczynające się a spiritu
 leni, przybrały w inszych językach s = h, n. p.

Graec. ἁκίς αἰκία, αἰκία, Ital. acciario, Germ. haken, Hacke; Angl. hack, Svec. hacka, Lat. secro, secare, securis;
 Boh. sekati, sekawati, sekawati, Carn. sekati, sekhi, Dalm. sichi, aikao, Croat. szuchem, Ross. сѣки, сѣвѣмъ, сѣвъ,
 Pol. siękę, sieczczaz, sięc.

7. Dotąd się mówiło o s, że częstokroć zastępuje głoskę
 h; teraz przysiadę, że się kładzie i za h = c = h, n. p.

Pol. Serco, Boh. srdce, Ross. сердце, Vind. serno, Croat. szerczo, Germ. Herz, Svec. hierte, Angl. heart, Graec.
 σῆρδια, σῆρ, σῆρ, Gall. coeur, Lat. cor, cordis.

Aus diesen Wörtern ergibt sich, daß die Buchstaben h-l
 gewöhnlich das Helle zu bezeichnen dienten; da nun aber h-
 l = s - l = s - ln = s - n, so wollen wir nun folgende Wör-
 terreihe beachten:

6) Auch die mit dem spiritu leni anfangenden Griechischen
 Wörter haben in andern Sprachen s = h angenommen; s. B.

7) Das s ist nicht bloß, wie bisher bemerkt worden, ein
 Stellvertreter des h, sondern auch oft des k, und c; s. B.

§. 30.

§. 30.

T jest głoska iedna z najtwardszych w abecadle Pol-
 skim, tak że po niey i żadną miarą następować nie mo-
 że; gdzie tedy w inszych dyalektach Słowiańskich, lub
 też w inszych językach, miękkie t-przed i się zdarza,
 tam w Polszczyźnie pisze się ł; ztąd wszystkie Polskie
 słowa od ł, w słownikach Słowiańskich pod t się znaj-
 dują; a tryb bezokoliczny, który się u Polaków na ł
 kończy, w inszych dyalektach na t lub ti.

2. Chociaż o pokrewieństwie głoski t z głoską ł, iuż
 pod ł wamiankowało się, atoli tu ieszcze wyluszczmy
 słowo:

Ociec, in Genit. per contract. oycas; Boh. otec, otec, Ross. отецъ, Carn. ocha, Croat. ovecz, otacz, ocha,
 Vind. ozha, atei, Sorab. eyda, Lapp. atahio, atyo, Hung. atya, Turk. ata, Roman. atta, Graec. attas, Goth. atta;
 cum praefixo t Turc. tada, Hisp. taita, Angl. dad, daddo, Niederdeutsch. teite, Pol. tata, Graec. τατα, Lat. tata. (cf.
 Pol. dziad, dziadziec, dziaciec, dziatwa, cf. Dz = D.).

T ist einer der härtesten Buchstaben des Polnischen Alpha-
 betts, so daß niemals i auf ihn folgen kann. Wo daher in an-
 dern Slavischen Dialecten, oder in andern Sprachen, ein weich-
 es t mit i vorkommt, da steht im Polnischen ł; alle Wör-
 ter also, die im Polnischen mit ł anfangen, hat man in den
 übrigen Slavischen Dialecten unter t zu suchen. Der Infinitiv,
 der sich im Polnischen in ł endigt, geht in den andern
 Mundarten auf t oder ti aus.

2) Obgleich der Verwandtschaft des t mit dem c, oben un-
 ter dem Buchstaben c Erwähnung geschehen, so wollen wir
 hier doch noch folgende Wörterreihe durchgehen:

§. 31.

1) W = B; qu. v.

2) W częstokroć na początku słow Polskich (co w Nie-
 mieckim bywa) przybyszowe, niby to iak spiritus asper,
 gdyż w inszych dyalektach i językach nie znajduje się.

2) W ist im Anfange der Polnischen Wörter, was auch im
 Deutschen der Fall zu seyn pflegt, oft Vorlagbuchstabe, gleich-
 sam spiritus asper, und in andern Mundarten und Spra-
 chen nicht vorhanden:

Pol. Węgieł, Germ. Winkel, Vind. vogel, Carn. ogel, ogal, Croat. vugel, Hung. szugoly, Boh. uhel, Ross. уголь,
 Lat. angulus, cf. Pol. Wąski, Carn. vosek, Croat. vuzek, Boh. aužky, Ross. узкий, ap. Keron. enke, enga, ap. Ot-
 frid. angu, Germ. enge, Vallis. ing; Bretan. anc, Lett. ank, Goth. aggon, Lat. angustus, angu, anxi, anctus, cf.
 Graec. αἴχμη, αἴχμη; αἴχμη. -- Pol. Wnętrze, Ross. нутро, нутроб, cf. Gall. interieur, Lat. interius, intus, cf. Pol.
 nadro, Eccl. иѣдро, -- Polon. Węgry, Węgry, Boh. Uhry, Germ. Ungarn, Hungern, Ross. унгария, венгерія,
 Vind. Voger, Croat. Vugrin.

3. W często saymuie mięsco samogłosce, osobliwie
 u, y, i, o;

3) W vertritt oft die Stelle der Selbstlauter, besonders
 des u, y, i und o:

Lat. Sus, suis, Graec. sus, σους, σουν, Vind. swine, Carn. swina, Croat. szwinya, Boh. swine, Ross. свиня,
 Eccl. свиня, Pol. świnia, Svec. swin, Angl. swine, Germ. Schwein. -- Lat. suus, sua, suum, Graec. σους, οη, σου,
 Vind. swci, swoin, Ross. свой, Boh. swug, swa, swę, Polon. swoy, swoia, swa, swoie, swę, cf. Pol. sobie, Lat.

sibi, sui. -- *Lat. durare, Gall. durer, Germ. dauern, Svec. dura, Hebr. דרר, Graec. duro (= diurnus) cf. Pol. trwać, Boh. trwati, cf. Pol. obs. drzewiwy, Boh. dřiw, dřiwęti, cf. Lat. durus, Boh. tvrđ, tvrđy, Ross. твердый, Pol. twardy, Vind. terd, Croat. tverd, cf. Pol. drzewo (= lignum) Boh. dřiwj.*

§. 32.

- 1) Z = S, qu. v.
- 2) Z Równie iak s zamieniane bywa z głośką h, n. p. *Lat. veho, vazi, porównane bydź może z naszym: wiezie, wiozę, wieć, Boh. věžu, věži, věsti, Ross. вежу, ве-семя, вежня.*
- 3) Z = z = G, qu. v.
- 4) Z -, *praepositio inseparabilis*, (p. niżej, w drugiey części, gdzie będzie o przyimkach), często od dawnych zbyt używane do wyrażenia uspełnionego czasu czynności, *Praeteriti perfecti*, n. p. stało się, przyprzywileiował go; lecz dzisiejsze: stało się, uprzywileiował, które używanie kładzie za *Perfecta*, w samey rzeczy też nie są tylko *Imperfecta*. - Przeciwnie snowu ciż dawni pisarze z częstokroć opuszczają, gdzie go teraz piszemy, n. p. upełny, zamiast zupełny; uffaly, zamiast zuchwały; piszą także zuffaly.
- 5) Z -, das Zusammensetzungsvorwort, (man sehe weiter unten im zweyten Theile, wo von den Vorwörtern gehandelt werden soll), wird von den ältern Schriftstellern oft übereifrig, bloß um die vollendete Handlungszeit, das Praeteritum Perfectum auszudrücken, gebraucht, z. B. stało się, przyprzywileiował go; doch in der That ist unser heutiges stało się, uprzywileiował, das jetzt als Perfectum gebraucht wird, nichts anders, als ein Imperfectum. - Dagegen lassen eben diese alten Schriftsteller das z oft aus, wo man es jetzt schreibt, z. B. upełny, statt zupełny; uffaly, statt zuchwały, doch schreiben sie auch zuffaly.

§. 33.

Przebiegłszy tedy poczet spółgłosek naszych, pokazawszy między niemi pokrewieństwo, na dobitkę przyłożę tu znakomity przykład wielkiej przemienności spółgłosek iedney w drugą w różnych językach:

Pol. Towalia, tuwalia, tuwalnia, Ital. tovaglia, Gall. touaille, Hisp. toualla, Angl. towel, Lat. med. toallia, toalia, toalha, toagla, toacula, toballa, tobale, toella, togilla, tuabola, tualla, cuullia, Niederdeutsch Dwehle, Oberdeutsch Zwehle, Oberdeutsch. Quehle.

§. 34.

Po takim przykładzie rozumiałby kto, że przemiany spółgłosek nie podległy są żadnym prawidłom, że więc każde słowo wolno i można wywodzić, z kąd chceć. Przeto jeśli kogo popraednicze wyłuszczenie pokrewieństwa spółgłosek nie przekonało, że w tém zachodzą pewne stosunki, o które pewne prawidła etymologii opierają się, izaliś ieszcze on się nie przekona, gdy go zastanowimy nad temi spółgłoskami, które się, przynajmniey w naszym języku, wzaiemnie w siebie nie przemieniają.

Rozdział III. Podział II.

które spółgłoski w które nie przemieniają się (negative).

5) B. nie przemienia się w głoski
geht nicht über in

2) C.	--	--	--	--	--	--
3) D.	--	--	--	--	--	--
4) F.	--	--	--	--	--	--
5) G.	--	--	--	--	--	--

c,	d,	g,	h,	i,	k,	l,	m,	n,	r,	s,	t,	x.
b,	f,	l,	m,	n,	p,	r,	w.					
b,	f,	l,	m,	n,	p,	r,	w.					
c,	d,	g,	h,	j,	k,	l,	m,	n,	r,	s,	t,	z.
b,	f,	l,	m,	n,	p,	r,	w.					

§. 33.

Nachdem wir nun so unsere Mitlauter nach einander durchgegangen, und ihre Verwandtschaften kennen gelernt haben: so will ich nun hier noch zur Zugabe ein sehr auffallendes Beispiel der großen Wandelbarkeit der Mitlauter in einander in den verschiedenen Sprachen, hinzufügen:

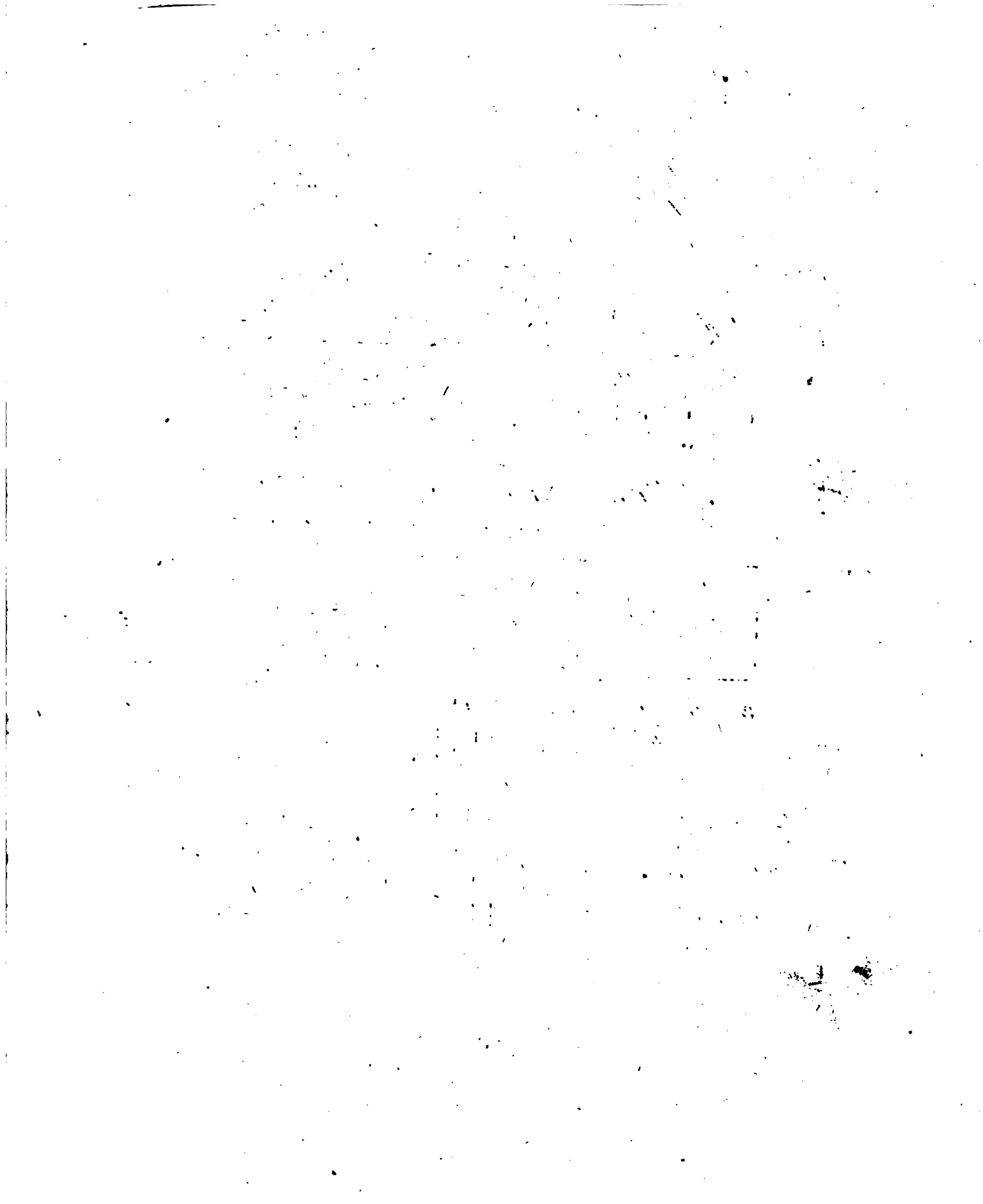
§. 34.

Nach einem solchen Beispiele könnte man wähnen, daß die Verwandlungen der Mitlauter gar keinen Gesetzen unterworfen, und die Wortableitungen daher äußerst willkürlich wären. Sollte nun also die vorübergehende Verwandtschaftsdarstellung der Mitlauter jemanden noch nicht davon überzeugen haben, daß dabey gewisse Verhältnisse, die gewissen Grundsätzen der Wortforschung zum Grunde liegen, Statt haben; so dürfte sich ein solcher davon vielleicht jetzt überzeugen, wenn wir ihm darstellen, welche Mitlauter, wenigstens in unserer Polnischen Mundart, nicht in einander übergehen.

Kapitel III. Abschnitt II.

Welche Mitlauter nicht in einander übergehen (negative).

§. 35.

1. *Tablica podlug narzedzi mowy*
Tafel nach den Sprachwerkzeugen

Wargowe Językowe Podniehen. Gardlowe
labiales linguales palatin. gutturales

f	p	m	n, l,	r, d,	t	c	ć	cz	k
	b				z	ź	ż	g	
	w				s	ś	sz	ch	h

2. *Tablica pokrewienstwa spółgłosek*
Verwandtschaftstafel der Mitlauter

f.	p.	l.	t,	c,	ć,	cz,	k,	j.	
	l.	m.	d,	z,	ź,	ż,	g,		ch,
	w.	u.	s,	s,		h,	sz,		

3. *Tab. Samogłosek*
Selbstlauter

o *wiode, wiodiesz.*

e *iade, iedziesz, iechac, iachac.*

a *oacy, oaczac, ocet. Lat: acetum.*

i *gotuje, gotowac, strumien. Ger. Strohm.*

u *gotuje, gotowac, strumien. Ger. Strohm.*

y *Lat: suo. Pol: sycie, syc.*

y *cytywac, cytac.*

6) H.	--	--	--	--	--	--	b, f, l, m, n, p, r, w.
7) J.	--	--	--	--	--	--	b, f, l, m, n, p, r, w.
8) K.	--	--	--	--	--	--	b, d, f, l, m, n, p, r, w.
9) L.	--	--	--	--	--	--	b, c, d, f, g, h, j, k, p, r, s, t, w, z.
10) M et N,	--	--	--	--	--	--	b, c, d, f, g, h, j, k, p, r, s, t, w, z.
11) P.	--	--	--	--	--	--	c, d, g, h, j, k, l, m, n, r, s, t, z.

12) R. regularnie w żadną się nie przemienia. Atoli Kraińczyki, Kroaci, i t. d. r używają zamiast g : z : dz. R geht regelmäßig in keinen Buchstaben über, doch die Krainer, Kroaten brauchen oft r statt g : z : dz. z. B. Carn. moreti, more, loco: moda, mogę, Croat. morem, moguch jeisem, possum. Przemiany r na l znam iedem przykład, von der Verwandlung des r in l kenne ich nur ein Beispiel: rubryka, lubryka,

15) S.	--	--	--	--	--	--	b, f, l, m, n, p, r, w.
14) T.	--	--	--	--	--	--	b, f, l, m, n, p, r, w.
15) W.	--	--	--	--	--	--	c, d, g, h, j, k, l, m, n, r, s, t, z.
16) Z.	--	--	--	--	--	--	b, f, l, m, n, p, r, w.

Rozdział III. Podział III.

Jak do narzędzi mowy stosuje się zmiennosć spółgłosek.

§. 36.

Widziemy tedy z przełożonego początku spółgłosek, że między wymawianemi jednem i témże narzędziem mowy naybliższe też zachodzi pokrewieństwo. Dzieląc je więc jak zwyczajnie na labiales wargowe b, p, w, f, m, językowe linguales n, l, r, d, t, podniebieniowe palatinas c, č, cz, z, ž, ž, z, š, sz, gardłowe gutturales k, g, ch, h, j; widzimy, że nayczęsciej literae unius organi w siebie wzajemnie się przemieniają; atoli czasem i z innych zarywają. Tak wargowa spółgłoska m przychyła się do językowych n, l; z podniebieniowych c, č, cz, zakrawają na gardłowe k, g. Przyłączam dla łatwiejszey pamięci obok umieszczone tabliczki.

Obserwac: do I. Tablicy.

Głoski kreską połączone, w siebie nawzajem zamieniają się.

Obserwac: do II. Tablicy.

1) Głoski w iedney przegrodce pod sobą postawione, są w naybliższym pokrewieństwie. 2) w różnych przegrodach, nie są pokrewne. 3) im daley w iedney przegrodzie głoska od głoski, tém i pokrewieństwo iest dalsze.

§. 37.

Mała różnica tych dwóch tabliczek iedney od drngiey dowodzi, ile przemiana spółgłosek zależy od narzędzi mowy.

Rozdział IV.

O samogłoskach.

§. 38.

Co do samogłosek, chociaż ich iedney na drugą zamienianie nieustannie dzieie się, przecież i między niemi zachodzą bliższosci, co przyłączoną trzecią tabliczką wyjaśniam.

Kapitel III. Abtheil. III.

Verhältniß der Verwandbarkeit der Mitlauter zu den Sprachwertzeugen.

§. 36.

Aus der vorgelegten Mitlauterreihe erhellt, daß zwischen den Mitlautern einerley Sprachwertzeuges, die nächste Verwandtschaft obwaltet. Theilen wir sie nun, wie gewöhnlich, in Lippen-, labiales b, p, w, f, m, Zungen-, linguales n, l, r, d, t, Gaumen-, palatinas c, č, cz, z, ž, ž, z, š, sz, Rachenbuchstaben, gutturales k, g, ch, h, j, ein; so sehen wir, daß am häufigsten, die Buchstaben unius organi in einander übergehen, doch auch bisweilen in andere eingreifen. So hält sich z. B. der Lippenbuchstabe m an die Zungenbuchstaben n, l; die Gaumenbuchstaben c, č, cz, an die Rachenbuchstaben k, g. Zur Erleichterung des Gedächtnisses können beyliegende Tafelchen dienen.

Anmerkung zur I. Tabelle.

Die mit Strichen verbundene Buchstaben gehen in einander über.

Anmerkung zur II. Tabelle.

1) Die in einer Abtheilung unter einander stehenden Buchstaben, sind einander am nächsten verwandt. 2) Die in verschiedenen Abtheilungen, sind mit einander nicht verwandt. 3) Je weiter in einer Abtheilung ein Buchstabe von dem andern steht, desto entfernter ist ihre Verwandtschaft.

§. 37.

Der geringe Unterschied dieser beyden Tafeln von einander zeigt, wie sehr die Verwandbarkeit der Mitlauter von den Sprachwertzeugen abhängt.

Kapitel IV.

Von den Selbstlautern.

§. 38.

Obgleich die Verwandlung der Selbstlauter unter einander unaufhörlich ist, so giebt es doch auch unter ihnen bestimmte Verwandtschaftsgrade, wie beyliegende dritte Tabelle darthut.

§. 39.

q i q w żadnym ze wszystkich innych dyalektów Słowiańskich nie znajdują się, a odpowiadają Czeskiej samogłosce au, a, u, Ross. y, я, Carn. o, e; n. p.

Pol. Mąka, Boh. maufá, Ross. мука, Vind. et Carn. moka, Croat. muka. -- Polon. Rząd, Boh. rząd, Ross. рядб, Carn. red. -- Pol. ręka; Boh. ruka; Ross. рука, Carn. roka, inde: poruczyć, porucznik, rucznicza, rusznica; -- Pol. Męcić, męć, mętny, Ross. мутить, inde smętny, siuz smutny, smętek, smutek, smęcić, smucić, zasměcić, zasmucić.

§. 40.

Ze nasze q i q niczém nie są ieno samogłoski a, e, z ukrytóm n lub m, to jest, z ukrytą nosową spółgłoską, pokazano pod gloską m i n, z przykładów: iąć; imać, istry, ioniec, istrywo, iestwo, imañstwo.

§. 41.

O przechodzeniu niektórych spółgłosek na samogłoski, toż wzajemnie, patrz postrzeżenia pod gloską l i w.

R o z d z i a ł V.

Które gloski różnią Polaków od Innych Słowian.

§. 42.

Przebiegłszy tedy abecadło; widzimy, że gloski, które Polaków od reszty Słowian najbardziej oddaliły, są: *ś, dz, rz, g, f*; dodadź można: *g, h, j*.

R o z d z i a ł VI.

Rozmaite okoliczności, zatrudniające etymologiczne dochodzenie.

§. 42.

Trudność częstokroć wielka dla etymologa powstała z mieszanego porządku głosek istotnych, z przełożenia iuż to samogłosek, iuż spółgłosek, a czasem i zupełnego wspanich przersucenia. *Puchny*, iak teraz i mówimy i piszemy, słowo iest, którego etymologicznie wywiesdź nie podobna; lecz cała trudność ta niknie, skoro według *Syreniusza*, *Siennika*, i według inszych dyalektów, spółglosce *l* należyte mieyce powrócimy, pisząc *puchly*, Ross. пухлый, пухленый; Carn. puchly, Vind. puhel. Za podobnym przedstawieniem samogłoski *o* i spółgłoski *l*, ze słowa *sól*, *solis*, stworzono *stony*, *stonosć*, Ross. соленость, соленный, Eccl. сланость, сланный. -- Polon. pelny, Ross. полным, полонь, Carn. poln, Vind. pulen, poun, Croat. pun, Boh. plny, za przedstawieniem samogłoski *e*, pokazuje się bydź iednym słowem z Łacińskim *plenus*, a i z Greckiem *pleos*, *polys*, za wyrzutem wauniętey przez Łacinników nosowey spółgłoski, *n*. Ponieważ zaś *p = b = w = f*, tedy Greckie *pleos*, *polys*, *byllos*, Niemieckie *voll*, *fällen*, *viel*, Polskie *wiele*, iednakowe nam w podobnych a bardzo siebie bliskich znaczeniach, istotne gloski pokazują: *p - l = b - l = w - l = f - l*. -- Słowa *władza*, *władca*, *władnia*, *włodarz*, Boh. vládnouti, vládarz, vládarziti, Ross. владьмь, владьмелъ, przedstawieniem tylko samogłoski, różnią się

§. 39.

q und q sind in keinem der übrigen Dialecte vorhanden; sie entsprechen dem Böhmischen an, a, u, dem Russischen y, я, dem Krainerischen o, e, я. D.

§. 40.

Das unser q und q nichts anders ist, als der Selbstlauter a, e mit dem versteckten Nasenlaute m oder n, wurde unter dem Buchstaben m und n an den Wörtern: iąć, imać, istry, ioniec, istrywo, iestwo, imañstwo, gezeigt.

§. 41.

Ueber die Verwandlung einiger Mitlauter in Selbstlauter, und umgekehrt, sehe man die Bemerkungen über die Buchstaben l und w.

K a p i t e l V.

Welche Buchstaben unterscheiden den Polen von den übrigen Slaven.

§. 42.

Aus der etymologischen Sichtung des Alphabets hat sich ergeben, daß sich der Pole von den übrigen Slaven durch folgende Buchstaben unterscheidet; *ś, dz, rz, q, f*; man kann noch hinzufügen: *g, h, j*.

K a p i t e l VI.

Mancherley Schwierigkeiten, mit denen der Wortforscher zu kämpfen hat.

§. 43.

Eine oft große Schwierigkeit für den Wortforscher entsteht aus der veränderten Ordnung der wesentlichen Buchstaben, aus der Versetzung sowohl der Selbstlauter als Mitlauter, ja bisweilen auch wohl ganz verkehrten Stellung. *Puchny*, wie es die Polen jetzt schreiben und sprechen, läßt sich gar nicht etymologisch erklären; die Schwierigkeit fällt weg, sobald wir nach *Syrenius*, *Siennik* und nach den andern Slawischen Dialecten, dem Mitlauter *l* seine rechte Stelle wieder geben, und *puchly* schreiben, Ross. пухлый, пухленый, Carn. puchly, Vind. puhel. -- Durch eine ähnliche Versetzung des Selbstlauters *o* und des Mitlauters *l* ist aus den Wörtern *sól*, *solis*, entstanden *stony*, *stonosć*, Ross. соленость, соленный, Eccl. сланость, сланный. -- Das Polnische *pelny*, Ross. полным, полонь, Carn. poln, (Vind. pulen, poun, Croat. pun), Boh. plny, ist nach Versetzung des Selbstlauters *e*, ein und eben dasselbe Wort mit dem Lateinischen *plenus*, ja auch mit dem Griechischen *pleos*, *polys*, sobald man den von den Lateinern eingeschobenen Nasenlaut *n* herauswirft. Da nun ferner *p = b = w = f*; so geben uns das Griechische *pleos*, *polys*, *byllos*, das Deutsche *voll*, *fällen*, *viel*, das Polnische *wiele*, *wielki*. bey ähnlichen, einander sehr nahen Bedeutungen, einerley Radicalbuchstaben, nämlich: *p - l = b - l = w - l =*

od Litewskiego waldyti, *Finl.* wallitsema, *Svec.* walda, w *Offrydzia* uualtan, w *Jzydorze* uualden, *Germ.* walten, słąd *Gewalt*, po naszymu *władza*, *Gewaltsamkeit* po naszymu *gwalt*. -- Słowo *pokrzywa*, *Boh.* koprziwa, *Ross.* kponyma, *Vind.* kopriva, kropiva; *Croat.* kopriva; porównaj z imieniem opactwa *Koprzywnickiego*, czyli *Pa-krywnickiego*.

priva, *kropiva*, *Croat.* kopriva; man vergleiche damit den Namen der Abtey Koprzywnica oder Pokrywnica.

§. 44.

Poznanie słów obcych, dlatego też często przytrudniejszém bywa, że nie tylko głoski, lecz i całe zgłoski, na swoyski króy przerobiono; oraz tymże swoyskie zakończenia i składania nadano; tak na przykład, i *ukrzyżowany*, i *crucifixus*, i *crucifié*, i *gestreuhigt*, pochodzą od słowa *crux*, *crucis*, *Pol.* krzyż, *Boh.* krzjz, *Vind.* Kriah, *Croat.* kris, *Hung.* kereszt, *Ross.* kpecymb, porównaj *Polon.* chrześć, chrzcic i t. d. -- *Pol.* Rzym, *Lat.* Roma, *Germ.* Rom, *Pol.* Rzymianin, *Lat.* Romanns, der Römer, *Polon.* Rzymki, *Germ.* Römisch. -- *Pol.* Uryanka, *uryantska* perła, zamiast *Oryentka*, *orientalna*. -- *Gali.* coridore, *Pol.* Kurytarz. -- *Ger.* Kreuzgang, *Pol.* Kruzganek.

§. 45.

Przywaiając obce słowa, pozwolono sobie odmiany, nie tylko co do głosek i zglosek, ale też i co do znaczeń podług potrzeby. Rzeczownik (*Substantivum*) *wola*, oczywiście skaznie Łacińskie *Volo*, *voluntas*, Greckie *bule*, *bulomai*; i uasze *wola* i Łacińskie *voluntas* są też iednego znaczenia; a zatem dziwna, iak czasownik *wolę*, *wolici*, nie został się przy znaczeniu Łacińskiego czasownika *volo*, *velle*; lecz raczej pozostł na Łacińskie *mallo*, *malle*, t. i. *magis volo*; co nie przez co innego stać się mogło, tylko że u nas iuż pierwey Łacińskie *volo*, *velle*, przez słowo *chcieć*, *chcę*, zastąpione byłó; myśmy tedy potrzebowali szczególnie składniejszego rzeczownika, niż było ówo *chcenie*, i takim iest, *wola*; prócz tego, trzeba było ieszcze czasownika na wyrażenie wyboru iedney rzeczy z dwóch, co u nas *wolici* właśnie wyraża. U Krainczyków i Windów *wolim* znaczy *chcę*, *wybieram*, *will*, *wähle*; u Roszjan *wolu* znaczy *chcę*, *zyczę*. -- Kto zechce, niech się zastanawia, bo rzecz tego warta, iakie w używaniu naszym mają znaczenia słowa Łacińskie: *subiekcya*, *konsolacya*, *kollacya*, *palestra*, *mecenas*; i jak różne od rodowitego!

Kinder, *Heine* Familie; *Kollacya* die Abendmahlzeit; *palestra* die Rechtspraxis, *Mecenas*, ein großer Rechtspracticus u. s. w.

§. 46.

Są też czasowniki takie, które nie z iednego źródła koniugacyjne czyli czasowe swoje odmiany czerpaia. Tak słowo *bydź* z troiakich pierwiastków czasu swoje bierze: 1) *bydź*, *bydę*, *bydź*, *Vind.* biti, bodem, bom, bodi, cf. *Ger.* bin, bist, w *Karze* bim, *Anglosax.* been, *Angl.* bee. 2) w trzeciej osobie liczby mnogiej czasu terażniejszego *są*, *Vind.* so, *Ross.* sut cf. *Lat.* sunt, sint, *Germ.* sind, *Vallis.* sy. 3) w trzeciej osobie liczby pojedynczej czasu terażniejszego

f.-l. -- Die Wörter *władza*, *władca*, *władnąc*, *władars*, *Boh.* władnanti, *władarz*, *władarziti*, *Ross.* владѣльцѣ, *anterscheiden* sich nur durch die *Wesetzung* des *Selbstlauters* von dem *Litthauischen* waldyti, *Finu.* wallitsema, *Swed.* walda, *beym* Dittfried uualtan, *beym* Jssdor uualden, *Deutch* waltten, *daher* *Gewalt*, *Poln.* władza; *Gewaltsamkeit*, *Polnisch* gwalt. -- Die *Brennessel* heißt *Poln.* pokrzywa, *Bohm.* koprziwa, *Russ.* крoпына, *Vind.* kopriva, *man* vergleiche damit den Namen der Abtey Koprzywnica oder Pokrywnica.

§. 44.

Ferner wird es oft schwer, fremde Wörter zu erkennen, weil nicht nur Buchstaben, sondern auch ganze Sylben unangemessentlich, und mit Endigungen und Zusätzen nach der Landesart versehen worden; so kommt z. B. sowohl das Deutsche *gestreuhigt*, als auch das *Poln.* ukrzyżowany, das *Lat.* crucifixus, das *Frantz.* crucifié, von dem Worte *crux*, *crucis* her, *Poln.* krzyż, *Boh.* krzjz, *Vind.* kriah, *Croat.* kris, *Hung.* kereszt, *Ross.* kpecymb; man vergleiche das *Polnische* chrześć (die Taufe), chrzcic taufen, cf. *Christ.* -- *Poln.* Rzym, *Lat.* Roma, *Deutch* Rom; *Poln.* Rzymianin, *Lat.* Romanus, *Deutch* der Römer; *Poln.* Rzymki, *Deutch* Römisch. -- *Poln.* uryanka, *uryantska* perla, *Russ.* орыентка, *orientalna*, eine orientalische Perle. -- *Frantz.* coridoro, *Poln.* kurytarz. -- *Deutch* Kreuzgang, *Poln.* kruzganek.

§. 45.

Bei Aufnahme fremder Wörter hat man sich nicht nur in Ansehung der Buchstaben und Sylben, sondern auch in Betreff der Bedeutung, nach Umständen, Veränderungen erlaubt. Das Hauptwort *wola*, der *Wille*, deutet offenbar auf das *Lateinische* volo, voluntas, *Griechische* bule, bulomai hin; das *Polnische* wola und *Lateinische* voluntas haben auch eine Bedeutung; sonderbar ist es daher, wie das *Zeitwort* wolę, wolici, die Bedeutung des *Lateinischen* Zeitworts volo, velle hat verlieren, und dagegen die Bedeutung des *Lateinischen* malo, malle, (lieber wollen); bekommen können. Dies konnte durch nichts anders veranlaßt werden, als daß das *Lateinische* volo, velle, bey uns bereits durch *chcę*, *chcieć* vertreten wurde; wir brauchten also nur noch ein geschickteres Hauptwort, als das verhalo *chcenie*, und dann auch noch ein *Zeitwort*, um das lieber wollen, malle, auf einmal auszudrücken. Bey den *Krainern* und *Windern* bedeutet volim ich will, ich wähle; bey den *Russen* woliu ich will, ich wünsche. -- Man ermäge hier, denn es verdient Erwägung, welche *sonderbare*, von der ursprünglichen höchst verschiedene Bedeutung, folgende *Lateinische* Wörter heut zu Tage bey dem *Polen* haben; *subiekcya* Ungelegenheit, *konsolacya*

§. 46.

Es giebt auch *Zeitwörter*, die ihre *Abwandlungen* in den verschiedenen Zeiten, aus mehreren Quellen schöpfen. So nimmt z. B. das *Zeitwort* *bydź*, (*seyn*), seine *Abwandlungen* aus einer dreyfachen Quelle: 1) *bydź*, *bydę*, *bydź*, *Vind.* biti, bodem, bom, bodi, cf. *Germ.* bin, bist, *beym* Ketz bim, *Angelsäch.* been, *Engl.* bee. 2) In der dritten Person der mehrfachen Zahl der gegenwärtigen Zeit *są*, *Vind.* so, *Ross.* sut, cf. *Lat.* sunt, sint, *Germ.* sind, *seyn*, *Vallis.*

go *ieft*, *Vind. je*, *Ross. est*, *Graec. esti*, w *Ulfilasie is*, *Germ. ist*, a z tego *ieft* iuż i reszta osób czasu teraźniejszego u nas pochodzi: *ieftes*, *ieftesmy*, *ieftescie*. U Win-dów zaś pierwsza osoba liczby pojedynczej czasu teraźniejszego *sem*, w liczbie mnogiej *smo*, idą za Łacińskiem *sum*, *sumus*. -- Słowo *isdz*, *isz*, *idę*, wychodzi na Łacińskie *it*, *is*, *eo*, *Ecc. iti*, *Ross. itti*, *idu*, *Vind. jiti*; lecz czas dokonany, *szedł*, *sza*, *szo*, *szi*, *szy*, inszego iest źródła, spólnego ze słowami: *szałd*, *szałk* cf. *Niedersächs. slete*, *Hochdeutsch Schlich*, *schleichen*. -- Słowo *nayduię*, w czasie przyszłym *naydę*, *naydzie*, okazuje nam źródło: *isdz*, *idę*, *idzie*, na wzór Łacińskiego *inuenio* nachodzę, *naysć*; wszakże czas przeszły *nalazł*, od słowa *leźć*, *lazić*, objęło miejsce zadawnionego *nadszedł*, *inuenit*. *Rossyanin* dotąd pisze i mówi: *naiti*, *naidu*, *naszel*, *nachodit*, *nachozu*.

von dem Stammworte *leźć*, *lazić*, hat auch wirklich die Stelle des veralteten *naszedł*, *inuenit* eingenommen. Der Russe schreibt und spricht bis auf den heutigen Tag: *naiti*, *naidu*, *naszel*, *nachodit*, *nachozu*.

§. 47.

Widzieliśmy dotąd, iak istotne głoski się zamieniają, iak się też przedstawiają; teraz największą uwagę nam obracać potrzeba na nową etymologią trudność, pochodzącą, iuż to z ubywania prawdziwych głosek istotnych, iuż to z przybywania pozornie istotnych, iuż z tego obojga razem.

§. 48.

Ubywania istotnych żaden dyalekt Słowiański tak oczywistych nie daie dowodów, iak *Sorabski* w *Luzacy*; tam bowiem piszą i mówią: *rib*: *grzyb*, *noy*: *gnoy*; *pjęz*: *przez*; *pji*: *przy*. -- Na ten kształt i u nas *spital*, z Łacińskiego *Hospitale*, od słowa *hospes*; *Jeronym*, *Jarosz*, zamiast *Hieronymus*; *Jacek* zamiast *Hiacynth*. Mamy i słowa swojskie, którym naprzód dla wygodniejszego wymawiania odejmowano głoski istotne przez skrócenie; co w ten czas było błędem, lecz powoła wprowadziło się za prawidło, tak że iuż teraz wciąż mówimy: *bał* się, zamiast dawnego *boiał* się; *stał*, zamiast *stoał*; *pas*, zamiast Słowiańskiego *pojas*. Ale naysznakomitszym w tym względzie odmianom podpadło w Słowiańskich dyalektach i obcych językach słowo *cora*, *córka*, *Gr. κορη*, *Ecc. dszczer*, *Boh. dcera*, *dcy*, *Ross. docz*, w drugim przypadku *doczery*, *Croat. kcher*, *hcher*, *kchi*, *Vind. hzhi*, *hzher*, *Svec. doter*, *Dan. dotter*, *Anglosax. dohtor*, w *Orffrydzie dohter*, w *Willeramie tohter*, *Angl. daughter*, *Niedersächs. Dochter*, *Pers. dochter*, *Germ. Tochter*, *Graec. thygater*. Zatem odmiany w istotnych głoskach tego słowa zasze, tak sobie wyobrazić potrzeba:

	c	—	r
	k	--	g
d	--	szcz	--
d	--	c	--
d	--	cz	--
d	--	cz	--
h	--	zh	--

ay. 3) In der dritten Person der einfachen Zahl der gegenwärtigen Zeit *ieft*, *Vind. je*, *Ross. est*, *Lat. est*, *Graec. esti*, bey'm *Ulfilas is*, *Germ. ist*; von diesem *ieft* kommen nun auch die noch übrigen Personen der gegenwärtigen Zeit her; *ieftem*, *ieftes*, *ieftesmy*, *ieftescie*. Bey den *Winden* heißt die erste Person der einfachen Zahl der gegenwärtigen Zeit *sem*, in der vielsachen, *smo*, nach dem Lateinischen *sum*, *sumus*. -- Das Zeitwort *isdz*, *isz*, *idę*, schließt sich an das Lateinische *it*, *is*, *eo*, *Ecc. iti*, *Ross. itti*, *idu*, *Vind. jiti*; allein die vergangene Zeit *szedł*, *sza*, *szo*, *szi*, *szy*, gehört zu einem andern Stamme, nämlich zu dem der Wörter *szałd*, *szałk*, cf. *Nieders. slete*, *Hochdeutsch Schlich*, *schleichen*. -- Das Zeitwort *nayduię*, (*ich finde*) in der zukünftigen Zeit *naydę*, zeigt uns deutlich auf das Stammwort *isdz*, *idę*, *idzie* hin, nach Art des Lateinischen *inuenire*, *nachodzić*, *naysć*, auf etwas kommen, auf etwas stoßen, es finden. Die jetzige Form der vergangnen Zeit *nalazł*, (*er fand*), an das Lateinische *it*, *is*, *eo*, *Ecc. iti*, *Ross. itti*, *idu*, *Vind. jiti*; allein die vergangene Zeit *szedł*, *sza*, *szo*, *szi*, *szy*, gehört zu einem andern Stamme, nämlich zu dem der Wörter *szałd*, *szałk*, cf. *Nieders. slete*, *Hochdeutsch Schlich*, *schleichen*. -- Das Zeitwort *nayduię*, (*ich finde*) in der zukünftigen Zeit *naydę*, zeigt uns deutlich auf das Stammwort *isdz*, *idę*, *idzie* hin, nach Art des Lateinischen *inuenire*, *nachodzić*, *naysć*, auf etwas kommen, auf etwas stoßen, es finden. Die jetzige Form der vergangnen Zeit *nalazł*, (*er fand*), an das Lateinische *it*, *is*, *eo*, *Ecc. iti*, *Ross. itti*, *idu*, *Vind. jiti*; allein die vergangene Zeit *szedł*, *sza*, *szo*, *szi*, *szy*, gehört zu einem andern Stamme, nämlich zu dem der Wörter *szałd*, *szałk*, cf. *Nieders. slete*, *Hochdeutsch Schlich*, *schleichen*. -- Das Zeitwort *nayduię*, (*ich finde*) in der zukünftigen Zeit *naydę*, zeigt uns deutlich auf das Stammwort *isdz*, *idę*, *idzie* hin, nach Art des Lateinischen *inuenire*, *nachodzić*, *naysć*, auf etwas kommen, auf etwas stoßen, es finden. Die jetzige Form der vergangnen Zeit *nalazł*, (*er fand*), an das Lateinische *it*, *is*, *eo*, *Ecc. iti*, *Ross. itti*, *idu*, *Vind. jiti*; allein die vergangene Zeit *szedł*, *sza*, *szo*, *szi*, *szy*, gehört zu einem andern Stamme, nämlich zu dem der Wörter *szałd*, *szałk*, cf. *Nieders. slete*, *Hochdeutsch Schlich*, *schleichen*.

Bisher haben wir gesehen, wie die wesentlichen Buchstaben verändert, ferner wie sie verest werden; jetzt müssen wir wieder unsre Aufmerksamkeit auf eine neue Schwierigkeit in der Wortforschung richten, die theils in dem Weglassen wirklich wesentlicher, theils in dem Zusatz scheinbar wesentlicher Buchstaben, theils auch in beydem, ihren Grund hat.

§. 48.

Von dem Weglassen wirklich wesentlicher Buchstaben bleibt uns kein Slavischer Dialect so augenscheinliche und häufige Beispiele, als der *Wendische* in der *Lausitz*; denn dort schreibt und spricht man *rib* *Pol. grzyb*; *noy*, *Pol. gnóy*; *pjęz* *Pol. przez*; *pji* *Pol. przy*. Auf eine ähnliche Art ist *spital* *Spital*, aus dem Lateinischen *hospitale*; von *hospes*, entstanden; so auch *Jeronym*, *Jarosz* aus *Hieronymus*; *Jacek*, aus *Hiacynth*. Wir haben auch Wörter, denen man anfänglich bloß der bequemern Aussprache halben, durch Zusammenziehung wesentliche Buchstaben entzog; dies war nun eigentlich fehlerhaft, wurde aber allmählig Regel, so daß man jetzt gar nicht anders spricht, als *bał* się, statt des veralteten regelmässigen *boiał* się, *stał*, statt *stoał*; *pas* statt des Slavischen *pojas*. Jedoch die auffallendsten Veränderungen in dieser Rücksicht trafen sowohl in den Slavischen Dialecten, als fremden Sprachen das Wort *cora*, *córka*, *Gr. κορη*, *Ecc. dszczer*, *Boh. dcera*, *dcy*, *Ross. dotsch*, in der zweyten Fallendung *dotscery*: *Croat. kcher*, *heher*, *kchi*, *Vind. hzhi*, *hzher*: *Svec. doter*, *Dan. dotter*, *Anglosax. dohtor*, bey'm *Otfried dohter*, bey'm *Willeram tohter*, *Angl. daughter*, *Niedersächs. Dochter*, *Pers. dochter*, *Germ. Tochter*, *Graec. thygater*. Man hat sich also die mit den wesentlichen Buchstaben dieses Wortes vorgegangenen Veränderungen so vorzustellen:

<i>Pol.</i>	<i>cora</i> , <i>córka</i> .
<i>Gr.</i>	<i>κορη</i> .
<i>Ecc.</i>	<i>dszczer</i> .
<i>Boh.</i>	<i>dcera</i> .
<i>Boh.</i>	<i>dcy</i> .
<i>Ross.</i>	<i>docz</i> .
<i>Ross.</i>	<i>doczery</i> .
<i>Vind.</i>	<i>hzhi</i> ,

<i>h</i> -- <i>zh</i> -- <i>r</i>	<i>Vind.</i>	<i>hsher.</i>
<i>h</i> -- <i>ch</i> -- <i>r</i>	<i>Croat.</i>	<i>hcher.</i>
<i>k</i> -- <i>ch</i> -- <i>r</i>	<i>Croat.</i>	<i>kcher.</i>
<i>k</i> -- <i>ch</i> -- --	<i>Croat.</i>	<i>kchi.</i>
<i>d</i> -- <i>t</i> -- <i>r</i>	<i>Svec.</i>	<i>doter.</i>
<i>d</i> -- <i>tt</i> -- <i>r</i>	<i>Dan.</i>	<i>Dotter.</i>
<i>d</i> -- <i>ht</i> -- <i>r</i>	<i>Anglsx.</i>	<i>dohtor.</i>
<i>t</i> -- <i>ht</i> -- <i>r</i>	<i>Willer.</i>	<i>tohter.</i>
<i>d</i> -- <i>ght</i> -- <i>r</i>	<i>Angl.</i>	<i>daughter.</i>
<i>d</i> -- <i>cht</i> -- <i>r</i>	<i>Pers.</i>	<i>dochter.</i>
<i>t</i> -- <i>ch</i> -- <i>r</i>	<i>Germ.</i>	<i>Tochter.</i>
<i>th</i> -- <i>gt</i> -- <i>r</i>	<i>Graec.</i>	<i>thygater.</i>

§. 49.

Przybywanie pozornie istotnych równie mać etymologią, jak ubywanie prawdziwych. O przybywającym z początku słow *g*, *j*, *dz*, wyżej już pod temiż głoskami mówiono, i na przykład przytoczono słowa *Jadam*, *Jewa*, *Jędrzey*, *jabłko*, *gniazdo*, *dzwon*. Przymdam tu jeszcze zwierciadło; które to słowo w Polskim wcale się nie może etymologicznie wytłumaczyć; łatwo zaś w innych dyalektach; albowiem *Boh.* zrcadlo, *Ross.* zerkalo, zercalo, *Vind.* serzalu, *Cro.* zerczalo, należą do jednego źródła z naszymi słowami *zrenica*, *wzrok*, *wyźrzec*, *wyźrzeć*, *zayźrzec*, *uźrzec*, *zorza*, to jest, do sadawionego zriti źrzec: widzieć.

hen), *wyźrzec*, (*aussehen*), *zayźrzec*, (*hinsehen*), *uźrzec*, (*alteten zriti*) (*sehen*).

§. 50.

W niektórych słowach wszystko razem, tak ubywanie prawdziwie istotnych, jak przybywanie pozornie istotnych głosek. jak też jeszcze do tego i przemiana ich, czyni etymologią wielce trudną. Przy czem zastrawimy się, jak z *Aleksandra* mógł się stać *Oleś*, z *Elizabetha*, po naszymu *Elżbieta*, zdrobniale *Elżbietka*, *Halśka*. -- *Joannes* po naszymu *Jan*, zdrobniale *Janek*, *Januś*, *Janusiek*, *Jaś*, *Jasiek*, *Jasieczek*, *Jachneczek*, *Jasinek*, *Jasineczek*. Toć sżdziwilo *Kochowskięo*, tak że w fraszkach swoich pisze: „Patrzay, jak wiele imion masz z jednego *Jana*: *Januszka* i *Hanuska*, *Jwana*, *Jęzswana*, *Jonka*, *Jaśka*, *Jasinka*, *Jacha* i *Jasiątko*; Jeden ród wolek, ciołek, krówka i cielątko.“ Także od *Petrus*, *Piotr*. w piątym przypadku *Pietrze*, zdrobniale *Piotrek*, *Pistrek*, *Piotrus*, *Piechnik*, *Piechniczek*, *Pieś*, *Piesinek*, *Piesineczek*. W imionach własnych, byle się trzymać ich oznaczenia, snadno trafić, jak po nitce do kłębka, do ich pierwiastkowego kształtu; lecz to daleko trudniej w pospolitych słowach. Polskie *wątpić*, *wątpliwy*, *wątpliwość*, w żadnym dyalekcie się nie znajdują, i jak się u nas piszą, nie mogą być wcale wywiezione etymologicznie. Trafiłem przecież na jeden szlad, podobny i nie letki, a to porównywiąc Polskie *wątpliwość* z Kraińskiem *dwomliwość*. U Kraińczyków albowiem, tak jak u Kroatów, Dalmatów i t. d. *dwójiti* znaczy *wątpić*, z czem porównay Polskie na *dwoie*, na przykład: „na *dwoie* babka wróży;“ jeszcze to na *dwoie*. Porównay z tém Łacińskie, *dubius*, *duo*; Niemieckie *zweifeln*, *zwey*.

§. 49.

Der Zusatz scheinbar wesentlicher Buchstaben, macht in der Wortforschung nicht weniger Schwierigkeiten, als das Weglassen wirklich wesentlicher. Von dem Zusätze des *g*, *j*, *dz*, am Anfange der Wörter, haben wir schon oben bey diesen Buchstaben gesprochen, und die Beyspiele *Jadam*, *Jowa*, *Jędrzey*, *jabłko*, *gniazdo*, *dzwon*, angeführt. Hier füge ich noch *zwierciadło*, (*der Spiegel*) hinzu; nach dem Polnischen ist dieß Wort etymologisch unerklärbar; doch nach andern Dialecten nicht schwer zu erklären; im Böhmischen nämlich heißt es: *zrcadlo*, im Russischen *zerkalo*, *zercalo*, im Windischen *serzalu*, im Croatischen *zerczalo*, und diese gehöru zu einem Stamme mit den Polnischen Wörtern *zrenica*, (*Augapfel*), *wzrok*, (*das Gesicht*), *wyźrzec*, (*erblicken*), *zorza*, (*die Morgenröthe*), nämlich zu dem ver-

§. 50.

Bei einigen Wörtern macht alles dieß zusammen, das Auslassen wirklich wesentlicher, der Zusatz scheinbar wesentlicher Buchstaben, und noch oben drein die mit ihnen vorgegangenen Veränderungen, die Wortforschung äußerst schwierig. Man erwäge nur, wie aus *Alexander Oleś*, aus *Elizabetha*, *Elżbieta*, *Elżbietka*, *Halśka* hat entstehen können. *Johann*, Polnisch, *Jan*, wird in den Verkleinerungswörtern zu *Janek*, *Januś*, *Janusiek*, *Jaś*, *Jasiek*, *Jasieczek*, *Jachneczek*, *Jasinek*, *Jasineczek*. Schon dem Dichter *Kochowski* fiel dieß auf. *Sich*, schreibt er in seinen kleinen Gedichten, wie viel Namen aus dem einzigen *Johann* entstanden! *Haus*, *Hänsel*, *Hänschen*, *Hanchen*, *Henny*, *Hautle*, *Hauten*, *Häuschen*, *Jan*, *Jahn*, u. s. w. So ist aus *Petrus* *Piotr*, in der fünften Fällendung *Pietrze*, entstanden; dann die Verkleinerungswörter *Piotrek*, *Pietrok*, *Piotrus*, *Piechnik*, *Piechniczek*, *Pieś*, *Piesinek*, *Piesineczek*. Bei Eigennamen ist es, wenn man einmal die Bedeutung weiß, ziemlich leicht, den Faden zu verfolgen, und auf ihre Urgehalt zurück zu kommen; weit schwerer hält dieß aber bey den gewöhnlichen Wörtern. Das Polnische *wątpić*, (*zweifeln*), *wątpliwy*, (*zweifelhaft*), *wątpliwość*, (*der Zweifel*), findet sich in keinem Dialecte, und läßt sich nach der Polnischen Schreibart gar nicht etymologisch erklären. Ich habe gleichwohl eine Spur entdeckt, die vielleicht nicht zu verachten ist, durch Vergleichung des Polnischen *wątpliwość* mit dem Kraińskischen *dwomliwość*. Bey den Kraiñern, Kroaten, Dalmaten u. s. w. heißt *zweifeln* *dwójiti*; hiermit vergleiche man das Polnische na *dwoie* (*auf zwey Seiten*), z. B. na *dwoie*

wrócić, (zweyfahtig wahrſagen), obet ieſzcze to na dwoie, das iſt noch zweydeutig, ungewiß, zweifelhaft). Man ver-
gleich das Lateiniſche dubius, duo, das Deutſche zweifeln, zwey.

Rozdział VII.

Pomocy etymologiczne.

§. 51.

Gdy ſłowa, nad których dochodzeniem prauie etymolog, nie są dſisieyſze, powinien pilnie uważać, czy za czasem iakie w nich nie ſaſzły odmiany, bądź co do piſowni ich, bądź co do znaczenia, bądź co do tego obojga razem. Do przykła-
dów wyżej przełożonych, w paragrafach o ubywaniu praw-
dſiwiie iſtotnych, a przybywaniu pozorno iſtotnych gło-
sek, przyłącſam tu naſtępujący: Słowo *rzetelny*, tak pi-
sane, nie wiedzieć skąd się wzięło; lecz iak go *Jan Ko-*
chanowſki, *Klonowicz* i t. d. piſzą, *żrzetelny*, *Boh.* *zr-*
zedelny, *Ross.* *zrytelny*, widoczna, że pochodzi od wyżej
wspomnianego *griti*, *żrzed*, skąd *użrzed*, *wzrok*, stąd u
dawnych znaczy: 1) oczywiſty, w oczy wpadający, ia-
wny 2) przenoſnie: nieobludny, otwarty, ſzczery, rze-
czywiſty. — *Obses*, *obsessowy*, u dawnych *obses*, *obses-*
sowy; a że to Łacińskie *obsessus*, dowodzi ſtarożytno
znaczenie iego, bo opętany; tak piſze *Kochowſki*: „Zli-
sz obsessów wyparci ſzatani.“ *Mączyński* zaś *obsessus* a
daemone, *daemoniacus*, tłumaczy: opętany, obses —
Zyto w dyalektach ogólnie znaczy wszystkie gatunki zbo-
ża; iak go ieſzcze *Syreniusz* używa, piſze albowiem:
„pezenica iest żyto; orkiſz iest żyto; ięczmień iest żyto.“
To co teraz *żyto*, wyrażało u dawnych *reż*; skąd rżany
chleb; *zboże* zaś pewnie późnieyſze Słowiańskie ſłowo,
od ſłowa *Bóg*, w piątym przypadku *Boże* pochodzące, u
Czechów znaczy *towary*, u Sorabów *szczęście*. — *Obmo-*
wa dziś u nas potwarz, ſły ięzyk, u naſzych dawnych
piſarzów naſtępuje Greckołacińskie *periphrasis* „ſłowno
„ogradzanie, opisywanie, obmawianie, gdy iedna rzecz
„wielą ſłowy bywa ogradzana albo ſzerczy wymawiana“:
Mączyński. W poſlednieyſzym czasie znaczyło namowę,
obradę, rozmowę; n. p. „Panowie przyiechali do J. K.
„Mści na *obmowę*, a ſkoro była po *obmowie* (po *sessy*)
„odjechali.“ Potem: wymowę, wymawianie ſiebie, ex-
kuzę; aſaliż nie wcale przeciwną rzecz, iak dzisiaj! —
Polſkie: *hetman*, *Ross.* *getman*, *Cosac.* *attaman*, *Boh.*
Heptman, wychodzi na Niemieckie *Hauptmann*; wszakże
tu pamiętać na to, że *Hauptmann* w dawney Niemczy-
źnie, nie iak w dſisieyſzey, ſzczególnie kapitana, lecz na-
czelnika, na czele będącego, przełożonego, co u Win-
dów i innych Słowian *poglavar*, znaczyło. — I Polſkie
gość, *Boh.* *hoſt*, ſa iedno z Łacińskiem *hostis*, ten pe-
wnie przyimie, któremu z *Cycerona de offic.* 1, 12, *Varr.*
4, wiadomo, że w dawney Łacinie *hostis*, nie znaczyło
nieprzyjaciela, lecz obcego, *peregrinum*, *hospitem*.

var heißt, bedeutete. — Das Polniſche *gość* (der Gaſt) *Boh.*
aus dem Cicero de offic. 1, 12. und aus Varro 4. bekannt iſt,
Freunde; *peregrinum*, *hospitem* bezeichnete.

§. 52.

Z tego wypada, że pierwszą do etymologii pomocą są

Kapitel VII.

Etymologiſche Hülfsmittel.

§. 51.

Sobald die Wörter, mit deren Erforschung der Etymolog
zu thun hat, nicht von heute her ſind, ſo hat er ſorgſältigſt
zu unterſuchen, ob nicht mit ihnen in der Folge der Zeit Ver-
änderungen, ſowohl in der Schreibart, als auch in der Be-
deutung, oder auch wohl in beyden zugleich vorgegangen ſind.
Zu den oben in den Paragraphen von Auslaſſung wirklich we-
ſentlicher und Zuſatz ſcheinbar weſentlicher Buchſtaben gegeb-
nen Beyspielen, füge ich noch folgendes hinzu. Das Wort
rzetelny, iſt nach der jetzigen Schreibart unerklärbar; doch
wie es bey *Johann Kochanowſki*, *Klonowicz* u. ſ. w. er-
ſcheint, *żrzetelny*, *Boh.* *żrzedelny*, *Ross.* *zrytel*. Kommt
es augenſcheinlich von dem bereits erwähnten *zriti* *zrzed*, ge-
meinſchaftlich mit *użrzed*, *wzrok*, *her*; daher bedeutet es bey
den alten Schriftſtellern: 1) ſichtbarlich, augenſcheinlich, in
die Augen fallend; 2) metaphorisch: ungeheuchelt, offen, auf-
richtig, reel, wirklich. — *Obses*, *obsessowy*, ſchreiben die
Alten *obses*, *obsessowy*; und daß dieſe das Lateiniſche *obses-*
sus iſt, beweist die alte Bedeutung: beſeſſen; ſo braucht den
Ausdruck *Kochowſki*: „die Teufel wurden vertrieben z ob-
sessów, (aus den Beſeſſenen).“ *Mączyński* erklärt *obses-*
aus a *daemone*, *daemoniacus*, polniſch *opętany*, *obses*. —
Zyto (der Roggen) bedeutet in den übrigen Dialecten Getreide
überhaupt; und ſo wird es auch noch vom *Syrenius* ge-
braucht: denn bey ihm ſind *Waizen*, *Spelz*, *Gerſte*, *żyto*,
Getreide, *Getreidearten*. Was die heutigen Polen unter
żyto verſtehen, heißt bey den Alten *reż* (Roggen), daher das
jezt noch gebräuchliche Eigenschaftswort *rżany*; *Zboże* (Ge-
treide) iſt offenbar ein ſpäteres Slawiſches Wort, von *Bóg*
(Gott), in der fünften Fallendung *Boże*; bey den Böhmen
bedeutet es Kaufmannsgüter, bey den Wenden *Glücksgüter*,
Glück. — *Obmowa* bedeutet jezt *Verſkündigung*; bey
den Alten drückt es das Griechiſche *periphrasis* aus, „die
„Umredung, Umſchreibung, wenn eine Sache mit mehreren
„Worten unredet oder umſtändlicher auseinander geſetzt wird.“
Mączyński. Späterhin bekam es die Bedeutung von *Verath-*
ſchlagung, *Veredung*, *Unterredung*, z. B. „die
„Herren des Raths kamen zum Könige na *obmowę* (zur Con-
„ferenz) und nach geendigter *obmowa* (Conferenz) entfern-
„ten ſie ſich.“ *Dank* bedeutet es: *Ausrede*, *Entſchul-*
digung; eine der heutigen Grabezu entgegen geſetzte Bedeu-
tung! — Das Polniſche *hetman*, (der Feldherr); *Ross.* *get-*
man, bey den Koſaken *attaman*, *Boh.* *heptman*, führt auf
das Deutſche *Hauptmann*; hierbey iſt nun zu erwägen,
daß *Hauptmann* im alten Deutſchen, nicht wie heute bloß
den *Capitain*, ſondern den oberſten Commandirenden, das
Oberhaupt, das bey den Winden und andern Slaven *pogla-*
hoſt, wird jeder für das Lateiniſche *hostis* erkennen, dem es
daß *hostis* im alten Latein, nicht den Feind, ſondern den

§. 52.

Hieraus ergibt ſich, daß eines der erſten Hülfsmittel der

działa, które nam stawia historią odmian słów, tak w kształcie, jak w znaczeniach, a zatem, potrzeba *glossarjów*, mianowicie zaś średniej i ostatniej Grecyzny i Łaciny. Gdy tylokrotnie pod pojedynczemi spółgłoskami Grecyznę i Łacinę średniego wieku przytoczyłem; już nie wątpię, że się sam z siebie czytelnik zażyczy sobie nad dzisiejszem u nas znaczeniem słów: *patron*, *prebenda*, *proboszcz*, *inkaufst*, *bulła*, *papież*, *arkusz* i t. p.

benda (die Pfünde), proboszcz (der Probst), inkauft (die Linte), bulła (die Bulle), papież (der Pabst), arkusz (der Dogen Papier) u. s. w.

§. 53.

Ponieważ nie zawsze z właściwego źródła czerpano słowa, lecz przyswajano, iakie się tylko w potrzebie nawinęły; etymolog więc obracać ma uwagę, nie tylko na język główny, ale i na idyotyzmy, nie na samę tylko u. p. Niemczyzną ogólną, lecz i na diałt oneyże na niższą i wyższą, nawet i na osobne prowincjonalizmy. Bierzmy Polskie *chrzan*, *Ross. chrien*, *Vind. hran*, *hren*, wszakże wychodzi na Austryackie *Kren*, *Krán*; z Sakskiem zaś *Weertettig* nie ma i najmniejszego podobieństwa. Bierzmy ieszcze Polskie *fartuch*, *Boh. fertuch*, *Austr. Für-tuch*, i to różne od Saskiego *Schürze*. Toż podobnie Polskie *stodoła* schodzi się z Austryackiem *Stadel*, ale nie z Sakskiem *Scheune*. *Austr. Rain*, *rynka*, *Sax. der Tegel*. Wielka część słów naszych żeglarskich, kupieckich, należy do niższej Niemczyzny, nawet do Holenderszczyzny, u. p. *szkuta*, *reia*, *zegielgarn*, *bezmian* i t. d.

z. B. *szkuta*, *die Schüte*, *reia*, *die Ree*, *Rahe*, *zegielgarn*, *das Segelgarn* u. s. w.

§. 54.

Największey zaś pomocy etymolog Polski spodziewać się powinien, z pobratymczych dyalektów; ani też niechay się bez nich nie porywa wykladać słów początek. Ktoby nie sądził z pierwszego weyrażenia, że słowo *szkło* należy do spólnego źródła z Niemieckiem *Glas*, a zatem *szklnić* się, nie *lsnić* się, z tego *szkło*; lecz Rosyjskie *steklo*, *Eccl. sklo*, odkrywa nam iego daleko pewnieysze źródło, w słowie *stekat* *ściekać*, *ściec*, *ciec*, (*Ross. steklarus* *szmelcarz*), podając nam wyobrażenie ciekliżny, płynu, czyli czegoś po roztopieniu stwardzonego. Za czem *szklnić*, *szlnić*, *slnić*, powinnyby się pisać *lsnić*, i ma źródłowe głotki *l-s*, o których powie się niżej. — A i to drugie Polskie *korowody*, możnali dokładniey wyprowadzać, iak z Rosyjskiego *Korowod*, *chorowod*, *wiedzenie choru*, t. i. *tańca*, *prowadzenie reiu*, *rey*. — Równie i to trzecie *mlokos*, które jest toż samo, co u Rosyjan *molokos*, od słowa Rosyjskiego *moloko*, po naszemu *mléko* a *śsać*. O słowie zaś *wązki*, wyżej mówilem, że go, oglądając się na Czeskie *auřki*, *Ross. uzkiy*, do Łacińskiego *anctus*, *anxius*, *angustus*, *Germ. enge*, *Grasc. ancho*, odnieść należy.

§. 55.

Przypada także nie raz potrzeba, gdy pierwiastek słowa u nas zaginął, szukać go po innych dyalektach; n. p.

Wortforschung die Werke sind, welche uns die Geschichte der mit den Wörtern, sowohl in Schreibart, als Bedeutung, vorgegangenen Veränderungen, aufstellen, d. h. die Glossarien, und zwar vornehmlich der Griechischen und Lateinischen Sprache mittlerer und letzter Zeit. Da ich oben bey den einzelnen Mitlautern bereits so viel Griechische und Lateinische Wörter der spätern Zeitalter angeführt habe; so will ich hier nur noch dem Nachdenken des Lesers die heutige Bedeutung folgender Wörter überlassen: *patron* (der Sachwalter), *pre-*

§. 53.

Da die Wörter nicht immer aus der reinen Quelle geschöpft, sondern im Falle der Noth, die ersten die besten aufgenommen wurden, so hat der Wortforscher nicht bloß eine Hauptsprache, sondern auch die Idiotismen darin zu erwägen: Im Deutschen also nicht bloß die Hochdeutsche Schriftsprache, sondern auch das Ober- und Niederdeutsche und einzelne Provincialismen: So z. B. stimmt das Polnische *Chrzan*, *Ross. chrien*, *Vind. hran*, *hren*, ganz mit dem Oesterreichischen *Kren*, *Krán*, zusammen; hat aber mit dem Hochdeutschen *Weertettig* gar keine Verwandtschaft. Das Wort *fartuch*, *Boh. fertuch*, ist das oberdeutsche *Fürtuch*; im Hochdeutschen hingegen heißt es, die *Schürze*. Eben so ist das Polnische *stodoła* ganz das Oesterreichische *Stadel*; aber ganz verschieden von dem Hochdeutschen *Scheune*. *Oester. der Rain*, *Poln. rynka*, ein *Tiegel* cf. *Poln. tygiel*. — Ein großer Theil der polnischen Wörter, die die Schiffarth angehen, gehört dem Niedersächsischen, ja dem Holländischen zu,

§. 54.

Doch die größte Hilfe hat der Polnische Wortforscher von den verschwisterten Mundarten zu erwarten; ja ohne sie, darf er es gar nicht wagen, Forschungen anzustellen. Auf den ersten Blick möchte man vermuthen, daß das Wort *szkło*, mit dem deutschen *Glas* zu einem Stamme gehöre, und daß *szklnić* sich, nicht *lsnić* sich (*stimmern*) von *szkło* herkomme. Allein das Russische *steklo*, *Eccl. sklo*, zeigt uns eine weit sicherere Quelle, in dem Worte *stekat* (*stiezen*, *flüssig seyn*); (*steklarus* bedeutet bey den Russen den *Schmelzer*) und führt uns auf die Vorstellung des Flüssigen, in Fluß gebrachten, und nach *Schmelzung* verhärteten. Das *szklnić*, *szlnić*, *slnić*, sollte also *lsnić* geschrieben werden, und hat zu seinen Wurzelbuchstaben *l-s*, wovon weiter unten die Rede seyn wird. — Könnte man ferner das Wort *Korowody* wohl besser erklären, als aus dem Russischen *korowod*, *chorowod*, *Führung des Chors*, *des Reigens*, *Reigentanz*? — So auch das Wort *mlokos* (der *Milchbart*, *Selbschnabel*), bey den Russen in eben der Bedeutung *Molokosos*, vom Russischen *moloko*, Polnisch *Mleko*, *Milch*, und *śsać* saugen. — Von *wązki* (*enge*) habe ich schon weiter oben bemerkt, daß es mit Rücksicht auf das Böhmische *auřki*, auf das Russische *uzki*, zu dem Lateinischen *anctus*, *anxius*, *angustus*, dem deutschen *eng*, dem Griechischen *ancho*, zu rechnen ist.

§. 55.

Oft ist auch bey uns das Stammwort verlohren gegangen; man hat es alsdann in den andern Mundarten aufzusuchen.

słowo *warcab*, Boh. *wřcáb*, ma źródło w Czekim, Bośnięńskim *wřru*, *wřcy*, Vind. *vrezli*, *vřahem* rzucić. -- Polskie *brzytwa*, Boh. *britwa*, Ross. *britwa*, Vind. *britva*, w Rosyjskim *brit*, Vind. *briti* golić.

§. 56.

Powinna także etymologa zażnanawiać różność znaczeń słowa w różnych dyalektach. U Polaków *biesiada* uczta; u Czechów *befęda* chłodnik, kuczka letnia; u Rosyjan *besieda* rozmowa, rozprawa, posiedzenie, kompania, altana; u Krainczyków i Windów *beseda*, *besieda*, mowa, słowo; ząd u nich *besedishe* Słownik, *besednik* mowca, *besednishe* ambona. -- *Chytry* u Rosyjan i Czechów to samo co u nas; zaś u Krainczyków, Windów, Kroatów *prędk*, *szybki*. -- Polacy mówią: w piecu *palić*; Rosyjanie z Czechami *topić*; Krainczyki z Windami *kurzyć*. Polacy: księgi *drukować*; Czechy *wyciskać*; Rosyjanie *pieczętować*. Polacy mówią: kochać z całego *serca*; Rosyjanie: z całego *wątroby*. U Polaków: Bog *Pan*; u Rosyjan *gospod* (cf. *gospodarz*); u Sorabów *kniez*. -- *Upřezymy* u Czechów to co i u nas; u Rosyjan zaś *upriamiy* uparty. -- *Narzędzie* u nas instrument; u Rosyjan *Narjad* ozdoba, przyozdobienie, narzędzenie; u Windów *narod*, *narodba*, przygotowanie, przyprawa, uczynek, dziecko. U Czechów instrument lub naczynie *nadoba*; u Rosyjan *nadobe* potrzeba, konieczność; u nas *nadoba* uroda, piękność. -- *Zakon* u Czechów i Rosyjan szczególnie *prawo*; u nas szczególnie *mnisza reguła*, ząd u nas *zakonnik mnich*, *zakonnica* mniszka; u Krainczyków i Windów *sakon* stan małżeński, małżeństwo; ząd u nich *sakonnik* małżonek, *sakonnica* małżonka. -- *Broić* u nas znaczy: źle czynić, złego co popełniać; u Kroatów *broiti* liczyć, rachować, *broi* liczba, rachunek. -- Często słowo *szlachetno* jest w jednym dyalekcie; za nikczemne zaś uchodzi w drugim; w jednym znaczy pochwałę, w drugim *naganę* lub *wzgardę*; w jednym wyraża *zaletę*, w drugim *przywarę*, i t. d. *Gramota* u Rosyjan *dyploma*, *autentyk*, z Greck. *gramma* pismo; u nas *ramoty* *bazgrani*na, *szpargaly*. U Rosyjan *dumnoy* tytuł panów *rad*; u nas *dumny*, *pyszny*, *hardy*, *nadęty*.

rechnen, und *broi* die Zahl, die Rechnung. -- *Dst* ist ein Wort in der einen Mundart *adel*, in der andern *niedrig*, drückt in der einen Lob, in der andern Tadel aus, bezeichnet in der einen Vorzüge, in der andern Mängel und Fehler. Das Russische *gramoth* (aus dem Griechischen *gramma*) bedeutet *Diplom*, *Urschrift*; bey den Polen *ramoty* *Schmiererepen*. *Dumnoy* ist bey den Russen der Titel der geheimen Räthe; und bey den Polen heißt *dumny* stolz, aufgeblasen, trozig.

§. 57.

Takowa po dyalektaeh różność znaczeń tegoż słowa, które przecięż choć w dalekim stosunku się schodzą, służy często etymologowi już do odkrycia źródła słów, już do zupełnego przekonania się o znalezioném. -- Każdy z palców u Polaków i Rosyjan *palec*; u wszystkich zaś innych pobratymców *prst*, *perst* (a z tego *perst* mamy *naparstek*, *pierścień*, wiele *piećperstnik*); słowo zaś *palec* u nich to szczególnie znaczy, co Łacińskie *pollex*, wielki palec. -- Ciężko od razu nasze słowo *poblażać* wprowadzić ze słowa *blazen*; bo to u nas *głupca*, lub *głupca udającego figlarza* znaczy; lecz gdy w innych dyalektach, iako to w Raguzzańskim, Bośnięńskim i t. d. *blazen* po-

Warcab (der Damenstein), Boh. *wřcáb*, hat seinen Ursprung von dem Böhmischen, Böhmischem *wřcy*, *wřhu*, Vind. *vrezhi*, *vershem* (werfen). -- *Brzytwa* (das Balbiermesser), Boh. *britwa*, Ross. *britwa*, Vind. *britva*, von dem Russischen *brit*, Vind. *briti*, (balbiren, scheeren).

§. 56.

Der Wortforscher muß ferner auch seine Aufmerksamkeit auf die Verschiedenheit der Bedeutungen eines Wortes in den mancherley Mundarten richten. Bey den Polen heißt *biesiada* das Gastmahl; bey den Böhmen *beseda* die Sommerlaube; bey den Russen *besieda* die Unterhaltung, Unterredung, Gesellschaft, Laube; bey den Krainern und Winden *beseda*, *besieda* die Rede, das Wort; daher *besedishe* das Wörterbuch, *besednik* der Redner, *besednishe* die Caugel. -- *Chytry* bedeutet bey den Polen, Russen und Böhmen arglistig; bey den Krainern, Winden, Croaten schnell, geschwind. Ein heissen umschreibt der Pole: im Ofen brennen; der Russe und Böhme, schmelzen; der Krainer und Wende, Rauch machen. Bücher drucken heißt, bey dem Polen *drukować*; bey den Böhmen *wyciskać* (ausdrücken), bey den Russen *pieczętować*; dieß letzte bedeutet bey den Polen *sielgn*. Das Herz heißt bey den Polen *serce*; bey den Russen *wątroba*; letzteres bedeutet bey dem Polen die Leber. Gott der Herr, bey dem Polen *Pan* *Bóg*; bey den Russen *gospod* (Polnisch *gospodarz* der Wirth); bey den Wenden *kniez* (der Fürst) -- *Upřezymy* bey den Polen und Böhmen: *herzlich*, *iunig*; bey den Russen *hartndig*. -- *Narzędzie* bey den Polen das Werkzeug; bey den Russen die Verzierung, die Zubereitung; bey den Winden die Zubereitung, die That, Handlung, die That, das Werk. Bey den Böhmen heißt *Werkzeug*, *Gerath*, *Geschirr* *nadoba*; bey den Russen *nadobe* das Bedürfnis, die Nothwendigkeit; bey dem Polen *nadoba* die Niedlichkeit, Schönheit. *Zakon* bedeutet bey den Russen und Böhmen ausschließlich das Gesetz, bey den Polen ausschließlich die Ordensregel; daher bey den Polen *zakonnik* der Ordensbruder, der Mönch, *zakonnica* die Klosterfrau, die Nonne; bey den Krainern und Winden hingegen *sakon* die Ehe, daher bey ihnen *sakonnik* der Chemann, *sakonnica* die Ehefrau. -- *Broić* heißt bey den Polen *reveln*; bey den Croaten *zählen*,

§. 57.

Diese Verschiedenheit der Bedeutungen ein und ebrn desselben Wortes in den verschiedenen Mundarten, die dann endlich doch wieder, obgleich in entfernten Ansichten zusammentrifft, hilft dem Wortforscher theils die Stammwörter entdecken, theils die Gewisheit der aufgefundenen beweisen. Bey den Polen und Russen heißt der Finger, *palec*; bey allen übrigen Slaven *prst*, *perst* (daher das Polnische *naparstek* der Fingerhut, *pierścień* der Ring, *piećperstnik* Fünffingerfrau); bey diesen aber ist *palec* ganz das Lateinische *pollex*, der Daumen. -- *Poblażać* (einem nachgeben, nachsehen, schmeicheln; läßt sich der Bedeutung nach nicht füglich von dem Polnischen *blazen* (Wart, Hofwart, Sandwurf) ableiten;

chleba; jasno zatem i nasze *polłazał* tu nakierować. -- Pospolicie mniemamy, że słowo *szlachcic*, *szlachta*, pozzło od Niemieckiego *Schlacht* bitwa; atoli jedniak u Krainczyków i Windów *shlahta*, *poshlahtnost* pokrewieństwo, *shlahtnik* krewny. Tak i w *Ostrydzie* i *Nothetze slah-ta*, *slah-to*, *gislah-t* ród, rodzay, familia, w niższej Sax. i wyższych Niemcz. *Schlacht*, *Schlecht*, *Svec. slag*, *slägt* (cf. Hochdeutsch, *Schlag*, von gutem *Schlage*, aus der Art schlagen, nach einem *Schlahten*). *Szlachta* tedy nie z Niemieckiego *Schlacht* bitwa; lecz z Niemieckiego *Geschlecht*, wypada na Niemieckie der *Geschlechter* patrycyusz. Podobnież w inszych dyalektach, w Bośnińskim, Kroatiskim, Dalmatiskim, *Szlachcic* *plemiennik*. -- *Gody* w Polskim Boże narodzenie, biesiada, ucata, bonowanie, wesela małżeńskie; stąd oczywiście *godować*, *Boh. hodowati*, biesiadować, także u nas *chodować*, żywić, karmić, podejmować swoim kosztem; ale *godny*, *godzić się*, *godzić na co*, *ugodnić w co*, *ugoda*, *zgoda*, *pogoda*, *przygoda*, *wygoda*, *godzina* i t. d. chociaż iawnio i podług sluchu i głosek, od *gody* idą, ciężko od razu z niego wykladać, nawet udawszy się do innych dyalektów. U Czechów *hob*, *hody*, procz *uczty*, *biesiady*, *wszystkie wielkie Święta* znaczą; u Windów *gody*, święto, uroczystość, imieniny; u Krainczyków szczególnie imieniny; u Rossyan *god rok*, *godina* czas, los, szczęście, *godowat rok* przebywać. Dopiero zastanowiwszy się, że tu wszędzie znaczy się mniej lub więcej iakiś czasu przeciąg, iakaś pora, doba, maiąca pewne ograniczenie, pewne przeznaczenie, pewną własność; pokazuje się, iż kiedyś *gody* znaczyło porę, uprzywilejowaną do iakiejsz uroczystości, porę do czegoś osobliwie szatną, po myśli czyiey, zgola chwilę szczęśliwą i właściwą do szczęśliwego przedsiębrania; a już wynurza się, że pierwotkowe znaczenie słowa *gody* zatracilo się, nie tylko u nas, lecz i u naszych pobratymców; że zaś tkwi w pochodzących z niego, wyrażających bądź czasu iakiś kres, n. p. *godzina*, bądź tegoż iaką szatność, n. p. *pogoda*, bądź też w ogolności wzajemne z sobą stosowanie się, z sobą się iednanie, n. p. *zgoda*, *ugoda*, *wygoda* i t. d.

haben müsse, nämlich: der zu einer Festlichkeit bestimmten, der zu etwas besonders schicklichen, günstigen, auch einer glücklichen, zu glücklichen Unternehmungen ganz geeigneten Zeit, so wie das Polnische *pora* (cf. Gr. *euporia*, Lat. *opportunitas*). Diese allgemeinere Urbedeutung des Wortes nun, ist nicht bloß im Polnischen, sondern auch in den übrigen verschwieften Mundarten verloren gegangen; liegt aber den davon abstammenden Wörtern zum Grunde; denn diese bezeichnen, theils ein gewisses Zeitmaß, z. B. das Polnische *godzina* die Stunde, das Russische *god* das Jahr, theils eine gewisse Tauglichkeit, Schicklichkeit der Zeit zu etwas, z. B. *pogoda* günstige Zeit, *Witterung*, schönes Wetter; theils auch im Allgemeinen, wechselseitiges Verhältniß, wechselseitiges Entsprechen und Uebereinstimmung, z. B. *zgoda* die Eintracht; *ugoda* der Vertrag, *wygoda* die Bequemlichkeit.

§. 58.

Nad to pokazuje się czasem z dyalektów, że co z razu zuaie się bydz słowem o dwóch znaczeniach, nie jest iedno, ale dwoiakie i z dwóch źródeł. Tak *Naczelnik* u nas 1) przelożony, na czele niby będący, 2) taśma naczelna. W Rossyyskiem zaś pierwsze brzmi i pisze się *naczalnik*, a zazay nie tylko przelożonego komendującego, lecz autora iakiey rzeszy, który iey dał początek; i pochodzi wraz ze słowami *Naczalo* początek, *naczalnyni* początkowy, od sadawnionego *czac*, *czynac*, t. i. *poczac*, *poczynac*, *rozpoczac*, *rozpoczynac*. Drugie

doch in andern Mundarten, im Magusanischen, Bosnischen hat blazen die Bedeutung des Schmiedlers; und nun ist die Ableitung einleuchtend. -- Gewöhnlich läßt man *szlachcio* (der Edelmann), *szlachta*, (der Adel) von dem Deutschen, die *Schlacht*, (Feldschlacht) abstammen; allein bey den Krainern und Winden bedeutet *shlahta*, *poshlahtnost*, die Verwandtschaft, *shlahtnik*, den Anverwandten. Eben so findet man bey dem Otfried und Notker *slah-ta*, *slah-to*, *gislah-t* für Stamm, Stammhaus, Familie, Niedersäch. und Oberdeutsch *Schlacht*, *Schlecht*, *Svec. slag*, *slägt* (man vergleiche das Hochdeutsche *Schlag*, von gutem *Schlage*, aus der Art schlagen (nach einem *Schlahten*); *szlachta* (der Adel) ist folglich nicht vom Deutschen *Schlacht*, *Feldschlacht*, sondern von *Geschlecht* abzuleiten, und entspricht ganz dem in Nürnberg noch gebräuchlichen, der *Geschlechter* (*Patricius*). In andern Mundarten, im Bosnischen, Croatischen, Dalmatischen heißt der Edelmann *plemiennik*, von *plemie* der Stamm. -- *Gody* bedeutet bey den Polen *Weyhnachten*, *Gastmahl*, *Wohlleben*, *Hochzeit*; daher augenscheinlich *godować*, *Boh. hodowati*, schmausen; ferner *chodować*, füttern, nähren, tractiren, aufnehmen, Unterhalt geben; allein *Godny* tauglich, würdig, *godzić się* taugen, erlaubt seyn, *godzić na co* wornach zielen, *ugodzić* einen Vertrag treffen, *ugodzić w co* hineintreffen, *ugoda* der Vertrag, *zgoda* die Einigkeit, *pogoda* günstige Zeit und *Witterung*, schönes Wetter, *przygoda* der Zufall, das Ereigniß, *wygoda* die Bequemlichkeit, *godzina* die Stunde, u. s. w., lassen sich, so offenbar sie auch den Buchstaben nach von *gody* herkommen, dennoch in ihren so verschiedenen Bedeutungen nicht füglich daraus erklären; selbst wenn man die übrigen Mundarten zu Hülfe nimmt. Bey den Böhmen bedeutet *hod*, *hody*, außer *Gastmahl* und *Weyhnachten*, auch noch *Ostern* und *Pfingsten*; bey den Winden: *Feyertag*, *Festlichkeit*, *Namenstag*; bey den Krainern ausschließlich *Namenstag*; bey den Russen *god* Jahr, *godina* Zeit, *Schicksal*, *Glück*, *godowat* ein Jahr verleben. Erst wenn man erwägt, daß hier überall mehr oder weniger ein gewisser Zeitraum, ein Zeittheil von einer gewissen Dauer, gewissen Bestimmung, gewissen Eigenschaft bezeichnet wird; so wird es einleuchtend, daß *gody* eine allgemeinere Bedeutung gehabt

§. 58.

Aus Vergleichung der Mundarten ergibt sich auch zuweilen, daß was ein Wort von zweyerley Bedeutungen zu seyn scheint, nicht ein Wort ist, sondern zwey Wörter, von zweyerley Stämmen. Das Polnische *naczelnik* bedeutet: 1) das Oberhaupt, den an der Spitze, an der Stirne (szolo heißt im Polnischen die Stirn) stehenden; 2) das Stirnband. Allein im Russischen heißt ersteres *naczalnik*, und bezeichnet nicht nur das commandirende Oberhaupt, sondern überhaupt den Urheber; ist also mit den Wörtern *naczalo* der Anfang, *naczalnyni* anfänglich, gemeinschaftlichen Ursprungs von dem

Żółta taśma naczelna, po Rossyjsku *Naczelnik*, *naczelo*, *naczeloczek*, należy do Słowiańskiego *czelo*, po naszymu *czoło*.

veralteten *cząć*, czynać, Polnisch *począć*, *poczynać*, *rozpocząć*, *rozpoczynać*, *anfängen*. Das *Stirnband* hingegen, Russisch *naczelnik*, *naczelo*, *naczeloczek*, gehört zu dem Slavischen *czelo*, Polnisch *czoło*, die *Stirn*.

Rozdział VIII.

Kapitel VIII.

O rozmaitych stopniach pewności etymologicznej.

Verschiedene Grade der etymologischen Gewißheit.

§. 59.

§. 59.

Pewność wyvodu iakiego etymologicznego, pokazuje się, przez wzajemną zgodę tak głosek istotnych, iak znaczenia. W słowach z przyimkami złączonych, zachowujących pomimo różnych kierunków lub przeniesi, znaczenie swego pierwiastku, po odcięciu przyimka i zakończenia, nie trudno poznać pierwiastkowe słowo, a w niem istotne głoski, n. p.

Die Gewißheit einer etymologischen Ableitung erhellet aus der wechselseitigen Uebereinstimmung, sowohl der Wurzelbuchstaben, als der Bedeutung. Bey Wörtern, die mit Präpositionen zusammengesetzt, ohngeachtet der mancherley verschiedenen Richtungen und Uebertragungen, dennoch die Bedeutung ihres Stammworts beybehalten, fällt es, nach Wegschneidung der Präposition und der Endung, gar nicht schwer, das Stammwort und in ihm die Wurzelbuchstaben zu erkennen: z. B.

nawrócić, *nawracać*, *nawrot*; *obrócić*, *obracać*, *obrot*, *obrotny*, *obrotność*; *odwrócić*, *odwrót*, *odwrotny*, *odwrotność*; *powrócić*, *powracać*, *powrot*, *powrotny*, *powrotność*; *przewrócić*, *przewracać*, *przewrot*, *przewrotny*, *przewrotność*, *przewrotnik*, *przewrotnica*; *przywrócić*, *przywracać*, *przywrot*, *przywrotny*, *przywrotność*; *uwrot*, *uwrot*; *wywrócić*, *wywracać*, *wywrot*, *wywrotny*; *zawrócić*, *zawracać*, *zawrot*, *zawrotny*.

Nic ślaciejszego, iak w każdym z tych pochodzących upatrzeć źródłowe słowa *wrócić*, *wrot*, *wrota*, a w nich głoski istotne te same, co i w Łacińskim *Verto*, t. i.: *w - r - t*, *w - r - c*, *b - r - t*, *b - r - c*.

Es ist nichts leichter, als in jedem von diesen abgeleiteten Wörtern das Stammwort wrotić, wrot, wrota aufzufinden, und zugleich in ihnen dieselben Wurzelbuchstaben, die sich in dem Lateinischen *verto* befinden, nämlich: *w - r - t*, *w - r - c* *z b - r - t*, *z b - r - c*.

§. 60.

§. 60.

Trudniejsze do rozpoznania są niektóra od słowa *iąć* pochodzące; oraz jeżeli nie wątpliwe, przynajmniej nie pewne. Ze *q*, *ę* ukryte w sobie zawierają *m* lub *n*, wyżey pokazano; zatem słowo to tak sobie wystawić potrzeba:

Nicht so leicht ist es, manche Abstammlinge des Worts *iąć* (fassen, nehmen) zu erkennen, und eben daher bleibt ihre Ableitung, wo nicht zweifelhaft, doch ungewiß. Daß *ą* und *ę* ein verborgenes *m* oder *n* enthalten, wurde oben gezeigt: man hat sich also dieses Wort so vorzustellen:

iąć, *ią-*, *ię-*, *im-*, *in-*, *iem-*, *ien-*,

Jać, *iać*, *ięci*, *ięcie*, *ięty*, *ienty*, *ieniec*, *ieństwo*, *imać*, *imować*, *imę*, *Slav.* *imati*, *imat*, *Boh.* *giti*, *gal*, *gat*, *gntu*, *gimati*.

Porównaj Łacińskie *emtus*, *emi*, *emo*, w dawnym znaczeniu brania, a z tem Niemieckie z przybraną zwyczajną nosową spółgłoską *n*, *nahm*, *genommen*, *nehmen*.

Man vergleiche das Lateinische *emtus*, *emi*, *emo*, in der alten Bedeutung des *Nehmens*, und das mit dem vorgesezten Nasenlaute vermehrte Deutsche *nahm*, *genommen*, *nehmen*.

1) Niewątpliwie z tego źródła, bo też to sama zgoda i głosek istotnych i znaczeń pokazuje, pochodzą:

2) Unzweifelnde Abstammlinge von diesem Stamme, denn sowohl die Uebereinstimmung der Wurzelbuchstaben, als auch der Bedeutungen beweisen es, sind folgende:

Doić, *doymę*, *doymować*; *naić*, *naymę*, *naymować*, *naiemny*, *naiemnik*, *naymacz*; *przeniaić*, *przenaymować*, *ponaymować*, *namiętność*, *namiętny*; *objać*, *obeymować*, *objątek*, *objętny*, *objętność*; *oboiętny*, *oboiętność*, *odjąć*, *odeymować*, *odjętek*, *odjemny*, *odeymować*; *poić*, *poymować*, *poięcie*, *poiętność*, *poiętny*; *podjąć*, *podeymować*; *przeiąć*, *przeymować*, *przeiemca*, *przeymacz*, *uprzeymy*, *uprzeymość*; *przyiąć*, *przyimować*, *przyiętny*, *przeymny* (Germ. *angenehm*), *przeymność*; *rozjąć*, *rozeymować*, *rozeym*, Obs. *sjąć*, *zjąć*, *seymować*, *zeymować*, *seym*, *seymik*, *seymikować*, (v. sub litera S §. 29.); *uiąć*, *uymować*, *uyma*, *uiątek*, *uymacz*; *wyiąć*, *wyimować*, *wyiątek*, *wyiętny*, *wyiemny*; *wziąć*, *wzięty*, *wziętość*; *przedsięwziąć*, *przedsięwzięcie*, (Germ. das *Vornehmen*) *zdiąć*, *zdeymować*; *zaiąć*, *zaymować*; *wziem*, *wziemny*, *wziemność*; *zawziąć*, *zawzięty*, *zawziętość*; *uwziąć*, *uwzięty*, *uwziętość*; *rękoiemca*, *rękoymia*, *rękoiemstwo*, *rękoieść*.

Ciąg ten dotąd prosiły, w istotnych głoskach dosyć iednostajny, w znaczeniach z pierwiastkiem, czy fizycznie,

Wis hierher ist diese Stammreihe grade, den Wurzelbuchstaben nach ziemlich gleichständig, den Bedeutungen nach in

czy moralnie, nie trudny do porównania, iak iest łatwy, tak wątpliwości nie podpada.

2) Pójdźmyż teraz do trudniejszych, a przeto mniej oczywistych. *Jmie*, *Carn. jime*, *Croat. ime*, *Slav. ime-ne*, *Ross. imia*, *Boh. gme, gmeno*, (porównaj *miano, mianować, mianowity*, *Boh. gmenowati*) tak iak Łacińskie *Nomen*, Greckie *onoma*, Niemieckie *Name*, te same istotne głoski słowa *iąć, imać, imę*, zawiera; nad to, gdy *i imię* iest w samęj rzeczy coś przypadającego do tego co mianuje, i niby to ima i przygarnywa do siebie, więc wyraża tę czynność, którą i słowo *iąć, imać*; a tak do niego odniesione bydz może. -- *Mieć, miał, mam*, *Boh. miji, mel, mam*, dla straconego na początku *j* trudność nieciaką z pierwszego weyrznie pokazuje; lecz ta, gdy się weźmie na uwagę *Ross. imiet, imiel, Kraińskie imietzi*, wcale nikuie; a wywód ten większy ieszcze pewnością nabywa od dawnego naszego rzeczownika *imienie, Boh. gmenj, Ross. imienie, Carn. jimenjnje*, z possessyia, dobro, co kto ma, mienie, majątek; porównaj poślednią połowę słów Łacińskich *patrimonium, matrimonium*, daley Polskie *maieństwo, maieństwoka, maieńniczka*. -- *Wymię, wymiona* u krowy, *Boh. Weymie, weyme, wemeno, Carn. vime, vimshiz, Ross. wymia, wymeni*, bezpośrednio do słowa *wyiać, wymiować*, nie należą; lecz do słowa *wymiać, wyminać, wymięty*, *Ross. wymiat, wymnu, Boh. weymnauti*; atoli samo *miąć, mnie, mnę*, *Boh. mnauti, mnu, Ross. miat, mnu*, możnaby i nie od rzeczy odnieść do źródła *iąć, imać*. -- Słowiańskie *um, Germ. Vernunft*, u *Rossyan, Kraińczyków, Windów* i t. d. dotąd ieszcze używane, u nas zaś zaginione, iest bezpośredniem źródłem słów: *Umieć, umiętny, umiętność, rozum, rozumny, rozumieć, dorozumieć, porozumieć, wyrozumieć, rozumować, sumienie, sumienny, sumiennosc*; rozważając zaś pokrewieństwo między *q* a *u* zachodzące, (o czem wyżey było, §. 39-40.), słowo to *um* ze swemi pochodzącemi, do pierwiastku *iąć, imać*, odprowadzamy; ile gdy i znaczenie iego łatwo się ze źródłem *iąć* w sposobie przenośnego mówienia godzi. *Mnie-mać, Boh. mjniti, Ross. mnit, pomnit, mniu, pomniu, Carn. mieniti*, porównaj *Obs. Lat. menere, skąd memini, obs. menisci, skąd comminisci, Svec. mena, Gr. menyo, mnao, skąd mnema, Lat. memoria, mentio, mens, Angl. mind, Svec. mon, Fsl. mune, Germ. Meynung, meynen*; daley składane nasze: *pomnieć, pominąć, wspomnieć, wspominać, wzmianka, wzmiankować, dopomnieć, dopominać, napominać, przepomnieć, przepominać, przypomnieć, przypominać, upomnieć, upominać, upominek, upominkować, zapomnieć, zapominać, zapamiętać, zapamiętały, zapamiętałość, pamięć, pamiętny, pamiętnik, pamiętka*; wszystkie te, w znaczeniach nadzmyslowych, przenośnych ze zmysłowego znaczenia pierwiastku *iąć, imać*, mniej więcej wyraźnie, istotne głoski źródłostwa swego zachowały; zatem wywód ich z niego, choć mniej oczywisty, na wiare zasluguje. -- Ze *przyjaciel* do źródła *iąć, należy*, dowodzi kościelny dyalekt; albowiem podług niego *prūatel, prūemnik* i *przyimiciel, przyimiaczy*. -- *Rozmaity, rozmaitość*, dla utraconego właściwie nazwelnego *j*, zamiast *rozjmaity, rozjmaitość*, stało się, co

physischer oder moralischer Hinsicht, aus dem Stammwort ohne Schwierigkeit erklärbar, und eben so leicht sie auszusprechen war, eben so leicht ist sie gegen Zweifel zu schützen.

2) Jetzt wollen wir die schwereren und grade auch minder augenscheinlichen vornehmen. *Jmie* (der Name) *Carn. jime, Croat. ime, Slav. imene, Ross. imia, Boh. gme, gmeno*, vergleiche man mit dem Polnischen *miano* (Namen), *mianować* (nennen), *mianowity* (namhaft), *Boh. gmenowati*; ferner mit dem Lateinischen *nomen*, dem Griech. *onoma*, dem Deutschen *Name*; alle diese enthalten die Wurzelbuchstaben des Wortes *iąć, imać, imię*; da nun ferner der *Name* wirklich etwas dem Benannten Anhängendes, das Benannte in sich Fassendes ist, folglich auch in der Bedeutung mit *iąć, imać* zusammen trifft; so kann also die Ableitung von diesem Stamme zugegeben werden. -- *Mieć, miał, mam* (haben), *Boh. miji, mel, mam*, macht wegen des verlorenen *i* am Anfange eine Schwierigkeit; die fällt aber weg, sobald man das Russische *imiet, imiel*, das Krainerische *jimeiti* zu Hülfe nimmt; diese Ableitung erhält noch mehr Gewißheit, durch das bey dem Polen veraltete *imienie, Boh. gmeni, Ross. imienie, Carn. jimenjnje* (Besitzung, Gut, Habe, Vermögen); man vergleiche die letzte Hälfte des Lateinischen *patrimonium, matrimonium*, und das Polnische *maieństwo, maieństwoka, maieńniczka*. -- *Wymię* (der Kuh eyter), *Boh. weyme, wemeno, Carn. vime, vimshiz, Ross. wymia, wymeni*, gehört zwar nicht unmittelbar zu *wyiać, wymiować*, (heraus nehmen), sondern vielmehr zu *wymiać, wyminać, wymięty*, *Ross. wymiat, wymnu, Boh. weymnauti* (ausdrücken); doch auch dieses *miąć, mnie, mnę, Boh. mnauti, mnu, Ross. miat, mnu*, dürfte wohl sichtlich von *iąć, imać* abgeleitet werden. -- Das Slavische *um*, (die Vernunft), ist bey den Russen, Krainern, Winden noch gebräuchlich, bey den Polen verloren gegangen; dieses um ist zunächst das Stammwort von *umieć, umiętny, umiętność, rozum, rozumny, rozumieć, dorozumieć, porozumieć, wyrozumieć, rozumować, sumienie, sumienny, sumiennosc*; erwägt man nun aber die Verwandtschaft des *z* und *u* (wovon oben §. 39-40. gehandelt wurde); so gehört auch dieses *um* mit seinen Abkömmlingen zu dem Stamme *iąć, imać*, zumal da sich auch die Bedeutung metaphorisch daraus erklären läßt. -- *Mnie-mać*, (meynen) *Boh. mjniti, Ross. mnit, pomnit, mniu, pomniu, Carn. mieniti*, vergleiche man mit dem alten Lateinischen *menere*; woher *memini*; mit dem alten *menisci*, woher *comminisci*; mit dem Schwed. *mena, Graec. menyo, mnao*; daher *mnema, Lat. memoria, mentio, mens, Angl. mind, Svec. mon, Fsl. mune, Germ. Meynung, meynen*; ferner die Polnischen zusammengesetzten Wörter: *pomnieć* u. s. w. alle diese Wörter enthalten, bey ihren aus dem Stammworte *iąć, imać*, metaphorisch erklärbaren Bedeutungen, die Wurzelbuchstaben desselben mehr oder weniger deutlich, und lassen sich daher auch mehr oder weniger augenscheinlich und zuverlässig davon ableiten. -- Das auch *przyjaciel*, (der Freund) zu dem Stamme *iąć* gehört, beweist der Kirchendialect; denn da ist *priatel* und *priemnik* das Polnische *przyimiciel, przyimiaczy* (der einen aufnimmt, der Aufnehmer). -- *Rozmaity* (mannigfaltig), *rozmaitość*, (Mannigfaltigkeit), macht wegen des nach dem *roz* verloren gegangenen *j*, denn es sollte *rozjmaity, rozjmaitość*, lauten, blos in Rücksicht der Wurzelbuch-

do głosek, trudnem do wywodu z tego źródła; podług znaczenia zaś bardzo dobrze wypada. -- *Zima*, *zimno*, *Boh. zyma*, *zymma*, *Ross. zima*, *Carn. sima*, jeżeli ie za skazówką istotnych głosek odniesiemy do źródłowego *iać*, *imać*; trafiemy na wyobrażenie ściągania, zrywowania, ściśnięcia, ścinania, co też właśnie przymiotem *zimy* i *zimna*; uważając zaś, że iak wyżej pokazano *z = h* §. 22. i 32., można jeszcze do tych przyłączyć *Lat. hyems*, *hyemis*, *Gr. cheimon*, *cheima*. Podobnie i słowo *ziemia*, *ziemny*, *Boh. země*, *Ross. zemlia*, *Carn. semla*, za szlakiem radykalnych, które zatém da nam wyobrażenie *compagis*, ciała zjętego, zlepionego, spoionego; a znowu z pokrewieństwem *z i h*, Łacińskie *humus*, *humi*, także przyrównywać się może. -- Nie śmiałbym przy tych wspomnieć słowa *szcząt*, *szczęt*, *szcząd*, z pochodzącymi *oszcządek*, *oszczątek*, *oszczędny*, *oszczędzić*; gdyby mnie dawna pisownia, która *oszczymny*, *oszczymiać* ma, nie osmielala.

dny (*sparfam*) *oszczędzać* (*sparen*) *herzuseßen*, wenn ich mich berufen dürfte.

Not. Gdybyśmy z tyłu tu przytoczonych, od tego źródła *iać*, *imać*, pochodzących, nawet tylko same oczywiste i pewne przyjęli; czyż i tak jeszcze nie powinniśmy go za jedno z nayobitszych, a razem gdy tyle słów Greckich i Niemieckich do niego się odnosi, za jedno z naydawniejszych, a pewnie praedśłowiańskich poczytać?

§. 61.

Szczery etymolog nie przedaie podobieństwa za pewność; lecz trzyma się przy tém, co mu ukazują nieodmienne prawidła, z natury istotnych głosek i stosunku ich do znaczenia wyczerpane; a mniej iawne wywody szczególnie podaje do zażtanowienia się, póki szczęśliwie iakie odkrycie w dawney pisowni, w historyi znaczeń, w pobratymczym dyalektach, albo iego domniemania nie potwierdzi, albo lepszego nie nastęrczy.

Rozdział IX.

O układzie Słownika radykalnego.

§. 62.

Poty próżna nadzieia wielkich w języku naszym przez etymologią odkryciów, póki wprzód nie będziemy mieli iak nayzupełniejszego zbioru słownego, wyciągnionego z iak nayrozmaitszych i nayliczniejszych, pism oyczystych dawnych i świeższych. Z takowego to zbioru dopiero przydzie słowo po słowie, z nieustanną bacznością na pokrewne dyalekty, rozważać etymologicznie; toż naprzód pierwiastkowe z nich a pochodzące pod niemi wypisywać. Z czego zrobiliby się słownik etymologiczny, czyli źródłostowowy; lecz jeszcze i na nim nie byłoby dosyć. Albowiem trzebaby nadto rozierać każde pierwiastkowe słowo, i w niem istotne czyli radykalne głoski oznaczać; zatém w wszystkie słowa pierwiastkowe według znalezionych w nich głosek radykalnych (bądź tych samych, bądź po-

staben einige Schwierigkeit; in Ansehung der Bedeutung aber paßt es sehr gut hierher. -- Bringen wir *sima* (der Winter) *zimno* (die Kälte), *Boh. zyma*, *zymma*, *Ross. zima*, *Carn. sima*, nach Anleitung der Wurzelbuchstaben, unter das Stammwort *iać*, *imać*; so kommen wir auf den Begriff des Zusammenziehens, des zusammen ziehenden Erstarrens, und dieß ist ia die Eigenschaft der Kälte und des Winters. Erwägt man nun ferner die oben §. 22. und 32. erörterte Verwandtschaft des *z* mit *h*, so können wir dem Polnischen *sima*, *zimno* das Lateinische *hyems*, *hyemis* und das Griechische *cheimon*, *cheima* zur Seite stellen. -- Auf eine ähnliche Art führen uns bey dem Worte *ziemia* (die Erde) *ziemny* (*irbisch*), *Boh. země*, *Ross. Zemla*, *Carn. semla*, die Wurzelbuchstaben auf den Begriff einer zusammen gefügten, zusammen geflechten Masse; und wegen der Verwandtschaft des *z* mit dem *h* kann auch hier wieder das Lateinisch: *humus*, *humi* verglichen werden. -- Ich würde es nicht wagen hier auch noch die Wörter *szcząt*, *szczęt*, *szcząd* (der Rest), mit ihren Abkömmlingen *oszcządek*, *oszczątek* (der Ueberrest), *oszczę-* nicht dabey auf die alte Schreibart *oszczymny*, *oszczymiać*

Ann. Nehmen wir von der großen Menge der hier angeführten Abstammlinge des Wurzelworts *iać*, *imać*, auch nur die augenscheinlichsten und zuverlässigsten an; so sind wir doch immer noch berechtigt, dieses Stammwort für eines der ergiebigsten, und zugleich, da so viele Griechische, Lateinische, Deutsche Wörter damit Zusammenhang haben, für eines der ältesten und ausgemacht vorlawischen zu halten.

§. 61.

Der aufrichtige Wortforscher giebt nicht Wahrscheinlichkeit für Gewisheit; er hält sich an die Resultate der auf die Natur der Wurzelbuchstaben und deren Verhältnis zur Bedeutung gebauten unveränderlichen Grundsätze; weniger einleuchtende Ableitungen empfiehlt er der Prüfung, bis etwa eine glückliche Entdeckung in der alten Schreibart, in der Geschichte der Bedeutungen, in den verschwiebtesten Mundarten, entweder seine Vermuthung bestätigt, oder eine bessere Ableitung gewährt.

Kapitel IX.

Einrichtung eines Wurzelwörterbuchs.

§. 62.

Vergebens wird man in unserer Sprache von der Wortforschung große Entdeckungen erwarten, so lange wir nicht eine möglichst vollständige Sammlung aller Wörter derselben haben, und zwar aus den mannigfaltigsten und zahlreichsten Nationalschriften alter und neuer Zeit zusammen getragen. Hierauf müßte nun jedes Wort dieser Sammlung, mit beständiger Rücksicht auf die verschwiebtesten Mundarten, etymologisch geprüft, die Stammwörter herausgehoben und unter sie die Abstammlinge gereiht werden. So würde ein Etymologicon oder Stammwörterbuch entstehen; doch hiermit wäre noch nicht alles gethan. Man hat nämlich nun noch jedes Stammwort zu zergliedern, um darin die Wurzelbuchstaben abzufondern, und nach diesen nun so aufgefundenen Wurzelbuchstaben, (wie obgen nun unverändert geblieben, oder in verwandte über-

krównych) uszykować, nakoniec w tak uszykowanych, stosunku znaczenia do radykalnych głosek dochodzić, a już nie zatrudniając się uważaniem przypadkowych dokładek, lecz uważając samą tylko treść czyli jądro słów, istotne głoski Słowiańskie, z istotnymi głoskami słów obcych znosić, wskazując jak ludzka mowa naturę naśladowie. — Niezatrzymuje zaś botanika pozorną połatę roślin, ich farba, wzrost, wielkość; lecz dalej idzie, i podług ich istotnych, choćby też naydrobniejszych części, słupków, pręcików, i t. d., pod jeden rodzaj je szykuje; kiedy przeciwnie mniej biegły podług tego tylko sądzi, co go od razu w oczy uderza. — Ani też chymik odmiennym postępuje torem.

dige bloß nach dem Augenscheine urtheilt. — Von ähnlicher Art ist auch das Verfahren des Scheidelünstlers.

§. 63.

Abym myśli moje względem radykalnego słownika, tém lepiej wyjaśnił, położę tu niektóre przykłady:

I. m -- r

Te radykalne snaydują się w następujących pierwiastkowych słowach, z ich pochodzącymi:

1. *Mara* (Traumbild)
marzyć (träumen)
marny (eitel)
marnować (vergenden) etc.

4. *Morze* (Meer)
morski (Meeres-)
pomorze (Küstenland)

7. *Mor* (das Sterben, die Pest)
mrzeć (sterben)
umrzeć
śmierć (der Tod)
martwy (todt.)
martwić (tödtren, martern)
mord (der Mord) etc.

9. *Smród* (der Gestank)
śmierdzieć (sinken)
smrodzić (stänkern)
śmiardnąć (sintig werden) etc.

1. *Mara*, 2. *mrok*, 3. *murzyn*, prowadzą na Greckie *mauros* ciemny, w niższej Niemczyźnie *mörk*; GALL. *morne*, porównay Polskie *marąg*, i Isl. *myrkur* - ciemnota; Suxc. *mör* - gesty, ciemny bor. — 4. *Morze*, GERM. *Meer*, LAT. *mare*, GER. *Mohr*, trzęsawica, zkąd *Morast*, bagno, kałuża, AVST. *Wehrung* stek, kloaka; LAT. MED. *morus*, *mora* kałuża. — 5. *Mrużyć*, oczy zamrużać, powiekami oczy zasłaniać, zaciemniać. — 6. *Miara*, *mierzyc*, Gr. *moira* część, udział, los, śmierć; Gr. *meirein* dzielić, porównay NIM. *märzen*, *merzen*, *ausmerzen*, *wybrakować*; porównay Lacińskie *morior*, *mori*, *mors*, a nasso 7. *mor*, *marł*, *mrzeć*, *umrzeć*, *zmrzeć*, *śmierć*; dalej *martwy*, *martwić*, porównay Niemieckie *martern* męczyć, Greckie *marter* męczennik, Polskie *mord*, GER. *Mord*, GOTH. *maurthr*, ANGL. *murder*, LAT. MED. *murdrum*; Polskie *morszyć*, Lacińskie *mortuus*, *mors*, *mortis*. — 8. *Marznąć*, *mróz*,

gegangen seyn) hat man die Stammwörter zu ordnen. Nunmehr untersuche man das Verhältniß der Bedeutungen dieser so geordneten Stammwörter zu den Wurzelbuchstaben; man beschäftige sich nicht weiter mit den zufälligen Worttheilen, sondern ausschließlich nur mit der Wortwurzel, und vergleiche so bloß die Wurzeln der Slavischen Wörter, mit den Wurzeln der Wörter in fremden Sprachen, um endlich so zu zeigen, wie sich die Menschensprache an die Natur hält. Der Kräuterkundige bleibt nicht bey der äußern Gestalt der Pflanzen, ihrer Farbe, ihrem Bau, ihrer Größe stehen; er bringt weiter, und bringt sie nach ihren wesentlichen, obgleich sehr unscheinbaren Theilen, nach den Staubfäden, Stempeln, u. s. w. unter Sattungen und Geschlechter, während der Unkundige

§. 63.

Um meinen Gedanken eines Wurzelwörterbuchs anschaulicher darzustellen, will ich hier einige Beispiele anführen:

Diese Wurzelbuchstaben befinden sich in folgenden Wurzelwörtern und deren Abstammungen:

2. *Mrok* (Düsterheit)
zmierzch (Dämmerung)
chmara, chmura (Regenwolke,
Gewitterwolke)
mroczyć (düster machen) etc.

5. *Mrug* (das Blinzeln)
mrużyć (blinzeln)

3. *Murzyn* (der Mohr)
murzyć (schwärzen)
umurzyć etc.

6. *Miara* (das Maas)
mierzyć (messen)
mierny (mäßig)
miarkować (mäßigem, merken) etc.

8. *Marznąć* (strieren)
mróz (der Frost)
mrozić (strieren machen) etc.

10. *Mruk* (das Murren)
mrużać, mrukać
(murren) etc.

1) *Mara*. 2) *mrok*. 3) *murzyn*, führen auf das Griechische *Mauros* finster, Niedersächf. *mörk*, Franzöf. *morne*; man vergleiche das Polnische *Morag*, (von dunkler schmutziger Farbe); das Isländ. *myrkur* die Finsterniß, das Schwedische *mor* ein dichter finstrier Wald 4) *Morze*, das Meer, Lat. *mare*, vergleiche mit dem Deutschen *Mohr*, *Mohrland*, *Morast*, *De ster*. *Wehrung* das Cloac, der Abtritt), Lat. med. *morus*, *mora* der Sumpf. 5) *Mrużyć* blinzeln, mit den Augendeckeln die Augen verschließen; verschließen. 6) *Miara*, *mierzyc*, Gr. *moira*, der Theil, Antheil, das Schicksal, der Tod), Gr. *meirein* (theilen) vergleiche mit dem Deutschen *märzen*, *merzen*, *ausmerzen*; ferner vergleiche man hier das Lateinische *morior*, *mori*, *mors*, und das Polnische 7) *mor*, *marł*, *mrzeć*, *umrzeć*, *zmrzeć*, *śmierć*; ferner *martwy*, *martwić*; hierher gehören nun wieder das Deutsche *martern*, das Griechische *marter* der Märtyrer, das Polnische *mord*, Deutsch, der *Mord*, Goth.

CARR. mres, wyrażają ruszenie suchych żył przykrém przekliwém zimném, i skutkowanie jego na ciału, aż do skrzepienia ich. -- 9. Słowo *smród*, dla podobieństwa głosek porównay ze Słowiańskiem *smert*, **Boh.** smrt, **LETT.** smerzis, śmierć, i z Niemieckim *Schmerz*, ból, w **OTFRYDZIE** smerza, w **NIZ. SAX.** smart, **ANGLOSAX.** smeorte, **ANGL.** smart, **SUBC.** smaerta, **LAT. MED.** mara, marantia, *cf.* **LAT.** amarus, **GALL.** amere, **HEBR.** marar, gorzkim bydź. -- 10. *Mruk*, *mruczyć*, *mru*, *mru*, porównay z Łacińskim *murmur*, Niemieckim *murren* i t. d.

amere, **Hebr.** marar (bitter seyn). 10) endlich *mruk*, *mruczyć* *mru*, *mru*, *vergleiche* man mit dem **Lat.** *murmur* und **Deutschen** *Murren* etc.

Porównanie takie tych radykalnych *m-r* w tyłu pierwiastkowych słowach, pokazuje nam, że one z natury swoich nie służą do wyrażenia jakiego uczucia przyjemnego, łagodnego, miłego; ale raczej, przykrości, okropności, ciemnoty, niszczenia; iednym słowem, niewdzięcznego poruszenia zmysłów lub też wyobraźni.

maurthr, **Anglos.** *mordur*, *morthor*, **Gall.** *meurtre*, **Angl.** *murder*, **Lat. med.** *murdrum*; das **Polnische** *morzyć*, das **Lat.** *mortuus*, *mors*, *mortia*. 8) *Marznąć*, *mróz*, **Carr.** *mres*: bezeichnet die Affection der Nerven von einer widrigen, durchbringenden Kälte und ihrer Wirkung auf den Körper bis zu dessen Erstarren. 9) *Smrod* *vergleiche* man in Hinsicht der Buchstaben mit dem Slavischen *smert*, **Boh.** *smrt*, **LETT.** *smertis*, **Poln.** *śmierć* (der Tod) ferner mit dem Deutschen *Schmerz*, beim *Ostried smerza*, **Nieder säch.** *smart*, **Engels.** *smeorte*, **Engl.** *smart*, **Schwed.** *smaerta*, **Lat. med.** *marra*, *marantia*: ferner mit dem **Lat.** *amarus*, **Französis.**

Aus der Vergleichung dieser Wurzelbuchstaben *m-r* in so vielen Stammwörtern ergibt sich nun, daß sie ihrer Natur nach keinesweges zum Ausdruck einer angenehmen sanften lieblichen Empfindung dienen, sondern vielmehr zum Ausdrucke der Widerlichkeit, Furchterlichkeit, des Dunkels, der Vernichtung; kurz einer unangenehmen Rührung der Sinne oder auch der Einbildungskraft.

II. Radykalne

§. 64.

II. Die Wurzelbuchstaben

m -- g = m -- k

Mgnąć (Die Augenlieder bewegen) porównay **Isl.** *mykia*, **DAN.** *myg*, **GER.** *schmiegen*, **OSOL.** **GER.** *mieg* łagodny, (gesund), *mgnienie* die Bewegung der Augenlieder; *okamgnienie* der Augenlid.

mżec, *mżać*, *mży*, (schummern und 2. sanft regnen). *mżenie*, *mżytek*, *mżyk*.

Migać, *mignąć* (mit den Augen blinzeln) *migi* (Augensprache), *migać* się, *migotać* (sinken, flimmern, blingen) *miegocić*, *miekcić*; *migoć*, *miegoć* (Lhaunwetter) *migotliwy*, *migotny* (flimmernd, flinkend).

Mech (das Moos), *mchowy* (Moos-), *mszysty* (moosreich). *Smiech* (das Lachen) *śmieić* się (ich lache) *uśmiech* (das Lächeln) *uśmiechnąć*, *uśmiechliwy*, i t. d.

Smiga (die Schmitze an der Peitsche) *smigać*, *smignąć*, (smigen) *smigust* (Ruthenschläge) *smigownica* (die Feldschlange, eine Kanone) *smagać* (mit Ruthen streichen) *smaganiec* (ein Geschlopper) *smaglawy*, *smagly* (schlau) *smigły*, *smukły*, *wysmukły* (schmächtig) *smuga*, *smuk* (ein langer schmaler Wiesenstrich) *smugowaty* (lang gestreckt) *smusik*, *smużyk* (Schmache) *smuszkowe futro*.

Mgły, *mgły* (dünmüchtig) *mgleć*, *mglić*, *mgła* (der Nebel) *mglisty* (nebelig).

Te przykłady uczą, że *m-g* właśnie służy do wyrażenia ruchu łagodnego, lekkiego, usuwania się, ustępowania; *m-k* do prędszego, mocniejszego, gwałtowniejszego; wszakże te głoski *m-g = m-k* tak się snadno i często w siebie zamieniają, że tego ich różnicowania się z sobą trudno dostrzedz.

Mknąć, *mykać* (rücken, schieben), *myk*, *namykać*, *namknać*, *odmykać*, *odemknać*; *pomykać*, *pomknać*, *pomek*, *pomyk*, *pomkły*, *napomykać*, *napomknać*; *podmykać*, *podemknać*; *przemykać*, *przenknać*, *przemyk*, *promyk*, *promiech*; *przymknać*, *przymykać*; *rozemknać*, *zmykać*, *smykać*, *zmknać*, *smyk*, *smycz*, *posmyk*, *posmyczny*; *smuk*; *umknać*, *umykać*; *wemknać*, *wmykać*; *wymknać*, *wymykać*; *zamknać*, *zamykać*; *zamek*, *zamczyły*, *zamkarz*. --

Mkły (schläferig)

Miękki (weich) *miękisz*, *mięknać*.

moknać.

Smok.

Diese Beispiele zeigen, daß *m-g* wesentlich zur Bezeichnung einer sanften, gelinden, leichten Bewegung und Schiebung dient; *m-k* hingegen zur Bezeichnung der schnelleren, stärkeren, gewaltigeren. Doch die wechselseitigen Uebergänge des *m-g* und *m-k* in einander sind so nahe und häufig, daß sich nicht allenthalben die Gränzlinien dazwischen ziehen läßt.

§. 65.

III. Radykalne

III. Die Wurzelbuchstaben

1) *l - c =*

2) *l - s =*

3) *l - z.*

Lice, *oblicze*, *Wutlić*, **Gotr.** *wlits*, **Isl.** *Lsknać*, *lsnać*, **Boh.** *lsnauti*, *Lizac*, *lisnać*, **LAT.** *linxi*, *lingo*, *andlite*, **Suzc.** *andloto*, *cf.* **Gaz.** *leuchten*, *lechnauti* (glänzen, blitzen) *lsnifty*, **GRASC.** *leicho*, **GER.** *lechen*: *sliznać*,

świat, LAT. lux, lucis, ISL. lios, SUZC. ljos, tykać, tykawica (Wetterleuchten, slizgać (glitschen, gleiten) slizki, sliz-
 DAX. lys, cf. POL. łuczyno, łuczyna. Bliżen) blykać, blyszczec (bliżen) kość (schlupfrig, glatt)
 Śliczny, śliczność (schön, Schönheit) cf. Bliak (Schein) Lyże, lyżwy.
 GERM. gut lassen, schön lassen cf. gleiszen. Łyzy (lahl, cf. Glaze).

Te radykalne zdają się wyrażać: światłość, glanc, glad-kość; przeciwnie zaś następujące: Diese Wurzelbuchstaben scheinen zum Ausdruck des Lichts, des Glanzes, der Glätte zu dienen; sie sind grade das Gegentheil von den folgenden:

IV. Radykalne

§. 66.

IV. Wurzelbuchstaben

chr, = chr - ch, = kr = k, = chr - s, = chr - b, = chr - p, = kr - b, = kr - p.

Charchać, charkać, charczec, (rånspærn) charchać, charkala, charkawy, charkotanie, cf. LAT. scroare; → krzyk, krzyczeć, cf. GERM. kreischen, kreischen, GR. krizein; krakać (cf. Erden) kruk (der Rabe). - krzak = kierz (der Strauch); chrap, chrapać, (schnarphen, chrapek, chrapka, chrypka, chrypota, chrapliwy, chrypliwy, chrapotliwy, chrobot, chrobotać; krzypać, skrzypiec, (knarren); chropawy, chropowaty (rau, nicht glatt) chropotać się; chroft, chruft, chrościć, i t. d.

V. Radykalne

§. 67.

V. Die Wurzelbuchstaben.

pr, = p - r, = p - rz.

1) Przeć, parł, prze, Ross. pru, Eccl. peru, presz, = pchać, popychać, stoßen, drängen (cf. GERM. sperren) 2) przeć, przal, przeli, przy, przę = prseczyć, zapierać się, läugnen; 3) przeć, przal, pre, uprzal, zaprzal; obsol. prac, pra, pram = gorąca słabnąć *aefluare*, GER. sich erbräumen.

W tych trzech słowach pierwiastkowych, jako i we wszystkich pochodzących, sławo się daie czuć wyrażenie prasy, przycisku, ścisku, nacisku, cf. LAT. premere, pressus, GERM. pressen. Pochodzące zaś są: In diesen drei Stammwörtern und deren Abstammungen, ist der Ausdruck des Druckes, Dranges, Dringens, leicht wahrzunehmen, man vergleiche das Lateinische premere, pressus, das Deutsche, pressen. Die Abstammlinge sind folgende:

Doprzeć, dopierać, naprzeć, napierać się, oprzeć, opierać; odeprzeć, odpierać, odpor, odporny, odeprza, przza; *praeios. insepar. prze, separabilis przez*; przecz, przek, przeko, przekobialy, przekoczarny, przekognity, poprzek, przeciw, przeciwny, przeciwnik, przeciwieć się, przeciwieństwo, naprzeciwo, podpierać, podeprzeć, podpora; przepzeć, przepierać; przypzeć, przypierać; rozprzeć, rozpierać, rozpor; próc, porze, rozpróc, rozpierać; spierać, zoprzeć, spór, sprzeczka, sprzeczac się; spory, przysporzyć, przysparzać, uprzeć się, upierać się, upor, uparty, uporny; prać (1, bić, uderzać, schlagen, 2, ważyć), piorun; uprać, oprać, praczka, pralnia; weprzeć, wpierać, wyprzeć, wypierać; zaprzeć, zapierać, zapor, zapieradło; wesprzeć, wspierać, wsparcie. *Addas procs, prócz, proca, pręt, prętki; para, parny, parzyć, zaprzalność, zapartek, zaparcieć.*

VI. Radykalne

§. 68.

VI. Die Wurzelbuchstaben

t - k

Tknać, tykać (berühren) LAT. tactus, tetigi, tango, obsol. LAT. tago, tagere, GEM. tiken, tik, stecken. -- Tyk, tykalny, tyca, tyczki, tykwa. Tkać = 1) wypychać, einstopfen, 2) tkać płótko, LAT. texere, weben, tkacz, tkanica, tkanina, tkankowaty. Tkliwy, ekliwy, ekliwość, tkliwość, cknąć, cnać. Dotknać, dotykać, dotkliwy, dotkliwość, dotykałny, dotykliwość, natkać, natykać; obetkać, obtykać, odetkać, odykać, odetknać; potknać, potkać, spotkać, potkliwy, potyczka, patyk; przetknać, przetykać, przetkać, przytknać, przytkać, przytykać, przytyk; rozetkać, roztykać; stykać, Styczeń, zetkać, zetknać; utykać, utknać; wetkać, wetknać, wytykać; wytknać, wytykać, wytykacz, wytyczny, wytycz; zatykać, zatkać, zatyczka; niebotyczny. -- Tkwić, utkwieć.

W tych radykalnych, nawet przez samo ich brzmienie, wyraża się zbliżenie się do rzeczy, bez iey poruszenia z miejsca. Diese Wurzelbuchstaben bezeichnen ihrer Natur nach, Bezeichnung einer Sache, ohne sie von ihrem Orte zu bewegen.

§. 69.

§. 69.

VII. Radyx

VII. Die Wortwurzel

ch

Wyraża 1) wciąganie i wypuszczanie żywoźnego powietrza, n. p. chuch, hauch (cf. LAT. anhelare) dech, tchu, Bezeichnet 1) das Ein- und Ausathmen der Lebensluft, 2. B. chuch hauch (cf. Lat. anhelare) dech (Athem) tchu.

technąć, dychać, oddychać, odetchnąć, oddech i t. d. Duch, dusza, dusić, udusić. - 2) żądzę, pożądliwość, pragnienie: n. p. chcieć, chcę, chęć, chuć, ochoczy; zdychać na co, zdechl na co, (cf. LAT. *hiare*, inhiare).

technąć, dychać, oddychać, odetchnąć, oddech u f. w. Duch (Geist) dusza (Seele) dusić (würgen) udusić, erwürgen. 2) Begehren, Verlangen; Neigung, Trieb, Sehnsucht: chcieć, chcę (wollen) chęć, (Neigung, Lust) chuć (Begierde) ochoczy (voll Lust zu etwas) zdychać na co, zdechl na co (wornach schwachten) cf. *Lar. hiare*, inhiare.

§. 70.

Wytlumaczywszy dotąd radykalne 1) m-r. 2) m-g. 3) l-c. 4) chr. 5) pr. 6) tk, z dwóch spółgłosek pierwiastkowych złożone, i przydawszy do nich 6) ch, *spiritum asperum*; teraz ten sam ślad już mię prowadzi do owych pierwiastkowych słów, których cała istota na iedny tylko zasadza się spółgłosce.

§. 70. Bisher wurden die aus zwey Mitlautern bestehenden Wurzelbuchstaben: 1) m-r. 2) m-g. 3) l-c. 4) chr. 5) pr. 6) t-k erklärt; dann der Hauchlaut ch; dieser führt uns nun zu den Wurzelwörtern, deren ganzes Wesen auf einem einzigen Mitlauter beruht.

Do tych zaś należy największa część naszych zaimków i partykuł:

Zu diesen gehört der größte Theil unserer Wortörter und Partikeln:

Ja, ty, on, my, wy, nas, was, cię, go, ie, ich, ba, by, bo, co, ku, k', do, na, po, od, w, z, etc.

Także i wielka liczba czasowników, po odrzuceniu przydatków koniugacyjnych:

Insgeheim eine beträchtliche Anzahl Zeitwörter nach Wegwerfung der Abwandlungszufüge:

Lać (gießen) leić, lać, cf. LAT. *luo*, GR. *lyo*; -- siać, siać, sieić, GER. *säen*, BOH. *seti*, LAT. *sero*, *sevi*, *satum*, HEBR. *sara*; -- iść, iść, idę, (gehen) LAT. *it*, *ire*, *eo*, BOH. *giti*; -- Ryc, ryć, (graben) cf. LAT. *ruo*; -- Wiać, wiać, wieić, BOH. *w'ęgi*, GER. *wēhen*, wiatr, BOH. *witr*, GER. *Wind*, *Wetter*, LAT. *ventus*, POL. *wiać*, *wionąć*, *wienie*.

Bez wątpliwości ta klasa słów jest naydawniejsza: wszelkie wytknięcie znaczeń, do których wyrażenia która szczególnie spółgłoska służy, pomyślnie, póki pierwszy nie będzie radykalnego słownika.

Ohne Zweifel ist diese Classe der Wörter die älteste; allein die Bedeutungen zu bestimmen, zu deren Bezeichnung ein einzelner Mitlauter dient, ist erst nach Verfertigung des Wurzelwörterbuchs möglich.

§. 71.

Prócz tego jeszcze i samogłoski, iedno e wyjąwszy, bez wszelkich dodatków, w rozmaitych znaczeniach używane bywają; tak a spoynik, i albo y spoynik; o i u przyimek.

§. 71. Außerdem werden von den Polen auch noch die Selbstlauter (bloß e ausgenommen) ohne allen Zusatz in mancherley Bedeutungen gebraucht; a als Conjunction, und, aber: i oder y als Conjunction und, auch; o als Präposition, um, herum; u als Präposition, bey.

§. 72.

Radykalnie ułożony słownik uczyłby nas daley, wiele też w ięzyku naszym mamy słów pierwiastkowych, iaka rozmaitość głosek naszych radykalnych, i iaki ich do obcych radykalnych stosunek. -- W ten czasby nawet można pod kredkę brać liczbę naszych pierwiastków z obcemi zgodnych, lub im przeciwnych; z czego dopiero iawnieby się pokazały bliższe lub odleglejsze stopnie pokrewieństwa ięzyków między sobą.

§. 72. Das nach den Wortwurzeln geordnete Wörterbuch würde uns ferner lehren, wie viel wir in unserer Sprache Wurzelwörter haben, wie groß die Mannigfaltigkeit der Versetzung der Wurzelbuchstaben, und welches ihr Verhältnis zu fremden Sprachen ist. Dann ließe sich sogar die Zahl der mit denen in fremden Sprachen übereinkommenden und nicht übereinkommenden berechnen, woraus sich dann die Grade der nähern oder entferntern Verwandtschaft der Sprachen mit einander, klarer darthun ließen.

§. 75.

Osobliwszemy zaś bacności wyciągają ONOMATOPOEICA, słowa naśladownicze usłyszanego dźwięku. -- Głos przenikliwy nie może być dobitnie wyrażonym, iak słowami:

§. 75. Besondere Aufmerksamkeit verdienen die Onomatopoeica, Wörter, die dem gehörten Klange nachgebildet worden. Könnte wohl das Durchbringende der Stimme treffender ausgedrückt werden, als durch die Wörter:

Krzyczeć (schreyen) BOH. *krjice'tfi*, GRÆC. *kriccin*, *keryttein*, GER. *kreischen*, LAT. MED. *cruscire*, OBS. GALL. *croissir*, SUEC. *skria*, *skrika*, ISL. *skraeka*, ANGL. *schrike*, *scream*, HIBERN. *schreachen*, ITAL. *scricciolare*, WALLIS. *criccied*, GER. *schreyen* cf. *schrecken*; cf. POL. *skrzeczeć*, *krzekać*, *skrzek*. -- Item *krakać*, *kracze*, GER. *krächzen*, cf. *krähe*; *kruk* (der Rabe), *krucze*, *krerać*, *krzakać*. -- Item *świerzczeć*, *świerkać*, *ćwierkać*, Ross. *czirkat*, BOH. *częřati*, *świrżinkati*, GER. *schwirren*, SUEC. *swirtat*, ITAL. *squizzare*. -- Item *kwik*, *kwiczeć*, GER. *quitschen*; *kwokać*, GER. *glucken*; *gęgać*, GER. *gacken*, *gacksen*; *ryk*, *ryczeć*, etc.

Pilnie zaś powinniśmy uważać etymolog, iakie słowa do wyrażenia iakiego zwierzęcego głosu się używają, ponieważ te, zasadzając się zwyczajnie na naśladowaniu przyrodzonego brzmienia, wpływ poruszeń zmysłowych w tworzeniu mowy pokazują, i we wszystkich językach są najdawniejsze, i w obcych naybardziejziej po wielkiej części są do siebie podobne. --

§. 74.

Nasz zaś polski dyalekt w téj mierze ze swoim *q* i *ę* celuje resztę słowiańskich (ob. §. 39-40.); osobliwie z głośkami *qk*, *pk*, tak zdalnych do wyrażenia tonu, i dobitnie odpowiadających Greckiemu *klange*, Lat. *clangor*, Germ. *Klang*, *Klingen*, n. p.

Bąk, bęk, bęknać, bęczać, bąkać, brzęk, brząkać, brzękać, brzdęk, brzdęknać, dźwięk, ięk, ięczać, iąkać, śęk, śękać, szczęk.

Do wyrażenia zaś niższego, grubszego, mniej rozciągniętego tonu, *u* wyręcza *q* lub *ę* n. p.

Huk, hukac, huczać, puk, pukać, stuk, stukac, buch, buchać, buchnać.

§. 75.

Atoli iak głosu zwierząt i brzmienia ciał przyrodzonych, nie zawsze jednym sposobem, jednym stopniem mocy lub słabości w uszy wpadają, tak też różnie naśladowaniem wyrażane być mogą; zatem żądać niepotrzeba, żeby koniecznie wszystkie ONOMATOPOEICA wo wszystkich językach na jedno wychodziły. Rżenie kosińskie Łacinnik wyraża przez *hinnire*; Grek przez *chrometeicin*; Niemiec przez *Wiesern*; w niższej zaś niemczyźnie coś bardziej na nasz kształt, *rämffen*, *rämffen*, *wriemffen*, *Suzo*, *wrenska*, *wrena*. -- Pewnemu głosowi psa, u Polaków służy *szczekać*, u Roszjan, *lajat*, Lat. *latrare*, Germ. *bellen*, *beißen*, Lat. *baubari*; Gr. *baucein*.

Rozdział X.

Ostateczne zamiary Etymologii.

§. 76.

Nie trzeba więcej wymagać po etymologii, niż może i niź powinna ziszcć. Niesfusznieby zaś po nię żądano, ażeby pierwiastki dzisiejszych języków, od pierwszëj osady człowieka w raju, albo od korabia Noego wyprowadzała; na toby się nawet i nierozsądnie siliła. Kogo świadectwa historyczne o rozrodzeniu się ludzkiego plemienia z jednéj pary nie przekonywają; tego też pewnie o tém nie przeświadczy etymolog, którego pracy nie inny jest ostateczny zamiar, iak okazać iedyne źródło wszelkich na świecie języków w rozsądném natury naśladowaniu, wyrażeniom uczutych poruszeń, i stąd wynikłych wyobrażeń; okazać w każdym z osobna języku mowę ludzką z drobnych pierwiastków, podług pewnych, umysłowi ludzkiemu przyzwoitych prawideł, do niezmiernego bogactwa zapomożoną.

gemiessenen Gesetzen,

§. 77.

Ze zaś iak poruszenia, tak i czucia i wyobrażenia ludzkie po wszystkich narodach przypadają do siebie, przeto

Sehr sorgfältig muß der Wortforscher darauf achten, was für ein Wort zur Bezeichnung einer gewissen Thierstimme gebraucht wird; denn diese Wörter gründen sich gemeinlich auf die Nachahmung des gehörten Naturtons, zeigen daher den Einfluß der Sinnenaffecten auf die Bildung der Rede, und sind in allen Sprachen die ältesten, und selbst in den entferntesten Sprachen größtentheils einander ähnlich. --

§. 74.

In dieser Rücksicht nun, hat unsere polnische Mundart vor den übrigen Slavischen ihr *q* und *ę* vorans (S. §. 39-40.), die besonders in der Zusammensetzung der Sylben *qk*, *pk*, zum Ausdruck eines Tones vollkommen geeignet sind, und ganz dem griechischen Klange, Lat. *clangor*, und dem Deutschen *Klang*, *klingen*, entsprechen: *z. B.*

Bei Bezeichnung eines niedrigeren, gröbern, weniger sonorisches Tones vertritt das *u* die Stelle des *q* und *ę*. *z. B.*

§. 75.

Doch so wie die Thierstimmen und Naturtöne, nicht immer auf eine Art, und mit demselbigen Grade der Stärke oder Schwäche in das Ohr fallen, so können sie auch verschiedlich nachgeahmt werden.

Es läßt sich daher erwarten, daß die Onomatopoeica, durchaus alle in den Sprachen übereinstimmen. -- Das Wiehern heißt bey den Polen *rzenie*, beym Lateiner *hinnire*, Gr. *chrometeicin*: am meisten nähert sich noch dem Polnischen das Niedersächssche *rämffen*, *rämffen*, *wriemffen*, *Svec*, *wrenska*, *wrena*. -- Von dem Wellen des Hundes brauch der Pole das Wort *szczekać*, der Russe *lajat*, Lat. *latrare* (cf. *büffen*, Lat. *baubari*, Gr. *baucein*).

Kapitel X.

Höchste Zwecke der Wortforschung.

§. 76.

Man muß von der Wortforschung nicht mehr verlangen, als sie wirklich leisten kann und soll. Ungereimt wäre es zu verlangen, sie solle den Ursprung der heutigen Sprachen aus der ersten Wohnung des Menschen im Paradiese, oder aus der Arche Noa's ableiten; ein solches Untersuchen würde unflug seyn. Wen geschichtliche Beweise von dem Ursprunge des Menschengeschlechts von einem Menschenpaare nicht überzeugen, den wird es die Wortforschung gewiß noch weniger: Ihr höchster Zweck ist, vernünftige Nachahmung der Natur in dem Ausdrucke gehabter Eindrücke und daraus entstandener Vorstellungen, als gemeinschaftliche Quelle aller Sprachen in der Welt darzustellen, und an einzelnen Sprachen zu zeigen, wie sich die menschliche Rede, von kleinen Urbestandtheilen, nach gewissen, dem menschlichen Verstande angemessenen Gesetzen, zu einem grenzenlosen Reichthum empor geschwungen hat.

§. 77.

Da nun aber bey allen Völkern die Sinnlichkeit, die Empfindungsfähigkeit und das Vorstellungsvermögen der Men-

etymolog téj jedności przypisze i podobieństwo w różnych językach wyrazów, a nawet nie tylko w pojedynczych pierwiastkach, ale i w długich pasmach słów od nich pochodzących. Tak z Greckiego, *stari, steni* (LAT. *stare, stant, sto*, SUEC. *sto, standa*, ISL. *standa*, ANGL. *stand*, ROSS. *stojat, stoiu*, BOH. *stati, stojim*), jednostajnie snuie się w Pol skim iak w Niemieckim następujące pismo:

sehen, menschlich sind; so wird der Wortforscher mit Rücksicht auf diese Gleichförmigkeit, nicht nur die Uebereinstimmung einzelner Wurzelwörter in verschiedenen Sprachen, sondern auch den gleichen Gang in langen Reihen der davon abgeleiteten beachten. -- So ist aus dem Griechischen *stan, steni*, (LAT. *stare, stant, sto*, SUEC. *sto, standa*, ISL. *standa*, ANGL. *stand*, ROSS. *stojat, stoju*, BOH. *stati, stojim*), gleichförmig im Polnischen und Deutschen folgende Reihe abgeleiteter Wörter entstanden:

Stać, stał, (OBOL. *staiat*), stojeć, stehen, stand, stehe; stan der Stand; stajnia, stajenka der Stall; dostać erstehen; postać die Gestalt, Stellung; odstać abstehen; przyitać (do służby) in den Dienst einstehen; przykoyony anständig, przykoyność Anständigheit; obstać umstehen; wystać (lata) (die Jahre) ausstehen; nattać się sich satt stehen, sich mude stehen; stanąć stillstehen, stehen bleiben. -- *Activ.* stawić stehen machen, stellen; dostawić herbeystellen, zustellen; obitawić umstellen; przydawić hingustellen; stołek der Stuhl; stanowisko der Anstand bey den Jägern, der Standort; zastanawiać Anstand nehmen, aufstehen. -- *Item 2*) LAT. *sedere, sedi, sessum*, GR. *hecein*, SUEC. *sitta*, ANGL. *sitt*, ECCL. *siedu*, ROSS. *sizu, sidjet*, BOH. *sebeti, sebat*, POL. *siedzieć, siadać, siadywać* sitzen, saß, geseßen; dosiedzieć ersitzen; siedliśko der Sitz; sieść, siaść sich setzen, niedersitzen; wsiaść aufsitzen; obsess besessen, *activ.* sadzić setzen, dosadzić zusetzen, odsadzić absetzen, wegsetzen; przysadzić hinzusetzen, besetzen; przesadzić übersetzen, (übertreiben); rozsadzić zersetzen; posadzić hinsetzen; wsadzić einsetzen; wysadzić aussetzen; zasadzić festsetzen; zsadzić herabsetzen.

§. 78.

Gruntowna znajomość etymologii uchronia od skwapliwości tych, którzy schwyciwazy byle podobieństwo iakiego z naszych słów do Łacińskiego, Niemieckiego i t. d., natychmiast chrzczą go Niemieckim, Łacińskim i t. d.; albowiem częstokroć, to lub owo słowo, sięga zapadłyszczego ieszcze źródła, i aż na wschodzie szukać go trzeba. -- Tego rodzaju jest n. p. słowo *sak*, BOH. *sał*, ROSS. *sak*, GERM. *Sack*, GR. *sakkos*, LAT. *saccus*, HUNG. *zsak*, LAPP. *tsakes*, HISP. *sacco*, GALL. *sac*, ITAL. *sacco*, *saccoccia*, SUEC. *saeck*, ANGL. *sack*; idzie przez tyle narodów, aż się opiera o Hebrayskie *sak*. -- Tak i *tarcza*, ROSS. *tarcz*, GERM. *Tartsch*, ITAL. *targa*, LAT. MED. *targia*, ukazuje się u Arabów w słowie *tarka, darka*, CHALD. *teris*. -- *Wino*, LAT. *vinum*, GERM. *Wein*, ANGLOSAX. *vin*, SUEC. *vin*, ANGL. *wine*, BRÉTAG. *guin*, WALLACH. *ginu*, GR. *oinos*, CHALD. *jena*, HEBR. *jajn*. -- Słowo *rzęć, ryż*, patrz wyżej pod głoską r §. 28.

§. 79.

Zagłęśliśmy w języku naszym obcych słów plemię, przeiawszy ich wiele, iuż to w sąsiedzkim obcowaniu, iuż w przypadkowych zdarzeniach, iuż nakoniec z towarami, naukami, zwyczajem. Zkąd się rzeczy brały, stamtąd razem z niemj i imiona tych rzeczy. I tak przyawoiłiśmy *Tureckie*: *kilim, kobierzec, dywan, kaftan, dyma, tutuń, cybuch, lulka, kapciuch, imbryk, filizanka, bazar, targ*; *Tatarskie*: *kołcaan, saydak, taftay, dziryd*; *Węgierskie*: *huzar, doboaz, szereg, orszak, doloman, ciżma, Rzemieślnicze i kunsztowe* słowa przyszły do nas po większj części z *Niemiec*, iako i same rzemiosła i kunszta: *słosarz, słosarstwo, rymarz, garbarz, farbiarz, hebel, warsztat, szrubca, szrubztać, szorc, mayster, cech, kunszt, sztuka, malarz, pendzel, snycerz, rysunek, i t. d.* Kościelne Polskie słowa w obrządku Rzymkim, wyczerpane są z *Łaciny*, iak ołtarz, cmentarz, kielich, msza, ofiara, kancyonal, konfessjonal, ambona; w Greckim zaś obrządku, a też i

§. 78.

Gründliches Studium der Wortforschung bewahrt uns vor der Voreiligkeit, mit der manche, sobald sie nur die geringste Ähnlichkeit eines unserer Wörter mit einem Lateinischen, Deutschen u. s. w. bemerken, es sogleich für ein Wort Lateinischen, Deutschen u. s. w. Ursprungs erklären, obgleich sein Stamm weit älter ist, und sich im Oriente verliert. Diese Bewandniß hat es z. B. mit dem Worte *Sack*, Pol. *sak*, Boh. *sał*, ROSS. *sak*, Gr. *sakkos*, Lat. *saccus*, Hung. *zsak*, Lapp. *tsakes*, HISP. *sacco*, Gall. *sac*, Ital. *sacco*, *saccoccia*, SUEC. *saeck*, ANGL. *sack*; wir finden es bey so vielen Nationen, bis wir zuletzt auf das Hebräische *sak* stoßen. So auch die *Tartsche*, Pol. *tarcza*, ROSS. *tarcz*, Ital. *targa*, Lat. med. *targia*, zuletzt bey den Arabern *tarka, darka*, im Chaldäischen *teris*. Der *Wein* Pol. *wino*, Lat. *vinum*, Anglosax. *vin*, SUEC. *vin*, ANGL. *wine*, BRÉTAGN. *guin*, WALLACH. *ginu*, GR. *oinos*, CHALD. *jena*, HEBR. *jajn*. Von den Wörtern *rzęć* der Roggen, *ryż* der Reis, wurde oben unter dem Buchstaben r §. 28. gehandelt.

§. 79.

In unserer Sprache haben sich viel fremde Wörterstämme ausgebreitet, theils durch Verkehr mit den Nachbarn, theils durch außerordentliche Ereignisse, theils auch mit Handelsartikeln, wissenschaftlichen Kenntnissen, Gebräuchen und Gewohnheiten, die wir vom Auslande erhielten. Mit neuen Sachen nahm man zugleich die neuen Namen dieser Sachen auf. So haben wir von den Türken, *kilim, kobierzec, dywan, kaftan, dyma, tutuń, cybuch, lulka, kapciuch, imbryk, filizanka, bazar, targ*; von den Tataren, *kołcaan, saydak, taftay, dziryd*; von den Ungern, *huzar, doboaz, szereg, orszak, doloman, ciżma*. Handwerks- und Kunstwörter sind zu uns mit den Handwerken und Künsten größtentheils aus Deutschland gekommen, z. B. *słosarz, słosarstwo, rymarz, garbarz, farbiarz, hebel, warsztat, szrubca, szrubztać, szorc, mayster, cech, kunszt, sztuka, malarz, snycerz, rysunek, u. s. w.* Die Kirchenwörter sind bey den Polen von der römischen Kirche aus dem Lateinischen; z. B.

u innych Słowian trzymających się tegoż, wyszły z *Greckiego* języka n. p. monaster, cerkiew, trebnik, i t. d. — Niekiedy atoli przywajazając obce słowa składane, chciano je niejako na swoyjskie przelać, czyli przepolszczyć, przetasowaniem zglosek, jak się pokazuje z słów *incarnatio* wcielenie, *transsubstantiatio* przeistoczenie, *substantia* podłata, podława, *omnipotens* wszechmocny; *propheta* prorok; *Schwöbchnerin*, sześciomiedzialka (później poloźnica).

§. 80.

Nietylko zaś zastępowano wędrownymi słowami brak na rzeczy przybywające rodowitych i Słowiańskich; ale owych wiele i bez potrzeby wcisnęło się, a nieiedno starożytne Słowiańskie z Polszczyzny wyparło, lub w nię przytłumiło; zatem Słowiańskie u Czechów dotąd używane, *skorznie* musiały ustąpić Francuzkim *botom*; *klobuki*, Włoskim *kapelusom*; *swieczniki*, Niemieckim *lichtarzom*. Mielisny niegdys w naszym języku słowo *gędzba*, używane od znakomitych pisarzów, *Leopolity*, *Keia*, *Budnego*, *Mączynskiego*, *Trzecieckiego*, *Kochowskiego*, *Wacława Potockiego*, mianujące *muzykę*, *Boh. hūbba*, stąd, *gędziebny*, *gędziecki*, *gędzowcy*, *Boh. hūdebnny*, muzyczny, n. p. naczynie *gędzie*, instrument muzyczny; stąd też, czasownik, *gędzić*, *gęsił*, *gędzie*, *gędać*, *Boh. hausti*, *hudił*, *hudu*, grać muzykanie, na *gędziebnym* czyli muzycznym naczyniu, u *Windów* *godeti*, grać na skrzypcach; ieszcze stąd *gędziec*, *Boh. hudec*, muzyk, u *Windów* *godez*, skrzypek. U Czechów tedy i *Windów* ieszcze te słowa trwają; u Rosyan zmieniło się tylko *hudit* na *naganę*, „bo znaczy rzępolić. U nas zaś, ieden tylko ślad iego został, przy szczególném nazwisku *gęsił*, *gęsle*, *Boh. haustle*, *Vind. gosle*; z którym porównaj *Ger. Geige*, *Svec. giga*, *Angl. gig*, *Ital. giga*, *Lat. med. giga*; i daley nasze *gęgać*, *gęs*. — Także dawne nasze *pachać* (cf. *pchać*, *popychać*) znajdujące się nawet w Statucie Litewkim, u Rosyan *pachar*, pierzcho przed nieswoyjskim *orać*, *orywać*, *Boh. worati*, *Vind. orati*, *orjem*, *Goth. orian*, *Isl. eria*, *Fries. era*, *Angl. ear*, *Holl. aeren*; *Svec. aeria*, *obsol. Gall. errer*, *Hung. aratni*, *Lat. arare*, *Gr. arein*, *Ger. vulg. ären*. — Ani i to wątpliwie, że aż późno do nas weszło słowo *plug*, *Ross. plug*, *Boh. pluš*, *Svec. plog*, *Angl. plough*, *plow*, *Gr. pflug*, i zbratło się z naszym odwiecznym *socha*.

Gr. arein, *Ger. vulg. ären*. So ist auch nicht zu bezweifeln, daß das Wort *plug*, *Boh. pluš*, *Svec. plog*, *Angl. plough*, *plow*, der *pflug*, spät erst zu uns gekommen ist, und sich unserm alten *socha* beygesetzt hat.

§. 81.

Aleć ciekawy równie i spór łaciny z greccyżną, gdy iey różne wyrazy, które się były dawniey w poczet słów naszych wliczyły, z niego wybiła, kiedy to *atrament* obiał mieysce *inkauptu*, (porównaj *Greckie enkauston*), *widzieć* *Lat. videre*, *źrzec* (z kąd *uźrzec* *Gr. horaan*). — Znowu łacińskie spotkał tenże los od Fracuskich. Co dawniey z łacińskiego *skrypturalik*, to dziś z Francuzkiego *cisoir scyzoryk*; dawniey mówiono *peregrynacya*, dziś *wojaż*.

oltarz, cmentarz, kielich, msza, ofiara, kancyonał, konfesyonał, ambona; bey den Polen von der griechischen Kirche, so wie bey den übrigen Slaven von dieser Kirche, aus dem Griechischen, z. B. monaster, cerkiew, trebnik, u. s. w. Mehrere zusammengesetzte fremde Wörter, hat man auch dadurch zu seinem Eigenthum gemacht, daß man sie Eulbenweise genau in seine Sprache übertrug; so ist aus *incarnatio*, wcielenie, aus *transsubstantiatio*, przeistoczenie, aus *substantia*, podłata, podława, aus *omnipotens*, wszechmocny, aus *propheta*, prorok, aus *Schwöbchnerin*, sześciomiedzialka, (bey den jetzigen Polen poloźnica) entstanden.

§. 80.

Doch man ist nicht dabey stehen geblieben, durch fremde Wörter den Mangel der einheimischen und Slavischen für neue Sachen abzuheffen; man hat auch viele ohne Noth aufgenommen, und ihretwegen manches ächt Slavische verdrängt, wenigstens zurückgesetzt. So mußte das Wort, bey den Böhmen noch gebräuchliche, *skorznie*, dem Französischen *bottes*, weichen, *klobuk* dem Italicnischen *kapelus*; *swiecznik* dem Deutschen *lichtarz*, *Leuchter*. — Die Polen hatten ehemals für *Music* in ihrer Sprache das Wort *gędzba*, dessen sich die angezeigten Schriftsteller, ein *Leopolita*, *Rey*, *Budny*, *Mączynski*, *Wróbel*, *Paprocki*, *Trzeciecki*, *Kochowski*, *Venceslaus Potocki*, bedienen; Böhmisches *hudeba*; davon *gędziebny*, *gędziecki*, *gędzowcy*, Böhmisches *hudebnny* musikalisch, z. B. naczynie *gędziecko* ein musikalisches Instrument; daher das Zeitwort *gędzić*, *gęsił*, *gędzie*, *gędać*, *Boh. hausti*, *hudił*, *hudu*, musizieren, auf einem musikalischen Instrumente spielen; bey den Winden *godeti*, die *Violin* spielen. daher endlich *gędziec*, *Boh. hudec*, der *Violinist*; bey den Winden *godez* der *Violinist*. Bey den Böhmen und Winden nun sind diese Wörter noch im Gebrauche; bey den Russen hat *hudit* eine verächtliche Bedeutung bekommen, und entspricht dem Deutschen *fißeln*. Bey den Polen hat sich nur noch eine Spur von diesem Stamme, in dem Worte *gęsił*, *gęsle*, *Boh. haustle*, *Vind. gosle*, erhalten; womit man das Deutsche *Geige*, das Schwedische *giga*, *Angl. gig*, *Ital. giga*, *Lat. med. giga*, ferner das Polnische *gęgać*, *gęs*, zu vergleichen hat. — Eben so ist auch das alte Polnische *pachać*, *pflügen*, (vergl. *pchać*, *popychać*, *hinjosten*) das noch im Litthauischen Statute vorkommt, *Ross. pachat*, aus der Sprache verschwunden, und dessen Stelle vertritt *orać*, *orywać*, *Boh. worati*, *Vind. orati*, *orjem*, *Goth. orian*, *Isl. eria*, *Fries. era*, *Angl. ear*, *Holl. aeren*, *Svec. aeria*, *obsol. Gall. errer*, *Hung. aratni*, *Lat. arare*,

§. 81.

Merkwürdig ist auch das Gebränge zwischen dem Griechischen und Lateinischen; durch das letztere wurden nämlich viele sonst bey den Polen gebräuchliche ursprünglich griechische Wörter verdrängt; so mußte *inkaupt*, *Gr. enkauston*, dem *atrament*; *widzieć*, *Lat. videre*, nahm die Stelle des *źrzec* (woher *uźrzec*) *Gr. horaan* ein. Dem Lateinischen widerfuhr das nämliche von dem Französischen. Sonst bediente sich der Pole des Lateinischen Wortes *skrypturalik*, jetzt des Französischen *cisoir*, *scyzoryk*; ehemals hieß die Reise *peregrynacya*, jetzt *wojaż*.

R o z d z i a ł X I.

O przybyszowych częściach słów.

§. 82.

Wszystko co dotąd mówiono, pokazywało, iak postępuje etymolog, gdy rozważając istotne części słowa, stosuje je bądź do obcych języków, bądź do brzmienia właściwego; wszakóż przy tém nie puszcza mimo siebie nawet i mniey istotnych i przypadkowych słów cząstek, a dla poznawania doskonalszego pozostałej treści, ma oko i na rozebrane członki, i na sposób, iakim je rozbiarał.

P o d z i a ł I.

O zakończeniach.

§. 83.

Zakończenia, co do swoich odmian deklinacyjnych i koniugacyjnych, należą do grammatyki; lecz i etymolog powinien się niemi zatrudniać, uważając iuż to każdego własność, iuż też, iak są w różnych językach do siebie podobne. Samogłoska *a* w Łacińskim, iak i w naszym, znaczy płeć żeńską; iakoż mała liczba jest słów kończących się na *a*, któreby nie były tego rodzaju. Przymiotniki nasze wszystkie co do jednego nią się przerabiają z męskiego na żeńskie; snadnie się także w czasownikach wciąż przez wszystkie trzy osoby liczby pojedynczey czasu przeszlego, n. p. czytała, czytałaś, czytałam. -- Głoski *-i* i *-e* prawie powszechnie kończą słowa rodzaju żeńskiego; *-e* rzadko kiedy kończy męskie. (cf. LAT. *-ia*) -- Samogłoski *o*, *e*, *ę*, odpowiadające Łacińskiemu *-um*, Greckiemu *-on*, są własną cechą rodzaju męskiego; a w liczbie mnogiej, u nas, równie iak u Greków i Łacinników, przez trzy przypadki, pierwszy, czwarty i piąty, przemieniają się na *a*.

§. 84.

Przy koniugacjach pokazuje się na oko osobliwsze języka naszego do Łacińskiego i Greckiego podobieństwo w zakończeniach osób:

1) GR. *pino*, POL. *pię*; 2) GR. *piejs*, LAT. *bibis*, POL. *piesz*; 3) GR. *piei*, LAT. *bibit*, POL. *pię*. 1) GR. *piomen*, LAT. *bibimus*, POL. *piemy*; 2) GR. *piete*, LAT. *bibitis*, POL. *piecie*; 3) GR. *piusi*, LAT. *bibunt*, POL. *piją*.

§. 85.

W formowaniu zdrobniałych imion, przyśiępiemy do Włoskiego. *Kapelusz*, *tabakiera*; zdrobniałe *kapelusik*, *tabakierka*, *tabakiereczka*; zdrobnione z pożałowaniem *kapelusina*, *tabakierzyna*; biedny kapelusz, biedna tabakiera; zakończone na ohydę *kapelusisko*, *tabakierzysko*. Tak też i u Włochów: *cappelo*, *cappelletto*, *cappelino*, *cappellaccio*, *cappelone*; *scatola*, *scatellina*, *scatolletta*, *scatellone*, *scatellaccio*. -- Szczególniejsze ieszcze jest podobieństwo między naszym i Włoskim drobnieniem przymiotnych imion, n. p. mały, malénki, maluchny, maluski, malutki; ITAL. *piccolo*, *piccolino*, *piccoletto*, *picciolletto*. Śmiejem tu nagać niewłaściwe takim przymiotnikom nazwisko zdrobniałych, dyminutywów; w samey rzeczy one nie zniżają, ani drobniają przymiotu wielkości, iako raczej

K a p i t e ł X I.

Zusällige Worttheile.

§. 82.

Bisher wurde gezeigt, wie der Wortforscher bey Vergleichung der wesentlichen Worttheile mit fremden Sprachen oder mit der Natur, verfährt; doch eben er läßt auch die minder wesentlichen und zufälligen Worttheile nicht unachtsam. Den übrig gebliebenen Stamm genauer kennen zu lernen, untersucht er die davon getrennten Reste, und die Art, wie sie davon getrennt worden.

I. A b t h e i l u n g.

Von den Endigungen.

§. 83.

Die Endigungen gehören, wie fern sie sich decliniren und conjugiren lassen, in die Sprachlehre; doch auch der Wortforscher berücksichtigt sie, und untersucht ihr Verhältniß zur Natur und zu andern Sprachen. Der Selbstlauter *a* ist im Polnischen, wie im Lateinischen, für Feminina charakteristisch; nur wenige Wörter auf *a* giebt es in beyden Sprachen, die nicht weiblich wären. Unsr Eigenschaftswörter hingegen endigen alle ohne Ausnahme das Femininum in *a*; dieser Selbstlauter charakterisirt auch in allen Zeitwörtern die drey Personen der einfachen Zahl in der vergangnen Zeit, z. B. *czytała*, *czytałaś*, *czytałam*. -- Die Endigungen *i* und *e* sind fast immer weiblich; *e* selten männlich (vergl. das Lat. *-ia*). Die Selbstlauter *o*, *e*, *ę* entsprechen dem Lat. *-um* und Griech. *-on*, sie charakterisiren auch bey uns das männliche Geschlecht, und haben auch in der mehrfachen Zahl drey Fallendungen, nämlich, die erste, die vierte und die fünfte auf *a*.

§. 84.

In den Coniugationen erscheint uns eine auffallende Ähnlichkeit unsrer Sprache mit der Lateinischen und Griechischen, in den Personalendungen:

1) GR. *pino*, POL. *pię*; 2) GR. *piejs*, LAT. *bibis*, POL. *piesz*; 3) GR. *piei*, LAT. *bibit*, POL. *pię*. 1) GR. *piomen*, LAT. *bibimus*, POL. *piemy*; 2) GR. *piete*, LAT. *bibitis*, POL. *piecie*; 3) GR. *piusi*, LAT. *bibunt*, POL. *piją*.

§. 85.

In der Bildung der Verkleinerungswörter nähern wir uns dem Italienischen. *Kapelusz*, *tabakiera*, verkleinert, *kapelusik*, *tabakierka*, *tabakiereczka*; mit der Klageendung *kapelusina*, *tabakierzyna*, ein elender Hut, eine elende Tabakiere, mit der Abscheuendung *kapelusisko*, *tabakierzysko*. So das Italienische *cappelo*, *cappelletto*, *cappelino*, *cappellaccio*, *cappelone*; *scatola*, *scatellina*, *scatolletta*, *scatellone*, *scatellaccio*. -- Besonders auffallend ist die Ähnlichkeit mit dem Italienischen in unsern verkleinernden Eigenschaftswörtern, z. B. *mały* klein, *malenki* klein winzig, *maluchny*, *maluski*, *malusienki* ganz klein winzig; Italienisch *piccolo*, *piccolino*, *piccoletto*, *picciolletto*. Diese Endigungen sollten wohl nicht deminutiv heißen; denn sie haben nicht eigentlich auf die Größe Bezug, sondern halten sich vielmehr

biorą się do przymiotu małości, który zwiększają, rozszerzają, dopełniają. *Małe* w *malutkiem* pokazuje się większym małym, w *maluchnem* większym malutkiem, czyli wcale małym. Tedy nie są dyminutywa, ale intensiva, a to tu *parvitaris* maleństwa. Oczywiście *to in non negatione*; czerwony, czerwoniuteński, czerwoniutenczki; blizki, blizuchny, blizuteński, blizintenczki; ubogi, ubożuchny. cf. *Cnap. thes. p. 1019.*

§. 86.

Etymolog tedy powinien sobie sporządzić dokładny spis zakończeń, z wyszczególnieniem tych znaczeń, iakich przez te zakończenia nabierają słowa. Na przykład zakończenie *-sto*, *-szcze*, wyraża 1) miejsca, siedlisko, stanowisko czego, tak: pogorzeliśko, miejsce gdzie gorzało; boiowisko, boiśko, obozowisko, bagnisko, bagniszczce; uroczyśko, uroczy-szczce. 2) *-sto*, z dzierżak, trzonek iakiego narzędzia n. p. biczyśko, toporzyśko, siekierzyśko, wędziśko. 3) *-sto* wyraża ohydę, pogardę; zamczyśko, sukniśko, wilczyśko.

Podział II.

0 przyimkach czyli prepozycjach przydatkowych.

§. 87.

Nakoniec etymolog odciawszy w słowach składanych przybyszowe początki, nad niemi się także z osobna zaistnawia. Zowiemy *praepositiones inseparabiles*, przyimki nieodjętne, przydatkowe, owe drobne cząstki, które przy słowach albo kierunek rzeczy wskazują, albo też tylko uzupełnienie czynu wyrażają. One po większej części także i oddzielnie, iako *praepositiones separabiles* używane bywają, z przyswoitym sobie przypadkiem imion, oprócz: *wy-*, *roz-*, *wz-*, *ws-*. Przejrzemy je poiedynczo, ile że ich nie wielka liczba.

§. 88.

Do-, w Niższ. Sax. *to*, Niższ. Niemcz. *tu*, w Wyższ. Niemcz. *zu*, (*opposit. od-*) wyraża: a) kierunek czynności słowem wyrażonej ku iedy celowi n. p. dochodzić czego, dobadywać; b) w czasie niedokonanym, domierzanie, zbliżanie się ku skutkowi n. p. doieżdżał, dobywał; w czasie dokonanym wyraża uiszczenie skutku n. p. dojechał, doprowadził, dościł, dotłukł, dobił, dobył. — Z zaimkowemi słowami wyraża, w czasie niedokonanym, staranie się o nabywanie czego, czynnością przez słowo wyrażoną n. p. dorabiać się, dobadywać się, dosługiwać się; w czasie zaś dokonanym, nabywanie czego n. p. dorobił się, dobadal się, dosłużył się. — c) Nakoniec wyraża też przyczynianie, przybywanie, przyrost n. p. dogotuy do tego, coś już nagotował; doday do tego coś dał, bo nie desyć.

dorobił się tego, er hat sich das erarbeitet. — c) endlich bezeichnet es auch noch eine fernere Vermehrung, ein mehreres hinzuthun: dogotuy u. s. w. doday u. s. w. noch noch mehr hinzu; gib noch mehr dazu.

§. 89.

Na-, wyraża: 1) kierunek do pewnego miejsca, n. p. nakładać na wóz, namalować na płótnie. 2) przygroma-

an den Begriff der Kleinheit; dieser wird durch sie erweitert, vergrößert, ausgefüllt. Das *małe* erscheint in dem *malutkie* als ein größeres Kleines, und noch winziger in dem *maluchne*, folglich nicht deminutiv sind sie zu betrachten, sondern intensiv, und zwar hier in Bezug auf Kleinheit. Augenscheinlich wird dies in positiven Eigenschaftswörtern, z. B. *czerwony roth*, *czerwoniuteński*, *recht roth*, *czerwoniutenczki* durchaus roth u. s. w.

§. 86.

Der Wortforscher muß sich also ein vollständiges Verzeichniß der Wortendigungen mit genauer Bestimmung der Bedeutungen, die sie den Wörtern zutheilen, verfertigen. Die Endigung *-sto* z. B. drückt aus: 1) den Ort einer Sache, Handlung, Begebenheit, pogorzeliśko Brandstelle, boiowisko Schlachtfeld, boiśko Dreschtrinne, obozowisko Lagerstätte, bagnisko Sumpfboden, uroczyśko Mahlhäusen, Gränzstätte. 2) den Stiel, biczyśko Weitschenstiel, toporzyśko, siekierzyśko, Stiel eines Beils, einer Art, wędziśko, Angelruthe. 3) Häßlichkeit: zamczyśko ein häßliches Schloß, sukniśko häßliches Tuch, wilczyśko ein häßlicher Wolf.

II. Abtheilung.

Von den Zusatzwörtern.

§. 87.

Endlich betrachtet auch noch der Wortforscher die Zusatzwörter, die er von den zusammengesetzten Zeitwörtern abnimmt. Unter diesen Wortwörtern verstehen wir jene Worttheilchen, die bey den mit ihnen zusammengesetzten Wörtern der Bedeutung eine bestimmte Richtung geben; bisweilen aber auch bloß die Vollendung der Handlung anzeigen. Größtentheils werden sie auch abgefordert, als Wortwörter mit der ihnen zuständigen Fallendung der Neuanwörter gebraucht; ausgenommen sind nur *wy-*, *roz-*, *wz-*, *ws-*. Da ihre Zahl nicht groß ist, so können wir sie noch einzeln durchgehen.

§. 88.

Do-, Niedersächf. *to*, Niederd. *tu*, Hochd. *zu* (entgegengesetzt ist ihm *od-*, bezeichnet: a) die Richtung der im Zeitworte ausgedrückten Handlung nach ihrem Ziele hin, z. B. dochodzić czego, (von chodząc gehen) etwas zu ergehen, d. h. zu erreichen, zu erforschen suchen; so auch *dobadywać*. b) in der unvollendeten Zeitform, die Annäherung der Handlung zu ihrem Erfolge, z. B. *doieżdżał*, er endigte bereits die Reise, die Fahrt oder den Ritt; in der vollendeten Zeitform, den wirklichen Erfolg, z. B. *dojechał*, er kam wirklich bis hin auf der Reise, zu Wagen, zu Pferde. — Bey den Reciprocis drückt es in der vollendeten Zeitform das Bemühen aus, etwas durch die im Zeitworte bestimmte Handlung zu erlangen, z. B. *dorabiać się czego*, sich etwas zu erarbeiten suchen, *dosługiwać się*, sich etwas zu verdienen suchen; in der vollendeten Zeitform das wirkliche Erlangen,

ein mehreres hinzuthun: dogotuy u. s. w. doday u. s. w. noch noch mehr hinzu; gib noch mehr dazu.

§. 89.

Na-, bezeichnet: 1) die Ortstrichtung der Handlung; *Nakładać na wóz*, auf den Wagen hinauf legen, auf die

żenie; przysporzenie: naładował, naborgował, nakupował, nalapał, to jest, wiele. 5) z zaimkowemi: aytość i aż do zbytku: niaidi się, nacalował się (cf. nie mógł się odjeść, od łować, pod od-). 4) dokonanie czynności: napisałem list. 5) na-, z nad-, co obaca.

Leinwand aufmalen. 2) eine Anhäufung durch die Sammlung: naładował u. s. w. er hat tüchtig aufgeladen, zusammengekauft, zusammen gefangen. 3) bey den Reciprociis Erstättigung: niaidi się, nacalował się, er hat sich satt gegessen, satt geküßt (cf. nie mógł się odieść, odcalować unter dem Vorsatzworte od-). 3) die Vollendung der Handlung: napisałem list, ich habe den Brief (fertig) geschrieben. 5) so viel als das folgende nad-

§. 90.

Nad-, (orosz. pod.) 1) przesadę *excessum*, nadmierzyć, naddawać, nadmiar, naddatek. 2) silybanie *inter-ventum*, nadiechał, nadszedł, nadchodzi. 3) dalsze przy czynienie: nadbudował, nadmurował. 4) początek daleki i osaczę od zupełności: nadchudły, nadgnily, nadpsuty. -- NB. przed spółgłoskami zamiast *nad-*, często piszą *na-*: nachudł, nawątlony: nadchudł, nadwątlony.

§. 90.

Nad-, (entgeg. dem *pod* --.): 1) zu viel, noch darüber, über das Maas, z. B. nadmierzyć zu viel messen, übermessen, naddawać noch mehr dazu geben, eine Zugabe geben. 2) Dazwischenkunft, nadszedł er kam grade dazu. 3) noch über etwas hin: nadbudował er hat noch darüber fort gebaut. 4) etwas, ein wenig, an: nadchudły etwas mager geworden, nadgnily angefault, nadpsuty etwas angekommen. NB. Vor den Selbstlautern schreibt man statt *nad-* oft *na-*.

§. 91.

O-, **Ob-**; 1) kierunek krążenia: obieć, otrzeć, obiechać, obławić, obwiązać, (skąd obowiązać), okręcić. 2) przed przymiotnikami *ob-*: przy-: owaty, trochę, nieco, cokolwiek: obgrubszy, obrzedni, obłtary, obwyż, obszerny, obdał, opodał.

§. 91.

O-, **Ob-**, 1) Umkreisung, um-, herum-, obieć um etwas herum laufen, okręcić, umwinden. 2) vor den Eigenschaftswörtern, etwas, = lich, obgrubszy, etwas grob, dick, grüßlich, dicklich, obłtary etwas alt, diltlich.

§. 92.

Od-, (orosz. do-) 1) kierunek przeciwny zbliżaniu, *remouendi*: odjąć, odjechać, oddalić, oderznąć. -- Podobnie z zaimkowemi: odzognać się, odjąć się, odstrzelać się, odstraszyć się, odgryźć się, odgrozić się: uwolnić się od czego, od napaści, od strzelania. 2) zakończenie i odbycie czego: odpokutował, odboleł, odchorował, odpłakał, odśpiewał, odmówił. 3) z zaimk: odcalować się, odchwalić się, odjeść się, = dosyć nacalowawszy się, nachwaliwszy, niaidłszy się prześtać. (cf. *Na-*) 4) powrócenie nazad, na odwrot, wzajemność, *restitutionem*, *vicissitudinem*: oddawać, odczęstować. 5) ponowienie, *iterationem*, *restaurationsem*: odbudować stare zamczyka, odnowić.

§. 92.

Od-, (entgeg. *Do-*) 1) Entfernung, = weg-, ab-, odjechać wegfahren, abfahren, abreisen. So auch bey den Reciprociis: odzognać się, sich durch Kreuzemachen befreien, sich loskrenzen z. B. von einer Beherung. 2) Vollbringung: abgelisten. 3) mit den *Reciprociis* odcalować się, odchw. i t. d. nachdem man sich recht satt geküßt, gelobt, gegessen hat, aufhören. (cf. *Na-*) 4) Erstattung, Erwidierung; oddawać wiedergeben, abgeben, odczęstować wieder tractiren, das Tractament erwidern. 5) Wiederherstellung, Erneuerung: odbud. R. z. wieder aufbauen.

§. 93.

Po-, (cf. *Gza. be-*) 1) ciąg czynności: pobiełać, pomalować, pobijać dach gontami. 2) ciąg drobny czasowy: poczekay, posłoy, potrzymay: trochę, chwilkę. 3) w konjugacyi dokonany, czynność powtarzana aż do spełnienia skutku: pobil kury, cielęta, więźniów-, zabił wszystkich, posabił; popalił statki, popustoszył wsie. Tu *po-* często miewa po sobie innszą i jeszcze prepozycją: ponaprawiał, porozdawał, porozprzedawał, porozjeżdżali się. 4) z zaimk: wzajemność, odwrotność czynu: posiekli się, pobratali się. 5) uspełnienie czynu i czasu dokonanie n. p. dziękował, podziękował; szedł, poszedł; idź, poydź; błędził, pobłądził. 6) *po-*, przemienione w *pa-*, w następujących: pagórek, padół, parów, paczeń, paklepie, patyk, parobek; a tu zdaje się wyrażać niższy stopień rzeczy, wielkości, wartości.

§. 93.

Po-, (vergl. das Deut. *be-*) 1) nacheinander fortgesetzte Handlung: pobijać b. schlagen, z. B. mit einer Schindel nach der andern. 2) eine geringe Zeitdauer: poczekay warte ein wenig. 3) in der vollendeten Zeitform, Wiederholung der Handlung bis zur völligen Abschlopfung: pobil kury, er hat die Hühner nach einander sämtlich abgeschlachtet; popustoszył wsie, er hat die Dörfer nach einander sämtlich verwüstet. In dieser Bedeutung wird *po-*, selbst andern Präpositionen bey dem Zeitworte noch vorgesetzt: ponaprawiał er hat nach einander alles ausgebessert. 4) bey den Reciprociis wechselseitige Gegenhandlung; posiekli się, sie haben sich einander wund gehauen; pobratali się, sie haben sich mit einander verbrüderet. 5) Vollendung der Handlung und des Zeitverlaufs: dziękował er danfte, podziękował er hat sich bedankt. 6) *po-*, wird in folgenden Wörtern in *pa-* verwandelt: pagórek, padół, parów, paczeń, paklepie, patyk, parobek, und scheint hier eine Verflügerung anzuzeigen.

§. 94.

Pod-, (orosz. *nad-*) 1) kierunek na dół: podmuro-

§. 94.

Pod-, (entg. *nod-*): 1) hinab, nach unten; unter-,

wać, podpisać. 2) czynienie ukradkiem, milczkiem, po cichu; podejść, podstęp, podstępny, podkraść, podglądać, podstrzegać, podsłuchać, podstracić, podsunać. 3) poślepek jakiś nieznaczący: podrosnąć, podpic sobie, podratować, podpomódz, podkarmić. (cf. *nad-* n. p. nadwładzić); a tu *pod-* nie do-, nie wy-, n. p. podrostek: nie dorosły, nie wyrostek; podkrzewina, coś średniego między krawinią, a sielem.

ganż Ausgewachsener; podkrzewina (Unterstrauch) hält zwischen Strauch und Kraut die Mitte.

§. 95.

Prze-, (cf. *praepos. separab. przez*) zastępuje u nas dwie prepozycje Słowian, Greków, Łacinników, Niemców, od siebie wcale różne, t. i. 1) *Boh. pre-*, *Ross. pere-*, *Eccl. pre-*, *Lat. prae-*, *praeter-*, *Gr. peri*, *Ger. vorbei*, *vorüber*; n. p. przeleciały ptaki po nad dom, *Boh. preleteti*, *Ross. pereletiet*, *vorberfliegen*; *vorüberfliegen*, *drüber weg*. 2) *Boh. pro-*, *Ross. pro-*, *Lat. per-*, *Gr. pros*, *Ger. durch*, n. p. przeleciały ptaki przez dom, *Boh. proleteti*, *Ross. proletiet* *durchfliegen*. Nasze tedy Polskie *prze-*, wyraża: 1) czyn przez miejsce lub czas przebyty: przeczytał książkę, przeczytał całą godzinę. 2) zupełne czegoś na jakiś cel wyłożenie: przebudował majątek, przemarnował go, przepił, przehulał, przelotował. 3) użycie czego w pomiernej ilości: przeieść co, przegryźć, przekąsić. 4) nagie przerywanie obecnego stanu: przemówił, przebąknął. 5) odmianę położenia albo odmianę miysca czynu: przenieść gdzie indziej, przepisać z czego, przedrukować, przekształcić, przeobrazić. 6) miianie, omiianie: *Lat. trans-*: przeszedł koło ogrodu, przepłynął, przejechał, przemycił. 7) większość iednej rzeczy nad drugą, co do miary, wagi, stopnia i t. d., przewyższać, przechodzić kogo w czym, przeważać. 7 b) niezmierność lub przesadę jaką, zbytek: przepelnić, przekarmić, przelać. 8) *prze*; *przed-*: przekładać komu co: przedkładać, przewidywać; przewidzieć. -- Przy imionach nie używa się do skrócenie *prze-*, n. p. przedmieście, przedpokój, przedwieczny. 9) Z przymiotnikami *prze*: bardzo, mocno, wielce, arcy-, n. p. przebogaty, przewielebny; *cum superlat. hyperpolice* przena-, przonay-, przonaywielebniejszy, przonayświętszy.

perböllisch, przonaywielebniejszy, höchstallerherrwürdigst, przonayświętszy höchstallerheiligst.

§. 95.

Przy-, 1) zbliżanie: przybiedz, przyplynać, przypuścić, przysądzić. 2) towarzyszenie: przyspiewywać, przygrywać, 3) mierność stopnia: przygasić, przydusić, przytlumić, przypalić. -- Podobnież z przymiotnikami, *in comparativo*, wyraża Łacinińskie *sub-*, n. p. przyciemniejszy *subobscurus*, przyczerniejszy i t. d. -- Także *in positivo* przyczarny, przyciemny. -- Również z niektórymi rzeczownikami *cum substantivis*, przykwasek, przysmrodek, przymrozek.

§. 97.

Roz-, (*Boh. roz-*, *Ross. raz-*, *Сар. res-*, cf. *Ger. zer-*) wyraża Łacinińskie *dis-*, n. p. rozproszyć. - Z zaim-

podmrować, *untermanern*. 2) *heimlich*, *verstoßen*, *podejść* *beschleichen*, *überlisten*, *podglądać* *unbemerkt beobachten*, *podsluchać* *heimlich behorchen*, *belauschen*; *podsunać* *so wie im Deutschen unterschieben*, *heimlich anstatt etwas andern hinschieben*. 3) *einen geringen Grad des Fortschreitens*; *podrosnąć* *etwas heranwachsen*, *podpic* *sobie* *ein Käufchen trinken*, *podpomódz* *ein wenig aufhelfen*, *vergl. nad-*) Hier entspricht das *pod-*, dem nie do-, und nie wy-; *podrostek* ein Aufschößling, ein nicht völlig Erwachsener, nicht ganz Ausgewachsener; *podkrzewina* (Unterstrauch) hält zwischen Strauch und Kraut die Mitte.

§. 95.

Prze-, (vergl. die *praepos. separab. przez*) vertritt bey uns zwey, bey Slawen, Griechen, Lateinern und Deutschen, ganz verschiedene Vorwörter, nämlich: 1) *Boh. pre-*, *Ross. pere-*, *Eccl. pre*, *Lat. prae-*, *praeter-*, *Gr. peri*, *Ger. vorbei*, *vorüber*, z. B. *przelecieć*, *Boh. preleteti*, *Ross. pereletiet*, *vorberfliegen*, *vorüberfliegen*, *drüber weg*. 2) *Boh. pro*, *Ross. pro-*, *Lat. per-*, *Gr. pros*, *Ger. durch*, *przelecieć*, *Boh. proleteti*, *Ross. proletiet* *durchfliegen*. -- Bey den Polen bezeichnet nun also das *prze-*, 1) Durchführung der Handlung durch Raum oder Zeit: *prze-czytał*, er hat das Buch durchgelesen, eine ganze Stunde durch gelesen. 2) gängliche Verwendung worauf, = *ver-*, *przebudować* verbanen, *verthun*, *vergeuden*, *verschwenden* sein ganzes Vermögen. 3) unbedeutendes Kosten: *przeieść* *co*, ein wenig essen, *Obrd. anbeissen*. 4) Plößlichen Durchbruch der Handlung: *przebudzić*; aus dem Schlafe erwecken, *przemówić* das Schweigen brechen. 5) Veränderung der Lage oder des Orts der Handlung: *przenieść* übertragen, *przepisać* umschreiben, *abshreiben*, *przedrukować* umdrucken, *przeobrazić* umgestalten. 6) *vorbey*, *przeysć* *vorbeygehen*, *przepłynąć* *vorberfliegen*, *przejechać* *vorbeyfahren*, *przemycić* *den Zoll verschmuggeln*. 7) *Uebertreffen an Maas, Gewicht, Grade*, *przewyższać* *überwiegen*, *przechodzić* *über einen hervortragen*. 7 b) *zuviel*, *über*, *Uebermaas*: *przepelnić* *überfüllen*, *przekarmić* *überfüttern*, *przelać*, *übergießen*. 8) *prze-*, *statt* *przed-*, *vor*, *vorher*, *przekładać* *vorlegen*, *vorstellen*, *przewidzieć* *vorhersehen*. -- Bey den Nominibus bleibt das *przed-*, z. B. *przedmieście* *Vorstadt*, *przedpokój*, *Vorzimmer*. 9) Bey den Eigenschaftswörtern *bedeutet* *prze-*, *sehr*, *über*, z. B. *przebogaty* *überreich*, *przewielebny* *sehr ehrwürdig*; *beym Superlativ* ist *przena-*, *hyperböllisch*, *przonaywielebniejszy*, *höchstallerherrwürdigst*, *przonayświętszy* *höchstallerheiligst*.

§. 96.

Przy-, 1) *herbey*, *herzu*: *przybiedz*, *herbeylaufen*, *przypuścić* *zulassen*, *przysądzić* *als Richter zusprechen*. 2) *Begleitung*, *Accompagnement*, *im Gefange* *przyspiewywanie*, *im Spiele* *przygrywanie*. 3) *etwas*, *ein wenig*, z. B. *przygasić* *löschen*, *dämpfen* u. s. w. -- So auch mit den Eigenschaftswörtern *in Comparativo*, wie das *Lat. sub-*, *przyciemniejszy*, *etwas dunkel*, auch *in positivo* *przyczarny*, *przyciemny*. -- Ingleichen mit einigen Hauptwörtern, *przykwasek* *eine gelinde Säure*, *przysmrodek*, *ein kleiner Gestank*; *przymrozek* *ein kleiner Frost*.

§. 97.

Roz-, *Böh. roz*, *Russ. raz*, *roz*, *Ratn. res-*, entspricht dem Deutschen *zer*, und dem *Lat. dis-*, z. B.

kowemi, n. p. rozbiegać się, rozigrać się, rozbiąć się: tak się puścić na bieganie, igranie, pisaństwo, że temu ani miary, ani hamulca nie ma.

§. 98.

O różnicy, któraby powinna być zachowaną między s a głoską z, patrz wyżej pod s.

§. 99.

U-, 1) oddalenie się względem miejsca lub czasu: uycić, nchodzić, ulecieć, ulatać. 2) mniejszenie, i mniejszenie się częściowe: ułamać, ukąsić, ubrać, ubliżyć, ubydz, ubywać. 3) wydolywanie skutkowi, sprośkanie czemu: uciągnie jeden kosi; uniesie ieden; uwiezie furman; nie uprosisz go. 4) uzupełnienie czynności i czasu iedy: czynił, uczynił, tonął, utonął, rodził się, urodził się. Podług tego przypada na Greckie augmentum e, n. p. typto, in imperf. eptyton, i na Niemieckie ge- §. C. machen, gemacht.

§. 100.

W-, (oppos., wy-, cf. z cum Genit.) kierunek wewnątrz czego: wchodzić, wniesić, włożyć, wkładać.

§. 101.

Wy-, (oppos. w-) 1) kierunek zewnątrz, na dwór, odpowiada Łacińskiemu ex, e, a naszym prepozycyji z z drugim przypadkiem. Raguzanie, Bośnięczyki i częstokroć Rosyianie zamiast wy-, używają iz-, n. p. Ross. iz domu izszol: z domu wyszedł; w czym też prepozycyją iz raz osobno, drugi raz ze słowem kładąc, powtarzając; tak i my też połączymy z innymi prepozycyjami n. p. do domu doszedł, na dom naszedł, o zabójstwo oskarżony, po pana poszedł, przy nim przysiadł, z drabiny zleciał. U Kraińczyków i Windów is-, i von-, za jedno chodzą, n. p. ishoditi, vonhoditi = wychodzić. -- Wreszcie wy- porównaj z Polkim wan, won, z Niem. von, w Niższ. Sax. van, cf. Niem. davon. -- Dalej wy- wyraża 2) skutek otrzymany: wyprosić, wymodlić, wymódz, wymusić, wygrać. 3) ostateczne dokonanie: wygubić, wygasić, wygładzić, wytracić. 4) z zaimkowemi: dogodzenie sobie całkiem: wyspał się, wytłućował się, wybiegał się (cf. nabiegał się, pod Na-).

§. 102.

Wz-, Ws-, kierunek w górę:

Wznosić, wznieść, in die Höhe heben, wzrosnąć, wzrastać in die Höhe wachsen, aufwachsen, wzroßt das Aufwachsen, der Aufwuchs, der Wuchs, wzruszyć aufrühren; wzrzucić; wzwód; wzyz, wzniyszdz, wachodzić, wschód; wspanchnąć, *wzstawać, z wstawać.

W Windyjskim dyalekcie Polskiemu wz-, odpowiada gor-, gors-, n. p. Wind. gorsrusziti z wzruszyć, Wind. gorskopati z wkopać.

§. 103.

Z-, zS-, patrz wyżej pod głoską S. §. 29.

§. 104.

Za-: 1) wstrzymywanie przez przeciwny kierunek kierunkowi: zabiegać, zamurować, zatkać, sawrzcć, zam-

rozproszyc zerstreuen. Mit den Reciprociis §. B. rozbiegać się u. f. w. so ins Laufen (Spielen, Sausen) hinein gerathen, daß kein Aufhalten mehr Statt hat.

§. 98.

Ueber den Unterschied zwischen s und z, S. oben unter dem Buchstaben s.

§. 99.

U-, 1) Entfernung in Ansehung des Orts oder der Zeit, ent-, §. B. entgehen, entfliehen. 2) Trennung, Verringerung, Abnahme, ab-, §. B. abbrechen, abbeißen, abnehmen, entziehen. 3) Hinlängliche Kraft, Ausstreichen, er-, §. B. ein Pferd erzieht es, uciagnie, einer trägt es weg, erträgt es uniesie. 4) Vollendung der Handlung und der Zeit, wie das Griechische Augment e, das Deutsche ge-, §. B. that, gethan, czynił, uczynił, machte, gemacht, robil urobil.

§. 100.

W-, (entgegengesetzt dem wy-, vergl. z cum Genit.) die Richtung nach dem Innern des Objects, = hinein-, §. B. wchodziec hineingehen, wlozyc hinein legen, einlegen.

§. 101.

Wy-, (entgegengesetzt dem w-) 1) die Richtung nach außen, = aus-, = heraus-, Lat. ex, e, man vergl. die Poln. Präp. z mit dem Genit. Die Ragusaner, Bosnier, häufig auch die Russen, brauchen statt wy-, iz-, §. B. Russisch iz domu izszol, Poln. z domu wyszedł; im Russischen kommt hier iz einmal besonders, das andermal beyru Zeitworte vor, so wie das im Polnischen bey andern Präpositionen der Fall ist, §. B. do domu doszedł, na dom naszedł u. f. w. Bey den Krainern und Winden wird sowohl is als von in dieser Bedeutung gebraucht, ishoditi, und vonhoditi ist das Polnische wychodzić. Uebrigens vergleiche man das Polnische wy- mit wan, won, und dem Deutschen von, (Niederächs. van) davon. -- Ferner wird durch das wy-, der Erfolg ausgedrückt: wyprosić erbiten, wymodlić erbeten, wymódz erzwingen. 3) endliche Vollbringung wytracić ganz und gar vertilgen, radicaliter. 4) mit den Reciprociis völlige Gnüge: wyspał się, u. f. w. er hat sich ausgeschlafen, ausgetanzt, ausgelauften, recht müde gelaufen (vergl. nabiegał się unter Na-).

§. 102.

Wz-, Ws-, die Richtung aufwärts:

Im Windischen entspricht dem Polnischen wz gor-, gors-, Windisch gorsrusziti, Poln. wzruszyć aufrühren, Windisch gorskopati, Polnisch wkopać aufgraben, auflockern.

§. 103.

Ueber z-, und s-, S. oben §. 29. den Buchst. S.

§. 104.

Za-, 1) Aufenthalt durch entgegengesetzte Richtung, §. B. zabiegać vorbeugen, zamurować u. f. w. vermauern, verbauen,

knąc. 2) rozpoczynanie: zaśpieway, zadzwoni, zaczerwienił się. 3) znaczący zapęd czynności: zabrnął, zablądził, zabląkał się, zadłużył się, zaczytał się, zapisał się; 4) skutek z wykonania czynności: zarobić, zarobek; 5) działanie na innego: zamawiać, zaklinać, zapisywać skąd. 6) nakoniec spotkanie czegoś: zapisał lub zabazgrał tyle papieru; zajeżdżił konie.

sywać woher verschreiben. 6) Aufbrauchen, verbrauchen: zapisał, zabazgrał er hat so viel Papier verschrieben, verschmiert; zajeżdżił konie er hat die Pferde zu Schanden gefahren.

Z a m k n i e n i e.

Te to są prawidła, które mię w badaniach etymologicznych prowadziły. Odniosę trudu mego pochlebnią korzyść, jeśli ci, którzy dotąd etymologią za czczą marę i iakąs plonną dowcipu igraszkę poczytywali, uznają teraz, że to iest nauka i wsparta na pewnych zasadach, i potrzebna do odkrycia prawdziwego znaczenia słów, do okazania stosunku ich do rzeczy, do ustanowienia porządnę pisowni; nauka, którą z innemi w iedno towarzystwo kojarzy ów węzeł, łączący podług Cyncerona wszystkie nauki; która nakoniec zbratana z nimi, i sama się ich pomocą, i one wzajemną zasila. Albowiem, iż tylko dzieciopistwo na uwagę wezmę, to saiste początek narodu iakiego wywodząc, i podpiera etymologiczne wnioski, i równie z nihi ma podporę.

verstopfen, verschließen. 2) Beginnen, z. B. zaśpieway u. f. w. fang an zu singen, singe los, läute los, zaczerwienił się er fieng an zu erröthen. 3) Bedeutendes Vorbringen der Handlung; zabrnął er watete hinein, zablądził er gerieth in Irthum, zaczytał się er vertiefte sich ins Lesen. 4) den Erfolg der vollbrachten Handlung: zarobić verdienen, erwerben, zarobek Verdienst, Erwerb. 5) Uebergang der Wirkung auf das Object: zamawiać bestellen, zaklinać beschwören, zapis-

B e s c h l u ß.

Diese Grundsätze sind es, die mir bey der Wortforschung zum Führer dienten. Es würde für mich der angenehmste Lohn meiner Arbeit seyn, wenn von denen, die bisher die Wortforschung für ein Hirngespinnst, für ein Spielwerk des Wißes hielten, dieser und jener überzeugt werden möchte, auch sie sey eine Wissenschaft, auch sie habe ihre Principien, auch sie sey nicht ohne Nutzen, bey Entdeckung der wahren Bedeutung der Wörter, bey Darstellung ihres Verhältnisses zu den benannten Gegenständen, bey Begründung einer wohlgeordneten Rechtschreibung; auch sie werde mit andern Wissenschaften, nach Ciceros Ausdrucke, durch jenes Band verknüpft, wodurch sie von einander halb Hülfe erhalten, bald einander wieder Hülfe ertheilen. So kann z. B. der Geschichtschreiber den Ursprung einer Nation nicht erforschen, ohne die Resultate der Wortforschung theils zu bestätigen, theils zu benutzen.

R O Z K Ł A D.

Rozdział I.

Wstęp ogólny.

Etymologii przedmiot: rozwega stosunku istotnych słowa głosek do znaczenia; zaczem od postrzeżeń zaczyna, do wniosków prowadzi §. 1-4.

Rozdział II.

O gloskach etymologicznie istotnych.

Tylko pewne głoski w każdym słowie etymologicznie istotne. Jak te rozeznawać? §. 5-13.

Rozdział III.

O przemianach spółgłosek istotnych.

Przyczyna tych przemian §. 13-14. Zkąd prawidła ich poznawać? §. 15.

Podział I.

Które spółgłoski w które się przemieniają, (affirmative).

b §. 16.; c §. 17.; d §. 18.; f §. 19.; g §. 20.; h. §. 21.; j §. 22.; k §. 23.; l §. 24.; m §. 25.; n §. 26.; p §. 27.; r §. 28.; s §. 29.; t §. 30.; w §. 31.; z §. 32.

I n h a l t s - A n z e i g e.

Kapitel I.

Allgemeine Einleitung.

Gegenstand der Wortforschung: Untersuchung des Verhältnisses der wesentlichen Buchstaben des Wortes zu dessen Bedeutung. Sie fängt von Wahrnehmungen an, und führt zu Schlüssen §. 1-4.

Kapitel II.

Von den etymologisch wesentlichen Buchstaben.

Nur gewisse Buchstaben sind in jedem Worte etymologisch wesentlich. Wie erkennt man die? §. 5-13.

Kapitel III.

Von den Verwandlungen der wesentlichen Buchstaben.

Ursache dieser Verwandlungen §. 13-14. woher erkennt man die Gesetze derselben?

I. A b t h e i l u n g.

Welche Mitlauter in einander übergehen. (affirmative).

Potrzeba wiedzenia, które się w które nie przemieniają §. 33-34.

Notwendigkeit zu wissen, welche nicht in einander übergehen §. 33-34.

Podział II.

Które spółgłoski w które nie przemieniają się, (negative).

II. Abtheilung.

Welche in einander nicht übergehen, (negative).

Rodział III.

Jak do narzędzi mowy stosuje się zamiennosc spółgłosek. §. 36-37.

III. Abtheilung.

Verhältniß der Verwandelbarkeit der Mitlauter zu den Sprachwerkzeugen. §. 36-37.

Rozdział IV.

O samogłoskach.

O ich zamiennosci §. 38. O Polskim q, ę, §. 39-40. O zamienianiu się spółgłosek w samogłoski i nawzajem §. 41.

Kapitel IV.

Von den Selbstlautern.

Ihre Verwandelbarkeit §. 38. Das Polnische q, ę, §. 39-40. Uebergang der Mitlauter in Selbstlauter, und umgekehrt §. 41.

Rozdział V.

Które głoski różnią Polaków od innych Słowian §. 42.

Kapitel V.

Welche Buchstaben unterscheiden den Polen von den übrigen Slaven? §. 42.

Rozdział VI.

Rozmaite okoliczności, zatrudniające etymologiczne dochodzenie.

Przekład szyku głosek §. 43. Przekształcenie całych zgłosek §. 44. Odmiana w przeciwieciu słów-obyich, ich znaczeń §. 45. Wielorakość arzędół różnych części tegoż słowa §. 46. Opuszczanie głosek prawdziwie istotnych §. 47-48. Przydatek głosek pozornie istotnych §. 49. Opuszczanie, przydatek, przekształcenie razem w témże samém słowie §. 50.

Kapitel VI.

Mancherley Schwierigkeiten, mit denen der Wortforscher zu kämpfen hat.

Versezte Ordnung der Buchstaben §. 43. Umformung ganzer Sylben §. 44. Veränderte Bedeutung aufgenommener fremder Wörter §. 45. Mehrere Quellen der verschiedenen Theile ein und eben desselben Wortes §. 46. Auslassung wirklich wesentlicher Buchstaben §. 47-48. Zusatz scheinbar wesentlicher Buchstaben §. 49. Auslassung, Zusatz, Umformung zugleich in einem Worte §. 50.

Rozdział VII.

Pomocy etymologiczne.

Uważanie odmian saszlych i w pisowni i w znaczeniu słów §. 51. Glossarya §. 52. Jdyotyka §. 53. Dialekta pobratymczo §. 54-58.

Kapitel VII.

Etymologische Hülfsmittel.

Studium der in Schreibart und Bedeutung der Wörter vorgegangnen Veränderungen §. 51. Glossarien §. 52. Jdyotica §. 53. Verschwiferte Mundarten §. 54-58.

Rozdział VIII.

O rozmaitych stopniach pewności etymologicznej. Naywyższy §. 59. Mnieysze, §. 60-61.

Kapitel VIII.

Verschiedene Grade der etymologischen Gewißheit. Höchster Grad §. 59. Geringere, §. 60-61.

Rozdział IX.

O układzie słownika radykalnego.

Potrzeba i sposób układu iego §. 62. Wzory tego układu z niektórych radyków:

Kapitel IX.

Verfertigung eines Wurzelwörterbuchs.

Bedürfniß und Einrichtung desselben §. 62. Proben der Einrichtung desselben an einigen Wurzeln:

M-r §. 63.; m-g : m k §. 64.; l - c : l - s s l - x §. 65.; ch-r §. 66.; p-r §. 67.; t-k §. 68.; ch §. 69.

Pierwiaszkowe słowa z iedney spółgłoski §. 70. Samogłoski pojedyncze ze znaczeniem §. 71. Sądzenie o bliskości lub odległości języków z radyków §. 72. Onomatopoeika, czyli słowa naśladowujące odgłosy w naturze. §. 73.

Stammwörter aus einem Mitlauter bestehend §. 70. Einzelne Wortbedeutung habende Selbstlauter §. 71. Beurtheilung der nähern oder entferntern Verwandtschaft der Sprachen aus den Wurzeln §. 72. Onomatopoeia, oder den gehörten Schall nachahrende Wörter §. 73.

Rozdział X.

Ofiateczne zamiary etymologii.

Wzór w języku rozsądnego naśladownictwa natury §. 76. Zastanawianie się nad pierwiastkami różnych języków, przez się, a nawet i w pochodzących słowach do siebie podobnymi §. 77. Ślad wpływu na nasz język postronnych §. 78 - 81.

Rozdział XI.

O przybyszowych częściach słów.

Potrzeba rozważania ich etymologicznego §. 82.

Podział I.

O zakończeniach

Deklinacyi czyli spadkowań §. 83. Koniugacyi czyli czasowań §. 84. Deminutywów czyli zdrobniałych słów §. 83. Potrzeba dokładnego rejestru zakończeń z wytknięciem znaczenia każdego, we względzie etymologicznym §. 86.

Podział II.

O Przyimkach, czyli preposycjach przydatkowych.

Do- §. 88.; Na- §. 89.; Nad- §. 90.; O- §. 91.; Od- §. 92.; Po- §. 93.; Pod- §. 94.; Prze-, Przed- §. 95.; Przy- §. 96.; Roz- §. 97.; S- §. 98.; U- §. 99.; W- §. 100.; Wy- §. 101.; Wz-. Ws- §. 102.; Z- §. 103.; Za- §. 104.

Zamknięcie.

Etymologia uważana jako umiejętność, i w związku z innymi umiejętnościami.

Kapitel X.

Höchste Zwecke der Wortforschung.

Erdörterung vernünftiger Nachahmung der Natur in der Sprache §. 76. Beachtung der Ähnlichkeit nicht nur der Stammwörter, sondern auch ganzer Reihen von Ableitungswörtern in ganz verschiedenen Sprachen §. 77. Auffindung des Einflusses fremder Sprachen auf die unsrige §. 78 - 81.

Kapitel XI.

Zufällige Worttheile.

Nothwendigkeit sie etymologisch zu erwägen §. 82.

I. Abtheilung.

Von den Endigungen.

Declinations-, §. 83. Conjugations-, §. 84. Deminutiv-Endigungen, §. 85. Nothwendigkeit eines vollständigen Verzeichnisses der Endigungen, mit Bestimmung der Bedeutungen eines jeden in etymologischer Hinsicht §. 86.

II. Abtheilung.

Von den Zusatzvörwörtern.

Beschluß.

Die Wortforschung, als Wissenschaft, im Zusammenhange mit andern Wissenschaften.

OBJASNIENIE PRZYWIEDZIONYCH DYALEKTÓW I JĘZYKÓW.

Bh., Boh., lub też z początku dzieła *Cz.*, znaczy *Bohemice*; t. i. po Czesku; Zebrałem wyrazy tego dyalektu z dzieła pod tytułem:

„*Granz Johann Tomſa's vollſtändiges Wörterbuch der Böhmisch-, Deutſch- und Lateiniſchen Sprache, mit einer Vorrede von Joſeph Dobrowſky. Prag 1791. 8.* Miałem tego dzieła exemplarz, pomnożony w manuskrypcie przypiskami J. Pana *Złobickiego* Sekretarza Nadwornego w Wiedniu, z których nietylko znaczna liczba słów Czeskich i znaczeń, iakich dotąd w drukowanych słownikach Czeskich brakowało, memu dziełu przybyła; lecz nad to wiele słów *Morawskich, Słowackich, Szlązkich*, które JP. *Złobicki*, iako uczony i rozsądny badacz języków, od Czeszczyzny rozróżnić potrafił. Przedmowa zaś J. X. *Dobrowſkiego* do słownika *Tomſy*, służy nieiako za wstęp do Etymologii Słowiańskiej, której, że ia wiele w tcy mierze światła winienem, nie tylko chętnie, lecz i z największą wdzięcznością wyznaję. Nad to miałem sobie od JP. *Złobickiego* pozwolony manuskrypt niedrukowanego dotąd słownika Czeskiego, nad którym sławny pamięci *Rosa*, zmarły w Pradze 1618 trzydzieści lat pracował.

Bs., Bosn., t. i. *Bosnice*; dyalekt, którym mówią w Bośni. Czerpałem go z następującego dzieła:

„*Blago jezika Slovincoga, illi Slovník à komu izgovaraju se rjeci Slovinci, Latinski i Diacki - labore P. Jacobi Micalia S. J., sumptibus S. Congr. de Propagand. fid. Laureti 1649. 8.* - Ze słownik ten, chociaż na tytule nosi imię ogólne Słowiańskiego, czyli Illiryckiego, szczególnie jest Bośnięńskim, świadczą słowa samego autora: „*Così anco sono molti i varii li modi di parlare in „lingva illirica, ma ogn' un dice, che la lingua Bosnese „siu la piu bella; perciò tutti li scrittori Illirici dove- „rebbero affettarla nel scriuere; il che hó procurato di „far io in questo ditionario.*“ Tak każdy swój towar chwali; chociaż i prawda, że dyalekt Bośnięński jest ieden z najpiękniejszych. Słownik *Micali* pracowicie bardzo zrobiony; ale iak najfatalnię drukowany. Ortografia zupełnie Włoska.

Cerk., lub Eccl., Ec., Cerkiewny dyalekt, czyli *Ecclesiastica*, w którym księgi Słowiańskie obrządku Greckiego są pisane. Zbierałem go z dykcyonarza pod tytułem:

„*Λεξικόν προελαμμένη, λεξικόν τριγλωττον, Dictionarium trilingue, Slavon., Graec. et Lat., - drukow. w Moskwie mieście, na rozkaz Piotra Alexewicza 1704. 4.* Pod przedmową podpisany Theodor *Polykarp*, dyrektor drukarni Moskiewskiej.

Drugie źródło dla mnie było:

„*Церковный Словарь, - сочиненный Петромъ Алексѣевичемъ. - въ Санктпетербурѣ 1794. 3 Voll. 8.* - Nicoszacowane to dzieło zawiera wiele pięknych objaśnień dawnęj matki Słowiańskich dyalektów; atoli nie obeymnie całych obrębów języka, gdyż się samemi tylko kościelnymi wyrazami zatrudnia, i w tym gatunku więcę jest dykcyonarzem rzeczowym, niż słownikiem językowym.

Crn., Carn., Carniolice, po Kraińsku, dyalekt którym mówią w Karnioli, mało się różniący od sąsiedzkiego Windyjskiego, o którym niżej. Pierwszym stwórcą grammatologii Kraińskiej był Adam *Bohorish*, ku końcowi 16go wieku. On albowiem pierwszy wytykał różnoki głoski Kraińskich do Łacińskich, on za przykładem wielkiego swego nauczyciela Filipa Melanchtona, na wzór tegoż Greckięj grammatyki, składał grammatykę Kraińską pod tytułem:

„*Adami Bohorizii horulae arcticae subcisivae, de Latino - Carniolana literatura ad Latinae linguae analogiam „accommodata; unde Moscoviticae, Ruthenicae, Pol. „Boh. et Lusat. linguae, cum Dalm. et Croat. cognatio „facile deprehenditur; cum tabb. ad Cyrill. et Glagol. „Ruth. et Moscov. orthogr. Vitebergae 1584. 8.*

Z nowszych zaś dzieł ten dyalekt czerpałem z następujących:

„*Tu malu besedishe treh jesisov,“ d. i. das kleine Wörterbuch in drey Sprachen; conser. P. Marcus a S. Antonio Paduano, Augustin. discalc. Laibach 1782. 4.* Jest to tedy Kraińsko - Niemiecko - Łaciński słownik; do którego iako dopełnienie należy ieszcze:

„*Glossarium Slavicum, in supplementum ad primam „partem Dictionarii Carniolici. Vienn. 1792. 4.*

Nakoniec korzystałem też z tegoż O. Marka Grammatyki, której tytuł:

„*Krainka Grammatyka, d. i. die Krapnerische Grammatik, v. Marcus a S. Antonio Paduano, Augustinet „Barfüßer, der arbeitſamen Gesellschaft in Laybach Mit- „glied. Laybach 1783. 8.*

Cro., Croat., Kroat., dyalekt Kroatki, używany w Kroatcy, czerpałem z słownika, którego tytuł:

„*Dictionar ili Réchi Szlovenszke z vezega ukup zebra- „ne, u red posztatylene, i Diachkemi zlahkoteno; tru- „dom Jurja Habelicha, Masnika tovaruſtva Jesusov; na „pomoch napredka u Diachkom navuku školneh mladen- „czeu Horvatzkoga i Szlovenszkoga naroda. Stampar w „Nemskom Gradcsu. 1670. 8.*

Dokładniejszy od niego jest:

„Lexicon Latinum interpretatione Illyrica, Germanica
„et Hungarica, - ab Andr. Jambressich S. J. Zagoriensi.
„Zagrab 1742. 4.

Oprócz słów Kroatyckich, z znacowanego dzieła tego,
wybrałem też i słowa *Węgierskie*, związek z Słowiań-
szczyzną mające. - Grammatyki zaś Kroatyckiej używa-
łem, której tytuł:

„Kroatyckie Sprachlehre, von Franz Kornig, Lehrer zu
„Agram. Agram 1795. 8.

Dalm., Dl., Dalmacki dyalekt w Dalmacyi; znajduje się
zamknięty w dziełach następujących:

„Dictionarium quinque nobilissimarum Europae lin-
„guarum, Lat. Ital. Germ. Dalmaticae et Hung. Venet.
1795. 4.

„Dictionarium septem diversarum linguarum, videlicet
„Lat., Ital., Dalmat., Boh., Pol., Ger. et Hung. - stu-
„dio Petr. Lodereker. Prag. 1605. 4.

Najszacowniejsze, bo najobfitsze a razem najgrunto-
wniejsze moim zdaniem jest:

„Joann. Bellosztenecz D. Pauli Pr. Eremitae, Gazo-
„phylacium, s. Latino - Illyricorum onomatum Aerarium.
„Zagrabiae 1740. 4.“ Prawdziwy skarbiec ten oprócz
słów Kroatyckich, zawiera Dalmackie, Sławońskie, Tu-
recko-Sławońskie i pomorskie, to jest, na brzegu morza
Adryatyckiego używane, ściśle wszędzie różnice ich, wy-
tykając.

Rag., Rg., Raguzyński dyalekt, cieniowanie Dalmackiego i
Bośnięckiego; źródłem jego dzieło następujące:

„Dizionario Italiano - Latino - Illyrico, - opera del P.
„Ardelio della Bella S. J. in Venezia 1728. Fol. min. -
Z przedmowy przytaczam własne autora słowa: „Il dia-
„letto, di cui mi servo si é il Bosnese e l' Raguseo; gli
„autori che cito, sono Ragusei e Dalmati.“ Zbliża się
zatem bardzo do *Micali* i *Belloszteneca*.

Rs., Ross., Rosyjski język, lub iak ja go tu uważam,
dyalekt Rosyjski, zebrałem z następujących słowników:

Россійской Лексиконъ изданный Яковом Родде,
Deutsch - Russisches Wörterbuch von Jacob Rodde. Riga
1784. 8.

Daleko zaś dokładniejszy jest:

Словарь Немецко - Россійскій и Россійско - Нѣ-
мецкій, стараніемъ Юганна Гейма, въ Ригѣ
1795 - 1800. 8. 4 Voll.

Jeszcze dokładniejszy jest tegoż J. P. *Heyma* dzieło pod
tytułem:

Новый Россійско - Французко - Нѣмецкій Сло-
варь. Москва 1800 - 1802. 4. 3 Voll.

Największą zaś ma powagę:

Словарь Академіи Россійской, Słownik Akademii
Rosyjskiej. w Petersburgu. 1789. 4. 6 Voll.

Slav., Slav., Sławoński dyalekt w Sławonii; wiele wyra-
zów zawiera wyżéj opisane dzieło *Belloszteneca*; nad
to użyłem do tego dyalektu Grammatyki pod tytułem:

„Nova Slavonica i Nimacika Grammatika, - von Ma-
„thias Ant. Reikovich, K. K. Oberlieutn. bey d. Slavon.
„Infanterieregimente. Wien 1789. 8.

Slo., Slov., Słowacki dyalekt, używany w Węgrzech, w
okolicach Przesburga i t. d. Uczynić tu zastrzeżenie
muszę nad tą okolicznością, iż Słowacy Protestanci, ile
z Czech pochodzący, bardzo się do Czeszczyzny przy-
bliżają, tak daleko, że za cechę dobrego pisania swoim
językiem, mają trzymanie się przepisów i prawideł języka
Czeskiego; Katolicy zaś przeciwnie. Osobliwie od czasu
Cesarza Józefa powstała bardzo gorliwa o odosobnienie
swego dyalektu od Czeskiego partya Katolicko-Słowacka,
z której pismami swymi najwięcéj słynie *Bernolak*. Ko-
rzystałem z następujących jego dzieł:

„Dissertatio philologico - critica de literis Slavorum,
„- cum linguae Slavonicae per Hungariam usitatae or-
„thographia. Posonii 1787. 8.

„Etymologia vocum Slavicarum, - ab Ant. Bernolak.
„Tyrnav. 1791. 8.

„Grammatica Slavica, auctore Ant. Bernolak. Poson.
„1790. 8.

Z dawniejszych zaś, a to Protestantskich dzieł, uży-
łem:

„Christ. Cellarii liber memorialis, interpretatione Hun-
„garica et Bohemica completatus a Mathia Belio. Leut-
„schoviae 1735. 8. Chociaż na tytule jest *Bohemica*,
atoli nawet miéyace wydania skazuje, że tu czystéj Cze-
szczyzny szukać nie potrzeba; i za zdaniem Czechów, do-
skonałe znających swój język, liczę to dzieło do języka
Słowackiego.

Sor., Sr. 1. et 2. Sorabica Superior et Inferior; w Luzacyi,
znaczną różnicą zachodzi między mową *Sorabską* wyż-
szego Xięstwa, a tą, której w niższym używają. Pier-
wszą czerpałem z ksiąg następujących:

„Dicasalia seu Orthographia Vandalica, d. i. Wendis-
„sche Schreib- und Leselehre, auf das Wudissnische Idioma
„gerichtet, durch Zachariam Bierling. Wudissin 1689. 8.

„Wendische Grammatica, nach dem Wudissnischen Dia-
„lecte; von Georgio Mathaei. Wudissin 1721. 8.

„Principia linguae Wendicae, quam aliqui Vandalicam
„vocat. Pragae 1679. 8. (autor Jacobus Ticinus.
„S. J.).

„Vocabularium Latino - Serbicum, to wo Waczenskij
„swowow na Serbsku tet; pjewojeno, wot M. Duriya
„Haujtena Swotlika, Kapitula w Wuděšćine Ser-
„nora. w Wuděšć 1721. 8.

„M. Abrah. Frenzel de originibus linguae Sorabicae.
„Budissin. 1693. 4. tudzież *Frenzel* in Scriptoribus re-
„rum Sorabitarum.

Na dyalekt niższy Luzacyi dostarczało mi materyałów
dzieło następujące:

„Niederlausitzische Wendische Grammatica, von M. Jo-
„hann Gottlieb Hauptmann. Lübben 1761. 8. Dzieło
to, zawiera oprócz postrzeżeń grammatycznych, dosyć
dostateczny zbiór słów w téj krainie używanych.

Węg., Hung., Hg., Węgierskie słowa te tylko umieściłem, które związek iaki z Słowiańszczyzną wydadzą, a to z dzieł wyżej wspomnianych *Jambrossicha, Bela* i t. d. z resztą ostrzegam, że język ten bynajmniej do Słowiańskich nie należy.

Vind., Vd., Windyjski dyalekt w Styryi i t. d., sąsiad bliski Krainkiego, przeto częstokroć od niego nierozdzielny; znajduje się w tych dziełach:
„*Dictionarium 4 linguarum Germ. Lat. Illyr.*, quae

„*vulgo Sclavonica appellatur, et Ital., auctore Hieron. Megisero, impressum 1592. Graecii; nunc opera AA. RR. PP. S. J. Clagenfurt 1744. 8.*
„*Grammatica oder Wendisches Sprachbuch, mit einem Vocabulario. Clagenfurt 1758. 8.*
„*Slovenska Grammatyka, oder Georg Sellenko's Wendische Sprachlehre, in Deutsch- und Wendischem Vortrage. Illi. 1791. 8.*
„*Wendische Sprachlehre, von Oswald Gutschmann. Klagenfurt 1799. 8.*

Tyle co do dyalektów Słowiańskich; względem innych języków, do których częstokroć w badaniach moich wyboczyłem, mniéj potrzebném zdaie mi się wyliczanie ich słowników; skrócenia także tych języków imion zdaia się dosyć do domyslenia łatwe, n. p. że *Angl.* znaczy po Angielsku, *Hebr.* albo *Hbr.* po Hebraysku, *Lit.* po Litewsku, *Hisp.* po Hiszpańsku, *Ital.*, lub *It.*, Italice, po Włofku, tak iż dłużey nad temi szczegółami rozwódzić się nie potrzeba; a raczey już przystąpić do pocztu piem narodowych, w dziele tém przytaczanych.

POCZET PISM POLSKICH, W SŁOWNIKU PRZYTACZANYCH.

- A. KCH.** Andrzej czyli Jędrzej *Kochanowski*, tłumacz Eneidy Wirgiliusza, która się cytuje z edycji Polskiego Wirgiliusza przez Żelazskiego wydanej. 1754. Warsz. 4.
- AIGN. CEG.** *Aignera* (Cegielnia).
- A. CZTR ob.** Czartoryski.
- ALB.** - Wyprawa plebańska *Albertusa*. Krak. 1696. 4. wiersz Gotfk. druk.
- ALBERTUS** z wojny. 1596. 4. id.
- ALBERT.** X. Bisk. *Albertrand*. dzieje Rzymkie. - rozprawy; z Zabaw przyj. i pożyt. - mowy; z rocznika Towarz. Prz. N.
- ALG.** *Algibra* Narodowa (X. Gawrońskiego).
- ANAKR.** *Anakreon* Polski. w Warsz. 1774. p. Narusze-wicza.
- ARCH.** *Archelia*, t. i. nauka o strzelbie. w Lesznie 1643. fol. z Niemieck. przełoż. p. Jana Dekana.
- ARYT.** *Arytmetyka* Narodowa (X. Gawrońskiego).
- AUSEP.** Historia o jedenastu tysiącach dziewic. 1674. 4. p. X. Kaz. *Auszpurgera*, wiersz, Gotfk. dr.
- A. ZAM.** Zbiór praw sądowych, p. Andrzeja *Zamoykiego*. w Warsz. 1778. fol.
- BACH.** Mąż doskonały Epikteta, wiersz. 1652. Krak. przez *Bachowskiego*.
- BALD.** *Balde* sen żywota ludzkiego, wiersz Drużbickiego, cf. Libicki.
- BALS.** X. *Balsama* kazania niedzielne, świętalne, przy-godno.
- BANIAL.** Banialuka, wiersz wydany w zbiorze pod tytu-lem: Antypasty małżeńskie. Krak. 1736.
- BARDZ.** Odrodzona w oycz. ięz. Farsalia; Tłumaczenie Lu-kana przez *Bardzińskiego*. w Oliwie 1691. fol. wierszem. - Seneki tragedye 1696. 8. wierszem. w Toruniu. - Boecyusz. wierszem i prozą. 8. w Toruniu 1694. 8. - Lucyan o podagrze. 4.
- BAZ.** Historia o srogiem prześladowaniu kościołów. 1567. fol. Gotfk. druk. p. *Cypryana Bazylika*, - tegoż żywot Skanderbeka. fol. Gotfk. druk. - ob. Modrzewsk. Rzpita.
- BER. DEK.** Dekret abo wyrok Astrologki przez *Bernata* z Krak. 1605. 4.
- BIBL. GD.** Biblia Luterska, wydana w Gdańsku 1632. 8.
- BIAŁ.** X. Marc. *Białobrzęskiego*, bisk. Kamien., Poftylla. 1581. fol. Gotfk. druk. - tegoż katechizm. 1567. 4.
- BIAŁOB.** *Białobockiego* odmiana sfery Kozacki. 1653. 4. wiersz. - Klar męstwa Wiśniewieckiego. 1649. - Hymny. 1648. - Zegar. 1661. 4. - Pogoda iasna oyczyzny. 1650. - Brat Tatar. 1652. 4.
- BIEL.** Marcina *Bielkiego* Kronika Swiata. 1564. fol. - mniejsza. in 4to.
- BIEL.** Kronika Polska; z Zbioru dzieiopisów Polskich, w 4 tomach. w Warsz. 1767. fol. - seym niewieści. 1595. 4. Krak. wiersz. - sen majowy 1590. 4. wiersz.
- BIELAW.** *Mysliwiec*. 1595. 4. wiersz Gotfk. druk. p. To-masza *Bielawskiego*.
- BIES.** Biesiady rozkoszne Baltyzera. 4. wiersz Gotfk. druk. sine anno.
- BIRK.** X. Dominik. *Birkowskiego* kazania Niedzielne. 1623. f. - żywot S. Dominika. 4. w Krakowie. 1626. 4. - exorbitancye Ruskie. 4. 1633. - Kawaler Maltański Szęsiedziński. 4. w Krakowie 1623. - Kazania obozowe. 4. 1623. - Książę Krzysztof Zbarski. 4. w Krakowie. 1627. - o exorbitancyach. 4. w Warsz. 1632. - głos krwi Jozafata Komcewicza. 4. w Krak. 1629. - Krzyż Kawalerski. 4. w Warsz. 1625. - Stefan Chmielecki. 4. 1632. w Warsz. - Kwiaty koron niebieskich. 4. w Krak. 1633. - Jan Karol Chodkiewicz. 4. 1627. - na pogrzebie Skargi. 4. w Krak. 1613. - Jozue za kołędę dany. 4. 1613. - Syn koronny. 4. w Krak. 1613. - podziękowanie za uspokojenie z Cesarz. Tureck. 4. 1621. w Krak. - Kantymir Basza. 4. w Warsz. 1624. (wszystko to są pojedyncze kazania przysgodne, dla stylu, a czasem na-wet i dla rzeczy objętych ważne).
- BIAŁ.** - Marcina *Białowskiego* tłumacz rokoszowy. 1607. 4. wiersz. - Eucasz. 1606. wiersz. 4.
- BOGOST.** Henryk VI, komed. Woyc. *Bogustawskiego*. - z Teatru u Dufoura wydan.
- BOH.** Djabeł w swejocy postaci Jana *Bohomulca*. - prognoftyk. - Komedye Franciszka *Bohomulca*. - życie Jana Zamoykiego. w Warsz. 1775. - Jerz. Ossoliński. w Warsz. 1777. 2 Voll. 8vo.
- BOT. NAR.** *Botanika* dla szkół narodowych (Czampińskiego). w Warsz. 1785. 8.
- BRATK.** Daniel *Bratkowski* świat po części przeyrzany- 1697. 4. wiersz.
- BRUD.** X. Zygm. *Brudeckiego* cztery rzeczy człowieka osta-teczne; z Radera. 1648. wiersz.
- BRZOST.** Du Hæmel duch gospodarstwa przez *Brzostowskiego*. 8. 2 Voll.
- BRZOS.** X. Walent. z *Brzozowa* Kancyonał, z Czekk. prze-łożony. 1554. w Królewcu. fol.
- BUDN.** Biensiasa *Budnego* Cycero o ferości, przyjaźni i t. d. - Krotkie a węzlowate powieści, apophtegmata. - Szymona *Budnego* bibliia, w druk. Kawieczynskiego, 1572. 4.

- BUD. WIEZY. *Budownictwo wieżyskie* (X. Switkowskiego). w Warsz. 1782. 8.
- BURL. *Burleszki* albo żarty dla poczciwych kompanów. 1649. 4. wiersz. Got. dr.
- BZOW. X. *Abrama Bzowskiego* (Bzowiusza) rożaniec. 4. Gotfk. dr.
- CALL. *Callitectonica*, o architekturze, po łac., z Polfk. dykc. fol. Pozn. S. J. 1678.
- CEN. *Cena pieniędzy*, iaka bydź ma. 1631. 4.
- CEREM. *Ceremonie* kościoła Rzymskiego. 2 tomiki. 8.
- CHEŁECH. Henryk *Chełchowski*, bóg oczłowiczony. 1644. 4. wiersz.
- poprzysiężony pokój. 1635. wiersz. 4.
- CHEŁEM. *Prawo Chełmińskie*. 4.
- CHMIEL. X. *Chmielowskiego* Ateny. 4 Voll. 4.
- CHOD. CES. X. *Chodaniego* tłumaczenie sielanek Gesnera. w Krak. 8. wiersz.
- CHODK. KOST. Stanisław *Kořka*, wiersz X. *Chodkiewicza*. 4.
- CHODK. Manuskrypt *Chodkiewicza* o wojnie Moskiewskiej.
- CHROŚC. *Woyc. Chrościńskiego* Job cierpiący. w Warsz. 1704. 4. wiersz.
- Zbiór krótki duchownych zabaw.
- *Pharsalia* Lukana. 1690. w Oliwie. fol. b) kontynuacja. 1693. fol.
- Owidyuszowe rozmowy listowne. 1733. 4.
- CHRZYSZT. *Mikołaja Chrzysztoporskiego* Niniwe. wiersz. 1572. 4.
- CN. *Cnapius, Knapski*, thesaurus. w Krak. 1641. fol.
- Synonyma ed. *Kořkacz*. Vars. 1780. 4.
- *Adagia*. Cracov. 1632. 4.
- COMP. MED. *Compendium Medicum*, t. i. Krotkie zbranie chorób. 1767. Częstoch. 8.
- CRESCENCYUSZ. *księgi o gospodarstwie* 1549. fol. tłumacz. Trzecińskiego.
- CYANK. X. A. *Cyankiewicza* Logika. 1784. 8. w Krak.
- CZACK. *Tadeusz Czacki*; notatki w rękopismie udzielone.
- o Litewskich i Polkich prawach. w Warsz. 1801. 4. 2 Voll.
- o dziesięcinach.
- CZARR. *Ad. Czahrowskiego* treny. 1588. wiersz.
- CZART. J. O. *Xcia Adama Czartoryskiego* notatki w manuskrypcie mi udzielone.
- panna na wydaniu, Komedya.
- *Kawa*; Komedya.
- CZECH. *Marcina Czechowica* nowy testament, 1577. 4.
- CZERW. *Czerwiakowskiego* narzędzia cyrulickie. w Krak. 8.
- o szlachetności chirurgii. 4.
- CZUACH. *Czuchowski* o przypadkach białychgłów brzemiennych. w Krak. 4. Gotfk. dr.
- DAMBR. X. *Dambrowskiego* Kazania. w Lipsku. 4.
- DAR. X. *Jana Kaz. Darowskiego* lot gołębic. Kalisz. 1665. 8. wiersz.
- DMOCH. Franc. *Dmochowskiego* sąd ofstateczny. w Warsz. 1785. 8.
- sztuka rymbótwórcza. w Warsz. 1788. 8.
- *Iliada* Homera.
- DOW. *Dowód* iasny szkody z cudzoziemskich pieniędzy. 1645. 4.
- DUB. *Dubińskiego* prawa miasta Wilna. 1788. fol. w Wiln.
- DUDZ. *Dudziski* zbiór rzeczy potrzebniejszych do wydoskonalenia języka. w Wiln. 1776. 8.
- DUNCZ. X. *Stanisł. Duncewskiego* herbarz. 2 Voll. fol.
- o starostwach.
- DWOR. *Co nowego, sbo dwor*, p. Trztyprztyckiego. 4. dr. Gotfk.
- DYAR. *Dyaryusz* Grodzień. seymu 1784. fol. w Warsz. 1785.
- DYKC. MED. *Dykcjonarz* powszechny *Medyki*, Chirurgii i t. d. 1788. 8. 9 Voll.
- DYKC. G. *Dykcjonarz Geograficzny*. 1782. 3 Voll. 8.
- DZWON. *Jana Dzwonowskiego* statut, artykuły, iak sądzić lotry i kuglarze. 4. wiersz. Gotfk. dr.
- ERAZ. *Erazma* Roterodama dworstwo obyczaiów. 1674. 8. Gotfk. dr.
- księgi, które sowią język. Gotfk. dr. 8. w Krak.
- *Ernesti* słownik Niemiecko - Polki. 8.
- EYSS. *Eysymont* wierszyki moralne.
- z zabaw przyjemn. i pożyt.
- tłumacz. wierszów łac. *Kořarskiego*.
- EX. *Examen* weryfikacyi. 4to. dr. Gotfk. cf. Weryfikac.
- FALIB. *Falibogowski* dyskurs o marnotractwie i zbytku. 1626. 4.
- FALISS. *Falissowfk.* tłumacz. *Florusa* dziejów Rzymfkich, przedrukowany w Wiln. 1790. 8.
- FARN. *Farnovius* o fałszywcy wiersz. 4. dr. Gotfk.
- FARR. *Farrago* Juris Joan. Cervi Tucholiensis. 8. na końcu z słowniczkiem terminologii prawney.
- FORS. *Forsyth* choroby drzew. w Warsz. 1791. 8.
- FR. FRED. *Fredra* przysłowia. w Warsz. 1769. 8.
- *Konsyderacya* koło porządku wojennego.
- FUND. *Fundamenta* wiary. 4to. druk. Gotfk.
- FUR. *Stefana Furmana* astrosophiczne uważanie powietrza. Gdańfk. 1664. 4.
- GALAT. *Galatowskiego* alphabet heretyków. 4.
- GALL. CYW. *Ustawy Cywilne* dla *Gallicyi* zachodniéy. 1797. 8.
- GAW. *Gawisńskiego* sielanki, z wydania. *Sielanek* Polfk. p. Grölla. 8.
- treny na śmierć *Xięskiego*. 4.
- GAZ. *Gazeta* Narodowa i obca. w Warsz. 4 maj. 1791.
- *Gazeta* rządowa. 1794.
- *Gazeta* Krakowska.
- *Gazeta* Warszawska.
- GEB. X. *Jakoba Gebickiego* hymny. w Gdańsku. 1619. 8.
- GEMM. *Gemmae Latinae*, przysłowia Jguatii a S. Stanisł. (Zawadzki). 1720. Vars. 8.
- GEOM. *Geometrya* narodowa P. Huiliera p. X. *Gawrońsk.* 2 Voll. 8. w Krak. 1785.
- GIL. X. *Gilowskiego* wykład katechizmu. 4to. dr. Gotfk.
- *Postylla* czyli kazania, składające czwartą część *Postylli* Grzegorza z *Zarnowca*. fol.
- GLEIZ. *Gleizowny* pierwiastki, we *Lwowie*, wiersze. 8.
- GLICZ. *Erasm. Gliczner* oracya *Jsoeratis*. fol.
- *książki* o wychowaniu dzieci. 8. druk. Gotfk.
- GOL. X. *Golański* o wymowie i poezyi. 8. w Wiln. 1788.
- GORN. *Lukasza Górnickiego* dworszanin. 4to, Gotfk. druk., toż in 8vo, 2 tomiki, w Warsz.
- *Seneka* o dobrodziejstwach, 4to druk. Gotfk.
- o elekcyi, wolności i t. d. rozmowa, czyli *Włoch*. 4. 2 dziecie. 4. w Warsz. 1754.

- COEN.** *Demon Socratis*. 4. 1624.
- Barklauiusza paraenesis.
- COAZ. zw.** *Gęsiwskiego* zwierciadło, nikomu nie pochleb-
biające. 1695. 4.
- COAZ.** Stanisława *Gosławskiego* castus Joseph.
- Ad. Gosławski odpowiedź na obronę kasania Skarży
przez Oñrowfk.
- COSTK.** *Gosławskiego* góry złote. 1262, 4.
- COSTOM. EK.** *Gosławskiego* ekonomia. 1644. fol. druk.
Gotfk.
- CROCH.** Stanisława *Grochowskiego* wiersze. 4. w Krakow.
1608.
- Niebieskie zabawy, tłumacz: Tomassa a Kempjs. Krak.
1611. 4.
- CRODW.** *Grodwagnera* dyskurs o cenie pieniędzy. 1631. 4.
- CROICK.** *Groickiego* obrona sierot, 4to. druk. Gotfk. cf.
Saxon.
- CRZĘPSK.** *Grzępski* geometrya 1566. druk. Gotfk. w Krak.
- GWAGN.** *Gwagnina* kronika, tłumaczenia Paszkowskiego;
z zbioru dzieciopisów Warsz. fol.
- HAWL.** *Haura* skład albo skarbiec ekonomii; edyc. trzecia;
w Krak. 1693. fol.
- ekonomia generalna, ib. fol.
- HERB.** *Herburta* statut Polski. fol. druk. Gotfk.
- główne o wierze artykuły. 4to.
- HIPP.** *Hippika*, nauka o koniach. fol. p. Moniwida na
Dorożaiach. w Krakowie.
- HOR.** *Horacyusza* pieśni, tłumaczenia różnych, w Warsz.
1773. 8. 2 Voll. p. Naruszewicza. cf. Libick., Petryc.,
Korytyńfk.
- *Horacyusza* satyry. Viln. 1784. 8.
- HERST.** *Herbelta* odpowiedź.
- nauka.
- lekarstwo (pisma teologiczne).
- HUB.** *Hube* wstęp do fizyki, w Krak. 1788. 8.
- Fizyka.
- HUL. ow.** *Hulewicza* Owidyuszowe elegie. 8 min. wiersz.
- JABL.** Xcia Jana *Jabłonowskiego* Telemak. 1726. f. wiersz.
w Sandom.
- Ezop. 1731. 8. w Lipku.
- pamiętne uprowadzenie z Bukowiny. 1745. 4. wiersz.
- Eter, Judyt, Zuzanna; 4. 1747. wiersz.
- Jos. Alex. Xte *Jabłonowski*, Ostafi. fol.
- Heraldyka. 4. we Lwowie 1742. 4.
- dzieciopis starożytny z Rollina. 4.
- JAG.** J. J. *Jagodyńskiego* wybawienie Rugiera. Krakow.
1628. 4.
- Gross. Krak. 1705. 4.
- pieśni Katolickie. w Krak. 1695. 4.
- JAK.** *Woyciecha Jakubowskiego* bajki Ezopowe. 1774. 8.
w Warsz.
- z Zabaw przyj. i pożyteczn.
- *Josef Jakubowski* krótki zbiór historyi Greckiey.
- nauka Matematyki. 8.
- nauka Artylleryi. 8.
- JANUSZ.** *Januszowskiego* nauka umierania.
- wśór Rspłtęy rządny.
- *Bessaryon*, o pochodzeniu ducha S.
- poselstwo Węgieckich posłów.
- *Malaspiny* oracya o Lidze.
- JANUSZ.** *Ojęchowskiego Ołsza* na Turki.
- *Nowy Charakter Polski ob. Nowy Charakt.*
- Statut. fol. (cf. Podworzecki).
- JER. ZB.** *Jerozolimy* Zburzenie (Leonarta s Urzędowa).
przedruk. koszt. Karakiewicza.
- JEZ. WYR.** X. *Jezierskiego* wyrazy. 8.
- JEZ.** *Władysł. Stan. Jezowskiego* Ekonomia. wierszem. 4.
w Krak. 1648.
- J. KCHAN.** *Jana Kochanowskiego* dzieła, w Krak. 1639. 4.
- Psalterz. w Krak. 1629. 4.
- *Fraszki*. w Krak. 1639. 4.
- *Fragmenta*. ib. eod.
- JNSTR.** c. l. *Instruktarz* Celny Litewski.
- JUNDZ.** X. *Jundzilla* opisanie roślin w W. X. Lit. 1791. 8.
- początki botaniki. w Warsz. 1805. 8. 2 Voll.
- JURK.** *Jana Jurkowskiego* chorągiew Wandalinowa. 1607. 4.
- *Lutnia na wesele Zygm III.*
- JUROW.** *Jurowiusz* pogrzeb Mikołajia Pasa. 1695. wiersz.
w Krak. 4.
- JZYCK.** X. *Jżycki* tłumacz. *Horacyussa* satyr, z Zabaw
przyj. i pożyt.
- KĄCK.** *Kąckiego* nauka o pasiekach. 1631. 4. Lublin.
- KANC.** *Kancyonal* Toruński.
- Gdański.
- Brzeński.
- KANT. KR.** *Kantyczki* Krakowkie.
- KARNK.** *Arceybisk. Karnkowskiego* eucharystya, kasania o
N. Sakram.; fol.
- kazania o dwoi skim Kościele.
- *Katechism*. 4to.
- *Messyasz*.
- KARP.** *Franciszka Karpidskiego* zabawki wierszem i prosą.
w Warsz. 1790. 12mo.
- KAW. MAR.** *Regulamen* exerceerunku *Kawaleryi* *Narodo-*
węy. 1786. 8.
- KCHOW.** *Wespazjana Kochowskiego* Chrystus cierpiący.
Krak. 1681. 4.
- próżnowanie niepróżnujące, *Liryka*, *Fraszki*. Krak.
1674. 4.
- *dzieło Boskie*, *Wieden* wybawiony. 4. Krak. 1684. 4.
- *anonyme*.
- *Psalmodya* (anonyme). 4. 1695. w Częstochowie.
- *ogrod Panieński*. Krak. 1681. 4.
- *rożaniec*, *Częstoch*, 1695. 12.
- KIRCH.** *Facies anatomica*, - krótkie opisanie części ciała
p. *Kircheima*, Warsz. 1722. 8.
- KLECS.** *Kleczewsk.* zdanie o początku języka Polfk. 1767.
4. we Lwowie.
- KŁOK. TUR.** *Atokockiego* monarchia Turecka *Rykota*. 1678.
fol.
- KŁOB.** *Sebaft. Kłonowicz* worek *Judassa*. Krak. 1600. 4.
wiersz.
- *flis albo spuszczenie*. wiersz. 4.
- *pamiętnik królów Polfk*. 4. wiersz.
- *Reguła S. Benedykta*. 4.
- KŁUK.** X. *Kryszt. Kluka* rzeszy *Kopalne*. w Warsz. 1781.
8. 2 Voll.
- *roślin* potrzebnych utrzym. w Warsz. 1777. 5 Voll. 8.
- *zwierząt* domowych i dzikich hist. nat. w Warsz. 1779
- 8o. 8. 4 Voll.

- KLUK.** Dykcyonars roślinny. w Warsz. 1786. 8. 3 Voll.
- KMIT.** J. Achac. *Kmity trony*. 1588. 4. wiersz. druk. Got.
- żywoty królów Polfkich.
 - początki królów Rzymfkich.
 - Spitamegeranomachia, bitwa pigmeów z żórawiami. w Krakowie 1595. 4.
 - Krak w słotéy klatce.
 - list od żydów.
 - Talmud, abo wiara. 1642. 4.
 - process sprawy Becheńfkicy.
 - Penelope.
 - Silicernium.
- KMIŁ.** Franciszka *Kniaźnina* poezye. 1787. 8. 3 Voll.
- z zabaw przyj. i pożyt.
- KOŁAK.** *Kotakowskiego* wiek ludski. wiersz. dr. Gotfk.
- Cathemerlon.
 - Zegar Achasów.
- KOŁĘC.** *Kośćckiego* krótkie a węsłowate powieści, apoph-tegmata. 4. w Krak.
- KOŁA.** X. Hug. *Kollataia* listy. 4 Voll. 8.
- mowy.
 - kasanie.
 - o sukcesyji tronu.
 - ostatnia przestroga (anonyme).
- KOŁO.** *Kolo* piasłwa powietrznego, na obieranie króla. 4. druk. Gotfk.
- *Kolo* tańca wesolego. 4. wiersz. druk. Gotfk.
- KOŁUD.** August. *Kołodzkiego* tron oyczyłty. Pozn. 1707. 4.
- KON'. LEK.** *Końskie* lekarstwo. 8. sine loco et anno.
- KONAR.** Stanisl. *Konarshi* o skutecznym rad sposobie. 8. 4 Voll.
- o religii.
 - wiersze, z łac. tłum.
 - z zabaw przyj. i pożyt.
- KONF. A.** *Konfessya Auszpursha*. 1730. 8.
- KORBY.** Jana Alex. *Korsywy Jo* tryumfalne, na Koronacyę Wlad. IV. 1633. 4.
- trenodya na śmierć Zygm. IV. w Krak. 1632. 4.
- KORN.** *Korneliusz Nepos* po Polfku. w Warsz. 1788. 8.
- KORYT.** Onufry *Korytyński* o estuce rymotwoćeszy; z Ho-rac. 1770. 8. w Warsz.
- z Zabaw przyj. i pożyt.
- KOSS.** Antoni i Jakób *Kossakowcy*, z Zabaw. przyj. i pożyt.
- KOSSOW.** *Парсынов*, żywoty SS. OO. Pieczarkich *Kosso-wa*. w Kiiowie 1635. 4.
- dowód memoryału akademick. 4.
 - o swywoli studentów Krak. 4.
 - Lorychiussa księgi o wychowaniu przełożonego. fol.
- KPCE.** X. Onufr. *Kopczyńskiego* grammatyka narodowa. 3 Voll. z przypisk. 8. 1780.
- układ grammatyki. w Warsz. 1785. 8.
- KRAJ.** Jana *Krajewskiego* Chimera. 1604. wiersz.
- wizerunk cnot, septencye z różnych autorów 1608.
 - X. Michała *Krajewskiego* Leszek biały. 8. z Voll.
 - Csarniecki.
 - Podolanka. we Lwowie 1784. 8.
- KRAJNSK.** *Krajńskiego* Poptylla. 1611. fol.
- Katechizm. 8.
- KRAS.** Ignac. *Krasickiego* Ossyana pieśni.
- KRAS.** Ignac. *Krasickiego* historya na 2 części podz. w Warsz. 1779. 8.
- Woyna Chocimfka. w Warsz. 1780. 8.
 - opisanie podróży do Bilgoraja; i przydatek.
 - myszeis. w Warsz. 1778. 8.
 - monschomachia; 1778. antymonachomachia.
 - wiersze. w Warsz. 1784.
 - Kalendars obywatelski.
 - listy i pisma różne. 1786. 8.
 - bajki i przypowieści. w Warsz. 1779. 8.
 - satyry. w Warsz. 1779. 8.
 - Pan Podstoli. w Warsz. 1778. 8. z Voll.
 - Doświadczyński. w Warsz. 1776. 8.
 - Zbiór potrzebnych wiadomości. 1781. fol. z Voll.
 - z Zabaw przyj. i pożyt.
- KROM.** Marcina *Kromera* Kronika, tłum. Błażewskiego; z zbioru dzieciopisów, wydania Warsz. fol.
- Katechizm.
- KRPW.** X. *Karpowicza* kazania.
- KRUMŁ.** *Krumłowskiego* tłumaczenie Chymii Spielmana. 1791. w Krak. 8.
- KRUP.** Jędrzeia *Krupińskiego* Osteologia, Splanchnologia i t. d. we Lwowie 1774 - 5. 8. 5 Voll.
- KUCZ.** *Kuczborskiego* Katechizm. 8. 3 Voll.
- KUCZEW.** Marcina *Kuczwarewica* relacya' ekspedycyi Zbasz-kléy. Lubl. 1680. 4.
- siedm psalmów apowiednych. Stuck. 1674.
- KUL.** *Kuleszy* wiara prawosławna. 4to w Wiln.
- KULIO.** Math. Ign. *Kuligowsk.* Heraklit chrześciański. Warsz. 1694. 4. wiersz.
- Demokryt lub śmiech. w Wiln. 1699. 4. wiersz.
 - Królewic Indytyki. wiersz. fol.
- KUR. P.** *Kuryer* Petersburki. 1791. 8, w Warsz.
- KUROP.** *Kuropatnickiego* wiadomość o' kleynocie szlache-ckim. 4. w Warsz. 1789.
- LACH.** X. *Lachowskiego* kazania. w Warsz. 8.
- ŁACK.** Alex. Teod. *Łackiego* pobożne pragnienia, z łac. Hermana Hugona. wiersz.
- ŁACEN.** Jakóba *Łącznowolskiego* nowe zwierciadło, modzie dzisieyszey przystósowane. 1682. 4.
- ŁAD.** X. *Ładowskiego* dykcyonars hist. nat. 8. z Voll.
- Historia Naturalna. 8.
- LAT.** Jana *Latosza* Kometa. 1596. 4. w Krak.
- LEK.** *Lekarstwo* na uzdrowienie Rzpłtęy, z uniwersalem poborowym. 4. dr. Gotfk. w Krak. 1649.
- LEOP.** Bibliia tłumaczenia Jana *Leopolity*; dedyk. Zygm. August. 1561. fol.
- dedykow. Henrykowi 1575. fol.
 - dedyk. Stefanowi 1577. fol.
- ŁĘSK.** Miernictwo Woienne Prof. *Łęskiego*. w Warsz. 8.
- LESZC.** Stanisl. *Leszczyńskiego* historya starego i nowego Testamentu, wiersz. fol. Nancy. 1761.
- głos wolność zabezpiecszający. 4.
 - Rafisa *Leszczyńsk.* swięctwo narodu Polfk. na polach Chocimfkich. 1673. wiersz.
 - Samuela *Leszczyńsk.* Classicum nieśmiertelney sławy wo-dzów Koronnych. 1674. wiersz.
- LIB.** Jana *Libickiego* Horacyusza pieśni. w Krak. 1647. 4.
- sen żywota z łac. Jakóba Balde. w Krak.
 - wonność wdzięcsna N. P.

- LIS.** Jana *Libickiego* somnium prodigiosum, sem dziwny. 4. (anonyme).
- LUB.** Stanisława *Lubomirskiego* rozmowy Artaxerksesa i Ewandra. Częstoch. 1745. 8.
- adwerbia moralne.
- próżność i prawda rady.
- księgi moralne.
- Jezus Nazareński.
- Tobiasz wyzwolony.
- Ecclesiastes.
- LUBEL.** Andr. *Lubelczyka* psalterz. Krak. 1558. fol.
- MĄCZ.** *Mączynski* Lexicon Latinopolonicum. 1564. fol. w Królewcu.
- MAT. z POD.** Zwrócenie *Matyasza z Podola*. 4. dr. Gotfk.
- MEL.** *Meluzyna*.
- MEX.** *Menišski* thesaurus linguar. orient. fol. 4 Voll.
- MIAK.** *Kaspria Miaskowskiego* zbiór rytmów. 4. 2 Voll.
- MİK. TUR.** *Mikoszy* obserwacje państwa Tureckiego. 8.
- MİN.** *Józefa Minasowicza* zbiór rytmów. 4 Voll. w Warsz. 1755.
- Anoniusza epigr.
- Petroniusza farsal.
- Marcyalis.
- MODL.** *Modlitwy Gdańskie*, przyłączone do psalmów Rybińskiego.
- MODRZ. BAZ.** *Modrzewski* o poprawie Rzpłtęy p. Cypryana Bazylika. przedr. w Wilnie. 1770. 8.
- MON.** *Monitor* Warszawski od roku 1764 - 84. 8.
- MORSZT.** *Morsztynów* Psyche, Cyd, Hippolit, Andromache. 4. w Lipsku 1752.
- MRONG.** *Mrongowiusza* Manuskrypt, słowniczek Polki, łaskawie mi udzielony. 8.
- MAG. X.** *Nagurczewskiego* Filippiki Demostenesa. 8. w Warszawie 1774.
- mowy Cycerona. 8.
- Bukolika Wirgiliusza; w edyc. Załuskiego.
- MAGR.** Antoni *Nagłowśki*, z Zabaw przyj. i pożyt.
- NAR.** *Naruszewicza* dzieła; Liryka i t. d. 1778. 4. 4 Voll.
- Historia narodu Polk. 4. w Warsz. 1786. 6 Voll.
- Historia Chodkiewicza. w Warszawie 1781. 2 Voll. 4.
- Tacyt.
- Tamryka.
- dzienniki podróży.
- NIMC.** Juliana *Niemcewicza* powrót posia, komed. 8. 1791. w Warsz.
- Historia Królowy Nawarry.
- Biblia Targowicka. w Frankf. 8.
- Kazimiera Wielki.
- NIES.** *Niesieckiego* herbars, Korona Polska. fol. 4 Voll.
- NIEW.** Stanisława *Niewieskiego* gotowość rytmów.
- Kalendarze.
- z Zeglickiego przysłów.
- NOW. CZAR.** *Nowy Charakter* Polki, z drukarni Łasaznowey, i ortografia Jana Kochanowśk., Łuk. Górnick., Jana Januszowśk. 1594. 4.
- N. PAM.** *Nowy Pamiętnik* wyd. p. Franc. Dmochowśk. w Warsz. od R. 1801, i t. d. 8.
- OBJ.** *Objad* poftny; 4. w Krak. 1684. druk. Gotfk.
- OSR.** *Obrona* weryfikacyi. 4. druk. Gotfk.
- OCZK.** *Woyciecha Oczka* *przymięt (o narazie). w Krak. wie 1581. 4.
- Cieplice. 4.
- ODYM.** *Walentyna Odymalskiego* świat usprawiony. Krak. 1670. 4. wiersz.
- OLSZ.** Hieron. *Olczowskiego* szkoła Salernitańska. 1640. 4.
- OPAL.** *Łukasza Opalińskiego* satyry. 4. druk. Gotfk.
- poeta. 8.
- OP. JER.** *Opis* miasta Jerozolimy. 4.
- ORZEC.** Stan. *Orzechowskiego* Quincunx. 4.
- żywot Jana Tarnowskiego. wyd. p. Bohomulca. w Warsz. 1773. 8.
- rozmowę koło egzekucyi Polkięy.
- list.
- OS.** X. *Osińskiego* żelaza fabryki.
- Ruda żelazna. w Warsz. 1782. fol.
- fizyka. w Warsz. 1777. 8.
- gatunki powietrza.
- OSIN.** *Ludwika Osińskiego* tragiedya: *Horacyusze*.
- wiersze. 8.
- OSS.** *Józefa Ossolińskiego* Tacyt o pocieszaniu. w Warsz. 1782. 4.
- mowy Jerzego Ossolińskiego. z łac. przeł. w Warsz. 1784. 8.
- w rękopisem: wyrazy niektóre objaśnione.
- w rękop. bajki; strachy.
- J. OSS.** *Jerzego Ossolińskiego* dyaryusz życia, manusk. - życie wydane p. Bohomulca.
- OSTR.** X. *Ostrowskiego* historya kościelna. 3 Voll. 8.
- prawo cywilne. 8. 2 Voll. w Warszawie 1787.
- prawo kryminalne. 8. w Warsz. 1786. 2 Voll.
- OSTROG.** *Ostroga* Judyt, rytm, w Baranowie 1620. 4.
- Myśliwstwo z ogary; p. Jana *Ostroga* 1618. 4.
- OTW.** *Erasma Otwinowskiego* przemiany Owidyuszowe. 4.
- *Wirgiliusza* Georgica, z wydania Załuskiego.
- PAM.** *Pamiętnik* polityczny i historyczny, R. 1782. etc. (przez Switkowskiego).
- PAPR.** *Bartosza Paprockiego* herby rycerstwa Polk. fol. w Krakowie 1584.
- Gniazdo cnoty. fol.
- Ogród królewski.
- próba cnot.
- tryumf satyrów leśnych. 1582.
- dziesięcioro przykazanie. 4.
- kolo.
- PAPR. W.** Fr. *Paprockiego* Wegecyuss, o sprawie rycerkięy. 8. 2 Voll. w Łowiczu. 1776.
- PAST. F.** *Pastor Fido*; w Toruniu. 1727. 8.
- PASZK.** *Marcina Paszkowskiego* tłumaczenie Kroniki Gwagnina; z zbioru Dzieiopisów, edyc. Warsz. fol.
- Chorągiew Sauromacka w Wołoszech. 1621. 4. wiersz.
- Positek *Bellony* Sauromackięy. w Krak. 1608. 4. wiersz.
- dzieie Tureckie. Krak. 1615. 4. wiersz.
- PERZ.** X. *Perzyny* nauka Cyrulicka. 8. 3 Voll.
- lekarz widyfki. 8.
- PETR.** *Petrycy* Aryfotelesa Polityka. fol. Krak. 1606.
- Etyka. fol. Krak. 1618.
- Ekonomia. fol. Krak. 1618.
- Horacyusz. w Krak. 1609. 4.
- morowe powietrze.

- zdra.** *Petrycy woły w Drużbaku.*
zisz. *Pieśni katolickie Jagodyńskiego.*
ZILCH. X. Dawida *Pilchowskiego* Salluftyusz.
 - Seneka o łaskawości.
 - Seneki listy. 8. 4 Voll.
 - Seneka o krótkości życia.
ZIK. *Pimina λιβος* abo kamień z procy prawdy. 4. druk. Gotfk.
ZIR. X. *Piramowicza* wymowa i poezya. w Krak. 1792. 8.
 - powinności nauczyciela.
 - dykcyonarz starożytności.
Z. KCHAK. Piotra *Kochanowskiego* tłumaczenie Tassa Je-
 rozolimy, Goffred. w Krak. 1618. 4. druk. Gotfk.
 - Orlando, wydany p. Przybyłsk. w Krak. 8.
ZOC. Hypacyusza *Pocisia* homilie. 4.
ZODW. *Podworzeckiego* Syon pochylony. 4.
 - Wróżki.
ZOT. Wacława *Potockiego* *Argianida*. w Lipku. 8.
 - *Syloret*. 4.
 - *Poczet* herbów. fol. w Krak. 1696.
 - *Jowialitates*. 4. 1747.
 - nowy *zasiąg* pod chorągiew. w Warszawie 1698. 4.
ZT. ZOT. Stanisława *Potockiego* mowy; z rozczników To-
 warsz. Prz. N.
 - mowa n. p. Mokronowfk.
 - głosy różne.
 - o sztuce u dawnych.
Z. ZOT. Ignac. *Potockiego* głosy, mowy i t. d.
ZROT. Jana *Protasowicza* paranympus. 4. 1595. w Wiln.
 - Konterfot człowieka starego. wiersz. 4. 1597.
 - iakmużnik, wiersz. w Wiln. 1597. 4.
ZRZĄDZ. *Przędziwa*, len, konopi przyprawa. 8.
ZRZĘSTR. *Przeestrogi* dla Polski, p. pisarsza Uwag nad ży-
 cciem J. Zam. 1790: (X. Stasica). 8.
ZRZYB. *Przybyłskiego* treny Jeremiasza.
 - Hezydod.
 - *Jliady* księga I.
 - batrachomyomach.
 - Miltona ray.
 - *Luzjada* Kameensa.
 - *Cesnera* śmierć Abła. 1797. 8.
 - kunszt pisania.
 - wieki uczone.
ZSALMOD. *Psalmodya*, 4to. wiersz p. Kochowskiego.
ZPULP. *Pulpit* żyjący, 1781. 8. wiersz. w Gdańsku.
ZRADZ. Bibliia Brzeska czyli *Radziwiłłowska*. fol. w Brze-
 ściu Litewfk. 1563.
 - żywot N. P. 12mo.
ZRAK. *Rakowskiego* pobudka do służby wojennéy. 1620.
 wiersz.
ZREG. *Regulamen* dla pieszych. 8.
ZREY. Mikołaja *Reia* wizerunek żywota człowieka pocsciwe-
 go. w Krak. 1560. 4.
 - zwierciadło abo kształt.
 - zwierzyniec.
 - Józef.
 - Apocalipsys.
 - Postylla, Świętych słów Pańskich. fol.
ZROG. X. *Rogalińskiego* doświadczenia skutków i t. d. w
 Poznan. 1765. 8. 3 Voll.
- ROG.** X. *Rogalińskiego* sztuka budownicza, ib. 1765. 8.
ZRYB. *Rybalt* stary. 4. druk. Gotfk.
ZRYB. Macieja *Rybińskiego* psalmy. w Gdańfk. 1619. 8.
 - Jana *Rybińskiego* gęśle różnorymne. w Torun. 1595. 4.
ZRYS. Salomon *Rysiński* przypowieści Polskie. 1629. 4.
 - Andreae *Rysiński* satyr Polfki.
 - - satyr na twarz Rspłtęy. 4.
ZRZĄCZ. *Rzeczyńskiego* historia naturalis. 4.
 - auctuarium historiae naturalis.
ZRZECZ. *Rzeczyńskiego* złotnik od złota. 4. druk. Gotfk. w
 Krak. 1629.
ZRZEW. *Rzewuskiego* zabawki dzieciopifkie.
 - zabawki wierzopifkie.
 - Wacława *Rzewuskiego* wiersz na 7 psalmów pokutnych.
 - żal po śmierci Augusta II.
 - Seweryn *Rzewuski* o sukcesyji tronu.
ZSAK. Kassyan *Sakowicz* sobor Kiiowski. 4. druk. Gotfk.
 - perspektywa błędów dysunit.
 - kalendarz Katoficki. w Wilnie. 1645.
 - okulary kalendarzowi steremu. w Krak. 1644. 4.
 - traktat o duszy.
 - Kalixt *Sakowicz* problemata o przyrodzeniu ludzkim.
ZSAL. *Salinarius* censura albo rozszadek o wierze. 4. 4 Voll.
ZSAP. Xcia *Sapiehy* historya rewolucyji Rspłtęy Rzym-
 fikiey. 4.
ZSARN. *Sarnickiego* statut. fol.
ZSAX. (*Saxon*,) Porzadek sądów i spraw mieyfkich prawa
 Magdeburfkiego (p. Groickiego). 4. przedruk. w Prze-
 myślu 1760. 4.
ZSCHRIDT. *Scheidt* o elektryczności. w Krak. 8. 1786.
ZSEKL. *Seklucyana* testamentu nowego część pierwsza. w
 Królewcu. 1551. 4. z ortografją Polfką.
ZSEYM GR. *Seym Grodzieński*. fol. 1793.
ZSIEM. CYC. *Siemiaszki* mowa Cycerona.
ZSIEM. Marcina *Siennika* herbarsz czyli zielnik. fol. 1568.
ZSIM. *Simonidis* czyli Szymonowicza sielanki; z edyc. sie-
 lanek Warsz. 8.
 - elegia n. p. Sieniawfikiey. 4.
 - Joel prorok.
ZSIR QU. Quinkyliana mowy, tłumacz. p. X. *Sirucia*. w
 Wiln. 1769. 8.
ZSK. X. Piotra *Skargi* kazania na niedziele i święta. fol. w
 Krakowie 1595.
 - żywoty świętych. fol. z Voll. w Wiln. przedr. 1780.
 - roczne dzieje Baroniussa. fol.
 - siedm filarów.
 - na treny Teofila Ortologa.
 - wzywianie do jednéy wiary.
 - wsiadane na woynę.
 - Synod Brzeski.
 - na artykul o Jeruitach szjazdu Sandemirfk. 1606.
 - próba zakonu S. J.
 - kazania przygodne.
 - kazania o 7 sakrament.
 - Messyasz.
 - tłumacz. Fatiego o umartwieniu.
 - żywot S. Jana Kantego.
 - o jedności kościoła.
 - cnota miłosierdzia.
 - sawfitydzenie Aryanów.

- SK.** X. *Piotra Stargi wtóre sawfydzenie.*
- sawfydzenie nowych Aryanów.
- SKRZYT.** X. *Winc. Skrzetuskiego prawo polityczne.* 2 Voll. 8. w Warsz. 1784.
- *Kajetana Skrzetuskiego historia polityczna.* 8.
- SKUM.** *Skuminowicz przyczyny porzucenia dysunii.* w Wilnie 1643.
- SL.** *Sluzba obozowa.* 8.
- SLK.** Seb. *Slaszowski tajemnice Pedemontana ku leczeniu chorob.* w Krak. 1620. 4.
- o morowym powietrzu.
- odkrycie zrad żydowskich.
- iasne dowody o doktorach żydowskich.
- SLIZ.** Steph. *Slizna haracz Turecki.* wiersz. 4. w Wiln. 1674.
- STOK.** *Stonkowicza tłumaczenie Persyusza.* 8. w Warsz. 1771. 8.
- SMALC.** *Smalc o bóstwie Chrystusowym.* w Rakowie 1603. 4.
- SMIGL.** *Smiglecki o bóstwie syna bożego.* 4.
- SMOTR.** *Smotrzycki apologia.*
- expostulacya.
- proteflacya.
- napomnienie.
- elenchus pism uszczypliwych.
- *Sępyes* lament Teofila Ortologa.
- SIAD.** Jana *Sniadeckiego* algibra. 4.
- Jeografia. 8.
- *Jędasca Sniadeckiego* Chymia. 8. 2 Voll.
- SOLSK.** *Solskiego Geometra Polfki.* w Krak. 1683 - 86. fol.
- Architekt. w Krak. 1690. fol.
- SOW.** w. *Sowita* wina. 4. druk. Gotfk.
- SPICZ.** *Spiczynskiego* zielnik. fol.
- SPOS.** *Sposob* jako zabiezc, aby piennizdze wywożone nie byly. 4.
- STAR.** Szymon *Starowski* dwór cesarza Tureck.
- dyskurs o mococie. s. 2.
- dyskurs o wojnie Tureckiej.
- prawy rycerz. 1648. 4.
- Jakub Zadzik. w Krak. 1642. 4.
- Benedykt S. 1641. w Krak. 4.
- zguba oyczyzny, stacye.
- pobudka na Tatarów. 1618. 4.
- votum o naprawie Rzpltey. 1625.
- reformacya obyczajów Polfk.
- STAS.** X. *Stasica* Numa Pompiliusz. 12mó 2 Voll. 1788. w Warsz.
- pochwała Marka Aureliusza.
- Buflona epoki natury. 1788. w Warszawie. 8.
- uwagi nad życiem Jana Zamoyfkiego.
- STATOR.** *Statorius (Stoiński)* odpowiedź Smigleckiemu, o bóstwie Chryft. 4.
- STAT.** L. Statut Litewfki. w Wiln. 1744. fol.
- STEB.** X. *Stebelskiego* żywot SS. Eufrozyny i Parasc. we Lwowie 1781. 8. 2 Voll.
- STROY.** Stanisława *Stroynowskiego* opisanie porzadku Rstawowego. 1636. 4. druk. Gotfk.
- X. Hieronyma *Stroynowskiego* prawo przyrodzone.
- STRYK.** *Macieja Strykowskiego* Kronika Litowfka; s. Zbioru dzieiopisów edyc. Warsz. fol.
- wjazd Henryka, wiersz. 4.
- o wolności Polfkiej. wiersz. 4. 1575.
- goniec cnoty. wiersz. 4.
- o niewoli Tureck. 4.
- SUMM.** *Summaryusz* umiarkowania monety. 4to w Krak. 1641.
- *Summaryusz* wszystkiego Nowego testamentu. 4. wiersz. *Susz.* *Suszy Cuda* Chelmskie. fol.
- SUSZYCK.** Remig. *Suszyckiego* pieśni nabózne. Krak. 1697. 4. 3 części.
- SWAD.** *Swada* Polfka i Lacińska. fol. 2 Voll. w Lublinie 1745.
- SWIET.** *Swiętorzecki*, s. Zabaw przyj. i pożyt.
- SWITK.** *Switkowski* ob. budownictwo wiefkie; i Pamiętnik.
- SYR.** *Syreniusza* zielnik. w Krak. fol.
- SYXT.** O cieplicach we Szkle, *Erazma Syxta.* w Warszaw. 1780. 4.
- SZCZEB.** *Szczerbica* Saxon czyli prawo Saska Magdeburfkie. fol.
- SZYM.** *Józefa Szymanowskiego* świątynia Wenery. w Warsz. 1778. 8.
- s. zabaw przyj. i pożyt.
- SZYRW.** X. *Szyrwida* dictionarium Pol. Lat. Lithuanic. 8.
- punkta kazafi, po Polfk. i po Lit. 4.
- TARN.** Jana *Tarnowskiego* ustawy prawa niemieckiego. 1579. 4.
- TEAT.** *Teatr* Polfki. 56 Voll. 8. w Warsz. u Dufoura.
- TEOF.** *Zwierciadlo* X. Szymona *Teofila.* w Wiln. 1594. 4.
- TOŁ. SAUT.** X. *Toloczki* tłumaczenie elegii Sautela. 8.
- TOM.** *Tomaszewskiego* poema rolaictwo. 4. we Lwowie.
- TORZ.** Rozmowa o sztukach robienia szkła. - p. Jos. *Torzewskiego.* w Berdycz. 1785. 8. i Tom.
- TR.** *Troca* dykcyonarz.
- tłumacz. *Telemaka.* 8.
- TRĘB.** *Trębeckiego* syn marnotrawny. 8. Komed. 1780.
- s. zabaw przyj. i pożyt.
- TWARD.** *Samuela Twardowskiego* legacya Zbarafka. 4.
- Dafnis w drzewko bobkowe przemieniona.
- Miscellanea. Kalisz. 1681. 4.
- pamięć Karola Królewica.
- Władysław IV król, fol. w Lesznie 1650.
- Woyna domowa. fol. w Kalisz. 1681.
- *Xzę* Wiśniowiecki.
- nadobna Pasquilina. 8. w Krak. 1701.
- Kaspr. *Twardowski* kolęda.
- bicz boży. Krak. 1625. 4.
- ledź.
- pochodnia. Krak. 1628. 4.
- na Konstancyę -
- TWORS.** *Tworsyda* okulary. 4.
- wieczera. 4.
- UMIAST.** Petr. *Umiafłowskiego* morowe powietrze. 4.
- URS.** *Joannis Ursini* grammatyka. Zamosc. 8.
- URZĘD.** *Marcina z Urzędowa* herbarsz czyli sielnfk. 1695. fol.
- UST.** K. O ustanowieniu i upadku Konstytucyi 3go Maia. 2 Voll. 8.

- USTRZ.** Andr. *Ustrzycki* Proserpina z Klaudyana, w War-
 szawie. 1772.
 - obrazoborce. 4.
 - krucjaty, przedruk. Poznan. 1769. 8. 4 Voll.
 - troista historia. 4.
 - X. Andrs. *Ustrzyckiego* algebra. 8.
W. Jak. *Wuyka* biblia, fol. w Krak. 1599.
 - postylla większa. fol. w Krakowie 1584.
 - - mniejsza. fol. Krak. 1590.
 - żywot Jez. Chr.
 - Czyściec. 8.
WAD. Józefa *Wadowskiego* Daniel prorok. Warsz. 1699.
 4. wiersz.
WAG. X. *Wagi* historia Polak. 12mo.
WARG. *Wargockiego* Kurcyusz; i Plutarch o Alex. W. f.
 w Krak. 1618.
 - Cezara I. Księga.
 - Walery Maximus. w Krak. 1609. 4.
 - Apologia.
 - Rzym.
 - peregrynacja Radsziwiła.
 - o krzyżu.
 - Justynus.
 - przestroga na chytróść ministrów.
 - peregrynacja Arabika.
WARSZ. *Warszawskiego* do króla Stefana oracya.
 - o śmierci Anny Rakusianki.
WFG. *Węgierskiego* organy. 4. wiersz. 1784.
 - tłumaczenie Marmontela powieści. 3 Voll. 8.
WEICH. *Weichardt* anatomia. 1793.
WERESZ. *Wereszczynski* reguła króla chrześc.
 - Pobudka.
 - osada Kijowska. 4.
WER. *Weryfikacya* obrony wiary. 4. druk. Gotfk.
WIEL. H. *Wielądka* heraldyka. 4. w Warsz. 1792.
WIŚN. *Wiśniowskiego* okazanie sfałszowania nauki P.
 Chryft. 4.
WŁOD. *Włodek* o naukach wyzwolonych. w Rzymie 1780.
 4. z słownikiem Polak.
WOL. Jana *Wolana* skrypta. 1641. 4.
VOL. LEG. (Volumina Legum) Leges, statuta, Constitut.
 R. Pol. M. D. Lith. - typogr. S. P. Varsov. 1752, fol. 8
 Voll.
VELCK. *Volckmar* dictionarium. 1605. 4.
WOLSK. Konst. *Wolskiego* tłum. tragedji Woltera Zaira.
 w Warsz. 8. 1801.
 - przypiski w manuskrypcie.
 - Jfigienia Racyna; w manuskrypcie.
WOLSK. *Wolsztein* o szarzech rogatego bydła. 1792. 8.
WRÓBL. *Wróbla* żołtarsz 1567. 8.
WRTT. *Reues Deutsck; und Poln. Wörterbuch* - - K:
 nigeburg 1769. 8.
WYS. Józefa *Wybickiego* Kulik Komedia.
 - Zygmunt August; tragedia; z teatru Dufoura.
WYRW. X. *Wyrywca* geografia. w Wila. 1794. 8.
 - historia. 4. 1 Vol.
WYS. X. Szymona *Wysockiego* dobra duchowne *Plata*.
 - wielkie zwierciadło przykładów.
 - o różnym wianku N. P.
WYS. X. Szymona *Wysockiego* ćwiczenie duchowne.
 - żywot Katarz. Wapowskię.
 - excytarsz duszny.
 - żywot S. Katarz. Seneńsk.
 - palma panieńska.
 - o sakonnęj doskonałości.
 - o stanie wdowim.
 - żywot S. Alojzego.
 - żywot S. Jgnacego Lejoli.
 - Nowiny Chineńskie.
 - sdróy wody żywey.
 - rozmyślanie o męce Pańskiey.
X. KAM. X. *Kamińskiego* przypiski, w manusk.
XIĄDZ. *Xiądz* Pleban, w Warsz. 1787. 8. Kossakowkie-
 go Bisk. Smoleń.).
ZAB. *Zabawy* przyjemne i pożyteczne, 16 Voll. 8. w War-
 szawie 1769 - 77.
ZABCZ. Jana *Zabczycę* poseł Moskiewski. 1605. 4. wiersz.
 - Mars Moskiewski.
 - praktyka dworka.
 - polityka dworka.
 - rozrząd domu.
 - żegnanie oyczyzny.
 - tren na śmierć Schedla.
 - lutnia oyczyzny Polskiey.
 - czwartak. w Krak. 1629. 4.
ZABK. *Ząbkowskiego* młot na czarownicę. 4.
ZABŁ. Franc. *Zabłockiego* rozmowy Sokratesa.
 - Bahk gospodarski, w Warsz. 1780. 8.
 - Amityo. w Warsz. 1783. 8.
 - zabobannik. w Warsz. 1781. 8.
 - żółta szlafmca; w Warsz. 1783. 8.
 - dziewczyna sędzią. 1781.
 - fireyk., 1781. - z teatru Dufoura.
 - z Zabaw prajj. i pożyt.
ZABOR. X. *Zaborowskiego* geometrya praktyczna. w War-
 szawie. 8.
ZACHAR. X. *Zacharyaszewicza* kazania. 8. 2 Voll.
ZAL. Andr. *Zaluski* historia starego i nowego testamentu.
 8. w Warsz. 1789.
 - apteka czyli szkoła Safernitańska. 4.
 - zbiór wierszopisów. 4.
ZAP. WZ. *Zapał* Wezuwiusza. 1631. 4.
ZARN. Grzegorza z *Zarnowca* Postylla. fol. 4 Voll.
ZAW. Teodora *Zawackiego* pamięć robot gospodarskich.
 1637. 4. w Krak.
ZBIL. Piotra *Zbilitowskiego* witanie króla.
 - schadzka ziemianka.
 - przygana stroiom.
 - na chrzciny Władysława.
 - Lamenty.
 - droga do Szwecyi Zygm. III.
 - żywot szlachcica we wsi. 4.
ZEBR. *Zebrowski* próba minucy Latosowych.
 - kół.
 - zwierciadło. w Krak. 1603. 4.
 - recepta.
 - Jakóba *Zebrowskiego* przeobrażania Owidyuszowe. 4.
ZEGŁ. *Zeglickiego* adagia. 8. w Warsz. 1751.

HIM. *Zimorowicza sielanki*, s edyc. Warsz. 8.
ZOLK. *Zolkiewskiego rękopismo o wojnie Moskiewskiej*.
ZOOL. *Zoologia dla szkół narodowych*. 8. w Warszawie
1789.

SYOR. *Zygrewiusza goniec*. 4.
- *papopompe*. 4.
- *Epichirema*.
ARW. 122, *Zywoł Jezusa Chrystusa*. 4. Gotfk. druk.

Skróceń Grammatycznych wyłączenie.

Ponieważ w słownikach powtarzają się przy każdym słowie grammatyczne annotacye, ściągające się do rozdzielania, przypadkowania, czasowania i t. d., stosownie do własności grammatycznej tegoż słowa; przeto koniecznie wypada, znakami jakimiś skróconemi one wyrażać, żeby i czasu i miejsca ochronić; użytych w tym mierze tu skróceń, następujące przyłącza się wyłączenie:

Przy rzeczownikach dodałem skrócone zakończenie drugiego przypadku; to znaczy owe: - a, - u, - i, - y, co się zwyczajnie przy nich znajduje.

Liczb. mn., lub *plur.* oznacza *liczbę mnogą*;

G. oznacza *Genitium* czyli drugi przypadek.

Przy przymiotnikach kładę: - a, - e, lub - ia, - ie, na znak zakończeń każdego rodzaju.

m., oznacza *rodzaj męski, masculinum*.

ż. lub *f.* *rodzaj żeński, faemininum*.

n., *rodzaj nijaki, neutr*

Z przymiotnikami zwyczajnie połączyłem pochodzące od nich *przysłowki* czyli *adverbia*, co oznaczam dodając do ^o zakończenia: - *ie* lub - *o adv.*, lub też *przysł.*

Przy czasownikach czyli werbach znajdują się następujące znaki:

cz., *czyn.*, t. i. słowo czynne, *activum*.

biern., t. i. słowo bierno, *passivum*.

nijk., t. i. nijakie, *neutr*.

czstl., t. i. częstotliwe, *frequentativum*.

idntl., t. i. jednolite, *instantaneum*.

cont. czyli *kont.*, t. i. *continuativum*.

dk., *dok.*, t. i. słowo dokonane, *actionis perfectae*.

ndk., *ndok.*, t. i. słowo niedokonane, *actionis imperfectae*.

zaimk., t. i. słowo zaimkowe, *reciprocum*.

Przysł., znaczy *Przysłowie, Adagium, Proverbium*.

Przenoś., znaczy *Przenośnie, czyli Translate*.

Pochods., znaczy *Pochodzące, Derivata*.

Ob., lub też *vid.*, *v.*, znaczy *obacz, vide*.

cf., lub *por.*, znaczy *confer*, porównaj.

z., oznacza *równość* czyli *podobieństwo znaczenia jednego słowa z drugim*.

* jedna gwiazdeczka u góry podwieszy litery słowa, oznacza, że słowo to, lub wcale nie, lub przysymniony w przytoczonym kształcie albo znaczeniu, dziś nie jest używane.

** dwie gwiazdeczki czyli asteriski u góry początkowej głoski słowa, oznaczają, że używanie to poetom czyli wierszopisom uchodzi.

Reszta skrótów tu użytych, jako to *allegor.*, *metapher.*, i.t. d. tak jest w słownikach zwyczajna, że moim zdaniem nie potrzebuje tu osobnego objaśnienia.

A, Głofka nájpiérwsza wszystkich abecadeł, oprócz Etyopkiego, w którym trzynasta. *Kraf. Zb.* 1. 1. der erste Buchstabe fast aller Alphabete. - *Pluraf.* Przedtém a b le-dwo mówil ięząc, Teraz r iacno mówi, nie męząc się. *Jabl. Ez. A 4.* (postępek od łatwiejszego do trudniejszego). Bóg pożyczia osnowę twego wywiódł, i dał tę, żeś rzekł o, a, mowę pierwszą z płaczem. *Kulig. Her.* 33. (*Carn. ar.* as = początek, *origo*). Jam iest alpha i omega. 1. *Leop. Apoc.* 1. 8. (z Greck.: a i z, początek i koniec). Samogłofkę a wymawiamy troiako: 1. otwarto, n. p. rada. Nad takim a w dawnych książkach znajdziesz zamię prawe: á; 2. mnię otwarto, n. p. wólá. Tęgo a u dawnych nie znaczone; teraz zaś nie otwarte a, lecz ściśnione kréfkować się zwykło. 3. q, z kréseczką lub półmiesiaczkiem u dołu, wymawia się, wypuszczając trochę tchu przez nos, i dlatego nazwane nosowe, n. p. są. *Kopc. Gr.* 1. 23. Przed b i p brzmi q iak om, n. p. dąb, rzap; przed insemi spólglófkami iak on, n. p. zaiąc. *Kaff. Gr.* W wyrazie zabączą znajduj się wszystkie trzy gatunki głofki a. Już i *Jan Kochanowski* zamysłał o przeniesieniu kréfski z otwartego a na ściśnione, nawet o wprowadzeniu nowę iakieysi głofki zamiast á. *Nowy Char. Drey-fachē Polnischēs a*, 1. offenes; sonst mit dem Acut, iest ohne Accent; 2. dumpferes, wird iest accentuirt; 3. E-dullen: a, wird am Ende des Wortē fast wie ong, vor b und p wie om, vor den übrigen Consonanten wie on ausgesprochen.

A, a, we wszystkich prawie dyalektach Słowiańskich używane, iako wykrzyknik *interjectio*, spójnik *conjunctio*. *Interj.* a: ah! ach! o! oy! och! ach! ep! ach! Mówią: a ono rzecz cudowna. *Birk. Dom.* 21. A to cud! co za odmiana! *Teat.* 55. d. 35. §. a, *elliptice*: a oto, alic, und siehe da! Przyszedł do nich, a oni śpią. *Leop. Luc.* 22. 46. Musiałby serce mieć ze stali, By nie drżał patrząc, a tu świat się wali. *Chrosc. Luk.* 43. *Bardz. Luk.* 24. Przyiechali do niego poslowie, a on się armuje. *Bielk.* 423. §. z góry, *emphatice* ah! eh! A toż tobie. *Jabl. Buk. L.* *Napominając*: A już mnie nie odstępuy! *Teat.* 43. c. 56. *Wyb.* A już (vide anu, nu!) - A ciszej z panią matką! *Bardz. Tr.* 286. - *Potwierdzając*: nun, nun ja! A co tak, to pozwolę. *Teatr.* 56. 107. *Koncerty!* tu! w moim domu! §. A tak, moje serce. *Teat.* 14. 130. (*cf.* iużci). - *Przecząc*: A nie tak iest! *Cn. Th.* 2. - *Z zadziwieniem i zapytan'em*: czy, czyż? im Deutschen kann hier a, so wie das Lateinische num bloß durch die Inversion, und die hineingeschobene Partikel denn, ausgedrückt werden. A długoż to Katylinu cierpliwości naszę na złe używać będziesz! *Nag. Cyc.* 1. wie lange wirst du denn noch -- A pókiż tego, do diabła! *Teat.* 36. b. 52. - *Indirecte*: Odmiany nie uczyniły w oby-czajach iego honory, które a kogoż nie odmienia! *Birk. St. E.*

2. *Conjunctio*, *jungens & disjungens* und, *sowohl, als*; *Boh. Slov.* a; *Raguf.* à; *Sorab. inf.* a, *Sorab. Sup.* a, ha, (*cf. Lat.* at, atque, et *Hung. es, is*; *Ross. A*; *cf. Tom I.*

Polon. da). Ostróżność a sekret iest to duza wojny. *Fr. Przy.* 47. Prawdy a żartów iako soli zażywać, bo przesolisz. *Fr. Przy.* 48. Miękkosc a kolera; tak się w spra-wach ludzkich maia, iako sól a cukier w potrawach; idą 51. §. *ex opposito* und (*aber, dagegen*) Będą mi ludem, a ia im będę bogiem. *W. Jer.* 33. 39. und ich (ich dage-gen). Swarzcie się wy, a nieprzyiaciel bierze, pali. *Cn. Ad.* 1115. Niech oni gadaia, a my iedzmy. *ib.* §. a: a przecię, und gleichwohl. Ani widział, ani slyszal, a prawi. *Hor. Sat.* 70. §. przydając *addendo*, *da*, *zu*, und. Dwa a dwa czyni cztery, 4 a 3 czyni 7. *Elem.* 118. (*cf. Gall. à*) - A: a dotęgo, a nadto, und noch dazu. Sługę a sługę wiernęgo z niego ma. *Cn. Th.* - A: a koniecznie und duktus, und zwat. Wiatru już nic a nic nie znać. *P. Koch. Or.* 1. 307. Podobało się im do niego zaraz a za-rasz posłać. *Krom.* 343. Nie bylo wszystkiego a wszystkiego woyska więcę dwudziestu tysięcy. *Biel.* 333. §. *Między témże słowem powtórzoném, a trwanie iednakowosci wy-raża*, und immer und ewig: nichts als: immer dasselbe, ei-netley. Wszystko chléb a chléb. *Alb. na W.* 5. (za-wsze iedno, to samo). *Twor. Ok. D.* 4. Partye za Ludwika nowe a nowe coraz w kraju rewolucyę utworzyły. *Nar. Hist.* 7. 206. - *Między tymże czasownikiem powtó-rzonym ciąg nieprzerwany czynności, in einem fort.* Ce-sarz siał 'a siał, żeby Władysława przywrócić do tronu. *Biel.* 43. §. *ellipt.*: a - to: a kiedy - to, will man - so; soll man - so. A pisać, to pisać; a iść, to iść. *Cn. Th.* will oder soll man schreiben, so schreibe man. §. *a obsole.*: na-Włodzimierz wyzwał sam a sam na rękę hetmana. *Stryk.* 185. (sam na sam, na pojednynek, er forberte ihn (allein) zum Zweykampf heraus). §. *pleon.*: a niż: niż alic. Ro-słom niegodzi się więcę domyslać, 'a niż im zlecono. *Biel.* 308. §. a: zatym, tedy, so, Wstań, który śpiż; a oświeci cię Chrystus. *W. Ephes.* 5. 14. *Deriva*: abo, albo, ali, alic, aliści, aza, azali, awo, anu, aby, ażeby.

AA.

AARON, a. m. 1. brat Moysesow, wielki kaplan. *W. Ex.* 4. 14. der hohe Priester Aaron. **AARONOWY**, Aaronow, a, e, do Aarona należący, lub się iego tyczący, *Aarons*: *Botan.* Aaronowa broda, abo obrazki, ziele, *Arts, Arum majus*, (*ob.* Wiele złęgo), dla rozłożenia iego ślicznego, nakształt brody rozłożystęj długięy. *Syr.* 634. & 631. *Kluk. Ross.* 2. 206. Aaron, Pfaffenpindt, deutscher Jngwer. *Bosn.* aron, zminąc; obrazko, natragulja.

AB.

***ABDACH** vide *Obdach*.

ABDANK, HABDANK, u. m. herb stary Polski, mający w sobie literę W. *Nief.* 1. Z Niemieckich słów habe Dank, które Skarbek Henrykowi powiedział. *Krom.* 136. *Dług. Biel.* ein altes Polnisches Wappen.

***ABDANKOWAC**, ował, uie 1., *Act. imp.* z Niemieck. ab-danken, odprawiać, abszytować. *Vind.* proflupfitti, presh-puliti, posłowiti, verabschieden, entlassen. Woysko teraz

- abdankują i rozprawia. *Vol. Leg.* 3. 662. Wojsko rozpuścić i abdarkować. *Menin. Turc.* 1. 57. Zwycięzkich wojsk nie chciał z siebie abdarkować. *Bardz. Luk.* 9. 2. *Neutr.* *abdarkować komu: porzucić go, verlassen. Chciwość hamować i rzeczom cudzym abdarkować. *Bach. Ep.* 46.
- ABDYASZ, a. m. prorok starozakonny. *Zał. Test.* 320. der Prophet Obabja.
- ABDYKACYA, yi. f. *Boh.* obdant, obdantoweni; *Sorab. inf.* wotjefowané, *Ger.* die Abdarkung, Amtsentfagung; akt prawny, przez który kto urząd składa przed czasem na to naznaczone; przykład tego dał Jan Kazimierz. *Kraf. Zb.* 1. 7. ABDYKOWAC, ował, uie, *Intrans. imp.* *Boh.* obdantowati, podélowati se š autadu, podziękować za urząd; złożyć urząd, zrzec się urzędu, wyzuc się z urzędu.
- *ABECEDARYUSZ, ABECADLARZ, ABIECADLARZ, a. m. *Gall.* abecedaire; *Slavak. et Boh.* abecedat; *Carn.* abecedikar; *Sorab. sup.* abeczedebnit, *Croat.* abeczedar; (*Roff.* азбучникъ, азбуковникъ, букварь, *Eccles.* алфавитаръ): *Gregoryanek*, uczący się dopiero abecadła, ein A B C-Schüler, A B C-Schüler. Abecedaryusz, a już uczony. *Chmiel.* 1. 57. ABECADLARKA, i. f. *Roff.* азбучница; die A B C-Schülerinn. ABECEDLARSKI, a, ie, *Boh.* abecedární; *Carn.* abecedikarjove; od abecadlarza, A B C-Schüler.
- ABECADŁO, ABIECADŁO, OBIECADŁO, a. n. *Eccles.* абецадло; *Carn.* abecedika, *Boh.* abeceda, *Sorab. sup.* A B Cje, *Croat.* abecedar, (*Dalm. et Raguf.* bukvicza, churulicza, *Jllyr.* asbuk, asbogh, *Roff. et Eccl.* азбука, азбука, букварь, букваца, Грамошникъ, алфавитъ), das A B C, nazwisko glosek razem wziętych, dane im od pierwszych glosek a, b, c. *Kopcz. Gr.* 1. 1. Uczyć się abecadła. *Petr. Et.* 13. Porządkiem abecadła. *Budn. Pf.* 119. §. tr. początki, elementa, Anfangsgründe. Tak głupia, że azbuki i abecadła nie umie. *Birk. Ex. D.* Kto poymie, choćby samo abecadło przyrodzenia. *Wad. Dan.* 25. Umiemy wszyscy dobrze abecadło. *Zab.* 15. 273. (znamy się na tém) *Pot. Jow.* 119. ABECADŁOWY, ABECADŁNY, a, e, *Boh.* Abecedni, *Croat.* abecedariki, *Carn.* Abecedikarske, *Roff.* азбучный, буквенный, od abecadła, alfabetyczny. das A B C angehend, alphabetisch. Herburt wydał statut Polski porządkiem abecadłowym. *Zab.* 5. 419. Dwoiaki gatunek pisma, rzeczowy (hieroglicfzny); głosowy czyli abecadłowiy. *Kopcz. Gr. III.* 26.
- ABELEK, HABELEK, CHABELEK, lka. m. (*Roff.* опоекъ, опойка) z cielęcia podrośłego wyprawna skóra. *Haur. Sk.* 39. ein gegorbenes Fell von einem ausgewachsenen Kalbe. *Adjekt.* ABELKOWY, a, e, (*Roff.* опойковий).
- ABIS vid. Alys.
- ABJURACYA, yi. f. odprzysiężenie, die Abschwörung. Obrządek prawny urzędowego ustąpienia rzeczy iakiędy z wyprzysiężeniem się. *Kraf. Zb.* 1. 12. ABJUROWAC vid. Odprzysięż.
- ABLAKTOWAC, al, uie. *Act. imperf.* w ogrodnictwie, gatunek rozmnażania drzew urodzajnych, podobny do odkładania. *Kluk Rosl.* 1. 111. ablactieren, eine Art des Pfropfens. Ablaktowanie, *Kluk ib.* (cf. szczepić, odkładać, oczkować, kożuchować).
- ABLUCYA, yi. f. (*Roff.* омывка) obmycie, umycie, die

- Abwaschung. Umywanie ciała u pogan obrządek duchowny, nim do ofiar przystępowali. W obrządkach kościelnych umycie rąk przez kapłana po konsekracji i komunii. *Kraf. Zb.* 1. 12. *Mik. Tur.* 231.
- ABO, *ALIBO, ALBO *Conjun.* - *Sorab. inf.* abo, *Sorab. sup.* habo, aby; *Hebr.* ו, *Aeth.* ו, *Graec.* η; *Lat.* aut; *Carn.* ali; *Vind.* al, ali, bol, bolpak, a alipak, alpak, anipak; *Eccl.* obo; *Slavon.* ili; - l - *Dalm.* alli; *Hung.* avvagy; *Bosn.* il, illi, alli; *Rag.* ali, illi, li; *Roff.* или, иль, алъ; *Slavak.* lebo, a - n - b. aneb, neb; *Boh.* anebo, aneb, nebo, neb, neboli. - n - b. I., rozłączając: czyli, lub, oder. Ten, abo ów. a - v. Jedz abo pij. Zle, abo dobrze. *Cn. Th.* Ofiara zbożna abo chlebowa. 1. *Leop. Levit.* 2. 1. Zboże przez arzę abo mfynek wywiać. *Haur. Sk.* 171. §. abo-abo, entweder - oder. Dziś abo umrzeć, abo wygrać trzeba. *P. Kch. Jer.* 547. Albo wszystko, albo nic. *Teat.* 52. d. 84. Abo day, aboć wydrę. *Zegl. Ad.* 2. - Abo-abo-abo Фс.: bądź - bądź; to - to; iuż to, iuż téż; entweder - oder - oder; Troiako grzeszą ludzie, albo myślą, albo mową, albo uczynkiem. *Sk. Zyw.* 2. 408. Trzy rzeczy mam przed sobą, abo mnichem bydź, abo pustelnikiem, abo w domu zostać, *ib.* 1. 234. *Radz. Z. P. M.* 49. §* częścią - częścią, Theils - Theils -; sonohl - als auch. Oblężenie to tysiąc pięknych czynów, abo w obronie, abo w dobywaniu, tam dokazanych, pamiętnym uczynilo. *Ufrz. Kruc.* 2. 258. II., pytaiąc: czyli? czy? azali? Frageweise, wie das Lateinische num, wird im Deutschen durch die Inversion, und etwa das hineingeschobene denn ausgebrüht. Abo nie wiesz? weißt du denn nicht? Abo to nie boli? *Cn. Th.* 3. Tak iest, zabrałem z nim znościomość! albo co? *Teat.* 22. b. 17. Albo ia dbam o twoię łaskę? *ib.* 28. 80. *Cum encyclico:* alboś, alboż: czyliż. Jakowa była dązkich narodów srogosć, aboś same białogłowy nie pokazały! *Falliff. Fl.* 231. Alboż my bydłeta iestśmy! *Mon.* 67. 376. Alboż będzie w domu? *Teat.* 30. b. 99. - §. abo, aboś: może, podobno, vielleicht, etwa. Pociście tu przyiechali? abo dla przepatrowania wojka. *Warg. Cez.* 32. Takim kształtem próżno się spodziewam, że alboś owoie nieszczęście przerobi. *Zab.* 14. 256. *Szym.* Alboż ich mój żartobliwy katechizm nauczy, iak mają mówić. *Mon.* 74. 145. §. *ex abrupto.* Abo siądźmy: wiera siądźmy; siądźmy raczy. *Cn. Th.* 3. so setzen wir uns doch.
- ABOWIEM, ALBOWIEM, *Conj.* bo, bowiem, ponieważ, *Slovac.* nebo, *Rofn.* kadbo, pokle, *Croat.* kajti, ar; *Eccl.* cebo, *Boh.* jagiste; *Ger.* denn, weil, (fintemal) Day mi téy warzy, abowiemem się bardzo zrobił. 1. *Leop. Gen.* 25. 30. (bom bardzo spracowan 3. *Leop.*) Strzeż miary; abowiem rzecz iest piękna, przy rozumie cnota. *Rey. Wiz.* 42. b.
- ABRAHAM, a. m. patriarcha starozakonny. *Abraham.* Jmie żydowskie. *Demin.* ABRAHAMEK, mka. Abrahamek nasz faktor, stara się o pieniądze. *Teat.* 22. 13. §. tr. Abraham: Iono Abrahamowe: tamten świat: życie po śmierci; *Eccl.* иждо Браамово, царство божіе, небесное, Abraham's Schoß, jenes Leben. Poszedł do Abrahama, occubuit. *Macz.* Takym go tém żelazkiem przywitał, aży się z Abrahamem zobaczył. *Teat.* 53. b. 25. ABRAHAMOWY, ABRAHAMOW, a, e, od Abrahama, *Abraham's.* Pokolenie Abrahamowe. *Białob. Pof.* 143.

ABREWIACYA, yi. f. *Bosn.* kratcina, *Ross* сокращенность, словотышла, *Eccl.* скорочинь, skrócenie, pismo pędkie z tytlami, skoropis, die *Abkürzung*, *Verfürzung*, *Abbriviatur*. Znayduią się w pismach polskich skrócenia czyli abrewiacye, tak przez opuszczenie głosek, iako przez zamianę ich na figury. *Kopcz. Gr.* 1. 29.

ABROGACYA, yi. f. prawny obrządek, przez który prawo dawnieysze moc swoię traci. *Kras. Zb.* 1. 15. zniesienie prawa, uchylenie, odwołanie, cofnienie, die *Abrogation*, *Aufhebung eines Gesetzes*. cf. *Derogacya*.

ABRYSS, u. m. *Vind.* sarils, narifs, dolobrats, poduba, posnamik, sazierklanje; *Carn.* posnetje; *Boh.* návrjel, návrj, nawrjenj; *Ross.* чертежъ, умоначертаніе, перечень; *Ger.* der Abriß, der Riß. Abrys, planu w myśli ułożonego na papierze odznaczenie. *Kluk Ross.* 1. 38. Krótki czego abrys. *N. Pam.* 15. 384. Abrys miłości. *Pot. Jow.* 158. To widzę mądrych przeznaczenie, w głowie mię szczęścia abryss, a puste kieszenie. *Teat.* 43, 303. *Drozd.* (cf. Wzór, wyobrażenie, wyrażenie, obraz, rysunek, odrysować).

ABSOLUCYA, yi. f. rozgrzeszenie, które wyznającemu grzechy, kapłan daie. *Kras. Zb.* 1, 15. die *Abfolution*, *Sündenvergebung*. §. *latius*, wszelkie odpuszczenie, uwolnienie, *Freysprechung*, *Bestreyung*.

ABSOLUT, a. m. samodzierca nieokreślony, despota, ein unbeschränkter Herrscher. Kędy tron absolutom moc straszliwą daie, Te kraie są najsłabsze, bo w rich Król bierze, ruynuje sam wszystko, gdy sam jeden państwo obejmuie. *Jabl. Tel.* 175. - tr. Absolut w mowie, dyskurs drugich gasi, Albo z dysgustem ekliwym, minę kwasu. *Min. Ryr.* 3, 335. ein Reichthaber, Haberecht. **ABSOLUTNOSC**, ści, f. nieokreśloność władzy, samodzielstwo, *Unbeschränktheit*, *Willkürlichkeit*. **ABSOLUTNY**, a. e. *adj.* **ABSOLUTNIE**. *adv.* nieokreślenie, nieograniczenie władzący. Muszą się kiedy skończyć te absolutne rzady. *Teat.* 6 b. 53. Nasz rozum złączony z wiarą, nie tak absolutnie prowadzić nas powinien. *Zab.* 8, 273. *willkürlich*.

ABSZACH, u. m. termin gry w szachy, im *Schachspiele*, das *Schachbieten*, *Schach*. Pop ci może daż abszach, to też nie pól rzeczy, Trzeba się w tenczas dobrze mieć na pieczy. *J. Koch. Sz.* 94. §. *fig. tr.* stawić komu abszach, stawić mu się, odkazać mu się, einem die Spitze bieten. Stefan Kozaków w ryżę i lepszy rząd wprawił, Zeby także z téy strony Tarczynowi stawił Abszach w oczy. *Tward. W.* D. 4.

ABSZYT, u. m. *Sorab. inf.* Hobscheid, *Ross.* абшымъ, увольнение, отставка, отпущкъ; *Eccl.* отпущнь, *Vind.* Słowa, slovodanje, posloulenje, doldtaje, spushenje, odspushenje - *Pol.* odprawa ze służby, a zwłaszcza wojskowej, der *Abchied*, die *Verabschiedung*. Kazał wygotować abszyt żołnierzom, dotrzymującym czasu służby swoięy. *Teat.* 49. b. 1. Po téy obeldze domagał się pólkownik abszytu, który mu téż był dany. *Zab.* 13, 82. Abszyt wziąć. *Chrośc. Farf.* 485. (*Vind.* slovojemati, slovovesti). Abszyt dawać: **ABSZYTOWAC** kogo, ował, uie. *Act. imperf.* (*Vind.* slovodati, posloviti, prostupustiti, prezhpustiti; *Ross.* отставлятъ, отпръшамъ), ze służby odprawić, verabschieden, den *Abchied* geben. Abszytowany, *Ross.* отставный, служивый. Abszytować się, *recipr.* nie czekając, sam się abazytował, żartem t. i.

uciekl im *Schertze*: hat sich selbst verabschiedet, ist weg gelaufen. **ABSZYTOWY**, a, e, od abszytu, *Abchieds*. *Ross.* отпущный.

ABUCHT, a. m. Kontuz, salsesan, mortadella. *Wtod.* gestampftes Fleisch. Jednako Xiążę abuchty surowe, ieden chleb iadał z drugiem. *Tward. W.* 192.

ABY *Conj. Boh.* aby, *Sorab. inf.* abü, *Slovac. abí*, *Ross.* дабы, *Croat.* dabi, da; *Vind.* de (cf. Da) I. z ażeby, żeby, by, iżby, daß, damit. Napomniałem go, aby reszty majątku oszczędzał. *L.* - *Cum negat.* aby nie, *Lat.* ne, daß nicht, damit nicht. Pisałem mu, aby nie przyjechał. *Tr.* § aby nie, bodayby nie. Aby tego panu nie oznaymł (*scilicet* obawiam się, strzeż się) daß er es nicht etwa anzeige. *I.* z aby, by téż tylko, choć tylko, byle, przynajmniej, wenigstens, wenn auch nur. Mieciecie ieszcze cierpliwość aby do roku. *Biel.* 349. Przestań mię aby trochę męczyć. *Sk. Zyw.* 2, 109. Zabaw się, aby przez godzinę. *Zab.* 14, 121. Aby raz spojrzzi na mnie, aby raz rzuć słodkie weyrzenie na wernego kochanka. *Teat.* 50 c. 137. Dzięki opatrności, że aby przecię teraz potrafiemy zachować powagę naszą. *Koll. li.* 1, 22. Aby ogonek położyć, liszka prosi. *Cn. Ad.* 4. [*Didonis byrsa*]. Chciéy iuz aby raz skończyć interes. *Teat.* 15, 69. (przecię kiedy, doch endlich einmal).

ABYSS, **ABIS**, u. m. (z *Greck.* ἀβυσσος) miéysce bezdenne, bezдно, bezgruncie, otchłań, przetchlina, przepaść, der *Abgrund*. Niech čma ta nie zaraża powietrza, niech bieży do swych abissów, do swoich otchłani. *P. Koch. J.* 7. 239. I do abyssu pędko poleciełi nieprzyjaciele wieczni ludzkiéy duszy. *ib.* 241.

ABZAS, **ABCAS**, **OBCAS**, u. m. z *Niem.*: podkładka, napiętek, knaflak u trzewików, botów, der *Abfuß an Schuhen*, *Stiefeln*. *Sorab. inf.* obsez, hobsez; *Carn.* obsz; *Vind.* nastavik; *Boh.* Špaljčít, Šramflit; *Ross.* каблукъ, коблукъ, каблучекъ [cf. kabłak]. **ABZASNIK**, a. m. 1. ten co abcasu robi, der *Abfußmacher*; *Ross.* каблучникъ. **ABZASOWY**, **OBCASOWY** a, e, od abcasu, *Abfuß* - *Russ.* каблучный.

A C.

ACH! *interj.* *Eccl.* arb! axb! *Ross.* ах! ухб! охб! *Graec.* ай! ай! ай! *Lat.* ah! aha! *Hebr.* на, нна, *Pers.* ah, *Germ.* ach! ah! 1., wyraz zadziwienia, *Ausdruck der Verwunderung*. Zawołał z podziwieniem: ach Mości Panowie, iuz téż to nadto! *Zab.* 3, 145. 2., *Przeleknięcia, des Schreckens*. Złęknie się która Jeymość, aż ekklamacya iéy: ach! gwałtu! *Mon.* 74, 362. 3., radości, der *Freude*. Mego kochanego Dobrodzieia witam, ach iak mi się masz? *Zab.* 13, 198. 4., *Ządania, des Verlangens*. Ach gdyby się owe czasy wróciły! *L.* 5., westchnienie żalose, der *Betrübniß*. *Slavon. ah*, jao! *Vind.* ah! jomene, aube! *Croat.* ah, jaj! *Slovac.* ach, auweh! *Sorab. sup.* yau! owa! *Eccl.* ohe! *Ger.* ach! o wehe! biada! niestety! Plakał nad iego grobem: ach! ach! mój bracie. 1. *Leop.* 3, *Reg.* 13, 30. Ach! iak całe życie zgoła iest obrazem nędzы czleka. *Zab.* 15, 136. Ach! co czynisz złe dziecię, oycu opuściles! *Groch. W.* 16. Ach! ach! obacz się Polaku po szkodzié! *Groch. Tr. A.* 3. - *Cum dativo* - biada! wehe! Ach dniowi temu, niestetyż ziemi téy! *Smot. Lan.* 19. Ach nam! zgrzeszyliśmy. *Sk. Zyw.* 1, 153. Ach mnie.

nieftetyż niebodze! *Otw. Ow.* 295. *§ *obsoł.* Ach cię mnie nędzney, toć mię zwiódl. *Wys. Kat.* 451. Ach cię mnie, żem przychodniem w tym kraiu. *Budn. Pf.* 120, 5. *Groch. W.* 2. § urągania: aha, wéy! *spottend:* ah! aha! Ach, Ach! który kazisz kościół, i trzeciego dnia go zaś budujesz, ratuy siebie. 1. *Leop. Math.* 27, 40.

ACHACY, ego, imię męzkie, *Achatius. ein Mannsname.* Achacy Kmita wierszopis.

ACHAT, *vide* Agat.

ACHATES, *vide* Gagatek.

ACHINGER, gru. m herb, wiewiórka czerwona w złotém polu. *Nies.* 1. *Kurop.* 3, 4 ein Wappen.

ACHTEL, *JACHTEL, tła. m. ACHELEK, lka. m. *dem.* z Niemieck. ósma część beczki (*vide* ósmina, ósmak), ein Ahtel, Ahtel piwa. *Vol. Leg.* 3, 56. Jachtel. *Haur. Sk.* 510. *Phras.* Zaden iachtelem nie piie. *Mat. z Pod. B.* 4. (na nic, co zbyt, allzuviel ist ungesund]. *Fig.* Kufy z siebie i piwne robicie achtele, cały dzień z nocą leiąc w bezdenne gardziele. *W. Pot. Zac.* 150.

ACHY! odgłos trąby, Ton des Jagdhorns. Forszpan z forysem trąbią: achy! achy! *Teat.* 43, 35. *Wyb. Kul.*

ACZ, *ACZKOLI, ACZKOLWIEK, *Conj. Boh. ai, ačoli, ačolliw, ačolliwě; Slovac. ačoli, ačolwě, atbi, bitbi; Vind. akulich; Sorab. sup. aczruně. Pol. choć, chocia, lubo, obgleich, obwohl.* Aczkolwiek dżdżownicy woda iest dobra, rychlo się przydawa zatęchnienie. *Cresc.* 10. Acz ich bylo w liczbie do 40 tysięcy, iednak nie śmieli nacierać. *Biel.* 78. *Warg. Cez.* 107. Wina takie, aczkoli dobry owoc daią, wszakoż czasem tylko dobrze obradziają. *Cresc.* 296. & 435. aczkolwiek *ib.* 368. § aczkolwiek: choć cokolwiek, iako tako, przynajmniéy coś, wenigstens etwas, so viel möglich. Umiey ieszcze korzystać aczkolwiek z téy straty. *Zab.* 12, 256. § acz nic: choć tak duze iak nic, choć bardzo malo, obgleich so viel als nichts, äußerst wenig. Niecnotliwi sędziowie kazali, aby twarz Zuzanny odkryta byla, aby acz nic, ale wždy tak nasycili się piękności iéy. 1. *Leop. Dan.* 13, 32. § acz nic: przynajmniéy, wenigstens, zum wenigsten. Malogrnaty trzeba wycoczyc w czystéy wodzie, acz nic przez dzień. *Cresc.* 426. Pszenica potrzebuie ziemi tłustéy, acz nic aby miernie. *Cresc.* 154. Mieysca z przyrodzenia obronne, wždy trzeba acz nic słusznym zamykaniem obwarować. *Cresc.* 20, & 63. §* *interrog.* acz: czy? ob? Pytam na prawie, acz nic szkody nagradzać nie ma? *Szczerb. Sax.* 144. acz nie mam bydź wolen? *ib.* 143. Zdali na iego zdanie, aczby to mieli uczynić. *Eraz. Jęz. H.* 5. - §* acz - acz: czyli - czyli, ob - obet. Którego chcesz, wszystko za iedno, acz ten, acz ów. *Mącz.*

ACZY, *Adv.* może, kto wie, czyli też nie, podobno, bo-day, azali; *vielleicht.* Owce chodzą po łące, nadzieia mię cieszy, Aczy się Dafnis rano z bydelkiem pośpieszy. *Zab.* 21, 583. *Zab.*

AD.

*AD, u. m. (z Greck. *ἀδης*) u Rusinów: piekło, die Hölle. Mieysce to, które my z grecka nazywamy Ad, Rzymianie zowią *infernus.* *Smot. Ex.* 41. & 21. Ad piekłem bydź neguią. *Smot. Nap.* 44. Jesliby ray nie był nadgroda; a Ad karaniem, oboic to szłoby za iedno, bydź komu w raju, albo w adzie. *Smot. Ex.* 21.

RANC. - AD, - EDY zakończenie przysłówek miejscowych, - nd - skąd, kędy, inąd, znikąd, dokąd, stąd, dotąd, - ad - tędy, tamtędy. *cf. Lat. unde; Slovac. - ud', ad', - ed - n. p. obtub', odtad'.*

ADAM, JADAM, a. m. (*Arab. adem* = człowiek) pierwszy człowiek, Adam; *Sorab. inf. Hadam, Hadam; Ross. праомѣд, праодимель.* - Zakon S. Adama. *Teat.* 7 c. 7. = stan małżeński, der Ehestand, (*oppos.* bezżeństwo. - *Theol.* stary Adam = grzech pierworodny, grzechy stare, der alte Adam, Erbsünde, alte Sünden. Złóście tego Adama starego. *W. Post. w.* 9. Trzeba zwłóczyć starego Adama odzienie. *Bial. Pfl.* 14. Ostatni Adam, nowy Adam = Chrystus Jezus. *Kucz. Kat.* 85. der neue Adam, Jesus. § tr. od Adama, od stworzenia świata, von Adam her, von Erschaffung der Welt. Wchodzi z rzeczą swą w dziwne labirynty, oracyą wszysko od Adama ią począwszy, rozwlecz. *Gór. Dw.* 386. 2., Adam, u nas imię zwyczajne, Taufname Adam. J. O. X. Generał Adam Czartoryski X. Biskup Adam Naruszewicz. - *Alluzja:* Znam to do siebie, mój zacy Korwinie (Kosłakowski), żem od Adama wziął imię i ciało. *Zab.* 7, 325. *Nar. - Luxus verborum:* Byś na mnie rzekł o Tomasz, abo na się Jadam. *Jag. Gr. B.* 8. (oto masz, naści! - ia dam). *Prov.* Na święty Adam. *Rys. Ad.* 42. (= na S. Nigdy, na S. Bóg wie, na zielone Święta) auf den Nimmerstag. § *Anat.* Jabłko Adam, pagórek przy gardle, grdycze, pomum Adami. *Kirch. Anat.* 44. *Boh.* Adamowo jablko; *Vind.* Adamovu jabuku, Adamska jabuka; *Ross. кадык, der Adamsapfel an der Kehle (der Stöb, der Gröbssel).* *Deriv.* Adamek, Adas, Adamita, Adamowy.

*ADAMANTYN, u. m. (z Greck. *ἀδάμας* niepohamowany) gatunek kamienia krzemienego, dyament, der Demant (*obs. Ademant.* Wryyty zaostrzonym adamantynem. *Radz. Ter.* 17, 1. (ostrym dyamentem. *Bibl. Gd.*)

ADAMASZEK, szku. m. materya od miasta Azyatyckiego Damaszku nazwana. *Wyrw. G.* 261. *Sorab. inf. Dámmasch; Boh. Damassek; Croat. et Hung. damask; Vind. tomoshk; Ital. Damasco; Gall. Damas; Angl. et Dan. damask; Ger. der Damast; (Ross. камка; Carn. hapa, abad).* Adamaszku drożey niemaia przedawać łokieć nad zł. pół trzecia. *Vol. Leg.* 3, 370. W pokoiu adamaszek, a w polach pufki. *Teat.* 26, 4. ADAMASZKOWY, a, e. *Boh. damasskown, (Ross. камчатный), od damaszku, z adamaszku, Damasten.* Obrus adamaszkowy. *Vol. Leg.* 4, 358. Adamaszkowe serwety. *Goff. Gór.* 111.

Not. cf. Damaszczyny, demeszka, demeszkować.

ADAMEK *vide* Adam, Adas.

ADAMITA, y. m. 2. *Boh. Adamnit, kacerz pewney sekty, ein Adamite, eine Art Ketzer.* Z Gnostyków poszli Adamitowie. *Sk. Dz.* 77.

ADAMOWY, a, e. od Adama, Adams = *Ross. Адамовъ.* Adamow upadek. *Budn. Gen.* 3. Syn Adamow. *Groch. W.* 14. Adamowi wnukowie. *Brud. Ost. B.* 8.

ADAS, siä. m. *Adamek, mka. dem.* od Adam, Adamchen. Zlaktes się Adasiu. *Teat.* 16, 42. Adas poydzie za oycem, Ewulka za matką. *Zab.* 9, 21.

ADDYCYA, yi. f. gatunek rčhunku w arytmetyce, dodawanie liczby do liczby, die Addition, das Zusammenrechnen, przydawanie *Solk. G.* 3, 77. dodawanie *Rog.* 2, 190.

ADEPT, a. m. (z Lac.) alchimik, złotodziey, złototwórca,

- ein *Abert*, *Alchmiff*, *Goldmacher*. Ci którzy się chlubią, że doszli tajemnicy robienia złota z innych kruszców, zowią się adeptami. *Kluk. Kop.* 158.
- ADIEU, z Franc. P. Bogu oddaie, bądź zdrow, *Gott befohlen*, *adieu*. (Wcale się nie odmienia). (*Roff.* прощай, прощайте). *Adieu*, pożegnanie to tyle znaczy, co bądź zdrow lub zdrowa. *Teat.* 27, c. 46.
- ADIGA, i. f. rzeka we Włoszech, *Jtal. Adigo*. *Wyrw. G.* 21. *die Etſch*.
- ADJUTANT, a. m. ADJUTANCIK, a. m. 1. *dem.* Officer przy boku wyższego, dla roznoszenia jego rozkazów, *der Adjutant*. *Adjutant* jest prawą ręką majora. *Kaw. Nar.* 80. *Adj.* *Adjutantki*, a, ie, *Adjutanten*: Porucznik powinność adjutantką czyniący. *Perz. Cyr.* 3, 175.
- ADMINISTRACJA, yi. f. zawiadywanie czym cudzym, zarządzanie czego, *die Administration*, *Verwaltung*. *Kras.* *Zb.* 1, 30. ADMINISTRATOR, a. zawiadowca, zarządciciel, wielkorządca, *der Administrator*, *Verweser*, *Verwalter*. *fem.* *administratorka*. *Adj.* ADMINISTRATORSKI, a, ie, *administratorsk*. ADMINISTROWAC, ał, uie, *Act. imperf.* Zaadministrować *Act. perf.* zawiadywać, zarządzać, *administrieren*, *verwalten*.
- ADMIRACYA, yi. f. dziwienie się czemu, podziwienie, zdumiewanie, zdumienie, podziw, *die Bewunderung*.
- ADMIRAŁ, AMIRAŁ, a. m. z *Arabſk.* *Amir*, *Emir*: panujący. *Du Fresne Gl. - Hisp.* *admirante*, *Ger.* *der Admiral*, *Eccl.* *адмиралъ*, *кораблержецъ*, *корабленачалникъ*; *Croat.* *ladjih* (łódź, korab) = *hetman* wojska morskiego. *Papr. W.* 1, 466. *Dudz.* 33. *rzadca* wojska morskiego. *Petr. Pol.* 119. *Kazimierz Jagiellończyk* miastu *Gdańskowi* dał tytuł *admirała* Polskiego. *Czac. Pr.* 327. *Admirałem* bydź, *Eccl.* *корабленачалствовати*, *кораблержавствовати*, *Graec.* *ναυαρχευσαι*. 2 *Hist. Nat.* *Admiral*, *conus ammiralis*, muszla w morzu Amerykańska. *Zool.* 96. *eine amerifanifche Meetschnecke*. 5. *Admiral*, *Atalanta Linn.* gatunek motyla. *Kluk Zw.* ein *Schmetterling*, *der Admiral*.
- ADMIRALNOSC, i. f. sądy admirałskie; *die Admiralität*.
- ADMIRAŁOWA, *éy.* f. żona admirała, *die Admirallinn*.
- ADMIRAŁKA, i. f. *Roff.* *адмиральша*, kobieta urząd admirałski sprawująca, *eine weiblicher Admiral*, *eine Admirallinn*. ADMIRAŁSKI, a, ie. *Roff.* *адмиральтескій*, od admirała lub admirałstwa. *Admiral*: -- ADMIRAŁSTWO, AMIRAŁSTWO, a. n. 3. urząd admirałki, *Eccl.* *корабленачалство*, *Roff.* *адмиральство*, *адмиральтесство*, *die Admiralschaft*, *Admiralswürde*. *Daie* ci *amiralstwo*, urząd godny ciebie. *Przyb. Luz.* 134.
- ADMIROWAC, ał, uie *Transit. imperf.* *podmirować* *Perf.* *dziwić się czemu*, *czudować się*, *zdumiewać*, *bewundern* *Vind.* *obzhuditi*, *pozhuditi*.
- ADOPCYA, yi. f. przysposobienie prawne dziecięcia cudzego za swoje. *Kras.* *Zb.* 1, 31. *Die Adoption*, *Annahme an Kindesstatt*. *Adopcya* czyli przysposobienie syna. *Eccl.* *сыноположеніе*, *сынопвореніе*, *всыновленіе*, *пріяніе въ сына*; *Roff.* *усыновленіе*; *Croat.* *poszinenye*; *Vind.* *posinatvu*; -- *adopcya* córki, *Croat.* *pokcherenye*.
- ADOPTOWAC, ał, uie *Act. Imperf.* *zaadoptować* *perf.* *wziąć*, *przyjąć*, *przybrać*, *przysposobić* za swoje dziecko, *adoptieren*, *an Kindesstatt annehmen*. za syna, *Eccl.* *сынопологають*, *сынопворити*, *Roff.* *усыновить*, *всыновить*; *Vind.* *posinurati*; *Carn.* *posyneti*; *Croat.* *poszinujem*; -- za córkę *Carn.* *pozhzyreti*, *Croat.* *pokcherujem*. -- *Adoptuiący*, *Roff.* *усыновитель*: *adoptowany* *Roff.* *усыновленнымъ*, *Slovac.* *фотанес*; *Slavon.* *posin*; -- *adoptowana*, *Slovac.* *фотаніца*, *Slavon.* *pokchi*.
- ADOPCYINY, a, e, od *adopcya*, *Adoptione*: *Eccl.* *сыноположный*, *сынопворный*; *adv. adoptive* *сыноположнѣ*.
- ADORACYA, yi. f. *Roff.* *обожаніе*: *modlenie się do kogo*, *die Anbetung*. *Cześć* *naypokornieysza*, którą *ludzie* *bogū* *wyrządzaia* *powierzchnym* *ulożeniem*. *Kras.* *Zb.* 1, 32. *Czynił* *głębokie* *adoracye*, to *jest*, *pokłonów* *szcłem* *do* *ziemi* *tyśiac* *wybił*, *za* *każdą* *adoracyą*, *prywatnie* *modlitwę*. *St.* *Zyw.* 2, 210. *Str.* *czczenie*, *poważanie* *czyi* *osoby* *w* *nauyższym* *stopniu*, *ubóstwanie*; *die Anbetung*, *Verehrung*. -- *Adoracy* *godny*, *Roff.* *поклонительный*, *поклоняемый*, *anbetungswürdig* *poklonny*. ADORATOR, a. m. *Eccl.* *et* *Roff.* *поклонникъ*, *обожатель*; *Vind.* *obmolnik*, *namolnik*, *der Anbetet*. *Czcziciel* *i* *adorator* *iey* *wdzięków*. *Teat.* 30, d. 5. *Fem.* ADORATORKA, i. *die Anbeterinn*. ADOROWAC, ał, uie, *Act. imp.* -- *Roff.* *обожать*; *Vind.* *obmoliti*, *namoliti*: *modlić się*, *ze* *czcią* *się* *klaniać*, *w* *nauyższym* *stopniu* *kogo* *czcić*, *pr.* *et* *tr.* *einen anbeten*. *Nigdy* *nie* *przeſtanę* *te* *adorować* *wdzięki*. *Zab.* 14, 143. *Była* *od* *wszystkich* *ledwie* *nieadorowana*. *Zab.* 9, 182.
- ADRES, u. m. *napis*, *podpis* *listowy*, *Roff.* *надпись*, *адресъ*; *die Adresse*, *Aufſchrift* *eines Briefes*. ADRES-SOWAC, ał, uie *Act. Imperf.* *zaadresować* *perf.* *list* *podpisać*, *napisać* *adres*, *adressieren*, *die Aufſchrift ſchreiben*. *Roff.* *адресовать*, *надписывать*. 2) *adresować* *kogo* *do* *drugiego* *-odkazując* *polecać*, *wkazać*, *an jemanden adressiren*, *empfehlen*. *Rec.* *adressować się*, *udawać się*, *ſich an einen wenden*. *Smiał* *się* *adresować* *do* *moiey* *córki*. *Teat.* 3, b. 82.
- ADRYAN, u. m. *Kaſtanik* *kobiocy*, z *Franc.* *eine Adrienne*. *Garbatym* *śluzą* *przeſtronne* *adryany*, *fortelny* *Francuzki* *przemysłności* *wynalazek*. *Zab.* 7, 135. *Zony* *krotofilne*, *na* *swe* *adryany*, *azuſty*, *róbrany*, *wyciągnęły* *z* *stodoły* *snopy*. *Mon.* 70, 79.
- ADRYANOPOL, u. m. *miasto* *tureckie* *Dyk. G. Carn.* *Drinopolje*. *cf.* *Dereh* *cf.* *Tracya*.
- ADRYATYCKI, a, ie *Adriatiſk*. *Morze* *Adryatyckie*. *Dyk. G. Slavon.* *Adriauſko*, *Sinje more*; *Rag.* *miletacko more*.
- ADUMBROWAC, ał, uie *Act. imperf.* *przycieniać*, *ciem* *nadawać*. *Eccl.* *надсѣняю*. *tr.* *namieniac*, *ſłabo* *wyrażać*, *ſchattiren*, *ſchwach angeben*. *Co* *krasomowſkie* *słowa* *dyktuią*, *to* *też* *malarſkie* *pędzle* *farbami* *adumbruią*. *St.* *Zyw.* 2, 150.
- ADWENT, u. m. *Boh.* *Slovac.* *Ungar.* *idem*. *Roff.* *роже-ственскій* *посѣб*, *der Advent*. *Właściwie* *znaczy* *przyi-ście* *Pańskie*. *W. Pſt. W.* 2. *Post* *mniejszy* *przed* *Bożym* *narodzeniem* *adwentem* *zowią*. *St. Dz.* 1053. *Adwent* *nazywał* *się* *też* *Czterdzieſtnicą*, *że* *kiedys* *40* *dni* *do* *wielkich* *ſwiąt* *poszczono*. *Właściwie* *słowo* *to* *osnaczy-łoby* *sam* *dzień* *narodzenia* *czyli* *przyiſcia* *Pańskiego*; *lecz* *u* *nas* *adwent* *raczej* *znaczy* *przedadwencie*, *przedprzyiſcie*. *Cer.* 1, 184. ADWENTOWY, a, e *Boh.* *adwentni*, *Ger.* *Adventſ*.
- ADWERB *vide* *Przysłówek*.
- ADWERSARZ, a. m. *przeciwnik*, *der Widertſacher*, *Segnet*; *Bibl.* 157. *W. Pſt. Mn.* 304. *Salin.* 38a.

*ADWIGA v. Jadwiga.

ADWOKAT, a. m. patron, rzecznik, prawnik broniący strony w sądzie. *Ross.* адвокатъ, спрянчей, ходатай, дѣлѣб; *Eccl.* соглагольникъ; *Croat.* prokurator, pravdash; *Bosn.* branitegl, parač, odvitiak; *Slavon.* odvitiak, govorecin; *Vind.* Pranduvauz, praudosrednik; *Carn.* besednek; *Ger.* der Advokat, Sachwalter, Rechtsfreund (cf. Mecenas). Adwokaci, patronowie stawiający u sądu *Kras. Zb.* 2) Adwokat: człowiek o wszystkim z łatwością *pro* i *contra* mówiący, einer dem es nicht schwer fällt etwas zu vertheidigen oder zu widerlegen. Z adwokatem niechęć się w dysputę wdawać *B.* Adwokatem bydlę, *Bosn.* odvittovati, parčiti; *Ross.* ходатайство-ванъ. ADWOKATKA, i. f. die Advokatinn. *Bosn.* odvitičica, parčića; *Ross.* ходатайка. ADWOKACKI, a, ie: prokuratorski. *Ross.* спрянчeskій, advocatifch. ADWOKACTWO, a. n. patronostwo, rzecznictwo, die Advocatie, Advocatur. *Ross.* спрянчество, ходатайство; *Carn.* besednistvu.

ADZIAMSKI, a, ie: Perski, bo Adzem Persya. *A. Cztr.* Msar. Persisch. Kobierzec Adziamski i Perski. *Jystr. Cel. lit.* (pleon.) Kobierce Adziamskie, Dywańskie, Tureckie. *Vol. Leg.* 3, 371. Miusztuk Adziamski, stróy Adziamski. *Hipp.* 89. Siodła i strzemiona Adziamskie. *Warg. Radz.* 58. Str. Akwilo pokurczył subtelniczki one, Adziamskie owe ciała powarzył. *Birk. Kaz. Ob. F.* 2. (Turków niewieściuchów).

AEOL v. Eol.

AERYA, yi. f. z. Aura, y. f. *Krup.* 1, 92. z. wolne, świeże powietrze, die freye, frische Luft. Zeby zażył aeryi zdrowy, wybrał się na lowy. *Pot. Pocz.* 235. *Haur. Sk.* 67. *Krup.* 5, 365. *Bosn.* ajer, zrak, vlagga; *Slavon.* zrak; *Carn.* hlad, będ, dushk; *Eccl.* аеръ, воздухъ; *Ross.* благовоздушіе.

AF.

AFEKCYA, yi. f. poruszenie, wzruszenie, die Affection, Rührung. Krwi puszczenie służy na wszelkie afekcyje podniebienia. *Comp. Med.* 30. Lekarstwo na afekcyje w sercu *ib.* 31.

AFEKT, u. m. 1) wszelkie poruszenie lub wzruszenie umysłu, Gemüthsbevegung, Rührung. Krasomowca afekty (afekta) wzrusza w słuchaczach. *On. Th.* Rozum mężczyznę, biogłową afekt rządzi, oraz kochą, oraz nienawidzi; nie gdzie rozum, ale gdzie afekt, tam wszystko. *Fr. Przy.* 11. §. wyrażona passya, die (ausgedrückte) Gemüthsbevegung. Jak to śliczny afekt i odmiana tonów w téy aryice. *Boh. Kom.* 1, 276. 2) namiętność, die Leidenschaft. *Eccl.* пристрастіе; *Vind.* umnonagnost. — Czyniąc ten wyrok, bardziej się afektem, niż słusnością uniósł. *Sk. Zyw.* 2, 390. Afekty chociaż będą święte, Zawsze mają bydlę rozumem nięte. *Pot. Arg.* 165. Puśćcie na stronę swoje afekty albo namiętności, które sprawiedliwie rozsądzic nie dopuszczają. *Baz. Hist.* 184. 3) miłość, skłonność, przywiązanie, chęć ku czemu, przychylność. Zuneigung, Liebe. Chciałem iść się oświadczyć z afektem, z którym ku nię jestem. *Teat.* 9, b. 66. Oycowki afekt. *Sk. Zyw.* 286.

AFEKTACYA, yi. f. przesada, przysada, die Affection, das Affectiren. *Ross.* жеманство. — Afektacya, wystawność,

postawa, sadzenie się na co. *Mącz.* Chcąc bydlę bardzo grzecznym, wpada w afektacyą albo przesadę. *Zab.* 4, 152. *Bienk.* §. zmyślanie, udawanie, Verstellung. Obłudne przed ludźmi okazywanie się tym, czym nie jesteśmy, nazywamy afektacyą. *Mon.* 67, 489. 2) żądanie, pragnienie, usiłowanie, heftiges Verlangen. Wiele rzeczy, według afektacyi i instrukcyi acymików, na seymie do skutku nie przyszło. *Vol. Leg.* 3, 328.

AFEKTOWAC, ał, uie *Neutr. imp.* — *Ross.* жеманиться; przesadzać, affectiren. 2) z usiłowaniem żądać, pragnąć, heftig begehren, verlangen. Wszyscy, którzy umyślnie cię afektowali wziąć w małżeństwo, sami się z sobą zabiłi. *Tward. Pas.* 20. Alexander afektował tytułów bozkich. *Birk. Ex. H.* 3, b. 3) Act. afektować co: udawać co, etwas affectiren, vorgeben. — AFEKTOWANY, AFEKTOWNY, *Fr. Przy.* 76. przesadny, przysadny, wymuszony, wykwinny, wystawny, affectirt, ertänstelt. *Ross.* чопорный, (cf. szupurny); *Eccl.* пристрастный. (cf. fanfaron).

AFER *obacz* Afrykanin.

AFIRMATYWE adv. potwierdzając, *Eccl.* нарицательнѣ, нарицательно; bejahend.

AFISZ, a. m. z Franc. doniesienie, ogłoszenie rozniesione i rozwieszone po ulicach, *Uffsch, Anschlagzettel.* *Vind.* osnanilu, oklizni list.

AFRONT, u. m. zawstyżenie, hańba, obelga, die Beschimpfung. Bierze on to za uczyniony sobie afront. *Zab.* 16, 291.

AFRYKA, i. f. jedna z głównych części świata. *Boter* 210. *Afrifā.* AFRYKANIN, AFRYKANCZYK, AFER, AFRYK, AFRYKANT, a. m. rodem z Afryki der *Africaner*; *Slavon.* Afrikan; *Carn.* Afrikanar, Afrihan; *Ross.* африканецъ. Afrowie dzicy wielu chrześcian pobrali. *Sk. Dz.* 130 Chytry wąż kryje przed Afrem łeb swój iadowity. *Zab.* 10, 157. *Zabl.* §. przezwiśko Scypionowe, dla zburzenia Kartainy, nazwano go Afrykanem. *Warg. Wal.* 49. Scypionowie, Afryk i Azyatyk. *ib.* 110 Afrykant ów, Kartagi zburzyciel. *Zab.* 15, 98. §. wiatr południowy od Afryki wiejący, der Südwind. Po morzu się puścił lekkim afrykiem żeglując. *Warg. Cez.* 98. *in fem.* AFRYKANKA, i. die *Africanerin.* *Ross.* африканка. AFRYKANSKI, *obs.* AFRYCKI, a, ie. Afryki się tyczący. *Ross.* африканскій; *Afrifanisch.* Komentarze Cezara o wojnie Afryckiej. *Biel.* 623. Afrycki pastersz. *Otw. Ow.* 434. Afryckie państwa. *Haur. Sk.* 50. Afrykańskie narody. *Dykc. Ge.*

AFSTARZ, v. Haftarz.

AFTENTYK, v. Autentyk.

AFTY, ów. Pl. gatunek choroby. v. Zaba okocona.

AG.

AGA, i. m. *Turc.* generalny janczarskiy piechoty komendant. *Mik. Obs.* 105. Commandant der Janitscharen.

AGARYK, a. m. modrzewowa gąbka, *Leichenschwamm.* *Graeco Lat.* agaricum.

AGAT, ACHIAT, a. m. AGATEK, tka, m. *dem.* (z *Greck.* ἀχάτης) *Eccl.* ахатъ; *Carn.* ahāt; *Ross.* агамб. Kamień twardy, różne kolory mający, gatunek kizlu. *Al. Kop.* 2, 59. der *Achat, eine Steinart.*

AGATA, y. f. AGATKA i. f. *dem.* imię biogłowskie, Ofka, Osanna. *Jabl. Her.* ein Weibename, Agathe.

AGAZANT, a. m. z Franc. *longeante*: mankietka długa biologiczka z forbotami, eine lange Weibermanschette mit Spizen. Garnitury, agazanty. *Haur. Sk.* 519. Niewiały dziwnymi agazantami zdobyły głowy swoje. *Comp. Med.* 703.

AGIENDA, AIENDA, y. f. z łac.: zbiór modlitw i obrządków kościelnych, die Kirchenagenda. Carn. trebnik; *Roff.* чиновник; *Eccl.* требник. Trebnik albo agenda Ruska. *Pim. Kam.* 13. Moskwa w swych trebnikach albo agendach. *Sak. Perj.* 2. Xiądz bierze krowę, że wiersz przepiewał z agiendy. *Zab.* 16, 125. *Nar.*

AGIENT, AJENT, a. m. ogólnie: każdy pilnujący drugiego interesów czyli spraw, der Agent, Geschäftsführer, szczególniej: sprawujący interesa iakiego dworu, w godności niższy od Chargé d'affaires, der Agent eines Hofes. Rzeczypospolitey trzeba agenta na dworze kniazia wielkiego chować. *Star. Woy. A. b.* Turcy nie znają różnicy między postem, rezidentem, agentem i nżynizszym posłannikiem. *Klok. Turk.* 112. §. agent: aplikant, jurysta, adwokat, ein Referendarius, Advocat. Agienci znajdujący się w palestrze nie mogą ieszcze u sądu stawac. *Vol. L.* 6, 433. za nich odpowiedzialność na Mecenasów włożona. *Cztr. Mscr.* — Agienci w Wiedniu tym wyżsi są od patronów, że gdy ci w sądowych tylko trybunałach, oni w radach nadwornych najwyższych stawaia. *Wiener Hofagenten.* **AGIENTOSTWO**, a. m. urząd agenta, das Amt eines Agenten.

AGIER, agru, m. źle zamiast tatarak albo tatarskie ziele. *Dodz.* 31 z łac. *acorus Lin.* Kalmus, Adermurj.

AGGIEUSZ, a, m. prorok starozakouny, der Prophet Haggai. *Zat. Tefl.* 321.

AGGRACYOWAC, ał, uie. *act. imp.* — *Vind.* pomilofiti, pomilofstuwati, pognadati, ognadliwiti: darować życiem, iakę uczynić, przebaczyć winowacy; begnadigen, das Leben oder die Strafe schenten. Król może aggracyować na śmierć skazanych. *Gas. Nar.* 176. Prawo aggracyowania, *ius aggratiandi.* das Begnadigungsrecht.

AGIO czytay: ażyo. *indecl.* z Włosk. *ulgo late, taia*, y. f. naddatek, przydanie, das Agio, der Aufwexsel, das Aufgeld. Termin handlu: 1) więkzość waloru ceduły bankierskiej nad istotny szacunek summy w nię wyrażoney, wychodzi na iedno, co procent albo prowizya od summy wexlem przekazaney. *Kraf. Zb.* 2) Naddatek, który się daie, zmieniaiać ieden gatunek pieniędzy na drugi; u *Herburta* przydawanie, n. p. Do szerokich groszy Prazkich niech będzie przydawanie wedle biegu pospolitego. *Herb. Stat.* 81.

AGITACYA, yi. f. **AGITACYUKA**, i. f. *dem. Eccl.* движение, двизаніе, *Roff.* мѣлодвиженіе, ruch ciała, poruszenie, die Leibsbewegung, Motion. Zażywać częstę agitacyi, tak chodząc, iako i przeiezdżaiąc się na koniu. *Haur. Sk.* 415. Agitacya czyli ruchomość na koniu, w poiezdzie lub piechotę. *Krup.* 5, 589. et 213. 2) poruszenie wzruszenie, Bewegung, Wallung. Umysł iego w ustawicznę jest agitacyi. **L. AGITOWAC**, ał, uie. *Act. imp.* obracać różnie, mieszać, betreiben, heruntreiben, herumlehren, wälzen. Masło agity w moździerzu, aż zczernieie. *Comp. Med.* 261. (= kłóc, tłuc, mieszać, mischen, stampfen). — *Recip.* Agitować się: agitacyi zażywać, sich Motion machen. Pedagra przypada, gdy człowiek nie agituie się przechadzankami, jazdami. *Haur. Sk.* 415. §. *Jurid.* Agitować sprawę: popierać, odprawować, einen Proceß führen, betreiben.

Sprawa się agituie: toczy się, der Proceß wird geführt, ist anhängig. Sądy się agituia: odprawuia, es wird Gericht gehalten, gepflogen.

AGNES, i. f. **AGNESZKA, AGNIESZKA**, i. f. imię białogłowie, ein Weibername. *Roff.* агасія; *Vind. et Carn.* Nisha: *Pol.* Jagna, Jachna, Jaga, Jagusia.

AGNES v. Ahnec.

AGNUS, a. m. *Dem.* **AGNUSEK**, ska, m. **AGNUSZEK**, szka, m. *Boh.* agnauško, ctnauško: 1) baranek *agnus Dei* wyrobiony z wosku święconego, ein Agnus Dei, ein Stück geweihten Wachses mit der Figur des Gott-Lammes. Agnusa wolkowego, z jarzącego wosku wymyślił papież Urban V. *Teof. Zw. Dz.* Wosk jarzący z balsamem i z wodą Krzyżmową, sprawiły ten to agnus, cną świętość wolkową. *Zygr. Pap.* 68. Wosku od papieża święconego, który agnus Dei zowie, iako wielkię mocy doznawia ludzie w ogniach, w wodach, i. t. d. *St. Kaz. N.* 523. 2) Wyobrazenie baranka z czegokolwiek bądź, ein Anhängsel von irgend einer Materie, das Gotteslamm vorstellend. Już i krzyżek gdzieś z szyi dyszy, i agnuszek szczerozłoty sjadł się już dawno. *Opal. Sat.* 31. **AGNUSKOWY**, a, e od agnuszka, Gottes-Lammlein: O mocy agnuszkowey. *Zygr. Pap.* 68.

AGREST, u. m. a) iakiekolwiek jagody kwaśne niedożyźrałe, saure unreife Trauben und Beeren. Carn. *agres; Graec.* ἀγρος, *pyrus silvestris*, Lat. *agresta*, vinum acre; *Gall.* aigras; *Bosn.* egresc, *ogresta*, *gresc*; *Ital.* *agresta*: uva acris, acerba, (*Bosn.* zagresciti, zakisseliti: acrefacere); *Croat.* jegrist; *Dalm.* egrist, *gres*, *ogresta*, *winika*; *Hung.* egres (*Roff.* пародокб). Czekal, aby zimia zrodziła jagody winne, alić zrodziła *agrest*. 1 *Leop. Jef.* 5, 2. (3 *Leop.* plonki). *Agrest*, to jest wino dzikie albo lesne. *Urs. Gr.* 132. b) sok z takich jagód wytłoczony, der aus solchen unreifen Beeren gepresste herbe Wein. Z niedożyźrzałych winnych jagód wytłacza się sok *agrest* (*Verjus*) cjerpki i kwaśny, do przypraw w kuchni. *KL. Dyk.* 3, 168. *Zaw. Gos. Slesk. Ped.* 407, *Sien.* 187. *Grac.* 298. *Spicz.* 96. — 2) *Agrest*, krzak i owoc tego krzaku, *ribes grossularia Linn.* Carn. *agres*, *berberion agresove*; *Vind.* *agress*, oistniza, *kosmatizhi*, *kosmazhizhki*, *kuseji*; *Boh.* *angrest*, *Erstka*; *Roff.* крыжовник; die *Stachelbeere*, der *Stachelbeerstrauch*, (*Oester. Agras*.) *Kluk. Dyk. Fundz.* **AGRESTOWY**, a, e, z *agrestu*, od *agrestu*, 1) *Agrest*: (sauer). Wino *agrestowe* cierpkie. *Spicz.* 96. 2) jagody *agrestowe* w potrawach bywaią używane, *ribes*. *KL. Ros.* 1, 151. *Stachelbeeren*.

A H.

AH! cf. **Ach!** **A!** *interj.* Oznacza podziwienie, **Ah!** *vermuthend*. **Ah!** co mi powiadasz! *Teat.* 33, c. 45. **AHA!** *interj.* ukontentowania, **aha!** *Croat.* aha! — Wina, aha, co niemiara w piwnicy. *Falib. D. R.* Poczekayno, aż sobie przypomnę. **Aha!** już wiem. *Tea.* 7, d. 36. *Cztr. K.* **AHI!** odgłos ziewaiącego, der Ton, den ein Jähnender hören läßt. Piiany obudza się, i siewa głośno: ahi, ouf, ouf! *Tea.* 7, d. 10. *Cztr. K.*

AHNEC, hnca, m. *Eccl.* агнець, z łac. *agnus*; *Gr.* ἀγνος. (cf. *iagnię*, *agnus*); baranek boży, hostya święcona Ruska. *Pim. Kam.* 73. die geweihte Hostie in der Griechischen Kirche. Pop wymiuję hostya albo ahnec z proskury, na

którym napis: Jezus Chrystus zwycięża. *Cerk. Dyk. Pim. Kam. 59, et 74-75. Sak. Persp. 16.*

A J.

AJ! *interj.* wey! bawey! Oy! ey! oh! oh! Ai! iuz WPan-na ze mnie plaszczyk zdzierasz! *Tea. 2, b. 119.*

AJENDA v. Agienda.

AJENT v. Agent.

A K.

AKACYA, yi. f. groch Sybirski, *robinia caragana Lin.* ber *Acgelenbam. Fund. 379. Ross.* акація, гороховое дерево, шершеник, гороховник, золотарник; *Vind. farsh, farshje.*

AKADEMIA, ii. f. 1. właściwie gaik niedaleko Aten, gdzie Platon uczył, rząd uczniowie jego Akademicy; filozofia iego Akademicka. *Modrz. Baz. 516. Platon Lehrgarten, Lehrschule, Lehrsystem.* 2. to co *universitas*, to jest: zbiór szkół wszystkich nauk w jednym mieyscu, z mocą kreowania doktorów. *Kras. Zb. 2, 560. szkoła głowka, (żartem: Wszecznicza). Ross.* Академія; *Carn.* glagole, visokasholz, modrina, modrishe; *Vind.* modriinna, glagole, visoka shula, modrokpuzhina; *Rag.* mudroskupstina; *Croat.* mudroszkupchina; *Academie, hohe Schule, Universitäts.* Akademia Krakowska, szkoła Koronna. *Groch. W. 269.* Dwie szkoły główne w Polsce, Krakowska i Wileńska. *Dyar. Gr. 153.* (cf. Wydziałowe, podwydziałowe szkoły). O założeniu Akademii Krakowskiej. *Biel. 197. Krom. 362. et 430, 432.* Akademią w Kiiowie, a drugą na Ukrainie założyć pozwolono, R. 1659. *Vol. Leg. 4, 639.* Prócz tych, sławne są: Akademia Zamoyska, Lwowska, Poznańska, Chelmińska. 3. Akademia, zgromadzenie, towarzystwo uczonych ludzi, aby powszechną pracą wzmagali postępki nauk, sztuk. *Kras. Zb. eine gelehrte Gesellschaft, Academie.* Gdy mówię o akademiach, nierozumiem przez nie jakie szkoły, ale takowe zgromadzenie, w którym się ludzie naukowe, czasów pewnych umówionych naidowali. *Mon. 65, 515.* Akademia abo towarzystwo ludzi uczonych dla wydoskonalenia języka Polskiego. *Mon. 65, 241.* Zbieranie się uczonych na obiadach czwartkowych *Stanisława Augusta* nazywa akademią: *Nar. Chod. ded.* Król cudem przedtym niesłychanym, robi akademie, z obiadów. *Zab. 12, 85. Pias. 4.* Akademia, koncert, wielka muzyka poważniejszego gatunku, *eine musikalische Academie. Fig.* Czasem umieć z kopią, stoi za akademią. *Groch. W. 488.* (t. i. za największą naukę: pobić, to rozum!) § Akademia Smorgońska, v. Smorgoński. **AKADEMICKI**, a, ie, Akademiczny, a, e, tyczący się akademii, *academisch. Ross.* Академическій, *Escl.* Академическій, до большаго училища принадлежащій; *Carn.* glagolitske, glagolske). Xięgi Cucerona akademiane, od mieysca gdzie ie pisał nazwane. *Kras. Zb. 1, 52.* **AKADEMIK**, a, m. nauczyciel lub też uczeń akademicki, *ein Academicus. Croat. et Rag.* mudrosbornik.) Akademik Wileński. *Zab. 16, 166.* **AKADEMIKOWAC**, al, uie, *intrans. imp.* akademią lub akademickimi naukami się bawić, *auf einer Universität studiren. Tr. §.* mądrować, rozumować, żakować, *vernunfteln.* **AKADEMISTA**, y, m. uczeń rycerskiej szkoły, *ein Schüler einer Ritterschule. Tr.*

AKAFIST, u, m. -masa Ruska, *eine Kenstliche Messe.* Ruscy

Czerhcy w cellach akaphist o imieniu najśłodszym Jezusowym, Pana Boga błagając, odprawiają. *Pim. Kam. 88.*

AKANT v. Niedźwiedzie łapki.

AKCENT, u, m. **AKCENCIK**, a, m. *dem.* przygłos czyli domiar w wymawianiu i znamię pisarskie na wyrażenie tego służące, *der Accent, das Accentzeichen, der accentuirte Ton. Carn. et Vind.* głasnik; *Carn.* kluka, *Vind.* klukka; *Rag.* nadsllovak; *Croat.* zrrez; *Slov.* Hlasuznat, *zvuksuznat, prizvut, znamensto.* U Kopezyfisk. znaczy *przygłos* różność wymawiania, *przygłoska* zaś znamię pisarskie. n. p. Polacy przygłosy swoje przygłoskami czyli znamionami do głosek dodanemi, malowac przedsięwzięli. *Kopcz. Gr. 3, 36.* Wielu Polaków znayduie się, którzy w mowie przygłosów polkich ani wydadź, ani czuć mogą. *ib. 37.* Przygłoski czyli znamiona, tak nad samogłoskami, iak nad spółgłoskami. *ib. 36.* W Perskim i Arabskim akcent przyiemny okrywa grubość Tureckiej mowy. *Klok Turk. 40.* Słowa ich fryzowane, akcent tchnie proporcją muzyczną. *Mon. 65. 521.*

AKCENTYSTA, y, m. żartownis, śmieszek, *ein Spaßvogel. Tr.*

AKCEPTACYA, yi. f. 1. *Jur.* przyjęcie, zezwolenie na wzięcie rzeczy, obrządek do ważności donacyi iitotny *Kras. Zb. die Einwilligung zur Bestnehmung, die Annahme.* 2. przestanie na czym, kontentowanie, nie odwołanie się przeciw wyrokowi. *Konst. 1768. die Anerkennung eines Richterspruches.* 3. wziętość, szacunek, poważanie, *die Beliebtheit, das Beliebseyn, der Beifall, Credit.* Horacyusz u dam w wielkiej był akceptacyi. *Kraf. Hist. 130.* 4. zdanie, mniemanie, opinia, *die Meinung, das Gutachten.* Bogactwa roli są prawdziwe, od akceptacyi ludzkiej szacunku nie biorąc. *Wyrw. G. 313.* **AKCEPTOWAC**, al, uie, *act. imp.* przyjmować, *annehmen.* Przyjacielowi owemu dziękował, lecz iego rady wzdry nie akceptował. *Jabl. Ez. 108.* Trzeba poprzestać téy miłości, bo nas tu nie bardzo akceptują (nie radzi nam). *Tea. 22. c. 54.* **AKCEPTOWANY**, a, e. mogący bydź akceptowanym, przyiętny, *acceptabilis, annehmbar, annehmlich.* **AKCES**, u, m. przystąpienie do czego *der Beytritt, Zutritt zu etwas.* Akces Króla Stanisława do konfederacyi 2., przystęp, który kto ma do kogo, *der Zutritt, Zugang.* Ma wielki akces do dworu. *Offol. Wyrw.*

AKCESSORYA, yi. f. *Jur.* 1. przydatek rzeczy mnięj ważny do głównej. *Kraf. Zb. 1, 18.* rzecz przynależąca do główniejszej. *Far. 411.* *die Nebensache, die mit der Hauptsache zusammenhängt.* Od akcessoryi, to jest, od rzeczy, które nie przynoszą straty głównej rzeczy, ieno tylko stracenie roku albo wolności od pozwu, sędzia nie ma bydź ruszan. *Herb. St. 417.* 2. akcessorye, stopnie, podług których sprawca przed sądem postępuje, *die Gradation der Prozesseinleitung.* O akcessoryach albo wstępie do spraw: Zachowując dawny sprawowania się sposób, utrzymamy ten porządek akcessoryów: 1. *experiri* czyli rozpierać się. 2. *prosequi* czyli popierać. 3. *procedere* czyli postępować. 4. *respondere* czyli powodowi odpowiadać. 5. *directe respondere* czyli w sprawie odpowiadać. *A. Zam. 2, 39.*

AKCYA, yi. f. 2. w prawie Rzymskim termin powszechny, znaczący wszystkie procedery prawne. *Kraf. Zb. 1. 25.* *Rechtsabhandlung, Rechtsstreit, Proceß.* Akcyja abo sprawa bywa

bywa z aktora, z pozwanego i rzeczy o którą idzie. *Vol. L. 3, 67.* Mieszczanin jeden miał akcyą wielką z raycy Krakowskiemi. *Gór. Dw. 187.* Akcyą, to jest, sprawa sądowa. *Groic. Obr. 114.* Król osądziwszy nieco akcyi, ruszył dalej. *Gór. Dz. 28.* 2. *Mil.* akcyą, utarczka, potyczka, bitwa, czynność wojenna, eine Action im Kriege, *Schlacht, Treffen.* W akcyach wojennych pokazywał odwagę *Jbl. Tel. 203.* 3. akcyą w handlu, gdy się ten przez kompanią zebrałą sprawuje, a ta wyznacza kapitał do prowadzenia handlu, i dzieli go na akcyę. *Kras. Zb. 1, 55.* eine Actie, Handelsactie, in England *Stod.* Akcyę poszły w górę albo spadły, t. i. przynoszą większy, albo mniejszy pożytek. *Kras. ib.* 4. w poezyi: akcyą, czyn stanowiący przedmiot poematu, die Handlung, fortlaufende Geschichte eines Gedichtes; *Eccl.* акція, дѣйствие. Akcyą Iliady poemta Achillesa, nad żądanie większa. *Gol. Wy. 466.* Akcyą idzie zawsze i na tym zależy, że bliżej końca swego z większym pędem bieży. *Dmoch. Szt. R. 43.* 5. akcyą czyli giełstykulacja teatralna, lub też mowcy, die Action, das Mienenspiel des Redners, Schauspielers. *Carn.* obnashanje; *Eccl.* лжеподходжение. Akcyą czyli udawanie, upiększenie, wzmacnianie i ożywia mowę. *Kopc. Gr. 3, 53.* Radził, żeby się mowca w zwierciadle przypatrywał akcyi swojej. *Gol. Wy. 232.*

AKCYDENSZA, ów. *pl.* AKCYDENCYE *pl.* wziętki, Accidencien, Sporteln. *Roff.* акциденцій, взятки.

AKCYPE indecl. żartem: chapka, obrywka, Sportel, Sportelucht. Komissarz lub ekonom chciwy na akcyę. *Mon. 75, 588.*

AKCYZA, y. f. nazwisko podatku od rzeczy do potrzeb życia służących (i wszelkich towarów). *Kras. Zb. 1, 53.* *Sor. 2.* Accisa; *Roff.* акцизаб, тамга, пошлина; *Vind.* dazia, aushlak; *Carn.* dazija, daz, die Accise. **AKCYZNIK**, a. m. strażnik, wybieracz akcyzy, der Acciseeinnehmer. *Vind.* daziar, aushlakar, *Roff.* сборщик. Poborczy, akcyzniczy, czupownicy. *Vol. L. 4, 524.*

--- **AKI** *Slav.* etc.: struk, n. p. sześcióraki, *Slav.* shisterostruk; siedmioraki, *Slav.* sedmerostruk.

AKLAMACYA, yi. f. okrzyk, hasło uwielbienia, pochwały; u Rzymian na cześć bogów albo wielkich ludzi. *Kras. Zb. 1, 18.* das Zuspruchen, Befallzurufen. §. hasło zezwolenia, zgody, das Bestimmen, Miteinstimmen. Obrany Król przez aklamacyą. *Off. Wyr.*

AKOLIT, a. m. z Gr. ακολουτος, właściwie naśladownik, następcą; lecz w hierarchii kościelnej, zastępca poddiakona i diakonów, czwarty stopień święcenia mający; ma staranie o światło kościelném, chlebie i winie do ofiary. *Mącz. Karnk. Ktch. 265.* *Kras. Zb. 1, 24.* *Sax. Art. 6.* Kuczak. *Ktch. 2. 618.* der Acoluth, der Gehülfe des Subdiacons beim Messopfer. §. akolit: służący, towarzyszy, der Diener, Begleiter. Częstokroć pochlebstwo i podłość akolitów, przydanych do pilnowania panicza, wszystko psuie. *Zab. 11, 407.*

AKOMODOWAC się komu, *rec. imp.* dogadzać komu, stosować się do kogo, gwoli byź komu, przypodobywać się, przymilać, nadkakiwać, zasługiwać się, uymować, pozyskiwać sobie kogo, zabiegać o czyję łaskę, się nadz inem bequemem, einem zu gefallen suchen. Był to człowiek dobry, umiał się akomodować każdemu. *Biel. 82.* Musiała się świeckim obyczaiom akomodować. *Sk. Zyw. 373.*

Tom I.

AKORD, u. m. *med. lat.* accordium, *Ital.* accordo); pogodzenie, zgodzenie się, ugoda, der Akord, Vergleich. Miało przez akord wzięte. *Tr. §.* wyraz w grze, kiedy dla wątpliwości wygranej lub przegranej, gracze godzą się o platkę. *Off. Wyr.* Vergleich über den Gewinn bey einem Spiele. 2. *Music.* akord, zgoda trzech tonów, fundamentalnego z trzecim i piątym. *Li.* der Accord in der Musik.

AKORDOWAC z kim o co: ugadzać się, układać się, accorbiren, einen Vergleich schließen.

AKROSTYCHON, *indecl.* z Greck. wiersze, których początkowe głoski złożone, imię lub myśl iakową wyrażają, das Gedicht Acrostichon. *Eccl.* κραερανεία, κραεστροφία.

AKSAMIT v. Axamit.

AKSZAK u. m. herb, serce ludzkie wkroś strzałą przesyte. *Nies. 1, 12.* *Kur. 3, 4.* *Kras. 76.* akszak, z litewskiego: obrona. *Stryk. v. Oksza)* ein Wappen.

AKT, u. m. 1., czyn, uczynek, die That, die Handlung. Akt wspaniałego serca. *L.* Aktu: uczynkiem, in der That. (v. Aktu) 2. Akt: obchód uroczystości, das Begangnis. Przy akciech (aktach) weselnych. *Otw. Ow. 38.* Na tym wielkim akcie (dysputacyi Padniewskiego) było 15 Kardynałów, 3 Patryarchów. *Warg. Wal. 306.* Temu znaczeniu odpowiada zakończenie rzeczowników na: iny, n. p. chrzciny: akt ohrztu; oględziny: akt oglądania; posłubiny: akt poslubienia. 3. Postępek, bieg, dalszy ciąg, der Fortgang, der Lauf, der Gang. Akt téy sprawy. *L. 4.*, akt, główna część sztuki teatralnej, der Act, Aufzug eines Schauspiels; *Roff.* дѣйствие, дѣйство. Rzymianie dzielili dramata na 5 części aktami zwane, teraz bywają dobre dramata, we trzech i w dwóch aktach. *Gol. Wym. 422.* W pięciu, nie więcéj nie mniéj aktach byź zawarta rzecz ma. *Kor. Hor. 11.* (v. Scena). 5., Publiczne oświadczenie rzeczy iakowey i pismo podobne, eine öffentliche Verhandlung, Erklärung, und eine solche Schrift, eine Acte. Akt Konfederacyi obojga narodów. *Vol. L. 6.*, *Theol.* wyznanie pewnych zasad kościelnych, uroczyste lub też tylko w myśli, eine Anerkennung der kirchlichen Satzungen, es möge geschehen in Gedanken oder mit Worten. Każdy Chrześcianin powinien mieć akty wiary, nadziei, miłości i skruchy. *Karch Miss.* Akt przed S. Komunią. *ib. 7.*, Akt wiary (Auto da fe), obrządek inkwizycyi Hiszpańskiej przed exekucyą winowayców na śmierć osądzonych. *Kras. Zb. 1, 54.* ein Autodafe bey der Inquisition. - *In plur.* AKTA, ów. a. Księgi dzieiów, monumenta, Geschichtsbücher, Denkbücher. Napisano w akciech (aktach) apostołskich. *Sehl. 81.* Apostelgeschichte. b. Księgi publiczne, zapisy urzędowe, spisy kontraktów i t. d. *Jez. Wyr.* gerichtliche Acten. *Sor. 2.* Facti; *Roff.* повимзе. §. Składy i zbiory papierów sądowych. *Jez. Wyr.* Actensammlungen, Archive. Księgi ziemskie, grodzkie, mieyskie. *Oftr. Jnw.* Przeniesienie "akt (aktów) ienerału Kiiowskiego do Lwowa. *Vol. L. 7.* Akta własne, akta téy ziemi lub tego powiatu, gdzie dobra leżą, o które się czyni. *Oftr. Pr. C. 236.* Akta wieczyste, są to akta ziemskie i grodzkie, a nawet metryki obojga narodów. *ib. 235.* Do aktów podawać v. Aktykować, intabulować, oblatować. cf. Tabula. - **AKTOR**, a. m. ogólnie: działacz, czyniciel, czynnik, sprawca, der Handelnde. 1.) *Jur.* oskarżyciel, pozywacz, powódca, powód, žalobnik, der Kläger, An-

Kläger. Ten co oskarża albo aktor. *Herb. Stat.* 208. *Sine alore, alias* bez powodu. *Vol. L.* 1, 12. Aktor albo powód jest osoba sprawę przed sąd wnosząca. *Ostr. Pr. C.* 2, 21. 2. *Theatr.* Aktor teatralny, komedyant, udawacz, gracz roli teatralnej, *der Actor, Schauspieler, Komödiant, Ross.* актер, лицедей, *Eccl.* лицеподходник; *Boh.* hráč; *Vind.* gledalishni, ozhitni jigrauz; *Croat.* glumach, peldokaznik; *Dalm.* glumacz, hlumacz, prikazalacz). Aktorowie przedrzeźniają udawaniem widok istotnie niegdyś przytrafiony, albo przytrafić się mogący. *Jez. Wyr.* Naypierwszymi u nas aktorami, byli żacy w szkołach, prawiąc swoje dyalogi. *Dmoch. Szt. R.* 47. *Fig.* Każdy człowiek na tym świecie jest aktorem, grającym swięć rolę; największym zaś jest obludnik. *Jez. Wyr.* Świat jest wielkie teatrum, a ludzie aktory. *Kras. List.* 1, 102. Wyśmienity z niego aktor, bo głową, oczyma, ięzykiem, nogami i ręką każde wytłumaczył słowo. *Mon.* 67, 723. (cf. giestykulacya). - *Fem.* **AKTORKA**, i. We wszystkich powyższych znaczeniach, osobliwie zaś komediantka, *die Schätterinn, Klägerinn, Actrice, Schauspielerinn.* *Vind.* oshitna jigrauka, goderka jigrauzhinja; *Ross.* актриса, комедіанка, посорница; *Rag.* prikazostina). Należy czy aktorowi, czy aktorce, przemienić się w osobę, którą udaje. *Tea.* 24, 80. *Cztrr.* **AKTORSKI**, a, ie, od aktora, do aktora należący, *den Handbeiden, den Kläger betreffend, Actor-, Schauspieler-, komedyancki; Ross.* лицедейный. **AKTORSTWO**, a. n. 1. prawo skargenia, *das Klägerrecht.* Aktorstwo czyli powództwo kilku osobom służy, gdy interes kilku. *Ostr. Pr. C.* 2, 21. 2. Stan, życie komedyanckie, *der Schauspielerstand, das Schauspielersleben.* Wszędzie straciwszy, chwycił się nakoniec aktorstwa. **B.** **AKTOWY**, a, e, do aktów należący, *die Acten betreffend, Acten-.* Pisarz aktowy. *S. Grodz.* 2, 218. **AKTU**, *adv.* właśnie teraz, w samej rzeczy, *gegenwärtig, wirklich, in der That.* Przyczynny chorób wewnętrzne, nie czynią, ażeby ciało aktu chorowało, ale sposobią do chorowitości. *Krup.* 5, 2. *aktus: czynem, uczynkiem, *mit der That.* Choć nie zawsze aktu, to jest skutkiem samym dzieła odprawiają, iednak władzą zawsze mogą. *Sat. Dusz.* 7. **AKTUALNY**, a, e, obecny, rzeczywisty, od razu będący, terażny, *wirklich, gegenwärtig.* (*oppos.* ewentualny, przypadkowy, wypadkowy, przygodny, przyszły). Czym się różni urzędnik aktualny od tytułarnego? **B.** **AKTUALNIE**, *adv.* Tak jest aktualnie a nieinaczej. **B.** **AKTUALNOSC**, v. rzeczywistość, istota. **AKTYKOWAC**, ał, uie, *act. ipf.* Zaaktykować *perf.* w Kiegi, w akta urzędowe wciągnąć, wpisać, *den Acten beyfügen, in die Acten aufnehmen.* Wolno w prawie naszym wszelkie pismo aktykować, co oznacza wciągnięcie w akta podanego pisma. *Ostr. Pr. C.* 1, 234. Przywilej ten w grodziech nie jest aktykowany. *Vol. L.* 3, 172. Listy przypowiedne w grodzie aktykowane. *ib.* 306. Wiewodowie mają cenę rzeczom naznaczyć, i do akt aktykować. *Goß. Gór.* 76. (cf. Oblatować, intabulować).

AKURAT, AKURATNIE, *adv.* ściśle, prawie tak, punktualnie, szczerze, *accurat, genau, pünktlich; Ross.* точно, почётно; *Eccl.* испишно, испишнѣ; *Carn.* natanku; *Vind.* tinku, doskerbnu, marlivu. **AKURATNOSC**, i. f. ścisłość, szczerłość, punktualność, *die Accurateste, Genauigkeit; Ross.* точность; *Vind.* mar-

livost, doskerbnoft, tinkuft, pounoft. - Nie wszędzie akuratność potrzebna. **B.** **AKURATNY**, a, e. ściśle taki, ściśle, szczerly, punktualny, *genau, pünktlich, accurat. Ross.* почётный, почётно, акуратный.

***AKUT**, u. m. znamię pisarskie, akcent ostry z prawej na lewą, *der Acut, das scharfe Konzeifen; Ross.* оксін, острая; *Eccl.* исо.

AKUZACYA, v. Oskarżenie.

AKWAWITA, y. f. **AKWAWITKA**, i, f. *dem.* wódka przepędzona, korzenna gorzalka, *Ital.* acqua vita; *Aqua-vit, Lebenswasser, Siquent.* Jak gościa przywita, saraz na stole piwo, akwawita. *Brath. T.* 2. 8.

AKWEDUKT, u. m. *Min. Fars.* 33. wodotok, *die Wasserleitung.*

AKWISGRAN, u. m. miasto niemieckie wolne. *Dyk. G.* die strepe Reichsstadt Aachen (Aix de la Chapelle); *Boh.* Сафь.

AKWISTA, y. m. żartem: piiak wody, wodopóy, wódka, *ein Wassertrinker. Pot. Fow.* 72.

AKWITANIA, ii. f. prowincya państwa Francuzkiego, *Dyk. G.* die Provinz Guienne.

AKSYOMA, v. Axyoma.

AKSYUTKA, i. imię dziewczki służącej. *Tea.* 52, 2. *der Name einer Magd.*

A L.

-- **AL**; zakończenie rzeczowników, wyrażających nadzwyczajną wielkość, duzość, n. p. nosal, nogal, brzuchal, wielkonosy, wielkonogi, i. t. d. *dieße Endung der Hauptwörter brüdt das Groß- aus, z. B. Großnase, Großbauch, Großfuß.*

ALABANDA; *herb.* w miesiącu na nowiu, szyja końska z głową. *Nies. I. Kurop.* 3, 4. z Włoch pochodzi. *Ein Wappen.*

ALABART v. Halabart.

ALABASTR, u. m. (z *Greck.* αλαβαστρον, απο του α και λαβειν, trudny do utrzymania dla ślizkości) kamień gipsowy, mający płaszczyny lśniące, dający się polerować. *Kl. Kop.* 2, 79. *der Alabaster. Vind.* alabaster; *Boh.* alabastr; *Sor. I.* Halbaster; *Ross.* алабастръ. 2. *ellipt.* przez wyrzutnię: alabastrowy słoik na chowanie drogich maści. *Mącz. ein Alabasterbüchlein.* Miała alabastr olejku i wylała na głowę jego. *W. Mat.* 26, 7. (szklenicę wódki. *Budny. ib.*) Stłukwszy alabastr, wylała oleiek. *W. Marc.* 14, 3. przebiwszy alabastr. *Budn. ib.* (słoiek alabastrowy *Bibl. Gd. ib.*). 3. *Fig.* białość alabastrowa, śnieżność, *blendende Weiße.* Gdzież ów alabastr czoła? gdzie jagód róże? *Mon.* 70, 383. **ALABASTROWY**, a, e. z alabastru, lub alabastru się tycający, *Alabaster-, von Alabaster; Boh.* alabastrowy, *Ross.* алабастровый. Słoiek alabastrowy. 1. *Leop. Mar.* 14, 3. Alabastrowa baniecka. 1. *Leop. Mar.* 26, 7. 2. *Fig.* biały, śnieżny, *blendend weiß.* Gładka szyja alabastrowa. *Przyb. Lux.* 45. (*Eccl.* алабастровидный, alabastrokształtny, na kształt alabastru, *Gr.* αλαβαστροειδης, - алабастровоалгалище, *Gr.* αλαβαστροειδη, - schowanie na alabastry lub alabastrowe słoiki; - alabastroносецъ, *Gr.* αλαбастροφορος, noszący alabastr).

ALAKANT, ALKANT, u. m. wino Hiszpańskie Alkońskie, czerwone, mające smak dwoiaki, słodki i cierpki. *Krup.* 5, 106. (z wyspy Krety; którą Kandyą zowią. *Cn. Th.*

- 6.?) *Malicantenwein*; Wina zamorskie, Francuzkie, Hiszpańskie, alakanty. *Vol. Leg.* 2, 1253. Kufa alakantu, *ib.* 3, 57.
- ALAMBIK**, v. Alembik.
- ALAMODA**, y. f. z *Fran.* modność, nowość w ubiorze, *neue Mode*, *Modetracht*. Nasi owi w niemieckich alamodach dragoni dworowi. *Trwd. W. D.* 8. Naftaly dzisiaj dziwne w strojach manieri z cudzoziemskich alamod. *ib.* 2, 151. **ALAMODZKI**, a, ie, modny, nowomodny, tyżący się stroiu nowego, *modisch*, *neumodisch*. Alamodzka, nowoświecka suknia. *Ern.* 37.
- ALATERN**, u. m. drzewko, jak ie drugie igzyki z tacińskiego zowią. *Cn.* 5. *alaternus* *Plin. der Alaternbaum*.
- ALBA**, y. f. Koszula długa biała, którą Xięza Katolicy podwdziewają pod ornat (cf. Komża), *die Albe, ein sauges Hemde unter dem Priesterornat*. Katolicy Xięza alby noszą na mieysce efodu. *Pot. Pocz.* 148. Kapłani w albach. *Pot. Arg.* 280. Alby papieżyki na siebie włożyc nie dał. *St. Dz.* 1075.
- ALBERT**, **OLBRACHT**, a. m. imię męskie, Woyciech, *Albrecht*. **ALBERTUN**, nia m. *dem. Albrechtchen*. Słyszysz Albertunia! *Tea.* 48, b. 52. - **ALBERTUS** używane zwyczajnie przez szyderstwo z urąganiem: Drągal, Grądal, niezgrabiasz, tchórz, żołnierz boiaźliwy. (cf. Woytasz, Woytyło) *ein Tölpel, ungeschickter, hölzerner Peter, Sempel, ein Poltron, ein furchtsamer Hase*. Dwie fraszki wierszem drukowane wprowadziły w takową wziętość imię to Albertus. Jedna pod tytułem: Wyprawa plebafiska Albertusa na wojnę; druga: Albertus z wojny (w Krak. 1596.) Są szyderstwem z plebana skąpego, wyprawiającego parobka na wojnę; tudzież iunakierzy tego po powrocie. Ztąd Opaliński w wstępie do satyr: Myślałem, coby pisać pod te czasy w Polszcze, czy sielanki, czy fraszki, czyli sowniziałów, Albertusów, czy bayki, czy też oracye. *Opal. Sat.* 1. Kiedy o Tatarach słyszysz, czy to nie bieży, jak Albertus z wojny? *Birk. Ex.* 28. (cf. Matyasz z Podola; żołnierz bożogrobki, papieżyki; junak).
- ALBO**, **ALBOWIEM**, **ALBOZ** v. ABO. etc.
- ALCBANT** v. Alszbant.
- ALCHIMIA**, ii. f. (z Arabfk. artykułu *al*, i wyrazu *chimia* czyli *chemia*, którego źródlósłów trudno z pewnością wyprowadzić) sztuka mniemana robienia złota, zlatotworstwo, *die Alchemie, Goldmacherey, Rag.* zlatotvorstvo; *Croat.* zlatotvornost; *Vind.* slatodelauzhnia. - Mniemana umiętność odmieniania kruszców jednego w drugi, osobliwie zaś w złoto. *Kl. Kop.* 1, 58. *Kras. Zb.* (cf. Chimia, kamień filozoficzny). **ALCHIMIK**, a. m. **ALCHIMISTA**, y. m. zlatotwórca, człowiek trudniący się przeistaczaniem kruszców, *der Alchemist, Goldmacher. Croat.* zlatotvorčez; *Rag.* zlatotvoraz; *Ecccl.* zlamomsoperyb (*Gr.* χρυσοποιος). - Franciszek, przedtym pieniacz, teraz alchimiścią, Dmucha coraz na węgle, przy piecyku siedzi, Zagęszcza i rozwiłża, przerządza i cedzi; Pełne proszków chemicznych szafy i stoliki, Wszędzie torty, retorty, banie, alembiki. *Kras. Sat.* 26.
- ALE**. I. *Conj.* lecz, bo, ponieważ, *aber, allein, denn. Boh.* ale; *Slovac.* ale, ale; *Sorab.* 1. ale, hale; *Sor.* 2. alé; *Carn.* al, pak, pa, ali, samuzh; *Vind.* al, ali, ampak, tamuzh, temuzh; *Slavon.* ali, pak; *Bosn.* al, alli, a, da, neggo, nů, ma; *Hung.* dé; *Croat.* ali, pak, alipak, nego,

- vech; *Roff.* но; *Ecccl.* obave; (*Grae.* ἀλλὰ; *Syr.* ܐܠܐ ܐܠܐ; *Aethiop.* ܐܠܐ ܐܠܐ; *Chald.* ܐܠܐ ܐܠܐ; *Germ.* allein, cf. *Lat.* alias). 1., *in contrarium*, przecząc, moję odwracając: lecz, wszakże, *aber, allein*. Piękny był wyjazd, ale... *Kras. List.* 192. Choroby regularne łatwo rozpoznać można; ale nieregularne, ale ukryte, ale z kilku składane, rozpoznać ciężko. *Perz. Lek.* 69. Bodayhy to twoje ale i iezeli djabli porwali! *Tea.* 7, c. 58. *Cum enclit.* ależ, *sondern* (v. ali). 2. *desiderando*, z utkarzaniem się, żaląc się, *aber! doch was ist das!* Ale że Jeymości dotąd nie widać! *Tea.* 30, c. 24. - 3. *confirmative*, potwierdzając: iuz ci tak jest, *aber freylich, ja doch*. Ale co robić! t. i. masz przyczynę ganić mię. *L.* - 4. *intensionis*, ale: ale też, *aber auch*. Alełmi mu da! Aleś się dogadał! *Cn.* Ale bo siołtrzycko nie lubię, żeby mnie tak spiegować. *Tea.* 49, b. 49. Ale bo ich zwiedli. *Tea.* 45, d. 72. *Wyb.* - 5. *cum irrisione* szydząc, z uszczypliwością, wéy! przecież! ja doch, *aber doch*. Aleś skromny, gdy drugich bią! Aleś pilny, gdy iesc. *Cn.* II. ale *Substant.* wada, niedoskonalość, przeszkoda, przywara, *ein Aber, eine Bedenklichkeit, ein Hindernis, Anstoß, Mangel, Gebrechen, eine Unvollkommenheit*. (*Vind.* madesh, vmashik, lisa, lisa, prigovor, krasnost, kriunja). Nikt bez ale, nikt bez wady. *Jak. Ez.* 101. *Rys. Ad.* 44. *Gorn. Dw.* 9. *Starw. Ref.* 11. *Wad. Dan.* 5. *Tea.* 7, c. 58. (*Nulli sunt visi, qui caruere nisi. Vind.* Vsaki ima swoje lise, muhe, samere; *Slovac.* ľadbi ma svu vlastnu krehfoft. *Neni tak dobreho, ľteribi nechibil; nullus sine naevo*). Nie masz na świecie żadnego takiego, By nie było ale, w wielmożności iego. *Rey. Zw.* 219, b. Niemasz, któryby się w czym nie potknął, albo jak Polacy mówią, nikogo bez ale. *Budn. Ap.* 57. - By nie ale, byloby wszystko wcale. *Zegl. Ad.* 75. *Cn. Ad.* 52. *Slovac.* ľed'bi ľed' ne bolo, męsto bi dobre bolo; *Ger.* wenn das wenn nicht wäre. Ale! *interj.* Ale! ale ale! *Franc.* à propos; *Slavon.* eh zbilja; *ah! a propos! weil mirs einfällt!* Ale! ale, przypomnieniem sobie! *Tea.* 30, 6. Ale ale, à prpapos, pani mi mówila. *Zabl. Firc.* 52.
- ALEA**, **ALLEA**, ei. f. z *Franc.* przechodnik, przechodnia, ulica drzewna, ulica, droga drzewami wysadzona, szpaler, *eine Allee, ein Schattengang. Boh.* alege; *Vind.* sprehodishe. - Poszedł z nim w jedną cienistą alec. *Lub. Roz.* 191.
- ALEGACYA**, **ALLEGACYA**, yi. f. przytoczenie, przywózenie, cytowanie dowodów, *die Citation, Anführung einer Beweisstelle*. Chcąc alegacyą wyrozumieć, trzeba się tego pisma, z którego wzięta jest, dołożyć. *Sekl.* 8.
- ALEGOWAC**, **ALLEGOWAC**, ał, uie. *act. imp.* przytaczać, przywozić, dowodzić, cytować, *ansubren, citiren, beweisen, belegen*. Czasem Apostołowie kilkiem słów tylko allegują. *Sekl.* 8. Potrzeba wyrozumienia słów, któremi allegować chcieli. *ib.* On dawnością allegując albo dowodząc, tak pisze. *Wisn.* 393.
- ALEMANNI**, *herb.* tarcza na dwie części wzdłuż podzielona; na iednę stronie trzy kule armatne, na drugiey dwie. Na hełmie panna, laurową koroną uwieńczona. *Nies.* 1. *Kurop.* 3, 4. z Hetruryi pochodzi. *Ein Bappen.*
- ALEMBIK**, **ALAMBIK**, a. m. **ALEMBICZEK** czka. m. *dim.* (z Arabfk. artykułu *al*-, a z *Greck.* ἀμβίξ tyle znaczącego, co, cały wyraz *alembik*), naczynie chemiczne

baniafte, na którym wapory i sublimat ciał unoszący się osiada, służy do przepędzania wódek, rozłączania metalów, kukurbita, kolba, *der Helm, der Mohrenkopf, der Kolben, Destillir-, Scheibefolben.* *Eccl. алембикъ, Борн-лambik, karpilo; Ross. кубъ, кубикъ, колба, казанъ, казанеуб.* Naczynie krużcowe wałkowate, w górze wypukłe. *Kruml. Ch. 53.* Gorzałkę na alembiki przepuszczają. *Kl. Rosł. 3, 274.* Alembik ślepy, kukurbita. *Syr. 284.* Alembik podwójny cf. Bania krętna. 2. *Fig.* puścić co na alembik = brać pod roztrząsanie, przez młynek przepuszczając, przez sito przesiewać, precedzać. *Off. Wyr. Die Censur passiren lassen, durchhebeln.*

ALEMBIKOWY, a, e. od alembika, *den Helm, den Kolben betreffend, Kolben = Ross. кубовый.* Piece chemiczne alembikowe. *Kruml. Ch. 24.* Alembikowa wódka. *Vol. L. 8. 144.* przepędzana, przepalana wódka, przepalanka, abgejogener Brantwein. *Ross. высадка.*

***ALESZ** *Conj.* aż, alic, dopóki, biś. Rogami żelaznemi będziesz przemiatał siemię Syryjską, alessz ją skaziesz. 1. *Leop. 3. Reg. 22, 11.* Dusza gorąca jako ogień palający, nie będzie zagazona, alessz co polknie; a człowiek słośliwy w usciech nie przestanie, alessz rozżarzy ogień. 1. *Leop. Syr. 23, 22.*

ALEXANDER, ALEKSANDER, dra. m. **ALEX**, ego. imię męzkie. *Boh. Alex.* Król Polski Alexander IV. brat Olbrachta. *Kraf. Zb. Ross. Olech, dem. Oleś qu. v. -- in Fem. ALEXANDRA Rus. Olechna, Dem. Olcha. Sim. Siel. ALEXANDROWICZ, a. m. 1. *herb.* dwie kosy ostrzem do siebie obrócone; przez srodek dwie szpady niemieckie; 2. Litwy. *Nies. 1. Kurop. 3, 4. ein Wappen.* 2. Imię familii, *ein Familienname.**

ALEXANDRYA, yi. f. miasto Egipskie od Alexandra W. założone. *Gwag. 682. Kras. Zb. Alexandrien in Aegypten.* **ALEXANDRYJSKI**, a ie, *przm.* z miasta Alexandryi, aus Alexandrien. (*Ross. александрійская бумага: regalowy papier; александрійскій лемб = sennes).*

ALFABET, u. m. abecadło, z dwóch pierwszych głosek abecadła Greckiego: alpha, beta, das Alphabeth, das A B C. *Przenosię.* Jak nam ze wsi parafianin ma przyganiać! ón jeszcze alfabetu naszego nie zna. *Tea. 19, c. 79.* (tonu, sposobu naszego; er kennt das Comment, unsern Ton noch nicht. **ALFABETOWY** ob. Abecadłowy.

ALGIEBRA. y. ż. (z Arab. algiaburat: rzecz na części rozłożona), nauka rachunków za pomocą zrównań, die Algebra, die Buchstabenrechnung, die Analyse. Naysubtelniejsza rachunków nauka, przez litery zamiast liczb. *Kras. Zb. Literalny rachunek. Łęś. 2, 112.* Celem algiebrzy jest, podać sposoby wynalezienia reguł powszechnych, do rozwiązania wszelkich zagadnień o ilościach. *Jak. Mat. 2, 1.* **ALGIEBRAICZNY**, a, e. *przm.* tyczący się algiebrzy. *algebraisch: n. p.* Działanie algiebraiczne. *Jak. Mat. 3, 82.*

ALGIER, u. m. Królestwo barbarzyńskie w Afryce, *Dyk. G. Algier in Africa.* **ALGIERCZYK**, **ALGIERTANCZYK**, a. m. z Algieru rodem, ein Algierer. *Boter. 2. przen.* rozbojnik morski, ein Ceerdäber. **ALGIERSKI**, **ALGIERTANSKI**, a, ie. *przm.* Algierski.

***ALHERUNT**, u. m. włokno, tkanina robiona z szychu, nędza, ein Zeug von unedchten Gold: oder Silberfäden, Schiß. Od sztuki alheruntu, alias nędzy bogatęj szerokię, złoty

ieden; od nędzy wązkię, groszy 15; od sztuki nędzy ubogię groszy 6. *Vol. L. 4, 358.*

ALI, ALIC, ALIZ, ALIZCI, ALISCI, *Wykrz.:* oto, ot, a oto, iuzci, patrz! siehe! siehe da! schau! da! *Sorab. 1. bly, blycjo!* (*Vindali, al ne? czyż? wdy!*) n. p. Leda o małą krzywdę, ali się wnet biia, Patrzye zaaę po chwili, ali z sobą piia. *Biel. S. Niew. 21.* Alic oto idzie. 1. *Leop. Gen. 29.* (a oto 3. *Leop.*). Zaledwie tam weszła; alic przybiegi do mnie. *Niemc. Kr. 2, 16.* Pyta się, czy iuz dzień nadchodzi, alic mu odpowiedzą, że iuz intrzenka wstaie. *Radz. Z. P. 15.* Gdy się jednego dotknął, wnetże oczyszczony był; także i drugiego, alic i drugi czyty zoltał. *Sk. Zyw. 1, 153.* Zaledwie tam weszły, alisci nieprzyjaciele widzieć się dali. *Ust. Konst. 2, 111.* 2) alic = aż, aże, *alesz, iżaliś nie, dopóki nie, a może; biś, niçt eher als. Nie będę iadi, aliż sprawię poselstwo moie. *Leop. Gen. 24, 34.* (aż pierwey odprawię rzecz swoię. *Bibl. Gd.*) Niechay nie zaraz syna daia w służbę, aliżby się godził. *Gliczn. Wych. J. 4. b.* Day temu, day owemu, alic niemasz. *Cn. Ad. 149. Zegl. Ad. 26.* (dzis day, jutro day, aż sam niemasz nic. *Cn. Ad.*)

ALIANS, u. m. ***ALIANCYA**, yi, ***Aliansa**; y. ż. sprzymierzenie, soiusz, związek, umowa między narodami, die Allianz, das Bündniß. n. p. zawiera się alians między dwoma przeciwstawnymi osobnymi krajów. *Jez. Wyr. Alians odporny, zaczepny, co obacz. -- ALIANSOWY, a, e. *przm.* sprzymierzeńczy, soiuszowy, związkowy, **Bundes-.** **ALIAANT**, a, m. będący w przymierzu, sprzymierzeniec, soiusznik, der Alliant, Bundesgenoss. -- w *rodz. żeń.* **ALIAANTKA**, i. die Alliantinn, Bundesgenossinn.*

ALIGEROWAC, ał, uie. *cz. niedk.* T. kruszcu iakowego przymieszając, mit einem andern Metall versehen, legiten. n. p. Srebro domowę roboty aligeruia na 7 łotów sazyzylbru, osmy łot miedzi. *Rzcz. Zł. B.*

ALKALI, n. nieodmienia się z Arab. sól fugowa *Torz. Szk. 73.* sól, którey skutki przeciwe są kwasom. *Kras. Zb. Alkali, Alkalisches Salz.* Alkali stałe lub lotne. **ALKALICZNY**, a, e. *przm.* alkaliczny. n. p. płyn alk. sprężny niewidzialny. *Os. Fiz. 1, 300. eine Gasart.*

ALKANT ob. Alakant.

ALKIERMES, u. m. z Arabisk, 1. gatunek robaczków, do których należy także polski Czerwiec, iak ziarka u korzeni pewnych roślin znajdujący się; z nich wytłaczają przedni czerwony czyli karmazynowy sok, der Kermes, die Cochenille. (*por. Czerwiec.* *Karn. karmész, (surnáz, furnazhaz, sheshála).* 2) Syrop lub proszek wzmacniający, z pomienionych robaczków, das Kermespulver, Karthäuserpulver, der Kermes syrup. *Syr. 1344. Dyk. Med. W zęb bolący włożyć alkermesu Lubelskiego. Czack. 97.* Jak alkermesy, tak i bezoary, Nie poradzą, kiedy człowiek stary. *Zegl. Ad. 328.* Ktoremiz alkermesy téy zbydź możesz mdłości? *Kchw. 15.* **ALKIERMESOWY**, a, e. *przm.* z alkermesu, Kermes- n. p. alkermesowy syrop, alkermesowa wódka. *Kras. Zb.*

ALKIERZ, a. m. **ALKIERZYK**, a. m. 1) *przeł:* wypustek, narożnik (*por. wykusz*) ein Kerker, eine Kerkerstube. Zbudował na ścianie kościelney alkerzyki albo ganki w koło. 1. *Leop. 3. Reg. 6, 5.* Wydatny alkerz z ściany, *proiectum Cn. Th.* 2) Izdebka, pokoił mały ustronny, ein Seitenzimmer, ein kleines Nebenzimmer, ein Stübchen. Gospodarskie budynki pospolicie w sobie zamykają izbę, alkerz i komorę. *Off. Wyr. Pokoie gościnne z garderobami, po dawnemu*

alkierze. *Kras. Podst.* 2, 139. Jeśli uprzedzi rywala, to go zamknięto w Jęymościwym alkierzyku. *Tea.* 24, 126. *Cztr.* — *W Lac. Szr.* arcona; *Boh.* aršt, wššt; *Sto.* aršt, wššadta, pawładta; *Sor.* 1. wutwarf, šobtwarf; *Karn.* ajhker, afker, ahker, ahkerzhok, nahishje; *Croa.* nahisje; *Bos.* [straszgak, sjardak; *Roff.* чердакб, чардакб; чердачекб.

ALKOWA, ALKOBA, y. z. ALKOWKA *zdr.* i. z *Franc.* alcove; *Hiszp.* alcoba; *Arab.* elkauf, elcobat: przegroda, odgroda, oddział w izbie na łóżka, *die Alkove.* Wielkie łóżko w alkwie sypialnego pokoju. *Tea.* 20, b. 49.

ALKOHOL. u. m. spirytus czyli wykok winny naytęższy, ciecza biała przezroczysta, bardzo lekka, ulatniająca i zapalna. *N. Pam.* 6, 306. Alkohol, der reinste und stärkste Weingeist.

ALLARM *ob.* Larmo, Trwoga.

ALLARMOWAC *ob.* trwożyć, niepokoić.

ALLEGORYA, yi. z. z *Greck.* od wyrazu ἀλλο i ἀγορεύω mówię inaczej czyli co innego, to jest nie to co właściwie wyrazy oznaczają: przenośne wystawienie lub wysłowienie całego rzeczy ciągu. *Przyb.* nazywa allegoryą: przyobrażenie albo przenośnia w myślach. *Szt. Pis.* 12. *die Allegorie, Gleichnißrede.* *Słow.* predmenowatelka, znowka, znoutagitelka; *Kośc.* аллгорія, инорѣчїе, яносказанїе; *Roff.* ино-вѣщанїе, прїмча. n. p. Sen na iawie *Orzechowskiego*, jest allegoryą opłakanego stanu Rzpltey. — Mówić pod allegoryą: allegorycznie, figurycznie, przez podobieństwa, *allegorisch*, in *Wibern sprachen.* Pod allegoryą o tym mówił. *Boh. Kom.* 4, 105. Mówiący pod allegoryą: *Roff.* прїмочникб, ein Gleichnißredner. ALLEGORYCZNOŚĆ, i. z. wystawianie w podobieństwach, figuryczność, *die Figürlichkeit, das allegorische Wesen;* *Roff.* яносказательность. ALLEGORYCZNY, a, e. *przm.* ALLEGORYCZNYE *przst.* przenośny, podobieństwem oznaczony, figuryczny, *allegorisch;* *Kośc.* i *Roff.* яносказательный, знаменательный, прїмочный. Allegoryczny wykład baiek *Wzopowych.* *Zab.* 6, 366. Niektórzy twierdzili, iż *Homera* dsiela allegoryczną sę.

ALLELUJA *ob.* Halleluia.

ALLODYALNY, a, e. *przm.* dziedziczny, Dobra allodyalne, dla różnicy od lennych. *Czac. Ręp.* Аллодїалъ, erblich. Allodyalne dobro, *Karn.* podänk.

ALLUZYA, yi. z. oznaczenie czegoś nieznaczone. *Kras. Zb.* przyrzucenie *Mącz.* zmierzanie, przymówka, zakrawanie na co, tyk, przytyk, przygrawka, *die Allusion, Anspielung, das Hinzielen.* n. p. wyszydzac kogo nie w brew, lecz alluzyą. ALLUDOWAC, al, uie. *cz. niedk.* biernie nieużywane, na co lub na kogo: przymawiać, namykać, dotykać, zakrawać na co, zmierzać, *Mącz.* auf etwas anspielen, etwas verblümt betühren. *Boh.* na něco narážat; *Roff.* намекаѣб, намекуѣб.

*ALMANACH, u. m. Kalendarz, a osobliwie taki, w którym nie tylko zaćmienia, bieg ciał niebieskich, ale też aspekta planet czyli uwagi astrologiczne są umieszczone, *es bedeute einen Kalender, worin besonders die Aspekten der Himmelszeichen sich befinden.* n. p. nie chcieli astrologii in-ższęy albo almanachowych aspektów. *Oczk. prz.* 24. W gorączce zbytńięy, w kolice, niepatrzac w almanach, do krwi idziem. *t. t.* 25. t. i. nie sważając, czyli w almanachu dobry lub zły jest aspekt na puszczanie krwi.

*ALMARYA, *Olmarya, yi. z. ALMARKA, i. z. *zdrbn.* miejsce na schowanie, szafa, skrzynia, *der Schrank.* *Cz.* almata, armata, almaria, armaria; *Słow.* almara; *Dalm.*

ormar; *Węg.* almárium, armarium; *Kroac. i Bosn.* ormár, ormarić; *Slaw.* ormar, omar; *Karn.* olmarà, omàra; *Vind.* ormar, omara, vomar, vomarizh; *Lac. szred.* armarium, armaria, almara; *Franc.* l'armoire; *Hiszp.* almario; *Hol.* armaris, ammaris, almaris. n. p. Klejnoty w cudownych almaryach rozłożone, *Star. Dw.* 27. Pism świętych almarya. 1. *Leop. list S. Hier.* 4. (schowanie 3. *Leop.*). Kramniki mające w około olmarye w sobie. *Star. Dw.* 12. Siedzą sobie w kącie iako olmarye. *Petr. Et.* 77. (por. iak miłosierdzie w murku).

*ALMOMOR, u żydów, stół przed ołtarzem, gdzie psalmy i hymny spiewają. *Sk. Zyw.* 1, 196. *der Psalmentisch.*

*ALMUZYA, yi. z. kozuszek czyli futro popielicowe z kapturem. *Krom.* 631. Ein Willkuppelz mit einer Kapuze.

ALOE *niodm.* n. ALOES, u. m. ALONA, y. z. roślinna od kilku gatunków, naypospolitszy aloes przesyty, *aloe perfoliata.* *Kluk Dyk.* Aloe. *Hebr.* אלוה *Cz.* aloe; *Skr.* 1. alohe; *Roff.* алон, сабуруб; *Karn.* lesjan; *Kro.* netrossk morszki. n. p. Aloe, drzewko Indyjskie, *agallochium*, raykie drzewo. *Boter.* 174. *Urząd.* 317. Aloeholz, Pata-diesholz, Myrra, aloe i kassyą wszystkie szaty twoje pachną. *Bibl. Gd. Ps.* 45, 9. Aloes teraz pospolicie czarną helena zowią. *Budn. Prov.* 7, 7. 2) Aloe, Alona, sok gęsty iak żywica, *Moesast.* *Urząd.* 317. *Kluk Dyk.* 1, 24. Kto często pożywa aloe, to jest alony, soku iednego ziela zamorskiego, które zowią tężże imieniem, zachowuje zdrowie. *Sien.* 191. Miłość między bracią podobna jest do aloesu, który ras tylko w sto lat kwitnie. *Zab.* 5, 123. ALOESOWY, a, e. *przm.* z aloesu, lub iego się tyzczący, Aloe: n. p. Kropła aloesowe. *Urząd. Sień.* — *Kośc.* алонимы; *Roff.* сабурумы, сабуровмы.

ALPHA, ALFA *ob.* Alfabet, oc. A,

ALPY, y. *Gen.* Alp lub Alpów, tylko w l. mn. właściwie góry oddzielające Włochy od Niemiec i Francyi. *Dykc. G. Wyrw. G.* *die Alpen, das Alpengebürge.* 2) *przenośnie* wszelkie góry wysokie, *Kroa.* i *Karn.* planina. — *Alpes Sanocenses Poloniam ab Hungaria determinant.* *Długosz.* Kray nasz od Krępaku i Węgieckich Alpów wszsz az w mroźne się rozciągnął tryony. *Psalm.* 25. (por. Tatry). Szli przez wiele Alp ognistych, przez skały, wiazary. *Przyb. Mitr.* 56. ALPEYCZYK, a. m. mieszkaniec Alp, ein Alpenbewohner; *Karn.* planinz. ALPEYSKI, a, ie. *przm.* Alpiśk, Alpen: *Karn.* planinke.

ALSACYA, ALZACYA, yi. z. prowincya Francuzka nadreńska, Stolica ięy Straszburg. *Wyrw. G.* 304. *Alsace.* ALSACKI, ALZACKI, ALSACYISKI, *OLSACKI, a, ie. *przm.* *Alsackisch.* Ziemia Alsaeyiska. *Gwag.* 444. Olsackie *Xiążęta.* *Pap. Prx. A.* 3. ALSACZYK, a. m. z Alsaeyi rodowity, ein Elsässer. — w rodz. z. ALSACZANKA, i. *die Elsässerinn.*

*ALSIKIECZA, y. z. gatunek sukna, eine Art Tuch. Clo od welensów Gdańskich, Alsikieczy — *Vol. L.* 4, 358.

ALSZBANT, ALCBANT, ALDZBANT, HALCBANT, HALZBANT, u. m. — *zdrb.* ALSZBANCIK, HALSBANCIK, a. HALSBANICZEK, *czka.* m. z Niem. *das Halsband:* częśc ubioru do przyozdobienia szyi służąca. *Słow. halje;* *Sor.* 1. *šćjóné recjáž, šćjóné wobwěšć;* *Wind.* halsband, ogerlin, ogerlenizh, ovratnjak, nagerliza; *Kroa.* ogerliña, golér, nagerline; *Karn.* nagerlina; *Rag.* ogargljaj; *Dal.* ovratnica; *Roff.* ожерелье, ожерельице, ошежниѣб, складенб, обимѣб; *Eccl.* ошење, убрусб, монисто. n. p.

- Kosztowne owe alzbanty. *Rey Zw.* 58. Przez szyję wisiał ię halzbant kamieniami sadzony. *Orw. Ow.* 304. Halsbanty na szyjach wielbłądów. *Radz. Jud.* 8, 21. (Kleynoty. *Bibl. Gd.*) W alzbantach i łańcuchy ubierać się. *Zbyt. Zyw. A.* 4, b. Na szyi łańcuszek z alszbancikiem. *Rey Wiz.* 53.
- ALSZTUCH, ALSZTUK, HALSZTUK, a. m. HALSZTU- CZEK** *zdrb.* a. m. z Niem. *das Halsstuch*: chustka na szyję, szynica. *Ern.* 1102. krawat, opaska szyi, podwiązka gardła. *Vind. holsteh*; *Roff.* галстыкб, галстычекб, косынка, косыночка; *Croa.* golerecz, rubecz; *Rag.* ovrtak, mahramiza; *Slav.* marama na vrátu, pòsha. n. p. Mocno szyję halsztukiem ściągali, aby się słusniejszemi wydawali. *Zab.* 7, 133. Zdeym podwiązki, alsztuczki. *Zab.* 9, 75. *Jých.* ALSZTUKOWY, a. e. *przm.* Halsstuch: *Roff.* галстышныи, косыночныи. *ALSZTYN, u. m. z Niem. *Halssteine*: kamienie drogie, które kobiety na szyi noszą; to co Alsbaut. n. p. Ankry, szarpy, alsztyny. *Haur. Sk.* 519.
- ALT, u. m. z Włók.** w muzyce: głos górny, wysoki, górogłos, *der Alt, die Altstimme*. Głosy dzielą się na basy, tenory, alty i dyszkanty. *Oftror. Myśl.* 44. (por. Altnista).
- ALTANA, y. z. ALTANKA, i. z. zdrb.** 1., dach poziomy na budynku, lub też izdebka wydana na dachu, *der Altan, der Söller.* 2., w ogrodach ustęp, miejsce ogrodzone do posiedzenia, chłodnik, *das Lusthaus, Gartenhaus, eine Laube*. Altany w ogrodach murowane, stolarskie, aspalerowe. *Kluk. Rosl.* 1, 75. Skryła się do altany w ogrodzie. *Tea.* 52, b. 44. Altana z liścia przed domem. *Tea.* 50, 3. - *Boh.* altan, altánek, pawlać, pawlaćta; *Rwg.* prozoriscie; *Dal.* sětnicza, szumchenicza; *Cro.* chardák; *Tur.* cjarđaak; *Bošn.* strasgjak, migna, mignal; *Roff.* мепемб, мепемокб.
- ALTARYA, yi. z. fundusz** na ołtarz, prebenda kościelna, zapis na utrzymanie ołtarza, *die Altarbeschnung, Altarstiftung*. Kładz ten o altaryą swą kłótniarski ustawny. *Weg. Org.* 18. **ALTARZYSTA, OLTARZYSTA, y. m.** kapłan lub sługa kościelny przy pewnym ołtarzu, *der Altarist*. Posyła pleban po altarzyście. *Weg. Org.* 5. *Boh.* ołtarist.
- ALTECA, y. z. z Włók.** ton wspaniały, przepych, wyniosłość, pańskość, *die Hoheit, Herrlichkeit*. Przypatrywał się wszystkim: dwornym altecy i armatom. *Tward. Wl.* 55.
- ALTEMBAS, u. m.** materya iedwabna grubo tkana ze złotem. *Włod.* (w Tureckim *altyn* znaczy złoto, a *bas* materyą) odpowiada Francuzkiemu brocard. *Cztr. Rękp. Paszk. Dz.* 139. (por. *Musulbas*) ein feidner stark mit Gold durchwebter Stoff. Złotogłowy, altembasy. *Stryk* 752. *Vol. L.* 4, 81. W altembasie osnowa iedwabna, wątek złoty; a w złotogłowie, wątek iedwabny, osnowa złota.
- ALTEMBASOWY, a. e. przm. von Goldstoff.** W niedoistatku i płócienne ryzy za altembasowe stoją. *Pim. Kam.* 110.
- ALTERACYA, yi. z.** zmartwienie, zgrzyzota, smutek, *der Gram, das Hårmen.* n. p. Jedynie alteracya śmierć mu przyspieszyła.
- ALTERKACYA, yi. z.** spór, sprzeczka, *Streit, Streitigkeit*. Za Ludwika o poradnym długa alterkacya była. *Biel.* 207.
- ALTERNATA, y. z.** kolędy przemienienia się, przemiana, odmiana, naprzemian, *der Wechsel, die Abwechselung, Aenderung*. W klasztorach ma być alternata, żeby raz

- Polacy, a drugą raz Niemcy opaty byli obrani. *Herb. Sr.* 153. Czas zwykle zdziałał alternaty, W świątyni nauk dziś stoją warsztaty. *Kras. Lis.* 1, 31. Smieje się Popiel w duchu z kota straty; Wymyśla różne igrzysk alternaty. *Kras. Mys.* 59.
- ALTEROWAC SIĘ, zaim. niedk. ZALTEROWAC SIĘ dok.** frasować się, martwić się, gryźć się, turbować się, trapić się, *sich hårmen, grårmen.* n. p. O tych potwarzach wiedząc, najmniej się nie alterował. *Sk. Zyw.* 2, 453. Z sercem trwożliwem i zalterowanem szła do kościoła. *Paft. F.* 1-6.
- ALTNISTA, ALTYSTA, y. m.** śpiewak do altu, altem śpiewający, górnotty, wysokotty, *der Altist*.
- ALUN, HAŁUN, u. m.** gatunek soli ziemnej. *Kluk. Kop.* 1, 93. *der Alaun.* *Łac.* alumen; *Gr.* ἀλμῆ; *Boh.* alaun, kamenc, *iedk.* ALUNISTY, a. e. *przm.* obfity w alun, pelen alunu, *alaunhaltig, alaunreich.* ALUNOWAC, al, uie. *cz. niedk.* alunem zaprawiać, mit Alaun versetzen, annahmen. n. p. alunowanie wódki jest szkodliwe. ALUNOWY, a. e. *przm.* t. i. z alunu, czyli alunu się tyczący, n. p. alunowe góry, kamienie. *Ład. H. N.* 2. *Boh.* Kamencow.
- ALWAR, a. m.** Gramatyka łacińska Jezuita Emanuela Alwara, z której uczono w szkołach. *Mon.* 73, 127. *die lateinische Grammatik des Alwar*; so viel wie *der Donat*. Z przycinkiem: Sama tylko z Alwara nabyta Łacina, Nie uczyni dobrego dla oyczyny syna. *Zab.* 10, 237. Zadnym mi sposobem alwar do głowy nie chciał wleźć. *Kras. Podr.* 2, 143. On się z Alwara uczył; to znaczy co: tęgi z niego Łacinnik.
- ALZBIETA, ob. Elżbieta.**

A M.

- AMADEY, herb.** Orzeł biały bez ogona w słotęj koronie, w dziobie pierścień; pochodzi z Węgier. *Kurop.* 3, 4. *Wappen.*
- AMALGAMA** *nieodm.* n. z Arabsk. mięszanina, zjednoczenie, połączenie ciał w iedną masę, *das Amalgama, die Vermischung, eine innigst vermischte Masse.* n. p. amalgama, którym się naciera poduszka przy machinie elektrycznej.
- AMALGAMACYA, yi. z.** czynność, działanie mięszania, *das Amalgamiren, das innigste Vereingnen.* Amalgamacya t. i. kruszcu iakiego z żywym srebrem takie pomięszanie, że się w płynnym stanie utrzyma. *Kluk Kop.* 2, 308. 1, 341. 2. *przen.* wszelkie połączenie, zjednoczenie, pomięszanie, *jede Vermengung, Vereingnung.* AMALGAMOWAC, al, uie. *cz. niedk.* mięszać, iednoczyć, *amalgamiren, vernischen.*
- AMALGAMOWAC, al, uie. cz. niedk. z Franc. t. c. szmelcować, *emailiren. Tr.***
- AMANT, a. m. AMANCIK, a. m. zdrb.** kochający, lubiący osobę iakową, kochanek, luby, *der Liebhaber, der Galan.* *Vind.* lublenik, lubesnik, lubi; *Croa.* drugi; *Roff.* любовникб. Sama amantów dziś odmiana bawi, Wcale stateczna wyszła miłość z mody. *Zab.* 14, 387. Poznałem to zaraz; czegoż amant nie obaczy? *Hul. Ow.* 115. Grzeszny amancik. *Tea.* 28, 37. AMANTKA, i. z. kochająca osobę iakową, kochanka, luba, *die Geliebte.* *Vind.* lubiza, luba, lubleniza, lublenka; *Roff.* любовница. n. p. Oficerom nigdy nie zbywa na amantkach. *Tea.* 15, 107. (por. Amator, Amatorka).

AMARANT, u. m. (z Grec. *ἀμαραντος* nie więdnący) kwiatek, szariat. *Kluk Dyk. der Amarant, das Taufendstön.* *Roff. Бархатник; Kroa. sznelyek.* **AMARANTOWY**, a. e. *przm.* n. p. kolor, który jest podobny do purpurowego. *Amaranten:*.

***AMARYKOWAC** na co, ował, uie. *niedk.* (z łac. *amarus*) gorzko narzekać, utykać, uskarżać się, żalić się, biadać, *wehklagen, bittere Klagen führen.* *Olimpias amarykowała na Alexandra, że się szczycił synem Jowisza.* *Budn. Ap. 138.* Na zepsucie kościelne sami dawno papieżnicy amarykują. *Teof. Zw. E. 4*

AMATOR, a. m. lubiący rzecz lub przedmiot jakowy, *ein Liebhaber von etwas.* *Roff. рачитель, любитель, охотник.* n. p. amator polowania, muzyki. **AMATORKA**, i. ż. lubiąca co, *eine Liebhaberinn von irgend etwas.* *Roff. любительница, охотница, рачительница.*

AMAZONKA, i. ż. *eine Amazone.* Amazonki za dawnych czasów w Azji niewiały waleczne, same swoim państwem rządzące, mężczyzn w swoim kraju nie cierpiące. *Petr. Pol. 157.* Z łukiem w rękach, z berdyszami i z tarczą Amazonki. *Bardz. Tr. 250.* Miałyby być zwaśne Mammazonki, a nie Amazonki, od piersi wytraconey, bo *mamma* pierś po Grecku. *Biel. H. 297.* *§.* ubiór kobiecy, składający się z kurtki męskiej i spodnicy zapinanej, *eine Amazone, ein Amazonenkleid.* Lokaj złał iey całą amazonkę. *Tea. 43, c. 79. Wyb. Kul.*

AMBAIE, iów. *l. mn.* z łac. *ambages*, z mary, uroienia, przywidzenia, bałamuctwo. *Grillen, Schwärmetzen, Schmären.* Śmieszne sobie w głowie uprządłeś ambaie. *Zab. Zbb. 100.*

AMBARAS, u. m. z Franc. zawikłanie, trudność, pomięszanie, tarapaty, obertasy, zamota, *Verlegenheit, Ungelegenheit.* *Vind. Sapletenost, samotauka.* n. p. Ambaras komu sprawić; być w ambarasie. Uwolniła go z ambarasu. *Niemc. Kr. 1, 141.* **AMBARASOWAC**, ał, uie. *cz. niedk.* zaambarasować, *dok.* ambarasu nabawić, zamotać, pomięszać, zatrudnić, *jemanden verlegen machen, in Verlegenheit setzen.* Ambarasowany, zaambarasowany, zatrudniony, interesami zajęty, *verlegen, beschäftigt.*

AMBASSADOR, a. m. poseł wielki, *ein Ambassadeur, Gesandter vom ersten Range.* *Karn. baxador, bashador.* **AMBASSADOROWA**, y. ż. żona ambadora, *des Gesandten Gemahlinn.* **AMBASSADA**, **AMBASSADORSTWO**, urząd, godność ambadora, *die Würde des Gesandten.* (*ob.* Poselstwo wielkie.) **AMBASSADORSKI**, a. ie *przm.* należący do ambadora, *dem Gesandten gehörig oder ihn betreffend.* (*ob.* Poselski).

AMBICYA, yi. ż. - t. i. uczucie swoich zaszczytów, bądź rzeczywistych, bądź przywidzianych, żądza czci, czciliwość, sławolubność, sławolubstwo, górnochciwość, *Ambition, Ehrgefühl, Ehrgeiz, Ehrsucht, Ehrbegierde,* (*por.* Buta, duma, pycha, hardość) *Vind. zhaftshertnost, zhaftshelnost; Roff. честолюбие, любочестие, славолюбие, славолюбство; Kosc. любовачаіе, власнолюбие, самолюбие.* - Czcii pragnienie. *Sł. Dz. 901.* Żądza, pragnienie coraz większego wywyższenia. *Kras. Zb. 1, 76.* Skarbów dostatkem w ambicyą, abo w pożądlliwość zbytne chciwą na opranowanie Litwy się podniósł. *Stryk. 619.* Gdy się hardem skrzydłem aż pod niebo wzbila, że nieść nie chce, paść musi, głupia ambicya. *Pot. Arg.*

31. W młodzieńcu ambicyą więcej sprawias, niż surowością. - Szlachetna ambicya każdemu potrzebna. - **AMBICYANT**, a. m. człowiek ambitny, wywyższenia pragnący, łapczyść. *Petr. ein Ehrbegieriger, Ehrstüchtiger.* Tronu się przez wojny ambicyanci dobiiają. *Ustrz. Troj. 53. Roff. самолюбей, честолюбей; Kosc. перспволюбей, первенствлюбей.* **AMBIT**, u. m. 1., to właśnie co ambicya, *Ehrbegierde.* n. p. Mój ambit był, bądź godnym tronu. *Min. R. 1, 17.* Daleki jestem od ambitu tego. *Zab. 5: 384.* *§.* *przełarsze*, w znaczeniu właściwym z Łacińskiego *ambire*, obwód, zabudowanie ze słupów, obchód, krążganek na około domu, *der Säulengang um ein Gebäude herum.* *Ambit*, krążganek do koła, *peridromos.* *Chmiel. 1, 78.* Zbudował cztery ambity, ku przechadźce między słupy. *Leop. 3. Reg. 7. 2.* (*Kosc. кругостолпие, peristylum.*) *§.* *przełsa.* obięcie, rozciągłość, rozległość, obwód, obiąt, *der Umfang, die Strecke, die Ausdehnung.* Sklep wysoki dosyć był w ambicie przełsonny. *Pot. Arg. 282.* Cały miała ambit okolił parkany. *Tward. W. D. 2, 254.* **AMBITNOSC** ob. Ambicya. **AMBITNY**, a. e. *przm.* p. większy części na złą stronę: za sławą się ubiegający, czci chciwie pragnący, sławolubny, *ehrgelüsig, ehrstüchtig, ehrbegierig.* *Vind. zhaftshelen, zhaftsherten; Sław. ponosit; Roff. любочестивый, честолюбивый, честолюбный, славолюбный; Kosc. любочестивый, славоуенствонный.* n. p. O narodzie ambitny, czegoż ty chcesz przecię? Tego? żeby wieść wszędy gadała po świecie... *Przyb. Luz. 140.* Ambitnym bądź, ambicyą się unosić; *Eccl. любочествовашися, любочествую.*

AMBONA, y. ż. **AMBONKA**, i. ż. *zdrb.* ***AMBON**, u. m. (z Grec. *ἀμβων* pagórek, miejsca wywyższone, późnięj katedra) miejsce w kościele wywyższone, z którego mowy czyli kazania miewiają, *kazalnica, die Kanzel, der Predigtstuhl; Eccl. амбон, Roff. проповѣдалице; Kroa. prodekalniza; Sor. 2. prätkarna; Sław. predikaonica; Karn. prishněza, besednishe, lisher; Vind. predikalniza, lisher, predishniza, kanzel, kanzlia; Słow. kazateľnica, kazateľnica.* n. p. Każę nasz Xiądz z ambony ładnie, Ale cóż? kiedy nie życie przykładnie! *Pot. Poc. 372. Zegl. Ad. 282.* Obracał się trzykroć kolo ambonu. *Sak. Persp. 3.* 2. *zartem*, gatunek poiaźdu, *im Scherz, ein Wagen* (*por.* korab), A to nie nasza ambonka; to jakiś osobliwy rydwan. *Tea. 19, 7.*

AMBRA, y. ż. z Arab. lekka przyjemnie pachnąca ziemna żywica. *Kl. Kop. 1, 216. Sien. 562.* *das Ambra, der Amber.* *§.* ambra druga, sok zsiadły, kleiowi, albo żywicy podobny. *Cn. liquidambar Linn. ein dicker harziger Saft.* **AMBROZY**, ego. m. *im. właśc.* sławny doktor kościelny, *Ambrosius.* z chłopka: Jamroz. - Pieśń Ambrozego: *Te Deum, der Ambrosianische Lobgesang.*

AMBROZYA, yi. ż. z Grec. *ἀμβροσια* nieśmiertelność, t. i. pokarm nieśmiertelnych, pokarm bogów. *Kras. Zb. Ambrosia, Otterspeise: nieśmiertelnik, że nadawa nieśmiertelności.* *Otw. Ow. 587.* (*por.* Bezśmiertelnik). **AMBROZYOWY**, a. e. *przm.* z ambrozyi, czyli zapachu nader przyjemnego, *ambrosiisch.* n. p. Ambrozyową z siebie noc wysiały chmury. *Przyb. Mil. 164.*

AMELKA, **AMELIKA**, i. ż. puszka, torba, kaleta, *eine*

Büchse, ein Bentel, eine Tasche. Po listy siaga do amelki. *Pot. Arg.* 722.

AMEN. *nieprz. p.* z Hebr. אמן. We wszystkich właśnie językach używane. - Słowo żydowskie osobliwe, albowiem zamyka w sobie i wiarę i nadzieję. *Herb. N. F.* 5. 6. W kościele powszechnym zamyka modlitwy. Oycowie SS. rozmaicie go wykładają, jedni: niech się stanie; drudzy: prawdziwie; niektórzy: wiernie. *Karnk. Ktch.* 449. *Groch. W.* 20. 2., *przeno.* chcąc wyrazić pewność, n. p. mogę cię upewnić, że iak amen w pacierzu (lub w kościele, i tak to prawda. *Tea.* 31, 59. To tak pewna, iak amen w pacierzu. *ib.* 25, 73. 3., koniec zakończenie, rzecz iakowey, *das Ende, die Beendigung.* Nie iuz amen. *Cn. Ad.* 8. (ieszcze nie po wszystkiem, ieszcze kłamka nie zapadła, ieszcześmy nie za gorą). Teraz iuz amen: iuz koniec, iuz się stało. § powiedz amen: zezwól iuz, niech tak będzie, zrób koniec. *Off. Wyr.* *gib deine Einwilligung.*

AMERNIA *ob.* Hamernia.

AMERYKA, i. z. czwarta część świata, od Ameryka Wespucyusza nazwana; nowy świat; Indyja zachodnia, *Amerika*. **AMERYKANSKI**, a, ie, ***AMERYCKI**, a, ie. *przm. Kmit. Spit. C.* 3. b. z Ameryki, Ameryki się tyżący, *aus Amerika, Amerikanisch* n. p. woyna Amerykańska; Czerwiec Amerykański. **AMERYKANCZYK**, **AMERYKANIN**, a. m. rodem z Ameryki, *ein Amerikaner.* *Slaw. Amerikaner; Karn. Amerikaner; Ross. Американецъ.* w rodz. z. **AMERYKANKA**, i. *eine Amerikanerin.*

AMETYST, u. z Greck. kleynot wieloboczny, czasem kofkowy, przezroczyty, różnego fioletowego koloru. *Al. Kop.* 2, 38. *der Amethyst.* **AMETYSTOWY**, a, e. *przm.* t. i. z Ametystu, n. p. ametystowa tabakierka.

AMFIBIUM, *Gwag.* 698. Ziennowód, wodnoziemne zwierzę, *ein Amphibion, ein heidlebigeß Thier, ein Landwasserthier.*

AMFITEATR, u. m. miejsce widowisk, n. p. amfiteatr szczywalny, *das Amphitheater, ein Gebäude mit teihenweisen Sätzen für das Publicum.* *Karn. Skasalishe.*

AMIAANT, u. m. (z Greck. *ἀμιαντος*: czysty) kamień z nittek niby złożony, które na płótno wyrobić można, nieskazitelne od ognia i owszem się przeczyszczające; ten górny albo ziemny. *Al. Kop.* 2, 66. *der Amiant, der Bergschaf, Steinschaf.* Dla swęj własności amiant nazwano asbestem (Greck. *ασβestos*: niepodległy spaleni), lecz nowi Fizycy rozróżniają słusznie asbest od amiantu. *ob.* asbest. *Ross. амиантъ, куделя горная.*

AMIDON, u. m. z Franc. T. część kleiowata w roślinach, *der Kleberstoff.* Każda roślina, a w szczególności mówiąc każde ziarno zboża, każdy owoc, ma w sobie cukier, gumę, i amidon czyli część kleiowatą. *Os. Fiz.* 1, 265. Amidon wciąga w siebie wodoczyn, z nim łącząc się powiększa się, kielek wypuszcza. *tamże.*

AMINEK, nka. m. *Lat. ammiun,* kminek. *Włod.* kmin biały. *Dudz.* 33. *weißer Kümmel.* Polki kminek, podaminek. *Syr.* 445. *Ammeper.*

***AMIRAŁ** *ob.* Admirał.

AMNESTYA, yi. z. (z Grec. *ἀμνηστια* niepamiętanie) zapomnienie, puszczenie w niepamięć iakowey urazy, przebaczenie. *Kras. Zb. Vol. L.* 2, 1659. *die Amnestie, die*

Vergessenheit des erlittenen und angethanen Unrechts. *Kosc. амнистіа; Ross. непамятозлобіе.*

AMOMEK, mku. m. rodzaj roślinny, należący do korzeni kuchennych; gatunki jego są: imbir, kordamoma, rayskie ziarno. *Al. Dyk.* 1, 29. *die Amomie.* *Lat. amomum.* **AMONEK**, nku. m. *Sison amonum Linn.* *das Amomlein.* **AMONIAK**, u. m. *Lat. ammoniacum,* chrościna Afrykańska, zapaliczce podobna, w gorąca płynąca żywica zdana do lekarstw. *Syr.* 216. *das Amontaf.* **AMONIAKOWY**, **AMONIACKI**, a, ie *przm.* z amoniaku, lub się go tyżący, n. p. Amoniakowe drzewko. *Syr.* 216. *amoniacka sól; Amontaf, Amontafal: Calz.*

AMOR, a. m. **AMOREK**, rka. *zdrb.* z *Lat.* bożek miłości, Kupido, miłostek; *der Amor, der Liebesgott.* *Cz. Mlsek; Karn. Lubizhk, Serzhek; n. p. O iakbym ci rad Amorku dżękował, Gdybyś kochankę domnie nakierował. Zab.* 9, 97. *Urb.* Amory w li. mn. znaczy to co kochanie, miłostki, n. p. Łatwo każdy twoie amory poznaie, *die Liebschaften, das Verliebtheit.* **AMORACKI**, a, ie. *przm.* tyżący się miłości, miłosny, *den Amor, die Liebe betreffend, Liebes.* Panny listów amorackich niechay się kają. *Bals. Kaz.* 1, 54.

AMPLIFIKATOR, a. m. powiększyciel, przesadziciel, *der Uebertreiber.* w rodz. z. **AMPLIFIKATORKA**, i. n. p. Oratorki obfite, wyborne, amplifikatorki; w obrocie języka nieprzegadane. *Mon.* 72, 422.

AMPLOIOWAC, *ob.* Urząd.

AMPULKA, i. z. *Lat. simpulum* 1., znaczenie dzbana, czyli bani oleiowey *Mącz.* teraz nie używane, *ein Krug Dohfrug.* 2. przy mszy nalewaczka, czyli naczynie nie wielkie z wodą i z winem, nalewaczka do kielicha. *Cn. - S. Remigiuszowi* gołębica do chrzcilnicy ampulkę z krzyżem przyniosła. *Sk. Zyw.* 2, 226. *das h. Dohfrüßlein in Rheims.* Order S. ampulki. *Wyrw. G.* 333. *Boh. bambule, bambulla; Hung. ompolna; Rag. goftariza, Dal. vichya.*

AMRA, *ob.* żydowska smoła.

AMULET, u. m. lekarstwo, czyli szrodek sympatetyczny, przeciwko chorobom, czarom, i noszenie onegoż na szyi, lub piersiach. *Kl. Rosl.* 2, 276. (*por.* Talisman) *ein Amulet, Auhängsel. Eccl. ладонка, хранилище, хранительная, наузы, визала.*

AMUNICYA, yi. z. wszelkie potrzeby wojenne, należące do usłużenia artylerji. *Jak. Art.* 3, 290. *Papir. Weg.* 1, 259.

AN.

***ANA**, (z Greck. *ἀνα*) pismo aptekarskie znaczące: tyleż. *Cn. zu, j. B. zu drei Unzen. Boh. an, ana, ano: qui, quae, quod.*

ANABAPTYSTA *ob.* Nowochrzczeniec.

ANACHORETA, *ob.* Pustelnik.

ANAFORA, y. z. z Grec. figura krasomowka, powtarzanie słowa iakowego dla tém większy dobitności; *die Anapher. Slov. prebopacilla.*

ANALIZOWAC, ał, uie. *cz. niedk.* (źródłostów iest Grecki *ἀναλυσις*: rozwiązywanie, rozkładanie, rozbiór) rozbiierać, rozkładać na części, wyszczególniać, zerleżen, *in Bestandtheile auflösen.* n. p. wodę łatwiej analizować, niżeli ją robić czyli składać. *Os. Fiz.* 1, 303. **ANALITYCZNY.**

CZNY, a, e. *przm.* t. i. rozbiorowy, n. p. sposób analityczny postępuje od szczególnych do powszechnych rzeczy, *analytisch, zergliedernd*. Do porządnego poznawania rzeczy, dwa są sposoby, zbiorowy i rozbiorowy, (*methodus synthetica & analytica*). *Kopcz. Gr. 2, 2.*

ANALOGIA, ii. ż. z Greck. ἀναλογία: równość, stosunek, podobność, podobieństwo, stosowność, die Analogie, Ähnlichkeit. *Eccl.* wosłowię, сходство. n. p. Analogia czyli owa przydatność, iaka między pokarmem matki i konstytucją ciała dzieciennego zachodzi. *Mon. 69, 1015.* Przez podobność, czyli analogią przekonać się. *Kopcz. Gr. 3, 22.* **ANALOGICZNY**, a, e. *przm.* **ANALOGICZNI**, *przst.* podobny, odpowiadający, zgodny, stosowny, *analogisch, ähnlich*. *Eccl.* возловными, возловнѣ.

ANANAS, u. m. *bromelia Linn.* owoc wyborny, u nas tylko w oranżeryach; sok jego obfity, winny, przednie pachnący. *Kl. Dyk. 1, 82.* die Ananas, der Königsapfel. *Roff.* ананасъ. **ANANASOWY**, a, e. z ananasa, lub do niego podobny, von Ananas, Ananas: n. p. Lody ananasowe. *Tea. 39, 8.* Zapach ananasowy t. i. podobny do rzeczy-witego zapachu z ananasów.

ANARCHIA, ii. ż. *Kras. Zb.* z Greck. bezrząd, bezrządztwo, nierząd, nieład, nieswór, die Anarchie, Regierungslosigkeit. **ANARCHICZNY**, a, e, bezrządny, bezładu, niesworny, *anarchisch, regierungslos*.

ANATEMA z Greck. ob. Kłątwa Kościelna. **ANATEMATYZOWAC**, ał, uie. *cz. niedk.* kłątwe rzucić, wykłinać, in den Kirchenbann thun. Kacerze sądził i anatematyzował papież. *Sk. Kaz. 64.*

ANATOMIA, ii. ż. z Grec. (ἀνατομή: rozszekanie, rozbiór) kunsztowne rozbiieranie ciał zwierzęcych, osobliwie ludzkich. *Kirch. Anat. 1.* rozczłonkowanie, die Anatomie, Zergliederungskunst. *Roff.* трупоразыиіе. Anatomia, rozszek ciała ludzkiego. *Kopcz. Uhl. 132.* **ANATOMICZNY**, a, e, do anatomii należący, rozszekiczny. *Roff.* трупоразыиіельными. **ANATOMICZNIE**, *przst.* n. p. uważając głos anatomicznie. *Kopcz. Gr. 3, 11.* **ANATOMIK**, a, m. rozszekacz, rozbiieracz sztuczny ciał zwierzęcych, der Anatomiker, Zergliederer. *Roff.* трупоразыиіель. n. p. Narzędzia głosu anatomicy przeglądająć... *Kopcz. Gr. 3, 10.* **ANATOMIZOWAC**, ał, uie. *cz. niedk.* ciało czyli trupa zwierzęcego na części rozbiierać, rozczłonkować, anatomiren, zergliedern.

ANATY, **ANNATY**, ów. l. *mn.* z łac. opłaty od beneficjów duchownych do Rzymu. *Shrz. Pr. P. 2, 20. Vol. L. 1, 585. i 2, 1602. Teof. Zw. D. 2.* die Annaten, die Zahlung nach Rom von der erhaltenen Pfründe.

ANCIA ob. Anna.

ANCUTA, y. ż. *herb.* Wyrzyctowana do góry strzała; po prawej stronie gwiazda, po lewej Kieźyc nie pełny; z In-*flant. Nier. 1. Kurop. 3, 4.* ein Wappen. 2., imię familii, ein Familienname.

ANDEGAWSKI, a, ie: d'Anjou, von Anjou in Frankreich. n. p. Ludwik Andegawski. *Off. Wyr. Wina Andegawskie. Wyrw. G. 519.*

ANDRONY, ów. l. *mn.* baśnie, bajki, plotki, powieści bez zryku, bez ładu, baianie, Geschwäß, Märchen, dummes Zeug. n. p. Miał wszystko za fałsz, wszystko za androny. *Min. Ryt. 2, 134.* Co mi prawisz za androny? *Zabl. Amf. 65.* Do czegoż to ty pleciesz te androny? *Zab. 13, 128.*

Tom I.

Wstydziłabym się nie tylko wierzyć, ale słuchać nawet takich andronów. *Tea. 26, 42.*

ANDROT, u. m. gatunek ciała opłatkowego, które w formach żelaznych, umyślnie do tego zrobionych, pieką. *Wiel. Kuch. 396.* ein Kuchen, dünn wie eine Oblate, ein Waffelkuchen. *Słow. Pogacił; Wag. pogátza; Bosn.* kruštulicah, Ikanatića; *Croa.* nüdlin. **ANDROTNIK**, a, m. piekarz androtów, *Cn. Th. 389.* i forma do pieczenia ich. der Waffelbäcker, und das Waffeleisen.

***ANDRYKULY**, ów. l. *mn.* t. c. baśnie, androny, Geschwäß, Märchen. By apostołi znowu smartwychwstali, rzekliby, iże andrykuly białą. *Wad. Dan. 263.*

ANDRZEY, eia. imię męzkie, zwyczajnie Jędrzoj. *Dudz. 17.* Andrzeja Zamoyckiego układ prawa.

ANDZAR, **ANDZIAR**, **HANDZIAR**, **CHANDZIAR**, n. m. nóż Turecki, bułat, puinał, ein Türkisches Messer, eine Art Dolch. *Tur.* khansjar; *Maurit.* chensagher; *Croa.* hangyar, kratki mech; *Węg.* handsár, hanzar; *Dalm.* hanshar, handschar, hangyarcz; *Rag. i Bosn.* hangjár, hangjürlich; *Karn.* hánshár. - n. p. Sultanna nosi zawsze za pasem handziar albo puginal. *Kłok. Tur. 91.* Dobywa Chandzaru. t. 90. Husarz z andzarem za pasem. *Kchw. 51.* Junak, Turcki andzar za pasem. *Pot. Jow. 30.* W brzuchu śmiercielne poczuwszy andzary, Ocsy mruży. *Pot. Arg. 297,* (por. Gandziar).

ANEŹKA, ów. l. *mn.* Anna.

ANEYZ, ob. Anglez.

ANGARYA, yi. ż. angary, słowo Perkie *servitus* (pańszczyzna) znaczące, potym wzięto za obowiązek przewożenia broni, sukien i sprzętów panującego. *Czac. Pr. 1, 65.* Posługi czyli służby, *angariae, perangariae.* *Nar. hist. 2, 258.* Powinności wożenia listów przez boiarów. *Czac. Pr. 1, 64.* Dienstfuhren, Dienstreisen, Hoffuhren. Ludwik miał ciężkie pobory na poddanych ustanowić, i angary nie-małe na nich wnosić. *Biel. 554.* Dobra duchowne od wszelkich ciężarów, podatków i angary wolne. *Star. Ref. 119.* - §. Wszelkiego rodzaju ucisk od panującego. *Czac. Ręk. jede Bedrückung durch den Oberherrn.* Każdy ucisk chłopa, nazywa się w języku prawniczym *angaryzacya.* *Czac. Pr. 1, 64.*

ANGIELA, i. ż. *zdrb.* **ANIELKA**, **ANGIELECZKA**, **ANIELUSIA**, i. imię kobiece, ein Weibename Angelika. Angiela, służąca jego. *Tea. 22. b. 2.* Angieleczka wiele ma nauki. *Tea. 28, 21.* Pamiętasz go Anielusiu. t. 28. 19.

ANGIELCZYK, **ANGLIK**, a, m. **ANGLICZEK**, **ANGLICZYCZEK**, czka. *zdrb.* rodem z Anglii. ein Engelländer. *Boh.* Engličan; *Karn.* Englendar; *Kroa.* Anglianecz, Englez, Engel, Anglez, Inglis; *Staw.* Ingléz; *Roff.* аглицанинъ. n. p. Anglik wielkomysłny. *Zab. 5, 319.* Widziałem Angliczyczka który - - *Sien. 545.* §. służący zwłaszcza do koni, z Angielska ubrany. 2) Koń Angielski, t. i. z Anglii, albo z ogonem przyciętym czyli anglizowanym. ein Englisches Pferd, ein Engelländer. Angielczyki moie, to cudne koniki. *Tea. 7, c. 28.* **ANGIELKA**, i. z. kobieta rodem z Anglii, die Engelländerinn. *Roff.* аглицанка. Podobafu mu się grzeczność francuzek, białość angielek. *Mon. 73, 218.* **ANGIELSKI**, a, ie. ***ANGLIYSKI**, z Anglii, do Anglii należący, engelländisch, englisch. *Boh.* englič, anglič; *Staw.* angieofki; *Roff.* аглицкіи, аглицкіи. n. p. Супа Angielska, węgle kamienne Angielskie, sól Angielska, sukno

3

- Angielskie. Wyrw. G. 416. Piwo Angielskie. Syr. 947. Fraczek Angielski. Tea. 24, 94. Węzeł Angielski. Jak. Art. 2, 44. Król Anglijski. Stryk. Tur. F. 3. ANGIEL-SZCZYŻNA, y. z. *imię zbiorowe* = wszystko cokolwiek jest Angielskiego, jako to język, mody, materye, roboty, das Englische, als Sprache, Moden, Arbeiten, Zeuge.
- ANGINA ob. Zapalenie gardła. Krup. 5, 427.
- ANGIOŁ ob. Anioł.
- *ANGISTERKA, i. z. Flaszeczka, małe naczynie, ein Gläschen. Wzięła angisterkę wody i wybrała się w drogę. Tward. Pas. 48.
- ANGLEZ, *ANEYZ, a. m. taniec Angielski, eine Angloise, ein Engländer Tanz. Tak wartki, iż na końcu spilki aneyza wywiać potrafi. Tea. 28, b. 9. Lepiej Angleza tańczy niż menweta.
- ANGLIA, ii. z. ziemia Angielska, Engelland. Staw. Anglia, Ingleska, Ross. англія; Weg. Anglia; Kroa. Anglianska zemlya, Engelska zemlya; Wind. anglianska, angelska deshela; Bosn. Inghilterra. n. p. Anglia od Anglów; ze Szkołą zowie się Wielką Brytanią. Wyrw. G. 395. Pochod. Anglik, Angielczyk, Angielka, Angielski, Anglizować, Anglomania, Angielszczyzna.
- *ANGLICZKI, ów. l. mn. zdrb. Kotwiczkki, kotewki żelazne. Gn. Th. 310. (z Niemiec. Angeln,) Fußangeln.
- ANGLICZYK, ANGLIK ob. Angielczyk. ANGLIZOWAC, cz. niedk. na tryb Angielski przerabiać, anglistren, engländern. Naypowszechniej zaś używane, mówią o ucinaniu ogonia koniom, Anglizowanie koni, konie anglizowane. Kl. Zw. 1, 176. Tea, 1, b. 69. zartem Wąsik anglizowany Tea. 13. C. (przycięty). ANGLOMANIA, ii. z. zhyteczne, przesadne, szalone naśladownictwo angielszczyzny; die Anglomanie, Engländerfucht.
- ANGOLA, i. z. Królestwo Afryki, Dyacy. G. das Reich Angola. ANGOLANIE mieszkańce tego kraiu. ANGOLAN-SKI, ANGOLSKI, a, ie, z Angoli pochodzący, von Angora. n. p. Król Angolański mieszka na górze skalistej. Dyk. G. Kozioł Angolki podobny do pospolitego, ma włos bardzo piękny. Zool. 364. die Angoraziege.
- *ANGUL, u. m. z łac. w Matematyce kąt, węgiel. Sol. G. 1. der Winkel. Tryanguł ob. Troyką.
- ANI, Spózn. 1) nawet nie, wcale nie, auch nicht einmal, selbst nicht einmal, sogar nicht einmal. Cz. ani; Stow. ani; Soł. I. ani, anij; Wind. ni, ne; Kroa. ni, niti; Bosn. ni, ne, nit, nitje; Ross. ниже; Łac. ne, nec, neque. n. p. Niemiając ani chleba, udali się na modlitwę. Sk. Zw. 2, 352. b. On ani myśli o tym. Groch. W. 251. Litwy czternaście tysięcy poległo, z naszym żaden ani był ranion. Papr. Ryc. O tym ani wątpić. Kopc. Uk. 18. Prawdać, że złota przodkowie nie mieli; A małym nie rzekł, że go ani chcieli. Star. Vol. B. 3. b. - Cum Gen. Precz ztąd! ani przyśtetu! precz gminie swiatowy. Zab. 11, 413. 2) ani - ani: ni - ni: nie - nie, weder - noch. Staw. i Wind. ni - ni; Sor. 2. danij - danij. n. p. Ani poganin, ani chrześcianin. Biel. 154. Pokarmy mierne, ani bardzo podłe, ani bardzo drogie; śródkiem szedł, ani na tę, ani na owę stronę skłaniając się. Sk. Zw. 2, 150. Ani tu, ani tam: nigdzie. - Ani ztąd, ani z owąd: z nikąd: z żadnej strony. S. Ani - ani nie: ni - ni, weder - noch auch. Zyt jeszcze, ale ani się ruszyć, ani mówić nie mógł. Perz. Cyr. 1, 83.
- ANIELKA ob. Angiela.
- ANIELSKI. *ANGIELSKI, a, ie, *Anielny, a, e. Chodk. Kost. 66. z od aniołów, aniołów się tyczący, lub od nich pochodzący. english, von Engeln. Ross. ангеловъ, ангельскія; Kosz. англскія; Wind. angelski; Karn. angelke; Kroa. angelski; Weg. angyali; Rag. anghjelski, anghjeoski; Dal. angyeozski; Cz. angličtj, engličtj, angelstj, andělstj; Słow. andělstj. n. p. Anielskie pozdrowienie zdrowaś Marya. Bibl. Gd. Łu. 1, 28. anielskie nawiedzenie. S. prz. t. s. święty, niebieski, aniołom podobny, doskonały, szczęśliwy, prześliczny; english, heilig, himmlisch, vollkommen, glückselig, paradiesisch, an Güte ganz besonders ausgezeichnet. Kośc. равноангельских. n. p. niewinność anielka. Mon. 65, 99. Zywoł anielski wieść lub odprawować. Sk. Dz. 214, i 342. Po anielku w ludzkim ciele żyła. G. och. W. 573. Doktor anielski Tomasz z Akwinu, Sk. Zw. 1, 148. Pim. Kam. 175. Boh. Liab. 2, 1. Poznał warkocz złoty Choć zdaleka i one Angielskie przymioty. P. Kchn. Orl. 1, 5. Angielskie piękności. t. 1, 19. Nie anielkiewicz to życie! Tea. 29, 10. S. Botan. Anielski trunk, roślina, arnica, Engelstrank, Lucianskraut, Waldblume. Syr. 825. Kl. Dyk. 1, 49.
- ANIMALIZACYA, yi. z. zamiana cząstek roślinnych w zwierzęce. N. Pam. 6, 318. przezwierżeczenie, die Animalisation, die Verwandlung der vegetabilischen Körper, oder Theile in thierische, die Verthierung.
- ANIMELA, i. z. mlerzko cielęce. Wiel. Kuch. 596. das Bröschen, das Kalbsbröschen. 2) Klapka w pompie. Tr. die Klappe in der Pumpe.
- ANIMOWAC, al, uie. cz. niedk. zachęcać, pobudzać, poduszcząć, zagrzewać, aufmuntern, Muth einflößen, Muth einprechen. Brata gniwowy podpala, na bój animuje Domowy, do którego już chęć w sobie czuje. Bard. Luk. 25. Gwag. 169. ANIMOZYA, yi. z. sierdzistość, gniewliwa, zapalczywa gorliwość, das Aufgebrachtseyn, der aufgebracht Unwille. Przeciwno duchownym dziś tak silna powitała animosya. Koll. list. 1, 135. ANIMUSZ, u. m. r) umysł, sposób myślenia, das Gemüth, die Gesinnung, der Geist. n. p. Lech był serca wielkiego, animusz wspaniałego. Gwag. 16. Wspaniałość albo animusz przyśtoiny. Fr. prz. 12. Animusze męskie i statek rokoszami ginie. Warg. Cez. 44. Córka Katonowa nie była animuszu niewieściego. Warg. Wal. 78. Biedy czynią animusz zniżony Bard. Tr. 217. Wielki i wspaniały animusz w uciskach nie ufaie. Petr. Ek. 17. 2) odwaga, męstwo, śmiałość, Muth, Kühnheit. Mały wzrostem animuszu nastawia. Pot. Jow. 188. Bolesław od wysokiego animuszu śmiałym nazwany. Gwag. 36. Bogday to panegiryk nadęty w arkuszach, Co o wieczno - pamiętnych pisze animuszach. Kras. Li. 2, 28. (t. i. czynach męstwa). Wielki animusz, a intrata mała. Min. Ryt. 4, 209. (t. c. buczno a w pięty zimno). 3) Gniew, chrapka, chrap na kogo, zawziętość, der Groll, die Erbitterung. Mieć animusz na kogo. Tr. *ANIMUSZNY, a, e. śmiały, wyniosły, muthig, verwegen. Despota swe posłuszne a ubogie poddane, niżli animuszne widzieć wolał. Tward. W. D. 2, 244. Złożyli z seroa dumy animuszne. Auszp. 43. *ANIMUSZOWATY, a, e. nadęty, dumny, eingebildet, aufgeblasen, stół. Animuszowata starożytność: Szczęć się ty starożytną przodków twych przysługą. Kchw. Fr. 2.
- ANIOŁ, *ANGIOŁ, a. m. ANIOŁEK, lka. zdrb. ANIOŁECZEK, czka zdrb. z Greck. ἀγγελος

RADIC:	posłaniec. Nazwisko to duchów niebieskich
- yy - λ	wpiśmie, znaczy posłańca. <i>Kras. Zb.</i>
- ng - l	der Engel, das Engelschen. - Łac. angelus;
- ni - u	Kośc. anđelb, anđelb; <i>Roff. anđelb: Kroa.</i>
- nj - u	angel; <i>Gr. anđel, anđelz, anđelzhek; Vind.</i>
- ng - eo	angel, anđelz, anđauz, anđavuz; <i>Węg. anđyal;</i>
- ng - -	<i>Bosn. anđhjel, anđhjeo; Rag. anđhjeo; Dal.</i>
- nd - l	angeo; <i>Fran. ange; Cz. Anđel, Anđel, An-</i>
J- ndž - l	gelićel, Anđjel; <i>Słow. Anđel; Sor. 2. Jan-</i>
J- nj - l	žel; <i>Sor. 1. Janđjel.</i> - n. p. Oto ja posłę an-

1. *Leop. Num.* 22. Aniołów pismo S. zowie mocarzami i zastępem Pańskim. *Karnk. Kitch.* 20. *Kroa.* anđelstwo; *Dalm.* anđeosztwo. (*por.* Bóg zastępów). Dwanaście ciem aniołów. 1. *Leop. Mat.* 26, 53. (*ob.* 6ma). Złotemi piórniami odziani duchowie, Gdzieście odeszli prędcy aniołowie. *Groch. W.* 556. Aniołów klasy, władzy, państwa, mocarstwa, i. t. d. - *Eccł.* влaстнн, гoспoд-дспнвн. *ob.* Archaniol; Cherubin, Serafin. - §. Zły anioł, czarny anioł: czart, wróg, szatan, djaból, bies, der böse Engel, der Teufel. Kościół Laterański zły anioł na ziemię obalił. *Sk. Dz.* 854. §. Anioł stróż, duch strzegący, towarzyszący; lub też człowiek który przy wszelkiej okoliczności obrońcą i zastoną się właśnie staie; der Schutze- engel, der Beschützer, der Hüter, Begleiter. *Roff.* anđelb покрoвнтелb, хранимелb; *Wind.* angel varih, ajnauz varih, obvarni anđelz, n. p. Bezwstydnie się obnażając, wspominaż na uszanowanie dla anioła stroża, który jest wszędzie przy tobie. - Anioł stróż odprowadza po śmiertci duszę na miejsce ięu przeznaczone. - Melinda aniołem strożem dla nich była. *Chod. Kofst.* 184. Już go innym niechce nazywać imieniem, Tylko aniołem strożem i swoim zbawieniem. *Morszt.* 162 Będziesz moim przewodnikiem, wybawicielem, aniołem strożem. *Tea.* 20, 24. (*Roff.* день моего anđela: imieniny. *por.* patron). - *Zartem,* anioł stróż t. c. wartownik, przybocznik nieodstępny, w złem rozumieniu, chodzący jak cień za osobą, jemandes Wächter, Beobachter, Aufpasser. Po miastach gdzie niegdzie w pła- skiej mowie żartobliwie, stróżów miejskich, pacholców urzędowych (Polizebediente), aniołkami zwano. *Off. Wyr.* §. Przymawiając na doskonałość, piękność i. t. d. anielską, Aufspielungen auf die Vollkommenheiten der Engel. Anioł, nie człowiek. *Birk. Sk. B.* 4. b. Pawła Galaty przyjęli jako anioła bożego. *Sk. Dz.* 39. Pasterka nadobna jak anioł. *Tea.* 54, c. D. 2. Jak anioleczek śpiewa. *Kolak. Wiek. B.* 1. §. Anioł, Aniołek: układny, miły, słodki; i ztąd pieścąc: aniołku! aniołeczku! - moje serce! rybko! moja duszo! lieblich, hold, süß wie ein Engel, mein Engel! mein Schatz! mein Herz. Powiedz mi, mój aniolecaku. *Tea.* 28. b. 104. Niechodźże jeszcze, moje dziecie kochane, mój aniołeczku. t. 26, 73. §. *Przenośnie* uszczypliwie: aniołek: Jezuszek, trusia, licomierca, obłudnik, saryzeusz, ein Scheinengel, ein Scheinhelliger, ein Heuchler. Jak aniołki polykał. *Rys. Ad.* 19. (= pocziwiec, dziś z Panem Jezusem gadat). *Uwaga.* Wyprawę województwa Sandomierskiego w czasie Konfederacji Barskiej aniołkami zwano od białych czapek i mundurów. *Off. Wyr.* Die Sandomirer Mannschaft zur Zeit der Barer Confederation wurde wegen ihrer weißen Mützen und Monturen Engelschen genannt. *Pocho.* Anielski, anielny, archaniol, archanielski.

*ANIWERSANT, a. m. przeciwnik, der Gegner, Widersacher. *Tr.* ANIWERSARZ, a. m. rocznica, uroczystość lub obchodzenie roczne dnia pewnego, das Jahresbegdnig, Jahresfest. n. p. Dzień aniwersarza Koronacyi J. K. Mći. *Gaz. Nar.* 1, 383. Osobliwie zaś obchód pogrzebowy roczny za umar- łych, nabożeństwo żałobne, exekwie roczne. *Kras. Zb.* 1, 95. die jährliche Todtenfeyer.

ANIZ, ANIZELI *ob.* Niż, Niżeli.

ANKRA, y. ż. (*Gr.* ἀγκυρῆ, ἀγκυρῶν, ἀγκυρα, *por.* Niem. Anker: kotwica) 1) Klamra ciesielska do spinania drzewa, die Klammer, der Haken. b) gatunek węzłów, ein Ankerknoten, eine Art Schlingen. Ankry robią się z długich i grubych wici, cieńszym końcem zasilaia się w koło wiązku, a w grubszym daie się kluczka. *Jak. Art.* 1, 384. c) ankry, klamry, haczki, spinki, spięcia u pasów, a czasem używane i za pasy same, Gürtelspangen, Gürtelhaken, bisweilen metonymisch für den Gürtel, Leibgurt selbst. Przysze teras te czasne kabaty, dobrze z wysokim ankrą opasaniem były, Brzuchowi, by największy, nie się nie przykrzyły. *Kchw. Fr.* 64. Kobiecte opasania, Weibergürtel, Schärpen. Do stroiu białogłowskiego dziś należą ankry, szarpy. *Haur. Sk.* 519. Naślady teraz dziwne w strojach manieri z cudzoziem- skich alamedy, Krymki, Szwedki, Nocenty, Ankry, Inger- niny. *Tward. W. D.* 2, 151. ANKROWAC, wał, uie. *cz. niedk.* zaankrować *dok.* klamrować, spinać, zeymować, sprzęgać, klammern, zusammenbinden, verklammern. An- krować gmachy żelaznemi sztaby. *Hor. z.* 154. *Kniaź.* Gdy przedpiersię okłada się płotem, ankruią się koly co trzy stopy. *Jak. Art.* 1, 375. Ankrowanie, suffrenatio *Chmiel.* 1, 78, ANKROWY, a, e. od ankry, klamrowy, hakowy, die Klammer betreffend. Cętnar żelaza ankro- wego. *Os. Zel.* 49. Kluczka ankrowa. *Jak. Art.* 1, 385.

ANNA, y. ż. ANETKA, ANUSIA, ANCIA, ANECZKA, HANUSIA, HANUSKA, HANKA, ANUSIENKA, i. ż. *zdrb.* imię białogłowskie, Anna. *Cz.* Anna, Anka; *Sor.* Anna, Hanna, Anka, Hanka, Anizka; *Croa.* Anna, Anoka, Jana; *Dal.* Anne, Annica; *Bosn.* annica; *Vind.* Anzka; *Roff.* анися. n. p. *N. Pam.* 11, 230. *Biesiad. D.* 1. *Tea.* 27, 31.

ANNALISTA, y. m. pisarz rocznych dzieiów, rocznodzieiopis, kronikarz, der Annalist, Annalenschreiber. *ANNAŁY, ów. *mn.* roczne dzieie roczniki, Jahrbücher. Roczne dzieie czyli wypisy z annalów *Baroniusza*, przez *Piotra Shargę.* ANNASZ, a. m. imię Kapłana Żydowskiego, der Priester Han- naš. Odesłał Jezusa Annasz związanego do Kaifasza. 1. *Leop. Jan.* 18. *Przysł.* Od Annasza do Kaifasza. (*chodzić.* odsyłać, wodzić). *Rys. Ad.* 52. *ab Herode ad Pilatum, von Pilatus zu Herodes;* niepotrzebne, i nudzące wodzenie lub odsyłanie kogo od jednego do drugiego, iak n. p. w sprawach sądowniczych. (*por.* Ceregiele, Koro- wody, Zawody.

ANNATY *ob.* Anaty.

ANNOTACYA, yi. ż. z Łac. przypisek, dodatkowe objaśnie- nie, znaczek, notatka, eine Anmerkung, Bemerkung. *Vind.* asnamin, saris, nayanžhanje, opomenenje, nasnaminu- vanje. n. p. Annotacye do pisarzów zwłaszcza starożytnych. - Annotacye albo poznaczenie rzeczy co główniejszych, przy boku pisma położone. *Smot. Lam. w przedm.* ANNO- TOWAC, wał, uie. *cz. niedk.* nanotować, znaczyć, na- snaczyć, anmerken. *Vind.* nayanžhati, nasnaminuvati.

*ANO Spozn. zamiast: a ono, a oto, ,oto patrz! und siehe da, siehe. (*Boh. i Słow. ano: fac. imo. por. Cz. an, ana, ano: qui, quae, quod*) n. p. Uyrzał tam zaraz, ano wąż na ziemię spadł. *Warg. Wal. 15.* Dobroliwy gdy widzi, ano ty się starasz, ano biegasz dla niego, wnet rzecze: nie frasuj się. *Gorn. Sen. 531.* Mniema by dobrze, ano źle będzie. *Biel. Sw. 62.* Usłyszał, ano grają i śpiewają. *Leop. Łuk. 15, 26. W Pfl. m. 325.*

ANONIM, a. m. z Greck. *ωνυμος* bezimienny, bezimienik, nienazwany, niemianowany. *Kras. Zb. 1, 93. Sk. Żyw. 1, 184.*

*ANOWAC, wał, uie. *cz. niedk. czst. potakiwać. Tr. bejazen, (pbr. anu).*

ANOZ, ANUZ ob. Nuz.

ANSA, y. ż. z Łac. 1) trzonek, rękoymia, *der Griff. (Karn. kluka, dershaj; Ross. дужка; por. Karn. anza: conditio).* 2) Okoliczność, powód, sposobność, *Gelegenheit, Betanlassung.* Nie dawali temu poganinowi ansy. *Leszcz. Cla. 73.* 3) gniew, chęć zemsty, chrapka, *der Groll, die Erbitterung.* n. p. Mieć ansę na kogo.

*ANSZKOT, u. m. pewien gatunek materyi, *ein gewisser Zeug.* Anszkotu sztuka. *Instr. C. L. Muchairy, anszkoty cło płacą. Vol. Leg. 4, 81.*

ANTABA, y. ż. z Niem. *die Handhabe, rękoieść, rękoymia.* *Vind. haba, dershaj, vuhu, rozchnik, kampa, rozhniza; Croa. preruch; Ross. захватъ, ухватъ, ухватикъ, ухватъ; Kośc. разворы, крючки, пепли, рукоятки, поводки.* n. p. Przy pierwszej oprasce armatowej, przyprawiają się antaby, za które się na łożo podnosi i z niego składa. *Archet. 3, 60.* (te zaś zowią delinami). Miało antaby może bydź... *Sol. Arch. 100.* §. ucho, kolce, iak u statku, u garnka. *Cn. Th. das Dehr, der Henfel.* §. u strzelby, flinty, pistoletu, obłąk, *der Bügel an einer Flinte, Pistole.*

ANTAŁ, u. m. ANTAŁEK, ika. m. *zdrb. z Weg. altalog: Cwierścibczek, 18 garców. Łęsk. 2, 26.* mała beczulka n. p. wina, śledzi, *ein kleines Faß, ein Fäßchen.* *Ross. антаал.* ANTAŁOWICZ *ein Saufaus.* *Tea. 24, 86.* ob. wyraża toż znaczące: Kufel, Piiak, Moczymorda, Dusikufel.

ANTEK ob. Antoni.

ANTEKOMICYALNY ob. Przedseymowy.

ANTENAT, a. m. z Łac. przodek, poprzednik plemieny a zwłaszcza stanu wysokiego, *der Vorfahre, der Ahne.* Chcąc go wysławiać, namienili zacnych jego antenatów. *Zab. 11, 251.*

ANTEPENDIUM n. *nieodm.* *ANTEPENDYA, yi. ż. Łac. pokrycie dolne u ołtarza, zasłona która część dolną ołtarza okrywa, *das vorgestreckte Zeug unten um den Altar herum.* Razem z antependyą piękny ornat posłała do kościoła. *Chodk. Kofl. 90.*

ANTKOWY, ob. Antoni, Antek.

ANTOLOGIA, ii. z Greck. Florilegium, kwiaty - zbiór, kwiatostów, wybór najpiękniejszych miejsc z pisarzów, *eine Blumenlese.* *Kośc. i Ross. цвѣтословъ, цвѣтословіе, цвѣтособраніе.* ANTOLOGISTA, y: ANTOLOG, a. m. czyniący zbiór kwiatów albo miejsc najpiękniejszych z dzieł różnych, *ein Blumensammler.* *Kośc. цвѣтословецъ, цвѣтособиратель,* kwiatozbieracz.

ANTONI, niego, imię męskie. ANTEK, tka, ANTOS, ia, ANTOSIEK, ska. *zdrb. Anton, Antonchen.* *Cz. Antonin, Antaus, Antauffel; Bošn. Antün; Croa. Anton, Antol; Dal. Antun.* n. p. Słyszysz, Antku! *Tea. 54, b. 4.* Święty An-

toni Padewski, co się z tym czelkiem dzieie! *Tea. 45, c. 9.* *Wyb. Kul. §. Przysłowie.* Uciekaj Marku Antoni, nim cię wiekiera dogoni. *Rys. Ad. 69.* (= w nogi! ot! iuż cię dogania. Zapewne z powodu haniebnę ucieczki Marka Antoniego z pod Akcyum, *lauff. ehe man dich erwischt*). § *Lehar.* Świętego Antoniego niemoc, piekielny ogień. *Mącz. das Antoniusfeuer, das heilige Feuer, der Rothlauf.* *Ross. антоноаб огонб; Ital. sant tonio; Carn. perëzhogn.* § *Rosl.* Ziele S. Antoniego, ołownica, *moltybdaeng, Flibhrant, Pfefferkrant.* *Syr. 1245.* ANTKOWY, a, e. od Antka, do Antka należący, n. p. Będzies Antką, byle tylko matka na to przyszła. *Tea. 56, b. 49.* Antons: *Rzeczownik: ANTKOWA: żona Antka, używane tylko między wieśniakami. Miejsce dopiero co przytoczone może tu także należeć.*

ANTREPRENER, a. m. z Franc. podejmujący się czego, biorący, trzymający co na siebie, *der Unternehmmer.* n. p. Kontrakt z antreprenerami. *N. Pam. 3, 316.* w *rodz. ż.* ANTPRENERKA, *die Unternehmmerinn.* ANTPRYZA, y. ż. impreza, podejmowanie się czego, branie, trzymanie na siebie, *die Unternehmung.*

*ANTULARZ, *ANTUALAZ, u. m. pewien gatunek koronek szerokich, *eine Art breiter Spitzen oder Ranten. B.*

ANTWAS, HANDFAS, u. m. z Niem. nalewka, miednica, umywadnik, lawaterz, *Mącz. Dudz. 55.* *das Handfaß, der Waschbecken.* Na służbie stał antwas z wodą i ręcznik. *Biel. Hist. 435.*

ANTYCHRYST, a. m. z Greck. przeciwnik Chrystusowy, fałszywy Chrystus, *der Antichrist.* *Carn. ankersht; Ross. ажехристъ.* §. W mowie pospolitej nazywają kobietę słośliwą Antychrystem. - Nazywać kogo antychrystem: ANTYCHRYSTOWAC, ował, uie. *cz. niedk. czst. je manden einen Antichrist schelten.* Kacerze papieża znieważają, łają, sromocą, antychrytują. *Smotr. Ap. 113.*

ANTYDOT, u. m. z Greck. (*antidoron* t. i. *фармакон*: wszelkie lekarstwo, n. p. przeciwko truciznie), lekarstwo przeciw braney truciznie. *Pot. Zac. 165.* *Ein Gegenmittel, Gegengift.* *Ross. противудіе; Vind. prutni sirup; Carn. superstrup.*

ANTYFONA, y. ż. z Greck. śpiewanie kościelne na przemiany; modlitwa którą z przeciwnęj strony śpiewają czyli odpowiadają, *der Wechselgesang, die Antiphone in der Röm. Kirche.* *Pim. Kam. 306.* *Kar. kołęda.* ANTYFONARZ, a. m. Księga antyfon, *das Wechselgesangsbuch.* S. Grzegorz napisał antyfonarz do śpiewania. *Sk. Lx. 616.*

ANTYK, u. m. wszelki zabytek starożytności; starożytność iaka; staroświeczyzna; a zwłaszcza zabytki starożytności sztuk wyzwolonych, iak n. p. kamienie znzione, *eine Antike, ein Ueberbleibsel des Alterthums.* § *przn.* Człowiek staroświecki, staropolski, dawnęj daty; rzecz iakowa staromodna, n. p. powóz, *ein altmodischer Mensch, etwas Altmodisches.* (*por. Antykwarz*).

*ANTYKAMERA, y. ż. przedpokoy, *das Vorzimmer.* Złoto teraz nie tylko w pokojach świeci, iuż nawet i do antykamer przechodzi. *Mon. 67, 397.*

ANTYWARYUSZ, ANTYKWARZ, a. m. Biegły w starożytnościach, *ein Alterthumsforscher.* Antykwarusz, starożytnik, odkrywa tajemnice wieków, tłumaczy je i światłem erudycyi oświeca ciemne ich pamiętki. *Str. Pot. Szt. 13.* §. U Niemców handlarz starzysny, starzy-

- żuk, ein Antiquarius, der alte Sachen, Bücher, u. s. w. verkauft. ob. tandeciara.
- ANTYMIS, a. m. naczynie w kościele Ruskim, misa ołtarzowa poświęcana, in der griechischen Kirche, eine Altarschüssel. Antymis tak wielki bydz ma, żeby na nim patyna i kielich zmieścić się mogły. *Pim. Kam.* 128.
- ANTYMONIUM ob. Spioglas, *Roff.* сурма.
- ANTYOCHIA, ii. ż. Miasto w Syryi, Antiochien. *Dyk. G. Eccl.* божия градъ, есепол.
- *ANTYPAST, u. m. przysmaczek przed objadem, przedsmaczek, przedkasek, przedgrzyzek, das Voressen vor der eigentlichen Mahlzeit, der Vortrunk, das Vorkosten. Antypast suchy do iedzenia, antypast do picia w trunku. *Cn. Th.* 7. (por. Past, paast, paszet). *Vind.* predduh. § Antypasty małżeńskie, trzema ucieszonymi historjami, jako wdzięcznego smaku cukrem prawdziwéy miłości małżeńskiey zaprawiane. Dziełko polskie w Krak. 1736. przedrukowane; zawiera w sobie historją Banialuki, w przysłowie wesslą, wierszem, i dwie inne prozą. Titel dreyer Polnischer Liebesgeschichten, unter denen sich die Banialuka (co ob.) besonders auszeichnet.
- ANTYPATYA, yi. ż. z Greck. ἀντιπάθεια, niechęć, czyli odraza wrodzona ku rzeczy, lub osobie iakiey, die Antipathie, die Abneigung; *Eccl.* промисоотрачміе. Bywa i to, że przez samę antypatyą, albo niechęć ku iakiey osobie, choćby najzabawnieysza rzecz była powiedziana, żadney drugiemu nie przynosi uciechy. *Zab.* 12, 275. *Dudz.* cf. sympatya.
- ANTYPECIK, a. m. pasztecik, który w formach pieką, w szrodce zaś ciasta nakładają różne siekanie z mięsa, lub marmeladę z owoców. *Wiel. Kuch.* 346. eine Art kleiner Pasteten.
- ANTYPOD, a. m. z Łac. Przeciwnopny, przeciwnogi, przeciwnożnik, mieszkanie przeciwnéy strony kuli ziemskiey, der Gegenfüßler. *Boh.* protinojsa; *Vind.* prutinognik, prutinogasz; *Carn.* prutihojnek, prutindshnek; *Roff.* промисоножніа; *Croa.* podnosi. n. p. Ludzi negami do nas obróconych antypodami zowią. *Sk. Kaz. Nied.* 305.
- ANTYPODYYSKI, a, ie. przeciwnożny, z przeciwnéy strony ziemi, antipodisch. Gotowe posłać i po strony antypodyyski. *Jeż. Ek. F.* 4.
- ANTYTEZA (przeciwpołożenie) *Slov.* protistogta.
- ANU! *Spoyn.* *1., tak iest. *Włod.* ja, nun ja! 2., anu: anuże, nuże, daléy, z naleganiem mówiąc; vorwärts, weiter. Anuże zaraz gaday, bo cię rozsiekamy. *Tea.* 36. b. 105. 3. Anu, anuż, Anuż: nuż, daymyż, przypuściwszy, aber, gesetzt den Fall. Anuż się łódka przewróci, to pani utonie. *Tea.* 53, c. 56.
- ANUSIA, ANUSKA, ANUSIENKA, ob. Anna.
- ANYZ, HANYZ, u. m. ziele, der Anis. *Boh.* Anis; *Roff.* анис; *Bosn.* anishg, aneshg; *Sor.* 2. Anis; *Sor.* 1. Anis; *Ung.* anis; *Croa.* anis, koper, szlatki james, moracz; *Vind.* janesh, onesh; *Carn.* jānesh, padijan. n. p. To ziółko pierwéy w Polsce nie było wiadome, przeto pospolicie kmin polny mieniono hanyżem, ale temi czasy sieią go z wielkim pożytkiem. *Urząd.* 24. Anyż ogrodowy, *Pimpinella Anisum* Lin. do wodki zażywany bywa. *Kluk Rosl.* 2, 207. Anyż polny, karuy, kmin polny, *Carum Wiesentümmel* t. t. Anyż Indyyski gwiaździsty, *Sternanis.* ANYZEK, żku. m. właściwie imię zdrobnia-

łe od anyż, zamiast: anyżkowa wódka, Anisbrantwein. *Syr.* 409-411. Na anyżek, na pieśki, na podle zaletki stracą wszystko. *Tea.* 43, b. 14. *Wyb. Kul.* Anyżkiem trąci: anyżek slychać od niego, t. i. piiak gorzalczany, er stinkt nach Anis, er ist ein Brantweinsäufet. ANYZOWY, ANYZKOWY, HANYZKOWY, a, e. z anyżu, von Anis, Anis: *Roff.* анисный, анисовый. Anyżowy cukier, anyżkowy miód, anyżkowa wódka. *Syr.*

ANZEATYCKI, a, ie. ANZEATYCZNY, a, e. W trzynastym wieku uczyniły naysnacznieysze miasta w Niemosech dla ubezpieczenia handlu swego, między sobą związek, w Niemczyźnie owego czasu *Hansa*, po łacinie *Ansa* nazwany. *Wyrw. G.* 406. *Dyk. G.* Miasta anzeatyckie, t. i. do tego związku należące, Hansestädte. Rząd anzeatyckny. *Dyk. G.*

A P.

- *APARAMENT, u. m. sprzęty, szaty, stroje kościelne, das Kirchengerräthe, die Kirchenornate. Aparamenta do mszy i wszystkie ornaty. *Tr.*
- *APARAT, u. m. 1., przygotowanie, przyrządzenie, die Zubereitung. Przy wszelkim aparacie wojsko ruszyło. *Tr.* (por. parat, w paracie stać) 2, Sprzęty, narzędzia, naczynia wszelkiego gatunku, n. p. woienne, lub matematyczne, die Geräthschaften, die Instrumente 3. B. des mathematischen Apparats. Działa, kule, prochy, wozy i inne aparaty woienne. *Biel.* 330. Aparat fizyczny, t. i. narzędzia do różnych doświadczeń fizycznych. Aparaty kościelne, ob. Aparament. Aparat pogrzebny. *Cn. Th.* Aparat komedyalny. *ib.* Aparatem nie nazywam muzyki, obicia i insze ozdoby, ale różne odmiany i pozór scen teatralnych. *Jag. Wyb. A.* 3. b. (kulisy, dekoracye). 3., Stróy, ubiór wytworny, der Fuß, Schmutz, Staat, Staatsfleidung. Biskupi w bogatych infułach i w drogim aparacie. *Auszp.* 17. Wielki przybył poseł, madzwyczey z wielkim aparatem. *t.* 56.
- *APARENCYA, yi. ż. pozór, blask, okazałość, die Pracht, der Glanz, Schein. Oczy na błyszczące aparencey i znaki panowania patrzyć przyuczone. *Zab.* 12, 49.
- APARTAMENT, ob. Pokój.
- APELLACYA, yi. ż. 1., Sąd wyższy, sąd apellacyiny, w Gallicyi trybunał drugiéy instancyi, das Appellationsgericht. *Off. Wyr. Boh.* appellacj; *Roff.* ошзыуд; *Eccl.* нарицаніе. 2., Wywołanie sprawy od niższego do wyższego sądu. *Off. Pr. Kr.* 2, 86. Odzywianie, odezwanie, odzew, ruszenie. *Mącz.* łaianie prawu. *Szczerb. Sax.* 12. odwołanie się do wyższego sądu, nieprzesłając na wyroku niższego trybunału, das Appelliren, die Appellation, Abberufung. Apellacye aże do Magdeburga chadzały, dopiero Kazimierz W. mieysce apellacyom wszystkim na zamku Krakowskim naznaczył 1556. *Biel.* 195. w żarcie z przycinkiem. Każeszli im się nadgrody z nieba spodziewać, mówią: daleka apellacya. *Falib. E.* 3. (por. Bóg wysoko). APELLACYNY, a, e. tyczący się apellacyi, Appellations: n. p. Apellacyine winy t. i. kary za niesłusznie założoną apellacyą. *Stat. Lit. Cxach. Ręk.* Konsyliarz apellacyiny, der Appellationstrath.
- *APELLATYWUM, wyraz gramatyczny, który podług *Kopczyń.* oznaczamy przez imię pospolite. *Roff.* нарицательное имя; *Slov.* obecné, wolagiczne méno.

APELOWAC, ował, uie. cz. *niedk. iedn.*, do wyższego sądu się udawać, nie przestając na wyroku niższego, ruszać do wyższego sądu, odezwać się, odwołać się, wytoczyć sprawę wyższą; *appelliren, sich abberufen. Ross.* нарицати. Strona przeciwko wyrokowi mówiła, albo ruszała i apellowała. *Herb. Stat. 74. Przenośn.* na on świat apellował. *Stryk. 303.* (umarł, *er ist abgefahren*). *Zartem* apellował: poszedł w nogi, uciekł, drapnął, dał drapakę, skoczył do nóg po rozum, umarł w bótach, *er hat Meiß aus genommen. § womitować, wymioty mieć, rzygać, rewokować, nach Speyer appelliren, sich abzugeben.*

APERTURA, y. ż. z Łac. otwór, otwartość, odchód, odcięk, miejsce otwarte w ciele, rana otwarta; *eine Deffnung. Vind.* operta rana, *tvurstvu. n. p.* Apertura czyli otwór samorodny, lub sztuczny; ten właściwiej kauteryum, fistuła, fontanela. *Haur. Sk. 103. eine Fistel, ein Fontenell.* Narzędzie do apertur, nawet i aperturę samą zowią zegadłem (co obacz). *§ Zartem: apertura: dziura w sukni, ein Loch im Rocke.*

APETYCZNY, a. e. używawsze: apetytny, apetytowi dogodny, apetyt wzbudzający, smaczny; *appetitlich, den Appetit erregend.* Na surowe jabłka, miód apetyczny. *Chmiel. 1, 105.* **APETYT**, u. m. **APETYCIK**, u. m. *zdrb.* z Łac. chęć do iedzenia, pożądlivość iadła, smaka, *der Appetit, die Eßlust.* (por. skoma, oskominy). *Sor. 1.* życzliwość, lożtwano na pęd; *habe na pitje; Vind.* dishanje, pohlepnost, poshelnost; *Carn.* shelushéj; *Ross.* позыб. - Dobry przysmak apetyt. *Pot. Jow. 208.* Apetytu do iedzenia nie miewała. *Haur. Sk. 508.* Apetyt mieć na co, do czego. *Dudz. 12.* Apetyt na co ostrzyć. *Jak. Bay. 108.* Przysmaki apetyt czyniące. *Cn. Th.* Brzemiennych złe apetyty, iako to na krete, węgle i t. d. *Urząd. 303.* (żądze, pożądania, pożądlivości, *das Lustern, Ge-lusten der Schwangeren. § Przen.* Żądanie, żądza, pragnienie, chęć, pożądlivość, *das Begehren, Verlangen, der Wunsch.* Każdy do apetytu swego ciągnie rzeczy; co miło to i dobre. *Zegl. Ad. 109.* Pohamuy apetyty twoje (chuci, żądze *Begierden*), udreńczay członki twoje. *Sk. Zyw. 1, 16.* Na Marysię z wielkim apetytem zagładał. *Tea. 23, b. 27.* *§* gniew, chrapka na kogo zwłaszcza chcąc bić; *der Groll, der Wunsch einen zu prügeln.* Ma apetyt na niego. *Tr. t. i.* chcę go obić, ostrzy zęby na niego, radby go zgryźć i z kośćmi.

APLAUZ, u. m. *ob.* okłask, okrzyk.

APLIKACYA, yi. ż. pilność, pilne, starowne przykładanie się na co, *der Fleiß.* Gdyby aplikacya do talentów była dodana, ledwoby się mógł który naród z naszym mierzyć w naukach. *Leszcz. Gł. 55.* Aplikacya do nauki. *Zab. 16, 169.* **APLIKANT**, a. m. sposobiący, przysposabiający się do czego, wprawuiący, wkładający się, zwłaszcza u moczności człowiek młody praktycznie się w prawach ćwiczący, to właśnie co w kraich Pruskich auskultatorowie lub referendaryusze przy różnych dykasteryach; *ein Applicant, ein Practicant, bei den Poln. Gerichtshöfen bedeutete es obgefähr einen Auscultator, oder Referendarius.* Reiestr aplikantów alias agentów ma bydź sądowi podany. *Vol. Leg. 7, 510.* **APLIKOWAC**, ował, uie. cz. *niedk. iedn.* stosować do czego, formować, układać, *wornach oder wozu appliciren, nach etwas richten, bilden.* Ociec ten córkę

do świata aplikował. *Sk. Zyw. 1, 385.* (dla świata wychowywał, w światowych rzeczach ćwiczył; *er erzog sie für die Welt*). **APLIKOWAC SIĘ** *zaimk.* przykładac się na co, udawać się do czego z pilnością, pilnie około czego chodzić, pilnować czego, *sich auf etwas legen, fleißig etwas betreiben, fleißig seyn.* Aplikował się w szkołach, na dobre mu wyszło. *Kras. Podfl. 2, 143.*

APOCYMUM *nieod. n.* roślina Amerykańska, przedzę pośrednią między iedwabiem i bawełną daięca. *Kl. Rosł. 3, 331.* *Asclepias Syriaca, Linn. die Seidenpflanze.*

(**APOKOPE** *Carn.* odseknost; *Slav.* kráteká, utrogitka, utratitka, obhodkonec, utnikonec, zádobralka).

APOLLON, ina, (*nieużyw. inesa.*) **APOLLO**, a. m. Bożek opiekun Muz i wierszopisów; władotuki, rymotworzy, złotowłosy, lutniobrzęki, cytrowłady, syn piękny Dyany, Febus, *Apollo, der Rufen: gott. Boh. Chason; Carn. Jason, Belin, Belinesh. n. p.* Lutniótów mistrzu Apollo (Apollinie) *Petr. Hor. 2. L. b.* Marsyas się Apollinesowi w muzyce przeciwia. *Mącz. §.* Nazwisko iednego z największych i naysiękniejszych motylów dziennych. *Zool. 139. Kl. Zw. 4, 389. ein Schmetterling.*

APOLOGIA, ii. ż. z Greck. (*ἀπολογία* usprawiedliwienie) odpis, odpowiedź na niesłuszne zadanie przeciwnika. *Farr. 440.* Obrona, usprawiedliwienie na piśmie. *Kras. Zb. Damb. 760. die Schugrede, Schugskrift, Wertheidigung. Vind.* obvarni govor, perstopnu besoduvanje, besedenje, sagovornu pismu, saobranitnu pismu. **APOLOGIETYK**, a. m. list obronny, mowa usprawiedliwiająca, n. p. S. Hieronyma za małżeństwem, Tertuliana za Chryścianami. *Sk. Dz. 326. Kras. Zb. ein Schugbrief, ein Wertheidigungsbrief.*

APOLLONIA, ii. ż. **APOLONKA**, **POŁONKA**, **POLUSIA**, **Potusia**, i. *zdrb.* imię białogowskie, *Apollonia. Boh. Apollena, Apollenta. S. Apollonia,* od bolenia zębów brojni. *Hrbst. Na. Q. 4.*

APOPLEXYA, yi. ż. gwałtowne uftanie władzy czyli obumarcie nerwów, paraliż, szlak, *der Schlag, Schlagfluß, die Apoplexie. Ross. i Eccl.* апоплекція, ударъ, по-чмоуѣлъ; *Vind. i Carn.* boshji shlak, boshji udarec; *Sor. 1.* bojepe rufi žapetije; *Dal.* bosij udaracz, kaplya; *Kroa.* guta; *Hung.* gutta (*Dal.* guta: podagra); *Boim.* kapglja, guccjula; *Ital.* goccja. n. p. Apoplexya, sen tak mocny, iż śpiącego żadnym sposobem obudzić nie można. *Krup. 5, 628.* nagła śmierć. *Sien. 155.* we wszystkim ciele powietrzem naruszenie, *salak. Syn. 1073. i 43.* nagła śmierć z głowy, gdy człowiek nagle upadnie bez mowy. *Urząd. 193. i 166. Syzt. Szkl. 231. Spycz. 193.* **APOPLEKTYCZNY**, a. e. paraliżowy, *apoplectisch, paralitisch.* Śmierć apoplektyczna. *N. Pam. 10, 75.* **APOPLEKTYK** *ob.* Paralityk. *Croa.* gutan, gutavacz.

APOSTATA, y. m. z Grec. *ἀποστάτης*, ten który opuszcza, porzuca religią swoją, odstępnik, odstępeca, zbieg, odszepieniec (*por. Łazęka*), *ein Abtrünniger, ein Apostat.* Julian apostata. *Sk. Zyw. 291.* (Julian odstępeca. *Włod. 28*). Chryścianin, który się poturczy, albo Xiądz katolicki, który złutrzeje, albo zakonnik, który uciekł z klasztoru, klasztorny zbieg. *Farr. 440.* Apostata, zbieglec. *1. Leop. Prov. 6, 12.* (odszepieniec 5 *Leop.*) **APOSTAZYA**, yi. ż. odstanie, odstąpienie od religii, odszepienstwo, *die Abtrünnigkeit, Apostasie.* Wyrzeczenie

się religii Chrześcijańskiej. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 67. Złutnienie się, zstarczenie, zburzenie.

APOSTOŁ, a. m. APOSTOLEK, łka. m. *zdrb.* z Greck. *αποστολος*, posłaniec, wysłaniec, w piśmie ś. uczeń Chrystusa i nauczyciel jego nauki, *der Apostel*. *Słow. Apostol*; *Kroa.* i *Węg.* apostoł; *Boh.* Apóstol; *Roff.* апостолъ, посланникъ; *Bosn.* apostoł, aposto; *Dal.* aposto, apustul; *Sor.* 1. papejstow; *Sor.* 2. pośał; *Vind.* apostel, dwanaistnik, dwanaister, dwanaistla. n. p. Apostoł, nazwisko to od Chrystusa dwunastym (dwunastu) onym dane, których posłał uszyć wszystkie narody. *Rey Post. C. 2. Rey Apoł. 2.* Xiążę Apostołów, S. Piotr; *Eccł.* первопрпосвѣдникъ. Równy apostołom, *Roff.* равноапостолъ. - Dzień SS. Apostołów, dzień Rozesłańców. *Biel.* 260. *Stryk.* 493. *der Aposteltag.* kupilem to na Rozesłańców. *Off. Wyr.* t. i. na iarmarku w dzień SS. Apostołów. - Mnie i wszystkie apostołowie nie nawroca, abym za mąż poyśdź nie miała. *Tea.* 24, b. 19. §. *Niewłaściwie:* iaki bądź posłaniec, *ein Gesandter, Abgeandter.* Żydzi mieli zwyczaj do swego patryarchy apostoły, t. i. tak nazwane bōżnie swoich starsze, co rok z pieniędzmi posyłać. *Sk. Dz.* 346. W nawróceniu Polki, pierwszym niewiaśta Dąbrowka, apostołem. *Psalmd.* 14. (przepowiadaczem, nauczycielem) §. Ziąd w dobrém i w złém znaczeniu: Apostoł to jego, t. i. posłaniec, podsluchywacz, śpieg. Mōyże ty piękny Apostołu! *Tea.* 19, 54. Nie potrzeba mi apostoła, obeydę się bez apostoła: mam sam rozum, mam głowę z sobą, wiem co czynię, rady nie proszę. *Off. Wyr.* ich braudę keinen Rathgeber. **APOSTOŁKA**, i. ż. *die Apostelinn.* Nauczona od Chrystusa Samarytanka, stała się opowiedzieličką i apostołką Messyasa. *Bals. Niedz.* 2, 9. **APOSTOLSKI**, a, ie. od Apostołów, *apostolisk*; *Vind.* i *Bosn.* apostolski; *Boh.* apostolstky; *Roff.* апостольскія; *Kroa.* apostolszki. n. p. Symbolum apostolskie, skład apostolki, apolek apostolki. *Rey Post. H. 8.* Dziecie apostolskie. *Bibl. Gd.* Święta Rzymśka apostolśka stolica. *Sk. Dz.* 853. Król Apostolki t. i. Węgierki. *Przysł.* po apostolku n. p. uczyć. **APOSTOLSTWO**, a. n. urząd, godność apostolka, *das Apostelamt.* *Roff.* апостольство; *Kroa.* apostolsztwo; *Boh.* apostolstwi; *Sor.* 1. papejstowstwo; *Sor.* 2. pośolstwo. n. p. Przez Jezusa wzięliśmy apostolstwo. *Budn. Rom.* 1, 5. (urząd apostolki. *Bibl. Gd.*) Bóg uczynił znamiona apostolstwa Pawłowego w dziwnych znakach. *Bial. Post.* 38. **APOSTOŁOWAC**, ał, uie. *cz. niedk. iedn.* apostolstwo sprawować, bydź apostołem, *ein Apostel seyn*; *das Amt eines Apostels verrichten.* Jak Dąbrowka Polaszce, tak Jadwiga Litwie apostołowała. *Psalmd.* 16. (nawracała nauki Chrześcijańskiej nauczała). Apostołować nad kim: pracować nad kim, usiłować żeby go nawracać; nakłaniać na swoje zdanie, *an Jemandes Befehlung, Gewinnung arbeiten.* Aaron dopuszczał dni dziesięć Moyseszowi nad sobą apostołować. *Lach. Kaz.* 1, 369.

APOSTROF, u. m. znak pisarki, odcinek, odrzutnik, wyrzutnik, *der Apostroph.* *Karn.* poshirk. **APOSTROFA**, y. ż. figura krasomowśka, *die Apostrophe.* *Słow. obrutitelka.*

APRENDOWAC, APREHENDOWAC, ował, uie. z łac. *cz. niedk. iedn.* zważać, dbać o co, uwagę zwracać na co, *auf etwas achten, es zu Herzen nehmen, sich zu Gemüthe ziehen.* Nieaprendował on tego, t. i. nieważył sobie tego, pusił lekko albo mimo siebie. *Cn. Th.* 1195. **APREHEN-**

SYA, y. i. ż. bacność; uwaga, rozważanie, dbanie o co, *das Aufmerken auf etwas, das Erwägen, zu Herzen nehmen, zu Gemüthe ziehen.* §. *pospolit.* aprensya = rozpacz, niby pochodząca z zbytecznego dbania, zważania na co, *das Verzagen, Verzweifeln.* n. p. z aprensji samę umarł. **APREHENSYWA**, y. ż. władza umysłu uważająca, rozważająca, rozważalna, *das Fassungsvermögen.* Z długiego zwyczaju rozmyślenia, tak sobie posłuszną uczynił imaginatywę i aprehensywę swoją, iż nigdy żadna myśl insza mu nie wtrąciła się. *Wys. Al.* 229.

APROBACYA, y. i. ż. **APROBATA**, y. ż. potwierdzenie, umocowanie, uznanie za dobre, pozwolenie, pochwalenie, *die Genehmigung, Bestätigung, Approbation.* *Roff.* благоволение; *Vind.* poterdenje. **APROBOWAC**, ował, uie. *cz. niedk. iedn.* za dobre uznać, potwierdzić, umocować, *genehmigen, bestätigen, approbiren.* *Roff.* i *Eccł.* aprobować, одобришь, похвалишь, оказашь благоволение, благоволишь, благоизволяши, благоразсудишь; *Vind.* poterduvati. n. p. Panowie testament Bolesława na seymie aprobowali. *Biel.* 89.

Prima **APRILIS** ob. Kwiecień.

APROSHA, y. ż. z Fran. Wyraz wojskowy; przykop, *der Laufgraben.* n. p. Zaczyn aby śmiałości swojej przypuścili. Na pogany, którzy się w przykopu spuścili... *P. Kchn. Ort.* 1, 431. *Jak. Art.* 3, 312. *Pap. W.* 1, 466. podchód, podstęp, podblich, podmyk.

APRYKOZA, y. ż. większy gatunek morel. *Kl. Rosł.* 1, 155. *die Aprikose.* *Wlo.* arbicocco. *percocula*; *Zac. strz.* pracocium; *Vind.* aprikosa; *Roff.* априкосъ, курага, желюсливникъ; *Bos.* natipirka, anciprasqua; *Slaw.* sheptelia, sheptelie dërvo. **APRYKOZOWY**, a, e. z aprykoz, *Aprikosen.* - *Roff.* априкосовый.

APTECZNY, a, e. z apteki, do apteki należący, lekarski; *Apotheken:* n. p. Szalbierzowie z aptecznymi lekarstwami po iarmarkach iędzą. *Sak. Prok.* 80. Apteczne kompozycje. *Krup.* 5, 86. Rośliny apteczne t. i. do lekarstw używane, *officinelle Pflanzen.* - **APTEKA**, i. ż. **APTECZKA**, i. *zdrb.* ('w Greck. *αποθηκη* znaczy wszelkie mieysce na schowanie iakich bądź rzeczy, skład) 1. mieysce, w którym lekarstwa przedają, lub też tylko na przechowanie lekarstw, lekamia, *die Apothek.* *Vind.* apoteka; *Sor.* 1. opteka; *Sor.* 2. *šaptelja, šaptika*; *Boh.* apatyka, likarna, *lištognna*; *Kroat.* apateka, pateka, likarnicza, vraharnicza; *Weg.* patika, kamara; *Dal.* likarnicza; *Rag.* ljekarnicza, stragn, shranna; *Cerk.* i *Roff.* апоѣика, аптека, обѣика, лѣкарня. n. p. apteka, mieysce w którym się robią lekarstwa. *Mon.* 73, 529. Doktorowie apteki każdego roku przeglądać mają. *Herb. Star.* 339. Z apteki niewyudzie, aptece nie da pokoiu = zawsze się leczy. *Off. Wyr. Przystowie:* Ostatnió to z apteki się zalecać. *Haur. Sk.* 170. Apteka gnoykowi Śmierdzi, t. i. nie zna co dobrego. *Cn. Ad.* 7. §. żartem = prewet, spracz, *Off. Wyr. der Abtritt.* 2. Apteczka, w domach szlacheckich, osobna izdebka na schowanie korzeni kuchennych, wodek, likworów. i lekarstw domowych, *in den Adelshöfen ein besonderes Zimmer für Hausarzneyen und vorzüglich für Gewürze und Liqueur.* Apteczka dla kucharza zawsze otworem stać musi. *Switk. Bud.* 100. Przed obiadem pszliśmy do apteczki; tam w niezliczonych rodzajach wodek, konfitur, przysmaczków, wybrał niektóre, i napił się wódki. *Kras. Pod.* 1, 18. *Kras. Dos.* 49. Domowa apteczka żony mojej

nie tylko od wodek i przysmaczków, ale i od lekarstw. *Kras. Pod. 2, 182.* APTEKARCZYK, a. m. czeladnik aptekarski, ein *Apothekerlehrling, Geselle.* W tęp aptece sawaze robi 300 aptekarczyków, a 18 samych mistrzów. *Star. Dw. 29. Birk. Domin. O. b.* APTEKARKA, i, ż. żona aptekarza; trudniąca się aptekarstwem, lekarka, die *Apothekerinn.* *Roff. антекарина; Boh. apatyřarka. n. p. Córki wasze brać będzie w aptekarki i w kucharki. Budn. 1. Sam. 8, 13.* (aby gotowały rzeczy wonne. *Bibl. Gd.*) APTEKARSKI, a, ie, od aptekarza, do aptekarstwa należący, *Apotheker.* *Boh. apatyřarski; Roff. антекарскій. n. p. Funt aptekarski. Krup. 5, 255.* Wspomina statut aptekarską phrasin, albo termin, że zwykli aptekarze *quid pro quo* przedawać. *Sarn. 299.* Reieistr aptekarski: przesadny, gdzie wszystko za drogo, eine *übertriebene Rechnung.* APTEKARSTWO, a, n. sztuka aptekarska, die *Apothekerkunst.* *Boh. apatyřarstwj.* Związek aptekarstwa z chymią. *N. Pam. 1, 5. Mon. 73. 525. Hrbst. Odp. Pp.* APTEKARZ, a. m. ten co lekarstwa przygotowuje i one przedaie, (lekoskładacz, lekozar, lekodziey,) der *Apotheker.* *Sor. 1. Dptekar, jawbnik; Sor. 2. Haptikar, Haptikar; Slow. apatekar; Wig. patikas, patikaros; Roff. антекарь; Eccl. апатикарь; Boh. apatyřar, Hstoftrugte; Vind. apathekar; Karn. sdravinar, sdravnishar; Croa. apatekar, patekar, likodelavec; Dal. likoprodalac; Rag. ljekoprodalac. n. p. Aptekarz czyni i sklada lekarstwa. W. Syr. 38, 7.* Mądry aptekarz ma w cenie ziola. *Past. F. 193.* APTEKARZĘTA l. mn. szyszac: dzieci aptekarskie, *Apothekers Kinder.* APTEKARZOWNA, y, ż. córka aptekarza, die *Apothekers Tochter.* APTEKARZOWA, y, ż. żona aptekarza, die *Frau des Apothekers, die Apothekerinn.*

APULIA, ii. ż. prowincya włoska, *Apulien.* APULCZYK, a. m. rodowity z Apulii, aus *Apulien gebürtig. Birk. Dom. O. b.*

A R.

ARAB, ARABCZYK, *ARABIANIN, ARABIN, a. m. z Arabii rodem, ein *Araber.* *Croa. arap, harap, harapin; Slav. arapini; Karn. arapin, harap; Roff. арабийнинъ, арабийнинъ (por. arapb = murzyn); n. p. Arabia. Stryk. Tur. G. 3. Arabianin. Budn. Jes. 13, 20.* §. nagannie: Barbarzyniec, okrutnik, ein *Barbar, ein Grausamer.* Zanieś ten list do tego żyda, do tego Araba. *Tea. 12. b. 41.* §. Koń Arabski, ein *Arabisches Pferd.* Pod nim smukły arabczyk, dla bodźca ostrogi, Zwinąwszy się, obalił kilku w ryzstok z drogi. *Zab. 12, 168. Zahl.* - ARABESK, u. m. pewny gatunek malowania dziwacznych figur, zwikłanych i pomieszanych latorośli, liści, *Arabesten.* ARABESKOWY, a, e. t. i. do tego kształtu malowania należący, n. p. pokóy arabeskową robotą czyli arabeskami ozdobiony, *Arabesten-Mahlerey.* ARABIA, ii. ż. Kraj w Azji, *Arabien.* *Slav. Arapska; Roff. аравія. n. p. Arabia troiaka, opoczysta, pusta i szczęśliwa. Gwagn. 693.* ARABKA, i, ż. Kobieta z Arabii rodem, die *Araberin, (Roff. арапка = murzynka).* ARABSKI, a, ie. t. i. z Arabii pochodzący, *Arabisch, aus Arabien.* *Roff. арабскій, арабскія; Kroa. harapinski. n. p. Konie Arabskie, między wszystkimi najpiękniejsze. Al. Zw. 1, 160.* *Slav. arabski bob = kawa. §. Gada po Arabku = językiem niezrozumianym. Off. Wyr. er spricht eine unverständliche fremde Sprache.*

ARAK, u. m. wódka z ryżu. *Kl. Rosl. 3, 144.* der *Arak.* (*Slav. rakja. Turec. araki = gorzałka. Paszk. Dz. 135.*) ARAKOWY, a, e. t. i. z Araku, von *Arak, Arak.*

ARALD ob. Herold.

ARAP ob. Harap.

*ARAS ob. Rasa.

ARAUZYA, yi. Xięstwo, das *Herzogthum Orauen.* ARAUZYANSKI, ARAUZYKANSKI, a, ie. t. i. Arauzyi się tyczący, *Orauisch, von Orauen.* n. p. Xiąże Arauzyański. *Tr. Xięstwo Arauzyańskie. Dyk. G.*

ARBEYTER, tra. m. żywcem z Niemieckiego der *Arbeiter,* robotnik; osobliwie górniczy robotnik, górnik, der *Bergknappe. Tr.*

ARBITER, tra. m. z Łac. 1. Rozjemca, rozsewawca, rozprawca. *Farr. 445.* sędzia polubowy, iednacz stron, pośrednik, der *Schiedsrichter.* Spuścili się strony na rozsądek obranych od siebie arbitrów, którzy sprawę tę zakończyć mieli. *Nar. Hist. 5. 460.* *2. Swiadek przy rozprawach publicznych, ztąd *remotis arbitris,* bez świadków. *Farr. 445.* pod czas ustępu; die *Zeugen, Subörer bey öffentlichen Verhandlungen.* Arbitrowie w sądzie, są albo osoby ciekawością nięte, albo pacyenci czyli czekający spraw swych przywołania. *Oftr. Pr. C. 2, 24* Tak się zwali i przytomni sessjom seymowym, nie należący do składu seymowego, *Stichtagszuhörer.* Ze wiele postów, dla nacišku arbitrów, nie mogli na swe doitać się mieysca; marszałek upraszał tychże arbitrów o ustąpienie z jasy. *Dyar. Gr. 22.* ARBITRIUM *liberum,* dobrowolna wola, wolna wola. *Sak. Dusz. 79.*

ARBUZ, HARBUZ, KAKBUZ, GARBUZ, a. m. *cucurbita citrullus* Linn. die *Reßmelone, Wassermelone.* *Fund. 467.* *Croa. gerchka; Slav. lubenica. (por. Łac. arbutus.) n. p.* Harbuzy są białe i zielone, okrągłe i podługowate, podobnie melonom wychowują się; obfite na Podolu i Ukrainie. *Kl. Rosl. 1, 224. i 170.* ARBUZOWY, a, e. t. i. z arbuza, von *Wassermelonen. Roff. арбузные.*

ARCABY ob. Warcaby.

ARCEMBERSKI *herb. iceln* na szachownicy. *Kurop. 3, 5.* z Pomeranii; ein *Wappen.*

*ARCERZ, ob.. Harcerz.

ARCH-, ARCHI-, ARCY-, z Greck. (*ἀρχη* początek, zwierzchność) wazytkim prawie późniejszym językom wspólne, pomimo tego, że w tym i w owym, rozmaicie są głoski przemieniane, iakoto *Ger. Erz;* *Ital. arci-*; *Hisp. arco-*; *Gal. archi-*; *Angiel. arch-*; *Swed. erta-*; *Dun. aert-*; oznacza najwyższy stopień, a niekiedy nawet coś ieszcze nad najwyższy, ob. Arcybiskup, Arcyxiąże, arcyszalbierz, arcyzłodziey. - Do dostoięstw hierarchii Greckiej, przykłada się nie arcy-, ale archi-, n. p. Archiepiskop, Archimandryta. ob. Arcy.

*ARCHIAIZM, u. t. i. przestarzały sposób mówienia, ein *Archaismus.* *Slov. starojitnochwál.*

ARCHANDRYA, yi. ż. *ARCHANDZA, y. ż. (może w raz ten jest złożony z dwóch greckich t. i. *ἀρχη* i *ἀνδρεια* zwierzchność i mężtwo znaczących), niby mnóstwo naczelniejszych mężów, orszak, rzesa, tłum, gawiedź, ein *großer Haufen Leute, ein Gefolge, ein Schwarm.* (*Vind. drushba, drushtvu, sprowod.*) Omdlałego Króla wzięwazy arckhandea dworka, niozą na pałac. *Pot. Syl. 345.* Przyyda ciotki, wujowie, strywiowie i cała archandrya

drya pokrewieństwa. *Tea. 33, d. 6.* Psy, pasterze i s waszą archandryą całą, Szczekacie na mnie, gdzie tylko możecie. *Zab. 13, 274. Tręb.*

ARCHANIELSKI, a. ie. t. i. archaniołów się tyczący, *die Erzengel betreffend.* Zwiastowanie archanielskie. *Bial. Pośl. 96.* **ARCHANIELSTWO**, a. n. godność archanielska, *das Erzengelthum, die Erzengelschaft.* **ARCHANIOŁ**, a. m. wyższego stopnia anioł, *der Erzengel.* *Eccl. архангелъ, чиноначальникъ; Croa. arkangel; Dal. arkangeo; Vind. arhangel, vishangel; Carn. hirangel; Boh. archangel; Slov. archandel, Hung. arkangyel.* n. p. Michał archanioł. *Budn. Jud. 9.* Bóg posyła do Panny nie lada anioła, Lecz mocarza swego, cnego archanioła. *Pieśń Kat. 3.* (Gabryela) *przen.* Archanioł między swemi, jakoby nad wszystkich wziętszy, naywięcsy znaczący, pan nad pany.

ARCHIDYAKON, ***ARCYDYAKON**, ***ARCYDZIAKON**, ***ARDZIAKON**, a. m. (w Greck. *διακονος*, wszelki posługacz, posłaniec) w kościele pewna dostojność, *der Archidiaconus.* *Boh. arcycyghen; Ross. архидіаконъ; Croa. jeprifst; Eccl. первослужитель.* n. p. Archidyakonowie mają być dozorcami nauki i wszystkich obrzędów kościelnych. *Modrz. Baz. 525. Arcydziakon. W. Pośl. w. 3, 481. Ardziakon. Herb. Stat. 149. Sarn. Stat. 212.*

ARCHIDYCEZYJA ob. arcybiskupstwo.

ARCHIEREY ob. Arcybiskup w Greckim kościele. **ARCHIEREYSKI** ob. Arcybiskupi, *erzbischoflich.* n. p. Palizuz albo pfaszcz archiereyski. *Fund. 9.*

ARCHIKONFRATERNIA, ii. 2. bractwo duchowne wyższego rzędu, *eine geistliche Erzbrüderschaft.* Jest w Raynie u S. Marcella archikonfraternia S. Krzyża. *Warg. Wal. 308.*

ARCHIMANDRYTA, y. m. przełożony klasztoru Greckiego. *Stebel. 2, 435.* *der Archimandrit in der Griechischen Kirche, der Abt.* *Roff. архимандритъ, архимандритскія* **ARCHIMANDRYCKI**; *архимандрія* **ARCHIMANDRYCTWO**, Opactwo.

ARCHIPELAG, u. m. przedtem samo tylko morze Egiejskie; teraz każde morze wiele wysp mające. *Wyrw. G. 14.* wielowysp, *der Archipelagus, ein Archipel'gus, ein Meer wo viele Inseln sind.*

ARCHITEKT, a. m. z Greck. *ἀρχιτεκτων*, t. i. *ἀρχων τεκτων*, przewodnik, naczelnik budowy; budowniczy, budownik, *der Architekt, der Baumeister.* *Roff. архитекторъ, строитель.* n. p. *Górn. Dw. 110. Jabł. Tel. 312.* **ARCHITEKTONSKI**, a. ie. t. i. budowniczy, *architektonisch.* n. p. kolumny architektonskie. *Zab. 9, 113. Zabł.* - Architektonska nauka: **ARCHITEKTURA**, y. 2. budownictwo, kunast budowniczy. *Kras. Zb. 1, 106.* *die Baukunst.* *Eccl. зодчество, домовдательство; Vind. sidarska viednost, zimpraska umetalnost.*

***ARCHITRYKLIN**, a. m. z Lac. 1. główny pokój, sala; *das vornehmste Zimmer, der Saal.* W królewskie przybytki wszedłszy, obaczysz przodki twoje wszystkie, W architryklinie, z dawności bez skazy, królów obrazy. *Kochw. 566.* 2. Przełożony domowego gospodarstwa, *der Haushofmeister.* Skosztował architryklin wody, i zowie oblubienca architryklin, pytając... *Budn. Jan. 2. 9.* (przełożony wesela. *Bibl. Gd.)*

ARCHIWUM *nieodm.* n. ob. Metryka.

ARCY, w pospolitej mowie używa się jako *przystówek*;
Tom I.

na częściej jednak w połączeniu s innymi wyrazami (*por. Archi-*), i znaczy: bardzo, wiele, nadzwyczajnie, w wysokim stopniu, *nay-, sehr, ganz besonders, ausserordentlich, etz-; Slovac. atci; Boh. arcy, pra-, n. p. praefirma; Bosn. pri-, prem-; Eccl. vse-, много-, Roff. шре-;* (*por. Franc. très-*), *очень, все-; Sorab. 1. pate.* Teraz się widzę, nieprzyjaciele arcy spozęznali. *Jabl. Buk. H. 2.* Z niego arcy dobry człowiek-.

ARCYBISKUP, a. m. najpierwszy biskup, *der Erzbischof.* *Boh. arcybiskup; Slavon. arcibiskup; Vind. vishahkof; Carn. hiroshkof; Croa. veliki biskup, erseh; Hung. ersek; Dalm. erak; Eccl. i Roff. архієпископъ, архієрей, святиитель, священноначальникъ, первопрестольникъ; metropolita, archiepiskop, archierey.)* Arcybiskupi, których też metropolitami zowią, mają pod sobą wielu biskupów. *Kucz. Kat. 2, 629.* Arcybiskup Gnieźnieński, prymas królestwa. *Vol. Leg. 1, 171.* **ARCYBISKUPI**, ia, ie, do arcybiskupa należący, *erzbischoflich.* *Boh. arcybiskupsch; Roff. архієпископскія, архієрейскія, святиительскія, священноначальнскія.* n. p. ubiór arcybiskupi. **ARCYBISKUPSTWO**, a. n. urząd czyli godność arcybiskupia i włości pod rządem arcybiskupa zostające, *das Erzbischothum, die Erzbischofswürde.* *Slova. arcibiskupstvo; Boh. arcybiskupstvi; Dal. ersekia; Hung. erseksék; Eccl. i Roff. архієпископство, архієрейство, архієпископія, священноначаліє, святиительство.* Miocysław dwa arcybiskupstwa, Gnieźnieńskie i Krakowskie założył. *Krom. 59.* W arcybiskupstwie Gnieźna. nie wolno było żydom mieszkać.

***ARCYBOZNIK**, a. m. przełożony bóżnicy żydowski, arcyżołnierz, *ein Synagogendilester.* Jeden z arcybożników. *W. Mar. 5, 22. 1. Leop. Luk. 13, 14. t. Al. Apost. 18, 8.* (ieden s przełożonych bóżnicy. *Bibl. Gd.* Arcyżołnierz. *Budn.*) **ARCYBOZNICZY**, a. e. tyczący się owego przełożonego, *den Synagogendilesten betreffend.*

ARCYCELNIK, a. m. przełożony nad celnikami, najstarszy z celników, *der Oberste der Zollner.* Zachęcas arcycełnik. *Sk. Kaz. 452.*

ARCYCZESNIK, a. m. najpierwszy podczasy, n. p. Państwa Rzymskiego czyli rzeszy Niemieckiej, Król Czeski. *Wyrw. G. 218.* *der Erzmundschent.*

***ARCYDYAKON**, ***ARCYDZIAKON**, ob. Archidyakon.

ARCYDZIEGIEL, gla. m. *archangelica*, ziele Łazarza większego, międzyczyszego nad inne dzięgle. *Syr. 98.* *Ponometische Angelica.*

***ARCYDZIEŁO**, a. a. dzieło wyborne, celujące inne, (*por. naczelnie dzieło*) *chef d'oeuvre, ein Meisterstück.* Telemak, książka Fenelona, jest to arcydzieło Minerwy. *Stas. Num. 1, 48.*

ARCYGRZESZNIK, a. m. w grzechach celujący innych, *ein Grzfunder.* *Boh. arcybiskup.*

ARCYHERETYK, **ARCYKACERZ**, a. m. w kacerstwie celujący innych; *ein Erzheter.* *Sorab. 1. arcijhetzaj.* Niektórzy arcykacerse przokładają się nad oycę świętę. *W. Pośl. w. 2, 356.* **ARGYKACERMISTRZ**, a. m. naczelnik kacerzy, *haeresiarcha, princeps haeticorum.* *Farr. 382.* *ein Sectenhaupt, Ketherhaupt.* *Eccl. ересенацальникъ.*

ARCYKANCLERZ, a. m. *der Erzkanzler.* Gdy podkanclerze brali niekiedy tytuł *Cancellarius alter*, dawano kan-

- clerzom wielkim tytuł arcykanclersów. *Pias. 95. Czack. Rękp. ARCYKANCLERSKI*, a, ie, erzfanzlerlich. **ARCYKANCLERSTWO**, a. n. godność czyli dostojność arcykanclerskie, *bes Erzfanzlerthum*.
- ARCYKAPŁAN**, a. m. Kapłan wyższej dostojności, ein *Erzpriester*. *Boh. atcyprist; Croa. jaspriah; Vind. vishi far, visoki meahnik; Eccl. i Ross. священнопроповѣдникъ, первосвященникъ. n. p.* Był on arcykapłanem pogańskim, t. i. najwyższym dozorcą kościołów i nabożeństwa pogańskiego. *Otw. Ow. 653.* Wielebny bracię, arcybiskupom, opatom, przeorom, arcykapłanom i innym kościoła prałatom. *Birk. Dom. 119.* byđ arcykapłanem, *Eccl. святицельствовати. ARCYKAPŁANSKI*, a, ie, erzpriesterlich. *Eccl. i Ross. священноначальнический, первосвященнический, первосвященниковъ; arcykapłańskie dostojństwo: ARCYKAPŁANSTWO*, a. n. *das Erzpriesterthum. Ross. первосвященство.*
- ARCYKROL**, a. m. król królów, *der König der Könige.* Arcykrólu wszechmocny, *racz weyźrzeć na nas. 1. Łęop. 3. Mach. 2.*
- ARCYKSIĄŻĘ** *ob. Arcyksiążę.*
- ARCYŁGARZ**, a. m. kłamca w najwyższym stopniu, ein *Erzlügner*. *Boh. stolbat. ARCYŁGARKA*, i. ż. eine *Erzlügnerinn*.
- ARCYLICHWIARZ**, a. m. ein *Erzwucher*. *W. Post. w. 2, 368.* **ARCYLICHWIARZA**, i. ż. eine *Erzwucherinn*.
- ARCYŁOTR**, a. m. łotr najwyższy, ein *Erzlotterbube*. Był ich łotrówstwu wodzem, a iednym słowem mówiąc, arcyłotrem. *Groch. W. 202.*
- ARCYMALARZ**, a. m. celny, przedni malarz, mistrz malarzów, ein *vorzüglicher Malter*. Malarz mię głową trafił; lecz rozumu w głowie arcymalarz nie trafił. *Groch. W. 578.*
- ARCYMARSZAŁEK**, ika. m. najwyższy marszałek; Marszałek Wielki. *Czack. Rękp. der Erzmarschall, Arcymarszałkiem* państwa Rzymskiego, elektor Saski. *Wyrw. G. 218,* **ARCYMARSZAŁKOWSKI**, a, ie, *Erzmarschall-.* **ARCYMARSZAŁKOWSTWO**, a. n. dostojństwo arcymarszałkowskie, *die Erzmarschallschaft, das Erzmarschallthum.*
- ARCYNAUKA**, i. ż. nauka główna, eine *Hauptwissenschaft*. Polityka, która rządzi Rzeczplą, iest nayprzedniejszą i arcy nauką między wszystkimi *Petr. Et. 5.* Te nauki które są arcy naukami, godniejsze też są od tych, które im tylko służą, n. p. sztuka żołnierska godniejsza nadieźdezną. *t. t. 2.*
- ***ARCYOCIEC**, *Boh. atcyopotet ob. Patryarcha.*
- ARCYODSZCZEPIENIEC**, pieńca. m. arcykacarz, głowa odstępców kościoła, ein *Haupt der Abtrännigen*. Spronym się arcyodszczepieńcem i fałszerzem brzydym. *Sk. Dz. 851.*
- ARCYOFIAROWNIK**, a. m. *Budn. Mat. 25, 47.* arcykapłan, *der Erzpferpriester, Oberpferpriester.* **ARCYOFIAROWNIKOWY**, **ARCYOFIAROWNICZY**, a, e, t. i. arcykapłański, *erzpriesterlich. Budn. Luk. 22, 50. t. Mat. 26; 51.*
- ARCYPASTERZ**, a. m. pierwszy z pasterzów, *der erste unter den Hirten, der Erseelenhitte, der Oberpastor. Ross. пастыреначальникъ, Папієшу, arcypastersu kościoła, wspomóla 1-8A. Dz. 759.*
- ARCYPODKOMORZY**, ego. m. *archicamerarius*, podkomorzy wielki; *Sulkow. Comment. dedic. Czack. Rękp.*

- der Erzkammerer.* Arcypodkomorzym państwa Rzymskiego, Elektor Brandeburski. *Wyrw. G. 218.* **ARCYPODKOMORSTWO**, a. n. dostojństwo arcypodkomorzego, *die Erzkammererwürde, die Erzkammererschaft.*
- ARCYPODSKARBI**, iego. m. podskarbi wielki, *der Erzfahmeister, Großfahmeister.* Arcypodskarbin państwa Rzymskiego Elektor Palatyński. *Wyrw. G. 218.* **ARCYPODSKARBSTWO**, a. n. *das Erzfahmeisterthum.*
- ARCYROZBOYNIK**, a. m. łotr najwyższy, ein *Haupträuber, Rauberhauptmann.* Arcyrozbojnik morskij. *Cn. Th. Archiprata.*
- ARCYSTOLNIK**, a. m. Podstoli wielki, *der Erztruchseß, Erztafelbeder, Obertafelbeder.* Arcystolnikiem państwa Rzymskiego Elektor Bawarski. *Wyrw. G. 218.*
- ARCYSZELMA**, y. m. oszust, zdrajca główny, ein *Erzschelm, Erzverrätber. Slav. arcifelma, wifwana, presulana Selma; Boh. prasselma.*
- ARCYSZKOLNIK** *ob. Arcyboźnik.*
- ARCYWROG**, a. m. herszt czartów, *der Oberste der Teufel.* Czart arcywrog, który był nazwanym w niebie od przywodzenia rokoszszan szatanem. *Przyb. Milit. 9. ib. 15.*
- ARCYXIAŻĘ**, ęcia. m. *der Erzherzog. Boh. atcyulnje; Slov. arcifnija; Vind. vishivaivodar.* **ARCYXIAŻĘCY**, a, e, **ARCYXIĘSKI**, a, ie, *erzherzoglich.* Arcyxięsko - Austryacki kanclerz. *N. Pam. 21, 368.* **ARCYXIEŻNA**, y. ż. żona arcyxiężęcia, *die Erzherzoginn. Boh. i Slov. atcyfnejna.* **ARCYXIEŻNICZKA**, i. ż. córka arcyxiężęcia, *die erzherzogliche Prinzessinn.* **ARCYXIĘSTWO**, a. n. 1. jako imię zbiorowe, familia arcyxięska, *der Erzherzog mit seiner Gemahlinn.* Arcyxięstwo przyiechali do Pragi. 2. Prowincya należąca do Arcyxiężęcia, *das Erzherzogthum.* n. p. Rakuskie albo Austryackie, iedno na całym świecie. *Wyrw. G. 121. Boh. atcyfujsetstwi; Vind. vishivaivodstvu.*
- ARCYZDRAYCA**, y. m. toż samo co arcysselma, głowa łotrów, ein *Hauptverrätber, Erzbeträger. W. Post. w. 2, 368.*
- ARCYŁODZIEY**, eia. m. główny, doskonały złodziey, ein *Erzdieb. Boh. prajlodęg; Sor. 1. atcypaduch. Lat. trifur.*
- ARENDA**, **AREDA**, ***HARENDA**, y. ż. 1. Ugoda względem przeięcia dochodów cudzych na swoje użycie za pewną opłatą, dzierżawa; *der Pacht. Lac. szredniey arenda; Ger. Renten; (por. Franc. les rentes: dochody); Croa. Carn. Hung. arenda; Vind. arenda, saarendanje, najemshina, najemność, najemjenje, navsetje; Ross. аренда, корптома, карптома, опкынд. Clo arenda trzymać. Warg. Cez. 12. Włości od Cesarza arenda trzymać. Ktok. Tur. 205. Arenda dzierżać. Baz. Hist. 45. O dzierżawie czyli arendzie dobr. Pam. 83, 593. Arenda się bawic, dzierżawą chodzić. Dwor. E. 2. Nie kupnie wcale gruntu; ale idzie na arendę. N. Pam. 22, 91. W arendę puszczać. Kras. Podst. 2, 199. Arenda co dadz. Min. Ryt. 4, 136. §. umówiony czynsz, opłata, iścizna, kwota ugodzona, *das Pachtgeld, der Pachtzins.* Arendę placić; opóźnić się z arenda t. i. z zapłatą za arendę. - *Uwaga.* Wyraz ten arenda apodony iest teraz nieiako, i spadł iedyunie na arendujących karczmy, a zwłaszcza na trzymających propinacją dóbr; przeto: Szynkownia, karczma, *die Schenke, der Krug.* Pan przykazał chłopom, by nie*

pili tylko naarendzie. *Comp. Med.* 395. Nie wychodzi na krok z arendy, t. i. ustawicznie w karczmie siedzi, piie. *Off. Wyr.* ARENDARKA, i. ż. Kobieta na siebie arendę trzymająca, lub też żona arendarza, die *Pächterinn*. *Roff.* откупщица. Damy, ekonomią wieśniaczkom tylko, arendarkom, przyzwoitą bydy mienią. *Zab.* 16, 16. ARENDARSKI, a, ie. do arendarza należący, *Pächter*. *Roff.* откупщиков. ARENDARZ, a, m. 1. dzierżawca, najemnik dóbr; der *Güterpächter*, der *Pächter*. *Carn.* arendavz; *Croa.* arendar; *Hung.* arendas; *Vind.* arendar, arendavez, samitnik, samituvauz, najemauz, najemlovez, najemlar, navsetnik; *Roff.* арендашорб, откупщикъ, картомщикъ, повбренный. Dóbr w arendę nie puszczam; bo wąpię, iżby arendarzą tę miał ludzkość względem poddaństwa, którą pan ich mieć powinien. *Kras. Pol.* 2, 199. Kędyż arendarż kosztu dla dziedzica waży? *Pot. Pocz.* 3. §. arenduiący karczmę, lub też samę tylko propinacyą, der *Gesenserpächter auf dem Lande*, der den Verkauf der Getränke in Pacht hat. Żydzi zwyczajni arendarże propinacyi. ARENDATOR, a, m. arenduiący publiczne dochody, der *Pächter öffentlicher Einkünfte*. Arendatorowie, którzy nazywają się, myta i t. d. iak u Rzymian *publicani*. *W. Pol.* w. 3, 395. ARENDATORKA, i. żona arendatora. ARENDATORSKI, a, ie. tyczący się arendatora, den *Pächter der öffentlichen Einkünfte betreffend*. ARENDOWAC, ał, wie. cz. *niedk. iedn.* zaarendować *dok.*, puścić w arendę, w dzierżawę, zadzierżawić, najać komu; einem in die Pacht geben, verpachten. *Croa.* arendovati; *Carn.* arendavati; *Vind.* arendati, saarendati, arenduvati, samitati, najemati; *Roff.* корпетьмиць, корпوماйтъ. Żydom browary arenduią. *Haur. Sk.* 29. Znaiomemu, nie holocie, trzeba arendować. *Goff. Ek.* 142. §. arendować od kogo, brać od kogo w arendę, mieć w dzierżawie, von jemandem pachten. *Vind.* navseti; *Roff.* откупить, откупить. Przez rok arenduiąc więcej zyskał, niż inni co po kilka lat arendowali. ARENDOWNY, a, e. do arendy należący, die Pacht betreffend. *Roff.* откупленный, откупный.

AREOPAG, u, m. z Gr. (*Ἀρειος πάγος*, Marsowy pagórek) sąd najwyższy Rzeszypłtęj Ateńskięj, i miejsce, na którym się ciż sędziowie zgromadzali. *Skrzt. Hist.* 87. der *Areopag*.

ARESzt, u, m. zatrzymanie urzędowe rzeczy lub osoby, der Arrest, die Arrestirung, der Beschlag, Verhaft. *Roff.* аресмб; *Boh.* arest, jatlyne, stawunk; *Sor.* 1. Rest; *Croa.* arest, rest, zasztavek, zasztavlenye; *Slavon.* resht, reshtana, sátvor; *Carn.* arest, narka; *Vind.* jezha, jetnina, vjetje, vjemanje). Areszt albo szperunek, zapowiedz osoby albo iey dóbr przez sługę urzędowego z sędziego rozkazu. *Sax. Porz.* 117. Areszt kładz na rzeczy drugiego. *Chelm.* 149. Areszt kondemnaty, wstrzymywanie wzdania, i sądowe o nie rozprawianie. *Czack. Ręhp.* §. przytrzymywanie, więzienie, die Arrestirung, der Arrest, die gefängliche Anhaltung. Areszt mi dano, warty przy mnie osadzono. *Tea.* 44, 87. W areście siedzieć; do areztu wziąć. §. miejsce areztu, więzienie, koza, klatka. *Off. Wyr.* das Gefängniß, der Ort des Arrests. ARESZTANT, a, m. ARESZTANCIK, a, m. *zdrobn.* więzień, człowiek przytrzymany, der Arrestant, der Ge-

fangene. Brawura ten, po różnych kozach arestiant. *Mon.* 65, 360. *Carn.* arestant; *Croa.* szuszenny; *Roff.* аресманмб. ARESZTANTKA, i. ż. białogłowa do więzienia wsadzona, die Arrestantinn. ARESZTOWAC, ał, nie. cz. *niedk. iedn.* zaaresztować, *dok.* rzeczy zapowiedzią przytrzymywać, zapowiadać, mit Arrest belegen, Arrest worauf legen. *Roff.* арестовать; *Carn.* arestujem; *Croa.* arestuvati, zastaviti, zastavlyam; *Dalm.* uastaviti, usztavlyam; *Vind.* sajestuvati, saperpreti). Pieniądze gdyby od inessych kredytorów były arestowane. *Chelm.* Pr. 133. §. przytrzymywać kogo, więzić; arestieren, gefänglich einziehen. Aresztować kmięcia w mięcie za dług, nie godzi się. *Vol. L.* 1, 361. Zaden nie ma bydy arestowanym, który ma czym płacić. *Chelm.* 147. ARESZTOWNY, ARESZTOWY, a, e, arestu się tyczący, Arrest: pozew arestowny, *citatio realis*, którym winowayca do sądu stawiony bywa, lub rzeczy iego arestuią się. *Off. Pr. C.* 2, 39. (*por.* Licowy pozew).

ARFA, ob. Harfa.

*ARGJENTERYA *Tr. ob.* srebra, das Silbergesätze.

ARGUMENT, u, m. z Łac. ARGUMENTUM, u, m. *zdrbn.* dowód. *Farr.* 450. der Beweis, Beweisgrund. §. zadanie wywiedzione albo do wyvodu podane. *Kras. Zb.* das Beweisen. ARGUMENTACYA, yi. ż. dowodzenie, wywiedzenie, przytaczanie dowodów, wywód, die Beweisführung. Z jego argumentacyi poznałem, że jest matematykiem. ARGUMENTOWAC ob. Dowodzić. *ARGUMENTULAK, a, m. subtelnie dowodzący, w dowodach szperacz, subtelniß, ein süssfindiger Gräbler, Raisonneur. O mili dyalektykowie, naprseciw iasnemu pismu S. argumentalacy. *Herb. Art. C.* 2.

*ARKA, i. ż. z Łac. skrzynia, lada, der Kasten, die Lade. W starym zakonie arka, skrzynia, w której było przykazanie boże. *Rey. Apo.* 98. §. Arka Noego. ob. Korab.

*ARKABUZ, *HARKABUZ, a, m. ARKABUZYK, a, *zdrbn.* z Włok. rusznica, muszkiet, broń ręczna ogniła, Włod. *Dudz.* 32. eine Büchse, Feuerbüchse, Karrenbüchse. Strzelba ogniła naydawnieysza długości stiny lub muszkietu, osadzona na lawecie. *Pap. W.* 3, 466. Zakazujemy przy dworze gospodarstwu z bronią chodzić, zwłaszcza z rusznicą, z harkabuzem. *Stat. Lit.* 111. Z arkabuza wystrzelił. *Sax. Polz.* 45. arkabuzy donośne. *Zimor. Siel.* 245. Dla synaczka kazał narobić, arkabuzików, dzialek. *Wys. At.* 54. (*por.* Pólhak). §. toż sąm co arkabuzer. ARKABUZER, ARKABUZYR, *ARKABUZ, a, m. żołnierz arkabuzem uzbroiony, der Büchsenbüchse. Stoią w kirydach cni kawalerowie, Usarze dzielni i arkabuzowie. *Auszp.* 19. Do jazdy ciężkięj należą arkabuzerowie, którzy arkabuzów czyli muszkietów do boiu używają. *Pap. W.* 2, 271. Wszýscy z rusznicami albo arkabuzerowie. *Star. Dw.* 54. Jazdę pod tytułem arkabuzerów, iako milicyą mnięj potrzebną, zwiamy. *Vol. L.* 5, 74.

ARKADA, y. ż. z Franc. frambuga. *Dudz.* 44. podsklepienie a osobliwie mostowe, lub na którym gmach iaki spoczywa; eine Arkade, Bogenschüßung. Most muiowany powinien bydy wysoki i w arkadzie szeroki. *Switk. Bud.* 517.

1. *ARKAN z Łac. ob. Tajemnica, Sekret.

2. ARKAN, u, m. Wędzidło czyli raczey postronek, którym łapią konie nieucieżdzone, eine Schlinge Pferde zu

fangen. Ross. арканб. Na iarmarku Łowickim; konie dzikie z Ukrainy, arkanami łapią w ogrodzeniu, i do kupca bliżej przyprowadzają. §. Wędzidło, uzdeczka, pęto, *der Saum*, die *Gessel*. Rumaki chciwe biegu, arkany mocne targają. *Bardz. Luk.* 8. Trzech nieprzyjaciół arkanem strzyżowały, Królowi przyprowadził. *Pot. Pocz.* 504. §. Wszelkie wędzidło, więzy, hamulec, niewola, *Saum*, *Gessel*, *Banden*. Kmieć i szlachcic w arkan idzie spodem, Matki z córkami dostają się w tyka. *Fabl. Buk. Q.* Oyciec młodość mój w ścisłym wieźdzał arkanie. *Hor. Sat.* 98. Two serce cudza żonka trzyma na arkanie. *r.* 249.

ARKAS, a. m. galareta mléczna, (która się robi) gdy mléko słodkie zagotowawszy, cytryną napuścisz. *Wiel. Kuch.* 396. *Milchgallette.*

***ARKTYCZNY**, a. e. z Łac. - Greck. *arcticus*, (*ἀρκτικός* - niedźwiedź, znak niebieski): ku północy leżący, północny; *nördlich, nach Norden liegend*. Kraje arktyczne. *Dyk. G.* ku biegunowi północnemu leżące.

***ARKUS**, a. m. w ogrodach łuk, łęk, obłak, *in den Gärten, ein Bogen, Bogengewölbe, eine Pforte*. Arkusy po ogrodach, tryumfalne bramy, mogą bydź na końcu ulic dawane. *Kluk. Rosl.* 1, 77. **ARKUSZ**, a. m. **ARKUSZEK**, szka. m. *zdrbn.* Wszelka masa na długość i szerokość rozpostarta, osobliwie zaś papieru karta téy wielkości, iaką idę w papierni nadano, *ein Bogen Papier. Boh. i Slov. arč; Croa. arkush; Hung. arkos; Vind. list, odjemik, plahitisa, Slavon. folj; Ross. лист бумаги.* Łebra papieru ma arkuszy 25. *Sols. G.* 135. Arkusz papieru śpielowanego. *Vol. L.* 8. 145. Arkuszami, po arkuszu, *Bogenweise*; Pół arkusza, *ein halber Bogen*. Na arkuszuby tego nie spisał, t. i. mało na to i arkusz, t. i. rzecz długa, obszerna. - Arkusz dzieli się na pół arkusze, ćwiartki, pół-ćwiartki. §. arkusz waty, t. i. płat wielkości znacznego arkusza, z bawełny spoinony gumą czyli wodą klejową, *ein Stück Watte*. Wata kupuje się arkuszami, (na arkusze); za arkusz płaci się od 2 do 3 złotych §. arkusz blachy, kawał caworograniasty, *Eine Blechtafel.* **ARKUSZOWY**, a. e, wielkości arkusza, lub arkusza się tyczący, *den Papierbogen betreffend, Bogen-, Folio-*. Reiebra w arkuszowój formie oprawne. *S. Grodz.* 2, 157. **ARKUSZYSKO**, a. n. *zgrb.* wielki a nieforemny arkusz, *ein großer hässlicher Bogen Papier.*

ARLEKIN, a. m. **ARLEKINEK**, nka. m. *zdrbn.* z Włos. śmieszek, blazen teatralny w sukni szachowanej, *der Hanswurst. Ross. арлекинб, гаэф.* Kto téż miewa powagę w stroiu arlekina? *Zab.* 14, 30. - *Przen.* wietrznik, wierecipięta, *ein Windbeutel, Spinginsfeld*. Płochy obrót go wydał z arlekinów bractwa. *Zab.* 14, 52. *Boh. Kom.* 2, 17. **ARLEKINADA**, y. ż. *iako imię zbiorowe*: figle arlekińskie, i wszelkie żarty swłaszcza iewtami nadrobione, *Possen, Hanswurststücken*. **ARLEKINSKI**, a. ie, arlekina się tyczący n. p. suknia arl. *Hartleins-, Hanswurst-*; po arlekińsku, *Hartleinsmäßig*. Po arlekińsku ubrany. *Mon.* 69, 35. Odjęli ię postać poważną, a po arlekińsku wystrychnęli, nalepiwszy muszek śmieasznych. *Mon.* 70, 124.

ARMATA, **HARMATA**, y. ż. **ARMATKA**, i. *zdrbn.* z Łac. *1. Broń, oręż, zbroia równie do napaści iak i do obrony, *das Gewehr, die Rüstung und allerhand*

Waffen. Król do Litwy według potrzeby, żywności i armaty posłał. *Krom.* 419. Kupidzie łuk wydziera, pochodnią i strzałę, całą jego armatę. *Gawin. Sjel.* 384. Armatę skruszyć. *Tward. Pas.* 1. Armatę na się wzięli. *Warg. Kur.* 26. Lacedemońscy albo żywo z tąż armatą z woyny się wracali, albo zabitych na téy armacie ich przyniesiono. *Warg. Wal.* 57. (tarcza). §. 2°. Amunicya, artyllerya, *das Geschütz*. Przełożony nad strzelbą lub armatą. *Archel.* 2, 3. Starszy nad armatą koronną. *Vol. L.* 3, 934. (cf. arsenal). §. 3°. Wojsko morskie, armia, flota, *die Kriegsstotte, die Seesoldaten. Ital.* armada; *Vind.* morska wojska, morska armada; *Boh. Slov.* armada lobj; (*Carn. Vind. Slavon.* armada: armia, wojsko). W Amboinie zastał armatę Hiszpańską, na której lud był chory. *Sk. Zyw.* 2, 251. Armatę w morze spędził wiatr pod żaglami. *Bardz. Luk.* 35. Wojsko z portu w armacie przeprowił. *P. Kchn. Orł.* 1, 204. Armata strudzona weszła na brzegi. *Zebr. Ow.* 133. Henryk przyrzekł Polakom na morzu armatę chować. *Pap. W.* 1, 246. *Uwaga.* Ze wyraz ten armata, wszelkie wojsko czyli armia oznaczał, dowodem są następujące przykłady, w których jest dodane: wodna; n. p. Dwa tysiące okrętów armaty wodnej im odiał. *Stryik.* 47. i 49. Wyprawił armatę wodną galer półtorafta. *Biel.* 3, 74. *Gwagn.* 605. Hetmana z armatą wodną wyprawił. *Sk. Zyw.* 2, 251. *Nag. Fil.* 174. Wodne armaty Europejskich państw, zapędzone do Indji. *Zab.* 7, 129. *Nagt.* - §. 4. Dzisiaj oznacza działo figury okrągłej, które prochem i kulą lub kartaczami nabijają, *Pap. W.* 1, 246. *die Kanone. Vind.* kanona, strelni koś; *Carn. i Slav.* top; *Croa.* patantia; *Ross.* пушка, пушечка, орудіе, пшмалъ. Armatę dzieli na denną sztukę, na szopową i na wylotową. *Jak. Art.* 1, 138. *Łęš. Mier.* 2, 240. Armaty ciężkie albo murołomy, i polowe. *Jak. Art.* 3, 285. **ARMACINA**, y. ż. nie wiele co warta armata, mówiąc z pogardą; *mit Geringschätzung, eine elende miserable Kanone.* **ARMACI-SKO**, a. n. wielka niezgrabna armata, *eine ungeschickte Kanone.* **ARMATNY**, a. e, 1°. Zbrojny, uzbrojony, *gewaffnet, gerüstet.* Mieszczanie wysypani armatną gromadą, z miasta w pole wychodzą. *Tward. W. D.* 2, 179. **ARMATNO przyst.** Mieszczanie na ten huk armatno wypadli. *Zimor. Sjel.* 243. §. 2°. do floty zbrojnej należą, *flotowy, woieny; Flotten-, Kriegs-, Troiańska* w brzegach już cię czeka flota, której armatna pilnuie piechota. *Chro. Ow.* 247. Szwedom cztery okręty armatne wziął. *Tward. W. D.* 2, 280. §. 3. Do dział, do armaty należą, *działowy; die Kanone betreffend, Kanonen-*. *Slav.* topovskij; *Ross.* пушечный, пшмальный. Narzędzia armatne, szufle, szczołki, śpiętle i t. d. *Jak. Art.* 3, 304. §. 4. Armatny *rzeczw.* teraz nie używany: przełożony nad strzelbą czyli zbrojownią, Jenerał artylleryi, *der Oberzeugmeister.* Kozacy pod władzą samego starszego armatnego zostawać mają. *Vol. L.* 4, 9. **ARMATURA**, y. ż. zbroia około herbu, *die Rüstung um ein Wappen.* **ARMIA**, ii. ż. zbiór wojska, *eine Armee.* ***ARMATOR**, a. m. junak, samochwalca, *ein Aufschneider, Prahler, Eisenfresser, Bramarbas.* Pewny armator chlubił się swemi działami. *Zab.* 2, 196. **ARMISTYCYUM nieodm. n. ob.** Rozeym, zawieszenie broni, *Waffenstillstand.* ***ARMOWAC**, **HARMOWAC**, ował, uie. *cz. niedk. i zaimk.*

uzbraić, przygotować do wojny, rüsten, waffnen. Jeśli się armować przeciw Bolesławowi. *Biel.* 98, Wyday go nam, bośmy się na to zharowali. *Wad. Dan.* 265. Ar-mowanie się, znaczą zaciąganie ludzi i przygotowanie sprzętów wojennych. *Papr. W.* 1, 466. *N. Pam.* 83, 572.

AROMA; y. ż. funt Hiszpański, ein Spanisches Pfund. n. p. Ctery aroby czekolady. *Gaz. Nar.* 1. 12.

AROMA, atu. m. *Zab.* 6, 219. ob. Korzenie.

ARONOWA broda, ziele, ob. Aaronowa.

ARSENAL, u. m. ARSENALIK, u. z. Franc. gmach przeznaczony na skład broni, zbrojownia, cekauz; das Arsenal, Zeughaus. *Karn.* ogroshnishe, sbrojnishe; Cz. střílnice; *Croa.* puškarnica; *Vind.* vogošharna; *Roff.* оружераннище, снарядохраннище; *Eccl.* оружница, оружеранниельница, зброюположница, *Jak. Art.* 3, 324. *Papr. W.* 1, 466. *Lezac. Gl.* 116. §. Miejsca budowni okrętów, die Schiffswerfte. Arsenal ziemny, lądowy, wodny *Offol. Wyr.* ARSENALOWY, a, e, do arsenalu należący, cekauzowy, das Zeughaus betreffend. (cf. Cegwart.).

ARSENİK, u. m. z Grecko Łac. (por. Pers. sernich) Kruszec od dawnych półkruszcem nazwany; od niektórych poczytany za sól metaliczną; *Kl. Kop.* 2, 243. siłotulsk. *Syr.* 399. Arsenik. Dla swoich własności arsenik znaczą, truzicną das Arsenikgift, Rattenpulver. *Vind.* mishanza, arsenika; *Karn.* sernek; *Rag.* sicjan; *Bosn.* siojan, siojanat, misca stuppa; *Roff.* мышьяк; *Boh.* utryef. Arsenik nie cukier, choć biały. *Fred. Ad.* 69. (pożór oszukuje). Już arseniką na cukier przymięszają. *Wad. Dan.* 106. §. w mowie potocznej oznacza wszelką truzicną, n. p. pod miódem tym arsenik. *Morf.* 43. (zdradliwa to uciecha), jedeš Gift überhaupt. Duszyka smaczoną pirożki gotuje, A arsenikiem po wierzchu cukruje. *Bratk. K.* 36. ARSENİKALNY, ARSENİKOWY, a, e, arseniku się tyczący, lub zawierający go w sobie, Arsenikhaltig, Arsenik. Kizel arsenikowy daje o stał ognia z arsenikalnym smrodem. *Kl. Kop.* 2, 243.

ARSZYN, a, m. miara długości używana w Moskwie i Lwowie, większa od łokcia naszego, die Aršine, ein Russisches Maas, eine Lemberger Elle. *Roff.* i *Eccl.* аршин; *Karn.* arsin; *Tur.* arsin, arsin; *Perf.* eris). Arszyn, miara Tatarska, której Rusini używają, dał eksystencją Lwowskiemu łokciowi. *Czac. Pr.* 1, 290. Arszyn Lwowski ma w sobie łokcia Krakowskiego święci pięć. *Sols. G.* 3, 136. Szesnasta część arszyna po *Roff.*, вершок. ARSZYNOWY, a, e, od arszyna, wielkości arszyna, Aršinenf. *Roff.* аршинный. Arszynowe gonty. *Kacł. Pas.* 18.

ARTERYA, yi. ż. żyła prowadząca krew z serca po całym ciele, żyła pulsowa, tętna, die Puls: oder Schlagader. *Krup.* 3, 2. *Kl. Zw.* 1, 52.

ARTFUL, u, m. naczynie pewne na statkach. *Haur. Sk.* 171. ein Gerätke auf den Flußschiffen.

ARTYKUL, u, m. z Łac. Część główna rzeczy, mowy, pisma, podział, ein Theil einer Rede, Schrift, ein Punkt, Artikel. Artykuły hetmańskie. *Vol. L.* 2, 1326. (prawa, nławy, punkta). Artykuły marszałkowskie. z. W traktatach znajduję się niekiedy i artykuły potajemne, stronem tylko do rzeczy należącym, wiadome. - Artykuły wiary. *Ktoh. Gd.* 16. Glaubensartikel. *Przen.* Artykuł wiary: rzecz niewątpliwa, niesawodna, pewna, etwas Superstichtiges,

Gewisses. On to ma za artykuł wiary. *Boh. Kom.* 1, 241. §. w Handlu: gatunki towarów, Handelsartikel. Dobry kupiec we wszystkie artykuły opatrzony. - *Vind.* artikel, odstávik, postava; *Sor.* 2. artikel; *Roff.* статья. - Artykułami *Roff.* поштатейно; *adj.* статьяный. §. Część mowy w Gramatyce, kładąca się przed rzeczownikami, przedimek, der Artikel in der Grammatik. W Greckim n. p. artykuły są: ó, é, ro, w Franc. le, la. w Niem. der, die, das.

ARTYLERYA, yi, ż. z Franc. (bez l. mn.) strzelba wielka i wszystko co do tego należy, iako to: armaty, moździerz, bomby, kule, granaty i. t. d. das grobe Geschütz und alles was dazu gehört; die Artillerie. *Ital.* artigleria (por. Łac. ars); *Vind.* artileria, velikú strielashtvu; *Slavon.* artileria, topovi, lumbarde, *Jak. Art.* 3, 281. *Łes.* 2, 239. Artylerya ciężka, ob. Ciężki; połowa ob. Polowy. (por. Park artyleryi). Szańce potężną artylerją osadzone. *Pam.* 85, 2, 210. General artyleryi ma w dozorze zbrojownię, ludwiarnię, prochownię i wszystkie wojenne sprzęty. *Skrz. Pr. P.* 201. (por. Armatny). §. Nauka, umiejętność o tych wszystkich rzeczach, die Artillerie, Geschützkunst. *Jak. Art.* *Łes.* 2, 239. §. W znaczeniu zbiorowem: artylerzyści, ludzie przeznaczeni do służby artylerycznej. *Papr. W.* 1, 467. *Jak. Art.* 3, 285. *Łes.* 2, 239. ARTYLERYCZNY, a, e, do artyleryi należący lub idący się tyczący, die Artillerie betreffend. Umiejętność artylerycana. *Łes.* 2, 239. (por. Puszkarski). ARTYLERYCZYSTA, y, m. żołnierz przy artyleryi będący, der Artillerist. Cz. Dělostřelec. (ob. Kanonier, Puszkarz).

ARTYSTA, y, m. z Łac. Franc. człowiek, kunst iakowy czyli sztukę posiadający, umięjący, n. p. malarz, snycerz, aktor teatralny: kunstownik, kunstmitrz [por. Sztukmitrz.], ein Künstler, Cz. umělec, umělec; *Bosn.* mesčar, majstor, sočar; *Rag.* sanatnik, rukotvoraz; *Vind.* majster, umetalnik (por. Mitrs, misterny, misternik); *Eccl.* i *Roff.* умодѣльщик, художник (por. chędogi, oshędogstwo), худож, хамрох, хамреух, (por. chalytry). Artysta biegły. *Dudz.* 33. Artysta (toż samo co malarz). *Łes.* 193. Uwaga. Chociaż wyraz ten do tych czas nie dożył utarty, niemamy jednak innego, któryby dobitnie całą słachetność jego zawierał. Wecale zaś żadnego niemamy na wyrażenie kobiety (wie żony, ale) w rzeczy samej trzudniący się kunsztow iakowym, iak n. p. malarki, aktorki, po Niem. eine Künstlerin, chyba Artystka.

*ARUMSZMALC, u, m. z Niem. Eyer im Schmalz. iaja sadzone, które w kilimkach żelaznych robią z masłem tretowanym. *Wiel. Kuch.* 396. *Vind.* zvertje, zverzha.

ARUS, HARUS, u, m. materya pewna, ein gewisser Zeug, Arus wąski; arus szeroki, *Instr. Gel. Lit.* Wąski harus, nazwany cynkatura. *Ved. L.* 6, 134.

ARWAN, ARWANZE ob. Porwan.

ARYA, yi, ARYKA, ARYETKA; i, ż. *zdrbn.* pieśń krótka, pioseneczka, gatunek pieśni, ein Liedchen, eine Arie. (*Karn.* arija, visha). Piosnki a według świętego nazwiłką, aryę. *Tea.* 54, d. 8. Zaspiewaj nam iaką arykę. *Tea.* 52, d. 103. Nocą sobie aryetkę. *Zab.* 2, 46. §. Tonny czyli muzyka, czyli też sposób ułożenia głosów do pieśni iakowej, die Melodie. Może kto umieć wiele piosnek na pamięć, a żadnej śpiewać nie potrafi, ary do nich niewypdzając. - Jak to śliczny afekt i: odmiana tonów

w téy aryyce. *Boh. Kom.* 11, 276. Lekkożyłne i tle aryetek. *Zab.* 16, 156.

ARYANIN, a, m. prócz właściwego znaczenia: kacerz sekty Aryańskiej, używano w mowie potocznej zamiast Nowochrześcjan, Rakowianin, Socynianin. ein Arianer, im gemeinen Leben aber belegte man mit diesem Namen auch die Socinianer und Wiedertäufer. *Sk. Dz.* 236. **ARYANIEC**, nial, nieie. *nii. niedok.* używające jest *st. dok.* zaryaniać, t. i. aryański sposób myślenia przyjąć, aryaniemem zostać, arianisch, oder ein Arianer werden. *Eccel.* арианствомъ, посабдовамъ ариеной ереси. Niemal wszystkie świat zaryaniał i rzadka cerkiew prawdziwa. *Smotr.* Ap. 102. **ARYANSKI**, a, ie, socyniański, nowochrześcijański, arianisch. Sekta aryańska, albo iak ją niektórzy zowią nowochrześcijańska. *Vol. L.* 4, 315. **ARYANIZM**, u, m. **ARYANSTWO**, a, n. Kacerstwo Aryańskie, der Arianismus. *Słow* Arianstwo; *Karn.* арианству; *Eccel.* арианство. Namawiali go do aryaństwa. *Sk. Dz.* 236.

ARYERGARDA, **ARYERWARDYA**: straż tylna, Odwod, *Pap.* W. 1, 467, czal, der Nachzug, Nachtab. Przeciwnie zaś awangarda czyli awangardya: straż przednia, czoło wojska.

ARYETKA, **ARYYKA**, ob. Arya.

ARYNGA, i, 'z. z Łac. średniocy, lub z Włok. aringa: przepisane albo zwyczajem wprowadzone wyrazy na używanie przy pewnych okolicznościach, formuła pisania, mówienia; die Formel; das Formular. Aryngi na wszelkie transakcyje, iednolitayne były przepisane. *Xiądz.* 180. Wszystkie ekspedycye Rady Nieustającej wychodzić będą z tą aryngą: My Król za zdaniem R. N. . . . *Vol.* L. 3, 97. - *Przen.* Wszyscy mieli iedną sentencyonowania aryngę: idę in sensum pryncypala mego. *Mon.* 66, 65. (ieden sposób tłumaczenia się). To dla własnego wiożył upewnienia w aryańdse swoiocy z Osmanem umowy. *Zab.* 14, 249. *Szym.*

ARYSTOKRACJA, yi. z. z Greck. ἀριστοκρατία, Rząd obywatelów najznakniejszych, władzę najwyższą sprawujących. *Modr.* Baz. 11. die Aristokratie, aristokratische Regierungsverfassung. Rząd w którym sami tylko magnaci do najwyższych urzędów dojszć mogą; możnowładztwo, możnorażdy, możnorsządztwo, panowładztwo. §. 2. Przemoc możniejszy obywateli w iakimkolwiek rządzie, das Uebergewicht der grossen Herren, die Aristokratie. Po Bolesławie Krzywoustym poczęła się u nas wzmagać arystokracja. *Nar. Hist.* 3, 370. Panowie zaczęli dzielnicy niżeli przedtem w rządy wpływać. *t.* 7, 65. §. 3. *Przen.* Postępowanie wywyższające nad równość, co nie pod strych, co z pańska, pańskość, przepych, aristokratisches, herrisches Wesen, Aristokratie. n. p. Cały rodziny N. arystokracja jest właśnie wrodzona, t. i. że we wszystkich wyższość swoię, państwo, innym czuć daie. - **ARYSTOKRACKI**, a, ie; **ARYSTOKRATYCZNY**, a, e, tyczący się arystokracji; możnorażdy, panowładny, panorządny, pański, przepyszny. Arystokracki używa się najczęściej w znaczeniu wyrażbnem pod Nro. 3. n. p. człowiek, postępowanie, sposób myślenia arystokracki. Arystokratyczny zaś w znaczeniu Nro. 1 i 2. n. p. rządy, państwa arystokratyczne; aristokratisch. *Roff.* вельмождержавный. **ARYSTOKRAT**, a. m. poplecznik możnorażdy; Pan, dumny, pyszny, wywyższający się nad innych; ein Aristokrat.

w rodz. z. **ARYSTOKRATKA**, i. Kobieta dumna, pyszna. ein stolzes Weib, eine Aristokratinn.

ARYTMETYCZNY, a, e, do arytmetyki należący, rachunkowy, liczbowy, arithmetisch; Cz. početny; *Roff.* числительный; *Vind.* razhunki.) Stosunek arytmetyczny. *Les.* 2, 69. Postęp arytmetyczny. *Sniad. Alg.* 1, 125. **ARYTMETYK**, a. m. posiadający naukę rachunków, der Arithmetiker, Rechner. *Vind.* razhunki moister, razhunasnanez, razhunar; *Kroa.* brojznanecz, rachunar; *Roff.* числословъ; *Eccel.* числитель. **ARYTMETYKA**, i. z. z Greck. ἀριθμητική, umiejętność z danych liczb wyndawiania innych, i zbiór przepisów czyli nauka prowadząca do téy umiejętności; rachunki, rachowanie, (rachmierska nauka. *Rog. Dos.* 1, 283.) die Arithmetik, Rechenkunst, Rechnungswissenschaft. *Sor.* 2. rachunwarfa wedomosci; *Vind.* razhunasnanost, razhunstvu, zhislasnanstvu; *Boh.* počítatství; *Kroa.* brojznananstvo, rachunstvo, brojznanaye; *Roff.* числословіе. - Nauka dobrego rachowania. *Sol. G.* 3, 81. nauka liczebna. *Jak Mat.* 1, 2. *Lesk.* 2, 3.

A S.

AS, a, m. U Rzymian moneta siedm piątków wartająca, *Cn. Th.* ein As der Aemer. §. najmniejsza waga złotnicza, 64 razy w iednym czerwonym złotym zawarta, ein Goldgewicht. §. Funt aptekarski, ein Apothekerfund. §. w kartach Francuskich, tuz; na kosztach oko; in der französischen Karte das As; der Tanz; im Würfelspiel, ein Auge. As przegraie, dama wygraie. *Tea.* 22, 3. *Przen.* Intrata twoja zasadza się na asie. *Tea.* 15, 24. (na kartach, na szulerstwie).

ASBEST, m. z Greck. ἀσβεστος: w ogniu nieskazitelný kamień podobny co do swoich własności amiantowi, der Asbest. Łatwo go rozeznac od amiantu; asbest bowiem w wodzie na dno upada. *Kl. Kop.* 2, 67. **ASBESTOWY**, a, e, z asbestu sporządzony, n. p. płótno asbestowe; von Asbest, Asbest.

ASMODEUSZ, a. m. z Hebr. wróg stanu małżeńskiego, Asmodi, der Cheteufel. O wy przedni ciemności Xiążęta, Asmodeuszu! Boruto! *Tea.* 11, 6, 107.

ASPEKT, u. m. Łac. Konstellacja, na niebie gwiazd rozłożenie czasu narodziemia czyiego. *Dudz.* 33. położenie na niebie, postać, pozór gwiazd, die Constellation, die Aspecten unter denen jemand geboren worden, der Planetenstand. (por. pod dobrą, pod złą gwiazdą się rodzic). Nie zaraz wszyscy Królowie, co się z królem rodzą w iednym aspekcie. *Pot. Arg.* 246. Niebo częstokroć głód, częstokroć mor swemi aspekty przynosi. *Perr. Pol.* 64. §. Aspekty Kieżycowe: odmiany miesiaca czyli raczey kieżyca, die Mondswandelungen, Mondveränderungen. Aspekty kieżyca są: nów, pierwsza kwadra i. t. d. *Wyrw. G.* 60. Gdy się kieżyc przez szóstą część nieba oddala, zowiemy to aspekt szesnny, wzgląd szesnny; gdy przez czwartą część, aspekt czwarty, czwarty, kwadrę; przez trzecią część, aspekt trzeciak. *Spicz.* 191. *Sien.* 423. §. Dobry lub zły znak, który astrologowie z ciał niebieskich, zwłaszcza co do przedsięwzięcia spraw iakowych, tłumaczyli; przepowiedzenie, die astrologische Bestimmung wegen des guten oder schlechten Erfolges irgend

einer Unternehmung, eine Vorbedeutung, Astrologia która nam na niebie dobre albo złe aspekty okazuje, to jest, do spraw zaczynania czasów wybor. *Oczko prz.* 25. §. Wszelka oznaka na przyszłość, wróżki, *Wortzeichen, Anzeigen, Aspekten.* Kleopatra Cesarowi: Tyś aspekt łaskawy kraiom naszym. *Bardz. Luk.* 179. Podłomysłne dusze, gorszym aspektem narodowi grożą, niż dzidyście baby, parne Syryusz. *Zab.* 11, 30. *Nar.* Zie tu dla mnie aspekta t. i. nie przewiduję ia tu nic dobrego dla mnie. -

*ASPER, *ASPERGIL, *ASPREOL, a, m. w Łacoinie barbarzyński *asperiolus: sciurus*, wiewiórka, ein Eichhornchen. *Nar. Hist.* 2, 288. §. Skórka wiewiórcza albo popielicza, które to skórki są na skarb wiążej. *Nar. Hist.* 2, 259. *Eichhornchen oder Bilschfelle, die an den Fürstehof geiffert werden mussten.* Podatek starodawny, skórkami popieliczemi płacony do skarbu Xiążt. t. t. *diefe Geldgabe selbst.* (por. Biela, bielka, bielczany podatek.) §. Pieniądze skórzane, *Lebergeld.* Aż do czasów Wacława Monarchy Czekiego, Po wszystkiey Sarmacyi państwa Koronnego, Z zwierzęcego rzemienia pieniądzą robiono, I one iak dziś srebrne tak drogo ważono, Które aspergilami w one czasy zwano. *Gwag.* 59. Przedym niż monetę wynaleziono, asprów i innych skórzanych pieniędzy w Moskwi używano. t. 60. (*Roff.* кунны: деньги, мордки куньи). - Lecz za baiesne te pieniądze skórzane w Polazie pocztyuie *Naruszewicz*, taki wyklad bayki dając: Drobne pieniądze chodziły pod nazwiskiem asprów czyli aspreolów, dla koloru białego w cysłym srebze. Te zapewne aspy utworzyły skórki wiewiórcze aspreolami w łacińskim nazwane. *Nar. Hist.* 5, 289.

ASPIRANT, a, m. z Łac. starający się o co, n. p. o urząd, Kandydat, der Aspirant, der Bewerber. Aspirant do stanu małżeńskiego. *Off. Wyr.* (por. konkurent). §. w klasztorach, ten który po zakończonym nowicyacie, żąda byz przyjętym do zakonu, *der nach überstandnem Noviciat, in den Orden aufgenommen zu werden verlangt.* w z. *rodz.* ASPIRANTKA, i. die Bewerberinn. ASPIROWAC ob. ubiegać się, żądać, pragnąć.

ASSAWUL, JESSAWUL, a, m. u kozaków to, co w chorągwiach huzarskich lub pancernych, namiestnik; Dońscy wymawiają jessawul, i podobno bliższemi są prawdziwiy pronuncyacyi. *Cztr. Rękp.* ein Kosakenlieutenant. Wódz kozacki otoczony był grzmem setników i assawulów. *Nar. Chod.* 2, 243. W woysku zaporoskim, assawul hetmański, po Zl. 30; assawulowie pułkowni, po Zl. 20; assawulowie w setniach, po Zl. 10. *Vol. L.* 3, 175. Komisarzowi naszymu posłuszni będą assawulowie, półkownicy, setnicy, iako i całe woysko kozackie. *Vol. L.* 3, 928. (tu bez porządku położone, właściwie byz powinno: pułków. setn. assaw. por. Attaman). 2. Assawula snacsy na Podolu i Wołyniu: polowego strażnika, dozorcę, der Geldwächter.

ASSAMBLA, i, z. (najczęściej jednak w li. mn.) ASSAMBLE, - bli lub - blów, z Franc. biesiada uroczysta, bal biesiadowy, eine Assemblée, eine Festlichkeit. Assamble nawet, albo zgromadzenie dam i kawalerów, bywaia szkoła dla młodego. *Mon.* 65, 433. Pokóy do assambłów. *Tea.* 9, 21. Bydź na assambłach. t. 9, 3. ASSAMBLOWAC, ował, uie. czyn. i nii. *niedk.* biesiady i halo: dawać, i na nich uczęszczać, bankiować, biesiadować; Assambleen geben

und sie besuchen. Szmia, traca, assambliu. *Tea.* 25, c. 10. ASSEKURACYA, yi, z. z Łac. ubezpieczenie; zabezpieczenie, zaręczenie, rękoymia; die Sicherstellung, Versicherung, die Bürgschaft. ASSEKURACYNY, a, e. *Roff.* у страховый, страховой; Versicherungs-. ASSEKURATOR, a, m. zabezpieczyciel, zaręczyciel, der Sichersteller. *Roff.* страховщик. w *rodz.* z. ASSEKURATORKA, i. die Sicherstellerinn. ASSEKUOWAC, - ował, - uie. cz. *niedk.* zaassekuować, dok. ubezpieczać, uprawniać; zaręczać, warować, sicher stellen, versichern, *Roff.* застраховать, n. p. dług w sądach.

Affessor, a, m. współsiedzacy przytomny sądom, współsędzia, współlawnik, der Beisitzer, Gerichtsbefizet. *Vind.* per sednik, per sedavez, sraven sednik; *Karn.* per sednek; *Croa.* przisednik; *Eccl.* присѣдатель; *Roff.* сопѣдатель, заѣдатель. Bydź affessor. *Roff.* присутствовашъ. - w r. z. ASSESSORKA, i. die Beisitzerinn. *Eccl.* присѣдательница. ASSESSORSKI, a, i. e. Affessorial, Beisitzer; *Roff.* заѣдательскъ, заѣдательскій; *Croa.* przisedni. - Sądy affessorckie ASSESSORYA, yi, z. sądy kanclerskie, sądworne, królewskie, sąd najwyższy dla mieascan królewskich, i t. d. das Affessorial; Kausler, oder Oberhofgericht. (*Vind.* per sedba, per sedenje). *Shrzer. P. P.* 2, 344. *Vol. L.* 7, 423.

ASSUMPT, u, m. pochop do czego, pobudka, die Betanlassung, der Anlaß. W słowach dobranych zwiazlych i uczonych, Od gór Libańskich wszczął assumpt mówienia. *Kras. Antim.* 57. Assumpt nie zdaie się kwadrować z konklusą. t. *Liv.* 2, 60. (zamiast: wniosek nie iest sngowny do założenia, do powodu, nie odpowiada mu).

ASSYGNACYA, yi, z. kwit na co, zaświadczenie, przekazanie kogo do trzeciego, zalecenie wydania czego, die Anweisung auf jemanden, eine Assignation. ASSYGNATY, ów. l. mn. papiery skarbowe kurs gotowych pieniędzy mające, pieniądze papierowe, Assignaten, Papiergeld, Staatspapiere. ASSYGNATARYUSZ, a, m; przekazujący komu co do odebrania, zlecający, der Anweiser, Assignant.

ASSYGNOWAC ob. Przekazać, alocić do odebrania, kazać wydać.

*ASSYMILOWAC, uczynić podobnym. *N. Pam.* 6, 318. (por. przelaz. przypodobywać).

ASSYSTENCYA, yi, z. poczet, orszak towarzyszący, dwór, das Gefolge, die Begleitung. (por. Drużyna, towarzysstwo). (*Vind.* per stanawanje, vkupprebivanje; sravenprebivanje) Z asyftencyą lub w asyftencyi chodzić. *Zartem:* Ma asyftencyą w przedpokoiu. *Tea.* 22, 11. (wierzyciele go nie odstępują, wszedzie mu towarzyszą). ASSYSTENT, a, m. pomocnik przytomny, sluga, dworzanin, der Begleiter, Beiwöhner. (*Rag.* nastojnik). - Asyftent prowincyala zakonnego. Asyftent kobiet t. i. z kobietami ustawianie obciacy; z tad *zartem*, zamiast: wiercipięta, kręciwa. - w r. z. ASSYSTENTKA, i, towarzysza, die Begleiterinn, Gefährtinn. Pachole tego patrzy co matka czyni, co podobne iey asyftentki. *Zab.* 12, 50. ASSYSTOWAC, - al, - uie. cz. *niedk.* bydź przy boku, służyć lub dopomagać komu przy jakim urzędzie, towarzyszyć, begleiten, Hilfe leisten, bewöhnen, assistiren. *Vind.* per stanuwati, sravenprebivati, vkupprebivati; *Rag.* nastojatti, nadstati, namjeriti se). Minerwa pod figurą Mentora Telemakowi asyftowała. *Jabl. Tel.* 3. Grzesnikowi czartów

zgraja asystuje. *Pała Nigd.* 2, 45. Gdzie chce, idź za nim, nie wymów się w niczem; Asystuy i pochlebstwom służ mu niewolniczem. *Hor. Sat.* 224.

ASTREA, bogini sprawiedliwości. *Beh. Nebelstena*

ASTROLAB, u. m. ASTROLABIUM, n. *niesodm.* narzędzie matematyczne, die *Winfelscheibe*, das *Astrolabium*.

*ASTROŁGARZ, a, m. kłamliwy gwiazdziarz. *Zebr. Zw.* 151. ein *Lügenhafter Sterndeuter, Sternlägner*. ASTROLOG, a, m. sądzący z gwiazd o rzeczach ziemskich, osobliwie o przyszłych, (różni się więc od Astronoma) gwiazdomistrz, gwiazdowieszczak, tłumacz gwiazd, der *Astrolog, Sterndeuter*. *Eccl.* звѣдоцѣмѣцѣ, звѣдоцѣмѣцѣ. Astrologowie biegi miesięcy rachują, przyszłe przygody wiedzieć chcą. *Sk. Kaz.* 518. *Aufzp.* 32. Jak teraz są doktorowie nadworni, tak przedtém astrologów nadwornych utrzymywano. - ASTROLOGIA, ii, z.

wrózba z gwiazd, gwiazdowieszczaba, gwiazdarstwo, die *Sterndeuterei*. *Bial. Post.* 106. *Zebr. Zw.* 145. *Eccl.*

звѣдословіе. ASTROLOGICZNY, z, e. *ASTROLOGSKI, a, ie. gwiazdowieszczaby się tyżący, *astrologisch*. Wyrok astrologi przez Bernata z Krakowa R. 1605.

ASTROLOGOWAC, - ał, - uie. *cx. nied.* astrologią się bawić, prognozykować, wróżyć, roić; *Sterne deuten, prophe-*

geben, Calendar machen. Całą noc astrologowałem. *Tea.* 33, c. 10. Nieustannie wzdychając, tylko astrologuję.

r. 29, c. 5. ASTRONOM, a, m. trudniący się astronomią, gwiazdziarz, ein *Sternkundiger, Sternseher*. *Karn.* свѣдо-

гледз; *Croa.* звѣдопонасѣз; *Rag.* звѣдопонасѣз; *Roff.* звѣдопонасѣз; *Eccl.* звѣдопонасѣз.

Astronomów Ruś zowie gwiazdowieszczców. *Sak. Kal. B.* 3.

ASTRONOMIA, ii, z. nauka nie tylko gwiazd, ale i wszelkich ciał niebieskich, gwiazdopisarstwo, nauka gwiazdarska, gwiazdarstwo, die *Sternkunde, Sternwissen-*

schaft, Himmelstunde. *Karn.* свѣдогледност; *Croa.* звѣдопонасѣз, звѣдопонасѣз; *Rag.* звѣдопонасѣз; *Eccl.* звѣдопонасѣз; *Roff.* звѣдопонасѣз. *Or. Fiz.* 510.

Zebr. Zw. 143. *Sk. Dz.* 558. ASTRONOMICZNY, z, e. gwiazdopisarcki, *astronomisch*.

ASTRYCH, *JASTRYCH, u, m. w Łac. średn. astracum); bruk, nalepa z wapna, gipsu i potłuczonych kamieni, równie podłoga jak i sufit, der *Astrich*; *Vind.* estarah, jestrach, ostrah, eshterleh, tle, tla; *Bosn.* jastrik, taraca

(*por. Ital.* lastricare, lastrigato); *Karn.* tlak; *Słow. pol.* wafa. - Astrych albo urównane i ulepione dno, niektórzy

tło zowią. *Męcz.* W piekarni podłoga może być z gliny; w pralni zaś z jastrychu dobrze wypalonego. *Swiżk. Bud.* 294. - ASTRYCHOWY, z, e. von *Astrich*. Materia astrychowa, to jest rozbite, i rozłuczone kamienie z cegłą, z wapnem i t. d. *Męcz.*

A T.

ATAK, ATAK, u, m. z Franc. natarcie, naparcie, uderzenie, *esturm*, napad, der *Angriff*, die *Attaque*. *Roff.* наступленіе. *Pap. W.* 1, 467. ATAKOWAC, - ał, - uie.

cx. nied. nacierać, uderzać, napierać na nieprzyjaciół. *angreifen, attackiren*. Trzema sposobami atakują: mocą, zdradą i głodem. *Pap. W.* 1, 467. (*por.* Dobywać, *esturmować*).

ATAMAN, ATTAMAN, a, m. hetman, naczelnik, do-

wodzą kozacki (*por.* Hetman i Niem. Hauptmann. *Czpr. Rępr.*), der *Kosakenfeldherr*. *Roff.* i *Eccl.* атаманъ, начальникъ козацкіѣ.

W kończeniu słowa ataman, watan, niektórzy czeni znajdują słowo Teutońskie Mann

człowiek; lecz to słowo, tak w Persyi jak w Szwecyi jedno miało znaczenie. *Czac. Pr.* 1, 249. Kozacy przed

ładnym prawem, tylko przed atamaną, przez się ustanowionymi, stawać nie chcieli. *Vol. L.* 5, 150. [*por.* Asa-

wuit]. - §. Na Ukrainie wóyt, po wsiach i miasteczkach, in der *Ukraine* der *Dorfrichter, Schulze, der Richter eines Städtchens*. (3. *Roff.* атаманъ, староста разбойническоѣ, herszt rozboyników, der *Kräuberhauptmann*).

ATAMANSKI, a, ie. den *Kosakenhauptmann* betreffend. *Eccl.* i *Roff.* атаманскій, атамановъ. Atamańska

władza: ATAMANSTWO, a, n. die *Würde des Kosakenfeldherrn*. *Roff.* атаманство.

ATEISTA ob. Ateusz.

ATENY, Aten *L. mn.* sławne miasto i Rzeczpospolita Grecka, *Athen*. Ateny dowcipne i naukami wsławione. *Zab.* 7, 11. ATENCZYK, *ATENIAN, a, m. z Aten rodem, ein *Athenenser*. *Otw. Ow.* 36. - wr. z. ATENKA, i. die *Athenenserinn*. ATENSKI, a, ie. od Aten, *Athenienisch*.

ATEUSZ, a, ATEISTA, y, m. z Greek. (*atheos* bezboży), zaprzeczający bytność Boga, bezbożnik, der *Atheist, Gottesläugner*. *Cz.* zaprzahoh; *Słow. nęznahoh; Karn.* bogatajiva; *Slavon.* bogatajalac; *Croa.* bogoneverec; *Roff.* боготворѣцѣ, безбожникъ. Ateuszowie, to jest ci co

mówią: Boga nie masz. *Sk. Kaz.* 74, b. *Wrodz. z.* ATHEISTKA, i. bezbożnica, die *Gottesläugnerinn*. *Roff.* безбожница. Uśmiechy i ładne zabawy pięknych ateistek.

Przyb. Mitr. 368. - ATEIZM, u, m. ATEUSZOSTWO, a, n. zaprzeczanie ieststwa Boga, bezbożność, die *Gottesverläugnung, Atheisterey*. *Roff.* боготворѣ, безбожество, безбожие, безбожничество, безбожность. Był

w podeurzeniu b ateuuszostwo. *Wyrw. G.* 149. Obwiniony o ateuuszostwo. *Czac. Pr.* 1, 511: Ateizm zapiera ieststwo

nauwyższy istoty. *Mon.* 69, 107. ATEUSZOWSKI, a, ie, tyżący się ateuuszostwa, bezbożniczy, bezbożny; n. p. nauka ateuuszowska. *Wyrw. G.* 149. *gottesläugnerisch, atheistisch*. *Roff.* боготворный, безбожный, безбожнический.

ATLAS, u, m. góra w Afryce. *Wyrw. G.* 20. der *Berg Atlas*. Atlas niebożny. *Bardz. Luk.* 2, 29. - §. z. *W Mitol.* Oibrym barcaisty podpierający świat.

ATLAS, *HATLAS; u, m. materya iedwabna (rzecz i imię z Persyi pochodai), der *Atlas, ein Seidenzeug*. - *Arab.* *Tur.* aetlaes; *Łac.* Attalicus pannus; *Croa.* atlas; *Vind.* atlas, shidanu ogladkuvanu tekantv, svilna tekana).

Atlas Chiński *Roff.* канфа. Lokiec atlasu po Ził. pół trzecia. *Vol. L.* 3, 370. Pokóy hatlasami obity. *Ban. B.* 2, b. - §. w *L. mn.* oznacza suknie atlasowe, im *Plur.* Atlas-

Heiber. Axamity, atlasy, sławy nie czynią. *Falib. Dis.* R. Chodzą w hatlasiech, w axamiciech. *Rey Wir.* 42.

Przodkowie mawiali, rozbierając się z swoich atlasów: Panie atlas, szanuję was, a przy was i nas. *Mon.* 71, 750. (cf. Jak cię widzą, tak cię piszą).

ATLASOWY, *ATLASNY, a, e. z atlasu, von *Atlas, Atlas, Atlaffen*. *Arab. Tur.* atlaslii, atlasen; *Croa.* atlasani (*por.* *Roff.* канфовый).

ATMOSFERA, y, z. z Greek. (*atmos* dym, para; i *sphaera* kula) powietrokrąg, der *Luftkreis, Dunstkreis, die Atmosphäre*.

Cała

- Cała ta masa powietrzna, która ziemię otacza, pomieszana z wiewkami z ziemi wyniesionemi. *Wyrw. G. 32.*
- ATO Spöyn.** zamiast: a oto; oto, ot! *siehe da! schau!* Dzień od dnia zwłoczyl przytawic zboże: ato już wiozą! ato już nie daleko są. *Warg. Cez. 11.* - §. iako tako. *Cn. Th. 9. so so! sohin; Rag. akkoli, tóli.* - **ATOLI spöyn.** iednak, przecież; doch, bennoch, jedoch, gleichwohl. (*Croa. nistar-ménye, podpunoma.*) Chory lubo nie wychodzi, lepiéy się atoli mieć zaczyna. *Gaz. Nar. 2, 170.*
- ATOM,** u, m. z Greck. nierozdzielna już więcéy smęteczka, proszek iak może bydz naydrobniéyzy, ein Atom, ein untheilbares Ding. *Eccl. croma, несѣкомое чмо, часница сáмая мálая, пункиб; Ross пылянка. n. p. Mon. 76, 525. Sak. Dusz. 28.*
- ATRAMENT,** u, m. z Lac., inkauit z Grecka, farba płynna czarna do pisania, czernidło, die Tinte, Cz. ingauit; *Slov. cerniblo; Weg. tinta; Sor. 2. tinta, tintwa; Slavon. tista, divit; Croa. tinta, chernilo, shernilu; Vind. tinta, shernilu, shernina; Karn. galup, kalup, kalufina; (cf. galas). Ross. чернило.* - Naypierwszy atrament, którego do pisania używano, był wyciągniony z ryby nazwanéy sepia. *Mon. 70, 263.* Czarny iak atrament *Os. Zel. 39.* (iak węgiel). **ATRAMENCINA,** y, ż. miserny atrament, elende Tinte. **ATRAMENCISKO,** a, n. zgrb. bezceny, pakudny atr., hášlité, abšeuilite Tinte. **ATRAMENTOWY,** a, e, z atramentu, Tinten-. Wywabianie plam atramentowych. *Jundé. 254. Ross. чернильный.*
- ATTENCYA,** yi, ż. z *Lacfranc.* Uwaga, uważanie, bacność, baczenie, die Aufmerksamkeit, Acht. To niewarto iest attencyi czlowieka rozumnego. *Zab. 5, 47.* Z attencyą sluchac, t. i. pilnie uważac. §. Znak, oswiadczenie szacunku dla kogo; wsglad, uszanowanie, baczenie na kogo, Achtung, Aufmerksamkeit, Dienstgefiissenheit, (*Vind. postriahba*). Dowód attencyi męża dla żony. *Kraf. Pod. 2, 239.* Oswiadczyć komu powinną attencyą. *Mon. 67. 93.*
- *ATTENDENT,** a, m. z Lac. strażnik celny, der Zollaufpasser. Na komorach celnych pisarze i attendenci. *Vol. L. 5, 423.*
- ATTESTAT** ob. Zaświadczenie, Swiactwo; *Vind. prizha.*
- ATTRAKCYA,** yi, w Fiz. zbliżanie się do siebie ciał bez widoczny przyczyny; moc czyli siła przyciągająca, spajająca; spoinia, łącznia, die Attraction, Anziehungskraft. Chimiicy spoiny różne gatunki naznaczają. *Os. Fiz. 1, 28.*
- ATYNA** albo **SETYNA,** y, ż. nazwiko terażnieysze miasta i Państwa Grecyi Ateny zwanego. *Dyk. G. der jetzige Name des alten Athen.*
- A U.**
- AU!** *wykrz.* 1, niesmaku, nieukontentowania, niechęci, eine Interjection: des Unwillens, Au! *Sor. 2. aw, jaw, ah!* - Au! iakżem głupszy iest od osła. *Zab. 13, 277.*
- Tręb.* 2. Stangrecki pokrzyk na konie, pobudzający do ruszenia, ein Zuruf den Pferden: ja, ja! On na zloconym wozie z biczem się posadzi, Au! zakrzyknie naypierwéy, wnet hyi! zawolawazy, satnie biczem. *Ryb. Gesl. C. 6.*
- AUBERZA** ob. Oberza.
- AUCUK, AUCUZEK,** ob. Ausstuk.
- AUDYENCYA,** yi, z Lac. sluchanie, przyięcie, przypuszczenie

- nie do osoby wyższego stanu, die Audienz. *Slov. audyency, slyšeni; Vind. oshlishanje, priedpritje.* Przypuszcic na audyencyą. *Auszp. 37. Audyencyą dać. Warg. Cez. 83.* O tajemną audyencyą prosili. *t. 19. AUDYENCYONALNY,* a, e. do aud: należący, n. p. pokóy, dzień. **Audienz-.**
- AUDYTOR,** a, m. sluchający czyli przytomny mowie iakiéy, sluchacz, der Hörer, Zuhörer. *Cn. Th. §. Biskupi audytor: namiestnik, zastępcza, sędzia, der Auditor eines Bischofs.* §. audytor woyskowy, stoi pod swoim komendantem, utrzymuje jego korespondencyą urzędową, protokół zbiera. *Kaw. Nar. 77. der Regimentsauditeur.* §. audytor szkolny, t. i. uczeń pilny wyznaczony od profesora, aby innych przed zaczęciem szkoły przesluchal lekcyi sadanych, i z tego rachunek zdał (*ob. Errata*), der von dem Lehrer bestimmte Schüler, andere die aufgegebenen Pensa zu überhören, und davon dem Lehrer Rechenschaft abzulegen. **AUDYTORYUM,** n. nieodm. miejsce, gdzie się zgromadzają na sluchanie, sluchalnia, szkoła, der Hörsaal, das Auditorium. §. 2. sluchacze, die Zuhörer. §. 3. izba sądowa, gród, ziemstwo. *Farr. 460. die Gerichtsstube.*
- AUGUSTA,** ob. Auszpurg. **AUGUSTYAN,** **AUGUSTYANIN,** a, m. zakonnik reguly S. Augustyna, ein Augustinermönch; ***AUGUSTINIK** *Raz. Hist. 22. w l. mn. Augustyni lub Augustyanie.* **AUGUSTYANSKI,** a, ie. Augustyanina się tyczący, n. p. Kościół, Augustiner: ž. B. Kirche. **AUGUSTYN,** a, m. imię właściwe; Augustin. *Ross. августинъ. AUGUSTYNOWY, a, e. Augustyna się tyczący, n. p. reguła. *Teof. Zw. C. 5. Augustin:.**
- AUKCYA,** yi, ż. z Lac. pomnożenie, powiększenie, przyczynienie, die Vermehrung, Vergrößerung. Sama potrzeba aukcyi woyska, prowadzi nas do aukcyi podatków. *Koll. Lis. 60. (por. Autorament).* §. Licytacya, publiczna sprzedaż więcéy dającymu, die Auction, Licitation, Versteigerung, der Auktuf. *Kraf. Zb. 1, 130.*
- AURA,** ob. AERYA.
- AURELIAN,** u, m. miasto Francuzkie, Orleans. **AURELIANSKI,** ***URLIENSKI,** a, ie. von Orleans. Xięstwa **AURELIANSKIEGO** stolicą Aurelian. *Wyrw. G. 303.* Xięstwo Urlieńskie. *Górn. Dw. 181.*
- AURYPIMENT,** ob. Złotokost.
- AUSTERNIK,** a, m. oberżysta, gospodarz gościnny, der Gastwirth. - *Wlo. hostiere; Vind. oshter; Karn. oshtir; Kroa. ostariash; Dal. oshtir; Bosn. ostir, gostinik; Rag. gostionik; Kroa. barbarz. konackia; Slov. hostinfi; Eccl. gostinnikъ, харчевникъ, всепріятельникъ, дворникъ.* Prawa karaty austerników, którzyby odmawiali usluženia podroźnemu. *Ostr. Pr. Kr. 1, 216.*
- AUSTERNICA,** y. **AUSTERNICZKA,** i, ż. zdrb. gospodyni gościnna, die Gastwirthinn. *Croa. ostariassica; Rag. gosteniza, gostitegliza; Slov. hostinffa.* **AUSTERNICZY,** a, e. **Gastwirths:.** *Croa. ostarialki, ostariassev; Rag. gostionicki.* **AUSTERNICTWO,** a, n. gospodarstwo gościnne, die Gastwirthschaft. *Rag. gostionictwo; Croa. ostariastvo; Vind. gostarishtvu.* **AUSTERYA,** yi. **AUSTERYYKA,** i, ż. zdrb. oberża, dom zaiezdny, gościnny, zaiazd, gościniec, das Gasthaus, der Gasthof, das Wirthshaus, das Einkehrhaus. *Wlo. hosteria; Vind. oshtarja, goshtarja, ostarja, kerzhmaria, kerzhma, taberna, podstrehovsetje, gostniza, herperje; Croa. ostarja, ostariicza, gostilnicza; Rag. hosteria, gostioniza; Bosn. ostarja,*

gostinica, karvasaria; *Roff.* спраннопрѣмница, по-
спойама дворб; *Eccl.* всепрѣмница, гостиница,
вишальница, всепрѣмелаше, вишальше, вишальня.
- Serce ięy jak austerya, kto chce, to zaiędzda, porasie,
i prędszy ięszczo wyiędzda. *Teatr.* 5b, b. 57. Auftegy
trzymać: *Auftegniczyć (por. karcsmarzyć), w austeryi
gospodarować, einen Gasthof halten, Gastwirth seyn.
Croa. oftariassiti; *Rag.* gostioniti; *Vind.* podstrehovseti,
herpergati.

AUSTRYA, yi. ż. Rakusy, Cyrkuł w Niemczech s tytułem
arcyksięstwa. *Wyrw. G.* 202. *Desterreich.* *Slavon.* Auftrya;
Roff. авспрѣя; *Carn.* Estria; *Croa.* Auftrianzka sem-
lya; *Vind.* oftroufku, dunauftwa, oftroufka, thunoufka,
dunanska deshela, Dunava; *Hung.* Bets orszag, (por.
Wiedeń). **AUSTRYACKI**, a, ie. do Austryi należący,
tyszący się ięy, Rakuski, *Desterreichisch.* *Vind.* oftroufko-
deshelen; *Croa.* auftrianzski; *Carn.* estrijanski, estrijan;
Roff. авспрѣйскій; *Hung.* Betsorszagi, Auftriai). Wi-
na Rakuskie lub Austryackie. *Krup.* 5, 107. **AUSTRYA-
CZKA**, i. ż. z Austryi rodowita, Rakusanka, eine *Dester-
reicherin*; *Slav.* Rakusanka; *Carn.* estrijanka. **AU-
STRYAK**, a. m. z Austryi rodem, Rakuszanin, ein *Dester-
reicher.* *Carn.* Estriahar; *Croa.* Auftrianec; *Roff.* авспрѣ-
йецъ; *Slavon.* auftrianin; *Vind.* oftroufkodeshelnik;
Hung. Auftriabéli ember; *Slav.* Rakusan.

AUSTRYGA *Pap.* Ryc. 33. ob. Ostrzyga.

***AUSUSZ**, u. m. z Niem. der Auswurf, Auswurf, brak,
wyrzut). Od papieru podlego do uwiania, alias aususu.
Vol. L. 4, 360. Płótna aususzu sztuka. *Jnstr. Cel. Lit.*

AUSZPURG, a. m. miasto wolne w cyrkule Szwabskim,
*Augusta; die Stadt Augsburg. *Wyrw. G.* 204. **AU-
SZPURCZYK**, a. m. z Auszpurga rodem, ein Augsbu-
rger. w r. ż. **AUSZPURCZANKA**, i. eine Augsbürgerinn.

AUSZPURSKI, a, ie. z Auszp. Augsbürgisch.

AUSZTUK, AUCUK, AUCUG, u. m. AUCUZEK, żka.
m. zdrb. z Niem. der Auszug, die Rechnung, das Ver-
zeichniß, spis, wypis, reiestr). Komisarze przeyrzą poda-
ny sobie od fabrykantów ausztuk. *S. Grodz.* 2, 118. Au-
sztuk towarów. *Kl. Rosl.* 3, 255. Auszugi kupieckie to-
warów z reiestrów ich wyięte, *Goß. Gor.* 107.

AUTENTYCZNIE, przysł. dowodnie, rzeczywiście, nie-
wątpliwie, na powadze, na dowodach, authentisch, beur-
fundet. **AUTENTYCZNOŚĆ**, i. z Greck. αυθεντία, moc,
powaga, dowód pisma iakowego, dowodność, niewątpli-
wość, die Authenticität, die Kraft, das Ansehen der Ur-
funden. *Roff.* подлинность. **AUTENTYCZNY**, a, e.
dowodami na piśmie publicznem stwierdzony, dowodny,
niezawodny, prawny, stąd: największy wiary godzien,
authentisch, beurfundet, rechtsbeständig, glaubwürdig. *Roff.*
подлинный; *Vind.* saprizhoun; *Sor.* 1. wobstahue,
wofrutjene. **AUTENTYK**, a. m. zaświadczenie na piśmie,
dowodami potwierdzone; pismo urzędowe z dowodami,
iako to: pieczęcią, podpisami; amtliche Beweisschriften,
Urfunden, Dokumente. *Roff.* подлинникъ, *Vind.* sa-
prizha, saprizhnu pismu). Autentyki Rzymskie na reli-
kwie. *Off. Wyr.* §. niewłaściwie: pismo własny ręki,
autograf, ein Autograph. §. Pełnomocnictwo na piśmie,
patent, die schriftliche Vollmacht. Ostrożnie ze mną, mów
wołny, bo autentyk mam z sobą. *Tea.* 43, c. 42. Wyb.
Móy się autentyk tak daleko nie rościaga. *Orzech. Qu.* 91.

AUTENTYKOWAC, ał, wie. cz. niedk. dowodzić auten-
tykami, mit authentischen Beweisen belegen, beurkunden.
Vind. saprizhati. §. pismo iakowe urzędownem stwier-
dzeniem wzmacniać, w xięgi publiczne wciągać, oblato-
wać, aktykować, in die öffentlichen Bücher eintragen, den
Akten belegen, einprotokolieren.

AUTOR, a. **AUTOREK**, rka. m. zdrbn. z Lac. Sprawca
iakiękolwiek rzeczy, czyniący, wynalasca, tworzyciel,
pobudka do czego, der Autor, der Urheber, der Stifter.
Sor. 1. spotjicjet; *Carn.* sokup; *Rag.* sloxitegl; *Vind.*
szahetnik, glavar, prezhetnik, pozhetnik, prvi szahet-
njavez, narednik, arezhnik, szozhnik, vrazhunar; *Roff.*
авторъ, сочинитель, слагатель, зачинщикъ, на-
чальникъ, шворитель, шворецъ, содѣшель, вино-
вникъ. Wykret, chytróść, szarga zdrada, Na autora za-
wsze spada. *Jak. Bay.* 135. Był szczęścia mego autorem.
Zab. 6. 204. S. Dominik zakonu kasnodzieyskiego autor.
Birk. Dom. 1. (fundator) §. Pisarz, twórca xięgi, xięgopis,
der Autor, der Schriftsteller, der Verfasser. *Vind.* pisa-
vez, popisavez, piamosloshnik, bukropisavez; *Roff.* пи-
сатель, сочинитель, авторъ; *Eccl.* книгошво-
рецъ, книгописатель, книгописецъ. Autorowie do-
brzy. *Zab.* 4, 171. Próžno się pytać autora, lecz dzieło
przeczytać. t. 11, 183. Godni naśladowania dawni auto-
rowie, Oni są nasz wzory, oni sztuk tworcowie. *Umoch.*
Szt. R. 83. §. oskarżyciel, powód, der Kläger, Anklä-
ger. §. W prawie: ten od którego coś pierwiałkowo po-
chodzi, iściec, właściciel pierwszy, der Haupturheber,
der erste Besizer. Chwalił autora swego, to iest tego
szciwieka, od którego kupił konia. *Chetm. Pr.* 128.
Śmierć autora w ten czas rozumieimy, kiedy umrze szy
ociec, matka, brat i t. d. po którym się spadek bierze
w sukcesyi; tedy prawa i sprawy od autora przechodzą
na sukcesora. t. 131. *Uwaga.* Nie mamy swoyskiego
wyrazu na wyrażenie znaczenia autora, t. i. pisarza xięgi
lub dzieła iakowego, zazwyczaj się przeto mówi: autor
dobry lub nie wart, autorek napuszony i t. d. **AUTOR-
KA**, i. ż. we wszystkich znaczeniach dopiero co wyliczo-
nych; sprawczyni, pisarka, die Urheberinn, Schriftstelle-
rinn. One są autorkami téy muzy. *Tea.* 48, b. 8. *Vind.*
prezhetniža, pozhetniža, perva szahetniža, naredniža,
arezhniža; *Roff.* начинщица, шворительница, со-
дѣшельница, начальница, сочинительница, ви-
новница, писательница. **AUTOROW**, a, e, **AU-
TORSKI**, a, ie, do autora należący lub tyszący się go,
dem Autor gehörig oder ihn betreffend. **AUTORSTWO**,
a. n. zatrudnienie pisanie dzieł, księgopistwo, pisar-
stwo, die Autorschaft, Schriftstellerey. Prózna chwala
z autorstwa. *Mon.* 72, 24.

AUTORAMENT, **AUKTORAMENT**, u. m. szaciąg wojska,
die Werbung. Regimenta cudzoziemskiego autoramentu.
Vol. L. 7, 675. Do Polskiego autoramentu należą usar-
rze, pancerni, potyhorscy, i lekkie chorągwie; do cudzo-
ziemskiego piechota z artylleryystami, dragonia, Węgier-
skie i Janczarskie chorągwie. *Pap. W.* 2, 225.

A W.

*AWA spóyn. asa, azali. *Dudz.* 53. alboś może, kto wie;
vielleicht, wenn etwa, gefest, ob. Awa nie przydzie, t. i.

azali nie przyjdzie. *Wtod.* Przeklinay proroku nieprzyjaciela, bo mocniejszy jest nad mię, awabym go mógł zbić. *Bud. Num.* 22, 6. §. czyż? eine indirekte Frage, *Lat. num.* an, im Deutschen durch die Inversion auszudrücken. Jakoś polegi mężny wołowniku, awa i królom śmierć nie przepuści! *St. Kaz.* 444. Schon denn der Tod auch der Könige nicht!

AWANGARDA, y. z. z Franc. przednia straż, die Avantgarde, der Vortrab. *Pap. W.* 1, 467. przeciw. Artyergarda.

AWANS, u. m. z Franc. wywyższenie do znaczniejszej dostojności, nadwyżka w wojsku, promocja do wyższej rangi, das Avancement, die Beförderung. Przeszkoda officerowi do awansu. *Tea.* 47, 16. §. awans pieniędzy, dawanie pieniędzy z góry, pożyczanie na co, der Vorkauf, Selbstverkauf. *Vind.* napreidanie, poprieddanie. **AWANSOWAC**, ai, mie. *cz. niedk.* do znaczniejszej rangi wywyższać, einen avanciren, höher befördern. §. *niedk.* bydź wywyższonym, promovowanym, höher befördert werden, avanciren. §. *cz.* z góry płacić, pożyczać na należytość, vorkaufen, voranzahlen. *Vind.* donarje napreidati, poprieddati. **AWANTAZ**, u. m. z Franc. pożyczek, korzyść, syfk, zaleta; der Nutzen, Gewinn, Vortheil, Vorzug. Piękność ma pewnych zwycięstw awantaze. *Mon.* 75, 690. Bydź w awantazu, mieć awantaz nad kim: mieć zalety za sobą, w lepszym bydź położeniu, den Vorzug haben, den Vortheil haben. **AWANTAZOWNY**, a, e. korzystny, zyskowy, użyteczny, vorthellhaft, nutzbar, nützlich. *Roff.* авантажными, прибыльными.

AWANTURA, y. z. **AWANTURKA**, i. z. *zdrbn.* z Franc. osobliwy przypadek, nadzwyczajny trafunek, zdarzenie, przygoda, ein Abenteuer. *Boh.* podlwa, potworność; *Vind.* spaka; *Roff.* походzenie. Młodym ludziom trafia się często awantura. *Tea.* 4, d. 114. Jaki koniec téy awantury. *t.* 23, d. 46. **AWANTURNIK**, a. **AWANTURZYSTA**, y. **AWANTURNICZEK**, *czka. m. zdrbn.* narażający się, lub szukający osobliwych przypadków, der Avanturier, Abenteuerer. *Eccl.* приходецъ, приходецъ, приходецъ. Żyć, jak dziś zwykli żyć awanturzyści. *Tea.* 43, c. 101. *Wyb.* Śmiałość z natury, strój awanturzysty na nim. *Zab.* 14, 52. **AWANTURNICA**, y. **AWANTURNICZKA**, i. z. (*por.* samopaska), eine Abenteuerin. Cóż moja Pani znaczyć będziesz w Warszawie, awanturniczkę? *Tea.* 16, c. 98. **AWANTURNICZY**, a, e. na przygody narażony, abenteuerlich. *Vind.* nekazen; *Boh.* potworny.

AWENION, u. m. miasto Francuzkie, die Stadt Avignon. Drugi papież w Awenionie. *St. Żyw.* 1, 219. **AWENIONSKI**, a, ie. z Awenionu, von Avignon.

AWIZA, y. z. z Franc. doniesienie, wiadomość, nowina, Nachricht, Bericht, Neuigkeit. Awizy królowi podano, że poseł z Gallii przybywa. *Auszp.* 35. Przypłynąwszy awizy smutne powiedział, że wszystko poginęło. *t.* 51. Gdy go doszły o szotach Tarnowskich awizy. *Pot. Jow.* 109. §. Tu wonne kwiatów pachnących awizy, siatkowe w oknach dla chłodu markizy. *Zab.* 10, 18. ***AWIZARZ**, a. m. gazeciarski. *Tr.* der Zeitungsschreiber. **AWIZACYA**, yi. z. z Włosc. kupiecki i prawny wyraz: uwiadomienie, doniesienie, oznajmienie, opowiedź, die Denachrichtigung,

der Bericht, die Anzeige. Awizacya w kontraktach zastawnych, ostrzeżenie dziedzica urzędowe, iż na dniu w kontrakcie opisanym, pieniądze odda. Gdy ta awizacya swego czasu nie nastąpiła, zastawnik swoje posessyję kontynuie. *Czach. Rękp.* AWIZOWAC, ai, uie. *cz. niedk.* osobliwie w sądownictwie: uwiadomić, oznajmować, opowiadać, uprzedzać, przestrzegać, dawać znać, einen avistren, gerichtlich benachrichtigen.

AWO, **AWOZ**, *spóbn.* alboż, przecięż, może, zobaczymy; eine indirekte Frage: ob, vielleicht, doch einmal, wir wollen sehen. *Roff.* авось, авосьлибо. - Awo dostaniemy takich przyjaciół; za których radą... *Orz. Qu.* 155. Awo da Pan Bóg nam pokóy. *Warg. Cez. przedm.* C. 2. Wyprawił go przed sobą, awoży co prędkością mógł sprawić. *Warg. Cez.* 143. §. wykrz.: owo, ot, oto, patrz! sięż, schau! Stawiam się przed tobą, odpowiadając: awom ia jest. *Psalm.* 100. Zbytnie się obiadłszy, odszedł od pamięci, Awoż tobie braciżku nie wstrzymać chęci. *Pot. Arg.* 720. Awo ten jest. *t.* 734. §. Owo zgola, krótko mówiąc, słowem, kurz, mit einem Worte, überhaupt. Awo krótko, wołował Demosten z naturą i otrzymał zwycięstwo. *Warg. Wal.* 272. Kurzyły się miasta i wsie, chłopcy, szlachcye w niewolę zabrane; awo zgola oplakany wizerunek oyczynsany wynikał. *Krom.* 744. Awo zgola wszystkie postępy Kazimierza są chwalej godne. *t.* 368. überhaupt.

AX.

AXAMIT, **AKSAMIT**, u. m. z Grec. (ἄξαμις: sześciodrutowy, sześciociany) materya jedwabna w różnych gatunkach, der Sammet. *Łac. sred.* exametum, examitum, Samnitum, samis; *Boh.* aksamit; *Sor.* 1. samot; *Sor.* 2. sommot; *Carn.* shamét; *Vind.* shammat, shammet, barsan, barshun; *Croa.* samit, barshun, barason, kadif; *Hung.* barsony; *Eccl.* i *Roff.* аксамитъ, бархамъ, двоиморхъ. Axamit gładki, rysowany, drukowany, strzyżony. *Vol. L.* 4, 355. W axamitach chodzić. *W. Pojl.* w. 2, 60. *Tea.* 1, 6. **AXAMICIC**, il, ci. *cz. niedk.* uaxamicic, *cz. dok.* w axamity ubierać, axamitem powlekać, mit Sammet bekleiden, bedecken, uaxamicony, w axamit ubrany, *Holosericatus.* *Macz. Roff.* бархамоносецъ. **AXAMITKA**, i. z. 1. wstążka, wstążeczka z axamitu, opaska axamitna, ein Sammetband, Sammetstreifen, *Roff.* бархамецъ. Axamitka dziecinna: gatunek czapeczki dziecinnej *Tr.* ein Fällmädchen, Fällhütchen. *Roff.* обрубчикъ. Rzeźano axamitki. *Rey Zw.* 187. d. §. *Rosl.* Axamitki, szarańcza, *flos Africanus*, *Sammetrosen*, *türkische Nagelein*, *gelbe Tunisblumen.* *Roff.* шапки, испанки, бархамецъ. Kwiaty czerwone axamitnemi plamami upstrzone. *Kl. Rosl.* 1, 285. **AXAMITNY**, a, e. **AXAMITOWY**, z axamitu lub do niego podobny, nakształt ax..., iako wyżey: plamy axamitne, aukpie axamitne; von Sammet, Sammetdübel. *Roff.* бархамнымъ, двоиморхиз; *Boh.* aksamitowy; *Sor.* 2. sommotowé; *Vind.* shamaten, barsanski, barsunki.

AXYOMA, atu. n. założenie przez się, bez dowodów, iasno, ein Axiom, Grundsatz. *Roff.* i *Eccl.* самоземма.

A Y.

AY, *wykrz.* 1. ach! wyraz bólu; *ach! weh.* Straszny mam ból głowy, ay! ay! *Tea.* 29, 71. §. podziwiania; ep! poę! Ay! coś widzę sekretnie radzą. *Tea.* 52, d. 14.
AYCHINGER, u. m. *herb.* wiewiórka czerwona w polu złotem. *Kur.* 3, 4. z Niem. *das Eichhornchen*). *ein Wappen.*
*AYW *ob.* Hayw.

A Z.

AZ, *przysł. i spóln.* wyraża miarę lub granicę miejsca, czasu, stopnia wielkości i wszelkich okoliczności, (*als Ziel eines Orts, einer Zeit, einer Größe*), *bis.* §. Miarę miejsca n. p. Aż do Mazowsz biegał. *Biel.* 69. Podbrodek aż do ust skancerowany. *Sk. Żyw.* 2, 418. §. czasu:; dotąd, do tego czasu, aż dotąd, *bis, bis zu der Zeit.* Aż: póki nie, aż póki, aż kiedy, *bis, erst dann, wann.* Mądry nie mówi, aż głupi przepłynie. *Cn. Ad.* 466. Statua tu stać przez się, aż żelazem przybita, nie może. *Sk. Żyw.* 2, 418. Odstąpić nie mieli, póki by aż grobu nie wyzwolili. *Ufrrz. Kr.* 1, 181. Póty po smarły żonie trwa w mężu tęsknota, aż póki nie wyniosą ię z domu za wrota. *Min. Ryt.* 3, 310. Złemu aż jest, nie wierzymy. *Jak. Bay.* 20. (*wir glauben nicht, bis es schon da ist*). §. W ogólności do miejsca, czasu i stopnia: aż dopiero, *bis erst, erst bis.* Tego roku do wyprawy przysię nie mogło, a tak aż drugiego roku wyprawił się. *Biel.* 80. Jego wojska ledwo nam aż na morzu trochę dokuczyły. *Jabl. Tel.* 29. Aż za wtórą wyprawą nieprzyjaciół zhołdował. *Stryk.* 527. Pokazał aż dokąd rozpusta zapędzić się może. *Off. Sen.* 14. Kto aż tak dalece zaślepiony. *t. t.* §. tak daleko, że; tak bardzo, że; tak dalece że; *so sehr, daß.* Czechowie porażeni, aż uciekli do Pragi. *Biel.* 74. Zginionego Swidrygałę Jagiello aż płakał, że go tak żalował. *t.* 295. Wymierzył mu taki raz, że się aż tarcza rozpadła. *Ufrrz. Kr.* 1, 190. Piękny, patrzeć na niego aż miło. *Kras. Ant.* 45. O szczęśliwy był to wiek, aż miło wspomnieć. *Kniaź. Poez.* 3, 186. §. nawet, *fogar, ja fogar.* Największe bohaterzy były od téy pani, Aż i sami bogowie kiedyś zhołdowani. *Tward. Pasg.* 3. Mor był wielki, przed którym aż Król ustąpił. *Biel.* 410. §. Warunkowo: ażby, chyba, chybaby; *es sey denn, daß - , dann erst, wann.* Ażby proszon to uczyni: chyba proszony. *Włod.* §. Oto już, natychmiast; *steh! schau! fogleich, stehe da.* Niema pana, aż u sług gody. *Min. Ryt.* 3, 358. Jak tylko rzekł, aż czeladź swych panów morduje. *Bardz. Luk.* 21. Zaczyna, aż w śmiech, co go słuchali; więc milczy! *Kras. Wier.* 15. Ledwie się ucieczył z wdziesięcny swoiey córy, aż ię płaczą. *Tward. Mis.* 164. Nie wywdzie strumyk dziesiątego kroku Od swego źródła, aż go drugi wspiera, Aż dalej trzeci przybywa mu z boku, Aż strumyk szumi i brzezi rozbiera. *Por. Syl.* 51. §. Aż, skoro ieno, *so bald, als.* Aż im to odmówił, żądali powtórę... *Warg. Cez.* 78. - Aż, po *Boh. Slov.* i *Sor.* 2. *aj;* *Sor.* 1. *aci, haci, danti;* *Hebr.* *av:* *adh;* *Lac.* *ad, usque;* *Roff.* *dazhe;* *Eccl.* *дондеже, донележе;* *Bosn.* *dokle, docem, deri do, tja;* *Croa.* *tia, do;* *Dalm.* *dani;* *Slav.* *dónle, dówle, chak;* *Vind.* *dohass;* *Carn.* *notr.*

AZA, AZAZ, AZALI, *Spóln.* pytając: *izali, czyż; czyli, alboż; eine Frage wie das Lat. num, nonne, durch die Inversion und die Partikeln: denn, oder, im Deutschen andrücktbar.* *Boh.* *žda, ždaj;* *Slov.* *ždali, cili, ždajbo, ždališ;* *Hung.* *az - é;* *Roff.* *асось, асосьладо;* (*por. Awa, Owa*). Aza bóg wywraca sąd? a wesechnocny aza nicuie sprawiedliwość? *Budn. Job.* 8, 3. (*izsz. Bibl. Gd.*). Czemu to w święta robiaz? *Fr.* *azaz!* i w święto ieść nie potrzeba. *Gwag.* 429. Cóż mi była za krzywda? *azaz* mi źle było, nie mając pracy. *Sk. Żyw.* 1, 120. *Azaz* niewola? (*por. Niewola*). - *Azaby* się niemogła znaleźć insza krotchwila, niż te ustawiczne karty? *Gór. Dw.* 4. Zapytał się, *azali* ma byđ department sakwitowany lub nie? *Dyar. Gr.* 428. *Germ.* *ob.* Uyrzawszy figowe drzewo, przyszedł, *azaby* nalał eo na nim. *Budn. Mar.* 11, 13. §. spodziewając się: może, zapewne, podobno, *vielleicht.* Będę pościł, *aza* iaką pociechę odniosę. *Sk. Żyw.* 1, 120. *Oczy* *izami: samoczę; aza* napłakawszy się pociechę odniosę. *Groch. W.* 541. Połączone już rąki, a w czasie *azali* nieodległym, połączone będą i morza. *Dyar. Gr.* 293. *Stan. Aug.* §. *azaliżby, ieśliby*, w przypadku gdyby, *wosferu etwa.* Spodziewać się trzeba odpisu, który *azaliżby* był pomyślny, dogodziłoby się woli stanów. *Gaz. Nar.* 2, 44. *Stan. Aug.*

AZARD, AZARDOWNY, *ob.* Hazard. AZBEST *ob.* Asbest, Amiant.

AZKLOS, u. m. wyraz huciany *das Aßglat;* kawał szkła, który wypadłszy z tygla z popiołem się zmiesza. *Torz. Szkl.* 32.

AZUKA, AZUSTA, AZUCKA, *ob.* Hażuka.

AZYA, *yi.* *z.* część świata, *Asien. Roff.* *азія.* *Wyrw. G.* *AZYACKI, *AZYICKI, *AZYISKI, *AZYANSKI, AZYATYCKI, a, *ie.* z Azji pochodzący, lub ię tyścący się, *aus Asien, Asiatisch, Asisch, Croa.* *azianszki;* *Rag.* *azianzki, aziański;* *Dalm.* *azianszki;* *Hung.* *aziai;* *Roff.* *азіа-мнеческіи, азіацкіи.* - *Azyiska* Troia. *Bardz. Tr.* 277. *Azyackie* jeziora. *Otw. Wirg.* 390. *Azyański.* *Otw. Ow.* 495. *Morze Azyańskie, mare Caspicum. Włod.* (*ob. Chwałehskie*). *Azyatyckie* państwa. *Haur. Sk.* 50. *Towary Azyatyckie.* AZYATCZYK, AZYJCZYK, AZYATYK, AZYANIN a. m. z Azji rodem, *ein Asiate, Asiet. Slav.* *asian;* *Roff.* *азіаменъ.* *Stabe* w męstwie *Asyiczki.* *Stryk. Tur. G.* 3. *Przykro* było *Azyanom.* *Warg. Wal.* 219. *Nowy* dla *Azyanów.* *N. Pam.* 20, 143. *Scypio* *Azyatyk.* *Warg. Wal.* 110.

AZYL z Greck. schronienie w ucieczce, przytułek, ochronka.

AZYO, *ob.* Agio.

B, b.

B, Druga głoska, a pierwsza spółgłoska obiecada; w Hebrajskim Beth, w Greckim Beta abo Beta. *Kras. Zb.* 1, 140.; w Rosyjsk. 6 buki. - *der zweyte Buchstabe und erste Mittlauter.* Przedtym a, b, ledwo mówil ięcząc, *Teras* *ř* łatwo mówi, wcale się nie męcząc. *Jabl. Ez. A.* 4. *B* u Polaków dwoiakie: jedno, iak *ł*acińskie, n. p. *slub:* przyrzeczenie; drugie szczególne, i to ma mieć koniec.

cznie krótkę nad sobą; ślub = przyrzecz. *J. Kchan. Nowy Char.* ostatnie zawiera w sobie ukryte i, co się w spadkowaniu pokazuje: n. p. gołąb, gołębia, das weiße accentuirte Polnische b enthält ein verborgens i in sich. *Kopc. Gr. 1, p. 25.*

B A.

BA, adv. et conj. - Boh. et Slovac. ba; *Roff.* 6a; *Sorab.* sup. oba, obahet; (cf. *Lat.* papae!) 1) Ba = zaiscie; trann, wahrlich, fürwahr. Ba bez mała nie prawda, że to złote czasy, Okrom złota nie pragną inakszey okraszy. *Pot. Jow. 137.* 2) Ba = inżci, freylich. Ba łatwo to mówić, ale trudno czynić. 3. Nawet, też, owsem; fogar, ja fogar. Co to jest wydatek, nie wie; ba i wiedzieć niechce. *Opal. Sat. 39.* W całej Europie, ba i w całym świecie. *Leszcz. Gl. 55.* Bóg se zlych, ba nawet i z naygorszych rzeczy dobre wyprowadza. *Zachar. Kaz. 1, 1.* Skala w morzu, nie bliska ziemi, ba i nie dojrzy z nięz ziemi. *Sk. Żyw. 1, 124, 4.* contradic: przecząc, przeciwnie, owsem; im Gegentheil, vielmehr, ja vielmehr. Co on tam mówi: że nam nic do tego; ba i bardzo do tego. *J. Kchan. Dz. 73.* Zkąd ten nowy smutek! ba, nie nowy. *Boh. Kom. 1, 374.* Nie jeden, ba mógłbym ich całą liczyć kopą, Co zrobi w dzień, rozrobi w nocy z Penelopą. *Pot. Poc. 196.* Ba ba interessa, chyba cię gdzie iaka dziewczyna zatrzymała. *Teat. 32, 38.* 5) Eia, nuż! ba nuż! *Eia haud sic decet*, ba toć się nie godzi! *Eia ut elegans est*, ba! obacz, iak jest piękny. *Mącz.* (cf. *Wey*)! ep! poštauf;nb! *Roff.* 6a 6a! 6) Bai bardzo = bay bardzo = ba i prawie: bay prawie, (cf. *Gr. βῆ*) szaydząc: tak! tak! Da się widzieć! *Wey!* ep ja doch freylich! (*spottend*). (*Carn.* zhes ramo! oblubem). Ziađł, obliał się, i rzekł: bay prawie, Jeszczem nie wiedział o tēy ia potrawie. *Jabl. Ex. 122.* Hola hola, bay prawie, bay dażo. *Mon. 75, 64.*

BABA, y. f. 2. *Roff.* 6a6a, we wszystkich dyalektach Słowiańskich we wszystkich prawie i tychże znaczeniach, co u nas; nawet i *Hungar.* baba; *Slavon.* baka; (*Angl.* baby = lalka; Wyspiarze Antylliyscy oycza baba zowią; *Turc.* baba = eta = ociec; w Afryce nad Nigrem baba = starzec poważny, senator.) 1. baba = stara baba, stara kobieta czyli białogłowa; *Vind.* prestara baba, sivora; *Dalm.*; *Rag.*; *Groat.* baba; *Sorab. sup.* stara baba; *Slavon.* babica, starica; *Bosn.* babba, starica; *Slovac.* tabička; *Boh.* starana; *Morav.* staroufa, statinfu; *Ger.* eine alte Frau. Rozsmiała się Sara, mówiąc: a więc ia baba rodzic będe? *Leop. Genes. 18. 13.* (gdym się już starzała. *Bibl. Gd.*) Pierwey będziecie babami, niżli poydziecie za mąż i *Leop. Rut. 1, 13.* (cf. starka, starucha, staruszka, matka, matusia, matuchna, matrona). - In peiorem partem baba = babsko, ein altes Weib. Owa baba stara, Co ięz starość i czolo i twarz porożała, Mać o siedmiu krzyżykach. *Gawin. Siel. 368.* Swini krząkać, a babie przytoi trząść głową. *Simon. Siel. 110.* Kaszle, iak baba, usiadłszy w kącie. *Comp. Med. 400.* (baba cf. prochno, śmierć). §. baba śpitalna, ein Spitalweib. Do śpitalu babie, do pacierzy. *Zegl. Ad. 68.* Wiedzą to i baby w śpitalu. *Cn. Ad. 1234.* - Baba kościelna, ein Hallenweib, altes Weib vor dem Kircheneingange. I baby

przed kościołem też o tēm dobrze wiedzą. *Gliczn. Wyck. N. 3. b.* (cf. Babinec, Kruchta). - Baba, żebraczka, uboga, ein Bettelweib. Baba przyszła po ialmużnę. *Off. Wyr.* (cf. Babko, dałem ci szeląg). - §. Baba krupna, baba na rynku, na trecie, przekupka, ein Trödelweib, eine Händlinn, (Dester. eine Gratschlerinn). Baby na rynku iuż o tym mówią, *Bielk. 65.* By baba na trecie baieasz. *Pimin. Kam. 95.* §. baba, rayfurka, stręcząca lubieżnikom pastwę, kuplerka, die Kupplerinn, Zubringerinn. *Petr. Etyk. 188.* §. rubasznie: baba = mężatka, eine Verheyrathete, eine Frau, ein Weib. Tę pporanek widział kwitnącą, rumianą, wieczor baba obaczy, sa krótką odmianą. *Min. Ryt. 3, 74.* Skoro dziewczeczce czapiec włoży na głowę, z dziewczki staie się babą. *Off. Wyr.* §. baba, u pospółstwa = żona; moia baba = moia żona, mein Weib, meine Alte. W wyższey mowie, chyba żartem. §. W ogólnosci, kobieta, niewiasta (cf. babi narod); lecz zawsze z niejakim przytykiem, Weib überhaupt, (doch immer etwas bitter). Snađnięz sto mężów, niż dwie zgodzić baby. *Pot. Arg. 463.* Łacnięz, sto zegarków, niż dziesięć bab zgodzić. *ib. 370.* (*Ragus.* Scitose babi htillo, tose babi anillo). Długo ten pokuka, co babę oszuka. *Zegl. Ad. 10.* (baby trudno oszukać). (*Slovac.* ne prosil sa čert babe, ani ga takeg jabe; non es quem rogare velim). Gdzie diabeł nie może, tam babę posle. *Zegl. Ad. 10.* *Pot. Arg. 350.* Gdzie złe nie może, tam babę napędzi. *Pot. Arg. 381.* Gdzie bies nie może, tam babę wrasi. *Comp. Med. 255.* *Slovac.* fde sam čert ne stihne, tam staru babu posle. Mnich a baba, narzędzie diabla. *Rey Apoc. 82.* Trzeba babie na bęty. *Ryf. Ad. 66.* (cf. Bót = swędzi babę zadek, lub stara pani). - Baba sekutna, szrędna, *qu. vid.* - Baba z wozu, kołom lżey. *Cn. Ad. 1158.* *curru levato, vertitur citius rota;* pozbywazy się baby, pozbył się kłopotu). Potkałem się z babą. *Bur. A. 2.* (zły wróg, ein böses Omen, eine böse Vorbedeutung). Taż baba, też koła. *Zab. 15, 269;* *Rys. Ad. 66.* Taż babą na tychże kołach. *Cn. Ad. 1158.* *Podw. Syon. N. 4. b.* (iednako zawsze, po staremu; das ewige Ginesey; die alte Leper). §. przenosińie, o mężczyznie: baba = tchórz, letkowierny, (cf. bobo, zabobon:) babiarsz, plotkarsz; von einer Mannsperson: ein altes Weib = ein Hase, feiger Mensch, eine Memme; ein Leichtgläubiger, ein Schwätzer, eine Plaudertasche, Pogoście się bez hetmana wrócili? O baby! o nikczemnicy! *Birk. Chod. 35* - §. 2. Baba, w rodzinie, matka matki lub oycza, starka, stara matka; ładnięz atoli używa się zdrobniale babka (cf. Prababka); *Bosn.* babba, nana, góspa; *Vind.* babiza, babeza, stara mat; *Carn.* babá, babza; *Slavon.* baba, stara mama (cf. *Łac.* avia, abajia). *Sorab. sup.* wowa, wowlu; *Slovac.* baba, stará matka, stara mat. *Ger.* die Großmutter, Oberp. die Altmutter; *Dester.* die Ahn. *Sax. Porz. 124.* Baba Nissena Makryna. *Sk. Dz. 124.* § 3) Baba położnic pilnująca, dzieci odbierająca, akuszerka, die Hebamme, die Kindermutter, (die weiße Frau, die Alte, Niederd. die Bademöme); *Roff.* поивальная бабка, поиватрыха; *Sorab. inf.* Großta; *Vind.* teshkulla, baba; *Carn.* baba, ushegarza, teshkula; *Dalm.* sztiakulya, primalya; *Rag.* stiskuglja; *Bosn.* babba, primiteglia, primaglja, mamana; *Hung.* baba asszony; *Turc.* ebé (cf. *Lat.* avia); *Croat.* puporezka, puporezna baba)

Baby położne w gwałtownych przypadkach chrzącić zwykły. *Karnk. Kat.* 127. Roskazał Faraon babom; gdy będziecie babcie niewiaŃtom HebrayŃskim, to tedy synaczkę zabycie; ale baby one boga się baly. *Bibl. Gd. Ex.* 1, 16. §. 4. Baba w szachach, - Pani, Królowa, die Königin im Schachspiel. W szachach babcie próżno się nawiać, i w oczy i w zad uderzy, w fronę także skoczy i t. d. *J. Kchan. Dz.* 10.- §. 4, b. ślepa baba, gra dziecienna, *vide* Babka. §. 5. Baba: kloc na kształt głowy ludzkiej wyciosany, który na komorach nadrzecznych frycom daia do całowania. *Cn. Th.* ein hölzerner Menschentopf, den die jungen Bootsknechte auf den Wasserzöllen, als Neulinge küssen müssen. Jak to tam będzie na komorze, iak ci się baba nadstawia! *Off. Wyr.* - §. 6. Baba u cieśli, kloc dębowy do wbiiania palów w wodzie. *SolŃk. Arch.* 17. *Roff.* сваебойныя, сбавныя: копры, копери; die Ramme, der Stammloß, der Wár, der Stampfloß, die Hoje, die Jungfer. Baba przy kafarze. *Kluk. Rosl.* 2, 157. Słupy babami w rzekę wbiiał. *Warg. Cez.* 81. *Boter.* 93. (cf. Baran.) §. 7. Na okrętach baba: hak; bosak, ein Schiffshaken, Woffshaken. Ci osękami, ci hakami w skoki, ci żelaznami chwytaią się baby. *Chrośt. Fars.* 419. §. 8. Baba, chleb żółty, obartuch. *Cn. Th. Carn.* sharkel, shtravbe; *Croat.* szejnczi; *Roff.* караван, короваи: кароваичик; ein Scherbenfuchen, Koppfuchen, (Oberdeutsch: Kugelhupf, von Regel, einem alten Weibertopfsuße). Gatunek cjaŃta na kształt zawoia Turckiego; babi kołacz. *Off. Wyr.* Mam sztukę baby i butelkę wina. *Teat.* 28, 96. §. 9. gatunek gruszek baniaŃtych, die Plußerbirne, pyra mammosa. Baby, gruszki, wiele mięsiste i przyjemne. *Dyk. Med.* 2, 443. §. 10. Baba do zatykania czeluści, der Ofenschöpfel. *Tr.* §. 11. Baba, ptak. *pelicanus onocratylus*, Linn. die Kropfgaß. *Zool.* 259. *Chmiel.* 1, 607. ptaka tego raczej bakiećm znać potrzeba. *Kluk. Zw.* 2, 317. *Roff.* баба, широконось; плаунось, соксунь, колпик, колпика; *Eccel.* мешлонось, мейсыть; *Rag.* búcjaz, najazit, nenasit; *Carn.* welakin, welakóshnek, dishewnek; *Boh.* Buřac; *Sorab. sup.* Pelisan; *Carn.* pelkán. §. 12. *Botan.* baba, siele, *vide* Babka. §. 13. *AŃron.* baby, *Pleiades.* *J. Kchan. Dz.* 10. *Herb. Art.* 42. *Otw. Ow.* 129. et 17. das Siebengestirn (obs. die Gluckerinn, Duming). *Roff.* баба, седмизвездие; *Sorab. inf.* babi; *Sorab. sup.* tjejeteranž; *Carn.* gostosejzhezhi; *Rag.* vlascichi. - Pospólstwo zowie nasiadkę ze awemi kurczętami. *Mącz.* kwoczkę z kurczętami. *Chmiel.* 1, 175. *Budn. Job.* 9, 9. §. 14. *Geogr.* Baba, góra. *Tward. Wl.* 5. *vide* Babia góra.

BABCZANY, plur. ziele, *Doronicum Plantagineum*. Linn. gatunek kosięgo korzenia, eine Art Gensenswurzel. *Kluk. Dyk.* 1, 193.

BABCZY CZOSNEK, siele, *Allium ursinum*, Wártnoblauch. *Syr.* 1231.

BABCZYNY, a, e, od babki, Großmutter-, Großmütterlich. Babczyne wychowanie, t. i. pieaszczone.

Contin. Deriv. babka, babunia, babusia, babi, babiarsz, babcic, babcic, pobabic, babikrówka, Babin, Babiński, Babiniec, babina, babinka, babsko, babizna, babowalcz, babóżeń, babski, babstel, babuchna, (cf. Bobo, zabobon).

BĄBEK, herb, tarcza na dwie części podzielona, na jedney fronie lew, na drugiej pięć róż. *Kurop.* 3, 7. ein Wappen.

BABEL, BEBEL, *PEPEL, *Gen.* bąbla, m. 1. BĄBELEK, lka, m. 1. *dem.* BABELIK, a, m. 1. *dem.* *Graec.* βεβυλις, πομφόλυ; (*Lat.* bubo); *Boh.* Bublinka; *Hung.* buborek; *Dalm.* mihur; *Carn.* mehür, puhör; *Croat.* klobuchecz; *Bosn.* bosgurci; *Roff.* пупыр, пупырышек; *Eccel.* ро́псоль, пузырь: 1. bańka na wodzie, ein Bläschen auf dem Wasser, eine Wasserblase. Bąbele czyniące się na wodzie przy padającym deszczu. *Kluk. Rosl.* 3, 90. Człowiek na świecie, jest tak trwały iak ów bębel na wodzie po dżdżu, który w ocmgnieniu niewiedzieć gdzie się podziewa. *Lorych. Kosz.* 32. *Kofak. Wiék. A. 3. Zab.* 15, 193. §. Bańka z mydła, przedmuchi-nionego przez słomkę; jedna z nappowazedniejszych zabaw dziecinnych, eine Seifenblase. *Off. Wyr.* §. Bąbel na skórze się robiący, eine Hautblase, Blase auf der Haut. (cf. przyaczel). Kantarydy do naciągania bęblów. *Fundz.* 299. Jak go komor ugryzł, tak iakoby się oparzył, bąbel wykoczył. *Off. Wyr.* Bąbele mrosne. *Perz. Cyr.* 2, 70. Frostbeulen. - BABELISTOSC, Ńci, f. 2. bęblenie, mnóstwo bąbelów, bullatio: das Blasenwerfen. *Cn. Th.* 10. - BABELISTY, a, e, *Hung.* buborekal, - bęblący, bąbelów peńen, bullans, Blasen werfend, blasig. *Cn. Th.* bafczyŃty.

Deriv. bęblieć, beblieć, beblek, cf. Bęben, cf. pęp, pępek, pępie, pępowiny, pępelowaty.

BABI, ia, ie, *Roff.* ба́би́н, ба́бен, ба́бушкин; *Boh.* babi; *Slovac.* babin; *Carn.* babje; *Sorab. sup.* babaczé: baby się tyczący, we wszystkich znaczeniach rzeczownika; babom właściwy, do nich należący, Altweiber-, altweiblich; *Wetber-*, weiblich, weiblich. Babią połać wziawszy, siwemi włosami skrofi przykryła i skróię zbrodzila smar-szczkami. *Otw. Ow.* 114. Babi taniec i deszcz ranny, nie trwałe. *Pot. Arg.* 134. Nikczemnych a babich baiek strzeż się pilnie. *Leop.* 1 *Tim.* 4, 7. Babcie zabobony. *Sk. Dz.* 245. Lepiey radzić się lekarza, niż słuhać nieuka babiego. *Sien.* 417. (babiarsza, plotkarza, ciarlatana). Babcie lato, *vide* Lato. Babi kołacz, *vide* Baba kołacz. - Babi: Kobięcy, Białogłowski, *Wetber-*, Babi naród chytry. *Tr.* §. 2. *Geogr.* Babia góra. *Haur. Sk.* 104. Babcie góry, *Boh.* babi hory, Łatry, część Karpatu; nawet Baba, *Tward. Wl.* 5. jedna góra na Spiżu, niedaleko Luczyna, Łautschburg; *Konstanty Porfirogienit* nazwiŃko Babich gór, βαβαιογία, przekrećił na Bagiharala, *vid. Stritter de popul. ad Danub.* *Ungarisch Magazine* 2. B. 1: St. 27. v. Engels Gesch. v. Halitsch. I, 16. der Altweiberberg, das Altweibergebirge, ein Theil des Carpathischen, że tam podług gminney wieści czarownice na stępe z biesami lataia na ożogach. (cf. Lysa góra). §. 3. *Botan.* Babi mur, siele; S. Jana pas, *Licopodium* Linn. *Roff.* плаун, Wárslappe, Johannisgürtel. *Kluk. Rosl.* 2, 207. *Kluk. Dyk.* 2, 103. - Babcie zęby, ziele, *dentaria pentaphyllor*, kleine Zahnwurzel. *Kluk. Dyk.* 1, 186. - Babi gnóy, ziele, *crithmum quartum*, eine Art Meerseufel. *Syr.* 1138. - Babia dupa, dla smrodliwosci to ziele tak szpetne nazwiŃko ma, *Sichelstrant. Sien. wyl.* - Babia sól *vide* Sól babia. - BABIARZ, a, m. 1. baba, człowiek mairący wady babom tylko właściwe, tchórz, niewieŃciuch, plotkarz, Ńwiegotliwy, baiars, letkowiorny, ein Mensch wie ein altes Weib, feige, weiblich, schwachhaft, leichtgläubig. Ciszy babiarsu! *Teat.* 48, 10. 2. Człowiek

utopiony w babach, kobiecacz, gamrat, gnuśnik, nikczemnik, gnoiek, ein Weibernarr, Weiberfett; *Roff.* Бабняб. Wielki z niego babiara. *Teat.* 48, 17. - **BABIASTY**, a, e, *Tr.* na babę zakrawający, babki, altweiblich, weiblich. - **BABIC**, *Act. Niedok.* - *Vind.* babiti; *Bosn.* babbiti; *Carn.* babuvati, babem, nabegariti; *Hung.* babalkodom; *Eccl.* бабичина, бабля, бабствую; *Roff.* Бабичина; - potogów pilnować, dzieci odbierać; eine Hebamme abgeben, Hebammen = Dienste verrichten. Matka się jego babieniem i braniem dzieciak bawiła, *Warg. Wal.* 94. Sztuka babienia. *S. Grodz.* 2, 80, potogowa; die Hebammenkunst; *Roff.* повивальное искусство, повои; *Eccl.* бабство; *Boh.* babeni; *Carn.* babltnu; *Ung.* babalkodás; *Croat.* pupkorezanje). Nauka babienia. *Gaz. Nar.* 1, 342. Unterricht in der Hebammenkunst, Hebammenunterricht. - **BABIEC**, - iał, - icie, *Neutf. Nied.* Zbabić, *Dok.* - *Boh.* sbaběti; babą się stać, zum alten Weibe werden, alt weiblich werden. Grabiet zgarbaciał, twarz zbabiała. *Bald. sen.* 82. Czyście zapomniaty, iż nam wiek służy, żeście nie zbabiali. *Past. F.* 70. (cf. Dziadziec, zstarzeć, zgrzybieć, podsiwieć, osiwieć, niewieściec, gnuśniec, dziecińciec, nikczemniec). **BABIKROWKA**, i. f. 2. ziele, *Sigillum Salomonis, Polygonatum, Weiswurz, Salomonsiegel.* *Syr.* 1260.

BABILON, a, m. 1. jedno z najdawniejszych mocarstw, Babel, Babilonien, w Azji. *Wyrw G.* **BABILONCZYK**, a, m. 1. z Babilonu rodowity, *Roff.* вавилонцѣд, ein Babilonier; - in femin. **BABILONKA**, i. die Babilonierinn. **BABILONSKI**, a, ie, *Roff.* вавилонскій, Babilonisch. - Ze kray ten i stolica jego sławné przez budowanie wieży, *Roff.* строителство, przy którym szasło pomieszanie języków, (*Bibl. Gd. Genes.* 11, 9.) stąd przenośnie: **BABILON**, **BABILONIA**, **BABILONSKA** wieża = nieład, zamieszanie, zamęt, odmet, Verwirrung, Unordnung. Bydź w Babilonie, w kieraciey albo na galerach. *Glów. Katech.* Hieronym Rzym Babilonem zowie, dla slych obyczaiów Rzymian. *Sk. Dz.* 312, że tam wielkie były i próżne bogów i szatanów zamieszki. *Sk. Dz.* 31. Patrzay, co stąd za rząd, co za Babilon, co za pomieszanie będzie. *W. Pł.* W. 1, 229. Mieszczanina kilku języków w ieden, śmieszna bardzo i Babilonka czyni mowę. *Krcz. Ukt.* 25. Jęła się ciebie Babilonka konfusya. *Pimin. Kam.* 263.

BABIN, a, m. 1. wieś w Lubelskim, której dziedzic *Pszonka* R. 1560. na poprawę wyszydzeniem obyczaiów, ustanowił z przyjaciółmi towarzystwo pod imieniem *Rzeczypospolitéy Babinickiéy*; urzędy w niey rozdawano przez wzgląd na wiadome wady osób: Igarz, sostawał postem, innak rotmistrzem, półkownikiem, gaduła kanclerzem. *Sarn. Ann.* 1. 7. Babin, (Altweiberdorf) ein Dorf im Lublinschen, dessen Bestzer Pazonka, zur Verbesserung der Sitten, eine satyrische Republik (Altweiberrepublik, Siemandelbruderschaft) errichtete. *Prov.* Musiał ta w Babinie słyszeć. *Rys. Ad.* 41. (bayki, plotki.) **BABINIEC**, śca. m. 1. *Roff.* предхраміе, припворѣ, *Eccl.* припвѣрѣ, паперѣб, придѣб; *Sorab. sup.* Hala; *Sorab. inf.* Lufuf; *Slovac.* jebrácnica = kruchta, przedkościele, przedaieñ przy kościele, gdzie nąwiewcey baby siadywaią, die Vorhalle, Halle einer Kirche, die

Vorlaube, (der Fürschoff). W przytworze, to iest w babinu, przede drzwiami cerkiewnemi. *Pimin. Kam.* 2. Vestibulum templi, kościelna *krukta, albo babiniec, iak niektórzy mówią. *Męcz.* Zły ksiądz tu leży pod ołtarzem; czemu nie w babinu? *Pot. Jow.* 52.

BABINKA, i. f. 2. dobra biedna babunia, ein gutes armes altes Mütterchen. Cna babinka Baucys, *pia anus.* *Zebr. Ow.* 208. Wlanał się siodziéy do chałupy babinki ubogiéy. *Klon. Wor.* 42. Trzeba mi koniecznie pochlebiać babince. *Teat.* 10, 7.

BABISKO vide **BABSKO**.

BABIZNA, y. f. 2. 1. Spadek po babce, das Großmutterliche. *Sax. Tyl.* 39. Wnuki z ciotkami babinę albo dziadowiznę, równo biorą. *Szczerb. Sax.* 428. Z babinzy została ogolocona. *Papr. Ryc.* 397. 2. vide **Babsko**.

BABKA, i. f. 2. *Dem. Nom.* Baba; *Roff.* баба, бабыша; *Boh.* et *Slovac.* Babka, babica; *Carn.* babeza; *Crat.* babka, púpa, pupacha; (cf. *Lat. papa*). Kobieta podesszego wieku, staruszka, ein altes Weibchen. Trzeba się pośpieszyć, nim się staniess babką, ućiesayć świętym małżeństwem. *Jabl. Ez.* 8. §. In peius, 'baba stara, ein altes Weib. Czego sly duch nie sprawi, babka tego dokaże. *Haur. Sk.* 1045. Babki w podesszym wieku zwykly czasem mlódz psować. *ib.* 105. §. Zabracała, ein Bettelweib. Z bogiem babko; monety nie mam. *Teat.* 24, 101. Babko, dałem ci szeląg. *Zegl. Ad.* 9. (na wymawiaczów dobrodzieystwa). 2. W rodzinie: babka, matka oycy lub matki, die Großmutter. Pospolicie babki wnuczki przy sobie chowaią, *Falib. Dist. H.* Cieszy się wnuczkami; słodkie iey to imię babki. *Teat.* 30, b. 125. Szlachcie po babce. *Cn. Ad.* 1142. (nie prawdziwy; bo szlachectwo idzie za mieczem, nie za kądziela). 3. Zmrużek, mżyk, mżytek, ślepa babka, ciuciu babka, gra dziecienna, gdzie ieden z zawiązanemi oczyma goni i szuka grających; *Roff.* жмурки, гулячки; blinde Kuh, (De ster t. blindes Mäusel, Witzelmäusel), ein Kinderspiel. Ślepa baba, mrzyk, *myiada. Volck.* 589. Spólnie z sobą babkę grali. *Past. F.* 125. Różne tam gry grali, babki, piłki, cygi. *Pot. Arg.* 356. Fortuna ślepą babkę grać z ludźmi lubi, dziecięciu minie, jednego ulapi. *Mon.* 70, 623. 4. Babka, moneta, halers; *Slovac.* i *Boh.* babka; *Vind.* boshjak; *Roff.* пѣло, рѣзань; ein Heller. Chwalit Pan babkę (no. 1.), iako święto uczą księgi, Ze dwie babce (*Dual.* = babki) albo dwie włożyła w skarb dzięgi. *Pot. Pocz.* 220. Zlamana babka = zgoła nic, ein zerbrochener Heller, ein Scherf = Nichts; auch nicht das Geringste. Zjecie, wypiocie, co się wam spodoba; nie będziewa od was wymagać, ani złamaney babki, nawet Bóg zapłać. *Off. Str.* Nie nie, nie dam i halersza, ani babki złamaney. *Zabl. Zbb.* 34. - (*Adag. Slovac.* tdo sa narodil t babce, ne dochadza t grofu. Ani babki ne stogi. Priloi babku t babce, bude kapca. Za babku bi i tozu pres Patri hnal). 5. Babka u kosiarzów, kowadło, na którym kosy klepią; das Dangleisen der Schnitter; *Carn.* babeza. 6) *Botan.* babka, ziele, *planta Linn. Roff.* попушняб, колосница; *Boh.* cjeľuf, gitrocel; *Croat.* terputec; *Vind.* volki terpotek, terputec, *Carn.* terpots, prepôts, tarpots; *Bosn.* babka, babica, bokvica, bukvica; *Sorab. sup.* putnif; *Ger.* Wegetreit, Wegetig. *Kluk. Rosl.* 2, 208. Babka wodna, *allisma*

plantago aquatica, gatunek żabieńca, *Wasservegetich*, *Groschwegertich*. *Kluk. Dyk.* 1, 20. *Kluk. Rosl.* 2, 208. *Syr.* 1133. *Urząd.* 48. 7, Gatunek strzelby, ein *Schießgewehr*. Od ulania babki, biorącej prochu pół funta, placą po złotemu. *Of. Zel.* 50. Babki i armatki do strzelania. *ib.*

BABŁAC *ob.* Babrać.

BABOŁ *ob.* Bąbel.

BABOWALCZ, a. m. 1. Co się z starym babksiém opartolił, ein *Altweibmärtterer*, der mit einem alten *Weibe* zu *Lampfen* hat. Nieboże, babowalczu, z którąś walczył babą, Już zdycha. *Gawin. Siel.* 393. *Mon.* 75, 588. **BABOZEN**, ia. m. 1. co się z starą babą ożenił, der *Mann eines alten Weibes*. *Mon.* 75, 588. Często babożeniowie, co śmierci czekali żon swoich, pierwéy sami na marach bywali. *Sim. Siel.* 33. Miły babożeniu! poyrzyj na twą gółębicę gołą, co w niéy widzisz, coby cię ucieszyło? *Petr. Ek.* 73.

BABRAC *Ad. Nied.* gmerać, wubien, (*Carn.* berbram: *blaterare*; *berbam*: *perquirere*). Już byłeś żołnierem, kiedy ja jeszcze babrałem w moim Giellercie. *Teat.* 47, 19.

BABSKI, a. i. e. *Eccl.* бабскія; *Slovac. et Boh.* babšty; *Carn.* babast; *Vind.* babbašt; należący do baby, babie przytożny, podobny, *Altweiber*; *altweiblich*, *altvetterlich*. Płacze Tyndarówna, skoro obaczyła Babskich zmarzszaków na twarzy we zwierciadle siła. *Otw. Ow.* 615. Nie samemi słubami i babskiami modłami, pomocy bogów dostaiemy. *Pilch. Sall.* 101. Babskie baśnie odrzucaj. *Budn.* 1 *Tim.* 4, 7. Babska rzecz jest szaleć z gniewu. *Pilch. Sen.* 21. Babskie *adverb.*: po babsku. *Włod.* Baiesz po babsku. *Pimin. Kam.* 199. — **BABSKO**, a. n. 3. Babsko, brzydka baba, ein *garstiges altes Weib*, eine *alte Wettel*. *Eccl.* бабська; *Roff.* бабська; *Slovac.* babšto, *babšto*; *Carn.* babena); Babsko swarliwe, głupie, mrukliwe, od starości drzące, wymruczy przez zęby spróchniałe słów kilka. *Boh. Diab.* 2, 289. Babsko, nie wiedzieć zkąd, iak to mówią, z całego świata. *Off. Str.* Już się babsko rozepasała (*femin.*) *Chrośc. Ow.* 298.

BABSTEL, **BABSZTYL**, **BABSZTYCH**, **BABSZTRYCH**, **BABUS**, *f.* 1. ze złością przeklęte babsko, ein *verdamntes altes Weib*. Bodayżes oniemiała, babsztelu! *Tea.* 14, 171. 2. *mašč.* Niewieściuch, tchórz, habiarz, baba, ein *altes Weib von einem Menschen*. Wytrzymać nie mogę gdyrań tego, babazyla. *Tea.* 35, b. 4. **BABUCHNA**, *y. f.* 2. niby z politowaniem, ein *gutes altes Mütterchen*. Stara babuchna. *Pot. Arg.* 669.

BABUS, **BABUSIA**, **BABUNIA**, **BABULA**, **BABULENKA**, *i. f.* 2. *Roff.* бабенька, *Boh.* babizna; *Vind.* babina; (*Carn.* babashka: stonóg); podstarzała, przyjemny starości kobieta, staruszka, ein *liebes altes Mütterchen*. *§. in peius*, przekąsając, babsko, ein *altes Weib*. Na co się nie osmieli bies i nie pokusi, Na to się chytrość sztuczney odważy babusi. *Min. Ryt.* 4, 189. Jak owa śmieszna, gdy się babuś wymuszcze. *Opal. Sat.* 15. Stroi się babusia, postawę téż formuie. *ib.* Bezzębna babusia kiykiem się podpiera. *Tol. Saur.* 99. *§.* Pieszczenie: babunia, o matce oycy lub matki, (cf. Tatus, Tatumia, Matunia) *liebes Großmütterchen*. Zawolało dziecię: Pani babusiu! *Falib. Dif. B.* Babulelika mówiła, że... *Teat.* 7, b. 31. Wnuczęta ią babulą zwaly. *ib.* 30, b. 28. **BAC SIĘ**, bał się, *obfol.* *bołał się, *Praef.* boi się, *Rec.*

Niedok. *zbać się, *ubać się, *Dok.* — *Sorab. inf.* se bojašč; *Sorab. sup.* bojaci, (bojaci, bogu so; *Boh.* bátise, bogim se, báwám se; *Vind.* bati se, bau, bojím se, bogati, sbati se; *Bojn.* bojatiše, strascitiše, prennuti se; *Rag.* bojattife; *Croat.* bojatišze, boimšze, zbojatišze, zbojavamšze; *Roff.* бояться, убожаться, боюсь; *Eccl.* бояться, боюся, *Graec.* φοβούμαι. 1. *absolute*: bać się; mieć bojaźń, lękać się strachać się, obawiać się; *fürchten*, *befürchten*. Niech nienawidzą, byleby się bali. *Pilch. Sen.* 44. Boię się, iżby kto nie rozumiał, że swą rzecz prowadzę. *Gorn. Dz.* 103. Boię się, że ku złości, żadna białychgłów inna rzecz tak nie wiezie, jedno cudność. *Gor. Dw.* 407. *Prov.* Idąc do wóyty, oba się bóyta. *Ryf. Ad.* 19. *Cn. Ad.* 305. (*Dual.*: boycie się). *Prov. Slovac.* lepsi ge, *Warungsa*, neį *Nebogsa*. 2. bać się czego: lękać się czego, *sich vor etwas fürchten*. Nietylko okrutnych zwierząt, ale i maluczkich robaczków boją się ludzie dla iadu, który jest przy nich. *Gor. Sen.* 41. Bóy się boga. *Jabl. Ex.* 140. Tyran boi się swych poddanych; i strach nad nim panuie. *Bardz. Tr.* 12. Wielu się ma bać, kogo wielu się boją. *Min. Ryt.* 4, 148. Naydziesz czasem i takiego, co się boi cienia swego. *Ryf. Ad.* 51. (*Prov. Slavac.* čet bod' sa bal ne ubald' sa, *fata sua quemcunque trahunt*. Wzburzenia ludu się boiał. *Sk. Dz.* 233. Herkules dziecię nie boiał się węzów. *Bardz. Tr.* 12. Przeszkody iakiey się boiała, *P. Kchan. Jer.* 159. Hektorowie gardło dali; więc się Paryż nie zhoi? *Bal. Sen.* 76. — **Omissio pronome personali*: Haliczanie ksiądzica Romana, tyraństwa boieli i nienawidzieli. *Stryk.* 205. (= bali się go). — 3. bać się o co: troszczyć się o co, um *etwas besorgt sein*, deshalb in *Sorgen stehen*. Cnotliwi Królowie nie się o się samych nie boia, ale o tych, którzy są pod ich mocą; a tyranowie tychże się samych boia, którym rozkazują. *Gor. Dw.* 361. Ja o pana mego nie pierwéy bać się przestane, aż go bóg do Krakowa zdrowego przyniesie. *Orzech. Qu.* 82. **§.* bać się kogo o co: bać się go względem czego, jemanden in *Ansehung einer Sache fürchten*. Ciebie Kupidynie się boia matki o swe syny, Tyś skąpych starców frasunek iedyny. *Hor.* 1, 222. *Korvt.* (= ciebie się boia dla swych synów matki. *ib.* 224. *Kobl.* W tobie się matki synów boia straty. *ib.* 224. *Nar.*)

Deriv. bojaźliwość, obawa, obawiać się, pobać się *cf.* Bóg, hobo.

BACH *vide* *Bachus*.

BACHANT, a. m. 1. **BACHANTKA**, *i, fem.* 2. Hulacz, Hulaczka, *Bachant*, *Bachantinn*. Spóyrzyj na niekarnych bachantów. *Smotrz. Lam.* 25. W ręku trzymając pochodnię, sgrzytaią, rycają wściekle, iak Bachanty. *Jabl. Tel.* 98.

BACHMAT, a. m. 1. **BACHMACIK**, a. m. 1. *dem.* **BACHMACISKO**, a. n. 3. *nieszgrabn.* — *Eccl. et Roff.* бачмаиб. Koń Tatarski grubopłaski na niskich nogach, poziomy. *Czrt. Mscr.* ein *Großes Tatarisches Pferd*. Wałazque wielkie i rosłe konie Tatarskie, które głowy ku górze w biegu podnoszą. *Gwagn.* 593. (cf. Łoszak). Tatarowie bachmatów swoich aż w piątym roku dosiadywają. *Hipp.* 30. Tatar się bachmatem szczyci. *Pot. Pocz.* 408. *Jabl. Buk. G.* 4. Na małym skoczył bachmaciku, ubiegł rnmaki rosłe i ozdóbne. *Aufzp.* 63. *Bielšk. S. M.* 32. *§. transl.* o człowieku: bachmat, otylec, opasny, brzuchacz, ein *Dit:*

Ditwamst. Off. Wyr. BACHMATOWATY, człowiek niski, krępy, okrągły. *Czrt. Meer.*

BACHMISTRZ, a. m. 1. Urzędnik żupny, *der Pachmeister, ein Salzbergbeamter.* Żupnicy, bachmistrzowie, podżupkowie. *Vol. Leg. 5, 175. Herb. Stat. 108. adject.*

BACHMISTRZOWSKI, a, ie. *Pachmeister*; n. p. Bachmistrzowski urząd. *Vol. Leg. 5, 844.* **BACHMISTRZOWSTWO**, a. n. 3. *das Salzpachmeisteramt.*

BACHNA, y. f. 2. imię białogłowskie, *Barbara, Bärben.* *Jabl. Her.*

BACHOWY *vide* Bachusowy.

BACHUR, a. m. 1. BACHUREK, rka. m. 1. *demin.* z Hebr. *בַּחֹר*: młodzik, pachole, *ein junger Kerl.* Bachurowie ich wywodzą, by niedźwiedzi za nos z iaskin owych. *Pafz. Dz. 128. (Boh. et Slov. bachor*: brzuch, brzuchacz, kiszka gruba pękata); §. mały żydek, żydowie, żydzię, *ein Judenjunge.* *Off. Wyr.* §. młody kiernoz, stadnik, ogierek, *ein junger Eber, Beschäler, Hengst, Bulle.* Kiernoz, gdy już podfarzeje, trzeba się o młodego gospodarzowi postarać bachura. *Haur. Sk. 61.* **BACHUROWATY**, a, e. brzuchaty, pękaty, baniały, *bauchig.* Ogórków żydzi najwięcej wy potrzebują, a srogie bachurowate kupnią. *Haur. Ek. 47.*

BACHUS, BACH, a. m. 1. BACHUSEK, ska. m. 1. *demin.* *Carn.* Pust; : bożek wina, *Bachus, der Gott des Weins.* Cudowna Bacha ma to w sobie czasu, Ze wszystkie ze łba kłopoty wystrasza. *Zab. 9, 36. Zabł. Wolny oyciec, Bachus. 1. Leop. 2. Mach. 14, 34.* Od Bachusa pierwszy zaraz stopień do Wenery. *Warg. Wal. 36. §. 2. Metonym.* : wino, winko, *Wein.* Jemu Bachusek smakuje. *Dar. Lot. 19.* **BACHUSOWAC**, ował, nie, *Intrans. niedok.* hulać, lusatykować, *schwärmen, lustig leben.* Wspomniy na Dubno, jakoś tam bachusował. *Pimin. Kam. 35.*

BACHUSOWY, BACHOWY, a, e. od Bachusa, *Bachus*; kochają się w Bachowych trunkach. *Petr. Pol. 2, 170.* Dni Bachowe szalone. *Tward. Wł. 19.*

BACIK, a. m. 1. *demin.*; mały bat; *Roff. ботиакъ, Eccl. ботнякъ, лощочка, чолнъ; ein kleines Boot.* **BACISKO**, a. n. 3. *Roff. ботище, bat* niezgrabny, niekształtny, *ein ungeschicktes Boot.*

BACZAC *vide* Baczyc.

BACZEK, czka. m. 1. *demin. Substant.* *Bak qu. v. 2.* ruczcza u osady strzelbicy, w którą stepel się wsuwa, *das Rebren am Flintenschafte, wo der Ladestock eingesteckt wird.* Na słowo komenderującego broń w płask! broń na płaz dłoni oflatnim bączkiem się rzuca. *Kawal. Nar. 276.*

BACZENIE, ia. n. 3. *Subst. Verb.* Baczyc, - obracanie baczości czyli attencyi na co, *Eccl. внятіе, вниманіе; das Aufmerken, die Aufmerksamkeit worauf.* Proszę was, słuchacze, o łaskawe baczenie. *Bals. Święt. 2, 139.* (o łaskawe ucho). *Dadź na kogo baczenie: mieć kogo na oku, pilnować go, auf einen Acht geben, ihn beobachten.* Day baczenie na niego, żeby nie uciekł. *Off. Wyr.* §. zastanawianie, uważanie, uwaga, roztropność, *die Erwägung, Ueberlegung, Bedachtsamkeit.* W młodym lecie, baczenia u człowieka ieszcze mało. *P. Kochan. Jer. 168.* Z baczeniem co rozmyśleć. *W. Pfl. W. 2, 359.* (baczenie, rozważnie). Baczenie dobre do wszystkiego ci ma być wrodzonym. *Gorn. Dw. 37.* §. rozsądek, rozeznanie, *Verstand, Beurtheilung, Urtheilskraft.* Od siedmiu lat dzieci już za-

Tom I.

czynają mieć baczenie, rozeznanie dobrego i złego. *Petr. Ek. 94.* Rozumem a baczeniem różni się od zwierząt. *W. Pfl. W. 3, 254.* Perykles człowiek wielki i baczenia przedniego. *Warg. Wal. 73.* - Jeszcze jest przy baczeniu: przy rozumie, przy sobie. *Cn. Th. et ist noch bey Verstande, bey Bewußtseyn, bey Sinnen.* §. baczenie na kogo: *wzgląd na kogo, Rücksicht auf jemanden, Schätzung, Achtung.* Ludwik cudzoziemców miał na większym baczeniu, niż obywatele własne. *Biel. 205.* Y sam Pan Bóg nań dobrego baczenia był. *Glicz. Wych. F. 7.*

BACZMAG, a. m. 1. *Roff. башмакъ, башмачок; Croa. pachmaga; Boh. bačtor*: *Turc. bacmag.* *Pafz. Dz. 135.* gatunek obuwia, bót, trzewik, *eine Art Schuhe, Stiefel, Schuh.* W Turczach obuwie pospolite żony z mężami mają, które tam ich językiem *bacmag* nazywają. *Pafz. Dz. 122.* Nawet też kiedy nie ma iechać w drogę, *Bacmagi* wdziewa sudanne na nogę. *Kchow. 51. figur.* Wdział z pychy szyte diabelskie *bacmagi*. *Pot. Pocz. 193. Prov.* Nie wielki fortel, i mały przewagi, Na krótkie nogi wysokie *bacmagi*. *Ryf. Ad. 42.* Mały posag, ledwo to na *bacmagi*. *Falib. M. 3.* **BACZMAGO-PRZEDAWCA**, *Eccl. башмакопродавец; szewc. Turc. bacmagietar. Pafz. Dz. 138.*

BACZNOSC, ści, f. 2. *Slavon. pazba; Croat. pòmnya, Vind. mar, vanzhanje, marnost, vanzhik, pashenje, vglavojemanje, vanzhliovst; Boh. šetrnost; Sorbsup. ředjwano, ředjé metjo; Roff. примѣпливость, замѣчаніе, Eccl. внятіе; Carn. posir, ahtenga, ahtanje; Rag. pomgna; Pol. uwaga, attencya, baczenie na co, die Aufmerksamkeit, Acht, Achtsamkeit, Erwägung.* Gdy się zastanowimy nad wyobrażeniami, które się w nas snują, i układamy je w pamięci, jest to *bacność, Cywik. Log. 37. oppos.* niebacność, niedbalstwo, *Unachtsamkeit.* Im większa władza, tym szkodliwszą w niej stanie się niebacność. *Dyar. Gr. 131, Eccl. небрежность, неболѣзнованіе; Milit. bacność! prezentuycie broń. Kawal. Nar. 263. Achtung! haht Acht! Roff. слушам!* - Kazał mieć na niego *bacność.* *Off. Wyr.* (pilne oko, *ein aufmerksames Auge*). Z *bacnością* tu postępować trzeba. *Dudz. 22.* (: *bacnie, roztropnie, rozważnie, bedachtsam, behutiam*.) - **BACZNY**, **BACZLIWY**, a, e. **BACZNIE** *adv.* - (*Sorbsup. ředjbné, mčrtopné, powajunné; Carn. umliv; Vind. merkishen, vglavovseten, spomliu, marn, marliu, vanzhliu; Roff. благоспительными, примѣпливыми, примѣчательными, замѣчательными, замѣпливыми; Eccl. вниманіель; Boh. šetrn; Slavon. bdechi; Rag. pomgniv, poman; §. 1. : uważający, uważny, aufmerksam, bedachtsam, achtsam.* Nie jestem niebacznym przyjacielem nowości, nie idę ślepo za cudzym zdaniem. *Gaz. Nar. 1, 155.* *Baczny* a boga bojący się człowiek iawnie to widzi. *Smotr. Napo. 39.* *Mądry* niechaj głupiego nauczy, *baczny* błędnego. *Sk. Kaz. 279.* *Baczliwa* starożytność. *Bardz. Tr. praef. - : Roztropny, mądry, rozsądny, klug, verständig, weise.* *Baczny* przednie jest, co umie drugiemu radzić dobrze; *baczny* wtóry jest, który, gdy sam nie umie radzić sobie, radzi się drugiego. *Petr. Et. 11.* Ganię zdrożności i zdania mniej *baczne.* *Kras. Sat. 3.* O iak człowiek niebaczny, że się tak trapi dla nabycia różnych wiadomości. *Zab. 5, 55.* Niebaczne affekty, *irrationabiles motus.* *Zygr.*

Gon. 351. Człowiek niebaczny: Niebacznik *gu. v.* - §. bacny, względny (dykretny), *wzglądający, względ mający, Rücksicht nehmen. Nie był tak bacny, żeby sam siedząc, drugiemu też siedzieć kazał. *Gorn. Dw.* 196. Niebaczny na oyczysnę i woienne znaki Żołnierzu! bronisz łaski senatowi takiej! *Bardz. Luk.* 58. *§. niebacznie: s nieobacka, z nienacka, niespodzianie, nieprzewidzianie, unversehen, unvorhergesehen. Zawazo cięższa to bywa, gdy kogo niebacznie nieprzyjaciel napadnie, i straci niezacznie. *Kmit. Spir. A.* 3. BACZYC, *Act. Niedok.* Baczać *Contin.* - *Croat.* paziti; - *Carn.* pásti, pasci, pásem; (cf. patrzyć, *Germ.* passen, aufpassen; *Hebr.* עזר cf. *Lat.* spectare, - spicere). 1*. fizycznie: widzieć, sehen. Który stworzył ucho, zaś nie usłyszy? który sprawił oko, nie będzie baczył? *Leop. Pf.* 93, 9. (izali nie widzi? *Bibl. Gd.*). Wessła do kościoła, a bacząc wielki lud, pytała się, coby to było. *Wyf. Katarz.* 454. Jeden dzień, iedna chwila, stojące i poległe baczyła. *Bard. Tr.* 456. §. 2. postrzegać, sehen, ersehen, wahrnehmen, gewahr werden. Przez palce patrzyć, widzieć, iakoby nie bacząc. *Mącz.* Wielkiemu panu nie wszystkiego trzeba baczyć. *Ryf. Ad.* 45. Jeden nie wszystkiego baczy. *Cn. Ad.* 308. O tym nie trzeba słów wiele, co każdy baczy. *Gorn. Sen.* 410. Acz mię niosła mowa twoja gdzie chciała; a wszakoż baczyłem, że iey czegoś ieszcz nie dostało. *Orzech. Qu.* 144. §. baczyć co do siebie: poczuwać się do czego, czuć do siebie, widzieć do siebie, an sich bemerken, wahrnehmen, gewahr werden, bep sich empfinden, sich bewusst seyn. Zaden swęj wady do siebie nie baczy. *Ryf. Ad.* 77. Grzesznym się bydź sądsę, baczę to do siebie. *Opal. Sat.* Piiany nie baczy tego do siebie, żeby w czym wykracać miał; owazem widzi mu się, że przystoynie czyni. *Gorn. Wl. M.* 6. §. 3. uważać, rozbiierać, rozważać, rozstrząsać; (*Vind.* merkati, skerbeti, vanzhati; *Carn.* vajnzam, vanzam, posiram se, mirkam, zhitam; *Sorabsup.* fedjburu; *Ross.* примѣшивъ, примѣчатъ; *Ecccl.* соблюсти, соблюдать, замѣшитъ, замѣчатъ, подмѣшивъ; *Boh.* pozorovati, stetititi; *Croat.* napazivati); Zawszy takie rozumu nauwiecey słynęły, Co baczyły czas przysły, i te, co minęły. *Rey. Wix.* 62. b. Sluchay mnie i pilnie bac na słowa moie. 1. *Leop.* 4. *Exdr.* 9, 30. §. 4. względ mieć, względąć, Rücksicht nehmen, berücksichtigen. Bacząc na iego zasługi. *Tr.* Poyrzał na pokorę moię i baczył na frasunek mój. 1. *Leop.* 4. *Exdr.* 9, 43.

Deriv. obaczyć, zobaczyć, obaczny, nieobaczny, niebacznik, póbaczyć, przebaczyć, wybaczyć, zabaczyć.

BACZYC, *Neutr. nied.* Zabaczyć *dok.* *Baczać, Bakać *Cont. qu. cf.* - *Bosn.* bucciti, ciniti bukku; *Rag.* buccjati-clamare (cf. *Lat.* huccina) wydawać głos podobny bąkowemu z pod wody, wie eine Robrdommel brüllen, trommeln. Bąk bącał. *Ban. J.* 3. b. Gdy bąk bączy, będzie deszcz. *Haur. Sk.* 119. §. bęczyć, brzęczyć, iak bąk ował, summen, sumfen. Trądy, komary, pszczoły bączą. *Dudz.* 21. Póty komar koło głowy bączy, póki niedźwiedz łapy nie podniesie. *Fr. Ad.* 120. (póty słaby skwierczy, póki mu dużyzy nie pogrozi; skomli kundel, póki brytan na niego nie zaszczeka). 2. *tr.* mruzczać, murmeln. Bączą sobie pod nosem: pięć a pięć to dziesięć. *Teat.* 11, 23.

BADAC, *Act. Contin.* rozbierać, rostrząsać, przeważać, dochodzić, nachforschen, erforschen; *Ital.* badare, cę pytać; cf. Bośdz). Bóg wzrokiem swoim myśli niepojęte bada. *P. Kchan. J.* 3. (przenika, durchbringt). BADA-NIE, ia. n. 3. inkwizycya. *Szczerb. Sax.* 75. Unternehmung, Nachforschung. Na sądzie burgrabskim bywa badanie, co zowią rugiem, o zachowaniu obyczałów każdego mieszczanina. *Sax. Porz.* 39. §. *Recipr.* Badać się, dopytywać się, dowiadywać się, dochodzić, nach etwas forschen, nachforschen. Rosum ludzki badając się, coraz dalej przychodzi. *Archel.* 4. Począł się wywiadować o sprawach waszych, i ieszczę myśli waszych badać się będzie. *Dambr.* 246. Nie wadzi się badać, czego człowiek nie świadom. *Falib. Dif. D.* 3. Wazczyzna gadki trudne, badając się o skrytych rzeczach świata tego. *Radz.* 1. *Cor.* 1, 20. Sukał mędrców, a od nich się badał i z niemi się ćwiczył. *Jabl. Ex.* 5. BADACZ, a. m. 1. szperacz, dowiadywacz, dochodzić, der Forscher, Nachforscher, Erforscher. Bóg badacz myśli ludzkich, któremu nie nie zakryte. *Sk. Zyw.* 268. Gdzież mądry, gdzież badacz świata tego! *Radz.* 1. *Cor.* 1, 20. Badacz, albo dosorca wiary. *Baz. Hist.* 283. (inkwizytor). Towarzyłwa badaców przyrodzenia. *Kluk Zw.* 1, 5. - *in femin.* BADACZKA, i, 2. die Forscherinn. BADATLI-WY, BADLIWY, *vide* Bedliwy.

Deriv. dobadywać się, dobadać, wybadywać, wybadać, zbadywać, zbadać, niezbadany, cf. Bośdz, *Dalm.* badati: incirare; *Rag.* obaditi: accusare. cf. Dbać, Dbały.

*BADAWIHA, ii, f. 2. Koń biegun, ein flüchtiges Ross, ein Renner. Na parepki, kursory albo badawie wędzidla ma-ia bydź wedle wielkości geby ich. *Hipp.* 60.

BADEL, BADYL, a. m. 1. łodyga, pieńek roślinny, der Pflanzenstengel, der Stengel, Stamm. Kiedy konopie nie doazć zoltaia w wodzie, to skóra z trudnością odłacza się od badyla; a skóra ta powinna się odiać wzdluż całego badyla. *Jak. Art.* 3; 218. Makowe badyle spalone piękny daia popioł. *Torz. Szkl.* 214. Jelenie nogi cienkie iak badyle. *Zab.* 13. 271. Tręb. §. badel: chwaścisko, Unkraut. Na takie role więcej bywa chwaśców i badela, a niżli dobrego zboża. *Haur. Sk.* 46. Z głodu gryzli chwafty i badele. *Chrośt. Fars.* 454. Niepożyteczne badele, prózne krzewienia. *Haur. Sk.* 8. (*Rag* badegli: oset).

BADURZYC, BANDURZYC, BZDURZYC, *Act. Nied.*

Prawić ni to ni owo, gadać nie do rzeczy, pleść trzy po trzy; dummm schwaßen, salbadern, fabel Zeug reden. Czego tam nie badurzyła! *Petr. Hor.* 2, o. (cf. Durefi, durzyć, odurzyć).

BADYL *ob.* Badel.

BADZ *vide* Bydź.

BAG *vide* Bocian czarny.

BAGATELA, i, f. 2. BAGATELKA, i, f. 2. dem. z Franc. fraszka (*półrzeczy), drobna rzecz, maleństwo, eine Kleinigkeit. To co się wielkiem zda człowieku, są bagatele liczbą powiękzone. *Zab.* 9, 311. *Zabl.* Ludzi bagatela różni, blaga bagatela. *Zabl. Zbb.* 11. Więcej wydaia na bagatelki, niżli na rzeczy potrzebne. *Zab.* 16, 49. Sumpienie iest u ludzi bagatela, honor istną bagatela, religia naywiększą ze wszystkich bagatela. *Teat.* 8, d. 49. Dwa tysiące talerów, bagatela! *Teat.* 49, b. 12. Tylkoż to to! To wielka bagatela! *ib.* 17, c. 45. BAGATEL-

NY, a, e. nie wiele znaczący, unbedeutend. O bagatelne frazki naprzykrzają się dworowi. *Bohot. Kom.* 2, 312. Bagatelna ceremonia. *Teat.* 19, c. 72.

BAGAZ, u. m. 1. hurt sprzętów wojska i artylerji. *Pap.* W. 1, 467. bagaż, obłogi. *Jak. Art.* 3, 305. das Kriegsgeräthe, das Gepäcke; *Roff.* кошт, обоз, обозець, уготованіе. BAGAZOWY, a, e. obłogowy, (*Roff.* кошевыя), Gepäcks-.

BAGAZYA, yi, f. 2. *Croat.* bagazia; *Roff.* сакмежб, materya bawelniana, der Kattun. Bagazyi sztuka cała różney farby. *Vol. Leg.* 4, 357. BAGAZYOWY, a, e, *Roff.* сакшцовыя, Kattunen-, kastanik bagazyowy, *Birk. Kaz.* Ok. F. 2. b. Miał na sobie bagazyową marynatkę. *Warg. Radz.* 539.

BAGIENKA, i, f. 2. trawa przy bagnach, *Sumpfsgras.* Przy nim na nowey trawie i bagience Pasą się puiste koźleta z baranki. *Morfz.* 65 BAGIENKO, a. n. 3. roślinna, *Andromeda polyfolia*, gatunek rosmarynku, rośnie na błotach. *Kluk Dyk.* 1, 55. eine Art wilden Rosmarins, (cf. Bagno ziele). 2. dem. Nom. Bagno. BAGIENNY, a, e, od bagna, Мораст-, Błotne i bagienne trzęsawice. *Syr.* 497. (cf. Bagnisty).

BAGNET, u. m. 1. BAGNECİK, a. m. 1. *demin. Croat.* bodomech; *Roff.* шпакікб, шпакчкб; niby puinal zelazny, osadzający się na ręczną broń. *Jak. Art.* 3, 285. imię od miasta Bayonne we Francji; das Bayonett. Już przyszło do bagnetów; płyną krwi potoki, Ukrył się pod trupami, pol przestwor szeroki. *Zab.* 13, 339. BAGNECINA, y. f. 2. mizerny bagnet, ein elendes Bayonett. BAGNECISKO, a, n. 3. niezgrabny, paskudny bagnet, ein ungeschlachtet Bayonett. BAGNETOWY, a, e, od bagnetu, Bayonett-.

BAGNIATKO, a. n. 3. pączek kosmaty niektórych roślin, baranek, Kätzchen, Zimmerchen einiger Sträucher und Bäume, besonders der Palmen. W Kwietnią Niedzielę, kto bagniatka nie polknął, to już zbawienia nie otrzymał. *Rey. Post. P. p.* 5. (pączka palmowego). BAGNIK, a. m. 1. *Boh.* bahňř, ryba moriska *vide* Tunczyk, der Thunfisch. BAGNISKO, a. n. 3. *Boh.* bahňřsté, bajina, paskudne, brzydkie bagno, ein hässlicher abscheulicher Sumpf. Wielka równina dla wód zimą spadających, bagniskiem się stała. *Pitch. Sall.* 183. Bagniska smierzącym zielskiem zarosła. *Staf. Buff.* 45. BAGNISTY, a, e, *Slovac.* bahňřit, bahňřit, *Boh.* bahňřity, bahňřitw; *Vind.* zeklast, musgast, mlakast, mlazhnu, mlakastu; *Vosn.* vodotopny; *Roff.* топкія, шопокб, шанистмы-, blotnisty, kałużyty, morastig, sumpfig. Nie ufay gestym błotom i lasom bagnistym. *Pafzk. Dz.* 58. Bagniste łożysko plugawey gadziny. *Przyb. Abl.* 210. Ruda łączna czyli bagnista, Wiesentz, bywa w mieyscach mokrych błotnistrych. *Of. Zel.* 43. BAGNO, a. n. 3. BAGIENKO, a. n. 3. *demin. Boh.* bahňřo, bajina, bahňřsté, jumpy; *Sorabinsf.* sump; *Slavon.* xdrilo; *Vind.* mlaka, blatje, zekla, muaga, bereg; *Carn.* berezhina; *Roff.* ржавецьб, ручевина, (cf. Ger. Bach, Graec. πηλη, ποτα, Hebr. נַחַל, נָחַל) zlew wody stojący na gruncie przepadziłym, gąszcz z wody i ziemi; (cf. Baioro, Błoto), der Sumpf, Morast. Ignące bagno. *Warg. Cez.* 165. Wpadli w bagna wielkie, konie poczęły się zwiać. *Teat.* 19, b. 72. §. 2. *Boran.* bagno, drzewo: łoża, łożyna, die Rainweide.

Włod. §. bagno, ziele, *ledum*, *Roff.* клоповникб, багульникб, rosmaryn dziki, *szmer. Syr.* 171. *Kluk Rosl.* 2, 208. wilder Rosmarin. §. *vide* Modrzewnica, (cf. Bagienko) BAGNIOWKA, i. f. 2. *empetrum nigram*, schwarzer Steinbrech, gatunek matpiey jagody; rośnie na błotach. *Kluk Dyk.* 1, 199. *Roff.* водянца, шикша. *BAGNOCH, a. m. 1. żaba *Limnocheilus*, *Przyb. Batrachom.* 211. ein Frosch aus der Batrachom: der Sumpffter.

*BAHABER, bra. m. 1. Taki był między Bahabrami Herkules, od którego chorobę kaduk starsi nazwali. *Petr. Et.* 406.

1. BAJA, i. f. 2. *Roff.* баяка; *Holland.* baey; *Dan.* baj; *Gall.* bay, bays; *Ital.* baietta; *Niederb. Waie*, Oberdeutsch, die Bay, materya wełniana, ein Wollenzeug. W grubey bai, często się radość i pocięcha tai. *Pot. Syl.* 471. (cf. Szara).

2. BAJA, i. f. 2. *Ital.* baje (= *nugae*; *Carn.* baja = *sors*; *Roff.* буй = *stultus*) baśń, potężna bayka, eine Fabel, eine Märhe, ein tüchtiges Märchen, *Roff.* вранье, вранка, враньбе; Nie bayka to tylko, ale całą gębą baia. *Off. Wyr.* Ciszey! dosyc tych baiów. *Teat.* 29, 10. Nie rozumiem słówka baiów iego. *ib.* 7, c. 76. §. 2. *personif.* BAJA, i. m. 2. BAY, aia, m. 1. baiacz, baykarz, plotkarz, ein Fabelhans, Schwätzer. Lekarz, który się chelpi z sekretnych leków, albo jest samochwał i baia, albo oszust. *Perz. Lek.* 350. Biegay, a nie myśl baiu o perorze. *Teat.* 43, c. 26. *Wyb.* Ten bay, co tylko mógł wymyśleć, prawil. *Hor. Sat.* 120. BAJAC, baial, baie, *Act. Nied. Boh.* bageti, bagint, báti, bági; *Sorabinsf.* bayu, Sorabinsf. se bajafch = tlec; *Carn.* bajam = *sortes iacere*; *Croat.* bajati; *Hung.* bajolom = *incantare* czarować; *Roff.* байшь, баю = gadać; *Eccl.* байніе = *balatus*, bayki, baśnie powiadać, *Roff.* баснословитъ, zmyslać po poetycku, fabuliren, fabeln, dichten. Baumu już teraz o zawodzie sławnym, który się trafił o czasie niedawnym. *Fabl. Ez.* 50. Daremne były te namowy, właśnie iakoby głuchym baiano. *Krom.* 604. (tauben Ohren predigen). Ja nie wiem, czy to prawda, czy to tylko baia, Co o tym Proteusie ludzie powiadaia. *P. Kch. Orł.* 1, 214. Takowym cudom nie bardzo ia wierzę, Bo wiem, że baia od wieków poeci. *Zab.* 15, 340. ogólnie: igać, kłamać, z prawdą się miać; *Vind.* smisliti, smishluvati; *Carn.* marnati; *Croat. barb.* scjurkati; *Roff.* враню, впу, fabeln, dichten, lügen. Ja w to nie wchodzę, co mi ona baiala; ty mi prawdę powiedz. *Teat.* 23, 26. §. pleść, prawil, gadać nie wiedzieć co, fabeln, schwaßen, schnattern. Baiesz, by baba na trećie. *Pimin. Kam.* 95. Sam nie wiesz, co baiesz. *Teat.* 46, c. 13. & 8, 99. Nie bay plotek. *Pot. Jow.* 2, 59. Jako się nauczyl, niechay co chcą baia. *B. Papr. Try. A.* 4. Prostatk o rzeczach baie, mądry mówi. *Fr. Ad.* 6. Kto się upiie, sam nie wie, co baie. *Fabl. Ez.* 59. A kiedy im historyi nakoniec nie stało, Jako bywa podpivszy, to się téż baialo. *Pot. Arg.* 286. Baykę baiac *vide* Bayka BAIANIE, ia. n. 3. *Subst. Verbi*, das Fabeln. 2. baśnie, baie, Fabelwerk. Jego baianie, Chcesz napisz kretą na ścianie. *Lib. Sen.* 12. BAIACZ, BAIARZ, a. m. 1. *Boh.* bagat (= poeta) pobontat; *Sorabinsf.* bay; *Sorabinsf.* bajaf; *Vind.* smislovez, smishluvauz; *Roff.* баснословецьб, басношворецьб, сказочникб, бахарьб, враль, 6..

baia, bayki prawiący, ein Fabulist, plotka, święgot, zmysłacz, ein Schwätzer, Erdichter. Starzec ucieśny baiacz, bardzo jest przyjemny. *Zab.* 7, 251. *Kofsak.* Wstydźże się baiarzu, że chwalić boga zdróżnością nazywasz. *Pimin. Kam.* 238. & 70. Aż słuchać niemiło tego baiarza. *Teat.* 10, 110. Każdy kray miał baiarzów; czasy heroiczne, Cóż innego w istocie nad bayki rozliczne? *Kras. W.* 34. §. żartem: baiarz = baykopolis, *Fabeldichter.* (*Croat.* bajavec; *Hung.* bübajold = *incantator.*) **BAIACZKA**, **BAIARKA**, i. f. 2. Kobieta plotka, eine Fabulistin; *Sorabinf.* bajawka; *Roff.* skázocznica. ***BAIASŁOWCA**, y. m. 2. plotkarz, ein Fabelhans. Nie naślady nowo znikłych baiasłowców niewstydlivych. *Smotrz. Lam.* 48. **BAIECZKA**, i. f. 2. *dem. Subst.* Bayka, Baia, ein Fabelchen, Märlein, Märchen. *Vind.* smislinka, smislinka; *Roff.* басенка, basnka. **BAIECZNICZKA**, i. f. 2. Kobieta trzpiot, plotka, święgotka, igarka, eine Fabulistin, Liczny gatunek żartowniczek, nowiniarek, baieczniczek i innych tegoż rodzaju oratorek. *Mon.* 68, 284. **BAIECZNOSC**, ści, f. 2. baieczna, czyli baiowa, lub baśniowa nauka, baiopismo, baśniopismo, mytologia, *Croat.* pripovesztnost, *Fabellehre.* Od losu i bogów, nawet nie uwolniła baieczność. *Off. Sen.* 57. **BAIECZNY**, a, e, *Slovac.* básnitivý, *fabulný*, *Sorabsup.* bayačnĕ, *Vind.* smisloun, smislen, *Croat.* pripovesztni, *Roff.* басенный, skázочный = bayczany, baśliwy, zmysłony, nieprawdziwy, *fabelhaft*, *erbdicht.* Baieczne dziwy. *Fabl. Buk.* Awantury baieczne. *Boh. Kom.* 4, 110. ***BAIEDA**, y. f. 2. baieczna legenda, *fabelhafte Legende.* Niech nam Katolicy dowody okażą, nie z historyków niepepewnych, nie z baied pletliwych, ale z pisma S. *Zrn. Pst.* 3, 33. b. ***BAIORASN**, i. m. 2. baiarz, ein Fabulist, *Fabelhans.* Ambrożego S. wronią i baiobaśnią nazywali. *Stryk. praef.*

Contin. Deriuator. baiopis, baykopolis, baiowy, baykowy, bay, bayda, nabaiac, wybaiac, bayczany.

BAIOK, u. m. 1. moneta Włoska, siedm pienników naszych. *Cn. Th.* eine Italienische Münze, ein 7 Pfennigstück.

BAIOPIS, a. m. 1. baykopolis, baśniopis. *Mon.* 75, 588, *der Fabeldichter*, *Roff.* баснословѣцъ, баснослобъ, баснословѣцъ. §. baiacz, plotkarz, ein Fabulist, *Fabelhans.* Jedna gazeta baiopisa zagranicznego. *Mon.* 65, 359.

BAIOR, u. m. 1. **BAIORO**, a. n. 3. bagno mniey przepaściste, woda błotnista z lgniączką, ein nicht tiefes *Stumpf.* (*Vind.* vejar, bierr, bajar, cf. *Germ.* Weisheit = staw, rybnik, *sed Eccl. Roff.* баробъ, bak rybacki; purpura). Baba niosła szczenięta do baioru. *Pot. Pocz.* 431. Lud zebrał się u koziego baioru. *Falifs. Fl.* 5. (cf. Jezioro).

BAIOREK, rka. m. 1. nitki słote kręcone, *Fadengold.* Gdy ma kleynoty, to przecię musi znać, co dyament, co baiorek. *Teat.* 34, b. 35. Kapelusz upstrzony w baiorki, w paletki. *ib.* 24, b. 35.

1. **BAIOWY**, a, e, od bai materyi, von Bay, *Roff.* байковий, байчешный.

2. **BAIOWY**, a, e, od baiów, baykowy, baśniowy, *Fabel = Märchen =*

BAŁK, a. m. 1. ptak naszyniec, *ardea stellaris.* *Linn. Slovac.* bář, *Bugák*, *Hung.* vizi bika; *Bosn.* bukač; *Croat.*

bik, *Roff.* Бугак, выпѣ, куќаква; *Sorabinf.* Ğeřb, jeřb; (*Flyr.* bakka = *strepitus*); *Sorabsup.* Ğupaf; *Ger.* die Rohrdommel, przebywa w trzcinach, sitowiach; dziób wsadziwszy w wodę, głos wydaie podobny do ryku bydlęcego. *Zool.* 251. Nieprzyzwowicie zowią go niektórazy babą. *Kluk Zw.* 2, 317. Bąk błotny. *Bial.* 7, 2 b. Bąk w jeziorze wznosi brzmienia. *Kras. List.* 11. Bąki bąkaia, bączą. *Dudz.* 20. *Prov.* Bąki strzelać. *Cn. Ad.* 8. *Min. Ryt.* 3, 353. (nie wiedzieć na czym czas trwonić = gwiazdy na niebie, szyby w oknie rachować, *siř mit unnützen Kleinigkeiten beschäftigen.* *Gliczn. Wych. K.* 2, b. Za bąkami chodzić. *ib.* N. 1. *Roff.* кубарить. Opil się iak bąk. *Pim. Kam.* 338. (iak bela). §. 2. ptak eudzoziemski, *onocratalus Linn.* = baba. *Chmiel.* 1, 607. *Boh.* Buřac; *Rag.* bucaz; *Eccl.* Бусель, *Roff.* бакланъ, *Sorabsup.* Ğumpaf; *Bosn.* sakatascja, nesit, der Pelican, die Löffelgans. Błędnie też i jego niektórazy zowią babą. *Kluk Zw.* 1, 317. Bąk z lyszkowatym pyłkiem. *Chmiel.* 1, 126. §. 3. bąk, owad, *tabanus Linn.* *Roff.* оводъ, кмырѣ, сѣпънѣ, медвѣникъ; *Vind.* obad, *Croat.* obad, *Carn.* owad; *Sorabinf.* barzawa, *Sorabsup.* tječaf; *Boh.* řtěčel. *Ger.* die Brämse, Wehbrämse, większy od much, prócz ofrego ryka, którym kole, ma po bokach dwa zęby, któremi szczypie; latem dokucza koniom i bydłu. *Zool.* 115. (cf. ślep, gzik). Nazbyt przesadza przysłowie: dziewięć bąków konia udusi. *Kluk Zw.* 4, 365. *Prov.* Mucha uwiąznie, a bąk się przebieie. *Jak. Bay.* 72. *Zegl. Ad.* 147. (kleine Diebe hängt man, große lässt man laufen, złodzieie słodzieyka wieszaią. *Falib. L.* 3.). Prawa są równie jako paieczyna, Bąk się przebieie, a na muszkę wina. *Zegl. Ad.* 10. *Rey. Wiz.* 102, b. 7. *Kchan. Kniaz. Pocz.* 3, 70. - *transl. moral.* = trad, trutén, *Hummeln, Gesehmeiß.* Najszkodliwi bąkowie zakonu starego, Bo pszczołom wybieraią miód z ula nowego. *Jeř. Ek. E.* 2. (żydzi zdzierycy, komary, piiawki) §. 4. Bąk, cyga, kraglica, warkotka, kula wydrożona, gra dziecienna, *Roff.* волчѣк; *Sorabsup.* wercjawka, krapzel; *Boh.* bráčlo, *Šamřa;* *Carn.* fertavka; *Bosn.* zvarak, svrrik, der Krcusel, *Brummkrensel.* *Dudz.* 33. *Ursin Gr.* 140. §. 5. dudy, koziel, der Dudselsack. Huczny dźwiękiem oznał się i bąk z rogicm krzywym. *Orw. Ow.* 157. Nie cytara się oni, ni głosem śpiewanym Cieszyli w on czas, ani bąkiem rozdymanym Wielodziurych bukszpandów. *ib.* 476. Przydzie potem z bąkiem duda Opilego między luda. *Kochow.* 191. W bąki przygrywał. *Zedr. Ow.* 23. (*iundis arundinibus*). §. 6. Bąk *vide Tynf.* - **BAŁKAC** *Act. Contin.* Bąknać, *Jnslant.* (cf. Bączyc) głos taki wydawać, iak bąk, i ptak i owad, brüllen wie eine Rohrdommel; sumfen wie eine Bremse. (*Flyr.* baukati = *baubari*, *Boh.* buřati = *cucubare*). Bąki ptaki bąkaia. *Dudz.* 20. Komary, pszczoły, bąki bąkaia. *Dudz. ib.* *Roff.* зычати, §. 2. tr. brękać na jakim instrumencie, dudeln, schlecht spielen. Leda kto na dudsiech może bąkać. *Petr. Pol.* 2, 375. §. 3. bąkać; nie domawiać czego, nie dopowiadać, cedzić słowa, gadać przez zęby, półgębkiem, murmeln, halb laut reden. Na rybitwa sąsiędzi bąkali, iż im wodę maćil. *Ezcp.* 86. Podróżnia po rozumie, zdania przez nos bąka. *Zab.* 14, 30. *Nagl.* Kain wyskoczył za prog, i bąkał pod nosem. *Przyb. Ab.* 131. *Teat.* 43, c. 25. *Wyb. Prov.* ani bąknał, ani iaknał. *Ryf. Ad.* 1. (ani trunał, ani pisał,

słowa nie powiedział, er hat auch nicht einmal gemußt, seinen Laut von sich gegeben). Y słowa nie bąknęła. *Teat.* 2, b. 124. Przeciw niemu i bąknąć wolno nie było. *Smalc.* 166.

BAKA, i, f. 2. in *Plurali*. BAKI, e. gr. baki komu świecić = przyswierać komu, nadskakiwać, nadślugać, pochlebiać, uymować sobie kogo, pozyskiwać, einem schmeicheln, ihn durch Schmeicheln zu gewinnen suchen, (cf. einem das Licht halten). Któryś to znowu zuchwalec świeci ię baki, Kto to jest taki, co pomaga babie szaleć! *Zabl. Bal.* 88. Świeć mu bakę otwarcie, szkodź mu po kryjomu. *Tręb.* S. M. 76. Kiedy ia mu będę bakę świecił i iego stronę utrzymywał, ostatnio dobędzie grosza. *Teat.* 15, c. 18.

BAKAC, ał, a, *Act. Niedok.* 1. wykrzykiwać, iak pospółstwo z wesolności. *Włod.* jauchzen, juchzen, ein Freudengeschrey erheben. §. 2. wolać, rufen. Bakalem; a nie było, ktoby slyszal. *Leop. Jęz.* 50, 2. (wolam, a nikt się nie odzywa. *Bibl. Gd.*) cf. Zabakać. §. 3. Strofować, iaiac, schelten, schmahen, mit Worten strafen. Słowy kogo bakam, karzę, castigo. *Mącz.* Zbakał Pan morze czerwone, to jest, bakając przykazał mu ustąpić, increpuit mare rubrum. *Wrobl. Pf.* 279. Zbakałeś pogaństwo. *Wrobl.* 17. increpasti. Skarał Bóg człowieka w bakaniu dla złości. *ib.* 92. Oddal odemnie wzgardzenie i takie bakanie, opprobrium et contemptum. *ib.* 279. O grzechy przymawiać, upominać, bakać. *Eraz. Jęz.* Ll. 4.

BAKAC ob. pod Bąk.

BAKALARSKI, a, ie, bakalarza się tyczący, den Baccalaureus betreffend, Baccalaureus; Czemu się wstydamy kaptura mistrzowskiego, albo bakalarskiej rewerendy? *Falib. Dif.* O. 3. Po bakalarzku. *Teat.* 20, praef. po pedantku. BAKALARSTWO, a, n. 3. BAKALAURYA, yi, f. 2. stopień akademicki, das Baccalaureat, eine academische Würde. Tęczyński będąc pan z panów, gradum bakalauryi dosługiwał się pilnie. *Papr. Gn.* 1201. Kolegia, a przy nich bakalarstwa, mistrzostwa. *Hrbst. Odp.* X. x. §. 2. Bakalarstwo = nauczycielstwo dzieci, professorya po miasteczkach, parafiach, eine niedrige Lehrerstelle, Schulmeisterstelle, Informatorstelle. §. 3. Pedanteria, szkolnictwo, Pedanterey, Schulmeister. BAKALARZ, a, m. 1. Jlyr, vencheni diak; (a bacca lauri, qua ornabatur) bakalauryą zaszczycony, ein Baccalaureus. Mikołaj Tęczyński był bakalarzem R. 1463; potem był; woiewodą Ruskim *Papr. Gn.* 1200. §. 2. Nauczyciel dzieci, ein Kinderlehrer, Schulmeister, Informator. Bakalarz uczy i ćwiczy dzieci i młode ludzie. *Petr. Pol.* 389. Dzieciom chować doma pedagoga albo bakalarza, *Gliczn. Wych.* 43, b. Dobrzy bakalarze nie tylko czytać dzieci małych uczą, ale i innych obyczajków uczciwych w iedzeniu, w staniu, w chodzeniu, w mowie. *Gorn. Dw.* 343. §. 3. Pedant, szkolarz, żak, ein Pedant, Schulmeister. To to mi bakalarz! nawet kicha nauką. *Ost. Wyr.*

BAKALIA, ii, f. 2. Z Orjentu Ormianie żydzi i Grecy wiozą bakalie, frukta. *Mik. Obs.* 330.

BAKAR, u, m. 1. miara, nosi catery beczki. *Biel. Hist.* 454. ein Maß von 4 Tonnen.

BAKI *vide* Baka.

na BAKIER czapka, kapelusz: na ukos, sposób noszenia czapki etc. na polowie głowy, iedną stroną wyżey, od wierzchołka czupryny po ucho; die Mütze, den Hut auf ein Ohr, (auf einen Waden). *Roff.* на бекренб. A od

czego mina,, i czapka na bakier; droższy zaraz towar tani. *Zabl. Anf.* 3. Wioż czapkę na bakier, ot tak z koczaka. *Teat.* 36, b. 38. Guzik na kapelusz z szlifą drogą kładzie, Tak go wcisnie na bakier. *Zab.* 12, 64; Junak nad iunaki; czapka na bakier, zakasane poły. *Kriaz. Poez.* 3. 116. Bądź Dawem komedyjnym, stój na bakier z głową. *Zab.* 12. 101. Na bakier do ładu poizdami natrę, dextris remis. *Zebr. Ow.* 73. cf. Bakort. §. transl. Wszystkie idzie na bakier = na opak, krzywo, źle, es geht den Krebsgang, verfehrt, schlecht.

BAKNAC *vide* Bakać.

BAKORT, u, m. 1. lewy bok okrętów, der Backbord, die linke Seite eines Schiffes. *Gall. bas - bord*) burta po lewé ręce, stojąc przy rudlu. *Mag. Mscr.* Styruy ku bakortu, dextrorsum. *Chmiel.* 1, 80. (oppof. szymbort.) 2. niebezpieczne mieysce. *ib.* ein gefährlicher Ort.

BAKOWY, a, e, od baka ptaka, owadu, Korbdommel =, Korbtremsen =, Od bakowey góry nazwani Bąkowie, a potem Bąkowscy. *Nief.* 1, 27. BĄKOWSKI albo Rys, herb, rys w prawą bieżący, a usad się oglądający. *Kurop.* 3, 4. ein Wappen.

BAKUŁA *vide* Bałaka.

1. BAL, u, m. 1. graniasto ociosane drzewo, Niederstädt. Bala; Кораб. die Bole, Böhle; (cf. balka, helka, cf. pal; cf. *Gall. obs.* bail, baille). Most z balów złożony. *Ustrz. Kruc.* 1, 184. Ocembrowanie zdroiu z dębowych balów, *Kluk. Kop.* 1, 162. Do rozmaitych robot wycierają się bukowe, lipowe, dębowe bale, catery lub pięć całów grube. *Kluk. Rost.* 2, 157. Bale, artykuł handla Polskiego i Litewskiego z miastami nadmorskimi. Grubość ich powinna mieć całów 4, długość na sążni 6, szerokość, iak dąb pozwala. *Kluk. Rost.* 2, 178. Tak dwu balów budownik łączy w górze czoła, Ze domu najmocniejszy ruszyć szturm nie zdoła. *Dmoch. Jł.* 2, 310. (balki, tramy, Balken).

2. *BAL, u, m. 1. bela towarów, paka towarów pewnego ogromu; ein Ballen Waare; (*Angl.* bail, bale; *Ital.* balla; *Lat. med.* bala, balla). Nie rozsiedział osia z pod ciężaru, Bo ciężko było w tym balu ciężaru. *Fabl. Ex.* 68.

3. BAL, u, m. 1. Boh. Bál, tańce, uciecha, biesiada z tańcami, z muzyką (*Ital.* ballo; *Gall.* bal; cf. *Lat. med.* balare; *Graec.* βαλλειν = tańcować), ein Tanzball, ein Ball. Ci, którzy lubią tańcować, przymają bal odemnie, który daż rozkazałem. *Zab.* 3, 111. Damy oświadczyły ochotę do tańca; przyszli muzykanci, i trwał bal późno w noc. *Kraf. Pod.* 2, 69. Nasze dziewczęta w nocy się po balach włóczą. *Tea.* 30, b. 49. Bal zagaic, otworzyć bal, pierwszy taniec zacząć, den Ball eröffnen. *Niemc. Kr.* 1, 86. Balik, Baliczek *demin. qu. v.*

BALABAN, a, m. 1. sławny dóm Balabanów we Lwowkim. - Jwan Balaban, mąż serca wielkiego, chociaż nie slyszy, nie mówi. *Papr. Gn.* 1037. Geschlechtsname einer berühmten adelichen Familie im Lembergischen. *tr.* iunak, ein Eisenstesser, Bramarbas. Starszy był niż Balaban Achilles on mężny, Lada dsiad brodę nosi, przecięż niedożęzny. *Kchow.* 52. BALABANSKI, a, ie, iunacki, eisenstesserisch, Bramarbas =, Junak wąsem muchy ścina, Wąs ową nową sozą Balabańską. *Kchw.* 50. (cf. Balwan; cf. Katan, Katański). (*Roff.* Балабанб kobus).

*BALAC, *Frequ. Verbi* Boleć.

BALAKA, i, m. 2. **BAKUŁA**, y, m. 2. gaduła, świegot, balamut, ein Schwäger, Gaselet. Coż tedy miły balako, za nieprzyzwoistość dsaieie się, kiedy taki hymn śpiewamy? *Pimin. Kam.* 199. Co mi to za bład, miły bakulo. *Pimin. Kam.* 43. et 75. **BALAKAC**, Act. *Niedok.* - *Roff.* Балакаць, psplac, pleść, świegotać, gadać nie wiedzieć co, śwagaen, salbadern. Ty bezrozważnie balakasz. *Pimin. Kam.* 328.

BALAMUCIC, - il, - i, Act. *Niedok.* *Roff.* Баламучить, głupim gadaniem, postępowaniem, zawod czynić, zamącić, zawikłać, słowy i postępkim balamutem się okazać (*Etym.* mąt, męć, macić; sed cf. *Jtal.*) durch Gaseley und Schwindeley Unordnung verursachen, faseln, schwindeln, Schwindel machen. Balamucić kogo, zbalamucić kogo: zwodzić, uwodzić go, w takie położenie wprowadzać, żeby nie wiedział, czego się trzymać, einen berücken, betören, schwindlich machen. Niegodziwa! balamucić mego siostrzeczka. *Teat.* 54, 21. Częstoć zwykła miłość ludzi balamucić. *Pot. Syl.* 172. Pisma te dążyły do omamienia i balamucenia ludu. *Gaz. Nar.* 1, 261. Balamucić się *Rec.* uwodzić się, sich berücken, betören lassen. Pragnieniem rzeczy wielu zarazem, umysł się panie, serce balamuci. *Zab.* 12, 79. Balamucić interessa, balamucić interessami, z zawodami zamotać, zawikłać, Geschäfte durch Gaseley und Schwindeley verwirren. Balamucić czas: trwonić czas, die Zeit verfaseln, vertändeln, verschwindeln, verschwägen. *Roff.* Баловать; *Carn.* blęsti, bledem, blehetam; *Slovac.* tlačam, teptati. Nie iedna się to noc w karczmie zbalamucifa. *Teat.* 13, 43. absolute, balamucić, pleść trzy po trzy, ni to ni owo, co slina na język przyniesie, faseln, schwärmen, schwindeln, schwägen, (*Roff.* вракаю, впу, буюсловныъ; *Bosn.* fastati; *Croat.* tlapiti, bledesxti, serfuriti). **BALAMUCKI**, a, ie, **BALAMUTNY**, a, e, *Roff.* Баламутный, буюсловный, balamucący, pefen balamuctw, faselub, schwindeln, verworren. Nie tak się rzecz ma, iak ty *balamucko prawisz. *Pimin. Kam.* 92. **BALAMUCTWO**, a, m. 3. **BALAMUTNIA**, i, f. 2. **BALAMUCYA**, y, f. 2. *Roff.* Балы, враки, вракнъ, врань; *Boh.* fibrinky; ni to ni owo, nie wiedzieć co, baytalaszi, fraszi, badury, próżna czasu strata, mowa bez sensu bez kadensu, Gaseley, Schwindeley, Länbeley, leeres Geschwäh. Balamucye astrologiczne. *Zebr. Zw.* 173. W szynkowni na balamuctwie czas tracą. *Gaz. Nar.* 1. 19. b. Wassa balamutnia tego tumultu narobiła. *Obr.* 49. Kacerkie-balamutnie. *Birk. Kaw. Malt. C.* 2. Balamutnia Mahometowa. *Weresz. Pob. D.* 1. Własna to balamutnia, nie robota. *Kącz. Paf.* 26. Już mi też daycież pokódy, dość téy balamutni. *Pot. Zac.* 206. *Pot. Arg.* 735. Więcej u nas teraz balamuctwa ważą, niżeli naużyteczniejsze dzieła. *Mon.* 65, 635. **BALAMUT**, a, m. 1. (*Kleczewski* rozumie, że się powinno mówić kalamut, t. i. kał macący. *Klecz. Zd.* 73.). *Roff.* Баламутъ, буюсловъ, вракъ; *Croat.* tepnya; *Bosn.* fastauć; *Sorab. sup.* tteřawej; *Slovac.* jwač, flemetač; *Croat.* serfura; *Carn.* kláma, qvasovz, qvasovněk; z człowiek zawodny, nierzetelny, którego słowa wiatr, gaduła, plecący nie wiedzieć co, świegot, ein Gaselet, Schwindeler, Gasehauus, Maulmacher, Schwäger. Balamut, przynajmniej dziesięciu kobietom słowo dał, a z żadną węg nie ożenił. *Teat.* 3, 61

23. Teraz w świecie same balamuty, wiercipięty, oszufty, gołyże, matacze. *Teat.* 43, c. 30. *Wyb.* Balamutom nie wierz. *ib.* 26, c. 100. - in *femin.* **BALAMUTKA**, i, 2. die Gasterinn, Schwindlerin, Maulmacherinn, Schwägerinn. Co się wyraziło o dworakach, toż i o dworkach, balamutkach rozumieć się ma. *Mon.* 73, 651. Odmiennym nie wierz słowom balamutki. *ib.* 75, 706.

Deriv. dobalamucić się, nabalamucić, obalamucić, obalamucić, pobalamucić, przebalamucić, podbalamucić, rozbalamucić, wbalamucić, wybalamucić, zabalamucić. zbalamucić. (cf. Bałuch, baluszyc).

BALANDA, y, m. 2. basalek, maruda, ein langsamer unbeholfener Mensch. (*Roff.* баландамься: marudzić, wałęsać się)

1. **BALAS**, BALLAS, u, m. 1. *Roff.* Баллаб, gatunek rubinów bładych abo cielistych. *Kluk Kop.* 2, 30. der Ballaß, Rubinballaß; *Gall.* balais. *Lat. med.* balasus, balascus; od miała w wschodnich Indyach Balasam. *Du Fresne Gloss.*

2. **BALAS**, u, m. 1. in *plur.* **BALASY**, - ów; *Roff.* Баласы, słupki, poręczce iakieś okolo balkonu, okna, lub wschodów, Geländerboden, Geländersäulen. Budowę zdobią gzemsy i balasy. *Kniaz. Poez.* 2, 155. Balasy kościelne, balkon na którym trąbią, der Trompetergang. Z Łacińsko- Wiołk. balastrata. *Callit.* 9. cf. BALUSTRATA. *Chmiel.* 1, 18. - *transl.* Sadzi komplement iak balas. *Teat.* 24, b. 14. *Deriv.* obalasaować.

BALAST, u, m. 1. *Roff.* Баластъ, der Ballast, Schiffballast, Schiffssand, die Unterlast; *Suec.* et *Angl.* ballast; *Dan.* Baglast; *Gall.* lest. - Ciężary, naypospoliciey piasek, który się kładzie na spodzie okrętów, dla przydawania im potrzebnego ciężaru.

BALBIERZ *vide* Barwierz.

BALBOD, a, m. 1. *Lat.* balbus, który nie może dobrze mówić, który się zaiąka, albo balbod, iako niektórzy mówią. *Mącz.* bełkot, blekot, glegot, klekot, iąkać, iąkayło, ein Stammer.

BALCEREK, rka, m. 1. imię sławnego śpiewaka; ztąd śpiewaka doskonałego oznacza: der Name eines berühmten Sängers; daher: ein guter, vollkommener Sänger. Jedney nie potrafił noty, iako Balcerek, gdy śpiewać nie umiesz. *Opal. Sat.* 7. (= nie potrafi nikt, czego nie umie). cf. Bekwarek.

BALCHAN, u, m. 1. **BALCHANY**, - ów, *plur.* góry Wiołkie i Tureckie, die Italienischen und Türkischen (Chracijschen) Gebirge. *Zab.* 11, 300. *Nar.* - Nie chodzi bitny Mars po Helikonie, Smętnemi iodły ponure Balchany, J wiecznym śniegiem zgięty grzbiet Rodopy, Toć jest przybytek iego ukochany. *ib.* Przez ostre Balchany pozierał na Tracyą. *Leszcz. Claff.* 36. Niebu grożące balchany się zarszają. *ib.* 1. Orlica, choć na wysoką skałę, chociaż uleci na dzikie balchany, nie może poszydź raz zadany rany. *Zimor.* 158. §. 2. może błędnie, za balwan morkki, wał, Meereswogen. Odmeć, dziwotworne co mierząc balchany, Odeadsa płynnym ciągiem od ziemi Brytanny. *Hor.* 2, 290 *Kniaz.* Tytony pienią morskie balchany arebrnemi ogony. *Przyb. Luz.* 40. *transl.* - Piekła wszystkie gardła Wymiotły na nas ogniów siarczaste balchany. *Przyb. Milit.* 41. (strumienie ogniiste, Feuerströme). Czarny się słup dymu, gdy już pożar gaśnie, ieszcze balchanem wznosi.

Przyb. Abt. 146. (er thürmet sich in die Höhe, wie ein Berg, wie eine Meereswoge). BALCHANISTY, a, e, balwanisty, bergähulisch, wogendulisch, wogend. Balchaniste siarki gorącey roztopy. *Przyb. Mill.* 9. (o piekle).

BALCZANY, a, e, od balki, *Ballen*; Balczany bant, t. i. drzewo, które wespołek spaja dwie balki. *Mącz.*

BALDACH, BALDAKIN, BALDACHIN, BALDEKIN, u, m. 1. *Roff.* Балдахинъ: *Jtal.* baldachino; *Croat.* et *Bosn.* podnebye; *Rag.* nadsjenna; *Pol.* napięta na słupach zasłona nad krzesłami, lub do noszenia: znak dostojności, tron; ein Baldachin, ein Thronstimmel. Pod baldekinem świetnym postawiony stał stół, kosztownie wkoło ozdobiony. *Chetch. Poprz. A.* 4, 6. W środku na stopniach baldach słołogowy Na smaragdowych słupach się opiera. *Zab.* 14, 167. Nad ołtarzem baldakin złotogłowy wisiał. *Warg. Wal.* 306. Baldachin prymasom własny. *Vol. Leg.* 7, 3. Przy Oycu S. cztery księży stały, Niosąc baldachin drogo haftowany. *Auszp.* 115. Nad sakrament noszą baldakin, pod czas procesyi, lub do chorego. *Ofs. Wyr.* §. Baldakin, ciennik, zasłona od słońca. *Cn. Th.*: parasol, ein Sonnenschirm. BALDASZEK, szka, m. 1. *demin.* ein kleiner Baldachin. - §. *Botan.* Kwiat ułożony jest w baldaszek, *umbella*, kiedy wielu kwiatów pod jedną wysokością kwitnących szczytka i jednegoż okręgu łodygi wyrastają. *Botan.* 120. die Dolbe. BALDASZKOWATY, a, e, na kształt baldaszku, baldaszek mający, Baldachin-artig, mit einem kleinen Baldachin versehen. *Botan.* Baldaszkowate rośliny, *umbelliferae.* *Botan.* 175. Doldenpflanzen. BALDASZKOWY, a, e, od baldaszku, Baldachin; Dolden: Łącząc baldaszkowy *vide* Łącząc.

BALDRYAN, u, m. 1. z *Lac.* Valeriana, ziele, po Polsku *Kozłek.* *Syr.* 48. *Roff.* Балдырьянъ, земной ладонъ; *Carn.* mertviza; *Walbrian*, Kafenkraut.

BALECZKA, i, f. 2. *dem. Subst.* Balka, Belka, *Sorab. sup.* balsa; *Roff.* бреленцо, брелешко; ein Bältschen, kleiner Ballen. *Cn. Syn.* 883.

*BALENA, y, f. 2. *Gwagn.* 435. *Chroś.* Luk. 179. Wieloryb, der Walfisch.

BALET, u, m. 1. tanczalna gra, *Raguf.* poskocznica, das Ballet. BALETNIK, a, m. 1. tancerz teatralny, der Ballettänzer. *N. Pam.* 19, 48. in femin. BALETNICZKA, i, 2.

BALIA, ii, f. 2. łub, kamień spodni młynarski obeymiający, der Lauf, die Zarge, Einfassung des untern Mühlsteins. *Schneid. Mlyn.* 365.

BALIK, a, m. 1. BALICZEK, czka, m. 1. *dem. Subst.* Bal tańczący, ein kleiner Tanzball, ein Bällchen. Na pięknymy baliczek trafili. *Teat.* 24, b. 79.

BALK, u, m. 1. BALKA, i, f. 2. BELKA, i, f. 2. *Sorab. sup.* bala, balsa; *Angl.* balk; *Dan.* Bølge; *Germ.* der Ballen; (cf. pal, *Lat.* palus, *obsolet.* Gall. bail, baille); *Sorab. sup.* tjada; *Sorab. inf.* gręda; *Slavon.* greda; *Bosn.* greda, grędica, cjabrun; *Vind.* steber, brune, hlod, krokniza, tram; *Carn.* brun, tram; *Croat.* rosenicza, szleme; *Roff.* бервно, бревно. брычъ, бреленчакъ; *Boh.* břevno, klába, klábla, klábla, kletba; bierzmo, bierzwo, tram, szlemię, tragarz. Balki, drzewa, które się kładą na wrębie budynku; na których opiera się poważa. - Z laau wielkie balki mieć można. *Mon.* 74, 723. Balek do budowli potrzebuja. *ib.* 74, 723. Belki na

różnych budowaniach bywają sosnowe. *Kluk. Rosl.* 2, 158. Mur obwarowali, balki szostzone położwszy. *Warg. Cez.* 52. Z góry po drodze ostrey balk ogromny ciągną. *Dmoch. Jt.* 2, 160. W młynie: belka na szpuntpalach, die Wagewelle. *Schneid. Mlyn.* 365. *Archit.* balka, nadstupie, część balkowania, *epistylum*, *trabe magistra.* *Callit.* 7. der Unterballen, der Architrab. §. *Allegor. moratn.* Zdsiebio w oku bliźniego, w swym nie widzi belki. *Zabł. Z. S.* 26. *Mon.* 69, 290. (balku, bierzma, tramu. *Schl. Math.* 7. z bliźniego wzorki wybiera, swoich występów nie widzi). Woda nie ma pod sobą belek. *Teat.* 30, 87. (bez gruntu, utonąć można). BALKOWANIE, ia, n. 3. wierzchnia część kolumnady. *Callit.* 6. *trabeatio*, das Gebälte, składa się z koronowania czyli gzesmu, tablicy i balki. *Chmiel.* 1, 77. *Rogal. Bud.* 24. BALKOWY, a, e, od balki, balczany, *Ballen*; *Roff.* бреленчашыи, брусовый, накатный; *Sorab. sup.* rjabowc. BALKOWAC, - ował, - uie, *Act. Niedol.* balkami podbiać, mit Ballen unterziehen. Ławicy takowe balkować podsiębitką. *Chmiel.* 1, 251.

BALKON *vide* Altanka, Alkierz, *Carn.* nahishje:

BALLASY *vide* Balasy. BALON *vide* Bania powietrzna, lotna; *Vind.* balon, oblu.

BALOWAC, - ował, - uie, *Act. Nied.* balami, tańcami się bawić, Tanzballe besuchen. W dzień grać w karty, w nocy balować będziemy. *Teat.* 15, 4.

BALSAM, u, m. 1. *Sorab. inf.* Balsam; *Boh.* balzam; *Carn.* pólsum, shinje, szahimba; *Vind.* palsham; *Roff.* Бальсамъ; *Arab.* balsan; (*Hebr.* יַבֹּלַח baal schemen = princeps oleum, *Eccl.* мастъ). Sok wonny, lekarzki z balsamowego drzewa wyciekający. *Kluk. Dyk.* 1, 33. der Balsam, Saft des Balsambaums. Rozmaite pachnące balsamiczne żywice, olejki, wódki, wonie, Balsame, balsamische Harze, Dehle, Wasser. Balsam życia Hofmana. *Krup.* 5, 73. *Prov.* Szkoda balsamu na kapuście i drogiego olejku na bóty. *St. Kaz.* 219. (cf. dobra psu mucha, szkoda mu białego chleba. §. *fig.* ulga, pociecha, plastr na serce, Balsam, Trost, Balsal, Erquickung, Linderung, Herzstärkung. Maż jest balsam skuteczny, który młde panienki umacnia siły. *Teat.* 3, d. 8. §. 2. - Balsam *vide* Balsamowe drzewko. §. 3. Balsam Polski, ziele, *vide* Bazylia. §. 4. Balsam ziemny, Bitumen, żywica. *Kluk. Kop.* 1, 209. Erbbalsam. BALSAMICZNY, a, e, pełen balsamu, wonny, balsamisch. BALSAMINA, y, f. 2. ziele, *Boh.* balzamina, balzamina; *impatiens balsamina* Linn. gatunek niecierpka. *Kluk. Rosl.* 1, 283. *Kluk. Dyk.* 2, 56. die Balsamine, das Balsamkraut. BALSAMKA, i, f. 2. puszka, naczynko, iabluszeko na balsamy i różmaite wonie. *Off. Wyr.* das Balsambüchchen. §. 2. *Botan.* żydowskie jagody, *momordica* Linn. der Balsampffel. *Syr.* 1521. §. 3. Balsamki, gatunek iablek, *vide* Jablko, eine Art Nappfel. BALSAMOPRZEDAWECA, y, m. 2. *Eccl.* Бальсамопредавецъ, der Balsamhändler. BALSAMORODNY, a, e, Balsamerzeugend. Balsamorodna Arabia. *Kchqow.* 139. BALSAMOWAC, - ował, - uie, *Act. Nied.* pobalsamować, *Dot.* *Vind.* palshamuyati, palshamirati, ypalshamuvati; *Rag.* dragomástiti; *Roff.* Бальсампроваць; balsamem napuszczając, balsamiren, einbalsamiren, wedle starego obyczaju umarłych ludzi ciała olejki pomazać. *Mącz.* Humor wyciągnąwszy, trupy balsamują. *Bardz.*

Luk. 103. - Fig. tr. Jutrzenka rosami świeżemi balsamowała ziemię. *Przyb. Milt.* 350. BALSAMOWY, a, z *Boh.* balzamiowy; od balsamu, Balsam = Balsamowe drzewo. *Kluk.* *Dyk.* 1, 155. *Sk. Dz.* 57. Balsamowe iabłko, rodzaj roślinny, do którego należy roślina Serca Skrycie. *Kluk.* *Dyk.* 2, 126. Topola balsamowa *vide* Topola.

BALTA, BELTA, y, f. 2. *Turc.* balta, = siekiera. *Paszk.* *Dz.* 134. *Kłok. Tur.* 22. (*Holl. Wpl.* *Lith.* bila, *Swec.* bil, *Ger. Westl.*). Siekiera na obuchu osadzona, eine *Streitart, Art auf einem langen Stiele.* Co za naszych oyców zwano siekierą, dziś belta. *Dwor. G.* 4. Czekańców, bałt, buzdyganów, kyców co niemiarą. *Starow. Ref.* 78. Zginęła mu balta oprawna, szabla, suknia. *Starow. Ryc.* 27.

BALTYDA, y, f. 2. BALTYKA, i, f. 2. BALTYCKIE morze, das *Baltische Meer*; *Slavon.* ledeno móre.

BAŁUCH, u, m. 1. wrzawa. zgiełk, hałas, *Getöse, Getümmel.* Od przemiiającego to tam to sam ludu, bałuch jakiś dochodził ich. *Pot. Arg.* 17. *Pot. Syl.* 362. Przy pasiekach aby nie było bałuchu, hałasu, tłuczenia, kołatania. *Haur. Sk.* 120. *vide* Bałuszyc.

na BAŁUKU, na BAŁYKU, *Boh.* počtverno, = raczkim. *Dudz.* 53. auf Händen und Füßen, auf allen Vieren. Pili szkaradnie; drugi ledwo że przylazł z zamku na bałuku. *Pct. Arg.* 642. Czoięga się na bałuku. *Bardz. Tr.* 11. Na bałuku chodząc, rękami około tego miejsca macał. *P. Kchan. Orł.* 1, 300. Nad kamieniem na bałuk przypadszy. *Wad. Dan.* 142.

BALUSTRATA, y, f. 2. z Łacińsko - Włosk. = szereg słupków (cf. Balasy.) eine *Balustrade, ein Postengeländer, Säulengeländer.* Kamienna była balustrata około ogrodu. *Lub. Roz.* 1.

BAŁUSZYC, czyn. nied. bałuch, wrzawę robić, *Lärm, Getöse machen.* Gdzie są synogarlice, żeby huku z bałuszaniem nie bywało. *Haur. Sk.* 129. §. *transitiv.* Przed sądem cicho mają się sprawować, aby ieden drugiego nie bałuszyl. *ib.* 263. (bałuchem nie ogłuszył, betäuben).

BAŁWAN, a, m. 1. BAŁWANEK, nka, m. 1. dem. BAŁWANIK, a, m. 1. dem. - *Boh.* balwán. = 1, Bryła znaczny wielkości; ogrom, duży kawał, eine *große Masse, ein großes Stück, ein großer Ballen.* (*Croat.* balvan, greda = tram; *Bosn.* balvan, greda, koja se stavlja pod duvar, podsiak = podcieś, podwalina; *Ross.* болванъ kłoc. statua, posąg; оболванить z gruba wypracować). Bałwan soli, słup soli, bryła soli kamiennej podługowato okrągło ociosana, pewny ustanowiony wagi i miary, ein *Salzblock, ein Salzklumpen, ein Stück Steinsalz von bestimmtem Gewichte.* Z soli kopalnicy znaczne sztuki obracają na bałwany. *Kluk. Kop.* 1, 168. Sól kamienną w ziemi bałwanami i kruchami kopią. *Haur. Ek.* 178. Pod Bochnią kómi haniebne bałwany solne z pod ziemi na wierach windują. *Krom.* 261. Sól bałwan czworograniasty. *Boter.* 228. Zupnik płaci *bancum salis,* to jest, bałwana wyciętego po trzy groszy. *Herb. Stat.* 102. (*vide* banka soli) - Podobnie: bałwan kruszcu, bałwan miedzi, otowiu, cyny, marmoru etc., ein *Wock.* - Bałwan lodu, ein *Eisklumpen.* Lód tam bałwanami stoi. *Chrośc. Luk.* 101. (in großen Massen, Stöcken, aufgethürmt). (O koseiach olbrzymich) zdziwisz się, gdy tak wielkie użyżysz bałwany. *Pot. Arg.* 283. §. Bałwan morski:

wał morski ogromniejszy, die *Meereswoge*, (cf. Bałchan). Galera się urwała, którą między siebie bałwany porwały. *Zbil. Dr. D.* 4. Srogie bałwany wyracają okręty i o skały twarde rozbiłają. *ib. E.* 2. Patrz, jak bałwany niezmiernie Bielą się pienistym szumem. *Kras. Off. B.* 4. *Allegor.* Jednymże zanurzani bałwanem, razem toniemy obadwa. *Teat.* 2, 93. *Barfs.* (iednym ciosem, nieszczęściem ginieemy). §. Bałwan dymu: słup dymowy ogromny, eine *dicke Rauchwolfe.* Wzbiłły się w niebo woniejących dymów z kadzidel bałwany. *Zab.* 6, 219. §. 2. Bałwan, posąg nad miarę ludzką, eine *colossalische Statue.* (*Ross.* болванъ, болванчикъ = истуканъ, każdy posąg), w Polkim bałwan szczególny, obraz rżnięty pogański, posąg bożka jakiego, za tym i bożek pogański, ein *Odhenbild, ein Odhe, Abgott, heidnischer Gott.* *Croat.* bolvan, molvan, kip, idol, *Hung.* balvány; *Vallach.* bolovany; *Dal. et Rag.* Kip; *Carn. et Vind.* malik (cf. Malowac); *Boh. et Slavac.* modla (cf. Modla, Modlić się); *Slavon.* idol, krivi bóg; *Sorab. sup.* pŕibóh; *Sorab. inf.* pŕibóh; *Eccl. et Ross.* болванъ, идолъ, рукотворение, кумиръ, божокъ (cf. *Eccl.* балли, *Ross.* баалъникъ = czarownik, wrózek, osużł; cf. *Hebr.* baalim = bałwany. *Chmiel.* 1, 35. *Budn. Num.* 21, 28. Odstepują słowa bożego; a do *baalchwalone się uciekają. *Biel. Hist.* 89.) Bałwan rytu, lany, malowany, strugany. *Wisniow.* 329. Bałwan, obraz marny, ztąd obrazy bogów fałszywych nazywano bałwanami, albowiem są podobieństwem bożyszcz, których nie masz. *Birk. Gl. Kun.* 66. Mały bałwanik Apollinowy. *Warg. Wal.* 11. Bóg tych obrazów zakazał, które się właśnie bałwanami zowią, to jest, na których człowiek przesiade, tak żeby bogami jego były, *Sk. Zw.* 213. Mieczysław bałwany bogów pogańskich rozrzucił. *Krom.* 60. Król ten niezmiernie szukał, by kto kędy jakiego bałwanka albo obrazka tajemnie nie zachował. *Biel. Hist.* 90. Bałwanek czartowski. *Biel. Sw.* 7, 6. Małym bałwanom, które wszędzie stawiano, kadzidla ofiarowano. *Sk. Dz.* 150. Bałwan nie pyta w plemienu Jakobowym, niemasz wyobrażenia bałwanow u Izraelczyków. *Birk. Ex. B. 6.* (posągów, obrazów bożków czyli bożyszcz). *Fig.* Lud gardzi bóstwem, które się w bałwan mu nie froi. *Teat.* 45, d. 19. *Wyb.* (pozorem nie imponuje). - *transl.* bałwan, bożek, bóstwo, cokolwiek adorują, za bóstwo mają, *Odhe, Abgott, Gottheit, angebetetes Wesen.* Zrzuciwszy iazmo uprzedzenia, osmielili się na te bałwany sarmatyzmu, które naród nasz czyniły pośmiewiskiem ucześniejszych. *Mon.* 65, 235. Zadny w lubym bałwanku przywary nie znają, wszystko im się wydaie piękne, bo kochają. *Zab.* 9, 32. *Zabl.* - § *de homine* bałwan = człeczysko, chłopisko = duże, niezgrabne, nieruchawe, dragal, wielbłąd, kłoc, pień, grądal, *Ross.* болванъ, ein *unbehülfiger, ungeschlachtet Mensch, ein Kerl, Bauerkerl, Kloß.* Człek, gdy pijany, powinien się z daleka mieć od swoiey żony, gdyż ztąd rodzą się dzieci niezgrabne, bałwany. *Zabl. Amf.* 65. Kto jest bałwan nieczuły, tego i największy bliźniego ucisk nie obędzie. *Perz. Lek.* 261. Od kilku dni bardzo się źle miał; iuż leżał jak bałwan; nie ruszając się. *Perz. Cyr.* 3, 11. Stać jak bałwan, nie ruszyć się, nie pokazać bynajmniejszy po sobie, że żywy, wie ein *Kloß da stehen.* Klania się; wszystkie stoją jak wryte; jak nie ma myśleć,

ze wazedł między bałwany? *Dwor. F. 4.* BAŁWANIA-STY, a, e, na kształt bałwana, bryły, brylasty, *Ballen-*, *Block-*, *Klumpen-*, *Sol* bałwanista. *Vol. Leg. 3, 455.* *Kloßsals*, *Blocksals*, *Steinsals* in *Blöcken*. BAŁWANICA, y, f. 2. bożyszczce, świątynia bałwaniska, bałwochwalnia, *Croat.* bolvanszka hisa; *Hung.* balvanyoknak haza; ein *Ödgentempel*. n. p. W bałwanicach wieszano upominki. *Budn. Mich. 1, 7.* BAŁWANIK, a, m. = Bałwanek *dem. Subst.* Bałwan *qu. v. §. 2.* = bałwochwalca, *Croat.* bolvan, bolvanir, bolvanik, bolvanoszluga; *der Ödgentdienet*. Biada czarownikom i bałwanikom i igrzozom. *Budn. Apoc. 21, 8.* (bałwochwalcom *Bibl. Gd.*). BAŁWANISKO, a, n. 3. z przyostrzeniem: brzydki, nieforemny bałwan, bożytko, ein ungeschlachtet *Ödhe*, ein *Dehlgöde*, ein häßliches *Ödgenbild*. Stoią tam smutne bogów bałwaniska. *Chrost. Luk. 82.* Bałwanisko szkaradne. *Birk. Ex. D. 2. b.* *BAŁWANODZIEY, ieia, m. 1. *Eccl.* кумиродѣлащель, ваншель, вырѣзываетель кумировъ, śnicerz lub malarz bałwanów, *der Ödgenbildermacher*. *BAŁWANOSZALENSTWO, a, n. 3. szalone szczenie bałwanów, *die Ödgenmante*. *Eccl.* идолопоклонство; *Graec.* *εἰδωλομανία*. *BAŁWANOTWORSTWO, a, m. 3. tworzenie bałwanów, *die Ödgenfassung*. *Eccl.* идолотворение; *Graec.* *εἰδωλοποιία*. BAŁWANOWATOSC, ści, f. 2. cieżkość ruchu ciała, *Wlepertheit*, *Unbeholfenheit*, *Plumpheit*. Chor. ba ta sprawuje w całym wieku niedogodność, zachiewanie się i bałwanowatość. *Perz. Lek. 12.* BAŁWANOWATY, a, e, leybowaty, rozlazły, rozkiszły, bałwykowaty; *schwer*, *plump*, *unbeholfen*. BAŁWANSKI, a, ie, od bałwana, bożka; *Roff.* болванский (: posagowy), идольский, испуканный; *Vind.* malikni; *Croat.* bolvanszki; *Abgöttz-*, *Ödgen-*, Potluki obrazy bałwaniskie. *Biel. 34.* Bałwaniskie kościoły. *Borer. 179.* Słudzy bałwanscy. *Budn. Pf. 97, 7.* BAŁWANSTWO *vide* Bałwochwalstwo.

(BAŁWIERZ *vide* Barwierz).

BAŁWOCHWALCA, *BAŁWOFALCA, y, m. 2. BAŁWOCHWALNIK, a, m. 1. *Croat.* bolvan, bolvanin, bolvanik, kipoklonalacz, bolvanoszluga; *Hung.* balványut imado; *Rag.* kipoklagnaz, kipocjastitegl; *Roff.* et *Eccl.* кумирслужитель, идолопоклонникъ, идолослужитель, идолослужебникъ, боготворецъ, боготворитель, идоложрецъ; *Slavon.* krivovirnik; *Vind.* et *Carn.* malikuvaz, malikovez; *Sorab. sup.* pšibohwec; *Boh.* modloslužebník, modlat; który się kłania przed jakimiś obrazami, albo je chwali. *Mącz.* *Der Ödgenbiener*, *Abgötter*. Bałwochwalca stworzeniu się kłania, opuściwszy stwórcę. *Sk. Zyw. 2, 54. b.* *Rey Ap. 9.* Bałwochwalcy bałwanom się kłaniają. *Star. Ryc. 5.* Który człowiek to, co bogu samemu należy, oddawa stworzeniu, ten cudze bogi ma, i jest bałwochwalcą. *Gil. Kat. 82.* Bałwochwalca czci i dziwi się, a caśnie bałwana. *Rey Post. T. 4.* Bałwofalca. *Schl. 51.* Kraina bałwochwalników. *Łeszcz. H. S. 329.* BAŁWOCHWALCZYNA, y, f. 2. *Roff.* идолопоклонница; *Boh.* modlatka; która bałwany chwali, czci, im się kłania, *die Ödgenbienerinn*, *Abgötterin*. Salomona swiódły ładne bałwochwalczyny, iż tzcil bałwan podły. *Przyb. Milt. 21.* *BAŁWOCHWALIC *Acc. Nied.* bałwanom służyć, *Abgötterey treiben*, *den Ödgen dienen*; *Roff.* идолопоклонничать; *Rag.* kip-

klagnati; *Cár.* malikuvati. BAŁWOCHWALNIA, i, f. 2. BAŁWOCHWALNICA, y, f. 2. bałwanica, świątynia bałwaniska, *Sorab. sup.* pšibohwci tempel; *Roff.* et *Eccl.* идольница, божица, жертвище, пребище, кумирница, кумирище; *der Ödgentempel*. Kłaniać się bałwanom za zwycięstwo, do bałwochwalni szedł. *Sk. Zyw. 2, 198.* Bałwochwalnice abo pogańskie kościoły. *Sk. Dz. 124.* BAŁWOCHWALNY, a, e, BAŁWOCHWALSKI, a, ie, *Croat.* bolvanszki; *Boh.* et *Slovac.* modlatník; *Carn.* malishke; *Vind.* malikoun, maliken; *Roff.* et *Eccl.* идолопоклонничин, идололюбезный; bałwanom służyący, *abgöttisch*. Zabobony bałwochwaliskie. *Sk. Dz. 169.* Bałwochwalscy księża. *Auszp. 51.* BAŁWOCHWALSTWO, a, n. 3. BAŁWANSTWO, *Croat.* bolvanstvo; *Hung.* balvány imadás; *Rag.* balvanstvo; *Slavon.* krivovirstvo; *Bošn.* kipocjastje; *Sorab. sup.* pšibohwci; *Sorab. inf.* pšibohwojstwo; *Boh.* et *Slovac.* modlatství, modloslužba, modloslužebnost; *Vind.* malikovanje, bogovanje, malikova shlushba; *Eccl.* et *Roff.* идолобжcie, идолопоклонство, идолопоклонение, кумирслужение, кумиропоклонение, злочестие, злобство, еллинство, многобожие, язычество. = słuzenie bałwanom, bożkom, *der Ödgenbiener*, *die Abgötterey*. Bałwochwalstwo, kiedy kto oprócz samego boga prawdziwego, w czym innym, co sobie zmyslił, nadzieję pokłada. *Katch. Gd. 40.* Coby bałwanom czyniono było, bałwochwalstwo się nazywa. *Smotr. Lam. 172.* Bałwochwalstwo, chwaleńie bogów obcych. *Baz. Hist. praef. N. - Wisz. 288.* Bałwanstwo. *Rey Pfl. O. 1. Biel. Hist. 209.*

BAŁZAM, *vide* Balsam.

1. *BAN, a, m. 1. *Jlyr.* ban = princeps; *titulus gubernatorum Sclavoniae, Croatiae, Dalmatiae* etc. (cf. Pan; *vide* Banški, Baną).

2. BAN, a, m. 1. pieniądz, halers, ein Pfennig, ein Heller. Winieniem zł. 10,000, groszy 3, banów 2 i halers ieden. *Teat. 1, 72.* Pieniędzy nań trzeba było; a nie mieli ani bana. *Jak. B. 136.*

BANAGDYK, ziele, *vide* Malownik.

BANALUKA, BANIALUKA, BANIELUKA, i, f. 2. romans wierszem pod tytułem: historya ucieszna o szacnej królownie Banialuce; po różnych wydaniach, w zbiorze, swanym: *Antypasty małżeńskie* w Krak. 1736. - Historya ta, pozbawiona sensu, ledwie już podseków jest zabawą. *Weg. Org. 26.* ein abgeschmackter Roman: „*Erbauliche Geschichte der Prinzessin Banialufa*.“ Podobne mu książki: *Woysko aspektów nowo zarekrutowanych*, *Seym Diabłów*, *Czyściec Patrycyusza*. *Zabl. Zbb. ded. §.* banaluka: lada brédnie, głupstwa drukowane, bałamuctwa, książka czyli pismo bez sensu, ein dummes abgeschmacktes Buch. Day go katu awóy moral! Z którego rozdziału wziętes go, z banieluki, czy z kancyonału? *Zabl. Zbb. 86.* Jużci czasem i w kacie pociecha się zdarza, Lepsza od banaluki i od kalendarza. *Kras. list. 2, 66. §. 2.* Ogólnie: brédnie wszelkie, bayki, bałamuctwa, fraszki, *Albernheiten*, *Poffen*, *Alfanzereyen*, dummes Zeug. To nie jest banaluka, w czym ma korzyść serce. *Kras. list. 2, 66.* Przestrzegł gospodarz, że u niego straszy; banaluki to, rzekł żołnierz. *Qff. Str.*

BANCZASTY *vide* Baniasty.

BANCZEK, csku, m. 1. *dem. Subst.* Bank, eine kleine

(Selb:) Band, worin gefest wird (beym Faraoſpiele ic.). Patrzą gracze, iakby kogo do swego przywabić bączku. *Teat.* 28, 92. Bączki ciągnąć. *Teat.* 14. 14.

BANCZYSTY, a, e, na kształt bańki na wodzie, pełen baniek, bąbelów, bąbelisty, wie Wasserbläschen, voll Wasserbläschen, Bläschen werfend, blasig. Piana na urynie przedługowata, a nie bączysta, ani na podobieństwo ziarnek. *Spycz.* 207. *Sienn.* 403.

BANDA, y, f. 2. bando, *Angl.* band; *Ital.* banda; *Gall.* bande; *Holl.* bende; *Dan.* bande; *Germ.* eine Bande, eine Schaar, (cf. *Arab.* bend, *Syr.* bando); *Vind.* banda, shop, zheta, versta, zveternik; *Roff.* шапка: zgraia, kupa ludzi, spółka: - Bandę gachów przy sobie włościła. *Teat.* 30, b. 51. Zdanie to jest Epikura, czyli Metrodora, albo też innego teyże bandy. *Pilch. Sen. list.* 1, 110. (cf. Bandos, Bandoska).

BANDELA, i, f. 2. z *franc.* przepaska białogłowska, wstęga, swiązka, binda, bandela, eine Weiberbinde. *Tr.*

BANDERA, y, f. 2. BANDERKA, i, f. 2. dem. - *Vind.* bandera, banderu, bandiru, ladjouska veterniza; *Carn.* wendëru, wendirü; *Sorab. inf.* Bannat; (obj. *Germ.* Banier, Panier; *Gall.* bauniere; *Lat. med.* banderia; *Ital.* bandiera; *Angl.* banner; *Swec.* Baner; cf. *Germ.* Band, Bande); *Rag.* vjettarniza; *Croat.* zasztava; *Sorab. sup.* tjomniaczojo wërcha debestwo; *Roff.* флаги, die Flagge, Schiffsflagge; chorągiew z herbem, szczególnie nad masztem okrętowym, z której kroi, barwy, malowania w herby, poznać, iakiego narodu okręt. *Pap. W.* 1, 343. *Dudz.* 33, Pod neutralną banderą Duńską przyplwały do portów Francuzkich statki. *N. Pam.* 3, 365. Zefir plotna nadyma, i każda banderka na maszcie staie się igrzykiem wiatru. *Karp.* 3, 92. On król królów, wódz wodzów, Agamemnon śmiały, Pod którego banderą tysiąc naw pływały. *Bardz. Tr.* 242. (pod jego dowództwem morfikim, uhter seinem Secommando). §. *Metonym.* bandery: okręty, Flaggen, Schiffe, Masten. Nie w Europeykich tylko, ale i w Afrykańskich i Azyatyckich portach, znaczne są bandery Szwedzkie. *Wyrw. G.* 509. §. 2. Bandera na dachu domowym, wietrznik, der Wetterhahn, die Wetterfahne; *Roff.* сорочка. Bandery na wierzchołkach dachów do pokazywania, iaki wiatr wieie. *Kluk Rosl.* 3, 80. §. 3. Ufco pospolitego ruszenia zowią się banderami, że każde hrabstwo ruszyło pod własną chorągwią czyli banderą. *Off. Wyr.* eine Compagnie vom allgemeinen Aufgebete.

***BANDO**, a, n. 3. obwołanie, obwieszczenie, öffentliche Bekanntmachung, Ausrufung, Ankündigung. W iarmark, gdy najczęściej zewsząd ludzi bywa, królewskie banda woźny w rynku obwoływa. *Pot. Arg.* 124. Wszystkie dwory powinny uczynić takowe banda i surowe zakazanie, aby chłopci z pałkami nie chodzili. *Haur. Sk.* 228. Bóg wydał bando przeklęctwa swego na pierwszego człowieka i potomstwo jego. *Kulig. Her.* 26. (cf. Bandyt, Banit), §. 2. Bando: banda, poczet, orszak, zgraia ludzi, eine Bande, eine Schaar Menschen. Bando zapustników, godowników, biesiadników. *Off. Wyr.* Bezbożną matronę z krajów naszych, z całym iędy bandem wywołać. *Mon.* 69, 375.

BANDOLET, u, m. 1. pas rsemienny, przewieszony z ramienia, utrzymujący pałasz, das Bandolet, der Riemen

über der Achsel, woran der Pałasz getragen wird. §. Bandolety, gatunek broni ogniowej. *Klok. Turk.* 219. eine Art Schießgewehr.

BANDOS, a, m. 1. żniwiarz naiemny, pospolicie obcy, ein fremder gemietheter Schnitter. Bali się bandosy, żeby im sierpów nie zatrzymano. *Off. Str.* 5. In fem. **BANDOSKA**, i, 2. eine fremde gemiethete Schnitterin (cf. Banda).

BANDURA, y, f. 2. **BANDURKA**, i, f. 2. dem. *Roff.* бандура, кобза, балалайка; *Boh.* bandassa, tobza; *Graec.* πανδύρα, πανδύρα; *Ital.* pandora; *Angl.* bandure; *Hisp.* bandurria; *Franc.* mandore; *Germ.* Mandore, Mandore; *Bošn.* guslića, eghedde; - gatunek lutni z krótką szyją, lutnia Kozacka, eine Art Laute, die Kosaflaute. Na bandurze brząkać. *Off. Wyr.* **BANDURZYSTA**, y, m. 2. *Roff.* бандури́ст, gracs na bandurze, lutniści, der Pandorist, Mandorenspieler. Bandurzysta gra, śpiewacy pod oknem śpiewają, po całych tańciami nocach. *Zab.* 13, 204. Ze najczęściej bandury używają Kozacy na Ukrainie, ztąd bandurzysta: Kozak, ein Kosak.

BANDYCJA, **BANICYA**, **BANNICYA**, yi, f. 2. *Vind.* pana, państvu; (*Carn.* wand; *Boh.* propadeni; *Roff.* онала); (*vid.* bando, *Ital.* bando; *Germ.* Banu): wywołanie obywatela z kraju. *Off. P. C.* 1, 386. skazanie strony nieposłusznej sądowi na wygnanie. *Kraf. Zb.* 1, 144. die Verweisung, Landesverweisung, Ahtserklärung, Aht. Banicya główna, wygnanie ze wszystkich państw koronnych, die Oberacht; banicya mniejsza, wygnanie z pewnej części królestwa, die Unteracht; banicya z miasta, wyświecenie, die Stadtverweisung.

BANDYT, **BANIT**, **BANNIT**, a, m. 1. *Croat.* bandisan, bandisanez; *Dal.* prognan, izagnan, prognanik; *Boh.* wppowedenec, propadeni; *Sorab. sup.* wupofazanj; *Roff.* оземствованный; wywołanie, wygnanie, wyświecony, ein Verbannter, Verwiesener, Gedächter, in die Aht Erklärter. Banit w cudzych krajach znaczy ostatniego złoczyńcę; z kraju wywołanego; w Polsce i do żadnego sądu nie należy, i nigdzie go zapowrać nie można. *Mon.* 74, 50. Banita nie godzi się przechowywać, ani im rady i pomocy dodawać, ani z nimi obcować. *Vol. Leg.* 2, 1218. Bandyty i wywołanie. *Warg. Cez.* 124. *Warg. Wal.* 71. Nieszczęśliwy ia człowiek, banit wytrąbiony. *Kul. Her.* 58. §. 2. Lotr, rozbojnik, naiezdnic, lupieżca, ein Straßenräuber, Bandit. Banity bywają ciężkie Włochom; ale przecież rzadko który banit swą śmiercią zginie. *Gorn. Wl. H.* 2. Nie wszyscy żołnierze z zdobyczy żyją, jedno Tatarowie, Kozacy, bandytowie. *Perr. Pol.* 2, 389. II.* bannici, przysiężnicy, ławnicy. *Farr.* 467. Bannherren, Schöppen. **BANDYZOWAC**, **BANJZOWAC**, **BANNIZOWAC**, **BANITOWAC**, **BANIOWAC**, - ować, - uie, *Act. Niedok.* - *Bošn.* obantiti; *Vind.* sapanati; sadreuiti, pretirati, pregnati; *Carn.* optujeti; *Croat.* bandisati, odtirpavati, pregnati; *Dal.* prognati; *Roff.* оземствована; na wygnanie skazywać, wywoływać z kraju, wyganiać, wyświecać, dchten, in die Aht erklären, des Landes verweisen, verweisen. Ludzie suchwali słusznie mają bydź oddaleni i bandyzowani od Rzpltey. *Perr. Pol.* 315. Przez ostracyzm u Greków ludzi niebezpiecznych wyganiałi i bandyzowali na daisięć lat, iż. Jesliby nie staną pozwany, banitować go zaraz. *Vol.*

Leg. 5, 61. Tych, co uciekli, bandyzował. *Warg. Cz.* 152. Uniwersałami ich bannizował, t. i. od czci odsądził. *Stebel.* 1, 200. *Warg. Wal.* 12. et 201.

*BANER, u, m. 1. ganek, altanka, eine Altane, ein Balsfont. Stawil diabol Jezusa na wierzchu kościoła, na ganku, abo banerze. *Schl. Math.* 4.

BANIA, i, f. 2. w ogólności, rzecz wypukła, pękata, nadęta, ein bauchiger, hohler, aufgeblasener Körper; (cf. *Austr.* Plußer, Ploßer, unde b - iß - Plußerbier, Plußerbirne, Plußer = Kürbis; b - ln - baniały, *Austr.* plußig); *Boh.* bân'e, bân'; w - nn - (*Croat.* banya = kubel, kufel; *Vind.* bana = umywadlnik; *Roff.* бѣня = łaźnia; cf. *Lat.* balneum; *Eccl.* бѣня = dzban, łaźnia, inde бѣнитися = kąpać się; cf. wanna, *Ger.* Wanne; *Swec.* wanna; *Lat.* vannus; *Anglofax.* fanne; cf. *Ger.* Benne; *Gall.* banneau, benneau, behne; cf. *Lat. med.* banna; - *Slovac.* bana, bané, et *Hung.* banya = pudło, dół, kopalnia, góry kopalne). - *Pol.* 1. naczynie wypukłe, brzuchate, iakiekolwiek, do rozmaitego użycia, ein bauchiges Gefäß. Bania gliniana, sklana, dzban wielki, eine bauchige Kanne, eine Blase, Lase, ein Krug, 3. W. Wasserkrug. *Roff.* бѣнка, кубышнѣ, кубышка; *Sorab. inf.* bana; *Sorab. sup.* bana, boif, fharan; *Croat.* stúca, krugla). Bania od przepalania, alembik, ein Destillirkolben. Od palenia gorzałki, banié, kotła płacą po gr. 24. *Vol. Leg.* 3, 397. Krętna bania, abo alembik do palenia wodek, *anguinea cucurbita. Sleszk. Ped.* 414. Banie zakrzywione = retorty. *Krumt. Chi.* 51. Banie odłączalne, *cucurbitae separatoriae. ib.* 52. Bania sklana do elektryzacji. *Scheidt.* 11. Bania elektryczna. *Cl. Fiz.* 358. die Electrifirmaſchine. Bania u wiatrociągu. *Rog. Doſ.* 3, 102. die Glode an der Luftpumpe, die Campana. Bania powietrzna. *Kniaz. Poez.* 2, 57. bania lotna. *Tras. Lijf.* 2, 49, ballon, *Vind.* balon, oblu, der Luftballon. - Bania oliwi, naczynie, w którym się oliwa sprowadza, pewney ustanowionéj miary. *Ofs. Wyr.* ein Krug Oehl, von bestimmter Größe; *Roff.* ендошѣ. - Banie różnego koloru, których używają w kościołach dla ozdoby. *Comp. Med.* 677. Bania do kwiatów. *Tr.* garnek, skorupa, donica, ein Blumenentopf. Bania długoszyna, Długoszyska, *Roff.* долгошеяка. - *Improprie poet.*: Dannidy w piekle bezdenną banię nalewają. *Simon. Siel.* 26. (faskę czyli podług mytologii sito, rzeszoto, bodenloses Faß, Sieb). Nie wadzą pszczołom osy, byle w swojej bani. *Pot. Arg.* 165. (w ule, w pudle, Bienenkorb). I dziki mędrak (Dyogen) w ciemny siedząc bani, Przecięż ku słońcu rad otwiera wrota. *Zab.* 14, 97. *Nar.* (w beczce, Diogenes in seiner Tonne. §. Bania, *Roff.* бѣня = łaźnia, das Bad, die Badestube. Banieres imię ma przywłaszczone od ciepłej abo od bań, z włoska, to jest ciepłych wód, które tam są. *Borer* 1, 30. §. 2. *Architect.* bania, kopuła wypukła, gałka na kopule, die Kuppel, ein Dach in Form einer Halbkugel. Nad samym grobem Pańskim bania jest kościelna. *Warg. Radz.* 147. Bania na kształt laterni, bród kościoła Kiiowskiego. *Weresz. Kij.* 4. Budynek śawi wielki, podniesie altany i banie, szczyty, ganki. *Tward. W. D.* 2, 116. §. 3. *Botan.* bania, rodzaj roślinny, *cucurbita Linn.* brzuchaty, okrągławy. *Kluk. Dyt.* 1, 168. Dynie, korbasy, tykwy, arbuzy, melony,

ogórki do tego rodzaju należą, das Geschlecht der Kürbispflanzen; *Sorab. inf.* ban'a; *Boh.* Plucar; (*Austr.* Plußer); *Vind. et Carn.* buzha, titkva, plotniza, tiqva; *Croat.* bucha, tipva, tikvanya, valyanka; *Hung.* tock; *Rag.* cmulla); - Banie, szczególniéj same dynie, Kürbisse. W kwietniu banie sadzą. *Zaw. Cos.* - Bania zamorska, zamorskie jabłko, kolokwintyda. *Krup.* 5, 185. Coloquinten. §. 4. bania, ryba morska, orbis, orchis, der Bauchfisch, Flachsenfisch. *Cn. Th.* - §. 5. *allusiones ad amplitud.* Lebia iak bania *Teat.* 43, c. 15. *Wyb.* (iak pudło, iak antał, ein Kopf, so dick, wie eine Tonne, wie ein Faß, wie eine Schachtel, wie ein Kürbis). Głowa iak bania, a mózgu nie. *Off. Wyr.* Babsko, iak bania, opaste. *ib.* - *Personif.* bania = brzuchal, pękaty, podsedek, Dickbauch, Dickwanst. Bania nalana, nabrzmiały, nieprawdźwie lufly. *Off. Wyr.* ein aufgedunsener Dickbauch; *Metonym* opoy, ein Truntenbold. §. 6. Złota bania, miasteczko w Węgrzech. z sławną lekarnią, ein Städtchen in Ungarn, mit einer berühmten Apotheke, ząd Węgrzy oleykarze, włóczący się po Polsce, wynoszą leki). Przechodaili przez wieś naszą Węgry od złotéj bani. *Teat.* 18, b. 65. Oleykarze śmieci Węgierskie od złotéj bani u nas za pieniądze przedają. *Perz. Lek.* 338. Szydząc, o lekach niedorzecznych, podęyzrzanych. *Quacksalberpen.* - *Deriv.* bancaasty, baniczysty, baniaczka, baniuszka, bańka, dzban, dzbanek, dzbaneczek, dzbanuszek, baniecznik, bankarz.

BANIALUKA vide Banaluka.

BANIASTY, BANCZASTY, a, e, na kształt bani lub bańki brzuchaty, pękaty, wypukły, bauchig. (*Austr.* plußig); *Boh.* ban'atá; *Carn.* tiqvast; *Roff.* кубовѣмный, кубовастый. BANIECZKA, vide Bańka. BANIECZNIK vide Bańkarz. BANIECZNY, a, e, do baniek należący. *Cn. Th.* Flaschen-, Kolben-.

BANICYA vide Bandyca.

BANILIA vide Wania.

BANIT vide Bandyt. BANITOWAC vide sub Bandyzować.

BANIUCZKA, BANIUSZKA, vide Bańka.

BANK, u, m. 1. BANCZEK, czku, m. 1. *dem.* (ob. Banczek), *Ital.* banco; *Gall.* banque; *Ger.* die (Wechsel-) Bank. Stoł wexlarski, skład pieniędzy, kantor wexlarski, der Wechselstisch, die Wechselbank, die Bank. Ząd bank = wexlarsstwo, kupczenie pieniędzmi. *Dudz.* 33, ustanowienie prywatne lub publiczne, gdzie biorą i pożyczają pieniądze, za procent, czynsz, prowizją, opłatę roczną, der Geldwechsel, Geldhandel, das Wechselhaus, die Bank. Czemużeś nie dał pieniędzy moich na bank, a ia przyszedłszy, wziąłbym je był z lichwą? *Radz. Luk.* 19, 23. (czemużeś ich nie dał do lichwiarzów? *Bibl. Gd.*) W Anglii wolą summy składać na bankach, niż za nie grunta kupować. *Wyrw. G.* 440. Bank trzymać = kupczyć pieniędzmi; bank puścić = bankrutować. *Cn. Th.* U niego iak w banku = ma zawsze gotowe pieniądze. *Off. Wyr.* - §. 2. We grze faraona: bank, dostawianie pieniędzy gotowych do grania, wygrywania, die Bank im Pharaospiele. Jeżeli gra w karty, patrzy na banki, pieniądze nie rachuje. *Mon.* 65, 124. Na cóż mam stawiać? Na to, co w banku. *Teat.* 9, 48. Ciągnoć bank mówi: siódemka przegraie, osmka wygraie. *ib.* 22, 4. Mam znaczną substancją, affamble i banki u siebie otworzę. *ib.* 23, d. 26. (gry azardowne) *fig. tr.* bank komu trz, mać = mieć go zawisłym

od swojey woli, einen von sich abhängig halten. *Off. Wyr.* II. *Milit.* bank walowy, ławy, eine kleine Erhöhung unten an der Brustwehre, die Bank. *Tr.* - (*Croat.* banki, klupi od galie, *Transra*). - *Deriv.* bankier, bankierz, bankierowa, bankierka, bankierscyk, bankierski, bankierstwo, bankrut, bankrutować, pobankrutować, debankować, zbankować.

BANKA, i, f. 2. **BANIECZKA**, **BANIUSZKA**, **BANIUCZKA**, i, f. 2. *dem. Subst.* Bania, *Boh.* ban'ka, ban'cička; *Slovac.* banku; *Sorab. sup.* ban'ka, bharancif, boncif; *Ross.* баночка, кубышечка, (банька - łazienka); *Croat.* buklija, buklicza; *Bosn.* orkulicah, ugljenica; (*Vind.* banka - skrzynia). naczynko brzuchate, pękate, wypukłe, ein kleines bündiges Gefäß, słoik, puszka, eine Büchse, ein Gläschen. Wziął bańkę oliwy i wylał na głowę jego. *Budn. Sam.* 10, 1, banieczkę z olejem. *Leop.* 1, Reg. 10, 1. Krew S. Januariusza w banieczkę kryształowey. *Wez. Zap. C.* 4. (cf. ampulka). Bańki pełne wonności. *Rey Apoc.* 34. Banieczka albo iabluszko, w którym wonne rzeczy na zęby naszaia. *Mącz.* Bańka malarzka, w której farba, słoik. ein Farbenbüchsen, Farbentöpfchen, Farbenfläschen. Ziedney bańki dwie szenie malować, duas parietes de eadem dealbare fidelia. *Kosz. Lor.* 41. (cf. iednym obiadem dwa wesela opędszć, iednym pocikiem dwa wroble ubić, iedną oganką dwie muchy zabić). - *Chem.* Bańka, alembiczek, ein kleiner Destillirkolben. Bańka pojemna, w którą wódka ciecz, gdy w drugiey palą. *Sleszk. Ped.* 408. vas recipiens, der Schmelkolben. §. Bańka barwierska, szklanczka etc. barwierska, naczynko do naciągania krwi, Schröpfkopf, Schröpfglas. *Boh.* ban'ka; *Ross.* баньки, рожки; *Sorab. sup.* fontf; *Vind.* kuffa, kufe, kufize, kupise; *Carn.* kupiza, kupize; *Rag.* kuppiza, ventuza). Banieczki do krwi ściągania. *Perz. Cyr.* 2, 128. Bańki, które do ciała przystawiaia, krew z niego ciągną. *Hub. Wfl.* 205. Bańkami iad z rany wyciągnąć. *Haur. Sk.* 401. Lepszy iest sposób stawiania piawek, niż siekaiące banieczki. *Perz. Lek.* 246. Bańki stawić rzezane. *Cziach. Przynr. G.* 4. Którym obyczaiem maia bydz bańki stawiane. *Sien.* 421. Bańki też puszczaniem krwi sowaia. *ib.* 420. Bańki stawić, *Boh.* ban'ka fázet, ban'kówati; *Sorab. sup.* fontf stahwati; *Vind.* kufati, kufe postaulati, schröpfen. *Allegor.* Próżno się trzezsz mydłem z solą! Jeśli cię niecnoty bolą, Nie wyciągniesz bańką tego, Co masz w sercu szkodliwego. *Rey Zw.* 237. b. - *Alluz.* trzebaby mu na głowie postawić bańki: cokolwiek mu głowy ostudzić, krwi z głowy ściagnąć, kura czarnego przyłożyć, szaloną głowę uleczyć, man muß ihm das Gehirn lütern, er ist verrückt, toll. *Fig.* bańki ieden drugiemu sadzić, zlorzeczyć, certare maledictis. *Mącz.* wechselseitig einander was anhängen, schmähen, schimpfen. §. *Botan.* bańka, mała dynia, korbas mały, ein kleiner Kürbß. *Tr.* §. Banka soli, balwanek soli, ein Salzbläschen, ein Stück Steinsalz. Jedna sól dostawiana bywa w sztukach czyli w bankach, druga w okruszynach. *Nar. Hst.* 4, 288. (*bancum salis*. *Herb. Strat.* 102. *vid.* Balwan). - § 2. Bańka na wodzie, bąbel, eine Wasserblase, ein Wasserbläschen. Wnet się wznosić ima, na kształt bańki, co wiatrem na wodzie się wzdyma. *Otw. Ow.* 425. Bańka deszcz na wodzie znaczy. *Pot. Pocx.* 401. Bańka na wodzie, coś mdle, kruche, nie trwałe, eine Wasserblase, Selsenblase, etwas sehr Vergängliches. Przy urodzeniu człowiek iest jako

piana; po urodzeniu, iako bańka na wodzie, która się lada wiatrem zachwiana, wnet stucze. *Rey Zw.* 476. (człowiek nie długowieczny, sawsze w niebezpieczeństwie sginienia). Bańki mydlane, które dzieci z mydła rosobęchtanego puszczaią przez słomkę, Seifenblasen. Bogactwa, szczerze to dymy i bańki dziecienne, które z wierzchu nabrzmiałe, a wewnątrz czyste, i nie trzymaia w sobie nic innego, iedno wiatru trochę. *Birk. Gl. Kun.* 28. Mydlane bańki. *Torz. Sz.* 130. - **BANKARZ**, **BANIECZNIK**, a, m. 1. co bańki robi *Cn. Tk.* 14. der Glasfenmacher, Blasenmacher, Kolbenmacher. (cf. Łagiewnik). §. 2. Baniecznik do przecinania skóry, cubus scarificationis. *Czerw. Nar.* 8. *Vind.* kufanu shelesu, das Schröpfseifen. Piawki, przez wynalezienie banieczników do krwawych baniek stawiania, w saniedbanie isdz poczynaly. *Perz. Lek.* 246.

BANKIER, **BANKIERZ**, a, m. 1. *Sorab. sup.* pjenejnik; *Rag.* pjeneznik; *Slovac.* pen'ezomen'ec; *Hung.* pénz-váltó; *Eccl. et Ross.* пѣняжники, мѣновщикъ, моржники, co pieniędzmi zysku szuka, handlarz pieniędzy, kupczący pieniędzmi, przełożony nad bankiem, pan banku, ein Banquier, Wechselherr, Geldwechsler (cf. Kambierz). Naznaczamy studentom w Krakowie bankierza, który będzie miał dostatek pieniędzy, ku pożyczaniu im na saławy. *Herb. Stat.* 389. §. We grze faraona, bankier, bank trzymaiający, dostawiaiający stawaiającym, der Banquier im Pharaospiele. Wszędzie stoia stoly obypane złotem, siedzą bankierowie, iedni wybledzeni strachem, drudzy zapaleni chciwością. *Zab.* 13, 212. §. 2. *tr.* Bankier: zapasny w grosz gotowy, pieniężnik, Job, ein geldreicher Mensch, ein Erbsus. W osmiu dniach wydadz za maż dwie córki; na to chyba bankier który wystarczy. *Teat.* 7, b. 41. **BANKIERCZYK**, a, m. 1. *dem.* mały bankier; czeladnik bankierski, ein kleiner Banquier; ein Wechselgehülfe, Wechselbuchhalter. **BANKIERKA**, i, f. 2. Kobieta bank trzymaiająca, die Banquierin, die eine Bank hält. **BANKIEROWA**, y, f. 2. żona bankiera, die Frau eines Banquiers, die Banquierin. **BANKIEROWNA**, y, f. 2. córka bankierska, die Banquierstöchter. **BANKIEROWSTWO**, a, n. 3. Stan i obchód bankierski, das Wechselwesen, Wechselgerwerbe. §. Bankier z żoną, der Banquier mit seiner Frau. - **BANKIERSKI**, **BANKIERZKI**, a, ie, *Rag.* pjeneznicki; *Wechsler*; *Banquier*; *Wechsel*; wekslarzski). Czemużesz nie dał pieniędzy moich na stół bankierski? 1. *Leop. Luk.* 19, 23. (na bank). Po bankiersku, auf Wechsel Art, wechlerisch.

BANKIET, u. m. 1. **BANKIECIK**, a. m. 1. *dem.* z franc. uczta, uroczysta biesiada, *Boh.* pankét, radowaný, kwas; *Sorab. sup.* hostjina, *Vind.* gostaria, gostitje, gostuvanje, jedkuvaria, gostnu jedje; *Carn.* gostarya; *Slavon.* gostba, cašt; *Ross.* пиръ, пиръшка, пиршество, das Bankett, der Schmaus. Kilka razy w rok bankiet sprawował, na który zapraszał przyiacióf. *Zab.* 11, 254. Každy z synów Joba co tydzień bankiet stroil, J w domu swoim traktował i poil. *Chrośc. Job.* 7. Sprawiać i sjadać bankiety, Wszystko nie zysk iest kroley. *Dwor. H.* Wszyscy głód cierpią, a on bankiety stroi. *Cn. Ad.* 1228. Jednym bankietem dwoie wesela odprawić. *Cn. Ad.* 313. (dwie wrony za iedną nogę utąpić, na ieden raz dwie wieczere

odprawić). §. *transl.* sprawił mu nie lada bankiet, i. e. gorącą łaźnią, nakarmił go ztego, źle się z nim obzedł, uczył go, *er hat ihn schön tractirt, hat ihm recht den Kopf gewaschen.* Lwa pogłaszcz, albo mu kiem pogroź, obaczysz na jakim bankiecie będziesz. *Falib. Dif. G. 3.* (w obertasach, w niebezpieczeństwie, *Verlegenheit, Gefahr*). 2. *Artill.* bankiet = ławka *qu. v. Jak. Art. 3, 286.* BANKIETNIK, a. m. 1. BANKIETNICZEK, cza. m. 1. *dem.* bankietujący, rad bankietować, bankiet sprawujący, na bankiecie będący biesiadnik, godownik, *Boh. Kwaßtel, Kwaßowniß, Sorabsup. hoßtiuwat, Ross. прише- ствователь, der Banketierer, Schmausgeber, Tractirer, Schmauser.* Abraham tak niegdy onemu, W piekle bankietnikowi mówił będącemu... *Kulig. Her. 211.* Miły ten bankietniczek, dla którego osobne wino i chleb gotowała. *Birk. Ex. 15.* BANKIETNY, BANKIETOWY, a. e. *Sorabsup. hoßtinat, Ross. приный,* biesiadny, godowny, ucztowy, *Schmaus-, Banquet-.* Już zemldna uciecha bankietney godziny minęła. *Bardz. Luk. 180.* A gdy w bankietnym hałasie, Poczna rzucac kuße na się... *Anatr. 61.* Siedm mężów bankietnych u Rzymian, *epu- lones.* *Bardz. Luk. 15.* BANKIETOWAC, ował, uie, *Ad. Nied. - Carn. gostim, Sorabsup. hoßtiyu, Boh. kwa- ssti, Ross. паровать, пришествовать,* biesiadować, godować, *Schmausen, banquetiren.* Cały lud głód cierpiał, a on kosztownie bankietował. *Sk. Zyw. 323.* Traci popularysta, bankietuie, daie, rozprasza fortunę. *Mon. 65.* 48. §. *transitive* bankietować kogo = czestować, tractiren, fetiren. Wiele szlachty naprosiwszy, bankietował mię na palacu swoim. *Warg. Radz. 300.* Sąsiadów swoich bankietuią. *Pafz. Dz. 86.* Ubankietował one panie swoje. *Star. Dw. 32.* Bankietować się wzajemnie = czestować się wzajemnie, *siß wechselseitig tractiren.* Job za synów swoich bankietuiących się wzajemnie, ofiary czynił. *Chrosc. Job. 4. aliter. Recipr.* bankietować się = honować, luszykować, używać, *siß ergößen, siß bene thun, gütlích thun, wohl seyn lassen.* Siedą do stołu w inszy sali i bankietuią się z radością. *Star. Dw. 54.* W wannach cały dzień trawili, tam jedli, tam się bankietowali. *Petr. Wod. 11.*

Deriv. dobankietować, nabankietować, odbankietować, pobankietować, przebankietować, rozbankietować, wybankietować.

BANKOWY, a, e, od banku, *Bank-, Wechselbank-, As- signacya bankowa.* - 1. BANKRUT, u. m. 1. (*Carn. kant, Ross. проморгжа*) z Włosk. *bancorotto.* - BANKRUCTWO, a. n. 3. upadek kupca, niezdolność do zapłacenia długów urzędowi doniesiona, z przekazaniem majątku jego na wierzycielów, *der Bancrot, Banerotter.* *Kras. Zb. 1, 144.* - 2. BANKRUT, a. m. 1. *Rag. popuznüt, popuznizav.* ten, który bankrut zrobił, zbankrutowany, na majątku upadły, *der Banquerottier, ein Bankrotter Mann.* Dłużnicy, bankrutowie, nie mający sposobu do zaspokoienia wierzycielów. *Nar. Hist. 4, 241.* BANKRUTKA, i. f. 2. zbankrutowana, *die Banerottie- retinn.* - BANKRUTOWAC *Intrans. Nied.* zbankrutować *Dok. Boh. protupciti, defupciti, Ross. проморгываться, Rag. popuznuti,* pokleknuć bankrut robić, tracić się, majątek utracić, majątek z dymem puścić, pójść z torbą, na dsiady, upadać, ubożec,

banerottieren, Banerott machen. §. *figur.* Kobieta, która zbankrutowała na honorze, wielbi wtyd, cnotę... *Zab. 5, 60.* (która uszczerbek poniosła na honorze).

BANNICYA *vide* Banicya.

*BANSKI, a, e, od Bana czyli Banów (cf. Ban) = Węgierski, *Ungerisch.* Chociaz Bankich miast nie mamy, nie o to, Samo do ręku przychodzi nam złoto, Za chlebem idą, Lechom nie nowina, Półkuski wina. *Klon. Fl. B. 1. b.* (Polacy za sboże frymarcsą złoto i wino Węgierskie).

BANT, u. m. 1. *Ross. бантъ, Банщикъ,* z Niem. *wste- ga, obręcz, das Band, der Reifen* (cf. Cybant). Słupy mostowe dwoma bantami *fibulis* uymował. *Warg. Cz. 81.* Stęple dobre bantami związane, *Törz. Szk. 14.* Krokiew dwa razy związana bantami. *ib.*

BAR, u. m. 1. miasto Polskie na Podolu, od Królowy Bony zbudowane, które od Baru miasta Włoskiego, oyczy- sny swoiey zwała. *Gwag. 327. eine Stadt in Posen, und in Itallen.* cf. Barski.

BARAKA, i, f. 2. *Ital. Gall, Hisp. Arab.* podła chata, bu- da żołnierska, *die Baracke.* W porcie admirał postawił baraki czyli budy dla maytków. *Pam. 83, 2, 115.*

BARAKAN, a. m. 1, *Ross. барканъ, Ital. barracano,* gatunek wełnianey tkaniny, *der Barchan, ein Zeug.* BARAKANOWY, a, e. *Ross. баркановый,* z barakanu, *von Barchan.* (*disting. Barchan*).

BARAN, a. m. 1. *Slovaec. baran, betan; Morav. baran; Boh. beran; Sorabinsf. baran, Sorabsup. hōtan,*

Radical. Ross. баранъ, Eccl. баранъ, баранъ, ovenb, (Hung. bány agnus; Hung. barom pecus; Perf. barah, cf. Ger. Bär Lat. fera, Hebr. בר par iuuenus); Bojn. brav. ovan, Croat. oven, jaracz, bráu; Slavon. ovan; Vind. ouhji kosel, oven; Carn. ovn. (cf. Owca, cf. jarczak; Boh. braw = grex. Carn. brav, cadaver animalis occisi, v. g. arietis; bravár; owczar; Pcl, baran samiec cały do spuszczenia sposobny; samica rodząca,

owca. *Kluk Zw. 1, 255. avis ories, der Schafbock, der Widder.* Baran trzodny. *Sien. 270.* Ośiarował dwa barany. 1. *Leop. Levit. 23. (Dualis = dwóch baranów).* - *Phraseol. et. Prov.* Baran boiaźliwy, choć ma wielkie rogi, *Zool. 361.* Drży na baranie wełna, kiedy owce strzygą. *Mon. 74, 338.* (gdy pieśka bia, lewek się boi). Baran wrzeszczy, a wełna na nim trzeszczy. *Rey. Zw. 72.* Baran beczy, a wilk drze: (i płacz przeciw możniejszemu nie pomoże). Jak barany ich powiązał. *Wad. Dan. 262.* (jak owce, wie *Schafe, Schafchen*). Baranie, nie mac wody. *Cn. Ad. 9.* (podług owey Ezopa bayki, o baranie i wilku u zdroju). Winien mu, iak baran wilkowi. *Cn. Ad. 70.* - (*Prov. Slovaec. z wilka ne bude baran, ani ze psa panina. Misugé sa, galo wlk a baran, iak kot ze psem.* - *Boh. dela se betanem, a trka co kojel, Betan se na své rohy spaußi*). Mówiwszy po barauje, trzębą też co i po wilku rzec. *Ryf. Ad. 40. Por. Arg. 518,* (w sądzie i słabszy i duźszy powinien byđz słuchanym; i winny nie ma byđz bez obrony) O wełnę im tylko idzie, o barana mało. *Rey. Wiz. 106. b.* (nie o twoię osobę, lecz o twy majątek; nie dba o chłopa, tylko o pańszczyznę). Kto barana pragnie, niech prosi o ignię. *Min.*

Ryt. 3, 355. (by ogonek położyć liszka prosi). §. Baran (oczyszczony, pokładany): skop, der Schaf, cf. Baranina. - §. 2. baran murołomny, taran; *Dalm.* boran, *Croat.* oven, *Eccl.* баранб, смѣнобитное орудіе, ovenb, *Vind.* sidni podiravez, restrupilu; *Carn.* restropila; *Boh.* had; *Ger.* der Sturmböck, Mauerbrecher, długie i grube drzewo, na czele mające głowę baranią żelazną, które żołnierze na rękę ku murowi z wielkim pędem nieśli i mur rozbiłali. *Chmiel.* 1, 463. *aries.* Uderzą w mur baranem. *Krom.* 128. - §. 2. b, baran, baba do wbiia nia palów, der Stammloch, der Stammlet, *Boh.* et *Slovac.* beran (*Boh.* beraniti *fluticare*); *Sorabinf.* baran. Barany czyli kafary do wbiiania palów na mosty. *Rag. Dos.* 2, 70. §. 3. Baran, *herb.*, ein Wappen, *vid.* Junosza. §. 4. *Astron.* baran na niebie, *Eccl.* ovenb, *Slovac.* kopec, znak niebieski, pierwszy z dwunastu, der Widder im Khirckreise. *Zebr.* - §. 5. baran, futro baranie, kozuch, der Schafpelz. Lepiej bydź o baranie, albo lisim grzbiecie, Niż po śmierci gronołay tylko na portrecie. *Zab.* 12, 170. *Zabl.* Na codzień chodziliśmy w baranach, Mawiał o swęy młodości Zygmunt I, w święta stroiliłmy się w lisy. *Osol. hist.* Zyg. Ubogi baran musi za piecem czekać, aż się i tchorze pierwey odprawia. *Rev. Zw.* 70. b, (jak cię widzą, tak cię piszą, Kleider machen Leute). Po baranie go skropił, po kozuchu, do żywego, dociął, er hat ihm das Fell durchgegorben, er hat ihm die Hude vollgeschlagen. *Ofs. Wyr.* Na barana kogo wziąć, przewiesić go od szyi na grzbiet, jemanden hochen, ihn auf den Rücken nehmen. §. 5. b. baran, opuszka, obłożka, obłog, bramka, okład około czapki. *Ofs. Wyr.* das Gebräue von Schaffellen s. B. an der Mütze. - BARANEK, nka, m. 1. dem. BARANEKZEK, czka, m. 1. dem. *Roff.* баранекъ, баранекъ, *Slovac.* et *Boh.* beránek, *Hung.* barányka, *Rag.* óvnic; *Carn.* wizek; *Bosn.* jarciech; dorodléysze iagnię samiec, das Bodlamm, das Lamm. Chodzi za nim, jak baranek za owcą. *Gorn. Dw.* 349. (jak cielę za krową; cień jego). Kto kiedy widział kompanią baranków z wilkami? *Birk. Ex. A.* 3. b. - Quoad mansuetudinem, Lamm, Lämmden, Baranek cichy. *Piesń Kat.* 40. Łagodna, pozwala mi sobą powodować, iako baraneczek. *Teat.* 11, 127. Miłość lwa w baranka przemieniła. *Groch. W.* 278. (złagodniał, złaskawiał). Wszedł iako baranek, a zaraz iak lew rzyceć zaczął. *Sk. Dz.* 581. Liszka chytra, barankiem pokryta. *Kulig. Her.* 116. Na postawie baranek, ale lis na myśli. *Rey. Wiz.* 77. Diabeł raz barankiem, drugi wilkiem. *Bial. Post.* 245. Jaki mi baranek! trusia, niewiniątko, obłudnik, licomiernik, faryzusz, ein Heuchler. On jest tak niewinny, iak Egipski baranek, który i mnie samego nie raz ugryzie. *Teat.* 22, b. 128. *Golifz.* - §. *Theol. Moral.* Kozły za złych, baranki za dobrych ludzi biorą się. *Brud. Opat. B.* 10. Wöde und Lämmer (oder Schafe): die Bösen und die Guten. Baranek, bydłę to, według starego zakonu chędogie i czyste; dla rozmaitych jego własności dobrych, Bóg według człowieczeństwa między innemi zwierzęty raczył się barankowi przyrównać. *Sien.* 270. das Gotteslamm, Lamm Gottes, Christus Jesus. Wszędy pismo S. zowie pana a odkupiciela naszego barankiem. *Rey. Apoc.* 52. Baranek z nieba iedyny, Idzie darmo gładzić winy. *Groch. W.* 53. Baranku boży, który gładzisz grzechy świata,

zmiluy się nad nami: formuła liturgii. - *tr.* Baranek boży, chleb boży, hostya, opiatek poświęcony, die geweihte Hostie. *aliter* baranek boży, świętość woskowa z wyrażeniem baranka wielkonocnego, agnuszek, ein Agnus Dei, ein Stück Wachs mit dem Bilde des Gottlammes. §. Baranek wielkonocny, u żydów, Pascha, das Osterlamm. Spytał się żydów: co się rozumiecie te ceremonie ofiarne, co znaczy baranek wielkonocny? *Bial. Post.* 183. - U katolików baranek wielkonocny, baranek pieczony, nadziewany na zimno, istotna zastawa w święconym na Wielkanoc. Także baranek z chorągiewką, znak niewinnego baranka tryumfującego; taki w święconym stawia się na stół, wyrobiony z masła. *Ofs. Wyr.* das Osterlamm, ein gebratenes gefülltes Lamm, das Hauptstück unter den geweihten Fleischarten, die am Osertage fast genossen werden; ferner: das von Butter geformte Bild des triumphirenden Osterlammes mit der Fahne, das unter dem geweihten Fleische mit auf die Tafel gestellt wird. §. 2. baranki, skórki baranie, *Roff.* баранки, (cf. мёрлуха, мёрлушка) Lämmerfelle. Do podszycia zimowego odzienia zażywają się baranki Tatarskie, pięknie kędzierzawione. *Kluk Zw.* 1. 273. (cf. Barany, pod słowem baran 5). Baranek u czapki, opuszka, obłożka barankowa, das Gebräue von Lämmerfellen an der Mütze. Czapka z siwym barankiem. *Ofs. Wyr.* - *transl.* Nóż z rogami chodzi, a żona w baranku. *Pot. Jow.* 225. (o francy, i sposobach leczenia ięy, cf. delie dębowe, metle). - §. 3. baranki na niektórych roślinach, pączki kosmate, bagniatka, kotki, Schäfchen, Lämmerchen, Schäfchen, Palmen auf einigen Pflanzen, (*Roff.* баранчикъ z pierwiosnka ziele). §. 4. baranek ptak, bekas, kozielek, od głosu, który na powietrzu bujać wydaie. *Zool.* 248. die Himmelstiege, die Feldschnepfe. (*Roff.* баранекъ, cf. Baraszi, baraszkować). §. 5. *Botan.* Czyity baranek, *agnus castus*, drzewko małe, niektórzy Włoską wierzbą zowią; używane chciwość cielesną uskr: mia i człowieka czyni pokornego, iakoby haranek. *Cresc.* 474. Reuschlamm, Reuschbaum. - BARANI, ia, e. *Boh.* berani, *Slovac.* barani, beranci, *Sorabsup.* boranacze, *Roff.* бараній, бараней, *Eccl.* овний, *Croat.* bravnjski; *Rag.* ovgni, prazij; *Bosn.* ovgni, prazij; od barana, Schafböck, Widder, Schaf, Hammel, Schöpfen; Do-prosić się nie mogą o ospę i baranie nózki dla psów. *Teat.* 19, b. 28. Prosta głowa piękniejsza jest u wierzchowego konia; a barania u cugowego. *Kluk Zw.* 1, 164. §. *fg.* barania głowa, głupia, palka bez mózgu, Schafkopf, Schäfelkopf, Dummkopf. - BARANINA, y. f. 2. BARANINKA, i. f. 2. dem. *Slovac.* baranina, *Roff.* баранина, *Croat.* et *Carn.* bravina; *Vind.* ouzhina, ouzhlina, ouzhju mesu, ouzhja prata; mięso baranie, skopowina, Schafsfleisch, Lämmerfleisch, Lämmerbraten, Hammelfleisch, Schöpfenfleisch. Sucharki w święto z baraninką sorba. *Stryik. Turk. B.* 3. Podpłomyczek a kawalec baraninki, to były półmiłki ich. *Rey. Zw.* 63. b. BARANKOWY, a, e, od baranka, Lamm; Lämmling; Obróci na nich Krystus twarz, już nie cichą onę barankową, Ale lwią srogą. *Ody. Sw.* 2, T. 3. *BARANOIEDZCA, y. m. 2. *Eccl.* бараноидецъ, podług *Græc.* παρονομαζος, co barany iada, der Schafesser, Lämmeresser. *BARANKSZAŁTY, a, e, *Eccl.* 6a-

panovnídny, *Boh.* betanowity, na barana pochodzący, do barana podobny, *Lammgestaltet, Schafgestaltet.*

BARANOW, a. m. 1. miasteczko w województwie Sandomirskim, dziś w Gallicyi wschodniej nad Wisłą. *Dyk. G. ein Städtchen im Sandomirischen, in Ost-Gallizien, an der Weichsel. Prov.* U Baranowa wielka woda, każdy się tam wozic musi, *Ryf. Ad. 69.* (i ty nieboże téy trudności byle iak nie przeskoczysz). - BARANOWSKI, imię szlacheckie, choć dawne, atoli jednako nie z rzędu znacniejszych rodziny, *der Name einer zwar alten, aber nicht sehr angesehenen adelichen Familie. inde Prov.* Jnszy Król, a inszy Pan Baranowski. *Opal. Sat. 31.* Jnszy Król, a insza Pani Baranowska. *Ryf. Ad. 17.* Starszy Pan Kozłowski, niżeli Pan Baranowski. (cf. Starszy Pan Bóg, niż Święty Marcin. Jnsza Pan, insza chłop). Wielka różnica, Pan Baranowski, a woźnica. *Ryf. Ad. 71.* (o bałamutach puszczających się, zkobuziałych).

BARASNIK, a. m. 1. stręczyciel, *der Zumeiser, Zusanzer, Unterhändler, Mäfler.* Facyendarze, barasnicy, faktorowie, i inni wszyscy żydzi. *Gaz. Nar. 2, 67, b.* (cf. Pobercznik). BARASNICZTWO, BARASZENSTWO, a. u. 3. rzemiosło barasników, stręczenie, *das Zusanzen, Zumeisen, das Mäflergewerbe.* BARASNY, a. e. BARASNICZY, stręczący, *unterhändlerisch, mäflerisch. Subst.* Barasne, datek za następczenie, *Unterhändlergeld, Mäflerlohn.*

BARASZ, BARAZ, a. m. 1. rodzaj węzów, *oerastes*, ma różki na głowie. *Syr. 1015, et 447. Sleszk. Ped. 408.* stąd tak rzeczony, iż różki ma podobne baranim. *Sienn. wylt. die Hornschlange, gehörnte Schlange.*

BARASZKI, ów, (*Roff. et Eccl.* барашек = baranek, baranek bekas, kozielek, *Roff.* барашки baranki na roślinach, bagniatka, kotki; *Boh.* barachba *nugae, fabula, figmentum; - disting. Bosn.* baraska = burza). *Pol.* Fraszk; bajtalaszi, bzdurzenie, zabawy, żarty, ni to mi owo; *stærjhaftes Gwáf, Gschwáf, Schnafen, Unterhaltung, Zeitvertreib mit Plaudern, Boh.* frassky, fudrlinty. BARASZKOWAC, ować, uie. *Af. Nied. - Croat.* berbrati; *Bosn.* malkaritise, scjalitise (cf. *Vind.* barati = pytać się); baraszi stroić, bajtalaszkami się bawić, czas ni na tym, ni na owym trawic, *schwafzen, plaudern, sich mit Schnafen unterhalten.* Zaczynam z nią mówić, i tak baraszkując, rzucam okiem po wszystkich kątach. *Teat. 20, b. 34.* Baraszkujących przydybał. *Teat. 42 d, d.* Ty z nią sobie baraszkuiesz, ia pracować muszę. *Min., Ryt. 1, 278.* Głośno rozprawiał, śmiało baraszkuwał. *Mon. 69, 677.*

BARBARA, y. f. 2. imię kobiece; *in dem.* BARBARKA, i. f. 2. Basia, Paśka, Barbara, Bárbschen; *Sorabinf.* Babuscha, *Boh.* Barbora; *Roff.* барбара, барбарушка. Patronka żeglarzów, S. Barbara. *Farnov. praef.* Puści się marynarz z S. Barbarką na srogości morskie. *Rey. Zw. 65. b. 2.* *Botan.* S. Barbary ziele, abo Barbora, *Barbelleut. Syr. 1210.*

BARBAR, BARBARYCZYK, a. m. 1. z Barbaryi rodowity, *einer aus der Barbarep.* Barbarycykowie spoglądają na Stambuł, iak na punkt jedności islamizmu. *N. Pam. 12. 289. Boter. 248.* §. Barbarami nazywali Grecy wszystkie inne narody. *W. Af. 28, 1.* (gruby lud. *Bibl. Gd.*) barbar, = BARBARZYNIC, śca. m. 1. człowiek dziki, nieokrzesany, *ein wilder, ungesitteter Mensch.*

Roff. барбар. Barbarzy, ale ludzcy, sprawiedliwi, *wierni. Jabl. Tel. 138.* Wszyscy cudzoziemcy zdawali się w oczach Greckich barbarzyńcami. *Zab. 16, 434.* §. Barbarzyniec, okrutnik, tyran, *ein Barbar, ein Wütherich. in feminino* BARBARKA, BARBARZYNKI, i. f. 2. *Roff.* барбарка, die Barbaryn. BARBARYA, y. f. 2. wielki kraj w Afryce, dzielący się na cztery mocarstwa. *N. Pam. 12, 288. Sowit. 41.* §. 2. barbarya, = BARBARZYNSTWO, a. n. 3. *Roff.* барбарство, dzikość, grubość, szogłość, okrucieństwo, *Barbarep, Grausamkeit.* Umiejętności dzikość i barbarzyństwo rugowały. *Zab. 7, 3.* Stan narodu, który wpadł w barbarzyństwo, gorazym jest od stanu dzikiego narodu. *N. Pam. 14, 164.* Nahajka barbarya. *Pot. Jow. 32.* §. 3. *collekt.* barbarzyństwo, lud barbarzyński, *Barbarewolf, Unmenschen.* Nieokrócone barbarzyństwo, wpadłszy do Mazowsza, niezmiernie tam szkody poczyniło. *Nar. Hist. 1. 174.* BARBARYYSKI, BARBARZYNSKI, a. ie. od Barbacyi, z Barbaryi, *aus der Barbarep, die Barbarep betreffend.* Stan Algieru, Maroku, i innych barbaryjskich narodów. *N. Pam. 12, 290.* §. dziki, nieokrzesany, srog, okrutny, *Roff.* барбарскій, *Carn.* resgojadán, *Slovac.* traupey, *Sorabinf.* pobjimi; *Ger.* barbarisch, roh, unmenschlich. Mowa barbarzyńska. *Zab. 6, 169. Min.* - *Adverb.* barbarzyńskie = po barbarzyńsku, *auf eine barbarische Art, barbarisch.* po barbarzyńsku postępować, *Roff.* барбарствовати, BARBARYZM, u. m. 1. sposób mówienia regulom składni przeciwny. *Kras. Zab. 1, 146.* ein Barbarismus. *Rag.* zarzeecje, cjakanie, *Slovac.* cudzomışnost, cizdomışawost, (cf. mieszana mowa, makaronizm). *Roff.* варварогласный *barbariloquus.* варвареченіе *barbarica dictio.*

BARBINEK *vide* Barwinek.

*BARBITON, u. m. 1. *BARBITONA, y. f. 2. Greckie muzyczne narzędzie, na kształt cymbału, *bey den Griechen, eine Art Cymbal.* Ocieram z prochu i nasiągam strony, Do porzuconey dawno barbitony. *Kchw. 258.* (cf. Bar-don).

BARBORA *vide* S. Barbary ziele.

BARC, i. f. 2. *Boh.* brt, (cf. *Boh.* brttitz = wrtiti wiercić cf. *Ger.* bohren, cf. barta, bartnik) *Roff.* барца; przytułek dla pszczoł nieruchomy w żywych drzewach w lesie. *Kluk Zw. 4, 274.* (cf. ul), *die Beute, die Höhlung in einem Baume, die den Bienen im Walde zur Wohnung dienet.* Barcio wycinał się w sosniach. *Kluk Rosl. 2, 158.* Barc w cudzym borze mający kmiecie, daninę panu lasa tego dawać powinni. *Vol. Leg. 1, 80.* Na rój pasiecznik pogląda wesoly, Póki nie wyidzie z barci do ostatka. *Jabl. Buk. 7. 2. b.* §. 2. barc, otwor w ulu, *das Flugloch, die Oeffnung im Bienenstocke, Boh.* brt, Ule mają mieć w sobie barc długą, albo dzienną od wierzchu do spodku. *Kach. Paf. 6.*

BARCHAN, u. m. 1. *Boh.* et *Sorabinf.* barchan, *Eccl.* бархан; *Vind.* parhant; *Roff.* бумазя, *Slavon.* anteria; = tkanka Inianobawelniana, *der Barchant.* Barchanu sztuka. *Goff. Gor. 111.* BARCHANNIK, a. m. 1. tkacz barchanowy, *der Barchantweber.* Krawcy, barchannicy etc. *Vol. Leg. 6, 529.* BARCHANOWY, a. e. z barchanu, *von Barchant, Boh.* barchanow, *Vind.* parhantni. - Worek barchanowy do ziarnowania prochu. *Jak. Art. 1, 73. Roff.* бумазейный.

- BARCIOWY**, a, e, od *barci*, *Beuten*; *die Dienende be-treffend*. *Roff.* борщевый, борщяный.
- BARCZANY**, a, e, od *barki*, *statkowy*, *Warten*; *Wots*; Powrozy *barcsane*. *Budn. Act.* 27, 32.
- BARCZYC**, *Act. Nied.* obarczyć *Dok.* barki ociążać, obciążać, *die Wäseln belasten*, (*beachseln*), *belasten*, *beschwerten*. Ci co chowaią łabędzie na stawach, barczą je, żeby nie ulatywały. *Zool.* 256. Z Himeckich ciosów barczą sławno Murlaty słupy podstawne (*premut*). *Hor.* 1, 500. *Nar.* BARCZYSTY, a, e, mocnych barków, pleczyły, *starkschulterig*. Herkules barczysty. *Hor.* 2, 322. Barczysty koźnik. *Wad. Dan.* 47. Barczyłym zamachem i najmocniejszygo obalil. *Nief.* 1, 56.
- BARD**, a, m. 1. poeta, wierszopis, śpiewak, *der Barde*. Wy, którzy wielkich mężów na wojnie pobitych, w późne lata cacyście wierszem znakomitych, Bardy... *Bardz. Luk.* 12.
- BARDELA**, i, f. 2. u kalwakatorów, siodło z samy uplecione słomy, płótnem grubym obszyte, na obieżdzanie źrebców. *Hipp.* 33. *ein Strohsattel*, *die Füllen zu bereuten*.
- BARDO**, a, n. 3. *Sorabinf.* *barbo*, *Boh.* brdo, rur; *Roff.* бардо; płocha, trzcina połupana drobno, stawiana w przybiaczkę, którą zbiłaią płótno. *Otw. Ow.* 217. *Pilch. Sen. list.* 3, 62. *Szczerb. Sax.* 141. *Boh. Prov.* na to brdo: na jedno kopyto, jedney faryny, jedney mennicy. *Roff.* бердошник, rzemieślnik od bard.
- BARDON**, u, m. 1. lutnia, lira, *die Laute*, *die Leier*. Rzucili głośnie o ziemię bardony. *Zimor.* 193. Na bardonie srebrnym gładka Pierys zgodne maci sznury. *Zab.* 6, 372. *Nar.* Bardon złotoruchy. *Hor.* 2, 200. *Kniaź.* cf. *Barbiton*.
- BARDYSZ**, *BERDYSZ, a, m. 1. *Roff.* бердыш, *Eccl.* бердыш, бардыш, (cf. *barta*), *kiy* z siekierką nakształt *halabardy*, *lunata securis*, *die Streitart*. *Berdysz* źle piszą, zamiast *bardysz*. *Dudz.* 29. *Pospolita* broń Moskwy, siekiera, abo *bardysz*, szabla etc. *Gwagn.* 518. Nasi krótka bronią od moskiewskich *berdyszów* zaslaniać się nie mogli. *J. Zamoj. Zyc.* 119. Siekierką, którą *bardyszem* zowią, głowę jego rozciął. *Birk. Gl. K.* 20. Używaią szablę i pewnych *bardyszów* z dwiema brodami. *Boter.* 137. *Bardysz* na razy gotowy. *Otw. Ow.* 536. *Piechota* się *berdyszem* siekla. *Jabl. Buk. R.* 3, 6.
- BARDYZANA**, y, f. 2. *die Partisane*, *Hallebarthe*, spis z *bartą*, na długim drzewcu osadzony. - *Patrz.* *Szwajcary bardyzany* razem *dźwigną* do góry. *Pot. Arg.* 133. *§. transl.* *Neptun* wziął *bardyzan* swój *trózybę*. *Pot. Arg.* 465. (*vid.* *troyzab*, *Widly*).
- BARDZO**, **BARDZIEY** *vid.* *Barso*.
- BARECZKA** *vid.* *Barka*.
- BAREŁA** *vid.* *Baryla*.
- BARGAMUTA** *vid.* *Bergamota*.
- BARGIEL**, a, m. 1. ptak, gatunek sikory, *die Bergmeise*, *Wächmeise*, *parus monticola*. *Cn. Syn.* 648. *Roff.* воробей камышенной.
- BARK**, u, m. 1. *Latino-Graec.* *brachium*, (*Boh.* brl, lotka, lotne pióro, *pieniek* pióra, *skrzydło*; *Croat.* *Radic.* *bark*: *vérh*: *wierzch*, *Lat.* *vertex*): *ręka* od *ramiennego stawu* do łokciowego przeguba, *der br* - *ch.* *Oberarm*, *die Achsel*, (*Croat.* *missica*, *guscher*, *ręka* od *plec* do *lakt*; *Sorabfup.* *ramis*, *pod-*

- wóhcy*; *Slavon.* *ramenak*, *Roff.* *папорокъ*, *кортмышки*). *Musi* mieć *dobro barki*, *кто з тонячим выплы-наць chce*. *Sk. Zyw.* 1, 24 b, *Dźwignęli* siłnemi *barkami* *budowę* rządu. *Ust. Konst.* 1, 152. *Ramiony* *swemi* *szaszczyci* *ciebie*. 1. *Leop. Pf.* 90, 4. (*barkami* *swemi*. 3 *Leop.*). *Barkami* *rodzica* *za* *zżyję* *ściłkał*. *Zebr. Ow.* 16. *lacertis*. - *Fig.* *Ten* *tak* *trudny* *urząd* *na* *me* *barki* *wło-żyli*. *Pilch. Sall.* 257. *Na* *barki* *brać*, *Vind.* *na* *ramo* *djati*, *naramati*. *Prov. Slovac.* *wác* *si* *wzał* *na* *črbet*, *nej* *unest* *mójes*; *podiał* *się* *rzeczy* *zbyt* *ciężkiey*. *§. 2*, *bark* *u* *zwierząt*, *wyższa* *i* *grubsza* *część* *przedney* *nogi*, *bey* *den* *Thieren*, *die* *Schulter*, *der* *Kegeł*, *der* *oberste* *Zeitel* *des* *Vorderfußes*. *Koń* *na* *bark* *biee*. *Cn. Th.* 441. *wierz-ga* *Dudz.* 46. *das* *Pferd* *schldgt* *mit* *den* *Vorderfüßen* *aus*. *fig. moral.* *Na* *bark* *biee*. *Ryf. Ad.* 3. *zły*, *narowisty*, *krnąbrny*, *er* *ist* *widerständig*. *Obaczywszy* *pan*, *iż* *mu* *ko* *na* *bark* *biee*, *z* *łaski* *go* *wyrzuc*. *Falib. Disc.* N. 2. *§. 3*. *barki* *cyrklowe*; *nogi*, *die* *Schenkel* *des* *Eirfels*. *Narzędzie*, *którego* *barki* *nitem* *spoil*, *Tak* *iednak* *drugie* *końce* *równy* *w* *nim* *rozdwoil*, *Ze* *lubo* *jedney* *części* *w* *mieyacu* *stać* *przychodzi*, *Druga* *ią* *pięknym* *krańcem* *na* *koło* *obwodzi*. *Otw. Ow.* 311. *§. 4*. *bark* *wozowy* *orczyk*, *das* *Wageholz*, *Ortschaft*. *Barki* *u* *sztelwagów* *przy* *pojazdach*, *iesionowe*, *brzozowe*. *Kluk. Rosl.* 2, 153. *Prov.* *Konia* *dadź* *za* *bark*, *nie* *równy* *frymark*, *Diomedis* *&* *Glauci* *permutatio*. *Mącz.* (*siekierkę* *za* *siłkę*, *ein* *ungleichet* *Tausch*). *§. barkiem* *do* *góry*: *obłakiem*, *mit* *dem* *Bogen* *in* *die* *Höhe*, *die* *Bogenseite*, *die* *Ründung* *auf-wärts*. *W* *herbie* *tym* *połpierscienia*, *do* *góry* *barkiem* *stoiącego*. *Kurop.* 3, 13. (*cf.* *na* *storc*).
- Deriv.* *Barczysty*, *barkowaty*, *barkowy*, *barczyć*, *obarczyć*, *obarczać*.
- BARKA**, i, f. 2. **BARECZKA**, i, f. 2. *dem.* *Roff.* *барка*, *барочка*, *баржа*; *Boh.* *barfa*; *Ger.* *die* *Barke*; *Graec.* *βασις*; *łódź*, *mniejszy* *okrętek*, *na* *który* *w* *przypadku* *potrzeby* *część* *ładunku* *z* *większego* *przekłada* *się*. (*Carn.* *et* *Vind.* *barka*: *okręt*, *szczególnie* *wojenny*; *dem.* *barkiza*, *ładjiza*). *Nie* *mogąc* *okręty* *przybydź* *do* *brzegu*, *w* *barce* *iechałem*. *Warg. Radz.* 18. *Barkami* *do* *wielkiego* *okrętu* *doieżdzaią*. *Baz. Hfl.* 370. *W* *barczkach* *ieżdzą* *po* *morzu*. *Boter.* 59. *Rozmaite* *gatunki* *bark* *u* *Rossyan*: *водовикъ*, *сойма*, *пѣра*, *будѣра*, *подчалокъ*, *паузокъ*, *спурѣ*. **BARKARZ**, a, m. 1. *przewoźnik* *barką*. *Cn. Th.* 862. *Roff.* *барочникъ*, *der* *Wartensführer*.
- BARKI** *ob.* *Bark*.
- BARKOWATY**, a, e, *barków* *dużych*. *Cn. Th.* 15. *barczy-сты*, *starkarmig*, *starkschulterig*. - 1. **BARKOWY**, a, e, *do* *barków* *należący*, *Arm*: *Wäsel*: *Schulter*: *Pióra* *w* *skrzydłach* *krótsze*, *okrywaiące* *barki* *ptaka*, *zowią* *się* *barkowemi*. *Kluk. Zw.* 2, 10. *Nerwy* *barkowe*, *ramienio-we*, *które* *się* *po* *ramieniu* *i* *przedramieniu* *rozchodzą*. *Krup.* 3, 208.
2. **BARKOWY**, a, e, *od* *barki*, *barczany*, *Roff.* *барочный*, *Warten*.
- BARŁOG**, u, m. 1. (*Boh.* *brloh*, *Croat.* *et* *Vind.* *berlog*; *Carn.* *berlog*, *Dalm.* *barlog*, *Hung.* *barlang*; *Roff.* *бер-лал*: *legowisko*, *osobliwie* *niedźwiedzie* *cf.* *Bör*, *Bar*; *-Dal.* *barlog*, *Baf.* *barlog*, *brillog*, *Rag.* *barlogh*: *suile*, *porcite*, *colluviarium*, *feces*; *Eccl.* *берлогъ*: *lustrum*; *antrum*, *stramentum*, *substramen*) *Pol.*: *połanie* *z* *miere-wy*.

wy. *Swiż. bud.* 62. ein Lager von Birnstroh, ein schlechtes Unterlager für das Vieh. *Rag.* baloga, *Bosn.* balega, baleagina; *Vind.* houje, mrina. - Doma się w barlogu między świniami chował. *Głicz. Wych. M.* 5. Ani trochę barlogu dano. *Brud. Ofst. C.* 7. Pracą strudzony na agnilym spoczywa barlogu. *Przeſtr.* 211. - Fig. barlog, smieci, wyrutki, *Unrath, Rehrich.* Zostawię na ziemi te kości, których barlog wrota mi zawałał wieczności. *Karp.* 1, 150. Grzechów barlogu się dzierzycie. *Brud. Ofst. C.* (cf. błoto). §. *transl.* barlog, leżyisko gnuśnych, próżnowanie, *Faulbette, faule Bärthant, Faulsenjerep.* Hey słóńce w progu, Leniwce powstań z barlogu. *Dar. Lot.* 26. Leżą w barlogach swoich, a ku żadnym dobrym sprawie się nie przygodzą. *Rey. Apoc.* 80. Nie w domowey smieci i barlogu, ale na twoicy zaiadły Gradywie, Waleczny hetman dokazywał niwie. *Jabl. Buk. A.* §. *alter.* barlog, stan nikczemny, ubóstwo, *Armutz, Elend, Dürftigkeit.* Do kata wolności! w barlogu się tarać. *Dwor. K.* 2. Niewdzięczny dobrodzieiom, którzy z barlogu, Podniósłszy, na honorów postawili progu. *Nar.* BARŁOZYC *Ad. Nied.* sbariożyć *Dok.* barlogiem wysięciać, mit Birnstroh anbetten, Unterlager machen. Swinie w suchych i dobrze sbariożonych chlewach leżały. *Wolfzr.* 141, (r. nabarłożyć, obarłożyć).

BARMA *vid.* Barwona.

BARNARDYN *vid.* Bernardyn.

BAROMETR, u. m. 1. s. *Greck.* narzędzie fizyczne, rurka sklana wkazująca letkość albo ciężkość powietrza, wilgociomiar. *Jak. Art.* 3, 322. *Carn.* vrémének, s. powietrzomiar, wiatromiar, das Barometer, ciężkomiar.

BARON, a. m. 1. s. *lac.* liber baro, *Vind.* baron, swojobodnik, frai gospud, fraijer, słobodni gospud; *Carn.* swojobodnek, prośnik, ulafnik; *Slavon.* baron, słobodni gospodin; *Sorabsup.* pan; s. posiadacz tytułu baronostwa, wyższy szlachcic, der Baron, der Freyherr. W Polsce baron znaczyl celniejszygo urzędnika. *Czack. P.* 2, 242. senatora, in Polen, ein Senator; stąd wszystkie statuta od tych się słów zaczynają: *Nos rex cum baronibus.* §. Zartem: liber baro: samopas, sobie pan, od nikogo nie saległy, czyniący co mu się podoba, nie oglądający się na nikogo, ein ganz unabhängig Lebender. *Ofs. Wyr.* BARONOWA, y. f. 2. żona barona, *Slavon.* baronesa; *Vind.* baroninja, swojobodnica, die Freyfrau, die Baronin. BARONOWSKI, a. ie. *Vind.* baronki, Baronisch, Freyherrlich, Baronen. BARONOWNA, y. f. 2. córka barona, die Baronesse, des Freyherrn Tochter. BARONOWSTWO, a. n. 3. *Vind.* baronsahrtu, prostogospodasahrtu, *Sorabsup.* panstwo, godność baronowska, die Freyherrnwürde. §. 2. dobra baronowskie, die Freyherrnschaft, die Barone. §. 3. Baron a Baronową, der Freyherr mit der Freyherrin collect. Państwo baronowskie przyiechali.

*BAROROG, a. m. 1. baran rogaty, das Hornschaf. *Kmit. Spyt. A.* 4.

BARSKI, a. ie. s. miasteczka Bar, aus der Stadt Bar. Mydło Barckie. *Cresc.* 544. *Comp. Med.* 68. W łaźni gorzałeczka a Barckiem mydelkiem grzbiec nacierać. *Rey. Zv.* 161. 8. Konfederacya Barcka. *Dyk. G.*

BARSCZ, u. m. 1. *Eccl. et Ross.* 60pmb, 60pmesam mpa, (Sorabinf. Baršč; miasto Luzackie, u Niem-

Tom I.

ców Forste). *Carn.* dshön; *Vind.* kaishra, medvedja taza, *Croat.* tacza medvedova; s. ziele, barszcz Polcki, *Heraclium sphondylium, Bärwur, Bärenflau, Pruff. Bartsch,* (cf. Oberdeutsch Baršč, gorzki, *Holland. et Suec.* barfk). *Kluk Rosl.* 2, 208. *Syr.* 673. §. barszcz, *Roff.* 60pmb. sup. czyli polówka kwaskowata, prawdziwie Polka z ukisionych boraków, eine säuerliche Polnische Brühe von rothen Rüben. etc. *Syr.* 673. Z ziele barszcz zwanego, gotuią u nas supę takżo barszcz swoną. *Zad. Nat.* 7. Nagotował żurowego barszczu. *Haur. Sk.* 383. Zaprosił go do siebie na barszcz. *Jabl. Ez.* 153. Barszcz i kwaśny zdrowe. *Pir! Pow.* 72. cf. Barszczyk. Zwyczajnie bywa w barszczu rura czyli kość wolowa ze spikiem, stąd figur. rura do barszczu, za człowieka bez rozumu, którego mózg nie więcej wart, jak śpić, ein Köhfnochen zum Bartsch, ein Löpel. §. 2. Barszcz Wiołki, roślinna, *acanthus, Walsch Bärenkraut, Syr.* 672. roszaniec. §. Barszcz płonny i wodny, roślina, *vid.* Niedźwiedzia łapa, Bärenfäße. *Syr.* 172. BARSZCZOWY, a. e, od barszczu, do barszczu należący, Bärenflau; Bartsch. Barszczowym kształtem, albo liściu barszczowemu podobnym szyciem, ryciem, *crater asper acantho. Cn. Th.* 15. BARSZCZYK, a. m. 1. *dem.* lekki barszcz, polówka, leichte dünne Bartschbrühe. §. 1. *carduus acanthoides Linn.* Bärwill, Bärbißel, gatunek ostu, rośnie na rozwalinach. *Kluk Dyl.* 1, 103. §. 3. *translat.* o człowieku, barszcz, barszozyk, ni śmierdai, ni pachnie, nic wart. *Cn. Ad.* 10 et 739. *Dudz.* 22. einer, der weber kalt, noch warm ist, der nicht seiner eignen Ueberzeugung folgt, mit dem die Leute machen, was sie wollen. Cichym a spokoynym ludziom uwłaczając, mówią: jest jako barszcz, ani pomoże, ani zaszkodzi. Ostateczną rzecz dobrze barszczowi przypiaują, bo pewnie nie szkodzi; ale w pierwszey rzeczy czynią barszczowi wielką krzywdę, aby nie był pomocen zdrowiu ludzkiemu, albowiem bardzo pomaga. *Urząd.* 7. Ludzie bez gniewu są stabi do exekucyi, i owi slegmatycy, jako barszczykowie, rzeczy dobrych popierać i gorąco ich odprawować nie mogą. *Sk. Kaz.* 313. BARSZCZYNA, y. 2. mizerny, chudy barszcz, eine elende Bartschsuppe. BARSZCZYSKO, a. n. 3. szkaradny, podły barszcz, eine abschauliche Bartschsuppe. Dwie misy wielkie nalali barszczykiem. *Teat.* 19, 29.

*BART, u. m. 1. zasłona albo nieciaki rąbek, który Rzymski fraucymer nosił, *flaminium. Mącz.* cf. bort.

BARTA, y. f. 2. *Croat. et Bosn.* bradva; *Hung.* baard, balta; *Vind.* parta; *Suec.* bard, obfol *Germ.* Barthe; *Germ.* die Barthe; *Lat. med.* barducium, cf. bardas; bić *apud Wachter.* cf. bardysz, hałabarta, bardyzana; cf. *Vind.* odbartiti: odbić). Topor, oksza, gatunek siekiery szerokiej, eine Barthe, ein Breitbeil. *Boh.* fetera bradata, swancara, bławatka, bradatice, ostiepała, Sfirocina, pantof; *Carn.* pantoka, shantlaha; *Vind.* shirozhka, dehpola. - Ledwie się losoś z wody pokaże, w pół go ostrą bartą przetnie. *Pot. Pocz.* 317. et 456.

BARTEK, ika, m. 1. *dem. Nom.* Bartłomiej, *Roff.* 3apoołomėjuka; Barthelchen, kleiner Bartholomäus. Dobry dzień Bartku. *Teat.* 52, 9. §. Bartek za piecem wychowany. *Zab.* 13, 65. Nieokrzesany, grundal; ein ungekiffener Löpel. Jak żyć, większego nie widziałam

grubienina; czy podobna wytrzymać z takim barkiem! *Teat.* 25, 53. cf. Bartosz. **BARTKOWA**, żona Bartka, ob. Bartoszowa.

BARTLINSKI, herb, sowa pyłkiem w prawą obrócona, na pniu o dwu sękach. *Kurop.* 3, 5. ein Wappen.

BARTŁOMIEY, - cieja, m. 1. *Roff.* бартоломей; *Sorab.* inf. Bartramusch, imię męskie, Bartholomäus. Gospodarz rok poczyna od S. Bartłomieja. *Goft. Ek.* 44. *Zaw. Gosp.*

BARTNICKI, a, io, **BARTNICZY**, a, e, od bartnika, *Deutner*; *Waldbienenwärter*; Bartnickie potrzeby. *Stat. Lit.* 309. Płastry we pniach wyrzynać bartniczym nożem. *Kluk. Zw.* 4, 252. **BARTNIK**, a, m. 1. **BARTNICZEK**, czka, m. 1. *dem.* *Roff.* бортник; *Boh.* dubrawník, wóclník; *Vind.* bushelar; *Croat.* medár; *Sorab.* sup. mjedownik, klufawc; = pasiekarz, pasiecznik, pszczelarz, właściwie koło barci leśnych chodzący, *der Deutner, der Aufseher der Waldbienenstöcke oder Beuten, der Seidler.* Sprowadź do pszczoł doskonałych bartników z Podola i Ukrainy. *Pam.* 83, 540. Płaść, ów bartnik w Kruszwicy. *Kras. Sat.* 5. - §. Chłop nieokrzesany, grundał, ein grober, ungeklärter Kerl. *Tr.* §. 2. Bartnik, bartniczek, rudy mały niedźwiedz, który na drzewo łazi do barci dla miodu. *Zool.* 327. *Kluk. Zw.* 1, 355. *der Seidelbär, Honigbär.* §. 3. Motyl, zanocnica pszczołom bardzo szkodliwa. *Kluk. Zw.* 4, 368. ein Schmetterling, *der Bieneufalter, ein Nachtvogel.* **BARTNY**, a, e, od barci, *Beuten*; Drzewo bartne, t. i. z wyciętą barcią. *Stat. Lit.* 309. §. 2. *Substant.* Bartny = dozorca barci, bartnik, *der Beutenaufseher.*

BARTOSZ, a, m. 1. *Dem. Subst.* Bartłomiey, Bartek; *Cárn.* et *Vind.* paternush, Nushei, Jernej, Jernejshé; *Barthel, Barthelchen, kleiner Bartholomäus.* *Hrbst. Nauk. M.* 5. b. *Prov.* Po staremu Bartosz, t. i. po staremu lotr, nikczemnik, pijanica. *Rys. Ad.* 59. *Cn. Ad.* 905. er ist und bleibt der alte Laugenichts. **BARTOSZEK**, - szka, m. 1. *dem.* Bartłomieja, Barthelchen. 2. Osoba ze zgromadzenia kapłanów świeckich, założonego przez Bartłomieja Holchhausen; komunista, społecznik, ein *Barthelheimit, Communist.* **BARTOSZOWA**, óy, f. 2. żona Bartosza, Bartka, Bartłomieja, die Frau des Barthels oder Bartholomäus. Kto go ocsarował, czy Bartoszowa, czyli też Grzesiowa stara? *Teat.* 28, b. 161.

BARTSCH, herb, wiewiórka na nogach zadnich z ogonkiem zadartym wspięta. *Kurop.* 3, 5. ein Wappen.

BARUCH, a, m. 1. imię proroka starozakonnego. *Chmiel.* 1, 582. *der Prophet Baruch (dift. Boruch),*

BARWA, y, f. 2. *Boh.* et *Slovac.* barwa; *Dal.* farba; *Sorab.* inf. barwa; *Sorab.* sup. barba; *Vind.* farba, karbina; *Carn.* barba, boja; *Germ.* die Farbe; *Lat.* farba; *vetus Germ.* Barwe, Bariwa; *Dan.* Farve; *Suec.* faerg (cf. *Lat.* varius).

RADIC.

b - rw - rb - rb - rv

1. Kolor, *Croat.* et *Slavon.* boja; *Bosn.* boja, kolur, mást; *Eccl.* et *Roff.* шapb, yeбmb, xpacka, die Farbe, die Couleur. Jakie kwiatki, takie też są i barwy. *Budn.* 4. *Exdr.* 9, 17. *Radz. ib.* Teraz odnawiają lasy swą barwę. *Paf.* F. 8. Straconey nigdy nie odżyjka spełna Barwy, gdy farby się napije węża. *Zab.* 7, 303. Po śmierci Bolesława, wszyscy tak żalosi byli, że nikt w iasney barwie nie chodził. *Papr. Herb.* (wszyscy żalobę nosili). §. Barwa na twarzy,

oera, die Gesichtsfarbe. Ona twarz i barwa zmieniona okazowała wewnętrzną boleść serca jego. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 22, 16. On współ z głosem i barwę stracił z tęg przestrogi. *Otw. Ow.* 105. Barwa kościelna, *vid.* Cera kościelna. *Fig.* Znać było po ich twarzach barwę cnoty, gdy zapłomionych uważałem. *Mon.* 65, 63. (rumieniec, wtyd). - §. Pod barwą = jedney barwy, nie pstry, einfarbig, nicht bunt. Szata pod barwą, t. i. jednego koloru, jedney maści. *Cn. Th.* 730. *Star. Dw.* 29. §. 2. Barwa, liberya. *Roff.* либеря; *Vind.* slushaunu oblazhilu, anamki obliek, die Xivree, (obs. die Farbe cf. Hoffarbe, Staatsfarbe). Panica nasz iedzie; i barwę i czelka rozeznałismy, choć ieszcze z daleka. *Niemc. P. P.* 55. Piechota w barwie rzędem sobie stoi. *Auszp.* 19. Rozdają Janczarom barwę w miesiącu Ramazan. *Kłok. Turk.* 227. (mundury). - *Fig. transl.* Moie obycaie z waszemi się nie szgadzią; więc według swéy barwy przelożonego sobie szukajcie. *Sk. Zw.* 1, 179. (podobnego do was, teyże farywy, na wasze kopyto, nach euerem Schlage). §. 3. *Meton.* pozor, płaszczyk, powierzchowność; *Farbe, Auftrieb, Borwand, Bemantelung, Mantel.* Wszystko to grzech, byście też temu nie wiem jaką barwę i stroie wynajdowali. *Schl.* 21. Żadney części królestwa zapisać nie dozwolimy, pod którąkolwiek wymyśloną przyczyną i barwą; wszystkie barwy, sztuki, chytrości, nikomu służyć nie mają. *Herb. Stat.* 37 et 99. Często pod owczą barwą, taia się wilcy dra pieżni. *Exop.* 121. §. 4. Barwa, kosmacizna na suknie etc. *Roff.* ворца, welna, villositas, die Wolle auf dem Luche u. *der Strich.* Na wytarty kapelus z lity guzik wsadza, Wraz ostrą szczotką barwę daie i wygładza. *Zab.* 12, 67.

Deriv. sub Nom. farba.

BARWENA, **BARWANA**, **BARMA**, **BERZANA**, **BER-SANA**, y, f. 2. **BARWENKA**, i, f. 2. *dem.* *Roff.* барвена, парма, мрѣнѣ, чебанѣ, подѣцѣ, *Rusn.* барбанка; *Boh.* Parma, plihawec; *Slovac.* Parma, bella, hrač, mrena; *Hung.* marna; *Croat.* mrena, trilla; *Carn.* mrena; *Bosn.* et *Rag.* barbun, trighlja; (*Ital.* treglja); *Cyprinus barbun Linn.* inaczej Brzanka, Blin; ryba z kształtu podobna do karpia. *Kluk. Zw.* 3, 172. toporek ryba. *Cn. Th.* 1146. die Barbe, (*Oberdeutsch* Barne, *Lat.* barbandus, *Gall.* barbeau; *Ital.* barbo; *Angl.* barb, barbel; *Dan.* barbe).

BARWIANY, a, e, od barwy: 1. Kolorowy, farbowany, *Eccl.* шаровный, gefärbt, bunt, farbig. Letnik barwiany. *Boh.* *Offol.* 1, 12. §. Barwiany, w barwę czyli liberyą ubrany, mit Xivree bekleidet, Xivree = Barwiana czeladz w przedpokoju stoi. *Zab.* 7, 158. (lokaie). Szykuie się barwiana ciżba. *Zab.* 1, 133. *adverb.* barwiano = czeladno, w lokaie bogato, mit vielen Bedienten. Bramą wiedzaią barwiano. *Dwor. A.* 4. §. *Transl.* Barwiany, pozorny, scheinbar, zum Schein. Rozmyślał poseł, iak miał stanąć przed królem, żadney nie maiać noty, ani nawet listu barwianego. *Boh. Of.* 1, 302. **BARWIC Act. Nied.** ubarwić, zbarwić *Dok.* - *Boh.* et *Slovac.* barwiti, barwivati, liciti; *Sorab.* inf. barwisch; *Dal.* farbati; *Sorab.* sup. barbu; *Rag.* farbati; *Vind.* farbati, popfobati; *Carn.* barbam, lepuvati, lepotizhiti; *Eccl.* шаровишѣ, раздѣчаю, шарю; *Roff.* красить, выкрасить, выкрашиваш, нарумянить, нарумяни-

namъ, цвѣтнѣмъ; = farbować, färben. *pr. et tr.* Włosna łąki ubarwiła. *Dudz.* 65. Rzymianki włosy swoje popiołem iasno barwiły. *Warg. Wal.* 36. Opona z karmazynu po dwa kroć barwionego. 1 *Leop. Exod.* 26, 66. (farbowanego, 3 *Leop.*). Znamy się na barwionęj sierci. *Zabl. Zbb.* 33. (na farbowanych lisach) - *transl. moral.* pięknyć, pstrzyć, krasić, szobić, beschönigen, beschönen. Swoy własny występ cudzą krsywą barwić chcemy. *J. Kchan. Dz.* 72. Cóż ty to chcesz barwić rzecz prawie słą z swego przyrodzenia? *Gorn. Wt. H.* Zadna rzecz ubarwiona nie może byđć trwała. *Baz. Modrz.* 538. Nie wierz tym ubarwionym obietnicom. *Jan. Pos. C.* 2. b. §. 2. W barwę czyli liberyą ubierać, in Livree kleiden, mit Livree bekleiden, monditen. Dworacy, których iego kolory barwiły. *Tręb. S. N.* 32. §. 3. Barwić sukno, kutnerować, kosmacić, Tuch fristren, auftragen. Zbarwić, barwę podnieść, kutnerować, pectere vestes. Suknia dobrze zbarwiona, zkutnerowana. *Mącz.*

BARWICA, y, f. 2. BARWICZKA, i, f. 2. *dem. Boh.* barwica; 1. postrzyżyny z sukna, Scheerwolle. Potrząsaj to postrzyżgacką barwicą. *Sien.* 600. Weźmij barwicę szarłatney od postrzyżgacza. *Slesk. Ped.* 315 *Haur.* 567. §. W ogólności, to wszystko czym wypychają krzesła, taborety, n. p. siano, sierść, wełna. *Dudz.* 33. alles, womit gepolstert wird, Polsterhaare, Polsterwolle. §. Barwica ziele *vid.* Kocanki. §. 2. Barwica, rumienidło, czerwienidło, ruż, farba, którą kobiety lice pięknią i rumieńca sobie przydają; *Boh.* líčidlo; *Croat.* fajta; *Vind.* lepotina, bielilu, rumenilu, lizamas; *Carn.* lepotiza; *Bosn.* gersa, bilillo; *Croat.* lepoticza, rumenilo; *Sorab. sup.* řerwena šminka; *Roff.* заправка; *Ecol.* couleur; rothe Schminke, Rouge. Barwiczkę robią z barwicy szarłatney, która rozmaczona daie farbę różyczkową ku malowaniu. *Slesk. Ped.* 315. robią ją też z brezylii. *ib.* Omalowałaś barwiczką oczy swe. *W. Ezach.* 23, 40. (farbowalaś twarz woje). *Bibl. Gd.* *Pociej. Hom.* 279. BARWICZKOWAC, - ował, - uie, *Act. Nied.* zbarwiczkować, ubarwiczkować, pobarwiczkować, *Dok.* - barwicą czyli rumienidłem czerwienić, rużować, roth schminken.

BARWIERKA, BALWIERKA, i, f. 2. *Bosn.* barberica; *berberica*; *Croat.* barberica; *Dalm.* brialicza, sztrisznica; *Rag.* brializa; *Vind.* briuka, briazhiza, brywka; *Boh.* brabřta; *Sorab. sup.* tšibarfa; *Roff.* рудометка; = kobieta barwiera, golarka, die Barbierin. BARWIERNIA, i, f. 2. *Slovac.* barwira; *Croat.* barbernica; *Dalm.* briaonica, brichionica; *Rag.* briaoniza, bricioniza; *Sorab. sup.* tšibarca, tšibar'a; *Vind.* brialniza, britna jipa; *Roff.* брильня, поспригальня, шурьальня; = szrygalnia. *Cn. Th.* 15. izba barwierka, die Barbierstube. *Ern.* 91. BARWIERSKI, a, ie, *Boh.* brabřřř; *Dalm.* barberski; *Roff.* брильнѣмъ; = golarcki, od barwiera, Barbier; = Nauka barwierka. *Sien.* 385. (cyrulicka). W, takich przypadkach nieumiejętność barwierska ma byđć winiona, nie lekarstwo. *Urząd.* 399. Barwierski pokrowiec, sztuciec, barwierska szkatuła do brzytw. *Cn. Th.* 15. *Roff.* бритовщикъ, ein Barbierbest. Włosy swoje barwierskimi przyprawami na czele stroił i fryzował. *Sk. Zyw.* 1; 71. (fryzierskiemi). BARWIERSTWO, a, n. 3. *Croat.* barberia; *Boh.* brabřřř; = kunst barwiera, die Barbierkunst. (cf. Cyrulictwo).

1. BARWIERZ, BARBIERZ, BALWIERZ, a, m. 1. *Lat. med.* barbarius, barberius; *Ital.* barbiero; *Gall.* barbier; *Suec.* barberare; *Pers.* berber; *Germ.* der Barbier, Balbier; *Dan.* Balbeer; *Slovac.* Barwřr, brabřř; *Boh.* brabřř, bragřř; *Croat.* barber, podbrijach, briacz; *Hung.* barbely; *Rag.* brialaz; *Dal.* brialacz, briacz, barberin, sztrisalaz; *Bosn.* barbir, berberin; *Carn.* britbar, bryvz, bradobryvz; *Vind.* bryvz, brivez, bradobriuz, britvar, padar, polbirar; *Sorab. sup.* tšibar; *Roff.* бритовщикъ, брильщикъ, шурьольникъ, рудометъ; = co brodę goli, golibroda, golarz, der Barbier. Ja tobie na złość, dam się ogolić, i wnet barwiera zwołano, który mu plesz i brodę golił. *Baz. Hst.* 272. - §. 2. U dawnych ogólnie cyrulik czyli chirurg, der Wundarzt, (der Wader). Gdy leżał który ranny abo chory, Siano barwierze i mądre doktory. *P. Kchan. J.* 299. Cyrulicy, barwierze przykładaia plastr, iak doktor każe. *Petr. Pol.* 414.

2. *BARWIERZ, a, m. 1. od barwy, farbierz lub też co sukno barwi, der Färber; der Tuchfriseur, Tuchscheerer. *Boh.* barwřř, batennřř.

BARWIERZOWA, y, f. 2. żona barwiera, des Barbiers Frau. BARWIERZOWY, a, e, od barwiera, Barbiers; Cyrulikowa, barwierzowa jest powinność, golić, strzydź, wrzody leczyć. *Petr. Pol.* 414.

BARWINEK, nka, m. 1. *Roff.* барвенѣкъ; *Boh.* barwneř, barwinka, zelenec, žmofřřaj; *Bosn.* vazdazelen, gljubcaj; *Croat.* szlak; *Carn.* shingęz; *Lat.* vinca pervinca *Linn.* ziele. *Kluk. Rosl.* 2, 208. Dbeutsches Barwinkel; *Фрѣд.* Sinugrın. BARWINKOWY, a, e, od barwinka, Sinugrın; My tobie barwinkowy wieniec ukęcimy, J na wielkim iaworsze w polu zawiesimy. *Sim. Siel.* 119.

BARWISTY, a, o, farbowany, zamalowany, kolorowy, färbig, gefärbt; *Boh.* barewnř; *Roff.* цвѣтнѣмъ. Dwójbarwisty, trójbarwisty. *Syr.* 1452. 2. Barwiste sukno, welnište, nicotarte, wolliges Tuch; *Roff.* ворсистый. BARWKA, i, f. 2. *dem. Subst.* Barwa, Färbchen, das Verkleinerungswort von Farbe. Barwka, przyprawiona farba, pigmentum. *Mącz.* Kramatzyk łątki, obrazki, barwki, dziecinne a niewęszcie rzeczy przedaie. *ib.*

BARYCZ, y, f. 2. By miał z dziećmi pozdychać, tedy go wylupią, A iako na Baryczy nigdy nic nie kupią. *Key Wiz.* 69. b.

BARYCZKA, herb, dwa krzyże na szrodku tarczy, ieden do góry, drugi na dół. *Kurop.* 3, 6. ein Wappen. z Węgieř.

BARYŁA, BAREŁA, y, f. 2. BARYŁKA, BAREŁKA, i, f. 2. *dem.* - *Bosn.* baril, bario, burre, barila; *Croat.* baril, barilicza, barilęcz, barilhec; *Rag.* bario, in *Genit.* barjella; *Slavon.* burre, akdycse; *Vind.* barigla; *Carn.* barigla, warigla, barigleza; *Ital.* barile, barella; = ein Faß, eine Dritteltonne. Garnców w baryle dwadzieścia i cztery. *Herb. Stat.* 179. *Ořř.* P. C. 2, 294. Barełki do spirytusów naylepsze z klepek morwowych. *Kluk. Rosl.* 2, 66. Baryłka oliwy. *Birk. Sk. B.* (cf. Hęcęka, beczulka). - *Artyll.* Baryły piorunujące, beczki napęzione prochem, które obłęzeni spuszczaia z walów na atakujących. *Fak. Art.* 3, 286. Pulvertonnen. §. *Allud* Jak z barełą z brzuchem chodzi. *Brud. Ořřar. C.* 2, ingenři

ventre. - inde transl. Baryla : człowiek opasły, okrągłopokąty, brzuchacz, ein dicke Bammst, ein Dickbauch. **BARZO, BARDZO, adv.** Barziewi, Bardsziewi, compar. (we wszystkich innych dyalektach znaczą: prędko, skoro, szybko; cf. następujące barzy. *Rag.* barzo; *Slavon.* bërzo; *Bulg.* борзо; *Vind.* bersnu; *Sorab. sup.* buršy; *Bosn.* barzo, brrišo; *Boh. et Slovac.* bržo, bržto, bržce, bržy; *Eccl.* борзѣ; *Roff.* борзо) u Polaków znaczą: arcy, mocno, wielce, do wysokiego stopnia; *sehr.* (*Boh.* velmi, tuže, hrubě, příliš; *Slovac.* veľmi, veľce, prílišne, hrbute, barbžo, naramni; *Sorab. inf.* welgi; *Sorab. sup.* wulczę, vare; *Vind.* alu, przeslu, samù, sylnu, zhes vac, zhes mero, móznu, pre -; *Carn.* zěl, verlu, prě; *Croat.* jako, kruto, varlo; *Slavon.* vério; *Roff.* дозблѣ, вєсьма, голѣво, благо -, краине; *Eccl.* зельнѣ, зѣбно, зѣло, дозблѣ, вєсьма, очюнь, очєнь, вєльми). Barzo wykrętny i zwawy. *Sk. Dz.* 259. *Warg. Cz.* 151. Barzo dobry człowiek. *Cn. Th.* 16. Barzo okrutnie biczmi sieczeni, *Pasz. Dz.* 63. - Bardsziewi, barziewi, więcey, mocniej, mehr, stärker, heftiger. Kazimierza W. wsławił bardsziewi dzieła w pokoju znakomite; niżeli wojenne sprawy. *Nar. Hst.* 6. 345. Im częściej się z sobą widzą, barziewi się miłują. *Karnk. Katch.* 380. (tym mocniej. um so mehr, um so stärker, *Carn.* stembel).

***BARZY, a, o,** (we wszystkich dyalektach Słowiańskich: prędko, nagły, skory; *Rag.* bars, barzechi; *Dal.* bärz; *Croat.* bërz; *Carn.* bérab, bershëzh; *Slavon.* bërzi; *Vind.* bersen, bershen, bersh, bersden; *Bosn.* brriš, brrišgi; *Boh.* bržty; *Slovac.* bržty; *Roff.* борзыѣ, борзоспныѣ; *Hung.* barz. - *Pol.* Barzy, popędliwy, gwałtowny, vehement. *Mącz.* heftig, schnell. - Barzy, *ellipt.* : barzy kosi, bystry. *Figur.* na barzogo kogo wsadzić. *Rys. Ad.* 73. (= na hardego, na hardą wsadzić; poduszczać go, poddymać, nadymać, cieżną stół, und aufgeblasen machen. Nowina o śmierci królewskiej, nieprzyjaciela tak na barzogo wsadziła, że na pierwsze kondycje pozwałać nie chciała. *Biel.* 718. *Birk. Dom.* 11. Cierpliwością swoją darmopycha na barzogo wsadziła, Rosumiał, że z bojaźni niekty się z nim nie wadził. *Pot. Pocz.* 550. Nie chce, żeby mię żona miała poduszczać, wsadzać na barzogo. *Opal. Sat.* 40. - *Oppos.* Złożył mocarsów z barzogo, a podniósł pokornych. *Birk. Kant. A.* 2. (poniżył, upokorzył, et hat sie erniedrigt, gedemüthigt). Hardy i wyniosły baszo, z barzogo zsadzony będziesz. *Birk. Kont. B.* 3, 6. Przydzieć tam z barzogo zsiadać, *Pasz. Dz.* 115. NB. Prędkość, szybkość, *Rag.* barzos, barzenje, barzocchia; *Cambr.* brys; *Vind.* bersnoft; *Croat.* bersocha, - Kwapić się, spieszyć, *Rag.* barzitti; *Croat.* berzëti).

BAS BAS, BASIU BASIU! wołanie wieśniaków i pasterzów na owce, *Lochwort für die Schaafe.* Baś baś owieczek wołają. *Kchow. Fr.* 28. Baś baś iagnieta. *Pot. Jow.* 225. (*dist.* basia). **BAS, BASS, u,** m. 1. *Boh.* baš; *Carn.* bäs; *Vind.* pofs; *Ital.* basso. 1. Naygrubszy z owych tonów, na które się głosy dzielą; inasze trzy są tenor, alt, dyzskant. *Ostorr. Myrl.* 44. der Baß, die Baßstimme. Woźny grubym basem krzyknął. *Wad. Dan.* 70. Dobywszy kędyś z kozłem od żołądka basau, mówi: *Pot. Zac.* 123. §. 2. Basé, basetta, narzędzie muzyczne, skrzypico basowe, wiolon, na którym bas grają; *Boh.* bása; *Vind.* pofs, fofs; *die Baßgeige, der Baß.* §. 3. *Transl.* suchwała,

fukliwa, dumna, uporna mowa, ein grobet, scheltender, stolzer Ton. Kto rad basem gada, wiele u pana swego wysłużyć nie myśli. *Fred. Ad.* 65. Na to, Piłat, już syty owego hałasu, Gdy mu się żydzi przykrzą, odpowiada z basu. . . *Pot. Zac.* 206. Swoje z wycięczeniem, z ogródką, a cudze z basem i szeroko rostrząsać. *Fred. Ad.* 105. (= sobie pobłażać, drugich surowo sądzić cf. ździebło i trąm w oku). Spuści on znowu kwintą z basu. *Pot. Arg.* 156. (staniecie, sfolguie, et wird gelindere Saiten aufziehen). Spuściłem z basu na kwintę. *Zab.* 7, 203. Zaczyna od basu, a skończy się może na kwincie. *Teat.* 29, b. 45. Trzebaby zsadzić tego sucha z basu. *Pot. Pocz.* 550. (cf. z barzogo zsadzić). §. 4. Bas, plaga, cięga tęga, cięga nie lada, gdyż naygrubsza z strun muzycznych basowa, ein derber Streich, derber Hieb. Za to huczki, kazal mu wyliczyć dwieście basów. *Zabl. Amf.* 84. Szuka syna, żeby go sfukał, a czasem i skropił basem. *Kniaz. Poex.* 2, 208. (cf. bat, batog).

BASALYK, a, m. 1. z Tureck bics na kastaft maczugi z drzewa nieostruganego. *Cztr. Mscr.* bies z uwiązany na końcu ołowiem; kula nawiązana, plumbata. *Cn. Th.* 16. *Włod. Dudz.* 33. eine an der Spitze mit Blei oder Eisen versehene Peitsche, eine Geißel. Żołądziami ołowianemi wielkimi, na rzemieniu długim uwiązany, iakoby basalykami, nieprzyjaciół gromili. *Warg. Cz.* 205. Kasano go nielutościwie ołowianemi basalykami bić. *Sk. Zy.* 1, 374. okowanemi basalykami. *ib.* 408. Ociec mój chłostał was biczmi, a ja was będę chłostał basalykami. *W.* 1. *Reg.* 12, 11. et 2. *Paralip.* 10, 14. (not: „biczmi żelazem ostrém na końcach oprawionemi“ korbaczami. *Bibl. Gd.* głogiem. *Budn. mit Scorpionen.* Luther). Moskale miewają kieścien, który Polacy basalykiem nazywają. *Gwagn.* 518. *Herberst. legat.* §. 2. *Transl.* cłek nieostrugany, przerosły, dług, przytym nad pomiar do tęy swojej wysokości cieńki iak kieszka, do tego niesgrabny, rozkiszły, rozlazły, leybowaty, bałwanowaty, próżniak, nieczynny, nie mający na zbycie ani dowcipu, ani rozumu; *Vind.* trepan, terban, bebez, tumpoz, smok, trelei, terëi, tarotel, trantou; ein schwerfälliger plumper Menschen, ein Köpfe. **BASALYKOWATOSC, ści, f. 2,** niezgrabność, *Vind.* trepanost, terbania, trantaria. *Kölpelcy, Plumpheit, Ungefälligkeit.* **BASALYKOWATY, a, e,** nieokresany, niezgrabny, *Vind.* trepaft, torbaft, bebaft, budalaft, tumpast, kölpelhaft, plump, ungefälligen.

BASARUNEK, BASSARUNEK, BASSARYNEK, nku, m. 1. (może z Niem. Besserung). nagroda za bicie, nawiązka, das Schmerzensgeld, Strafgeld für ausgeheilte Schläge. Gdyby chłop szlachcica w karczmie ubił, od basarunku ma być wolny. *Lek. D.* 2, 6. Prawo, bankiety, fryze, leki z budynki, Bassarynki pułtoszą z gruntu nasze skrzynki. *Kchow. Fr.* 76. *Kchow.* 178. Gdy tego skrzywdzony żąda, płaci mu przyzwoity basarunek. *Gall. Cyw.* 3, 205. Nocne huczki każą mu płacić basarunkiem. *Mon.* 76, 726. §. 2. ogólnie, nagroda za sile iakie poniesione, Entschädigung, Erfaß. Nic to, choć ran, choć kilka postrzałów odnieść, Bo godny basarunek bierze w interese. *Pot. Pocz.* 167. Onoż w obozie macie basarunki, Gdzie pełno bogactw gwoli żołniersowi. *Chrośc. Luk.* 255. Daje się to starcowi w foldze, oraz w basarunku. *Chrośc. Fars.* 176. Żalowi serca mego w basarunku. *Pot.*

- Syl. 55. Pot. Arg. 834.* Przyjdź sam żalowi memu w bassarunku, *Chrośc. Ow. 102.* (w uldze).
- BASETLA**, i, f. 2. *Boh.* bařa; *Vind.* pořa, fofa; = *bas*, narzędzie muzyczne, na którym *bas* grają, *bet Bassel*, *die Basselge*. Biegaj po skrzypce, *basetle*, wiolo, *będzim saras ranęli tę arykę. Boh. Kom. 1, 296.* Tobie iesscto *basetle* nosić. *Teat. 20, 6. 184.* (rzępoła z ciebie, grać nie umiesz). **BASETLINA**, y, ż. miserna *basetla*, *eine elende Basselge*. **BASETLISKO**, a, n. niezgrabna *basetla*, *eine unförmliche Basselge*. **BASETLISTA**, y, m. grający na *basetli*, *bet Basselger*.
- BASIA**, i, f. 2. *dem. Nom.* Barbara; *Boh.* Baruffa; *Vind.* barka; *Wärtschen; Deřter.* Babetl. Jak się masz, moia Basia? *Teat. 22, c. 51.* Basia siadłszy w cieniu, wrzcionkiem włókno kręciła. *Zab. 10, 200. Zabł.*
- BASISTA**, y, m. 2. basem śpiewający, *Vind.* toustipeuz, *debelpoux; bet Bassist*. Zamowilem oprócz tego dwóch *basistów. Teat. 7, 6. 11.*
- *BASKAK**, a, m. 1. słowo Tatarskie, przełożony, starszy, starosta, wielkorządca, *bet Keltete, Borgeřete, Starořt, Gouverneur, bey den Tataru*. Podole opanowawszy Tatarzy, stawili tam swoje *baskaki* czyli starořty. *Nar. Hř. 6, 91.*
- BASN**, i, f. 2. **BASNKA**, i, f. 2. *dem.* - *Carn.* *basn*, *basn*, *qvan*; *Vind.* *basem*, *smislik*; *Boh.* *et Slov.* *basen*; *Sorab.* *basna*, *basnica*, *basnizla*; *Roff.* *basn*, *basn*, *skazka*, *basnka*; (*Hung.* *bessed* cf. *biesiada*). = *bayka*, *die Fabel*. *Basni* dlatego są zmyślone, iżby profankom takim sposobem podawały się rzeczy potrzebne; iako owo dzieciom gorzki a zdrowy trunek miodem rodzice słodzą. *Gorn. Wł. T. 4. b.* §. *Basn*, *wieřć*, *gadanie*, *pogłofka*, o czym gadają, *plota*, *fabel*, *Gerächt*, *Gerete*, *Nie słyszysz, żeś ascególną basnią w całym Rzymie, Ogłaszając bezwatynie wszystkim twe niecnoty. Hul. Ow. 185.* §. *Ogólnie; fałsz*, *plotki*, *Lüge*, *Fabel*, *Mährchen*. *Przez basni i owe nadludzkie chwaty Achillowe. Tward. Wł. 1.* Nie pilny żydowski basień i zapowiedzi odwracających się od prawdy. *Budn. Tł. 1, 14.* W *basniach* *Owidyusza* przechodzić. *Sł. Dz. 82.* (iść na umor).
- BASLIWY**, a, e, *baicsny*, *basni* pełen, *Boh.* *et Slov.* *basniw*, *fabuln*; *Roff.* *basennym*, *skazocnym*, *fabel*, *best*. Już *basliwa* niech więcej sławy nie nabywa *Troja. Bard. Luk. 92.* On coś miasto prawdy *basliwego* plecie. *Bardz. Luk. 165.* **BASNIARZ**, a, m. 1. *baykarz*, *baiarz*, *ein Fabelist*. *Baiarzem* mię nazwał, i do senników odesłał. *Mon. 72, 626.* **BASNIOPIS**, a, m. 1. **BASNIOMOWCA**, y, m. 2. *Boh.* *basnist*; *Roff.* *basnosłowceub*, *basnosłowceub*, *basnosłow*, *skazocznik*, *baykopis*, *bet Fabelist*. Który same *bayki* pisze, *nazwał* *przyřtoi basnosłowem*, *basniomowcą*, *basniopisem. Klecz. Zdan. 13. et 75.* - *Eccl. et Roff.* *basnosłow* *mytolog. basnosłowie*, *basnosłowstwo* *mytologia*; *basnosłowym* *mytologiczny. Boh.* *basnistw* *poezya*; *basnist* *poeta. *BASNIC Act. Nied.* - *Roff. et Eccl.* *basnosłowim*, *baiac*, *fabela*.
- BASOWY**, a, e, od *basu*, *basetli*, *Bař*, *Basselgen*; *Strona basowa. Comp. Med. 365.*
- BASSYN**, u, m. 1. *s franc.* *Kotlina*, *wanna*, *misia* *wielka kamienna*, *das Bassin*. Z *ciosowego kamienia* robią po *agrodach basyny* i *sadzawki. Swiř. Bud. 362.*
- BASTA!** *Ital. Gall.* *dosyć* *iuż* *tego!* *bast!* *genug!* *Basta!* *reszty* *ci* *nie* *powiem. Teat. 53, 46.*
- BASTARD**, **BASZTART**, ***BASTER**, a, m, ***BASZTRZE**, *cia*, n. *zdrbr.* z *Franc.* §. 1. *Dziecię* *nieprawego* *řoza*, *dziecię* *bledne*, *bękart*, *przyřodek*, *pokrzywnik*, *ein unehelicheř Kind*, *ein Bastard*. (*Dyalekta ob.* *pod Bękart*). *Bastard* od *słowa* *bassum* *niskość*, że on *nizszym* od *prawnie* *urodzonego. Czac. Pr. 1, 266.* *Juno* się *żali* na *metressy* i *baszardy* *Jowiszowe. Bardz. Tr. 2. Petr. Pol. 271.* *Kięża* *ze* *swemi* *baszartami. Głecz. Wych. B. 5.* *Kazimierz* *wiele* *basztrętom* *swoim* *odkazał. Krom. 366.* *Bastrowie* *zawwczay* *szczęśliwi. Klon. Wor. 61.* *Nie* *każdy* *bastard* *i* *jednake* *szczęście* *miewa. Ry. Ad. 46.* §. 2. *Rzecz* *iskakolwiek* *oddalająca* *się* *od* *swego* *rodzaju*, *wyrodek*, *alles* *was* *sich* *von* *seiner* *Art* *entfernt*, *aus* *der* *Art* *geschlagen* *ist*, *nicht* *doch* *ist*, n. p. *Bastard* *wino*, *brę* *Bastardwein*. (*ob. Bękart*). *Pigwy* *obwarzają* *w* *ipsymie* *albo* *w* *baszardzie, Cresc. 413.* *Kufa* *malmazyi*, *muszkateli*, *baszertu. Vol. L. 3, 57.* *baszertu. t. 226.* *baszartu. t. 564.* *Baszertowe* *wino, Syr. 1290.* - *Baszardy*, *armaty* *roźniące* *się* *od* *ordynaryjnych* *gatunków. Archel. 15.* **BASTARDA**, **BASZTARDA**, y, ż. **BASTARDKA**, i, ż. *gatunek* *pojazdów*, *eine* *Art* *Wagen*, *eine* *Bastarde*, **BASTARDZIEC** *ob. Bękartiec.*
- BASTOWAC**, *řntrans.* *Niedok.* *sabařtować* *Dok.* *bast* *po-* *wiedzieć*, *przeřtać*, *skończyć*, *zwinąć* *chorągiewkę*, *słodyć* *szablę* *pod* *ławę*, *bast* *sagen*, *aufhören*, *seyn* *lassen*, *die* *Segel* *einziehen.*
- BASTRAM**, u, m. 1. W niewoli Tatarskiej tylko *ziemię* i *ciorbę* i *basztramy* i *suchary* miał *sobie* *pozwolone. Tward. W. D. 97.*
- BASY** *ob. Bas.*
- BASZA**, **PASZA**, y, m. 2. *Bosn.* *pascja*; *Hung.* *basza*, z *Perřk.*, *wielkorządca*, *ein* *Pascha*. *Basza* *dwutulny*, *trzytulny* *qu. v. Křok. Turk. 61.* *Kapitan* *Pasza*, *sily* *morskiey* *gienesralny* *komendant. Mik. Obr. 145.* *fig. Piekielny* *basza. Brud. Of. E. 7.* (*diaból*, *szatau*). **BASZOSTWO**, **PASZENSTWO**, a, n. 3. *Bosn.* *pascjaluk*, = *wielkorządztwo*, *das* *Paschat*, *Obiet* *oder* *Wärde* *eines* *Pascha*. *Pasza*, *który* *otrzymuje* *wyřsze* *paszenstwo. Mik. Obr. 81.* *Kray* *na* *4* *baszostwa* *rozdzielony. Boter 207.*
- BASZKIER**, **BASKIER**, a, m. 1. *barbarszynski* *lud* *Moskwy* *Azyatyckiey*; *ein* *barbarischeř* *Wolk* *im* *Asiatischeř* *Ruřlande. Kluk. Zw. 4, 284.*
- BASZTA**, y, f. 2. *Carn.* *basztya*; *Ital. et med. Lat.* *bastia* (cf. *bastire*, *Gall.* *batir*); *Hung.* *basztya*, *basztya*; *Vind.* *postaina*, *osidni* *krai*, *brancki* *ogrod*, *savetje*, *obsidje*, *sidna* *obranwa*; *Sorab. sup.* *potęwtenę* *řitwart*; *Croat.* *branische*; *Roff.* *pacram*; *eine* *Bastey*, *Bastion*, *Woll* *wert*; *wielka* *kupa* *ziemi* *obmurowana* *figury* *piećgraniařtey*, *złączona* *z* *walem* *fortecy. Papr. W. 1, 467.* *Baszty* *opasują* *miasto* *lub* *fortecę. Jak. Art. 3, 93.* *Boter 157.* - §. 2. *Wieża* *woienna* *ruchoma*, *machina* *do* *murów*, *szopa* *woienna*, *ein* *beweglicher* *hölzerner* *Thurm*, *bey* *Belagerungen*. *Oto* *baszty* *stanęły* *przeciw* *miastu* *temu*, *ku* *wzięciu* *jego. Radz. Jer. 32, 24.* (*tarany. Budn.* *strzelbę* *zatocono. Bibl. Gd.*) *Baszta* *widokowa* *ruchoma*, *ein* *beweglicher* *Wachtthurm. Gn. Th. 17.* §. 3. *Fig.* *przedmurse*, *Wormauer*. *Polka* *dawniey* *baszta* *była* *chrześcijařtwa* *wszystkiemu. Papr. W. 2, 6.*

BASZTARDT ob. Bastard. **BASZTRZE** *vide* Bastar.

BASZTYON *vide* baazta.

***BASZTYK**, a. m. 1. Jedni mają kosztury, a drudzy basztyki. *P. Kchan. Orl.* 1, 160.

1. **BAT**, u, m. 1. ***BATA**, y, f. 2. **BACIK**, a, m. 1. *dem.* **BATKA**, i, f. 2. *dem.* - *Bosn.* batio, scifik, brodaq; *Ital.* batello; *med. Lat.* batellus, batus; *Gall.* bateau; *Pers.* betif; *Angl.* Boat; *Susc.* baot; *Dan.* baad; *Holl.* boot; *Germ.* baß Both; łódź, łódka; *Vind.* ladjiza; *Roff.* ботъ, плосъ, шерботъ, верейка; (*Eccl.* námb = kadź). Łodzi albo batów wielkich i małych dwa tysiące. *Star. Dw.* 22. Bata jedna utonęła. *Biel.* 688. Bata w której płynęła. *Auszp.* 87. Wsiadł w małą batkę. *ib.* 83.

2. ***BAT**, u, m. 1. z *Hebrayk.* miara płynnych rzeczy, ein hebräisches Maas süßiger Dinge. Dwadzieścia tysięcy batów wina, a tyleż batów oliwy. *Radz. 2 Chron.* 2, 10. Effi i bath równy miary będą. *3 Leop. Ezech.* 45. 11. (korzec i mos. 1 *Leop. ib.*)

3. **BAT**, u, m. 1. *Bosn.* bät, batich; *Vind.* bat; *Croat.* baticza; *Hung.* bot; = kiy gruby, palica, batog, rzemień pleciany, ein Prügel, Knüttel. Za moie usługi, dostałem batem po plecach. *Teat.* 24, c. 40. Udawanie opętanego dziś różgami lub batem nagradzane bywa. *Perz. Lek.* 206. §. 2. Plaga, bicie batem, cięża, ein Sieb, Schmiß, Streich, Stodstreich. Za takie figle, sto batów małą. *Teat.* 43, c. 62. *Wybick.* (*Bosn.* battonosja, clauarius paliconosz, maczugonosz).

BATALIA, ii, f. 2. bitwa, akcja, potyczka, die Bataille. Ja swą śmiercią niech skończę straszną *bataglią. *Bardz. Luk.* 25.

BATALION, u, m. 1. Korpus piechoty od 600 ludzi. *Papr. W.* 1, 468. ein Bataillon. Batalion czworokaniasty, czworokan wojenny, szyk wojska, w którym szeregi wszystkie wszerek i wadłuż równe. *Papr. W.* 1, 468. Bataillon quarté.

BATALNIA *vide* patelnia.

BATERYA, yi, f. 2. z franc. - *Vind.* shtukonni hakop, shtukni nasip; *Slavon.* tabla; die Batterie; miejsce podwyższone, obwiedzione rowem, gdzie stawia armaty. *Papr. W.* 1, 468. *Lęsk.* 2, 242. et 1, 95. działobitnia. *Jak. Art.* 3, 286. Baterye pływające, *Pam.* 83, 380. schwimmende Batterien.

***BATKO**, **BAYTKO**, a, n. 3. *Roff.* батъка, u pospólstwa pop, (ocie duchowny), Pop, Pfaffe. (cf. Bayda, Baydko). U Rusi co pop, to batko; dlategoż czasem i samego popa wykuflaia chłopci. *Sak. Persp.* 7 et 8. Czytał pismo ten baytko Ruski, który tam jest we Lwowie, i szwalał nam na wszystko. *Hrbst. Odp.* Aaa b.

BATOG, u, m. 1. **BATOZEK**, 2ka, m. 1. *dem.* - *Dal.* bath; *Hung.* both, bototška; *Croat.* baticza; *Roff.* баторъ, боторъ, баторъкъ, = bat, kiy, palica, patog, ein Prügel, ein Knüttel, ein Stod. Ekonom kazal przynieść batogi; alic on wnet się przysnał. *Teat.* 54, c. B. 2. §. Batogi, batożki, baty, basy, plagi, ciężgi, Prügel, Schläge, Stodschläge; *Eccl.* паличество, бичение палками. **BATOGOWAC**, **BATOKOWAC**, *Act. Nied.* batogami okladać, mit dem Stode schlagen, Stodschläge geben; *Hung.* botozom; *Carn.* butam, wutam.

****BAWA**, y, f. 2. bawienie się, zabawa, zatrudnienie,

die Beschäftigung. [Ta jego bawa była, by bogarodzicy chwałę wznosił podwyż niebios: *Chodk. Kof.* 12.

BAWARYA, yi, f. 2. *Boh.* Bawoy; *Slavac.* Baworstwo, Baworsto; *Slavon.* Bawaria; *Vind.* parška deshela; *Roff.* Баварія; cyrkuł rzeszy Niemieckiej, część dawnego Norryku i Vindelicji. *Wyrw. G.* 203. *Bayern.* II. Bawarye, turnieio, iunakierye, Hanshandel, Hansereyen. Własney matki krew przelał, i do tych czas żyje, po świecie chodzi, dzikie stroi bawarye. *Bardz. Tr.* 545. (ob. Brewerye). - **BAWARCZYK**, a, m. 1. *Boh.* Bawar, Baworan; *Slavon.* et *Croat.* Bavar; *Vind.* par, paroz; *Roff.* Баварецъ; z Bawaryi rodowity, ein Bayer. Bawari, i. e. Bojari vel Vojari, duces belli. *Bohoritz.* **BAWARKA**, i, f. 2. z Bawaryi rodowita, die Bayerin; *Boh.* Baworka. **BAWARKI**, a, ie, od Bawaryi, *Boh.* Baworck; *Roff.* Баварскі; *Vind.* parški; *Bayersck.* Cyrkuł Bawarki. *Wyrw. G.* 203.

BAWELNA, y, f. 2. *Boh.* et *Slavac.* bawlna; *Sorab. sup.* bawniana wówna; *Vind.* pavouna, pavola, dreuna vouna; *Carn.* pavola, bombáša; (*Lat.* bombax; *Croat;* *Rag.* *Bosn.* bumbák, pamuk, mavez, gyoput; *Ital.* bambace, bambagia; *Hung.* pamut, gyapolt; (*Eccl.* бумара хлопчатина: 1. bawelna, 2. papier.), die Baumwollpflanze, der Baumwollbaum, die Baumwolle. *Krzewinka, gossypium herbaceum Linn.*, drzewo, *gossypium arboreum Linn.* owoc nosi jak laskowy orzech, który dojrzały otworzwszy się wydaje znaiomą bawelnę. *Kluk. Rosl.* 3, 332. - *Prov.* W kaptan bawelnę, a w chomato słomę. *Rys. Ad.* 70. *Fredr. Ad.* 21. *Cn. Ad.* 162. *Petr. Ek.* 107. *Zegl. Ad.* 60. (każda rzec ma swoje mieysce; jedes Ding hat seine Bestimmung). §. Fig. obwiał prawdę w bawelnę: nie mówić iey wręcz, koto płotu chodzić (cf. jedwab, jedwabne słówka, cf. ogrodka), die Wahrheit verhüllen, verschleyern. Rzeczy obwiał prawdy w bawelnę nie lubi. *Mon.* 75. 671. Gorszy niżli padalec, wąż, iaszczur i żmija, Człowiek, co skargę, chwały bawelnę uwia. *Por. Arg.* 74. Powiedz wszystko, a nie obwiał słów swoich bawelną. *ib.* 401. Miałto hańby grzechów, szukamy bawelny, chcąc ie kształtnie uwinąć. *ib.* 401. Prawda często bardziej kole, ukryta w bawelnie. *ib.* 224. Odkry mi zupełnie Tę tajemnicę, prawdy nie kryjąc w bawelnie. *Tręb. S. M.* 53. §. aliter: pieścić co, zärtlich behaubeln, Jaki mi piessczozek, żeby go w bawelnę uwinąć! *Ofs. Wyr.* II. Bawelna posienna, *vide* Ukwap. **BAWELNIANY**, a, e, ***BAWELNY**, **BAWELNICZY**; *Boh.* bawln'eny, bawlnaný; *Carn.* pavolnast, pavolnat; *Roff.* бумажный; *Croat.* bambachni, pamuchni, pamukni; *Hung.* pamutos, gyapoltas); = od bawelny, z bawelny, Baumwollen =, Baumwollen, von Baumwolle. Drzewka bawelne. *Syr.* 732. Bawelniany chróst, krzak, *Eccl.* бумажное древо; *Croat.* gyoput) - Materya bawelniana. *Creśc.* 542. bawelnicza. *Klok. Tur.* 181. - **BAWELNICA**, y, f. 2. **BAWELNIK**, a, m. 1. **BAWELNIANKA**, **BAWELNICZKA**, i, f. 2. *dem.* (*Boh.* bawlna, barwa na suknie), tkanka z bawelny, ein Baumwollengewebe: Baumwollenzug, Cattun, Baumwollentuch, Baumwollentleid. Bawelnick Niemieckich kopa iedna, 8 Zł. *Gof. Gor.* 111. Tam płótka, jedwabnice albo też bawelnice przedają. *Star. Dw.* 22. Tropy w bawelnianki obwinione. *Bojer* 218. Towary Tureckie,

chustki, zawoie, bawelnice. *Vol. Leg.* 4, 82. Miękkimi ocierają pot bawelnicami. *Ban. F.* 2. Bawelnica haftowana. *Klok. Turk.* 90. Część pierai iędy pokrywa subtelną bawelnicą. *Tward. Pas.* 6. Bawelnicę izami omoczyła. *P. Khan.* 7. 60. Bawelnicą rany oycu zawiązał. *Tward. Wt.* 99. Bawelnik żony iego. *Chrośc. Lut.* 1, 90.

BAWET, u, m. 1, w stroiu kobiecym, saszona przedpiersnia, das Bruststück des Frauenzimmers. Umizgay buzią, gmers koło bawetu, Lub smarszczonego poprawiały mankietu. *Zab.* 10, 392. *Zabl.* Zaesęła historyją o bawetach, żuzman-tach, kabatach. *Kras. Pod.* 1, 148. Wkrótce tak bardzo opuchnięcs panno, żeć się nie przyda ten bawet. *Pot. Jow.* 67.

BAWEY! *Interj.* *Graec.* βαση, πανη, *Lat.* papae, (*vide* Ba!) *Volck.* 395. *Sorab. sup.* em, Hley schaf! hola! : wey! patrz! patrzcie! day go Bogu; ey seht doch! ey! Hem! ey, bawey go, baweyze go! *Mącz.* - *Brud. Of.* F. 5. *Cn. Syn.* 319. Żydowie, widząc Pana płaczącego nad Łazarzem, Mówili: Bawey! iakoć go miłował! *Odyn. Sw.* 2, 7. 2. Niektóry biskup rzekł: bawey! a więc ty więcej chcesz rozumieć, niżeli wszystkie zbór! *Baz. Hfl.* 9.

BAWIC. §. 1. *Neutr. Nied.* bawić gdzie, zostawać czas nieiaki na jedném miejscu, *Eccl.* не мѣстатися; sich wo aufhalten, verweilen, weilen. W Saksonii bawil kilka lat. - *transit.* bawić czas, przepędzać czas, *Roff.* чагосямъ; die Zeit hinbringen, zubringen. Nie mam szczęśliwszey chwili rad tę, którą z nayukochańszą siostrą bawię. *Teat.* 7, e. 16. §. 2. *Activ.* bawić kogo: a. zatrzymywać go, mieszkać komu, einen aufhalten, ihm Aufenthalt machen. Tak długo mię bawiaz, a wiesz, że czasu nie mam. b. Bawić przy sobie, zatrzymywać, trzymać przy sobie, bey sich unterhalten, bey sich halten. Uczonych przy sobie bawiaz, i od nich się ucząc, niewiadomości swędy pomagaj. *Sk. Dz.* 304. - *similit.* Siarka, klęcy, i inne materye, ogień sobą bawiające. *Otw. Ow.* 621. utrzymujące, karmiające, Feuer unterhaltend, nährend. Nie bawiaz, niebawiaz czasu *adverb.* niebawnie, niebawem, niezabawem, nieodwłócznie, ohne Verweilen, bald, gletch; *Roff.* немедленно, наскоро. Nie wiem, gdzie jest; ale przyjdzie nie bawiaz. *Teat.* 22, b. 6. Niewielka rana nie bawiaz mu się zagoi. *ib.* Nie bawiaz, komedye zaczniemy wyprawiać. *Teat.* 1, 45. Niebawem przyniesiono ieść dla mnie. *N. Pam.* 12, 268. Nie bawiaz czasu. *Pimin. Kam.* 406. - c. Przeciwnie nudzeniu, bawić kogo, zabawiać mile, zaprzętać kogo mile, rozrywać, einen amüsiren, unterhalten, angenehm verweilen. Nie dość nauczyć; trzeba żebyś bawil. *Kras. Mysz.* 102. Kędy płaczą, tam cieszyć; kędy smutno, tam bawić. *Dzwonk. Star. A.* 4. (*cf.* Baiac, *Croat.* zabavlyam blatero). II. *Recipr.* bawić się, zatrzymywać się przydłużey, nie spieszyć, mieszkać się, *Roff.* бавишь, бавишься, заведу, weissen, sich verweilen, sich lange aufhalten. Nie baw się, źle odwłóczyc, swłascsza kto gotowy. *Bardz. Luk.* 8. Kto ma interesa, nie może się bawić. *Teat.* 9, 50. *Boh.* bliti, párat se; *Sorab. sup.* so blieci. §. bawić się czym, zaprzętać się czym, chodzić koło czego, pilnować czego; *Eccl.* бавлюся об чѣмъ, упражняюся, пробавишься; sich womit beschäftigen, abgeben, etwas treiben. Kupiectwem się otiec iego bawil.

Piestn. Kat. 144. Rzemiosłem się bawi. *Teat.* 7, c. 46. Areopag miał prawo sapytania każdego obywatela, czemu się bawi, iak czas swóy rozrządza. *Oftr. Pr. K.* 1, 217. Ach iak bawić się pracą, iest to stan przyjemny! *Zab.* 15, 332. *Nagl.* Kto się rzeczą podleyszą albo fraszką bawi, Pod roboty pozorem czas daremnie trawi. *Gaw. Siel.* 364. Co kto umie, tém się rad bawi. *Cn. Ad.* 93. Nie bawię ia się tém: dziecińskie to, podle rzeczy. *Cn. Ad.* 553. Półgodziny się bawi modlitwami swoiemi. *Star. Dw.* 44. W powszechnie dni niedługo się kościołem bawia. *Paizk. Dz.* 74. Bawić się płacem i frasunkiem. *Otw. Ow.* 35. Coż ci potém bawić się temi-izami i takim kłopotem! *Groch. W.* 129. Plotkami się bawić. *Sk. Dz.* 811. Bawić się żartami. *Weg. Marm.* 1, 80. Graniem, piasłstwem. *Boh. Kom.* 1, 385. *Warg. Cez.* 140. Rozboiem i łotrotłwem. *Star. Ryc.* 47. Bawić się blazehłtwy. *Sk. Dz.* 812. (*cf.* czas trwonić, truć). - *Aliae construct.* Zawaze około posług kościelnych się bawil, *Sk. Żyw.* 1, 211. Myśl iego ustawicznie się na rozmyślaniu śmierci bawila. *ib.* My ieszcze w większey próżności bawimy się, niżeli młodzień. *Kucz. Katch.* 3, 334. (*obieramy się). §. Bawić się z kim, sich mit jemanden unterhalten, mit ihm abgehen, umgehen. Stary ze starym, młody rad się bawi z młodym. *Pot. Jow.* 95. Bawi się częstokroć z ludźmi występniemi; ale w rzeczy samędy gardzi się niemi. *Zabl. Roz.* 114. (man glebt sich mit ihnen ab). §. *absolute* bawić się, zabawiać, czas skracać, mile przepędzać, sich einen Zeitvertreib machen, sich unterhalten, amüsiren. Bawmy się.

BAWIDŁO, a, n. 3. **BAWIDELKO**, a, n. 5. *dēm.* Fraszka do zabawki, zabaweczka, eine Kandeley, ein Zeitvertreibchen. Z osobliwszą pieczołowitością karmia ptaki, piełki, i inne mikczemne bawidła. *Off. Sen.* 57. Bawidła dziecinne *Karp.* 1, 174. Bawidelka. *Zab.* 15, 295. *N. Pam.* 24, 373.

BAWNY, a, e. **BAWNIE** *adverb.* 1. *Active* zabawny, bawiający, zabawiający, unterhaltend, amüsirend. (*oppos.* Nudny). Nazo sztukę kochania tak bawną zostawil. *Dmoch. Szt. R.* 27. Panna, nie tak ładna, ale żywa i bawna. *Pam.* 85, 135. Niechay się autor poci, nie pie zyłka przecię, Dobrze pisze, lecz nudzi; a ów bawnie plecie. *Dmoch. Szt. R.* 21. §. *Passive* zabawiony, zatrudniony, beschäftigt. Będąc długo bawny wydał książkę o... *Chodk. Kost. ep.* Bawny w krotosłach miłosnych. *Zab.* 15, 78. Niebawnie, nieodwłócznie, *vid.* nie bawiaz; *sub verbo* Bawić.

Contin. derivat. Nabawić, pobawić, przebawić, wybawić, wybawiciel, zabawić, zabawa, zabawny, zbawić, zbawienie, zbawiciel; pozabawić (*cf.* *Croat.* dobavitise: przyiść do czego; *Bosn.* nebaviti, trudit; trudać; *Bosn.* probaviti: strawić, przetrawić).

BAWOL, **BUYWOL**, u. m. 1. *Boh.* bývol, bývol; *Slovac.* bývol; *Hung.* býval; býal; *Croat.* bivol; *Dał.* et *Rag.* bivoo, in *Genit.* bývola; *Bosn.* Bivol, bivo; *Slavon.* bivol; *Carn.* bivol, bis; *Vind.* bivol, pivol, piff; *Roff.* et *Eccl.* бумволъ, (*cf.* Baiac); *Ital.* buffalo; *Lat.* bubalus; *Graec.* βύβαλος (*cf.* *Gr.* βῆρ); *Angl.* buffle; *Gall.* buffe; *Dan.* Byffel; *Hisp.* bufano; *Ger.* der Büffel; (*Sorab. sup.* býwí wohn, býwíwomhlače). *bos* bubalus *Linn.* większy od byka; ma rogi czarne, skórę czarną;

bardzo jest porywczy. *Zool.* 359. Buywoł ogromny. *Hor.* 1, 210. (*Carn. bivolina*: nieokrzęsany, niezgrabny). BAWOLEC, lca, m. 1. *antilope bubalis*, wielkości łosia; s tołuba podobny do wołu i ielenia; snayduie się w Barbary. *Zool.* 367. *der Büffelbirch.* BAWOLI, a, e, BAWOŁOWY, a, e, od bawołu, *Büffel*:; *Croat et Bosn. bivolski, bivolski*; *Hung. biali*; *Boh. búvolový*; *Roff. БУВУЛОВЫЙ*; *Carn. bisov.* - *Artill. bawoli osór, blacha żelazna, wyrobiona w postać osora, osadzona na rękojeści; służy do wydobywania uwięzioney kuli w kanale armatnym. Fat. Art. 3, 286. die Büffeljung, der Kanonenfrüher.* BAWOLICA, y, f. 2. *Croat. bivolicza*; samica bawola, *die Büffelkuh, Strýk.* 149.

BAWOLET, u, m. 1. ubiór kobiecey na głowę, *ein Kopfputz der Frauenzimmer.* Kwefy i bawoletami niewiały, głowy zdobiły. *Comp. Med.* 703.

*BAWORCZYK *vide* Bawarczyk. BAWOROWSKI, BAWORSKI, *herb*, strzała złota, od końca rozdarta; przez środek ię krzyż; a w rozdarciu strzały ósmka. *Kurop.* 3, 5. z *Czech. ein Wappen.*

1. BAY, Bay bardzo, Bay prawie *vide* Ba.

2. BAY *vide* Baia 2.

*BAYBORAK, a, m. 1. tkanka iedwabna, *eine Art Seidenzeug.* Woiewoda Wołoski Jagiellovi hold postanowił na każdy rok oddawać czterysta sztuk bayboraku albo kostryru. *Gwagn.* 79. et 642. (*cf. Kamcha*).

BAYBUZA, *herb*, strzała przez środek tarczy, o siemię żelazcem, przeszły wężowi głowę, oparta. Wąż okręcony o strzałę, ogonem się aż piór tyka. Z Litwy albo Morawii. *Kurop.* 3, 5. *ein Wappen.*

BAYCZANY, a, e, pletliwy. *Cn. Th.* 18. baieczny, fabelhaft. BAYDA, y, m. 2. BAYDKO, dka, m. 3. *dem. baiars, baia, kłamca, igara, ein Fabelhaas, Lügner*; (*Vind. baidou* - s próżniak, *cf. Batko, Baytko*). Ten śary bsdyk, bayda, narobił nam tych kłótni. *Teat.* 43, c. 149. *Wyb. Weyźrzy na niewstydlivych baydów. Smotr. Lam.* 25. O sprosny baydku! *Twor. Wie.* 28. O sprosni baydkowie, że wy się nie wtydzicie kronik fałszować. *Twor. Ok. E. 4.* Maię go, za najmizerniejszego baydę, że o wielu rzeczach fałszywie dał wiadomości. *Pam.* 85, 1, 124. Miły baydku, co się doktorem czynias, a małych rzeczy pojąć nie możesz. *Twor. Wie.* 11.

*BAYDAK, a, m. 1. (*Kamtschad. бацдапа*, gatunek łodzi, bat, *eine Art Bötje*). Hetman, wadsiwazy w baydaki rejestrówce, wyprawił Dnieprem wpród Kozaki. *Tward. W. D.* 7.

BAYDURZYC, ob. badurzyć.

BAYKA, i, f. 2. *Boh. báglá, pobon'et*; *Carn. bajsn, fabela, smiahla*; *Slovac. bafeu, fabule*; *Sorab. sup. bació, bapeno*; *Vind. marnji, spaka, fabula*; *Bosn. pricića, precića, pripovjest, izmiesgljgna*; *Rag. pripovjest smiesgljgna*; *Dal. prichicza, Jll. barb. scjurka*; *Roff. esánska*; s zmysłona w celu moralnym powjaśka (*cf. baia, baieczka*), *die Fabel.* (*cf. Baśń.*) W różnych rzeczach postaci i różnego zwierza, Bayka prosto do celu moralnego zmierzka; Co zwierzęta gadaia, w czym się mylnie rządzą, Niech się stąd uczą ludzie, niech równie nie bładzą. *Dmoch. Sat. R.* 57. (Dodatek do bayki. *Roff. прикраска*). §. Baśń, plotka, brednia, fałsz, kłamstwo, igarstwo, *Fabel, Märchen, Gedicht, Lüge.* Plotki

to, i bayki kądzieli godne. *Birk. Dom.* 21. Bayki babie. *Sk. Dz.* 616. A cóż babom po baykach, same baby bayką, Próžno smaraszki trefioną zaslaniać kitayką. *Zegl. Ad.* 241. Statek i wiara, bayki to zmysłone. *Pajl. F.* 35. Za bayki pismo, za fraszki kazanie Maią, a za śmiech bozkie przykazanie. *Wad. Dan.* 129. Bayka; że głuche lasy, twarde skały, Za waszych mistrzów sonetem skakały. *Susz. Pieś.* 2, C. 3. 5. Bayką się poeta bawi. *Dar. Lot.* 18. Bayka życie nasze. *Teat.* 46, c. 63. Bayki siał, fałsze roznosić, plotki pleść, *Fabeln austreuen. Off. Wyr.* Baykę baiać, s czynić co marnego a blykołnego, *blauen Dunst vormachen, Blind machen.* Gułtaw przez dwie lecie baykę baiał, Potem go z botów rozzuto, A ziemią w grobie przysuto. *Lib. Ser.* 14. - To nie bayka; nie do wżardzenia rzecz, godna żeby się nad nią zastanowić! *das ist keine Fabel! kein Scherz!* Ale to nie bayka, co teraz powiem, *Mon.* 65, 239. II. *BAYKA, i, m. 2. baiarz, baia, bayda, baykarz, *Fabelhaas, Fabelist.* Szukaią mądrości, która z ziemi jest, kupcy Theman i baykowie. *W. Bar.* 3, 23. (*wykładcze gadek. Bibl. Gd. Budn.*) BAYKARZ, a, m. 1. baiek opowiadacz, baia, *der Fabeler, Fabelist.* Jeden z największ; h baykarzów powiadał nam o tém rzeczy cudowne. *Boh. Diab.* 3, 229. *Teat.* 31, c. 39. BAYKOPIS, a, m. 1. pisarz baiek, *der Fabeldichter.* Nikt ieszcze nie zrównał, i podobno nie zrówna, baykopisowi Francuskiemu. *N. Pam.* 4, 77. Krasicki baykopis. *N. Pam.* 20, 216. et 13, 99.

BAYPRAWIE *vide* Ba.

BAYRAM, BAYRAN, u, m. 1. wielkie święto Tureckie, *das Bayramfest bey den Türken.* Wojska Tureckie po odprawionym bayramie, ruszyć się miały. *Nar. Chodk.* 2, 375. Byłyżby bale, uciechy, bayrany, Festyny, śmiechy, wesole biesiady, Gdyby nie kurtyzany? *Teat.* 52, 22. BAYRAMOWAC, *Act. Nied.* święto bayramu obchodzić, *świętkować, das Bayramfest feyern.* Cesarz Turecki bayramował nie daleko Cecory. *Nar. Chod.* 2, 375.

BAYTAŁASZKI, - ów, *plur. badury, fraszki*, ni to ni owo, *Ländelejen, Kleinigkeiten, Gesehmäß, weber gehauen, noch gestochen.* Pisał ody na pochwałę moję; lecz ja nie zniąc się na tych baytałaszkach zamknąłem się przed nim. *Teat.* 11, 37.

BAYTKO *vide* Batko.

BAZA, y, f. 2. z Greckołac. *Eocl. ставило, подстава* podb сполаб, podstawa, podstapie, noga n. p. u kołumny, zasada, *die Grundlinie, Basis, Grundfeste, Callit.* 6. *Chmiel.* 1, 77.

BAZALT, u, m. 2. (*Ethyop. basal: żelazo*) kamień twardy sześcioboczny. *Kluk. Kop.* 2, 85. *der Basalt.*

BAZANKA, ziele, *vide* Szczyr leśny. BAZANOWIEC, wca, m. 1. ziele, toieść wielka, *Roff. полушечная трава, Lysimachia vulgaris Linn. gelber Weiberrich. Syr.* 1258.

BAZANT, a, m. 1. BAZANCIK, a, m. 1. *dem. *FAZYAN Cn. Syn.* 678. *Sorab. sup. bajan*; *Boh. et*

RADIE: *Slovac. bajant*; *Carn. basant, fasant*; *Hung. b. - z - n fätzán*; *Vind. fasan, fason, devja kura*; *f - e - n Croat. fasian, faszán, faszian, fazan, paczian*; *f - ca - n bazian*; *Dal. et Rag. pazian, fasan*; *Slavon. p - z - n pacian, pasvan*; *Bosn. bazian, fagjan*; *Roff. ph - s - n бажанциб, фазанб*; *Lat. phasianus, od*

rzeki Kolchickiej *Phasis*. *Otw. Ow.* 267. *der Phasan*, *Fasan*; ptak wielkości koguta. *Kluk. Zw.* 2, 189. *Bażant* piał. *Ban. F.* 5, 6. *Bażanci* smaczni. *ib. F.* 2, 6. - *fig.* bażantami kogo karmić - przysmakami. *Off. Wyr.* einen mit delicaten Bissen füttern. BAZANCICA, y, f. 2. *Croat.* fazianka; = samica bażanta, die *Fasanhenne*. BAZANTARNIA, ii, f. 2. *Boh.* bażantnice, miejsce chowania i hodowania bażantów, die *Fasanerie*. W bażantarniach potrzeba wielkiego starania, osobnych zagród w miejscach cienistych etc. *Zool.* 234. Mamy bażantarnię; a stodoły się wala. *Kras. Pod.* 2, 30. (cf. huczno buczo, a w pięty zimno). BAZANTOWY, a, e, *Boh.* bażantji; *Croat.* fazianzki; *Hung.* fázánhozvaló; *Ross.* фазанѣи, od bażanta, *Fasan* =, *Fasanen* =, *Bażantowy ogród.* *Kluk. Ze.* 2, 191.

BAZAR, u, m. 1. *Indic. Pers. Turc.* targ, targowica, targowisko, rynek, osobliwie obozowy. *Cztr. Mscr. det Markt*, *Marktplatz*, *besonders im Lager*. (*Miasteczko Turc. Bazar, Paszk. Dz.* 134). (*Jll. barb.* pazár, pazáriscte, terge = 1. targ, rynek, 2. iarmark; *inde* pazáriti, *nundinari*, *negotari*); *Slavon.* pazar, *vashar*; *Hung.* vaasar; *Ross.* базаръ); *Pol.* Bazar, *Tureckie* nazwisko miejsca, na którym się targi odprawiają. *Otw. Ow.* 161. (cf. *Maydan*). W *Turczach* na bazarach, *pospolitych* rynkach, *zacznych* ludzi dzieje śpiewaia. *Stryk. praef. Chroś. Luk.* 59. Na bazarze różnemi rzeczami przeprowała. *Star. Ref.* 101. *Więźniów* kiyi na i bazar, iak bydło pędono. *Stryk. Turk. D.* 3. BAZARNIK, a, m. 1. *markietan*, *przekupnik*, *der Marktender*. *Głód* w obozie, chociaż na samych bazarниках iakomych nie zbywa. *Bardz. Luk.* 55. (= *Obazarnik*). BAZARNICA, y, f. 2. *markietanka*, *die Marktenderinn*, *Ktok. Turk.* 210. BAZAROWY, a, e, od bazaru, *Ross.* базарным, *Markt* =, *zum Markte* gebirg.

BAZENSKI, herb, murzyn trzymający na ręku wiewiórkę szarą, orzech gryzącą. *Kurop.* 3, 5. ein *Wappen*.

BAZGRAC *Act. Nied.* gryzmolić, źle, lada iako pisać, pisać lada co, byle pisać, banaluki, albertusy pisać; *Rag. bärkati*; *Ross.* маpамъ, черкнумъ, черкамъ, schmiter, pinseln, triseln, schlecht schreiben, fieden; *dummes Zeug schmiereu*. *Czyńcie* iak ia, *bazgracie*, *druknućie*, co chcecie, *Ale* wszystkich bez braku nie chwalcie tak przecię. *Wtg. Hst.* 22. BAZGRACZ, a, m. 1. *Ross.* маpальщикъ, ein *Schmierer*, *Pinset*, *elender* *Schreiber*. BAZGRANINA, BAZGROTA, y, f. 2. *Vind.* masik, masilu, *krazanje*, *burnu* *pisanje*; *Ross.* маpánie, *mapka*, byle iakie pisanie, *klukasy*, *mazanina*; *rzecz* byle iak napisana, *banaluki*, *albertusy*, *ramoty*, *Schmieretey*, *Sepinsel*, *Geschmiere*, *Schmieralien*. - *Cont. deriv.* *dobazgrać*, *nabazgrać*, *obazgrać*, *pobazgrać*, *przebazgrać*, *zabazgrać*.

BAZYLEA, ei, f. 2. *miasto* sławne *Szwajcarckie*. *Dyk. G.* *Basel*, *in der Schweiz*. BAZYLEYSKI, a, ie, od *Bazylei*, *Basel*, *Basel*. *Biskupstwo* *Bazyleyskie*. *Wyrw. G.* 208. BAZYLEYCZYK, a, m. 1. z *Bazylei* *rodowity*, *der Baslet*. BAZYLEYKA, BAZYLEANKA, i, f. 2. z *Bazylei* *rodowita*, *die Baslerin*.

BAZYLI, - ego, m. *Ross.* василѣи, *imię* męzkie, *Basilus*, *Kras. Zb.* 1, 151. *Basilus*, ein *Wannname*.

BAZYLIA, ii, f. 2. BAZYLIK, u, m. 1. BAZYLIKA,

Tom. I.

BAZYLIYKA, i, f. 2. *Wazilek*, *balsam* *Polski*, *Boh.* *bazalička*, *bazalifa*, *bazalfa*; *Ross.* базилѣикъ; *Carn.* *bashileka*; *Bosn.* *bosilak*; *Croat.* *basulyek*; *Dal.* *bosilyak*; *Gr.* βασιλικον, *ocytum* *Linn.* *das Basilien*, *Basilienkraut*. *Bazylia* *ogrodowa*, *wodna*. *Kluk. Rosl.* 2, 209. *Bazyliyka* *drobna*. *Kluk. Rosl.* 1, 219. *Bazylika* *wodna*, *vide* *śirletka* *wodna*. *Syr.* 1301. *plonna* *vide* *śirletka* *krwia*.

BAZYLIAN, a, m. 1. *zakonnik* *zgromadzenia* *S. Bazylego*. *Kras. Zb.* 1, 151. *der Basilianer* = *Mönch*, *Basilianer*. BAZYLIANKA, i, f. 2. *zakonnica* *tegoż* *zgromadzenia*, *die Basilianer* = *Nonne*. *Stebel.* 1, 138. BAZYLIANSKI, a, ie, od *Bazylian*, *Basilianer*.

BAZYLIKA, 1. *vid.* *Bazylia*, 2. *Bazylika*, z *Greckiego* βασιλευς *król*, *iakoby* *dom* *królewski*, *gmach* *publiczny*, *wspaniale* *ozdobiony*, *do* *kościół* *dla* *powagi* *i* *ozdob* *podobny*, *w* *którym* *się* *rady*, *negocjacye*, *sądy* *odprawiają*. - *Wszystkie* *miejsca* *wspaniałe*, *urzędowe* *mogą* *się* *nazywać* *bazylikami*. *Nar. Tac.* 2, 412. ein *öfentliches prächtiges Gebäude*. *Szczególniey* *kościół* *wspaniały* *katedralny*, *insonderheit* *eine* *prächtige* *Domkirche*. *Sk. Dz.* 109. *Różne* *są* *bazyliki*, *ale* *jedną* *chwala* *bogu* *oddaie* *się* *w* *na* *większy* *katedrze*, *i* *w* *na* *lichszy* *plebanii*. *Leszcz. Gl.* 20.

*BAZYLISK, a, m. 1. BAZYLISZEK, - szka, m. 1. (= *Greck.* βασιλευς *król*, *od* *grzebyka* *na* *głowie*, *niby* *korony*) *Ross.* василискъ: *Sorab*, *sup.* *basilisk*; *Boh.* *bazylisfel*; *Carn.* *bashilisk*, *strupovid*; *Vind.* *struppovid*; *das* *Basilisk*. *Pewny* *gatunek* *iaszczurki*, *który* *jednak* *nie* *ma* *tęy* *właności* *zabijania* *wzrokiem*, *iak* *pospolicie* *mie* *maia*. *Zool.* 209. *Bazylišk*. *Sak. Probl.* 31. *Pan* *iak* *bazylišek*, *co* *się* *własnym* *zabiasz* *wzrokiem*. *Teat.* 6, 6. 23. §. *Transl.* *z* *tego* *wzroku* *człowiek*, *ślośliwy*, *co* *każdego* *rad* *samém* *spoyrzeniem* *zabić*. *Ofs. Wyr.* ein *beschaffter* *Mensch*. (cf. *Jaszczurka*, *ropucha*, *żaba*). - §. *Rodzaj* *dawnych* *armat*, *należący* *do* *węzów*. *Jah. Art.* 3, 286. *działo*, *długie* *na* *15* *stop*, *wystrzucające* *48* *funtów* *żelaza*. *Arch.* 15, *eine* *doppelte* *Feldschlange*, *ein* *Basilisk*. BAZYLISZKOWY, a, e, od *bazyliška*, *Basiliskens*; *Nie* *poglądaj* *na* *blizniego* *okiem* *bazyliškowém*. *Psalm.* 38. (*nienawistném*, *zlosliwém*).

BAZYNA ziele, *vide* *Lopian*.

B D.

BDELIIUM, *indecl. n.* *Gr.* βδέλλιον, *drzewo* *i* *żywica*, *Bdelion*, ein *Baum* *und* *Baumharz*. *Bibl. Gd. Genes.* 2, 12. *Bndn. ib.* *Bedellion*, *Luther* *ib.* *Plin. Hst. N.* 12, 9. BDŁA, *Syr.* 911. *Spicz.* 7. *vide* *Bedka*.

B E.

BE, BEE, *głos* *owczy*, *heczenie*, *der* *Ton* *des* *Wiedens* *der* *Schaafe*. *Dzieci* *od* *kozy* *karmione* *heczący*, *bekania* *tego* *bee* *bee* *nauczyli* *się*. *Chmiel.* 1, 85. *Prov.* *Ani* *be*, *ani* *me*. *Rys. Ad.* 1. *Cn. Ad.* 5. *Slovac.* *ani* *be*, *ani* *me*, = *milczący*, *ani* *trzech* *nie* *zliczy*; *nie* *dopytasz* *się* *na* *nim* *ani* *słowa*; *gamuła*; *nie* *umie* *ani* *geby* *rozdziwić*; *ni* *pachnie*, *ni* *śmierdzi*; *ein* *stummer* *Mensch*, *der* *keinen* *Laut* *von* *sich* *gibt*; *ein* *Unentschlossener*; *einer*, *der* *nicht* *Drey* *zählen* *kann*.

BEAN, BEIAN, a, m. 1. nieuk, nieokrzesany, ein unwissender, ungeschlossener Mensch, ein Simpel. Sprosnych i niewdzięcznych beanów łaski nie proszę. *Stryk. 782.* Łęda wyrwa, bean, przywłaszcza sobie szlachectwo. *Stryk. Gon. D. 3.* Beanowie co im rogi poroślały. *Eraz. Dwor. B. Męż. i* jakiego beiana, Wyciągnie na co chce hrebego koiana. *Jeź. Ek. F. 3.*

Deriv. beczeń, beknąć, bekać, bekowisko, bek, bekać się; odbeczeń, pobeczeń, zabeczeń.

BĘBEL *vide* BABEL.

BĘBEN, - bna, m. 1. *Boh.* buben; *Sorab. sup.* bubon;

Sorab. inf. bubon, bugon; *Dalm.* huban,

Radic: tamberlin; *Croat.* bubény, bobèn; *Rag.* bú-

b - bn bagn; *Bosn.* hubagn, tambrrilint; *Carn.* bôbn;

bn - bn *Vind.* boben, huban, drumla, bobenj, bobniza;

bm - b *Roff.* бубенъ, барабанъ, (cf. *Lat.* bombus), *Eccl.* шимпанъ; *Hung.* dob (cf.

Dobosz): taraban, tolobas, die Trommel. W bębny bić. *Dwor. E. 4.* Bez tryumfu wieźdzał; bębnów nie słyhać było żadnych. *Birk. Zyg. 32.* Zona zła jest bębnem, który uftawicznie białe pobudkę. *Teat. 49, d. 26.* Zyska skórę dawał na bęben. *Pot. Jow. 89.* Z bębnem i z muzyką prowadził go do grobu. *Gorn. Sen. 332.* (biąc w bębny, mit Trommelschlag). *Proś.* Głośny bęben za górą, a kiedy do nas przyudzie, alic iak pudełko. *Rys. Ad. 15.* Bęben w lesie coś wielkiego, Choć iak cebrzyk wielkość jego. *Cn. Ad. 1055.* (opodal większe się rzeczy wydają. W kącie byle światelko świeci. Więcey huku, niż puku. Wątku mało. Z wielkiej chmury mały deszcz. Nie tak straszny diabol. *Groß Spectakel, und nichts dahinter. Viel Geföhre, und wenig Wille.*) Jak zając bębna, tak rad tego słucha. *Cn. Ad. 295.* (ucieka przed hałasem). Słuchają tego, iak zając bębna. *Tworz. Ok. D. 1.* (stronią od tego). *Prov. Slovac.* na jęgać z bubni chodit, agere palam, na zające z bębnem chodzie; ptaki ploszyć). §. 2. *Milit.* wolny bęben, wolny werbunek, freye Werbung. Gdy regimentom nie wyznaczono kantonów dla zaciągania rekrutów; zaczęli wolny bęben pozwalały w miastach. *Vol. Leg. 8, 154.* Trudność zawierowania, kiedy wolny bęben zakazany. *Gaz. Nar. 1, 381.*

§. 3. *Anatom.* bęben, bębunek w uchu, das Trommelfell im Ohre. Poprzek kanału słuchowego, jest cienka, suchawa, naciągnięta błonka, bęben zwana, tympanum *Zool. 60. Kirch. Anat. 85.* §. 4. Bęben w młynie, der Drehling in der Mühle, *Schneid. Mlyn. 365.* §. 5. *Artill.* Bęben, sito, nakryte drugim niby sitem, ale mającym dno skórzane, do przesiewania na mączkę różnych zapalów ogniowych, *Jak. Art. 3, 286.* das Pulversieb. §. 6. Tambur kobiecy do wyszywania, der Tambour zum Sticken. Mężnym zowiesz, którego się tknęły dziewczęgo ręce bębna? *Bardz. Tr. 25.* §. 7. Bęben, brzuch pękaty, ein dicke Bauch, ein Wamst. Pełny brzuch, bęben, faliscus venter. *Mącz. §. Brzuchacz, ein Dickbauch.*

Bęben, brzuch, piana, utratny żarłok, strawca, liquorator. *Mącz. §. Stara pani, staruska, zadek, der Sintere.* Weźmiesz w bęben, vapularis. *Mącz. §. Bęben, dziecko małe grube pękate niezgrabne a głupie, bachur, ein kleiner, dicke, ungeschickter und dummer Junge, ein Balg. Roff. ароченъ. Głupi bębnie, matka rzekła, abo ty nie widzisz, że..., *Off. Bay. 2. Różgą, różgą to bębny.**

Teat. 18, b. 7. Dzieci niech zaprowadzą do obcyny; bo dziwnie nie lubię, że się te bębny wioczą koło mnie. *Teat. 24, b. 24.* Z temi bębny rodzice są nieszczęśliwi. *Jak. Bay. 37. Jak. Bay. 37. - §. 8.* Bania, dzban, flacha, ein bauchiges Gefäß, eine Flasche. Noszą w rzemiennych bębnach do domu swojego tę wodę. *Pasz. Dz. 76.* Bęben u kosarzów, co weń pełno wody nalewają. *Rey Zw. 157, b.* BĘBENEK, - nka, m. 1. BĘBENECZEK, - czka, m. 1, *dem. - Boh.* bubónek; *Roff.* бубенчикъ, mały bęben, eine kleine Trommel, ein Trommelfen. Zabiegali mu z muzyką, bębni mając i gęśle. *Birk. Chmiel. B. 4. - Fig.* Chwała przy cnotcie mieszka, i nie potrzebuje tego pospolitego bębniaka, co się sławą nazywa. *Lub. Roz. 242.* (cf. *Trąba*). §. 2. Bębnek w uchu *vide* bęben w uchu, das Trommelfell. §. 3. Bębnek w pompie. *Hub. Wst. 207., der Pumpenfolben.* Stępel nasi rzemieślnicy bębniakiem zowią. *Os. Fiz. 323. - §. 4.* Naczynko baniaście, brzuchate, flaszka, ein kleines bauchiges Gefäß, eine bauchige kleine Flasche. *Lepista* naciąka flaszka, albo bębenczek. *Mącz. - §. 5.* Gatunek gołębi, die Trommeltaube; *Boh.* bubnowát. Gołębie kruzki, noski, garłaczę, bębniaki etc. *Haur. Sk. 127. - §. 6. Fig. tyansl.* podbiiać komu bębniaka, na złe rzeczy mu serca dodawać. *Ern. 194.* poduszczać, podburzać, nadymać, aufheben, antegen, aufschwellen, ausblasen. *Rys. Ad. 57.* Szcześnie bębniaka podbiia. *Bardz. Tr. 252.* Pienia lubieżnie namiętnościom naszym bębniaka podbiiają. *Pilch. list. 4, 100. - aliter* podbił iey bębniaka, opłodził ją, brzuch iey zrobił. *Tr. er hat sie geschwängert.*

BĘBENNICA, BĘBENISTA, y, m. *Boh.* bubeniš; *Vind.* bobnar, paukar, bobnjar, bobnizhar, drumlschloger; *Sorab. sup.* bubniš; *Croat.* bobnar, bubnyar; *Slavon.* bubnjar, tambor; *Rag. et Bosn.* bubgnar; *Roff.* бубенщикъ, барабанщикъ; *Eccl.* шимпаница; *Hung.* dobos;) Pol. Dobosz, biący w bęben, der Trommelschläger, Tambour. J mnie się też dostało tu ledz bębniście, Com rozumiał na bębnach i kotlach bić czyście, Kiedy pioruny biia, lub kiedy grzmiać nieba, Mniemam, że o mój bęben dochodzi potrzeba. *Gawin. epigr. 393.* Ubogiemu żałował, a bębennicom, skrzyptom, nierządnicom hoynie dawał. *W. Poł. W. 157.* Ku trąbom bębennicy Polacy przybiiali. *Rey Zw. 120.* Jaki bębennica, taka i biesiada. *Rey Wiz. 99.* (iaka muzyka, taka ochota). Niech nie kpi surmacz z bębništy. *Dzwon. Stat. A. 3.* Panie Polaku, umiędy dobrze gadkę onę, Bębennicaš, staray się u piszczka o żonę. *Pap. Kol. D. 2. b.* (trzymaj się każdy swego).

BĘBENNICA, y, f. 2. BĘBENNICZKA, i, f. 2. *Boh.* bubenic; *Sorab. Sup.* bubnicija; *Croat.* bubnyaricza; *Dalm.* bubanchiza; *Rag.* bubagnicza; *Eccl.* бубенница; kobieta w bęben biiająca, die Trommelschlägerinn. W porzodku szły panny bębennice. *Budn. Ps. 68, 25.* Młode bębenniczki. *Leop. Ps. 67, 26.* (panienki biiające w bębny. *Bibl. Gd.*) - BĘBENNY, a, e, *Vind.* bobnizhni; *Roff.* бубенный, барабанный, od bębna, Trommel; ; skóra bębniaka.

Deriv. Bębnić, bębnać, dobębnić, nabębnić, obębnić, pobębnić, podbębnić, przebębnić, przybębnić, rozbębnić, wębnić, wybębnić, zabębnić, bębniasty.

*BEBIS *vide* Bastart.

BĘBLIC, BEBLIC, *Act. Niedok.* bęble na wodzie robić,

plaszczć, *Gr.* παλάσειν, Blasen auf dem Wasser machen, pantschen. Ryba beble, pluska ogonem. *Dudz.* 21. Toczyć co z bębaniem. *Chodk. Kofk.* 34. §. Bęblić iaki plyn, mieszać kłócić, umrühren, aufrühren, mischen, so daß Blasen entstehen. Biaków kilka wleý w doniczkę, a mieszać i bebliy, aż pięknie bialo będzie. *Sien.* 620. (*vide* Babel). §. 2. *Transl.* niezrozumiale gadać, bełkotac, unverständlich reden, in den Wart reden, stammeln. *Tr.* (*Boh.* bublati, bublawati, *murmurare*). BEBLEK, - belka, m. 1. beblący w wodzie, ein Pantscher, Umrührer. §. 2. *Botan.* rodzaj roślinny, *peplis.* *Kluk Dyk.* 2, 173. eine gewisse Pflanzengattung, *Peplis.*

Deriv. sub nom. bąbel.

BEŃBNIC *Act. Niedok.* *Bębnac, *Contin.* - *Boh.* bubnowati, bubnowátóm; *Vind.* bobnati, paukati, drumlati; *Carn.* bóbnam, bobnim; *Croat.* bobnati, bubnyati, (*Croat.* bubati = szukać, kołatać); *Dalm.* bubati; *Rag.* búbati; (*Rag.* búbnauti ó tlè, *allidere*); *Bosn.* bubati, bubnuti; *Sorab. sup.* bubnupu; *Roff.* бубнить, забубнить, барабанишь; = w bęben bić, die Trommel schlagen, trommeln. Ustawiczone tam bębnanie i trąbienie. *W. Pof.* W. 151. Dzień święty obchodzą bębnaniem a marném próżnowaniem. *Rey Apoc.* 11. mit Trommeln, Getrommel. Całą noc skakać, bębnac, piśkać. *Rey Zw.* 114. (w kotły bić, pauken, die Pauken schlagen). - §. Brząkać, Getöse machen. Piszczałkowie i gędzycowie zawsze im bębnali. *Rey Wiz.* 162. b. (*Rag.* buubgnák = brząkanie, bałuch, Getöse. §. *Transl.* gólk bębni. *Dudz.* 21. die Trommeltaube trommelt. Szczury bębnią, biegają. *Mon.* 70, 175. (piszczałka, die Raßen pfeiffen). BEBNIASY, a, e, na kształt bębna odęty, nadęty, baniasty, trommelartig, wie eine Trommel, aufgeblasen, aufgeschwollen. Puchlina wietrzna i bębniasta. *Syr.* 465.

*BECHEREK, - rka, m. 1. Niem. mały kubek, das Bechereken, *Pocillum* kubeczek, krużyczek, becherek. *Mącz.*

*BECHTAC, *BEKTAC, bekce, *Act. Nied.* (*vide* nabechtać) drażnić, iątrzyć, poduszczać, jergen, necken, reifen, aufbehen. Serceć iakie zwaśnienie przeciwko mnie bekce. *Morszt.* 323.

BECHTER, BECHTYR, a, m. 1. kiryś, der Kürass. Piers bechterem *aegide*, szyszakiem głowę opatruie. *Zebr. Ow.* 139. Bechter nieprzywykły przybierze miękkim piersiom. *Tward. Wł.* 48. Stroi się ku bitwie, iuż na sobie ma łuski miedzianemi spięty bechter, *thorax.* *A. Kch. Wirg.* 520. Ku onemu dawnemu bechtyrowi przyobleczesz na się tę nieomylną zbroię Pańską. *Rey Zw.* 268, b. Ozdobny bechter. *A. Kchan. Wirg.* 303. Rycerz wszystkie w bechter potężny dą nog obleczy. *Kmit. Spit. B.* 4. Zdobyc pancerzów i bechterów. *Stryk.* 760. et 714.

BECOWAC *ob.* Besówać.

BECZEC, - ał, - y, *Act. Nied.* Beknąć *iedntl.* Bekac *Contin.* - *Boh.* bečeti, bečim, bečiwam, mečeti, mečim; *Sorab. sup.* bečiju, mečiju; *Sorab. inf.* bajasch; *Vind.* bekat, vekat, bleketam, bellim, reshim; *Carn.* blekétám, mékétám; *Græc.* βληχάουα; *Hung.* bégetek, boegoek; *Slovac.* blečim; *Croat.* beketati, bekechem, bekecktati, bechati, bechim, bechasti, buchim; *Bosn.* blejati, blefi, blekati; *Dalm.* blejati, blekati; *Rag.* blejati, blekati, búcjati; *Roff.* блять, заблять; *Ital.* belare; *Lat.* balare; *Germ.* blöfen. Głos owczy be, bee, bek wydawać.

Balo b'kam, iako owca wrzeszczę. *Mącz.* Owca, koziel, cielę beka, beczy. *Dudz.* 21. (das Schaf und das Kalb blökt; der Ziegenbock meckert). Bekające kozłatko. *Hrbst. Nauk. M.* 2, b. Beczenie, bek, *Croat.* bechanye, bekanye, beketánye; *Hung.* bégetes; *Slovac.* blečeni; *Vind.* bekanje; *Dalm.* blek, das Blöten, Geblöte. Beczenie kozie, das Meckern, Gemekere, *Eccl. et Roff.* козлогла́сованіе). Zubr beczal. *Ban. J.* 2. (gyczał, er brüllte, blöfte; gyczenie wołowe, *Eccl.* воловий рыкъ, мячєніє, ревеніє). Jeleń beczy. *ib.* der Hirsch schreyet. (cf. Bekac się, bekowisko). Wrzeszczą, i miasto śpiewania, beksią. *Sekl.* 109. §. 2. Beczeć, płakać z rykiem, gyczeć płacząc; *Carn.* vëkam clamò: *Syr.* ۛۛۛ pheka, clamando fleuit). *Vind.* dreti se, derem; plårren, schreyen und weinen. Jak wszyscy beczeli, i ia musiałem plakać. *Przyb. Ab.* 108. Ledwie przygoda zakolace młotem Wserce, aż zaraz upada, aż beczy. *Pot. Syl.* 2. *§. Beczenie w głowie, szum w głowie, w uszach, das Säusen im Kopfe. Gorczyca piszczenie i beczenie główne, usmierza. *Cresc.* 243. §. Beczeć, narzekać boleśnie, ubolewać, schmerzlich klagen, klagenb seiden, bißen. Kto za kogo ręczy, ten i beczy. *Off. Str.* 7. (zapłaci z żalem, er wird blechen müssen). §. Beczeć na co, wrzeszczęć, narzekać, über etwas schreyen, klagen. Nie dosyć ci było na ceremonie święte całą gębą beczęć? *Pimiń. Kam.* 223.

BEČZEC, - ał, - y, *Act. Niedok.* bęknąć *Instant.* (cf. Bąkać) *Boh.* bęcjeti, bęcujim, bęciti, bęcim, wuceti, wucim; *Slovac.* žuvčim; *Vind.* buzhati, buzhim; *Eccl.* бучать; *Roff.* бучать, бурчать, жужжать; *Gyn.* bucciti, búcjati; *Sorab. inf.* bązjasch (cf. *Hung.* bongás, *Lat.* bombus, *Gr.* βομβειν; (*Bosn.* guditi). wydawać głos bąka owadu, pszczoły, osy, komara, i t. d. summen, sumsen. Mucha i pszczoła bęczy. *Spicz.* 153. Bąk bęczy. *Toł. Saut.* 89. Gdy iuż roie mają z ulów wylatać, tedy bęczą bardzo, iako gdy się woysko rusza, trąbienie i szmer bywa. *Cresc.* 602. Osy bęczą mięszęzy, niżli pszczoły. *Sien.* 302. Muszka po powietrau bęczy. *Toł. Saut.* 110. Chrapliwe bęczenie. *ib.* 109. (bęk, Summen, Sumfen, Gesumfe). §. *Improp.* Piszczałka różno bęczy. *Rey Zw.* 16. Fletniczki piszczą, a pużany bęczą. *Rey Wiz.* 25, b. Różno bęczą organy. *ib.* 119, b. Siedzi rumiany Bachus, i co słowo bęknie, Ledwo mu skoczny kaldun od śmiechu nie pęknie, *Nar. Dz.* 3, 3a.

Deriv. sub Nom. Bęk.

BEČZKA, i, f. 2. *Boh.* bečka, prostice; *Croat.* bazhva, bazva, bachva, preszeka, tůnk, ardov; *Bosn.* bačva, ardov, hardov; *Dalm.* bacsva; *Roff.* et *Eccl.* бочка, дѣлва; (cf. *Gr.* βύκος, μέσος; *Ital.* botte; *Germ.* Bottich, Bat, Bate); *Vind.* kad, shirok shkaf, sod; *Sorab. sup.* tuna; *Sorab. inf.* tunweij; *Germ.* die Tonne. Beczka trzyma w sobie garcy Warszawskich 72. *Jak. Mat.* 1, 5. *Łęłk.* 2, 26. Beczka piwa, garnicy 72. *Herb. Stat.* 179. *Vol. Leg.* 7, 331. Beczka zboża, 4 korce Krakowkie w strych. *Czack. Pr.* 289. Beczka Wileńska do wymierzania zboża strychowana, 72 garnców. *Vol. Leg.* 5, 532. Półbeczek, 36 garców. *Łęłk.* 2, 26. Cwierćbeczek, antał, garców 18. *ib.* Beczka złota Hollenderskiego, 100,000 talarów. *Wyw. G.* 542. eine Tonne Goldes. *Pam.* 83, 37. §. *Phras. Proverb.*

Cała beczka plew. *Cn. Ad. 55.* (torba wiatru, *munus vile, magni a dante aestimatum*). Próżną beczkę obracać, czas marnować, *die Zeit unnütz verlieren*. Jeżeli te prawidła kto zachowa, daremnie czasu nie strawił, pisząc je; jeśli nie, próżną beczkę obracać. *Kras. List. 2, 125.* W beczkę lać bez dna. *Petr. Et. 11.* (w sito, w rzeszoto, w przetak lać). Gość bez rozmowy, tylko brachopas, za beczkę stoi. *Cn. Ad. 265.* Pełno Dyogienesów, nie w beczce, lecz z beczką. *Kras. W. 52.* (pełno żarłoków, opoiów). Z innszy beczki pocznijmy. *Cn. Ad. 1351.* (z innszego tonu, z innszego rozdziału; o innszy materji; *von einer andern Materie; von etwas andern*). Wszystko darmo, insza się musi począc beczka, Do sztuk tu i fortelów ostatnia ucieczka. *Pot. Arg. 333.* (eine andre Manier). Owoż z dawnéj pocznia beczki. *Teat. 42, d. d.* - Brzmi głośno próżna beczka, a wiatr ją obali, Pełna stoi, choć milczy, chociaż się nie chwali. *Pot. Arg. 617.* Nigdy się prawy żołnierz sam nie chwali, Głęboka rzeka milczkiem zawsze płynie, Grzmi próżna beczka, gdy ją kto obali, Cicho się antał sprawuie przy winie. *Jabl. Buk. M. 3, 6.* II. Bezcza, ryba morska, *orca Linn. der Duschlopf, Nordkaper, das Meerfchwein, der Springwall. Cn. Th. 19.* BECZKOWY, a, e, *Roff. бочешный*, od beczki, *Tonnen*-, klepki beczkowe, *Faßbauben*. Filozof beczkowy, *Dyogien. Zab. 15, 37.* BECZULKA, i, f. 2. BECZULECZKA, i, f. 2. *dem.* - *Croat. bachvicza, ardovich; Bosn. bačviča, ardoviča; Roff. боченокб, боченочекб, Eccl. дельвица, das Tönnchen.* BECZULKOWY, a, e, od beczulki, *Tönnchen*-, eine fleine Tonne anlaugeb, *Roff. боченочный.* BECZCZYSKO, a, n. 3. niekształtna brzydka beczka, *eine hässliche ungeschlachte Tonne. Roff. бочыше,*

BĘDA, BĘDACY, BĘDE, *vide* Bydź.

BEDELLUS *vide* Pedell, Sapient.

*BEDEW, - ia, m. 1. *Rag. bedev, equus generosus*, rumak, ein edles Roß. Niechay nigwola na bedewiach albo i na dzianetach hardzie iedzie, zawsze niewolą będzie. *Orzech. Qu. 128.*

BEDŁA, BDLA, y, f. 2. *Sorab. inf. bōdlo; Lat. boletus, der Schwamm, Erdschwamm, in der allgemeinsten Bedeutung.* Bedły, *fungi*, są rośliny miękkie, prędko rosnące i ginące, nie mające innych części wzrostu, tylko trzon, kapelus, niektóre i obrączkę; są skrytopłciowe. *Botan. 167.* (cf. Grzyb, gubka, hubka, gąbka). Bdły są iadowite i zimne. *Spicz. 7.* BEDŁEK, - dlka, m. 1. BEDŁKA, i, f. 2. gatunek grzybów, pojedynczy gatunek bedł, eine einzeln Art Erdschwämme. Bedłka liściowa, *agaricus Linn. der Blätterschwamm. Kluk. Dyk. 1, 13.* Jelenia bedłka, gębka, iayka, jest bdła na łakach rosnąca, *boletus cervi, Hirschschwamm. Syr. 911.* Bedłka chrząszcz, *agaricus lactifluus Linn.* pospolicie świniarka: *Fundz. 555.* Miłsčschwamm. Wchodzą w ten rodzaj: pieprznik, czaropłoch, muchomor, rydz, prochowka, węzówka, chrząszcz, pieczarka, gołąbek, holubek, ielonek, opienka, chrząstka, zielonka, mleczay, syroieszka, gąska, welnianka, gnoynik. *Boh. frzemenec, wacslawky; Vind. gliva, goba, blagva, gobiza, gliviza, kugmak, kutmanka, mlezhniza; Carn. Kupmak, blagva, serenze Jll. barb. ghgliva; Slavon. gljiva; Rag. pecjurak, pecjurka, klobucjaz; Bosn. ghrrigliak, pecjurka, ghgliva; Roff. волын, валын,*

валуіокб, волнука, воавинка, волжанка, погá-мышб, дуплянка, обáбка, скрипица, опéнки. §. *Phras. Prov.* Trzeba znać rodzay bedlek, kto chce grzyby zbierać. *Pot. Jow. 11.* Dziękuić za bedlek; mam doma dość rydzów. *Cn. Ad. 225. Falib. M.* (daieš mi, czego mam nadto, i w lepszym gatunku). *Fig.* Pisz tam gdzieš Ozeasz, o czym księža wiedzą, Niechay, pry, spowiednicy grzechy ludzkie iedzą, Gdy te bediki nieštrawne ta trawi družyna, Dla żołádká trudno im bronić mamy wina. *Kchow. Fr. 22.* - §. II. Bedłki, plešń lub szgá w gębie, *aphthae, Perz. Cyr. 2, rej. die Schwämme im Munde, die Mundschwämme.*

BEDLIWY, BADATLIWY, a, e, BEDLIWIE *adv.* ciekawie speraiący, ciekawy, dworny, *nachforschend, wissbegierig, neugierig.* Kto ma dar wiary S. nie jest bedliwy. *Karnk. Kitch. 11.* O tajemnice wiary nie pytaj się bedliwie nazbyt. *ib. 185.*

BEDNARKA, i, f. 2. *Slovac. bednářka; Boh. bednářka, bečvatka.* żona bednarza lub bednarstwem się bawiąca kobieta, *die Wöttcherinn, Faßbinderinn; Dester. Binderinn.* BEDNARSKI, a, ie, *Boh. bečvatky; Roff. бочарный*, do bednarza należący, *Wöttcher*-. Bednarzka robota. *Sol. Arch. 171.* Statki bednarzkie, falki, wiadra, szafiki, beczulki, klody. *Kluk. Rosl. 2, 159.* Szłaga bednarzka. *Zabl. Zbb. 99.* Bednarzki nóž *Carn. makléša, Vind. obrozhnjak.* Bednarzki warsztat, *Roff. бочарня.* -

BEDNARSTWO, a, n. 3. *Boh. bečvatství,* rzemiosło bednarzkie, *das Wöttcherhandwerk, die Wöttcherer.*

BEDNARZ, BĘDNARZ, a, m. 1. *Slovac. bednář; Boh. bednář, bečvat, postehar, postihar; Sorab. sup. bētnar, b - - - nd - r wobycjēt; Sorab. inf. botkar; Roff. b - - - tn - r бондарб, бочарб, обручникб, b - - - tk - r дельводбля; Hung. bodnár, pintér, b - - - tch - r kádár; Croat. pintar, bachvar, nabijach, b - - - tt - r lagvár, laguodel, lagvoezacz, szudár; Rag. bācvár; Dal. bachvar; Bosn. bačvar;*

*Ital. bottaro (cf. beczka); Vind. pintár, vesar, vesavez, sodar, sodovesar, shkafur; Carn. sodar; Slavon. sudar (cf. sęd.); Oberd. der Binder; Hochdeutsch: der Faßbinder, der Wöttcher (cf. Pint) rzemieślnik od naczyń obręcznych. Bednarzem bydź, bednarstwem się trudnić, *Roff. бочарничать.**

BEDZIE, BĘDZIEMY *vide* Bydź.

BEGIEL, - gla, m. 1. parcel, obarzanek. *Mącz. der Wügel, Kringel, Wrdgel.*

*BEGINA, y, f. 2. *Ital. beghino; Gall. beguin; Angl. biggin; Niebers. Begine,* gatunek czepców kobiecych, eine Art Weiberhauben. Z koron beginami niewiały zdbiągłowy swoje. *Comp. Med. 703.*

BEIA *vide* Baia materya.

BEIAN *vide* Bean.

BEK, u, m. 1. beczenie, bekanie, wydawanie głosu be, -bee, głos bydłęcy, osobliwie owczy; *Bosn. blek; Dal. blék; Croat. bechanye; Eccl. бечёние, баённе, блёяние, Gr. βλάκη, (v. Beceć), das Blöken, das Geblöte.* Ozwał się bek barana. *Orw. Ow. 200.* Bek kozí. *N. Pam. 22, 19.* Cós na kształt zwierzęcego beku, wycia, ryku. *Kalig. Her. 56.* §. 2. Płacz z rykiem, *Geplárre, Weinen mit Geštrep, lautes Weinen.* Kupidyu w beki, krzyki, wrze-

asczy, płacze. *Jabl. Ez. 17.* Oy tych to beków, świrków i wzdychań w żalobie, A wszystko na mnie, przenieść nie mogę na siebie. *Przyb. Ab. 152.*

BEK, u, m. 1. głos baka, ptaka i owadu, toż iemu podobnych przewięzów, bęczenie; *das Summen, Summen, Gesumme.*

BEKAC *vide* Bęczeć. BEKAC się, *Recipr.* o ieleniach, pobiegać się, parzyć się, *in der Brunst seyn (yon den Hirschen).* *Boh. rjigi; Vind. turjati se, pojati se; Carn. besgetati, listiti.*

BEKARCI, ia, io. do bękartu należący, *den Bastard betreffend.* Bękarcie dobra, bękartom należące. *Cn. Th. 19.* BEKARCIE, cia, n. 3. *BES, ia, m. *zdrobn.* z pogardą: bękart, syn lub córka nieprawego łoża, *verächtlich: ein uneheliches Kind.* (ob. Bękart). Domy Kapłańskie bękartiat pełne. *Sk. Dz. 325.* Urodziła mu bękartcieta, *Klon. Wor. 59. Zygr. Pap. 352.* Tu się każdy dowie, kto iako urodzony, Trzęście się bęsiowie. *Pot. Pocz. 79. - Przen.* Chociaż i cudzej pracy na pomoc zasiągnie, Przecięż nic, krom podmiotnych bęsiów nie wylągnie. *Zimor. Siel. 212.* (płody niedorzeczne, podrzutki). BEKARCIEC, - ciał, - cieie, *nik. nigdkn.* zbękarciéc *dokn.* BASTARDZIEC, zbastardzić, od roku swego odstępować, wyrodzić się, odmienić się, *ausarten, von der Art abweisen, aus der Art schlagen.* Owce Hiszpańskie u nas zbastardzonemi i przekształconemi wcale zostają. *Wolszt. 102.* Zbękarciacie dyalekta zaraziły źródłowy język. *Czac. Pr. 51.* BEKARCTWO, BĘKARSTWO, a, n. stan bękartu, dziecka nieprawego łoża, *die Bastardtschaft.* Cstery gatunki bękartwa. *Czac. Pr. 1, 266.* Zadał mu bękartwo. *Hor. Sat. 110.* BEKART, a, m. 1.

BEKARCIK, a, m. 1. *zdrb.* dziecko nieprawego łoża, dziecko miłości, pokrzywnik, *ein uneheliches Kind, ein Bastard.* Zródłowości tego wyrazu trudno jest z pewnością naznaczyć. *cf. Adelong* pod wyrazem, *Banfart.* *Sorab. banfart; Słow. i Cz. panfart, panfart; Vind. pankart; Croat. pankert, fachuk, fotiv; Bosn. kopile, spurian, mazga; Rag. kopile, kopilni sin; Ross. ублюдокъ, шамичицъ; Eccl. выблядокъ, блудородным, любодвичицъ.* Starodawna przypowieść, zwłaszcza grając w karty, Ze szczęście popolicie chodzi za bękartu. *Pot. Pocz. 568.* Bękarci mają większe szczęście. *Mon. 70, 290. - Przen.* J dziś ouczyna ma więcej synów niż bękartów. *Pot. Arg. 279.* (więcej gorliwych niż obywateli). *ob. Bękarcié.* §. 2. Zwierzęta bękartu, t. i. z rodziców różnego gatunku, *Bastard: Thiere.* Kuśnierze nazywają pewien gatunek futra sobolego podleższego bękartami, bękartikami, t. i. z sobolów mięszafców, *der Zobelpelz von Bastardzobeln.* §. 3. Rzecz oddalająca się od swego rodzaju, odródek, wyrodek, *alles was aus der Art schlägt, ausartet.* Bękart u drzewa, wilk, niepotrzebny wyrostek, *ein Räuber an den Bäumen, ein unnützer Zweig.* *Cręc. 377.* - Bękart iedwab, *Isoretseide, Glosseide.* Pierwszy iedwab, który robaczki około domków swoich wiały, zowie się bękart, drugi przedni czerwiec. *Urząd. 383.* Bękart w iedwabnych materyach, półiedwabie. *Cn. Th. 19. Halbseidenzeug.* BĘKARTKA, i, z. córka nieprawego łoża, córka naturalna, *eine natürliche, uneheliche Tochter, eine Bastardinn.* *Glicz. Wych. B. 5, c.*

BEKAS, a, m. 1. BEKASIK, a, m. 1. *dem. z Franc. Sorab. inf. bákut; Slovac. snep, šuka, gítice, čwrcala; Vind. podlička, podlišk, pódlišk, kornbrat, dougoklunazh, podlieskezh, podlieskiza; Carn. klunazh; Croat. kosiza, szuka; Slavon. shljuka; Rag. volich, garmuscja; Ger. die Schnepfe, scolopax gallinago Klein. ptak; większe nazywają funtowemi; mniejsze krzykami. Zool. 248.* Tu należą słomka, baranek, albo kozielek, kazyk). Bekas Kamczadałski *Ross. кулига.* Bekas morski, *eine Seeschnepfe, Ross. мурухманб.* §. 2. Bekas, miano psów legawych, wyzłów, *ein Name der Hühnerhunde.* §. 3. O człowieku, tłuścioch, pulchny, *ein dicke, fettes Männchen.* BEKASIE, - ięcia, n. 3. *piśkę bekasowe, das Junge der Schnepfen.* BEKASIAŃKO, a, n. 3. *dem. - BEKASOWY, a, e, od bekasów, Schnepfen-; Rodzay bekasowy należy do rzędu bocianego. Zool. 248.*

BEKAWISKO, a, n. 3. *Bosn. tšje; Vind. turnjanje, pojanje, jelenki serbesh, jelenova poja; Carn. besgetanje, listenje; Ross. мѣча, мѣчка; Pol. bekanie się ielenie, rykowiśko, die Hirschbrunst.*

BEKIESZ, u, m. 1. *herb.* orle udo do kolana czarne; od kolana do pazurów złote. Z iedney strony księżyc, na dole gwiazda. Z Węgier. *Kurop. 3, 5. ein Wappen.* BEKIESZA, BEKIESA, y, f. 2. BEKIESZKA, i, f. 2. *dem.* Futro długie Węgierskim kroiem, tak nazwane od polkownika Bekieszy, służącego w wojskach Stefana Batorego. *A. Cztr. Mscr. Czack. Pr. 218. ein Ungarischer Pelzoberrod.* Siedzi on tam w bardzo przetartey niegdys karmazynowey bekieszce. *Zab. 13, 198. ib. 14, 252.* § Bekiesz przyjaciel króla Stefana, pochowany nad Wilnem R. 1580, na górze, nazwaney stąd górą Bekieszową. *Boh. J. Zam. 122. Der Berg des Bekiesch.*

BEKNAĆ *vide* Bęczeć. BEKNAĆ *vide* Bęczeć. BEKSZA, y, m. 2. placiuch, co często beczy i płacze, *ein Weiner, Plärter, der oft schreut und weint. Off. Wyr.*

BEKWAREK, - rka, m. 1, przezwiśko sławnego muzyka Polskiego, *der Name eines berühmten Polnischen Componistens.* *Prov.* Nie każdy weźmie po Bekwarku lutnią. *Rys. Ad. 43. (cf. Balcerek).*

BELA, i, f. 2. *BELICA, y, f. 2. BELKA, i, f. 2. *dem. - Boh. balš, paš; Carn. bala, balla; Ital. et Lat. med. bala; Angl. bale, bail; Dan. Ball; Germ. der Ballen, paka kupiecka towarów. Duds. 33. bal, ein Ballen, ein Paß Baaren. Ross. кппа, кппка, мюкб, вбюкб (cf. Juki). Bela nankinu, 10 sztuk zawierająca, Ross. мюкб. Bela sukna, ma w sobie postawów 20. *Chmiel. 1, 161. ein Ballen Tuch. Balica płótna Kolińskiego ma w sobie sztuk 60. Gajt. Gor. 111. Bela papieru, ma w sobie dziesięć ryz. Solšk. G. 3, 135. ryzaliber 20. Chmiel. 1, 161. ein Ballen Papier. - §. Allud. (cf. balwan). Na łożko wwałi się iak bela. *Mon. 70, 177.* (iak kloc, pień). Szewc pianny iak bela. *Teat. 22, c. 34. et 29, 4.* Jak bela umoczony. *Wad. Dan. 116, Pokazał się belą we dnie śpiącym, który dwa słońca w iedno oko swiie. Wad. Dan. 14.***

BELCHLIWY *vide* Bełkotliwy.

BELCIK, a, m. 1. *dem. Nom. Beft, ein kleiner Bolzen zur Armbrust.* Kupid w iedy serce belcik zażgniony kładąc, rozniecił słodkie płomienie. *Zab. 10, 202. Zabf.*

BELGICKIE prowincye, *Belgium, vide* Niderlandy.

BELGOTAC *vide* Belkotać. BELGRAD *vide* Białogrod.

BELICA *vide* Bela.

BELINA, y, f. 2. herb, trzy podkowy w trójkąt-łożone; we środku ich spada rękoieścią do góry. Z Czech. *Kurop.* 3, 5. ein Wappen. Zowie się Belina, iż przy wielkim belu (?) , po którym się Ruś kryła, zbito ich. *Pap. Gr.* 604.

BELKA *vide* Bela et Balka.

BELKAC, - ał, - ico, *Act. Nied. Ross.* Болпамъ, nagłem ruszeniem plyn iaki macić, aufrühren, umrühren. Wiatry belczące morze. *Hul. Ow.* 63.

*BELKOCYON, a, m. 1. żaba πολυφωνος. *Batrachom. Przyb.* Bullerstroß.

BELKOTAC, BELGOTAC, BULKOTAC, - ał, - oce, *intransit. Niedok.* blekotać, glukac, *Boh.* bšefotati, bšefotj; *Vind.* bleketati (cf. *Gr.* βληκωμα *Germ.* blöten), schluttern, schlitern, butteln, bullern, kollern, kollern. Fłaszka niedolana belgoce, belkoce, gluka. *Dudz.* 20. Depce zboczona ziemię, gdzie pod nogami krew ludzka belkoce. *Stas. Num.* 1, 210. Gdy już wrzód zebrał, i że dotykając się go, bulkoce, tedy go przeciąć. *Perz. Lek.* 279. Plomień w piecu pałający belkoce. *Cresc.* 599. §. 2. Jakać, momotać, glegotać, klekotać, stammeln, stottern, lassen; *Boh.* bšeptati; *Croat.* bekati, herbotati; *Dal.* barboteti; *Ross.* алакамаъ, лепемамъ; *Bosn.* blabositi; *Vind.* keklati, jesati; *Ecc.* блекотамъ; *Carn.* baykati). Zaiakliwy momoce, belkoce. *Dudz.* 21. Zdrętwiały iéy ięzyk belkoce, nie wymówić nie mogąc. *Stas. Num.* 2, 27. Dziady po bezęznych działkach ięzykiem belkocą. *Hor. Sar.* 206. Co mu kolwiek fala ufolguie, Halcyonę i w wodzie belkocąc mianuie, *ipsis immurmurat undis.* *Zabr. Ow.* 285. - §. *Transit.* belkotać co, etwas herverstammeln. Zarzuca swój oczyszty ięzyk, a belkoce coś ięzykiem obcy. *Mon.* 65, 454. Bez przestanku jedno belkoce. *Gil. Post.* 99, b. §. 3. Zrzędzić z gniewem, nie wymawiać dobrze od gniewu. *Off. Wyr.* keifen, belfern, schelten. BELKOTANIE, ia, n. 3. = 1. BELKOT, u, m. 1. das Bollern, Kollern. Z Etny słyszeć wrzące belkoty i straszliwe gromy po obłokach. *Tward. Wl.* 126. 2. BELKOT, BELKOTACZ, a, m. 1. człowiek belkocący, blekot, *Ross.* болпунъ, лепемунъ; *Vind.* keklazh, keklauz; *Croat.* tlápa, klawúra, bekavecz; *Dal.* szpérdalo, govorko; *Bosn.* tepauac, tepallo, ein Bullerker, Stotterer, Belferer (cf. klekot) *fem.* BELKOTKA, i, 2. *Ross.* лепемунья. Ogar belkot knieję napelnia loskotem. *Pot. Pow.* 105. BELKOTLIWY, a, e, BELCHLIWY *Ross.* болпавивы, *Boh.* et Slov. bšeptavj, belkocący, glukający, bullern, bullern, kollern. Brnie przez Flegeton warem belkotliwy. *Mon.* 71, 228. - *Fig.* Dziecię, iż młode jest i belchliwe, porządnie a statecznie się uczyć nie może. *Glicz. Wych.* 7. 6. (szumne, sin hu w głowie). BELKOTLIWOSC, ści, ż. *Ross.* болпавивость, bullernes Wesen.

BELKOWANIE *vide* Balkowanie.

BELLONA, y, ż. bogini wojny; *Carn.* Tórka (cf. Mars *Carn.* Tor, cf. Wtorek). BELLOWARDA *vide* Beluarda.

1. BELT, u, m. 1. Belcik *dem.* qu. v. *Sax.* Jnf. Bolte, *Holl.* bout, (*Carn.* bawta, wawta = palica) *Vind.* polzhez, streliza, shpivostrela; *Lat. med.* bella, bolta: *Gr.* βελος;

Angl. Bolt; *Ital.* bolzone; *Ger.* der Bolzen, der Weil. Belt' abo strzała. *Biel. Kr.* 187. strzała, trzy łokcie długa. *Dudz.* 33. (cf. Włocznia) Mars ciłka belt śmiercionośny. *Zab.* 13, 165. *Pias.* Belt leci prędko, a cienkie wypchniony cięciwy. *P. Kch. Orł.* 1, 252. *Herald.* Belt, herb, strzały trzy z piórami bez żelazców, w gwiazdę ułożone. *Kurop.* 111, 6. ein Wappen.

2. BELT, u, m. 1. przemyk morski, cieśnina morska, der Belt, die Meerenge. Mały belt między Fionią i Juttlandą; wielki między Fionią i Zelandią. *Wyrw.* 544.

BELTA *vide* Bałta.

*BELUARDA, *BELLUWARDA, *BELLOWARDA, y, ż. narożnik obronny, baszta, eine Wäster. Już był iedny dostał belluardy, Już z wielkiéy części waty wyparował (*Sardy. Pot. Arg.* 294. Murów tych belluardy cztery pilnuia. *Tward. W. D.* 52. Na dźwięk trąby, pycznego Jerycha belluardy upadły. *Psalmod.* 103.

BELWEDER, u, m. 1. z Włok. piękny widok; t. i. miejsce, skąd piękny widok. Wiele miejsc szczególnie z takiego powodu nosi nazwisko Belwederu: ein Belweder, Ort mit einer schönen Aussicht. Belweder, wdzięczne piękne spojrzanie znacze. *Pot. Jow.* 28. *Botan.* Belweder ziele, v. Len matki bożey, Unserer Frauen Glash. *Syr.* 595. Belweder, ziele drugie, *Petilium Plin. H. N.* 21, 8. eine Art wilder Rosen.

BELZEBUB, BEELZEBUB *vide* Bies, Czart, Diaból, Wróg, Szatan.

BEN, u, m. 1. ziele, *Lat.* been rubrum, *Valeriana rubra*, p. baldryan czerwonny, kozłek czerwonny, rother Baldrian. *Urząd.* 50.

BENEDYKCYA, yi, ż. z łac. uroczyfte błogosławienie komu, poświęcenie, die Segnung, Einsegnung. Benedykcyja najwyższego sakramentu, konsekracja, w ofierze mszy świętey słowa sakramentalne. *Kras. Zb.* 1, 214.

BENEDYKT, a, m. 1. (ob. Bieniasz). BENEDYS, ia, m. 1. zdrobn. imię mężkie, znaczące błogosławionego. *Sł. Zyw.* 1, 179. Ociec Benedysia kocha. *Boh. Kom.* 1, 378. §. *Botan.* Benedykt, ziele, *Carn.* shęgan korzeń, *Lat. Geum Linn.* *Syr.* 266, Benediktenkraut, Benediktenwurzel, ob. Kuklik.

BENEDYKTYN, a, m. 1. zakonnik zakonu S. Benedykta. *Kras. Zb.* I, 154. *Sł. Dz.* 609. *Teof. Zw. B.* 4. BENEDYKTYNKA, i, ż. zakonnica tego zakonu, die Benedictinerinn, Benedictinerinne.

BENEDYKTYNSKI, a, ie, tyżący się Benedyktynów, Benedictiner, u. p. klasztor, zakon benedyktyński.

BENEFICYANT, a, m. 1. dobrodziejstwa odbierający, der von einem Wohlthaten empfängt. Beneficyant czyy. *Cn. Th. Essent.* BENEFICYARZ, a, m. 1. Kapelan, der Capellan. *Tr.* BENEFICYARYUSZ, a, m. 1. beneficjum posiadający, ein Pfündner, der eine Pfünde, oder ein geistliches Beneficium hat. *Tr.* BENEFICYUM

nieodm. godność kościelna z dochodem, abo dochód z dóbr kościelnych. *Cn. Th.* die Pfünde. (*Vind.* oshpendastvu). Beneficya abo ziemskie dobra kościelne, które dożywotnie księżom się dają. *Sł. Dz.* 463. Beneficya kościelne, kanonic, probostwa. *Birk. Sł. B.* 4. (cf. Chleb duchowny, prebenda, probostwo, plebania, kanonia).

*BENGIEL, gla, m. 1. kij, palica, *Ger.* der Bängel, der Knüttel. (cf. *Svec.* banka = bić) *Sparus* chłopska broń, krzywa broń, maczuga, bengiel niektórzy sowią. *Mqcz.*

- BENZOIN**, u, m. 1. (*Roff. розной ладанъ*), *Gall.* benjoin; *Ital.* belzoino; *Angl.* benjamin; - drzewo gatunku wawrzyńcowego Amerykańskie, tudzież żywica z niego; *laurus Benzoin.* Linn. Benzoe.
- BER**, bru, m. 1. *Boh.* ber; *Carn. Bosn. Rag.* bar; *Croat.* bār, pērchin; *Roff.* борб; (cf. *Hebr.* בַּר, *Lat.* far); *Sorab.* 1. hēybusch; *panicum* Linn. der Fench, Fuchschwanz, die Fenchelbitse, pōniekad gatunek prosa podlego. Ze bru robi się kasza, iak z prosa. *Kluk. Rosl.* 3, 142. *Cresc.* 184. (*Boh. Prov.* lepši proso, uij ber). *§.* Myszy ber, ziele, *Phalaris*, *Canariengras.* *Syr.* 813. (*ob.* Browy).
- BERA**, y, ż. z franc. beurre (masło), die Butterbirne, gruszka stąd nazwana, że się w ustach iak masło rozplywa. *Kluk. Rosl.* 1, 138.
- ***BERAREK**, rka, m. 1. może z Niem. der Bohrer, u górników Bohrer, świder. - Przewiercić drzewo berarkiem aż do rdzenia. *Cresc.* 130. (cf. Berować).
- BERBERYS**, u, m. 1. krzewina, *ob.* Włoska kalina. *Kluk. Rosl.* 1, 151. *Berberis*, *Saurach*; *Roff.* барбарисъ, жисаца; *Boh.* brác, bristal; *Carn.* zshshmin; *Slav.* oskorusha. **BERBERYSOWY**, a, e, tyczący się berberysu, *Roff.* барбарисовый, барбарисный; *Boh.* bracowń, bristalowń; *Carn.* zshshminov; *Berberis*, von *Berberis*. Berberysowe drzewo. *Kluk. Rosl.* 2, 54. *Roff.* барбарисникъ. Berberysowe krzewiny, *Carn.* zshshminje, *berberetum*.
- ***BERDEBUSKA**, i, ż. arkabuz, pukawka, *sclopus.* *Urs.* Gr. 320. eine Knallbüchse, ein Schießgewehr.
- BERDYSZ** *vide* Bardysz.
- BEREK**, a, m. 1. imię żydowskie *Baruch*, 'ein Judenname. Bogaty jestes iak Berek. *Boh. Teat.* 28, b. 127. (cf. Job, cf. banker).
- BEREZYNA**, y, rzeka w Litwie. *Wyrw.* 20. ein Fluß in Pithhauen. (cf. Brzezina, Brzoza).
- BERGAMOTA**, **BARGAMUTA**, **PERGAMOTA**, y, ż. **BERGAMOTKA**, i, ż. *zdrobn.* gatunek gruszek, z Włosk. lub Franc. die Bergamotte, eine Birn. Gruszka smaku przewybornego, zapachu wdzięcznego, gatunek ich jeden bugi zowią. *Lad. H. N.* 8. Wonne bergamuty. *Zab.* 16, 326.
- BERGRYN**, u, m. 1. farba, z Niem. das Berggrün; *Carn.* pēgrin; *Roff.* зелень горная, zieleń górna, *ochra Veneris*: sam przez się dosyć cudny, a przydawszy gumi, będzie iasno zielony. *Haur. Sk.* 366.
- BERLACZ**, a, m. 1. trzewik zimowy futrem podszyty, z Niem. die Bärletsche. Berlacze zgubiłem. *Teat.* 19, 9.
- BERLIN**, u, m. 1. stolica Brandeburgii, *Berlin.* *Sorab.* 2, *Berlin.* **BERLINCZYK**, a, m. 1. z Berlina rodowity, *der Berliner.* **BERLINKA**, i, ż. z Berlina rodowita, *die Berlinerinn.* *§.* Pojazd w Berlinie zrobiony, ein Berliner Wagen, eine Berlino, Berlinkę moję potłuczono, poszarpano. *Teat.* 43, c. 108. *Wyb.* **BERLINSKI**, a, ic, z Berlina, tyczący się Berlina, *Boh.* Berlinský, *Ger.* Berlinisch, Berliner. Gazeta Berlińska,
- BERŁO**, a, n. 3. *Boh.* berla, berlicta; *Vind.* berla, bergla, - laska, drag, ein Stöß, eine Stange. a. Narzędzie myśliwce, drag myśliwcy, die Vogelstange. Berło pod ptaka, laska długa z krzyżem albo poprzeczką. *Chmiel.* 1, 80. Na berło przez gwizdanie iastrzab' oswoiony się

- wabi. *Kluk. Zw.* 1, 208. Zdziczałego iastrzēbia ktōż na berło zwabi? *Zabl.* 14, 25. *Nagl.* - *§.* b. Znak władzy najwyższej, das Scepter; *Sorab.* 1. Scepter; *Roff.* скипетръ, жезлб; *Vind.* szeptor, kraloſa paliza, shibika; *Bosn.* scibika kragljeva; *Croat.* kraljevski bat, kraljevzka sibika; *Hung.* kiralyi paltza; *Rag* scibika; *Boh.* jezlo, jezlo. Sceptrum albo berlo. *Groch. W.* 193. *Baz. Hst.* 163. *Kras. Zb.* 2, 478. Neptun berlem trōżębnem w ziemię uderzył. *Otw. Or.* 218. *§.* berlo panowanie, władza, państwo, Scepter, Herrschaft, Hoheit. Wyspa ta jest pod berlem krōla Hiszpańskiego. *Birk. Gl. K.* 54. Sami siebie niegodnemi berla sǎdzili. *Psalmod.* 27. *§.* 2. *Botan.* berlo, ziele, gatunek gnidoszu, *Pedicularis sceptrum*, *Kluk. Dyk.* 2, 172. Łaufewurz, Rodeltraut. ****BERŁOŹŁADNY**, a, e, berlem władający, panujący, samowładny, Scepterführer. *Mon.* 75, 593. ****BERŁOŹŁADZCA**, y, m. 2. ktōry berlem włǎdnie, samowładca, *Roff.* скипетродержецъ, скипетроносецъ, *der Scepterführer*, Jeżeli w berlowładzcy niedożna dusza, Lud cały pospolicie jest bez geniusza. *Zab.* 15, 76. *ib.* 5, 125. **BERŁOŹŁADZTWO**, a, n. 3. włǎdanie berlem, panowanie, samowładztwo, *Roff.* скипетродержаніе, *die Scepterführung*, Herrschaft.
- BERMA**, y, ż. ścieszka pod wałem po nad fossą, z franc. berme, (cf. Niem. Bräme), die Berme, ein schmaler Gang am Fuße des Walles unten am Graben. *ob.* gauek. *Fak. Art.* 3, 286. W szafkach połowych berma, miejsce między brzegiem rowu i jego przedpiersniem. *Łęsk.* 2, 220.
- BERN**, u, m. 1. *Boh.* Berna, Berny, miastō i kanton Szwajcarski, Bern in der Schweiz. ***BERNA**, y, ż. źle zamiast Brünn, Bryn, miastō stołeczne Morawskie, Brunn in Mähren.
- BERNARD**, a, m. 1. imię męskie, Biernat, *Bernhard.* *Kucz. Kat.* 2, 570. *Dudz.* 17. **BERNARDYN**, ***BARNARDYN**, a, m. 1. zakonnik reguły S. Franciszka, *der Bernhardiner*, eine Art Franziskaner, *der Minorit.* Franciszkanie reformowani od S. Bernarda z Senny, od niego Bernardynami nazwani. *Sk. Zyw.* 2, 284. *et* 1, 319. *Teof. Zw. B.* 4. (cf. Obserwant). Więcej potrzeba ludzi rycerskich, aniżli barnadynów. *Rey Zw.* 35, b. Nie trzeba barnadyna na spowiedź, snadnie pijany wszystko wypowie. *ib.* 62. (cf. plecie iak na mękach). *§.* 2. *Botan.* Bernardyn, Bernardynek, ziele mordownik, toiad, czarnobyl, Turecki czubek, oset Włoski. *Chmiel.* 1, 646. *Jundz.* 286, *carduus benedictus*, *Kluk. Rosl.* 2, 209. *gesegnete Distel*, *Roff.* мордовникъ, преградъ, прострѣльная трава. **BERNARDYNKA**, i, ż. zakonnica reguły reformowanej S. Franciszka, *die Bernhardiner nonne*. Bernardynką zostać z rozpaczy. *Niemc. P. P.* **BERNARDYŃSKI**, a, ie, tyczący się Bernardynów. *Bernhardiner*. Bernardynski on natury, pieniędzy cierpieć nie może. *Teat.* 22, 94. *Bernardyńska postawa; ale wilcze serce. *Rey Wiz.* 77. (z wierzchu biały, wewnątrz czarny; postać iak u proroka, hayduckie summienie).
- ***BEROWAC**, - ał, - nie, *czyn.* niedok. świdrzyć, z Niem. bohren, (v. berarek). Gdy beczka wina ma byż stworzona, albo berowana; trzeba wiedzieć, iż wino w pośrodku najlepsze jest. *Cresc.* 345.
- BERSANA** *ob.* Barwana.

BERSZTEN, herb, kolka płuzne; z Niemiec. *Kurop.* 3, 6. ein Wappen.

BERTRAM, u, m. 1. ziele, z Grecko-Niem. ber Bertram, ein Staut, *Anthemis Pyrethrum*. Linn. gatunek rumianu. *Kluk Dyk.* 1, 41.

BERYL, u, m. 1. z Greck. kleynot, akwamaryn, do koloru morskię wody podobny. *Kluk Kop.* 2, 43. der Beryll, ein Edelstein. *Odym. Sw. B. b.* 2, 6. BERYLOWY, a, e, tyżący się berylu, Beryll-, von Beryll.

BERZANA, BERZANKA ob. Barwena.

BERZERKA, i, ż. z francuzkiego bergere, gatunek krzesel, eine Art Lehnhühle. Cabinet woskowana posadzka mający, berzerki, szeslongi, i. t. d. *Xiędz.* 21. Hrabina siada na berzerkę. *Teat.* 20, b. 49.

*BES, *BES - ob. Bez, Bez -.

BES ob. Bękart.

BESCIAD, BIESCIAD, BESKID, BESKID, BIESZCZAD, u, m. 1. część gór Karpackich, dawniży rozboýstwem sławna, przytułek lotrów, ein Theil des Carpathischen Gebirges, durch Räuberey berühm. *Krom.* 1. *Ead. H. N.* 43. *Dudz.* 33. Abo to tu Mospanie pod Bieszczadem, Tak - li się to rozbiiać godzi bez sromoty! *Pot. Jow.* 110. Tedy iuz w mieście gorzży będziemy żyli, Niż na Krępaku albo na Bieszczedzie! *Zab.* 15, 245. Leda gaoiek szród miałał pałwi się nad żydem, J tak im mieyłki rynek stanie się beskidem. *Pot. Zac.* 96. Nie wie, czy w rainu, czy iest na beskidzie. *Pot. Syl.* 478. (hultay między swemi). *Prop.* Bywały; był trzykroć na beskicie, a czwarty raz na Krępaku zbiał. *Rys. Ad.* 4. (zawsze w złém towarzy - stwie, zawsze zbrodzich). BESCIAZKI, BIESZCZADZKI, a, ie, tyżący się Beściadu, Beszczadzisk. Góry Bieszczadzkie są te: Modra, Turza i Wapienna; stykają się z Karpackimi i ciągną ku Rusi Czerwonę. *Ead. H. N.* 44. *Syr.* 637.

BESOWAC, - ał, - uie, *Act. Nied.* ecować, z Niem. beissen; *Sorab.* 2. beiszowach; *Vind.* pesati; (smehkuvati, obmehkuvati). Osobliwie o stolarzkich robotach, besonders vom Reissen der Lischer. Besowanie albo napuszczanie drzewa, którego stolarze zwykli używać. *Sleszk. Ped.* 306. Napuszczanie kości, drzewa i kamieni rozmaitemi farbami, rzemieślnicy besowaniem zowią. *ib.* 306. et 586. Stolarze olazynę farbują albo besują czarno, i udają za heban. *Kluk. Rosl.* 2, 30.

*BESPIECZNY ob. Bezpieczny. *BESPRAWIE ob. Bezprawie. BESSERMIANSKI ob. Bisurmański. BESSERUNK ob. bassarunk.

BESTLIWY, a, e, bestyalski, na kształt dzikich bestyi, zwierzęcy, dziki, niepowsięgliwy, bestialisch, wiehisch, wild. Ludzie bestliwych namiętności niewolnicy. *Modrz. Baz.* 390. Oczy od weyżrzenia bestliwego mieć powściągliwe. *Gorn. Dw.* 269. - BESTLIWOSC, ści, ż. bestyalsność, bestyalswo, dzikość, niepowsięgliwość, die Wehheit, Rohheit, Wildheit, *Roff.* свирѣность, свирѣство, звѣроправіе. Zwierzęta trzeba zwyczać, aby płochie nie były, ale się dały imować bez bestliwości. *Cresc.* 517. *Modrz. Baz.* 452. - BESTWIC czyn. niedok. zbestwić, rozbestwić dok. do srogości i dzikości bestyalskię pobudzać, roziuszać. rozhukać, *Eccl.* озвѣрити, звѣрю; *Roff.* бѣситъ, звѣситъ; *Boh.* et *Slov.* zbitociti; *Ger.* wiehisch, wild, roh, frech machen, äußerst

aufbringen, reissen, phys. et moral. Lat. efferare. Konia płochego nie drażnić, by zbestwiony gniewem, ku urazowi nie przyszedł. *Cresc.* 518. Jeszcze przyszczuwaniami psy bestwi łakome. *Otw. Ow.* 112. Zbytecznym napoieniem zbestwieni. 1. *Leop.* 3. *Mach.* 5. Król tak dalece Litwę rozbestwił, że iuz na iego władzę upornie biie. *Krom.* 624. (*audaces* etc.). Cierpliwością iego zbestwiony nieprzyjaciel, większy nabrał śmiałości. *Krom.* 128. *Recipr. Pass.* Bestwić się: BESTWIEC, dziczeć, srożeć, wściekać się, *Roff.* звѣрствовать, свирѣствовать, свирѣнѣть, возсвирѣнѣть; *Sorab.* 1. zwobocju so; *Boh.* zbitociti; *Vind.* poshivinzhati se, vdiujati se, sdiutati se; *Rag.* uzbjestiti se, uzvjeriti se; *Croat.* ferczati, lyutitisze, wiehisch, wild, roh, angebracht werden. Szkoła się bestwić i ognia poddymać. *Pot. Syl.* 402. J rozumna dusza, gdy się zbestwi, nie pyta o cnoty. *Bach. Epikt.* A. 1. - Co masz, od Bogaś wziął, czemuż się bestwisz? cur insolescis? *Zygr. Gon.* 76. *§. Kaim, iż nierządny człowiekiem był, z cnoty się zbestwiwszy, nic mu dobrego z oczu nie patrzyło. *Glicz. Wych. E.* 2. (z drogi cnoty ku bestliwości wyobczywszy). §. 2. Osobliwie bestwić co do cielesności, iurność podżęgać, podniecać, wiehisch geil machen, wollüstig machen, zu wiehischer Wollust reissen. Nie iedz wiele, abyś ciała swego nie zbestwił. *Sk. Zw.* 1, 311. Nagą iego zbestwiona gładkością, Sroga się zapaliła ku niemu miłością. *Otw. Ow.* 155. Przyrodzona poządliwość do wszeteczności, ciało bestwi ku rozkoszy sprosnę, corpus titillat. *Zygr. Gon.* 95. - *Recipr.* bestwić się, mieć się do spraw bestyalskich, sprosnych, lascivire. *Cn. Th.* 20. geil werden, geil seyn, in der Brunst seyn, brünstig seyn. O krowach i psach, biegać się. pobiegać się, *Boh.* bĕhat se; *Ger.* stieren, laufig seyn; *Croat.* tirati se, goniti se); o świniach; kiernozić, krzekać; *Boh.* hauřati se; *Carn.* pojati sĕ; *Ger.* ranzen; o kotach, *Carn.* shtramlati); o kozłach, *Carn.* merkatı); o koniach *Croat.* hinczatisze equire). O ieleniach *obacz.* bekowisko, rżyfko.

BESTYA, yi, ż. z Łac. nieme zwierzę, *Dal.* bestia; *Hung.* bestia; *Boh.* žwĕř lřta, hovado; *Sorab.* 2. živina; *Slavon.* xivina; *Croat.* sivinche; *Bosn.* sgivina; *Carn.* sverina, shival; *Vind.* beshtia, sverjashina, divja svir, shivina, shivalu, shival, shivenina; *Roff.* животина, живопинка; (cf. żywocina), animal, ein unvernünftiges Thier. Bestye ziemne. 1. *Leop. Gen.* 1. (zwierzęta ziemne. 3. *Leop.*) Kłaniali się obrazowi bestyi. 3. *Leop. Apoc.* 13, 15. Małe bestye, owe komory, woýfko rozpedzily. *Sk. Dz.* 213. Obchodzi się z ludźmi, iak z nierozumnemi bestyami. *Zab.* 16, 10. §. Osobliwie bestya, zwierz dziki, srogi, eine Bestie, ein wildes grausames Thier. Cielec morski, bestya ogromna i straszna. *Otw. Ow.* 632. Ziął iak nieunoszone bestye, *Perr. Et.* 73. - §. Przystosowanie do ludzi. Kaligula, iako bestya żył i zginął. *Sk. Dz.* 67. Mówiąc, że z bestyami miał wojnę, rozumie ludzi przez bestye. *Sk. Dz.* 39. §. Ztąd wyraz szkalowania; als Scheltwort: Bestie! Nie podyszes mi stąd, bestyo niegodziwa. *Teat.* 35, b. 17. Coż to za głupia bestya z niego! *ib.* 36, 86. - *W rodzaiu męzkim:* Pokażę ia temu bestyi. *Teat.* 30, 56. - *BESTYALNIK, a, m. 1. z bestyami się potykający na widokach, bestiarus. *Cn. Th.* zapaśnik, wysiekacz, der Thiertämpfer.

BESTYALNY, a, e, **BESTYALSKI**, o, ie, bestyi się tyczący, do bestyi należący, sposobem bestyi, dziki, srogi, sprosny; *Croat.* bestinski; *Vind.* shivinski, shivaliski, sverinski, sveriki, diuji, sverjashki; *Carn.* shivinske; *Sorab.* 1. *djivohjw'etacje*; *Bosn.* sgivinski; *Ross.* звѣрскім, свѣршным, свѣрбнѣ, свѣрбпованым, звѣроравным, звѣробранным, (*ob.* zwierzęcy) *Chier-*, *thierisch*, *viehisch*, *bestialisch*. Widoki szermierskie i bestyalskie. *Sk. Dz.* 45. (*Chiergefechte*). Bestyalka rzecz, i to podlejszych tylko bestyi, gryźć i szarpać, co ma pod nogami. *Pilch. Sen.* 21. Minotaur był bestyalskiego przyrodzenia, przetoż mięsem człowieczem żył. *Otw. Ow.* 307. Czarczi bestyalskimi ryki dom napelnili. *Sk. Dz.* 535. Ludzie ci bestyalni w nierządzie żyją. *Petr. Ek.* 55. Bestyalskie sprosne wszeteczności. *Pasz. Dz.* 60. Plugawe i bestyalskie obyczaje, pełne nieludzkości i okrucieństwa. *Sk. Dz.* 861. Okrucieństwo bestyalskie. *ib.* 705. - *Przystówek* Bestyalsko, po bestyalsku, bestyalnie, po bestyalnemu, *Ross.* звѣрски, auf eine bestialische, viehische *Art.* Z poddaniem nie po ludzku, ale prawie po bestyalsku obchodzą się. *Haur. Sk.* 314. **BESTYALSTWO**, a, n 3. bestliwość, postępowanie bestyalskie, dzikość, zwierzęcość. *Bosn.* zwierstwo, sgivinstvo; *Boh.* hovadstvi, hovadnost; *Carn.* sverijazhenost; *Eccl.* et *Ross.* звѣрство, свѣрбность, свѣрбность, свѣрбство, звѣрорасіе, звѣрорасіе. *Wiehheit*, *Wildheit*, *Kohheit*, *bestialisches Wesen*. Mieszkańcy tę wyspy pełni nikczemności i bestyalswa. *Botr.* 244. *Kłok. Turk.* 172. **BESTYKA**, **BESTYYKA**, i, ż. *zdrobn.* 1. **BESTYIECZKA**, i, ż. *zdrobn.* 2. mała bestya, zwierzątko, *Vind.* shivinshe, shivalze, eine kleine Bestie, ein Chierchen. Zawsze wprzód biegła suczka; trzeba było bydź wszędzie bestyice. *Zab.* 9, 275. - *Zartem*: Głowę suszę, iak się dorwać holendrów (dukatów), tych bestyików. (bestyiek). *Teat.* 43, 19. c. *Wyb.* Dziewczęta się hurmem do niego sbiegaly; bo te bestyiki diabelnie złoto lubią. *ib.* 55, b. 14. Bardzo mi się chciało ucałować tę bestyieczkę. *Teat.* 28, 87. - **BESTYINY**, a, e, do bestyi należący, *Chier-*, Dała ducha obrazowi bestyi, żeby też i on obraz bestyiny mówił, aby każdy dał chwałę obrazowi bestyinemu. 1. *Leop. Apoc.* 13, 15. **BESTYISTWO**, a, n. 3. bestye, kupa bestyi, ein Haufen Bestien. Nastrzelał tego i nasiekił bestyistwa. *Jabl. Buk. S.* 3, b. (o Tatarach).

(**BESZERUNEK** *ob.* Baszarunek).

BESZTAC *czyn. nied.* zbesztać, wybesztać *dok.* bestyą nazywać, iaiac obelżywie, eine Bestie schelten, schimpfen, lästern. *Lżył.* iaiac, beształ. *Chrosc. Fars.* 97. Lud okrutnie go beształ w swęj mowie. *ib.* 56. Służących nie mamy ustawicznie przesładować, besztać, strofować. *Zab.* 16, 35. **BESZTANIE**, ia, n. z **BESZTA**, y, ż. iaianie obelżywe, Schmähe. Nie mów królowi *beszto (beszty), bo cię szemie ieszczę. *Rys. Ad.* 47. (*ob.* Nabeształ, pobeształ).

BET, u, m. pierzyna, pierznik miękkio pierzem wysłany, z *Niem.* das Bett, Federbett. (*Croat.* blasina). Bet z miękkiego usypauy puchu. *Por. Arg.* 35. Król sam idźe na wojnę; szlachcic gniotąc bety, Coraz śle do Krakowa z domu po gazety. *Por. Pocz.* 590. Leniuch ospaly, nie łatwo się da od betów odwieść. *Min. Ryf.* 4, 216. Legać mu tylko w betak. *Nar. Dz.* 3, 117. (leżuch, leniuch,

Tom. I.

gnuśny, na nic się nie zda). *§. Fig.* Raszalo słonce z swolich morskich betów. *Jabl. Buk. H.* 3; b. (ze swego łożyska).

***BETKA** *ob.* Bedtka.

BETMAN herb, cała ręka, paciorki trzymająca; z *Niem.* *Kurop.* 3, 6. ein Wappen.

1. **BEZ**, bzu, m. r. (*Carn.* bęg; a bezkam excavē, quia matrix cuncto protruditur), *Vind.* besous, besouje; *Croat.* besg; *Hung.* bodza; *Dal.* beaz, bąg, bazag, baz; *Rag.* báz, bázagh; zdvina; *Bosn.* báz, abzov; *Slavon.* bazovina; *Sorab.* 2. bäs; *Sorab.* 1. bož, boš; *Boh.* bež, bžna; *Slov.* bež, chabžda; *Ross.* бозъ, пимьальникъ; drzewko, sambucus. *Syr.* 1504. *Kłuk. Rosl.* 2, 49. bet Hoflundet, (*ob.* Bzowy kwiat, Bzowe powidła). Bez lesny gronisty czerwony, rother Berghoflundet; *ib.* Bez Turecki, Siringa Linn. der Spanische Hoflundet, Bilac. *Kłuk. Rosl.* 1, 270.

2. **BEZ**; *przymek rzadz. drug. przypadk.* oznacza brak, niebytność, wyłączenie; *Ger.* ohne; (*przeciwnie z*) czasem cum enclitico e, n. p. bezemnie; *Boh.* et *Slovac.* bež, bže; *Sorab.* 1. bež, beš; *Ross.* беш: *Hebr.* עם epha. (*Zamiast bez* *pospółstwo często mówi przez z drugim przypadkiem, co się i w dawnych pisarzach znajduje, n. p.* Gdy król przez płodu i potomstwa zedydzie, króla obierać nie mają, przez wiadomości naszy. *Herb. Stat.* 8. Pomorzanie przez mała swego nie dokazali. *Biel. Kr.* 78. (bez mała). - Zachowywano tę zmianę nawię i w słowach *skadarych, n. p.* przezpieczny. *Stryik.* 124; *Biel.* Kr. 435. (*bezpieczny*). *Uprzezieczony*. *Biel. Kr.* 77. (*zamiast: ubezpieczony*). - *Tęm się wykadają i niektóre dotąd ieszczę niezarzucone sposoby mówienia, n. p.* przez dzięki co czynię, t. i. z musu, bez dzięki, nie za Bóg zapłać czyli podziękowanie. *Przeciwnie* na bez rok, ma bez za przez, za czem poprawnięj przziok, stąd też przezrocny. *Przemianę bez* na przez *rozważ* też należy w następujących *dyalektach*: *Dal.* bēz, brēz, prez; *Rag.* bēz, vulg. brēz; *Croat.* prēz (*za* *Polskie* przez, *Croat.* chez; *Ross.* вездъ, вездъ); *Slavon.* prez; *Bosn.* bez, brez; *Vind.* et *Carn.* brēs; *pprovn.* prócz, precz.) - *§.* Okręt bez sternika, bogactwo bez mądrości. *Warg. Wal.* 234. Co dzień bez; stońca, wojsko bez hetmana, To iest bez króla państwo, dom bez pana. *Por. Syl.* 372. Pan bez służy, książę bez ziemi, ocięc bez dzieci, ziemianin bez kmieci. *Rys. Ad.* 57. (za nic). *Szynk* bez muzyki, wóz bez smarowidła, taniec bez dziewczki, za nic nie stół. *Haur. Sk.* 156. Dobre rzadko bez złego. *Cn. Ad.* 165. (nie bez ale). *Bez* czego możesz bydź, zaniechay. *Cn. Ad.* 16. (czego nie potrzeba, to drogie i za szeląg). *Czas*, byś się uczył sam bezemnie chodzić. *Jabl. Tel.* 370. (*bez* mojej pomocy ci. umie paciars bez pani matki). *§.* *Bez arithm. minus*, mnię, wyraża się przez liniykę między ilościami wzdłuż położoną. *Sniad. Alg.* 1, 8. ohne, weniger. *§.* *Bez*: prócz, oprócz, nie rachując, ohne, ohne zu rechnen. Było tam dziesięć osób, bez dzieci. *Cn. Th.* Jest tam dosyć ludzi bez was. *Teat.* 54, c. 62. (*nie* potrzeba tam waszcy przytomności). *§.* *Bez*: mimo; pomimo, mając, ohne Zuthun, außer, übergehend. Królowi nie wolno na nas bez nas co stanowią. *Podw. Syon. B. b.* Namietności w nas bez nas co powstają. *Pilch. Sen.* 176. (*mimowolnie*). *Bez* tegoć, to nie daleko. *Teat.* 24, c. 99. (*außerdem, ohnedem,*

überbleib, nadto). §. Nie bez tego: zapewne, wielkie podobieństwo, vermuthlich, gewiß. Nie bez tego, abyś kiedy liścików jego nie czytała. *Teat.* 32, 88.

BEZBARWNY, a, e, bez farb i kolorów, *Eccl.* безшаренб; *Roff.* безцвѣтныи, farblosigkeit, (ohne Farbe). Sen bezbarwnemi maluje farbami. *Zab.* 14, 155. *Kras.*

BEZBAWNY, a, e, BEZBAWNIĘ *adv.* nieodwrocnie *Roff.* безволокитно, ungeändert.

*BEZBEDNY, BEZBEDNY, a, e, niezbędny, którego nie zbędiesz, naprzykrzony, przykry, *Roff.* безомбойныи, zudringlich, nicht los zu werden. Narzekał na oszukanie braterskie bezbedne. *Leszcz. H. S.* 64, BEZBIEDNY, a, e, biedzie niepodległy, leidenlos, leidenfrey. Bóg mię, przyjdzie czas, przyjmie kaswę bezbiedny chwałę. *Ryb. Gęsl. C.* 3,

BEZBŁĘDNY, a, e, bezmylny, błędem niepodległy, *Roff.* безпогрѣбныи, fehlerlos, fehlerfrey. Niektóre w tém piśmie pomyłki rozachodziły, przeto damy tu przepis jego bezbłądny. *N. Pam.* 14, 267. BEZBŁĘDNOŚĆ, ści, ż. die Fehlerlosigkeit, *Roff.* безпогрѣбность.

BEZBOIAZLIWY, BEZBOIAZNY, a, e, bojaźni lub bojaźliwości nie podległy, furchtlos, *Roff.* безбоязливый, безбоязненным; *Eccl.* безбоязненным. BEZBOIAZLIWOSC, ści, ż. niepodległość bojaźni, die Furchtlosigkeit, *Roff.* безбоязливость, безбоязненность; *Eccl.* безбоязливост.

*BEZBOKI, a, ie, boków nie mający, *Roff.* безбокій, ohne Seiten, höfseitig. (niewypukły). BEZBOLESNY, BEZBOLNY, a, e, bolowi lub boleści niepodległy, nie bolejący, *Roff.* безболѣбанныи, schmerzlos, schmerzneyfrey. Koniec życia naszego bezbolesny day nam Panie. *Pimira. Kam.* 107. BEZBOLNOSC, BEZBOLESNOSC, ści, ż. niebolenie. *Cn. Th.* niecierpliwość, *Włod. Roff.* безболѣбенность, (безболіе = zdrowie), *Eccl.* безболѣзность, die Schmerzlosigkeit.

BEZBOZENSTWO, a, n, 3. niewierzenie w boga, życie bez boga, ateuszostwo, *Eccl.* безбожества; *Rag.* nebogostovje; *Vind.* bresbognia, boganeverstvu; *Atheistey*, Unglaube, Gottlosigkeit. Księgi Lukrecyusza bezbożeństwem Spinorę tchną. *Zab.* 2, 262. *Alb.* Na nowe bezbożeństwo przewierżnieni. *Jan. Okrz. C.* 2, b. BEZBOZNICA, y, ż. w boga niewierząca, niezbożna, eine Atheistin, Gottesläugnerin, Ungläubige, Gottlose.

Bezbożnico! *impia. Bardz. Luk.* 153. Potwarzy na brata bezbożnica zwala. *Jabl. Tel.* 109. BEZBOZNIK, a, m, 1. w boga nie wierzący, bez boga żyjący, ateusz, *Slovac.* bezbojnik, neznaboh; *Boh.* zaprzaboh; *Slagon.* bogotajalac; *Carn.* bogatajivz, nasduhnek; *Vind.* bresbognik, boganeverez; *Rag.* bogonevjeraz, nebogostovnik; *Roff.* безбожник; *Eccl.* богоодсмутник, b. der Gottesläugner, Atheist, (der Ungötter, Ohngötter).

Bezbożnik wprawia w ludzi, że kary po śmierci niemasz. *Karp.* 2, 70. Bezbożnik nie myśli być w niebie. *Star. Ryc.* 47. BEZBOZNOŚĆ, ści, ż. niewierzenie w boga, życie bez boga, niezbożność, złoczynstwo, *Boh.* bezbojnost, bohaprazdnost; *Vind.* bresbosnost, boganerodnost, pregrsnost, hudoba, hudobitnost, *Roff.* злочестіе, гнусство, die Gottlosigkeit. BEZBOZNY, a, e, BEZBOZNIĘ *adv.* właściwie nie znaczy niemożnego, niezbożnego, ale tego, który jest bez boga czyli nie wierzy w boga. *Kpcz. Gr.* 3, 99. gottesläugne-

risch, atheistisch; *Boh.* bezbojní, bohaprazdní; *Slovac.* bohaprazni, bezbojni; *Sorab.* 1. bezbojné; *Rag.* nebogostovni; *Eccl.* богомеракій; *Vind.* bresboshen, boganeroden, boganebojesh, bresdushen; *Carn.* bresboshtac, bresdushne, nasdushne, boganarodne) - Podobają mu się zarzuty przeciwko religii; dla tego chętnie czyta książki bezbożne. *Zab.* 3, 306. *Bienk.* Bezbożnym bądź *Roff.* безбожничать, безбожством, богоборством.

§. Bezbożny, niezbożny, słosyński, zbrodniarski, gottlos, verrucht. *Roff.* злочестнымъ, нечестивымъ; *Vind.* hudobiten; *Bosn.* ne bogo milli). Bezbożne sprawy ję biskupi ganili. *Sk. Dz.* 842. Życie twoie w niebezpieczeństwie, to jest cześć bezbożny. *Boh. Kom.* 1, 37. Bezbożny świadek krzywoprzyśnięciem dodaje wagi fałszowi. *Teat.* 49, 27. *Bogusł.* Bezbożnym żyć, *Eccl.* нечестивовати, злочестивовати, (ob. zbezbożnić).

BEZBRAMNY, a, e, bramę nie mający. *Włod. Thorlos, ohne Thor.*

BEZBRODY, BEZBRODNY, a, e, *Boh. et Slovac.* bezbradý; *Sorab.* 1. bezbrodní; *Roff.* безбородый, безбрады, скудобородый; (*Carn.* mularst, mulz), brody nie mający, bartlos, unbärtig, golorwag. *Mącz.* Febus bezbrody. *Ryb. Gęsl. B.* 3. Mędrce bezbrodni, Albo cudem natury, albo wiary niegodni. *Kras. W.* 51. (ob. Mikos).

BEZBRONNY, a, e, BEZBRONNIE *adv.* niezbrojony, bez oręża, *Carn.* bresroshjen; *Roff.* безбранныи, безоружными, *Sorab.* 1. bezbronití; *Ger.* wehrlos, unbewaffnet, waffenlos, Mała sława, bezbronny że poległ w boiu. *Hul. Ow.* 11. Z nienacka rozproszonych napada; i wielu ich bezbronnych legło. *Pilch. Sall.* 212.

BEZBRZEZNY, a, e, brzegu niemający, niezawarty w brzegach, nieograniczony, uferlos, gränzlos. Tu swe bezbrzeżna wieczność szacnie panowanie, W tym wazęłki czyni znikomy zniknie oceanie. *Nar. Dz.* 2, 14.

BEZBRZUCHY, a, e, brzucha nie mający, *Roff.* безброухий, скудобрюхий; *Eccl.* безупробным; pauchlos, ohne Bauch, undäufig.

*BEZBURZE, a, n, *Eccl.* безбуріе, cisza, spokojność, die Windstille, Ruhe, Sturmlosigkeit. BEZBURZNY, a, e, *Eccl.* безбурный, cichy, spokoiny, od burzy wolny, windstill, sturmlos.

BEZCARSKI, a, ie, cara nie mający, bezkrólewki; *Eccl.* безцарственнымъ, ohne Zaar, Zaarlos. BEZCARSTWO, a, n, stan, rząd bez cara, bezkrólewie, die Zaarlosigkeit, das Zwifcentels.

BEZCELNY, a, e, bezmytny, cia nie mający, zolllos, zollfrey. *Roff.* безцеланныи. §. Bez celu, zamiaru, zwdłos.

BEZCEN *nieforem.* - za bezcen, za bezcenek, (ob. Cena) na pół darmo, aż nadto tanio; (*Roff.* безцѣнною nieoszacowana kosztowność), unter allem Preise, spott wehlfell, (*Vind.* sa predober kup). Bachmaty Tureckie za bezcenek przedawano. *Nar. Chod.* 2, 349. Dobra za bezcenek przedane. *Teat.* 45, b. 69. Za bezcenek topazy oddawali. *Torz. Sz.* 94. Kupił go żyd za bezcenek.

Teat. 26, b. 37. BEZCENNY, a, e, ceny nie mający, nie płaący, tani, spott wehlfell. Dniś onotę, wiare, miłość, chęć mieć za bezcenne. *Jag. Wyb. D. b.* §. *Roff.* безцѣннымъ, nieoceniony, nieoszacowany, nieopłacony, nicht zu bezahlen, dufferst kostbar. Bezcenne dyamenty, kosztowne kamyki. *Smotrz. Lam.* 14.

BEZCHCIWY, a, e, chciwości niepodległy, bezint-

refowny, ungerathig, unhabftig. Ta wspaniała i bezchciwa gorliwość. *Teat.* 47, c. 111.

BEZCHLEBNY, a, e, chleba nie mający, brotloß, *Vind.* brotkrusher; *Roff.* безхлѣбныи. Bezchlebna kraina. *Zebr.* Zw. 14. (*Roff.* бесхлѣбница, bezchlebność, brak chleba, głód).

BEZCHMURNY, a, e, *Sorab.* I. bezmrotjelně, nemrotjěně, nie zachmurzony, woffenloß, unbewölkt. Miesiąc świeci na bezchmurném niebie. *Bardz.* Tr. 447. *Bardz.* Luk. 84.

BEZCHRZESNY, a, e, niechrzestony, ungetauft. Nie-wiernym i bezchrzesnym potępienie wieczne. *Stryk.* 128.

BEZCHWALNY, a, e, *Eccl.* bezchwálnyи, *Sorab.* I. bezhorboſejně, niepochwalny, unſchlōß.

*BEZCHYTRY, a, e, szczeru, *Roff.* безхитростныи, bezdukwany; *Eccl.* безхитрыи, unarglistig, argloß, aufrichtig. *BEZCHYTROSC, ſci, z. szczeróść, *Eccl.* безхитрство; *Roff.* бездуковство, die Unarglistigkeit, Arglosigkeit, Aufrichtigkeit.

*BEZCHYTROSLOWNOSC, ſci, z. *Eccl.* безхитрословіе, Gr. ἀρεθολογία, szczerótomówność, die Arglosigkeit im Neben. *BEZCHYTRO-

SLOWNY, a, e, *Eccl.* безхитрословныи, szczeró-słówny, argloß redend.

BEZCIELESNY, BEZCIELNY, a, e, BEZCIELESNIE, BEZCIELNIE, adv. ciała nie mający, körperloß, unkörperlich, unſteiflich; *Boh.* bestěluj; *Sorab.* I. nieczewně; *Roff.* безтѣлесныи, bezpłomnyи, bezwещественныи, niewещественныи; *Bezcielny, incorporalis.* *Cn.* Syn. 467.

Anieli nie cielesnemi oczyma; ale bezcielesnym widzeniem wszystkie rzeczy widzą. *Smotrz.* Lam. 204. Bóg jest duch bezcielesny. *Galat.* Alph. 43. Bezcielesny i nieo-

garziony. *Sł. Kaz.* Nied. 242, b. Duchy bezcielne. *Petr.* Et. 75. Bóg narodził się w ludzkim cieles, ale beziele-

śnianie. *Zachar.* Kaz. 1, 40. - BEZCIELESNOSC, BEZCIELNOSC, ſci, z. *Sorab.* I. nieczewnoſci; *Roff.* безтѣлесность, bezpłomność, bezwещественность, niewещественность, die Unkörper-

lichkeit, Körperlosigkeit.

BEZCIENNY, a, e, cienia nie mający, ſchattenloß. *Cn.* 7A. BEZCIENNOSC, ſci, z. brak cienia, die Schatten-

losigkeit.

*BEZCIEPLY, a, e, *Eccl.* безтѣплыми, beztęplow-

stwem, ciepła nie mający, wärmeloß.

*BEZCIEZARNY, a, e, *Eccl.* безтѣгостенъ, nie-

ciężki, nieobciążony; nicht schwer, unbeschwert.

BEZCZELNIK, a, m. 1 człowiek bez szcła, bez wstydu, który psu oczu przeda; *Boh.* nestyda; *Sorab.* I. neshan-

biwe; *Vind.* nesramnik; *Roff.* похабникъ, ozornikъ, ozorb, хааб; ein Unverschämter, Schamloſer, (Stirn-

loſer); w *rodz. ženſk.* BEZCZELNICA, y, *Roff.* по-

хабница, ozornica, kobieta bez szcła, wstydu, sromu, eine Unverschämte, Schamloſe.

BEZCZELNOSC, ſci, z. niewstydlivość, niewstyd, niesrom, przedanie psu oczu, *Boh.* nestud; *Sorab.* I. neshanbitosej, neshanbitosejwosej;

Croat. nesramnost, bezochnoszt, bezochansztvo; *Bosn.* bezocjanſtvo; *Rag.* bezocjanſtvo, bezocnoś, bezramnos, bezobraznos; *Roff.* безочство, naprosławość, ozornichestwo, nazobliwost, poхабство; *Eccl.* презѣское, pace psowa bezstydje, (cf. *Pies*). die Unverschämtheit, Schamlosigkeit, (Stirnlosigkeit).

Drogo ni gruplaciaz bezcelność swoje. *Teat.* 54, 51. BEZ-

CZELNY, a, e, BEZOZELNIE, adv. bezwstydu, nie-

sromny, niesromięzliwy, bez szcła, psu oczu przedający, *Sorab.* I. neshanbité, neshanbitosejwé; *Rag.* bezocni, bez-

graman, bezobrazan; *Bosn.* bezocjan; *Croat.* bezochan; *Vind.* brezobrasen, odsramoten; *Roff.* похабныи, njanliwymi, naboiłnami, nazobliwnymi, ozornoi;

Eccl. безстыдныи, жестокочувныи; unverschämt, ſhamloß, ſtirloß. Bądź śmiałym i bezczelnym, iak ja;

nie powinienes się już niczego wstydić. *Niems.* P. P. 15. Bezczelny zdrayco! *Teat.* 53, c. 36. Bezczelnym bydź,

Rag. bezociti; *Roff.* njaniszysja, poхабствовади, poхабничать, bezочствовади; *Eccl.* обезсрамнишис.

BEZCZESC, ſci, z. brak sęci, nieczesc, Ehrlosigkeit, Unehre; *Roff.* безчестіе. Bezczesć z niecnoty wynika.

Bardz. Tr. 127. BEZCZESCIC, czyn. nied. szcześnieć dok. *Roff.* безчестить, sęci pozbawiać, nieczści na-

bawiać, bezczescić, bezczescić, profanować, verunehren, der Ehre berauben, entehren. Baby gdy tak z swoim głosem się pieszczą, Wiek swój swowolnie stary bezczesczą. *Zab.* 9, 348. *Zabl.* Przewieść na sobie nie mógł, aby tak sprosnem kazidło swoje szcześnieć używaniem. *Zab.* 6, 295. Nayszlachetniejsze stworzenie upodlił i szcześnieć.

Pilch. Sen. list. 3, 104. Nieludzkimi postępkami ludzkość bezczescić będą. *Mon.* 76, 555. Krzywoprzysięstwem imię święte boga szcześnieć. *Teat.* 2, c. 16. - 1. *BEZ-

CZESNY, *Roff.* безчестныи, ob. bezczony, cętlōß.

2. BEZCZESNY, a, e, BEZCZESNIE adv. bez czasu, nie zaległy od czasu, *Roff.* безвременныи, nie podle-

żajęci czasu, zeitloß, dem Zeitwechsel nicht unterworfen. §. Nie mający wolnego czasu, na głowę zatrudniony, unſeloß, ohne Zeit. §. Bezczesny, niewczesny, nie w czas, nicht zur rechten Zeit geschend, unzeitig.

Eccl. bezgodnyи, BEZCZESNOSC, ſci, z. niepodległość czasowi, *Roff.* безвременность, die Zeitlosigkeit. §. brak czasu wolnego, der Zeitmangel. §. Niewczesność, die unrechte Zeit.

*BEZCZŁONECZNY, a, e, *Eccl.* безчленовныи, członków nie mający, gliederloß.

BEZCZULOSC, ſci, z. brak czucia, *Roff.* безчувствен-

ność, bezczuństwo, bezczuństwo, die Gefühllosigkeit, Unempfindlichkeit. BEZCZULY, a, e, BEZCZULE adv. czucia pozbawiony, *Roff.* безчувственным, fühlloß, unempfindlich. Insza z wielkości umysłu rzeczy przeciwne

porządzić; insza bydź nikczemnie bezczulym; insza nieporuszony umysł, insza bezczuły. *Tr.*

BEZCZYNNOSC, ſci, z. próżnowanie; nieczynność, *Roff.* бесдѣятствіе, die Unthätigkeit. Umieć czas trawić, jest życia istotą, Bezczynność przykrą nabawia tęsknotą. *Zab.* 11, 149. *Szoſt.* Człowiek z przyrodzenia nader skłonny jest do bezczynności. *Zab.* 7, 274. *Alb.* (*Roff.* bezczynnie nielad, nieporządek). BEZCZYNNY, a, e, BEZCZYNNIE adv. nieczynny, próżnujący, *Roff.* бездѣльный (cf. *Dział, działać*), unthätig. Wstawiono

męskim Amazony boiem Bezczynnym zawsze gardziły pokoiem. *Zab.* 9, 124. Zywóść jego dowcipu, nie mogła bydź na moment bezczynną. *N. Pam.* 13, 109.

*BEZDANNICZY, a, e, *Roff.* безданныи, dani nie

podległy, frey von Abgaben.

*BEZDARNY, a, e, *Eccl.* бездарныи, bez daru, nie

obdarzony, darem niezaspoczyony, *unbeschenkt, geschenkt-los*. (*Eccl.* бездарство, *Gr.* ἀδότης, *doni carentia*).

*BEZDASZY, a, e, dachu nie mający, nie zakryty, *Roff.* безкровельный, *unbedacht, dachlos, unbedacht*.

*BEZDECHY, a, e, bez oddechu, tchu nie mający, *Roff.* бездыханный, *atbemlos*. (*cf.* Bezduchy).

BEZDENKO, a, n. 3. naczynie bez dna; kieliszek na dole kulisty, a stąd przewrotny, *ein Zummelchen, ein Trinfgeschirr, unten rund gewölbt*. *Tr.* BEZDENNOSC, ści, ż. brak dna, głębokość niedocieczona, nieograniczoność, *die Bodenlosigkeit*. Nie zatrzymany bezdennością czasu. *N. Pam.* 19, 84. §. *Bezdenność*, bez dna przepaść, *abyssus*. *Mącz.* - *Urs. Gr.* 127. = *Bezdenie*, bezdno, bezgruncie, *der Abgrund*. *phys. et moral.* Bezdenności mogkie. *N. Pam.* 11, 222. Zapadł się w niezgruntowaną nędzę i wzgardy bezdenność. *Teat.* 2, 50. BEZDENNY, BEZEDNY, *krócenie* BEZDNY, a, e, BEZDENNIE *adv.* niezgruntowanie głęboki; *Boh.* bezedný; *Roff.* бездонный; *Rag.* odädnen; *Vind.* nepodnaft, bres dna, bres tleh; *bodenlos, grundlos, unergündlich*. *phys. et moral.* Garniec *przedenny (bezdeny *ob.* 2) bez). *Crese.* 307. Konew bezedna nic w sobie zatrzymać nie może. *Kosz. Lor.* 71. Bezodna przepaść albo bezdenność. *Mącz.* Na bezdeną prawie głębokość morza spuszczała się. *Pilch. Sen.* 206. Otchłań ciemna Plutona i bezdne przepaści. *Zab.* 15, 31. Bezdeni łakomcy. *Nar. Tac.* 3, 63. (nie-nauyceni). Przyszłi słodziży do skępa bezodnego. *Klon. Wor.* 42, Złopiąc bruch twój bezdeny tyje. *Zab.* 15, 412. Nasze bezdenne zbytki. *Tward. W. D.* 2. (bez granic, niepołamwane). Bezdenne Ezopa koncepta. *Jabl. Ex.* 3. (niewyuczerpane).

*BEZDESZCZE, a, n. *Roff.* бездождіе, brak deszczu, susza, *Mangel an Regen, Dürre*. *BEZDESZCZY, *BEZDZDZOWNY, a, e, *Roff.* бездождными, deszczu nie mający, *regenlos, dürre*. Egipt *bezdżowny. *Chod. Kost.* 2. (bezdżdżowny).

BEZDŁUŻNY, a, e, długów nie mający, *Vind.* douga-profft, *schuldenfrey, schuldenlos*.

BEZDNO, ia, n. BEZDNO, a, n. co dna nie ma, bezgruncie, bezdenność, otchłań, przepaść; *Sorab.* 1. bejdno; *Roff.* бездна, пучина; *Rag.* bezdno; *Vind.* presen, presdna, globokutyu; *das Bodenlose, der Abgrund*. Na bezdno piekielne strącony. *Mon.* 70, 698. *et* 75, 588. Wszyscy co tam w okęcie płynęli, na morskiem bezdniu zostali. *St. Kaz.* N. 1, 65. O bezdnie głębokości, która nie masz miary. *ib.* 1, 279. Namiętności, skoro duszę przeważa, na bezdnie ją pociągną ciężarem swoim. *Pilch. Sep.* 128. BEZDNY *ob.* Bezdeny.

BEZDOMY, a, e, domu nie mający, *Roff.* бездомными, бездомокъ, безпомѣстными; *Eccl.* бездомовный, бездомникъ, бездомокъ, котороине имѣтъ жилища, безхрамных, гојота, ohne Haus, unan-gesessen.

BEZDRAPIEZNY, a, e, drapieży nie używający, nie łazurzący, *untäuberlich, nicht raubend*. Pradków w dzieło bohaterkiem, a bezdrapieżnym życiu i zaciągą naśladować. *Birk. Kaw. M. A.* 3.

BEZDROZE, a, n, miejsce bez drogi, gdzie drogi nie-maas, *Eccl.* bezputnie, bezputniца, *ein unwegsamet, wegloset Ort, wo kein Weg geht*. Położę na puszczy

drogę, a na bezdrożu rzeki. 3. *Leop. Jer.* 43, 19. (na niedrożniku. 1. *Leop.*) Chcesz iść drogą, ia z tobą; chcesz iść na bezdroże, nie bawię. *Bardz. Tr.* 403. §. *Moral.* Człowiek nędzynom stać się może. Gdy z prostej szczęścia drogi sam zboczy w bezdroże. *Przyb. Ab.* 26. Kobiety zabrnawszy na jakie bezdroża, na wszystko się odważają. *Teat.* 5, 86. (zdrożności, *Wwege*). BEZDROZNOSC, ści, ż. nieprzechodność, *die Unwegsamkeit*. *Roff.* непроходимость, brak drogi. *Wlod.* BEZDROZNY, a, e, BEZDROZNIE *adv.* drogi nie mający, nie przechodny; *Boh.* necestný, bezcestný, neschodný; *Bosn. et Rag.* bezputni; *Roff.* безпутными; *unwegsam*. Puszczą bezdrożna. 1. *Leop.* 4. *Ezdr.* 9, 29. Ziemia pusta i bezdrożna. 1. *Leop. Jer.* 2, 6. Bezdrożnemi szlakami przerznięli się. *Pilch. Sall.* 212. Przez skały wysokie bezdroże ciągnie wozy i przerwy głębokie. *Bardz. Luk.* 70. §. zdrożny, przewrotny, *vom rechten Wege abgehend, verkehrt*. Niemasz nic w jego nauce i obyczajach bezdrożnego. *Mon.* 71, 424.

BEZDRZEWNY, a, e, drzewa nie mający, *Eccl.* бездревесный, hołslos, ohne Hołs. BEZDRZEWNOSC, ści, ż. brak drzewa, *Eccl.* бездревесность, *der Hołsmangel*.

BEZDUCHY, a, e, ducha w sobie nie mający, nie żywy, lebslos. Członków rozszarpanego bezduchych szukała. *Ow.* 71. Wyzutyk z siły, Mdłych, bezduchych, zgubionych, podłych zostawili. *Przyb. Milt.* 205. (*ob.* *Bezdech). BEZDUSZNOSC, ści, ż. brak duszy, *Roff.* бездушие, *die Seelenlosigkeit*. §. *Przedusznosc (bezduznosc *ob.* 2. bez) ludzka = niepobożność. *Mącz.* *die Gewissenlosigkeit, Gottlosigkeit*. BEZDUSZNY, a, e, BEZDUSZNIE *adv.* *Slovac. Boh.* bejdusný; *Sorab.* 1. bejdusný; *Bosn.* bezduscan; *Vind.* bresdushen; *Carn.* bresdushne, presdushnik; *Roff.* бездушными, duszy nie mający, bezduchy, nieżywy, *seelenlos, lebslos*. Padła i leży bezdusznna. *Morszt.* 94. Rośliny są ciałą organiczną bezduszną. *Bot. Nar.* 2. Maiętność bezdusznych rzeczy, jako pieniędzy, zboża; także i maiętność duszę mających, jako bydła, koni. *Petr. Pol.* 44. *Petr. Et.* 51. §. *Bezduzny*, *przedusznny, niezbożny, zły. *Mącz.* *Roff.* бездушнымъ, bezsumienny, bezbożny, *gewissenlos, gottlos*. Zły a bezdusznny Judasz wydał swego mistrza. *W. Post. W.* 1, 260. Bezbożni i bezduszni ludzie. *ib.* 206. - *Roff.* бездушными, bezbożnym bydl. *bezdusznik bezbożnik*.

BEZDZIECZNY, a, e, BEZDZIECZNIE *adv.* nie dobrowolny, wymuszony, bez dzięki, *nicht gutwillig, erzwungen*. *Boh.* bejděcný. *Grauate* bezdziecznie, nie z dobrą wolą. *Mącz.* Bezdziecznie a za niechucią pełnił rozkazanie królewskie. 1. *Leop.* 1. *Paral.* 21, 6. Coż ma król czynić w takowem przyniewoleniu, i bezdziecznym pozwoleniu; *Wereszcz. Reg.* 26. §. *Przedziczny (bezdzieczny (bezdzieczny *ob.* 2. bez) *fastidiosus*, dziwak, któremu nikt nie dogodzi. *Mącz.* *grillenhaft, wunderlich, grillenfangetlich*.

*BEZDZIEDZICZNY, a, e, BEZDZIEDZICZNIE *adv.* bezdzietny, bez potomka, dziedzica, *ohne Erben, erbenlos, erblos*. *Roff.* безнаслѣднымъ. §. Nie dziedziący, wydiedziczony, *erblos, entetbt*; *Vind.* bres diela, *oddienshan*.

BEZ DZIEKI, *PRZEZ DZIEKI *adverbialiter*, bez-

dziesięć, z musu, nie rad, po niewoli, przeciw woli, bez bóg zapłać albo podziękowania, wider Willen, gezwungen, ungetri. *Boh.* bezděty, bezděcné, bezdět; *Sorab.* 1. bezdžaf, nerad; *Roff.* неволя, заневольа, поневоля. *Fatigare vocis*, modlitwami boga spracować, wyprosić bez dzięk. *Mącz.* (koniecznie). Proszę, abyście przez wazelką okazy, bądź wdzięk, bądź bez dzięk, dostoieństwo jego na pamięć przywodziłi. *Wereszcz. Reg. praef.*

BEZDZIELNOSC, ści, ż. 1. niekuteczność, *Roff.* недѣйствиельность, die Unwirksamkeit. 2. Niepodzielność, die Untheilbarkeit. **BEZDZIELNY**, a, e, **BEZDZIELNIE** *adv.* 1. od działania, nie działający, nie skutkujący, dzieła nie wyprowadzający, *Roff.* бездѣйственными, бездѣльными, недѣйствиельными, unwirksam, nichts hervorbringend, nichts erzeugend. Granie samo muzyczne jest bezdzielne, że żadnego dzieła po sobie trwającego nie płodzi; kompozycja zaś jest dziełem, bo z niej noty muzyczne. *Off. Wyr. artes, quae ipso actu perficiuntur, nihilque post actum operis relinquunt. Quintil.* Dziwnie utyskują; dla tego my ich w tém bezdzielnym dziele nie naśladowy. *Weryf. praef.* (nieczynnym, na nic się zdającym). Bóg dał dzielność słońcu, ziemi, drzewom, aby nam pokazał moc swoje, która więcej w dzielnych, to jest działających, niż bezdzielnych wydaie się dziełach jego. *Boh.* Diab. 20. 2. Bezdzielny, od dzielić, niepodzielny, niepodzielony, untheilbar, ungetheilt. Bracia bezdzielni; *Eccl.* bezчастными.

BEZDZIENNY, a, e, dnia nie mający, ohne Tag, tagelos. Z miejsc roskoszy spuścili się w te cieśni bezdziennie. *N. Pam.* 11, 241.

BEZDZIETNOSC, ści, ż. osierociałość bez dzieci, *Boh.* bezdětnost; *Roff.* безчадіе, безчадство, бездѣтство; die Kinderlosigkeit. **BEZDZIETNY**, a, e, **BEZDZIETNIE** *adv.* *Boh.* bezdětel, bezdětyn'e; *Sorab.* 1. bezdžecně; *Roff.* бездѣтными, безчады; *Vind.* bresotroken; bez dziełek, bez dzieci, dzieci nie mający, kinderlos. Który bezdzietny, tego bądź patronem. *Zab* 12, 97. *Ygmunt August* umarł bezdzietnie. *Pam.* 85, 1, 335. (bez potomstwa). Bezdzietnym bydz, *Roff.* безчадствовашь; osierocić kogo *Roff.* обезчадиши.

***BEZDZWIĘCZY**, a, e, *Roff.* беззвучными, bez dźwięku, nie wydający dźwięku, schalllos, klanglos.

***BEZDZWIERNY**, a, e, bez drzewi, drzewi nie mający, bezbramny, thürlos, ohne Thüre, *Roff.* бездверными, bezdrzwi. *Cn. Th.*

***BEZDZWONNY**, a, e, *Roff.* беззвонными, dzwonu nie mający, nie dzwoniący, tonu nie wydający, glockenlos, tonlos, klanglos.

***BEZEBRWI**, ia, ie, *Roff.* безбровыми, brwi nie mający, ohne Augenbraunen.

BEZECNIC, **BEZECZCIC** *czyn. nied.* zbezecnić, zbezeczcić, *dok.* bezczescić, czci pozbawiać, hańbić, entehren, schänden; *Eccl.* безчествую, безчестствовать, безчестывать, обезчещать; *Sorab.* 1. zapřetjětjě; *Vind.* nezahstiti, odzahstuvati; *Bösn.* opadovati). Miłość ta zgubiła cię i zbezeczciła. *Weg. Mar.* 3, 135. Oni lżą i bezecnią się tą potwarzą. *Verif. praef.* 41. * Tego świętego męża spioziem Tureckim bezecnią.

Verif. praef. (szkalują, sie schimpfen ihm einen Spion). § Szpecić, szkaradzić entstellen, betrinkalten. Osra ią zbezecniła. *Tr.* BEZECNIK, a, m. człowiek bez czoł, nieczny, szkaradny, *Sorab.* netještliwcz; *Roff.* нечестивецъ, *Rag.* zlocoscgnak; ein ehrloser, schändlicher Mensch. Bezecnik scelus, scelestus. *Mącz.* Temu bezecnikowi pierwsze miejsce dano. *Monit.* 65, 586. (ob. Infamis). **BEZECNOSC**, ści, ż. **BEZECENSTWO**, a, n. *Roff.* нечестіе *Sorab.* 1. netještliwostj, netještliwostj, netještj, *Vind.* neposhtenost (Bösn. prikor, ob. prakora), bezczność, nieczność, brak czci, uczciwości, haniebnosc, szkarada, szkaradność, die Ehrlosigkeit, Schändlichkeit, Abscheulichkeit (ob. Infamia). **BEZECNY**, a, e, **BEZECNIE** *adv.* *Boh.* bejectny, *Roff.* нечестными, нечестными; *Eccl.* обезчещенъ, обезчещеным, *Vind.* preashasti, brezshasten; *Slavon.* neposhten) = bez czci, sromotny, haniebny, ehrlos, unehrlieh, schändlich. *politycznie*; *Infamis*, podług wyrazu dawniejszych praw naszych bezecny. *Ostr. Pr. C.* 1, 387. od czci odsadzony, ehrlos gemacht, infam erklärt. Bezecni, abo ci, którzy prawo swo utracyli. *Szczerb. Sax.* 18. § *Moralnie* niegodziwy abscheulich, verächt. Kacurz ten bezecny chłop podwiódl, aby siedli na karki panom swoim. *Birk. Ex.* 10. Bezecne nie-szczęście, musi się do każdego szczęścia przymiśzać. *Gor. Dw.* 255. (fatalne), Bezecnie żyć, postępować. *Roff.* нечествовами. § *Fizycz.* arcyszpetyny, szkaradny, sehr häßlich, abscheulich. Bezecna postać. - **BEZECZCI** *ob.* Cześć. - **BEZEDNY** *ob.* Bezdeny.

BEZEDRZWI, ia, ie, drzewi nie mający. *Cn. Th.* bezdzwierny, ob. bezbramny.

BEZEKRWI, ia, ie, **BEZEKRWIE** *adv.* bezkrwawy, blutlos, exsanguis, martwy, bezekrwi. *Urf. Gr.* 164. **BEZETCHU**, bez tchu *ob.* Dsch.

BEZFARBNY, a, e, *Sorab.* 1. bezbarbenitté, nie kolorowy, farby czyli barwy nie mający, farbenlos. Woda nie ma mieć żadney farby, przeto ią dezcolor bezbarbną decoloram nazywają. *Syxt. Szt.* 109.

BEZFOREMNY, a, e, **BEZFOREMNE** *adv.* *Roff.* безобразни, безсрачными, bez regul, bezkształtny, unformlich, ungestaltet, regellos. **BEZFOREMNOSC**, ści, ż. brak foremności, regularności, *Roff.* безобразность, die Regellosigkeit, Unformlichkeit.

BEZFORTELNY, a, e, niesztuczny, prosty, ohne Kunstgriffe, kunstlos, ungetünfelt. *Eccl.* безкочненными, дмъхово.

BEZGAŁEZI, ia, ie, nie mający gałęzi, astlos, zweigelos. Ziele szelęznik pręt ma bezgałęzi. *Jundz.* 319.

BEZGĘBY, a, e, nie mający gęby, mundlos, mauclos, ohne Maul; *Roff.* безгубыми.

BEZGŁOS, u, m. **BEZGŁOSNOSC**, ści, ż. brak głosu, dźwięku, *Roff.* безгласіе, *Eccl.* скудогласіе, die Stimmlosigkeit, der Mangel der Stimme. **BEZGŁOSY**, a, e, głosu nie mający, *Roff.* безгласными, скудогласными, *Vind.* bresglaesen, neglaeizen; stimmlos, ohne Stimme.

BEZGŁOWNY, **BEZGŁOWY**, a, e, *Boh.* bezhlavy; *Roff.* безглавными (безголовный kriminalny) głowy nie mający, kopflos, ohne Kopf. *De acephalis* albo o bezgłównych ludziach. *Chmiel.* 1, 102. §. Bez przłożonego,

ohne Oberhaupt. Po tym metropolicie już drugiego w swej bezgłownej cerkwi nie mieli. *Steb.* 2, 223. §. Ołupi, makówka nie głowa, głowa dla kształtu tylko, bezmózgi, bez oleju, słomiana głowa, flaki w głowie mający, dummtöpfig, ohne Kopf. (*Eccl.* безглавою; *Gr.* ἀνοκεφαλίζω, enthaupten, głowę ścinać, bezgłównym czynić).

BEZGNIEWLIWOSC, ści, ż. *Eccl.* безгнѣбие, wolność od gniewu, brak gniewu, die Hergerlosigkeit, das Unvermögen sich zu ärgern. Bezgniewliwość nie cnotą jest, ale wadą, bo wyślawia człowieka na wszystko, jakoby bez czucia. *Petr. Et.* 271. - BEZGNIEWLIWY, BEZGNIEWNY, a, e, *Eccl.* безгнѣбный, gniewać się nie mogący, nie gniewający się, ärgertlos, unärgertlich, unvermögend sich zu ärgern.

*BEZGNILY, a, e, *Eccl.* безгнилошным, wolny od zgnilizny, unverfaulst, nicht faulend.

*BEZGRANICZNY, a, e, bez granic, nieograniczony, *Roff.* безпредѣльным. *Roff.* безпредѣліе *bezgraniczność, nieograniczoność).

BEZGROSZNY, a, e, grosza, pieniędzy nie mający, goły, ubogi, ohne einen Groschen Geld, geldarm. Bezgroszni ganią miasta, gdy nie masz za co chleba kupić. *Jag. Gr. B.* 3. Do cnoty méy się garnę, w nię się cały zwinę, Pray nię, chociem bezgroszny gotota nie zginę. *Hor.* 2. 195. *Kniaz.*

BEZGROTNY, a, e, grotu nie mający, gektenlos, ohne Schre, ohne eiserne Spitze. Bezgrotna strzała ob. grot, żelezce).

BEZGRUNCIE, ja, n., bezdno, *Carn.* brēfn, z przepaść niesgłębiona, ein bodentloser Abgrund. *Vorago* przepaść, *przegruncie (bezgruncie, ob. 2., bez), bezdenność, bezmierna głębokość. *Mącz.* BEZGRUNTNY, a, e, *Vind.* brezgrunten; bodenlos, unegründlich, tief. *Voraginosus* przepaściw, bezgruntny, bezdenny. *Mącz.* BEZGRUNTOWNOSC, ści, ż. brak gruntuwności, die Grundlosigkeit, Ungründlichkeit. BEZGRUNTOWNY, a, e, BEZGRUNTOWNIE *adv.* nie na pewnym gruncie zasadzony, miarki, płytki, bez fundamentu, ungründlich, grundlos, ohne Grund. Blask bezgruntuwny cnoty, iak cień bez słońca istność traci *Zab.* 13, 417. Anarchia nasza bezgruntuwnie rządem politycznym nazwana. *Zab.* 16, 167. BEZGRZESZNOSC, ści, ż. *Ragu.* bezgrzesnos, *Roff.* безгрѣшность, niepodległość grzechom, die Sündenlosigkeit, Unschuldhaftigkeit. Chrystusa, przez wzgląd jego bezgrzeszności, chlebem prawnym, nie mającym kwasu grzechowego, nazywają. *Smotr. Apol.* 99. - *Rals. Niedz.* 1, 247. BEZGRZESZNY, a, e, BEZGRZESZNIE *adv.* grzechom niepodległy; *Ragu.* bezgrzesni; *Dal.* bezgrisni; *Roff.* безгрѣшным, *Sorab.* 1. nezgrěšitě; *Ger.* sündenlos, unschuldig. Sam tylko bóg jest bezgrzeszny. *St. Dz.* 134. *Sak. Dusz.* 104. W Jezusie bezgrzesznym żadna się przygana nigdy naleść nie mogła. *St. K. N.* 163. Niewinne i bezgrzeszne życie prowadzić. *Tot. Saur.* 27.

BEZGRZYWY, a, e, grzywy nie mający, n. p. koń, *Roff.* безгривым, mähnenlos, ohne Mähne.

BEZGWIAZDY, a, e, gwiazd nie mający, *Roff.* et *Eccl.* беззвѣднымъ, не имѣющимъ звѣздъ, sternenteer, ungestirnt.

*BEZHELMNY, a, e, helmu nie mający; *Eccl.* безшлемнымъ, unbehelmt; ohne Helm.

*BEZHUMNY *ob.* *BEZUMNY.

BEZIARZEMNY, a, e, iarzyna nie posiadzący, jochstey, ohne Joch, unbesocht, *Eccl.* безяремнымъ.

BEZEZYCZNY, a, e, języka nie mający, zungenlos, ohne Zunge, *Roff.* et *Eccl.* безязычнымъ; *Vind.* brezjezishen. - BEZEZYCZNOSC, ści, ż. brak języka, die Zungenlosigkeit.

BEZIMIENNIK, a, m. pisarza bez imienia, niepodpisany, ein Anonymus, ein Ungekannter. Niewiadomo nam, skąd ten bezimiennik wyczerpnął tę historią. *Nar. Histor.* 8, 157. BEZIMIENNOSC, ści, ż. *Eccl.* безимѣнность, zatajenie imienia, niewiadomość imienia, die Anonymität. Pomimo bezimiennosci, wnet poznaliśmy autora tego pisma. *Gaz. Nar.* 1, 260. BEZIMIENNY, a, e, BEZIMIENNY *adv.* 1. *Sorab.* bezimēna, nepomēnēné, *Croat.* neimenovan, *Rag.* bezimena; *Vind.* brezjimenca, brezjimenki, nejimenovan; *Roff.* безименнымъ, *Eccl.* безимѣннымъ; zataionego, niewiadomego imienia, anonymisch, ungenannt, namenlos. *Medic:* Kości bezimienne. *Krup.* 1, 116. *§ Niewypowiedziany, unausgesprochen, namenlos. Co za ból bezimienh, co za nowa katusza. *Przyb. Ab.* 223.

BEZINTERESSOWNOSC, ści, ż. *Vind.* nelasten prid, *Roff.* некорыстолоубіе, bezkorystmie (ob. bezkorzystny) wolność od prywaty, nie pragnienie własnego pożytku, die Uneigennützigkeit. Doznałem twej poczciwości i bezinteresowności, gdyż mi bez żadnej zapłaty służył. *Teatr.* 22, c. 46. Bezinteresowność zamiarów. *Gaz. Nar.* 2, 224. Bezinteresowność, nieprzysięcia podłości. *N. Pam.* 24, 327. BEZINTERESSOWNY, a, e, - ie *adv.* nieinteresowny, unēigennützig. *Roff.* безсребренникъ, некорыстолоубивымъ, нестяжательнымъ, безкорыстнымъ (ob. bezkorzystny); *Vind.* nelastnodobizhen.

BEZISTNY, BEZISTOTNY, a, e, *Eccl.* безвнѣстачнымъ, nie mający istoty, bez istekstwa, wesenlos, ohne Wirklichkeit. Beziatna szczość. *Przyb. Milr.* 50. Brnąłem przez beziatną szers okropney gmatwy. *ib.* 320. - *Algebr.* beziatny, imaginarius. *Algie. Narod.* Pierwiaſtki kwadratowe ilości ujemnych podają nowy gatunek ilości, które nazywają beziatnymi. *Algebra Nar.* 208.

BEZKALNY, a, e, wolny od kału, niemętny, unschlammig, schlammlos, rein. Perła w bezkalnym znalezionej morzu. *Zab.* 12, 325.

BEZKARMNY, a, e, karmi nie mający, *Roff.* безкормнымъ, futterlos, ohne Futter. (*Roff.* bezkормица, brak karmi, głód).

BEZKARNOSC, ści, ż. *Sorab.* 1. bezjtrafwanitosc, brak karności, die Strafslosigkeit, Zügellosigkeit. *Mon.* 75, 588.

BEZKARNY, a, e, BEZKARNIE *adv.* *Sorab.* 1. bezjtrafwanitě, niekarany, niekarcony, straflos, ungestraft. Bezkarne występki płodzą szersze. *Qff. Wyr.* Bezkarne z was szydzi. *Hul. Ow.* 201. § bezkarny, kary się nie bojący, niesprawiający się dobrze, unfittsam, zügellos.

BEZKIELNY, a, e, kłów nie mający, ohne Hauer, ohne Hauerhne, ohne Spitzhne. Zwierzat sących

eswarty rząd zawiera bezkiele, *glives*, tylko po dwa nęby przednie mające. *Zool.* 282.

BEZKOLANKOWY, a, e, *Roff.* безколаный, kolanek nie mający, kielos, ohne Knie, glederlos, kno-tenlos. n. p. ziela abo trzcina nie mająca członków, albo kolanek. *Wlod.*

*BEZKONCZY, a, e, *Roff.* безконечный, *Rag.* bezkonciv, *Sorab.* 1. bezkoncine, bezkoncintwie, *Vid.* brezkonzhon) Końca nie mający, niekończony, unend-lich, endlos. (*Roff.* безконечность, *Sorab.* 1. bezkonczność, *Vid.* brezkonzhnost; *Rag.* bezkoncivost die Endlosigkeit niekończoność).

BEZKORZYSTNY, a, e, BEZKORZYSTNIE, *adv.* korzyści nieprzynoszący, niepożyteczny, unvorthelhaft, (*Roff.* безкорыстными, bezкоренными bezinterflowny; bezкорыстие bezinterflowność).

BEZKOST, a, m, ciałoch, flak, lelek, zwiawiescia-ly, *Boh.* rozmaszuel; *exos.* Męcz. ein Weichling. - BEZKOSCI, ia, ie, BEZKOSTNY, BEZKOSTY, a, e, kości nie mający, abo o bardzo kruchych ko-ściach, miękki, knochenlos, knochen schwach. *Rag.* bezkostoni, rzkoscjan, *Sorab.* 1. bezkostine; *Roff.* bezkostnymi; *Eccl.* мягкостными. *Exos* bezkosty. *Urs.* Gr. 169. Bezkości. *Męcz.* *Boh.* rozmaszan, rozmaszany, piezcoch.

BEZKOTWICZNY, a, e, *Eccl.* безкротичным, ko-twicy nie mający, anferlos, ohne Anfer. n. p. okręt. BEZKRASNOSC, ści, ż. *Roff.* безкрасотство, bez-лпотство, brak piękności, krasności, die Schön-heitlosigkeit.

BEZKRAYNY, a, e, bez kraiu, landerlos, ohne Land. Dzieciopis niech będzie bezkraunym, i rzeczy po wła-śnem nazwisku niech mieni. *Kras.* *Lijb.* 2, 119. (bez przywiązania do jakiego kraiu). (*Roff.* безкрайными, *Rag.* bezkraja, = bez granic, nieograniczony), BEZKRESNY, a, e, nie kreślony, bez krełki, linii, ungeschuet, ohne Linie, linienfrep. Tak dusza z pod nieśmiertelnego wychodzi warzstatu, tak jest bezkre-śną cechą twego maiestatu. *Zab.* 9, 40. *Zabl.*

BEZKREWNY, a, e, BEZKREWNIĘ *adv.* *Rag.* bezkarvni; *Roff.* безкровными; krwi nie mający, bezkrwa-wy, blutlos, unblutig. Ofiara duchowna i bezkrwawa. *Sk.* *Dz.* 210. Najświętszy sakrament jest ofiarą bezkrewną. *Bals.* N. 1. 41. *Eccl.* жертва безкровная. Bezkrownie, bez roalania krwi. *Sk.* *Dz.* 65. BEZKREWNOŚC, ści, ż. bezkrwawość, brak krwi albo roalania krwi, *Roff.* безкровие, die Blutlosig-keit, unblutigkeit.

BEZKROL, a, m, podczas bezkrolestwa króla mięt-SCO zastępnicy, interrex, der Zwischenkönig, Stellvertre-ter des Königs während der Thronvacanz. Obawiano się, żeby się prymas za czasem nie robił bezkrolem. *Biel.* *Kr.* 607. BEZKROLEWIE, BEZKROLESTWO, a, n. (*Roff.* междукроство, międzykrstwo) czas bez króla, po śmierci, szrzcianiu lub szrzczeniu się te-go, który panował, das Interregnum, Zwischenreich. Póki dom Piastów panował, bezkrolewia i krótkie i spokoyne były, *Skrzet.* P. P. 1, 310. Po królu Stefa-nie było bezkrolestwo bardzo niebezpieczne i krwawe. *Birk.* S. K. C. 2, b.

BEZKRWAWY, a, e, BEZKRWAWIE *adv.* bezkre-wny, *Vind.* nekervau; = bez krwi roalania, blutlos, unblutig. To to zwycięstwo godne osobliwszej sławy, W którym łup iakikolwiek jest puszczą bezkrwawy. *Hul.* *Ow.* 36.

BEZKSIEZYCZNY, a, e, *Roff.* беззучный, bezmie-sięcny, bez światła księżycowego, mondlos, ohne Mondenlicht. Bezksiężyczna noc. *Cn.* *Th.* - *Cn.* *Syn.* 492. *Sorab.* 1. bezmiesiacznosci, interlunium, *bezksiężycze, *bezmiesięcze.

BEZKSZTAŁTNY, a, e, BEZKSZTAŁTNIE *adv.* *Vind.* neahauten, ogerdjon, sverushen; *Eccl.* без-лпотными, nieforemny, niekształcony, kształtu nie mający, niezgrabny, nieociosany, nieokrzesany, ge-staltlos, ungestaltet, ungeschlachtet, ungebildet, *fiycz.* i przenos. Bezkształtny a ciężki polow. *Bardz.* *Luk.* 169. To coś bezkształtnego, sprosnego, rannego, zowzjad odartego. *Bardz.* *Tr.* 180. Bezkształtne kamienie. *Zab.* 15, 91. Bezkształtnie mowę nadziewają niepotrzebnymi słowami. *Mon.* 73, 346. BEZKSZTAŁTNOSC, ści, ż. = BEZKSZTAŁT, u, m, brak kształtu, kształtno-ści, die Gestaltlosigkeit, Ungehalttheit, *Vind.* neahaut, gerduft, ogerdnost; *Eccl.* безарбие; *Roff.* безо-бразие.

BEZKUNSZTNY, a, e, BEZKUNSZTNIĘ *adv.* niewy-kwintny, aszczyry. *Dudz.* 33. niesztuczny, kunstlos, un-gekunstet. S, Stateczny, niezartowny, serius, *Męcz.* unschönerhaft, ernsthaft, unscherzhaft. *BEZKUNSZTNOŚC, ści, ż. brak kunsztowności, die Kunstlosigkeit.

BEZKWASNY, a, e, BEKWASNIE *adv.* *Boh.* bez-kswasny, *Roff.* безквасными, kwasu w sobie nie mają-cy, przasnny, ungesauert, Ty jesteś azymus panis, bezkwasny chleb, nie mający kwasu grzechowego. *Sm-ertry.* *Ap.* 153. (ob. Przasnak) BEZKWASNOŚC, ści, ż. = BEZKWAS, u, m, brak kwasu, die Unge-sauertheit, *Roff.* безквасность, bezkwasie. BEZKWIAT, u, m, ziolko, epimedium, ani kwia-tu, ani nasienia nie ma. *Syr.* 1286. die Bischofsmü-ße, eine Pfanze.

*BEZLEPICA, y, ż. niepiękność, nielepkość, niedo-rzeczność, die Schönheitlosigkeit, Ungereimtheit, Unge-schmacktheit. Naytrudniejszy w iedno absurdum wpaść, za którym tysiąc bezlepicy idzie. *Pimln.* *Kam.* 344.

BEZLESNY, a, p, *Roff.* безлесными, bez lasu, bez drzewa, walos, holzlos, ohne Wald, J w naszym kraiu wiele jest miycsc bezlesnych, gdzie wielki nie-dostatek drow. *Kluk.* *Kop.* 1, 222. BEZLESNOŚC, ści, ż. = BEZLESIE, ia, n, brak lasu, drzewa, mięt-SCO bez lasu, *Roff.* безлесьие, der Waldmangel.

BEZLIST, u, m, ziolo, equisetum hiemale, Hippuris *Linn.* das Schafschau, eine Art Schafschalm. *Syr.* 1338. (ob. Przysłka, Strępeczka).

*BEZLISZ ob. Przysłiz,

BEZLOSZY, a, e, *Sorab.* 1. bezlosne, ne mawajęć sobe losa, *exors.* bez losu, ohne Loos.

*BEZŁOZENIEC, *śca.* m. bezżeniec, ein Theloser, unbeweheter. *Tr.* *BEZŁOZENSTWO, a, n. *Zl.* *iarz.* 3. bezżestwo, die Theloseigkeit, unbewehtheit.

BEZLUDNY, a, e, BEZLUDNIE *adv.* *Roff.* безлю-дным, nieludny, niezaludniony, pusty, unbewohnt, men-

scheneer: Pustynia bezludna. *Groch. W. 90.* W ogromny bezludny dziedzinie, gdzie były starodawne okropne pustynie. *ib. 15.* §. Samotny, einsam. Kąt tawy był dla niego pustką, tam na niebieski pochwał czasu użył bezludnie. *Chodk. Kost. 7.* BEZLUDNOSC, ści, ż. nieludność, nie zaludnienie, brak ludzi, samotność, Volksteere, Menschenleere, Volksmangel, Unbevölkerung; Einsamkeit, *Roff. безлюдіе; Vind. bresludnost.*

BEZLUDZKI, a, e, *Roff. безчеловѣчныхъ*, nieludzki, unmenslich. Nie pragnę panowania, i ludziom takim rozkazać bezludzkim. *Tward. Wł. 47.* Bezludzki iestem *Ecll. безчеловѣчествую.* BEZLUDZKOSC, ści, ż. brak ludzkości, *Roff. безчеловѣчїе, безчеловѣчность, die Unmenslichkeit.*

BEZLUSKNY, a, e, bez łuski, *Ecll. безчешушныхъ*, szczepność. Węgorz bezłuskny. *Włod.*

BEZMAIĘTNY, a, e, *Ecll. безвѣмѣненъ*, majątku nie mający, ubogi, unbemittelt.

BEZMAŁA NIE *adv.* nie wiele brakło, niemal, o włos, ledwie nie, prawie, *Sorab. 1. nimable, koroj; Ger. es fehlt nicht viel, fast, beynabe, um ein Haar.* Bezmała nie całą armatę do szczętu snieśli. *Fur. Uw. F. 6.* Bezmała mi tego nie zaprą? *Teat. 36, b 25.*

BEZMAŁEŃSKI, a, ie, bezżeński, bezłożński, w małżeństwie nie żyjący, eheflos. Stan bezmałeński. *W. Pfl. Mn. 70.* = BEZMAŁEŃSTWO, ob. Bezżeństwo.

*BEZMARTWY, a, e, nie umierający, nie podległy śmierci, nieśmiertelny, frey vom Sterben, unsterblich. Śmierć Achilleśa szacnego pożarła, Starość Tytona bezmartwego zdarła. *Petr. Hor. 2, C. 3. nor.* „Tyton „prosił bogów o nieśmiertelność; zatem przyszedł do „takiej starości, że mu żywot ten omierzał.”

BEZMATECZY, a, e, *Vind. bresmatern, bres matere,* = matki nie mający, mütterlos.

BEZMEŃTNY, a, e, niemętny, bez kału, bezkalny, untrübe, rein, klar. *Ecll. безмятежныхъ.*

BEZMEŃSKI, a, e, BEZMEŃZNY, a, e, *Ecll. бездобраствєнныхъ*, niezamężny, unbemannt, mannlos, ohne Mann. Żywot bezmężki albo bezżeński. *Gil. Pofl. 321.* Maaz córki bezmężne. *Barcz. Tr. 249.* Dziewki bezmężne. *ib. 29.* Matko bezmężna módl się za nami. *Pimin. Kam. 132.* (nauświętsza panna) *Subst.* bezmężna, nie mężatka, eine Mannlose, unverheyrathete, *Roff. безмужная, безневѣстная; Sorab. 1. nemudata; Vind. neomoshena, ledizhna.*

BEZMEŃNOSC, ści, ż. brak mężności *Ecll. бездобраство, die Unmannlichkeit, awandzia.*

BEZMIAN, PRZEMIAN, *PRZEZMIAN, u, m. *Roff. безмѣна, Croat. otzelo, Carn. shtidera;* = gatunek wagi, bez szal; pret albo drąg rozdzielony na rozmiary, z gwintem pouważającym się z drugiego końca, eine Schnellwage (Bestpr. ein Besmer Dan. et Svec. Wismer, Besman. *Jhrs. Glossar.* - Wagi nazwana przemian, służy do ważenia ciał przy pomocy statecznej wagi. *Jał. Mat. 4, 269.* Przemian. *Of. F. 121.* Przemian. *Dwor. K.* Bezmiian. *Sol. Arch. 29.* Kto na bezmianie zaważył góry, a pagórki na wadze? *Radz. Jaf. 40, 12.* (na wadze i na szalach, *Bibl.*

Gd. Budn.) Rozumiał o sobie, iakby góry miał bezmianem odważyć. *Radz. 2. Macch. 9, 8. Budn. id.*

BEZMIENNY, bez mianą, ob. Bezmienny. - BEZMIAR, u, m, BEZMIERZE, a, n. niezmierność, nieograniczenie, *Roff. et Ecll. безмѣрїе, безмѣрность, безмѣрство, измѣшенство, безчисленность, Sorab. 1. pjezm'etnosci; Rag. prikomjerstvo; die Maßlosigkeit, Unermesslichkeit, Gränzenlosigkeit.* Dusza rozwlekle świata bezmierze W punktu, myśl pojętney szcukple szranki bierze. *Zab. 9, 41. Zabł. Winiusza przyiaż Galby rzucła w bezmiar, in abruptum. Nar. Tac. 3, 58.* BEZMIERNY, a, e, BEZMIERNIE *adv.* *Sorab. 1. pjezm'etny, psches m'eri; Rag. prikomjeran; Vind. bresmern, zhesmernu, premetnu, zhes mero; Roff. безмѣрныхъ, безчисленныхъ, чрезмѣрныхъ, niezmierny, miary nie mający, nie wymierzony, nieograniczony, maßlos, unermesslich.* Spoużymy na ten strop bezmierny niebios, który nas otacza. *Zab. 6, 100. Min. - Orw. Ow. 257. §.* Nie umiarkowany, zbytny, maßlos, ungemäßig. Zarty nie mają być bezmierne. *Bud. Cyc. 49.* Bezmierne wydawanie dna nie ma. *Kofz. Lor. 115.* Bezmierny, zbytny, rozpuŃny, luxuriosus. *Mącz.* W bezmiernych złościach, by w wodach pływamy. *Groch. W. 65.* *BEZMIERNOMAIĘTNY, zbytnie maiętny, niezmiernie bogaty; unermesslich reich. Ludzie bezmiernomaiętni wolnym rządowi niebezpieczni. *Petr. Pol. 374.*

BEZMIESIECZNY, a, e, *Boh. bezmjesičnj, bezksięzyczny, mondentlos, ohne Mond.*

BEZMIŁOSIERNY, a, e, BEZMIŁOSIERNIE *adv.* miłosierdzia nie mający, *Roff. безмилостивыхъ, Ecll. безмилостныхъ, unbarmherzig.*

BEZMOCNY, a, e, mocy pozbawiony, siły nie mający, *Vind. bresmozhi, bresmozhen; Sorab. 1. bezmocny; Roff. безмощныхъ, machtlos, kraftlos, schwach.* Cóż czynią ci żydzi bezmocni? *1. Leop. 2. Ezdr. 4, 2.* BEZMOC, y, ż. BEZMOCNOSC, ści, ż. brak mocy, siły, słabość, die Kraftlosigkeit, Ohnmacht, Schwäche, *Vind. bresmozhnost.*

BEZMOWNY, a, e, *Roff. et Ecll. безмолвныхъ, bezglağolnych; Vind. bresgovoren,* = nie mówiący, sprachlos, nicht redend. (*Roff. безмолвникъ* = pustelnik; bezmowaie cisza, samotność, bezmowaschivowanje milczec, samotnie żyć.

BEZMOZGI, a, ie: *Sorab. 1. bezmozgowne, Vind. bresmoshganou; Roff. безмозглыхъ* (bezmozgij = bez śpiku); nie mający oleju w głowie, głupi, gebirnlos, dumm. Głupiego dzieło i bezmózgicy głowy, Sauflac zemity językiem i lżąciami słowy. *Mon. 73, 669.* Gorszysz nas swoiemi bezmózgiemi piśmy. *Pimin. Kam. 35.* Mówiaz, iakobyś był bezmózgi, *ib. 331. Zab. 9, 61. Hor. 2, 46. Kniaz.* BEZMOZGNIKA, y, ż, głupia, bezmózga kobieta, ein hirnloses Weib. Zapewne ta bezmózgnica nie obięła myśli twojej. *Wegier. Marmon. 3, 24.*

BEZMROCZNY, a, o, nie zamroczony, jaany, *Roff. безмрачныхъ, unbestimmt.*

BEZMYLNY, a, e, BEZMYLNE *adv.* bez omyłki, bezbłędny, *Roff. безпогрѣшныхъ, fehlerlos, ohne Irrthum.* BEZMYLNOSC, ści, ż. *Roff. безпогрѣшность, die Fehlerlosigkeit.*

BEZMYSLNY, a, e, **BEZMYSLNIE** adv. *Boh.* bezmyslný; bez myśli, nie myślący, gedankenlos, **BEZMYSLNOSC**, fri, ż. brak myśli, die Gedankenlosigkeit.
***BEZMYTNY**, a, e, myta nie płacący, nie biorący, bezcelny, *Roff.* bezпошачинны, maunthlos, maunthfrey, zoffrey.
***BEZNACZALNY**, a, e, *Eccl.* bezначалны, *Gr.* ἀναρχος, bez początku, początku niemający, ohne Anfang. *Pimin. Kam.* 180.
***BEZNADZIEYNY**, a, e, ***BEZNADZIEYNIENIE** adv. *Roff.* безнадежны, nie mający nadziei, hoffnungslos.
***BEZNADZIEYNOSC**, ści, ż. *Roff.* безнадежность, die Hoffnungslosigkeit.
***BEZNAGANNY**, a, e, ***BEZNAGANNIE** adv. *Roff.* bezпорочны, nieropadający paganie, tadelstrey, tadellos.
***BEZNAGANNOSC**, ści, ż. *Roff.* bezпорочность, nieropadłość paganie, die Tadellosigkeit.
***BEZNAGRODNY**, a, e, ***BEZNAGRODNIENIE** adv. *Roff.* безмеждны, *Eccl.* безмеждны, nie mogący być nagrodzonym, zarpaconym, powetowanym, unbefoldbar, unbezahltbar, unerfeglich.
***BEZNAMEJTYNY**, a, e, ***BEZNAMEJTYNIE** adv. *Eccl.* безстрастны, bezпристрастны, nieropadlegly namietności, leidenschaftlos, unleidenschaftlich. ***BEZNAMEJTYNOSC**, ści, ż. Wolność od namietności, *Eccl.* безстрастие, bezпристрастие, die Leidenschaftlosigkeit, апатетя.
***BEZNAMEWNY**, a, e, *Eccl.* безубытливъ, nie mogący być pomówionym, unüberredbar, *Gr.* ἀπειθανος.
BEZNASIENNY, a, e, **BEZNASIENNIE** adv. *Eccl.* безъменны; nie mający nasienia, samenlos, *Græc.* ἀσπορος. bezziemienny. ***BEZNASZLADOWNY**, ***BEZNASZLEDNY**, a, e, *Roff.* безподражательны, nie do naszladowania, nie mogący być naszladowanym, nicht nachzuahmen, unnachahmlich.
***BEZNEDZNY**, a, e, ***BEZNEDZNIENIE** *Roff.* безнужны, wolny od potrzeby, elendstrey, elendlos, nothlos.
***BEZNIEWOLNICZY**, ***BEZNIEWOLNY**, a, e, *Roff.* безкабальны, nieropadlegly niewoli, strey von Clavetter, unselavisch.
BEZNOGI, a, e, **BEZNOZNY**, a, e, nog nie mający, *Roff.* безногий, beznożny, *Boh.* beznohý, *Croat.* przeznog; ohne Fuß, ohne Fäße, fußlos. (*Vind.* bresnogna tiza, potozhna lastviza, bergula, ob. brzegówka iaskolka). *Græc.* ἀπυς. Ryby beznożne, pletew brzuchowych nie mające. *Zool.* 175.
BEZNOZY, a, e, *Boh.* beznohý, *Roff.* безносы, poza nie mający, ohne Nase, unnasig *Subst.* Beznos, a. m. ein Ohnnaße.
(BEZOAR, u, m. *Ital.* bezoar, *obf. Gall.* bazar, beza; *Hisp.* bazar, (*Arab.* bedzahar, *Pers.* pazheher = antydot wszelki przeciw truciznie); *Carn.* bealaj; *der* Bezoar. Kamyk iakowaty we wnętrzościach zwierząt rodzaju koziego znajdujący się; dawniey za lekarstwo przeciw truciznie mianu. *Zool.* 367. *Sien.* 327. § Stąd wszelkie lekarstwo przeciw truciznie. *Sien.* 327. *Spicz.* 166. = antydot, Gegengift. § Lekarstwo, Arzneey. W czas zabiegać chorobie, próżne bezoary po czasie. *Por. Arg.* 317. lekarstwo po śmierci, Iyżka po obiedzie).
***BEZOBACZNY**, a, e, ***BEZOBACZNIENIE** adv. nieoba-

czny, nieuważny, *Roff.* безсовѣтны; *Eccl.* беззрѣбно, unvorsichtig, unüberlegt. ***BEZOBACZNY**, ści, ż. *Roff.* безсовѣтне, nieuwaga, nieostrożność, die Unvorsichtigkeit, Unüberlegtheit.
***BEZOBCHODNY**, a, e, *Eccl.* безобходны, nie do obchodzenia, unumgangbar, unumgänglich.
BEZOBIEDNY, a, e, **BEZOBIEDNIE**, adv. *Eccl.* безобѣдны, bez obiadu, nie jadący, ohne Mittagessen; ungefressen, ungeessen.
***BEZOBLAZNY**, ***PRZEZOBLAZNY**, a, e, ***BEZOBLAZNIE** adv. (nie pobłażający) niewzględny, rücksichtslos, ohne Rücksicht. Szalona, bezobłazna śmiałość, prorupta audacia. *Męcz.* Rozpustne, przeczobłazne kugielstwo, flagitiosa, perdita libido. *ib.* Na inszych oślep i bezobłaznie padać, coeco impetu incurrere. *ib.*
BEZOBLOCZNY, a, e, **BEZOBLOCZNIE** ad. *Roff.* bezоблачны, bez obłoków (ob. bezchmurny) wolkenleer, unbewölkt.
BEZOBLUDNY, a, e, **BEZOBLUDNIE** adv. *Roff.* безлѣспны, безлицемѣрны, bezkowarны, od obfudy wolny, szczęry, nieudawany, ungeheuchelt. Mało polegasz na tak bezobłudnie sprzyjających ci sercach. *Mon.* 71, 509. **BEZOBLUDNOSC**, ści, ż. szczerość, nieudawanie, die Ungeheucheltheit, Aufrichtigkeit, *Roff.* безлѣспность, безлицемѣрие, bezkowarность, bezkowarstwo.
***BEZOBRAZLIWY**, a, e, ***BEZOBRAZLIWIE** adv. *Roff.* безазорны, bez obrazy, nie urażliwy, unbelebtigend, unanständig. ***BEZOBRAZLIWOSC**, ści, ż. die Unanständigkeit, *Roff.* безазорность, (*Roff.* безобразны, *Rag.* bezobrazni = bezkształtny ob. obraz).
BEZOBREZCZY, a, e, obręczy nie mający, *Roff.* безобручны, reifenlos, ohne Reifen.
BEZOBRONNY, a, e, *Roff.* беззаступны, nie mający obrony, ohne Wehr, schußlos, unbeschußt. Niewielka gęszcz gromić zbroyną ręką bezobronne kupy. *Hul. Ow.* 64.
BEZOBROTNY, a, e, nieobrotny, obrotu nie mający, *Eccl.* безобратны, ohne Umwenden, unumwendbar.
BEZOCHOCZY, a, e, *Eccl.* безохотительны, niemający ochoty, unlustig, ohne Lust und Neigung.
BEZOCHYBNY, a, e, **BEZOCHYBNIE**, adv. nie chybiający; pewny, ohne fehlerbar. Smutnym dla was beochybnie teraz bydz musi oyczyzna widokiem. *Zab.* 16, 165.
BEZOCZY, a, e, **BEZOKI**, a, ie, oczu nie mający, *Boh.* bezohý, *Eccl.* безочесны, *Roff.* безглазы, bezokim, ohne Augen, augenlos. Słery, bezoki, nagała się na glazy. *Zebr. Ow.* 353.
BEZODDZIELNY, a, e, *Roff.* безоддѣльны, nierozdzielny, unzertrennlich. **BEZODDZIELNOSC**, ści, ż. nierozdzielność, die Unzertrennlichkeit.
BEZODŁACZNY, a, e, *Roff.* безоплачны, nierozłączny, untrennbar. **BEZODŁACZNY**, ści, ż. *Roff.* безоплачность, nierozłączność, die Untrennbarkeit.
BEZODŁOZNY, a, e, *Roff.* безоплагательны, bezodkładny, bezodwłoczny, nie mogący być odłożonym, unauffchiebbar. **BEZODŁOZNY**, ści, ż. bezodwłoczność, niemożność odkładania, die Unauffchiebbarkeit.

BEZODMIENNY, a, e, niepodległy odmianie, *Eccl.* безызначественным, unveränderlich. BEZODMIENNOSC, ści, ż. nieodmienność, die Unveränderlichkeit.

BEZODPOR, u, m. BEZODPORNOSC, ści, ż. nie danie odporu, nie bronienie, nie odpieranie, Mangel des Widerstandes, Widerstandeslosigkeit, Unwiderstehbarkeit. BEZODPORNY, a, e, BEZODPORNIE *adv.* któremu trudno odpór dać albo sprzeciwić się; *Cn. Th.* unwiderstehbar.

*BEZODPOWIEDNY, a, e, *BEZODPOWIEDNIE *adv.* *Eccl.* безответными, безотсловными, nie otrzymujący odpowiedzi, nie wyciągający lub nie wart iey, unbeantwortet, antwortlos. (*Roff.* безответными cierpliwy, nieodmrukliwy; bezотговорочно niesprzecznie). *BEZODPOWIEDNOSC, ści, ż. brak odpowiedzi, *Eccl.* безответные, die Antwortlosigkeit. (*Roff.* безответность, безответные cierpliwość, nieodmruklivość).

*BEZODSTEPNY, a, e, *Roff.* безотступными, nie odstepujący, unabwieslich. BEZODSTEPNOSC, ści, ż. *Roff.* безотступность, niemożność odstepowania, die Unabwieslichkeit.

*BEZODWIEZŁY, a, e, *Roff.* безопьянными, bezopijnymi, niepodobny do odwiązania, unablösb. BEZODWŁOCZNY, a, e, BEZODWŁOCZNIE, *adv.* *Roff.* безволокистыми, безоплагельными, odwłoki nie czuający albo nie cierpiący, nieodwłoczny, nie do odłożenia, nieodkładający, *niemieszkający, aufschublos, unausschiebbar, unverzögerlich, ohne Zaudern. *Cn. Th.* - BEZODWŁOCZNOSC, ści, ż. nie możność odwłoki, die Unauschiebbarkeit, Unverzögerlichkeit.

BEZODWROTNY, a, e, BEZODWROTNIE *adv.* *Eccl.* безотвратными, bez powrotu, odwetu, niezwrrotny, nieodwetowany, nicht zurückkehrend, ohne Wiederkehr, unersiehlich. Czas bezodwrotnie zniknął. *Zab.* 13, 254.

BEZOGONKOWATY, a, e, nie mający ogonka, bez szypulki, ohne Schwanzchen, Stängelchen. Ziele szelężnik liście ma bezogonkowate. *Fundz.* 319. BEZOGONNY, a, e, *Roff.* безхвостым, ogona nie mający, schwanzlos, ohne Schwanz. Kofi bezogonny. *Alb. z W.* 4, - ob. Kusy.

BEZOGROBNY, a, e, ogrodu nie mający, gattenlos, ohne Garten. (*Eccl.* безоградным, bez ogrodzenia, bez gródzy, niogarowny).

BEZOKI *ob.* Bezosy.

BEZOKOLICZNY, a, e, *Slovac.* n'edopovetliwi, n'edofonatiwi; bez wytknięcia okoliczności, nicht umständlich, ohne Umständlichkeit, unbestimmt. *Grammar.* Tryb bezokoliczny, *modus infinitivus.* *Kopcz. Gr.* 2, p. 202, *Slovac.* nedopovetliwec, nedofonatiwec; *Vind.* nenamirjena visha; *Roff.* неопределенное наклонение.

*BEZOPALNY, a, e, *Eccl.* безопасными, niepodobny do opalenia, unbedeunbar, ununbedeunbar.

*BEZOSADNY, a, e, nieosadzony, niepodobny do osadzenia, *Eccl.* безосудным, unverurtheilt, unverurtheilbar.

*BEZOSCIENNY, a, e, *Eccl.* безосенным, bez osna (*ob.* oscien), stachlos.

BEZOSOBISTY, a, e, BEZOSOBISCIE *adv.* *Rag.* bez sobni, bez sobstva; *Roff.* безличным, nie tyczący się osoby, bezwzględny na osobę, unpersönlich.

BEZOSZCZĘDNY, a, e, BEZOSZCZĘDNIE *adv.* nieoszczędzający, *Roff.* безщадным, bezpomadno, unsparsam. BEZOSZCZĘDNOSC, ści, ż. brak oszczędności, die Unsparsamkeit.

BEZOWOCNY, a, e, BEZOWOCNIE *adv.* (*Vind.* bresfada, bresprida, nepriden, sabtoin). płonny, nierodzajny, unfruchtbar. Ci są jako drzewa iesienne bezowocne. 1. *Leop. Juda.* 1, 13. - przenośnie niepożyteczny, nieprzydatny, nieskuteczny, fruchtlos, unnütz. W samocie przepędzał lata bezowocne. *Zab.* 15, 7. *Kniaź.* Nie, bracie, pobłądziłeś w swoim zdaniu mocno, Los moźnym, cnotę nadto czynisz bezowocną. *Zab. Firc.* 44. Napisać do niego, iak się spodziewam, nie bezowocnie. *Pot. Arg.* 223. nie daremnie, nie bez skutku, skuteczenie.

(BEZOWY *ob.* Bzowy, Bez 1.)

*BEZOYCZY, a, e, oycza nie mający, *Vind.* brezozhетен, v'c'c'los.

BEZPALCY, a, e, *Roff.* безпальми, palców nie mający, fingerlos; *Boh.* bezprstý.

BEZPAMIĘTNY, a, e, BEZPAMIĘTNIE *adv.* - *Dalm.* prespameten; *Rag.* bezpametni, = bezuważny, nie rozważny, nieprzytomny sobie, sich nicht gegenwärtig, unbesonnen. Już bezpamiętna chęć mię w lasy biorze. *Chrośc. Ow.* 42. Safo zakochała się w Faonie bezpamiętnie. *ib.* 198. BEZPAMIĘTNOSC, ści, ż. nieprzytomność sobie, nieuwaga, die Unbesonnenheit. (*Roff.* безпамятностью, безпамятство mdłość; безпамятныи zemdlaty).

BEZPARCYALNY, a, e, BEZPARCYALNIE *adv.* bezstronny, unparteyisch. BEZPARCYALNOSC, ści, ż. bezstronność, die Unparteylichkeit.

BEZPASZY, a, e, nie mający paszy, *Roff.* безпажишми, ohne Weide.

BEZPIECZNIEC, *Neutr.* *Niedok.* zbezpiecznic *Doł.* mieć się za bezpiecznego, spuszczać s obawy, z ostrożności, z usilności, sicher werden. Zbroi niekładaemy, ani bezpiecznieimy, wiedząc, iż nieprzyjaciel krąży. *Sk. K. N.* 202. b. W zarażoném powietrzu nie bezpiecznieim; ale wszelaką ostrożność czynim. *ib.* 112. Z tym lotrem nigdy nie bezpiecznieimy, nigdy zbroi nie kładaemy. *ib.* 115. Na on srogi sąd bezpiecznieimy bez wszelakiey trwogi. *Kanc. Gd.* 300. BEZPIECZNIK, a, m. któremu nawet nie przejdzie przez głowę, żeby się miał na swoich układach zawieść, który na to dobrze śpi, iuz tego albo owego iak pewny, iak gdyby wręku miał, ein Unbesorgter, der seiner Sache ganz sicher ist, ein Sicherer. Teraz więcey iest tych bezpieczników, niż owych o zbawieniu rozpaczających, *W. M. W.* 282. Do mądrości nauczyć przyiść od rozkoszy, a ile bezpiecznikom owym. *Tward. Pasq.* 124. Bezpieczniku, który powiadaaz, że nie wszystko Bóg widzi. *Rey Apoc.* 32. *Rey Psł.* Ji. 5. BEZPIECZNIS, ia, m. w obcowaniu sobie pozwalający, poufale postępujący, der sich Vertraulichkeiten erlaubt, im Umgange mit jemanden viel herausnimmt. Strzeż się bezpiecznisiów i ofertownisiów, *Tr.* 35. BEZPIECZENSTWO, a, n. BEZPIECZNOSC, ści, ż.

*BEZPIECZA, *y, ź. Boh. et Slov. bezpečnosť, bezpečnosť; Ross. безпечность, безпечаліе, безопасность, безнавіаніе, Eccl. благонавіанность; Sorab. 1. bezstachnosć, zicherносć; Vind. segurnost, saneslivost, saterdnost, smirnost, shihernost, shihrost; Carn. shihrenga; Croat. szegurnost; Rag. bezpoghilbnos); = wolność od pieczy, od troski, obawy; spokoyność, pewność, nieobawa, opuszczanie się, zaufanie, poleganie, die Sorgenlosigkeit, Sicherheit, Unbesorgtheit, Ruhe, Gemüthsruhe. Jakom się oszukać mogli, i jeszcze z tąż bezpieczeńnością drugich dni czekam. *Sk. Kaz. N. 23.* Z jaką bezpieczeńnością sumnienia wierni na sąd boży pódydą! *Wyf. Jgn. 2.* Zawsze chodzi bezpieczeńność z nierządem. *Pot. Syl. 195.* **Śmiała poufalość, pozwolenie sobie, niewstręt, nieobawa, postępowanie z kim za panie bracie, familiarność, draufte Vertraulichkeit, Draufstigkeit im Umgange, Familiarität, Familiarheit.* Kiedy pan młody do suktały wchodzi, ta dobywa handzara i pyta się, skąd mu się to bezpieczeństwo wzięło! *Kłoh. Turk. 90.* U nas nie wiedzą, jakie jest bezpieczeństwo Francuzkie z pany swoiemі. *Gorn. Dw. praef.* Zalecę cię królowi, bo ia największą mam u niego bezpieczeńność. *Sk. Zyw. 1, 64.* Nie miemy z panem nieba i ziemi wielkiego bezpieczeństwa i śmiałości; ale boiaźń, wtyd i pokorę do niego nieśmy. *Sk. K. N. 442.* Tym sposobem brali śmiałość i bezpieczeńność mówienia. *Glicz. Wych. K. 7.* (wolność, nielekliwość, Unerschrockenheit). Francuzi dziwowali się naszym w językach biegłości J w Łacińskiéj wymowie wszystkich bezpieczeńści. *Stryk. Henr. A. 3.* (śmiały gotowości, obrótności, unverwundliche Fertigkeit im Sprechen). II. Stan rzeczy, uwalniający od wszelkiéj obawy, die Gefahrlosigkeit, die Sicherheit. Dał iawný wyrok na pokoy i bezpieczeńność chrześcian. *Sk. Dz. 165.* Herman do pokoju i bezpieczeńśta, niż do spraw wojennych był pochopniejszy. *Krom. 110.* Na wiezchołku niebios siedzący w bezpieczy. *Przyb. Milt. 41.* - BEZPIECZNY, BEZPIECZNY, *PRZESPIECZNY (*Biel. Kr. 435. Stryk. 124. ob. 2, ber*), BEZPIECZNIE *adv. Ross. безпечальным; безпечным; безопасным, безнавьяным, безбѣдным, благоопишным; Eccl. благонавіаным; Slovac. et Boh. bezpečným; Sorab. 1. bezstachně, zicherně; Carn. bresskerbnę, shihr, Vind. smirne, bresskerbi, seguren, saterden; Croat. szeguren, batriu, mirovan; Slavon. figurno*) bez pieczy, bez troskliwości, bez boiaźni, obawy, unbesorgt, unbesümmert, sorglos, sicher. *Kopcz. Gr. 3, 15.* Był on zawsze spokojnego i bezpiecznego sumnienia. *Sk. Zyw. 1, 224.* Rzadki człowiek bezpieczny, który ma pieniądze. *Zabl. Z. S. 33.* *Ś. Bezpieczny czego, pewny czego, einet Gewis.* Jest tego bezpieczny, że otrzyma żywot wieczny. *Kanc. Gd. 263.* Publicznego szacunku ten tylko bezpieczny, Kto cnotliwie pracując, ludziom pożyteczny. *Niemc. P. P. 50. Ś. Względem drugich, poufaly, zaufany w nich, w więtości swoiey u nich, familiarny, mit andern vertraut, familiär.* Gdy Piotr nie śmiał pana o to prośić, namówił Jana, aby on, iako z panem bezpieczniejszy, i który legał na piersiach jego, o to spytał. *Sk. Zyw. 2, 427.* Zona Władysława z Dobieszem swykła była bezpiecznie poczynać, fami-*

liarius. *Krom. 166. Ś. Nielekliwy, nie lękający się, śmiały, offen, unbefangen, drauf.* Bezpiecznie w oczy poyrzeć mu nie śmieli, J wtyd przenikał niewidome myśli. *P. Kch. 7. 268.* Święty ten króla bezpiecznie dosyć w rozpuszcie jego napominał. *Ustrz. Kruc. 3, 55.* Niema bezpieczniejszego pisarza nad Orzechowskiego; na rzecz tylko samę okiem mierząc, nic się na żadnego stanu człowieka nie ogląda. *Orzech. Qu. 33.* Bronił go od pisarza bezpiecznego, sławy jego dotkliwego. *Groch. W. 477.* - z przesadą: = zuchwały, śreń. Towarzystwo piase do obozu powracając, wywrócili namiot przedni; komendant tedy kazał imać, ktokolwiek był tak bezpieczny. *G. Off. Dz.* (ktokolwiek śmiał tak zuchwale postępować. *Boh. Off. 1, 64.*) 2., bezpieczny, bez niebezpieczeństwa, pewny, gefahrlos, sicher, ohne Gefahr. Już kupcy drogi i handle będą mieć bezpieczne. *Tward. Wł. 262.* O iak bezpieczniejszego nad monarchę stanu doznaie każdy ubogi. *Bardz. Luk. 136. Prov.* Lepięy bezpiecznie, niż serdecznie; lepęy byđz bezpiecznym, niż śmiałym. *Cn. Ad. 436.* - Wyrwał nas bóg z ręki nieprzyaciół, i mieszkaliśmy bezpiecznie. *Leop. 1. Reg. 12, 11.* Mój grabiet tu nie bardzo bezpieczny. *Teatr 54, 98.* (groźą mu plagi, mein Buckel ist hier nicht sicher, vor Schlägen). By iuz za drzwiami zło do nas mierzyło, my na bezpieczną sobie podpiamy. *Wad. Dan. 127.* (iak gdyby nie było czego się obawiać, auf's sichere, ganz sicher). Bezpiecznie mi wierzyć możesz, powtarzam ci słowo moie. *Teatr. 23 b. 35.* *BEZPIECZNOBUCZNY, a, e, zuchwalec, butny, hardy z tego, że swego dopnie, że mu nikt nic nie zrobi, kęstols, sicherstols. *Przespiecznobuczni (bezpiecznobuczni *ob. 2., bez*) śmialkowie. *Petr. Et. 176.* BEZPIECZYC *czyn. niedok.* zbezpieczyć, ubezpieczyć, dok. zbezpiecać, zabezpiecać, od niebezpieczeństwa zaslaniać, bronić, *Boh. bezpečiti; Slav. ofigurati; Bosn. fejelovati; Croat. feledujevati; Vind. shihrat, poshihrat, oshihrat; sichern, sicher stellen.* Obroną się woysk swoich kraj każdy bezpieczy. *Kraf. W. 21.* Cnotą się umania wolność, nią bezpieczą trony. *Teatr. 45 d, 10.* *Wyb. Widziałem, iak się w dumie swęj bezpieczyl Pyzany; i szczęściem jego wnet szorseczył. Chroćci. Job. 23.* (miał się za bezpiecznego, er hielt sich für sicher). Stała odważna młodź, nadto zbezpieczona o końcu wojny z rąk swych. *Bardz. Luk. 65.* (przeświadczona, przekonana), BEZPIENIEŻNY, a, e, BEZPIENIEŻNIE *adv. Eccl. безпьяным, безсребреникъ; Ross. безденежным, pieniędzy nie mający, geldlos, geldarm.* Bezpienieżnym byđz, *Eccl. безсребрствования, Ross. обезденежамь* BEZPIENIEŻNOSC, ści, ź. brak pieniędzy, der Geldmangel. BEZPIERZYSTY, a, e, pierza nie mający, *Sorab. 1. bezperně, Ger. ungefedert.* BEZPIORY, a, e, *Ross. безперыи; piór nie mający, federlos, ohne Federn.* BEZPISMIENNY, a, e, pisma nie znający, *Ross. безграмотным, Eccl. безкнижным, bez księgi, schriftlos, ohne Schrift, ohne Schriftkunst.* BEZPLAMY, a, e, plamy nie mający, niepokalany *Boh. bezpěkným, Eccl. безскверн, unbefleht, fleckenlos.* BEZPLATNY, a, e, BEZPLATNIE *adv. Boh. bez au-*

plattu, *Eccl.* безсребренних, nie zapłatny, unentgeltlich. Funkcye tego urzędu są bezpłatne. *N. Pam.* 22, 49. BEZPŁATNOSC, ści, ż. die Unentgeltlichkeit, BEZPLEMIENNY, a, e, BEZPLEMIENNIE *adv. Ross.* безплемянный, plemienia nie mający, bez krewnych, bez potomstwa, bezdzietny, familienlos, ohne Anverwandte, kinderlos. Zabicie człowieka bezplemiennego, którego główszcząznu szukać, nie będzie komu. *Stat. Lit.* 357. Kiedy znajdzie się trup człowieka bezplemiennego, czyli nieznanego, *Czack. Pr.* 2, 136.

BEZPŁCLOWY, BEZPŁETNY, a, e, rodzaju własnego nie mający, niaki, bez różnicy płci, geschlechtlos. W każdym mrowisku są dwoiaki mrowki, samice i bezpłtne; samce zaś nie mieszkają w kopcach. *Lad. H. N.* 111.

BEZPŁODNY, a, e, BEZPŁODNIE *adv. Ross.* бесплодный, *Boh.* bezplodný; *Eccl.* буспоплодных, płodu nie wydający, nieurodzajny, unfruchtbar, fruchtlos. (ob. płonny) BEZPŁODNOSC, ści, ż. *Ross.* бесплодие, бесплодность, бесплодство, die Unfruchtbarkeit, fruchtlosigkeit, brak płodu, płonność, nieurodzajność.

*BEZPOCHYBNY, a, e, BEZPOCHYBNIE *adv.* niechybny, nie chybiający, unfehlbar. Bezpochybnie bywa długo nieodmieniona pomsta jego. *Rey Pp. L.* 1, 1. *Bzowsk. Roz. praef.* BEZPOCHYBNOSC, ści, ż. niepodobieństwo chybnienia, die Unfehlbarkeit.

*BEZPOCIESZALNY, a, e, *BEZPOCIESZALNIE *adv.* nie podobny do pocieszenia, *Ross.* безутешным, *Vind.* bresodshalen, neodmilliu, untröstlich, untröstbar.

*BEZPOCIESZALNOSC, ści, ż. nie możność pocieszenia, *Vind.* bresodshalnost, die Untröstlichkeit.

*BEZPOCZĄTKOWY, a, e, *Ross.* безначальным, początku nie mający, wieczny, od wieków, anfangslos.

*BEZPOCZĄTKOWOSC, ści, ż. *Ross.* безначальность, brak początku, odwieczność, die Anfangslosigkeit.

BEZPOKOIC *czynn.* niedok. ubezpiekoić, dok. uniespokoić, pokoju pozbawiać, *Ross.* безпокоить, beunruhigen.

*BEZPOKUTNY, a, e, BEZPOKUTNIE *adv.* pokuty nie czyniący, unbußfertig. Grzesznicy bezpokutni. *Balf. Niedz.* 1, 130.

*BEZPOMOCNY, a, e, pomocy nie doznawający, lub nie dający, ohne Hilfe, hilflos, nicht helfend. *Ross.* безпомощный, *Sorab.* 1. bezpomoczne. (bezpomoczności, brak pomocy, Hilfslosigkeit).

*BEZPOPI, ia, ie, porów nie mający, pfaffenlos, priesterlos. *BEZPOROSTWO, a, n. *Ross.* безпоповщина, kacerstwo porów znoszące, kacerze bezksięży, eine priesterlose Secte.

*BEZPORÓWNANNY, a, e, *BEZPORÓWNANNIE *adv. Ross.* безпримѣрный, *Eccl.* безсравнительным, bezsudnym, bezsoudnym, nie mogący być porównanym, unvergleichlich, unvergleichbar. *BEZPORÓWNANNOSC, ści, ż. niepodobieństwo do porównania, *Ross.* безпримѣрность, die Unvergleichbarkeit.

BEZPOROTOWY, a, e, *Eccl.* безпризтанищным, portu nie mający, hafenlos, ohne Hafen.

BEZPORZĄDNY, a, e, BEZPORZĄDNIE *adv. Ross.* безпорядочным, nie mający porządku, nie będący

w porządku, ordnunglos, unordentlich. BEZPORZĄDNOSC, ści, ż. *Ross.* безпорядок, die Ordnungslosigkeit, Unordnung, nieporządek, brak porządku.

BEZPOSAZNY, a, e, posagu nie mający, ohne Brautgeld. Siostrę mam bezposazną, matkę mam ubogą. *Mon.* 75, 306. Bezposazne małżeństwo. *Krom.* 489.

BEZPOSREDNI, a, ie, BEZSRZEDNY, BEZPOSZREDNICZY, a, e, BEZPOSZREDNIE, BEZPOSZREDNICZO *adv.* między którym i czym innym niemasz nic

środkującego, *Boh.* bezprostředný; *Ross.* непосредственным, непосредственно; *Eccl.* безсрэдшвенным, несрэдшвенным, bezchodápnáshstvenno; *Sorab.* 1. nestředshpne, *Carn.* bres umejška; *Vind.* bresamieska, neshredliu, unmittelbar.

U ziół z sęka wyrasta róższka bezpośrednio, u drzew przez pośrednictwo oczka. *Bot. N.* 41. Kości iedne w człowieku łączą się sposobem pośredniczym, za pomocą chrząłki; drugie sposobem bezpośredniczym, gdy niby szwem iakowym z sobą są związane. *Perz. Cyr.* 1, 24. Bezpośredniczo immediate.

Perz. Cyr. 1, 156. BEZPOSZREDNOSC, ści, ż. brak pośrednictwa, *Vind.* neshredliwost, neshredninošt, die Unmittelbarkeit.

BEZPOTOMNY, a, e, potomstwa nie mający, ohne Nachkommen. Bóg znosi z bezpotomnego sromotę nieplodności. *Psalmod.* 57. Lepiej mi umrzeć bezpotomny, niż dzieci niezbożne widzieć. *Smotr. Lam.* 3. Zygmunt August, monarcha bezpotomny. *Zab.* 15, 295.

BEZPOTRZEBNY, a, e, BEZPOTRZEBNIE *adv.* *Boh.* bezpotřebný, nie mający potrzeby, niemuszony, unndtlich. Pan, który poddane bezpotrzebnie łupi. *Kofz. Kor.* 9.

BEZPOWIETRZNY, a, e, bez powietrza, próżny powietrza, luftleer. Bieg ciał w mieyacu bezpowietrznym, albo od powietrza wolnym. *Hub. Mech.* 33.

BEZPOZYTECZNY, a, e, BEZPOZYTECZNIE *adv.* pożytku nie przynoszący, *Ross.* безполезным, nutzlos.

BEZPOZYTECZNOSC, ści, ż. brak pożyteczności, die Nutzlosigkeit. *Ross.* безполезность.

BEZPRACOWITY, a, e, BEZPRACÓWICIE *adv.* od pracy wolny, bezroboczy, arbeitslos, arbeitsfrep. Miał w myśli szczęście roszkowne i bezpracowite życie. *Mon.* 74, 110.

BEZPRAWIE, ia, n. *Boh.* bezprawy, brak prawa, gdy prawa niemasz, albo prawo nie ma mocy, Geseßlosigkeit, Geseßemangel, geseßloser Zustand. Dwie przeciwne władzy, iedna drugą kolejno poprawując, Rzeczpospolitą w bezprawiu trzymały, *Ust. Konst.* 1, 11. Bezprawie, bezrządztwo, oligarchia. *Fr. Ad. praef.* §. Ucsy-nek, postępek przeciwko prawom, krzywda komu wy-

rzządzona, Geseßwidrigkeit, geseßwidriges Verfahren, Unbilde, Unrecht. Jesteście bracia, czemu ieden drugiemu bezprawie czyni? A ten, który krzywdę czynił bratu, odpędził napominającego. 1. *Leop. Apof.* 7, 26. Tym się sposobem prawu ich żadne *przezprawie (bezprawie, ob. 2., bez) i krzywda nie dzieie. *Chelm.* 94. Studentom Krakowskim stało się bezprawie. *Warg. Cez. praef.* BEZPRAWNIK, a, m. praw gwałciciel, postępujący w brew prawom, der Geseßstöhrer. Człowiek to z urodzenia znaczny; ale bezprawnik, wydsierca. *Krom.* 282. BEZPRAWNY, a, e, BEZPRAWNIE, BEZPRA-

WIE (*Cn. Th.*) *adv.* - *Boh.* bezprawi; *Vind.* brespostaun) prawa niemający, niesnający, *geseslos*, *ohne Geses-*
Nawet bezprawne prawami morza obostrzacie, Zab. 8, 367.
Aniaz. (które dotąd praw nie znały). §. Nie podług
 prawa, wbrew prawom, przeciw prawom, *nicht nach dem*
Geseße, geseswidrig. Z juryntą wielkim tym aroga śmierć
 obeszła się bezprawnie, bez procesu, bez pozwu, nawet
 i bez sądu. *Por. Jow. 89.* Bóy zaczyna Cezar bezprawni,
 on nad Syllę mistrza wyniesiony. *Bardz. Luk. 9.* - §. bez
 opieki prawa, *ohne Gesesßes Schuß, geseslos.* Myżesmy
 iedni tylko w tém państwie bezprawni, aby nas każdy
 krzywdzić i do posłuszeństwa swego, na kark nastąpiwszy,
 przymuszał? *Smotr. Ekn. 15.*

*BEZPROSTOWNY, a, e, nie prosty, nie pionowy, nie
 prostopadły, nie perpendykularny, *nicht senkrecht, nicht*
grade. Tr.

BEZPRZEMIENNY, a, e, BEZPRZEMIENNIE, *adv.*
Roff. безперемѣнным, niepodległy przemianie, *unver-*
änderlich, unverwandelbar. BEZPRZEMIENNOŚĆ, *ści, ż.*
 wolność od przemian, *die Unverwandelbarkeit.*

BEZPRZERWANY, a, e, BEZPRZERWANIE, *adv. Roff.*
 безперывным, *безперечь,* nie podległy przerwom, *un-*
unterbrechbar. BEZPRZERWANOSC, *ści, ż. Roff.* без-
перывность, wolność od przerywania, die Ununter-
brechbarkeit.

BEZPRZESTANNY, a, e, BEZPRZESTANNIE, *adv.* nie
 przestający, ciągly, utawiczny, *ununterbrochen, fort dau-*
ernd. Roff. безпрестанным. Batalne jest w miłości bez-
 przestanne z żoną przesiadywanie. *Teat. 52, d. 79.* Skóra
 tak na mnie zczerniała jak sadze, Kości spróchniały w bez-
 przestannéj pladze. *Chrośc. Job. 112.*

*BEZPRZESZKODNY, a, e, *BEZPRZESZKODNIE, *adv.*
Roff. безпрепятственным, *безпрепечковенным,* od
 przeszkod wolny, *ungehört.*

*BEZPRZYCZYNNY, a, e, *BEZPRZYCZYNNIE, *adv.*
 przyszuju nie mający, *ohne eine Ursache zu haben, ohne*
Ursache. Bezprzyczynnie karalem cię, *Teat. 30, d. 24.*
 (niewinnie).

*BEZPRZYGDNY, a, e, *BEZPRZYGDNIE, *adv.*
 bez przypadków, *frey von Zufällen, Ereignissen.* Okrą-
 żywszy ów cypel groźny bezprzygodnie, Zaczęliśmy szczę-
 śliwie tłoczyć morza wschodnie. *Przyb. Luz. 160.*

*BEZPRZYIEMNY, a, e, *BEZPRZYIEMNIE, *adv.* przy-
 jemności, wdzięczności nie mający, niemity, *Eccl.* bez-
 słastnymi, *ohne Annehmlichkeit, anmutlosigkeit.* BEZ-
 PRZYIEMNOSC, *ści, ż.* brak wdzięczności, przyjemno-
 ści, *Mangel der Anmut, Anmutlosigkeit, Eccl.* bez-
 słastmie.

BEZPRZYKŁADNY, a, e, BEZPRZYKŁADNIE, *adv.*
Boh. bezprzykładny, sobie podobnego niemający, *beispiel-*
los, ohne gleichen. Uwielbiajmyż miłość Chrystusową
 bezprzykładną. *Przyb. Milt. 87.* BEZPRZYKŁADNOSC,
ści, ż. brak podobnego przykładu, *die Beispiellosigkeit.*

*BEZPRZYMIOTNY, a, e, niemający żadnych przymio-
 tów albo jakości, *eigenschaftlos, ohne Eigenschaften. Eccl.*
безкачественным, которыми не имѣешь качества,
 n. p. вода безвкусна bez smaku woda.

BEZPRZYOTMNY, a, e, BEZPRZYOTMNIENIE, *adv.* nie
 mający przytomności, *sich nicht gegenwärtig;* Chodzi po
 izbie bezprzytomny. *Teat. 18, 29.*

BEZRADNY, a, e, BEZRADNIE, *adv.* pozbawiony rady,
 nie mający rady, *rathlos, von Rath verlassen, ohne Rath.*
Sorab! 1. bezradnie, *nerozpomínaté, inconsultus.* Wi-
 dzieliśmy po kilkudziesiąt latach bezradnych, dwa seymy
 wolne. *Skrzet. P. P. 1, 86.* (przez które obrad krajowych
 nie było).

*BEZRADOSNY, a, e, *BEZRADOSNIE, *adv.* próżny
 radości, *freudenleer. Roff.* безрадосным.

BEZRANNY, a, e, wolny od rany, *unverwundet.* Czer-
 stwi, cali, bezranni, z placu powracali. *Przyb. Milt. 189.*

BEZRĘCZNY, a, e, BEZRĘKI, a, ie, *Boh.* bezręki,
Roff. безруким, *handlos, ohne Hand, ohne Arm.* Obroń
 bezręcznego. 1. *Leop. 4. Ezdr. 2, 21.* Bezręczstwo stan
 jest iako bezręczny. *Gil. Post. 323.* *BEZRĘKAWY, a, e,

rękawa nie mający, *Roff.* безрукавным, *ohne Armet,*
ohne Wuff.

BEZROBOCZY, a, e, od roboty wolny, bezpracowity,
arbeitslos, ohne Arbeit, arbeitsfey. Zaczęłem prowadzić
 życie oplakane, samotne, bezrobocze. *Mon. 69, 289.*

BEZROCZNY, a, e, bez roków, bez terminu, nieodro-
 czony, *Roff.* безрочным, *ohne Termin, unbestimmt.*
 §. Przeroczny, na przez rok, przyszloczony, *kuinstiges*
Jahr gefällig.

BEZRODNY, a, e, BEZRODNIENIE, *adv. Roff.* безродным,
 rodu niemający, bezplemienny, bez krownych, *ohne Ver-*
wandten, ohne Familie; Boh. Bezrodnie nierodzajny,
 nierodzący, nieplodny, *unfruchtbar.* BEZRODNOSC,
ści, ż. Roff. безродство, *безродье, bezplemiennosc,*
 bezplodność, *die Verwandtenlosigkeit, die Unfruchtbarkeit.*

BEZROGI, a, ie, *Boh.* bezrogi; *Roff.* безрогim, rogów
 nie mający. *Wlod. hörnerlos, ungehörnt.*

BEZROK, na BEZROK, raczyby: na PRZEZROK (*ob.*
 2. bez): na przyszły rok, za rokiem, po roku, rok
 przepuściwszy, *das Jahr darauf, das folgende Jahr, übers*
Jahr. Na przez rok. *Sim. 101.* Kiedy wybrańców serio
 skarżą, tedy się pewnie poprawi na bezrok każdy. *Star.*
Ref. 166. Ammonitowie znowu się zmocnili, Na bez-
 rok woytko licznieysze skupili. *Leszcz. 285.*

BEZROŚADNY, *ob.* Bezrośadny.

BEZROZDZIELNY, a, e, BEZROZDZIELNIE, *adv.* nie
 mogący być rozdzielonym, *Roff.* безраздѣльным, *un-*
zertheilbar, untrennbar. BEZROZDZIELNOSC, *ści, ż.*
 niepodobność rozdzielenia, *die Untheilbarkeit, Untrenn-*
barkeit.

BEZROZMYSLNY, a, e, BEZROZMYSLNIE, *adv.* bez
 uwagi, *unüberlegt, unerwogen.* Gniew bezrozmyslny,
 nie dobry. *Wereszcz. Reg. 132.* Jako tam ten bez-
 rozmyslnie daie, tak ten bezuważnie bierze. *Gorn.*
Sen. 45.

BEZROZNY, a, e, BEZROZNIENIE, *adv.* nie czyniący
 różnicy, nie przebiegający, obojętny, *gleichgültig. Cn. Th.*
 BEZROZNOŚĆ, *ści, ż.* obojętność, *die Gleichgültigkeit.*
 Przetrzegając doskonały bezróżności, przypatrył się tęp
 walce. *Tr. Tel. 121.* (bezparcyalność, bezitropność).

Już dłużej tęp bezróżności, którą po sobie pokazuje,
 znieść nie mogą. *ib. 123.*

BEZROZSĄDNY, a, e, BEZROZSĄDNIE, *adv. Roff.*
 безразсудным, *безразсудительным,* pozbawiony
 rozsądku, *unfing, unüberlegt, ohne Urtheilskraft.* Bez-
 rozsądny Ajax. *Kul. Her. 61.* Od ciebie to, coś bez-

rozsądnie wymyślił, kacerze przyjęli. *Pimin. Kam. 89.* **BEZROZSAĐNOSC**, ści, ż. *Roff.* безрасудность, безрасудство, die Unflugheit, Urtheilslosigkeit, Unüberlegtheit.

BEZROZUM, u, m. **BEZROZUMNOSC**, ści, ż. *Roff.* безразуміе, безшолоковость, *Eccl.* злоразуміе, *Boh.* nefsmyšnost, *Dal.* mahnitost); = brak rozumu, die Unvernunft, Unvernunftigkeit, der Unverstand. Dobrych nienawidzieć, szaleństwo; złych zaś nienawidzieć jest bezrozumność. *Bardz. Boet. 151.* Niechay cię Pan skarże bezrozumnością. 1. *Leop. Deut. 28.* Milcz, abym ci większego ieszcze z kraiów waszych bezrozumu nie zadał. *Zab. 7, 116.* (głupstw, Thorheiten). **BEZROZUMNY**, a, e, **BEZROZUMNIE** adv. *bezumny, z rozumu obrany, *Roff.* безшолоковыи; *Boh.* nefsmyšny; *Dal.* prespameten, unvernünftig, vernunftlos, unverständlich. Bezrozumne rzeczy, iako to konie, bydło, pszczoły, i t. d. *Budn. Cys. 90.* (ob. Nieme stworzenia). Kreatury bezrozumne, bezduzne. *Birk. Kant. A. 2. b.* Mąż głupi nie zna, a bezrozumny nie rozumie tego. *Budn. 92, 6.* Co za złość, bezrozumni! *Bardz. Luk. 112.* Me własne występki bezrozumny fukam. *Hul. Ow. 120.* **BEZROZUMNICA**, y, ż. obrana z rozumu, *Roff.* безшолоковщина, eine Unverständige, Unfluge. Bezrozumnico! *Zabr. Ow. 128.*

BEZRYMNY, **BEZRYMOWY**, a, e, (*Vind.* bresrimni), bez rymu czyli kadencji, reimność, ohne Reim, unger reim. Opaliński wierszem bezrymowym pisał. *Dmoch. Szt. R. 4. N. Pam. 13, 101.* W tych hymnach trzeci wiersz bezrymny. *Groch. W. 155.*

BEZRZĄD, u, m. **BEZRZĄDZTWO**, a, n. **BEZRZĄDNOŚC**, ści, ż. *Rag.* bezrédje, bezrednos, *Vind.* bresrednost, = nieład, nieaformność, Unordnung, Ordnunglosigkeit. *Polit.* bezzząd, bezzrządztwo, anarchia. *Mon. 75, 588.* die Anarchie, Regierunglosigkeit, gdy w państwie urząd nie ma tyle mocy, aby mógł poddanym skutecznie rozkazywać. *Wyrw. G. 116.* *Roff.* безвластїе, безначалїе. Kraiowi najokropniejsze bezzrządztwo. *Mon. 73, 679.* Najzbawiejsze rady ulubionej nie pobłażały bezzrządności. *ib. 73, 279.* W bezzrządzie żyć, *Roff.* безвластїенность. *Fredro adag. praef.* nazywa oligarchią bezzrządztwem, bezprawiem. **BEZRZĄDNY**, **BEZRZĘDNY**, a, e, **BEZRZĄDNIE**, **BEZRZĘDNIE** adv. - *Rag.* Bosn. Croat. bezredan; *Carn.* prekorédn; *Vind.* bresreden, = bez ładu; niesformny, nie w porządku, unordentlich, ordnungslos. *Eccl.* безчлновныи. *Bezzrędny, extraordinarius. Volck. 649.* Często usiekające wojsko poraża bezzrędnie goniających. *Pap. W. 1, 176.* §. *Polit.* anarchiczny, Regierunglos, *Roff.* безвластїеныи, *Eccl.* безвластїенн.

***BEZRZEMIESLNY**, a, e, *Roff.* безремесленныи, bez rzemienia, nie znający go, handwertlos, ohne Handwerk. *Roff.* безремесство = brak rzemienia.

BEZSAĐNY, a, e, **BEZSAĐNIE** adv. *Roff.* безсудныи, mimo sądu, niesądowny, ungerichtlich. Nie mamy bezządnie drugim odbierać życia. *Mon. 71, 556.*

***BEZSAMOWŁADNY**, a, e, ***BEZSAMOWŁADNIE** adv. *Eccl.* безсамовластїеныи, nie będący samowładnym, nicht unumschränkt herrschend, nicht selbstherrschend. *Graec. αναυτεξουσ.*

***BEZSCIENNY**, a, e, *Eccl.* безстѣнныи, ścian nie mający, ohne Wände, wandlos.

***BEZSEKI**, a, ie, *Boh.* Besukí; *Sorab. I.* bezšufopitě, seków nie mający, Inorrenlos, Inotenlos.

BEZSENNY, a, e, **BEZSENNIE** adv. *Roff.* безсонныи. *Sorab. I.* nespácžé, *Vind.* nespán, nespieszhen, = nie śpiący, bez snu, nie śpiąc przepędzony, schlaflos. *Bezsenno*, iak długą noc strawilem całą. *Hul. Ow. 9.* *Cyryll.* starszy nad mnichami bezsenne w Carogrodzie. *Sk. Dz. 464.* (co nie sypiali). *Bezsenno* się przez całą noc biedzi. *Wad. Dan. 141.* *Bezsenno* nocy obraca na modły. *Chrośt. Job. 188.* **BEZSENNOSC**, ści, ż. **BEZSEN**, - anu, m. brak snu, die Schlaflosigkeit, *Vind.* nespánost, nespieszchnost, nespajezhnost, *Roff.* бессонница, бессоніе. **BEZSENS**, u, m. *Roff.* нескладница, brak sensu, myśli, die Sinnlosigkeit, der Un Sinn. **BEZSENSNY**, a, e, **BEZSENSNIE** adv. nie mający sensu, myśli, znaczenia, sinnlos, unsinnig, sinnleer. Chciał mówić, nie domawiał, często iakaś słowa, Przerwana, niepojętna i bezsensna mowa. *Jabl. Tel. 86.*

***BEZSERCY**, ***BEZSERDECZNY**, a, e, ***BEZSERDECZNIE** adv. *Bezserdeczny, excors. Urs. Gr. 180.* *Herzlos, ohne Herz. Vind.* bresferzen; (*Eccl.* et *Roff.* безсердечныи = głupi, *Roff.* безсердечн, nieczuły); *Sorab. I.* bezšutobné, vecors.

***BEZSIEMIENNY**, a, e, beznazienny, nasienia czyli siemienia niemający. *Eccl.* безсѣменныи, samenlos, ohne Samen.

BEZSILNY, a, e, **BEZSILNIE**, adv. *Roff.* безсилныи, drahlym, siły niemający, słaby, kraftlos. Okropnej śmierci tchem bezsilny dyszę. *Hul. Ow. 254.* Patrzałem iak wychodził drzwiami gach wyflany, Ledwie tocząc bezsilny bok i drżące nogi. *Hul. Ow. 240.* Niech ta w bezsilnym nie ufa rozumie, Pozna co nad picią miłość często umie. *Zab. 16, 330.* *Prov.* Gniew bezsilny nie jest silny. *Cn. Ad. 259.* (ob. *serdit a nie duż; *Vanae sine viribus irae*). **BEZSILNOSC**, ści, ż. brak sił, słabość, *Roff.* безсилїе, drahlost, *Eccl.* неспособность, безсилїе, die Kraftlosigkeit. Hardy sąd ślepy będzie na słusność, a baczny na bezsilność twoję. *Teat. 49, b. 83.*

***BEZSKAZITELNY**, a, e, **BEZSKAZITELNIE** adv. - *Roff.* безпашныи, niepodległy skazitelnosci, unvertwehlich. *Eccl.* обезпашныи, nieskazitelnym uczynić. ***BEZSKAZITELNOSC**, ści, ż. *Roff.* безпашность, niepodległość skazitelnosci, die Unvertwehlichkeit.

BEZSKŁADNY, a, e, **BEZSKŁADNIE** adv. niekładany, nie do kładania, unzusammengesetzt, nicht zusammensetzbar. Wiersz nierymny czyli bezkładny. *Mon. 75. 241.* (bezrymowy, bez kadencji, reimlos, unger reimt.)

***BEZSKORUPI**, ia, ie, *Eccl.* безкорупныи, bezczepny, niemający skorupy, schalenlos, ohne Schale. **BEZSKRZYDŁY**, a, e, *Roff.* безкрыльныи, niemający skrzydła, flügellos, ungeflügelt. Owad bezskrzydły, aptera. *Zool. 105.*

BEZSKUTE CZNY, a, e, **BEZSKUTE CZNIE** adv. skutku nie czyniący, nie dzielny, *Roff.* недѣйствительныи, ohne Wirkung, unwirksam. Szturm to był ciężki, leca bezskuteczny, Bo umysł tobie chowam stateczny. *Zab. 12, 208. Zabl.* **BEZSKUTE CZNOSC**, ści, ż. chybienie skutku, niedzielnosc, *Roff.* недѣйствительность, die Unwirksamkeit. Częstoćroć rodzice przyczyną są bezskuteczności

dobréj edukacji i zagubienia jej w dzieciach. *Mon.* 73, 543. Nie bezskutecznie. *Kruml. Chym.* 120.

BEZSLADNY, a, e, BEZSLADNIE *adv.* śladu nie mający, spurlos, ohne Spur. Wartowałem wszystkie pisma, nie znajdowałem przykładu; tak więc w bezsladnej rzeczy chwiałem się. *Off. Sen.* 2, *in re noua.*

BEZSLAWNY, a, e, BEZSLAWNIE *adv.* *Roff.* bezznacznymi (*Roff.* bezslawnymi. potwary, bezslawim, potwarzać, bezslawie, nieszcześć, hańba) nieslawiony, bez sławy, nieslawny, unberühmt, ruhmlos. Bezlawnie z tej woyny przyszło nam się wrócić. *Leszcz. Class.* 71.

BEZSLONECZNY, a, e, słonca nie mający, od słonca nie oświecony, unbefont; ohne Sonne, sonnenlos. Stygowa woda obkręza bezsloneczne chaty. *Chod. Kof.* 17. Okropna bogini królestw bezslonecznych. *Susz. pieśń.* 5, F. 2.

BEZSŁOWNY, a, e, BEZSŁOWNIE *adv.* nie w słowach zawarty, nie wyraźny, ohne Worte, wortlos, nicht ausdrücklich. Bezlowna deklaracja; bezslowne zezwolenie. *Tr.* (*Eccl.* bezslowenb, *Roff.* нѣмыи niemy; *Roff.* bezslowesnymi niemy, głupi, nierozumny; bezslownie nieprzeczenie, niezaprzeczenie; bezslowécie, bezslowecność niemota, niewymowa, głupłość).

BEZSLUBNY, a, e, BEZSLUBNIE *adv.* bez poprzedzenia słuby, ohne vorhergegangene Trauung, Vermählung. Bezlubne dzieci od fortuny oycowkiej wyłączone. *Teat.* 1, b. 118. (nieprawego łoża, uneheliche Kinder).

BEZSŁUŻBY, a, e, służby nie mający, nie służący, lözny, dienstlos, *Vind.* bresluischen.

*BEZSMAK, *BEZSMACZNOŚC, ści, ż. brak smaku, *Roff.* безвкусность; die Geschmacklosigkeit, Unschmackhaftigkeit. *BEZSMACZNY, a, e, smaku nie mający, nie smaczny, *Roff.* безвкусный, ungeschmackhaft, geschmacklos.

BEZSMIERTELNY, BEZSMIERTNIE, a, e, BEZSMIERTELNIE, BEZSMIERTNIE *adv.* *Roff.* безсмертными, nie podległy śmierci, sterbenslos, unsterblich. Wszemocność mię i w pożarach bezsmiertelnie utrzymywać będzie. *Bals. Niedz.* 1, 163. BEZSMIERTELNOŚC, BEZSMIERTNOSC, ści, ż. niepodległość śmierci, die Unsterblichkeit, *Roff.* безсмертіе, BEZSMIERTELNIK, a, m. *Wenus* bezsmiertelnikiem z słodyczą pomieszanym dotknęła Eneassa i bogiem go uczyniła. *Orw. Ow.* 586. (ambrozya, Göttertraut, Unsterblichkeitstrant).

BEZSMIESZNY, a, e, BEZSMIESZNIE *adv.* niesmieiący się, serio, *Włod.* ohne Lachen, ernsthaft; niegodny śmiechu, niesmieszny, nicht lächerlich. BEZSMIESZNOŚC, ści, ż. brak śmiechu, śmieszności, die Unlächerlichkeit, der Ernst, die Spasslosigkeit.

*BEZSNIEDNY, a, e, nie iadalny, nie śniedny, nie do jedzenia, unessbar. *BEZSNIEDNOŚC, ści, ż. *Eccl.* bezсѣдность, nieiadalność, die Unessbarkeit.

BEZSOCZNY, a, e, *Vind.* bressoken, *Roff.* безсочными, *Sorab.* 1. bezmasotné, soku nie mający w sobie, nie soczysty, saftlos, unsaftig.

*BEZSPIESZNY, a, e, *BEZSPIESZNIE *adv.* *Roff.* безумѣшными, nie spieszny, bez pośpiechu, nicht eilig, ohne zu eilen, uneilfertig. *BEZSPIESZNOŚC, ści, ż. brak pośpiechu, die Uneilfertigkeit.

*BEZSPOKOYNY, a, e, *BEZSPOKOYNIE *adv.* nie mający pokoiu, spokoyności, *Roff.* безпокоюмы, безмир-

ными, безугомонными, unruhig, ruhelos. *BEZSPOKOYNOŚC, ści, ż. brak pokoiu, spokoyności, *Roff.* безпокоюность, безпокоюштіе, безпокоюштво, die Unruhe, Ruhelosigkeit.

*BEZSPRZECZNY, a, e, *BEZSPRZECZNIE *adv.* *Roff.* безпрекословными, безпóрными, bez sporu, sprzecski, ohne Widerspruch, widerspruchlos, streitlos, unstreitig. *BEZSPRZECZNOŚC, ści, ż. wolność od sprzecski, die Widerspruchlosigkeit.

BEZSROMY, a, e, bezwstydn, bez sromu, *Eccl.* безсрамными, unverschämt, schamlos. BEZSROM, u, m. BEZSROMOŚC, ści, ż. bezwstyd, bezwstydlwość, *Eccl.* bezsramie, die Schamlosigkeit, die Unverschämtheit. BEZSROMNIK, a, m. 1. *Eccl.* bezsramnyakb, bezwstydnik, bezczelnik, der Unverschämte.

BEZSRZEDNY *ob.* Bezpośredny.

BEZSTARANNOSC, ści, ż. brak starania, staranności, die Sorglosigkeit, Unvorsamkeit. Przyczyna niedostatku drzewa jest bezstarannosc wielu dziedziców. *Mon.* 74, 682.

BEZSTARANNY, a, e, BEZSTARANNIE *adv.* starania nie mający, sorglos, unbeforgt.

*BEZSTRACHLIWY, a, e, BEZSTRACHLIWIE *adv.* *Roff.* безстрашными, nielekliwy, niestrachaiący się, unerschroden. *BEZSTRACHLIWOSC, ści, ż. *Eccl.* bezsramie, die Unerschrodenheit.

BEZSTRONNOŚC, ści, ż. *Boh.* nestrannost; *Roff.* безспрастміе, безприспрастміе, безприспрастности; *Croat.* nijednostranoszt, *Carn.* nobenoplatnôt, odnirostranost, neenostranost) = bezparcyalność, nieprzywiązanie do żadnej strony lub partyi, die Unparteilichkeit, Parteilichkeit. BEZSTRONNY, a, e, BEZSTRONNIE *adv.* - *Boh.* nestrannj, *Roff.* безприспрастными, безспрастными, *Rag.* njednostranni; *Croat.* nijednostran; *Carn.* nobenoplatne; *Vind.* nobenoplatni, neenostranen, neenostranosten, odnirostranki) = bezparcyalny, bez wiązania się z żadną partją lub stroną, neutralny, obojętny, unparteyisch, parttheylos. Trokliwa zwierzchność w srogim zamieszaniu, szukała rady w twym bezstronnym zdaniu. *Zab.* 13, 151. *BEZSTRONNIK, a, m. 1. do żadnej nienależący strony, *Rag.* nijednostranaz, nijednostranik, *Croat.* nijednostranec.

*BEZSTRUNNY, a, e, *Boh.* bezstrunnj, *Roff.* безспручными, strun nie mający, ohne Saiten, saitenlos.

*BEZSTWORZENNY, a, e, próżny stworzeń, setz von Geschöpfen. Biegi szatan przez ciemne królestwo bezstworzennej nocy. *Przyb. Ab.* 95.

BEZSUMIENNY, a, e, BEZSUMIENNIE *adv.* - *Boh.* bezswiedanj; *Roff.* безсовѣшными, криводушными, душевредными; *Vind.* brosvjesten, krivishen) = nie podług sumnienia, nie mający sumnienia, gewissenlos. (*Roff.* несомнѣнно, несомнѣтельно = niewątpliwie).

BEZSUMIENNOŚC, ści, ż. brak sumnienia, die Gewissenlosigkeit, *Roff.* безсовѣстміе, криводушміе, душевредство. BEZSUMIENNIK, a, m. 1. słowiek bez sumnienia, *Roff.* криводушныакb, ein Gewissenloser.

BEZSWIATLY, a, e, światła nie mający, lichtlos, lichtleer. W starego więzu bezswiatłym cieniu. *Zab.* 9, 353, *Zabl.*

BEZSWIATOWY, a, e, *Eccl.* безмірными, *in mundo non habitans, ainosmos, weltlos, nicht in der Welt lebend.*

*BEZSWOBODNY, a, e, BEZSWOBODNIE *adv.* nie

swobodny, nie mający swobody, wolności, unfrey, ohne Freyheit. *BEZSWOBODNOSC, ści, ż. *Eccl.* bezswobodstwo, *Roff.* niewolniczość, brak swobody, wolności, die Unfreyheit, der Mangel der Freyheit.

BEZSWORNÝ, BEZSWORNOSC ob. Niesforny, sworny. *BEZSYTNY, a, e, *BEZSYTNIÉ adv. *Eccl.* bezsytności, bezsytni, niemasycou, nie do nasycenia, innerstlich.

BEZSZATNY -, a, e, BEZSZATNIE adv. *Eccl.* bezszatny, bez sukni, nieodziany, kleiderlos, ohne Kleider. BEZSZCZĘSNY, a, e, BEZSZCZĘSNIE adv. *Roff.* bezszczęstny, *Eccl.* bezczęstny, nie mający szczęścia, ohne Glück, nicht glücklich. BEZSZCZĘSCIE, ia, n. *Roff.* bezszczęście, *Eccl.* bezczęście, άτυχία, brak szczęścia, die Glückslosigkeit, der Mangel des Glücks.

*BEZSZCZĘZUJNY, a, e, bez łuski *Eccl.* bezczeszujny, schuppenlos. (cf. szczęzia).

BEZSZCZODRY, a, e, BEZSZCZODRZE adv. (*Eccl.* безщедро: bez miłosierdzia) nieszczodry, niehojny, unfreygebig.

BEZSZKODNY, a, e, BEZSZKODNIE adv. *Sorab.* 1. bezszkodny; *Roff.* bezwredny, безвредный, безубыточный, szkody nie ponoszący, unbeschädigt, schadlos. Bezszkodnym kogo uczynić. *Gal. Cyw.* 2, 103. (stratę mu nagrodzić). BEZSZKODNOSC, ści, ż. *Sorab.* 1. bezszkodność; *Roff.* безвредіе, безвредность, nieponiesienie szkody. *Włod.* die Schadlosigkeit. Jeżeli towary z powodu przestąpienia celnych ustaw zabrane zostaną; to właściciel traci towary, i o bezszkodność u winnego dopomina się. *Gal. Cyw.* 3, 219. (o nagrodę straty, Entschädigung, Schadenersatz, Schadloshaltung).

BEZSZKOLNY, a, e, szkół nie mający, ohne Schulen. *Ş. Odiążonemi od szkół uczynią was. *Budn. Jpa.* 16, 20. not: „bezzkolnemi was uczynią“ von der Schule ausgeschloffen).

BEZSZTUCZNY, a, e, BEZSZTUCZNIE adv. niesztuczny *Eccl.* bezsztuczny, ungeschult, kunstlos.

BEZSZYPULKOWY, a, e, szypulek nie mający, ohne Stängelchen, stängellos. Ziele to ma kwiaty obopieczne bezszypulkowe. *Jundz.* 502.

*BEZTANIECZNY, á, e, *BEZTANIECZNIE adv. *Eccl.* beztaneczny, Gr. άχορος, bez reiu, bez tańca, tanzlos, ohne Tanz.

*BEZTARGOWNOSC, ści, ż. *Roff.* beztargowność, nieodbyt, niepokupność, brak targu, odbytu, Mangel des Absatzes, Verkauf.

BEZTREFNY, a, e, BEZTREFNIE adv. nietrefny, niekędzierzomy, niefryzowany, ungekraut, unstrifft. Panny rozkwilone na oczu spuszczaią zarone beztrefnych warokozu. *Zab.* 11, 304.

*BEZTROSKI, a, ie, niedoznawiający troski, zgrzyoty, *Vind.* breskerben, *Roff.* beztruchny, kummerlos.

*BEZTROSCLIWY, a, e, *BESTROSCLIWIE adv. *Roff.* bezzaobowliwy, bezzaobowliwy, nie troszczący się, unbesümmert. *BEZTROSCLIWOSC, ści, ż. *Vind.* breskerbnoft; *Roff.* bezzaobowliwość, die Kummerlosigkeit.

*BEZTRUDNY, a, e, nietrudny, nieciężki, un schwer, nicht schwer, leicht, *Roff.* beztrudny.

*BEZTWORKNY ob. Przesworkny.

BEZUCHRONNY, a, e, BEZUCHRONNIE adv. *Roff.* безуижбъжныи, *Eccl.* bezosobъжныи, czego się nie uchroni, unvermeidlich. BEZUCHRONNOSC, ści, ż. die Unvermeidlichkeit.

BEZUCHY, BEZUSZY, BEZUSZNY, a, e, *Roff.* безухи; *Eccl.* bezusieczny; *Sorab.* 1. bezuchowóné, ucha lub uszu niemająca, ohtenlos, unohrig. *Jnauritus*, który nie ma uszów. *Mącz.* Zebysz ty sam osobą swą bezusznią tam iechał. *Pimin. Kam.* 105. Bezuchy. *ib.* 181. (Mily *bezuchologancie! *Pimin. Kam.* 152. bezuchy rozprawco, unohriger Disputator).

BEZUCHYBNY, a, e, BEZUCHYBNIÉ adv. *Roff.* безошибочно, nie chybiący, pewny, unfehlbar. BEZUCHYBNOŚC, ści, ż. niepodobieństwo chybienia, die Unfehlbarkeit.

BEZUCIESZNY, a, e, BEZUCIESZNIE adv. nie do ucieszenia, nie do pocieszenia, bespocieszalny, *Roff.* безутешным, untröstlich. BEZUCIESZNOSC, ści, ż. niepodobieństwo ucieszenia, die Untröstbarkeit.

BEZUKI, a, ie, bez nauk, nieuczony, ohne Wissenschaft, ungelehrt, *Roff.* безграмотный.

*BEZUMNOSC, ści, ż. *BEZUMSTWO, a, n. nierozum, szaleństwo, der Unverstand, die Unvernunft, Raserey. (ob. um, rozum) *Roff.* безуміе, безумство, скудоуміе; *Eccl.* безуміе, безумство, злоуміе, изумленіе, шал; *Rag.* bezumnos, bezpametnos, neumstvo, neum, *Vind.* bresumnost, neumnost).

Każdy się śmieje bezumstwu waszemu. *Sowit.* 36. Faryzeuszowie napelnili się bezumności, i mówili między sobą, cobu uczynili Jezusowi. *Budn. Łuk.* 6, 11. (szaleństwa. *Bibl. Gd.*). Niepodobnym jakimśi bezumstwa szaleństwem buczniejszym się stał. *Fal. Fl.* 226. *BEZUMNY, a, e, *BEZUMNIE adv. *Roff.* безумный, *Eccl.* злоумный, безумецъ; *Rag.* bezuman, bezuman, bezpametén; *Bosn.* bezpametgnak; *Vind.* bresumen, neumen, nepameten; *Carr.* naumn).

z rozumu obrany, nierozumny, szalony, vernunftlos, unvernünftig, unverständlich, rasend. Zoilusów zawisnych się nie lekam, ani sprosnych a *bezhumnych (bezumnych) łapaczów. *Stryk praef. Roff.* безумецъ waryat, szaleniec; безумица waryatka, szalona; безумить, обезумить szalić kogo, oszalić kogo; безумствовать, waryowac, szaleć; безумить waryowac, oszaleć).

*BEZUPADLY, a, e, *Eccl.* bezpadelny, nie upadający, nicht fallend, sinkend, nicht gesunken, aufrecht.

BEZUPORNY, a, e, BEZUPORNIE adv. nie znający uporu, unhalstarrig, ohne Widerrede. Kobięcie wszystko bezupornie poydzie. *Teat.* 32, c. 31.

BEZUSTANNY, a, e, BEZUSTANNIE adv. *Roff.* безустанно, nieprzełający, nieustający, ciągly, unaußerlich. Prośby moie bezustanne. *Przyb. Milt.* 366. Siła czyniąca bezustannie. *Jak. Mat.* 4, 132. BEZUSTANNOSC, ści, ż. ustawiczość, nieprzełajanie, nieustajność, die Unaußerlichkeit.

BEZUSTY, a, e, *Roff.* безустным, *Rag.* bezust) ust nie mający, mundlos, ohne Mund.

BEZUSZCZERNY, a, e, BEZUSZCZERNIE adv. *Eccl.* безущербный, Gr. άνεκλιπτος, niewuszczerpany, nieubuwaiący, unabnehmbar, unvermindbar.

BEZUSZNY ob. Bezuchy.

BEZUTRATNY, a, e, BEZUTRATNIE adv. *Roff.* безурунный,

уронным, niemogący być utraconym, unverschertbar. BEZ-
UTRATNOSC, ści, ż. niepodobieństwo utraty, die Un-
verschertbarkeit.

*BEZUTRUDNY, a, e, *BEZUTRUDNIE adv. Eccl. bezu-
trupnym, niesmordowaany, unermüdet, nicht zu er-
müden.

BEZUWAZNY, a, e, BEZUWAZNIE adv. nieważniący,
bez uwagi, niebaczny, unbedachtſam, unaufmerksam.
Postępowanie bezuważne. Teat. 27, b. 80. Wszystko ośle-
pu bezuważnie czynią. Mon. 73, 182. Wszystkich ostrym
językiem bezuważnie razi. ib. 73, 664. BEZUWAZNOSC,
ści, ż. brak uwagi, nieroztropność, die Unbedachtſamkeit,
Unachtsamkeit. Bezuważność tych półgłówek. Teat.
49, d. 25.

BEZUZDNY, BEZUZDY, a, e, wyuzdany, żgłekoś.
Pójdziess, dokąd cię bezuzdno i ślepe chuci gwałtem po-
rywały. Nag. Cys. 23. Bezuzda swawola. Zab. 9, 46.
Zabł.-Eccl. bezuzadimſia wyuzdać się, Ross. свободиться.

BEZUZYTECZNY, a, e, BEZUZYTECZNIE adv. nie-
przynoszący pożytku, unſoß, ohne Nutzen, unnütz.
Dzieła te nie są bezużyteczne. Mon. 73, b36. (są użyteczne).
BEZUZYTECZNOSC, ści, ż. brak pożytku, die Unſoß-
igkeit, Unnützigkeit.

BEZWASY, a, e, Ross. безумы, nie wąsaty, ohne
Schwartzbart.

BEZWAŦPLIWY, a, e, BEZWAŦPLIWIE adv. wątpli-
wości niepodległy Ross. et Eccl. безсумнительным, un-
zweifelhaft, unzweifelzt, zweifellos. BEZWAŦPLIWOSC,
ści, ż. Eccl. безсумнительне, niepodległość wątpliwości,
die Zweifellosigkeit, Unzweifelhaftigkeit.

BEZWAZNY, a, e, BEZWAZNIE adv. Ross. безва-
жными, неважными, bez wagi, niedoważny, unwich-
tig, ohne Gewicht. BEZWAZNOSC, ści, ż. brak wagi,
die Unwichtigkeit.

BEZWCZESNY, a, e, BEZWCZESNIE adv. - Ross. без-
прокіи, безвременный; nie wczas zdarszony, unzeitlig.
Trzeba ulgi w ciężarach prac, żeby dni życia bezwczesnie
przez pracę nie skrócić. Mon. 71, 597. (zaprędko, zu frühzeit-
lig). BEZWCZESNOSC, ści, ż. Eccl. безвременство,
Gr. άκαιρία, niepora, brak trafienia w czas, die Unzeitlig-
keit. Eccl. безвременствую, brak mi porę; безвре-
меннословіе, niewczesna mowa; безвременнослов-
ствую, niewczesnie gadam.

1. BEZWDZIECZNY, a, e, BEZWDZIECZNIE adv.
nie mający nic przyjemności, wdsięczności, Eccl. без-
сладным, unmutigleest, unlieblich. BEZWDZIECZNOSC,
ści, ż. Eccl. безсладіе, brak wdsięczności, przyjem-
ności, die Unlieblichkeit.

2. BEZWDZIECZNY, BEZWDZIECZNOSC: niewdzię-
czny, niewdzięczność, nie czując się do obowiązku uzna-
nia świadczonych dobrodziejstw, undankbar, undankbar-
keit, ob. Wdsięczny dankbar, ob. dzięka, danken.

BEZWEZŁY, a, e, węzłów nie mający, knotelos, Boh.
bezuzelny, Slovac. bezuzelny.

*BEZWIADOM, a, e, *BEZWIADOMIE adv. - Boh. bez-
wiedomy, Ross. безвдомый, безвстный; bezb-
вственным, wiadomości nie mający, unbewusst, ohne
Sinn. *BEZWIADOMOSC, ści, ż. brak wiadomości,
die Unwissenheit, Ross. безвстие ob. Wiość.

BEZWIDOMY, BEZWIDZIALNY, a, e, BEZWIDOMIE,

BEZWIDZIALNIE adv. niepodobny do widzenia, nie-
widzialny, unsichtbar, Eccl. безарительный. BEZWI-
DOMOSC, BEZWIDZIALNOSC, ści, ż. niemożność aby
bydź widzianym, die Unsichtbarkeit.

*BEZWIECZORNY, a, e, wieczorów nie mający, ohne
Abende, Ross. бессечерный, o północnych stronach,
gdzie słońce z horyzontu nie schodzi.

BEZWIENNA, bez-wiana, wiana niemająca, Cn. Th. die
feinen Maßschaf hat. ob. Wiano.

BEZWIERNY, a, e, BEZWIERNIE adv. niewierny, wiary
nie dotrzymujący, wiary niegodny; untreu, ohne Glau-
ben und Treue, unglaubwürdig, Vind. bresvieten, nesviet.
Krzywoprzysięczy i bezecni albo bezwierni są ci, którzy
niewiernie i fałszywie opiekę sprawują. Szczerb. Sax. 292.

§. 2. Do wiary nienawrócony. wiary niemający, pogani, ki,
ungläubig, heidnisch, Vind. neveren, bresveren). Mar-
twili się katolicy, iż tak wielkie wojsko ich pobite było od
bezwiernej Litwy. Stryk. 235. BEZWIERNIK, a, m.

wiary niemający, pogani, ein Ungläubiger, ein Heide,
Eccl. безврник, бусурман, язычник; Ross. без-
вѣр; Vind. bresvernik. BEZWIERNOSC, ści, ż. Ross.
безвѣріе, безвѣрство, Vind. bresvernoß, brak wiary,
nawrócenia do wiary, die Ungläubigkeit, das Heidentum.

§. 2. Niewierność, przesiewierzenie się, die Untrene,
Vind. bresviftnost, neaviestnost.

*BEZWIESTNY Ross. безвѣстный, Bezwiadom, ob.
Wiość.

*BEZWIETRZE; a, n. Ross. безвѣтріе, brak wiatru,
cięża od wiatru, die Windstille.

*BEZWIEZNY, a, e, wieź nie mający, Eccl. безве-
жный, Gr. άσχυρος, thymlos, ohne Thärme.

*BEZWIEZNY, a, e, *BEZWIEZNIE adv. więzów nie-
mający, Eccl. безузный, fessellos. BEZWIEZNOSC,
ści, ż. wolność od więzów, die Fessellosigkeit.

BEZWILGI, a, io, wolny od wilgoci, Ross. безва-
жным, unfeucht, nicht feucht. BEZWILGOC, i, ż. Ross.
безважностъ, brak wilgoci, die Unfeuchtigkeit.

*BEZWINIEC, hca, m. wina nie pijący, (ob. Wódka),
der keinen Wein trinkt. Klitorskich wód ktokolwiek zakusi,
Bezwiniec, wodę wolać, wina nie pić musi, vna fugit.
Zabr. Ow. 585. - 1. BEZWINNY, a, e, wina niemający,
weinlos, weinleer, ohne Wein, Eccl. безвинным, Gr.
άσινος.

2. BEZWINNY, a, e, BEZWINNIE adv. Vind. bres-
shtrafen, Ross. безвинным, niewinny, od winy wolny,
ſchuldlos, unschuldig. Każdy siebie bezwinnym osądził.
Pilch. Sen. 148. Bezwinnie cierpiący ma tę pociechę, że
go bóg kocha. Bals. Niedz. 1, 104. Książ wiele szkód
poddany bezwinnie uczynił. Stryk. 166. (na które nie
zasłużyli). BEZWINNOSC, ści, ż. niewinność, wolność
od winy, Vind. bresshtrafost; Ross. безвинностъ, die
Schuldlosigkeit, die Unschuld. (cf. Ross. безвинным
originäre, pierwsiatkowy).

BEZWŁADNY, a, e, BEZWŁADNIE adv. niewładający
czy sobą, czyli drugimi, nicht bewegend, kraftlos. a.) nie-
władający sobą, nieruchawy, ohne Bewegung, unruhig,
unbeweglich. Każde ciało jest obojętne względem biegu
albo spoczynku, a zatem bezwładne. Rog. Doś. 1, 289.
b.) Niedziałny, nieskuteczny, bezsilny, unmirksam, kraft-
los, (Eccl. безвладивен, Gr. άδύνατος, bez piana,

bez rządu). Przez długi czas wszystkie sądownie zwierzchności były bezwładne: *Zab.* 10, 264. Z jak bezwładnym rozumem człowiek na świat przychodzi: *Zab.* 8, 267. Poruszenie bezwładne, nad którym rozum wziął górę: *Pilch. Sen.* 183. BEZWŁADNOSC, ści, ż. brak władania, a.) nieruchawość, die *Bewegungslosigkeit*. Odpór, który czynią ciała sile ruszającej, nazywamy bezwładnością, *vis inertiae*. *Hub. Mech.* 17. *Jah. Mat.* 4, 9. *Mon.* 76, 216. (die physische Trägheit der Körper, ob. opieszłość), b.) bezdzielność, bezskuteczność, bezsilność; die *Unwirksamkeit*, *Kraftlosigkeit*.

BEZWŁOSY, a, e, *Boh.* bezvlásj; *Ross.* безволосыя, *Eccl.* bezvlásny; *Vind.* breslasen, *plehau*, *gologlau*; = goły, *lysy*, *Mecz.* włosów niemający, *haarlos*, *haarleer*, *ohne Haare*. Policzek bezwłosy, *impubes genas*. *Zabr. Ow.* 67. - *Ross.* безвласіе, *безволосица* golisna, *bezwłoscie. BEZWODNY, a, e, BEZWODNIE *adv.* *Ross.* безводным; wody niemający, *wasserleer*. Bezwodna *Apulia*. *Lib. Hor.* 112, Na ziemi spuścizną, niedrożną i bezwodną. 1. *Leop. Ps.* 62, 3. Pułtynie bezwodne. *Weraszcz. Reg.* 52. Miejsca bezwodne. *Wł. Pafł. W.* 172. BEZWODZIE, ia, n. *Ross.* безводица, *безводиє*, miejsce bezwodne, *ein wasserleerer Ort*. Izraelitowie pobudzili boga ku gniewu w *przewodziu (w bezwodziu ob. 2. bez) *Leop. Ps.* 77, 40. (na puszczy, *Bibl. Gd.*). BEZWODNOSC, ści, ż. brak wody, *Ross.* безводность, *der Wassermangel*.

BEZWOIENNY, a, e, BEZWOIENNIE *adv.* *Eccl.* безрапный, od wojny stroniący, *untriegerisch*.

BEZWOLNY, a, e, BEZWOLNIE *adv.* niewolny; niewolniczy, wolności nieużywający, *unfrey*, *nicht frey*, *sclavisch*. Ludzie bezwolni w tymże samym z zwierzęty zstają stanie. *Mon.* 76, 536. BEZWOLNOSC ob. Niewola. BEZWONNY, a, e, BEZWONNIE *adv.* woni niemający, *ohne Wohlgeruch*, *geruchlos*. BEZWONNOSC, ści, ż. niepachnienie. *Włod.* *Mangel des Wohlgeruchs*, die *Geruchslosigkeit*.

BEZWSPÓLECZNY, a, e, BEZWSPÓLECNIE *adv.* do żadnego społeczeństwa nie należący, *keiner geselligen Verbindung zugethan*. Dzieciopis niech będzie bezkrajnym, bezwspółecznym, gdy pisze. *Kras. List.* 2, 119.

*BEZWSTRZEMIEŻLIWY, a, e, *BEZWSTRZEMIEŻLIWIE *adv.* - *Eccl.* безудержный, *BEZWSTRZYMAŁY, nie wstrzymujący się, *unenthaltfam*. *BEZWSTRZEMIEŻLIWOSC, *BEZWSTRZYMAŁOSC, ści, ż. brak wstrzeźliwości; die *Unenthaltfamkeit*.

BEZWSTYD, u, m. BEZWSTYDNOŚĆ, ści, ż. brak wstydu, *Ross.* безстыдность, *безстыдство*, *Eccl.* безстыдіє, die *Schamlosigkeit*, *Unverschämtheit*. Wielki jest przedział między słabością, która ulega; a bezwstydem, który swój upadek rozgłasza. *N. Pam.* 16, 83. (ob. Bezczelność). BEZWSTYDNICA, y, ż. *Ross.* безстыдница, kobieta bez wstydu, bez czoła; eine *Schamlose*, *Unverschämte*. Bezwstydnico! ty tylko mordami oddychasz! *Dmoch. Fl.* 2, 248, *Teat.* 54, b. 29. BEZWSTYDNIK, a, m. człowiek bez czoła, bezczelnik, *ein Unverschämter*, *Schamloser*. *Ross.* безстыдникъ, *Vind.* nesramnik, *loter*. Ostatni Bezwstydnik. *Mon.* 71, 539. (psuącemu przed). BEZWSTYDNY, BEZWSTYDLIWY, a, e, BEZWSTYDNIĘ, BEZWSTYDLIWIE *adv.* bez wstydu, sromu, niesromieźliwy, *bez czoła*, *Boh.* bezstydny, *bezstydny*.

Ross. безстыдныи, *безстыдныи*, *безстыдливый*; *Vind.* bresramen; *Slacon.* nepostaman, nepostudan, *schamlos*, *unverschämt*. Nie znajdzie się człowiek tak bezwstydnym, *Zaby* z iawnym grzechem miał iść na plac widny. *Hor. Sat.* 28. Wśród rynku, złego bezwstydnie ważył się uczynku. *Zab.* 16, 342. Bezwstydlive czoło. *Zab.* 16, 148. *Nagl.* Innym służył w rozpułkach bezwstydniejszych. *Nag. Cys.* 57. (*Ross.* безстыдствовать bezwstydnie żyć).

BEZWYCHODNY, a, e, BEZWYCHODNIE *adv.* wychodu czyli wyjścia nie mający, *Ross.* безвыходный, *ohne Ausgang*.

BEZWZAIEMNY, a, e, BEZWZAIEMNIE *adv.* nieodpowiadający wzajemnością, *unwiderseitig*, *unwiderbend*. Czyliż WPanna stworzoną jesteś na bezwzajemne kochanie? *Teat.* 14, c. 10. BEZWZAIEMNOSC, ści, ż. brak wzajemności, *Mangel der Wechselseitigkeit*, *des Erwiderns*. BEZWZGLEDNY, a, e, BEZWZGLEDNIE *adv.* *Ross.* невзглядъ, względu nie mający, nie*wzglądający, *ohne Rücksicht*. Bezwzględny sędzia, równy w swojej, iako i w cudzej sprawie, wyrok wydaie. *Pilch. Sen.* 148. (bezarcyalny, bezstronny, *unparteyisch*). Nieludzka śmierć i bezwzględna. *Teat.* 54, e. 5. (nikogo nie oszczędzająca, *keinen verschonend*). Gwałtem go od pracy odezwali, i iako chorego, na się bezwzględnego zgromili. *Pilch. Sen. list.* 2, 71. - *Phys.* Siła, przez którą ciało opiera się rozzerwaniu, sówiemy siłą spoienia bezwzględną, *vis cohaerentiae absoluta*. *Hub. Mech.* 210. Ciężkość bezwzględna, *gravitas absoluta*, którąby miały ciała, gdyby się też ziemia i nie obracała około osi swojej. *Hub. Mech.* 439. §. *Passive*: względu na siebie nie ściągający, *unberücksichtigt*. Chociaż on mnogą w pracach zaciągnął siwienę, Bezwzględną swoją widział robocienę. *Zab.* 9, 236. *Eyff.* Bezwzględną w mych oczach staiesz się Ludwisiu. *Teat.* 14, 93. (obojetną *gleichgültig*). BEZWZGLEDNOSC, ści, ż. brak względów, die *Rücksichtslosigkeit*. Książęta rzeszy muszą się oglądać, że cesarz jest głową Niemieckiego państwa, któryby nie mógł być obojetnym na tę ich ku sobie bezwzględność. *Pam.* 85, 1, 56.

BEZZAB, eba, m. ziela *ballata* *Linn.* *schwarzer Amborn*, *Kluk. Dyk.* 1, 66. ob. Bezzęby.

BEZZADŁY, a, e, *Ross.* беззальный, żądla niemający, *stachellos*, *ohne Stachel*.

BEZZAKONNOSC, ści, ż. BEZZAKONSTWO, a, n. życie i postępowanie bez zakonu, bezwiara, niewiara, nieprawość, bezbożność, *Ross.* беззаконіє, *Rag.* bezakonie, *bezakon*, *bezakonitos*; *Bosn.* bezakonie, die *Gesetzlosigkeit*, die *Nichtanerkennung des göttlichen Gesetzes*, die *Irreligiosität*, *der Unglaube*, die *Gottlosigkeit*. Gdzież tu są oni, którzy bezzakonność królestwu Polskiemu zadaią? *Orzech. Qu.* 102. Serce jego zebrało bezzakonstwo sobie. *Pimin. Kam.* 245. Grzechów i bezzakonstw ich nie wspomnę więcej. *Budn. Hebr.* 10, 17. Daj boże, abysmy grzechy i bezzakonności swoje porzuciwszy, wolą twoją wykonali! *St. Kaz. N.* 119, b. BEZZAKONNIK, a, m. *Ross.* беззаконникъ, bezbożnik, nieprawy człowiek; ein *Gottverächter*, *ein Gottloser*. Chrystusowy bok na nowo przebiecacie o bezzakonnicę! *Pimin. Kam.* 248. BEZZAKONNICA, y, ż. *Ross.* беззаконница, bezbożna, nie-

prawa, die Gottesbergessene, Gottlose; **BEZZAKONNY**, a, e, **BEZZAKONNIE** adv. bez zakonu; bez prawa bożego żyjący, postępujący, bezwierny, bezprawy; bezbożny, *Roff.* беззаконный, *Sorab.* 1. bezzakonsti, *Rag.* bezakonit, bezakogni, *Ecll.* беззаконенб, *Bosn.* bezakoniti, bezakonito, (*Vind.* bressakonfi = bezzeński), geseşloş, ohne göttliches Gesetz, ungläubig, geseşnidrig, gottlos, irreligiös. Byłem tym, co pod zakonem, jako pod zakonem (żydom żyd); bezzakonnym jako bezzakonny; (poganom poganin); nie będąc bezzakonnym bogu, ale w zakonie Chrystusowym, abym zyskał bezzakonne. *Budn.* 1. *Cor.* 9, 21. (ob. Podzakouny). Którzy bezzakonne sgrzeszyli, bezzakonne i pogina; a którzy w zakonie sgrzeszyli, przez zakon osądzeni będą. *Budn. Rom.* 2, 12. (bez zakonu, *Bibl. Gd.*). Którzy bezzakonne sobie przysnuli, wyklinani byli. *Sk. Dz.* 180. Ewanielia przeciwno niedowiarstw a żywotowi bezzakonnemu. *Rey Pořl. U. u.* 4. Bezzakonny Judasz. *Pimin. Kam.* 243. Bezzakonni piemienniacy, *ib.* 242. - *Roff.* беззаконничаш, беззаконью, bezzakonne żyć).

***BEZZAŁOSNY**, a, e, ***BEZZAŁOSNIE** adv. nieżallosny, niesmutny, unbetrübt, ohne Kummer. (*Roff.* безжалостный = beamlosierny).

***BEZZAPACHNY**, a, e, bezwonny, zapachu nie mający geruchlos, nicht woblriechend, *Ecll.* безуханным.

BEZZARTOWNY, a, e, **BEZZARTOWNIE** adv. - *Sorab.* 1. bezjortné, nejortné, woprachwobćeję; *Vind.* staunosten, riepnoben, staun, saterden; *Roff.* беззурочно, *Ecll.* безшумни: şergişloş, usşergişhast, ohne Schmerz, (ob. serio).

BEZZARTOWNOSC, ści, ż. *Vind.* staunoba, riesnoba, staunost, staunust), brak żartu, die Ernsthaftigkeit.

BEZZAŁUGA, i, ż. brak zaśług; die Verdienstlosigkeit. Zaślomość zaślugi i bezzaślugi. *Mon.* 75, 653.

BEZZAŁUZYNY, a, e, **BEZZAŁUZNIE** adv. nie mający zaśług, unverdienlich, unverbient.

BEZZAŁĘPNY, a, e, **BEZZAŁĘPNIE** adv. niezastąpiony przez nikogo, unvertreten, durch niemand vertreten. *Roff.* беззаступный bez instancy, bez "przycyżnu.

BEZZAŁĘCZYTNY, a, e, **BEZZAŁĘCZYTNIE** adv. niezastępowany, *Roff.* беззащитный, unbefchüßt, ob. szczyt.

BEZZAŁĘCZNY, ści, ż. brak zaświści, *Roff.* беззавистие, *Ecll.* беззавистность, die Neidlosigkeit.

BEZZAŁĘCZNY, a, e, **BEZZAŁĘCZNIE** adv. *Roff.* беззавистными, neidlos.

BEZZAŁĘDNY, a, e, **BEZZAŁĘDNIE** adv. zawodu mieszczącego, niecierpiący, untrüglisch. Nadzieia bezzałodna. *Dyar. Gr.* 299. **BEZZAŁĘDNOŚC**, ści, ż. bezpieśność od zawodu, die Untrügligkeit.

BEZZAŁĘDNY, a, e, **BEZZAŁĘDNOŚC** adv. niezbrojony, bez zbroi, bez broni, bez oręża, wehrlos, waffenlos.

BEZZAŁĘDNOŚC, ści, ż. brak zbroi, stan niezbrojony, die Wehrlosigkeit.

BEZZAŁĘDNY, **BEZZAŁĘBY**, a, e, *Boh. et Slov.* bezzubý; *Roff.* беззубым; *Bosn.* bezzubi, kregub; *Rag.* bezubni, prezub; *Vind.* pres sobj, skerbast) = zębów nie mający, zębuloş, ohne Zahn. Bezzebna babusia. *Tol. Saut.* 99. Starzy i bezzebni ludzie źle zwykli trawić. *Mon.* 70, 59. Dziad po bezzebnych dźiąłach ięzykiem bełkoc. *Hor. Sat.* 206. Wilk bezzebny. *Bielaw. Myśl. C. b.*

BEZZENIEC, *ica. m.* **BEZZENNIK**, a, m, *Boh.* bez-

zenec, nejenlíwec; *Slavon.* nezzenja; *Roff.* холостякб; który żony nie ma. *Mqcz.* który się nie ożenił, kawaler, ein Cheloser, Unverheyratheter, *Mon.* 75, 588. Bezzebny i panny wiodli stan niepokalany. *Kant. Gd.* 331. Takich dziewięć i bezzebenników, którzy i ciałem i duchem czystymi są, dziś rzadko w papięstwie. *Zrn. Pf.* 3, 53. Stary bezzebniec, ein Hagestolş, (ob. samozyc). **BEZZENNY**, a, e, **BEZZENSKI**, a, ie, *Boh.* nejznený; *Sorab.* 1. nejznené; *Slovac.* samotný; *Vind.* bressakonfi, neoshenjen, nesakonfi; *Roff.* безженныи, безбрачныи, холостыми; *Ecll.* класными, безженными, = żony nie mający, bez żony żyjący, ohne Frau, unbeweist, unverheyrathet, ledig, (von einer Mannsperson). Żywot bezzeński albo bezzebński jest wolny. *Gil. Pf.* 321. Swiatowami gardząc rokoszami, Bezzebński żywot i czysty obrali. *Ody. Sw.* 2, F. 2, b. Tak w stanie małżeńskim, jako i w stanie bezzebńskim, w powściągliwości chować się potrzeba. *Katech. Gd.* 45. Zostawać w bezzennym stanie. *Zab.* 6, 206. Przenosił stan swój bezzenny nad ich małżeństwo. *Zab.* 14, 318. Bezzebński i czysty żywot wiodł. *Sk. Dz.* 186. Zamyślił bezzebński żywot prowadzić. *Otw. Ow.* 402. **BEZZENSTWO**, a, n. *bezłożęństwo, życie bez żony, bezenne; *Boh.* bezzenstwí, nejzenatoş, nejzneni most; *Sorab.* 1. nejzenitofej; *Slovac.* samotnosť, panictwo; *Roff.* безженство, безбрачїе, безбрачность, одиначество; *Ecll.* безженство, единичество; *Rag. et Croat.* neudaja, die Unbeweibtheit, Chelossigkeit. Prawa na tych, do w bezzebństwie mieszkali. *Sk. Dz.* 186. Dla czego niektórzy w bezzebństwie zaślaja? *Petr. Ek.* 54; bo bezzebństwo spokoynne. *Cn. Ad.* 22. Jeśli między wszyscyka bezzebństwo ulubi, Skofrczony ieden wiek cały świat zgubi. *Morszt.* 224. *Roff.* безженствовать w bezzebństwie żyć.

BEZZĘDNY, a, e, **BEZZĘDNOŚC** adv. niezgodny, uneinig. Bezzgodni bracia. *Zab.* 14, 75.

BEZZĘDNY, a, e, *Ecll.* беззугубныи; *Gr.* ανόλετος, niepodległy zgubie, unverderblich.

***BEZZĘLNÝ**, a, e, **BEZZĘLNIĘ** adv. *Ecll.* беззачныи, ziela nie rodzący, kein Grün hervorbringend, unfruchtbar, *Gr.* αχλοος.

BEZZĘMNY, a, e, bezkrainy, ziemi czyli kraiu nie mający, ohne Land. Jan bezzemny, król Angielski. *Wyrw. G.* 450.

***BEZZĘCZNY**, a, e, ***BEZZĘCZNIĘ** adv. *Ecll.* безчисельныи, niepodobny do policzenia, unzählbar, unzähllich. ***BEZZĘCZNOŚC**, ści, ż. *Ecll.* безчисельство, niemożność aby być policzonym, die Unzählbarkeit.

***BEZZĘLOŚNY**, ***BEZZĘLOŚLIWY**, a, e, **BEZZĘLOŚNIE** adv. nie mający złości, unboshast, ohne Bosheit. *Roff.* беззлобными, беззлостными. ***BEZZĘLOŚNOŚC**, ści, ż. wolność od złości, *Ecll.* беззлобие, *Gr.* ἀκαλια, die Unboshastigkeit, *Ecll.* беззлобствоваша, bezzloşnym być.

BEZZĘMIENNY, a, e, **BEZZĘMIENNIE** adv. *Roff.* беззміенными, zmianie nie podpadający, unveränderlich.

BEZZĘMIENNOŚC, ści, ż. niepodległość zmianie, die Unveränderlichkeit.

BEZZĘMYSLNY, a, e, **BEZZĘMYSLNIE** adv. *Roff.* безмысленными, amysłów używania niemający, amysły przechodzący, nadzmysłowiy, übersinnlich, ohne Gebrauch der Sinne. Przekładają uczone zawroty,

bezzmysłne zachwycenia, nad umiarkowaną rzeskowiścią. *Zab. 6, 298.*

*BEZZNAMIENNY, a, e, *Ecccl. беззнаменным*, nie oznaczony, znamieniem nie mogący być wytkniętym, *Gr. ασμηντος, unbezzeichnenbat.*

*BEZZNANNY, a, e, bez rozoznania, *unverstandig, ohne Erkenntnis*. Doświadczam, iak jest człek bezznanny, kiedy się od drugich wstydy oświecać. *Teat. 52, 180.*

*BEZZOLCI, ia, ie, źółci nie mający, *Ecccl. безжелчных, gellenlos, ohne Galle, Gr. αχολος.*

*BEZZOLDNY, y, e, bezpłatny, bez zółdu służący. *Roff. безжалованным, unbesoldet.*

BEZZWŁOCZNY, a, e, BEZZWŁOCZNIE *adv.* nieodwłóczny, *unverzuglich*. Niech łośdź po niego bezzwłocznie zachodzi. *Przyb. Luz. 153.* BEZZWŁOCZNOSC *ob.* bezodwłóczność.

*BEZZWYKŁY, a, e, *Roff. безобычным*; niezwykszauy, *ungetuöhnlich*. *BEZZWYKŁOSC, ści, ż. brak zwykszauności, *die Ungewöhnlichkeit.*

BEZZYLNy, a, e, żył niemaący, *ungeadert, ohne Adern, Ecccl. безжилыми, Laur benzoin ma liście bezzylne. Kluk. Dyk. 2, 76. (Ecccl. безжилыми bezsilny, bez kości, Gr. ανυγορ; изжилю, безжила творю, безжиловати, безжилю, вб безжиле приводишь кого, обезжилываешь wysilić).*

BEZZYSKOWNY, a, e, BEZZYSKOWNIE *adv.* bez zysku; zysku nie przynoszący, *gewinnlos; unvorthellhaft*. Przy nas bezzyskowney pracy zostaią mozoly. *Przyb. Ab. 137.* §. Zysku nie patrzący, *besinteressowny, uninteressirt, unelgenndig*. Widsisz, że rady moje są bezzyskowne. *Niemc. Kr. 2, 194.* Pokazał się bezzyskownym we wszystkich sprawach. *ib. 106.* BEZZYSKOWNOSC, ści, ż. niepożyteczność, *die Unvorthellhaftigkeit, Gewinnlosigkeit*. §. Besinteressowność, *die Uneigenndigkeit.*

BEZZYWY, BEZZYWOTNY, a, e, nie mający życia, *leblos, ohne Leben; Boh. bezživý; Slovac. bezživotní; Vind. bres shiulonja, neahivez*). *Imaginacya, caulość i życie bezzywotnym istnościom nadaiąca. N. Pam. 11, 222, (Roff. обезживошмаешь życia pozbawiać).*

BI.

BIADA! *interj.* niestety! (*oppos. błogo!*) *cum enclit.* Biadaż! BIADASZKU! *Boh. běda, po hřeču; Slov. beda, prebeda, bedafu, prebedafu! Sorab. 1. beda, běda, paw, owpa! Sorab. 2. běda, rostejšto; Roff. Бѣда! уны! роре! Gr. βαι; Hebr. נח. Lat. vae! Ger. wehe! Anglosax. wa, we! Uphil. vae! Dalm. vay, oboy; Hung. yay! Croat. jaj meni! Rag. vaaj, zled, lele; Bosn. jaoh, joh, uh! vaj, jaoh! Slavon. jao! Vind. joh, jomene, aube, bogu milu, bogu se vsmili, gorje! Carn. jamer! gorje!)* Biada ziemi, gdsię król iako dšecię! *Sł. Dz. 1177.* Komuż z tego biada? mniej! komu niestety? mnie? niestety i wam, którzyście mnie znieważyli! *Smotr. Lam. 16.* Biada téy kokoszy, na której iastrębia zaprawia! *Cn. Ad. 23.* Biadaż mnie na cię, ty mi głowę pauieasz, Inacšey nie wiem, iedno mię czaruieasz. *J. Kch. Fr. 16, wehe über dich!*

*BIADA, y, ż. *ob.* biada, nędsza, *das Wehe,*

Glend, die Noth. Biada bez dzieci, biada i z dziećmi. *Boh. Kom. 1, 263.*

BIADAC *czyn. intrans.* narzekać, biada wołać, utyskiwać, *stękać, Sorab. 2. še (šamrowaš; Carn. jamrati), weh-klagen, jammern.* Po najmnieyszym przypadku zaraz płacze, narzeka i biada. *Pot. Syl. 2. Prometheus na Kaukazie biada, Ze ogień z nieba do ludzi przekrada. ib. 559.* Będiesz na to twe głupstwo niepożytecznie biadał. *Hrbst. Lek. E. Nis raz nań biadali. Warg. Wal. 55.* O iak ia nieszczęśliwa! tak w żalu biadała. *Przyb. Ab. 169.* Biadowanie, narzekanie, *Roff. вопль, das Wehklagen, die Wehklage.* Płacz i biadanie. *S. Leop. 1. Hieron. 7- (ob. biedować).*

Pochodzące: *bieda, biedny, biedak, biedaszek, biedniel, biadować, biedzić się, biedzićiel.*

BIAŁA GŁOWA *ob.* Białogłowa. *BIAŁASY, BIAŁAWY, a, e, BIAŁAWIE *adv.* *Boh. bělawy; (Boh. Bělauš Candidus nomen viri); Ecccl. Бѣлавыи, бѣловашым, бѣлесовашым, пробѣлюющимъ, мало бѣлб; Roff. бѣловашым; Rag. bjeglahan; Vind. bevkast; Carn. welkät; Slovac. nabílý, Sorab. 1. nabél)*, na biały kolor pochodzący, biało się przebiający, niezupełnie biały, *weißlich*. Biada barwa wina i białasa między żółtą szrodnią. *Cresc. 367.* Wino białe, gdy rok przetrwa, miewa barwę nieprawie białą, ale iako pospolicie zowią białasą. *Cresc. ib. Flegma biaława, Sak. Probl. 114.* BIAŁAWEC, wca, m. 1. motyl mierzny wielkości biały, *Darcus Evippe. Kluk. Zw. 4, 379. Lad. H. N. 110. der Weißdornvogel, ein weißer Schmetterling.* BIAŁAWIEC, wca, m. 1. ziele nazwane tak od białości; inaczey Ziobro białe, *Szczyrzyz, Srebrnik. Syr. 316. weiß Silbertraut.* BIAŁEK, BIAŁKO, a, n. ciekliźna biała w skorupie iaia, żółtek oblewająca; *Boh. et Slov. bílek; Sorab. 1. et 2. bēll; Vind. bielak, belak, welak; Carn. wēlak; Rag. bižo, bjelanze; Croat. belanyek; Dal. bilyak, bilyance; Bosn. bjelač; Slavon. bionjak; Roff. Бѣлокъ, das Weiße im Eye, das Eyerweiß. Kluk. Zw. 2, 78. §. Bialek oka, tunica albuginea. Kluk. Zw. 1, 43. Roff. Бѣлокъ, das Weiße im Auge.* Oko słacsa się przez błonkę białą, co się zowie bialek w oku, *album oculi*, z kośćcami podlegającemi. *Kirch. An. 82. §. Bialek, bielmo, der weiße oder graue Staat, Białkiem mu zasło oko, laborat glaucomata. Mącz. Sorab. 1. bēl na wofu. § Bialek pasnokci, kropki białe lub miesiączek biały pod pasnokciem, das Weiße unter den Nägeln, die Näthte. Sak. probl. 114.* BIAŁKA, i, ż. białogłówka, *das Weibchen, Frauensimmerchen,* Przyniosła dšecię do białki moiędy, aby mu sać dawała. *Teat. 29, b. 132. (do żony, do baby moiędy).* Nie chcial z nami przestawać, nie chcial bydła pasać, lepiey mu za białkami po ulicach hasać. *Nar. Dk. 3, 54.* BIAŁKOWAC, ał; *nie, czyn. nied.* białkiem zaprawiać, *mit Eyerweiß anmachen.* Winiarze wina ipsymiać, hałanuiąc, białkując, siarkuiąc pauią. *Syr. 1219.* BIAŁO *ob.* Biały. BIAŁOBRODY, a; e, *Roff. Бѣлобородымъ, białą brodeę mający, weißbartig.* BIAŁOBRWI, ia, ie, *Roff. Бѣлобровымъ, brwi białe mający, von weißen Augenbraunen, weißaugenbraunig.* BIAŁOCIAŁY, a, e, *Roff. Бѣломѣлымъ, na ciele biały, weißleibig.* BIAŁOCZERWONY, a, e, *Ecccl. Бѣлочервнымъ, Gr. λευκόερυθρος, weißroth.* BIAŁODRZEWO, a, n. topola, której liście na iedney stronie

ze spodu białe. *Cresc.* 455. *Goff. Ek.* 164. die Weißpap-
pel. BIAŁOGARDŁ ptak *oh.* Pliżka białogardł, das
Weißhalschen. BIAŁOGĘBY, a, o, gębę białą mający,
Boh. bělohaubel, *Ger.* weißhäutig. *BIAŁOGLINATY,
a, e, *Boh.* bělohlínatý, sielonawy, apfelgrün. BIAŁO-
GŁOWA, BIAŁA GŁOWA, y, ž. niewiaśta, kobieta,
od białego głowy sawicia, czyli podwiki. *Mon.* 75, 588.
das Weib, das Frauenzimmer, die Frauensperson; *Bosn.*
szenka glava, sgena; *Rag.* xenska gláva; *Slavon.* xena;
Vind. shonstvu; *Sorab.* 1 jounka; (cf. *Croat.* muska glava;
mężczyzna). BIAŁOGŁOWKA, i, ž. zdrobn. das Weib-
chen, Frauenzimmerchen. Staraymy się o lepsze z swęy
strony porządki, Chociaż męże nas zowią białe głowy,
prządki. Ku większemu zelzeniu kobietami zowią... *Biel.*
S. N. 3. Białogłowy są bardzo nieśtałe, uwierzą rychło,
biesiady i tańce rady widzą. *Budn. Ap.* 72. Nowina na
świecie białogłowa dobra. *ib.* 156. Przystojniący na biało-
głowi Twarde serca zmiękczać słówki, *Jag. Wyb. C.* 4.
(*Ob.* biała płeć, biały gmin). BIAŁOGŁOWSKI, a, ie,
Sorab. 1. jounki, kobiety, niewieści, Weibet:, weiblich,
Frauen:, Frauenzimmer:. Eunuchowie zakrawają nieco
białogłowskiego przyrodozenia. *Kłok. Turk.* 33. Wzywam
was, młodoci białogłowska, byście przypatrzyli się tę
świętę. *Bals. Sw.* 1, 63. Już były ustały u Sary biało-
głowskie rzeczy. *W. Genes.* 18, 11. (przestało bywać ię
według zwyczaju niewiaśt. *Bibl. Gd.* t. i. upławy miesięczne,
miesiączki, es gieng ihr nicht mehr nach der Weiber Weise.
Luth.) §. Białogłowski, herb, trzą trupie głowy. *Kurop.*
3, 6. z Inslant, ein Wappen. BIAŁOGŁOWY, a, e,
głowę białą mający, *Boh.* bělohlavý, *Ross.* бѣлоглавый,
Eccl. бѣлоглавыи, weißköpfig, *Boh.* bělohlawel, biało-
głowiec, siwy. BIAŁOGONY, a, e, *Ross.* бѣловосный,
ogon biały mający, weißschwanzig. BIAŁOGOREJACY,
a, e, płomień biały wydający, weißstammig. Siarki bia-
łogorejać. *Ow. Ow.* 598. BIAŁOGROD, u, m, *Rag.*
Dalm. Slavon. biograd, Belograd, *Boh.* Bělhrad, Bělohrad,
miasto białe czyli na białej skale. *Kłecz. Zd.* 49. Weissen-
burg. Akerman, stolica Tatarów Budzińskich w Bessarabii.
Wyrw. G. 256. Potężne miasto Belgrad albo Grecki
Białogrod, klucza do Węgier. *Fur. Uw. E.* 2. b. Twierdza
Turecka w Białogrodzie czyli Belgradzie nad morzem czar-
nym. *N. Pam.* 17, 157. *Boh.* Belhard tedy, dolepsi,
Alba Graeca, Taurinum, greckisch Weissenburg, Belgrad,
Białogrod wielki, *Boh.* králewsky, *alba regalis,* Stuhl-
weissenburg, *Boh.* sedmihradsky, *alba Julia,* Weissenburg
in Siebenbürgen. BIAŁOGRODZKI, a, ie, do Biało-
grodu należący, Belgradisch, Weissenburgisch. Orda Biało-
grodzka czyli Budziacka. *Czartor. Mscr.* BIAŁO-
GRZYWY, a, e, *Ross.* бѣлогривый, grzywy białe ma-
jący, weißhäutig. Białogrzywe konie, *Zebr. Ow.* 296.
BIAŁOKONNY, a, e, konie białe mający, von weissen
Pferden, weißköpfig. Husce swe białokonno przeprowadził,
Groch. W. 13. BIAŁOKRUSZ, u, m, kruszec koloru
podobnego do oliwii. *Kłuk. Kop.* 2, 164. Mollibán, Bley-
glátte. BIAŁOKUROWATY, a, e, *Ross.* бѣлокóурыи,
blond, lisawy, blond. Białokurowaty, po Francuzku
blond. *Mon.* 75, 595. U jednych są włosy czarne, u dru-
gich rusawe, u inszych żółte, u drugich białokurowate,
Sak. Probl. 26. Flegmisty człowiek bywa włosów białych
albo białokurowatych. *Oczk. Przy.* 15. *Prov. Dzieścięć*

lisowatych do iednego białokórowatego na poradę chodzą.
Rys. Ad. 12. (ślepy ślepego prowadzi). BIAŁOKUROWICZ,
herb, inaczej Pociśk zwany; miesiąc niepełny, a nad
nim litera V. *Kurop.* 3, 6. ein Wappen. BIAŁOLICY,
a, e, *Ross.* бѣлолицыи, liców czyli oblicza białego, von
weissen Gesichte, weißwangig. BIAŁOMLECZNY, a, e,
iak mlęko biały, milchweiß. Białomleczna droga na niebie.
J. Kchan. Dz. 289. die Milchstraße. *Zab.* 13, 119. BIAŁO-
LÓMORWOWKA, i, ž. woda z białęj morwy liściem
ugotowana, mit weissen Maulbeerblättern abgekochtes Wasser.
Tr. *BIAŁONAPADŁY, a, o, weiß gefallen, so eben
frisch gefallen, vom Schnee, Dla śniegu białonapadłego nie
mogli drogi rozcznać, *Bielaw. Myśl. D.* 2. b. BIAŁONOGI,
a, ie, o białych nogach, *Ross.* бѣлоногіи, weißfüßig,
Białonogi koń Turecki. *J. Kchan. Dz.* 289. *BIAŁO-
NOSZY, a, e, *Eccl.* бѣлоносебъ, *Gr.* λευκοφόρος;
w bieli chodzący, weiß gelleidet, weiße Farbe tragend.
BIAŁOOGONNY ob. Białogonny. BIAŁOOKI, a, ie,
białe oczy mający, *Boh.* běloooký, belookoy; *Dal.* bilokast;
Croat. belookaszt, weißäugig, von weissen Augen. BIAŁO-
LOPIORY, a, o, o piorach białych, weißgesiedert, Bia-
łopiory łabędź. *A. Kchan.* 259. Białopióre gęsie. *Tward.*
W. D. 76. Białopióry orzeł. *Miaśk. Ryt.* 2. BIAŁO-
PLEYNIENIE, ia, n. upław biały kobiecey, der weiße
fluß, eine Weiberkrankheit. BIAŁOPSTRY, a, o, biało
nakrapiany, weiß gesprenkelt, weißschedig. Rys skórę ma
białopstrą. *Haur. Sk.* 307. BIAŁORĘKI, a, ie, rękę
białą mający, *Boh.* běloruký; *Ross.* бѣлорукіи. (*Ross.*
бѣлоручка, piesskoszka, piessczona kobieta), *Eccl.*
бѣлораменныи, białoręki, białoramienny. *BIAŁO-
RZĘSY, a, e, *Ross.* бѣлобрысыи, o białych rzęsach,
mit weissen Augenwimpern. BIAŁOSC, ści, ž. barwa
biała, *Slovac. Boh.* bělost; *Vind.* belu, helota; *Carn.*
wélina, welúst; *Croat.* belina, belocha, belilo; *Dal.*
hilina, pribilastvo; *Rag.* bielocchja, bjelina; *Bosn.* bi-
lochja; *Sorab.* 1. bėwostci; *Ross.* бѣлосты; die Weiße,
die weiße Farbe. Zimno jest matka białosci; iako go-
racość matką jest czarność i ogorszenia. *Sak. Probl.* 21.
BIAŁOSKORNIK, a, m. garbarz, co białe skóry wy-
prawia. *Mon.* 75, 588, der Weißgärber, *Boh.* girčat;
(ob. ircha), *Carn.* jərhar; *Vind.* sirhar; *Ross.* сыро-
мяшникъ (skornjak kúsniera). §. W warcaby grając,
biały mnich, suchą biorący, der Schneider, im Damen-
spiel, *Tr.* BIAŁOSKORNICZYK, a, m. czeladnik bia-
łokórnicy, der Weißgerbergeselle, oder Lehrbursche, BIAŁO-
SKORNICZTWO, a, n. rzemiosło białokórnicy, *Boh.*
girčatstwi; *Ross.* сыромьяшнѣ, die Weißgärbererey. BIAŁO-
SKORNICZY, a, e, *Boh.* girčatřky, *Ross.* сыро-
мяшниковъ, сыромьяшничїи, сыромьяшническїи,
do białokórnika należący, Weißgärber:. Białokórnicy
cech. BIAŁOSKRZYDŁY, a, e, o białych skrzydłach,
weißgefügel, weißfügelig. O białoskrzydła morka pła-
waczko, Łodzi bukowa. *J. Kchan. Dz.* 76. *BIAŁO-
SMUKŁY, a, e, wysmukły i biały, weiß und schlank.
Szyją białosmukła. *Pot. Arg.* 126. et 335. BIAŁOSTOK,
BIAŁYSTOK, *Gen.* Białogostoku, miasto Podlaskie. *Dyk.*
G. 1, 77. Białystof (etwa; Weissenbach). BIAŁOSTOCKI,
a, ie, do Białogostoku należący, Białystoder:. *BIAŁO-
SWIETNY, a, e, *Eccl.* бѣлосвѣтныи, biało lśniący,
weißleuchtend, glänzend. BIAŁOSZ, a, m. 1. Łamioń

biały, ein weißer Stein. Rudnicy rudę kopiać, kamienie te białe wyguzcają, i nazywają je po tutejszemu białoszami. *Tarz. Szkl.* 199. BIAŁOSZATY, a, e, *Eccl.* БѢЛОРИЗНЫЙ, w białe suknie ubrany, weißgeleibet. BIAŁOSZYI, a, e, szyję białą mający, weißhäutig. Bydła białoszyje. *Otw. Ow.* 403. Białoszyje iaskolki. *Zab.* 16, 518. BIAŁOWŁOSY, a, e, *Rag.* bjelovlás, *Roff.* БѢЛОВАСЫН, БѢЛОВОЛОСЫН; *Dal.* bělakósz; włosy białe czyli siwe mający, weißhaarig. *BIAŁOWONNY, a, e, biały, a przytém przyjemnie pachnący, weiß und wohlriechend. Pierwszy kwiat uszczknąć białowonny różę. *Chrośc. Ow.* 41. BIAŁOZĘBY, a, e, *Roff.* БѢЛОЗЫБЫМ, zęby białe mający, weißzählig. BIAŁOZĄB, ęba, m. człowiek białozęby ein Weißzahn, ein weißzähniger. *BIAŁOZŁOTY, a, e, bladzioty, białokurowaty, blond, blond. Włosy białozłote. *Ban. O. 2. b.* BIAŁOZOR, a, m. *Boh.* b'elozor, *falco gryfalcon.* *Linn.* ptak wielkości kury, bardzo drapieżny. *Zool.* 277. *bet Geyerfalk, Gersfalk* Po Rusku krzeczot. *Czack. Pr.* 2, 244. Białozory buyne. *Ban. J. 2. b.* Białozor kwili. *ib.* J. 3. b. - BIAŁOZORY, a, e, do białozora należący, Geyerfalken = . BIAŁUCHA, y, ż. pospolite przewizko krów albo koz białych (od. Caarnaucha), ein Name der weißen Rähne oder Slegen. *Cn. Ad.* 614. BIAŁY, a, e, BIAŁO *adv.* Bielszy, a, e, *Comp.* Bielę *Comp.* *adv.* Bieluczki, Bieluchny, Bielutki, Bielusionki *Jntensf.* - kolor ze wszystkich najjaśniejszy, (*appos.* czarny), weiß; *Boh.* et *Slovac.* bily, běly, bíl, bíle, bělejší; *Sorab.* 1. bily, béwe; *Sorab.* 2. bíli, bími; *Dal.* biel, bial, bil; *Rag.* bio, bjela; *Bosn.* bio, bjela, bjelo, bil, billa, billo; *Croat.* beli, bel, bélo, *Slavon.* bili, bió, bila, bilo; *Vind.* biel; *Carn.* bel, wól; *Roff.* БѢЛЫЙ, (cf. *Germ.* fahl, bleich, *Lat.* pallens, *Gr.* φαλος, *Herb.* hys bul = pallere, ob. bładny, plowy). Bielsza nad śnieg. *Hul. Ow.* 210. nad mleko. *ib.* Szaty jego stały się lśnące białe, iako śnieg, iakich nie może blecharz na ziemi wybielić. *Budn. Marc.* 9, 3. Biały mroz. *Lib. Hor.* 14. Kniazia Moskiewskiego białym Carem nazywają, to jest, królem białej Rusi, może dla tego, że obywatele państw jego sukni i czapek białych używają. *Gwag.* 523, *Roff.* et *Eccl.* БѢЛЫЙ, БѢЛОРИЗНЫЙ, немонахъ, мірскій челоуѣкъ, Laik, Świecki, (*appos.* Czerniec) ein Rähne, der kein Mönch ist, ein weiß geleideter. Król z rycerstwem daleko w Prusiech ma wojnę; pułki znajdziesz w Rusi; biała czeładź i czerk uboga pozostała. *Birk. Chmiel. B.* 3. b. (świeccy ludzie z pospólstwa i mnichy). Wełna biała, *Eccl.* ярина ob. Jary, Jarzęcy. - Wino białe, weißer Wein. Robi się wino białe z białych jagod. *N. Pam.* 21, 314. Różnicy między winem białym i czerwonym nie czyni, ale walecznie tyka. *Mon.* 70, 361. - Biała mąka, *Boh.* bělna mafka (cf. *Boh. Slavon.* obilá = zboże) weißes Mehl, Semmelmehl. Ziarno żeby miało w sobie nieciaką mączność świeżą, niezbucznią, ale białą *Cresc.* 201. Biały chleb, pszeniczny, bulka, ziemia, Weißbrot. *Roff.* сибенб. Smak mанны, iakoby ziemi z miodem. 1. *Leop. Exod.* 16, 31. (biały chleb. 3 *Leop.*). Nie biały chleb, ale ziemia. *Cn. Ad.* 608. (nie kłiem, ale palką; nie kiy, ale drewno). Szkoda psu białego chleba. *Rys. Ad.* 62. (dobra Matyaszowi płotka;

dobra psu mucha). *fig.* Biały chleb, pieć biała, kobiety, białogłówki, das Weibervolk, die Weiber. To nie jest ku sławie, kiedy więc wieść prawi, że się ten albo ów białym chlebem bawi: *Lęczn. Zw.* 27. - Biała pieć, biały gmin, białogłowy, kobiety, das schöne Geschlecht; die Weiber. Wszystkie białe pici to służy, Naykrócej słuchać, mówić iak naydłużey. *Pot. Syl.* 405. *P. Kch. Orl.* 1, 104. Przyszły wszystkie matrony, panny i gmin biały. *Pot. Arg.* 213. Z białego reicstru potomstwo. *Tr.* Rozmówki między osobami białymi. *Mon.* 74, 141. (kobietami). - Choroba biała lub paniechka. *Krup.* 2, 273. *bet* weiße Fluß *ib.* 5, 129. ob. Białoplynienie. Krosty białe iatrzące, niesztowice. *Syr.* 119. *Eccl.* БѢЛЫЙ, БѢЛЫЙ смръдъ; проказа, ein weißer Ausschlag. - Białe w oku, białek oczny, das Weiße im Auge. Daremna ręczna strzelba, która białego w oku nieprzyjacielskiemu nie widzi. *Birk. Chod.* 34. - Morze białe, das weiße Meer. Hellespontem woda z morza czarnego do morza białego; Propontidis rzeczonoego, pędem wielkim idzie. *Star. Dw.* 2. *Podobnież,* Mówi Turczyn; gonić ich będą od Dniestru, aż do białej ich wody Wisły. *Birk. Chm. B.* 4. - §. Biały, czyisty, *opposit:* brudny, weiß, rein, nicht schmutzig. Dano mi białe suknie. *Teat.* 30, 33. Biała izba, (*oppos.* czarna izba) eine reine helle Stube. Tam nie zobaczysz kominów w domach, ledwie u boiarzyna; albo kupca znajdziesz białą izbę z okienkami i z piecem. *Boter.* 161. (ob. Świećnik) - Budowanie, w którym sam dziedzic imienia mieszka, pański albo biały dom może bydź swan. *Mącz.* dwór, das Herrenhaus, der Herrenhof. *Allegorya niewinności,* biały, niewianny, czyisty, nienotowany, (ob. niepokalany) weiß, rein, unschuldig. Przy chrzcie obloką cię w szatę białą, która niewinność znaczy. *Grach. W.* 300. (ob. chrześnak). Co ma bydź białe, niechay będzie białe; a co ma bydź brudne, niechay będzie brudno, a złego nigdy nie chwalić, a dobrego nie ganić. *Rey Zw.* 147. Świat czarnem białe nazywa, a białe czarnym. *Wad. Dan. praef.* W czynieniu sprawiedliwości potrzebna, iżby białe białym zwano, a czarne czarnym. *Gorn. Dz.* 99. Białe za czarne, a czarne za białe przędawać, aus schwarz weiß machen. Umiał czarne za białe, a białe są czarne udawać. *Otw. Ow.* 444. (*Rag.* prodávati zarno za bjelo). - Czarne w biale obracają, t. i. zle w dobre, *Mącz.* - A biało? biało! Czarne! czarne! *Pot. Jow.* 145. *Cn. Ad.* 1. ait quis, aio; negat quis, nego. weiß? schneeweiß! ey nicht doch, schwarz? loh! schwarz! (wie Oldenholm im Hamlet). Acz w jednym mieście mieszkały, biały albo czarnyli iestés, niewiem. *Zygr. Pap.* 214. Czarna krowa daje białe mleko, *Vind.* zhera krava, ima sai bilu mleku); nie pozoru trzeba sądzić o ludziach; nie wszystko co niepozorne, jest niedobre; die schwarze Kuh giebt gleichwohl weiße Milch; artweise nicht stets nach dem Aeußern. - Sprzeczane przymioty: *Sorab.* 1. zarne ako swon, béle ako ron, rowne ako motele, schwe ako reschene, czarny iak labędź, biały iak wrona etc. - Karta biała, niezapieana, ein weißes, unbeschriebenes Blatt. Przynies mi wielki kalendarz; obaczemy na białej karcie, czy to tam jest wpisane. *Teat.* 29, 126. Czarne na białym, t. i. na papierze pismo, Schwarz auf Weiß, schriftlich ob. Czarny. §.

Biały, o włosach, siwy, weiß, von den Haaren, gran. Bóg mię będzie chciał mieć w swej obronie Do lat siedmiu i do biały skroni. *Groch. W.* 440. Od pierwszej młodości, aż do swej biały skroni i późnej starości. *ib.* 532. Leszek biały od włosów przesywany. *Krom.* 200. (cf. Białokurawaty). - Koń biały, siwy, siwoss, ein Weißschimmel, ein Schimmel. Biały koń, albo bardzo dobry, albo pies. *Hipp.* 8. Kto na białym koniu nie siedział, nie siedział na dobrym. *Ryf. Ad.* 26. Biały sierci koń rzadko dobry; wszakże jeśli pod białym włosom czarniawą skórę ma, to jest przednie dobry. *Leś. Kon.* 5. §. Biały dzień, widny, jasny dzień, iuż sam dzień, der helle Tage. Miał dzień biały, czemu nie oglądał, nim kupił? *Klon. Wor.* 66. Na łożku dnia białego w puchu czeka. *Brud. Of.* C. 7. *Białednia (w biały dzień bey hellem Tage) gwiazdy na niebie, tak jak w nocy widzi, *Syr.* 545. Nie, tylko w nocy to się dzieje, ale też i szród biała (białego) dnia. *Petr. Ek.* 135. To są rzeczy tak jasne, jako szród biała dnia słońce. *Jan. Lig. B.* 4. b. Chmurka i szród biała dnia słońce ludziom zasłoni. *Zarn. Poł.* 200. Do białego dnia, *Vind.* do białego dnia. - *Vind.* per svietlen dnu = w biały dzień; *Vind.* bielodanski = iawny; *Bosn.* na bio dan = w jasny dzień; *Rag.* bjelodan *evidens*, bjelodanos *evidentia*. - §. Białe drzewo, weiß Holz. Pod nazwiskiem białego drzewa rozumieją się te wszystkie, które mają rdzeń nietylko biały, ale też letki i rzadki, jako są lipa, topola, wierzabina, olszyna, i. t. d. *Jak. Art.* 3. 152. - §. Biała ryba, *Roff.* Бѣлая рыба, *Boh.* bělice, *Słowac.* bílica, *belica*, *bgelica*; *Sorab.* 2. bleja, *blaja*; *Ger.* die Weiße, *Croat.* belka (*Sorab.* 1. kjestniscja, *Slavon.* kešega; *Carn.* andrôga; *Croat.* pechenicza). Imię powszechnie wielu gatunkom ryb, osobliwie ościskym. *Kluk. Zw.* 3, 170. bieliana, der Weißfisch, Speisefisch. *Obd.* Blausling. - §. Białe futro, od królików, weiß Pelzwerk, von weißen Kaninchen *ob.* Biela, *Bielka* - §. Biała moneta, srebrna Silbergeld. Pieniądze srebrne w pospolitym używaniu białą monetą nazywamy. *Kluk. Kop.* 2, 174. Złotą monetę nazywano czerwona; moneta srebrna białe, a szawkowa, czyli mieszana z miedzianą czarnej otrzymały nazwiska. *Czack. Pr.* 1, 165. §. Broń biała, wszelka broń ręczna, która nie potrzebuje prochu, jako szpada, bagnet, pika, szabla. *Papr. W.* 1, 469. das Untergewehr, Kuttgewehr. Wszelki oręż służący do pchnięcia, albo do cięcia. *Jak. Art.* 3, 286. Dla kawaleryi biała broń czyli szabla jest użyteczniejszą od karabinów. *Czack. Pr.* 1, 217. - §. W warcaby grając: biały mnicz, białoskórnik, suchą biogracę, ein Schneider, im Damenspiel. *Tr.* §. Biała niedziela, pierwsza po Popielcu, der weiße Sonntag, *Spocavit*, in albis genannt. Niedziela biała albo męki *Fałki*ey. *Groch. W.* 65. *Gil. Poł.* 62; *Croa.* bela nedelja; *Słowac.* bílá n'edela, *prewodna n'edela* (*ob.* Przewodnia). *Rag.* svjeotna, svjeetnizza (*ob.* Kwietnia). *Slov.* smertna neb černa Nedela. §. Biały kmin *ob.* kmin, aminek. *Syr.* 448. Biały korzeń *ob.* Oleśnik.

Pochoda. *bielić*, *bielidło*, *dobielić*, *nabielić*, *nabielać*, *obielić*, *pobielić*, *popielica*, *podbielić*, *podbielać*, *przybielić*, *wybielić*, *zabielić*; *biela*, *bielka*, *bielarn*, *biel*, *bie-*

lica, *bilica*, *bylica*, *bieliczkowad*, *bializna*, *bielmo*, *bielmok*, *bielnik*, *Bielik*, *bieluga*, *bielun*.

BIAŁYNIA, herb, podkowa z krzyżem, nad nim strzała do góry leżąca. *Kurop.* 3, 6. ein Wappen.

BIAMKA, BIANKA, BIANKA, i, ż. robi się z mleka, migdałów, galarety i rosolów, lub z ryżu suszonego, który gotują w formach. *Wiel. Kuch.* 397: geformtet Meisfod. Przynoszą do iedzenia konfekty, pały i bianki tego zrobione z perfumami rozmaitemi. *Star. Dw.* 44. Białkę z marcypanem. *Rey Zw.* 26. Za starych Polaków nie znano na stołach bogatych Co jest paszтет, co ciasto albo galarety, O biankach nie pytał, ani marcypanach, Chybaby na wesele. *Opal. Sat.* 32. Od biianek niech płacą zbytowego groszy 6. *Leś. C.* 2. Skoro białki nabitey dołoży szkatuły. Jest i sława i honor. *Pot. Jow.* 157.?

BIBERSZTEYN, herb, róg jeleni o czterech sąkach, ze Sławką. *Kurop.* 3, 6. ein Wappen.

BIBLIA, ii, ż. *Croat.* biblia, *Slavon.* biblia, Svete pismo; *Vind.* bible, svetu pismu; *Sorab.* 1. biblija, swate pismo; *Sorab.* 2. biblija; *Boh.* bible, biblij, *Eccl.* библия, z *Greck.* βιβλια = księgi; u nas Pismo Święte, księgi pisma bożego, słowo boże, pismo, księgi starego i nowego zakonu. *Kraf. Zb.* i, 158. Biblią na Słowiański język miał przełożyć S. Hieronym. *Bielik. Kr.* 10. §. *Fron.* Sprawiedliwe prawo, zaprawdę daj, że go w biblii nie napisano! *Gorn. Dw.* 266. BIBLIJNY, a, e, *Boh.* biblický, *Vind.* bibelski; do biblii należący, *biblický*, *Bibel* = (*Boh.* biblat pilny biblii czytelnik, bibliarz, w rodu żeńsk. *Boh.* biblatka). *BIBLIOPOLA, i, m. kupiec księgami handlujący, księgoprzedawca, księgarz, der Buchhändler. *Cn. Th.* BIBLIOTEKA, i, ż. BIBLIOTECZKA, i, ż. *zdrobn.* u dawnych, libraria, księżnica, *obs. Germ.* etne lveray, zbiór ksiąg, księgarnia, księgi i gmach, który je zawiera, *Boh.* biblioteka, knižovna; *Sorab.* 1. knižovna, knižovniceja, knižow wanczaja; *Vind.* bibliteka, bukvalishe, hranva h'buquum; *Carn.* bukvalishe, buqvalishe; *Rag.* knigađniza, kgnigošhranna, kgnisicniza; *Dal.* knyigobranna, knyigaonizza, *Croat.* knjišnicza, knižarnicza, knigarnicza; *Eccl.* книголагалище, книгохранительница, книгохранилище, книгохранительница; *Roff.* книгоположница, die Bibliothek, die Bücherammlung, der Bücheraal. Sławna biblioteka w Aleksandryi. *Gwag.* 682. Biliboteka Załuskich w Warszawie. *Gol. Wym.* 90. *Vol. Leg.* 8, 976. *S. Grodz.* 2, 72. Biblioteczka, choć mała, ale wyborna. *Mon.* 64, 630. Meża tego zwali kroniką albo biblioteką chodzącą. *Birk. Gł. K.* 21. - §. Nosi tytuł bibliotek wiele; dzieł uczonych, osobliwie takich, które zawierają wyciągi z wielu innych, tudzież różne pisma, *Bibliothek*, *Titel gelehrter Sammlungen*, *Zeitschriften* u. s. w. *Le Clerc* pisał bibliotekę powszechną historyczną. *Kraf. List.* 49. Biblioteka poetów *Polksich Troca.* W Niemieckim języku *Szreyner* wydawał w Warszawie dziennik pod tytułem *Polnische Bibliothek*. BIBLIOTECZNY, a, e, do biblioteki należący, iey się tycający, *Bibliothec* =, *Bibliotheken* =, fundusz biblioteczny. BIBLIOTEKARZ, a, m. prołożony nad biblioteką, sawiadowca księżnicy, księżnik, *Boh.* bibliotekář; *Rag.* knigarnik, knigopomnik, *Dal.* knigarnik; *Croat.*

knigochuvar, *Roff.* книгохранитель, *bet* Bibliothecair, *Auffseher einer Büchersammlung.* Anastazyusz bibliotekarz, *Sk. Dz.* 174. *§ = Bibliopola, księgoprzedawca, księgarz, *bet* Buchhändler. BIBLIOTEKARKA, i, ż. która zawiaduje biblioteką, *die* Bibliothecairinn. BIBLIOTEKARSKI, a, ie, tyżący się bibliotekarza, *Bibliothecair*; n. p. bibliotekarski urząd = BIBLIOTEKARSTWO, a, n. *das* Bibliothecariat.

BIBOSZ, a, m. z *lac.* bibo) piianica, *ein* Säufet, *Trinset*, *Becher.* Przeklęty ty bibosz zapewne na butelkę gdzie biegasz. *Teat.* 11, 6. *Mon.* 76, 851.

BIBUŁA, y, ż. gatunek papieru wpiiający w się wilgoci, z *lac.* - *Vind.* strillini, pijeszni papir, *Carn.* fluspöpyr (*Austr.* fließpapier); *Croat.* dišovak; *Roff.* пропускная бумага, *das* löschpapier. Bibuły używamy w chemii do cedzenia. *Krumf.* 60.

BIC, bił, biie, czyn. *niedokn.* zbić, ubić *dokn.* biciać *częstl.* uderzać, schlagen. - *Boh.* bítí, bít, bíl, bígi; *bjwam*, *bjwamam*; *Slov.* bit'; *Roff.* бить, бити, бить, бью, бью; *Croc.* biti, bitti, bijem; *Bosn.* bitti, izbitti; *Eccl.* бить; *Rag.* bitti; *Dalm.* bitti; *Sorab.* 1. bicj, sbicj, bijn; *Sorab.* 2. bíf, *Vind.* biti, bit, bijem; *Carn.* byti, wyti, wyem, wyam, butam, wutam; *Vind.* tepsti, tepem, (*por.* deptać, tupać) vdariti, klati, kolem, oklati, treshiti, butiti, bunkati, holistati, touzhi, poherbti, oshagati, telebiti, herbet lupiti; (*cf.* *lac.* batuo; *Fran.* battre; *Niem.* bossen, botten, *zkađ* Amboß = kowadło, *cf.* *Büttel*; *cf.* *Græc.* βίρος = ictus, βίρσα = bicz; *Croc.* bat = młot *Tatar.* bić = hetman). §., uderzać kogo, chłostać; schlagen, prügeln. Musi sam być przy tym, kto chce bić; a kto biie, bywa też ubitym. *Simon: Siel.* 94. Kto chce kogo bić, musi sam przy tym być. *Rys. Ad.* 27. (*bet* Etod' hat zwey Enden). W Moskwie (według przypowieści Polskiej), kiedy żon mężowie nie biia, to w nich wątroby guia. *Gwagn.* 512. Gdy kogo biia, csuie na cieie i na duszy swey. *Karnk. Kat.* 61. Jakoby w scianę bito; bicia nie csuł. *Sk. Dz.* 577. Na znak pokuty, biia pierai swoje. *Groch. W.* 213. Biie a placze. *Cn.-Ad.* 408. (*por.* kurczy się, a kole). Biy, płacz, uciekay a świadca. *Ryf. Ad.* 2. Głaszcze a biie. *Sk. Dz.* 71. Bitemu psu dosyć kiy pokazać. *Rys. Ad.* 2. *Fredr. Ad.* 44. Biia psa, że kiy w ręku maia, nie że winien. *Por. Syl.* 54. (*cf.* znaydzie kiy, kto chce psa uderzyć). Bitemu milczeć lepiej. *Cn. Ad.* 23. Będziesz bit, iak święty Wit. *Ryf. Ad.* 2 (*ob.* Wit). Często ocieie mię biciał. *Teatr.* 18 c, 12. Bić kogo w gębę. *Rey Zw.* 96. (*ob.* policzkować). Syna dobrego nie biia, ani go trzeba bić. *Glicz. Wych.* F. 6. Biy iedno, poczuieć, *Verberatus melior erit* *Cn. Ad.* 25. (*er* wird sich schon bessern). Kiedy komu wymawiamy zło postępkí, mówiemy: znać żeś niewiele wziął plag w szkołach, znać że cię nie dobrze bito, znać żeś nie często pieniek wycierał. *Mon.* 73, 136. Jeden bity, za sta niebitych stanie. *Boh. Kam.* 1, 264. (lepiej surowość kazałci młodziana, niż pieaszota; kara iednego, przykład dziesiątego). Dwóch nie bitych, dadź za grosz, co bito. *Jag. Gr. C.* (*ob.* niżej: pieniądzo bić). Wiecież, czemu pieniądzo tak dobre bywaią, Temu, że ie też nie źle w menicy biciaia. *Jag. Gr. C.* - Bicie, *Sorab.* 2. bíf, *Eccl.* bienie, czynnie, *das* Schlagen;

biernie sięgi, baty, kiie, plagi, *die* Schläge, (*Eccl.* bienie palkami, płażczestwo). Dzięnicy, którzy płacić nie mogli, biciem na cieie wyplacali. *Sk. Dz.* 186. - Jak gał, tak biia. *Cn. Ad.* 300. (właściwie o grze w pilkę; = nie zaczepiaj, *ob.* Galic). - Biia, sieka, scinaia. *Zegl. Ad.* 16. (o krwawey bitwie). Biy zabij! nuż, nie żafuy go! hasło przygrzewaiące, podbudzaiące, *han* zu! schlag todt! ohne Schonem und Erbarmen. Biy zabij = rębacz, *ein* Schlagetodt, *ein* Mäuser, *Schläger*, Istny to lotr, biy, zabij. *Zabl. Amf.* 44. Biy zabij na mnie. *Cn. Ad.* 25. głowny nieprzyiaciel, rad-by mię w lyżce utopić, *geschworne* Feinde, *Lodfeinde*. Szlachlic biy zabij na panów, *Zab.* 13, 199. Na biy zabij się wadzil = aż do pięści, na głowę, do zęba, na śmierć, aż przyszło do ładunków. *Off. Wyr.* (biś auf den Tod, biś aufs Blut). (*Slavon.* boj biti = bitwę toczyć, walczyć). §. Bić na kogo, na co, przeciw komu, przeciw czemu, *właśc.* i *przenś.* godzić, nacierać, powstawać, *auf* einen oder *auf* etwas loschlagen, losstürmen, losgehen. Biy biy na wilka, wołaią. *Jabl. Ez.* 105. Rozkazał żołnierzom, aby dawsey inzym pokoy, przeciwko samemu tylko bili Achabowi. *Zabl. Tefl.* 217. Drży zaiąc, kiedy nań z wierzchu biie orseł, *Gor. W.* 455. (gwałtem zrzuciając się s powietrza uderza). Sowa, gdy z gniazda wyleci, wszyscy na nią ptacy biia. *Sk. Zyw.* 236. Na cię biie piekło, czart, śmierć. *Kul. Her.* 40. Zewsząd na tego biednego biie nieszczęście. *Teat.* 48 b, 10. Sekta Schiów iest ta, na którą Turcy naywięcej biia i za naybardziej odstępną maia. *Kłok. Turc.* 158. Kanony synodu na błędy biia. *Sk. Dz.* 248. Nie potwierdzaią tego, iесли to prawda, ani też na to biia, iесли to fałsz. *Baz. Szł.* 452. Drudzy na taką radę biia, *aliis adversantibus.* *Krom.* 445. Orzechowski iak zaczął przeciw bezczeństwu bić, biskupi przerwali mu mowę. *Boh. Tarn.* 35. (*er* zog dawider los). Zazdrość nie biie ieno na szczęście, ubóztwa ona nie tknie. *Birk. Zbar. B.* 4 b. - *Podobniez:* Wolęć prsy prawdzie przestać, chociaż im nieco w brew biie. *Gorn. Dw.* 237. (*w* brew się aprzeciwiaw, *gerade* zu widerstreiten). - *Podobniez:* bić w jaki cel = zmierzac, dążyć do celu iakiego, *worauf* hinarbeiten, hinstuern, *barauf* losgehen, *barauf* ausgehen. Niech w ten cel biia wszystkie myśli twoie. *Past. F.* 145. Nie w inasy cel me prace i satorygi biia, Tylko żebym aszczęśliwą widział Sycylią. *Por. Arg.* 258. §. Na bark bić *ob.* bark. - § Piorun biie, *bet* Blitzstrahl schlägt ein, *bet* Bliz fährt herab. Ciche oprócz wazeklich chmur pioruny bity, Biły w kapitoliun. *Bardz. Luk.* 14. Pioruny biia w kościelne gmachy. *Groch. W.* 556. Pioruny same z nieba biły. *Jabl. Ez.* 101. Na górze Synai w grzmocie i bicia piorunów podawał Bóg Israelitom zakon. *Psalm.* 27. (*unter* Donner und Bliz). *Podobniez* Wiatry biia, *bet* Wind schlägt, stößt. Dobre nam wiatry na okręty do Cypru biły. *Jabl. Tel.* 40. Czyli palić słońce, czy bić będą słońcy, Dla iey miłości póyde do roboty. *Karp.* 7, 76. (*bet* Regen strömt herab). - Słońce, promień, blask biie, odbia się, razi oczy, schlägt in die Augen, strahlt in die Augen. Łańcuch ma na szyi, z którego srebrny i złoty blask biie. *Groch. W.* 552. Miesiąc pogodny swym promieniem słońcy Bił z nieba z gory w sbroię nicza-

niezakrytą. *P. Kch. J.* 162. Jasność wielka biła od krzy-
ża iego brylantowego. *Niemc. B. T.* 16. Jasne są jak
jutrzeani; cień od nich biie na wiele państw. *Birk. Kaz.*
Ob. E. 4. - Zródło, płomień i t. d. biie = wybucha,
dobywa się, *hervorſchlagen, hervorbrechen, ausbrechen.* Na
samym wierschu w skale źródło biie. *P. Kch. J.* 375.
Zanurz tam głowę, gdzie największy zdrój biie, *Otw.*
Ow. 434. Jak z Etny wierschu ognistego biie płomień.
Bardz. Luk. 74. - §. Bić co, bić w co, uderzyć w co,
etwas *ſchlagen, an etwas ſchlagen.* Na znak pokuty bi-
ią piersi swoje. *Groch. W.* 213. Brody słone morza
na pół się roscinaią, wiosły bite silnemi. *Tward. Wl.*
121. Bią wątpliwe serce strachy i nadsieie. *P. Kochan.*
Orl. 1, 14. (męczą). Uważając grzechy moje, Bię
ciężko w piersi swoje. *Groch. W.* 385. Nie żałuj ręką
czola, bity w piersi. *Groch. W.* 418. Bić w kotły. *Ktok.*
Turs 196. *die Pauken ſchlagen.* Wębny bić. *P. Kochan.*
Orl. 1, 198. *Dwor. E.* 4. *die Trommel ſchlagen, die Trom-*
mel röhren. Wębny bito, a w trąby miedsiane trą-
biono. *Zbil. D. h.* 2. Gdy się pokaże świt, zaraz bią
na pobudkę. *Jabl. Buk. M.* 4 b. Bić wo drwi, stu-
kać, tłuc, *an die Thüre ſchlagen.* Bić w dawon, za-
dawonić, *die Glocken anſchlagen, läuten.* Na gwałt ognio-
wy bić w dawon był zwyczaj. *Tward. Wl.* 20. Dwo-
mienio abo bicie wo dawony. *Tworz. Ok. E.* 2. Bić
w kieliszki, *an die Gläſer ſchlagen, die Gläſer zuſam-*
menſtoßten, anstoßen. Oni za cię po śmierci twę pią,
A miasto dawonów, w kieliszki ci bią. *Jabl. Ex.* 40. -
Bić ręką w rękę n. p. Biąc ręką w rękę Doranta, mō-
wi: Słowo! *Teat.* 36 c, 99. *er ſchlägt mit ſeiner Hand*
in die Hand des ic. - Bić co w beczkę *ob. ſasować.* -
Bić o co, *an etwas anſchlagen, gegen etwas ſchlagen.* Ty-
gle tak twarde, że o stal bite ognia dawaty. *Torz. Sz.*
85. Ja będę bić dłoń moją o dłoń moją. *Budn. Ezech.*
21, 22. Nogą o nogę bić, *mit den Füßen zuſammen*
ſchlagen. Rzeźnicy bili nożami o kości wołowe. *Gaz.*
Nar. 2, 75. Na co głową bić o ścianę! *Pilch. Sen.* 166.
(muru głową nie przebie). - §. Bić, pobić, gromić,
zwyciężyć, pokonywać, *ſchlagen, beſiegen.* Boże sa twola
pomocą król biie nieprzyjaciela swego. *J. Koch. Pf.* 27.
Pokiśmy nie byli ludźmi tak mądrymi, zawsześmy biiali
zwe nieprzyjaciela. *Tward. W. D.* 2, 155. (mądry prze-
dysputował, ale głupi pobil). Nieprzyjacioly swoje bi-
iał. *Star. Dw.* 55. - *Podobnie w grze, bey dem Spiele ſchla-*
gen, ſtechen. W chapance biła tuze pancerola; w lom-
brze bią ią dziewiątki. *Zab.* 14, 364. *Moral.* Co mię
niewinną za przygoda biie! *Bardz. Tr.* 40. (gnębi, tlo-
czy, *drücken, niederdrücken*). - §. Bić na kogo, w ko-
go, = mocno go poruszać, rasić, *fiſzyc. i moral. ſtark*
aſſicten, ſtark bewegen, heftig anfallen, überfallen, an-
greifen. W całą Jtakę ciężkie bią trwogi. *Bardz. Tr.*
320. Jaka troskliwość i trwoga zacnie bić na człowie-
ka, gdy będzie musiała dusza z ciała wychodzić. *Mon.*
68, 289. Ledwie zamykasz oczy powiekami Bity w ser-
ce przykre mi myślami. *P. Kchn. Orl.* 1, 221. Dęby się
rozpadaią, strach biie na gaie. *Bardz. Tr.* 573. Strach
na mię biie, nie wiem, gdzie fata kierują. *ib.* 355. *Hrbſt.*
Nauk. C. 4. W młodym wieku, cokolwiek na smysły
biie, głębokie jak na wołku czyni wyrzucie. *Zab.* 12, 48.
Świećność w oczy biie, ubóstwo wzroku nie podlega.

Tom. I.

Teat. 1 c, 66. Wdzięki twoje bią w oczy. *ib.* 7, 70a.
W hetmana uszy biły nieprzyjacielskie te przygotowania
do wojny. *Tward. Wl.* 261. (doszły go i wzruszyły). -
§. Poty na mię bią = pot mi się mocno dobywa, *der*
Schweiß bricht heftig aus. Ledwie dziś nie umarł, tak
na mię poty biły. *Zab.* 16, 362. Śmiertelny pot na mię
biie, od żalu umieram. *Kul. Har.* 90. Drzę cała, ognie
na mnie bią. *Teat.* 56 c, 77. (*ob. Ogień*) - *Podobnie*
sily na kogo bią, właśnie podług systematu *Browna*,
z sbytecznej sily zasłabnąć, *aus übergroßer Kraft (nach*
dem Broweiſchen System?) erkranken, indem das Ge-
blüt zu wallend wird. Nie widzisz, że sily na Jeymō
bią (*porówn: żyła*), że to z słabości takowe rumień-
ce! *Perz. Lek.* 10. (*das Geblüt ist in Wallung*). *Podobn.*
Słabości bią na mnie, kiedy widzę umarłego. *Teat.* 33,
42. - §. Trunek do głowy biie, *ein Getränk steigt in den*
Kopf. Zdrowe wina są, które do głowy nie bią, ale
w żołądku się softaią. *Haur. Sk.* 510. - *Podobn.* Sol lo-
tna salmiakowa mocno w nos biie. *Kruml.* 346. *fig.*
Diabelnie ich to w nos biie, gdy mię widzą wchodzą-
cego. *Teat.* 24, 143. *Czart. (es fährt ihn in die Na-*
ſe). - Puls biie, serce biie, *der Puls ſchlägt, das Herz*
ſchlägt, klopf. Ot w niey puls ieczce biie. *Paſt. F.* 222.
Gdy w nas serce prędsy lub wolniey nad zwyczaj bi-
ie, w tenczas tylko czuemy, że biie. *Rog. Doſ.* 1, 165.
Serce mu biie, a warok rozpalony. *Zab.* 13, 23. *Gawdz.*
Strudzoney niebodze biie serce. *Bardz. Luk.* 77. Ser-
ce moie ściśnione już prawie bić we mnie przestaie.
Teat. 49, 114. *Bogust.* Dla ciebie iedynie żyję, dla
ciebie mo serce biie. *Teat.* 55 c, *Podobnie* pluca
bią, sily bią = gwałtownie są poruszone, *die Lunge*
arbeitet, das Geblüt wallt. Zmności i pluca bią i ro-
bią bokami konie. *Bardz. Luk.* 70. Języki z upragnie-
nia cało wywiesily, Tchną charkawo, bią w nich bez
przeſtanku sily. *ib.* (*porówn: żyła*). - §. Zegar, godzi-
na biie, *Vind.* Vura biie, kole, *die Uhre, die Stunde*
ſchlägt. Kiedy piąta w noc bić miała, minął tę górę.
P. Kchan. Orl. 1, 231. - Bić górą = unassać się gornie,
gorno gadać, *hochtrabend ſprechen, ſtolziren.* Nowy ten
doktor wszystko górą biie. *Bach. Epikt.* 2a. - *Przeci-*
wnie: bić czołem, kolanem, na znak uszanowania,
kłaniać się do ziemi, do nóg upadać, słać się pod
stopy, (*ob. czolobitność*), *sich tief verbrugen, ſeine Kniee*
vor einem beugen, vor jemanden auf ſein Angeſicht fal-
len, tief verehren. Do samcy prawie ziemi schylił głō-
wę, Nisko bił czołem, niżli począł mowę. *P. Kchan.*
Jer. 44. Ukaz się z pieniędzmi, będąc bić czołem. *Bief.*
C. 1. On tak mniema, że iako przed słotym batwanem,
Každy mu czełek śmiertelny winien bić kolanem. *Nar.*
Dz. 3, 109. Biła czołem pochlebna agraia fortunio, nie
osobie. *Nar. Hſt.* 7, 195. Satyra w szczególności niko-
mu nie łae, Czołem biie osobom, gani obyczaje. *Nar.*
Dz. 3, 115. *Opuszcza się też słowo bić.* n. p. Czołem
Miłości Waszey Rosyjskie Kniehynie, Czołem panienki
Lackie, czołem wam boginie (t. i. bię). *Zimor. Siel.* 32.
Jnaczej: Przez całe życie idem się biemy, ani dla
tego ostróżniey ſtąpamy. *Pilch. Sen. Hſt.* 4, 44. (ude-
rzamy się w głowę). - §. Bić bokami, gwałtownie ru-
ssać bokami; robić bokami, drgać, (o koniach), *von den*
Pferden, mit den Flanken ſchlagen, heftig die Seiten

13

betwegen. Zapalenie wewnętrzne poznass, kiedy kofn, aca cicho stoiąc, bicie bokami często. *Hipp.* 111. (ob. drganie, dręga, przecharśnienie). - §. *Dalsze znaczenia transitivae*: oley bić = wybiiać, wyciskać, wyprasowywać, prasować, *Dehl schlagen*. Pallas wymyśliła płotno tkąć, oley bić. *Biel. Sw.* 8 b. - Bić piemiądze *Geld prägen*, *Geld schlagen*, *Vind.* denar delati, kuwati, vdarjati, penesati, denariti; *Roff.* чеканить монету. Zeby się uwolnić od ustawicznego wazenia kruszców, wynaleziono bite srebro, t. i. mające na sobie znak iaki, herb albo osobę, i napisy ukazujące, wiele która sztuka wazy. *Petr. Pol.* 32. (geprägtes Silber). Zgrzywny Koloński czystego srebra białą 80. złotych Polflich. *Lęsk. Miern.* 2, 87. Gdy srebra nie stało, kazał król grosse bić z miedzi. *Petr. Ek.* 37. Dwóch glupich nie bitych, dadź za grosz, co go bito. *Jag. Gr. c.* (ob. wyżey). Złoto bić na monetę. *Urząd.* 395. *Gold zu Gelde prägen, oder schlagen*. Cherubiny ze złota bitego. *W. Ex.* 37, 7. not. z kowanego, nieodlewane, ani dete, von geschlagenem Golde. - Talar bity, cały, całkowity, nie w monocie, ein halter Thaler. *Sorab.* 2. twarbi, ścurofi tołat; *Roff.* ержмоук. Pięćdziesiąt bitych talarów. *Jabl. Ex.* 202. Wezykatoryum tak wielkie, iak talar bity. *Krup. V.* 393. (ob. w talarce pokraiać). *Opuszcza się i słowo talar*, n. p. dałem za to dziesięć bitych (t. i. talarów). - §. Księgi bić ob. drukować, wybiiać, wyciskać, *Bücher drucken*. Bite księgi, drukowane. *Cn. Th.* 33. - §. Pale bić, słupy bić = wbiiać, *Roff.* бить сваи, *Wfähle einschlagen*, *einrammeln*. Pale bić w rzekach na tamy i mosty. *Sol. Arch.* 47. Słupy w rzekę wbiiał, nie iako owo prosto pale biał, ale pochyło. *Warg. Cez.* 81. - §. Bić rowy, doły = kopać, wykopywać, *Gräben und Struben graben, Gräben führen*. Górnicy, nim do rudy przyyda, doł bić muszą; szczył gdy doł biał, se skarbu im osobno placą. *Of. Zel.* 48. Bicie rowów dla osuszenia łąk. *A. Zam.* 175. Często górnicy porzucają dawny doł, a biał nowy. *Of. Rud.* 41. - §. Drogę bić, torować, *eine Straße schlagen, eine Chaussee machen, einen Weg bahnen*. Puścił się biał drogą. *Bardz. Tr.* 358. Scieszkami, nie gościńcem bitym się puścił. *P. Kchan. Orł.* 1, 105. Łatwo póty nie bładzić, póki się bitego pilnuie toru. *Mon.* 76, 557. - *fig.* Chlubny, że wszystko umio i przemika, A sam na bitych drodze się potyka. *Zab.* 14, 284. - *Poet.* Droga ta, z dawnych lat śladem niebita całowiecym. *P. Kchan. J.* 259. (niedeptana nogą ludzką, *untbetreten*). - §. Bić bydło, bić rzeź, *schlachten Vieh, schlachten*; *Vind.* klati, pobit, saklat (o owcach, cielętach *Vind.* daviti, dolvseti); *Carn.* klāti, kólem (ob. kluc, kole); *Roff.* кольнуть, колоць, калывашь, колю; *Eccl.* закалаю, доколаю. Bić na rzeź, szarzać, *mac-tare. Volckm.* 513. Bestye w łowicach dostane na ofiarę biał. *Warg. Cez.* 138. Oddat ohlopca do rzeźnika, gdzie najwięcej bydła biano. *Rey Zw.* 6. Bić rzeź, rzeźnikiem bydz, *das Schlächter = ober Fleischhandwert treiben, schlachten*; *Eccl.* мясничать (ob. mięso). Bicie bydła, rzeź, *das Schlachten, Vind.* kolina; *Carn.* klanje, *Eccl.* колінва, *Roff.* убоў (убойники сконб, bydło na rzeź, iatkowe, *Schlachtvieh*). *Podobnież* zwierza bić, sastrzelać na polowaniu, *Wild tödten, Wild schles-*

sen. Miocysław chciał, by nie wolno było salachcie, tylko iemu samemu, zwierza bić. *Biel. Kr.* 100. - §. Bić, strzelać, *Vind.* ognjati, ognjvati, strielati, schiesen, feuern. Za panów swych zdrowie szary pełniąc spore, z dział biał. *Tward. Wł.* 148. Grzmiał z ochoty Karpatus, kamienie mówily, z dział piękne wiktorye na świat wszystkie bili. *Tward. Misc.* 50. Bicie, *das Schießen, das Feuer, Roff.* палыка. Te Deum przy bicu z armat. *Gaz. Nar.* 1, 149. Ustawne bicie przez pięć dni mury popsowało. *Uf rz. Kr.* 3, 153. Bić do miasta, do muru, w mury, *eine Stadt u. s. w. beschießen*. Zaprowadzili na aszańce działa, i zaraz do miała bić zaczęli; trwało to strzelanie przez dni kilka. *Boh. Zam.* 128. Z ogromnych bateryy biał w mury nieporuszone. *Tward. Wł.* 160. - §. *Jnaczey* strzelba biał, niesie, *das Schießgewehr trägt (eine gewisse Weite)*. Pistolety nigdy tak daleko nie biał, iak rusznice. *Rog. Dos.* 3, 255. - BIC się, *Recipr. sich schlagen*, o dwóch: wzajemnie się z sobą bić, walczyć z sobą, *sich mit einander schlagen, herum schlagen*; *Vind.* biti se, boi deršhati; *Eccl.* оружеборствомъ (ob. Oręż). Już się biał, a fatum śmierci sieie. *Tward. Wł.* 138. Oycowie nasi w polach się białli, iako drudzy Spartanie. *Star. Vol. C.* 4 b. (walczył). Ma palasz, kopia, strzelbę, prochy i wszystko, czóm się ieno biał. *ib. D.* 3 b. (womil ma się *schlägt, Krieg fährt, woiuia, woyuz* prowadzą). Jedni piał, drudzy się biał. *Haur. Sk.* 156. Bić się z kim na szpady, *sich mit jemanden auf den Degen schlagen*; bić się z kim na pistolety = strzelać się z kim, *sich auf Pistolen schlagen, sich mit jemanden herumschießen (ob. Pojedynkować)*. §. Bić się, bić siebie samego (ob. pod Bić. BICIE, ia, n. rzeczownik z czasownika zrobiony, mający wszystkie znaczenia tegoż; zatem zobacz rozmaite znaczenia słowa Bić.

BICZ, a, m. BICZYK, a, m. *zdrbn.* narzędzie bicia, pręt z nawiązką dla śmigania; *Rog. et Bosn.* bic; *Croat. bich, Slavon.* kangyia; *Boh.* et *Slov.* bič, bičik, *praf-tac, dubty; Roff.* бичъ, нагайка, кнумб, плетъ, погонялка; *Eccl.* бичо; *Sorab.* 1. paptja, tjub; *Sorab.* 2. peitscha, pitscha, Ischub, *Ger.* die Peitsche, *das Peitschen, Niederl.* d. s. Vietsche, *Suec.* Wisla, *Angl.* pizzle, *Graec.* βίτσα, βίσα; *Carn.* Wyt, udriza, gajthlar shterka; *Vind.* pletniša, jishla, gashla, ieshla). Bicz furmańskie, *Fuhrmannspeltchen*, kręczone bywają z młodej dębiny. *Kluk Rosl.* 2, 158. Musi iść, gdy go z tyłu biczem poganiają. *Pafzk. Dz.* 58. Furye biczami za świat ich gdzie zastraszają. *Twar. Wł.* 47. Uplotszy bicz z powrosków, wygnał ich. *Sk. Dz.* 14. - *Przysł.* Starry furman rad słyszy, kiedy kto biczem trzaska. *Ryf. Ad.* 64. Wziąłś konie, weź i bicz. *Cn. Ad.* 1229. (wziąłś pieniądze, weź i worek). Goły iak bicz. *Teat.* 50, 6. (iak palec, bizun, iak Turecki święty, iak derwiz). Z pialku bicz kręcić. *Kopcz. Gr.* 3, p. 90. (z niczego chcieć coś zrobić). *Zabl. Firc.* 11. *Pot.* {*Pocz.* 444. *Schlößter in die Luft bauen, chateaux en Espagne*). Nie będzie z gówna bicz. *Ryf. Ad.* 45. - Z bicza = z rękawa, ze smyczy, z kopyta, od razu, natychmiast, iak z procy wystrzelił, z trzaskiem, *ex nunc, sporustreichs, flugs, Knall und Fall, auf der Stelle, aus dem Stegreife, aus dem Kerbel geschüttelt*. Zaraz, by z bicza, ze

dwu jedno uczynił słowo. *Gorn. Dz. 161.* Ona mu odpowiedziała, iako z biczca. *Pot. Syl. 491.* Na wszystko, iak z biczca racze dawali. *Wad. Dan. 26.* - §. Bicz, bicie, bat, chłosta, kiie, Peitsche, Peitschenhiebe, Hiebe, Ehldge. Za swe usługi, miał platy, odbieraią bicz i maczugi. *Kul. Her. 249.* Pod biczem się przynał. *Off. Wyr. (chłostany).* - §. *Przenośn. bicz*, narzędzie kary, dokuczającego co, plaga, *eine Geißel, Strafe, Plage.* Z pomiędzy trzech biczów, czyli instrumentów kary, których bóg zażywa na chłostę narodów, Dawid obrał powietrze. *Mon. 70, 746.* O iakie ludi przesładuią biczce, Głód, woyna, pożar, nawalność, choroby. *Zab. 16, 375.* Chora, skoro się dotknęła szaty Jezusowej, uzdrowiona została od biczca. *Budn. Marc. 5, 29.* (od choroby swoicy. *Bibl. Gd.*) Domowe zawieruchy, czy nie byłyz karszący nieprawości biczkiem! *Psalmod. 43.* Woyna, iest to bicz boży. *Jabl. Tel. 145.* Wojownik iest biczem bożym. *Teat. 51, 10.* Chodkiewicza Sudermani bożym znali biczem. *Pot. Pocz. 620.* Totyla Grekom biczem był srogim. *Sk. Dz. 537.* Attyla biczem bożym nazywany. *Sk. Zyw. 1, 224. Lar. Kom. D. 4.* On był szczególnym na pogany biczem. *Jabl. Buk. R. 3 b.* Naystrasliwszy bicz pola, grad. *Weg. Mar. 5, 111.* O iakoz ciężki bicz złego sumnienia! *Morz. 207.* - Dadz bicz na siebie, sposób przeciw sobie, dem andern die Waffen gegen sich selbst in die Hand geben. (*Vind. je sam sebi rokau sahnivau; Naikaka bukva k' fvojemu konzu topar da.*) Chca od nas zastawników, sprawa niewolnicza, Brać od nich gołe słowa, a na się dadz biczca. *Pot. Arg. 344.* Odebrawszy listy od niego, król się śmiał iego prostocie, że sam na się takie biczki nosil. *Boh. Off. 1, 203.* - §. Bicz, gra prostych ludi w karty, ein gemeines Kartenspiel. Trzeba skrzętnym staraniem, gdy pora użyca, Probować różnych losów i w rusa i w biczca. *Kraf. Sar. 105.* BICZAK, a, m. gatunek nożów, eine Art Messer. Co dawniey nóż, to teraz biczak. *Dwor. H.* BICZOWAC, - ował, - nie, czynn. *niedok.* biczem chłostać, *Boh. et Slovac. biczovati, biczugi, biczornawam, Croat. bichuvati, bichujevati. Dal. bichevati. Rag. biccevatti; Vind. jeshlati, gaishlati, tēpsti, Slavon. shibati; Sorab. I. frindowaci, fjuduyu; Sorab. 2. pttchowawach; Ross. бичевать, (Lat. pifare, Grae. nleśw; Hebr. ירש, paza vulneravit). Ger. peitschen, mit der Peitsche schlagen, die Peitsche geben. W bóznicach będą was biczować. *Sekl. Math. 10.* (not. chłostać) Biczował go aż do siłości. *Sk. Dz. 722.* Rany z biczowania. *Sk. Dz. 624.* BICZOWNIK, a, m. *Croat. bichevnik, bichuvavec; Rag. biccevník, Eccl. бичовникъ, Sorab. 1. fjudowanj; Vind. jeshelnik, jiahlar, jiahlawez; Carn. gajhlar, Boh. mršak, Ger. der Peitscher, Geißler, Geißelbruder, Flagellant.* Sekta biczowników, którzy chodzil rozpusciwszy szaty po pas, biąc się w plecty okrutnie biczmi abo miotkami. *Biel. Kr. 193.* §. Kapnicy, co w ciągu postu pospolicie w Piątki, ubrani w kapy, po kościołach się biczowali, biczownicy. *Off. Wyr. BICZOWY, a, e, tyczący się biczca, Peitschen = Ross. палочный, Biczowe rany. Sk. Dz. 793.* Biczowe pokuty po kościołach nakazano. *Tward. Wł. 95.* *BICZYC za czym, czyn. *niedok.* pędzić, machać za czym, hinter her*

jagen, nachsehen. Widziałem, iak dalki ptak biczyl za gołębiami. *Bratk. Q. 3 b.* BICZYK zdrobn. ob. Bicz BICZYSKO, a, n. *Boh. bicitsté; Eccl. бичишко, кнушове; Ross. кнушима, Sorab. 1. fšunžiscjo; Carn. gajhlnék, = 1., rękoięć biczca. Dudz. 33. der Peitschenkiel. 2., ladaco bicz, eine schlechte unförmliche Peitsche.*

Pochodzących od bić dalszy ciąg: *biak, bianka, boy, boiwać, woiować, woyna etc, bitwa, bitny, bitność, dobić, dobiwać, nabić, nabby, obić, odbić, pobić, podbić, przebić, przybić, rozbic, rozboy, rozboynik, rozboystwo, ubić, wbić, wybić, zbić, zboy, zboyca, zboystwo, zubić, zaboy, zaboystwo, zaboyca, wzbić, wzbić.*

*BIDYBIDYBOM, odgłos bębna, taratan taratantara, der Ton des Trommelschlags. W bębny bidybidydom głośno bić zaczęto. *Kmit. Spit. B. 4 b.*

BIECZ, a, m. miasto, niegdyś stolica powiatu awego, eine Stadt in Galicien. Kromer rodem z Biczca. *Petr. Et. 307 Dykc. G. 1, 68.* BIECKI *adj.*

BIEDA, y, i. biada, nędra, stan cierpienia, Rag. bjeda, bjednos; *Bosn. bida, fjallost; Boh. Slov. bjda, auglost, neřest, strast, Croat. bida; Ross. бѣда, оказанство (porówn. Grae. βλα), Vind. riva, nuja, theshava, potrieba, sila, terdoba, pregón, nadluga; Carn. řeva, nadluga; nadlořnost; Sorab. 1. hūbenstwo; Ger. die Noth, das Elend, das Ungemach, Kreuz, Weiden. J na lądzie, i na morzu, Wszędzie biada, mój Grzegorzku. *Kraf. list. 166.* Zewsząd na uboystwo biada. *Falkb. Dis. u.* Biada uczy rozumu. *Bardz. Luk. 62.* Sztuk w biedzie nie stawa. *Bardz. Tr. 264.* Co za biada z tym czlowiekiem! *Boh. Kom. 1, 31.* (nie wiedzieć co z nim robić). Co to za biada mieć żonę! *Teat. 52 d; 98.* Co za biędę mam kształcić twoię prostotę. *Pař. F. 105.* Na moię biędę poznałem Wacpana. *Teat. 48, 75.* (na moie nieszczęście, zu metnem Unglücke). Jedna biada nie dokucza, sama nie przychodzi, es bleibt nicht bey einem Kreuze, es kommt noch mehr dazu. Nie dokuczy iedna biada człek, aż się wiele skupi. *Teat. 24 b, 70.* (*Slovac. jedna pfoła sama n'eni, gedna rada drubu honi; gedna newola mnoho tnič prinasá*). Dopiero biada z iednego boku. *Mon. 74, 13.* (ieszcze nie koniec). Biędę kuczyć, platać, wyrządzać przykość, einem Noth machen, ihm zusehen. Biedny szyper, kiedy mu diabli biady kucyli. *Off. Str.* Biędę klepać, biędę cierpieć, w ubóstwie, w nędzy żyć, *Vind. stradati, potrebuвати; Eccl. злоспрадіати, Ross. колотиться, убожествовать, Noth leiden, ein elendes Leben führen.* Jakie to życie ci panowie prowadzą; a my biędę klepać musimy. *Teat. 8, 59.* Klepanie biady, *Eccl. жестокопретываніе.* - §. Niech cię biada weźmie! *Teat. 24 b, 18.* (nieszczęście, licho, kaduk, kaci). - 2., biada o dwóch kołach, taradayka, telega; *Carn. taliga, Bosn. zeglige, Croat. dvojkolnicza, ein zweydrüger Karren.* BIEDAK, BIEDNIK, a, m. BIEDACZEK, szka, m. zdrobn. BIEDASZEK, szka, m. zdrobn. nędznik, biedny czlowiek, biędę klepiący, chudzina, *Boh. bjdat; bjdnif, Ross. бѣднякъ; (Ross. бѣднякъ = kaleka; бѣдняга, бѣдняшка chudy pacholek; Croat. bedak = blažen, dureh); Carn. revéah, revéak; ein Elender, Armer, der in Noth ist.* Co z suplikami chodzą do ciebie. wpo-*

magay biedaków. *Wan. Dad.* 105. Lepiejby mądrym bydź, choć ubogim, niż głupim a bogatym w skarbie drogim, z rozumem wszystko masz; on zawsze nędznik, żebrak i biednik. *Stryk. Gon. F.* 3. Co my za biedacy, co to nas kosztuje zdrowia, kłopotu i pracy. *Przyb. Ad.* 136. §. *Zatując:* nieborak, nieboraczek, der arme Tropf. Inaczej byłby dotąd biedaczek bez nosa. *Teat.* 45 c, 108. Biedaku! *Vind.* ti nefreshna kuf! *§. Zagrając im rychło o biedasku tony Dzisiejszego baranka oplakane strony. *Pot. Zac.* 133. nótę żalną, dumę, ein Jammerlied, Klage lied, tren. BIEDACTWO, BIEDASTWO, a, n. *Roff.* Бѣдствоіе, Бѣдство, miserya, nędza, biedny stan życia, ein elendes Leben. *Teat.* 35 b, 31. - §. *Personif.* biedak, biedni ludzie, die Armen, Elenden, Unglücklichen, das Armut. Bieda-stwo, iak nam się miłosiernie prosilo. *Teat.* 53 b, 25. BIEDACZKA, i, ż. BIEDNICA, y, ż. kobieta biedna, nędzniczka, nieboga, nieboraczka, *Boh.* bjdnicę, *Ger.* eine Arme, Elende, Unglückliche. BIEDNIEC, - ia, - icie, *Neutr. niedok.*, Zbiednieć dok. biednym się sta- wać, misernieć, *Boh.* bjdnti; *Roff.* Бѣднѣть, обѣ- днѣть, elend werden. Dla biedy ludu mego stałem się biednym, *Budn. Jer.* 8, 21. *not.* zbiedniałem. *Roff.* обѣднѣлым subożały; *Rag.* objedniti, *Bojn.* objediti. *perders aliquem*, gubić kogo. BIEDNOSC, ści, ż. cier- pienie biedy, das Rothleiden, die Elendigkeit, *Boh.* bjdnost, *Roff.* Бѣдность; *Carn.* revnost, revshena. *Sorab.* 1. hubeńcij. - BIEDNY, a, o, BIEDNIE, BIEDNO *adv.* BIEDNUCHNY, *intensiv.* *Slovac.* et *Boh.* bjdny, strastny, *Croat.* et *Bojn.* bidan, *Rag.* bjeedan; *Hung.* bajos; *Sorab.* 1. hubeńé, hubeńujiti; *Vind.* riven, reun, neborę, riun, nadlushen; *Carn.* revn, nadlůshne; *Roff.* Бѣднымъ, Бѣднѣямъ, горестнымъ, горемѣчнымъ; *Ecll.* окаянымъ, нѣдзну, miserny, elend, jammerlich, kläglich. Biedna starości, Nozząc cię, bola kości. *Cn.* Ad. 24. Jaki ja biedny! *Croat.* tušni ja! - Biada cśto- wiewowi bez żony, ale z żoną biednię bez mammo- ny, *Jag. Gr. A.* 4. O iak rsecz biedna, nie umi- eć umierać! *Bardz. Tr.* 297. Alie drobniuchna z dziury wyleciała myśka, Niedawno się biedniuchna ukasała światu. *Zab.* 5, 236. - §. Biedny, samiać sakończenia na ina, isko, wyrażającego rsecz w nędznym, nie do- brym stanie, n. p. biedna mucha, mussyna, mussytko; biedne sukno: sukniśko, biedna woda: wodziśko, schlecht, gering, geringfügig, elend, arm. (cf. marny). I biedna mucha się broni. *Teat.* 26 c, 97. I biedny pies śmielazy na swych śmieciach. *Pot. Pocx.* 76. (psisko). Po śmierci jego słudzy, zabrawszy wszystko, biednego sukna na okrycie ciała nie zostawili. *Ustrz. Kruc.* 2, 178. Nie wierz tej piaków kupie, Jak ci nieśtanie, żaden ci biedney wody nie poda w skorupie. *Pot. Pocx.* 65. Biedney wody w dzbanku iakim mieć-em nie mógł. *Brud. Ofat, C.* 3. O kąt biedny, choć pod dachem, prosita. *ib.* C. b. Zayrzą mu i biedney śmeci, żeby na niego nie umarł, Na powietrsu ducha oddaie, *Groch. W.* 241. Ani odpowie słowa mu biednego, By już srogie- go i nayostrzejszego. *Pařt. F.* 141. Biedny zółtek ia- ia byłby pożyteczniejszy od głodu umierającemu, niż wszystko sioto. *Summ. A.* 2. b. BIEDOWAC, - ać, - uie, *czyn. niedok. Boh.* bėdwati, bėdowawam, biadać, na-

rzekać, wehflagen. *Roff.* взовпнѣть, вопнѣть, воплюć, Bieduą na matki swe, które ich porodziły. *Gorn. Ser.* 8. - §. 2., biedować, biedę klepać, nędzę cierpieć, *Roff.* Бѣдствовать, Roth leiden, Elend leiden. Biedowali całe życie ten mąż i ta żona. *Off. Wyr.* Zbiera bez przesłanku pieniądze i biednie sknera. *Zab.* 8, 337. BIEDOWAC się *Recipr.* biedzić się, biedę swoje mieć z kim, mocować się, paffować się, męczyć się, selne Roth womit haben, damit zu kämpfen haben, mit etwas kämpfen, ringen, sich mat- tern und quälen. Biedowanie się z chorobą. *Perz. Lek.* 345. Samem się z sobą nakoniec biedował w niewczasach. *Pařt. F.* 260. W mym siwym wieku często się bieduję Z myślą, iako się ubogi znajduję. *Pařt. F.* 257. BIEDRUNKA, i, ż. robak z rodzaju krowek malowanych, *Włod. scarabaeus auratus. Linn.* der Goldkäfer. BIEDRZENIEC, śca, m. *Boh.* bėdrniř, bėdrniřek, *Ecll.* et *Roff.* Бѣдренѣцъ, черноголовникъ; *Bojn.* et *Rag.* digniza, jarcja trawa; *Croa.* pimpinela, *Sorab.* 1. bibe- neta, ziela, pimpinella *Linn.*; iest ogrodowy, iest i dziki. *Kluk Rosl.* 2, 249. (ob. Rospikamieñ) die Pim- pinelle. BIEDRZENCOWY, a, o, tyczący się biedrzeń- ca, Pimpinell =, *Roff.* Бѣдренцовъ. BIEDRZNY, Biodrowy ob. Bidro. BIEDZ, biegi, bieży, biege, *Neutr. niedok.* Biognąć; *isdntl.* Bieżeć, ać, y, *Continuat.* Biogąc *Frequ.* et *Continuat.* biegiwać *Frequ.* - *Boh.* et *Slov.* bėzim, el, et, bėřam, et, bėřawam; *Vind.* bieřati, bieři, bieřati, beshal, beshim, teshi, tiekati, dirjati; *Carn.* beshati, weřhati, weřhim, derřhati, derřhim, dėrkam, dorknem, tėkam; *Croat.* begati, besati, derřhati, derchim; *Dal.* bisim; *Rag.* bjeřatti; *Slavon.* bixati, tėrcsati; *Bosn.* bjeřgiatti, tēcchi, tricjati; *Roff.* Бѣгана, Бѣжана, Бѣгу, Бѣжу, Бѣ- гаю, спрекнушь, ристать, ристаю; *Sorab.* 2. bejařch, begnuřch; *Sorab.* 1. biejař, bieju, biejim, biejaři, bije, bijim, biřam, bėřam, (cf. *Sorab.* 1. piřch), pieřzy, cf. *Lat.* passus; *Gr.* parťu; *Hebr.* wəw pasa incessit, *Arab.* wəw venit; cf. *Lat.* pos, *Gr.* pos, podos, wəw; *Ger.* Fuß cf. pies, *Ger.* Beře), prędko iść, prędko cho- dzić, laufen. Pierwcy niżeli biegać, naucacie się chodzić. *Kras. Bay.* 16. Jakoż leżeć i bieżeć zgodzi się to razem? *Pot. Pocx.* 233. Chłopcze! a nie idziesz? nie bieżyś na mych nogach? nie widzisz korbaca? *Opal. Sat.* 8. (ob. noga). *Prov.* Bieży, iak ssewc z bótami na targ. *Cn. Ad.* 24. (*Slov.* beji gato Swec do trhu. Swec do garmarťu beřa; co tohu rusza, macha). Często biegał, iak gdyby się kto za nim z kiem uganiał, często poważnie stąpił, iak za procesyją. *Zab.* 13, 61. Dłatego bieżał, abym ci prędko to powiedział. *Pařt. F.* 66. Bieź do pałacu. *Boh. Kom.* 3, 170. Wras bieję do niego. *ib.* 4, 42. Na wyścigi biegać, na zawodzie, zawód biegać, um die Wette laufen, rennen. Którzy na zawodzie biegaia, wszyscy wdy bieją, lecz jeden hierse zakład; tak bieź- cie, żebyście go wiaęli. *Budn.* 1. *Cor.* 9, 24. Ociec mu rzekł, aby też na grach Olimpickich zawód z kim bie- żał. *Bud. Ap.* 95. - Bieżeć za kim, gonić, pędzić za kim, nachlaufen, nachrennen, nachsegen. Postrzegłem tak rąco bieżącego, iakby za nim bieęli. *Jabl. Tel.* 58. Chciwicy za niemi bieželi, zatym ich ogaręli. *Warg. Cez.* 219. Bieželi za nieprzyjacielem, ile sił w koniach. *Warg. Cez.* 228. Za dziękami po łapach swiersztami bie-

gal se psy. *Bardz. Tr.* 219. Przez te mieysca za swierzem częstokroć sam biegiwał. *Otw. Ow.* 111. - §. *W ogólności:* spieszyc, cilen, hinellen. Na ratunek drogą daleką dziwnym śpiechem towarzysowski bieżał i przybieżał. *Warg. Wal.* 246. Wierni bieżał do męczeńskiej śmierci. *Sk. Dz.* 159. Na nieprzyaciela z wojskiem bieżał, tam kędy o nim w małej drużynie powiedano. *Warg. Cez.* 143. Bieżysz na twą sżubę. *Teat.* 47, d. 84. (bu rennst in dein Verderben). Drzewo to bieży wzgórze. *Birk. Ek. E.* 4. (wzbiia się, rośnie szybko). - §. Biegać na koniu, na wozie, pędzić, machać, szybko iechać, pojeżdżać, zu Pferde, zu Wagen rennen, drauf zu reiten, drauf zu fahren. Któż tak rąco na wózku przeciwko nam bieży? *Bardz. Tr.* 284. Gdy koń linieć nie może, biegay na nim, aż się dobrze zapoci. *Lek. Koń.* 63. Letkie półki niech biegną, by się nawet wędziła pienity. *Teat.* 45, d. 77. Wyb. - §. Biegać za sprawą (w trybunale), (za urzędem), uładź się do (prawa), sich an einen (Nichtetstuhl) wenden. Jeśli dłużnicy ludzie cudzy, tedy aktor niepowinien tam bieżać, gdzie oni do sądu należą, ale mu wolno satrzymać w długu ich maieństwo. *Chelm.* 148. Musiał sam Orygenes do Rzymu biegać. *Sk. Dz.* 122. Każę mu oyczynę pogańitwu przedadź; bieży mój do Carogrodu. *Birk. Ek. B.* 6. (spieasz z tym, rusza z tym, prędko się uładź z tym). - §. Biegać, tam i sam biegać, herum laufen. (*Carn.* besläm, *pestilire mors visulorum*). Jako szaleni, to tam, to sam biegali. *Birk. Dom.* 164. - §. Biegać koło czego, kratać się, uganiać się, uwiąć się, wszędzie się starać usilnie, chodzić koło czego z naleganiem, sich tummeln, sich um etwas beifern, darnach streben, trachten, ringen, es nachdrücklich suchen. Nie biegasz, nie masz; nie szukasz, nie znaydziesz. *Rys. Ad.* 47. Mieczysław będąc arzucon z monarchii, iął znovu biegać około tego. *Biel. Kr.* 112. Tym czasem chytra pilnie popierała Przyobiecany Armida pomocy, Około tego cały dzień biegała; Co dowcip i co gładkość miały mocy. *P. Kchan.* 3. 122. - §. O rzeczach nieżyjących; biegać, bieżać, szybko się obracać, ruszać, laufen, sich schnell bewegen. Gniewem mu oczy by sfery biegaia. *Tward. Wł.* 15. Kastał iey nayskładniejszy, biegaiać oczy, żywa barwa. *Zab.* 13, 167, (tollende Augen). Koło, które na osi ustawnie biegało, Z uderzenia się o pniak zlamalo. *Otw. Ow.* 633. On dotąd utrzymuie, że ziemia stoi, a słońce bieży. *Boh. Kom.* 4, 123. (krąży). On opatruie, iako gdzie łódź bieży, strzeże, aby na razie kiedy nie stanęła. *Prot. Kont.* C. 3, b. U kogo kopa leży, druga do niey bieży. *Jag. Gr. B.* (spieasz, prędko przybiedzio, kommt herzu getilt). - Cnoty iey musiały iasnością swoią w oczy świata wszystkiego bieżać. *Birk. Zyg.* 38, (w oczy wpadać, in die Augen fallen, in die Augen springen). - O płynach, ciekliżnach, bieżać: ciec, płynąć, laufen, rinnen, fließen. Gdzie błotny Phasis biega rączemi wodami. *Otw. Ow.* 251. Ren z prędkością bieży, na wiele się dróg rozchodsi. *Warg. Cez.* 77. Przez dolinę rzeka bieżała. *ib.* 234. *Podobnie:* O biegunce, gdy przez dieci bieży. *Sien.* 467. (ciecze, leie). Gdsieby przez konia bieżało i ciekąckę miał, dađ mu *Syr.* 959. - Czas bieży, szybko upływa, die Zeit läuft, verläuft, verflieft. Czas bieży, że go ani na koniu nie dogoni. *Off. Wyr.* Swita, mierska, bieżą lata, Ludzie mlodo schqđzą z świata. *Pieśń. Kar.*

168. Czas, który szybko bieży, wnet uciecze. *Mon.* 76, 197. Gdsieź więc ta godzina bieży, która mia? *Zab.* 16, 376. (wohin eilt die Stunde)? Roku lub miesiaca bieżącego, *currentis*, (des laufenden Jahres oder Monats). Zegar bieży, t. i. saprędko idsie. *Off. Wyr.* die Uhre läuft vor, geht zu früh. Pieniądze bieżą, kursują, kurs mają, das Geld ist im Course. Grosse Praskie według biegu, iako między kupcy bieżą, brać mają. *Herb. Stat.* 80. Bieżąca moneta, kurs mająca, w biegu będąca, *Vind.* ushanzen denar, Geld das im Course ist. BIEGAC się *Recipr.* o psach, wilkach i t. d. gonieć się, poganiać się, za suką biegać, läufig sein, *Roß.* 6 Bramca, 6 Brnca, *Sorab.* 1. bjhati, de pruritu venereo animalium, bchano, *admissura in vaccis*; *Sorab.* 2. se gawast, gantjast, *Vind.* pojati se, pojanje. Pochodź: bieg, biegacz, biegas, biegus, biegun, biegaunka, bieglivy, bieżny, biegly, bieglóś, dobiads, dobiegać, nabieg, nabiegać, nadbieg, nadbież, obbież, obbiegać, obbieg, pobieg, pobież, podbież, przebież, przebiegać, przebieglóś, przebieg, przebiegly; przedbież; przybież; rozbież, ubież, wbież, wybież, wybieg, zbież, zbieg, zabiads, zabieg, zapobież. *S. spiech.* spieszyc, spieszny, spieszność, dospieszyc i t. d. *S. bory.* *BIEDZIC, *czyn. nied.* *zbiedzic *dok.* biednym uczynić, elend machen. W Atnieyckiej siemi zbiedzony Dedal żył w pokoju, *fatigatus*. *Zebr. Ow.* 196. (zrobiony, agnibiony, niedergehen). Konie podróżą zbiedzone. BIEDZIC się *Rec. nied.* *Sorab.* 1. bebjušo, deluctor, pasować się, mocować się, za pasy chodzić, walczyć, męczyć się z kim (ob. bieda, biada). (*Sorab.* 1. bebjejet *sapaunik*, *běženje palaestra*), *Boh.* nužovat se, *Slov.* bgeđim, *Croat.* boritise; *Bosn.* jactise, rriuatise, nadomechjatise; *Slavon.* hěrvati se; *Carn.* arvam, arujem; *Vind.* ruvati, se metati, tergati, topsti; *Roß.* cpaжama, *podajama*, *Eccl.* боритися, браться, (*Eccl.* бржду, *Gr.* βιάσασθαι, gwałcić, musić; брждёніе, *Gr.* βία, *necessitas*, gwałt), ringen, kämpfen, streiten, sich womit quälen. *Fix.* i *mor.* Nie będą koronowami, którzy się nie bieżą, a w zawód nie bieżą. *Baz. Hst.* 51. Zima nie z razu przypadnie, ale zniegła bieża się z latem, a z iey lato ustąpić musi, a zima ono mieysce zastępię dotąd, aż ie onoż lato z mieysca zsię wyprze. *Podw. Wroź.* 37. Bieżał się z Jakubem mąż ieden, a gdy go przemóđz nie mógł... *W. Gener.* 32, 24. *Sk. Żyw.* 1, 246. Kartago długo się z Rzymem o panowanie bieżała, *Sk. Dz.* 419. Maryusz z fortuną się bieżał, której wszystkie natarcia mężnemi siłami wytrwał. *Warg. Wal.* 221. Lgniących i bieżących się z blokiem pobili. *Warg. Cez.* 165. Biedzic się z śmiercią. *Bardz. Luk.* 48. Ludzie się z sobą bieżą, ale koniec iaki chce bóg daie. *Sk. Dz.* 520. Jak gdy morze z Zofrem i Eurem się bieża. *Bardz. Luk.* 48. Biedzic się z myślami. *Bardz. Luk.* 8. Długo się z uporem swoim i wstydem bieżąc, nawrócenie swoie odkładał. *Sk. Dz.* 108. Z trwogą się Ajax bieża. *Bardz. Tr.* 265. Bieżali się, nie wiedząc co czynić, *Pilch. Sall.* 170. (wahali się). BIEDZICIEL, a, m. 1. *Sk. Żyw.* 2, 281. Ktory się bieża z nędaż, z drugimi, z sobą, der sich plact, quält, martert, kämpft, ringt. *W rods. sedk:* BIEDZICIELKA, i, f. 2.

BIEG, u. m. *Slov. et Boh.* бѣг; *Sorab.* 1. бѣг, бѣгу; *Ross.* бѣгъ, (*Eccl.* бѣжесмо, бѣресо ucieczka); *Rag.* bjeħ, tjeħ, tark; *Croat.* bég, techáj, tek; *Carn.* wëg, teshaj, tək; *Bosn.* terk, trik; *Vind.* tek). = bieganie, bieżenie, prędkie iście, śpiessenie, dążenie, der Lauf, das Laufen. Nie tylko bieg ludzki, a i lot ptaków cełuią. *Ząbk. Mt.* 422. W przyrodzeniu iedno są trzy sposoby biegów albo ruchania, wzgórz, na dół, i wokrag. *Lat. K. C. d.* Strumień płynący w prędki bieg bystremi welny. *Kul. Her.* 94. Powolny bieg rzeki. *Bot.* 245. Biegiem, skokiem, óchotnie, prędko, z trzaskiem. *Mącz.* im Laufe, schnell, im Sprunge. - Bieg koński, das Pferdennen. Synów swoich do Londynu na biegi kóńskie posyłaia. *Kras. Pod.* 2, 231. Bieg czasu, der Lauf der Zeit, der Zeitlauf. Dzień to iest w biegu rocznym dla mnie nayuroczystszy. *Zab.* 14, 173. Żywot ludzki bieg do śmierci. *Cn. Ad.* 1382. (droga śpieszna, krótka). Bieg życia, der Lebenslauf, *Vind.* pretiek tega shiuljenja (ciąg, przeciąg, pasmo życia). Bieg gwiazd, obrót, der Lauf der Gestirne. Astronomowie gwiazd sporne biegi niebieżkami. *Kanc. Gd.* 274. Bieg rzeczy, bieg powożenia, bieg świata, i wszystkich rzeczy na nim toczenie wieczne, fatum, nieparussone, nieodmienne rządzenie. *Nag. Cyc.* 73. das Schicksal. Niektórzy mają to s biegu nieba, iż cokolwiek pocznią, ludziom na nich patrzeć miło. *Gor. Dw.* 35. Bieg świata, tryb, którym świat idzie, der Weltlauf, der Lauf und Gang der Dinge in der Welt. Csworaki stan biegów świata: pierwsze złote, drugie srebrne upłynęły lata, Trzeci przypadł wiek miedziany na ich gorzse syny, Naygorzszy nasz czas zmieszany z żelaza i s gliny. *Kanc. Gd.* 267. - Bieg przyrodzenia, porządek natury, der Lauf der Natur. Nad wszystkie przyrodzenia bieg to iest, aby żelazo samo pływać miało. *Sk. Żyw.* 2, 229. Bieg sprawy iakiey, porządek, jakim się odprawia, postępek, der Lauf, der Hergang einer Sache. - Bieg iakiey nauki, kurs iey, der Cours einer Wissenschaft. Przeszedł cały bieg nauk w młodym zaraz wieku. *N. Pam.* 3, 323. W Lwowie odbył bieg nauk szkolnych. *ib.* 13, 90. Nauczyciel ieden całkowity bieg literatury Francuskiej odbywa. *ib.* 11, 174. Znakomitsze osoby kraiove dają darmo w Chrytyanii bieg fizyki i innych umiejetności. *ib.* 15, 36. - Bieg pieniędzy, kurs, który maia, der Cours des Geldes. Trzeba wiedzieć, w iakiey cenie wydaie się iaka moneta w biegu swycajnym. *Jak. Mat.* 1, 88. Za grosze Prazkie, według biegu, jako między kupcy bieżą, pieniądze drobne brać maia. *Herb. Sr.* 80. Bank Altonski tyle tylko biletów swoich w bieg puszcza, ile iest w kasie wyrównywiający im wartości. *N. Pam.* 12, 286. - §, Biegi zaicze: skoki, die Lauffe, Gänge eines Hasen. *Tr.* - BIEGAC ob. Biedz. - BIEGACZ, a, m. *Rag.* tekic, teklic, = szybkochoď, prędko biegaiający, ein guter Lauffer, der schnell laufft. Azahel był biegacz barzo prędki, iakoby sarna, co po lesie chodzi. 1. *Leop.* 2. *Reg.* 2, 18. Biegacz, za zapłatę biegaiający, kursor; na wyścigi biezący, zawodnik; biegaiający i tam i sam, chodak, włóczący się; włóczęga, biegun; *Boh.* běhal; *Ger.* ein Botenläufer; ein Wettläufer; ein Herumläufer. *Dudz.* 33. *Włod.* §. Biegacz, czyli wyższy kamień w młynie, der Lauffer, der obere Mühlstein. *Schneid.* 365.

(*Croat.* beslyivecz; *Dal.* besalacz fugitor; *Vind.* besheozh; *Rag.* bjeħiv; *Carn.* beslaj; *Ross.* бѣгльб fugax). BIEGACZKA, i, ż. *Boh.* běhalla; *Eccl.* течка, бѣрамельница, бѣглянка; *Croat.* beslyivka; *Dal.* besalicza, = kobieta biegaiaća tam i sam, włócząca się, eine (gute) Läuferinn, eine Herumläuferinn, Herumtreiberinn. BIEGACZKA ob. Biegunka. BIEGANIE ob. Biedz, Biegać 2.) bieganie, ob. Biegunka. *BIEGALNIA, i, z. mięscie biegania, *Ross.* бѣгалище, *Eccl.* бѣжелецъ, позорище гдѣ бѣгаются, борытся, бѣгъ Kennbahn, Laufbahn. BIEGAS, BIEGUS, a, m. biegacz, szybkochoď, ein Schnellläufer. Po całej wiedzionj ziemi wolnym zwycięstw pasem, Z zwycięstwa na zwycięstwo szczęsnym był biegasem. *Zab.* 16, 198. §. Biegas, biegus, włóczęga, włóka, powsinoga, ein Herumtreiber. Chwytać biegusów. *Off. Wyr.* §. Biegusy, bieganie tam i sam niesorne, pobiegi, włóczenie się, das Herumläufen, Herumtreiben, Herumschwärmen. Już to rok tych biegusów trzeci i dzieiąty; Próżnom się iak żyd włoczył przez rozległe kraie. *Tręb. S. M.* 78. BIEGIWAC ob. Biedz, Biegać. BIEGLIWY, BIEZNY, a, e, *Boh.* běhový; (*Bosn.* bjeħgiv, fugax; *Eccl.* бѣрамельнымъ, омы котораго бѣрымъ; *Boh.* bějnh vulgaris), szybki, szybkochoď, biegu prędkiego, schnelllaufend, schnell. Rodzaj fruai ma nogi wysokie bieżne. *Zool.* 242. Prędkie a bieglwe Kartagineńkie galery. *Fal. Fl.* 54. BIEGLY, a, e, BIEGLE adv. - *Ross.* бѣглии, рѣзакъ, *Boh.* běhly, bieglivy, bieżny, szybki, schnelllaufend, schnell. Biegly Aello, chart Akteona. *Otw. Ow.* 111. Woda stoiąca w zaległych błotach i w stawach niebieglivy. *Kul. Her.* 148. Nieopatrznie moy czas uciekl biegly. *ib.* 139. §. Biegly, bywały, ćwiczony, doświadczony, umieiający dobrze, znaiający się, bewandert, geldufig, geübt, erfahren, *Eccl.* многояскыныи, *Ross.* искыныи; *Vind.* obhojen, povajen, svzhen; *Croat.* vësch; *Sorab.* 1. pjellepané; Každy w swym rzemieśle biegly. *Cn. Ad.* 345. Niebiegly w czym, nieświadom czego. *Cn. Ad.* 556. (niebywalec; niewie, gdzie kozy gnano; inazego świata człowiek). Biegly czego, in etwas erfahren. Spuść się na żeglarza mylnych dróg morskich bieglęgo. *Past. F.* 93. O iako byłem roskosz niebieżkich źle biegly, *Kuřig. Her.* 256. BIEGŁOSC, ści, ż. szybkość, ćwiczzenie, doświadczzenie, *Boh.* běhlost; *Sorab.* 1. pjellepanstwo; *Croat.* vechnoszti, die Geldufigkeit, Bewandtheit, Fertigkeit. Bieglność w nogach, drapacz setny, ma dobry charakter w nogach. *Off. Wyr.* Bieglność w rękach, żłodzię. *ib.* (*Ross.* бѣглость bystrość dawcipu; *Eccl.* бѣглость ucieczka). BIEGNIA, BIEZNIA, i, ż. w kopalniach wytnia pozioma, służąca do spólnictwa w częściach kopalni. *Mierosz. Mscr.* der Lauf, der Gang im Bergwerke, die Bergwertstolle. BIEGUN, a, m. biegacz, prędkochoď, ein Lauffer, Schnellläufer. Biegaiający za zapłatę, kursor, lauffer, ein Botenläufer, ein Lauffer; *Sorab.* 1. běhawc, běhacjet; *Slov. et Boh.* běhann, běhannet; *Carn.* hitropetz, tekarz; *Vind.* poslani tiekavez, tiekar, ferkovez; *Rag.* tarcjalaz, tarkalaz; *Ross.* бѣгунъ, мечеуб, скороходъ; *Eccl.* скоромечеуб, скороходеуб, гонеуб, ристапелъ. Biegun biegunowi w drogę zaydzie; a poseł potka się z posłem. 1. *Leop. Jer.* 51, 51. §. Koń biegun, woźnik, rumak, ein Ross. Weź bicz, kieruny bieguny, a ia z wozu zsięde. *Dmoch. J.* 2, 149.

§. Biegun, wszędybył, włóczęga, powsinoga, tułacz, ein Herumlänfer, Herumstreifer, Landstreifer; (Vind. bueshap = zębrak); Sorab. 1. wotowo so wipwshi, mnoho bubdżaczę. Biegun, który tylko włócząc się w cudze garncie nagładaf. St. Dz. 363. Kain będzie tułakiem i biegunem na ziemi. Radz. Genes. 4, 12. Damb. 168. Zrn. Pfl. 97. Biegun, eo biega po niebie i po ziemi z rozumki omylniemi swemi. Rey Ap. 53. §. Biegun, machleż, faktor, stręczyciel, iednacs, ein Kräfler, Unterhändler. §. Czop, czopek, walek, na którym się co obraca, lub biega, os, Carn. teshaja: Croat. techaj; Sorab. 1. butacę tšop, ha;pa; Ger. der Zapfen, der Angel. Biegun u wrot. Off. Wyr. Biegun w rumusach, embolus. Jak. Mat. 3, der Kolben beim Druckwerte. Biegun młynarski, paprayca, das Mühlstein. Drugi pacierz szyi nazwany osiä lub biegunem epifropheus, Krup. 1, 107. der zweyte Wirbelknochen. - Os niebieska abo punkta niebieskie, koło których iakoby świat się obraca, Boh. pauch, obrtlis; Carn. obrähaj; Rag. vés, röxér; Vind. kraj neba, teshai sveta, polus, ein Weltpol. Biegun północny, polus arcticus, u Kozaków żelazne koło. Paszk. Dz. 14. biegun południowy, antarcticus. Hub. Wst. 28. Wyrw. G. 39. Wyniosłość bieguna, elevatio poli, die Polhöhe. ib. 49. - Biegun u szruby, macica, die Schraubenmutter. Tr. BIEGUNKA, i, z. BIEGĄ CZKA, BIEZĄ CZKA, bieganie, ciekająca, dyarrea; Boh. běhava, auplavice, čmístava; Sorab. 1. bëjaczę khorosę; bñche pjeab; Slavon. sèrdobolja; Bosn. bolovridje; Carn. drista, dèrsa; Croat. driztavica, drizavnica; Ross. дрисня, понось, пронось; Eccl. Ббгунка, der Durchfall, (Desterr. das Abweichen). Biegunka prosta, często i niezwycajne ekskrementów rzadkich przez stolec odchodzenie. Krup. 5, 704. Jelito proste bywa biejącą nagabane. Spicz. 181. biejączka. Sien. 458. Biegunki białe, krwawe, zielonawe, czarnawe. Haur. Sk. 408. Biegunka czerwona, die rote Ruhr, Slavon. kèrvogriz; Croat. chrèvnica, grisa; Rag. grisa; Carn. grisha, dèrenje; Vind. kervava grisha, kerva, kervaviza. - Ross. мышь biegunka końska; мышьмысь, мычьсь biegunkę mieć, o koniach, Carn. grishov: biegunkę czerwoną mający. - Zarem: biegunkę cierpi, biegunka go napadła: mieysca nie zagrzeje; tu był, tu go niema; wszędzie go pełno, perpetuum mobile. BIEGUNKOWATY, a, e, na biegunkę pochodzący, Durchlaufartig. Stolce lipkie, flegmiste, niby biegunkowate. Perz. Lak. 1, 89. BIEGUNOWY, a, e, tyczący się bieguna, Käufer-, Käufer-, Zapfen-, Angel-, Pol-, Biegunowa dziura, das Zapfenloch. Koła biegunowe, circuli polares. Hub. Wst. 51. Wyrw. G. 50. Gwiazda biegunowa, stella polaris. ib. 283. der Polarcirkel, der Polarstern, der Nordstern, Weerstern. Vind. mala medvedniza, hervor.

BIEL, u, m. BIEL, i, z. gręsz biała, materya biała, das Weiße, etwas Weißes. (ob. Bielizna). Biel olówną bleywasem zowią. Sien. 581. Syr. 340. Niech białą modry iedwab i szariatowy i karmazynowy i biel. Budn. Ex. 28, 5. (iedwab biały. Bibl. Gd. weiße Seide). Dzieśięć opon z bieli kręconey. Bud. Ex. 26, 1. Cziłowiek w bieli: w białey szacie. Cn. Th. 1213. im Weissen, in einem weissen Kleide, weiß gekleidet. (Ross. бблэгб, бблордэгб, немонах, мёрским чело-мВаб = (leik, święcki; oppos, w szerni; Czarniec).

§. W szczególności biel na drzewie, w drzewie, Ross. ббл; Sorab. 2. bëlisa; (Bosn. pupa; Carn. męga; Croat. męga (ob. miazga); Sorab. 1. jiwieja (ob. żywica); Boh. bël = mąka biała; muskatowe wino). Warsty doskonałe ieszcze nie przerobione w drzewo, zowią bielēm. Bot. Nar. 24. Swick. bud. 2. der Splint, der Splint, der Span, der Spund, der weiche und hellere Theil des Holzes zwischen der Rinde und dem Kerne, alburnum. Biel, okrąg drzewa niedośkonatego przylegającego do samey kory. Jak. Art. 3, 136. et 144. Ciesła biel ociosanie, by ieno drzeń został. Rey Wiz. 84. 6. Dwoisty biel, wada u drzewa, gdy biel pokryty jest na przemian okręgami rdzennemi. Jak. Art. 3, 144. Biel druga w drzewach niektórych, iako w sośnie, pod którą drzeń, caro arboris. Cn. Th. das Kernholz. Biel trzecia w drzewie wnętrzna między żyłami smolnemi, iak w sośnie, pulpa arboris. Cn. Th. das fleischige am Holze, porówn. Miazga. BIELA, i, z. BIELKA, i, z. zdrobn. Ross. бблѣнка, agaricus Gleditschii, gatunek białych bedtek, der Moosschwamm, eine Art essbarer Schwämme. Insze rydze i biele, a insze wółwki. Pot. Fow. 11. (tamto iest można; to bardzo szkodliwe). Syr. 1394. §. 2.) biela, bielka, to samo zwierzątko, co teraz popielicą nazywamy, sciurus vulgaris cinereus, że skorkę ma raczey popielatą, niż białą; Ross. бблка; Slovac. plch, plech, plšica; Croat. puh; Ger. die Bilchmaus, der Bilch. Od tysiąca bieli Litewskiej po sll. . . Vol. Leg. 4, 357. Bielki Mohiłowkiej, Moskiewskiej grabietowa szuba. . . Instr. Cel. Lit. (ob. bielina). Ze bielczane skorki na dań wybierano, stąd wartość pieniężną wzięły, i biele znaczą też monetę dwa pieniążki wazącą, Cn. Th. ein Weißgröschel, (ob. aspergil), Vind. belish, vienar, denares: pieniądza, fenik; Vind. pou belizh, pou belizha: halers; Carn. wëlsch, wëz. (cf. Ross. морды кунны). Od kwarty gorszaki pocztery pieniądze, a na Wołyniu i Podlasiu po dwa bile (biele). Vol. Leg. 3, 25. (ob. Bilonowa moneta). §. Fałsz ten poszedłby u was w potomne wieki, za czystą, iako mówią, bielkę. Motrz. Ek. 44. (za dobry pieniądza, für baare Münze. BIELCZANY, a, e, tyczący się bieli, bielki, popieliczny, Ross. бблѣн, бблѣнн, Bilch; Kofferowie w niektórych częściach Ruskich krajin miało dani z każdego domu bielczane abo wiewiórcze skorki wybierali. Strijk. 112. (w Syberyi бблѣкб pewny gatunek podatku).

BIELANY, plur. różne mieysca w Polsce, gdzie klaszatory OO. Kamedulów, verschiedene Dertter in Polen, wo Camaldulenser Klöster sind, Dyk. G. 1, 78. od białego tych zakonników ubioru. *BIELANIN, a, m. Kamedula, ein Camaldulenser. Tam czyści mają awóy klasztor Bielanie. Suz. Pisz. 3, 7. 2. (pod Warszawą, pod Krakowem).

BIELARZ, a, m. który bieli, pobielą; Boh. bëlic, bëlic; Ross. бблѣльщик; Eccl. бблѣпель, бблѣльничъ; der Weiser, der etwas weißet, weiß aufstreicht. §. blęcharz, który płótno bieli, blechuie, der Bleicher, Leinwandbleicher. §. Bielarz cyną, pobielacz, Ross. лудѣльщик, der Berginner. BIELARKA, i, z. która bieli, blechuie, pobielą, die Weiserin, Bleicherin; Boh. bëlčica, bëlčica; Ross. бблѣльница, бблѣльница BIELARWA, y, z. bielnik, blech; Ross. бблѣльня; Boh. bëlšicé, bëlšicé, bšidlo; Carn. wëlsche; Vind. pleha, plehalische, obeluralische, die Bleiche, Bielewa, blechs. Ern. 126. - §. 2.)

imię różnych miast w Polsce; *der Name verschiedner Städte in Polen*. BIELCZANY *ob.* Biela, bielka. BIELLEC *Neutr. niedok.* zbielec, pobielec, ubielec *dok. Boh.* běleti, žbēleti, žbēlīm; *Roff.* Бѣлѣмъ, побѣлѣмъ; *Sorab.* 1. bělj šo, bělu šo, bielci sig, białym się stawac, białym się pokazać, białym bydź, weiß werden, weiß erscheinen, weiß seyn. W starcach wioasy bielesia. *Weyck. An.* 61. Krainy już zbiełaly ku żniwu. 1. *Leop. Joan.* 4, 35. Ukazała się bielesia trądem, iako śnieg. 1. *Leop. Num.* 12. Kość bieleie. *Pasz. Bell. B.* Jak kruk, choć to sobie jutro białym bydź obiecuie, nie ubieleiemy nigdy, poki tey światłości ochylać się będziemy. *Smotr. Apo.* 120. Dzień bieleie, światło wachodzi. *Groch. W.* 40. (świata, *der Tag graut*). Piersi iey, alabastrem co niegdyś bielełaly, Krwią zawrzała spłynęły i nią oczerniały. *Min. Ryt.* 3, 278. Stół jego srebrnym naczyniem bieleie. *Petr. Hor.* 2, m. - BIELIC, *czyn. nied.* ubielić, zbieścić, pobielić, wybielić, *dok. Boh.* běliti, biliti, bijiwati, probeliti, pobělavěti; *Slovac.* bijim, bělím; *Sorab.* 1. bělu; *Sorab.* 2. běllš; *Croat.* beleti, biliti; *Dal. et Bosn.* biliti; *Rag.* bjeliti, objeliti; *Vind.* belit, pobeliti, obieluvati, obieliti; *Carn.* weliti, wělem, bělom; *Roff.* Бѣлѣмъ, забѣлѣмъ, białym uczynić, biało farbować; weiß machen, weißem. Któż będzie umiał śnieg bielić, albo lilią zdobić? *Birk. Sk. D.* 3. 6. Gnuśney starości niesbedno srony Już ubielij wiek wół zielony. *Anakr.* 78. Szacowniejsza to starość, ten wiek ubielony, Niż w misterne pierścienie warokca utrośiony. *Chod. Kofl.* 65. - §. Bielić wapnem dom, mur, ścianę, tynkować, mit Kalk weißen, anweißē; *Roff.* вапанъ, наванѣмъ, тѣнѣн. Faryzeuszowie są iako groby ubielone. *Sk. Dz.* 260. - §. Bielić twarz, bielczakować, bielidłem farbować, weiß schminken, *ob.* barwiczakować, rumienić. - §. Bielić cyną, powlekać miedź cyną, verzinne; *Boh.* cynovati, cynugi; *Croat.* cynuam, koszitrin; *Stavon.* kalayšam; *Roff.* лудѣмъ, вылудѣмъ, луженіе, луженыи. Rądle bielić. *Off. Wyr.* bielić srebrem, poźrąbrzyć, aber silbern, versilbern. Bielidło ku bieleniu groszy odlanych i inaszych starych rzeszy srebrnych, że się będą zdały być nowemi. *Sleszk. Ped.* 347. Wziąwszy srebra, bieloney podsunęli miedzi. *Zab.* 8, 95. *Tręb.* Bielić srebrom, odświeżać warząc, Silber weiß sieden. - §. Bielić na słońcu, blechować, an der Sonne bleichen; *Vind.* plehati, nasonzhati. - Potaziu do blechowania czyli bielenia płocięch używają. *Pam.* 84, 762. Płótno nasyplepiey bielić, kiedy iabloń kwitnie. *Zaw. Gosp.* Bielenie, blechowanie, *Roff.* выбѣлка. Bielenie wosku. *Sleszk. Ped.* 320. das Wachsbleichen. - §. Fig. czarne bielić, czarne białym robić, aus Schwarz Weiß machen. O kunsztie krasomowlki w skutkach niepięty, Kunsztie, co możesz bielić to co było czarnym. *Kras. Wiersz.* 20. §. Wypogadzać, wyinaśnić, erfellen, anstellen, anstellen. Ten co z niczego wszystko tworzyć może, Zaspia niebo i znowu je bieli. *Nar. Dz.* 2, 142. BIELIC się, *Rec. Nied.* bielec, białym się, stawac; weiß werden. Wiatr ucichł, śniegiem spadłym bieli się dolina. *Kras. Off. H.* 4. Już ptos mi się bieli starością sądziwą. *Zab.* 11, 232. *Zabl.* Coś się tam bieli, widać tam coś białego, da schimmert was Weißes. *Fig.* bieli się z wierzchu, wewnątrz czaruy = zły człowiek w gruncie; na pozór dobry. *Off. Wyr.* Niebo się bieli = wypogadza się, flact sich auf. Dzień się bieli *ob.* bieleie, swiata.

BIELICA, BELICA, BYLICA, y, *Artemisia, Beyfuß, ein Kraut. Kluk. Rosl.* 2, 212. Niektórzy bylicę zowią matkę zielną; a to dla iey wielkiej mocy. *Cresc.* 271. Bielica wodna, *syderitis secunda, Dioscorid.* Farnwundkraut. *Syr.* 1316. Bylica żółta, *chrysanthemum, die Goldblume. Syr.* 574. §. Zielsko, chwascisko, Unkraut. Niech mi z moiego zboża miażdżo ziarna Chwast i bylica urodzi się marna. *Chrosc. Job.* 118. BIELCZANY, BYLICZANY, a, e, tyczący się ziela bielley, von Beyfuß. Proch byliczany, *Cresc.* 272. BIELICZKOWAC *czyn. niedok.* ubielczakować, dokona: bielidłem farbować, bielić lice, weiß schminken. *Włod.* Bielczkowany, *ceruffatus. Cr. Syn.* 170. *Slovac.* lječun, špertován. BIELIDŁO, a, n. biała farba, maźka do bielenia twarzy, *Roff.* Бѣладо, Бѣладо, *Bosn.* bjakka; *Ecc.* смѣсь; *Rag.* bjelillo, bjelniza; *Slovac.* Hčidlo; *Sorab.* 1. schminka, *Ger.* weiße Schminke. (*Boh.* bělšdo, bělšstě, blech, bielnik, bielawa). Bielidłem kobiety modne plec sobie poprawiają. *Kraf. Pod.* 17. *Mon.* 64, 873: Więcej wydaią na wodki i bielidła; niżeli na iasnużny. *Budn. Ap.* 140. (*Roff.* Бѣлѣмъникъ, co bielidło robi, *der weiße Schminke macht*). §. Bielidło ku bieleniu starych sreber. *Sleszk. Ped.* 347. *der Weißfuß.* BIELIKOICZ, *herb*, trzy wedy, z Litwy. *Kurop.* 3, 6. etu Wappen.

BIELINA, y, z. futro bielczane (*ob.* biela, bielka). *Bilichfelle, Bilschpelz.* Bielina, szuba grabietowa, bielina futro brzusakowe. *Instr. cel. Lit.* BIELIZNA, y, z. białe rzeczy, gromada, stos czego białego, *Weißes, Weißzeug, ein Haufen weißer Dinge.* Bielizna na drzewie pod wierzchnią skórą aż do rdzenia, *alburnum. Mącz.* *der Splint, das Weiße unter der Baumrinde.* (*ob.* biel, *Sorab.* 2. bělša), §. Bielizna, białe ryby, *Weißfische, Weißzeug (Oester. Blaulinge).* Karp', karaś, lin, płocica i inne bielizny, są w mięsie miłkie. *Haur. Sk.* 143. Przez bieliznę atoli zwyciężaynie rozumie się sam drob ryb, małe rybki, iak plotki, i t. d. Cały dzień wędę zapuszczając, nic nie łowili krom samej bielizny. *Off. Wyr.* §. Bielizna, chafty, iako to kossule, przescierada, chufki, i t. d. *Weißzeug, Weißsche, Roff.* Бѣлае, *Boh.* práblo; (*ob.* prac); *Carn.* partina, pertina (*ob.* parć); *Croat.* rubje (*ob.* rąbek). Bielizna słołowa. *Teat.* 28 b, 108. (*ob.* obrusy, serwety, *Itzschwätsche.* Bielizna u dzieci, choć gruba, niech będzie częśko prana. *Pir. Pow.* 79. §. Bielizna, biały kolor przepędzającej się gorzałki. (*Roff.* Бѣлизна = białość), das Weiße im Branntweine bey dem Destilliren. Odiac trzeba od gorzałki bieliznę. *Tr.* BIELKA *ob.* Biela. BIELMO, a, n. biała albo szara błonka, która przydając się w oku, wsrok ćmi; *Bosn.* bjelo, *Slovac.* et *Boh.* bělmo, cyn' na oku; *Roff.* Бѣльмо; *Sorab.* 2. běll; *Croat.* mreña iii mezdra na oku; *Carn.* mreña; *Vind.* mreña, malink, *der weiße oder graue Staar.* Stwardzenie humoru lipkiego, który oko zakrywa; pospolicie bielmem zowią. *Comp. Med.* 60. Szare bielmo, *cataracta, suffusio*, niemoc oka, która źrenicę z przyrodzenia czarną, bielmem z rasu białawym lub burawym lub żółtawym lub niebieskawym z wolna pokrywa, a potem zupełnie zasłania. *Perz. Cyr.* 2, 169. Po namaszeniu poczęło bielmo z oczu Tobiaszowych schodzić, iakoby błonka iafczna. *Leop. Tob.* 11, 14. (ziupito

(stąpiło się bielmo. *Bibl. Gd. op. łuska*). §. *Fig.* sąmienie umysłu, gdy kto nie może uznawać prawdy, choć iasna, *Verblendung*, wenn man die Wahrheit nicht einsehen will, *ginsterniß*, *Dede*, *Hülle*. Podarunki naybystrzejyszemu warokowi sądziego niespędzone bielmo na oczy przywodzą. *Psalmod. 53*. Wypolerował iego rozum, a sdiął z umysłu iego, tak jako z oczu, bielmo. *Gorn. Dw. 344*. Kto prawdę powie, kto złemu bielmo spędza, iak gdyby mu w oczy soli nasypał. *Pot. Jow. 94*. Może każdy tą książką bielmo sobie zetrzeć. *Kłok. Turk. praef. Dambr. 111*. §. Bielmo w oku: białek oczny, *das Weiße im Auge*, *Roff. et Eccl. БѢЛОКЪ*; *Slavon. bilina u oku*). Bywają krofty na źrzenicy albo na bielmie. *Syr. 119*. BIELMOK, a, m. ziele, palecznik, bielmo z oczu spędza, *argemonia*, *Linn. det schellige Wehn*, *det Akermoeh. Syr. 881*. (*Roff. БѢЛОМЪКЪ* gatunek żywicy ob. bieluga). BIELMOOKI, a, ie, *Eccl. БѢЛОМОУЧЕНЪ*, u kogo БѢЛМО na glazy, bielmo na oczu mający, *den grauen oder weissen Staat habend*. Bielmoookiego syna ociec sowie kaprawenkim. *Zab. 8, 330. Jzyck.*

BIELNIK, a, m. bielawa, blech, gdzie się płótno bieli, *Boh. bělivo, bělístě, bělivo*; *Roff. БѢЛЯННЯ*; *die Bleiche*. Płótno dadz na bielnik. *Gos. Ek. 77*. Bielnik długi. *Miasl. Ryr. 81*. BIELONY ob. Bielić. BIELOWATY, BILOWATY, a, e, do bielu podobny, *spintartig*. Trzecia powłocaka ciała jest błona bilowata czyli sadłowata, *cellulosa, adiposa*. *Perz. Cyr. 1, 16*. BIELSK, a, m. miało w górnym Sałasku, *Wißig in Oberschlesien*; 2.) na Podlasiu, in *Podlachien*. *Wyrw. G. 238*. BIELUCHNY, a, e, BIELUCZKI, BIELUSKI, BIELUSIENKI, BIELUTKI, BIELUTENKI, *adverb. na- o*; *Boh. bělauch, bělauntě*; *Roff. БѢЛЕННИЦА, БѢЛЮЧЕНЪ, intensiva* ob. biały, *ganz weiß, schneeweiß, (schneehagelweiß)*. Bieluchna wełna. *Boter. 166*. Rączki bieluchne. *Hul. Ow. 163*, Bielusińskie, iako źnieg. *Haur. Sk. 308. Star. Dw. 31. Birk. Dom. 81*. Bieluchna pleć, iak lilia. *Teat. 12, 80*. - BIELUGA, i, ż. smola okrętowa, dziegieć, kley, bieluga w Moskwie wyłączone są z handlu i samemu dworowi zachowane. *Wyrw. G. 290*. *Roff. БѢЛОМЪКЪ* gatunek żywicy, *ein gewisses Hartz*. - BIELUN, a, m. ziele, szalec, lub lulek, *hyosciamus niger*. *Linn. schwarze Wilsentraut, Tolltraut*, szalzyte, od rozumu odwodzi. *Kluk. Rosl. 2, 210. Sien. 80. Jundz. 160*. (ob. blokot), *Boh. bljn, russk; Roff. БѢЛЕНА, белена, блекота*; *Carn. zherwivz, sobnik, sobnijak*; *Vind. sebnik, S. Apolonie trava*). Bielun dziedzierawa, *Jundz. 159. Roff. дурманъ, Stechapfel, Glligentraut*. Bielun rudzosiemski, *nicotiana, Tabackstraüt* ob. Zdrowiec. *Cn. Th.* BIELUNOWY, a, e, *Boh. bljnůwě*, tyczący się bieluna, *Wilsentraut*. BIELUSIENKI, BIELUSKI, BIELUTKI ob. Bieluchny, Biały. BIELY moneta v. Biela.

BIENIASZ, a, m. *Rag. Béno*; *Croat. Benko*; *Dal. Benno*; *Boh. Beneš*; *Roff. бенедиктъ*, imię męskie, *Benedict. Nier. 1, 103. Jabl. Her. Nar. Hst. 4, 527*.

BIERA, y, ż. BIERKA, i, ż. *zdrobn* kamyk warcabny, że się biera, *der Damenstein, Schachstein, Eccl. бѢрка, кошка игральная*. (*Roff. бѢрка: karby*), *Roff. пѢчиха* (ob. piechota). W takim przypadku nie rozpatruje się w szachach, iak mu się bierka nada. *Pitch. Sen. 4, 120*. Bierki, gra w warcabny, w szachy; *Damenstiel, Schach*. *Tom. I.*

stiel. Z dworzanimem bierki grając, przegrał król Kazimierz. *Herb. Stat. 530*. Granie kart, kostek, szachów, warcabów, damy, bierok. *Pot. Jow. 2, 198*. §. Kaikuł, galka używana przy obieraniu na urzędz, kreśka, wyrok, dekret, *der Wahlstein, die Wahlstimme, die Stimme, der Ausspruch, das Urtheil*. Zaweso niepewna takiej elekcyi biera, Bardzo często czelek bładzi; chociaź i obiera. *Pot. Arg. 118*. Kiedy on zemałz swą w Grecyi wywiera, Padła nań z góry sądów boskich biera. *Pot. Syl. 265*. - §. Dola, los (ob. kofka), *das Schicksal, das Loos*. Kto wie, iak biera padnie. *Rys. Ad. 6*. Neptun żeglowniem władnie, J iak chce, tak bierka padnie, *Petr. Hor. A. 3*. Mogliłi tak smutna paść biera na syna królewskiego? bóg losami władnie! *Pot. Pocz. 85*. Bić się chcez koniecznie! anuż opak bierka padnie? *Pot. Arg. 259*. Juź baczyli sobie zgubną bierę. *Chrośc. Luk. 92*, Juaksa od twej teras moia biera. *Pot. Syl. 71*. Biera woienna. *ib. 89*. - §. Bierka owca Turecka, Wołoska, z ogonem tustym okrągłym, *ein türkisches oder Wallachisches Schaf*. Od biału bierok Egipskich po zł... Od biału bierok czarnych i szarych *gr. 8. Vol. Leg. 4, 357. et 6, 133*. Widzę z pola bierki żonę, Jdzie wołów robotnych szereg długi. *Hor. 2, 320*. BIERAC, *częstot. słowa Brać*. - BIERACZ, a, m. BIERCA, y, m. *Vind. heraus, abiravez, jemaus, jemlovez*, z który bierze, biera, *der Nehmet, det Nehmende*. Bieracz *dura vox, sed latinam exprimit acceptor*; *approbator consilii; usitator biorący. Cn. Th. Praynagi wóyt, że chłopów teraz nie masz we wai, jedno sto, i musiał wziąć bierca sto groszy. Rey Zw. 39*. (wybieracz, pobierca), *det Einnehmer. BIERACZKA, i, ż. acceptrix. Cn. Th. die Nehmerinn, Empfängerinn, Annehmerinn, Einnehmerinn*. (BIERET ob. Biret. -) BIERKOWIEC, - wca, m. *Roff. БѢРКОВЕЦЪ, BIERKOWISKO, a, n. waga Rossyjska 500. funtów, ein Russisches Gewicht von 500 Pfund*. Ta część kraiu, z której produkt lniany wyrowadza się do Rygi, miała dotąd szczególniejsze wagi swoiey znaczenie, której funtów pięćset nazywa się bierkowcem. *Dyar. Gr. 280*. Rachuiemy w bierkowiec 15. kamieni Wileńskich, z kamień na funtów 40. *Vol. Leg. 4, 354*. (520. funtów). Bierkowiśko. *Vol. Leg. 3, 645*.

*BIERMUSZKA, i, ż. z Niem. Biermus, Bieruppe, *matm Bier*, drobianka piwna, gramatka). Ośrodek z chleba z winem a z cukrem, abo w piwie warzyć, masia a soli przydawszy, polnego kminu dla smaku trochę, będzie gramatka abo biermuszka. *Syr. 922. et 948*.

BIERNAT, BERNAT, a, m. imię męskie, *Bernhardus. Jabl. Her. S. Bernat, Biel. Post. 168*. Tak mówi Biernat S. W. *Pst. W. 70*. - §. Głupak, prostak, nieuk, *ein Einfältiger, Einfaltspinsel, Tross*. Kto jest prostym Biernatem, przecięż on nie zrozumie rzeczy, byś mu nie wiem iak wywodził, by iak naylepiey słuchał. *Budn. Ap. 17*. Prostak ci ia; prostyć ia Biernat. *Cn. Ad. 931. Rys. Ad. 58. Davus sum, non Oedipus*). Ja nieumięitny i prosty, iak mówią, Biernat. *Fal. Fl. 278*. Wszyscy wołają: senator to; a to prosty Biernat. *Star. Ref. 144*.

2. BIERNAT ob. Piernat.

BIERNIA, BIRNIA, i, ż. dań, pobor, *Stener, Abgabe*. Przez srogie podatki i biernie Darli nas monarchowie zli niemilofiernie. *Pot. Arg. 633*. Dusze, miało bierni i poboru: wybierał Osman w Polsce. *Birk. Kaz. Ob. E. 6*.

Nuż doma, jeśli co sofało, gotużę z tego łzami zamoczoną bierną, krew utrapionych. *Birk. Zam.* 6. - BIERNOSC, ści, ł. skłonność do brania, łakomość, die Nehmſucht, Habſucht. §. Stan cierpienia, doświadczenia skutków przyczyn działających, die Passivität, der leidende Zustand. Ze ogień ma moc roztopić złoto, nazywa się mocą cryną czyli czynnością; a że złoto może być roztopione, sownie się mocą bierną czyli biernością. *Cyank. Log.* 40. - BIERNY, a, e, BIERNIE przysłówek. §. Lubiący brać, chciwy, łakomy, nehmſüchtig, habſüchtig, eigenmächtig. Znam ią; ma serce bierne i pieniać się rada. *Tręb. S. M.* 36. Bierne wilka charty chowa. *Kochow.* 74. (na wilka ehciwe). §. Obszerny, biorący w się, mogący wiele obiać, gerdmig, viel fassend. Bierna szkuta. *Off. Wyr.* §. Cierpiący, znoszący skutkowanie przyczyny jakiej działającej, passiv, leidend. Słowa bierne, wyrażają sąd o téj rzeczy, która bierze iaką własność od drugiej. *Kpca. Gr.* 1, 32. *Slov. trpezliwe, trpeulive slovo; Ross. спрадательнымъ глаголъ, (ob. czynno, ob. niakie słowa). Duch nasz przez się bierny jest w przyymowaniu wyobrażeń od zmysłów; iednak... Cyank. Log.* 28. Bierne czyli cierpiące naczynia chymiczne, za pomocą których otrzymujemy owe skutki, których się od czynnych spodziewamy. *Krumf. Chy.* 18.

BIERWIONO, BIERZWIONO, BIERZMO, a, n. belka, tram, *Boh. bitwono; Eccl. et Ross. бервно, бремено, бременцо, бременко; Carn. beryno, brun; Vind. brunne; ein Wasten, ein Baum.* Przynieśmy stamtąd każdy bierzmo iedno; a gdy jeden z nich wypuszczał bierzmo, tedy żelazo wpadło w wodę. *Budn. 2. Reg.* 6, 2 - 5. (każdy po iednym drzewie, *Bibl. Gd.* a gdy obalał drzewo. *ib.*). Wieże do dobywania murów starzy z bierwion i desek robili. *Pap. W.* 1, 195. Jupiter żabom za króla rzucił bierzwiono w wodę. *Esop.* 9. Widzisz trzaskkę w oku brata twego; a bierzma w oku twoim nie widzisz. *Leop. Math.* 7, 3. bierzwiona. *Gal. Al.* 139. bierzwna. *Schl. Math.* 7. (balki. *Bibl. Gd.*). *Slovac. w cudzom ofu mruw hlebaš, brwno w twoim n'e widiš.*

BIERZE ob. Brać. BIERZMO ob. Bierwiono.

BIERZMOWAC, - ować, - uie, czyn. *niedok.* chryzmem obmasać na potwierdzenie w wierze, *Boh. bitmowati, bitmugi, bitmowawam; Croat. bérmati, bérmat; Hung. bérmalok; Rag. Dal. krizmati; Bosn. bermati, krizmati; Carn. krishmati, firmavati, firmujem, firmam; Vind. firmati, birmati; Ger. firmeln; z Lac. firmare, confirmare.* BIERZMOWANIE, ia, n. *Slov. birmowani; birmowla; Hung. bérmalás; Croat. bermanye; Bosn. berma, krisma, krismanje, (Ital. crisma); Slavon. krismanje; Carn. krichmanje, firma; Vind. firma, firmanje, die Firmelung.* Sakrament bierzmowania kościoł bierzmowaniem albo potwierdzeniem zowie, iż gdy ten, który jest już ochrzczony, chryzmem 8. przez biskupa pomazany bywa, z przydaniem słów; bierzmauję cię albo potwierdzam chryzmem zbawiennym; więc już siłą nowej mocy odważniejszym być poczyna. *Kucz. Kat.* 2, 373. Bierzmowanie, w Greckim obrządku miropomazanie. *Sak. Persp.* 4. *Pimin. Kam.* 10. et 20. et 70. Bierzmaującym się do imion we chrzcie nadanych, ieszcze iedno imię się przydaie. *Kras. Zb.* 1, 159. *Karn. Kat.* 150. Bierzmowanemu daie biskup policzek, aby pamiętał, iż jako rycers wszystkie

ma wycierpieć dla Chrystusa. *Karn. Kat.* 160. *Gorn. Sen.* 313. §. Bierzmować, wyciąć policzek, ohrfceigen, eine Ohrfelge geben, (weil dieß bey der Firmelung durch den Bischof geschieht. J tytulantów często bierzmowano. *Jez. Et. D.* 1.

BIERZWIONO ob. Bierwiono.

BIES, BIS, a, m. z Ruska, czart, diabol, szatan, sly duch, *Bialsk. Kr.* 44. cf. *Ger. der Böse; der Teufel, der Satan; Boh. bes; Ross. бѣсъ; Eccl. бѣсъ, демонъ, диаволъ, самана, духъ злой, ангеъл саманинъ; Croat. bés, (w inszych dyalektach szczególnie w znaczeniu wściekłości, Rag. bjes furor, libido, phrenesis, animi elatio, bjeesan, bjeestan furibundus, Croat. biaz z wściekłość; Croat. bessen; Dal. biszan: rabiosus; Bosn. bis, mahnjtoft insania; bisan, mahnit insanus; Boh. bésný, wstěhlý, wściekly; Ross. бѣсноватый, бѣшеный, opętany, wściekly, бѣснованіе, бѣшенство wściekłość).* Rufini swoim językiem gdy komu łaili, Biesy, to jest, szatany, często wspominali. *Pap. Gr.* 1114. Często ofiaruie się biesowi, co chcemy, aby świat wierzył, iż bogu ofiaruie. *Mon.* 70, 746. Zła, iak bies iaki. *Teat.* 55, 6. 36. Gdzie bies nie może, tam babę wrasi. *Comp. Med.* 254. Zło to z biesem żartować. *Off. Wyr.* (nie maluy diabła na ścianie; nie igraj z ogniem; psa nie drażnij). Potrzebny tu, iak bis w Częstochowie. *Zabł. Zbb.* 41. (iak Pifat w kredzie). Niechayże bies biesa drze; równego niech równy poymuie. *Gaw. Siel.* 373. Bies poganina, swóy swego znalazł, *Cn. Ad.* 24. (znalazła Marta swego Tarta, gładł sukite się, gładł fand się). Janie! kedy cię bies? niech cię piorun! *Mon.* 65, 541. wo hat dich der Hentel? Bies go tam wie. *Boh. Kom.* 1, 71. (kat go wie; nabożnicy: bóg go wie). Bies po nim! *Dwor. J.* 4. (diabła po nim, nic wart, na nic się nie zda, baš tangt den Hentel). U biesa! u kata! do biesa! do kaduka! bzym Hentel, bzym X... Któż na nie porwie się u biesa! *Bardz. Tr.* 437. Póysź do biesa, do diabła, w niwecz się obrócić, zum Hentel fahren, zu Wasser werden. Póydą traktaty do biesa, jeśli mu nie odda w zakład towarzysza. *Bialob. Odm.* 11. - Do biesa tam tego było: kaducznie wiele, ver-teufelt viel. Nie mogłem sobie dać rady, bo do biesa to tam było tych, co czuprynę ifkali. *Off. Wyr.* - Leda bies, leda kto, byle kto, jedet Hentel, jeder Narr, jeder dem es nur einfällt, jedweder. Nie swey sile ufaią, lecz niezgodzie naszey, J tak się nas leda bies nabiie, nastraszy. *Pot. Arg.* 324.

Pochoda. *bieść, zbiesić, bieść, biesąstwo, biesowy* (porówn. *bestya, bestwić*). *Bięściady* ob. *Beściady*.

BIESAGA, i, ł. częścicy w liczbie mnogiej BIESAGI, mieasek takowy, który i na zad i na przód od szyi wisi. *Mącz. - Rag. bisazi, dvanka; Ital. bisaccia; Lat. bifaccium; Gall. bifac, besace; Bosn. bisaghe, dvanke; Croat. biszaga, biszage, dvojacha, basha; Dal. dvanke, dvojache; Carn. bésaga, wésaga, (Carn. bésam: napycham); Vind. bisaga, bishaga; der Zwepfad, der Quepfad, (ob. Sak.); Ross. копома, копомка, сумъ, кошель.* BIESAZKI *zdrbn. kapszczka, mantyczka. Mącz. Mnichowi dawazy iecć, trzeba mu i w biesagi włożyć. Rys. Ad.* 42. Przy-niósł zboże w biesażkach swoiey. *W.* 4. *Reg.* 4, 42. Chleba już nie dostawa w biesażkach naszych. 1. *Leop.* 1. *Reg.* 9, 7. (w asumkach, 3. *Leop.*). *Allegor.* Zaden czelek nie

pomyśli znać siebie samego, Zaden, lecz patrzy biesag na grabiecie drugiego. *Shton. Pers.* 28. (cudze występki nam w oczy tkwią, a swojeśmy nad zadkiem powiesili. *Mącz.* BIESAGOWY, a, e, tyżący się biesag, *Quetsad = Ross.* сумочный.

BIĘSCIAŁY ob. Bieściady.

BIESIADA, y, ż. **BIESIADKA**, i, ż. *zdrbn.*, pośiedzenie wesole przy trunku albo przy potrawach. *Cn. Th.* ucsta, cześć; bankiet, luszyk, gody, godowanie, *das Gastmal, die Gasterei, der Schmaus; Croat.* goschenye; *Dal.* gosba, chasstonye, gosstbina; *Bosn.* gosba; *Slavon.* gostba, csalt; *Sorab.* 2. gostčina, *Sorab.* 1. gostčina; *Carn.* gosttarya, gostje; *Vind.* gostitje; gostuvanje, gostuvanstvu; *Boh.* tvaš. *Biel. Hst.* 323. *Ross.* пирш, пиршма, пиршество. (Biesiada w inszych dyalektach ma znaczenie pośiedzenia, rozprawy, rozmowy, mowy, słowa; *Boh.* beseda, poseda, posebeni *Polcna consessus familiaris*; *misto, tbe takowe posebeni spwa, misto wesole w zabradach, beseba, besyda chłodnik, altanka; Ross.* бесѣда kompania, rozmowa, бесѣда chłodnik; *Eccl.* бесѣда, разговор, rozmowa; dyalekt; homilia; *Rag.* besajedda = *dictum, sermocinatio; Croat.* beszeda = mowa; *Bosn.* besjedda = *sermo, locutio; Hung.* beszéd = *dictio, sermo; Vind.* besfeda, ješik = język, *sermo, dictum; Carn.* besęda *verbum, sermo*; besedishe = słownik; besędnishe = słuchalnia, audytorjum). Ktoś wyłożył biesiadę, że biesiada na niey, Wierzę, jeżeli bankiet sprawi kto w otchłani. *Kchow. Fr.* 80. Wina po biesiadach, kędy biesiada pilnuia. *Podw. Syon. Q.* 4. Pospolicie o biesiadach mówią: siedm biesiada; dziewięć swada. *Kosz. Lor.* 71. b. (nie prosz więcej nad siedmiu). Biesiada rzadka bez blazna. *Rys. Ad.* 77. *Cn. Ad.* 24. Biesiada sucha, co piiany bez piwa. *Cn. Ad.* 24. - §. bonowanie, godowanie, *Wohlleben.* Bogatego pokuta ubożiego biesiada. *Cn. Ad.* 34. Jadł a pił a używał biesiady z swey pracy. 1. *Leop. Eccl.* 5, 17. (roskoszy. 3. *Leop.*) §. uciecha, rozrywka, zabawka, krotochwila, *Unterhaltung, Scherz, Kurzweil.* Król miał niemalą biesiadę, dworując z tych, którzy się o ten żart guiewali. *Gorn. Dw.* 203. Miewaią białe główki biesiadki nietrefne lada z kim, a sługa poczuiwy będzie na stronie. *Gorn. Dw.* 309. Woyska z obu stron stały spokojnie, patrząc na onę biesiadę chłopka małego z olbrzymem. *Stryk.* 127. **BIESIADNIK**, **BIESIADOWNIK**, **BIESIEDNIK**, a, m. bankietnik, godownik, gość na biesiedzie, lub też sprawuiący biesiadę lub ucztę, *der Schmauser, Bankettier, der Gast bey einem Mahle, oder auch der Gastgeber, der ein Gastmahl giebt; Boh.* hobesnyš, kwasowniš; *Slovac.* hodoovník, terhel; *Vind.* gostenik, ikupjedez, gostuvanski-bratez; *Sorab.* 1. brašja; *Eccl.* пирователь; *Ross.* пиршествователь; (porówna: *Vind.* besednik, besedvauz = mowca; *Carn.* besednek = adwokat; *Rag.* besajednik, besajeditegl = *locutor; Croat.* beszeditel, govornik = mowca; *Bosn.* besjeditegl = *orator; Eccl.* бесѣдовникb, = homilista; *Ross.* бесѣдовникb homileta; собесѣдникb, собесѣдователь kompan, kamrat, spólnik; towarzysyz). Biesiadniku, twe bankiety Swędem trzącą piekielnym. *Bald. sen.* 96. Biesiednicy, którzy wespolek z sobą biesiaduią, *sympotes.* *Mącz.* Biesiadownik, godownik, który używa a biesiad rad patrzy. *Mącz.* ein Bon-Biesant. Użał biesiadnik między winnemi kułami. *Otw. Ow.* 356.

BIESIADNY, **BIESIEDNY**, **BIESIADNICZY**, **BIESIEDNICZY**, a, e, tyżący się biesiady, godowy, ucztowy, bankietny, *Bankiet =, Schmaus =, Tractament =, Fest =, Carn,* gaste: *Ross.* пиршма; (*Vind.* beseden, beseditliu = wymowny; *Ross.* бесѣдник rozmowny). Biesiedniczy towarzysyz, *sodalis.* *Mącz.* Biesiadnicze korony. *Nar. Tac.* 2, 328. Wesolość twarzy biesiadna. *Wurg. Wal.* 225. §. Zabawny, żartowny, krotochwilny, *unterhaltend, scherzhaft, kurzweilig.* Biesiadny, kunastowny, śmieszny, *facetus.* *Mącz.* Wielom się podoba człowiek żwawy, a takiego zowią biesiadnym. *Gor. Dw.* 16. Starzec iuż seszły, iuż nie biesiadny. *Por. Arg.* 514. Sprawuy się podług czasu, a raz ku rzeczóm statecznym, drugi raz ku biesiednym, ku krotofilu, ku grze myśl swą przykladay. *Gor. Dw.* 121. Ludzie krotofilai i biesiadni. *Kosz. Lor.* 26. Wada w rzeczy poważney powieść iaką biesiadną, letką a żartowną przytaczać. *Budn. Cyc.* 75. **BIESIADOWAC**, -ował, - uie, *czyn. intrans.* godować, bankietować, biesiady stroić; *Boh.* kwasiti, hoduži; *Sorab.* 1. gostjujn; *Vind.* gostuvati, gostiti se; *Carn.* gostin; *Croat.* gostiti; *Ross.* пировать, пиршествовать; (*porówn.* *Rag.* besajediti *sermonem habere; Bosn.* besjediti *colloqui, sermocinari; Dal.* besjiditi; *Hung.* beszilenni = *narrare; Vind.* besediti, beseduvati = gadać, mówić; *Carn.* besedujem, beseduvati, besędijem *advocare, besędem se, altercari; Ross.* бесѣдовать bawić się, rozmawiać, nauczać, kasanie mieć, napominać, собесѣдовать rozmawiać, bawić się w kompanii), *schmausen, gastiren, bankettiren.* Dawni byli zwykli w lecie biesiadować pod drzewy iaworowemi. *Otw. Ow.* 394. - §. Bonować, sich eine Gütethun, wohlleben. Biesiadować, rozkoszy poczynać. *Mącz.* - §. O zwierzętach: żerować, dobry byt mieć na jakim mieyscu, von Thieren: sich es an einem Orte wohl gehen lassen, gut fortkommen. Zwierz dziki w puszczech i lasach przebywa i biesiaduie. *Haur. Sk.* 288. Upatrzyć na drzewie siedliłko, gdzie wróble zwycysaynie na nocleg biesiaduią. *ib.* 41.

BIESIEC *niak. niedok.* zbiesiec *doł. poyść* na diabła, na biesia, stać się do biesia podobnym, pogorszyć się, paść się, szaleć, *Rag.* bjesniti, bjestovati; *Eccl.* бѣснися, бѣсноуамися; teuflich werden, sich verderben, rasen. Już wszycy ludziena świecie zbiesieli. *Jez. Ek. D.* 2. - **BIESIC** *czyn. niedok.* zbiesić *doł. Ross.* бѣснись, азбѣснись, bestwić, szalić kogo, do biesia podobnym czynić, wüthend, zu einer Furie machen, rasend machen. Pisałam, profiam się, chęć się ma zbiesić, *temerata est nostra voluntas.* *Zobr. Ow.* 237. **BIESOSTWO**, a, n. szataństwo, diabelstwo, *Teufel, Teufel.* To biesostwo nie wyrzuca się tylko w modlitwie i w poście. *Lach. Kaz.* 1, 416. (*Eccl.* злобѣсовство, ідолюбѣcie bakwochwalstwo). **BIESOWY**, a, o, do biesia należący, *Teufels =.* *Ross.* et *Eccl.* бѣсовскій, бѣсовъ. Żyć w sprawach biesowych. *Stryk. Gon.* 43. *Ross.* бѣсовщина syn diabla, ein Teufelsfind. ***BIESOWYGANIAĆ**, a, m. *Eccl.* бѣсоуагнать, zaklinasz, obаянникb zaklinasz, exorcysia, *der Teufelsbaner.*

BIESZCZADZKIE góry ob. Bęsciad.

BIETTA, y, ż. imię białogłowie Brygitta. *Jabl. Her.* Brigitta. **BIEZ**, a, m. gra w karty, ein Kartenspiel. Biez ustąpił Faraonowi, chapańka Lombrowi. *Kraj. Pod.* 50. cf. bicz; gra.

- BIEZA CZKA** ob. Biegącska, Biegunka.
- BIEŻE**, **BIEZENIE** ob. Biedz, biegl, **BIEZNIA** ob. Biegnia, **BIEZNY** ob. Biegliwy.
- BIGOS**, u, m. potrawa z posiekanego mięsła, (cf. *Ger. Bigos*) *bet Ragout*. Bigos hultajski z różnych mięsów z kapustą. *Off. Wyr.* Bigos to, wczorajsza potrawa. *Cn. Ad.* 25. nieświeża rzecz; ponieważ i resztki zdają się na bigos. *§. Rzeź, siekana fig. Ragout, Heleu gehakte Stücke.* Nawet strychy sgrzybiałe, baby, szpitalne kaliki, rąbali Tatarzy na bigosy drobne. *Zimor. Siel.* 246. Podnosząc nogę ogier jak wilka grzmotnie, z paszczy narobił bigosu. *Zab.* 13, 277. *Treb.* *§.* Bigos, zamieszanie, mieszanina, zamęt, *Verwirrung*. Będzie bigos jaki nowy z odszczepieństwa tego. *Burk. Ex. C. b.* Teraz takie bigosy, takie mieszaniny, Ze. mi się od kłopotu aż kursy z czupryny, *Teat.* 43, c. 4. *Wyb.* Narobić bigosu, nawarzyć piwa, nabawić siebie i drugich kłopotu, *Händel, Verdruss, Verwirrung anrichten.* Gdyby nie generał, byłby narobił bigosu. *Teat.* 13, 64. (*Roff.* пугубь iedny małci karty).
- BIGOT**, a, m. z franc. przesadnie nabożny, ein *bigotter Mensch*, *Roff.* богомольцъ. **BIGOTKA**, i, ż. kobieta w wierze i nabożeństwie przesadzająca, *Roff.* богомольца, богомольница, ein *bigottes Frauenzimmer*, (porówn. dawotka). Z téj parafianki prawdziwa bigotka; iak ona krzyżki robi nad tabaką! *Teat.* 24, b. 49. **BIGOTERYA**, yi, ż. zabobonne przesądzenie w wierze i nabożeństwie, die *Bigotterie*.
- BIAC** ob. **BIĆ**. - **BIIAK**, a, m. co się biia, rębacz, ein *Schläger*, ein *Kauser*; *Boh.* bitec; *Sorab.* 1. bicij, bicijer; *Vind.* bijenik, biyez, biunik; *Carn.* wyawz; *Ecl.* бiаца, бiмелъ; (porówn. *Ger.* Wäffel; *Tatar.* bi = hetman. *Pasz.* Дз. 80.). *Roff.* бiаца, драчунъ, драчб, Biiak, co się rad biia. *Cn. Th.* - *§.* Kiy krótszy u cep (porówn. dzierzak), *bet* Bläuel am Dreßschregel, *bet* Knüttel; *Sorab.* 2. bijt; (*Boh.* bigat; *Roff.* бiало = szlaga). Biak powinien być z twardego drzewa, łokieć długi, na końcu trzy cale gruby, a nieco cieńszy, gdzie się rzemieniem z rękojeścią łączy. *Kluk. Rosl.* 3, 121. - *§.* Biiak w młynie prochowym, sam spód stępora zaokrąglony. *Jah. Art.* 3, 286. *das* untere abgerändete Ende des Stampfers in der Pulvermühle. **BIANKA** ob. Bianka, Bianka. **BIIE** ob. Bić.
- BIK**, a, m. wyrosły, drągł, całą głęba chłop, leżuch, próżniak, piecuch, ospalec, domator, ein *großer Kerl*, ein *schwerfälliger Mensch*, ein *Gaulenzer*, *Osenhütter*, *Wärenhüter*. Rodzice niektóre już wyższego bika ze szkół, trzymają za piecem, nie wiedzieć na jaki koniec. *Mon.* 71, 381. Na preceptora leda bika weźmie grubych obyczałów, co go grywną odprawi. *Falib. Disc. H.* Mało bik dba, kiedy mu się strawa wlecze. *ib.* P. 2. *Filosophy* i wszystkie uczone ludzie bikami zowią. *Star. Ref.* 34. **BIKOWAC** się *zaimk.* próżnować, müßig gehen, ob. Nabikować się.
- BIKA**, i, ż. narzędzie szelazne do roswalania murów abo ziemi, na kształt siekiery i topora. *Wtod.* Oskard, młot obustronny mularski do tłuczenia murów. *Dudz.* 34. z Niemieck. die *Bläde*, ein *spitzes eisernes Werkzeug zum Bläsen*; *Gall.* beche; *Lat. med.* becca.
- BILA** ob. Biela, Bielka.
- BILANS**, u, m. balans, równowaga, osobliwie w stosun-

- kach handlowych, die *Bilanz*, das *Gleichgewicht*, besonders in *Handelsfachen*. Waga tak wielka, żeby można było funtów razem na niej ważyć, z dobrym bardzo bilansem. *Torz. Sz.* 120. Zamiechano po tym układaniu corok bilansu handlowego. *Pam.* 83, 480.
- BILAR**, u, m. z franc. gra stołowa w galki (ob. galka), das *Billard*. W takowej myśli raz ia po drodze Do Marywillu na bilar wchodzę, *Kniaz. Poez.* 3, 98. *Teat.* 14, 146. **BILAROWY**, **BILIARDOWY**, a, e, do bilaru należący, *Billard*; Pokoy biliarowy. Kule biliardowe. *Boh. Prog.* 124. *Wälle*.
- BILET**, u, m. **BILECIK**, a, m. zdrobn. listek z opuszczeniem swyeczaynych w listach formalności, z franc. ein *Billet*. Przychodzi sługa od Zofii z biletem. *Zab.* 14, 542. Cukrowy bilet coś miley przekona, Gdzie słoto brzezi a pieczęć zielona. *Kniaz. Poez.* 2, 155. Napisany bilecik odesłał. *Mon.* 64, 650. Słodki bilecik. *Teat.* 14, 61. miłosny. *ib.* 52, d. 113. ein *Liebesbrieffchen*. *§.* Kartka, znak n. p. na wolne wniyście na teatr, ein *Billet*, *Eintrittsbillet* u. s. w. Bankowe cedulki czyli bilety kassy idą zamiast pieniędzy. *Pam.* 84, 749. *Bancojettel*, *Cassensbillet*. **BILETOWY**, a, e, należący do biletu, *Billet*; Biletowy papier.
- BILIARDOWY** ob. Bilarowy.
- BILICA** ob. Bielica.
- BILGORAY**, sia, m. miasto w Polsce, eine *Stadt in Polen*. **KRASICKIEGO** podróz do Bilgoraia. **BILGORAYSKI**, a, ie, z Bilgoraia, aus *dieser Stadt*, Sita Węgierskie, lub Bilgorayskie. *Torz. Sz.* 285. et 69.
- BILLION**, u, m, million więty million razy. *Łęsk. Mier.* 2, 4. eine *Billion*. **BILLIONOWY**, a, e, tyszący się billionu, *Billionen*.
- BILMO** ob. Bielmo.
- BILONOWY**, a, e, od bili czyli bieli, bielki, monety drobney, pieniążkowy, *Spennig*; *Heller*; Monecie zdawkowej czyli bilonowej zagraniczny wchód do kraju nie ma być wolny. *S. Grpdz.* 2, 118.
- BILOWATY** ob. Bielowaty.
- BINDA**, y, ż. ***BINDAŁ**, a, m. - ***BINDALIK**, a, m. **BINDKA**, i, ż. zdrobn. przepaska, ściągaczka, pasmo, taśma, wstęga; *Ger.* die *Binde*, das *Band*; *Sorab.* 2. binda; *Sor.* 1. baut, bantjil; *Boh.* pentle, pentlicza (porówn. pętlo), tkanice, *Slavon.* pantlika; *Roff.* бaнма, бaнтмик; *Vind.* pinta, vesba, yesa; *Lat. nied.* banda, bandellum, bandum, *Gall.* bande, bandeau, bandage; *Perf.* bend, *Hebr.* בנא banat wiązać; *Angl.* band, bend, porów. *Lat.* vincire, *Graec.* σφιγγω, *Ger.* Windeu, *Pol.* winąć, wiązać). *Croa.* plenica; *Carn.* povo (ob. Powoy). - Wiązanie bindami. *Syr.* 80. Binda do zawiązania rany, barwierska, eine *Barbierbinde*. Binka do oczu. *Teat.* 18 c. 4. Binda do noszenia ręki chorey. *Cn. Th.* (porówn. ręcznik). Zwiesiwszy ręce leniwe na bindę, nie chcą pomagać. *Kul. Her.* 154. Binda koło głowy, *Boh.* wjnet; *Carn.* ogólza, eine *Schädelbinde*. Głowę bindalikiem wiązać. *Petr. Vod.* 41. Wozdobney bindzie stawa przed ołtarzem. *Zebr. Ow.* 379. (*virta*). Bindę Febową kosa wieszczki nałożona: wieniec isy szałcica. *Bards. Luk.* 76. Bindał dech tęgi s uft przewiewał po mnie. *Zebr. Ow.* 124. (*crindes virtas*). Binda królewska, dyadema, opaska głowy, das *Diadem*.

Off. Wyr. Binda przez ciało, szarpa, pas, eine Leibbinde, eine Geldbinde, eine Schürze, ein Gürtel. Ten Dąbę kochaną zapinał teley, binda ta sdobila. *Tward. Daf. 81.* Palasz przez się zawiesił na bindzie. *P. Kchan. Jer. 138.* (na bandolecie). Binda rycerka, wstęga Orderowa, das Ordensband. Binda do kapelusza, eine Hutkneife. *Tr.* Binda do stroju białogłowskiego, eine Weiberbinde, Schminkebinde (Oberb. das Bündel), Koron też kobiety używają na bindaly, bindasy. *Haur. St. 556.* Od obrzozy na szyi albo bindy se złotemi koronami, aż za kolana, złotych 12. zbytkowego płacić mają. *Lek. C. 3 b.* (ob: rańtuch ein Schal). Binda, opuszczona kitayka u wieńca, u ostarza, lemniscus. *Dafyp. Es. 4 b. Sorab. 1.* wstążowe wotwiśli; *Slovac.* tlapcy, loterji na węcuch wisi, *Carn.* oheivnēsa, die Wandkneife. (Sorab, 1. wotwiśkatē lemniscatus). *§. Archit.* binda malowana, rzesana na słupach snickerkich, owoc, kwiecia polna, encarpis, feston, die Fruchtornat, das Fruchtgehänge, das Fruchtband, die Laubornur. - *§.* Ryba morska, tasnia; *Cn. Th. Plin. Hist. 52, 7.* Wändel, ein Seefisch.

BINDARZ, a, m. **BINDARZYK**, a, m, *zdrobn.* ulica kryta ogrodowa, szpaler, wirydarz, s Niem. Bindwerk, Spalier, Vogengänge, Lustgarten. Około pałacu wdzięczne wirydarze, Sady rokoszne i śliczne bindarze. *Aufzp. 91.* Bindarzyk, ogródek, viridarium. *Mącz.* - 1. **BINDAS**, a, m. siekiera wąska do wydrążenia dziur, s szacupią a długą szyją, s Niem: die Bindart der Zimmerleute. Bindas, choć w ostrzu swoim nieszeroki, Wytnie las cały jedną mocą swoją. *Jabl. Buk. 7 b.* Dąb wyniosły począł siec bindasem. *Chrośc. Luk. 83.* - 2., **BINDAS** ob. Binda.

BIODRO, a, n. wydatna część ciała pod łabiznami, a nad udami, coxa, coxendix, die Hüfte (ob. kulse, ścięgno, kirsć) w dyalektach Słowiańskich to słowo bądź biodro, bądź lędźwie znaczy, *Boh.* bedro, łysel, *Slovac.* bedra, *Sorab. 1.* bedro; *Croat. et Bosn.* bedro; *Rag.* bedro; *Carn.* bedru; *Vind.* bedru; *Roff.* бедра; *Eccl.* бедра, бедерка. Prsepasy biodra, biodra twoje białe. *Kraf. Off. A. 3.* *Slovac.* dostal sa ti na bedro, *Theonino dente podi.* - **BIODROWY**, **BIEDRZNY**, a, e, *Vind.* bedrouni, *Roff.* бедерный, *Carn.* bedren), należący do biodra, Hüft-, Ogonowa kość z biodrową słączona jest przez związek biodrokuprząsty i guściany. *Krup. 1, 10.* Biodrowa albo biedrzna choroba, ischias, scyatyka, dna, łupanie w stawach biodrowych, das Hüftweh, kulzowy ból. *Perz. Lek. 171.* *Sien. 46.* *Boh.* tyčelnice; *Rag.* bedrobolan *ischiatricus*; *Carn.* bedraft, varus).

Pochodz. *biedrunka*, *biedrzniec*, *biedrzecowcy*.

BIOGRAF, a, m. z Greck. zyciopis, żywotopis, der Lebensbeschreiber, Biograph. *Kraf. Zb. 1, 160.* **BIOGRAFIA**, ii, ż. żywotopismo, zyciopismo, die Lebensbeschreibung.

BIORE ob. Brać.

BIORO, a, n. **BIORKO**, **BIURKO**, a, n. *zdrobn.* stół do pisania, s franc. bureau, ein Bureau, ein Schreibtisch. Kunstownie zrobione bióro. *Gaz. Nar. 1, 81.* Bióra w pokojach bywają s Włoskiego orzecha, dębowe, gruszkowe, bukowe. *Kluk Rosł. 2, 153.* W biurku jego

nie było szufladki, któraby nie sawierała lakowej oszobliwości. *Kraf. Dop. 229.* W biurku. *Teat. 5, 72.* Wolnoż naszey pyzse, u swoięgo bióra sasiadley, kwoli czarney myśli, otrzyę pióra! *Zab. 4, 228.* (ob: sekretar, kantor, kantorek).

BIPONT, u, m. miasto Niemieckie, dwa mosty, Zweepbrücken. *Wyrw. G. 507.* **BIPONCZYK**, a, m. s Bipontu rodowity, ein Zweepbrüder. **BIPONTKA**, i, ż. s Bipontu rodowita, eine Zweepbrüderin. **BIPONTSKI**, **BIPONTYNSKI**, a, ie, należący do Bipontu, Zweepbrüderisch, Zweepbrüdlich: Księstwo Bipontskie, Bipontyńskie, dwóch mostów. *Wyr. G. 507.*

BIRBA, y, m. znacznego stanu żebrak, ein vornehmer Bettler. *Tr.*

BIRBANT, a, m. próżniak modny, gach wiócsęga, elegant, fraszek, ein Pflastertreter, ein Elegant, *Secd. n. p.* Chociaż na urzędzie jest, iednakże w towarzysztwie birbantów nayczęścię go uyrzysz. **BIRBANTSKI**, a, ie, tyczący się birbanta, gachowski, próżniacki, Pflastertreter: n. p. Niczem niezatrudniony birbanckie życie prowadzi. Życ po birbancku: **BIRBANTOWAC** - ować, - nie, cz: *niedok:* w próżnowaniu, na gachostwie czas swój przepędzać, ein Pflastertreter s, Schlaraffenleben führen, n. p. Już od lat kilku birbantuje sobie w Warszawie.

BIRET, **BIERET**, ***BIERYT**, u, m. **BIRETEK**, **BIERETEK**, **BIERYTEK**, tka, m. *zdrobn.* staroświecki gatunek rogatych czyli to czapek, czyli kapelusów; (porówn. grzybek) teraz zaś nakrycie głowy csworograniste, właściwe katolickim księżom, swłaszcza przy obrzędach; służy także przy kreowaniu doktorów, ein Barrett, *Vind.* barreta, *Ital.* bireta, barretta; *Gall.* barret, *Lat. med.* barretum, birretum). Biskup ubrał się w szatę szeroką; bieret wielki rogaty staroświecki. *Gor. Dw. 153.* *Rey Ap. 60.* Bieretak miała na głowie s feretkami a pióreczko na nim. *Rey Wir. 53 b.* Cwiczyła panny, iak krezy i iako bieretek szychtował. *Alb. s W. 27.* Bieretek s ferety s piękną saponą i s piórki barw rozmaitych. *Gor. Dw. 115.* Odeymje Pan corkom Syońskim manele i bieretki. *W. Jes. 2, 20.* (die Hauben, Kutě). *Przysł.* Nie ucyni głupiego doktorem czerwony bieryt. *Mącz.* (kto s przyrođennia głupi, i w Paryżu sobie rozumu nie kupi). Czapka za bieret. *Ryf. Ad. 4.* (piękie sa nadobne, *Wurst wider Wurst*). - *§.* Bieret, bieretek, birletek, mycka, jarmułka, sam wierzchołek głowy pokrywająca, podkładająca się pod kapelus lub czapkę, u księży piuska, u żydów krymka, das Birbelsäppchen, das von catholischen Geistlichen und von den Juden unter dem Hute ober der Nase getragen wird. Żydzi snaki, to jest, bieretki albo mycki, albo iny ne czapki zólte nosić mają. *Sar. St. 262.* Wrzuoił hayduk żydowi bieret w błoto. *Pot. Jow. 122.*

BIRKOWIEC ob: Bierkowiec.

BIRKUT, a, m. *Roff.* Беркутъ, gatunek Sokola, der Goshall, lub orzeł naywiększego rodzaju w Kaukaskich skałach, der Lämmergeyer. *Czartr. Mscr.* Birkut, rodzaj Tatarskich orłów malych i srokatych. *Mon. 74, 37.* - *§.* Gatunek strzał s orlemi piórkami, eine Art Felle mit Adlersfedern. Rzućwazy suk, cięciwy, birkuty, Uderzą

w tabor dsidami z bliskości. *Chršt. Farf.* 454. Tarcze, pasaze, zbroie i birkuty. *ib.* 471. BIRKUTOWY, a, e, należący do birkuta, *Goldbaffen* =, *Lammergeyer* =, Powiadają, że birkutowe strzały, które są z orleim piórami, kiedy kto między inne strzały zmiesza w kolczanie, posrzyna wszystkie inne pióra. *Lub. Roz.* 126.

BIRNIA ob: Biernia. **BIS** ob: Bies.

BISIOR, u, m. **BISSON**, u, m. z Greckołac. byffus, rodzaj materyi, przedniejszy iessze od purpury; iakiego jednak był gatunku i koloru, o tym gruntowney wiadomości nie masz. *Kraf. Zb.* 1, 161. Rodzay płótna z Indyj albo Egiptu. *Włod.* płótno co nacyjaszze. *Leop. Exod.* 25, 4. *Byffus*, eine Art kostbaren feinen vermuthlich linnenen Geueß. *Roff.* вѣссонъ, вѣссъ. *Slavon.* bez: plotno; *byffus* *Sorab.* 1. cjeute drohe rubno; *Carn.* tenziza, shpenat, prashnu; *Croat.* bibor, gyölgý, pacholat; *Hung.* bibor, bëbor; *Bosn.* kambra, veleis; *Slovac.* et *Boh.* fment. Bisior toż iest, co po Hebraysku szasz, płótno cieńkie białe, co teraz kmentem zowią. *Mącz.* Bisior albo len biały. 1. *Leop. Ex.* 35. Szaty białe dla kapłanów z bisioru. *Mon.* 76, 338. **BISIOROWY**, **BISINOWY**, a, e, do bisioru należący, z bisioru, *Byffus* =, von feiner Zeinwand, *Slovac.* et *Boh.* fmentowj, *Roff.* вѣссоннымъ. Obłoki go w szatę bisiorową. 1. *Leop. Genes.* 41, 42. W szaty bisinowe. *Budn. ib. not.* w cieńkie płótno subtelné. - *§. Co z nayprzedniejszy bisiorowey welny Daruięć koszuleczkę. *Groch. W.* 368. (z iak naybielszey i nacyjaszey). - §. *Botan.* Bisior, *byffus*, rodzaj roślin; u nas iest bisior siatkowy, aksamitowy, starożytny, kamienny, wonny, żółty. *Kluk Dyk.* 1, 91. *Staubgewächs*, *Staubfermoos*.

BISKOKT, **BISZKOKT**, u, m. z *Lac.* szred. chleb przypiekany, dwa razy pieczony; *Wiscuit*, *Schiffszwieck*, *Zwieback*; *Carn.* pishköt, peshkot; *Croat.* piškót, pechekmet; *Bosn.* peckemet, beakot; *Vind.* dviebarti peshen kruh; *Sorab.* 1. dwójcý pécjjené tléb; *Roff.* пебенѣна, перенѣна (*porówn.* borys). Z hanyżem pieką chleb żołnierski, który biskoktem, to iest, dwa razy pieczonym zowią. *Syr.* 404. Niewolnicy u Turków więcoy biskoktów miewają na dzień, niżli na galerach Weneckich. *Klok. Tur.* 250. - §. *Biszokt*, *biszokcik*, *szrbn.* ciasta gatunek z mąki i żółtków, polewanego cukrem, *Wiscuit*, *Zuckerzwieck*.

BISKUP, a, m. rzadca duchowny dyocesy, pod arcybiskupem, czasem też prosto pod samym papieżem stojący duchowny, z Greckołac. episcopus; *Boh.* et *Slovac.* biskup; *Bosn.* *Croat.* *Slavon.* biskup; *Sorab.* 1. biskop, biskp m'eschuff; *Sorab.* 2. biskup; *Vind.* et *Carn.* shkof; *Hung.* páspök, pápek, fopar; *Dal.* veliki pop, glavni pop; *Roff.* епископъ, преосвященный, *Eccl.* первосвященникъ; *Ger.* der Bischof. Pawel zlecił Tytusowi stanować kapłany, albo presbytery, których także biskupami nazywa; w tynczas to imię obudwom kapłanom służyło; ale samą rzeszą bardzo są różne te dwa szany, oobliwie co do święcenia i iurydykcyi. *Sk. Dz.* 41. - Biskup, który męczennikiem został z *Roff.* священноспрадалецъ. Biskupem bydzi *Eccl.* епископствоваши. Biskup biskupów, biskup naywyższy, papież. *Sk. Dz.* 110. - §. *Zart.* Jakiście mi biskup! z i wpy to mnie będziecie nauczać, Salomon, kaznodziacia. - **BISKU-**

PI-ia, ie, należący do biskupa, *Mschöflich*. *Boh.* biskup-šň, *Slovac* biskupšti; *Sorab.* 1. biskopšti, biskopowé, biskopom'eschufficzi; *Vind.* shkofou, shkofen; *Roff.* et *Eccl.* епископъ, епископскій. **BISKUPIZNA**, y, z. dań biskupowi, *cathedralium et synodaticum in iure canonico.* *Farr.* 488. *das Biskopsgeld*, *das an den Biskop gezahlt wird.* - §. Biskupie dobra, dochody, *Tr.* biskopškie Einkünfte, Güter. **BISKUPSTWO**, a, n. dyocetyza, biskupi urząd, biskupia władza, *das Bistum*, *Bischofthum*, *die Bischofswärde*, *Boh.* et *Slovac.* biskupstwo, biskupstwi; *Sorab.* 2. biskupstwo; *Sorab.* 1. biskop m'eschufficzi; *Croat.* biskupstvo, biskupia, *Bosn.* biskupia; *Hung.* páspökség; *Vind.* shkofnia; *Carn.* shkoflij-stvu, shkofya; *Roff.* et *Eccl.* епископство, архиепископство, первосвященникство. Zalożenie dwóch arcybiskupstw i siedmiu biskupstw przez Mieczysława. *Krom.* 59. Biskupstwo czyli naywyższe kapłaństwo. *Pilch. Sall.* 84. (*Roff.* преосвященство tytuł biskupi, eminencya).

BISTUR, **BISTOR**, a, m. nóż cyralicki do operacyi, ein *Operationemesser der Wundärzte*. Zamiaşt bistor kładę słowo kozik. *Pasz. Cyr.* 2, 321. Gdyby przyszło uważać, niewiem, czy ty piórem, Czy ia więcoy potrafię mym zabić bisturem. *Zabł. Zbb.* 108.

BISTONSKI ob: Bisurmański. **BISURMAN**, **BISURMANIN**, **BESSERMAN**, a, m. **BISURMANIEC**, **BESSERMANIEC**, **BEZERMANIEC**, śca, m. *Eccl.* Бусурманъ, безъѣрманъ, язъчникъ, Mahometanin, Turcyn, ein *Muselmann*, *Mohometaner*, *Lärte*. (cf bisun, bizon). Czyniono go bisurmaninem. *Pasz. Dz.* 28. Bezecny bisurman. *Birk. Kaz. Ob. E b.* Gromit brzydkie bisurmanie. *Birk. Kr. Kaw.* 35. Nadęte i bucne bisurmany. *Birk. Kant. A.* 4. On rad przeciwko bisurmanom w oczy z buławą skoczy. *Petr. Hor. A.* 2. t. Rad, że mu się zdarsa z bisurmany czynić. *Lesscz. Cl.* 78. Nie przepuścić żadnemu sultan, kto nie był bessermanem. *Biel. S. M. A.* 4 b. Nowotny bisurmaniec w mienionym zawoiu. *Pasz. Dz.* 81. (*Renegat*). O Turku to powiadają, że sbiegi a bezermanie chrześciańskie z innym naimnym ludem zawady na około stanowi. *Kofz. Lor.* 157. b. - **BISURMANIEC**, **BISSUNIC**, czyn. nied. zbisurmanić, po-bisurmanić, *doh.* turczyć, na bisurmana nawracać, *zum Mohometaner machen*. **BISURMANIC** się zaimk. b'erne, **BISURMANIEC** nliak. **BISSUNIC** się, stać się bisurmanem, ein *Mohometaner werden.* - §. Laydszczyć się, pauc się, rozpuszczac się, *lieberlich werden*. Tak się z tym swiastem bisurmaniem śmiecie. *Wad. Dan.* 169. **BISURMANKA**, i, z. die *Muselmännin*. *Roff.* Бусурманка. **BISURMANSKI**, **BISTONSKI**, **BESSERMANSKI**, a, ie, *Eccl.* бесерманскій, бусурманскій, несъѣрманъ, махарскій или турскій, кои аб маомеа вѣрують, *Muselmännisch*, *Mohometanisch*, *türkisch*. Religia bisurmaniska. *Birk. Zbor. D.* 2. Zmyimy krwią bessermaniską tę niesławę oyczyny. *Star. Pob. B.* 3. - **BISURMANINY**, - in, *liczb.* mn. obchód bisurmanienia cziego, obrządek poturczenia, *die Feuertest*, womit einet zum Lärtem gemacht wird, *die Lärtenbelehrung*. Już się niedziela cztery przybliżyły, kiedy bisurmaniny tam iego bydzi miały. *Pasz. Dz.* 33. - **BISURMANSTWO**, a, n. religia bisurmaniska, czyli mahometanska, *der Moslemismus*, *Mohometanische Glaube*, *Roff.* Бусурманство, *Collect.*

mahometanie, die Muselmänner. - §. Turczyzna, Turcy; das (Türkenthum) Türkische Reich, die Türken, die Türken.

BISZKOKT *ob*: Biskokt.

*BISKUNT, a, m. psi figiel, astuka, psota, cin (oset) Streich, cin Poffen. Psich polen biszkuntów, kradsieją nie wkórawszy, udał się do buntów. *Pot. Arg.* 446. *ob*. bies, kunst.

BITARNIA, i, ż. Müass winniki i smaczne bitarnie. *Kochow.* 188.?

BITE *niak*, *imiast*, *od* Bić, *co* *ob*: - §. Płacić bitego, s nadgrody za bicie, *ob*: bassarunk, Schmerzensgeld. - BITWENNY, a, e, należący do bitwy, *Roff.* боевыи, битвенный, оружеборствennyи, zur Schlacht gehörig, Schlacht; Lacedemonowie wielce to sobie wazyli, żeby ludzie ich, nie jedno o płatne, ale i w igrach bitewnych nigdy zwyciężonemi nie byli. *Gorn. Sek.* 331. BITNOSC, sci, ż. waleczność, die Streitbarkeit, Tapferkeit. Nie sama bitność żołnierza jest zależą. *Koll. list.* 1, 88. - BITNY, a, e, BITNIE *adv.* waleczny, zdalny do bicia się, *Slovac.* боюный; *Ecccl.* наборным, рашо-борственыи, streitbar, tapfer. Na wojnie lepszy, nie kto jest mówniejszy, lecz kto bitniejszy. *Kochow.* 318. Naród Szwabski bitniejszy i mężniejszy nad wszystkie. *Warg. Cez.* 74. Bitny i mądry. *Zegl. Ad.* 18. (*przeciwie*: ani do rady, ani do swady). Niebitny, niemężny, niewaleczny, niezadny do bitwy, n. p. Niebitna gawiedź. *Psalmod.* 67. Niebitną zgraię kapłanów i pisarszów w taborze zostawił. *Krom.* 450. - §. Bitny, biak, siekacz, rad się biiący, streitsüchtig, taufertig. *Hist. nat.* ptak bitny, tringa pugnae, gatunek czaiek; same się nie cierpią i razem skupione walczą i zabijają się. *Zool.* 248. der Kampfahn.

*BITUNEK, *BUTYNEK, nku, plon, łup, zdobyc (porówn: *Gall.* butin, *Ital.* botino) die Beute. Spiesz się do łupu, a kwsp' się do bitunku. *Radz. Jof.* 8, 1. *Genes.* 14, 24. (do korzyści i do łupu. *Bibli. Gd.* - *Budn.*) - Zadnoy się rzeczy wódz z bitunku a łupu onego, który był wojsko szogacił, nie dotknął. *Kofz. Lor.* 150. Nieprzyjaciel swój będzie dzielić bitunek i korzyść swoją. *Budn. Dan.* 11, 24. Przedawał Sylla plon i bitunek swój. *Kofz. Cyc.* 119. - §. Łupież, grabież, plondrowanie, die Plünderung, das Plündern, Raub, n, der Raub. Na butunku każdemu poganinowi dostało się z dzieła dwadzieścia chrześcian. *Stryk.* 325. BITUNKARZ, a, m. plondrujący, der Plünderer. Bitunkarzo powinni podzielić, czego w bitwie dostano. *Tarn. Ust.* 264.

BITWA, y, ż. bicie się, potykanie się, starcie się porządne dwóch wojsk. *Pap. W.* 1, 468. *Boh. et Slovac.* bitwa, bitka; *Sorab.* 1. bitwa, jtrét; *Sorab.* 2. bitka; *Slavon.* bitwa, boj; *Croat.* bienye; *Vind.* bitwa, bijenje, bitje, boi, shoud; *Roff.* битва, бойка, ополчение, смычка, оружеборство; *Ecccl.* воинство, борьба, рашоборство, рашованіе; die Schlacht, Feldschlacht, das Treffen. Nazywa się bitwą rozprawa wojska uszykowanego. *Jak. Art.* 2, 492. Powazeczna bitwa, walna. *Jak. Art.* 2, 492. *Warg. Cez.* 16. Dorywczna bitwa *ob*. Utrazcka, potycka. Bitwa rządna. *Warg. Cez.* 208. gorąca. *ib.* bitwa przegrana. *ib.* (tudsież *ellipt.* opuszczając rzeczownik bitwa, przegrana; *porów.* porażka, klęska, die verlorne Schlacht, die Niederlage). Bitwę wy-

grać n. p. Jeżeli która w Polasze bitwa wygrana była, któraby sercem, rozumem, szczęściem z starodawnemi bitwami równana być mogła, tedy Obertyńska takowa jest. *Orzech. Qu.* Cezar zwycięstwo odniósł na 32. bitwach. *Zab.* 2, 191. *Alb.* Bitwa wygrana, *ellipt.* z opuszczonym rzeczownikiem: wygrana: zwycięstwo. - Mężnie i długo bitwa trwała. *Warg. Cez.* 16. Bitwę namiętna opowiedział. *ib.* 70. Stawił się gotowego do bitwy nieprzyjacielowi. *ib.* 53. Nie wiedzieli, jakim sposobem bitwę zacząć i prowadzić. *ib.* 63. Bitwę wydadł, stoczył, zwięść, stawić pole; *Slavon.* boj biti; *Vind.* boj dershut; klati, bojovat, shouduvat, eine Schlacht liefern. Karynus wiele bitew zadowoląc z wojskiem Dyoklecjana, nakoniec porzucon. *St. Dz.* 150. Pod czas o przełożenstwo bitwy zwodzą. *Warg. Cez.* 136. Cezar bitwy nie dał zaraz. *ib.* 41. Góry osiadłszy, bitwy nie dali. *ib.* 136. Znowu się do nas rzucili i bitwę znowowali. *ib.* 16. - §. Bitwa, bitwy sposób, pewny gatunek bitwy, die Art des Treffens, der Schlacht. Wszystkie bitwy sposob u nich w mężtwie jednym zostawał. *Warg. Cez.* 63. Wywiczili się byli Niemcy w takiej bitwie: wyieżdżalo 6,000. konnych, tyle z pieszych; ci w bitwie obecni byli, do tych się konni wracali; ci jeśli jaki gwałt był przybiegali, i t. d. *Warg. Cez.* 32. - §. Bitwa, bicie się, walka, der Kampf, das Herumschlagen, Schlagen, Kämpfen. Sypał groblę z wielką pracą i ustawiczną bitwą. *Warg. Cez.* 234. Zadnego czasu bez bitwy nie był. *ib.* 213. Bitwy ludzi z zwierzami, die Thierkämpfe. *Tr.* - §. Bitwa prywatna, swada z biciem się, zalepki, razy, *Morav.* bitka, bitj, *Boh.* pranee, *Vind.* bijenje, bitje, pobijanje; *Roff.* apaka, die Schlägerey. Od słów przyszło do bitwy. *Off. Wyr.* (*Przysł. Slovac.* tde n'eni protivnika, tu n'eni bitki, gdzie niemasz przeciwnika, tam i bitwy niemasz). - §. Słowna bitwa. 1. *Leop.* 1. *Tymot.* 6, 4. swada, kłótnia, Wortstreit, Zänferey. - BITY *ob*: Bić.

BIURKO *ob*: Biórko, Bióro.

BIZMUT, u, m. kruszec, der Bismuth, Bismuth. Bismut nad wszystkie inne kruszce nayprzędzey się topi. *Krumt-Chym.* 188.

BIZON, BIZUN, a, m. kanczug, batog, der Kantschun, die Weitsche. Ekonom z bizonem nad chłopami stoi, *Bentk.* §. Raz kanczugowy, plaga, cięcie, der Hieb, Schweiß, Schlag. Nic łacniej, iak wymówić: daycie mu sto bizunów. *Off. Wyr.* 2. - §. Goly iak bizon. *Treb. S. M.* 15. (*ob*. pisus; goly iak Turecki święty (cf bisurman), iak palec, bettelarm). Bizun wielki, szalaga nie ma przy duszy. *Teat.* 8 b, 14. Myśmy goli, iak bisuny. *ib.* 51, 11. Zgrał się iak bizun. *ib.* 55 e, 10.

BL.

BLA! sposób mamek ganienia czego małym dzieciom; pfe! pfui! fe! pfe, pi! (*porówn.* Blahy). *oppos.* caca.

1., BLACHA, y, ż. *BLACH, u, m. (Blazka *zdrob.*) cienki plat wybitego młotem metalu. *Kluk Kop.* 2, 320. das Blech, *Boh.* plech, lüpacel; *Sorab.* 2. blasch; *Dal.* plaffta, plocha, pleh, *Hung.* plësh; *Croat.* plèh; *Bosn.* plafsa, ploccja, plafsa, plafsiğa; *Rag.* treptegka, *Vind.* pleh,

plah, plahovina, plahata, trepotlika; *Carn.* pléh, kositar; *Russ.* блѣха, жѣтъ, (*porówn.* *Gras. πλαξ, πλαξός tabula, porówn.* *plaki, Ger. flach, Gall. plaque, Ross. плаха, плашка, plaska, długa szczepa drzewa, porówn.* *Pol. blat, Gall. plat, Slavon. lim*). Każdy kruszec na blachę wybity byđ może. *Kluk Kop.* 2, 520. Dwie blasze (*Dual.* = blachy). *Syr.* 919. Srebro nierobione, jako kubek, nalewka, ale w blachach. *Gorn. Sen.* 37. Blachy mieli przy bokach srebrne z herbami. *Boh. Kom.* 1, 351. W kościołach chciał ochędostwo, nie blachy złota albo srebra. *Birk. Dom.* 75. Blachy żelazne. *Warg. Cez.* 101. Szczególniey blacha kuta z żelaza, pobielana cyną, albo mosiężną; tam ta chodzi pod imieniem białej, ta pod żółtej. *Kriml.* 193. *weißes Blech, verjinttes Blech; Messingblech, gelbes Blech.* Blacha to, nie pieniądże, blaszane pieniądże, fałszywa moneta. *Off. Wyr. blechernes Geld, falsches Geld.* Siodło blachamizewsząd okowano. *Alb. n. W.* 8. Pokrycie dachu blachą; n. p. Pałac J. K. Mści pod blachą zwany, przy zamku Warszawskim. *Off. Wyr.* - §. Blachy do rozmaitego używania, narszędzia z blachy, *Bleche, Dinge von Blech.* Blacha do kopersztychu, *die Platte zu einem Kupferstiche.* Figury na blasze rżnięte. *Sol. Arch.* 171. Blacha od tortu, bywa z miedzi, na nię prócz tortów różne potrawy z pieca wydają. *Wiel. Kuch.* 397. Kaganek iasnieszysy przy blachiu. *Pot. Gow.* 2, 30 (od niego się światło odbija). Blach u szpady, *das Stichblatt am Degen. Tr.* Blacha u zamku, gdzie się klucz wkłada, *Russ. налучникъ, das Schlüssel des Schlosses an der Thüre, das Schlüsselstück.* Zamki Francuzkie do drzwi z blachami mosiężnemi. *Boh. Kom.* 3, 169. - Blachy ogniiste do męczenia wiuowayców. *Warg. Wal. m.* Na mękach świecami, albo rozpalonemi blachami i szynami żelaznemi palą. *Syr.* 87. Korbacze, knuty, głogi, blachy rozpalone. *Kulig. Her.* 318. Na pytki i rozpalone blachy skazana czeladz. *Czack. Pr.* 2, 227. - Blachy zbroiowe, zbroje, *Rüstung, Waffenerüstung.* Blacha na piersi, pancierz, plata; stąd pancerniarz, blachownik, platner. *Czack.* 2, 241. (*Ross. лампа косула панерна, панерс; лампа блача мосięжна.*) Zbroje albo blachy. *Klok. Turk.* 220. (ob: blachownica). Żelaznym szysakiem głowę swą przykryła; Jtałkowyż przedni blach na piersi włożyła. *Otw. Ow.* 218. - §. Blacha albo Budwicz, *herb*, strzała żelazcem do góry między dwoma kwiatami lilii; a Czech. *Kurup.* 3, 6. *ein Wappen.*

2., *BLACHA, y, ż. plama na ciełe (ob: *Flak) *ein Fleck auf dem Körper.* Owe blachy, które się po ciełe pokazują, ludzie prości nazywają ostudami. *Syr. Sz.* 229. Aminek blachy pstre po ciełe wyciera. *Syr.* 447. (ob: blechy), Pięciornik plamy i blachy aprosne po ciełe spędza i ściiera. *Syr.* 300. (ob: blachowany).

BLACHARCZYK, a, m. czeladnik blacharski, *der Klempnergejelle.* BLACHARNIA, ii, ż. Blacharnie, w których robią blachy do pobielania, albo czarne pod pokost do pobielania kościołów. *Of. Zel.* 45. *die Blechhütte, der Blechhammer.* BLACHARSKI, a, ie, do blacharza należący, *Klempner s,* Blacharika robota. *Off. Wyr. z Carn.* kositarnina. - Blacharskie rzemiosło = BLACHARSTWO, a, n. *die Klempnerer, das Klempnerhandwerk.* BLACHARZ, *BLACHARZ, *BLECHOWNIK, *BLACHOWNIK, a,

m. rzemieślnik od blach, *der Blechschläger, Glaschnet Klempner, Ross. et Eccl. блѣхаръ, блѣшникъ; Boh. plechat, platnyt; Vind. plahar, plehar, plahokovazh, plōshodelavos; Sorab. 1. Klempat, hamerul; Croar. klamfar, plastodel, plochodel, plehar*). Niech ci blacharz robi dwonie pudełek okrągłych. *Sol. Arch.* 176. Blechownik, który z kruszcem blachy kuie. *Mącz.* Blachownik, platner. *Mącz.* Blachownik, pancerniarz, platnerowie. *Czack. Pr.* 1, 241. *Panzerstübede.* Blacharz. *Vol. Leg.* 3, 592. - *Pochodz:* blachownica, blaszka, blaszanny, blaszkowy.

BLACHMAL, u, m. z Niem. *das Blachmal,* żuzelowata masa, na wierschu roztopionego srebra, złoto zawierającego, pływająca. - *fig.* Od wódki mu oczy blachmalem zachodzą. *Mon.* 73, 706 (wrok się myli, nie dobrze widzi, niby przez krepe, *er sieht wie durch einen Flor*). - §. Blachmal, gatunek roboty demeszkwanej, pokładanej blaszkami złotemi albo srebrnemi, *eine Art damascirter Arbeit.* (Blachmalen u *Willerama* snaczy: na czarnym biało, lub na białym czarno malować.) BLACHMALOWY, a, e, blachmalem demeszkwany, *geblachmalt, damascirt.* Krolewic w sbroi blachmalowej, *dyamentami bogato sadzoney.* *Auszp.* 20.

*BLACHOWANY, a, e, *blachami, plamami pokryty, eentkowany, *plamisty, fleckig, speckig.* Między owcy, cokolwiek płowego, blachowanego i pstręgo będzie to twoje. *W. Genes.* 50, 32.

BLACHOWNICA, y, ż. blacha na pierś, *kirys,* *das Bruststück, der Küras.* *Quilibet peditum habeat scutum et pectorale, alias blachownicę.* *Vol. Leg.* 1, 228. (*R.* 1476.).

BLAD, - ędu, m. błakanie, błakanina, błądenie, chybiecie, uchybiecie, myłka, omyłka; *Boh. et Slovac. blud, bludstwo; Sorab. 2. blud; Sorab. 1. blyd; Carn. blöd, smota; Vind. blod, salar, bledenje, blosnenje, blodba, blojenje, (porówn. Ger. blud, blöde, blenden; Hung. bolond = szalony.* - W inszych dyalektach to słowo szczególniey cielesne występki oznacza; *Eccl. блудъ, блудженіе; Ross. блудъ porubstwo; блудня pasoty; Rag. blund, blüd, bludnost lasciuia, fornicariö; Bosn. bludnost libido; Croat. blüd error, bludnost libido,* fayczne *libido* moralne od prawdy, rzeczywistości, właściwości oddalenie się, *der Irthum; Croat. azhod; Rag. pomagkanje, sagreha; Ross. порубшность, проруха; Eccl. омонрка, оушва, недогадка, промонрубніе.* Bład, błądenie, błkanie, błakanina, *das Irren, Irregeben, Unthetirren.* Ubodzy Troianie wszędy Morza wiele swiedzali rozlicznemi błędami. *A. Kchn. W.* 20. W nogach bład, kiedy w głowie nierząd. *Dwor. D. 4.* (piiany się tacza). Który mógł kędy uciekał, w różne drogi, w różne poszli błędy. *Pot. Arg.* 3. (wertoby, manowce). Kto wie, iesli to pismo przez błędy ciebie nie snaydzie. *Chrosc. Ow.* 141. (bładząc, bładkając się, przypadkiem). *Poet.* w warkocz włosy powięzała J ich piszczone powściągęła błędy. *P. Kchan. J.* 403. (niby to błędne ich szlaki z rozsochrania). - §. W ogolności bład = omyłka, omylenie, co do rozumienia, lub postępowania, *fehler, Irthum, Versehen.* Omylne mniemanie i bład. *Wisn.* 190. Ludzie poczciwi przedko usuną swe błędy. *Dmoch. Jl.* 2, 7. Bład usnąć, krok do cnoty. *Kras. W.* 58.

Każdy błąd ma swoją wymówkę. *Cn. Ad. 338.* Póki ludzie, póty będą błędy. *Pot. Zac. 37.* Najsłabsze towarzystwo, człowiek a błąd. *Lub. Roz. 354.* (*Ross. и на старуху бывает проруха*). Gdy się zmyli, potrafi poprawić błąd. *Teat. 8 c, 61.* Poznałem błąd w jego historii. *Teat. 7, 117.* Nasi umieli używać błędu albo złej sprawy nieprzyjaciół. *Baz. Szk. 579.* Błąd drukarski, omyłka drukarska, ein *Druckfehler*, *Ross.* опечáтка. Błąd pisarski, ein *Schreibfehler*. 2., *błąd - błądzący, błędnik, *Boh.* blaud, blaudel. *Ger.* ein Irrenber. Heretykiem go uczynią, i rzeką mu: ten błąd nie wie, co czyni. *Schl. 51.*

Pochodz: *błądny, błędny, błędliwy, błędniec, błędnik, błędobór, błędliwość, błędzić, pobłądzać, ubłądzać, zbłądzać, błąkać, zabłąkać, obłąkać, nabłąkać, pobłąkać, wybłąkać.

BŁADAWY, a, e, **BŁADAWO** przysłk., pochodzący na blady, *Vind.* bledoun. *Sorab.* 1. bledowíté; *Croat.* nabled, sbled, obled; *Ross.* et *Eccl.* блѣдноватыи, блѣденныи, блѣднѣ. Księzyc bladawy. *Karp. 2, 81.* Bładawe lica. *Ban. D.* - **BŁADAWOSC**, ści, ż. farba lub cera bladawa, die *Blädfärbheit*. - **BŁADNAĆ**, ob: Bledniec, Blednąć. - **BŁADO** przysłk.: ob: Blady. - ***BŁADOCHUDY**, a, e, chudy a przy tém blady, bleich und hager. Umbra bladochuda. *Chrośc. Luk. 340.* **BŁADOCZARNY**, a, e, czarniawy, *Vind.* bledoshern, bleichschwarz. Wybucha ogień bladoczarny. *Kul. Her. 312.* - **BŁADOCZERWONY**, a, e, czerwonawy, bleichrot. **BŁADOKRUSZ**, u, m. kruszec bladozólty, mający w sobie miedź, żelazo, siarkę i arsenik. *Kluk Kop. 2, 182.* **Błędarz**. - **BŁADOLICY**, a, e, Bładotwarczy, *Ross.* блѣдолицыи, bladego lica, bladey twarsy, bladey cory, blaßen Gesicht. **BŁADOSC**, ści, ż. cera lub farba blade, *Boh.* blest, *Sorab.* 1. blestosc; *Dal.* blidosst; *Bosn.* blidoft, blidillo; *Rag.* bljednós, bljedillo, xutilo; *Croat.* bledort; *Vind.* bledust, bledoba; *Ross.* блѣдность; *Sorab.* 2. blaßa, *Ger.* die Blässe, Bleiche, Bleiche Farbe. Bładosc pada na lekających się, iż gorącość wewnątrz się kupi. *Petr. Et. 247.* Trupia bładosc. *Otw. Ow. 151.* Todtenblässe, Leichenblässe. **BŁADOZOŁTAWY**, a, e, na bladozólto pochodzący, blaßgelblich. **Twarsz bladozółtawa**. *Perz. Lek. 257.* - **BŁADOZOŁTY**, a, e, zółtawy, *Ross.* блѣдожелтоватыи, blaßgelb, plowy. *Cn. Th.* - **BŁADY**, a, e, **BŁADO** przysłk. Bładzsy, Błędzsy, *Compar.* Bledziuchny, intensio. białawy, cory lub farby na białą pochodzący, *Boh.* bledy, *Sorab.* 1. bledé, bledniß, bledy; *Croat.* bléd, bledo; *Dal.* blid; *Bosn.* blid, bljed; *Rag.* bljed, xút (porówn: zólty). *Eccl.* блѣб; *Ross.* блѣдныи; *Vind.* bled, bled; *Carn.* bléd; *Riederfeld.* bléd; *Anglo-fac.* blac; *Dan.* bleeg; *Suec.* blek, *Lat.* pallidus, (*Graec.* λευκος attonitus, Φαλος, λευκος, albus biały); *Ger.* bleich, blaß (porówn. *Ger.* faßl, *Pol.* plowy, *Herb.* 712 bul = pallere). Błada iakaś mara we śnie się pokazała. *Tward. Wl. 20.* Charon dusze blade przewozi. *Zbil. Lam. A. 2.* Cienie blade. *Otw. W. 435.* Zaden się nie trwoż, zaden nie bądź blady. *P. Kchan. 7, 230.* Gdzie serce w strachu, tam na twarzy blade. *Pot. Arg. 63.* Jak trup blady. *Przyb. Ab. 225.* Błady jak chusta, ob: bledniec.

Tom I.

Pochodz. bledniec, blednąć, bladnąć, zbladły, wybladły, poblednąć, zblednąć, bledzić, bledzić; porówn. blacha, blech, blakować, blachmal.

BŁADZIC, ***BŁĘDZIC**, niak. niedok. zabłądzić, zbłądzić, ubłądzić dok. mścić się z prawą drogą; *Boh.* blauditi, blaudiwati; *Sorab.* 2. blužišć; *Sorab.* 1. bußju; *Hung.* bújdosom; *Eccl.* блуждуся, заблуждаюся, блуждствовать, заблуждать, ходишь непрямо дорогою, не зная пути, *Croat.* bluditi; *Ross.* блудити (porówn. plątać); *Vind.* faiti; (w inszych dyalektach przywiązuje się do tego słowa znaczenie hulania, rozpusty, i t. d. *Eccl.* блудити, блужу, непотребствованиями хулаć, saydasyć się; *Ross.* блудити, блудствую, wloczyć się, swawolować; *Vind.* bloditi errare, bloditi fe, = hulac, *Carn.* blódem se errare, luxuriari; *Rag.* bláđiti fornicari; *Bosn.* bluditi; libidinari; *Croat.* bluditi errare, libidinari). irten, irte gehen, sich verirren. Musi bładzić, kto nie wie drogi. *Lub. Roz. 446.* Od przykazań twoich nie ubłądilem. *Budn. Pf. 119, 110.* Bładzący, bładkający się, herumirrend, irrend. Rycerszo bładzący po świecie. *P. Kchan. Orl. 1, 100.* Bładzące gwiazdy. *Pot. Arg. 246.* bledne, bładkające się, planety, die Irsternen, Planeten. - §. Mylic się, z prawdą się mścić, bład popełnić, potknąć się, *Ross.* пропущимъся, irten, sich irten, fehlen. Nie wie człowiek, co dobrze, a czasem tak zbłądzi, że swe szczęście za wielką niefortunę sądzi. *Papr. Kl. 20.* Ciałowiek by najwyższy zbłądzić może. *Smotr. Lam. 161.* (nikt bez ale; i w kápicy wełna). Którzy od prawdy zbaczają; wszyscy jednak bładzą. *Pilch. Sen. 96.* Wyznawał, że był ubłądził, dawszy się osuskać. *Baz. Hff. 98.* Sam bładzisz, a drugich sądzisz. *Cn. Ad. 213.* Nayprędzey bładzi, kto prędko sądzi. *Dwor. D.* Przed czasem sądzisz, Od prawdy bładzisz. *Brath. B. 4.* Jęsyk bładząc, podczas prawdę mówi. *Zebr. Zw. 91.* Jęsyk, kiedy bładzi, prawdę mówi. *Ryf. Ad. 19.* (piiany prawdę mówi, in vino veritas).

BŁAGAC czyn. niedok. ubłagać, dok. 1., koić, śmiernyc, dobruchać, łagodzić prosbą; *Eccl.* облагани, ублажати, ласковоговорити, porówn. Łac. placare, besänftigen, versöhnen, sühnen, (ob: błogo). Bogu się korzyli, i gniew jego błagali. *Sł. Dz. 588.* Trunek ten bestye okrutne i srogie błaga. *Syr. 1443.* Wszystko to błaga okrutne serca. *Gorn. Sen. 549.* - §. Pokornie prosić, modlić się, żebrać, demützig bitten, flehen, anflehen. W nieszczęśliwym stanie swoim od ciebie błaga ratunku. *Teat. 53 b, 41.* Nie będę pochlebny, bo mi już obrzydły, Błagał nieukroconą ich dumę kadzidły. *Weg. list. 22.* Ja będę maieftat Boski za ciebie błagał. *Off. Wyr.* - **BŁAGACZ**, a, m. który błaga, koi, dobrucha, lub pokornie się prosi. *Włod. ein Besüftiger, ein flehender.*

BŁAGALNIA, i, ż. **BŁAGALNICA**, y, ż. rzecz błagająca, ofiara błagalna, ein Süßopfer, etwas das jut Süßnung dient. Obiera błagalnią pokuty. *Poc. 116.* Zaginiane nieba alboż ieszcze błagalnią tak czyłną zmiekcjemy! *Teat. 45 d, 58.* *Wyb.* Teraz cię, niewdzięczniku, duszy Pompeiego. *Daie* Cesar w błagalnią, zięcia zabitego. *Bardz. Luk. 2, 17.* W tym przyhytku teraz młody, stary błagalnie czyni. *Wad. Dan. 215.* (modły bla-

galne, *Sühgebete, Fußgebete*). - §. W starym zakonie, tablica złota na skrzydni przymierza, leżąca między dwoma cherubinami. *Boh. Przyd. 35. der Versöhnungsbedel, der Gnadenstuhl auf der Bundeslade*. W blagalni Bóg opowiadał wolą swoją Izraelitom. *Zal. H. T. 87*. Blagalnia była złota i dwaj cherubinowie przy blagalni stali. *Bals. Sw. 2, 258. (ob: ublagalnia, porówn. Modlitwa, modlitewnica)*. - Blagalnia w pogaństwie, wyrocznia, miejsce, gdzie bogowie swoje odpowiedzi dawali. *Cn. Th. Wlod. ein heidnische Orakel*. BŁAGALNY, a, e, *Slovac. utrotitedlný, spogogitedlný; Ross. умилоствительный*, ublagalny, dający się ubłagać, *versöhnlich, versöhnbar, mäßig zu versöhnen*. Bóg jest blagalny, nie rozpaczasz całe. *Zab. 15, 393*. - §. Blagający, od blagania, *Sühn*; zur Versöhnung dienend. Blagalna ofiara, msza święta. *Off. Wyr. Do blagalnego interessu znaczące czyni przygotowania. Teat. 18 c, 10*. - Modlący się pokornie, zbrzączy, *demütig sehend*. Ręce blagalne wznosi ku niebu. *Pilch. Sall. 57*.

BŁAHO *ob: Blahy*.

*BŁAHOCZESTYWY, a, e, z Rusk. błogo caci goduy, wielobny, *wohletwürdig, ehrwürdig, verehrungswürdig*. Metropolita blahoczestwy. *Smotr. Elen. 47*. Z blahoczestwych przybyło wielu za przyjazdem patriarchy. *Verf. praef. 16. (z księży, z świeścenników, Priester)*. Brał na się osobę blahoczestwobó (blahoczestwego) Rusina. *Sak. Kal. B. 4*.

*BŁAHOCZESTIE, ia, n. poświęcenie kapłańskie, *die Weihe, Priesterweihe*. Bractwa od episkopów mają być wolne, dla zatrzymania blahoczestia. *Sak. Sob. B. 3*.

BŁAHOSC, BŁACHOSC, *sci, z*. lichosc, podlosc, nikczemnosć, *die Schlechtheit, Geringsfügigkeit, Wertlosigkeit*. Nędzny stan, znaczne poniżenie, blahosc, upadlosc, lichosc, chudobę. *Sekl. Luc. 1*. BŁAHOWAZNY, a, e, niedowazny, *unwichtig*. Błahowazna i fałszywa moneta, *perleus. Krom. 531*. BŁAHY, BŁACHY, a, e, BŁAHO *przyszł.* (*ob: bla!* *porówn. plochy, lekki, Succ. lat, Niedersäch. leeg, Schw. schlecht, licho*) podły, lichy, mizerny, nikczemny, *schlecht, elend, gering, geringfügig*. Piwo z otrąb smaku blachego, jednak lepsze, niż woda. *Syr. 998*. Błahym i nieznanym narodem Ruskim była z początku Moskwa, *parva et obscura. Krom. 438*. Od blachego pospólstwa zawołany Augustem. *Sk. Dz. 268*. Murów nie miało miasto, jedno blache przekopy. *Sk. Dz. 1175*. Pod blachym drzewkiem, które bardzo mały cień dawało, chciał usieść. *Gor. Sen. 390*. Nędza, lichota albo blaho teraz około niego. *Sekl. Luc. 1. (es steht schlecht mit ihm)*. Rozum mój blahy. *Zabk. mt. 59. (miałki, falsch)*. Błacha w ludziach i panach nadzieia. *Sk. Dz. 1131. (mylna, niepewna)*. Bóg mię wybawił od blahego ducha. 1. *Leop. Pf. 54, 9. (od lekliwości. 3. Leop. - ob: plochy)*.

BŁAIER *ob: Bleyer*.

BŁAK, u, m. blakowanie, blednienie, bladosc, *das Verschleßen, Erblichen, Bleichwerden, die Blässe, Bleiche*. Żył blakiem zachodzą, krwi poszywały marnie, *palant. Zebr. Ow. 52*. §. U Flisów blak, miejsce, gdzie miałka woda. *Magier Mscr. eine Untiefe, ob: mielisna*.

BŁAKAC się, *BŁĘKAC się, *Zaimk. niedok. zabłąkać się, zbląkać się, dok.* przydłużey i po różnych miejscach

błądzić, *tutać się, tuc się, Sorab. 1. wofowo bubdju, Ross. мучымамь, herum irren, herum streichen, herum schweifen*, *fizycz. i moral.* Błakasz się po nocy. *Teat. 39, 293*. Błakali się ślepi po ulicach. 1. *Leop. Lam. 4, 14. (błądsili. 3. Leop.)*. Błękać się a tutać. *Mqcz. Z domu i granic wypędzony, błakał się. Warg. Cez. 230. Rozpedzeni ięli się błękać między pogany. Klon. Wor. 7. Ludzie błakający się, nie mający ani domów, ani osiadłości stałych, lecz z iednego miejsca na drugie przenoszący się* *Wyrw. G. 129. Nomaden. Gwiazdy błakające się, bładne, bładzające, planety, Jrrsterne, Planeten*. Nerwy błakające, po wielu częściach ciała się rozchodzące, *vagi. Kurop. 3, 174. §. Fig. o oczach, o myślach, von den Augen, von den Gedanken, herum schweifen*. Oczy Numy błakają się na przedmian z królowy na Romula, a z Romula na królowę. *Scyf. Num. 1, 168. *§. Błakać kogo, czyn. w błąd czyli zabłąkanie wprowadzać, irte führen. Żądza ią zbląka i w przepaść powlecze. Przyb. Luz. 77. BŁAKACZ, a, m. Sorab. 1. budzale, błakający się, tutać, ein herumirrender, herumtreiber. Kto idzie prosta drogą, ma swe stanowisko ostateczne; blakacz nie zna terminu, ani mety. *Pilch. Sen. list. 2, 125*. Uciekał Dawid, jako ieden blakacz z góry na górę. *Zal. H. T. 163*. Błakacz z domu wyklety. *Tręb. S. M. 42*. BŁAKANINY, - in, *liczb. mno: ciągle po różnych miejscach blakanie się, błędy, das Herumirren, die Irre*. Towarzystwo ustało, i prosi strudzone, By z tych blakanin morskich było uwolnione. *Otw. Ow. 578*. BŁAKLIWY, a, e, do blakania się skłonny, błędlivy, błędny, *herumschweifertisch*. Dusza blakliwa, spoczynku niecierpiąca, wielce rada nowości. *Off. Sen. 7. voga. Wymowa piianego zawikłana, blakliwa, szubala. Pilch. Sen. list. 4, 71*.*

BŁAKOWAC *niiak. nied. zblakować, wyblakować, dok. pelnać, płowić* *Ross. тускнѣть, тускнуть, verschleßen, verschleßen, die Farbe vertieren. (Ross. блекнуть, поблекнуть wiadnąć; Sorab. 1. blaß plama, blaßpittē plamify, ob: blacha 2.)* Osoby mey twarzy powoli niszczeią, Blakują lica, oczy i usty sinieią. *Tol. Saut. 126*. W ozdobie swojej blakuie; iedna chorobka tak slichny obraz pospedzić sprosta. *Susz. P. 3, R. 4 d*. By smazą nieślawy iakiey imię Polaków teras nadpluskane, potym nie blakowało. *Krom. 396*. Zblakowanie, spelsosc, *Ross. тускн, Verschlossenheit, verschlossene Farbe*. Tym sposobem z każdej materyi wszelkie plamy, skazy i zblakowania wyida. *Hawr Sk. 355. (Ross. блеклосць звидлосć; Nieders. blaß czarny, porówn. Schw. bleich bład)*. BŁAKOWNY, a, e, iacno płowięiący, pelznący. *Off. Wyr. leicht verschleßen*.

BŁAM, u, m. sztuka futra pewney miary, pospolicie we dwie poly składana, *ein Saß eines Rauchwerks, zwei Hälfte Pelzwerks*. Przedziały, błamy, kozuchy grabietowe i brauszkowe popielice, idą pod szacnnek. *Vol. Leg. 4, 357*. Futra w błamach gotowe, robione. *ib. 4, 82*. Rysiego blamu przedniego, tak nóżkowego, iako też sławowego, sprzedawać mają po Zło: 200. *Vol. Leg. 3, 571*.

Pochod: *oblamować, poblamować*.

BŁAMAS, u, m. galareta z migdałów tłuczonych, lub ryb

rosgotowanych. *Wiel. Kch.* 397. Mandel = oder Fischgallette.

BLANK, u, m. **BLANKI** liczb. mno. dyle czyli belki drewniane grube, których używano do opatrzenia młast, nim mury nastaly. *Nar. Hist.* 2, 248. *Lat.* plancae, *Gall.* planche, *Ital.* palanca, *Gr.* πλαξ, *Ger.* die Planke, *Sorab.* 2. blanka, planka. - §. Rodzay wystawy w murach, czyli gżemu, kramzansy. *Włod.* mur ostro się kończący do koła czego. *Dudz.* 34. die Manerzimme, die Brustwehr, *Boh.* stíny, cymbutj. Nasi na blanki po drabinach leźli. *Biel. Kr.* 566. (na mury zamkowe. *Bohom.*). Gdy zbudujesz dom nowy, uczynisz blank po kraiu dachu, żeby kto nie spadł z niego. *Budn. Deut.* 22, 8. Widziałem go z blank (z blanków), iak pierwszy zaczął bitwę. *Min. Ryt.* 1, 150. - §. Blank okrętu, poręcza galeryi okrętowej, wierzchnie bramowanie okrętowe, das Dahlbord, das Plattbord. *Tr.* **BLANKOWAC** czyn. nied. zblankować dok. blanki czynić. *Włod.* blankami, murem obwodzić. *Dudz.* 34. mit Planken mit Manerzimmen umgeben, Blankowanie = obwodzenie blankami, das Einplanen, Einschließen mit Planken. Same blanki, gżemy, brzegi, die Umplantation, die Planken, Zinnen, der Rand, Mauerrand. Tam są piękno mury z blankowaniem około. *Boter* 204.

BLANKIET, u, m. **BLANKIECIK**, a, m. *zdrbn.*, *Lat. med.* blanquetum, *Gall.* blanquet, carte blanche, *Ital.* carta bianca, = papier niezapisany z podpisem imienia, powierzającego go na czyje ręce do zapisania, das Blanquet, die Carte blanche. Jako plenipotent na kontraktach summ na blankiety nabrał. *Zab.* 13, 104. O blankietach. *Vol. Leg.* 6, 473.

BLANKSZ ob: bielidło, barwa. **BLANKSZOWAC** ob: barwić, bielić.

BLASK, u, m. świetność, jasność, glanc w oczy wpadający, das Bligen, der Schimmer, der Glanz; *Slovac.* blesk, blis; *Boh.* blesk, lesk, leskot; *Sorab.* 1. bóř; *Hebr.* pr bazak; *Croat.* blesk, oblesk, bleskavica; *Dal.* blisak; *Carn.* blish; *Vind.* blisk, lisk; *lesk; Ross.* блѣскъ, лоскъ, (ob: błyskać, tyskać, lice, lśnić). отблѣскъ, лучезарность, свѣтозарность, облѣстание, сіяніе; *Bozn.* sjanje, sjarkóř, svjetlóřt). Blask słoneczny od puklerza. *Szczerb.* *Sax.* 259. Łańcuch ma na szyi, z którego srebrny i złoty blask biie. *Groch. W.* 332. Blask słoneczny, promienie, Sonnenschimmer, Sonnenglanz, Sonnenstrahl. Kto nieuważnie na blask idzie, ile z cienia, znieść słonecznego często nie może promienia. *Pot. Jow.* 230. - fig. Blask fortuny. *Teat.* 4 b, 70. Blask bogactwa. *ib.* 46 b, 87. - transl. wychodzić na blask, na iaw, na świat, na publikę, na popis, błyszczec, an das Tageslicht kommen, hervorglänzen, schimmern. Bóg poznaie zasługi nieznaioime, isk to, które na blask wychodzą. *Lach. Kaz.* 1, 36. - Blask mi, blask mi czyni iaka rzecz, przeraża oczy, tępi wzrok, es macht mir etwas Schimmer, blendet mich. Okna mają bydź na północ, aby nie był blask patrzeć z pałacu na drzewa. *Cresc.* 493. fig. blask mi od niego; miły mi iak sól w oku. *Cn. Ad.* 499. (nie lubię nań patrzeć, ich sehe ihn nicht gern; er ist mir ein Dorn im Auge, porówn: *Fran.* ombrage, ombre). Jako się oczyma na świat ukaże, tak iż od drugich dobrych blask mu będzie

w oczy, śmieło na nie patrzeć nie będąc mogli. *Głcz. Wych. A.* 5. (wstydzic się będzie). Młodzieńcom na białe głowy żaden blask nie jest, i owszem we młodych Wenus bardzo wre. *ib.* P. 3. (lubią na nie patrzeć, nie czują wstrętu od nich). Pradkowie dzielnością swą każdemu nieprzyjacielowi koronnemu blaskiem w oczach byli. *Weresz. Reg.* 54. (imponowali). Do ludzi mu blask. *Głcz. Wych. K.* 6. (Stroni od nich, odludek). **BLASKAWY**, **BLASKATY**, a, e, *glaucaus*, *Maçz.* - *Roff.* моантевиднымъ, blaßglänzend, weißlich. ***BLASKI**, a, ie, blawy, modrawy, *glaucaus*, *Maçz.* weißlich, grünlich und glänzend. Blaskie albo białe oczy. *Maçz.* **BLASKLIWY**, a, e, blasku pełen, lśniący, błyszczący, glänzend, schimmernd. Stońca osada blaskliwa. *Przyb. Milton.* 93. Ręka boża zlała na człowieka okrasę blaskliwą. *ib.* 114. **BLASKOOKI**, a, ie, jedno oko często samrużającycy. *Dudz.* 34. *Dafyp. R. r.* 3 b. blinzeligig; *Sorab.* 1. schelamcz, (ob: brlok). Blaskooki iestem, mrugam często oczyma nad wolą. *Cn. Th.* **BLASKORODNY**, a, e; blask wydający, błyszczący się, lśniący się, świecący, Glanz erzeugend, glänzend. Blaskorodne zbroie. *Petr. Hor.* 2, A b. *Dudz.* 19. **BLASKOT**, u, m. blyktryk, rzecz błyszcząca się, etwas Glänzendes, Schimmerndes. Znikome starby i czcze dostoiestw blaskoty, Są darami losu, nie nadgroda cnoty. *Przyb. Luz.* 197. **BLASKOTNY**, a, e, błyszczący się, schimmernd, glänzend. Ie prawd użytecznych daliby za błędy blaskotne, które w piśmie ich czytamy wasędy. *Przyb. Luz.* 151.

BLASZANY, a, e, z blachy zrobiony, *Boh.* plechowy, *Vind.* plahen, plahovinski, plehast; *Roff.* блестящими, жестяномъ, blechern, von Blech, Blaszana konewka. *Boh.* plechowice, plechowita. **BLASZKA**, **BLASZCZKA**, i, ż. *zdrbn.* rzeczwn: blacha, = mala cienka blacha, *Slovac.* plyštel, *Hungr.* pléhetske, *Rag.* plociza, plasziza, plóka; *Croat.* plehek, plasticza, ploščica; *Roff.* блестяшка, блестяка, пленá, пленка; *Sorab.* 1. lask, *Ger.* ein Blechchen, Blechlein. Blaszka pod drugim kamieniem, folga, die Folie unter einem Edelsteine. Powłoka cienka, błonka, ein dünnes Fellehen, dünner Ueberzug über etwas. Daban miedziany pod srebrną blaszką. *Off. Wyr.* - Blaszka, cacko świecące się, lśniące, pozorom oszukujące, błyskotek, eine glänzende Epieleter. - §. Trzeba do tego gliny białej bez blaszek na gęste si to przesianey. *Torz. Szk.* 83. (bez łuszczeń, ohne Schiefer, nicht schieferig).

BLASZKI, a, ie, trochę blachy, nieco płochy, etwas schlecht, geringfügig. Przebaczam ci tę blaszką próżność. *Teat.* 18 b, 53.

BLASZKOWATY, a, e, blachą obłożony. *Cn. Th.* besblecht, mit Blech belegt, *Eccl.* блестящими. **BLASZKOWY**, a, e, należący do blachy, w blachach, Blech =, in Blechen. Złoto blaszkowe biał. *Boter.* 55.

BLAT, u, m. z Niem. Blatt, w ogólności rzecz płaska, a cienka; kilkokrotne ma znaczenia u Niemców; Polacy niektóre tylko z nich sobie przyswoili: (porówn. *Ger.* platt plaski; *Grae.* πλαρος). Błat fayngultu. *Haur Sk.* 369, ein Blatt Schlaggold, Blattgold; so auch Blatt Silber. - §. Błat złota. 3. *Leop. Jof.* 7. 21. (blacha złota. *Bibl. Gd.* - złoto na blachę bito). §. Błat, półmisek płaski podługowaty, którego na pieczyfite używają; 15..

także są blaty kuchenne żelazne lub miedziane wybielane do pieczystego, mięsa lub ciast. *Wiel. Kuch.* 397. Dwa płache längliche Schüssel, eine Bratenschüssel u. s. w. Blaty srebrne zginęły. *Teat* 33 d. 89. §. Blat, płaszczyzna narzędzi, płaz, das Blatt, die flache Seite, die Fläche. Blat u pily, u siekiery. Blatem, płazem, mit der breiten Fläche. Miecz nieostróżnie blatem uderzony o filar, popadał się. *Otw. Ow.* 186. §. Blat, główńia szabli, i t. d. die Klinge, Säbels Klinge. Złoto Marsa rwie do siebie blaty, Płytkie bez niego nie siekają karwaty. *Mon.* 71, 391. §. Blaty, tarcice, Bretter, z. B. Tischblätter. Blaty, nie tylko dębowe, ale i z różnego drzewa, pół eała grube, wielorako od rzemieślników wypotrzebowane bywają. *Kluk Rosl.* 2, 157. - §. u Flisów, bal długi od rudła za statkiem w wodzie, na sztorc w słupie wprawiony. *Magier Mscr.* ein langer Balken hinten am Steuertuder.

BLAUAZ, u, m. korytowy potaż, Blauesche, eine Art Pottasche. Potaż, blauż i waydaż jest alkaliczna sól, którą robią z popiołów dębowych. *Pam.* 84, 761. Na jedną beczkę zwyczajnego blauażu, czyli korytowego potażu, biorą 20. beczek popiołu. *ib.* 763.

BLAWAT, u, m. BLAWATEK,tku, m. kwiat bławny, modrak, *centaurea cyanus*, kwiat błękitny, w zbożu rosnący. *Syr.* 1175. die blaue Kornblume, *Gall.* bla-vet, bluiß; *Carn.* plavisa, povisa; *Boh.* třpa, Mor. farba, (ob: chabrek; *Vind.* shitna roshna; *Sorab.* 1. łosfijian; *Roff.* синюха, лоскутном цвѣтъ, василек ob: wasilek). 2., bławat, materya iedwabna, osobliwie bława czyli błękitna, niebieska, Seidenzeug, besonders von blauer Farbe. Teraz co żywo się w bogate bławaty stroi, w których sama biała pięć przed laty chodziła. *Bard. Luk.* 5. Od bławatu się stroją. *ib.* 31.

Nie każdy pan, co w bławacie. *Gorn. Dw.* 115. BLAWATNIK, a, m. iedwabi tkacz, der Seidenwebet. - §. Kupiec, mający sklep iedwabny czyli bławatny, der Seidenhändler. BLAWATNO przysłk. w bławatach, in Seidenzeuge, in Seide. Nie na to cię bóg stworzył, abyś dobrze jadł i pił, i bławatno chodził. *Star. Ref.* 43. Owo młódź do nauk z dostatkami oddawiają, bławatno, pierno, kowano, szabeltassno. *Falib. Dis.* O. 3. BLAWATNY, a, e, modry, błękitny zupełnie. *Cn. Th.* niebieski, modry, *Roff.* сасцаковыи, (ob: wasilek), - §. Jedwabny, seiden. Płotno nam potrzebniejsze, niż wszelkie bławatne materye. *Haur Sk.* 81. Manufaktury bławatne we Francyi do naywyższego przysziły stopnia doskonałości. *Wyr. G.* 308. Bławatne sklepy *Roff.* cypónскои рмаб. - BLAWY, a, e, blade-modry. *Cn. Th.* modrawy. *Dudz.* 34. blaiki, *glaucus* *Mącz.* wasserblau, blaßblau; *Slavon.* pláv (ob: płowy); *Vind.* plavi, plavoten; *Carn.* plav, *Holl.* blauw, *Gall.* bleu, *Hisp.* bloo, *Suec.* bla, *Dan.* blau, *Lat.* flauus). Bława albo obloczna maść, błękitna farba, caesius color. *Mącz.*

BLAYGIEL, BLEYGELB, u, m. farba malarzka z bleywasu zrobiona, z Niem. das Bleigelb, Washtot. *Roff.* бялгилъ, блыгиръ. BLAYWAS ob: Bleywas.

BLAZEK, - żka, m. BLAZEIEK, - eyka. m. zdrón. imienia własnego Błażey, *Slovac.* Blazjeget, *Ger.* das Verfeinerungswort des Namens Blasius. Wydali Kaszkę za Błażka. *Off. Wyr.* Bądź zdrów Błażeyku, mój mężul-

ku kochany. *Teat.* 54, 82. - §. Błażek, krążek wołkowy, *Cn. Th.* eine runde Wachsweibe, ein runder Wachs-teller. Nuż co gromnie, błażeyków owych świętych. *Rey Pst. Pp.* 5. Polóż Bogu na ofiarę, nie gromniczkę, ani błażeyka, ale onę niewinną sinogarliczkę. *ib.* K. 4. (ob: blogo, błogosławic, *Croat.* blasiti ob: Błażey). BLAZEIOWY, a, e, do Błażcia należący, Blasius : . - *Subst.* BLAZEIOWA, y, ż. t. i. Błażcia żona, die Frau des Blasius. BLAZEIOWNA, y, ż. Błażcia córka, des Blasius Tochter. *Podobn.* Błażkowa, Błażkowna.

BLAZEN, - zna, m. BLAZENIEC, - eńca, m. BLAZENEK, - nka, zdrón. m. (*Roff.* blaszeb żartowniś, trefniś, blas-nimeł zgorazyoiel, zwodziciel; blaszib pogorzenie, zgorzenie; бляженикъ gaduła, plotka; бляжъ głupie gadanie; głupie dziecko; *Dal.* i *Bošn.* blasnik : pochlebca; *Croat.* blasen : głupi; bluźnierca; *Boh.* blázen, bláznýk, blasnjící, blažowec; *Grae.* blaßz stultus sum, blaßz stultus; (porówn. blachy, plochy); *Sorab.* 2. blá-san, narra; *Sorab.* 1. blaßn, bwaßen, bważnicjet : głupi). - *Pol.* §. Blazen nadworny, trefniś, żartowniś, krotochwilnik iakiego pana, der Hofnarr, Stodnarr; *Boh.* cjtweracel, cjtweracel, kotsjaun, *Roff.* mymb; Blazowie prawdę często żartem rzeką; iakoż u Zygmunta Stanczyk blasen był osobliwy. *Biel. Kro.* 515. Blazen na dworze. *Kłok. Turk.* 96. Blazen ten był to ieden z blaszów owych dworskich, chowanych, pańskich, domowych. *Jabl. Ex.* 88. Blazeniec w kukle z cepami, pas miał okowany, uszy iak u sarny, na nich wiszą dzwonki, a cepy na pstrym kitiu z liśmi ogonki. *Rey Wiz.* 39 b. *Klon. Fl. D.* 4. Blazen szachowany. *Klon. Wor.* 57. (arlekin, Harletin, Hans : Wurst). §. Blazen, blazniący, żartuiący, żartobliwy, trefny, jowialista, leca z przyganą, *Carn.* glumazh, śędans, *Slavon.* haramzáda, ein pubeleträtker Mensch, ein Spaßmacher, Harletin, Hans Wurst, Hans Narr. Za Dyoklecjana był w Rzymie blasen i żartownik, który naywiększe śmiechy czynił z chrześcian. *Sk. Żyw.* 2, 109. Przyganiła żona Dawidowi, że przed arką tańcował, iako owi blasznowie, którzy cieszą innych. *Zal. H. T.* 175. Nie czyni siebie blasza; lecz gdy co śmieszne możesz pocaciwie wtoczyć, nie whydaj się tego. *Rey Wiz.* 44. - §. Blazen, głupiec, bez rozsądku, bez mózgu, ein Narr, ein Thor, ein dummet Kerl; *Croat.* norcs, norhecz, ludjak; *Carn.* nórz, nor, abota, abotnek, kláma; *Vind.* nors, tresp, tröpaß, terklazh, amoshnik; *Croat.* bedak; *Roff.* бум, шрёаб, дуралён. Jeden głupi blaszów robi siła. *Pot. Arg.* 460. Jeden blaszen tysiąc blaszów urobi. *Pot. Żow.* 142. ein Narr macht zehn Narren. Blaszów wszędzie pełno. *Ryf. Ad.* 2. Obadwa blaszy, ieden kiep', drugi dureń. *Dwor.* Każdy blaszen swoim stroiem. *Ryf. Ad.* 30. (każdy w swoim gatunku). Nie trafięś na dudka, naydziey sobie blasza. *Cn. Ad.* 668. Nie bądź blaszmem, kiedy nie możesz być wielkim panem. *Ryf. Ad.* 43. Wielka odmiana, mass z blasza panem. *Bratk. H.* 3 b. Pozdrawiam blaszy stare i blaszki młode. *Dzwonk. Stat. A.* 2. U Bogasmy tu wszyscy iako blasznowie, A zarówno ubodzy, iako i królowie. *Rey Wiz.* 138 b. Nie wcale ten mądry, kto blaszmem podczas bydz nie może. *Zegl. Ad.* 80. (blasza udawac, wesoło żartowac, *Eccl.* блародрумсованн). Tru-

dao z blazy na zaiace. *Ryf Ad. 68.* (trudno ich użyć do czego), (*Slovac. blazen ne biva mudri, neč ho nperu; blazen ne biva mudri, neč je svu Efodu ob: po skodnie mady. Slovac. Synet se poznava f fopani, blazen f fefotani, ex verbis fatuus, pulsu cognoscitur olla.*) - Postrzyda, wystrychnąć kogo na blazna, *einem zum Narren machen*. Tak dziś w blaznaś postrzyżony. *Pafl. F. 131.* Blaznaś sobie tak zemnie stroiła, J iak na urząd za nos mnie wodziła. *Pafl. F. 109.* Już on tego, kiedy chce, iako blazna goli. *Rey Wiz. 136.* (ob. kaptur komu przyszyć). §. Czasem też to słowo nie koniecznie źle znaczy; i tak miły blazen, miły blazenek, *ein lieber Narr, ein lieber Narrchen*, mówi się o jakim młodziku lartycznym, przyemiennie figlującym i żartującym. Pospolicie też w piezszcocie o małych dzieciach swemi dziecimiłwy pociesznych. *Off. Wyr. *BLAZENNICA, BLAZNICA, y, ž.* kobieta blaznująca, figlarzka, lub też głupia, *Boh. blážnice; Sorab. 1. blasniza; Vind. norinja, tantera, trepa; (Rag. blaznica, blaznitegiza, adulatrix); Carn. abotnesa; norriza, eine Stodnarrinn, Poffentreiberrinn; eine Narrinn, Thorinn, eine ndrriſche, alberne Weibſperſon.* Walentynian napisał prawo, aby blaznowie pospolici i blazennice nie byli chrzczeni. *Sk. Dz. 283,* Potkali blażniče cesarzowej. *Klok. Turk. 25.* (ob. arlekinka). Miły boże, iak wiele na świecie żon ieść blaznic; *Petr. Ek. 75.* BLAZENSKI, a, ie, na blazna nadwornego prysztojaicy, arlekiniłki, *Boh. blážniw, blážnowſko, blážnowy, čtweracty; Ross. мушловскія (Ross. блажными dziecianny, niespokojny, knábrny, blazennymi, blasnischelnymi gorzszyc), Hofnarren, Stodnarren, Narren, Blażniłki kaptur. Syr, 1455.* Blażniłka suknia *Roff. луда. §. Bez sensu, ni w pięć, ni w dziewięć, beśmógi, głupi, ndrriſch, thórriſch, alberni; Croat. nór, norzi; Vind. norfki, norzhan, norzhast, trepaſt; Carn. norfke, norzháſt, norzhav, abotne; Slavon. budalaſt; Roff. дурачкин, Blażniłskie figle. Mar. 2. Pod. C. 2.* Blażniłskie rzeczy nauprzedzey poymniemy, na ydlużey pomniemy. *Cn. Ad. 26.* Blażniłka racya. *Mar. 2. Pod. C. 1. b.* Blażniłska sekta Mahometaniłka i śmiechu godna. *Sk. Dz. 685.* Blażniłka rzecsz nie ma odpowiedzi. *Ryf. Ad. 2.* Blażniłka, innym rozkazować, a fiebie samego nie umieć sprawować. *Budn. Ap. 11. - Przysth. BLAZENSKIE, BLAZENSKO, po BLAZENSKU, iak blazen, głupie, wie ein Narr, ndrriſch, alberni, auf eine ndrriſche alberne Art.* Lby teraz po blażniłku gola, ieno czuprynę zostawiwszy. *W. Pfl. W. 2, 103.* Do diabła, to będzie blażniłko trochę, *Teat. 35, b, 63.* Zamiast muru, doayć blażniłko; nieporządnie parkan lepiony. *Star. Vol. D. b. BLAZENSTWO, a, n.* figlarstwo, głupstwo, bafamuctwo, *Slovac. blážnowſtwi; Boh. blážniwoſt, blážnowſtwi, čtweractwi; Hung. bolondsag; (Roff. бѣлы нугас Croat. blaznost = bluźnierstwo); Carn. abotnyá; Vind. noruſt, norzhnia, noria; Slavon. budaláſhtina; Croat. noria, noroszt); Nartetey, Nartentoffen, Poffen.* Blażniłstwa i żarty czynili. *Sk. Dz. 833.* Jednemu przeciwi wszystkim amyślać, ieść blażniłstwo. *Budn. Ap. 80.* Poruć blażniłstwo proſtaka, a miey się wſkok do szyszaka. *Jag. Wyb. B. 2. §.* Rzecz nikczemna, licha, *eine Nichtswürdigkeit, nichtswürdige Sache, etwas Albettes.* Ktoby tam stał o to blażniłstwo!

Pochoda. *blážnič, zblážnič, pobjážnič, blážniel,*

blážniwy, blážnować, nablážnować się, blážgon, blážgoniē, pobjážnič.
 BLAZEY, eia, m. Blażieiek, Blážek *zdrbn. Slovac. et Boh. Blážej, Blážejek*, imię męskie, Felix; *suczony, od słowa Boh. blážiti uszczęśliwić ob. blogo; Boh. Blážena Beatrix; Croat. blasenik beatus, blasensstvo beatitudo; Ruſk. blážniłstwo beatitudo. Sak. Sob. B. 1. cf. blážonna pieſh. Pim. Kam. 112.) ein Mannsname, Blážus, Felix. Męczeństwo S. Blážeia. Sk. Zyw. 1, 77. Kaska naupierwsza z sierpem, Blážey pierwszy z kosą. Węg. Liſt. 10.*

BLAZGON, a, m. głupiomówny, plugawomówny, głupi lub sprośny w mowie *Roff. блазорѣчивым, Carn. tápa, Slovac. oplýzomluwet, mórologus. Wlod. ein ndrriſch ober alberni Redender, ein elender Schwácher, Galbadet.* Nudny zoil i blážgon Mewi. *Zab. 11, 126.* BLAZGONIC, *Intr. niedok. pleſć, co ſlina przynieſie, głupio a sprośno gadać, alberni ſchwázen, ſalbadern, Slovac. tlaſhati.* Gdacieby nie zſta, grożą się surowie i szkaradnie blážgonią, *conuicia addunt. Zebr. Ow. 148.* Kto w sztuce blážgonienia mistrz, nauprzedzey podoba się babom. *Zab. 14, 29. - Nar. Tac. 11, 246. not. - BLAZKOWA, BLAZKOWNA ob. Blážek. BLAZNIC, czyn. niedok. zblážnič, dok. durzyć, odurzyć kogo, na blazna go wyſtrychnąć. Boh. et Slov. blážnił, zblážnił, blážniłwam; Sorab. 1. bważim; Roff. одурáчить; Vind. snoriti, obnoriti (por. Roff. блазнить, блажнить, gorzszyc; Rag. et Bosn. blazniti, laſkati, millovati = pochlebiać; Croat. blazniti = bluźnić), zum Narren machen, bethören. Obraecam na wſtecz mędrki, i ich umięćność blážnię. *Radz. Jer. 44, 25.* (głupią uczynię. *Bibl. Gd.*). Tym sposobem można całe Królestwo zblážnić i ozałić. *Pod. Arg. 18.* Nie daycie się blážnić żonom swoim. *W. Pfl. W. 2, 84.* Łakomſtuo tak wſzyſtkich zblážniłko, że prawie do dobrego oczry im saćmiło. *Pasz. Dz. 17.* Król dał się takiem bałwochwaltwem zblážnić i zwięſć. *Baz. Hſt. 116. §.* Za blazna kogo mieć, *einem zum Narren haben, vertieren. Cóż mię blazniez, że cię niema w domu, a zaż nie znam twego głosu? Dwor. G. 3. - §. Blážnič kogo, drwić, kpicć z kogo, einen ſchrauben, vertieren, zum Weſten haben.* Lada kto blážni z niego, *rius factus eſt. Mącz. Smiechowikſka* to co mówisz? blazniez ze mnie! *ib.* Naśmiewam się, blážnię z kogo, *derideo. Mącz. BLAZNIC* się, *zaimk. dadź się blážnić, blážnem się ſtawać, Sorab. 1, bważnu ſo, Slovac. blážnim ſe, Hung. bolondozok, ſich bethören laſſen, ſich narren laſſen, ein Narr werden.* Gdybyś brał z córek pogańskich za syny twoie, blážniłyby się córki ich za bogami swemi, i uczynią, że i twoi synowie zblážnią się za bogami ich. *Budn. Ex. 34, 16.* Prorok, któryby się zblážnił, a powiadał co inazego, niźli słowa moie ..., *Rey Ap. 18.* Upominali go, żeby się nie blážnił, a nie wydawal się za tego, czym nie ieſt. *Gor. Wl. U. 3.* Pierwsze sowy bywały mądre; ale teraz iuż się też zblážniły. *Ezop, 49.* Zatracił Pan wſzyſtkich, którzy się blážnią od niego. *W. Pfl. Mn. 522.* (co się dali zwięſć blażniłko, żeby go poraucić). *BLAZNICA ob. Blazennica, BLAZNIWY, a, e,* na blazna zarywający, blażniłki, *Slovac. blážniwý, Hung. bolyókás; (Roff. блажливый žartobliwy; Rag. blazniv = nieuchronny), alberni, ndrriſch, láppliſch.* Zona mądra rozumem sobie męża obiebra; blážniwa pięknezo żąda. *Bud. Ap. 11.* Śmieję się*

z tych błazniwych wymysłów świata tego. *Rey Pfl. N. 5.* (*Slovac. blaznivosť; Hung. bolondsag inepitia; Bosn. blaznost blanditia, adulatio*). BŁAZNOWAC intrans. niedok. blaznitiwa wyrabiać, figle stroić, *Boh. cjtweratiti; Croat. budaliti, norujem, Carn. norzhujem; Ross. блазну блазније, uparty iestem; (блазнить wielbić ob. bogostawić) баласничать, шумить żartować, придуривать blazna udawać, юродствовать; Eccl. дурячествую, буйствую; (Rag. blazniti, blandiri, allidere), den Natten machen, vorstellen, nardriřh Zeug machen. Są słudzy u panów tacy, co trąbią, co blaznią, a nic innego nie robią. *Petr. Ek. 108.* §. Blaznować z czego, żartować, drwić, przedrwiwać z czego, się moráber lustig machen. Bezpieczny na równinie, szyper z morza blaznuic. *Brud. Off. G. 5.**

BLECH, BLICH, u, m. bielnik, bielawa. *Ern. 126. Carn. welishe; Vind. pleha, plehalishe, obieluvalishe, oprajalishe; Boh. běšiblo, běšifšte; Sorab. 2. blejša; Ger. die Bleiche, der Bleichplasz.* Blich wielki pięć osobnych domów składa: młyn abo folusz, pralnią, ługownik, mlecznik i magazyn. *Przędz. 78.* Gdzie właściwe płocień są blechy, rynnami od rzeki wodę wpuszczają. *Kluk. Rosl. 3. 329.* Wybielał, iak na blechu. *Off. Wyr. (bielutki).* §. Blech, blechowanie, baś Blechen. Blichu czas, gdy drzewa kwitną. *Przędz. 29.* (2., *Blech, black, plama, ein fleck. Piotun blechy w gmachach i komorach wytraca. *Syr. 347.*) BŁECHARKA, i, ż. kóto blechu chodząca, blechująca, *Vind. pleharza, oprajalisa; Boh. běšifča; Ross. блѣхаръница; die Blecherinn, Ern. 126.* BŁECHARZ, a, m. wybielacz płocień, wosku, *Vind. plehar, obieluvas, plehavez; Boh. běšić; Ross. блѣхаръникъ, der Bleicher, Leinwandbleicher, Wachsbleicher.* Saaty iego białe iako śnieg, których blecharz na świecie wybielić nie może. *Čambr. 219. Smalc. 71.* Blecharz, pilniarsz, warkarz, fulko. *Dasyp. y. 3. b. der Walfmüller.* BŁECHARSKI, a, ie, BŁECHARZOWY, a, e, należący do blecharza, tycający się blecharza, Blecherz-, stanęli na polu blecharzowym. *Bibl. Gd. 2. Reg. 18, 17.* (na polu blecharza. *Budn.*) Blecharzki, warkowniczy. *Dasyp. y. 3. b. Walfmüllerz,* Blecharzki młyn, ob. folusz. BŁECHOWAC, BŁICHOWAC *cyn. nied.* wyblechować dok. na blechu bielić, wybielać. *Croat. pláyhati; Sorab. 2. blejšowasch, blájšowasch; Vind. plehati, obieluvasi, oprajati, nasezhati; Blechen.* Nici, płótina, dla dania im należytey białości, blechują się. *Kluk. Rosl. 3, 329.* Blechowanie czyli bielenie płocień. *Pam. 84, 762. Ross. выбѣлка.* Wosk się blechuie, z żółtego czyni się białym. *Kluk. Zw. 4, 259.* Wosk świeży, nieblechowany. *Haur. Sk. 385.* §. Blechować, barwiczковать, weiß spintzen. Ludzie, aby białości dostąpili, przez niezwycajne sposoby blechując się, zdrowiu szkodzą. *Comp. Med. 83.* Ząmknęła się, bo się blechuie i rózuie. *Teat. 24, b. 46.* Wyblechował się, wybielał, wybielał, z postu, z choroby, z umartwienia i t. d. *Off. Wyr. er ist bleich, blaß geworden.* *BLECIC ob. BLEDZIC.

BŁĘDLIWOŚĆ, ści, ż. podległość błędom, die Irrigkeit, Fehlerhaftigkeit; *Vind. blodliwost; (Ross. блудливостъ, swawola, porubstwo).* BŁĘDLIWI, a, o, BŁĘDLIWIE, BŁĘDLIWO przystw. błędom podległy, błądzący, irrend, irrig, fehlerhaft;

Vind. blodliu, Eccl. блудливый; Sorab. 1. buhbnitwē; (Ross. блудливый swawolny, kurwiarzski), błądzący, irrig, irrend. Nasze myśli są błędlive, kiedy albo źle widzimy, albo nie dosyć widzimy. *Stas. Buff. 15.* Błąkający się, herum irrend. Przypatrzył się planetom błędlivym i gwiazdom niebędnym. *Bardz. Luk. 151.* Niepewnym skokiem błędlivo biegaia Po miękkiey trawie rozpuřtne koźleta. *Bardz. Tr. 8.* Długo był błędlivo dzień Wielkonocnego święta. *Sk. Dz. 386.*

BLEDNAĆ, BLADNAĆ C'niak. iednotl. bledniec niak. nied. zblednąć, zblednieć, zbledł, zbledniał, zbledli, zblednie, zblednieć, dok. bladym się stawać, *Boh. blednauti, zblednauti; Sorab. 1. blednu, woblednu; Ross. блѣднѣть, поблѣднѣть;* *Vind. sbledeti, obledeti, sbleduvati, sableduvati; Croat. blédeti, oblédeti; Dal. poblediti, blidzsam; Rag. bljediti, pobljéditi, Bosn. bliditise, bleić werben, blaß werden, erblicken, erblassen.* Bledniecia, którzy się boia. *Petr. Et. 282.* Kto iest w jakim strachu, pospolicie bledniecie. *Bud. Ap. 33. Sak Probl. 17.* Blednieć, czernieć, zdychać muszą, pod srogimi plagami pańskimi. *Rey Ap. 58.* Zeglarze bladną, serce ział strach srogi. *Ryb. Ps. 217.* Stoią zbledli iak chusta, w głębokim milczeniu, *Zab. 222.* Na te słowa iak trup zblednieł. *Stas. Num. 1, 14.* Zbledł, nie dorzesałbyś się w nim krwi. *Cn. Ad. 1312.* (ob. płótino). §. Blednieć, płowieć, vet-schießen, die Farbe verlieren. Blednie na grzbiecie lichym ona purpura. *Wad. Dan. K. 5.* Bledną zielone gałęzie. *Orw. Ow. 63.* BLEDNIK, a, m. człowiek bladej iak trup, wybladły, ein todtenbleicher Mensch, eine Leiche. Wpadli do więzienia, kędy ci blednicy siedzieli, *Gwagn. 548.*

BŁĘDNIEC, niak. niedok. zblednieć dok. błędnym się stawać, irrig werden. Zdanie iego tak zbledniało, Ze iuz w boga nie wierzył. *Jak. Bay. 149.*

BŁĘDNIK, a, m. *Boh. et Slov. bludat, bshbnif, bładzieciel, ein Irrender; Boh. blaud, blaudel; Sorab. 1. buhbnif; Carn. bludnik, zabludnik; Eccl. блудник;* (*Carn. bludnik luxuriosus; Rag. bludnik fornicator*). O wielcy są błędnicy ci to heretykowie. *Sk. Kaz. N. 318.* Z Saula, z błędnika doktora bóg uczynił. *Sk. Zw. 1, 54.* Błędnicy! wróćcie się do drogi. *Bals. Niedz. 1, 145.* §. Błędnik, labirynt. *Perz. Cyr. 1, 157.* Bledokręć, ein Irrgarten. *BŁĘDNICA, y, ż. (*Boh. bludička: światło błąkające się, mamiące, baś Irrlicht*), zjawisko mamiące, mamidło, ein Truggesicht, eine Scheingestalt. Matiomadr kteży cofnął się błędnicy, ad faciem eandem. *Zabr. Ow. 69.* BŁĘDNOSC, ści, ż. błędlivość, bładzenie, podleganie błędom, *Sorab. 1. buhbnoscj; (Vind. blodnost: rozpuřta; Carn. bludnost; Rag. bludnos, raz-bludnos; Bosn. bludnost libido; Croat. bludnoszt), die Fehlerhaftigkeit, der Irrthum.* Dziwne błędności. *Pies. Kat. 62.* BŁĘDNY, *BŁADNY, a, e, BŁĘDNIE przystk. nieprawy, mylny, fałszywy, z błędami, fehlerhaft, irrig; *Boh. bludný; Slov. blaudný; Hung. bolond, bolygó, blejdosó; Sorab. 1. buhbnē; Croat. bluden, bludechi; Vind. blodezh, blodni; Eccl. погрѣшительнымъ, блуднымъ, гдѣ либо заблуждающимся erroneus (2., fornicarius, Bosn. bludan; Rag. blundan, libidinosus, lascivus; Ross. блудный marnotravny, rozpuřtny, блудодѣя kurwiarz).* Błądzący, fehlernd, irrend, irrig. Gdzie błędni pasterze, tam błędne trzody.

Nar. Hst. 6, 8. - Zablakany, zbladzony, *verirrt*. Konia błędnego nikt nie ma trzymać u siebie tylko przez noc. *Stat. Lit.* 57. - Zablakany co do smysłów, pomieszany, *verwirrt, gestört, verrückt*. Jeśli się z choroby zabiie, iako są melankolikowie i błędni ludzie... *Szczerb, Sar.* 392. - Błakający się, *hermirtrend, irrend*. Na szable i drzewa go posywa rycerz błędny. *P. Kchan. Ori.* 1, 247. Pragniesz pokazać swej dzielności próby, iest miejsce i sposób, iaki się błędnemu rycerzowi z dawnych lat nie trafił. *ib.* 101. Po różnych kraiach byłem błędny, *Jabl. Tel.* 42. Błędne gwiazdy, błędzące gwiazdy, planety. *Pot. Arg.* 246. *Roff.* Блудящая звезда. - Droga błędna, mylna, nie prawdziwa, lub też w błędy wprowadzająca, *ein Irrweg*. Na ścieszac sprawiedliwości żywot; ale droga błędna wiedzie ku śmierci. 3. *Leop. Prov.* 12, 28. (nieodróżna. 1. *Leop.*). - Błędne dzieci. *Stat. Lit.* 81. Błękarty, nieprawego łoża dzieci, *Irfinder, Bastarde*. BŁĘDOKRĘT, u, m, błędnik, labirynt, *Croat. zahod; Vind. sahodlivi vert; Boh. bludistie, křižovník; Roff. пумаынка; det Irrgarten, das Labrynt*. Szukasz nici, którąbyś mógł drogę sobie w tym błędo kręcie naznaczyć. *Zab.* 8, 162. Towarzystwo ludzkie jest dziś błędo krętem, w którym tyfiac ścieszkami do ostatney trafić można przepaści, w którym na krok bez bojaźni postąpić nie można. *ib.* *BŁĘDOWICA, y, ż. błąd, zablądzenie, *det Irrthum, die Verirrung*. Za swym się rozumem nie puszczay, bo tak snadnie do błędowic, a potom nie wiem kędy trafisz. 1. *Leop. praef. n. zott.*

BLEDYNIĘC, *fca, m.* Ow błędyniec Moskiewski. *Bies. C.* 4. Niech cię płacz ruszy żon i dziatka małych, Przez te błędynie tu oferociałych. *Pasz. Bell. A.* 4. ? ob, błędnik.

BLEDZIC, *BŁĘCIC, *czyn. nied.* błędym czynić, Błędnych *maden*. Starości błędzaca zgnilizna. *Przyb. Ap.* 59. Z gromu tego strach ciężki pany te błęci. *Tward. Pasq.* 51.

BLEIA, ii, ż. *Cyprinus barlerus Linn. det Bleibe, ein Bleißfisch*, ryba leszczowi podobna, *Kluk, Zw.* 3, 184.

BLEIER ob. *Bleyer*.

BŁĘKIT, u, m, kolor błękitny, niebieski, *Roff. синъ, синеша, голубъдъ, голубиана, das Blau, die blaue Farbe*. Wenus gdy wdzięcznym oczu zabłykanie błękitem, Przeszywa grottem ukrytym. *Nar. Dz.* 1, 30. Porze okręt na brozdy ciekące błękity. *Anakr.* 81. BŁĘKITNAWY, a, e, na błękitne pochodzący, niebieskawy, *Roff. голубоватым; Vind. plavoten, veshneukaft, blaufig*. Noc spokoyna i czysta, na dnie błękitnawym Zarzą się lśniące gwiazdy promieniem iaskrawym. *Kras. Off. H.* 4. BŁĘKITNIA, i, ż. suknie niebieska, bławatna, *ein blaueugen Kleid, ein blaueidene Kleid*. Chodził w błękitni z frandzlą srebrną. *Jabl. Tel.* 163. BŁĘKITNIDŁO, a, n, barwiczka błękitna do farbowania lica, *blaue Schminke, blaue Farbe*. Bielidło, czernidło, czerwienidło, błękitnidło - błękitnym kolorem damy sobie bieg delikatnych zylek oznaczają. *Kras. Pod.* 17. BŁĘKITNOGRZBIET, u, m, ptak ob. Kamienniczek. BŁĘKITNOKRUSZ, u, m, kruszec miedz obficie wydający; łatwy do poznania po błękitnym kolorze. *Kluk. Kop.* 2, 180. *Rupferblau*. BŁĘKITNOPIERS, ia, *motacilla Suecica, die Blaustelze*, ptaszek wielkości słowika, po większey części błękitny *Kluk. Zw.* 2, 331. - BŁĘKITNY, a, e, BŁĘKITNIE *adv. Eccl. блажишими, (porówn. blakować, Ger. bleich).*

niebieski, bławatny, modry, *Blau, Roff. голубыи; Slavon. pláv; Carn. majolekált; Vind. veshneu, muder, plavi; Croat. modri; (Boh. blanýtuný cymatilis)*. Błękitne oczy. *Węg. Mar.* 3, 52. Błękitne niebo. *Kol. Cat. D.* 1, Błękitne drzewo, *haematoxyton Linn. kupuią go strugane iak bresylią do farbowaniaioletowo, błękitno. Kluk, Dyk.* 2, 54. *das Blauholz, Campecheholz.*

BLEKOT, a, m, belkot, belkotacz, momot, prędkomówny, iakaylo; *Croat. bekav, pentavecza; Hung. rebegó; Gall. bégue; Carn. jezavez; Vind. keklash; ein Stotterer, Stammler. Cn. Th. §. Botan. blekot, ziele, lulek pospolity, hyoscyamus niger Linn. Jundz.* 160. *Roff. блекота, бблена, bielun, szaley, перпрушка собачьа, gatunek szaleiu; zażyty sprawuie szalenstwo. Kluk. Dyk.* 1, 11. *Tollkraut, schwarz Bilsenkraut.* BLEKOTAC, BLEGOTAC, - al, - ce, *niak. niąd. belkotać, chlebotać, iak woda z wazkiej szyi nacznia nagle lana, lub w zawarcu wrząca, bullern, bollern, foffern, wie das Wasser, wenn es aus einem engen Gefasse hastig gegossen wird, oder in einem verschlossenen Gefasse siedet.* Tak bywa w garcu, kiedy woda wrząca wewnatrz blekoco u zawartej dziury, *P. Kchan. Jer.* 218. §. Momotać, zaiakac się, niewyraźnie wymawiać, klekotać, *Eccl. блекоташъ; момоташъ, несправно говорить, Roff. блекотамъ, лепетамъ; Carn. atati, bletetati, lassen, stammeln, stottern, unvernehmlich sprechen, Blegotać, halać, lalkać, iak dzieci czynią, lallare. Macz.* Blegocę momotowym przykładem, co owo Rzadko między tyfiacem całe rzecze słowo. *Goch. W.* 335. - Nie wyrozumiale szwargotać, ni to ni owo pleść, *unverstandlich schwazen, plappern, Roff. балакашъ, Sorab. 1. zplapotam.* Godzien taki posmiechu, który tak wiele blekoco, iako dziecię. *Eraz. Jez. H.* 8. b. A cóż to pomoże; słowa niewyrozumiale mówić; obyczaiem papugi blekotać? *Baz. Hst.* 67. Wiele blekocesz, a nic nie dowodzisz. *ib.* 96. Błuznierskie jest twych ust blegotanie. *Ryb. Ps.* 95. (*Geschwätz*). *Vind. bleketati; Ger. blöden; Gr. βλαχουμαι balare* beczel. §. Fukać, łaiac, *Boh. blekotati, blekocy, Ger. belfern, schellen, leifen.* Nie kontentowała się temi warunkami; ale iak była niewiašta chciwa grubo dosyć blekotała. *Zolk. Mscr.* 55. BLEKOTEK, - tka, m, ziele, *chaerophyllum, Kretel*, u nas iest pospolity, główkowy, zwisły, żółty; lecz wszystkie nie bardzo bezpieczne są do zażycia. *Kluk. Dyk.* 1, 117. BLEKOTKA, i, ż, kobieta blekotliwa, *eine Stammlerinn, papla, plotka, eine Schwätzerinn*. Dwie hultayki, blekotki przysly oskarżać mię, żem ich obudwoch mężem, *Teat.* 3, 85. BLEKOTLIWY, BLEGOTLIWY, BLEKOTNY, a, e, BLEKOTLIWIE, przystk. momotliwy, iakliwy, *Roff. блекотливый; Croat. pentav, lassend, stammelnd, stotternd.* Rwie od pierfi matek blekotnego syna. *Chod. Kost.* 47. §. Pletliwy, swięgotliwy, gadatliwy, *schwatzhaft, geschwätzig, Eccl. блядивый.* Błekotliwa Grecya sama się zdobyła szero kiem pisaniem. *Warg. Wal.* 81. Kto w kaźdey mowie wielkość słów niepotrzebnych działa, pletliwy, ięzuczny, swięgotliwy, blegotliwy. *Eraz. Jez. D.* 5. b.

BLEN ob. *Barwena.*

BLENDA. y, ż. z Niem. *die Blende, psudogalena Linn.* kamień od niektórych między kruszce cynkowe policzony. *Kluk. Kop.* 2, 100. *et 238.*

BLESKOT *ob.* błyskot.

***BLESNY**, a, o, szalony, któremu się głowa zawraca, *fanaticus*. *Męcz.* *fanatich*, *verrückt*.

BLESZCZYC *ob.* Blyszczyc.

BLEYCZYK, a, m. ołówek u modły albo prawidła, z *Niem.* *das Nichtbley*, *das Bleyloth*; *Carn.* plajba; *Vind.* plaiba; *Slavon.* flabaz. — Jest to sztuczka ołowiu na cienkim sznurku zawieszona w środku szynwagi. *Stroyn. Staw. C.* 2, b. Bleyczyk u szynwagi pochyłość gruntu ukazuje. *ib.* **BLEYCZYKOWY**, a, o, należący do bleyczyka, *Bley-loth*; *ib.* *Nichtbley*. Sznurak bleyczykowy. *Stroyn. Staw. C.* 6. **BLEYER**, **BLAIER**, **BLEIER**, u, m. forma, model, modła, wzór, króy, foza, *das Muster*, *das Modell*, *der Zuschnitt*. Już i u nas na ten blaier czynią robić. *Teat.* 19, 7. Maski tragiczne, komiczne, satyryczne, nie na ieden blaier formowane były. *Teat.* 24, 29. *Czrk.* Książki elementarne na ieden blaier pisane. *Zab.* 11, 410. (*ob.* na iedno kopyto). *Mon.* 76, 471.

BLEYGELB *ob.* Blygiel.

BLEYTRAM, **BLITRAM**, u, m. z *Niem.* *der Blendrahmen*. Kuliffa, *die Conliffe*. *Bewerley* sągląda za bleytramy. *Teat.* 45, b. 97. Chór znawców śpiewających za blitramem. *Teat.* 54, d. 23.

BLEYWAIS, **BLEYWAS**, u, m. 1. ołów za pomocą octu przemienia się w proszek biały, który zowią bleywasem. *Krumk.* 517. z *Niem.* *das Bleyweiß*. *Boh.* *plewes*; *Slovac.* *bleywas*; *Hung.* *plavais*; *Vind.* *pleibes*, *bleibeis*, *svinzhna bieloba*, *svinzhnu bielilu*, *svinzhna bielisa*; *Croat.* *plavbas*, (*Croat.* *plavbas*, *olovnicza* = ołówek; *Slavon.* *flabaz*); *Sorab.* 1. *béwé mówo*; *Roff.* *бѣлая*, *бѣла*. Biel ołowuą bleywasem drudey zowią. *Syr.* 540. Bleywas czyli bielony ołów. *Torz. Sz.* 261. Bleywas, biały ołów, jest popiół ołowiany. *Sien.* 261. Gładzenie lica mączką albo bleywasem. *Urząd.* 406. *Kuk.* *Kop.* 2, 324. *Haur. Sk.* 364. Biały jak bleywas, jak alabaster, jak śnieg. **BLEYWASOWY**, a, e, od bleywasu, do bleywasu należący, *Roff.* *бѣлальным*, *Блей-weiß*; *von Bleyweiß*. Bleywasowy plastr. *Perz. Cyr.* 2, 308. Bleywasowa maść. *ib.* 2, 324.

BLICH, **BLICHARZ**, **BLICHOWAC** *ob.* Blech. i t. d.

BLIKTRY *ob.* BLYKTRY. — **BLISKI**, **BLISKOSC**, *ob.* Blizki, Bliskość. **BLITRAM** *ob.* Bleytram.

***BLIZ**, a, m. **BLIZA**, y, ż. bliskość, pobliskość, *Sorab.* 2. *bliza*; *Roff.* *близъ*, *die Nähe*. Co go miał porwać lew, przykoczywszy w blizę Łań się przed nim i nogi mu liże. *Jabl. Ez.* 214. Abo z bliża gromili, abo z dala pociskami ranili. *Warg. Cez.* 220. (z bliża, in *der Nähe*). ***BLIZCE** *ob.* Blizko. **BLIZKY** *ob.* Blizko. **BLIZUCHNY**, a, e, **BLIZIUCZKI**, **BLIZIUTKI**, **BLIZIUTENKI**, a, ie, *intensiv. przymtn.* blizki; **BLIZUCHNO**, **BLIZIUCZKO**, **BLIZIUTKO**, **BLIZIUTENKO** *przymtn.* *Boh.* *blizachto*; *Roff.* *близачише*; *Vind.* *preblisu*, *naiblisho*, *zielubliu*, *ganj nahe*, *techt nahe*. Blizuchno dobrego zle posadzone jest. *Gorn. Dz.* 117. *Pilch. Sen. list.* 3, 225. Byłem raz blizuchno śmierci. *Gorn. Dw.* 272. **BLIZKI**, **BLISKI**, ***BLIZEK**, - ska, - zkie, Blizszy *Compar.* nie oddalony, nie daleki, *Sorab.* 2. *bliski*, *bliski*; *Boh.* *blizet*; *Slovac.* *blizty*; *Roff.* *близким*; *Vind.* *blisen*, *blishni*, *blisnoishi*; *Croat.* *blisani*; *Dal.* *bleni*; *Rag.* *blizgni*, *blizij*; *Bosn.* *blizgni*; *Gr.* *πλησιος*,

nahe, *nicht fern*. Blizki czasem, blizki miejscem, blizki pokrewieństwem lub temu podobnymi stosunkami, *nahe der Zeit nach*, *dem Orte nach*, *der Verwandtschaft und dem Verhältnissen nach*. Jesteż to prawda, iż iostoż blizkim, póyć w swiązki z Florysą? *Teat.* 11, 81. Przyjaźń bliższa jest szczęścia, aniżeli miłość. *Teat.* 48, d. 38. Już będąc bliżek śmierci, tak mówił. *Radz. 2. Macch.* 7, 14. Ten, który nasładuje złości, bliżek jest śmierci. *Radz. Prop.* 11, 19. Bliższa koszula ciała, niżeli suknia. *Pot. Arg.* 359. *Cn. Ad.* 26. *Slovac.* bliżša kofla, než šabat. = bliższym sobie; każdy sobie bliższy, niż komuś. *Pot. Syl.* 504. Bliższa koszula ciała, niż rodzona ciotka. *Mon.* 73, 620. Każdy woli sobie pierwey dobrze uczynić, potym drugiemu. *Męcz.* (*ob.* Pierwey Sobkowi, potym Dohkowi). Z natury bliższy swój swojemu. *Star. Vor. E.* 3. (*geht ihn näher an*). Blizki, krewny, *der nahe Verwandte*. (*Vind.* *blishna shlahta*). Od ubogiego iiego bliżzy uciekają. *Kuk. Her.* 295. *Warg. Cez.* 206. Nie mówny w rozdawaniu: tego blizkim cazię, A owego nie wiem, skąd do mnie przytępaie. *Prot. Jat.* 10. — Blizki czego czym, blizko następujący, *zunächst folgend*. Prymas naybliższy tronu krzesłem. *Off. Wyr.* Gdy kto umarł, nikomu urzędu nie dawano, tylko tym, co byli temu miejscem naybliżsi. *Biel. Kr.* 308. Naybliższy kanclerstwa podkanclerzy t. i. nastąpić na kanclerstwo. *Off. Wyr.* — Blizki do czego = prawo naybliższe do czego mający, pierwszeństwo, *das Näherrecht habend*. Andrzej nie mógł ścierpieć, iż Mściław na Kiszewie panował, do którego się on bliższym po oycu czynił. *Stryk.* 197. *et eignete sich das Näherrecht auf Siles zu*. **BLIZKO**, **BLISKO**, ***BLIZCE**. *przymtn.* blizki, Blizy *Comp.* niedaleko, nie w oddaleniu, tak co do czasu, miejsca, iak do pokrewieństwa, *Sorab.* 1. *blisko*, *blizto*, *blizet*; *Boh.* *blizi*, *blize*, *blizeti*; *Slovac.* *blizto*; *Roff.* *близъ*; *Eccl.* *пр-близно*, *приблизъ*, (*ob.* *blizu*), *nahe*, in *der Nähe*. Lepiey sąhad blizko, niżli brat daleko. *Leop. Prov.* 27. 10. (*Roff.* *blisko*, o granicę *вспрам*). Kto bliżey ognia, bardziej gorze. *Chodk. Kest.* 39. Nie tak blisko mamy od oskarżenia do dowodów. *Teat.* 7, b. 52. (daleko stąd do owąd). Blizy ma do śmierci niż my. *Teat.* 22, 32. Niżli młodzi, bliżey grobu starci. *Pot. Syl.* 71. Oyca blizce stoi. *Zebr. Ow.* 3. (przy oycu). Zaręczenie długu do blizko przyszłego sądu. *Chelm. Pr.* 140. (do naypierwazego, co nastąpi, zu *dem zunächst künftigen*). *Przymtn.* Tędy bliżey a daley; owędy daley a bliżey, *longius sed tutius*. *Rys. Ad.* 67. (krociey, a gorzey; dłuższa droga, ale lepazy gościnnie). Z *blizka* *przymtn.* w pobliskości, *Boh.* *blizta*; *Sorab.* 1. *blizta*, *blizta*; *Roff.* *приблизка*; *Eccl.* *приблизу*, in *der Nähe*, *aus der Nähe*. Z daleka miłość piżny, powszednieie z bliżka. *Pot. Jow.* 23. **BLIZKOLEGLY**, a, e, nie odległy, *nahe legend*. Blizkoleglie podmiety troskliwie uprzęta, By cały okręt w popiół nie poszedł, przesakada. *Zab.* 13, 265. **BLIZKOPRZESZLY**, a, e, dopiero co przeszły, *nächst vergang*. W wieku blizkoprzeszłym ludzie więcej nabyli światła, iak w poprzedzających wiekach. *Zab.* 5, 284. **BLIZKOSC**, **BLISKOSC**, ści, ż. nie dalekość, nie oddalenie, *die Nähe*; *Roff.* *близость*, *близость*; *Boh.* *blizost*; *Bosn.* *blizost*, *blizocchja*; *Rag.* *blizka* (= sąsiedztwo); *Vind.* *bliska*, *blishnost*, *blisnost*;

noś: *Eccl.* близочество; (= pokrewieństwo) :- Bliskość krwi, bliżsi stopień pokrewieństwa, *die Nähe der Verwandtschaft*. Już tę między nami rzezy, o którą idzie, Nie s bliskości krwi, ale s cnót uważać przysiadie. *Otw. Ow.* 507. - szczególnie prawo bliskości krwi, prawo do czego s bliskości krwi, *das Nâherrecht, Verwandtschaftsrecht, Erbrecht*. Do Krakowa bliskość się mieć książęta Szląscy ozywają. *Biel. Kr.* 98. Borzywoy miał s bratem sprawę o bliskość na królestwo Czeskie. *ib.* 77. Ferdynand bliskością dochodził królestwa Węgierkiego, po żonie swoiey córce Władysława. *Stryik, 741*. Wąsli, szczygąc się przyrodzoną do tego bliskością, osiadi hordy Zawołgkie. *Partk. Dz.* 11, b.) Kraie, dobra, rzeczy, prawem bliskości komu się należące, *durch das Nâherrecht justadige Lânder, Güter, Sachen*. Pohadles i dierżyz bliskość iego, to iest, wieś N. N. i iego dziedzictwo, do którego on iest bliższy, niżli ty, po stryiu swym. *Herb. Stat.* 486. Profil car króla o pomoc, aby przez niego mógł do swey bliskości przyiść. *Stryik.* 673. Władysław posłał do braci młodzey, aby mu poddani ich posłuszeństwo waselakie uczyli; gdy tego nie chcieli, rzucił się gwałtem na ich bliskość. *Biel. Kr.* 90. BLIZKOWAC się, *zaimk. niedok.* dochodzić prawem bliskości, *sich etwas durchs Nâherrecht zuignen*. Jeśli syn umarł, nie zostawiwszy po sobie dziatek, tedy rodzica dp sukcesji się tego bliżkują. *Chelm. Pr.* 74. Prawo pozwala dochodzić i bliżkować się rzeczy oddaloney. *ib.* 56. Bliżkował się do rekraktu rzeczy przedaney. *ib.* 113. Ktoby się chciał bliżkować do rzeczy, którą on udaie sobie bydź ukradzoną albo wydartą, tedy rzeczy, iako się dziatek, uczyni wiare bliżkowaniu, tak żeby aktor dowiódł, iż rzeczy ona iego była i teras iest, i iż się do niej bliżkuje, iako do ukradzoney, albo gwałtem wydartey. *ib.* 128. BLIZSZOSC, *sci, comparat. subst.* większa bliskość, bliższe pokrewieństwo, bliższe krwi prawo, *Vind. predpraviza, posebna praviza*, poprzedzina, przedwsta, *die größere Nähe, die näherer Verwandtschaft; das näherer Verwandtschaftsrecht, das Nâherrecht, Nêrrecht*. Trwożyli ludy mogąca nakłapić wojna, dla bliskości krwi innych książąt. *Nar. Hst.* 7, 21. BLIZKOWID, BLIZKOWIDZ, a, m. krótkiego wzroku. *Duda.* 34. ślep. *Cn. Syn.* 590. *Daryp. N. n.* Sorab. 1. *Protkowitjeweij, Ger. ein Kurzsichtiger, der ein kurz Gesicht hat.* BLIZKOZIEMNY, a, e, nie oddalony od ziemi, *der Erde nahe*. Mghisze blizkoziemne powietrze. *Xrom.* 454. BLIZKOZNACZNY, a, e, von ähnlicher, einander näher Bedeutung. Wyraz blizkoznacny, który s drugim niekupleńie iedną, ale bliżką bardzo rzezy znaczy, a. p. lubić, kochać. *Kpca. Gr.* 3, 3. *porówn.* spółzmaczny, *synonym.*, *Roff. сослôzn, тожеснво, тождеснво; Slovac. gednotebelnic, gednowka, gednotelka, gednotebelnost.* BLIZNA, y, s. BLIZNECZKA, i, z. *zdrbn.*, *Eccl.* близна, *врасна, морщина на пѣлѣ, smarascaka plamista na ciele, eine Narbe, ein schrumfiger Flecken auf der Haut*. Blizny po ospie. *Sienn.* 362. *Blatterflecken, Pocken gruben.* Blizna, znamię przyrodzone. *Cn. Th.* ein Muttermahl. Blizna, piatno, cecha piatnowana, ein Brandmahl. Blizna szelmowka. *Qff. Wyr.* §. Speciallynie blizna, znak s zagoioney rany, *das Wundenmahl, die vernarbete Wunde, die Narbe; Sorab.* 2. blizna; *Sorab.* 1. blizna; (= bliznowitê cicatricosus), *Dal.* billig, billich; *Tom. I.*

*Rög. bigljegh, brasgottina; Bosn. bigljegh; (Bosn. bliznica, opigl s stal); Croat. brasgotina, brasgotinica; Carn. brasgotina; Vind. shrimf, shrumf, obrašilika, brasgotina; Boh. prauba; (ob. prega); Roff. смрунѣ, рубѣнѣ, рубчыкѣ; Eccl. близна. Nie szpota na iest blizna, co s meztwa pochodzi. Min. Ryt. 4, 152. J po zgoioney ranie, blizna się zostae. *ib.* 4, 134. Rana się zgoi, blizna zostae się; wineq darnię, zaś pamięć iey schowam. - BLIZNEK ob. Blizniak. BLIZNI, - iegu, BLIZNY, - ego, m. bliżki co do powinności wzajemnych obowiązków, *Boh. bližni; Vind. blišni, blišnik; Carn. blišnek; Roff. близныи; Eccl. близныи, близныи; Gr. δ πληγιον; Slavon. iskerni; der Nächste.* Naszym bliżnim iest każdy, który pomocy naszey potrzebuie. *Sł. Kaz.* 365. *Damb.* 415. Człowiek nieiako sam sobie bliżnym iest, nie godzi mu się więc przeciw sobie czynić. *Karnk. Kat.* 360. Czego sobie nie życzyysz, tego bliżniemu nie czyñ. *Off. Wyr.* Krew nie woda; krewny bliższy, niż bliżni. *ib.* 2.) Blizni, - ia, - ie, bliżniący, tyżący się bliżniąt, *Zwillings.* Męże i żony służbami pilnemi częzą bliżnie bóstwo, (Dyanę i Apollina). *Bardz. Tr.* 258. - 3.) *blizni, bliżki, *nâhe.* Zmasa wtydu biatogłowiekiego u Turków się obraca na iey oycę, na iey braćci i bliżnich krewnych. *Kłóh. Turk.* 185. BLIZNIACZKA, i, z. która się razem s drugim dzieckiem, bratem lub siostrą, na świat urodziła, *die Zwillingschwester. Tr.* BLIZNIAK, a, m. *BLIZNEK, - znka, m. *BLISNEK, - znka, m. *BLIZNIEC, - znca, m. razem s drugim na świat wydany, *Boh. et Slov. bliženec; Bosn. bliznac; Croat. bliznac; Roff. близнецы, der Zwilling, Zwillingsbruder.* Tomasz blizniem zowią. *Schl. Jan.* 20. blizniakiem. *Leop. Jan.* 11, 16. *W. Pofst. W.* 347. Tomasz, rzeczonny blizniem. *Leop. Joan.* 20, 24. bliznek. *Zrn. Pst.* 3, 518. b. Miał Jezus tę rozprawę s Piotrem przy Tomaszu blizniaku. *Bialob. Pofst.* 109. Romulus i Remus Rzymkiey wilczycy bliżkowcie. *Chod. Kofl. ep.* Blizniacy, Blizńcowie, BLIZNIĘTA, - iat, razem urodzeni, *Zwillinge, Zwillingbrüder, Zwillingschwester, Zwillingsgeschwister.* *Croat.* blizanci, za iedno roieni; *Bosn.* blizanci; *Roff.* близнецы; *Rag.* blizanci; *Eccl.* близнята. Bliznięta, Kator i Pollux, Tyndarowi synowie, iednym razem urodzeni. *Otw. Ow.* 315. Blizniacy dway, двоiaicy, para bliżniąt; ein *Zwillingspaar, eigentliche Zwillinge; Boh.* dwogci; *Slovac.* dwogence, dwogacka; *Croat.* dvojki, dvojki, dvojak; *Dal.* dvoyczi, dvoiozi, dvanki; *Rag.* dvaguzi, dvojke; *Bosn.* dvojci, bratinci; *Slavon.* dvojci; *Vind.* dvoisjhzi, duojheta, dvojniki, dvoiki, dua od ene matere na en bart rojena; *Carn.* dvojhæk, dvojhèh; *Roff.* двойни, двойнишикѣ. - Blizniacy trzey, troiaicy, *Drillinge; Roff.* тройни, тройнишикѣ; *Carn.* trojhæk, trojhèh; - Blizniacy czerzy, czworacy *Roff.* четверни, Vierlinge. §. *Astronom.* Bliznięta na niebie, znak niebieski wiošenny. *Zebr. Zw.* 25. *J. Kchan. Dz.* 6. *das Zwillingsgestirn, die Zwillinge, Cassor und Pollux.* Gromada gwiazd, którą bliznięta zowią, w kole zwierzęcy. *Otw. Ow.* 319. BLIZNICZKI wonne, karda pekata, *nardium montanum, Zwiebelnarden.* *Sien. wył.* BLIZNIATKO, a, n. *zdrbn.* rzeczown. blizniak, bliżnięta, *Boh. bližátko; Ger.* ein kleiner Zwilling, ein *Zwillingsbrüderchen, Zwillingschwesterchen.* BLIZNIĘCY, a, e,*

Błogo. *Cn. Ad.* 95. (niech świat: gnie, byłem sofistą).
 Chociaż z mniejszym honorem, byleby żyć błogo, Ten
 twój sposób myślenia, to twoje przysłowie. *Zabł. Amf.* 38.
 *BŁOGOBYTNOSC, *sci*, *z.* szczęsny byt, *Eccl.* благо-
 бытность, glückseliges Leben. *BŁOGOBYTNY, *a, e,*
szczęsny, Eccl. благобытный, glücklich. *BŁO-
 GOCZYNNY *ob.* Dobroczynny. *BŁOGODARZYC, *czyn.*
nied. iadmużnę dawać *Croat.* blagodaruvati, *spenden,* Al-
 tersh geben; *Rag.* blagodariti *largiri;* *Eccl.* благодарю,
 благодарствую dziękuję, wdzięczny jestem, благода-
 реніе dzięki, wdzięczność. *Slavon.* blagodarno, z mi-
 ładako dający, wspierający. *BŁOGODAYNY, *a, e,*
Eccl. благодательный, ἀγαθοδοτικός, Gutes gebend
ob. dobroczynny. *BŁOGODUSZY, *a, e,* *Eccl.* бла-
 годумный, добрую myśl, ευδουμος, ευφυχια; благоду-
 шливую, ευφροδης, ευθυμετα; тусза. *BŁOGODZIETNY,
a, e, *Eccl.* благочестивный, ευσεβογυος, dobre dzieci-
 maicy, glücklich in seinen Kindern. Благодѣіе, ευπραχια.
 Благодѣішвую, ευπραχιομαχ, bonos filios habeo. *BŁO-
 GODZIEYSTWO *ob.* Dobrodzieystwo. *BŁOGOIBSTNY,
a, e, *Eccl.* благосущественный, ευφους, bona na-
 тура praeditus, ingeniosus. благосуществованность,
 ευφουα; bona indoles. *BŁOGOKŁOSY, *a, e,* *Eccl.*
 благокласный, ευγαλις, bogaty w klasie, plenny, ά-
 γενετης. *BŁOGOLUBNIK, *a, m,* *Eccl.* благолюбивъ,
 которомъ доброе любивъ, dobre lubiający, ein Liebhaber
 der des Guten, Jugendfreund, scotolubnik. *Roff.* бла-
 голубивый scotolubny. *BŁOGOMYSLNY, *a, e,*
 добре мыслящий, gut denkend, gut gesinnt. *Roff.* благо-
 мыслящій. *BŁOGORADNIK, *a, m,* *Eccl.* благосо-
 вѣтливъ, ευβελος, ein guter Rathgeber. благосо-
 вѣтство bona consilio. благосовѣтство, благосо-
 вѣтше, ευβελια bonum consiliium. благосовѣтшую
 ευβελιον, dobre radzę. *BŁOGORÓD, *u, m,* *Eccl.*
 Благородіе, великородіе, ευγενεια, dobre prozactwie,
 gute Geburt, gute Herkunft. *BŁOGORODNY, *a, e,*
Eccl. благородный, великородный *ob.* familiarit.
 *BŁOGORZADNY, *a, e,* щезствие się глядзю, wohl-
 regelt. *Eccl.* благозаконный, ευνομος. благозаконіе,
 ευνομια, bona legitur constitutio. благозаконіюся,
 ευνομιαμαχ; благозаконствую, благозаконію, ευνομια
 bonas leges fero.)
 BŁOGOSC, *sci, z.* szczęsność, uszczęśliwość, die Glück-
 seligkeit; *Boh.* blajenost; *Rag.* blaxenstvo, blaxenos;
Roff. блаженство; *Eccl.* благополучіе; *Croat.* bla-
 zenost, blaxensstvo (*ob.* Błazę); (*Vind.* blagovitnost :
 bogactwo; *Vind.* blagut : kleynot.) §. Błogość, litości-
 wość, ludskość, dobroć, die Milde, Gnade, Zentseelig-
 keit. *Eccl.* благота; *Roff.* Благость, благота; *Croat.*
 blagoest; *Born.* blagost, dobrostivoft.
 BŁOGOSŁAWA, *y, z.* imię niewieście; *Beata. Fabl. Her.*
 BŁOGOSŁAWIC, *BOGOSŁAWIC, *czyn.* nied. pobłog-
 osławić, ubłogosławić *dot.* *Boh.* blagoslawiti, ublaxosla-
 witi, lajiti, jezhati; *Croat.* blagoslawiyati, blagoslawiyati,
 blagosloviti; *Rag.* blagoslovitti, blaxiti, ublaxiti, ublaxo-
 niti; *Dal.* blagosloviti; *Born.* blagosloviti, blagoslivgjati;
Roff. благословить; *Eccl.* благословиши, благосло-
 вствоваша, блаженши, прославляши кого, квалиши,
 именоваши блаженными, члениши, ублажиши, рас-

блаженши, оубиши. §. Błogosławić komu, bło-
 gosławić kogo, dziękować z wysławieniem, uwielbiać,
 błogim zwać, lobpreisen, preisen, erheben. Błogosła-
 wiemy cię boże, że się nie tak stało. *W. Tob.* 8, 17.
 Błogosław duszo moia Panu, błogosław imieniowi jego
 świętemu. *J. Kchan. Ps.* 151. Chlebotwpc błogosławić
 będą wargi wielu. *W. Syr.* 31, 28. Gdy wyszła Judit,
 błogosławili ją wszyscy: tyś sława Jaraela. *W. Jud.* 15,
 10. §. Błogosławić komu, dobrorzeczyć, zęgnąć
 (w dawnym znaczeniu), dobrego mu życzyć; *Sorab.* 1.
 wožbojowkjam, wožbojam, jezhuwu; *Vind.* shegnati, po-
 areshuvati, blageruvati, blagerrezhi, shegnuvati; *Carn.*
 blagerrahem, blagervam, blagerujem, einem Gutes wils-
 schen, einen segnen, ihn einsegnen, (*oppos.* przeklinać,
 miorzeczyć). Usty swemi błogosławia, a w sobie przek-
 klinają. *Budn. Ps.* 62, 4. Umierając błogosławil cesa-
 rzowi, cesarsowey i papieżowi. *Sk. Dz.* 833. Umierając
 błogosławil dzieciom swoim (dawał im oycowkie bło-
 gosławiestwo, er segnete seine Kinder ein, gab ihnen seinen
 Segen). *Fron.* błogosławić kogo kłiem, kropić go, einen
 durchsprachen, durchsprächen. *Off. Wyr.* §. Błogosławić
 kogo na co : święcić, poświęcać go na jaki urząd, ein-
 weihen, einsegnen. Grzegorza Kalixt patriarchya bło-
 gosławil na metropolią Kiiwską. *Fund.* 35. §. Bóg bło-
 gosławi komu albo kogo, zdarza mu, szczęści mu, Gott
 segnet einen; giebt ihm Segen und Gedeihen. Bło-
 gosławiając ubłogosławi cię bóg w ziemi oney. *Budn. Deut.*
 15, 4. Niech was niebo błogosławi, tak iak ia was bło-
 gosławię. *Teat.* 18, 185. Bóg oney pracy błogosławił.
Sk. Dz. 698. Niech cię bóg błogosławi *ob.* szczęść boże.
 Bóg obiecał napelnić wszystkie kąty twoie a ubłogosławił
 stodoły i obory twoie. *Rey Ps.* S. 5, 1. *Fron.* Niech cię
 bóg błogosławi z twoią radą, walę poyść z moją głową.
Off. Wyr. (bądź zdrow, day mi pokój, fahit wohl, bleibe
 mir vom Leibe). §. Błogosławić kogo, ubłogosławić,
 uszczęśliwiać, uszczęśliwić, uszczęśliwym czynić, he-
 glücken, glücklich machen. Pan chce błogosławięstwu
 ubłogosławić i ozdobić każdego wiernego. *Rey Ap.* 25.
 Patrz iak cię bóg przez wiarę ubłogosławił raczył. *W. Ps.*
W. 2, 201. Bóg cię zbyt ubłogosławił, szczęścia iestęś
 iedyndakiem. *Wad. Dan.* 102. Białogłowy mogą swoją
 pięknoscią szędnąć abo ubłogosławić, dadz zdrowie abo
 śmierć. *Gor. Dw.* 308. Te rzeczy człowieka uszczęśli-
 wiają i ubłogosławiają, nauka, cnota, zdrowie. *Mon.*
 65, 515. BŁOGOSŁAWICIEL, *a, m,* który błogosławi,
 uwielbiać, dobrorzeczyć, uszczęśliwić, der Lobpreiser,
 der Wohlwollende, der Beglucker; *Croat.* blagoslovitelj;
Dal. blagoslawiyalac; *Rag.* ublaxenitegl, blagoslovitegl,
 blagoslivghalas; *Roff.* благословитель. Przeklinacz
 twój będzie przeklęty; a błogosławiciel twój błogosławi-
 jony. *Budn. Genes.* 27, 29. w rodzaju żeńskim BŁOGOSŁAWICIELKA,
 i, która błogosławi, die Lobpreiserin,
 die Wohlwollende, die Begluckerin.
 1.) BŁOGOSŁAWIENIE, *ia, n,* rzeczownik słowa bło-
 gosławić, we wszystkich tegoż znaczeniach, uwielbianie,
 dobrorzeczenie, uszczęśliwienie, *ob.* błozenie, das Lob-
 preisen, Segnen, Beglücken; *Eccl.* благословіе; *Sprab.*
 I. jezhuwano (zeganie); *Vind.* blagerrezhenje, po-
 areshanje) : błogosławięstwo, der Segen. Proszę dla
 boga, abys wiał błogosławienie od słęznika twogo.

1. *I sop.* 4. *Reg.* 5, 15. 2.) BŁOGOSŁAWIENIE *przysł.* sposobem błogosławionym, glückselig, auf eine glückselige Art. Trzeba nam się starać, żeby zawsze żyć dobrze i błogosławienie. *Petr. Pol.* 8. BŁOGOSŁAWIENSTWO, a, n. błogosławienie, dzięka, wychwalanie, das Lobpreisen, Segnen, der Segen: *Boh. et Slov.* blahoslavenství, blahoslavenstvo, přejnutí; *Croat.* blahoslavenstvo, blagoslov; *Roff.* благословеніе; *Dal.* blaxenstvo; *Rag.* blagoslov; *Slavon.* blagosov; *Bosn.* blaxenstvo, blagosov; *Vind.* shoegen, isvelizhanje; *Carn.* shegn). 1.) Dobre życzenie, dobrorzeczenie, das Wohlwünschen, Guteswünschen, Segnen, der Segen. Jakże też miał błogosławieństwo od ludzi, boże zawaruy, kiedy szedł, ludsie nasi plwali, iako na bestyę. *Falib. Dis.* 7. 11. Obrządek błogosławienia, benedykcyja, das Segnen, Einsegnen, der Segen. Daię ci oycowkie moie błogosławieństwo. *Kras. Pod.* 2, 75. *Zab.* 14, 317. Błogosławieństwo rodziców wiele może. *Rys. Ad.* 3. Jak ważne były w starym zakonie błogosławieństwa rodziców, iak się do błogosławieństwa tego synowie ubiegali! *Falib. Dis.* R. 2. Błogosławieństwo kapłańskie, der priesterliche Segen, die Einsegnung. Błogosławieństwo w Złoczowskim kościele król odbiera. *Sufs. Pies.* 3, K. 2. Biskupi iadą na woyuy, aby błogosławieństwo dawali. *Sk. Dz.* 729. *Zart. iron.* Ktoś dał macsugą błogosławieństwo. *Rey Ap.* 11. (kiem go przezegnal, pokropił). 2.) Błogosławieństwo boże, gdy komu bóg błogosławi abo dobre powodzenie daie, der Segen Gottes. Boże smiluy nad nami, a racz nam dać błogosławieństwo. 3. *Leop. Ps.* 66, 1. (a. pożegnay nam. 1. *Leop.*). Największy dostatek w domu, gdzie błogosławieństwa boskiego nie masz, obraca się w niwecz. *Karnk. Kat.* 357. Błogosławieństwo boże, dobry opiekun. *Falib. Dis.* R. 5. Błogosławieństwo, szczęście, pomysłność, Glück, Wohlfarth, Heil; *Boh.* blaženst; *Roff.* благополучіе, благоденствіе, доброденствіе, beatitudo. *Mącz.* ob. błożenie. Wielu mędrców tego świata błogosławieństwo pokładali w rzeczach cielesnych, chrześciance pokładamy go w chwale niebieskiej. *Karnk. Kat.* 94. - *Zart.* błogosławieństwo boże, konsolacya, dzieci, Gottesseggen, Kinder. Błogosławieństwo iest boże, kiedy w małżeńskim stanie potomstwem obdarsa. *Kras. Pod.* 2, 270. W jego domu, aż nadto tego błogosławieństwa. *Off. Wyr. Eccl.* добродіе, благословенное чадородіе, хороніе дѣтм. §. Błogosławieństwo niebieskie, zbawienie, die himmlische Seeligkeit. Prawdziwego słowa nie mamy, którebyśmy wyrasili, świętych w chwale niebieskiej błogosławieństwo; pismo nazywa ie królestwem bożym, niebieskim, Chrystusowym, dąmem oycsa, raiem nowym. *Karnk. Kat.* 95. *§. Wiele zebranych było błogosławieństw męczenników, t. i. relikwii. *Sk. Dz.* 396. Relikwien. BŁOGOSŁAWIONOSC, sci, z. stan błogi, szczęśliwość, die Glückseligkeit, Wohlfarth. Błogosławionosc twoia. *W. Pf.* W. 3, 262. BŁOGOSŁAWIONY, *BŁOGOSŁAWIONY, a, e, BŁOGOSŁAWIENSIY *Comp. imiesł. st. czyn.* błogosławić, *Boh.* blahoslaven, blahoslavenec; *Slovac.* blahoslaveni; *Rag.* blaxenik, blaxeniza; *Slavon.* bláxen, blaxeni; *Roff.* благословенный, благословенный, блаженный, богоблаженный, благоденственный, благополучный; *Vind.* isvelizhan, Sorab. 1. sbojuc. 1.) z dzięką wysławiony, uwielbiony,

Wohlgeliebeten, gelobpreist, gebenedeyt, gelobt, gesegnet. Błogosławiony bóg Izraelów; błogosławcie go wszyscy aniołowie. *Sk. Kaz.* N. 569. Bądź imię boże błogosławione na wieki. *Wrob.* 268. 2.) Błogosławiony, ubłogosławiony od boga, zdarzony, uszczęśliwiony, uszczęśliwy, von Gott gesegnet, glückselig, glücklich. Błogosławione miasto, w którym na wsem dobrze iest. *Mącz.* W plemieniu twoim będą ubłogosławione wszystkie narody. *W. Pf.* W. 3, 109. Nauki czynią błogosławionym żywot nasz. *Ger. Dw.* 51. Błogosławiony był tym, że a ciebie dostał sobie żony. *Otw. Ow.* 248. §. Błogosławiony, zbawiony po śmierci, selig nach dem Tode. Błogosławieni, die Seligen. Błogosławieni będą to mieć, iż żadney boleści ani przykrości ucierpieć nie będą mogli. *Karnk. Kat.* 91. - Za życia błogosławiony, w doskonałą ifotę przemieniony, uwielbiony, verklärt. Równy błogosławionym bóstwem oycu swemu. *Groch. W.* 299. §. Błogosławiony, uwielbiony w niższym stopniu od świętego, w wyższym od wielobnego cyli świętobliwie smarłego, selig gesprochen. Papież wprzód błogosławionym, potem świętym ogłasza. *Off. Wyr.* Tytuły sobie przywłaszczaia, najświętszy, naybłogosławieński, naymiłościwszy. *Rey Ap.* 38. Przez nas i przez S. Synod, wspolek przez nabłogosławieńskiego S. apostoła Piotra, z biskupstwa go słożył. *Harb. Art.* 194. - *Przekł.* Błogosławiony; ale ieszcz nie święty. *Off. Wyr.* (panek dopiero, ieszcz nie pan). §. *Czyn.* błogosławiony, ubłogosławiający, zbawienny, seligmachend, selig. Błogosławieństwa rzecz iest dawać, niżli brać. *Leop. Act.* 20, 36. *W. Pf.* W. 2, 201. (szczęśliwasza rzecz. *Bibl. Gd.* es iest seliger. 2. t. 3.). BŁOGOSŁAWNÝ, a, e, pelen błogosławieństwa, segnetlich. Wkrótce potom Jowisza zapadł wyrok luby, Ze małżeństwa zawarli błogosławne śluby. *Zab.* 14, 75. *Roff.* оублаженнымъ, (*Croat.* blagoslovlyiv, quod sacrari potest). BŁOGOSŁOW, a, m. blogo mówiący, błogosławieństwa obwieszczaiający, der Segenverkündiger. Strzeżmyż się, abyśmy tych pseudologów za swoich błogosłowów nie mieli. *Smotr. Ap.* 87. BŁOGOSŁOWNY, a, e, *Eccl.* благословный, eulogos, blandus in sermone, miltsprechend, heilvertündend. BŁOGOUSTY, a, e, *Eccl.* благоушный, eulogos, wohl bereit, ob. zlotusty. BŁOGOWIEKI, a, ie, *Eccl.* благовѣчный, eulogos, boni aevi, secundae aetatis, szczęście zastarszy, glücklich alt geworden, wohlbetagt. *BŁOGOWIESCIC *czyn. niedok.* *Eccl.* благовѣстникъ, euangelizare, blogie rzeczcy opowiadać, ewangelią przepowiadać, Heil verkünden, das Evangelium predigen. *BŁOGOWOLENIE *ob. aprobacya.* *BŁOGOWONIC *ob. parfurować.* *BŁOGOWODNY, a, e, *Eccl.* благоводный, eulogos, dobrą wodą obfitujący, reich an gutem Wasser. BŁOGOZYWOTNY, a, e, *Eccl.* благожизненный, eulogos, szczęśliwie lub blogo żyjący, glücklich lebend. BŁOK, BŁOCH, u, m. BŁOSZEK, -aska, m. zdrbn., drzewo grube nieociosane, Carn. plöh, Dbr d. Bloch, Gall. bloc, Ger. der Block, Vind. debli, brunę. - Brzeg taki trzeba chrostem i siemią, blochami i palami utwierdzić. *Archel.* 2, 156. Sciany na wsi robią z blochów i strychulców i ze słomy w glinie walsney. *Switk. Bud.* 66. *Haur. Ek.* 171. Składają blochy. *Miamk. Rył.* 69. §. Blok albo krządek, trochaea. *Os. F.* 124. die Blocksteine, der Block.

Blochy albo kołki, na których się co winduje, bywią wiazowe. *Klud. Rosl.* 2, 157. U siasów bloch, kołko, po którym, gdy mają holować, pulkaf, a pod czas hysu, tryfkę hysuią. *Mag. Mscr.* Maytki sijną ręką blok obracali, Liny, na których kotwa była, wyciągali. *Przyb. Ludz.* 268. ob. Pustro klubne. *Jak. Art.* 3, 286. Na szkucie blosski, kołka drewniane, dwa na każdym karnacie, od nich idą sznury aż do dołu. *Mag. Mscr.*

BLOKAUZ, BLOKUZ, a, m. z bloków twierdza, *Vind. lesenu obranstvu, Boh. stub, Gr. das Blockhaus, das Bollwerk.* Groblę osadzili blokousami i działek dwie zatoczyli. *Tward. W. D.* 28. Blokuzów żadnych nie czekając, kossami dział nie obkładać, prosto na Turki działa narychtował. *Birk. Chod.* 33. 2.) Takż frąznica obowiąza, z której nieprzyjaciela opatrują. *Dudz.* 34. ein aus Blöden verfertigter Wachtthurm. Latarnia pharus pod Gdańskiem, Niemcy blokuzem zowią. *Klon. Fl. G.* 3. der Leuchtthurm, das Blockhaus bey Danzig. II. BLOKUZ, BLOKADA, y, ż. obaczenie, opasanie, ofęp, dobowanie miejsca obłożonego, die Blockade, die Einschließung eines belagerten Orts, obłożenie fortocy, której chcą dobyć głodem, odiawszy dowóz żywności. *Pap. W.* 1, 468. BLOKOWAC ob. opasać miasto.

BLONA, y, ż., BLONKA, BŁONECZKA, i, ż. (zdrb.) skórka cieńsza, pęcherzowina, plwa, die Haut, das Häutchen, ein dünnes jattes Fellchen: *Boh. blina; Ross.* оболонка, оболоночка, оболочка, (ob. oblec, oblok, wlep). *Blona: lożyisko; Ross.* койка; *Carn.* koshesa; *Bosn.* kosigica, oppoma; *Rag.* opna; *Croat.* kosica, mészra; *Boh.* et *Slov.* majdra, majdricka. 1.) Błony, błonki kości iay lub w ciele zwierzęcym, die menschliche Haut, et Häutchen in den Eiern, oder im thierischen Körper. Z iayowych skorup obrawają błonki, same tylko skorupy utłuc. *Goff. Ek.* 159. Gdy w ciele nitki różne tak się do kupy łączą, że niby tkankę formują, rohi się stąd błonka. *Waych. An.* 13. Błona trzecia, membrana adiposa, część trzecia powłoki pospolitej człowiecszej, die Fetthaut. *Krup.* 2, 8. (ob. skóra, skórka). Błona, trzewo okrywająca, kaidun, odzioczka, *peritonaeum*, *Croat.* rechica; *Ital.* opna; *Bosn.* opnica, mjesigica od utrobe; *Slovac.* branita, majdricka tucnia olosto jalubta; *Carn.* mřenésa; *das Darmfell; Ross.* брюшина (ob. slabiana brzuchowa). Błona we wnętrzu poprzeczna, oherdzio, otoczyna, przegroda wnętrza, *diaphragma*, *Ross.* nepenona; *Carn.* perapnka, hapán; *das Zwergfell, das Brustfell.* Błona hiankowa, *mesenterium*, *Carn.* mihtar, *das Gekröse.* Błona, w której się dziecię rodzi, lożyisko, csepiec, cseppek, *Ross.* Blona, die Nachgeburt. - Błony lub błonki mózg otaczające, odzioczki. *Syr.* 402. die Hirnhäute, Hirnhäutchen. Twarda błona, twarda matka, *dura mater*, die obere Hirnhaut; paęczynowa, *arachnoidea*, trzecia oienka, *pia mater*, die untere Hirnhaut, matka pobożna, *Croat.* mrenlesza. *Krup.* 3, 109. *Perz.* Cyr. 1, 37. *Kiroh. An.* 73. W glowip mu błonka pękła. *Teat.* 7. c. 62. (zwaryował, oszalał). - Błony lub błonki oczne, die Augenhäute, Augenhäutchen; pierwza broniąca, druga rogowa, die Hornhaut, trzecia jagodowa, winogronowa, die Traubenhaut; czwarta siatkowa, paęczyniasta, *Carn.* pękésa, die Netzhaut. *Sat. Pr.* 26. *Krup.* 2, 314. §. Błonka, choroba oka, *das Fell über dem Auge, eine Krankheit des Auges.*

(ob. bielmo). Oasy mu wpadły i zasły błonka. *Wyr. Jgn.* 170. Lekarze błonkę z oczu zganiają; słowo boże sakodliwe bielmo z serc naszych zeymuie. *Damb.* 111. fig. ma błonkę na oczach, nie widzi, lub nie chce widzieć. *Off. Wyr.* II. Błona w oknie, bądź z błony, bądź z szkła, że dawniej zamiast szkła używano do okieł pęcherzowin, błon, papierów napuszczanych: szyba, kwatery, ein im Fensterrahmen statt Scheibe ausgespanntes Fellschen oder Häutchen, oder in Del getränktes Papier; *banu überhaupt, die Fensterscheibe.* Chcąc oknem wyleść, i wybiwszy błonę pocszał wylazić. *Baz. Hst.* 59. Jaskotka przy błonach woknie się siedli. *Spicz.* 151. Gdy użrzas światło tą błoną, Mysł, zkąd ma moc przyrodzoną. *Rey Zw.* 236. 6. Szklars na okna nowe błony albo kwatery iak ma stanowić. *Haur. Ek.* 178. Komora sadrzała i błona szklana, która tam była, potluka się. *Wys. Jgn.* 7. §. *Meton.* błono s okno, *Basn. Croat. Carn.* oblok, *das Fenster.* Rsadko w zamknięte już kołace błony Miłością piochą młodzieńco. *Skrapiony. Petr. Hor. D.* 3. 6. Dawid spyrszawy przez błonę, Obaczył myjącą się Uryassa żonę. *Kulig. Hor.* 143. W iabach błony, piece dobrze opatrzyć. *Gost. Ek.* 10. Oasy iako błony w ciele są wysadzone, patrz na swe strony. *Rey Wiz.* 118. 6. (*Carn.* lina s okno bez szyb, *Riedet (Schiff et Ger. Line).*

Podochd. *błoniany, błonowy, błoniarz, błonkowany, błonolotny, błonoskrzydły, błoniałsto/skrzydły; błoniałstwą.*

BLONDYN, a, m. z franc. słoawy, lisowaty, płow, białokurawaty, *Ross.* Белокурыя, ein Blonbet. BLONDYNA, y, ż. BLONDYNKA, i, zdrb., Kobieta włosów słoawych, eine Blonde, eine Blondine. Blondynowi podoba się brunetka; a brunet blondynce. *N. Pam.* 11, 189. 2.) BLONDYNA, BLONDYNKA, gatunek koronek, *Blonden, eine Art Spitzen.* Ałasy, musliiny, gasy, blondyny. *Vol. Leg.* 6, 981. Koronki się piorą, a blondynki nie można. *Zab.* 13, 210.

BLONIANY, BŁONOWY, a, e, *Ross.* перепончатый, перепончатый, z błon, häutig. Błoniane skrzydło nie-topersza. *Dudz.* 34. Z błonowemi skrzydły diabła malują. 2.) BŁONIASTOSKRZYDŁY, a, e, mający skrzydła błoniane, mit häutigen Flügeln, hautgefleget. BŁONIASTOWAZ, - eza, m. *amphisbaena*, wąż cały błoną okryty, na pół łockia długi, w Ameryce. *Zool.* 203. die Hautschlange.

BŁONIE, ia, n. obszerne pastwisko, smug gruntu na pastwisko gromadskie zostawiony, die Aue, die Gemeintrieb, die Koppelhuth, die Gemeinweide, Koppelweide; *Boh.* obcina; *Vind. log* (*Sorab.* 2. blome, darh, murawa). Piękne błonia w dolinie leżące. *Weg. Mar.* 1, 277. §. Obszerne otwarta płaszczyna, równina, ein weites offenes ebenes Feld. Jęcamień więcej kocha się na błoniu, gdzie zowasad słońce dochodzi, niżli w cieńniu. *Cresc.* 161. - §. Błonie miasta w ziemi Warszawskiej. *Dyk. G.* 1, 85. ein Städtchen bey Warschau. BŁONKA ob. BŁONA, BŁONKOWATY, a, e, na kształt błonek, z błonek słożny, aus Häutchen bestehend. Większa część owadu ma skrzydełka błonkowane. *Zool. Nar.* 103.

BŁONOLOTNY, BŁONOSKRZYDŁY, a, e, błoniałstoskrzydły, błoniane skrzydła mający, mit häutigen Flügeln.

geln. Błonożkrydły nietopers. *Włoc.* - BŁONOWY ob. Błoniany.

BŁOSZEK ob. Blok.

BŁOTKO, a, n. *zdrbn.* rzeszown. błoto, *Heinet Kotł.* Czasem mądry woźnica w najmniejszym błotku utonie. *Rey Wiz.* 119.

BŁOTNICA, y, ż. *Scheuchzeria*, rodzaj roślinny, podobny do situ. *Kłuk Dyk.* 5; 58. die *Sumpfbinsle*. 2, siemnia łatwo stańca się błotem. *Off. Wyr. Sumpfboden; Erdreich, das leicht kothig wird.* BŁOTNICZKA, i, ż. sikora, *parus palustris*, podobna pospolitym, lecz mniejsza; chowa się w trzcinach. *Kłuk Zw.* 2, 312. die *Wohrmeise, Kothmeise, das Rohrbdgelchen.* BŁOTNIEC, - iał, - ieie, *niak. niedok.* zblotniąc, *dok.* błotem się stawiać, *zu Kothje werden.* Ziemia zblotniała; myśmy dżdżem zmoczeni. *Białob. Odm.* 43. BŁOTNISTY, a, e, *Eccl.* Блашннстнй, *Roff.* Болотннстнй, *mmh.* cmnñ; *Vind.* blatnast, blaten, blatnu; *Rag.* blattast. *Ital.* lotolo; *Slovac.* blatnati, blatnawiti; *Boh.* blatnů, blatnatů, blatnatů, *Carn.* moshárn, moshirn), błocisty, błotny, błota pełen, *voll Koth, kothig.* Błotnista ziemia, *Haur Ek.* 10. Lin błotnisty. *Fabl. Ex.* 5. (w błotach się snaydujący). Zaś bez wilgoci rość sitowie może Abo błotniste bez wody rogóte? *Chrośt. Job.* 33. (nad błotami rosące). BŁOTNIK, a, m. bagno, kałuża, *ein Sumpf;* (*Boh.* blatník, baňnik; tun, ryba), Błotnik mieć trzeba przy owczarni, aby się nim owce krepily i poślaly. *Gost. Ek.* 127. BŁOTNY, a, e, *Boh.* blatnů, blatnů, *Roff.* Блашннн, Болотннн; *mmh.* mñ; *Sorab.* 1. botjan; *Dal.* blatan; *Rag.* blatni, blattast; *Croat.* blaten, blátni, *Bosn.* blatni, barni; *Vind.* blaten', blatnast, mlakast, bereshinaft, klatjen, klatnast; *Carn.* mlakúhn, udirn), pełen błota, błotnisty, błocisty, z błotem pomiessany, *kothig, voll Koth.* Na błotnym stał padole. *Wad. Dan.* 158. Droga była dla dżdżu błotna. *Warg. Rada.* 350. Nie obieray błotney drogi, gdy suchą można iechać. *Fred. Ad.* 106. Ziemia błotna. *Cresc.* 653. Wpusćli go do dołu błotnego. *S. Leop. Jer.* 38, 6. (iesiorzystego. 1. *Leop.*). Błotny Phasia. *Otw. Ow.* 253. (mętny). Błotna woda albb jest na trzęsawicach, albo w kałużach. *Kłuk Kop.* 1, 89. (*Sumpfwasser*). Zródło to nigdy nie błotne, ale czyste. *Sk. Dz.* 771. Umył ich błotne nogi. *Groch. W.* 286. (zblacone, błotem zwalane). Błotny, nad błotem lub w błocie się snaydujący, *Sumpf*; i, in oder an den *Sumpfen bestudlich.* Błotne rośliny, *Sumpfpflanzen.* Bąk błotny. *Ban. J.* 2 b. Zółwie błotne. *ib.*). Wiepra błotny. *Sk. Dz.* 526. (błotolozny, w błocie legający). BŁOTO, a, n. ziemia zmieszana z rzeczą iaką wilgotną. *Syzl. Szl.* 502. Z ziemi twardey przedtym, a szyt napoioney potym, staie się błoto. *Rog. Dór.* 1, 219. *bet Koth, Morast; Boh.* et *Slovac.* blato; *Roff.* Болото, Болотина, Болоты; *gręz.*; *Eccl.* Blámo; *Croat. Dal. Slavon.* blato; *Rag.* blatto, blattina, barra, lókvó; *Bosn.* blatto, loqva, barra, barina; *Vind.* blatu, mlaka, podmok, masga, bereshina, blatie; *Carn.* blatn; *Sorab.* 1. bloto, bote, (*Sorab.* 2. blotto, bwotto, betto; bor, las, blotto lasek; bloto zaś *Sorab.* 2. pata, kimpalkójo); *Hung.* balaton; *Lat.* lutum; *Lat. med.* blathes; *Ital.* loto (*Ger.* Unflath, Fladen). Bło-

to: ulicowe *Straßenfeth, Koth.* Błoto Bocheńskie ob. Bocheńki. - Na wiosnę ceber wody, tyżka błota; na iesień tyżka wody, ceber błota. *Oss. Wyr.* Nie uczerpnąć z błota krystley wody. *Frad. Ad.* 22. Kędy zródło, a wody w nim niemasz, tam jest błoto. *Birk. Ex. E.* 4. Zostawa w błocie słabszy, wydasie dłuższy. *Fabl. Buk. K.* 4. Kto chce kogo z błota wyrwać, musi mieć dobre barki, aby sam z nim w błocie nie został. *Sk. Zw.* 2, 200. Błoto się podoba świni. *Rey Zw.* 252 (*ob. błotolozny*). *Slovac.* tbo sa blatom umiava, jamaje sa, *porówn.* Kto się tyka smoły, ubrudzi się). Lecie cziowiek iak świnią w błoto. *Rey Ap.* 2. *moravn.* w grzechy. *Theol.* błoto, nieczystość, nieczysta nauka, kacerstwo, *Koth, Strlebre, Rehetey.* Bywasy arianem, w więkase daleko błoto wpadł, gdy do Nestora przytał. *Sk. Dz.* 368. Po tém koncylium Aryuas i inni do swego błota się wrócili. *ib.* 222. et 905. Występnych miał karać, a sam w tym błocie leżał. *Szczerb. Sz.* 407. §. Błoto, niedola, nędsa, *Koth, Clend, hálflofer Stand.* Wiele dał i wyjął mię z błota, z nędzy. *Gorn. Sen.* 232. Ci, których pan z ciemności na światło, z błota na suszą wyrwał, częstokroć naygorzey o nim mówią. *Gorn. Dw.* 100. (*Slovac.* pomóct ž blata). - Przeciwnie; z błotem miecsać, podeptać, gubić, *in den Koth treten, zu Schanden machen.* Mieli bohaterzy Moskiewkie podeptać i z błotem miecsać. *Birk. Zam.* 5. *Poydq,* go szbunąć, szlaię i z błotem zmieszam. *Teat.* 24 c, 96. On myśli tylko o pomście, żeby cię mógł pomiecsać, możnali i z błotem. *Pot. Arg.* 522. - §. Jakby w błoto wrzucił. *Alb. z W.* 12. (iakby w studnią; przepadły, als ob man auf die Straße, in den Koth, ins Wasser geworfen hätte). Jakoby 2000. złotych wrzucił w błoto, *Pars. Dz.* 26. Rozumieli, iż w błoto wrzucili, jeśli co za synami lub corkami do klasztoru dali. *Birk. Ex.* 19. Jak w błoto wrzucił pieniądse. *Cu. Ad.* 294. - §. Na błoto siekierę ostrzyć, głupim się pokazać; Sforcować się na nic, iak gdyby na co wielkiego. *Sk. Dz.* 657. (*ungereimthetten begehen*). - §. Job na przyjaciel uraża się o to, że ich odpowiedź, iako kiem w błoto, że przyswoicie z nim się nie swierali, Lecz tylko w swych go mowach potępiali. *Chrośt. Job.* 119. (odpowiedź niegrzeczna, sprzeczna, bez nalóczytegu dowodzenia). - §. Błota, kałuże, bagna, *Sumpfe, Morste, Pfützen, Lachen.* Pełno tam błot i iesiorzstk. *Horer.* 32. **BŁOTOLOZNY, a, e, w błocie legający, *im Kothje hegend.* Błotolozne świni. *Klon. Wor.* 69. BŁOTOLUBY, a, e, błota lub bagna lubiący; *sumpfliebend.* Trzcina błotoluba, *palustris.* *Zebr. Ow.* 88. BŁOTOSŁAP, a, m. *Boh.* Blátošlap, brukownik, wlozający się po bruku, *ein Pfaffenstetter.*

Pochodz: *blotiany, blotisty, blotić, poblotić, nablotić, blocho.*

*BŁOZBAK, u, m. miech kowalcki, z Niem. *bet Blaszbelg.* Oba policzki odaj, iakoby bloszaki albo miechy kowalckie. *Erax. Dw.* E. 3.

*BŁOZENIE, ia, n. błogosławienie, *das Segnen, bet Seggen.* Gdzież przeto błozenie wasze! *Budn. Gal.* 4, 15. (błogosławieństwo. *Bibl. Gd*).

BLU BLU, wyrażenie odgłosu w wykaniu trunku z samey butelki, *bul bul! Stadrust bet Schalk, wenn man aus*

cinet flakke trinkt. (*Ross.* Бѣлъ, odgłos wrzającej wody, *porówn:* belfkotac). Baba się winiem coras blu blu z puzderka posilala. *Haur. St.* 508.

BLUC, blui, blucie, *Intrans. niedoś. Błwab, continuat.* z rzygać się, womitować, zruscić, zruszać; *Boh. blyš, Bli, blygt, blyam, blywam; Morav. blwati, blwu; Slavn. blijavati, Bozn. bgljavati; Sorab. 1. blwaci, blucem, bluwam; Sorab. 2. blwafš; Croat. blyvati, blujom; Rag. bgljavati, bgljavattise; Vind. pluvat (ob. pluc); Ross. бляванъ, блую, бламъ, бламъ, зарпанамъ, блъ erbrechen, brechen, блъ übergeben, speyen, Pycie a upiyicie się; blucioie i padaycio. *Budn. Jer.* 25, 27. Tylko bluią, aby pili, a piiaż zasię, aby znou w blwali. *Ray Zw.* 61. Węże straszno swemi kasyki Kopą bliąć, srogimi blykały ięsyki. *Otw. Ow.* 163. Zarasem krwią pocsął blwać karmazynową. *Otw. Ow.* 182. Blucio, blwanie, womit, rzyganie; *Croat. bluvayo, Staron. bliujanje, Ross. бляваніе, das Erbrechen, das Brochen. Blwanie, wracanie, Vomitus. Mqcz. Piiany ze blwaniem swym. Budn. Jer.* 19, 14. §. Bluc potwarz, niegodziwie gadać, sakalować, lżyć, petlanyben, schmäßen, *porówn:* bluznić.*

Pochodzi: bluy, blwociny, *porówn:* plwociny, nabłuc, obłuc, pobłuc, ubłuc się, wybluc, zbluc się, zabluc, zabluc. 2., blucnieć ze swemi pochodzącami, 3., bluzgać. 4., bluzcnieć.

BLUDA, y, z. *Ross. блудо*, misa drewniana, cina bluzjetne Schüssel. Z iodny bludy z gońcem Moskiewskim ięć będzias. *Pap. M.* 519.

BLUMBERG, u, m. herb, dwie litary z, z Insignat. *Xurop.* 5, 6. ein Wappen.

BLUSKIER ob: Blusgiot

BLUSZCZ, a, m. *Ross. блужѣ, блужѣ*, (*porówn:* plaszczyc się) hедера, det Ephen. *Croat. blyusch z asparag daki*). Bachus bluszczem otoczon wiechryfym. *Uffr. Klausd.* 8. *crinall floruens udera. Boh. listel; Bluszcz drzewny, wielki, bisły, okolo drzew się pnie, tudzież po starych murach, det Baumephen. Syr.* 886. - *Sien.* 60. - *Kluk Ross.* 2, 210. *Sorab. 1. wlypité lertl.* Tu bluszcz swiia się na kolo pułaków i galęsi, i przechodząc z jaworu jednego do drugiego, niby ie slęcza. *Karp.* 5, 145. §. Bluszcz ziemny; *bluszczok*, kurdwan, konrad, brzesztan, (*Boh. blęcian, Slov. blęcian, Hung. borostyán; Dal. barfran; barsyan; Slawn. bershtan; Bosn. barštran, brisctran, brestan; Rag. barštan; Croat. barsyan; Vind. baršlan, beršlan; Carn. berahlin: bluszcz w ogólności*), *Ross. бура, кромовѣд; Boh. pepouet, Sorab. 1. pepouet, glechoma hederacea, det Erbrechen, det Sundermann, Sunderan, roźnie przy plotach, parkanach, i między skalami, stąd i skalny blusca. Syr.* 612. et 887.

Pochodzi: *bluszczokret, bluszczopręt, bluszczowy, bluszczoperz, bluszczyc, ubluszczyc, bluszczyk.*

BLUSZCZEC, - al, - y, *złiak. nied.* pluńkać, wytrykać, plynąć, sprudeln, herpspruden. Na rozkaz Moizeana zamiast wody, krew ze źródeł Egiptkich bluszczac poczęła. *W. Pfl. W.* 247. Krew bluszczu na czoło i na twarz, A swyciący z radości rękami klaskają. *Bärdz. Luk.* 96. Bluszczaco kropki dądzynego zlewu ciepły wody, pieczonoie cionki twoie smywać będą. *Hul. Oz.* 48.

BLUSZCZOKRET, BLUSZCZOPRET, u, m. *thyrus. Mon.* 75, 588. det Eberfussab, Ephenfab, Bachantki z gietkim w reku bluszczoprętem. *Szym. S. W.* 58. **BLUSZCZOKRETY**, a, e, obwiniony bluszczem, mit Ephen umwunden. Bluszczokrety kostur. *Mon.* 75, 593. **BLUSZCZOPERZ**, a, m. siele, liście na bluszczowam podobno, *gramen Parnassi, Parnassgras. Syr.* 1308. blysczyki, siele. **BLUSZCZOWY**, a, e, tycaący się bluszczu, *Ephen z, Ross. блужечный, блужечный; Boh. blęcianowy, Rag. baršctigni; Croat. barslyenoy; Sorab. 1. wlypitéherkowé. Liście bluszczowe. Syr.* 612. - §. Do bluszczu i jego liścia podobny, *ephenartig*. Bluszczowe rycie na kubkach. *Cn. Th.* - **BLUSZCZYC**, czyn. nied. ubluszczyc, dok, bluszczem obwiiac, mit Ephen umwunden, Satyr ubluszczony w wieńcu. *Morav.* 65. **BLUSZCZYK** ob: Bluszcz poziomy.

BLUY, - uia, m. bluiący często, rzygacz, ein Speyer, Brecher, det sch est übergebt. *Croat. bliyualaca, Rag. bgljuvala; Eocl. блявалъ, Naydownali się: i ranni blucie, co na czoło womitowali, salewając się przed pokarmem. Pilch. Sen. list.* 5, 13. §. *Botan.* psi bluy, siele, *dactylis, Linn.* - *Symdgras.* Psi tey trawy do swego czyszczenia używaią, saszym womity miewaią, i stąd nazwano ją psim bluciem. *Syr.* 1505. et 1503. - **BLUYKA**, i, z, *Rag. bgljuvacisz; Croat. bliyvachisa; z* która blucie, rzygacza, die Brecherinn, die sch übergebt.

BLUZGAC, BLUZGOTAC, czyn, nied. plęć; wygadawać, labbern, schwaßen. Jaka taka rozgadawczy się mocno, trzepie, bluzga, co iey tylko wpadnie na ięsyk. *Mon.* 74, 141. Wolno każdemu, co tylko ślina do gęby przyniesie, bluzgać, wolno potwarzac, iacić, szydajć. *Boh. Diab.* 357. Był on wielki opoy i suchwły gębac, pił i bluzgał, *Pilch. Sen. list.* 2, 361. Bluzga, co ślina niezis, nie ma w gębie tany, Gorzka młodzież niewinną i uściwo damy, *Nar. Dr.* 5, 252. Bluzgać bez braku musiomy, kiedy bez przostanku mówić chcemy. *Zab.* 6, 518. Bluzganie smiale. *Mon.* 74, 144. Jak zagrozić obcy ięsykom bluzganiam, *Tyat.* 30 b, 146, (*Schmähreden*). - §. *Transit.* Uta głupich bluzgocą sprośnoć. *Budn. Prov.* 15, 2. („albo bluzgają, „not.)

BLUZGIOT, BLUSKIER, u, m. palatynok kobiecy, ein Weibepalatia. Zacał dyskurs o bluzgiotach, które iuz z mody saszynaty wychodac, *Krac. Pod.* 1, 148, - *Mon.* 72, 21. (*porówn:* raftuch).

BLUZGOTAC ob: Bluzgać, **BLUZNIC** czyn, nied. sbluznić dok, gadać siośliwie, nie do rzeczy, przeciw zdrowemu rozumowi, *listerlich reden, hochst unvernünftig reden, listern.* Jakbyś umyślnie przyzedł, żebyś przesćwiec niey bluznił. *Tyat.* 24 b, 9. *Slovac.* bluznjim blastero. - §. Szczególnie: gadać przeciwko bogu i boskim rzeczom, *gotteslästerlich reden, Croat. blasniti, Boh. raschati se, (porówn: uragać się), Carn. shentam, shentujem, klafam; Vind. bogakleti; Rag. pšovatti, oplovatti boga; Ross. богоборчество.* Bluzni, kto bogu pryycytaje, co mu pryycytano bydz nie ma; abo nymnie, co nie ma bydz umowano. *Sax. Post.* 37. Arcykaplan rosdarł szaty swoje, mówiąc: sbluznił! *W. Pfl. Mn.* 164. W utrapieniach ludzie niech nie rozpaczają, ani bluznią. *Haur. SA.* 56. - Z czwartym przypad-

kiem: bluźnić kogo, *einen lästern* osobiwie boga i t. d. Dlaczego bluźni niebożnik boga! *Budh. Ps.* 10, 13. Z gniewu niepohamowanego, boga bluźnił. *Haur Sk.* 56. Bluźniesz maiełtat boży, gdy to powiadasz. *Smotr. Ex.* 52. Bluźniesz świętych, bluźniesz też w świętych boga swego. *Passk. Dz.* 97. - *Biernie:* Prawda często bywa zbluźniona. *Sk. Dz.* 50. Iżona, geldstert. **BLUZNINIENIE**, *n.* Iżenie, osobiwie boga, bluźnierstwo, *das Lästern, die Gotteslästerei.* Aryańskie fałsze i bluźnienia. *Sk. Dz.* 269. Słuchając tego bluźnienia okrutnego imienia boskiego, rozgniewał się. *W. Poß. W.* 3, 441. - **BLUZNIERCA**, *y, m.* 2. **BLUZNIERZ**, *a, m.* 1. bluźniący, Iżyciel, osobiwie boga lub rzeczy świętych, *der Lästerer, Gotteslästerer.* *Rag.* bogopřovnik; *Slavon.* bogopřovica; *Boh.* ruřać; *Croat.* blaźnik; *Dal.* bogopřovnik; *Ecccl.* благоухльнѣхъ, похульнѣхъ; *Carn.* shentuvavz; *Vind.* shentuavz; bogoklinjauz). Zowią Turcy Persów bluźnierców imienia proroka świętego. *Tok. Turk.* 148. Teodotus bluźnierz nauczał, że Chrystus nie był prawym bogiem. *Sk. Dz.* 98. Tak rozumiał bluźnierz Apollinaryusz. *Zrn. Pfl.* 29 b. Pierwey był bluźnierzem i prześladowcą i potwarcą. *I. Leop.* 1: *Tim.* 1, 13. Bluźnierze a matacje a swodnicy słowa bożego. *Rey Pfl. G. g.* 4. Bluźniersem go osądziłi. *Baz. Hist.* 80. Odstąpiwszy od bluźnierców, zostaną przy wyznawcach wiary. *W. Post. praef.* - **BLUZNIERKA**, *i, f.* która bluźni, Iżycielka, *Vind.* okliniażca, przekliniarza, *die Lästerinn*, osobiwie boga i rzeczy świętych, *die Gotteslästerinn.* Bluźnierka to wielka była, o bogu i nieśmiertelności nic nie trzymała. *Birk. Zyg.* 54. Machlerową należono byż bluźnierką przeciwko bogu. *Gern. Dz.* 7. Będąc bluźnierką na boga, do prawa małżeńskiego przypuszczoną byż nie może. *Sk. Zyt.* 2, 24 b. **BLUZNIEWSKI**, *a, ie*, **BLUZNIEWSKIE**, **BLUZNIEWSKO** *prysk.* Iżwy, snyderki, Iżący osobiwie boga i rzeczy świętych, *Croat.* blaslyiv; *Boh.* tauřatoh; *Vind.* preklinjstki, bogoklinjst; bogoklinjstki; *Roff.* богоухльнѣхъ, lästertlich, gotteslästertlich. Ten człowiek nieprzeława mówić słów bluźnierskich przeciw zakonowi. *Bial. Poß.* 105. Przeciw bogu bluźniersko gadał. *Bale. Sw.* 2, 395. O pochodzeniu Ducha S. arcy bluźniersko pisał. *Sak. Persp. D.* 4. Bluźnierskie mówili. *Radz.* 1. *Mqch.* 7, 41. (bluźnili *Bibl. Gd.*) Bluźnierskie odpowiedział. *W. Pst. W.* 2, 45. Słowa bluźniersko mówione. *Susz. Pies.* 2, E. 3 b. - **BLUZNIERSTWO**, *a, n.* złośliwa potwarz, głupstwo oczywište, Iżenie, osobiwie zaś przeciw bogu i rzeczom świętym, *Croat.* blaźnost, blaźnost; *Rag.* psovka, psoft; *Sorab.* 1. cjejtci swar; *Vind.* preklinjanje, leshtrowanje, bogoklinjanje, bogokletva; bogoklinioft; *Carn.* shent, klasarya; *Boh.* tauřawost; *Roff.* богоухльѣ, богоухльство; *Ecccl.* припадѣня, богоухльничество; *das Lästern, die Lästerei, Gotteslästerei.* Bluźnierstwo może się ściagać na złe mowy, tak przeciwko ludziom o rzecz boską, iako i przeciwko bogu. *Seht. Marc.* 7. Samemu bogu nie przepuścił swoim bluźnierstwem. *Haur Sk.* 56. Słuchaj, co za bluźnierstwo! bluźni maiełtat boży. *Smotr. Ex.* 52. Aryusz, przodek i ociec bluźnierstw na iedynego syna bożego, i na ducha S. *Sk. Zyw.* 2, 51. **BLUZNIEWY**, *a, e*, bluźnierski, Iżwy, lästertlich, lästertnd; gotteslästertlich,

Croat. blaslyiv). Przy tym dwódm omylnem, rozumiał i owo znacze bluźniwe, że Duch Sty od oycza sęąpił. *Smotr. Ap.* 41. Co bluźniwse na syna bożego od Aryanów mówić się mogło. *ib.* 42. **BLWAC** *ob.* Bluc.

BLWOCINY, *- in*, *liczb. mn.* co wybluto, zrzucono, *das Ausgeschleure, Weggeschobent, Rag. Bosn.* bglijwottina; *Sorab.* 1. blawant; *Roff.* блѣвотина. Pies wraca się ku blwocinom swoim. *I. Leop. Prot.* 26, 11. (ku zwróceniu swemu. *S. Leop.*.) Piiany walą się w blwocinach swoich. *Radz. Jer.* 19, 14. (w swrasaniu swoim. *Bibl. Gd.*) Otrąci rękę o blwocina (blwociny) swoje. *W. Jer.* 48, 26.

BLYKTRY, **BLIKTRY**, *- ów*, *liczb. mno:* błykotki, *Schimner, letter Geben.* Dusie grunt, reszta bliktry. *Teat.* 43 c, 19. *Wyb.* - *Vind.* błechanie, ślepacia.

BŁYSK, *u, m.* błyszczenie, blaśk przeraźliwy, szczególniey błyskawicy; *blykawica, das Blitzen, Strahlen, Schimmern, der Blitz, der Blitzstrahl.* *Boh.* et *Slovak.* blisk, bliskam; *Sorab.* 1. blisk; *Carn.* et *Vind.* blisk, blikanje, *Roff.* сіяніе. Straszny szereg tarczy z silnemi pociski, całą przetrzeł napelnia okropnemi błyski. *N. Pam.* 22, 113. Belty Jowiszowe w przykre polerowane błyski. *Zab.* 12, 241. Przelot bystrzejzy nad błysk piorunowy. *Hor.* 2, 118. *Nar.* Piorunnych tylko błysków światłość przeraźliwa, Bije w oczy, gdy nieba na wyłot przeżywa. *Dmoch. Sqd.* 24. Būrzo czarne z grzmotem daia błyski. *Kulig. Her.* 311. - **BŁYSKAC** *miał kontyn.* **BŁYSZCZEC**, ***BLESZCZEC** *niedok.* **BŁYSNĄC**; *zabłysnąć, błysnąć, błysnęło, błysło, iedził.* blaśk wydadz, Iśnić się przeraźliwie, *Schimnern, blitzen, glänzen, leuchten; Boh.* blysteti, blystivam; *Slov.* bliskati, bliskam; *Sorab.* 1. blystati, *Croat.* blaśkati; *Vind.* bliskati, bliskam, bliskashem, blisketati; *Carn.* bliskatshem, lëshkashem, lëshketati, lëshketam; *sijati; Ecccl.* блѣснѣнѣ, блѣснѣнѣ, блѣснѣнѣ, блѣснѣнѣ; *Roff.* блѣснѣнѣ, блѣснѣнѣ, блѣснѣнѣ, блѣснѣнѣ; *Sorab.* 2. mürfotaf; *Bosn.* sinuti, prosjatti, switliti, sjatti, laskati; (*Vind.* blishtiti = ślepić kogo, mamć). Oba miecze błysnęły, iako błyskawica. *Jabl. Tel.* 287. Co za iskrający widok bliskie krsaki daia, smarzą rosa ich cienkie gałąski błyskają. *Chodk. Koz.* 15. Krew się toczy a żelaza błyskają. *Tward. Wl.* 66. W kucie trafia się czasem, że wazytak ogień na przód się zwróci, a na zadnych tyglach ani błysnie. *Torz. Sz.* 121. (ani się iskraj, hynaymniey ognia niemasz). Grom błyskający. *Bard. Luk.* 14. (błyskawica). *fig.* Szczęście trochę błysnęło, iednak nie długo trwało. *Sk. Dz.* 556. Błysnęło mu światło rozumu. *Mon.* 70, 508: (es glanz ihm ein Licht auf). Ach, cóś mi błysnęło; iak przypominam sobie. *Boh. Kom.* 1, 510. (ochapia mi się, mir schwebt etwas vor; fährt mir durch den Kopf). Blyka w jego głowie. *Oss. Wyr.* - (přtro; nic gruntownego). §. Blyśkać czym, mit etwas schimmern, funkeln, blitzen. Gwiazdy nieporuszone własnym błyszcą światłem. *Wyrw. G.* 52. Blyśnary błyskawicą, a rozpłoz ich. *Budn. Ps.* 144, 6. Blyśkać będę mieczem moim po twarzach ich. *Budn. Ex.* 52, 10. Tak mieczem błysnął, iako więp błyskają dolne swych gromów i piorunów nieba. *P. Kakan. Jer.* 112. Widząc, że ku nam mieczom Kor-

mak błyska, siedłem prosto ku niemu z memi rycerzami. *Kras. Oss. E. 2 b.* Bleszczą oczyma i zęboma, a nie widzą szpetności swojej. *Gil. Past. 169 b.* Błyskanie, Błyśnienie, błyszczenie = blysk, blask, das Blitzen, Schimmern, der Blitz, der Schimmer. *Sorab. 1.* Nyskant. Sertoryusz błyskaniem armaty Lużytańskiej oczary wojska naszego przerażał. *Warg. Wat. 313.* (blaskiem ich zbroi). Honorów czczone błyszczenie. *Teat. 46, 6.* Nie są światłem błyszczenia, co ledwo się skłiniły, Jowzem gdy zagaśną, większa po nich ciemność. *Kras. W. 53.* Nagłe błyśnięcia dowcipów bystrych połączać trzeba z światłami pilnych namysłów. *Nag. Fil. 153.* - BŁYSKA się, *zaimk. bezosob.* lyska się, *Sorab. 1.* so błyska; *Croat.* blisicehese; *Carn.* bliska se, bli-shy se; *Vind.* bliska, se bliska, es blišet. - BŁYSKAC się, BŁYSZCZEC się, *zaimk. osob.* lsnic się, migać się, *Boh.* blyskati se, blyskavam se, stwiti se, trypeti se; *Slovac.* blyskim se, blyskati se; *Sorab. 1.* blyskju so, blyskju so; *Sorab. 2.* se blyskotatš; *Vind.* liskati se, se lisketati, blihethi; *Eccl.* блещашися, блещаяся. *Bosn.* trisciti, figciti, mugniti, schimmeru, blihen, funkeln, flimmern. Już zewsząd ostro błyskają się bronie. *P. Kchan. Jer. 534.* Złoto, żelazo, herby, świetne stroje, Polerowane błyszczą się zbroje. *P. Kchan. Jer. 534.* Blask widzą, a nie widzą, co im się świeci, a co się im bleszczy z blasku onęgo. *Rey Posta. M. m. 1.* BŁYSKACZ, a, m. błyskający, błyskawicę rzucający, piorunujący, der Blitzer, Blitzschleuderer, Donnerer. *Slovac.* blyskáč; *Croat.* bloskavec; *Dal.* svealacz. BŁYSKAWICA, y, z. lyskawica, der Blitz des Wetterstrahls; *Slovac.* blyskánj, *Sorab. 1.* blysk; blyskant; *Croat.* blizikanye; *Vind.* blisk, grómski blisk; *Slavon.* munja; *Roff.* молнія, молние. Błyskawica, płomień szybko napowietrzu migający. *Wyw. G. 52.* para siarczysta zmieszaniem się z innymi, zapalona. *Boh.* Diab. 171. Po burzliwym niebie błyskawica uwiła się. *Tward. Wt. 80.* §. Blysk, blask, błyskanie, das Blitzen, Strahlen. Ani polor żelaza, ni z dzieł błyskawice Urazały subtelney dziercinney zrzenice. *Tward. Wt. 8.* - §. Kamień drogi, astrapiaz *Plin. Hist. N. 37, 11.* ein sehr funkelndet Edelstein. *Cn. Th.* - *BŁYSKAWICONOSNY, a, e, *Roff.* молниеносный, piorunonosny, blitztragenb. BŁYSKAWICZNY, a, e, *Vind.* bliskni; *Eccl.* молниеблещательнб, należący do błyskawicy, Blitz =, den Blitzstrahl betreffend. Błyskawiczny postrzegacz, fulgurator, u Rzymian, wykładacz błyskawicy, wróżek z błyskawicy, *Mecz. der Blizandeger, Blizpropbet.* - BŁYSKAWKA, i, z. rzecz błyszcząca się, etwas Blitzendes, flimmerndes. Dobył błyskawki z błyszczącej szpady lub szabli. *Tr.* - et jog den flimmernden Degen. Błyskawki, błyskotki, ozdobki, cacka dzieciinne, fraszki, Glitter. - §. Błyskawka, kruszec, składany z drobnych insek, w palcach rozcierający się na lśniące odrobiny. *Kluk Kop. 2, 218.* *Roff.* блестяжб; *Etenglaz; Etenglummer.* BŁYSKAWY, BŁYSKLIWY, a, e, *Slovac.* blyskawj, *Roff.* блестятельный, *Boh.* blyskawj, stw'els, *Vind.* bliškethu, bliškeshen, *Eccl.* блещашися, błyszczący, blask wydający, flimmernd, glänzend, schimmernd, blizend. Lśniło lice iey a wzrok iey był błyskawcy, tak żem się iey lękl. *1. Leop. 4. Ezdr. 10, 25.* (rozświe-

cilo się. *3. Leop.*). Róża krucha a błyskliwa. *Przyb. Luz. 280.* *Roff.* блестящность, Blyskawość. BŁYSKOT, *BLESKOT, u, m. BLYSKOTEK,tku, m. BLYSKOTKA, i, z. błyskawka, trzęsido lśniące, fraszka pozorna, *Roff.* блестяка, блестяка, блестячка, *Vind.* sęparia, blehenje, Glitter, Glinder, Glinderlein. Bystrym okiem rozemna złoto od pozloty, Od mężkich ozdob zwodno odłączy błyskoty. *Dmoch. Szt. R. 20.* Dowcip przez ubieganie się za błyskotkami staie się plochym. *Pir. Wym. 5.* Uciecha w świata próżności iest tylko błyskotką. *Weg. Mar. 3, 196.* - §. Bleskot ognia był widziany. *Bial. Odm. 41.* = blask, blysk, Schrein, Schimmer, Wiederschein. BŁYSKOTAC, - otał, - oco, niak niedok. połyskiwać czym, blyskać czym, *Vind.* bliškati, blišketați, bliškeshem, bliškashem; *Carn.* leshketati, leshketam, leshkashem; *Croat.* liskeshem, lisketam; *Sorab. 2.* se blyskotatš; *Ger.* womit funkeln, schimmern, paraderen. Kto ma ciemno w głowie, rad błyskota gwiazdzistą piercią. *Oss. Wyr.* - BŁYSKOTNIK, a, m. *Roff.* блестяточник, co blyskoti, trzęsida robi, der Glintermacher, Glittermacher. - BŁYSKOTNY, a, o, błyszczący, lylkotny, lśniły, migający, blizend, flimmernd, funkelnd. Blyskotny kirysy. *Stas. Num. 1, 219.* Niebo lasur błękitną maścią przyodzie-wa, Po nim zaś złote oetki blyskotne rozaiowa. *Zab. 15, 156.* BŁYSZCZADŁO, a, n. blyskotek, trzęsido lśniste, Glitter, Glinter. Tu przyczepia kwiatek, tam trzęsawkę, owdnie błyszczadła, czasem zaś piękrydła. *Mon. 65, 610.* BŁYSZCZAK, a, m. motyl dzienny, *Nymphalis Iris*, mający skrzydła mieniące się. *Lad. H. N. 110.* - *Kluk Zw. IV, 590.* ein Schmetterling, Iris, ein Tagvogel. - §. Robaczek, złotnik, S. Jana robaczek. *Cn. Th. 57.* das Johanniskrautchen. - §. Muszla morka, świetlik, *Solen. Cn. Th.* - die Nagelmuschel, der Solemit. - BŁYSZCZYKI ziele ob: Blyszczopers.

BO.

BO! Spawnik, wyrażający przysynę, = bowiem, albowiem, ponieważ, denn, weil. *Eccl. 60.* ponieważ, потому что, для того что; napреди речения у славянъ не полагаются; малороссы обиче иннапреди речения полагають; *Boh.* neb, nebo, zagiste; *Slovac.* nebo; *Sorab. 1.* bo, pjeto, pjetoj, dokali, doj; *Sorab. 2.* jo; *Bosn.* ba, jerbo, jere, jer, ar, zalcto; *Croat.* hó, kayti, ar, loti, zboj; *Slavon.* jerbor, jer; *Dal.* jerbo, jere, ér, loti; *Marie. zách;* *Vind.* kir, dokler, potehmal, fakai; *Carn.* fakaj; *Roff.* бо, ибо, убо, зане, занеже. Słuchajcie, bo osphliwe rzeczy mówić będą. *Budn. Prov. 8, 6.* Nie powracam, bom nigdzie nie był; nie idę, bo stoję; i nie zatrzymam się, bo nie odchodzę. *Teat. 29, 28.* - NB. Zwyczajnie, bo kładzie się na samym początku propozycji, samykający przysynę; wyjątki z tej reguły są rzadkie, n. p. Ależ bo sie strzyczko nie lubię, żeby mnie tak spiegowano. *Teat. 49 b, 49.* BOAZERYA, yi, z. z Franc. taśowanie, das Tafelwerk, die Tafelung. Futrowanie pokoiów, co dziś zowie-

boazeryą, daie się z desek cienkich, od podłogi, aż do samego sufitu. *Switz. bad.* 162.

BOB, u, m. gatunek iarzyiny. *Syr.* 1025. - *Kluk Rosł.* 1, 225.

RADIC: *Boh.* et *Slov.* bob; *Sorab.* 1. et 2. bōb; *Vind.* b - b. bob, *Carn.* bōb, *Croat.* bōb; *Dal. Slavon.* bob; f - b. *Roff.* 666b, *Hung.* bab, *Lat.* faba, *Ital.* faua, f - n. die Bohne. Bob albo groch Turecki, *phaseolus*.

b - hu. *Linn. Bosn.* posciagn, safuo, safugl; *Rag.* posciagn, die türkische Bohne, Schminkebohne. Bōb Egipski, bōb wodny, *colacasia*, die Egyptische Bohne, die Wasserbohne. *Syr.* 1028. et 1035. - §. Bōb kamienny, tyczna wyka, palnik ogrodny, *anagris Linn.* det Steinbaum, Bohnenbaum, *Syr.* 791. *Carn.* pavos, smerdliva. - §. *Slavon.* arabski bob = kawa. §. Bōb morski, *umbilicus Veneris*, kamień, pannom wdsięczność ma iednać, które go noszą. *Sleszk. Ped.* 408. det Nabelstein, Venusstein. - §. Boby albo iadra kurów. *Zabk. ml.* 531. die Hebräen oder Hoden der Hähne. - §. Plama na zębach końskich, die Bohne auf den Zähnen der Pferde, der Bohnenfeln, der Keun, die Keunung. Końskie zęby są brudne, nieładkie, mając dołki bobem końskim zwane. *Kluk Zw.* 1, 157. §. *Trsl.* bōb, bierka, los, kořka, *calculus*, że go używano w Ateach, gdy lud urzędników obierał. *Kras. list.* 103. Kréka, das Wort, der Ausspruch, die Stimme, das Loos. Jesli los mi prayszał czarnego bobu. *Pot. Syl.* 303. (nieśczęścia).

BOBAK, a, m. świzsz, *mus marmotta. Zool.* 346. - *Haur. St.* 304. *Mus bobaque* naszym jest właściwym Ukraińskim; Podolskim zwierzęciem. *Kluk Dyk.* 1, 366. Ruzmelthier, die Betgrafe. Bobakowi Polakiemu imię świzsza dawaia; lecz bobak albo świzsz Polski, Moraz albo świzsz Kanadeński, Kawia albo świzsz Bahamski, Krycet albo świzsz Strazburski, cztery są różne gatunki. *Zab.* 12, 196. §. Male dziecię zowią pieszczenie bobo, bobak, bobek, *gärtlich*; ein kleines Kind, ein Püppchen. Pień nieociosany, niezgrabny, od głowy do nóg równy, od kochanego tatunia zwany bywa bobakiem. *Zab.* 13, 64.

BOBEK, bka, m. *xdrbn. rzeczown.* bōb, mały bōb, *Boh.* bobek; *Rag.* bobizza, bobak; *Bosn.* bobak; *Croat.* bobek, bobicza; *Hung.* babotska, *Dal.* bobak; *Vind.* bobei, § *Vind.* bobeka, sernu = jagoda), *Roff.* Бобѣк, Бобѣкѣ, eine kleine Bohne, ein Bohnchen. - §. Bobki, dla podobieństwa jagody drzewa wawrzynu, die Lorbeere, *bacca lauri*; potem drzewko samo, wawrzyn, *laurus nobilis. Kluk Dyk.* 2, 74. det Lorbeerbaum, bobkowe drzewo, *Vind.* javoriška bobeka, lorbar, javorika, lorvrika, lorbar; *Bosn.* lovorika; *Croat.* lovarika; *Dalm.* lovorika, yawor; *Sorab.* 1. lorberna. Od najdawniejszych czasów gałzki tego drzewa wieńczyły bohaterów i poetów; n. p. Wieniec z lauru albo z bobku żołnierzom kładziono. *St. Dz.* 103. Zład hobki, wawrzyny, laury, wieńce laurowe, Lorbeerzweige, Lorbeerkränze. Razym cały z państwem Cesarowi kwitnie bobkiem. *Chrość. Luk.* 274. Z nim nastawiają lata Saturnowe, Jemu teatra budują, Jemu bobkiem obeliski snują. *Tward. Misc.* 6. Oliwy spokojne bobki wiekuisto kwitną. *Leszcz. Class.* 6. - §. Zartem bobki, layno owcze, kogic, myzse, ielenie, do jagod bobkowych podo-

bne, *Schafforbeeren, Biegenlorbeeren, u. Niedersächs. Kdtel.* *Roff.* БОБѣк; *Vind.* ouszji klat, ouszji lorbeh, vorbar). Tu leży, co chciał z kępsłwa mieć krótki nagrobek, Figulka Amalthei, vulgo kuzi bobek. *Siel.* 411. BOBELKA, i, ż. krówka, ein Korbäfer, Korbäfer. *Tr.* - (*Bosn.* bobak, *grivak, cantharis*).

BOBIASTY, **BOBOWATY**, a, e, na kształt bobu, bobnendähnlich, bobnenartig. Kamień bobiasty, *cyamea Plin. H. N.* 37, 11. ein bobnenartiger Edelstein.

BOBKOWY, a, e, laurowy, wawrzynowy, Lorbeer-, *Boh.* bobkōw, *Sorab.* lorbernowé, lorberki; *Croat.* lovarichni; *Carn.* lorbarjov, *Roff.* лаврѣж. Drzewo wawrzynowe albo bobkowe. *Orw. Ov.* 51. *Croat.* jaworika, lorvrika; *Carn.* lorbar, *Roff.* лаврѣ; *Vind.* lorbar, lorberjev u drzewu; *Boh.* bobkōw strom. Liście bobkowe, *Kluk Dyk.* 2, 74. *Slavon.* lovorika, Lorbeerblätter. Wieńce bobkowe. *Paet. F.* 259. Wieńce czoła bobkowymi ozdiali, na znak zwycięstwa. *Pot. Arg.* 308. - *Oiw. Ov.* 224.

Dalsze pochodz: *bobowiny, bobowisko, bobownica, bobownik, bobowniczek, bobowaty, bobowy.*

BOBO, a, n. BUBA, y, ż. straszylko, straszylko, straszek, *Carn.* bavz; *Boh.* bubát; *Roff.* et *Eccl.* Бѣжа, kōka, det Papanz; *Liefländ. Bubbul*; *Ruecht Ruprecht, Kinderschrecker*; (*Niederländ. Buleklau*). Bobo czyli mały daiwotworek, który bywa przytomny schadskom bab na tysey gorze, w kształcie capa lub kota. *Teat.* 11, 6. 108. Któż więc wolny, kto mądry, i kto pan nad sobą? Kto ubóstwo, śmierć, więzy, ma za próżne bobo, *Zab.* 13, 132. Przymąłem się bliżej to bobo oglądać. *ib.* 11, 404.

BOBOWINY, - in, *liczb. mn.* bādyle bobowe, *Rag.* et *Croat.* bobovina, *Bohnenstroß*; *Vind.* boboushina; (*Roff.* БОБОВИНА lupiny bobowe). *Slovac.* bobowa slama; *Hung.* bab - szalma; *Carn.* bobovnéza; *Vind.* boboushina, bobouna, bobouja slama. **BOBOWISKO**, a, n. pole bobowe, rzyłko bobowe, *Boh.* bobowiffte; *Vind.* boboujische, bobouje, bobouna gniva; *Roff.* БОБОВИШКО, det Bohnnader. **BOBOWNICZEK**, - caka, m. gatunek przetacniczka, *veronica anagallis aquatica Linn. Kluk Dyk.* 3, 154. *Wassergauchheil.* **BOBOWNICA**, y, ż. ziele, *samolus* rodzay. *Kluk Dyk.* 3, 48. das Geschlecht der Wungenpflanzen. **BOBOWNIK**, a, m. *Veronica beccalunga*, gatunek przetacznika. *Kluk Dyk.* 3, 154. die Bachbunge. *Jundz.* 90. *Roff.* бѣўнка; *Rag.* et *Bosn.* bobownik, *fabaria herba, telephium. Croat.* bobovnyak, *Wasser*: bobnen; *Eccl.* БОБОВНИК, *fabata, Vind.* boboves, rzęzucha; *Sorab.* 2. bobownik = Dreypflatt). **BOBOWY**, a, e, od bobu, *Boh.* bobowj; *Rag.* bobov, *Vind.* bobouni; *Carn.* bobōve; *Sorab.* 1. bobōwé; *Croat.* bobov, bobni, bobji; *Bosn.* bobni; *Hung.* babbólvaló; *Roff.* БОБОВАЯ, Bohnen =, Ziarna bobowe. *Kluk Dyk.* 3, 161.

BOBR, - bra, m. zwierzę siemnowodne, det Wiber, *Boh.* et *Slovac.* bohr, bobet; *Roff.* БОБРѣ; *Sorab.* 1. biber, *Carn.* pibr, lel; *Vind.* pibra, piber, breber, dabar; *Bosn.* bobra, bobr, dabar; *Croat.* bréber, dabar, *Rag.* *Dal. Slavon.* dabar; *Ital.* bebero, bevero, *Hisp.* bebro, *Gall.* bievre, u *Klaudyas.* bebrus, u *Plin.* hiper, *Lat.* fiber, *Anglax.* befer, befor, *Succ.* befer, *Jsl.* bior, bibr, *Angl.* beaver); Bōbr długi na dwa łokcie, ciało

porośle dwoistym włosem, krótszym miękkim i drugim gęstszym lśnącym się. Ogon łuską nakształt pergaminu okryty. Przebywa w lasach nad wodami. *Zool.* 341. - *Kluk Zw.* 1, 373. Bóbr suchowodny. *Biel. Myśl.* A. 4. Bóbr rocznieak, *Roff.* स्पेग्ब ob: iartsak. Bóbr młody Kamczatskie *Roff.* коммаш. Pomieszkania bobrów, ob: zeremie. Bóbr płacaliwy. *Zab.* 9, 362. *Eys.* ratując się płacze, er weint, wenn er sich nicht anders mehr helfen kann. Płakać jak bóbr: rzewnie, bitterlich weinen. Syn macierzyński słyszac napomnienia, Rzewnie się, iako mówią, bóbr, rozplacze. *Pot. Syl.* 369. Poyżrzyje też i na mnie, o mój Jezu dobry, Day grzech poznać, day mi nań płakać, iako bobry. *Pot. Zac.* 57. - Okupić się jak bóbr strojami, z powodu bayki, iakoby bóbr, wiedząc, że go naywięcej dla stroiów gonia, gdy ucieka, sam ie sobie miał odgryźć, żeby tym zaspokoiwszy łowców, sam uszedł; *Exop.* 56. : bardzo drogo się okupić, sich sehr theuer loskaufen. Nie dosyć było cerkwie przedmiesyskie im słupić, że się każda musiała iako bóbr okupić... *Zimor. Siel.* 250. - 2., Bóbr rzeka w Litwie, *Wyr.* G. 21. ein Fluss in Littauen. - BOBREK, - brka, m. rodnay roślinny, *menyanthes.* *Kluk Dyk.* 2, 119. ein Pflanzengeschlecht. Bobrek trójlistny, *Roff.* сирѣдъ ob: strzala. BOBROSZCZUR, a, m. *castor moscharus,* w Litwie się nayduie; ma kształt kreta, ale dwa razy więkazy od niego. Sposób życia z bobrami jednakowy. *Kluk Zw.* 1, 375. die Biberzage. BOBROWAC, - owal, - uie, *intransit. niedok.* brodzić iak bóbr w wodzie, w bocio, im Wasser, im Sumpfe waten, wie ein Biber. Nie Don, nie Dunay był nam nieprzebyty, Grzmiała szumnemi Rodope kopyty, Grzmiała; i Polskie bobrowaty konie Po Propontydzie i złotym Strymonie. *Tward. Misc.* 60. - §. *Fig. et transl.* W rozkoszach po uszy bobruiesz. *Wad. Dan.* 167. (brniess, zatopiony). Bobrować, *grassari. Davyp. Aa.* 2. herum wandern. Bobrują w śpiżarni, w komorze młodzieńcy. *Chrost. Ow.* 9. (gmerzą, herum suchen, durchwundern). BOBROWNIA, i, ż. gniazdo bobrowe, gon bobrowy, der Biberbau. Widać z tego rejestru, że te bobrownie były porządne. *Csack. Pr.* 2, 264. BOBROWNIK, a, m. łowiec bobrów, der Biberjäger, Biberjäger. Mie-li dawni książęta swoich myśliwców, nazwanych sokolnicy, bobrownicy, *castorarii. Nar. Hst.* 4, 245. §. Dawny urzędnik nadworny, ein ehemaliger Hofbeamter. Kiedy w Polsce nadawano swobody, uwalniano od władzy Woiewodów, Kasztelanów, mincarzów, bobrowników i łowczych. *Csack. Pr.* 1, 69. et 2, 264. BOBROWY, BOBRZY, a, e, należący do bobra, od bobra, Biber =, Castor =. *Boh.* bobrowý; *Sorab.* 1. bis borowé; *Roff.* бобровый, Bobrowe stroie, ob: strocy). *Exop.* 56. Biberzell, *Vind.* pibrow proshin, pibrowina, pibrowa jaise; *Carn.* pibrowna; *Dal.* brebrava jaysca); Bobrowy gon, bobrowe zeremie, ob: gon, zeremie. *Csack. Pr.* 1, 66. Bobrowy kapelus. *Chelch. poprz.* A. 2 b. der Castorhut. Bobrowy ogon, der Biberfchwanz. Karczemny imak ma konexyą z bobrowym ogonem, który póty iest wielki i danielny, póki mownie w trunku. *Mon.* 73, 309. Bobrowy kospek, czapka jeznicka wysoka z okładem bobrowym. *Weg. Lusk.* - *Eccl.* бобровина, мясо бобровое, bobrowe mięso. - Rodzay

bobrzy ma ogon łuską pokryty. *Zool.* 338. - *Zab.* 11 389. BOCH, u, m. tulów, tulub obtupionego bydłęcia. *Włod.* tulów woli. *Cn. Th.* der abgelederte Rumpf des Ochsen oder andern Eschlagviehes, porówn: obs. Germ. Bod = pniak, kloc. *Lat. med.* buca, bucha. BOCHEN, - chna, m. BOCHENEK, *BOCHONEK, - nka, m. *zdrb.*, bryla okrągława gruba, mały balwan, der Klumpen, der Bergleib, die Luppe, der Leib, Laib, Laibel. Bochny miedzi, bryły złane. *Cn. Th.* - §. Szczególniey chleb okrągły a gruby, ein Leib Brot, ein zu einem runden Körper geformtes Brot, ein Wed. *Morav.* bochnu, bochné, *Boh.* bochnít, bochníček, pecen, pecníček, pokruta, pokruttá; *Slovac.* bochnu, bochnít, gulla, pokruttá. *Sor.* 1. kwojezi Hleb; *Sorab.* 2. potšcuta; *Roff.* ковшра, *Croat.* czipov, (*Croat.* hleb, *Vind.* hleb, hliebez, hlebez; *Carn.* hléb, hlébz, hlébshek, *Lat.* libo). Chleb w bochnach. *Haur St.* 214. Dawano mu bochen chleba na dzień z ulicy piekarskiej. *Budn. Jer.* 37, 27. Wzięta dwieście bochnów chleba. *Birk. Zyg.* 49. Ciałto gniota w kupy, iż będzie iako bochenek. *Sien.* 591. Z ciała porobią się bochenki; które gdy się poduosić szacną, w piec iuz wypalony wsadzają się. *Kluk Rosl.* 3, 262. Rozdawał braci po bochenku chleba. *Pimin. Kam.* 342. Chleba bochenek dali ubogiemu. *Birk. Dom.* 80. *Bibl. G. Jer.* 37, 27. Do bochenka, nie do szabli towarzysz, do stolu, nie do pomocy. *Oss. Wyr.* ein Brotfreund, Tafelfreund, der nur mitessen hilft und weiter nichts. *Przysł.* Pomoże bochenkowi, iak mówią, kukielka. *Pot. Pocz.* 714. (nie gardź nikim, może ci się stać pomocą). BOCHENKOWATY, a, e, nakształt bochna, weckenförmig, wie ein Laib, laibförmig, knollig. Z wody niezdrowey gardla narastają, mając gruszy bochenkowate. *Haur St.* 99. BOCHENKOWY, a, e, *Slovac.* bochni, należący do bochna, Laib =, Weden =. Towarysz bochenkowy, darmoiad, darmostraw, prózna strawa, prózny chleb, *Oss. Wyr.* ein unnützer Broteffer. BOCHENSKI ob. Bochnia. BOCHNA, y, ż. imię białogłowskie, *Benigna. Jabl. Her.* ein Weibersname. *BOCHNAR, a, m. gatunek monety, podobno od imienia sławnego w Polsce mincarza. eine Münze, ein Geldstück. Ociec worków potrzasa, przebiera bochnary, Bo podobno płatnieysze tam będą talary. *Rey Wiz.* 90. BOCHNIA, i, ż. miasto w Gallicyi, sławne dla żup solnych, eine Stadt in Gallien. Roku 1252. znaleziono kruszec solny u wsi Bochni, która dziś miasteczkiem iest, pół mili od Krakowa. *Krom.* 261. (ob: boch, bochen). Koło Bochni bardzo błotna droga. *Alb. z W.* 8. Bocheński, a, ie, od Bochni = Bochner. Biota Bocheńskie, szkaradae, niezgłębione. BOCIAN, a, m. ptak, *ciconia*, der Storch. *Sorab.* 1. bacjen; *Sorab.* 2. bošcon; *Slovac.* bočan, čap, *Morav.* bogdál, bokdál; *Boh.* čáp, bočan; *Bosn.* bocčjan, lelek, ščarrik, setrikonoga; *Rag.* et *Dal.* lelek, śpaplja; *Croat.* štrók; *Slavon.* róda; *Carn.* zhapla; *Vind.* lhtrok, lhterk, lhtorkla, zhapla; *Roff.* бочанъ gatunek czapli; бузянь, бусель, *ardea ciconia*; *Eccl.* бусель, птица рода журавляного; щелочоб bočian; *Roff.*

аисмб, смерхб; ptak cały biały; gnieździ się na wysokoich drzewach, sřodolach, domach; na zimę odlatuje. *Zool.* 250. Przytaczał też drugi rodzaj bocianów, na grzbiecie wszystek czarny, a pod brzuchem trochę bielasy; ale te nie lęga się przy ludziach, ale na bagnach, i to tedy jest hań, nie bocian. *Sien.* 292. 'Bociany plugawe. *Ban. J.* 2 b. Dziobiały bocian. *Przyb. Milt.* 225. Bociany nosem klekotały. *Ban. J.* 3 b. Klekce, jako bocian. *Rey Zw.* 62. - *Rey Wiz.* 30 b. (glocitat). Z tego klekotania bociana też klekotką, grzegotką sowią; Flisy zaś księdzem Woyciechem. *Klon. Fl. E.* 4 b. - Bocian żywi się żabami i innym owadem. Na jedney łące, stara to przypowieść, wół trawy patrzy, a bocian żaby. *Mon.* 71, 735. Roman Ruskim ksiądzem takim prawem, iak bocian żabom panował. *Stryk.* 206. Cóż za bocian, świąt czyści. *Gaw. Siel.* 367. (wady drugich wytyka). Wreszcie, nie mniej na cudze wady bydz bocianem. *Zabl. Firc.* 69. (censorem). Kontent, iak gdyby go bocian nosem iskał. *Jabl. Ez.* 15. (nie ma z czego się cieszyć). **BOCIANI**; ia, ie, **BOCIANOWY**, a, e, do bociana należący, *Stord* =, *Boh.* čapi, *Ross.* аисмоб; *Croat.* sřdkov). Trzeci rząd ptaków, bocianowy. *Zool.* 217. Sadło bocianie do lekarstw wchodzi. *Kluk Rořl.* 2, 267. Bocianie gniazda, ein *Stordnest*; *Vind.* štrokovu gniesadu), na masztach okrętowych, kosa maytkowski, *der Mastkorb, der Mars.* Maszty wyniosle z bocianiami gwiazdy Pod same gwiazdy, *corbes, corbitae.* *Klon. Fl. G.* 3 b. - §. *Botan.* Bocianie noski, siele, ma na końcu noski jako bocianie. *Urząd.* 286. *Vind.* štrokou klun, pumpava), gatunek ziela, żorawiempi noskami zwanego, z mniejszemi nasiennikami, *geranium.* *Kluk Rořl.* 2, 269. Bodzisek *geranium*, rodząy ten ze wszystkimi swymi gatunkami pod imieniem bocianich nosków, żorawich nosków znaiomy. *Jundz.* 551. *Ross.* журавлинном носокб, *Stordšfnabel, Sichtfrant.* **BOCIANIE**, - ięcia, n. piskle bocianie, das Junge des *Stordes.* Bocianie z nosa, znać żorawię z szyi. *Wad. Dan.* 6. - **BOCIANEK**, - nka, m. **BOCIEK**, - cka, m. mały bocian, ein *Stordchen.* Nie wadzi na bocka rzucić. *Rys. Ad.* 5. (gmin przebywanie bociana na jakim domu ma za hasło szczęśliwe). **BOCIANOWATY**, a, e, kształtu bocianiego, *stordähnlich.* *Bocianowata* szyia.

***BOCIEM**, *spoun.* albowiem, bo, denn, Chwalcie bogi; bociem on rzekł, a na jego słowo wszystko się stało. *Wrob. Zolt.* 532.

BOCIK, a, m. *zdrb.* rzeczownika bót, bót opięty, kształtny, das *Stiefelchen, Boh.* bótka, *Vind.* opank, zshishma; *Ross.* сапожокб. Na udatnych nogach znacno były bōciki. *Otw. Ow.* 93 §. Bót z krótszemi cholewami, pót bōta, *Boh.* pol aubotj, *Ger.* der Halbstiefel. Małe bōciki do półnogi, starym kroiem Hiszpańskim. *Teat.* 20 b. *praef.* §. Fig. Bōciki komu szyc. *Teat.* 22 b, 102. (dolki pod kim kopać, siđła mu stawiać, *Struben graben, fallen stellen*). **BOCISKO**, **BUCLSKO**, a, n. *Ross.* сапожище, bót stary, brzydki, niekształtny, ein hässlicher *Stiefel.* Palec mu z bocisków patrzy, iako świąt przestrony. *Nar. Dz.* 3, 55.

BOCWINA, **BOTWINA**, y, ž. 1., siele, *beta cicla,* gatunek ćwikły; 2., liście ley; 3., potrawa z tych liści,

chołodoc. *Kluk Dyk.* 1, 69. - *Lad. Hist.* 17. *Ross.* бошвиня, *бошвинья*; kisielec, nakaztałt Polskiego żurru. 1., *Weißer Mangold, weiße Beete, Niederf. Weiße, Weißkohl.* 2., die Blätter derselben. 3., eine saure Suppe da. aus. §. Fig. Wychował się na bōcwino, wychował się na żurze, za piecem, domator, er ist hinter dem Ofen nicht hervorgekommen.

BOCZASTY, a, e, wielkoboki, *großseitig, von großen Seiten.* Ochraniali ośta, aby mu tucz bōcasta nie przepadła. *Jak. B.* 85. (boki jego rozpychająca). **BOCZEK**, czka, m. *zdrb.* mały bok, *Ross.* бочокб, *Boh.* bček, *Ger.* das *Seitchen, die kleine Seite.* Boczku śliczny, boczku usłocoi-y. *Groch. W.* 365. Matka dziecięcztaku wiąże boczki, ręczki, nōżki. *ib.* 69. Boczkiem, z bōczka = z boku, *von der Seite.* Wiewskie domy boczkiem obieżdza. *Zab.* 9, 373. *Eys.* Miłośnie coś na siebie z boczku poglądają. *Teat.* 15, 83. **BOCZNICA**, y, ž. pobocznica, poboczna strona, pobocze, stronica, die *Flante, die Seitenstrecke, die Seite der Länge nach.* Pomacay wolu po zadnich bocznicach. *Cresc.* 553. Bocznicza baszty. *Tr.* - **BOCZNY**, a, e, poboczny, bokowy, w boku, od boku, *Slovac.* боční, *Boh.* боční; *Ross.* боковым; *Vind.* nstranski, odsleben, *Seiten =, Rana boczna.* *Zygr. Pap.* 144. Cebryon, syn Pryama bōczny. *Dmoch. Jk.* 2, 125. et 1, 106. et 295. der natürliche *Sehn.* **BOCZYC**, *intrans.* niedok. wyboczyć, zboczyć, dok. na bok wystąpić, wybaczać, vom graben Wege abgehen, einen *Seitenweg nehmen.* Dobieżec kresu życząc sobie prędcy, Nie chcę zapominaćmi kōśmi boczyc więcey. *Otw. Ow.* 627. Przeieżdzając tedy, miło mi jest zboczyć trochę z drogi, bym cię nawiedził. *Teat.* 54 d, 31. Panna ta z dziak niechęcią od młodzieży boczcy. *Hul. Ow.* 123. (stroni od niey, unika iey, sie fliehet sie, meidet sie). **BOCZYC** się *zaimk.* *1., boki nadymać, nadymać się, did thun, sich aufblasen, prahlen. Boczyl się paw', ukazując swe cudne pierze. *Ezop.* 38. Ryba rzeczna poczyla się boczyc i szlachetność swą nad morskie ryby wychwalać. *ib.* 45. - 2., boczyc się, stronić od siebie wzajemnie, unikać, einander meiden, fliehen, hassen. Kiedykolwiek się pcydą, choć się zrazu boczją, Prędko się z sobą zgodzą, prędko się ziednoczą. *Pot. Arg.* 543. - *2., boczyc się na kogo, kraywić się na kogo, marszczyć się, dasać się, ungehalten sein; seinen *Wetger* anlassen. Prawdę mu powiadają, a król się na nich boczcy. *Pot. Arg.* 74. (*Bosn.* bocittife, bedritt lo, *Ross.* ребриться, na bok iść, po boku czym iść, *Boh.* bočim se, bočimam se, opierać się bokiem o co, sich stemmen).

BODAC, **BODACY**, ob: **BOSDZ.** **BODAK** ob: Bodlak. **BODAY!** **BOGDAY!** c. *enclit.* **BODAYZE!** **BOGDAYZE!** *wyrzykn.* day boże, żeby bóg dał, aby bóg zdarzył! niech bóg da! *Sorab.* 1. bōh daſw, dai bōh, *Slov.* bodag; *Boh.* bodaj, bodajj, bodaj, bodajt (*Boh.* bōh-dā = da-li bōg); *Rag.* a dā, o dā, oh à dā bogh da, o dā boogh da; *Vind.* bug dai, bugtuo, bug oteu! *Šott* gábe! wólte *Šott!* Boday ta cnota daisia w wielu sercach była wyrażona! *Birk. Dom.* 74. Bogday takowych było, bogday było wielu, Co dobry gospodarzo i obywatele. *Kras. list.* 47. Ważny dekret Jozuego approbowany od Pana, bogday tak wassel! *Birk. Zam.* 10. Bogdayzem już odstąpił mistrznego mata, Zeby dusza przy-

najmniej odpoczynek miała. *Zimor. Siel.* 108. Boday takich wiele Korneliuszów i Chmieleckich, blogoby oczyszczenie z niemi było. *Birk. Chmiel. B.* 2 b. Cny Herkules Polski, boday, boday siła Podobnych Zamoykiemu oczyszczona nosila. *Groch. W.* 546. - *Salut.* Boday zdrów = bożec day zdrowie, gdy kto kichnie albo gdy się do kogo piie; teraz mówią: zdrowie, na zdrowie, za zdrowie, co ob: jut *Gesundheit.* *Cn. Th.* - Boday zdrów, odpowiadając komu na pozdrowienie. *ib.* - Jaki pomaga bóg, taki Boday zdrów: iakie pytanie, taka odpowiedź, wie die Frage, so die Antwort; wie der Gruß, so der Dank. §. Boday: oby! zehy! o daß! daß doch! Boday to byli bogowie zdarzyli. *Past. F.* 214. Bogday ci nadgrodzili obficie bogowie wszystko to dobre, które nam świadcysz. *Stat. Num.* 1, 137. Boday mądręmi byli, boday rozzumemi, a boday ostatnie rzeczy przerierali. *Birk. Chod.* 25. *utinam.* - Przysięgi, przekleństwa, bym *Schwören*, *Fluch*: daß... Przysięgam na to: boday mię poraziło, bogdaiem matki bozkiey nie oglądał! *Off. Str.* Bogdaybym tak chorował, iak on o czym wiedział. *ib.* (niewiedział o niczym, iak mi zdrowie miłe)! Zdięty niecierpliwością, do zwykley udaie się przysięgi: boday mię dia... *Zab.* 1, 136. Boday się był nigdy nie urodził. *Glicz. Wych. F.* 7 b. Boday cię sabito! *Fals. Dis. L.* 3. Bodaieś oślepił. *Teat.* 51 b, 10. Bodayby wycięci byli, którzy was mieszaia. *St. Dz.* 1128. Bodaybym osiwiał, bodaybym ołyisał, jeżeli nie prawda. *Boh. Kom.* 1, 402. Boday wypił piąka! Boday się udawił! Boday wisiął! Bodaybyś tam zdechtł! zaklinania i przeklinania prostackie. Jeżeli kłamię, bodaiem się udawił, bodaiem skonał. *Teat.* 30, 33. (ich will des Todes sein). - §. *Ellipt.* boday! boday cię, boday go, boday mię, boday was, nas, ich, daß dich! daß ihn! daß... Boday tam Wae Pana... *Teat.* 43 c, 81. *Wyd.* Bodgay to słubne pienia z miłym towarzyszem, Burmistrowa Wenerą a burmistrs Jowiszem! *Dmoch. Szt. R.* 30. - §. *Dubitand.* Boday było tak wiele, *dubito tantum fuisse, optandum esset tot fuisse, i. e. vix fuerunt.* *Cn. Th.* 39. wollte Gott, es wären so viel gewesen! wenn nur so viel gewesen wären! *schwerlich werden sie viel.* Boday go tylko Ha: wytrzyma, gdy mu pomocy żadney nie dadzą sąiedzi. *Jabl. Buk. G.* 4 b, (ciężko, żeby nieprzyjaciela sam wytrzymał, Gott gebe, daß er den Feind jurät halte! *schwerlich wird er ihn jurät halten*). - §. Boday nie, kto wie czy nie, może, podobno, bez mała, wert weiß, ob nicht; viellecht; es ist möglich. Boday się która kobieta nie znajdzie, że się pozna na mych sąługach. *Teat.* 48, 43. Boday nie tam szedł, *nisi me coniectura fallit; prope certum est.* *Cn. Th.* Boday woyska swego Sultan nie pchnie z tysięcy trzydzieści, a nas tu będącie iak w rossole smażyć! *Jabl. Buk. O.* 3 b. Rossiano wieści, a nawet boday czy nie zyskały u kogo wiary, iakoby... *Gaz. Nar.* 1, 86. W Pensylwanii zawsze duch demokracji, boday czy nie zawsze panował. *ib.* 1, 222. Sendmirskie województwo Baranowkich gniazdo, boday nie Baranów nad Wisłą leżący. *Nisc.* 1, 37.

BODE ob: Bośdż. - BODŁAK, BODAK, BODZIAK, a, m. BODZIENIEC, - fca, m. kolce u roślin, bodząca roślina, pełna kolców, *Stachel an den Gewächsen, ein*

stacheliges Gewächs, voll Stacheln; tarch, glóg, Dorn, Weißdorn, Klette, Distel. *Boh.* bodlák, bodlák; *Slovac.* bodlák; *Bosn.* badagli; *Sorab.* 1. badal; *Dal.* osalyebad; (*Rag.* bódaz; *Vind.* bodlaji *pleuritis*). Jeżyny są prętu kolącego, abowiem po wszystkiey rozdze pełno ostрых bodaków drobnych. *Syr.* 1322. Ptok nie miał gdzie usieść na takich bodakach. *Jabl. Tel.* 245. Bieję gdzie w las głęboki, między ostre głogi, między bodlak, mający kolące ostrogi. *Kulig. Her.* 7. Za łagodno fiołki, za narcys kwitnący, Wschodsi oset, lub bodlak kolcami grożący. *Nag. Wirg.* 502. Nie zbieraiań s bodlaku fig. *Schl. Math.* 7. *Kul, Her.* 244. Ruś mówi: bodlaka ne tysni, ukolet. *Cn. Ad.* 150. Złego nie drażniy, bodziaka nie ciśniy, bo ukolet. *Zegl.* 294. (nie budź licha, nie maluy diabła na scianie; psa nie drażnić). BODŁAKOWY, a, e, należący do bodlaka, *Stachel*; *Dorn*; *Krzewina malinowa* ma ości bodlakowe, iak jeżyna. *Syr.* 1323. BODLIWY, BODNY, a, e, kolący, bodący, bośdż lubiący, *stachelig, stehend, stoßend, stößig, Boh. et Slovac.* bodlami; *Vind.* bodezh, podbodezhen, pobadliu; *Rag.* bodexgliv, bodesni, ubodni, *Roff.* БОДЛИВЫЙ; *Bosn.* ubadgliv). Herkules pouaszpilawszy bodnych w klawę głogów, Nemeyski z strachu uwalnia koszary. *Mon.* 71, 154. Bydlę przekorne a bodliwe, biczem pręstraszyc potrzeba. *Haur. Sk.* 53. Bodliwy byk, *Roff.* БОДУНЬ. *Rag.* bodgliva rjec: *scomma* przytyk, przymówka. - *Roff.* БОДУНОСТЬ: BODLIWOSC, ści, z. die *Stacheligkeit, die Stößigkeit.*

BODŁO, a, n. bobo, strazydło, potwora, dziwotwor, ein *Schreckbild*, *Pöpanz*, *Unhold*. Trudno dadź wiarę, by to przecię bodło Podnieść cały wóz jedną ręką mogło. *Opal. poet.* 8. Okrutnym przerażona bodłem. *Pot. Arg.* 324. *Stryk. Gon. U.* 3.

BODLOCH, ob: Botloch.

BODMERYA, yi, z. die *Bodmeren*, pożyczenie pieniędzy na okręt za część zysku, lub za nadzwyczajną przewizyą, że gdy okręt utonie, pretensya ustaie. *Gall. Cyw.* 3, 175.

BODŁ, BODŁO, BODNAC ob: Bośdż.

BODULA *hard* trzy lilie. *Kurop.* 3, 6. ein *Wappen.*

BODZIAK ob: Bodlak. - BODZIEC, - dzca, m. *BOIEC, *boica, *bojca, m. bodzącego co, rzecz iaka koląca, kollec, oścień, etwas *Stechendes, der Stachel, Boh.* bodęc; *Rag.* bodác, artác; *Vind.* bodesh, sbodalu, bodals; *Bosn.* obád, scigljak; *Eccl.* Бодѣж, Бодило, смръкало; *Roff.* БОДИЛО; *Sorab.* 1. łamacj). Bodźce czyli kolce u ciernia lub innych roślin, die *Stacheln an den Dornen, die Dornen*. Cierniową koronę na głowę Jezusa wciśnięli, i wbiłi, aż do kofica ostre one prsenikające bodźce. *Sk. Kaz.* 168. - Bodziec u ostrogi, kollec, *der Dorn, der Stachel am Spotne*. Nie ma się co drożyć z temi ostrogami, bodźce polamane. *Alb. n. W.* 8. Pod nim smukły Arabczyk dla bodźca ostrogi Zwinawszy się, obalił kilku w rynsztok z drogi. *Zab.* 12, 168. *Zabk.* - *Metonym:* bodźce = ostrogi, die *Spotnen*. *Roff.* БОДѣж = ostroga). Boyce dawszy w bok koniowi... *P. Kchan. J.* 188. Dawszy boicem koniowi, na zgromadzone niósł drzewo złożone. *P. Kchan. Orł.* 1, 249. Bodźcami konia swarłszy, między nieprzyjaciela wpada. *Krom.* 500. - Bodziec czyli oścień wołowy,

kiy ostrzem osadzony na popędzenie bydła, *det Treibes flachel, det Stachel, Eccl. болободило, Gr. βουνοτροφον, ob: Oścień. - Bodsiec, narzędzie cyrulickie, trocar, ein chirurgisches Etchinstrument, zum Aufstecken der Schwäre, zum Abzapfen. Gdy slynogorz gardło pacyentowi zatka, przyłożywszy do wiatrociągu bodziec trocar, przebieć go. Pers. Cyr. 2, 205. §. Fig. Moral. wielki sachet, pobudka, pochop, *Boh. zabob; Ger. ein mächtiger Antrieb, Reich, Sporn zu etwas. Co to za bodziec dla ucsonych, widzieć, iak mądrych król ceni. Zab. 12, 83. Nagana lub pochwała iednych, powinna bydź bodźcem dla drugich. Dyar. Gr. 153. Bodźce i podniećty cielesne, ustawicznie go trapiły. Wys. Jgn. 123. Miał on w sercu boycie i ostrogi Do pomsty, pamięć swojej świeżey szkody. P. Kchan. 7. 224. Niemałym mu do tego on był boycem. Pot. Arg. 760. f. - Aliter: Niechay kole sumienie me bodziec dotkliwy, Niech ie gryzie i toczy robak codzień, mściwy. Kul. Her. 201. (szrystosa, zarzuty sumienia, skrzypul, Gewissensbisse). Slov. bod'ec, bodka, peryod, punkt, kropka! Sorab. I. bodjał, bodjawka, bodliwe bydł; Croat. bodecz = kolika, bodzenie w boku). **BODZISZEK ob:** Bocianie noski, siele.**

1., **BOG, a, m.** najwyższa istota, stwórczytel, rządca świata, *Gott, das höchste Wesen. Ma drugi RADIC: przypad. w deklin. boga; trzeci bogu; piąty b - g = boże; siódmy w bogu (przeistarz. w bodze. Zrn. b - h = Pot. 1, 171. b. Rey Wiz. 49. W. Pot. M. 502. b - j = Pot. Arg. 24.). W liczbie mnog. bogowie, i b - dz = bogi; siódmy przypad. w bogach (przeistarz. b - z = w bodzech. Leop. Jes. 57, 5. (Zródłosłów b - z porówn: Boję się Vind. bogati = słuchać kogo, Vind. bogajozhen = posłuszny). Raff. 60rb, Vocat. Božke; Bosn. bóg; Carn. bóg, buh, Genit. boga; Croat. bog; Vind. bug; Slavon. bóg; Rag. boogh; Sorab. 2. bohg; Sorab. 1. boh, Vocat. bóje; Polab. bycauh; Slov. boh, bóh, buh; Boh. bñh, Genit. bóha; Rusn. бурб; Phrygibus βωγίων deum sonat; Avar. бечачь. - §. n. p. Bóg bogiem bez początku, bez końca. Lach. Kaz. 2, 47. Pan bóg nasz, bóg ieden w istności, i słowo Jehovah istność znaczy. Kat. Gd. 55. (porówn. Staw. Jessa = Jowisz, co ob.; Eccl. снх, Hung. iften = deus). Trzy są osoby Bóg Oyciec, Bóg Syn, Bóg Duch S., a wszakoż nie trzy bogowie. Kat. Gd. 60. - Bogi, Bogowie, *Bodzy = Bożki, Bożkowie, Götter, Götzen. Bałwany i obrasy zowią bogmi. Gil. Kat. 43. Jacy kędy bogowie, takie nabożeństwo. Warg Wal. 5. Za Tyberysza bogowie pogańscy, albo raczej cesarzi umilkli. St. Dz. 67. Dawni Słowacy czcąc zwyczajem pogańskim ogień, wodę, drzewa, i t. d., rzekę Hipanin bogiem zwali. Kłecz. Zd. 9. Podolanie tę rzekę za boga mieli. Chmiel. At. 1, 26. W Litwie i na Polesiu ogień zowią bogaczem, od boga deflexo nomine. t. t. - Carn. Węlbog = biały bóg, bożek szczęścia; przeciwnie: ozarny bóg = Czart, diaból. (Carn. pod mitem bogam = pod niebem, sub dio cf. deus). Przen. Słowo bóg różnie znaczy w piśmie świętym. Farn. 16. Sędziowie są bogami, iako ludzie bożki władzy na ziemi. t. 10. Smalc. 99. Proroki dla niciakiego z bogiem podobieństwa. Karnk. Kat. 14. Ci nazwani byli za boga, którzy miłość okazowali bliźnie-*

mu, mówiąc: toć mój bóg, toć dobrodziey. Gil. Post. 118. Mógłesz być Faraonowi bogiem, ze strony dobrodzieystwa. Gil. Kat. 43. Bóg jest każdemu to, w czym kto ufa i nadzieję pokłada. Zrn. Pst. 3, 527 b. Znikomą roskosz, marny zysk za boga mają. Psalm. 35. W niebie staniemy się iakby bogami, iż boga będziemy poznawać. Karnk. Kat. 96. - §. Przysłowia i różne sposoby mówienia: Na kogo bóg, na tego i ludzie. Ryf. Ad. 43. (= za szczęściem ludzie). Przez pany do króla, a przez święte do boga. Rey Pst. Z. 1. (porówn. instancya). Do boga, gdy trwoga. Cn. Ad. 162. (porówn. Kto nieumie pacierza, niech na morzu plynie, Noth lecht beten; porówn. Wilcza pokora). Jakby z panem bogiem trzęciego dnia gadał. Cn. Ad. 288. (bożkuie się; iak gdyby aniolki polykał). Bóg wysoko, przyjaciel daleko. Cn. Ad. 29. (ratunek daleki). Bóg nie opuści, kto się nań spuści. Cn. Ad. 27. Bądź dobrzy nadziei: bóg iezcze życie. Fur. Uw. H. 2 b. Kto z bogiom, bóg z nim; kto z bogiem szacnie, uczyni bacznie. Ryf. Ad. 33. Kto bogu służy, temu szczęście pluży. Cn. Ad. 354. Bóg za wami, gdy macie dobrą sprawę. Pasz. Bell. A. 4 b. Dobrze ten handluie, co bogu nie żaluie. Cn. Ad. 26. (bóg ci zapłaci, nadgrodzi). Co bogu, to bogu. Zegl. Ad. 39. Często ofiaruie się biesowi, co chcemy, aby świat wierzył, iż bogu ofiaruie. Mon. 70, 746. Boga nie oszukasz. Cn. Ad. 29. (wie bóg, czyz baran, czyz koziel). Bóg wszystko widzi i słyszy. Cn. Ad. 28. Nie skryiesz się przed bogiem, nie umkniesz. t. 646. Bóg cię skarze, nie uydziez karania. t. 26. (pomsta złego nie minie). Boga mając, rzekę śmieło: nie dbam nic o przyjaciele. t. 29. (nie dbam o gwiazdy, gdy mi słońce świeci). Kogo bóg ma w swęj obronie, Ten w stęy nawie nie utonie. t. 351. Komu bóg iezcze nie obiecał śmierci, ten i z grobu się snadnuichno wywierci. t. Komu bóg co obiecał, nigdy go nie chybi. t. Boga wzywaj, a ręki przykładay. t. 30. (ora et labora, bez prace nie będą kołacse). Kiedy Pan Bóg za kim, któż przeciwny będzie? Pasz. Dz. 56. Bogu nic nie jest trudnego. Cn. Ad. 37. Komu bóg pomaga, ten wszystko przemaga. t. 355. Trudno z bogiem walczyć. Ryf. Ad. 68. Ryb. Gęsl. B, b. Bogu się przeciwieć próżno. Cn. Ad. 57. (losowi się przeciwiaz darmo. Przeciw koszturowi wierząc próżno). Komu bóg rozumie nie da kowal mu go nie ukuie. Ryf. Ad. 22. Slov. Komu Pan Boh nie da, sować ne nafuge, (kto z przyrodzenia głupi, J w Paryżu sobie rozumu nie kupi). Bóg dobrych, nie złych wysluchywa. Cn. Ad. 27. (porówn. psi głos nie dochodzi niebios). Ni bogu świeczki, ni cartu ozoga. Cn. Ad. 549. (Ni bogu, ni ludziom, nikomu nie pożyteczny, nic wart.). Pana Boga chwalić i diabla nie gawędzać. Teat. 22 b, 11. (nikomu się nie narazić; porówn: Wilk syt, baran cały). Czy miałeś boga w sercu! Teat. 28, 104. Ratuy! kto w boga wierzy. Teat. 21, 65. (dla boga! kto pocaciwy, kto dobry człowiek). Mufty kończy każdy swóy wyrok: bóg to lepiej wie. Kłok. Tur. 134. (infallibilitas, iakoby bóg tylko lepiej od niego wiedział). - Bóg wie; (twierdząc) bóg świadkiem, dali bóg, Gott weiß, wahrhaftig. Bóg wie = nie wiem, nie wiedzą, (cf. diaból wie, kar wie), das weiß Gott, (das weiß der L...) niemand weiß es, n. p. Bóg

ich tam wie, co oni z sobą mają, t. i. nikomu nie wiadomo, chyba tylko istota doskonała nad człowieka wie o tém. W tych sposobach mówienia spostrzedz można ostateczności przymiotów siły ludzkie przechodzących. Dlatego też wyraża się niemi liczba nieograniczona, stopień najwyższy; to wszystko zgola, co iako nieskończone, nieograniczone, niezliczone, lub też trudne do pojęcia, siły i rozum ludzki przewyższa. Można by właśnie powiedzieć, że nieiako nauka starożytnego pogaństwa, późniejszy zaś Manicheizm, dwa ieststwa najwyższe równie pojętne utrzymujący, do dziś dnia się w igłykach, a nawet i w naszym zachowaniu, Sypu ten des Manichäism in der Sprache. Kto go sabil? Bóg to wie. *Bard. Tr.* 359. Pan bóg wie, kiedy to będzie. *Birk. Chod.* 8. U ciebie rozruszniku, wezmę-li co potym, wie-ż to pan bóg. *Bud. Ap.* 53. pan bogże wie, *Birk. Zam.* 33. (ezagerativa constructio: czy to nawet pan bóg wie). *Przen.* Na święty bóg wie. *Ryf. Ad.* 42. (= na święty nigdy) ad calendae Graecas. *Mącz. auf des Rimmerstag.* (porówn. Ruski miesiąc). - Do boga, iako przystówek: obficie, dostatkami, w zbytku, co nie miara, niezliczenie, *Boh. do boha*, (porówn. bogaty: porówn. *Lat.* Deus, dives, divitiae), reichlich, im reichem Masse, Gottes Segen, n. p. Do boga ma pieniądze. *Cn. Th.* do boga tam doktorów. t. - §. Pozdrawiając i życząc: Pomaga bóg, pomoż boże = szczęście boże = day boże szczęście, przywitania pracującym, Glück auf Glück auf! *Rag.* pomaga boogh; *Boen.* pomogli ti bog; *Slov.* pomaháboh; *Boh.* pomagoh, bohpmojie, *Richedel*, idat buh, dar pan buh; *Roff.* Borb sb nomob, Borb na pomogh (porówn. *Sorab.* šboji: szczęście, porówn. Zboże, bogaty): *Ecol.* радуйся, здравствуй.. Odpowiedź na takie pozdrowienie: Day panie boże. *Bard. Tr.* 403. bóg zapłać. Pomoż bóg, bracie. *Rey Wiz.* 147. Chciałem ci pomaga bóg (*Salve*) kilkakroć powiedzieć, Lecz kiedy czas do ciebie Pawle trudno wiedzieć, O którym kiedy iessze i dziś się niedowiem, Com miał rzec: pomaga bóg (*salve*), toć bóg legnay (*vale*) powiem. *J. Kchn.* *Fr.* 70. Jaki pomagabóg, taki bógzapłać; iakie pozdrowienie, takie podziękowanie. *Mącz. Slovac.* gaň pomaháboh, tafi boday zdaw. (Wie der Gruß, so der Dank). J pomaga bóg nie dalbym za to. *Bielaw. B.* 2 b. : bóg zapłać, Gott bezahls. Sskapa ta nie stoi za bóg zapłać. *Rak. Póh. B.* 2. (i darmobym iey nie wziął). Bóg wam zapłać za wasze dobre serce. *Teat.* 54 c, A. 2. Nie mam co inzego dadź twej Pafistkiewy osobie, okrom dwóch słów: bóg zapłać. *Groch. W.* 603. *Roff.* цуачибо. Bóg zapłać, day iessze. *Cn. Ad.* 29. (= kto wziąwszy pilno dziękuję, Ten się znowu wziąć gotuje). Za bóg zapłać nie wiele kupisz. *Cn. Ad.* 17. (= darmo nic; brząknąć tu trzeba; Bez pieniędzy do targu, bez soli do domu. *Grosz Pan*). *Podobnie*; Niech ci bóg za to da wszystko dobre. *Teat.* 54, C d 2. (niech ci bóg nadgrodzi), Nieboszczyk mój oyciec, niech mu tam bóg da niebo. *Teat.* 30, 34. (Panie święc nad duszą iego; niech mu bóg da wieczne zbawienie). - Pono ów w bogu odpoczywa. *Teat.* 1 b, 110. (umarł, poszedł do wiecznego pokoju), et tuht im Herrn. Co day boże! (na końcu mowy pobożny: amen, niech się tak stanie). *Oss.*

Wyr. das gábe Gott, Amen! - Herb: Boże zdarz, krzyż biały, a na każdym iego rogu lilia czarna. *Kurop.* 3, 8. ein Wappen. Day boże zdrowie! szczęście! (witanie wileyskie). *Oss. Wyr.* - Boże day szczęście, cny kawalerze. *Birk. Kaz. Ob.* 56. Gott grüß euch! *Winnem* znaczeniu: Boże day zdrowie (= niby: żebym tyle miał zdrowia), n. p. Było tego talałystwa, day boże zdrowie. *Oss. Wyr.* (wielkie mnóstwo, do boga, do karta). Upił się; co day boże zdrowie. (= zupełnie piiany, iak bela). - Do kichającego: boże day zdrowie, berym Niesen: zur Genesung, zur Gesundheit! *Vind.* bug te shivi!) Roku 590. takie było powietrze, że skoro kto w niem kichnął, zaraz umarł, i dlatego kichające pozdrawiamy: boże day zdrowie; ale dawniejszy to obyczay. *Sk. Dz.* 587. *Sakow. Probl.* 55. Kichnął; Waszcy: boże day zdrowie! *Pot. Jow.* 2, 4. (porówn. na zdrowie!) *Podobnie*: piąc do kogo: boże day zdrowie, berym Trinken: Ihre Gesundheit. Odpowiedź takż *Vind.* mafti bug, mala i tebi bug). - Idź z bogiem. *Tea.* 54 c, A. 2. Niech cię bóg prowadzi. *Teat.* 34, 101. (= byway zdrów). *Vind.* sdrau bodi, bug te shivi, bug te obvari, *Sehe mit Gott! Gott geleite dich*, Zbywaiąc kogo, i z uszczytkiem: idź z bogiem; byway zdrów; piech cię bóg ma w swoiey opiece; opatrz boże; do ubogiego, nie dając mu nic, geh in Gottesnamen, (sch wohl! (wenn man jemanden abfertigt, inspandtheit den Armen ohne Almosen). Niech sobie jedzie z panem bogiem, iuż mi go teraz nie trzeba, *Boh. Kam,* 1, 362. Z bogiem, babko, monety nie mam. *Teat.* 24, 101. *Cztr.* Ja nic nikomu nie daję; z panem bogiem t. t. (*Roff.* Borb daemb, Borb podaemb), - Z bogiem sądz, przedaway, czyñ: podług boga, sumienia. *Cn. Th.* mit Gott, nach Gottes Willen, gewissenhaft. - Broń boże, uchwajay boże, zachoway boże (*przeciwnie*: day boże), Gott behüte, Gott bewahre, da sey Gott für. (*Sorab.* 1. swarnu boj; *Roff.* боже избавь, боже спась, не даждь Борh), n. p. Broń boże, byście nie przysali do upadku. *Parzk. Dz.* 65. Dla poratowania, broń boże choroby, zdrowia mego... *Kras. Dos.* 22. A niech mnie bóg bronni! *Teat.* 24 c, 53. Niech mię bóg bronni od tego, żebym... *Zab.* 16, 285. Długi czas, boże zachoway, iedno iedney szaty zażywały, *Falib. M.* 3. Uchwajay boże, co przemówić było; co się nie godzi, wnet się gniewała. *Auszp.* 25. - *Napominając*: broń boże! uchwajay boże! = nie czyñ, straż się byś nie... *Podobnie*: bój się boga = miéy sumienie, uważay co czynisz, nie czyñ! fürchte dich vor Gott! *Fabl. Ex.* 140. - *Napominając z wykrzyknieniem*: dla boga! przebóg! prze bóg! bey Gott um Gottes Willen! *Sorab.* 1. bohgadla, bohgala. n. p. Ale prze bóg żywy, dayże mi pokój, *Teat.* 24 c, 17. Prze żywy bóg! co to za śmiałość, *W. Pst. W.* 2, 52. Poczucyć się prze bóg żywy, iakoście daleko od cnoty ustąpili. *Star. Póh. B.* 6. Dla boga! co czynicie, że się ustawnie tak z sobą wadzicie, *Fabl. Ex.* 150. Dla boga! bywałż kiedy taka lekkość sroga. *Parz. Bell. A.* 4. Ale dla boga żywego! *Pilch. Sal.* 91. Zmiluy się, proszę dla boga. *Birk. Dom.* 89. *Biel.* 76. Prosi go na żywy bóg. *Boh. Diab.* 3, 99. - Przebóg! wyraża affekt, poruszenie; dorozumiewając się: proszę, pytam, *Cn. Th.* Prze żywy bóg! przebóg was proszę, proszę ia was. t.

Chciejże się zmiłować, przebóg nademną. *Pafl. F. 112.* - Niewiedząc co czynić z niewolnikami, puszczano ich przebóg. *Biel. Kr. 494.* (z miłosierdzia, darmo, auß Mitleiden). Nędznych i chorych przebóg puszczano. *Biel. Sw. 285.* W prawnictwie: Jeśli niewiasta w chorobie gieradę któremu xiędzu oddała z rąk swych, z krzywdą krewnych, przy czym i świadkowie byli, zowie się to przebóg darować. *Szczerb. Sax. 143.* (: duchowny dar, geistliche Schenkung). Z podziwieniem: dayże go bogu! (: dayże go katu, niech kaci wezmą, zum Henker, zum Guckuck. Day go bogu, iak WPan czerstwiy! *Teat. 7 c, 41.* Dayże go bogu, źle to w Polskim świecie, Gdy na seymiku opóy brydnie plecie. *Brath. H. 2.* - Dziękując: Bogu chwala! nie mam się na co uskarżać. *Teat. 9 b, 15.* Gott lob! Bogu dzięki, uratowaliśmy go przecię. *r. 54 c, D. 2.* Chwała bogu, zem się pozbył natręta. *Mon. 65, 495.* Chwała bogu, że przecie poszedł! *Teat. 54 c, C a 2.* - Wyrzyk. O Boże komuż już ufać! *Past. F. 111.* Wielki boże! *Teat. 12 b, 134.* Mój boże, miły boże, żal się boże, mein Gott! lieber Gott! Gott erbarne sich! Ale miły boże, że się to cnota nigdy nie utai, *Boh. Kom. 1, 341.* Pożal się boże. *Zab. 12, 405.* *Koss. - Paszk. Dz. 65.* Widzi, żal się boże, iż woysko trawę ie ze głodu. *Bardz. Luk. 93.* - Podobnie: Może jest oszust, iakoż, panie boże odpuść, i z oczu mu patrzy. *Teat. 26 c, 8.* Dał nam ekonomia, bóg mu odpuść, człeka niedobrego. *Teat. 54 c, C 2.* - §. Przysięgi i Mląty: Przysięgam bogu, przysięgam boru, ut religiosiores sentit, ne in vanum accipiant nomen (inde nieborak); similem mutationem habes nominis diabel in iabiko, z bóg świadkiem, bóg wie, dalibóg, Gott weiß! so wahr Gott lebt! Gott ist mein Zeuge! *Sorab. pjsabow, pjsabam so i bohu, pjsabamaz bozi; Slovac. panu bohu prisaham, prisaham. n. p. Bóg świadkiem, zem cię nie poznała. Past. F. 143.* Boga mam świadka. *Bardz. Luk. 2, 64.* Mam boga za świadka. *Teat. 49 b, 65.* To mówię, bóg wie, z samęy ku oyczyźnie miłości. *P. Kchn. Jer. 264.* Bóg widzi, że ja o tém nie myślę. *Mon. 74, 142.* Jak bóg w niebie, więcej nie mamy. *Teat. 8, 67. et 54 b, 29.* Jak mi bóg miły. *t. 28 b, 24.* Jak boga kocham, iak sobie dusznego życzę zbawienia, niech mi tak bóg miłościw będzie. *Mon. 73, 347.* Niech mię bóg skarze! *Teat. 28 b, 73.* Boday mi tak bóg dał! *Oss. Wyr.* Tak mi panie boże dopomóż, wyraz uroczystry przysięgi, so wahr mir Gott helfe. Jam tego uczyńku niewinien, tak mi boże pomóż i wszyscy święci. *Szczerb. Sax. 338.* II. Przenośnie: Pan Bóg z cialo i krew Pańska, unser Herr Gott, das h. Sakrament, die geweihte Hostie. n. p. Szylwachy, postrzegłszy xiędza z panem bogiem idącego, do broni wolaią. *Kaw. Nar. 10.*

Pochod: boga, bogini, bogacić, ubogacić, zbogacić, bogacz, bogactwo, bogaty, ubogi, ubożstwo, ubożyć; bogarodzica: bogdan, bogday, boday, bogoboyny, bogoboyność, bogobóystwo, bezbożny, bezbożność, bezbożnik; bogochwalca, bogomodlca, bogomódlstwo; bogomyślność, bogomyślny; bogonośny, Bogorya, Boguchwał, Bogumił, Bogumila, Bogustaw, bogostów, bogostowny; bożyć się, bożyszczce, bożek, bożeczek, bożę, bożętko, bożec, Bożena, bożki, boży, bożkować się, bożnica, bożniczy, bożogróbca, bożogróbski, bożtwo, Bożydar,

bożysko, nabożny, nabożność, nabożeństwo; pobożny, pobożność, zboże, zbożowy; Nieborak, nieboraczek, nieboraczka, nieboga, niebożę, niebożętko. 2., BOG, BOH, u, m. rzeka w Polsce. *Wyrw. 7, 21.* *Klec. Zd. g. ein Fluss in Pöbellen.*

*BOGA, i, ż. bogini, die Göttinn. Słowa tam uje było słycać o bodze Palladzie. *Pot. Arg. 441.* BOGACIEC czyn nied. zbogacić, ubogacić, dok. ubogacać, bogatym czynić, *Boh. bohatiti, zbohatiti, obohatiti, obohacowati; Slovac. obohacugi; Bosn. bogatiti, obogatiti; Vind. obogatit, pobogatiti; Sorab. I. wobohatjam; Rag. obbohattiti; Croat. obogatijem; Ross. богачимъ, обогачимъ, обогачать, озоломить; reich machen, bereichern.* Woyna iednego zbogaci, a sto ich zuboży. *Rys. Ad. 74.* Krawca bogacą utratnicy. *Gorn. Sen. 485.* Gray w kofski cały dzień, te nie ubogacą. *Pot. Arg. 441.* Jehowa uboży i ubogaca. *Budn. Sam. 2, 7.* Twoie są Panie bogactwa, ubogacayże tych, co cię miłują. *Modl. Gd. 127.* Ubogacił go bóg w bydło, w sługi, w służebnice. *Sł. Zyw. 1, 245.* Bogacić się, zaimek. sł. bereichern. Kto się prędko zbogaci, cnotą tego przypłaci. *Cn. Ad. 37.* Wszystko rychło źle utraci, kto się rychło źle zbogaci. *Err. 158.* Sromota z ubogich się bogacić. *Pasz. Dz. 12.* *Roff. разжиться, разживаться.* - Bogacić ięzyk, die Sprache bereichern. Wolno bogacić ięzyk słów nowych funduszem. *Kor. Hor. 5.* - BOGACICIEL, a, m. bogacący kogo, *Roff. богачилъ, обогачилъ, der Bereicherer;* w rodz. żeńsk. BOGACICIELKA, i, die Bereicherinn. BOGACIE przysł. ob. Bogato. BOGACIEC, niak. nied. zbogacieć dok. bogatym się stać, *Boh. bohatnauti, zbohatnauti; Croat. bogateti, obogateti, Carn. wogateti, Vind. bogat gratati; Ross. богачимъ, reich werden.* On był ubogim, a ja mam bogacieć! *Birk. Gl. K. 37.* Przemysłem ludźie bogacieją. *Smotr. Lam. 14.* Robotnik pijany nie zbogacieie. *Bial. Post. 199.* W zazdrość, nie w pieniądże zbogacieiliśmy. *Warg. Wał. 100.* BOGACTWO, a, n. ogólnie dostatek; skarby, dobre mienie; (przeciw. ubożstwo, chudoba). *Boh. bohatstw; Sorab. 2. bogatstwo, Sorab. I. bohatstwo; Bosn. bogatwo; Roff. богатство; Croat. bogadztvo; Carn. wogatstw, wogatya; Vind. wogatstwu, bogatwu, bogatinstvu, bogatia, blagu, blagovitoist; Rag. blago, náhgljak; der Reichthum.* Nie iest ci to bogactwo, mieć dość srebca, złota; Lecz bogactwo, gdy człeka rządzi sama cnota. *Zegl. Ad. 33.* Prawdziwe bogactwo, iest bogactwo dowcipu. *Boh. Kom. 4, 144.* Waselkie dla ludzi bogactwo znajdzie się w ziemi. *Przestr. 10.* Bogactwo iedzie sobie na wozie wysokim, Córka iego pycha siedzi przed nim z bystrym okiem, Fortel woźnica, chytróć i drapieztwo konie, A lichwa pani stara z workami na łonie. *J. Kchan. Dz. 312. ob: mamona.* Bogactwa szczęśliwym nie czynią. *Oss. Wyr. (ob. pieniądże).* Bogactwo ięzyka, obfitóć słów, wyrazów, sposobów mówienia, i t. d. §. Bogactwa, części poiedyncze, z których się bogactwo składa, skarby, Reichthümer, Schätze. Nie znalazł u niego iedno bogactwa chrcześciańskie, książki, księgi święte, figury krzyża S. i t. d. *Sł. Dz. 251.* §. Bogactwo czego, wielkie mnóstwo, dostatek, eine große Menge. Wszystko złoto i srebro, którego tam wielkie bogactwo było, wybrał. *Sł. Dz.*

Dz. 1118. BOGACZ, a, *m.* człowiek bogaty, (*przec.* chudy pachofek, chudeusz). *Boh.* bohác, bohatac; *Slav.* bogatac; *Carn.* wogatáj, wogatin, wogatins; *Ross.* богачѣ, богатеина, тысящникъ, тысящачальникъ, ein Reichert. Job między wschodniemi bogaczami zgola był najmajątniejszy. *Chrosć. Job.* 6. (*ob. Job.*) Bogacz a swinia, po śmierci zwierzyina. *Cn. Ad.* 52 (W Litwie i na Poleciu ogień zowią bogaczem, od Boga deslexo nomine. *Camiet.* 1, 26). *Przysłk. Slov.* i bohác len dwe má w nosie břitk, gáto hndobni; i bogacz tylko dwie ma w nosie dziurki, iak ubogi. *Slovac.* co wác bohác má, to mác mat' si jábá, im więcej bogacz ma, tém więcej mieć ząda. **BOGACZKA**, i, *z.* kobieta bogata, *Boh.* boháčka; *Ger. eine Reichē.* Strętwiaycie od strachu bogaczki i *Leop. Jes.* 32, 11. Wyszeli z domu młodey bogaczki. *Teat.* 43, 8. 20. **BOGACZOWSKI**, a, *ie.* **BOGACZOWY**, a, e, do bogacza należący, *deš Reichen, dem Reichen zu stándig.* Łazarz pragnął odrobin, które padały z stołu bogaczowego. *Schl. Luk.* 16. (die von deš Reichen Ríche fíelen). Majątność bogaczowa jest miasto mocy jego. i *Leop. Prov.* 18, 11. *Exop.* 51. Oni nadgródę onę bogaczowską, a my Łazarzowską otrzymamy. *Gil. Pst.* 179, 6. ***BOGAJA**, i, *z.* bogata, bogaczka, eine Reichē. Jedna cnota wszystkie te przymioty nadgrodzi, Gładka, stroyna, bogaja iednako się rodzi. *Pot. Jow.* 49. **BOGARODZICA**, y, *z.* **BOGORODZICIELKA**, i, *z.* *Sorab.* 1. boja hrodzićelka; *Vind.* boshja rodniza, boshja porodniza; *Rag.* bogorodiza, bogorodna djevizza; *Croat.* bogorodica; *Eccl.* Богородительница, богородича; *Ross.* богородицеѣ. Najświętsza Panna, bo bóg się prawy, acz w człowieczeństwie urodził z niey. *Sł. Żyw.* 2, 424. Bogarodzicielka wcielonego boga rodziła. *Smotr. Ap.* 133. *Sak. Dusz.* 111. *Pimin. Kam.* 106. die Gottesgebährerinu, h. Mutter Gottes. *ŝ.* Piesh S. Woyciecha, która przodkowie nasi, idąc do potrzeby, śpiewali, zasznująca od słów: Bogarodzica dziewica, Bogiem sławiona Marya. *Biel. Kr.* 19. *Sł. Żyw.* 2, 252. *Birk. Kaz.* Ob. 2. het Schlachtgesang der alten Polen, den man dem h. Adelbert zuschreibt. *Vol. Leg.* 1. **BOGATO**, **BOGACIE**, **BOHACIE przysl. przymk.* bogaty; z dostatkiem, telc, reichlich. Kościoły budowne i bogacie nadane. *Podw. Sion. Q.* Bohacie komu nagrodzić. *Papr. Kol. P.* Mogę bogato wydadź córkę za mał. *Teat.* 30, c. 79. - Obńcie, silnie, wielce, mnoho, stark, reichlich, sehr. Posrzelany i krwią bogato zarumieniony, która z niego obńcie płynęła. *Birk. Gl. K.* 51. Do tego mu i inne cnoty wielkie bogacie pomagały. *Birk. Dom.* 68. - Bogato czego, dostatkiem, etwas in reichem Maße, etwas im Ueberfluß. Tu koło mnie koz tyśac, mleka mam bogato, Mam świeże całą zimę, świeże całe lato. *Sim. Siel.* 17. ***BOGATOMLECZNY**, a, e, w mleko dostatni, milkreich. Wypadło iagnię i skakało, J bogatomlecznego wymienia szukało. *Otw. Ow.* 268. **BOGATY**, a, e, bogactwa pońadający, dostatni, obituiący, pieniężny, tłusty, (*przeciwn.* ubogi, chudy). *Boh.* bohátý; *Slav.* bohati, behatý; *Sorab.* 1. boháté, zbojné; *Sorab.* 2. bogati; *Slavon.* bogat; *Bosn.* bogat, bogatas; *Vind.* bogat, wogatt, bogasten, blagoviten; *Carn.* wogát, blagovit; *Rag. et Croat.* bogat, blagovit; *Ross.* богатыи, денежныи; telc. Nie kto ma złoto, ma perły, ma

Tom I.

szaty, Ale kto na swym przeŝtaie; bogaty. *Zegl. Ad.* 118. Bogatego nie majątnością, lecz ukromioną mierząy chciwością. *Cn. Ad.* 53. Piękna i bogata. *Teat.* 19, 8. 38. Bogate żony mężów iak sług zażywaią. *Boh. Kom.* 2, 103. Sobaka kosnaty, iemu ciepło; pan bogaty, iemu dobrze. *Dwor. D.* 4. (dobrze mu z tym, że bogaty; ia z tego nic nie mam; niechay sobie będzie bogaty). Bogaty za ubogiego nie płaci. *Rys. Ad.* 5. Im kto bogatszy, tym skepszy. *Mącz. Slov.* bohati n'e má dost, a; mnoho du-dich jezere. Bogatemu nie trzeba rozumu. *Cn. Ad.* 54. Bogatemu wszystko przypisuią. *Zegl. Ad.* 23. On nigdy nie będzie bogaty, *Vind.* on bo bogat, kaker pesa rogat). Człowiek przednie bogaty. *Schl. Luk.* 18. arcy bogaty, wielce bogaty). *Ross.* богатыикий nieco bogaty. *ŝ.* Bogaty, bogactwo i dostatek wydaiący, kosztowny, wspaniały, kostbar, prächtig, reich. Bogaty sup z nieprzyziaciela zdiął i Jowiszowi ofiarował. *Warg. Wal.* 74. Bogata nędza ob. alherunt. *Niewtaśc.* Na sądach się na bogatą wymowę zbieraą. *Sł. Dz.* 125. *ŝ.* Bogaty w co, obituiący w co, an etwas reich. Bogaty w chleb. *Birk. Sk. B.* Kraina ta była w męczenniki bogata. *Birk. Dom.* 158. Maż w cnych przodków bogaty. *Zab.* 12, 8. Miesto to naybogatsz w iezdne. *Warg. Cez.* 93. *ŝ.* Bogate pieniędze, wielce znaczne, sehr ansehnlich, sehr beträchtlich. Most kamienny zbudował nakładem bogatych pieniędzy. *Sł. Dz.* 203. **BOGDAN**, **BOHDAN**, a, *m.* Dadzibóg, Teodor, Fiedor, Doroteusz, Dozyteus, Teodoret, Teodozy, Deodatus, imię męskie, Theodor. *Nies.* 1, 103. *Jabl. Her.* - *Mon.* 75, 588. *Chmiel.* 1, 60. ob. Bożydar). Od boga daniec. i *Leop.* 2. *Reg.* 21, 19. **BOGDANKA**, i, *z.* Theodora. *Mon.* 75, 588. **BOGDAY** ob. **BODAY**. **BOGINI**, i, *z.* **BOGINKA**, i, *z.* zdrón. niebianka, boga, święcica, *Boh.* bohyn'e; *Vind.* boginja, bogiza; *Carn.* bogina; *Sorab.* 2. bohgowka; *Sorab.* 1. bohowa, p'jibohowa; *Croat.* bosica; *Rag.* boxiza; *Bosn.* bosgica; *Ross.* богиня: die Göttinn. O święta moia iedyna bogini. *Pap. F.* 232. Koło nas skakały lesne boginki, bożeczki. *Nar. Dz.* 3, 31. Nimfa, boginka. *Urr. Gr.* 146. Nimfy wód i lasów *Eccl.* русалки; Bogini deszczu, *Vind.* et *Carn.* Marna. - Bogini pracy, *Agenoria, Carn.* Marsa. - Bogini zboża *Carn.* Volusia, Voluta, a vol medulla grani triticea. Bogini wesela, Wenera, *Eccl.* ладо, лада (*ob. lad*). **BOGNA**, y, *z.* Imię matki S. Stanisława; niby Boże na tobie. *Chmiel.* 1, 60. ein Weibname. ***BOGOWORSTWO**, a, *m.* *Eccl.* богороство, θεομαχία, der Götterkrieg. ***BOGOWOYCA**, ***BOGOUBIYCA**, y, *m.* *Eccl.* богубица deicida θεοκτόνος, der Gottesmörder. Zydow bogoubiycom biada! *Sak. Kal. D.* 1. **BOGOWOYNOSC**, ści, *z.* czczenie boga, *Boh.* bohobognost; *Carn.* bogabojezhnost, *Vind.* bogabojezhnost, brumnost, boshij strah; *Sorab.* 1. bohobojasnost, bohufujownost; *Eccl.* богобоязнь, благочестіе, богобоязньство, богобоузніе; *Ross.* богобоязливость, богобоузненность, благочестіе, die Gottesfürcht. Między cnotami wszystkimi naypierwsza jest bogowoynosc albo swiatobliwosc, przez którą pomnozenia chwaly bozkiey szukamy. *Star. Ryc. A.* 2, 8. Boiazń boza, iednym słówkiem bogowoynosc. *Hrbst. Nauk. H.* 4. porówn. Religia, *Vind.* bogazhastvu, boguflushnost, religionstvu; *Rag.* boggosctv-

увага; *Eccl.* богомисленний, zatopiony w bogu, in Gott vertieft, beschauflich. W Maryi i Marcie dwa żywotów ludzkich na świecie kształty, t. i. pracowitego i bogomyślnego, nam pokazują. *Zin. Pfl.* 3, 660. 6. •BOGONASLADOWANIE, ia, n. *Roff.* богоподражаніе, staganie się bogu być podobnym, die Nachahmung Gottes. •BOGONASLADOWCA, y, m. *Eccl.* богоподражателъ, der Gott nachahmt. •BOGONIEKAWIDNIK, a, m. *Roff.* богоненавидѣцъ, boga nienawidzący, der Gotteshasser. богоненавиствовашъ, boga nienawidzić. •BOGONIEWIASTA, y, z. *Roff.* богоневѣста, bogu oddana rana; epitet. N. P. die Gottverlobte. BOGONOSNY; a, e., boga (w sercu) noszący (*Roff.* et *Eccl.* богоносный, богоносецъ : natchaiony), Gott (im Herzen) tragend. S. Ignacego dla jego wielkiej miłości ku Panu, bogonosnym zwano. *Sk. Zyw.* 1, 75. Czemu cię tak zowią, rzeczno cesarz, bogonosnym? A on powiedział: kto Chrystusa w sercu nosi, każdy tak nazwan być może. *ib.* 74. •BOGOOBRĄZIE, - ia, n. *Eccl.* богообразіе, θεοεικονα, Dei imago, obraz boży, Gottes Bild. •BOGOODSTĘPICA, y, m. *Roff.* et *Eccl.* богоодступникъ, богоотступникъ, który od boga odstąpił, odpadł, ein von Gott Abgefallener, ein Abtrünniger. *W rodz. żeńsk.* богоотступница. •BOGOPODOBNOSC, - ści, z. *Roff.* богоподобность, podobieństwo do boga, die Gottähnlichkeit. •BOGOPODOBNY, a, e., podobny do boga, *Roff.* богоподобный, gottähnlich. •BOGOPOIĘTNY, a, e., *Eccl.* богородственный, od boga mogący być pojętym, θεοληπτος, hies Gott begreiflich. богопосmittenność, θεοληψια. •BOGOGOŚLANY, a, e., *Roff.* богогосланный, od boga zesłany, gottgeschendet. •BOGOGOSŁUSZNY, a, e., •BOGOGOSŁUSZNIK, przysłk. *Roff.* богогосланный, gottgeschickt. богогослание, •богослушność. •BOGOGOZNANIE, ia, n. rozpoznanie boga, *Eccl.* богопознаніе, die Gotteserkenntnis. •BOGOPRZECIWNY, a, e., •BOGOPRZECIWNIE przysłk. *Roff.* богопротивный, bogu się sprzeciwiający, gotteswidrig. •BOGOPRZEPowiednik, a, m. *Eccl.* богопророкъ, Gr. θεωμηνς, przewodniczący bogu, der Gottesverkündiger. •BOGOPRZEYRZENIE, ia, n. rządzenie boskie, *Eccl.* боговѣдzenie, Gottesvorsehung. •BOGOPRZYEMNY, a, e., •BOGOPRZYEMNIE przysłk. *Roff.* богопріимный, przyjętny bogu, Gott angenehm. •BOGOPRZYIMCIEL, a, m. *Eccl.* богопріимецъ, богопріимный, Gr. θεοδέκτης, przyjmujący boga, der Gott aufnimmt, Gottesbewirther. •BOGORODZENIE, ia, n. *Roff.* богорождѣніе, rodzenie się boże, Gottes Geburt, (ob. boże narodzenie). богорожденный, należący do bożego rodzenia, Gottes Geburt betreffend. •BOGORODZICIELKA ob. Bogarodsica. BOGOROWNY, a, e., *Eccl.* рівнобожный, równy bogu, gottgleich. •BOGOROZUM, u, m. *Eccl.* б. rozumіе, богоразуміе, rozum boży, ein göttlicher Verstand. богоразумный, богоразумный, Gr. θεοφρων, göttlich verständig. •BOGORUCHY, a, e., *Eccl.* богоручный, od boga poruszony, Gr. θεοκινητος, göttlich bewegt. BOGORUCHA herb, zielcaśca dube, od surzał odłamane, iedno do góry, drugo na dół obrócone; na helmie paw. *Kurop.* 3, 7. ein Wappen. BOGORZĄDZTWO, a, n. teokracja, *Roff.* богоначаліе, die Theokratie, BOGORZĄDZNY, a, e., teokratyczny, *Roff.* богоначальный, theokratisch.

•BOGOSA DNY, a, e., •BOGOSA DNIE przysłk. od boga sądzony, *Eccl.* богосудный, Gr. θεοκριτος, von Gott gerichtet. •BOGOSŁOWIC 1.) ob. Bogosławic. 2.) O bogu i bożych rzeczach mówić, teologią się bawić, von Gott und göttlichen Dingen handeln, den Theologen machen. Dziwna rzecz pisma S. nie być wiadomym, a bogosłowić ważyć się. *Smotr. Ap.* 26. *Eccl.* богословствую, богословаю, theologice loquor, Gr. θεολογώ. BOGOSŁOW, a, m. 1. bogosłowca, teolog. *Klec.* Zd. 74. Boh. Bohoslaw; Garn. bogawednek; Bosn. et Rag. bogoslovaz; *Vind.* bogovuzhen, bogosastopen; *Croat.* bogoslovčaz; *Roff.* et *Eccl.* богословецъ, богословъ, der Gottesgelehrte, Theologe. BOGOSŁOWNY, a, e., teologiczny, theologisch, Rag. bogoslovni; *Croat.* bogoslovni; *Vind.* bogaslaniki, bogaslouni; *Roff.* богослововъ, богословный, богословский. Bogoslovni meżowie Dionisyzus z Areopagu i Nicephorus. *Smotr. Lam.* 103. •BOGOSŁOWSTWO, a, n. •BOGOSŁOWIE, ia, n. teologia, Boh. bohoslawj, bohoslawectwi; *Croat.* bogoslovstvo, bogoznanstvo; Bosn. et Rag. bogoslovstvo; Slavon. bogoslovica; *Vind.* bogaslanitu, bogaslouje, bogonavuzhnost; Carn. bogawednost; *Roff.* богословіе, die Gottesgelahrtheit, Theologie. •BOGOSŁUZENIE, ia, n. służenie bogu, *Roff.* богослуженіе, das Gott dienen. *Roff.* богослужитель kapłan, der Diener Gottes. •BOGOSTWORZONY, a, e., *Roff.* богоотворенный, stworzony od boga, von Gott erschaffen. •BOGOTOCZNY, a, e., *Eccl.* боготочный, qui a Deo funditur, Gr. θεογενetos, von Gott herfließend. •BOGOUBIYCA ob. Bogobóysca. BOGOWIDZ, a, BOGOWIDZCA, y, m. *Eccl.* богораздѣцъ, богораздѣцъ, który boga widzi, θεοπτης, der Seher Gottes, der Gott sieht. Bogowidzce Mojżesza usłuchawszy. *Smotr. Ap.* 1. BOGOWIDZNIЕ, богораздѣніе, θεοπτια. BOGOWŁADZTWO, a, n. teokracja, bogorządztwo, *Eccl.* богорządzenie, *Roff.* богоначаліе, die Theokratie. BOGOWŁADNY, a, e., BOGOWŁADNIE przysłk. teokratyczny. *Eccl.* богодержимый, *Roff.* богоначальный, theokratisch. •BOGOWODZENIE, ia, n. *Eccl.* боговождѣніе, θεωγωγία, wodzenie, rządzenie boskie, Gottesleitung. BOGOWY, a, e., boży, Gottes-, göttlich. Ze zawsze bóg razem był ojcem, dla tego w tym wyznaniu mianiemu złaczone imiona bogowe i oycowe. *Kucz. Karch.* 1, 38. •BOGOZŁĄCZNY, a, e., •BOGOZŁĄCZNIE przysłk., z bogiem połączony, *Roff.* богосочетанный, gottvereint. •BOGOZNANIE, ia, n. rozpoznanie boga, *Roff.* богознаніе, *Eccl.* богораздѣніе, die Gotteserkenntnis, BOGOZNAWCA, y, z. znający boga, der Gotteskennner, *Eccl.* богораздѣцъ, θεογνωστης. •BOGOZYW, a, e., Rag. bogoxiv, bogoxivaz, religiosus, bogu żyjący, zbożny, pobożny, Gott lebend, gottseelig, fromm. BOGUCHWAŁ, a, m. imię mężkie, *Deolau.* Jabl Her. - Mon. 75, 588. Gottlieb, ein Mannet-Name ob. Bogusław. BOGUMIE, a, m. Boh. Bohemil, imię mężkie, Theophilus, Deogratius. *Nies.* 1, 103. *Jabl. Her.* - Mon. 75, 588. Gottlieb, ein Mannet-Name. *W rodz. żeńsk.* BOGUMIŁA, y, z. imię kobiece, *Theophila.* Mon. 75, 588. Gottliebe, ein Weibername. Zaspieway, coby trudney Bogumily Uszy lubiły. *J. Kchan. Dz.* 248. § 2.) Bogumila, ptak, emberriza citrinella Linn. der Grünfink. *T.* (ob. Boguwola)

ob. Bogomity. BOGUSŁAW, a, m. imię męskie, Bogusław, Boguslaus, (ob. Boguchwał), Boguslaus, Gostt-
Job, ein Mannsname. *Mon.* 75, 588. *Chmiel.* 1, 60.
BOGUWOLA, i, ż. ptak, wilga, wywielta, Slavon-
vugga, der Goldfin. *Cn. Th.* pod słowem: Wywielta,
chloris. BOH rzeka ob. Bóg rzeka. BOHACIE, bogacie
ob. Bogato.

BOHATER, BOHATYR, a, m. Tatar. behader, *Eccl.* et
Roff. богатырь, храбрый, рыцарь, вишнякъ, силъ-
никъ, герой, герой; *Boh.* tel, hrđina; *Sorab.* 2.
wěrch, rishat; *Sorab.* 1. tětjěta; *Vind.* junak, jenak;
Carn. junak; *Bozn.* junak, vitez; *Rag.* junak, vitez,
hrabrenik; *Croat.* et *Slavon.* junak, vitez; *Hung.* vitez),
walecznik, rycerz męzny, der Held. *Bohaterz. *Klon.*
Wor. 24. BOHATERKA, i, ż. BOHATERZYCA, y, ż.
Roff. богатырка; *Sorab.* 2. wětrowa; *Vind.* junakinja;
Croat. vitezica; vitezinja; *Rag.* vitezica; *Hung.* vitezne);
walecznica, tyserka, die Heldin. Dumna bohaterzyca.
Stas. Num. 2, 11. BOHATERSKI, BOHATYRSKI,
a, ie, należący do bohatera, *Helđen*; *Roff.* богатыр-
скій, благодумный, геройскій, геройскій, вишня-
ковъ, въбранный, въбранный; *Eccl.* храбрый;
Boh. hrđinski; *Sorab.* 1. tětjětš; *Bozn.* vitescki, junacki;
Rag. vitescki, iunaacki, hrabrenski; *Vind.* vitescki;
Croat. vitěski, viteski; *Hung.* vitezloc; *Carn.* junashkě).
Hańba bohaterkie dzieci. *Rys. Ad.* 16. heroum filli noxae.
Bohaterkie mężstwo pokazuje się w pogardzeniu własnego
zdrowia. *Birk. Krzt.* 24. Bohaterki wiersz, *eposia*,
das Heldengebicht. *Gol. Wym.* 402. Homer bohaterkiego
wiersza jest autorem, W tyśiąc lat Wirgiliusz poszedł jego
torem. *Dmoch. Szr.* 58. Bohaterkie czasy, bajeczne.
Przysł. bohaterko, po bohaterku, helđenmđšig. Cnota
jest prawdziwa, umieć znosić po bohaterku, a czuć po
ludzu. *Mon.* 69, 154. BOHATEROWY, a, e, nale-
żący do bohatera, *Helđen*; *Roff.* богатырьскъ. BOHA-
TERSTWO, BOHATYRSTWO, a, n. umysł i postępo-
wanie bohaterkie, *Helđenmuth*, *Helđengeist*, *Helđenwe-
sen*; *Roff.* богатырьство, геройство, геройство;
Carn. junashyvu; *Rag.* junashyvo, hrabrenštv; *Croat.*
vitěštv; *Vind.* junakoserzhnost, junaknost; *Boh.* hrđinstw).
Stalóść prawdziwym jest bohaterstwa gruntem. *Zab.* 12,
153. W duszy tylko wspaniałe bohaterstwo słynie,
Z okrucieństwem złączone w niesławie wnet sginie. *Teat.*
44, d. 52. *Mon.* 73, 451.

*BOHATY ob. Bogaty. BOHDAN ob. Bogdan. *BOHO-
IAWLENIE ob. Bogoawienie. BOHOMAZ, a, m. z *Roff.*
malars miserny. *Mon.* 75, 588. *N. Pam.* 19, 102. ein
elender Mäher, ein Schmied, Helligensflecker. *BOHO-
MODLSTWO ob. Bogomódlstwo.

BOIAR, BOIARZ, BOIARZYN, a, m. od boiu, pierwia-
stkowo bohater, walecznik, wojownik, urprünglich, ein
Krieger, ein Held. Jezus iakby mocny boiarzyn nagoto-
wał się przebieżyć drogę. *Wrobl. Zolt.* 40. Za owych
czasów, gdy boiarze żyli, Bogowie w niebie iadali i pilli. *Fab.*
Ex. 33. *Rag.* bojár, vojnik, vojnicjár; *Vind.* vojarin, *dux
militum*; *Carn.* vojár, vojarněk; *Bozn.* pauiacy, władsca;
Carn. vojariti; *Roff.* бояринъ, бяринъ,
wielki znacny gran, бояренокъ, бярченокъ pаница,
боярщина; pańszczyzna). Boiarowie w Moskwie Pa-
nowie, znaczeni szlachta, in Russland; große vornehmte

Herten, hoher Adel. Boiarowie buesni, dumni. *Zolt*
Msr. 60. - §. Boiarowie w Litwie byli pośredniczym sta-
nem między szlachtą a chłopami; jedni byli putni, którzy
z gruntu wojnę służyli, drudzy słuźkowie, do usług zam-
kowych, wożenia listów, wyciskania podatków i. t. d.
Słowo boiarzyn dawano w przywilejach Polko-Ruskiej
szlachcie. *Czack. Pr.* 1, 366. ein Bojar, in Littauen,
Mittelbing zwischen Edelmann und Bauer. Najsamiejsze
imię albo urawa, albo się w boiary a z boiarów w chłopko
obraca. *Budn. Ap.* 11. Za wolą panów, szlachty, prze-
łożonych i boiarów ziem Litewskiej... *Herb. St.* 657.
Jeśliby który człowiek stanu prostego, boiarzyn albo
ciachly... *Stat. Lit.* 379. Poturemnego od sza-
chcica brać mają 48 groszy, a od boiarzy putnego,
człowieka prostego, 24. id. 151. Boiary putni, którzy
z listami skarotów i dzierżawiec naszych iszdzą... *Vol.*
Leg. 2, 1233. *§. Gwałciiciel, gwałtowny człowiek, ucie-
mięźciel, ein Gewaltthätiger, ein Unterdrücker. Niechaj
będzie biskup nienaganiony, nie gwałtownik, nie boiarzyn,
ale skromny. *Zrn. Pfl.* 2, 414. b. - BOIARSKI, a, ie,
do boiara należący, in Russland: von hohem Adel, hoch-
adelig; *Roff.* боярскій, барской паński; in Neussen und
Litthauen: adelig, gemeinadelig, von gemeinem niedrigen
Stand. Prawa boiarskie, za któremi szlachta w Ukrainie
wsie lub grunta z konjucją obrony szaków posiada...
A. Zam. 116. das Landadelrecht. Bóg oszy wysokie i nie-
wstydlive boiarskie poniżył. *Birk. Zam.* 2. BOIARSTWO,
a, n. godność boiarska, die Bojarschaft, der Stand eines
Bojaren; w Moskwie senatorstwo, in Russland, die Sen-
atorenwürde. Profili posowie Moskiewscy hetmana, żeby
się przy boiarskich, to jest przy senatorskim powołaniu
sofali. *Zolt. Mscr.* 57. §. Stan szlachty Ruskiej i Li-
teńskiej, der Ruffische und Litthauische Adelstand. 2.)
Zbirowo boiarstwo - boiarowie, Bojaren. BOIARZ ob. Boiar.
*BOIARZY, a, e, woiowniczy, bitny, waleczny; rycerki,
Kriegerisch. Lud boiarzy, prócz zniewieściołości, wszystko prze-
puszcza młodzieży. *Stas. Num.* 1, 39. BOIARZYN ob. Boiar.
BOIAZLIWIE, BOIAZLIWO przysł. BOIAZLIWY, a,
e, przymiott. skłonny do boiaźni, łatwo się boiaący, da-
jący się łatwo postraszyć, zur Furchtsamkeit gewigt, leicht
fürchtend, leicht fürchtam zu machen, fürchtam; *Slovac.*
bojazlivý, báznivý; *Boh.* báznivý; *Slavon.* bojazljiv,
strahlživ; *Vind.* bojezhliu, sbatliu, zaglou, sagou; *Croat.*
bojazliv; *Sorab.* 1. trašćiwé; *Bozn.* strasciv, plasciv;
Carn. zagliv, zagov, zagoviten; *Roff.* боязливый,
страховашный, страшливый, ужасливый, ужа-
спивъ, вастъбичный, трусливый, робкий; *Eccl.*
bojazliv, straxliv. Roznica jest między boiaącym
się i boiaźliwym, iak między piąnym a piakiem. *Pilch.*
Sen. 119. Zowiemy boiaźliwego właśnie tego, kto ma
z przyrodzenia, iż liśoia się, gdy chrośnie; boi. *Garn.*
Sen. 291. Co po boiaźliwym stercu, który codsień
umjera! *St. Dz.* 303. Czegoć tręka ręka boiaźliwo?
Bardz. Tr. 484. *Przysł. Slovac.* pes báznivý wle scěla,
než hrige. BOIAZLIWIEC, - wca, m. tchótł, osłowiek
boiaźliwy, trusia, ein Furchtsamer, ein Hase; *Boh.*
báznivěc; *Slavon.* strahlživac; *Roff.* трусецъ, трусьч.
Jak boiaźliwiec ostatni, od walki oddał się. *Karp.* 2, 25.
BOIAZLIWOSC, - ści, ż. skłonność do boiaźni, tchorzli-
wość, die Furchtsamkeit; *Boh.* bogáčnost, báznivost, stráž-

finest; *Vind.* bojahnost, oshjoft, bojeshlivoft; *Carn.* bojeshlivoft; *Croat.* bojealivost, bojeshlivoft, bojaanoft, strahlivoft; *Ross.* бояливість, страхобавність, страшилність, ужасливність, запуганість, робкість, робость. Turkom popolita boiazhivost' gromić, A gdy się im sastawias, gotny się ich gonić. *Pasz.* Dz. 51.

BOIAZN, żni, ż. banie się, lękanie się czego, die Furcht; *Rag.* bojazan; *Ross.* боязнь; *Boh. et Slav.* bázen; *Sorab.* 2. bojazn; *Sorab.* 1. boypci, boypsta; *Hung.* boiaszas; *Bosn.* strah, predanje). Boiażn, niespokoynosc duazy, myslacey o czym przyszlym. *Cyark. Log.* 39. Praypadf strach i boiażn na wazylak lud. 3 *Leop.* 1 *Mach.* 7, 18. (strach i trażawica). Coſa się przelkniony, a boiażn mu błada Zintnom kości przaszyna i lice ofiada. *Dmoch.* JI. 1, 68. Wielu s boiażni dobrych iest, nie s niewinności. *Min. Ryf.* 4, 155. Więcey zych, którzy się boiażnią do dobrego przywodzą, niż tych, którzy miłośćią i prawdą. *Sk. Da.* 198. Boiażn boża, Pańska, banie się boga, czaczenie boga, bogoboyność, die Furcht des Herrn. Boiażni was Pańskiej króciuchno wyuczę. *Kanc. Gd.* 346. - *Z drugim przypadkiem boiażn czego, obawa czego, die Furcht vor etwas, die Beforgniß.* Wityd, iest boiażn zley sławy. *Gorn. Dw.* 271. - *W liczb. mn.* boiażni, obawy, Beforgniße, Kammerniße, Tłumacz mi twoie zamysly, twoie boiażni, twoie nadzieie, *Stas. Num.* 2, 190. **BOIAZNIEC**, niak, niedok. zboiażniec dok, boiażnym się stawac, nadraćć, futchfam werden. Gdyby csarei nową o tym wieść mieli, snowuby zboiażnieli. *Chodk. Ross.* 60. **BOIAZNY**, a, e, boiający się, *Sorab.* 1. bozapn, trażsiwé; *Vind.* bojesh; *Ross.* боязливый, боязненный, voll Furcht, fürchtend, fürchtam. Jezus uczynil apostołow z nieuków nauczone, z boiażnych, bardzo śmiałe. *W. Pfl. Mn.* 241. Dziaka koza iest zwierzę bardzo boiażne. *Spycz.* 142. *BOIC się ob. Bać się.

*BOIEC ob. Bodzić.

BOIEWISKO, **BOIOWISKO**, **BOISKO**, **BOYSKO**, a, n. mieysce bicia, gdzie się biał, gdzie co biał, gdzie młóca; 1,* boiewisko s poboiewisko, pole bitwy, das Schlachtfeld; *Boh.* bojisté; *Vind.* bijalsh, bojalishe, bijelsh, bojsh, bojvalsh; *Rag.* bojnopogljie; *Carn.* wojvalsh; *Ross.* бойнище. Przysali aż na boiowisko, gdzie się potkać mieli. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 14, 20. Nazaiutrz bitwy, król po boisku onym iezzdzacy, uyrzal rycerza leżacego. *Papr. Gn.* 1082. 2.) Mieysce młócki, klepisko, gumienoczytko, *Sekt. Math.* 3. die Dreschteue, die Tenne. *Sorab.* 2. tša. Młócił na boisku pszenicę; 1 *Leop.* 1 *Paral.* 21, 20. (na boiowisku. 3 *Leop.*). Boiowisko ma byđz dobrze ułoczone i ndeptane. *Cresc.* 150. Na boiowisku iest ziarno, a także i plewy. *Karnk. Kat.* 71. Wiatr uniesie, co żadney wagi na boisku nie ma. *W. Pfl. W.* 49. O młócho moła, o zboże boyška moiego. *Radz. Jės.* 21, 10. Mówią to chyba na boyku. *Off. Wyr.* (chłopi, prostacy o tym gadaią, baby na tracie). **BOIOGROMNY, a, e, w woynie straszny, fürchterlich im Kriege. Boiogromna dziewoia przybyła, belli metuenda virago. *Zebr. Ow.* 50. **BOIOWAC** czyn. *intrans. nied.* boy toczyć, woiować, bić się, kriegem, krieg führen; *Boh.* bogowati, bogugi; *Vind.* bojovat, bojuvati; *Carn.* wojujem se; *Dal.* vovevati; *Ross.* пароваты; *Eccl.* пароборствомъ. Lokietek boiował z Krzyżakami mężnie. *Papr. Gn.* 1082.

Fortunnie boiować. *Siczerb. Sax. praef.* Przeciwo mnie wszystkim silami swemi ustawicznie boiuję. *Smotr. Lam. pr.* (walczą, kämpfen, streiten). Kościół ninieysy nasz boiujący. *Biat. Pfl.* 240. *Wys. Kat.* 469. *ecclesia militans.* - Boiować na kogo, s walczyć przeciwo komu, nacierać na niego, bić na niego, mit einem kämpfen, streiten, auf ihn losgehen, losschlagen, ihn angreifen. Synowie Jraelscy boiowali na Filistyny, 1 *Leop.* 1 *Reg.* 17, 19. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 21, 15. Rusamy się, boiuymyż na te nieprzyaciele nasze. *Leop.* 1 *Mach.* 9, 44. (walczy. *Bibl. Gd.*) - Boiować, wojskowo służyć, zoldować, Kriegerdienste thun. Zyczy sobie ten bohater pod waszą chorągwią boiować. *Stas. Num.* 1, 90. I któz kiedy swoim zodem boiue? 1 *Leop.* 1 *Cor.* 9, 7. **BOIOWANIE**, - ia, n. woiowanie, woyna, walka, wojenna służba, das Kriegsühren, das Kriegem, der Kampf, der Kriegerdienst. Z nieprzyacielem mężne boiowanie. *Pasz.* Dz. 104. Zywot nasz ninieyszy boiowaniem iest, na świecie. *Hrbst. Nauk.* 7. Mam osmdzieślat lat, a trwa we mnie moc, tak ku boiowaniu, iaku ku chodzeniu. *Leop. Fox.* 14, 11.

BOIOWISKO ob. Boiewisko.

BOIOWNICZKA, i, ż. woioownicza, walecznica, *Vind.* bojinka, bojuvauka, die Kriegerinn, Kämpferinn. Mądre i mężne boioowniczi. *Wys. Kat.* 34. **BOIOWNIK**, a, m. woioownik; woiak, walecznik, rycerz, bohater, żołnierz, der Krieger, Kämpfer, Streiter, Held, Ritter, Soldat; *Boh.* bogovník; *Dal.* voynik; *Vind.* bojnik, bojuvauz, bojuvar; *Ross.* боецъ, ратникъ, ратничк, Eccl. пароборецъ. Wielki boioownik był Cezar. *Birk. Kaw. Malt. B.* 4. b. Naiezdnik a boioownik srogi. *Rey Ap.* 57. Przeciwo herestykom boioownik okrutny. *Birk. Dom.* 9. Gdy mocny boioownik strzeże pałacu swego, w pokoju iest wszystko, co ma. *Zabk. Ml.* 92. Pilnym i pracowitym boioownikom obiecana iest korona zwycięzctwa. *W. Pfl. Mn.* 364. Przychodził Chan z wielką kupą boioowników. *Birk. Dqm.* 56.

BOIOWNY, a, e, **BOIOWNIE** przysth. do boiu zdalny, bitny, waleczny, streitbar, Kriegerisch; *Vind.* bojoviten, boin, bojuvarski, boinizhen, junaken, voiskazhen). Zebrał wielkie wojsko, w którym bylo o trzydzięci tysięcy ludu boioownego. *Stryk.* 303. Sto tysięcy mężów boioownych. *Budn.* 1 *Jud.* 8, 10. Henetowie boioowni. *Biel. Kr.* 12. **BOIOWNOSC**, - ści, ż. bitność, waleczność, Streitbarkeit, Kriegerisches Wesen, Tapferkeit; *Vind.* bojovitnost, boinost, boinizhnost, boinopridnost. **BOIOWY**, a, e, do boiu nalezacy, Krieger. *Vind.* bojni; *Slavon.* bojni; *Ross.* боевые, бойный, барятельный. Koń zawsze stał gotowy, i ryzsztunek nań boiowy. *Groch. W.* 489. Szuk boiowy, ordre de bataille. *Jak. Art.* 2, 467. Boiowy plac, mieysce, na którym ma byđz albo była stoczona bitwa. *Jak. Art.* 3, 286. der Kampfplatz, das Schlachtfeld, der Wahlplatz, die Wahlstatt. Na placu boiowym mierać. *Birk. Podz.* 6. Kościół boiowy. *Padw. Sion. C.* 2. **BOISKO** ob. Boiewisko.

BOK, ů, m. Boczek, czka, m. zdbrn., owa część u zwierzęcia, która z obu stron zebra okrywa. *Kluk. Zw.* 1, 48. strona, die Seite, die Flanke, (porówn. *Ger. die Waite, die Wade*, *Carn.* boka, bók; potec); *Boh.* et *Slovak.* bok; *Sorab.* 1. et 2. bok (Sorab. 2. bok; pierś); *Croat.* bok; *Bosn.* bok (Bosn: boći = boki); *Rag.* book; *Slav.* bocine; *Ross.* бокъ, Eccl. ребро, (ob. żebro). Owce

w leganiu bok odmieniają; od wiosny do wiosny na jeden bok zaweso legają, a zaś aż do wiosny na drugi. *Sien.* 271. Przewracać się z boku na bok (nie móżdż usnąć). *Off. Wyr.* Miecs przypała do boku. *Tward. Wł.* 271. Prawy bok, lewy bok, prawa lub lewa rżona, czyli ręka. Na prawem boku, będąc bitwę zaczął. *Sk. Dz.* 571. (na prawym skrzydle, auf dem rechten Flügel). Ufa tolić, że go bokiem swym oszancuicaz. *Birk. Kan. B. b.* (skrzydłem, asczytem, zasloną). Artylleryą mieliśmy po bokach. *Jabl. Buk. N. b.* (po skrzydłach, po obudwach fronach). Ewa nie z nog, ale z boku męża była wyięta. *Karnk. Kat.* 286. (z zebra) Czuty nieprzyjacielkie boki szablę jego. *Bies. R. D.* 3. (dał im się we znaki, wzięli od niego po bokach, ihre Rißben empfanden es). Wziął po boku. *Jabl. Ex.* 27. (oberwał kiie, plagi, er hat was auf die Rißben bekommen). Wara wygadać się; bo wzięlbys po boku. *Zabl. Fir.* 49. Nauczyl mnie dobrze polityki teraznieyaszy, aż mię boki boją. *Boh. Kom.* 1, 256. Boków bolenie, bolenie boków, choroba, das Seitenstechen, pleuritis. *Rasn.* bodag, bodesgi, probadi; *Croat.* tiszkavicza, bochna bol; *Ross.* бокоболение). W bok kogo trącić *Kras. Pod.* 2, 25. Bokami bić, mit den flanken schlagen, ob. bić. - Podeymować boki, podiąwszy boki chodząc: szumno. *Cn. Th.* 736. nadymać się, did thyn, sich aufblasen, *Ross.* подбочениться, подбоченялась, прибочениться. Widząc kapral, że na niczym nie szydzie, wziął się pod boki, i o nic się więcej nie pytał. *Off. Str.* 1. (er stemmte die Arme in die Seite). - Podeprzeć boków, opatrzyć się przeciw głodu, famem sustentare. *Męcz.* sich voll essen, satt essen, sättigen, mästen. Ohym dostał mięsa tego Podparł-bym iako tako boku zgłodniałego. *Papr. Kol. L.* 4. b. - Bokami świecić, gołym-bydź, nędzonym, odartym, abgemissen, zerlumpt, nackt und hungrig seyn. Bokami świeci iakby z niewoli, Głód, niedostatek, aż głowa boli. *Comp. Med.* 409. Bokami świeci, goły isk bicz. *Teat.* 30, b. 6. - Za boki strach go chwytą. *Tward. Daf.* 33. (strach na niego biie, napada, Schrecken überfällt ihn). Strach wielkooki, Z onego cudu, zdział wszystkich za boki. *Groch. W.* 256. Widząc Wezyr, że w swych ucieczka powstaie, i samego strach za boki chwytą. *Kochow. Wied.* 29. - Ze śmiechu boki rwać. *Teat.* 21, 172. (pękać się, śmiać się do rozpuku; vor Lachen bersten, pläßen). Dziwno mu było, czego się drudzy z śmiechu za boki biorą. *Zab.* 12, 274. *Dudz.* (sie hielt sich die Seiten vor Lachen). Nie-raz boki arywałem na to, co on plecie. *Zabl. Zbb.* 46. - Bokiem siedzieć, nieprosto, von der Seite sitzen, nicht gerade, nur von einer Seite. Tak byłem ściśniony u stołu, zem bokiem siedzieć musiał. *Kras. Podst.* 2, 131. - Bokiem, przez bok, przez boki, przez zebra, von der Seite heraus, durch die Seiten, durch die Rißben. Pochlebey ci umięją panom wyiąć sadło bokiem. *Klon. Wor.* 58. W ten czas, kiedy go karmili chlebem, knowali taką mu ucztę po wieczery sprawić, żeby mu tamta bokiem wysła. *Off. Str.* 1. - Bokiem, z boku, od boku, postronnie, von der Seite her, von der Seite. Nie śmieją w oczy natrzeć, z boku zdradziecko podeyć przagną. *Mon.* 65, 119. Od Pruta Orda stała z boku. *Jabl. Buk. K.* 2. b. Kazano las rąbać, ażeby żołniersz mody z boku nie wziął. *Warg. Cz.* 62. Bydź to może,

ieśli od z boku nie przeskodzi. *Opal. Sat.* 22. Obac z- ieśli kto z boku nie słucha. *Boh. Kom.* 2, 319. (nie pod- słuchnie). Zaby się mał o tym nie dowiedział z boku. *Teat.* 36, c. 69. Dobywasz od boku z *poszew broni swojej. *Otw. Ow.* 143. O bok, obok, obokiem, podle, zur Seite, neben. Na .they uczcie widział szlachcic o bok siebie siedzącego rzemieślnika. *Gaz. Nar.* 1, 184. Za co nie siedzisz o bok mnie, nie mam szydła w boku. *Off. Wyr.* - Pod bokiem, przy boku, blisko, podle, tuż, gleich darneben, nahe; an der Seite, *Ross.* поспомонд. Niebezpieczeństwo prawie pod bokiem nam bylo. *Pilch. Sall.* 47. Turek coraz to bliżey pod bok się nam bierze. *Pasz. Dz.* 122. - Bok, do boku, pod bokiem, przy boku: naybliższy związek, towarzysztwo, przyślep, Seite, Gesellschaft, genaue Verbindung, Zutritt. Bralem niebie do pokoia i do boku moiego. *Teat.* 19, b. 22. (ich nahm dich in mein Zimmer und an meine Seite). Szczęście od ich boku poniekađ odstać chciała. *Fur. Uw.* A. 3. 6. (od ich strony, partyi). Tymokrat byl pod Troia boku mego pilny. *Jabl. Tel.* 187. (na krok mnie nie odstąpił). - W bok, na bok, na stronę, auf die Seite, seitwärts. W bok dyszłem mierzą, sawrócę ich. *Teat.* 42, d. D. - Na bok kogo brać, na stronę, odprowadzić od drugich, einen auf die Seite nehmen. Poyść na bok, trans. bydź uchyłonym, auf die Seite gesetzt werden, zurüd gesetzt werden. Skoro się Alcibiades u niego pokazał, inui poszli na bok. *Weg. Mar.* 1, 14. (ob. w ką, pod ławę). Na bok odrucić, uchylić, auf die Seite legen, zurüd setzen, fahren lassen. Gdzie idzie o uszczęśliwienie twoie, tam wszystko na bok odrucam. *Teat.* 29, 56. *Vind.* na stran, *Ross.* pešpomd. - Na bok! z drogi! ustępnij na stronę! auf die Seite! aus dem Wege! *Sorab.* 1. na bol! Na boku, po boku, an der Seite, *Vind.* odstrani, odszunu). - Po bok, bokiem, waduz boku, zur Seite. Siadł przy oltarzu, i z nim wiele tam stało prałatów po bok i na czele. *Chetch. Popr. A.* 2, b. - Na wszystkie boki, na wszystkie strony, wespół, auf alle Seiten, nach allen Seiten. Mocno na wszystkie boki się umiaga. *Teat.* 1, 22. §. W Geometrii, boki, linie trzy, w których się tróykąt samyka. *Geom. Nar.* 1, 14. die Seiten eines Dreiecks u. s. w. (ob. równobok, różnobok, równoległobok). §. Boki jakiego naczynia, krawędź, die Seiten, der Rand eines Gefäßes. Boki galery burtami zowią. *Otw. Ow.* 585.

Pochoda. boczek, boczny, bokowy, boczny, poboczny, wyboczyć, zboczyć.

BOKAŁ ob. Pokał.

BOKII herb, topor, a na nim krzyż złoty. *Kurop.* 3, 7. ein Wappen.

BOKŁAK ob. bukłak. BOKOWY ob. Boczny. BOKWICA ob. Bukwica.

BOL, u, m. przykre uczucie, rażące nerwy; boleść, bole- nie, der Schmerz; *Sorab.* 2. bopl; *Boh.* bolenj; *Croat.* bol, boleszt; *Dal.* bolezan, bolnoszt; *Ross.* боль (Бо- лница infirmary, dom. chorych); *Rag.* ból, bogljezan, bolnoa, bolea, (*Rag.* bopol, bolovanie; *Vind.* bol, bole- sen, boleshina, nesdraujez choroba); *Carn.* beteg, betesh; *Graec.* болуя dolores in partu). Ból mały, znosny; wielki, krótki *Cn.* Ad. 41. Ból mi mocno ściśnał serce. *Teat.* 7, 25. Ból milczuć nie umie. *Cn.* Ad. 41. (co kogo boli, o tym mówić woli). Gdzie miło, tam oczy;

gdzie ból, tam ręce. *Rys. Ad. 13.* (gdzie kogo boli, tam rękę kładzie; *Croat.* gdje koga boli; radaze onde pipa; gde koga boli, rad onde ruke darsi; *Slovac.* kde boleť, tu ruka; kde miesto, tu sci). Ból głowy, głowy bolenie, der Kopfschmerz, Kopfschmerzen. *Vind.* glavbol; *Slavon.* glavbolja; *Ecccl.* главная болѣзь, главоболѣнѣ. Głowy ból bywa albo całej głowy, albo tylko iedney połowy, a takowy migrenę zowią. *Perz. Lek. 167. Sorab. 1. wumytra, heterocranea. Ross.* по-чмѣльє: ból głowy z podchmialenia. - Ból głowy cierpię, *Ecccl.* главною болю. Ból zębów, *Zadušmerz.* Bole przy porodzeniu, die Geburtsschmerzen, die Wehen; *Ross.* попуты, цєрѣжащны; *Ecccl.* болѣзнорождѣнїє, пролжганїє; *Vind.* rodna bolezhina, roistvena teshava, tunshit). Drzewię nié przyszedł ból na nię, tedy urodziła męzczyznę. *Budn. Jes. 66, 7. Vind.* tunshiti z bole przy porodzeniu cierpię, *Wehen haben,* (ob. z. boleć); *Ecccl.* вресоволѣнїє. - Ból suchy, "dna, denha choro- roba, *das Gliedertreifen,* die Siht. W suchym bolu, *arthritis,* casie chory straszny ból w stawach. *Perz. Lek. 32. Perz. Cyr. 2, 312. Ból głuchy, Ross.* мѡй; Ból głuchy cierpię, *Ross.* нынн, ныю, ною, (porówn. nudzić). 2.) Bol, w drugim przypadku: bola; diabeł, diabeł, bies, *der L...*, *der Henker.* Bezumie dawno- byście inż byli u bola, i gdyby mnie nie było, nie byłoby króla. *Morszt. 114.* Jeymóscinemu kulturalowu gorzałka tylko służy; to tylko franta bola z Jeymósci wyprowadzi. *Perz. Lek. 10.* (porówn. choroba).

BOLAČZKA, i, z. wrząd bolący, ein schmerzhaftes Ges- schwür, ein Schwären, *Ross.* болѣзнь; *Carn.* asla, hula, jasia). W brzodku, zaognienia podnieślenie przeciwprzyrodzonym sposobem ciała, używamy wrzodem albo bolączką. *Perz. Lek. 277.* Plastr na otworzenie bol- łączki. *Sleszk. Ped. 162.* *Porówn.* dymienica, szysaka). Bolączka morowa; *Vind.* kugua hula, kushna gump; *Carn.* prekursh, preskursh; die Preßbeule. *Sien. 482.* O rozganianiu bolącekow morowych i odegnaniu powietrza. *Sleszk. Ped. 162.* **BOLAK,** a, m. bolączka wielka, guz bolący, eine schmerzhaftes Beule. Rozciętk serwatczany na bolaki od zmurczenia pochodzące służy, *Krupel. Chym. 95.*

BOŁBOTAC, - otal, - oco, czyn. *niedok.* macić, miecsac iakie ciekliany, *Off. Wyr. Ross.* взболтавать, взбалтыва- вать, umschütteln, aufrühren, mischen.

BOLEC, bolal, boli, *Transitiv. niedok.* Bolewał, *czstl.* zabołec. *inchoat.* zaboli *Fut.* z cawartym pray- padkiem osoby; z boleśnie się dawać uczuć, ból sprawiać, schmerzen, wehe thun; *Boh.* boleti, bolim, bolimam; boliwawam; *Srab.* z. bohlišč; *Vind.* boleti; *Croat.* etc. boleti; *Ross.* болѣнь, нагнѣсь, нагнѣмъ. Gdzie bia, boli. *Kochów. Fr. 93.* Na to bia, żeby bolalo. *Off. Wyr.* Bardziej nas boli, gdy boleści naszey nikt nie wie. *Sk. Dz. 647.* Bardziej boli od podłego. *Cn. Ad. 10.* Bardziej boli od swojego. *Id.* Ciekło to mniey czuie, co wszystkich boli. *Prześtr. 149.* Nie doktora, chorego py- tay, gdzie boli. *Rys. Ad. 51.* Co kogo boli, o tym mó- wić woli. *Cn. Ad. 238.* Gdzie kogo co boli, tam rękę kładzie. *Petr. Hor. prof.* Gdzie boli, tam ręka; częgo ciekło żalnie, o tym rad mówi. *Erax. Jez. Dd. b. Croat.* Radaze varaki pipa, gdega rana tiszka; *Slovac.* kde boleť,

tu ruka; kde miesto, tu sci, Głowa mię boli, *der Kopf thut mir wehe;* *Slavon.* et *Croat.* boli me glava; *Carn.* boly, me, buba me, saskly meno). Nie upiiay się, nie będsie cię głowa bolala. *Zegl. Ad. 170.* J Panu głowa saboli, gdy rachować przyidsie. *Jez. Ek. E. 2.* Niech cię o to głowa nie boli, z nie twoja rsecz o to się trokac. *Off. Wyr.* (*Prastk. Vind.* Tebi ne bo shau, to ne bo glava bolewa). Póydę z tobą, nie bolą mię nogi. *Zab. 7, 203.* Mózg go boli: zwaryował, szaleie, *es tappelt bey ihm.* Myśleli że oszalał, i że go mózg boli. *Pot. Zac. 119.* Serce boli, kraisie się, *das Herz thut einem weh.* Tak handel ustaie, aż mię boli dusza. *Jabl. Tel. 36.* Wasza i boza, niech was krzywdia boli. *Prastk. Ball. A. 4.* Loe mię ten boli więźnia nieoszczędliwego. *Teat. 46, b. 50.* Niewdzięczność boli. *Falib. Dis. N. 5.* - Boji go kaleta z skapy. *Cn. Ad. 42.* et ist ventelwurf. - *Jmieřk.* bolący z bols czyniący; bolesny, schmerzhaft, schmerzend; in Com- par. bolatszy, (*Ross.* болѣтшїє: cory). W bolące kogo trafić mieysce (ob. sedno) *das rechte Gliedchen treffen.* Choroba ta z pierwasz iedna; ale mieysce bolatsze, bo na niem ciężar całego ciała polega. *Hipp. 123.* §. Bolący, ukrzywdzony, obrażony, żalobny, gefandt, beselbdt. Stronie bolącey wolno tego doglądać, iakio i gdsie wię- sień fedzi. *Stat. Lt. 153.* *§. Ażeby tylko swey dopel- nił woli, Nie dba choć na to i świat cały boli, *Zab. 2, 305.* (z boleie, ubolewa, bole cierpi, ob. następujące:) **2. BOLEC;** bolal, boleie, *Intrans. Niedok.* zboleć, *F.* zboleie, *dok.* (ob. balac), bole cierpięć, bole czuć, chorować, *Schmerzen leiden,* krank werden, erkranken, krank sein; *Carn.* boleham; *Rag.* boletti, bolovati; *Vind.* bol terati, boluvati, beteguvati, zboleti; *Ross.* болѣнь, Począł na boki bardzo boleć. *Sk. Zyw. 421.* et bekam best- tige Geburtsschmerzen. Gdy na iedney potrzebie raniomy, zbolal, rseki... *Petr. Ek. 96.* (ob. zbolaty). Boday bo- lał, kto iego maikciem się smaci. *Zab. 11, 237. Zabl.* - Szczególniej boleć: cierpięć bole przy rodzeniu, *Gebirths- Schmerzen leiden,* *Wehen haben,* *Ecccl.* вресоволѣнїє. Drzewiey niż bolala, urodziła; drzewiey niż przyszedł bol na nię, tedy urodziła męzczyznę. *Budn. Jes. 66, 7.* Niewiasto! boleć będsiez, przy rodzeniu dzieci. *Przyb. Milli. 340.* mit Schmerzen wirt bu Kinder gebahren. *Zszobstym* przypadkiem boleć dziećmi z rodzić dzieci z bo- lami, bey der Niederkunft mit einem Kinde Wehen haben, Do własney się matki moiey, która maą bolala i karmiła; wracam. *Smotr. Lagn. 208.* Szymowie naprzeciw mnie, iak naprzeciw tey, któraby niemi nigdy nie bolala, po- wstali. *ib. 6.* §. Boleć sercem, w sercu z gryźć się, martwić się, frasować się, ubolewać, żalować, utykiwać, narzekać, *Bosn.* boliti se, *Rag.* bollettise; *Ross.* болѣ- новань; innerlicher Schmerz empfinden, sich gramen, karmen, kranken, innerlich leiden; wimmern, wehklagen. Ciężko sercem boleięmy; że od was prawa duchownie są podeptane. *Sowit. 80.* Gdy cię opuszczam, serce mo- boleie, Gdy cię nie widzę, ledwo nie szaleię. *Teat. 52, c. 32.* Serdecznie bolala, dziatki na myśli maiać, które postadala. *Groch W. 530.* Potocki bolal ciężko na to, że Chodkiewiczowi kazano do stolicy. *Tward. Wt. 42.* Nie boleia, na krzywdy obecne; nie wspomina prze- zlych. *Birk. Gf. K. 18.* Nie radzi byli pod Rzymiany i boleli z tego. *Warg. Ces. 255.* Niemcy śmierci Arzo-

wista boleją. *Warg. Cez.* 110. Wszystko to przeszło; ty darmo nie boleś. *P. Kchan. 7.* 412. **BOLBNIE**, ia, n. rzeczownik verbal: słowa boleć 1.) : ból ciągły, das **Schmerzen**, ein anhaltender Schmerz. Bolenie zębów. *Sienn.* 119.

BOLESC, ści, ż. czucie bólu, die Schmerzhaftigkeit, der Schmerz; *Boh. et Slovác.* bolešt; *Sorab.* 1.) bolofej; *Croat.* bolešt; *Bosn.* bolešt; *Rag.* boles, bolnos; *Vind.* bolesan; *Carn.* bolézhina, (*Carn.* bolean : choroba; *Slavon.* bollešt, bolěšt; *Roff.* болѣнь; *Vind.* boliesen; *Rag.* bolešt : żal, pokuta). Siedm boleści Nayswiętzey Panny. *L.* Zaw sze milcząca boleść cięższe dać szychy. *Morszt.* 317. Boleść abo żalność iest towarzyszem pokuty. *Karnk. Kat.* 220. *J.* O iakiem dziele byłe zbyć zrobionym, o iakieykolwiek rzezy ni wiele wartej, o człowieku, którego nie wziąć, nie położyć, mówi się: ot! od siedmiu boleści! *Off. Wyr.* (ob. od biedy), leidlich, mit genauet Noth, paffabel, ertráglích. **BOLESCIWY** ob. Bolesny.

BOLESLAW, a, m. imię męskie; bolem sławny. *Chmiel.* 1, 60. ein Mannsname, Boleslaw. Imię to wielość sławy oznacza. *Nar. Hst.* 2, 37. xdrbn, Bolko, *Nar. Hst.* 6, 132. 2.) Miasto w Czechach, *Boh.* Boleslaw, *Ger.* Bunslau.

BOLESNOSC, **BOLESCIWOSC**, ści, ż. mnogość bólów, die Schmerzhaftigkeit, Schmerzlichkeit, *Vind.* boleshliovst, boles'ivost, bounovitnost, (: chorowitość).

BOLESNY, **BOLESCIWY**, a, e, **BOLESNIE**, **BOLESCIWIE**, **BOLESNO**, przystk. 1.) Act. ból sprawujący, Schmerzend, Schmerzlich. Bolesne rany. *Roff.* орорумительным. 2.) Pass. ból cierpiący, Schmerz empfindend, Schmerzhaft; *Boh.* boleštnj; *Roff.* болящимъ; *Slov.* bolawj; *Sorab.* 1. bolofejiwé; *Rag.* boleštan, bolexgliv; (*Chory*, chorowity, *Vind.* bolešliu, bolešnaft, bolezliu, boun, bounoviten; *Slavon.* bolexljiv, boleštan; *Rag.* boleštan, bolau; *Carn.* bollan; *Bosn.* boleštan; *Roff.* болячимъ; *Echl.* болячимъ; *Boh.* bolawj; } Mo serce boleściwe dręcza morskie trwogi. *Zedr. Ow.* 481. Nayswiętzsa Panna boleśna. *Groch W.* 290. Gorzko i bolesno płakał. *Sł. Dz.* 654. Nie bądźcie boleściwi. *Leop.* 2. *Exdr.* 8, 12. (nie smęćcie się. *Budn. Bibl. Gd.* hämt euch nicht, grämt euch nicht).

Pochodz. bolny, odboleł, poboleł, przeboleł, przyboleł, ubolewał; zabolet.

BOLET, u, m. z franc. balotte, cedulka od zapłaconego myta, Deſkett. die Ballette; der Rauphettel, Zollzettel. Mam bolety prawdziwe; mam świadectwa iawne. *Paszł. Dz.* 43.

BOLETYN, u, m. z Włok. gałka do kręskowania, bierka, die Roostugel, Wählſugel. W Wenecyi obierają urzędników losom przez boletyny. *Perr. Pol* 456.

BOLEWAC *Niák.* czstl. słowa boleć, weh ju thun pflegen. Od owocu bukowego głowa bolewa. *Cresc.* 468.

BOLKA ob. Bulka. **BOLKO** ob. Boleslaw.

BOLNY, a, e, **BOLNO** przystk. bole: cierpiący, chory, *Rag.* bolan, bolni; *Carn.* bolne, bollan. (*Carn.* bolehn : chorowity); *Vind.* boun; *Roff.* болячимъ; **Schmerzen** leidend, franf. Użzał izy, użzał - bolne serce moie. *Zedr. Ow.* 236. Bolno Junonie, że z Jowisza Semele poczęła. *ib.* 62. dolet. *ib.* 343. Jowiszu! cośny z twych rąk czy bolni czy zdrowi. *Zab.* 9, 77. *Jżyc.*

***BOLSZY**, ob. Gorszy, *Zly.*
BOLTUSZNIK, a, m. Kademiak, gatunek garbaczów, der Rothgärber, Rothgärber. *Cerdones vulgo boltusniki*, contenti sunt solo artificio suo: nec in mercatura, pellionibus seruietes, sese intrudunt. *Dnb.* 158.

BOLWARK, **BULWARK**, - u, m. *BLOFAREK, - rka, m. (baszta, narożnik, z Niem. das Bollwerk; *Lat. med.* ballitorium, ballium; *Holl.* bolwerk; *Angl.* bulwark; *Vind.* branishe; *Roff.* пачкамп; *Сочиница.* Bulwark, baszta, bierze się też za fortecę, wzniesioną kray. *Papr. W.* 1, 469. Uczynt około domu' blofarki, żeby tramy nie leżały na murze kościelnym. *Radz.* 1 *Reg.* 6, 6. (ustępy. *Bibl. Gd.* odszredzenia. *Budn.* Kramem Rukh, belkowania).

BOM ob. bo, bo ia.

BOM! odgłos dzwonów; zegarów, der Lauff der Glocken, Uhren. Słyszę, że biła zegary, stanąłem, i słucham: bom! *Teat.* 16, c. 241.

BOMBA, y, ż. kula żelazna wewnątrz prochem wypełniona, którą z moździerza wyrzucają. *Jak. Art.* 3, 186. *Papr. W.* 1, 266. die Bombe. Bomba do miasta wpuśczone, Skrytym pokarmem wewnątrz zasuszona, Czyni grzmot, wznosi w górę tuman ślepy, Łamiąc kamienie, wieże, mury, klepy, J wszystko nagle miera z popiołami, Półki w niej żyją próchy z zapaleni. *Susz. Pies.* 3, 6. 2. *Slavon.* bumba, kumbara; *Bosn.* Imbarda, top; *Croat.* lombarda. **BOMBARDOWAC**, - owal, - uie, czyn. niszc. rzucać bomby do miasta oblężonego. *Papr. W.* 1, 469. bombardiren; *Croat.* lombardati; *Bosn.* lombardati. **BOMBARDOWANIE**, ia, n. das Bombardiren, das Bombardement. **BOMBARDYER**, a, m. żołnierz ob bombardowania, der Bombardier; *Croat.* lombardar; *Bosn.* lombardir. 1. W iedney kompanii dziejących bombardyerów ma się znajdować. *Pam.* 84, 706.

BOMBEL, **BOMBELOWATY** ob. Babel, Babelowaty.

BOMBONY ob. Dymienice francowate. *Krup.* 5, 46.

BOMOL, u, m. gatunek wiu zagranicznych, ein ausländischer Wein. Od win zamorkkich, alakantów, bomolów, rywuł. *Vol. Leg.* 3, 945.

BOMZYN, u, m. z Włok. bombafina, materya czy to bawelniiana, czy to icdwabna krzyżowana, der Baumbast, der Baumbast. *Tr.*

BONA, y, ż. imię matki Zygmunta Augusta. Z Latin. znaczy dobra. *Chmiel.* 1, 60. die Königin Bona, Mutter Siegmund Augusts.

BONAROWA, y, ż. herb, dwie lilie związane; nad hełmem półczłowieka w szyszaku, w obudwu ręku po chorągwi trzymającego; z Francyi. *Kurop.* 3, 7. ein Wappen.

BONAWENTURA ob. Dobrogość.

BONCZA, y, m. imię męskie; Bonifacy. *Nies.* 1, 144. Bonifacius. 2.) Bończa, herb. jednorożec wzgórze wspięty; z Włoch. *Kurop.* 3, 7. ein Wappen.

BONCZUK ob. Bunczuk.

BONET; u, m. z franc. Suty głowy kobiety z koronek. *Haur. Sk.* 354. eine Zwickhaube von Spitzen. Ob. Kor-net, Kukła.

BONIFIKOWAC ob. Nagradzać, narównać szkodę uczynioną. **BONIFIKACYA** ob. Nagroda szkody. - **BONIFRATER**, - tra, m. zakonnik reguły S. Jana Bożego do pilnowania chorych, szalonych, obowiązany, ein barmherziger Bruder. **BONIFRATERSKI**, a, ie, należący do bonifratrów, Barmherziger.

- Herzgebrüder* : . Może potrzebuiesz kraty bonifaterskiej. *Teat.* 15, 003. (czyś waryat? czyś oszalał?) *ob.* Czubki.
- BONONIA**, ii, ż. miasto Włoskie, *Bologna*. **BONONCZYK**, a, m. obywatel Bononii, *ein Bolognet.* 2.) Piesek mały, z którym się damy pieaszczą. *Kluk. Zw.* 1, 299. *ein Bologneserhundchen*. **BONONCZYS**, - ja, m. *zdrbn.* Bononczyk w izbie, a kundel do piearni. *Mon.* 71, 545. *ib.* 75, 664.
- BONONSKI**, a, ie, z Bononii, *Bologneser* : . Bononki kamień, gipsowy, kalcynowany, w nosy świecający. *Kluk. Kop.* 2, 95.
- BONOWAC**, - ował, - nie, *frans. nied.* labować, hoynie żyć; buiać, z *łac.* *wohleben, herrlich und in Freudem leben*; *Carn.* *lebat*; *Rag.* *tefericiti*; *Roff.* *благоденствование, помѣжиться, насладиться, наслаждаться, бражничать*; *Eccl.* *счаствовашися, умѣшались, самоудствования.* *Comeffor* używam, rozgardyas broię, bonnię niektóry mówią. *Macz.* Bonuie po świecie *ob.* hulać. Bonuicią, *Eccl.* *благодарными.* Bonowanie, labowanie, rozgardyas, luszyk, *Wohleben*; *Vind.* *lebunga, gostovanje, jedkuvaria, gostaria*; *Roff.* *раздолье, самоудіе, благовременство*; *Eccl.* *красованіе, красовство.*
- BONT** *ob.* Bunt.
- ***BONTEM**, z *franc.* *bon. temps* : krotchwila; zabawka, *Zeitvertreib*. Na bontem po kobzę moję. *Kochow.* 281.
- BONZA**, y, m. pop Japoniki, *ein Bonze, ein Japanischer Priester*. Kieży w Japonii bonzami sowią. *Sk. Zw.* 2, 585.
- ***BOPONT** *Tr.* *ob.* Bipont.
- BOR**, u, m. las sosnowy, a potem w ogolności, żywicznych drzew, a ieszcze ogólniey, las gesty ciemny, *ein Fichtenwald, ein Nadelholzerwald, ein Tangelwald, ein dichter finsterer Wald*; *Boh.* *bor, borel*; *Vind.* *borje, burje, borsht*; *Ital. et Lat. Med.* *foresta*; *Ger.* *der Forst*; *Basn.* *borowiate*; *Hung.* *berek*; *Eccl.* *боръ или сосновымъ лѣсѣм, соснабъ*; *Carn.* *borsht, worsht*; *Rag.* *borje, borovisete* (sosna *Bozn:* *bor*; *Rag.* *boor*; sosnowy, *Rag.* *borov*; sosnorodny, *Rag.* *borovit*; sosnina; *Rag.* *borovina*; *Slavon et Carn.* *bor, borovz* : sosna; *Croat.* *bôr* : iakowiec; *Vind.* *boroves, porówn.* *Ger.* *gähnte*; *Roff.* *боръ* piasek brzosami, oskami, klonami i sosnami obrosty; *Carn.* *bore* : szysaki drzew żywicznych. *Roff.* *боросъ, боровонъ* kiernoz; *Carn.* *barovit* : bożek Słowiański, *Boruta*; *Croat.* *borovnyak* : kwiczoł, drozd); *Wylicz*, wykop; karcz, popał korzenie, nie będą bory, ani gór odzieją lasy. *Gov. Sen.* 200. Zwyczajnie ciągnie wilka natura do boru. *Pot. Poz.* 26. Bór głuchy gesty *Roff.* *глушмакъ*; *Vind.* *log* (*ob.* *lag, leg*); na błotach *Roff.* *лыса*; *Croat.* *chrêt*, (*Sorab.* 2. *blotto* = bor). *Vind.* *Boroule*, miasto *Gerlach*. (*Przyjęgam* boru *ob.* *bóg, przyjęgam bogu*).
- Pochodz.* *borowy, boruta, borówka, borowizna, borsuk*.
- ***BORADEK**, - dka, **BORATEK**, -tku, m. **BURAT**, u, m. **BORACIK**, a, m. *zdrbn.*, *Franc.* *burat, Ital.* *burato, z lac.* *burra* = wełna gruba), z materya wełnianą lub iedwabnowełnianą, *der Burat, ein Zeug.* *Buratu* astuka. *Infr. C. L.* Od sztuki boradku, materyi iedwabney. *ib.* Od boratków różny tarby po słotemu. *Vol. Leg.* 4; 556. *et.* 6, 133. Od sztuki boradku. *ib.* Towary cudzoziemskie, muchairy, boraciki, podatek takowy placą. *Vol. L.* 4, 81. *por.* *burā, burka.*
- Tom. I.*
- BORAK, BURAK**, a, m. *borrago*, siele, u dawnych ziolo-
pisów. *Wolowy język.* *Syr.* 1289. *et.* 1291. *Boh.* *boráf, buraf*; *Eccl.* *боракъ*; *Bozn:* *boragina, krasztawica; Croat.* *borága*; *Vind.* *borasha*; *Dal.* *Krasztawica, liszi-
china*; *Sorab.* 1. *wohłacze pažł*; *Ger.* *Borrago, Bor-
retsch, Dohsenzunge.* Liście i kwiat zażywają się do sałat. *Kluk. Dyk.* 1, 77. Z buraków gotują ćwikłę. *Wiel. kuch.* 599. Kto chce mieć dobrą ćwikłę, niechay boraki prze-
szadzi. *Kluk. Rosl.* 1, 207. (*Roff.* *барканъ, морканъ* :
marchew). *Roff.* *бураки ob.* ćwikła. **BORAKOWY**,
BUKAKOWY, a, e, do boraków należący, *Borrago* :
Dohsenzungen : . Burakowe liście. *Kluk. Dyk.* 1, 68. *et.* 2, 212.
- BORAKS, BORAS**, u, m. sól kryształująca się niekko
szefciobocznie, zażywana do lekarstwa i topienia kruszców;
przywoźna z Azji pod imieniem *Tynkal*; w Europie ją
dopiero czyszczą i boraksem zowią. *Kluk. Kop.* 1, 155.
Roff. *буръ, der Borak, ein crystallisches Mittelsalz.* Co
dziś borasem sowią, starzy złotą rdzą zwali. *Sien.* 592.
Pures. *Sien. wykl.* **BORAKSOWY, BORASOWY**, a,
e, należący do boraksu, *Borak* : . Boras wożono nam
przed laty w maluczkich fasceczkach z Aleksandryi, pełny
tłustości nieiakiey, w którzy drobne kamyczki były; a te
swano ciałem borasowym. *Sien.* 594.
- BORATEK** *ob.* *Boradek*. - **BORDEL** *ob.* *santus.* **BOR-**
DOWNNIK *ob.* *Hordownik.* **BOREASZ** *ob.* północny
wiatr (*porówn.* burza).
- BOREYKO herb**, na tarczcy dwie litery z na krzyż słożone
z Litwy. *Kurop.* 3, 7. *ein Wappen.*
- BORG**, u, m. borgowanie, kupno na kredyt. *Wyrw. G.*
290. *der Borg, das Bergen, der Credit*; *Boh.* *uwet*
auwet, auwetel, uwetel; *Eccl.* *заемное.* Dziś szlar
chcic mieszczaninowi maieństwo borgiem weźmie. *Per*;
Pol. 99. (borgując od niego, sadniając się u niego).
Stargował i wziął na borg od szewca boty. *Gorn. Sen.* 55na
Croat. *na veru jmati*; *Vind.* *na posod vseti*; *Slavon.* *rg*
poscek; *Boh.* *na uwet wżaty.* - Na borg dadz : n. p. na boty
nie ma rozdawać ekonom bez Pańskiy woli, bo resza-
szkodliwe są. *Goff. Ek.* 14. Dawano mi wczoray piętno-
ście złotych; ieno że na borg chciano. *Alb. n. W.* 1ie
(chciano brać na borg). §. *Borg, zaległość, dług, d*
Schuld, die rückständige Zahlung. Zeby woysko w borgu
nie zostawało, następujące uchwalamy podatki. *Vol. L.*
5, 343. *um den Truppen den Sold nicht schuldig zu blei-
ben.* **BORGOWAC**, - ował, uie *Transit.* *niedok.* zbor-
gować, poborgować, *dok.* 1., borgować od kogo, brać
na borg, *Boh.* *wym'etiti*; *Vind.* *vlehen vseti*, na posod
jemati, posoditi; *Slavon.* *uzajmiti*; *Roff.* *заимствование,*
занять, занимать, auf Borg nehmen, borgen, auf
Credit nehmen; *Anglosax.* *borgian*; *Holl.* *borghen*; *Dan.*
borge; *Angl.* *borrow*). Drngi nie dba, borguie, pożyczka,
gdzie ieno może co na kim wymatać. *Dambr.* 485. - §. *Bor-*
gowac co komu, dawać na borg, na kredyt, na pocze-
kanie, *auf Borg geben, borgen, creditiren*; *Boh.* *uw'etiti*.
Nazaiurz znouu żyd się deklaruie, Ze mu iuz więcej
trunku nie borguie. *Fabl. Ez.* 76. Karczmarze mają
wiedzieć, komu borgować. *Haur. Sk.* 155. Gdy kar-
czmarze borgować nie będą, iuz prayszłych spodziowanych
pieniędzy chłop nie przepieie. *Mon.* 64, 216. Wiele bor-
gować, ma macochę, którą sowią; przeday! *Jey córkę*

nazywają: day taniol a córka ma brata, któremu imię jest: s miastu prócz! a ieszcze iednego, którego zowią: musz isć zebrać. *Furm. Uw. E. 4. - Transl.* odkładać, do czasu poczekać, *auffchieben, verschieben.* Oddam ci to, nie szborgnięć, *Cn. Ad. 762.* (nie puszczę w odwiekę). On nie boguie, kto go zaszepi. *Off. Wyr.* (natychmiast odpowiada, odcina się, wetuie; od razu bierze za sobą). Już też Władysław więćdy nie chciał krzyżakom woyny borgować, a tak wszyscy Polaszce na nich wybrać się każę. *Krom. 329. er wollte ihnen den Krieg nicht länger schuldig bleiben.* - §. Folgować, pobieżać, szanować, ochraniać, oszczędzać, zachowywać, *verschonen, schonen.* Zolnierz, rozsiątrzywszy się, nikomu borgować nie chciał, *parcers.* *Krom. 528.* Tatarszy, nie szborgniąc i najmnieyszey duszy, Walili ciała ludzkie pobite na stopy. *Zimor. 246.* Nie borgował szwycęszca i niewiaśtom. *Nar. Tac. 2, 264.* Krwi własney i gardł naszym przy tobie nie szborgniemy. *Krom. 265.* BORGOWNIK, a, m. biorący lub dający na borg, *der Borger, der auf Borg nimmt oder gibt.* §. Borgownik, bordownik, ziele, *ob. Hordownik.* BOROBY, a, e, należący do boru, borgowania, kredytowy, dłużny, czekający zapłaty, służący na zapłatę w dalaszym czasie, *unbezahlt, schuldig geliehen.* Trzeba płacić woynku, w długą borgową służbę zaciągnionemu. *Vol. Leg. 4, 45.* Woynko w borgowe szaszędzisz ćwierci, iż nie ma o czym się wyżywić. *ib. 5, 765.*

BORKARNIA, ii, §. BORKAN, u, m. iałmużny funduszowe na ubogich studentów, pierwiałkowo od legacyi przez Stanisława Borę dziekana Krakowskiego pochodzące. *Stat. Akad. Krak. §. 15., ein Stipendium für arme Studenten.* Wszystkie konwikty, burse i borkarnie do szwierschnosci komisji edukacyney należą. *S. Grodz. 2, 65.*

*BOROCZNO, a, n. obrok, *das Futter für die Pferde.* Nie cięży swe boroczno koniowi. *Rys. Ad. 43.* (nie cięży owiesz koniowi. *ib. 48. Cn. Ad. 562.*

BOROWATO *przeszł.* na kształt boru, wie ein Langelwald. Zamknęły dostępy borowato i dziko krzewistemi kępy. *Przyb. Milt. 106.* BOROWICZKA, i, §. *Slovac.* borowicka, wódka iałowcowa, *Bacholberbeerbrantwein.* Tr. (*Slovac.* borowickowi stał, kwićala = kwiczoł), BORO-WIK, a, m. grzyb ślniak, *boletus olivaceus Linn.* na niektórych mieyszcach borowikiem polnym i podbrzeźniakiem szwany. *Funda. 564.* Pospółstwo grzyb prawdziwy, *boletus bovinus Linn.* wszędy borowikiem zowie. *ib. 563.* *Roff.* боровикъ, коровникъ, коровичекъ, eine Art Pilze. BOROWIZNA, y, §. zarosle sosnami, bór gesty, *eine dicke Fichtenheide, eine Heide.* Witen przez lasy i borowizny Kozacką drogą do Łęszczyckiej ziemi wtargnął. *Stryk. 324.* §. Gatunek ziemi czarnlawej, loca nie zysnęd, leśnica. *Off. Wyr.* eine schwarze, unfruchtbare Erdart. BOROWKA, i, §. *Boh.* borówka: *Carn.* barounise; *vaccinium*, rodzaj roślin i jagod w borach gosnących, do którego należą szernica, tochinia, *Roff.* гомо-бобель, голубица, пълница, каміонечка, zurawina, *Kluk. Dyk. 3, 144.* die Heidelbeere. Borówka szarna, szernica, *Vind.* zcherniza, barouniza, *Roff.* черница, черника, *vaccinium myrtillus Linn.* szarna jagoda borowa. *Haur. Sk. 71. Krup. 5, 59.* die Schwarzebeere, Blaubeere. Borówka cudzosiemka, die Bläuliche Heidel-

beere. Borówka czerwona, *vaccinium vitis-Idaea Linn.* die rote Heidelbeere, Preiselbeere. *Cn. Th.* Borówka czerwona, czerwonica, macznica do kordwanu, *Rhus coriaria Linn.* der Schmaß, der Färbbaum, der Färbbaum. §. Borówka, becaka z borowego czyli sosnowego drzewa, szczególniej do miodu, pewnego wymiaru, *eine seltene Honigart von bestimmten Maße.* Od becaki miodu prasnego po słotemu, a od półbeczki, mianowicie borówki, po groszy pięćnaście. *Vol. Leg. 3, 227.* (*Boh.* borówka 2., = sosnka). - BOROWIEC, - wca, m. mieszkaniec, osadnik w puszcach lub lasach, *Off. Wyr.* der Waldbewohner. *ob.* Boruta. BOROBY, a, e, należący do boru, *Boh.* borowy; *Roff.* боровый, бороникъ; *Eccl.* ušmynik; *Langelwald,* Heide, Wald. Jagody borowe. *Haur. Sk. 71.* Borowe Dryady. *Bards. Tr. 157.* (leśne). Borowa szyszka, sosnowa = rzecz bez wartości, *etwas Oeringes, Berstlofes.* Flocci facere aliquem, za mało sobie ważyć; za borową szyszkę kogo mieć. *Macs. - Urs. Gr. 358.* Był był naycuotliwszy z mądrami bardzo głową, Bez pieniędzy nie stoisz za szyszkę borową. *Burl. A. 2. - §.* Szczególniej: dziiki, nieludzki, odludny, nieokreślony, leśny, wild, roh, ungeschliffen. Oycsym nasz przysły, parafianin, który szasewne będzie jak niedziedz borowy. *Teat. 22, 55.* Ofry, smutny, borowy, życia nie wiedzący, Wiak prowadzisz, Wenery nie szczywający. *Bards. Tr. 141. - §.* Borowy, - ego, szszownik, donorca boru, leśniczy, *der Hegetreiter.* *Off. Wyr.* BORSUCZY, a, e, od borsuka, *Dach.*; *Roff.* борсучья. Sądlo borsucze używane jest na lekarstwo. *Zool. N. 239.* BORSUK, a, m. zwierzę, iałowiec, *ursus melas,* długodzi psa miernego, z głowy podobny do lisa; *Zool. Nar. 328.* *Haur. Sk. 302.* der Dach; *Roff.* борсучь, борсучь, борсучекъ, (*Roff.* борсучь lampart); *Hung.* bors; *Croat.* jazvec; *Boh.* geswet; *Vind.* jabbis; *Sorab.* a. Świncz. (*ob.* zbir). Głupi jak borsuk. *Bier. Rozł. C. 1.* Borsuk, szsłowiek wydanych żuchw, naciśnionego nosa, małych oczu. *Off. Wyr.* ein Messgeschicht.

BORSZTOWKA, i, §. iałko średniej wielkości białotłote, soku winnego pełne. *Kluk. Dyk. 3, 251.* *Kluk. Rozł. 1, 142.* od wsi Borsdorf w Saxonii, *der Borsdorfer Apfel, (Dester. Maschanzer).*

BORUCH, a; m. miano psie. *Chmiel. 2, 582.* ein Name der Hunde.

BORUTA, y, m. diabol borowiec, błotnik, sły duch, podług wieśniackich baśni mieszkający na błotach i lgniączkach, *Carn.* barovit, *der Waldgeist, Meotgeist, Sumpfschicht.* Uwiązłszy furmar zwywa leśnego boruty. *Off. Str. 5.* Wy, którym ziemia nie zamknięta, Przedni ciemności książęta, Amodeuszu, Boruto! *Teat. 11, 5, 107.* §. *Transl.* rodzaju męzkiego i żeńskiego = pokusa, bieda, niezdolność, nieznośność, *eine wahre Last, ein unausstehlicher Mensch, ein unaustrerliches Weib.* Zedy się jak można pozżyć tej boruty. *Teat. 45, c. 87.* Wyk.

BORYS, a, m. borowiec, szsłowiek borowy, leśny, gbur, chłopisko, ein Bauerkerl, ein grober, ungescholter Mensch. Tajałaytwa pełno u dworu, ale to same borysy, chłopiska ze wsi, ustrojone w barwę. *Off. Wyr. - Pot. Arg. 734.* (U Rufi Borys i Chleb, imiona własne dwóch braci, Książąt Kiiowskich, których caci sz Świętych). §. Borys, chleb gruby rasowy, grobes, geschrotetes Brot,

Commisbröt. Chleb ze zboża niewychędożonego, bardzo gruby, albo z miastanego, jako z pszenicy i z żyta, z owsa, z igczmienia, iakiego popospolicie Litwa i Ruś na wsiach używa, boryszem zowią; bo go borowi ludzkie używają, i po części go też z boru zbierają, zwłaszcza czasu nieurodzaju i głodu, jako z wrzosu, z żółędzi, z bukwi. *Syr. 936.* Stoły ich kosztowne zamięniły się w kawał ościstego borysa, *Balk. Niedz. 2, 445.* Borys, chleb rżany, którego robotni ludzkie sążywają. *Sak. Probl. 201.* Kola go borys w sęby. *Off. Wyr. (zniewieściał, spagnośał, nie chce już być chłosem).* Teraz i borysowi rad. *Off. Wyr. (asumiął kiedyś, a teraz spazował).*

BORYSZ, u, m. litkup. *Duds. 51. der Leihlauf. *BORYSZNIK, a, m.* barasznik, litkupnik, świadek kupna, der Leihläufer, *Senge des geschwunden Kaufs.* Przy takiej kupi albo frymarku małą być borysznicy, wiary godni; i z temi borysznikami sam ten isćciec, kto przedaie, do urzędu isć ma. *Stat. Lit 405.*

BORZOBOHATY, a, e, z Russk. Kto chce być skorym i borzobohatym, Wnet straci na tym. *Klok. Fl. D. 1. (bardzo bogatym)?*

1. **BOSAK, a, m.** *Eccl. 60cāh; Ross. 60cmk; Bosn. bos;* = całowiek bosy; boso chodzący. *Duds. 22. ein Barfüßiger.* Szczególniey zakonnik bosy, n. p. Karmelita bosy, ein Barfüßtermbuch, (*Boh. bofächt Kastel;* klasztor zakonników bosych, das Barfüßertloster. §. Bosaki, wory, sanie, konie niekute, łopaty niekute, undeschlagene Wagen, Schlitten, Pferde, Schaufeln. Bosaki, rodzay niby sanek z iednego dębu lub grabu wyschłego, a w sochę-cyli widly rozchodzącego się, srobionych, które się wielkie kamienie swożą pod czas sanny. *Switk. Dud. 51. ein Schlittenbaum, eine Schleife.*

2. **BOSAK, a, m.** osęka, chynak, hak, z *Niem. der Botzhalen; Bosn. ganaq; Eccl. 6arōph.* Hak skrzywiony do przyciągienia bat; z łodzi do brzegu. Hak do rozrywania ognia. *Włod. Bosak,* isć drag długi, na końcu iego bruk i dzidka żelazna; tym chwycić i odepchnąć się można. *Magier Mstr.*

BOSDZ, BOSC, boś, bodzie, bodę, *czyn. niedok. bodnąć iadnt. zboś,* uboś *Doł. śpiczastym cześm razic, mit etwas Spitzigen steßen, stechen, (porówn. obs. Ger. heßen, Gall. pouffer); Boh. bilsti, bodl, bodu, bodnauti, bodnu; Sorob. 1. bescj, bodl, bodu, bodiu, bodjim, bodjem; Barn. bości, obości, badnuti; baćnuti; Vind. bošti, bodel, bodem, pobadati; Croat. badati, bošti, bodem; Dal. badnuti, bacskati; Rag. bōšti, bodem, bāsnuti, bāskati, bādati, ubošti, ubaadam; Slavon. bošti; Carn. wošti, wodl, wōdem; Ross. 60cmā, 60dam; Hebr. nuz baat recalitrait). Bośdz rogami, mit Hörnern steßen. *Baz. Hfl. 296.* Nie każdy bodzie rogiem i zębami chwytą, Chociaż tamtym potraza, chociaż tym zwierz zgrzyta. *Pot. Jow. 51. Bodsiesz mi w bok ostręmi rogami. Czach. Tr. B. 1. - Bośc konia ostrogami, Vind. oistrogati, oistrogvati, naoistrogvati, naganjati, sporna, mit den Eporen stechen, die Eporen geben. Konia abodit ostrogami. *Warg. Cez. 258. - Bośc lokciem, osolem, głową, trąćić, mit dem Ellendecken u. f. w. steßen. - Post. Atlas wielki wyskpie bodsie miebo grabietem. *Pot. Arg. 208. tyka, betührt, stößt an den Himmel. Fig. et transit. bośc, razic, pręgnikać, pobudzić, durchbringen, aus Herzen greifen, ins Herz****

steßen, reißen. Rozmaicie mię trapili, bodąc mię swemii kły iadowitemi. *Baz. Hfl. 107.* Na nieh pido swoje ostrzy, a prawie ie żelaznemi słowy bodzie. *Sł. Dz. 1159.* Pytają się, coby kto znaleźć wolał: worek cnoty, czy pieniędzy? To go tym bodą, że woliasz pieniądze, niż cnotę; to go tym zagadywają, że swęe onoty nie masz. *Dwor. G.* Bodło go sumienie o grzech. *Birk. Dom. 73.* Leniwego trzeba bodnąć emulacją. *Zabl. Roz. 179.* Teraz go czi pragnienie tek bodło, Ze go od wczasów na woynę wywodło. *P. Kchan. F. 423.* Ma to do siebie roskoss i swawola, Używających iż pieści i bodzie. *Kras. List. 2, 82.* Prawda w oczy bodzie. *Pot. Poc. 231. (kole).*

Pochodzą: *bodak, bodlak, bodziak, bodzienisc, bodliwy, bodny, bodziec, bodziszek, dobroś, dobadat, nabod, pobod, przebod, rozbod, wybod, ubod, zbod.* **BOSINY, liczb. mn.** chodzenie bosy, *Ross. 60coma, das Barfüßgehen.* Miał Bolesław cesarza bosy przeprościć, lecz nie wspomina o tych bosinach pierwi historycy. *Nar. Hfl. 3, 531.*

BOSKI, BOSKOSC ob. Boski, Boskość.

BOSKIEM przyszk. bosym sposobem, bosy, *Ross. 60cmkōb, barfüß.* Nie bał się na roli onęy, po której botkiem chodził, ani iascurki, ani kamienia ostrego. *Birk. Zam. 2.*

BOSMAN, a, m. *Slav. Volck. 594. z Niem. der Botzmann, der Matrose, Ross. 60cmāub, адошманъ, (Ross. 60cmāub; wiatyk, nadrożne). Bosmanami zowią popospolicie okrętniki, albo tych, co na galerach robią. *Otw. Ow. 174. Sternik się i bosmani z wiatry biedzą próżno. Stryk. 219.**

BOSNIA, ii, i. kraina między Dalmacją i Serwią, *Bosnien, Bosn. Bosna zemglja, Bosnia; Slavon. Bosna; Croat. Bosnya; Boh. Bosnje, Bosenska zem, a pos pies; sic dicta, a tribus canibus, quos insignia regionis continent. Frenz. Or. L. S. 561. BOSNIAK, a, m.* z Bosnii rodzony. *ein Bosniak, Bosn. Boscnak; Croat. Bosnyak; Slavon. Bosnjak; Carn. Bosnijak; Boh. Bosnäk. W rodz. żółk. Bosn. Bosanka; Croat. Bosnyacha, Boszanka.*

BOSTWIC, Bostwo ob. Bóstwić, Bóstwo.

BOSY, a, e, BOZO przyszk. bez obuwia, *barfüß; Boh. boři, bosonōh; Carn. et Slavon. bos; Croat. boss, bosonog; Vind. bus, boš; Rag. boos, bōssa, bosonogh; Bosn. bos, bosonogh; Ross. 60cāř, 60conōř; Sorab. 1. boř, boře, (porówn. Lat. pes, Gr. πὺς, Ger. Fuß, Hebr. פֶּדְ בֹשׁ = calcavit. ob. Biedz). Nigdy bota ani trzewika żadnego na nogach nie nosił; ale przez kamienie, ciernie, śniegi bosami nogami chodził. *Sł. Zyw. 209. Dzieci niech się ucą bez obuwia [wazelkiego] bosy chodźić. *Pir. Pow. 73. Fallb. Dls. E. 11. Zrucivszy z nog trzewiki, bosy siedł. *Birk. Dom. 15. Zostawivszy przede drzwiami bōty, bosami nogami wchodzą w meczet Turcy. *Pařk. Dz. 73. §. Bosy, niekutę, undeschlagen. Konie mają być na przed kowane, a na zad bosy. *Szczerb. Sax. 70. Chociaż naleypery iędzić, gdy na koniu bosym, Szwankowawęzy na ledzie, utknie w ziemię nosem. *Pot. Poc. 224. Łopata bosy, wdz bosy ob. Bosak, (Carn. bositi = disungulare odiać kopyto). §. Bosy, miano pfe. *Chmiel. 1, 582, ein Namen der Hunde.********

BOSZKOWAC ob. Boškować.

BOT, a, m., Bocik, sdbrn., obówie z cholewami, *der Stiefel; Franc. botte; Lat. med. bota; Hisp. bota; Angl.*

bonty; *Susc. bota*; *Boh. bota*, *bot*; *Bosn. bjeva*, *bjeva*; *Carn. shubala*, *shkorna*, *shkornesa*; *Vind. skornisa*; *Sorab. 1. jsterna*; *Sorab. 2. skforna*; *Croat. skornya*; *Roff. canorb* (*Roff. 60ma* gatunek skórzanych trzewików u pospólstwa; *чѣботы*, *чѣботы сафанове* bony ob. choboty; *porówn. postoly*, *basmagi*, *kurpie*). Dobre bony wolowe, pięknie i ciepło, a trwałsze i lepsze niż złote panięce. *Jeż. Ek. E. 1.* Bót wielki skręca, mały ciśnie nogi, *N. Pam. 23, 247.* We łbie i na koiniersu pierza pełno wszędy, Bony spuścił do kostek prawie we trzy rzędy. *Rey Wiz. 56. 6.* (niedbały w ubiorze). *Boh. Prov. Swec. dołub gedu'e bony ne uffige, drube ne zacina*; dokończ jedno, nim zaczniesz drugie). Bony obuć, w bony się obuć, *Stiefeln angiehn.* W bótach, = obuty, *Sorab. 1. jsternoyit*; *Vind. ofkornisati*, *skornise obuti*, *obknie-shati*, *naikornisati*; - bony zasuć, zewlec, szłyć b. *St. ausgiehn.* Chłopiec do botów, *Vind. skornishni hlapes, ses ob. chłopiec, bot Stiefelnecht.* Przedtym około botów chodził, a teraz nie wie, na którą nogę stąpić. *Mon. 73, 589.* (za lokaja służył, (.er hat Stiefel gewidst, war Bedienter). Nie był godzien botów mu nościć. *Bial. Pof. 44.* nie godzien rozwiązać mu rzemyszek u bota iego. *ib. 46.* (rzemień u trzewików iego rozwiązywać). *Bibl. Gd. ihm die Schubriemen aufstehen.* Kuty, kowany bót, bót z podkówką, *ein beschlagener Stiefel.* Słiska drogą nie przejdiesz niekowanym bótom. *Pot. Syl. 136.* Bót stary, pochodzony, *Roff. omónokb, omónocakb.* W bótach umarł; bony spalil = uciekl, *Tr. er hat das Fersengelb besaght.* Jść jak szewc z bótami na iarmark (ob. szewc); śpieszao, gnać; cwałować. - Nogi drze, a bony na kiju noś. *Off. Wyr.* (woli głód mrzeć, niż groz z wacka wydadź). Nóg nie kupić, a za bony trzeba szewcowi płacić. *ib.* (lepiej, co człowiek sam sobie zrobi, bo tego nie kupuje. Obadwa przysłowia stosują się do zwyczajau ubóstwa wiejskiego, które więcej niżli nóg ochrania obuwia, a do parafii iść bosu, niosąc je na lasce, żeby się przed kościołem dopiero obuć). - Skórka na bony; wyraz skalujący, nie wart; może stąd że skórki u botów pod oftrógami z Niemiecka zowią huncwot. - Proście przysłowie: skórka na bony, ięzyk na podszwy. - Na bony: płaca pewna zwykle naznaczająca się czeladzi inwentarskiej samiaft botów, albo na ich sprawienie, *Stiefelgeld.* Dam ja ci na bony; będziesz kontent; pogroźka, z przekazywania się panów na czeladź upominająca się o swoje należytość. *Off. Wyr.* - Z chłopców wybierzemy i pobor za nich zapłacimy, i jeszcze się nam dobrze na bony okroi. *Star. Vet. B. 2.* (obrywki). - Bony, żartem postęпки, z przymówką do uczynków i obyczajów: Co po świeżo Turcockim bójce, kiedy postęпки cuchną! *Mon. 65, 417.* - Bony żelazne, = kaydany, okowy, *Fesseln, Banden.* Ja bym żelazne dostał bony, i przez lat kilka btołoby mi kasano skrzyhać. *Teat. 30, 85.* - Bony czerwone: plagi, cięgi, smaganie nóg, *Peitschenhiebe über die Füße.* Szczaćcie twoje, że odzedeł starosta na stronę, Wziętabyś była pewnie na bony czerwone, Abo na grabiet upstrzony za to winosowanie. *Simon. Sial. 109.* Trzeba babie na bony ob. Baba. - Obuć kogo w swe bony = na swoje kopyto przebrać, na swoje stronę przeciągnąć, na swój kształt odmieścić, przekabacić, *einem über seinen Leibten schlagen, ihm weit schlagen, auf seine Seite gehen.* Chciał go w swe

obuć bony, do przysiężni go wzywając. *Pot. Arg. 181.* (*Boh. w cpij bony se obawati = cpij powinność na se brati*). - Bony komu szyc: (ob. kaptur komu szyc); pod kim dolki kopać, na kogo sidła zastawiać, podszycować na kogo, *einem Eruben graben; Gellen stellen, Schlingen legen, ihm etwas Irgeß zubereiten.* By strzeż ty się Myrtyla, takie balaimaty Niedoracczne, dziewczętom młodym szyc bony. *Zab. 11, 236. Zab. Jak król komu odmówi co, szaraz bony mu szyc trzeba, szaraz szlachę huntuwać? Opal. Sat. 80.* On iещeśe siędzie kiedzy nad szyci Swych nieprzyjaciół, co mu dałiały bony szyci. *Pot. Arg. 454.* Sąsiad nam bony szyci i szawiera ligi. *Pot. Arg. 634.* Wiem ja, gdzie Waści sa to uszyć bony, i szaproszę na kwaśne jablka. *Mon. 65, 723.* (oddam ci to, szapłacć).

Pochoda. *bótowny, bótek, bócik, bócisko.*

BOTANICZNY, a, o, należący do botaniki, *Roff. mpanowъдаспвennyj*, zielniczy, zielopismo, *botanisch.* **BOTANIK**, i, z. z Greck. zielnictwo, roślinopisarstwo, roślinopismo, zielopismo, nauka mająca za cel poznanie własności siód, drzew, kwiatów. *Kras. Zb. 169: die Botanik, die Kräuterlehre, Kräuterkunde, Roff. mpanowъдаспво.* - Botanika, tytuł dzieł o botanice ob. zielnik, *herbars. **BOTANIK**, a, m. **BOTANISTA**, y, m. zielopis, roślinopis, biegły w botanice, *der Kräuterkundige.* *Rag. trawoznanaz; Roff. mpanowъдаспво ob. zielnik.*

BOTEK, - tka, m. bocik, mały bót, *szrbn., das Stiefelgeh.* Ubrany w bótki przystojny. *Stryk. Har. C. 3.* Dziś pan ocieć, gdy widzi, iż ma bótek świeży, Tobie, także pacholku magierkę przypierz. *Papr. Pr. E. 2.*

BOTLOCH, **BODLOCH**, u, m. **BOTUCH**, chusta czyli prześcieradło łasiebne do ocierania się po kąpieli, z Niem. *das Badetuch, Bettuch, Bettlaken; Boh. patoch; Roff. bocmporb; Croat. czvilih; (Carn. botim = pocę się).* Wyszędzisz z wanny, szaraz się w botloch abo prześcieradło obwinąwszy, połóżysz trzeba. *Haur. Sk. 397.* Prześcieradła, bodlochy, botuchy. *Saz. Tyt. 3.* Umarłego w łaźni umyją a ubrawszy go w botloch, na stołku posadzą. *Gwag. 356.* Po kąpieli uwinąwszy się w botuch, niechaj się połozy w pościeli. *Syrt. Szk. 256.* Zawczasu myślić trzeba o botuchu. *Pot. Syl. 362, Pot. Pocz. 138.* (*porówn. dadć komu ścierkę po łaźni*).

BOTOWY, a, o, należący do bota; *Stiefels; Roff. сапожныѣ.* Rsemyk bótowy. *Budn. Genes. 14, 23.*

BOTUCH ob. Botloch.

BOTWIAŁOSC, **BUTWIAŁOSC**, ści, z. sprochniałość, zgnilość, zgnilizna, *Morscheit, morsches Wesen, Fäulniß, Moder.* Szeferliny rdza rudawa strawi, i ziemna bótviałość plugawa. *Pasz. Bell. B. 4.* Farba tylko chleba na wierzchu, wewnątrz butwiałość szacera. *Birk. Sk. A. 4, 6.* **BOTWIEC**, - iał, - icie, *niak. niedok. zbotwieć dok. próchnieć, gnic, modern, faulen, (porówn. Rieder'sch. butt, H. G. D. verbutten).* Łodzi, morskie okręty, bótviałość na brzegu. *Kul. Her. 145.* Nawa agniła, *sbutniała. *Zygr. Gon. A. 6.* (zbotwiała). Sodoma tak szgorzała, że i ziemia i powietrze i woda zbotwiały. *W. Pof. W. 265. Fig.* W tym próżnowaniu i w tęg gnuśności bótviając, do szczybiały przychodzę starości. *Kulig. Her. 140.* Darimo niechaj ci od łez nie butwieje cera. *Zab. 15, 179.* Pamięć niezbożnych z natury swojej butwieje, *Birk. Chod.*

20. Pamięć jego z pochwałami, i nie shtwtwieć nigdy. *Birk. Chod. 32.*

Pochodz. *naddbótwieć, obótwieć, pobdótwieć, przebótwieć, rozbótwieć, zabótwieć.*

BOTWINA *ob. Boćwina.*

*BOWAD *ob. Owad.*

BOWIEM *spoył*, wyrażający przesyne dławczego, z bo, al-bowiem, ponieważ, *Slovac. ucho, Slavn. jerbo, Ross. mbo, Benn.* Nie bądź ukwapliwy ku gniewaniu; bowiem gniew w łonie szalonego odpoczywa. *1 Leop. Eccl. 7, 10.* Muż, a mienić postawę, muśi obycsaie, Bowiem statek z powagą stoi tu za isie. *Rsy Wis. 27.*

BOY się *ob. Bać się.*

BOY, - oiu, *m. bicio, walka, sabiiatyka, bitwa, woiowanie, woyna, żołnierka, der Kampf, die Schlacht, die Schlager, das Treffen, die Feldschlacht, der Krieg; Boh. boj; Bosn. boj, rrvanje; Slavn. bój, bitva, batalia, boranje; Vind. boi, boj, shoudiu bijenje, shoud, shouduvanje, voiskovanje, bitje, bijenje, voi; Carn. woj; Dal. boy, rath, rat; Rag. booj, bienje; Croat. boj, tabor; Hung. baj, vivás; Ross. бой, сражение; (Eccl. wóy z woynko; воиство, войское z boy, bitwa, woyna; рашоборство, рашованіе; Gr. βοή clamor, pugna; βοή αγανος bello strenuus. Homer. Il. B. 108. Durich bibl. 1, 326. inds Bojami dicti et Bavari vel Vojari. Bohorica. ob. Bić, ob. Woiować, woyna). W boiu znać, nie w leży, żołnierza męznego. *Blaz. Tl. A. 6.* Zdatny do boiu, i do pokoiu. *Cn. Ad. 388. (przeciwnie; ani do rady, ani do swady). Kto nie ma zbroie, miay boie. Cn. Ad. 388.* Wszyscy i ręce i oczy do boiu obrócili. *Warg. Cez. 77.* Zastęp się skupił, i sam sobie w boiu był przeszkodą. *ib. 50.* Cezar trzysta bitew wstępnym boiem z Gallami wygrał. *Warg. Cez. praef. F. 5. (atackami, natarcckami, angustifwiel(e)).* Boy toczyć, bitwę wydać, *Vind. storiti, narediti, boj dershat, klati, bojovat, shouduvat, ein Treffen liefern.* Wielka to słość, kto boy wewnątrzny toczy. *Bardz. Tr. 24. (woynę domową prowadzi).* Gdyby kto komu ucsynił gwałt, bóy, rany, szkody, rozboj i zabójstwo... *Stat. Lit. 146. (gwałtowne bicio, gewaltfames Schlagen, Schlageret).* - BOYCA, *najpospoliciej używa się w składaniu słów, ząd: zabbóycza, zboycza, bratobóycza, Królobóycza, matkobóycza, oycobóycza i. t. d.**

BOYCE, *od Boisa, ob. Bodziac.*

BOYCZA *herb, inaczej Modzeja; na jednym drzewcu trzy krzyże słota. Kurop. 3, 8. ein Wappen.*

*BOYK, *a, m. wól Podolski. Klub, Zw. 1, 204. ein Weiblicher Doh. ob. Byk.*

BOYKA, *i, z. zdbrn. rzeczownika boy, Ross. бойка, mała bitwa, ein kleiner Kampf.* Do wdzięczney boyki się zbiegaly, Wnet się na harce mężnie wzywają, Wnet słodkie razy wzajem sobie dają. *Past, F. 70.*

BOYSKO, *Bojko ob. Bojawińko.* - BOYSTWO w składanych: królobójstwo, bratobójstwo, matkobójstwo, oycobójstwo, i t. d.

BOZATKO, *a, n. BOZE, - gcia, n. zdbrn. rzeczown. bożek, bóg, mały młody bożek, ein kleiner junges Gott; Ches, w liczb. mn. Götterchen.* Wiosna razem przywiedzie bożąt poczet słodki, J żarciki uciessne i wdzięczną chychotki. *Nar. Dz. 3, 27.* Bóstwo z swą świetnością całą,

z dworem piezszonych bożąt i Nimf panowało Na tej wyspie. *Przyb. Ab. 137.* §. Saczśliwiutki, saczśliwioc, piezszozek fortuny, pączek w masło, opływający we wszystko (*przeciwn. niebożę, niebożatko, nieborak, nieboraczek, biedaczek*), ein Schoßkind des Glück. (*ob. Bożena*). Męża hartownego doznany nieszczęściem, by też i nuytższy przeciwnego losu wicher, nie zachwieieca rozpiesszone saś bożę za lada powiewem niewdzięcznym mdleie. *Off. Wyr. BOZEC, - žca, m. przyżęzenie słowa Bożek (porówn. Rarzec, Staruszek), ein Gott, der Gott. (Boh. Bojác, z kaduk, boża kaźń). Miłość, ten okrutny bpzec, Stat. Num. 2, 232. Podżęga ich on bożec (Bahus), gdy sok jego pią. Klon. Wor. 6. Kaplan na swoim szyszaku nosi swojego bożca zawoie. Stat. Num. 1, 98. BOZECZEK, - ciska, m. zdbrn. rzeczown. Bożek, ein Gottchen, ein kleiner Gott, w liczb. mn. Götterchen. Koło nas leśne skacząc boginki, bożeczki, Powtarzaly cichuchno wieśniackie piosneczki. *Nar. Dz. 3, 51.* - BOZEK, - žka, m. poganski bóg, bożytko, bałwan, ein Gott, Götze, ein Abgott, ein heidnischer Gott, w liczb. mn. Götter; Slavn. bojeť; Boh. bñjeť, pabñ; Vind. boshish, malik; Sorab. 1. pñbóh; Sorab. 2. pñbóhóh; Carn. et Bosn. fauh wug, malik; Ross. чинаше). Bożek miłości, Kupido. Bożekwie, Rag. krivoboi, neboggovi. Gdzież bożkowie waśi, w którychceśsi nadzieję kładli w prasle czasu? *Groch. W. 17.* Złoto iest bożek, któremu się wszyscy klanjają. *Boh. Kom. 1, 194.* Bożki domowe, lares, die Hausgötter; Vind. domashi bog, shratel; Carn. Sidek; Boh. štítel, štítel, štítel, štítel, štítel, štítel; inśi bożkowie Boh. Wel, Wetet, Nedamas; Carn. Rugevid; Ferménsęvl; Podaga; Tolistobog Tolistowoj; - Bożek pięciogłowy Carn. Paramús; Aesculap Carn. Kródé; Bożek siły Carn. Jodute, Zeddú, Jedúť; Bożek czasu Carn. Flins; Bożek dziewek, Carn. anek, Lat. Anculus; Bożek mowy Carn. Jehshnik Lat. Ajus; Carn. Barovit ob. Boruta; Eccl. мокша, мамомб, мокшб, мокослб, bożek w Kiiowie saczony. *Popow. 196.* Купало, bożek płodów siemklich. *ib. 195.* Калыда, коляда, bóg świata, Janus, *ib. 194.* Хорсб, bałwan Kiiowski. *Slov. Cerk. 3, 242.* Дажба, Дашуба, Дажбогъ, Bożek szczęścia (*ob. Dadsibóg*). Лудо bożek wessle. *Sł. Cerk. 2, 73.* Помазѣдъ, Вжорѣдъ, Похвѣсѣдъ, bóg powietrza, *Aeolus. Popow. 199. ob. Swift, Poświśt, Lelum, Polelum, Marchuit.* - §. Bożek, nabożnik, Мггс. ein Andächtler, ein Frömmser. - BOZENA, *y, z. imię białogłowie, Beatrix. Nar. Hst. 2, 209. Jabel. Her. ein Weibname, Beatrix ob. Bożę 2.* - BOZKI, BOSKI, *a, ie, BOZKO, po BOZKU przysł., od boga pochodzący, boży, Gottes z, göttlich, von Gott; Slovac. bojeť; Boh. bojeť; Sorab. 1. bojeť; Sorab. 2. bohji; Vind. boshji; Croat. bosji, bosanski; Dal. bosan; Slavn. boxanšveni; Ross. божескій, божественный. Bozkim żgządzeniem to się stało. Cn. Tł. Od boga zawisty n. p. Bożka to rzecz, samemu bogu to przystoi. Cn. Ad. 42. Rzeczy przyszele wiedzieć, iest rzecz boska. Lat. Kom. A, a, b. Zostawił mnie na bożkię opatrności. Teat. 24, 104. - Boga się tyczący n. p. Nad Tertulianą w naukach bozkich i ludzkich żaden bieglejszy nie był. Sł. Cn. 111. Bożkie, święte rzeczy, przysłownie odprawny. Cn. Ad. 42. Uraza boska. Klon. Tur. 148. - De boga podobny n. p. Nic cęp-**

wiek tak boskiego nie ma, iako gdy drugim dobrze czyni. *Sk. Zyw.* 1, 294. - Do najwyższego stopnia doskonały, przedni, cudny n. p. Zygmunt stary boskim prawie był obdarzon rozsądkiem. *Krom.* 156. Boską wymową prrodki swoje Aureliusz przechodził. *Sk. Dż.* 89. Ona po bosku piękna, *Przyb. Milt.* 275. BOZKOSC, ści, ż. istność boska, przymioty boskie, *Sorab.* 1. *Bojkość*; *Ger.* die Göttlichkeit. Zjadłszy jabłko Ewa boskość w sobie cznie, iuz iey siemia zbrzydła. *Przyb. Milt.* 294. BOZKOWAC się, *saimk. nied.* zmyślać nabożestwo. *Włod.* Licemierni-czyć, pacierze gryźć, świętoszkim bydź, frömmlich, anbdachteln, henscheln. Bożkowanie, obłuda, nabożnictwo, Frömmelch, Andachtelch, Mundetelch. Statecznie nabożny, bez owego bożkowania a liaszania obrazków. *Gov. Dw.* 574. Chytrek prośba, bożkowaniem i pochlebstwem narabia. *Klon. Wor. Ded.* (por. bożyć się). BOZNICA, y, ż. BOZNICZKA, i, ż. *zdrbn.* *1., miejsce bogu poświęcone, boża świątynia, ein Gotteshaus, ein Tempel, ein Gott geweihter Ort. Teras o wierni pańscy służebnicy, ktorzy strzymacie straż w jego bożnicy... *J. Kchan. Ps.* 195. (w jego świątyni. *Karp.* 61, 188.). Czynią sobie bożniczski, dzieci chrzcą, wiary nauczą. *Papr. Kol. H.* 4. Bożnica pogańska, bożyszcz, ein Götzentempel, *Roff.* БОЖНИЦА; *Eccl.* Жерманске. Bogom w niebie i ludzdom nieprzyjaciół, s bożnic wygnął bogi. *Bardz. Tr.* 545. Bożnic pogańskich, które dobrze zbudowane były, nie obalił. *Sk. Dż.* 612. - Bożnica Turecka, meczet, eine Moschee. *Star. Dw.* 60. Dwa tysiące bożnic Tureckich w Konstantynopolu. *ib.* 4: - §. 2., Szerególniey teras: szkoła żydowska, *Vind.* judowska shula; eine Judenschule. Kościół w żydowstwie ieden był; bożnic zaś było dosyć, gdzie się na naukę słowa bożego schodzili. *Sehl.* 13. Zydzi nie tylko po miastach w bożnicach, ale i w kościele Jerolimskim miejsce pewne mieli do gadania o zakonie. *Sk. Dż.* 9. Krzyscy iak w bożnicy. Rozumieśli, żeś w bożnicy? Alboż to tu bożnica? To kościół; nie bożnica. Sposoby mówienia zasięgnione s zwyczajnie zgietkliwego śpiewania żydowskiego w bożnicach. BOZNICZY, a, e, należący do bożnicy, Tempel-, Judenschule-, Synagogen-. Bożniczy, - ego, m. dosorca bożnicy, der Besorger einer Synagoge. *Tr.* (ob. Arcybożnik). - BOZNIK, a, m. deista, w boga samego wierzący, der Deist. *Mon.* 67, 25. ob. ateusz, bezbożnik. BOZOCIELSKI, a, ie, należący do święta bożego ciała, Frömmelichnamt-. Nastawał dzień bożocielski. *Baz. Hfl.* 4. BOZOGROBCA, y, m. BOZOGROBIEC, - bca, m. Kanonik grobu bożego w Polaszce, w Miechowie, Miechowita. *Krom.* 174. *Ufraz. Kruc.* 1, 537. *Nar. Hfl.* 5, 563: ein Tempelherr, geistlicher Ritter vom Grabe Jesu, ob. Templaryusz. BOZOGROBSKI, a, ie, od zakonu-bożogrobców, Tempelherren-, Kanonicy bożogrobcy dwoiły krzyż czerwony na kapie noszą. *Krom.* 174. §. Bożogrobki żołniers, papieski żołniers, Cześtochowski żołniers, odpustowy żołniers, niedołężny, niemusztrowny, niewoienny, niedbany, ein miserabler elender ungemustetter Soldat. *Off. Wyr.* BOZTWIC, BOSTWIC, *czyn. nied.* ubóstwić dok. bogiem uczynić, vergöttern; *Boh.* božiti; *Roff.* БОГОУПОБИТЬ. *Kłok. Turk.* 145. BOZTWO, BOSTWO, a, n. natura boża, istność boża, die Gottheit, göttliche Natur, das göttliche Wesen; *Boh.* et *Slov.* božitiw; *Sorab.* 1,

božitiw; *Sorab.* 2. božgoštinu; *Vind.* bugaštvo; bogušt, boguštvo; boshja natura; *Bosn.* bošjanštvo; *Slavon.* božanštvo; *Rag.* božanštvo, *Croat.* božanštvo; *Roff.* et *Eccl.* БОЖЕСТВО. W Chrystusie bóstwo s człowieczestwem złączone było. *W. Post. W.* 263. Równy błogosławionem bóstwem oycu swemu, lecz podług człowieczestwa iuz pomniemyz iemu. *Groch. W.* 299. W istności bostwa nie iedna iest osoba, ale trzy. Jeden iest bóg, nie w szczególności iedney osoby, ale w iedney istności bóstwa. *Karn. Kat.* 15. Tyberynus usłysawszy o cudach Jezusowych bóstwo mu przyznał i między bogi pogańskimi swym sposobem poczytał. *Sk. Dż.* 17. Jupiter arzučil Apollina s bóstwa. *Biel. Hfl.* 22. Gdy liczą przodków swoich, a nieztanie im iuz nikogo sławnego, to oni boga którego za przodka swego biorą i wdzierają się w bóstwo. *Gorn. Sen.* 297 - Bóstwo, bóg, bożek, die Gottheit, Gott, eine Gottheit, ein Gott. Już miał zginąć nasz kray; litnie się raz ieszcze obrończe iego bóstwo. *Przeżr.* 180. Bóstwa żadna rzecz nie może ogarnąć ani pojąć. *Karnk. Kat.* 96. On pełen bóstwa, które cicho w pieśniach nośił, Godną świętych podwoiów odpowiedź ogłosił. *Bardz. Luk.* 164. Bóstwo nam bydź i ustać daie. *Kol. Car. B.* 3. W lesie tym iakieś bóstwo, mniemam, prze-mieszkiwa. *Hul. Ow.* 183. - Bóstwo, wszystko, do czego ktoś nieograniczoną cenę przywiązuie, das was einem unschätzbar ist, eine Gottheit für ihn. Oczyszna dla pociwych iest to takie bóstwo, którey trzeba poświęcić wszystkich rzeczy mnóstwo. *Teat.* 46, c 75. Ja napierwszy twój okręt w lotnym poszłam biegu, J rzekną: ten me bóstwo prowadzi do brzegu. *Hul. Ow.* 151. Bóstwem Dafnisa, piękna Jamena. Bóstwo Harpagona pokład pieniędzy. Bóstwo piiska gąsiory, kufel. *Off. Wyr.* Jakieś cię bóstwo w swych okowach trzyma, Czyli czarnemi, czyli modremi oczyma. *Off. Wyr.* §. *Zbiorowo* bóstwo s bogowie, die Götter. *Wenus*, której bóstwo podlegie, s tey się człowiek śmieie, J potępia co w Cyprze na iey cześć się dzieie. *Jabl. Tel.* 80. BOZY, a, o, od boga, pochodzący od boga, należący do boga, bożki, Pabki; Gottes, göttlich; *Slovac.* et *Boh.* boží; *Vind.* boshji; *Carn.* boshjo; *Bosn.* bošji, bošjanštven; *Croat.* bošji; *Dal.* bosan; *Rag.* božij, božanštven; *Roff.* БОЖІИ; *Eccl.* БОЖІИИ, БОЖІИ. Syn boży. *Biel. Post.* 81. Gdy się kościół boży rozkwitał, świat się na wiernie boże oburzył, i sług bożych zabiano. *Sk. Dż.* 1, 88. Adamie, boży kmieciu. *Bogaredz.* Boża opatrność, boże miłosierdzie, boża moc. *Wrob. Zolt.* 44. Boża chwala. *Groch. W.* 540. Nie troszcz się, bądźcie to dobrze za bożą łaską. *Mín. Tyr.* 1, 281. Boże sprawy są doskonałe. *W. Deut.* 52, 4. Chyba sądy boży to rozsana. *Teat.* 24, b. 25. - Boga właściwy, własnością boską, Gottes, Gott gebořig. Oddaycie co iest cesarskiego cesarzowi, a co iest bożego bogu. *Leop. Math.* 22, 21. Nie rozumieas, co iest bożego, ale to, co iest ludzi. *Sehl. Mark.* 8. Ktokolwiek to, co boże iest, wziął, iest świętokradcą; boże zaś wszystkie na świecie rzeczy;.. *Gov. Sen.* 514. Moia iest wszystka ziemia, abo boża, na której gospodarę mam. *Sk. Dż.* 276. Kogo kto s buntowników potka; to iuz boży a nasz. *Rey Zw.* 79. b. (iak gdyby go bóg zdarzył do ich partyi). - Boży, s boga pochodzący, od boga dany, zdarzony, od niego sawiely, Gottes, von Gott, von Gott

verflichen, von Gott abhangig. Słowa boże. *Farnow. praef.* Boża wola, urządzenie boże, Gottes Wille. Jak Maciek Kafk socyfi wysumk i choz, Lod dla innych, do niey wnet poczui wola oz. *Off. Wyr.* (chtk). Podług woli bozy *Roff.* благоподражательнымъ. Bics bozy ob Bics. Boza kazh, kaduk, S. Walentego choroba, *Carn.* boshje ahlk, boshja, *Boh.* bojer; die falsche Sucht. Boza kara, kłopot nieznosny, eine Strafe Gottes, etwas Unausstehliches. Kara boza na mnie ten ciowiek; Kara boza mi z tym ciowickiem. Skaranie boze. Skaranie (bez dodatku). *Off. Wyr.* - Boza rosa, ktor bg zdaie si spuszcz z oblokw, der liebe Gottes Regen. Zona nieradna, gdy iey siewszd nos, Mniema, by iey to pado z nieba boz ros. *Rey Wiz,* 139, - Dar bozy; szczeglniej: iedenie, chleb, Gottes Gabt, Essen, Brot. Jezei zbrak przyidzie w ten czas, kiedy on uziya darw bozych, wyrasem tym osnca iedenie, daie mu ied potraw. *N. Pam.* 16, 39. Chleba coras wicey uhywo, a dnia drugiego, gdy bozego daru w koszu nie stao... *Jabl. Ez.* 4. Dar to bozy, co si polozy. *Teat.* 30, c. 29. Bda bracha, napoy Tatarzki, ktorm si opii si bestye, *Kłot. Turk.* 75. ein Tartarischer Getrank. - Boza nadsiecia, nadsiecia w bogu polożona, Hoffnung zu Gott. W nadsieci boz żolnierzw swych zachca, buds. *Chroś. Fars.* 495. - W bozy czas, w bozy godzina, w bozy imi: bg da, niech bg szczsci, zur glcklichen Stunde, in Gottes Namen; Gott segne. Id tam w bozy czas. *Pot. Arg.* 403. Jedz, gdzies umysli, idz w bozy godzina. *Klon. Fl. C.* 4. b. Jedz w "bozym i (w bozy imi). *ib. D.* 3, b. Krzyknie na żolnierzy, żeby si w bozy czas potykali. *Biel. Kr.* 510, (ob. w dobry czas). Robotnicy, gdy co około roboty szczyniaj, mowia: w imi boze! *Glicz. Wych. K.* 3. b. W imi Pańskie i w bozy czas moze to wynis ku rozradzeniu tey Rzeczypospolitey. *Weresz. Regl.* 135. - Bozy swiat, cały ten nasz swiat, iak go bg stworzył, die liebe Gottes Welt. Nie wiedzi o bozym swiecie, wcale ze szcztem nie wiedzi n. p. Tak si oni spieraj; po staremu przeniec, I ten, i w, ni wiez nic o bozym swiecie. *Nar. Dz.* 3, 144. *Teat.* 11, b. 24. - Bozy rok, bozy dzie, boza noc; každy rok, co rok i t. d. od boga zdarzony; jedes liebe Jahr, jeden lieben Tag; jede liebe Nacht (die Gott giebt). Nigdy u siebie nie ie, lecz co bozy dzie u cudzego stołu płmiski chdozy. *Min. Ryt.* 4, 288. Żadna boza noc nigdy nie minła, Zeby ta forta okrutnych razw nie podiła. *J. Kchan. Dz.* 228. Cały bozy rok czekał z całurazki, cały zgoła. *Cn. Th.* 58. Cał boz noc grano. *J. Kchan. Dz.* 230. (całutehk noc, die ganze ausgeblagene Nacht). Každy bozy dzie deszcz: každy zgoła. *Cn. Th.* 58. - Bozy, bogu podobny, bozkich przymiotw, gttlich, Gott hnlich. Po bozem, przyszł, sumienne, poczciwie, pobożnie, szczerze, gttessrchtig, redlich, ehrlich, gewissenhaft. Powiedzmy sobie po bozemu prawd, trzymajcie rzecz cudz. *Prześr.* 165. §. Bozy: Chrystusowy, Jezusowy, Pański, Gottes z, Chrysti, Jesu, des Herrn. Matka boza, Najświętsza Panna, bogarodzica, die Mutter Gottes, Os humerosque Deo similis, twarz i wzrostem bogu podobny, t. i. tak pikny, by bogiem byl, albo iak my mwimy, iakoby go matka boga urodziła, *Mcz.* - (Dziecitko Jezus *Vind.* boshje

dieta). - Boze narodzenie, Święto utodzin Chrystusowych, gody, die Geburt Christi, die Zeit der Geburt Christi, Wzrochncten; Кечь богорождenie, *Grsec.* Βρογγοια; *Roff.* рождество христово; *Croat.* božich; *Slavon.* božich; *Rag.* bxich, božichni daš; *Vind.* boshish, boshishen den, sveti den, Kristusou prasnik, beinocht; *Carn.* boshish (= 2., bożek Słowiański); *Boh.* hb boji, wnoce; *Slovac.* wnoce, wnoce swttli; (*Slav.* boje narodzeni, narodzeni Krista = dzie urodzin Chrystusowych). Jedni mwia, że przyjechał przed Bozym narodzeniem, a drudzy po Bozym narodzeniu *Biel. Kr.* 13. *Prov. Rag.* Jednom božich dohodi, *Ital.* le gran felicitate accadono di rado). Wilia bozego narodzenia, der Wzrochncten heilige Abend; *Vind.* sveti vesher, boshishna bila; *Slovac.* Willa Krista Pana, štedri den (ob. szczery dzie); *Roff.* сощельник (= 2., wilia trzech krlw). *Sorab.* 2. swajina; *Croat.* bdnyak, bdny vesher, bdny den, nadvecherje božichno, pst božichni; *Rag.* et *Bosn.* badgni vecer (*Rag.* et *Bosn.* badgnak, *truncus natalitus*, *truncus perwigilli natiuitatis Domini*; *ital.* tranco, che si mette al fuoco la sera del natale). Nalez do bozego narodzenia, godowy, *Roff.* пожегнencki. - Boza mka, mka, cierpienie zbawiciela, passya, das Leiden Christi. - Pozag z wyrażeniem ukrzyżowanego, figura, passya, eine Statue mit dem Bilde des Gekreuzigten, ein Crucifix; *Vind.* boshja martra, britka martra, krishanik). U nas drogi wystawieniem krzyża, to iest, bozy mki zdobia. *Haur. Sk.* 89. Krzyż, boze mki, po gościńcach wycinaj, kościoły łupia. *Birk. Kant. A.* 4, b. *Przyśł.* Już iemu isć pod boz mk: szndzial; że dziady i żebraki zwyczajnie pod boz mk siadywai, wyciagio dlo ku przeidzajym o ismużn. *Off. Wyr.* et ist an den Bettelstab gerathen, (ob. w dziady poycć). Przyidzie gdzies pod boz mk życie zakończyć: w nędzy, bez pewnego kta, auf der Gasse sein Leben endigen, in Noth und Elend, ohne Untertommen. *ib.* Pogrzeb pod boz mk: mniey uczciwy, że nie na cmentarsu, przy kościele, iako niegodny spolecznosci wiernych. *ib.* On nie wart, aby go nawet pod boz mk pogrzebiono, *Off. Wyr.* Samo si sło o boz mk rozbilo. *Zegl. Ad.* (gdzielkolwiek na drodze kark skręci, Bosheit nimmt alles mal ein schlechtes Ende, findet selbst an heiligster Sttte seinen Untergang). - Boze wstpienie, Święto. *Star. Dw.* 42. Christi Himmelfahrt (ob. Wstpic). - Bozy grb, grb Pański, Chrystusa Pana, das Grab Christi, das Grab des Herrn (ob. Bożogrobiec, Bożogrobzki). Jak bozego grobu broni, strzeże. *Cn. Ad.* 285. (iak csego bardzo drogiego). - Boze ciało, święto uroczyste (ob. Ciało), Frohnleichnam; *Slovac.* den božeho teša; *Vind.* rieshne telu, rieshnega tela den; dan svetiga telesa; *Croat.* telovo, bosanstvo; *brassanstvo*; *Slav.* brashanstvo). Ciał bozego święto postanowił papież Urban IV. *Teof. Zw. C.* 2: - §. Botan. Bozy byt, siele, ambrosja, *Linn.* rodsay roflin, ktorego gatunki Zabie Gronka, Posypek, *Kłot. Dyt.* 2, 29. Ludzie długo wiekuisze, iako ambrosya bogi czyni. *Syr.* 729. das Ambrosienkraut; *Bosn.* kugua, opak; *Sorab.* 1, bul; *Boh.* Stoznjako, Bozy dar, płodzień swoyzki, *Eringium* *Linn.* Mannstren. *Syr.* 680. Carn. zhernob, zhernobje; *Sorab.* 1. mezn'e wst; *Bosn.* vekepc, kapinika). Jaskolcse siele, bozy dar, *Urşfd.* 91. (ob.

niskę: Bożydar, imię). Boże drzewko, *abrotanum* Linn. *Stabwurz*. *Kluk. Rosl.* 2, 211. *ib.* 1, 271. *Croat.* bozje drévcse; *Boh.* boji dřevce, dřevinka; *Slavon.* bozje dřevce; *Rag.* bozje drjevce; *Roff.* божіе дрэво; *Bosn.* bozje drjevce, arricjano zelje; *Vind.* aborad; *Carn.* abarat, aborat. - Boża trawa, fengrek, kozorożec, *trigonella foenum Graecum* Linn. *das Weckstorn.* *Syr.* 1017. Drusy też krzyżki zowią. *Urxęd.* 143. *Roff.* божья трава; *Bosn.* bozia travića, piskavića; *Rag.* bozja travizza, piskavizza; *Dal.* pizkavizza; *Carn.* roshish. - §. Boży prątek, piorunek, kamiyk kręgliasty, o którym mniemano, że z piorunem na ziemię pada, *Bronte*, *Plin.* *H. N.* ein Belemit, Pfellstein, Donnerstein. *Cn. Th.* §. *Herald.* Boża wola, herb, w polu błękitnym mieściąc rogami do góry; w nim podkowa, w której kryżt żółty. *Kurop.* 3, 8. *ein Wappen.* - BOZYC się, *zaimk. nied.* bogiem się świadczyć, bozkiego imienia wywuć, przyśięgać bogu, za Gott schwören, bey Gott betheuern; *Roff.* божишься (*Roff.* божишься за бога cacić, bóztwić; *Eccl.* обоженіе udzielenie łaski bożey). *Eccl.* божишься, kłanяться, кленяться. Boży się Filo, w domu że nigdy nie iada, *iurat. Min. Ryt.* 3, 91. Przynajmniej się Judaemu było z sobą drożyć, Graecchem zdradę pokrywać, przyśięgać i bożyć. *Pot. Zac.* 9. *Eccl.* божение, божба, клятва przyśięga. - §. Bogu cześć wiuną oddawać, przed bogiem się pokorzyć, sich vor Gott demüthigen. Bóg zdarzył z grzbietu hardego purpurę, Temu ią, co się nisko przed nim boży, Nad spodziewanie wszystkich ludzi włoży. *Pot. Syl.* 200. - §. Przed człowiekiem tak nisko się upokarsać, iak przed bogiem, bić mu czołem, dla boga prościć, sich vor jemandem demüthigen. Kto się boży przed tobą, na tego się srożyysz. *Pot. Arg.* 723. Cezar widzi, że się ów nie boży, Lecc śmierci życzy... *Chrośf. Luk.* 53. Przed śmiercią darmo bożyć się, płakać, prościć, klękać. *Pot. Jow.* 87. On się bożył, płakał, klękał, wzdychał. *Zab.* 15, 247. Nie trzeba, żebyś tak ufala tym kraywozzykom, co to nabożnemi słowki bożą się na czas myślonemi. *Past. F.* 156. - BOZYDAR, a, m. imię mężkie, Θεοδοτ, *Theodatus. Włod.* - *Jan.* Her. - ob. Bogdan. *BOZYMIE ob: w boże imię. - BOZYSKO, a, n. z przytykiem: bożek pogański, ein Götze, ein Göttergott, *Vind.* boshish). Idzie kniemu z poitrachem, ukłoni się nisko, mniemając, iż jest iakie tu ziemkie bożytko, *Rey Wiz.* 143. Nie bogu, ale czartom ofiary czynili, Tym bogom, których nigdy świadomi nie byli, Nowe iakieś bożyska, do nich się werwali. *Groch. W.* 15. - BOZYSYN, a, m. imię staropolskie, Θεοφυλιος, *Jan.* Her. ob. Bogumil. - BOZYSZCZE, a, n. bożytko, bożek, bóstwo, Gott, Abgott, Götze, Gottheit. Sponrzało na cię z żalem małe bożyszczce. *Mon.* 65, 171. *Boh.* božičet. Ona jest bożyszczem, ona uszczęśliwieniem moim. *Teat.* 54, 17. Tego dziwoląga iak bożyszczce iakie szanowali. *Mon.* 65, 358. - §. świątynia pogańska (ob. bożnica), ein Götzentempel, ein Götterhaus; *Boh.* božárna, *Roff.* чмилице, капице, кумирище, жумирня, ропашь; *Eccl.* кумирище, пребище, капище идольское, жершвище. BOZYSZCZE, - ćcia, n. małe młode bożatko, ein kleinert junget Gott, w *ćsáb. mn.* Götterchen. Latona z oczu Ju-

nonie zeyść musiała, ze dwoygiem bożyszcząt na łonie. *Zebr. Ow.* 147. (*numina*).

BR.

BRAC, bral, biorą (biera. *W. Pfl. W.* 354), bierze, biorę, czyn. *nied.* nehmen; *Boh.* brati, bral, bern; *Sorab.* 2. брацѣ, беру; *Sarab.* 1. bracij, беру; *Roff.* братья, братья; *Беру.* (w następujących dyalektach brać ma znaczenie zbierania n. p. *Slav.* et *Dal.* brati; *Bosn.* brati; *Croat.* brāti, bėrem (zjad, *Croat.* bratva = winobranie); *Rag.* bratti, colligers, broitti, zbrazjam, *numereare*; *Hung.* birom = habeo); *Vind.* et *Carn.* brati, bral, bėrom = 1., zbierać, obierać, wybierać, 2., czytać; zjad *Vind.* branliu, bratliu, berliu, beratliu = czytelnik; *Vind.* berauz, pobieraves = 1., zbieracs; 2., czytelnik, (cf. *Lat.* legere, colligere); *Hebr.* ברך barach; *selegit* ברך baar *fustulit*, ברך para *abstraxit* cf. *Graec.* *privio*; *Lat.* privo, *Ger.* behren, enibēhen). - 2., Wziąć, wziął, wzięta, wzięli, *F.* weźmie, weźmę, *iedntl. Boh.* wźyti, wźjal, wźzmu; *Slovac.* wźjat, wźjem; *Sorab.* 2. wźseřč, wźseřč, řeřč, wźseř, wźseřmu, wźřmu; *Sorab.* 1. wřacı, wřaci, wřeřč, wřeřč; *Vind.* vřeti, vřeti, vřet, vřel, vsamem, vsamem, jomati, jemlem; *Carn.* uřeti, uřamem, jomati, jomlem; *Dal.* vřeti, vřimati, yati; *Rag.* vřeti, usimgljem, źseofam, *Bosn.* useti, vřeti, usimati, vřimati; *Croat.* vřeti, useti, usimlyem, uzet, vřemi; *Slavon.* vřeti, useti, usimam; *Roff.* et *Eccl.* вѣтъ, вѣтъ, вѣмь, вѣмьмо, вѣмамю, вѣвѣмѣтъ, емствовамю (cf. *Lat.* sumo, emo, *Hebr.* סוּם *sum* = posuit. ob: iąć, imać). - 3., Bierać *Continuat. Boh.* bravam, brawam. - 1. a.) brać ręką, mit der Hand nehmen. Jedną ręką podaje mu lify, a drugą lekarstwo od niego bierze. *Birk. Chod.* 31. Oto broń, pieniądze, coć się ieno podoba, bierz *Pilch. Sall.* 311. Z lewyy ręki wziąć w prawą. *Gorn. Sen.* 344 Bierze ią za rękę i przytula do siebie *Zab.* 14, 316. Bierze go za puls. *Teat.* 35, 84. Bierze się za czapkę; ale iey nie zdeymuje. *Teat.* 35, 64. Sięgnij ręką twoją i weźmij go za ogon. 1. *Leop. Ex.* 4, 4. (uchwyć go. 3. *Leop.*). Otworzył worek z pieniędzmi i mówił: bierz. *Teat.* 10 6, 40. Leży tego kupa koło nas, brać one trzeba, a nie poiedynkiem zbierać. *Pilch. Sen. list.* 270. Kto bral nad siły, haniebnie upadnie. *Zab.* 15, 54. Chcąc brać księgi Tertuliana, mówił: podaj mi mistrza. *Sk. Dz.* 111. Bierze tabakę z tabakerki. *Teat.* 34 6, ii. Studnią aby często brano, i ubierano, nikomu nie bronić. *Haur Ek.* 16. (cierpano). Dzieci u chrztu brać. *Sk. Dz.* 627. (do chrztu trzymać, chrześnym być, aus der Laufe heben, zur Laufe halten. - Dzieci brać, odbierać, babić, die Hebammē machen, Kinder bey der Geburt abnehmen. Dziatki brać, bałom przynależna. *Cziach.* 4. Postanowiono, aby żydowka u chrześcianki, ani chrześcianka u żydówki dzieci przy rodzeniu nie brala. *Sak. Sob. A.* 4. Babieniem się i braniem dzieci bawila. *Warg. Wal.* 94. - §. b., brać; nie rękami; ustami, gębą; i t. d. Kobiety nigdy w gę-

Je gorzałką wziąć nie powinny. *Perz. Lek.* 262. In dem Brand nehmen. Grzeszni świętość uszy i sercy zmaszani mi biorą. *Kurnk. Katch.* 191. Wzięli wszyscy ciała i krew Chrystusową. *Sk. Dz.* 136. Kto zdrow, temu lekarstwa brać nie należy. *Perz. Lek.* 228. Argenev nehmen, cinnehmen. W pigułkach, w konfektach, brać na purgans. *Mon.* 64; 102. Gdy miał lekarstwo brać, włożono mu w nie on iad. *Sk. Dz.* 874. Ryby chytre nie chcą pokarmu z węzy brać. *Cresc.* 646. Konie przednie mi zębami trawę biorą a trzonowemi żnią. *ib.* 514. - §. I. c., Brać, przyjmować, brać do siebie, dostawać, nehmen, annehmen, an sich nehmen, bekommen, kriegen. Głupstwo nie brać, kiedy dają. *Jak. Bay.* 126. Głupi dać, mądry bierze. *Rys. Ad.* 15. (*Slovac.* błazen dawa, mudri ber). Głupi bierze, a mądry daie. *Cn. Ad.* 252. Wszyscy chcą brać, a nikt nie nie da. *ib.* 1269. *Pet. Et.* 286. Lepiej dawać, a niżli brać. *Sk. Dz.* 1033. Musi kto pierwszy dać, toż dopiero drugi weźmie. *Gor. Sen.* 344. Był Homerem był, lub Cynceronem, nie przyniesiesz-li, nie weźmiesz, Homerze, Cynceronie. *Groch. W.* 566. (*ob.* Darne nic). Bierz, coć daią. *Dwor. H.* 2. Bierz Michale, coć bóg daie. *Zab.* 16, 161. (nie przebieraj; co bóg dał, do kobiałki. *Slovac.* naša ľapsť nboha, našto ber, co ľbo da). Brałabyś, zda się to na gospodarstwo. *Teat.* 10 b, 51. Brałabyś, kiedy ci daią; to tylko głupcy gardzą pieniędzmi. *Teat.* 29, 19. Cóż mi na tym, że moneta się, kiedy ją odemnie wezmą. *Gor. Gor.* 23. Mynica, która zwykła być w kraju brana. *Sk. Dz.* 352. (kurs mairca, bieżąca). Za czynsze grosze Prazkie brać mają. *ib.* 350. Żydzi mogą wszystko w zastawę brać, krom rzeczy kościelnych. *Sk. Dz.* 251. Mialliby Brutus wziąć od Cesarza żywot, gdyby mu go dawał? *Gorn. Sen.* 98. Ziemia trzęsąc się, fundamentów budowania Julianowego brać nie chciała. *Sk. Dz.* 220. Proszącego w łaskę wziął. *Warg. Cez.* 239, et nahm ihn zu Gnaden an. Bellona weźmie cię w opiekę swoje. *Zbyl. Chrs. A.* 4. - Tryb targowania się: To drogo! ośm złotych! weźmiecie! R. nie dam od dziesięciu. *Alb. n. W.* 12. Biorąc daią, to Walka zdradziło przysłowie, Przedał ciotka, a grosze wzięto na Grzybowie. *Zab.* 11, 236. *Zabl.* - d., Brać, z sobą brać, nehmen, mit sich nehmen, mitnehmen. Nie kazał brać wojsku tylko trawę a wodę. *Sk. Dz.* 487. Konny lud wszystkie z sobą wziął. *War. Cez.* 185. Nic z sobą nie bierz, tylko tak jak jesteś ubrana, bądź gotowa. *Teat.* 32 b, 53. Zebys miał sto razy sto tysięcy, albo ie weźmiesz z sobą, kiedy umrzesz? *ib.* 52, 17. *Eccl.* совозности, совозности. - e., Brać na borg, na kredyt, borgować, auf Borg, auf Credit nehmen. Stargował i wziął na borg od szewca boty. *Gorn. Sen.* 551. Brał na borg ze sklepów różne towary, czyniąc nadzieję prędkiego za nie zapłacenia. *Mon.* 64, 220. - f., Brać pieniądze: zold, lenung odbierać; płaty dostać, płatnym być, Lohn erhalten, Zahlung erhalten, Lohn haben, besoldet seyn. Żołnierz, który pieniądze bierze, ieśń powietru nie osadzi, karana ma być. *Sk. Dz.* 437. Ci, co już osmkroć brali pieniądze, iaszcze się nie zdobyli na to naswisko żołniers. *Warg. Cez.* 217. Gdzie służysz? wiele bierzysz na dzień? *Zab.* 13, 83. - g., Brać, przekupować się, dawać się przekupić, sich bestechen lassen. *Tom I.*

ffen, nehmen. Sędzia nie ma ani brać, ani dawać. *Budn. Ap.* 91. Bez ręku i bez oczu sądziego maluią, znać mu pożądać i brać zakasuią. *Jog. Gr. A.* 3. Sumienni, niewinni, rzekli, bierzmy też i my, kiedy biorą inni. *Zab.* 8, 93. *Tręb.* Po funkcyi, gdy przyszło przysięgać, zastanowili się nad słowem: nie brałem. *Mon.* 65, 6. - h., Brać: łagodniej za kraść, nehmen, entwenden, (stehlen). Bierze, gdzie nie położył. *Cn. Ad.* 361. Wziąłem, nie ukradłem. *Oss. Wyr.* Gdzie wziął, tam położył. *Oss. Wyr.* (oddaj poczcwię). - II., §. Brać, odbierać, zabierać, mimo chęci drugiego, z dorozumieniem mocy, przemocy, gwałtu (mit Gewalt, mit Gewalt) nehmen, wegnehmen, abnehmen. (*Eccl.* брать, брать: woiować; брать: woyna ob: broń). Od tego brać nie będą, który nie da. *Psalmod.* 53. Pan dał, Panu też wziąć wolno. *Key Pst.* yy. 3. I sam bóg nie bierze, gdzie niemasz. *Cn. Ad.* 43. Gdzie ieśt co wziąć, wolność wyciągać; gdzie nie masz nic i sam Pan Bóg tam nie bierze. *Hrbst. Nauk.* e. 4 b. O surowe nieba, abo go nam nie dawać, abo brać nie trzeba. *Jabl. Tel.* 24. Pan Bóg wziął głowę, króla mądrego, wziął ręce, hetmanów koronnych obudwóch, wziął żywot, obite Rukskie kraie, wziął pierś, wojsko Ukrainne; tylko wam nogi do uciekania zostawił. *Star. Ryc.* 55. Wziął mu bóg syna. *Groch. W.* 399. *Kurnk. Katch.* 242. Starych śmierć bierze. *Kotak. W. A.* 3. Bał się, aby mu życia i majątności nie wzięto. *Sk. Dz.* 136. Przysięgi zdrowia mu nie brać. *ib.* 188. Dadzą majątnemu, A i to, co miał, wezmą ubogiemu. *Groch. W.* 566. Gdzie wziąć, tam wziąć, byle było. *Cn. Ad.* 241. Weźcie mi gardło. *Warg. Cez.* 209. (odbierzcie życie). Nie zarazem męczennikiem ten ieśt, któremu gardło wezmą. *Zarn. Pst.* 244. Nikt żony przeznaczony nikomu nie bierze. *Hor. Sat.* 53 (nie odbiera). Brała woda niedościęglym biegiem ludzi i stada. *Past. F.* 45. (rwala z sobą). Miłość tak wzrok bierze, i tak go przydaie, Ze za rzecz niewidomą widzianą udaie. *P. Kchan. Orł.* 1, 20. (odejmuie, odbiera). Trzeba koniecznie wziętą sławę przywrócić. *Zach. Kaz.* 1, 214. (odebrana nam, straconą). Przez zdarzenie przyszedł do gotowej sławy, z ręką owemu wziętej. *Tward. Wt.* 42. Żołnierzy do miar sta nie puścił, aby złupione braniem korzyści nie było. *Sk. Dz.* 521. (łupieniem, rabowaniem, Plunderung, Rauben). Mieysca różne mieczem, ogniem, braniem wypustoszył. *Warg. Cez.* 226. Klasztory wyłupił i szlachetne panienci brać żołniersom dopuścił. *Sk. Dz.* 828. Uciekających brali i przedawali. *Sk. Dz.* 142. Jawni złodzieie mają być z kościołów brani. *Ktok. Turk.* 182. Brać pod wartę, pod straż, przytrzymywać. *Ktok. Turk.* 230. gefangen nehmen, in Arrest nehmen, aretieren. Weźcie go do kozy. *Boh. Kom.* 2, 113. Do więzienia go brał. *Sk. Dz.* 311. Weźcie go, prowadźcie do areztu. *Teat.* 21, 121. Gdziekolwiek ich znajdziesz, bierz jak swoich. *ib.* 32 b, 107. Ocalę mą wolność, bom słyszał, że mnie chcą wziąć w krótkim czasie. *Teat.* 45 b, 70. Król chce, byś był wzięty. *Jabl. Tel.* 37. Wziąć go stąd liktorowie! *Teat.* 45, 57. Weźcie go, wytrępcie z niego drwiny. *Jabl. Ez. B.* 4. (połóżcie go, zjeść ihn über, legt ihn über). Niech cię diabli wezmą. *Zab.* 9, 96. (Porwon, der X. soll dich holen, 20

Teat. 55 d., 7. Niech mię choroba weźmie. *Teat. 55 c*, 66. (ob: Choroba). Wędziskim ryby brać. *Zebr. Ow.* 195. (Iowic, polawiac na wędę, fische angeln). - b., Miasto, obós, kray wziąć z dobyć, zawoiować, einnehmen, erobern, wegnehmen. Miasta wziąć nie mógł, tylko go oglądał. *Sk. Zyw.* 1, 695. et 844. *Warg. Cez.* 162. Brał obojy pogańskie. *Birk. Kaz.* 4. *Warg. Cez.* 188. Nie miano dawniej tak dzielných sposobów do brania miast. *Nar. Hř.* 2, 588. (do dobywania). Wiele zamków ledwo zoczył, zaraz brał. *Birk. Chod.* 3. Gotowie cudse państwa brali. *Sk. Dz.* 554. Wandalowie Afrykę wzięli. *Sk. Dz.* 522. Wszystko w Macedonii pod moc swoję brał. *Sk. Dz.* 865. Role mieczem wzięli. *Warg. Cez.* 77. Przegrali bitwę, wziąłem ich przes miecz i trybut im rozkazałem. *Warg. Cez.* 24. (podbilem). - c., Brać czas, zabierać czas, Zeit nehmen, Zeit rauben, Wieżo budowano, tarany robiono, to długi czas musiało wziąć, nim się to nagotowało. *Biel.* 176. Winnica, niżeli się sposob, siła koństwa, siła czasu, pracy i nakładu bierze. *Dambr.* 115, Wyliczając wszystkich imiona, wzięłoby się niemało czasu. *Gwag.* 145. Leczący te rzeczy czas wzięły, by miały być wyliczone. *Groch. W.* 484. - Brać miejsce: zastępować miejsce, die Stelle einnehmen. Litość bierze miejsce pomieszenia w iey sercu. *Teat.* 18, 103. - d., Brać kogo, z uymować sobie, sykiwać sobie, einen für sich einnehmen, ihn für sich gewinnen. Buntownik chlebem, czapką i solą wziął popólistwo głupie. *Pot. Arg.* 347. - e., Przyjaźń z kim brać, zawierać, Freundschaft errichten, stiften. Przyjaźń z nim i towarzystwo wzięli. *Warg. Cez.* 81. Przymierze z kim wziąć *foedus iacere.* *Męc.* Wziął z Turkiem przymierze. *Biel.* 432. et 456. et *Schloß* et *Wänduif.* Słał do mnie posły, abymy przymierze z nim wzięli. *Jer. Zbr.* 59. - f., Brać, przymyć od kogo, przyjmować, dostawać, zasięgać, überkommen, erhalten, nehmen, annehmen. Polacy miary sposob z Francji albo z Niemiec brali. *Sk. Dz.* 283. Karamani pod Ormiany przedtym należeli; przetoż wzięli ich ięzyk i pismo. *Botar.* 209. Katolicy z podjania i z pisma Sgo wiarę swoję wzięli. *Sk. Dz.* 194. (wyczerpnęli, sie haben sie daraus geschöpft). Wiadomość się z pism bierze. *ib.* 483. Baśnie z pogaństwa brał. *ib.* 533. Z ich pism dowody brał. *ib.* 817. Z listu tego to się bierze, że ich przywołał. *ib.* 786. (dowodzi się). Od matki wzięła i wiedziała, Jaką moc w sobie wszystkie ziola mają. *P. Kchan. J.* 151. (nauczyła się od niej, sie hatte diese Kenntnisse von ihrer Mutter). Wziął wiadomość, że syna jego zabito. *Warg. Wal.* 114. (odebrał, et erhielt die Nachricht). Wziął wiadomość, iż stąd już nie daleko jest miasto. *Warg. Cez.* 104. et 217. Od iednych mistrzów, i nauki swoie i ćwiczenie młodości swej brali oboje. *Orw. Ow.* 583. Marek Aureliusz chodźił do Sertyusza filozofa i brał od niego lekcyę. *Pilch. Sen. Ist.* 280. Nie tylko imię wziął właściwe od oycę, lecz i sprawy onęgo pocciwie. *Kotak. W. A.* 4. (odziedziczył, przejął). Bił białemi dłońiami piersi swe odkryte, Aż subtelną rumianość brały piersi bite. *Orw. Ow.* 123. Z emulacyi inni cnotę biorą. *Jabl. Buk. D.* 4. Orygenes bierze sobie obmowę, winę kładąc na Ambrozyusza, który mu dawał nakład na pisanie. *Sk. Dz.*

154. (używa tego za wymówkę, et nimat sine culpabiligung davon her, daß...). Sacrosliwa pasterska, która z białego gielocza, Ondokę swoję, choć uboga, bierze. *Past. F.* 96. Od celu, do którego zmierzają, cnoty szacunek biorą. *Mon.* 65, 175. Slepota ta początek z grzechu wzięła. *Piel. Kat.* 2, Przes wilgotność z ciepłem wszystkie rzeczy początki napród wzięły. *Orw. Ow.* 26. - Tak też biernie brać się skąd: pochodzić skąd, woher rühren. Nie wiem skąd mu się wpół modlitwy bierze, że westchnął. *Bardz. Tr.* 474. Zkąd się ten bilet wziął w moiej kieszeni! *Teat.* 22 b, 88. (jak się tam dostał)? Zkądżeś się tak rano wzięła Reginko? *Teat.* 1, 6. (skąd przychodzisz, wo kommst du her)? - g., Brać co pożądanego, upragnionego: otrzymywać, sykać, dostawać, osiągać, nabywać, erhalten, bekommen, gewinnen, wieder gelangen zu etwas. Pożywając tego owocu, zdrowie brali. *Ursqd.* 547. Wiele paraliżem szarżonych zdrowie brało. *Leop. Act.* 8, 7. Od boga usdrowienie wziął. *Sk. Dz.* 116. Słopi widzą, trędowaci bierzą (biorą) oczyszczenie, głuszy słyszą. *Leop. Luc.* 7, 22. Spadły z oczu jego łuski a wrót wziął wzrok. *Rey Post. Bbb.* 3. W słowie bożym wzrok bierzemy. *Groch. W.* 71. Cudownie braliśmy swięctwo. *Groch. W.* 266. Od boga siły wielkie brał. *Birk. Chmiel. C.* 2. Wziął koronę i z wiarą Jagiello. *Psalmd.* 16. Biskup od papieża moc bierze. *Sk. Dz.* 696. Kto kapłanstwo brał, za czystość się ująć musiał. *Sk. Dz.* 1057. (święcony, pomazany na kapłana) Do Rzymu na pokuty branie przychodzili. *Sk. Dz.* 828. Przes bieległowy Rzym wiele wzięł dobrego. *Gorn. Dw.* 259. (doświadczył, doznał). Dobrodziejstwo wziąć, jest wolność stracić. *Cn. Ad.* 182. Wziął parę sukien od matki w podarunku. *Kras. Doś.* 24. et *betam zum Gefehen.* Nikt darmo nie wziął cnoty, trzeba od niej pracy. *Dmoch. Sqd.* 20. Klamstwo od wzięcia rozumu nie poftało w jego ustach. *Boh. Kom.* 3, 208. Wziął pisanie z Kastyliona. *Wys. Al.* 69. (odebrał). Jeden bierze, siła bieży (w zawodach). *Pot. Sk.* 318. Kto nie był przy rozdawaniu, nie weźmie nic. *Cn. Ad.* 586. Masz dosyć, a nie znać po tobie, Leda kto weźmie to po tobie. *Rey Wiz.* 51. Po tej chorobie już znouwu siły biorę. *Birk. Chod.* 9. Ich komme wieder zu Kräften. Nie czekay, ażby wrzód wziął siłę. *Gorn. Wł. T.* 2 b. Wziął wielką moc Attyla, aby był biczem bożym na chrześcian. *Sk. Dz.* 422. Seraceni moc brali, podbijać chrześcianmi Hiszpanię. *Sk. Dz.* 695. (zasilali się, wzmacniali się). Koncylium moc wzięło, że się powazrechnym stało. *ib.* 551. (wzmogło się). Górę brać, w górę iść ob: Góra, postępować, postępek brać, vorwärts gehen, steigen. Budowanie to w górę sła i koniec brało. *Sk. Dz.* 220. (dokonywało się, nahm ein Ende, wurde vollendet). W naukach dobry postępek wzięli. *Klok. Turk.* 36. sie machten gute Fortschritte. Nauki wzrost brały. *Zab.* 7, 154. *Weg.* - *Ellipt.* Mróz bierze, t. i. górę: wsmaga się, der Frost steigt. Brać na kiel, na sąb, no ięzyk ob: kiel, sąb, ięzyk. - h., Brać swycczay, zaczynać nałog, przywykać, czynić swycczaynie, wswaić się, nakładać się do czego, wkładać się, nawykać, eine Gewohnheit annehmen, sich etwas zur Gewohnheit machen, etwas einführen. Książa wzięli swycczay, chować przy

sobie biogłowy, jako za duchowne ciotki. *Sk. Dz. 343.*
 - i., Brac przykład, wzor, model, brac na przyklad, na
 wzor, ukladać się na wzor jaki, ein Beispiel nehmen.
 Uczył syna swego, by braci przykład z niego. *Kotak. W. B. 3.*
 Z oycy przykład bierz, jak trzymać wiarę. *Bard. Tr. 285.*
 Bierzemy przykład z świętych. *Karnk. 304.*
 Zkąd to mieli, kędy te przykłady i nauki brali? *Falib. O. 2.*
 Brac się stąd ma przykład i nauka. *Sk. Dz. 1155.*
 Obyczaje każe mu braci z przykładu swego. *Otw. Ow. 652.*
 Wysokie te cnoty sobie trzeba na przykład braci. *Falib. R. Weźcie sobie na przykład tego świętego.*
Groch. W. 457. nehmt ihn euch zum Beispiel.
 Zie nie ma się braci w przykładowym pogorszeniu. *Sk. Dz. 36.*
 am Beispiel soll man nicht ein ärgerliches Beispiel nehmen.
 Książka Skarga, wizerunek kaznodzieycki, z którego wzór brali drudzy. *Birk. Sk. E. 3.*
 Na wzór bierz. *Otw. Ow. 575.*
 Gdzie się tylko iaka moda wszczynna, Jużci z niej cała bierz modele kraina. *Zab. 12, 64.*
 - Wzórki braci z kogo z przedwierać, wyszydzac ob: Wzór, Wzorek. - k., Braci sobie, przywłaszczac sobie, sich et was herausnehmen, sich zunehmen.
 Ottonowie takze sobie wybieranie papiezia brali. *Sk. Dz. 855.*
 W Hiszpani królowie inż to sobie wzięli, aby biskupy mianowali. *ib. 673.*
 - i., Braci, wymuszac, wyciągac, wymagac, fort bren, einfordern, abnehmen, einnehmen, einziehen.
 Starożkowie, aby nie brali więcej jedno to, coby stało za to, za co chcą. *Sk. Dz. 353.*
 Jesli by kto orać zaczęł, dziesięcina nie ma być od niego brana. *Sarn. 185.*
 O tym myślą, jak wiele dziesięcin, czynszów, da bierac ma. *Kocz. Lor. 34.*
 Starosta brał corok brukowe od miasteczka, a mostku misetnego nie kasal zrobic. *Man. 65, 500.*
 Od sta złotych bierzemy pięć, albo dziesięć. *Gost. Gor. praef.*
 Branie, exakcja, dañ, Eintreibung der Abgabe, Abgabe.
 Inzsz wszystkie i każde brania od kupców nie mają być wyciągane. *Herb. Stat. 707.*
Sarn. 181.
 - m., Braci, chwytac; fapac, fangen, nehmen, fassen, greifen.
 Bierze krogulec ptaki rozmaito. *Creosc. 615.*
 Gdy inż sokol imie się braci ptaka, pierwszego, którego uchwyci, dadz mu się naieść. *Creosc. 620.*
 Pry okarmic musiano, iż niedźwiedzia braci nie chcą. *Gorn. Dw. 195.*
 Żelazo, lemiesz, noz, kula bierze z chwyci się, das Eisen, die Pfugschaar, das Messer greift ein, fasset ein; die Kugel bringt ein.
 Ma inkluzę, dla której go ładno nie bierz zelazo. *Boh. Kom. 1, 362.*
 Doświadczaymyż, iesli ich kula lub miecz bierz. *Boh. Diab. 165.*
 - Braci, kraiac, kraiac wybierac, wykopac, hinein schneiden, hinein graben.
 Gdy oracz w glab braci się nie leni, natrac na grunt nowy. *Zab. 6, 105.*
 Min. Przekopy braci. *Warg. Cez. 218.*
 Rowy braci. *Haur Sk. 46.* (ob: rowy bić). Graben ziehen.
 Wyżej braci nad oktawę. *Mon. 65, 521.*
 przesađac, za hoch spannen, abertspannen, abertreiben, - n., Braci kogo, przesuđn. zachwytać, napadać, opadać, przechwytać, przenikać, einen befallen, ergreifen, anwandeln, abertallen.
 Młosc mię bierz. *Mon. 68, 314.*
 Slabosc mię bierz, ognie na mnie bia. *Tyat. 9, 128.*
 Venus, gdy ia wesma žale, Rsaucy Cyterę. *Jabl. Tel. 120.*
 Z szczęscia tak spokojnego zszdrosć samych bogów wzięła. *Jabl. Tel. 22.*
 Wzięły wilka skrupuly. *Kras. B. 95.*
 Mowiąc o tym, strach bierz człowieka.

P. Kchan. Orł. 1, 397.
 Febra mię braci, gdy go obaczyła. *Teat. 31 c, 91.*
 Nicierpliwosc mnie bierz. *ib. 9, 59.*
 Wszystkie mnie słosci biorą, słyszac Wo Pana tak mówiącego. *ib. 22, 24. et 52 d, 53.*
 Zkądze was ta słosc wzięła. *Jabl. Tel. 140.*
 Bierze mię ochota piśac boie z przewagi. *Oss. Wyr. - o., Braci, chwycić się czego, obierac, nehmen, etwas ergreifen, erwählen, wählen.*
 Corkom pozwolil żywot zakonny braci. *Sk. Dz. 757.*
 wzial śluby ubóstwa i czystosci. *Wys. Al. 266.*
 Cesarz Fryderyk wzial krazż. *Sk. Dz. 1189.*
 (zaciagnął się na krucyate). Chory chraest wzial. *Sk. Dz. 136.*
 Na Kanonie nie mają być brani, tylko obywatele szlachoty. *Sarn. 178.*
 Z wpienia na państwo wzięty. *Zbil. Dr. F.*
 Bierz rzezy nie wymowne, ale mocne, nie usom gladkie, ale prostą prawdą przyprawno. *Sk. Dz. 123.*
 Braci kogo na co, braci go za co z przybierac, obierac, annehmen za etwas, für etwas.
 Konstantyna chciał wzial Maxencyusza za towarzysza na państwo. *Sk. Dz. 168. et 121.*
 Strzyczego brata za syna wzięła. *ib. 1013.*
 (przysposobiła go).
 Od teyże godziny wzial ia zwoleunik za swoię matkę. *1. Leop. Jea. 19, 27.*
 Wziął bogów za swiadki. *Jabl. Tel. 139.*
 - p., Braci żonę z zenic się, eine Frau nehmen, heirathen. *Sk. Dz. 861.*
 Braci która za żonę z zenic się z która. *Sk. Dz. 342. et 168.*
 Rozumiał, iż łaskę świadczy corce moicy, biorąc ia. *Teat. 25 c, 6.*
 Wziął mnie Wo Pan za żonę. *ib. 33 d, 46.*
 Inna bierz za żonę. *ib. 32, 19.*
 Śmiał wziąć do małżeństwa żonę brata swego. *Sk. Dz. 554.*
 Nie wiał pogańskich zakonów bog bierac w towarzystwo małżeńskie. *Gil. Kaz. Ad. 5 b.*
 Braci się, zaimk. pobierac się, einander nehmen, einander heirathen.
 Skoro się kochacie, bierzcie się. *Teat. 35 b, 77.*
 Dobrze, więc kochasz mnie i ja ciebie, bierzemy się. *ib. 16 b, 106.*
 (Eccel. Sprawy biorę się, zenic się; брацъ, браковъ, бракосъюзамъ, z małżeństwem, wesele; Разъ, браковому, браку).
 Ślub braci, sich copulieren lassen, sich traue en lassen.
 Jutro weźmiem ślub. *Teat. 11, 13.*
 Panienska dzie ślub bierz, jutro ia małż zdrada. *Teat. 4, 43.*
 Rozwód braci, sich scheiden lassen.
 Z piekną rozwód był wzial żonę. *Teat. 48 b, 11.*
 - Obs. et vltios. braci meza, braci za meza, z isć za meza, einen Mann nehmen, heirathen.
 Pulcherya Marcyana meza wzięła. *Sk. Dz. 431.*
 Nie wiała umyśliła wziąć za meza Dyogionesa. *ib. 1049.*
 - f. III. Braci, używac jakim sposobem, brauchen, gebrauchen, nehmen, sich bedienen.
 Nie bierz imienia Pana Boga nadaremnie, bo się mscić będzie nad tym, który imię jego nadaremnie bierz. *Radz. Ex. 20, 7.*
 den Namen Gottes unadliglich führen.
 Jezyk nadaremnie imię bozkie biorący, niechay do podniebienia przyschnie krywoprzysięcy. *Psalmod. 53.*
 Wieloraką się to słowo przyiaciel bierz, albo wielorakie ma znaczenie. *Puck. Sen. list. 365.*
 Geometrii naukę starozytni czasem przestronnie brali, niżeli teraz swykliśmy. *Pilch. Sen. list. 5, 17.*
 Jmę Aryi bierz się troiakiem sposobem, to iest, iż troiako znaczy. *Boter. 207.*
 Oni to, prostó biorą i wkladają. *Salin. 4, 27.*
 - b., Braci, poczytywac, mieć za co, für etwas nehmen, wofür halten, dafür achten.
 Wziąłem się za kogo innego. *Niemc. Kr. 1, 19.*
 (ich habe dich erkannt).
 Dla wspaniałego postępku wzial ia za boginią. *Wig. Mar. 1, 34.*
 Za kogoż to mię ty bierz.

rzecz! *Teat.* 28, 153. Omyłka się stała, bierzemy iedno za drugie. *ib.* 10 b, 74. Wzięłam Wo Panią za tę panią, która iest bardzo grzeszna, alein się omyliła. *Teat.* 58, 15. (miałem Wo Panią za grzeszną). Dla bliskości różnych Słowiańskich narodów, kronikarso ieden za drugi brali. *Nar. Dz.* 2, 386. (sie haben sie mit einander verwechselt). Brać za złe; ubel nehmen; *Vind.* saasu vseti, hudu vseti, sahudu jomati, saaslusveti). Nie chciey mi tego brać za się, że... *Teat.* 12, 17. Brać sobie co za krzywdę. *Gorn. Sen.* 118. (für eine Beleidigung halten, anlegen). Brać za obowiązek, für seine Pflicht halten. Biorę sobie za słodki obowiązek, powinowac ci tey pociechy. *Gaz. Nar.* 189. Jak kto chce, niech sobie bierze; ia zaś oszczędność za naywiększą pocaytuję cnotę. *Siem. Cyc.* 376. (klumaczyt, wykładać, anlegen). Właśnie Waść rzaczy rozumnie bierziesz. *Teat.* 1, 69. Węgry posyłał do Czech, biorąc ieden rok za drugi, około 55,000. wolów. *Pam.* 85, 1, 4, 85. (wrachuiąc rok w rok, ein Jahr ins andre gerechnet). - §. c., Brać, poymować, poczuwać, nehmen, fassen, fühlen, empfinden. Czasem ludsie, ledwo co się obaczą, biorą zaraz do siebie przyiaźń. *Lub. Roz.* 183. fassen gleich Freundschaft für einander. Poczyнали brać podeyźnienie. *Warg. Cez.* 180. Argwohn schöpfen. Młodź aby smaku w rozkoszach nie brała. *Falib. Dis. L.* 3. Geschmack woran finden. Do roakozy gust wzięła. *Hul. Ow.* 176. Posiechę z czego brać. *Gorn. Sen.* 104. Nadzieję brali. *Warg. Cez.* 204. - c., Serce brać = a, przywiązanie powiać, Zuneigung fassen. Wielkie serce do wiary chrześciańskiey brał. *Sk. Dz.* 177. Złe serce brać = wstręt, nienawieść, Abneigung, Haß fassen. Żołnierze brali do Gordyana złe serce. *Sk. Dz.* 122. - b., Serce brać, odwagi nabierać, odważać się, ośmielać się, Hertz fassen, Muth fassen. Serce brać, nie tracić trzeba, komu przyiaźne są nieba. *Jag. Wyb. D.* 3 b. Święty z mąk do męczeństwa ieszcze większe serce brał. *Sk. Dz.* 153. Wziął wielkie serce na swoje nieprzyiacioły. *ib.* 381. - §. III b., Brać dokąd = obracać, kierować dokąd, wohin lenken, wenden, richten, die Richtung nehmen. Puszczą gościnnie bity, a bierze w prawą. *Susz. Pies.* 3, 7 b. Póyde, gdzie mię żal, gdzie mię szczęście bierze. *Ustrz. Troi.* 45. (dokąd mię porywa, prowadzi). Mówił Paweł: biorę sobie do Cesarza. Tedy Festus odpowiedział: wzięlesz sobie do cesarza, do cesarza poydiesz. 1. *Leop. Act.* 25, 12. et 13. (apellować, zakładać apellacyą, appelliren, sich abberufen). Postąpiono na seymie pobor, acz niektóre woiewództwa do braci to sobie wzięły. *Biel. Kr.* 696. Niektóre woiewództwa na to zezwoliły; drugie do braci wzięły. *Vol. Leg.* 3, 61. (zdaniu braci, szlachty, zieżdżającyey się na seymiki relacyine, zachowały, sie behielten es den Relationslandtagen vor). - §. b., Brać na się, brać na co = wkładać, wdziować, odziewać, *Vind.* na so vseti, um sich nehmen, unnehmen, auf sich nehmen, anlegen. Brać na się mnięką szatę i kapieć. *Sk. Dz.* 1040. Kaptury i żalobne stroie. *Groch. W.* 546. Stęskniwszy się z ubiorem Macedońskim, szaty na się wziął Perakie. *Warg. Wal.* 326. Opuszczając na się: Trudno, aby żaloby nie brała na pogrzech iego. *Birk. Zbar. A.* 4 b. (Trauer nehmen, Trauer anlegen). Cesarze szatę nay-

wyższego biskupa pogańskiego aż do Gracyana brali. *Sk. Dz.* 117. Brać mię, postać, wesolą, smutną, ein trauriges, heiteres u. s. w. Gesicht annehmen. - Brać na się, niak. przyjmować na się, annehmen, bekommen. Chameleon bierze na się farby tych rzeczy, które blisko niego są; a bierze farby wszelakie, oprócz czerwoney. *Ow. Ow.* 626. Kofn bierze ciało na się; lub też opuszczając na się; bierze ciało = tyje, pasie się, grubiecie, das Pferd bekommt Fleisch (Luder) auf die Knochen. Kofn to będzie, niech ieno weźmie ciało na się. *Ab. n. W.* 14. Gdyby kofn na się nie mógł brać ciała, co mu dawać. *Comp. Med.* 2, 1. Kofn ten ciała nie bierze. *Tr.* - *Jnaczey:* brać ciało, postać, = zawiązywać się na ciało, formować się, kształcić się, einen Körper erhalten, sich zu einem Körper bilden. Dziecię w matczynym żywocie ulane, postać człowieka bierze. *Ow. Ow.* 254. Chrystus wziął ciało z żywota N. P. *Karnk.* 177. Wszyscy, którzy się rodzą, ze krwi matek swych ciała biorą. *ib.* 31. - §. *Moral.* brać na się = a., sćiagać na się, über sich bringen, sich zunehmen. Płacza, przekłętwa, abyś na siebie nie brał. *Falib. Q.* 3. - b., podeymować się czego, *Vind.* na so vseti, etwas auf sich nehmen, über sich nehmen, sich einer Sache unterziehen. Ten święte, ów rycerskie wziął na się postugi. *Zab.* 9, 20. Wziął na się legacyą. *Warg. Cez.* 4. Ręczę, że nam się uda, biorę to na siebie. *Teat.* 7 c, 56. (odpowiadam za to). Wzięcie na się, *Vind.* nasersetje, navstje, podjemanje, podstoplanje, das Uebernehmen. - §. Brać w się, a., mieścić w sobie, obeymować, ogarnywać, in sich aufnehmen, in sich fassen, in sich enthalten, umfassen. Wór tyle wart, ile w się bierze. *Pilch. Sen. list.* 2, 431. Rzeka ta bardao wielka; bo bierze w się 6. rak z znacznych. *Boier.* 234. Rozumiecie, iakoby nas ięzyk lacińskich nauk w się wziął nie mógł. *Gov. D.* 51. (nie podolywał, zdoływał, wydolywał tym naukom). Opuszczając w się: Okręt nie był wielki, bo tylko sześćset bezek brał. *Warg. Radz.* 12. Dunaj bierze około 60. rzek splawnych. *Pam.* 84, 549. - *Czynnie* brać w co = mieścić w co, in etwas hinein nehmen, aufnehmen. Charon srogi bierze dusze w łodź żalobną. *Zbil. Lam. A.* 4. *Jnaczey* brać w się, wciągać w się, wpiiać, przyjmować w się, wsączać, einziehen, einfangen, einathmen, in sich hinein nehmen; *Vind.* noterpiiti, notervleshi, *Roff.* вообрать, вървать; Węta niektóre farby od razu w się bierze, a innych nie wciąga inaczey, chyba za wielokrotnym rozmazaniem. *Pilch. Sen. list.* 2, 178. Dziecię, gdy z cudzego, a nie matki własney pokarmu używa, spółem też bierze w się swyczy żywota a obyczaiów mamki. *Glicz. Wych. D.* 3 b. Nie ten iest zdrowszy, który wiele iada, ale ów, który to w się bierze, co mu w aytość idzie. *Pilch. Sen. list.* 3, 372. (der so viel zu sich nimmt, als). Zkąd masz ten dech, który w się bierzysz, i wypuszczasz? *Gorn. Sen.* 237. *Sak. Probl.* 97. Wino u dna sądu bierze w się smak lagrowy, którego iest blisko. *Cresc.* 345. Płodna rola, daleko, więcey zboża przynosi, niżli go była w się wzięła. *Bud. Cyc.* 26. Nawa puściwszy spoie, gesto w się wodę bierze. *Pilch. Sen.* 20. - §. Brać w serce, brać do serca = wruszonym zostawać, zu Herzen nehmen, gerührt werden, nicht gleichgültig bleiben, beherz-

gen; *Eccl.* вперсиши, впушра себя приати, вложити аб перси свои; *Vind.* vforahiti, k' feru vsoti). Z daru bozego wziął do serca, aby się pucif na nawracanie. *Sł. Dz.* 677. Do serca to wziął i swoich do sprzeciwienia się pobudzał. *ib.* 836. Jednak to wzięła w serce i poczęła wierzyć temu. *Wyr. Al.* 44. - §. Brać co do głowy. *Sł. Dz.* 569. brać co sobie w głowę. *Gorn. Dw.* 304. zastanawiać się nad czym, brać na uwagę, etwas in Betrachtung ziehen, in Ueberlegung nehmen, überdenken, bedenken. Otoż niech to słowa sobie rodzico wessmą w głowę i w rozum. *Glicz. Wych. IV.* 2. Jakies to śmieszne rzeczy wziął sobie do głowy! *Teat.* 42 b., D. (uroić, ubrać); *Vind.* vglavojemanye, z saftanawianie, uwaga; *Eccl.* внятіе, внятіе. *Jnaczey* *Asyom.* Na uczcie śpiewali pieśni, które z wina w głowę brali. *Otw. Ow.* 275. (które im wino podawalo, niecilo, wzniacalo, tworzylo, die ihnen mit dem Weine in den Kopf stiegen, wozu sie der Wein begehrtete. Brać w rozum, überlegen. Czasem tego sobie nie wziął w rozum, co jest przyszłego, ale tylko to, co jest niniejszego. 1. *Leop.* 4. *Exdr.* 7, 16. (w serce swo. 3. *Leop.*). Sluchajcie a w rozum bierzcie sobie. *Fer. Zbr.* 6. - *Jnaczey:* brać co na rozum, rozumnie kolo czego zachodisz, etwas mit Verstand angreifen, verständig behandeln. Umioć rzeczy brać na rozum. *Teat.* 18 b., 4. Cayni minę człowieka biorącego na rozum. *ib.* 33 d., 21. - §. Brać w pamięć, *percipere memoria.* *Męcz. inś* *Obchodzący* *fassen.* Czego ma często słuchać osłowiek młody, a co sobie ma w pamięć brać. *Kosz. Lor.* 10. W on czas w przypowieści powiedział te słowa, aby to w pamięć brała wszelka ludzka głowa. *Falib. D.* 1. *Jnaczey* w pamięć brać, przypominać sobie, przywołać sobie na pamięć, inś *Obchodzący* *zurück rufen.* Biekcya Zygmunta skutku rychłego doszła, iż panowie sobie w pamięć brali święte panowanie Jagielłowe. *Stryja.* 688. Brać w uszy z pilnie słuchać, anmerklich zuhören; *amboten.* Sluchajcie niebios a bierzcie sobie w uszy ziemie, boć Pan mówił. 1. *Leop.* *Fer.* 1, 2. Brać na uwagę, na rozmyśl, nie od razu sbywać, zostawić dalszemu rozważaniu, *überet Erwägung vorbehalten.* Na rozmyślenie brać. *Smrn.* 158. et 198. Fizycznie brać na wagę, ważyc, wagę dochodzić, auf die Waage legen, wägen. Potrzeba to nowe grosze na wagę brać. *Star. Mon. A.* 5. §. Brać do czego z stosować, obracać do czego, anwenden, deuten, beziehen auf etwas. Niechay w całym tym piśmie nikt nic w szczególności do siebie nie bierze. *Mar.* 65, 399. Zły do urazy bierze przestrożę, dobry do poprawy. *Frd. Ad.* 7. §. Brać przed się, wziąć przed się, przedsiębrać, przedsięwziąć, zamierzać sobie, chcieć co wykonywać, umyślać, sich vornehmen, vorsetzen; *Słowac.* předsejeti, před se беру; *Vind.* priedsvacti, naproivseti, priedjemati, priedimeti, pred sebo imeti; *Sorab.* 2. pretšwěšć, *Roff.* предпринять, предпринимать, *Eccl.* предпринять, предпримаю. Wolno nam co: przedsię wziąć i nie wziąć. *Petr. Et.* 222. *Gorn. Sen.* 533, *Gorn. Dz.* 195. *Otw. Ow.* 14. *Jabl. Ea. A.* 3. Nawet może się odsaczać słowo brać od przed się; n. p. Poślanowie nie to przed się pod tym terazniejszym czasem bierzemy. *Vol. Leg.* 2, 840. Przed się myśli nowe wzięcia,

nawiedzić krajny wschodowe. *P. Kchan. Orł.* 1, 501. Brać środki przed się ostatnie. *Zab.* 14, 152. Wzięcie przed się ob: Przepięzięcie. - IV., *cierpięliwie, biernie*, niby to *passive* wziąć co złego z cierpieć, ponosić co złego, etwas leiden, dulden, etwas Böses ersehen z. B. Schaden nehmen, ein Böses Ende nehmen, Schläge kriegen, Schläge bekommen. Karę wziąć. *Bardz. Tr.* 213. Policzek od niego wziął. *Pieśń.* 68. Znać, żeś nie wiele wziął plag w szkołach. *Mon.* 73, 156. Panam miał złego; wzięło się może więcej, jak w szkołach. *Kras. Podst.* 2, 143. Brali po nabożeństwie na cmentarzu po kilka kiiów. *Pam.* 85, 1, 1043. Od żydów pięć kroć po czterdzieści rasów bez jednego wziętem. *Budn.* 2, *Cor.* 11, 24. Chociaż wziął kiem, nie dbał nic na plagi. *Jabl. Ex.* 49. Brać w pięty. *Kłok. Turk.* 33. Obruszamy się, żeśmy upomnienie abo chłostę wzięli. *Pilch. Sen.* 240. Ten sromotny ras: od Chryzostoma wzięła Eudoxya. *Groch. W.* 261. Umieirać nosę bogu dzięki, że cios śmiertelny z twojey biorę ręki. *Zab* 13, 388. Obchodząc mury, wziął postrzał. *Pilch. Sen. list.* 2, 40. Wziąć po boku, wziąć w łeb, w pysk, w gębę ob: bok, łeb, i t. d. Wziąć kłeskę, eine Niederlage leiden, erleiden. Oni są przyczyną, że się ta kłeska wzięła. *Warg. Cez.* 170. Zwycięzony Cezars wziął wielką kłeskę i był porażony. *P. Kchan. Orł.* 1, 17. Wziąwszy wielką kłeskę a porażkę na wojsku swoim. 1. *Leop.* 2. *Mach.* 8, 35. Szkołę brać. *Sł. Dz.* 166. detrimentum capere. Szkoły żadney nie wzięli. *Biel. Kr.* 436. Upadek wziął. *Zbil. Dr. G.* 4. *Gorn. Wł. T.* 2. Koniec wziął taki, że się obiesił. *Sł. Dz.* 170. *Groch. W.* 593. Brać zęływość. *Sł. Dz.* 68. Bóg to ku dobremu końcu przywiódł, tak że tu szpetną omyłkę sprząny czart wziął, jako ią i dziś nad każdym bierze, kto ieno wiernie ufa Panu. *Rey Post.* E. 5. - §. V., Wziąć pić, grać, krzyczeć z wziąć się do picia: t. i. z zacząć ob: Wziąć, ponieważ to iedno znaczenie słowu brać obce iest, gdy wszystkie inne wspólne są słowom wziąć i brać. - NB. Kto by chciał rozmaite a liczne znaczenia i cieniowania słowa brać nalezyćie rozzykować, powinieny to czynić względnie do słowa dać. Pierwsza klasa znaczeń byłaby, gdzie słowo brać czynnie bez względu na słowo dać. Druga, gdzie brać czynnie, stosuje się do dać biernie. Trzecia, gdzie i brać i dać, równo czynnie znaczą. Czwarta, gdzie tak brać, iak dać niiskio się używają. Piąta, gdzie brać szczególnie biernie znaczy. - §. 1., BRAC się, *biernie ob:* pod znaczeniami słowa czynnego; leca od tego różni się BRAC się, *zaimk, czynn. niadać.* wziąć się, *doć.* brać się do czego, na co z chwytac się czego, rozpocząć co, przedsię brać, sich an etwas machen, sich darüber her machen. Trzeba się wziąć do roboty. *Teat.* 39, 78 b. Z dzieciństwa brał się skwapliwie do dzieł rycerskich. *Nar. Hist.* 3, 42. Braly się do tej co drudzy skłenice. *Wad. Dan.* 114. Musiał się wziąć do broni dla obrony króla. *Zab.* 14, 526. Siał do mnie posły, żebyśmy się do pokoju brali. *Fer. Zbr.* 59. Trzeba wprzód poznać siebie, żeby wiedzieć, iak się wziąć do uprawy. *Kras. Doś.* 129. - Brać się na oo z zabierać się na co, sich etwas machen. Spieway nam, iako się naćci bisurmani brali na tę im-

proszę. *Kchov. Wied. 9.* Płacicie, co na kapłaństwo święte się bierzecie, Takiego dobroczyncę ledwo mieć będziecie, *Groch. Tr. B. 2 b.* Na te i tym podobne racje się brała. *Pot. Arg. 149.* - *Absolute* wziąć się, usiłować, siły napiąć, się zusammen nehmen, seine Kräfte anstrengen. Zaciął koni, które wsiąwszy się ięły z wozem uciekać. *Glican. Wych. 7. 1 b.* - §. Brać się o co, brać się za co i o co uymować się, sich einer Sache annehmen, darum eifern, streiten, kämpfen. Bierze się bóg o krzywdę swoję i od słych odbiera błogosławieństwo swoje. *Birk. Ez. 26.* Mężowi nie przyszłi brać się o żarty i o słowa, bo on na to dbać nie ma. *Birk. Zyg. 50.* Kiedyby się o każdą krzywdę brał, tedy choćby po włosku z głowy wyrywano, nie stałoby ich na świecie. *Ryz. Ad. 23.* Tak się właśnie brali o krzywdę cudzą, iak o swoję. *Budn. Ap. 47.* Jesliby się kto brał o iaką rzecz na żyda, biorąc go sobie za iśca. *Szezerb. Sax. 535.* Kto się o psa i o chłopca nie weźmie, nie weźmie się i o żonę. *Ryz. Ad. 51.* Wstań Panie, a weźmij się za swą krzywdę. *Kanc. Gd. 178. 7. Kchan. Ps. 109.* My u dworu przyaciół dosyć mamy, ale wy nie macie nikogo, ktoby się za was wziął. *Korz. Lor. 54 b.* Mądrymu przystoi, nie brać się na wszystko; ale umieć cudzy występki pokryć. *Budn. Ap. 111.* Brał się za nich, bo był ich opiekunem. *Pilch. Sall. 84.* Bardzo mężnie wzięli się za tę niewinną pana swego śmierć. *Baz. Sk. 152.* - §. neutr. Brać się skąd i wescynać się skąd, wynikać, pochodzić, przybywać, weher kommen, weher köhren, herkommen, entstehen. Ktożem ia? gdzie jestem? skąd się wziąłem? *Karp. 1, 150.* Zkąd się też to ludnie biorą na świecie! *Teat. 27, 38.* Zkądże się tu wzięła? *ib. 53, 26.* *Kniaz. Pocz. 3, 194.* Uyrzała szatę piękną przed sobą położoną, nie wiedząc skąd się wzięła. *St. Zyw. 1, 48.* O wielkości takiej wiary, zkądże się u tego poganina wzięła! *St. Kaz. N. 60.* - *Znaczący:* Weź się stąd i wyprowadź się stąd, idź precz, *Vind. et Carn. poberi se, poidi preah, pade dich fort, hebe dich weg von hier.* - §. Brać się dokąd, udawać się dokąd, sich wohin wenden, wohin begeben. Rzym tobie namaczący jest; tamże się bierz. *Sk. Dz. 2, 87 b.* Do miłosierdzia twego się bierzemy. *P. Kchan. 7. 550.* Ku niebu trzeba się brać. *Zygr. Gon. 240.* Chętnie się biorę ku tobie, gdyż służę swego wywyższ. *Gęb. Hym. 554.* Woyaka się ku Troi brały. *Otw. Ow. 468.* Do biskupów się brali, a biskupów wyrok ważny był. *Sk. Dz. 180.* (apallowali ob: brać dokąd). Odporna strona brała się do przysięgi, a żalobliwa dopuścić iey tego nie chciała, ale sama za przysięgę brała się. *Star. Lit. 293.* Rządzący narodów, oycowie, pastersze, Pod wasze berła na to się świat bierze, By mu zwierzone słodko żyły trzody. *Nar. Dz. 1, 75.* - Brać się, wyprawiać się, wybierać się, ruszać, aufbrechen, sich aufmachen. Już się Alexander brał z woyskiem, chcąc dochodzić swego prawa mocą. *Biel. Kr. 443.* *Stryk. 664.* Jeśli się bierzecie od nas, powiedz to nam raczej; a my cię wciągnąć nie będziemy, i owszem cię wolno precz puscimy. *Biel. Kr. 48.* Dla cieplic tylko brać się na tę drogę miała. *Garn. Dz. 118.* Gdzie się bierzecie w tak niepodobną drogę? *Mącz. Rugier* sam się ku nam bierze. *Jag. Wyb. D.* Konie w nieznaniości się kraje przes po-

wietrze brały. *Ory. Ow. 62.* Jako widać, nie bierze się wam na to. *Zygr. Pap. 154.* - Bierze się na co i naniosi się, es geht weiter los, man schert sich einem Erfolge. Bierze się ku nosy, pocyna się zmiernać. *Mącz. Zima* inż w tenczas brała się ku wiosnie. *Biaśob. Odm. 15.* (schylala się). Góra prosto się swym wierzchołkiem ku niebiosom bierze. *Bardz. Ty. 360.* - §. Brać się, kastałować się, wkładać się w co, zaprawiać się, einschlagen, in die Art schlagen, nach einem schlagen. Jesli ooić kostera, takiz się syn bierze. *Opal. Sat. 56.* Próžno chwalić, ni nacz się dobrego nie bierze. *Falib. Dis. X, 2.*

Pochodzi: *dobrać, dobierać, dobrać, nabrać, obrać, obierać, nadbierać, nadebrać; odebrać, odbierać, pobrać, pobór, poborca, poborowy, poborcowy; podbrać; przebrać; przybrać; rozebrać, rozbier, rozbirowy; ubierać, ubior, ubiorowy; wbrać; wybrać, wybró, wyborowy, wyborność; wborok, zabrać, zabor, zaborowy; zbierać, zbieraczka, zebrać, zbor, zborowy. Winobranie; Bierny.* (Boh. betný rabowniczy, stanice plondrowanie), §. *Bros, bronis, i t. d.* *Есл. Бра́мля, бра́мля* za pasy chodzić, macować się; поборщивать, bronit, walczyć za kim; *Roff. поборщиватель, obróca.* - §. *Brak, brakować, wybrakować;* (*Roff. брак, matieżstwo, slub*); *braknąć, zabraknąć.* - §. *zabrać, Vind. beraxhiti; zabraćwo, zebračina, Vind. berashia.* - §. *Bruch, Boh. bítka.* - §. *Berla, §. Bieral; Boh. brawati; stąd braw baranie ob: baran.* - II. Pochodzące słowa wziąć ob: pod iść i pod samém wziąć, gdzie też i szczególniższe iego znaczenie, które mu ze słowem brać niepołne, wyszczególnione zostanie.

BRACELET, BRASELET, u, m., BRASKLETKA, BRANSOLETKA, i, f. *zdtb., z franc., maneta, die Uhrenspange.* *Roff. запяцкане, запяцкане.* Łącuchów 183, bracelet 160. *Warg. Wal. 83.* Zabiwszy go, wzięłam bracelety, które były na ręku iego. *Rads. 2 Sam. 1, 10.* Z własných zrobiła bransoletkę włosów. *Niemc. Kr. 3, 129.* Co to za śliczne brylanty, iak piękno bransoletki. *Teat. 55 e, 28.*

BRACHA ob: Brzcha.

BRACHU; miły BRACHU, rubasznie zamiast: Bracie ob. Brat. BRACIA ob. Brat. - BRACIC, czyn. niedok. abracić dok. bratersko połączyć, iak nayscisley zwięzywać, jednoczyć, verbrüdera, brüderlich verbinden, vereinigen, ob: Bratać, pr. et impr. Zygmunt unii dowiódł. abracił Polskę z Litwą. *Stryk. Gon. L. 3.* (ob: wciolić). Różnofarbe kwiaty, gdy ie kastałnie w jedno ręce zbrać, naysgodnieyaszym skroń pańską darem ubogą. *Zab. 12, 220.* - §. *Zaimk. BRACIC SIĘ,* pobratać się, łączyc się węzłem braterstwa, iak nayscisley, jednoczyć się, *Roff. братства, побраматва;* *Carn. bratiti se, sich verbrüdera, sich verbrüderlich, sich vereinigen, vereinen* (ob: bratać się). Ziemiomysł, gdy się iął bracié nasbyt z krzyżakami, odetąpili go poddani. *Biel. Kr. 154.* Zbracił się on dawno z diabłem, dawno się z nim zna i zawarta z nim przyjaźń ma. *Birk. Ez. D. 5 b.* Oczemu się ma bracić chrześciański casłowik z niemi? *Birk. Ez. E. 4 b.* Z pogony się bracać, wydać im nasze sekreta. *Star. Vol. E. 4 b.* Zbracony, pobracony,

skoligacyony, sprzymierzony, ściśle związany, parobek. Nierzadko nasi Czochowie na swego księcia, że przeciw pokrewnym i zbracowanym Polakom wyciągają, *Krom. 125*. Tętno nam bóg przeciwny, anieli zbraceni z Ro-warzyszeni. *W. Post. W. 3, 207*.

BRACISZEK, - szka, *m.* **BRACISZENKO**, a, *m.*, *szdn.* rzęcaown. Brat, bratak, bratulek; iaszcz nie dorosły, w dacieństwie; *Sorab. 1. brattil; Sorab. 2. bratt; fchl; Boh. brattijet; Bosn. brattag; Carn. bratz; Ross. Брамеуб; baš Brädrchen, der Heine Bruder.* Jemu synaczek tydy, naysmilyz braciszek i mistrz mój. *Pief. 111*. Kochayko mię braciaku, jak ia kocham cjabio. *Przyb. Ab. 124*. Moi mali braciakowie. *Key Ap. 84*. Ono jedwabne słowa: moje serce, mój braciaseku. *Klon. Wor. Ded. 3.* (ob: szatek; gagatek, kamrat, współtowarzysz). - §. Jaki mi braciasek! czemu się śmie do mnie przykładać, zomną się równo mierzyc. *Oss. Wyr. - §. Braciszek, zakonnik, nie wyświęcony iaszcz na księdza. Oss. Wyr. ein Säckenbruder. §. Hussytowie, braciakowie, ob: Brättyk.*

BRACKI, a, o, **BRATSKI**, bratów; do brata lub braci należący, *Bosn. bratski; Rag. bratski, bratinski; Vind. bratouki; Ross. Брацкий, бра́тинский, Дру́г, Bräder, dem Bräder oder den Bräthern gestän- dig.* Brat o bracką duszę ma pilne staranie *Groch. W. 280*. Czemu nas krew bracka nie wzbudza do gęzaczania narodu! *Groch. Tr. B. 4*. Władysław sobrawszy lud, posiadał brackie duszerławy. *Biel. Kr. 91*. Brackie napominanie. *Zrn. Pst. 3, 769 b.* (braterskie bräderlich). §. Bracki, do bractwa nalezący, **Bräderschaft** z, jut **Bräderschaft gehörig.** *Cn. Th.* Bracki, - iego, *m. rzęcaown:* ieden z bractwa, *einer aus der Bräderschaft, ein Bräder.*

BRACŁAW, a, *m.* miasto Litowekio, *Braslaw in Lit- thenen.* **BRACŁAWSKI**, a, ie, z Bracława, *Braslauer*. Anioli Pańscy są pewnieysi stróżowie, niżli Bracławscy kosacy, chociaż na tym zrosli. *Key Zw. 86*.

BRACTWO, a, n. związek ściśle osób dla wspólnego ce- lu, *Sorab. 1. bractwo; Sorab. 2. brattšpistwo; Boh. brattšwo; Rag. brattvo, bratinstvo; Vind. bratouhi- na, braterna, bratouhihaft, bratrinje, bratauhna, shlah- ta, botriana; Carn. bratoushna; (Hung. barátig = przy- iatig); Ross. Бра́тство, братовщина, собратство; die Bräderschaft, Confraternität.* Zgad raczy nieprysziaż, a niż bractwo, między nimi powstała. *Birk. Dorn. 143*. Bractwo duchowne, *eine geistliche Bräderschaft.* W Rzy- mie zaczęło się bractwo kapłanów i biskupów na to, aby po śmierci oharani świętymi ieden drugiemu po- magal. *Sz. Dz. 885*. Bractwo zakaplérne, różańcowe, *Xlądz 213*. Nie przeto bractwo stoi, aby brali, Lecz żeby bracia duchowni duchownym dawali. *Bratk. X.* - §. Bractwa rzemieślnicze, cechy, *Günfte, Bräderschaften, Innungen der Handwerker.* Około tych bractw, które też cechy zowią, nie nie odmieniamy, albowiem te po- spolstwa albo bractwa sznądnią się bydź wszędzie cier- piane. *Herb. Stat. 307*. Wszylkie cechy; które bractwa rzemieślnicze zowią, mają bydź zniesione. *id.* (Zygm. III. 1538. R.). - §. Bractwo, banda, zgraja ludzi spół- kniących, *eine Bande, eine Rotte schlechter Leute.* Bra- ctwo piaków, słodsiców, hullaiów. *Oss. Wyr.*

BRAHA, BRACHA, y, z. **BRAIA**, i, z. (z Niem. Brauen, Bräu) drożdż gorszczany, wywar gorszczany, *baš Brantweinspählich* (ob: brzeczka), *Ross. Бръд- денник, bydlę brachą karmione; Бръденник, brachą karmiony)*, Przesz rury gorszczanego kotła pobieży wód- ka; a w kotle zostaje się braha. W pierwszej braze wie- le iest iaszcz dobreo, przelewa się wigo. *Kluk Rosl. 3, 275*. Braha od gorzałki daie się krowom i wieprsom. *ib. 276*. - §. Co u łacinników *Curmi*, my brachą zowie- my, napoy z ięczmionia, *Syr. 985*. ein Geträuf von Getr- üft. *Ross.* Брага, бражка (Бражники piwowar). By- wa niedzie trunek prosty z żyta czyniony, dla tych, którzy nie przemoga na piwo, albo na wino. Na osm lotów mały kłanoy, wody wrzący wleją, a tak się ro- bi braha osobliwa dla ludzi ubogich. *Syr. 919*. ein Rog- genweibstranf für arme Leute. (Eccl. Бражники, пі- ялка piianica, Бражничество piianstwo).

BRAIN, u, *m.* *Boh. prym*, z Niem. die Braune, Hals- schnit, zapłagawienie ięzyczka. *Syr. 1371*. Zakażenie ustek dajemom w powieciu. *ib. 514*. Zgorzalość ust i pęda- nie ięzyka, *co szkoła albo brain drudzay zowią.* *Syr. 982. er 293*.

BRAK, u, *m.* (ob: *Germ. der Brad, Gedrachen, Yestre- phen*). 1. W ogólnosci, co wybrakowano, to iest wy- brano, wybor, bądź na złą, bądź na dobra strona. (*Ross. брак = małżeństwo, ślub; pobranie się*). a, *id.*, czym brakują, wyrzutek, odrzutek, *Boh. braf, potwa- het; Carn. sbirk, pebirk; (Vind. praha = odlog Germ. brach, Brachader).* *Vind. isverhtvu, vunsverhtvu; Syr. 1. parob; Ross. о́бразъ, образъ, брахъ, ausen, der Brad, der Auschuh, der Auswurf,* (ob: pochodz, słowa *Brad*). Brak albo odrzutki w bydle, bydlo podle, nie do chowania, które ma bydź odrażone. *Cn. Th.* (*Carn. berkarye adiecta*). Nje mają do uslugi swo- jey, ieno brak nayplugawszych murzynów z caloy Afry- ki. *Klok. Turk. 46*. Jć w braki: malo bydź ważonym, bydź wogardzonym, pomiotem, *plutangefest werden, ins alte Eisen kommen.* Miec cnotę, miey talenta, nie wiem rozum jaki; Pochwalą: czek te sacny! i z tym poydziesz w braki. *Zabl. Zh. ded.* (porówn: poyść pod ławę, w kął, w śmieci, w dsiady). §. b., Sam wybor, tresć czego, *die Auswahl, der Letz, die Besien von allen.* (*Carn. böhke egregius*). W woysku twoin na wybor męże, brak rycerskiej młodzieży, *Kchow. Wied, 5.* - §. Brak, brakowanie, schodszenie na czym komu, niedostatek, *der Mangel; Vind. doljite, menkanje, po- mankanje, strad, stradoit; Carn. pomankanje, potrzeba; Cro. pomenkanje, smenkanje; Eccl. оскъдноє, (Ross. начѣм, начѣм, brak w rachunkach)* (*Sorab. 1. brach, brachnosst;* z, ulomność, wada, *brachno ulomny; Ger. gebrechlich; Vind. prafnik Brachmonat Czerwiec ob próżny*). Był brak ludzi do každy kraiovey po- slugi, Chociaż w szkołach studentów reistr bywał dlu- gi. *Zab: 10, 235*. Brak wielki wyobrażeń i obyczaidw obywatelskich w ludzie wiejskim, niepodozny czynity dla niego układ zgromadszeń nawet pierwiastkowych. *Ust. Konst. 1, 114*. Jlość nierzetelna czyli odciażna mniey niż nic, to iest dług albo brak czego, sznaczy. *Ustr. Alg. 3.* - §. *Bezrob. st.* Brak komu czego: brakuje mu czego, schodzi mu na czym, sbywa mu na czym, *cz*

fehlt, es mangelt, Sorab. 1. pobrać. Ja wiem to dobrze, czego mu brak. Zab. 12, 74. Ubóstwu mało co brak, jakomstwu wszystkiego. Młz. Ryt. 4, 141. Brak mi, Sorab. 1. paruwam. Brak czegoś w głowie, niecała głowa, nie dostaje klepki. Ocz. Wyr. (ob: Głowa, klepka), es ist nicht ganz richtig in seinem Kopfe. - §. 3., Brak, brakowanie w czym, czynienie różnicy, przebieżanie, wybieranie, różnienie, rozróżnienie, das Auswählen, Unterscheiden, die Wahl. Odprawiwszy brak i popie. trzy zastępy wyrównał. Warg. Cez. 128. (censum). Urzędników obierają albo namyślnym brakiem, albo losem, albo razem obiema, i brakiem i losem. Petr. Pol. 343. Z brakiem brakować, magna defectu. Cn. Th. (z wielką rozważą, mit Sorgfalt ausbrachten, scheiden, auslesen). §. Brak, różność, różnica, wzgląd nierówny, der Unterschied, die ungleiche Rücksicht. Między świętym i przeklętym nie braku a różności nie mieli, a między plugawym i czystym nie rozszadzali. 1. Leop. Ezech. 22, 26. Mały tam brak salachcica od chłopca prostego. Paszk. Dz. 51. Bóg nasz w osobach nigdy braku nie ma, Ani zna co Pan przed iego oczyma. Chrośc. Job. 130. Nie ma u boga braku w ludziach. Gor. Dz. 27. (bey Gott gibt kein Mangel der Person). Bez braku, bez różnicy, szarówno, (Sorab. 1. bezbracować, bez wady, integer), ohne Unterschied, ganz gleich. Błada śmierć równą postępującą nogą, We wszystkie domy bez braku kołace, Bądź w chaty kmiecie pod strzechą ubogą, Bądź w sztolite monarchów pałace. Hor. 1, 26. Kniaz. Któżkolwiek z drogi prawa wyłtapi, niechay bez braku osób żelazną różgą karany bądźcie. Psalm. 30. (bezwzględnie na osobę). Cesar bez żadnego braku, godnym i niegodnym mieysce w senacie dawał. Pilch. Sall. 123. - §. 4., Wmłynie brak, czyli trop, die Spur, in der Mühle. Schneid. 365. - BRAKARZ, a, m. brakujący czym, brakownik, der Bracker, Scheider, Auswähler, Bóg nie jest brakarzem osob; ale w każdym stanie każdy taki bogu jest przyjemny, który sprawiedliwość miłuje. Zrn. Pst. 3, 620 b. (nie ma względu na osobę). - A nie widzialesz tu gdzie mego brakarza! Tear. 52, 15. (mówi kupiec o swoim czeladniku czyli stręczycielu, der Mäster, Unterhändler.

BRAKNAC iednit. niedok. zbraknąć, zabraknąć, dok. Brakować, Continuat. schodzić na czym, zbywać, nie dostawać, fehlen, mangeln, abgeben, gebrechen. Sorab. 2. brachowasch, brachujo; Sor. 1. brachupu, nešom tušb; Vind. smeakati, doljiti, menkati, pomenkati; Carn. manka, pomankuie, permankujem; Dal. pomanykati). Gdy mu na liczbie żołnierzów brakło, w cnocie nadzieję położył. Nar. Hist. 2, 195. Pod czas suszy wody im często brakuie. Or. Zel. 44. Stał tam Kupido wołkowy, tylko mu brakowało mowy. Mon. 76, 4. Brakujący; Vind. menkliu, pomenkan, fehlend, mangelnd. Pókić szczęście folguie, na przyjaźnić nie brakuie, Donec felix eris, multos numerabis amicos. Mącz. - 2., BRAKOWAC, czyn. niedok. zbrakować, przebrakować, wybrakować, dok. przebierać w czym, wybierać; Boh. brátowati; Ross. браковать, обраковать; Carn. berkatii, berklati, berbati, ausbrachten, durchnusteru, mustern, auslesen. Telamon lud do boju brakował. Otw. Ow. 287. Przebrakował hetman wojsko, siedm set motłochu do

dołnu wrócił, a z garścią dobrych się sztaf. Biel. 568. - Brakować czym, różnicę w czym wynaydować, Unterscheiden machen. Nikogo apostoł nie wyjmuję; osobami nie brakuie. Wisn. 183. Bóg ludźmi nie brakuie. Cn. Ad. 27. nie brakuie osobami. Bud. (nie ma względu na osobę. Bibl. Gd.). U boga niemasz brakowania osob. Sk. Kaz. Nied. 2. - Leop. 2. Paral. 19, 7. Niemasz u niego brakowania w personach. 1. Leop. Efes. 6, 9. Nie wszystkie iednym smakuie, Ten w tym, ten w owym brakuie. Bies. E. 4. - §. Brakować czym z odrzucać, odmiać co, jak nie warte, odwiecać, pogardzać, ausbrachten, verwerfen, wegwerfen, verachten. Sluga mój ty jesteś, obralem cię, a nie zbrakowałem tobą. Bud. Jes. 41, 9. Czym panowie brakują, w tym uboższy smakują. Cn. Ad. 822. (ob: bogatego pokuta, uboższego biedziada). Z hardemi nie wytrwam, ani z temi, którzy brakują podlejszemi. J. Kchan. Ps. 148. Stany koronemi brakuieomy. Orzech. Qu. 13. Sędziowie mają sobie każdego iednako ważyć, nie brakując ubogim ani bogatym. Szczerb. Sax. 405. BRAKOWNICZKA, i, ż. brakująca w czym, die Auswählerin. Mądrość nauzcycielką jest wiadomości bożey i brakowniczką spraw iego. Leop. Sap. 8, 4. (obiera sprawy iego. Budst). BRAKOWNIK, a, m. brakujący w czym, brakarz, der Auswähler. Bóg nie jest brakownikiem osob. Biel. Pest. 223. BRAKOWNY, BRAKOWY, a, e, wybrakowany, a., podły, niewart, ladaco, Boh. brátowný; Ger. Brack =, Auswurf =, ausgehossen, zerwerfen. Oczyszczanie ludzi gminnych i brakowych przed profesyą stanu rycerskiego. Nar. Hist. 2, 155. Grosz 8go Biotra, dobrą a kurs mającą monetą, nie brakowną wyplacali. Nar. Hist. 4, 170. - §. Przeciwnie: celuy, wyborny, wybrany, wysmieniony, (Desterr. Ausbruch =), ausgelesen, ausgeführt. Od szarych królików grossy 15; od brakowych słoty 1. Vol. Leg. 4, 357.

*BRALA, i, ż. Oni z więźnia kwestyą, prędko chcą mieć wcale; To go lechcą w podaszwy, to mu skubą brale. Pat. Arg. 425.?

*BRALT, u, m. Wygram ja przez sątula sprawę takim kształtem; Bo chociaż Rumlu nie mam, lecz przychożdzę z Braltem. Kochow. fr. 30.?

BRAM, u, m. - 1., BRAMA, y, ż. BRAMKA, BRAMECZKA, i, ż. zdrb., listwa u szaty, obłoga, galon, fałbula, haftowanie, passamon, Ger. die Brame, Bräme, das Gebräme, der Beiaß, die Einfassung, die Borte. Sorab. 1. brama, kroma, vedroša, wobrub; Vind. priem; Croat. perem, obtoka, obmet, peremeca, krilcse; Hung. perém, peremetake; Slovac. prám; Eccl. Брамъ, Рефф-каэмка, каемочка. Niech poczynać sobie bramy na polach szat swoich i polożą na bramie sznur modry; i bądźcie u was na bramie. Budn. Num. 15, 39. Te bramy były sznury, i iakoby kutasy, które żydzi u czterech rogów szat swoich na dole nosili. Sehl. 107. - 2. Leop. Num. 15. U dołu szaty bram szeroki z perel nasadzony. Zbit Dr. F. 4. Wysła Dydo szorcem Tyrskim z wzorzystym bramem otoczona. A. Kchan. 92. Rozpór szaty obwiedziesz bramą plecioną w pancersowy wzór, aby się nie rozdierał. Bibl. Gd. 32. Pani z bramami, Jego Mość w szafanie. Falib. M. 3. - §. Bram, bramka na głowie, czolko niewieście, strój na głowie niewieści, die

die Stirnspange, ein veraltetes Weiberkopfschmück. Frontale mulierum ex gemmis, lunae corniculatae figura, ad auricularum pertingens; sed iam obsoleuit. Succesit ei redimiculum totum caput ambiens, tunicata, et postmodum luxus diamanto regalia aemulari impulit. *Cn. Th.* Włożyłem bramecką na czoło twoje, a nau-
bznice na uszy twoje. *Radz. Ezech.* 16, 12. Włosy gła-
zszce, nasuwnia nasuwa, By iako naykztałtniey leżał,
sara się o to, Aby bramy i wszystko widać było zło-
to. *Ow. Ow.* 93. Przysła panna z bramecką pięknie
ustrzępioną. *Rey Wis.* 53 b. Oblubienicę w Inflanciech,
gdy do ślubu prowadzą, w wieniec albo bramkę perło-
wą, srebrną, posłocią, okrągłą, mało co wyższą niż
tkanka, przybierają. *Gwag.* 415. (ob kołotka). - §. *Fig.*
bramy, bramowanie, censury, krytyki, ebmowy, Criti-
ken, Censuren, Lästerreden, Sticheleyen, Hedeleyen.
Acz bez bramów nie ujdzie, iż tak temu tużę; Wasak-
że obęć ku oycyzynie w nim pochwalić muszę. *Pap.*
Kl. 720. Strzeż się zajączku zawese lisicy iamy, Tra-
fisz na liszkę, toć poszyje bramy. *Brath.* 7: 3 b. (dąc
się we znaki cf. boby.).

2., BRAMA, *BRANA, *BRONA, *BROMA, y, ż.,
BRAMKA, BRAMCZKA, i, ż. *sdrbn.*, wpiyście, to
jest, mieyce, którym się wchodzi do miasta, zamku,
palacu, kamienicy, domu, okaszse niż wrota, więkaszse
niż drzwi, das Thor, Stadthor, Palasthor, Haus-
thor, die Hausthore. *Boh. et Slovác.* brána, branta,
(= 2., bronna). *Slavoni.* gradska vrata, velika vrata,
Croat. vrata, *Vind.* vrato; (*Vind.* bramba, bramin, bran-
va, bramšhe; *Carn.* bramba; *Bosn.* brana = bronienice,
obrona, *defensio*, *propugnaculum*); Brama szeroka i
przeziorna, którą ludzie wchodzą. *Wien.* 177. Siedział
w branie mieyskiy. *Leop. Genes.* 19, 1. Rybna bronna.
1. *Leop. Hist. 6. H.* 7. (rybna brama. 3. *Leop.*). Z brom
wypadają. *Ow. Ow.* 456. *Pot. Syl.* 196. Z otworzoney
brony wypadal. *P. Kchar.* 7: 547. Wchodząc do Kiiowa
Bolesław w bronę mieyską miecza dobywa. *Krom.* 104.
Mieszczanie wojsku bramy otworzyli. *Sk. Dz.* 521.
Strzeżenie i osadzenie bram w obozie. *Tarn. Ust.* 238.
Pakta między Polską i bramą Ottomańską. *Stebel. praef.*
Boh. brana Ottomańska, Porta, die Ottomaniſche odet
hohe Wforte. Brama na tryumf, brama tryumfalna, der
Triumphbogen. *Improp.* Bramy Kaspijskie, ciazne ska-
ły nad morzem Kaspijskim. *Sk. Dz.* 724. *Felsenkläfte.*
Brama, przedmurze, Thor, Wormanet. Kamieniec Po-
dolski jest bramą i ubezpieczeniem krajów Polskich. *Tr.*
(klucz do krain). Otworzona do szczęścia i sławy bra-
ma. (droga, przystęp).

BRAMNIK, a, m. haftarz bram, szmuklers, co bramy,
galony robi, *Sarab.* 1. bramnik, schnorkat, *fembrarius*,
Vind. priemar, priemnikaus; der Wortenswifler, Wortens-
macher.

BRAMNY, *BRONNY, a, y, e, należący do bramy n. p.
mieyskiej, *Boh.* branný, *Ger.* Thor =. Bramne wrota.
Prog bronny. 1. *Leop. Ezech.* 407. Sionka bronna. *ib.*
40, 9. - Bramny, - ego, rzeczown. m. Stróż bramy
strzegący, *Vind.* porvatar, tosbartel, der Thordwarter,
Thordwarter. Bronny go pytał w bramie, zkad i dokad?
Parz. Dz. 43. Bramna, *bronna = oddźwierna, die Thür-
schloßerinn. Przystąpiła do niego jedna z dziewek bisku-

Tom I.

piech bronna. *Zrn. Psz.* 5, 766. - Bramne, *Bronna,
- ego, rzeczown. n., pieta bramna, das Thorgeld. Ju-
traty od inwekty, które zwali portorium albo bramne.
Chmiel. 1, 449. Bronnego, mostowego, ktoby nie od-
dał, we czworonasób nagrodzi. *Szczerb. Sax.* 49.

BRAMOWAC, - ował, - uie, czyn. nied., zbramować,
ubramować, obramować, *dot.*, kraiem obrębywać, brzegi
wyszywać, wykladać, brámen, bebrámen, beśámen,
beseben, einfassen; *Vind.* priemati, opriemati, obrobiti,
okrajati; *Croat.* peremati, robiti; *Roff.* кажимшь, ока-
жимшь, пушимшь, опушимшь; *Bosn.* obtociu). Na
fartusze iey dziebieć widziasz listew bramowanych. *Pap.*
Przy. C. 3 b. Wiadro ono wieńcem złotym obramował.
Birk. Zyg. 5. Pierwsza chorągiew była biała, złotem bra-
mowana. *Baz. Szł.* 640. Bramowanie, bram, obłoga,
obszywka, das Gebrám, die Einfassung. *Vind.* priem,
rob, porta, okrajek; *Croat.* perem; *Carn.* priemesh,
rób; *Slovac.* prym, *Hung.* perem; *Boh.* ljuet, ljuetel;
Bosn. et Dal. obtoka; *Roff.* обшивка, закрайна, ба-
хромка, бахромка, бахроможка, окóдь, окóлышъ,
окóлышекъ, опушь, опушка, опушечка, рубецъ;
Eccl. омеъ, бахрама. - Bramowany, *fimbriatus* brze-
żysty. *Dasyp. U.* 3 b. *Sorab.* 1. troblumate; *Slovac.*
prietomany; *Hung.* peremesott; *Vind.* zhopat, priemast;
Carn. robát; *Roff.* обшивной. §. *Transl.* Krasic, sdo-
bic, szaszycac, schutiden, zieten, sdbu einfassen. Ba-
bkowe, granatowe i inasz kwitnące drzewa gościńce tam
bramują. *Tr. Tel.* 152. Tym się najpiękniey każdy ubra-
muie. Gdy wasetecznego na się nic nie czuie. *Rey Zw.*
219 b. Oto maasz dom Tenosyńskich, Tarłami nazwani,
Pocziwetni sprawami pięknie zbramowani, *Pap.* *Gn.* 18.
- §. 2., Bramować kogo, obmawiać, osławiać, cenzuro-
wać, ietkę przyszywać, *szpocić, bereben, afterreden,
verlumdnen, durchhehlen. *Roff.* бранишь, побранишь
(бранитель, lźyciel, ganiciel). I między nami iest wie-
lu, którzy także bramują, szasują, obmawiają i posądza-
ją. *W. Post. Mn.* 292. Z takiego każdy szydzai, wszszcy-
go bramują, Panny w głowie siwisnę jego ukazują. *Zbył.*
Zyw. B. Chwalono umarłych, a bramowaną sławę żyją-
cych. *Weg. Mar.* 3, 15. Biada wszystkim, co biskupy,
urząd, króle bramują, *Brud. Ost. E.* 7. Białogłówki,
kiedy się gdsie szydzą, iuz się tam nikit nie wysiedzi,
iuz tam każdy musi bydz obramowan i oszacowan. *W.*
Post. W. 3, 277.

BRAMROT, u, m. z Niem. das Braunrot, kreta czerwona.
Lad. Hst. 84. eine rotte Farbe. Bramrot ma bydz
odesian do szacunku. *Instr. col. Lit.*

BRANA ob: Brama.

BRANDEBURG, a, m. miasto w Saksanii; u Bogusłafa
Zgorzelec; pddług Balbina Branibor, czyli obrona boru.
Nar. Hst. 2; 58. *Biel. Kr.* 28. *Hoh.* Bramburg; *Slav.*
Brandibur; Brandenburg. BRANDEBURGIA, ii, ż. mar-
grabstwo Brandeburskie, od stoletcznego miasta Brande-
burga, die Markgrafschaft Brandenburg. *Slavon.* Brandi-
burska; *Roff.* бранденбургія. BRANDEBURCZYK,
a, m. z Brandeburga lub z Brandeburgii rodowity; *Roff.*
бранденбургецъ, der Brandenburger. BRANDEBURSKA,
i, ż. die Brandenburgerinn. BRANDEBURSKI, a,
ie, należący do Brandeburga lub Brandeburgii; *Roff.*
бранденбургскій, Brandenburgisch. BRANDEBURY-

ZACYA, - yi, ż. gatunek łączenia drzewek ogrodniczego. *Kluk Rosl.* 1, 108. das *Brandeburgischeren, eine Art des Pfropfsens.*

*BRANDNAR, u, m. głównia szabli, nieoprawna szabla. *Czach. Pr.* 1, 216. die *Säbelflinge.*

BRANIE, ob: Brać. BRANIEC, śca, m. zabrany w niewolę, ieniec, imaniec, niewolnik, poimaniec, det *Kriegsgefangene, det Slave.* Był wzięty branicem na wojnie. *Mon.* 76, 844. Mnóstwo braniców Tatarowie z różnych narodów do Konstantynopola przywożą. *Kłok. Turk.* 11. To buczno pany, zdeymny z nich tę marną maskarę, obaczysz ich w lancuchach, jako branie. *Birk. Kaz. Ob. K.* 4. Żądzo tak twarde mi serce me krepowały pęty, Zem iak u Massagetów ięczał braniec wzięty. *Kulig. Her.* 14. - §. Wybraniec *Cn. Th.* wybrany rekrut. *Teat.* 47 b, d. ein *ausgehobener Recrut.* - BRANKA, i, ż. zabrana do niewoli, plonianka, poimanka, niewolnica, die *Kriegsgefangene, die Sclavin.* Branki Trojańskie, t. i. białe głowy poimane w Troi. *Otw. Ow.* 532. Brankę nędznych z Rusi, których Tatarowie nagnali, iako bydlę do taborów na przesady. *Birk. Podz.* 11. Któż mię weźmie za *braną (brankę), kto będzie mym panem! *Bardz. Tr.* 229. Któż ci z Partskich służyć będzie brankę, Gdy icy zabity polęże kochanek? *Hor.* 1, 136. *Min.*

BRANSOLETKA ob: Bracelet.

BRANSTWO, a, n. stan ięńców, ięństwo, imanieństwo, niewola, die *Kriegsgefangenschaft, die Sclaverey.* Wielom branieństwo na dobre wychodzi. *Bardz. Tr.* 225. - §. *Zbiorowo:* branieństwo = braniecy, niewolnicy, *Kriegsgefangene, wybrańcy, ausgehobene Recruten.* BRANSZY ob: Brać, wziąć.

BRANT, u, m. srebro lub srebro wypalone, czyste, z Niem. *Brandgold, Brandsilber, Brandstück.* *Roff.* வழжига. Nieczyste srebro, które nie jest brant, iacno się kazi a ubywa go; ale prawy brant jest rzecz wieczna. *Spicz.* 130. *Sien.* 260. W ogniu próbuie złotnik, gdzie brant prawy. *Rey Zw.* 211 b. Okował stół złotem prawym brantem. 1. *Leop. Ex.* 37. Manele w szczerzotym brancie. *Pot. Arg.* 216. - §. Próba wypalonego srebra lub złota, die *Brandprobe, die Probe, Goldprobe, Silberprobe.* Z brantu złoto poznają; srebro zwykle dzwoni. *Pot. Zac.* 6. Gdy dobry brant z sobą z srebra przyniesiesz, iuz go tam będzie iacniey przyzłocić. *Rey Zw.* 17 b. Kto góry kopca, chociaż z ognia nieprawy mu brant wychodzi, iednak nie zasypuie oney góry. *Gorn. Dz.* 132. - 2., *Transl.* brant, coś naywyborniejszego, arcy przedniego, kleynot, etwas *äußerst Kostbares, ein theures Kleinod.* Boskie słowa brant szczerzy, siedmkroć przelewany. *J. Kchan. Ps.* 15. Brant prawy. *Ryb. Ps.* 29. - II. *Medic.* Brant, zaognienie rany, det *Brand in einer Wunde, det kalte Brand.* Mażć na ugassenie brantu z postrzału, abo na zapal. *Haur St.* 458. - III. *Herald.* Brant, herb, pochodnia gorejąca. *Kurop.* 3, 8. ein *Wappen.* BRANIKA ob. Przepalniczek, ob: Swieczki. BRANTOWAC, - ować, - uie, czyn. nied. złoto lub srebro ogniem oczyszczac, plawić, *Gold oder Silber auf der Kapelle aufschmelzen.* Ogień srebro brantuie i wycyszczca. *Petr. Ek.* 65. BRANTOWNIK, a, m. - wypalacz srebra, złota, *Roff.* வழжигач, det *Goldbrenner, Silberbrenner.* BRAN-

TOWNICZKA, i, ż. *Roff.* வழжигачка. BRANTOWNY, a, e, brantowany, czysty, odciagniony od kału, plawiony, *gelutert, gereinigt, gesäubert.* Korona s złota brantownego. *Pot. Zac.* 109. Kleynot ten przekladam brantownemu slowu. *Pot. Arg.* 791. Srebro niebrantowne szarcuif. 1. *Leop. Jer.* 6, 50. BRANTOWY, a, e, od brantowania, *Brand.* Brantowy piec, det *Brandofen.* Tr. - II. Brantowy, od brantu czyli zapalu w ranie, zaognienie cierpiący, *mit dem kalten Brande befallen.* Tr.

BRANY ob: Brać, ob: Brama, Brana.

BRAT, a, m. z jednego małżeństwa z drugim urodzony, *Croat. Slaven. Carn.* brat; *Rag.* brat, brajen; *Dal.* brath, brajen; *Bos.* brát; *Roff.* Братъ; *Vind.* brat, brater; *Slov.* brat, bratet, *Boh.* bratt; *Sorob.* 2. bratšč, *Sorab.* 1. bratt (*Hung.* barátom = przyjaciel; *Hung.* barátim = brat; *Hebr.* אָרְיָ בְרִיתִי foedus). *Ger.* det Brud, *Lat.* frater, (*Graec.* Φρατρῶς); (*Pers.* berader). - w *trase:* przyp: bratu, w *czwart:* brata, w *piąt:* bracie, w *siódm:* o bratu. - W *liczbie mnogiej,* Bracia, *Vind.* brati, bratje; *Bosn.* bratja; *Rag.* brachja, brattimctina; *Croat.* brachya). W *drugim, trzecim i czwart.* przyp: braci, w *piąt:* bracia; w *szóst.* z bracią, z bractwami, w *siódm.* o braci. - W dawnych pismach liczba mnoga swycysynie foremna n. p. mam iestase pięć bratów. *W. Post.* W. 2, 56. (pięciu braci). Siódm bratów. 1. *Leop. Mat.* 22, 25. Dziesięć bratów. 1. *Leop. Genes.* 42. Uyrzał dwu bratu. *W. Post. W.* 3, 1. (*Dual.* = dwóch braci). Oznaymię to bratom moim. *W. Post. W.* 2, 200. (braci moim). Gdsie saż u dawnych liczba mnoga nieforemna, tam iast przymiotnik i słowo w liczbie pojedynczey polożone: n. p. Bracia mila. *Bisl. Post.* 189. (bracia mili). Nie zna braciey swoiay. *W. Post. W.* 1, 61. (braci swoich). Trzeci brat mieszkał daleko od oney swey braciey. *Gorn. Wv. F.* 2. (od onych swych braci). - §. Brat, co zemną pod iedną watóbrą leżał. *Czach. Tr. C.* 2. Brat sa brata karany byđz nie ma. *Vol. Leg.* 1, 54. Brat starszy mianęności braci mlodszych przedawac albo utracac nie może. *Vol. Leg.* 1, 150. Brat oddzielony kasawac sprawę drugiego brata około oyczynny nie może. *Vol. Leg.* 1, 22. Brat niewydzielony sa brata wojnę służyć może. *Vol. Leg.* 1, 253. Noga nogę, a brat brata podpięra. *Sl. Zw.* 1, 31. (ręka rękę myle). Brat w uciakach poznaw bywa. 1. *Leop. Prov.* 17, 17. Kochaymy się iak bracia, rachuymy się iak żydzi, *Prov. Slov.* brubi si platne, a dobrí přáteli budime. Co brat, to brat; co przyjaciel, to przyjaciel. *Cn. Ad.* 87. (krwi mocniejszye związki, niż przyjaźni; krew nie woda). Brat umrze, drugi się zostanie. *Rys. Ad.* 3. (braci można mieć kilku, matkę tylko iedną). Bracia iedneyże matki, różne mają przydatki. *Cn. Ad.* 44. Bracia zgodliwi, są wielkie dziwy. *Zegl. Ad.* 24. Rzadka rzecz, między braćmi zgoda. *Zab.* 14, 32. Jako kto może, lub tak, lub owak, brat brata, swat swata rzuoi przez nogę. *Gwag.* 519. Nie folgowali bratu, ani swata, ani żadnemu. *Biel. Sw.* 165 b. Ni brat, ni swat. *Rys. Ad.* 51. Złodziey mi nie brat. *Osę. Wyr.* (nierządnicza nie siostra; takich nie uznaję za swoich). Brat rodzony, z jednego oycia i z iedney matki, *Escl.* братъродный, det iedny brat.

Rodzeni bracia tych siostr. *Mon.* 65, 561. Chciwość i bracia rodzoną (braci rodzonych) wadzić zwykła. *Falib. Fl.* 258. *NB.* W tymże znaczeniu: *rodzony*; niedokładając *brat*. Rodzony rodzonego nie lubi, kiedy się ubogo ma. *Star. Ref.* 84. - §. Brat przyrodny, z teyże matki, ale innego oycy, lub z tegoż oycy, ale inaszej matki, *ob.* półbrat, podług Niem. *der Halbbruder*. Brat wnuczany, syn brata matki czyli wuią, *der Wette*; brat cioteczny, po ciotce. - *Sarn.* 599., nazywa cioteczni bracia, pochodzących z siostr, albo od braci stryjecznych. - Brat stryjeczny, po stryju czyli bracie oycy. Brat mężowy *ob.* Dziewierz. *Sarn.* 599. Brat żony, **Saury Raff.* шурина. - Wpisaćie S. zowią się bracia nie tylko rodzeni; ale i dalsi z innego powinowactwa idący: co i w Polskim języku mamy, iż bracia zowie-my i w trzecim i w czwartym pokoleniu i iakiekolwiek powinowate. *Sł. Żyw.* 2, 65. - §. Bracia, narody pokrewne, z jednego zsceru idące, *verchwisterte Nationen*, *Brüder*, pobratymcy). One Słowiańskie narody, bracia nasi. *Łasz. Dz.* 64. Idą na nas fata *bratrzey nąszey (braci naszych) Czechoy. *Orzech. Qu.* 178. Turcy mają Tatarów za bracia. *Kłok. Turk.* 73. - §. Brat, kolega, spółnik, towarzysz, *Brüder*, *Genosse*, *Kamerad*, *Witzgefelle*, *Witzgenosse*. Bracia, ludzie jednego powołania, wyznania, zgromadzenia. Zwali się chrześciance bracia jako rodzoną, dla wielkiej spólney miłości między sobą, a wszystko mieli spólne, okrom żon. *Sł. Dz.* 25. *ib.* 26. Chrystus jest pierworodnym między bracia; ani się wadydzi nazywać na bracia swą. *Kárnk. Kat.* 15. Brat za *braty swoje zapłacił. *Sł. Kas. N.* 256. Chrystus ma bracia, to, którzy go przez wiary przysięli. *Kárnk. Kat.* 27. Ztąd kasnodzieie, obracając mowę do słuchaczów, mianują ich bracia. *W. Post. W.* 3, 93. Bracia w Chrystusie. - Plato w swojej Rzeczypospolitey wszystkie sąsiady braty zowie. *Sł. Dz.* 26. Mówię o tym kawalerze Maltańskim, bracie moim wojennym. *Birk. Kaw. Malt. A.* 2 b. (von meinem Stiegs-cameraden). - §. Bracia, zakonnicy, ogólnie, *Ordensbrüder*, *Brüder*. Do niektórych klasztorów tylko bracia narodu Niemieckiego bywają przyjmowani. *Sarn.* 206. Bracia owi wielmożni w Koronie, ligi Jezusowey. *Twar. Wł.* 14. - Bracia, szczególniey, zakonnicy niewyksiężeni, przeciwnie księży mianują oycami, *Latenbrüder*, *ob.* Bracizzek). Po śmierci nie znać, która głowa iubilata, a która prostego brata. *Comp. Med.* 706. - Bracia, zakony, po większey części z braci, to jest z zakonników nie mających księżego święcenia złożone, iako Bracia miłosierdzia, *Bonifratres*, *die barmherzigen Brüder*, *Krzyżacy*, *die Kreuzherren*; o innych albowiem wcale kościelny cel mających, mówi się awyczajnie *Oycowie*, n. p. *Oycowie Reformaci*, *Dominikanie*, *Franciszkanie*, i t. d. n. p. U *Krzyżaków* bracia zakonni miewali samki swoje, iako u nas kasztelanowie. *Stryk.* 274. - §. W *Bractwach* katolickich mężkie osoby wpisane w jakie bractwo, bracia się zowią, iak białogłowy siostrami między sobą, *Brüder einer geistlichen Bruderschaft*. Bracia różnówcowi, *sakaplerzni*, i t. d. §. Bracia *Caescy* *ob.* *Bratrzyki*. Bracia *Polscy* *ob.* *Socynianie*. - §. Osoby równey dostojności lub tegoż samego rzędu, albo jednego stanu, zwykli się między sobą bracia tytułować.

Tak królowie wszyscy między sobą nawzajem się piszą. Papież biskupów innych bracia zowie, że sam też biskup, aczkolwiek najwyższy. Biskupowie między sobą także bracia się tytułują: n. p. *My Jarosław arcybiskup Gnieźnieński*, *przes Nayias: Kazimiera króla Polskiego z jedney strony, a Bodzentę brata naszego biskupa Krakowskiego z drugiey*. *Sarn.* 183. *My Bodzenta biskup Krakowski za wolą braci naszey, kapituły.* *ib.* 186. - U dawnych Polaków nayıperwszy był tytuł: bracie; poczekawszy trochę, przydano: *Panie bracie*. Powiększono potem i mówiono: *Mości Panie Bracie*. *Mon.* 67, 460. Pospolicie tych, co innych pierwszeństwem celują, starszych braci zwano, n. p. *Sultan* zowie się starszym bratem wszystkich poddanych swoich, i pod tym tytułem zabiera dobra *Baszów*. *Kłok. Turk.* 89. Dla okazania równości, szlachta nazywać się zwykli wzajemnie bracia, i senatorowie to im dają nazwisko; ci znowu senatorów w obradach publicznych nazywają starszą bracia. *Skrzet. P. P.* 1, 50. stan rycerski zaś zowią młodszą bracia. *Wiel. Her.* 1, 218. *Herr Bruder*, *der unter dem Adel gebräuchliche Titel: die Senatoren heißen ältere Brüder; der Ritterstand jüngere Brüder*. Uznają chęci i rozsadek *Jch Mość Panów braci moich starszych i młodszych, Jch Mość Panów Senatorów i Posłów*. *Warg. Wal.* 113. Postąpiono na seymie pobór, acz niektóre woiewództwa do braci to sobie wzięli. *Biel. Kr.* 596. Niektóre woiewództwa na to pozwoliły; drugie do braci wzięli. *Vol. Leg.* 3, 61. (do braci, szlachty w domu pozostałych, na seymikach relacyinych się zgromadzaających). - §. Brat, równy drugiemu, *der dem andern gleich ist, setnes Gleichen*. Nie chciałem, aby mi kto w sławie równym miał być bratem. *Kultg. Her.* 137. Główne miasto, i iakie teras nie ma brata, Nie miało, ani go nikt widział w przyszłe lata. *Otw. Ow.* 627. (równego mu miasta nigdy nie było). - §. Brat, bliźni, *der Nächste*, *der Bruder*. Mamy opatrzyć niedostateczną bracia naszą. *W. Post. W.* 1, 196. (*Prov. Croat.* Al' drag brát, al' szeztra drága, Všzaki zebe fíche blága z každý sobie naybližszy; Bližsza koszula, niż kaftan). - §. Brat; przyjaciel od serca, *der Herzensfreund*, *Herzensbruder*, *Bruder*. Oni brat a brat. *Zegl. Ad.* 24. (*ob.* *achates*, *gagatek*). Jesteśmy waszemi przyjaciółmi, i waszemi braćmi. *Stat. Num.* 2, 161. Póki świat światem, pies kotce nigdy nie będzie bratem. *Cn. Ad.* 733. W twarz się podufałym czyni bratem, A z tyłu sięga puinałem. *Kul. Her.* 239. On się z nim zna, iak brat z bratem, i w zgodzie żyją z sobą. *Teat.* 16 c, 67. Brat, z którym się poufale żyje, poufalec, *mit dem man ganz vertraut umgeht, wie mit einem Bruder*. Lotrom brat. *Birk. Chod. A.* 3 b. (*ob.* *Paubrat*). Cokolwiek jest lotrów w Europie, brat a brat. *Birk. Ex. H.* 2 b. Postępować sobie brat za brat (tu przez wyrzutnią czwartego przypadku ma iak pierwszy. *Kopcz. Gr.* 2, p. 125.), iak nayıpoufaley, *pospolitując się*). Niepyszny, z każdym za brat. *Pot. Arg.* 309. *Filip Macedo żył za brat z ludźmi w rozpustach pograżonemi*. *Nag. Fil.* 83. (*Prov. Slov.* *brat z mofreg stvrti, compotator, ein Sechbruder*). Każda teras garderobiana brat za brat z panami, nie wdaie się z lokajami. *Teat.* 54, 22. W mieście i u dworu za brat jestem ze wszystkimi. *Teat.* 1, 87. Za

brat na grzech zgodnie się zjawiają. *Wad. Dan.* 228. Nie za panie bracie z panem. *Zabl. Firc.* 68. (nie nad to *bezpiecznie, poufale). Już też to nadto tey suchwałości, jaki Pan brat! *Teat.* 26, 35. (pozwała sobie nadto poufale zemną, jak gdyby z równym). Z bratem kiem musi lekcyą sylabisować. *Rey Zw.* 18 b. (ma ściśłą zażyłość z kiem, z plagami, często bit). W piątym przypadku: Bracie = przyjacielu, *Freund! Bruder!* Tyłkoć się wygody twoiey, bracie, chciało. (Mentor do Telemaka). *Jabl. Tel.* 319. Ztąd on tak smutnym był, iak widzisz, bracie. *ib.* 336. Skoro dorastasz lat i lepsze sily, Mieżyż mi się do sbroi zaraz bracie miły. *Star. Vol. C.* 4. - *Rubasznie* brachu, miły brachu, *Boh. brachu, miły brachu*, nie bez przytyku, *Freundchen, Brüderchen*; etwas *spöttisch*. Uyrzałbyś miły panie brachu, Byś tam był, skąd ja idę, żebyś też był w strachu. *Rey Wiz.* 158 b. Drzewcem iędźca uderzył, otóż tobie brachu. *M. Biel. S. N.* 25. Otóż tobie maiestat, miły panie brachu. *Rey Zw.* 71. *Rey Zw.* 237 b. *Pap. Kol. D.* 3 b. (*Prov. Slov. Mili brachu!* *dosud sa temu naučiť, ešte poges' mnoho slovančeho brachu*), - *§. Botan.* Brat z siostrą, *flos trinitatis, Stiefmütterchen*, kwiat podobny fiołkom marnoczym. *Aluk. Ross.* 2, 211. Wdowki, potroiny kwiat, potroiny fiołek. *ib.* Brat z siostrą kwiatek nazwany, W różne barwy przybrany. *Dar. Lot.* 20.

BRATAC *czyn. nied.*, pobratać, zbratać, *dok.*, bracić, bratersko łączyć, *verbrüdern, verchwistern, brüderlich vereinigern. Carn.* bratiti, bratem; *Roff.* братьямъ, по-братамъ. *pr. et impr.* Z wdziękami bratać cnotę, nie są dziś zwyczaie. *Teat.* 43 b, 54. Zbratany, złączony, stowarzyszony, *verbrüdert*. Młody, lekkomyślny, ze ziemi zbratany. *Tręb. S. M.* 85. - *§.* Bratać się, *bratować się, *zaimk.*, spokrewniać się z kim, *sich mit einem verbrüdern, verchwägern*. Panowie Litewscy pobratawszy się i pokunawszy z Rusią, pustynie Ruskie osadzali. *Stryk.* 228. - Ogólnie, poprzyjaźnić się z kim, obcować, przestać z kim: za brat, *Freundschaft erichten, Brüderschaft machen; freundschaftlich, brüderlich mit einem umgeben. Roff.* братьямъ. Hugo, król Włoski, z Saraceny się pobratał. *Sł. Ds.* 870. Kto się ze złemi rad brata, tym samym nie dobry. *Min. Rył.* 4, 159. Nie bratay się z dworem, bo przyplacisz worem. *Oss. Wyr.* (nie przebywaj między możniejszymi). Z lotrami bratować się, nie przystoi. *Gil. Posł.* 28 b. Z fortuną tym ostróżniey, im się bardziesy brata. *Pot. Syl.* 293. Jedząc i pijąc z sobą się pobratali. *Gwag.* 291. (przypisować się do czyiego braterstwa, przyjaźni). Jest to z starożytnego ieszcze człowiek świata, Zacy, ludzki i grzeszny, lecz się nie rad brata. *Zabl. Firc.* 43. (nie pospolitnie się, nie poufali się, *er macht sich nicht gemein*). - *§.* Bratać się, mieszać się z sobą, *sich mit einander vermischen*. Zle się z dobrym połączy, dobre zo złym brata. *Kras. list.* 2, 129.

BRATANEK, nka, m. brata syn, *der Brudersohn*. Bratankowie. *Sarn.* 600. *Boh.* bratanec, bratanecy, bratan'e; *Carn.* bratanz, bratinz; *Vind.* bratrans, ozhnego brata sin. (*ob:* synowiec), bratoun sin, bratinz; *Croat.* bratic, bratov sin; *Roff.* братьяничъ, брашничъ сынъ; *Escl.* брашаничъ, брашанъ, бра-

шничъ или сестричъ сынъ; *Брашаничъ; Брашанокъ, сестричъ*. BRATANKA, i, ż. córka brata, *die Bruders Tochter. Vind.* bratouna hshi, vauahisa, vauukinja od brata, brataninja, oshnega brata hshi, seštrishka (*ob:* synowica, sietrzonica). *Bosn.* braticna; *Escl.* брашанка, племянница отъ брата. BRATCZYK, a, m. BRATEK, - tka, m. *zdrb. rzeczown.*, brat, *das Brüderchen, der Bruder. Rag.* bratas; *Dal.* brátacs; *Croat.* brátacz). Chodzi w zadumach, niby uczony, Chociaż Tersyty bratek rodzony. *Zab.* 9, 346. *Zabl.* Ktośkolwiek bratku, gdzieby cię kto spytał *Strony stad? rzecz, żeś o nich nikedy nie czytał. *Zebr. Ow.* 48. Głosy bratczyków Schismatycznych. *Saš. Sob. praef.* (*ob.* Bratczyk).

BRATERSKI, a, ie, BRATERSKIE, BRATERSKO, po BRATERSKU *przystk.*, bratni, braci przywoity, *Boh. et Slov.* bratršij; *Bosn.* bratinski, bráderšij, *Bruder =*, wie *Brüderu* geizmt. Pocałowanie braterskie, częstokroć iest pocałowaniem Judasa. *N. Pam.* 16, 28. *Brudersaß, Judasaß* (z przyniesiono projekt podziału braterskiego tych wszystkich: szkod, które mieszkający nad granicą w przypadku wojny ponieść mogą. *Gaz. Nar.* 2, 224. Miłość braterska, *Escl.* каюбобратство, *Brüderliebe*. Skromnie i braterskie się obchodzili. *Kucz. Kat.* 3, 293. (po bratersku). *Sorab.* 1. bratrowe. Braterskie wszystkich prosimy, aby... *Vol. Leg.* 5, 981. BRATERSTWO, a, n. bratni krwi związek, *die Brüderschaft, das Verhältnis des Bruders zum Bruder. Boh.* bratrstvo, *Slov.* braterstvo, bratrštvj; *Dal.* bratstvo; *Croat.* bratinstvo; *Slavon.* bratinstvo; *Bosn.* bratinstvo; *Hung.* barátagh = przyjaźń). Nie oglądając się na braterstwo, rodzonego swego na śmierć skazał. - *§.* Związek ścisły, *eine enge brüderliche Verbindung, Brüderschaft*. Koło rycerskie podniosło święte braterstwo, aby żaden żadnego nie odstępował, żaden nie uciekał z bitwy. *Birk. Chod.* 10. Część braci zgodnych oderwał i braterstwo dobrze spoiono rozciął. *Sł. Dz.* 128, (*ob:* Bractwo). - *§.* Braterska miłość, *Brüderlichkeit, brüderliche Liebe*. Naywięcey teraz braci bez braterstwa. - 2., *Zbiorowo* brat z żoną czyli bratową, *der Bruder mit seiner Frau, das Geschwister*. Przysta też i Michala, Kaimowa żona, pozdrawiać swe braterstwo. *Przyb. Ad.* 16.

Pochodzi dalszy ciąg: *bratobójca, bratoboystwo, bratoboyczy; bratowy, bratowa; bratryk; bratni, bratnie, bracić, braciszek, braciszcheno, brachi, bractwa, bratunio, bratuhenko, bratunek, bratunka, bratowizna.*

BRATNAL, BRETNAL, a, m. BRATNALIK, a, m. *zdrbn.*, z Niem. *der Bretnagel*, gwoździć żelazny głowisty, na trzy cale dlugi, do przybijania desek. *Włod. Dudz.* 34. Gontale, bretnale, głowacze, szkutajki. *Os. Zel.* 4. BRATNALOWY, a, e, od bratnala, *Bretnagel =*.

BRATNI, ia, ie, bratowy, braterski, należący do brata, *das Bruder, Bruders =*. *Vind.* braten, bratoun, bratou; *Roff.* братьяничъ, брашанъ; Trzyma on na sobie bratni obraz i zawsze stawia ku żalobie. *Bardz. Luł.* 49. Jowisz w walce z Gigantami trózyębem bratnim poparł piorunu swego. *Bardz. Luł.* 86. On sam o swoim i o bratnie zbawienie niedbały iest. *Smotr. Lam.* 34.

Odprowadziwszy rzeczy domowe i bratnie, iechał dalej. *Wys. Al. 334.* (brackie, zgromadzeńskie). BRATNIC *czyn. niedok., zbratnić, dok., ściśle połączyć, bracić, bratać, verbrütern, verknüpfen, enge verbinden.* Tobie łagodność, tobie powaga, któreś rzadką zgodą zbratnił, dwa słodkie owoce srodziły. *Zab. 11, 60.* BRATOBOYCA, *y, m.* *BRATOUBIYCA, morderca, zabójca brata, der Brudermörder; *Sorab. 1.* bratrowé zamordować; *Boh. wraští; Vind.* bratovbijavez, bratovboinik; *Ross.* братоубійца. Kain bratobójca życie wziął Ablowi. *Przyb. Ab. 260.* O niemilosiermi bratoubiycy. *Smotr. Ex. 4.* Niedługo ciesszy się bratobójca z swojey zbrodni. *Nar. Hst. 5, 227.* BRATOBOYCZY, *a, e,* BRATOBOYSKI, *a, ie,* należący do bratobójcy lub bratobójstwa, Brudermörderisch, *Ross.* братоубійственный. BRATOBOYSTWO, *a, n.* samordowanie brata, der Brudermord, *Vind.* bratounu vbijanje, vtorjenje; *Ross.* братоубійство. Bratobójstwem i krwią opryśniony. *Hor. Sat. 224.* Tak iest, same to bogów wyroki Rzymianie, Sciągają bratobójstwa na was ukaranie. *Zab. 8, 222.* Bratobójstwo pełnić, *Ross.* братоубійствоовать. *BRATOGRYZCA, *y, m.* dokuczający bratu, der Brudertränker, *Ross.* братогрызѣцъ. *BRATOGUBCA, *y, m.* zgubiciel brata, der Bruderverberber, *Eccl.* братогубѣцъ, старajúйся о пагубѣ брата. *BRATOLUBIEC, - *bca, m.* kochający brata, der seinen Bruder liebt, *Ross.* братолюбѣцъ. *BRATOLUBSTWO, *a, n.* miłość braterska, die Brudersliebe, *Ross.* братолюбіе. Bratolubstwo mieć *Ross.* братолюбствоовать. *BRATOLUBNY, *a, e,* BRATOLUBNIE *przystk.,* brata kochający, *Ross.* братолюбивый, братолюбный, brudersliebend. By się ieno dyssunici z nami chcieli bratolubnie snosić. *Sak. Ok. 22.* *BRATONIENAWISC, *ści, ż.* nieprawie brata, der Brudersfaß, *Ross.* братоненавидѣніе. *BRATONIENAWISTNY, *a, e,* BRATONIENAWISTNIE *przystk.,* nieprawdzący brata, brudersfaßend. *Ross.* братоненавидимый, братоненависный. *BRATOWAC się *ob.* Bratać się. BRATOWY, *a, e,* do brata należący, der Bruders, Bruders *s. Boh.* bratrůw, *Sorab. 1.* bratrowy, *Ross.* братоуѣ. Bratowemu trupowi bratoboyce ofiaruję. *Birk. Kaz. Ob. F. 3 b.* - Bratowa, *y, ż.* rzeczn. żona brata, die Brudersfrau. *Slovac.* bratrowa žena; *Sorab. 1.* bratrowa žena; *Slavon.* bratowa xena, snaha; *Vind.* bratouna shena, svakinja; *Eccl.* братовах, братова жена; *Bosn.* nevješta, *Croat.* nevesta; *Ross.* невѣстка, невѣстлушка. Mężowa siostra albo bratowa, żółwica. *Sarn. 599.* Zona mego brata, po dawnemu iątraw. *Sax. Porz. 132.* BRATOWIZNA, *y, ż.* bratnie, bratowe, bratowa puścizna, *Croat.* bratovchina; *Dal.* brattimschina, der brüderliche Erbtheil. Brat był, bratowizny chce. *Zebr. Ow. 315.* fraterna peto, BRATRZYK, *a, m.* Waldensów w Czechach zowią Pikartami albo bratrzykami. *Modrz. Baz. 1, 216.* *Baz. Hst. 64.* Bratrzyk Husa swego zaleca. *Herbst. Odp. U. 3.* Boter. 31. *Eccl.* братенникъ; *Boh.* zborník; *Ger.* ein Brüderlicher Bruder, ein Brüderlicher Bruder, ein Husite. BRATUNIO, BRATULENKO, BRATUNKO, *a, m.* *sdrbn. rzeczown.* brat, Brüdertzen. Witayże mój kochany bratunku. *Teat. 8, 55.* Jedyna życia mego słodyczy mój bracie,

mój bratuleńku! *Tr. Tel. 537.* *BRATUNEK, *BRATUNKA, *Tr. ob.* Bratanek, Bratanka. BRAUSZTYN, BRONSZTYN, *u, m.* z Niem. der Braunstein, Schwarzeisen, Eisenglanz, magnesia vitriariorum, kamień kruchy czarny, mażący iak sadze. *Kluk Kop. 2, 91.* *Torz. Szkl. 242.* Hutnicy nazywają go mydłem szklannym. *Torz. Szkl. 241.* Bronsztyń. *ib. 55.* BRAWO! z Włosk. lub Franc. wykrzyknik pochwalenia: dobrze! pięknie! wysmienicie! bravo. Bravo! słiczne życzenia, do podziwiania. *Teat. 52 d, 64.* Bravo, bravo, maleńkie się książatko rodzi. *Teat. 48 b, 44.* Bravo komu powiedzieć. *ib. 55 e, 63.* Bravo dawać. *Teat. 42 c, 50.* - BRAWURA, *y, ż.* BREWERYA, *yi, z.* zachwałność; junacka, junakierya, burda, hałas, Reckheit, feste Schritte, Lärm, Tumult, Schlägerey. Ozdobne zyskali posagi, przybrawszy w piaszczyk mężstwa łotrowską brawurę. *Zab. 11, 43.* *Zabl.* Pianaństwa, szulerstwa, brawury. *Teat. 43 c, 156.* *Wyb.* - Browerye robisz; dzień nocą, a noc dniem iest u Waści. *Teat. 29, 94.* Chciałbyś, żeby snurzony w sprośności kałuży, Walery znouwu przybył, broweryi narobił! *Tręb. S. M. 9.* - 2., Brawura, *y, m.* iunak, kłótnik, ein Eisenstesser, ein Händelmacher. Spiewam trafunek jednego brawury, idącego z miasta z szerokim palaszem. *Jabl. Ex. 124.* Był to brawura prawdziwie inwentarski. *Mon. 65, 360.* BRAWURSTWO, *a, n.* iunactwo, Bramarbasterey, Eisenstesserey, Pöstronerey. Na rozprawach i brawuristwie gotowi cały dzień strawić. *Mon. 71, 590.* BRAWURZYC *intrans. nied.* browerye stroić, den Eisenstesser machen, Handel machen. BRAYCARKI, - *ów,* kolce, na których wisi binda albo pas od szabli, die Hasen, woran die Säbelstemen hängen. *Tr.* BRAYTARY, - *ów,* podławka żelazna w kuchniach, żeby się na niej drzewka lepiej paliły, a popioł na dół na ognisko spadał, der Ofst auf dem Feuerherde. *Tr. ob.* Wilki żelazne. BRAZELE *ob.* Bresole. BRAZKA *ob.* Prązka BRDĄKAC, *czyn. nied.* brząkać, brzękać, dzwonić na instrumencie, klimpeln. Tu pod krzewistey śladziży cieniem lipki, W Treickie i ia brdąkam nienk skrzyпки, *Kochow. 244.* BRE BRE, glos nie mogącego przemówić, Eine eines, der kein Wort ordentlich hervorbringen kann. Towarzystwo piiano, piiana straż, zgoła obóz wszystek piiany. Oy bre bre, liy rozliy. *Opat. Sat. 129.* (*ob.* Brednia, bredzić). BRECHAYŁO *ob.* Brzechayło. BRECHTAC *ob.* Brzechtać. BREDNIA, BRYDNIA, *i, ż.* bajka, bałamuctwo, plotka, Gabeley, Märchen, Geschwäß, Gewäßch, *Eccl.* блядство; (*Ross.* бредъ: фантаза, waryacya, uroienie; бредни uroienia dzikie). *Ross.* враки, вранье, шурсы, звяки, сумбуръ, ахиня, забубенщина, Артедены, писмемельство невязица, нескладяца, чепуха. Książka pełna baiek, brydni, figmentów. *Pot. Pocz. 42.* Astrolog ten drogo przedawał swe brednie. *Pot. Arg. 240.* Zło to w Polskim świecie, gdy na seymiku opoy brydnie plecie. *Brath. H. 2.* Sycylijskie plotki, Kozackie brednie. *Erasm. Dw. d.* Cslowiek, który mówi, co mu przydadie na myśl, narobi często wiele bredni. *Zab. 5, 85.* Powieść

ta o nim iawną bayką a prawie brydnią pogańską, ukazując się bydł. *Zygr. Pap.* 139. §. Brednia, fraska, drobniak, nie stoi za szyszkę, bzdura, bagatela, eine Kleinigkeit, etwas ganz Unbedeutendes; *Roff.* чуха, чушь. Czy trzeba nam się gniewać o taką brydnię! *Teat.* 33, c. 47. Jakieżkolwiek nastąpi o piśmie moim zdanie twoje, Chociaż to małe brydnie, przecię własne moje. *Zimor. Siel.* 126. Nie drwiw Mospanie, i w zamku i wszędzie, Gdy nie ma groza, brydnie. Woynki będzie. *Brath. C. b.* Chwalić go będę, dokąd wina stanie, A iak nie stanie, brédniak rzekę Panie. *Brath. B. 4.* BREDNY, a, e, płochy, mylny, obłąkany, fašeln. Bredne marzenia.

BREDZIC, BRYDZIC, *intrans. nied.* nabredzić *dok.* nie do rzeszy gadać, bzdurzyć, pleść, balamucić, (*Roff.* бредить, брѣжу przez sen gadać) *Roff.* заврѣмъ, завирѣмъ, врѣмъ, врѣкаю, шальбернѣмъ, шальберничамъ, сумабродничамъ, пущомеамъ; *Eccl.* шгесловани, суесловани, schwäzen, dâhlen, salbadern. Co mu do ust padnie, wszystko płochy bredzi. *Dmoch. Jł.* 37. Bredzą, iak na mękach. *Boh. Diab.* 2, 310. Brydzi, sam nie wie co. *Teat.* 11, b. 19. Ach! nie bredźże Wasz. *Teat.* 30, 80. - §. Bredzić, pobredzić, chybiać, błędzić, pobłądzić, poszakapic się, einen Boß schiefen, einen Streich machen, einen Fehler begehen. Wszyscy ludzie wadzą tą bredzą. *Pot. Zac.* 43. *Biel. Kr.* 713. Zawsze się Walter fraucymeru wstydział, Coż mu się stało, że teraz pobrydził? *Pot. Jow.* 120. Wielce pobredził, że wiażd ię do Pergamu uprzedził. *Pot. Syl.* 321. Jeśli nas dziecię uraziło, przebaczyć wiekowi; jeśli niewiasta, bredzi. *Pilch. Sen.* 248. Bredzenie, brédnie, *Ulfangeret.* Nie day się bawić czartu czaczki świeckich brydzoś. *Pot. Poc.* 625. BREDZACIEL, a, m. balamut, ein Schwätzer, Windbeutel, wietrznik, *Roff.* заумрѣха.

BREGA, BRĘGOWAC, BRĘGOWIEC *ob.* Pręga.

BREKLA, BRYKLA, i, ż. Brekla, kiy, co go z przodu pod kabat wsuwaia. *Łączn. Zw.* 32. das Blankweiß. Sznorowki niewiaſty dla stroiu podkładaia bryklami. *Comp. Med.* 765. Przykry kabat, przykrym brzuch ciemiężący popychaniem brykli. *Kchow. Fr.* 64.

BREKLESZT, u, m. Nie dawnoś płacił sukno po złotych dwudziestu, Spytajże dziś, mało co droższe od breklesztu. *Pot. Zac. praef. ?*

BRELA *ob.* Bryła.

BREMA, y, ż. miasto Bremen, nad brzegiem Wезery, ma bydź od Lecha założone i Brzemią od ciężaru, który z ustawicznej obrony obywatel ponosił, nazwane. *Krom.* 32. *Brzemią od brzemienia nazwano, iż tam nasi znaszali swe rzeczy. *Biel. Kr.* 28. że tam brzemie prac swoich i niewczasów przeszłych złożyli. *Gwagn.* 16. BREMENCZYK, a, m. z Bremy rodowity, der Bremenset, der Bremet.

BREMENKA, i, ż. die Bremerinn. BREMENSKI, a, ie, von Bremen, Bremen s.

BRZESZA, y, ż. z franc. rozwalina w murze od bicia z dźiał, die Breſche, *Vind.* luknja, postrelishe, podretje skus strielanje.

BRET, BRYT, u, m. BRETA, BRYTA, y, ż. z Niem. die Brette, s. W. eines Peuges, eines Luchs u. s. w. szerokość materyi, abo postawu sukna, płat, pamno, *Roff.* полошнине. Jeden bryt obicia był płomienistowatkiego półatłasku; drugi włóczakową robotą w kostkę.

Kras. Dos. 69. Błazenoś jeśli masz żupan w różne bréty. *Ob. Poſt.* A. 3. Bréty, šréty, lišwy, Britten, Štriften, Befah. Rany ozdobniczo dla rycerza, niż nie wiem jakie maneły albo bryty słoie. *Birk. Kaz.* 34. Co po tych stroiach, w których się kochacie, Sobie i drugim siła składacie, Nieszczęsne bréty i wasze pontaly. *Groch. W.* 113. - *Fig.* Szła się i pachnia wdziecznie łak kwiecistych bryty. *Zab.* 9, 214. (obszary, praestrzepie). BRETOWY, a, e, od Bretu, cały Bret wynoszący, eine ganze Britte bettagend.

BRETNAL *ob.* Bratnal.

BREW, brwi, ż. Brwi nad powiekami, wyniesienia obłączyto kości czołowej powierszownie włosami okryte. *Krup.* 2, 279. die Augenbraune, die Augenbraunen, *Dbb.* Augenbrauen, (*por.* brow, *Angl.* brow, *Holl.* brauw s. brzeg, bramowanie) *Roff.* бровъ bravo, *Boh.* brv, obrv, obrčj; *Carn.* oberve, *Gr.* oφφus, *Anglosax.* oferbrow; (*por.* *Ger. Ober*); *Bosn.* obrriwa, obrriwe, vechje; *Slavon.* obrve; *Roff.* брѣвъ; *Rag.* ovarva; *Turc.* ebrü; (*Creat.* obrv, obrva, obrvi; *Dal.* trepavica s. 1, powicka, 2., brew; *Croat.* berv s. kładka, ława). *Vind.* obrd, obrive, obrierva, obra; (*Vind.* berv s. mošek, kłada). *Slov.* brv, neb šlupy na wjeću ota cilium s. rzęsy; obrčj supercilium; *Sorab.* 1. tještina. -) *Pol. p.* Całe pomarszczyć, brwi do kupy segnąć. *Gorn. Sen.* 5. (konla na czele postawić, *Bosn.* nagruditi se, napeti obrriwe, *Roff.* насупити брови, die Augenbraunen zusammen ziehen, ein finstetes Gesicht machen. - §. W brew s. w prost przeciwno, w bród, bez ogrodki, oko w oko, warcz, grade in die Augen, grade ins Gesicht, grade in den Bart hinein, *Roff.* прямо, примикъ. W brew iść, w brew bić, *Roff.* перепрѣмимъ, trotzem zum Troß entgegen handeln, grade zu entgegen. Jść w brew ustanowionym zwyczaem, nie iść droga do dójścia twego celu. *Kras. Jł.* 65. Kacertom w brew tu biie S. Augustyn, mówiąc... *W. Poſt. W.* 215. Woleć przy prawdziwe przestać, chociaż im nieco w brew biie. *Gorn. Dw.* 237. Żołnierz taki stanie dobrze w brew nieprzyjacielowi. *Pam.* 83, 2, 83. Staral się o nie, w brew moim rozkazom. *Teat.* 7, 31. Soliman wziął za żonę niewolnicę, w brew prawu Sultanów. *Wgg. Mar.* 1, 49. Nam chrześcianom nie pomsłu w brew daia te prawa pogańskie. *Wereszcz. Regl.* 77. Łakomstwo jego od spróchniałego trupa w brew wzięto. *ib.* 96. (na głowę szbite, sawstydzono zostało).

BREWERYA *ob.* Brawura.

BREWIAZ, a, m. s. łac. zbiór wszystkich modlitw codziennego nabożeństwa kapłańskiego, das Brevier, Księga służąca do odprawowania godzin kapłańskich. *Kras. Zb.* 1, 171. Kto nad brewiarz dziś więcej nie umie, Nie wiem, czy świętym, wiem, że próżniakiem. *Zab.* 16, 211. Do brewiarza księdzu. *Zegl. Ad.* 61. (księże patrz ołtarza). Klepie awóy brewiarz. *Off. Wyr.* (zawsze iedno; *ob.* taż baba na tychże kołach).

BREWNY, a, e, do brwi należący, Augenbraunen s., *Roff.* брѣвннй.

BREYTER z Niem. der Deteiter *ob.* Koniuszy. BREYTERSTWO *ob.* Koniuszostwo.

BREYTOWAC *czyn. nied.* nabreytował *dok.* z Niem. breiten, ausbreiten, breit schlagen, szerzyć, rozklepać aby szerzym było. n. p. Nabreytowali blach złotych, s. kró

rych nastrożyli cienkich *Raf. Radk. Ex. 39, 5.* (naklepałi. *Bibl. Gd.*). Cherubiny ze słota breytowanego. *Radk. Ex. 25, 18.* (słotolite. *Budn. z* ciągniętego słota. *Bibl. Gd.*). Lichtarz z słota szczeręgo breytowanego. *Radk. Num. 8, 4.*

BREZOLE, BRAZLE, licz. mn. Brezole robią z żeber wołowych porąbanych drobno, lub z cielęcocy gurki. *Wiel. Kuch. 397.* Brazele skopowe. *Tr.* (baranie). *Wieder - , Kalbs - oder Schöpfentribben, klein gehakt.*

BREZYLIA, ii, ż. krajina Amerykańska, *Brasilien in Westindien.* §. *Botan.* Drzewo Amerykańskie, *Caesalpinia Sappan Linn.* z którego wiodry mamy do żółtego i czerwonego farbowania. *Kluc. Dyt. 1, 92.* Das Brasilienholz, *Carn. prehillika.* **BREZYLIOWY,** a, e, należący do Brezylji, *Brasilien -*

BRLOK, a, m. zezowaty, różnem, świdrem patrzący, ein Ueberflüchtiger, *Boh. brlook, brepl, cernens sursum* (*Boh. breplati ocula blandire* (porówn. *Ger. Brille*); *Carn. barle, warle apparenter;* werłeti = nie dobrze widzieć). *Carn. berlav, berlov, berlovs; Croat. berliu; Ross. Брлосыб.* Brlok, który tak z wierzchu patrzy, iakoby tylko połowicę zrzenie otworzył, *pastus. Mącz. brlok, który iedno oko ma mnieysze, niż drugie. Volk. 657.* **BRLOKOWATY,** a, e, na brloka pochodzący, etwas überflüchtig; *Slov. brloosty, breplawy; Boh. brloosty, breplawy, breplowaty.* Którzy się w picu sztytnim kochaia, mają oczy brlokowate i ciekące. *Eraz. Dw. F.*

BRNAC, brnął, brnęli, *intrans. niedok.* piechotą wodę iaką przebywać, brodzić przez wodę, *Boh. brněti, btebl, btebu; Carn. brnti, brndem, gasim; Croat. gasiti, durch ein Gewässer waten.* Gdy uyrzał, że się lud obawia brnąć a przeprawić się przez rzekę, brnął a przeprawił się naprzód; co mgłowie używawszy, brnęli za nim. 1. *Leop. 1. Mach. 16, 7.* (przeszli za nim. 3. *Leop.*) - §. *Fig.* zapuszczać się bez uwagi, wciąż, *unbedächtig immer tiefer hinein waten, tiefer hinein getasthen, hinein fallen.* Latopiasze Litewacy liczby lat, kiedy się co dzieła; nie kładą; ale zgola prosto brną. *Stryk. 226.* Już z poludnia wszystko niżej, Czołwiek brnie do kresu bliżej. *Pis. Kat. 168.* Co za zapamiętałość! coras brnieś daley! *Teat. 7, 73.* Brnąć w co, w błędy, w grzechy, w zbrodnia, in *Irthümet, Sünden, Lastet, immer tiefer fallen, sinen, darin waten.* Nieupamiętany z grzechu brnął w grzech. *Kul. Her. 52.* W światowe rzeczy, młodzieżą uwiedziony, brnął bardzo poczał. *Sk. Zyw. 1, 234.* Brnie w długi. *Off. Wyr.*

Pochodź: *dobrnąć, nabrnąć się, pobrnąć, przebrnąć, przybrnąć, wybrnąć, zabrnąć;* (porówn. *Brod, brodzić*).

BRO CZ, y, ż. płyn, sok, ciekliżna, etwas Flüssiges, ein Fluidum, ein Saft. Slicanieyazym nad Tyrską broca wyraffa kwiatem. *Ow. Ow. 399.* (nad purpurę; nad purpurowy sok).

BROCYC, czyn, nied., zbroczyć, ubroczyć, pobroczyć *dok., opryskać, oblać, besprühen, begießen.* W tym z góry lejąc, wały twars mi broczą, J głowę tyczą. *Zab. 13, 138.* Stok iasny mokrym szkłem równię broczy. *Nar. Dz. 2, 17.* Zimny mu pot czoło zbroczył. *Zab. 4. 344. Koff.* (zwilżył, besuchten). Broczą siemię krwią nieprzyjacielską, *Stas. Num. 1, 20.* Brocząc dłoń w krwi

tych dziatok, twą ręką własnego oycia łono rozszarpała. *Przyb. Lux. 77.* (mit Blut besudeln, im Blute baden) Ubroczony, zbroczony, zbroczony, besprüht, begossen, besudelt, gebadet, (z. B. im Blute). Obmywa z ropy ubroczone cialo. *Bardz. Luk. 116.* Z skały krwią zbroczafego nakoniec rumnie, J wysoką opokę posoką maluje. *Sebr. Ow. 24.* (*cruentum*). §. *Fig.* Czy twe lata we Izach broczysz, Czy smakowne wino toczysz... *Hbr. 1, 20.* (topisz, in Thranen baden).

BROD, u, m. mielizna popraek rzeki do przebycia bez przewozu; *Bog. brod; Sorab. 2. brad; Sorab. 1. rēk pječdi; Ross. et Eccl. Бродъ; Graec. πορος (poros); Lat. med. fonda; Ger. die Furt; Angl. forth; Holl. voord; Dan. bort,* (w inaych dyalektach Słowiańskich przybiera rozmaite znaczenia; *Vind. brud, brued = brod, brzeg morski, przewóz, port; Carn. bród, wród = brzeg, brod, przewóz; porówn. Ger. Bord; Lat. portus; Sorab. 1. et Slavon. bród = brzeg morski; Croat. brod = przewóz, nawa, statek, hrod; Rag. brood = barka, nawa, statek, okręt; Bosn. bród, gaisctn, = btod 2., = okręt 3., wodne naczynie). Brod znś *Vind. gas, pregas, Croat. gás, Hung. gázdhely (ob. gac, gacit, jaz).* Bród iest mieysce, gdzie mianka iest woda. *Mącz. (ob. Miela, Mielizna).* Morze na niektórych mieyscach nie ma w głąb iedno na sześć kroków, i przeto takowe mieysca zowią brody, że może przez nie przebrnąć. *Syxt. Szk. 34.* Okręty dua miały płakatsze, aby na brodach i mieliznie mnieyszą miały trudność *Warg. Cez. 62.* Okręty na brodach stały, odbieżane od wałów morskich. *ib. 63.* Hetman kazał szukać brodów w oney rzece, iakoby do nieprzyjaciół przeprawić się miał. *Papr. Gn. 1238.* Uciekać z bitwy, brodu w noey ukradkiem przez rzekę macać, iest to zdrayca bydz. *Birk. Kaw. Malt. B. 4, b.* Brody każdemu przez rzekę wolne, iestliby na moit nie chciał iechać. *Vol. Leg. 1, 518.* *Przysłk.* na sley szkapie brodu próbować. *Cn. At. 548.* (ważyc się na co, bez sposobności). Puścić się w bród, w bród iść, w bród rzekę przebywać, *Sorab. 2. brojejt = brodzac, brnacy, die Furt passiren, ein Wasser durchwaten, durch reiten, durch ein Gewässer durchfahren.* (porówn. w pław) - §. Brody, nurty, prądy, wały, *Flutthen, Bogen, Wellen.* Głębokie oceaniskie brody. *Zbil. Dr. C. 4.* Nieprzebrnione brody. *Zbil. Dr. E. 4.* Morskie brody niezbrodzone. *Zbil. Lam. A. a.* Baltyckie brody do swoich się wróciły portów. *Tward. Wt. 3.* - §. *Fig.* Brod, prawdziwa droga postępowania, prawdziwy sposób czynienia, 'tor, der rechte Weg, die rechte Handlungsart. Day to, zem gdzie brodu chybil, Któż to niewie, zem człowiek był? *Groch. W. 517.* W odpowiedai swey dwoiako uchybiasz brodu. *Zygr. Pap. 300.* Uchybil tu brodu; i bardzo się omylił. *Syxt. Szk. 164.* Pośle papieski Raymskiego narodu, Uczysz nas drogi, a sam chybiasz brodu, Nawracay lepiay, niżli twój woźnica. *J. Khan. Fr. 20.* - §. W bród, figur. a, naykrótaszą drogą, nayprościey, niedlugo myślac, co pierwszego to lepszego, obces, z kopyta, od razu, wrzęcs, bez ogrodki, nieochylaiać, w brew, *grade zu, ohne Umstände, ohne Umformweise, gerade heraus.* Gdy się iasł, w bród mu tak odpowiedziała. *Zabr. Ow. 52.* Powiem ci to w bród i krótko. *Opal. Sat. 62.* Książęta Śląskie w bród się z tym Matyaszowi oświadczyli, iż ina-*

czy rzeczom swoim zabiegać będa, *Krom.* 697. - W bród b.) obficie, zbyśecznie, po uszy, reichlich, überflüssig, bis über die Ohren. Dzień po dzień goście; wina w bród dla każdego. *Mon.* 67, 78. Na tym bankiecie wszędy w bród wszystkim, *Pot. Arg.* 269. Jakieś w tym chluby szukaia, żeby było wszystkim w bród i wiele, choć najnieśmaczniej będzie przyprawione. *Mon.* 65, 419. Dał koniom obiad i śniadanie, A słomy w bród na postanie. *Sak. B.* 141. - W bród c.) : ze szczeniem, zupełnie, ze wszystkim, vöflig, gänzlich. W nas ochota do służby w bród wywietrzała. *Tr.* -, §. *Math.* Linia w bród, infinita, bez naznaczonej miary, którą do upodobania dłuższą rysować możesz. *Sol. G.* 4. eine Linie ohne Ende, eine unbestimmte Linie. (porówn. w ciąż).

Pochodzi. brodzić, dobrodzić, nabrozić się, pobrozić, przebrozić, wbrozić, wybrozić, zabrozić; porówn. *Brnąć*. *BRODA*, y, ż., *BRODKA*, i, ż. *zdrbn.*, część twarzy pod dolną wargą, i włosy na niej porośłe, das Kinn, der Bart; *Sorab.* 1. broda, brobka; *Sorab.* 2. broda; *Boh.* et *Slov.* brada; *Vind. Carn. Rag. Slavon. Croat.* brada; *Bosn.* brada, bradića; *Lat. med.* braditium; *Roff.* брѣда, бородѣ, бородка. 1., część twarzy. das Kinn. Broda, na której okrasa męzkiey twarzy. *Perz. Cyr.* 1, 18. *Vind.* brada, skrenje, podbradek, podbradak; *Roff.* подбородок (ob. Podbrodek). U męzyczynu niższa warga i broda włosami bywaią obrosle. *Zool.* 285. Młodzieńczyk on, a jeszcze ostremi włosami gładkiej nie okrywał brody. *P. Kchan.* 7. 245. - Brodą ziemię ryć, poleźć, ginąć, umierać, ins Graß beissen, umfommen. Tam nasze siły starte; a co wprzódy Grosili, tych tam ryły ziemię brody. *Hor.* 1, 218. *Kobl.* Tam męstwo starte, a ci co grosili, Kwią oazpeconą ziemię brodą ryli: *ib.* 220. *Min. solum tetigere mento.* - §. 2., Broda, włosy wyrosłe na brodzie, der Bart (auf dem Kinn). Broda wyrasta od dolney wargi na szczęce spodniej. *Zool.* 71. W pierze ptastwo, w miękka się wełnę owce stroia, Broda męzom, a ciała ich włosy przystoia. *Otw. Ow.* 546. Broda długa po pas. *Sk. Dz.* 663. Brodę komu wytargać. *Sk. Dz.* 608. Dopiero mu się puszczają igła broda farby złotey. *Otw. Ow.* 487. (ob. Mech.). Brodę golić, den Bart scheeren. Brody golenie, *Eccl.* бородбрѣние (ob. brzytwa), das Barbieren. Brodę zapuszczać, den Bart wachsen lassen, *Eccl.* броснития, отпроцънавать молодых. Golenie brody jest znakiem u Turków niewoli; skoro Janczar z służby wystąpi, zapuszcza brodę, na znak wolności. *Ktok. Tur.* 225. Jedni u nas gola brody a z wąsy chodzą; drudzy strzygą brodę po Czesku; trzeci przystrzygaią po Hiszpańsku. *Gorn. Dw.* 112. (ob. strzyżono, golono). Zygmunt August ostatni, był nasz monarcha z długą brodą. *Kras. List.* 156. Przesztyżanie brody, podstrzyżanie, zapuszczenie większe lub mniejsze, rozmiar na kształt miotły, wachlarza, dawniej gustownokształtanych nosicielów tak zatrudniały, jak teraz fryzury. *Kras. List.* 156. Broda, wiersz. *J. Kchan.* Dz. 146. Broda rozdwoiona, *Boh.* ftnausy ob. śpiczak, ein Spreißbart. Przyrzekł mi to na tę siwą brodę. *Teat.* 43, c. 137. *Wyb.* Rzucić się komu do brody, nazychwałey na niego nacierać, sich einem in den Bart werfen; ihn fest angreifen. Swidrygał począł Jagiełłę łaiąć, zło-rzeczyć i zaraz z oną furją popędliwie rzucił mu się do brody. *Stryk.* 538. Broda mędrosem nie czyni. *Mącz.* Ro-

zumu nikt z brody nie ceni. *Teat.* 28, b. 88. *Zegl. Ad.* 25. *Cn. Ad.* 45. Mędrzec brodą, nie uczynkiem. *Mącz.* Broda iak u proroka, a cnota iak u draba. *Ryz. Ad.* 3. *Pot. Zać.* 51. (Cera iak u dworoka, cnota iak u hayduka. Pościac święta; hayduckie sumnienie). Jeszcze broda nie urosła. *Cn. Ad.* 319. (przed laty rozum rzałki, porówn. miokos). *Vind.* bradinstvu : męstwo, mężność. *Przysł. Croat.* Vszaki azvoju bradu gladi, Vszaki szvomu bolje radi : każdy naprśód myśli o sobie; pierwey Sobkowi, potym Dobkowi). b., Broda, snak starości, stary, starzec, Bart, Graubart, Alter, Greiß. Spytam dziadziyny mile: moia śliczna brodo, znać się się utrudził. *Nar. Dz.* 2, 17. c., Broda, brodacz, duża brodę maiący, ein Großbart, Langbart. Broda : brodaty, brodacz, tylko go broda. *Zegl. Ad.* 24. brodą stoi, broda. *Cn. Ad.* 45. - §. Kozia broda, broda kozy, kozia, der Bart einer Siege. - *Botan.* Ziele ob. Kozia broda, *Sorab.* 1. fojacja habo fojacja broda. - *Chym.* Broda Jowisza, koamy z cyny topiącey się, przyrastaiające do szyi hani. *Krumf.* 403. (barba Jovis. - §. Bardysz z dwiema brodami. *Boter.* 157. (z dwiema ostrzami, *Boh.* bradatice, (sefera bradata, ob. barta). - Broda wyspy. *Bot.* 34. (szyja w morze wychodząca). *BRODACIEC*, niak. niedł., zbrodaciec dół.; brodatym zofstawać, brody dostawać; *Roff.* бородамъ; обородамъ; *Vind.* braditise; *Croat.* bradatiti; *Carn.* bradum; einen Bart bekommen, maunbar werden. Młodzieńczyk, który już brodacie. *Mącz.* (ob. okrzes, śpiczak). Czemu białogłowy nie brodacieja? *Sak. Pr.* 11. *BRODACZ*, *BRODAL*, a, m. 1. całowiek z wielką brodą, ein Großbart; *Croat.* bradac; *Carn.* bradacz; *Sorab.* 1. brodac; *Roff.* бородачъ. *BRODARNIA*, i, ż. *Slovac.* bradarna, tonkřina : barwienia, die Barbierstube. *BRODATY*, a, e, brodę maiący, bartig, gebartet; *Slov.* bradatý; *Croat.* bradat, bradaaszt; *Bosn.* et *Rag.* bradat; *Carn.* bradat; *Sorab.* 1. brodaté; *Roff.* бородаты, бродаты; *Vind.* bradat, bradovitea, bradash, bradaft; (*Vind.* braditen : męski). Książę Sziński Henryk przez trzydzieści lat brodę wadził zapuszczył, i stał brodatym nazwany *Krom.* 235. Heintzsch der Bartige. Mądrosć przychodzi z lsty; acz nie każdy jest mądrym brodaty. *Cn. Ad.* 463. (broda nie czyni mądrym). Eskulap brodaty, a Apollo bez brody. *Warg. Wal.* 10. - Pochodzi. brodka, brodzina, brodzisko. *BRODAWCZANY*, a, e, tyścący się brodawek, Bartgen : Ziele brodawczane. *Spicz.* 45. ob. Brodawnik. *BRODAWCZATY*, *BRODAWCZASTY*, a, e, pełen brodawek, warzig, voll Barzen; *Sorab.* 1. brodawlaté; *Carn.* bradovizhaft; *Croat.* bradavichaszt; *Rag.* bradavicjaft; *Roff.* бородавочный; *Eccl.* брадавниксты. Brodawczasteo albo parchowatego albo krostawego nie przynieścic Jehowie. *Budn. Lewit.* 22, 22. (gurowatego. *Bibl. Gd.*). *BRODAWKA*, i, ż., *BRODAWECZKA*, i, ż. *zdrbn.*, stwardziała wyniosłość na ciele, die Warze, das Warzchen; *Sorab.* 1. brodawka, prisdwka; *Sorab.* 2. brodawja; *Slov.* bradovite; *Boh.* bradavice, bradawicka; *Vind.* bradaviza, vradaviza; *Carn.* bradovisa (a brada. quia verucas plerumque in mento apparent, ut Ger, Warze a Bart. *M. a S. A.* - *Rag.* bradaviza, pūhviza, pupcich; *Slavon.* bradavica; *Croat.* bradavica, bradavka, berdavka; *Bosn.* bradavica, bradavica, pupicchi; *Roff.*

Бородавка, бородавочка; Eecl. Бpадавка. Brodawki na rękę albo gdziekolwiek będące, *epedaa ruciani oek. Syr. 539.* Lekarstwa na brodawki. *Haur. St. 391. Sleszk. Ped. 68.* Brodawki na palcach nożnych *ob. nagniotki, edciski, kurse oka. Syr. 1099.* Brodawki w stoicu, Krwa-wnice. *Syr. 11.* Brodawki nerwowe, subtelne niteczki nerwiste w kupkę ułożone, *pupillas nerveae. Krup. 2. 7.* - *Fig. maraf.* brodawka, plama, wada, przywara, ale, ein *Flecken, Fehler, Label, Gebrechen, Aber, Kustof.* Same znoty na nico obracamy, Często na gładkiej twarzy bro-dawki npatrujem. *Zab. 13, 65.* Mły Boże, iak na nas bics sami daimy, A wszyscy z brodawkami na swiat się todaimy. *Zab. 8, 331.* Przysłowie chociaż niewinne, są imowie ludzkiej to, co brodawki ciała. *Mon. 65, 666.* = **§. 2.** Brodawka pierśowa, cyckowa; *die Brustwarze; Raff. mikhmaa, mihmeczka.* Brodawki w brzodku cycków. *Kirch. An. 31.* wzmieszenia okrągłopodługowate, okolo azarawe. *Krup. 2, 345.* Guziki, z wielu nerwów skupio-ne, micko wytryfkające, u zwierząt ludziod podobnych sowią się brodawkami. *Kluk. Zw. 1, 49.* (*ob. Cyc, pro-miech, wymię.*) Często kroc u białychgłów po porodzeniu brodawki się kryją. *Sleszk. Ped. 89.* **§. 3.** Brodawka zrze-bieca, Hippotmanes. *Plin. H. N. 8, 42.* nieiaki kasek albo sztuczka mięsa na czelo dopiero narodosołego zriehięcia, która maciorka zwykla zlisowac, iako ie skoró urodzi. Powiadaia, żeczarowice tego pilne są; a mógali tego doftac, wielkie czary z tym czynią. *Mącz. ein Stückchen Fleck, das die Fäulen born am Kopfe mit auf die Welt bringen sollen.* = 4., Brodawki albo cycki na gardzieli pod azyją koroz wiszące. *Mącz. die hängende Warze am Halse der Fiegen.* Uważay, aby kony ku chowaniu dwie bro-dawce miały pod brodą, iako cycki wiszące. *Cresc. 563.* *Du Ham. 1, 128.* **BRODAWNIK, a, m.** ziela, którego sok przeciw brodawkom skuteczny. *Steri. 61. Urząd. 164.* **Wartzenkraut, Klein Sonnenwibel; Boh. bradawicník; Raff. бородавнич. ob. Słonecznik, nawrot, podróżnik brodawczaty.** 2.) Brodawnik, kamiech drogi, *Myrmecias. Plin. H. N. 37, 10.* **der Sonnenstein. Cn. Th. BRO-DAWNIKOWY, a, e,** należący do brodawniku ziela; **Wartzenkraut:** Brodawnikowe nasienie brodawki traci. *Syr. 1630.* ***BRODGOŁACZ, a, a, m. *BRODOGOL,** a, m. golarz brody, bródę golący, *der Bartschneiter, Raff. бородобръдъ; Vind. bradobrivex, brivex, bradobrinaz, Carn. bradobryva; Crbat. posbrijach; Slovac. bradár; Boh. bragir; Slavon. briács).* Insza cyruliki, insza brodgo-lacze, co się tylko myciem a garbowaniem bród i głóv albo wrywaniem zębów bawia. *Syr. 248. ob. Barwierz, fariebnik. (Raff. бородобръдъ brodogolenie; боро-добръдничъ brodogolny).* **BRODKA, i, z.** **BRO-DEOZKA, i, z.** *xarb. rzeczownika Broda, das Kinnchen; ein kleines Kinn; das Bärtchen, ein kleiner Bart; Boh. bradicka; Rug. bradizza; Bosh. bradica; (Raff. боро-доска gatunek fikty).* Ustawala obu, i głaszczac pod brodki, Z równym płacasz ich tuł matka nieszczęśliwa. *Przyb. Ab. 201.* Łechcą iey pod brodkę. *Pot. Syl. 39.* = Kwiat ten wif iak bródka iaka sądziwa. *Syr. 1238.* Ziela Kozia Bródka *ob. Kozia.* 2.) Bródka podkowy, gryfka, *der Griff auf dem Hufeisen der Pferde.* Dla koni ciągo-wych na podkewach, prócz zwycaiydych celów, ma bydź na przodzie bródka na kopytę sążysta, a ped nią cel trzeci. *Tom. I.*

Kluk. Zw. 1, 187. Cele na podkewach, abo bródki zimą ostrzeysze bydź mają. *ib. 182.* - b., Krótki kawalek fity, asadzony prostokątnie w tkuku mlyna prochowego. *Jak. Art. 3, 286.* *bei Bart, an dem Stampfer in der Pulvet-mühle.*

BRODNIA, i, z. gatunek ficy rybiey, z *Raff. БРОДНИШ* niewodem łowić; *eine Art Fischesh.* Bydłęcy zlodziey *ogłowią i tyczaną brodnią łowi *zróbki, bierze kózły, barany, świnię, *Klon. Wor. 19.* *Fig.* Czapla, chociaż nie stawia więcierzy, Kiedy swą brodnią na brzegu rozszetrzy, Wyciąga mnóstwo ryb. *Klon. Fl. A. 4.*

BRODNICA, y, z. od brodu, miasto Prus zachodnich, *die Stadt Strassburg in Westpreußen.* **BRODNICZANIN, a, m.** z Brodnicy rodowity, *ein Strassburger.* **BRODNI-CZANKA, i, z.** z Brodnicy rodowita, *eine Strassburgerin.*

***BRODOGOL ob. Brodogolacz.**

BRODOWINA, y, z. mielizna, piaseczyfa wyniosłość na rżce, *eine Sandbank Tr. eine Uteife.*

BRODY, = ów, liczb. mn. miasto handlowne w Galieyi, *Brody, eine Handelsstadt in Galicien,* imię ma od brodu czyli ścieku wody, przy którym leżt położone. *Apcz. Gr. 2, p. 154.*

BRODZCA, y, m. BRODZICIEL, a, m. brodzący, świadom brodzenia i brodów, *ein Wäter, der die Furten durchwätet, der die Furten kennt. (Raff. Камішат. бродальщик, бродосмикх drogę przez śnieg torujący łowiący sobole; Raff. бродъца, włóczęga, tułacz, po-włnoga; Vind. brodnik nauclerus).* Brodzca doświad-ctzony, *scitus vadorum. Zabr. Op. 220.*

BRODZIC, herb, trzy złote krzyże w trójkąt ułożone. *Kurop. 3, 8. ein Wappen.*

BRODZIC, czyn. niedok. brnąć, po wodzie lub insey eiekliźnie chodzić, waten; *Boh. bršiti, brödu, brodit se, brodžvam (Boh. bršiti z konie plawić); Carn. bršiti, brēdem; Eecl. брѣдъ. (Raff. брѣдуб; брѣдъ); БРО-ДНИШ, wlec się, włóczyć się, brożenie, brodžba tu-lactwo, włóczęga. Carn. bršiti, brēdem, wrodem scru-tari fundum, transfretare: Bohm. Groat. Vind. brođiti, brođitti, brodariti nauigare; Brodzić zaś. Rag. Bosh. Carn. gamiti ob. Gać, Jak.) Rzeka była latem wyschła, że ią każdy brodzić mógł. Sk. Dz. 791. (w bród prze-bywać, durchwäten). Brodzili we krwi po samo kolana. *Auszp. 122.* We krwi chrześcijańskiej do zry. brodzili. *Sk. Dz. 170.* Przysłk. Witay mi kaczko, nie brodząc. *Rys. Ad. 71.* (bez fatygi, bez zmatczania się; a dmikich kaczkach na bagnach. Zysk gotowy, bez pracy, bez trudu, Gewinn ohne Mühe). Jeżeli prawdę mówi królowa, nie zwodząc, Witay, oba pomysła, i kaczka nie brodząc. *Pot. Arg. 757.* - *Transl.* Jeszcze na ów czas w morzu odważne nawy nie brodziły. *Bardt. Tr. 145.* (nie żeglo-wały, nie brodziły po nich, sie durchfürchten noch nicht die Meere). **§. Fig.** brodzić w czyn, w grzechach i. t. d. zapuszczac się, zagłębiac się, in *Einben u. s. w. waten.* Ludzkie grzechy tłumili, a sami w nich brodzili. *Sk. Dz. 1059.* Nie ma serca, by w takim okrucieństwie brodzić. *Teat. 46, d. 22.* W rozpustności do zry brodzi. *Sk. Dz. 686.* W nieprawościach aż po uszy brodzą. *Chrost. Job. 21.* W oyczynie weding fantazyi swojej chce brodzić, rady nie słucha niczyiey. *Star. Vol. C. 2. (ob. proho**

brnąć). Gdy kaszodzięca w głębokości pisma brodził, słuchacze go nie zrozumieli. *Sk. Żyw.* 1, 59. b., Brodzić w czym, brnąć w czym, opisywać, obfitować, im Uebertaus haben, waten in etwas. Brodzić w dołatkach, w honorach. *Off. Wyr.*

BRODZINA, y, ż. broda niegęsta, nie zbyt duża, ein pflöt dicker, nicht großer Bart. **BRODZISKO**, a, n. przyganiając, broda szpetna, nieforemna, ein ungeschlichter, häßlicher Bart. *Croat.* bradina). Ach jak potężne brodzisko, o jak bujny krzak włosów. *Boh. Kom.* 11, 478. Starzec swoim brodziskiem twarz mi szorował. *ib.* 1, 436.

BRODZISTY, a, e, bród mający, brodów pełny, *Mocz*, mogący być przebrodzonym, burkwatbar, untief, seicht ob. miarki, płytki; *Roff.* бродосамый, *Slov.* brodnij potel, *Iteryj* mnogo brodow má, brodnaty, *Rag. et Basn.* *Croat.* brodlyiv nauigabilis; *Croat.* gazliy vadabilis).

BRODZISZCZE, a, n. ta część twarzy, na której broda, podbrodek, das Kinn. - §. Broda poważna, ein ansehnlicher ehrwürdiger Bart. Nurza w swoich łasch siwe długie brodziszczce ojca swego, *Star. Num.* 1, 192. Gęsto brodziszczce kryło mu twarz połowę. *ib.* 1, 94.

BROG, u, m. daszek posyty na czterech drągach, na skład siano, zboża, der Fehm, Feim, Feimen, Schober, *Boh.* brah, brh, stoh obilny (ob. stog) *Sorab.* 1. et 2. brożna gumno, spichlera, stodoła); *Bozn.* koppa, stogh, pojatta; *Carn.* kupiza, reshta, fema; *Roff.* скупаб (*Roff.* наброчимъ, наброчамъ, набрасываю нагромоздить, накласть). Kiedy gumna wszystkicho zboża ogarnąć nie mogą, układają się brogi. Pod gołym niebem postawione, muszą być w kształcie kęgla (to raczej styrt); daszkowe mogą być równe aż pod sam daszek. *Kluk. Rosl.* 3, 228. Na Ruś u dobrego gospodarza do czterech i do sześciu set brogów, na kształt jakich wioz czterograniasto stojących, różnym zbożem napełnionych, naydzie. *Gwagn.* 335. *Przysłk.* Ma pełne brogi. Ma wiele brogów. *Off.* *Wyr.* (bogaty). Lepiej mieć więcej brogów, niżli złotych łańcuchów. *Petr. Ek.* 14. Bróg dziegienny wszystko przysimuje, niczym nie brakuje. *Cn. Ad.* 46. *Ryz. Ad.* 19. Lepszy brog, niżli snop. *Rey Wis.* 54. - Osobliwie brogi bywają na siano, Fenschedet. Nawet siano przedaie się na brogi; jest oraz w tym sposobie bróg i miara; dzieli się na wozy. Bróg o 16, q 12 wosach. - *Phraz.* Na brogu leżeć, toż co pod pierzyną, fig. gnuśnić, auf der Wärenhaut liegen, ponieważ więcej próżniaki rade w zebranym brogu legają, że miętka. - Z brogu dopiero wylazł; ocucił się; ot, przecięć wstał; przocięć do czego się wziął. *Off. Wyr.* - §. Bróg, każda-kolwiek kupa czyli gromada kamieni, bron i t. d. *Cn. Th.* ein Hausen, ieder aufgethürmte Hausen. §. *Math.* kęgiel, conus. *Tr.* ein mathematischer Kegel.

II°. Brog, sbór Luterski, osobliwie dawny Krakowski, od kamienicy w Krakowie Brog swaney, ein Lutherisches Bethhaus. Nie byli królowie winni, kiedy bróg w Krakowie po dwakroć burzano. *Podw. Sion.* P. 2. Jakośmy sobie nowych ministrów, nowych zborów, brogów, bożnic, naczynili, tak też zrazu nieszczęście wielkie Polski się ięło. *ib.* L. 2. **BROGOWY**, a, e, należący do brogu, Feimen -, Fehm -. Brogowy daszek, **BROIC** czyn, nied. zbroić, nabroić, pobroić, dok. złego

co uczynić, Böses thun, Unheil stiften, etwas (Böses) begehren. *Boh.* tropiti, stropiti; *Sorab.* 1. futjam; *Kind.* hudobuvati, hudustoriti, sabroditi, dopernesti; *Roff.* злошворити, прокудынь, проказити, смоменичтати (*Sorab.* 2. broiči trwonit, marnować; broiči smieci, brud; *Rag. Croat. Basn. Slavon.* broiti, broitti, numerare liczyć, rachować; broj numerus liczba, rachunek). Nie proszę więcej, niż broj, jakos nabroica. *Bardz. Tr.* 119. Zagrozić mu sposobność do broicenia złego. *Test.* 48, 128. Nie mając dosyć na tym, co pierwey pobroil, iessze tchnął pogrózkami. *W. Pof.* *W.* 3, 141. Oni wedle suchwałości swey wiele złego wołnie broia. *Pilch. Sall.* 174. Wszelką niecnotę gotów jest broić. *Warg. Wal.* 268. Co drugi nabroi, to ia mam zaśląpić. *Cn. Ad.* 90. Królowie broia, a poddani pokutuia, delirant reges, plectuntur Achivi. *Modrz. Baz.* 575. Broić, srożyć się, dokazywać, szaleć, tobn, wä: then, tafen. Miecz broi, fiece a mordwie. *Rey Ap.* 24. Patrz, jak broi srogie morze. *Bardz. Luk.* 85. - Broić z którą, niecnotę popelniać, Unzucht treiben. *Off. Wyr.* - Broić nad kim, dokazywać nad nim, wydawiać z kim, praftwie się nad kim, mit einem graufam ungehru, mit ihm herumhaufen. Gotowie we Włoszech z Rzymiany broili. *Styrik.* 187. - **BROIC** się, zaimk. a., bezosob. broia, man treibt Unfug, man tobt, es wird Unfug getrieben. W państwie tym wszystko dziwnie się broi. *Rey Wis.* 165. §. 2., Broić się, osobliw. szaleć, wściekać się, tafen, toben, wäthen. Gdy się broia panowie a ludki mordwia, To naywiękze korsyci w ten czas diabli csuia. *Rey Wis.* 168. Weyźrszał potem ku górze a chmuzy się broia, Roztargnione powietrzem, na poły się dwoia. *ib.* 165. **BROICIEL**, a, m. 1. broiający co, zbrodziej, der Stifter des Unheils; *Sorab.* 1. futjenit; *Vind.* hudodelnik, dopernashaven; *Roff.* проказникъ, замышленникъ (*Sorab.* 2. brojet = marniciel, rozsutnik; *Croat.* broitel, brojnik = numerator liczący, rachujący). Nie utaćie się broioiele nieprawości. *Budn. Job.* 34, 22.

Pochodz: zbrodnia, zbrodniek.

***BROK**, u, m. (s dawn. niem. der Broden, Brode) szrot, der Schrot. Nie stoi za to, na drobne ptaki oliwianym strzelać brokiem. *Haur. Sk.* 285. Co za sztuka z fusy brokiem ptaka zabić? *Pat. Pacz.* 315.

BROKADYA, yi, ż. Ital. broccato, *Gall.* brocard; materya, szotogłów, der Brocat. *Tr.* *Boh.* protat; *Carn.* abad. **BROKADYOWY**, a, e, z brokadymi, Brocat = *Boh.* protatowy. **BROKATELA**, **BRUKATELA**, **BURKATELLA**, i, ż. *Ital.* brocatello; materya podobna do brokadymi, ieno podleysza, materya dychtowna z powłoki iedwabney, das Brocateil. *Brukateli* lokied. *Jnfr. Cel.* *Lit.* Od burkatelli Weneckiey różney farby, .. *Vol. Leg.* 4, 356. 2., Kamień, od niektórych między marmury policzony, czerwoniawy pozir z złotemi siarnami. *Kluk. Kop.* 2, 63. eine Art rothen Porphyrs.

BROKOLI, - ego, m. odmiana kalafaru. *Kluk. Dyt.* 1, 81. *Kluk. Rosl.* 1, 214. eine Art Bimmentohl.

***BROMA** ob. Brama.

BRON, i, ż. w ogólności każda rzecz służąca do obrony, *Waffe, Wehr*; *Sorab.* 1, et 2. beon; *Boh.* bran, zbran, zbrog; *Slov.* zbrog; *Vind.* branva, orochjs, (*Carn.* bran; *Rag.* brana = obrona; *Roff.* et *Ecl.* branъ = woyna,

walka, bitwa; miejsce; - bron *Roff.* ружье, оръяіе; *Croat.* orasje ob. Oręz; *Eccl.* броня: zbroia, broń). W szczególności broń, oręz, nazywa się to wszystko, co służy do rażenia nieprzyjaciela lub, obronienia siebie. *Pap. W.* 1, 469. das Gewehr, die Waffe. Broń i zbroie są naczynia obrony. *Petr. Pol.* 453. Dwoiaką im broń dawali, jedną, którąby bili nieprzyjaciela, a drugą, którąby mu się bronili. *Pilch. Sall.* 17. Słowacy nie musieli bardzo szesepiać sąsiadów, kiedy wojennym narzędziom dawali ogólną nazwę broni, dosyć mając bronić; co posiadali. *Gol. Wym.* 231. Kusza, rohatyna czyli włócznia i miecz, to była własna i starożytna broń Polka; którą dopiero za Ludwika Węgierskiego nasi porzućwszy, do drzew się wzięli. *Biel. Kr.* 218. Rycerz potyka się z nieprzyjacielem rozmaitemi broniąmi, z kopiają, z łukiem, z strzelbą, z rohatyną, z szabłą albo palassem. *Star. Ryc.* 40. Palass, karabin i pistolety są bronią, której używa iasda. *Jak. Art.* 2, 456. (porówn. biała broń). - Broń, zbroia, Rüstung. On na sobie pancersza żadnego nie nosi, koń, tarcza, drzewo, a szabla, to wszystko broń jego. *Pasz. Dz.* 104. - Towarzysz broni, spółwoiennik, Waffenbruder, Kriegercamerat. Z płacącym wodzem płaczą towarzysze broni. *Dmoch. JI.* 2, 191. Robić bronią, używać broni należycie, mit dem Gewehr arbeiten, umzugehen wissen, es branden. Z wielką pilnością uczą rekrutów, jak robić bronią. *Pam.* 85, 1, 122. Mieć się do broni, zu dem Waffen greifen. Skoro pierwsza straż rozruch usłyszała, J do sprawy się i do broni miała. *P. Kczan. J.* 228. Broń od siebie rzucić, broń położyć, poddawać się, das Gewehr strecken. §. Broń, słowo to wchodzi w terminus musztry, biorąc się za karabin, strzelbę żołnierską, das Gewehr, der Karabiner. Szyłwachy do broni wolaia. *Kaw. Nar.* 10. sie rufen ins Gewehr. Do broni! inź bia trwaga na odwachu. *Teat.* 44; 84. Broń do góry. *Kaw. Nar.* 256. *Roff.* kh ружья, broń na ramię! broń do nogi! *ib.* 242. Broń przed deszczem! broń się obraca, żeby śpęcl był ko sobie; podrywa się szybko kolba pod lewe ramię. *Kaw. Nar.* 249. Broń w prawe ramię) *ib.* Broń w płask! broń na płaz dłoni ostatnim bączkiem się rzaca. *ib.* 276. Broń za umarłym! broń się rurą na dół przewracając, kolbą do góry. *ib.* 370. - Przysłw: Dla pokoiu broń noszą. *Rys. Ad.* 10. (si vis pacem, para bellum). Day boże dobrą broń mieć; a nigdy iej nie używać. *ib.* 13. Na się drugi broń nosi. *ib.* 49. Częlek drugiemu zawsze wszędzie, broń na siebie dawać będzie. *Jak. Bay.* 54. (ob. bicz na siebie dawać). Nie może ani bronią oddać swey szkody. *Prot. Konst. C.* 3. (nie tu po działach, po strzelbie). 2., Fig. Broń naszego żołnierstwa nie cielesna iest. *3 Leop. List. H.* 3. (*horeża nie są, cielesne. *ib.*). Broń w prawie z papieru, dokumenta. Słaba broń, niewinność przeciw mocy. *Off. Wyr. §. Botan.* Lania, broń ob. Jelenie oko.

Pochodz. *dobronić się, nabronić się, obronić, obrońca, obrona, rozbronić, wzbraniać, zbronić, zabronić; bronny, bronno.* Zbroia, zbroić, uzbroić, rozzbroić, zbrojny.

1.) BRONA ob. Brama.

2.) BRONA, y, ż. narzędzie rolnicze do włóczenia, die Ege: *Sorab.* 1. brona; *Sorab.* 2. bronna; *Boh.* brana, brany, włascziblo; *Slov.* brána; *Hung.* borona; *Vind. et*

Carn. brana; *Croat.* brana, ulaka, subache; *Roff.* Борона, боронка. Broną się przewrócone grudy z bryły ziemi rozbiiszą, perz i inne dziczyzny z ziemi wyciągają, posiane nasienia ziemią się zasypują. Żelazna brona, którą ciężką zowiem, ma żelazne zęby; drewniana lekka zwana, robi się u nas z wici. *Kluk Rosl.* 3, 118. *Kluk Rosl.* 2, 157. Na Mazowsiu brony mają drewniane zęby, w Krakowskim żelazne. *Haur. Sk.* 29. Rolą wloczyć ob. bronować, skródlić.

BRONATEK, BRONATNY ob. Brunatny.

BRONC, BRONS, BRONZ, u, m. z franc. materya z rozmaitych kruszców zmieszana, Bronze; *Jll. barb.* tuc; *Croat.* bruncs; (*Carn.* bron; *Vind.* bronz; *Croat.* bronze s ruda, kruszec). Z bronzu bite medale. *Wgg. Mar.* 3, 27.

BRONCOWY, a, e, z broncu, von Bronz.

BRONIC, herb, dwa ielca, na kształt S litery, na krzyż ułożone; z Czech. *Kurop.* 3, 9. ein Wappen.

BRONIC, czyn. niedok., zbronić, obronić dok. bronią zasłaniać, saszycić, własc: i niewlasc:, vertheidigen, schutzen; *Boh. et Slov.* braniti, bránim, hájim; *Carn.* braniti, branem, bramam, savétim; *Vind.* branit, obranit, varovat, obarit; *Croat.* Rag. *Bosn.* braniti; *Sorab.* 1. wobotam; *Roff.* оборонимъ, оборонимъ; (бранимъ, побранимъ iaiac). Król niebieski ludu swego strzeże i broni odganiając od niego, jako od swey trzody, wilki, lotry i tyruny. *Gil. Katch.* 297. Sewerus bronił chrześcian od ludu burzliwego. *Sk. Dz.* 155. Miłość ludu swych pana broni. *Tward. Wl.* 50. Bóg broni slugi swoje. *Sk. Zyw.* 143. Niech mi drzewa swego użyczą cienia, Od słonecznego niech bronią płomienia. *Burl. B.* 3. Bronić ukrzywdzonych. *Zbil. D. F.* Karól kościoła bronił. *Sk. Dz.* 732. Stan mieyski przeciwko krzywdom szlachty bronić i zasłaniać. *Mon.* 65, 368. W prawie, bronić kogo, zastępować go, einen vertheidigen, vor Gericht vertreten. Które biatogłowy przed urzędem spraw swoich, abo cudzych broniły. *Warg. Wal.* 265. Jeden drugiego broni, wymawia. *Cn. Ad.* 306. §. Bronić, zachowywać od czego, zabiegać czemu, vor etwas bewahren, beschutzen. Niech mię bóg broni od tego, bym... *Zab.* 16, 288. Kto mogąc grzechu bronić, nie bronił, pozwala. *Bardz. Tr.* 196. Broń Boże, Gott bewahre, Gott behüte, da sey Gott vor; *Sorab.* 1. swatan boje; *Eccl.* омстунъ. Broń mię boże od tego szaleństwa. *Teat.* 36, b. 56. Broń boże, żeby was nie pokasał, *ib.* 7, c. 67. Broń boże, by nam nie przyszło do tego. *Pasz. Dz.* 65. Broń boże choroby. *Kras. Dos.* 22. §. Bronić komu czego: zabraniać, nie dopuszczać, przeszkadzać, wehren, verwehren, verhinbern, nicht zulassen; *Rag.* hrániti; *Vind.* braniti, na poti biti, napotuvati, pashiti, vbraniti, prebraniti, odbraniti; *Carn.* ubraniti; *Eccl.* браними, запрещаю, возвращать, прешити, недопускать; *Sorab.* 1. wobotac; *Slov.* zbratunji; *Roff.* возбранити, возбранять. Chcieli się nieprzyjaciele praeprawić; ale im tego Kościelecki bronił, i obronił. *Biel. Kr.* 494. Raca się prośbom mym naklonić, Nie chciły szczęścia mego bronić. *Niemc. P. P.* 89. Ucha twoiego zebrzącemu bronisz. *Pasz. F.* 13. Do domu odiechali, którym abo lata, abo fily, abo niedostatek służby żołnierskiej bronił. *Warg. Cez.* 220. Ten miał oycę takowego, Ze mu bronił do dobrego. *Pisz. Kat.* 144. - BRONIC się, *zaimk.* *Croat.* branitisse), oręzem, bronią, lub czym jnszym składać się, saszycić się, *pr. et impr.*

ſich wehren, ſich vertheidigen. (*Roff.* карачутся bronieć ſię rękami, nogami). Jak kto może, broni ſię. *Cn. Ad. 302.* Bronieć ſię z waju nieprzyjacielowi. *Star. Vol. D. 3. b.* ſich gegen den Feind vertheidigen. Turcy nie dali nigdy ſtateczney bitwy; tylko ſię bronili obozem. *Baz. St. 166.* Tak ci ſię Moskwa broni geſtemi lasami Od nas, China od Tatar przez ſto mil murami. *Star. Vol. D. 2.* (zastania ſię, iſt gedekt, geſchüt, geſchert). Bronieć ſię przed prawem, ſich vor Gericht vertheidigen. Gaie, ſkora do zwad, zawsze ſię sama u pretora bronie. *Warg. Wal. 166.* Też są dowody, któremi ſię bronie, ale nie obronie. *Petr. Et. 73.* Zadnych wymówek nie szuka; ani ſię piemy bronie. *Sk. Dz. 423.* Bronieć ſię mową, ſłowy, wymawiać ſię, oczyszczać ſię, *Cn. Ad. 302.* - Bronieć ſię komu, przeciwko komu, ſtawić mu ſię, ſich etnem zur Wehre ſehen. Bronieć ſię mu; lecz nie mogłam zdołać. *Chroſt. Ow. 66.* Nie bronisz ſię deſzczowi, nie bijesz ſię z gradem, Ale pod dach uciekaſz. *Pot. Arg. 82. Transl.* Jeſli ſię dłużnik wierzytelcowi fantem broni w długu. *Sax. Porz. 71.* (ſkłada ſię fantem). - Bronieć ſię od czego: zaſlanieć ſię, warować ſię, ſich gegen etwas vermahren, ſich dagegen ſchützen. Od zimna ſię odzieniem wedle czasu bronie. *Sk. Dz. 828.* - Bronieć ſię komu, wabrnieć ſię, odmawiać, ſich weigern, ſein Gebot geben. Jego proſbie pokorney nie mogę ſię zbronić. *Treb. S. M. 100.* - BRONICIEL, a. m. broniejący, obrońca, der Vertheidiger, Beſchützer; *Rag. et Bosn.* branac, branitelj; *Croat.* branitel; *Vind.* branik, obvarnik, obranovez; *Boh.* gawawatel; (*Roff.* бранитель = lżyciel, ganiel). BRONIECZKA, i, ż. mała broń, ein kleines Gewehr, ein Gewehrchen. Rany nie rohatyntkami, albo iaka Grecką bronieczką zadali; ale haniebnemi oszczepami. *Falib. Fl. 81.* BRONIENIE, BRONIENIE ſię ob. Bronieć, Bronieć ſię, ob. obrona, das Vertheidigen, die Vertheidigung, Beſchützung, Verwahrung; (*Rag. et Bosn.* braniteglivo, brana; *Croat.* branitra: opieka). *BRONIONOSNY, a, e, noſzący broń, waffentragend, Bronionoſna Minnerwa. *Ow. Ow. 578.* BRONKA, i, ż. mała broń, ein kleines Gewehr, ein Gewehrchen. *Pot. Jow. 2, 49.- 1.)* BRONNY, a, e, zabroniony, zakazany, niewolny, *Roff.* невозбранный; (*Roff. et Eccl.* бранный woienny); verwehrt, unperfagt, unerlaubt, *Ktok. Turk. 185.* Bronno *Przyſt.* nie godzi ſię, niewolno, es iſt nicht erlaubt. To nam mówić wolno; wam zaś bronno. *Pilch. liſt. Sen. 3, 280.* Niebronno: godzi ſię, wolno, es iſt erlaubt, es ſteht frey; *Roff.* невозбранно. Dobrze myſlić, nikomu niebronno. *Pilch. Sen. liſt. 329.*

2.) *BRONNY, a, e, bramny, od bramy, po dawnemu bronny. *Ther. =, ob. Bramny.*

3.) BRONNY, a, e, należący do bronny, narzędzia rolniczego, bronowy, Egen =; die Ege betreffend, zur Ege gehörend; *Sorab. 1.* bronſt; *Roff.* бороновий. Koń bronny, parobek bronny. *Off. Wyr.* - BRONOWAC czyn. niedok. rolę włóczyć, egen. (ob. skrócić, wkopywać zaſianą rolę). *Slovac.* bránim, zawiadugi; *Carn.* branam; *Hung.* boronalni; *Croat.* branim, branati, draſim, uláchim, zubáchim; *Roff.* бороновать, борождать (ob. broździć); *Rag.* razgrániti; *Boh.* vláctti; *Vind.* sbranovlazhit, lazhati; *Sorab. 1.* lozgit. Bronieć na ukos, poprzek brozdy, *Cn. Th.* Bronowanie, włóczenie, das Egen,

Roff. борова, *Boh.* vlácti, *Vind.* lachonja. - BRONOWNIK, BRONOWŁOK, a, m. broniejący, włóczęk; *Croat.* branacz, vlach, ulashitel, vlachár; *Hung.* boronáló; *Rag.* razgrániteli; *Boh.* vlácti; *Roff.* бороновщик, бороновальщик; *Eccl.* бранитель, бороновщик, борожник, борожник, der Eger, Egerflecht. Bronowłok z chlopcza wyrastać, parobka nie dostać powinien; ma być w lepszych robotach parobkowi pomocą, broń wlec, ząć i t. d. *Kluc. Rosl. 3, 121.* (ob. poganiacz, podparobczy).

BRONS, BRONZ ob. Brono. BRONSZTYN ob. Brauſtyn. BROSKIEW ob. Brzoſkiew.

BROSZCZ, u, m. obzyscie na spodzie sukien białoſłowiſkich. die Einfaffung um den Rand der Weiberröde. *Tr.* Spodnica z broszcem. *ib.* (ob. Brozec).

BROSZURA, y, ż. BROSZURKA, i, ż. *zdrbn.*, z franc. Książeczka niegruba, sztyta, nieoprawna, eine Broſchüre, *Roff.* мепрѣдка. BROSZUROWAC czyn. nied. szbrozuiować, pobrozuiować dok., sztywać książki alla ruſticia, broſchiren. Brozuiowany *Roff.* sb мепрѣдѣх.

BROWAR, u, m., BROWARNIA, i, ż., budynek, gdzie ſię piwo warzy, piwowarnia, mielcuch, (z Niem. Brauer, *Holl.* brouwen), das Brauhaus; *Sorab. 2.* brub; *Croat.* pivarnica; *Roff.* пивоварня; *Vind.* olounia, olounisa, olounishe, ovarna. O browarze czyli mielouchu. *Swik. Bud. 264.* W browarach piwo robią. *Tward. Wł. 160.* - Często browar: gorzelnia, palarnia, Brauhaus, wo Brautwein gemacht wird. - Browar winny, dom, gdzie ſię wino prasuje, die Weinstetter. *Cn. Th.* - *Przyſt.* Kto w karczmie służy, w browarze mu placą. *Dwor. E. 3.* Jakby w wszedł do browaru, pełno *gomona, pełno krzyku, wrzasku, swaru. *Pot. Poc. 363.* Tu na świecie iak w browarze plągowym mieszkamy. *Rey. Wiz. 159.* - *ſ.* Browar: szynkownia, eine Schenke, ein Sauhaus. W browarze przeſiaduje. *Off. Wyr.* (piak wiertuty).

BROWARNY, a, e, tyſzący ſię browaru, lub gorzelni, Brauhaus =, Brauhaus =; *Roff.* пивоварный, пивоваренный. Browarny kociet, w którym piwo warzą. *Syr. 945.* Ogień browarny. *Torz. Sz. 61.* Kadzi, koryta i inne narzędzia browarne, do warzenia piwa należące. *Szczerb. Sax. 141.* Aronda browarna. *A. Zam. 83.*

BROWY, a, e, od bru (ob. Ber) (*Boh.* berow), von Gench. Browa słoma; *Vind.* berenisa; berousa.

BROZA ob: Brzoza.

BROZDA, y, ż., BROZDECZKA, i, ż. *zdrbn.*, kłobek ziemi w oraniu między skibami, die Furche; *Sorab. 1.* bróda, przecznica; *Sorab. 2.* broſda; *Slovac.* bráda, rozhora; *Hung.* baráda; *Boh.* bráda, brádicla, rozhor; *Croat.* brazda, razgon, ſilog; brádicisa; *Rag.* bráda, brádisa; *Carn.* bráda, roſtr, poſredk; *Bosn.* bráda, brádicica; *Vind.* brasda, brazenisa; *Bosn.* brazda, grigljja, vrrista, jarak; *Roff.* борозда, бразда, борозда, бороzdóčka; *Eccl.* бразда, *Graec.* παρία; *Lat.* porca, (2.; *Roff. et Eccl.* борозда: usda, munsztuk). W brozdy pługiem poorano rozstrząnął siew. *Ow. Ot. 106.* *ſ.* Brozda między zagonami, rówce, do ściągania wody, wodociąg, die Waſſerfurche, Gránſfurche; die Scheidſahre, Ob d. der Strang. Uczynił neokolo oltarsa iakoby dwie strudze, aby woda mogła zbiegać. *1. Lep. 3. Reg. 18, 52.* (na dwie brozdy. *3. Lep.*)

Reff. pamiąta. §. *Fig. transl.* brody, smarozki; vryy, kresy, kreski, Gutchen, Kunzeln, Striche, Oisse, Miłniaj lata, i ciota nie umie sagładzić, brody, którę są starość orse Gładką jagodę w bliskiej agonu poraze. *Hor.* 1, 266. Brozdami, furchenweise, strichweise. - BROZDZIC *czyn. nied.*, zbroszć dok., brozdy robić, orać, Gutchen jehen, adern; *Sorab.* 1. brozdin; *Boh.* brozditi; *Reff.* Бороздки; *Rag.* brásdati, brásditi; *Bosn.* brásditi, brásdati, gribgljati, *Croat.* brazditi; *Hung.* barazdalni; *Carn.* brásdam). *Fig.* porysować, poorywać, pokarbować, besurthen, runzelnig machen, Striche und Oisse woretin machen. Babię postać wsią wazy, siwemi włosami skroh przykryła, i skórę zbroszdzila smarozskami. *Otw. Ov.* 114. §. *Transl.* brozdzić, wichrzyc, waczynać nierząd, mieszac, balamuć, kutużyć siften. Nie przestawał brozdzić Kogałdokał kasztelan do Gdańska nie przyjechał. *Krom.* 613. (non quiescebat). Ledwie co poczynali brozdzić heresyarchowie, sarax pokrtną śmiercią poginęli. *Birk. Ex.* 4. Do pokoja przejść nie mogli, ponieważ cesarz w kondycjach pokoja brozdził. *Krom.* 547. (variantē cesare conditiones pacis). Jeśliby która strona w przykładu brozdzić co chciała, żaden z obadwa narodów, Polskiego i Czeskiego, królów swemu, pokoiem wchrzacemu, dopomagać nie był powinien. *Krom.* 343. Wandalowie od Seylikona, nowe rzęczy w państwie brozdźącego, wywabieni, do Hiszpanii przenosili się. *Krom.* 18. Niech się zmowią żywioty, niech natura brozdzi. *Pot. Arg.* 303. BROZDZIOBL, a, m. brozdy robiący, det furchenlober. *Cn. Th. Eccl.* Броздодецьб, накаръ, земледьльцьб, rolnik, oracz. (*Reff.* Бороздки, sierp' ogrodowy maty). BROZDZISTY, BRUZZDZISTY, BRUZZDOWANY, a, e, pelen brózd, brozdzami przeorany, furchig, voll furchen. *Reff.* Бороздячымъ. Łodyga bruździsta ma wpodłuż ciągnione roweczaki. *Bot. Nar.* 41. Owoc euforbii szerokołisciey bruźdzowany. *Funds.* 259.

*BRUZZCEM, *BRUZZDZCEM *przysłk.*, na bakter. *Cztr. Mskr.* in die Queete, nach det Seite. Znac, że drogo pzenicę przesadł, bo czapkę bruźdzcem na leb wdział. *Rya. Ad.* 82. Ferezya lub kontuss zawieszć bruźdzcem, t. i. nie mieć ich na rękawy zaszianych, ale bokiem zawieszzone. *Cztr. Mskr.* seitwärts umgehungen. Jakby się ze lwem spotkał, albo z jednoroźcem, *Styg pod żorawiem piorem, ferezya bruźdzcem. *Pot. Jow.* 30. Ona iednę tylko spódnicę bruźdzcem na się wdziecie. *Pot. Arg.* 85. (*porówn:* Broszcz. Tr.).

BROZEK, żka, m. *xdrbn. rzęczown.* Bróg, ein kleiner Gehm, ein Gehmchen. Niech mi brozek do nowego Doda zboża i żywności J. Kchan, Dz. 301. §. *Math.* brozek, kregiel, conus, bryła naksztalt cygl albo głowy cukru. *Tr.* §. Kozz od kurezat kreglasty; ein kegelformiget Sphaenerfob. *Wrh.* §. 2., *Transl.* brozki, gatunek sieci pomniejszych na łowienie ptastwa. *Kluk Zw.* 2, 378. Jedna strona brozka przywiązano się do koleczków w ziemie wbitych, druga się podniecie na slupczku. *ib.* ein Vogelnetz, Vogelgarn. §., gatunek poiazdów, ein Fahrzeug, ein Wagen, eine Kutsche. Ani iej w takiej chodzić przystoi koronie. Ani tak drogie Turkie w brozek wprzagać konie: *Zbil. Zyw.* A. 3. Jedną bielogło-

wę, z którąby dobrze mucha uleciała, w brozku świeść weźników Turckich, każdy po kilkaet słoty kupiony, wosi. *Leharst. B.* Zasby to nie lepiej na potrzebnę Rzeczypospolitey wyprowadzić na owych koniach, co w brozkach chodzi? *ib.* B. e. (*ob:* rydwan). BROZKO-WY, a, e, tyżący się brozka, Gehmen, ein klein Gehm betreffend; Regel, den mathematischen Regel betreffend; Vogelgarn, das Vogelnetz betreffend; Kutsche; Wagen. Koń brozkowy: karociany, ein Kutschpferd. BROZYNA, y, z. bróg mizerny, niewielki, ein elender kleiner Gehm. §. Brozyny, daszka i dragi brogowe, das Gehmendach, die Gehmenständer. Stoma na pozycie strzech; obory, brozyn. *Goft. Ek.* 135. Brozyny, aby nie guły, niech na ziemi nie leżą, gdy są prózne. *Maur. Ek.* 39. Brozi na ziemi nigdy leżeć nie mają, kiedy je wymłóca, ani się mają przychyłać nałożone; bo brozyny miazęse mają bydź, a kędy bróg podeprą, tam urzędnik łotr. *Goft. Ek.* 34.

1. BRU, *prz.* długów tam iak bru *ob:* Ber.
2. BRU! *ob:* głos przykrego uczucia, markotności, niechęci, sbrzydzenia, *Ansdruck des Widerwillens, Uelss.* Ey ey ey! umieram! bru bru! włosy mi wstają na głowie. *Teat.* 27, 107. Bru na bru, fu na fu! *Cn.* 46. *minaciter loquenti, minaciter respondere.* *ob:* iakie pytanie, iaka odpowiedź, *ob:* klin klinem wybić. Drohung für Drohung. Auf einen groben Ast, gebt ein grober Keil. (*ob:* Burczac, Fukac). §. *Houoe, vor Bachantis hbydass heydass bru bru, Męcz.* (*Reff.* Брозка mruczenie).

BRUCZE, BRUCZY *ob:* Brukać.

BRUD, u, m. plugastwo, nieczystość, gudy; det Schmutz, Unflath, Urath; *Eccl.* Брудъ, нечистота; *Sorab.* 1. brud, urab, smrod, smerdjeno, wspanczagnstwo; *Sorab.* 2. brojw (Sorab. 1. wotdrapanę brudę, strigmenta; *Carn.* brud = kał, błoto, porówn. *Ital.* brodo), *Vind.* vmas, madesh, maroga, skurnoba, klatjo; *Rag.* ghnus, gadz; *Boh.* Špinna; *Reff.* замарка, дермо. Głina z brudem albo fusem oliwym, albo oleiowym smieszana. *Gręca.* 151. Z rąk twych brud wodą smywaasz; omi wpród sumnienie. *Groch. W.* 163. - *Fig.* plama na sumnieciu, na sławie, i t. d. ein Flecken auf dem Gewissen, am guten Namen. Niewinnys - obmy się z brudu. *Oss. Str.* 7. (usprawiedliwiał się): h, wyszafko, co nie doazie wygładzone, oczyszczone, alles nicht Ausgearbeitete, Ausgefeste, Gesäuberte, Gereinigte. Jac to będe prał iego brudy? Sam napisał, sam niech poprawi. *Oss. Wyr.* §. Brudy = brudne chusty, bieljana brudna, schmutzige Wäsche. Datem brudy do prania. *BRUDNIA, i, z. rzecz brudna, brudnego co, etwas Schmutziges. Podarłszy szaty i brudnie, przysali do króla. *W. Jer.* 41, 5. (brudne chusty, kossule, brudy, które na sobie mieli). BRUDNIEC, *niłak., nied.*, sbrudniec dok., brudnym się stawac, brukać się, schmutzig werden; *Boh.* Špinam'eti. BRUDNO, *przysłk.*, nieczysto, plugawo, schmutzig; *Reff.* copno. *pr. et fig.* Co ma bydź bialo, niechayże będzie bialo; a co ma bydź brudno, niechay będzie brudno, a ziego nigdy nie chwalić, a dobre go nie ganić. *Rey Zw.* 147. *BRUDNOMOWNY, a, e, tkustych słów używający, obsca, schmutzigredend, *Eccl.* скверно словными. *Eccl.* сквернословством plugawo mówię. BRUDNOSC, ści, z. plugawość, nieczy-

stół, die Schmutzigeit; *Rag.* għnuġġba; *Vind.* vmasanoft, madesnoft, klafaria, skurnobnoft, ipornoft; *Roff.* грязнота. BRUDNOSIWIY, a, e, ciemnościwy, *Roff.* сапрати, ſchmutzigſtau, dunſel ſtan. Brudnościwy koń. *Tr.* BRUDNOWEŁNY, a, e, brudną wełnę mający, ſchmutzigwełlig. Ofary czyniła z owice brudnowełnych. *Otw. Ow.* 265. BRUDNOZOLTY, a, e, ciemnościły; *Roff.* рудожёлтым, ſchmutzig gelb, dunſel gelb. BRUDNY, a, e, nieczysty, plugawy, usmolony, ſchmutzig. *Ecccl.* Брудный; *Vind.* vmasan, marongaft, madeshen, skurnoben, skurn, ſporn; *Carn.* smétan; *Boh.* Špinavý; *Sorab.* 1. neſſawarní; *Rag.* hallai, tmaſt; *Roff.* сорным. Gdzie go tylko poſię, wszystko brudne przywieſie i najdrożey kupi. *Teat.* 48 b, 4. Jm co brudniejszego, tym czystзей trzeba wody. *Pot. Jow.* 88. *f. Fig. moral.* Brudny charakter, poſtepek: czarny, ſły, zſpetny. *Oss. Wyr.* (ſchmutzig, ſchwarz), ſchlich, bde. BRUDZIC *czyn. nied.*, ubrudzić, zabrudzić, pobrudzić *dok.*, brudnym uczynić, brukać, smolic, *Ecccl.* Брудить, брудо, смолю; *Boh.* Šplnití, uſplnitím, uſſplnitím; *Carn.* smétim; *Croat.* ſametim; *Vind.* vmasati, pogorditi, nanevshediti; *Rag.* għnuġġiti, oghnuġġiti, omargljatti, ogaditi, squarritti, ogrubiti, opoganiti, megljati; *Roff.* рудить, зарудить, гадить, гажу, выгадывать, изгадывать, сорить, сорю, выгрязнить, марасть, замарасть, замёрзывать. Kurs mnie sbrudził i całym wniwec obrócony. *Teat.* 48 b, 9. Ubrudził się. *P. Khan. Orl.* 1, 59. Brudzący się łącno, *Roff.* марши, мерокъ. *f. Fig. moral.* Kalać, walać, plamić, ćmić, beſchmutzen, beſſeden. Długo tym zaskarżeniom nie dawał się ludzić, Zebys Wac Panna miała dawną chwale sbrudzić. *Tręb. S. M.* 125.

BRUGA, i, 4. miasto w Niderlandzie. *Wyrw. G.* 246. die Stadt Brügge.

BRUK, BURK, u, m. wykład kamienny ulicy lub gościńca (z Niem. Brücke, Steinbrücke, Steinbrücken) das Steinpflaster, das Pflaster. *Carn.* flajſatr; *Vind.* flaiſtr, taras, potaras, kamenki poklad; *Sorab.* 1. pucjowie ploſter; *Croat.* taracs; *Bosn.* tarača, kalderna; *Rag.* poplocenie, e Turc. kalderna; *Boh.* blajeni, blajba, blajla; *Roff.* мостовая. Psuli bruk przed kamienicami. *Pam.* 85, 1, 142. Kto by był na bruku mieyſkim raniony... *Chetm. Pr.* 166. Bruki krwią sbroczone. *Tward. Wł.* 100. W on dzień będzie bruk z Mięraima do Azura. *Budn. Jes.* 19, 23. (brukowana droga, goſciniec, chaussée). *f. Phraseol.* Leżeć, bawić się; na bruku, waleſać się, próżnować, ein Pflastertreter ſeyn. Owe pacholiki łózne, co się brukiem bawią. *Star. Pob.* B. 3 b. Na bruku rad bywa swobodny. *Rak. Pob. A.* 3. - Mieszkać na bruku, iakoby komorą, w endzym domu; nie mieć swego gospodarstwa, żyć z grossa, auf der Straße, in den Tag hinein leben, ſich herum treiben. Mieszkał na bruku w mieſcie, chociaź miał majątności ziemiańskie. *Dwor. G.* 1. Gdy kto majątność swoję przepieo, przegra, na burku utraci. *Petr. Pol.* 56. Majętność swoję dla ſług i złego towarzystwa na burku nieczemnie utracili. *Petr. Ek.* 97. Miał się kiedyś dobrze; utracił wszystko na burku. *Birk. Ez.* 30. - Krzesać szablą po bruku, iunaczyć się śmieſznie, z zywcaju piianic pocnych szablami brząkają-

tych po brukowych kamieniach, ſich mit dem Steinpflaster herum ſechten. Nikt:za to, że dobrze pił, abo po burku krzesał, szlachectwa nie dostał. *Fališ. Dis. F.* 2. Kto w ciemną noc rad z brukiem woiuie, Niech ieno z Turki w polu się sprobuie. *Rak. Pob. A.* 3. Na bruku męzny, śmiały na bruku. *Cn. Ad.* 524. et 1061. burda nocny, iunak, szalawila, wiechow rycerz. 2°. *Tranſl. burk. Biel. Kr.* 320. z swada, burda, Zanſetey, Šauſ, Šader.

Pochodz: brukarz, brukował, dobrukował, nabrukował się, obrukował, pobrukował, przebrukował, przybrukował, obrukował, wybrukował; brukownik, brukowy, brukowiec.

BRUKAC, - ał, brucze, bruczy, *czyn. nied.*, zbrukać, sbruczy, ubrukać, ubruczy, obrukać *dok.*, brudzić, ubrudzić, usmolic, ſchmutzen, beſchmutzen, beſubeln. Kuncgmda, gdy ią z urody chwaloſo, brukala twarz i maſala. *Sk. Zyw.* 2, 314. U pioda sbrukana siedzi miła matka. *Papr. Kol. R.* 6. Korale ubrukane, iak prać. *Haur. Sk.* 354. Nie będzie nigdy wełna ubrukana białą. *Petr. Hor.* 2, E. 4. - *fig.* Marnie zbrukani, a barzo zmazani występkami. *Rey Post.* y. y. 4. (pokalani). *Pot. Poc.* 80.

BRUKARZ, a, m. robotnik czyli rzemieſlnik od bruku, der Steinbrücker, Steinpflasterer. *Faber lapidarius*, brukars abo ten, co kamienie cięsze. *Mącz.* Miał przyſobie brukarzów dla naprawy bruku. *Pam.* 85, 1, 142.

BRUKATELA ob: Brokatela.

BRUKIEW, - kwi, 4., odmiana kapuſty ogrodowej, brassica napobrassica, *Linn. Fundz.* 340. eruca, *Wien. B.* Bruđen, Bruđen, *Roff.* Бруква, Kohlraben. Brukwie mogą się kwasic iak buraki lub rsepa. *Kluk. Dyk.* 1, 82. ob: Kwaki, karpiele.

BRUKOWAC *czyn. nied.*, wybrukował, ubrukował *dok.*, ulicę kamieniami pokladać, bruk robić, steinbrücken, steinpflastern, pflastern, *Carn.* flajſatram; *Vind.* flaiſtrati, flaiſtrati, tarasati, potarasati, iskamenjati, popodnsti; *Bosn.* taracati, potaracati; *Croat.* et *Rag.* taraczati, pokameniti, poplocitti; *Boh.* blajiti, blajditi; *Roff.* мостить. Droga ubrukowana kamieniem. *Leop. Syr.* 21, 11. Droga ze Strasburga brukowana dobra do samego Paryża. *Kras. Doſ.* 97. (chaussée). Stajnie mają być kamykami abo czym twardym burkowane. *Częsc.* 550. Podworsec mozaikiem tam był brukowany. *Tward. Paz.* 110. (pokładany, wyłożony). *fig.* Już był mrdz rzeki sbrukował. *Krom.* 270. (pomocil, das Eis hatte den Fluß bebrückt). 3., *Intransit.* po bruku dokazywać, iunaczyć się, burdy robić, auf der Straße herum lermen. Jan Olbracht w nocy na ulicy na piianą młodź burkującą napadł. *Krom.* 762. - *Cum Instr.* Wiara się chlubimy, a pismem często burkujemy. *Groch. W.* 587. (wierzamy przeciwko niemu). BRUKOWNIK, a, m. brukarz, brukujący kamieniami drogę, der Steinbrücker, Steinpflasterer, Pflasterer, *Roff.* мостильщикъ, *Boh.* blajic; Brukownik nie dobrze wprawił kamienie. *Tr.* - 2., Brukownik, BRUKOWIEC, - wca, m. włośzega brukowy, iunak uliczny, ein Pflastertreter, Pflasterweber, Sassenbauer, Sündelmacher auf den Straßen, Renommist; *Boh.* Mátosflap; *Vind.* klatesh, manzi-gou; *Roff.* гуляльщикъ, газыуб. Brukownik kry-

knie: wazal chłopie z drogi. *Jabl. Es. 124.* Od brukowników i żądy waszoteczney. W chrześnanej budzie śpię sobie bezpiecznie. *Tward. Daf. 15.* Brukowcy uftawnie polowali na nieostróżnych starców. *N. Pam. 17, 179.* BRUKOWY, a, o, od bruku, do bruku należący, *Plaster z, Strempfaster z.* Z brukowych siłoty wyciągać kamieni. *Mon. 76, 439.* Komisya brukowa. *A. Zam. 2, 55. S. Grodz. 2, 85. die Straßencommision.* Brukowy, - ego, *Subst. m.*; dosotca bruku, *der Straßenspasterauffeher, der Straßenspaster.* Brukowe, - ego, n. zapłata od bruku, ulicowe, *das Straßengelb.* Brukowe albo mostowe, które w bramie dawać każą, *Kosz. Lor. 152.* Brukowe płacimy, a nie możemy się docześć misernego mostku. *Mon. 65, 301.* Brukowe brał z miasteczka, a mostku nie kasal srobić. *ib. 300, - 9.* Na bruku się waleśający, na bruku hałaśający; dokazujący, iunacki, *plastertreterisch, sich auf den Straßen herum treibend, plasterwagend, gassenhantisch.* Nasi brukowi kosacy nie: białą Tatarsyną, iedno kury i gęsi. *Falib. Dis. E. 3.* Żołnierze brukowi, z których rządko epoyrzy w oczy Turosynowi, choć na bruku dosyć mężczyźni głowy nadstawiali, *Alb. z W. 26.* Tyś nie brukowy żołnierz, pogranicznego bieżni nieprysiadła. *Sk. Kaz. N. 515 b. f.* Brukowy, gniany, trowowy, uliczny, *popolity, vom der Straße, vom Markte, gemein.* Brukowa wiadomość. *Oss. Wyr. (ob; baby na trocie o tym gadają).*

BRUKSOŁA *ob; Bussola.*

BRULION, u, m. z Franc. *sextern* do: nanotowania w nim z pierwszego pastu, z którego się przepisuje na oryte, *das Brulliren.* Tak w czystych kartach, iako w brulionach. *Łęsk. Mir. 89.*

BRUMLA *ob; Drümml, Dremml.*

BRUNACIC *czyn. nied.*, brunatnym czynić, brunatnić, przypalać, przyrumienić, *brunn machen, brunnen.* Cukier iak brunacić. *Sleszk. Ped. 108.* BRUNAK, a, m. koń rydaj, *Bruttch. ein Braunfimmel.* *Boh. bruna.* BRUNAT, a, m. kolor brunatny, *das Braun, die braune Farbe.* Pępura róża, czarnym borówki bławatem, Sniegiem zdobi lilie, fiołki brunatem. *Ustrz. Klud. 28. dulci violas ferrugine pinxit.* Fiołki brunatem zdobiły wiosną. *Ustrz. Tr. 17. - 9. 2., Brunat, BRUNATEK, siele, ob. szariat siele.* BRUNATEK, tka, m. żaba pociemna, mająca grzbiet prawie rogaty brunatny, życie robactwem. *Kluk Zw. 3, 65. der braune Landfrosch.* - Brunatek kwiat, *ob; ostróżki:* BRUNATKA, i, ż. muscholówka, *muscipapa fusca,* wielkością i kształtem do słowika podobna; ale koloru brunatnego. *Kluk Zw. 2, 267. das Braunschehen, ein kleiner Vogel, Roff. 1022.* BRUNATNAWY, a, e, na brunatne pochodzący, *Brunnisch. Vind. arjav'kast, erjavkast, erjavosten.* BRUNATNIA, BRONATNIA, i, ż. suknia koloru brunatnego, *ein braunes Kleid.* Senat niechay w bronatni, postowie w sieleni, a sędzia niech chodzi w czerwieni, aby szałno po szacie, iakiey kto godności. *Star. Vol. D.* BRUNATNIC *czyn. nied.*, zbrunatnić, zbrunatnić *dok.*, brunacić, brunatnym czynić, *brunn machen, brunnen.* Już słonce góry brunatniało. *Tr. - BRUNATNIEC ni-iah. nied., zbrunatnić, pobrunatnić dok., brunatnym się stawać, brunn werden.* Pobrunatniało pięgi na pier-

siach. *Syl. 716.* Złote to korzenia jest z wierzbą po: brunatniałego. *ib. 289.* BRUNATNIK, a, m. *magnesia vitriolium,* kruszec koloru białawego, *Braunstein.* *Microsz. Msk. Roff. mapranegb.* BRUNATNIKOWY, a, e, należący do brunatnika, *Roff. mapranegobain, vom Braunstein, Braunstein e.* BRUNATNO *przych.* BRUNATNY, a, e, BRONATNY, koloru siłkowego, z niebieskiego na ceglasty, *brunn, weilschenbrunn.* *Boh. brunatny, barewny; Sorab. 1. brune; Sorab. 2. brun; Lat. med. brunus; Hung. barna, barat - islati; Vind. arjav, solnoerjav, vejlnjav; Dal. rigy; Croat. isivo; Slavon. mërki.* Grona winne brunatno zbarwione. *Otw. Ow. 332.* Faciły brunatną farbą siłkową farbują. *Pasz. Dz. 122.* Brunatne obłoki a prędkie błykawię. *Pass. Dz. 122.* Brunatne obłoki a prędkie błykawię nad błękitnym niebie. *Kol. Cat. D. 1.* Ma brunatna dziewczyną jest też także ładna; Mogą byćdż nad nią bielsze, ale miłsza żadna. *Chod. Gesn. 78. (ob; Brunetka).* Brunatne świątki, świątki żydowskie; *das Pfingstfest der Juden.* *Tr. BRUNATNOCZERWONY, a, e,* brunatny lub też czerwony lub też brunatny, *braunrot.* *Roff. Баканымиз, Eccl. керхенным.* Brunatnoczerwona farba. *Cn. Th. BRUNATNOKRUSZ, u, m.* kruszec brunatny, mający w sobie miedź, siarkę i żelazo. *Kluk Kap. 2, 182. - Leberetz, Lebereschlag.* BRUNATNOSC, ści, ż. farba brunatna, *braune Farbe, Braun; Vind. erjavost; erjava.*

BRUNELA, i, ż. od miasta Franc. *Brignole,* gatunek wielkich sliw, które do nas suszone bez pestek przysyłają, *die Brunelle, Catharinuspflaume.*

BRUNET, a, m. mężczyzna włosów brunatnych, cary ciemney, *śniadawy, ein Brunett, eine Braunsperren von buntem Haar und Gesichtsfarbe.* Blondynowi podoba się brunetka, a brunet blondyncę. *N. Pam. 11, 189.* BRUNETKA; BRONETKA, i, ż. kobieta ciemnych włosów i cary, *śniadawa, eine Brunette.* Dama ta brunetka, czarnych włosów i oczów czarnobłękitnych. *Pam. 85, 1, 684.* Patray, te wszystkie brunetki, blondynki, *Płaszcz dziś po mnie, igczą, chornią i mdleją. Niemc. P. P. 56.* Sliczna brunetko. *Hul. Ow. 137.*

BRUNSWICKI, a, ie, do Brunświku należący, *Cz. brunswitsch, Germ. Braunschweigisch, Braunschweiger.* Piwo Brunświckie Mum zowią. *Syr. 947.* Księstwo Brunświckie w dolnej Saksonii. *Wyr. G. 205. das Herzogthum Braunschweig.* BRUNSWICZANIN, a, m. z Brunświku rodowity, *der Braunschweiger.* W rodz. żelazk. BRUNSWICZANKA, die Braunschweigerinn. BRUNSWIK, u, m. *Cz. Brunswitz, księstwo i stolica jego w dolnej Saksonii. Wyr. G. 205. Braunschweig.*

BRUS, a, m. *Cz. brus, brausel; Vind. brus; Sorab. 1. bruff, bruff; Sorab. 2. bruff, bruffel; Carn. brus; Croat. bruff; Rag. brús, s. ośla, kamień do wycowania, der Beßstein.* Kowal lemiewe ostray na brusie. *Pot. Pocz. 479.* Nim ten miecz wyostazy na brusie, drugi mu już z swoim nad głową. *Pot. Arg. 505. Fig.* Nieprzyjacielem tym, iakoby brusem niejakiem, broń dzielności swojej naród Rzymaki obostrzał. *Fal. Fl. 61. Morett. 337.* BRUSIEC *ob; Brusiec, BRUSNIK, a, m.* śliwers. *Tr. 2350.* wycownik, *der Schleifer.* BRUSZCZ, BRUSZCZEC *ob; Brusiec.*

BRUSZNICA, y, ż. gatunek borówki, *vaccinium vitis*

Jdasa. Junds. 223. Ross. Брычмыа, die tothe Heibelsbeere. BRUSZNICZNY, a, o, Ross. Брычмычмын, od brusznicy, die tothe Heibelsbeere betreffend, non tothen Heibelsbeeren.

BRUTAL, a, m. z łac. grubianin, chłopisko, ein brutaler Mensch. Rządko, aby kto pykany, nie był brutalom. *Mon. 76, 423.* Wielki brutal, szosliwy nad smoki i źmie, Gdy gada, gdyra, a gdy macha, zaraz bije, *Zabl. Fir. 12.* **BRUTALKA, i, ż.** kobieta brutalna, ein brutales Weib. **BRUTALNY, a, o,** grubiański; nieokrzesany, brutal, ungeschliffen. **BRUTALSTWO, a, n.** grubiaństwo, Gröbheit; brutales Wesen. Smieszko się odważać na takie brutalstwo! *Teat. 15 c, 60.*

BRUZZYSTY ob: Broździasty.

***BRUZYNA, y, ż.** mały brus, osotka, ein kleiner Schleifstein. U słosza, gdzie naczyńia żelazne na kamieniu toczą, wstawia się w korytku brużyna. *Hauk Ek. 178.*

BRWI ob: Brev. **BRWICZKA, i, ż.** z drbn. rzeczown. brew, mała brew, ein kleiner Augenbraun, das Augenbraunchen. *Brwicaki. Pot. Jow. 199.* **BRWISKO, a, n.** nieforemna brew, ein ungeschliffener Augenbraun, *Ross. Spornige.* **BRWISTY, a, o,** wielkich brwi, von starcken Augenbraunen. *Cn. Th. Ross. Sporniczmy; Carn. obrywa.* (*Sorab. 1. tjołtinał czlowiek brwisty.*)

BRYZKA, i, ż. z drbn. rzeczown. bryka, wóz mniejszy podróżny, czasem z półnakryciem, ein leichter langet Reisewagen, biswelten halb gedeckt.

BRYDNIA ob: Brédnia.

***BRYFTRAGIER, a, m.** z Niem. der Briefträger. Listonosz, roznosiciel listów, *Rag. listonás; Sorab. 1. listós wnoschet; Slawon. knjigonoša; Vind. pisemski nošnik, listar; Ross. писмоносца; писмоподателъ, писмопрыватель.*

BRYGADA, y, ż. z Franc. dywizya żołniersza złożona z batalionów lub szwadronów. *Papr. W. 1, 469.* die Brigade. **BRYGADYER, a, m.** komendant brygady. *Papr. W. 1, 469.* der Brigadier. *Jak. Art. 2, 467.* **BRYGADYERSKI, a, o,** należący do brygady, Brigadier :

BRYGITTA, y, ż. **BRYGITKA, i, ż.** z drbn. (*ob: Bietta.*) *Sorab. 2. Brista święta, założyla zakon panien od imienia swego swanych. Kras. Zb. 1, 172. Teof. Zw. C. 5. Brigitta. BRIGITKA, i, ż.* zakonnica zakonu Sły Brygity, die Brigittensonne.

***BRYK, u, m.** brykanie, wierzaganie, suchwaletwo, das Hintenausflagen, das Ausfluchen wider jemand; die Widerspänstigkeit, der Troß. W szczególności, niepokoy, niepokoyność, Unfriede, Unruhe. Coś za nic miał przedmym asturmy; bryki; Teraz cię lada potrwodą wietrzyki. *Chrosc. Ow. 302.* Zwachawazy te bryki, że hetman kawi, że i woysko bliździ, Rzućą po woysku kupę paszkwidów. *Chrosc. Fars. 100.* Ten bóg, który cię, kiedy chce, wietrzynym pędzi brykiem, Ten cię do Wloch pownie zaprowadzi. *Chrosc. Ow. 95.* (wietrzynym wianiem, szturmem, burzą.) **BRYKA, i, ż.** wóz ciężki furmański, der Lastwagen, Lastwagen, Fuhrmannswagen; *Vind. tovorni vus.* Pojazdy są różne, karety, kolaški, bryki, woz. *Kluk Zw. 1, 186.* Bryka siana, *Jak. B. 220.* Furmani są w odpowiedzi: własnikiem są rączcy na swoię brykę przyjęto. *A. Zam. 84.* Ale oś

hab do diabła! ladaż niemi bryki. *Zabl. Fir. 29.* **BRYKAC intransia. contin.**; bryknać jednol., Właściwie o koniach, wieragać, von dem Pferde: hinten ausflagen; *Ross. брыкнуць, брыкамъ.* Gdy konia ostrogami spina, ten nie unosząc bolu, stanie słupem; nasunie brykać, a iedźsieć pod most. *Boh. Kom. 1, 437.* - §: Swywnolnie poskakiwać, biegac, wuthwillig herum springen, herum laufen; Młody wrzebiec na łącę poźradzi stada bryka; Ziemi kopytem twardymi ledwie się dotyka. *Zab. 10, 60. Ross. Erymantski dzik po łanach bryka. Chrosc. Ow. 120. Fig. suchwale się podnosić, powstawać, dokazywać, übermüthig werden, sich überheben.* Nauczmy tego, jak ma brykać, osła. *Zabl. Zbb. 8.* Dalejże, brykajcie, póki wam pasza służy. *Teat. 16, 111.* (*lahuy duszo; piekło gore). Swywnolną Wołoską ukroczi ziemie brykającą. *Tward. Wl. 88.* Morze bryka. *Chrosc. Ow. 302.* Strasznyim szumem wiecher bryka. *Brud. Ost. D. 7.* W szymbich nie brykał dołatką. *Psalm. 12.* Musi mieć pioniądze, ho bardzo bryka. *Teat. 8, 65.* Fortuna często bryka. *Kochow. 301.* Swiat się zakurzył dymem i popiołem; Po wioskach ogień i miasteczkach bryka. *Jabl. Buk. Q.* - §. Brykać nad kim; swywnolnie i suchwale dokazywać nad nim, wydziwiać, patwić się, an jemanden seinen Wuthwillen üben. Już (rzecze Pan szatanowi), isz chcesz, nad Jozem brykać; Jednakże duszy jego nic nie tykać. *Chrosc. Job. 12.* §. Brykać na kogo, przeciwko komu, odwarkać, odwiergać, powstawać, przeciw się; sich wider jemand auflehnen, ihm trotzen; Dobrocią wytaczni Pańską, przeciwko swemu dobrodzieiowi brykać. *Swada. 1, 270.* W szczęściu suchwały, sadarzy karku, przeciw niebu bryka. *Mon. 71, 346.* Węgrowie niektorzy na króla swego brykali. *Biel. Kr. 432.* **BRYKACZ, a, m.** krnąbrny suchwalec, *Ross. брыкунъ, ein Troßkopf, ein Widerspänstiger. Tr.* Wrodzaju szakiem; *Ross. брыкунъ.* - **BRYKLIWOSC, ści, ż.** krnąbrna suchwalość; *Ross. брыкльносць, die Widerspänstigkeit.* **BRYKLIWY, a, o,** krnąbrnie suchwały, *Ross. widerpänstig.*

BRYKCY, - ego, m. imię męskie, *Fabricius. Jabl. Her. ein Mannsname.*

BRYKLA ob: Brékla.

BRYLA, a, m. (*Sorab. 2. brila = rada żołasna*), kawał jakiegokolwiek bądź ciężkiej a twardey rzeczy, buła; ogromniejszy, balwan; ein Stoß, ein Klumpen, ein Stuck von einem harten und schweren Körper. Bryła miedzi, ołowiu, soli. *Tr. Złota w brylach. Teat. 24, 94. Cztr. Cz. trupel, quafel; Bozn. rripa; Slavn. buła; Ross. крѣкъ, комб.* - W szczególności: bryła ziemi, gruda po deszczu, eine Erdscholle, ein Erdstück. Bryła, broła, gleba. *Volchm. 371. Ross. глыба; Sorab. 1. ruzwa, ruzlicila;* Gdy leją obłoki, alewa się proch w bryły. *Budn. Job. 38, 38.* Polany proch stęzał, a bryły się spoli zelnęły. *Bibl. Gd. 18.* Zboża oczekują tu już sierpa, gdy w innych klimatach ledwo co wyszły z pod bryły. *Now. Lor. 5.* (z ziemi). *transl. fig.* Boży duch w astuce oney ziemi, w brele ciała świętego przemieszkawał. *Birk. Dom. 121.* Jezus nać z sobą w jednę bręć, iż tak rzekę, w jedną kupę gromadzi i swojim ciałem czyni. *W. Post. W. 246.* (w jedno ciału sje-dnoczył, opoiz, w jedną masę, in eine Masse, in einem Körper.

Körper. - Bryła, co do miękczszych rzeczy, w jedną kupę zbitych, *eine Masse, von weichen zu einem Stücke zusammen getriebenen Samen*, Bryła krochmalu. *Cn. Th. ein Klöß, ein Stück Krautwehl.* Wsiąwszy bryłę fig, wcażyli plastr i przyłożyli na ranę: *Leop. Jes. 38, 21.* bręły suchych fig. *Bibl. Gd. ib.* (maż z fig. *Budn. ib.*). - *J. Mash. Phye:* Bryła abo ciałem sowiemy waszko, cokolwiek ma te trzy rozległości, długość, szerokość i głębokość, *solidum. Jak. Mat. 1, 4. et 149.* *In det Mathem. und Phys. ein Körper.* Cz. *hmot.* Bryła, siłku materjalna, wielkość sama w sobie zawarta, miąca wymiar wedlug długości, szerokości i głębokości, po iac *corpus*, ciało; lecz to słowo w naszym języku nie służy właśnie wszelkim wielkościom wzdłuż, w szerz i w głąb zawartym; wolałem je tedy nazwać bryłami, gdyż to słowo u nas nie służy żadney innszej rzeczy, krom wielkości wzdłuż, w szerz, i w głąb zawartej. *Sol. G. 22. cf. Rog. Dos. 1, 193. Geom. Nar. 2, n. Stas. Buff. ob. miąższość.*

Pochoda: *brylka, bryłeczka, brylasty, brylowaty, brylastość, brylowatość, brylowy.*

BRYLANT, BRYLIANT, u, m. **BRYLANCIK, BRYLANCIK**, a, m. *zdrbn.*, z Franc. *det Brillant, ein geschliffner Diamant.* Siłnią się dyamenty na brylanty, świeżące się u wierzchu i u spodu, miące wszędnio wiele żydów polek. *Kluk Kop. 2, 28.* Niech na twój paluszek biały, Ten brylancik wiozę mały. *Teat. 51 b, 85.* Świętniejszym brylant się wydaie, Gdy s równym w jedney osadzon jest sferze. *Zab. 12, 58. - 2., Fig. Osłowiek nad inszych, z jakichkolwiek szacownych względów w porównaniu z drugimi, Oss. Wyr. ein hervortretender Mensch.* **BRYLANTOWAC** *czyn. nied.*, na brylant śliwować, *einen Diamant brillantieren, gum Brillanten schleifen.* Brylantowanie dyamentów jest dwojakie, *Hollenderskie* i *Antwerskie.* *Wyrw. G. 382.* Tenże sam dyament daleko jest droższy, gdy jest brylantowany, niż gdy był prostym. *Mon. 67, 594.*

BRYLANTOWY, a, e, należący do brylantu, *Brillanten* :-

BRYLASTO *przystk.*, bryłami. *Cn. Th. pełno brył, voll Klumpen, in Klumpen, Schollen, schollig.* **BRYLASTOŚĆ**, sci, ż. *grudnistość, mnóstwo brył lub grud, scholliges Wesen.* Brylastość ziemi, *globositas.* *Cn. Th. 521.* **BRYLASTY, BRYLISTY, BRELISTY**, a, o, *grudnisty, pełen brył, pełen grud, schollig, Klumpig.* *Cn. Th.* *Brylisty, globosus, n. p. siarka brélista. Mącz. Volckm. 371: Sorab. 1. rużwaté.*

BRYLIANT, BRYLIANCIK *ob: Brylant.*

BRYŁKA, BRYŁECZKA, i, ż. *zdrbn. rzeczown.* bryła, z gruzotka, *Ross. камыш, камышек, ein Klumpchen, Klöschen.* Gdy z śnieżystej skały stoczy się bréłka śniegu, iako piéść, niż na dół doleci, będzie iak największy dom. *Stryik. 34.*

BRYŁOWAC, *niak. nied.*, z Franc., świecić się, lśnić, glądzić. Każdy też to radby bryłować. *Teat. 14, 132.* Jak bryluie bardzo ładnie. *ib. 51 b, 86.*

BRYŁOWATOSC, sci, ż. *miąższość, Körperlichkeit Gehalt, Solidität; Boh. hmotnost.* Pełność czyli brylowatość graniasostępu wynayduie się, rozmnożywszy podstawę jego przez wysokość. *Łęsk. Mier. 2, 175.* Brylowatość

szescianu, *soliditas. Geom. Nar. 2, 62. Jak. Mat. 1, 169. N. Pam. 5, 289.* Brylowatości kul są między sobą, iak szesciany ich promieni lub średnic. *Jak. Mat. 1, 214.* **BRYŁOWATY**, a, e, na kształt bryły, bryłę składający, *Cz. hmotn,* miąższy, *Körperlich, solid, von Körperlichem Gehalte.* **BRYŁOWY**, a, e, do bryły należący, miąższy; pełny, *voll, Körperlich, massiv.* Kąt brylowy, *angulus solidus. Geom. Nar. 2, 40.*

BRYN, BERN, a, m. stolica Morawska, *Brann, Boh. Brno.* **BRYNCZYK**, a, m. z Bryna rodowity, *det Brannet; Cz. Brnan;* w roduu żeńskim, *Brnenka.*

BRYNDA, y, ż. igraszka, fraszka, *Spieley, Spielzeug.* Czasem cała maiętność białogłowska w bryndach kosztownych sależy. *Sax. Porz. 130.* Bryndy, *crepundiae,* des babies. *A. Cztr. (ob: Bryndzić się).* (*Cz. Brndba = siewki.*)

BRYNDZA, y, ż. sór miękki owczy, iaki gorale robią z kaskami przedawiają, *Boh. brnja, brnze; Austr. Brjse; eine Art Schmierlase, Schafelase. Cn. Th. Dudz. 34. Sim. Siel. 102.*

BRYNDZIC się, *zaimk. nied.*, (*Cz. bryndati pluskać*) igrac, tãndel, spielen. Gólebiczka na brzegu gotowalni ubraney usiadła, Gdzie ona się bryndząc trawila czasy a swierciadła. *Zab. 12, 322. Nar.*

BRYŚ, ia, m. miano, które się poom daie, (może zdobniate od słowa *Brytan*), *eine Name det Hunde.* Pan Bryś kundel stary. *Zab. 5, 238.* Bryś wyszuczony uszyma postrzyże, Poznał swe pany i ręce im liże. *Karp. 1, 52.* Pan swej trzody; tuż przy nim wierni stuzdy stoją, Bryś i Kucsiuk, co się ich sjadli wilcy boją. *Zab. 10, 65. Koss.*

BRYSGOIA, Bryzgowia, ii, ż. Prowincya Niemiecka nadreńska, *Breisgau.* Fryburg w Brysgoi. *Birk. Dom. 127.*

BRYT *ob: Brét.*

BRYTAN, a, m. pies Brytański, wielki, wysoki. *Petr. Her. O. 5. Rey Wiz. 63. eine Englische Dode, ein Bulsenbeifer, Bärenbeifer.* *Bosn. komus, samosov, pas veliki; Croat. komuš; Ross. морданака.* Brytany, psy wielkie, z wielką głową, trzymają się pospolicie przez dzień na łańcuchach, na noc się spuszczaią. *Kluk Zw. 1, 299.* Kroku niedoścignionego wierny mój brytan, w Swaronowey sworze, Nie poydzie gonić ielenie za morze. *Kras. Oss. C. 2.* Brzęk slychać groźny, tarca szcżeka o tarczą, Brytany wyia i przy panach warczą. *Kras. Oss. A. 3.* Mężne brytany. *Ban. A. 5.* **BRYTANEK**, - nka, m. **BRYTANECZEK**, - czka, m. *zdrbn.*, mały brytan, *eine kleine Dode.* (*ob: Bryś*). **BRYTANCZYK**, a, m. z Brytanii rodowity, Anglik, Szkot, *Ross. британец, det Britte.* W rodu żeńsk. **BRYTANKA**, *die Brittan.* **BRYTANIA**, ii, ż. Anglia z Szakocyą, czyli wielka Brytania, *Ross. британія; Bagn. bertagna;* różna od Brytanii młeszyzey, prowincyi Francuzkiej. *Wyr. G. 395. 1., Groß Brittanien, England und Schottland. 2., Bretagne.* **BRYTANIEC** *niak. nied.*, pobrytaniec, *dok.*, brytańczykiem się stawac, *zum Britten werden.* Terazescie pobrytanieli. *Teat. 22 e, 6.*

BRYTANIKA, i, ż. wiele, Brytańskie, Panny Maryi kuzuszek, *Unster Frauen Velz. Syr. 1253.* **BRYTANSKI**, a, ie, od Brytanii, *Brittisch, Ross. британским.* Psi

brytnący. *Key Wis.* 64. *Pass. Dz.* 26. Mysz pajęczana albo Brytańska. *Syr.* 819. Brytańska myś, *mus araneus*. *Cn. Syr.* 588. *Sorab.* 1. troff.

BRYTFANA, y, ż. BRYTFANKA, i; *zdrbn.*, s Niem. die Bratpfanne, *Öbb. der Bratpfann*, naczynie żelazne kuchenne, które postawiają do pieczenia, ażeby nie tustości ściekała. *Wiel. Kuch.* 597. *Swick. bud.* 194. *Brytfan. *Brud. Ost. E.* 5. *Sorab.* 2. brotfanna; *Sorab.* 1. pęcina pwna; *Cz. tendliff, tendlicet, pelac, pelacet, futhan, babowla; Kind. pónvá, peahouna ponou, svertna ponouza; (ob: Panew'). Carn. lembas; Croat. ponywa, ponyczsa, trófska; Slavn. tava sa pecaenje; Bosn. profuglja, prriscjurka, prrisuglia, tigan; Ross. сковорода, промывенá; Eccl. сковрада, upérb, жаровня.*

BRYTFANNY, a, e, od brytfany, Bratpfannen s. *Ross. сковородный; Eccl. сковородный.*

BRYZE, a, m. BRYZE w licz. mno., Bryżyk, Bryżycaki; *zdrbn.* haftowane, wyszywane, przetykane różnobarwe kędziarowe buchtu w stroju osobliwie kobiecym, szamerunki, opustki, stąd i same suknie kobiece patro i pysno haftowane; kędziarowe, bunte Stiderepen, bunter franser Besag, an den Frauenkleibern; daher auch diese bunt und feibbar gestickten und gekrauselten Kleidet selbst. *Ross. Брызжи, gora u kossuli, mankiety, spazhenka, kraski, kruski, cf. Öbb. Brósfen).* Nie dba o ubiory, a bryże żadne, chce też aby drugi w sworowanych odsieniach sobie nie rozkaszował. *Gliczn. Wych. E. 7 b.* Biega po kramikach kupując swierciadka, tkanecki, bramecki, bryżycski, barwiczki i inne rzeczy świata tego, *Key Post. F f f.* 2. Już nie wiedzą żony, jak chodzić w tych to bryżach swoich, A ty się na to ciągnij mężu, z wioską twoich, *Zbyl. Zyw. A. 5.* Odeymie Pan córką Byofskim nauski i bryże i piarsczyki. *Leop. Jes. 3, 22.* (odmienne szaty. *Budn. - Bibl. Gd.).* Na bryżach i na strojach twoich. *W. Pst. W. 2, 61.* Siłuz dziś Kawalerów, którym raczej bryże Białogłoskie należą, siłote nosi krzyżo! *Por. Pocz. 469.* Za nasze nagi baranek bryże. *Miaek. ryt. 65.* (za nasze stroje, sbytki Jezus nagi). Te łancuski i te bryżyki twoje. *W. Post. W. 2, 62.* Bryżyki rozmaite należą do stroju białogłowskiego. *Sax. Tyr. 7.* - §. W ogólności, bryż, haft, obazyce, bramowanie, Stiderep, Besag, Einfassung. Kocho się pałi matka, kiedy więc knadlików Nawieza u paniecia, na asy bryżyków. *Key Wis. 88 b.* (gora karbowany. *Busenstreif, Halsgetröbe).* Chorągiew pierwsza z białym krzyżem i z orłem w złotym polu, druga z białym bryżem czerwoną. *Stryik. 494.* Pochwy z złotym bryżem. *Stryik. Henr. C.* - §. Bryże, różnobarwe obicia. *Tr. bunte Kapeten.* - §. Wypustki, wyrostki drzew, wilki, unndáge Schwämme an den Schwämmen, Ränder. Winiarz siekaczem obcina łozie niepotrzebne bryże. *Zim. Siel. 216.* - §. Grzebień kogucy, bryże, kryzy, *crista. Perz. Cyr. 1, 150. der Schussbaum.*

Pochodz: *bryżować, ubryżować,*

BRYZDZIC *intrans. nied.*, przyścać, spritzen, sprützen, Gunten von sich geben. Siedzi przy lampie bryżdżący w ubogiej skorupie. *Tward. Pass. 51.*

BRYZELIA, BRYZYLIA ob. Bressylia.

BRYZGAC *czyn. nied.*, bryżnąć *iedntl.*, zbryżać, u-

bryżać, pobryżać, dok., przyścać, błocić, pobłocić, bespritzen, beschlumpen, mit Strafensoth besetzen. *Ross. брызгать, брызгаю, брызжы; Bosn. isbrickati, pobrickati, isbrigljeti, spruškati, polokropiti; Cz. pršiti, pršiti; Sorab. 1. pancyam, wopancyam. Zatrzymałem się nad rynsztokiem, żeby nie zbryżać moich poszoch jedwabnych. *Teat. 24, 132.* Pamiętaj, że to błoto, iak, który pochocochy sobie zbryża, powiedzą, że bez dna muszą mieć karetę. *Teat. 22, 122.* Bryżać. *Pap. Pr. D. BRYZGACZ*, a, m. który bryżę; pobryżkuie, det Spritzer, Bespritzer. *Ross. брызгаль.**

BRYZOWAC *czyn. nied.*, ubryżować, dok., pstró i kędziarowo wystraić, bunt und frans auspuhen. Nie wiem, co za wory i miechy wymyślają, rzęzą, brama, ią, bryżnią. *Herbst. Nauk. D. 8 b.* Gdybyś się ty, nie wiem iak stroił i bryżował, nigdy nie będziasz Salomonem. *W. Pst. W. 2, 226.* Syny swoie, spożycając się, bryżnią a ubierają. *Gliczn. Wych. F. 2 b.* Niech się inasz w bogate stroju słołogłowy, Niech skarby na się biorą, niech bryżnią głowy. *Zim. Siel. 301.* Nie po stroju przy cnocie; pauna bryżowana Bez cnoty, kamienica słomą przyodsziana. *Burl. C.* - Kleopatra twarzą sbytnie bryżowanej. *Bardz. Luk. 180.* Ubryżowana sbytnie w swej osnowie Kleopatra. *Chrośc. Luk. 332.* Czołoz słołem koronował i wszorem się narodów grubych ubryżował. *Bardz. Tr. 25.* Ubryżowana pościek. *Petr. Et. 187.* - BRYZYCZKI, BRYZYKI ob; Bryże.

BRZAKAC, BRZAKNAC ob; Brzękać, Brząk, BRZANA, BRZANKA, ryba, ob; Barwana. BRZANKA, i, ż. *Phleum*, roszay trawy. *Kluk. Dyk. 2, 180.* elne Stasatt, Stebenkrant. *Syr. 1270.* BRZANY, a, e, brzy, od bru (ob; ber), Genetel s. Brzana kassa, trudniejsza do strawienia, aniżeli igły. *Syr. 1009.*

BRZASK, *BRZAZG, u, m. rozmroczywanie się, wywinięcie się świtu, rozwidnianie się świt poprzedzające, die Morgendämmerung, das Stranen vor Tagesanbruch. (cf. Ger. brechen świecić, Goth. bairht, Anglosax. besht, iasny; Angl. bright; Hebr. בר ברak, świecił). Na pierwszym brzasku dziennego rozmroczywania, do miasta wpadł, summo diluculo. *Krom. 557.* Gdy samego brzasku trzeci dzień switał. *Leszcz. H. S. 127.* Gdy się już na brzask zanosiło, poanął. *Pilch. Sall. 293.* Skoro pierwszym brzask błysnie świtem. *Chrośc. Ow. 194.* Tyśli brzaskowi pierwsze dał rumieńce, Lub skład i miejsce naznaczył iutrzenie! *Chrośc. Job. 148.* Z pierwszym brzaskiem słońca. *Zebr. Ow. 220. primo feriate cacumina sola).* Wnet skoro a brzaskiem wólów swoich szukał. *Klon. Wor. 23.* Brzask dopiero wszedł Lucyferowy. *Jabl. Buk. 4 b.* - §. *Blask, błaszczenie, Schwimmet, Schwim, Glanz. Piorun wzrok przykrym tyka brzaskiem. *Chrośc. Luk. 8.* Brzaski Lucyferowe przesiasno krystały Ze swego oceanu dzień wywiody biały. *Tward. Pass. 8.* (ob. Brzazczyć się, obrzasknąć).

2., BRZAZG, u, m. obrzazg, w trunkach ciepkości nieiaka lęzasa, ein etwas herber Geschmack in den Getrunden. Piwo młode, wino nie wyrobione, miewa brzazczyli obrzazg. *Oss. Wyr.*

BRZDAKAC ob; Brzękać, Brząkać. BRZDEK! odgłos uderzenia nagłego, upadnienia gwałtownego, buch! plask! patk! *Cz. brdauc.* Brzdek przez łob; ia go za pierzi

kap: a od o siemię klap! *Mon.* 67, 723. BRZĘ-
KNAĆ, brzęknąć, brzęknąć, *Intrans. nied.*, gruchnąć
o siemię, ze zgiełkiem, huplać, huplać, mit
Gedult huplaen. *Vind.* brękniti, berkiti, odbeskniti, od-
letiti. Jak brzęknął inuak w kałużę, palasz ulnął.
Oss. Str. 2. Podskoczył; aż mało nie brzęknął. *ib.* 3.
Jaz się utrzymać dłużej nie mógł, brzęknął jak dłu-
gi. *ib.* 2.

BRZĘCHAC, *intrans. contin.* BRZĘCHOTAC, BRZĘ-
CHTAC; *nied.*, Brzechnąć *iedatl.*, szczerkać, klapać,
Wetter, Haften. *Ross.* брехати, *Eccl.* брехуу, (Cz. bře-
chtati = wrzaszczeć). Psy brzechają bez przestanku. *Mon.*
70, 84. Brzechać umiessa, jak pieksi. *Min. Aus.* 16.
Sobaczki brzechają. *Tabl. Ex.* 190. fig. Warcy bez prze-
stanka na nas, szczerak śmiało, Jeżeli ci się brzechać
podobalo: *Min. Ryt.* 3, 95. Zło zaczął brzechać. *Zab.*
14, 60. Nagł. - §. *Transl.* Broka brzechotała. *Papr.*
Kl. prwad. Broka brzechotała. *ib.* Szpak brzechu, *Tr.*
papla, plappern, von den Effeten, Staaten. §. Głowę
komu brzechat, naprzykrzać mu się gadaniem, etnem
mit Schanden den Kopf warm machen. Zebysz mi nie
wiem jak, głowę brzechat, wasyrko to nic nie znaczy.
Teat. 56 b, §. (*ob.* Nabrzechat). BRZĘCHAYŁO, a,
m. *Eccl.* брехаче, *Листель, Ross.* клаузник,
качорник, збедник, Cz. gajokotepet; *Sorab.* 1.
guffel, szczerak, belkotacz, blinawiac, ein Belferet,
Banter, Augentrotzer. *Tabl. Ex.* 158. (*ob.* chrapek).
BRZĘCHUN, a, m. *Kundel, szczerak, co domu strze-
do; A. Carr. Mee.* ein Haushund, Kettenshund (cf.
Brzeczmi). Za psa domowego brzeczuna trzy kopy
grossy. *Stat. Lit.* 396.

BRZĘCHWA, y, ż. strzała bez łożyska. *Cn. Th. Włod.*
Dudz. 34. ein Pfeil ohne Eisenbüch, ohne Pfeilfesseln,
(*ob.* grot).

BRZĘCZKA, BRZĘCZKA, i, ż. essencya ze słodu, *bet*
Wetisch, Witsch beym Bierbrauer. Cz. břečča, *Sorab.* 1.
breczka, Sorab. 2. brażka; *Vind.* bresoven (cf. *Ross.*
Брага браха). Ugotowany słód przelowa się w naczynie
tak przygotowane, aby się słodziny zostały; a brze-
czka w podstawione trzecie naczynie wyciekła. *Klub*
Rosl. 3, 271. (*Hebr.* בר, *Angl.* bere: ięciemiech, skąd
Niemieckie Bier wywodzą). Brzeczka piwna. *Syr.* 186.
Z brzeczki piwo poznać. *Cn. Ad.* 1361. Jakie kto uwa-
rzy, lub sło lub dobre, takie piwo piłe, A czasem ię-
szone i brzeczka się sparzy. *Zab.* 15, 278. §. Brze-
czka winna, muszcz, mossa, noch nicht lauterer Wein,
Wetisch, Witsch. Niżeli wino kisać zaczyna, moczem
go, lub brzeczka zowią. *Krup.* 3, 98. - §. Miodowa
brzeczka, *mellatum, mustum ad mediam partem de-*
coctum, Mocz. - Miodową brzeczka się zowią. *Syr.*
503. *Wetisch, Witsch.* §. W ogólności, *post.*
napoy, bet Erasf. Wiersz mój nie będąc profty miał
ceny, Nie piwary brzeczki nic z Hippokreny. *Kchow.*
507. Wybaczcie mądry, item proftey weny, Nie ko-
stowała brzeczki z Hippokreny. *Kchow.* 264.

BRZĘCZNY, a, o, brzękający, brzęczący, brząk, wyda-
jący, *Hirtend.* Uderzył w tarczę brzęczną. *Kras. Oss.*
F. 4. Boh. bręknah. BRZĘCZYC, BRZĘCZYC
czyn. *nied.*, zabrzęczyć, *dob.*, brząk, wydawać, Cz.
bręknati; (ob. brząkać, brząkać). *Boh.* bręcti, bręci

wam, binićci, binićam, jutti; *Vind.* bręshiti, brę-
shati, bręknati; *Carn.* bręshim, bręshati; *Sorab.* 1.
bortju; Ross. бречамъ, забречамъ, збучамъ; *Eccl.*
Бречамъ; ein Wellire von sich geben, Hirten. Pan-
cerze brzmia; na kowadło, żelazo i miecz brzęczy pod
miotami. *Stat. Num.* 1, 55. Stroi cytrę brzęcząca. *Zab.*
4, 395. *Pir.* Na lutniach brzęczą. 1. *Leop.* 1. *Par.*
15, 28. Zewsząd zabrzęczały głośnie dzwonki widzie-
osno. *Otw. Ow.* 386. §. O owadsie, brzęczyć, bęczyć,
summen, sumsen, Rag. bręzati, bręcjati. Mucha, ko-
mar, pszczoła brzęczy. *Dudz.* 21. (*Rag.* bręzavia =
muchu końska, sine Bremse). Komar, nim żądłem za-
tnio, brzęczy koło uszu. *Kchow. fr.* 81. Brzęczy mu-
cha, kiedy w miodzie tonie. *Nar. Ds.* 3, 160. Pszczol-
ka brzęcząca sie ziola skropione. *Past. F.* 50. Pszczol-
ty po powietrzu brzęczą, jakoby trąbiły. *Cresco.* 602.
Brzęcząca na kwiecie zbierały miód pszczołki. *M. Biel.*
S. M. A. 3 b. Brzęcząco pszczol, Cz. bręctij. - §.
Transl. Smer czynić, szeloscić, tanßen. Tam kędy
strumyk kręto płynąc brzęczy. *Kras. Oss. E. 4.* BRZĘ-
CZYDŁO, a, n. rzecz iaka brzęczna, etwas *klirrende,*
(*ob.* Brzękadło). Zona, ięsilby nie była cackiem męż-
zowi, iest ona brzęczydłem, ustawianie mężzowi uszy
przerazającym. *Teat.* 30. d, 49.

BRZĘDNIA *ob.* Brędnia. BRZĘDZEC *ob.* Brędzec.

BRZĘG, u, m. kraj siemi, tykający się o morse, abo
z rzeką. *Wyrw. G.* 13. das Ufer, das Gestade, Cz. brch,
Sorab. 1. bróh, bród, *Sorab.* 2. bróg, *Hung.* berek;
Vind. bróg, brieg, briegouje, piehhouje, obkraj, bród;
Carn. wrég, wród, obkraj, okraj; (*Carn.* et *Croat.*
berég = bloto, kałuża). (*Rag.* bjegh, *Croat.* bereg,
brég; *Bosn.* brigh, briddo, *Slovac.* bręh, *Vind.* brich =
1., pagórek, góra, 2., brzeg cf. *Ger.* Berg, *Anglosax.*
beorg; *Jsl.* biarg, *Dan.* bierg, *Fin.* wari, wuori,
Wied. d d f. Berch cf. Wierach). *Slavon.* brig, bród;
Rag. xal, xalo, pomorje, primorje; *Ross.* брехъ, беперъ
(*Ross.* беперъ, беперъ, *Eccl.* бречу, беперъ = strzedz,
chronić, cf. *Ger.* bergen). Jaz morze brzeg ma, juz się
i w swoie zmieszczają. *Łożyska pełne rżeki, frugi opa-*
daia. *Otw. Ow.* 31. Na brzeg ściągają okręty skolatany,
By nie zalały go mórskie balwany. *Zab.* 13, 295. *Harab.*
Przy latwym i otworsztyym brzegu na kotwicach stali.
Warg. Csa. 98. Rzeka do przesprawy trudna byle, ma-
jąc brzegi przerwane. *War. Csz.* 151. Brzegi morskie
i wszelkie brzegi rzecne, lądem żeglarsze nasywaia.
Otw. Ow. 453. Brzegami podziessz, piaskami przy mor-
rzu. *P. Kchan. Orl.* 1, 79. (längs dem Ufer). Opy-
chać, odbijać od brzegu, odkładać, odstawiąć, vom Ufer
abstoßen, ablegen. Opychając się od brzegu na Caro-
rod płynął. *Sk. Ds.* 660. Miec się ku brzegowi, kie-
rować ku brzegowi, prystawić, przyrzec do brzegu,
auf das Ufer zu steuern. Płynales dotąd, czas się miec
do brzegu. *P. Kchan. Jer.* 37. (czas odpoczywać).
Dobrzeć to na swym brzegu w pokoju pohecieć. *Parzh.*
Dz. 56. Najcieżcy na brzeg wysięć. *Por. Arg.* 384.
Na brzeg łodkę wyciągnął. *Kras. Het.* 108. (et bracht
sein Schiffchen ins Trockne). Cicha woda brzegi podry-
wa. *Opal. sat.* 47. *Slovac.* ticha voda brehi podmiva;
ticha woda bręh migu, *Ger.* stille Wasser sind betrüglich.
Brzegowi poderwanemu nie wierz. *Cn. Ad.* 47. *Ry. Ad.*

5. - Pływał, pływał, a przy brzegu utonął. *Oss. Wyr.* (bieżał, bieżał, aż kark skręcił. Wiodło się długo, aż na samym końcu omyliło go szczęście. Po długim powodzeniu źle skończył). Nad samym brzegiem stoi. *Oss. Wyr.* (nad przepaścią; na bardzo śliskim miejscu; za jedną rasą może utonąć; położenie jego wcale niebezpieczne). Na brzegu był; przecięż go lekarze do zdrowia wrócili. *Oss. Wyr.* (o włos co nie umarł, et war am Rande des Grabes). Nie chodź brzegiem, nie chodź po brzegu = nie narażaj się na niebezpieczeństwo, pewniejszych się środków chwytaj. *Oss. Wyr.* - Z brzegów wylewać z rygi wychodzić, z granic występować, aus den Ufern treten, die Strängen überschreiten, nicht in den Strängen bleiben. Rozum niedożyrały z brzegów rad wylewa. *Birk. Zam.* 22. Za króla Achaba słońc i grzechy z brzegów wylały. *St. Zyw.* 2, 193. Bardzo ci mędrzakowie z brzegów wylewają. *Rey Zw.* 239 b. We wszystkich rzeczach miarę chować, a z brzegów, tak w radości, jako w smętku, nie wylewać. *Kosz. Lor.* 15. W brzezi brać = krócić, określać, ograniczać, umiarkować, begränzen, mäßigen, dänbigen. Baczność roztropną zachowaj, a w brzezi Biers ciasno płochych nadsiei wybiegi. *Mon.* 67; 763. - §. Brzeg między polami, miedza. *Tr. Vind.* brig, rob, reber, meja, die Wartstraße, die Scheidegränze. - §. Brzeg iakich innych rzeczy, naczyń, sprzętów = kray, okraiek, bok kończący co, der Rand einer Sache. Brzezi arkusza, książki ob: Marginesy. - Brzezi u szaty, der Saum eines Kleides. *Cn. Th.* Filizanki z złotemi brzegami. *Mon.* 67; 287. Lassen mit goldenen Rändern. Obwód liścia zowie się także brzegiem. *Bot. Nar.* 47. Brzezi kapelusza, die Huttrümpen. Pierwszego kapelusza brzezi obwiałe były w tę i w ową stronę, Tyko na okół okrągło stoczono. *Zab.* 12, 73. Brzeg rowu! der Sta-bentand. Brzeg wału, ścieszka po nad dołem wału chodząca. *Tr. der Unterwall.* - 2., BRZEG, a, m. Cz. Brzeż, miasto mocne dolnego Salaska. *Wyrw. G.* 257. Brzeg in Schleifen ob: Brzeżanin, Brzeżanka, Brzeżański. - BRZEGATY, a, e, brzezi mający, brzeżysty, mit Kästen oder Ufern versehen; gerändert, Ränder habend. Gorące piaski brzegatey Afryki. *Przyb. Luz.* 74. On prawą zawieszony na barco przychwycia brzegatey obwód. *Przyb. Mill.* 16. (*Croat.* bregovit = górzysty); BRZEGOWATY, a, e, *Eccl.* бреговишны = берегу подобны, podobny na beryb, na kształt brzegu, wie eine Käste, kästendähnlich, uferähnlich, wie mit einem Rande versehen. BRZEGOWKA, i, z. iaskolka, *hirundo riparia*, die Uferköhwalbe, mnieysza nieco od dymówki, gnieździ w łąkach rzek. *Kluk Zw.* 2, 318. *Vind.* bregula, bergula; *Slavon.* brigunica; *Roff.* снрпжб. BRZEGOWY, a, e, do brzegu należący, brzeżny, Ufer =, Kästen =, Rand =. *Eccl. et Roff.* береговны, бережны; *Slavac.* břehový, břehný; *Sorab.* 1. bröhówé. Ni wiatr zawiewie, ni piasek brzegowy zasypie. *Wad. Dan.* 52. Kästenrand, Uferstrand. Prawo brzegowe. *Gall. Cyw.* 2, 55. das Strandrecht. Liczba brzegowa. *Stebel.* 2. marginesowa, die Zahl am Rande des Buchs.

Dalsze pochodzi: słowa brzeg: brzeżek, brzeżny, brzeżyty, nabrzeże, nadbrzeże, nadbrzeżny; nadbrze-

żanin, pobrzeże, pobrzezie, pobrzegowy, podbrzezie, wyrzeże, zabrzeże, zabrzeżny.

BRZEK, u, m. brzęczenie, chrzęst, szcęk, das Rirren, das Gellirre; *Vind.* brenzh, bronk; *Carn.* wrenk; (*Sorab.* 1. bruf = chrząszc, *Lat.* bruchus). (*Roff.* брѣжа = gadulstwo). Używatem dziwny hałas, dźwięki, brzęk, właśnie iak łańcuchy. *Teat.* 5, 66. Brzek kaydan. *ib.* 49, 5. *Bogusl.* Brzek klucsy. *Exop.* 4. Biał w tarcie, brzęk głośny, po górach, skałach rozległy, daie się słyszeć. *Kras. Oss.* A 2 b. Młodziany brzek. *Rey Zw.* 15 h. Czym słow brzękiem posiadzenia bawia. *Pilch. Sen. list.* 399. Nótę miłosznych pionek z brzękiem art iednoczą. *Przyb. Mill.* 366. Przy słodkiej brzęku arfy. *Zab.* 6, 385. *Przyb.* Po brzęku poznawają garniec. *Rey Wiz.* 190 b. (ob: Próżna bezka brzi). §.* Brzek tranz. brzęcząca, piniądz, Selbstglimper, Klimperedel Selbst. Cokółwiek z. tej przędzy nabiera. Nie szczędsi najmniejszego sowingo brzęku, Chętnie da, kto się do niego zabiera. *Czł. Kars.* 78. - BRZEKAC, BRZAKAC, BRZAKAC, czyn. continz, brzęknąć; bręknąć, niedł. nabręknąć = pobręknąć dok, sprawić brzęk; *Cz.* brantati, brintati; *Vind.* bronkat, wrenklati; *Carn.* bręnkam, wręnkam; *Roff.* брѣжамъ, забрѣжамъ, брѣжамъ, зѣжамъ; *Sor.* 2. šćjerštašk; *Bozn.* glomatati, kłapitati, kłopotati, kłitren, ein Gellirre erteigen, Klimpern. Brzęknąć czym, brzęknąć na czym, brzęknąć w co. Nig. nie umie, tylko ostrogami brzęknąć po ulicach. *Teat.* 23 c, 20. Młotkowio brzękali cymbałami miedzianymi. *Budn.* 2. *Chron.* 15, 19. Drudzy na arfach grali; Axaf zaś na cymbałach brękał. *Budn.* 1. *Chron.* 16, 5. Słyszałem go pod oknem na czymś brzękaiącego. *Teat.* 30 b, 151. Crylim zaśpiewał, czym na arze bręknął, Swornu strapiony westchnął, abo ięknął. *Kras. Oss.* G. Brzęknąć we dzwonek. *Cn. Th.* Brzękanjem próbować garca, *ib.* = Dzwonieniem, abo iakim brzękanjem puszczają spędzają. *Cresc.* 601. (*Vind.* kłopotalstwu, ropotnia). §. Fig. Brzęknąć pieniędzmi, dokazywać niemi, mit Gelde klimpern, sich mit Gelde sehen lassen; hören lassen, das man was hat. Czeka gospodarz, by mu za żyto bręknął Holender słońca kaléta. *Zab.* 1. 189. *Nar.* Darmo nie, brzęknąć tu trzeba. *Zegł Ad.* 13, *Cn. Ad.* 17. Slov. za penáže flinta strilla. O sobie siła trzymała, a wrzoczy niemasz kim brzęknąć. *Opal. Sat.* 116. Ichner kann sich sehen lassen. Co przedtym tysiącami brzękałem, dzisiaj w libery chodźć muszę. *Teat.* 7 d, 19. *Cert.* BRZEKACZ, a, m. BRZAKALO, a, m. brzękający, der Rirrer, Klimperer; *Vind.* bronkavex. fig. Appiona, chepliwego literata, nazywał Tyberyus brzękaczem świata. *Pilch. Sen. list.* 3, 26. - 2., BRZEKAD, BRZEKADLO, a, n. narzędzie od brękania na strunach. *Wlod. Cn. Th.* ein Klimperstäben. W ogólności Brzękadło, nacynie brzęczące, czym brzękaia, rozmaite, iako w galce mosięznej; koteczka na trygranistych ramionach; dremła, Ruskie blachy, kłopotla, Klimperwert, Klimperinstrumente; *Boh.* brčadlo, brčakla, paradlo, parát, třiterky, *Slavac.* třetábla; *Vind.* bernka, shkrepotniza; *Carn.* ragla, tintërka; *Roff.* брѣцало, брѣжуха, побрѣжуха; *Croat.* brunda, brun-

dzica, skrobotalka, skrabylicza; *Bozn.* klepetallo, naka-
ra, fricjagka; *Sorab.* 1. Hincjadmo. Chciały myszy
włożyć na kota obróżę z brzekadlią. *Zab.* 9, 276. (z
dzwonkiem, mit einer Schelle). Serejadę śpiewa gam-
rat głodny, Łącząc głos z brzekadlami dla swej du-
maney ładnoy. *Przyb. Milit.* 128. (z arją, z cymbalem,
Harfe, Sackbret, Cymbal). Cóż teraz Egipskie brzeka-
dla pomogą! *Hul. Ow.* 250. BRZEKADEŁKO, BRZA-
KADEŁKO, a. n. zdrón. Co innego pieszczalka, a co in-
nego brzakadalko, *Włod.* 228. BRZEKLIWY, BRZA-
KLIWY, a, e, BRZEKLIWIE, BRZAKLIWIE,
przysł. brzęcący, brzęk wydający, Hmperig, Hmpernd.
Obudzony brzakliwych dzwonów przykrym dźwiękiem.
Wg. Org. 2. - §. Bęcący, sumfend. Brzakliwy komar-
ku, wcałym moim nie postać folwarku, *Zab.* 9, 381.
Ejes.

BRZEMIE, - ienia, n, BRZEMIA CZKO, a, n. zdrón.
ciężar, iaki dwiema rękami obić i zanieść można, et
ne Last, eine Bürde, so viel sich mit beyden Armen
umfassen und forttragen läßt. Cz. brj'm'e, bremeno, bře-
męno, ant'ciel; *Vind.* breme, tovor, butora; *Carn.*
brème; *Sorab.* 1. bremio, bremio, bremejfo; *Sorab.*
2. bremie, bremesko, bremusoko; *Rag.* bremme, brem-
mecz, bremenak; *Croat.* brème, bremecz, tēr; *Bozn.*
brimme, brimmeczo; *Roff.* брѣмя, - еня, охъп-
ка, охъпыва, абуза, (cf. *Gras.* Formig, cf. gamię).
Brzemie czego, drew, słony. *Cn. Th.* Tatarzy prze-
bywają rzeki na brzemieniu jakim różg. *Bozr.* 166.
(Zakłine, wiązanie). Nakładszy chłop brzemion na
osła, wesbrał się w drogę. *Ezop.* 23. (pak, tlómków,
iuków). Białogłowy porodzone nie na czas dzieci swo-
ie nosły brzemionami i ciężary. *Tward. Wł.* 259. (iak
tlómoki iakie) - 2., Brzemie kobiece, noszenie ko-
biat, plód w żywocie matczynym, die mütterliche Bür-
de, die Leibfrucht. Pierwszym on był zastąpieniem i
brzemieniem matki swej. *Ow. Ow.* 252. Z synem pod-
czas brzemieniem chodziła. *Ow. Ow.* 361. Nie gięną
mit ihm schwanger. Zastąpić brzemieniem. *Ow. Ow.* 113.
Wstąpić w brzemie. *M. Urząd.* 459. Postąpić w brze-
mie. *Szczerb. Sax.* 225. (ciążną zostać, schwanger
werden, *Roff.* беременная, оберемная; poięła.
Rag. sáchi ú bremme). W dziewiątym miesiącu po za-
witaniu Cezara, Kleopatrze brzemie się podnosi. *Bárd.*
Luk. 223. (żywoł rośnie). Brzemieniem którą obcią-
zył. *Ow. Ow.* 375. eine schwängern; *Roff.* беременная,
обремененная, обciążаа; *Carn.* bréjiti, wréjiti; *Vind.*
šroko storiti; *Bozn.* otruhli, natruhli. - 3., Brze-
miona, ciężary wojskowe, багаже, das Gepäcke, die
Bagege. Równy będzie dział łupu i temu, który był
w bitwie, i onemu, który pozostał przy brzemionach.
Leop. 1. *Rag.* 30, 24. (przy tlómkach. *Bibl. Gd.*) -
Brzemie, ładunek okrętowy, die Ladung, Schiffsladung.
Zeglowanie to będzie z wielkiem niebezpieczeństwem nie
tylko brzemienia i okrętu, ale i dużej naszych. *Budn.*
Act. 27, 10. (towarów. *Bibl. Gd.*) - W ogółności;
ciężar, właśc: i niewłasc: z cokolwiek ciężkie, ciemięży,
uciemięża, eine Bürde, eine Last, etwas Drückendes,
Beswerliches. Mannę zowią oracze pospolicie brzemie-
niem; bo padłszy na ziemi wisi miód, iako brzemie,

przy dzieble albo kłosie. *M. Urząd.* 446. Łotrowie ci
niepotrzebne brzemiona ziemskie. *Kosz. Lor.* 39, 6. eine
unnütze Erdenlast. Brzemie to na mnie włożyłeś, zrzucić
go z siebie nie mogę. *Gorn. Dw.* 15. Kto sbywa
urzędu, ciężkie brzemie z siebie składa. *Budn. Ap.* 82.
Gdy tak będzie wzajemną pomoc skojarzona, Łacniej i
pewniej dźwigniemy brzemiona, *Przyb. Ab.* 45. Jarzmo
moje iest wdzięczne, i brzemiaczko a obciążenie moje
lekkie. 1. *Leop. Mat.* 11, 30. brzemie moje lekkie. 3.
Leop. - *W. Post. W.* 3, 149. Każdy swe nosi od natu-
ry brzemie. *Wad. Dan.* 193. Tam biedy tej brzemie,
i trudów nieskończonych słońce mamy. *Tward. Wł.* 90.
Bóg mię karze za grzechowe brzemie. *Auszp.* 33. (Šun-
denlast). Kto posiada dobra, powinien nosić i brzemio-
na. *Stat. Lit.* 266. commoda et onera. Nayucieżli-
wsze danin brzemiona. *Nar. Hist.* 4, 117. Dług ten
niósł powinność, abo brzemie na wasytkę wieś, przy-
słało zaś tego się brzemienia odkupować. *Szczerb. Sax.*
83. - *§. W starym zakonie proroctwo straszne, abo
ciężkie, swaus brzemieniem. *Budn. Jer.* 23, 53. eine
schwerliche Prophezeung im N. L., eine Last. Luth.
Brzemie pustyni morskiej, t. i. proroctwo na puścisz-
morak. *W. Jez.* 21, 1. - *Leop.* - *Bibl. Gd.* BRZEMIE-
NOSC, ści, ż. brzemienia noszenie, zyscie plodem, cię-
żarność, ciąża, *Rag.* bremme, breghsto, *Roff.* бере-
менность; *Eccl.* бременность, чревоношение, не-
приадность, неприадность, чревоноше; *Vind.* brei-
nost, noseshnost, throkust, šrozhina; *Sorab.* 1. cięż-
kojstwości, *Ger.* das Schwangersein, die Schwangerschaft.
Ktoby niewiaśle w czasie icy brzemionności bił. *A. Zam.*
194. Nie wasytkie znaki ciężarności tak pewne są,
żeby z nich zawsze brzemionność prawdziwą poznać mo-
żna. *Kurop.* 2, 217. BRZEMIENNY, a, e, ciężarem
obciążony, *Carn.* brej, wrěj, *Croat.* brej, *Boh.* hte-
žň, téhotná; *Roff.* беременный; belastet, Szczególnie o
kobiecie, brzemiona, ciężarna, w ciąży, ciężka (šwan-
ger; *Bozn.* breghja, tegotna, šhabna; otruhla, natruhla;
Croat. bréja, nossecha sena; *Rag.* bréghja, tegótma,
nosščhja, prišobna, prišobniza; *Vind.* noshezha, šro-
ka, toshka, v' drugem paśi, nisama na sebe; *Bozn.* no-
shéha; *Boh.* samobruhá; *Roff.* беременная, очрева-
тѣлая; *Eccl.* беременная, бременная; *Sorab.* 1.
cjećstojstwo; *Bozn.* brzemiona, gdy się przybliża ku ro-
dzeniu, boleie. *Budn. Jer.* 26, 17. Latona s. Jowisza
brzemionną została. *Ow. Ow.* 230. Skoro s. nim brze-
mionną zostanie, zaraz staje się wolną. *Star. Dw.* 61.
Ruta niewiastołą brzemionnym plód w żywocie omar-
twia. *Syz.* 545. Paniom brzemionnym miętki się strzedz
trzeba. *M. Urząd.* 210. Brzemiona była Dominikiem
Stym. *Birk. Dom.* 3. Brzemionną bydz; *Roff.* чрево-
носцами. §. *Fig. transl.* Obciążenie w nadziei brze-
mienne, a w sam skutek iakowa. *Kul. Her.* 184. (cf.
Złote góry). Powietrze gorących par mnożstwem brze-
mienne. *Przyb. Milit.* 121. *Grammat.* słowa brzemio-
ne, *vocabula praegnantia*, które do znaczenia właści-
wego znaczenie wyrzucenego per ellipsin słowa przy-
łączaia, n. p. boday cię! on-módy rodzony, (t. i. brat).
*BRZEMIONONOSZ, a, m. tragarz, noszacz, *Eccl.*
бременоносцѣ, бременникѣ, der Lastenträger. *BRZE-

- MIONONOSNY, a, e, *Eccl.* бременоноси́меленъ, no-
szący brzemiona, lastenträgend.
- BRZESC, scia, m. 1. miasto Litewskie, Brześć Litewski,
eine Stadt in Litthauen, Litthauisch Brześć. 2., miasto
Kujawskie, Brześć Kujawski, eine Stadt in Cujawien.
- BRZESCIANSKI, a, ie, Brześcińskie województwo,
niektórzy tak zowią Brzeskie Litewskie, dla różnicy od
Brzeskiego w Kujawach; luboć drudzy przestają na przy-
datku Litewskie. *Nies.* 1, 182. Brześcińscy kasztela-
nowie. *ib.* 240. Litthauisch Brześć angehend, Litthauisch
Brzescher, zum Unterschiebe von dem Kujawischen; doch
wird auch hier Brzeski mit dem Zusatz Litewski ge-
braucht. Biblia Brzeska, Radsiwilowka, w Brześciu Lit-
ewakiem drukowana.
- BRZESTAN, a, m. ob. Błuszcz posiemny, Erdbehen,
Slov. брѣстанъ, *Hung.* borostyan. BRZESTANOWY, a,
e, *Slov.* брѣстановъ ob. błuszczowy.
- BRZESZCZOT, a, m. sama głównia nożowa, kordelaso-
wa, nieoprawna, die Messerflinge, Hirschfängerflinge,
ohne Einfassung. Naukać bez obyczaioŹ jest iakoby noż
bez okładzin, który jednem słowem zowią brzeszczot.
Głuch. Wych. L. 7 b.
- BRZESZCZYC się. BRZESZCZY się, *zaimk. bezosob.*
brzask się pokazuje, es dämmet (des Morgens), die
Morgendämmerung bricht an. *Cn. Th.* 48. (ob. świa-
tać), *Reff.* брѣсцъмъ, забрѣсцъмъ; *Vind.* ber-
shi, se deni; *Boh.* rozbrzeżuge se, zabrzeżuge se, poćina
swiatli.
- BRZESZENNIK, a, m. z Ruak. brzeszyt z szesceć; pies
swierzynny, gończy, ogar (ob. brzechun), ein Jagdhund.
Za psa brzesznika swierzynnego trzy ruble groszy. *Star.*
Lit. 396.
- BRZEZANIN, a, m. 1., nadbrzeżanin, na brzegu mie-
szkający, *Eccl.* бережанинъ, ein Rüstendwohner,
Uferbewohner. 2., z Brzegu, miasta Saląskiego rodowi-
ty, ein Brieger. W rodz. żońsk. BRZEZANKA, i, c, i
ne Briegerinn. BRZEZANSKI, a, ie, od miasta Brzegu,
Brieger. *Cz. bęjski.* - BRZEZEK, - zka, m. *zdrbn.*
rzeczown. brzeg, eine kleine Rüste, ein kleines Ufer,
ein kleiner Rand, ein Rändchen, *Raff.* бережокъ, бе-
режечекъ; *Sorab.* 1. brzil.
- BRZEZINA, y, ż. BRZEZINKA, i, ż. *zdrbn.*, lasek brzo-
zowy, ein Birkengehölze, Birkenhain, Birkenwald; *Boh.*
brzyna, *Raff.* березина; березнякъ, березнячекъ,
Vind. breson liefs, wresje; *Carn.* bręsa; *Croat.* brez-
vina; *Sorab.* 1. brifena; *ś.* Drzewo brzożowe, dre-
wno brzożowe, Birkenbaum, Birkenholz, Birken. *Cz.*
bręzwia, bręzwia, bręzy; *Vind.* wresowinna; *Carn.* bre-
sovina; *Raff.* березина. Kora młodey brzesiny jest glad-
ka; biała i lśniaca się. *Kurop. Rosl.* 2, 13. - *Transl.*
brzesina bierze się za różgi ku chłoscie, n. p. Nayle-
psze na upor lekarstwo brzesina; brzesina napędza ro-
sumu do głowy. *Oss. Wyr.* Birkenruthe. BRZEZINY
liczb. mn., miasteczko Polskie knapy i przadkami ala-
wane, gdzie najwięcej sukna robią. *Petr.* *Hor.* 2, G. 3.
ein Polnisches Städtchen. BRZEZINSKI, a, ie, od mia-
steczka Brzezina, Brzeżin. Brzezińskie sukno. *Petr.*
Hor. 2, G. 3. Brzezińskiego sukna postaw. *Instr. C. L.*
Piwo Brzezińskie. *Syr.* 946.
- BRZEZNY, a, e, brzegowy, należący do brzegu, Ufer ;

- Rüste. *Slov.* брѣжовъ, брѣжъ, *Cz.* bręzi; *Reff.* бере-
говый, бережный. Brzeżny rak. *Otw. Ow.* 622. (po
brzegach żyjący). Na brzeżnym siada potrawie. *Zab.* 9,
17. - *ś.* Brzeżny napis w talarze. *Czack. Pr.* 24. Rand-
schrift. BRZEZYSTY, a, e, brzeg mający, uferig, ein
Ufer, eine Rüste, einen Rand habend, randig, gerän-
dert. *Sorab.* 1. brzhaté. Mirty naylopiey się rodzą na
mieysecach brzeżyatych. *Otw. Wyr.* 461. Brzeżyto za-
kręty Chałoskie. *Otw. Ow.* 540. Rzeżki żaden hamować
nie może, który oblewa deszcz brzeżyto foze. *Petr.*
Hor. 2. 11. (ob. zabrzeżyty). Wrzody brzeżyto wydu-
białe wychodzą sok kopru górnego. *Syr.* 402. Brze-
żyty, bramowany, *fimbriatus.* *Dazyp.* M. 3 b.
- BRZMIEC, brzmiał, brzmi, 1., *niak. nied.*, zabrzmieć
dok., głosem ogromnieyszym w uszy wpadać, tak, że się
głos rozlega, grzmieć, huczeć, schmetternd ertönen; tō-
nen, schmettern; *Vind.* berzhim; thumeti; *Carn.* soveti,
bobnim, shvénklm; *Eccl.* звонѣтъ; *Reff.* звучамъ.
Sorab. 2. brzil, iwarzajš; *Sorab.* 2. zewjeju. Weł
mój owczep, niech nim uderzouś Brzmi tarca Kabaita
w Turze zawieszona. *Kras. Oss. A.* 2 b. Uciichly brzmia-
ce trąby *Pot. Żow.* 51. Brzmiały i głośny, głośno od-
biiający, tönend, laut klingen, schallend. *Sor.* 1. genci-
jaczé, gencijsaté; *Vind.* glasoviten, svensheshen, poje-
shen; *Reff.* звучный, громкий, звучный, звонкий,
звончавый. Cytra brzęcaća i arfa brzmiaća. *Zab.* 4,
395. Brzmiaća wdziećkuie lira. *Hul. Ow.* 101. Brzmia-
cy ogień. *Torz. Sz.* 110. Brzmiaće dowody osoblwią
moc maia ku namówieniu. *Kozł. Lor.* 68 b. (brząka-
jące, brzękiem piędźnym warpato). - W ogólnosci,
brzmieć, głośno wpadać w uszy, *pr. et impr.* laut tō-
nen, ertönen, hallen, wieder hallen, klingen. Na nabo-
żestwa odprawę święcony brzmiał Cytheron. *Otw. Ow.*
134. Już brzmi muzyki wdziećkuie harmonia. *Auszp.*
18. Ustawicenie mu brzmia w uszach słowa paskie.
Rey Ap. 22. Kto uslyszy, zabrzi mu w obu uszach
iego. *Bibl. Gd.* 1. *Sam.* 3, 11. (sądawonią mu obie
uszy. *Budn.*). Brzmi w ustach obywatelów imię iego.
Teat. 4 b, 127. W samychże wtęciach waszych z po-
chwałą brzmia chępliwe ich tryumfy. *Piloh. Sal.* 172.
Patrzais, akądby brzmiała tak rzętelna mowa. *Otw. Ow.*
193. Diabelnie po Warszawie brzmia nasze sprawki.
Teatr. 14, 9. (gruchnęło o nich, głośne są). Niewat-
pliwe wieści brzmiały, że się wszystkie woyska ru-
szają. *Tward. Wł.* 106. Niech brzmi głos woyny na twier-
dzach i murach, Niech go uslyszą mocarze po gó-
rach. *Kras. Oss. A.* 2 b. Niechay kochana; wybrana
wśród wiela, W twych pieśniach wdziećkuuy nam za-
brzmi Bragela. *Kras. Oss. B.* 3 b. Muzyka brzmi. *Oss.*
Wyr. W domu brzmi, w mieszku głucho. *Oss. Wyr.*
(penosko hula, a dłuży się). Brzmieć czym, von etwas
wieberhallen. Wieże psalmami brzmiały. *Sł. Dz.* 802. La-
sy brzmia roskosszym piędem. *Kozłak. W. B.* 3. Chwa-
lą boską brzmi na wieczne lata, Wielki krąg światła.
Groch. Wł. 31. - *ś.* Brzmieć : dobrze w ucho wpadać
(choć i bez dodatku : dobrze), klingen, wohl klu-
gen. Brzmi to słowo; owo zaś nie brzmi. *Oss. Wyr.* -
Z sobą brzmieć, z sobą się zgadzac harmonicznie, zus-
ammen klingen, harmoniten. Postępkie iego nie brzmia
z iego mową. *Oss. Wyr.* *ś.* Brzmieć, opiewać, lauten,

des Inhalts seyn. To oni tak zgola wykladają, i jako same słowa brzmia. *Baz. Hes.* 224. Dokument ten tak brzmi. - Słowa dwójbrzmiące, dwoiako znaczące, obowiążno, zweydeutige Wörter. Młody daje się słyszeć ze słówkami dwójbrzmiąciami. *Mon.* 74, 159. - Głoska brzmi jak : wymawia się jak : n. p. j Francuskie brzmi jak z Polskie. - §. 2., czyn. brzmieć, wydawać brzmienie, czyli głos brzmiający, ertönen lassen, ein Getöse hören lassen. Brzmi (ptak) dzwonek. *Ban.* 24 b. (wydać ten brzmiający, läßt ein Getöse hören). Wyroizome tzczoły brzmiają koło ula, nim się ruszy matka. *Jabl. Buk.* 7. 2 b. (brzęczą, sie sumsen). W prawie ćwiczony oczyszczony swycsaieim, Brzmi on posępnym głosem w ratuszu za naiem. *Hul. Ow.* 93. Nieśmiertelney chwaly ja szukam, żeby mię świat brzmiał i glosił cały. *Min. Ryt.* 5, 75. BRZMIENIE, ia. n. BRZMIA-CZKA, i, z. dźwięk, brzęk, chrzęst, schmetterndes Edmen, Getöse. *Roff.* звучность, звонкость, Brzmienie instrumentów pochodzi z warguszenia powietrza. *Boh. Diab.* 60. Uderzywszy iaki ciężar o siemię, słyszmy brzmienie nieiakie. *Rog. Doś.* 1, 253. Na brzmienie gitary płaszy kupidyne. *Weg. Mar.* 1, 141. Mieć w uszu brzmienie, abo pieszczonienie *Sien.* 88. Klingen in dem Ohren. Zawsze w domu brzmiaćska, zawsze huczno, Eins und Brans im Hause. 2., Brzmienie, *BRZMIEN-NOSC, ści, z. opiewania treści, co pismo zawiera, tenor, der Inhalt (wie etwas lauter). *Roff.* содержание. Protokofu tego takowa jest brzmienność. *Dyar. Gr.* 157. - II, BRZMIEC, brzmiał, brzmiecie, brzmi, *niik. nied.*, nabrzmieć *dok.*, nabrzmiewać, *kontyn:* puchnąć, nabiegać, schwellen, anlaufen. Naczynia hemoroidalne, kiedy brzmiają, tę brzmiałość hemoroidami zowią. *Krup.* 2, 62. Pompey, gdy brzmia z razów pierci ma i kości, Nie traci swej ozdoby, powagi, wdzięczności. *Luk. Bardz.* 146.

BRZOSKIEW, BROSKIEW, - kwi, z. z *Lac.* brassica, *Grac.* Brassica, kapusta. *Syr.* 1049. Kaut, Kohl, Rag, brosqva; *Vind.* brosqve; *Bosn.* brosqva, vrasat, kupus; *Croat.* zelje; *Slavon.* vrsza; *Carn.* brsqva, ohrov; *Sorab.* 1. kaw, Brzoskiew ogrodna, kapusta czarna, Brantskohl. *Syr.* 1110, Brzoskiew pólna, dzika kapusta, wielkierz, *Ursin.* Lampstana, Kerkohl, Reinkohl, wilder Kohl. *Syr.* 1097. Brzoskiew morska, kapusta morska, *Brassica marina*, Soldanella, Meerwinde, Meer-glabden, Soldanellen. *Syr.* 1117, niektórzy krcić zowią. *Mącz.* - 2., BRZOSKIEW, BROSKIEW, kwi, z. z BRZOSKWINIA, i, z. BRZOSKWINKA, i, z. *sdrbn.* drzewo i owoc, od Perskiej ziemi zwane, *Persicum malum.* *Sien.* 134. *Cresc.* 508. der Pfirsichbaum, die Pfirsiche; *Cz.* brskew, brskew; *Vind.* breakou, bresque, brskva, brskovu dreyn; *Carn.* breakva, brzka, brsqva; *Croat.* breakve, brzka; *Dal.* brzakva, prszakva; *Hung.* baratsk, barazk; *Rag.* praskva; *Bosn.* praska; *Slavn.* brika, brskovo drvo, sepfelia; *Sorab.* 1. brcka, brccijina, briska, persk; *Roff.* бросквина, персик, меншала. Brzoskwinie dwoiakie są: w jednych mięsiwo pestki mocno się trzyma, te są samce; w drugich gładko odstaje; a te są samickie. *Kluk Rosl.* 1, 154. Kompot z brzoskwiń opiekanych. *Wiel. Kuch.* 559. BRZOSKWINIOWY, a, e, od brzoskwini, pfit;

sch.; *Cz.* brskowń, brskowń; *Cro.* breakveni; *Ecol.* бросквинный; *Roff.* персиковый, Brzoskwiniowa gałąska. *Cresc.* 508. Brzoskwiniowy kwiat. *Teat.* 37, 148. Wino zielonawe, tego szacownego gatunku; kidero to brzoskwiniowym zowią. *Kras. Podst.* 1, 19.

BRZOST, u, m. drzewo, *ulmus sativa*, odmianą tylko jest wianu popolitego, *ulmi campestris.* *Jundk.* 178. *Kluk Rosl.* 2, 36. die Garten : Ulme. *Carn.* bark, brst; *Vind.* brst, brstvu; *Croat.* brest; *Bosn.* brist; *Slavon.* brist; *Rag.* brjes; *Cz.* glim, *Sorab.* 1. ulmowe drzewo; *Roff.* яльма, яльма. Brzost, drzewo bardzo wielkie i grube, mające pień wysoki, a wierzchołek okryty licznymi gałęziami. *Jak. Art.* 3, 155. Brzost winem odziany. *Otw. Ow.* 593. (po którym się wino pnie). BRZOSTOWINA, y, z. brzostowe drzewo, brzostowe drzewo, brzostowy las, *Ulmensholz*, *Ulmensbaum*, *Ulmenswald*, *Ulmens*; *Carn.* barkje; *Vind.* brstje, brstouje, brstou lies, brsten lies; *Croat.* brestovina, brestovje, brestische; *Rag.* brjestovina; *Roff.* яльмовник. BRZOSTOWY, a, e, od brzoitu drzewa, *Ulmens*; *Rag.* brjestov, brjestni; *Croat.* brestow; *Dal.* brstni; *Bosn.* brstov; *Roff.* яльмовный. Brzostowe drzewa jeden rodzaj rośnie wysoko i szeroko, a ten popolicie brzostem, drugi rodzaj mniejszy wiejszy zowią. *Cresc.* 457.

BRZOZA, y, z. BRZOZKA, i, z. *sdrbn.* drzewo leśne, nieco większe, iak średniey wysokości. *Kluk Rosl.* 2, 13. die Birke, *Sax.* Inf. Bette, *Holl.* Berte, *Buc.* biork, *Anglos.* beorce, birch, *Angl.* birch, *Cz.* brza, *Slovac.* brza; *Vind.* bresa; *Carn.* bręsa; *Croat.* brsa, brza; *Sorab.* 1. brjesa, bręsa, bręza; *Sorab.* 2. bręsa; *Roff.* берёза, берёзка; Brzoza z pośród muru się rżie. Aż wierzach ku górze wybiie. *Dar. Lot.* 11, - *Przyk.* Dobra kozie brzoza. *Cn. Ad.* 162. (dobra koza na wrzosis; dobra psu mucha; dobra Matyaszowi plotka; takiemu takie). BRZOSZOWATY, a, e, na kształt brzozy, do brzozy podobny, *birlich*, *birtenhulig*, *birtenartig.* *Tr.* BRZOSZOWNIK, a, m. ob. brzoszowy sok, *Birten* z wasser. *Klecz. Zd.* 67. BRZOSZOWY, a, e, od brzozy, *Birken*; *Cz.* brzowń, *Slovac.* brzowń; *Carn.* bresov, bręfue; *Vind.* bresou, breson; *Croat.* bršov; *Sorab.* 1. brzowé; *Roff.* берёзовый. Sok brzoszowy, na wiosnę zebrany, trunek niezły. *Kluk Dyk.* 1, 70. (ob: oskola), *Birkenwasser*, *Birtenfast*, *Vind.* bršova voda, *Roff.* берёзовица. (*Cz.* et *Slovac.* brzen, mi-siac Marzec, w n'ej brzowa woda teć). Brzoszowe drzewo, brzoszowy gay ob. Brzezina. Brzoszowa hubka; *Roff.* берёзовик. Brzoszowa skóra, *Roff.* берёста; z brzoszowej skóry, *Roff.* берестяный; powlec brzoszową skórą, *Roff.* берестить. Chłopiec zsiniał, osra się zła; wygląda, iakby brzoszową skórą powlecsony. *Perz. Lek.* 315. Brzoszowa skóra z drzewa odarta, *Ecol.* skála (ob: skála, skadlubina). Koszyk z brzoszowej skóry, *Roff.* пестеря, шульб, шульбк. - §. *Przenośn.* brzoszowy sok, brzoszowa wić, chłosta różną brzoszową, *Anthenschläge*, die Ruthe, *Schläge.* Z prostoty popizze się węglami dziecina, aż matka łaje, gromi, a pod czas brzoszowym zmywa sokiem pstociny bez lugu. *Lącz. Zw.* 23. Dębowa wić uczy robić; a brzoszowa rosom dawa. *Rys. Ad.* 11.

BRZUCH, a, m. *BRZUCHO, a, n. część ciała zwierzęcego, pod pierśiami, zawierająca kieszki i inne wnętrza. *Zool.* 68. *Krup.* 2, 12. *der Bauch*; *Cz.* brzicho, brich (ob brauj, je do šte poltruy šete Roza). *Slovac.* bruch, bruch, bricho; *Sorab.* 1. briach, bruch, *Sorab.* 2. bruch; (cf. *Ger.* Brust; *Lat.* bruchus; *Gr.* βρυχον); *Roff.* брюхо, чрево, ympoBa, жыво́т; *Vind.* trebuh, tribuh, zrevo, shróvu, (trzewa); *Carn.* trebuh; *Slavon.* térbuh; *Dal.* tarbuch; *Croat.* terbuh; *Rag.* tarbuh, vtrobba; *Bosn.* tarbuk, trribuk, trribuh, terbuh, cf. *vét. Francon.* buch, buh; *Svec.* Bůk; *Dan.* Bug; *Cz.* bacher = brzuszysko cf. bachur). Brzuch, abdomen, idący aż do esłonków wstydliwych, zamyka żołądek, kieszki, wątrobę, śledzionę, nerki i pęcherz. *Kirchh. An.* 2. Dzieli się na wyższy, Oberbauch, po wyżey pępka; średni około pępka, Mitttelbauch, Nabelbauch, i niższy albo dolny, idący aż do esłonków rodzących, Unterbauch. *Kluk. Zw.* 1, 48. W brzuchu kruczy, kluka, warczy. *Dudz.* 20. *Roff.* урча́тъ. Gryzienie brzucha, brzuchobolenie, *Croat.* madron, Bauchschmerz, Leibschmerz: Brzuchem mówić, brzuchem mówiący. *Böhl. Diab.* 2, 127. ein Bauchredner. Na brzuchu leżeć, twarzą na ziemi: *Eccl.* ницъ, ницъ, никоуь, ницкoмъ (oppos. wznak). Brzuchem do góry leżeć = próżnować, *Slovac.* Prov. ľahnúť si na brucho, a šrbítom ľa prištit, na brzuchu leżeć a grzbietem się przykryć, male iacere, carere lectisterniis. - *Slov. Prov.* шрбтан гѣ рoхну а брухомъ ѣ столу grzbietem do ognia, a brzuchem ku stolowi, est fortunatus. Brzuch gruby *Roff.* нъзо, *Gall.* la panse. - Ciało szersze niższy tylko brzuch. *Zygr. Papr.* 224. Utonął w brzuchu. *Cn. Ad.* 766. (kaldunowaty, brzuch ma nad miarę reszty postawy). Z brzuchem, iak kupcy po świecie biegią, a zebrać się niewstydzą. *Sk. Dz.* 397. Brzuch tłusty, ma też puły. *Zegl. Ad.* 25. *Cn. Ad.* 47. §. Brzuch, żołądek, kaldun, z szczególonym względem na iedzenie lub żarłocwo, Bauch, Magen. Mięsną strawą chciwie brzuch nasasował, *alum.* *Zebr. Ov.* 378. Tereus swe w swe brzuchło wnętrzości ławie. *ib.* 157. Głodny brzuch uszu nie ma. *Klon. Wor. praef.* Brzuch nie słyszy. *Cn. Ad.* 97. (nie słowami się nakarmi; słowa nie tuczą). Dla brzucha w ogień wleźć, dla pożywienia wielką pracę podjąć. *Mącz.* Poydą oni sprac, brzuchy głodne mając. *J. Kchan. Ps.* 84. (mit hungertigem Magen). Co w brzuchu, nikt nie widzi, co na grzbiecie, na to wszyscy oko mają. *Dwor. E.* 3. Bezdenne żarłoków brzuchy. *J. Kchan. Ps.* 20. Gdzie są bożkowie, coście z ich obar swe brzucha tuczyli. *Groch. W.* 17. Trudno żałę iednego na dwoje god brzucha. *Pot. Arg.* 325. Z iednym brzuchem na dwoje gody. *Cn. Ad.* 1330. (za ieden ogon dwie łiszki. Niezasycony, więcej chce brać, niż udźwignąć). Brzuch, wór dzinrawy. *Cn. Ad.* 18. (zawsze potrzebnie). Gość z brzuchem tylko i z zębami, godzien siedzieć jest z osłami. *Cn. Ad.* 265. (brzuchopas). Brzuchowi dogadzają *Eccl.* чревоугождаю, чревоиествовствую, *Gr.* γαρτρίσω, γαρτρίμαζω. чревоиествовство, *Gr.* γαρτρίμαζω. żarłocznosc. §. *Personif.* Brzuch, w żarłocwo zatópiony, obżartuch, ein Bauchdiener, der bloß mit seinem Bauche beschäftigt ist. Brzuch, bęben, pilanica, utratny żarłok. *Mącz.* Kretenscy zawsze łamacy, żyły zwierz, brzuchowie leniwi. *Budn. Tyr.* 1, 12. brzuchowie gnuśni. 1 *Leop. Tyr.* 1, 12. saule Bäuche. 2 i 7.

Brzuch, wilk, rosomak. *Cn. Ad.* 756. §. *Przenosi* brzuch, wnętrze, pękatość, opukłość daban, flasy i inszych stątków, miara wnętrza, albo plac, w który się może co wlać, albo wyssać. *Cn. Th.* 1275. *der Bauch eines Gefäses, einer Glasze, Kanne u. s. w.* BRZUCHACZ, BRZUCHAL, a, m. *Cz.* bñšac, bñšacet; *Sorab.* 1. btucha; *Vind.* trebushnik, vumpjak, mastnik, vamp; *Roff.* брюхачъ, брюханъ, пупанъ; *Rag.* tarbuscgnák). człowiek z potężnym brzuchem. *Kpcz. Gr.* 3, p. 159. kaldun, ein bieter Wanst, ein Dickbauch. I co lata i co pływa, tkaliście w się brzuchacz. *Brud. Of.* C. 2. *ventri dediti.* - BRZUCHACZKA, i, ż. kobieta z dużym brzuchem, eine Dickwanstige, Dickbauchige. BRZUCHACIEC *nika nied.* pękacieć, grubieć, brzucha nabierać, *Slovac.* bruchatit; *Cz.* bñšatim; *Roff.* брюхачъ, брюханъ, чреватъ, чреватъ; *Rag.* otarbšaciti; bñšig werden, einen Bauch bekommen. BRZUCHATOSC, ści, ż. pękatość, die Bauchigkeit, *Eccl.* чревоиошёнiе, ciężarność, brzemienność. BRZUCHATY, a, e, z brzuchem wystawnym, dickbauchig, wanstig; *Cz.* bñšatý; *Slovac.* bruchat; *Sorab.* 1. bruchatý; *Roff.* брюхатыи, брюхастыи, кубоватыи, упробисматыи, чреватыи, пупатыи; *Vind.* trebushaft, vampaft; *Bosn.* tarbuscjat, tribuscjat, terbuscjusti; *Croat.* terbuscfaat; *Rag.* tarbuscfaat, tarbuscgnák; *Eccl.* чреватъ, чреватъ. Człowiek brzuchaty, otyły. *Perz. Cyr.* 3, 179. Brzuchaty, iak kadz. *Mon.* 70, 177. (cf. Podśedek). Brzuchata żaba. *P. Kchan. Orł.* 1, 169. (ropucha). Brzuchaty daban. *Fr.* *§. Brzuchata klacz, = żrębna, trądzig. Gdy iuz klacz będzie brzuchata, nie trzeba iey chować ani bardzo tłusto ani też chudo. *Cresc.* 516. *BRZUCHOBOLENIE, ia, n. bolenie brzucha lub w brzuchu, *Roff.* чревоболёнiе, Bauchschmerz, Leibschmerz. *Eccl.* чревоболёнiи cierpiel bolenie brzucha. BRZUCHOCHODNY, a, e, na brzuchu chodzący, czolgający się, auf dem Bauche gehend, friedend. Pěno wszelkich zwierząt czteronogich, brzuchochodnych i latających. *Herb. Art.* 130. *reptilia.* - *BRZUCHODOGADZANIE, ia, n. służba brzuchowi, der Bauchdiener, die Bauchpflege, *Roff.* чревоугоднiе. Dogadzający brzuchowi *Roff.* чревоугодникъ, der Bauchdiener, *Cz.* bachérnik, w *rodz. želk.* чревоугодника, die Bauchdienerinn. BRZUCHOGADACZ, a, m. BRZUCHOMOWCA, y, m. gadający brzuchem, der Bauchredner, *Roff.* чревоиогомелъ. *Zebr. Zw.* 165. *Zab.* 13, 10. *Mon.* 76, 107. *BRZUCHOGRYZIENIE, ia, n. gryzienie w brzuch, *Vind.* zhrevogris, zhrevobol, trod, Bauchschneiden, Leibschneiden. *BRZUCHOLUBNY, a, e, lubiący brzuch, bauchliebend. *Eccl.* чреволюбивыи. BRZUCHOPAS, a, m. paszacy brzuch, żarłok, ein Bauchmästler, ein Greffer, *Cz.* bñšopásef; *Slovac.* bruchopas, bruchopafef; Gość brzuchopas, bez rozmowy, z brzuchem tylko i zębami. *Cn. Ad.* 265. w *rodz. želk.* bruchopafka. BRZUCHOPASTWO, a, n. żarłocwo, *ozrzalctwo, *Eccl.* чревоиошёнiе, чревоиествовство, Bauchfütterer, Greffacht. **BRZUCHOPŁOZNY, a, e, na brzuchu się czolgający, auf dem Bauche kriechend. Wąż brzuchopłozny. *Otw. Ow.* 343. BRZUCHOWY, a, e, brzuszny, od brzucha, do brzucha należący, Bauch =; *Croat.* terbusni; *Roff.* брюшныи, чревыи. Wewnątrz brzucha skóra brzuchowa, *peri-*

peritonaeum, die Darmhaut. Kluk. Zw. 1, 48. Myszki brzuchowe, które okolice bruchową otaczają. *Krup. 4, 72.* Pokarm gębny, zębny, brzuchowy. *Zrn. Pfl. 3, 83. b.* Ty lud ten do rozpusty i wygodu brzuchowej wiedziesz. *Pimin. Kam. 302.* Starat się jedynie o brzuchowe dobra. *Kosz. Lor. 95.* Kochają się w nieczyłości i służbie brzuchowej. *Sk. Zyw. 3, 144.* BRZUSIEC, ssa, m. BRZUSZEC, - ssa, m. *BRZUSZCZE, a, n. wydatna pękata część iakiey rzeczy, wypukłość. *Dudz. 34.* das Bauchige an einer Sache. Brzusiec u palca, die Fingertuppe. Lekarz ma wziąć prawą rękę choremu i polożyć palec cztery ręki swey bruszcze na serdeczney żyłce, tak żeby pierwszy palec bruszczem leżał podług samego stawu dłoni kości. *Spicz. 209. Sien. 399.* Bruszcza u palców i nog w kąpaniu się marażczą. *Petr. Vod. 41.* Już i mięso opadło, stoi goła rana, Cietzza otok, spłynęły brusce. *Bardz. Luk. 168.* Brzusiec u dłoni, mięjszsa wypukleysza część, det erhabnete fleisige Theil der innenbigen Hand. Brzusiec noża, miecza; o ostrze wypukle, die bauchige Schneide. (*Slavon. bërkk* = śpica noża). Miecz iego tak wyhartowany, iż od iego bruszcza Pękać musiały ostrza i pancerna tuszczą. *Przyb. Milit. 186.* Leczą i tylec noża można nazwać bruszczem, skóra on wypukły, iak n. p. u siekiery. BRUSKA, herb, krzył a u sponu drzewo. *Kurop. 3, 9. ein Wappen.* BRZUSZEK, - szza, m. *xdrbn. słowa* brzuch, das Bauchchen, Bauchelchen; Cz. břicho; Sorab. a. brach; Rag. tarbusczak, tarbuscich; Bosn. tribusciak; Croat. terbuszcz; Eccl. чревице, чрево, желудок. Pankowic z tustym bruszkciem. *Brod. Of. E. 10.* Na opasłym bruszku swoim. *Teat. 33, d. 82.* Szor liosów, bruszków. *Err. 1471.* BRZUSZNY ob. Brzuchowy, BRZUSZYNA, y, z. biedny brzuch, ein elender Atmeesiger Bauch. BRZUSZYSKO, a, n. nieskładny, niesofemny brzuch, ein ungeordneter Bauch; Bosn. tribuscina, veliki tribah; Rag. tarbuscina; (*Roff. Брюховина* = żołądek przezwajających).

BRZYD, u, m. obrzydliwość, brzydota, pańkudność, sromota, das Hässliche, Ekelhafte. Ofiaruąc Chrystusa, krzyżuje go z żydy, Lakomstwem, waszeteckstwem i inasemi brzydą. *Pot. Pocz. 429.* BRZYDAL, a, m. człowiek brzydki, ein Hässlicher; *Roff. Уродливый.* Ten brzydal, gdyby snop gruchowin. *Teat. 32, b, 7.* Cz. oshawif. (Cz. bñidil = zgubiciel, niszczyciel). BRZYDKI, a, ie, BRZYDLIWIY, BRZYDNY, a, e, Brzydko, Brzydliwie, Brzydnie, przst., mierziony, omierzły, hässlich, garstig, abscheulich, etelhaft, scheuslich; Cz. oshawny; Slavon. mierzak, ruxan, opaki, nagerdan; Croat. rúsen; Vind. groltiu, gnustliu, gerd, sporn, skurn, ofstuden; Carn. gerd, gerdin, gnusné, spórne; Sorab. 1. rósny, tozné, tamarité; *Roff. дурный, мерзкий, мерзостный, презрливый, гадкий;* (Cz. bñidly = acutus, opimus; *Slovac. bñifly* = auferus: Carn. brike, brikótne, amarus, acerbus, acutus cf. Gr. βήδω, Vind. britek = amarus. Vind. brietki = asper, durus; Vind. brikto, brikto = anzius tęskny. - Rag. brijdki, brijtki; Dal. brikak; Croat. briedk; Bosn. baidak, gljut; *Itak brusco* = Lat. acer, acerbus, acutus). Brzydka byla, iak diabol. *Teat. 30. 36.* Wrzody i choroby brzydliwe a mierzione należy zakrywać. *Głczn. Wych. G. 4. b.* Niebiosa nie są czyste przed oblicznością bożką; tym więcey obrzydny

a nieużyteczny człowiek. 1 *Leop. Job. 15, 16.* brzydki, 3 *Leop. ib.* Pyszny każdemu się przykraj i bogu jest brzydliwy. *Bial. Post. 161.* (Ist dem Herrn ein Greuel). Nic nie jest miłszego człowiekowi, iako światłość, a nie brzydliwego ani szkodliwego, iako ciemności. *W. Post. Mn. 252.* Po téy zbrodni król mężobójca wszystkim Poddanym stał się przemierzalym i brzydkim. *Groch. W. 263.* Rzuci się nań swoiemi usy brzydliwemi. *Kraj. Chim. B. 2. b.* Swe języki brzydliwe Wprawiają w ustawiczne swary niezgodliwe. *Otw. Ow. 232.* Nie była brzydniejsza porażka nad tę tam. *Fal. El. 26.* Jakżem się brzydło oszukał. *Teat. 7, 92.* Wcale fałszywą mu dałeś nowinę! brzydłość się zawiódł. *Teat. 48. 15.* BRZYDKOSC, BRZYDLIWOSC, BRZYDNOSC, ści, z. mierzioność, obrzydliwość, die Hässlichkeit, Garstigkeit, Abscheulichkeit, Ekelhaftigkeit, der Ekel; Cz. oshawnost, oshawa; Dal. gardanosz, gnusnota; Croat. merszkocha; Vind. gerduft, grolivust, ofstudenst, spornust; Carn. gnusia, gnusoba, ofstudenost; *Roff. презрливость, гнусность, дурность, мерзость, скверность, скверность, прищорность;* Eccl. гнучь, гнусность, тька, (Cz. bñidly = ostrość; Vind. brikust = a., gorzkość, b., tęsknota; Carn. brikust = gorzkość; Croat. brikkocha, brikkoszt = ostrość; Bosn. brikkoft = mordacitas; Eccl. брѣдочь, оцпощь акупа, ropemč, оцпрожелчь acrimonia). Słodkość tych roślin czyni brzydłość żołądkowi, a tak i wracanie. *Spicz. 158.* Niepojęta imienia chrześcijańskiego u Turków brzydliwość. *Klok. Turk. 37.* (ohyda, ohydzenie). Zawsze się brzydź mówić z białogłowami, i tak od nich uciekał, iakby miał iakąś widzieć ie brzydźoną brzydłość. *Wys. Al. 51.* W brzydliwościach dusza ich kochała się. *Budn. Jes. 66, 3.* (w brzydkich postępkach, Greuelthaten). Wspomnienia niegodne brzydkości Nerona. *Sk. Dz. 67.* Brzydliwości Egipckie będziemy ofiarować Panu? *W. Exod. 8, 26.* (obrzydlivość. *Bibl. Gd. die Gräuel Egyptens. Ruth.*) BRZYDNAĆ niak. niedok., zbrzydnać, obrzydnać, zbrzydł, obrzydł dok., mierznąć, brzydkim czyli obrzydliwym się stać. *Roff. дурить, по дурить, hässlich werden, garstig werden, zum Ekel werden, anekeln.* Pobożnemu niebiekie dobra smakują, a ziemskie brzydą. *Sk. Kaz. N. 125.* Kto się sobie bardzo podoba, drugim obrzydnie. *Cn. Ad. 400.* Potwarca się gorliwym nazywa bezwstydnie, Gnuśny leniuch spokojnym, że w ospalstwie brzydnie. *Nar. Dz. 3, 127.* Twój cnocie miła chwada, lecz taki obrzydł, który ją nieprawemni oczernia kadsidły. *Kras. W. 64.* Modlitwa niebożnego obrzydła będzie. *W. Prov. 28, 9.* (obrzydlivością będzie. *Budn.*) BRZYDNICA, y, z. kobieta brzydka, obrzydła, obrzydliwa, mierzona, eine Hässliche, Garstige, Ekelhafte. Wiem, że téy brzydniczy kochać nie będzie mógł. *Teat. 55, d. 29.* Może ta brzydnicza ieszcze tak się odmieni. *ib. 31.* BRZYDNIK, a, m. człowiek brzydki, brzydal, obmierzły, ein Hässlicher, Garstiger, Ekelhafter. Nazywasz mnie waszetezczną, ty kozło, brzydniku. *Past. F. 114.* Uczmy się gardzić temi brzydnikami, którzy nas tak srogo dręczą w miłości. *Teat. 29, 58.* BRZYDOTA, y, z. brzydłość, obrzydliwość, die Garstigkeit, Hässlichkeit, Abscheulichkeit, Cz. oshawatila, nechutenstwi; Croat. gnyuss; Vind. merkust, gnusnota, gnusnostu). Wdziękem tylko należą

ofiary serca; brzydota zaś i sgrzybiałość niech złotkiem
nayuwie sobie przychylność. *Teat.* 14, 103. Na cóż
WcPan tych brzydót czynisz obraz żywy? *Tręb. S. M.* 11.
Nie chcąc on oczu zrasić posorem brzydoty, Bierz na się
obłudny swierzchnią barwę cnoty. *Nar. Dz.* 1, 57.
Gdzieś znaydę tak czarną barwę, ałym dosadnie odmalowa-
wał ich brzydotę! *Zab.* 11, 97. BRZYDZIC się kim,
zaimk. *nied.* mierzić sobie, einen Etel vor etwas haben,
etwas verabscheuen, (Cz. břititi : a., ostrzyć, b., niszczyć,
gubić; *Vind.* britkuvati : trwożyć, straszyć), Cz. w ob-
awności miti; *Slavac.* hnusit si, ofstlivim sobe; *Sorab.* 2,
še jadašč; *Sorab.* 1. jadašewšo, tamam; *Vind.* gnušiti se,
ostuditi se, grošiti se, graušhati; *Carn.* gravaša se, gnušim; *Dal.*
gnušitiše; *Croat.* gnyusiti, oddurjavam; *Bosn.* grozit
se, gřitišiti se, burjati se, tumbati se; *Roff.* брѣзго-
вань, побрѣзговать, гнушанья; *Eccl.* омражати,
мерзять. Brzydzą się świnią i inasemi potrawami,
które nazywają nieczyłtemi. *Boter.* 227. Święta ta roskosa-
zami się, jako zgnily psem, brzydą się. *Sł. Zw.* 2, 209.
Kładz oi się, ani doktor, nie ma brzydzić nikim. *Pot.*
Yow. 2, 24. Co za nadgroda? kto długo świat widzi,
J on się światem, i świat się nim brzydzi. *Zab.* 13, 220.
J ci nawet brzydzą się krzywdą, co ją czynią. *Min. Rył.*
4, 134. Panicz ten bardzo się brzydzi pieniążmi. *Boh.*
Kom. 4, 86. (nie zbiera ich, owszem trwoni). Jużcito
żyć po pańsku i iabym lubiła, i iabym się stroiami, ba-
łem nie brzydź. *Teat.* 48, b. 14. (nie rzekłabym się
ich). *6. Nawrócony sam szedł do sądziego pogańskiego,
przed nim się Mahometem brzydź, i świętym został. *Sł.*
Dz. 802. (przed sądzią oświadczył swoje obrzydzenie
Mahometa). - Brzydzący się czym *Roff.* брѣзгоуб,
w rodz. żeni/sk. брѣзгоубья. - BRZYDZIC co sobie lub
komu czyn. *nied.*, zbrzydź, obrzydź *dok.*, hydzić co
komu, obrzydłym czynić, einem etwas vereteln, Abscheu
havor erwecken, zum Etel machen, als etelhaft und břit-
lich vorstellen. Niepodobnie go sobie brzydai. *Otw. Ow.* 86.
Zbrzydony : którym się brzydzą lub którego sobie brzydzą,
verabscheut. Który sdepce to prawo, niech będzie
i od bogów i od ludzi zbrzydony. *Fabl. Tel.* 154. - Brzy-
dzenie się czym, Brzydzenie sobie, Brzydzenie, Zbrzy-
dzenie, Obrzydzenie : mierzenie, obmierzość, witręd
od czego, der Etel, der Abscheu; *Slavac.* ofstliveni;
Sorab. 1. jadašewšo, *xdrbn.* jadašewšesko; *Slavon.* gř-
šanje; *Vind.* groša, ostuda, gnušnoba, gnušitnost; *Roff.*
мерзѣніе; *Eccl.* брѣзгованіе, гнушность. Obrzy-
dzenie mi ten całowiek sprawuie. *Teat.* 9, 43. Obrzy-
dzenie roskosy, nigdy nie jest cnotą. *Zabł. Fir,* 59.

a) *BRZYDZIC ob. Brzdzić.

BRZYTEWNIA, i, 2. sztuciec barwierski, pokrowiec bry-
twiany, puzdro na brytwę, *Roff.* бритовникъ, das
Barbietzeug, Barbierbestek, 9. Szlifarnia brytwow, eine
Scheermesserfabrik. Tr. BRZYTWA, y, 2. BRZY-
TEWKA, i, 2. *xdrbn.*, nóż do golonia brody, das Bar-
bierrmesser, Scheermesser; Cz. et *Slav.* břitwa; *Sorab.* 1.
břitwa; *Sorab.* 2. břitwe; *Rag.* břitva; břitčija, břit-
visa; *Vind.* břitva, briuni noš; *Carn.* břitva, břitvésa;
Hung. beretva, borotva; *Croat.* et *Bosn.* břitva; *Dal.*
briča, břitčesa; *Roff.* бритва, бриточка, бри-
вица (cf. Cz. břit, břitki : broda, golić, Cz. břitki, *Slov.*
břitki okry; *Vind.* břitki, břitje; golić; *Vind.* břitbar,

brites, bradobrites = balbiers, brodogolars; *Vind.* břit-
ka, brišhisa : cyruliczka; *Slavon.* briács : balbiers;
Rag. briati, břititi : golić; *Rag.* břitki : okry; *Carn.*
břiti, bryem : golić; *Carn.* břitno, břitve tonfilis;
Carn. bryva : golars, *Carn.* břitke : okry; *Bosn.* břitki,
břitak, peštar, : okry, *Bosn.* břititi : golić; *Croat.*
břiti, brietm : golić; *Croat.* břitok, břitki : okry; *Hung.*
beretvalni : golić; *Roff.* бритва, бритва : golić; *Eccl.*
бритвань, cf. *Angl.* beard; *Ger.* Bart : broda). Weź
brytwę barwierską, i ogól sobie brodę. *Radz. Exech.* 5, 1.
Jeścące brytwę zarosłych skroni ich nie znała. *Groch. W.*
103. Po brytwie włosy odrastaia. *Sł. Dz.* 247. Pier-
wszy mech z rumianędy iagody Bez pracy spęda wyo-
strzona brytwą. *Pot. Syl.* 44. Brytwia bierna, co dobre
bierze. Brytwę wecować, przesiagać. Brytwą dra-
pięca, drapacz, skrobacz, szelężna brytwą, którą na
włsi chłopotwo sa szeląg goła, ein elendes Barbiermesser,
ein Schaber. Balwiers go szelężną brytwą golił. *Dwor.*
K. 2. (męczył go niesmiernie gołą). - Trafil diabeł na
brytwę. *ib.* (przypowieść z staroświeckiej bayki o djabie
chudym pacholku, który sa szeląg na tak słego barwiera
trafil, chcąc się na męsopust wygolić, że ledwo dofe-
dział, cf. Trafil diabeł na poganina). - Jednemu szylła
goła, a drugiemu brytwy niechca. *Rys. Ad.* 17. *Kchor.*
61. *Pot. Pocz.* 197. (często zawadzi, co powinno po-
modz; a często pomaga to, po czym się nie spodziewano.
Czego ieden i wielkimi sposobami nie dokaze, to drugi
nie wiedzić czym. Wenn gewöhnliche Mittel nicht aus-
reichen, helfen oft ungewöhnliche). - Bez brytwy ogolić,
oswabić, ocaić, odwić, ochłostać, bez ługu omyć,
einem ohne Seife waschen, ihn überorthellen. Wiersz mi,
iż z paunem tych każda bez brytwy ogoli, A gdzie koge
uszczypnie, jako wród do boli. *Rey Wis.* 31, b. *Zab.* 8,
121. - Tonący i brytwy chwytia się. *Teat.* 49, 23.
Zabł. Amf. 47. *Pot. Arg.* 271. *Slavac.* kdo sa topi i břitvi
sa lapá (tonący i miecza i ciernia się chwyci; gotego się
miecza chwytia. Nieszczęśliwy odwaźa się na wszystko;
w ostatnim razie nie brakuje się w ratunku, dobre i nay-
przykrzejsze i nayniebezpieczniejsze szrodki). - Jak po
brytwach stapać. *Rys. Ad.* 67. *Cn. Ad.* 554. (iak po sz-
dłach, odróżnie, żeby się nie obrzaci). Stać iak na bry-
twach, siedzić iak na brytwach : bydź trosklywym,
niespokojnym, lękać się o co, wie auf Nadeln sitzen,
ängstlich versetzen sejn. - *Brytwę, trudności, przeszkody,
niebezpieczeństwa, Hindernisse, Gefahren. Za kryż
i świętą bitemy się wiare, Gotowimy iść na brytwę,
na noże. *Fabl. Buk. L.* 4. Cożkolwiek król przyrzekł sa
tę bitwę, Musi się Roderyk nie przez jednę jeścące do-
bić mnie brytwę. *Morszt.* 188. (er muß noch manchen
Strauß bestehen). 2. Brytwę, ryba morška, novacula.
Plin. H. N. 32, 2. ein gewisser Seefisch, der Messerfisch.
Cn. Th. BRZYTWIANY, a, e, należący do brytwy,
od brytwy, *Roff.* бритвыяныя, Scheermesser, Ołtze
brytwiano. *Petr. Har.* 2, H. 2,

BU.

BU! BU! oągłos bicia, uderzenia, ein Ton, den Schall des
Schlagens auszudrücken. Skoro ieno bu bu bu w bęben
głośno trąci, Aliści..., *Bislaw. Mysl. E.* 3.

BUBA, HUBO *ob. Bobo.*

BUCEFAŁ, a, m. sławny koń Aleksandra W. dziś suraganem o koniach przerosłych, dryblasach, drabinach. *Alb. n. W. 14. der Bucephalus Alexand. d. Gr.;* jest etn über großes ungeklachtetes Pferd; toż i o człowieku.

BUCH! wykrzyk: odgłos uderzenia o co nagłym upadkiem, *Plas! Plas! Plus!* von einem harten Falle. (cf. puk, buf, brządek, plask!) *Cz buch!*; Sięgając po gruszkę na kray deski śląpię, Ta się zważyła, buch razem z drabiny zleciałem na łeb. *Kriaz. Pox. 2, 182.* *§. Buch!* odgłos bicia kłosem i t. d. *Puff!* *Cz. buch, buchot, banch;* *Carn. puh;* *Croat. buk;* *der Schall von einem Schläge mit dem Prügel u. s. w.* Buch mąż kłosem po łożu, buch żona krzesłem po meżu. *Off. Str. Mon. 75, 64.* **BUCHAC,** **BUHAC intrans. contin.,* **BUCHNAC** *iedntl.,* **BUHCIC** *niedok.*, wybuchac, mocno wybijać, gwałtownie się wyłamać, o ogniu, o parach, o wodzie, o krwi, i t. d. głośno się dobywającej, *gewaltig hervor brechen, hervor brausen, hervor plagen;* *Roff. нухамъ, нухамъ, нухнымъ.* Z ocusu rumaka i nozdrza ogień zda się buchać. *Stas. Num. 1, 96.* Krew bucha z tej rany i struży szeroko. *Przyd. Ab. 145.* Gorszalka z niego bucha. *Off. Wyr. Bestyi z krwią pospołu szarłatną buchają wody z gęby, vomit. Zebr. Ow. 101.* Buchających żarów parą szkodzi kopeć bliski. *Hul. Ow. 14.* Gdybyś miłości buchające sapędy W lubym słaczeniu wyfundzić był zdolny. *Hul. Ow. 113.* Rozpięta przy winie buchającym *ib. 115.* (*dampferender Wein*). *§.* Buchać co, czym, gwałtownie tchnąć czym, *heftig aushauchen, gewaltig ausatmen.* Tchem, niby ogniem, na ten świat buchając. *Wad. Dan. 149.* Krwią bucha to mienysca. *Miastk. Ryt. 2, 145.* Gęsty dym czarny buchał zarasę z Tatar. *Jabl. Tel. 251.* (*Carn. bushati, wushati;* *Hebr. חב puach* mocno dmuchać. 2.) Buchać kogo, zbuachać: bić mocno, kłymi, batogami obłożyć, *einem derb prügeln, Roff. бухнуть, бухнуть (Cz. buhstijm; łupam, rozszacpem cf. obuch) Cz. buchati, buchanti;* *Croat. buhati, bubati* (cf. pukać). Buchał go, buchał, i porządnie wybuchał. *Off. Wyr. 5.)* Buchać, zbuachać, iść żarliwie, zrzec potężnie, *glutig streifen.* Przeklęty dziadu, cóż tu strzeż, byś w garść nie chuchał, Aby to syn, lub dśiedzie wyswolecić zbuchał. *Zab. 9. 65. Jzyk. (szadł).* Zwierzęta żarliwie pokarm w się buchają. *Pilch. Sen. list. 2, 210.* (pochłaniają).

***BUCHALER, u, m.** materya Turecka, ein Türkscher Seug. Od buchaleru Tureckiego i czamletu od sztuki... *Instr. Cel. Lit.*

BUCHASTY, a, o, **BUCHASTO-przyszk.**, otoczony, szeroki, przestronny, worowaty, że się wzdyma i torby się robią, *bauchig, fadig, sehr weit und faltig;* *Roff. боцистым, сумоватым, мешковатым;* *Croat. saviat*). Suknie miał buchaste. *Mon. 68, 221.* Towarzys pancerny, opasany pod brzuch, kuso, buchasto, dzwigał miecz ukolans. *Kras. Pod. 144.*

BUHCIC *ob. Buchać. *BUCHHALTER* *ob. Pisars.*

BUCHTA, y, ż. woda, która się wdarła w ziemię, wbrzeże, *die Bucht, Bay; Sorab. 2. buchta; (Sorab. 2. buchti hurty); Sorab. 1. herblo; Roff. бухта, завод, лиманъ, взморье.* Buchta bywa za cyplem, t. i. wodą ta, która w ład sachodni. *Magier Mfir.* Jest w krsywy łuk Ae-

monika buchta sawinioża, *sinus Haemoniae. Zebr. Ow. 274. 2.)* Buchta okrętu, bryki, sztuki niby brzech ich składające. *Tr. die Bauchstücke eines Schiffes u. s. w. 3.)* Buchta, potężny kawał chleba lub ciasta na chleb i. t. d. ein großer Knollen z. B. Brot. *Cz. buchta, buchtiła,* gatunek potrawy z mąki, eine Art Mehlspeise. Wiesniacy buchty rozdęte drożdżami, to jest ciasto w wielkie sztuki toczą i wulkropie warszą, a potem sęrem tartym potrząsają a masłem rozpuszczonym polewają. *Syr. 949.* **BUCHTOWAC intrans. nied.** wyraz maytkowski, *das Schiff ziehend um eine Bucht herum kreifen.* Buchtowanie, haikowanie, kołowanie, kiedy flisy w trylu idąc na poboczną natrafiają rzekę, albo na jaką odnogę, to w koło idąc ciągnąć muszą. *Haur. Ek. 175.*

BUCIC się, *saimk. nied.* butą się unosić, pyszno się chęścić, pysznic się, kokoszyć się, się brąsten, prahlen, stolżieren, (*bid thun*): *Roff. кичимся, возкичимся, спесимся.* Lepszy kto pracuje a ma dostatek na wszystkim, niżli on, który się buci a potrzebuje chleba. *Leop. Syr. 10, 50.* (który się chlubi. *Budn. - Bibl. Gd.*) Nie słuchaj liście mnie; ale bucać się pycha, wesłicie na górę. *1 Leop. Deut. 1, 43.* (suchwaliwszy się. *Budn.*). Gdyś się bucił, a burzył przeciwko mnie, pycha twoja weszła w uszy moje. *1 Leop. Jes. 57, 29.* Bućcia się liszka przed kotem, iż miała wiele rozumów. *Ezop. 46.* Ta wielkość ludzi, którą się ty bućcis, i srogim nieprzyjaciółom chcesz byść, strachem tobie samemu byść może. *Gorn. Sen. 467.* Ktokolwiek się z tego buci, że biało-głowie świódł, srogie karanie zasłużył. *Gorn. Dw. 272.*

BUCIEN, - ćnia, *m.* siele, woszczyca, surnica, *bisnaga, gingidium,* *das Grafenamfraut. Syr. 1198.*

BUCISKO *ob. Bócisko.*

BUZACKI, a, ie, m. **BUDZACKI,** Tatarski, należący do jednej z trzech pryncypalnych ord Tatarskich, Budzacką swanę, *Budzackisch, Tatarisch.* Koń przedni Buczackiego stada. *Klon. Wor. 20, ob. Budziaki. *BUZACZ, a, m.* miasto w Wojew. Podolsk. *eine Stadt in Podolien. Dyk. G. 1, 105.*

***BUCZE, a, n.** buczyna, drzewo bukowe, *Büchennholz, Büchen.* Lesny mu prowent pokazał z dąbrowia i bucsa, Potyją na tym wieprze, kiedy ie tam wpędzi... *Pot. Jow. 109.*

BUZEC, 1.) **BUZNIEC** *niia. nied.*, zbucznieć *dob.*, próchnieć, **verbotten, morsch werden, faulen.* Drzewa świeże od rdzenia poszynają bucznieć. *Cresc. 53.* Macica winna, gdy już więcej sily nie ma, bucznieć dla suchości i zimna w niej panującego. *ib. 71.* Gnóy do ogrodów nie ma byź wyschły a zbuczniały albo zetlały, tak żęby się w proch ziemny obracał. *Cresc. 76.* Pospolicie rzeczy skrycie włożone bucznieją. *Kosz. Lor. 100.* **Gałęsie gnolem przytrąsnione, paue się, próchnieć albo bucznieć. Cresc. 161. 2.)* **BUZNIEC** *niia. nied.*, zbucznieć *dok.*, buty nabywać, bucznym się stawać, pysznic, *stolz und eitel werden.* Bieda tobie o hardy, którzy zbuczniał od swycięstw gęstych. *Birk. Ek. G. 4. b.* **BUZNO** *przyszk.* pyszno, chępliwie, *prahletisch, stolz.* Dla czego tak buczno Turcy, i dla czego bać się mają Polacy! *Birk. Chod. 16.* Sulla z taką sgraia i tak buczno chodis. *Pilch. Sall. 327.* Buczno każe. *Cr. Ad. 49.* nos wyżę gęby nosi. *§.* Buczno, paradnie, przepyszanie, s wielkim zby-

tkioma, lururiös, verschwenderisch, prächtig, mit großem Aufwande. Buczno sobie poczynają, a potym do nędzy przychoǳą. *Budn. Ap.* 89. Nie tak się buczno w Rzymie niewiaſty stroily. *Jeż. Ek. G.* 1. Wjechało ich pięćdziesiąt w miasto buczno. *Stryk. Henr. A.* 3. Pięknio, buczno i pierno; teraz leżysz w błocie. *Werszcz. Regl.* 84. Buczno żyć, niebezpiecznie. *Petr. Hor. 2, B.* 2. Głupi, kto chce mieć kredyt przez same wykrety, komu buczno w czuprynie, chociaż zimno w pięty. *Nar. Dz.* 3, 123. Buczno, a w pięty zimno, *Cn. Ad.* 49. *Zegl. Ad.* 25. Buczno, a w mieszkun puſto. *Cn. Ad.* 49. (mina gęsta a grosza pass. Fantazyja pańka, a śhudy pacholek, *Slovac.* pycha na ulicy, a howno w truchli; *Vind.* vasha gnada kruha strada). §. Obficie, dostatecznie, reichlich, im Ueberfluß. Ja was zachowam, ieść buczno przynioſę. *Fabf. Ez.* 103. BUCZNOSC, ſci, ż. pycha, suchwość, chepa, der Stolz, der Uebermuth. Aby wam bóg serce miłosne sprawował a buczności ciała powściągał. *Gil. Poſt.* 48. *BUCZNOSZUMNY, a, e, hutą odęty, aufgeblassen, hoſärtig, stolzierend. Upadkiem niech bóg skarzo bucznoszumno głowy, Hardym karki złomi, nad pycha surowy. *Groch. W.* 141. BUCZNY, a, e, buty pełen, odęty, chepliwyy, wystawny, stolż, hoſärtig, eitel, prächtlich. Buczny i niemądry, umiey się w szczęściu uniać. *Sk. Dz.* 16. §. Przepyszny, szumny, ze zbytkiem, lururiös, prächtig, foſtbat: Zaden tam nie chodzi w sukni buczniejszy, iedno wszyscy iednako. *Star. Ref.* 27. Prawo bronii zbytlich ubiorów bucznych. *Petr. Ek.* 75. Pod czas gdzie suknia podleysza, tai się szata buczniejszy. *Cn. Ad.* 872. (mina rzadka, serce mężne. Na spojrznie trzech nie umie zliczyć, iednakże w głowie tego).

BUCZYNA, y. ż. buczno, bukowina, bukowy las, bukowe drzewo, Buchen, Buchenholz, Buchenwald. Z buczyny, byloby była iędrzna, nayprzedniejszye miewiają materyaly. *Haur. Ek.* 178. 2.) Buczyina, bukiow, owoc drzewa bukowego, die Buchel. Wieprze karmią się żołądzą, buczyną, . *Kluk. Rosl.* 3, 241. 4.) Botan. Buczyina, ziele, ob. żórawie jagody.

1.) BUDA miasto ob. Budzyn.

2.) BUDA, y, ż. BUDKA, i, ż. zdrbn., iakakolwiek klocianka z desek, na schronienie, n. p. pasterskie budy, budy dla psów; kramarskie, iarmarczne budy, kramnice; budy wieyskie, chatupy, chaty chłopskie, eine Bude, in der allgemeinsten Bedeutung, eine Hirtenbude, Wächterbude, Hundebude, (Hundehaus;) Jahrmarktébude; eine Hütte, Bauerhütte; Boh. banda, budla; Sorab. 2. buda; Ross. Бѹдка (; sylvierhaus); (Holl. boede, bode; Jsl. bud, bu; Dan. bod; Gall. boutique; Lat. med. buda; Graec. φάρυη; Hebr. בית baith (= domus, sedes cf. Ger. Gebäude, Banten). Na rynku w budce iarzyiny przedawał. *Warg. Wal.* 93. (ob. stragan, tassa; *Vind.* shtazuniza, shtazuna, predazuniza.) Buda w sadzie, w której iablek pılınıą. *Psalm.* 74. Chrościana budka, to był marmory ich. *Rey Zw.* 69. b. Nocował w lada budzie przy gęstwinie. *Groch. W.* 488. Do budy, gdzie są legumina, aby nie ciekło. *Haur. Ek.* 174. Szczęśliwy kto w kryjomie budce mógł się utaić. *Tward. Wl.* 186. Pełno po miastach fałszu i obfudy, Czego nie snaią pasterskie budy. *Nar. Dz.* 1, 109. Niechay nie snaią nasze wieyskie budy, Zwycayney dworom i miastom obfudy. *Teat.* 54, c. D. 2.

J my co się rodzim w prostoy budzie, Jesteśmy równie iak i oni ludzie. *Teat.* 54, c. C. 2. Buda dla psa, die Hundebütte, das Hundehaus. Na upatrzonym mieyscu postawi się psu od ślot okryta buda. *Kluk. Zw.* 1, 300. *Buda szczęścia, faryna, *Gal. Cyw.* 3, 162. die Glücksbude. §. Buda, budka na pojezdzie, na bryczce, półkrytek, das Faßverdeck auf einem ordinären Reisewagen. §. Buda, na szkucie mieszkanie dla szypra, w który są dwa okienka. *Magier Mskr.* die Cajüte auf dem Gefäße. BUDARZ, BUDKARZ, BUDNIK, a, m. co w budzie mieszka, ein Bubenstücker, Ledenstücker. *Ross. счѣблеуб, радомѣчѣ.* O budarzach czyli kopaczach. *Czech. Pr.* 2, 199. Nawięcey u Kozaków było ochotników, Z skoromosów, Iesnicznych, powozach, budników. *Zimor. Siel.* 252. (stróżów sadowych pod budą siadywających) - BUDOMICRA ob. Budowniczy. - BUDOWA, y, ż. budowanie w ogólnosci, Bau, Baue, Bauen. Budowa rozmaite między naypierwszymi naszymi jest potrzebami. *Kluk. Dyk.* 1. 9. §. Budowa, sama czynność budowania, das Bauen. Jeszcze ta budowa nie prędko się zakończy. *Off. Wyr.* (fabryka). §. Gatunek zbudowania, die Bauart, die Art des Baues, der Bau. W tym domu zła budowa; w tak okazałym szalaby się lepsza budowa. *Off. Wyr.* Budowa ucha ludzkiego bardzo sztuczna, *Hub. Mech.* 203. §. Budowa = budynek, budowanie postawione, das Gebäude. Budowę tę z daleka widać. *Off. Wyr.* - BUDOWAC czyn. nied. zbudować, ubudować, wybudować dok., stawić budynek, tak w ogólnosci, iak szczególniej z drzewa, bauen, erbauen, sowohl überhaupt, als insonderheit von Holz. *Slovac.* budagi, stawim; Boh. stawić; Sorab. 1. twaricij; Sorab. 2, twarisch; *Vind. et Carn.* zimprati, fidati, puvat; *Croat.* zidati; *Slavon. Rag. et Bosn.* zidati, graditi; *Ross.* создаши, созидаши, основашъ, соорояшъ, строяшъ; *Ecccl.* зиждидишъ, соороядидишъ, соорудидишъ, создвительствоваши. Budować z marmuru. *Bardz. Tr.* 564 Cieśla, gdy ma budować dom, pierwey go sobie w głowie ubudować. *Petr. Et.* 17. Eudoxia kościół budowała, a cudze wydzierała. *Sk. Dz.* 355. Był ieden szlachcio w Polsce, co wszystko budował, zbudowawszy rozwał. *Opal. Sat.* 58. Otto cesarz zbudował Magdeburg. *Sk. Dz.* 880. Wszelki dom zbudowan od kogo; lecz kto wszystko to zbudował, bóg jest. *Budn. Hebr.* 3, 4. Jeśli Jehowa nie zbuduje domu, próżno pracują, którzy go budują. *Budn. Ps.* 127, 1. Ludzie dla nas budowali; a my dla ludzi. *Rys. Ad.* 38. (żyła dla nas starożytność, żyjemy dla potomności). Budują ludzie, chociaż nie dziedziczą. *Pot. Syl.* 133. (nie tylko na pewne stawiay). Jeden buduje; drugi psuje. *Cn. Ad.* 308. Co długo ręka ludzka buduje, To ogień i woda w momencie zepsuie. *Tward. Wl.* 42. Kto muruje, buduje, ale kto z drzewa kleci, ogień w domu nieci. *Rys. Ad.* 29. (kamień kamień; drzewo drzewo; drzewo próchno). Z piasku zamki budować ob. piasek. Na lodzie budować ob. lod. §. 2. Fig. wystawiać, wyprowadzać, zrobić, tworzyć, schaffen, machen, erbauen. Religia Mahometanska zbudowała iakieś niebo grube i cielesne. *Klok. Turk.* 152. Gwiadz szkoda winować. Każdy zwyki sobie swo szczęście budować. *Paſt. F.* 215. - Budować, układać, ułożyć, machen, zu Stande bringen, stiften z. B. einen Frieden. Biskupi między synami Belowemi, a Salomonem pokoy bu-

nią temi kondycjami, *Krom. 105. componunt*). On, który te zbudował zdrady - *Tward. Wl. 5.* - Budować, zbudować, wzkładać, dokładać, ukuteć, betwirken, aufrichten. Pisaniem łagodnym unosić chciał króla papież; ale na ten czas nic w nim nie zbudował. *Sk. Dz. 1095*, Ządny napominaniem nic nie mogli u królowej zbudować, *proficere. Kom. 85.* Najmniejszy poprawę aż do tego czasu w tobie zbudować nie mogłem. *Krom. 531.* Odpisał mu prawdę mu przekładając; ale gdy nic w nim nie zbudował, puścił się pisaniem na jego radę. *Sk. Dz. 1136*, Znamienitą sławę zwycięstwo na pśm polu, aniżeli inasze Bolesławowi u Niemców zbudowało. *Krom. 158.* §. 3. *Transl.* budować na czym, sasadzać, gruntować, worauf gründen, worauf bauen. Upada, co się na mocney skale nie buduje. *Sk. Dz. 1096. Baz. Hst. 360.* Kto o głównych rzeczach stanowi, żaluje gdy na niepewnym gruncie nowinek budował. *Warg. Cez. 76.* To gruntownie stoi, i na tym wszystko się buduje, iż uczciwie nie dla czego innego w powadze u nas jest, iedno dlatego, iż jest uczciwie. *Gorn. Serj. 283.* 4). *Moraln.* budować kogo, zlepzać go napominaniem, dobrym przykładem, einen erbauen; *Boh.* wzdelać, wzdelać; *Vind.* nabulshati, napobulshati). Żywotem dobrym ludzi budują. *Sk. Dz. 1177.* Wielka chwala kfiży, gdy przykładem ludzi budują. *ib. 486.* Słowa, jeżeli się nie zgadzają z uczynkami, nic nie zbudują, *Petr. Ek. 98.* Budujący, zlepzający, erbauend; *Vind.* dobropredkladen, nabulshliu, napobulshliu. BUDOWAC się *zaimk. niqd.*, zabudowywać się, budynki dla siebie stawiać, sich anbauen, Gebäude für sich aufführen, Kto się ieno chciał budować, mógł bezpiecznie w lasach iego rąbać drzewo do budynku, *Star. Dw. 74.* Kosztownie się budowali, *Budn. Ap. 67.* §. Budować się, sasadzać się, gruntować się, ob. *wyżey pod st. budował.* §. *Moral.* budować się, zlepzać się napominaniem, nauką, przykładem, sich erbauen. Trzeciego dnia go w kościele znajdują, Gdzie z roztropności iego się budują. *Leszcz. H. S 546.* BUDOWALNY, a, e, do budowania służący, na budowę zdolny, Bau, e, Wielom naszym obywatelom budowlanego drzewa wcale brakuje *Mon. 74, 671.* BUDOWANIE, ZBUDOWANIE, ia, n. stawianie budynku, i to, co stawiają; wyraża i działanie i samo dzieło, das Bauen, der Bau; auch das Gebäude, der Bau; *Boh.* stawění; *Slovac.* stavení; *Sorab.* 1. twatenó, twatenicifo; *Vind.* fidaftvu, puwanje, zimper; *Carn.* sidanje, zimpr; *Dal.* sidanye; *Croat.* stanje; *Roff.* созида́ніе, стро́е́ніе, состро́е́ніе, состро́и́ваніе, зда́ніе, здаваніе, созда́ніе; *Eccl.* зида́ніе, согражде́ніе, назиданіе, зиданіе, домоздательство, строеніе. Wszystkie do budowania potrzeb nazbierał i starszego nad budowaniem powstał. *Sk. Dz. 262.* Biskupowi nad grobem pańskim budowanie (wystawianie) kościoła slecił, aby nakładnie nie żaliąc, wymyślił nad wszystkie inne kościoły budowanie (= budynek, budowlę, gmach, bazylikę) wynajdował. *Sk. Dz. 198.* - Budowanie, budynek, budowla, wystawione budowanie, der Bau, das Gebäude. Widzisz te wielkie budowania? nie zostanie kamień na kamieniu, któryby nie był rozwalon. *Budn. Mar. 13, 1.* Trzęsieniem ziemi, wielkie budowania upadły. *Sk. Dz. 420.* Wiele pospolitego budowania postawił. *Sk. Dz. 511.* (domów publicznych). *Transl. i fig.* Bóg to tak pięknie

świata budowanie, niebo i ziemię dla nas stworzył. *W. Post. Mn. 566.* Jeśli się nasza ziemna chałupa rozwali, mamy zbudowanie z boga, dom nie ręką cayıony, wieczny w niebiosach. *Budn. 2 Cor. 5, 1.* Zbudowanie mamy od boga, t. i. mieszkanie, nie zrobione ręką. *Wisn. 247.* Budowanie od boga, dom wiekiusty mamy. *Smotr. Ek. 40. 1. Leop. 2 Cor. 5, 1.* - §. Budowanie, budowa, sposób budowli, którym budynek wystawiono, die Bauart, der Bau. Pogańskie kościoły wspaniałością budowania swego okraszy miastom dodawały. *Sk. Dz. 345.* Etyopia ma budowanie z gliny a pokryte słomą. *Boter. 224.* Kościoła Serapisa budowanie przepyszne było ze złota, srebra i miedzi, *Sk. Dz. 324.* *Transl.* Każdy język ma swoje własności, swój kształt, i że tak rzekę, swoje budowanie. *Pir. Wym. 254.* (układ, skład): 2.) *Moraln.* Budowanie, zbudowanie, zlepzanie mową lub przykładem, die Erbauung, das (moralische) Erbauen. Wszystko to mówimy dla waszego zbudowania. *Budn. 2 Cor. 12, 21.* Na modlitwy te przychodzili z wielką ochotą, z wielkim budowaniem korony wszystkicy *Birk. Zy. 46.* Budowanie się, zlepzanie się, die Selbsterbauung, die Erbauung, die man in sich selbst empfindet. BUDOWCA, y, m. budownik, który co buduje lub wybudował, der Erbauer, der etwas baut, oder erbaut hat, Z powszechnego wzoru, który był pierwey na niebie, wieczny budowca uczynił kształtelnym światu wiserunek. *Zab. 4, 27.* (stwórca). Budowca niebodajnych cnot, *Chodk. Kof. 5.* - BUDOWISKO, a, n. budynek wielki obszerny, gmach, ein übergroßes Gebäude. Już ich niemasz! z wielkiego niegdyś budowiska Leży podsiw wędrowcom i wiatrom igrzyfka. *Zab. 12, 251.* *§. Miejsce budowy, der Bauplatz, tam gdzie się buduje, *Vind.* simpralish, prestor sa simpranje. - BUDOWLA, i, ż. budowa, budowanie, budowania, budynki, co wybudowano; działanie i dzieło; das Bauen, der Bau; Bauerey, Bauten, Gebäude; *Sorab.* 2. stwarba; *Vind.* fidaftvu, fidashtyu, fidina, simper, puwanje; *Croat.* stanje; *Hesn.* graahja; *Rag.* graahja, zgradda, sgrada, sidgna, sgraahja, zidje; *Roff.* зда́ніе, созда́ніе, здаваніе, стро́е́ніе, состро́е́ніе, состро́и́ваніе, согражде́ніе. Osobliwie Pan mój budowlą strasznie lubi stawiać, buduje, muruje, rozwała, *Tsar. 8, b, 25.* Domy, magazyny, lub iakiekolwiek inne budowle. *Jak. Art. 2, 87.* Królestwo to pokazuje niewiem jaką starożytność w budowle murowane. *Boter. 230.* Wyrzućcie z ogrodów cały ten tłum budowli różnych, te obeliski, pagody, gmachy Chifskie. Nie szukaj nawet w budowlach twoich ozdób nadaremnych, *Karp. 3, 110.* §. Budowla, sposób budowania, struktura, die Bauart, der Bau. Anatomia daie nam poznać budowlę prawdziwą ciała ludzkiego. *Pers. Cyr. 1, 11.* Utworzyli budowlę ciała. *Pers. Lek. 152.* BUDOWLI, a, e, na budowlę, budowlalny, Bau, e, zum Bauen tauglich. Od drzewa budowlego i palnego. *Pam. 83, 214.* Bau: und Brennholz. Drzewo na budowlę *Roff.* строевыя, раме́н; *Boh.* staw'ecj; *Sorab.* 2. twat, "csambrowina. *Err. 92.* - *BUDOWNIA, i, ż. układ, systema, das System, der Bau eines Systems. Gwałtem cię z tej budowni dzwignę omamionego. *Zab. 15, 83.* - BUDOWNICA, y, ż. która buduje, die Erbauerinn, Bauerinn, Bauherrinn; *Roff.* спрощательница, созида́тельница; *Eccl.* зда́тельница. BUDOWNICTWO, a, n. urząd budowniczego, lunarstwo,

das Baumeisteramt, Croat. nadzórwojełcazi glavarestvo; *aedilitas*. §. Sztuka budownicza, *Eccl.* зодичество; die Baukunst. Budownictwo wieskie. *Swiik.* Budownictwo podziemne, nauka wskazująca sposoby otwierania wnętrza gór i utrzymywania kopalni. *Mierosz. Mscr. der Bergbau, Grubenbau.* BUDOWNICZY, a, o, należą do budownika, Baumeister; Bau; Sorab. 1. twardzi; *Vind.* simpraviten, sidatliu; *Eccl.* зодичский. Budownicze narzędzia, abrysy. Luncherowski urząd po Polku budowniczy. *Gost. Gor.* 128 - BUDOWNICZY, - ego, m. *Substant.* architekt, kierujący budowaniem, der Baumeister; Sorab. 1. twardzi; Sorab. 2. twardzi; Carn. sidavz). Sixtus V. obelisk z Aleksandryi z wielkim mistrstwem budowniczych podniósł. *Sł. Dz.* 239. Kazimierz był wielki budowniczy, grodów i miasteczek osadził. *Mon.* 71. 202. Zafstawy zgotowane nawy, budowniczych pochwalil. *Warg. Cez.* 93. (die Schiffsbaumeister). W szczególności Budowniczy, *Budimirca, Rzymski aedil, der Oberbaumeister, od starania o budynkach publicznych imię ma. *Skrzet. P. P.* 1, 213. lunar. Budownicywie mieli to z obowiązku urzędu swego, że swiedzali te miejsce, na którą się lud zbierał. *Pilch. Sen. List.* 2, 413. Na igrzyskach publicznych w Rzymie sprawcami bywali budowniczy krzesłowi. *Min. Fars.* 27. Urząd budowniczego krzesłowego, *aedilis curulis.* *Zab.* 2, 331. *Alb.* Urząd około budowania mieyskiego sprawują budimirce. *Petr. Pol.* 2. 148. §. *Fig.* Ruskicy cerkwi fundatorowie i budownicze. *Smotr. Apol.* 2. BUDOWNIK, a, m, buduiący, architekt, budaiący dla siebie, lubiący budować, der Baubauer, der baut; der Baumeister; der Bauherr; ein Liebhaber vom Bauen, der gern und viel baut; *Boh.* stawitel; *Slovac.* budowatel; Sorab. 1. twardzi, twardziej, ztworiciel; *Vind.* simpraviski, sidarski moister; *Bosn.* sgradililaq, graditegl, zidaq; *Rag.* sgraditegl; *Roff.* создатель, маиндатель, домодатель; *Eccl.* зодчий. здатель, зждитель. Budownik wszystkie budowanie ma wprzód w swej głowie, niżli je na wierzch w skutku okaże. *W. Post. W.* 3, 58. Fundamenta które budownik dobry założył, nie mogą bydź wruzone. *Sł. Dz.* 819. Nie każdy dobry budownik, kto buduje. *Gor. Dw.* 384. Kazimierz W. iż też był sam dobry budownik, rad to widział, gdy kto co zbudował. *Biel. Kr.* 200. Konstantyn W. pierwszy iawny chrześcianin i budownik kościołów. *Sł. Dz.* 351. - §. *Fig.* Budownicy i naprawcy kościoła chrześciańskiego. *W. Post, W.* 2, 339. Biada budownikowi kłamstwa. *Sł. Dz.* 833. BUDOWNY, a, e, zdolny do budowania, budowalny, Bau; zum Bauen; *Eccl.* строильный; *Eccl.* здательный, зждательный. Drzewo budowne. *Swiik. Bud.* 14. Jeśliby. kto kradł drzewo budowne w nocy... *Szczerb. Sax.* 521. §. Budowny, budowany, z drzewa stawiony, gebaut, erbaut, besondert von Holz. Komisarze zamki te armatą, żywnością i też budownemi warunkami obmocnili. *Krom.* 611. *propugnaculis.* §. Budowny, budować lubiący, budować zwycięszony, banustig, gern bauend. Kraiu tego ludzie są ludacy, hoyni, okazali, tylko że nie budowni. *Biel. Kr.* 4. Kazimierz Jagiellonczyk był nie pyszny, trzeciwy, nie budowny. *Stryk.* 643. §. Budowny, budownie, przysłk. dobrze budowany, lub zabudowany, wohl gebaut, gut angebaut. Miasteczkaby nasze budowniejsze były. *Star.*

Star. B. 2. 3. W kletkach niebudownych daleko od siebie mieszkawali. *Krom.* 10. Miasta i zamki budowne Polesyli z ziemią równo. *J. Kchan. Ps.* 117. Kościół pokoju w Rzymie był największy, naybudowniejszy, naybogatszy. *Sł. Dz.* 97. Jgraią z popiołami wichry niehamowne, Gdzie wprzód liczne wieże stały i grody budowne. *Nar. Dz.* 1, 57. W Gdańsku dosyć jest kościołów i klasztorów budownie murowanych. *Gwagn.* 369. Budowny Upsal. *Zbil. Dr. F.* §. *Transl.* kształtny, układny, krasny, ozdoby, wohl gebaut, wohl gestaltet. Te były sztuki, któremi tyfiac serc pożyła, J owsem mieczu budowney gładkości, któremi mężne rycerze gromiła. *P. Kchan. Jer.* 104. BUDOWNOSC, ści, ż. zabudowanie dobre, piękne, gut tet Anbau.

Dalszy ciąg pochodzi. *budynek, budyneczek; dobudować, nabudować, nadbudować, obudować, pobudować, podbudować, przbudować, przybudować, wbudować, ubudować, wybudować, zabudować, zbudować, wzbudować.* BUDUAR, BUDOAR, a, m. nowomodny makaronizm, z franc. pokiok niewielki, kształtny, ozdoby, ustronie między gmachami sal pałacowych. Starsy Polacy na to mieli alkierze, komory, ein Boudoir, ein Piercabinett. *Qca.* Buduar szklni się złotem, pełno porcelany. *Kras. Sat.* 81. et 59. Wapory, choroba wyższej kondycyi, która się nie nabywa, tylko w budoarach. *Teat.* 20, 6. 127.

BUDULEC, lca, m. drzewo na budowlę, ein Etche Bauholz.

BUDWICZ herb ob. Blacha.

BUDYNEK, - nku, m. BUDYNECZEK, - ciska, m. *zdrbn.*, budowanie, wystawienie domu, das Bauen, der Bauer. Ktoby się ieno chciał budować, mógł w lasach jego rąbać drzewo do budynku przez trzy lata. *Star. Dw.* 74, §. To co wystawiono, das Gebäude; *Vind.* sidrtvu, sidostvtu, fidina, simper; *Rag.* graaghisa; *Bosn.* graghja, graghjica, graghjanje; Sorab. 1. twardeno, twardencito; *Roff.* et *Eccl.* цмпоённе, цмпоённэе. Oględować urzędownie budynek. *Cn. Th.* 52. Budynek od lata. *Tr. ein Sommerhaus.* §. Sposób, którym budowano, die Bauart. Dobrego budynku dom, cały, dobrze budowany. *Cn. Th.* 52. a.)* Budowanie moralne, zlepianie, die (moralische) Erbauung. Na każdym mieyscu uczciwie stoycie, i budynkowi bliźnich wiernie służcie. *Birk. Dom.* 56. BUDYNKOWY, a, e, należący do budynku, do budowania, do budowy, Gebäude; Bau; Budynkowego nie rąbać drzewa. *Gost. Ek.* 161. budownego, budowlego, budowalnego, Bauholz.

BUDYSSYN, BUDYSZYN, a, m. stolica Luscacy, Bauzen, in der Lausitz; Sorab. 1. Budyščin; Sorab. 2. Budyščin; *Boh.* Budišin. BUDYSZANIN, a, m. z Budyssyna rodowny, der Bauzet; Sorab. 1. Budyšciar. BUDYSZANKA, i, ż. die Bauznetian. BUDYSZYNSKI, a, ie, z Budyssyna, Bauzet.

BUDZIAKI, ów, licz. mn. Tatary, góry Tatarskie, die Tartern, das Carpathische Gebirge. Jdzie król swoją osobą w głębokie Budziaki. *Sucz. Piel.* 3, K. 6. Pędzi po 2 Budziaki pierzchliwe motłochy. *Kras. List.* 2, 28. ob. Buczacki, Bucsacz.

BUDZIC czyn. nied., szbudzić, obudzic dok., ze snu kogo ocucac, (aus dem Schlafe) wecken, aufwecken; *Boh.* bu-

bitt, *zbuditi*, *budjwam*, *zbudjati*; *Slovac.* *zbuditi*; *Bosn.* *buditi*, *zbuditi*, *probuditi*; *Vind.* *sbudit*, *gor budit*, *isbudyti*, *obuditi*; *Carn.* *wudim*, *budim*; *Croat.* *buditi*; *Rag.* *buditi*; *Eccl.* *будятъ*, *убуждама*, *разбуджамъ* (cf. *pędzić*). Niektórych śpiących nie trzeba uderzeniem budzić, dosyć pociągnąć maluczką węzłowicę pod niemi. *Gorn. Sen.* 388. Już słońce ludzi do zwykłych budziło robot. *P. Kchan. J.* 526. Śpiącego lwa budzić. *Teat.* 33, d. 3g. Nie bądź biedy, kiedy bieda śpi. *Zegl. Ad.* 156. lcha nie budzić, psa nie drażnić, dać słemu pokoy, *Slovac.* ne *zbudjag psa*, *teb spi.* - Budzona pieśń, pieśń budząca, ob. *Kynat*, *Moynat.* §. *Fig.* *wabudzać*, *sachęcać*, *zagrzewać*, *probudzać*, *wężeć*, *teizem*, *antreiben.* *Roff.* *בודרים*, *ободרים*. Gdy nic nie odpisywał, musiał drugi raz go innym listem budzić, o toż go pytaiąc. *St. Dz.* 463. Zleniałe budził. *St. Dz.* 721. Co przymierzo końcem woyny jest u ludzi, To u tego pogańca snowu woynę budzi. *Pasz. Dz.* 38. Ludzkie serca okiem budza. *Wod. Dan.* 217. BUDZIC się *zaimk. nied.*, obudzić się *dok.*, ocucać się, ockuć się, *aufwachen*, *erwachen*; *Vind.* *sbuditi se*, *gorasbuditi se*). *Gorsas*, gdy się obudzi, minieysze, gdy śpi licho. *Zabl. Amf.* 60. BUDZICIEL, a, m. co drugich budzi, *der Aufwacher, Wacher*; *Boh.* *budic*, *buditelj*; *Croat.* *buditelj*, *isbuditelj*; *Dal.* *probuditelj*; *Bosn.* *buditegl*; *Carn.* *budiva*; *Roff. et Eccl.* *будильникъ*, *будильщикъ*. Budziciel, co budzi, urzędnik, budzący drugich. *Cn. Th.* 52. *W* *rodz. iedsh.* BUDZICIELKA, i, *Croat.* *buditeliza*; *Dal.* *probuditeliza*; *Carn.* *budnica*, *die Aufwacherin, Wacherin*. BUDZIDŁO, a, n. narzędzie do budzenia śpiących, *excytars*, *der Weder an der Uhre*; *Carn.* *budila*, *Rag.* *budillo*; *Bosn.* *probudillo*, *budillo*; *Croat.* *budilo*; *Dal.* *probudilo*.

BUDZYN, a, m. Buda, miasto Węgierskie, *Ofen*, *Buda*, *in Ungern*; *Boh.* *Budju*; *Croat.* *budin*. - Budzyn od Niemców nazwisko wzięt, odmieniwszy dawną swą literę a na u, to jest, Baden na Budę, co u Niemców znaczą cieplece albo kąpanie. *Petr. Wod.* 5. BUDZYNSKI, a, ie, z Budzyna, *Ofuer*; *Sorab.* 1. *budyński*; *Slavon.* *budiniski*.

BUF! odgłos strzelania lub mocnego uderzenia. *Cn. Th.* 707. *Буф!* *Буф!* *Буф!* (ob. *buch*, *puk*).

*BUFO. 1.) *BUFON, a, m. z *łac.* ropucha jadowita, *eine giftige Kröte*. Smiertelna wina jadowitasa nad hydry i bufonów iady. *Kul. Her.* 62, *Zaba* siemna bufo zwana. *Comp. Med.* 449.

a.) BUFON, a, m. z *franc.* śmieszek, *blazen*, *der Boufon*, *Lustigmacher*. 2.) Miano psów gończych, *ein Name der Spürhund*. BUFONADA, y, ż. BUFONERYA, yi, ż. śmieszkowanie, strojenie śmieszków, *das Spasmachen*. Teatr swyeczny szkoła bufoneryi bez smaku. *Teat.* 32, 51. Rozpuszta i grubiański bufonady. *ib.* 33, d. 65. BUFONOWAC *czyn. nied.* śmieszkować, śmieszki stroić, *Spasmachen*.

BUG, a, m. rzeka *Hipanis*, wazcryła się za Międzybożem i wpada w morze czarne. *Biel. Kr.* 3. (ob. *Bóg*) *der Fluss Bug in der Ukraine*. Insza zaś rzeka Bug wpada w Narew w powiecie Zakroczimskim. *Biel.* 4. *der Bug in Rusland*.

BUGI, gatunek bergamotek lśniących się, iakby były lakierowane. *Lad. H. N.* 8. *eine Art Bergamotten*.

BUGAY, BUHAY ob. *Byk* (*Roff.* *Бугам*: *bak*).

1.) BUHAC ob. *Buchać*.

2.) BUHAC, *czyn. nied.* *ryczeć*, *brüllen*, *wie das Rhin.* Przemienił się w wołu, buha z bydlęciem, *mugit.* *Zebr.* *Ow.* 45.

BUIAC, *intransit contin.* wabiąc się nad okresy swyeczne umiarkowania, szczególniej na złą stronę, *sch über die Grenzen des Gemäßigten, der Mäßigung, wegsetzen*, *besonders auf eine tadelhafte Art*; *Boh.* *bugn'eti*; *Slavon.* *bugnjm*; (*Hung.* *buja* z *lascivus*: *bujálkodom* z *lasciuio*; *bujasag* z *lascivia*; *Slovac.* *buja* z *hircosus*: *Vind.* *obujati*, *gorasujati* z *budzić się*, *Eccl.* *буяху*, *бужмашуо* *svetario*; *буяху* *waryat*; *Roff.* *обужамъ* z *waryowac*; *бужмашуо* *waszalec*; *буй* *blazen*; *бужмашъ* *warcholic*. *Bosn.* *bunovati* z *waryowac*. *Bosn.* *bunovanje* z *waryowac*). - Buia ptak: zuchwale wysoko się wabia i tam i sam lata, *der Vogel schwingt sich hoch hoch in die Lüfte, und schwebt hier und dort hin*. Buia ptak, buia, po świecie tym leci, *Až niespodzianie podpadl pod sieci*. *Brath. G.* Nie dosyć im jest latać, będą chcieli buiać. *Pot. Arg.* 167. Gęś nasdrości, orzeł buia. *Pot. Jow.* 2, 12. (pies szczeka słońce świeci). *Jake* *orzeł buiał*, *latając* *wysoko*. *Prot. Jaf. A.* 2. *Fig.* *buiać*, *unaszac się*, *wznaszac się*, *sch empor schwingen*, *hoch droben schweben*. On co był z nami wczoray, martwe w swiokach jest cialo; dusza buja po oblokach. *Kras. Off. c.* *Zaden* *nie wie*, *gdzie buia myśl eslowiecza*. *Baz. Hfl.* 265. *Zapał* *umysłu*, *czy w wieraszu*, *czy w prozie*, *Buia* *gdy ciepło*, *ustaje na mrozie*. *Kras. list.* 2, 61. *W* *mlodych* *krw buia*. *Budn. Ap.* 33. (*bury* *się*; *mlode* *piwko* *robi*, *junger Blut raucht*, *ist heißig*). 2.) *Buiać* *po iakiem* *mieyscu* z *biegać* *sobie* i *tam* i *sam*, *walęszac się*, *hin und her laufen*, *herum laufen*, *herum schwärmen*, *herum streichen*, *herum treiben*, *Jak* *się* *koło* *niego* *przebiegać* i *przechodzić* *albo* *sobie* *buiać*. *Gliscz. Wyah.* *H.* 8, b. *Wół* *buia* *wpośród* *ziola*. *Zebr. Ow.* 53. *Tu* *wonne* *ziola*, *tu*, *rozkoszne* *trody*, *Bujacy* *sobie*, *grzędzie* *chrościk* *mlody*. *Zab.* 12, 307. *Ja* *wolen* *będąc*, *raz* *w* *Sabinskim* *lesie* *Buiam* *besbronny*, *aż* *do* *mnia* *wilk* *drze* *się*. *Mon.* 70, 532. *Ja* *w* *obszarze* *folwarku* *mego* *buiaam*. *Mon.* 68, 130. *Mnie* *chętki* *trochę* *po* *świecie* *pobuiać*. *Off. Bay.* 2. *Fig.* *transl.* *Buiał* *sobie* *po* *wonnym* *Parnassie* *z* *Muzami*. *Tward. Wł.* 7. *Oko* *ięty*, *lubo* *żywe*, *nie* *buiało* *przecię* *na* *wszystkie* *strony*. *Kras. Dos.* 36. *Bystrości* *oka* *musisz* *w* *Rzymie*, *w* *Atenach*, *i* *indzie* *po* *świecie* *myśla* *buiając*, *szukać*, *Orzech. Qu.* 41. §. *Buiać*, *buiać* *sobie*, *buiać* *się*, *nied.* *zbuiać* *się*, *dok.* *rozpuszczac* *się*, *dokazywac*, *broić*, *hasac*, *hulać*, *rozkoszowac*, *Carn.* *beislâm*; *äppig werden*, *ausgelassen sein*, *auschwelfen*. *Od* *zbytnych* *pokarmów* *cialo* *buia* i *do* *wszeteczności* *się* *skłania*. *Petr. Ek.* 68. *Nie* *źemi* *wszy* *się* *buiał*, *iako* *byk* *w* *oborze*. *Pot. Jow.* 84, *Bogacz* *stroił* *się*, *buiał* *sobie*, *skakał*, *plęsał*. *W. Post. W.* 2, 57. *Spicie* *na* *łożach* *stoniowych* i *bulacie* *w* *pościelach* *wassych*. 1 *Leop. Amos* 6, 4. (*rosciągacie* *się*. *Budn.* - *Bibl. Gd.* *ih* *treibet* *Heberfuß* *mit* *eueru* *Betten*. *Lut. b.*). *Daleko* *lepiej*, *że* *za* *życia* *iego* *sobie* *buiaasz*, *bo* *któżby* *potym* *te* *błędy* *poprawić* *potrafił*. *Teat.* 7, c. 22. *Winny* *buia* *po* *świecie*; *a* *ten* *cierpieć* *musi*, *kte* *ukrzywdzono* *ieśt*. *Gorn. Wł. N.* 2, b. *Tatarowie* *w* *Węgrzech* *trzy* *lata* *buiając* *mieszkali*. *Stryk.* 222. *Twa* *mlodość* *dość*

długo buiała po świecie. *Hul. Ow.* 186. Gdy się chłop zbuia, niemasz miary. *Biał. Odm.* 22. Wół wytuczony na zysney trawie, Zbuiął się i zabłąkał całe. *Jabl. Ez.* 81. Zbuiaty, zuchwale unieiony, przesyadny, *lett.* übermäßig, übertrieben. Zbrodnie długą swobodą wypaste i zbuiate, trudno podbić. *Pitche. Sen. list.* 2, 141. Wy-mowa czeska piianego, zawiślana, błakliwa, swobodna i zbuiata. *ib.* 4, 71. - BUIACZEK, BUIAK, BUHAK ob. Byk.

Dalsze pochodz. *buynosc, buyny, nabuiat się, roz-buiat się, przebuiat.*

*BUJURDAN, *BUJURDUN, a, m. z Tur. cedula śmierci, która od Sultana oddaia znacniejszy. *Nar. Chod.* 2, 309. *Leszcz. Claff.* 42. das Todesurtheil mit des Sultans Unterschrift.

BUK, u, m. Jedno z większych drzew i najpiękniejszych. *Kluk. Rost.* 2, 15. die Buche, Büche, Rothbüche; *Boh. et Slovac.* buř; *Sorab.* 1. buř; *Vind.* bukva, boukou; *Carn.* buka; *Bosn. et Croat.* bukva; *Rag.* bukva; *Slavon.* bukva, csesmica; *Hung.* bukfa; *Dal.* brijist; *Roff.* Букъ (*Eccl.* Букъ, *con* Букъ flet z bukowego drzewa, używany przy pogrzebach); *Anglosax.* bocce; *Holl.* beuke; *Suec.* bok, *Dan.* bog; *Gr.* Φυγος, *Lat.* fagus, *por. Gr.* Φαγειν). Wysoka sosnia, modrzew i dąb trwały, Jawor i buk okazały. *Papf. F.* 8. Bug smagły. *Miafk. Ryt.* 81. - *Prov. Vind.* Najkaka bukva k' svojemu konsu topar da. *por.* bicz na fiebie.

BUKAŁ ob. Bukłak.

1.) BUKAT, a, m. 1. byczek, ciotak, ein junger Stiel, ein grüßeres Kalb. Od rzezi płacić maia, od wołu *zł.* 2, od bukata *zł.* 3. od wiepra *zł.* 1. *Gas. Nar.* 1, 117.

2.) *BUKAT, u, m. kawał mięsa, ein Stück Fleisch. Oblężeni, siekąc mięso w bukaty, w wojsko nieprzyacielskie miotali. *Papf. Gn.* 65. Skoro do nich wyszedł na pole nędziaczek, Rostargan na bukaty maie. *Papf. Kol.* 6, 4, 6.

BUKIET, u, m. BUKIECIK, a, m. *zdrbn.*, z franc. wianek, wianka, równianka kwiatów, der Blumenstrauß, das Straußchen; *Boh.* květa; *Slovac.* kveta, kvietka; *Morav.* vonička; *Vind.* povojak, venshizhek, pushelz). Zrób mi bukiet z iak najpiękniejszych kwiatów. *Teat.* 54, 90. Bukiet ten z wonney rózy dlatego mi miły, Ze go ręce Koryla Jamenie uwily. *Zab.* 2, b, 73. Teraz zaniosę iey ten to bukietek. *Zab.* 9, 97. *§. Transl.* bukiet kucharzki, wiązka z zioła rozmaitego. *Wiel. Kuch.* 398.

BUKIEW, kwi, ż. żołądz bukowa, die Bucheichel, Buche-est; *Sorab.* 1. bukwięa; *Carn.* shir (cf. żér). Z dębów żołądz, z buków bukiew zbierać. *Jez. Ek. C.* 4. *§.* Bukiew Turecka, orzech aptekarski, glans unguentaria, die Myrrheneichel, Myrrheternuß. *Syr.* 1481. *Sleszk. Ped.* 409. (*por.* Lilch, Lilak).

BUKLAD, BUKŁAK, BUKAŁ, a, m. BUKŁADEK, -aka, m. BUKŁASZEK, -szka, m. *zdrbn.*, z Tatarsk. bukłak, skórzane naczynie, którym się woda wozl. *Cartr. Mfk.* ein Schlauch, Wasser Schlauch; *Eccl.* Боклукъ, суленка, Боклашкă; *Bosn.* buklića, buccića, bardak; *Slovac.* bublac; (*Slavon.* boca, plaskia; *Hung.* polasz z flassa); (*Roff.* Бакларă : naczynie o podwójnym dnie; манёрка flassa wodna żołnierska). Bukłak wody. *W. Genes.* 21, 24. (*sunka *Budn.* żągiew *Bibl. Gd.* *por.* *Sunā). Trochę

oleiu w bukłaszku. 3 *Leop.* 5 *Reg.* 17, 12. w bokłaszku, 1 *Leop.* *ib.* Nie ubędzie ci oleiu w bukłaku. 3 *Leop.* 5 *Reg.* 17, 14. (w żągwy. 1 *Leop.* we dzbanie. *Budn.* w bańce *Bibl. Gd.*) Morzawozechawczy Czechowie wody morfkiey naczerpawszy w bukłaszkach, do domów zawieźli, *lagunculis.* *Krom.* 527. Nalawszy bukłak wina. *Sł. Zyw.* 1, 275. Gościom dał wina bukłak. *ib.* 531. Niech się napią z bukłaka wodę czystey. *Parzh. Bell. B.* 5, 6. Rychley się dowie, czym flassa śmierdzi, niżli o prostym bukłaszku. *Rey Zw.* 104.

BUKOLIKA ob. Pasterka, Sielanka, Skotopaska.

*BUKON, u, m. z Włok. kasek, kęs, ein Bissen. Nie możesz tego i zgrzyć i polkąć bukonu; tylkoby smaczne kąski. *Opal. Sat.* 75.

BUKOWINA, y, ż. buczynna, drzewo bukowe, las bukowy, Buchen, Buchenholz, Buchengebüß; *Boh.* bukowi; *Carn.* bukovina; *Rag.* bukoviate, bukovina; *Vind.* bukovina, bukou borsht, bukouje; *Eccl.* Букovina. (w Niższej Łuzacy wieś Bukowina zwana, po Niemiecku Buchholz). *§.* Jmię własne prowincyi na pograniczu Tureckim, die Bukowine. Las jest bukowy, gęsty, przeciągiem dwóch mil rozwleki, Bukowiną od drzewa buczyny rzezonny. *Krom.* 760. BUKOWIŃSKI, a, ie, należący do tej krainy Bukowina Bukowinińsk. Pamiętne uprowadzenie wojska a cieśni Bukowińskiey *Stan. Jablonowskięgo.* BUKOWKA, i, ż. sieba, *fringilla autumnalis*, w kształcie i wielkości popolitym podobna, lecz w kolorach piękniejsza. *Kluk. Zw.* 2, 329. der Buchfink, Bergfink. BUKOWY, a, e, od bukka, Buchen; *Slovac.* et *Boh.* bukowi; *Sorab.* 1. bukowi; *Vind.* bukou, bukouki; *Carn.* bukne, bukove; *Croat.* bukov; *Hung.* bukfaból; *Roff.* Букovina. W Niderlandzie niemasz sosnowego iiodłowego drzewa; jest potroze bukowego. *Boter.* 78. Łoź bukowa. *J. Kchar. Dz.* 79. Bukowa żołądz ob. Bukiew.

BUKS, a, m. z Niem. die Büche (*por.* puszka) rura żelazna albo śpiżowa wewnątrz piasły, *Jak. Art.* 3, 287. Orale, po nassemu buksy. *Archel.* 3, 62. die Büche in der Kadnbe. *§.* Reza około czopów, rękoięsci, der Keif um einen Sapsen, um einen Griff, Stiel. *Tr.* Reza do spaiania dwóch rur od wody, die Büche, der Keifen, der zwei Wasserrohren verbindet. Buks w mlynie, der Wazentring. *Schnaid.* 365.

BUKSOLA ob. Bufoła.

BUKSOWAC czyn. nied. buksami wyłożyć, mit Büchsen auswendig versehen, ausbüchsen, buchsiren. Kosa powinna być dobrym żelazem należycie buksowane. *Torz. Szkł.* 28.

BUKSZDORN, u, m. ziele, rhamnus Lycioides Linn. licznik, bukszan ościsty. *Slefk. Ped.* 415. der Buchsdorn, eine Art des Kreuzdorns. BUKSZDORNOWY, a, e, od bukszdornu, Buchsdorn; BUKSZPAN, u, m. w południowych kraich drzewo, u nas ogrodna chrościnka. *Kluk. Rost.* 1, 272. der Buchebaum; *Boh.* puffedan, puffedanel; *Slovac.* puffedan, puffedan; *Hung.* puffedan; *Sorab.* 1. bukšwinā; *Dal.* buř; *Vind.* puspban, pusehpain; *Carn.* fushpan; *Croat.* pušpan, buř; (*Bosn.* zelonika; *Slavon.* zelenikovo drvo; *Roff.* пунѣчъ, самшитъ, самшитово дерево, zelénik); *Fral.* boiso; *Lat.* bucus, hucus; *Gr.* βύκος. Bukszan bywa w różne kształty strzyżony. *Karp.* 3, 138. *§. Transl.* bukszpany, raki na kształt bukszpanu układane na przysławce. *Wiel. Kuch.* 398. gefest;

- gefottene Kriebel, auf der Schäffel, wie Buchsbaum rangirt. §. Błk rozdymany wielodziurzych bukspanów. *Ost. W.* 476. (Fletów bukspanowych, Buchsbaumstücken). - Bukspan ościsty *ob.* Bukszdorfu, Bukspan ostowaty, *onopyros Plin. H. N.* 21, 16. *Saubchel, Oesterreichisches Nglarfrant. Cn. Th.* BUKSZPANOWY, a, e, od bukspanu, Buchsbaum; *Boh.* puszpanowj; *Croat.* puszpanok). Tablice bukspanowe. 1 *Leop.* 4. *Ezdr.* 14, 24. Barwa bukspanowa. *Birk. Chmiel. B.* 4, b. Flety bukspanowe. *Kluk. Djk.* 1, 90.
- *BUKSZTAB, a, m, z Niem. der Buchstabe, głośka, litera, ccionka. *Hor.* 2, 157. *Nar.* Chrystus nie chce, aby i kreska i najmniejszy bukstab z zakonu miał zginąć. *Budn. praef. Ross.* Буква.
- BUKSZTELE, -ów, *licz. mn.* obłaki z tarcic, formy wmurowaniu; *Roff.* прыжало, z Niem. das Bogengestelle, das Bogenschütze, die Bogenschütze, der Lehrbogen. Są to niby półkregi szbite z pewney liczby tarcic, na którym muruio się sklepienie. *Jak. Art.* 3, 287. *Switk. Bud.* 29. §. Buksztele, wieże na walcach lub kołach, które u dawnych podmykano pod mury. *Nar. Hfl.* 2, 183. die beweglichen hölzernen Thürme bey den Belagerungen der Alten. BUKSZTELUNEK, - nka, m. złączenie dwóch bukstelów spodem legarami a wierzchem latami; *Jak. Art.* 3, 287 die Verbindung zweyer Lehrbogen.
- BUKSZTYN, a, m. kamień palony, cegła, z Niem. der Backstein. Buksztynow dwa, do pieców, każdy ma wgrubsz całów 10. *Oz. Zel.* 46.
- BUKWICA, y, z. ziele; bukwnica czerwoną, *Betonica*, die Betonle, do herbaty pożyteczne ziele. *Kluk. Rosl.* 2, 212. (*Boh.* bukwnice 1. bukiew, 2. betonica; *Slovac.* bukwnice bukiew); *Slavon.* bukwnica; *Carm.* patonka; *Rag.* bokviza, *pásquiza plantago*; *Bosn.* bukwnica, bokwnica *plantago*; *Bosn.* sarpač, srripač: *betonica*; *Sorab.* 1. *tepacif*; *Roff.* Буквица. Bukwnica jest tak wielkich cnot, iż w przysłowie Włochom przysłała, gdy kogo wychwalają: ty masz więcej cnot, niż bukwnica. *Syr.* 1250. Turecka bukwnica, *ob.* Lilchowe iadrka. *Sien.* 695. Bukwnica biała; paralizowe ziele, Pierwiosnka, *Primula Veris*; *Boh.* biała bukwnice, *Syr.* 1425. die Schlüsselblume, weiße Betonle. Bukwnica wodna *scrophularia Linn.* der weiße Nachtschatten, die Wasserbetonle, *Syr.* 1252. BUKWICZANY, a, e, należący do bukwnicy, od bukwnicy, Betonien; *Eccl.* буквичный. Bukwiczana wódka. *Sien.* 236. Bukwiczany proch padająca niemoc uzdrowia. *Urzęd.* 53.
- BUL! BUL! blu blu, odgłos tęgiego łykania, cecha pliaństwa, *Glud's glud's! schlud's schlud's!* Oj dewotki od wodki, nie zaczynajcie modlitwy z wzdychaniem na gorzki bul! bul! bul! *Mon.* 73, 200. (*Roff.* Буль odgłos wrzącej wody, Булчнунъ глукъ, белкотаč).
- 1.) BUŁA, BULLA, i, z. BUŁA, y, z. *BOŁA, *Lat.* med. bulla, = wydątna pieczęć; stąd buła papieżka, *Vind.* papeshovu pizmu; die päpstliche Bulle, wyrok, dekret papieżki w rzeczach duchownych. *Kras.* Zb. 1, 174. Ból, listów, przywilejów dosyć, którymi się lepiej książdz ubiera, niż w pancera. *Rey Apoc.* 80. Buły papieżów o krwi pańskiej. *Sł. Dz.* 755 Buła; *ib.* 666. §. Złota buła, nayspiewasze prawo rzeszy Niemieckiej, od złotey puszki, w której zamyka się wisząca pieczęć. *Wyrw.* G. 132.
- 2.) BUŁA, y, z. chleb okrągły duży, ein großes rundes Brot. (*por. Ger.* Beule guz, *Boh.* baule; *Carm.* buła). Chleby, nie tylko okrągley, iako buły, ale i podługowatey, albo inakszey formy, według zwyczaju miast, rozmaite bywają. *Pimin. Kam.* 147. (*ob.* bochen, *ob.* bulka). *Przysłk.* Jest krumka chleba, a na cóż mi buły? *Kchow.* 65. (kiedy dosyć, po cóż nadto?). §. Buła, chleb obrocany, *panis salarius, annona salaria, diurna, hebdomatica vel menstrua sacerdotum. Cn. Th.* das den Priestern zugemessene Tagebrot. Kanonik musi robić, jeśli chce iść bułę. *Stryk. Turk. H.* 2. Których przedtym zdobyli pompy i insuly, Dyszą w pęcioch Tureckich, nie idą im buły. *Pasz. Dz.* 51. §. Buła, grundychwał, grundal, basalyk, nieokrzesany, ein schwerfälliger unge-schliffener Mensch.
- BUŁANY, a, e, tylko o koniach się mówi, maźci płowey, *fahl, falbe* (von dem Pferde). *Roff.* Буланый, соловый; *Slavon.* vugash.
- BUŁAT, u, m. *Roff.* Булатъ stal, der Stahl. Puklerze z szacerego bułatu. *Pot. Pocx.* 328. z Tatarsk. = 2.) szabla z gównią szeroką; stal wypolerowana aż do przezierania się. *Cztr. Mskr.* miecz Perski, albo szabla Turecka. *Mącz.* ein orientalischer Säbel von feinem polirten Stahle. W ogólności: miecz, das Schwert. Jawną już, co świadomo tutecznemu światu, Oddając dług oyczyźnie, przystępił bułatu, *Pot. Arg.* 226. Gdzie się podział Rzym sławny, co dzielnym bułatem Podbił wszystkie narody i całym trząś światem. *Dmoch. Sqd.* 78. BUŁATNY, a, e, z bułatu, z stali, stalny, stalowy, von Stahl, stählern. Bułatne zwierciadła *Radz. Ezod.* 38, 8. (miedziane. *Budn.*). Gdy żołnierz bić się niechce nie nańcze Sam pałasz, ani bułatowe miecze. *Chrośt. Luk.* 150. Bułatowa tarcz. *Leszcz. Cl.* 55.
- BUŁAWA, y, z. z Tatarsk. (cf. Buła *Ger.* Beule); *Eccl.* Булавъ clava ferrea longo manubrio; *Roff.* булавъ, żelazna lub z inszego kruszczu niby to laska, po końcach pękata, der Streitkolben. (*por.* buzdyan). *Croat.* kihacha; *Dal.* tolyaga; *Sorab.* 1. *haya*. Ziele palecznik na paleczki iako buławy. *Syr.* 881. *Fig.* Dalem chłopciejcu od kapłana kolanko; a ten wkok: Tatuflu, mam ia, mam buławę, i kofatał po stole tą buławką. *Pot. Jow.* 151. (Buławy dawny gatunek *Roff.* пернамá). 2.) Buława u Polaków, znak władzy hetmańskiej. *Fez. Wyr.* Jak nikomu nie wolno było używać buławy, okrom samym hetmanom; tak też nikomu z woyskowych niegodziło się używać buzdyanu, oprócz rotmistrów, poruczników i chorążych. *Cztr. Mscr.* (*ob.* hetmańska kława. *Tward.* *Misc.* 44. et 47. polna kława. *Chrośt. Fars.* 156. *Chrośt. Luk.* 206. - *Metonym.* buława, hetmaństwo, komenda hetmańska, urząd hetmański, das Feldherrencommando, die Feldherrenwürde, das Obercommando. Są tacy, co nad wszystkie szczęście poczytają Dopiąć buławy, to jest dopiąć hetmańskiego urzędu. *Opal. Sat.* 121. Zasadź się ku tej buławie albo pieczęci miersy. *Birk. Zam.* 36. (jak buława za urząd hetmański, którego jest zaszczytem, tak pieczęć za kanclerstwo, laska za marszałkostwo się kładzie). Reimonta Wielkiej i Polney buławy. *Skrzet. P. P.* r. 177. Poszło pod buławę jego woysko Albina. *Pilch. Sall.* 194. BUŁAWIC *intrans.* contin. hetmanić, przywozić, do-wodzić nad woyskiem, *Feldherr seyn, das Feldherrncom-*

mando führen. Buławił na mieyscu Sahajdacznego Boro-dawko. *Nar. Chod.* 2, 380. BUŁAWKA, BUŁAWECZKA, i, ż. *zdrbn.* mała buława, ein kleiner Streitföden, ein kleiner Commandofstab. (*Roff.* Булава : śpilka). *Transl.* Dałem chłopięciu od kapłuna kolanko, a on po stole kołatał tą buławką. *Pot. Jow.* 151. (dla podobieństwa w kształcie). Na poznanie odmian powietrznych, każ robić w hucie zakłanney rurkę, z galką na wierschu zamkniętą, na kształt buławki. *Solsk. Arch.* 192. *BUŁAWNIK, a, m. 1. *BUŁAWONOSCA, y, m. *BUŁAWOWŁADZCA = noszący, władający buławą, hetman; der den Streitföden führt, der den Commandofstab führt, der der Feldherr. Nie mógł znieść buławnik, mając się za pierwszego z urzędu, takowego poniżenia. *Ust. Konst.* 2, 14. Buławonośca. *Otw. Ow.* 604. Buławowładca Tezeusz, że zawsze z buławą chodził. *Otw. Ow.* 277. der Keulenschwinger. 2.) *Botan.* buławnik ob. palecznik, że paleczki jego iak buławy. *Syr.* 881.

BULECZKA ob. Bulka.

BULGARCYK, a, m. **BULGARZYN**, a, m. *Croat.* bulgarin; *Carn.* bulgarin; *Slavon. Bosn. Dal.* bugarin, bulgar; = z Bulgarii rodowity, der Bulgat. *Bulgarowfe.* *Solsk. Arch.* 81. Ten metropolita rodem był Bulgarszyn. *Stebel.* 38. **BULGARKA**, i, ż. z Bulgarii rodowita, die Bulgaria; *Croat.* bulgarka; *Dal.* bugarka, bugarkina. (*Bosn.* bugarščica = pieśń; bugariti = śpiewać. **BULGARSKI**, a, ie, z Bulgarii, Bulgariſch. *Croat.* bulgarski; *Dal.* bugarski). Młyn Bulgarski jest bez kół, bez pałców, bez zębów. *Solsk. Arch.* 81. **BULGARSKA ZIEMIA**, **BULGARYA**, yi, ż. kraina Turecka w Europie, die Bulgarey. *Bosn.* Bugarka zemlja; *Slav.* Bugarske.

BULLION ob. Bullion.

BULKA, **BULKA**, **BULECZKA**, i, ż. *zdrbn.* rzeczown. Bula, buła, = bryłka okrągła, wypukła, ein kleiner rund der aufgelaufener Körper. (cf. *Lat.* bulla, *Ger.* Beule; *Boh.* baule, *banlička*, *gus.* *Roff.* пұлька = kulka). Bulki wodne, bafki, Blafen, Schaumblafen. Bulki na wodzie. *Chmiel.* 1, 1178. Bulki z piany gieniusz puszcza na wiatr. *ib.* 1, 1196. Dzieci bulki nadymają przez słomkę z mydła z wodą roztworzonego. *Rog. Doś.* 1, 266. Warkach żelaznych w piasku odlanych dla wilgoci robią się bulki. *Or. Rud.* 182. *Torz. Sakt.* 171. *Vind.* mähler, mehler. = §. Gatunek pszenicznego chleba, *Morav.* bělka; *Roff.* Булка, Булочка, савка, валенекъ, сгибенъ, *Vind.* pogasha, biel kruh, shemla, ein kleiner Weißbrot, eine runde Semmel, Preuß. ein Weisſchen. Kupują sobie bulki na rynku pszeniczne. *Sak. Persp.* 12. Bulki kupne, co na rynku przedawają. *Pimin. Kam.* 50. Papka z bulki i mleka. *Perz. Cyr.* 2, 64. Choremu nakruszoney bułecski w mleku dałem. *ib.* 3, 192. Każdy woli za bulki, niż za stolki. *Dwor. E.* 4. (lepszy chleb, niż tytuł). *Roff.* Булочникъ, piekarz bułek, co biały ehleb piecze, der Weißbrotbäcker, Weißbäcker.

BULKOTAC ob. Belkotać.

BULKOWY, a, e, od bułek czyli białego chleba, Semmel =, Weißbrot =. Bułkowa mąka, pszeniczna, zemlowa; *Vind.* pogashna, bielopszenishna moka.

BULLION, u, m. z Franc. rosół z mięsa wołowego, kapłuna, i t. d. wygotowany, którym zalewają rozmaite

potrawy. *Wiel. Kuch.* 396. *Bouillon* Bullion suchy; masa wygotowana z mięsa, zsiadła, zaszudzona. *Wiel. Kuch.* 397. *trofnet* Bouillon, Bouillontafeln. = §. 2., Salifa ze wstążek, eine Bandrose. Będę miała suknię z kłapami i z bullionami. *Teat.* 58, 297. **BULLIONOWY**, a, e, z bullionu, Bouillon =, von Bouillon.

BULWA, **BULWA**, y, ż. owoc ziemny na stołach sążony, *Croat.* krumper, *Erdbapfel.* *Kluk Roff.* 1, 209. **BULWOWY**, a, e, *Erdbapfel* =. Rosół bulwowy.

BULWARK ob. Bolwark.

BULZA, y, ż. skórzana torba, *Czrt. Msk.* ein ledetnet Beutel, ein Tornister. Gdy na Moskwę jedziesz, mieycie to potrzeby: Namiot, pancerz, tarcza, drzewce, w bułzach sery, chleby. *Bielsk. S. N.* 32.

BUNCZEWIE ob. Graybienie.

BUNCZUCZNY, a, e, **BUNCZUCZNO** przysk. z bunczukiem, *Roff.* Бунчукниѣ, mit einer Türkkischen Fahne, mit einem Rossſchweife. *transl.* mówią też o kim, co stroyno i z trzaskiem się pokazuje, że hucano bunczuczno wpada. *Czrtk. Mskr.* (ob. bundiuczyć się), mit Aufschwund, Pracht, Staat. = **BUNCZUCZNY**, = ego, m. *Substantive* bunczuk noszący, chorągwy, der den Rossſchweif trägt, ein Fahrtiſch. **BUNCZUK**, a, m. *Roff.* Бунчукъ, z Tatarsk: ogon koński na lasce zawieszony, zamiast chorągwi służący. *Czrtk. Mskr.* die Türkkische Fahne; der Rossſchweif, die Rossſchweifſahne. Nazwisko bunczuk daie się naprzód całemu nosidłu, mającemu trzy lub dwa ramiona z ogonami przyczepionemi; potem każdemu z tych ramion o jednym ogonie z osobna; te to są ramiona, które sowią po Turecku tu; stąd bassa trzylulny, dwatulny. *Kłok. Turk.* 61. Przed Wezyrem noszą bunczuk o trzech ogonach. *ib.* 54. = *Coze Voy.* 2, 360. Nahajskie bunczuki *Jabl. Buk. J.* 4 b. Bunczuk Turkom wzięty. *Pam.* 83, 2, 472. = §. Bunczuk, sama kiść, zwykłe w złoto, w srebro lub w mosiądz pozłacany oprawna, którą na szyszakach, na końskich piersiach, uszach wieszano, eine Quaste am Helm, an den Brusten oder Ohren der Pferde. Szyszak biały bunczukiem lśnił się na głowie jego. *Jabl. Tel.* 278. Z piersi koniom złote bunczuki wisiły, *monilia.* *A. Kchan. W.* 191. = *Fig. transl.* Tu ostarzałe i ogromne buki, Tu brzozy gęste wieszają bunczuki. *Pot. Arg.* 377. liście kiści. = **BUNCZUCZNYC** się, **BUNDIUCZYC** się, **BURDZIUCZYC** się, *zaimk. niedok.* iunaczyć się, die thun, ich led brästen. *Gap' ton*, co się tak bundiuczy i kroi na iunaka. *Zabl. Zbb.* 69. Czyż można zaraz o lada słówko się burdziuczyć! *Teat.* 1, 89. et 14, 133.

BUNKOWY, a, e, w kartach; dzwonkowy, *Scheſſen* =, in der Karte. Bunkowy tuz. *Tr. Scheſſentau.*

BUNT, **BONT**, u, m. z Niemiec. der Bund, w ogólności związek, związanie, związka, zwłaszcza związka futer, 1., Bunt, mendel, pospolicie liosba 15 czego. *Chmiel.* 1, 167. ein Bund, eine Wandel, 15 Stück. 2., Bunt w budowaniu, drzewa co balki lub krokwy trzymają. *Dudz.* 54. in der Zimmermannsſunft die Strobe, das Strobeband, Kreuzband. Sieci trzeba pod dachami u bótów szrodkiem pozawieszać, aby wyschły. *Haur. Sk.* 147. = §. Bunt w statkach wodnych, drzewa zakrzywione w poprzek idące, szpaga okrętowa. *Dudz.* 54,

auf dem Schiffe, der Sesselbaum, die krummen Hölzer, welche den Boden und die Wände mit einander verbinden, die Speerbäume, Kulee, Antefüde. - §. Buntly, pacholki przy niektórych narzędziach muzycznych, kolki, na które nawiązują się struny, die Wirbel an einem Saiteninstrumente. Kiedyś Amfion lutniſta ćwiczo-ny, Na dziewięć buntów nawiązane strony, Przy suchym trzącał Kaistrze. *Zim. Siel. 300. *3., a.,* W do- brem znaczeniu, wiązanie się z sobą, przymierze, so- iusz, der Bund, Freundſchaftsbund, das Bündniß. Jona- tan z dżemem Dawidowym uczynił bunt. *Radz. 1. Sam. 20, 16.* (przymierze. *Budn.*). 5. b., Teraz używa się w słém znaczeniu: spisek, spiknionie, porwanie się przeciwko władzy. *prawney, eine unerlaubte Verbind- ung, Menterey, Verschwörung. Slovac. punitowanj; Vind. punt, puntarſtva, savefa; Croat. puntaria, búna, búka, snevéra; Carn. punt; Bosn. buna, smetgna, smechja, usbugnenje, nabugnenje; Rag. búna, nábuna, usbúgnegne, smátgna, búka, talabukka; Ross. бунта, крамола; Eccl. ко́нб; Boh. obboj; Sorab. 1. hawtwa- na, rebelſtwa, zpetajnosci. W bunt satym miasto, w bunt idą obozy. *Zab. 15, 235.* Bunt podnieść przeciwko komu, BUNTLIWY ob: Buntowliwy. BUNTOWAC, - ował, - nie, czyn. *niedok.* zbuntować, pobuntować, *dok.* do buntu poduszczać, zum Aufruhr reizen, auf- wiegeln; *Vind. puntaruvatj, punt delati, nepuntariti, gorabudovati; Croat. (punitati = asturmować) bantwate- ti, burkati, puntarim; Bosn. buniti, usbuniti, nabuni- ti; Rag. nabúniti, vabúniti, odvárchi; Ross. бунто- вать, взбунтовать, возмутить, возмущать; Eccles. смияшати, перабушатя. Buntowanie, podu- szczenie do buntu, i sam bunt, das Aufwiegeln, die Aufwiegeln, die Menterey, die Empörung. Zawsze do buntowania rzeczy widłk. *War. Cez. 230.* W ogólności: buntować kogo: naprowadzać kogo na się, nabechtać, podburzać, wniecać niepokój, kłócić, anhehen, aufre- hen. Fryjers w domu buntuie za swyrczy żonę na mę- ża. *Oss. Wyr. - BUNTOWAC się, zaimk. nied.,* zbuntować się, *dok., 1.°, Obrol.* w dobrém znacze- niu, sprzymierzyć się z kim, związać się z kim, sich mit einem verbinden, mit ihm ein Bündniß machen. Zbuntował się Jonatan z Dawidem, abowiem go miło- wał, jako zdrowie swoje. *Radz. 1. Sam. 18, 3.* (po- stanowili z sobą przymierze. *Budn.*). 2., dziś tylko w słém znaczeniu: burzyć się przeciwko komu, sich em- pören, sich wider jemand verbinden; *Vind. puntaritise, puntaruvati, puntaraki biti; Carn. puntam se; Rag. búcjati, nabunitise, vabúnitise; Ross. крамолашъ, кра- молашничать, заговаривать, мажежничать, зара- щивать; Eccl. вскрамолашися, взбунтовать; Croat. zneverujmše; Sorab. 1. rebelstju šo. Poddani jego buntowali się. BUNTOWLIWY, BUNTLIWY, BUNTOWNY, a, e, BUNTOWLIWIE, BUNTOWNIE, BUNTLIWIE *Przytk.* do buntu skłonny, lub też na- kłaniający, rosterkliwy, burzliwy; *Rag. vzbuniv; Ross. крамолашны. (Slov. punitowñ = sprzymierzony). auf- rührerisch, zum Aufruhr geneigt, zum Aufruhr reizend. Miasto to z dawna buntowliwie, a królom szkodliwe. Budn. Exdr. 4, 15.* Buntowny lud pod rządy króle- wskie wprawwie. *Bards. Tr. 322.* Roamowy bluźnier-***

skie, buntliwe. *Baz. Hist. 51.* Powstałi w Atenach wymowcy sli i buntowni. *Petr. Pol. 137.* BUNTO- WNICA, y, ż. kobieta buntująca, eine Aufwieglerin; *Ross. бунтовщица, крамолашница; Sorab. 1. rebel- stnicza; Croat. puntarica. BUNTOWNICZY, a, e,* na- leżący do buntowników, lub do buntu, Aufruhrer:, Aufruhr:, aufruhrerisch. *Ross. бунтовский, крамола- шичий; Rag. vzbuniv, buniv, nabungliv; Bosn. nabu- gniv, usbugniu, Slavon. pobunljiv; Vind. punten, pun- tarski; Croat. puntarski; Boh. poborný, obbojni. Buntownicza i niezgodna liga. *Birk. Ex. 12.* BUNTO- WNIK, a, m. BUNTOWNICZEK, - czka, m. zdrbn. buntująca, bunt podnoszący, warchogłów, mąciwoda, ein Aufwiegler, Aufruhrer; *Carn. et Vind. puntar; Cro. puntar, bunitel; Bosn. bunitegl, usbunitegl, smet- nik; Rag. bunitegl, nabunitegl, podbunitegl, odmetnik; Roh. obbojnič; Ross. бунтовщик, крамолашник; Eccl. ко́нник. Buntownicy już się uspokoiłi, i przy- stali posłów, prosić króla, o darowanie im tego wy- stępku, iż śmieli porwać się przeciwko swemu monar- sze. *Teat. 53 b, 16.* BUNTOWNY ob: Buntowliwy. BUPKA, i, ż. Bywały kiedyś przy rysie pod tobą i bup- ki; teraz liźki. *Pot. Jow. 2, 67.?* BURA, y, ż. płaszcz deszczowy pilśniany, ein Regenman- tel, Regenschirm (por. Burat 1 b i g ob. bóradek, burat. ob: burka; *Croat. bura, szever veter borez ob: bur- za*). 2., bura, szburczenie, wyłanianie, wyrzut, szuso- wanie, ein derber Verweis, ein Fiß. (ob: burka). Do- brze tak na suchwalca! oberwalze bur! *Zabl. Zdb. 94.* *Ross. журба, ob: Burceć, wyburceć.* BURAK ob: Bórak. BURAT ob: Bóradek. BURAWY, a, e, na bury kolor pochodzący, etwas bun- telglat. Katarakta źrzenieć bielmem białawym, potym burawym, żółtawym lub niebieskawym pokrywa. *Pers. Cyr. 2, 169.* BURCHLA, i, ż. iaie bez twardey lupiny od kury znie- sione. *Kluk Zw. 2, 103. et. 5, 21.* BURCZEC, BURCZYC *intransit. contin.* burknąć, jednt. odgłos bełkoczący wydawać, szmerzyć, mruceć, ein kol- letudes Geräusch machen, bollern, kolletn, murmeln, schwir- ren; *Ross. бурчать, забурчать. Vind. burklati, kerkla- ti; Boh. burc, bláhol neštého tlucen]. Upatrzywszy, skąd burcząc nadobny strumień płynął. *Zebr. Ow 41. cum murmure*). Kamyk burczy w powietrzu, po ziemi się toczy. *N. Pam. 19, 110.* Dzieciom wieyskim, jednym wietrzne burczą w ustach młynki, Drugim z kilów wiatr trzepocze iaskrawe płacinki. *Zab. 9, 375.* Nimfa po powietrzu wiać się kręgami Burczy, kiedy sen bierze moc nad powiekami. *Tol. Saut. 110.* W brachu bur- czy. *Oss. Wyr. kruszy, gluka, et ghurst im Wauche. Transl. burczyć sobie pod nosem. Mon. 68, 82. unter der Nase brummen. Uniesiony niecierpliwością burknął: co strona, to przyjaciel. Oss. Bay. 2. - 2., Czyn. burczyć kogo, nied., szburczyć, wyburczyć, *dok.,* strofować, ia- iać, fukać, einen ausfilzen, ausfuchten; *Vind. sabunkiti na koga; Ross. журить, зажурить. Burcał mię, nie wiedzieć za co. Teat. 54 b, D. 2. (ob: oberwać burę). BURCZYMUCHA, y, m. mrukayło, na wszy- stko mrucający, zrzęda, Oss. Wyr. ein beständiger Brum- mer, Scheller, Zanker.*****

BURDA, *y, ż.* 1., ciężar, brzemień; iakie się kładzie na zwierzętach jucznych, z Niem. *die Bürde, die Last*; *Ge-päße*. Onus ciężkość, burdy, brzemień; *deponere onus* siożyć burdy; *opprimi onere* usiśnionym bydź burdami; *sustinere onus*, nosić burdy. *Mącz.* Rozbierać ciężary, burdy z muła, z osła. *Cn. Th.* 1003. (obłogi, juki). Burda, nieco ku noszeniu, *gestamen. Mącz.* Zorawiem ciężkie burdy, a brzemiona wszgorę wściągają, *ergata. Mącz.* - b., *we grze*: burda, prosta przegrana w karty, różniąc ją od podwójney przegrany, od dupli czyli suchy. *Oss. Wyr. der einfache Verlust im Kartenspiel, zum Unterschied vom Doppelten.* - § Burda, raczej *w liczb. mno.* burdy, gatunek gry we trzy karty, pikietą, *Piket, ein Kartenspiel.* Hayducy grali w przedpokoiu w burdy. *Oss. Wyr.* - 2., Burda, rozterk, kłótnia, swada, turnieia, gomon, fasoł, zamieszanie, rosruch. (*Boh.* burda upad, *hurbi hurbi burc, dum quis cadit.* 2., *burda discordia*). *Hader, Streit, Händel, Streit.* Między stronami do niemaley burdy i waśni przyszło. *Biel. Kr.* 536. Kilka godzin ona burda trwała. *Zbil. Dr. C.* Brońcie samku, czy burdy ludu nie widzicie? *Bardz. Tr.* 572. Tu niebo i powietrze zdrowe, lecz burdy wszystko pustoszą Marsowe. *Zab.* 6, 238. Była ustawiczna burda między Roboamem i Jeroboamem. 1. *Leop. 3. Reg.* 15, 6. (woyna. 3. *Leop.*). Wiodłam znaczną burdę z siostrą, i otrzymałam plac. *Radz. Genes.* 30, 8. (biedzłam się z siostrą. *Budn.*). *Farnow.* 154. On dla ciebie ustawicznie burdę wiedzie z nieprzyjacioly twemi. *Rey Post. A.* 4. Nikomu nic na przykróść działać nie trzeba, żeby się zjad poswarki, nienawiści i burdy w oczyszczenie nie działały. *Star. Ref.* 14. Oni mili przyjaciele burdę z sobą stoczyli. *ib.* 87. O Dobrzyńską ziemię dosyć krwawych burd Polacy z Krzyżakami miowali. *Stryk.* 359. Masz burdę z okrutnemi nieprzyjacioly. *Rey Post. A.* 4. Cnota z niecnotą zawady ma burdę. *Rey Zw.* 17. Po wszystkichy Francyi burdy czyniła. *Birk. Dom.* 8. Burdy stroić. *Cn. Th.* - 3., Burda, *y, m.* człowiek niespokojny, kłótnik, warchoł, *ein Händelmacher, unruhiger Kopf.* Rozpustnik, burda, marnotrawca, kosterą *Tręb. S. M.* 6. Pijaak, burda, okazyi tylko szuka. *Teat.* 26 b, 28. Zdał mi się bydź burdą niespokojnym. *Zab.* 13, 284. *Tręb.* → Inaczey *Burdowie, zwierzęta juczne, ciężarne, *Saumthiere, Lastthiere.* Mułowie i burdowie małą różność od koni mają. *Creśc.* 64. *Lat. med.* burdo. - b., *Collect.* burda, *y, ż.* chłafstra, *Gesindel, Troß.* Jazda się Pompeiego zaraz wysypała z lekką burdą, która się w szyki zamieszała. *Bardz. Luk.* 122. BURDAC się, *zaimek. nied.*, kustrać się, leniwie się do czego brać, *Włod. zaudern, tündeln, langsam machen.*

Dalsze pochodzi: *uburdać się, uburdać się, uburdać.*

BURCIK *ob:* Burt.

*BURDALON, *ü, m.* z Franc. bramowanie złote, galon, *eine goldne Zresse.* Odpara z kapelusza brudne już galony, J kładzie złotolite na wierzch burdalony. *Zab.* 12, 65. *ob.* *Burdon.

BURDEGALA, *i, ż.* Bourdeaux in Frankreich, miasto wielkie bogate nad Garoną we Francyi. *Wyrw. G.* 303.

BURDEL, *u, m.* z Franc. zamtús, *das Bordell.* Znalezio-

no go w wszetecznym burdelu. *Pot. Syl.* 520. *Carn.* burdeliza = wszetecznicza.

*BURDON, *u, m.* z Franc. galon, bramowanie, *die Zresse.* Już w ksztalcie kapelusza znaczone były wady, Już pióra były brudne, złoty burdon śniady. *Zab.* 12, 66.

BURDOWIE; BURDY *ob:* Burda.

BURDZIUCZYC się *ob:* Bunczuczyć się.

BURDZIUK, *a, m.* naczynie, w którym wino i wodę wożą, nacyjęściey skórzane, lub w skórę zewnątrz oprąwne. *Cartr. Mskr.* Buklak, suma, *ein Schlauf.* Gotując się w drogę, burdzuk swdy winem napelnił. *Stas. Num.* 2, 95.

*BURG, BURK *ob:* Bruk.

BURGRABIA, - i, *et* - biego, *m.* (*por.* hrabia) z Niem. *der Burggraf*, sprawca zamkowy. *Herb. Stat.* 70. *et* 235. *der Schlosshauptmann, Boh.* purgkrabi; *Vind.* gradski knes; *Carn.* porkuláb). Burgrabiowie po zamkach królewskich mieli sobie dozór powierzony, dla utrzymania ich w całości. *Nar. Hst.* 7, 64. *Strzet. P. P.* 1, 209. *Kras. Zb.* 1, 175. - §. W miastach Pruskich pod Polskiem panowaniem, burgrabia = namfestnik królewski: tacy byli burgrabiowie Toruński, Gdański, Elbląski, *der königliche Burggraf, der königliche Repräsentant in den drey großen Preussischen Städten.* - §. W zyciu potoczonym: burgrabia = murgrabia, pałacowy, domowy dozorca, *der (Burggraf) Aufseher eines Palais, eines Hauses.* BURGRABINA, *y, ż.* burgrabioga żona, *die Burggrafin;* *Boh.* purgkrabowa. BURGRABIANKA, *i, ż.* burgrabstwa córka, *die Burggrafentochter.* BURGRABICZ, *a, m.* syn burgrabstwa, *der Burggrafensohn.* BURGRABSKI, *a, ie,* od burgrabioga czyli burgrabstwa, *Burggrafen-;* *burggräflich, Boh.* purgkrabstf. Burgrabski wielki sąd najwyższy sędzia w Magdeburgu sprawował; ale w Krakowie i we Lwowie na miesyacu burgrabi burmistrza siada. *Sax. Perz.* 35. *Farr.* 14. *das hohe Burggrafensgericht.* BURGRABSTWO, *a, n.* urząd burgrabski, *die Burggrafenschaft, das Burggrafthum; Boh.* purgkrabstwo. - 2., *Collect.* burgrabia z burgrabiną, *der Burggraf mit seiner Frau.*

BURGUNDYA, *yi, ż.* Kraina Francuzka, *Burgund.* BURGUNDZKI, *a, ie,* z Burgundy, *Burgundisch, Burgunder.* Między winami Francuzkiemi naygłównieysze są Burgundskie i Szampańskie. *Wyrw. G.* 318. Z win Burgundzkich naylepsze Banońskie, oko kuropatwie zwane. *Krup.* 5, 105.

BURK, BURKOWAC *ob:* Bruk, Brukowac.

BURKA, *i, ż.* BURECZKA, *i, zdobn.* (*ob.* bura; *Lat.* burra, = gruba wełna, *por.* Ger. Burat cf. brokatela). Oponcza od deszczu wełniana, pilśniana, *ein Regenmantel von grober Wolle, von Filz.* *Roff.* Gypka; (*Cto.* burkati - wburzać). Na deszcz dobra Krymska burka. *Haur Sk.* 313. Jedzie ktoś, że Tatar, rozumialem z burki. *Pot. Jow.* 107. Wzięli burki od ordy, pistolety dali za nie. *Pot. Pocz.* 617. Gardząc miękkim puchem, Lega w polu pod burką lub prostym kozuchem. *Nar. Dz.* 3, 111. Astrakańskie burki. *Niemc. P. P.* 127. Szewc w burce za żołnierza, furman za szlachcica. *Pot. Jow.* 107. Bureczka saszczyt na te wszystkie sloty. *Susz. Piesń.* 3, *K.* 4 b. Studzy w burki i szarawary na

drogę przystrojeni. *Mon.* 68, 71. et 71, 499. - 2., Burka, wyburzowanie, strofowanie, *Schelte*, *Strafbede*, *Filge*. Od Pani za to już burek kilka dostał. *Teat.* 15 c. 6. Otóż to chleb wysłużony, od Jegomości kułaskiem w zęby, od Jeymości codzieln burka, *ib.* 10, 83. Złoty strawnego, a kopa burek. *Oss. Wyr.* Następujące sposoby mówienia z podwójnego znaczenia tego słowa burka (: opończa i polowanie) wsczęły się: darować komu burkę; okryć kogo burką; kupić sobie burkę (zasłużyć na polowanie); hojny do burek; tam i darmo dostać burki, i t. d.

BURKATELA *ob.* Brokatela,

BURKNAĆ *ob.* Burczyć. BURKOWAĆ *intrans. contin.*, burki dawać, burczyć, wyburczać, laiać, fukać, *Schelten*, *filgen*. Raucił się na przepaść, aby więcej nie słuchał Pańskiego burkowania. *Pilch. Sen. list.* 1, 19. - *§. *ob.* brukować.

BURŁA, y, ż. iakaś materya, ein Zeug. Burły sztuka. *Instr. C. L.*

BURMISTRZ, a, m. z niem. *der Bürgermeister*, najpierwszy mieyski urzędnik. *Kras. Zb.* 1. 175. *Roff.* Бургмістеръ; *Eccl.* Бургмістеръ; *Slovac.* purgmistr, mestanosta, mešťanota; *Hung.* polgár - mester; *Vind.* purgermeister, mestani predstoinik, miestni sprednik; *Carn.* barovich, burovista; *mešťanos*, *famejstanos*; *Sorab.* 1. bormijster, m'eshjanstij mįster; *Croat.* velik verhnik). Byś miał i burmistrza brata, Nie uydziez ty ręki kata. *Rey Zw.* 237. Szlachetny burmistrz. *Mon.* 76, 141. Burmistrz Nowogrodzki, Pskowski = *obsoł. Roff.* посадица. *Burmistrz Rzymski = *Konsul. §.* Fronic. Wey iaki mi burmistrz! *Oss. Wyr.* (rządzi mi się, iak szara gęś po niebie. Chce mi prawa dawać, et will mit befehlen, will mich commandiren!). BURMISTRZOWA, y, ż. burmistrza żona, die Bürgermeisterfrau. BURMISTRZOWAĆ, *intransit. contin.* właściwie: burmistrzowski urząd sprawować, zwyczajnie zaś znaczy z przysługą: przywłaszczać sobie iakaś powagę, ton dawać, przewodzić, imponować, *Bürgermeister seyn*, *das Bürgermeisteramt verwalten*; *dann*: *befehlshabern*, *andre commandiren wollen*. Ci Jchność w każdym posiedzeniu chcieliby burmistrzować. *Mon.* 68, 501. Pospółstwo burmistrzujące. *Bals. Sw.* 2, 739. Burmistrzowanie generalności Targowickiey. *Ust. Konst.* 2, 270. BURMISTRZOWSKI, a, ie, do burmistrza należący, *Bürgermeister* = *Roff.* Бургмістерскій; *Eccl.* Бургмістерскій; *Hung.* polgármesteri; *Cro.* velikovechnicki); Urzędy burmistrzowskie w jurysdykcjach miasta Warszawy. *Mon.* 76, 139. Burmistrzowskie *przystłk.* po burmistrzowski, *bürgermeisterlich*, *auf Bürgermeister Amt.* BURMISTRZOWSTWO, BURMISTRZOSTWO, a, n. urząd burmistrzowski, *das Bürgermeisteramt. Roff.* Бургмістерство, посадичество; *Slovac.* purgmistrstvo; *Sorab.* 1. bormijsterstwo; *Vind.* mestana predstoinost, oblastnia, purgermashtrova slushva; *Hung.* polgármesteriség; *Cro.* velikovechnictvo). Burmistrzowstwo abo radziectwo Rzymkie. *Petr. Et.* 310. = *Konsulat.* - 2., *Collect.* burmistrzowstwo, burmistrz z żoną, *der Bürgermeister mit seiner Frau.* BURMISTRZYNI, i, ż. burmistrzująca, die Bürgermeisterinn.

BUROSC, ſci, ż. kolor bury, das Dunkelgrau. Różę cho-

robę a niektórych posnać można po iakoweyśsi bursoſci, która zaraz ginie za przyciśnieniem palca. *Petr. Lek.* 272.

BURSA, y, ż. *Lat. med.* bursa, *Gall.* bourse, *Holl.* borſe; *Ger.* Börſe: *1., mieszek, worek, ein Geldbeutel, ein Bentel. (*Croat.* biršag, *Hung.* biršág = mulcta = wi-na pieniężna. *Croat.* biršafti, *Hung.* megbiršágotom = mulctare). Tkała korporaty, w bursey ie drogié i kosztowne kładąc i do kościołów rozsyłając. *Sk.* Zw. 2, 108. Krzyżyk w Perską burse zamknięty na szyi nosił. *Sk. Dz.* 615. Nie przestay ze złemi, i do bursey się ich nie składay *Sk. Kaz.* 300. Złożył się do jedney bursey, a mieszkamy z sobą: ja dam, co mam; a ty też day co masz. *Sk. Kaz.* 546. §. Bursa, życie spólne, spólnym kosztem, szczególnie konwikt, collegium, gemeinschaftliches Leben; gemeinschaftliche Kost und Wohnung; Convict, Collegium, Seminarium, u. s. w. Jadwiga w Pradze hutę Litewską, aby się tam uczyła, założyła. *Biel. Kr.* 242. Oleśnicki w Krakowie burse Jeruzalem założył dla studentów. *Krom.* 605, *Petr. Et.* 261. *Przystow.* Jedna to bursa. *Cn. Ad.* 310. (jedney faryny, na iedno kopyto; ieden kram, von gleichem Schlage). Wierna bursa zje bez obrusa. *Rys. Ad.* 73. (niepyszny pacholek). - §. *Bursa Kłpiecka, giełda, die Kaufmannsbörse; *Roff.* Биржа. Robię pieniądmi na bankach abo na bursey kupieckiey. *Grod. Dis. D.* 2. BURSĄK, a, m. wspólnieścianiec. *Dudz.* 12. Z pod iedney strzechy z pod iednego dachu, spólnik, spóltowarzysz, der Stubensburſche, Stubengenoß, Hausgenoß. Bursak muzyk. *Dudz.* 22. należący do bandy, w której się zarobkiem między sobą dziela, ein Musſſant, der zu einer Musſſantenbande gehrt. Bursacy grają: w żłobie leży... *Teat.* 8, 70. §. Bursak, BURSISTA, y, m. żyjący w jakoweyśsi konwicie, ein Convictorſt. Bursiści biorą małą pensyą, aby mieli o czém nauki odbywać. *N. Pam.* 11, 175.

*BURSKA *ob.* Burzka, Bursa.

BURSNICA, y, ż. ziele. *Gost. Ek.* 135. *ob.* Mleczunki.

BURSOWAĆ *Intrans. nied.* na burse żyć, in einem Collegio studiren. Człowiek młody nie do samey śmierci ma studować albo bursować. *Gliczn. Wych. O.* 1.

*BURSTYNEK, - nku, m. piaſta obija się mocnemi żelaznemi refami i burstynkami, które też gwoździami przybijają. *Archel.* 3, 62.

BURSZTYN, u, m. z Niem. *der Bernstein ob. Adlg.* *Bosn.* burstin, ambra; *Rag.* burstin; *Croat.* urstin, burchan, ambra, okšan, klaris; *Boh.* alſtejn, egiſtec; *Slovac.* alſtejn; *Sorab.* 1. ofiſten; *Carn.* buržen, okſhtan; *Vind.* smelſki kamen; *Eccl.* амбра, юнтаръ, прыдъ, буршмаѣн, электръ; *Roff.* янтаръ. *Succinum electrum*, gładka, twarda, przecięż krucha przezroczyſta ziemna żywica. *Kluk Kop.* 1, 211. Bursztynu nie mało na brzegach morza Bałtyckiego. *Gwagn.* 397. Blask bursztynu. 3. *Leop. Ezech.* 8, 2. (kontryfalu. 1. *Leop.*). Piękna, włosem bladego bursztynu okryta. *Hor. Sat.* 15. Czysty iak bursztyn (: bez skazy). To ja tylko z żartu mówię; ale serce czyſte iak bursztyn. *Mon.* 74, 140. BURSZTYNOWAĆ *czyn. nied.*, elektryzować, elektrifiziren. Nauka fizyczna elektryzacyi czyli bursztynowania. *Mon.* 73, 776. *Rogal. Doſ.* 1, 124. BURSZTYNOWY, BURSZTYNNY, a, e, od burzty-

mu, z bursztynu, do bursztynu podobny kolorem, *Berstein* = *Sor.* 1. *skštenané; Boh.* čistový; *Ross.* жмпа́ришн. Bursztynowe ziarno, *Ross.* жмпа́рикѣ. - Wiosicy po ramionach płynął bursztynowy. *Tward. Pasq.* 6. (*ob. blond*). *Tward. Daf.* 54. Bursztynna sól. *Mier. Mskr.*

BURT, u, m. **BURCIK**, a, m. *zdrbn.*, z Franc. borte (cf. bart); = bramowanie, listwa, galon, die *Einfassung*, die *Borte*. Listewka czyli burcik. *Chmiel.* 1, 78. Forsztmani po Francuzku z burtami srebrnemi. *Teat.* 24 b, 7. Odporz te burty z liberyi. *ib.* 11 c, 20. Nie dawno nosił po szwach burty. *N. Pam.* 16, 119. (nie dawno w liberyi chodził, za lokaia służył). - 2., Burt okrętowy, **BURTA**, y, ż, brzeg okrętu czyli statku, po którym się chodzi; także ostatnie przy burcie szycie. *Magier Mskr.* das *Werb eines Schiffes*, *Gall.* bord, *Holl.* board; *Angl.* board). Burtami zowią kraie boków u statku wodnego, przy których ci, co wiosłami na nim robią, siedzą, przez wierzchy tych burt wiosłami robiąc. *Otw. Ow.* 452. Częstokroć muszą satykać strzelnice w burcie okrętowym do dział porobione. *Papr. W.* 1, 349. Nawałność ta rozwiąże zbite fugi i kleione burty. *Pot. Arg.* 527. Lina przy mocnym przywiązana burcie. *Hor. Sat.* 79. Z łodzi na burty okrętu wstępują. *Przy. Luz.* 14. - 3. Burt, Burtnice, ława lub taroica okrętowa, gdzie siedzą flisi. *Włod. die Ruderbank.* *Carn.* parva, *Crat.* béru; *Dal.* barv. (*Carn.* bortun = wielki okręt). Wieźcie z borów do Wisły burtnice i ławy. *J. Kchan. Dz.* 53. Szumią iasy, burtnice, szumią lotne kosa. *Pot. Pocx.* 432. Burtnice albo pasy są wąskie bale zewnątrz na boku burty przybrane, do których statek ładują. *Magier Mskr.*

2., ***BURTA**, y, ż. wróżba, wróżenie, die *Wahrſagetey*. Litwa, iako poganie, leda czasem wierzyli, a sami burtami albo wróżkami sprawy swoje odprawowali. *Stryik.* 355.

BURTNICA *ob.* Burtas.

***BURTNIK**, a, m. wróżbita, wróżek, *der Wahrſager*. Biegi między Persyany, a widząc niektóre Magi albo burtniki zabobonom służące, karać ich począł. *Sk. Zyw.* 51.

BURTOWAC *intrans. nied.*, ortować *ob.* hurtować.

BURY, a, e, koloru ciemnoszarego z plamami, *dunkelgrau gefleht*. (*Ross.* бу́рыш = czerwonaowocarnobrunatny; *чрнобурыш*, czarnobury, ciemnobrunatny; *по-бурышальн.* o koniach, *roussi*, *qui a pris la couleur rousse*). *смүрпн.* ciemnoszary; *Vind.* burn = wąpłiwy). Bury wilk. *Zab.* 9, 346. Wróbel bury. *Zab.* 10, 207. *Zabl.* Wnocy wszystkie koty bure; *Vind.* vse mazhke so po nozhi zherne; *Slov.* w noci wsecké kawi, kocki su čerúé). Jeśli nie wilk szary, to kot albo pies bury. *Oss. Wyr.* (jeśli nie to, co mówią, to przecięż coś. Jeśli nie tyle, przynajmniej ile tyle). Jeśli nie szary, to bury. *Oss. Wyr.* (Jeśli nie zbójca, to drab; jeśli nie kiy, to drewno). Mnieysza o to., czy szary czy bury. *ib.* - Swiat bury. *Rey Zw.* 29. (pochmurny, posępny, *dunkel*, *finstet*).

BURZA, y, ż. **BURZKA**, i, ż. *zdrbn.*, szturm, nawałność, zamieszanie, *Sturm*, *Ungewitter*, *Ungestüm*, *Unruhe*, *Verwirrung*. *Boh.* bouře, bouřka, čomol; *Slovac.* bouřka powettna, bouřka, zbaučení w'etrůw, wlnobitj;

Hung. haboru; *Vind.* burja, viha, fortuna, *nevurje*; (*Vind.* buria, *Croat.* bora, bura; *Bosn. et Dalm.* burra; *Carn.* burja; *Eccl.* бурѣн, бурѣн; *Ross.* бурѣн; *Lat.* Boreas, *Ital.* borra = wiatr północny *ob.* siewier). (*Vind. et Carn.* burjawa, *leverſka* *frietloba* = zorza północna; *Vind.* buroash, = gwiazda północna, polarna). Burza morska, *Seeſturm*, *Carn.* fertuna; *Bosn.* barascka, fortuna, zło wrzeme, *Ital.* barascha; *Ross.* буря, волнѣніе, шредволнѣніе, *Ross. Sibir.* бурянб; (cf. *Ger.* brausen, *Suec.* brufa, *Grae.* βουήσιν, *Lat.* bruitus, *Gall.* bruit). *Croat.* halabuka (*oppos. Eccl.* безбурѣ ciza, безбурный спокоунy). n. p. Otóż to tak nałypiey, po burzy pogoda, Po pogodzie snowu burza. *Zabl. Amf.* 76. Gdy nastanie lato, Tedy się z onych burzak snadnie wszystko zmieni, Wszystko pięknie zakwitnie, wszystko się zieleni. *Rey Zw.* 29 b. Nie to mistrz, co się na cichéy wodzie wozic umie, ale to więkzy, kiedy wetaną wiatry, burzki, iż i pomóc, i ratować umie. *Rey Zw.* 113. *Przysł.* Z wielkiej burzy mały deszcz. *Nar. Chod.* 2, 472. *Cn. Ad.* 1374. (z wielkiej chmury mały deszcz; więcey huku niż puku; zanosiło się na co straszego, przecięż nic nie było, *wiel* *Gescheh* *und* *nichts* *habeintet*). Przeciwnie: z małej burzy wielki deszcz. *Cn. Ad.* 1356. (z małej iskierki wielki pożar). 3. *Transl. figur.* niepokoy, zamieszanie, zatargi, zamieszki, *Unruhe*, *Ungestüm*, *Verwirrung*, *Haßer*, *Streit*. Powstała na nich wielka burza, iż ich zabiano, topiono, spychano, rozmaitemi śmierciami gubiono, wyganiano. *Sk. Dz.* 905. Wszyr rozbił przez swoje mądrość straszliwą burzę, któraby była cale państwo rozniosta. *Kłok. Tur.* 92. W jakim tumulcie zostawałem? co za burzę we mnie passye wniecały? *Teat.* 9, 86. Zamieszki i burzki czyniących na gardło szukano. *Wisn.* 245. Ktoby burzki wzruszał, głowę traci. *Szczerb. Sax.* 177. Bez tumultu albo zbrojney burzki. *ib.* 181. *Djaból* te burzki w kościele wzruszył. *W. Post. W.* 229. Burzki były w Gdańsku, które hetman zaledwie uspokoił. *Biel. Kr.* 363. Nie ustaniemy nigdy w żadnych burzach świata tego. *Rey Ap.* 73. (*por.* szurka). ***BURZCA** *ob.* Bursyciel. - **BURZKA** *ob.* Burza. - **BURZLIWIEC**, - wca, m. człowiek burzliwy, niespokojny, *Ross.* бурляло, ein *Unruhstifter*, *unruhiget* *Kopf*. Burzliwca na tronie posadzili. *Dmoch. Jł.* 2, 68. Burzliwce Barabaza, Chrystusem pogardziwszy, sobie obrali. *Sk. Dz.* 54. **BURZLIWOSC**, ści, ż. niepokoy, niespokojność, nawałność, *Ungestüm*, *Unruhe*, *Sturm*, *stürmisch*, *unruhiges* *Wesen*, *phys. et moral.*, *Boh.* zbanřliwost; *Ross.* бурносць; *Vind.* nepokoimost, nadleshnost, klandranje). Gdy tak nami gwałtownie się burzliwość morska namiotowała, wymiatawali co mieli w okręcie. 1. *Leop. Act.* 27, 18. Zdało mu się, iż miał burzliwośćciom morskim rozkazować. 3. *Leop. 2. Mach.* 9, 8. (nawałnościom. *Bibl. Gd. - Budn.*). Burzliwość morska rozpedziła nawy. *Warg. Cex.* 95. Wybrani zachowani będą w burzliwośćciach świata tego. *Rey Ap.* 70. Gniew i nienawisć w sercu ludzkim znaczne burzliwości czynią. *Wargoc. Wal.* 321. **BURZLIWY**, a, e, **BURZLIWIE** *przystki* wichrzały, wichrowaty, nawałny, nawałności pełny, *ungestüm*, *stürmisch*, *Boh.* zbanřliwř, *banřliwř*; *Slovac.* buřliwř; *Ross.* бурлямый, бурный, машежный, во-

смущительный; *Vind.* nepokoin, naposten). Między wchód słońca po burzliwej nocy. *Zab.* 14. *Szost.* Wiatr przez owe burzliwe zamieci, Rozwalił domy, porzucił dzieci. *Chrośt.* *Job.* 12. - *Moraln.* Wzorosy bardzo burzliwa była sesya zgromadzenia narodowego. *Gaz. Nar.* 1, 286. Umysł burzliwy, ciałowiek burzliwy, warchoła, maciwoda, wichrzyciel, niespokojna głowa. BURZYCA ob. Burzyciel. *BURZOTWORCA, y, m. burzę czyniący, sprawujący, det *Sturmhafter*, *Sturmbringer*. Gwiazda Kozioł burzotwórca. *Zab.* 11, 415. - BURZYC czyn. nied., sburzyć *dkh.* burzę wniecać, *Ungeſtäm erregen*, *ungeſtäm machen*, *tobend machen*. *Boh.* baurati, baurawati, baurajm, baurajwam, zbauriti, botim, botiti, botiwam. Wody wiatr potężny burzy. *Lib. Hor.* 105. *fig. transl.* poduszczać, podburzać, niepokoiu nabawiać, niepokoiu wniecać, buntować, *Unruhe stiften*, *anfwiegeln*, *beunruhigen*, *unruhig machen*. *Vind.* smieschuwati, smotuwati, vertuwati; *Croat.* sburkivati; *Roff.* возмущить; *Eccl.* смущати, мятежствую. Cesarzowa syna swego burzyć przeciwko Świętemu Ambrożemu nie przestawała. *Sł. Dz.* 517. Ludzie swawolni poddanych za panów burzyły, a łupieżczą szerzyły się. *Sł. Dz.* 808. Jdźże, bo przytomnością swoją żółć we mnie burzysz. *Teat.* 5 b, 16. (wzburszasz, iatrysasz). - Tak też zaimkowe, BURZYC się, burzliwym, niespokojnym się stawać, wzburszać się, powstać, buntować się, *ungeſtäm werden*, *unruhig werden*, *aufſührerisch werden*, *ſich auflehn*, *ſich empören*. *Roff.* буриться, n. p. Morze się burzy, Eurem poruszona. *Bard. Tr.* 469. Morza są niebezpieczne, ustawiczenie się burzą. *Teat.* 3 c, 5. Burzenie morza, burza, *Slovac.* baurati *mete*, *Ger.* Seeunwetter, Seeſturm. W tym niebo s ogromnym trząśnięciem się burzy, Po nim s gradem smieszany wicher dżdźowy kurzy. *A. Kchan. W.* 92. Burzyć się na cesarza począł i s nieprzyjaciółmi smowę mieć. *Sł. Dz.* 544. Pospółstwo Londyńskie burzyć się i mrucać na tę bezczynność poczęło. *Pam.* 85, 446. Obywatel Raymu, który się burzył na Rzeczpospolitą, był odpadły od praw swoich. *Nag. Cyc.* 25. Tam gdzie niema iedności, zawsze kray się burzy. *Teat.* 44 d, 61. Burzenie, burza, burzka, bunt, *Vind.* vertunia, vertunanje). *Unruhe*. Wielkie to było zamieszanie, tak że s onego burzenia Aryańskiego kościoła nigdy większy szpetności nie miał. *Sł. Dz.* 243. - *Transl.* burzy się krew, żółć, irytuie się, iatry się, *das Blut ist in Wallung*, *obet getätigt in Wallung*. Krew się we mnie burzy, gdy na niego patrzę. *Teat.* 48, 100. Burzyć się o co s gniewać się, *entrüſtet werden*. O lada rzecz się burzy. *Oss. Wyr.* - Burzy się co w sercu, wro, warzy się, *es köcht im Herzen*, *auf dem Herzen*. Twarsz łatwo wynurzy, co się w sercu burzy. *Cn. Ad.* 1181. - §. O trunkach: burzyć się, fermentować, robić, *von Getränke; gähren*, *arbeiten*. *Vind.* ieshati.). Bursy się piwo, wino. *Cn. Th.* Burzenie się płynów, *effervescentia*, *die Gährung*, ów ruch, podczas którego widzimy płyny pieniące się i bąbki robiące. *Kruml. Chy.* 80. *Vind.* ieshamie, kip, kipeńje, (*Rag.* biritise s szczać). Młode piwko się burszy. *Oss. Wyr.* (dokazuje młodość, trapiota się młodzik, buja sobie, bryka). - §. Burzy intransit. *bezrob.* burzy w tym domu. *Tr. Strasz*, niespokojnie przesaka-

cza: *es geht in dem Hause um*, *es spukt*. - 2., Burzyć kogo, czyie zdanie, pismo s walcząć s kim, sbiijać, swycięzać, obalać jego zdanie, *einen bekämpfen*, *eine Meinung*, *eine Schrift bekämpfen*, *widerlegen*; (*Croat.* boritise s *luctari*; *Bosn.* boritise, *trivattise* s *certare luctatis*; *Eccl.* браня, бору s *военамъ воюваъ*; *Браня*, *война*. *Slavon.* borenje s walka; *Roff.* бороть s swyciężyć). Nie miecem, nie ogniem, nie działem, będzies burzył niewierniki; ale mocą boską. *Rey Ap.* 35. Posłał mu pisanie Pelagiusza i swoje teoz pisania burzenia. *Sł. Dz.* 383. sbitanie swoje, *ſeine Widerlegung*. - §. 3., Burzyć, sburzyć, pustoszyć, obalić, niszczyć, *zerſtören*, *zerſtören*, *unwerfen*, *niederreißen* (cf. *Ger. Bruch*, *brechen* cf. *brach*). *Boh.* zbrotiti; *Vind.* reamotiti, readroti, resdirati, reskonshati; *reavaljati*; *Croat.* fundati, satroti, rullim; *Slavon.* razorititi; *Eccl.* истремя, истремяти). Za Władysława Hermana burzyli Rusacy Polkę aż do Wisły, i niewymowne szkody w ludziach i w dobytках ogniem i miecem poczynili. *Stryk.* 171. Wielkie działa tylko dla burzenia murów s sobą wożą. *Archeł.* 2, 15. (rozwalanie, *Vind.* reamota, readrotje, reskonshanje). Działa burząco, burzyciele, iako to, półkartauny, *Sturmstüke*, *ſchweres Geſchüz*. *Boh.* botich, *Roff.* стѣнобѣитный (ob. murołomny). *Slav.* lubarda). Wojsko s działami burzącymi wielkimi zostawil. *Gwagn.* 118. *Biel. S. N.* 55. *Gwag.* 109. - *Passiv.* burzyć się, rozwalać się, rozwalonym bydź, *zerſtört werden*, *niedergeriſſen*, *niedergeschossen*, *zertrümmert werden*. Pospolicie fortoco burzyć się nie zwykli; tylko same obmurowania twierdzy. *ſak. Art.* 2, 369. - *Fig. transl.* burzyć, niszczyć, gubić, *vernichten*, *zerſtören*. Wyniołość i nienawifć partykularnych burzą szczęśliwość powszechną. *Gaz. Nar.* 1, 252. BURZYCIEL, ZBURZYCIEL, a, m. *BURZYCA, *BURZNIKA, *BURZOA, y, m. BURZLIWIEC, - wca, m. burze wniecający, burzący, ein *Unruhfifter*, *Anfwiegler*, *Ruheſtörer*, *Zerſtörer*. *Slovac.* bauritel, *poruſbuditel*; *Boh.* buriti, botitel, botič; *Vind.* smieschuwatz, smotowez, vertatz, reamotowez, readertnik; *Roff.* смущитель, возмущитель; *Eccl.* мятежникъ, любомятежникъ. (*Croat.* boritel s wojak, walczący; *Dal.* boracz, borenik, *Bosn.* borač, boritegl s *luctator*). Mężne ma serce s przodków swoich, świata burzycielów okrutnych. *Warg. Cez. praef. A.* 4. Tyrana, burzyciela kościoła i Rzeczypospolitey, na cesarstwo koronował. *Sł. Dz.* 1105. Wziął tych pisiaków pod wartę, iako burzycielów pokoju. *Teat.* 7 d, 42. Burzliwce Barabassa, Chrystusem wżardziwszy, sobie obrali. *Sł. Dz.* 54. Caytay, w jakiej Katylinie albo inisi burzycie, s kafece pospolitey rzeczy, sławie zostawali. *Rey Zw.* 38. Bóg dopuścił się burzyć tym słym wiatrom nad nami, to iest, wymyślacom, burzyciom a pochlebcom świata tego. *Rey Post J.* 5. Mamy w sobie ustawicznego burząc wzyfki dychowny siły naszey. *W. Post. W.* 241. Burzniczy s zabijacze dusz ludzkich. *ib.* 97. O łupieżcach s burzycach kościelnych. *ib.* 2, 78. - §. Półkartauny zowią burzycielami. *Chmiel.* 1, 258. *Archeł.* 8, burzące działa, *Sturmstüke*, *Halbcarthauen*. BURZYCIELKA, i, s. burząca, wniecająca burzę, dia *Unruhfifterinn*, *Beunruhigerinn*, *Störerin der Ruhe*. *Vind.* reamotniza,

Roff. смутительница, возмутительница. Strasz-
dła i burzycielki spokoyności. *Boh. Diab.* 3, 89. BU-
RZYSTY, a, e, pelen burzy, nawalny, voll Ungewit-
ter, Schwanget von Ungewitter, stürmisch. Czarownicy
przyzywają wiatrów i obłoków burzystych i niepogód.
Boter. 156. Gewitterwolfen. BURZYSWIAT, a, m.
warchogłów, mąciiciel, niespokojny, pochopny wszystko
wywracać i zmieszać, ein höchst unruhiger Geist, Ruhez-
störer, Weltumlehrer. *Oss. Wyr.*

Dalszy ciąg pochodzących od słowa *burzyć*: *oburzał*,
porburzał, *podburzał*, *naburzał się*, *doburzał*, *wybu-
rzał*, *rozburzał*, *wzburzał*, *zaburzał*.

BUS, buczak, byś ob. Byk.

BUSSOLA, i, ż. z Franc. kompas magnesyowy. *Jak. Art.*
3, 287. *Łęsk. Mię.* 119. buksola, bruksola, der See-
compas; *Carn.* busula brodniska; *Bosn.* busula bro-
dariska; *Jtal.* bussola. BUSSLOWAC, czyn. nied.,
mierzyć za pomocą busoli n. p. w przeciętych okolicach,
mit Hilfe des Seecompasses messen. Obusolowaniu. *Łęsk.*
Miern. 228.

BUST, u, m. z Franc. popiersnik, półposądo, die Büste,
das Brustbild; *Roff.* помятой портрета. Jemu potę-
mność chwasty stawia busy. *Zab.* 13, 19.

BUTA, y, ż. pycha, pokazowanie się; chełpliwość, der
Stolz, die Hoffart; *Croat.* bahatost; *Vind.* sdetnost,
oblednost, koshatnost; *Roff.* спесь, спесивость,
кичливость (Boh. botnati nadymać się; *Carn.* buhati =
mocno dmuchać; *Carn.* buta = агтен). Dla iędney
swoiey buty i wyniosłości niepohamowaney, wiele grze-
chów popełniał. *Star. Ref.* 10. Dosyć się na poniżenie
buty nieprzyjaciela stało. *Warg. Cez.* 184. Boże! że tak
dlugo tę tak wysoką i wyniosłą butę i hardość cierpiasz!
Smotr. Lam. 65. Pieniądze dobre, gdy ich będziemy
obracać, nie na butę, nie na zbytki. *Petr. Pol.* 69.

Pochoda, *buczny*, *buczno*, *butliwy*, *butny*, *bucić się*,
bucznieć.

*BUTEL, -tla, m. z Niem. der Büttel, der Stadtknecht,
der Häfcher, Gerichtsdiener, Emiffarius, butel, mieyski
parobek, którego i tam i tam sła, który też słodzicie
imuie. *Mącz.* Butel, oprawca albo mieyski sluga, szar-
garz, kat, który złoczyńce imuje; i traci, licitor. *Mącz.*
Podwoyskiego pospolicie w niektórych mieściech butlem
sowia, dlatego, iż jest posłem sądowym i sędzięgo.
Szczerb. Sax. 305. (*Carn.* butam, wutam = concutio).

BUTEL, BUTLA, i, ż., BUTELKA, BUTELECKA, i,
ż. sdrbn., Gall. bouteille; Lat. med. buticula, butilia;
Sorab. 2. butellā, buttellā; *Roff.* бутылка, бутылочка;
Croat. bukliā, buklicza; *Rag.* bukliā, buklija; *Bosn.*
buklia, buklića. (por. bukliak) gatunek flasz z mocniej-
szego szkła, do piwa, wina i t. d. die Bouteille, das
Boutellchen. Flasz pudsrowych, butlów, gąsiorów, kie-
lichów wiwatowych, co niemiara. *Mon.* 75, 140. Czarne
butelki bardzo mało kosztują. *Torz. Szkl.* 124. Butelka
z długą szyją, phiale. *Krup.* 5, 26. Z winem wyprowa-
dzaia się z ktaiu beczi i butelki. *N. Pam.* 21, 323.
Dziś ledwie pół kwarty butelecka trzyma, a za kwartową
przedaja. *Teat.* 22, 6. 106. Wypija za zdrowie całą
flaszka, lub butla. *Mon.* 71, 515. Stawiano przedemną
butelecką czarną z krzyżkiem na czopku. *Teat.* 24, 171.
Cartt. (starego dobrego wina). Skoro choć jedną winą bu-

telkę wypije, wnet staje się wesolym. *Mon.* 68, 76. Tylko
już tę wypijemy butelkę. *Teat.* 55, e. 45. *Zab.* 13, 211,
Meton. butelka = trunek, napój, piwo lub wino w bu-
telce, die Bouteille, das Geträufe in der Bouteille, Bier,
Wein. Butelką tyle pocziwego zniewolił prałata, że mu
pieniędzmi wygoził. *Zab.* 13, 205. Ach luba butelecko!
Teat. 54, 6. 9. Wszystko już wybrano, co ma być do
drogi i o butelce się nie zapomniało. *Kras. Podst.* 11, 116.
Przy butelce się powadzili. *Off. Wyr.* (piiana sprawa).
Do niczego nie dobry, tylko do butelki. *Off. Wyr.* BU-
TEL CZYNA, y, ż. biedna mizerna mała butelka, eine
miserable elende Bouteille. BUTELCZYSKO, a, n.
niekształtna nieforemna butla, eine ungeflachte Bouteille.
BUTELCZANY, BUTELKOWY, BUTLOWY, a, e,
od butli, lub butelek, Bouteillen = *Roff.* бутылочный.
Butelkowane szkło. Butelkowe piwo = ściągane na butelki.
Butlowy, butelkowy przyjaciel, kuflowy, ein Beschbruder.
Widzą to na swoich butelkowych towarzyszach. *Mon.*
68, 92. BUTELKOWAC, BUTLOWAC piwo, czyn.
nieć, ściągac na butelki, auf Bouteillen füllen.

BUTLIWOSC, BUTNOSC, ści, ż. pyszność, buta, Hoffart,
Stolz. W tej swęy butności. *Sł. Kaz.* 327. BUTLIWY,
BUTNY, a, e, BUTLIWIE, BUTNIE *przysłk.* pyszny,
butą unoszony, hardy, dumny, panoszy, stół, hoffart:
stg (ob. buczny, buczno) *Vind.* sdeten, obleden, koshat,
saferliu, savseten; *Roff.* спесливый, спесивецъ; *Ecll.*
кичливый. Bóg zrzucił butne z łoża ich. *Leop. Syr.*
48, 5. (pysznych *Budn.*). Bóg wyrzucił żydom gwoli po-
ganie butliwie. *J. Kchan. Ps.* 115. On srogi i butny
nieunoszony Atreuss okrutny. *Bardz. Tr.* 302. Bialo-
głowa nie ma być hardą, butliwą, swarliwą. *Gorn. Dw.*
229. *Groch. W.* 583. Poniżył butne mieczem duchy.
Hor. 2, 69. *Nar.* Tak butny chłop. *Pot. Arg.* 401.
Coś tak bardzo matką Alkmoną butliwy? *Zebr. Ow.* 217.
(quod te jactasi?) warum bist du so stolz auf sie? Ogień
pali gmachy butne. *Bardz. Tr.* 100. (bucano, przepysane,
wspaniale, prächtig, stół).

*BUTONIERA, y, ż. z Franc. dziura gusikowa, das Knopf-
loch. Forastmani po Francusku a butonicrami, burtami
srebrniami. *Teat.* 24, 6. 7.

BUTWIEC ob. Botwięc.

BUTYKA, i, ż. z franc. buta kramarska, jata, eine Bonti-
que; *Bosn.* dogagnja, stacjun; *Jtal.* bottega.

*BUTYNEK, *BITUNEK, nku, m. z franc. butin, *Jtal.*
botino), łupież, zdobycy, korsyś, die Beute; *Roff.*
дубанъ; *Boh.* bita; *Sorab.* 2. beita. Spiess się do lupu
a kwap' się do bitunku. *Radz. Jer.* 8, 1. (do korsyści.
Budn. do lupu. *Bibl. Gd.*) Bitunek. *Radz. Genes.* 14, 24.
(dział z zdobyczy. *Budn.* - *Bibl. Gd.*). Wszystko bydo
i butynek z miast roschwyciliśmy sobie. *Budn. Deut.* 3, 7.
(lupy z miast. *Bibl. Gd.*). Na butynku każdemu pogani-
nowi dostało się z działu dwadzieścia osob chrześcian.
Stryk. 325. (przy podzieleniu zdobyczy, bey der Ver-
theilung der Beute. BUTYNKOWAC się, *zaimk. nied.*,
dzielić się zdobyczą, sich in die Beute theilen; *Boh.* bito-
wati; *Roff.* дубанить. Kiedy Tatarowie z Polski powra-
caią z Wołyniu się butynkowali i dzieliłi, samych dzie-
wczek dwadzieścia tyfcy naliczyli. *Stryk.* 323.

*BUYNOMYSLNY, a, e, *BUYNOMYSLNIE *przysłk.* bu-
niający myśli, górnomyślny, płodny w myśli, sehr geban-
tenclich,

fruchtig, gebundenmäßig. Buynomyślna karaltuność wymowy. *Mon.* 75, 200. *BUYNORODNY, a, e, *BUY-NORODNIE, przysłk. sbyłt żyzny, *bypigstuchtbar. Buynorodne niwy. *Zab.* 14, 86. Buynarodne chłopy. *Zebr.* *Ow.* 3, 6. *BUYNOROSŁY, a, e, sbyłt obficie rosnący, *bypigstuchtbar. Buynorodny leaszczyny krzak. *Zab.* 1, 106. *Nar.* BUYNOSC, ści, z. przewielka żyźność, obfitość, *bypige Fruchtbarkeit; Heppigkeit, *Gellheit (cf. Lagerwacht Wdlg.) *Boh.* buynost, (*Slovac.* buynost *effrenatio*; *Hung.* buynost *libido*, -buyasagh = sbyłtek; *Russ.* буынность, буынность сальство, саядъ). Ziemi nassey buynosc. *Scat.* *Vol. D. b.* Na Ukrainie buynosc ziemi isłt nie do porównania z wszelką inną żyźnością. *Off.* *Wyr.* *Transl.* Skoro nastąpiły pracowite żniwa, Gdy buynosci pozbyła ogolona niwa. . . . *Zimor. Ziel.* 205. (buynych swoich plodów, żyte reiben Früchte). §. *Fig. moral.* iędność, sbywola z sbytku pochodząca, buynasie, Gellheit, Heppigkeit, Hebermut. Ziele gorącejsze na krzyż przyłożone czyni buynosc cielesną. *Sion.* 67. *Swiademem*, eo czyni w ludzich buynosc, a ce statek. *Czech.* *Tr. C.* 1. Gdy paszocy z buynosci po powietrzu grają, O robotę, o ule, o miody nie dbają, Oberwiy królom strzydla; bo gdy bi ośiedą, Nie będą się wysywał i robotne będą. *Modrz. Baz.* 501. *Wirg. Georg.* 1, 4. Młodziejsza buynosc. *Piram. Wym.* 127. Ona buynosc, która się z młodej a gorącej krwi rodzi, tyle daje myślowi sily, ile sey rozumowi odeymie. *Gern. Dw.* 404. Dotyka się wieku; który młodziejszej buynosci sypady sypil. *Nar. Tac.* 3, 26. Gdy bóg godności da, prośić go trzeba, aby pychę i buynosc w nich odiał. *Bial. Post.* 217. Panu we thie roję się buynosci. *Rey Wik.* 129, 6. *Ent macht Hebermut.* BUYNY, a, e, BUYNIE, BUYNORODNY, do sbytku żyzny, obfity, *bypigstuchtbar, *bypig, *gell empfindend. *pr. et. fig.* *Boh.* buyn, (*Slovac.* buynost *effrenatio* *Hung.* buja; *Russ.* буынны, буынным; глум; szalony, *Eccl.* буын, буынны, глумны. Im buyniey wachodzi ździebło, tym większą skyni nadzieję. *Pot. Syl.* 23. Co się z samego gruntu zaumnie, z sadyem buyniey warsta. *Pilch. Sen. l.* 7. Początki naszyt buyne, nie trwałe. *Cn. Ad.* 967. Buyna jawory. *Teat.* 36, d. 25. Zawazo rola u sąhada buynieysza. *Pot. Arg.* 568 (sąhiedzka krowa lepsza). Dostatkem słów wiela buynym nie- iake sbytknia; *Mon.* 65, 364. Rozpułna abo buyna racca isłt wino. *Leop. Prop.* 20, 1. (do buynosci czyli rozpu- ry pobudziąca, Gellheit, Heppigkeit erzeugend). Wiak wo słości buyny. *Lib. Hor.* 69. Buyna młodzi, nie wda- way się w rozpułę. *Pasz. Dz.* 46. Buyny, iędzany, surny; gell, *bypig, *bermutig, *auschweifend. Zbytek ciała nassemu ku rozpułności wdziała rozpuszcza; dosyć isłt buyny ten ośel nasz, a gdy mu nad miarkę dosypies, będzie buynieyszy. *Ern. Post.* 15. Leniwy isłt ku každyj dobrej sprawie, a saś isłt bardzo buyny, gdy mu dosypnia tych doczesnych swowelności. *Rey Post.* *J.* i. 1.

BUYWOL ob. Bawol.

BUZDYGAN, a, m. z Tatarfk. broń na krótkim drzewcu oadsona, formy podługowatej ze stalii demezskowanej. *Cztr. M/kr.* ein Streitkolben in Form einer Wirt, auf einem kurzen hölzernen Stiele; *Boh.* buzdyfan; *Carn.* busdi- hán, shestopér; *Hung.* bozogán, buzogény, bozogán; *Vind.* busdihan, dremel, shestopirnisa, kolba, boini hat; *Tam I.*

Dal. busdokán; *sestoper*, *Rag.* busdohán; *Bosn.* busdoh- han, soestoperac). Jak nikomu nie wolno bylo używał buslawy, okrom samych hetmanów; tak też nikomu z wojskowych nie godziło się używał busdygana, oprócz rotmistrzów, poruczników i chorążych. *Cztr. M/kr.* BUZIA, i, z. BUZIAK, a, m. BUZIACZEK, caka, m. 1.) pocalowania miłosne, *Ital.* bascio; *Lat.* basium; (*Bosn.* busnuti = całować; *Ital.* bagiare); *Ger.* Kuss, Kuffel, Kuffen; *Suec.* kusa; *ein Kuss, ein Küssen, ein Küssen; Vind.* kushes, pokushes). *Suaviu* całowanie, puka też mówią. *Mącz.* By mi tak, iak tamtemu dała busi tkliwie. *Hul. Ow.* 118. §. Gębunia, gęba, usteczka, Mund, Mündchen, Mündchen. Talyka smukła, piękna busia, miza gracka. *Zabl. Firc.* 62. Pozwól, abym w oczach wasyłkich malował tę śliczną busię. *Teat.* 15, 109. Co za ładna busia, oczki wcale żywe, miluchne. *Teat.* 52, d. 95. Wasyłkich ich wdziesią niczym są, w porównaniu twej busi. *ib.* 54, 5. - Buzia, gęba, daś *Wiel.* Ja do ciebie nie gadam, bo wiesz, że masz busię wyprawną. *Teat.* 25, c. 9. Lada busi wolno na meislat królewski następować. *Obr.* 48. *Sowit.* 28. 2.) Busiak, Busiaczek, oobecska, laleczka, figuresska, ein Figürchen, Personchen. Witaj, Reginko, najmilszy busiak. *Teat.* 31, d. 125. Niech Pan raczy i nas pobłogosławić z tym busiackiem. *ib.* 16, 111.

BUZOWAC czyn. nied., szuzować, wybusować *dot.*, daż komu po nosie, einem eins auf die Nase geben, groźne go laić, berbe aussilgen, *Russ.* Gysósam, obysósam, ostro bardzo karać, scharf züchtigen; (*Slovac.* zbuzugi *excito*; *Rag. Serb.* búza = niezgrabna kobieta). Pódy go szuzując, słać i z błotem smieczam. *Teat.* 24, c. 96. Jak ten sly człowiek nas busuje; ale że nieuwaznie, mało o to dbamy. *Obr.* 49. Busować pana sęcicia, gdy chce pod nos dmuchać. *Trąd. S. M.* 6. §. Bić, szbiac, karać, schlagen, nieder hengen, nieder halten (den Feind). Zółkiewski busował swoję monarchy północne busował. *Tward. Wl.* 85. Tak klawę trzyma, iakby nią Tureckie busował woyska. *Lezcz. Claff.* 44. Nieprzyiaciel ciężey niż Alcydową szuzowany klawę, nie siał się z nim koszować. *Tward. Wl.* 2. Busuy Gielony i Trachie chimery. *Jabl. Buk. B. 2.* BUZOWAC się, gwałtownie się palić, scharf flammen. Tak się busuje w piecu, że aż oselúciami płomień wybncha. *Wrb.* Pochodz. *Nabusować*; *dobuzować*, *pebusować*, *wybusować*.

BY.

BY 1.) przysłk. przynajmniej, choć, aby tylko, wenigstens; *Boh.* by; *Slovac.* bi; *Sorab.* 2. bíl; *Russ.* бы, бѣ; *Eccl.* 61. By dzieścię talarów mi day. *Tr.* By nie = nawet - nie, auch nicht einmal, selbst - nicht einmal. *By* najmniej, by kropile, by odrobiny niemasz. *Cn. Th.* 2.) Jak, iako, niby to; gleichsam. *By* na iakiego łotra, wyszłście z kiyi poimować mię. *Leop. Math.* 26, 55. Pod lasem nieprzyiaciel był; *Lezek* to widząc, kazał szbroie rozwieszać, by szyszac. *Gwagn.* 22. Szwarz się, by doktorowie o cialo, diabli o duszę, przyiaciele o majątnosc. *Lekarz. C.* Jechanie ich by własnje uciekanie bylo. *Warg. Cz.* 4a. Z drzew i czerni by mur iaki uczynili. *ib.* 45. *Ma hoga, by na osła, na niego wkładamy, co sami do.*

browolnie sobie zarabiamy. *Sim. Sjel.* 83. By na stołć, by na urząd. *Cn. Th. §. In compar.* iak, niżeli, nawet iak, choć iak, als, fogat als, wenn auch, ja fogat. W Masowszu biologicznie pracowisze, by w którym kącie królestwa Polkiego. *Dwor. J. 3.* Niech kto ma głowę równą żelazu, A twarsze serce, by też od glazu, Bachus ze szbanem dokáže ie sburszyć. *Hor.* 2, 143. *Nar.* Bremond rozumu by w naynebezpieczniejszych rzeczach przytomnego. *Ustrz. Kruc.* 1, 141. By najlepsze prawo, gdy odlogiem leży, pożytku nie czyni. *Vol. Leg.* 3, 185. Do Kazimierza W. wolno było każdemu, by najmniejszymu prайść. *Biel. Kr.* 205. Każdę matery, by nądroższey, zawsze tam pełno. *Star. Dw.* 29. §. *Condition.* by = choćby, chociaż, *wenn auch, selbst wenn.* Arab, by sginął, od wina się wstrzymać nie może. *Warg. Radz.* 157. By też i to było, że go pobito, przecięż on wielki człowiek. *Off. Wyr.* By mi nie iść, by iśćci, nie dam. *Cn. Th.* By nie wiem co, nie dam, nie ucsynię. *ib.* II. **BY** *spoynik*, za którego pomocą składamy tryb życzący, *optativu. et coniuunctiuum*, co w Niemieckim się wyraża przez *wünsche, wunste, sollte, müste, hätte, wäre, würde.* Składa się zaś *cum Imperfecto, Perfecto, Plusquamperfecto et Infinitivo*; zakończenia zaś *Perfecti* od słowa się częstokroć odcyniają, a ze *spoynikiem* by łączą, n. p. bym pisał, *obsl. bych.* *Boh. by, bych, bysz, byś, bychom, bychme, bysme, byste. n. p.* *Bych* (= bym, = gdybym) miłości, którą mam ku matce, służył, na tymbych (na tymbym) krzyżu nie wiślał; abo bych teraz szars z niego stąpił i nieprzyjacioly pogromiłbych, i śmierci bych się tey odiał. *St. Kaz.* 177. *würde ich der Liebe zu melner Mutter Gehör geben, so würde ich nicht an d. Kr. Dingen u. s. w.* Te słaczenia w słowach *by - sity, by - scie*, lepicy się kładą od początku sensu, który ich wy-maga, n. p. „lepicy milczałbym, aniżeli źle mówiłbym“, powinno tak brzmieć: lepicybym milczał, aniżeli bym źle mówił. *Gól. Wym.* 219. By się w tym mądrali postrzegli, iako im wiele dóbr ginąć prędko może rozmaitemi przy-padkami, byliby do czynienia iakmużny ochotniejszy: bo dwoiakiby pożytek mieli, i z tego, coby dali, utraty żadney nie mieliby, owszemby skarby swoie po śmierci zebrali, i dobraby świeckie rozmnożyli. *St. Zyw.* 235. b. III. *Spoynik* ten ma ieszcze znaczenia następujące: 1.) *aby, żeby, daß, damit.* Rozkazano mu, by przyszedł. *Cn. Th. Carn. de, Vind. da*: By nie, żeby nie, daß nicht. Bóy się boga, by cię nie skaral. *Tr.* 2.) *Oby, gdyby, boday! o daß! daß doch! o wenn doch!* O Klemencie! byś poznał, iakim iest panem Jezus! *St. Zyw.* 1, 294. Brody dość, by tyle rozumu! *Cn. Ad.* 45. By cię to, owo! *Cn. Th.* Tylkobyś nie był dzieckiem. *Teat.* 24; c. 80. Zgody niemasz, o tęby prośić pana z nieba. *Pasz. Dz.* 110. (trzeba, lub należy, *dafür hätte man zu bit-ten*). 3.) Jeśliby, gdyby, kiedyby, wenn, wosfern, Hetman byliby wsiął zamek ten, by był dłużey leżał okolo niego. *Biel. Kr.* 236. By to prawda była, co mówią, żaden żołniersz w niebiechy nie był. *Birk. Chmiel. A.* 2. Trudno by mi wybrnąć, bym wodze ięzkowi puścił. *Birk. Zam.* 30. Bym nie był Aleksandrem, życzylibym sobie bydz Dyogienesem. *Warg. Kürz.* 8. Był Honorow był, bądź wdzięcznym Maronóm, Nie przyniesess, nie weźmiesz Hóherse; Maronie! *Gröck. W.* 566. By była Jerosolima

Aski bożey nie wzgardziła, by byli kapłani darów bożych tak źle nie używali, nie okazały by bóg przeciw nim takiej srogości. *W. Poł. Mn.* 321. §. By, chociażby, nawet gdyby, *Slovac. štvi*, wenn gleich, obgleich. By rozmarować zbiorów dziadowfkich fanty. Niech przecięż będą bazantyy. *Kchow.* 202. Dotożył sądzia, bych (bym) i sam widział, tedy inaczey skazałbym nie mógł. *Gorn. Wz. K.* 4. Ani odpowie słowa mi biednego, By inż srogięgo i nayestrzejszego. *Rast. F.* 141. §. By, iakby, iak gdyby, als wenn, als ob. Ulekt się wnet nieborak, by go z tyłu chwytal. *Rey Wiz.* 26, b. Lesko, askol-wiek był z prostego narodu, ale się tak dobrze zachował, by miał bydz na dworze królewskim wychowany. *Gwagn.* 25. Oblężenie Zygetu, przesasnoy i by niewyciężoacy fortocy. *Furm. Uw. F.* 6.

Pochodzą: *był, aby, bymaysniey, iakoby, oby, gdy- by, żeby.*

BYC, był, jestem *ob.* *Bydz*: *BYCHAWA. herb. ob.* Paprzyta. **BYCHOW**, a, m, n. miasteczko w Polsce; *ein Polnisches Städtchen.* **BYCHOWSKI**, a, in, s Bychowa; *Bychanet*: Bychowskiego sukna poltaw. *Infr. C. L.* **BYCIE**, ia, n. byt, rzeczownik od słowa: *Bydz, das Sein, das Christen, die Christen; Vind. hitje, hitnoit,* posta- jenie; *Rag. blivto.* Uprzedza zawsze raczey byciea a potem bywa dobre bycie. *Petr. EA.* 92. Dla czlowieka wspaniałą ręką tak obficie Wesołkieś dobro miałal; by miał słodkie bycie. *Przyd. Milt.* 247. Ukontentowanie samo s bycia kochanym nie moglo go naszczęśliwić. *Teat.* 9, b. 101.

BYCZAK, a, m. byczy korseń, bykowiec, *der Ochsenzämet.* Osiek plytkim zacinanym byczakiem, wadzycia. *Zab.* 15, 178. **BYCIE**, - eia, n. *Budn. Br.* 29, 1. **BYCZEK**, - cka, m. **BYSEK**, - ska, m. **BYS**, - ja, m. **BUJACZEK**, - cka, m. **BUS**, -cia, m. *adfer-* rzeczownika *Byk, ein Stierchen, ein kleiner Stier, ein Stierfals, Bullenfals; Boh. byčel, bępěl, bichanec, guncel; Vind. janushek; Seal. wosyub, Garakab; Lat. buculus; ob. iuniec.* Spoyrzy: *Europo* na tego buiaczaka. *Zab.* 16, 310. *Europa* bufia pięknego postrzega, Jako się do niey coraz mknie od brzeza. *ib.* *Beacony bys Hor.* 2, 180. *Kniaz*: *Przystk.* Czy byczek, tego byczek, byle nasze cielatko. *Rys. Ad.* 52. (nie pytam się, skąd co pochodzi, bylebym miał). Na rzecz cię, bytku, chowaj, przetoć dobry obrok daia? *Cn. Ad.* 977: (przypiacz). Otóż tobie bytku mazia. *Rys. Ad.* 52. *Cn. Ad.* 801. 2.) *Byczek, scarabaus typhoeus Linn.* chrząszcz cudzoziem- fki, długości ciała, mający na pierśkach trzy rogi. *Kluk. Zw.* 4, 25. *ein ausländischer Käfer, mit drei Hörnern auf der Brust.* 3.) *Taniec skoosny, eine Art hüpfender Tänze.* *Krakowiaka, byczka, sarabandy, drabanta. Teat.* 24, c. 74. *BYCZECniał. nied., BYCZYC się zaimk. nied.,* by-kiem się stawac, hełtwić się, *ausset, zum Stier werden, wild werden, roh, frech, ausgelassen fern.* Wyście rozmóśli by cielcowie na trawie, a byczeliscie by bycy. *Leop. Jer.* 50, 11. Lekarz uczony miny nie stroi, ani byczenia się na njm nie widać. *Petr. Lek.* 326. (nieokre- sanego suchwałwa, *Stumpfheit, Wildheit*). (*Roff.* *Garstma-* ca tetrycznie z dołu poglądać, glupen). **BYCZY**, a, e, od byka lub byków, *Stier*: *Bullen*: (*Ochsen*:).

Sorab. 1. *becji*, *bolowé*; *Roff.* *Барґаіи*, *Барґавем*. Trzoda bycza. *Hor.* 1, 268. *Nar.* Taresz z bycszych skór siedmi słozna. *Zebr. Ow.* 326. Krow bycza. 1 *Leop.* *Hebr.* 10, 4. (bykowa. 3 *Leop.*). Ławkę, kobierzec, korsok niosą byczy. *Pol.* *Jow.* 120. (byczak, bykowiec, *Döhsenstemer*). Aufsd w bycsy poltaci asumne pędzi wody. *Hor.* 2, 285. (*tauriformis* bykokształty). Mina desperacka, mina bycza. *Teaa.* 43, c. 144. *Wyb.* (dzika, sroga, wild): - BYCZYĆ czyn: *nied.*, zbyczyć *dok.*, *twiczyc*: bykownicem, *mit dem Döhsenstemer durchhauen*. §.) *Transl.* adziierać, ociąć, osawabić, einem einen Streich verfehen, ihn überortfellen. §.) *Latransit.* waszeczność z niewiastą popełnić, sprawę bycszą iść; der Wollust fröhnen. 1.) BYCZYNA, y, ż. bykownina, bykowe mięso, *Bullenfleisch*. 2.) BYCZYNA, miasteczko Szląska, sławne kłęską i wzięciem do niewoli Maksymiliana przez Jana Zamoyckiego, *Witschen*, ein Städtchen in Schlesien.

BYDELKO, a, n. *szbrn. rzeczownika* bydło, *Wich*, *Wichsch*, (*Wiches gutes Wich*). *Collective*: I oseladź i bydelko dobrze mi się wiodło. *Zimor. Siel.* 259. Bóg ludzi osetrzył różnym na pożywnie bydelkiem. *Haur.* Sk. 51. BYDLARZ, a, m. pasterch bydia, der *Wichhirt*; *Vind.* *shivnaves*, *shivinski barantau*, *kupshuvauz*; *Slavon:* *govedar*; *Eccl.* *самоунаммаеас*. Oddatem bydlarzowi bydło moie. *Tr.* 2.) Bydlarz, pieś, który pomyka się do bydia; co w nim wielka wada. *Qfr. Mysl.* 41. ein Hund, der statt auf das Wild, auf das Wich losgeht. BYDLATKO, a, n. *szbrn. rzeczownika* bydło, ein kleines *Wich*, *Wichsch*, (von einem einzelnen), *Vind.* *shivinshe*, *govedze*; *Roff.* *скошника*. Bydlatko przecię oszdrowialo. *Teaa.* 52, 14. Sprawiedliwy są żywot bydlatka swego, ale wstrząsnął bezbożnych okrutno. 1 *Leop. Prop.* 12, 10. (miłośniary jest, ku bydlatku swemu). Mieysce to puste, niemasz tam, ni człowieka, ni bydlatka. 1 *Leop. Jer.* 33, 10. §. *Transl.* *Guptausck*, ein kleiner dummer Mensch, ein Dummling. BYDLE, - eja, n. skocina z rzędu bydłowego, *pecus*, *pecudis*, ein Stück *Wich*; *distingu.* bydło. *Boh.* et *Slavac.* *hovádo*, *Vind.* *govedu*, *govedje*, *shivina*; *Carn.* *shivinshe*; *Croat.* *maršhe*; *Sorab.* 1. *focio*; *Sorab.* 2. (*szkot*, *szkóche*; *Roff.* *сконб*). Bydleta są duszą rolnictwa. *Kluk. Kosl.* 3, 285. Kozieł pomówiwasz z liem, już odtąd nie chciał przedstawac z bydlety. Ale z Ichnowością zwierzęty. *Kniaz. Poer.* 3, 126. Kot albo kotka, zwierzę i bydło: *rozropne*; domowe szluznio bydło nazwane; lesne zwierzęciem. *Sien.* 218. Życ jak bydło, rozpustnio, podług zamysłów, wie ein *Wich*. Bydło tr. o człowieku bezrozumnym, ein *dummet Mensch*, ein *Wich*. Ach bydło, bydło nierozsumne! *Boh.* *Kom.* 1, 282. BYDLECE *prkysz.*: po *bydlęcemu*, zwyższaniem bydlat, *viehisch*, auf eine *viehische* Art. Sakoda zwac człowiekiem, kto bydłoco żyje. *Podw. Siop.* A. 2, 6. Po bydlęcemu życie, nie po ludzku. *Teat.* 19, c. 67. BYDLECIĘC *niiak. nied.*, zbydlęcić *dok.*, bydlęciem się stawac. *Cn. Th.* zum *Wiche werden*, ein *Wich werden*. BYDLEOSC, sci, ż. bydłoco nalogi, własności, *viehische Wesen*, *Wichheit*; *Boh.* *hovádnost*, *hovádnsti*; *Roff.* *самоцтво*. Bydłocość przeciwna jest bohaterkickej cności. *Petr. Et.* 231. ob. bestyalność, bestyalstwo, zwierzęcość. BYDLECY, a, e, od bydlat, należący do bydlat, *Wich*: *Boh.* *hováni*; *hováni*; *Slavac.* *hováni*, *hováni*, *hová-*

dnij, *hovéj*, *hovádnij*, *dobytki*; *Sorab.* 1. *hováni*; *Vind.* *goveden*, *govej*, *govedski*, *shivinski*; *Roff.* *сконбика*; *Eccl.* *экотенб*. Zwierząt isących piaty rząd jest bydłocy, *pecora*. *Zool.* 282. die *Classe des Viehes*. Bydłocy lekarz ob. konował. Bydłoca lekarzka nauka, die *Wichartzneptunde*. Młyny bydłoco, które albo konie albo woły poruszają. *Os. Fiz.* 347. *Sol. Arch.* 88. (*Wichmahlen*), *Koßmahlen*, *Döhsenmahlen*. Bydłocy, sposobem bydlat, nach der Art des *Wiches*, *viehisch*. *Eccl.* *скотоподобных*. Poddanych swoich chcą mieć w stanie bydłocym. *Kras. Pod.* 2, 227. Bydłocy ludzie ducha nie mają; nie innego w nich niemasz, ieno mięso, flaki. *Birk. Ex. D.* 3. Człowiek bydłocy nie poymie tego, co jest z ducha. *Lach. Kaz.* 1, 207. *Eccl.* *скотоподобных*. BYDŁĘCZYNA, y, ż. mięso bydłoco, *Wichsch vom Wiche*, *Wichfleisch*. Jlekoć bydłoczyną kacie w gęby swoje, wiedźcie, że swych rolniczoków trawicie. *Zebr. Ow.* 379. (*bovm caesorum membra*). BYDLIC się *zaimk. nied.*, bydlićka czyli byka do siebie przypuszczac, den *Wollen zulassen*. Krowy, które się tak bardzo rade bydlią, do plodu nie są już pewne. *Haur. Sk.* 52. Co robić trzeba z jałowicami, które się nie chcą bydlić. *ib.* Krowa się bydli, *Vind.* *krava se poja*. (ob. pobiegać się). Bydlenie krow, gdy biorą albo przyjmują bydło, jako pospolicie bywa mówiono. *Męcz.* (*por. gzić*).

*BYDLINEK, nka, m. wędzony sędz. *Volchm.* 392. der *Vieling*.

BYDLNIK, a, m. byk, der *Bulle*, *Stummoch*, (*por. stadnik*). Do bydła bydlnika przypuszczac. *Zaw. Gosp.* O krowy płodne ma dworka baczyć, aby zawsze bydlnik w oborasz był porządny dla bydła, aby nie zdrabniało. *Gof. Ek.* 79. BYDLNY, a, e, 1.) bydłocy, od bydlat, *vieh*. 2.) Bydlny lekarz, *Wichartz*. 2.) Bydlny, bydła się mający, *viehreich*. *Cn. Th.* BYDŁO, a, n. skot, *collect. pecus*, *pecoris*, *Wich*; *Boh.* et *Slavac.* *hovádo*, *dobytké*, *dobytkel*; *Carn.* *govědu*; *Vind.* *govedu*, *govedje*, *govedna shivina*; *Croat.* *govedo*, *shivinshe*; *Slavon.* *marva*; *Bosn.* *goveda*, *mahra*; *Sorab.* 1. *šot*; *Sorab.* 2. (*šojó*; *Roff.* *сконб*, *говядо*, *наствиня*; (*Hung.* *barom*). Bydło rogate (*rogacizna*), owczarne, stadne, ehlewne. *Haur. Sk.* 63. (*Boh.* *bydlo vita*, *victus*, *bydletl mieszkać*; *bydlenj mieszkanie*, *bydletl mieszkanie*). Bydło robocze (*qu. v. por.* *dobytek*). Pod bydło a szluzsza woły, aby pilno siano. *Cresc.* 37. Boże, dafes w moc ludziom wazytkie *bydła (bydleta) polno, Dafes i lesne zwierzęta szwolone. *J. Kchan. Ps.* 9. Dziewka od bydła *Vind.* *shivinarika*, *shivinariza*). Pasisty dla bydła, *Roff.* *скотопишательным*; *Eccl.* *говядонаствинным*. Stare bydło, *Roff.* *одрань*, *одеб об. карв*). Ludzi, jak bydło traktowac. *Pam.* 83, 440. (nie ludzko). Zwią jak bydło. *Pasz. Dz.* 15. (bydłoco, po bydlęcemu). *Fig.* bydło, zgrasia, motloch, czerń, zbiór ludzi bezrozumnych. *Off. Wyr.* *viehische Menschen*, *Wich*. §. Bydło morkkie zawiera konie morkkie i cielęta morkkie *trichetus*. *Zool.* 294. *Seevieh*, *Seeperde*, *Seehäher*. BYDŁOKRADZCA, y, m. złodziej bydła, der *Wichdieb*. *Mon.* 75, 588. *Cn. Syn.* 5. *Croat.* *marhotat*), zaymacz a złodziej dobytku cudzego, uwodaiwołek. *Farr.* 402. BYDŁOKRADZTWQ, a, u. kradzież dobytku, *Croat.* *marho-*

tathina, der Viehhiebstaht. *Cn. Th. 5.* BYDŁOPAS ob. skotopas. **BYDŁOSZKODY, a, e, bydłu arkodliwy, viehverbervend. Wilk bydłosskody *Bielaw. Myśl. D. 2 b.*

BYDZ, BYC, był, będzie, bądź, iest, są, *verb. substanciv. niedok.* był mieć, ekrytować, *seyn*, (*vorhanden seyn*), *mat.* gewesen, *ist*, *bin*; *Boh.* byt, byti, byl, būde, ge, gest, *gsem*, *gsmc*, *gste*, *gsan*; *Slovac.* bit, sem, fi, sme; *f'ce*, *fu*; *Sorab.* 1. bocj, budj, bydj, bu, bie, biesche, budje, budu, wou je, ty fu, ja sum, ja spum, som, my sum, wy scje, wau fu; *Sorab.* 2. busch, būsch, wo je bāl, ja bch besho, bujo, budu, buj, ja bom, til fili, wou jo, mīsmū, wā sejo, wou fi; *Vind.* bit, biti, byte, biū, bila, bilu, bodem, bom, bodosh, bosh, bode, bo; *jest* sim, sem, ti fi, on je, mi swa, vi sta, ona sta, mi smo, vi so, oni so; *Carn.* biti, bit, je, sē, sēm, bōdēm, bōm, bōde, bō; *Slavon.* biti, bi, bio, bila, bilo, bude, biāshe, biah; *Jesam*, *Jesi*, *Jest*, *Jesmo*, *Jesko*, *Jesū*; *Croat.* bit, bit, bude, je, ject, jezem, jesu, jessmo; *Bosn.* bitti, jesam, jeh, ject; *Rag.* biti, budi, biasce, bi, biahu, biāce, jesu, jesam; *Roff.* бытъ, быль, быду, етъ, емъ; *Eccl.* בָּטַח, בָּטִיחַ, בָּטִיחָם, בָּטִיחוּ; (*Hebr.* בָּטַח but, בָּטִיחַ bit manners, commorari: *non est essentialia, non attā fuit, por. Lat.* est, esse, sum, sunt; *Ger.* ist, sey, sind, bin cf. *Bywać.* 1.) Bydź, co do casu, ekrytować, *seyn*, *da-seyn*, Co było, już nie iest, to co iest, nie będzie. *Pol. Jow.* 61. Było kiedyś ono sławne miasto Troiańskie, Ryły, były mury sławne. *Bald. Sen.* 4. Co już było, to i teraz iest; a co będzie już było. *Budn. Eccl.* 3, 15. Co było, a nie iest, nie pisac tego w rejestr. *Mon.* 73, 131. et 71, 707. Co iest, tym gardsi; czego niemasz, woli. *Morszt.* 210. Bydź, ekrytować, bytność mieć, *Roff.* шестествовать. Będący, ekrystujący *Eccl.* сын (s. 2. bóg). *Eccl.* сынами stworzony). *Współbydź, razem bydź *Vind.* sravenbiti, ravensnaitise; *Eccl.* сынами, сбѣсѣмъ; *Preekytluię Eccl.* предсуществоваю, предбываю, предбышествоваю. *Preekytlencya* предбытие, предбышество, предбышность, предбышество. §. Bydź, trwać, *seyn*, (*daern*). *Michał Samor* cesars, ten nie był roku, aż go wypędzono. *Biel. Sw.* 77, b. 2.) Co do miejsca, bydź, bydź gdzie, *knaydować się* gdzie, *da-seyn*, an einem Orte *seyn*, *seyn*, *vorhanden seyn*, *ist*, *bestinden*. Jesli cię się spytaią: iest tu kto? tedy rzeczesz: niemasz! *Budn.* 1 *Jud.* 4, 20. Już są! *Teat.* 30, b. 147. (już przyszli). Był tu, ale go już niemasz. *Psalm.* 58. Oczy jego i uszy nie były kiedy indziej, ieno w biblij. *Birk. Sk.* C. 2, b. Zawsze wprzód biegła suczka przed panią, trzeba było bydź wszędzie bestyice. *Zab.* 9, 275. Za przescytanem imieniem odzywa się żołnierz, którego czytają iestem! *Kaw. Nar.* 505. Ja i syn mój będsiewa (= *Dual.* s. będsiemy) na drugię stronie. *Budn.* 1 *Sam.* 14, 40. Gdyby nie ta szadrość, w Węgrzech samych nigdyby były nie były pułki takie. *Jan. Pos.* C. b. Gniewali się, iż nieprzyjaciel w tak wielkiej bliskości, śmiał im bydź na oczach. *Warg. Ces.* 165. Każdy pierwej iść i co rychley doma bydź chciał. *Warg. Ces.* 42. stanąć. Ze ślemi przestawał; dobrym nie dał i bydź w domu. *Jabl. Tel.* 53. To mój pokoy, myśl Wo Pani, iak gdybys u śiebie była. *Teat.*

48, d. 56. Nie bydź doma, nie bydź u śiebie, *Vind.* vunbiti, vunpostati). Bywasy w Ruś, do domu muś. *Cn. Ad.* 54. (milo doma; oyczyna naymilasa, *alsthalen* ben ist gut; zu Hause ist doch am besten). *Not. Zakochzenia Perfecti primas et secundae personae Sing. et Plur. odehymiię się i do naypiarwzago w konstrukcy słowa, przyłączaią: n. p. Gdzie iest Panie? iestli jest, przacz się nie odezwiess? Groch W. 229. (gdzie iest Panie? iestli iestel . .) In Praesenti, dodawzy naypiarwzemu słowu zakonczanie personae, słowo iest castiem się opuszczā: Wielm kredytorowi dlugu winien memu. *Kul. Her.* 130. (wiele iestem winien, wiele winianem). Nie bōy się, bom ia s tobą. *Budn. Jer.* 1, 8; (*bo ia iestem s tobą*) §. 3.) Bydź, se względem na iaki przymiot, na iaką iakowość, kładzie się z praysłownikami, z przymiotami, z rzeczownikami, *seyn*, von einer gewissen Beschaffenheit *seyn*, etwas *seyn*, als Copula des Prädicats. Bądź wasza rozmowa: iest tak? iest! nie iest tak? nie iest! 1 *Leop. Mat.* 5, 57; bądź wasza mowa; iest? iest! nie iest? nie iest! 3 *Leop.* (*Croat.* ja, ject, da!) tak tak! nie, nie! *Budn.* entē kēde sey: ja! ja! ucim! ucim! 2 u t h. Człowiek szczyry! iest; iest! niemasz? niemasz! *Off. Wyr.* (opposite. a bialo? biało! czarno? czarno!) Bywasy ślo, będzie goręcy. *Fatib. Dik. K.* Jaka była, taka była. *Teat.* 1, d. 15. Cztr. Tyś to iest Xymeno! *Niemc. Kr.* 2, 193. To iest, s t. f. s. to szczyry; *Vind.* namresh). Bądź iatkaw. *Teat.* 30, c. 15. W ślotym wieku? ma twars nie mie dano spdsiną; za pokoiem *byto* bez spdsiego. *Zebr. Ow.* 4. (*byto Gerund. praesentis*, s. bym spokoini; w pokoin, żyli spokoinie, *erant*, *man* *war* *friedlich*, *man* *lehte* *stiedlich*, *im* *frieden*). Bydź w cenie, w pieniędzach, poplacac, placic *qu. v.* Niech będą dobrzy, będą szczęśliwi Polacy. *Kras. Sat.* 27. - *Not. To osobliwsza w naszym izyku, że po słow'e bydź, równie iak po słowie stać się; soitat, przytat, czy to przymiotnikiem czy rzeczownikiem wyrażony, może się kładź, in casu sexto czyli instrumentalni; a tak, co Krasicki napisal: „niech będą dobrzy, będą szczęśliwi Polacy“ mogłoby i tak bydź wyrażonym: „niech będą dobrzy, będą szczęśliwymi Polacy“ co następujące przykłady okazą: *Wolal* *raczej* *bydź*, *niżli* *się* *na* *pożbr* *tylko* *pokazac* *dobrym*. *Pilch. Sall.* 106. Kto umiał ncho stworzyć i oko, temu jako bydź głuchym (wypada) albo ślepym samemu? *J. Kchan. Ps.* 139. *Wie* *tanu* *der* *taub* *oder* *blind* *seyn*?) Przytomnym bydź, obecnym bydź, *Vind.* tukałbiti, vprishibiti ob. przytomny, przy sobie, przy rozumie). Pytali *Jana Sw.* cożes tedy? *Bial. Post.* 45. (czym tody iestel? czy Hellaszem iestel?) Będzmy dobrmi gospodarzami albo dobrym gospodarze. *Cn. Th.* 247. Bydź czym s personę czyię mieć na sobie. *Cn. Th.* 247. etwas *seyn*, (etwas *bestellen*). Bydź księdzem, praca, kłopot, i biskup, i sądy; - Bydź mlodszianem, czora pora, sie chwilo, sie rsądy; - Bydź żonatym; staranie o dzieciach i żonie; - Bydź wdowcem; żal lat przesclych, tęskność w każdéy stronie; - Bydź dworakiem; niewola w powabney postaci - Bydź żołnierzem; syłk trudny i życie się traci - Bydź w dema gospodarzem; i tam sie smaydzniemy; - Czynie bydź; wszędzie przykrość! Zymy iak możemy! *Kras. list.* 170. Albo maie nie bydź królem *Polskim*, albo tobie nie arcybiskupem (wypada). *Biel. Kr.***

717. Byłby jeszcze szczęśliwszy, gdyby był nie był oycem. *Ustz. Kruc.* 2, 180. Mąż ten przykładem jest wkościołach i pomocą w radzie. *Karp.* 1, 83. Not. *Instrumentalis* tylko tam ma miejsce, gdzie się predykat indefinite wyraża: on jest królem, il est un roi, il est roi, et ist ein König; et ist König; lecz skoro definicie, pierwszy przypadek się zmienia: to jest król Stanisław, das ist der König Stanisław. Toż: On jest hrabią, et ist ein Graf, et ist Graf; to jest hrabia, das ist der Graf, n. p. *Potocki, Zamoyński, Ossoliński*. - §. W dawnych pismach znajdujemy konstrukcyę Łacińską *Accusativum cum Infinitivo*: Herod był się Jana, wiedząc go być mężem świętym, cum esse virum sanctum. *W. Mar.* 6, 30. (wiedząc, że jest mężem świętym). Nikt się byłby mędnym, chociaż jest, nie wie. *Bards. Tr.* 251. §. U dawnych pisarzy są w liczbie mnogiej czasu teraźniejszego, służy wszystkim osobom, zamiast *isthesis*, *isthesis*: n. p. Szechwy synami bożemi, ale się jeszcze nie pokazało, czym będziem. *Sł. Kaz.* 499. Słuszny sąmy Jezusowi, *P. Kchan.* *Jer.* 205. I tego nie sąmy niewdzięczni, co mamy. *Otw. Ow.* 141. Cożście wy są, którzy kusiacie pama? *W. Judt.* 8, 11. Gdyżście wy teraz tu są... *Budn.* 4, *Exd.* 14, 32. Jeżeliście są synowie Abrahamowi, uczynki Abrahamowe czyście. *Leop. Jan.* 8, 39. Wyście są zdraycy, sibiędzy, osuńtowis. *Chrośt. Job.* 150. O sercu strapienie, Kto wyrazi jak słodkim sąście napoleone Wascelem dziś. *Zab.* 4, 355. *Koffak.* - §. 4.) Bydź z kim, towarzyszyć mu, pomocą mu bydź, mit einem fern, ihm begleiten, ihm behältlich fern. Był Jehowa nie był z nami, gdy powstał na nas; tedy żywo nas pożarli. *Budn. Ps.* 124, 2. Cnota i tu na świecie, i po śmierci w niebie, jest z tobą. *Zbil. Lam. B.* 5. Nie bój się, bom ja z tobą. *Budn. Jer.* 1, 8. - §. 5.) Bydź względem kogo lub czego: w stosunkach pewnych się znajdować, mieć się względem czego, fern zu etwas, zu einem; mit Verhalten, sich verhalten. Brylowatości: kul są między sobą, jak sześciany ich promieni lub średnic. *Jak. Mat.* 1, 214. Siedem ma się do 9, jak 12 do 14; skrócić można: siedem jest do 9, jak 12 do 14. *ib.* 1, 138. - *Podobnie*: Dawniej to się cierpieć nie mogli; nie wiem jak są teraz. *Teat.* 19, c. 2. (jak są z sobą, ich weis nicht, wie sie jetzt sind, wie sie mit einander stehen). §. Bydź komu, bydź dla niego: iemu żyć, iemu się całkiem oddawać, für jemanden fern, für ihn nur leben. Ty, dla której, jak sama wiesz, jedynio byłem, O nicem więcej nie stał, gdyś tobie był miłym. *Zab.* 12, 36. *Gawdz.* Com jest więcej, iey jestem, ba nie jestem sobie, Gdy miarkuję, że wszystko winien iey o sobie. *Zab.* 14, 149. (nie należę do siebie, tylko do niey). Rzucajmy szkolne przynki, Bądźmy sobie, krótkie chwile Czujmy życie, trwajmy mile. *Kras. list.* 190. (żyjmy sobie, mit wollen uns leben). - *Praczej* bydź sobie czym, iakim: wewnątrznie, wewnątrz siebie, bez względu na zewnętrzność, für sich, innerlich in sich. Bydź sobie wesół, kontent (ob. się). - §. Bydź sobie albo drugiemu czym, w stosunkach pewnych bydź, sich etwas fern, jemandem etwas fern, für sich oder jemandem etwas fern. Ja będę wam bogiem, a wy mnie będziecie ludem. *Leop. Jer.* 7, 23. Jam mu jeszcze w dzieciństwie była przesnaczoną, On mnie miał bydź małżonkiem, a ja iemu żoną. *Teat.* 44, d. 13. Go-

spodars ieden był sobie panem i oras pastuchem. *Jak. Ex.* 81. et war zugleich Herr für sich und Hirte. Puszczę to zaranie, letyktami tylko i prsechowaniem rozmaitemu zwierzowi były. *Seryd.* 354. (służyły im na legowiska, biewten ihacu zu..). Drzewa losiom są miasto legowiska. *Warg. Cz.* 142. - Bydź do czego: służyć do czego, należec, zu etwas fern, zu etwas dienen, zu etwas gehören. Wszystko już wybrano, co ma bydź do drogi. *Kras. Podst.* 2, 116. Tey winy połowica stronie, a druga połowica do skarbni bydź ma. *Stat. Ur.* 16. - Bydź z czym dla kogo, gegen jemanden haben (Freundschaft u. f. w.); gegen jemanden erfüllt fern, §. B. von Achtung u. f. w. Boję się przyjacieli twego oycy, z którą jest dla Małżonckiego. *Zabl. Dz.* 72. Zawsze była dla niey z tém uszanowaniem, którego od niey wiek iey wyciągał. *Zab.* 14, 293. Wie; iak dla niey jestem z uwielbieniem, *Zab.* 14, 590. Powiedz mi, z iakiem jest sercem twoia panna dla mego pana! *Teat.* 27, d. 30. (was hat sie für eine Meinung zu ihm?) §. 6.) Bydź na czym: sprawować co, etwas verwalten, Był Mieczysław na państwie lat 55. *Pap. Ryc.* b.) Starac się o co: wszystkim filami, abet etwas her fern, sich voran machen. Wasycy są na tym, opuszczany wszystkim, aby ducha pilnowali. *Birk. Dom.* 125. Dominik S. na tym był wszystko, aby zakon rozmnożył. *ib.* 43. S. ten ocies na tym wszystko był, żeby iak największy towarzystwa zbierać. *Wys. Jgn.* 47. - Bydź komu na sdradzie; sdradliwie się mu zachowywać, mit einem betraglich umgehen. Jeżeliś przymierza nie strzymała, umowę słała, albo na sdradzie komu była? sama się sądzę, że słuźnie tę szańcość ponoszę. *Psalmod.* 40. c.) Bydź na czym, zależec od czego, zawisać, von abhängen, worauf beruhen. Terazniejszo pokuty są na szałunku starszych, i na roztropności spowiedników. *Sł. Dz.* 1028. Uwadam, jest na tym nieco, iść obietnicę, jest też za się wiele na tym niegodnemu nie dawać przyszezonego dobrodziejstwa. *Gorn. Sen.* 314. (szacuj i to coś; i to coś; i tam to ważne, i to). - §. 6.) Bydź, z drugimi przypadkami, fern, mit dem Genitiv. Bądźcie dobrej nadsici. *Sł. Mar.* 6. dobrej myśli, fern guter Hoffnung, gutes Ruthe. On ie ciezył i nadsici wielkiej bydź im karał. *Sł. Zyw.* 2, 286. Wielki skarb nauki sobie zebrał, bo był ostrego rozumu i wielkiej pamięci. *Sł. Zyw.* 2, 284. et war von scharfem Verstande. - §. 7.) Bydź za co: uchodzić za co, ważyć za co, mianym bydź za co, für etwas gelten, gehalten werden, passiren. Nigdy za nieprawiedliwą racę nie będąc, dobrodziejstwem dobrodziejowi nagradzać. *Modrz. Baz.* 5. Czym się oycowie brzydaili, to teraz za osobliwą przystoyną bydź sobie rozumieją. *Star. Ref.* 4. Gość u nich za świętego aho za uprzywilejowanego wszelkim sądem i dekretem jest. *Warg. Cz.* 141. - II. Bydź, *verbum auxiliare*, cum actuis in Prasterito et Futuro, als Hilfswort der thätigen Zeitwörter in der vergangenen und künftigen Zeit. Cokolwiek mówimy, było mówiono, cokolwiek piszemy, było pisano, cokolwiek działamy, iani już działali. *Kras. Pod.* 2, 36. was wir nur sprechen, das hat man gefort, was wir nur schreiben, das hat man gefort. . . Kto grał, będzie grał, kto pił, będzie pił. *Teat.* 19, b. 16. Będę miała suknią. *ib.* 38, 297. Wielką z niego degodę wnet będzie miał. *P. Kchan. Orł.* 1, 25. (*dualis*: my dwie będziemy miały). Not. *Zaniaft* będą krywał, BYAJ,

w Rossyjskim też mówią czynami чинами, znacząc, w. Gall. je vais). Daiby to był Pan Bóg, abyśmy ów sapał ugaśić mogli. Jan. Pos. C. b. Plusquamperfect. Conj.) Bydź, z imiesłowem przeszłego czasu słowa biernego wyraża bierną koniugacją, a Niem. seyn, ober werden. Kochanym bydź, geliebt seyn, geliebt werden. Jestem kochany, ich werde geliebt. III. Bydź = stać się, werden, seyn; Sorab. 1. budj = werden; bydj = seyn; Vind. byti, gratat, postati). Powściągajcie się a bądźcie świętymi. 5 Leop. Levit. 20, 7. (a stancie się świętymi. 1 Leop.) Zezsi się cicho patrzeć, co też będzie z tego. Jabl. Tel. 90. Nie będzie nic z tego, gdy jeden na drugiego patrzy, a żaden nic nie czyni. Cn. Ad. 507. Nic z tego nie będzie. Teat. 24, c. 49. (daraus wird nichts; es wird nichts daraus werden). Ani z tego, ani z owego nic wcale nie będzie. ib. 34, c. 99. Opal. sat. 3. Gaz. Nar. 1, 16. Niech będzie co chce. Cn. Ad. 557. es mag (daraus) werden, was da will; es mag geschehen, w. d. w. Nie bój się, nic ci nie będzie. Jabl. Ex. 135. es wird dir nichts (werden) geschehen. Będzie, będzie, a nie wiedzieć kiedy. Cn. Ad. 12. es wird schon werden. Wiedział Jesus co z Judasa bydź miało, gdy go sobie obierał. St. Kaz. 610. Was aus ihm werden sollte. IV. Bądź, właściwie tryb rozkazujący słowa bydź, dla niektórych szczególnych znaczeń, musi bydź ieszcze osobno rozważone: a., swycsanje znaczenie: niech będzie, seyn. Otrząśmy się, bądź mężem. Burt. A. 3. Chwał bądź Bogu oycu, synowi i duchowi S. Groch. W. 66. Cokolwiek bądź, to jednak rączka pewna. Pilch. Saff. 317. - 5. Bądź zdrów. Teat. 11, 86. Hul. Ow. 258. (byway zdrów, sořak zdrów, (bleib gesund). 5. Bądź u mnie: przyjdź do mnie, komm zu mir. Dziś ieszcze będę u ciebie. (spryde do ciebie, ich werde heute noch bey dir seyn, zu dir kommen). b., Bądź, niech się stanie, es mag geschehen. Bądź co chce, z placu bitwy nie uciekam. Krass. Or. C. Co bądź, to bądź. Teat. 24, c. 98. niech się stanie co chce, es mag geschehen, was da will. Co bądź, to bądź, muszę zerwać to nieszczęśliwe małżeństwo. Boh. Kym. 5, 427. Kto bądź, ten bądź, na kogo los padnie. Hor. 2, 2. Z iehcem każdym, bądź jak się swie, obchodź się jak nasyłodsey. Teat. 45, d. 70. Vind. bodili, bodifi). Bądź - bądź: albo - albo, es sey nun - ober; entweder - ober; Boh. bud - bud ty; Croat. ali - ali). Był Homerem był, bądź wziętym Maronem, albo wymownym Rzymkim Cyceronem. Groch. W. 566. (Slovac. bitři: chociaż; Ross. Byde gdy, isli.) Bądź to, bądź owo: lubo to, lubo owo. Cn. Th. 12. Bądź krótko, bądź długo. Biel. Kr. 208. es sey ober lang, ober kurz. 5. Bądź z daymy, supponnymy geseht. Bądź, że bogaty, co z tego? - V. Będący, właściwie participium praesentis: byt mający, eksystujący. Ross. cymjx, der seynde; locz. zwyczajnie o przyszłym czasie: bydź mający, przyszły, Slovac. budući, Ger. der werdende, der künftige, der zukünftige. Co jest przytomnego, to przytomnym; a co przyszłego, będącym. 1 Leop. 4. Ezdr. 8, 46. - VI. Not. Słowo to bydź, jest, są, czestokrot się opuszczają; gdzie łatwo przychodzi do dorozumienia: das verbum substantivum bydź, wird im Polnischen oft wegge lassen: Dadź chcemy, co cesarskiego (jest) cesarzowi; a co bożego (jest) bogu. Sk. Zyw. 2; 201. Wielki z ciebia dudek (jest). Pot. 3ow. 119. Co nam i tobis (jest)?

Budn. Math. 8, 26. Mnieś to bardzo blisko (jest). Rey Wir. 64, b. Dzięci to moie. 5. Przeciwnie zaś dawni pisarze, osobliwie tłumacze biblii, niewolniczo nasłuchiwo łacinę, czestokrot kładę słowo bydź niepotrzebnie: Wszyscy ci w rodzinach ludu owego chwały są dostąpili, affecti sunt. Leop. Syn. 447. Na obraz boży ałał się jest człowiek. Leop. Génes. 9; 7. Umarł jest. ib. 9, 29. J stało się jest, że człowiek pewny chodził. Biel. Post. 62. - 2.) Bydź, było, jest, słowo bezosob. 1., Z drugim lub ewartym przypadkiem, participium, mit dem Genit. ober Accusat. Otoż nowy kłopot! będzieś tu halasa! Teat. 25, 51. das wird ein Lärm werden! Znikniesz z oczu raptownie, iakby cię nie było. Zab. 15, 160. (als wenn du gar nicht gewesen wärest). W ten czas dopiero mestwo twe poznają, J. twoię dzielność, kiedy cię nie będzie. P. Kchan. Jer. 119. (wenn du nicht mehr seyn wirst). Na cóż mię było na ziemi, gdy nic do niey nie mam prawa? Karp. 7, 69. (na co się urodziłem na ten świat, woju musste ich geschehen werden, wenn . . .). 2., Z trybem bezosobicznym, mit dem Infinitiv: jest, (opposit. niemasz), Gall. il - y - a, es ist, man hat, man hat wohl. Ross. имѣетса, имѣетса, oppos. нѣтъ, нѣтъ, нѣтъ, нѣтъ). Jest co z sobą samum czyniąć. St. Zyw. 141. man hat wohl mit sich selbst (genug) zu thun. O złote czasu nierządu, o prawdziwie jest czego onych żelować. Gaz. Nar. 1, 507. Nie było co odpowiedzieć, na takowe zagadnienie. Kras. Dos. 252. Nie było komu bronić, bo wszyscy do Litwy byli wyciągnięli. Strzyk. 591. (nie było nikogo coby bronił). Jest czego winasować Polaco, że tak wielu ma gorliwych obywatelów. Gaz. Nar. 1, 187. Jest o co ludzie na się zwaśnić. Cn. Th. 247. Jest się czemu dziwować, jest na co patrzeć. ib. 5. Jest, należy się, jest powinnością, man hat, man soll, es gehört sich. Zażyłś rozkoszy, gdy było robić; umierasz teraz z głodu. St. K. N. 511. Jeślisz się ludzi nie bał; przynajmniej na surowe pamiąć było bogi, Bać się było Jowisza. Min. Ryt. 1, 323. Nie było grać. Cn. Th. (man hätte nicht spielen sollen). 5. Jest: wypadła, potrzeba, należy się, es soll, es ist. erforderslich, nötig. Nie ludźmi takowym zdziercom bydź było, ale wilkami drapieżnymi. Star. Ref. 124. sie hätten nicht sollen Menschen werden, sondern Wolfe. Krystynowi było książęciem bydź, a nie Konradowi. Biel. Kr. 117. (er hätte sollen Fürst seyn, nicht Konrad). Królu, po cóż ty córke do Węgier dajesz? Bydźcie iey, tu zaś u ciebie, a przeto szbuduy iey tu kamienię. Garn. Dz. 45. sie mag hier bey dir bleiben. Jezusowi nie było czego się uczyć, ani do żadney szkoły chodzić, nie potrzebował. St. Zyw. 177. Leszek prostych sukien używał, aż kiedy było cokolwiek dla okazłości mającetu, osobliwie dla stronnych, przydadź, to się dopiero stroił. Krom. 41. 5. Jest, było, = można, godzi się, podobną rzecz, man kann. Poznać jest w gnieździe małego orlika. Mon. 74, 646. Znać było, że skazytego coś w sercu utajła. Zab. 5, 435. Z wody główkę tylko widzieć było. Lib. Hor. 114. Strzały z obu stron tak gesto leciały, że nieba było nie widać przed niemi. P. Kchan. Jan. 287. (der Himmel war nicht zu sehen; man konnte den 5. nicht s.). Iakoż się było do takiego mistrza nie cinać! St. Zyw. 299. wie hätte man sich zu ihm nicht drängen sollen? wie wäre es anders möglich gewesen? Iakoż się było do tak prse-

dziwnego miejsca nie kwapić? *ib.* 40. Not. *Opuszcza*, *się* też słowo bydz, jest; *n. p.* *widat* iuz, *slychac* qu. v. - §. Jest mnie: *mam*, *ich habe*, (cf. *Lat.* est mihi). Było iuz na ten czas Bolesławowi dziewięć lat. *Biał. Kr.* 66. Elżbieta także stroiła; chociaż babie było iuz przez 80 lat. *ib.* 209. Miód, iż się tu w domu rodzi, komu może bydz, może go pić. *Lat. C.* o. (kto go mieć może). Był człowiek posłany od boga, któremu było imię Jan. *Biał. Pośt.* 80. Not. *Opuszcza się tu też słowo jest: n. p.* *Pyta się go, skąd? iak ci imię?* *Zab.* 13, 85: *wie ist dein Name? wie heißt du? iak ci na imię* (ob. *Imię*). §. Jest mię s to s równam temu. *ob. s.*, *s. to.*: §. Było, s przypadkowo się stało; zdarzyło się, trafiło się, es eticigne te się. Uchoway. boże, co przemówić było, co się nie godzi, waot się gniewala. *Auszp.* 25. (gdymy co przemówiono przypadkiem).

Pochodz: od słowa bydz: *bycie*, *byty*, *bywszy*, *był*, *bytność*, *bytny*, *niebył*, *niebytność*, *niebylica*: *bywał*, *bywały*, *bywalec*, *bywalec*; *dobywał*, *dobył*, *dobyty*, *dobytek*, *zdobywał*; *zdobył*, *zdobyca*; *nabywał*, *nabył*; *obywał*, *obywatel*, *obywatelka*, *obywatelski*, *obywatelstwo*; *odbywał*, *odbył*; *pobyt*, *przebywał*, *przebył*, *przebytny*, *przybywał*, *przybył*, *przybywa*, *przybywaszowy*, *nowo-przybyły*; *ubywał*, *ubysz*, *ubytok*. *Wszędybył*. *Zbywał*, *zbył*, *zbył*, *zbytek*, *zbyteczny*, *zbytkował*; *niezbytny*, *niezbędny*; *pozbywał*; *pozbył*. - §. *Bydło*, s pochodzi. 2., *Od iest: iestli*, *iestli*, *iestli*; *iestestwo*; *iestwo*, *iestność*, *iestność*, *iestny*, *iesty*, *iestotny*, *iestota*, *iestocny*, *przeistoczyć*, *iscie*, *iscie*, *isciana*, *ziscie*, *ziscie*, *ziscie*.

BYGIEL ob. Begiel.

*BYGLA, i, z. z Niem. *das Bügeleisen*, żelazo, krawieckie do prasowania. *Tr.*

BYK, a, m. BUGAY, BUHAY, - aia, m. BULAK, BULAL, *BOYK, a, m. bydlnik; *Bycsek*, *buiacsek*, *byś*, *szbn. qu. v. der Bulle*; *Boh.* *bpl*, *bepf*, *b'ehan*, *b'e-hannet*; *Slovaco* *bil*, *bił*, *bugaf*; *Hung.* *bika*, (*Slovac.* *bugaf*, *bat*, *Hung.* *vizi bika*; *Croat.* *bik*, *s-bak*; *ptak*); *Vind.* *bik*, *buk*; *juz*; *Carn.* *bik*, *bia*; *Croat.* *bik*, *bak* (*Croat.* *biczko*: *kiernoz*); *Dal.* et *Rag.* *bak*; *Slavon.* *bika*; *Bosn.* *bak*, *bik*, *Sorab.* 2. *bil*, *billo*, *Sorab.* 1. *hof*, *wofelc*, *boran*, *cysla*; *Roff.* *Бакъ* (*Roff.* *Бура* *бак*): cf. *Gall.* *boucanier* cf. *Ger.* *Bock*, *Bacher*, *Bach*, *Baf*). Byk jest samiec cały; pokładany, sowie się woi. *Kthl Zw.* 1, 202. *Zool.* 559. (*por.* *Stadnik*). Przymykanie krów do buhajów, czyli byków. *Wolsst.* 4. *Nag.* *Wirg.* 495. Postronkami go iak byka każe obić. *Borh. Kom.* 1, 345. *Enropa* usadziła śnieżne nóżki na barki bujaka lubieżne. *Har.* 2, 183. *Nar.* - *Przytek.* *Slov.* *požbe bila hent* (= po uszkodzie mądry). *Nagi* iak byk. *Tréb. S. M.* 83. *Goły*: iak byk. *Teat.* 30, 36. *ib.* 14, 14. (iak bisun, iak derwiss, iak *Turecki* święty). *Zdrów* iak byk. - §. 2.4. Byk, gatunek statku wodnego, do którego potrzeba ludzi kilkunastu; bierze zaś łażców 40. *Magier. Mskr.* ein Wasserfahrzeug, ein Flusschiff von 40 Last. Po tej wodzie leżą byki, sakuty, trafty. *Pot.* *Syl.* 219. *Haur.* *Erh.* 165. (*Roff.* *Бакъ* *isbica*). - §. Byk na szkucio jest drzewo przy końcu trawcy, z którego jest kołko, na którym przewieszono są kalaryfy. *Magier.*

Mskr. ein Baum mit einem Kloben auf dem Gefasse. - §. 3., Byk; basan do szturmowania, *der Sturmbod.* Ci w baszy bią bykami, ci palą, *Juni* zaś wieże i okopy walą. *Chrost.* *Luk.* 176. - §. 4., Znak niebieski wiosieny. *Zabr. Zw.* 25. *der Stier am Himmel.* Znamię kofa swierszkiego między baranem a blisnietami. *Otw. Ow.* 57. - II. *Transl.* byka dadz komu, s tylu go lbem uderzając podsadać, iakoby byk bódł; żart zwycięzayny parobków wioykich. *Oss. Wyr.* einem einen Stof von hinten versetzen, als wenn ein Stier stöße. **BYKOGŁOWY, a, e, głowę byczą macy, *stierbysig.* *Vind.* *bikoglavos*, *bikash.* **BYKOKSZTAŁTY, a, e, kształtu byczego będący, *wie ein Stier gestaltet.* *Aufid* bykokształty. *Hor.* 2, 289. *Kniaz.* *tauriformis.* BYKOWAC, - ował, - nie *intrans.* *nied.*, bykowe płacić, (*bebemannen v. Kdlg*), *für eine geschwängerte Unterthanin dem Hofe Strafgehd zahlen.* Z niebie staroście, gdy mu corok bykuiesz, *dobry procent roście.* *Gaw. Sial.* 365. BYKOWCOWY, e, o, od bykowa, *Döfenzlemet*: 2., s *zmionny*, *von Stemen.* BYKOWIEG, - wca, m. bykowy bics, *korsoň byczy*, *der Döfenzlemet*; *Boh.* *bepłowec*, *Eccl.* *МОУЖИЖИЛЫ*; *Sorab.* 1. s *bocjjege toje papja.* *Kropil* czeladzi boki bykowoem. *Zab.* 8. 49. *Tréb.* BYKOWINA, y, z. byczyna, mięso bykowe, *Bullenfleisch.* 2., *skóra* bykowa, *Bullenhaut*, *Bullenleder.* *Bili* id bicsmi i puhami s bykowiny. 1. *Leop.* 2. *Machab.* 7, 1. (*bicsami* bykowomi. *Radz.*). BYKOWY, a, e, byczy, od byka, *Bullen*: *Boh.* *bylowij*, *Vind.* *bikaft*; *bikou*; *Carn.* *bikove*, *bikovsko*, *bisov*; *Croat.* *bikov*; *Eccl.* *БЫКОВЫИ*; *Graec.* *Βουκός.* *Krwia* *koła* abo *bykowa*, *grzechy* zgladzić. 3. *Leop.* *Herb.* 10, 4. (*byczą*, 1: *Leop.*). *Bili* ich bicsmi bykowomi. *Radz.* 2. *Macch.* 7, 1. (*bicsami* s *byczy* skóry). *Wysep* *hykowy*, *cherron.* *Taurica.* *Parrh.* *Dx.* 10. - BYKOWE, - ego, *Subst. n.* *wina*, która się dworowi płaciła za nabawienie płodu poddanki, *der Bebe-mund*, *das Strafgehd an den Hof für die Schwängerung einer Untertthanin* (ob. *Bykował*). Chociaż czeladz trzymają gorzej niż w klasztorze, *Przeć* corok bywa-ia z bykowym we dworze. *Sim.* *Sial.* 53. *Nie* wiele on sieluzkom na fawory tracił, *Tylko* bykowe przez rok kilka razy płacił. *Zim.* *Sial.* 226. *Niech* rodzice za bę-karta przed prawem bykowe odbęda. *Pot.* *Jow.* 210. *Pimln.* *Kam.* 151. *Eccl.* *почеревы денгга.*

BYLE *conj.* żeby tylko; *Slovac.* *leđa* (ob. *leđa*). *Byle* dziś. *Gemm.* 27. *Pię*, *icm*, *byle* przeżyć, a co po nas potem *Tam* będzie, *nigdy* moim nie było kłopotem. *Zahl.* *Z. S.* 63. *Byle* poczciwie; choć mało. *Gemm.* 27. *Byle* *bon* skody, *Zegl.* *Ad.* 26. *Byle* teraz było dobrze i *sabawnie*; *iutro* nie *nasse*, *Teat.* 19 o, 67. *Glupia*, *stara*, *espetna*, *byleby* *pieniężna*. *Hor.* *Sak.* 28. *Per* *fias* et *nefas*, *byle* było u nas. *Rys.* *Ad.* 59. *Dudz.* 28. *Nie* dba *Jan S.*; *byle* *iogo* *Pan* *sławny* *był*. *Sk.* *Kaz.* 21. *Byle* *iako* *ob.* *Lada* *iako*). *Byle* *zbyć*, *byle* *odbyć*, *lotka*, *niedbale*, *od* *ręki*, *um* *es* *nut* *los* *zu* *werden*, *um* *nut* *los* *zu* *kommen*, *fertig* *zu* *werden.* *Roff.* *срокоснамы.* *Niektórsy* *te* *nauki* *byle* *zbydz*, *odprawiają.* *Pir.* *Pow.* 117. *Byle* *się* *strawa* *wlokta.* *Cn.* *Th.* *Wierze* *piasz*, *byleby* *czyie* *imieniny*, *Wierze* *znowa*, *byleby* *czyie*

urodziny. Jeszcze wiersze, byle kto spryknawszy sam w domu, Słubował przy ołtarzu, kaci wiedzą komu. *Węg. list. 22.*

BYLE, a, n, bylina, *Suffrutex*; ein holziget Strauch, Mittelgewächs zwischen Kraut und Staude. (podkrzewie) *Roff.* бмале siele; roślina. Wakocysi koń na byle, które po skale roślo; tam sofsal rycera i siodło na bylu; koń spadł na dół. *Pap. Ryc. 255.* Ciernie, ofty i byle, miasto pasenicy rodsim. *Sk. K. N. 97 §.* Łodyga, *Vind.* bil, der Stengel eines Gewächses. Czarowe siele pręt, albo byle, ma na łokieć wwyż. *Syr. 883.*

BYLICA ob: Bielica.

BYLINA, y, z. **BYLINKA**, i, z. *zdrbn.*, byle, siele, chwast, Krautstaude, Kraut, Unkraut; *Boh.* bylina, bylina; *Roff.* бмална, бмалника; *Rag.* biglje §. Łodyga, zdsieblo, der Krautstengel, der Stiel, der Stamm; *Carn.* bil, bilka; *Vind.* bil, bilka, slammu stebln. (*Boh.* obili: s aboże, *Croat.* obiline: obfście). Ze środka tego sieła wyrasta bylinka, na której wierschu jako kłosecka bład. *Syr. 600. 2.*, *Bylina, kłoda, ciemnica, wigsienie. *Sax. Rej.* ein Gefängnis, der Stod.

BYŁOSC, ści, z. bywały byt, była bytność, die Gewesenheit, das vergangne Daseyn. Którym miastom przywileie lokacyne zaginęły, za dowodzeniem ich byłości, nowe wydamy. *Gas. Nar. 1, 125.* (że były; że ie rzecywiście niegdys miały). **BYŁY**, a, e, co było, bywały, gewesen. *Boh.* bylš, bywalš; *Roff.* бмалы; *Eccl.* предбылыи, бмалыи. Rzeczy niebyło, ale bydz mające, udnają za byle i stało. *Smotr. Ka. 56.* (ob. Byty).

BYNAYMNIET przysłk. by najmniej to nie; wcale nie, wcale nie, *nikaki, ganz und gar nicht; nicht im geringsten. *Boh.* nikteral; *Slovac.* nikost, nigato, nigati; *Sor.* 1. n'ekšal; n'ebje, niešchal; n'be n'z; *Sorab.* 2. n'ikal; *Hung.* nem; *Carn.* nekâr; *Vind.* nikar, nikar, nikaker, nikoli; *Bosn.* nikako, nine; *Slavon.* ni poshto; *Croat.* nikak, podnijeden put; *Roff.* нимало, омилод, нимало. Bynaymniey nie puszczny; przysługnie się kądemu. *Teat. 48, 68.*

BYON, u, m. chmiel, der Hopfen. *Tr. cf. Grecholac.* bryon.

BYS, **BYSIEK** ob: Byk, Byczek.

BYSTRO, **BYSTRZE**, przysłk. przysmiotn. bystry: a rzewie, ostrze. *Maçx.* szybko, pędem, *pr. et impr.* schnell mit sich fortreichend, scharf. (*Croat.* biaztro 1., *Impide*, *clare*, 2., *argute*, *acute*). Rzeka bystro bieżąca, bystro ciekąca, *Roff.* быспрошекунія. Nie tak mię bystro kochay. *Jabl. Tel. 162.* (nie tak gorąco, żwawo, nicht so heiß; *Roff.* чымко). Bystro patrzeć. *Cn. Th.* przenikliwie, ostro, scharf sehen. *Slavon.* bistro gledati: Bystro poymować, scharf einbringen, scharfsinnig fern. *Roff.* замисловато. (ob: dowcipnie). ***BYSTROCHODY**, a, e, pędem bieżący, schnell laufend, reichend. Bystrochody Nar, rzeka w Umbryi. *Ow. Ow. 572.* ***BYSTROKRETY**, a, e, szybko obrotay, schnell drehend, schnell windend. Potek bystrokrety. *Dmoch. JI. 2, 238.* (par. wirowaty). ***BYSTROLOT**, ***BYSTROLOTY**, ***BYSTROLOTNY**, a, e, ***BYSTROLOTNIE** przysłk., pędem lecący, schnell fliegend. Bystrolotne strzydła. *Hor. 2, 154. Kniaz.* Bystrolotny pegas.

Zab. 7, 149. Węg. Wozy bystrolotna. *Zimmer. Sied. 275.* Bystrolotna kula. *Zab. 13, 337. Nar.* (ob: lotka). Sława bystrolotna. *Chrosc. Luk. 306.* Ładne się przediera Przez tysiąc zapor, komu bystrolotem Droę fortuna utoruje slotem. *Hor. 2, 120. Kniaz.* ***BYSTROMYSLNY**, a, e, bystrego dowcipu, zglebiający, scharfsinnig, *Eccl.* остромысленный. *Bystromysłność, die Scharfsinnigkeit, *Eccl.* остромыслие. ***BYSTRONOGI**, a, ie, szybkonogi, chyży, schnellfüßig. Bystronoga lisaka. *Kmlt. Spyt. B. 2.* ***BYSTROOKI**, a, ie, wzroku bystrego, oczu przenikliwych, scharfsichtig, *Roff.* быспроглядныи, оспроглядныи, оспроглядныи, оспроглядныи, зоркыи, зоркоз; *Eccl.* оспроглядатель, (p, ostrowidz). *Vind.* bistrowiden: bistrowleden, oistrowidash. Daiki to ptak bystrooki. *Zab. 14, 258.* Chart bystrooki. *Ow. Ow. 111.* Fenikay bystrookie. *Ban. J. 2 b.* Csiek bystrooki. *Pol. Arg. 560.* Bystrooki filozof Seneka. *Pitch. Sen. L. 2.* **Vind.* bistrowidnost, oistrowidashnost: *bystroocność, die Scharfsichtigkeit, Scharfsichtigheit. ***BYSTROPADNACY**, ***BYSTROPADLY**, a, e, pędem walący się, schnell sturzend. Gwałtowność bystropadnego pędu morskiego. *Fal. N. 53.* ***BYSTROPIORY**, **BYSTROSKRZYDLY**, a, e, bystrolotay. lotu piórami czyli strzydłami szybkiego, schnellgefäßigt. Sokol bystropiory. *Kniaz. Poz. 3, 105.* Zefir bystropiory. *Zab. 10, 52. Korsak.* ***BYSTROPLAWNY**, ***BYSTROPLYNNY**, a, e, szybko ciekący, schnelllaufend, schnellfließend. Jamen bystropławny, celer. *Zebr. Ow. 34.* Bystroplyunny Ister. *Zab. 12, 213.* ***BYSTROPOIETNY**, a, e, szybko poymający, schnell fassend, schnell begreifend; *Eccl.* оспроподатныи. - *Bystropoiętność, *Roff.* оспроподатие. - **BYSTROSC**, ści, z. rący pęd, popęd, poruwający przedkość, haterende Schnelligkeit; *Boh.* bystroš; *Roff.* быспромк; w innych dyalektach zachownie pierwsiakowe znaczenie klarowności, światłości; *Vind.* bistrust; uternoš; *Carn.* bistrust, bistrina; *Rag.* bistros, bistrina, *Croat.* bistrocha, bistrina, bistrolst; *Bosn.* bistrok, 1., *Impitudo*, 2., *acies*). Woda wyrwane krzaki niefie przez bystrości. *Kotak. Wik. A. 3.* (przez bystre narty). 2., *fig. transl.* przenikliwość, poiętność, Scharfsinn, Scharfsinnigkeit. *Boh.* oštrowitnost; *Eccl.* быспропма, проподат оспропа пасыма; *Carn.* premetalnost; *Vind.* oistropametnost, domillenost, preverhapst; *Sorab.* 1. yjewidzičnost, wotrožnost; *Roff.* оспроумие, замисловатость; предусмотрительность, полковность, чумкость, зоркость. Bystrość rozumu, gdy kto każdą rzecz, iako się w sobie ma, obaczyć może. *Budn. Cyc. 9.* Nasi iako bystrości rozumu, tak też i srad nie mają. *Sk. Dn. 601.* ***BYSTROWATY**, a, e, *Roff.* быспропашаныи, быспропашаныи. przybystrowaty, nieco bystry; trochę szybki, etwas schnell. ***BYSTROWODY**, a, e, bystro piwający, schnell schwimmend. Łosoś bystrowody. *Bielaw, Mył. F. 2 b.* (bywający w wodach bystrych). **BYSTRY**, a, e, Bystrzeczay, Bystrzasy *Comparat.*, przedkiego pędu, rący, rzęży, z sobą poruwający, teilschend schnell, mit sich fortreichend. *Boh.* bystrý, *Roff.* быспропма (w innych dyalektach zachownie pierwsiakowe znaczenie: klarowny, czysty, świątly; *Vind.* bister. utern,

utera, friotel; *Carn.* bist; *Rag. Bosn. Slavon.* bistar; *Croat.* bistar; a., *limpidus* b., *acutus*, *acar.*). Bystry Tyrae. *Star. Vol. D. 2 b.* Które, rzecze biologowa, piesz na bystréy wodzie słowa: *Rys. Ad. 23.* - §. Co do umysłów bystry, ostry, przenikliwy, *scharfsinnig, dringend, von den Sinnen.* Psi powonienie bytrowe maiz. *Sak. Probl. 51. Ross.* чумкий, чумокb. Niemasz bystrzejszych oczu nad owe, któremi zazdrozna miłość patrzy. *Oss. Str. 9.* Bytrowy wzrok, przeszywający do rasy, daleko widzący. §. Co do umysłu czyli rozumu, przenikliwy, ostro widzący, dowcipny, domysłny, *scharfsinnig. Boh. et Slovac.* ostronlupni; *Vind.* bistropameten, domilfliu, premeten; *Carn.* Ibrisan; *Slavon.* oastrohuman; *Sor.* 1. *pijemibjicnie, wotrohymobnie; Ross.* быстроумный, остроумный, шолоковый, шолоковный, предусмотрительный, замысловатый; *Eccl.* смотрблывый. Jesteś człowiek bystry i głęboki w rozumie i w rozsądku. *Boter. A. 4.* - *In malam partem.* Bystry człowiek, przebiegłec, oszust, ein Durschtriebnet. Bytrowe ręce: przedkie do słapania czego, słodsieykie, *schnelle Hände* (diebische; lauge finger). §. Bystry, nieunosony, niepohamowany, nieuglaskany, *heftig, feurig; ungezügelt.* Panowanie wysokie bytrowe jest, i dobre zamysły odpędza. *Sk. Dz. 581.* BYSTRZE 1., *adverb. ob.* Bytrowo. 2., BYSTRZE, a., n. bytność, ostrość, *die Schnelligkeit, die Scharfe.* Powiedza mi, bo nic niebo, ni przepaść głęboka Piekla, przed bystrzem twego nie ukrywa oka... *N. Pam. 12, 363.* BYSTRZEC, - straca, *m. Ross.* быстрак, bystry, popędliwy, prędkopojętny, przenikający; o ludzjach i zwierzętach, ein *Schneller, der alles schnell macht, schnell fast* u. f. w. ein *Scharfsichtiger. Oss. Wyr.* BYSTRZEC *niak. nied.*, BYSTRZYC się, *zaimk.*, bytrowym, nieunoszonym sotrwać, bestwić się, wild werden, ausgelassen werden. *Cn. Th.* (*Croat.* bistriti) = wyiaśnić się; *Carn.* bistry se *clavesait*. O koniach, rżać, bystrzyć się, *equire, coitum appetere. Macz.* BYSTRZYC *czyn. nied.*, bytrowym, ostrym czynić, ostrzyć, *scharf machen, scharfen.* (*Bosn.* bistriti) *Rag.* abistriti, bistrim; *Vind.* bistruvati, obistriti = *clarificare*). Sameś godzień pala, Bystrząc iawnie miecz domowy i na tumult trąbiąc nowy. *Miask. ryt. 2, 31.* BYSTRZYCA, y, *ż.* miasto Siedmiogrodzkie, Bistritz in Siebenbürgen. *Boh.* Wánka Bystrica, miasto Węgiejskie, Neuföhl in Ungern. §. Bystrzyca, rzeka na Wołoszczyźnie, ein Fluss in der Wallachei, die Bistritz. *Ross.* быстрама, prąd rzeki, nurt.

BYT, n, m. bycie i stan bycia, das Seyn, das Daseyn, Vorhandenseyn; der Zustand des Seyns: *Boh.* byt, (*cf. Boh.* bydlo nita, victus). *Sorab.* 2. búšę; *Sorab.* 1. bycji, botjo, bocio; *Vind. et Bosn.* bitje; *Croat.* bitje, bichye, jektwo; *Rag.* bivtvo, bitije; *Ross.* бытб, бытмис; *Eccl.* оцмемчмис; 1., eksystencya, bytność, das Seyn, Daseyn, Vorhandenseyn, die Existenz. Rzad bez bytu pownych pośredniczych wiada, utrzymać się nie może. *Ust. K. 1, 112.* Niebyt bacności, brak bacności. *Włod.* - *cf. Eccl.* предбытие, preeksystencya. 2., stan bycia, mianie się, kształt i sposób bytności, der Zustand des Seyns, des Unterhalts, der Stand. Choc się odmiany, a często z lepszego Jdzimym bytu do

bytu gorszego. *Jabl. Ez. 175.* W dobrym bycie, wszystko idzie z mydłem. *Pot. Syl. 135.* Byt ma dobry. *Cn. Ad. 54.* (ma się dobrze). J najlepszy się w dobrym bycie sepsnie. *Zegl. A. 93.* (Gut macht Liebemuth). Drudzy giną od nędzy, a ja od pieaszoty, W najlepszym bycie są też i swoje kłopoty. *Sim. Siel. 122.* Ty co tak wieytkim mierzisz sobie bytem, Nie gardź somną pod niskim miezkać oraż szezystem. *Nag. Wirg. 489.* Radby sprobować żołnierskiego bytu. *Alb. n. W. 5. 3.*, byt = dobry byt, wygodne życie, wygodny życia, dobre mianie się, Wohlstand, gutes Leben, Auskommen, Wohlbefinden, *Eccl.* благодѣйство, Град. еушла. Praca do bytu ter ściele, Ręce szezery prysiaciele. *Karp. 7, 10.* Za nic byt, kiedy nie ma w domu Pozyłkanego szezęścia ucześnika. *Zab. 13, 228.* Co on dba, byle ieno swych bytów zażywał, Babkę głaakał, a od niey pieniążki odrywał. *Sim. Siel. 32.* Bytu, iako słynie przypowieść, póty, póki żytu. *Paszł. Dz. 106.* Póki żyta, póty byta. *Rey. Zw. 100.* Póki żyta, póty byta (bytu), wszak nie dadź od tego myta. *Rys. Ad. 56.* (żyto najlepiey dobry byt przysparza). 4., byt, siedlisko, bycie gdsie, mieszkanie, Boh. byt (bytem beyt, mieszkac); *Hebr.* נב, נב. Mieszkac u kogo, bytem bydź, commorari. *Macz.* Tu ja mieszkam, tu jest mój byt. *ib.* Ty z niemi przez wyciągay, nie tu twego bytu, Musisz dadź possessay bez wszelkiego kwitu. *Biel. S. M. A. 3 b.* Póki ten poganiec byt awóy w Wołoszech mieć będzie, iuz się nam rozbiereć nie trzeba. *Falib. Dis. X.* (*Eccl.* бытие, *Ross.* бытие = pierwsze księgi Moyseszowe, księgi rodsain). *BYTNIA, i, *ż.* iestestwo, kształt przyrodny; das Wesen, die Gestalt. Tam Aretous pod morze się wkręca, Do Aretusy ciągnąc w swojej bytni. *Chrost. Luk. 73.* BYTNOSC, ści, *ż.* byt, bycie, eksystowanie, eksystencya, das Seyn, das Daseyn. *Boh.* bytnost; *Slovak.* bitnost; *Rag.* bivtvo; *Carn.* bitje; *Vind.* bitje, bitnost; *Ross.* бытност, судност, существование; *Eccl.* оцмемчмис. Bytność rzeczy wszelakiey na świecie; zachowanie każdej rzeczy, przy istocie, którą wzięła przez stworzenie albo rodzenie, *existentia apud philosophos.* *Cn. Th. 57.* Bóg dał mi ku swey chwale mą bytność. *Kulig. Her. 24.* Dowód bytności powietrza. *Hub. Wst. 167.* Bytność szlachty z bytności chłopów powstała. *Taat. 13, 50.* Początek czasu uprzedził bóg swoją bytnością. *Psaln. A. b.* Preeksystencya, *Eccl.* предбытност, предбытество, предбытство. Niebytność, nieeksystencya, nieeksystowanie, das Nichtstiren, Nichtdaseyn. Człowiek wyszedłszy z macierzyńskich wędzów na swobodę, płacząc żaluie pierwszego swego stanu, to jest, niebytności. *Zab. 12, 42.* - §. 2., Iestestwo, istność, das Wesen; *Boh.* bytost; *Eccl. Ross.* существо, сущност. Dusza jest bytność rozumna. *Sak. Dusz. 28.* Aniolowie są bytności duchowney, nie mają ciała ani kości. *Gil. Post. 291 b.* (natury, przyrodzenia duchownego). Duch Sty ma od syna bytność albo jak starzy Słowacy przełożyli, iestestwo. *Sk. Zw. 1, 3.* - §. 3., bytność, obecność, przytomność, die Anwesenheit, die Gegenwart. Przyobicał mi na inşey dzień bytność swoię. *Xigdz. 88.* Prawdziwie bytnością swą była dusza Chrystusowa w otchłani. *Karnk. Kat.*

45. Niebytność, nieprzytomność, die Abwesenheit. Boh. nebytn, nebytnost; Rag. nenámjera, dalecina; Ross. omcytcmnie, omлyчka. BYTNY, a, e, BYTNI, ia, ie, obecny, będący, przytomny, co do czasu i miejsca, gegenwärtig, anwesend, jeđig. (Boh. bytný, bytedlný = trwały). Choć żywot, choć śmierć, choć bytno, choć przyszłe rzeczy. Budn. 1. Cor. 3, 22. (bądź przytomne, bądź przyszłe. Bibl. Gd.). Po śmierci miasto wiary, nastąpi rzecz już bytnia, skuteczne nasze wyswobodzenie od grzechu. Gil. Post. 47 b. (już aktualna, rzeczywista, bytność maiaća, wirlich, ausgeführt). - Niebytny, nieprzytomny, nicht gegenwärtig, abwesend. Ross. omcytcmныюгид. Tak obliczni, jak niebytni iedenostaynie byli trapieni. 1. Leop. Sap. 11, 12. Jednego obecnego, drugiego niebytnego usdrowii. Sk. Kaz. 55. Dekret przeciwko niebytnemu nic nie waży. Szczerb. Kaz. 393. et 65. Niebytnemu bożkowi, jako obecnemu służyli. W. Sap. 14, 17. (nieprzytomnemu, iako przytomnemu. Bibl. Gd.). Chrystus, acs niebytny wedle ciała; ale wedle bółtwa wszystko napelniający. W. Post. W. 2, 289. Petr. Hor. 2, F. 2 b. *BYTO Gerund. verbi Bydź qu. v. (BYTOMKA, i, ż. w Krakowskim tak zowią rzeçy słodką podługowatą; drudzy ją kolnikiem zowią. Syr. 1043 et 1041. Stedttiben). BYTY, a, e, co był, bywasy, gewesen, der schon war, Przed przyściem Pańskim byli też ludzie, którzy wierzyli weń, tak przyszłego iesszce, iako i my wiersymy tak już bytego. Gil. Post. 39 b. Nie wzamiankaią i najmniejszey bytey na soborze Floreńskim tyranii. Smotr. Ap. 86. Ziemię przez morze wynalazł on drugą Niebytą iesszce w tamten kray żegluga. Chrośt. Fars. 165. (porówn. bez praktyki). BYWAC Frequ. słowa Bydź, zu seyn pflegen, gewöhnlich seyn, für gewöhnlich seyn. Boh. bywati, bypawati, bymam, bywawam; Slavac. biwat', biwawat'. Rag. bivati; Croat. bivati; Ross. бывамъ. (Sorab. 1. bywaci; biwam = bywać; Sorab. 1. bywaci = często się stawać; Eccl. бываемъся, Fit απορλεϊτα). Te z wież przed laty bywały pełne różnych rzeczy bogatych. Star. Dw. 3. Pospolicie łotrowie bywają wierutni, ci ich filozofowie. Star. Dw. 17. Bywa pod wozem, kto bywa na wozie. Gemm. 27. (fortuna odmienna). Rozumiecie, aby o tym mowy nie bywały! Fañb. Dis. O. (że o tym nieraz gadano). Bywa między Tatary, że przenoszą swe kotary. Lib. Sen. 15. (zwycząj jest). Bywa to nie raz, że człowiek chciałby się pozbyć biedy, a nie wie, że ona do szczęścia prowadzi. Teat. 54 c, D. 2. (trafia się, es ereignet sich, es pflegt zu seyn, es pflegt zu geschehen; Sorab. 1. wafna). Niech tak będzie, iak bywało. Xiadz. 86. (wie es zu seyn pflegte, wie es sonst war. Nie bywało to w Polsce, i nigdy nie będzie; Tak jest, że nie bywało; lecz może bydź wszędzie. Star. Vor. D. 3. Bywało iesszce gorzeyer. Leszcz. Gl. 67. - §. Bywało, było, minęło, przeszło, es war einmal, es ist vorher. Zaczna Sparta bywała, Micyny kwitnęły. Otw. Ow. 626. By nie przyszło nam mówić z Troiany, Bywaliśmy i my też kiedyś ono panny. Paszk. Dz. 117. Fuimus). - § Byway zdrów, żegnajkę kogo na dłuższy czas = bądź zdrów, zostań zdrów, bleib gesund, leb wohl. Wsiada na konia a przytłumianym głosem do mnie przemawia: byway zdrów.

Stas. Num. 2, 73. Uściskał serdecznie swego przyjaciela, i powiedział: byway zdrów! iutro odieżdżam. Zab. 14, 302. fig. transl. Byway zdrowe takowe mniemanie; nie ma miejsca u mnie. Nag. Fil. 224. (Fort! nie chęć o nim wiedzieć. Gott befohlen! ich mag davon nichts hören). Byway sam = witay; witam serdecznie, willkommen! Wnet otworzywszy drzwi, hayduk rzeknie: byway sam miły Bartku z Wawrzaszowa, Dawno już ciebie pan się spodziewa. Zab. 15, 57. - §. Bywał = zwyczajnie stanąć, gewöhnlich ankommen, anlangen, eintreffen. Co z Kairu wychodzą, za miesiąc bywał zwykli w Mekce. Star. Dw. 64. - §. Bywał gdzie, uczęszczać do iakiego miejsca; einen Ort besuchen, frequentiren; wo verkehren. Od dawnego czasu przysłał bywał u mnie. Teat. 29, 64. Gdy Dawmunt na dwór Witolda nie uczęszczał, spytał Witold przyjaciół swoich, czemu by przy nim nie bywał. Stryk. 307. Moie zabawy, domy które uczęszczałem, Może że nie to były, kiedyś We Pan bywał. Niemc. P. P. 45. Nie bywała między ludźmi, i dlatego wastydliwa. Teat. 31 c, 69. (sie ist nicht viel unter den Leuten gewesen). Kto nigdzie nie bywał, swojej chałupkę najpiękniejszą bydź rozumie. Cn. Ad. 390. Gdzieś dziś sprawiedliwości bozka! kędy bywasz! Groch. W. 217. (gdzie przebywasz, gdzie mieszkasz! wo hältst du dich auf)? Gdzie cię radzi widzą, tam nie często byway, a gdzie nie radzi, tam nigdy. Rys. Ad. 14. Cn. Ad. 235. Zaprowadzą cię tam, gdzieś nie bywał. Teat. 36 c, 63. (gdzieś iesszce nie był w życiu swoim; do kozy; wo du noch nie, noch in deinem Leben nicht gewesen bist: ins Gefängniß. BYWAŁEC, - lca, m. człowiek bywały, niedziścisyy, niewcorazy, nie domator, nie piecuch, nie legart; ćwik, szczywany, świadomieć; wie, gdzie kozy gnano; po świecie ochrośtany, przebiegłec; Boh. bywalec; Ger. ein Gewister, Erfahrner. Już też i la bywalec i świadom halasa. Tręb. S: N 124. Aby się pokazać bywałcami i dworakami, zaniedbywają wszystkich znaków przystoyności. Mon. 65, 149. Oj musi to bydź bywalec, bo się dobrze między ludźmi wytarł. Teat. 29 c, 67. BYWAŁKA, i, ż. kobieta świadoma, eine Erfahrer, ein Frauenzimmer von Erfahrung. Pot. Syl. 15. §. W rodzaju męzk. iaki mi bywalka! (z nieiskim przytykiem). Oss. Wyr. was das für ein erfahrnes Mädchen ist. - 2. *Niebywalka, rzecz niebywała, niebyła, niechylca, niepraktykowana, etwas Unerhörtes, das nie war. Spracowane w takiej niebywalce, przy dokończeniu ustaiają palce. Chrośc. Ow. 275. Rzecz bywała, bywalka, Ross. бывальщина. BYWAŁO przystk., zwyczajnie, gewöhnlich. Bieży bywało, iakby go gonil nieprzyjaciel. Zab. 8, 327. Język. Znim sampas się bywało nagrali, nadzwili. Zab. 10, 336. BYWAŁOSC, ści, ż. zeszło często gdzie bywanie, przeszłe uczęszczanie, vormaliger häufiger Besuch (Roh. bywalost = przeszły, bywasy stan). Bywalosc twoię w postronnych krajach z doskonałości ięzyków obcych każdy obaczy. Petr. Ek. ded. - 2. Bieglosc, doświadczenie, ćwiczenie, praktykowanie, praktyka, Gewandtheit, Erfahrung, Übung, Bewandertseyn. Było w nich ćwiczenie, była wiadomosc rzeczy swych i postronnych, była bieglosc, sprawa, bywalosc, była nauka wielka. Gorn. Dw. 317. Mąż rodzaju samicia, dowc-

pem, bywałością i wielką dzielnością sławny. *Stryk.* 780. Do rządzenia trzeba bywałości i doświadczenia w rzeczach. *Petr. Pol.* 166. Kto ma umiętność, a bywałości w rzeczach nie ma, nie dobry jest mistrz; kto ma bywałość, a nauki nie ma; też niedoskonali. Medyk z ksiąg nie może być doskonały, ażby w rzeczach bywałości nabył. *Petr. Pol.* 260. Dla bywałości wojny, sposobni są do podeymowania wszelkiego niebezpieczeństwa. *Petr. Et.* 183. (dla ożęstej wojny i praktyki w niej). BYWAŁY, a, e, który użęsto bywał, oft gewesen. *Boh.* bywał; gewesen; *Ross.* бывалый. To gość niebywały w domu moim. *Star. Ref.* 44. Im niebywalszy wdzięczniejszy gość bywa. *Pot. Syl.* 182. (im rzadszy, tym miłszy). W różnych częściach świata bywały. *Teat.* 52, 18. Pompeusz, hetmanem ludu Rzymkiego bywały. *Gorn. Sen.* 74. (często był hetm.). Miesc dobry i w wielkich potrzebach bywały. *Alb. n. W.* 9. Męzowie na najwyższych urządach bywali. *Fal. Fl.* 27. Gilński, cesarstwo w cudzych stronach, w Włoszech, w Hiszpanii, i na dworze Maksymiliana bywały. *Stryk.* 670. §. Złąd: przeżywały w świecie, biegły, doświadczony, nie gość gdzie, nie pierwszy raz gdzie, nie fryc, otarty między ludźmi; *Eccl.* многоруксучный; bewandert, gerät; erfahren. Aeneasz Sylwiusz, człowiek w wielkich rzeczach bywały. *Krom.* 61. varatus. Człowiek bywały wiele wie; a kto w rzeczach jest biegłym, mądrze mówi. *Radz.* Syr. 34, 9. Passk. 83. Słuchaj mędrszego, albo bywalnego. *Budn. Ap.* 48. Nie pytaj starego, pytaj bywalnego. *Rys. Ad.* 82. Ze sama starość nie daje rozsąd, złąd praysłowic: nie radz. się starego, ale bywalnego. *Budn. Ap.* 48. Staremu, bywałemu i wielkiemu panu mmsi. człowiek wierzyć. *Rys. Ad.* 63. §. Passine. bywały, gdzie bywaia; ucześnieia, bescht, frequentirt. Dokąd. cię po głuchym tym lesie, Ludziom rzadko bywałym, zabłąd ślepy niebie? *Tward.* Passk. 60. BYWSZY, a, e, były; byty, lecz już nie będący, gewesen, *Ross.* бывшый; *Boh.* byl, bywal; *Eccl.* предбывши, бывши; *Vind.* nekedaishni). Kraie odstąpione na rzecz bywaszego W. X. Toskańskiego. *N. Pam.* 13, 124. et 125. (*Gall.* ci - devant).

B Z.

BZDERE, n. p. Tere bzderere. *Teat.* 43 c, 32. Wyb. głupie gadanie, bezsens, dummes Geshwätz. ob. bzdurzyć. BZDRAG, BZDRĘGA ob. Ptąga. BZDUCHA ob. Bzdziucha. BZDURA, y, z, BZDURKA, i, zdrbn., bagatelka, fraeska, maleństwo; eine Kleinigkeit, ein Bagatel, (eine Lumperei). *Vind.* maluvriedstun). Mhoć będą te bzdurki; dlatego, że moie. *Glaiz. pierw.* Omby się o takie bzdury pojedynkował miał? *Teat.* 30 b, 35. Poiedynki, bo bzdura nie warto i wspominać o nich. *Teat.* 11 b, 13. - §. 2., Personif. bzdura, rodz. męzk. i żeńsk. półgłówek, małego rozsumu, rura, ein Schafstopf, ein Wisfel. O iaki z ciebie bzdura! *Zabl. Zbb.* 15. Miał on go za bzdure. *Jab. Ex.* 78. Milczalabyś lepiej bzduro. *Teat.* 18 b, 37. Widzisz bzduro opanowana, czego mnie

śaciebielliwość twoja pozbawia. *Teat.* 6, 93. BZDURNY, a, e, niewiele wart, nicht viel werth, geringfügig, (lumpig). Dla kilku bzdurnych dukatów upadłać się mam? *Teat.* 47, 21. BZDURSTWO, a, n. bzdurne. rzeszy, bzdurne gadanie, głupstwo, Lumpereien, dummes Zeug, albernes Geschwätz; *Boh.* titi páti; tintirp mávř kocfa wte, tintirp wantirp kocicka braut; *Ross.* чуба, чумь, чепуха. BZDURZYC czyn. nied., pleść troje niewiady, bzdurzyć, faseln, albern schwäzen; *Sor.* 2. badorish, *Ross.* дурить, придуривать (ob. durch). *Groat.* tlapiti, flasztati, flisztati, hlasztati; *Rag.* cepgljuskati, bagariti, spardati, zanovetati; *Vind.* kvanitati, berbrati, pledrati, zheblati, trabusati, shvandrati; *Carn.* quassiti, belshtrati, klobeshtrati; *Eccl.* цыцловлю). Zdaie się, że sam nie wiesz, co bzdurzysz. *Teat.* 24 c, 18. Ladaco bzdurzy. *Jab. Ex.* 7. Trzy po trzy bzdurzy. *Zabl. Zbb.* 77. *Teat.* 28 b, 10, Nic do rzeczy mi bzduryła. *Teat.* 22 b, 102. Ey co bzdurzysz! *Teat.* 30, 5. A ia stary będę wam źle czy dobrze bzdurzył: Słuchaycież co się ślalo, przed staremi laty. *Zab.* 8, 93. Tręb. Sam z sobą bzdurzył. *Teat.* 48, 41.

Pochodz: -dobzdurzyć, dobzdurzyć się, nabzdurzyć, nabzdurzyć się, obzdurzyć, pozbzdurzyć, przebzdurzyć, wybzdurzyć.

BZDYK, a, m. BZDYCZEK, - czka, m. zdrbn., BZDYS, - ia, m. zdrbn., dziad, pstryk, starzec, trup, dziadus, starowinka, ein alter Knasterbart (ein alter Farjet), J tobie się też bdyku chce żony! oszalał stary! *Opal. Sat.* 14. Ten stary bdyk narobił nam tych kłótni! *Teat.* 43 c, 149. Wyb. Ktoby tego bdyka, co on bae, słuchał! *Teat.* 43 c, 37. Wyb. Ty stary bdyku! *Teat.* 8, 7. Zonka młoda pewnie nie dla ciebie, starreński bdyczku, znajdzie ona sobie młodszych. *Opal. Sat.* 122. Tu pewny bdyś wdaie się w rzecz do panny Juliana. *Teat.* 24. 105. Cztr. Gdy się bdyś smuci, że iego chuci Prózne i zawody, Trzeźwiąc w nim duszę, Pedzieć (powiedzieć) mu muszę, Gdzieś o damie młodey. *Kchow.* 172.

BZDZEL, a, m. bzdzelem zowią fisy młyn pobrzejny na Wiśle. *Klon. Fl. E.* 4. Dudz. 35. In der Sprache der Bootsführer, eine Wassermühle, am Weichselufer por. Bzdziel. - BZDZIC, il, bzdzi, bzdę intrans. niedok., zabzdzić dok., wiatr tyłem cicho puścić, kadzić, kurzyć, smrodzić, fisten, stäntern; *Boh.* bzdiiti, bzdiim, bzdiwam; *Ross.* бздѣиь, *Sorab.* 1. bzdju, *Lat.* visire, *Grae.* bdeis; *Vind.* pesdeti, peadim; *Carn.* pedniti, pednem, pedeti, pedim; *Groat.* pedim). Nie tylko pies, i człek bzdzi, gdy się boi. *Pot. Jow.* 2, 67. Odpuć, że ci to powiem, mój drogi kochanku, Musisz ty się bardzo bać, bo bzdziś bez przestanku. *ib.* 37. stąd bzdzić = bać się, cf. srać, usrać się ze strachu. BZDZIEL, a, m. wiatr śmierzący tyłem odchodzący, zabzdzenie, det gift, *Grae.* βδελλος, sly duch, zia wonia. §. 2., Bzdziel, BZDZIOCH, a, m. BZDZIOSZEK, - szka, m. kto bzdziele puszcza, smrodziuch, ein Gister, ein Stänterer, *Boh.* bzdoch, *Ross.* бздунь. §. b., tchorz, boiazliwy, ein furchtsamer Hase, *Carn.* pedlitz; *Vind.* pedlitz. - §. c., śmierdziuch z obyczajów, kutwa, ein schmutziger Mensch, ein Knauter. *W rodz. żeńsk.* BZDZIOCHA, y, BZDZIOSZKA, i, z. zdrbn.,

bie Gisterian, *Vind.* sihterna, *Carn.* pešdlivka, *Roff.* БЗДУНА. BZDZINA, y, ż. BZDZINY liczb. mn., wiatry ciche tylna, bzdzielo, Giste. *Boh.* bzdina; *Roff.* БЗДЕХ; *Carn.* pešdèx; *Croat.* pešdècz). Równa puszy Apollo mądre i nieuki, Tylko że różnym duchem, i u Apollina Jest natchnienie do wierszów, snaydzie się i bzdziina. *Pot. Jow.* 2, 14. Wiał za pierdol bzdziinę. *ib.* 25. (iaka praca, taka płaca). Kto ze strachu umiera, temu bzdzinami dswonia. *Oss. Wyr.* BZDZIOCHA, BZDUCHA, y, ż. purchawka, *lycoperdon borista.* *Linn. Fundz.* 569. *Roff.* доджжєнкѣ; Boffst, eine Art scādlicher Erdbwūmme. Owe bdy tak szkodliwe bydlu, ludzie próci nazywają bzdziuchami, bzduchami. *Kluk Zw.* 1, 253. *Kluk Dyk.* 2, 103.

Dalszy ciąg pochodzi: *nabzdzić, nabzdzić się, pobzdzić, zabzdzić, zebzdzić się, wybdzić.*

BZICHA, BZUCHA, y, ż. ziele, gatunek czarnuszy, *melanthium nigella, Schwarzkümmel, Nardenkraut.* *Syr.* 458. BZIKNAĆ *intrans. jednł.,* bzikać *nied.,* 'psiknąć, zabrzęcać, sumfen, Rseklezy to mucha, bziknęła, niby trąbiąc ku potrzebie. *Zab.* 13, 282. *Tręb. g.* Proch zamokły na panewce bzikał. *Wrb.* nie od razu się spalił, cf. pstryknąć, es braunte nur nach und nach zischend weg.

BZIU! - siu bziu! *Klecz. Zd.* 67. (sik mik) nie wielka rzecz, bzdura, nie dbam o to, das ist was Großes!

BZOWY, a, e, od bau, (ob. bez). *Hollunder*; *Boh.* bżowń, bżowń; *Sorab.* 1. bżowń; *Vind.* besouji; *Croat.* bżogov; *Dal.* bżogov; *Rag.* bżogov; *Carn.* bżogov; *Roff.* бзовымѣ, бзуиннымѣ, бзуиновымѣ. Bzowe powida. *Kluk Rosl.* 2, 49. *Hollunderfaß.* Bzowa gąbka. *Krup.* 5, 148. Bzowy kolor, czyli lila. *Niemc. Kr.* 4, 12. Bzowe jagody. *Zab.* 13, 79. *Hollunderbeeren, Boh.* gahudy bżowń, bżowńka, bżowńka, bżowńka, *Sorab.* 2. bżowńki; *Sorab.* 1. bżowńki. Bzowe drzewo, bzowe krzaki = BZOWINA, y, ż. *Hollunder, Hollunderholz, Hollunderstrauch, Hollundergestrauch.* *Carn.* bęgowie, bęgovina; *Croat.* bęgovje, bęgovina; *Dal.* bęgovie, bęgovje, bęgovina; *Rag.* bęgovina; *Boen.* bázovina, sobovina, abzovina; *Roff.* бзуина, бзуинкѣ. W lasach nie trzeba cierpieć małych krsewin i obrościn, iakoto bżowiny, kruszyny, i t. d. *Mon.* 74, 712. Dzięk bżowinę na osobnym miejscu zasadzić. *ib.* 713. (*Carn.* bęgovnèza = lączeczka na ptaki).

BZURA herb ob: Lis herb. 2., rzeka w Polsce, ein Fluss in Polen.

C, c.

C, C, głoska trzecia abecadła różnych języków. *Kras. Zb.* 1, 176. Jan Kochanowski liczy troje c 1., łącińskie n. p. nic, muß überall wie das Deutsche g gelefen werden, g. B. Potocki Potozki, Kieki Kizki. 2., c z kreską, n. p. nic, geltnder als tsch. 3., z przydanym z: cz n. p. czeladź, entspricht dem Deutschen tsch, *Roff.* ч. Łukas Gornicki miasto kreski nad c, chce daszku, n. p. nic, a miasto cz, cc n. p. cas, Januszowski miasto cz, albo cc, woli głosce c dać punkt mięższy c, albo też pisac c', albo nakoniec, iak sam najszcześciej pisauie c; więc czytać, c'yać, cytać. *Now. Char.* Zwyczaj dzisiejszy stosuje się do rozkładu Kochanowskiego.

1., - c, - ci, *coniunct. enclit.* przyszczepiająca się do końca słów, - c kiedy się słowo kończy na samogłoskę: dobryc, pisalić; - ci, kiedy się kończy na spółgłoskę: pauci iest. - Znaczy 1., akazując, toż co - ż, grabe, eben, justement. Tegoć on chaciał. *Cn. Ad.* 195. Tegoż, tegoż samego. 2., twierdząc, zaiscie, ja gewiß, ja wohl, fürwahr, ach ja; ja - genug; ja doch; doch wohl. Mam - ci ia komu dać. *Cn. Ad.* 144. Ich habe ie wohl wem zu geben. Lepiejci tobie, ufomnym wniedź do żywota, niżli dwie ręce mając, bydź wrsuconym do piekła. *W. Math.* 18, 8. für dich ist es doch besser. Nie będąc ia się tobie sprawiał. *Cn. Ad.* 553. Ich werde mich doch wohl nicht vor dir rechtfertigen. Trafia się bezbrodny mędrak; bywa - c i śnieg w Maiu. *Kras. W.* 51. es pflegt ja auch wohl im Mape zu schneien. 5., Nawet, ja fogat. J czartowie - c się nam poddaia w imię twoie. *W. Luc.* 10, 17. ja auch fogat die Z... 4., wprawdaie; z następującym ale, lecz, atoli, iednak, tylko, i t. d. zwar, freilich - doch, allein, aber. Nie bardzo to dobre; atoli nie naygorsey. *Cn. Ad.* 553. Nie źle - c mówi; ale nie wszystko też dobrze. *ib.* Dobre - c to są wasze pieśni; ale ia swoię mam inasz. *Kniaź. Poes.* 3, 204. Zniwo - c iście wielkie; ale robotników mało. *W. Luc.* 10, 2. Daß - ci mi; ale hardziej; ale chciał pierwey, żeby o tym wszystkim świat wiedział. *Gorn. Sen.* 24. Głos - ci głos Jakubow iest; ale ręce, ręce są Ezau. *Leop. Genes.* 27, 23. Zartwie - c on; ale wie iako. *Cn. Ad.* 1303. Mógł - ci był Przemysł Krakowa bronić; ale wolał go Czechom poddać. *Krom.* 301. 5., - ci = gdy tak, co robić, nun einmal. Pan - ci iest, niech czyni, co się iemu podoba. *St. Zyw.* 2, 33. *Leop.* 1. *Reg.* 3, 18. et ist nun einmal der Herr. 6., iuz - ci, kiedyś, schon einmal. Odpuszczaią - c oni sobie. *Cn. Ad.* 770. - g. 7., Z przycikiem mówiąc, bez Nachdruck zu verklarren. Muie - c tylko młodocy twoioey żal. *St. Zyw.* 47. *Not:* Uczony Knapki przestrzega, żeby czarem dla uniknienia obojętności rozłącznik klasę, n. p. bobrowa - c to skóra: bo tryb bezokolizny także bobrować. Uczyni - c on, żeby nie brano za tryb bezokolizny uczynić. - Mowią też i piszą, osoblwia dawni: miałciem miasto miałemci; byłciem miasto byłemci.

3., - c, CI, trzeci przypadek samka TY qu. v.

C A.

CABAN, a, m. CABANEK, - nka, m. *sdrbn.*, gatunek większych baranów, pospolicie Wołoskich (*Boen.* cjoba, nin = pastuch); czaban zaś gatunek wołów; tylko że piazrze dawni to słowa częstokroć mieszaia, eine Art größer Wallachischer Ochse. Są u nas dwojakie owce, pospolite i cabanki; ostatnie nieco są większe, i dłuższą i lepszą wełnę mają. *Kluk Zw.* 1, 257. J mały baru często czabana wybodsie. *Pot. Poes.* 216. Wełnonośne czabany. *Stryk.* 553. Pastera chodzi s fletnią za trzodą cabanów. *Weg. list.* 10. J mnie odeszły doyno czabanki i owce, Tylko dwie zimowane zostały iałowce. *Zimor.* 233. - g. 2., W prostej mowie, caban, o człowieku, ba - szałyk, niezgrabny, ein ungeklärter, ungeklärter Mensch.

ob: Cap. CABANSKI, CZABANSKI, a, ie, od cabana, *Balchische Schafe angehend, von solchen Schafen*, Rycerstwo Wołyńskie za granicę Turecką wtargnąwszy, przesyła kilka tysięcy trzód czabańskich owiec sąsiedli, *Stryk. 736*, CABR, CZABR, CABER, - bru, m. *Ross. чѣмеръ*, sztuka kraszowa z wolu, ielenia, sarny, skopu, i t. d. z ćwierci sadniey odcięta. *Wiel. Kuch. 398*, z Niem. *der Siemer, Samen z. D. von einem Hirsche. 2.*, Cąbr, Cząber, Cąbr, siele, *satureia hortensis, Linn. Boh. Satyrage; Carn. shetrja, shotrjeka; Rag. supar; Ross. чабѣръ, Pfefferkaut. Klub Ross. 2, 215. Urząd. 374*, CABRZYCA ob: Dsięcielnica, Kanianka. *Syr. 505*. CABRZYSTY, a, e, na kształt cąbru, wie ein Siemer; wie Pfefferkaut. Łamikami cąbrystym mianujemy, od kształtu do cąbru podobnego, *Syr. 1277*.

CACA! swyeczne godło, którym się nieomówiłem co naleca; tyle co: sliźnie; (oppos; bla) *schdn!* Dziecię cioczys się i woła: caca! caca! *Mon. 71, 459. (Ecc. 460 dziecię)*. CACAC, CACKAC, CIECKAC kogo czyn. nied., CACAC się z kim, CACKAC się z kim, CEC-KAC, CIECKAC się z kim, *zaimk. nied.*, pieścić, *lieb-fosen, jätlich behandeln, jätlich thun, Ross. чечемъ-ка. (cf. ciokać)* Ustawianie swe dzieci caca, a jakże ma bydz z nich co dobrego! *Oss. Wys. A widacie, atoli jeszcze się z nią cacka, Trzb. S. M. 137*. Tak się z nią cacka, jak gdyby mu się was dopiero sypał, i kochanecko, i moja Julsiu. *Teat. 24, 97, Cętr.* Pieścił się i cackał. *Wyg. Org. 22*. Czy można snqwu wyciągać z kobiety, żeby się tylko z Wac Panem samym ciec-kała! *Teat. 29, 8*. ob: nacieckać się, Piękne to stworzenie cacka się u gotowalni. *Wyg. Mar. 1, 87*. (umizga się, gebę sznurcie, *tändelt, liebdingelt, thut schdn*) CACANY, a, e, piesszony, delikacki, pieściłwy, sli-czny, piękny, jart, *delicat, nieblch, jätlich*. Wszak znasz go dobrze, iaki to chłopiec cacany! *Teat. 48 b, 57*. Słowo *cacane*, słowko piesszone, które ożywia chęci spragnione. *Teat. 52 b, 76*. Ach! słoweczko *cacane!* *ib. 56 c, 52*. CACANKI, *liczb. mn.* piesszoty, umizgi, *lieb-fosungen, jätlich-leiten*. Nigdy okrutna, zawsze iak skromny baranek, J przymie i doswoli niewinnych *cacane* *Zabl. Firc. 71*. CACO, CZACZO, a, n. 3. CZACZEK, - caka, m. CACKO, CZACZKO, a, n. CACKA, i, z. CACUNIO *zdrbn.*, słowo dzieci-*ne*, wyrażające wszystko to, czem się dzieci piesszą, piesszydelko, bawidelko, bagatelka, błyskotka (ob, ca-ca)! *pr. et fig. transl. Kinderpielzeug, Spielzeug, Kinderspiel; Gauselz; Vind. et Carn. shaaha, shazla-ria; Boh. čac, čitřty*. Jak obaczą iaką młodą dziecinę, to mu tam lada czacsko ukażą, konika, sukionkę, sza-belkę. *Falib. Dis. F. 5*. Dzieci za cackiem bieżęć goto-wi z szędy, za cackiem, które zbyt wysoko łeci, *Kras. Bay*. Gdy poznasz w dziaćkach, z których będą męże, czackiem ich nie tal; ale day oręże. *Kochow. Wied. A*. Dla utrzymania ludu w pokorności wymyślają lalki i cacka. *Zaf. 2, 45. Alb.* Swiat jest dzieckiem, cę się cac-kami bawi, frasskami zatrudnia. *Kras. list. 108*. Dziel nie trzeba kleynotów, uwiedzie nas snadnie lada czacsko, albo lada iak lekka obietnica. *Rey Zw. 38 b*. Nas iak niksemmnych cackiem pozyc chcieli, *Pasz. Dz. 57*. Mo-dne drogic cacka. *Pam. 84, 643*. Jakiekolwiek sblory,

czacsko to dziecinne i polyskujące się nit. *Psalm. 102*. Patrzymy na czacsek blyszczącego się szkła bogactw, *Smotr, lam, pr.* Te są marne pstrociny, które-mi grzech upiękniomy, iako czacsek dzieciom wysta-wiony bywa, *Smotr, lam, 34*, Jeszcze miejsca nie sągrzał, już go śmierć zowlekła, Czy dosyć go pokazać było iakę czacsko? *Pot. Jaw. 79, - §. 2., personif.* CACO, CZAC-KO, CACUNIO, CACKA, i, (*rodz. męzk. i żeńsk.*) piesszoch, piesszoczka, delikacki, delikacka; (*Ross. co-cynh, cocynokb; osysek; cōcka, cocōcka; smōczek dziecinny*), Panna Eliza, milutkie caco, *Zabl. Dz. 27*. Jak mnie nie kochać, taki zomnie cacka, Taliyka smu-*kła, piękna busia, miłą gracka, Zabl. Firc. 62*. Bo też i iest cę kochać, albo nie cacunio! *Zabl. Firc. 89*. Za-pewno ci Walery sawraca głowę, pięknę cackę, który od rana do wieczora w swierciele się kryguie, i do siebie samego umizga, *Teat. 7 d, 18, Cętr.* Ale moja Regisiu, moie drogic czacsko, Zmifuy się, iak mie ko-chasz, prześtań bydz dżiwaczka, *Zabl. Zbb. 87*, Agata, sli-cznie owo; miłości rękami utworzone czacsko, *Wyg. Mar. 3, 7*.

CADZENIEĆ, CADZIC ob; Cędzic, CAFAC ob; Cofac, *CAFF, a, m. *liczn.* ad *puniendos reos paratus*, ce-*klars, oprawca, zbier, caffè, Farr. 620.* (cf. cap, lap, łapacz). *der Häfcher*,

*CAIG, u, m. z Niem. *das Zeug, das Gewicht, Verzeug.* (cf. Cayg). Statek albo caig do rękiosła należący. *Szcherb. Sax. 141*. CAIGHAUS ob. Cękauz,

CAL, a, m. *CALA, i, z. z Niem. *der Zoll, ein Daumen-breit in die Länge, ein Längenmaß*, cal równy palcowi, albo dwunastom siarkom ięcmiennym, *Ostr. P. C. 2, 296*. *Boh. cal, Slavon. pallac, Vind. pauz; Ross. дюйм*. Cal każdy dzieli się na 10 lub 12 liniy. *Łęsk. Mar. 2*. Łokcia ćwierć dzieli się na sześć części, które calami zowiewy; tak że w lokciu jednym znajduie się calów 24. *Solsk. G. 2, 5*. u Jępmetrów palec *qu. v.* - §. *Fig.* na cal, o włos, bardzo blisko, *um einen Daumen breit, um ein Haar*. Nawa, gwałtownością burzy tłuczona, na cal już była od swey szuby, *Dyar. Gr. 297*.

CAŁ ob. CAŁY, - na CAŁ, przedać; hurtem, *en gros*. *Mon. 69, 404, im Ganzen verkaufen*.

CALE, wcale, *przystk. Przymiotn.* cały, e zupełnie, zę szczętem, szgola, *ganzlich, völlig. Boh. celý, celo, dy ce-la, w celo, w celoſti, Sorab. 2. jeli; Sorab. 1. joll; Slavon. cilo; Vind. zieln, porfodnu; Croat. chizto (ob. czućcie); Ross. сощнъ, сощранно, сощрѣнно; Ecc. сощрѣннѣ, бохмѣ*. Wprawdzie się na na-szych pisarzach nie znajduie; nie tak iednak od nich ręki umykam, żebym ich nie miał przywozić cale. *Nier. 1, 97*. Nicetas, lubo cale grecczyn, ten uszynek podaje za oud męstwa, *Ustra. Kruc. 2, 224*. Głosy ca-*le* stasznych ludzi. *Xlqdz. 168*. Nie cale, nie ze wozu-*ſtkim, Ross. нещщнно, - CALEC, - lea, m. celc, ca-lina, ziemia twarda, nie ruszana iessze, das ganze uns herührte Erdreich, unter dem Ackerfelde u. s. w.* Tuż pod górą w ogrodzie, idąc na południe, Na calcu nie ru-szonym wykopałem studnię. *Zimr. Siel. 128*. Głęboko oroncie, siemię przersucaycie, Rydlem, motyką calcu do-sięgajcie, *Jak. Bay, 159. fig.* Dzieściorga przykazań gruntem i calcem iest sprawiedliwość. *Mon. 71, 555.*

CALEC *nisk. nied.*, ocaleć, scalec, ucaleć ucleć, *dł.*, ucalać *continuat.*, niernaruszonym zostać, cało wychodzić z niebezpieczeństwa, (*Ecccl.* *ублннмх* : osdrowić), gang bleiben, unversehrt bleiben, unversehrt seyn. Całe miasto zgorzało, dom tylko jeden ucał. *Chrośł. Fars.* 370. Zrzuca szak hetmański, chcąc nieznaczny uceleć w kupie ludzi. *ib.* 422. O boże day nam mądrość, abyśmy w tym kroku Ucalali obadwa. *Jabl. Tel.* 37. Dziw wielki, że przez tak wiele lat ta owca między głodnymi wilkami scałafa. *Smotr. Ex.* 91. CALIC *transit. nied.*, ocalić, ucalić *dok.*, ucalać *contin.*, w całości zachować, ochraniać (*oppos.* gubić). (*Boh. celsi*, *jaclsm*, dokompletować, uzupełnić; *Vind.* rano szelici, szazelici, szielati : ranę zagoić) gang und unversehrt erhalten, vor Schaden bewahren, erhalten. Gniew jego zapewne na to nas cali, Zebyśmy nieskończone kary odbierali. *Przyb. Milt.* 40. Trzeba znieść te wątpliwe tłumaczenia, żeby święta sprawiedliwość, iak naygruntowniej caloną została. *Vol. Leg.* 7, 78. Ucalaiać bezpieczeństwo obrad publicznych, wszystko o tym dawne konstytucye odnawiamy. *Vol. Leg.* 7, 81. CALIZNA, y, ż. ziemia cała, sztuka ziemi całkowita, gruda, ein Erdstück, ein ganzes Stück Erde, eine Scholle. *Boh. ceslna; Croat. czelina*)- Skiby równo składać masią, tak żeby calizny nie zostawić na zagonie. *Haur Sk.* 26. - §. 2., calec, celc, das feste unberührte Erdreich unter dem Erdboden. Fundamentem pod domy trzeba głęboko siemię wykopać, aż do calizny. *Cresc.* 654. CAŁKA, i, ż. liczba cała, całkowita, *integralis.* *Jak. Mat.* 1, 2. eine ganze Zahl. 2., rzepa całkiem suszona, albo wędzona, eine im ganzen getrocknete oder geräucherte Röhre. Do suszonych rasę, całkami zwanych, trzeba dobrego żołądka. *Kluk Dyt.* 1, 78. Z chłopcy iadł całki i przynierał głodu. *Zab.* 11, 193. ogólnie, strawę wiejską prosta gruba, ein ordinäres grobes Bauerngericht. CAŁKI, a, ie, niepodzielony, całkowity, gang, unzertücht. Nie można ukazywać całkiew rzeczy, bez zaskodzenia każdej icy części. *Star. Buff.* 23. Niech ociec tobie całką chowa przyziąż. *Przyb. Luz.* 69. CAŁKIEM *przystk.* nierozdzielnie, w całkowitości, całkowicie, im Ganzen, unzertücht. *Roff.* *ублнкомб.* Wkładają owcę w wyprawnego wofu, w owcę zaś kokosz z jajem, to wszystko popołu całkiem pieką. *Pasz. Dz.* 79. Materya traktowana bydl może iuż w szczególności, iuż całkiem. *Mon.* 73, 409. Wez całkiem pieprzu. *Tr.* (nieśluczonego). CAŁKOWAC *cayn. nied.*, scałkować *dok.*, do całości przywracać, w Arytmetyce liczbę robić całkowiłą, *integrare*, gang-machen, *Arithm.* zu einem Ganzen machen. Sztuka całkowania ilości, zależy na tym, aby ilość zadana rozłożyć w rząd ilości jednostkowych, coraz w mniejszey wartości po sobie następujących; a na ten czas każdy wyraz całkowie się bardzo łatwo. *Jak. Mat.* 5, 130. Wiele iest takich ilości różniczkowych, które nie dadzą się scałkować. *Jak. Mat.* 3, 81. CAŁKOWITKA, i, ż. liczba całkowita, eine ganze Zahl. Chcąc wyciągnąć z ułomków całkowitki, licznika przez mianownika rozdzielić trzeba; wieloraz da całkowitki. *Jak. Mat.* 1, 61. O całkowitkach uważanych w postaci ułomku. *ib.* 1, 61. CAŁKOWITOSC, ści, ż. całość, zupełność, die Ganzheit, Ganzheit, Volligkeit, Ungetheil-

heit. Nieczczość, die Reassheit, Dichtigfeit. *Cn. Th.* CAŁKOWITY, a, e, (*CAŁKOWATY *Cn. Th.*). CAŁKOWICIE *przystk.* całki, we wszystkich swoich częściach cały, niepodzielny, unzertücht, gang, im Ganzen. *Roff.* *ucebлнм.* Projekta na seymie nie katagoryami, lecz całkowiec decydowane były. *Ust. K.* 1, 107. (*ob.* ogół). Liczby całkowite, całą jedność wyrażające. *Łęsk. Mier.* 2, 18. - §. Nieczczy, lity, niht höhl, niht, massiv. *Cn. Th.* CAŁKOWY, a, e, od całek, całkowitek, liczb całkowitych, Integral : Rachunek całkowy, calcul *integral.* *Jak. Mat.* 3, 81. et 3, 5. §. 2., od calek, rzep całkiem wędzonych, die im Ganzen geräucherten Röhren betreffend. 3., całkowa krowa, dożywała (cf. iałowka), eine ganze Kuh, die die rechte Portion Milch giebt. Gdy na oddawkę postanowią oborę, od faskowej jedney, to iest, od całkowej krowy, faska masła ma bydl oddana. *Gost. Ek.* 120. W nabiale od całkowej krowy, co daio faskę masła, kopę sera, żyd od sztuki pożytkowey uiedna się. *Haur. Sk.* 220. - 1., CAŁO, *przystk. przymiotnika* Cały, : w całości, bez naruszenia, bez szkody, nienaruszenie, zupełnie, *Bosn.* cilo, cjelo, *Boh. celo*) gang, unversehrt, unversehrt, unzertücht. Powinnoscią sypyra iest, cało okręt doprowadzić na mieysce. *Petr. Pol.* 205. Sama cało uchodzi, nic nie obrażona. *Zbil. Lam. A.* 2. Jemu wszystko po bogu przypisać musiemy, Zesmy cało sofiali, że ieznacze żyiemy. *Groch. W.* 536. Daniel z pośredka lwów okrutnych cało wyszedł. *Birk. Ex. G. b.* Kray woiowali, a lupy do siebie odeslawszy, raz po raz, gdzie iezcze bylo cało, plondrowali. *Stryk.* 367. Cało wyszedł z bitwy. *Star. Ryc.* 49. Jużci to nas dosiega, co się iaszym stało, Któż w tym może upewnić, iże uydziem cało! *Pasz. Dz.* 117. Żyie kochanek twój, żyie oyciec, cało tyran ich trzyma. *Min. Ryt.* 2, 229. Kazał, aby oboz umocnili wielkim przykopem, aby tak był cało. *P. Kchan. J.* 74. Wody w rzeszoto nabrała i do kościoła cało zanosła. *Warg. Wal.* 260. - 2., CAŁO, a, n. całość, zupełność, nienaruszonosc, die Ganzlichkeit, Ganzheit, Volligkeit, Unversehtheit, Unversehtheit. Z cała, ze wszystkiem, *Boh.* do cela) ganglich, im Ganzen, überhaupt, vollig. Zamykam z części konkluzą pierwszey demonstracyi, gotów ią będąc z cała zamknąć. *Zygr. Pap.* 25. - W cale, w całości, nienaruszenie, im vollkommenen Zustande, gang, unversehrt. To wszystko iest wcale i nic Turcy nie ruszyli. *Star. Dw.* 7. (*disting.* wcale), *Boh.* w cele, w celości. Gospodarzowi zawsze trzeba doglądać, czego niemasz, co w cale, co popsowano. *Petr. Ek.* 15. Rzeczpospolita póki iest w cale, póty każdy swoje może mieć spelną; ale iesli ona wgnie, slochay się tego nie nadziewa żaden, żeby co swego cało zachować mógł. *Gorn. Wl. N. 3.* Cnoty zachowuią w cale Rzeczpospolita i onę szcześnie czynią. *ib. R. 4 b.* Tym sposobem mieli bydl zdrowi i w cale. *Birk. Dom.* 82. CAŁODNIOWY, a, e, CAŁODNIOWO *przystk.*, CAŁODZIENNY, a, e, CAŁODZIENIE *przystk.*, dzień cały trwający, den ganzen Tag während, ganztägig. *Ecccl.* *вседневный.* Słońce całodziennie. *Zim. Siel.* 202. całodziowe. *Pot. Syl.* 50. Całodniowe w lasach połowanie. *Mon.* 68, 186. Biologio-
wy te całodziennie w zwierciedle atawaly. *Bals. Sw.* 2,

737. *Eccl.* всенедствую, *Grac.* παληγεσσω, *diurno.*
 *CALOKSIEZYCZNY, a, e, calo księzycem oświecony,
 ganz vom Monde erleuchtet. Caloksięzyczna noc, *Eccl.*
 вселуная ночь. CALOKSZTAŁT, u, m. *Architect.*
 abryś całe budowanie wnętrza i z wierschu oku wysta-
 wiający. *Tr.* ein perspectivischer Riß, der Höhe, Tiefe
 und Seiten eines Gebäudes. CALOMIESIĘCZNY, a,
 e, CALOMIESIĘCZNIE *przystk.*, miesiąc cały trwają-
 cy, einen ganzen Monat während, ganzmonatlich. Calo-
 miesięczny post. - §. Calomiesięczna noc ob: caloksię-
 zyczna. CALON ob. Calun. CALONOCNY, a, e, CA-
 LONOCNIE *przystk.*, przez całą noc, die ganze Nacht
 hindurch (ganzzählig). Bankiety calonocne. *Sim. Siel.*
 67. Calonocne niespanie. *Ban. C. 2. Urs. Gr.* 188. Ca-
 lonocne nabożeństwo. *Pimin. Kam.* 343. *Eccl.* всено-
 щное бдѣніе, всенощница. *Eccl.* всеноществую,
Grac. παννυχτω, całą noc trawię. CALOPALIC *czyn.*
nied., calopalna ofiara ofiarować, ein Brandopfer brin-
 gen. *Cn. Th. Eccl.* всеожигаю, *Grac.* ολοκαυτω.
 Calopalone w starym testamencie ofiary. *Haur. St.* 106.
 CALOPALENIE 1., ofiarowanie calopalnej ofiary, das
 Darbringen eines Brandopfers. 2., Calopalna ofiara sa-
 ma, das Brandopfer, *Boh.* žarát; *Sorab.* 1. palenitě wó-
 por; *Vind.* shanigoreah, zieloshgan offer; *Rag.* xartva,
 xartvo; *Dal.* sartva; *Croat.* šartva, aldov; *Bosn.* sgjar-
 tva; *Roff.* et *Eccl.* всеожженіе, всеожжигаемая.
 Calopalenie inti tłumaczą paloną ofiarę; ale każda ofia-
 ra była palona, a takby się nie wyraziło holocauston.
Budn. bibl. praef. CALOPALNY, a, e, calkiem by-
 wiający spalony; od calopalenia, Brandopfer, Brand,
 ganz zu verbrennen bey'm Opfer. Ofiarować calopalne
 ofiary za każdego z osobna. *Birk. Zyg.* 46. Jest miasto
 Heliopol, kędy swyrczay stary Calopalne przed bóstwem
 ołowca niesie ofiary. *Zab.* 15, 162 *Kniaż.* Calopalnemi
 pana nad pany błagał darami. *Susz. Pięś.* 1, D. 4. CA-
 LOROCZNY, a, e, CALOROCZNIE *przystk.*, przez cały
 rok, ganzjährig. *Boh.* celoroční. *CALORUCHNY,
 a, e, cały w ruchu, ganz bewegt, Po szyję się pacholę
 wśród kąpeli puściło, Caloruchnym ciężarem kręte
 z wód balwany Wyrzuca, śnieżne stopy białe na prze-
 mianu. *Zab.* 9, 328. CALOSC, ści, ż. obicie wszystkie-
 kich części składających co, ogół, ogólność, das Gan-
 ze, (die Ganzheit), *Boh.* celošt, *Vind.* zielošt, zieloba;
Bosn. cjelochja; *Roff.* цѣлость. Gdzie osztki są gwał-
 townie odcięte, tam reszta skałecsona, nie może wy-
 stawać całości. *N. Pam.* 13, 94. *Pieśń Kar.* 94. Na
 tenczas ma zupełną dzieło doskonałość, Gdy i części
 w nim piękne i piękna z nich całość. *Dmoch. Szr. R.*
 67. Swiat, iakokolwiek bądź wielki, cząstką jednak
 tylko najmniejszą jest całości, *universi. Hub. Mech.*
 556. des Ganzen, des Alls, Weltalls. 2., Całość po-
 zagu, niedość, zupełność. *Cn. Th.* die Maffigkeit,
 Dichtigkeit, 3. B. einer gegoffnen Statue, die nicht höhl
 ist. 3., *transl.* całość, nienaruszony byt, zdrowie bez
 uszkodzku, nienaruszonosc, die Unverleghtheit, Unver-
 sehrtheit, der gute Zustand. *Roff.* неврѣдимость, со-
 хранность (*Eccl.* цѣлость = zdrowie). Wy niesiecie
 w ręku waszych rycerze wolność i całość oyczynny wa-
 szey. *Zab.* 13, 299. Tobie poruczam mą całość. *Niamci.*
P. P. 83. Całość, wolność, niepodległość. *Gaz. Rząd.*

CALOWAC *czyn. nied.*, pocałować, ucałować *dok.*, usta-
 mi się czego dotykać za powodem tkliwości, upodoba-
 nia, kochania, lub uszanowania, küssen; *Boh.* celowati,
 libati, polibiti, hubičtlowati; *Slovac.* beřati, polibiti,
 libám; *Bosn.* celivati, pogljubiti, cuknuti, busnuti;
Croat. ezelovati, kushuvati; *Dal.* czelujem, lyubim;
Rag. selánuti, selivati, gljubiti, pogljúbiti; *Slavon.*
 poljúbiti; *Vind.* lubit, kushnit, pulhati, pufhniti; *Car.*
 kushnēti; *Roff.* цѣловать, лобзать, лобызать; об-
 лобызать; *Eccl.* цѣлюю = 1., поздравляю, 2.,
 уснамн лобзю, *Sorab.* 1. hubičtugé, kóřim, weso-
 řim, rottuju, rottujem, rottowaci. - Caluie ią w twars.
Teat. 19 c, 52. w gębę, w usta. Co to za ciężka kara
 zdraycę swego całować. *Bardz. Tr.* 539. Na ziemię czę-
 sto upadaią całując ią. *Pasz. Dz.* 74. Sułtan Muftemu
 rękę caluie dwa razy do roku. *Star. Dw.* 51. Którgdy
 Sułtan przeiodzie, tędy stopy konia iego poddani całują;
Star. Dw. 41. Póydźcie, ucałuycie oycza waszego. *Teat.*
 53 d, 31. Pozwól się ieno ucałować, raz ieno, nie wię-
 cey. *Zab.* 11, 374. *Zabl.* Chodź, niech cię uściskam,
 niech cię ucałuję. *Teat.* 48, 138. - *fig.* Pocałował nóż-
 ki = umknął, uciekł ob: Pocałować. - §. Komplement,
 wyraz grzeczności: całuję rączki, całuję nóżki, osobliwie
 dziękując za co; in der Complimentsprache; ich küsse
 die Hand (besonders im Derterr. gebräuchlich) = ich bedan-
 ke mich gehorsamt. Ludzie lepiej wychowani mają wy-
 borniejsze wyrazy grzeczności: całuję nogi, upadam do
 nóg, i t. d. *Mon.* 68, 458. - §. Zaimk. CALOWAĆ,
 się, się küssen, einander küssen. Slicznie Maścica panno,
 tak się całować i ścisnąć z żołnierzem. *Teat.* 54, 66.
 Będziem się całować, iak gołąbka gołąbeczka w ocio,
 nosio i usteczka. *Teat.* 56 b, 72. Zwyczay był Rey-
 mian, że się witaiąc wzajemnie całowali. *Pilch. Sen.* 253.
 CALOWANIE, UCAŁOWANIE, POCAŁOWANIE, ia,
 n. czynność całowania, das Küssen. Calus, (buzia, gę-
 ba), der Kuß, *Boh.* et *Slovac.* polibeni; *Dal.* cselov;
Bosn. celov, celivanje, cuknutje; *Carn.* kushék; *Vind.*
 pokuth, pulhei; *Sorab.* 1. kšj, hubičtman'e; *Cra.* cae-
 lov, kulšec; *Dal.* lyubacz; *Roff.* et *Eccl.* цѣлованіе
 (= 2., pozdrowienie, 3., przysięga), лобзаніе, лобыз-
 заніе. Całowanie, znak miłości. *Pimin. Kam.* 170. znak
 pokoiu. *ib.* 270. Święte całowanie, iakie na Wielkanoc
 bywa. *Pim. Kam.* 269. Pośta do całowania sasty Sul-
 tana przyprowadzono. *Birk. Zbar. D.* 2 b. Wzowany
 Marszałek do ucałowania ręki Królewskiej. *Dyar. Gr.*
 327. Handkuß *Roff.* рыкоуцѣлованіе. - A ty za moję
 pracę, za moję staranie, Day mi najmilsza ust Twych
 jedno całowanie. *Sim. Siel.* 35. iedną buzią, einen Kuß.
 Marna rzecz całowanie; ale w tey marności Są też swo-
 je przysmaki, są swoje słodkości. *Sim. Siel.* 46. Je-
 szcze tu niemasz z czego chepcić się mój panie, Mar-
 na rzecz powiadaią, samo całowanie. *ib.* - ob. Poca-
 łowanie.

Pochoda: calus, calus, nacalować się, docalować
 się, pocałować, wycalować.

CALOWITOSC, ści, ż. całość, całkowitość, die Gånz-
 heit, die Unversehrtheit, Unverleghtheit. *Croat.* czelo-
 vitošt; *Rag.* zjelovitos). Nawet i zdrowie dla pożytku
 i całkowitości Rzeczypospolitey odważają. *Krom. del.*
 CALOWITY, a, e, w całości, im Ganzen, aus einem

ganzen Städte. Croat. czelovit; Rag. szelovit; *Globus solidus* kula całowita, niedęta. *Mqcz.*

CALOWKA, i, ż. lina na cał gruba, ein zolldicker Faden. Lina całowka, *Gall. alogne*, jest długa na 35 sążni, wchodzi w niej na każde żebro po 72 nitok, waży 100 funtów. *Jak. Art.* 3, 42. półtora całowka, *comblau*; 5/3 całowka *cinquennes*. *ib.* §. Dółka całowa, e. zollb. Bret. **CALOWŁADNOSC**, ści, ż. cała władza, pełna moc, najwyższa zwierzchność, die Allgewalt, vöilige Herrschaft, Oberherrschafft. Całowładność narodowa w Polsce, we trzech stanach zamknięta, na seymie okazuje się. *Skrzet. P. P.* 1, 41. et 248. **CALOWŁADNY**, a, e, **CALOWŁADNIE przyszł.**, nieograniczenie władający, unumschränkt herrschend.

CALOWY, a, e, na cał, od cała, Zoll, einen Zoll oder Daumen groß. *Roff.* дюймовый.

CALOWY, a, e, w całości cały całkowitości, na cał, hurtowy, im Ganzen, en gros). Handel całowy. *Gaz. Nar.* 1, 115. ***CALOZUPEŁNY**, a, e, z iedney sztuki, hurtowy aus einem Stücke. Wędsidia bywają całozupełne, albo otworzyste. *Hipp.* 60. **CALUCHNY**, ***CZALUCHNY**, a, e, **CALUCZKI**, **CALUTENKI**, **CALUSIENKI**, **CALUSKI**, a, ie, *intensiv. przymiotnika* cały, ganj, völig, ganj und gar, *Boh.* celý, *Sorab.* 1. cpljstl. Cały boży rok czekał, z całucaki, cały zgoła. *Cn. Th.* 58. Całucaka noc. *Ray Wis.* 137. Całuchną noc pracując, nieśmy nie ulowili. *Leop. Luk.* 5, 5. Całuchną noc. *Ray Post. Gg.* 1. Całuteńki dzień. *Boh. Kom.* 4, 197. Całuchną drogę milecał. *Teat.* 11 b, 60. - §. Ty w tym schronieniu będziesz całuteńki. *Boh. Kom.* 1, 274. (bez najmniejszej szkody, zdrowiuteńki). **CALUN**, **CALON**, u, m. wielka doka, aszyta z całych brętów sukna lub materyi, szczególnie nakrycie założone trunny i mar, eine große aus ganzen Breiten Tuch oder Zeug gemachte Decke; besonders das Leichentuch, Baartuch. *Slovac.* čalann (cf. *Lat.* aulacum); *Boh.* čjalann, přístrov (Boh. čjalannst tapcyr); *Vind.* merlak). Spadł on z krzesła na całun, do grobu z całonu. *Pot. Jow.* 49. Całun, który trupa przykrywał, w proch się rozsypał. *Oss. Str.* 3. - §. Całun, pakłak, sierak, gruba łożdziez mnisza. *Oss. Wyr.* grobe Mönchs-Heldung. Występki żyją, chociaż pod całunem. *Zab.* 14, 37. *Nagl.* § i w kapiocy wełna; mikt bez ale).

CALUS, - a, m. **CALUSEK**, - aka, m. pieszczenie: całowanie, pocałowanie, busia, ein Küßchen. *Rag.* zelov, gljubar. *Vind.* kufhez, pokufhez). Nigdy Jegomość od Jeymości tak całych pieszcrot i tyle całusów nie odebrał, jak tą rasą. *Oss. Str.* 8. Muszę ci do każdej iagody po iednym przypiąć całusku. *Teat.* 28 b, 72. Zdradys użył zemną nad miarę, Setnych całusków odbierzesz karę. *Zab.* 11, 265. *Zabl.* - **CALUS**, - ia, lubiący dawać lub odbierać pocałowania, ein Küßer, der gern küßt. *Rag.* zelovnik; *Bosn.* celovnik; *Croat.* czelovnik (*Eccl.* ѣбонамѣхъ salutator). Dziewczyna ta wielki całus, coraz albo posuwa usta albo naddaie lica. *Oss. Wyr.*

CALUSIENKI, **CALUTENKI** ob. Całuchny. - **CAŁY**, **CAL**, a, e, (Cało *przyszł.*, *gu. v.*) zupełny, obejmujący wszystkie swoje części, ganj; *Boh.* celý; *Slov.* tell; *Sorab.* 2. gell; *Sorab.* 1. cjetwé, tjlwé, cplj, cplj; *Carn.* cel, zel; *Vind.* seu, sel, selu, seel, ziu, ceil, siel; *Bosn.* cio,

- la, - lo, cttav, tjeli; *Croat.* csal; *Dal.* csio, csila, csilo; *Rag.* zio, zjela, zjelo; *Slavon.* sav, sva, sve; *Hung.* tellyes; *Roff.* ѣблмы, ѣблб; *Eccl.* z zdrowy; *Eccl.* ѣблбга leki; ѣблбмъ leczyć), cf. *Lat.* salus; *Ger.* alt; *Ger.* salos; *Hebr.* kol kol z omnis; kol kol halil integrum, solidum; kol kolal z perficit; cf. *Ger.* heil; *Anglorax.* hal; *Holland.* heel, geheel, *Suec.* hel), zupełnie w swoich częściach, ganj, in allen seinen Theilen. Cała rzecz więkaza od każdej części swojej osobney. *Sol. Geom.* 26. Człowiek cały w sercu jest zawarty. *Zab.* 6, 558. Poświęcił całego siebie oyczyźnie; *Gaz. Nar.* 1, 340. Gotów iestem na wszelkie usługi, zawszem twój cały. *Teat.* 49, b. 48. Władysław miał być królem całym Węgierskim, a Olbrachtowi postąpić na Śląsku różne szerszawy. *Stryk.* 639. (całych Węgier, von ganj Ungarn). Kocham ją z całej duszy. *Teat.* 17, c. 14. *Eccl.* всецелою. *Smotr. Ap. praef.* Całym sercem będą służył Wc Panu. *Teat.* 27, 58. Całym sercem żyć. *Teat.* 22, b. 49. Cały w tym, aby swego dokazał. *Mon.* 65, 163. (ze wszystkich sił pracuje, zatopiony w swoich zamysłach, et ist ganj damit beschäftigt). Jąbym całą moję krew wydał za niego. *Teat.* 49, b. 84. (do ostatniej kropli). Rzecz ta cała smysłona była. *Teat.* 52, d. 126. (ze wszystkim). Z całym domem *Eccl.* вседомовно; *Gr.* πανοικια. *Eccl.* вседомовно; *Gr.* πανοικια. *Eccl.* вседомовенб *Gr.* πανοικος. §. Cały, istny, prawdziwy, ganj, wahrhaftig. Jozafat prawdziwym i całym był naśladownikiem Dawida. *Sk. Żyw.* 2, 177. Bystry pies a przekobiaty, Nazów goż ze ten pies cały. *Bielaw. Myśl.* 4, b. To jest cały djaból ten chłopiec. *Teat.* 17, 38. Cały aselma, wierutny, ostatni, na urząd, od stóp do głowy, ob: cała sobaka). §. Cały ze wszystkim ciągle i nieprzerwanie aż do końca, tak o przeciągu miejscowym, jako i o czasowym, ganj, bis zu Ende, ganj und gar. Mała iktierka cało miasto spalić może. *Ktok. Turk.* 128. Cała Warszawa tłumem przed dom nasz zbiegać się będzie. *Teat.* 52, d. 29. Całe noce, całe dni frzesobliwie wzdycha. *Otw. Ow.* 97. Całą noc aż do poranka przeleżał, cały dzień aż do noce przeschrpał. *Zab.* 13, 62. Bieszenny, iak długą noc strawiłem całą. *Hul. Ow.* 9. Cały dzień *Slavon.* vas dan ob. wszystek). Cały boży rok czekał: całucaki, cały zgoła. *Cn. Th.* 58. Cały obiad gadał, *ap. ovo ad mala. Cn. Ad.* 55. - *Podobn.* To nie było iestne całe się, lecz tylko początek większego nieszczęścia. *Zal. Test.* 331. (tu iestnie nie był koniec; na tym się iestnie nie skończyło, daß war noch nicht alles; damit war es noch nicht alle). Co tu próżnego gadania; musi poyść za niego, i cała rzecz. *Pr.* Otóż nie poydzie, i cała rzecz. *Teat.* 36, 105. (i po wszystkim, i koniec, und basta)! Przywolać go nazad, i cała ceremonia! *Teat.* 17, c. 56. §. Całą gębą, całym gardłem: a.) głośno, aus vollem Halse. Teraz ma mieć cześć swoje Pallas, teraz ona ma słuznie całą gębą od nas być chwalona. *Otw. Wirg.* 432. Rólnik całą gębą żyjące w mieście wielbi mieszczany. *Zab.* 8, 317. *Fig.* całą gębą: w ostatnim stopniu, im höchsten Grade. Fortuna całą gębą pańka. *Teat.* 19, b. 19. Całą gębą chłop *Rzawuśk. Mstr.* Oszukać ufaiącego sobie, iest to całą gębą zdradać. *Lub. Roz.* 306. 2.) Cały, niedęty, ale iako lity, lany, niedrożony, solidus, *Mqcz.* nieczesy, ganj, nicht heil, maße; *Boh.* celistaw. 3.) Cały, nie-

nienapoczęty, ganz, nicht angefangen. Cały chleb, sér, noch nicht angechnitten. Caja beczka, noch nicht angezapft. *Cn. Th. 58.* 4.) Cały, nienaruszony, nieuszczerbiony, nieślakony., *Roff. асудьбамъ, невреждаемыми, неврежденными, сохранными.* (zdrow; *Roff. цѣльными* = czysty, niesfałszowany: *Ecll. цѣлба* = kuracya, léki; *цѣлбоноснымъ* uzdrawiający), ganz unversehrt, unversehrt, unbeschädigt. Dom nie rozwalony i w tak wielkim niebezpieczeństwie cał jest zostawiony. *Otw. Ow. 19.* Cezar z wojskiem zdrow i cał idzie. *Warg. Cez. 151.* Gdy jeszcze w szczęściu był cał, wiele mógł między awemi. *Warg. Cez. 230.* Milczabys lepiej, pokis cały. *Teat. 36, 21.* Umykajże mi, pokis cały. *Teat. 1, 32.* weil du noch ganz, gesund, bist. *Ottfried braucht ganz für gesund, Ganzida für Gesundheit. Dur. Bibl. Sl. 1, 191.* Adlg. Dobry gospodarz chcąc byźd całym od szkody, nie skąpi na opłatę stróża. *Koll. list. 1, 111.* Należy na tém Rpięty, żeby pokoy poposily był cały. *Gorn. Wł. E.* Wiara moja i przodków moich jest cała; w niczem nie naruszona. *Gorn. Dz. 106. Baz. Hst. 116. Warg. Wal. 265.* To to grunt wesela prawego, Kiedy człowiek sumnienia całego. *J. Kchan. Dz. 204.* (unverleitetes Gewissen). Tatarowie czuiąc się byźd już niecałymi, do domu uszli. *Bisl. Kr. 490.* (już nadwątlonemi). O ludzie mający niecały rozum! *Ozym. Sw. Mm. 3:* (nie z pełna rozumu). §. Cały, w iedney sztuce, niepodzielny, ganz, in einem Stücke, unzerstückt, nieskładany, nieztukowany. *Cn. Th. 58.* Cała liczba rachuje rzeczy zupełne bez ich części. *Sol. Geom. 3, 77.* Całe pieniądze, oppo. drobne pieniądze. Ma całe i drobne pieniądze. *Tr.*

Pochodz. *caluczki, caluchny, calutełki, calustenki, calun; calość, calowity, calowitość, calowity, calowitość, calka, calkiem, calkowy, calowy, cale, calo, weale, calodzienny, calomiesięczny, calonocny, caloroczny, calowładność, calowładny, calopalit, calopalenie, calopalny; calit, ocalit, ucalat, caleć, ocaleć, ucaleć. Calcc, caliana, celc. Calkował, scalkował; calkowitzka.* 2.) Szczelny. 3.) Członek.

1. CAP! wyraża prędkość porwania, rippß, rippß, grippß, grappß! *Boh. brapa;* (cf. chap, chabias, capnąć *Graec. ἀρπάσσει; Lat. apto; Hebr. אָפָה asaph = apprehendit. Carn. zap, zap = łapacz). Pies do ciebie się lasi, a gdy się nie obaczysz, alie on za nogę cap. Rey Zw. 83. Zjedliśmy łap cap, a potem w nogi. Off. Wyr. Zrazu się tylko słowy szpoca, a potem za łby łap cap po sobie. Jabl. Ez. 121. (ob. łup cup). Pan łap cap, co z wilczym iada apetytem. *Nar. Dz. 3, 106.**

Pochodz. *capnąć, capać, capieć, czapic, czepid, przyczepic i. d. czapla.*

2. CAP, a, m. (ob. caban) gatunek baranów większych z przydłuższym miąższym ogonem, iakie w wschodnich kraich bywają, ein Dickschwanz, Fettschwanz, ein morgenländischer Schafbock mit einem dicken langen Schwanz und großen Hörnern. (cf. *Ger. Gale, Jaupel*). *Slovac. tap, capa, w ogólności kozieł, baran, ein Schafbock, Wibber. (Roff. vulg. цыба kosa; Sorab. 2. schaparna owczarnia). Potomek capa iurliwego, Moñ. 70, 295.* Jeśli mędrcom czyni broda zapuszczona, Toć może i brodaty cap uycć za Platona. *Min. Aus. 83. - Slov. prov.*

Tom. I.

capa zabradnikom sprawit. kosa ogrodukiem robić. 2.) *Transl. o człowieku, brodacz, basalyk, gap', ein bärtinger großer Kerl, ein Schöps, ein Flegel.* Nie wiem, co mnie wstrzymuje, ty trutniu, ty capie, Ze ci zębów nie wytnę, oczu nie wydrapię! *Zabl. Amf. 61.*

CAPA, y, ż. skóra wielbłądowa, osła i t. d. chropawo wyprawna, der Schagrin, Leder zu Futteralen, Einbänden u. s. w. *Croat. czapa, corium, elaboratum e pelle porcina, piscis, asini.* Z osły skóry robi się capa na oprawę szabel. *Kluk. Zw. 1, 191.* Capa zielona, czerwona, błękitna, szara, *Vol. Leg. 4, 357.* 2.) *Transl. oprawa pochw, der Heberzug der Degenstheiden.*

CAPIC, czapic, czyn. *nied., zcapic, zacapic dok., capnąć jedntl. capać, contin., zmykać, łapać, porywać, schnell ergreifen, erwischen, graspen; Boh. čapati, čopiti (ob. chapac, chopic); Roff. цапнуть, цапать, цапнуть; (Gr. ἀρπάσσει, Lat. apta, Hebr. אָפָה asaph).* Zostawić młodym rozkoszy i żądze, Wac Pan już stary, capniy za pieniądze. *Zabl. Bal. 61.* Parę milioników dobrze jest zcapic. *Niemc. P. P. 32.* Patrząc rychło zkađ ront wypadnie i capnie mię do kozy. *Teat. 53, b. 25.* Capnięty, capnioty, zcapiony, porwany, zemknięty, erwischt, gegrapt. *Pulp. 11.* §. Capay, miano charta, Name eines Windbundes. Pędzi konno przez zwieryniec, a za nim capay, łapay, ścinay, dołoż, dwa smycze chartów. *Teat. 20, b. 52.*

CAPIE, - ięcia, *zdrbn. rzeczown. cap, koziołek, baranek, ein Schafböckchen.* Capięta, kozki, owieczki, baranki. *Zab. 12, 398. Koffak. CAPIEC niaak. nied., ocapić dok., capem się stawac, głupiec, durnieć, zum Schafbock werden, dum werden.* Ocapialby dziad stary, by mu się zachciało stawac kłetki, grać w lichu i na trzcinie iędzić. *Zab. 9, 74. Jzyk.*

CAPSTRYK, CAPSTRZYK, CZAPSTRYCH, CZAPSTRZYK, u, m. uderzenie w bęben pod wieczor do spoczynku, z *Niem. der Sapfenstreich, Boh. čjepubitje.* Za dwie godziny będzie czapstrych. *Teat. 8, 70.* Jeszcze on i po czapstryku na ulicy. (włóczęga nocny). Przystuchamyż się czapstrykom tego dobozsa. *Teat. 28, b. 157.* (bębnieniu iego).

CAR, a, m. (skrótcone z Łac. caesar. *Durich. Bibl. Sl. 1, 302. Slavon. car; Rag. zâr; Carn. zhâr; Bosn. çar; Croat. çar, czesar; Hung. tsászár; Dal. zâr (= imperator Turc.) Roff. царь (= o dawnych panujących i o bogu = król; od Jwana Wasilewicza = cesarz) Hebr. אָר sar: princeps, אָר sarah: principem se gefsit cf. Gall. Siro, Angl. Syr. bet Sar (j. B. der Russische Sar). Wafili; widząc, iż mu fortuna posłużyła, począł się pisać: My Wielki Pan, Król i Wielki Car wszystkichy Rusi, Wielki Książ Włodzimierza i t. d. *Gwagn. 522.* Tenże *Gwagnin* utrzymuje, że Car więcej nie znaczy iak króla; bo we wszystkichy Ruskiem duchownem i świeckiem piśmie Car Królewskie, Cesar Cesarzkie imię znamionuje. Takież też król Taurycki Przekoplskim carem, t. i. Królem się zowie; i wszyscy inb królowie Tatarscy tém imieniem carskim zowią się. *Gwagn. 523.* Car czyli Han, znaczy jedno co cesarz, czyli pan Tatarów. *N. Pam. 17, 157.* Niektórzy też kniazia Moskiewskiego białym carem nazywnią, to jest, królem białey Rusi. *Gwagn. 523. (Roff. асудьб = król, królów). §. Car Turecki, Sultan, der Türkische Kaiser. Turecki cesarz.**

*Lat. Kom. E. 3. (ob. Carograd). §. Car Abyssynski ob. pop Jan. *§. Car = Cezar Juliusz, Juliusz Cezar. Godniejszego nad się znać Car nie chce nikogo, ni Pompeiusu równego. Bardz. Luk. 4. - §. Eccl. царь славы христосъ, car sławy = pan chwaly, = Chrystus, der Herr der Herrlichkeit. 2.) Botan. car ziele, podbiał, lepieźnik, *tuff-lago petasites Linn.* wieśniacy sowią car ziele, dla skutków, które niegdyś przeciwko morowey zarazie mu przysiywano. *Jundz. 420.* iakoby cesars nad ziołmi, dla jego wielkiy nad inszemi ziołmi szlachetności. *Urząd. 245.* der große Husfattiß. *Roff. царь травъ acqnitum lycocotum* toiad, toieść. CAROGROD, a, m. Konstantynopol, po Turecku Stambul, po Polku Carograd, stolica państwa Turckiego, *Wyrw. Geogr. 257.* Constantinopel *caesaris arx, Bohor. - Slavon. carigrad; Bosn. carigrad; Carn. zhargrad; Rag. zarigrad; Croat. czarigrad; Roff. царьградъ, царьградъ.* Konstantynopol, nowy Rzym, po naszym Carograd. *Sk. Dz. 203.* *Per totum Turciam, praecipue apud milites, sclavonicu lingua in usu est, eaque in porta imperatoris Turcici usum patriae linguae paene obscuravit; ita ut Constantinopolis ipsa iam non amplius prisco nomine, sed Caesaris domus sclavonica vocetur lingua.* Nic. Myler addit. CAROGRODZANIN, a, m. z Carogrodu rodowity, ein Constantinopolitaner, *Eccl. цароградцъ.* Carogrodzanie. *Sk. Dz. 218.* w rodz. żeńsk. CAROGRODZANKA, die Constantinopolitanerin. CAROGRODZKI, a, ie, Konstantynopolitański, Stambulski, Constantinopolitański; *Rag. zarrigradski; Croat. czarigradski; Bosn. carigradski.* Lud Carogrodzki. *Sk. Dz. 486.* Ciesnina Carogrodzka łączy Marmorę z morzem czarnym. *Wyrw. G. 27.* CAROWA, y, ż. żona cara, cesarzowa, imperatorowa, die Fürin; *Rag. zariza; Croat. szeszarica, szarica; Hung. tcsazárné; Roff. царица.* (*Roff. всецарица królowa królów, N. Panna.*) Do carowey należą *Roff. царицынъ.* CAROWICZ, CARZEWIC, a, m. syn carki, der Sohn des Zar. *Roff. царевичъ.* Po te czasy niewolnik dziedzice, przeciwny bękart karał carzowice. *Pasz. Bell. B. 4. b.* CAREWICZOWY, a, e, do carewiczu należą, dem Sohn des Zars zuständig. *Roff. царевичевъ.* CAROWNA, y, ż. córka carka, die Tochter des Zars. *Roff. царевна.* Do carówny należą *Roff. царевнинъ.* - CARSKI, a, ie, do cara należą, *Rag. zariski; Croat. szeszariski; Hung. tsaszari; Roff. царевъ, царскій.* Jmie Carskie zacnieysze bydź rozumieią niż królewskie, ale mylnie. *Gwagn. 523.* Dworzanie carcki *Roff. царедворецъ, adj. царедворцевъ.* Stolica carcka *Eccl. царственица.* Carcką godność sprawują *Roff. царюю; Eccl. царствовать; Rag. zarevati.* - Wstąpić na tron carcki *Roff. воцариться; wynieść na tron carcki воцарить, воцарить; Wstąpienie na tron Roff. воцарение.* - W kościele Ruskim Carckie drzwi, *Eccl. святыя врата, царскія дзери, średnie drzwi oltarzowe, któremi wnoszą Najśw. Sakrament, a tak Cara czyli króla sławy wprowadzają.* *Dyk. Cerk. 3, 50.* die Mittelthüre im Altar, in der altruffischen Kirche, wo das Allerheiligste herein gebracht wird. W Ruskiej cerkwi przy liturgii S. drzwi carckie zamykają. *Pim. Kam. 103.* przed skończeniem liturgii kapłan otwiera carckie drzwi. *ib. 104. et 140.* Врата царскія *sacras valvae,* по тому што царь славы*

Христосъ въ оныя входить. - Godziny Carckie abo wielkie, składane przez doktora Cyrilla. *Pim. Kam. 253.* §. Carcki = Cesarcki, od Cezara Juliusza, Cezar =. Miałą Carckie półki Genabryskie grody. *Bardz. Luk. 12.* Już niecs Carcki napil się niewinney posoki Rzymckiej. *ib. 30.* CARSTWO, CZARSTWO, a, n. państwo carckie, królestwo. *Gwagn. 523.* die Zarfschaft, die Würde, das Land eines Zars. *Rag. zarstvo; Croat. czarstvo; Vind. zharstv (ob. cesarstvo). Roff. царство; Eccl. царство.* Za pomocą panów Polskich ośiadł carstwo mocą. *Pasz. Bell. B. b.* - Ogólniey państwo, panowanie, *Roff. царствованіе; Herrschaft, Reich, Regierung.* Ja to przekładam nad wszystkie bogactwa, Nad skarb, nad wszystkie tego świata carstwa. *Groch. W. 352.* Uczył go panem swego dworu i carstwa wszystkiego. *Ryb. P. 208.* Panie! czy raczasz ty Izraelskiego ludu przywrócić carstwo! *Odm. Sw. 2. N. n. 4. b.* Przysięga na stolicę czarstwa swego. *Groch. W. 303.* CARZEWIC ob. Carowicz. CARZYK, a; m. *zdrbn. rzeczown.* Car, mały car, królik, ein kleiner Zar, ein Fürst. Kantymir Stary, carzyk Tatarski. *Birk. Chmiel. B. 3. b.* Carzyk jeden w wpieniu miał szlachty naszej dwieście. *Falib. Dis. C. 1.*

CASZA ob. Czassa.

CAYCEL, - cia, m. w hucie szklanej, munsztuk metalowy lub szklany, na drzewce od piszczała wazdzony z tej strony, którą dmie szklars dla lepszej wygody, od słowa Niemieckiego Zige, cycek. *Torz. szk. 52.* in der Glasbläse, das Mundstück zum Blasen des Glases.

*CAYG, u, m. (cf. Caig) z Niem. der Zeug) das Korn, die innere Güte der Münze. Z strony myncy trzeba na baczeniu mieć i cayg, i wagę, i kształt popospolity. *Modrz. Baz. 133.* t. i. materiał, kruszec i dobroć jego.

CAZKI, - ów, *liczb. mn. zdrbn. rzeczownika Cęgi, eine kleine Zange, ein Zangchen.* Cążki i nożycki do rwania i chędożenia zębów. *Perz. Cyr. 2, 6.*

CC.

ku CCI ob. Cześć; Czcic. *CCIONKA ob. Czcionka.

CE.

CEBER, - bra, m. CEBRZYK, a, m. *zdrbn.*, iedno z największych części drewnianych do noszenia wody lub trunków. *Ger. der Zober, der Zuber; Boh. et Slovac. čeb, čebnice; Croat. cheber, chëbrich; Dalm. chabar, csabar; Slvon. csabar; Bosn. cjabar; Vind. zhebar; Carn. shëbr; Sorab. 1. tjuet; Roff. ушамъ, кадка (cf. Kadz).* Poimanych posadzał w cebry, iż się zwinęli w kupę. *Biel. Kr. 149.* Na te ognie, nie ceber jak wody, ale wszystkie krew swojej nieśli. *Birk. Podz. 5.* Gdy czasza pełna, przecz masz w cebrze nościć? *Rey Wiz. 18.* (na co ci więcej, gdy masz dosyć). Jdsie deszcz, iako cebrem lał. *Męcz.* Na wiosnę ceber deszczu, tyżka błota, na iesień tyżka deszczu, ceber błota. *Off. Wyr. Kto ma umrzeć i w cebrze wody utonie. Cn. Ad, 381.*

CEBROWAC, CEBROWINA ob. Cembrowac,

CEBROWY, a, e, od cebra, *Zober* =, *Zuber* =. *Boh.* *bčberowp*, *bčbermj*; *Roff.* *ушащный, кадошный*.

CEBULA, i, ż. CEBULKA, CEBULECZKA, i, ż. *xdrbn.*, znaiome bardzo kuchenne ziele; *Boh. et Slov.* *zbyule*; *Sorab.* 2. *zibbula*, *zibula*; *Sorab.* 1. *zebula*, *zjebła*, *zjbla*; *Carn.* *zhebül*; *Vind.* *zhebula*, *zebu* (*Vind.* *zhebülsh* = luk); *Bosn.* *kapulla*, *kapullica*; *Croat.* *kapula*, *kapulicša*, luk; *Ital.* *cipolla*, *cepolla*; *Lat.* *cepula*, *cepa*; *Hebr.* *כזבזל bazal*; *Ger.* *die Zwiebel*, *das Zwiebelchen*; *Roff.* *цѣбуля*, *луковица*, *луховка*; *Ecccl.* *лука червлѣный*; *Slavon.* luk *čerljeni*; *Dal.* luk *čerljenj*). Wielorakie są cebuli rodzaje: dymka, siedmiolatka, szalotka. *Ead. H. N.* 20. Cebula Hiszpańska, Strasburka, biała, czerwona. *Kluk. Rosl.* 1. 211. Cebula Aſkałońska ob. oszloch. Cebula pła ob. Pła cebula. Cebula morſka, *scilla maritima* *Linn.* *die Meerzwiebel*, rośnie nad morzem w Hiszpanii i. t. d. *Kluk. Dyk.* 3, 60. §. *Phras.* Oczy cebulą natrzeć; z cebuli płakać; przymuszać się do płaczu. *Off. Wyr.* *die Augen mit Zwiebeln reiben*; *ſich zum Weinen zwingen*. §. Cebula Kwiatowa, iaka mają tulipany, narcyzy, lilie i inne kwiaty, *die Blumenzwiebel* §. *W. Tulipanzwiebel*. CEBULATY, CEBULASTY, a, e, cebulę mający, na kształt cebuli, *mit Zwiebeln*, *Zwiebeln habend*, *zwiebelartig*; *Boh.* *цѣбульчатый, цѣбульчатый*; *Carn.* *zhebülkaſt*; *Roff.* *луковичный*. Hiacynt korzeń ma cebulaty *Syr.* 1356. Lilia ma korzeń cebulasty. *ib.* 751. *Bot. Nar.* 197. CEBULNY, CEBULKOWY, CEBULOWY, a, e, od cebuli, *Zwiebel* =. *Boh.* *цѣбульный, Slov.* *цѣбульнй*. Korzeń cebulkowy. *Bot. Nar.* 51. Rośliny cebulowe mają korzeń cebulasty. *ib.* 197. *Zwiebelgewächse*. Cebulna skórka powierzchnia, lupina. *Cn. Th.* Cebulny ogród *Sorab.* 1. *czjblenja*. CEBULARZ, CEBULNIK, a, m. sprzedawca cebul, *der Zwiebelhändler*, *Zwiebelmann*; *Boh.* *цѣбулат*; §. *Fig.* skapiec, *ein Fiſz*. *St. Kiesz.* - w *rodz. żółk.* CEBULNICZKA, *Boh.* *цѣбуларка*.

CECH, u; m. z Niem. *die Zeche*, lepię die *Innung*, *die Kunst*; *Boh. et Slov.* *cech*; *Hung.* *tsch*; *Croat.* *czeh*; *Sorab.* 1. *częca*; *Sorab.* 2. *zęca*; *Carn.* *zjęka*; *Vind.* *rokodelas* *ſkupſhina*, *druehba*, *bratauhna*; *Roff.* *цехъ*. Cech rzemieślniczy, towarzystwo jedney profesyi osób, które za nadanym sobie przywilejem, schadzki swoje mie-wają, koſcsem utrzymania między sobą porządku. *A. Zam.* 80. Bractwa albo cechy, które rzemieślnicy w mieście między sobą zachowują, mają bydz̄ znieſione. *Herb. Stat.* 307. - *Przysł.* *Naymłodszy w cechu świecki gasi. Pot. Żow.* 231. (na młodszym zawaze bieda ob. *fryc*) 2.) *W górnict.* każda w szczególności kopalnia zowie się cechem czyli piecsarą, rudnikiem lub szybą. *Staw. dr.* 213. *ein Schacht in den Bergwerken.* 3.) *Fig. transl.* towarzystwo, kompania, bractwo, koleżeństwo, *eine Geſellſchaft*, *Brüderſchaft*, *Verbrüderung*. Żydowie posłali do niego posłów z cechu Faryzeuszów. *Bial. Poſt.* 59. (z sekty). To kacerstwo w jednym cechu było z sekty Manicheuszów. *Birk. Dom.* 8. Chcecie nas wprawić do cechu onych olbrzymów, którzy potopu przyczyną byli. *Birk. Ex.* 9. Przed oblicznością Twoją każdego nabożeństwa ludzie widzę, a z mego cechu albo stanu żadnego nie widzę. *Zygr. Pap.* 145. *ordinis*). Cechy Judyjskie: *Kaasty. Mon.* 76, 132. *Przysł.* *W jakim cechu siedzisz,*

takim sam będziesz. *Rey Zw.* 239. (z kim kto przestaie, takim sam się staie). 4.) *Metonym.* cech, schadzka cechu, miejsce, gdzie się cech schodzi, gospoda, *Cn. Th.* 59. *die Junftverſammlung*, *der Ort ihrer Zuſammenkunft*.

Pochodz: *cechmiſtrz*, *cechmiſtrzoſtvo*, *cechmiſtrſtwo*, *cechmiſtrzowski*, *cechownik*, *cehowy*.

2. CECH, u, m. 1.) CECHA, y, ż. powłoczka poduszek, pierzyny, poszewka, z Niem. *die Zieche*, *der Bettüberzug*; *Boh.* *cepha*, *cepha*; *Carn.* *zjeka*, *zjgta*; *Vind.* *oblika*, *poſtelnu obvlezhilo*). Po wypocieniu człowieka, odmienić trzeba koszulę i pościel, a przynajmniej prześcieradła i z cechami. *Sien.* 542. Pierwey niżli cechy na pierzyny obleciesz, rozwiesz je. *ib.* 481. 2.) Wór od chmielu, *der Hopfenſack*. Na sprzedaż upakuio się chmiel w wory, cechami zwane. *Kluk. Rosl.* 3, 322.

3. CECHA, y, ż. CESZKA, i, ż. *xdrbn.*, znak, po którym rozpoznawają rzecz od rzeczy, oznaka, znamię, z Niem. *das Zeichen*, *Abzeichen*, *Unterſcheidungszeichen*; *Boh.* *zeph*; *Sorab.* 2. *zeichen*, *jitw*; *Sorab.* 1. *częca*, *czjca*; *Dal.* *biligh* (ob. *blizna*). Cechami rodzaiovcmi w gramatyce nazywa się to, co nam niezawodnie pokazuię, iakiego rodzaju które imię. *Kpcz. Gr.* 2. p. 11. Pierwsza cyfra każdego logarytmu nazywa się cechą, *characteristica*, albowiem s nię dochodzić można, w którym dzieſiątku zawiera się liczba, do której ten logarytm należy. *Jak. Mat.* 1, 183. Krzywdami wspaniale pogardzać, jest cechą wielkiej duszy. *Pilch. Sen.* 256. Włożył na nie cechę Chrystusową, bierzmując ie. *Sk. D.* 136. *Baz. Hiſt.* 24. Chleb S. i kubek błogosławienia są cechy i uczciwe znaki, przez które Chrystus znaczy się i bierze. *Zygr. Gon.* 234. *ſymbola*). - Cecha na bydłciu, naczyniu, piątno, *ein Brandzeichen*, *ein Merkzeichen auf dem Viehe*, *auf Geſchirren*; *Roff.* *мазко*. Rumak na lbio pańſką oznaczony cechą. *Zab.* 15, 33. (cf. *Cyfra*). Cecha domu iakiego szlacheckiego ob. herb. - Cecha na monecie, ſtępel, *das Gepräge*, *der Stempel auf der Münze*. Na kaźdey z srebra zrobionej sztuce, ma bydz̄ cecha tak miana, iako i mistrza. *Vol. Leg.* 4, 78. Później dopiero zaczęto cechę do kruszców przyciskać, pierwey ie wszystko ważono. *Summ. A.* 2. Sfaſzowana moneta choć na niey cecha dobra, przecięz kruszec ladaiaki. *Mon.* 72, 230. - Cecha na człowieku, słoczyncy, piątno, pryskowanie, *das Brandmal auf einem Verbrecher*. *Fig.* Kacerſką cechę włożyłeś na nie. *Zygr. Pap.* 185. (ohydziłeś ich imieniem kacerzów). §. Cecha, którą ukazawszy albo od-dawszy drugiemu, co od niego bierzemy, *eine Marke*, *ein Wahrzeichen*, *ein Billet*, *Ceska teſſerula*. *Mącz.* - §. 2., *Metonym.* cecha, narzędzie do cechowania, którym się znak wybiia, wyciska, wypala, *das Stempelſtein*, *Brandſtein*, *Merkſtein*, *das Instrument zum Bemerken der Zeichen*. Żelazna cecha, którą rozpaliwszy cechuią, piątnują, *cauterium*. *Mącz.*

Pochodz: *cechował*, *nacechował*, *pocechował*.

CECHMISTRZ, a, m. mistrz cechu, starszy, przełożony nad cechem, *der (Zechmeister) Junftmeister*, *Obermeister*; *Boh.* *zechmiſtr*; *Sorab.* 1. *częchmiſter*; *Carn.* *zjękmaſtr*; *Croat.* *czehmeister*, *zhehmeister*, *czaczmeister*; *Hung.* *tschmeister*; *Vind.* *ſtarimoſter*). Skazano na śmierć Jana Rolara i cechmiſtrza ratusznego. *Biel. Sw.* 245. b. Oprawcy, ecklarze, cechmiſtrze i inni urzędnicy ktemu przynależący,

gdy imają słodzieia . . . *Sax. Porz.* 144. (ale porówn. cechmistrz). 2., Cechmistrz, *symposiarcha*, który wyrządza biesiadę lub starszym jest na biesiedzie. *Mącz. der König des Gastmahls, der Gastgeber.* CECHMISTRSTWO, CECHMISTRZOSTWO, a, n. urząd cechmistrza, das *Zunftmeisteramt, Obermeisteramt*; *Sorab.* 1. czechmijsterstwo. CECHMISTRZOWSKI, a, ie, od cechmistrza, *Zunftmeister*, *Obermeister* .

CECHOWAC, - ować, - uie *czyn. nied.*, nacechować, pocechować *doh.*, cechą znakować, znaczyć, piątnować, bezeichnen, ein Zeichen einbringen, einbrennen; *Boh.* zechowati, zechugi; *Sorab.* 1. czechowu, wojnamu; *Ross.* «Внимать, править. Nowacyusz bierzmowania nie przyjął, i ręką biskupią cechowany nie był. *Sk. Dz.* 129. Dęgamy kogo nacechować, *cicatricare.* *Mącz.* Cechowanie słodzieia, piątnowanie, pryskowanie, das *Brandmarken, Brandmahlen.* Cechowanie na słodzieiach dla tego bywa, aby ich ludzie znali i ich się strzegli. *Sax. Porz.* 143. - *Przysł.* Nie darmo cię natura nacechowała. *Cn. Ad.* 568, (nie darmoś zezowaty, garbaty, czerwono-włosy, i t. d. stronić od ciebie potrzeba, *die Natur hat dich nicht unsonst gezeichnet*). Cechowanych się straż. *Cn. Ad.* 55.

CECHOWNIK, a, m. tegoż cechu, *der Zunftgenosse.* Cechownicy, którzy do iednego cechu należą, *curiales.* *Mącz.* CECHOWY, a, e, od cechu, *Zunft*, *zünftig.* *Ross.* цеховый, Starfi cechowi. *A. Zam.* 80, *die Zunftältesten.* Cechowa chorągiew. Cechowe świece, które cechy kościołom dodawaia. *Maystrem* cechowym nie może bydz, kto wprzód mieyskiego nie przyjął. *A. Zam.* 80. *ein zünftiger Meister.* Niecechowy ob. *partacz.* Cechowy garniec dwa razy jest więkzsy od szynkowego. *Skrzet. P. P.* 2, 197. *Czach. Pr.* 1, 292. *Ostr. P. C.* 2, 316. - *§. In malam partem* cechowy piiak, arcypiiak, wierutny; cechowi bracia, wierutni piiaci, że na schadzkach cechowych piiaństwo zpowszedniało, *Erzänfner, Zecher*, (cf. *Ger. Zecher, Zunft, zechen, Zecher*). Ma męża niebogatego wprawdzie, ale cechowego piiaaka! *Mon.* 69, 802. *Teat.* 13, c. 6. Cechowa rzecz: nie iednego, pospolita dosyć, *etwas zunftmäßiges; ziemlich allgemeines.* Ey czegoż tak o piiaństwo strofuiesz, alboż to nie cechowa rzecz? *Off. Wyr.* (iedenże to ia piiak na świecie)!

CECKAC ob. Cackać, Cacać, Ciokać.

CEDR, u, m. z Greckolać. *cedrus*, drzewo rosnące w Syryi, do iedly nieco podobne. *Kluk. Dyk.* 2, 190. *die Cedder, der Cedernbaum.* *Boh.* cedr; *Carn.* cède; *Vind.* ceder; *Dal.* czedar; *Croat.* czedrovo drevo; *Hung.* tsédrus; *Sorab.* 1. czederna; *Ross.* кедрб; *Gr.* nedros. Cedrosły. *Min. Ryt.* 3, 24. Cedr pod niebo się dumnym wierzchem wspina. *Zab.* 43, 237. *Nar.* Cedr, król nad drzewami. *Dar. Lot.* 6. Niezbótwiały cedr aż pod niebo roście. *Kochow. Roż.* 98. Przykłady cedru godne. *Goff. Gor. praef.* (nieśmiertelny pamięci). 2.) Cedr, cedrowy owoc, szyszka. *Cn. Th.* *der Cedersapfen*; (*Ross.* кедровка = soyka). CEDROWAC *czyn. nied.*, oleiem cedrowym nacierać, mit *Cedernöl einreiben.* Cedrowany, *Cn. Th.* CEDROWY, a, e, od cedru, *Cedern*; *Boh.* *et Slov.* cedrowý; *Carn.* cedrovo; *Croat.* czedrowski; *Dal.* cedarazski; *Sorab.* 1. czedernowé. Cedrowa żywica, *Sorab.* 1. czedernowa żywica. Cedrowy las *Ross.* кедрон-

никб, (*Eccl.* кедрский cedramy zarosły). CEDRYNA, y, ż. *collect.* drzewa cedrowe, *Cedern, Cedernholz.* Położył przyłonek cedryną ode tła do tła. *Budn.* 1 *Rag.* 7, 7. CEDULA, y, ż. CEDULKA, i, ż. *zdrbn.*, kartka pizana, *Dudz.* 35. *Ger.* *der Zettel, das Zettelchen*; *Ital.* cedula; *Boh. et Slov.* cedule, cedulla; *Vind.* zedels; *Sorab.* 2. zedel; *Sorab.* 1. czebliwa, czebliwa; *Slavon.* cedula; *Hung.* tsedula; *Croat.* czedula, czedulicza, sęda, sędicza; *Dal.* czeda; *Lat.* scheda, schedula; *Ross.* ерэмкб, прописька. Ceduly napisów dla pamięci. 1 *Leop. Math.* 23, 5. Dadź oedulkę do arendarza, żeby gromadzcie wodkę wydał. *Off. Wyr.* (ob. kwitek). 2*) Chodkiewicz po skończonym liście, kładzie jeszcze oedulę. *Nar. Chod.* 297. *Not.* „*listy przeszłego wieku zamykały w sobie często kawał papieru, który nazywano cedulami, a my teraz zowiemy postscriptum.*“ *die auf einem besondern Blatte dem Briefe beigefügte Nachschrift.*

CEDZIC, *CADZIC *czyn. nied.*, zcedzić *doh.*, ciekliśnę przepuszczać, aby się gaszcz soztał, *seihen, durchseihen*; *Boh.* ceditj, ceditm, ceditwam; *Slavac.* ceditm; *Sorab.* 1. czedijn; *Vind.* zödit, zediti, toshiti, prosejati, pretoshiti; *Carn.* zidyti, zédim; *Croat.* czediti, procejsati, procsediti; *Dal.* czediti, procsediti; *Rag.* zjéditi; *Bosn.* ciditi, prociditi, isciditi; *Ross.* цѣдильн, цѣжу; *Gr.* *κείω* (cf. *cyc*, cf. *isac*). Różne gaszczce przecedzają się przez sito, durazlak, serwetę lub chusty czyste czyli cedziworok. *Wiel. Kuch.* 398. Cadsicie komora a wielbiada połykacie. *W. Post. W.* 282. Komora *tsadsicie. *ib.* 2, 119. przecedzacie komora. *Radz. Math.* 23, 24. cadsicie się z komorem. 1 *Leop. ib.* - *Slavac.* *komata cedis'*, *welblud zblitaf'*: (w drobnych rzeczach skrupulatni; w występach letkomyslni. *§. Transl.* cedit, ronit, przelewac, *fließen lassen*), *strömen lassen, fallen lassen.* Przyoltarsu wół szuszony padłszy, cadsi posokę przez gardziel przepchniony. *Zebr. Ow.* 213. Miłość łzy cedit *Jag. Wyb. D.* 4. b. Poznawszy, w domy swoje z chęcią nas prowadzi, A między rozmowami łez obfitość cadsi. *A. Kchan. F.* 72. Oko moje dla ciebie iedney łzy nie cedit. *Zab.* 13, 257. *§.* Cedit w kogo z wpaiać, wpuszczac, *einlassen.* Trzeba z nie-nagła zniomność bożą w dzieci cedit. *Modrz. Baz.* 42. *§.* Cedit słowa przez zęby, bakać, półgębkiem gadać pieszczonienie, *in der Aussprache affectiren*, (*die Wörter durch die Zähne filtriren*). Cedit przez zęby z grymasami słowa. *Mon.* 69, 509. Słowa cedit półgębkiem pieszczonym. *Slonk. Pers.* 13. *tenero supplantat verba palato*), Sznurowanie gębusi, podrygi i cedzenie sliinki, nie wprawia nas w tę, której pragniesz, opinia. *Mon.* 70, 139. CEDZENIEC, CADZENIEC, - nca, m. kamień z grubych ziarek piaskowych tak rzadko skupiony, że się woda przez niego przescedza. *Kluk. Kop.* 2, 97. *der Filtrierstein.* CEDZAWKA, i, ż. CEDZIDŁO, a, n. CEDZIK, a, m. CEDZINA, y, ż. CEDZIWOREK, - rka, m., CEDZIDEŁKO, a, n. *zdrbn.*, przecacka, narzędzie od cadszenia, *der Seihet, ein Sehsirt zum Seihen*; *Boh.* *cežál, cednit, cedbito, cednicel, cedbito*; *Slov.* *cežál, cedbito, cedbito*; *Sorab.* 1. czedjenf, czedjencif, czedjenkf forb; *Vind.* zedius, zedilu, zedilu, prosedilu, zodiunik, zedimiza, zediuna posoda; *Carn.* zedila, esin; *Slavon.* cidilo; *Dal.* czidilo; *Bosn.* cidillo, procid, procidillo; *Rag.* zjedillo; *Croat.* czedilo, procsedilo; *Ross.* *et Eccl.* цѣдильо,

кедило, цѣдилка. Cedsidlo, nazwisko to obejmie narzędzia w przedczyszczeniu używane. *Mier. Mstr.* Cedsiworek, cedsidlo, durasłak. *Ern.* 182. *Mon.* 75, 588. Cedsawka, *filtrum.* *Rog. Doś.* 3, 171. Cedsina. *Jak. Art.* 1, 78. Cedsiki z sukna, z płótna. *Krumf. Chym.* 60. Cedsidla do cedszenia mleka. *Syr.* 557. *Perx. Lek.* 18. Cdzidelko. *Teat.* 19, 70. Cedsiworek. *Wiel. Kuch.* 398. CEDZINY, - ów, *liczb. mn.* męty po przedczyszczeniu na cedsidle pozostałe. *Jak. Art.* 3, 287. der zurüdgebliebenē Saß beyrn Seifen, das Dide.

Pochodz: *dodcedzić, nacedzić, odcedzić, pocedzić, przedcedzić, wcedzić, wycedzić, zcedzić.*

*CEDZIEC *przystk.*, kiedyś tam, Irgeud einmal, einst. Patra jako w gnuśnym pokoiu zlenieli, Cezdiec iak dawno w ręku swych nie mieli gołego miecza. *Kochow. W.* 5. (u chłopstwa ieszcze w używaniu).

CEFA, y, ż. On miasto zdarcia gdzie pancerney cefy, Przy iakiey tak też poglądał pod kwefy. *Jabl. Buk. M.*?

CEGAUZ, CEGHAUZ *ob.* Cekausz.

CEGI, - ów, *liczb. mn.* obcegi, z Niem. die Zange, Kneipzange, narzędzie szlolarskie, kowalskie, i t. d. Cążki *zdrbn.*; cf. Kleszcz.

CEGIELKA *ob.* CEGŁA. - CEGIELNIA, i, ż. *CEGIELNICA, y, ż. budynek z piecem od palenia cegieł, die Ziegelofenue, der Ziegelofen; *Slov. et Boh.* cpehlna, cpehlnice; *Carn.* zegowicza; *Croat.* cigljenica, opekalnica; *Hung.* téglátűr; *Dal.* pech od opekke; *Roff.* кирпичный заводъ; *Eccl.* кирпичедѣланія мѣсто, ганчарні. Cegielnie, gdzie się cegły, dachówki, i t. d. wypalaia. *Kluk. Roff.* 2, 173. Skruy to kamienie do gliny w cegielnicy. *Budn. Jer.* 43, 9. CEGIELNICZY, a, e, od cegielnika, Ziegelstreicher. Partowie niech się chępią z Babilonów swych cegielnicznych. *Chroś. Luk.* 172. CEGIELNIK, CEGLARZ, a, m. cegielnny robotnik, strycharz, der Ziegelstreicher, Ziegelbrenner; *Boh.* cpehlat; *Sorab.* 2. zigelat; *Vind.* zeglar; *Slavon.* ciglar; *Croat.* ciglar, opekár; *Dal.* opekár; *Hung.* téglás, teglatnáló; *Rag.* opekár; *Roff.* черепичникъ, плиннодѣлатель. - W *rodz. żensk.* CEGLARKA, i, die Ziegelstreicherinn; *Boh.* cpehlaita. CEGIELNY, a, e, od cegły, Ziegel. *Boh. et Slovac.* cpehlnj, cpehlnj; *Hung.* téglából; *Croat.* ciglen, opechni; *Roff.* плинноенный. Cegielnny robotnik. *Cn. Th.* CEGŁA, y, ż., CEGIELKA, i, ż. *zdrbn.*, z gliny palona masa do murowania, der Ziegel, das Ziegelfen; *Sorab.* 2. zigel; *Sorab.* 1. cpehel, cpehell; *Boh.* cpehla, topynka; *Morav.* tihla; *Slovac.* cpehla, cpehla, tēhla; *Hung.* teegla; *Slavon.* cigla; *Ital.* tegola; *Lat.* tegula; *Sax. Jnf.* Zegel; *Gall.* tuile; *Carn.* zegl; *Vind.* zega, ziegen; *Croat.* cigel, opeka, ciglek, opekica; *Dal.* orpeka, opekka, opega; *Bosn.* opeka, kupra; *Rag.* opekka, opecoiza; *Roff.* плинна, кирпичъ, кирпичникъ, черепица, черепичка; *Eccl.* керамида, кирпичникъ. Cegła robi się z gliny i powinna się w ogniu zacerwienić i upalić do twardości kamiennę. *Kluk. Kor.* 1, 501. Sklepiąc piec hutny, trzeba cegiolkę z cegiolką dobrze zsadzic glina. *Torz. Szk.* 84. Cegły robić, palić, strychować, Ziegel brennen. Robienie, palenie cegieł *Roff.* плиннодѣланіе, *Eccl.* кирпичедѣланіе; Cegle osciecać *Roff.* хмиляшь, охмыляшь, охмылявать. Cegła na ukos przecięta *Roff.* косякъ, косячкъ. Pół

cegly *Roff.* половникъ. Cegła do ogniska piwowego *Roff.* подовникъ. Cegła duża *Roff.* керамида, кереміда, керамида, Cegła murowa *ob.* Murowka. - Cegła dwoiaka, iedna wypalona w piecu, druga na słońcu ususzona. *Pasz. Dz.* 122. Cegła Egipska, na słońcu wysuszona. *Off. Wyr.* Cegła dachowa, dachówka; *Vind.* strehen ziegen, strehna opeka, korsz, strehen zhrap *Roff.* черепица, Dachziegel, Dachpfanne. Czy me dach zloty ręce będą kładły, Czy ty cegiolkie liho będziesz sadził...? *Zab.* 12, 119. *Nar.* Sławna z czerwoności i twardości cegła Toruńska; *ztd.* *Przystk.* Zbladł iak cegła Toruńska. *Rys. Ad.* 79. *Cn. Ad.* 129. (zcerwienić się, zamienić, raki upieki). Darmo cegle myją i murują. *Pot. Jow.* 2, 58. Choćby się w iedno wszystkie świata rseki zbiegły, J wszystkie zniosły mydła, nie wybiela cegły. *Pot. Zac.* 130. Wszystkie to tak wiele pomogło, iak kiedy kto cegle wymywa i barwę na nię odmienić chce. *Sk. Zyw.* 2, 202. Mowa ta cegła bez wapna. *Opal. Sat.* 66. arena sine calce nie klei się, nie trzyma się jedn drugiego, nie się *ztd.* nie wywiezie). *S. Nat.* Cegła, w naszym języku czterokrot zbiorowa zamiast cegieł w liczbie mnogiej, collect, Ziegel. Dom z dobrej cegły (z dobrej cegły, von guten Ziegeln). Metonym. cegła, budynek z cegły, murowanie, ein Gemäuer, ein Gebäude von Ziegeln. Przynalziemy do téy pułki cegły na grob twój patrzeć. *Morszt.* 43. 2.) Cegła, miara mularska, murowa, Ziegel, Ziegelbiste, als Maas. Grubość muru na cegle, na dwie, na półtory. *Off. Wyr.* 3.) Forma cegły, kawał w kształcie cegły, ein Stück in Form eines Ziegels. Zornąc rydlem darnia na dwie cegły. *Dudz.* 12. CEGLANY, a, e, z cegły, von Ziegel, Ziegel; *Sorab.* 1. cpehelowc, Zameczek ceglany. *Star. Vol. D. b.* Miasto zastawszy ceglano Umierając zostawił marmury usłane. *Lęszcz. Class.* 14. Ceglana opuszczane wiazi, a murowana zostawił. *Kosz. Lor.* 34. b. CEGLARSKI *ob.* cegielnny. CEGLARSTWO, a, n. rzemiosło koło cegieł, das Ziegelbrennen, Ziegelstreichen, *Rag. et Bosn.* opekarstvo CEGLARZ strycharz *ob.* cegielnik. CEGLASTY, a, e, barwy na cegle pochodzący, bladoczerwony, miniowaty, ziegelroth, ziegelfarbig; *Slovac.* cpehlné barw; *Slavon.* ciglena boja; *Hung.* téglá - szinii; *Eccl.* кирпичиственный. Przy opuszczaniu gorączki mocą miewa ufoiny ceglafte. *Perx. Lek.* 96. CEGLISTY, a, e, na kształt cegły. *Cn. Th.* ziegelstmitis,

CEGLOWAC *ob.* Ceklować, CEGWART *ob.* Cekwart. CEKAUZ, CEKHAUZ, CEKHAUZ, CEYKAUZ, CEYKHAUZ, CAIGHAUZ, CEIGHAUZ, u, m. zbrojownia, arsenał, z Niem. das Zeughaus; *Sorab.* 1. brpniecza; *Carn.* oroshnishe; *Vind.* orosharnika; *Roff.* оружейнапалата, оружебьянц, оружехраняище, снарядохраняище; *Eccl.* оружица, оружехраняишеница, збруеположница. Zbrojownia, ceighauz, arsenał, mieuse wuznaczone na skład wszelkich dostatków i ruzstunków woiennych. *Jak. Art.* 3, 324. Cekausz. *Star. Dw.* 33, *Star. Vol. D. 3, b.* Ceykausz. *Petr. Pol.* 457. Cekhausz. *Groch. W.* 482. Czekhausz. *Val. Leg.* 3, 934. Caighauz, *Baz. Sk.* 338. Ceykhausz. *Warg. Wal.* 21. CEKAUZ-ZOWY, CEKHAUZOWY, *ob.* arsenałowy, *ob.* Cekwart.

*CEKLACYA, yi, ż. *CEKLATUM chodzenie; (z łac. cae-

aus, calculus); chodzenie po nocy, włóczęga nocna, *Nachtschwärmer*. Jednemu się chce pokoju a czytania; drugiemu opilstwa a ceklacji. *Rey Zw. 12, b.* Zdać się też za pociechę, całą noc pić, ceklatum chodzić. *Rey Zw. 114.* CEKLARSKI, a, ie, od ceklarza, oprawcy, *Häfscher* = . Głowa twoja póydzio pod ceklarzski topór. *Stas. Num. 2, 15.* Sorab. 1. béticjst. CEKLARSTWO, a, n. urząd ceklarzski, *das Häfscheramt, der Häfscherdienst*; Sorab. 2. bétizna. §. Zbiorowo: = ceklarze *Häfscher collectiu.* - CEKLARZ, a, m. mieyski sługa do łapania lub bicia winnych. *Włód. abir, oprawca, siepacz. Dudz. 35.* *der Häfscher, der Stadtfuecht*; *Boh. bitič, Šerha*; *Slovac. kerha*; Sorab. 1. berisz, bierz, *šwifst*; Sorab. 2. bétiz; *Vind. berzh, utavuz, berish, musel, feihel, pot, popadiga, ludilovez, rabelnou hlapaz, shibavez, tepstnik, vapot*; *Carn. birish, beresh, werish*; *Croat. valpot*; *Rag. teklic*; *Bosn. café, harabanat, cjausc*; *Roff. сыщник*; *Ecll. посомник* (ob. posocha). Urzędnik ten z ceklarzmi we dnie ulice obchodził, a w nocy miasto wszędzie nawiedzał, doglądając domów, które za podeyżrzane miał. *Modrz. Baz. 140.* U Raymian naupierwszy ceklarz miał nad innymi ceklarzami przełożenstwo. *Pilch. Sen. 135. licitor*. Wolno zbierom albo ceklarzom imać słocsyńcę i w pałacach kardynałkich. *Warg. Wal. 308.* Przedarł się przez gmin ludzi i ceklarzów albo oprawców. *Sk. Zyw. 2, 391.* By cię kiedy sprzeciwnik nie oddał sądsiemu, a sądzia ceklarzowi, a takbyś był wrzucon do ciemnicy. *Radz. Math. 5, 25.* (sługa sądziego. *Bibl. Gd.*) - CEKLMISTRZ, a, m. CEKMISTRZ, a, m. nad ceklarzami przełożony, *der oberste Häfscher*. Kapitan abirów. *Dudz. 35.* *der Häfschermeister, Oberhäfscher*. CEGLOWAC, CEGLOWAC, - ował, - uie *intransit. nied.*, *ceklatum chodzić, po nocach się włóczyć, *bey Nacht herumschwärmen*. Jan Albracht raz w nocy po Krakowie ceklował, a piiany trafił na piałędów. *Stryk. 653.* *Star. Ref. 150.* Ktoży w nocy na ulicy krzeszał albo ceglował, tego słudzy marszałkowscy poimać mają. *Vol. Leg. 5, 647.* Nocne wołanie, ceklowanie, *tumultus nocturnus*. *Mącz.* CEKLOWNIK, a, m, włóczęga nocny, *ein Nachtschwärmer, Herumtreiber bey der Nacht*. Tulający się po nocy, ceklownik, *noctuagus*. *Mącz.* *Przechowawać *kostarze, piianice albo ceklowniki. *ib.*

CEKTAC się z kim *zaimk. nied.*, cektować się *continuat.*, spierać się z kim. *Włód. przegadywać się z kim. Cn. Th. sich mit einem zergen, wörteln.* Cektanie się, sprzecznianie się. *Dudz. 55.* *das Zergen, Gezerge, das Wörteln.* CEKTOWNIK, a, m. przegadywający się z kim, gadacz. *Cn. Th. 182.* *der sich mit einem herumzergt, ein Disputar.*

CEKWART, a, m. ryszunkowy, officyer, mający dozór zbroiowni. *Jak. Art. 3, 314. et 287. Vol. Leg. 4. 407.* z Niem. *der Zeugwart, Zeugwärter, Zeughauswärter.* *Roff. оружейничей, оружничей.* CEKWARTOWY, a, o, od cekwarta, *Zeugwart* = .

CEL, CYL, u. m. do czego się mierzy lub dąży, Fizyczn. i moraln. *das Ziel, der Zweck, der Endzweck, die Absicht*; *Boh. cěl*; *Slovac. cěl*; *Hung. tsel, tsel, czil*; Sorab. 1. czil, mól; Sorab. 2. zel, žiw; *Vind. zil, konz, nagled, namienik*; *Got. n. zil*; *Croat. czily*; *Dal. czilij, zamorka, bilig*; *Bosn. cigl, bigljegh*; *Rag. zigi, zamjerak*; *Roff. цель, прицель, мѣша, мишень, предметъ.* Cel,

punkt lub rzecz, do której się strzela, *das Ziel, der Schießpunkt, Zielpunct, das monach gezelt und geschossen wird.* Cel, punkt na tablicy strzeleckiej, która się zowie tarcza. *Off. Wyr. (ob. meta).* Cel jest strzelcowi przeto wystawiony, aby go trafił. *Bach. Ep. 32.* Gdy strzela, celu Cupido nie miał. *Paß. F. 1.* (nie chybia). On wprawdzie daleki cel dardą trafić umiał. *Otw. Ow. 181.* Uczą ich z rusznicy strzelać, dżdzą cel ubić. *Star. Dw. 21.* Niepodobna, aby ten w cel trafił, który nie strzela. *Zab. 3, 48.* Wziąć na cel, celować, smierzać do czego, *aufs Korn nehmen, zielen.* Ażeby nie spudłować, nabawisz strzelbę, wziąć na cel dobrze. *Boh. Kom. 5, 15.* Na cel biorąc nieprzyjaciela, armatną kulą w rękę trafionym został. *Per. Cyr. 3, 149.* Na słowo komenderującego: na cel! puzkarsz celnie przy pomocy filni celownicsey armatney. *Jak. Art. 1, 412.* (celuy! *gezelt!*) Na słowo: cel! pierwszy palec na cyngiel się kładzie, kolba w przyłożeniu z ramieniem równo przypada, lewa się ręka pod ostatni bączek podsadza. *Kawal. Nar. 236.* - *Fig.* Wszyacy jednego przekonania byli i do iednego celu wszyscy strzelali. *Sk. K. N. 568.* (wszyscy w iedno bili, *sie schossen alle nach einem Punkte, hatten alle ein gemeinschaftliches Ziel*). Daleko człeczka myśl od celu strzela. *Pot. Syl. 163.* (celu chybia, *verfehlt das Ziel*). Siedzimy wasem na celu, wszyscy w nas strzelają, Za nami, iak za murem, wszyscy pokoy mają. *Biel. S. M. C.* (myśmy na sstych wystawieni, *wir sind allen zum Ziel aufgestellt, wir der Gefahr ausgesetzt, wir stehen vor dem Risse*). Wielkie pafiltwa stoją fortunie na celu. *Bardz. Tr. 346.* - §. Cel, kres, zakres, kierunek, zamiar, zamysł, przedmiot, obiekt, koniec, *das Ziel, die Richtung, die Absicht, das Absehen, der Gegenstand, der Zweck, die Absicht, der Endzweck.* Tu cel wojny zakłada, tu ściąga żołnierza, Ziąd przeciw cesarzowi z swoiem wywkciem zmierzca. *Bardz. Luk. 27.* (*Kriegstheater, Kriegsschauplatz*). Bóg czlowiekowi pewny kres naznaczył i pewny cel, do któregoby smierzać zawždy miał. *Zrn. Post. 3, 583.* We wszystkich sprawach ludzkich iest cel, do którego miłość własnca ciągnie. *Mon. 65, 160.* Tysiąc ma celów, w które razem mierzy. *Zab. 14, 374.* Jednę rzecz przedsięwziąć, cył sobie wystawić. *Mącz.* Od celu, do którego zmierzają, cnoty ludzkie szacunek biorą. *Mon. 65, 175.* Prawdę pod czas można mówić, choć złym umyslem albo cylem. *Zygr. Pap. 203.* Cył i koniec śmierci Pańskioy, abyśmy byli wykupieni od nieprawości. *Salin. 4, 329. et 228.* Cel lekarzów iest zdrowie ludzkie. *Gor. Dw. 595.* Ty iestes celem sekretnym iego miłości. *Teat. 17, 131.* Ty iestes celem niewiści familii twoioy. *ib. 54, 56.* Niech cię mam przed oczyma, boże stworzycielu, Ty sam bądź tylko wszystkich pragnień mych na celu. *Dmoch Sqd. 61.* (iedynym obiektem). §. Cel, czoło, wybór, rzecz celna, *das Ausersienste, die Auswahl, der Kern.* Sam cel stada. *Off. Wyr.* - Cel sukna, lice, strona przednieysza, *die rechte Luchseite.* Z celu na nice przerwócić. *Off. Wyr.* - §. *Cel, szacunek, wartość, *die Schätzung, der Werth.* Ktoży się z nieuczciwego łona rodzą, nie są w takim celu, albo w takię wadze, iak te, co według prawego małżenstwa rodzą się. *Głcz. Wych. B. 4.* 2.) Cel na strzelbie, celik, znak, podług którego celuią, *Carn. muha, das Korn, das Wasser, das Gesicht auf dem Schießgewehr.* 3.) Cole; celowniki,

przes które geometra linie wzrokiem prowadzi, *pirnaci-dia. Sol. G. 5. die Absehen, die Dioptern.* Są to te części instrumentu mierniczego, przes które zwykli okiem zmierzają na rzecz jaką odległą. *ib. 4.) Cele na podkowach, ocele, bródki. Kluk. Zw. 1, 182. die Stollen auf den Fuß-eisen der Pferde.*

Póchoz: *celny, celność, celował, celowy, celownik, celowniczy, celowny.*

CELA, i, ż., CELKA, i, ż. *zdrbn.*, z łac. pokoik mniaży, *die Zelle, die Wöndszelle; Croat. czelica, szobicza; Hung. zselátka; Ross. келья, келейка; Eccl. келлія.* W komorach, w celach, w klasztorach się kryją. *Schl. 117. Ma swojeię celę nienawisć w klasztorach. Zab. 13, 379. (i w kاپicy welna. Nic bez ale).*

CELB RAT, a, n. tablica cwyli stolica do odbierania i rachowania pieniędzy: *Boh. početnice; Ross. счѣтны; z Niem. das Zählbrett.* Jako celnik na mycie, tak z celebratem siedzi. *Rey Wiz. 167. b.*

CELC, u, m. calec, calisma, twardy grunt w ziemi, na którym fundamenta zakładaia. *Dudz. 35. twarde dno w gruncie, na którym się już godzi grunt kłaść. Cn. Th. hartes Erdreich, fester Boden unter der Erde zum Fundamente.*

CELEBRANT, a, m. celebrujący, śpiewający mszą uroczystą, *der das Hochamt hält.* Xiądz pleban na feście tym nie był celebrantem. *Xiądz. 214. (ob. oficyant).*

CELEBROWAC, - ował, - wie *czyn. nied.*, obchodzić uroczyscie, świątkować, *feyerlich begehen.* Święto celebrowali i drugim powodem byli do uroczystego celebrowania. *Birk. Dom. 122. Przeniesienie znakomitego do ktora było celebrowane. Birk. Dom. 116. §. Mszą S. odprawiać, das Hochamt halten.* Celebrował sumnę sam X. biskup *Tr. §. Fig. celebrować kogo, ucelebrować kogo: hoynie kogo raczyć, uraczyć, einen wader tractiren, ihm wader zutritzen, (ihn illuminiten).* Podądek obchodził tak solennie swoje święto, że sam pierwszy się ucelebrował. *Off. Wyr. - Zab. 14, 263.*

CELESTYN, a, m. imię własne, *Celestinus.* 2.) Zakonnik reguly Bernardyńskiej S. Franciszka; zreformowany przez papieża Celestyna V. *Kras. Zb. 1, 183. ein Celestiner Wönd.*

CELDONIA *ob. Jaskółcze siele. CELIK ob. Cel na strzelbie.*

CELKA *ob. Cella.*

CELNICA, y, ż. komora celna, *das Zolshaus; Ross. мышница, мышня; Boh. celnice, celna; Eccl. кумеркарія.* CELNICKI, a, ie, od komory celney, *Zolshaus.* Komorze celney podległy, *zolshat, vectigaks. Cn. Syn. 910. Sorab. 1. bahytowné.* CELNICTWO, a, n. cło, komora, urząd celniczy, *das Zolwesen, das Zollamt.* CELNICZY, a, e, od celnika, *Zöllner =, Zolleinnehmer =.* Celnicze miysze, gdzie celnik cło wybiera. *Cn. Th. Ross. цолнерскій.*

CELNIE *ob. Celny.*

CELNİK, a, m. wybierający cło, *der Zolleinnehmer, Zollebeamte, Zöllner; Boh. celník; Sorab. 2. zollnar; Sorab. 1. cžwonit; Carn. zollnar, aushlokar; Vind. zollnar, aushlakar, mutar, dasiar; Rag. occitnik, zarrinik, harracjar; Croat. napláchnik; Bosn. carinik; Ross. цолнерб, мышникб, мышонмецб, пошамникб; Ross. Татар. баскакб; Eccl. пошакноймецб, мышонмецб; Ross.*

obsol. цбловальникб. Celnicy, mytnicy abo wyborcy. Schl. Math. 9. U Rzymian byli celnicy ludzie znaczni. Dambr. 338. Warg. Wal. 67. U żydów celnicy byli miani za największych występców. Dambr. 338.

2.) *CELNİK, a, m. posługujący w celi, *der Zellenbetener; Ross. келейникб.*

CELNOSC, ści, ż. doskonałość drugich celująca, pierwszeństwo, wyborność, *die Vorzüglichkeit, Vortrefflichkeit. Sorab. 1. pjedobětjo; Bosn. izvrišnost, izversonost, Carn. preseshnost; Rag. izvrasnos; Croat. verlohcha; Ross. превосходство, превосходность; Eccl. благоизящество.* W najmłodszym swoim wieku celnością swych przymiotów, zadziwił wszystkich. *Niemc. Kr. 2, 95.*

1.) CELNY, a, e, od celi, *Zellen =, die Zelle betreffend. (Ross. келейный (= b., sekretny, tauny).*

2.) CELNY, a, e, od cła, do cła należący, *Zoll =; Boh. celný; Bosn. haracni; Slavon. harmicariki; Ross. мышныи, таможенныи, пошамныи. Celny dom ob. Celnica.*

3.) CELNY, *CELOWNY, a, e, CELNIE *przystk.*, do celu, od celu, nie chybiający celu, dobre celujący, mierny, *Ziel =, das Ziel betreffend, das Ziel treffend, wohl zielend, gut treffend; Ross. цбльныи, цбльно, цбльно. Kącase ielenie pod ręki celney strzeleniem padaia. Zab. 11, 14. Ross. 2.) Drugich celujący, przewyższający, przechodzący, wyborny, wysmienity, główny, przodkujący, przedni, vorzüglich, vortrefflich, excellent, hervorstechend. (Ross. цбльныи = b., czysty, niesfałszowany); Boh. et Slovac. zvláštñ; Sorab. 1. pjedobewaczé: Bosn. izvrištan; Rag. izvarštan, izvrasni; Croat. zverštan, verli; Ross. отличныи, предпочпительныи, коновном, превосходныи; Eccl. благоизящныи, преизящныи, изрядно. Było w tém woysku 4000 celownych boiowników. *Krom. 633. selecti.* - CELOWAC, - ował, - wie, *intrans. niedok.*, do celu mierzyć, *Ger. zielen, wornach, wöhtu, wozauf zielen; Boh. cšliti, cšlím, cšejštm; Sorab. 2. zellowach; Croat. cšilyati; Bosn. smirati, pagaghjati, za zgoditi u cigl; Carn. zilati, zilam, namirjam; Vind. namerjati; Slavon. nishaniti; Ross. цблять, нацблять, цбляться, прицбляться, мишенить, мбшнить, оулять. Celować strzelbą, wymierzać nią do pewnego celu, żeby wesi pociskiem trafić. *Jak. Art. 3, 287. Gdy właśnie celował z karabinu, armatną kulą trafionym został. Pers. Cyr. 3. 149. Transl. Prawidłem na stoliku mierniczym celuie się do pionu. Zabor. 86. man visirt. 2.) Celować kogo, celować, przeczodzić, przewyższać, przodkować, prym mieć, mieć przed kim, mieć przodek, nie dać wpród, übertreffen, vortrefflich seyn, Vorzüge haben, vorkommen, excellenten; Slovac. ptedčim; Sorab. 1. pjedobuwam; Rag. nadvisiti; Bosn. nadhoditi, primocchi; Carn. preseshém, presezihi; Vind. premagat, vezhvellat, boilshi but; Ross. превосходствовашь, презвоиши, перешивить, отличествовать; Eccl. превзвизи, превозходити, преимуществу, нарядству. Miał przodki, mężę wielkie; męstwem ie prześcigił; miał uczone, naukę ich celował; miał prawne, prawem ie przessedł. *Orzech. Tar. 34. Chcąc nie tylko równym przodkom swym byđz, ale też ich celować szukał pomocy ku tak wielkiemu celowi. ib. 28. W sławę; w bogactwa, nikt go nie celuie, Zaden w urodzie,****

w cnotach nie przodknie. *Pař. F.* 18. On nad resztę celował, nad wszystkie szwadrony, J nadobą i wzrostem dumnie wyniesiony. *Przyb. Mil.* 25. Celujący wszystkich, *Roff.* первоверховный. 3.) U kuźnierzów; celować futro, włosów co lepszych dobywać, *bet den Kürschneru: die besten Stücke eines Pelzwerks zusammen herauspucken.* *Off. Wyr.* - CELOWNICZY, a, e, służący do celowania, do celowników należący, *Ziel* . . . Silnie celownicze, przy których pomocy armata bardzo wygodnie daie się wycelować. *Jak. Art.* 1; 284. et 153. *Łęsk.* 2, 241. CELOWNIK, a, m. *dyopter.* *Roff.* наставъ, прицѣльный, Вист, Dioptr, Absehen. Szrednice katomiaru opatrzone są celownikami, przez które się patrzy do przedmiotu. *Jak. Mat.* 1, 245. *Geom. Nar.* 1, 208. *Łęsk.* 119. *CELOWNY ob. Celny. CELOWY, a, e, od celu, do celu należący, celny, *Ziel* = zum Ziel gehörig. *Włod.*

*CELPHY z knafkami, śródy biaogłowski. *Sax. Tyr.* 6.?

CELSTAD, u, m. strzelnica, mieysce strzelania do celu, (z Niam. die Zielstatt), die Schießstatt, der Schießgarten. *Dudz.* 35.

CEMBAŁ ob. Cymbał.

CEMBRA, CEBRA, y, ż. CEMBROWANIE, OCEMBROWANIE, ia, n. szrab w studni, opasanie studni lub dołu kopanego ścianami drewnianemi, *bet Brunnenkasten, Grubenkasten, (die Zimmerung, Auszimmerung);* *Vind.* studencki opas, studencka ograja; (*Vind.* zimper = budynek drewniany). *Roff.* орыбъ, орыбъ, орыбъ; *Eccl.* сключеніе. - *Dudz.* 35. Różne bywa cembrowanie studni. *Swiżk. Bud.* 336. Ocembrowanie studni daie się pospolicie z drzewa, abo czasem z kamienia lub cegiel. *Kluk. Kop.* 1, 128. 2.) CEMBRA, *CZAMBR, *CZAMR, u, m. w liczbie mnogiej Cembry, pale, dyle do cembrowania, *Stämme, Pfähle zu Brunnenkasten und dergleichen Einfassungen.* Sosna, któraby się godziła na czamr. *Stat. Lit.* 315. Czambru drzewa od kopy. *Jnstr. Cel. L.* CEMBROWAC, CEBROWAC *czyn. nied.*, ocembrować *dok.*, (cf. *Ger.* zimmern, bezimmern); studnią lub dół kopany ścianami drewnianemi po bokach zapewniać, *mit Brettern einfassen, mit einem Brunnenkasten versehen.* Studnie się cembrowia dębina, sosnina, olszyną. *Kluk. Rosl.* 2, 164. Studni gdyby nie ocembrowano, prędkoby się zawaliła. *Haur. Sk.* 380. Każda porządna studnia od spodu aż do góry powinna być mocno ocembrowana. *Swiżk. Bud.* 336. *W górn:* cembrowanie, Zimmerung, Auszimmerung, użycie drzewa w kopalni na podpory różnego gatunku i kształtu. *Mier. M/kr.* CEMBROWINA, CEBROWINA, CZAMBROWINA, CEMBRZYNA, y, ż. drzewa na cembrowanie szdane, drzewo budowle, Bauholz, Zimmerholz, Holz zu Brunnenkasten und ähnlichen Einfassungen. Czambrowina, Bauholz. *Ern.* 92. *Sorab.* 2, twat; *Roff.* наголаба; (*Bosn.* cjabrun = belka). Od kopy cembrowiny, iako od towaru leśnego, złoty, *Vol. Leg.* 3, 60. Od kopy czambrowiny. *Jnstr. C. L.* Lasy nasze dostatkem nas drzew do cembrowiny okrętowej opatruią. *Tr. Tel.* 52. Schiffszimmerholz.

1. CENA ob. Cyna.

2. CENA, y, ż. wymiar wartości, szacunek, taka, ilość CENIC *czyn. nied.*, szacnić *dok.*, wymiarsać wartość czego

pieniędzy, za którą się co przedaie, *bet Preis einer Sache;* *Slovac. cena; Boh. cena; bđhad; Carn. zena; Vind. zena, kup; Slavon. cina; Rag. zjema, szenna* próznena; *Bosn. cjen, čina, ucigenje; Croat. cena, prochemba; Dal. czina, proczina; Roff. et Eccl. цѣна (cf. Gr. τιμή).* Naznaczona wartość rzeczy, szowie się ceną. *Gall. Cyw.* 2, 12. Woiewodowie mają ustawy i cenę rzeczom czynić. *Goff. Gor.* 73. (cenę postanowić). Staralem się krótko pisać, aby nie podwyższać ceny tej książki. *Łęsk. Mier.* 260. Poprzedawać pod większą cenę, t. i. kto więcej da, aby rzecz miał, *Kastae sublicere. Mącz. (plus offerenti).* Cena raz schodzi, drugi raz wstępuje *Sekl. Math.* 18. Cena wskoczyła wzgórze. Cena wzgórze idzie. *Cn. Th.* Cena stoi; albo stoi co w cenie. *ib.* (trzymać się w cenie). Cena upadła *ib.* Cenę podnoszę urzędownie. *ib.* Cenę podnoszę, więcej podaję w targu. *ib.* Cenę spuszczaam *Croat. odczujujem).* 2.) Cena, wysoka cena, ein hoher Preis. Towar ten teraz w cenie = popłaca, płaci, cenią go. *Fig. transl.* wziętość, wysoko ważeńić czego, waga, szacunek, die Schätzung, Achtung, das Ansehen, das Gewicht, die Bedeutung, der Wert. Daleko bogactwa w większy kładęś czasie nad ten szacunek, który im wysnaczyła natura. *Zab.* 14, 19. Mądry aptekarz ma w cenie Ziola, z których bierze pożywienie. *Pař. F.* 193. Najlepsze czyny, tak się często isci, U dobrych w cenie, u złych w nienawiści. *Zab.* 12, 309. Czym się oycowie nasi brzydźili, to wszystko dziś w cenie u siebie mają. *Star. Ref.* 4. Moie Kamiany nie będą miały nigdy u was takiej ceny, Jakicy są fraski tylko poety wielkiego. *Star. Vol. A.* 5. Po zwycięstwie tém był Leszek w większej cenie u Pałaków, niż pierwey. *Biel. Kr.* 114. Żadney pieniądze ceny nie miewaią, Które łakomi gdzieś w sklepace chowaią. *Petr. Hor.* 2, A. 2. Posła w cenę niecnota, a ci już pognili, Co prawde bez obrzešków bezpiecznie mówili. *Nar. Dz.* 3, 71. 3.) Cena w targu, właściwie nie jest to, za co się rzecz zbywa, ale raczej oświadczenie sprzedawcy towaru, podawanie do targu, szacowanie, das Bieten des Preises, bet gefoderte Preis, das Gebot des Verkäufers, das Verkaufsgebot. *Przysłk.* Cena w miezek nie idzie. *Rys. Ad.* 6. (nie tak ci zaraz płacą, iak szacenisz). *Alb. n. W.* 14. *Fig. Transl.* Najmniejszą ceną rachuiąc, było ich tyfiac t. i. najmniejszą liczbą, die kleinste Zahl angenommen, geringe geschätzt, wenigstens. *Tr.*

Pochodz: *Cenit, szacnić, ocenit, bezcen, bezcenny, bezcenek, ceny, cenność, cny, bezecny, bezecność, bezecność, cnota, cnotka, cnotliwy, cnotliwiec, cnotliwość; nieoceniony, nieocenny; przecenit, nieprzecenny, zacny, zacność, uzacnić.*

CENAR, CYNAR, a, m. Tam już pieśni rosmaite, tam będą gadki pokryte, Tam trefne pęsy z ukłony, Tam cenar, tam i goniony. *J. Kchan. Dz.* 269. Umysł szateczany nigdy się okazać nie może jednó w rzeczach przeciwnych; bo pewnie w cenarze, ani w gonionym nic się tam nie okaże. *Rej Zw.* 86 b. Pewnie w cynarze, ani w gonionym, albo w tańcu szalonym, nic się tam nie okaże. *Wereszox. Regl.* 144.?

go, cenę czego oświadczać, *biten*, *den*, *Preis*: *legen*, *fodern*. *Boh.* ceniti, cenim, obhadati; *Carn.* zeniti, porajtam; *Vind.* zeniti, zenati; *Ihtimati*, *flazat*; *Rag.* ajéniti, szjéniti, zazjeniti; *Croat.* czeniti, preczénjati, profsimati. *Dal.* cziuiti, flimati; *Slavon.* ciniti, scinim, *Bosn.* scjeniti, cjeniti, prócjeniti; *Roff.* цѣнитъ, цѣню (cf *Roff.* разцѣнитъ ganić, poniżać). Ten ceni, który przedaie; ten targuie, który kupuie, *indicare est venditoris*. *Mącz.* Droży ceni, a w miarę zapłać. *Cn. Ad.* 58. (cena w mieszek nie idzie). 2., Cenić, ocenić, taksować, otaksować, szacować, *schätzen*, *ferteten*; *Carn.* razumim). Wzięli zapłatę cenionego, albo oszacowanego. *Sekh. Math.* 27. Not. Szacuję latius patet: cenię kupujęmu; szacuję sam sobie, komu, swoje, cudze. *Cn. Th.* - 3., *Moral.* cenić, szacować, *schätzen*, *achten*. O swobodo! iedyne dobro życia ludzkiego, iak cię cenić i iak uwielbiać należą, słów nie dobiore. *Teat.* 19. b. 1. O gdybyśmy się lepiej cenić umieli, gdybyśmy droższymi byli, kobiety byłyby pokorniejsze. *Teat.* 29. 72. Drwiąc o sędziach, o kobietach: nie drogo się ceni: weźmie, co dasz, można go mieć za tanie pieniądze. *Oss. Wyr.* Lekko cenić, nie poważać, pogardzać. *geringe achten*. Cześć zawsze chce więcej; co ma, lekko ceni. *Zab.* 14. 100. *Nar.* §. Cenić, wysoko cenić, wysoko szacować, ważyć, poważać, cześć, szanować, *hoch achten*, *schätzen*. Ceni mą łagodność i sposobność do nauk. *Teat.* 37. 57. **CENIENIE, ZACENIENIE, OCENIENIE**, - ia, n. *rzeczownik słowa* Cenić: oświadczenie ceny; cena, *das* *Wieten des Preises*, *das Schätzen*, *der Preis*; *Carn.* zenenga; *Vind.* zenenje, zenitie, zenenga, *Ihtimajje*, (*Bosn.* sejenja = zdanie). **CENICIEL**, a, m., który co ceni, *der Preisbleter*, *der Schätzer*; *Carn.* zenik, zenitnek; *razunik*; *Vind.* zenitnik, *Ihtimans*; *Bosn.* cjenitegl; *Croat.* czenitel, preczenitel; *Dal.* czenik, proczenik; *Roff.* цѣнителъ, ценщикъ. *W rodz. żeńsk.* **CENICIELKA**, i, *die Schätzerinn*. **CENNOSC**, sci, ż. wartość, szacowność, *die Schätzbarkeit*, *der Werth*. *Vind.* zenitlivost; *Roff.* цѣнность. *N. Pam.* 22. 110. **CENNY**, a, e, cenę mający, szacowny; *schätzbar*, *werth*. *Vind.* zenitliu; *Roff.* цѣнный. Okazywania dobrego serca waszego, przez się nader dla mnie szacowne, tém stały się cenniejsze, że wzorem były dla całego kraju. *Dyar. Gr.* 294. *Stan. Aug.* Rosum, kastałność, żywość i odwaga, lecz to wszystko iak cenne, tak też iest zwodnicze. *Teat.* 52. b. 82. **CENOBIT**, a, m. czciciel czolobitny, *ein tiefer Verehrer*. Nie ieden kufer dla złotych ielitów Takich za sobą miewał cenobitów, Co mu nabożne przesyłali modły... *Zab.* 10. 159. *Zabl*

CENSOR, a, m. z *Lac.* u Rzymian, pópisowy urzędnik, i obyczałów dostrzegacz. *Pilch. Sall.* 45. *der Censor* *der den Römern*; *Sorab.* 1. pješubnik; *Eccl.* сощцаи-тель. *Censor* Rzymski obyczaie, postępi i zasługi przeciw Rzeczypospolitey uznawać, i one aho cziąć zdobyć aho bezczestwem piątnować powinien był. *Gorn. Dw.* 186. ob. Stofarsz, szacunkarz, stanowiciel obyczałów; *Mistrz obyczałów*. *Kosz. Lor.* 108. - §. *Censor* ksiąg, sędzia, rozsądnik i niby probierz ich, *der Buchcensur*. - §. *Moral.* censor, krytyk, wybierający wzoru z drugich, *ein Sittenrichter*, *Critifixer*, *Spplitterich*: *Tom I.*

fer. Nikt chętniey innych ludzi nie wybaczy przywary nad tego, który naysurowszym własnych przywar iest censorem. *Zab.* 13. 72. - *W rodz. żeńsk.* **CENSORKA**, i, *die Censorinn*. **CENSORSKI**, a, ie, od *censura*, *Censur*: *Sorab.* 1. pješubniczi; *Censorski* urząd: **CENSORSTWO**, a, n. *das Censoramt*. Kato na *censur*stwo obrany. *Warg. Wal.* 212. **CENSOROWAC**, **CENSUROWAC**, **CENZOROWAC**, - ować, - uie, czyni njeć, błędy wytykać, omyłki znaczyć, ganić, wzorki wybierać, łatkę przypinać, *censtren*, *critifiren*, *tadeln*, *riichten*, *hochmeistern*. *Bayki* Ezopowe w języku zwierząt ludzkie *censurowały* *passye*. *fabl. Ez. A.* 2. - *Cenzorowane*, gra pewna z gatunku rozrywek ślachetniejszych, gdy się dla zabawy sdrożności jednego wytykają grzeszenie i dowcipnie, *das Censurspiel*. Grać *cenzorowanego*, albo *ganionego*. *Oss. Wyr.* - *fig. transl.* Ci Ichność zagrali się kaducznie w *cenzorowanego*. *Oss. Wyr.* (poswarzyli się, lają się, sie *zanten* mit einunder, *schimpfen sich herum*). **CENSURA**, **CENZURA**, y, ż. krytykowanie, krytyka, wytknięcie błędów i rozsądek o nich, *die Censur*; *Sorab.* 1. pješubjeno. *Censura* ksiąg, podobna do krytyki; lecz wchodzi tylko w rozszanie szacunku pisma, co do religii, rzędu i obyczałów. *Kras. Zb.* 1. 491. *Censura* w potocznym życiu, wzorków wybieranie, omyłek znaczenie, błędów wytykanie, *die Censur*, *der Tadel*. *Censury* nie uchodzą pocziwe obyczaie. *Bardz. Tr. praef.* Niech ślad uchodzą, albo *censury*, albo opinii, iakobym z własney tylko swoiey miłości, dom mój chwalił. *fabl. Buk. praef.* §. *Censury* papiezkie, napominanie kościelne, strofowanie, gatunek mniejszey kłatwy, *die päpstliche Censur*, *eine gelindere Art des Kirchenbanns*. *Tr.* **CENSURANT**, a, m. wzorki z drugich wybierający, ganićiel, krytyk ofny, *ein Tadelr.* *Tr.* *W rodzaju żeńskim*, **CENSURANTKA**, i, *die Tadelerin*. **CENSURANTSKI**, a, ie, krytyczny, szędny, *St. nieszk.* przygniający, *tadelnd*.

CENTAUR ob. Chłopokół, chłopogier, kolibyk.

CENTNAR ob. Cetnar.

CENTROWAC czyn. *nied.*, zcentrować *dot.*, zbijać, sęzać, skupiać, *concentriren*, *zusammen drängen*. *Kupido* żarzy ogień nie gasnące, Bo zcentrowane, wewnątrz palające. *Past. F.* 192. **CENTRUM** ob. Szrodek, Pośrodek.

CENTURYA ob. Setka.

CENTURZYA, yi, ż. ziele, *Centaureum*, od *Centaura* Chirona, który tém zieleńm uzdrowiony został od rany strzał *Herkulesowych*. *Urząd.* 79. *Boh.* zem'ejluc; *Sorab.* 1. sczjetka; *Carn.* tiszehula, jesariza; *Slavon.* trator; *Bosn.* crrigljena, cargljena, kittica. *Centaurea* *Centaureum*. *Linn.* *Centurzya* wielka, iasieniec, goryczka *Włoska*, *Großtausendgüldenkraut*. *Syr.* 654. *Centurzya* mniejsza, Dobra myśl, Zienna żółć, *Centurium minus*. *Linn.* *Erdgall*, *Wibergell*. *Syr.* 655. *Centurzya* żółta, *Cent. luteum*, *gelb* *Tausendgüldenkraut*. *Syr.* 661. **CENTURZYOWY**, a, e, od *centurzyi*, *Tausendgüldenkraut*: *Wódka centurzyowa*. *Syr.*

CĘP, a, m., *zwyczajniey w liczb. mn.* **CĘPY**, - ów, narzędzie, od *młócenia*, ma trzon, dzierzak aho *cepak*, a na wierzchu tego osadzony *błak*. *Kłuk Rosł.* 3, 229.

der Dreschflegel, der Flegel, Dbb. der Drischel. Boh. cep; Slovac. cepy; Sorab. 2. zępi; Sorab. 1. zjeppy, zjpp; Vind. zepi, (zepes, hlod : kiy) zepish, miatiza; Bosn. cęp; Croat. czép; Hung. tšép; Ross. цѣпъ, цѣпикъ, оуцѣпъ, бѣленъ, молотило; (cf. Gall. le cerveau, cep; Lat. cippus; Suec. Kaep, Ital. ceppo : kiy cf. czepić, cf. szczerp, szczerpić). Kmieci potomek barki w złoto stroi, A mnożnych książąt krew u cepa stoi. Zab. 12, 121. Nar. Jm ieśli nie flintę, to pewnie cep, albo kosę trzeba dać w ręce. Chmiel. 1, 1117. Wyszedł kniemu z cepami ieden błazen prawy. M. Biel. Sen. M. B. (ob. błazen nadworny). Od cepów idą, do cepu idą : od młocki, albo do młocki, von Dreschen, zum Dreschen. Oss. Wyr. T-kem się roztrząsł, iakbym se dwa dni był cepami młócił. Alb. z W. J. 4. Oslabl, iak cepy : iak mucha. Tr. er ist matt geworden, wie etne Fliege. Chłopy mówią: ocepiał : ocieżał; zmordował się, Ross. цѣпенѣтъ : drętwieć). - 2., Cepy, narzędzie do prędkiego nabijania armat polowych służące, od postaci swojej tak nazwane. Jak. Art. 5, 288. ein Werkzeug beim Laden der Feldkanonen - 3., Gatunek broni, eine Art Gewehr, ein eiserner Knüttel. Mieyscy ludźcio mają mieć półhaki, siekiery, miecze, cepy żelazne, oszcypy, co do obrony piechoty należą. Petr. Pol. 454. (Bosn. cępati, tłaciti : tłożyć). CEPAK, a, m. CEPISKO, a, n. dsierżak cepowy, trzon albo rękoicść, do której przywiązują się białki. Kluk Rosł. 2, 158. der Dreschflegelstiel. Ross. цѣпникъ. - 2., Cepak, młócek, der Drescher. Proso tak częstokroć śmieci, że aż cepaka uczyni na boisku niby kuminiarsza. Haur. Sk. 34. - Transl. gbur, grundal, nieokrzesany, ein grober Bauerkerl. Zdrowy, iak cepak : iak byk, ein starket gesunder Kerl. Tr.

*CEPLIK, a, m. warkoczyk, z Niem. das Zöpfchen. Cepliki, tkanki, bramki, należą do stroiu niewieściego. Sax. Tyt. 6.

CEPOWY, a, e, od cepa lub cepów, Dreschflegel : Sorab. 1. cępowé; Ross. цѣповый. Cepowy ramię; Vind. gosh, gosha, hosh, zepovesnik, ob. gązwy.

CEPUCH, CZOPUCH, a, m. (por. czop) otwór z tyłu pieca; dla powietrza, w którym baba, das Rauchloch am Ofen. (ob. czeluść) (Carn. zebuh : skórzany węborek do gaszenia ognia; Rag. cęp : zatyczka; Ross. чепуха brednie, bsdurstwo). Jakby z cepucha, pędząc czarny przed sobą dym, pożar wybuchł. Min. Aus. 6. - Fig. Cepuchy poodmieniać. Zebr. Ow. 386. (spirandi mutare vias). CEPUCHOWY, a, e, od cepucha, Ofenloch : Cepuchowa baba.

CEPY ob. Cep.

CERA, y, ż. farba, krasa, barwa twarzy, die Gesichtsfarbe. Ital. ciera, Pers. csehre; (Boh. plet cf. pleć). Cera na twarzy jego była rumiana. Birk. Gl. K. 26. Jesteś zdrów, widać po cerze. Zabł. Zbb. 97. Cera dobra. Teat. 8 b, 27. Praypalonéy cery. Susz. Piesł. 3, F. b. Ona twars i cera smieniona, okazowała wnętrzną boleść serca jego. 1. Leop. 2. Macch. 3, 16. (barwa. 3. Leop.). Staęła wryta, z twarzą bez cery i blada. Hul. Ow. 75. Cera albo barwa kościelna : zła, blada. Tr. Wielu zdrowych na cerze, a słabych wewnątrz. Boh. Diab. 3, 117. - §. Cera, mina, twarsy nłożenie,

die Miene, das Gesicht, die Gesichtszüge. Pokryte cerą szczerości serca iadowite. Susz. Piesł. 1, B. 4. b. Zmyślony przyjaciel niebezpieczny; lecz nie boję się, gdy mi Nieprzyjaciel sama cera powie. Past. F. 93. Z rozniewianą cerą przychodzi. Kul. Hsr. 506. Millionami pragnie przymilić cerę chropawą. Zab. 9, 347. Zabł. Day chleba, soli, wody, a przy szczeréy cerze, Wolę niż przy zmyśloney bażanta oherza. Pot. Arg. 140.

CERATA, y, ż. z Włosk. woskowane płótno, Wachsteinwand. Rag. volctenizza; Bosn. volcteniça; Croat. volcthenicza; Ross. вощанка, клеенка. CERATOWY, a, e, z ceraty, von Wachsteinwand.

CERBELA, i, ż. Schorzałych Bachus pewnie nie odżywi. Z kubków się złotych nie zgrzeją cerbele. Chrośł. Luś. 116.

CERBER Boh. tříblawec ob. trójgłowy pies.

CEREGIELE, - ów, liczb. mn. *§. Coś należącego do stroiu białogłowskiego. Sax. Tyt. 7. może kornety, koronki, Hauben, Spitzen. Uyzarswszy lada Monkę przed karczmą w Niedzielę, Zaraz iey posle pierścień abo ceregiele. Zimor. Siel. 225. §. Fig. transl. Koperczaki, wykwiutne grzeczności, kurowody, bałamuctwa, übertriebne Complimente, Umstände, Weltläufigkeiten, Schick Schnack. Po krótkich ceregielach poprzysięgli obadwa sobie wierną przyjaźń. Oss. Bay. 2. Ja wiem, o robię, właśnie wskórałbym wiele. Gdybym chciał ieszcze sważać na te ceregiele. Niema. P. P. 90. CEREGIELNY, a, e, CEREGIELNIE przystł., kurowodny, bałamutny, übertrieben, umständlich, weitläufig.

CEREMONIA, CERYMONIA, ii, ż. z Franc. Boh. ceremonie, Sorab. 1. djertjenstwo; obrządek uroczysty, die Ceremonie. W religii ceremonia, powieszchowno oznaczenie czci bogu winney. Kras. Zb. 1, 190. Ceremonie kościelne. Sekl. 107. religióse, firchtliche Ceremonien. Uczynek każdy zwierzchowny z nabożeństwa czyniony, który sam z siebie nie ma żadnego innego zalecenia, icno iż się na cześć bożą dzieie. Sk. Kaz. Nied. 354. Gdy się klaniamy i ciałem padamy, albo ręce podnosim, albo się w piersi biiem, albo processy czynim, albo się popiołem posypujemy, i święconą wodą kropim, wszystko to zwierzchowne są ceremonie. ib. 354. - §. Ceremonie, w rzeczach cywilnych, znaki poszanowania, obrządki, swyżenie uroczyste, Ceremonien, feyerliche Gebräude. Ceremonie koronacyi. - §. W życiu potoczny: ceremonie, koperczaki, ceregiele, komplimenta, pozory, Ceremonien, Complimente, Umstände die man macht, Zieretejen. Jak to teraz pogodzić szczerosc z grzecznościami oświadczeniami, które pospolicie komplementami czyli ceremoniami zowią. Mon. 74, 1. Zbyteczne oświadczenia i ceremonie nie są oznaczeniem uprzejmych chęci. Kras. Pod. 2, 59. Gdzie siła ceremonii, tam szczerosci mało. Pot. Arg. 8. Mon. 67, 457. Człowiek pełen ceremonii, Ross. поклонный, поклонливый; Ceremonie robić, Ross. чиниться. Ale nie rob ceromonii, przyjmij pieniądze. Teat. 15, 64. Mów co rozumiesz, bez ceremonii. ib. 18 c, 11. Sans façon, bez ceremonii, bez subiekyi, tak iak u siebie. Teat. 21, 8. ohne Umstände, ohne Complimente. Przywołać go nazad: i cała ceremonia. Teat. 17 c, 56. (i cała rzecz; i po wszystkim). CEREMONIAŁ, u, m. cały zbiór i

układ ceremonii, zachowywanych (prawy) zdarzoną okazyi, *das Ceremoniel*. Zgodzono się, aby, gdy sobopólnie przywracają się poselstwa, także sam ceremoniał, iak przed wojną, był zachowywany. *N. Pam.* 11, 255. *Roff.* czub. U stołu, nim się ceremoniał sadowienia skończy, potrawy ostygają. *Mon.* 65, 48. *Xiądz.* 229. CEREMONIALNY, a, e, CEREMONIALNIE przystk., ceremoniom odpowiadający, podług ceremonii, z ceremoniami, ceremonieł, *Roff.* обрядный. Na weselu zachowany był zwyczaj staroświecki, w tańcu ceremonialnym przy asystencyi należących. *Kras. Pod.* 2, 73. Zaczęły się podług zwyczaju ceremonialne zdrowia, kielich za kielichem lata. *Zab.* 13, 213. - §. Tyczący się ceremonii, obrządkowy, *die Ceremonien oder Gebräuche betreffend, Ceremonial*. Chrześcianie nie podpadają prawom Żydowski, które są ceremonialne i sądowe. *Birk. Podz.* 13. CEREMONIANT, a, m. GEREMONIANCIK, a, m. *zdrbn.*; lubiący robić wiele ceremonii, *Roff.* обрядливым, ein Ceremonienmacher, Complimentenscheider. *W rodz. żeńsk.* CEREMONIANTKA, i, z. *die Ceremonienmacherin.* CEREMONIARZ, a, m. mistrz ceremonii, dozorca publicznych ceremonii, *der Ceremonienmeister. Roff.* церемониймейстер; *Rag.* nadobnicjajnik. Używają Polacy żywcem łacińskich wyrazów *Magister ceremoniarum*, na żart z kogo ślającego się zbyt na kopercałki. - *W rodz. żeńsk.* CEREMONIARKA, i, *die Ceremonienmeisterin.* CEREMONIARSKI, a, ie, od ceremoniarza, *Ceremonienmeister*. *Roff.* церемониймейстерский. Ceremoniarzki urząd = CEREMONIARSTWO, a, n. *das Ceremonienmeisteramt. Rag.* nadobnicjajstvo. CEREMONIOWAĆ, *intrans.* nied., stroić ceremonie, *Ceremonien machen.* Z nami przestań ceremoniować. *Teat.* 19 6, 27.

CERES, CERERA, y, z, bogini, n. p. Kościół Cerery. *Stas. Num.* 1, 32. *Roff.* церера. ob. Marsanka; *Boh.* języna; *Carn.* sejvina; *die Göttin Cerēs.* CERERZYN, a, e, do Cerery należący, *der Cerēs gehörig.* Gargarus Cererzyn. *Bardz. Tr.* 430.

CEREWIZNA, y, z. Praywiółt Jason z Kolchów młodą panią, Karego bobru wprowadził w oyczynę, Pod cerewizną. *Klon. Fl. B.* 4. b. ?

CERKIEL ob: Cyrkiel. CERKIES, CERKIESKI ob. Czerkas.

CERKIEW, - kwi, z. CERKIEWKA, i, z. *zdrbn.*, kościół szczególniej Greckiego obrządku, *eine griechische Kirche; Boh.* církw, храм; *Sorab.* 1. czerkwa, žrtel; *Sorab.* 2. žertwaj, žertwó, žertwizla; *Carn.* cirkva; *cirkuv, sirkva, zerkou; Vind.* zirkou, serkau, sirkva, zierkou; *Croat.* cirkva, czerkva, crikva, cirkvicza; *Dal.* czar-kva, zarkva, czrikva; *Born.* čarqua, čriqua, čerqua, čarquiča, cerquiča, čriquiča; *Slavon.* cirkva; *Rag.* zarkva, zarquiza; *Roff.* церковь; *Eccl.* црковъ, cerkiew Grecka; *коштелъ* z kościół katolicki, *кърка*, молбище ошдръвшихъ отъ правия восточныхъ мѣстохъ нашенъ цркве. (w *Isidore* obzirichu, *Anglofax.* cyrice, *cyrc, Grae.* κυριακή, *Ger. Kirche* #18.). Domy chwały bożej Greków niemców od-tąd nazwane bydyż mają cerkiewiami. *Vol. Leg.* 7, 594. (cf. bożnica, sbor, sobor). Tam była przedtym stara drewniana cerkiewka. *Stebels* 3; 82. Wezłać cerkwi

Roff. воцерковляшь. Pierwszy raz do cerkwi wcho-dzić *Eccl.* воцерковлятися, имѣть первой входъ во церковь. - 2., *Transl.* ogólniej: kościół, świątynia, Kirche, Tempel, Heiligthum. Cerkiew Święta Katolicka. *Birk. Gl. K.* 6. Uprominania matki naszej cerkwi Świętej, aby próżne nie były. *W. Post. Mn.* 31. Oblubienica Pana Chryłusowa, cerkiew jego święta. *ib.* 289. Abym się Boże, mógł sławić W cerkwi twoicy wybranej. *J. Kochan. Ps.* 11. CERKIEWNIK, a, m. z cerkwią trzymający, Greckiego obrządku, *einer von der Orthodoxen Kirche, etu Altgläubiger.* Na qwym kamieniu ewanielistowie i inni cerkiewnicy budawali. *Smotr. Lam.* 213. et *Smotr. Apol.* 61. - 2°, Kościelny, duchowny, ein Kirchendiener, ein Geistlicher, *Slovac.* cirkovník, svetlý knaz; *Dal.* czarokovnak, *Rag.* zarkovgnak z duchowny; *Roff.* церковникъ, церковнослужитель. (ob: zakrystyan). *Eccl.* церковница służąca kościelna. CERKIEWNY, a, e, do cerkwi należący, szczególniej do Ruskiej, Kirche, Kirchlích, besonders die griechische Kirche betreffend. *Boh.* církwni; *Slovac.* cirkveni; *Carn.* cirkevno, cirkvene; *Vind.* zirkoun, zirkveni, zirkouski; *Rag.* zarkovni, *Croat.* cirkveni; *Dal.* czarokovni; *Roff.* церковный. Ułożono na gieneralney kongregacyi Pińskiej urządzenie cerkiewne. *Gaz. Nar.* 2, 243. My Roxolanie mamy SS. OO. Doktorów cerkiewnych. *Fund.* 82. Prawidło cerkiewne, *horas. canonicas. Pimin. Kam.* 305.

CERKLINA ob: Cyrklina. CEROGRAF ob: Cyrograf. CEROT, u, m. z łac, plastr przymiększy, twarszy cokolwiek od maści, z wosku po większej części zrobiony, ein Wachspflaster. Cerot z móły a wosku, przydaw-szy balsamu, przykładac na żywot. *Urząd.* 324.

CERO WAC ob: Cyrować. CERYMONIA ob: Ceremonia.

CERTA; CYRTA, y, z. *Cyprinus zetta.* Linn. ryba do rodzaju lososia należąca. *Kluk Zw.* 4. 170. *Ład. H. N.* 24. *die Zarte, ein Fisch.*

CERTOWAC, *intrans.* nied., z łac. uznać się z kim na wyścigi, wyścigać się o co, emulować, certiten, wettrifern. Najlepszy poideynek certować ludzkością. *Min. Ryt.* 4, 139.

CESARSKI, a, ie, należący do cesarza, kaiserlich. *Boh.* cysarstvi; *Slovac.* cisarstvi; *Slav.* cesarski, cesarov; *Vind.* zesarfki, zesarjiou, zesarfveni; *Croat.* czeszarzaki, czeszarov; *Hung.* tsászari; *Rag.* cesarski, cesarov; *Born.* cesarovo; *Roff.* цесарскъ. Oddaycie cesarskie cesarzowi, a bozkie bogu: *Budn. Math.* 22, 21. *Croat.* datije bogu, kay j' nyegovo, A cieszaru cieszarovo). *Pasz. Dz.* 48. Cesarscy scilicet żołnierze, *die Kaiserlichen.* Cesarskie: po cesarsku z sposobem cesarskim, iak na cesarza praystoi, kaiserlich, auf kaiserliche Art. Kazał niewolnika tego po cesarsku szanować. *Ustrz. Kruc.* 2, 345.

CESARSTWO, a, n. godność i władza cesarska, panowanie cesarskie, państwo i kraio cesarskie, *das Kaiserthum, das Kaiserreich.* *Boh.* cysarstvi; *Slovac.* cisarstvo; *Sorab.* 1. kęsarstwo; *Vind.* zesarstvu; *Carn.* zesarstvu; *Croat.* czeszarstvo, czarstvo; *Rag.* cesarstvo; *Born.* cesarstvo; *Roff.* имперія. Nie liczy się jego cesarstwo, ieno od koronacyi. *Sk. Dz.* 847. Władcy się żębrzą; a przecię o cesarstwie sobie tuszył. *Sk. Dz.* 546. - *transl.*

Niechay będzie bogu cześć, chwafa i cesarstwo na wieki. *Rey Apoc.* 6. (panowanie). 2.; *Zbiorowo* Cesarstwo = cesarz z cesarzową, *Kaiser und Kaiserin*: Cesarstwo. Jchność szczęśliwie podróż swą odprawili. *Gaz. Nar.* 2; 118. CESARZ, a, m. z *Lat.* Caesar, co kiedy nazwisko sławnego dyktatora jest, Cezar brzmi, a kiedy imperatora znaczy Cesarz. *Dudz.* 18. *Chrość. Fars. praef.* - *Kras. Zb.* 1, 191. *der Kaiser*; *Boh.* cysat; *Slavon.* cysar; *Sorab.* 2. kysior; *Sorab.* 1. thepsior; *Slavon.* cesar; *caesar*; *Vind.* zesar, cesar, kaisher; *Carn.* zesar; *Rag.* cesar, *Bosn.* cesar; *Croat.* czeszar, czar; *Hung.* trafsár, chyfsaar; *Dal.* czesfar; *Ross.* цѣсаръ, гocyдápъ; *Eccl.* kéсаръ, *Grae.* kéсаръ (por. Car). Cesarzem był; *Rag.* césarovati, ucesariti se. - §. 2.; *Hfl. Nat.* cesarz mucha, *musca caesar*, die *Kaiserfliege*, nie wielka, pięknie zielona; pomieszkane iey gnóy i błoto. *Kluk Zw.* 4, 393. *Ead. H. N.* 112. CESARZOWA, y, ż. żona cesarza, imperatorowa, die *Kaiserin*; *Boh.* cysatowa; *Slovac.* cysatowa; *Sorab.* 2. kysiora; *Sor.* 1. thepsiorowa; *Slavon.* caesarica, cesarica; *Hung.* tászarné; *Vind.* zesariza, kaishrinja; *Bosn.* cesaricza; *Rag.* cesariza; *Croat.* ocesaricza, czaricza; *Eccl.* kéсареса. *CESARZOWIC, a, m. syn cesarski, *der kaiserliche Prinze*. *Ross.* цѣсаревичъ. Milował cesarowice, iako bracią; szanował iako pany. *Birk. Chmiel. B.* 2. 6. CESARZOWNA, y, ż. córka cesarska, die *kaiserliche Prinzessin*. *Boh.* cysatowna; *Slov.* cysatowna; *Ross.* цѣсаревна.

CESZKA ob. Cecha. Cet ob. Cetno.

CĘTKA, i, ż., CĘTECZKA, i, ż. *zdrbn.*, kropka odmiennego koloru, nakształt punktu, ein *Wüffel*, ein *Punct*. *Boh.* cetka. Cietrzew białemi cętkami upstrzony. *Ead. Nat.* 23. Rys dawnie upatrzon od natury w cętki różne. *Zab.* 16, 354. Skrzydełka motyla ślicznie pisane, w różne są cęteczki przybrane. *Zab.* 7, 287. Smoczy kark zieloną cętką nakrapiany. *Zab.* 15, 22. Kitayka w cętki = cętkowana. §. Blaszka odmiennego koloru, ein *Blechel*, *Glitterchen*, *Glimmer*. Blaszki u pasa, lub na szorach wypukłe, cętki. *Dudz.* 35. Łotowki u karku koło szyi niewsząd nawieszają cętek rozmaitych z ołowiów, z bursztynów, z galeczek szklanych. *Gwagn.* 414. Ozdobiony cętką slotą. *Pilch. Sall.* 275. Lada cętki nam za pieniądze dają. *Gost. Gor.* 4. *Summ. A.* 4. 6. CĘTKOWAC czyn. *nied.*, ucętkować *doh.*, cętkami upstrzyć, *bethüpfeln*, mit *Wüffeln* oder *Glimmern* *verziern*. Rys także ucętkowany, iak tygrys. *Chmiel.* 1, 583.

CENTNAR, CETNAR, CETNAR, a, m. z *Lat.* centenarius, stofuncie, *Cn. Th.* waży kamieni pięć. *Skrzet. P. P.* 2, 196. *der Centner*. *Boh.* centnyr; *Sorab.* 2. gantlat, gantnat, gentnat; *Sorab.* 1. czentnat; *Vind.* cent; *Carn.* zent; *Slavn.* centa; *Croat.* cent; *Eccl.* genmaph, kenhmaph, *Grae.* κεντηναριον. Centnar Warszawski ma funtów 160. *Jak. Art.* 3, 288. Centnar wyczoayny ma funtów 120; Lwowski ma funtów Kraszkowskich 126. - *Przysł.* Lepszy jest funt złota, niż centnar ołowiu. *Pat. Arg.* 70; *Cn. Ad.* 461. CENTNAROWKA, i, ż. beczulka zajmująca centnar, eine *Centneronne*, die einen Centner faßt. Jeżeli proch był suchony na słońcu, przed pakowaniem w centnarkę,

treba go dobrze pierwey wychłodzić. *Jak. Art.* 1, 26. CETNAROWY, a, e, od centnara, *Centner* = Waga centnarowa, *Centnergewicht*.

CETNO, a, n. 3., równa czyli do pary liczba, die *grade Zahl*; *Ross.* четно (чѣтнъ = para; *Eccl.* чема = półk, poczet, 2., равное число, para = para, *Rag.* cetta, reedra cetta, *agmen*); *Boh.* suda; *oppabk.* Licho, nieparzysty liczbą). Niech tylko sędziów będzie dowieść; a dlatego ie lichem kładę, bo iesliby byli cetnem, ktoby równość rozstrzygił? *Modrx. Baz.* 370. Pod kokosz dziewiętnaście podkłada ianiec, a nigdy w cetnie, ale w lichu zawsze. *Cresc.* 581. Cetnem, w parzystey liczbie, do pary. *Włod.* Cetno licha, gra: czy do pary, czy nie do pary! *Zabł. Fir.* 42. Grade und Ungrade, ein Spiel. *Boh.* sif suda; *Ross.* четнъ или нечетнъ; *Rag.* brooj lih, brooj tak; *Bosn.* tak i lih; takan i lih; *Sorab.* 2. por unpot. Grać cetno licha. *Min. Ryt.* 4, 187. *Rag.* igratti na tak i na lih; - §. *Fig. transl.* Lepsza zgoda, niż sprawa; bo nie wiedzieć komu padnie cetno, komu licha. *Sar. Porz.* 78. (kto przegra, kto wygra. Nie wiedzieć, iak kołatka padnie). Jutro pokaże cetno, albo licha. *Pot. Syl.* 511. (wygraną lub przegraną).

CEW, CYW, i, ż. CEWA, y, ż., CEWIE, CYWIE, ia, n. CEWY, - ów, cew, *liczb. mn.*, we młynach koło małe, mające paków do dziewięciu pod pion ustawionych, któremi drugie koła obraca. *Oz. Fiz.* 343. *Schneid. mlyn.* 365. das *Getriebe*, *der Drilling* in *der Mühle*. (cf. *Ger. Zapfen*, czop). Cewa, małe narzędzie, nakształt latarni okrągłej, z wierzchu i spodu nakryte krążkami; w których brzegach osadzają się szczetelki wałkowe, na okoł idące; samy srodkiem zaś przechodzi pospolicie żelazny szworzeń, na którym cewa się obraca, przy pomocy koła zębatego, zaczepiającego zębami swemi o szczetle cewy. *Jak. Art.* 3; 288. Kółko takie z wałeczkami pospolicie bywa pod kamieniem młyńskim, który obraca. *Solsk. Arch.* 1. Co u młynarzów cewy, to u zegarmistrzów tryby; *qu. v.* - §. 2., Cewy często się biorą w ogólności za małe koła, które dla krótkości jednem słowem cewami nazywają. *Solsk. Arch.* 49. ein *kleines Rad*, ein *Rädchen*. - 3., Cewy, siłła na łapanie wilków, lisów, i t. d. *Kluk Zw.* 1, 406. eine *Art Wolfsföhlingen*, *Fuchsföhlingen*. Właściwie zaś cewą zowie się drzewienko podługne i okrągłe, w podług przewierciane, aby się na sznurku łatwo poruszać mogło. *ib.* ein *ausgehöhletes Föhlen*, ein *Rädchen*, das sich auf der Schnur hin und her schiebt. CEWA, CYWA, y, ż. CEWKA, i, ż. CEWCZKA, i, ż. *zdrbn.*, rura, rurka; die *Röhre*, das *Röhrchen*. (znaczenie zaś rury, a do tego i trzciny; ma to słowo prawie we wszystkich mowach Słowiańskich; *Boh.* et *Slov.* cýwka; *Vind.* siu, ziu, seu, zueh; *Carn.* ceu, zev, zey; *Croat.* cjev, cjevchica; *Hung.* tsév, tsévétcke; *Dal.* cziw; *Slavon.* civ; *Latv.* siphos; *Bosn.* eju, civcisa; *Ross.* цѣвка, цѣвочка (*Eccl.* цѣвница *det.* piészalka, - *Vind.* ziu na nogi; *Carn.* seu golenu; *Cro.* cjev nosna = piészal, goleń). Cewka albo rurka z miedzi, z żelaza albo inney materyi u wodnych rur, którą woda wycieka. *Męcz.* Rurna albo rurmusowa cewka, którą wodę pomiernie rozmaitym udzielają, *Cn. Th.* 956. *der*

Kraan, der Hahn. Cewka u beczek. *ib.* 62. Cewka u sikawki, koniec iey, którym woda wytrysknie, *die Spitze einer Spitze, wo das Wasser heransprigt.* - *Transl.* cywa u krowy, owcy, i t. d. cyo, promień cy-cowy, cycek, *die Spitze, Eiterwarze,* Bielsza ona nad mléko, które wyciśniono z cywy doyney owéy. *Hul. Ow.* 210. - *Medic.* Łzowa cewka, *fistula lacrimalis,* *die Thränenstiel,* gdy łza ką większy oka zawady napelnia, lub też od punkcików łzowych po twarzy wędle nosa spuszcza się. *Perz. Cyr.* 2, 168. - Cewką; cewkami płynąc, strugami, *strahlenweise fließen, stromweise.* Jak wiele krwi się z rany piesszocha sączyło, Tak wiele swych cewkami też *Wenus* cedziła. *Min. Ryt.* 3, 280. Zyla zerwała się i rzuciła krew z siebie, iako cewka bez przestanku. *Nrk. Ex. G.* 3. 6. Łzy iey gęsto spadały iak cewką. *Zab.* 16, 312. Kocham z duszy caley; lecz nie mogę łzom kazać, by się cewką lały. *Przyb. Ab.* 109. - Cewki, rurki, kanaliki, żyłki, zło-bki w drzewach, w roślinach, *die Weberschen, Caudle, Röhren in den Gewächsen.* Cewkami płyną w drzewach karmie soczne, Rozlewając swą żyźność w gałęsie poboczne, *Zab.* 9, 111. *Zabl. in Caudlchen.* Cewki podłużne trzciny. *Zebr. Ow.* 199. - *transl.* Zaraz z różczki daie znaki drzewko, Smagłą sięgając prosto w górę cewką, W jaki urosnie dąb. *Zab.* 12, 2. (pniaczkciem). - §. 2., Cewka tkacza, rurka w czoluku tkaczym, *das Röhren im Weberschiffe, die Weberspule.* Cewki u tkaczów bywają bzowe, łzowe. *Kluk Rosl.* 2, 158. - 3., Cewka drewniana do swiiania nici, iedwabiu, i t. d. *die Spule, die Spille; Carn. sev; Vind. zieu, zeu, spula, spuwa,* *naviuniza, suvilu; Ross. камышка, камышечка.* Na cewkę nawiać; *Vind. sukati,* na zieu naviti, ovijati, *anspulen.* Nie ten wielki, co wojuje kraie, Lub ze złotey cewki szczęsną przedzę swiia. *Zab.* 14, 81. - *Fig. transl.* Miesiąc swe światło, iak z cewki rozwinał. *Chrośk. Ow.* 281. *Metonym.* Suknie ze szczęrych złota cewek. *Pot. Syl.* 459. (ze złotych nici). Trudno się im z tey ma wykręcić cewki. *Pot. Syl.* 335. (z tego si-dła, z tego zawikłania, osidlenia). 4., Cewki, wateczki na cewach, abo kołach młyńskich pod pion ustawione. *Solsk. Arch.* 2. *Schneid. mlynob.* 365. *die Spillen im Mühlengetriebe.*

(*CEWAC, *niak. nied.*, o ptastwie: zdychać, *treptren, von den Vögeln.* (cf. siewać).

CEWKARZ, a, m. nawiający przedzę na cewkę, *der Spuler, St. hieszk.* 28. W rodz. *żedsk.* CEWKARKA, i, *die Spulstimm.* CEWKOWAŁ, a, m. watek cewkami osadzony, a częstokroć we młynach miejsce samych cewów zastępujący, *der Triebsteden, der Stab im Drilling, der Kumpf. Schneid. mlyn.* 365. CEWKOWY, a, e, od cewek, *Spnl. s. Ross. цѣвочный.* Cewkowe koło, *Vind. sukalu, sukauik* cf. sukno.

CEYKAUZ, CEYKHAUZ, ob: Cekauz. CEYKWART ob: Cekwart.

CEYTUCHOWY, a, e, Królików czarnych ceytucho-wych tysiąc płacą 5 złotych. *Vol. Leg.* 4, 357. (czy nie z Niemieck. *zettig,* dożrzały, dołtaty).

CEZAR, a, m. imię sławnego dyktatora Rzymkiego, ob: Cesarz, *Edsar Julius.* *Chirurg.* rżnięcie Cezara: ope-racya, *der Kaiserschnitt.* *Czerw. Narz.* 25. CEZARYA-

NIN, a, m. stronnik Cezara, *ein Edsarianer, einer von Edsars Parthey.* Ano się Cezaryanie pytaią: kędy leśt hetman? *Warg. Wal.* 77.

CEZURA *Slovac. pretimalka* ob: Sredniówka.

CH.

Na słaby przydech mamy *h*, na mocniejszy *ch*; i ta iest iedna okoliczność, gdzie głoska *c*, nie zachowuje swy-czajnego dźwięku. *Kopcz. Gr.* 3, p. 36. Na początku słów, *ch* częstokroć się miało *h* kładzie, i przeciwnie *h*, miasto *ch*: *halastra* miasto *chalastra*; *Chalics* miasto *Halics*; *chaniobny, chańba*, miasto *haniobny, hańba.* Nawet i we śródku słów też się zdarza, choć rzadziej n. p. *rozarchany, zamiaft roztargany.* W książkach sta-rych w koniugacyach częstokroć z Czeska *ch* zawadza, n. p. *byloch,* miasto *bylem*; *bychmy,* miasto *byśmy.* Dla przykrego głosu *ch*, takie zgłoski u prostackwa na-wet w rzadkiem już są używaniu. *Kopcz. Gr.* 1, p. 147. NB. Jeśli którego słowa pod *ch*, darmo szukasz, patrz go pod głoską *h*, na swoim mieyscu. *Wörter, die man unter dem ch, vergeblich suchen sollte, sehe man unter h nach.*

CHA! głos śmiechu, *haha ha! Męc. Ross. ха ха ха,* ra ra ra! cf. Ha ha cf. chych.

CHABA ob: Haba.

CHABELEK ob: abelek.

CHABER, bru, m. ziele, *centaurea*: rodsay, zawierniący 65 gatunków, z których ieden iest bławatek, albo modrak lub chąbrek. *Kluk Dyk.* 3, 112. *Syr.* 1270. *die Glockenblume. Ross. споголовник* ob: Chabrek.

CHABIAS! cap! smyk! wyraża uczynek prędkiego ca-pnięcia czyli kradzieży, *Włod. grip! rips! rap!* mo-że z *Lac. habeas.*

CHABINA, HABINA, y, ż., CHABINKA, i, ż. *zdrbn.*, różga, precik, *die Ruthe, die Gerte.* Dziecko swawol-ne bojąc się chabiny, Gniewnemu oycu czyni przepro-siny. *Kchow.* 98. Chabina uderzony. 1. *Leop. Jes.* 30, 31. (prętem. 3. *Leop.*). Po głowie bogini głaśnie nas chabina, *tegit virga. Zebr. Ow.* 356. Póki się giąc pozwoli habina, rób z niey iakiem drzewem ochcesz ją mieć. *Pot. Syl.* 5. - §. Mniemana wieszczka różga, do szukania skarbów, *die Wunschruthe.* Teraz złoto mieć potęgą chabiny można, o jedynym końcu różnogiey, Gdy we Lwie słońca daie upał srogi, Ta różga w czy-iey, gdy ściśniona dłoni, Swą przyrodzoną mocą się nakłoni, Kędy pod ziemią złoty skarb zakryty. *Ko-chow.* 68.

CHABREK, brka, m. modrak, bławat, modrszeniec, *cy-anus, die Kornblume. Syr.* 1175. *Kluk Rosl.* 2, 213. *Boh. chpa; Morav. čarba.* Chabr, który i chabrkciem czerwo-nobrunatnym zowią, *phleum, Stebentraut. Syr.* 1270. CHABRKOWY, a, e, od chabrka, *Kornblumen* s. Kwiat chabrkowy.

CHABRY, CHOBRY ob: Chrobry.

CHABUZ, i, ż. zielsko, trzciniisko, *Unkraut, Rohr in Leiden.* Nie trzeba przestać, póki się nie wyprzątnie staw z téy chabuzie. *Haur St.* 153.

CHAC, i, ż. chata, eine Hütte. Słowo Ruskie. *Dudz. 32.* chatka, budka, kuczka. *Włod.*

CHACHMET, u, m. werteb, platanina, samęt, Irrgänge, Birtwart, Verwirrung, phys. et moral. Napadani od nieprzyjaciół ze ślepych chachmęci milczkiem urywani byli. *Tward. Wł. 88.* Oracz zapomni za plugiem chodzić, kryjąc się po chachmęciach. *Tward. Wł. 50.* Pasterze się w chachmęci i iamy pokryli. *Tward. Wł. 205.* Noc mię w tęg straszney zastała chachmęci. *Tward. Daf. 51.* Otożę tu minęła owe wszystkie, Zabiegi Cyklopowe i chachmęci brzydkie. *Tward. Pasq. 56.* Chrapliwa echo po swych chachmęciach niech się tak odzywa, Aby zplochani ludzie ze snu się porwali. *Kulig. Her. 168.* Czyzy te w głuchey zagrzebła zawieszoność chachmęci. *Hor. 2, 254. Kniaź.* W srogię wyszedł z Rzymu chachmęci. *Zab. 15, 392.*

Pochodz: zachachmęci, ob: męt, męci, odmęt.

CHACISKO, a, n. paskudna chata, eine elende Hütte.

CHADZAC intransit. frequent. słowa chodzić, iść, ja gehen pflegen. Do nich tam często chadzał. *Star. Dw. 25.* Do tęg świątyni częstokroć chadzali. *Groch. W. 217.* W deszcze i niepogody chadzał z drugimi do domu professorów. *Wys. Al. 253.* Świat się do drodze zastawił, po której chadzałem i chodzę. *Kul. Her. 245.* Zwycasynie w małym zawoju chadzał. *Star. Dw. 41.* Przyszły kobiety pieczo, i iako powszednie chadzały. *Pot. Arg. 215.* Taż białogłowa, która ieszcze w dzieciństwie koło niego chadzała, taż musiała z nim do szkoły chodzić. *Falib. Dis. G. 73.*

CHAIA, *HAIJA, ii, ż. zawierucha, burza, Gewittersturm, Ungewitter. Jak nas po morzu rozegnała chaia, Jam się aż ostatniego obaczył u kraia Piasków Afryckich. *Pot. Arg. 717.* - fig. Tak go ustraszyla pierwsza z ordą haia, że do domu ucieklszy, domatorem został. *Pot. Poz. 311.* Pierwszy z niemi szturm, pierwsza walka.

CHALA! krzyk na woły. (porówn. hala) Hoja! (auf die Döfen zu rufen). Wól, gdy do niego mówią: chala, zaraz rozumie. *Haur. Sk. 50.* **CHALAG**, s, m. wolarz, gbur, cham, (Roff. хайло, grubianin). ein Döfentreiber, ein grober Bauerkerl. Szlachetka rozprawia i iaie, a mili chalagowie śmieją się z tych gadek, czyniąc co sami zechcą. *Opal. Sat. 78.* **CHALASTRA**, HALASTRA, y, ż. rodzaj najpodlejszych ludzi u dworn, w mieście, w woysku. *Włod. Lumpengefindel, Hefen; Rag. hlapa, cegljadina; Boh. žb'et, luza, bluzga); gawiedz, motloch, szarapatka, pacholstwo, próżny chleb, darmoiady, darmostoie, chasa, tułaki, Hefentumtreiber, Geseindel.* Jak bolesna rzecz Panu była słuchać onę chalastry i ludzi lekkich, sobie urągających, bluźnierstwa. *Groch. W. 211.* Wszystkiej nocna chalastra swém strzelaniem budzi. *Groch. W. 465.* Mały okręt chalastrą aprosna i mieczami armacie. *Bard. Luk. 143.* Zebrał chalastrę od 900, do 1000 rabowników. *Gaz. Nar. 1, 136.* Chalastra woyskowa, gawiedz, ciury, Troß bey der Armee, Troßbuben. Gawiedz ta, czyli chalastra tak drugdy liczna była, iż za 70,000 woyska, ciągnęło ię 300,000. *Pilch. Sall. 197.* Do szturm chalastrę puszcząć. *Cn. Ad. 548.* - §. Fig. transl. Nie dba na żądla brzmiający chalastry chłop, podcina-

iąc z kanaru plasty. *Zab. 1, 191.* *Nar.* (paszcoł, rdziu, Bienen, Bienenwärme). §. Chalastrą się bawieć. *Cn. Th. 63.* markietanem bydź, Markietadaber seyn: dla zysku podłego nikczemne posługi odprawować. *Dudz. 35.* sich auf eine schamlose Art nähren.

CHALCEDON, u, m. kamień ciemnawy i mglisty, ledwie co przeźroczyty. *Kluk Kop. 2, 48.* der Chalcedon, ein Edelstein, *Roff. перелифмб.* **CHALCEDONOWY**, a, e, *Roff. перелифмовый, den Chalcedon betreffend, von Chalcedon.*

***CHALIBSKI**, a, io, z Łac. stalowy, stalny, von Stahl, stählern. Bystrzejszy bułat chalibskim ustalony hartem. *Kochow. fr. 65.*

CHALUPA, y, ż. CHALUPKA, CHALUPECZKA, i, ż. zdobn., wiejski chłopski budynek, chyza, chyzyk. chyzeczek, das Bauernhaus, die Bauernhütte, die Hütte, ein schlechtes Haus. *Boh. chalupa, chalup, chalupka; Slov. chalupa, teliba; Hung. kalyiba, kalibatska; Bosn. koliba; cf. Chlew; Graec. καλύβη (cf. καλυπτειν, = pokryć, cf. Gall. chaloupe Chaloupe, Roff. шлюпка cf. Ger. schlupfen cf. chłop cf. gleba).* *Dal. hiza; Rag. pljevniza, kuchjarizza, poiatta; Carn. baita, bédniza; Vind. kozha, koshiftvu; Roff. олачуга; Sorab. 1. pasterna.* Prędzey do chalup mierznych ludzi, miły, Niżli do wielkich dworów sen się chyli. *Petr. Hor. 2, D. 2. b.* W ubóstwie szukałem nadaremnie chalupki dla siebie. *Teat. 46 c, 52.* Z obalonych pustek budniess sobie chalupkę. *Zebr. Zw. 113.* Oba na puszczach mieszkałi, ale w osobnych chalupkach, które pokrycia i drzwi nie miały. *Sk. Dz. 264.* J najmniejszy chalupeczki tam nie znalazł. *Biel. Kr. 212.* Chalupa, suppa czyli szopa w starym języku Polskim. *Nar. Hist. 4, 282.* (ob: supnik). Wychował się w chalupie z za piecem; domator, nieświadom, niebywały, et ist nicht hinter dem Ofen hervor gekommen. Do chalupy = do domu! - 2., *Zartobl. chalupa, zadek, stara pani, der Hintere.* Dał mu w chalupę. *Oss. Wyr.* (dał mu w sepet, w cymbał). Stąd też i ten wieśniacki obojętny tok mówienia: alboż to pan sły! nie nie iacniey u niego, iak kazać, chłopu dadź sto kłiw na chalupę. *Oss. Wyr.* **CHALUPINA**, y, ż. biedna, miserna chalupa, eine elende armselrige Hütte. Rybitw spokojnie siedzi w swoiey chalupinie. *Chrost. Luk. 156.* **CHALUPNICZY**, a, e, od chalupnika, Häusler = Chalupnicze mieszkania. *Switk. bud. 459.* Chalupnicza chata. *Opal. Sat. 160.* **CHALUPNIK**, a, m. Chłop chalupnik nie ma tylko ogrodek na iarzyny przy chalupie, a kilka zagonów na ięcsmiech. *Haur. Sk. 43.* der Häusler, der Angerhäusler, *Obb. Brinfass, Niederb. Hoffstättler; Boh. chalupnik, pobruh; Graec. καλυβητης. Sorab. 1. fnijnik; Sorab. 2. fořaz.* Rolnicy nasi iedni mają znaczne gospodarstwo, iako kmiecie, drudzy połową mnieysze, iako zagrodnicy; trzeci ledwie mają iakie, iako chalupnicy, komornicy. *Switk. bud. 441.* Chalupnikom, chatnikom, zagrodnikom, miuey naznaczać podymnego. *Vol. Leg. 3, 651.* - *W rodzaju żeńsk.* **CHALUPNICA**, y, ż. die Häuslerin; *Boh. chalupnice, pobruhov'e; Sorab. 1. fnijnica; Sorab. 2. fořazka.* **CHALUPNY**, a, e, od chalup, Hütten = *Sorab. 1. fnijnj.* Podatek plugowy, chalupny. *Vol. Leg. 4, 786.* **CHALUPSKO**, a, n. pa-

- skudna chata, chaciako, eine hässliche Hütte. Chalupako, co go brzydka socha podpiera. *Mon.* 74, 364.
- 1., CHAM, CHAN, a, m. u Tatarów król. *Pasz. Dz.* 30. ein Tatarischer Chan, ein König, Tatarchan; *Scyth.* xanb, xanb; *Eccl.* xaranb, xarab. Król wielki Tatarski, którego chamem zowią. *Birk. Dom.* 55. Nawiska dygnitarstw u Tatarów, któremi się raczą, to są: cham, król; soitan, syn królewski; biy, hetman. *Gwagn.* 619. CHAMSKI, HANSKI, CHANSKI, a, ie, od Chama, den Chan, den Tatarchan betreffend. *Jabl. Buk Q.* 4 b.
- 2., CHAM, a, m. CHAMA, y, m., CHAMEK, - mka, m. zdrbn., CHAMCZYK, a, m. zdrobn., chłop, gbur, podlego urodzenia, iakoby potomek Chama, syna Noëgo, ein Bauer, Bauerkerl, Mensch ohne Geburt. (*Boh.* cham = nitwolnik; *Sorab.* 2. chamnosć; = bieda). Nie czył się chamie Jafetem, strażę roli. *Stryk. Gon D.* 2. Ty cham ors rolę, rób!; strażę każdy urzędu swego. *ib. D.* Po śmierci nie znać, co są szlachta, a oo chamy. *Nar. Dz.* 5, 228. Sługus, nie sługus, chłop, chamczyk, nie chama, mieszczanek, tyk, nie tyćzak, wszyscyśmy od Adama. *Teat.* 43 c, 4. *Wyb.* Czym ia cham! czym skradł kogo, czy zabił na boru! *Teat.* 43 c, 158. *Wyb.* Nuże chamie niepocziwy, a palze w piecu! *ib.* 8, 7. A to chamek rosprawny, iak uważam. *Teat.* 19, 57. CHAMSKI, a, ie, *zartob:* chłopski, gburski, od chama gbur, härtisch, Bauer =, Bauerkerl =, Flegel =. Piękny mi ślącic z wojawodatwa chłopskiego, a z ziemiam Chamskicy. *Teat.* 22 b, 101.
- CHAMA, y, ż. z Greck. χανη, pewny gatunek muszli niby to ziewaiący, die Stenmuschel. *Tr.*
- CHAMELEON, a, m. z Greckolac, gatunek iaszczurki, większy od pospolitéy; gniewem poruszony nadyma się tak, iż skóra odbija kolory tych rzeczy, przy których się blisko znajduje. *Zool.* 209. das Chamäleon. Wiało trzoży, ba mniemanie było, że żyje samém powietrzem. *Zab.* 15, 179.
- CHAMER ob: Hamer. CHAMSKI ob: Cham. CHAN ob: Cham 1.
- *CHANAIA, ii, ż. (może z Franc. canaille) gawiedz, motłoch, Gessindel. Gospodarz sam u siebie nowym gościem po wyjściu kozackiej chanai. *Bialob. Odm.* 57.
- CHANBA ob: Hańba. CHANDZAR ob: Andzar. CHANSKI ob: Cham, Han, Chan.
- CHAOS, u, m. zamęt, odmęt, mieszanina, gmatwa, das Chaos. Właściwie masa pierwsza zmieszana żywiołów. *Kras. Zb.* 1, 192. *N. Pam.* 18, 283.
- CHAP, HAP! 1., głos wyrażający szczekanie psów, huff! haf haw haw. *Włod. hau hau!* das Bellen der Hunde auszubrüden. *Roff.* rash. 2., Cap, nagle porwanie, rapps, schnapps, ripp, graps! *Vind.* hłop, kłopnienie, popad. - CHAPAC, HAPAC, HAUPAC, HUPAC, *intrans. niedok.*; szczećkać, bellen, anbschlagen. *Roff.* gávknumb, gávkasmb, zagávkámb, słowo gminne. *Kopc. Gr.* 2, p. Psy chapaiá. *Włod.* - §. 2., Chapac czyn. *nied.*, chapnąć *instant.*, capnąć, nagle porwać, habsen, rassen, grasen, an sich reissen. *Boh.* chapati, chopiti; *Vind.* hłopiti, popaśi; *Roff.* chapnumb, chapapb, sczapamb, ochapamb; *Eccl.* zachapamb, pochapamb; (*Eccl.* chapamb = kusamb, ugrapamb; *Grac.*

chapamb, *Lat.* capio, cf. *Grac.* ἀπρωσι. Bank sałożony, i zobaczysz, że iaki tyśiąć dukacików chapniem. *Teat.* 28, 93. (v. chabias, nachapać, sachapnąć, pochop, pochopny). CHAPANKA, HAPANKA, i, ż., CHAPANECZKA, i, ż. *zdrbn.*, zmykanie, porywanie, das Habsen, Grapsen. Jedną krykę na seymiku pod czas hapanki na serwanie onego rozsucondy, oberwał. *Mon.* 65, 361. 2., Pewna gra w karty, ein Kartenspiel. Zgrał się szuler w chapankę. *Kras. Bay.* 72. Tak dobra chapanka, iak trysseta. *Kras. Pod.* 1, 189. Kiedy trwała chapanka między kartownicy, Bił kinal z pancerołą tuze i wyżniki. *Zab.* 14, 364. Skończyła się chapanka, zaczęto grę inną, Aż owa panceroła szóflką tyłko winną. *Zab.* 14, 364. Chapanka ustąpiła Lombrowi. *Podol.* 50. Chapaneczka, trysetka, tryszczek, i t. d. *Teat.* 24 b, 7.

CHARACZ ob: Haracz.

CHARAKTER, u, m. z Greck. χαρακτις, kształtowanie głoski, liczby, die Zeichnung eines Buchstaben, einer Zahl. *Boh.* písemnosť. Insze są charaktery Egipskie, insze Greckie, Łacińskie. *Jez. Wyr.* Starych charakterów casytano, wielce potrzebne plenipotentowi. *Kras. Pod.* 2, 209. §. Charaktery, czarodziejskie kręski, znaki, kulasy, Charaktere, Saubercharactere. Niech się wyrwą z charakterami swemi książęta ciemności, niech nakładą guseł swoich, piątń swoich tuzinem, nic nie sprawią. *Birk. Kaw. B.* Papier z czarodziejskimi charakterami. *Pam.* 83, 642. Inklusy, charaktery przy sobie noszą. *Birk. Ex. H.* 2 b. §. Charakter, szczególna postać głosek, które człowiek iaki pisze, ręka jego. *Jez. Wyr.* die Hand, die einer schreibt. *Roff.* nóvepkb. Dobrze odrysowany plan, żeby był dobrym charakterem wypisany. *Łesk. Mier.* 111. - §. Charakter, cecha, piętno, znak, das Kennzeichen, der Character, das Merkmal. Muszę ci niektóre przelożyć charaktery, po których mię poznasz. *Koll. list.* 1, 8. Serce czule i umysł szczerzy, są dwa wieczne pocziwych ludzi charaktery. *Zab.* 11, 385. *Zabl.* - §. Charakter, moc i władza włana, czyli przez nadanie urzędowne, czyli przez obrząd. *Kras. Zb.* 1, 192. der Character, den jemand bekleidet. Turcy nie czynią żadney różnicy charakteru duchownych i świeckich. *Kłok, Turk.* 189. (stanu). - §. Charakter, zbiór przymiotów duszy, skłonności, nabożów. *Kopc. Gr.* 3, p. 51. der moralische Character, der Character. *Roff.* npamb. Charakter właściwy, upor, *Roff.* samopambje. Charakter miękki, *Roff.* matkopambje; charakter dobry, *Roff.* dobronpambje. Podobieństwo dwóch charakterów, *Eccl.* podobocmpambje. Nie ma tęgości charakteru, to jest, duszy mocney, stałej i nieporuszoney. *N. Pam.* 4, 79. Inaczej myśleć, inaczej gadać, jest przeciw charakterowi, który całą saletą pocziwego człowieka. *Teat.* 19, 18. Powiedz mi w szczególności, iakiego on jest charakteru. *Teat.* 8 c, 45. Człowiek ten dobrego charakteru, bo jest onotliwy. *Jez. Wyr.* Trudno rysować oharakter całego narodu. *Pam.* 84, 126. Zatracono narodowy charakter; ślącic z nieustraszonego, stał się na wszystko lęklwym. *Przestr.* 95. Przysięki uiszczać się pod charakterem. *Teat.* 19 b 57. (na charakter, na pocziwość, na honor, bey sčiner Ehrlíchet. - *fig. transl.* charakter w nogach = dobry

do dania drapaka, ein guter Ausreißer. *Oss. Wyr.* CHARAKTERNIK, a, m. udający, wiadomość charakterów czarodziejskich, ein Zeichenföretber, Zeichenbeuter, Zauberer. Czarnoksiężnicy i charakternicy. *Haur. Sk.* 427. Nie wierz, żeby kula i pałasz charakternikowi szkodzić nie mogły. *Tr.* - CHARAKTERYZOWAC czyn. nied., wyrażać charakter czyj, charakteristren. W przyjmowaniu gości, ludzkość charakteryzuje naród Polski. *Pam.* 83, 593. Rzeczy charakteryzujące wielki rozum. *Łęsk. Mier.* 2, 52. CHARAKTERYSTYCZNY, a, e, CHARAKTERYSTYCZNYE przysłk., charakteryzujący, charakteristisch. Charakteryficzne znaki. *Mon.* 68, 93.

CHARACHAC ob. Chrachać.

CHARCICA, y, ż., CHARCICZKA, i, zdrbn., suka charcica, die Windhündinn, ein weibliches Windspiel. *Boh. Ortice:* Rag. hartiza; *Croat.* herticza; *Bosn.* hrritica). Lotka charcica. *Teat.* 19 b, 53. (ob. Chart). CHARCI, ia, ie, chartowy, od charta, Windhunde =, Windspiel =. Myśliwcy charcją gębę zowią trąbą. *Orw. Ow.* 31. Charci ogon, *Roff.* npавhao ob. Prawidło. CHARCIĘ, - ięcia, n. CHARCIĄTKO, a, n. *Zdrbn.* szczenię charcie, das Junge eines Windspiels. Jeśli wolno z charcicą charcić to zrównać male. *Tołocz. Saur.* 74. CHARCIK, a, m. zdrbn. rzecz: Chart, ein Windhündchen, Windspielchen. *Pasz. Dz.* 114. CHARCISKO, a, n. szpetny chart, ein hässlicher Windhund. CHARCINA, y, ż., CHARCINKA, i, ż. zdrbn., biedny miszerny chart, ein elender miserabler Windhund.

CHARCOWAC ob. Harcować. CHARCZEC ob. Chraczeć, Chrachać. CHARDY ob. Hardy. CHARKAC, CHARKAŁA, CHARKAWY ob. Chrachać.

CHARŁAK, HARŁAK, a, m., CHARŁACZEK, - czka, zdrbn., nędzarsz, ubogi, miszerny, ein Elender, ein Bettler. Cóż proszę, za stan taki, szukać chleba, iak charłaki. *Jak. Bay.* 12. Charłak ubogi, może z lichy nędzy Przyjść do pieniądze. *Kniaż. Poex.* 3, 97. Ten krolem, ów poddanym, ten charłakiem. *Zab.* 9, 20. Milszy jest mi poczciwy charłak, niż łotr w szamerywanych sukniach. *Teat.* 30, 59. *N. Pam.* 20, 239. - s. Charłak, chorowity, schorzały, chorłak, cherłak, którego tylko skóra a kości, ein tranter elender Mensch. Ten chłop, iak charłak wyglądał. *Teat.* 30, 59. CHARŁACKI, a, ie, CHARŁACZY, a, e, od charłaka, biedny, chorowity, schorzały, elend, tranł. *St. kiesz.* 28. CHARLEC, HARLEC, *niak. nied.*, z chorowitości i schorzałości dyszeć, niby mieć wrzenie w gardle, iakoby warczenie; chorowitym i schorzałym bydeć, von Kränklichkeit leiden, tranł und elend seyn, tränkeln. *Boh.* postonawati; *Croat.* beteguvati; *Roff.* похоромъ. (ob. Cherlać). Bydeć chore zaraz poznać, gdy chudniecie, harleie, kassle. *Haur. Sk.* 58. Byli tam na jednej biesiedzie, tamże się rozniemógł, także charłak, charłak, aści poszedł. *Rey. Zw.* 60. - 2., Biedę latać, biedę klepać, mit Roth und Elend kampfeln.

CHARON *Boh.* Radon, tabun.

CHARPA, CHARPINA, CHARPEĆ, CHARPEĆCINA ob. Chrapowina.

CHART, a, m. gatunek psów długich, cienkich, wysokich, z ostremi mordami, bardzo szybkich. *Aluk. Zw.* 1, 391. *Boh. Ort;* *Sorab.* 2. Chart: *Sorab.* 1. Chart, Chart;

Carn. hert; *Vind.* hertiza, louni pes, breck; *Croat.* hart, hert, szamolovecz; *Slavon.* hert; *Bosn.* hrt, hrrit, hart, hert (*Bosn.* hrrilli = spieszny); *Rag.* hart (harli = agilis, harlos agilitas, harlit festinare); *Eccl.* xómb; *Roff.* бораа собака, xópmu (cf. *Ger.* hurtig = szybki; *Vind.* hiter = prędki cf. Chytry; *Anglosax.* hryththa = pies). Na zające trzeba psów bardzo prędkich, którzyby gonili a dodzierzeli, iako są chartowie. *Cresc.* 637. Korta na myszy, na zające charta. *Mon.* 65, 95. Rącz charty. *Bañal. A.* 3. Gończe charty. *Min. Ryt.* 4, 211. (distingu. Gończy pies qu. v.). Z chartami iechał w pole. *Groch. W.* 488. Pożytku niemasz, acz charty robimy. *Bielaw. Mysl. D.* (poluiemy). Trudno przed charty ugonić wyżłowi. *Bratk. C.* 3. b. Często inszy chart porwie kota, nie ten co dogoni. *Pot. Pocz.* 66. (sic vos, non vobis, inszy sieie, inszy żnie). *Slovac. Prov.* mnoho dvtov žagaća smrt. (przemoc zwycięża). Pędsi konno przez zwierzyńcie; a za nim Capay, Łapay, Scinay. Dolóz, dwa smycze chartów. *Teat.* 20, b. 52. Jeden myśliwy swoim chartom i charcicom te nadał miana: Murzyn Uwil Wieniec, Panna Warkocz Spletła. *Chmiel.* 1, 583. Chartom miana się dają: 1. Od raczości: Dzidka, Lotka, Dolot, Doskok, Szastay. 2.) Od zaiadłości: Zaleb, Porwisz, Pałasz, Ostrozab. 3.) Od byłtrego oka: Zocna, Sokol. 4.) Od cienkiego kształtu: Sarna, Jgła, Spika. 5.) Od celności ich przymiotów: Sława, Honor. 6.) Od siersci: Morąg, Murzyn. - Od głosu ogarom miana się dają. - CHARTECZKA, i, ż. Charciczka, mała charcica, eine kleine Windhündinn. Wszak to od ciebie Phillis ta charteczka mała! *Teat.* 48, b. 14. ob. charci, charcję, charcica.

CHARTA ob. Karta.

CHARTOWITY, a, e, CHARTOWATY, na kształt charta, wie ein Windspiel, windspielartig. *St. Kiesz.* 28. Chartowity koń. *Tr.* obdużny, cieński.

CHARTUZ ob. Kartuz.

CHARYBDYS, - bdy, ż. wir na morsu śródziemnym, równo niebezpieczny iak Scylla, der Meerstrudel Charubdis. Zapłynął w Charybdym. *Tr.* (w wielkie niebezpieczeństwo wpadł).

CHARYTY ob. Gracye, Wdzięki, *Carn.* Crnshize.

CHASA, CHASZA, y, ż. chaszca, chasłstra, zgraja, motloch, szary koniec, (*Boh.* chasa, celadka = czeladz; *Roff.* хазъ = koniec materyi; suchwalec). *Gefüdel, Lumpenvolk, Pöbel, Hefen, Jan Hagel.* Po salach ciżba sroga, wchodzą i wychodzą chasy marne. *Zebr. Ow.* 295. (leve vulgus). Mierziona chasa. *ib.* 71. Inszą chasę dfguboy rachować z imiony. *Zebr. Ow.* 111. nomina media de plebe). Z niskiego stanu ich na wysoki wyniesli, a z chasy podley i orszaku ostatniego wyiawszy, tak wystawili, iż nigdy umrzeć nie mogą. *Gorn. Sen.* 223. Do tych rzeczy i chasa ma przystęp wolny. *Gorn. Sen.* 296. Tak rzecz który z tey niespokoyney chassy. *Smotr. Ap.* 10. Trzech senatorów, iakby ostatniey chasy niewolników, chłostą dręczył. *Pilch. Sen.* 328. *Gorn. Dw.* 92. A oni się w mey pladze weselili, J schadzki o mnie tajemne czynili, Chassa nikczemna. *J. Kchan. Ps.* 47. (ob. Chaszca). CHASZCZ, u, m. zarosłe, gęstwa, gęstwina, gaszcz, das Dickig, ein dicker Gebüsch. Bestye w gęstych chaszczach lasów spoczywają. *Hor.* 2, 330. *Min. Mon.*

Mon. 69, 68a. Spieszno gnał swoje bydło przez chaszczę, krzewiny. *Zab.* 9, 363. Gościńcem wolnym z chaszczów ich wyprowadził. *Zim. Siel.* 226. (*ob. Chuszcza*).

CHATA, HATA, CHATKA *ob. Jata.*

*CHAWTURNIK, a, m. Tobie widzę, jako staremu piruznikowi albo chawturnikowi, nie o powagę święta, ale bardziej o kiermasz idzie. *Pimin. Kam.* 352.?

CHAY! CHAYZE! wykrzyknik radości, ein *Freudenausruf*. Biegajciez prędko do asopy, peklon mu oddajcie, J wesolo chayze chayze przed nim wykrzykajcie, Chayze chayze Panie Jesu, chayze chayze choc choc. *Kant.* 229.

CHCĄCZKA, i, ż. chętką, pożądanie, das *Belüsten wornach*; die *Luft*. Naywłaściwsza choroba kobietom ciężarnym; chętki te bywają czasem bardzo dżiwaczne. *Dyk. Med.* 1, 392. CHCIEC, chciał, chcieli, chce, chcę, *transit. et intransit. niedok.*, zechcieć *dok.*, mieć wolę, wollen; *Boh.* *chtjt, chtjt, chtl, chtgl, chtj, chty, chtiwam*; *Slovac.* *chtiti; Sorab.* 1. *chticj, chtpl, chtz, chtem, chtu, fchtjem, fchtzu, chtam; Sorab.* 2. *ja chtam, fchtscj; ja zu, tli jstc* (cf. niechać). *Carn.* *otpli, otl, othem; (Carn. hoteti, hótahem de mulis, coitum appetere.) Vind.* *hoteti, hotel, htál, hótahem; otiti, otiu, otla, oshem; Croat.* *chochteti, hteti, hoteti, hochu, hochem; Rag.* *hotjetti, htjetti, hotitti, hótchju; Ross.* *хотѣть, хоту, похотѣть, восхотѣть; Eccl.* *хотѣть, хоту, восхотѣть.* Gdzie nie można chcieć i nie chcieć, tam obca wola panuje. *N. Pam.* 13, 94. Kto nie rychlo uczynił, długo nie chciał. *Gorn. Sen.* 6. Na to patrzeć trzeba, gdzie kto chciał strzelić, nie gdzie strzała padła. *Gor. Sen.* 413. Nie chcą, musieć będą. *Bardz. Tr.* 501. Kiedy nie może być co, iak chcemy, iak bydz może chciejmy. *Cn. Ad.* 56. (co muszę, to rad czynię; cnotę z masu czynię). Kto tego dopiąć, czego chce, nie może, Niechay chce co ma raczy i co może. *Papf. F.* 146. Mów ty co chcesz, a ia uczynię, co chcę. *Cn. Ad.* 517. Kto czyni, co chce, ucierpi, czego nie chce. *Cn. Ad.* 577. Chcieć i nie chcieć, każdego porażono woli, Więc gdzie rozum nie każe, zmysł nie ma mieć gwoli, *Gaw. Siel.* 366. Chciales tak, chciales, dobrze ci tak. *Teat.* 33, b. 34. (tego żądał). Ufiedzie sam, kto iest chce, choć go nie posiadniesz. *Burl. A.* 3. Niepodobna iest rzecz, chcieć wszystko samemu czynić. *Kras. Pod.* 2, 38. Niech kto chce co chce gada, ia zaś tak sobie wnoszę. . . *Zab.* 13, 275. Prawda, iżby tak bydz miało, ale cóż chcesz, kiedy już zwyczaj iest tak z dawną wniesiony. *Rey. Ap.* 25. (co chcesz robić? co robić)? Ja ciebie, chcesz czy niechcesz, dzisay za mąż daię. *Trzb. S. M.* 30. (du magst wollen oder nicht). - *Gerund.* chcąc, *chcący, dobrowolnie, z własnej woli i ochoty, *wollend, aus eignem Willen, aus freyem Willen, freywillig; Rag.* *hotté, hotechi; Croat.* *hote, hoteach, hotemczje; Boan.* *hotte, vogljom;*) *Volens* chcąc, z swej dobrej woli. *Męc.* *Ofiel* *chcący powalił się w wodzie. *Exop.* 97. Ten pomocy bożey godny nie iest, który sam chce w pokusy idzie. *St. Kaz. N.* 358. Nie chcąc, niechętnie, nie z własnej woli, *ungern.* Niechcąc wszystkieś zrobił sam nieprzyjaćiojcy. *Jabl. Tel.* 145. Chce nie chcąc. *Cn. Ad.* 56. (wrakome chce). Nie chcąc zjadła baba profię. *Pot. Jow.* 181. Pod czas nie chcąc, nie myśląc, lepiej się co sprawi, Niż kiedy się umyślnie kto na tém zabawę. *Cn. Ad.*

Tom I.

875. Ten co z bojaźnią i iak nie chcąc profi, Nie dziwować się, iestli nie odnosi. *Morszt.* 230. Chcąc niechcąc, man mag wollen oder nicht; *Slovac.* *chtje nechjtje; Vind.* *ozhesh boli nozhesh; Boh.* *wol neb newol; wolny newolny.* - Chcąc, chcieć, *bezosobiscie zamiast osobiscie*. Wolno mu pić, iako chcąc, czy mało, czy wiele. *Hor. Sat.* 241. (iak chce, podług własnej woli, do woli). U nas wolno każdemu co chcąc czynić. *Star. Ref.* 25. (co chce, co sechce, co mu się podoba). Przekupnie zbeż kupię, aby ie zaśię tylko oni sami, iako chcąc przedawali. *Modrz. Baz.* 564. (według upodobania). - Chcąc = aby, dla, z przyczyny, z powodu, w zamyśle, um, in *bet Absicht.* Senat Rzymki, *chcący (chcąc) się lepiej dowiedzieć, coby czynić, posłali tam. *Biel. Sw.* 34, b. Lecz chcąc się do pierwszego wrócić, iakież Wc Pana zdanie o seymie gotowym? *Niemc. P. P.* 14. - Chcący, wola mający, ochoczy, z woli własnej czyniący, *wollend, freywillig, aus eignem Willen, willig, getu; Eccl.* *хотимель; хотимый хотеть чего, волимель, волящель; Gr.* *θελητης.* Chcącemu niemasz nic trudnego. *Gorn. Wl. M.* 1. *Cn. Ad.* 56. *Kotak. Wiek. B.* 4. Wszystko nie chcącemu trudno. *Fredr. Ad.* 3. Chcącemu nie podobnego. *Pot. Arg.* 73. Chcącego trudno zatrzymać. *Zegl. Ad.* 27. Chcącemu umrzeć, żaden nie zabroni. *Morszt.* 247. - Chcący, chciany uczynek = dobrowolny, *freywillig, aus freyem Willen geschehen.* Chcący uczynek, gdy przyczyna i skłonność w tym iest, który czyni; uczynki z boiaźni uczynione nie są chcące i dobrowolne. *Petr. Et.* 196. Cudaa rzecz iest pokuta, abowiem tak wyidzie grzechu chcianego. *Radz. Syr.* 20, 4 (dobrowolnego. *Bibl. Gd.*) - Chciany = umysłony. *gewollt, gebacht, vorgewonnen.* Rzeczy chcianey a nie uczynionej sąd ludzki nie sądzi. *St. K. N.* 166. - Chcenie, chęć, wola, ochota, das *Wollen, der Wille; Sorab.* 2. *fchtscje; (Carn. hotenje = concupiscentia; hotinstu pellicatus); Rag.* *htjenie, hotjenje, hoochja, hotinos, hotjenstvo; Ross.* *хотѣние; Eccl.* *воленіе.* Jedna część duszy ma w sobie rozum, a druga ma w sobie chcenie. *Gorn. Dw.* 570. Proszą stanów więcej, niż snadz chceniem naszym pobudzeni. . . *Herb. Stat.* 17. Alboż to nasza wola, nasze chcenie ma tym rozrządzić, co się tycze dobra publicznego? *Teat.* 26, c. 113. - Niechcenie *Eccl.* *нехотѣніе, nie wola, niechęć, nieochota, das Nichtwollen, die Unlust, die Unbeigung.* Bez naymniejszych starań, prawie przez niechcenie Umiem wzbudzać w kobietach naytkliwsze płomienie. *Niemc. P. P.* 52. Jak od niechcenia. *Niems. P. P.* 63. (niby to nie chcąc, bez starania, niemyślnie, *ohne zu wollen, ohne Absicht, unabsichtlich*). W Cycerona listach znać rzecz idącą, iak od niechcenia, bez żadney przysady. *Kras. Pod.* 2, 112. - Chcieć sobie, umyślic u siebie, *bey sich selbst wollen, beschließen.* Jak sobie iuz chce, niech robi. *Teat.* 1, b. 99. Jak sobie chce śmierć, ia i dzis gotowy. *Pot. Syl.* 238. (iakokolwiek ię się upodoba). - §. Chcieć, raczyć, *beflehen, Beflehen tragen, wollen.* Chciej się do mnie posatygować. - §. Z drugim przypadkiem chcieć czego, pragnąć, żadać czego, *etwas wollen, wünschen, begehren.* Zaden mu nie rzeki: czego chcesz? *Schl. Jan.* 111. (*not. szukasz*). Siedzi człek w domu iako liwrant w magazynie, Ten gromasa, tamten zboża, ów chce, byś dał koni. *Zab.* 16, 125.

36

Nar. Czegom sam chciał, to mam, a iakom robił, taka mię też i kara za grzechy potyka. *Psalm.* 95. Król niech cnoty chce, wszyscy się na nię sдобeđą. *Bardz. Tr.* 501. Cesarze papieżom pisali: rozkasujemy i tego chcemy. *Sk. Dz.* 820. - Chcieć do czego s dążyć, uśiłowac, *wornach trachten.* Drudzy chcą w rzeczy do dobrego, a ręku nie przyłożą. *Sk. Kaz. Nied.* 638. §. *Ellipt.* Ty mnie chcesz i ia ciebie chcę, biegay po księdza. *Teat.* 2, b. 14. (*domyslnie:* brać w małżeństwo). Profil Bogdan o królowę; ale ona nie chciała sań. *Biel. Kr.* 449. (*ieć, sie wollte ihn nicht (heirathen).*) §. Chcą cię tam iacy ludzie: żądnią cię, pytaią się do ciebie, man will zu dir, man sucht dich, will dich sprechen, begehrt dich. *Quis me vult,* kto mię chce, kto mię wola! *Męcz.* - §. Chcieć co po kim, chcieć mieć co po kim: wymagać, żadać, potrzebować po kim, *Boh. weleti;* *Ger. von etnem etwas begehren, fordern.* Niowiem czego chcesz zawsze po mnie. *Papst. F.* 84. Trzy rzeczy apostoł po nas pilnie mieć chce, abyśmy się w nich ćwicsyli. *Rey Post D.* 4. Ucsynięć, gdy to sobie po mnie mieć chcesz. *Gorn. Dw.* 7. §. *Chcieć s kim s chcieć komu s sprzyać komu, etnem wohlwollen. Niech ma woyska milliony, Kiedy fortuna nie chce s nim, zginiony. *Pot. Syl.* 155. Chce ci dobrze. *Off. Wyr.* Lepiej chciey oycyźnie, nizeli dotąd. *ib.* - II. CHCIEC się *zaimk. bezosob. nied.,* zachcieć się, zachciało się *dok.,* apetyt, ochotę, skłonność mieć do czego, wszystkim bydz żądaniem czego, *Lust, Appetit, Neigung, Sehnsucht wornach haben;* *Croat. hocho mi sze;* *Sorab.* 1. *Chje mi so;* *Ross. хотѣться, хочеться;* *Vind. se lubi, dopade;* Aleksandrowi chciało się drugiego swiata; księżciu chce się królestwa, hrabiemu księstwa, szlachcicowi hrabstwa, mieszczaninowi szlachectwa, dzierżawcy zastawy, zastawnikowi dziedzictwa; Chęć jest jedna, iak iestestwa, Ten chce wioski, ten królestwa. *Kras. List.* 11, 81. Komu się robić nie chce, tego i mąka w ręce kole. *Cn. Ad.* 17. Jeść mi się chce: iaknę, *es hungert mich, mich hungert.* Nie jedno to jest zawsze, jeść mi się chce, co potrzebuie pokarmu. *Rog. Dos.* 1, 109. Jeść, kiedy się chce, to czas. *Pot. Jow.* 176. Pić mi się chce: pragnę, *mich dürstet.* Nie piy, aż ci się pierwey będzie chciało, Tedyć się każde wino dobrém będzie zdało. *J. Kchan. Fr.* 8. Nie ieść i nie pić, tylko w ten czas, kiedy się chce. *Mon.* 70, 228. Spać mi się chce: drzymię; *mich schläfert;* *Sorab.* 1. *mi chje so spacj;* *Ross. спитаться, спалощ.* Spać mu się tak chciało bez pamięci, że na murawie cisnął się iak długi. *Zab.* 14, 241. *Szym.* Chce mi się na dwór od. Dwór. - Sam nie wie. czego mu się chce. *Teat.* 35, b. 3. Niczego mi się nie chce. *Teat.* 17, c. 57. (*ich habe zu nichts Lust.*) Możeby się chciało spacerów, szlitadów. *Teat.* 26, d. 10. Gdy mu się nie chce, nie zaśpiewa, choćby go kto... *Zab.* 13, 61. (*wenn er nicht will, wenn er keine Lust hat;*) *Sorab.* lojstupo. Chce się bydz dobrym, gdy saplata cnoty nie ma umierać z nami. *Gorn. Sen.* 300. man hat Lust gut zu s. Zachciało mu się, *die Lust ist ihm angetommen, oppos.* odechciało mu się, *die Lust ist ihm wegungen.* - CHCIEWAC się *Frequ.* - Na modlitwach trwał, że mu się i ieść nie chciało. *Sall.* 85. (*daß er keine Lust zum Essen zu haben pflegte.*) CHCIWIC się *zaimk. nied.,* iakomic się, *sich von*

der Begierde wozu leiten lassen. *Carn. utitise,* ustem. CHCIWIEC *przysłk. ob.* Chciwy. CHCIWIEC, - wca, m. iakomic, chciwie pragnący, ein Begieriger, ein Habfüchtiger, Gewinnsüchtiger; *Rog.* pohlepnik; *Eccl. любостыжамель.* Zawsze chciwiec ubogi; określ twe pragnienia. *N. Pam.* 15, 120. Nikczemu chciwiec sławy i pieniędzy. *Przełtr.* 71. Niechay przepadną te chciwce krwi ludzkiej! *Star. Num.* 2, 145. die Blutdürster. CHCIWOSC, ści, ż., CHCIWOSTKA, i, ż. *zdrbn.,* chcoie silnieysze czego, chęć, chuć, żadza, die Gierde, die Gier; die Begierde, die Sucht; *Boh. štivost;* *Slovac. jadošt;* *Carn. hotenje, hlepenje, hrpenje;* *Dal. hlepenye;* *Vind. poshelanje, shelnoft, tertnost, blagoshelnoft;* *Croat. pohlepnost, selenye;* *Bosn. hlipnost, hlipanje;* *Rag. xegnos, pohlepa, pohlepnoft;* *Ross. жадность, падкость.* Chciwość pożada wpraód potrzeby, potom wygody, nakoniec zbytku. *Lach. Kaz.* 1, 260. Chciwość nienasycona, co zamiaft żrzenie Sakla pomnożne na środku głowy wężokrętey nosi. *Zab.* 12, 235. Chciwość, im więcej ma, tym więcej ieszcze chce. *J. Kchan. Dz.* 183. Chciwość jest płodem miłości własney; s chciwości saś urosło prawo mocnieyszego. *Karp.* 2, 109. Żyie iak bydlę, chciwości wszystkie na srot puściwszy. *Gor. Dw.* 346. Chciwość miało syfku, szkody często przynoi. *Cn. Ad.* 423. Kto chciwości sahamuie, nie wiele potrzebuie. *Cn. Ad.* 34. Chciwość cielesna. *Sien.* 157. (lubieżność, iurność). Chciwość pieniędzy, iakomstwa, (*ob. srebrogors;*) *Eccl. любобмвнство, любостыжамель, имбнолюбие;* *Ross. имелоймство, Selbstsucht, Habsucht.* Panuieca namiętność wasza, jest chciwość pieniędzy. *Gaz. Nar.* 2, 141. Chciwość panowania, *herrschsucht.* *Eccl. любоначалие, властолобие.* Chciwością panowania zapalony. *Warg. Cez.* 2. O ślepa *do panowania chciwości! *Sk. Dz.* 851. Zbytina chciwość nauki. *Warg. Wal.* 274. (*zu große Letzbegeterde.*) - Chciwoftka, zdrobniona namiętność. Chciwoftka pieniędzy nikczemne umysły do podłości, chciwość suchwalise aż do zbrodni prowadzi. *Off. Wyr. ein Lustschwen wenaft.* CHCIWY, a, o, CHCIWIE *przysłk.,* niepomowanie czego pragnący, gierlig, süchtig, begierig; *Boh. štivý, štawý, bychtivý;* *Slovac. štivi, jadoštivý;* *Sorab.* 1. *jadošćun;* *Carn. hlepñ, hlepitné;* *Vind. shelen, poshelen, tert;* *Croat. hotliu, selen, pohlepen;* *Slavon. hotan;* *Dal. xelyan;* *Rag. pohlepan, pohotni, xegljan;* *Bosn. sgeglian, pohljepan, pohotni;* *Ross. жадным, падокб, падкит, имелоймный;* *Eccl. рачителным, любобмвнелным.* Hołota chciwa krwi, królowania, zdrady i oręża. *Bardz. Tr.* 414. Chciwy panowania, *herrschsüchtig, Ross. властолобивый, властолобец;* *zjad verbum властолобствование.* Chciwy krwi, *blutdürstig.* Chciwemu umysłowi żadna rzecz nie pośpieszna. *Püch. Sall.* 229. Chciwemu nigdy dosyć. *Off. Wyr.* Miecz woyny chciwy. *P. Kchan. J.* 5. Chciwy *do woiennych spraw. *Warg. Cez.* 3. Niewiafta iakoma, i srebra chciwa. *Sá. Dz.* 114. Wsrok iego zdaie się chciwy; pała on zapewne wielkim do niey przywiązaniem. *Teat.* 49, b. 21. Chciwie żadać, pragnąć *Eccl. возжелѣши, возжелѣши.*

Dalsze pochodz. słowa *chcieć:* zachcieć, zachciewał, odachcieć, chęć, chęć, chęćka, chęćny, przychocąć,

zachęcić, zachęć; chuć, chutki, chutny, chutliwy: pochutniwać, małochętny. Oshoczny, oshotny, oshota, podochosić. Choć, chosiąż.

CHEBD, HEBD, u, m. siele, *Ebulus Attich. Kluk. Rosl. 2, 221. Sian. 58.* Chebd albo CHEBZINA, y, ż. *Urząd. 87. Boh. chebbj; Slov. chebbi, chabzba; Carn. inf. hábat; Carn. sup. hebət, hebāt; Vind. hebet, hebd, hmet; Croat. hebed; Slavon. habdovina; Bosn. habat, abdov; Dalm. habad, abad; Sorab. 1. bjiwi boz. ob. chept. CHEBDOWY, a, e, od chebdu, von Attich; Croat. hebden; Dalm. abrov.*

***CHEBULA**, i, ż. myrobalany brunatne aptekarsze chebull zowią. *Slesk. Ped. 116.* Owoc drzewa balsamowego, die Frucht eines Balsambaums.

CHĘC, i, ż. wola do czego, chcenie, der Wille zu etwas, *Boh. čtj: Ross. пожеланіе, благоволеніе.* Dobra chęć sa uczynek św. *Pot. Arg. 504. Rys. Ad. 9.* Chęcią się, nie datkiem mierzą usługi. *Zab. 3, 219.* Nie to, co od kogo bierzemy, dobrodziejstwem jest, ale chęć tego, który nam daie. *Gorn. Sen. 28.* Chęć, ochota, skłonność do czego, die Lust zu etwas, die Neigung. Co musisz, czyni z chęci. *Rys. Ad. 5. §. Zycżliwość, sprzyianie, przychylność, affekt, die Zuneigung, das Wohlwollen, die Gewogenheit.* Wielką chęcią przeciwko tak dobrze zasłużonemu w Rzpltey książeciu pobudzeni, synem jego siołicę osadzają. *Krom. 51.* Z miłą chęcią kazal im dostatkim wszystkiego dodać. *Ustrz. Kru. 3, 134.* Słowa pełne chęci. *Opal. Post. 4.* Chęć swą ku Rzpltey okazali. *Půch, Sall. 85.* Chęć chęcią oddawać. *Biel. Kr. 190. §. Chęć, oświadczenie chęci, życzenie, genigte Gesinnung, Wünsche.* Oświadczyłem Wc Panu chęci moje w szarzoney porze nowego roku. *Off. Wyr.*

CHECHOT, CHECHOTAC od. Chychot, Chychotać.

CHĘCIC czyn. nied., zachęcić, przychęcić dok., chęci dawać, pobudzać, anmahnen, ermuntern, aufmuntern, Lust wezu machen. Oni go do tego darami w każdy dzień chęcili. *Ban. F. 8.* Wodze swoich, iak mogą, chęć, budzą, grzeją. *Chroś. Fars. 451.* Wyszukują wszystkich sposobów, któreby chęcily i ludziły ludzi do ustawiczeny pracy. *Prześtr. 185.* - Nęcić do siebie, uymować sobie, an sich locken. Wszystkimi sposobami lud do siebie chęcili. *Off. Wyr.* Darmo Maryno chęcisz sobie Jacka; nie przychęcisz! *ib.*

CHĘDOGI, a, ie, CHĘDOZSZY, a, e *Compar.*, Chędogo, Chędogoey, CHĘDOZNIE, CHĘDOZNIEY *przysł.*, 1°.) *Obec. piękny, krasny, ozdobny, phys. et metaphys. sauber, schön, zierlich, geschmückt; (Ecol. художъ = мудръ mądry, uczoony; художникъ artysta; художество kunst, sztuka; Ross. художнымъ mistrzyna, sztuczny).* Niech już saśnie dsiocię drogie, Ucieszne, śliczne, chędogie. *Groch. W. 368.* Ta nauka jest bardzo lekka, mała i chędogo. *Gliczn. Wych. K. 1.* Mówca może sprędka o każdej rzecazy chędogo mówić. *Petr. Er. 181.* Łaski chędogo ostrugane. *Stroyn. Staw. C. 1.* Kłieża nie mają się wadsić; ale aby ludzi chędogo słowy upominali i cierpliwie nauczali. *Szczerb. Sax. 195.* Przymuszani bydź nie mają; ale mają bydź chędogo napominani. *ib. 422.* To chędogo Augustyn S. obieśnił. *Kucz. Kat. 2, 529.* (cf. czyść, csyście). Chędogi, okraszany, oby-

czsny, polerowny, *geschliffen, verfeinert, cultivirt, ge-sittet.* Bolestaw grube a okrutne ludzie do ludzkości, obyczaiów i do życia chędogoższego nieiako przywiódł. *Krom. 64. ciuillor).* 2.) Dais chędogi znaczy: bez brudu będący, czysty, rein, reinlich; *Boh. čistotný, swárný; Sorab. 1. schwarné, schwarnujfi; Vind. zheden, zhistoben, anashen; Carn. zhędn, prishn; Croat. sznāsen; Ross. чистый.* Bałwan soli chędogiey nieblotney. *Vol. Leg. 3, 455.* Czysta, chędogoższa. *W. Post. W. 3, 154.* Turczym kłeka na modlitwę, choć też na mięyscu nie bardzo chędogim. *Klok. Turk. 192.* Choć ubogo, byle chędogo. *Rys. Ad. 7. Pot. Arg. 770.* Lepiey nie chędogo rzecz zachować, niż chędogo stracić. *Cn. Ad. 440.* CHĘDOGOSC, ści, ż. czystość, ochędostwo, die Reinsheit, Reinlichkeit; *Boh. čistotnost, swarnost; Sorab. 1. schwarnostj, Carn. zhednost; Vind. zhedenje, zheja, zhednoba, zhidnost, zhistoba, anashnost; Croat. sznāga, sznāsenye; Ross. чист.* Trędowaty przywrocon zostal do chędogości. *W. Levit. 13, 7.* Chędogość, ochędoność, *polities, mundities, ornatus. Męc.* Wiele zależy na mocności i chędogości dworu na wsi. *Cresc. 654.* CHĘDOZKA, i, ż. chędogożenie, das Reinigen, Reinlehen, Reinlegen, Säubern, ob. słowo Chędogożyc. CHĘDOZYC czyn. nied., ochędożyć, uchędożyć dok., *uchędożać nied., = czyścić, oczyszczać, crytym lub chędogim czynić, obmiatać, otrępywać, säubern, reinigen, rein machen; rein pußen, anspußen, auslehen, ausflopfen; *Sorab. 1. schwarnu; Carn. zhęditi; Vind. zhediti, ozhediti, pozhedit; Croat. sznāiti, sznāim; Bosn. urediti; Ross. холать, чистю, propr. et fig. Uchędazymy mu te zapługawione przybytki swoie. Rey Post. n. n. n. 5.* Weź brzołkwiń, z wierzchu i zewnātrz uchędożonych. *Sien. 534.* Kościoły uchędożcie. *Sł. Dz. 507.* Oczysć serce twoie i o to staray się, aby Chrystus uchędożył, gdzieby mieszkać miał. *W. Post. Mn. 239. §.* Chędogożyc, stroić, pußen, schmücken. Zawołana do cesarsza, wezła wprzód do komory, chcąc się uchędożyc. *Sł. Dz. 172.* (ustroić). Nastawa zbytek w stroiach i iakieś niezwykle ciał chędogożenie. *Gorn. Sen. 29.* (ob. ochędostwo). §. *Transl.* chędogożyc kogo = ćwiczyć, oćwiczyć, oćiać, obić, (cf. sprawić łaźnią, kurtę stroić), einen durchfegen, durchfucheln, durchbauen. Trzebaby ich kiiem chędogożyc. *Chmiel. 1, 1119.* W Moskwię sładzy na pany swe cęstokroć się uskarżają, iż im rzadko grzbiet knutami chędogoż. *Gwagn. 512.* Już mi się zdaie, że się z nim potykam, że go pałaszem moim chędogoż, a on mi do nóg upada. *Boh. Kom. 4, 222.* - We grze: chędogożyc kogo = ogrywać, im Spiele, einem den Beutel fegen, ihm alles abgewinnen. §. *Obsc.* chędogożyc kobietę, obłapiać, mieć z nią sprawę cielesną, einer bewohnen. CHĘDOZYCIEL, a, m. ten co chędogoż, oczyszciciel, der Reiniger, Säuberer. w *rodz. 2edk.* CHĘDOZYCIELKA, i, ż. die Reinigerinn, Säuberin.

Pochods: *dochędożyć, nachędożyć się, pochędożyć, ochędogi, ochędogny, ochędostwo, przychędożyć; przychędożyć, przechędożyć, wychędożyć, zchędożyć.* CHEF - D'OEUVRE, *franc. ob.* Naczelnie, mistrzowskie dzieło areydnictwa, sztuka.

CHEL, n, m. miasteczko na cyplu morckim pod Gdańskiem, der Gleden Hela bey Danzig. Za niemi nawy przyspieszały do Chelu. *Zbil. Dr. D. 1.*

CHELBAĆ, ał, a, czyn. *nied.*, Chelbnać *iednsl.*, wychelbać *dok.*, naczynie pełne cięklizny waruszać, chlupić. *Włod. - Dudz. 55. rütteln, schütteln, schüttern*, iakoby rozkołysywać ciękliznę, że się w swoim naczyniu burzy i wanoś, *auffschütteln, aufrütteln*. CHELBAC się *zaimk.*, burzyć się, *aufgerührt werden*, *geschüttelt*, *gerüttelt*, (*Obb. gebentelt*) *wetben*; *Roff. хлѣбамъ*; *Sorab. 1. zmořny so*. Chelba się morse, burzy się, fala na morzu jest. *Włod. die See tobt*. Chelba się lodź, kołysze się po balwanach, der *Rafen* wird herum *geschüttelt, geschaukelt*. Nawy chelbające się po morzu. *Pilch. Sen. List. 393*. Na to bursliwe morse, rzuceni, wiśmy, chelbamy się, jedni o drugich uderzamy, często rozbijamy. *Off. Sen. 40. fluctuamur*. Chelbanie się żołądka, zbieranie się na wymiot. *Włod. das Erbrechen des Magens.*

1.) CHELM ob. Helm.

2.) CHELM, u, m. miasto w województwie Ruskim. *Dyk. G. die Stadt Chelm in Rußcn*. CHELMCZYK, a, m. z Chelmu lub Chelmskiego będący, ein *Chelmer*. Przemysłczyki, Wołyńscyki i Chelmscyki. *Stebel. 1, 67*. CHELMINSKI, a, ie, od Chelma, von *Kulm, Kulmer*. Naswiłko prawa Chelmskiego stąd wywodzą, że w Chelmie założony był sąd najwyższy dla miast prawa tego używających. *Skrzet. P. P. 2, 97*. Miasto Chelmskie jest prawo Magdeburkie, przeniesione do miast Pruskich. *Ust. Konst. 1, 235*. CHELMNO, a, n. miasto stołeczne województwa Chelmskiego. *Dyk. G. Jmie od Kulma; iednego z synów Wedenunta. Biel. Kr. 46. Stryk. 46*. CHELMSKI, a, ie, od Chelma, *Chelmsch, von Chelm*. Ziemia Chelmska dzieli się na powiat Chelmski i Krasnostawski. *Dyk. G. CHELMZA, y, ż.* miasto o milę od Chelma, w Prusiech zachodnich. *Dyk. G. Ensmee in Westpreußen. CHELMZANIN, a, m.* obywatel Chelmski, ein *Kulmer*. Przywilej Hermana de Salca dany Chelmsanom. *Nar. Hst. 4, 330*.

CHELPA, y, ż. chluba, chępcienie się, przechwalanie, przechwałka, *eitel Prahlerey, Ruhmerey*; *Bosn. hvasla*; *Roff. похваляба, чванство, величавость, высокопрѣие*; *Eccl. величавство*. Chwała niesobźnego nie jest prawdziwą chwałą; raczej wyniosłością i chępcą. *Birk. Chod. 24*. Abyśmy się przeciwko panu iaką chępcą nie wspinali, a tego, czym dziś jesteśmy, nie sobie przypisawali, ale lasce szczerey pena. *Zrn. Pst. 81. b*. Taką chępcą i wykrzykaniem duze swoje tracą. *Groi. Obr. 246*. Bez chępcy w takiej sprawie rzec mogę, iż przystoi, żebyś usłuchał. *Sk. Dz. 344*. Sprawił wielkie gody, aby okazał bogactwa swoje, i wielkość i chępcę możności swey. *Leop. Esth. 1, 4*. Wielkie serce bogactwy gardzi, nie stoi o roskoszy, ani o chępcy marne. *Birk. K. Malt. B. 4*. Młodemu iesli pozwolisz, eo do chępcy i czi przynależy, ieszcze więcej sobie przyda. *Petr. Ek. 96*. *CHELPAC ob. Chelbać. CHELPIC się *zaimk. nied.*, chlubić się, *eitel praßten, sich rühmen, groß thun*; *Sorab. 2. se bachtach*; *Sorab. 1. tjepejju so, hordju*; *Bosn. hvaslati, bahati se, prehvaluvati se, poshtuvati se*; *Carn. būham se*; *Roff. похващать, похващаться, величаться, чваниться, благоукрашаться, кичиться, возки-*

чаться, высокоглазость. Niemasz się z czego chępcić. *Cn. Ad. 617*. Chępcić się z tryumfu swego. *Wyg. Mar. 1, 169*. Takowy w sobie nie dobrego nie ukazuje, który się w rodzicach swych chępcić. *Kosz. Lor. 29, 6*. CHELPICIEL, a, m., CHELPLIWIEC, - wca, m. człowiek chępcliwy, chlubnik, samochwał, ein *Praßler, Praßhans*; *Bosn. hvaslawa, hvaslalo*; *Sorab. 1. tjepejicjer*; *Carn. bahavz, bahovnek, behāsh, uhulé*; *Vind. poshtimauz, pohvaluvaus*; *Roff. чванб, величавець, ялька. factator* chwalcza, chępciciel. *Męcz. Widzisz, co to za chępcliwiec; ułożyliśmy co na pohabienie jego. Boh. Kom. 4, 249*. CHELPICIELKA, i, ż. chlubiąca się, chępciąca, die *Praßlerin*; *Sorab. 1. tjepejiera*. CHELPLIWOSC, ści, ż. skłonność do chępcy, chlubliwość, die *Praßsucht, Ruhmredigkeit*; *Sorab. 1. tjepejieno*; *Carn. bahovnost*; *Vind. bahaunost, pohvaluvanje, samohvalnost*; *Roff. величавость*. CHELPLIWY, a, e, CHELPLIWIE *przystk.*, samochwalny, chlubny, *praßlerisch, großthuerlich, ruhmredig*; *Sorab. 1. herbafegwē, hordjicjē, tjepejionē*; *Carn. bahovne*; *Vind. bahoun, samohvalshen*; *Roff. чванливый, величавый, высокопрѣивый*. Chępcliwi ludzie wielkie raczey obiecują, mało dziaiają. *Esop. 11*. Chępcliwy, *substant. ob. Chępciciel, Chępcliwiec*.

CHELSCIC, CHELSZCZYC, chęlszczę *intrans. niedok.*, CHELSCIC się *zaimk. nied.*, szumić, szeleścić, szmerzyć, *rauschen, sausen, sprudeln*. Chęlszczę woda, szumi, mruczy po kamykach. *Dudz. 55*. Chęlszczę, *strepo ut fluctus lapillos movens. Cn. Th. 1127*. W ulu przed roieniem taki szum słycać, iak gdy woda burząca chęlsci się. *Cresc. 599*. Piianemu po głowie *chęlsce. *Pot. Jow. 2, 56*.

CHELZNAC, CHELZNAĆ ob. Kielnąć, Kielzać. CHEMIA ob. Chymia.

CHEPT, u, m. (ob. Chębd) zielsko, chwał, zarodźle, *Unstant, Distg*. Herazy są chepty, pokrzywy, choć nie raz wykoszone, przecięż rosnące. *Chmiel. 1, 1110*. Jakoż się im wykradał w krzewiny i chepty. *Jabl. Tel. 89*.

CHERA, y, ż. sawierucha, szaruga, samiec, sadymka, *Geßder, Wind und Wetter, Rāße mit Wind und Schner. Fig. Żołnierze hetmana z owey swoiey chery, bez okrzyków cicho witaia. Chroś. Fars. 99*. CHERCHAŁA, y, m. chytrzec, chytrek, ein *Schlaukopf*. Wyśmienicie zrobił ten cherchał stary, że nam zostawił moment. *Teat. 55, b. 4*. CHERCHEL, CHYRCHEL, u, m. wykręt, podstęp, obluda, *Hintertlist, Manf, Kunstgriff*. Szczęse bez cherchelów obroty. *Mon. 76, 411*. Jakim cherchelem i w czym cię podszedł? *Pot. Arg. 747*. Brat przeciw tobie, i choć obiecuie wiele, Choć ci łaskę przyrzeka, Wszystko to cherchele. *Min. Ryt. 1, 151*.

CHERLAC, ał, a *niak kontyn.*, CHERLEC, - cie, *nied.* chorowitym być, ciagle, choć nie ciężko, chorować. *Włod. (ob. Charleć), frānkeln, immet frānkisch seyn*; *Roff. похворать*. Dział ten, choć ustawicznie cherleie, jednak uporczywa dusza jego s grzybiałego ciała wyiść nie chce. *Teat. 1, 6. 6*. CHERLAK ob. Charlak.

CHERUB, a, m, *Hebr. cherub, ieden z celniejszych anielów, der Cherub*. Bóg z tronu swego na Serafy patrzy i Che-

ruby. *Przyb. Milt.* 17. **CHERUBICZNY**, a, o, od cheruba, *Cherub* s. *Przyb. Milt.* 105.

CHĘTKA, i, ż. *zdrbn. rasczown.* chęć, eine kleine Lust, ein Kästchen zu etwas; *Boh. Gantla; Slov. Gantla.* Mam wielką chętkę ciebie dostać za żonę. *Teat.* 53, c. 17. Chętka mnie bierze do małżeństwa. *Teat.* 5, b. 79. *Słowac.* napadla ho Gantla zachciało mu się, chce). Pomknę się za chętkami moimi. za rozkoszą, bez skrępowania. *Birk. Ex.* 16. ***CHĘTKOSC**, ści, ż. ochota, die Bereitwilligkeit, die Lust. Duch S. wielką chętkością a wielkiem szczęściem naukę tę rosłał. *W. Poft. W.* 417. **CHĘTLIWI**, **CHĘTLIWIY**, **CHĘTNY**, a, o, **CHĘTLIWIIE**, **CHĘTNIIE** *przysłk.*, ochoczy, pełen chęci, willig und bereit. *Vind.* voljan, volen, radovolien; *Eccl.* хощишель, который хощеиъ чего, велитель, хощио, охощио; Chciał cierpieć dobrowolnie, i umarł chętliwie. *Groch. W.* 286. Jesus chętlivy był ku wypełnieniu woli oycza swego. *Bial. Poft.* 184. Nieprzyjaciele widząc, że nasi się chętnie do nich mają, uciekać poczęli. *Pap. Ryc.* Caska cię popolita rzecz waszytka chętliva. *Paest. Bell. B.* 2. Niechętny *Boh.* bezděčný (ob. bez dzięki) *Vind.* odvolen, hudovolen. §. Chętny do czego, ku czemu, skłonnny, przychylny, geneigt zu etwas. Mąż do wszelakich spraw pocaciwych chętlivy. *Pap. Ryc.* 112. Serce nasze skłonne i chętlive ku siemu. *W. Poft. W.* 241. Żołądek nie trawiący i niechętlivy do jedzenia. *Budn. Syr.* 527. - Chętny komu, życziwy komu, jemanden geneigt, gewogen. Ty bądź mi chętlivy. *Dmoch. Syr. R.* 1. Każdy iej chętny, każdy ia chętną mieć żąda. *ib.* 22. Rodzice popolicie tak dzieciom są chętni, iż nic niemaż, czegoby dla nich nie podieli. *Karnk. Kat.* 332. Zle chętny, niechętny, niezucziwy, abgeneigt, ungenüßig; *Roff.* зложелательный, недоброжелательный, недоброхощиный. Znali go bydz ouczuzanie niechętlivogo. *Pap. Gn.* 1171. Bolesław zle chętlivy potomki Piotrowina naprawił na Stanisława. *Groch. W.* 253. §. Chętlivy, chęć pobudzający, powabny, reizend, Lust erweckend. Chleb rżany smaczny i do jedzenia chętlivy. *Syr.* 920.

CHIL ob. Chyl.

CHIMERA, y, ż. **CHYMER**A, dziwotwór bałocny trójskładny, złożony z konia, niedźwiedzia i człowieka. *Petr. Hor. E.* 2. ob. trójrodny, iskrodny, die Chimäre, das dreysförmige Wunderthier der Fabellehre. Trójnewid. *Klecz. Zdan.* 75. *Roff.* химера. Chimera trójkstałna, ogień z paszcząki buchająca. *Birk. Ex. E.* 2. 2.) *Transl. fig.* chimera, chimerka *zdrbn.*, uroienie, kaprys, dziwactwo, humor, eine Chimäre, eine Einbildung, Hirngespinn, eine Caprice, Laune; *Croat.* nespodoba, neslika; *Roff.* мечта. Cnota kobiety, jest to taka chimera, iak salamandra w ogniu albo bazyliasek. *Teat.* 11, b. 33. Coś dsiż dał, iutro wydrze, iak przydzie chimera. *Zab.* 8, 354. *Jzyck.* Chimery ma w głowie, muchy ma w nosie; chimery stroi. *Off. Wyr.* ****CHIMERONOSNA** Licys, chimery stroi. *Off. Wyr.* ****CHIMEROPLODNA**. *Zabr. Ow.* 147. ***CHIMERORODNA**. *Ow. Ow.* 231. Not. „koziarodna, ale rozumiey hoż ową trójskładną; chimærifera, Chimærenerzeugend. **CHIMEROWAC** *intransit. contin.*, chimierami nadrabiać, dziwaczyć, Grillen fangen. Nie chimieruie, tylko czasami. *Zabł. Rozm.* 188. **CHIMERYCTWO**, a, n. dziwaotwo, kapryśnictwo, Grillensängeret. **CHI-**

MERYCZKA, i, ż. dziwaczka, kapryśnica, die Grillensängerinn. **CHIMERYCZYNOSC**, ści, ż. dziwaczność, skłonność do chimery, Hang zum Grillensängen, Wunderlichkeit; *Roff.* мечтательность. **CHIMERYCZNY**, a, o, **CHIMERYCZNIIE** *przysłk.*, dziwaczny, kapryśowy, uroiony, grillensängerisch, chimärisch, wunderlich; *Roff.* химерический, мечтательный. Chimeryczne to myśli, kiedy kto sobie w głowie niepodobne rzeczy ułoży. *Zab.* 12, 55. **CHIMERYK**, a, m. **CHIMERYCZEK**, -czka, m; *zdrbn.* dziwak, roiciel, kapryśnik, śniars, ein Grillensänger.

CHIMIA, ii, ż. z Arabk. nauka oddzielania ogniem słabsze przedtym substancye. *Kras. Zb.* 1, 201. die Chemie, die Scheidekunst. Chimia nie tylko przyrodzenie ciał czyni znaiome; ale nad to naucza, iak ich do użytycia sdatnemi robić. *Kluk Kop.* 1, 58. (*disting.* alchimia). **CHIMICZNY**, a, o, **CHIMICZNIIE** *przysłk.*, od chemii, chemisch. **CHIMIK**, a, m. **CHIMISTA**, y, m. obierający się chemią, der Chemiker.

CHINA, y, ż. **CHINY** *liczb. mn.*, najdawniejsze i najładniejsze cesarstwo Azji. *Dyk. G.* das Kaiserthum China; *Roff.* китаиъ (ob. Kitayka). 2.) *Medic.* China, *Roff.* хитва, drzewo roszące obficie w Peru, którego kora jest jedynym z najsławniejszych lekarstw. *Kluk Dyk.* 1, 131. die Chinärinde, China. **CHINCZYK**, **CHINENCZYK**, a, m. z Chiny rodowity, der Chineser. *Roff.* китаецъ. **CHINKA**, **CHINENKA**, i, ż. rodowita z Chin, die Chineserin. *Roff.* китаи́ка. Dzieło to mogłoby się zdawać zasuwowe innych narodów kobietom, oprócz Chinek. *N. Pam.* 13, 312. **CHINSKI**, a, ie, **CHINSKIE**, po **CHINSKU** *przysłk.*, od Chin, Chinesisch; *Roff.* китаи́цкий. **CHINSZCZYZNA**, **CHINCZYZNA**, y, ż. wszystko co po Chinku, Chinski ięzyk, gust, sposob, obyczaj, towar, etwas Chinesisches, das Chinesische; Chinesische Sprache, Gesinnung, Sitten, Waaren u. s. w. Widać tam było tafty, rąbki, gazy, Modne chinczysny. *Kniaz. Poez.* 2, 71. Chinszczyzna, porcelana Chinska, *Teat.* 48, b. 14.

CHIRAGRA, y, ż. z Greck. łamanie w rękę, das Chiragra. *Ob.* *dna, denna choroba. *Slavon.* rukobolja. **CHIRAGRYCZNY**, a, o, od chiragry, Chiragra s. **CHIRAGRYK**, a, m. **CHIRAGRYCZEK**, czka, m. *zdrbn.*, cierpiący chiragrę, der Chiragrist. **CHIROMANCYA**, yi, ż. z Greck. wróżenie z rąk, die Wahrsageret aus der Hand, die Handdeuterey; *Boh.* rukohled, rukohledství, rukowidění; *Roff.* рукоолашёнiе. **CHIROMANCISTA**, **CHIRONOMANCISTA**, y, m. rękowieszcz, wróżek z ręki, der Chiromant, der Handdeuter, Wahrsager aus der Hand; *Boh.* rukowid, rukohled; *Roff.* рукоолашённикъ; *Eccl.* рукоображбишель, рукосмотритель. Chiromancista umie z rąk, z twarzy i z ułożenia ciała, przyszłe rzeczy zgadywać. *Boh. Kom.* 111, 410. (of. Fyzionomista). Z ręki wróżyć, *Roff.* рукоолашёнствовать.

CHŁAC, **CHŁAPAC** *czyn. nied.*, **CHŁANAC**, *iednsl.*, pyskiem zachwytywać psim sposobem, ślopać, chłepać, loptać, schlappern wie ein Hund, schlampern, *Graec.* λακταιν, Gall labber, *Angl.* lap; *Boh.* hlitati, hlématař, hlémecy, hlémtam, *Carn.* ihlęmpam; *Vind.* lopati, lekati; *Basn.* lokati, kakoti pas lokco, (hlopati, hlipa-

ti z *concupiscere*; *Croat.* hlepeti; *Rag.* hlēpiti, lēptati; *Sorab.* 1. wóptam, kosstuię). *Roff.* глону, глосмаю, локнүшь, локашь, ломаю, лочү; *Eccl.* хлєпашни, локпчу, локашь; (*Roff.* хлєбнүшь, хлєбашь = żyłka ięść, löffeln, хлэмь gum, gruz, хлэмстннмь, namiotać bez iadu). Chłapa pies pomylie, źrę, polyka. *Dudz.* 35. Obaczył zazdrość ścięrw chłaiąca smoczy. *Zebr. Ow.* 50. Chłai z świniami. *ib.* 356. Wy obfudnicy chłaniecie domy wdów. *Sekl. Math.* 23. (pożeracie). *CHŁANSKO, a, n. otchłań, micyace pochłaniające. *ber Abgrund, ein Ort, der alles verschlingt.* Na skutkach tych prowadzą do Gdańska Poty cnych kmiozków, a racy do Chłanśka, Stamtađ ma pycha podżogę do zbytku Miasto pożytku. *Klon. Fl. B.* 4. CHŁASK! CHLAST! dźwięk ruszonego gąszczu, n. p. błota (cf. klask)! *baš Geräusch, den aufgerührter Schlamm macht.* §. Chłask, chłast, chlaskanie, chlastanie, rzucenie się czego po gąszczu, błocie, *baš Herum werfen im Schlamm und Kothe.* (ob. chlust)! CHŁASKAC, CHŁASTAC, - si, chlascząc, *Intrans. et Transit. niedok.*, chlascząc jedntł. miotać po gąszczu iakim, *im dießen Schlamm herum arbeiten, herum werfen, so baš es klatscht; den Koth aufrühren.* ob. chlustać). Kola nie zbyt rozłożyste bardziej, niż insae, chlastaiają błotem. *Oss. Wyr.* Chlastać się *zaimk.*, walać się po gąszczu, że aż klasnie, *sich herum wälzen.* Przelaki się święty pustelnik, słysząc i widząc djabłów i potępieńców chlastaiających się w szumowinach smolnopłomiennych. *Oss. Str.* Chlastaiają się ryby. (ob. pluskać). (*Boh.* chłastati, chłastawam; *Carn.* hlastam = chłapać, żłopać). - 2., Chłastać co, schłastać co *dok.*, szargać, poszargać, *mit Koth beschmierem, beschlumpem.* Schłastał się w błocie, lub błotem. *Oss. Wyr.*

CHLASTAWA, y, ż. siele, conyza, die Dürnrurz. *Tr.* - *Boh.* wrbice, blehawecz, blešnjil, rdesus.

CHLEB, - eba, m. CHLEBIK, a, m. zdrobn., CHLEBICZEK, - caka, m. zdrobn., upieczona w piecu bryła mąki zacyzioney, *baš Brot, baš Brötchen; Boh.* chleb, chlib, chlebjęć; *Slov.* chleb; *Sorab.* 1. chleb, hleb, chlib; *Sorab.* 2. hleb, hlebl; *Bosn.* hljeb, hlib, kruh; *Rag.* hgljeh, hgljebaz, hgljebich, hgljebina, kruh, kruščjas; *Eccl.* хлѣб; *Roff.* хлѣб (= 2., zboże); (w inaych dyalektach słowo chleb, lub temu podobne, znaczy bochen; n. p. *Carn.* hlep, hleb, hlebz, hlebshek; *Vind.* hleb, hliobez, hlebez; *Cro.* hleb, csipov); cf. *Celt.* tlaib; *Germ.* leib, leib; *Latib.*; *Lappon.* leabe; *Finl.* leipa; *Suec.* lif; *Lat. med.* leibo, libo, libum; *Ulphil.* hhlaihan; *Anglosax.* hlaif; *Angl.* loaf; cf. *Ger.* leib, leben, cf. *Pol.* żyto, życie. - Chleb zaś w ogólności; *Vind. Carn. Croat. Slavon.* kruh cf. krąg). Chleb iest z mąki, wodą, kwasem, lub drożdżami i solą zaprawiony, a w piecach do tego przyzwoitych upieczony. *Kluk Rosl.* 3, 262. Piekarz wie, iż dobry chleb z mąki, wody i drożdży piecze się. *Torx. Szk.* 129. Zacynić na chleb, ciasto w dzieży rozrobić. Chleb rozmaity, pszeniczny czyli pszenny, ięczmienny; kwaszony, pszany. *Karnk. Kat.* 167. - Chleb z siarna smętego, z otrąb oczyszczony, przez ogień i wodę przessedł, i tak się piękny stał. *Sł. Dz.* 419. Gdy bez wszelkiego przydania chleb mianujemy, tedy iasna rzecz iest, że

chleb pszeniczny rozumiemy. *Kuczk. Kat.* 2, 411. Chleb ci tak pszenny, iak żytni; ale przecię co pszenny, to pszenny: (nad dobre iest lepsze). Chleby nie tylko o kragley, iako buły, ale i podługowatey, albo inakszey formy, według zwyczaju miast, rozmaite bywaią. *Pimin. Kam.* 147. (ob. bochenek, kukielka, kołacz). Chleb pszeniczny z otrębiałey grubey mąki, iakiego chłopci używaią, sowią gryśowym. *Syr.* 936. ze średniy mąki pszenicznej, nie do czysta z otrąb wyptłowaney, micykim, abo kupieckim mianujemy. *ib. Roff.* кышурб, снмннхб. Biały chleb, bułka, żemita, Weißbrot; *Roff.* сгнѣнб. ob. Strucla, kołacz, placek, podpiomyk, suchar, biszokt. - *Prov. Sakoda* psu białego chleba. *Cn. Ad.* 1159. (dobra w chomato słoma, w kaftan baweina; dobra psu mucha, Matyaszowi plotka. Nie miec pereł przed świnię). - *Burlesq.* Chleb biały ob. biały, biała płoc. - Chleb gruby. *Budn. Ap.* 37. ob. borys. Chleb złoty (ob. baba, obartuch). Chleb owiany, *Carn.* ovsenak). Chleby obliczności, wykładów, położenia, w Starym zakonie, *Leop. Hebr.* 9, 2. *Eccl.* прєлєжєннє хлѣбє. Wielkonocny święcony chleb; *Vind.* mi-snjak, velikonošni kruh). Mały chlebek, chlebieczek, ein Brötchen, *Boh.* pokroutka; *Roff.* хлѣбѣц; *Sorab.* 1. pokruta; *Sorab.* 2. pokrouta. W maluczkim piecyku pieką maluczkie chlebiczki. *Sien.* 529. Wiele chleba macie? siedmioro. *Sekl. Math.* 15. (wiele chlebow, chlebiec, bochnów). Chleb cały, *Roff.* цєлѣнє. W jedney ręce chleb, a w drugiy kamień trzyma. *Rys. Ad.* 75. (nagroda i kara). On kamieniem na niego; ten zaś chlebem na tamtego ciskał. *Oss. Wyr.* (nieprzyjacielowi dobrze uczynił). Skiba, partyka, głę chleba; *Eccl.* укпыхб. Kromka chleba, grzanka chleba; przylepka; ośrodek chleba, *patrx. na swoich mieys.* Chleb wypukły, pulchny, zakwitły, czerstwy, wypieczony, *qu. v.* Chleb domowy, Hausbrot, *oppos.* kołacz, ciasto, i t. d. *Prov.* Dobry chleb, gdy kołacza nie masz. *Cn. Ad.* 183. Kto zemną chleba ięść nie chce; ia z nim i kołaczów nie będę. *Rys. Ad.* 30. Niech iem i chleb suchy, byle zarobiony. *Alb. z W.* 17. trocken Brot. *Prov. Slavac.* ani suchego chleba nam ne pobal. Pies jego chleba samego nie będzie iadł. *Falib. Dis.* S. 2. (pieczony; et ist nicht trocken Brot, et will was dazu). Jeds chleb, nie spluskaas się. *Cn. Ad.* 317. (ży skromnie, bądźsię zdrow). O chlebie i wodzie, *ber Bafser und Brot.* Jak ten głupi, co to baie, iż dość ku zdrowia wygodzie, Żyć o chlebie i o wodzie; Jestci u nas chleb i woda, Ale na tém przestać sakoda. *Kras. list.* 2, 153. Ze dobrze myślić o chlebie i wodzie, Baiali niegdyś mędry zapalczywi. *Kras. Mon.* 44. - Chleb z masłem, Butterbrot. Tak to snadno, iak chleb z masłem zjeść. *Oss. Wyr.* (cf. smarownie). Już po chlebie z masłem. *ib.* (iuz po śniadaniu, nach dem Butterbrote, nach dem Frühstücke). - Miły chleb, iak rzecz święta ma bydz uważana. *Eraam. F.* chleb święty. *Cn. Th.* 51. *baš liebe Brot, die liebe Gottesgabe.* Czemu chleb, kiedy z trafunku na ziemię upadnie, całujemy podniosszy? bowiem chleb iest święty. *Eraam. C.* - Chleb vulgus appellat Stawinogą. *Cn. Th.* 744. et 784. Włosi chleb sowią panem (allusya do Polsk. pan), *Dwor. D.* 4. Moc żywienia i tuczenia ciała luda-

niego iest przyzwolta chlebu. *Karnk. Kat.* 182. Kaszka fraszka, iarszyna porzyna, chleb trawa, mięso potrawa, *Haur Sk.* 507. *Prov. Croat.* Jaycze od jedne vuro, kruh od jednoga dneva, priatel od tridešet lét, jestu tri dobre dugovanya. W kraiu tym maia chleb lepazy, niż chleb, zelazo twardze nad zelazo. *Boter.* 85. (nawyborniejszy chleb). Chleb z solą, bez masła, suchy, *Brot mit Salz.* Chleb z solą, byle z dobrą wolą. *Zegl. Ad.* 28. *Salz und Brot und ein freundlich Gesicht, stehen für das beste Gericht.* *Slovac.* Chleb ze solą, z dobrą wolą. Chleb z solą znak i hasło zgody. *Erasm. C.* Arabowie rozboynicy, na znak przysięgi chleb z solą iedzą. *Warg. Radz.* 118. Starzy poganie na znak pokoiu, chleba i soli podawali temu, któremu życziłiwe serce pokazać chcieli. *Sk. Kaz. N.* 392. Pskowczanie, obaczywszy, iż się Moskalom oprzeć nie mogą, każdy stoł swój przed dom wyniosłszy i pięknie przykrywszy, chleba i soli na nim położyli; abowiem w Moskwie chlebem i solą miłość się szamionnie. Wy szli tedy przeciwko kniazowi i pokornie go na chleb i na sól prosili, sami się pod moc iego poddając. *Gwagn.* 539. Rospaczający obywatele, nie szablami, ale chlebem i solą witać będą nieprzyaciela. *Suad.* 1, 130. Polacy mówią, że chlebem i solą przyiaźń łowią i ludzi niewolą. *Jabl. Ez.* 153. (papką i czapką). *Roff.* хлебодобль gościnnny; хлебодобльство gościnnność. *Panis amicitiae symbolum:* proszę cię na chleb, iadłem u niego chleb: *dicta haec praedones Russici religiose usurpant et intactos relinquunt eos, apud quos panem comederant.* *Cn. Ad.* 60. - §. W ogólniejszym znaczeniu, chleb znaczy często eokolwiek do żywności i zachowania cielesnego, potrzebne, bądź chleb, bądź mięso, bądź ryby, bądź co inszego. *Karnk. Kat.* 423. in weiterer Bedeutung, Brot, Nahrung, Unterhalt. Chleba naszego powszedniego day nam dzisiai. *Bibl. Gd. Math.* 6, 11. t. i. dodaway nam rzeszy wszystkich życiu potrzebnych. *Kat. Gd.* 50. *Kucz. Kat.* 3, 361, et 359. lecs przez chleb nie ma być rozumiana wielka i wytworna pokarmu i odsienia obfitość; lecs tylko prosta i potrzebna. *ib.* 3, 362. - W szczególności: chleb, stoł, pokarm, obiad, iedzenie, Tisch, Mittagstrot, Abendbrot, Essen. *Roff.* бѣшь у кого на хлѣбахъ: stółować się u niego). Kiedy prosił na obiad, nigdy inaczej nie mawiał, ieno proszę na chleb. *Fal. Dis. M.* 2. (et bat ihu auf eine Suppe). Prosił-go na chleb z sobą i co bóg dał w domu. *Paszł. Dz.* 41. Proszę cię na chleb, mówią Polacy, kiedy ieden drugiego na obiad prosi. *Dambz.* 228. - Chleb żalobny, żalesny, ob. Stypa, ucsta pogrzebowa). Do domu swojego wzewał go na chleb. *Ody. Sw. Y.* 3 b. Wszedł w dom iego, sby pożywał chleba. *Kucz. Kat.* 3, 362. Głodnemu chleb na myśli. *Teat.* 12, 67. (myśli tylko o tém, czego żąda). Kniź prawie wszystkie szlachte chlebem był szoldował, iż się przy nim iedzą i piiją wszyscy bawili. *Stryk.* 307. (czestowaniem, Tractiren, gutes Bewirthen). - §. Chleb, sposób do życia, sustentacya, utrzymanie się, maiać, Lebensunterhalt, Unterhalt, Brot, Auskommen, Habe, Vermögen. Panowie, co na chleb nie robią, asali im na próżnowanie chleb dano? *Skar. Kaz.* 469. Kmiotek na chleb orse. *Jak. Bay.* 17. Zsa-

cney familii idąc, snadnie do promocyi, i do chleba przychodzą. *Falib. Dis. P.* 3. do chleba hoynego przychodzą. *ib. G.* 3. Do sztuki chleba komu dopomóż. *Haur Sk.* 508. *Slovac.* položil sam mu chleb do ruf; dał som mu chleba do ruf). Niech Wc Pana bóg broni, dał-byś sobie chleba. *Teat.* 28, A. 4. (stracił-byś swoję sustentacyą). Teras mnichom i zakonnikom chleb odjęli. *Birk. Ex.* 53. Kupcy skarżą się na żydów, że im chleb odbierają. *Pam.* 85, 1, 684. Musimy z pracą w pocie czoł naszych chleb wyrabiać. *Karnk. Kat.* 422. Chleb się nie rodzi. *Oss. Wyr.* (nie bez pracy. Bez pracé nie będą kołace). Święty Paweł sobie i drugim chleb wyrabiał. *Sk. Dz.* 38. Nie szayręć ziemskim bożkom doczesnego nieba, Bylebym był spokojnym i miał z gębę chleba. *Zab.* 11, 396. *Nar.* (nayıpotrzebniejszą sustentacyą, das nöthigste Auskommen, von der Hand ins Maul). Nie zabraknie mu chleba. *Oss. Wyr.* (ma dożyć; nie aubożeie). Uwdowy chleb gotowy. *Teat.* 24 b, 44. (maiać, grosze). Którzy chleb gotowy maia, ci pożytecznie się zabawić mogą robotą. *Sk. Dz.* 38. Dla chleba, nie dla ni-ba chce być księdzem. *Opal Sat.* 135. non propter Jesum, sed propter esum). Głodny ci sięć powie: złe mięso bez chleba. *Pat. Arg.* 817. (dziewka bez posagu, Fleisch ohne Brot, ein Mädchen ohne Brautstag; sine Bacho et Cerere friget Venus). Ta bywszy jedynąską, miała chleb do mięsa, Powabne te oboie w żonach interessa. *Pot. Pocz.* 183. Za chlebem ludzie idą. *Stryk.* 307. *Cn. Ad.* 1294. (interes ludzi ciągnie). Po chlebie idzie pochlebstwo. *Dwor. E.* 3. Pochlebca ciało swe puści po chlebie. *Pot. Jow.* 69. Idę ja za chlebem, za żołdem, za obrywką, kto dał, ten dał, by iepo dał. *Birk. Ex. H.* 2. Chlebem gnuśne pospółstwo panowie trzymają, O głodzie przeciw władzy częstokroć wierszają. *Bardz. Luk.* 36. Starać się dziś o przyiaźń, mam to za próżnicę, Chleb a grosz pobratają z pany i woźnice. *Jag. Gr. B.* 3. Chleb najmocniej wlaźe. *Zegl. Ad.* 28. Jest dobrych gospodarzów zdanie, starać się za chleba o chleb. *Teat.* 22 b, 80. (zawczasu obmyślić przyszłość). Nic po chlebie, kiedy brak zębów *Oss. Wyr.* (w późný starości przyiść do czego, kiedy używać nie można). Łatwiej się iest bez zębów obeżyć, niż bez chleba. *Teat.* 43 b, 22. Kto dał zęby, ten da i chleb. *Ryz. Ad.* 25. (bóg nie opuści, kto się nań spuści). Miei ty nadzieję w *boźdie (w bōgu), a chleb przecię w wozie. *Jag. Cr. B.* 2. (bogu ufay, a ręki przykładay). Chleba zebrać, żyć o zbranym chlebie, zbrakiem być, dziadem, żyć z miłosierdzia, Brot betteln, ein Bettler sehn. Jeść czyy chleb, być na czyim chlebie, od niego się żywić, von jemand Brot haben, von ihm leben, von ihm seinen Unterhalt haben. Kto ie chleb pański, powinien być wierny i życziwy. *Kłok. Tur.* 20. Kto czyy chleb ie, tego piosnkę śpiewa. *Oss. Wyr.* (na czyim wózku siedzi, tego piosnkę śpiewa). Nie z jedno-go pieca chleb iadł. *Włsk.* (bywalec). Dasieci nieodprawione są ieszcze na oycowski chlebie; odprawione zaś iuz są na swoim chlebie. *Sax. Tyt.* 29. Księga ta z rozkazania Wać Mości przy chlebie W. M iest napisana. *Boter.* 3. Tamem i za chleb Jego Mości podziękował. *Sak. Persp. B.* 2. b. (za służbę, za urząd). Chlebem komu gębę zatkać. *Mar. z Pod. B.* 4. (datkiem go przy-

wieść do milczenia). Tak go wytrzasali, iż nie został i przy skórce chleba. *Alb. n. W. 3.* (cały mąciak stracił). - Chleb, był dobry, mąciak, bogactwo, *Brot, Vermögen, Gut, Reichthum*. Chleb ma rogi. *Lub. Rez. 42.* Nie łatwo człowiek szczęście znosi; skąd Polaka przypowieść: chleb ma rogi, rozbodzię, t. i. swawolnych czyni. *Petr. Et. 268.* Gut macht Uebermuth; der Haber sticht das Pferd. - §. Chleb łaskawy, emerytura, *Quadenbrot, Quadengehalt, Emeritur*. Professorom po dwudziestu leciech ciągłej pracy, chleb łaskawy jest upewniony. *Dyar. Gr. 160.* - §. Chleb wystuzony, *königliche Tafelgüter, die wohlverdienten Männern als Belohnung zur Verbesserung ihres Unterhalts ertheilt wurden*. Pod Zygmuntem III. oddano szafunek pewnych dóbr królowi, pod tytułem: nadgradzanie zasłużonych, skąd chlebem wystuzonym, *panis bene merentium*, są nazwane. *Skrzet. P. P. 1, 215. ob. królewsczyzna*. Poszły królewsczyni, zamki na chleb zasłużony, a bardzieszy prózniający, mało dobru pospolitemu użyteczny. *Nar. Hist. 2, 88. cf. Ross. кормление.* - §. Chleby zimowe, hyberna, *Soldatenbrote, Brote, die den Soldaten, in den Winterquartieren, von den Güttern und Städten, als eine Abgabe, gereicht, und späterhin in Gelde abgeführt wurden; eine Kri. gesteuert*. Uwalniamy te dobra od ciężaru chleba zimowego, hyberny, konsystencyi i stacyi. *Vol. Leg. 5, 262.* Uwolnienie dóbr szlacheckich od stanowisk, konsystencyi, chlebow, stacyi i wszystkich żołnierskich exakcyi. *Vol. Leg. 5, 262.* Nie dziw, że nie są w chorągwiach komputy, Zwłaszcza na takie chlebow dystrybuty. *Fabf. Buk. C. 4. b.* Zamieniono te chleby zimowe na pieniądze z dymów. *Vol. Leg. 5, 618.* Stąd się objaśnia następująco: iesliby gdsiekolwiek w dobrach dziedzicznych żołnierze brali chleby pieniężne... *Vol. Leg. 5, 353.* - *Metonym.* zimowe chleby, zimowe leżyfka, kwatery, die *Winterquartiere*. Na chlebach niech się sprawują cicho, Ztamtąd nacyięższe do skarg na nich kicho. *Fabf. Buk. U.* - Pójdą na zimowe chleby. *ib. 3. 4.* - §. Chleb, sposób, którym na chleb sarabiaią, sposób życia, profesya, rzemiosło, *Brot, Gewerbe, Lebensart, Handwerk, Boh. objiwa*. Szukać na koniu żołnierskiego chleba. *Lib. Hor. 93.* Żołnierska służba iest to lekki chleb i kęsa luby. *Pilch. Sen. list. 290.* Z młodości na rycerskim chlebie w cudzych ziemiach żył. *Pap. Gn. 100.* Wielu z téj familii na chlebie rycerskim bywało. *Pap. Ryc. 318.* Nieświadomy chleba żołnierskiego. *Warg. Cez. 25.* Chleb żołnierski za chleb rolników i oraczów frymarczą. *ib. 140.* Już i żołnierskiego, i dworskiego, i gospodarskiego i kupieckiego kosztowałem chleba, a żaden mi się nie podoba. *Boh. Kom. 1, 9.* Udał się na lekki chleb, chwycił się lekkiego zarobku, bawieniem drugich krotochwilnie. *Cn. Ad. 533.* er treibt ein leichtes Gewerbe; er sucht sein Brot auf eine leichte Art zu bekommen. 2., *Personif. metonym.* próżny chleb, prózna strawa, darmoład, darmostóy, próżniak, ein *unnützer Brotesseher*. Miasto wojska niepotrzebnych chlebow, potrzebnych, a godnych słusnych poczet chowali. *Sehl. 109.* Próżny chleb, parozysyt, wszędybył. *Mącz. Nic* szacnego nie pomyslił pan młody, próżny chleb i ciężar ziemi. *Birk. Ez. 30.* - 3., *Boton.* chleb Świętego Jana ziele *ob.* słodkie otrząca.

Swini chleb *ob.* Swinia - CHLEBIC *intrans nied.*, pochlebiać, *schmeicheln*. Namy tak potrzeba nie chlebiać nikomu, Byloby mniey na świecie od lotrów gomomu. *Pap. Kat. F. 2.* (cf. schlebiać). (*Eccl. ухлѣбннмъ karmić, nakarmić*). CHLEBICA, y, ż. bochen chleba, ein *Laib Brot, ein Brot*. Położę przed cię chlebicę chleba, abys iedząc wzmógł. *3. Leop. 1. Reg. 28, 22.* (sztukę chleba. *3. Leop.*). Niosła trzy chlebićce chleba. *Leop. 1. Reg. 10, 5.* (bochny chleba. *Bibl. Gal. Exop. 21.* *CHLEBIE, ia, n. *zbirowo* (cf. kamienie, n. z gromada kamieni), gromada, kupa chlebow, *Brotte, collect.* Z jagod bszowych nacsynić iakoby chlebie i w piec wsadzić. *Crsec. 558.* CHLEBNICA, y, ż. *Słow. chlebica*, szafa do chleba, ein *Brotschrank; Boh. chlebnaj; Vind. krušnina, krušna sagraja.* (*Boh. chlebnice*, komora chlebna; *Sorab. 1. chlebnit; Ross. хлѣбница, хлѣбня piekarnia; Vind. hlebnizza; Carn. hlebnéza.* - (*Ross. хлѣбница, piekarka*). - CHLEBNIK, a, m. piekars chlebowy, der *Brotbäcker, Ross. хлѣбник; Eccl. хлѣборобъ, (Ross. хлѣбникъ, ciastowy piekarz; хлѣбное ciasto), Boh. chlebnak; (Ross. хлѣборобъ rolnik)*. CHLEBNY, a, e, na chleb, od chleba, *Brot*, zum *Brot, vom Brot.* *Boh. chlebnj, chlebnj; Ross. хлѣбный, хлѣбный; Slovac. krušni*). Chlebna obara. *Hul. Ow. 59.* Przy dworach miassaia żyto z srokoszą, a tak to mianują poślednym, abo chlebnym zbożem. *Haur. St. 36.* §. Chlebnny, w chleb bogaty, żyzny, *brotteich*. Kraie mniey chlebne tylko zyskuia z przemysiu i z pracy. *Pam. 83, 390. ob. berchlebnny.* *CHLEBOCHWAŁSTWO, a, n. czczenie chleba, die *Brotverehrung, Brotanbetung. Ariolatria* chlebochwałstwo, *inolatria* winochwałstwo. *Sak. Persp. 13.* Mszą z kościołów wyrzucił, iako matkę iawnego chlebochwałstwa. *Zygr. Pap. 206.* CHLEBODAWCA, y, m. chleba dający (*Ross. хлѣбодѣщ, szafarz klasztorny*), der *Brotgeber, Ernährer, (Brotherr)*. Kmieć chlebowdawca. *Nar. Dz. 2, 198.* Chłopi nasi chlebowdawcy; oni grzebią dla nas w ziemi. *Leszcz. Gł. 100.* Obfitemu temu i hojnemu chlebowdawcy, nie nowina była w domu swym pany swe króle Polskie na swym chlebie miewać. *Falib. Dis. 3. 2.* - *Fron.* Chlebowdawca wielki; nie żałuje nikomu chleba. *Cn. Ad. 269.* (u niego chleb a chleb; kasza a kasza; skąpiec, liczykrupa). §. Ogólniey: dobroczyfca, dobrodziciey, der *Wohltäter, Unterstützer*. Był on wszystkich chudych pacholków oyciec prawy i hojny chlebowdawca. *Paproc. Ryc. 545.* Chlebowdawca ten wielki przez ludskość swoię od wszystkich był miłowany. *Warg. Wal. 113.* Pilecki był człowiek szacnego rodu, ktemu chlebowdawca wielki. *Biel. Kr. 206.* Czczono go, iako chlebowdawcę. *Dwor. E. 3.* (*ob.* chleboład, chleboiedzca). CHLEBODAWCZY, a, e, od chlebowdawcy, chleba dający, *brotegebend*. Chlebowdawca Cereae; bo ią mają nie tylko za wynalazcę szbóży, ale i dawcę ich i stworzycielkę. *Orw. Ow. 208.* CHLEBODAWCZYNI, ż. die *Brotgeberinn*. - CHLEBOIAD, a, m. CHLEBOIEDZCA, CHLEBOIEYCA, y, m. chleb czy iedzący, der *jemandes Brot isst*. Krzyżacy chleboiedzcy i opiekalnicy Polacy. *Krom. 317.* Jego chleboiedzca, iego zwolennik miał go wydadć. *Wrob. 125.* Jesteśmy tu gościami naszego pana i chleboieycami iego.

iego. *Zrn. Pst.* 2, 341. 8. Cieladkaśmy bozka i chleboiedszcy domowi i dsieci iego. *Sł. Kaz.* 417. Będą mowie dobrodziecie swoim chleboiedszcom, wy, którymśmy dobrze czynili, nas oszukali. *Sł. Kaz.* 387. - 2., Chleboiad, chleba dużo i rad iadający, ein stärker Broteser. - 3., Darmoiad, pasibruch, ein Gteser, unnüget Broteser, *Ross.* хлѣбобѣд. - II., *Hist. nat.* chleboiad, *dermestus paniceus*, chraszczczyk maleńki, w chlebie się często naidujący. *Kluk Zw.* 4: 355. *Ead. H. N.* 23. CHLEBOKRADZCA, y, m. słodszy chlebowy, *pr. et tr.* der Brotlieb. *St. Kiesz.* 29. CHLEBOKRADZKI, a, ie, brotbiest. *ib.* CHLEBOŁAMANIE, ia, n. iamanie chleba w starym zakonie, das Brotdrechen, *Ross.* хлѣболоманіе. *CHLEBOPIEK, a, m. piekars od chleba, der Brotdäcker, *Ross.* хлѣбопечецъ. CHLEBOPRZEDAWCA, y, m. przakupi chlebowy, der Brotverläufer, Brotsüger, *Ross.* хлѣбпродавецъ. CHLEBOROB, a, m. robiący na chleb, ein Brotverdiener, Broterzeuger, Arbeiter ums Brot. Naiendnik mocny został panem i dsiedzicem; tubylec poddanym i chleborobem, to iest, chłopem. *Nar. Hst.* 7, 72. CHLEBOROBNY, a, o, wyrabiający chleb, ums Brot arbeitend, brotverdienend, broterzeugend. Uprawia swe role chleborobne chłopstwo. *Nar. Dz.* 1, 9. CHLEBORODNY, a, e, chleb czyli zboze rodzący, brotzeugend, brotgebend, *Ross.* хлѣбородный. Chleborodne lato. *Ryb. Gęst.* C. 4. Pola chleborodne. *Dmoch. Szt.* R. 13. CHLEBOSTRAW, a, m. atrawiający chleb darmo, darmoiad, cały na tém żeby iadł, ein unnüget Broteser, fruges consumere natus. CHLEBOTWORNY, a, e, stwarzający chleb, broterschaffend. Chlebotworna Ceres. *Nar. Dz.* 2, 19. CHLEBOWY, a, o, do chleba nalezący, Brot: *Boh.* chlebowý; *Sorab.* 1. flebné; *Ross.* хлѣбный; *Vind.* krushen). Chlebowy kosz; *Vind.* slamniza, krushen korpish, krushna pleteniza, platisch; *Slovac.* chlebový kos. Piec chlebowy. *Swirk. Bud.* 295, der Backofen: *Vind.* pezhniza). W Sakramencie chlebowa natura odmienia się w cialo Chrystusowe. *Sł. Żyw.* 2, 403. f. Chlebowy, z chleba, von Brot. My chlebowego Krystusa nie mamy. *Zrn. Post.* 209. Osiara zbozna abo chlebowa. 1. *Leop. Levit.* 2, 1. - f. Chlebowy żołnierz, dla chleba tylko, dla ćwierci, dla żołdu służący, ein Brotsoldat, dem es blös um den Sold geht. Chlebowego żołnierze werbunku. *Pot. Zac.* 162. Chlebowy rycerz lwią skórę wdział na siebie przed Dyogenesem, który mu powiedział; a długoż temu kleynotowi dzielności, wstyd będziesz czynił? *Budn. Ap.* 39. (ob: bochenkowy). f. *Hist. Nat.* Chlebowe drzewo, *sitodium*, drzewo Indyjskie, którego owoc w tamtych stronach zastępuje miejsce chleba. *Kluk Dyk.* 3, 82. der Judianische Brotbaum. CHLEBURAD, a, e, rad chlebu, chciwi na chleb, dla chleba wszystko czyniący, pasibruch, patrzący kąd się dymi, brothungrig, brotgerig. *Mon.* 75, 588. *Przysł.* Chleburad, séra nie odrzuci, (nie rosgniewa się, byś mu dał i więcej. O więcej mu chodzi, więcej pragnie, niż to o co prosi). *Oss. Wyr.* CHLEPTAC ob: Leptać.

CHLEW, u, m., CHLEWIK, a, m. zdrobn., komorka na bydłta, szczególniej na świnie, der Viehstall, Ochsenstall, besonders der Schweinstall, der Koben. *Boh.* chliv, Tom I.

chlew, chliwet, chliwetel; *Slovac.* chliv, chliwet; *Vind.* hlieu, hliu; *Carn.* hlev, *Sorab.* 1. klew, klow, Kletu; *Sorab.* 2. klew, chlew (= owczarnia); *Croat.* hlev (= stajnia na rogaciznę); hlieu, pojata, stala svinjska; *Ross.* хлѣв, хлѣвѣкъ, хлѣвъ, (*Eccl.* хлѣв domuncula, *Grae.* κληύβη, cf. chalupa, *Lat.* caula, *Hebr.* כלהב = caula; *Herb.* כלהב = aequat clausit, *Grae.* κλειω, *Lat.* claudio). Swini chlew. *Swirk. Bud.* 73. der Schweinstall, der Saustall, der Sauboben; *Croat.* kotecz, szvinschak; *Slavon.* svinjac; *Sorab.* 2. koba; *Vind.* sviniki klieu, svinak, sviniki hleus, svinjak; *Carn.* svinák; *Ross.* свиначья; *Eccl.* свинарня. Prosięta z maciorą w osobnym trzeba chlewiku warować. *Haur. St.* 80. Chlewy dla krów. *Swirk. Bud.* 448. stajnie, Kuhställe; *Bohn.* tor od krava i volova, obor (ob; wolownia, obora). *Ross.* коровникъ. Chlewy owcze. *Leop.* 1. Reg. 24. 4. Schafställe, owczarnie, *Vind.* ouzhji hlieu, oushjak, oushjarishe; *Ross.* овечьи хлѣв. Przyciągnął ku chlewowi owczym. 1. *Leop.* 1. Reg. 24, 4. Chlew kosi, *Eccl.* козарня; der Siegenstall. Chlewik albo komorka dla gęsi. *Haur. St.* 123. der Gänsestall; *Vind.* gosinjak, gosinji hlieu). Chlewy gęsie. *Kluk Zw.* 2, 151. Chlewy na kacski takie się stawiają, iakie na gęsi. *ib.* 165. Chlew zimowy, stajnia ciepła; *Ross.* зимний хлѣв (cf. Moch) (*Vind.* hlieu, hlieu, shtala; vhlieviti, v' hlieu postaviti, vhtalati, einstellen; hliavati, shtaluvati, v' hlievi stanuvati, im Stalle stehen). Bydło więkzsz, konie, woly, krowy, nie w chlewach, lecz w stajniach się trzymaia. - *Przysł.* staroście z chlewką, woiwodzie z piekarni. *Rys. Ad.* 63. (tak temu dadź, iak tam temu, i ten bierze, i tamten). Do chlewa z takim obycaiem! (między świnie)! CHLEWIARNIA, i, z, chlewy, miejsce chlewow i co zawieraia, die Koben, der Kobenplatz. Upadek inwentarza owczarni, chlewiarni, ciągnie za sobą agubę rolnictwa. *N. Pam.* 14. CHLEWIARZ, a, m., dozorca chlewow. *Wlod.* der Kobenwärter, der Viehstallauffeher. CHLEWIARKA, i, z, dozorczeni chlewow, die Kobenwärterinn. CHLEWNY, CHLEWOWY, a, o, od chlewa, Koben: Sauboben: Chlewne bydło abo świnie. *Haur. St.* 9. Chlewny nawóz. *Haur. Et.* 41.

CHLIP! odgłos, dźwięk chlipania, Schlurf! der Laut, den man beim Schlürfen hört. Przyszędł do źródła: chlip chlip wody. *Oss. Wyr.* (ob. lyk lyk). CHLIPIC czyni nied., CHLIPNĄC, CHŁYPNĄC jednt., CHLIPAC, CHŁYPAC cont., ciekłego co w siebie brać, czerpać ustami napój abo wodę, schlürfen, (ob; chleptać, leptać, cf. chlapać; *Ross.* схлебнуть, ухлебнуть, всхлпнуть, всхлпывать; *Ross.* хлпкнѣ slaby, o naczyniach i o zdrowiu; *Ross.* похлебка, polówka; *Boh.* chlipeti lascium esse; chlipiti, upuścić, upuścić; *Carn.* hlepim appeto; liptam anhele; *Bohn.* hlepati, hlipati concupiscere; hlipnost cupiditas - *Rag.* pohlepan avidus; pohlepa aviditas). Poszło iagniątko chlipać sobie wodę. *Zab.* 13, 273. Tręb. Pacholek znosząc ze stolu, chlipnął z półmiska cokolwiek rosółu. *Zab.* 8, 322. Ryba w morzu skrzela wodę chlipnie. *Pot. Arg.* 537. Chłodsą się, chlipiąc wodę chciwemi języki. *Dmoch. Jł.* 2, 101. Pokażeli się garść brzydkiego kału, Zapomniał wszyscy obozu i straży, a chlipać biega. *Chroś.* 112.

Fig. Miałto roskoszy niesmaki chłypa. *Zab.* 13, 163. - §. 2., Chlipać, lkać, ięki połykać, szlochać, *Rofs.* хлипаць; weinend seuffzen, schluchgen. Jęczał, wzdychał i chlipał. *Jabl. Tel.* 318. Scisnął go i chlipając rzekł słabo... *ib.* 240. *Jabl. Ex.* 194. Chlipanie, szlochanie, szlochy, ięki, *Seuffzer, Schluchzer, verbiffenes Weinen.* Płaczem, chlipaniem duszą się i dławia. *Jabl. Tel.* 48. Tak rzewno płakał, iż chlipania i wzdychania za drzwiami słyszane były. *Wys. Al.* 61.

Pochodz: *dochlipać, nachlipać się, odchlipać, pochlipać, przechlipać, przychlipać, rozchlipać, uchlipać, wychlipać, zachlipać, schlipać.*

CHLISNAĆ *ob:* chłysnąć.

*CHŁOB, a, m. Acszi ptak nie wiezieć kędy on nie siedzie. Przed się temu czas przydzie, że u chłoba będzie. *Kmit. Spit. C.* 3.?

CHŁOD, a, m, CHŁODEK, - dka, m. *zdrbn.*, umiarkowanie ciepła i zimna, szrodek między niemi, często jedno znaczy co powietrze chłodne, lub cień chłod sprawujący, *die Kühle, das Kühle, die Schattenkühle, der Schatten.* *Boh.* hlad, hlábet; *Slovac.* chladno, chlábet; *Sorab.* 1. Klot, kwóbt, kłecien, *Sorab.* 2. Klot = cień; *Vind.* et *Carn.* hlad (= aura, chłod). *Rag.* hlad, hládek; *Croat.* hlad; *Rofs.* холодокъ, захолодъ (cf. lod); *Eocl.* хладъ, хладота. Wyiechał do ogrodu pod wieczorne chłody. *Tward. Wt.* 147. (gdy się ochłodziło, *attend. numer. plural. gegen die Abendkühle*). Chłodem, Chłodkiem, *adverbialiter* pod czas chłodu, za chłodu, po chłodzie, w chłodzie, w cieniu; *Vind.* za hladu, per hladnem, im Kühlen, wenns kühl ist, im Schatten. Chłodkiem na trawie z przyjaciелем wiernym, starym się wesół zasilasz Falernem. *Hor.* 1, 201. W chłodzie, na chłodzie, w cieniu chłodnym, im Kühlen, im Schatten. Komuż miley kiedy czas zbieżał uplynnny, Jako gdy leżąc w chłodku tykał soczek winny! *Zab.* 1, 188. *Nar.* Lecie rad siadam w chłodzie. *Budn. Cyc. Satr.* 23. Naczynie na chłodzie postawić. *Kluk Kop.* 1, 122. Szkozi chłod pod iawowcem, szkodzi zbożom chłody, Już późno, idźcie trzody, idźcie do gospody. *Nag. Wirg.* 527. Snaadnie mu przydzie szaleć, czasem i po chłodu. *Rey. Wiz.* 79 b. (nie trzeba mu czekać kanięły, es rappest bey ihm auch außer den Hundstagen, auch wenns kühl ist), *transl.* Kiedy nawet już iarzyny podrosną, ieszcze raz bronować można, póki sobie, iak mówią, chłodu nie uczynią. *Kluk Rofl.* 3, 208. (cienia swoim liściem, bis es so hoch aufsteigt, daß es sich selbst Schatten macht). - *In peior. part.* o chłodzie, chłodno, zimno, niciepieło, ubogo, biednie, kühl, kühl, armselig, elend. Gdyby się zawsze słusznością miarkować, przyszłoby podobno żyć o chłodzie i o głodzie. *Teat.* 12, 8. - §. *Boian.* Zaięczy chłodek, *hieracium minus, Hasenstrauch;* niektorzy to siele zowią domkiem zaięcowym, a drudzy zaięcym zielenem. *Sian.* 129. CHŁODNE *ob* CHŁODNY. - CHŁODNAC, *niak, jedntl.*, CHŁODNIEC *nied.*, stać się chłodnym, stygnąć, kühl werden, *Boh.* chládnauti. Niech chłodnie polówka, tym czasem list napiszę. *Oss. Wyr.* - CHŁODNICA, y, ż. CHŁODNIK, a, m., CHŁODNICZEK, czka, m. *zdrbn.*, miejsce chłodne, gdzie się chłodzi. *Mącz.* ein kühler Ort. Chłodnik, pomieszkanie

letne, *aestiva.* *Mącz.* die Sommerwohnung, der Sommeraufenthalt. Chłodnica, miejsce gdzie się chłodzi. *frigidaria cella.* *Mącz.* (obacz lodownia). (*Rofs.* холоднакъ = piwnica; *Bosn.* hladnag = studnia cf. studzić) (*Boh.* chládnice, *Carn.* hladilnosa; *Vind.* hladitna posoda, hladiuni lod; *Croat.* hladilnica; *Rag.* hladilniza; *Dal.* hladionicza, = naczynie od chłodzenia, Kühlefaß). - §. Szczególniey chłodnica, chłodnik, altanka, miejsce na otwartem powietrzu, w ogrodach, zasłonięte, czy to liściem, czy budowaniem, czyli też płócienną lub inną zasłoną, ein Kühlungsort im Freyen, vom Laub, Holz, oder Stein, oder wie ein Zell von Leinwand. Chłodnik pleciony z sióć, roszczek, drzewek. *Cn. Th.* eine Laube, eine Sommerlaube, Gartenlaube. *Slov. chlabet; Sorab.* 1. kwódtowna, spletienca; *Sorab.* 2. ló-bina, lóbe; *Boh.* beseda, beséda (*ob:* biesiada), laub, laub; *Vind.* braida, listna hutiza, veinik, lietensa, poletna hišhiza, veselitna hišhiza; *Carn.* brajda, luftwah, selenya, věsha; *Croat.* brayda, lúcsen, herdak; *Slovon.* finica; *Bosn.* plandisete, gaj za stát ú hladu; odrina); Tam chłodnik przeplatany klonem gałęziatym. *Zbil. Zyw. A.* 2. Chłodnik z cieniowych drzew zrobiony, których gałęzie jedne z drugimi poplecione gęsto go okrasaly. *Mon.* 69, 565. W ciasnym gdy chłodniczkę sięgę, pić tam będę. *Lib. Hor.* 40. Weyście w on wdzięczny chłodnik zasadszone krzywo kryły drzewa. *Pot. Arg.* 211. Tam uczynił sobie chłodnik i siedział pod nim w cieniu. *Leop. Jon.* 4, 5. - Chłodnik, Chłodnica, ulica cieniita chłod daiąca, allea, szpaler, ein Schattengang, ein Laubengang. Chłodnice z wina albo przechadzki, iakoby zasakopione. *Cresc.* 320. Z winnego drzewa przyprawiają sobie chłodnice, albo przechodniki nad ścieszkami, tak, iż od dołu macice prosto puszczają na żerdziach poprzecznych, wierszchy jedney ku drugiey przychylając, tak iż gdy się seyda latorośle, a liście się też złączy jedno z drugim, tedy pod onym będzie chłodne siedzenie, albo przechodzenie. *Cresc.* 295. Macice winne na chłodniki, albo przechadzki rospinają. *Cresc.* 317. Chłodnica lub chędogo przechadzka ku ochłodzie pańskiey przy parkanie, albo przy wale, między drzewy stojącym. *ib.* 25. - Chłodnik sklepiły z kamienia, z cegły, albo podziemny sklep. *Cn. Th.* ein gemauertes gewölbtes Gartenhaus, ein Gartengewölbe unter der Erde. - Chłodnik, namiot, ein Zell. Prowadzony był mistrz ku wielkiemu chłodnikowi, który był na jego holdowanie chędogo nagotowany, w którym krol na mi-yacu wyniosłym siedział. *Biel. Kr.* 550. - Chłodnik, szopa, pod którą senatorowie, *der Schoppen, worunter die Senatoren saßen.* Ufće się ku chłodnikowi ściągają; podobno ten rokosz krwią się obleie. *Gorn. Wt. U.* 3. - Chłodnik żydowski, kuczka, święto chłodników, kuczki, die Laubhütte, Lauberhütten der Juden. Gdy święto chłodników i namiotów się skończyło stawiania... *Ozym. Sw. O. o. 4. b.* Święto żydowskie wtykania chłodników, rozbiłania namiotów. *Schl. Jan.* 7. - §. W hutach skłanych, chłodnik, Kühlefen, piec, w którym się skło ochładza. *Torz. Szk.* 35. et 31. - §. Chłodnik, rsecz chłodząca, trunek chłodzący, etwas Kühlendes, ein Kühltrank. Tam można się zabawić i żądać różnyh chłodników czyli lodów, które gospo-

darz każe dawać z wielką ochotą. *Pam.* 85, 1, 1442. Przedający chłodniki brząkali kieliszkami, ofiarując napoje, któreby po słonych potrawach ugasić mogły pragnienie. *N. Pam.* 2, 160. *Eccl.* хладопитіе limonada; *Croat. et Bosn.* hladnetina, mersaletina, = galaréta). - §. Chłodnik, chłodniczek, z którym chodzą, ciennik, parasol, ein Sonnenschirm. *Zab.* 10, 413. *Kniaź.* CHŁODNIKARZ, a, m., który chłodniki robi. *Włod.* - *Cn. Th.* der Fenbennmacher, Lusthausmacher. CHŁODNO przystk., zimnawo, kłbł. *Rofs.* холодно; *Eccl.* хладно. Eу chłodno i głodno: choć i głodno i chłodno, Ale żyjem swobodno. *Kniaź. Poez.* 2, 177. Chłodno, głodno, i do domu daleko. *Oss. Wyr.* (wszystko się na raz.). CHŁODNOSC, ści, ż. znaydowanie się w stanie chłodnym, chłód, die Kühle, kühles Wesen; *Vind.* hladnost; *Rofs.* холодность; *Eccl.* хладность, студеность, буйство. *CHŁODNOWIETRZNY, a, e, o wietrze chłodnym, kłbłwändig, windigkühl. Chłodnowietrzna mokrość. *Fur. Uw. A.* 4. CHŁODNY, a, e, usunięty od gorąca, wolnozimny, wolnociepły, kłbł; *Boh.* chladný; *Sorab.* 2. chłodni; *Carn.* hladne, merlotn; *Vind.* hladen, studen, permersel; *Rag.* hlaadni; *Bosn.* hladan; *Slav.* ladan; *Rofs.* холодный; *Eccl.* хладный, tak *actiue* iak *passiue*, chłodny, chłodzący; chłodny, ochłodzony. Chłodne wachlarze. *Pot. Zac.* 114. (chłód czyniące, chłodzące). Napój chłodny ob. chłodnik. Cieniste iaskinie i grotty z chłodnym ustępem. *Przyb. Milit.* 110. - Chłodne; *Substantiue*, lekarstwo chłodzące, ein Kühlmittel, Kühltrank, kühlende Arznei. J zdrowie tu uwagi godne, Zeby nie zawsze plasty, albo robić chłodne. *Pot. Arg.* 515. (*Rofs.* холодное, chłodne iedenie, chłodna potrawa). *S. Fig. moraln.* chłodny, osiębły, falt, lau, nicht heißig, gleichgültig. Chłodny w przedsięwzięciu, do którego nieco wprzód zapalił się był. *Oss. Wyr.* *CHŁODONOSNY, a, e, chłód przynoszący, chłodzący, kühlbringend, *Eccl.* хладносный. CHŁODOWITY, a, e, trochę chłodny, przychłodniejszy, etwas kühl. *Rofs.* холодноватый свѣжеватый (ob. świeży). Chłodowite mieysce wrzecz przeciw kładzie się gorące. *Smotr. Ap.* 147. *Rofs.* холодноватость Chłodowitość. CHŁODZIC *czyn. nied.*, ochłodzić *dok.* chłód sprawiać, chłodnym czynić, kühlen, abkühlen, Kühlung bringen, kühl machen. *Boh.* chladiti, chladivam; *Slovac.* chladim; *Bosn.* hladiti, ohladiti; *Vind.* hladiti; *Carn.* hladim; *Croat.* hladiti, hladeti; *Rag.* hláđiti; *Rofs.* холодить, холожу; *Eccl.* хладю, ухлаждаю, спужу, простужаю. Chłodzą armaty po trzydziestym wystrzeleniu octem z wodą pomieszany. *Żak. Art.* - §. *Przystk.* Lecie mi go nie chłodzi, w nimie mi go nie grzeje. *Rys. Ad.* 34. (zostaw go, iaki jest). - Zóitek w wodzie rozbity w upale chłodzi. *Tr.* - Chłodzący, kühlend; *Sorab.* 1. wofwobjtté, *Rofs.* хладительный. Chłodzenie, ochłoda, das Kühlen, die Kühlung. *Croat.* hladjenje, *Vind.* hladitie, hlajenje. *S. Fig. transl.* Jakoby odwilżyć, ulżyćwać zbytniego gorąca, posilać, erquiden, erfrischen, laben. Kato myśl ufrasowaną wñem zwyki chłodzić. *Kosz. Lor.* 126. Pan Bóg one się czasu cudami świętych chłodził. *St. Dz.* 868. Jeśli ozdoby ziemi uciechę tobie daią, jeśli na ptakach, na zwierzach rozmaitych sko twoje chłodzisz, a iako się patrzasz na święte bo-

że nie ochłodzisz! *St. Żyw. praef.* Nic bardziey nie chłodzi, iedno pieniądze mieć. *Gliczn. Wych. M.* 5. CHŁODZIC się *zaimk. nied.*, CHŁODZIEC *niaak. nied.*, ochłodzić *dok.*, chłodnieć, chłodnym się stawać, chłodu nabierać, kühl werden, sich abkühlen. *Sor.* 2. kühlich se. Pasterz śród dnia liściem dębu chłodził. *Zab.* 12, 211. Kraina ta piaszczysta; ale są tam przecię niektóre ieziora, z których polewa się i chłodzi iedna część iey. *Boter.* 224. (odwilża się, wird befeuchtet und abkühlt). *Moral.* Nienawiść szym cudzym się chłodzi, choć iey to samo równo szkodzi. *Cn. Ad.* 628. (cieszy się, rokoszuje, sich an etwas laben, ergözen). CHŁODZICIEL, a, m. chłód czyniący, chłodzący, der Kühler, Abkühler; *Cro.* hladitelj, *W rodz. żeńsk.* Chłodzicielka, die Kühlerin, *Croat.* hladiteljica. - *CHŁODZIDŁO, a, n. narzędzie od chłodzenia; *Vind.* hla-dilu, mahalse, mahalniza = wachlarz, ein Werkzeug Kühle hervorzubringen, ein Kühler. CHŁODZIUCHNY, a, e, CHŁODZIUTENKI, CHŁODZIUTKI, a, ie, CHŁODZIUCHNO, CHŁODZIUTENKO, CHŁODZIUTKO *przystk., intensiv. adject.* chłodny, przechłodny, recht sehr kühl; *Rofs.* холодненьк, холодненько, холоднехонек.

Pochodzi: dalszy ciąg: *nachkühlend, nachkühlend, ochłodzić, ochłoda, ochłodnąć, przychłodniejszy, przechłodny, przechłodzić, przechłodnąć, nachkłodnąć, nachkłodnąć, ochłodnąć, wychłodzić, wychłodnąć.*

CHŁONAĆ *czynn. iedntł.* ochłonać, pochłonać *dok.*, wciągnąć w się, tykać, polknąć, garnąć w się, chłać, in sich schlucken, schlügen, verschlügen, einschlucken. *Roff.* глонуть, глотать. Po panach i szlachcie samodziernie chłonie w sobie duchowieństwo. *Prestr.* 83. *§. Płomieniem zemsty chłona, aż do samych kości. *Teat.* 45 d, 67. *Wyb.* (pałaią entbrannt sein).

Pochodzi: *ochlonąć, ochłaniać, odchłan, otchłan, odchłny, odchłisko, pochlonąć, pochłaniać; 2., glęń, glonek.*

CHŁOP, a, m. 1., rolnik poddany, wyras dziś pogardę w sobie zawierający, der Bauer, dz: Bauersmann, (erniedrigend). *Boh.* chlap, (ob. chojim et lapim-w' bitwé chopenj a lapenj; sed cf. *Lat.* gleba, globus, *Ger.* Kloben; *Rag.* hláp, homo nauci; *Rofs.* холонб niewolnik; хлонб niżnik w kartach; хлонамъ bić, klepać, выхлопамъ z trudnością wyrobić, wymęczyć, хлонпамъ kłopotać). *Sorab.* 1. but, ratat; *Sorab.* 2. but, farsl; *Vind.* purizh, pauer, arazh; (*Vind.* hlapshuvanje = służebność; *Carn.* kmet (ob. Kmieć); *Croat.* mus, szeljan (ob. mąż, sielanin); *Rofs.* мужикъ, деревенщина, крестьянинъ, cf. czarny chrześcianin pod si: czerh; мірскій человекъ; chłop Infiantski, łapysz; *Eccl.* мужикъ, поселанинъ, крестьянинъ деревенскій мужикъ. Gdzie rolnik bądź pod nazwiskiem wieśniaka, bądź pod imieniem wzdardy chłopa, iest nędzny; tam cały kraj nędznym. *Przestr.* 135. (cf. Kmieć) Labor chłop, avaritia pop. *Rys. Ad.* 34. Lepiey bydz dobrym chłopem, niż złym popem. *Cn. Ad.* 482. *Gliczn. Wych. O.* 6. Nie byłbyś szlachcicem, gdyby chłop nie był chłopem. *Leszcz. Gl.* 100. Jeżeli kogo wynosząc mowiemy: pan z panów; słusnieby mówić; pan z chłopów. *Leszcz. Gl.* 100. (doroził się). Chłopi szlachęcy są zupełną własnością pa-

nów swoich. *Pam.* 85, 1, 727. Chłopi koronni są w dobrach lennych państwa, czyli starostwach. *ib.* §. Chłopem każdego niesszlachcica zowią, choćby daleko ode wsi był. *Modrz. Baz.* 356. (*ob. cham*), *ein Usadelichet, ein Noturiet. Bosn.* sebar, novak). Gdy chłopa wezmą do dworu, chce być równy szlachcicowi. *Budn. Ad.* 90. (sowa, gdy sjastrzębiecie, wyższy od sokoła lata). - 2., Chłop, mężczyzna, co do wzrostu, wieku, *ein Kerl, ein Mann, in Rücksicht des Alters, der Größe; Slovac.* chláp. W siedemnastu lat człowiek chłopem poczyna być. *Petr. Pol.* 2, 586. Chłopa w korzec nie mierzą. *Zegl. Ad.* 29. *Kochow.* 52. *Pot. Arg.* 591. *Cn. An.* 93. Co chłop na dziecię, wąż na ogon wspomnie. *Pot. Syl.* 443. Kos na kosa, chłop na chłop. *Rys. Ad.* 25. Wojsko w pole wyprowadzić, ażeby się chłop z chłopem w oko potykał. *Zab.* 4, 290. *Mann für Mann.* Chłop w chłop wszyscy, wybrani wszyscy ludzie, *ein Kerl so schön, wie der andere, ausgesuchte Leute.* Konie wyprawne, koń w koń okasale, Niosą na sobie chłop w chłop jedźce śmiałe. *Groch. W.* 446. *Orzech. Tarn.* 84. Na chłopca, na wysokość słusznego mężczyzny, *Mannhöch.* Przychyło w rzęce wody na chłopca. *Oss. Wyr.* Lichttarze dwa na chłopca wawysz srebrno, *Warg. Wal.* 306. Owa z dwudziestu *chłopia (*collect. z chłopów*), tyłkom sam szczególny pozostał. *Zebr. Ow.* 76. Jak mam wiadomość jest go z chłop. *Alb. z W.* 30. (nie pigmeczyk, nie niedołęga; całą głębię chłop; co chłop to chłop). - §. Chłop, mężczyzna, co do płci, *eine Mannsperson.* Chłop tak się nie może bez niewiasty obyć, iak bez pokarmu żyć. *Birk. Ex. D.* 3. 6. Gdzie chłop w głowie, iuz się tam rząd dobry nie zmiesci, zawsze w tym błędzie rozum szwankuje niewieści. *Sim. Sisl.* 111. Zły chłop od żony. *Rys. Ad.* 79. (nie dogadza żonie). - §. Chłop, z przysiążką: grubianin, gbur, grundal, *ein großer Bauerkerl, ein Bauer, ein großer Kerl, ein Flegel.* *Boh.* chrapan, chlupać. Wyraz chłop, najużyteczniejszych krajowi obywateli oznaczający, nie wiem, przez jaki przesąd wzięty jest za nazwisko zelżywe; bo *Kromer* świadczy, że iuz za czasów jego poczytano i za takie *appellatiam probroam.* *Skrzet. P. P.* 11, 135. Z niemi się obchodzą, by z jakimi prostemi chłopcy, a gburami. *Gliczn. Wych. N.* 8. - W szesnastym wieku Jan Tarnowski do króla na sądach mówiąc o prokuratorach rzecze: „ci chłopcy jedno potwarzają się ucsą. *Orzech. Tarn.* 84. *Bohomolec* taki do tego miejsca daie przypisek; „Słowo chłopcy owego wieku nie znaczyło pogardy; używano go za łacińskie *virii.* Jakoż i dzisiaj jeszcze o godnych ludziach mówimy: Słuszny chłop, lepszy chłop, „*ein rechter Kerl, ein ganzer Kerl, ein braver Kerl (ohne mit Kerl etwas Verächtliches zu verbinden.* Zwyczajnie tchórz uciecze, a chłop dobry ginie. *Pot. Arg.* 271. Chłopi dobrzy poginą, a zostają tchórze. *ib.* 762. Iuz tęskno było młodemu Lesakowi między kądzielnickami siedzieć; wolał być między chłopcy czystemi, a uczyć się tych spraw, które królom należą. *Rial Ar.* 110. *unter gemachten Männern.* Grzeszny chłop. *Dudz.* 22. Ale toć mi chłop, co to mógł zrobić. *Tworz. Ok. A.* 1. Dobrze, grzesznie, toś chłop! *macte! Dasyp. Hh.* 3. *so bist du ein ganzer Kerl! ein ganzer Mann!* §. Chłop: człowiek, *Gall.* on, *der*

Mensch, man. Chłop strzela, a bóg kule mości. *Jabl. Bus.* R. 2. 6. Chłop swoje, czart swoje. *Teat.* 30, 12. (uparty, po staremu wszystko). - §. Dodają dla wybitności, *propter emphasin* oszalał chłop! *Dudz.* 22. *der Kerl ist verrückt!* CHŁOPAC komu *czyn. nied.*, chłopem, gburzem kogo przezywać (*ob. nachtopac*) *Rofs.* хлопамъ, хлопнымъ bić, trasać). *Jemanden einen Bauer schelten.* Gdy Ewa kądziel przęda, Adam siemię kopai, Kto tam był szlachcic w ten czas, I kto komu chłopca? *Kochow. Fr.* 139. *da Adam grub und Ewa spann, wo war damals der Edelmann?* CHŁOPACZEK, - caka, m. młodszy od chłopca, *ein kleiner Junge.* *Boh.* chlapeček, chlapeček. 2., *Botan.* zielen, feldfrant. Na polny węz ziela, co ie chłopczkami zowią. *Sien.* 578. CHŁOPAK, a, m., wyrostek, dorosły, w grubey mowie, *ein erwachsener junger Kerl, ein Junge.* Byłem ci i ia w młodości moiej niesforemny trochę chłopak: lecz omię dopiero na iakiegoś wykierował człowieka. *Teat.* 30 b, 36. Poczciwy chłopak. *ib.* 54 c, il. *ein ehrlicher Junge.* Postyllionowie są to czasem tylko małe chłopaki, w dziesięciu lub dwunastu leciech. *Pam.* 85, 1, 872. CHŁOPCOWY, a, o, od chłopca, chłopcom przyswoity, *Jungen:* *Rofs.* паренек. CHŁOPCZYK, a, m., *zdrbn. rzeczown.* chłopiec, *ein kleiner Junge.* *Vind.* hlaphshizh, pueh, fant, hlaphshizhek; *Carn.* hlaphshizh, hlaphshizh; *Sorab.* 1. *Hulstjiff;* *Sorab.* 2. *Chlajiff;* *Rofs.* мальчикъ, мальчуга, молодчикъ, молодчина. Rzadko widzieć, aby się w jednym chłopczyku wraź zeszyły dobre talenta i równa im chęć. *Mon.* 68, 527. Słupy, aż go chłopczyk wodzi. *Lib. Sen.* 15. Długowłosty *chłopczak. *Pilchowski Sen. list.* 4, 149. CHŁOPCZYNA, y, m. CHŁOPCZYNIKA, i, m. *zdrbn.*, wyraża piesszczenie, politowanie, wzgląd na miętkość wieku, z chłopiec miły, dobry, delikatny, biedny, *ein lieber Junge, ein armer guter Junge.* *Rofs.* паренек, паренекъ. Tu leciaz do mnie nadobny Kupidzie, Słodki chłopczyno kochany. *Kniaz. Pozz.* 1, 152. Głos miły, żartkość, zręczność i osobna mina, Wcale był do miłości stworzony chłopczyna. *Tręb. S. M.* 23. Piękny chłopczyna. *Teat.* 54 b, 3. CHŁOPCZYNSKO, a, m. chłopiec albo rubaszny, albo gruby i nieokrzesany, *ein Junge, ein berber Junge, ein ungeklimmter Junge, ein Wube.* O chłopczynie, może tak szczęście bywaaz godny. *Teat.* 43 b, 30. CHŁOPECZEK, - caka, m. *zdrbn. rzeczown.*, chłopek, chłopczyk, *ein Kerlchen, ein Junge, ein Wube.* *Pupus* mały chłopczek, pucek. *Mqcz.* CHŁOPEK, - pka, -m. *zdrbn. rzeczown.* chłop, służy młodemu chłopu, albo też w ogólności; gdy się o chłopie z uzaleniem mówi, *ein junger Bauer; oder auch der arme Bauer, der arme Landmann;* *Boh.* chlapišl, chlapiček; *Sorab.* 1. *buriff;* *Vind.* kmetish, srazshih; *Croat.* mušák, mušics; *Rofs.* мужичекъ, мужиченко. Lepszy chłopek prosty i cnotliwy, niż matematyk, który siebie zapomniał. *Kul. Her.* 154. O wieki, nie wśród laurów, ale pośród snopków, Ogłoscie Kazimierza, głoscie króla chłopków. *Kras. W.* 37. Chłopkowie niebożęta. *Biel. Kr.* 401. Bez chłopka bardzo ciężko, bo drugi sdechłby od głodu, by nie chłopek ubogi. *Fallb. Dis. U.* 2. Surowo żołnierz karać, któryby szkodę chłopkowi ubogiemu uczynił. *Star. Rye.*

28. CHŁOPI, ia, ie, od chłopca mężczyzny, męzki, męzczyński, otroczy, *mannlich*, Amazonki niewieściankę chowają i chłopią topią. *Pot. Pecz.* 52, Białogłowa chłopią chytrością zwiediona, warta uzalenia. *Corn. Dw.* 287. CHŁOPIANKA, i, ż. córka chłopca, lub też żona chłopca, chłopka, *die Bauerntochter, die Bäuerin*. Dorota udaje chłopiankę i mowę wiejską. *Teat.* 34 c, 77. Żonę pogardzą, dla jednéj chłopianki. *ib.* 53, 20. CHŁOPIASZEK, - szka, m, puellus. *Męcz.* *ein Knabe, ein Knäblein*. Chłopiasek Samuel postugował panu. 1. *Leop.* 1. *Reg.* 3, 1. (młodzieniaszek 3, Leop.) Chłopiasku mioca okrutny wziął na narody. *Bardz. Luk.* 73. CHŁOPIĄTKO, a, n. CHŁOPIĄTECZKO, a, n. *zdrobn. rzecz.* chłopię, chłopczynka, *ein Jungchen, ein Bübchen*. *Vind.* fantish, pobei, puebish. *pupulus*. *Męcz.* Chłopiátko urody piękney i nadziei wielkioy. *Warg. Wal.* 319. Chłopiátko z łuczkami. *Zim. Siel.* 164. Chłopiátko obleczone w komyżkę. 3. *Leop.* 1. *Reg.* 2, 18. (pacholátko 1. *Leop.*) CHŁOPIE, - igaia, n. et m., Chłopięta *liczb. mn., zdrobn. rzeczown.* chłopiec, *ein Bursche, ein Junge, ein Knäblein, ein Bube, ein Bübcl. Rofs.* ompoya. Jak się ma chłopię do mężczyzny dorosłego, tak się ma niewiasta do męża. *Petr. Ek.* 88. Dzieci i chłopięta nadzieją szczęśliwomi. *Petr. Ek.* 31. Białogłowa chłopię karmiąca. *Syr.* 892. (niemowlátko). Chłopięta nigdy nie urosną. *Rys. Ad.* 6. (to jest tak, żeby chłopiętami zostali). Lepid, ieszcze chłopięciem będąc, to jest, lat 17 nie mając, stanął na czele wojska. *Warg. Wal.* 70. Wyrosł z chłopięt. *Męcz.* Nie zna dworskich chytrosci, ani doków kopie Pod drugim, w niewinności wsraftające chłopię. *Zab.* 16, 82. *Węg.* Biegło co żywo, chłopci, chłopięta, niewiafty i baby. *Birk. Gl. K.* 24. Szkoły tu swoje mają insze na chłopięta, A insze na niewinne w lecich swych dziewczęta. *Pasz. Dz.* 100. et 24. Areopagitowie chłopię obiesili, który wroblom oczy spilką wykalat. *Birk. Kaz. Ob. K.* 4. Chłopię dworskie, pacholę, paź, *ein Hofknabe, ein Page*. Przyszedł do dworu królewskiego i stanął między chłopięty. *Gliczn. Wych. H.* 7. b. Zle czynią rodzice, gdy syny swe bez nauki iakieykolwiek na służbę w chłopięta dają. *Gliczn. Wych. H.* 5. (na pasiońską dworską służbę oddają). §. Chłopię, syn chłopki. *Oss. Wyr. der Bauerntochter.* CHŁOPIEC, - pca, m. młodzik do dwudziestu lat, *ein Bursche, ein junger Mensch* *bis gegen zwanzig Jahr.* *Boh.* chłopiec, holet, holetel, tuf; *Slovac.* chłopiec. (*Hung.* gyermek ob. giermek); *Sorab.* 1. holz, holetz, holetetz, hois, holaffo, holetz, holetzko; (cf. pacholę) (holza, holetza dziewczyna); *Sorab.* 2. golz, golalz, golzif; *Vind.* hlapex, shlushaunik; *Carn.* hlapz s: sluga, parobek; *Vind.* hlapshnia s: służebność. *Vind.* pub, fant, fames, mladensh; *Carn.* pubezh, fant; *Croat.* fanat, dechko, decharecz; (*Croat.* hlapex s: seruus); *Bosn.* dietioch, slusgbenik, momak; *Slavon.* momak, momclich, mladich, ditcsag; *Rofs.* малой, паренб, паренекб, ompokb, ompoцишб, ompoчa. Prawie w same dwanaście lat, dziesięć już chłopcem będzie. *Gliczn. Wych. J.* 6 b. (ob; młodzieniaszek, okroz, szpiczak). Chłopiiec niby to obroutny, z chłopca wyszedłszy żyje i umiera z reputacją starego szalierza. *Zab.* 11, 75. - §. Chłopiiec do usługi, *ein*

Aufwartebursche, der Bursche, der Junge. *Sorab.* 1. wotroczif. Chłopiiec ma izbę umiatat. *Star. Zad. E.* Ordano mnie za chłopca do dworu. *Kras. Pod.* 2, 143. Przy dworze chłopiiec ten jest nayszystszy, któremu trzy światy słosć wyrządzić. *Gliczn. Wych. H.* 6. b. (ob. pacholę dworskie, paź). Serce nie chłopiiec, rozkażat mu nie można. *Teat.* 31 b, 129. *Nar. Dz.* 3, 170. Chłopiiec na rzemieślo, na terminie, *der Lehrbursche, der Lehrjunge.* Maystrom wolno więcej, niż iednego chłopca trzymać w terminie i sporą liczbę czeladników. *Pam.* 83, 2, 431. Stolarz wziął od ubogich rodziców ajna dla nauczenia swogo rzemieśla i zapisał go sobie na lat pięć za chłopca. *Mon.* 68, 142. - §. Chłopiiec do botów, narzędzie domowe do zsuwania botów, *der Stiefelfnecht. St. Kiesz.* 29. *Boh.* żawwał, żawwado (zsuwadlo); *Vind.* kornishni hlapex, sez. §. Gra prosta w karty, *ein gemeines Kartenspiel.* W karczmach w karty różne gry, w putkę, w chłopca graia. *Haur. Sk.* 154. CHŁOPIEC *niel. nied.* schłopięc doh., chłopom się stawać, dziczeć, *zum Bauer werden, häußlich werden.* Na wsi żona, i naysłepiej edukowana, schłopiocie. *Teat.* 34 b, D, 2. Ziemia ta, co była w damy i familie sacna, teraz schłopiiała. *Jan. Lg. B.* 2 b. CHŁOPIĘC TWO, a, n. wiek chłopięcy, pacholęcy, *das Knabenalter. St. Kiesz.* 29. *die Knabenjahre.* *Rofs.* ompoçecшo, CHŁOPIĘCINA, y, f., *zdrobn.* otroczątko, pacholátko, dziecina, *das Knäblein, Knäbchen.* Ojbrzym, co wszemu był Izraelowi strasnny, dał gardło małej chłopięcinie. *P. Kochan. Jer.* 186. Kupido, chytra owa chłopięcina. *Pot. Jaw.* 159. Słonia jeda chłopięcina za powrozek trzyma. *Petr. Et.* 141. Górę wylatować ięła chłopięcina Jkar. *Zeb. Ow.* 195. CHŁOPIĘCY, a, e, od chłopięcia, młody, dziecięcy, *Knaben s, Jugend s, jung.* *Vind.* fanten, fantonaki; *Sorab.* 1. holcijjacie, holciiji; *Rofs.* молодцовб, ompoçeckий, ompoчa. W dzieciństwie łuk naciągać, w chłopięcym wieku żelazem szermować. *Pilch. Sen. list.* 286. *Warg. Cez.* 158. Włos nietykany spuszcza się po twarzy chłopięcy. *Ustr. Tr.* 51. *Warg. Wal.* 73. CHŁOPINA, y, m., CHŁOPINKA, *zdrobn. rzeczown.* chłopek, s: chłop biedak, miserak, *ein armer Bauer.* Berło wydrze, da kiy gładki, aż król prostą chłopią. *Brod. Ost. A.* 4. CHŁOPINI, i, ż., chłopka, *eine Bäuerin.* Pewną chłopini w wielkiej przyjaźni s: czarownicą żyła. *Mon.* 65, 592. CHŁOPISKO, CHŁOPSKO, a, n. CHŁOPISZCZE, s: pogardą, chłop który nie wiele wart, grundal niezgrabny, nieforemny, *ein grober ungeschlächter Bauer, ein Flak.* *Boh.* chlapiřo; *Sorab.* 2. ferlifo, ferlifoçio; *Rofs.* мужичина, мужичине. Z ciebie ospale, rozlaše chłopisko. *Mon.* 70, 171. Tylko zawoiem atraazy, niechayze tu spradnie, Pznanaz, iż chłopsko płoche, pożywiesz go snadnie. *Stryk. Tur. C.* 3. Chłopsko się sdomiało. *Rey. Wiz.* 61. - NB. Chłopisko drugi przypadek liczby mnogioy może mieć na -ów, chłopiaków, przez wzgląd na płeć męzką. *Kopc. Gr.* 2, p. 162. CHŁOPKA, i, ż. kobieta wiejska, poddanka, *die Bäuerin.* *Boh.* chlapiře; *Sorab.* 2. burwofa; *Carn.* kmetiza, kmetiza; *Vind.* paurlinia; *Croat.* musacha; *Rofs.* крестьянка (холопка niewolnica), Ja iestem uboga chłopka. *Teat.*

23 b, 34. Wmawia w chłopkę, że iankę wskok rzuca domową. *Zab. 9, 325.* CHŁOPOBYK, a, m. CHŁOPOBYKOWIEC, - wca, m. *Minotaurus. J. Kochan. Fr. 66.* Miasto Atefskie posyłało ludzi na szejdenie chłopobycowcowi Minotaurowi. *Otw. Ow. 313.* Zrosły chłopobyk. *Zebr. Ow. 193. tauri gemina iuuenisque figura). Rag. polubak, det Minotaur. *CHŁOPODUR, a, m. nymphomania, ustawwe pragnienie, albo nie nasyćenie się nigdy pćią drugą. Perz. Lek. 199. et 193. die Mann tollheit, Weib tollheit; Vind. moshahelost; Eccl. муженействовство, авдогавла. *CHŁOPODURNY, a, e, od chłopodura, manntoll, weibertoll; Vind. moshahelost; Eccl. муженействовый; - муженействовству chłopodur cierpię. *CHŁOPOKON, **CHŁOPOOGIER, a, m. **CHŁOPOKONIEC, śca, **CHŁOPOSZKAPIEC, pca, m. *hippocentaur, centaur. Klecz. Zd. 75. Mon. 75, 588. Boh. konibodec, konobodec. Centaurowie chłopokońcy. Otw. Ow. 487.* Chłopokoniowie byli ramiony i głową podobni ludziom, a pośladkiem i nogami koniom. *Otw. Ow. 350. et. 357. Hor. 2, 345. Min. Straszne z kopyt swych chłopoogieru. Hor. 2, 75. Nar. Chmurorodscy srodzy centaurowie chłoposzkapcowie. Otw. Ow. 486. (ob. dwócziłkowsky, półswierzowie). CHŁOPOWIC, a, m., syn chłopski, det Bauernsohn. Zabiegając swywoli młodych chłopowiców (kmięcych synów)... *Herb. Star. 351. §. Plebejus, Mqcz. niezslachcic, ein Roturier, ein Unadlicher, von niedriger Geburt. Ignobilis chłopowic, gbur. Mqcz. U śmierci nie ma różnicy między chłopowicem, a szlachcicem. Wys. Kat. 129. CHŁOPOWNA, y, ż. córka chłopka, chłopianka, die Bauerntochter. Szlachcic szlachciankę niech poymie, chłop chłopownę. *Opal. Sat. 27.* Djaból niebodge królownie Bardziej dokuczał niż chłopownie. *Jabl. Ex. 203.* Król się rozmilował iedney chłopowny. *W. Post. W. 240.* CHŁOPSKI, a, ie, od chłopca, kmięcia, wieyski, Bauern, baurisch. *Sorab. 1. burfi, burowy; Vind. poroucki, kmeten; Bosn. sebarski; (Rofs. холѡпскій, холѡповъ z niewolniczy); Rofs. крестьяниновъ, крестьянскій, деревенскій, мужицкій. Kazimierz Wielki ludziew prostym był dziwnie przychylny; tak iż go niektóry chłopskim królem zwali. *Biel. Kr. 202. Kras. Pod. 1, 231. Bauernfönlig. Chłopska rzecz siła ięć; a siła pić szlachecka. Rys. Ad. 8. Chłopsacy bożkowie, faunowie, Satyrowie. Otw. Ow. 14. (wieyscy). Chłopskie, chłopko, po chłopsku, z chłopka, przystk., obyczaiem chłopskim, baurisch, auf eine baurische Art. Rofs. посельскы. Szlachcic, wygnany będąc z domu swego, nie chłopsko począł sobie, żeby ięszcze dziękować miał. *Gorn. Sen. 317. Grubo, po chłopsku, łacie słowy plugawemi. Otw. Ow. 581. - §. Chłopski, męzki, męzczyński, Manns, Mannet, mannlich. Ubrawszy się w męza szaty chłopackie, a męza ubrawszy w swoje niewieście, z więzienia go uwolniła. *Petr. Ek. 64. Pafiszaczynny dzień chłopki, dzień kobiecy. Mon. 68, 196-8. - 2., Chłopsko subst. ob. Chłopisko. - CHŁOPSTWO, a, n. 3. zbiorowo chłopci iakiey krainy, die Bauern, die Bauerschaft (Boh. chłopstwo, Slovac. chłopstwo seruitus służebność); Vind. kmetstvu (ob. kmięć) (Rofs. холѡпство niewolstwo); Rofs. чернь, черные люди, крестьян-*******

ство; Eccl. селянство, поселянство. Rozkazał król zebranemu z okolic chłopstwu zasięki porobić. *Nar. Hft. 2, 385.* Wszystko chłopstwo, które iedynie z pracy rąk życie, zaniechawszy robociznę, hurmem poszło za Maryszem. *Pilch. Sall. 240.* Chłopstwo tam po większej części międy górami mieszkaia. *Warg. Radz. 319. - 9. Chłopstwo, stan chłopski, det Bauernstand. Chłopstwo ignobilitas. Mqcz. - Bosn. sebarstvo). Gdyby chłopstwa nie było, musielibyśmy sami się stać rolnikami. *Leszcz. Gł. 100.* Najsacnieysze imię, albo ustawa, abo się w boiary, a z boiarów w chłopstwo obraca. *Budn. Ap. 111. - §. Chłopstwo. gburstwo, grubiaństwo, baurische Wesen, baurische Stuten; Sorab. 1. burfstwo, poburkosc. Czyżte chłopstwo, pić, żeby się upić, a upiwszy się wadzić. *Oss. Wyr. *CHŁOPTAS, a, m. chłopisko, ein Bauernfirtl, ein Kerl. Biazen, pochlebca, lichwiarz, sprosny chłoptas, Nierządnicia się złotem upitry po pas. *Stryk. Gon. D. 3.****

CHŁOSTA, y, ż. ciąga, plaga, bicie, chłostanie, smaganie, obicie, Schmisse, Hiebe, Schläge; Boh. chlost. Chodzili biczownicy po wsiach, dając sobie okrutną chłostę poczwornemi rsemykami. *Nar. Hft. 5, 74.* Idąc za obyczaiem Greków, chłostał obywatelów karali. *Pilch. Sall. 94.* Chłostę dadź komu, dadź różgą, biczem komu. *Cn. Th. Chłostę wziąć, chłostanym bydź, sieczonym, smaganym. Przydam mu ięszcze chłostę przy karze więzienia. *Teat. 46, b. 39. §. Transj. kłeska, porażka, kara, niezszczęście, plaga, erlittne Niederlage, Unglück, Strafe, Streiche. Bóg łaskawie odpuścił Dawidowi grzechy, chciał przecię, aby odniósł dobrą chłostę za zgorzsenie. *Boter. 3, 205. Osmanowie się chłosta gotowie, Xerxesowi podobna. *Tward. Wł. 109. Tatarskie ćwiczenia i chłosty. *Jabl. Buk. M. 2. b. - ob. Chłusta. (Eccl. холостыегь рzesaniec, kastrat). CHŁOSTAC, - ał, - a, czyn. kontyn. chłostaczę Praes. niedok., chłostęć niedok., ochłostać dok., smagać, ćwiczyć różgami, miotekami, Schmisse geben, schlagen, hauen; Vind. holištati, oshagati; Carn. hlaštiti, blaštém; Croat. frustati; Rofs. хлестнуть, хлестать, хлещу, хлещу, ухлестнуть, ухлестнуть, хвостать, хвосту. Miezszanina nie godzi się chłostać i biczami hęc. *Petr. Pol. 2, 15. Ubitego a różgami chłostanego z miasta wygnali. *Sk. Zyw. 1, 169. - §. tr. Bić, gnębić, dokuczać, porażać, peitschen, schlagen, zusehen, plagen, zu Boden schlagen, eine Niederlage herbringen. Ten sam, ale choroba muśiała go ochłostać, Ubóstwo też odmienia ięszcze gorzżę potać. *Tręb. S. M. 68. Bolał, że Turków nie chłostał. *Jabl. Buk. F. 2. Ptaftwo iastrzab' chłosci (saevit in aves). *Zebr. Ow. 278. (biczem ięst na nie). (disting. chłusanąć).**********

Pochodz. *przechłostać, pochłostać, nachłostać, wychłostać.*

CHŁUBA, y, ż. chejpa, szczyćenie się częm, popisywanie pyzane, die Prahlerey, das Grostthun, das Ruhmreden; Boh. chlaba, chlaba, honosnost; Slovac. chlaba; (Vind. klubet:hardość); Rofs. похваляба, мнечлаіе, чечлаіе; Eccl. велехваіство. U was, iako baczymy, większa chluba, niż rzecz. *Smotr. Ex. 11. Pieniędzy pożyczaią na chlubę, aby się zdali bydź bogatszemi. *Szczerb. Sax. 217. Niechay tey semnie nie ma nieprzyiaciel chluby, Aby miał rsec: iam go starał, i przywiódł do**

ugny. *J. Kchan. Ps.* 16. CHLUBCA, *y, m.* CHLUBICIEL, CHLUBNIK, *a, m.* CHLUBIS, - *ia, m. zdrbn.*, chlubiący się, chełpiący, chełpiciele, *der Prähler, Großtuner, der Ruhmredige; Boh.* chlube, chlube; *Slovac.* chlawa; *Vind.* pohvaluvas, hvalahansh, bahounik, poshtiman; *Roff.* чванб, велчывеуб, янька. Nie trudno zwyciężyć chlubeę suchwałego. *fabl. Ez.* 52. Przy potoczney stanąwszy wodzie, Sam się swey zdziwi chlubiś urodzić. *Zab.* 8, 357. *Kniaz.* CHLURSKI, *subst.* ob. samochlubski. CHLUBIC się *zaimk. nied.*, pochłubić się *dok.*, chełpić się z czego wystawnie, womit prahlen, groß thun; *Boh.* chlubiti se, chlubiwam se, pochlubiti se, pochlaubati se, honosyti se; *Slovac.* honosyti se, chlubiť se; (*Vind.* klubetuvati = hardym bydź) *Bosn.* dicitise; *Vind.* pohvaluvatise, poshtimatise, glasovitise, poslavitise; *Rofs.* хвасцашь, похвасцашь, сохвасцашь, почечанияшь, шгеслаиваць, чваниваць, почечаниясь, величавсь; *Escl.* велехвалюся. Często się oycios w własnym synie chlubi, Siebie w nim widzi i siebie w nim lubi. *Zab.* 14, 247. *Szym.* Męstwem się nie chlubi, ani pochwał lubi. *Teat.* 51, 7. Angiela iest urodzenia znakomitego, i uważalem, iż chlubi się z tego. *Teat.* 17, c. 14. Jaki ton pełen ognia, aż się serce chlubi z swego wyboru. *Teat.* 46, 62. CHLUBLIWOSC, CHLUBNOSC, *ści, ż.* skłonność do chluby, chełpliwość, die Ruhmredigkeit, Prählsucht; *Vind.* samohvalnost, bahounost, snashajozhnost; *Rofs.* хвасцайвосць, хвастовство, величавость, чванство. CHLUBLIWY, CHLUBNY, *CHLUBY, *a, o,* CHLUBLIWIE, CHLUBNIE *przystk.* chełliwy, lubiący się chlubić, prahlerisch, großtuerisch, ruhmredig; *Boh.* chlubiň, honosň; *Slovac.* chlubiň, kteryj sebe sameho chlaval; *Vind.* samohvalezhen, bahoun, snashajozhen; *Rofs.* хвасцайвыи, шгесцайвыи, величавыи, чванцайвыи. W niwiesceś obrócić ich dumy chlubiwe. *Groch. W.* 455. Z isowego śmiechu jego możesz poznać, iż iest człowiek lekk i spróśnie chlubiwy. *Gorn. Dw.* 116. Lepszy iest ubogi, mając swą potrzebę; niż chlubiwy, który potrzebuie chleba. *W. Prov.* 12, 9. (chlubny. *Bibl. Gd.*). Chluby ięayk. *Pot. Jow.* 70. Próżna a martwa wiara ludzi chlubiwych. *Zygr. Gon.* 139. Zem przyszedł w tych leciech do doskonałości, mówilbym chlubiwie, ale nie prawdziwie. *Sł. Dz.* 308. §. Chlubny, na dobrą stronę, saszczyciący, honor czyniący, ehrenvoll, schmeichelhaft für jemanden. Chlubne iest dla mnie powołanię sługom bożym wola nibios donosić. *Off. Str.*

CHLUCHA, *y, ż.* Wszelkie ciało iest, iakó siano, i wszelka chlucha iego, iakó kwiatek polny. *Gil. Post.* 263, 6. (chluba)?

CHLUPACZKI *liczb. mn.*, ziele ob. Kmin leśny. *Syr.* 439. *Boh. et Slovac.* chlup, chlup, chlaupt, chlaupt wios krótki n. p. na brodzie: stąd: CHLUPATY, *a, e,* wlosisty, kosmaty, haarig, tauch. Jaskończe ziele ma pręt cienki, chlupaty abo kosmaty. *Syr.* 889. Roślina ta iest liścia ostrego chlupatego. *ib.* 920.

CHLUPIC *czyn. nied.*, chełbać, naczynie pełne ciekliżny wzruszać, poruszać, rütteln, schütteln, aufrühren. *Włod.* CHLUPOTAC, - *ai, - oce niia.* *nied.*, bełkotać, burczeć, głucać, w naczyniu z poruszenia, albo iak głukanie w brzuchu, *Włod.* tumpeln, schluttern.

CHLUST! padnięcie zamachu, odgłos uderzenia, bicia *patř!* der Schall eines Hiebes. Skoro nań tego sposobu zażyłem, zaraz go chlust w łeb, iak w kapuście. *Boh. Kam.* 1, 360. Jaksmy dobyli szabel, tak zaraz łup cup po sobie, chlust chlust, na odlew, spodem, krzyżową sztuką. *ib.* Biiemy się, iak chlust, tak chlust, iak chlust tak chlust. *ib.* 2.) Chlust! odgłos iakiego wylęwu, *patř!* das Geräusch eines plößlichen Ausgusses. Chlust na niego z okna pomyjami. *Off. Wyr.* (*Rofs.* хлюсьмб gra w karty pospolita). CHLUSTEM, upławem, strumieniami, hertz vorströmend, in Strömen, strahlend. Strzela łowiec żubra, czarna posoka chlustem z brzucha plusszy. *Por. Syl.* 151. CHLUSTA, *y, ż.* pręt, zacinačka, smagaczka, różga, etne Spießgerte, etne Ruthe; *Rofs.* хлысьмб, хлєсьмб, хлысьникб. Pjeszym dwom za koniem stanąć kazał, z prętami długimi abo też i dużemi chlustami. *Hipp.* 53. CHLUSTAC *czyn. kontyn.*, CHLUSTNAC, CHLUSNAĆ *iedntl.*, pluszczyć, plusnąć, chlustem wylać, przyskać, mit Geräusch spritzen, bespritzen, gießen. Pochwyciła stoku i w oczy chlusnęła. *Zabr. Ow.* 60. Ty nigdy bydź moją nie mozesz, zawołał, chlustnąwszy łzami. *Staz. Num.* 2, 65. (chlustem się zalawszy łzami). *Fig.* Fircyk ów coraz w oczy swoją mitrą chlusnie i wyieźdza na popis. *Nar. Dz.* 3. (oczy drugim mydli): - *Chlustać sobą i tam i sam, przegibać się, *curuari in diuersum, Męcz.* sich hin und her beugen. 2.) Chlustać, machać, machając uderzać, ocinać, einen Schmiss erts setzen, einen Streich geben, peitschen, schmeißen, schmeißeln. *Rag.* hgljústati). Kóńcem chwostu chlusniomy. *Zabr. Ow.* 57. Tyrsem go chlusnęła. *ib.* 77. Biczem lekkie i wolne chlusniane. *Sak. Probl.* 63. Wnet ten drobiażek głupków smędrzeje, iak chlusną jednego z nich. *Birk. Zyg.* 15. Ani wzwiesz, z której cię strony chlusnie. *Rey Zw.* 153. Nie mów przeciw Wenerso, by cię nie chlusnęła. *Sim. Sial.* 47. Chlustnął go w pysk, aż mu świerczki w oczach stanęły, *Off. Wyr.* Kiedy cię mizerna śmierć tak chlusnęła kosa, Leżysz w nędzney koszuli, a cię inși niosą. *Rey Wiz.* 83, b. - *Transl. Fig.* Chciałem mu coś przytoczyć o iego pradziadu, Lecz mię on głupcem chlusnął przez łeb bez układu. *Nar. Dz.* 3, 123. (wyciął mi głupca, oberwalem od niego głupca, er warf mir einen Dummkopf an den Hals, schalt mich einen Dummkopf). *Przyst.* chlustał, chlustał, aż konik ustał. *Cn. Ad.* 64. *Rys. Ad.* 6: (strugał, strugał, aż przestrugał; machał, machał, aż się zmachał; przesadził na swoje szkodę, er hat die Sache übertrieben, er ist zu weit gegangen). CHLUSTACZ, *a, m.* który chlusta, macha, bieie, der Peitscher; *Rag.* hgljústalez. CHLUSTAWA ziele ob. Chlastawa.

Pochodz. dochlustać, nachlustać, odchlustać, pochlustać, przechlustać, rozchlustać, schlustać, wychlustać, uchlustać, uchlusnąć, zachlustać.

CHLYPAC, ob. Chlipać, Chlipnąć.

CHLYSNAĆ, CHLISNAĆ *czyn. jedntl.*, CHLYSTAC *kontyn.*, ciekliżne ugle połykać, sarkac w się, mit großen Zügen einchlürfen. Każdy za zdrowie spory puhar chlyśnie. *Mon.* 71, 470. Wyapawazy się, znowu winka, ieszcze lepiej niż wczoray, chlysnąłem. *ib.* 73, 62. U żydówki ohlionszawy przepalanki, szbledniała. *Comp. Med.* 395. Bestya ta Wisłę piąc wody chlysnęła. *Nies.* 1, 2. Wolał chleba mniejszego zażywać, niż polówki dworkioy chly-

rać. *Peir. Et.* 197. CHŁYSTEK, sika, m. hołysz, golec, laydaczek, człowiek bez znaczenia i powagi, ein Schluder, ein unbedeutender Mensch; *Boh.* laula; *Vind.* mladustnik, smerkovez). Nie dowiaduy się, chłystku, co o tobie mówią, bo się dowiesz, żeś nic wart. *Bies. A.* 4. Lada hotka, lada chłystek, co ledwie w gębie obrócić może to słowo król; gada o królu. *Men.* 73, 378. Traktuią mię jako chłystka wzgardzonego, Którego traśia kiiem kat sjadły po grabiecie. *Kul. Her.* 86. Ktoż to jest? zdaie mi się z miny wielki chłystek. *Zabl. Zbb.* 107.

CHMARA ob. Chmura.

CHMIEL, u, m., CHMIELIK, a, m., zdrb., siele, der Hopfen, *Boh.* čmel, čmelicet; *Sorab.* 1. čmel; *Sorab.* 2. čmel, čmel; *Carn.* hmel; *Vind.* hmel; *Croat.* hmelj, melj; *Slavon.* melj; *Rag.* hmégl; *Bosn.* hmevl, kukka; *Rofs.* хмѣль; *Dan.* hmelje; *Succ.* čumle; *Finl.* humala; *Lat.* med. humela; *Pers.* hymel; *Hung.* komlo). Chmiel, lupulus; wić jego słaba, okolo drzew, plotów i innych roślin wioie się; kwiaty główną są zasadą piwa. *Jundz.* 495. Dobrze chmielowi, gdy się trzyma tyki. *Bial. Odm.* 11. Chmiel, jeśli tycki nie ma, ścielo się po ziemi. *Pot. Jow.* 2, 78. O piianicach mówią: kręcą się, jako chmiel po tyccie. *Dwor. D.* 4. Chmiel obierać, zbierać, den Hopfen lesen. Chmiel, danina inwentarska z tegoż ziela w niektórych dobrach od poddanych dworowi, die Hopfensteuer, Hopfenabgabe. Chmielu narobił: pogmatwał, poplątał, pomieszał, Wirrwat anrichten, Confusion machen. Chmiel w kłęgarni, w metryce, z nielad, iż chmiel srywany byle jako pakuie się do worów. Chmiel w głowie: wróble w głowie, fieczka we łbie, widłami ukladano, iak siano. - Pnie się iak chmiel: pyszni się, a nie ma z czego. Gorski iak chmiel: niemity. *Off. Wyr.* §. Meton. chmiel, zamiast piwa i wszelkich piianych trunków, Bier, statles betauschendes Getränk. Mógz mu się chmielem zagrszał. *Petr. Et.* 255. *Rofs.* онъ подъ хмѣломъ podchmielił sobie, podpił). Chmiel mógzu ich nigdy się nie puści. *Star. Ref.* 53. Nie lubi chmiel za stołem cicho siedzieć. *Hor.* 2, 132. (ob. chmielowa robota, piiana sprawa). Chmiel im hetmani, on serca dodaie i ochoty. *Pot. Arg.* 78. (krapuła). Nazaiutrz, gdy im chmiel wyszumiał, praepraszali, *Budn. Ap.* 111. CHMIELARZ, a, m. zbieraes chmielu, der Hopfensammler; *Boh.* čmelat; w rodx. ččřř. CHMIELARKA, die Hopfensammlerin; *Boh.* čmeletka. CHMIELIC czyn. nied., ochmielić dok., chmielem zaprawiać n. p. piwo, miód, mit Hopfen anmachen, den Hopfen geben; *Boh.* čmeliti, čmelivati. Piwa chmiela dla smaku i dla dłuższego zachowania. *Syr.* 945. (*Rofs.* хмѣль, охмѣль upić się, podchmielić; *Eccl.* хмель, употребляю, пiana шворю). CHMIELINA, y, ž., CHMIELINKA, i, zdrbn., w liczb. mn. Chmieliny, wazy, gałazki chmielne, Hopfentasten; *Croat.* hmelina, melina; *Ross.* хмѣлина, хмелинка. Chmiel puszcza długie, cienkie, kosmate chmieliny, które czegokolwiek w bliskości chwytaią się i okręcają. *Kluk. Rosl.* 3, 316. §. Chmielina winna, Weinranken; *Bosn.* zaviaccio; *Vind.* paperki; *Rofs.* развильна, развильника. Okręcane chmieliną winną tyki. *Otw. Ow.* 126. Obwite winną chmieliną. *ib.* 137. CHMIELINOWY, a, e, od chmielin, chmieliny mairacy, tćn: fig, Ranken habend, wie der Hopfen; *Rofs.* развильне-

тннѣ. Rodzaje roślin chmielinowe, które gibko w górę wyrastaiać, czegokolwiek się czepiają i trzymają. *Kluk. Rosl.* 1, 266. humulus Hopfenpflanzen. *CHMIELNICKI, -iego, m. Kiedy kto komu piiany co zawini, Nazaiutrz mówi: Chmielnicki to czyni. *Bratk. B.* 2. jest to żartobliwa przymówka do sławnego herzta Kosaków zbuntowanych za Jana Kazimierza; a oraz do chmielu, trunku, piianstwa; eine Anspielung auf den Namen Chmielnicki und auf chmiel Hopfen, Bier, Rauch. CHMIELNIK, a, m., CHMIELISKO, a, n. ogród chmielowy, der Hopfengarten, Hopfenberg, Hopfenplaz; *Boh.* čmelnice; *Sorab.* 1. čmelnicza; *Carn.* hmelje, hmelovje; *Rofs.* хмѣльнѣ. Chmielniki są miejsca, na których się rosnące chmiele utrzymują. *Kluk. Rosl.* 3, 316. Chmielisko znaczy ogród, gdzie się chmiel rozsada. *Czack. Pr.* 2, 265. Tam pilni gospodarze obaierne i porządne utrzymują chmielniki. *Pam.* 83, 367. CHMIELNY, a, e, CHMIELNIE przystk., zaprawny chmielem, mit Hopfen angemacht, Hopfen. Piwo chmielne zatkane żyty otwiera. *Svr.* 945. Rozmarszył chmielay trunek ukraińskiego Spartaka, że i Rzymowi groził. *Psalm.* 41. - §. Gorski, niemity. *Off. Wyr.* bitter, unangenehm; (*Rofs.* хмѣльное trunk piiany, upaiający, хмѣльнѣ piiany, podchmielony). CHMIELOWY, a, e, od chmielu, Hopfen; von Hopfen; *Carn.* hmelov; *Vind.* hmelein, hmelni. Vivat chmiel woła; zacsnie się ochota, a przy ochocie chmielowa robota. *Bratk. D.* 2. b. (sprawa piiana, swady, czubki, targanie).

CHMURA, *CHMARA, y, ž., CHMURKA, CHMURCZKA, i, ž. zdrbn., ciemny deszczowy oblok (ob. muryć) eine (finstre) Regenwolke; *Slovac.* čmura; *Sorab.* 1. mroczel, mroczel, mroczelka; *Sorab.* 2. mroczelka; *Vind.* dishni oblak, dishouna megl; *Ross.* мурча, мурча, облакъ дождевыи, смерчь. Chmury są zebraniem waporów, na średniej części powietrza daleko od nieba miesięcznego. *Otw. Ow.* 65. *Kluk. Rosl.* 3, 87. Dziś chmurami się wszystko niebo okrywa. *Otw. Ow.* 534. Czarna chmura, wszdęta grzmoty Toczy się z hukiem, pogrom śmierci niesie. *Kras. Off.* B. b. Grad leci, chmura grmi, huczy; tyśka. *ib.* F. 6. Dwie chmury zwarte grztami strasznie ziemi grozą, i pioruny strzelaia. *Psalm.* 71. Słońca będzie straszliwe zaćmienie Z obłoków ciemnych i chmur czarnofiwych. *Odm. Sw.* 2, S. 4. Krayk w okręcie, a chmury nocu przydawaia; Swiata nie znać, wiatry się sobie sprzeciwiaia. *Papst. Ryc.* 26. Chmurka albo obłoczek mały i śród biata dnia słońce ludziom zasłoni. *Zrn. Post.* 200. Niebo by kryształ wnet się okazało, A najmniejszy chmurczki na nim nie sostało. *Rey Wiz.* 165, b. Z wielkiej chmury mały deszcz. *Rys. Ad.* 77. Z małej chmury wielki deszcz. *ib.* Nie z każdej chmury deszcz. *Cn. Ad.* 607. Teraz chmury, po chwili niebo się pogodzi. *Sim. Siel.* 39. Wesół dzień po chmurze. *Bardz. Tr.* 545 Chmury, kiedy przejdą, iaśniejszy dzień bywa. *Rey Wiz.* 35. Niech trofki twoie nadzieia słodzi, Po chmurach słońce iaśniejszy wchodzi. *Teat.* 64, c. ii. - §. Chmura dymowa, dym gęsty powstaiaćy eine Rauchwolke. To mówiać, wkorczył chyżo w chmurę dymu gęstą. *Jabl. Tel.* 246. Widząc obóz w płomienia i tak czarne chmury Do nich się przybliżaia, że się woytko chwicie. *ib.* 227. §. Chmura czego, čma czego, czera czego

czego, gęsta liczba, eine große dicke Menge von etwas; eine Wolle. Chmara strzał. *Jabl. Tel.* 282. Chmura szarańczycy. *Off. Wyr.* Orda na szlaki wślad pchnie swoją chmarą. *Jabl. Buk. T. 2. b.* Pełno kielichów, sklenic, kubków chmara. *Wad. Dan.* 117. *Fig. transl.* chmura, zachmurzenie, zaćmienie, finstre Wolle, Verfinsterung. Z fałszywych opinii powstająca zamieszaniego rozumu chmara, owo prawdziwe zakrywa światło, *Bardz. Boet.* 25. Cmi mu się w oczach; chmura już śmiertelna stawa; Choć patrzy, misernego oycy nie pozna. *Bardz. Luk.* 52. Chmura mu się w oczy wkradła. *Brud. Of.* A. 5. Stawa iego chmura zaszała. *Off. Wyr.* (ściemniała). Chmury w głowie u niego. *Off. Wyr.* (ciemno we łbie; głupi). - Chmura, plama, wada, ein Flecken, ein Geblet. Nic nie jest na tym świecie bez ciernia, i iane słońce ma chmury. *Mon.* 65, 98. W nich tnota się bez najmniejszej chmurki pokazała. *Zab.* 7, 370. *Fig.* Chmura, zasępienie, posępność, smutek, Wolken auf der Stirne, Gewölle, finstre Miene, Düstertelt. Coż znaczą zasępione oko, to czoło pod chmurą? *Teat.* 45, 12. Z pod chmury patrzy; posępnie, nieśmiało, *Off. Wyr.* Kochankol skądże na twym czele chmurka ona? *Przyb. Ab.* 89. CHMURAC ob. Chmuryć. *CHMURAWA, y, ż. zasępienie powietrza, *nubilum.* *Męcz. das Gewölle.* *CHMURAWY, a, e, chmurny, pełny chmur i obłoków, obłoczyły, *nubilosus.* *Męcz. wolfig, gewölft.* CHMURCZKA, CHMURKA ob. Chmura. CHMURLIWIY, CHMURNY, a, e, CHMURLIWIIE, CHMURNO *przysłk.* chmurami zachodzący, deszczowy, bewölft, umwölft, *das Regenwolken, Regen*; regniąc; *Sorab.* 1. mępn. Chmurliwe obłoki. *A. Kochan.* 223. Dzień chmurny i wichrowaty. *Leop. Joel.* 2, 2. *Leop. Ezek.* 30, 3. Deszcz wylewa z obłoku chmurnego. *Odm. Sw. T.* 2. b. Były noży chmurne i deszcze przechodziły. *Latos Kom. C.* 2. Nazajutrz było chmurno. *Lat. K. C.* 2. b. - *Fig.* posępny, pochmurny, kwaśny, finstet, sanet. Chmurną twarz ku niebu wzniosła wysokiemu. *Otw. Ow.* 531. Chmurno, kwaśno patrzeć *Ross. сѣмнѣе видѣтъ.* Chmurliwy człowiek, odmieńcający humor, markotny z lada czego. *Off. Wyr.* *launisch* ob. chymeryczny. **CHMURNOMGLISTY, a, e, pełen mgły i chmur, *voll Nebel und Gewölle.* Chmurnomglisty dzień. *Mon.* 75, 593. **CHMURNOOKI, a, ie, posępnego wroku, finstere Blickend. Niedźwiedź chmurnooki. *Mon.* 71, 589. et 77. et 75, 593. CHMURNOSC, ści, ż. chmur gęstość, *dicke Gewölle.* Odwilżenie mrozu z chmurnościami. *Sien.* 434. **CHMUROROD, a, m. **CHMURORODZIEC, - dzca; m. z chmury urodzony, ein Wolfensohn, Wolfenzeugter. Za stoly srogie chmurorody zasadzono, *nubigenas feros.* *Zebr. Ow.* 300. Centaurów kolibyków, chłopotoskapedów, zwano też chmurorodcami, że się byli porodzili we wfi, którą zwano chmurą. *Otw. Ow.* 482. *CHMURORYCZNY, a, e, **CHMURORYCZNE *przysłk.*, tykający się chmur, *wolkenberührend.* Chmuroryczna góra. *Przyb. Milt.* 352. **CHMUROWŁADZCA, y, m. władający chmurami, *der Wolkenbeherrscher, Wolkenherrschet.* Olimp się trząsi pod każdym chmurowładcy kroku. *Dmoch. JI.* 212. Chmurowładca Jowisz. *ib.* 22. et 88. et 2, 323. CHMURZYC *czyn. nied.*, zachmurzyć, pochmurzyć *dok.*, chmurami okrywać, bewölken, umwölken, mit trüben Wolken begley-

TOM I.

den. pr. et fig. (*Ross.* хмуряма, хмурю marszowy czolo, wszezać pióra). Czola iasných niebian podła chąc nie chmurzy. *Przyb. Milt.* 105. CHMURZYC się *zaimk. nied.*, pochmurzyć się, zachmurzyć się *dok.*, Chmurać się *contin.*, chmurami zachodzić, cmić się chmurno, sich wölken, bezosob. i osob., *Boh.* kaboniti se; *Sorab.* 1. mretju šo; *Carn.* oblastry se; *Croat.* oblachisze; *Slavon.* oblachise). Często mały deszcz bywa, choć się bardzo chmurzy. *Pot. Arg.* 49. Nie zawsze piorun białe, gdy się pocśnie chmurać. *Pot. Arg.* 533. Niebo zaczęło się chmurzyć, wiatry wzmacać, świstać, burzyć, Deszcz rąchisty wkroczył nas zmoczył, Blask piorunów oczy mroczyl. *Kras. list.* 31. *Fig. transl.* *Fig.* chmurzy się w kraiu, burzy się, na zamieszanie się zanosi, es wird in einem Lande unruhig, es fängt an zu spucken. - Chmurzy się z daleka wojsko; wydaje się być chmurą, cma, t. i. licznem, wielkiem, es läßt sich ein zahlreiches Heer sehen, wie eine dicke Wolle. Chmurzą się góry, chmurzy się z gór, wzyw czyli parę wydaia z siebie, die Berge dampfen, tauchen. Kiedy się chmurzą góry, deszcz nie chybi. - Chmurzy mu się z głowy, iakoby dym piałki wybiła się przez czasakę, *der Kopf dampft ihm (vom Caffe).* Chmurzy mu się w głowie; ciemno u niego w głowie, głupi, in seinem Kopfe ist finstet. - Chmurzyć się na kogo, dąsać się, krzywić się, sęp okiem poglądać; einem finstre Gesicht machen, ungebaltew über ihn sehn. CHMURZYCA, y, ż. gęsta chmura, eine schwere finstre, dicke Regenwolke. Bóg wyciąga chmurzyce z ziemiakich przepaści. *Ryb. Pr.* 270.

Pochodzi: pochmurny, pochmurność, zachmurzyć.

*CHNET, *HNET ob. Wnet. CHOB! ob. Chop.

CHOBOT, CZOBOT, a, m. (*Ross.* чоботы, чоботы: saskanowe boty; чоботы́шъ szewc od saskanu; чоботары́шъ szewcem bydz) obuwie skrzydlaste, z iakiem Merkuryusza malnia. *Wlad.* - *Dudz.* 35. *Cn. Th.* 67. die gefügelten Mercuriusstiefel, Kalarien, Flügelstiefel, Flügelstübe, Knöchelstügel. Choboty, latawcowe obuwie. *Cn. Th.* 67. - *fig. allegor.* Oplakuje z Nazonem wygnania kłopoty, Unoszę się z Pindarem lotnemi choboty. *Zab.* 1, b. 175. *Alb.* *G. Choboty, boty, Stiefeln. Z czobotów mu dziurawych wygladaia wiechcie. *Klon. Wor.* 41. *G. Gattung spodni buchastych, eine Art weitter Beinkleider. Owe choboty, co się w nich posiadek iako korzec widzi; ubrały się był za to dobrze pierwej pocsciwy szlachcic i z szlachcia. *Rey Zw.* 58. Nie dla tegoć łańcucha, nie dla tych kleynotów, Ani dla tych na sadzie rzeszonych chobotów, Szlachcic dla spraw szlachetnych, wiez, że jest nazwany. *Pap. Gn. praef.* Pyszny idzie, nawieszawszy dziwnych pstrych chobotów około siebie. *Rey Zw.* 53. Panu czartowi zerwie się na choboty. *Weress. Regl.* 98. (*Boh.* chobot buchta, wbrzeze morskie, 2.) włok; *Ross.* чоботы, чоботомъ trąba słonja, ryy; *Ecll.* чоботы ogon; *Croat.* et *Dal.* hobotnica; *Carn.* hobotnica; *Born.* hobotnica; *Hung.* habarnica; = polip, wielonog; *Vind.* hobotnica; *Slavon.* hobotnica, attapot = piak morski). 2.) *Botak.* CHOBOT ziele, CHOBOTNA WYKA, drudy popolicie powoim wielkim mianuia, *Clymenum Calycathemum.* *Syr.* 1271. die wilde Erbse. CHOBOTAC, - otaz, choboczę *czyn. nied.*, tupać bótami, nogami, trąpsen, poltern. *St. Kiers.* 30.

CHOBRY ob. Chrobry;

CHOC *wykrzykn.*, taneczno godło z wesela i radości, *ein Freudenanstuß, besonders beym Tanze*. Zaspiewali dziecięcaku weselo iak trzeba, Chayze Chayze Panie Jesu, Chayze Chayze choc choc. *Kant. 229. Kłocz. Zdan. 67.* Chociaż bieda, to choc. *Off. Wyr.* (wesoly i w miaseczajciu).

CHOC, *choc* 1.) *przystk.* przynajmniej, *wenigstens*; *Rofs. xomá, xomá; Slovac. spom.* Niech choć ras iessce twarz twoię obaczę. *Kras. Off. E. 2.* Czytaj o tym sobie choć mego Justynusa księgi. *Warg. Wal. 79.* 2.) *Spoynt* **CHOC**, ***CHOCIE**, ***CHOCIAJ**, **CHOCIAZ**: *acs, acskolwiek, lubo, obálciá; Boh. al, ákoll, gájsoll, bpt'; Slovac. ákoll, bitá, tvedaš, tvedaš; Sorab. 1. acj rane, hácj rane, acj, hácj, acj tej, hoby rani, nech; Sorab. 2. lój rowne; Carn. akulih, déalih, deblih; Vind. akuli, dali, akulich, naif, dessilich, lihobru; Croat. akoprem, josedá, premdá; (Croat. hote, hoteh: ehác); Dal. premdá; Slawon. primda, akoprem, premako; Bozn. prem da, sasveda, rasma da, o svem da; (Bozn. kocch li: chcess - li); Rag. premdá, sasve, josedá, makar; Rofs. xomá, xomá (Etym. Chciól). Nie wszyscy ludzie mądzy, chociaś starszy. *Chroś. Job. 120.* Chociaj miał obietnicę liśowną, chociaj rzecz iuś się była rozgłosiła, chociaj widział aromotę wielką swoię; ohciał radniey wszystkiego odbieźć, niż... *Gorn. Dz. 92.* Choć mu się dwoi w oczach, chociaś z iedney świecy dwie widzi, ulubioney nie rauca saklonicy. *Hor. Sat. 149.* §. Choć, choćby, gdyby nawet, *wenn auch, wenn gleich.* Poddanego choć ze skóry obedrayć. *Teat. 8, 68.* Węgrowie, ieśliby im Kasimiers nie chciał pomagać, choć od Turków pomocy prośić się opowiedzieli. *Stryk. 625.* Pizenica ma bydź wyplewiona od chwastu rękami, chocia motyczkami albo iakim inszym narzędziem. *Cress. 155.* §. Choć - choć: bądź - bądź; czy - czy, (*es sey nun so, oder anders*); *so wohl, als auch.* Na każdą rzecz, któraby bóg na nich włożył, gotowi byli, i czekali od niego choć głodu choć wesela. *Schl. 39.* Bo choćże ia, choćże oni, tak każemy i takżeście uwierzyli. *1 Leop. 1 Kor. 15, 11.* Chociabyśmy cauli, chocia apali. *1 Leop. 1 Theff. 5, 10.* Wit mbs gen wachen oder schlafen. Umieymy cacić kapłany, choć źli, choć dobrzy. *Sk. Kaz. 611.* Którzy na sądziech, choć ziemskich, choć królewskich, sądsie zgwałcili. *Herb. Stat. 78.* Ktobykolwiek chocia mąż, chocia żona, wszedł do króla... *Budn. Est. 4, 11.* Zaden, choć wielki, choć mały, nie ma do żup-wchodzić. *Herb. Stat. 108.* Co roztakuja, czyni, choć cśnie skłonności do tego, choć też nie cznie. *Sk. Zyw. 2, 567.* Łakomic myśli, gdzie co zapapć, choć gwałtem, choć petalemuie, choć za uproszeniem, choć żartem, choć bez żartu, choć zdradą, choć też bez zdrady. *Wersz. Regl. 97.* - §. Choć - abo nie, z czy: lub nie, (*es sey nun das*) - oder nicht; *et mag nun - oder nicht.* Wszystkie więźnie, choć są osaczowani albo nie, wołue uczyniemy. *Herb. Stat. 729.* Chociaj stanie pozwany albo nie stanie, my w sprawie postępować hędziemy. *Herb. Stat. 210.* *et mag ich stellen, oder nicht.**

CHOCMLA, i, ż. tyczek u niewodu, *der Pfost am Sagenste*. Gdy lód wody okryje, do długich sznurów od chomolców niewodu, przywiąsuja się chochle, t. i. tyczki suche, długie i z skóry obdarte. *Kluk. Zw. 3, 243.* Chochle te bywają sąnowe. *Kluk. Rosl. 2, 158.* **CHOCHOL**,

a, m. kończatookragły wierzch, czub na głowie, na brogu, wierzchołek śpiczastowypukły, *die Kugel (ob. Bildg., Kugel)*, *eine kegelförmige Erhöhung*; *Boh. chochol, chochella; Rofs. xoxoab, xoxoaxb, xoxoaxub, xoxaxuge; Lat. cucullus; Ital. cocolla (ob. kukła).* Chochoł na brogu i na innych rzeczach, *culmen. Męc. (ob. Kiwior).* Chochoł na głowie, czub, *figura wyoka; Rag. kikka; Croat. kechka, kika; Bozn. kikka, porcin.* Panienska przywieńczona z wymuskanyu czołem, z wyniosłym chochołem. *Klon. Wor. 68.* Chochoł koński, na głowie końskiej, *Rofs. xóara, xóaka.* Chochoł góry, wierzch, szczyt, *der Gipfel eines Berges, die Kugel.* *Ehrentauf 36.* Widzą z daleka wielkich gór chochoły. *Por. Syl. 382.* **CHOCHOLATY**, **CHOCHOLASTY**, **CHOCHOLISTY**, **CHOCHOŁOWATY**, a, o, **CHOCHOLATO**, **CHOCHOLASTO**, **CHOCHOLISTO**, **CHOCHOŁOWATO** *przystk.*, z chochołem, na kształt chochoła, kończatookragły, *wie ein Kugel, kugelig, kugelig, halbrundgespißt; Boh. chocholaty; Rofs. xoxaxumy.* Rośliny mające kwiat w wierzchu chochołaty. *Syr. 759.* Chochołate ku wierzchu i śpiczaste kiełki asparagów. *Syr. 1125.* **CHOCHOLIC** *czyn. nied.*, *St. Kiss. 30.* chochołatym czynić, *kugelig machen, kugelig machen.* (*Rofs. xoxaxumy osowieć; xoxaxub rozsochranioc; xoxaxuma kura czubata.*

CHOCIM, a, m. sławna forteca Turecka, *die Türkische Festung Chotzim.* **CHOCIMIANIN**, a, m. z Chocima urodzony, *der Chotzimer.* Ubożo Chocimiany. *Birk. Chod. 14.* **CHOCIMIANKA**, i, ż. z Chocima rodowita, *die Chotzimerian.* **CHOCIMSKI**, a, ie, należący do Chocima, *Chotzimer*.

CHOD, u, m. chodzenie, sposób chodzenia, postępek, iście, władza chodzenia, miysce chodzenia, *der Gang, das Gehen, die Kraft zu Gehen, der Ort des Gehens*; *Boh. chod, chodba, chodiste, chuje; Sorab. 1. chod, chod; Sorab. 2. chójene, hífhe; Carn. hód, hoja; Slawon. hód; Vind. hod, hoda, hoja; Croat. hód, hodyonye; Rag. hood; Bozn. hód; Rofs. xodá, xodába, xodaxka. cmyuá, xicmyuka, pocmyuh; Eccl. xodume, pro-xodá, mécmáie; Grasc. ódos, cf. Gr. ódáv, cf. Ger. GOTT!)-* Poznałem go po chodzie. *Tr.* Nie na chód prawych ściezek, lecz na chód śley drogi Miałem duże nogi. *Kul. Her. 21.* Gonili ich iednego dnia chodu. *1 Leop. 1 Mach. 7, 45.* (ieden dzień drogi. *3 Leop.*). Miaskali od siebie na trzy dni chodu. *Radz. Genes. 30, 36.* Dni kilka chodu. *Zpót. Mt. 444.* (*Lage: Gänge*) *Zagereifen.* Slepym oczu, chromym chód wracał. *Sk. Zyw. 2. 422.* **CHODAK**, a, m., **CHODACZEK**, *czka, m. zdón.*, co rad chodzi, *Cn. Th. der Geher, Fußgänger, der viel geht; Rofs. xodaxb, - §. 2.* Chodaki, gatunek prosteo obuwia ci, kurpio, postoly, łapcie, *Bauernschuhe von ungegerbten Häuten, die sich der Bauer selbst zusammen näht.* Na Ruś obuwało sobie ze skór bydłych zaraz z sierścią odartych z wołu, po prostu robią, które chodakami spwia. *Gwagn. 414.* Chodaki, gatunek obuwia, które chłopci noszą z łyka. *Ead. Dyk. 1, 78.* *Bäckerhufe, Bauernschuhe,* Ludzie wieykie nie potrzebują szewców, używając chodaków miało botów. *Petr. Pol. 349.* Ruśim w łyczanych chodakach. *Fallb. Dis. R.* Kogo nieśnie na bdy, niech w chodakach chodzi. *Off. Wyr.* Chodaczki

dziecinnie, łubki dziecinnie, narzędzie, które dzieciom przyprowadza do kolan, aby się uczyły prosto nogi stawiać. *Włoc. - Cn. Th. Zulestefsen, an die krummen Knie der Kinder zu binden.* - §. 3. *Transl.* chodak, gbur, prostak, od obuwia tak swany, ein Bauerstiefel, ein plumper gemeinet Mensch; *Boh.* chodet = łobrak, *Boh.* stary chodet grayb, zgraybiały). Chodakowi kucharzowi, nie obeznanemu z francuskimi wymysłami, skwarzyć frykasy kaźą. *Mon.* 65, 420: Sslachtę drobną i ubogą po niektórych województwach, plenniejszych w nią, chodakami zowią. *Off. Wyr.* (*Creat.* hodalkę; *Dal.* hodala; *Vind.* hodalka, hodalnica; *Refs.* ходоуаи drążki, soszki, na których chodzą Stelzen; *Boh.* chodible podszwa (nogi)).

CHODKIEWICZ, a, m. imię sławnego wodza Polskiego, *Namen eines berühmten Polnischen Heerführers.* §. *Herb.* Kościusza, z przydatkiem gryfa. *Europ.* 3, 9, ein Wappen.

CHODNIK, s, m. mieysce chodzenia, ścieżka, drożynko, *Męcz.* der Weg, der Pfad, der Fußsteig; *Boh.* et *Słowac.* chodník, chodníček; (*Carn.* hodník = grube płotno, parć). Ostróżnie niechcąc potykać się z nikim, Jdnie nieznanym do domu chodnikiem. *Pot. Syl.* 359. Chodnikami tajemni przez lasy żywność do miasta nosili. *Birk. Pocz.* 10. (manowcami). Rękę mi podsy, dzielny przewodniku, Kieruj me kroki po twoim chodniku. *Zab.* 16, 87. *Pror. Słowac.* wchodzał na karę chodnicki wracać się do dawnych nalogów). Chodnik, chodzenie w ogrodzie nakryte ziemią, drzewem, chłodnik. *Cn. Th.* ein Gartengang, ein Laubengang, eine Allee; *Carn.* hodishe). Chodnik, kurytars, ganek, ein Gang, Gäulengang; *Carn.* hodin). Budował Salomon cztery chodniki między ślapami cedrowemi. *W. 3 Reg.* 7, 2. (cztery rzędy słupów. *Bibł. Gd.*). - *Milit.* przymknie do zaslonienia podkopnika. *Tr.* der bedeste Gang für die Ministerer.

CHODNY, a, e, chod mający, chodzący, gehend; *Vind.* hodlin, pohojen; *Carn.* hojne; *Eccł.* mecmosamalexens. Wyznał bog, a wraz się nieforemne bryły w niesliczonych pończacach w chodny twor kastałcicy. *Przyb. Ab.* 12. (*Refs.* ходоки, ходоки lekkoходны). (CHODOWAC ob: Hodować).

CHODOWY, a, e, od chodu, do chodu należący, Gang =, das Gehen betreffend. **CHODZIC** *intrans.* *continuat.*, CHODZIWAĆ (*Chadszć *qu. v.*) *czystotl.*, (iść niedok. *qu. v.*) wyraża wolniejszą niż bieganie, prędzą niż łazenie, nogami przeszczenie się z mieysca na mieysce (ob. kroczyć, stapać, latać, iechać, pływać, *oppos.* śać, leżeć), gehen, anhaltend gehen, in einem fort gehen, zu gehen pflegen; *Boh.* et *Słowac.* chodím, choditi; *Sorab.* 1. chodjim, chodju, chodju; *Sorab.* 2. chodjish, chod, chodem; *Rag.* hoditti; *Vind.* hodit; *Carn.* hoditi, hódem; *Dal. Slavon. Bozn. Croat.* hoditi; *Refs.* ходима, хажуама, хожу; *Eccł.* хожу; (2. = hodować) (cf. *Gr.* ódes, ódes; *Lat.* cedo, incedo; *Arab.* ano hastat = incessit placide). Przymożenie dala nom nogi, abyłany niemi chodzili. *Pilch. Sen.* 32. *Nuncup.* in eiq chodisz, chcęf tego żołwiowego chodu przymozdyć. *Męcz.* Kto dobrze chodzi, kosat nogami nadgradać. *Cn. Ad.* 377. *Słowac.* fcs neštere chodi, sam sebe fšodí (ob. nie w czas przychodzić). Góry były zarosłe; chodzili drogami niechodzonymi. *Sl. Żyw.* 1. 464. Przed nim ze urząd chodzowali, 3 *Leop.* 3 *Reg.* 19, 28. t. i. mieli

urząd przed nim chodzić. 3 *Leop. id.* Tamtędy często chodzował. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 4, 9. Starością pochylony chodzą. *Psalm.* 59. Tak mi łeb zawróciła, że chodzę, jak głupi. *Teat.* 27, 10. Ich gehe herum, wie ein . . . Chodzić z sadartym nosem (= pyśni się, die Nase hoch tragen). Chodzi często, *ellipt.* na przechód, = biegunkę ma. *Off. Wyr.* et hat das Karren, geht oft auf die Seite. Chodzić i tam i sam, przechadzać się, sich ergehen, herum gehen, gehen, spašieren gehen. Chodzę po górach, po łąkach, po polach, przechadzam się. *Cn. Th.* 68. Poydź chodzić, poydź na przechadkę, tomm spašieren. - *Fig.* Między temi wszystkimi mękami, sercem po rniu chodzili. *Birk. Kr. Kaw.* 50. (serce do nieba wznosił). Chodzić po niebie = nie brać rzeczy jak się należy, schwärmen. Chodzić do kogo = przychodzić, kommen. Chodzi sam. *Cn. Th.* tomm her. Chodzi siedzieć. *J. Kchan.* Dz. 50. - *Fig. Moral.* chodzić, postępować, zachowywać się, wandeln, sich (moralisch) verhalten. Chodzi tak, jakos pocsął chodzić, Prawdziwe te są i szawienne drogi. *J. Kchan.* J. 357. Chodzić ścieżką cnoty. *Off. Wyr.* Będziemy chodzić w posłuszeństwie jego. *Key Post.* S. 5, 2. Chodzili w pokusach świata tego. *ib.* S. 5, 1. Kto larwę tę odsłoni, asczerzeli w tym pogamin, polkrytici chodzą? *Tward. Wł.* 152. - Chodzić, włóczyć się, walać się, herum gehen, herum laufen, sich herum treiben. Po bankietach i t. d. chodzą. *Cn. Th.* Nieboszczyk mał iey po śmierci chodzi. *Teat.* 28, b. 169. (szasy, przeszkadz, et geht um, spult). - Chodzić, uczęszczać, bywać, gehen, besuchen, frequentiren. Oycowie nasi do szkół razem chodzili. *Zab.* 15, 198. Sie sind mit einander in die Schule gegangen. Chodsilem sam do szkół lat kilka. *Mon.* 68, 418. W szkołach będąc na teologią chodzili. *Teat.* 8, c. 61. et besuchte theologische Collegien. Marek Aureliusz, cesarzem będąc, chodzili do Sertiusza filozofa, i brał od niego lekcy. *Pilch. Sen. list.* 280. §. Chodzi co nie żywego, = bywa, szarzy się, roschodzi, es geht, es pflegt zu seyn, es verbreitet sich. Nieszczęście po ludziach chodzi, nie po drzewach. *Glicz. Wych.* N. 8, b. (napada ludzi, es trifft die Menschen, es geht bey den Menschen herum). Szczęście jedno bez drugiego nigdy nie chodzi. *Teat.* 55, a. 20. Te rzeczy chodzą na świecie, że swodzemi znownu drugich swodzą. *Teat.* 48, b. 34. Choroby sławowe, to iest po sławach chodzące. *Krup.* 5, 110. Strach na mnie ciężki biie, frebra po mnie chodzi. *Bardz. Tr.* 469. - Chodzi co po czym = wywiaznie się co z czego, es folgt einer aus dem andern. Wielka to rzecz u profiaków; ale u tych, którzy znają, co po czym chodzą, za nic to będzie. *Modrz. Baz.* 164. Nie wiedzą co po czym chodzą, ani rozumieją, coby było pożyteczno synom swoim. *Glicz. Wych.* J. 7. b. (nie snają porządku, nazowy rzeczy, co przyczyna a co skutek). - §. Chodzić z kim, przedstawać z kim, obcować, mit einem umgehen. Kto z mądrymi chodzi, mądrym będzie. *Sl. Żyw. praef.* - §. Dziećmi chodzić, brzemienią bydź. *Męcz.* = w ciąży bydź, schwanger seyn, mit einem Kinde (schwanger) gehen. Jak ponnać, iedli niewiasta dziećmi chodzi. *Slon.* 442. iedli synem albo dziewczką chodzą. *ib.* 441. Już żość miedzący plodem, to iest, Janem S. chodzila. *Gil. Post.* 272. Jedną kofka żayna nie była, gdy mąż ieznem matka chodzila. *Ryb. Pt.* 277. *Krowa bydkiem chodząca. *Męcz.*

cielna, tróćtig. *NR. Z propozycją* : Gdy matka z tym dzieciociem chodziła, żadney w noszeniu ciężkości nie miała. *Sł. Żyw.* 1, 218. Matce, gdy z Parysem chodziła, śniło się, że pochodnią urodziła. *J. Kchan. Dz.* 82. §. Chodzić z czym z razem bydź, zgadszać się, łączyć się, sich mit einer andern Sache vertragen, mit ihr zugleich bestehen können, einander nicht ausschließen, zusammen gehen Schritte gehen. Lubo przeszłych wieków ministerya koronne z którymkolwiek krzesłem chodzili; teraz iednak marszałkostwa, kanclerstwa, podskarbitwo z żadnym senatorstwem pomieścić się nie mogą. *Nies.* 1, 100. Nie zawsze godność wraz z szatnością chodzi, *Zab.* 12, 12. Cytra z trąbą nie chodzi, paszet z grochem równo. *Pot. Jow.* 35. Trzeba, żeby expensa z perceptą chodziła. *Opal. Sat.* 144. *Oppositum* chodzić oddzielnie, niejednakowo chodzić, różnić się, oddalać się wzajemnie, seinen Gang jedes für sich besonders haben, seinen eignen Weg gehen. Zauzdzkie księstwo, lubo było iednego narodu z Litwą, chodziło dawniey oddzielnie od niej, mając swoich osobnych książąt. *Nar. Hst.* 5, 353. Daleko od siebie chodzą te dwie rzeczy, dohrodzięystwo z kupiectwo. *Gern. Sen.* 420. Różnie od siebie i daleko chodzą zdania. *Suez. Pief.* 3, M, 2, 6, §. Chodzi o co, bez osob., idzie o co, jest o co rzecz, czyni się o co, gra o co idzie, coś jest nam etwas, coś jest wotum ju thun, Jeszcze się o posag nie zgodzili, o dzieścię tyficy im chodzi, *Teat.* 1, c, 64. Przyjechał do swego stryja; u którego mu o znaczne dobra chodziło. *Boh. Kom.* 2, 240. Chodzi tu o sło czarwonych złotych, *ib.* 4, 41. Tegom dopiął, co w wolnym narodzie się godzi, O berło między wami, nigdy mi nie chodzi. *Bardz. Luk.* 31. - *Obsol.* Złoczyńcy chować nie godzi się, bo w tym gardło chodzi. *Pot. Arg.* 19. (bo w tym o gardło chodzi, to gardłowa sprawa, es ist uns Leben zu thun). §. Chodzić, co do ubięru lub stroiu, - nosić się. ubierać się pewnym sposobem, (gekleidet) gehen, sich tragen, sich kleiden; (Slavon, hodicha, hodilo z suknią, szata), U Turków nikomu się nie godzi w szatach zielonych chodzić; wszelako sila obaczysz, co tak chodzą w zieleni. *Star. Dw.* 49. Widziałem praszędźlającego cesarsa: chodzi po Francuzku. *Kras. Doł.* 95. Po Polsku chodzi, *Mon.* 68, 676. Jużci kiedy chodzi po Niemiecku, tym samym musi bydź mędrszy od drugich. *Teat.* 18; 6. 18. W srebrnym na każdy dzień chodziwała pasie, *Sim. Siel.* 78. Ich dzieci w ostatniey mędszy, nie mają w czym chodzić. *Teat.* 48, 44. Nie troszcie się, co będziem iedli, abo w czym będziem chodzili. *Sehl. Math.* 6, w czymbyście chodzili. *ib.* (w czymbyście się obłoczyli. *ib.*). Zydowie z łańcuchami i z kleynotami złotem i chodzą, tak też srebra na pasach nosić nie mają. *Stat. Lit.* 375. §. Chodzić na kogo, auf einen losgehen. Nie chodź na pianego, żal mi grzbieta twego. *Brath.* 7, 3, 6. Chodzić za lby, sich an die Ruyse kriegen. Temu, o co za lby chodzimy, przypatrzeć się, iak nikczemną rzeczą jest. *Pitch. Sen.* 361. Chodzić za pasy ob, za pasy chodzić. Chodzić z kim w odpowiedzi, sprzezać się z kim, mit einem wörteln, Około tey kwelity, tak z sobą chodzą, że każdy swą powłada. *Głcz. Wych.* 4, 6. §. Chodzić za kim, neodstępny bydź, puścić się za nim, hinter einem hergehen, einem nachfolgen. Chodzi za nim, by cielę za krową. *Cn. Ad.* 636. Miałto czeladaj

cień za nim chodzi. *Jabl. Ez.* 72. Czas za każdym tuż za piętami chodzi. *Rey Ap.* 5. Masz za swe, kara za występkiem chodzi. *Zab.* 13, 254. *Nar.* Chodzić za przykładem czyim ob. naśladować. - Chodzić za czym z uwiać się, krzątać się koło czego, hinter etwas her sein, es betreiben. Chodzić za sprawą, popierać ją polecaniem jej sędziom. Chodzić za urzędami, starać się o godności. Chodzić za kim, starać się o co u kogo uślnie. Chodziłem za nim kilka dni, chcąc dostać dzierzawy, i nie otrzymałem. *Off. Wyr.* Chodzić nad trzodą pilnując, die Herde weiden, neben ihr hergehen, sie bewachen, hüten. Pasterz nad owcami chodzi. *J. Kchan. Dz.* 237. Król tego sobie za niewczas nie poczytał, w budzie lesney się przepaść i nad stady chodzić. *J. Kchan. Dz.* 76. Chodzić koło czego, trudnić się czym, staranie mieć koło czego, pracować koło czego, Vind. biti na zhem, pomujati fe na kai, sich womit beschäftigen, womit umgehen, sich womit befassen, sich einer Sache annehmen, einem Gewerbe nachgehen. Tak chętnie chodziłem koło tego wysytkiego, iż w kilka dni wszystko już było po gotowiu. *Kras. Doł.* 199. Już poczęto chodzić koło naprawy kołpioła. *Zal. Test.* 257. Chodził ustawnie koło Raspltey, W pośród obywatelskich trawil czas swdy trudów. *Niemc. P. P.* 69. Me ręce koło welny subtelnie chodziły. *Tol. Saut.* 61. Jesus snak swey miłości przyłączył i 'o tym na ten czas chodził. *Hrb. Art.* 94. (hoc tunc agebat, koło tego chodził, o tym myślał, et ging damit um). Zaprawnią syny swe w tym z miodu, w czymby się kłatom przyszedłszy chodzić mieli. *Głczn. Wych.* 2, 6. Chodzić koło siebie z pamiętać o sobie, o zarobku swoim, sich nicht vergessen, auf seinen Nutzen bedacht sein. Umiały gospodarz ów koło się chodzić. *Jabl. Ez.* 103. Niech koło sobie, iak kto może, chodzi, A przecię innym szkodliwie nie szkodzi. *Zab.* 12, 307. - §. Chodzić, brać się do czego, zu etwas schreiten, wozu greifen. Chodźmy w karty. *Off. Wyr.* §. Po czemu chodzi? *Cn. Th.* iaka wartość, iaka cena, wie theuer, wie viel werth? Po tych pieniądzach chodzi. *Cn. Th.* tey ceny, es hat den Preis. Król naaz z przednieysemi monarchami w iednym sacregu chodzi. *Psalm.* 14. (w równi, równy powagi). CHODZENIE, ia, n. *subst. verb.* 1) (czyn), chod, iście, das Gehen, der Gang; *Sorab.* 1. chodzjen; *Rof.* хожденіе, ходьба, ходб. Chodzenie nie może bydź bez nog. *Petr. Et.* 392. Chodzenie bosami nogami po goley ziemi, pomaga do solucyi naturalney. *Comp. Med.* 498. das Barfußgehen. Dzieci za miodu mądrosći uczcie, a nie wyniosłego a wysokiego chodzenia. *Głczn. Wych.* 4, 6. - §. Władza chodzenia, die Kraft zu gehen, das Gehen, der Gang. Od Chrystusa ślepi warok, chromi chodzenia odbierali. *Bals. Niedz.* 1, 134. 2) Chodzenie, mieyze chodzenia, ganek, chodnik, chłodnik, ulica, spaler, allea, wo man geht, herum geht, der Gang, z. B. Langengang, die Allee. Chodzenie pod ziemię do skarbu zbudował. *Star. Dw.* 26. Chodzenie w ogrodach ziemi pleciono ob. Chłodnik). Chodzenie na okręcie, pokład okrętowy, das Verdeck auf dem Schiffe. CHODZICIEL, a, m. który chodzi, chodak, der Geher, Fußgänger; *Slovac.* chobil; *Sorab.* 1. chobilcjet; *Rag.* hoditegl, hodas, hodjak; *Croat.* hoditel, hodex; *Boan.* hoditegl; *Rof.* ходорб; *Eccl.* ходорб; w *rodz. żeńsk.* CHODZICIELKA,

die Geherinn, Fußgängerin; Rag. hoditegliza. *CHODZINY, - in, liczb. mn. chodzenie, das Gehen, der Gang. Dokąd się wybierasz? chorego nawiedzić! Próżno tu chodziny, bo już szedł w niebo. *Chodk. Kapl.* 63. CHODZISTY, a, o, gdzie chodzić można, zu gehen, wo man gehen kann, gangbar. *St. Kiesz.* 30. Kolo chodzište, które obracaia, chodząc i deptąc po szczeblach. *Tr. das Tretrad.* CHODZIWIY, a, o, nie mordujący się chodzeniem, dobry do chodu, biegun, von gutem Gange, gut gehend, gut laufend; *Eccl.* Благовходимыи. Kół piękny chodziwy. *Sim. Siel.* 69. *Pot. Jow.* 91. Kół też zdaje się coś chodźwiwego i ogonem wierci. *Alb. n. W.* 12. §. Chodziwy człowiek, lubiący chodzić, der gern gehet.

Póchoz: dochód, dochodzić, dochodowy, dochodny, podochodzić; iednochoda, iednochodnik, nachodzić, ponachodzić, nadchodzić, ponadchodzić; obchód, obchodowy, obchodzić, poobchodzić; odchód, odchodowy, odchodzić, poodchodzić, pochod, pochodnia, pochodniowy, pochodowy, pochodzisty, pochodzistość; podchodzić, podchód, popodchodzić; przechód, przechodowy, przechodzić, przechadzać, poprachodzić; przychód, przychodowy, przychodzić, przychodzisty, poprachodzić, przychodzić, przychodniowy, rozchód, rozchodzić, rozchodzisty, porozchodzić; uchód, uchodzić, pouchodzić; wchód, wchodowy, wchodzić, powchodzić; wschód, wschody, wschodowy, wschodny, wschodzie, powschodzić, zachód, zachodowy, zachodny, zachodzić, pozachodzić, schodzisty, płaskoschodzisty, przykioschodzisty, wobnoschodzisty (porówn. słowo: Jódz).

CHOJA, ii, 2. CHOINA, y, 2., CHOINKA, CHOYKA *zdrab.*, gatunek sosny, der Kienbaum, eine Art Fichtenbaum. (*Boh.* chvoj frondes aplegnae, piceae; *Cern.* hojka, hojka; *Vind.* hojka; i odla; *Sorab.* 1. Chojna pinus; *Sorab.* 2. Hojka, lojka, hojsta; *Sorab.* 1. fułja, sosna; *Sorab.* 2. Hojna, lojna szyszki sosnowe; *Rosl.* хаюа = szyszka); *Slavon.* bór; *Boh.* borowice, borawicze; (*Rag.* Hvoja = gałąź). Choina, rodzaj sosny, od niego daleko mniejsza, *Lqd. Naj.* 21. Szumy wo młotach się choinach dzieia, *Orw. Ow.* 638. Do rusztowania biorą się długie i mocne choyki, lub jakie niegrube drzewa. *Swit. Bud.* 332. Z wielkiego strachu wlaź na choykę. *Teat.* 8, 109. Chłopy gdyby choie. *Teat.* 15, 44. (proste, wysmukle), §. *Collect.* choina, choinka = choiny, choinne drzewa, gay, las choinny, junge Fichten, Fichtenwald, Fichtengebü. *Cn. Th.* §. Choina, choina, gałązka choinna, wierzchołek choiny, Fichtenzweig, Fichtenwipfel, Fichten Spitze. Powtykali sobie choinki za czapki. *Biel. Kr.* 639. Wierzchołek choiny osadzony na żerdzi, tudzież przywiązany do sznura dla chędożenia kominów, ein Fichtenstranch zur Reijung der Camine. Cała umiejętność kominarzy wiejskich, skrobać sadze chojną. *Oss. Wyr.* §. Choina, wiecha, znak piacki, ein Birzeichen, Schanzzeichen. *Oss. Wyr.* - §. 2., Bot. choina ziele ob. sosnka ziele. 3., choinka klasztorna, sabina, drzewko, der Sabenbaum, *Boh.* chwojka, CHOINNY, CHOINOWY, a, o, od choin, Fichten = Choinowy borek. *Klon. Wer.* 46. (*Boh.* chwojowy sarmenticus).

CHOLEBAC ob. Kolebac. CHOLERA ob. Koler.

CHOLEWA, y, 2., CMOLEWKA, i, 2., szyła bótowa, der Stiefelschaft. *Siles.* cholewa; *Boh.* holen, holene, holenta, holinta (ob. goleń); *Rosl.* голенище, (*Eccl.* холени, холны, халены; obuwie sakonnicze; *Sorab.* 2. cholewi, *Sorab.* 1. folowii; spodnie); *Bosn.* opanak). Obuwali się w skoranie, u których, aby tym lepsze były, nie bywały cholew, *Schl. Mar.* 6. Suknia na nim wisi, iak na kołku, gołenio po cholewach pływają, cały całek niesgrabny. *Zab.* 13, 63. Szewc od cholew; *Rosl.* чмелевник. - §. Whucie szklane, cholewa, sztuka szkła, iak pechera rozdeta, z obu końców otwarta, z której tafelnik rozprawia tafle. *Torz. Sz.* 32. er 16. in der Glasbütte, die Glasstafe, woraus die Glasstafeln geschnitten werden. - §. Gęba u niego, iak cholewa = pianica wielki. *Cn. Ad.* 841. er fauft einen guten Stiefel weg; er fauft wie ein Schuh knecht, wie ein Fassenbier, wie ein Bärstendbier. *Brat.* speini; ona znów mu dolewa; *Wszak,* mówi, moia gęba nie cholewa? *Brat.* 7, 4 b. §. Cholewy, cholewki smalcie, abo palić do której, koperczaki stroić, umiścić się, um eine Wöhlen, ihr den Hof machen, ihr die Cour machen. Cholewki do niey pali; a przykazał mi, aby nikt o tym nie wiedział. *Teat.* 10 b, 6. Amityon na wojnie, gdy stęczy i pali, Jowisz w męza postaci koło jego papi, Zawia się co żywo i cholewy smali. *Zabl. Anf.* 5. Do cudzych żon cholewy smali, *Zabl. Firc.* 80. - §. Zarty silesowskie: Fryc nieboże, przybliżyć się męka; Młój się nieboże, byś nie wziął cholewą Na rękę lewą, *Klon. Fl. G.* 1, b. (ob. frycować cf. babę całować). Ześ chłostę podiał u Nogatu, Nje zwierzaj ani rodzonemu bratu, Bo cię cholewą będą swać parobcy. *ib. H.* 3. §. Herb Cholewa, dwie kłamy żelazne, między którymi miecz ofluczony, od Bolesława Smiałego cieśli nadany, nazywającemu się Cholewa. *Kurop.* 3, 9. etu Wappen.

CHŁODZIEC, - dźcu, m., W Litwie z botwiny, tó jest, z liści buraków, robią potrawę smaczną chłodzącą, po Rusku Cholodec, Chłodziec, zwana. *Lqd. H. N.* 17. ein kühlendes Gericht von Mangoldblättern. O używaniu botwiny, chłodźcu. *Perz. Lek.* 11.

CHOMATO, a, n., CHOMAT, a, m., obłak do sawdziania koniom na szyję, skórzany, wypychany, klestrzykami drzewianymi ściągający, żeby tym silniczy całym karkiem ciągnęły (u bydła roboczego jarmo), das Kummel, *Sorab.* 1. kómot; *Sorab.* 2. kumot; *Boh.* chomaut, homut, *Vind.* komat, okragnik, ham; *Carn.* komat, ham; *Croat.* hamut, ham; *Hung.* hám; *Rosl.* хомуты; *Lat.* coma, chamus; *Graec.* χαμος, χαμορον; *чомъ, чмозъ*; *Arab.* kamat = constrinxit), Chomata Moskiewskie, *Kluk Zw.* 1, 186. - Chomatem zowie się też cały ubiór na konie z takowemi obłakami, różny od szorów, szli, das Kummelzeug, das Pferdezeug; *Boh.* chomp, Chomata lub szleje do zaprzężenia koni, *Kluk Rosl.* 3, 121. *Przysł.* Dobra w chomato słoma, w kafftan bawelna, *Cn. Ad.* 162, *Fr. Ad.* 21. (szkoda psu białego chleba, dobra psu mucha; takiemu takie; nie wyrucay pereł dla świni, dobra Matyasowi plotka). Jak w chomacie, iak w jarmie, w niewoli, w ciężkiej

niewolniczoj pracy. *Oss. Wyr.* wie im Joch, (clavisch eingespant). Chodzi jak w chomacie, z sobą zawsze wyjęzoną, nienaturalny, et geht wie im Summet, mit steifem Halse. Nie do chomata; nie do pracy; nieprosty; lub też: wart, żeby go ochraniać, et ist nicht zu schmer Arbeit. *f. Herb* chomato; klaszko rwyczący, jak u chomata prostego. *Kurop.* 3, 10. ein Wappen. CHOMATNIK, a, m. rzemieślnik od chomat, der Summetmacher. *Sl. Kiass.* 50. Carn. komatár. CHOMATNY, CHOMATOWY, a, e, od chomata, Summet s. *Boh.* chomatný; *Rofs.* хомушныи, Chomatowy rzemieślnik, *Rofs.* рыцб, рыцныи, cymóny, cypóny. (synonymy swiętywał klaszko chomatowe). *Boh.* chomatnyje platiti s odumnego placic. *Rofs.* хомушныя подушка чоматна, das Summettischen. *Rofs.* хомушныя, oxomyshny; *Croat.* hamiti s wkładać chomato).

CHOMIK, a, m., mysz wielka ciemna. *Dudz.* 57. mus cricetus, większa od lasicy, ma w polickach wewnątrz torebki, kopie w niemi nory, w których zebrane siarna składa, znosząc w torebkach polickowych. *Zool. Nar.* 248. der Hamster. Chomiki szczeniaki na karkach psów, i stąd sowią je psami siennymi. Na Podolu nazywają je akrczakami. *Lad. H. N.* 22. *Lad. dyk.* 2, 409.

*CHOMLE należą do stroju biologowlawskiego. *Sax. Tyr.* 6. ein Eheil des Weibetypus.

CHOMOLEC, CHOMULEC, - lea, m., drzewo w końcu skrzydeł niewodowych w poprzek sadzone, ein Ständer des Fuggarns. Skrzydła niewodu u wierschu i spodu osadzają się na sznurze, którego końce są przymocowane do chomolec, albo drzew w końcach skrzydeł wpoprzek sadzonych. *Kul. Zw.* 3, 241. Chomulec to bywają osnowy. *Kul. Rosl.* 2, 158. (cf. Hamulec).

*CHOMOS, a, m. Gattung der. Cukra chomosa albo farby kamień. *Instr. cel. Lit.*

*CHONOM, a, m., pewna farba, eine gewisse Farbe. Od kamienia chomosa farby Turckiey. *Vol. Leg.* 4, 360. farby Tatarskiey. *ib.* 6, 155.

CHOP! CHOB! odgłos nagłego i mocnego uderzenia, der Schlag eines schweren bestigen Schlaget, schmiss! puff! Bliemy się; chop w gębę, przez nos, przez zęby, aż się o brodzę szablę oparła. *Boh. Kon.* 1, 361. Spotykam się z pewnym iuzakiem, chop go tedy bez ceremonii w pych. *Mon.* 74, 43. Dalej chob lalka, nie podyżiasz mi stąd. *Teat.* 36, 25. (cf. Hóp, hup!). CHOPNAC iednik czyn., Chopać kontyn., gwałtownie na przedce uderzyć, ganz unvorsehend einen Starcken Schlag verfehen, schmissen, puffen. Pięścią chopnąć w gębę, uderzyć kogo w gębę, daß ni z tego ni z owego w pych konna. *Oss. Wyr.* Chopnąć, o koniach, poskoczyć wierzając, von Pferden, aufspringen und hinten anstoßlagen (ob: Kopać). *Fig.* Onby górował; lecz go szczęście chopnie mańkutem, w pierwszym zaraz gasząc świecę. *Mon.* 72, 155. *f. Transl.* pobiecć przedko gówie, caośeł dokąd, eiligt wehln laufen, hinfpringen. (cf. hóp, kopasa). Słysząc różne wieści, chopnął sam w tamte strony, żeby na swote oczy widział, co było. *Oss. Wyr.* *f.* Chopać na kogo s popędzać, nalegać popędzając, antreiben, aufjagen. Chopać na konia. *Oss. Wyr.* Cho-

pać na niego, chopać; ten przecież, jak się włókł noga za nogą, tak się włókł. *Oss. Wyr.*

Pochodzi: ochapiać, ochopny, pochop, pochopny. wychopieć, schopić się; uchopić; (*Boh.* chopit se, chopim, prahendo, chopati, mens capere, chopat se capere, arripere (ob: chapać, chapnąć; *Slovac.* chopný docilis, schopnosť docilitas; *Sorab.* 1. chopinaci, chopinam, zpošinam s počat cf. pochop; *Sorab.* 2. chopene s počatak.

1., CHOR ob: Chory.

2., CHOR, KOR, - orn, m., z Łac. w kościele chor, miejsce dla śpiewaków, das Chor in der Kirche für die Sänger, das Gesangschor. *Morav.* chor, *Boh.* kór; *Slovac.* chorus, kór; *Hung.* kar; *Sorab.* 1. thérinś, śpiewanie; *Sorab.* 2. cotta, tetta; *Croat.* korush, korus; *Dal.* kór, kor; *Vind.* peuni kor, pojeliste, porke, porahenna, *Carn.* porshéhn, chor; *Slavon.* kór; *Rug.* pjevalifete; *Rofs.* xopb, xópny, *Ecl.* cmponb. Długim orszakiem rolicznego dworu, Gankiem szedł w kościół z królewskiego choru. *Chelch. Poprz.* A. 2. - *f.* Chor, kilku razem śpiewających, grających, das Chor, die Chorsänger, Chorspieler. *Ecl.* анкочомънне, анкочомънне, cośganie ubogomb, xopb, *Rofs.* хоръ. Na dwa chory śpiewanie, na przemian, ein Wechselfang, Gefang zweyer Chöre. Ignacy Święty śpiewanie na chory w Antyochii ustawił, s widzenia aniołów, którzy na przemian Troyę Świętą wychwalali. *Sk. Dz.* 66. Kazał kościoły pięknie ubierać i śpiewanie w nich na chory czynić. *Sk. Dz.* 261. Chory anielskie, chory muzykantów. *Tr.* (cf. kapela). *f.* Chor, to, co chor śpiewać, pieść od całego choru śpiewana, der Chor, der von allen gesungen wird. Kto zmiarkunie, jak wiele chor ma głosów? jest tam głos ciełki, gruby i frzedni; są głosy niewiat i mędzyszy, do których przydają surmy; dają się głosy wszystkich słyszeć ogólnie, lecz w szczególności żaden. *Pilch. Sen. list.* 2, 378. Frenio na różne podzielone chory. *Ustr. Tr.* 50. *f.* Chor u mnichów, pewne nabożeństwo, i godziny do śpiewania tego, der Chor der Mönche, der Chorgesang. Rad do horu chodzil. *Birk. Dom.* 63. Iuznici nie byli odwołani do choru. *Oss. Wyr.* - *f.* *Fig. tr.* pod chory wynosić, pod niebiosa, uwielbiać, Himmel hoch erheben, lobpreisen. On ascodrobliwość królowy pod chory wynosi. *Pot. Arg.* 217. - Chor, rząd, ranga, stopień, der Rang, die Reihe, Stufe. Stawia go w naysierwszych panów chorze. *Jabl. Ez. C.* 3. Niższego choru, popopity, swyczaray, ordynaryyny, grucina, ordynat, ganz gewöhnlich, von gewöhnlichem Schlage, Ja s pięknościami niższego choru wdawać się lubię. *Teat.* 1, 44. Chorusleiter vom zweyten Range. 2., Chor, część kościoła, gdzie wielki ołtarz i formy kapłańskie, der Haupttheil der Kirche, wo sich der Hochaltar und die Priesterliche befinden (in der catholischen Kirche). *Rofs.* канпоch, канпоch. Kanonik, gdy w chor przyszedł, ukaż wszystkie formy zastapione, tak się wiele kanoników naiechało. *Gorn. Sen.* 526. (*Carn.* chorar s kanonik, der Chorherr, Canonikus).

Pochod: chorny, chorowy, choral, choralista, chorasny.

CHORĄGIEW, - gwi, *ż.*, **CHORĄGIEWKA**, *i, ż.* *zabr.*, znak wojskowy, pod którym gromadzić się mają żołnierze, *die Fahne* (*ob: proporzec, standard*). *Boh. tuchew, tuchewitza*; *Slovac. tuchew, tuchewet, zas fawa*; *Serab. 1. tchoraj*; *Serab. 2. foma*; *Carn. wendéra, fastava*; *Vind. bandera, fastava, fnamnje*; *Bosn. zastava, stjeh, dundar*; *Croat. zastava, bandera, pah*; *Rag. stjeh, zastava*; *Hung. zásaló*; *Slavon. Turc. barjaka, barjak*; *Rofs. хоругва, знамя, знамякб, смѣб, эмзѣб*. Miała z dawna każda ziemia swoją chorągiew, którą nosić na pogrzebach królów i na pospolitej wyprawie należało do chorążego. *Skrzet. P. P. 1, 208*. Turcy chorągiew Mahometową w wielkim poszanowaniu chowają w skarbow. Kiedy ją wystawia, wszyscy powinni iść pod ten znak. Wierzą, iż ją Gabryel Mahometowi z nieba przyniósł, i swoją ją też Niebieską chorągwią. *Klok. Turk. 27*. Kurfirst Pruski od króla wedle mody starzy chorągiew brał. *Pot. Jow. 31*. (znak holdu, lenności, *das Fahnenlehn*). Wojewoda Wołoski, porzucający chorągiew pod nogami królewskimi, jako był obyczny, przysięgi hold i posłuszeństwo. *Stryk. 514*. Pod chorągiewami stanąć, wojnę podnieść, *Warg. Cez. 155*. *Sich zur Fahne stellen*. Chorągiew rozwiać, *die Fahne fliegen lassen*. Chorągiew swiać, wojsko rozpuścić, *die Soldaten abtanzen*. Chorągiew rozciągać, wojsko zaciagać, werbować, *werben*. Chorągwi przysięgać, do chorągwi przysięgać = do żołnierzy przysięgać, *zur Fahne schwören*. Pod chorągwią służyć, wojskowo służyć, *Kriegsdienste thun*. Chorągiew opuścić, deserować, *die Fahne verlassen*, *desertieren*. Zbieg z pod chorągwi, deserter, *Ausstreifer*. Białą chorągiew z miasta wywieść = poddać się, *die weiße Fahne aushängen*, *sich ergeben*. Z nieprzyjaciół chorągwie a zwycięstwo otrzymać. *1. Leop. 2. Mach. 5, 6*. Nieprzyjaciela z pod chorągwi roznęła. *Warg. Cez. 215*. (rozproszył). Nic nie wskórają największe wojska, na których sprawiedliwość chorągwi swej nie ma. *Sk. Dz. 841*. (którym sprawiedliwość nie przewodzi, hetmani). - Chorągiew, *metonym*. żołnierze pod jedną chorągwią (*ob: rota, polek*), *eine Compagnie*, *ein Escadron*; (*auch im Deutschen ehemals Fahne, Fahnelein, Udsig*). Jan Olbracht ze szkodliwymi chorągiewami do ziemi Wołoskiej zajeżdża. *Krom. 758*. - Chorągiew kościelna, *eine Kirchengahne*. *Rofs. хоругва*. Chorągiewka wywieszona na kościele na znak kiermaszu, *Oss. Wyr.* Chorągwie brackie, *die Fahnen der Bräderschaften*. Cechy pod chorągiewami w paradzie. *Oss. Wyr.* Chorągiew okrętowa, bandera, *die Schiffsfahne*, Flotta na znak radości, którą w ów dzień miała różnobarwa chorągwie sowszad wywieszala. *Przyb. Lus. 56*. Chorągiewka na dachu, *die Dachfahne*, *der Wetterfahn*. *Teat. 29, 126*. *Zabor. Geom. 6*. Chorągiewka u pióra, są to owe gęsto osadzone nitczki, z których każda snowu jest piórkiem. *Kluk Zw. 2, 12*. *die Fahne an einem Federkiele*. - *Fig.* Chorągiewkę zwinąć = w nogi uderzyć, amykać, dać drapak, *Reiß aus nehmen, austreiben*. **CHORĄGIEWKOWY**, *a, o*, od chorągiewki, *Fahnelein*; *Fahnen*; Chorągiewkowe kopie, albo spiey. *Czack. Pr. 216*. (na których chorągiewka osadzona, *Spieße mit kleinen Fahnen*). **CHO-**

RĄGIEWNY, **CHORĄGWIANY**, *a, o*, od chorągwi, do chorągwi należący, *Fahnen*; *zur Fahne gehörrig*, *von der Fahne*. *Croat. zastavnik*; *Rofs. смяговиный, знаменник*. Szlachta chorągiewna, obowiązana iść pod chorągiew swojej ziemi na pospolite ruszenie, *der Fahnenadel*, *der zu den Fahnen seiner Wohnortigkeit bei dem allgemeinen Aufgebote stehen mußte*. Wszystkie stany duchowne i świeckie, książęta, panista, dworzanie i ziemianie, szlachta chorągiewna, winni wojnę służyć. *Stat. L. 37*. Panowie chorągiewni, lennicy, którzy przy oddawaniu holdu, swierschnikowi najwyższemu banderę swoją zniżyli, *die Fahnenlehnsmänner*. My gospodar słubiem, iż wszystkich książąt, panów rad duchownych i świeckich, panów chorągiewnych, szlachtę, miasta, temi jednymi prawy sądzić mamy. *Stat. Lit. 1*. Książęta i panowie chorągiewni, rada także i urzędnicy siemscy. *Stat. Lit. 414*. Ludzie chorągiewni, chorągiew, żołnierze pod chorągwią, nie luszczacy, *Fahnenfeldaten*. Ogródna iestef, jako obós chorągiewny. *Budn. Cant. 6, 4*. (jak wojsko uszykowane. *Bibl. Gd.*). - *Drąg chorągwiany*, u którego wisi chorągiew. *Oss. Wyr.*

Pochodz: *Chorąży, chorążyce, chorążanka, chorążyna, chorązwo*.

CHORAL, **KORAL**, *u, m.* (*ob. chór*) śpiewanie prośbie lednym głosem poważne. *Cn. Th. 302*. *der Choral*. **CHORALISTA**, **CHORZYSTA**, *y, m.*, śpiewak choroowy, *der Choralist, Chorist*. **CHORALNY**, **KORALNY**, *a, o*, od chorału, *Choral*; *Spiewanie kościelne choralne*. *Birk. Dom. 148*.

CHORAZANKA, *ji, ż.* córka chorążego, *die Fahnrichstochter*. *Zab. 12, 55*, **CHORAZTWO**, **CHOREZTWO**, *a, n.*, urząd i godność chorążego, *die Fahnrichststelle*. Chorążtwa trzeba ludziom dawać szolnym, gdyż na tym wiele zależy. *Tarn. Ust. 307*. - *ś.* Chorąży z chorążynią, *der Fahnrich mit seiner Frau*, Państwo chorążtwa przyiechali, **CHORAZY**, - *ego, m.*, piastujący chorągiew (*ob. proporzni*), *der Fahnrich*. *Boh. forahewnit, praporednik, fenderch*; *Serab. 1. tchorownit, tchorownit*; *Carn. prapognek*; *wendirzhar, fastavnek*; *Croat. zastavnik*; *Bosn. zastavnik, stjegonosac, dwendarnick*; *Vind. fondrik, banderar, banderovoz, bariaktar*; *Rofs. хоружикъ, смяговишник, знаменосецб, Eccl. знаменникб*. Chorąży, kiedy chorągiew będąc trzymał, ma mieć na sobie zbroję dobrą; a chorągiew sam chorąży w ucie swym ma dsiereć. *Stat. Lit. 41, 5*. Chorąży, urzędnik w Polsce, *der Fahnenträger*, *ein vernehmer Beamter*. Urząd koronny i siemski do noszenia tak przed królem, jako i na czele ryceństwa wojewódzkiego chorągwi. Miejsce chorążych wielkich koronnych po podkomorzych; toż samo między siemskimi urzędnikami. Chorążowie nadworni są w Królestwie i w Litwie; tych obowiązkiem wielkich zastępować. *Kras. Zb. 1, 205*, **CHORAZYC**, *a, m.*, syp chorążtogo, *des Fahnrichst Sohn*. **CHORAZYNA**, *y, ż.*, żona chorążego, *die Fahnrichstinn, Fahnenträgerinn*.

CHOREK, *rka, m.*, *zdrokn. rzeszown*, chor, *ein kleines Chor*, *ein kleines Chor*, *Chorok* przy organach. *Tr.*

CHORKAW *ob: chrachal*.

CHORŁAK, *a, m.*, cherlak, charlak, chorowity, ein Kranklicher.

CHORNY, *a, e*, chorowy, od choru. *Chot. Boh. listy* uj; *Vind.* korcki.

CHORO *przysł.* *przymiotn.* Chory, niezdrowo, słabo, frant. Choro się mieć. *Włod.* = słabym bydz, chorować, sich frant befinden. CHOROBKA, *y, ż.*, CHOROBKA, *i, ż.* *zdrobn.*, zle zdrowie, słabość, niezdrowie, niemoc, die Krankheit; *Sorab.* 1. choroba, shorofci; *chorofci*; *Sorab.* 2. chorofci; *Hebr.* חורב; *Slovac.* choroba, nemoc, nebužnosť; *Boh.* neduh, nemoc; *Carn.* bolešn, beteg, beteln; *Vind.* boliesen, nesdrauje, bol, boliesnost (*Vind.* skerb, skerbnost = troška); *Rag.* bool, nemooch, nezdrav; *Slavon.* bolést, bollest (*Slavon.* chorav = ślepy); *Bosn.* betegh, nemocch; *Croat.* beteg; *nemoch*, islabosst, gingavócha, ból, nezdrauje; *Dal.* nezdrav, ból, bolešt, bolovanye; *Hung.* betegfeleg; *Rofs.* болѣзаніе, немощь, *Eccl.* недугъ (cf. duży). Choroba, stan taki ciała, w którym różne działania, inaszym razem z łatwością wykonane, więcey z taką łatwością wykonać nie może. *Krup.* 5, 1. Choroby powszechne, szczególne; chroniczne, ostre; miejscowe, sympatyczne, epidemiczne (ob, przyniotne, przymioty). *Krup.* 5, *praef.* Chorób znaki, symptomata. *ib.* choroba przypadła, abo przypadek choroby w drugiey będącemu, symptoma. *Cn. Th.* Nauka o chorobach, pathologia. *Krup.* V. *praef.* Choroba sądowa, która nie stanie u sądu wymawia, eine legale Krankheit. Choroba czarna, ciemnozielona, *Syr.* 777. чернагнемощь, wielka choroba, kaduk, Świętego Walentego niemoc, *qu. v.* Choroba satyryyska ob, satyryyski. Choroba łożna ob: łożny. Choroba niewieścia, krwotok, miesiące, miesięczna choroba, czas, czasy ob: Miesiącki. Choroba Świętego Antoniego ob: Antoni. Pańska choroba ob. Pedagra. Zapadł na jakąś cudzoziemską chorobkę. *Mon.* 69, 81. (ob. franca). *Cziach.* *Przyp.* G. 2. Jedna chorobka, wrzód, rana, krosta, Tak śliczny obraz pospęcić sprosta. *Susz. Pief.* 3. R. 4. 6. Uymuie ci glancu twary nagła choroba, nadobną cerę traci niemoc. *Poc. Hom.* 144. Od dawnego czasu choroba go trzyma. *Sekl. Jan.* 5. - *Prov.* Pańska choroba, ubogiego zdrowie. *Rys. Ad.* 55. (takiey choroby ubogi za nic nie ma, nie pieści się nią). Co choroba, to doktor. *Rys. Ad.* 6. - *Prov. Slovac.* galé bolešt, tašá mast. Nie masz gorszego człowieka nad tego, co z choroby powstanie. *Rys. Ad.* 45. Choroba choroby nie wyrzuci. *Birk. Ex. C.* 2. Choroba nie piastuje. *Rys. Ad.* 5. Sama starość stoi za chorobę. *Rys. Ad.* 62. Chorobę zastarzałą trudno nlecić. *Złgl. Ad.* 30. Komu miła swa choroba, temu nie wołay doktora. *Cn. Ad.* 355. Zdrówy choroby, a chory ma się spodziewać śmierci. *Rys. Ad.* 77. Bywa lekarstwo gorsze niż choroba. *Lesscz. Gl.* 76. Ostatni to jest frzodek, przez chorobę dostawać zdrowia. *Pilch. Sen.* 143. - §. Choroby wymysłów i dsiwactwa. *Jez. Wyr. Einbildungen, Grillen, Seelenkrankheiten.* Niecnoty, zle skłonności, choroby duszy. *Pers. Lek.* 83. Nie wstydz się, nie wstydz, iuz to pospolita Choroba kochać, wszystkim przyzwoiła. *Past. F.* 151. §. Przeklinając: choroba = kaduk, kat, djachel, det. *Hentet*, die schwere Roth, det. *L.* ... Boday go choroba!.. *Teat.*

ib. 12. Niech mię choroba wezmio. *ib.* 53 c, 66. O niechże djabli, choroba, wszystko sie takich bierze ich-mościów. *Teat.* 27 c, 37. Otoż i oni, na moie niezszczęście! czy tu choroba ich niezie! *Kniaz. Poez.* 3, 211. Czy choroba nadała tego posłańca? *Boh. Kom.* 1, 188. Idź do choroby! CHOROBSKO, *a, n.*, brzydka choroba, eine hässliche Krankheit. Ludzie pełni chorobk i wrzodów. *Pilch. Sen.* 169. Wszeteczne chorobska. *Pilch. Sen. list.* 2, 367. CHOROBNY, *a, e*, do choroby należący, Krankheits-, die Krankheit betreffend. Siły chorego ustaly, bo chorobney srogosci nie wyslarczyły. *Cziach. Przy. G.* 4. §. Chorowity, frantlich. Za takowym plynieniem krwi, trudne i chorobne brzemienia bywaią. *Cziach. przy E.* 2.

CHOROGRAFIA, *ii, ż.*, z Greck. krainopistwo, opisanie iedny znaczney części ziemi, iaką jest Francya, Niemcy, i t. d. *Wytw. G.* 6. die Chorographie, Landesbeschreibung ob: geografia, topografia. CHOROGRAFICZNY, *a, e*, CHOROGRAFICZNIE *przysł.*, tyczący się chorografii, chorographisch.

CHOROSC, *ści, ż.*, chorowitość, słabość, schorzołość, die Kranklichkeit, *Eccl.* хворость. Zbytni cień chorosc wazem rzeczom zadawa i czerstwość powietrza zaraza. *Cresc.* 679. *CHOROSŁODZENNY, *a, e*, chorobę na słodsomie mający, *Mącz.* mißliüchtig.

*CHOROSZ, *CHOROSZY, *a, e*, *Rofs.* хоромъ ładny, piękny, schön, artig. Każdy horosz, za swój hrosz. *Teat.* 29 c, 7. CHOROSZ, *a, m.*, grzyb siedz, *boletus ramosissimus* Linn. eine Art Pilze, zdatny do iedzenia; na wielu miejscach w Litwie siedzcem go zowią; na niektórych zaś pod nazwiskiem chorosz iest znaiomy. *Junda.* 565.

CHOROWAC *niak. kontyn.*, chorym bydz, choro się mieć, zle się mieć, słabym bydz, frant seyn, franten. *Sorab.* 1. *obsoł.* forin, forim, *Eccl.* скорбѣно, болѣаню; *Syr.* Chald. Talmud. חרה לרה (*Boh.* zchorowati = zachorować); *Boh.* nebužiwati; *Slovac.* stonát, stonem, nemocen gsem; *Carn.* bolešam, betegujem, beteshujem; *Croat.* beteguvati; *Vind.* boliehati, bolesnuvati, boluvati, bouu biti, beteshuvati, bouuizhuvati, bolzhuvati; *Dal.* bolovati; *Rag.* bolovatti; (*Rofs.* скорбѣнъ tęsknić; хворамъ kwękać, charlać; захвораша zachorować); *Rofs.* немощь, немоуь, недомогатъ, болѣмъ; *Eccl.* недуговатъ, немоществоватъ. Już siódmy dzień, iak choruje na febrę. *Gaz. Nar.* 104 c. Lepiey nie chorować, iak bydz leczonym. *Fr. Ad.* 104. Lepiey chorować na cieie, niż na duszy. *Cn. Ad.* 459. Skrzywił się, iakby chorował na glisty. *Jabl. Ex. C.* 5. - *Fig.* Chorować na głowę, mieć zaka wie łbie, nicht richtig im Kopfe seyn, einen Spalten haben. Wszyscy ludzie bez braku chorują na głowę, Choć ieden wziął funt głupstwa, a drugi połowę. *Nar. Dz.* 5, 120. CHOROWITOSC, *ści, ż.*, podpadłość chorobom, die Kranklichkeit. *Sorab.* 1. chorowitosc; *Boh.* nebužiwost; (*Boh.* chutawstwo suchorlawość). *Carn.* beteshnost; *Vind.* bolezhliwost, bolesliwost, bounovitnost, *Eccl.* недугоснїе, *Rofs.* немоществование. CHOROWITY, *a, e*, CHOROWICIE *przysł.*, skłonny do chorob, frantlich. *Sorab.* 1. chorowitwé, chorowité; *Boh.* chrocaklenn, stonawý, nebužiwý; *Carn.* bolešna, beteshnik; *Vind.* boletliu,

iediu, bolezhliu, bounoviten; *Rag.* botestyiv, besfejaj, zlocist, arghjav; *Slavon.* bolexljiv; *Rofs.* цепадци-
вый, припадцив, болноватый; Zdrowie chorowi-
te. *Krup.* 3, 627. Chorowitym bydz, charlać, kwękać,
Rofs. похворать. CHOROWNIA, i, 2., isba choruią-
cych, chorowny gmach. *Męcz.* lazaret, infirmaria, le-
karnia, das Krankenzimmer; *Sorab.* 1. khorohca; *Rofs.*
больница; *Eccl.* цблѣница; *Vind.* bouikaliste.

CHOROWY, a, e, chorny, od choru, Chor =. Sklada
chorowe piosnki, iak do kantyczek. *Teat.* 20 b, 284.

CHORY, *CHOR, a, e, CHORO przystk., niezdrawy,
niemocny, slaby, frant; *Sorab.* 1. chory, khoré; *Sor.* 1.
fort, fort, chorti; *Boh.* bolawh; stonawh; niemocny, (Boh.
furtawp suchorlawy); *Slov.* nemocni, nebujiwi, nezdrawi;
Slav. belestan; (*Slav.* chorav = ślepy, iednooki); *Vind.*
bolan, boun; *Carn.* bolne, bolhan; *Rag.* nemochjan,
bolan, bolestan, razhogljen, pobogljen, nemorch, be-
fejaj, betexan; *Bosn.* betefjan, bolestan; *Croat.* bete-
sen, mlahav, slab, nemochen, bolen, boleszan, ne-
zdrav; *Dal.* bolan; *Rofs.* больнй, болнщй, немо-
щный, недужный, скорбный; *Eccl.* хворый,
недужный, немощный, болѣзненный. Chory iest
zwierz, gdy się cokolwiek przeciwuym sposobem w nim
dziecie, iak się dziać zwyklo, gdy zdrowym iest. *Kluk*
Zw. 1, 124. Chory na głowę, na żołądek, na śledzi-
onę. *Cn. Th.* Chorey baby chorszy umysl. *Wys. Kat.*
185. Chory na przesąd, uprzedzeniem zaslepiony, frant
an einem Vorurtheile. Każdy to usua, kto tylko na
przesąd nie chory, Prózen iest ciemnych błędów i du-
cha przekory. *Zab.* 11, 43. *Zabl.* - Chory *Subst. masc.*
Der Kranke, ein Kranter; Slavon. colestnik; *Croat.* be-
tesnik; *Dal.* bolnik; *Rag.* nemochnik; *Vind.* bounik,
boliehavez, beteshnik; *Carn.* bolnik). *W* rodz. żeisk.,
Chora subst. die Kranke, eine Kranke. Carn. boluiza,
Croat. bolnica, betesnicza). Zły znak, gdy chory swo-
jey nie czuie choroby. *Teat.* 34, 47: Choremu wszyst-
ko gorzko. *Cn. Ad.* 65. Choremu się poprawuie, gdy
śmierć bliżey przystępuje. *ib.* A chcesz iest? chorego
się pytaią, zdrowemu daią. *Cn. Ad.* 65. Tylko to cho-
rego pytaią, iesli chce. *Rys. Ad.* 67. Nie doktora, cho-
rego pytaij, gdzie boli. *ib.* 51. *Prov. Croat.* Nemochne-
mu zdrav ne razme. (zdrowy nie wie, co chory cierpi).
CHORZEC miak. *nidd.* schorzel dok., podlegać
chorobie, frant werden, erkranken. *Sorab.* 1. khoréu;
Sorab. 2. khorésh; *Boh.* khorawest; *Vind.* sboleti, boun
gratati; *Rofs.* захворам. Łacno chorego cieszyć zdro-
wemu, Trudno gdy chorzeć przyydzie samemu. *Cn. Ad.*
411. Zchorzał na glisty. *Zabl. Ek.* 2. Jż książę cho-
rzał, nie mógłem się z nim widzieć. *Warg. Radz.* 351.
Tak mu język schorzeio, by chóre oczy na słoheu.
Glicz. Wych. K. 7. Na śledzionę chorzejącym co pić
dawać. *Syr.* 624. Chórzenia i febrę cielesne modlitwą
wygnał. *Birk. Kaz. Ob. H.* 2. (choroby). CHORZU-
CHNY, a, e, CHORZUTRI, a, ie, CHORZUCHNO,
CHORZUTKO przystk., bardzo chory, ciężko choruią-
cy, techt sehr frant. *Męcz.* Chorzucline dzieciątko. *W.*
Post. W. 3, 409.

Pochodz. przymiotn. chory: chorlak, chariak, cher-
lak, cherlak, charlak, choroba, chorobka, chorobsko,
chorobny, przychorony, roschorował się, zachorował,
Tom I

zachorzeć, odchorował, przychorował, przechorował
nachorował się, wychorował, dochorował.

CHORZYSTA ob. Choralista.

CHOST, a, m., CHOSTEK, CHOSZTEK, - tka, m.
*CHOSZYSKO, nierządnik, ein liebertlicher Mensch. Po-
piela wtórego na wzgardę większą chostkiem pozpolic-
cie przezywano, gdyż swowolne i nikczemne obyciaie
iego, twarz szkaradna, włos w brodzie i w głowie rzą-
dki bardziey go iaszce szpecily. *Krom.* 46. Chosztek aka
choszysko według opisanía inszych historyków. *Pap.*
Ryc. ob. koszysko.

CHOW, u, m., wypielęgowanie, utrzymanie, wygnaró-
wanie, die Aufzucht, die Zucht. U nas chów bydła
nie iest iaszce w tym stanie, iakby bydz powinien.
Pam. 83, 439. Mogę ci za konia tego ręczyć, be iest
mego chowu. *Oss. Wyr.* CHOWAC transi. niedok.,
schować dok., zabezpieczając od zguby w pewnem mie-
scu złożyć, verwahren, aufbewahren, *Boh.* chowati, cho-
wawati, howimi, howiwam; *Slovac.* chowam; *Sorab.* 1.
khowam, chowam, schowam; *Sorab.* 2. chowash, lawash;
Hebr. chaba: *Vind.* sahraniti, ohraniti, saobvari-
ti; savaruvati; *Carn.* bramiti; *Bosn.* sprenuti, sahraniti,
ostaviti, *Croat.* chuvati; *Rofs.* прохити, зберечь,
блюсти. W sklepach skarb swój chowa. *Star. Dw.*
26. W wieżach tych prochy składają i chowają. *ib.* 38.
Korona ma bydz w skarbie w Krakowie chowana. *Val.*
Leg. 2, 900. Zoldy swoje w karczmach chowają, a nie
w trzosaach. *Birk. Kaz. Ob. G.* 2, 6. Radbym co nalez;
ale swoje chowa każdy. *Klon. Wor.* 34. W okowach i
we dniu i w nocy ich chowają. *Pasz. Dz.* 51. (trzy-
maią, sie halten sie in Ketten). Daleko ważnieysze rze-
czy wiem i w milczeniu chowam. *Teat.* 29, 40. (taie, za-
taiam, verschweigen, in Still Schweigen verbergen. - Zboże
chowac, trzymac, nie puścić, nie przedawać, das Ge-
treibe verwahren, liegen lassen, nicht verkaufen. Kto
zboże chowa, tego przeklina lud; ale nad tym, który
je przedawa, iest błogosławieństwo. *Radz. Prov.* 11,
26. Chowac co na droższe przedanie, na droższy czas.
Tr. - Chowac owoc, frukta, dadz im leżeć, Obst ver-
wahren, aufheben, liegen lassen. Owoce do chowania,
który może leżeć, *Sorab.* 1. khowanité, zwarnupité, Ger-
aufbewahrbar. §: Chowac kogo, bronieć go od zlego,
zachowywać, warować, strzedz, einen vorer bewahren,
behütten, beschützen. Choway boże! broń boże! Gott be-
wahre! Gott behüte; Behüte Gott! Bewahre Gott! I
w ostatniej nędzy mnie nie odstąpili, choway boże!
Teat. 54 d, 27. Niech cię Pan Bóg chowa nam na dlu-
gie lata, W łasce swey, w czerstwey sile i w wadze
u świata. *Groch. W.* 160. Łaskę zawsze od ciebie
znał, i dosyć hojną, chowałeś w ziemi cudzey głowę
mą spokojną. *Pap. Przy. A.* 2 b. Niech cię Pan bóg
przez wiek wielopomny chowa w łasce swey świętey.
Protas. Fal. A. 3. §: Chowac kogo u siebia, ukry-
wać, taie, przechowywać, einen Zufluchtsort geben, bey
sich verbergen, verdecken, bey sich halten. Uciekających
skrycie u siebia chowają. *Pasz. Dz.* 63. Cudzego zbie-
ga chować, nie godzi się. *Morszt.* 79. - Chowac się,
kryć się, sich verbergen, sich verdecken. Powiedz mi,
gdzie się chowasi, bracie Stanislawie, Bont cię tak dlu-
go szukał, ażem ustal prawie. *J. Kchan. Fr.* 42. *Drzy*

ośca i chowa się za Antka. *Teat. 54 c, D. 2.* Chowają się z tym, co naydroższego mają, *ib. 55 c, 11.* *Sorab. 1.* *Chowam so.* Chowany, gra, gdy się ktoś ukrywa, aby go drudzy szukali, *das Versteckspiel.* Grać chowanego. §. Chowac gości, stawiać gości, przymowac na gospodę, *Fremde beherbergen, einen Gasthof halten.* Gospodarz domu-gościnnego rozumie się ten, który gości i przychodnie ustawicznie stawia i chowa. *Szczerb. Sax. 142.* §. Chowac kogo u siebie, w domu przy sobie mieć, na swoim chlebie, *bey sich unterhalten, in seinem Hause haben.* Książka wzięli awyczay chowac przy sobie białogłowy, iako za duchowne córki. *St. Dz. 345.* Chowa on familią wielką, w domu swoim. *Star. Dw. 50.* Chowac dwór, ludzi, służących, czeladź, *eine Hofstat halten, Bediente, Gesinde, halten.* Nieboszczyk pan chował dwór wielki. *Krar. Pod. 2, 29.* Pan, który muzykę chowa, niech płaci poberu 300 złotych; bo lepiey na to mieysce puzkarsów chowac. *Let. D.* U ziemianstwa jest ten obyczay, dzieciom rządzić a chowac bakalarsza. *Glicz. Wych. K. 3 b.* Jeśli chcesz mamkę dziecięciu chowac, chowayże stateczną, a trzeźwą. *ib. D. 5 b.* (dem Kinde eine Amme halten). Chowac bydło, ptaki, Wieh halten, Vögel halten. Błądną, którzy więcey bydlą chowają, niż należycie wyżywić mogą. *Kluk Zw. 1, 148.* Kto chowa ptaki z pisku, Ten mieywa fayno w sysku. *Rys. Ad. 25.* Któż mi więkaze rany sadadz może, iako pies odemnie chowany! *Pot. Arg. 733.* (bardziej boli od swoiego). Zwierz chowany, domowy, ogiaskany, *ein zahm gemachtes Thier, ein im Hause gezogenes Thier.* Z wilka chowanego mała jest pociecha. *Kluk Zw. 1, 354.* Wilk chowany, przyjaciel iednany, żyd chrzczony, niepewny. *Cn. Ad. 1246.* - *Dwor. B. 2.* (po staremu wilk. Maż iak chcesz chlopa maslem, przecięż mu wonioć dsiegiem). §. Chowac, karmic, pielegnowac, wychowywac z młodu, nähren, erhalten, erziehen, ziehen. *Sorab. 1.* *Subnu, zhubnu;* *Sorab. 2.* *Sublajš; Rag.* hrániti, goitti; *Rofs.* namám. Niewiasta chowała syna swego, aż go odchowała od mleka. *1. Leop. 1. Reg. 1, 24.* Matki własnymi pierśmi dziateczki swe chowały. *Fallb. Dis. G.* Zona z dziatkami w mieście łaską ludzką chowac się musiała. *Fallb. Dis. M. - Passiu.* chowac się, brać wychowanie, erzogen werden. Córki chowają się przy matkach; a syny biorą od nich, a chowają osobno. *Star. Dw. 48.* Syn umarł, a córka się chowa: (życie i biersze edukacyą, *ist am Leben und wird erzogen*). - Ryby, ptaki, dobrze się tu chowają. *Cn. Th.* plůż tu, sie kommen hier gut fort. §. Chowac, o stadnikach, rozmaznac, rozmazaniem utrzymywac, von den Beschältern, bespringen, beschälren, belegen, befruchten. Stadnik do dwudziestu lat może stadno chowac bezpiecznie. *Hipp. 15.* Gdy stadnika wolno w stadno puszczasz, iak mu możesz zabronic, aby zbyt nie chował? *ib. 18.* - *Recipr.* Stadniki z klaczkami się chowają, spuszcza się, stanowią, die Beschälter bespringen, belegen, beschälren die Stuten. Gdy stadnika wolno w stadno puszczasz, iak możesz wiedziec, z którą źwierzopą i wiele się razy chował. *Hipp. 18.* (ob. odchowac, uchowac). Nawet o ludziach: chowac się: mieć sprawę cielesną, sich fleischlich vermische n, zu thun haben mit jemanden. Nie by-

ło mężów doma, a żonki ich poczęły się z pasterzami chowac. *Biel. Sw. 118.* Amazonki, aby rodząy ich nie sęgnął, chowały się z postronnymi ludźmi ras w rok. *ib. 117 b.* - §. *Moral.* Chowac wiare, zakon, przykazanie, przyiazń, tajemnicę, i t. d. dotrzymywac, wypełniac, zachowywac, halten, Treue und Glauben, die Gebote, Befehle, Freundschaft unterhalten, Geheimnisse bey sich behalten. *Eccl. COBAJOCIM, COBAJOCIM.* Kto wiary nie chowa, chowana mu też wiara bydz nie ma. *St. Kaz. 234.* Prózne jest prawo, jeśli nie będzie chowano; a chowane bydz nie może, ażby ku wiadomości przyszło. *Harb. Stat. 24.* Penelope chowała mężowi wiare małżeńską mocno. *Petr. Ek. 24.* Towarzyski ióy, z któremi przyiazń chowała... *Star. Dw. 46.* Chowac gniew, nie porzucac go, nie udobruchac się, den Zorn behalten, ihn nicht fahren lassen. Niesprawiedliwa, iż człowiek człowiekowi gniew chowa, a od boga miłosierdzia prosi. *St. Kaz. 429.* - Chowac się, zachowywac się, postępować sobie, sich verhalten (moralisch). No chowaycież się trzeźwo, poczciwie i wiernie. *Tręb. S. M. 91.* - §. Chowac kogo iakoś, trzymac go, traktowac go iakoś, jemanden auf eine gewisse Art halten, tractiren. Chowac co ciepło, zimno, chędogo, skromno. *Cn. Th.* Kallimach radził Olbrachtowi, aby szlachtę w srogości chował. *Biel. Kr. 434.* et sollte den Adel streng halten. Chowac się z kim dobrze, mieszkać z nim dobrze. *Cn. Th.* In gutem Vernehmen stehen. - §. Chowac, oszczędzac, ochraniać, aufbewahren, verwahren. Co masz dziś zrobic, dziś zrób; co masz zjesć, choway na jutro. *Oss. Wyr.* (dobrze zapas na starość chowac). Choway co na kolacz. *Cn. Ad. 69.* (nie nasycay się, zachoway co apetytu na lepsze iedenia). Choway się na co, sich zu erhalten suchen, sich schonen, sich aufsparen. §. Chowac, odkladać, w odlog puszczać, odwiaczac, aufschieben. Chowac na dalszy czas. *Oss. Wyr.* §. Chowac umarłego, pochowac, grześć, seinen Todten begraben, *Vind.* pokopat, h'femli perpravit; *Bosn.* saghrinuti, zakopati, sadubfki). - CHOWACIEL, CHOWACZ, a, m., chowający, zachowujący, pełniący co, pełniący, der Bewahret. Bóg obiecuie wiele dobrego chowaczom, a złego przestępcom przykazania swego. *Leap. Deut. 11.* (zachowującym przykazania, den Beobachtern seiner Gebote). §. Chowacz dzieci, wychowywacz, der Erzieher; *Sorab. 1.* *Chowacječ, Subelnif, Subwat.* Poslal ku chowacielom dzieci Achabowych. *Budn. 2. Reg. 10, 1.* Not. „ku karmicielom albo piastunom, albo mistrzom.“ (do tych, którzy wychowywali dzieci Achaba. *Bibl. Gd.*) - *W rokach iselskim.* CHOWACIELKA, die Verwahrerin, Bewahretin, Beobachterin, Erzieherin. *Boh.* chowac piastunka, *Sorab. 1.* *Subelnicija, Subwarka.* CHOWALNY, a, o, mogący bydz chowanym, aufbewahrt, auf zu bewahren, das sich hält. Niechowalny owoc, którego chowac nie może. *Tr.* CHOWANIE, ia, n. *Subst. verbale* we wszystkich znaczeniach słowa chowac, das Bewahren, Verwahren, Verstreuen, Aufbewahren, Beschützen, Beobachten, der Unterhalt, das Erziehen, Straffziehen. *CHOWANIEC, ſca, m., który się u kogo chowa (cf. Wychowanie), der Pfleger, der Pflegerin.

*Slovac. chovanec. Eccl. पिठोमिन्ध, वसक्रमेणिक, पिठोमेन्ध. Doma chowanice ieno do kozicy się go- dzi. Glicz. Wych. H. 6. (domator). Miejscem przeszyl chowancą swojego. Zebr. Ow. 329. et 270. alumnum). W roduale żeńskim. CHOWANICA, *Slovac. chovanica. - CHOWANY imiesl. czasu przeszlego części bierney słowa Chowań.**

Pochodz: *dochowal, dochowek, nachowal, odcho- wał, pochował, pochwa, poszwa, przechował, prze- chów, przychówek, przychował, wychował, wychowa- nie; wychowaniec, wychowanica, spółwychowaniec, u- chował, zachował, zachowacz, zachowalność, scho- wał.*

CHOWIERAC czyn kontyn., *chowierzyć niedok., chwie- rutać, ruchać, wachać czym, kołysać, हुन und her bez wegen, स्फुटित (Rofe. skowyrzycz przedrapać; sko- nerkamz zmiąć). Nie godzi się dsiecięcia, gdy go spać połozysz, bardzo chowierać, kołysać, ani też bardzo utrzęcać. *Sian. 466. Wiatry drzewo chowierzące. Cresc. 444. Drzewo oliwne żada częstego chowierania od wię- trów. id. 437. Gniazda dla kokoszy mają być mocno uwiązane, aby się nie chowierały. Cresc. 581. Ciężarna, aby się nie poruszała skakanie, chwianiem, chowie- ranie, stanem długim. Spicz. 183. CHOWIOREK, rka, m., snópek nieurodzajny, nikczemny, tylko do poszywania chałup służący, eine unfruchtbare Börnerlose Getteidegarbe, die man blös zu Strohhäferu brauchen kann.*

CHOYDA! ob. Heyda. **CHOYKA**, Choinka ob. Choina: **CHOYNY** ob. Hoinny. **CHOZY** ob. Hozy. **CHRA- BASZCZ** ob. Chrzabaszcz, Chrzaszcz; **CHRAORY** ob. Chrobry.

CHRACHAC, CHARCHAC, CHARKAC, intrane. kontyn., Chraczec, Charczec, nied., Charkotać, Chur- kotać, -otać, -oce, Chrachnać, Charknać, *iednl.*; krtuszac się z ciężkością głośno slegmy zbywać, *scrare.* *Mącz. ścł rásupert, anhuften, tim dusjnspeien. Boh. štáti, štáti, brochtam; Vind. herkati, hreshiti, hrakati, gerklati, hrakazhiti; Carn. herzhim, gérgam, herkam; Rag. harkatti, harkmeti, hrákti, hráknuti; Sorab. a. Charchnusch, katchnusch; Bosn. hrakati, hrrika- ti, shrakati, shraknuti; Croat. herkati, hraknuti, hra- chem, shraknuti; Dal. hropem; Hung. hoerhyogni; Rofs. харкымъ, харкамъ, першамъ, перхамъ; Eccl. хракамъ, cf. Gall. cracher); Uważaj oddech pa- cyenta, czy lekki, czy pracowity; czy grający w gar- dle, czy charczący. *Perz. Lek. 77. Owca, kiedy roba- ki w gardle mają, sbył charczają; Gös. Ek. 127. Ziele to kaszel usmierza, charkanie wywodzi, to iest, gdy człowiek charka ślegmą. Spicz. 44. Głos iego był chra- potliwy, właśnie gdy kto charka do odpluwania. *Perz. Cyr. 3, 102. Slysłeli głośno charkotanie. *Perz. Cyr. 3, 97. Koliha s partiami i charkotaniem. *Krup. 5, 691. Charkotanie po brzuchu. *Krup. 5, 461. Po złej dyecie charkotanie po brzuchu iest snakiem materji sgniley. id. 5, 189. Glukanie, gruchotanie, bés knurten im Rache. 5. Chrachac, gargarymować, glügeln, Boh. štáti; Carn. gergati; Dal. garglyti). Charkanie, gargarym, Dal. gargochya, bés Gurgelwaffer. Gdy s polom uszywasz charkanie, uwadzywasz w ócie s k-******

gami, tym sobie usta pióza charkając. *Sian. 125. Jak piókania ust cryli charchanie gardła aporzadzac. *Perz. Cyr. 2, 335. Niechay pacyent często gardlo sikawką, lub charkaniem dla czyszczenia wrzodów przepiókuie. id. 198. CHRACHALA, CHARKALA, y, m. krutu- szący się często, odkasliwiający chropawo, ein Raús- petter, der sich oft räuspert. *Vind. herkavos, herkazh, gerklauz; Croat. hrakavets, hrachkavets, herkeffa; Dal. shrakavets, krakalacs, hropalacs, hropa; Rag. hráka- vas; hrákalas; Bosn. shrakavac, hrakavac). Flegmatyk, wiele nieczystości w sobie mający, charchafa, chrapok. *Mącz. CHRAKOTLIWY, CHARKOTLIWY, CHAR- KAWY, HARKAWY, *HORKAWY, a, e, CHRAKO- TLIWIE, CHARKOTLIWIE, CHARKAWO, *HOR- KAWO przysl., charchający, chropawo oddychający, räuspertig, rásclenb, Rofs. перхотный. Choroba ta wprawia pacyenta w charkotliwy oddech. *Perz. Lek. 108. W chorkawych piersiach duch się odrzuwa zamkaiouy. *Burd. Tr. 274. Języki s upragdzenia psy wywiesily, Tehnå chorkawo, biå w nich bez przestanku sily. *Bard. Luk. 70. (Bosn. shrakivi, acto se mooge ishrakati, screabilis. - Bosn. hrákotina, Rag. krakotina, hrakoti- na, Rofs. харкота, харкотына, перхотына; Eccl. хракотина, харкотына flegma.*******

Pochod: *dochrachać, nachrachac, poshrachać, wy- chrachać, odchrachać, schrachac.*

CHRAMAC ob. Chromać.

CHRAP, u, m., Chrapka *zdrbn. gu. v.,* gniew ukrycie w człowieku wrący, geheimet Würger, Groß. Ma kto nieprzyjaciela, niechay spuści chrap, niech hamnie seteo gniewliwe. *W. Post. Mn. 36. Kto chowa chrap prze- ciwko bliźniemu. Birk. Gl. K. 13. Maiço luz s dawna chrap na szlachte, zwawie na nią nastepował. *Filch. Sam. 256. Wszystkie woyska wzięly nań chrap i nieprzyjacił. 1 Leop. 1 Mach. 11, 38. (gniewaly się nań. 3 Leop.). Wziawszy pochóp, wewnętrzny chrap nie leży. *Miaft. ryt. 2, 135. Na kogo ona chrap ma; może i od niego Spo- dziewac się, że ją co potka niestracnego. *Sim. Sial. 110. *Slovac. má nan'ho zub (ob. do sęba), chętko wyrażde- nia komu figla, psoty, splatania szuczki; dásanie się na kogo cf. Austr. ich bin hart auf ihn. 2.) Chrap, chrap, chrapowina, chrapiec, chropawe miecece, zaróslina na wilgotnym mieyscu, Bruchgrund, Břch, Wraak mit Sttauch verwaschen. Nie bez trudności przebyłem te chra- py. Bo srodze lgnące i blotniste drogi. Wywfacaly się wozy, lgnęly szkapy, Sakodily piestym gestych drzew ózogi. *Jabl. Buk. O. Pó chrapach, górach, lasach, ika- sach, nie cknie sobie. *Zebr. Ow. 260. (iuga). Tamnym las w gębie, bez żadney zawady, Tym ledwie chrapy i blot wydfarczaly. *Chrost. Fars. 249, Jest na tych blotach nie dadzą im chrapy i łozy. id. 266. (ob. Chrapac się, chrapocić się). 3.) CHRAP, a, m., CHRAPALA, y, m. ton co chrapa, der Schmatzter. *Mącz. Ref. xpánynd, caínynd; Rag. hropalaz; Vind. herkaves, derjohaves, herkeah, smeráhei, smerahaj; Carn. smer- shaj. W rodu. żeń. Russ. xpányuzh, caínyuzh, chrapalka, chrapaczka, die Schmatzterin. CHRAPAC intrans, kontyn., CHRAPIC, CHRAPOCIC nied., CHRA- PNAC *iednl.*, śpiąc głos chropawy od pierś wydawac, (stapfen (im Schlafe); Boh. štápati, štápm, štáp-*********

was, *chrapam*, *chroptim*; (*Boh.* шрпѣ noszrze, шрпати, шрпавам, шрпѣти chropotać); *Ross.* хрпнумъ, хрпнѣмъ, хрпннумъ, хрпннѣмъ; *Eccē.* хрпннѣмъ, хрпннѣчѣ; *Rag.* hropati; (*Vind.* hripat fremere); *Vind.* herkati, hershati, dernjohati, smerahati, herliti; *Croat.* herkati (cf. Charka chrachać); *Carn.* hêrzhim, herkam, smerzhim, smerzhâti; (*Carn.* hripati, hriplem, hripôzhem, hrôpsti, hrôplem, hropôzhem, hrepsti, hrêplem, hrepétati, hrêpshem *grauedine laborare*); *Bosn.* hropati, hropisti, hrrikati, hropotati, sopsti; *Sorab.* 1. smortecjci, swortecija. Pan spi; chlop chrapci, ode snu smorzony. *Auszp.* 12. Zlož twarz na łonie iey, iak wierny sluga, Chrapay bezpiecznie do woli. *Hul. Ow.* 106. Nie spi drugi, chociaż chrapci. *Por. Arg.* 410. A on spi - nie spi! tylko chrapci, Oczy śpią, serce do uczynku kwapi. *Bratk. G.* 3. 6. (cf. spi iak kot). 2.) Chrapać, chrapic, niespiąc glos chropawy wydawać, chropawo oddychać, charchać, sapać chropowato, raush, untreine, *heßere Töne von sich geben, röheln, rausperig athmen.* W pierśniach albo w gardłku chropocącym dzieciom, kmin iest pomocą. *Syr.* 429. Chociaż widzą, że wilcy stadko pańskie drapią, Prsecię szczekać nie mogą, ledwie trochę chrapią. *Chryzost. Nin.* B. 4. Wól, gdy się zapali, będzie chrapał, sapał, rogami strząsał. *Wereszcz. Regl.* 125. Chrapanie, chrapienie śmiertelne ob. Chrapot, das Röheln des Sterbenden. 2.) *Zaimk.* CHRAPAC się kontyn., chrapnąć się *iedntl.* Chrapocić się *nied.*, przedcierać się, drapać się przez gęstwinę, skały, chrapy, klimmen, klettern; sich mit Mühe durch Gesträuch, Sumpf u. s. w. durcharbeiten. Chrapocą się po skalach, biegnąc po lasach. *Stas. Num.* 2. 104. §. *Fig.* Chrapał się do urzędu, a w ten czas ukladał się unieżenie; dochrapał się go, teraz patrzcie iak skobuział. *Off. Wyr.* monach ringen, streben, trachten, hinarbeiten. - CHRAPEĆ, CHRAPEĆCINA ob. Chrapowina. - CHRAPEK, - pka, m. ochrapiał, chrapliwy, raucus. *Mącz.* ein Heiserer, einet, der heiser ist. §. Chrapek, chrachala, slegmatyk, wiele niezczystości w sobie mający. *Mącz.* ein Rausperer. *W rodz. zeszł.* *Carn.* chrapavka. §. *Fig.* tr. chrapek, skwierczek, pierca, szczekula, szczekarz, który zwłaszcza na sądzie rzecz sprawując skwierczy a wszystko złe płodzi, *rabula. Mącz.* ein Zungenbrecher brzechayfo. - CHRAPIEC, CHRYPIEC, CHRZYPIEC *nliak. nied.*, ochrapiec, schrzypiec, ochrapnać, ochrypnać, ochrzypnać *dok.*, chrapkiem bydź, chrapliwym głosem mówić. *Mącz.* heiser werden, heiser seyn, chrypkę mieć, *Ross.* хрпнѣмъ; хрпннумъ, хрпннѣмъ, осипнумъ; *Bosn.* izmuknuti). *Sorab.* 1. wofebâmi. Spracowałem się wolać, aż mi gardło ochrapiało. *Radz. Ps.* 69, 4. Głos schrzypiały nie daie wy-mówić mu słowa. *Jabl. Tel.* 286. Lekarstwo na ochrapienie gardła. *Sesz. Ped.* 78. (na chrypkę, für die Heiserkeit). CHRAPINA ob. CHRAPOWINA. - CHRAPKA, CHRYPKA, i, ż. CHRAPLIWOSC, CHRZYPLIWOSC, ſci, ż. ochrapienie głosu, gardła, die Heiserkeit; *Ross.* хрпнѣжб, хрпноватость, хрпнноватость, хрпнова; *Bosn.* chrapavost, chropotljivost, chropot, chropitljivost; Oslabienie gardła, chrzypliwość przynosi. *Sak. Probl.* 101. *Carn.* chrepanje; *Bosn.* hropotina, nasfid; *Sorab.* 1. deba, debawoscj; *Croat.* hropot; *Slovac.* natšd; *Vind.* hripaliza; *Slavon.* hrâpotins; *Bosn.* nasfida, hropot);

Sorab. 2. jiba. Chrapka, raucitas, branchos. *Mącz.* Mówię chrapowato, bom chrapki wielkiej dostał. *Teat.* 21, 53. X. proboszcz, ile razy przez połowę tyle z ambony powiedział, nazajutrz chrępki dostawał. *Off. Str.* 7. Taucmistrz zachorował na chrypkę; Cóż ma mieć chrypka do tańcowania? ale bo to chrypka, w nogach, alias wywinął sobie albo też i złamał nogę, tak że aż mu w niej chrupie. *Zabl. Bal.* 21. W chorobie skarlańcacy dnia czwartego najcięższe jest mówienie; na tegoż dnia końcu zaczyna się chrapliwość. *Krup.* 5, 346. - 2.) Chrapkę na kogo mieć, ob. chrap mieć, gniew mały w sobie samknięty mieć na kogo, chętkę wyrządzenia mu figla, psiey sztuki, zachodzić na kogo, dybać, ważyć na niego, einen kleinen Groll auf jemanden haben, ihm etwas nachtragen; ihm getn etwas anhaben wollen. Niech mi się oplaci oszuł; bo z dawna mam chrapkę na niego. *Teat.* 55. e, 33. Chciałbym mu oddadź za swoje, bo mam nań chrapkę. *ib.* 50, 91. CHRAPLIWY, CHRYPLIWI, CHRAPOTLIWI, CHRZYPLIWI, CHRAPOWATY, a, e, CHRAPLIWIE, CHRYPLIWIE, CHRAPOTLIWIE, CHRAPOTLIWO, CHRAPOWATO *prysz.*, charczący, głosu niegładkiego, chrapiącego, chropowatego, raush tönend, röhelnd, schnarrend, schnarrend; *Ross.* карпавый, осиплый; *Vind.* skripou, skriplesh, hriplos; *Sorab.* 1. djbawp. Pacjent począł chrapotliwi i okropno oddychać. *Perz. Cyr.* 3, 100. Głos pacjenta zbyt był chrapotliwy, właśnie gdy kto charka do odpływania. *Parz. Cyr.* 3, 103. Trąby chrapliwe. *Kras. Off. C.* 2, b. Niech zamiał trąby chrapliwey odgłosów, Głos wasz pieszczony rozkwila powietrze. *Hul. Ow.* 125. Chrapliwe sowy. *Hul. Ow.* 79. Sobaka z chrapotliwym mruczeniem gonila. *Otw. Ow.* 533. Na łanią chrypliwe wypuszcza ogary. *Zab.* 9, 238. Rzegająca sroka i wrona chrapliwa. *Tot. Saut.* 36. - §. Ochrypiały, schrzypiały, mówy z cicha chropowatey, zakatarzony, heiser; *Boh.* шрпавъ; *Ross.* хрпнливый, хрпноватый; *Bosn.* hropotivi, nazabo, hropotivag; *Sorab.* 1. debawé, scheperawé. Mowa chrapliwa. *Krup.* 5, 576. Chrypliwe glosy. *Karp.* 1, 186. Gdy głos masz chrapliwy, day pokoy koncertom. *Opal. Sat.* 7. Mówię chrapowato, bom chrapki wielkiej dostał. *Teat.* 11, 53. CHRAPOCIC ob. Chrapać. CHRAPOT, u, m. CHRAPOTA, HRA-POTA, CHRYPOTA, y, ż. *Boh.* chropot, chropotlivost (cf. chrobot) chrapanie, chrapotliwość, chrapka, chrypka, ochrypienie, das Schnatten, Röheln, die Heiserkeit. Z zimna zbytniego przychodzi hrapota i przekaza mowy wielka. *Cresc.* 4. Orzechów Włoskich zbytczne używanie sprawuje chrypotę. *Krup.* 5, 64. Śmiertelny chrapot brzmi w uszach iego miłę, J dech konającego w ostatnim wyfale. *Przyb. Ab.* 147. (chrapienie umierającego, das Röheln des Sterbenden); (*Slovac.* s chropotu sa prebuditi *evigilare* ze snu się przebudzić). CHRAPOTLIWI ob. Chrapliwy. - CHRAPOWINA, CHRAPINA, CHARPINA, CHRAPEĆCINA, CHARPEĆCINA, y, ż. CHARPEĆ, i, ż. zarosł dzika gęsta, osobliwie po mieyach wilgotnych, (ob. chrap, chrap. 2) Dicitur auf feuchtem Boden, Bruchland, Bruch, wildes Gehölz in morastigen Gegenden, Gesträuche. Gdybyś chciał nowiag kopać, masz obaczyć, jeśli tam iest wilgotna albo chwastem jakim albo chrapęcią drzewia zarosła. *Cresc.* 105. Najrychlezy paproc i inozna chrapęć może wykorzeniona bydź w Czerwcu. *Cresc.* 106.

Drzewka godne ku budowaniu, ięsliby stały między cierzniem albo iaką charpciną, trzeba około nich wycinać takowe. *ib.* 486. Po deszczu wszelkie charpęci lesno i chwasty łacniej mogą bydź z ziemi dobyte z korzeniami. *ib.* 483. *et* 666. Charpiny, cyplów i innych sawad, aby rotman przefrzegał, dla szwankowania. *Haur. Ek.* 171. Z krwi chrześciańskiej buyniejsze porosły w téj charpęcinie buki i olszyny. *Jabl. Buk. G.* 2. (in *biešem Bruche*).

Pochodz. *dochrapał, dochrapał się, nachrapał się, odchrapał, ochrzypieł, ochrzypnął, wychrapał.*

*CHREST *ob.* Chrzest, 2.) *ob.* Krzyż. *CHRIZMO, CHRIZMOWAC *ob.* Chrzyszmo. *CHRISTIANIN *ob.* Chrześcianin. CHRISTUS *ob.* Chrystus.

*CHROBACTWO, *CHROBACZEK, *CHROBAK, *CHROBACZYWY *ob.* robak i t. d.

CHROBOT, u, m. CHROBOTANIÉ, ia, n. chrost, trzask,

Lat. crepitus; *das* Getassel; (*Boh.* chrōpet chrapienie, chrspota). *Boh.* chrāmōsta; *Rag.* skrobocchjanje; *Sorab.* 1. ropot; *Vind.* ropot, ropotanje; *Croat.* ropot, stropot, hrop; *Bosn.* treska, hahat; (*Roff.* kponom̄ mruk, mruczenie; *Eccl.* xpenenianie = rzaunie). Chrobot rżących *kol. Nar. Dz.* 2, 21. Kolał wozu i *kol.* chrobotania. *Pilch. Sen.* 204. Nie slychać chrobotania i trzasku w poście. *Pilch. Sen. list.* 127. Bardziej mię miesza hałas, niżeli trzask iaki i chrobotanie. *Pilch. Sen. list.* 2, 5. CHROBOTAC, -otał, -ota, *intrans.* *kontyn.*, Chrobotać, -otał -oce *nied.*, chrościć, skrzypieć, szmerzyć *strepere*, chrobotać też mówią niektórzy. *Mącz.* sztukać, raffeln, prasseln, poltern; *Boh.* chrāpati, chrāpawam, chrāptěti *crepare, crepitare, chrāmōstiti* (*Boh.* chrōptěti, chrōptim, chrāpām : chrapać; *Sorab.* 2. rapotafč; *Rag.* skrobocchjatti; *Croat.* hropotati, rōpdech, skrobōdchem, hrobotati, hrebechem; *Bosn.* hropati, hropsti, hrrikati, hropotati, skrobocchjati, bahchjatti; *Carn.* ropozhem, ropotshem, ropotām; *Vind.* hrupetati, ropotati; (*Carn.* hrōpti, hrōpshem : chrachać; *Sorab.* 1. ětjertcju, dūpam; (*Roff.* kponomam̄ mruczeć, ĩaiac; *Eccl.* xpenem̄, ržy ržac). Dom chrobotce, nim się powali. *Pilch. Sen. list.* 5, 529. *et* fracht. Jadą; chrobotcą koły slocistemi bruki. *Nar. Dz.* 1. 121. Dzik sgrzytem chrobotac, kiel swóy ofrszy krzywę. *Pilch. Sen. list.* 2, 65. CHROBOTAC się *zaimk.*, tłuc się, i tam i sam obracać, się *hetum* stoßen, *hetum* brechen, *hetum* fugeln. Czego się po izbie chrobotasz, czy nie możesz z pokojem siedzieć! *Off. Wyr.* Jafiek na łożku matczynym się chrobotasz. *Wyg. Mar.* 5, 280. (*Vind.* ropozhen, hrupeshen : CHROBOTLIWY, CHROBOTNY; *Vind.* ropotash : CHROPOTACZ).

*CHROBRY, *CHRABRY, *CHOBRY, *CHABRY, a, e, śmiały, odważny, tęgi, lepski, wadety, braw, kühn, tapfer; *Croat. Rag. Bosn. Vind.* hrabren; *Roff.* Храбрый; *Sorab.* 1. krobly, krobli, krobwé; *Syr.* 272. Po zbiciu Jaroslawa, Rusacy Bolesława chrobrym, t. i. przeważnym, śmiałym i wielkiego serca mężem nazwali, *Stryk.* 156. Bolesław od Ruń chrobrym, iakoby rzeźwym, cierpkim albo rostopnym, dla znamienitey cnoty i wielkiego umysłu nazwany był. Od którego nazwiska nowy zamek w miłej od Wisłicy założywany, Chrobrem go nazwał. Zwyczaj miašte chrobry chabrym Bolesława zueszył się

mianowce. *Krom.* 72. Naród chabry, Nie chcą widzieć iarzma naszego Kantabry. *Hor.* 1, 216. *Nar.* Co przedtym mówiono chobry, teraz mówią pyszny; a drudzy nie wiedzą, co jest chobry. *Petr. Har.* 2. *J.* 3, 6. *Roff.* похрабровать челпić się, pysznić się, iunaczyć się; охрабрить оміеіає kogo, dobrać mu tuszyć, хробрость мѣство : храбровать, храбриться, похрабриться iunaczyć się, храбрецъ боһатур, гусеръ, iunak, fanfaron; *Eccl.* храборникъ, храбрый воинъ или подвижникъ, вишъаб, богатырь, храбрецъ, рыцарь. : боһатур, гусеръ, звицъежа; храбрски, храбро, смѣло мѣзкие, śmiało. *Croat.* hrabrenost *strenuitas*, hrabrenostvo, *magnanimitas*; *Rag.* hrabrenstvo *magnanimitas*, *praeclarum facinus*; *hrabrenki heroicus*; *hrabrenik heros*; *Bosn. et Vind.* hrabrenost *strenuitas*; *Sorab.* 1. krobwoscj śmiałość, wotrōblu sę odważam się).

CHROM *ob.* Chromy. CHROMAC, CHRAMAC *niel.* *kontyn.*, CHROMIEC, CHRAMIEC, -iał, -ie *nie-dok.*, kuleć, kulawo chodzić, chromym bydź, hinken, lahm gehen, lahm seyn; *Rag.* hrāmati; *Dal.* hrāmati; *Croat.* hramati, hramlyem, romim, santam, plāntam, napādām, shēpati; *Carn.* hromēti, hromim, kinkam, krēvlām, bēdrim se; *Vind.* chromotati, hromuvati, hrom biti, hrometi, krōulat, krumpasto hōdit; *Bosn.* hrāmati; *Slavon.* pogērbitiše; *Roff.* хроматъ, хромою, хромлю, хромѣтъ, охромѣтъ, колचितъ, ковылятъ; *Eccl.* хрāmлю, хрāmю; (*cf.* *Dbd.* frumm *Abig.*) *Sorab.* 2. ĩtinžafč, klēžafč, nalegafč; (*Sorab.* 2. chrōmmisč ka-, leczyc); *Sorab.* 1. ĩnřam. Gdy mamka z nim uciekala, tedy on upadł i ochramał. *Budn.* 2. *Sam.* 4, 4. Skoczek nogę wywinął i ieszcze chroma. *Teat.* 19, 6. 67. Lepiej na jednę nogę chromać, niż na obie. *Cn. Ad.* 440 (lepsza szkodka niż szkoda). Sami na obie nodze (*dual.* : nogi) chramią, a drugim w podparcie się stawia. *Smotr. Sam.* 14. (ślepy ślepego prowadzi). Choćby karanie na nogi chromało, Przecięć złošnego będzie doganiało. *Lib. Hor.* 61. (i na cęromym zemsta doiedzie; co się odwleko, nie uciekło). *J.* *Fig.* Podobieństwo to chramie. *Susz. Pieś.* 5. E. 3. nie utrzymie się, nie stosuje się, nieštosowne waszytkim, *das* Gleichniß hinkt, paßt nicht vñfig. *J.* *Moraln.* chramać, nieštatecznym bydź, niepewnym; niemocno stać, wahać się, niçt fest stehen, schwanken. Wahają się w zdaniach swoich i na obie stronie chramią. *Karnk. Kat.* 297. *W. Pořl. W.* 2, 219. Byśmy w żadney sprawie, ani na tę ani na owę stronę nie chramali. *Budn. Cyc.* 63. *Kosz. Cyc.* 78. *J.* Sprawa ta chramie, skrzypie, nie dobrze idzie. *Cn. Th.* die Sache geht schle. Od onego czasu wszystkie poštěpki króla chromiąc szły, szczęścia między nie miał. *Birk. Ex.* 31. (nie zdarzyły się, się gten-gen schlecht, glücken nicht). Wolności seymowe bardzo królowie nadwątłili, tak iż na obie nodze chromać muszą. *Birk. Zam.* 31. Chromać na czym : szwankować na czym, szkodować na czym, narażać się na niebezpieczeństwo, woran Schaden leiden, verfleren. Pod ich mądrym rēgimētem nikt na swej sprawiedliwosci nie chramał. *Gorn. Dw.* 239. U dawnych mówców, gdyby się była nauka ich naysmiej odkryła, bardzoby byli na tym chramali, bo ludzie się boją, by ich nią nie oszukano. *Gorn. Dw.* 39. Chudy przed możnym na wolności chromie. *Pasz. Dz.*

115. Kto na religii prawdziwej chramie, niekory ma postępek w onych cnotach. *Birk. Zam. 26.* Chromać na łascu cesarskiej. *Miafk. rytm. 66.* Ludzie na sławie chromiący, jako bękarci, kacikowie, nie mogą być mięszczeni. *Petr. Pol. 201.* §. Chromać na powinności, niestatecznie we wszystkim pełnić powinność, nićt immet nad nićt gan; seine Pflicht thun; es baran ermagung lassen. *Sędzia ten na swej powinności bardzo chromał. Modrz. Baz. 352.*

Pochodz. *pochramywać, nachramywać, ochramieć, uchramować, schramieć.*

*CHROMINA, y, ż. buda, chata, chałupa, eine Hütte, ein Bauerhaus; (*Roff. храмнина izba, pomieszkanie; xpamb kościół; Boh. chrám*). - Złożywszy łupy w chrominach albo budach Litewskich, do Polski wtargnął. *Stryik. 598.* Koniom snopki słomiane z chromin chłopskich dawali. *ib. 453.*

CHROMO *przysłk.* chromiąc, kulawo, hinfend, lahm. *Le-piey* tobie mdo a chromo wniść do żywota; niż z obiema rękoma albo z obiema nogami do ognia wiecznego. *1 Leop. Math. 18, 8.* Gdy mu konia pożyczyl, tedy mu go chromo wrócił, powiadając, iż przyczyn nie wie, od czego ochromiał. *Tarn. Ust. 92.* CHROMONOZI, a, ie, kulawy, lahmfüßig; *Roff. хромоногія.* Pieca chromonogi. *Biel. Myśl. B. 3.* Chromonogi Wulkan. *Łączn. Zw. 22.* (*Carn. Hromek = Wulkan*). CHROMOTA, y, ż. kalectwo na nogi, kulawość, baß Hinfen, Lahmgelien, Lahmschw; *Boh. chromota; Vind. hromota, ohromlenie, ohromitje; Rag. hromitvo, hromos; Carn. hromost, hromenje; Croat. shantanye; Dal. hromost, hromozstvo; Sorab. 1. hromofci; Roff. хромота; Eccl. хромота, слухотва, клоснотва, клосномя.* Ranienie, któreby ślepotę albo chromotę za sobą przyniosło... *Sax. Porz. 42.*

CHROMOTNY, a, o, ochramiający, kaleczący, chromoty nabawiający, lahmend, lahm machend. Sadzele chromotne, to iśćt te, które chromotę przynoszą. *Sien. Rej. **CHROMOURODZONY, a, e, z przayrodzenia chromy, lahm gebürtig.* Kazali wstać i chodzić onemu chromouredzonemu, który od czterdziestu lat na nogach swych nie postął. *Rey Post. Bbb. 2.* *CHROMOWIDZ, a, m. widzący lecz chromy, ein sehender Hinder. Niegdyś siedział ślepego chromowida na plecach. Ślepowidz swym okiem kierując jak w łecach. *Zegl. Ad. 101. z Jablon.* CHROMY, *CHROM, a, o, kulawy, na nogę napadający, hinfend, lahm; *Slovac. et Boh. chromy; Bosn. hrom, scjantav; Dal. hrom; Croat. hrom; rom, santav, plantav; Rag. hrom; Slavon. rom, kljast; Vind. hrom, shantau, hromotou, hromast, krumpast, kroulou; Carn. hrom, shepast, kroulov; Sorab. 1. kromé; (cf. Ger. krumm fßig.); Roff. хромый; Eccl. хромый, клосненъ, обходоногий.* Jeśli będziesz mioszał z chromym, sam się nie naucysz chodzić. *Głęczn. Wych. L. 7.* Kto podle sąsiada chromego mięsaka, i sam chromać się nauczy. *Falib. Dis. P. 2.* Pluton bogactw chromy bożek. *Birk. Ez. H. 2.* Na zdrowym (koniu) do targu, na chorym do domu. *Rey Wis. 163. Klon. Wor. 68.* (sly frymark). Chromy chce dalej skoczyć, a ślepy widzieć. *Ry. Ad. 5.* (každy sadzi się na nie swoje). Córkę chromą do klasztoru dał. *Cn. Ad. 101.* (*deteriora des, chadego kura na oharę*). Chromy *Subj. Boh. chromet,*

chromet; *Carn. hromish, shantovz, sheps; Vind. shabens, shantaves, hromazh; Croat. bromacs, shepavcs; Bosn. hramac; Sorab. 1. hinfáci; Rag. hromas, w rodz. željk. hromizza; Roff. колча.* *Przysł.* Pomsta i na chromym (koniu) doiedzie. *Ry. Ad. 76.* (choć się późni, nie chybja). Nim pomsta boża na chromym nadiedzie, Wielki królu, wiedz o mey tey żalonym biedzie. *Groch. W. 466.* Kassego z Brutem chroma pomsta goni, Lub woj-skciem, flotą i pieniędzmi slyną. *Chroś. Fars. 158.* (wolna, powolna, langsame Maße). - Chromym krokiem, żołwim krokiem, lahm, hinfend, langsam. Sprawiedliwość tu zwykła iść tak chromym krokiem, Zo winny se wszystkiego wyidzie przed wyrokiem. *Morszt. 146.* - Chromego czekać trzeba; nie leda czemu zaraz wierzyć. *Cn. Ad. 69. qui nuntium expectare claudum amat, sapit; Set hinfende Bote kommt nach. 2.) *Chromy, ka-leka, skaleczony w czymkolwiek, gelähmt, lahm, ver-stümmt. W Greckim języku chromy i ulomny, tak jak i w Polskim, ściaga się pod czas na tych, którzy na nogi, pod czas na tych, którzy na ręce chromi albo ulomni są. *Sehl. Math. 15.* Kiedy kto sam szem, iż na którym członku chrom jest, tedy onego członka szacować nie potrzeba. *Szczerb. Sax. 455.* §. Chroma piędź: szcizniona; niewyciągniona, skrzywiona; niewyprostowana, eine gekrümmte Spanne, nićt gan ausgestreckt. Od tey dziury odstąpiwszy w górę na chromą piędź, drugi czop wprawić. *Tora. Szk. 70. 3.) Fig. tr. chromy, chromy w czym, wadny, chybający, niemocny, niepewny, niedokonały, hinfend, lahm, schwandend, schwach, unzuverlässig.* Wybornie z temi swemi chromemi dowodami mogłbyś się skryć. *Pim. Kam. 163.* Latopiszce ładziako wszystko piazą, według swoiego zwyczaju, w dowodzie i w doczytaniu chromego. *Stryik. 243.* Csalowiek na sławie bardzo chromy. *Stryik. 341.* Chroma to jest wielka perswasya, że w młodym wieku nie można być świętym. *Balt. Nied. 1, 47.**

CHRONIC *transit. nied.* (schronić, ochronić, uchronić, dok. qu. v.) ochraniać, zasłaniać, obraniać, zakrywać, bewahren, verwalten, schützen. (cf. Chować). *Boh. chrániti, chráněm, (Boh. et Slovac. chrám, kostel = kościół); Vind. hraniti, ohraniti, sahraniti, (hranva, sahranva, ohranftvu = ochrona, schronienie; Vind. hram = komóra, piwnica; Carn. hraniti, hranem (hranish = magazyn = Carn. hrana = prowiant); Bosn. hraniti, shraniti (= z-seruo z. nutritio, educo); Rag. hraniti, shraniti (= z-seruare, sustinere, conservare, alere, nutrire; shraniv ser-vabilis); Dal. hraniti (= seruo, custodire, nutritio; Croat. et Slavon. hraniti nutrire, odhraniti = odchować; Creat. hranenye = pokarm; Roff. хранишь, беречь, бережеть, хоронить, схранить (= chować, schować z. grześć, pogrzebać, pochować; хранишь schowanie, схранить pogrzeb; xpamina dom, xpamb cerkiew (Eccl. похра-нью, потребавъ погребъ, pochować, похранение, погребение; cf. Hebr. פָּרַח karan; cf. Ger. Beschut, skrywać, stranki). Pafac czy chata równie csteke chroni; Od sgrzyot dama dachów nie zasłoni. *Kras. Hst. 2, 142.* (schronienie daia, ein Dache geben). Nie takim, jak w mianem, boiażliwym, abyck tak bardzo miał chronić tey głowy. *P. Kahan. Jer. 135.* Chronicie bogactwa rąk od nieprawośol. *Bards. Tr. 511.* (szczęście bezpieczeń, be-*

wahren vor etwas). Chronić kogo, przechowywać, kryć, tacić, przytułek dawać, einen bey sich verwahren, verdecken. Chronić w domu swoim złodzieja. *Off. Wyr.* CHRONIC się *zaimk.*, strzeże się, wystrzegać się, unikać czego, uciekać od czego, sronić, sich vor etwas hüten, im Acht nehmen, etwas meiden, fliehen; (*Bosn.* hranitiše, vasci, edere); *Slov.* obhaziti; *Sorab.* 1. wargnyřo, zwihym řo; *Sorab.* 2. ře wostawišć; *Carn.* vogibatiše, ogniti, ogibat, anam se; *Vind.* s'ognit, se ogibati, se gibati se, ogeniti se, opuřiti; *Slavon.* pakitiše; *Croat.* chvatitiše, habatiše; *Roff.* храниться, обхрань чего, анимать omb kogo; *Eccl.* oshaywatsya, ořestya, blyushetsya, bregutsya. Chroni się tego, iak pies kija. *Cn. Ad.* 70. Chroni się towarzystwa, z nieważności jego: *Bardz. Tr.* 536. Takich ludzi mamy się chronić, iak wściekłych psów. *Petr. Ek.* 115. Chroni się go, iak czego złego. *Cn. Ad.* 627. Bardziej się mnie, niż padalca chroni. *Past. F.* 101. Bardziej niż iaszczurczy krwi się tego chroni. *Lit. Hor.* 17. Darmo, darmo myśl ludzka przypadków się chroni, Nie uydziess srogię chorob i bolów pogoni. *Nar. Dz.* 4, 161. Chroni się iako sowa światła. *Biel. Kr.* 450. Brutus odstąpiony od wszystkich; bo zwyczajnie chroniemy się niesszczśliwych. *Karp.* 2, 48. Chronić się przed nim, iak przed złym grozem. *Teat.* 33, 6, 4. (pilnować się, auf seiner Huth seyn). Chronienie się grzechu należy do powinności chrześcijańska. *Off. Wyr.* wystrzeżenie, unikanie, das in Acht nehmen. §. Chronić się gdzie, ochrony szukać, kryć się gdzie, uciekać gdzie, seine Zuflucht wohin nehmen, sich wohin hüten, sich verbergen, sich verstecken. Jam się chroni pod drzewem przed słonecznym skwarem. *Hul. Ow.* 209. Schraniał się w ten dzień lud wniść do miasta; prawie iako zwyki się chronić lud, gdy ucieka z bitwy. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 19, 3. (schować się). Chroni się przed rozszaleniami za sobą imaczami po lasach i górach *Off. Wyr.* CHRONICIEL, a, m. ochronca, ochronę dający, protektor, der Beschützer, Bewahrer, der Beschützer, bey dem man Zuflucht findet; *Boh.* chrantel, chrance; *Vind.* hranjak, sahranjaveh, obvarih; *Roff.* хранитель, зберегатель; (*Eccl.* хранительникъ мнѣх клуєникъ, маіау pod swoim dozorem zapasy klasztorne); w *rodz. kęst.*, CHRONICIELKA *Roff.* хранительница. (*Rag.* hranitegl, odhranitegl educator).

Pochodz. *chronia*, *ochrona*, *ochronić*, *ochraniać*, *ochronca*, *uchronić*, *uchronny*, *nieuchronny*, *schronić*, *schronienie*, *schraniać* cf. *skrzyńca*, *szranki*.

CHRONICZNY, a, o, CHRONICZNE *przysłk.*, z *Greck.* czasowy, czesny, doczasny, Zeit =, an eine Zeit gebunden, *chronisch*. Chroniczne choroby. *Krup.* 5, 6. *Pam.* 85, 1, 899. CHRONIKA *ob.* Kronika.

CHRONKA, i, ż. tajnik, kryjówka, przytułek, schronienie, ucieczka, der Zufluchtsort, der Schlafstübel; (*Roff.* хранилще; *Carn.* hranishe = magazyn, schowanie, kład; *Eccl.* хранилще amulet, poszenie; *Eccl.* хранило hamulec, хранимий chowajny, *Carn.* hrana = prowiand; *Rag. Dal. Croat.* hrana = żywność). Wyśpieguć wszystkie chronki jego, w których się kryje. *Leop.* 1 *Reg.* 23, 22. (to miejsce, gdzie się obraca. *Bibl. Gd.*). §. Chronka, ochrona, protekcyja. *Tr. der Schuf.* §. Załona, powłoka, obłona, która czego

ochrania, koperta, sine Decke, Hütte, Bedeckung, Ueberzug. *Off. Wyr.*

CHRONOGRAF, CHRONOLOG, a, m. z *Greck.* czasopis, czasolicznik, ein Zeitnehmer; *Roff.* хронологический. CHRONOLOGIA, ii, ż. z *Greck.* nauka o czasie. *Kal.* 59, M. 1. *Eccl.* хронологіе; *Roff.* хронологіе; die Zeitrechnung, umiejętność rachowania lat zesłych. *Kras. Zb.* 1, 205. czasopistwo, latopistwo, CHRONOLOGICZNY, czasopiśki, latopiśki, *хронологический*.

CHROPAWIĆ, CHROPOWACIC *czyn. nied.*, schropawić, schropowacić *dok.*, cłuprawym czynić, schropowatości nabawić, holprig machen, uneben machen, haderig machen; *Sorab.* 1. řřřřřřř; *Boh.* řřřřřřř; *Roff.* шерошнать, мшаршнъ, замшаршнъ. Porosły, które gładkie rôle chropowacą. *Przyb. Milit.* 123. CHROPAWIEC, CHROPIEC, CHROPOWACIEC *nihak. nied.*, schropawiec, schropiec, ochropawiec, schropowaciec, ochropowaciec, *dok.*, chropawym się stawać, holprig werden, schrumpfen; *Boh.* řřřřřřř. Bayka, żeby pieprz od ognia ochropawiał; tak sam ochropiecie, gdy schmie na słońcu. *Urząd.* 371. Jesliby szkło w pieca zaczęło chropawieć, tedy, trzeba drugi tygiel szkła zaprawić. *Torz. Szk.* 278. CHROPAWOSC, CHROPOWATOSC, ści, ż. niegładkość, skrabowatość, szorstkość, Holprigkeit, Haderigkeit, Raubheit; *Sorab.* 1. řřřřřřř; *Boh.* řřřřřřř; *Roff.* шероховатость, шерохъ, сшропома. *Propr. et Fig.* Chropawość gardłowa, co ochrapieniem zowią. *Sien.* 363. Z tłumaczenia do słowa, cierpkość iakąś i chropawość pobaczywszy, rzeczy samey się trzymałem. *Pilch. Sall.*

CHROPAWY, CHROPOWATY, a, o, CHROPAWO, CHROPOWATO *przysłk.*, niegładki, skrabowaty, holprig, haderig, uneben, rauh; *Sorab.* 1. řřřřřřř, řřřřřřř; *Slovac.* řřřřřřř, grebowaty; *Boh.* řřřřřřř, řřřřřřř; *Croat.* hrebav; *Dal.* karsan; *Slavon.* rutav; *Roff.* шероховатый, мпиршстий; *Eccl.* сшропошный; сшропошный. Przez chropawe miejsca przedzierać się. *Pilch. Sall.* 244. (przez chrapy, charpy). Ostro i chropawe drogi stają się gładkimi. *W. Post. W.* 3, 36. Blade iey cielka w chropawey uwieśło chudości, Powiedziałbyś, że z samych jest złożona kości, *Zab.* 6, 159. Pomni chropawe zmarszczeni setrzeć w całe. *Hul. Ow.* 54. Ta milionową dóbr swych oprawą Pragnie przymilić cerę chropawą. *Zab.* 9, 347, *Zabl.* (krostawą, dziubatą). Chropowate pismo, chropowata mowa, niegładka, niewymuskana (*ob.* iak po grudzie). Chropawych obyczajów, nieokrzesanych, von rauhen Sitten. Nie bądź ostrym i chropawym, to jest, ciężkim i nieużytnym przeciw bliźniemu. *W. Post. W.* 3, 56. CHROPOTAC *ob.* Chrobotac. CHROPOWACINA, CHROPOWACIZNA, y, ż. miejsce chropawe, niegładkie, skrabowate, das holprige, haderige; sine holprige, haderige Stelle. Powierzchnia ciała, nawet najgładszego, jest zawsze naieżona wielką liczbą wypukłości czyli chropowacziny. *Jak. Mat.* 4, 359. Siarka trędownaciny każde, chropowacziny na skórze, pasnokcie chropawe z palców spędza. *Urząd.* 419. Pochodz. *ropucha*.

CHROSCIANY, a, e, z chrostu, von Reissig, von Strauch, Strauch =. Postąpi dalej do chrościaney ściany J uyrzy w cieniu pastera starego. *P. Kchan.* 7, 167. CHROSCIASTY, a, e, pelen chrostu, precja, voll Reiser. Krzewinki chrościane, *Syr.* 1544. CHROSCIC *intrans.*

nied., chrosciem pleść. *Duds.* 22. mit Keifern flechtet. 2.) *ob.* Chrosnąć. CHROSCIE, ia, n. zbiorowo, chrosćiny, chrosły, *Gesträuche*. Drugdnie też roście wino, iakoby chrosćie drobne, tak że samo stać może bez podpory. *Crest.* 293. *Croat.* germ. CHROSCIEC, CHRUSCIEC *niak. nied.*, ochrosćieć *doh.*, chrosciem zarastać, w patyk, w pręt twardnieć, inś *Gesträuche* schießen, zu *Sträuche* werden; (*Chald.* ܘܪܪܐ *condensari more sylvae*, ܘܪܪܐ *ehyrsha - sylva*); *Boh.* kromatěti. Badylo chrosćiecią. *Off. Wyr.* CHROSCIEC, - śca, m. CHROSCINIEC, - śca, m. krzew, chrosćina, krzak, ein *Strauch*. Jeżyna jest chrosćiec taki, iaki w figurze wyobrażono. *Sten.* 151. Chrosćiniec. *Urs. Gr.* 125. CHROSCIEL, CHRUSCIEL, a, m. CHROSCIELEC, - lca, m. ptak, *rallus*, rodzaj ten należy do rzędu bocianowego. *Zool. Nar.* 245. *der* *Wachtelkönig*, *Wieselnarrer*, *Wiesenschneider*, *die Schnarrwachtel*; *Boh.* chrastel; *Eccl.* хрѣстель; *Roff.* хоростель. Leniwe chrosćiele. *Banial.* 7. 3. Chrosćiele strzykały. *ib.* 7. 3. b. (*ob.* derkacz), CHROSCIK, a, m. robaczek w chrostach się zaaydujący, ein *kleiner rauber Wurm*. *Cn. Th. - Tr.* CHROSCINA, CHRUSCINA, y, ž., CHROŚNIAK, CHRUSNIAK, a, m. CHROŚNIACZEK, CHRUSNIACZEK, czka, m. *zdrb.*, krzew, krzewie, krzowina, *Gesträuche*, *Slovac.* chrastina, kromiště; *Boh.* prutina; *Sorab.* 1. ferecziina; (*Carn.* hraschina, hrastina i dębina); *Carn.* satishje, seshmád, hōsta, sushmat, protje, germadishe; *Vind.* germ. germei, drashje; *Croat.* kupinja, fiberje, ternye; *Slavon.* germ. ternaak; *Roff.* хворостина, хворостъ, прутьякъ; *Eccl.* хрѣстие, прѣсткомъ. Tamy s faszyn są kosztowne i chrosćiny wytopiające. *Switk. Bud.* 399. Tak cedr, co się pod niebo dumnym wierzchem wspina, Jak i pozłom wiatrem się powali chrosćina. *Zab.* 13, 237. *Nar.* W lasach nie cierpieć małych krzewin i chrosćin, iako to, bżowiny, krzysyny, ligustu i t. d. *Mon.* 74, 712. Chrosćina jagodna, *arbutus*, rodzaj roślin, którego a nas te dwa gatunki: niedźwiedzie grono i kamionka. *Kluk. Dyk.* 1, 47. *der* *Erdbbeerbaum*, *Wetterfirshenbaum*. CHROSCINIEC *ob.* Chrosćiec. CHROSCISTY, a, e, pełen chrostu, *voll Gesträuche*. CHROŚNAC, CHROSTNAC, CHRZASTNAC, *iedntil. intrans.*, CHROSTAC, CHRUSTAC *kontyn.*, Chrosćieć, Chrusćieć, chroszczę, chruszczę *nied.*, chrost, chrzęst, szmer wydawać; szmerzyć, szeleścić, zasseli, knastern; ranschen, ein *Geräusch* machen; *Boh.* chrastiti; *Sorab.* 1. chrosćiti, chrosćijim; *Rag.* harstati; *Vind.* hrushati, vershati, berahati, kreshpetati; *Carn.* hrushāti, hrushim; *Croat.* rōstam, hrustati; *Roff.* хрѣстимъ, хрѣстѣмъ, хрѣмъ; (*Lat. med.* cruscicare; *Gr.* φοῖσος; *Ger.* knuspeln). Strach i zewsząd trwoga, lada by co chrosnęło. *Tward. Wl.* 71. Król sam przeczuie noc tę wszystkie i co skąd chrosnie upatruie. *Tward. W. D.* 83. Bojaźliwy ma to z przyrodzenia, iż i liścia się, gdy chrosnie boi. *Gorn. Sen.* 291. Lada cień id, lada liść, pod głuchą tę trwozę, Tylkoś chrosnie po siemi, ultraży niebogę. *Tward. Pasq.* 57. *Tward. Daf.* 52. Cóż tam opodal chrusnęło z szelestem, zwierz iakiś na mnie srogim wrokiem błysnął. *Kniaz. P.* 1, 243. Nigdy tu w krzewie rokosznym swiers drapiężny chruszczę. *Zab.* 14, 85. *Szoł.* Tu niedźwiedź gruby chrosćie po szelima. *Tward. Daf.* 30. *ib.* 60, Paw! okolo śebie ogon

roztacza a chrosćie pierzom trząsając. *Cresc.* 576. Z drzewniem na najmniejsze chroszczenie spogląda, by nie sołać dzikiey bestyi łupem. *Stas. Buff.* 45. §. Chrosćinać miotłą, smargnać, powlec miotłą. *Wlod.* mit dem Besen überstreichen, worüber hinfahren, hinaufsehen; *Sorab.* 2, rošišć. §. Przecwiczyc prętem, śmignać, wytrzepać, mit einer Gerte oder Ruthe hauen, einen Hieb versehen. Schrustać go prętem. *Off. Wyr.* Opalonym kłiem lepiej mu poprawić, Trzy czterykród chrosnąwszy, wierzch głowy roztrzącił. *Zebr. Ow.* 303. (*gravi ictu*, uderzywssy, wyciawssy). Co z mocy w dno wodne chrosnąwszy berło wraził. *ib.* 118. W niemię troyzbem chrosnął, *percussit. ib.* 10. W obie ręce porwawssy kruz, chrosnął go. *ib.* 107. *infigit*). *Fig.* Kto chce sołać wolnym od miłości, z razu trzeba iey zabiegać, z razu nie dadź iey się chrosćiać. *Pot. Arg.* 159. (nie dadź się iey opanować). §. Schrustać, zgryźć, skruszyć, iak się chrosćie kruszy, zermalnen, zerknirschen, mit einem Male und mit Geräusch zerbeißen. Kot ten nas myszy może schrustać. *Zab.* 13, 286. *Tręb.* Pochwycił kot myszkę i schrustał. *Exop.* 121. CHROŚNIAK, CHROŚNIACZEK *ob.* Chrosćina. - 1.) CHROST, u, m. pręcie, wiklina, gąszcz, *Gesträuche*, Keifer, Keißig; *Boh.* chrasti, chrastina, metliště; (*Boh.* chrast = liść iarzyanny; *Boh.* hráž = grobla); *Slov.* chrastiny; (*Slov.* hrust = chroszcz); *Vind.* hrush, hrasha, hrastje, germouje, rubidje; (*Vind.* hrast = dąb); *Carn.* fratje; (*Carn.* hrast = dąb); *Bosn.* triscgljad, scjumnica; (*Bosn.* hrast = dąb); *Croat.* drashje; (*Croat.* hrast = dąb; *Rag.* hrast; *Slavon.* räst); *Sorab.* 1. prutziina, prutziáne firt; (*Rag.* hrustaviza *cerasum duracinum*); *Roff.* хворостъ, шальникъ, кустарникъ, еланецъ; *Eccl.* хрѣстиб; (*cf. Lat. med.* hursta; *Anglos.* hurst; *Germ.* host, Kruste). - Sypie czas góry, kedy był grunt psalki, Z drobnego lasy wyrastają chrostu. *Zab.* 12, 2. Chrost służy na płoty. *Mon.* 74, 694. Chrosć do grodsenia płotów bywa łozowy, wierzbowy, łoszczynny. *Kluk. Rosl.* 2, 158. Chrosć do plecienia kosów. *Biel. Kr.* 712. Wiązano was, iak pęk chrusku. *Teat.* 17, 8. 52. Chrosciem zarastam *Eccl.* хрѣстомъ зарастаю, омаде-нѣваю. *Przysłk.* Łakoma rzecz chrosć. *Rys. Ad.* 54. (potrzebny wielce w gospodarstwie; wyrwaj go z płotów) - A nafi w chrosć. *Rys. Ad.* 1. *Cn. Ad.* 1205. (uniknęli, uciekli, w nogi, w ciernie, fugas chrustas, hayda w chrosć, sie nahmra Keißans, tiefen ins Ditzig. - §. Chrosć suchy *ob.* susz drzewny, *Roff.* хворостникъ, хворостинникъ. 2.) CHROST, u, m. chroszczenie, chrobot, *Cn. Th.* das *Gerassel*, *Geräusch*, *Gerassel*. - CHROSTAC *ob.* Chrosnąć. - CHROSTEK, itka, m., *zdrbn.* rzeczown. chrosć, z krsewinka, ein *Gesträuchchen*, ein *kleiner Strauch*. §. Chwasćisko, w zbożu się snaydujące, którego ziarnka smolą i szpocą makę. *Haur. St.* 37. *der* *Loß*, *der* *Katen*, oder ein ähnliches Unkraut im Getreide. CHROSTOWATOSC, ści, ž. podobność do natury chrostu, die *Strauchartigkeit*. Ziele to, póki z korzeniem w chrostowatość zdrewniałą nie wyrosnie, przychodzi do używania kołowego. *Syr.* 130. CHROSTOWATY, a, e, na kształt chrostu, precikowaty, *strauchartig*. Dziecielina druga od pierwszej jest chrostowatsza. *Syr.* 499. Jeżyny pręta są chrostowatego kołowego. *Syr.* 1322. CHROSTOWISKO, a, n. srosćina chrosćowa.

rowa, *Stannobitig, Gefründe. Off. Wyr. 2.*) Obłoki chrostowe, chrost do opalu, *fassynä, Scifer, Reichhändel.* Hetman wysuńtego chrostowika i smolnego luczywa pod zamek nieprzyjacielski namość kasal, aby tak, one fosy podpaliwszy, zamek zniszczył. *Krom. 266.* CHROSTOWY, a, o, od chrostu, *Stannobitig, Scifer, Sciffig* : *Eccl. xpacsmmim.* Noż chrostowy wielki krzyw do wycinania chrostu. *Jak. Arr. 3, 304r*

CHRUP! CHRUPANIE, ia, n. odgłos, gdy co chrupie, *knack!* *das Knorpeln, Knacken, Knaden, Knäpfeln*; *Croat. hrup, hrupa* *hrupitus*; *Vind. hrup, hrush, hrupitus, fama, tumultus*). Skoro kość słamana, daie się iakoweś chrupanie słyszec. *Perz. Cyr. 1, 90.* Chrupanie iednego kawałka słamanej kości o drugi. *Perz. Liek. 300.* **CHRUPAC** *niiah. kontyn.*, Chrupać *iedzell.*, chrupiec *nied.*, wydawać odgłos chruchocący; chrubotać, *knacken, knäpfeln, knorpeln, knäpfeln*; (*Boh. chrupati, chrupati chrupać; chrupawa* gatunek trzęsni; *Carn. chrupeti tumultuare*) *Croat. hrupeti*; *Vind. hrupati, roshati*; *Bosn. hrupiti*; *Rag. hruputi*; *Roff. хрупнуть.* Złamał nogę, że aż mu w niej chrupie. *Zabł. Bal. 21. Taar. 56, b. 21.* - §. 2.) *Czyn. chrupać, schrupać, chrupcić, schrupać*, zębami co krusząc sgrzyżć, sjeść, zaiadać, schrostać; *et: was hartes mit den Zähnen zerhritscheln, zerbeissen, zerknacken*; *Carn. et Rag. hrufati, harfati, hrumati*; *Satsęśliwy, rzecze wilk w sobie, ktoby tego konia schrupał!* By ciem ty nie baran; byłbym cię już lupał. *Zabł. 13, 276. Tręb. - §. Fig. chrupcić kogo, kości w nim łamać, smłócić go; einen zu Strep schlagen; ganz zerhmettern.* Nadsztawiał mu się długo; ale go on na drobne kawałki schrupcił. *Off. Wyr. CHRUPATY, CHRUPOWATY, CHRUPIASTY, a, o, kruchy, knor; pęśli, marte, zerbrodliw.* *Cn. Th. Roff. хрупкий, хрупкоб.* **CHRUPIASTOSC, CHRUPOWATOSC, Roff. хрупкость. (cf. krupy).**

CHRUSCIEL ob. Chrostciel. **CHRUSNĄC** ob. Chrusnąć. **CHRUSTEK** ob. Chrostek. **CHRYPIEC** ob. Chrapiec. **CHRYPKA** ob. Chrepka. **CHRYPLIWIY, CHRYPOTA** ob. **CHRAPLIWIY.**

***CHRYSZTORCA**, y, m. *Roff. хриштоборца* Aryanin, Socyzjanin. *хриштоборца арыанска.* ***CHRYSZTOBOYCZ**, y, m. zaboyca chryszusowy, ein *Christusmörder*; *Eccl. хриштоубийца* : *жид.* ***CHRYSZTOLUBNIK**, a, m. Chryszusa lubiący, ein *Christusliebender*; *Roff. хриштолюбедь; хриштолюбивый* Chryszusa lubiący. ***CHRYSZTONIENAWIDNIK**, a, m. nienawidzący Chryszusa, ein *Christushasser*; *Roff. хриштоненавидящій*; *Eccl. хриштоненавидедь, котормый не любима хришта.* ***CHRYSZTONOSICIEL**, a, m. co zawsze w sobie Chryszusa nosi, ein *Christusträger* (im Herzen), *o ródz. iedn.* Chrysztonofielka *Eccl. хриштоносица.* ***CHRYSZTONOSNY**, a, o, Chryszusa w sercu noszący, *Christus im Herzen tragend.* Przyjdźcie Chrysztonosni ludzie, obaczmy, co uradził Judasz. *Pim. Kam. 250.* ***CHRYSZTORODZICIELKA**, i, s. która Chryszusa urodziła, die *Christusgebärterin.* Najświętszą pannę bogarodzicielką, nie Chrysztorodzicielką nazywamy. *Smotr. Ap. 155.* **CHRYSZTUS**, a, m. *Christus*; *Słowac. Kristus; Slawon. Jankristje*). To, co żydowie w swym języku mówią *Messyas*, to po Gręcka Chryszus. *Wiad. 510.*

Tom I,

wykłada się po naszymu *pomazaniec.* *Herbst. Nauk. C. 5, b* Chryszusa wynawiający *Roff. хриштоименный об. христециан.* Przekład *Chrysta Pana. *W. Post. W. 224.* (Chryszusa). Prorokuy nam *Chryście. *W. Post. W. 276.* (Chryszusie). **CHRYSZTUSOW, CHRYSZTUSOWY, *CHRYSZTOWY, *KRYZTOWY, a, e,** od Chryszusa, *Christus*; *Roff. хриштобаша; Slawon. Jankerstov*; *Słowa *Pana *Chryszusowe. Biał. Post. 44.* (Pana Chryszusa). *Botan. Krysztowa dłoń, rączki, palma Chrysi, korzenie ma szerokie iako dłoń z palcy. Sien. 137. zaffige Stendelmurg; Bosn. vragnak; (Roff. хриштобаше поздравление wielkanocne z pocławianiem, mówiąc: хрисмоч поскпеце.* **CHRYSZTYAN**, a, m. imię męskie, *Christian*; *Sorab. 2. Kerstah, Kristo, Kristfo.* **CHRYSZOLIT**, a, m. z Gręck. klejnot przeźroczysty szlachoty. *Kluk. Kop. 2, 37.* Złotokamień. *Brid. Off. F. 7. Eccl. zaamokamend. det Chryzolith, ein Edelstein, (det Goldstein).* **CHRYSZOPRAS**, a, m. gatunek chryszolitu bardziey zielony. *Kluk. Kop. 2, 38. det Chryzopras.*

CHRZABA SZCZ ob. Chrzaszca. **CHRZĄCHAC** ob. Krząkać.

CHRZAN, u, m. siele. roślina, *raphanus maior*, *det Meerrettig; Boh. kten; Austr. det Kten; Carn. hren; Croat. hren, povertnica; Slawon. ren, rin; (Carn. et Vind. grenk : goraki); Rag. hren; Sorab. 2. Kščin; Roff. хрѣн.* Korzenie tarte zażywają się do sztuki mięsa, albo surowe z octem, albo różnie przyprawione. *Kluk. Dyk. 2, 141. Kluk. Rosł. 2, 214. Ład. Nat. 22.* Niekontent z sztuki mięsa, chce iesscac do niego chrzanu. *Off. Wyr.* (nie dość mu na rzeczy samey i okrasy pragnie). Dobry chrzan z miodem, a miód sam. *Cn. Ad. 70. Obron. 29.* Chrzan się chlubił, dobry ja z miodem; a miód na to: kat cię profi, dobry ja bez ciebie. *Rys. Ad. 7.* (co dobre, doprém; i bez przyprawy; samą się dobre zaleca; dobremu piwu nie potrzeba wiechy). Wolno bogu, iako panu, kanar urobić z chrzanu. *Chrost. Job. 3. - §. fig.* Ten człowiek chrzan. *Off. Wyr.* (gorzki, niemily). **CHRZANOWY**, a, o, od chrzanu, *Meerrettig*; *Roff. хрѣно выи; Carn. hreunov; Boh. ktenový; Croat. povertnichni.* Chrzanowe liście. *Ład. Nat. 22.* Chrzanowy przekupień *Boh. ktenat; w ródz. iedn. ktenatka.* Chrzanowe pole, chrzanowisko, *Carn. hrenovza.*

CHRZĄSTAC ob. Chrzęstać. - **CHRZĄSTKA, CHRZĘSTKA, CHRZĘSŁKA**, i, s. część ciała miększa od kości; ale twardsza od innych części zwierzęcia. *Zool. Nar. 65. det Knorpel; Boh. hrustalka; Slov. hrustablo, hrustawec; Sorab. 1. křemst; Croat. hrustavica, hrustavica; Carn. hrustanz; (Carn. hrust vir robustus); Roff. хрѣмб, хрѣмкб; Rag. męsgra, sluzina.* U młodych zwierząt więcey jest chrząstek; u starych obracają się w kości. *Kluk. Zw. 1, 31. Chrzęsłka. Leop. Job. 40, 12. §. Botan. Chrzęsłka, agaricus farctus, gatunek hediki, rośnie w lasach, wydaie sok biały. Kluk. Dyk. 1, 15. etne Art Mikroskopiumme. ob. chrząszcz bedka). **CHRZĄSTKOWATY**, a, o, **CHRZĘSŁOWATY**, na kształt chrząstek, *Roff. хрѣмбашый; Sorab. 1. křemstwaté; Ger. knorpelicht.* Liście chrząstkowate, *cartilagineum.* ma wokół obwódkę twardszą od reszty. *Botan. Nar. 58. (ob. chrzęsłisty).* - **CHRZĄSTNĄC** ob. Chrzęstnąć. -*

CHRZĄSZCZ, CHRZĄBĄSZCZ, CHRABĄSZCZ, a, m. owad, *scarabaeus*, gatunki jego liczne; pospolicie tak nazywamy wszystkie robaki, które mają skrzydła w pochwach. *Ead. Dyt.* 2, 289. *ber Käfer*; *Boh.* braut, draust, pränit; *Slovac.* draust, draust; *Sorab.* 1. braut; *Dal.* skorovosa; *Croat.* keber; *Carn.* hebr; *Vind.* keber, zheber, kokiz, koka; *Roff.* хрущ (gatunki skrypin, edeneцb, pogaub, жукиb, жукекb, козакиb, коромошеса). Chrząszcz majowy, *sc. melolontha*. *Zool.* 164. *Boh.* babla; *Roff.* майка; *Eccl.* сипль. Chrząszcz pospolity; pokrywki skrzydeł ma rdzawo. *Ead. Nat.* 22. Chrząszcz brzmi. *Dudz.* 20. Złote chrząszcze, *cantari-des*, *Golbtäfer*, robaki w nocy błyskające. *Sien.* 85. *Eccl.* веселниды хрущ. *Przysłk.* Chrząszcza czyli chrząszcza komu przez nos puszczają, na nosie mu grać, do gniewu go pobudzać, iątrzyć go figlami, jemanden einen Käfer bey der Nase vorbey steigen lassen, ihm auf der Nase spielen, ihn zum Sporne reizen. Rychleby wytrwał, kiedyby mu chrząszcza przez nos puszczano. *Rys. Ad.* 60. Nie dając sobie grać na gębie, ani chrząszcza, jak owo mówią, przez nos przepuścić. *Lub. Ros.* 95. Poszedł im chrząszcza po nosie. *Teat.* 33, d. 56 (roziątrzeni, obmuchy w nosie). Uchowaj boże złego robaka chrząszcza. *Rys. Ad.* 68. (może tu znaczy gniew wzbudzony, albo też prawdziwie chrząszcza, dla wielkich szkod, które czyni w drzewach, w zbożach i t. d. *ob. Ead. Dyt.* 2, 290. §. *Botan.* chrząszcza, bedłka, *agaricus lactifluus* Linn. pełen jest soku białego. *Kluk. Dyt.* 1, 14. Pospółstwo zowie świniarką. *Jundz.* 555. CHRZĄSZCZOWY, CHRABĄSZCZOWY, a, o, od chrząszcza, Käfer. Rząd owadu chrząszczowy, *coleoptera*, którego rodzaju mają całe twarde pokrywy, skrzydła i ciała pokrywające. *Kluk. Zw.* 4, 20. Kamień chrząszczowy, lawa. *Stas. Buff.* 267. CHRZĄSZCZYK, a, m. *zdrbn. rzezcown.* chrząszcza, das Käferchen, ein kleiner Käfer; *Boh.* braučel. Chrząszczyk kusiernik, słoninka, chleboład. *Ead. Nat.* 22.

CHRZCIC, Krzcić, ohrzci, chrzcić, czyn. *nied.*, ochrzcić, pochrzcić *dok.*, chrzest s. odprawiać, chrzest komu dać, taufen, die Taufhandlung verrichten, *Sorab.* 2. dupisch, dupu; *Sax. Inf.* dupen; *Sorab.* 1. chęjci, kęj; *Boh.* křtiti, křtim, křtívam, okřtiti; *Slovac.* křtím; *Bosn.* křtiti, křtiti, křtiti; *Rag.* karštiti, pokarštiti, *Slavon.* křtiti; *Vind.* keršiti, keršit, keršuvati; *Carn.* keršiti, kerštem, kerštujem; *Croat.* kerštiti, okeršchen; *Hung.* keresztelek; *Rofs.* крестити, крещая, окрестити. Chrzczący ma powiedzieć te słowa: ja ciebie chrzczę w imię oycy i syna i ducha S. *Karnk. Kat.* 117. *Inter vocabula originatione latina, in linguam Slavorum ante Cyrillum, cum institutionibus christianis a latinis doctoribus inducta, numeranda:* крестъ křtí; krzyż *crux*, крещеніе křšćen'e, křšćení, křest signatio *crucis*, baptis-mus. *Durich.* 1, 80. (cf. *Christ*, *Christen* chrześcjanin). Żyd chrzczony *ob. przechrzta*, cf. wilk chowany *ob. chlować*). 2.) Chrzcić, do chrztu trzymać, aus der Taufe heben, zur Taufe halten. *Ecol.* возпріемлю отроца. Pilecką chrześną siostrą Władysławowi była, gdyż matką jej króla niekiedy ochrzcił. *Krom.* 479. a *matre eius de sacro fonte lautus erat.*) Komendant Osterreichski kmotr Kieyřtuta, który córkę jego ochrzcił

mu. *Krom.* 406. *de sacro fonte susceperat.* 3.) Chrzcić, nazywać, mianować, imię nadawać, nazwać, przewać, taufen, einen Namen geben, benennen, Namen belegen. Jeszcze się nie urodziło, a już się ochrzcił. *Cn. Ad.* 519. *Pot. Arg.* 711. Tam gdzie mury i miało posiadziś, Beocya ochrzcił. *Otw. Ow.* 112. Przewrotności cnotami chrzcili. *Star. Ref.* 3. Krzcić nazwiskiem wspaniałym nieforemno rzeczy, Na tym się rozum teraz zasada cślowieczy. *Mfn. Rye.* 3, 356. Nie chrzćci pařy, co jest prawdą *Teat.* 26, c. 97. Napiera się, by jej dał Jowisz, ocz profila, Choć tego, czego chciała, jeszcze nie ochrzcił. *Otw. Ow.* 115. (nie wymienia). 3.) Woda rozrzedzać, wässer, mit Wasser verdünnen, taufen. Keresmarz ten często ochrzcił piwo ze studni. *Pot. Jaw.* 67. To wino chrzczono. *Off. Wyr.* §. Zartem, zlać, oblać, nurzać, einen begießen. - (CHRZCICA *ob. Kzrica*) - CHRZCICIEL, a, m., chrzczący, który chrzci, chrzest daje, der Täufer; *Sorab.* 2. dupat; *Boh.* křtitel; *Croat.* kerštitel; *Hung.* keresztelő; *Slavon.* křštitelj; *Rag.* karštitegl; *Vind.* kerštnik, kershuvaux; *Carn.* kerštnik; *Roff.* крестникъ. Sylwester papież chrzciciel Konstantyna W. *St. Dz.* 191. Jan S. chrzciciel, nie że wielu ochrzcił, lecz że samego Mesyasa ochrzcił. *Bial. Poř.* 57. *Kras. Zb.* 1, 387. Jana chrzciciela święto *Vind.* křišć, awesta kerštnika gud, krosni svetik. CHRZCIELNICA, CHRZCICILNICA, KRZCIBLNICA, CHRZESLNICIA, KRZESNICA, y, ż. naczynię, z którego chrzczą, i mieyere, gdzie chrzczą, der Taufstein, der Taufort; *Boh.* křtíbnice, křtíbnice; *Slovac.* křtini kamen; *Hung.* keresztelő kö; *Sorab.* 1. křtjenica; *Carn.* kerštna, keršne kámen; *Slavon.* křšćenica; *Bosn.* karštnica, křšćenica, kamenica od křšćenja; *Vind.* kerštna, křštni kamen; *Croat.* kerštelnica, kerštilnica, opiralnica; *Rag.* karšćenica; *Rofs.* крестильница; *Eccl.* купель, грусало. Chrzcilić albo sadzawkę, w której się chrzcili Konstantyn ochrzcił, na Watykanie ukazują. *Sk. Dz.* 189. Dzieciątko trzykroć w krcielnicy bywa nurzane. *Hrbř. Nauk. E.* W sobotę wielkonoćną i święteczną wodę do chrztu święcą w chrzcilnicach. *Karnk. Kat.* 144. CHRZCILNICZNY, KRZCIELNICZNY, a, e, od chrzcilnicy, Taufstein. Woda krcielniana. *Hrbř. Lek. C.* 4. CHRZCIELNY, CHRZCIELNY, CHRZTOWY, a, o, ode chrztu, do chrztu należący, Tauf. Matka nie dożyła chrzcilnego obchodu. *Morszt.* 85. Woda chrzcilna, którą się chrzcił odbywał *Karnk. Kat.* 144. Chrtowa woda. *ib.* 146. CHRZCINY, KRZCINY, *Genit:* chrzcin *liczb. mn.*, obchód chrzcilny, akt chrzczenia, wyprawienie chrztu, das Kindtaufen, die Taufhandlung, das Taufen; *Boh.* křtív; *Vind.* djetnu kerštnje, otrokni kerš; *Croat.* křšćtiti; *Rofs.* крестинны. Nie byłeś na mych chrzcinach. *Cn. Ad.* 557. (tyś nie starszy, nie mędrzy, nie doświadczniejszy odemnie). Był w kościele; ale aż na swoich chrzcinach. *Off. Wyr.* (nienabożny, nie bywa w kościele; nie naprzykrza się panu bogu). Chrzćcinu komu sprawić, iżyć na bankiet przy chrzcinach. *Off. Wyr.* CHRZCINNY, a, o, od chrzcina, tycający się chrzcina, Kindtauf; *Roff.* крестинным. Chrzćcina biefada. CHRZCZONY *ob. Chrzćć;* - ochrzczony *oppos.* Niechrzćć-niec. 2*) Chrzććony, we chrzććie nadany, chrzććony, in der Taufe gegeben, Tauf. Rechwojd, imieniem chrzććo-

wym Wafli. Stryk 238. - (CHRZEPT, CHREĆIC - ZNA ob. pochrzept, pochrypczna) - CHRZESCIANIN, KRZESCIANIN, a, m. nazwisko nazwów Chryztusowych, którzy przez chrzest odrodzeni, według ewangelii żyć powinni. *Kras. Zb. 1, 266. det Christ; Boh. křestian; (Boh. křestianstvo: dziecię które chrzesa, det Edusling); Slovac. křestian; Hung. keresztény; Slavon. křestjanin; Sorab. 1. křestian, křestian; Sorab. 2. křestian; Carn. kristian; Vind. kristian, kershanik, kershanik, cristian; Croat. kerševnik, keteschenik; Rag. karšjanin; Turc. kânr; Ross. хрестіянинъ (Ross. крестіянинъ) chłop, cf. cærny chrześcjanin pod słowem cærh, cf. krzyż). Nie od chrześcjanina Chrytus, ale od Chrytusa chrześcjanin rzeczony. *Smotr. Lam. 37. Wiśn. 630. *Christian. Farnov. praef. Nazwano naprzód w Amtyohy iście chrystusowe krześcjanami. St. Dz. 25. Budn. Act. 11, 26. Christianus. chrześcjanin, nie chrystjanin. W. Post. W. praef. Po chrzcie zwali się chrześcjanu. St. Żyw. 2, 382. Od Chrytusa chrześcjanu, od krzyżna krześcjanami. W. Post. W. 2, 372. Prawym chrześcjaninem jest, który chowa naukę Pana Chrytusa. Hrbš. Nauk. A. 4. Bydź dobrym chrześcjaninem nie zawisło od wiedzenia; ale od osynienia tego, co bóg przykazał. *Kras. Pod. 2, 210. Eccl. хрестіянствоамт. CHRZESCIANKA, i, ż. wyznawająca religią chrześcjaniską, die Chrystian; Boh. křestianka; Slovac. křestjanika; Croat. kerschenka; Turc. kaurkına; Rag. karšjanika; Ross. хрестіянка; (Ross. крестіянка) chłopka cf. krzyż). Miał Julian Bazylią matkę pobożną chrześcjanikę. St. Dz. 264. 2.) Pomek chrześcjaniki, gruski, Gall. bonnes chretiennes. *Kluk. Rosl. 1, 138. die Christbirne. - CHRZESCIANSKI, a, ie, CHRZESCIANSKO, po CHRZESCIANSKU przystk. od chrześcjanina lub chrześcjanistwa, Chrystik; Boh. křestianski; Slovac. křestianski; Hung. keresztény; Croat. kerschanški; Carn. kristianski; Vind. kristianski, kershanški, kershanški; Slavon. křestjanski; Rag. karšjanski; Ross. хрестіянскіи (Ross. крестіянскіи) chłopki cf. krzyż). Każdy chrześcjaniski słowiek łatwo to obaczy. *Bialob. Post. 38. (chrześcjanin jedet Christenmens). Francya, królestwo najchrześcjanisze. Uftr. Kruc. 1, 34. das allerchristlichste Königreich. Wiara chrześcjaniska (chrześcjaniska). *Farnov. 116. Dobrze to i chrześcjanisko czyniemy. Sak. Probl. 157. Ję niechrześcjanisko żyjemy, wielką żydom przyczynę dajemy niedowiarstwa. Hrbš. Nauk. 8. Chrześcjaniski, przywoity, przyhoyny, porządny, ludzki, Chrystlik, außändig, ordentlich, menschlich. Łaie nas niechrześcjanisko. *Exent. 11. Ale bo też te imiona ulic właśnie niechrześcjaniskie. *Teas 33, 71. (niepocziwe, niegodziwe, niesłychane, trudne do spamiętania). Wofa głosem, isk się zdaje, dosyć chrześcjaniskim. *Teat. 29, 6. 112. *Chrześcjaniskowierny Vind. kershanlkovern, kristianskovern, Chrystgäubig. CHRZESCIANSTWO, a, n. wiara lub religia chrześcjaniska, życie chrześcjaniskie, a zbiorowo: chrześcjanie, das Christenthum, die Christenheit; Boh. křestianstvi, křestianstvo; Slovac. křestianstvo; Hung. keresztényseg; Carn. kristianstvu, kershanstvu; Vind. kristianost, kristianstvu, kershanstvu, kristianska, kershanška adrushba; Croat. kerševanstvo; Rag. karšjanstvo; Slavon. křestjanluk; Sorab. 2. křestianstvo; Ross.*********

хрестіянство: (Y. Ross. крестіянство) chłopstwo, chłopski stan). Chrześcjanistwa różnego dosyć jest na świecie. *Hrbš. Nauk. A. 4. Nie tylko na ów czas w żydowstwie, ale i u nas w chrześcjanistwie, wielu się cudom sprzeciwiało. Bial. Post. 130. Dalese pchoda. *Chrześnak, kresnak, chrzesny, kresny, chrześ, dochroic, nachrześ, nowochrześczeniec, przechrata, przechrzie, wychzata, wychrześ. CHRZESCIC, CHRZASCIC, ob. Chraśtać. CHRZEŚTKA ob. Chraśka. *CHRZESLA ob. Chrościna. CHRZESLISTY, a, e, CHRZESLISTO przystk., pelen chraśtać, knorpelig, voll Knorpel. *Mącz. Boh. et Slovac. Chraśtać. CHRZESNAK, KRZESNAK, a, m. chrzesna koszula, w której dziecię chrzesa, das Taufhemde, das Wackerhemde; Ross. рязан. Przy chrcie obłoka, cię w chzesnak, w szatę białą, którą niewinność znaczy. *Groch. W. 300. Czas nasnaczo nowonarodzoney królowney, już się do chrtu wybierają, Już noszą kresnak złotem powleczoney. *Auszp. 16. CHRZESNY, KRZESNY, CHRZESNY, a, e, chrtowy, od chrtu, Tauf, zur Taufe gehörig; Boh. křestný, křestný; Slovac. křstni; Hung. keresztelő; Vind. keršni; Carn. keršne; Rag. karšni; Ross. крестный (Ross. крестный) krzyżowy 2. chzesny). Powinnowactwo chzesne przeskadza do małżeństwa. *Karnk. Kat. 131. Rodzice, którzy do chrtu trzymają, die Taufpathe, Ociec chzesny, der Taufpathe, der Pathe; Sorab. a. pōtha; Slovac. křstni otec; Hung. kereszt atya; Eccl. приемникъ, восприемникъ, крестный отецъ, приѣмникъ, Chzesna matka, die Taufpathe, die Pathe; Slovac. křstna matka; Hung. kereszt anya; Eccl. мать крестная, приемница, восприемница. Chzesny syn, chzesny, którego kto do chrtu trzymał, der aus der Taufe Geborene, der Pathe, das Pathe, der Taufsohn, Slovac. křstni, křstni; Hung. kereszt sin; Ross. et Eccl. крестный. Chzesna córka, chzesna, die aus der Taufe Geborene, die Pathe, das Pathe, die Tauftochter; Slovac. křstna, křstna; Hung. kereszt leány; Ross. et Eccl. крестница. Kmotry zowią oycami kresnymi dzieci, synów i córek chzesnych. *Hrbš. Nauk. T. 3. 6. Kmotry albo oycie chzesne mają nauczać syny swoje chzesne. *Karnk. Kat. 127. Poiał Jagiello Granowką, matkę swoją chzesną, bo ona, gdy go chrzcono, sań według zwyczaju przyrzekała. *Stryk. 515. Matrona zacna matką chzesną iey była. *Birk. Dom. 3. Piękna moja matula chzesna. *Teat. 20, 6. 23. Jmie chzesne, daue na chrcie. Chzesny podarek Carn. křstmenek; Taniec chzesny Eccl. likomanie, *2.) Chzesny, *chzesny, krzyżowy, na krzyż, Kreuz = . Dymitr i s boiary swoiemi, po chrestnym całowanu, przyięć uczynil. *Stryk. 380. (pocałowawazy krzyż S.). Przymierze zamknęli chrestnym całowanem. *ib. 487. CHRZEST, KRZEST, chrtu, krtu, m. obmycie z złączoną świętością, dzieje się przez polanie wodą lub nurzenie w wodzie, z wypowiedzeniem tych słów: ja ciebie chrczę w imię oycy i syna i ducha S *Karnk. Kat. 117. die Taufe; Boh. křest, křst; Slovac. křst, křstni; Hung. keresztés; Dal. karst; (Dal. kerszt; Croat. kris = krzyż); Carn. et Vind. kerst; Croat. křst, kerszt, kerst; -Sorab. 2. křestianstvo, křestianstvo; Slavon.**************

kręstenje; *Bozn.* křivstenje; *Roff.* křepěnie (z trzech królów święto); *Ecol.* křepěnie; *porpřyměnie* (ob. grążyć). My Polacy, tak jak też i Ruś, od krzyżma S. podobno Krstu S. daliśmy imię, a bowiem chrześciana bierze imię od Chrystusa, a Chrystus, to jest, pomazaniec, od chrizma, przetoż też chrześć, (my pospolicie mówimy krześć, Ruś chreść), na którym stawamy się chrześciany, nasi oycowie nieźle nazwali od chrizma. *Hrbst. Nauk. F. 2.* Chrześć w naszym języku nie począł być swan, aż kiedy Polacy, nie rychoło po Panu Chrystusie, wjare Pańską przyjęli, którą kto przyjął, był w wodzie obmywan w imię Chrystusowe, a to Chrykowaniam abo Chrystem, a źle wymawiając, iako prosty lud czyni, chrztem przeszali; iżko i dziś niektóre narody chrestować mówią, co my chrześć wymawiamy. *Señl. 10.* *Baptismus* chrześć; nie zaś nurzańse, ponurzenie. *W. Post. W. praef.* Chrześć S. na miejsce obrzezania nastąpił. *Sk. Żyw. 55.* *Kłoh. Turk. 190.* Mieczysław po przyjeździe Dąbrowki chrześć S. obrzędem chrześciańskim przyjął. *R. 965.* *Krom. 59.* Święty ten na wszystkie szczęśliwie chrześć włożył i lud on do poznania syna bożego przywiódł. *Sk. Dz. 116.* Trzymać dziecię do chrztu ob. chrześć 2) cf. kmostr, kum. *Przysł.* Wyrażka się go, iak diabła na chrzcie. *Off. Wyr. uroczystość, solennie, feyertlich entsagen.*

CHRZEŚT, u, m. (cf. chrość, chrobot) szcęk, dźwięk, *das Getassel, Getirre, das Getäusch;* *Boh.* chřest; *Gr. łożos.* Chreść zbrojnego nieprzyjaciela słyszę, *Streptitum.* *Warg. Kurc. 21.* Słychać chreść broni. *Teat. 51, d. 27.* Chrześć przeraźliwy palaszów. *Teat. 51, d. 87.* Chrześć świetny jego zbroie Wdzięcznym odgłosem cieszył serce moje. *Kras. Off. E. 3.* Bez wszelkiego chreśtu w ciszy oney chodziła. *Orw. Ow. 261.* Za najmniejszym chreśtem drżał. *Pilch. Sen. 239.* CHRZEŚTAC, CHRZEŚTAC *intrans.* kontyn., CHRZEŚCIC, Chreśczać *niedok.*, chreścinać, chreścinać *iedntl.*, chreść wydawać, *flirren, rasseln, rauschen;* *Boh.* chřestati, chřestep, chřestěti, chřestěvam (chřestacka grzegotka); *Carn.* hrushim). Suszący się chmiel, gdy będzie chreśczał, snak, że już dosyć ususzony. *Kluk. Rosl. 3, 322.* Upadł rycearz, a zbroia na nim przeraźliwie chreścła. *Dmoch. Jł. 1, 106.* Zbroie chreścząca, konie rzą, ranni śkąją. *Stryk. 191.* Wszędzie woyna, wszędzie broń chreśczący. *Stas. Num. 1, 55.* Krami rzeki chreścząca. *Petr. Her. M. 2.* Chodzi ona; a długi ogon za nią chreścici. *Pap. Przysł. B. b.* Piasek dobry do wapna, który chreścici w garści ściśnięty. *Cresc. 34.* Słowiczek, skoro listek powiewny chreścinał, już on na ptasznika pomyślił. *Birk. Kaz. Ob. L. 2. b.* Spłoszenie ptaków do fieni, nie ma być tylko samym chreścieniem liścia. *Cresc. 656.* Skoro się wam da nad głową słyszeć iakie chreścienie, drżycie od strachu. *Pilch. Sen. List. 3, 79. et 2, 204.* chreśczenie. 1 *Leop. Jer. 47, 3.* (cf. Chreścza). CHRZEŚTKA ob. Chreścinka.

CHRZEŚTNY ob. Chreśny. *CHRZEŚCZOZATY. ob. Krzyżowy. CHRZEŚZNAK ob. Chreśczanek. CHRZTOWY, a, e, od chrztu, chreśny, *Łauf* z. Woda chrztowa. *Kucz. Kat. 2, 362.* *Pot. Zać. 173.* *Karnk. Kat. 119.* *CHRZYBIET ob. Grabiet. CHRZYPIEC ob. Chrapiec. CHRZYPLIWOSC ob. Chrapliwość, Chrapka. *CHRZYPT ob. Grabiet.

CHRZYMO, KRZYMO, a, -n, z *Greck. χρομο*, *das*

Chrosm, chrzyżmo S., które biskup z balsamu i oleja z wielkimi ceremoniami poświęca, jest materyą bierzmowania. *Karnk. Kat. 152.* *Boh.* křizmo; *Vind.* křizma; *Sorab. 1.* křizmo; *Ecol. mupo. Kucz. Kat. 2, 375.* *Pim. Kam. 370.* KRZYMAŁ, CHRZYMAŁ, u, m. naczynie od chrzyżma, die Chryfambüchse. Do kościoła sprawił miednicę, nalewkę, krzyżmał, wszystko ze srebra. *Pap. Ryc. 221.* CHRZYMOWAC, KRZYMOWAC, czyn. nied. krzyżmem pomazywać, bierzmować, mit Chryfambüchse, firmela. Kapłanom chrzyżmować abo bierzmować nie wolno, iż to samych biskupów zabawa. *Sk. Dz. 817.* Aby w balsamie, a nie w maśle, chrzyżmowanie abo bierzmowanie było. *ib. 1075.* *Pim. Kam. 25.*

CHUC, i, z. *1. chęć, skłonność, die Lust, die Neigung. Dar poprawdsie nie wielki; lecz ja o to proszę, Chuc moję więcej uważ, niż to, co przynoszę. *J. Kchan. Dz. 140.* Chuc ludzka jest dwojaka; jedna ku dobremu, Druga zaś świat swodzi ku wszystkiemu złemu. *Ray Wiz. 37.* *Niechuc, niechęć, nieokłonność, niezyczliwość, wřstęć, die Ungenüßigkeit, Abgeneigtheit, der Unwille, die Unlust, Gdy obaczył niechuc koobie wszystkich ludzi, wpadł w niemoc. *Biel. Kr. 133.* Ubogim niech nie daję z niechuci, ani za niewola. *W. Post. W. 193.* - §. Z przyganę; chuc, żądza, pochoć, die Begierde, die Gier, die Gucht; *Boh.* chřic, chřut; *Slovac.* chut, chřivost; (*Croat.* hotinstvo = sprawa cielesna) *Croat.* pohlepnost, pohlepa; *Rag.* pohotjenstvo, bjes, objes; (*Rag.* hooehja = wola); *Carn.* hotenje (*Carn.* hotinstvo = porubstwo; *Carn.* holdivost = iurność; *Vind.* hut, hot, hotnisa pellex.); *Vind.* shela, shelje, shelnoft; *Bozn.* sgegla, hlipnoft, hlipanje; *Hebr.* חן; *Roff.* uxomib, uxomib, жажда. Woica początkiem są chuci; chuci z intereffów wynikają. *Zab. 1, 1.* *Alb.* Obiecal ię wsiąc ią sobie za żonę, hyle na chuc iego pozwohła. *Bals. Nieders. 1, 52.* Chuc mieć *Ecol.* uxomcniovanie. - §. 5. Smak, który co ma, der Geschmack, der etwas hat; *Boh.* chřut; *Slovac.* chut. Chleb z nieba miał w sobie wszelakie kochanie i chuc a smak wszelakiey wdzięczności. 1 *Leop. Sap. 16, 20.* *Slovac.* ani chuti, ani smaku, nec odorem, nec saporem habet, ohne Geruch und ohne Geschmack.

Pochodz: chutki, chutliwy, chutnie, pochoć, ochota; ob. pod s: Chcieć.

CHUCH! głos puszczonego tchu, huch! *das Hauchen auszubrüden.* *Rag.* chjuh aura tenuis; *Sorab. 2.* puch (cf. puch) 2., chuch, grając w warcaby, bierka czyli kamień święty przeciwnikowi za opuszczone wzięcie przeciwnego, *das Blasen eines Steins im Damenspiel.* *Fig.* Powrócił kochanek; teraz chuch po waszech żalach ię i modlach i skargach. *Zab. 5, 194.* (jak gdyby ie rozdmuchano). 2., CHUCH, u, m., Chuchanie, Chuchnienie, puszczenie z ust tchu na co, *das Hauchen, der Hauch.* *Rag.* hák; *Vind.* duh, odih, tapa, flap; *Croat.* szapa). Karciane domki chuch dziecięcia obala. *Oss. Wyr.* Jednym chuchoem go obalił *ib.* - CHUCHAC *intrans.* kontyn., Chuchnąć *iedntl.*, dech z nieciałkim przycekiem wypuszczać, hauchen. *Rag.* hákati, hákati; *Vind.* dihati, dehniti, dihvati, sapopufhati (*Ecol.* xyxnaw iaię). Pospólstwo na febrę, w dalszę w ościzmie wywierconą, trzy razy chucha, a chuchnąwszy kol-

kiew sabia. *Krup.* 5, 565. Chuochać, grzać tchem; iak dmuchać, studzić, hauchen, wärm hauchen. Mrosz był potężny; w garść gospodarza chucha. *Jabl. Ez.* 153. W sinie nocy całe przepędza na miesiacu, chuchając w ręce. *Teat.* 6, 97. Lepiej dmuchać, niż chuchać, *melius est abundare, quam deficere. Cn. Ad.* 458. Ciepło i zimno, i dmuchasz i chuchasz. *Jabl. Ez.* 154. (odmiennyś). Aca sparzył się i nie raz, na zimno nie chuchał. *Zab.* 14, 55. (raczej: nie dmuchał cf. sparzony i na zimno dmucha). *Fig.* w garść chuchać; Slinkę połykać, łapę liść, postradać nadziei, nachpfeifen, in die leere Hand blasen, der Hoffnung beraubt werden. Omyliła go nadzieia, chucha w garść. *Cn. Ad.* 785. *Chrośt. Fars.* 134. Lepiej było wcześniej przestrog mądrych słuchać, Niżeli iako mówią, po ozasie w garść chuchać. *Pot. Arg.* 342. *Pot. Pocz.* 346. Odstąpiony od wszystkich, musi w garść sam chuchać. *Jabl. Tel.* 176. Gruchnie, że idzie z dwiema na odsiecz hetmany, Zaras Seraskier i z Hanem w garść chuchnie. *Jabl. Buk. Q.* 2. b. - §. Chuchnąć na kogo, uragać się z niego, einen anhauchen, anblasen, seiner spotten. Drugi zjadł; a na cię chuchnie. *Cn. Ad.* 14. §. W warcaby graiak, chuchnąć, zabrać drugiemu bierkę, którą zapomniał zbić, im Damenspiele, einen Stein blasen. - CHUCHRACZEK; - czka, m., papinek, stokfisz, wyschły iak stokfisz, cherkaiący, którego dziś a jutro. *Oss. Wyr.* ein Kerl zum Umbblasen, ein Mensch, wie ein Stelett, wie ein Schatten. - CHUCHRO, HUCHRO, *KUCHRO, a, n., KUCHRA licz. mn. kseniec, rybi żółądek, das Fischbündel (Desf. Deuschel). Flądry nie- tknięte i płaszczki chuchra podał mi. *Zab.* 8, 340. *Jyżk.* Kuchra. *Wiel. Kuch.* 421. *Dudz.* 42.

Pochod: nachuchnąć, ochuchnąć, pochuchnąć.

CHUCZYC ob: Huczyć.

CHUDACTWO, a, n., chudzina, chudaki, ubóstwo, armes Geschöpf, armer Tropf, Armseeligkeit, armseeliges Wesen. Parysa sądem zelżona Pallada, Biedne chudactwo odtąd w kruchcie siada. *Zab.* 9, 37. *Zabl.* CHUDACZKA, i, ż., kobieta chuda lub uboga, biedna, ein magere, oder armseeliges Weib. *Morav.* chuberta; *Boh.* chubinka. CHUDAK, a, m., CHUDACZEK, - czka, m., człowiek chudy na ciele, tudzież na majątku, chudy pacholek, nędzny biedaszek, mizerak, ubóstwo, ein magrer Mensch, ein armer, elender, miserabler Mensch. *Boh.* chudał, chudinec, chudaś, chudátko; *Morav.* chubertal; *Sorab.* 2. chudlaś; *Vind.* potrzebnik, fromak, frutei, frutez, gladounik; *Rofs.* скуднякъ, мозглякъ. Któż tak iest nieszczęśliwy, iako on na świecie, Chudak, mizerak, nagi, zewsząd bieda gniecie. *Jak. B.* 33. Co w modzie było w narodzie przed laty, Teraz tym gardzi chudak, a bardziej bogaty. *Mon.* 73, 39. Śmierć równym osądza prawem panów i chudaki. *Zab.* 11, 414. Bogactw swoich zażywają panowie na uciemienienie chudaków. *Nar. Tac.* 2, 315. Lubo ia chudak, przecię do mey chaty, Chętnie idzie i bogaty. *Hor.* 1, 501. CHUDERLAWY ob: Chudorlawy. CHUDEŃSZ, a, m., żartobl. chudy pacholek, gołota, goły iak bisun, *Lat. Jrus.* ein armer Teufel. Nie znam większego chudon- sza, iak ten twój pan. *Teat.* 8 c, 8. Ach! cóż to za

chudensz idzie. *Teat.* 43 b, 52. CHUDNIEC *nliak. nied.* chudnąć *iednil.*, schudnąć, schudnieć, uchudnąć, ochudnąć *dot.*, z ciała spadać, chudym się stawać, mager werden, von Leibe fallen. *Slovac.* chubnu, churawim, (*Boh.* chudnauti, chubnauti = ubożec); *Boh.* chubnauti, churawéti, hubnauti, hubl, chubnauti, chubenéti; *Croat.* hudati, mlednem; (*Sorab.* 1. chubnu ubožeje); *Vind.* međou gratat, doujemat, pohuishat, *Carn.* hujsham (*Carn.* hudim se, hudašem se *indignor*); *Rag.* mlednietti, omlednietti, omlednivati, marfejavit; *Bosn.* mrrifejaviti, mledniti, *Rofs.* худѣть, похудѣть, погнать, омогнать, скуднать, скуднѣть. Ziela to ciało chudniejącemu i niszczącemu ratunkiem. *Syr.* 285. Kuropatwy, skękniewszy sobie, chudnęłyby, a nie tyły. *Cresc.* 590. Często z tajemnych przyczyna konie schną i chudnieją. *Hipp.* 129. Nim tłusty schudnie, chudy przędzey zginie. *Brath. O.* 4 b. Rychley ciudy zdechnie, niżli tłusty schudnie. *Pot. Pocz.* 304. Rychą się rozdyma, i z cheiwości chudnie. *Fréb. S. M.* 25. Wilk ochudły. *Pot. Arg.* 209. Uchudł, wyciofcszał i zamarł. *Kniaz. Pocz.* 3, 66. §. Chudnieć, ubożec, arm werden, verarmen. Fara chudniecie. *Glicz. Wych. F.* 2 b. CHUDO *przystk.* niethusto, mager (*Rofs.* худо = źle kuzje gorzej cf. *Ger.* hudein). Lepiej mało świni chować a tłusto; a niż wiele a chudo. *Zaw. G.* §. Nędznie, mizernie, ubogo, skąpo, arm, armseelig, mager, ärmlich. Wiem do Waszności, że się chudo macie. A przecię pompę kochacie mój bracie. *Brath. P. b.* Chudo iada = skąpy. CHUDOBA, y, ż., ubóstwo, nędza, miserya, Armuth, Elend, *Boh.* et *Slov.* chudoba, chudobnost; *Sorab.* 1. chudoba; (*Vind.* hudoba, hudobia, hudobnost, hudoblivost = złość, złośliwość; hudobnik = złoczyńca; *Carn.* hudoba = złoczyńca, djaból; *Croat.* *Rag.* et *Bosn.* hudoba = djaból; *Slavon.* hudoba = strach, przeszkoda; *Rofs.* худоба nieprzyswoitość, nieprzystoynność, liche, złe położenie, niedobry byt), *Rofs.* скуда, скудоша, бѣдность, нестяжаніе; *Eccl.* скудство, недостатокъ, убожество, нищество, оскудѣніе, скудость. Kto się chełpi z bogactw; bój się chudoby. 1. *Lcop. Syr.* 10, 14, Chudoba a nieszczęście zazdrości próżne. *Falib. Dis.* P. 3. Nie boli mnie chudoba, bo ta iest pocziwa. *Czachr. Tr.* 7, 2. Chudoba cnoty nie traci. *Zegl. Ad.* 30. *Pot. Arg.* 610. *Rys. Ad.* 51. *M. Kochan. Dz.* 306. Miary w skarbach, budynkach, w psalacach nie było, Chudoba, cnót mistrzyni, wszystkim się zbrzydyla. *Bardz. Luk.* 5. §. Chudoba, majątek ubogi, ubożego mienie, ein armes Eigenthum, das Bißchen Armuth, was einer besitzt, der nicht wohlhabend ist. Uboży musi wszystkiey chudoby swoiey pozbyć, żeby iako zdrowia uchronił. *Star. Ryc.* 27. Chudoby poddanych niszczą, gdy pan łakomy. *Grod. Dis. F.* 2. b. Chudoba chłopska, co chłop posiada, niewiele. Chudobę Walkową z paszy zabrał polowy. *Oss. Wyr.* (krowę jego, seine Kuh, sein ganzes Bißchen Armuth. §. Chudoba, chudak, chudensz, nędzars, nieborak, ein armer Mensch, ein Armer. Gdy sługa wodę nieco później przyniesie, trzy sta plag chudobie wyliczyć każą. *Pilah. Sen.* 234. Chudobie wszędzie piskorz. *Cn. Ad.* 543. (ubogiemu wszędzie krzyw-

da się daieie, cf. na pochyte drzewo kozy skaczą). *Slov.* o chudobnych fajdi (a otre. CHUDOBNY, a, e, CHUDOBNO przystk. nędzny, mizerny, armiselig, elend. *Slov.* chudobni. *Slovac. Prov.* chudobného chudobné ge Šeč'f'i. (*Vind.* hudoben, loter, nequam, malitiosus. *Bosn.* hudobni, diabolicus. *CHUDOBRODY, a, e, brody niegestey, schwach an Warte. *Rofs.* скудобродный, cf. bezbrody. *CHUDOBZRUCHY, a, e, bez brzucha, magetn Bauches, ohne Bauch; *Rofs.* скудобрюхый. *CHUDOGŁOSY, a, e, słabego głosu, von schwacher Stimme. *Eccl.* худогласный, худогласенъ; *Rofs.* скудогласный. CHUDOPACHOLEK ob: Chudy pacholek. CHUDOPACHOLSKI, a, ie, od chudego pacholka, ubogi, chudobny, arm, armiselig. Od nayıpierwszych do nayostatniejszych chudopacholackiego stanu brakują osoby, całą naszą okolicę przetrząsnął. *Mon.* 69, 372. Chudopacholski spłacheć. *Mon.* 75, 594. Po chudopacholsku, chudo, ubogo, nędznie, arm, armiselig, przystk., *Boh.* po chudopacholsku. Człowiek po chudopacholsku ubrany. *Xiądz.* 159. *Slovac.* po chudopacholsku (a mat. - CHUDORLAWY, CHUDERLAWY, CHUDORLAWATY, a, e, pociągłej chudey twarzy, suchy, maget im Gesichte, hager; *Rofs.* сухощавый, худенький. U ludzi chuderlawych, smaglawych, zatwardzenie żółądka ze skąpości żółci pochodzić zwykło. *Perz. Lek.* 176. Chuderlawo przystk., Pacjenci świerzbi mający chuderlawo wyglądają. *Perz. Lek.* 138. CHUDERLAWOSC, ści, ż., suchość, nietłustość twarzy, die Hagerkeit des Gesichts. *Rofs.* сухощавость. *CHUDORODNY, a, e, *Rofs.* худородный, nieszlachecki, nie familiant, podłego urodzenia, von schlechter Abstunft. худородство, nieszlachectwo, geringe Abstunft. CHUDOSC, ści, ż., nietłustość, niemięsistość, suchość ciała, die Magerkeit. *Slovac. et Boh.* churawost, hubenost; *Croat.* mlednoszt; *Bosn.* mrriscjavošt, mlednošt; (*Bosn.* hudost fascinatio). *Vind.* medlouft, madloft (cf. mdłość, Rag. hudost improbita). *Eccl.* худость мбла (= 2., худость, омпреніе pokornost, unizonost, skudost, нейнущество, uboztvo), *Rofs.* худость, худощавость, мозглявость. Blade iey cielsko w chropawey uwigalo chudości, Powiedziałhyś, że z samych iest złożona kości. *Zab.* 6, 159. *Min.* Błada twarz; chudość wszystko osiągnęła ciało. *Otw. Ow.* 95. CHUDOWATY, a, e, CHUDOWATO przystk. przychudzzy, nieco chudy, etwas maget. (*Rofs.* худоватый przygorszy, przylichszy). *Sorab.* 2. Chudowina miało Mit-tenwalde w Luzacyi. CHUDY, a, e, niewiele ciała mający, nietłusty, maget. *Slovac.* chudý, chudí, chudýctvo, churawý, hubený; *Boh.* churawý, hubený, (*Croat.* hüd = 1., zlocheszt malus 2., mleden, szuh, merrfaw, lós; *Dal.* okoszt, jezliv, macie torridus; *Crot.* hudich = djabot; *Rag.* hüd impius; hughí = deterior; *Rag.* mledan, mrriscjav, *Slavon.* mārshav, mershav = macer. *Vind.* hud malus, huifhi peior, 2., hud. = mocny; hudi duh, hudizh = czart, szatan; *Vind.* medou, medel, kumern, suh = macer; *Carn.* hüd malus, lacer; hüdizh diabolus; *Carn.* madal, kumeru = chudy. *Bosn.* hüd = zły; *Bosn.* hudoba = djabot; *Bosn.* mledan, mrriscjav = chudy; *Rofs.* худый, худъ zły, lichy cf. *Ger.* hüdelln, = 2., chudy *Eccl.* худощавый, мозглявый,

mozglawy; *Rofs.* худъ, худѣсь, schwach, disting. худъжмый, astucany, kuaestowny cf. chędogi). Koń chudy, że skóra tylko a kości. *Jabl. Es.* 29. Chudy iak zszar, iak gont, *Rofs.* омъ какъ спичка. Chude mięswo *Rofs.* любовина. Chudego na oiarę daia kura. *Cn. Ad.* 101. (*deteriora Deo chroma* córke do klasztoru oddaia). *Slovac. Prov.* chudá mřina dobre táha, macer bene bibit. - *Crcat. Prov.* videt je, kó da on ni je lani szlana izio, apparet, quasi anno praeterito nihil salsi gustasset. - Ugór koniczyną zasiany, iest ugorem tlustym, gdzie zaś trawka i zielska rosną, ugór chudy. *Pam.* 85, 1, 906. - §. Fig. Chudy rok, nieurodzajny, ein mageres unfruchtbares Jahr. Jego komedyę zdają się być chude i postre. *Teat.* 34 b, B. 2. (czcze, niesmaczne). 2., Chudy, nędzny, ubogi, mizerny, arm, elend, armiselig. *Boh.* chudy, chudobny; *Slovac.* chudí, chudý; *Sorab.* 2. chudí; *Sorab.* 1. chudý, chudí, chudobné; *Arab.* ثم opus habuit; *Grae.* χυρος indigentia cf. *Grae.* χυδαιος vilis. *Rofs.* скудный, скуденъ, бѣдный; *Eccl.* скудостный, недостаточный. Tak chudy zdrowie, iako i pan kocha. *Pot. Arg.* 65. Którzy dziś mogą być panu, jutro z chudym zrównają. *J. Kochan. Ps.* 12. Jego Mość nie chce się z chudem wdawać, ieno wszystko z panu. *Görn. Dv.* 111. Człowiek skąpy przed chudym się chroni. *Patr. Jaf.* 4. Wilk gromi owce, orzeł gęń łomie, Takież chudy przed moźnym na wolności chromię. *Pasz. Dz.* 113. (ubogiemu zawsze piskorz). Szlachetnego rodzaju, cnych rodziców, aez domu chudego. *Pasz. Dz. A. b.* Mówiła chuda, iako się uda. *Rys. Ad.* 41. (musiała się na przemyśl puścić). Chudym *Eccl.* скудостью, скуденъ емь. Chudy pacholek, chudopacholek, golyz, chudeusz, ein armer Schwulder, ein armer L. *Boh.* chudopacholst, *Rofs.* бѣдняга, бѣдняшка. Trudno chudemu pacholku skrzydeł podnieść do góry, iestli nie ma groszy. *Pot. Arg.* 476. Posażney panny za chudego pacholka nie dadzą. *Teat.* 26 b, 75. Kolejno panem wielkim i chudopacholkiem czulem się. *Zab.* 11, 161. Chudy derbisz. *Zad.* 12, 96. - §. Od chudego końca co rozpuszcz, z wolna, stopniami wyżej, z dołu, von unten herauf anfangen. Jeśli drobniejszych wad w Rzeczypospolitey, opuściwszy większe, poprawiiesz, od chudego końca, iako iest u nas w przypowieści, rzecz bardzo wielkie poczynasz. *Modrz. Baz.* 399. CHUDZIĄTKO, a, n. nieboracztko, biedaszek, chudzina, ein armes Geschöpfchen. *Slovac.* chudátko. Owieczki chudziatek. *Zebr. Ow.* 378. Kómar, chudziatek, był w paęczy nie uwikłany. *Zebr. Zw.* 104. CHUDZIC czyn. kontyn., schudzić, ochudzić dok., chudym uczynić, tłustości odbierać, suszyć, maget machen, ausbittern. *Eccl.* худю, худъ чиню, охуджаю emacero. *Boh.* hubeniti; *Croat.* payizam; (*Slavon.* huditi = gardzić; *Rag.* huditi = jaiać cf. *Ger.* hüdeln, herum hüdeln). Posty dręczą a chudzą. *Kosz. Lor.* 183 b. Was te wstrześcielności schudziły znacnie. *Wad. Dan.* 12. Koń ochudzony w ciężkim wozie pracują, zapomni darskości swoiey. *Tward. W. D.* 2, 141. - transl. Prometheusowi wątrobę wznowioną sęp obżarty chudzi. *Bardz. Tr.* 211. (ugryzie, wyjada). Fig. Zyto nie schudzi roli, ale ją utwierdzą. *Haw. Sk.* 32. (plonić, wyciechać; ausbittern,

mager, unfruchtbar machen). Chudzić, nieścyc, ubożyć, arm machen, elend machen, *Boh.* chubiti, chubiti, chubim, chubiti, chubowati. Król, iak tych utuczy, a tamtych chudzi, będzie pewniejszym na tronie. *Pot. Arg.* 29. Nie suboży iakmużna, bo kto ją daie bogatszym, Nie schudzi, bo miłosiernego tuczy. *Psalm.* 55. Złym gospodarstwem sam się chudzi. *Oss. Wyr.* CHUDZIĘ, - igcia, n., CHUDZIĘTA liczb. mn. nieboraki, biedaki, arme Leuten. Hetmanów pozbywszy, tył chudzięta podają. *Krom.* 243. Ze się do domów nic nie sprawiwszy wrócić musiały, Przetoż chudzięta miały żal nie mały. *Auszp.* 79. Chudzięta, chude kurczęta, chudy drób, mageres Federweh, lub też pieszczenie: biedne kurczęta, das arme liebe Vieh. CHUDZIEC, - dźca, m., chudak, człowiek chudy, chudeusz, nieboraczysko, ein armer Schneider, ein armer Topf. Ow chudziec, co ranę odniosł, iednać ieszcze musi. *Gorn. Wł. L.* 3. Znoście sam chudcy, wypróżniał mieszki. *Kochow.* 67. §. Chudziec, bydlę biedne, niekarmne, osobliwie świnię, ungemästetes mageres Vieh, besonders Schweine. Będę past bydło na stracenie, was, o chudaikowie trzody. *Leop. Zachar.* 11, 7. (o nędzne owce. *Bibl. Gd.*). Od wieprza karmnego 3 grosze podatku, od chudźca ieden. *Gaz. Nar.* 1, 118. Około świni i chudaków porządek bydlę ma, aby tego było na potrzebę do karmienia. *Zaw. Gosp.* §. Psie miano, ein Hundnamen. Obalil sarnę mój chudziec. *Bielaw. Myśl. B.* 4. CHUDZINA, y, m. et z., CHUDZINKA, CHUDZINECZKA, i, z. zdrobn., niebożatko, nieboraczek, biedaszek, *Slov.* chubina, chub'entá; *Sorab.* 1. chubjinta; *Sorab.* 2. chubjinta; *Rofs.* голуб, ein Armer, ein armer elendet Stumpet; eine Arme. Dobrze ten chudszina uczynił, że będąc niewidomym zebrał. *Dąbr.* 138. Więcoy zawsze może chudszina pokorny, A niżli możny pyszny. *Papr. Kot. G. A.* Chudszina na nędznego baczniejszy. *Papr. Kot. N.* 4. b. Rychłoy chudszina dla chudsziny uczyni, niżli dostatni. *Rys. Ad.* 59. Ledal Łazarz chudszineczka przed wrotami bogacza. *Dąbr.* 522. Nie mógł nic uprosić i owsem był chudszina nie prawie słusznie odpedzon. *Stryk.* 582. Niechay iako chce prosić, niechay wzdycha, Bez opatrzenia chudszineczka licha. *Groch. W.* 566. Bogaty się dziwi, czym się chudszina żywi. *Rys. Ad.* 3. Pan iako chce; a chudszina iak może. *ib.* 54. Prawa za mocą idą; pan chudszinę gaoicie. *Biel. S. M. B.* 2. b. Za chudszinę pan bóg. *Rys. Ad.* 80. Kręciła się chudszina, iak mogła. *Pot. Arg.* 826. Zwycięzeni chudzinowie, wnet spełnili kondycyę księżney Ruskiej. *Stryk.* 118. §. Zbiorowo ubogi ludek, ubóztwo, armeß Welt, arme Leuten, das Armut. Cały lud z miasta sawiódł w niewolę; tylko chudszinę i robotniczek zostawil. *Leop.* 4. Rog. 25, 12. (ubogich. *Bibl. Gd.*). - §. Chudszina, obscoen wstyd kobiecy, die weibliche Scham. *St. kiesz.* 32. CHUDZUCHNY, a, e, CHUDZIUSIENKI, CHUDZIUTENKI, CHUDZIUTKI, a, ie, CHUDZIUCHNO, CHUDZIUTENKO, CHUDZIUTKO, przylek., intens. przymiotn. Chudy, z bardzo chudy, bardzo ubogi, sehr mager, äußerst mager, äußerst arm. *Zab. chubjita; Sorab.* 1. chubjiti; *Rofs.* худеухонекх, скуднѣнькѣи.

Pochódz: nachudnq̄, nachudsiť, nadchudnq̄, nad-

chudzić, prychudszy, wychudzić, wychudnq̄, wychuddy, pochudnq̄, prychudzić, dochudzić, ochudzić.

CHUIEC, - ucy, m., wieprz cały, ein zahmer unverschmittner Eber, ein Stammchwein, im Preuß. Kujel, in Thüring. Hachsch. Na to mieć oko, aby iaki na ustroniu nie zamieszał się chuiiec, któryby znacnie psuńskim uymował obroku wieprzom. *Gost. Ek.* 111. (cf. Chuy).

CHUK ob. Hak. CHUMEN ob. Humen. CHUR ob. Chór.

*CHURDA, i, z., Churdy kopa. *Instr. Ces. Lit.* 2. - CHURKOTAC ob. Charkotać, Chrachac.

CHURMEM ob. Harmem.

CHUSCIANY, a, e, z chust, chustowy, lniany, płócienny, von linnen Luchern, Luch, z. B. Schupstuch, Linnen, Leinwand. *Rofs.* плащочный, плащочный. W chuscianym woreczku maioranu uwarzonego przykładać. *Sian.* 103. Zasiębionemu kuniowi dym knota chuscianego pod nos kurzony pomaga. *Cresc.* 539. CHUSCINA, y, z., CHUSCINKA, i, z. zdrobn., biedna miserna chustka, ein elendes armseliges Luchel. Niemasz teras na mnie i szmaciny, Niemasz i iedney chusciny. *Comp.* 702. CHUSCISKO, a, n., psakudna niestoremna chusta, ein abscheulich schlechtes Luch, Schupstuch, Halstuch, Kopstuch. Pop w łapciach, a chusciskiem prostym łeb łobwinie. *Stryk. H.* 2. Dlak w kurpiach, chusciskiem prostym łeb obwinie. *Pasz. Dz.* 51. (NB., uważay, iak *Paszowski* co do drobiazgu nawet skradł *Strykowski*). CHUSTA, y, z., CHUSTKA, CHUSTECZKA; i, z. zdrobn., płat płótna obrębiony do różnych potrzeb, do obwiniecia, do uwiązania, i t. d. ein Luch, ein linnen Luch, ein Stück Wasche. *Boh.* prádlo, raucha, flak, flatel, plachetka; *Bozn.* linquo, otarac, ubrus, obrus, ubruslocich, rucinic za trritti nos; *Slovac.* flatta, rucnicel; *Sorab.* 1. rub, rubel, rubjicjo; *Sorab.* 2. rub, rubil, rubj, rubjil; *plat, schant, schantf*; *Vind.* pert, hantvola, hadra, Facenett, obrislazh, robek; *Carn.* partnina, pertnina, fazangkel, róbr, aſtah, ſęzha; *Slavon.* rubac, marama rubac, otarclich, marama na vrátu; *Croat.* rubecz, vratni rubecz, golegecz, szekuvatni rubecz, pecha; *Dal.* marhama, pestancan; *Rofs.* плащ, плащиде, плащок, плащочек; *Ecol.* лѣншѣ, лѣншѣи, помява, плашь, укрой, убрuch. Chusta do zawiązania rany. *Cn. Th.* (binda). Chusta do opasania się, fartuch, szorc n. p. Wsiąwszy Jezus lnianę chustę, przepasał się i począł nogi ucniom umywać. *Schl. Jan.* 13. (not. szorstuch,). Łazarz wyszedł z grobu, mając związane nogi i ręce chustkami grobowemi i oblicze chustką obwiązane. *Schl. Jan.* 11. (obwiązankami grobowemi, Grabetücher, Leichentücher). Dzieciatko uwinione w chusteczki. *Rey Postilla C.* 6. (w pieluszki *Ecol.* побой.) Chusteczki maczane w dekokcie na rany przykładać. *Krup.* 5, 399. Chusteczka we dwoje złożona. *Syr.* 393. Sultan chustkę rzuca na tę, która mu się podoba; a ta rauconą chustkę odebrawszy, całując do zanadru kładzie. *Klok. Turk.* 48. Chustka do nosa; *facelot, Schupstuch. Dobywa chustki natartę piżmem. *Zab.* 9, 347. *Zabl.* Nie turbuy się, choćby mu i dwie żony umarły, obeydsie się bez chustki. *Oss. Wyr.* (nie będzie potrzebował, bo nie będzie

plakał). Sprawię ja mu chustkę do nosa. *Ort. Wyt.* (utrę mu nosa, przytrę mu rogów, nauczę go rozumu). Chustka na szyję, *szczytna. *Ern.* 1102. (alsztuk, etu Hülstuch). Chusteczki wyzywane. *Dwor. K.* 3. *Sł. Da.* 612. *f. liczb. mn.*, chusty, bieliana, Leinenzeug, Finnenzeug, Bäsche. *Croat. rubje*). Już mu się chusty białe dla częstego używania podrapały. *Wys. Al.* 320. *f. Fig.* Zbladł jak chusta. *Teat.* 39, 314. (jak płótno, splótł, et wurde blaß wie ein Tuch, wie eine Leiche, wie die Wand. Zbledł jak chała, w głębokim milczeniu, *Zab.* 8, 222. *Cn. Ad.* 1312.

CHUSTAC czyn. kontyn., chustać iednl., wychustać *Dok.*, kołysać, chybać kogo, einen schaukeln. Lew chustał w łapie kozłatko i wypuszczał zdrowo. *Przyb. Milto.* 113. Chustać się; zaimk. sich schaukeln. Dzieci się na mych kolanach chustały. *Przyb. Abl.* 82. Dali się tam chustać i mężczyźni i kobiety. *Pam.* 85, 1, 158. **CHUSTACZKA**, i, ż. kołyska, krzesiło na powrozach do obustania osyli kołysania, eine Schaukel. Młode panny bawiły się chustaczką, zawieszoną w drugim końcu ogrodu. *Pam.* 85, 1, 158.

CHUSTECZKA, **CHUSTKA**, ob: Chusta.

CHUSZCZA, y, ż., tłuszcza, chasscza, tłum, rzessa, ein dicker Haufen Menschen, Volkshaufen. Przed wielką ludzi chuszcza. *Jabl. Ex.* 214. *Zab.* 10, 59.

CHUTA ob: Huta.

CHUTKA, i, ż. zdrobn. rzeczown., chuć, chęć, = chęćka, eine kleine Lust, ein Lustchen, Belieben. Zawsze do służby bożej masz mieć chutkę. *Kulig. Her.* 175. - **CHUTKI**, a, ie, **CHUTNY**, **CHUTLIWY**, a, e, **CHUTKO**, **CHUTNIE**, **CHUTLIWIE przyszł.**, ochoczy do czego, przez ochotę prędki do czego, bereitwillig zu etwas, schnell zu etwas, hurtig, *Boh. Chutné.* *Vind. pre-shelen*, preterit, *Rofs.* похотный. Niechaj się chutliwego ku sobie poznamy. *Biel. Kr.* 370. Abyśmy do tej cnoty chutliwi byli. *W. Post.* W. 111. Chutliwego, a wesołego dawcę bóg miłnie. *W. Post.* W. 195. Dosyć chutliwie szyi swojej nastawił. *Warg. Wal.* 75. Chutliwem się zastawował o Boga zastępów. *Radz.* 1. *Reg.* 19, 10. (gorliwie się zastawiał. *Bibl. Gd.*). Do wiosel chutnie się rzucili. *Zbit. Dr. A.* 4. Zastużonym ku wszelkiej znacności w Rzeczypospolitey chutliwie dopomagali. *Orzech. Tarn.* 87. Dęby na dźwięk Orszusowej lutnie tańczyły chutnie. *Hor.* 1, 68. Kniaź z Jezusem byli uczniowie tylko na tej górze, jako chutliwi, jako domowi przyjaciele. *Bial. Post.* 212. Duch jest chutki; ale ciało młde. *Radz. Math.* 26, 41. (ochotny. *Bibl. Gd.* prędki, *Kucz. Kat.* 3, 336. - *f.* Chybki, prędki, chyży, hurtig, schnell, geschwind. Niechutki, niepośpieszny. *Mącz.* Ptak chutki i prędki. *W. Post.* W. 122. Letkość podków czyni też konia chutkiego ku podniesieniu nóg. *Cresc.* 520. Co chutnie wysłuchaj mnie panie, boć ustawa duch mój. 1. *Leop. Psal.* 142, 7. Bliźko już jest dzień pański wielki, bliski jest a bardso chutki. 1. *Leop. Sofan.* 1, 14. - *f.* Chutny, Chutliwy. (*Boh. Chutný* = smaczny), przyjemny, miły, wdzięczny, angenehm. Będziecie ofiarować sapałą ofiarę, wonią najchutniejszą panu. *Leop. Num.* 28, 27. (wdzięczną wonność. *Bibl. Gd.*). Nie jadłem chleba

chutliwego, ani mięso ani wino poostały w ustach moich. 1. *Leop. Dan.* 10, 3. Pokarm przedtym chutliwy, sbrzydka się teraz duszy jego. 3. *Leop. Job.* 33, 20. (pokarm wdzięczny. *Bibl. Gd.*). Dziecko kołysa, aby spało chutniey. *Zimor. Siel.* 162. (miley, amaczny). **CHUTKOSC**, **CHUTLIWOSC**, ści, ż., ochoczo do czego gotowość, ochota, Bereitwilligkeit, Fertigkeit zu etwas. Schowaycie ita inazy czas tej chutliwości. *Bar. Sł.* 235. *f.* Chutkość, szybkość, chybkość, prędkość, Hurtigkeit, Schnelle, Geschwindigkeit. Skoki nie tak na mocy, jako na chutkości należą. *Mącz.*

CHUY, - uia, m., obscoen. członek męski, das männliche Glied. *St. Kiess.* 53. (cf. Chuioc).

CHWAŁA, ***CHWAŁBA**, y, ż., pochwalanie, uznanie znakomitości z salotą, salota, das Lob; *Słowac. Chwała*; *Boh. Chvála*; *Vind. hvála*, pohwała, h'vála, shaft; h'válo; sahvala = dzięka; *Carn. hvála*; *Bosn. hvála*, hvála, fála; (*Dal. hvale*, *Hung. halandás grates*, *Rag. hvála*; *Croat. hvála*, dika; *Dal. selava*; *Sorab. 2. Chwalba*; *Sorab. 1. Chwalba, Chwala, Twawa, Hordofej*; *Rofs. xwa-lá*, хвалба, cf. *Hebr. חָלַל halal* cf. hallelujah, *Ger. Hall*, *Gr. καλέω*). Chwała jest istotne, a szczerze cnoty uznanie; sława jest opinia, a rozumienie niedoskonałe, które tylko z wielu ust mówiących ma swoję wagę. *Lub. Roz.* 280. Sława urasta ze zdań wielu, chwala z dobrych. *Pilch. Sen. list.* 3, 518. Między chwałą a sławą jest właśnie ta różność, która jest między szczęśliwością a szczęściem. *Lub. Roz.* 255. Zbytek chwały i nagany podeyżrzany jest. *Kras. Hst.* 29. Chwała najprzyjemniejsza piosnka. *Cn. Ad.* 851. Chwała z własnych ust śmierdzi, z cudzych pachnie. *Cn. Ad.* 72. **Eigenlob stinkt.** *W liczb. mn.*, chwasty, pochwały, Lobeserhebungen, Lobsprüche. Z chwałami wjechał. 1. *Leop. 2. Macch.* 4, 22. Święty Jan Jezusa wielkimi chwałami wysławiał. *Bial. Post.* 49. (uwielbiał go). - Chwała bogu, chwalaż bogu, adverbialnie, to dobrze! bogu dzięka! bogu chwala! bogu bądź chwala! Gottlob! Bogu chwala, nie ma się na co uskarżać. *Teat.* 9 b, 15. Chwalaż bogu, widziałem małżeństwo niemodne, stadło wielce szczęśliwe, uprzejmie i zgodne. *Kras. Bay.* 49. Lepsze jest chwala bogu, niżeli da-li bóg. *Opal. Sat.* 82; *Cn. Ad.* 449. Lepsze jedno chwala bogu, niż dwoje da-li bóg. *Rys. Ad.* 55. (lepiej już mieć, niż dopiero się spodziewać, besser ein hab ich, als drei hátt ich. Besser ein Sperling im Kist, als ein Kameleuvogel auf dem Dache. *f.* Chwała, chwalenie głośne po ludziach chodzące, sława, der Ruhm, die Ehre. Za szczęściem chwala chodzi, t. i. chwala zwierzchnia, nie wnętrza, chwala ludzi głupich, nie mądrych, chwala lekka, nie gruntowna. *Petr. Ek.* 88. Chwała za cnotą idzie. *Zegl. Ad.* 31. Chwały pragnienie ob: czei chuć, ambicya. *f.* Chwała, cześć, czczenie, uznanowanie, die Verehrung, die Ehre. Chwała bądź bogu ocy, synowi i duchowi Świętemu. *Groch. W.* 66. Saatan mówił Jezusowi: jeśli mi dasz chwałę, padłszy przedemną, to wszystko będzie twoje. *Leop. Luk.* 4, 7. (Wenn du niederfällst und mich anbetest, cf. pokłon). Djabli daiąc chwałę Jezusowi, albo klanając się przed nim, głosem wielkim wołali. *Salin.* 2, 10. Chwała boża, pokłon, reli-

religijs, Gottesverehrung. (cf. bałwochwaltwo) ańas nabożeństwo, Andacht, Andachtsübung. Za panowania ziego chwala boża i domy pańskie puńko stoia. *Falib. Dis. A. Pimin. Kam. 365*. Bywał na chwale bożej (w kościele). Zapisać co na chwałę bożą, (na kościół). §. Chwała niebieska, uwielbiona szczęśliwość zbawionych, die himmlische Herrlichkeit, die himmlische Seeligkeit. Stan szczęśliwości przyszłego życia nazywamy chwałą niebieską. *Mon. 69, 180*. Mędrzy tego świata szczęście pokładali w rzeczach nietrwałych; chwałę natomiast pokładamy go w chwale niebieskiej i nazywamy żywotem wiecznym. *Karnk. Kat. 94*. Błogosławieństwo świętych w chwale niebieskiej. *ib. 95*. Z matki stworzonej zrodzona Brygida panna chwałą w niebie jest uczczona. *Küllig. Her. 14*. Rosławiała się ziemia od chwały jego. *1. Leop. Apoc. 18, 1*. (od wspaniałości jego niebieskiej, Herrlichkeit). §. Chwała, zaszczyt czego, co celnie, ozdoba, czoło, die Ehre, der Ruhm, der Stolz. Wy, coście chwałą kraju a rycerstwa chluba. *Dmoch. Jh. 2, 7*. Julia chwałą jest pogłowia swego. *Teat. 50 b, 114*. CHWALACZ, CHWALICIEL, a, m., CHWALCA, y, m., wielbiciel, pochwalacz, der Lobet, der Lobpreisler; *Bosn. hvalac; Sorab. 1. kwaličjet, kwalbniš; Carn. hvalnik; Vind. hvalnik, hvaluvau; Rag. hvalitegl, hvalitel; Rofs. хвалителъ. Eccl. хвалѣнникъ*. Jurgielkowi chwalczo, autorowie głodni, Ci których niemiłazana w sądzieniu trzełność, Gotowa za gross patent dać na nieśmiertelność. *Krás. W. 16*. Epikur nie byłby podobno, jak Seneka, chwalcą rozpaczry Katona, za słabośchy to poczytał. *Mon. 71, 804*. §. Chwalca, chwalicieł, czciciel, der Verehrer. Przeważni chwalczy będą chwalić boga w duchu i w prawdzie. *W. Joa. 4, 25*. (die wahrhaftigen Aucter. *Kutb*). Chwalicieł, który boga w duchu chwali. *Wisn. 340*. Ci się brzydzą wiarą Chrystusową, a chwalców jego na śmierć skazowali. *Ausp. 125*. Bóg w takonie chwalcem swoim co obiecać, dać. *Smalc. 25*. Slugi Chrystosa i chwalcę prawego Boga. *St. Dz. 285. P. Kochan. Orł. 1, 410. Pieśń. Kat. 124*. (ob. femin. Chwalicielka). - CHWALEBNOSC, - ści, 2, chwaly godność, die Lebenswürdigkeit, Preiswürdigkeit, Boh. chwalitybnost, (Carn. et Vind. hvalěšnost; wdsięczność). Grób nad grobami waszech krolów świata bardziej okazały swą chwalebnością. *Odm. Sw. 2, k. k. 4*. - CHWALEBNY, a, e, CHWALEBNIENIE *przysł.*, chwaly godny, chwaly, lebenswürdig, preiswürdig. *Boh. et Slovac. chwalitybn; Carn. hvalitne, hvalne (Carn. hvalěšni; Vind. hvalěšen; wdsięczny). Rag. hvalni; Vind. hvalitni, hvalėvrieden; Sorab. 1. hvalenitě, hvalėnė, hvalė; Rofs. хвалѣбный, похваляемый, достохвалѣбный, благохвалѣбный; Eccl. доброхвалѣб, похваляемый, похваляемъ. Stan rycerski iest chwalebny i caci wszelkiej godny, iż żadne państwo bez niego się nie obydzie. *Star. Ryc. 9*. Insza bydz sławnym, a insza bydz chwalebny. *Lub. Roz. 242*. O jak wielka, chwalonym nie bydz, bydz chwalebny. *Min. Ryt. 4, 158*. Od chwalebnych mężów bydz chwalonym, rzecz piękna i chwalebna. *Teat. 42. A. 2*. Chwalebne święta = boże narodzenie, *Wynajden*. - Pan chwalebny, Pan chwaly, Chrystus, iż go bóg chwałą i*

Tom I.

escią akaronową. *Sala. 2, 414*. der Herr der Herrlichkeit. Chwalebnie, z pochwałą. *Cn. Th.*
CHWALENSKIE morze, Azyatyckie albo Kaspyskie. *Dudx. 45*. *Włod. das Caspische Meer. Slavon. Valinsko more, Rag. hvalinsko more; Eccl. more acimское или каспійское или хвалійское*. Morze Kaspyskie, z dawna Chwaleńskim czyli Słowiańskim zwane, świadczy, że tam Słowacy pod tymże imieniem siedzieli. *Klęcz. Zd. 18*.
CHWALIBURCA, y, m., wielki samochwał, chęłpicieł, ein Prahlens, der sich selbst rühmt und lobt. Trzeba też to z okoliczności padożyć się, nie zawadzi czasem bydz chwiliburca. *Zabł. Dz. 93. Teat. 24 c, 89*. Wielki chwiliburca; sa nic panegiryk Pliniusza Traianowi, względem tego, który on dać sam sobie. *Ofs. Wyr. CHWALIC czyn. nied., pochwalić, *schwalić dok., zalety czyie uznawać, przymioty czyie zalecać, (oppos. ganić cf. uwielbiać), einen loben; Boh. chwality, chwalitybn; Slovac. chwality, chwalitybn; Rag. hvaliti, pohvaliti; Carn. hvaliti, chvaliti, hvalēm; Vind. hvaliti, hvaliti, hvaluvati, pohvaluvati, hvalenje, pohvalenie; Cro. hvaliti, hvalenje, dichiti, chistiti; Sorab. 2. chwality; Sorab. 1. hvalni, Bosn. hvaliti, faliti, Slavon. faliti; Rofs. хвалить, хвалѣ, благохвалить, возблагодарить, Hebraysk. הלל. Nie mam się za co wstydzic, że choć swego, ale godnego chwaly, chwaly. *Zabł. Buk. praef. Co kto lubi, te chwali. Mon. 75, 595*. Każdy swoje chwali. *Cn. Ad. 229. et 344*. Każda listka swdy ogon chwaly. *Głiszn. Wych. G. 4, 6*. Twoie sprawy niech kto insey chwali. *Fred. Ad. 28*. Nie chwal, ał poznasz. *Cn. Ad. 560*. Ani mnie chwal, ani mnie gań. *Zegl. Ad. 5*. Chcesz-li bydz chwalonym; chwalcie drugich. *Zab. 13, 71*. Jakci świat umie, szębliwie dziala, Wilk wilka chwali, a ryś chwali rysia. *Bratk. f. 5 b*. Zchwalił Egipszykowie niewiastę, iż była bardzo piękna. *1. Leop. Jenes. 12. - §. Chwalić boga, wielbić go, cscić, dziękować mu, służyć mu, modlić mu się, Gott loben, preisen, lobpreisen, ihm danken, ihm dienen, ihm verehren, ihn anbeten. Mądry, i gdy milczy, boga chwali. *Zab. 7, 228. Kosc. Pana boga chwalić, i diabla nie guisować. Teat. 22 b, 11*. Chwalcie Pana, przez dobroć jego nieprzebraną. Chwalcie przez litosć, wiekom żądnym niepoddaną. *J. Kochan. Ps. 158*. Chwalcie Pana z jego światobliwosci, Chwalcie Pana z jego wielkiej możności, Chwalcie Pana, ogromnemi trąbsmi, Chwalcie Pana przyiemnemi lutniami. *J. Kochan. Ps. 214*. Taki pan, nie tylko miał miłosć u poddanych; ale ledwieby go, za boga nie chwaliłi. *Gorn. Dw. 376*. Rozradzie się, będąc wesoła i chwalcęcy. *1. Leop. Jzai. 55, 2*. (wielbiąc boga). Chwalić bałwawy, cscić bałwawy, bałwochwalić, den Götzen dienen. Na tych wyspach nago chodzą i chwałą bałwawy. *Bater. 36*. CHWALIC się *saimk. nied., pochwalić się dok., chęłpic się, chlubić, zaszczycać się, sich rühmen, sich loben. Vind. se hvaliti, pohati, se šdet; Rag. hvalitiše, hvalitati, koptitiše; Bosn. ghizdatiše, dicititiše, ponosititiše. Nigdy się prawy żołniers sam nie chwali. *Zabł. Buk. M. 36*. Kto się sam chwali, tego nikt nie pochwali. *Cn. Ad. 598*. Zie ma sąsiady, kto się sam chwali. *Ryc. Ad. 79. Sim. Siel.****

35

49. Według mnie, ten najlepszy, co się najmniej chwali. *Kras. Bay. 45.* Tacy, co się to chwala, mało zawsze czynią. *Opal. Sat. 116. Slovac.* dobrze samo się chwali ob. cnota sama się chwali; dobremu piwu nie potrzeba wiechy). Nie chwając się, ohne mich zu rühmen. §. Chwalić się z czym, w czym, wycieżdżać z czym na popis, popisować się czym, szczyścić się czym, womit prästen, sich womit heroor thun. Ow szablę, zawóy wywiezanie z troku, Ten się w kiereyce chwali i kołczanie. *Jabl. Buk. S. 2. b.* Termin gracki: chwalić się z kartą, n. p. chwali się z trzema tuzami i partya bierze. *Oss. Wyr. eine Karte, §. B. einen Daub aufweisen, vorzeigen.* CHWALICIELKA, i, z., która chwali, chwająca, wielbicielka, die Lobpreiserinn. *Mecz. - Cro.* hvalitelica; *Bs.* hvalečnica; *Sora.* 1. hvalečnica; *Eccl.* хвалительница, хвалебница. CHWALKA, i, z., chwala. *rzeczown.* Chwała, = mała pochwała, ein kleines Lob. Jeden drugiemu zazdrościł chwalki miserney. *Bals. Nied. 1, 130.* CHWALNY, a, w, CHWALNIE *przysł.*, chwalebny, chwaly godny, loblich, lobenswürdig. *Bh.* chwaly, chwaly godny; *Rag.* hvalni, pohvaliv, hvagliv; *Crn.* hvalne, hvalečno; *Vd.* hvalni, hvaloviten; hvalen; (*Vd.* hvaloshen = wdzięczny); *Cro.* pohvaliv; *Rs.* хвалный, hvalebnый, хвалебный (хвалительный pochwalny). Chwalny, sławny, godzien sławy, pamiętki. *On. Ad. 73.* Ten chwaly godzien, ten na nie robi, Co z siebie chwaly to czym jest zdoł. *Kras. list. 126.* Jako chwaly dzieła, tak trzeba hafba by pamięta była. *Kochow. 6.* Niechwalne gdy słyszysz sprawy, czyń o nich wykład daskawy. *Cn. Ad. 185.* Przodek w gładkości przed wielą ich miała, Chociaż się w chwaly twarzy najmniey nie kochała. *Opal. Ow. 208.* Posag teraz chwaly cnyiny żony. *Opal. Sat. 38.* Chwała przyiemna od chwalyego. *Cn. Ad. 71.* Nauka wółka nie zawsze chwalya. *Cn. Ad. 545.* Był ten bohater prze te cnoty chwaly, Jz małym poczem swoim pogromił lud walny. *Pap. Ryc. 1095.* *Petr. Wod. 7.* §. *Activ.* chwaly, chwaly, zalecający, zaszczycający, pochwalny, Lob =, lobend. Skoro tylko wieras chwaly urodę dziewięcny cudym opiem wystawi... *Hul. Ow. 102.* §. Chwalny, chępliwy. *Cn. Th.* chwaly się sam, chwaly, rühmtebig, prästend. CHWAŁOCHCIWOSC, sci, z., pragnienie chwaly, die Lobgier, Ruhmbegierde. *Vind.* hvaloshertnost, hvaloshelnost. CHWAŁOCHCIWY, a, e, CHWAŁOCHCIWIE *przysł.*, pragnący chwaly, lobbegierig, ruhmbegierig, *Vd.* hvaloshelen, hvalosherten. CHWAŁOLUBNY, a, e, CHWAŁOLUBNIE *przysł.*, łabiey pochwały, lobliebend, ruhmbegierig. *Vd.* hvalelubosh. CHWAŁOPIEW, a, m., pieśń pochwalna, ein Lobgesang. *Bh.* chwalošpew. (*Bh.* chwaloštec panegyryk, etne Lobrede).

Pochoda: chwala i t. d. bahwochalca, bogochwalca, odchwalat, nachwalat, zamoohwat, uchwalit, uchwalta, przechwalit, wychwalit, zachwalit, zchwalit, zchwat, na zchwat, zuchwalit.

CHWARSZCIEC, -y, -y, *intrans. nied.*, chwarszać kontyn.; chwarszcic; szeleścić, swarten, rässeln. *Sutanna* i mantolēt chwarszcza. *Opal. Sat. 137.* Na konia nieob-

ieżdzonego trzeba widzieć bez wszelkiego chwarsztania. *Cresc. 502.*

CHWAŚCIC się *zaimk. nied.*, zchwaścic się, zachwaścic się *dot.*, = chwastach, guciźnić się, wkorwemć się, (vom Unkraut) sich einnisteln, wachsen. W owsach chwastri się żnieć, wyka, lon, oset. *Haur Sk. 34.* CHWAŚCIEC *nied.*, zachwaścic, zchwaścic *dot.*, chwastem zarastać, mit Unkraut verwachsen. *Sr. 1.* je jénu wobroštu (*Rs.* xwacmamъ, cchwacmamъ chlubić się). §. W chwast się obracać, w chwast iść. *Cn. Th.* holsig, strunfig werden. CHWAŚCISTY, a, e, CHWAŚCISTO *przysł.*, pelen chwastu, voll Unkraut, voll Strunzen. *Sr. 1.* mnohobroštitě, jelišti, jelošitě. Jeste-li psonica w polu na garścianch przemoknie, chwascisto porośnie i sepnie się. *Haur Sk.: 35.* CHWAST, u, m. CHWAŚCISKO, a, n., zielsko, Unkraut. *Haur Sk. 34.* Nie wyrwyta gospodarz psztynicy dla chwasta. *Zab. 42, 247.* Jakie w którym zbożu krsewiz się chwasty: w życie i psztynicy stokłosa, karkol, macznik; i t. d. *Haur Sk. 36.* (*Vind.* kokoil; lulk, glota, plófel, dergola, mušter). Chwast, nie zboże. *Oss. Wyr.* (zboże zagłuszone chwastem). §. Ziele, roślina, bad Strant. La-ktka między inszemi chwastami, która pożywawy, jest najlepsza. *Spicz. 47.* CHWASTOWATY, a, e, CHWASTOWATO *przysł.*, nakaział chwastu, strunfig. Z miodego kłęca ziela tego, póki w twarde, = chwastowane nie wyrosnie. *Syr. 189.* CHWASTOWY, CHWAŚCIANY, a, e, od chwastu, Unkraut; Strunzen = *St. kiesz. 38.* CHWASTĘY, -cia, m., chwast, w Batrachomyomachii imię żaby. *Przyb. der Unkrautler, der Name eines Frosches im Großmäusler.* CHWATAC *cz. czest.* słowa chwytac, łapać, sięgać, ha-schen, greifen; *Ba.* hvattati; *Rs.* xwamamъ, xwastamъ; *Bh.* chwatat (2. chwatać, chwatać; *Sr. 1.* chwatać = chwapić; *Sr. 2.* chwatać = dwa, denna choroba; łamanie kości cf. Ochwat). Są by wily chwatający sup. i *Leop. Ezech. 22, 27.* Tęta wody chwata. *Zabr. Ow. 9.* (con-cipit). Lepiey swoje łaść, niż cudze chwatać. *Cn. Ad. 444.* *Rys. Ad. 35.* Prawie wszystkie niesszczęście tuż za rękaw chwata. *Ray Wiz. 72 b.* Wysokich rzeczy chwata-żasz; przydzie paad, że niczym nie będziesz. *Budr. Ap. 83.* *M. Biel. §. M. A. 3. b.* CHWATKI, a, ie, chwytający, chwytny, greifend, fassend; (*Ba.* chwatać; *Sr. 1.* chwatać = chwapić, chwapić; *Rs.* chwamamъ, chwastamъ resolutny). Rozsuch po kuzni; sam się Wułkan kręci, Ow. kleścze chwatkie kręci, tamten młoci. *Nar. Dz. 117.* Chwatkie osęki. *Zab. 11, 377.* *Zab.* Wszystko ona chwatkiami zaymie pszurami. *Zab. 6, 158.* *Mir.* Już smierć, ta nędaa wybbidła, Chwatkie hartem śmier-telaym na duk gnoty kładła. *Nar. Dz. 199.* CHWATKEM *przysł.*, dopadkiem, derywca, śpisano, in file aufge-griffen; *Sr. 1.* chwatać; *Rs.* chwamamъ, chwastamъ prędko, szybko), Nie chlppcu, chwatkicim cyaćta ustaw. cackie-wny rozkasnie; ale zakonnikowi na to naznaczenemu. *Pimin. Kam. 339.* Chwathidmeš nabosčitwo odprawo-wal. *ib. 351.*

Pochoda: chwatać, chwatać cf. Chwycić i t. d. cf. chwapić.

CHWIAC, chwinić, chwinić, *cz. ndk.*, zachwiac, zachwieie

chwytati tenue forcius facere; chwytacta alui proglu-
uium.)

CHWOSCISTY, a, o, CHWOSCISTO przysłk., ogoniasty,
(chwánzig, gefchwánzig; *Rs.* хвосцистый, хвосцистый.
*CHWOST, a, m', CHWOSTEK, sika, m., CHWO-
SCISKO, a, n. ogon koński, bydłocy, det Schwanz;
Slo. chwost, chwst, ośas; *Di.* hwoſat; *Rs.* хвосць, хвос-
цикъ, хвосцище, оуаѣис; *Crn.* whłof; (*Bh.* chwostiffic;
Sr. 2. chwosticje; *Sr.* 1. chwosticje, chwosticje = miotła cf.
Chwaſt, Choſt). Nie jeden się ciałaczek na drodze opierał, Lecz
im Kakus, wlokąc ie za chwosty, dokwierał. *Klon. Wor.*
23. *Chroś: Luk.* 2, 56. Chwoſt smoczy. *Zebr. Ow.* 57.
Koń bez chwosta. *Alb. z W.* 4. (*Rg.* hwaſta iocantia;
hwaſtati sese oſtentare). CHWOSTAC *cz. ndk.*, schwo-
ſtać, ochwoſtać, ochwoſtać *dk.*, chwostnać *iedna.*, huc
biczem, chłostać, biczować, hanen, peitschen *pr. et impr.*,
Rs. хвосцямъ, хвосцы, хвосцямъ. J ciebie będą
chwostać. *Dwor. G.* 4. W boźnicach waszych ich ochwo-
szczecie. *Sekl. Math.* 23. *not.* „ubicznocie“). Hetman nasz
hordę schwoſtał. *Stryk. Gon.* 0. 3. Chwoſtanie ob.
Chłosta. CHWOSTEK ob. Choftek. CHWOSTOWATY,
a, o, CHWOSTOWATO przysłk., ogonowaty, na kształt
chwostu, ogona, gefchwánzig; *Ec.* хвосцовый. CHWO-
STOWY, a, o, ogonowy, od chwostu, Schwanz; *Rs.*
хвосцовый. CHWOSZCZKA, i, z. *equisetum*, Schwef-
telſalm; *Rs.* хвосць; *Sr.* 2. chwost; wiele używane od sto-
larzów do gladzenia swoich robot. *Kluk. Rosl.* 2, 214. ob.
skrzyp. CHWOSZCZKOWY, a, o, od chwoszczki,
Schweftelſalm; *Rs.* хвосцовый.

Pochoda: dochwoſtać, nachwoſtać, przeschwoſtać,
wychwoſtać.

CHWYCIC, *CHICIC, *CHYCIC *cz. ndk.*, CHWYTAC
(ob. chwatać) kontyn., schwycić, uchwycić, pochwycić
dk., łapać, imać, greifen, fangen, haſchen, nehmen; *Bs.*
hvattati, hittati, uhittiti (= 1. capere, 2. jacere); *Bh.*
chwatnauti, chwataci (= rapere, corripere; 2. festinare).
Bh. chwattati, chwattawim, chwattim; chwattam, chwattnauti; *Slo.*
chwitt; (*Vd.* hitati, hitim; *Crn.* hitati festinare; *Crn.*
hitati jacere; hitati festinare; *Di.* hitati; *Sla.* hittiti;
Hung. haitanni iacere; *Sr.* 2. chwistich, chwistich; *Hb.*
chwon, cianac, rusać cf. Chyc; *Rg.* hittiti, hittati, hvattiti,
uhvattiti, uhittiti; *Rs.* схватямъ, схватямъ, схва-
тывамъ; (cf. *Rs.* хвѣстамъ rabować, kraść); *Ec.* хуцаю.
Ptaki, które pasnokty żywią się albo w nogi chwytają.
Szczerb. Sax. 341. (sazonami insze ptaki łapają). So-
koły lotu szybkiego w chwytaniu obłowu. *Kulig. Her.* 182.
Chwytac ptaki, chwytac ryby. *Off. Wyr.* (łowić). Ten co
niegdyś potrafił floty Duńskie chwytac, Król Wisimiers
nie umiał pisać ani czytać. *Kras. Sat.* 9. Człowiek ten
tak nędzny, żeby z płomienia chleba chwytac. *Gorn. Wł.*
K. 3. (er möchte das Brot aus dem Feuer holen, lan-
gen); Mądry za kaletę chwytac. *Jabl. Ez.* 4. Za ręce ko-
go chwytac. *Perz. Lek.* 73. Ułaci się, by go kto za łeb
z tyłu chwytac. *Rey Wiz.* 26. b. Jak go chwycę w kark
szabliskiem, tak zawoły na jednę a głowa na drugą stronę
poleciała. *Boh: Kom.* 4, 202. (jak go uderzyłem szabłą,
wie ich ihn mit dem Edbel recht fassete. Uchwycił *paculiari*
natione uderzono go, *Crn. Th.* oberwał, dostał, er hat
was erwischen, auf den Kopf bekommen). *§. 17.* Z papieru
ogień drzew chwyci do rąk. *Pot. Syl.* 272: (bierze, das

Feuer ergreift). *Fig.* Bardziej nas to rucey za serce
chwytają, w których żywot i zdrowie nasze położone,
niżeli te, które nas zdobią. *Gorn. Sen.* 32. Za boki
strach lekającego chwytac wielooki. *Kulig. Her.* 5. Gdzie
spoyrzę, zewsząd troska, zewsząd smutek chwytac. *Zbił.*
Lam. A. 3. (sc. za serce). Niebezpieczne nowości chwytac-
nie. *Zab.* 14, 193. (das Haschen nach dem Neuen). Stare
przykłady za głupio małą, a wszystko cudzoziemskich
zwycaśców chwytają. *Star. Vol. C.* 2. - *Fig. tr.* Koń za
brzmiającym trąby głosem ochęć do wojny chwytac. *Ow. Ow.*
154. (wciąga w się). CHWYTAC się *zaimk.*, brać się
nagle za co, sich greifen, sich kriegen (an etwas). Słysząc
to, ia się za łeb chwytam. *Jabl. Tel.* 211. Chwycił się za
boki, a śmiał się do rozpuku. *Off. Wyr.* - *§.* Wzajemnie
chwycić się, nacierać na siebie wzajemnie, einander an-
packen, sich packen, sich wechselseitig fassen. Chwycę się
obay iak lwi, rozszarpać się chcący. *Jabl. Tel.* 219.
Skoro się tylko gdziekolwiek obaczę, szarać się za łby
chwytają. *Jabl. Ez.* 128. Ten nie iunak, kto z śmiercią
nie chwytac się zwawie. *Bards. Luk.* 12. - *§.* Chwytac się
czego, chwytac się za co, siegac po co, wonach greifen,
langen, haſchen. Tonący i brzytwy się chwytac. *Pot. Syl.*
408. (ob. brzytwa). Nie dotki, lecz ognistej szczy-
choć go sparsza, Chwytac się, gdy kto tonie. *Pot. Arg.* 608.
Tward. W. D. 244. *Chyciam się go, ani się go puścę.
1 *Leop. Cant.* 3, 4. (chwyciam się go, 3 *Leop.*). Już
nieprzyjaciel nad granicą stoi, Sparta: co żywo chwytac się
do sbroi. *Knias. Poez.* 2, 7. (ergreift die Waffen). Sekto-
gorac do rosegranego żelaza, iak karuk chwytac się.
Torx. Szkl. 129. Trąd Naamana zostanie na tobie a *chici
się ciebie. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 5, 27. Gdy z sbytecznego picia
gorzałki gangrena żołądka nagle się staie, mowią, że się
gorzałka chwyciła i zapaliła. *Krup.* 5, 28. (der Brandwein
hat Feuer gefasst, hat sich entzündet, brennt aus dem
Halse). *§.* Moraln. chwycić się czego, uymować się cze-
go, ergreifen, fassen. Starey miłości wygasną płomienie,
Gdy świeże serca chwycą się promienie. *Poſt. F.* 146. -
Chwycić się czego, przygnać do czego, sich wozan haugen.
Rozmłował się tey panny i bardzo się iey chwyciło serce
iego. *Radz. Tob.* 6, 23. (dusza iego przygnęła do niej.
Bibl. Gd.). Lecz miłością zniewolił sobie poddane, aby
z chęci swey chwycić się go mogli. *Krom.* 32. Niechay
się was chwycę słowa moie. *Jer. Zbr.* 9. (bierzcie ie do
serca). *§.* Chwycić się czego, przedsiębrać, udadź się,
święcić się na co, obierać sobie, etwas ergreifen, sich
wozan machen, es wählen. Kto się wielu drog chwytac,
nie idzie, lecz błądzi. *Kiecz. Zdan.* 102. Pospółstwo
śnadne każdej się rzeczy chwycić, kiedy o wolność idzie.
Kłok. Turk. 94. Czego się chwycić, iakiego się iac spon-
sobu? *Teat.* 17, 6, 19. Wiary odstąpił a sekt bluźnier-
skich się chwycili. *Star. Ryc.* 16. Pogardza dobrym a la-
daiakiego się chwytac. *Paſt. F.* 228. Nie chwytay się,
chyba za to, co ladzie w kim przednie chwala, a tego
naślady. *Gorn. Dw.* 38. CHWYTACZ, a, m. łapacz,
det Haſcher, Aufgreifer, Schwapper. Chwytacz testa-
mentów. *Hor. Sat.* 228. *§.* Chwytacz, CHWYTAY,
- aia, - m. miano charoie; det Name eines Bindspiels.
Chwytay wielkogeby. *Bielaw. Myſt.* 4, 5. Chwytacz. *Ow.*
Ow. 111. (*Rs.* хуцаю rabuś, złodziej). CHWYTKA,
i, z. Kóruana piłka do grania; ein kleiner lederner Spiel-

Sell. Cn. Th. 697. CHWYTNY, a, o, zdolny chwytad, chwataki, greiffend, fassend; *Bh. Фотлавъ.* Trąba u słonia długa, chwytana. *Zool.* 292. Chwytne kotwice. *Przyb. Lás.* 54. (Ес. хидешный, который чуждое отнимает или похищает; - хидно *rapim*; *Rg.* hignu *celeritas*; *Slo.* Фитилли адхасиус. Фитенили, Фитенили майягы быдъ уchwycонум). *CHWYTOPIS, a, m, actuarus. *Przyb. Pis.* 77. cf. *Storopis*.

Pochodz: *chwatać, chwataki, ochwat, ochwać, dochwyć, nachwyć, odchwyt, pochwyć, podchwyt, przchwyt, przychwyt, rozchwyt, uchwycić, uchwyt, wychwyć, schwyć, zachwyć, zachwyć, zachwycenie, zachwysony*; w **dochwatki, w dochwytki, w dochwatny*.

2.) CHYBA *spoyw.*, wyraża warunek, pod którym się na co zerwała, *es sey denn, daß...*, *wesern, etwa*; *Sr.* 1. *Thiba, lba, thiba yeno*; *Sla.* vech ako). Nie wierz, że kto przyjaciół, chyba że go doznasz. *Min. Ryt.* 4, 129. Chybaby też zelazne serce miała, żeby się tym nie wzruszyła. *Teat.* 22, c. 34. Och! głupimby też był chyba. *ib.* 15, 108. *ich müßte etwa.* Cała moja zastuga w tym się chyba znajduje, iż nierozpaczalem o oyczysnie. *Gaz. Nar.* 2, 86. Niecnotliwa zazdrość, chyba w niebie iey niemasz. *Rys. Ad.* 45. (wśródzie iey pełno, chyba w niebie nie). 2*. Wyjąwszy, oprócz, mimo, krom, prócz, *ausgenommen, außer.* Boga chyba mnie nie *zawiesz i zbawiciela nie masz kromia mnie.* *Leop. Hos.* 13, 4. (oprócz mnie. *Bibl. Gd.*). Chyba mnie, niemasz innego boga. 2 *Leop. Jes.* 45, 6. (prócz mnie. 3 *Leop.*). Nic nie malasz na fidze, chyba liście samo. *Sell. Math.* 21. (tylko, ieno). Żaden inny nie był s nami, chyba nas dwie. 2 *Leop.* 3 *Reg.* 5, 18. Przyniesli pogrześć ją, alic nie nalezli iey, chyba łeb a nogi. *Budn.* 2 *Reg.* 9, 35. (nie znalezli s nię ieno czaszkę. *Bibl. Gd.*) *Gorn. Dw.* 163 - 2.)

2.) CHYBA, y, z, chybiecie, pochyba, niedostatek czego, niedogoda, niedostarczenie, *das Fehlschlagen, Mißlingen, das Verfehlen, der Fehlet, der Mangel*; *Bh. Фыба*; (*Slo.* Фыба; *Hg.* hiba *decrementum*; *Crn.* hibun = chybanie); *Rz.* промаѣба, промаѣмъ, промаѣхъ, промаѣма. - Error błąd, chyba. *Mącz.* Jeśli gdzie na chybę jaką przydziesz, proszę cię, nie zaraz się obrażaj. *Saczerb. Sax. praef.* Kto ma ryby, ma chyby. *Cn. Ad.* 380. (rybny dochód często chybia). Chyba przyrodzona, w rodzeniu, plód dziwny. *Cn. Th.* potwora, monstrum, *eine Mißgeburt, eine Fehlg Geburt.* Niemasz chyby, bez chyby, bez pochyby, niepochybnie, nieuchybnie, *unfehlbat.* Takim woytkiem chyby niemasz, aby nie miał wszystkiego świata zwalczyć. *Gorn. Dw.* 289. Bez chyby takby się to było udało. *Krom.* 456. *ib.* 452. *Leop. Ruth.* 5, 13. - Chyba w grach, pudło, mydło, *das Pudeln, im Spiele, ein Pudel.* - CHYBAC, *HYBAC *cz. kon-tjn.*, CHYBNAĆ *cz. idnt.*, CHYBOTAC *ndt.*, chwiać czym, ruszać, *hin und her bewegen, schwanken, schlafern*; *Bh.* Фербати; *Sr.* 1. *hibnaci, hibam* (cf. *Gibać* cf. *Vd.* shiba = pret). Na koniu siedząc, sam sobą, iak koń stapi, s lekka chyba. *Gorn. Dw.* 40 (podnosi się). Jak skalą wiatr nie władą, tak pocziwego człowieka usły, ani chmiel, ani gniew, ani żal chybać nie ma. *Gorn. Dw.* 31. Cukier smażąc, chybać panwią. *Sien.* 527. Rzecz podziwienia godna, w iednym okamgnieniu tak niemała

ciała machinę, iak konia, na tę i owę stronę chybnąć. *Hipp.* 51. Wodzą i kawecanem na lewą rękę koniem chybnąć trzeba. *Hipp.* 51. Byle chybnął dsbanem, rozlewa się woda. *Off. Wyr.* Wicher chybotał wiołcami. *Off. Ser.* 5. Chybotać czolnem, (tippen mit dem Rahnem). CHYBAC się, CHYBOTAC się *zaimk.*, ruchać się, kołysać się, się bewegen, sich rühren, sich schaukeln. Gdy dwaj niosą rzecz iaką chybaiącą się, iako tarticę, niech iey nie niosą za końce, boby chybanie ociążało ich bardziej. *Solh. Arch.* 18. Grunt był słaby, za ledu powianie wiatru, chyboć i wyimują się kotwice. *Wars. Rada.* 297. Chybaiący się *Rz.* шалкнъ, Chybanie sapańnicze, utarczki, *palaestricus motus.* *Mącz.* *daß Schläutern der Stinger.* (ob. chybki szermiera). - CHYBIAC *nudk.* kont., Chybnąć *idnt.*, Chybić *ndt.*, uchybić, schybić *dt.*, chybić czego, nie trafić, mijać, *verfehlen, fehlen, nicht treffen. pr. et fig.* *Bh.* Фыбіти, Фыбіти, Фыбвати; *Slo.* Фыбуги; *Sr.* 1. *iebu, iebeu*; *Arab.* ۲۲۲; *Cro.* faleti, falim; *Rz.* промаѣиѣмъся; пробросямъ, обмишуляма, опромемниѣмъся, промахнуѣмъся. Chybiący celu. *Zab.* 8, 248. *Nar.* Umyślnie chybił kulą i przesniódł ptaka tego. *Pasz.* *Da.* 36. Łacniey chybić, niż trafić. *Cn. Ad.* 409. Marnika każdego sama stość pobije, A jeśli chybi głowy, nie chybi mu szyi. *Rey Wiz.* 107. - Chybić drogą, błądzić, *den Weg verfehlen.* Day to, zem gdzie brody chybił, ktoż to nie wie, zem całowiek był. *Grzech. W.* 517. - Chybić od czego, oddalać się od czego, *sich von etwas verirren, davon abirren, davon abweichn, abgehen.* J naysławnieyszym autorom, gdy od prawdy chybić zdają się, wiary nie daemy. *Nar. Hst.* 6, 230. My czasem w naszych zdaniach od wszelkiego chybić zwykliśmy prawidła. *Zab.* 6, 358. - Chybić, błądzić, fehlen, irren. Ludzkie zdanie nie raz błądziło, nie raz chybiało. *P. Kchan.* 7. 83. - §. Chybić czego umyślnie: omiać, *umgehen, vermeiden, meiden, aus dem Wege gehen.* Chytry Loszek, siemię niedźwiadkami przysypawazy, oznaczył sobie ścieżkę osobną, iakoby chybiał onych gwózdzi. *Biel. Kr.* 26. U nas głowa każdego przedayna ieno króla chybiay. *Gorn. Wt. H.* - *Moral.* chybić komu: ubliżyć komu, wykraść przeciw komu, *gegen jemanden etwas verfehen, sich an ihm vergehen, sich gegen ihn etwas zu Schulden kommen lassen.* Syn 2le wychowany pospolicie chybia rodnicom. *Off. Wyr.* - §. Chybić mnie co: nie dostaie mi się, nie dochodzi mnie, *es geht mit etwas fehl.* Komu bóg co, obiecał, nigdy go nie chybi. *Cn. Ad.* 354. Bogday to w takiej służbie trawidła, Gdzie pewna zastug nie chybia zapłata, *Zab.* 14, 96. *Nar.* Czy mnie sromota chybnie Palameda winić! *Zedr. Ow.* 824. - Chybia co, nie szasza się, nie uiszcza się, *es schlagt etwas fehl, trifft nicht ein.* Boski wyrok nie chybi i włosom, *Zab.* 13, 397. Co ludzie mówią abo obiecuia, to chybić może. *Sk. Kaz.* 402. - Chybić, omylić nadzieję, nie zdarzać się, iak trzeba, *nicht ein treffen, nicht einschlagen.* Nie chybi słońce nigdy swym zapadem. *Kanc. Gd.* 339. Ostatnia pocza z całego zachodu chybiła, *Gaz. Nar.* 1, 20. (nie przyszła, nie stanęła, *die Post ist ausgeblieben*). Ja nie chybię, nie szorguie. *Cn. Ad.* 280. (ich werde es nicht schuldig bleiben, nicht ermangeln). Chybia urodzay, nie zdarza się, *die Geldfruchte schlagen nicht ein, gerathen nicht.* Osiminy

chybiły, tak dalece, że żył po 12 złotych. *Teat.* 8, b. 24. Urodzą ani oliwa w tej okolicy nie chybia. *Lib. Hor.* 122: Zdarzają się lata, w których zboża i łąki chybiają. *N. Pam.* 21, 313. J w polu tego roku zupełnie chybiło. Po nizinach wymokło, na wzgórkach spaliło. *Niemc. P. P.* 72. - §. Ani chybi: bez chyby, nieuchybnie, unfehlbar, es kann nicht fehlen. Ani chybi, muß bydz upiór. *Teat.* 8, b. 70. Ani chybi, drzwi z niego. *ib.* 11, b. 26. Każę ponabiał satucę; skoro tak, ani chybi, trup w domu. *ib.* 11, b. 77. Gdybym wyiechał, ani chybi, umariby z rozpacz. *ib.* 11, b. 14. §. Chybia, brakuie, nie dostaie, es fehlt, es mangelt. Chybia do 1000 złotych 100. *Off. Wyr.* - §. Chybił, trafił: na szczęście, na los, czy wygrał czy przegrał, czy chybi, czy trafi, auf gut Glück, es sey nun Gewinnst oder Verlust. W loteryi gramy, chybił, trafił. *Teat.* 19, c. 77. Chybił, trafił, na szczęście się żenię. *ib.* 42, c. 51. CHYBIAC się z czym zaimk., miiac się z czym, etwas verfehlen. Chybiaz się daleko z prawdą, iesli temu wierzysz, *erras.* *Mącz.* Chybiali się w drodze. *Off. Wyr.* (sie sind sich auf der Reise einander vorbei gefahren, haben sich einander verfehlt). - CHYBIC ob. Kibić. CHYBITKA ob. Kibitka. CHYBITNOSC, CHYBITNY ob. Kibitność. CHYBK, CHYPKI a, ie, CHYBKO *przysłk.*, szybki, chyży, żartki, żartki, zwinny, hurtig, flink, schnell, behende, geschmeidig. Napięty jak przed sobą z chybką strzałą niechę. *Kullig. Her.* 289. Dzidy chybk rzuci za znak naznaczony. *Lib. Hor.* 18. Okręty sprawno do natarczywości i na odwrot i chybkie w swojej obrotności, łatwo się styrują. *Bardz. Luk.* 48. Człowiek subtelny, wymowny, "hybki. *Leop. Sap.* 7; 22. (prędk. *Bibl. Gd.*). Nie patrz bóg na dzielność wyprawnych koni, Ani oka za chybkim szermierzem skloni. *J. Kchan. Pr.* 211. (ob. chybania szermierskie). CHYBKOSC, CHYPKOSC, ści, ż. chyżość, żartkość, szybkość, die Behendigkeit, Hurtigkeit, Flintheit. Ciała po smartwychwstaniu będą miały tę chykość albo wartość, iż ciało nie będzie miało ciężaru, iak teraz, ale iak dusza będzie chciała, tak nim będziesz ruszać. *Karnk. Kat.* 92. Dzika koza bronić się nie umie, tylko uciekając, iey obrona chypkosc nog. *Spicz.* 142. *Haur. Sk.* 309. - *CHYBKOSTRZAŁY łuk. *Pasz. Dz.* 16. (strzelający chybko). CHYBNAĆ ob. Chybać. - CHYBNOSC, ści, ż. możność chybania, die Gefährlichkeit, *oppos.* niechybność, die Unfehlbarkeit. Wyroków niechybność. *Bardz. Boż.* 138. Niechybność przyszłych rzeczy dla boskiej opatrności. *ib.* 156. (Bh. *Февраростъ мобилитасъ*). CHYBNY, a, e, CHYBNIE *przysłk.*, 1. chybiający, nie trafiający, fehlend, nicht treffend; Bh. *Февраростъ*; Sla. *пофалленъ*; Rs. *пробоѣчанъ*. Ciśka Jowisz nigdy niechybne gromy z swej ręki świadomę. *Bardz. Tr.* 545. Gdy do głowy strzelono, cudów boże! Panie! Sameś chybne uczynił tak blizkie strzelanie. *Zab.* 4, 347. *Koff.* - 2. Zawodny, omylny, fehlbar, fehl-schlagend, trügend. *Oppos.* Niechybny, niechybnie, unfehlbar. Niechybnego spodziewam się powodzenia w tej robocie. *Teat.* 14, c. 24. Woyna w tymże czasie zdawała im się niechybnie pomyslna. *Uff. Konfl.* 2, 181. CHYBOTAC ob. Chybać.

Pochodz: *ochybić, odchybiać, ochybny, pochyba, pochybny, niepochybny, uchybiać: kibić, chybić, kibitka, kibitny cf. Gibać, gibki.*

CHYCI! CHYTI! odgłos nagłego porwania. się nład, huś! Kogut zapiał, baba saraa chyc s'ataresana. *Zab.* 13, 278. *Tręb.* Przekięta małpa chyc mi na łeb siada. *Zab.* 15, 177. Bybeczki okolo wędki igrają, alić iedna po chwili chyt na brzeg, ani się sama obaczy, co się iey stało. *Rey Zw.* 72, b. ok. Chycić, chwycić.

CHYCH, u, m. rozśmianie się przytłumione, cichy śmiech, das Lichern, das Gekicher, verhaltenes Gelächter. *Rs.* xii. Jeden drugiemu oczy saleje, to potym chychu na trzy zbyty. *Gorn. Dw.* 131. Djaból się z chychem umosił nad wieżami miasta. *Przyb. Ab.* 96. Będziesz ty miał chychy. *Off. Wyr.* (przyplacisz, dir wird schon das Lachen vergehen). To nie chychy, to nie fraszka, nie żart, das ist keine Kleinigkeit. Bóty na cały regiment robić, to nie chychy. *Teat.* 36, c. 98. *et* 10, b. 19. CHYCHOT, CHICHOT, u, m., CHYCHOTANIE się, CHECHOTANIE się, -ia, n. chych, ciche, przytłumione śmianie się, verstedtes Lachen; *Sr.* 1. *Чихотъ, Чихотане*; *Slo.* *чухотани, Hung.* *katsagás*; *Rs.* *хохотъ, хохомнѣ, грохотъ*; *Ec.* *хохомаме, грохотъ, хленеманіе*; *Lat.* *cachinnus*; (*Rg.* *et Cro.* *grohot*; *Vd.* *hera*). Śmiech wielki z chęchotaniem uczynił i ucieki. *Birk. Dom.* 89. *Chęchoty. Stas. Num.* 1, 10. - 2. Chęchot, a, m., o człowieku, śmieszek, rozśmieszający drugich, żartownis, ein Spaßvogel, ein Lachbruder; *Rs.* *грохотунъ, хохотунъ*. CHYCHOTAC, CHECHOTAC, CHYCHOTAC się, *intr. ndk.*, śmiać się cicho, *cachinnari.* *Mącz.* *сичету, hu-* *фелу, verstedt lachen*; *Bh.* *Фехтати се, Фехтам се, Фехта-* *вам се*; *Sr.* 1. *Чихотам*; *Rs.* *хохотамъ, хохочу,* *хикамъ, хикаю, грохотамъ*; *Hung.* *haczagni*; *Di.* *grohotati, hrokochemsze*; *Rg.* *hakati, grohotattise*; *Bz.* *hroketatise, grohotatise, çiritise, amiatise*; *Cro.* *groho-* *chemsze, grohotatise*; *Ern.* *grohotati, krohotam,* *re-* *getam*; *Ec.* *хохочу, хлехочу, хохотамъ, хленема-* *ми, хленему.* Jeszcze się głosem do pani chęchocą. *Wad. Dan.* 226. Aby się nieprzyciele nie chychotali z upadku naszego. 1 *Leop. Efler* 14, 11. (aby się nie śmieli. 3 *Leop.*). Obiło się o uszy jego, że coś się gdzie chychotało. Zły duch, kiedy sztukę wyplata, chychocę się, nawet i do rozpuku się śmieie. *Off. Str.* 2. Jędro z kąta pogładaia a chechocą się. *Brud. Qst. D.* 2. Chęchocą się, śmieia się. *W. Post. W.* 254. CHYCHOTKI, CHECHOTKI, CHECHOTECZKI *zdrbn. rzeczown.*, chychot, *Сѣмунжелн, Лѣхелн, Kleines Gekicher.* Uśmiechnęła się, slysząc chychoteczki Od najmilszemy maley dziecineczki. *Groch. W.* 353. Co znaczą te chychotki? *Off. Wyr.* - *Personif.* Chychotki, Zarty, Charyty, Wenery senat znamienity. *Zab.* 11, 286. - Chychotki, ludzie śmieszki lubiący, strojący, *Lachbruder, Spaßvogel.* Nie cieszy niemowlęctwo Chrystusowe wielomównych, nie cieszą iży chychotków. *Birk. Gl. A.* 40.

CHYCI ob. Chwycić. CHYDZIC ob. Hydać.

1.) CHYL, CHIL, u, m. *Medic.* chylus, sok z pokarmu przetrawionego w żołądki. *Krup.* 5, 92. cf. *Chym, der Milchsaft von den verdauten Speisen.* ob. Chylowy.

2.) CHYL, u, m. miejsce naywydatniejsze przewyższające, wysiawa, ein über etwas hervorragender Ort. Chyl nadmorski, góra nadmorska. *Off. Wyr.* ein Vorgebürge. §. Fig. cel, szanc, w który pierwszy sztos uderza, położenie nayniebezpieczniejsze, der gefährlichste Standpunct, das

Siel, die Schanze. Na chylu wiatrom, nieważnościom.
Off. Wyr. Narażać się na chyl. *ib.* (na szanę, na największą niebezpieczeństwo). Wzięty za chyl od przeciwny w ortuny. *ib.* (na stykach, na cel). Dalej od chylu. *ib.* (umykaj stąd, umykaj od ognia). **CHYLAC** *czyn.* *ko nryn.*, chylić *ndk.*, schylić *dk.*, sniżać, naginać, skłaniać na dół, ku dołowi, *neigen*, *bengen*, *herab neigen*; *Bn. chęplm*, *chęplm*, *Slo. schylngi*; *Sr. 2. chylisch*; *Sr. 1. chilec*, *chilec*, *chilac*, *chilac*, *chilac*, *chilac*, *chilac*; *Croat. hiliti*; *Hung. hajlok*; *Arab. nbn*; *Gr. χάλω*; *Lat. clino*; (cf. kłaniać, skłonić); *Sla. sagnuti*; (*R. халѣм. cherlać, kwękać*). Siekierą swalone sosny, wprzód w niebo wyniesione chyłą głowę. *Baldx. Tr. 514.* Strach go chyli. *Zebr. Ow. 298.* Ogrodnik chyli drzewa po obudwóch stronach, żeby się ich wierszółki ku ziemi sniżały. **Off. Wyr.** - *Moraln.* chylić kogo, nakłaniać do czego, przychylić, *eines wozu hinbengen*, *hinsetzen*, *hinneigen*. Chylił go od młodości do dobrogo. **Off. Wyr.** Chylił wolę jego do swego zdania. *ib.* - §. Chylić, uchylać, utać, *verbergen*. Chylił go przed jego nieprzyjaciółmi. *ib.* - §. *Intrans.* chylić, chyłkiem biegnąć, *gebüdt laufen*. Chylił przez pola co tchu, żeby go nie postrzeżono. **CHYLAC** się, **CHYLIC** się *zaimk.*, sżinać się na dół, *sich herab bengen*, *sich neigen*; *Cro. kullitiase*, *klyuchimase*; *R. халѣм.* Drzewo rodzajne, im więcej ma owocu na sobie, tym się niżey do ziemi chyli. *Sk. Zyw. 295.* Długo się drzewo chyli, w okamgnienu spadnie. **Pot. Arg. 511.** Muś się złamać, kto się nie chce schylić. **Pot. Arg. 51.** §. Chylić się na stronę, na bok, nachylać się, *sich auf die Seite neigen*. Trzcina od wiatru na wszystkie strony chyli się. *Bial. Post 298.* (cf. Chwiać się). Gdzie się fortuna, tam się i ludzka chęć chyli. *Min. Ryr. 4, 136.* (obrać się). Jeszcze się na to zdanie nie nakłonił; ale się chyli. **Off. Wyr.** (chwiesć się, wahać się). §. Chylić się, tulić się, schronić się, kryć, *sich verbergen*, *sich aufhalten*, *selne Zusucht nehmen*. Tym czasem się u zaufanego przyjaciela chyli, nim zła burza minie. **Off. Wyr.** (**CHYLAC** ob. Chelbać). **CHYLĚM**, **CHYLĚM**, **CHYLĚM** *adverbialiter*, ku ziemi się schyliwszy, zgarbiwszy, *gebengt*, *niedergebüdt*, *gebüdt*. Wszystkich miia, wszystkich się owa sgotła boi, Aż chyloem idąc, trafił do swego namiotu. **Pot. Arg. 656.** W tym lew wielki i mocny z iaskini wysiera, Pastera się chyłkiem tai i na pół umiera. *Fak. Bay. 200.* Skoro się ten ohalil, drugi wymknął chyloem. **Pot. Arg. 421.** Chyłkiem przykoczysz, wymknął mu z czapki listek. *Glicz. Wych. H. 8. d.* Chyłem przez powietrze pędzi. *Zebr. Ow. 37.* Chyłem, borem, czarnym szlakiem. *Rys. Ad. 6.* (ukradkiem). **CHYLĚC** ob. Chylać. - Pochodz: *dochylać*, *nachylać*, *nadchylać*, *ochylać*, *niesochylać*, *odchylać*, *po-chylać*, *przechylać*, *przychylać*, *przychylny*, *przechylnosc*, *uchylać*, *schylak*, *sochylać*, *wychylać*.

CHYLOWY, **CHILOWY**, a, o, od chylu, *medic. den Milchsaft betreffend*. Naczynia w ciełe ludzkim chilowe lub mleczne. *Kurop. 2, 51.*

CHYM, u, m, *medic.* materya z potraw, iakiegokolwiek te były koloru, wyrobiona, mańca kolor popielaty. *Krup. 2, 36. der Mastrungsaft* of. Chyl.

CHYMER ob: Chimera.

CHYMIA; **CHEMIA**, ii, s, z Greck. χυμα, die Chy-

mie, wiadomość odmian, przypadających ciałom, gdy ich skład rozstrąsamy; sztuka ogniowa, sztuka Hermetyczna, odłączalna, światomądrość przez ogień. *Kruml. 1. CHYMICZNY*, a, o, **CHYMICZNE** *przyst.*, do chymii należący, *chymisch*. cf. Alchymia, alchymiczny.

CHYNA ob: China.

CHYNAĆ *cz. iednl.*, schynąć, szynąć *doł.*, może iedno ze słowem *kinąć*; *Knapski* i wierny jego wypisars *Wtodek* tłumaczą to słowo: *raptim fundere, effundere cursim*, iunąć; raptem co wylać; *Tröts* tłumaczy go rozproszyć. - Następujące przykłady okażą, że znaczy: 1., chylić, kłaniać, nakłaniać, skłaniać, *neigen*, *bengen*. Tu ledwie dzień z południa na dół głowę chynie, Zaraz się cień rościagnie po wszystkiey nizinie. *Zimor. Siel. 132.* Król sam srażony został; lecz podniósł Brandeburezyk z konia schynionego. *Tward. W. D. 2, 198.* Spuścił głowę ku ziemi, spuścił kark szyniony. *Tward. Misc. 55.* Szynione z koni kaydanami brzmiały. *ib. 70.* Przybądźcie mi na pomoc zycaliwe boginie; Niech wiatr mey kruchey łodki w topielu nie chynie. *Przyb. Luz. 225.* (nie wrzuci, nie utopi). Czego bóg i przyrodzenie bronu, Ten wass umyśł, gdy wiatr chynie, zroni. *Biel. S. N. 10.* (zachwiecie, zawiecie, wenn der Wind es andläst). Chynąć się *zaimk.*, nachylić się, skłonić się, spaść, rzucić się, uskoczyć; *sich neigen*, *sich bengen*, *bücken*, *herab fallen*, *herab springen*, *entspringen*. (*Crn. shinciti prosilire* cf. *Rg. hiniti*, *fluxiti* to himbom, *vuhovatti*, *colliditate* uti.). Ziemia sporych doigła żywiołów i swą wagą na dół się chynęła. *Zebr. Ow. 2.* Już się był dobrze dzień z południa chynął. **Pot. Syl. 32.** Wiek mój już chynął się ku nocy, iako cień wieczorny. *J. Kochan. Pe. 249.* Szynęła się prawie do wieczora. *Bielaw. Myśl: D.* Konie czasem się kręcą, w bok się chyną. *Haur. Sk. 50.* Ty iakoś się bał za żywota wody, Nie śmiesz się chynąć w ślepe one brody. *Tward. Misc. 164.* - §. Chynąć czego, wciągać w się, in *sich ziehen*, *einziehen*, *einströmen*. Chynął ognia wszystkiemi kośćiami, *totis perceptat ossibus aestum*. *Zebr. Ow. 369.*

Pochodz: *Ochynąć*, *pochynąć*, *wychynąć*, cf. *kinąć*, *szynąć*, cf. *otun*.

CHYNAK, a, m, z Niem. *der Schienhaken*, szyna żelazna z hakiem, Chynak żelazny potrzebny jest na nakładanie drzewa na wysokie kobylice. *Sol. Arch. 20.* (cf. *Busak*). §. Chynak, hak żelazny, na którym baba do wbiiania palów wisi. *Tr. der Stammenhaken*.

CHYN CZYK ob: Chynazyk. **CHYPKI** ob: Chybki.

CHYRAGRA ob: Chiragra. **CHYRCHEL** ob: Chérchel

CHYROGRAFA ob: Cyrograf. **CHYT** ob: Chyc; **CHYTAC** ob: Chwytać.

CHYTRĘK, - trka, m, **CHYTRZEC**, - traca, m, **CHYTRZELEK**, - lka, m, *przebiegłoc, przebiegły* na zle, *ein Arglistiger, ein Schall. Bl. chtral, chtres, chtras cel, aufschalt, zhepralec, offemetnjt; Vd, potuhnjoniak, savitnik, tomnak; Bz. himbonik, hinac; Cro. haramzda, segavacz; R. хитрець (R. хитроць, z 2., Es. хитрець z artysta, ziemieśnik); коварникъ, кознодѣи, збончакъ, збонникъ, промѣръ, лукавецъ, жука, проныра, навѣшникъ, Es. умышлятель.* Przewieraga przez nogę chytręk prostaczka łacnowier-

nego. *Gil. Post.* 28. Byśmy nie byli oszukani od chytrków przez dobroć naszą. *Pap. Kol. U. b.* Uwodził ią obłudnemi obietnicami stary chytrek. *Nar. Hist.* 4, 123. Poimał chytrki te w chytrnościach ichże własnych. *Birk. Podz.* 7. Ile chytrków, tyle mędrków. *Sowit.* 61. *Ezop.* 98. (trafił swóy na swego, trafiła kosa na kamień). *Rys. Ad.* 18. Ukryte są te rzeczy przed mędrkami i chytrcami świata tego. *W. Post. W.* 3, 149. Bóg zawsze srogi chytrzelkom; dobrym był łaskawy. *Pap. Gn.* 10. - 2^a, na dobrą stronę, mądry, biegły, roztropny, wełse, ług, verständig. Chytrzec czyni wszystko rozumnie; lecz głupi wywiezła sprośność. *Budn. Prov.* 13, 16. (ostróżny. *Bibl. Gd.*). *CHYTRCOWY, a, e, od chytrca, do chytrca należący, Schalfte =, arglistig; Na dobrą stronę: Mądrość chytrcowa jest zrozumieć drogę swoję, a nieopatrzność głupich obłędna. 1. *Leop. Prov.* 14, 8. (mądrość ostróżnego. *Bibl. Gd.*). CHYTRO, CHYTRZE przysł., z chytra, chytrym sposobem, auf eine arglistige Art!, arglistig. *Sr.* 1. pještěpadně; (*Sla.* hitro, *Vd.* hitru = śpiezanie, chyžo). *Rs.* хитро (= 2. sztucznie; misternie) лукаво, лѣсно; *Ec.* лѣстнѣ, злокозненно. Chytrze z chytrym. *Cn. Ad.* 76. (wet za wet; iak galą, tak bią). Chytro mądro, a nie z wielkim kosztem. *Oss. Wyr.* (z pyszna skapo). 2., Chytro, na dobrą stronę, mądre, wełse, ług. Czarownik żmiej zażegnawa chytro. *Wrob. Zel.* 132. (*sapienter*). CHYTROBA, y, ż., *Modl. Gd.* 92. chytra sztuka, ein Kniff, ein arglistiger Kunstgriff. **CHYTROBIEGI, a, ie, chytrze, sztucznie bieżący, wymykający się, listig im Laufen, im Entspringen. Lis hardy, ktemu chytrbiegi. *Biel. Myśl. D.* 4. ob: Chytrskok. **CHYTROGARNY, a, e, chytrze podgarnywający, arglistig an sich raffend. Zła roztropność ma pasierbicę chytrgarną, która bogactwa zbiera chytro. *Stryk. Gon. B.* 3. **CHYTROMOWNY, a, e, CHYTROMOWNIE przysł., chytrze mówiący, arglistig redend. *Ec.* хитропробавный. *Versutiloquus. Cn. Th.* **CHYTROMOWNOSC, ści, ż., mówienie chytre, arglistiges Reden, Arglist im Sprechen. *Tr.* **CHYTROMYSLNY, a, e, **CHYTROMYSLNIE przysł., chytrze myślący, arglistig denkend, arglistig gesinnt. **CHYTROMYSLNOSC, ści, ż., chytrść w myśleniu, myślenie chytre, arglistige Gesinnung, arglistiges Denken. **CHYTROSKOK, **CHYTROSKOKI, a, ie, skaczący chytrze, uskakujący, hinterlistig springend, listig entspringend. Chytrskoka liszka. *Biel. Myśl. C.* - ob: Chytrbiegi). **CHYTROTAYNY, a, e, **CHYTROTAYNIE przysł., taiący chytrze, listig verbergend. Karp skrycie się po wodzie utuli, A głowę na dno chytrtayny wmułi. *Biel. Myśl. F.* 2 b. - CHYTROSC, ści, ż., dowcip na złe drugim, die Arglist. *Boh.* chytróst, lešt, listi, anladnost, offemetnost; *Slo.* škýtralost, lešt (*Slo.* chytróst *agilitas*) *Dal.* propast, propast; *Bosz.* varka, himba, haramzastvo, hila, propadanje (*Bs.* hitróst, lakost, = *agilitas* 2., *solertia*, *sagacitas*, *calliditas* 3., *ars*, *artificium*). *Rg.* hitros = *agilitas*; hitros, hitrina, *ingenii acumen*, *sagacitas*, *argutia*; *Cro.* himba, šezgavost; (*Cro.* hitrost = szybkość, chyžość, prędność); *Vind.* savitnost, skaanost, potuknost, potuhnjenost, shertanje, galukstnost, galufia, smota; (*Vind.*

hitrost, bersnost, hitanje = pośpiech); *Crn.* sativje, savytje, savytost, šerbarja, pregnanost; *Cro.* chelaria; *Sor.* 1. pještěpavost; *Rojs.* хитрость, лукавство, прелесть, збой, пронырливость, пронырство, двоямыче, коварность, коварство, кознодѣйство, Лесть; *Eccl.* прилогб, вѣжество, Лестил, обман (*Eccl.* хитрость = 1., коварство *calliditas* 2., художество sztuka, kunszt, *artificium*). Nie nie pomogła rzeozypopolitey Weneckiey, owa prawie węzowa w rządach chytrść i niewysłdzona skrytość. *Pam.* 85, 2, 206. Chytrść liszki. *Hor. Sat.* 196. - To jest prawdziwa mądrość, która się od cnoty nie odstacza; a inaczej tedy nie jest mądrość, ale chytrść przewrotna. *Gorn. Dw.* 373. *CHYTROSZKI *Uzb.* mn., podchwytki, *optunculae. Mqcz.* Gallstriche, Splingen, listige Streiche. *Ec.* хитростномвореніе. *CHYTROWATY, a, e, przychytrzy, stwad arglistig. *Rs.* хитроватый. CHYTRY, a, e, przebiegły, zdradliwy, wykrętny, podstępny, dowcipem na się narabiający, arglistig, *Boh.* chytr, offemetný, škýtralý, aufstich, listivý; *Slo.* škýtraly, listiv, podvedný, chytr, (= 2., *agilis*) *Sr.* 1. listry, listry, *Gr.* xudgós, (*Arab.* rno *decepit*, cf. *Lat.* catus, cautus cf. kot) *Sorab.* 1. pještěpaně, batšchnivě (*Sr.* 1. listre *citus* chyży) *Sr.* 2. šidni; *Crn.* shegavn, prevrn, furhst, (*Crn.* hiter *festinus*, hitro *celeriter* cf. *Gr.* isag) *Vd.* savit, potuhnjen, globoshen, hudokunshen, abrifan, premeten, asukan, galufish, pregnan, kunshten, saferlan, saroblen, shertajozhen, hudomushn; (*Vd.* hiter *velox*, *strenuus* cf. *Ger.* hurtig). *Dal.* propastan (*Dal.* hitar, hitar, = prędki) *Rag.* himben, podhibni, privarni, (*Rag.* hitri, hitar, = *agilis*, *cautus*), *Cro.* himben, chelaren, segav; (*Cro.* hiter = chyży) *Bs.* zloban, haramzala (*Bs.* hitar = 1., *festinus*, *agilis*, 2., *acris*, *acutus*, *solers*, *perspicax*); *Sla.* prevarljiv, sloglav, alochud, *Rojs.* хитрый, хитрб (= 2., misterny, sztuczny, kunstowply), хитростный, бойкий, боекб, лѣстный, коварный, коварственнымъ, пронырливый, збойливый, козменный, лукавый, замѣланный, двоямычый; *Eccl.* злохитрый, злокозненный, злоумный, лѣстчій, злоумарый cf. *Hebr.* rnp. Liszki chytre. *Ban. J.* 2. Wrony chytre. *ib. J.* 3. Wąż chytrazy nad inne swiersta. *W. Genes.* 3, 1. chytrzysz. *Bibl. Gd.* Na zakonniki djabli naychytrze i naysubtelnieysze sieci miotają, i na nie. gdy sami nie smogą, iadowitych i chytrzych czartów przywodzą. *Sł. Zyw.* 40. Miał rozum bystry, chytrazy iednak trochę, aniżeli na pana przystoi. *Ustra. Kruc.* 2, 182. Chytry by wół, *vulpes bouem agit. Rys. Ad.* 8. - 5^a. Odciągnął od zamku, a w tym się tajemnie zasadził na miejscach chytrych. *Pap. Ryc.* (chytrze wybranych, chytrści służących). *2., Na dobrą stronę, mądry, roztropny, opatrny, ług, gefeul. Cłowiek chytry pokrywa umiejętność; zaś serce głupich wywoływa sprośność. *Budn. Prov.* 12, 23. (ostróżny. *Bibl. Gd.*). CHYTRZEC niak. nied., schytrać dok., chytrym się stawać, arglistig werden, listig werden. *Rojs.* ухитряться. Teras świat schytrzał: hardziej, niżeli smędrzał. *Star. Zad. C.* - 9. Na dobrą stronę, wełse, ług werden. Sprośny gardzi ćwiczeniem; lecz kto strzeże kar-

ności,

ności, a chytrzeie. *Bud. Prov.* 15, 5. CHYTRZYC *czyn. nied.*; schytrzyć *doł.*, chytrym robić, arglistig machen. *Boh.* chytrati, *Rosf.* хитрымъ, хитроу. Zyl między złośnikami, wzięty jest od nich, aby zdrada umysłu jego nie schytrzyła. *Gil. Post.* 308. b. Schytrzyć kogo *ob.*: prschytrzyć. (*Eecl.* хитрствомъ самъ кунствовать, misternie robić).

CHYZ, CHYŻ *ob.*: HYZ, HYŻ, HYŻA.

CHYZO *przystk.*, chybko, szybko, wartko, prędko, rąco, śpieszenie, hurtig, rasch, flink. Chyzuchno, Chyzutko, chyzutenko *intens.*; *Sorab.* 1. kistse, kistfi; (*Sor.* 1. hjo, hjom = iuz) *Sr.* 2. chwataj (*Sr.* 2. hja = gorąco) *Sta.* hitro, a hitajii; *Vd.* hitro, naglo). Wszyscy się chyzo tam sam uwiiają, Chłopcy pospołu z daiewcztę biegną. *Lib. Hor.* 103. Czas w lot bieży chyzo. *Kul. Her.* 128. Ptak mi pod csapkę chyzuchno wlatywał. *Tot. Saut.* 31. CHYZOLOTY, CHYZOLOTNY, a, e, CHYZOLOTNIE *przystk.*, prędko lecący, schnell fliegend. Strzala chyzolotna. *Auszp.* 122. Chyzoloty. *Hor.* 2, 238. *Kniaz.* CHYZONOGI, a, ie, prędkich nóg, geschwindfüßig, schnellfüßig. Chyzonogim wymiarza wszystkie miejsca krokiem. *Zab.* 6, 153. *Min.* CHYZOSC; ści, ź, chybkość, szybkość, wartkość, śpieszność, die hurtigfeit, flinkheit, Schnelligfeit. *Boh.* hbitost; *Rag.* hitgna; *Vind.* hitrust, bersnost; *Croat.* hitrina, hitroast, hitnyja, hicha). Chyżość jest porównaniem długości czasu z długością drogi przebieżonej. *Reg. Doł.* 2, 7. Chyżość, liczba wyrażająca drogę przebieżoną, rozdzielona przez liczbę wyrażającą czas strawiony na przebieżenie téj drogi. *Sniad. Feo.* 12. CHYZY, a, e, chybki, wartki, rączy, szybki, prędkie, hurtig, schnell, flink; *Boh.* hbiti; *Slo.* chytrj; *Sr.* 1. hjetri; *Cro.* hiter; *Czn.* hitr; *Vd.* hiter, bersen, jadern). Patrz jego rzeski obrót ciała, Ani cyga tak chyża, ani wartka galka. *Pot. Arg.* 59.

CHYZYK *ob.*: Hyż.

CI.

3., *CI enclit. ob.* - *ć enclit.* 2., *CI w liczb. mn. zaimk.* Ten *qu. v.* 3.; *CI trzeci przyp. zaimk.* Ty.

4., *CI! CI!* odgłos ptaków niektórych śpiewających, der Gesangston einiger Singvögel. Strzyżyk Ci Ci się odzywa. *Ban. J.* 3, 6.

CIAĆ, ciał, cięli, tnie, tnę *czyn. nied.*, (cinać kontyn. w pochodzących używane); uderzać narzędziem jakim kresę sadzącą, kordem, pasaszem, biczem, batogiem, szablą, hauen, einen hieb versetzen. *Boh.* tifti, tal, tnu; *Slo.* tal, tuem; *Sr.* 2. schisch; *Cro.* tepem). Jak mię ciał przez pyk, aż się szablą na bródzie oparła. *Mon.* 68, 404. Aż móg przysnął, tak mię ciał bezbożny. *Boh. Kom.* 1, 39. Boleśław, gdy do Kiiowa wieźdzał, ciał w forte słoń, w której błachę przeciał. *Biel. Sw.* 173. (hieb hinetn). Musi się bronić, gdy ustępując, drugi nie przestaje na niego ciał. *Chelm. Pr.* 181. (auf einen Iob hauen). Przestaje ciał; spoczywa od boju i ceka. *Przyb. Milit.* 184. (przestaje iec, einhauen, um sich hauen, federn, dampfen). Raz tniy, dwa pchniy, *Tom I.*

gdzie o gardło idzie. *Rys. Ad.* 60. (do gardła się broń). Maiąc krew puścić, ciał kazał w żyć. *Pilch. Sen. list.* 2, 152. Rana ciał, ciałem sadana, eine hieb wunde. J ciałe mu i kłote rasy sadawają. *P. Kochan. Orł.* 1, 351. Raz satychowy lub ciał. *ib.* 1, 249. W ranie "satychem" ciałe nie upatrujemy długości, lecz głębokości. *Chel. Pr.* 175. (satychem sadaney, durch einen Stich versetzt). *S. Fig.* Ciał słowy, przycinać, przymawiać, tykać w sedno, einem Stiche geben, auf ihn sticheln, ihm einen hieb versetzen. Ciał go słówki, że się aż po ciele poskrobał. *Oss. Wyr.* Ciał komu prawdę. *ib.* (wzręca, bez ogródki mówić, einem grade heraus die Wahrheit sagen). Co najswiętszego, kłom ciał nienawisci. *Teat.* 45 d, 65. *Wyb.* (prześladował). *S.* Ciał drzewa, ścinać, rąbać, Holz fällen, einen Baum fällen, umhauen, niederhauen. Ci drzewa tną w lesie. *Dmoch. Jł.* 1, 189. Tną lasy tak nieostroźnie, że wnet ich po wielu okolicach braknie. *Oss. Wyr.* Kazał w lesie linią ciał do kościoła. *Teat.* 19, 47. (et ließ ihm Walde eine Straße aushauen). *S.* Ciał rozgą, biczem, batem, ćwiczyć, chłostać, hauen, schlagen, peitschen. Niewolników nie tylko ciał okrutnie, lecz i zabiali. *Jabl. Ez. A.* 4. Stał na wozie tnąc konie nad siłę. *Jabl. Tel.* 67. Bakalarsz ciał żaków do krwi. *Oss. Wyr.* Mój grabiet te rōgi łatwo wytrzyma, za każdym ciałem będę wystawiał sobie nędzę oycy moiego. *Teat.* 8, 79. bey jedem hiebe. Ciałe, der hieb, der Streich *Rs.* kōaka, лозанб. Ciałe *Fig.* zażycie kogo z mafi, ein bber Streich, den man jemanden spielt, ein hieb, ein Streich, den man ihm giebt. W frymarku koni dał mu kaduczne ciałe. *Oss. Wyr. S. Transl.* Ciał co, ciał w co, gładko, gracko, z wprawą i biegłością odbywać, mit großer Fertigkeit etwas machen. Ciał mu komplementa. *Oss. Wyr.* Kosak na torbanie tnie tańcyski. *Zab.* 13, 204. Dobrze się wyucyli, w karty tnie wymienicie. *Boh. Kom.* 1, 107. Pan oyciec tnie w karty, kości z ręki rzuca. *Birk. Kaz. Ob. X. b.* Ciał kieliszek po kieliszku. *Oss. Wyr.* (połknął, et stürzte ein Glas nach dem andern hinunter). *S. Intrans.* Ciał gdzie, dokąd, bieżć bez zatrzymania się, czaśać gdzie, wohin schiefen, wohin eilen, Tnie do lasa. *Bard. Boe.* 22. Tnę zaraz do obozu, nie bawiać. *Bardz. Tr.* 554. Raz sobie tnę przez miasto, napadłem człowieka, który... *Mon.* 67, 722. Ktokolwiek z burz Emačkih uszedł, za Pompeiem tnie. *Bardz. Luk.* 155. Od Nilowych kraiów tnie Car do Ormian, od Anstru prędezy Libickiego. *ib.* 2, 25.

Pochoda: ciałcwa, docinać, dociać, nacinać, naciąć, natonie; ociąćnie, ociętnie, ociętny, ociąć, ocinać, odcinać, odciąć; obcinać, obciąć, pociąć, pociinać, podciąć, przeciąć, przecinać, przycięć, przycinać, przycinek; rozciąć, rozcinać, rōzciniek; ścinać, ściąć, pościnać; uciąć, ucinąć, uciniek; wciąć, wcinąć; wycięć, wycinąć; zaciąć, zacinać, zacięsty, zaciętosć; szcząć, do szczętu, szczędzić, oszczędzić, i t. d. *cf.* cior, ciora, i t. d.

CIACHŁY *ob.*: Ciahty. CIAŹZAC *ob.*: Ciałc.

CIAĆ, aju, egu, m., ciągnienie, cug, das ziehen, der Zug. *Boh.* tah, táblo, tajem, tajba. Do ciągu sażywają się konie, albo do karet, albo na różne furmanki,

albo do robót rolniczych. *Kluk Zw.* 1, 185. Ciągowe konie pryncypiają się do ciągu z młodu. *ib.* Ciągami, ciągnąc, *Cn. Th.* butch ziehen, im Zuge, ziehend. - Ciąg wojska, der Zug einer Armee. Fortecę strwożysz blizkim wojska ciągiem. *Jabl. Buk. A. 3.* Ciąg, syk, szereg, der Zug, die Reihe. W jednym ciągu kilkaset żołnierzy stało. *Oss. Wyr.* Powrócił z ładownych wozów długim ciągiem. *Zab.* 16, 127. *Nar.* (z długim ich pocztem). - Ciąg, pociąg, w pisaniu, w rysowaniu, kreślenie, dukt, rys, ein Zug, ein Strich. Misterne szyla wzory ciągiem słotej igły. *Zab.* 15, 29. Łacińskie litery z pojedynczych ciągów są złożone. *Łęsk. Mier.* 111. Pięknym ciągiem pisze. *Tr.* - Ciąg mieysca, ciąg czasu, przeciąg, pasmo, ein Raum, ein Spatium, Ortsraum, Zeitraum. Prawda, że ciąg dni szczęśliwych ma także swoje przygody. *Niemc. P. P.* 114. *Math.* ciąg, *progressio. Alg. Nar.* 275. (ob: Postęp). Ciąg rosnący, ciąg malejący. *ib.* Dalszy ciąg: kontynuacja, die Fortsetzung. Dalszy ciąg w następującym numerze. *N. Pam.* - *Sr.* 1. wobstapnościeno. **CIAGIEM adverbialiter** ciągle, nieprzerwanie, wciąż, in einem Zuge, in einem fort, ununterbrochen. Bala ciągiem proszę piętnaście wieciorów. *Teat.* 24 c, 57. Tray dni z nim ciągiem iedną drogę zwiedza. *Zab.* 14, 248. Nieznacznym ciągiem przyiść mające kłęski. *Zab.* 15, 295. (pasmem). **CIAGACZ**, a, m., który ciągnie, der Zieher, Boh. tahaua. - *W rodz. ięsk.* **CIAGACZKA**, die Zieherinn. **CIAGADŁO**, a, n., kolo do ciagnienia, das Zugrad Boh. tahadlo. **CIAGAWKA**, i, ż. chęć przeciągania się, po stawach się odsywiająca, *Cro. exterravica, pandiculatio*, ciągotka. **CIAGLAWOSC**, ści, ż., możność byci ciagnionym, giętkość, die Dehnbarkeit. **CIAGLAWY**, a, o, **CIAGLAWO** *przysł.*, mogący byci ciagnionym, dający się ciągnąć, dehnbar. *St. Kiesz.* 54. **CIAGLE**, **CIAGLÓ**, *przysł.* w ciąż, ununterbrochen, in einem Zuge, fortbauernd. *Crn.* smirej; *Cro. ussevdlil*, uszestat). *Math.* Cztery linie, z których stosunki pierwszey do drugiey, tey do trzeciey, tey znowu do czwartej, są równe, ciągło *continue* są proporcjonalne. *Geom. Nar.* 2, 98. §. Ciągło, ciągiem, ciachłó, ciachło ob: ciągły, zaprzęgiem. **CIAGLICA**, y, ż., u górników, tłusta ziemia warsty kamienia przedzielająca. *Os. Rud.* 38. záhe fette Erde zwischen dem Gesteine; (bey den Bergleuten). Ziemia przekładająca plaskury, ciaglica. *Os. Zel.* 83. **CIAGLOSC**, ści, ż., łatwość dawania się rozciągnąć, die Dehnbarkeit. *Rofs. мягучесть.* Ciągłość kruszcu. *Tr.* (giętkość, giętkość, die Geschmeidigkeit). *Fig. tr.* Ciągłość, powolność, *tractabilitas. Mqcs.* - §. Trwanie, trwałość, ciąg, przeciąg mieysca lub czasu, Dauer, Zusammenhang, Ortsraum, Zeitraum, ununterbrochne Fortsetzung. *Math.* Prawo ciągłości, *lex continuitatis. Sniad. Alg.* 2, 7. Ciągłość, rozległość, obszorność. *Oss. Wyr.* **CIAGLY**, **CIEGLY**, ***CIAHLY**, ***CIACHLY**, a, o, dający się ciągnąć, ziehbar, dehnbar, geschmeidig, Boh. táhly; *Sr.* 1. ciahacjné, ciejitě; *Rs.* мягучий. Ciało ciągłe, które znacznie podłużoném byci może, a nie rozrywa się. *Hub. Mech.* 209. Ciągły, co się da ciągnąć, wlec, n. p. ciągły kléy. *Mqcs.* Złoto tak iest ciągłe,

że z jednego granu może się wyciągnąć drót na 500 łokci długi. *Kluk Kop.* 2, 145. Zamiesz i inne skóry ciągle. *Warg. Cez.* 62. Ciągły luk, który naciągają, von der Armbrust, aufziehbar, geschmeidig, aufzuspannen. Każdy saydak i luk ciągły nieosi. *P. Kochan. Jer.* 14. W prawey ręce luk ciągły trzymała. *ib.* 224. Ciągłemi połami ptaków nalowi. *P. Kochan. Orł.* 1, 249. (które ściągnąć można, zusammenziehbar). Wias ciągły, w kolo okręcony od plodney macicy. *P. Kochan. J.* 554. (smagły geschmeidig, schlau). Ciągły, rozciągniony, aufgezogen, gespannt. Ciągło z mosiądza i z cienkich żył stony. *Susz. Pief.* 2, C. 3 b. §. Ciągły, nieprzerwanie trwający, co do mieysca, i co do czasu, zusammenhängend, in einem Zuge, dem Orte nach, oder der Zeit nach. Brzęk niekiedy przerywany iest mi przykrzeyszy, nizeli ciągły. *Pilch. Sen. list.* 2. b. *Cro.* uszestatni, uszovdilni). Ciągłą mową bronil ich. *Dyar. Gr.* 408. Cóż się po trybunalach dzieie? gdzież przestępstwa i niesprawiedliwości ciągleysze? *Gaz. Nar.* 1, 361. Ziemia ciągła, *oppos.* wyspy. *Hub. Wst.* 13. (tega, stała, ład, *Rag.* kopno, das feste Land). Proporcya ciągła, *continua. Alg. Nar.* 174. *Jah. Math.* 1, 140. *Łęsk. Mier.* 2, 71. Linia ciągła. *Sniad. Alg.* 1, 216. et 2, 7. - §. Ciągły gość w domu. *Oss. Wyr.* (ustawiczny, częsty, nie odchodzący, ein anhaltend bleibender Gast). §. Ciągły, przeciągniony, rościagniony nadto, ausgebehnt, verlängert. Byłem na bankiecie późno w noc ciągłym. *Oss. Wyr.* - §. Ciągła mowa: proza, die ungebundene Rede. Tyś w ciągley i w wiasaney mowie gruntowny. *Zab.* 15, 316. *Szof.* §. Ciągły, *ciachły, *ciachly, by dlem pańszczyznę odrabiający, pociężny, zum Span = dienst verpflichtet, mit Gespann fröhend, Aufspannet. Boh. táhly, (*Rag. texáh operarius; táxati zemglia terram colere, tegh labor. Bs. tégh, djello, opus, labor; Rofs. мяглый скотъ, Zugoth cf. Gall. taille; мяглый паńszczyзнę odbywający, мяглый czynszownik; паежные czynшовники на Камчатке w lasach i górach; Eccl. мягло: дань, оброкъ czynsz; Rofs. чялыи wychudly). Ciągły człowiek, czyli robiący by dlem. *Pam.* 84. 837. *Czack. Pr.* 2, 212. Ludzie ciachli i mieszczanie, poddani książąt, szlachty. *Star. Lit.* 87. Ludzie ciachle abo danne. *ib.* 190. ciachle. *ib.* 351. et 372. - **CIAĞNA C** *czyn. nied.*, ciężkiego co-prowadzić sobą z mieysca na mieysce, ziehen, eine Last ziehen. Boh. táhati, táhanti; *Slo.* táhat, táhnut; *Vd.* tegniti cf. *Ger.* dehnen; *Sor.* 1. cjanucj, cjanem, cjanu, cjanu, cjanam (*Hebr. נחז זאח: peragrauit*) *Sr.* 2. schjenuš, schjenuš (cf. sięgnąć) *Lat.* tendo, tensum, distento, *Gr. τεινω, τεινω, τεινω*) *Cro.* natelem, rastelem; *Rofs.* мянунъ, мяну, мянунти; *Crn.* makniti, mákneć). Konie wóz ciągną. *Kluk Zw.* 1, 185. Siła ciągnąca tak się ma do ciężaru ciagnionego, jak się ma średnica kola do średnicy osi. *Jak. Arr.* 1, 280. Wóz Wenery gołębie ciągnęły. *Jabl. Tel.* 46. Cztery konie lepię ciągną, niż tray. *Teat.* 4 b, 10. Cztery konie w jednym cugu ciągną. *Psalm. A.* 2. - *Allegor.* Jazmo maicy cięży ciągnącego, nizeli opieraającego się. *Pilch. Sen.* 320. Bogatsi przez łakomstwo z chudszemi równo ciągnąć nie chcieli. *Biel. Kr.* 470. (nie chcieli równo*

dzwigać ciężarów). *Prov. Slo.* wąż tabuń forte, wós ciągnie konie *ordo inversus*). - Ciągnąć do góry, in die Höhe ziehen (cf. Windowas). Ciągniecie do góry, ciągniecie. *Teat.* 55 d, 42. - Ciągnąć nawę, skutę, statek wzgórze, u flisów holować, ein Schiff ziehen, trecken. Na tryl to się rozumie, gdy flisy ładem ciągnąć mają polną liną statek, a przy sterniku zostający woła na nich: holuy, albo nie holuy, to jest, ciągnij albo nie ciągnij. *Haur. Ek.* 174. Ciągnąć nawę iedną, nawą drugą, albo powrozami wzgórze, remulcare. *Cn. Th.* Ciągnący nawę, *Rs.* ямошникъ. §. Ciągnąć co albo kogo do siebie, an sich ziehen, zu sich hingziehen, anziehen. *Rofs.* мѣромѣмъ. Magnes ciągnie do siebie żelazo, bursztyn słomki. *Rog. Dos.* 1, 19. Dwie rzeczy dziwnie do siebie ciągną, magnes żelazo, a bursztyn ździebło albo słomę. *Radz. Z. P. M.* 478. Słońce wszystkie planety ku sobie ciągnie. *Bph. Rog.* 30. - *fig. moral.* ciągnąć do siebie, zyskać sobie, zjednywać, uymować, jemanden an sich ziehen, für sich einnehmen, gewinnen. Ciągnie do siebie, by magnes żelaza. *Rys. Ad.* 6. Ciągnie do siebie ludzi, t. i. bardzo miły jest. *Cn. Ad.* 76. Jak się temu panu oczy źmieią; właśnie ciągnie wszystkie stworzenia do siebie. *Teat.* 10, 49. Każdego to do siebie ciągnie, kto się w czym kocha. *Rey. Zw.* 12. b. Trewirowie Niemców legaryami do siebie ciągnęli. *Warg. Cez.* 129. (na swojej stronie). Wielka odległość tych dwóch punktów: ciągnąć kogo, albo dadź się pociągnąć; kto kogo ciągnie do siebie, musi znać jego interes, aby wiedział, za co go pociągnąć. *Lub. Roz.* 109. §. Ciągnąć za sobą, *moraln.* przyczyną byź iakiego skutku, ścigać za sobą, nach sich ziehen. Występek ciągnie za sobą zgubę. *Tr.* Ale co też kłopotów miłoście ścignie, też wysaczy? *Zab.* 14, 150. §. Ciągnąć kogo do sądu, powoływać, pozywać, zapozwać, einen vor Gericht ziehen, vorladen. Cesarz do starosty dał taki wyrok, aby księży do sądu swego nie ciągnął. *Sk. Dz.* 313. - *Moral.* Ciągnąć kogo do czego, pobudzać, przynęcać, przywabiać, hingziehen, anziehen, anlocken, anreizen, hinlocken, hin reizen, treiben wohin. Nakarm ty wilka, niech popuści pasa. A wilka ciągnie natura do lasa. *Bratk. M.* Każdemu się to podoba, do czego swyczay a ono jego przyrodszenie ciągnie. *Rey. Zw.* 21. b. Sama z przyrodszenia swego cnota ciągnie do tego pięknością i wdzięcznością ludzi, żeby ją miłowali. *Gorn. Sen.* 266. Duszy nie słucha, która do nieba ciągnie; a za cieleskiem idzie, które go w marności grazi. *Psalm.* 8. Nic mnie do twojej nie ciągnie Zofii, oprócz iedney cnoty. *Zab.* 14, 309. Honor ciągnie do trudów. *Zab.* 12, 251. Swa powinność ciągnie z nich każdego, Wsiąwszy zbroie, swycięstwa pewne biorą znaki. *Bardz. Luk.* 118. (wzbudza, zachęca, pędzi). §. Ciągnąć co gdzie, na co, do czego, ku czemu, kierować, nakierować, nakrecać, hins ziehen, hinleiten, hinleiten. Na swoje koła wodę ciągnąć. *Pot. Arg.* 161. (na swój pożytek obracać, das Wasser auf seine Mühle leiten). *Ciągnąć na się karę, kłeskę, nieszczęście, z ścigać na się, wprowadzić na się, sich zusiehen, über sich bringen. §. Ciągnąć kogo za co, szarpać, rwać, porywać, einen bey etwas ziehen, reissen, rupfen. *Rofs.* macakama. Za włosy kogo do cze-

go ciągnąć. *Pot. Arg.* 748. Ten człowiek, który włosy na głowie układał, musi często swoją żonę za włosy targać, bo i mnie ciągnął, jak konia za grzywę. *Teat.* 51 b, 53. Ciągnąć za brodę, za czuprynę. *Oss. Wyr.* Ciągnienie za włosy *Rofs.* macaka, macakanie. - Ciągnąć kogo za język, macać go, dobadywać się, einen bey der Zunge ziehen, ihm auf den Puls fühlen, von ihm etwas heraus haben wollen. Kiedy mnie ciągniesz za język, już ci muszę powiedzieć. *Teat.* 37, 218. Kiedy kogo ciągnie za język, powie i co wie, i czego nie wie; dlatego król nasz zniósł tortury. *Oss. Str.* - §. Ciągnąć, naciągnąć, napinać, n. p. luk, aufziehen, aufspannen, spannen, z. B. die Armbrust. Wielką część czasu w szaraju obracają na ciągnienie łuku, i snadno bardzo by też nayeższy luk ciągną, nie tak mocą, iak chybkością. *Ktok. Turk.* 35. Uczą ich z rusznic strzelać, dzida cel ubiać i luk ciągnąć. *Star. Dw.* 21. Raz wysoko ciągnie strony, Drugi raz ma ton spuszczoney. *Lib. Sen.* 13. §. Ciągnąć, rozciągać, wyciągać, rozdużać, ziehen, reden, anreden, ausziehen, in die Länge ziehen. Ciągnąć kruszec, ciągnieniem przerabiać go na drót, Drath ziehen. Złoto ciągnione, ciągnięte, na drót przerobione, gezogenes Gold, Golddrath, Goldfaden. *Rofs.* волоченое золото. Szyły iedwabiami wpół ze złotem ciągnionem. *Leszek. Cl.* 61. Kobiernie haftowane złotem ciągnionym. *Ktok. Tur.* 107. *Hor. Sat.* 189. - Serwety ciągnione: w pasy z figurami tkane, gezogenes Servietten. Serwety ciągnione, nieciągnione. *Vol. Leg.* 6, 185. Obrusy ciągnione. *ib.* - Cukier ciągniony, topiony na pasma, geschmolzenet, gezogenet Zucker. *Syr* 959. §. Ciągnąć, rozciągać, rozpinać, ziehen, aufziehen, aufspannen, ausspannen, anreden, ausdehnen. Ciągnąć skórę, das Leder ziehen, reden. (ob: Ciągniskóra, szewc). Tak ciągnij rzemyk, żeby się nie zerwał. *Cn. Ad.* 1154. - Ciągnąć słoczyficę na mękach, katować go, męczyć, einen auf die Folter spannen. Po kilkodziu-wych na katowni ciągnięciach, powieszono go. *Nar. Dz.* 4, 291. Którzy dawać nie chcieli, ciągnięciem ich na kole, wymęczono. *Verf. praef.* 3. - *fig. tr.* rozciągać, rozszerzać, ausdehnen. Twa boiażń chwalebna, ale ią tak daleko ciągnąć nie potrzeba. *Jabl. Tel.* 112. Przewlekać, przeciągać, rozwlekać, in die Länge ziehen. Sprawę tę można przez całe życie ich ciągnąć. *Teat.* 1 c, 79. Ciągnąć co daley: kontynuować, etwas fortsetzen. Powiedziałem to, żeby ciągnąć daley rozmowę. *Kras. Pod.* 2, 187. Teraz ciągniemy daley dyskurs nasz o hucie. *Torz. Szt.* 100. Wspomniawszy krótko przeszłe dzieie, daley ciągnie mówca o terażniejszych wypadkach. *N. Pam.* 14, 242. Szturmu saniechawszy, samo obłężenie ciągnąć stanowi. *Zab.* 2, 358. *Alt.* Cóż robić? iak można, tak ciągniemy do końca. *Teat.* 19 c, 139. - Ciągnąć kogo ode dnia do dnia, trzymać go, na słowie odkładać, einen von einem Tage zum andern aufhalten. - Ciągnąć życie, nudno, nieochoczo życie pędzić, das Leben hinschleppen, hinlepern, ein langweiliges Leben führen. Ciągniemy życie nędzne, nie-szczęścia nam rosną, tak, że tylko sobie, Obiecywać możemy pewny pokój w grobie. *Min. Rys.* 2, 227. §. Ciągnąć, targować, wymagać, wydierać do ostatniego, bingen, drücken, ziehen, rupfen, schneiden, schinden, auf-

äußerste treiben. W targu ciągnie, żeby aż konsule chciał zwlec i zabrać. *Oss. Wyr.* Boday to z żydem uprawa, rok w rok można go ciągnąć. *Oss. Wyr.* W domu przedam dobytek i swego dociągnę, a zapędziwszy do Niemiec, ciągnie mię Niemiec jak chce. *Gost. Gor.* 62. *f.* Plastr ciągnie, pęcherzyki robi, das Plaster zieht, macht Blasen. Plastry pęcherze ciągnące zowią wesykatorya. *Krup.* 5, 392. *f.* Ciągnąć co po czym, prowadzić co po czym, pisać, rysując, etwas worauf hinziehen, hinmalen, hinschreiben. Maronity pismo iwe własno maia, lecz ie po papierze ciągną od ręki prawey do lewey, w czym z żydami się zgadzaią. *Paszł. Dz.* 98. *f.* Ciągnąć bank, karty, die Bank ziehen, die Karten ziehen. Zacząłem się szastać po wielkim świecie i banki ciągnąć po mieście. *Teat.* 14, 14. (faraona grac, Pharao spielen). Hrabia, ciągnąc bank: siódemka przegraie, ósmka wygraie. *ib.* 22, 4. Nieszczęśliwie karty ciągnął. *Oss. Wyr.* - *f.* Ciągnąć eo z kąd, czerpać, wyczerpywać, wybierać, wyprowadzać, wohet ziehen, schöpfen, nehmen, hernehmen, beziehen. Ciągnąć wodę. *Cn. Tł.* Naywiększą Islandczykowie ciągną korzyść z rybolowstwa. *N. Pam.* 14, 169. Kupcy Rygi naywięcey siemienia ciągną z Litwy. *Przędz.* 2. Z gwiazd łaskawe albo nieszczęśliwe życia obroty ciągnie gwiazdziarz. *Past. F.* 60. Ciągnąć z przyczyn i zasad pewnych wnioski. *Oss. Wyr.* - *f.* Ciągnąć w się, wciągnąć w się, wpiiać, wsiąkać, in sich ziehen, einsaugen, einziehen. Jak wątroba krew w człowieku, tak Wazyr wszystkie dostatki państwa Tureckiego w się ciągnie. *Kłok. Tur.* 60. Rurmus ciągnący. *Jak. Mat.* 3, 408. - Ciągnąć wino, lyknać, ziehen, ziehen, schlürfen, schluden. Nie lubią z sbytniecy wino ciągnąć flaszki. *Zab.* 15, 357. Rano się wszyscy na likwory schodzaią, W wieczor ostrygi i stare wino ciągną. *Zab.* 13, 204. Chlubi się' dobrym likieru ciągnięciem. *Teat.* 6, 21. *Prov. Slo.* chudá mřsina dobre tabá, macer bene bibit). Ciągnąć tutuń, faykę, lulkę: kurzyć, palić tutuń, Tabac rauchen, *Vd.* tobak kaditi, tobakati, tobak piti). Nie czuię wonności tytoniu, który Sultan Turecki ciągnie; niechby zaś pod nos sakurzył, wnet uczulbym. *Boh. Djab.* 39. Uyrzawszy ludzi lulki ciągnących, pytali się: co to za ludzie, którzy ogień polykaia, a dymem oddychaia. *Boh. Djab.* 2, 219. Pod czas marszu trzeba zakasać żołniersom ciągnąć tutuniu. *Pap. W.* 1, 453. - II. C I A G N A C *Intrans.*, ciągnąć gdzie, albo dokąd, dążyć dokąd, *pr. et impr., physic. et moral.* ziehen, sich wohin begeben. Wołoski Woiewoda ciągnął z wojskiem do Ruskich krain. *Biel. Sw.* 266: b. Przez skały wysokie bezdrożne ciągnie z wojskiem car. *Bardz. Luk.* 70. Na wartę ciągnąć. *Teat.* 8, 12. (*ob.* warta zaciąga). Ciągnięcie żołnierskie, marsz, pochod, der Marsch, das Marschiren. Surowo żołnierzy karać, którzyby w ciągnięciu szkodę chłopkom uczynili. *Star. Ryc.* 28. Gdy człowiek do miejsca, do którego ciągnie, przychodzi, cieszy się. *Biał. Post.* 46. (do którego dąży, śpieszy, wohin er zu kommen trachtet, wohin er zieht). W lesie ulowiony, choć iuz oswoiony, zwierz w lasy ciągnie. *Mon.* 71, 461. Wody na dół ciągną przyrodzeniem. *Past. F.* 138. - Ciągnąć do czego, zmierzać, wonach trachten, worauf ziehen, sich

darnehm bemühen. Do wyższych cnót ciągnąć, albo ubiegać się. *Falib. Dis. A.* 1. Zadno nie może bydź baczenie na sprawiedliwość, gdzie wszystko do pożytku ciągną. *Modrz. Baz.* 77. Do tego kresu wszyscy ciągniemy. *Biał. Post.* 46. Wzselka rzecz ku swemu końcu pewnemu ciągnie i ma się. *Glück. Wych. O.* 1. b. Kto podlega ciału i we wszystkim za nim ciągnie, wielom bardzo podlegać będzie musiał. *Pilch. Sen. Kst.* 1, 99. *Refs.* мѣнемъ. - *f.* Powietrze ciągnie: cug iest, *Rs.* necemъ, necmъ. die Luft zieht, es ist zugicht. Niechay się chory strzeże ciągnącego powietrza. *Perz. Lek.* 312. Zugluft. Prsezięcie ciała ciągnącym wiatrem. *ib.* 30. - III. C I A G N A C S I Ę *zaimk.*, Wyciągać się, rozciągać się, sichrecken, sich dehnen. Ciągnę się i ziewam, iako ci, którzy się ze snu dopiero ocucili, *pan-dicular. Mącz.* Ciągnąć się za co, po czym, sich bey etwas oder an etwas ziehen, zupfen. Ciągnąć się za nos; pocznwać się do czego. *Tr.* sich bey der Nase ziehen, sich getroffen fühlen. Chcą-li szeląg dadź, to się ciągną po nosach. *Brud. Ost. E.* 10. (marszcą się, krzywią się, sie lassen die Nase hängen). *f.* Ciągnąć się, dadź się podłużać, przyczyniać, rozciągać, sich ziehen lassen, dehnen lassen, sich ziehen. Złoto się ciągnie bardziey, niż żelazo. *Teat.* 48 b, 4. Szkło roztopione musi mieć w sobie gley, boby się nie dało w górę ciągnąć, i wodniałoby pod ręką. *Torz. Szł.* 63. Mleko ciągnie się, soplem pada, die Milch zieht sich in Fäden. Jeżeli się mleko ciągnie, znakiem iest, iż bydłę zażyło trawy, okurzoney pyłem bdlów. *Kluk. Zw.* 1, 253. Lóy rozpuszczony chłodnąc ciągnie się w wylewaniu. *Oss. Wyr.* *f.* Ciągnąć się, isć szykiem, porządkiem, co do miejsca, rozciągać się, mieysce zabierać, sich über eine Strecke hinweg ziehen, nach einander ziehen. Ciągną się żorawie czasem i na milę. *Oss. Wyr.* Ciągnie się Moskwa od Polski aż do Perayi. *Tr.* sich erstrecken, sich ausdehnen. - Co do czasu, ciągnąć się, rozciągać się, sich erstrecken, sich dehnen, sich ziehen, dauern, fortbauern. Ciągnęła się nieprzerwanym pismem z lędźwi jego potomność od Piasta do Kazimierza. *Psalmod.* 15. Wszystko porządnym ciągnie się łańcuchem. *Zab.* 14, 415. - Przedłużać się, przewlekać się, rozciągać wzdłuż co do czasu, sich in die Länge ziehen. Choroby niektóre z własności sweicy długo się ciągnąć zwykly. *Perz. Lek.* 335. Wszystko mi teraz idzie iak z opoki, Chwile się ciągną dniami, z miesiąca mam roki. *Zab.* 11, 383. *Zabl.* (chwile staią mi się dniami, Augenblicke werden mir zu Jahren). - Ciągnąć się, kontynuować się, trwać, wisieć, dauern, fortbauern, hängen, schweben. Ciągnęła się nasza rozmowa o wychowaniu, gdy ksiądz pleban nadzedł. *Kras. Pod.* 2, 243. Ciągnie się co, samo się trzyma, nie urywa się, es schwebt, es bricht nicht ab, es lebert sich fort. Juz to nie idzie; ale się tylko ciągnie. *Oss. Wyr.* Z początku szło; daley się tylko ciągnęło. *ib.* - *f.* Ciągnąć się z czego, wywięzywać się, woraus folgen, abgeleitet werden, sich abnehmen, abziehen lassen. Drugą rzeczą na tym mieyscu wyraził, która z pierwszey potrzebnie się ciągnie. *Zrn. Pofł.* 26. (koniecznie z niey wypada). *f.* Czyn. ciągnąć się do czego; brać się do czego, sich an etwas machen. Plianemu nie trudno o swadę, ręce się ciągną do mę-

Wobdystwa. *Zrn. Post.* 5, 528. Prawo uczy, jak się kto do dóbr ma ciągnąć. *Szczerb. Sax.* 392. Do isca ciągnę się o rzeczy przesłane, których u mnie kto inny dochodzi. *ib.* 277. (iego się trzymam, ię halte mię an ihu). Do zualezionych rzeczy, ktoby się ciągnął według prawa, mają mu być wrócone. *ib.* 264. (wer darauf Ansprüche machte). §. Ciągnąć się, usiłować, wysilać się, szcęgoliwyć co do wydatków, sich anstrengen, sich reden, sich drehen und winden, alles sein Möglichstes thun. Zony nie wiedzą, jak chodzą, w tych to bryzach swoich, A ty się na to ciągnij męzu z wiosek twoich. *Zbyl. Dr. A.* 3. Pracuje i ciągnie się do ostatniego grosza, dla dźwignienia oyczyny. *Przestr.* 123. Nuż gdy się nieprzyjaciel jaki trafi z strony, To się ciągnij iako lis, by miał ogon stracić, To już działa szatacsay, to już szkyuy hufy. *Key Wiz.* 69. Ciągnie się jak lis; większy roschod niżli dochód. *Cn. Ad.* 77. **CIĄNIENIE, CIĄNIĘTY** ob: Ciągnąć. **CIĄGNISKORA**, y, m. żart: szewc. *Cn. Th.* 1127. der Lederreiter, Lederzieher, im Scherz: der Schuster. **CIĄGOWY**, a, e, od ciagu, do ciagu lub ciągnięcia należący, cugowy, Zug z. Ciągowe konie przyuczają się do ciagu z miodu. *Kluk Zw.* 1, 185: (ob: pociężny). ***CIAHŁY, *CIACHŁY** ob: Ciągły.

Pochody: *cięga, cięgatura, cięgothi, cięgaczka, cięgiel, cięgotat; dociągać, dociągnąć, dociąg: naciągnąć, naciąg, nadciągnąć, nadciąg; ociągać się, odciągnąć, pociągnąć, pociąg, pociągły, pociągłość, pocięgiel, pociężny; podciągnąć, podciąg; przeciągnąć, przeciąg; przyciągnąć, przyciąg; rozciągnąć, rozciąg, rozciągadło, rozciągly, rozciągłość; ściągnąć, ściągacz, ścięgno, ściagly; sciana, scianka, scianwa, scienny, sciennik, oscienny, osciennosc; wściągnąć, powściągnąć, powściągliwość, powściągłiwy; uciągnąć, wciągnąć, wciąż, wstęga, wstęzka; wyciągnąć, wyciąg, wyciągacz; zaciąg; zaciągnąć, zaciężnik, nowozaciężnik. 2., Cięż, cięża, ciężyc, ciężki, ciężar, nacięzać, obcięzać, ocięzaty, ucięzać, zacięzać. 3., sięgnąć i t. d.*

CIAŁO, a, n. **CIAŁKO, CIAŁECZKO**, a, n. *xdrobn.*, ein Körper, der Körper, der Leib. *Boh.* tělo, těllo; *Slo.* tělo; *Rog.* tjelo, telefcaze, tiöße; *Sor.* 1: tějelo, tějwo, jiwot, tějwto, jiwotjil; *Sor.* 2: těčelo, těčwo, jiwot, těčello; *Car.* telu, tēlesa, shivot; *Vd.* telu, tellu, shivot; *Dal.* tilo; *Hung.* test; *Slo.* tilo, put; *Cro.* telo, fivat, *Bs.* tilo, tjelo, tilefca; *Rs.* мѣло, мѣлоо, *Ec.* mēlecč, mēlye. Ciałami, Körper, zowiemy wszystkie rzeczy, które nie są duchem, i które smysłami poznać możemy. *Rog. Doś.* 1, 2. to wszystko, cokolwiek widzieć, słyszeć, czego się dotykać, lub innym sposobem czuć możemy. *Hud. Wst.* 373. Ciało u filozofów, nie tylko ciało człowieka, lub zwierzę, lecz każda rzecz materialna, pod smysły podpadająca, wszersz, wzdłuż i głąb' rozciąga. *Boh. Djab.* 9. Niepodobna, aby dwie *ciele (dwa ciała) były na iednym miejscu i przeniknęły się. *Sł. Kaz.* 282. Wszystkie trzy rozciągłości razem wzięte, składają ciało geometryczne. *Łęsk. Mier.* 5. Wszelako to słowo *ciało*, w naszym języku nie służy właśnie wszelkim wielkościom, wzdłuż, wszersz i wgląb zawartym, wolał tedy miasto

niego użyć słowa *bryła*, wyrażając Łac. *solidum, ein Körper, Solok. G.* 22. *Rog. Doś.* 1, 193. *Geom. Nar.* 2, 2. *Stas. Buff. Gall. masse.* Do tego *Knapski* przestrzeżga: nos „philosophiam vulgari lingua non tractamus, quare dure redderetur: Kamień jest ciało, quod nullus usus praemolluit. Interdum dicamus: Kamień jest rzecz materialna, albo z żywiołów złożona, albo smysłami poiętna, dotkliwa. *Cn. Th.* Ciało tedy zwyczajnie wyraża ciało członkowane, zwierzęce, ein animaliter, gegliederter Körper, ein thierischer Körper, ein Leib. Ciało człowiecze dzieli się na pięć i na członki. *Kirch. Anat.* 1. Ciało ludzkie składa się z części twardych, z części miękkich i z części płynnych. *Perz. Cyr.* 1, 12. Ciało nie jest iednym członkiem, ale wiele w nim członków, a przedsię iedno ciało jest, w którym się członki wszystkie zgadzają. *Star. Kaz.* 467. stąd *figur.* ciało, korpus, całość czego, cały ogół, obiet jego, das Ganze, der Körper, das zu einem Körper Vereinigte. Jedno ciało kościoła bożego z wielu członków jest złożone. *Karn. Kar.* 170. Monarsze należy dać bacność na wszystkie familie i całe ciało stanu. *Zabl. Sokr.* 17. auf den ganzen Staatskörper. §. Ciało, różniąc go od duszy (cf. smysły, zmysłność, oppos. umysł), der Leib, der Körper, im Gegensatz der Seele, des Geistes. Filozofowie trzymali, iż nie ciało jest człowiekiem, ale dusza. *Budn. Ap.* 10. Co ciało lubi, to duszę gubi, *Rys. Ad.* 8. Niema tylko duszę w cieło. *Sim. Siel.* 110. (goly). Ciałem stoisz w kościele, a myśl biega po ratuszach. *Sak. Kal. E.* 1. b. (mit dem Leibe, dem Leibe nach). Holyas ciałem dług płaci, kiedy pieniędzmi nie może. *Pot, Jow.* 66. Kto nie może pieniędzmi, niech płaci ciałem. *Modrz. Baz.* 556. (kto nie może worem, szplaci robotą, lub też na cieło karany zostanie). Na *cieloch awych. *W. Post. Mn.* 104. z na ciałach swych; w liczbie pojedyncz. po dziś dzień piszemy na cieło). Młode ciałko. *Lib. Hor.* 113. Jakaś niesposobność czuła na ciałeczku pieszczonym. *Tward. Pasq.* 93. *Auszp.* 125. Przyzwyczajając ciałko do gnuśnego próżnowania. *Gorn. Sen.* 256. - *Prov. Slo.* telom blifkat, ciałem świecić, gołym, odartym być. - *Prov. Vd.* duhlo per telefi satofiti: duszę u ciała oskarżyć; do nienależytego sądziego się udać. Czystosc ciała. *Susz. pieś.* 2, B. b. (niepokalaność, niewinność). *Eccl.* уцѣлоумудрѣніе, праведеніе челоуѣка kb поддержаности. §. *Theol.* W piśmie *Stym* ciało znaczy na wielu miejscach ciałowika całego, z duszy i ciała złożonego, iako n. p. *Ezech.* 40, 6. Każde ciało jest siano. *Karnk. Kar.* 86, in der b. Schrift bezeichnet ciało in den Polnischen, wie Fleisch in den Deutschen Uebersetzungen, den ganzen Menschen, z. B. in der Stelle *Gen.* 40, 6, alles Fleisch ciało ist Hen (ja nicht mēso). Błogosław wszelkie ciało imieniu jego. *Wrodl. Ps.* 329, *Nor.* „wszelki człowiek „ - Na swe ciało, na swoię osobę, für seine Person. Białogłowy mogą mieć lenno w tym, co na swe ciało kupią. *Szczerb. Sax.* 455. (na siebie). - Ciało, człowieczeństwo, przyrodenie człowiecze, natura człowiecza, Fleisch, die menschliche Natur, die Menschheit. Chrystus stał się człowiekiem, to jest: przyjął na się naturę człowieczą. *Dąbr. Kaz.* 41. Prayście Chry-

atusowb w ciało. *Zrn. Post. 243 b. f. Moral.* ciało, krewkość ludzka, cielesność, podżoga do złego, chuć, zmysłność, stary Adam; die *Gleichschheit*, die *Sinnlichkeit*. Życ w ciele bez ciała, to jest, żyć na tym świecie w czystości szczerzy, trudna. *Biaf. Post. 43.* Alboż to człowiek nie ciało? *Oss. Wyr.* (alboż to człowiek anioł, duch?) *f.* Ciało = ciało bez duszy, martwe, umarło; trup, *der Leib*, *der Leichnam*, die *Leiche*. *Br. telesina*, mrtvicina, mrtvito tilo; *Slov. mērtvac*; *Vind. merlich*, mervto tellu; *Boh. mrtwola*, umrlčina; *Slov. umrlst*, umrlina; *Rofs. мёртвѣнъ*. Ciało *de homine praesertim proba et honesto*; trup *de improbo et villi. Cn. Th.* Zdjęli ciało jego z krzyża. 1. *Leop. Joz. 8, 29.* (trupa jego. 3. *Leop.*). W drodze napadłszy zabitego, kazał ciało pochować. *Chmiel. 1, 581.* Ze ciało bez duszy nie żywe, stąd różne łagodniejszy omówienia śmiejci: Z ciała wyszedł. *Sk. Dz. 440.* (umarł). Na pokój z ciała poszedł. *ib. 507.* Z ciałem się rozstał. *ib. 513.* *NB.* osobliwie *Skarga* w nich obituie). *f.* Ciało Pańskie, Chrystusowe, ciało boże, *der Leib des Herrn*, *Christi Leib*. Ciało i krew Pańska, *eucharistia*, świętość podług nauki Katolickiej odmienionej chleba w ciało i krew zbawicielową; Sakrament jeden ze siedmiu; sowią też prosto Sakramentem ciała bożego, także tajemnicą ciała i krwi Pańskiej. *Karn. Kat. 160.* das *Sacrament des Leibes und Blutes des Herrn.* (ob. wieczera Pańska, stół Pański cf. ofiara). *Sk. Dz. 741. et 19.* O Sakramencie ciała bożego. *Kucz. Kat. 2, 398.* Na tey mszy oyciec Sty wziąwszy w rękę ciało Pańskie, rzekł. *Sk. Dz. 1066.* Hostyja abo oplatek święcony ciałem bożym zowią. *Baz. Hist. 24.* - Boże ciało, święto bożego ciała; *Cro. telovo*, *Dal. brastanštvo ob. Boże ciało*). *f.* Ciało, mięso na kościach ciała człowieczego, awierającego, *das Fleisch auf dem Leibe*. *Rofs. плоть*. Kazał tyran męczennikowi mocno drzeć ciało z kości. *Sk. Żyw. 1, 29. b.* Kazał go tak długo bić, ażby ciało jego od kości odpadło. *ib. 1, 255.* iż ciało z niego odlatało, a krew jako se arzódła płynęła. *ib. 2, 238.* Tyran kazał ciało na nim krajać. *ib. 1, 15.* Krwi w sobie nie czuie, niemasz na maie ciała, Kości tylko biedne, a skóra rozstała. *f. Kochan. Ps. 149.* - Brać ciało, *tyć, am Leibe*, *am Fleische zunehmen*, *feist werden*. *Rofs. пломятъмъ*. Tracić ciało, spaść z ciała, *abnehmen*, *vom Leibe kommen*. Ciało biorący, pokarm dobrze trawiający. *Cn. Th.* Kół na się nie mógł brać ciała. *Comp. Med.* Gdy kość ciała na się nie bierze, chociaż ma obrok dostateczny, dawaj mu... *Lek. Kon. 68.* **CIAŁOBOYCA**, *y, m.*, zabijający ciało, *der den Leib tödtet*. *Chod. Kost. 11.* ***CIAŁOCHRONCA**, *y, m.*, stróż chroniący ciała czyiego, drab, drabant, *Rs. мѣлохранитель*, *ob. мѣльникъ*, gardzista; *der Leibtrabant*. ****CIAŁOGRZEY**, *cia, m.*, cokolwiek ciało ogrzewa, *ein Leibwärmer*, *alles was den Leib erwärmt*. *Rofs. мѣлорѣнъ*, *мѣлорѣнка*, *мѣлорѣчка*; kamizelka kobieca bez rękawków cf. kaftan: ***CIAŁORUCH**, *u, m.*, *Rofs. мѣлодвиженіе*. agitacja, mocya, *Leibesbeswegung*. 2., Giestykulacya, giest, *der Giestus*. **CIAŁOKUPIEC**, - *pca, m.*, ludźmi handlujący, *rayfura*, *rufan*, *ein Menschenhändler*, *Seelenveräufer*. Dom na

ubogie panienki od lotrów i ciałokupców wybawione wystawił. *Sk. Dz. 526.* **CIAŁOLUBNY**, *a, e*, ciało lubiący, cielesny, zmysłny, *den Leib liebend*, *fleischlich*, *sinnlich*. *Eccl. мѣлолюбивый*, *который только о украшеніи и насыщеніи мѣла старается*. ****CIAŁONOSNY**, *a, e*, ciało mający, wcielony, ocsłowiczony, *eingeförperrt*, *einen Leib tragend*, *Eccl. плотоносѣнъ*, *обложенъ мѣломъ*, *какъ шо сынъ божиі по вочеловѣченію*. **CIAŁOSKLAD**, *u, m.*, *Rs. мѣлосложеніе*, konstytucya ciała, kompleksya, *der Körperbau*. **CIAŁOTWORCA**, *y, m.*, stwórzyciel ciała, *des Leibes Schöpfer*. *Groch. W. 67.* **CIAŁOWITY**, *a, e*, grubego ciała, cielesny, *wohlbeleibt*, *stark von Leibe*, *starkleibig*, *feist*; *Vd. teloven*, *shivotnast*, *teloviten*, *debel*, *taust*. **CIAŁOWITOSC**, *ści, z.*, grubość ciała, *Wohlbeleibtheit*, *Feistheit*, *Vd. telovitnost*, *telovnost*, *deblina*. **CIAŁOWNY**, **CIAŁOWY**, *a, e*, z ciała złożony, ciało mający, *förperlich*, *leiblich*, *einen Leib habend*; *Rofs. плотьный*, *плотный*. Bóg ciałowne istoty nadał ruchem równym Biegowi właściwemu istotom duchownym. *Przyb. Mill. 238. et 122.*

Pochodz: *cielesny*, *bezielny*, *cielesność*, *cielisty*, *cielesnik*, *wcielić*, *wcielenie*.

CIAP! CIAP! mowa niewyraźna, cedzona, *eine undeutliche lauterwälsche Sprache auszubringen*. *f.* Chód ciężki, *leybowaty*, *einen schwerfälligen Gang auszubringen*. Tam ten stapał; ten za nim ledwie na palcach dreptał ciap ciap. *Off. Wyr. f.* Ciapu kapusta, ciapu groch; na nie-mającego swego zdania, *przymiującego wszystko*, co kto powie, czarno czarno, bialo, bialo, *ein Strohkopf*, *ein Mensch ohne Kopf*, *ein lauterwälscher Schwäger*. (cf. Ciupa). **CIAPA**, *y, m.* nieumiejący gadać, mający język w chodakach, ni be ni me, *ein nuschliger Mensch*, *der nichts Bescheutes hervorbringt*. Wielki ciapa. *Off. Wyr. CIAPAC intrans. ndk.*, słowko za słówkiem niedomawiając niewyraźnie cędzić, *lauderwälsch reden*. Ciapał, jakby nie wiedział, co mówić. *Off. Wyr. cf. Ciupać*.

CIAPAC *cz. ndk.*, ciutać, *isbudać*, *mitrężyć*, *mitręźnie zbierać*, *jaudern*, *tändeln*, *langsam machen*.

CIARAPATA *ob. szarapata*.

CIARKI *liozb. mn.*, *dress*, *czucie cierpkie*, *mrowiska*, *Schauer*, *Schaubern*. Gdy o drabinie wspomnę, ciarki mnie przechodzą; sdaie mi się, że na szubienicę leżę. *Teat. 13, 48.* Patrząc na niego, przechodzą mi ciarki. *Zabl. Zbb. 97. f.* Ciarki, jagody *ob. czarka*.

CIARLATAN, **CZARLATAN**, **CIERLETAN**, **CZARLETAN**, *a, m.* **CIARLATANEK**, *nka, m. zdrbn.*, z Włosk. który bez nauki lekarskiej wtrąca się w praktykę iey, *ładząc łatwawiernych okazałością mniemanych sekretów*. *Dyk. Med. 1, 538.* *ein Charlatan*, *Quacksalber*, *Warttschreyer*; *Vd. tershni beseduvauz*, *masilodelauz*, *masilar*; *Croat. vazagditersez*, *prezovich*; *Rag. mamimjeddi*; *Rs. маъханчикъ*. Lekarz czarlatani opowiada swoje kuracye, mówi o wielkich rzeczach, gada bez ustanku, *zabawia wszystkich*, *kielichy wytrąca*, *stroi się w powagę*. *Perz. Lek. 526.* Czarlatan urynowy. *ib. 68.* Na rynku koczokowie, *kuglarze* i *cierlatani* swoje figle wyprawiają. *Star. Dw. 11.* Czarlatan. *Klok. Turk. 112. f.* Ogólnicy: *kuglarz*, *pędsiwiatr*, *wietrznik*, *ein Gauffer*, *ein Blad-*

bentel. Figlars, szalbiers, ciarlatan. *Dydx.* 55. *Petr. Pol.* 2, 199. Twe to pikusy, Bożku rōskoszny, ciarlatanku kusy. *Zab.* 16, 522. CIARLATANERYA, CZARLETANERYA, yi, z., CIARLATANSTWO, a, n., pośpek ciarlatkański, *Vd.* masilodstvu, masilaria; *Charles tancie*, *Widbentelę*; *Rs.* маляхъ. Powszeczna ufomność kobiet pokładać ufność w ciarletaneryach. *Teat.* 28, b. 80. CIARLATANSKI, a, ie, od ciarlatana, *Charles tancie*, *Charles tancie*. Pieśń ciarlatkańska na iarmarku: O cuda cuda! o śliczne cuda! kto ma pieniądze, niechaj ie tu da. *Zab.* 1, 104. *Nar.* Ciarlatkańsko, Po ciarlatkańku, *przysłk.*, *Charles tancie*. CIARLATANIC *intr. ndk.*, ciarlatana stroić, wietrznikostwem narabiać, *den Charles tancie*, *den Widbentel maßen*. Apian Grammatyk za czasów Cezara po całej ciarlatani Grecyi. *Pilch. Sen. list.* 3, 26.

CIASCISTOSC, ści, z., niewypieczoność, sakalityść, *die Zeitigkeit. St. Kiesz.* 32, CIASCISTY, a, e, CIASCISTO *przysł.*, sakality, niewypieczony, *teigig, unaußgebacken. Tr.* - *Crn.* testę; *Vd.* testen, testien.

CIASNINA *ob.* Ciesnina. CIASNO *przysłk. przymiotn.* Ciasny; Ciesniey *compar.*, Ciasniuchno, Ciasniutko, Ciasniuteńko, *intens.*, nieprzełstronno, *enge; Slo.* tęsno; *Ec.* тѣсно, тѣснотѣсно. Teraz kto ma tak szeroki dom, iako szły role Cyncynnata, mówi że ciasno mieszka. *Warg. Wal.* 132. Dwiiema ciasno, a iednemu tak wczas. *Rys. Ad.* 12. (trumna). Komu ciasno, niech ustępuie. *Rys. Ad.* 26. (niekontentę, idź precz). Ciasno tu dla tych Ichmościów. *Off. Wyr.* (gardzą nami, nie radsi obcuia z nami). Ciasnoby było We Panu w naszym towarzystwie. *ib.* (nie profimy, nie bratamy się z takim). §. Ciasno komu, znayduie się w obertasach, w ambarassie, między mlotem a kowadłem, w złym rosole, przygrzano go, *et ist im Gedränge, in Verlegenheit, in puteo constrictus. Crn. Ad.* 6. *Rs.* заморно; *Slo.* tęsno mu ge; *użję* mu ge. Kraiowi było ciasno, dla niedostatku pieniędzy. *Pam.* 85, 109. Biał go bardzo, i już mu iest ciasno. *Rey Zw.* 99, b. Było im ciasno, albowiem zgnęzony był lud. *Leop.* 1 *Reg.* 13, 6. (byli ściśnieni. *Bibl. Gd.*). Zewsząd ciasno, uciekać - li, czyli stać w kroku bezpiecznieyby było, trudno sgadnąć. *Pilch. Sall.* 184. Widaisz, od nieprzyziociof, iak mi bardzo ciasno. *Biel. S. M. B.* 3, 6. Wszystko im teraz trudniey, wszystko ciesniey chodzi. *Pot. Arg.* 174. §. Ciasno, ściśle, iak nayscisley, *enge, genau, scharf, im engsten Verstande, genau genommen.* Przełożony ciesniey ich chował, niż oni chcieli. *Biel. Sw.* 282. Jeden ciesniey trzyma przeciwnika, drugi stawia mu pole. *Nag. Cyc.* 11. Gdy każdy urzędnik w swoiey ziemi ma bydź ehadłym, wiele ludzi to tak ciasno rozumieli, chcą żeby oni nie w ziemi, ale w powiecie bywali osiedli. *Herb. Stat.* 168. *Vol. Leg.* 2, 619. *stricte.* CIASNOCHA, y, z., CIASNOSZKA, z. *zdrbn.*, odziemnica, *castrula, subucula. Crn. Th.* ein Weiberhemde. Ciasnocha, *die Jupe. Ern.* 537. *Sr.* 2. jopa; *Sr.* 2. mapła; *Crn.* jeherma, robasha; *Vd.* janka, interfat; *Bs.* modrinića; *Rs.* понька, понья. Ona się drapie w nóżkę podniósłszy ciasnoszkę. *Kehow.* 173. §. Rozpustnie, o mieyscu lubieżnym kobiecym; czasem i znaczy pannę; pospolicie, udaiącą pannę, drożącą się, cnotkę, przez szyderswo. CIASNODŁONI, ia, ie, skapy, filzig, fnausertig. CIA-

SNODROGI, a, ie, drogi ciasne mający, *engwegig, enge Straßen habend.* Kray ciasnodrogi. *Off. Wyr.* CIASNOSC, ści, z., CIASNOTA, y, z., nieprzełstronność, własność mieysca, naczynia i t. d. niewystarczającego temu, co ma mieścić w sobie, *die Enge; Bh.* tissen; *Sr.* 1. cjęsności; *Vd.* tesnata, tesnuft; *Crn.* tesnoba; *Crn.* tesnoda; *Rg.* tjesnos, tjesnocchja, tjeskocchja; *Bs.* tjeskocchja, tiskocchja, *Rs.* тѣснота. Ciasność mieysca. *Pilch. Sall.* 113. Samo ciasnoty (w *liczb. mn.*) tego mieysca bronia, abysmy nie byli otoczeni nieprzyziociolmi. *Zab.* 13, 301. Domecek nie wielki, w ciasności musi się mieszkać. *Off. Wyr.* (ciasno; *in der Enge; enge, gedrängt.* §. Ciasności, ciasnoty, przeyscia wąskie, wąwozy, cieśniny, *enge Pässe.* Już swoje hufy przez ciasności przeprowili. *Warg. Cez.* 9. - §. Ciasność, ucisk, nędsza, ofkateczności, ofkateczne potrzeby, *Wedrängnis, dufferste Noth.* Przywiddles nas w ciasność, polożyles ściśnienie na biodra nasze. *Budn. Ps.* 66, 11. (nagaales nas w sieć. *Bibl. Gd.*). Gdy miasto obległ i scisnął, w taką wparł ciasnotę nieprzyziociela, że co do iednego od miecza poległi. *Pilch. Sen.* 139. Jużes w tej ciasności, że nie masz nad czym myśleć, tylko uciekać. *Off. Wyr.* Już do tej ciasności przyszedł, że nie powinien się wahać na wszystko się wazyć. *ib.* §. Ciasność, ściśłość, ściśle płaowanie, *Genauigkeit, Strenge.* Kto soboty u żydów nie cacił, tego bóg kamionować kazał; iednak ciasność ona święcenia na szkodę się ludzką nie ściagała. *St. Kaz.* 389. CIASNOSZKA *ob.* Ciasnocha. CIASNOSZYI, yia, yie, szyię ciasną mający, *enghällig.* Ciasnoszyia flasza. *Crn. Th.* CIASNY, a, e, Ciesnieyszy *compar.*, Ciasniuchny, Ciasniutenki *intens.*, nieprzełstronny, którego własnością ciasność, trudno mieścący w sobie, *enge; Bh.* tęsno; *utálló; Slo.* tęsny; *Bs.* tjesan; *Sr.* 1. cjęsne, cjęsny; *Crn.* tésn, tesno; *Vd.* tesen, tessan; *Dl.* tiskan; *Rg.* tjesnij, tjesan; *Crn.* tészen; *Rs.* тѣснѣтъ, тѣснѣтъ, тѣснѣтъ; (of. *Gr.* στενος; *Hb.* קָטָן, קָטָן; cf. wązki). Osiedł szroyjni mieysca ciasno, gdzie iakoby wązkie ściesski przechody były w górach. 1 *Leop. Jud.* 7, 5. Do nieśmierętelności ciasna droga, przez tyfiąc przeysć trzeba trudności. *Leszcz. Cl.* 3. Pierś mdle, słabe, ciasno. *Syr.* 1465. Nieprzyziociela w tak ciasny kąt zaparł, iż całą nadzieię w ucieczce pokładać musiał. *Pilch. Sall.* 213. Zapędzić kogo w ciasny kąt, w kosi rozek, przydybać, że nie może uysć, daż komu dybika, swiązać, skrępować wywodami, że ani ma co powiedzieć; nagnać mu strachu, *einen in die Enge treiben.* Ciasna głowa, niewiele objąć mogąca, niepoiętna, *ein beschränkter Kopf.* Oczyzna ciasna sławie mey i mała. *Paß. F.* 259. Małatek ciasny, szczupły, *ein geringes Vermögen.* Maieństwo by najmnieyszą, miey za wielką własną, A cudzą najprzestrzeższą, rozumiey za ciasną. *Jeż. Ek. D.* 2. Mam kawał roli dosyć ciasny, nie miał czego sąsiad pożądać. *Siru. Qu.* 4. §. Zycie ciasne, oszczędne, skape, surowo, *ein hartes, strenges, genaues Leben.* Surowy żywot i ciasny wiódł na wsi. *St. Dz.* 334. W ubóstwie i życiu ciasnym i głodnym bogu służył. *ib.* 303. Żywot ciasny przeżywszy, umarł, *post vitam durissimę exactam.* *Krom.* 65. Występek ten ciesnieyszym żywotem oczyścić umylił. *Krom.* 355. Chciał zakonnikiem bydź i wieczne ubóstwo i ciasny żywot wieść. *St. Zyw.* 51. Już myślil

o klasztorze i ciasnym żywocie, żadney się nędzy i głodu nie bojąc. *ib.* 182. Ciasna dłoń, skąpa, nie popuści grosza, eine karge Hand. *Zygr. Gon.* 230. - Ciasne summienie, pieszczone summienie, ein zartes Gewissen, das alles sehr genau nimmt. (*oppos.* przestronne summienie, iak wrota wiezdne). Lepsze ciasne summienie, aniżeli przestronne; ciasne, które i małego grzechu lekce sobie nie waży. *Sk. Zyw.* 2, 165. §. Ciasny sąd, ścisły, genau, scharf, pünktlich. Jaką wymówkę na owym ciasnym sądzie ostatnim mieć będziemy? *Sk. Zyw.* 2, 421. Owego wieku prawo chrześcijańskie około małżeństwa ciasne było. *Sk. Dz.* 615. Jako czystość ciała zachowa się, jeśli nie będzie wsparta ciasnym zatrzymaniu ratunkiem, *arctioribus continentiae praesidiis.* *Zygr. Gon.* 348.

Pochodz: *cieść, cieśnina, cieśnić, zaciesnić, przycieśnić, ściśnial.* 2.) *Cisnąć, cisnąć, docisnąć, nacisnąć, nacisnąć, naciskać, ocisnąć, ocisnąć; odcisnąć, odcisnąć, pocisnąć, pocisnąć, przycisnąć, przycisnąć, przecisnąć, rozcisnąć, rozcisnąć; ściśk, ściśnąć, ściśły, ściśłość, ucisnąć, ucisnąć, uciskać; wcisnąć, wciskać; wycisnąć, wycisnąć; zaciskać, zaciskać; ciżba.* 3.) z *Czeszczyzny ślad, że z tegoż źródła: tęsny, tęskliwy, tęsknota, tężyć, ciężyć, przetęsknić, utęsknić, tęsknić.*

CIASTO, a, n., **CIASTKO**, **CIASTECZKO**, a, n. *xdrbn.*, mąka rozczyniona, der Teig; *Bh. et Slo.* tješto; (cf. der Teigt Oblig.). *Dl.* tiaso; *Hg.* teasta, teztatka; *Rg.* tjeosto; *Bz.* tjeosto; *Sr.* 1. tjeosto, twaß, tjeosto; *Sr.* 2. tjeosto; *Cro.* testo, tjeosto, falak, teztetce (*Cro.* teztetèn *crudus*; *Crn.* testu; (*Lat. med.* testum = piec piekarski); *Vd.* tistenina, testounje, testu, svalek; *Rz.* мѣсто, мѣсто, мѣсто. Dla smaku chleba sypie się w ciasto przy rozczynach kmin albo anyż. Przerabia się ciasto po należytem kiśnieniu do przyzwoitej gęstości robienia z niego bochenków. *Kluk. Rosl.* 3, 262. Banię w cieście upiec. *Cresc.* 227. Kto dłuższy z dzieżą bierze drugiemu ciasto. *Zab.* 15, 247. (kto dłuższy, ten lepszy). Dalby i ciasto z dzieżą. *Cn. Ad.* 140. (zbyt dobry, dalby i kossulę z siebie). 2.) Ciasto, w *ucz. mn.* Ciasta, ciastka, ciasteczka, różne z mąki upieczone przyamaki, Backwerk, Kuchen. Ciasta rozmaite, torty, makarony, krepie, pączki, placki i t. d. *Vd.* potisa, krapnisa, gibanisa, pogazhiza, medelni, krapci, testouniki, mokjaki, shganki, meshta, kubunja; *Rofs.* пирожное, оладья, алідья, кулага, хлѣбное, дробона, сосулька, левашникъ, хворостъ; (*Sla.* tistenica = paszet); *Sla.* tistenicár = paszetnik). Drożdży używają do makarów albo ciast krajanych. *Syr.* 949. Mąki pszenne zażywają się do ciast przedniejszych różnego imienia. *Kluk. Rosl.* 3, 271. Ciasta formowane, moździerzowe, garnuszkowe, fumentowe. *Lek. C.* 2. Ciasto francuzkie, gdy chcemy, aby w listach było osobnych, smarujemy każdy listek masłem. *Rog. Doś.* 1, 33. - §. **CIASTO**, **CIASTOCH**, **CIASTUCH**, a, m., **CIASTUSZKO**, a, m. *xdrbn.*, człowiek miętki, ni węz, ni położ, nie mający swego zdania, ni to ni owo, i zimno i ciepło, miękisz, lele, flak, bezkost, ein weicher, weichlicher Mensch, ein Bärtling, der alles mit sich machen läßt. Ciastochami ich nazywa. *Smotr. Lam.* 57. Ciastuszek, człowiek iak ciastko, ciasteczko. *Off. Wyr.* **CIASTUCHY**, - ów, *licz. mn.*, kłutki wieżkie obwarzano (cf. paluchy), gefohte Klöße, wie sie die

Bauern essen, Bauernklöße. **CIASTOWY**, a, e, od ciasta. *Teig* = *Rz.* мѣстямъ. **CIASTOZUY**, uia, m. myśz u Homera, ατροφαγος) *Przyb. Matr.* der Teigsteffer, der Name einer Maus in der Batsch. cf. Chloburad.

Pochodz: *ciascisty, naciasta.*

***CIA SZ** ob. **Ciażać**. **CIA SZKA** ob. **Csaszka**.

w **CIA Z** *adverb.*, ciągle, ciągiem, nieprzerwanie, co do miejsca lub też co do czasu, pasmem, wiednym tchu, iednym tchem, w ieden pęd, in Einem, in Einem fort, in einem Zuge, ununterbrochen; *Crn.* v'ednu; *Cro.* zajedao; *Vind.* skues, veden, v'sellei, smiram; *vaki* zhaß, velszhaße, spuvu; *Bz.* vazda, suendiglje, udiglje, sueghjer; *Ec.* wnyu. Sklepy na wysokich słupach wciąż murowane, służyły do prowadzenia wody. *Star. Dw.* 2. Do obozu uciekli, daley w ciąż się puściwszy. *Warg. Cz.* 220. Należyż raz webrnąć, w ciąż się brnie. *Off. Wyr.* - §. **Math.** Linia w ciąż albo w bród, *infinita*, bez najmniejszej miary, którą do upodobania dłuższą rysować możesz. *Sol. Geom.* 4. ***CIA Z**, **CIA ZA**, ***CIE ZA**, y, ż., brzemię, ciężar, die Last, die Bürde. Użyż nam trochę cięży, chcelsi byśmyć służyli. 1 *Leop.* 2 *Paral.* 10, 4. (tey ciąży. 3 *Leop.*). Czemużby miś bydź słuźebnik twój ku próżney ciąży panu memu? 1 *Leop.* 2 *Reg.* 19, 36. Wina podrosłych gron ciąży Przy małych tyczkach wiąże. *Petr. Hor.* 2. *N. b.* Kamień ciążą iest względem kapuły, którą przykłada. *Off. Wyr.* (ciężarem, wagą, Last, Schwicht). - Ciąża, ciężkość, die Schwere. To co przykrywa, swoją ciążą zatrzymywa od wnoszenia się to, co przykrywa. *Off. Wyr.* §. Dolegliwość, ucisk, ciężkość, die Last, Beschwerlich, Beschwerlich, Drangsal. Taż to iest przyczyna moiey tey ciąży i troski dolegliwey. *Tward. Pas.* 59. Ciężce, podatki, Abgaben, Lasten. Ciężce i przecięże, *angariae et perangariae*. Dworzanie podwoy i stacye biorą, także i ciężce. *Biel. Kr.* 304. - §. Kara, karność, die Strafe, die Sühnung, die Sühn. Spowiednik miasto ciąży abo kaźni, kazał mu do Rzymu iechać. *W. Post. W.* 23. Kto żołnierza w ciąży nie ma, sam się zwoiue bez woyny. *Fr. Ad.* 45. §. W prawności, ciąża, grabież, rzecz zaareztowana. *Dud.* 55. zaymowanie i rzecz zaięta, das Pfänden, das Gepfändete, das Pfand; *Bh.* obstawel. Z ubogiego ciążą biorą. *Budn. Job.* 24, 9. (załawę. *Bibl. Gd.*). Od tych, co płacić nie mogą, ciężko rzecz pożyczaną wyciągać, i takie ciążce od nich biorą, iakie im ku obronie ciała są potrzebne. *Kucz. Kat.* 3, 171. (not. „załawę“). Z dłużnikiem do więzy abo daie ciążę. *Klon. Wor.* 75. Kto ma ciążę, tego nie wiąże. *Cn. Ad.* 380. *Rys. Ad.* 27. Ciążę mają bydź w większey cenie, niż rzeszy, o które bywa ciążano. *Herb. Stat.* 534. Jaka ma bydź ciąża brana, za podatki królewskie. *Herb. Stat.* 88. §. Ciąż, pociąg, zaprząg, sprzężay, das Gespann. Ma dwoie ciąży wołow. *Off. Wyr.* Zabrać chłopu ciążę. *Off. Wyr.* (*Rz.* damy mary dadź drapaka). §. Ciąża kobiet, brzemienność, ciężarność, czas brzemienności, die Schwangerschaft; *Vd.* shrokuß, shrozshina; *Rz.* чревоношение. Zona iego w ciąży zostaie; iuz iest w siódmym miesiącu. *Tr. Vd.* ona je te zedmi miesenz o' drugem pasi, ni sama na sebe). W ciąży bydź *Rz.* чревоношима, чревоношу, so чрѣвѣ имаши младенца. **CIA ZAC**, ***CIA ZDAC** cz. *kontyn.*, Ciążyc *ndk.*, obciążać kogo, cięż-

ciężar nakładać na kogo, ładować go, einen belasten, ihm eine Last, eine Bürde auflegen. Fig. uciskać, uciążać, bedrücken, drücken; (Bh. težiti pecuniam exigere). Trzeba mi się uwolnić od pewnego ciężącego mię długu. Teat. 2, 89. Na słość tym, którzy mię ciężą. 1 Leop. Ps. 22, 5. (frasuią. 3 Leop. ib.). Którzy mię frasuią a ciężą nieprzyjaciele moi. 1 Leop. Ps. 26, 2. Nie samczay ani *cięż brata twego. 1 Leop. Lev. 25. (cięż). §. Jurid. ciężać, grabieżą sądową, strofami eo od kogo wymagać, zagrabiąć, zajmować sądownie (cf. dzieckować) (gerichtlich) pfänden, durch Pfändung erzwingen; Vd. isarati, vunsarati; rubiti, salog vasti, fentati, saloguvati; Crn. rubiti, rubem; Cro. plenyati; (cf. Rs. марамься, prawować się). Kto komu w łące pasie, taki ma bydz ciężan na sukni. Tarn. Ust. 158. Szlachcic, ieżeli tych pioniędry nie będzie chciał brać, niech będzie przez starość ciężan w bydlech. Herb. Stat. 81. Jlekróć trafi się ciężanie czynić, aby nie brano więcej, ieno coby stało za to, za co ciężaią. ib. 88. Byka wdów iego *ciężaią. Budn. Job. 24, 3. (w zastawie biorą. Bibl. Gd.). Ciężania obczay. Herb. Stat. 506. *§. Ciężać na kogo, żalić się na kogo, narzekać, sich über jemanden beschweren, über ihn klagen. Biskup ciężył sobie wiele rzeczy na mnie, wymawiając, iż iuz dosyć długo łaskę okazuje. Baz. Hst. 252. Na króla niektórzy sobie ciężyli, że ludziom nierządnyim urzędę szcał. Kosz. Lor. 169, et 168. b. Alexander W. na Arystotelesa ciężył, iż ono, czym wszystkich prsechodzić chciał, to on drugim pisząc podawał. Modrz. Baz. 63. Warg Kurc. 4. CIAZACZ, a, m. który zagrabił co. Dudz. Stat. 35. Który rzecay urzędownie hamuje albo hamowane zabiera. Włod. zajmacz, zagrabićiel, der Pfänder, der etwas pfändet; Vd. rublenik, fentovez, salogajemaux.

Pochodz: ciężki, ciężkość, ciężar, ciężarny, ciężyć, dociężyć; ociężać, obciężać, ociężały, przyciężać, przeciężać, (cf. Ciąg, ciągnąć). 2.) cf. tężyć, tężnieć i t. d.

CIBORA ob. Cybora. CIBORYUM ob. Cyboryum.

Ci - ć ob. Ci -

CICHACZ, a, m. człowiek cichy, cicho siedzący, milczący, ein stiller Mensch, ein Stillsitzer. Ty pacholkiem cichaczasz dumał życie wieykie, Teraz włodarzem, łaźnie i gry chwaliśz mieykie. Zab. 8, 329. CICHACZEM przysłk., po cichu, milczkiem, pokryiomu, ukradkiem, in der Stille, im Stillen; Ec. омаи; Sr. 2. पोषीचने, पो शीचु. Z panną córką cichaczem się swata. Zab. Zdb. 69. Cichaczem się wkrada do kobiet. Teat. 6, 23. Falszywi przyjaciele cichaczem cię podszczuwaią. Teat. 38, 104. CICHNAC niak. ndk., zcichnąć, ucichnąć dk., ciszeć, cichym się stawać, still werden, ruhig werden, sich beruhigen; Crn. potihoti; Rs. тихнуть, смирѣнь. Cichną wiatry, a niebo w wdzięki się przybiera. Przyb. Lux. 272. Na twe słowo szychł morki wiatr mnogi. Kulig. Her. 2. Musi zcichnąć wrzawa zawstydzonych chuci. Przyb. Ab. 26. CICHŌ przysłk., pocichu, z cicha, niegłośno, stille, Ciszey Compar., Boh. tisse; Sorab. 2. śchō, jtilom; Sorab. 1. cichō, cichō, pocichu; Vd. tihu, rahlu; Cro. tiho; Sla. tiho, shutichi; Rs. тихо, тишкѣмъ, вѣд подтиха, вѣд подтишки; Ec. тихообразно. Starszy

Tom I.

głośno modlitwę mówi, a oni za nim, iak kto chce, lubo cicho lubo głośno. Star. Dw. 59. Cicho prędzey sprawisz. Cr. Ad. 78. Wielkie rzeki cicho płyną. Fredr. Ad. 28. (bez hałasu, bez szgiełku, spokojnie). Staral się cicho ten interes zakończyć. Siem. Cyc. 122. Polska nigdy się z nikim łączyć nie powinna, Niech cicho siedzi, ale niech nie będzie czynna. Niemc. P. P. 9. - §. Cicho! Ciszey! wykrzyk: przykaz milczenia: cyt! st! stille! Cicho! nie wrzeszczcie tak. Teat. 1, 7. Cichoż bądź, prze bóg żywy. Teat. 36, b. 128. Ciszey! (z prosta: stul)! A ciszey z panią matką. Bardz. Tr. 286. Ciszey, zyczeć ci wynieść się stąd. Teat. 1, 124. Gdzie państwa niemasz, nikt nie rzecze ciszey! Gdzie niemasz kota, tam biegaia myszy. Bratk. F. 4. b. - *CICHŌCHOD, a, m. Rs. мухоходъ, bradypus, das Gaultier. *CICHŌPŁAWNY, *CICHŌPŁYNNY, a, e, płynący spokojnie, stillstehend, sanftstehend. Wody Caephiza cichopławne. Zebr. Ow. 65. Cichopłynny nurt. Mon. 75, 594. Hor. 2, 191. Min. - CICHOSC, ści, ż. umiarknienie, spokojność, gdy wrzawy i głosu nic nie słychać (oppos. głośność, hałas), cisza, die Stille; Bh. tichost; Vd. tihust, tihota, tiha; Crn. tihota; Sr. 1. cichota; Rg. tihos; Cro. tihocha, tifsina; Dl. tihota; Sla. tihocha; Bs. tiscenost, tihochja, krotkost; Rs. тихоумб. W nocney cichosci. Jabl. Tel. 153. W cichosci bez gości, w komorze, w pokorze. Zegl. Ad. 265. Już cały świat w cichosci, nikt śpaci i kroku, Wiatr, morze śpią, i zwierząt nie usłyszysz skoku. Zab. 14, 121. Cichosc morka, morskje uspokojenie, cisza, die Meerestille. Cichosc człowieka, łagodność, łaskawosc. Cr. Th. stille Wesen, Sanftmuth, Leutseeligkeit. CICHUCHNY, a, e, CICHUCZKI, CICHUTKI, CICHUTENKI, CICHUSIENKI, a, ie, intens. przymiotn., cichy, ganż still, leise; Slo. tichiti, tichuc. Cichuchnie, Cichucako, Cichutko, Cichuteńko, Cichusieńko, Cichutynecko przysłk., (Mändchen still); Rs. тихоумко. Cichuchno, leguchno Pieśń. Kat. 52. Chodził sobie cichuteńko. Boh. Kom. 3, 111. Burd nie lubię; ale bez hałasu cichuteńko byłbym go wyforował. Teat. 1, 104. Dawid oderznał cichuczko kray piaszcza Saulowego. Budn. 1 Sam. 24, 5. Milczcie wszyscy, ani szepczcie, I cichuczko ziemię depczcie. Groch. W. 367. Wszedł potajemnie a cichuczko. Leop. Judic. 4, 21. Cichuczeńko. Kłan. Wor. 2. Cichusieńko wchodzi. Kłok. Tur. 91. Widniał prorok boga w cichuchnym wietrze. Sk. Zyw. 2, 195. W cichuczkie strony śpiewam. Kotak. W. C. 2. Częścią nań głosem woła, częścią cichusieńkie. W uszy słowka posyła, bardzo malufieńkie. Banial. J. 2. - §. Spokojniuteńki, skromniuteńki, sehr still, sanft, bescheiden. Kofi, gdy się zapali, z onego cichuczkiego, stanie się wnet iako szalony. Rey Zw. 75. Pan nasz cichuchny i serca pokornego. W. Pafl. W. 204. CICHY, a, e, Ciszey comparat., niegłośny, spokojny, still, ruhig; Boh. tich; Slo. tichi, tich; Sr. 1. cichi; Sr. 2. śchiti; Cro. tih; Crn. tih; Vd. tih, tihoten, miren; Bs. tih, miran, krotak; Rg. tih, tihha; Rs. тихий, тихъ, безмятежный, угомонный; Ec. тишествующій. Skowronek nad sobą kobusa csiący, daleko bywa cizszy. Hipp. 37. Na cóż się przyda ciche morze temu, który iuz utonął. Teat. 49, 4. Nie to mistrz, co się na cichey wodzie wozic umie; ale to piętasz, kiedy wfańa wiatry, iż i ra-

dać i ratować umie. *Rey Zw.* 113. Cichy jest, który nic nie mówi, abo skromnie mówi, nie czyni żadnego hałasu. *Petr. Et.* 273. Błogosławieni ciszy, abowiem oni odzierzą ziemię. *Leop. Math.* 5, 4. Nie tylko to jest cichy, co w kącie milcząc leży, a ninacz dobrego pragnąć się nie może; ale to jest cichy, który w cichości, w skromności a w nadobnej pomierze, wszystkie rzeczy swe sprawuje i ludziom służy. *Rey Zw.* 139, b. Natura zwierzęta ciche i drobne płodniejsze uczyniła, a niż srogie i wielkie. *Boter.* 3. - Po cichu, z cicha *adverbialiter*, = cicho, cichym sposobem, bez hałasu, zgiełku, *still*, *leise*, *ruhig*; *Crn.* *natihama*; Rzekł iey zbliżwszy się, po cichu. *Niemc. Kr.* 2, 87. Po stole modlitwę każdy po cichu czynił. *Kras. Pod.* 2, 212. Jam niegłuchy Mospanie, można mówić z cicha. *Teat.* 7, c. 43. *Wyb. Kras. W.* 15. *Ec.* *испоаства*, *низкимб* *голосомб*. Prędey swego po cichu dopniesz, niż hałasem. *Zegl. Ad.* 78. Z cicha frant (z głupia mądry; układa się, a się broi). Z cicha pęk, cicha woda, o cślowieku figlarzu z układną minką; inszy w rzeczy, iak na pozór. *Off. Wyr.* *ein heimlicher verstedter Saubieb*.

Pochodz: *Ciszel*, *ciszyl*, *uciszył*, *cisza*, *ucichnąć*.

CIĘ, CIEBIE ob. Ty.

CIĘC, ciekł, cieczę, ciekę *niak. nied.*, cieknąć *isdnl.*, o cieklianych, płynąc, ścieżen, rinnen; *Sr.* 1. cjęci, cjętu, cjęciju; *Bh.* *tecu*, *teti*, *tefu*, *tetati*; *Slo.* *tefu*; *Cro.* *techi*, *techem*; *Rg.* *teccchi*, *teccem*; *Vd.* *teshi*, *tozhi*, *tekel*, *tëshem*; *Crn.* *tëshem*, *tëkam*; *Bs.* *teccchi*; *Rr.* *мечн*, *мѣчъ*, *мекъ* (*obsol.* *рѣмн* cf. rzeka cf. *Turc.* *ciovi fluuius*; cf. *Gr.* *ῥέω*). Strumyczek, który między temi skałami ciekł, zatrzymały. *Sk. Dz.* 868. Krów strumieniami wytoczona cieczę. *P. Kchan. Jer.* 195. Z małych źródoiw rzeka cieczę. *Miašk. Ryk.* 4. Rzeka między skałami cieczę. *Warg. Radz.* 124. Woda nabywa naturę oney ziemi, skąd cieczę. *Urxgd.* 429. Nestora syn przychodzi, i za mu hoyna cieczę, J załosną donosząc nowinę, tak rzecze. *Dmoch. Jł.* 2, 163. Kruszec nigdy nie ciekł w tak żywe postaci. *Ustrz. Tr.* 11. *Rr.* *жидѣши*. Ciekący, płynący, ścieżend. Zdrój mam ciekący, lasek nieprześronny. *Lib. Hor.* 77. Wyrok ten na wodzie ciekącej zapiszą, Niechay się na nim wiatry za świadków podpiszą. *Zimor. Siel.* 221. Ciekące oczy, trześfende *Augen*. Oczy mu cieką, die *Augen* triesen ihm. Cieczenie ustawne, sika z oka, z ucha, sifula, sifulka. *Cn. Th.* *die Gistel, das Kobrgeschwür, Spohlgeschwür*. Rzezanie w łonie, albo ciekąca niemoc. *Cresc.* 211. *ob.* ciekączka, *ob.* tryper, rzożączka. - Ciekący, ciekły, płynny, *Bh.* *tefutj*; *Sla.* *tekuch*; *slüßig*. Części ciekące, *fluidae*, humory ciała. *Kirch. Anat.* 5. Przez poty, ciekąciysze wychodzą humory. *Krup.* 5, 361. (ciekleysze, płynnieysze, die *slüßigern*). Ciekatsze i miększe części. *ib.* 280. Krew w tey żyłe jest ciekąciysza i rzadsza, niżeli w innych. *ib.* 2, 110. Krew mu z nosa cieczę, die *Nase* blutet ihm. Cieczenie krwi z nosa. *Comp. Med.* 447. *das Nasenbluten*. - §. Ciec, zaciekać, kapać gdzie, eintrügen, herein leßen, herein triesen, herein rinnen. Na zboże, żeby nie ciekło, hoby inaczej guńto. *Haur. St.* 19. Wszędzie wiatr przewiewał, woda ciekła, którejdy chciała. *Wys. Loy.* 52. Dwór powinien byćdą dobrze opatrzony,

aby kiedy deszcz, do dworu nie ciekło. *Goß. El.* 16. Podstawić naczynie, żeby weń ciekło. *Torr. Szk.* 264. *Prov. Slo.* *teb n'e tēce, kaplá, si non fluit, flillat, nicht mit Scheffel, doch mit Löffel.* §. Boczka, garniec cieczę, nieszczelne są, die *Tonne* läuft, leckt, rinnt. Boczka, poki w niey nic niemasz, póty nie znać, by gdzie ciec miało; a skoro ją naleją, ali się wnet z kilku stron sączy. *Gorn. Dw.* 360. §. Ciec czym, płynąc czym, *von etwas* triesen, abtriesen, Brzozy dziegiem cieką. *Tr.* §. Ciec dokąd, biedz szybko, *wohin* eilen. Już cieczę ze krą do Gdańska w komiedze. *Klon. Fl. C.* 4. (płynął szybko statkiem). Czas chybkim cieczę pędem. *Tr.* §. Ciekące zegary = wodą lub piaskiem ciekące, *Wasserröhren, Sanduhren, Stundenuhren*. Parki ciekące noszą na głowie zegarki. *Tward. Daf.* 52. Zegarki ciekące, po których w nocy omacką poznać namacawszy, która godzina, a nie trzeba ich przewracać, bo same się przewracają. *Star. Dw.* 33.

Pochodz: *Ciekać*, *ciekawiy*, *ciekawość*, *ciekły*, *ciekłość*, *dociec*, *dociekać*, *naciec*, *naciekać*, *nadciec*, *nadciekać*, *ociec*, *ociekłość*, *otok*, *odciec*, *odciekać*; *potiec*, *potiekać*, *potok*, *potoczny*, *potoczysły*; *podciec*, *podciekać*; *przeciec*, *przyciec*; *rozciec*, *rozciekać*, *roztek*; *uciec*, *ucieczka*, *wciec*, *wciekać*, *wścier się*, *wściekły*, *wściekłość*, *wściekłina*; *wyciec*, *wycieczka*, *wyciekać*; *ściekać*, *ściek*, *stek*, *stok*, *skto*, *sklarz*, *sklanny*, *zaciec*, *zaciekać*; *wszeteczny*, *wszeteczność*. 2.) cf. *tok*, *toczyć*.

- CIECH, zakończenie wielu imion Polskich, n.p. *Woyciech*, t. i. *woycka* *ciessy*, *Sieciech*, i t. d. *Jabl. Her.* *die Endigung vieler Polnischer Kaufnamen, von ciessy trösten*. CIECHANOW, a, m, miasto w województwie Mazowieckim. *Dyk. G.* 1, 139. *eine Stadt in Masurien*. CIECHANOWSKI, a, ie, od Ciechanowa, *von Ciechanow*. Ziemia Ciechanowska ma trzy powiaty. *Dyk. G.* 1, 139. CIECHANOWICE, - ic, *liczb. mn.*, miasto w Podlaskim. *Dyk. G.* 1, 139. *eine Stadt in Podlachien*.

CIECIE ob. Ciąć.

CIECIERZYCA, y, ż. *ciociorka* *ogrodna*, *groch* *Wloki*, *die Ziseterbse, Richeerbse*; *Ital.* *cicerchia*; *Lat.* *cicer*; *Bh.* *cyżna*, *cyżle*; *Slo.* *cyżna*; *Hung.* *tsitser*, *ciczerborso*; *Crn.* *zhizharka*, *kihra*, *zisara*, *cicerka*; *Vd.* *zisara*, *cisra*; *Cro.* *chichok*, *czazaricza*, *cziczerka*, *chicherka*; *Di.* *azlanigrah*; *Sr.* 1. *wost* *broch*; *Bs.* *gráhor*, *jarik*, *grah jári*, *grascjaq*; *Suec.* *kikert* (cf. *Gr.* *κόκκος* *πύλα*: *Hb.* *κόκκος* *kikar orbis*) iarzyna do pokarmu używana; lecz naszym gospodarzom Polskim nieznaoma. *Syr.* 1023. *Kluk. Dyk.* 1, 125. CIECIERZYCZKA, i, ż. *ciociorka* *dzika*, *cicer sylvestris*, *cicerula*, *die wilde Richeerbse*. *Syr.* 1025. CIECIERZYCZKOWY, a, e, od *ciociorki*, (wilde) *Richeerbse*. *Cn. Th.* *Boh.* *cyżnowá*, *cyżnowá*. CIECIORCZKA, i, ż. *plonna* albo *dzika* *ciociorka*, *cicercula*, *ciocioreczka* *zwana*, że *ziarna* *bardzo* *podobne* *ciociorki*, ale *liście* *drobnieysze*. *Syr.* 1025. *coronilla*, *rodzay* *roślinny*, *rodzący* *strączki* *zdatne* *na* *paszę*. *Kluk. Dyk.* 1, 158. *Ciocioreczka* *pospolita*, *mała*, *upstrzona*, *coronilla varia*. *Jundz.* 379. *Rr.* *вѣселъ*, *бунтъ* *Коравиде*. CIECIORCIANY, a, e, od *ciociorki*, *Richeerbse*, *Ziseter*. *Mąka* *ciociorciana*. *Syr.* 1024. CIECIORKA, i, ż. *rodzay* *grochu*. *Cresc.* 177, *ob.* *Ciocioryca*,

Ciecierzycza, *Kichererbsen*. Cieciorka, którą sieją na Mazowszu, a temi czasy poczęli w Sandomierzu, jest *cicer angulusum*. *Urzęd.* 95. - §. 2.) CIECIORKA, i, ż. ptak, zamieca cietrzewia. *Zool.* 240. das Birkhuhn; *Bh.* tettimel; *Vd.* bresna kura; *Rs.* meméria, meméria. (*Rs.* cimpénemb, *otis tetrax*; die kleine Trappe, Zwergtrappe, Fieltrappe). Wsłydlive cieciorki. *Banial.* 7. 3. Cieciorki-kokały, cietrzewie grały *ib.* 7. 3. b.

CIĘCIWA, y, ż., CIĘCIWKA, i, ż. *zdrbn.*, (*Erym.* ciąg). Strana bydlęca na łuku rozpięta, die Sehne an einer Armbrust; *Bh.* tettiva; *Vd.* tetiu, tetiva, tetiuka, pozaasno sejme; *Crn.* tetiva, tetiv, tetivka; *Sr.* 1. djeciel; *Rg.* tetiva, tettiva; *Bs.* tetiva, sgięca; *Rs.* meméria; *Ec.* тетива; *Gr.* тетивы. Tęgą cięciwą pchniona, strzala obu przebiła. *Otw. Ow.* 226. Gdy im do łuków cięciw nie dostało, niewiały wargocse swoje urzynały a cięciwy kręciły. *Biel. Hst.* 129. Tę strzałę bystrą naysprzedniejszą moję Z szybkiego łuku i rączey cięciwy wypuszczam. *Papf. F.* 236. Cięciwy brzęczą lotne strzały świszczą. *Krus. Off. B.* 2. Zbyt silona cięciwa naysprzedz się zerwie. *Zab.* 14, 112. (strugał, aż przestrugał, chlutał, aż konik ustał). Strzałka Kupidyna maluchna, lecz cięciwka tęga, Kiedy strzeli, i nieba samego dohęga. *Sim. Siel.* 22. - §. *Math.* linia prosta łącząca końce dwa łuku, *chorda. Geom. Nar.* 1, 7. *Sol. G.* 12. die Sehne in einem Kreise. §. Sznur, nic, eine Sehne, ein Faden. Gardło mu bluznierskie cięciwą zawiązali. *Birk. Kaz. Ob.* 4. Poty sultan baszę pieści, póki go kat, cięciwę na szyję zarzuciwszy, nie udufi *Klok. Tur.* 98. Cięciwka złota, srebrna = sznurek, ein Schnürchen. §. *Medic.* Cięciwa lub sucha żyła jest to część myszki włokienkowata, *tendo. Perz. Cyr.* 1, 55. eine Sehne im thierischen Körper. CIĘCIWNY, a, o, od cięciwy, Sehnen = Cięciwna żyła *varix. Mącz.* die Krampfadet, der Wbertropf.

CIĘKAC się *ob.* Cakać się.

CIĘCZ, CIĘCZA, y, ż. płyn, *Hub. Wst.* 130. liquor, fluidum, die Flüssigkeit, etwas Flüssiges. Póki swierzę żyje, iakaś cieczka w nim krąży. *Zool. Nar.* 6. Sok pożywny roślin jest cieczka wodna i t. d. *Botan.* 22. CIECZENIE *ob.* Ciec.

CIĘGA, i, ż. (*Erym.* oiąc). dęga, pręga, przydluższy szram, eine Schwiele von einem Weitschenhiebe. *Meton.* chłosta, bicie, das Weitschen, Weitschenhiebe, Schmisse, Streiche; *Sr.* 2. schtreich, pranz. Nieborak takie cięgi dostał. *Teat.* 8, 105. Taki język trzeba cięgą powęciągnąć. *Haur. Sk.* 226. Już tu, już owdzie krocząc różne wiite kręgi, To wprzód, to w tył się cofa, unikając cięgi. *Tol. Saut.* 35. *Fig.* Kłęska, cios, ein Stoß, ein hartes Ereigniß. Angielczycy djabelną wzięli cięgę. *Teat.* 7. c. 28. CIĘGACZKA, i, ż., CIĘGOTY *liczb. mn.*, przeciąganie w stawach, łamanie w stawach, Gliederschmerz, Gliederreißen. Bywa też i dzieciom cięgaczka; tak że się w nich kości łuskają. *Sien.* 468. Cięgoty po stawach szczypiące. *Przyb. Milt.* 363. CIĘGATURA, CYNGATURA, y, ż., CIĘGATURKA, i, ż. *zdrbn.*, przepaska, przepasanie, der Gürtel, die Leibbinde. Zeby przyszła do siebie Owe to iedwabne potargaly cięgatury. *Tward. Pasq.* 105. Zbądź cięgatury suknie oplakaney, Niech będą wolne z pięścią łokcie oba. *Bardz. Tr.* 186. Cyn-

gatura fascia podwiasło, pas sukieny, którym dzieci powięzują. *Mącz.* CIĘGIEL, CYNGIEL, - gla, m. u skrzypców deszczulka, o którą jednym końcem strony założone po nad podstawkiem w górę idą, das Saitenbretzen an der Violine. *Tr.* Cyngiel u strzelby, *Ger.* das Zängel, haczek pod zamkiem, za którego poruszeniem kurek w panewkę biiie, *Sl.* odponac, der Schueler, het Abdruck, der Abzug bey einem Schießgewehr. Przyłoży rusznicę, ruszy cyngla. *Pot. Fow.* 2, 70. U kuszy, u łuku cyngiel, za którego poruszeniem cięciwa się spuszcza, der Schueler an der Armbrust. Choć z kuszy strzelać, poruszano cyngiel, spuszczała się natężona cięciwa. *Papf. W.* 1, 208. CIĘGIEM, CIĄGIEM *ob.* Ciąg. CIĘGŁOSC, CIĘGLY *ob.* Ciągłość, Ciągły. CIĘGOTAC *intrans. nied.*, głos wydawać kuropatwy, wie ein Rebhuhn schreyen. Kuropatwy cięgotą. *Ban.* 7. 3, b.

CIĘGOTKI. - tek *liczb. mn.*, choroba, kurcz korzenia męzkiego. *Włod. priapismus*, der Krampf des männlichen Gliedes. Cięgotki go napadły. CIĘGOTY *ob.* Cięgaczka. CIEK, u, m. cieczenie, plynienie, das Fließen, der Fluß; *Sl.* toł (cf. tok); (*Rs.* morb = potok); *Bh.* moł cf. mokry; (*Vd.* tek; *Crn.* tęk; *Rg.* tjeck; *Cro.* techy = bieg). Gdy Nimfy do bystrego Cefo się przybliżą, Wstrzymane wody brzegi lekkim ciekim liżą. *Szym. Sw. W.* 4. Bismut czyni ciek kruszców w topieniu bardzo subtelnym. *Kruml. Chy.* 188. CIEKAC *intrans. ndk.*, szybko biegać, laufen, rennen; *Bs.* tecchi, triccjatti; *Rg.* tecchi, itti tjeckom, tarkatti, tarcjatti; *Crn.* tękam; *Vd.* tezi, tiekati, dirjat; *Cro.* techem, tekelszem, dërchim; *Sr.* 1. cjełam (= uciekam); *Ec.* ристамъ, ристаю, бдаромемъ, имми снѣмно. Z dworu wybieżała i szalenie tam i sam po polach ciekala. *Zebr. Ow.* 360. On biega, cieka, z żydy handle wiedzie. *Falib. Dis. F.* Natura bystra; skłonna do złego, wierzga, cieka, biega. *Podw. Wroz.* 21. Bystrym lew żyty iadem, Cieką po puszczy zwierzęym śladem. *J. Kchan. Ps.* 20. Cieką i krąży po miejscach różnych. *Susz. Pies.* 2, Cc. Nic nie usłyszeć; głębokie milczenie Psów ciekających szród głuchego lasu. *Tward. Daf.* 82. §. Ciekać około czego, uślnie chodzić kolo czego, etwas hings betreiben, hinter her seyn. Mistrz krzyżacki uślnie około tego ciekal, iakby wszystkie one zawziątki rozpróc. *Krom.* 322. *enixe studuit.* §. Ciekac, dochodzić, dociekać, ślakować, nachspüren, nachforschen. Ciekal wszystkie jego myśli. *Off. Wyr.* CIEKAC się *zaimk.*, o wilkach i psach: biegać się, grzać się, parzyć się, lauffisch seyn (von Wölfen und Hunden); *Boh.* Věpat se; *Crn.* se góniti; *Vd.* pojati se). Wilki tylko chodzą gromadnie w czasie ciekania się wilczyc. *Zool.* 308. (während der Brunst); *Vd.* pojanje; *Rs.* mewa, męcka. CIEKAŹCY, CIEKAŹSZY, CIEKAŹEYSZY *ob.* Ciec. - CIEKAŹCZKA, i, ż. biegunka. *Kluk. Rosl.* 2. der Durchlauf; *De st.* das Abweichen). Gdyby przez konia biegało i ciekające miał, dadź mu... *Syr.* 959. §. Ciekaczka, pollucya, pochodzi z rozziatrzenia członków wsłydlivych z zbyt żywey imaginacyi. *Perz. Lek.* 2, 5. Pollution, Samenerguß. §. Ciekaczka iadowita, tryper, rzesączka, nosaczka. *Perz. Lek.* 2, 6. der Erlüper *ob.* Ciekacza choroba, pod si. Ciec. CIEKAWOŚĆ, ści, ż. chud dowiedzenia się czego, pragnienie uczenia się, nabywania jakiey wiadomości.

mości, nowości, die Neugierde, die Wißbegierde; (Cro. shégavost = podstęp, chytrość); Vd. novushelnoft, novusvedlivoft; Rg. хеглія; Rr. любопытство, пытли-
вость; Ec. многоискание; Bh. wstetchnoſt; (cf. wszeteczny). Bh. tślawoſt obieganie, ciekawie. Cudze wiedzieć rzeczy, ciekawość jest, a swoje potrzeba. *Fredr. Ad. 4.* Na tym sztuka, żeby w czytelniku ciekawość wnieść, i do dalszego czytania go zachęcić. *Zab. 12, 287.* Ciekawość prawd i błędów matka. *Zab. 2, 257.* Czegoż ciekawość babia nie wysledzi? *Kras. Mysz. 67.* Ciekawość kobieca, niezbyt. *Off. Wyr.* (Pani Ewa nie była ciekawsza). Ciekawość pierwszy stopień do piekła. *Off. Wyr.* (przystawie na zbycie się wścibiających w cudze sprawy). To co umysł przeraża bardziej słuchającego, ciekawość ostrzy i atencją natęga. *Mon. 65, 104.* Ciekawość ludzka kufła się nieraz o nabycie wiadomości przysłałych rzeczy. *Zach. Kaz. 1, 143.* Przez ciekawość, aże Neugierde. Jednego wieczora poszedłem przez ciekawość na reduty. *Zab. 13, 212.* CIEKAWIEC, - wca, m. człowiek ciekawy; 1. biegający, ciekający chciwie koło czego, der einem Gegenstande gierig nachrennt; ein gieriger Nachspürer; (Sr. 1. cjeławec; fugitiuus, zbieg). Komedya obaczyć tych chciwych ciekawców, iako wszystko oblecą świat, żeby skrzyńie żelazne natkali. *Opal. Sat. 61.* - §. 2. Pragnący dowiedzieć się czego nowego, ein Neugieriger; Ec. многоискатель. Posłał Pan przez chłopca coś uwinionego; spotkawszy go drugi chłopiec ciekawiec, spytał: co to jest? *Dwor. 3.* Nie spytaj, sam lepiej wiesz, ciekawcze! *Lib. Hor. 125.* CIEKAWY, a, e, CIEKAWIE przystk. 1. Ciekający, szybki, prędki, rennend, schnell laufend; (Sr. 1. cjeławec fugax pierzchliwy; Bh. tślawy ciekający i tam i sam). Hordyniec wrażony Prózuo ciekawe rozpusza zagony. *Tward. Misc. 64.* Tchórz ma nogi ciekawe. *Klon. Wor. 3.* Zaięca prędkiego myśliwy zwie ciekawym, *Klon. Fl. E. 2.* Czas ciekawy, prędko uciekający). Nikt umrzeć nie ma, aż w ciekawym czasie Śmierć koniec pożądaney choroby przynieście. *Pot. Pocz. 555.* §. Ciekawy, prędki, poręczszy, popędliwy, hięig, haſtig. W postępkach swoich zawsze był ciekawy. *Tr.* - §. Chciwy wiedzieć, nauczyć się, neugierig, wißbegierig; Bh. doſtoćny; Slo. wstetchny (cf. wszeteczny); Vd. novusheln, novusvedliu; Crn. serbliv; Rg. хеглян; Rr. любопытный, пытливый; Ec. оплазымый, многопытный, многоискательный. Ciekawym byź Rr. любопытствовать; Ec. оплзыну, velmi испыту. Kobiety zawsze są ciekawe. *Teat. 48, 71.* Niechaj wierzą, niechaj się ciekawie nie pytaią ani badaią o to. *Kuezb. Kat. 82.* (not. „w dawney edycyi: wszetecznie“). Hurmem się snuią bezecne potwory, Z pudła ciekawey uciekły Pandory. *Zab. 16, 89.* Tręb. §. Pilny, troskliwy, forſam, forſältig, fleißig. Oszukaństwa owcarskiego nie upilnuie i ciekawym gospodarstwem. *Goſt. Ek. 126.* §. Domysłny, przenikający, leicht errathend, durchdringend. Darmo co przed tak ciekawym umysłem ukryt. *Off. Wyr.* §. Szczególnie też wyraża przymiot psów myśliwczyc wietrzenia, zwąchywania, za węcchem tropienia, von Jagdhunden: gut spürend. 2. Ciekawy, ciekawość wzbudzający, wart ciekawości, interessujący, interessant, die Neugierde oder Wißbegierde reizend. Napelniał on tym swoje składy,

co natura wydaie naysciekawszego. *Zab. 14, 7.* Oto ten bardzo ciekawy wyląg mego gniasda. *Zab. 16, 150.* Ciekawe między nami będzie tu spotkanie, Gotuię Jegomości nieiedno pytanie. *Niemc. P. P. 36.* Ah to będzie ciekawa rzecz! *Teat. 14, b. 47.* Mieliliśmy honor w ciekawszych bywał obrotach. *Teat. 10, 78.* *CIEKIWAĆ, *Cziach. Przy. C. 4. szftl. słowa* Ciec, Ciekac. - CIEKLIZNA, y, ż. cieca, plyn, eine Flüssigkeit, etwas Flüssiges. *Sl. Kiesz. 34:* CIEKŁOSC, ści, ż. plynność, die Flüssigkeit; Vd. tekoshnoft, teshesnoft, vlahnoft; Rg. xitkos; Rr. жидкость. Ciekłość czyni, że cząstki nie są pod iednym związkiem, i ruszać się mogą, iedna bez drugiey. *Rog. Dos. 3, 75.* Ciekłość wody zawiła od pewnego stopnia ciepła albo ognia. *Mon. 74, 563.* *Perz. Cyr. 1, 158.* CIEKŁY, a, e, plynny, flüßig, fließend; *Sorab. I. cjezijaté, zbejajće, rozbejajće; Vind. tezhezhen, tekosh, vlashen; Rg. xijtki; Ec. мечныи; Rr. жидкии.* Woda jest cialo ciekłe bez zapachu, bez smaku. *Mon. 74, 563.* Rzeczy ciekłe, iak woda, powietrze i t. d. *Rog. Dos. 2, 65.* Ciekłe i stałe części ciała związecnego. *Mon. 73. 548.* §. Ciekły, domysłny, przenikający, mający dobry nos, dobry węch; osobliwie też o psach myśliwczyc: ciekły chart; lecz to też znaczyć może: chybki, szybki, rączy; schnell spürend, schnell rennend. CIEKUN, a, m. biegun, ein Läuffer; (Bh. tślann = tułacz); Rr. мечыб курсор, goniec, kuryer). Kuryusza i innych starców do senatu se wsi przyzywano; zkąd i tych, którzy po nie chadzali, nazywano ciekunami. *Budn. Cyc. Star. 28:* CIELAK ob. Ciołak. CIELATKO, a, n. zdrbn. rzeczown. ciele, = młode ciele, ein junges Kalbchen; Boh. telátko; Sla. teleshce; Sr. 1. cjełatko; Sr. 2. cjełetko; Rr. меленокб, меленокб. Rośnie Jaś iak cielátko, będzie wolek z niego. *Opal. Sat. 2.* Cielátko, w potocznym używaniu, człowiek rozlazły, nieumiejący sobie radzić, ein unbeholfener dummer Mensch (ein Kalb Kopf). Ach! iakże to niezgrabne cielátko, ruchać się nie umie. *Teat. 22, 109.* Kto cielátkiem poiedzie w cudze kraie, wotem wróci. *Dwor. F. 2.* CIELATKOWA herb, książyc iak na nowiu, rogami do góry, z którego śróodka takiegoż połowę widać książyc; na każdym rogu gwiazda. *Kurop. 3, 10.* ein Wappen. CIELCOWY, a, e, od cielca, Kalb; , Kalber = . Stopa nogi cielcowey. 1 *Leop. Ezech. 1, 7.* (wołowey 3 *Leop.*). Roboam postanowił sobie kapłanów bałwanickich i djabelskich i cielcowych. *Leop. 2 Paral. 2, 14.* (kapłany cielcom, których był naczynił. *Bibl. Gd.*). - CIELE PIELE = tere bzdere, ni to ni owo, nie wiedzieć co, ni w pięć, ni w dziewięć, lari fari, nicht gehauen, nicht gestoßen, weder gefalzen, noch geschmalzen. Ot prawisz kumie, właśnie ciele piele, Jeść, pić, nie daiesz, tylko mówisz wiele. *Bratk. E. 2.* CIELE, - ęcia, n. piód krowy; *Kluk. Zw. 1, 202.* das Kalb; Sr. 1. cjeł; Sr. 2. cjele, cjele; Slo. tśla; Bh. tśle, tele; Crn. tśle, telęta; Vd. tele, telle; (cf. *Ital. vitello; Lat. vitulus*); Sla. tele; Cro. tele, telichi; Bs. tele, juncioch; Rg. tśle, júnaz; Rr. меля; (*Arab. nwa teta = catulus animalium, quae habent ungulam fissam, pullus. Gr. Iralos bos. Tuscis italus taurus; Hb. nwa tale = agnus: Aeth. nwa tali hirius. cf. Cielica 2.*). Ciele beczy, beka. *Dudz. 21. Ead. Dyk. 2, 380.* Ciele rogów

nie miało, a okoł wybodło. *Mat. z Pod. B.* 1. Przywiązał się, by cielę do krowy. *Rys. Ad.* 56. Chodzi za nim, iak cielę za krową. *Cn. Ad.* 636. (iak cień za ciałem, *Slo. chodi za nim, gabo tela za krowa; Slo. Prov.* beda temu domowi, tde rozlaguje tela wolowi = bieda temu domowi, gdzie cielę rozkazuje wolowi). Rozigral się, by cielę. *Rys. Ad.* 60. *Vd.* telozhiti, teletuvati, tsilbern, wie die Kälber herumspringen und spielen; *Sr.* 1. cjeleju, cjelejtam (cf. Gies). Skacze, by cielę u kołka, *testudo volat. Cn. Ad.* 516. *Rys. Ad.* 63. Więcej cieląt w iatkach bywa, niż starych wołów. *Zegl. Ad.* 270. (śmierć nie patrzy wieku). Russy! konceptem, iak martwe cielę ogonem. *Mon.* 71, 321. (nie udał mu się koncept). J tu russyłeś głową, iak sdechle cielę ogonem. *Pimin. Kam.* 61. - Cielęciami wyiechawasy, wołem do domu się wrócić. *Glicz. Wych. N.* 1. b. Nie jeden saiedzie cielęciami, a nazad się wróci wołem. *Haur. Sk.* 179. Nazad się wracają cielami wołami, coście ie wyszali byli s domu cielętami. *Star. Vol. C. b.* Między cielęty się wychował, *ex hars productus. Cn. Ad.* 275. - §. W potocznie używaniu, człowiek rozlaszy, ni be, ni me, ein Kälber, ein Kalb. Otoż stoi cielę, mówże, co masz mówić. *Teat.* 30, b. 55. §. Cielę morskie, ein Meerkalb, trichocetus manatus, zwierzę podobny do konia morskiego. *Zool.* 395. zwierzę ziemnowodne, beczy iak cielę. *Ead. Dyk.* 2, 162. *Sien.* 320. *Cieloowie morscy, phocae. *Otw. Ow.* 67. CIELEC, - lca, m., odchowane cielę, ein abgefetztes Kalb, ein Hentkalb; *Rg.* telich, telescze, juncich; *Cro.* telecs, junecz, telchecz; *Hg.* tulok; *Sr.* 1. cjelecz, cjelecz; (*Sr.* 1. cjelecz = byk); *Rs.* мелецъ, подмелокъ. Cielęc, ciolak, iuencus. *Dasyr. Ec.* 1, b. Cielców młodych przy starym sprzężeniu zaprawuią do roboty. *Haur. Sk.* 50. Kozy, barany, cielcowie. *Groi. Uty.* 2. Jeroboam uczynił dwa *cielca (*dual.*) złote. *Budn.* 1 *Reg.* 12, 28. Niech nam tu dadzą dwu cielcu (*dual.*) *ib.* 1 *Reg.* 18, 23. CIELECINA, y, ż., CIELECINKA, i, ż. zdrbn., cielęco mięso, cielęca pieczenia, (Desf. Kälbernes) Kalbsteisch, Kalbsbraten; *Bh.* teletina, teletinka (= 2. skóra cielęca); *Slo.* telacina; *Cro.* teletina; *Vd.* telozho messu, teletnu mesu, telezhe, teletina; *Bs.* teletjo meso; *Rs.* мелямина, Zadnego tu nie biią cielęcia, które nie ma 14 dni; ale za to cielęcina jest tu tak tłusta, iak wieprzowina. *Pam.* 84, 889. Nic więcej iesz nie każe, iak tylko pieczoney cielęcinki kawalek. *Teat.* 35, 85. Cielęciny gatunek *Crn.* zhohovna. CIELECISKO ob. Cielisko 1. - CIELECZY, a, e, od cielęcia, Kalbs =, Kälber =; *Bh.* telecz; *Slo.* telaci; *Sr.* 1. cjeleczé, cjelecy; *Vd.* teleten, telezhi; teleshen; *Crn.* teletov, telezhe; *Rg.* teletni, junicni; *Rs.* мелячій; *Ec.* мелячій. Cielęca skóra. *Cn. Th.* *Crn.* teletena). Cielęca głowa, głowa cielęcia, potrawa s głowy cielęcocy. - *Fig.* głowa niepoiętna, nierozgarniona, ein Kalbskopf. - *Vd.* teletnja, teletuvanje = cielęcość, Kälbercy. §. *Botan.* Cielęca główka, *antirrhinum orontium. Linn.* der Drant, der Hundskopf, Teufelsband, gatunek wyżlinu; roślina iadowita. *Kluk. Dyk.* 1, 43. wyżlin czerwony. *Juncz.* 325. CIELEMECKI, - iego, m. gap', glupek, ein Einfaltspinsel. *St. Kiesz.* 35. Pochodzi: *cielny, ciellit się, ocieelit się, ciolak, c'elko, cielca, cielicza, cielemie. cf. telega.* (Boh. teláča ancilla alens vitulo).

CIELESNIE, CIELESNO *przystk.*, sposobem ciała, podług ciała, cielesnym sposobem, körperlich, dem Leibe nach, leiblich, fleischlich, dem Fleisch nach; *Rs.* плóтски; Chrystus chociaż cielesnie szedł do nieba, obiecał wiernym swoim, iż tu zawaze s niemi miał bydź. *Rey Ap.* 1. - §. Lubieżnie, wollüstig, fleischlich. *Cn. Th.* CIELESNIK, a, m. człowiek cielesny, ciału oddany, ein fleischlicher, dem Körper ergebener, sinnlicher Mensch, ein Wollüstling i *Ec.* любослáстнѣцъ, *Rs.* плотоугодникъ. Ludzie niepowsięgliwi, cielesnicy. *Gil. Post.* 22, b. *Mon.* 76, 306. w *rodz. żeńsk.* CIELESNICA, y, eine sinnliche wollüstige Weibsperson. CIELESNOSC, ści, ż. iftność, zmysłom podpadająca, die Körperlichkeit; *Cro.* teletnoszt, telesznoszt; *Bh.* telejnost, telejesztw; *Rs.* шлáснóстá. Wykorzenienie namiętności w tey cielesności bydź nie może. *Petr. Et.* 225. Dusza nasza jest s cielesności i s duchowieństwa spojona; cielesność jest iako głupi poddany i sluga niemądry; a rozum i duchowieństwo jest iako pan i mądry gospodarz. Cielesność chce wczasów, reskoszy i t. d. *Sk. Kaz.* 597. b. Cielesność s duchem się nie zgodzi. *Wad. Dan.* 19. 2.) Cielesne złączenie się, der Wepfchlaf, die fleischliche Vermischung. Jest u Turków sekta, w której ludzie zażywaią wspólczney cielesności z najbliższymi krewnymi. *Klok. Tur.* 164. Cielesność albo nieczyśćość s samym sobą, ob. psota, samogwałt; Cielesność z wolną ob. porubstwo; Cielesność z krewną ob. Kazirodztwo; Cielesność z niemą rzeczą ob. Sodomia. - §. Cielesność, skłonność do nieczyśćości albo bawienie się nią, zmysłność, lubieżność, die Fleischlichkeit, Sinnlichkeit, Wollüstigkeit, Wollust; *Rs.* плотоугодіе, плотомолюбіе. Prządki przed cielesnością zapalenie i swawola; idzie za nią smród i nieczyśćość, kofczy żal i pokuta. *Poisy.* 34. Niektóre wody rozbestwiaią do nieładu i cielesności. *Otw. Ow.* 619. CIELESNY, a, e, od ciała, do ciała należny, körperlich, Körper =, Leibes =, leiblich; *Slo.* et *Bh.* telestny; *Crn.* telesn, shivotne; *Vd.* telesen, shivoten; *Sta.* telesni, puten; *Bs.* telesni; *Cro.* telóvni, teleszni; *Rg.* telesni; *Rs.* шлáсннѣй, шлáснѣснѣ, плóтннѣй, плóтнннѣй; *Ec.* шлáсннѣй. Wole duszne większe, niż cielesne. *Cn. Ad.* 275. Djabli wofali głosy cielesnemi albo człowieczemi. *Rey Ap.* 61. Niecielesny rozum, incorporalis. *Off. Sen.* 10. Boga cielesnemi oczyma nie widzą. *Mon.* 76, 306. Abyśmy tu nic cielesnego nie rozumieli. *Rey Post. R.* 1. Cielesny, corporeus. *Zebr. Ow.* 149. §. Zmyslny, lubieżny, iuruy, rozpruśtny, sinnlich, fleischlich, wollüstig, geil; *Rs.* плотоугодннѣй; *Ec.* шлáсннѣй, которнѣй шóлькó о украшеннѣй и насыщеннѣй шлáсн стараетсá, любослáстннѣй. Religia Mahometańska zbudowała iakieś niebo grube i cielesne. *Klok. Tur.* 132. Mahometa szaleństwo znalazło dosyć ludzi cielesnych, co mu wierzą. *ib.* Głupie i nader cielesne umysły. *Off. Sen.* 17. Uczynki cielesne, iako są, nieczyśćota, plugawość, wszeteczność, porubstwo. *Bial. Post.* 251. Nasienie koprowe duchy cielesne oczerstwia. *Syr.* 392. (chciwość, chuć cielesną). Skłonność ku rzeczom cielesnym. *Sien.* 62. Była niewolnica śliczna u pana niepowsięgliwego i cielesnego, który iey, wiele iey obiecuią, świeść nie mógł. *Sk. Zyw.* 2, 259. Sprawa cielesna *Rofs.* сошнїе; *Eccl.* кровомѣшнство

кровоосъбненіе, ссущствіе, смѣшеніе мѣлкое, сонніе.

CIELIC się *zaimk. nied.*, oćielić się *dok.*, o krowach, łoszcach, łaniach: piód wydawać, cielę rodzić, kalben (von Kühen, Elendthieren, Hirschfüßen, Boh. teliti se; *Vd.* teleteti, tele vrezhi; *Sor.* 1. cjielu, cjielim; *Rofs.* темлнсья, отемлнсья, причннать (*Cro.* teléchim, szkachem kot tele, *vitulo*, *adolescenturio*). O innych zwierzętach mówią: okocić się, oszcenić się, oprosić się, oźrzebić się, *qu. v.* Krowy, które się w jesieni cjieliły, to im na wiosnę czas przypadnie. *Haur Sk.* 54. Łani w polu cjieliła się i opuszczała piód, bo nie było trawy. *Budn. Jer.* 14, 5. (na polu porodziła. *Bibl. Gd.*). Przy cjieleniu się krów, różne bywają niebezpieczeństwa. *Kluk Zw.* 1, 251. *Берм Kalben.* Krowy, które blisko są na cjieleniu, iak chować. *Haur Sk.* 52. Łoszyca oćielila się. *Dudz.* 21. *ob.* Oćielona krowa, oćielać się. **CIELICA**, *y, ż.*, **CIELICZKA**, *i, ż.* *zdrobn.*, ciele niewieściego krowiego rodzaju, kroweczka, cf. ialowiczka; *oppos.* ciotak, cielec), ein Kuhkalb, *Sor.* 1. cjielciza; *Car.* teliza; *Vd.* jeniza; *Bs.* telica, junica; *Cro.* telicza, telichicza, *Rs.* темлца, темлка, темлочка, темлущка. J cieliczki mi padły i ciotacy. *Sim. Siel.* 86. Cieliczka mi do sadu przez piot przeskakuie J kwiateczki mi depce i szcrapy mi psunie, Cieliczko nie przeskakuy! i ty Dafnisowi Day pokoy, krasna Cyrc, cudsemu mężowi. *Sim. Siel.* 104. Byście byli nie orali cielecą moją, nie trahlibyście byli gadki moiej. *Radz. Jyd.* 14, 18. (iałowicą. *Bibl. Gd.* ist habt mit meinem Kalbe gepflegt). *f.** Ogólniey, cielica, za wszelką młodź stadną, (cf. ciele *Hebr. et Acth.*) iagnię, owieczka, ein junges Thier von der Heerde, ein Schäfschen, Lämmchen. Cieliczko ma, biegaś mi po krzacz, po tarninie, A coraz to niemato z ciebie wełny ginie, Pełno wszędy na tarniu twoiego kozucha, Pełno twey wełny po krzacz. *Gaw. Siel.* 386.

CIELISTOSC, *ści, ż.*, ciała dostatek, tucz, mięsistość, tyłowitość, die Feistigkeit, die Feiste. *Boh. et Slo.* telmatost, libiwost, *Vd.* telounost, telovitnost: Posagi dawne mają we wszystkich, razem przy wydatnych wielu muszkulach, siadłość i cielistość większą. *Mon.* 69, 652. - *§.* Cielistość, kolor cielisty, Fleischfarbe. **CIELISTY**, *a, e*, **CIELISTO przystk.**, siła ciała mający, mięsisty, tyłowity, feist, fleischig, beleibt, wohlbeleibt. *Boh. et Slo.* telnaty, libiwy, libowy; *Cro.* telöven, jederen, libiv; *Vd.* teloven, shivotnat, teloviten, telesnalt; *Sor.* 1. jivotné; *Rs.* мѣльный, плотный. Jż był człowiek cielisty, miał niemato w kazaniu utrudzenie. *Sk. Zyw.* 383. Ukazały się twarazy ich lepsze i cielistsze nad wszystkie pachołeta, które pożywały potraw królewskich. *Leop. Dan.* 1, 15. *Wuiek. id.* (tlustsze. *Bibl. Gd.*). Domowe zwierzęta bywają cielistsze i sytniejsze, niż dzikie, dla dostatku karmi większego. *Cresc.* 80. Cielistym się stają, *Cro.* telovimsze. 2., Cielisty, cielistey farby, *carinosus. Cn. Th.* fleischfarbig. *Boh. telny; Rag.* nazargljen; *Vd.* telefna farba, *Slo.* mesna boja. ***CIELNOSPORY**, - oiu, *m.*, spoienie ciałem, *sy sarcosis, Perz. Cyr.* 183. die Fleischverbindung. - 1., **CIELNY**, *a, e*, od ciała, cieleśny, cörperlich, Leibes-, leiblich. *Rosf. et Eccl.* мѣлный. Bez narzędzi ciel-

nych, dusza ani widzieć, ani słyszeć nie może. *Krup.* 2, 7.

2., **CIELNY**, *a, e*, od cielecia; krowa, łania i t. d. cielna, cieleciem chodząca, brzemienna, trädhtig (von Kühen, Hirschfüßen und f. w.). *Boh.* telny, telny, *Slo.* stelna trawa, neb bjež trawa; *Sor.* 1. scielna, sucielna; *Vind.* breja, vimlesha krava; *Rag.* steona, fiktna krava; *Rofs.* смѣльная. Nie wybiegaly się przed ich zapalczywością prośne maciory, ciele łanie, kotne sarny. *Mon.* 68, 187. (cf. szczeny, szrebnny). - 1., **CIELSKO**, *a, n.*, cielecisko, ciele miserne, paskudne, ein elender Kalb. *Tr.*

2., **CIELSKO**, *a, n.*, ciało miserne, paskudne, ein elender Leib, ein miserabel häßlicher Körper; *Rag.* telefina, (*Cro.* barb. tulina corpus animale). Niechay cieleśko obmierze ziemia sobie skrycie. *Bardz. Tr.* 404. O duszę się nie stara, cieleśko ma na pieczy. *Klon. Wor.* 62. Wyidź z mego cieleśka, duszo obrzydona. *Chrośc. Fars.* 45. Cieleśko, w śmierdzący ulgnawży kaluży, Chce mię w tym kale trzymać, iak naydlużej. *Kochow.* 96. Blade cieleśko w chropawey uwięzło chudości, Powie działbyś, że z samych iest złożone kości. *Zab.* 6, 159. *Minasz.*

1., **CIEM Genit. plur. subst. śma.** - 2., **CIEM** : ci, *cum clit. primae. personae ob: ś, ob: Ty.*

CIEMCOWY, **CYM COWY**, *a, e*, z ciemca, zamazowy, śamiś, von Śamiśleber. Od sta skór ciemcowych kozłowych i baranich. *Justr. Cel. Lit.* Od sta skór cielecnych, kozłowych, baranich i ciemcowych po słotemu. *Vol. Lag.* 3, 604. *Vol. Lag.* 6, 132. cimcowych. *ib.* 4, 355. **CIEMIEC**, **CYMIEC**, - mca, *m.*, samecz, Śamiś leber. Siodło słomiane dla zrzebców ma bydz płótnem grubym surowym albo miękkim cymcem obszyte. *Hipp.* 35.

CIEMIĘ, - ienia, *n.*, **CIEMIA CZKO**, *a, n. zdrobn.*, wierszolek głowy, der Scheitel, der Wirbel; *Slo.* temeno, wot hławi; *Boh.* paulec, (*Boh.* temeno, temno, tēm'e sinciput). *Sla.* time; *Bosn.* timmo; *Cro.* teme; *Vd.* teme, temena, glauini verh, verhotetz glave, (2., teme, temonu, priedoja stran glave); *Car.* temé, verh glavé (2., basis, *Gr.* θεμέλιον fundamentum; (*Rag.* tjemme sinciput; *Rag.* témeg adminiculum; utemégliti solidare); *Rofs.* темя, мѣма, мѣмачко. Naywyższa część albo wierach głowy, vertex, *Kirch. An.* 3. *Krup.* 1, 29. Ciemiączko dziecinne. *Syr.* 1179. Drżaco ciemię u niemowląt, fonticulus. *Perz. Cyr.* 1, 154. - *Fig.* Nie bito go w ciemię. *Teat.* 1 b, 47. (nie głupi, et ist nicht auf den Kopf gefallen). To mi to człowiek z rozumem i smakiem, w ciemię go nie bito. *Zabl. Amfi.* 6. Ona choć kobieta, Ma arcy bystry rozum i w ciemię nie bita. *Zabl. Zbb.* 32. *Prov. Rofs.* насимь кого на мѣмачѣ на рѣку кого носіт). **CIEMIĘGA**, *i, ż.*, nużenie się, suszenie mózgu, mozol, Kopfbrechen, Schwierigkeit. Im co z większą ciemięgą przychodzi, Tym milsze, tym bardziey czas w sercu ludzkim słodsi. *Pot. Pocz.* 105. - 2., **CIEMIĘGA**, *i, m.*, mantyk, zmudnik, nudnik, który sam nie wie, czego chce, innych bez potrzeby kłopoce, ein langweiliger confuser Mensch. Zeby ten ciemięga poszedł precz ode mnie; niech ia się sama w domu rządzę. *Teat.* 16 c,

68. Jeden, co imię tylko z orderowej wstęgi Miał pa-
na, obycasie brutala, ciemięgi... *Min. Ryt.* 4, 269.
CIEMIĘGAC *intrans. nied.*, mantyczyć, głowę komu
bez potrzeby suszyć, gadać ni to, ni owo, *einem ohne
Wort den Kopf warm machen*. CIEMIENIOWY, a, e,
od ciemienia, *Wirtel* = Kości ciemieniowe. *Kirch. An.*
29. CIEMIENIUCHA, y, ż., *Laſche, Schorf Gall. escar-*
re, eroüte. St. Kiesz. 35. CIEMIENNIK, a, m., *hel-*
leborus Nieſewurz, roślina, której korzeń dla ludzi nie-
bezpieczny. *Kluk Dyk.* 2, 37. *Rs. стародубка*. CIE-
MIERZYCA, y, ż., ziele, *helleborus albus Linn. ve-*
ratrium album, węże Nieſewurz, korzeń mocno lasku-
je i mocno womity wzbudza. Ciemieryzca czarna, *ve-*
ratrium nigrum Linn. Chriſtwurz, podobna pierwszemu,
kwiat ięczy sażywa się na śledzionę, na melankolię, na
szaloność i t. d. *Kluk Roſ.* 2, 214. *Fundz.* 502. *Urząd.*
178. Zład żart: *bibe helleborum piy ciemieryzycę*, t. i.
toś szalon, maas muchy albo koczi w głowie. *Mącz.*
Boh. cjemetice, cjemerta, lepſawta; Rag. cemerizza,
cemerikka; Vd. zhemerika, zhemerizhni koren, maſlak,
kilna korenina, toluje, zhumier, zhemerica; Carn.
zhmerka, ssaamojda, talovje; Cro. chemerika, maſzlak,
kukuvjek, talowę trawa; Bos. cemerica, kukuvjek; Roſ.
чeмepицa, чихoткa; Sor. 1. boje jęło; (cf. Slo. cę-
metę faſtidium; Car. zhmer; Rag. cemer; Hung. chem-
er, Bosn. cemer, Cro. chomer = trucizna, venenum).
CIEMIERYZCZNIK, a, m., CIEMIERYZCZNICA, y,
ż., ziele podobne starcowi, czyli rucie, *sesamoides ma-*
gnum Großſesamtraut. Syr. 1473. tychże skutków, co
i ciemieryzca biała. *ib.* CIEMIERYZCZNIKOWY, a,
e, od ciemieryzanika, *Großſesamtraut = Syr. CIE-*
MIĘZCA, y, m., CIEMIĘZNIK, CIEMIĘZCIEL, a,
m., uciemięzyciel, uciężający drugiego, *der Weltſtiger,*
Bedrucker. Ciemięznik. *Krom.* 171. Ciemięzyciel wy-
nosi głowę aż pod obłoki, a niewinność nogami zdep-
tana. *N. Pam.* 3, 333. *Wrodz. żęłk.*, ciemięzyciel-
ka, *die Weltſtigerinn, Bedruckerinn*. CIEMIĘZYC
transit. nied., zciemiężyć, uciemiężyć, *dok.*, uci-
miężyć *kontyn.*, uciężać, uciskać, trapić; *weltſtigen,*
bedruckeren, bedrücken, Boh. utjiziti, utjizim, Roſ. удру-
чать, удручить. Nogi jego okowami ciemiężone, rę-
ce związane. Birk. Zbar. C. 3. uciemiężone. Birk. Chmiel.
C. 2. Otaczają nas ci ludzie i ciemiężą. Teat. 18, 93.
Gdy go zwycięży nieprzyjaciel, w niewolę lud jego
uciemiężą. *Fabl. Tel.* 69. Cóż to za wiara, co swo
uciemięża stróż! *Zab.* 12, 253. Możniejszy, co myśl
cłowieczą zwycięży, Niż który tysiąc tysięcy zciemię-
ży. *Chetch. A. 3 b.* Uciemiężać poddanych. *Teat.* 46,
11. CIEMIĘZYK, a, m., ziele, *saxifraga. Sleszk.*
Ped. 409. *Steinbrech, ein Kraut, ob: Lomikamieſ.*
Po CIEMKU, *adverbialiter*, w ciemnym, po omacku, bez
światła, *im Finſtern, tappend. Roſs. sb. потемкахъ.*
Gdy blisko przychodzi do Nafty, muszą światło soła-
wiwszy, po ciemku kopać onę naftę. *Syzt. Szk.* 166.
Kto w po ciemku chodzi, nie wie, gdzie idzie. *Radz.*
Zoa. 12, 35. Po zgasseniu swiocy w pociemku był ra-
niony. *Stat. Lit.* 526. W pociemku nocnym i w za-
mierzkaniu. *Budn. Prov.* 7, 8. CIEMNAWOSC, ści,
ż., farba na ciemną pochodząca, niezupełna ciemność,
nicht gänzlichę Dunkel, grauer Schimmer. Vind. temli-

vost, temnozność. *Rs. темнoзность, Ec. сумерки,*
прирракъ. CIEMNAWY, a, e, CIEMNAWO przystk.,
nie se wszystkim ciemny, *nicht ganz dunkel. Vd. tom-*
liu, temnozen; Bs. potaman, pomrrićjan, Rs. темно-
занный; Ec. темновидный. Jaba, w której ma być
trzyman szalony, powinna być trochę ciemnawa. *Perz.*
Lek. 202. Ta ciemnawa cera, skrzywdzona nieco upa-
łem. *Węg. Mar.* 3, 101. CIEMNIA, i, ż., ciemność,
mieysce ciemne, ciemnota, ciemno, *das Dunkel, das*
Finſter, die Finſterniß. Co za pociocha błyska w cie-
mni duszy moicy, Mechalo, żono moia, twa onota mię
koi. *Przyb. Abl.* 230. CIEMNIC czyn. *nied.*, uciemnić
dok., ciemnym czynić, zasimiac, *dunkel machen, ver-*
dunkeln. Bosn. et Rag. tamniti). Wzywam światłości
twoicy na obiaśnienie uciemnionych braci. *Mon.* 73, 99.
Mężnych serc w grobie śmierć sama nie ciemni. *Fabl.*
Buk: J. 4 b. CIEMNICA, y, ż., mieysce ciemne, bez-
światłość, ciemno, ciemnia, ciemnota, *das Dunkel, die*
Finſterniß, ein Finſterer Ort. Kazawazy zamknąć okna,
został w ciemnicy. *Oss. Sen.* 73. *tenebrae*). §. Skrzyn-
ka, nazwana ciemnicą nositelną, *camera obscura por-*
tatilis. Hub. Wet. 257. *eine Camera obscura.* §. Wię-
zienie ciemne, zwyczajnie podziemne, *taras, die Tem-*
nię Adlg. ein Finſterę unterirdiſches Gefängniß). *Slo.*
temnice, Hung. tömlötz; temlocz; Slo. tavnica; Bosn.
tamnica; Rag. tamnizza; Cro. temnica; Vd. temnica,
shiba; Car. temniza (s 1. carser 2., puerorum lim-
bus). *Ec. темница.* Dano Josefa do ciemnicy, gdzie
więźniów chowano. *W. Gener.* 39, 20. (do domu wię-
zienia. *Bibl. Gd.*). Pray apostołach w więzieniu był aniół
i ciemnice im otworzył. *W. Post. W.* 568. CIEMNI-
CZNY, a, e, od ciemnicy, więzienia, *Gefängniß = 1. Cro.*
temnichki; Hung. tömlötz; Eccl. темничныи. Stróż
ciemniczny dał kubek Sokratesowi z trucizną. *Bud. Ap.*
9. der Gefängnißwärter. Wszucili ich do ciemnicy i
rozkaſali ciemnicznemu stróżowi, strzeds ich pilno.
Budn. Act. 16, 23. (stróżowi więzienia. *Bibl. Gd.*).
Odmienił szaty ciemniczne jego. *Budn. z Reg.* 25, 29.
(*Not. „szaty więzienia jego“*). CIEMNICZNY, -
ego, m., *Substantiv:* = stróż ciemnicy, czyli więzienia
lub więźniów, *der Gefängnißwärter, Gefangenwärter;*
Cro. temnicar (Rag. tamnicjar captivus, tamnicjarſtvo
captivitas; Ec. шамничникъ więzień). *Bosn. tamni-*
cjar; Eccl. юзалишникъ; Sarab. 1. pastwarki, pastwa
wobſtaraćęet. Nie wiedział ciemniczny nioczum. *Budn.*
Gener. 39, 23. (przełożony nad domem więzienia. *Bibl.*
Gd.). CIEMNIEC *niiak. nied.*, zciemnieć, ociemnieć
dok., ciemnym się stawać, *finſter werden, dunkel wer-*
den. Cro. temnom; Roſs. темнѣть, помемнѣть.
Od strzał niebo tak było zakryte, Ze się tak zdało, iż
zciemniał dzień biały. *P. Kochan. Jer.* 466. Jutrzenka
zciemniała. *Otw. Ow.* 455. *Fig.* Niech bóg ociemniałe
serca ich oświeci. *Sak. Okul. - transl.* brudnieć, nikcze-
mnieć, utracić z blasku, z świetności, *ſchmüßig wer-*
den, ſeinen Glanz verlieren. Jakże pray tey białości
czernieć szpetnie mieli, iak przy świetności ciemnieć.
Bals. Sw. 2, 420. Co minuta ciemnicą i niszczęcia bar-
dziej. *Birk. Zyg.* 8. §. Slepym się stać, osłepiać, *blind*
werden, blöde werden, erblinden. Ociemniał, obwił
z boiaźni. *Oss. Bay.* 2. Z żalu oczy mi zciemniały, A

członki zwykłej siły postradały. *Chrośt. Job. 62.* *CIEMNIK, a, m., człowiek ciemnotę lubiący, *Carn. temnik, ein Obscurant, ein Schleicher, Tuchmacher.* CIEMNISTY, a, e, CIEMNISTO *przysł.*, pełna ciemnoty, voll Finsterniß, ganz finster, dunkel. Szukałem w lesie ciemniwego chłodu. *Zab. 2, 118.* (cf. cienisty). CIEMNIUCHNY, a, e, CIEMNIUTKI, CIEMNIUTENKI, CIEMNIUSIENKI, CIEMNIUTENECZKI, a, ie, - *adv. na - o, intens. adj.* Ciemny, sehr finster, sehr dunkel. - 1., CIEMNO *adverb. adj.* Ciemny, - niejasno, niewidno, bez światła, finster, dunkel. *phys. et moral. Boh. ztemna, gšera, Cro. skuro; Rofs. тёмно.* Ciemno tu, nie widno. *Cn. Th.* Ciemno, niewyraźnie, niezrozumiale to wyrażone. *ib.* Ciemno w głowie. *Oss. Wyr.* (niema wiele światła, rozumu). Ciemno w szkale, w worku (próżno). - 2., CIEMNO, a, n., *Subst.* = ciemnota, das Dunkel. CIEMNOBARWY, a, e, farby ciemny, dunkelfarbig, *Rofs. тёмноцвѣтныи.* CIEMNOBŁĘKITNY, a, e, ciemnomodry, dunkelblau; *Rs. синѣтныи.* W ciemnobłękitnej farby szaty się ubrała. *Otw. Ow. 583.* CIEMNOBRUNATNY, a, e, z ciemna brunatnawy, dunkelbraun, *Rs. чернобурыи, тёмнобурыи.* Ciemnobrunatny kolor, *Sto. tavnomerka boja.* CIEMNOCISAWY, a, e, o koniach kasztanowatych, dunkelkastanienbraun. CIEMNOCZERWONY, a, e, *Cn. Th. dunkelrot.* *Rs. бакаанныи.* *CIEMNOFAŁECZNY, a, e, niezrozumiałe fałsze podający, dunkel und falsch. Udał się Sakowicz do Krakowa, na pisanie ciemnofałecznej Perspektywy. *Pimin. Kam. praef.* (Perspektywa, tytuł dzieła Sakowicza, które Pimin o ciemności i fałsze obwinia). CIEMNOGNIADY, a, e, o koniach kasztanowatych, gniadawych, dunkelkastanienbraun, von Pferden, *Rofs. тёмногнѣдыи; Sla. mĕrkov.* CIEMNOMGLISTY, a, e, CIEMNOMGLISTO *przysł.*, mgła gęsto zamknięta, die unnebelt, vom Nebel verfaßert. Wszystkie zdarzenia sągasyby w ciemnomglistej nocy, by nam historyja świadectwa o nich nie dawała. *Strjik. praef.* Tyber ciemnomglisty. *Otw. Ow. 577.* Dobrodsieystwem nocy ciemnomglistej, Rączą ucieczką uszła śmierci oczywistej. *Otw. Ow. 413.* CIEMNOOKI, a, ie, oczu ciemnych, niejasnych, dunkeläugig. §. Ślepy, nie widzący, blöde, blind. Fortuna ciemnooka. *Chrośt. Luk. 31.* CIEMNORUSY, a, e, ciemnokasztanowaty, *Rofs. мемнорусыи цисawy, kastanienbraun.* CIEMNOROD, a, m., śleporodzony, ein Blindgeböhrt. *Birk. Zbar. B. 3. 6.* CIEMNOSC, ści, ż., niejasność, brak światła, die Finsterniß, die Dunkelheit, das Dunkel; *Boh. tĕmnořt, tmawořt; Car. tĕmmá, temmóta; Sor. 1. cjemnořej; Vd. temlivořt, mrashlivořt; Cro. temnozt, temnořt, tmicař; Rag. támnoř; tminne, tmuřcja, tmá; Bs. tamnořt, mrák (2., łotróstwo inertia) Rofs. мемнопá, темноцмъ.* Światłość jest ciałem istotne, a ciemność jest utratą jego. *N. Pam. 15, 357.* Ciemnościami otoczył mię nieprzeżyłymi. *Kul. Her. 85.* Nic nie są ciemności tylko snak słonecznej nieprzytomności. *Susz. Pies. 3, E. 4. b.* On prawa z tainików i z ciemności na światło wyprowadził. *Pilch. Sen. last. 5.* §. Ciemność oczu, niedowidzenie, ślepotą, die Blindheit. Oczy ledwie co widzą, ciemność na nie pada.

Zab. 16, 358. §. Ciemność mowy, niejasność, niezrozumiałość, die Dunkelheit, Unverständlichkeit. CIEMNOSIWY, CIEMNOSZARY, a, e, dunkelgrau, *Rofs. тёмно цѣрыи, сизыи, смурый.* CIEMNOTA, y, ż., ciemność, ciemno, die Finsterniß, das Dunkel. *Cro. tmicař, tmiaa; Vd. temniša, temnota, temaa.* Grzechowi ciemnoty potrzeba. *Gorn. Dz. 97.* O mgło wieczysta, mętno ciemnoty! *Zab. 13, 232. Nar. - Medic.* Ciemnota, gutta serena, niemoc oka wewnątrzana, przy czystej źrenicy nic nie dająca pacjentowi widzieć. *Perz. Cyr. 2, 171.* der graue Staat. CIEMNOWID, CIEMNOWIDZ, a, m., człowiek niejasno widzący, ein Blödsichtiger, Schwachsichtiger schwachen wazoku. *Cn. Th. 1016.* CIEMNOWRONY, a, e, o koniach karych, dunkeltrappig, von Pferden. Ow koń był ciemnowrony, ten jest cisawy. *Alb. z W. 4.* CIEMNOZIELONY, a, e, *Rofs. тёмнозеленыи саклакawy, Cn. Th. dunkelgrün.* CIEMNOZOŁTY, a, e, dunkelgelb. *Cn. Th. - Sla. tavnaxút; Rofs. тёмножелтымъ, рудожелтымъ.* CIEMNY, a, e, bezświatły, niejasny, bez blasku będący, niewidny, finster, dunkel. *Sr. 1. cjemné, cjmíté, cjmogíté; Boh. temný, tmawý; Slo. tmawý; Vd. temoa, temnoten, temmen, mrashen, timen, timnų, oblazhen, temliu; Car. temné; Bs. taman, tmařti, tmuřjařti; Cro. tĕmen, tmĕch, řkūr, Sla. tavan; Rag. támni, támni, tmářt, tmiařt, tmuřjařt, tamni; Rofs. тёмныи, тёмнѣ, tminařt, tmuřjařt, tamni; Rofs. тёмныи, тёмнѣ (Ec. тёмнѣмъ podrautek) (cf. Gr. témosos delubrum, Suec. dimmer dunkel, Ger. dämmern, Lat. tenebrae, Arab. tamara, Hebr. p̄w taman abscondit).* Noc ciemna. *Teat. 56 c, 84.* Opuśćmy to ciemne pomieszkanie. *ib. 50 b, 3.* Jedne dni były jasne, a drugie ciemne, w których słońce widzieć się nie mogło. *Sł. Dz. 893.* Ciemny kolor, niejasny. *Cn. Th. eine dunkle farbe.* *Moral.* Ciemnych spraw, ciemna też bywa robota. *Jabl. Ex. 17.* (światła się chronią). §. Nieślawny, niesnakomity, nieświatły, ohne Ansehen, unansehnlich, unbedeutend, niedrig. Przesady nasze skazują białogłowy na życie ciemne i na nieuctwo. *Zab. 15, 64.* Aurelian ciemnych i płodnych rodziców syn. *Sł. Dz. 146.* Żyć w stanie ciemnym. *Now. Lor. 50.* §. Ciemny, niejasny do zrozumienia, niezrozumiały, dunkel, unverständlich. §. Niewidzący, niewidomy, niedowidzący, ślepy, blöde, blind. *Subst. ciemny, ślepy, der Blinde.* Ciemna, ślepa, die Blinde. Usługuję mi ubogiej ciemnej. *Teat. 58, 29. - Prov.* Przygania ślepy ciemnemu. *Oss. Wyr.* (kulawy chromemu, kociel garcowi cf. sameś taki). §. *Logic.* nieoświecony, nieświatły, unaufgeklärt, finster, unwissend. Oskarża niewinnego przed ludem, a lud ciemny słucha. *Teat. 45 d, 4.* Wyb: Ciemne żydy. *ib. 45 c, 4.*

CIEN, ia, m., CIEN, i, ż., CIENIE, ia, n. powtarzanie się widoku słabsze i ciemne za odbiciem się promieni, der Schatten eines Körpers; *Sor. 1. řen, řejien, řcejien; Sor. 2. řjeřá, wořeřá, řon; Boh. řin; Sla. řin, řwona; (cf. Hung. řin color cf. Ger. řeřen); Boar. řjenna, osjenna, ořina (cf. Gr. ořia); Vn. řienza, řenza; Car. řeřna, řenshenina; Cro. řentřa, řeřna; Rag. řjenna, řjen, řajenna, obsjenna (Rag. cin facies, lineamentum). *Rs. мѣнб, омнѣнб; Ec. мѣнб; řmъ,* (2.,*

(2., сѣнь : скиня, шатеръ, наметь namiot of. sień of. ściana; *Slavan.* sinnica : kuczka zielona, chłodnik of. *Lat.* scena). Niepodobna, by kto cień przestąpił, który wszędzie tuż za nim, gdziekolwiek stąpił. *Protas. Fat.* 13. Miasto czeladzi, cień za nim chodzi. *Fabl. Ez.* 72. (bez sług, hołota). Sam ieno na swóy cień patrzy. *Rey Post.* 2 9, 2. Jak cienie niedostępne przyszli za nami. *Hor. Sat.* 258. Ciodzi za nim, iako cień za ciałem (cf. iak cień za krową). *Rofs.* прихвостень. Cienia się swego boi. *Opal. Sat.* 193. (względnie się ogląda). *Slo.* swiho stinu sa lefat; muhi sa zdefit; ze stinom sa pasowat. J cienia swego dziś się strzedz potrzeba. *Pot. Arg.* 147. *Kras. Ant.* 11. Rozpuścniły drżą i przed swoim cieniem. *Fabl. Tel.* 48. J wios ma swóy cień. *Ry. Ad.* 76. Muszki, pajęczyny, albo iakiekolwiek inne cienie przed oczyma mu się zdają latać. *Syr.* 21. §. W malarstwie, cień, cienie, cienie mieysca na obrazach, dla lepszego odbijania się iasniejszych, der Schatten in einem Bilde. Malując, umieasz cienie udawać i na swoim właściwym kłósc mieyscu, aby przez spór ciemne iasniejszym dodawały świeżności. *Teat.* 54 d, 9. Sposób robienia cieniów; albo bań różnego koloru. *Comp. Med.* 677. (Ес. сѣннопины Gr. σκινογραφία = malując). Cień i światło, *Rofs.* сѣннопины Schatten und Licht. - Cienie, pierwsze rysy, słaby abrys, der Schattenriß, der Abriss. Cienie to tylko obraku, wartego biegłego i ćwiczonego pędzla. *Oss. Wyr.* Oskarowali według zakonu, którzy kształtowi i cieniowi rzeczy niebieskich usługują. *Leop. Hebr.* 8, 4. (Schattenbild, Vorbild). - Cień, rzecz znikoma, wąta, marna, ein Schatten, etwas Werthloßes, Leeres, Eitles, Vergängliches. Moie wiersze są cieniem w porównaniu wierszów W Pana. *Boh. Kom.* 4, 146. Nieszczęścia nowe, przeciw którym przeszle cieniem były. *Fabl. Tel.* 53. Wszystko zdać się musi cieniem, lub istotą. *Przyb. Milt.* 57. Rzeczywiste upuszczamy dobra, abyśmy się za próżnym cieniem upędzali. *Zab.* 7, 164. (eisser, leerer Schein. *Prov. Sor.* 2. ktoj sa teju sjeuu pschima, ten nama nż garseji. cf. blask). Cień chwytac, łapać, (= marność, znikomość). Mysłmy wczorajsi, i iak znikle cienie, Tak dui ubiega naszych przedłużenie. *Chroft. Job.* 33. - Cień, najmniejszy, najsłabszy pozor, der geringste Schein, (Anschein). Strzeżę się, abym cieniowi nawet nieukontentowania między mną, a Rzeczpospolitą, nie dał mieysca. *Gaz. Nar.* 1, 71. *Stan. Aug.* Delikatny człowiek cierpieć nie może cienia nawet, któryby mu honor uwłaczał. *Teat.* 9, 20. Cienia prawdy w tym niemasz. *Oss. Wyr.* Cieniów się nadziei trzyma. *Sk. Dz.* 825. Niech powie, iесли kiedy cień kłamstwa iakiego mógł we mnie postrzedz. *Boh. Kom.* 3, 208. - Cienie, odmiany delikatne, nie do spostrzeżenia, cieniowanie, *Gall. nuances*, Schatten, Schattierung, Nuancen. Nic trudniejszego, iak wydać w słowniku rozlicznych słowa iakiego znaczeń cienie. - Cień, fałsz, nieprawda, Schatten, Unwahrheit, Falschheit. Jśc za cieniem, za fałszywym wyobrażeniem. *Oss. Wyr.* Cień prawdziwe następuje. *Pies. Kat.* 93. §. Cień, o człowieku, cień go tylko, zmierzniał, zniszczał, er ist wie ein Schatten, wie ein Schattenbild, elend, hager. Kuglarze i ci, którzy

się w niewolę podają, mają nagrody cień jednego człowieka. *Szczerb. Sax.* 259. Cień to tylko tego wielkiego bohatera, któremu niegdyś świat się dziwił. *Oss. Wyr.* (nie ten człowiek, co był). §. Cień, dusza ciałem rozłączona, duszyca, mara, cma, eine abgetheilte Seele, ein Geist, ein Schatten. Cień albo dusza zabitego Achillesa z ziemi w postawie dawney wymknąwszy się, ukazała się w nocy. *Otw. Ow.* 526. Próżne są przy ubóstwie dawnych cieniów składy, Weż sobie miłośniku ubogi twe dziady. *Hul. Ow.* 57. Matka przepowiada córce: radabyś potym cień mój zobaczyć. *Gal. Wym.* 194. Na kartach drogi czas zgubią i żywot iako cieniowie przechodzą. *Sk. Kaz.* 614. §. Cień, mara, mamidło, obłudza, fałszywa postać, bobo, straszidło, ein Scheinbild, ein Popanz. Jżby się tym większe wpysko jego zdalo, kazał cieniów co naywięcej poczynić, i poubierawszy ie w szaty, na konie powsadzać. *Biel. Kr.* 313. *Biel. S. N.* 34. Robią fowcy z chust, a z grzebi cienia, iakoby chłopca, i biorą ie z sobą do lasa, gdy idą na niedźwiedzia; gdy tedy niedźwiedź rozdrażniony pójdzie na łowca, rzuci nań cień, którego niedźwiedź pochwyciwszy, mniemając by chłop, imie dlawić, a w ten czas łowjąc na cieniu go przebodzie. *Cresc.* 641. Tatarzy cieniów na konie nawiązali, i tak straszylami Polskę plondrowali. *Falib. Dis. C.* 3. - §. Cień, mieysce cieniście, od słonecznego upaśu wolne, chłód, der Schatten, die Kühle, ein Ort, wo Schatten ist, ein schattichter kühler Ort. *Sorab.* 1. kłoft, ścjecien, kłobf; *Sorab.* 2. kłoft (cf. chłód). Niech mi drzewa swego użyczą cienia, Od słonecznego niech bronią płomienia. *Burl. B.* 3. Miley pod czas i w cieniu posiadzieć, anizeli ustawnie na słońcu. *Lub. Roz.* 486. Uczynił sobie chłodnik i siedział pod nim w cieniu. *Leop. Jon.* 4, 5. Las głęhokim cieniem, słońca promieniem wstręt czyni wysokim. *Ustrz. Klauđ.* 29. Kto w słońce może patrzeć, ten nie szuka cienia. *Pot. Arg.* 444. - *Transl.* obrona, ochrona, protekcyja, Schutz, W fortyf. cień, zasłona robotników od strzelby nieprzyjacielskiej. *Tr. die Blendung.* Pod cieniem mądrego króla śmiało uczeni wykonywają swoje roboty. *Oss. Wyr.* §. Mieysce ciemne, ustronie, ciemnota, ein dunkler Ort, Dunkelheit, Dunkel. Tak nie cenię miłości, hym szedł dla nię chętny w grobu cienie. *Hul. Ow.* 114. Z ostatniego cienia na najszywniejsze wylecieli urzędy. *Nag. Fil.* 137. Utracać nikczemnie w cieniu wieku swego, nie skosztowawszy, co jest na świecie dobrego. *Star. Vor. C.* 4. Dzieło wychodzące z cienia drukarskiej prasy na widok publiczny. *Teat.* 47, D, a. §. *Botan.* ziele, strzali iad też nocnym cieniem zowią, iż sen przywodzi. *Syr.* 1374. *dorionium* Nachtschatten, ein Kraut.

CIENCZEC, CIENSZEC, CIENIEC *nialak. nied.*, zcieńceń *dok.*, cieższym się stawać, subtelnieć, dünnet werden, feiner werden. *Boh.* ztenceti; *Rofs.* монѣмъ, монѣамъ. Ciało jego chudnie i cieżcie. *Smarr. Ap.* 54. Zuakiem suchot, kiedy oczy wpadają, nosa koniec cieżcie. *Krup.* 5, 572. Skorupa iaia coraz cieżcie i subtelnieć, dla nasiedzenia kokoszy; iako też cieżcie, gdyby w occie leżało. *Sak. Pr.* 179. Głos mężki cieżczał. *Zebr. Ow.* 39. *Otw. Ow.* 73. Włosy ich zół-

ciały i scieńczyły. 1. *Leop. Levit. 13. Fig. Maled*, mnieyszeć, *geringer werden*. Starsi rozumieją, iż powaga ich cieńsze, jeśli surowości nie przyłożą. *Birk. Dom. 7. 3. CIENCZYC, CIENSZYC czyn. nied.*, scieńczyć *dot.*, scienczać, scieższym uczynić, umnieyszać, *dünner machen, feiner machen, verbünnen, verfeinern, geringer machen, verringern, verkleinern, schmälern. Boh. tenčiti, ztenčiti, ztenčowati; Slo. ztenčugi; Cro. tenčam, Sor. 1. wocjenfoščjam; Bs. tanciti, stanciti, otanciti; Rag. tanciti, tancjatti, otanciti, protanciti; Roś. тонить, ошонить, ушонить, изтонить; Ec. спончить, спончевать, тончу. Jak widzieć, scieńczyć będzie ten palcat, aż się i słomie. Oss. Wyr. (strugał, strugał, aż przestrugał). Scieńczenie drzewa. *Karp. 3, 16. Deszczki do scieńczenia, wanczocy, wasilki. Klon. Fl. D. 3. Albow ia słuch przytepił, alboś głos sobie scieńczyła. Teat. 9, 29. Ruczę tak opowiedział, że scieńczy swe zasługi, drugich chwalił. Pot. Arg. 832. Cieńczyć, niszczyć kogo na majątku, ubożyć, einen außfangen, ihn arm machen. Niezbędny pieniacz cieńczy pocasiwego człowieka, włóczęga z trybunału na trybunał. Oss. Wyr. (Eccl. тончить, мелный, испончашелный, extenuatius). CIENCZYC się, *zaimk.*, z cieńszeć, stać się cienzszym, dünner werden. Jak mu się twarz cienzzyła, kliniało ściągionia. *Przyb. Mill. 321.***

CIENIC *czyn. nied.*, ocienić, ucienić, zacienić *dot.*, cieniem obtulać, *beschatten. Boh. stiniti, Slo. stinim; Car. senzhem, senzheti*). Czarna czupryna buynie po barkach rozlana, Cieni kędziorem coło wyniosło młodziana. *Przyb. Ab. 8. Kształnym się paskiem tulipan ucieni. Zab. 16, 92. Nar. Można w opisanu myśl nadobną ocienić, lubo też przygodnym wdziękem umilić. Mon. 65, 609. CIENIEC ob: Cieńceć. CIENIEY ob: Cienko, Cienki. CIENIEK ob: Ciennik. CIENIK, a, m., *zdrob. rzeczown.* cień, z mały cień, cionek, ein kleiner Schatten. *Rag. sjenza, sjenizza; Cro. izencdunicza*). Umrze w swej ślepocie, fałszywe ogniki, Biorąc za żywe światło i próżne cieniki. *Jabło. Tel. 55. CIENIOWAC czyn. nied.*, cienie dawać, *schattiren pr. et Fig. (Ec. сѣниописати, malować) Re. тѣнить, тѣню, оштѣнить, оштѣнивать; Vind. sienzhati, pofienzhati, sahsenzhuvati, sahsenzhati.* Brzegi rzeki cieniowane. *Przyb. Ab. 137. CIENIOWANIE*, działanie i skutek działania, *das Schattiren, die Schattirung, Roś. оштѣнка, pr. et Fig.* Cieniowanie w malarstwie, dawanie cieniów, to jest, cienie, żeby światło żywiej odbijało. *Oss. Wyr. Cieniowanie znaczeń słowa, Gall. nuances; die Nuancen, Schattirungen.* Trzeba dobrze język swój umieć, trzeba znać w osobnych wyrazach jego acz najmniejszą różnicę i niby najcieńsze cieniowania. *Pir. Wym. 221, et 243. CIENIOWY, a, e, od cienia, Schatten*, Cieniowey mara próżności, Obraz jest świeckiej zacności. *Dar. lot. 5. Vind. sienzhni. CIENISTOSC, ści, ż., mnogość cienia, Beschattung, (Schattenreichthum). Sorab. 1. zajejmenności. W starożytności ieziorom niektórym, albo cienistość, albo niesięgniona głębina cześć sędziła. *Pilch. Sen. list. 313. CIENISTY, a, e, CIENISTO przysłk.*, w cień obtulający, *schattereich, schatticht. Boh. stinny, stinový, Bos.***

siennaft, koji ima siennu, ovoj; *Vind. sienzhno; Carn. sienzhno; Sor. 1. cjmíté, fwoďfowńé, fwoďfopíté; Rag. siennaft, sienniv; Cro. tenyázt, sienčhen; Roś. тѣнистый, сѣнистый, сѣнный, сѣновный, благосѣнный; Ec. присѣнный, покрыйный, который сѣнь, t. i. тѣнь наводитъ; благосѣннолиственный. Cienista lipa. *Pot. Arg. 377. W lasach cienistych. Lib. Hor. 14. W cienistym Helikońskim Kraiu. Lib. Hor. 21.**

CIENIUCHNY, a, e, CIENIUCZKI, CIENIUSIENKI, CIENIUTENKI, CIENIUSKI, CIENIUTKI, CIENIUSIENECZKI, CIENIUTENECZKI, a, ie, *adverbia na -o, intens. przymiota.* Cienki, *schť dünn, ganz dünn, fein, zart. Boh. teničň, tenučň, Sor. 2. schannschli; Sor. 1. cjenčujš; Re. мѣненькїя, мѣненькѣ. Duchy ożywiające przez cieniučne kanaliki z głowy spływają. *Mon. 68, 285. Z cieniučkieh deszczek skrzyńska mała. Crec. 667. Na cieniučkiey nici sprawy swe wieszają. Rey Wiz. 83. Cieniusienki. Pot. Arg. 451. Stód rozciągnąć cieniusieńko na wietrze, aby wysechl. Goff. Ek. 107. Srebro cieniučno uklepáno, w małe blaszki strzyżone. *Sien. 605. Cieniučkie gloseczki. Groch. W. 352. Szepce mu cicho do ucha cieniusienkim tonem. Mon. 73, 664. Spiewał, iako mógł cieniučno. St. Dz. 762. CIENKI, a, ie, Cieńszy Compar., z niegruby, niemiąższy, dünn, fein, nicht dick, nicht grob. Boh. tenčň, tence; Slo. tenli; Sor. 1. cjenki, jnadue, Sor. 2. schanki, bejai, bojni; Sla. tanak, tanean; Vind. tinok, tinshi, tenek, tenak, tenko; Carn. tank, tenkú, tanke, tajnshe; Bs. tanahan, tanki, tanahni; Cro. ténok, tenéhen, teńshi; Hung. gyonge; Rag. táni, tának, tanahan, tankovit; Roś. мѣнѣя, мѣнѣя, тонко; Britan. mindr. tauao, Jrl. tana, Pers. tend, Gr. ruvos, Lat. tenuis, Gallis. tene; Anglos. thyn, Suec. tuna, Ger. dünn). Jeleń ma nogi cienkie, iak badyle. *Zab. 13, 271. Tręb. Człowiek cienki, niegruby, nietłusty, niebrauchaty, ein dünner, nicht dicker, schmächtiger Mensch. Szczupły, cienki, glista. Cn. Ad. 1138. Cienki stan wzrostu; smukły, wysmukły. Tr, schlanf. Głos cienki; eine feine Stimme. O materyach, na pochwałę lub naganę, cienka, przoduia materya, ein feiner Zeug, lub też cienka, licha, niedychtowna, ein dünner Zeug. Roś. тончуга. Płótno cienkie ob: Bisior, Kment. - Umyślnie robią bławaty rzadkie, cienkis, niedychtowne, a za dobry towar przedają. *Grod. Dis. D. 3. Od cienkiego końca począć, pawoli, stopniami, vom dünnen Ende anfangen, allmählig, stufenweise etwas betreiben. Eccl. помонку, подробно, помаау. Jezus w dziecństwie swoim żadnego dziwu bóstwa swego nie okazał, bo nie chciał tego od cienkiego końca począć, i nie chciał tego między dziećmi, iako dziecię, okazać. *Rey Post. G. 4. (cf. od szarego końca). - Cienkie wytarte mieysce iakiey skóry, Roś. пашина, пашинка. Cienki, wytarty, Re. паминный. §. O cieńszach, trunkach, napoiach, cienki, rzadki, niegęsty, niełgi, niemocny, słaby, dünn, von Getrunden, nicht dick, nicht stark, schwach. Cienka kawa, cienkie piwo (cf. Cienkusz). §. Delikatny, ostry, byłtry; fein, scharf. Cienki ma smak, nos, węch. Tr. CIENKO przysłk., Cienicy compar., niegrubo, niemiąższo, nie-******

gęsto, dünn, fein, nicht dick, nicht grob, *Boh.* tence; gęsto; *Sor.* 1. cjenło, cjenje; Gdzie cienko, tam się rwie. *Fr. Ad.* 57. Mury mają się coraz cieniej wywodzić ku górze. *Haur Ek.* 6. Cienko śpiewa *fig.* spuszcza z tonu, et spannt gelindere Saiten auf. Co przedtem cienko śpiewał pod oknem za kawałek chleba; teraz dmie jakby szjadł sto djablów. *Mon.* 73. 589. Dam ia ci, wnet ty tu cieniej będziesz śpiewał. *Oss. Wyr.* (będziesz tańszy; utrę ia ci nosa, przytrę ci rogów, upokorzę cię). Ow nieborak już cienko przędzie. *Falib. Dis. F.* 2. (kalkulem się). *Prov. Slo. tenfeg* traga't mušif, parcius comedendum. Cienko koło niego, chudo, chudeusz, skapo koło niego, er muš sich formal behelfen. Dwa półzłotki, cały wasz małatek, to cienko koło was, ze katy. *Zabł. Fir.* 11. CIENKOGŁOSY, CIENKOGŁOSNY, a, e, głosu cienkiego, feinstimig, klar, fein. Cienkogłosną piszczałkę miał z rogu białego. *Banial. J.* 2. b. *Ec.* тонкогласенб. CIENKOMOWNY, a, e, mówiący cienko, feintrebend. *cf. Ec.* тонкословенб, тонкословный *argutus*; тонкословіе *subtilis disputatio.* тонкословно subtylisuie. CIENKONOZI, a, ie, nogi cienkie mający, dünnfüßig. *Rag.* tankonogh): Pałk cienkonogi. *Klon. Fl. B.* 2. CIENKOPŁASKI, a, ie, w szers cienki, flach und dünn, dünn in die fläche. *Tr. ob:* płytki. CIENKOSC, ści, z., niegrubość, niemięszkość, zczupłość, delikatność, die Dünne, die Düntheit, die Feinheit, Klarheit, Sattheit. *Boh.* tenfošt; *Slo.* tenfošt; *Rs.* tancinna, *Vd.* tinkota, tinkust, tinzhina, tinzhinost; *Rag.* tancina, tan-kovitos; *Cro.* tečhina, tenchnozst; *Dal.* tenkovitofst, *Rofs.* тонизна, тонина, тонкостъ; *Sor.* 1. cjenfoštj. Cienkość ciała; cienkość głosu; cienkość napoju. CIENKOWŁOSY, a, e, niegrubych włosów, dünnhaarig. CIENKUSZ, a, m., piwo posłednie, tašbir, das Račbier, Halbbier. (cf. doimek). *Boh.* rjedina, rjedina; *Vind.* patzhi, sadnji ou, koritnjak; *Sor.* 2. patofi, *Rs.* полпиво. Spuściwszy że słodzin dobre piwo, może się na też słodzin nalać wrzącej wody, i przepuściwszy osobno z chmielem, przegotować; tak będzie cienkusz, zdalny dla czeladzi. *Kluk. Rosl.* 3, 272. Upijał się piwem, teraz na cienkussu prześlaway. *W. Post. W.* 3, 290. Dobry tobie cienkusz. *Cn. Ad.* 162. (takiemu takie; dobra Matyaszowi płotka; dobra psu mucha). §. Cienkusz także używa się o każdym słabym trunku pogardliwie, ein dünnes schlechtes Getränk überhaupt. (*Boh.* rjedinat *cereuisiam secundariam vendens.* Cienkusznik, przedający cienkusz. *W rodzaiu żeńsk.* rjedinařka. CIENNIK, *CIENIEK, a, m., CIENNICZEK, - czka, m. *zdrob.*, narzędzie od cienia, zasłona od upału słonecznego, od światła, i t. d., parasol, ein Schatten-dach, ein Sonnenschirm, Lichtschirm. *Boh.* štinble; *Bos.* sjennica, *Rag.* sjenca; *Vd.* sienzhek, sienzhenik; *Sor.* 1. kwobzil, zakitadwo; *Rs.* тѣнникъ, зонтикъ. Cieniek umbrella. *Mącz.* (cf. Umbrelka). Ciennik, zasłona od słońca, od świecy. *Cn. Th.* Parasol, ciennik, czyli daszek z kitayki, lub płótna, na prętach rozpięty, od upału słońca zasłaniający. *Mon.* 71, 66. §. Ciennik, mieysca cieniste, ein schattiger Ort. Zdobiące i bogacące kraj nasz cienniki. *Pam.* 83, 353. CIENNY, a, e, od cie-

nia, cieniowy, w cieniu stojący, Schatten =, im Schatten befindlich. Aby się nie chronił ludzi, ani też osobliwego a jakoby ciennego żywota wiódł. *Glicz. Wych.* K. 4. b. CIENSZEC *ob:* Cieczać, CIENSZY *ob:* Cienki.

Pochodz. słowa *Cienki* i *Cieś*: *prycieśszy, docieś-czył, przycieśszyć, zacieśszyć, wycieśszyć, z., bez-cienny, śacieniał*; *cf. śma, śmid*, i t. d. CIEPLAWY, a, e, na ciepło podający się, letni, wolny, etwas warm, lau. *Rofs.* менловатый. Zefir ciepławy. *Zab.* 13, 275. *Tręb.* Ciepławość *Rs.* менловатость, die Lauheit (cf. менловат = Podymne). CIEPLEC, - płca, CIEPLEK, - plka, m., kamień drogi, apsyctos. *Plin. H. N.* 37, 10. ein gewisser Edelstein. CIEPLEC *niak. nied.*, ściepleć, ociepleć *dok.*, stawać się ciepłym, warm werden. *Boh.* tepleti, stepleti; *Rofs.* менлѣмъ, менлѣю. Woda od słońca ciepłaje. *Uřrx.* Tr. 113. CIEPLIC *czyn. nied.*, ścieplić, ocieplić *dok.*, grzać, ogrzewać, ciepłym uczynić, warm machen, wärmen, *Bosn.* utoplitti, sgrjati, stopliti, *Croat.* topim; *Hung.* táplálom (cf. topić). *Ecll.* менлѣю. *CIEPLENICA, y, z., ogrzewadło, naczynie do ogrzewania łóżek, ein Bettwärmer, *Cro.* toplinica; *Rag.* toplipősteglya. CIEPLICE, - plic, *liczb. mn.*, CIEPLICZKI - pliczek, *liczb. mn. zdrobn.*, wody z przyrodzenia ciepłe, warme Wasser, warme Bäder. *Boh.* teplice, wazp; *Sor.* 1. cjopticza, cjopticzka; *Cro.* toplice; *Vd.* topliza; *Crn.* toplize; *Sta.* toplica; *Rag.* tópla kúpalficta; *Rs.* менлѣцы. Wody, moc do leczenia mające, dzielemy na wody do picia i na wody do kąpeli służące, czyli cieplice. *Krup.* 5, 209. Cieplice *thermae*, wody młociej więcej ciepłe, a czasem gorące, mające coś z rzeczy kopalnych. *Kluk. Kop.* 1, 96. Ciepłe łaźnie albo cieplice. *Sk. Zyw.* 1, 56. W cieplicach albo łaźniach. *Smotr. lam.* 163. Ciepliczki, *thermulae.* *Mącz.* §. Cieplica ogrodowa, *Rofs.* менлѣца, trepaus, rośliniarnia, Ciepłodom, das Treibhaus, Gewächshaus. Ananasy po różnych cieplicach ogrodowych w Europie nader są delikatne. *Mon.* 67, 824. Zagraniczne rośliny w ciepłodomach chowane. *Pam.* 82, 114. §. Cieplice, powietrze ciepłe, ciepłota, Wärme, warme Luft. Południowi podległe granice, Gdzie snów wiecany panuje i wieczne cieplice. *Groch. W.* 593. Bocianie na zimę do cieplic uchodzą. *Haur Sk.* 332. (do cieplejszych krajin). CIEPLICZNY, a, e, od cieplic, Wärmebrunn =, Wärmebad =, warme Brunnen und Wasser betreffend. *Boh.* tepličnj; Ciepliczne zdroje są w poszanowaniu. *Pilch. Sen. list.* 313. Zkąd cieplicznych wód gorącość pochodzi. *Petr. Szł.* 3. Tatry siła wód cieplicznych z siebie wydają. *ib.* 5. J ciepliczne wody, zaś i te nie dla ludzi są od boga dane. *Gorn. Sen.* 235. Wszystkie ziola i ciepliczne wody snaj i rozumiał. *P. Kochan. J.* 294. Grasy ciepliczne. *Nar. Tac.* 2, 334. *Rs.* менлѣчнымъ trepauszowy. *CIEPLIK, a, m., calorique, der Wärme-stoff, pierwsza przyczyna ciepła. *Mierosz. Msk. - N. Pam.* 6, 320. Ciepłoczyn. *N. Pam.* 14, 200. et 6, 316. Ciepłik, siła, która w nas czucie ciepła wzbudza. Wyraz ten ciepłik szczęśliwie znaleziony, bo nie rażąc ucha, rzecz dobrze wyraża. *Ciepłoczyn*, jest wyraz zły, bo i z rzeczą i z językiem niezgodny. Wyraz *czyn* z

uczynek; więc *ciepłoczyn* = uczynek albo skutek ciepła; a tu potrzeba oznaczyć nie skutek, ale przyczynę ciepła; więc należałoby raczej materią ciepła nazwać *ciepła czynnik*, albo *ciepła sprawnik*. Czynniki i sprawniki mają to samo zakończenie, co ciepłik; więc króćcy będzie *ciepłik*. *Sniad. Jeogr.* 284. *CIEPLNIKOMIAR, u, m., calorimetro, narzędzie zdadne do uznania ilości zawartego w ciałach cieplniku, *der Wärme-stoffmesser*. 1.; CIEPŁO *przystk.*, niezimno, mniej niż gorąco, a więcej niż letno czyli wolno, *warm*. *Boh. teple*; *Slo. teplo*; *Sto. toplo*; *Sor.* 1. *šoplo*; *Rs. me-nalò*. Ma-li byż ciepło, niechay będzie znóy, *Rys. Ad.* 39. (mam-li za jednę nogę wisieć, łepiey za obie). Ciepło i zimno s jednéy gęby. *Tabl. Ez.* 154. (i dmu cha i chucha; raz tak, drugi raz inak; odmienay; *Slo. en i teple i studné je snich ust pušca*; *studen, tepli wester ž gednich ust wipušcať*. §. Ciepło w głowie, szumno, pilano, *warm im Kopfe, Gaus und Braus*. Wszak-że i Kato, choć cnoty strowie strzegł, często iednak ciepło miał w głowie. *Hor.* 2, 137. *Min. saepe me-ro caluit*. §. Gorliwie, gorąco, *epfrig*, *šišig*, *warm*, *wachdrücklich*. Tu Jowisz córkę wzięwszy na pokoiu Ciepło za Psychę i za synem prosi. *Morszt.* 98. §. Ciepło co chować, w pilnéy pieczy mieć, *etwas warm halten, sorgfältig bewahren*. Ten co przekonanego o wywołanie przyprowił, ciepło głowę chować musi. *Gorn. Wt. N.* 2. - 2., CIEPŁO, a, n., CIEPŁOSC, ści, ż., stopień mniejszy gorącości, większy letności, czyli wolności, *die Wärme*. *Boh. teplo*; *teplost*; *Cro. toplina*, *toplota*; *Dal. teplina*; *Sor.* 1. *cjopwota*; *Sor.* 2. *šop-plota*; *Rag. toplina*; *Crn. topluta*; *Vd. topluta*; *Rofs. menlomà*. Ciepło w ciele ludzkim pomnażają wszystkie te przyczyny, które w nim powiększają ilość cząstek ognistych. *Med. Dyk.* 1, 542. Ciepło ciała swierzęcego naturalne. *Krup.* 2, 30. Ciepło żołądkowe. *Krup.* 5, 30. Na wiosnę ziemia rozgrzewa się ciepłotą. *Jeż. Ek. B.* 3. Okrywanie się skórą lisją, osobliwą czyni ciepłotę. *Haur St.* 300. Ciepło zbyteknie, *Rs. vulg. me-palimnë*. CIEPŁOCZYN *ob*: Ciepłik. CIEPŁODOM *ob*: Cieplice - 2., *cieplica*, *trepauz*. CIEPŁOMIAR, CIEPŁOMIERZ, a, m.; narzędzie mierzenia ciepła, *das Thermometer, der Wärmemesser*, *Mon.* 75, 588. *Rofs. менломьрн*. Ciepłomierze oznaczają miarę ciepła przez płyn w škle zamknięty. *Krumf. Chy.* 32. *Rog. Dos.* 2, 288. *Hub. Wst.* 219. Podnoszenie i opadanie ciepłomierza. *Mon.* 68, 291. Ciepłomierz Reaumura. *Zool.* 147. *Fahrenheit.* *Mon.* 74, 563. (cf. Powietrzomierz, ciężkomierny, wiatromierz). CIEPŁONOSNY, a, e, przynoszący ciepło, *wärmebringend*. Wiosnę pożera Rak ciepłonosny. *Mon.* 71, 31. CIEPŁORODNY, a, e, ciepło rodzący, *wärmeerzeugend*. Ciepłorodne wiatry. *Zab.* 13, 161. CIEPŁOSC *ob*: 2., Ciepło. - **CIEPŁOSLI-SKI, a, ie, śliski i ciepły, *warm(schlupfrig)*. Broń swą ciepłoslišką z pierwszego mordu, zagrzał zaś krwią towarzyską. *Otw. Ow.* 320. **CIEPŁOSUCHY, a, e, suchy a ciepły, *warmtrodén*. Wietrzna Waga a naprze-oiw nięty ciepłosuchy Baran. *Fur. Uw. E.* 4. b. CIEPŁOWIEWNY, a, e, CIEPŁOWIEWNIE *przystk.*, ciepło powiewający, *warmwehend*. Ciepłowiewne Zefiry

martwą rzeźwią ziemię. *Zab.* 5, 324. *Pir.* CIEPŁO-WOLNY, a, e, CIEPŁOWOLNO *przystk.*, wolnociepły, wolny, letny, *gellindwarm*, *lau*, *laulich warm*. CIEPŁUCHNY, a, e, CIEPLUCZKI, CIEPLUTKI, CIEPLUSIENKI, CIEPLUTENKI, CIEPLUSIENE-CZKI, a, ie, *adverbia na - o*; *intens. przymiotn.* Ciepły, *techt sehr warm*. *Boh. teplaučh*. CIEPLY, a, o, średni między gorącym a letnim, *warm*. *Boh. teplr*; *Slo. tepšh*; *Dal. tepal*; *Sto. topol*; *Cro. tópol* (cf. *topić*); *Crn. tópl*; *Vd. topou*, *toplo*, *Boan. topli*; *Rag. topli*; *Sor.* 1. *cjopwé*; *Rs. менлым; менаб*. (cf. *Lat. tepidus*). Gdy cię na wsi ciepła izdełka ogrzeie, Siła i pięknych rzeczy i gładko napiszesz. *Hor. Sat.* 179. Chwila ciepłeyza drzewa po zimie okryje, Lecz ciepło Noty sty Boreasz zbiie. *Bardz. Tr.* 454. Jak ciepła kukielka ten towar przedawać się będzie. *Torz. Sz.* 124. (předki i dobry odbyt będzie miał). - Ciepłego co, ciepłe iedzenie, ciepła potrawa, *etwas Warmes, ein warmes Essen*. Przez tak długi czas ciepłego nie iedząc, nie dziw, że zmierzuiak. *Teatr.* 21 c, 28. §. Ciepły gorliwy, nieoboiętny, *warm, epfrig, nicht kalt, nicht gleichgültig*. Ludzie owi bez gorącości, są ani ciepłi ani zimni. *St. Kaz.* 313. Nie ciepły ani zimny, na dzień kilka razy Odmienia się, iak owe u Włochów obrazy. *Nar. Dz.* 3, 158. §. Ciepły, ciepło czyniący, grzejący. *Un. Th. warm, erwärmend, warm machend*. §. Swięży, ieszcze ciepły, w świeżey pamięci, *frisch, noch warm*. Swięży a ciepły przykład. *Wez. Zap. E.* 2. Włazi na drabinę, której stopnie ieszcze ciepłe były po katowskich nogach, i odwiązał wisielca. *Dwor. H.* 3. §. *Jurid.* ciepłą ręką = za życia (mit warmer Hand) bez *Lebzeiten*, *noch bey Leben, aus fryer Hand*. Nie ciepłą ręką udzielić nie chcą, na śmierć swojeiż każąc czekać. *Mon.* 71, 382. Dar stu tysięcy ciepłą ręką przed ślubem będzie wyliczony. *Teat.* 42 c, 64. Zapi-sy od testatora na łóžku śmiertelnym, lub ciepłą ręką, iak mówią, uczynione. *Ostr. P. C.* 168. §. Ciepły, ciepło się mający, dobrze się mający, majątny, bogaty, *warm šigend, sich wohl befindend, vermögend*. Kogoż ciepłey wdow; zbiór nie wzruszy? *Teat.* 42 c, 13. Mógłbym ieszcze z rok szumieć i grać rolę pan-ka, Potymbym się ożenił z jaką ciepłą babą, *Notan-dum* z babą starą, z babą dobrze słabą. *Zab. Fir.* 29. §. Na ciepłe nóżki z rana, nim z łóžka ostygną, *Früh, Früh Morgens (ehe noch die Füße kalt gewor-den sind)*. Znam cię. Waś zawsze gość na ciepłe nóżki. *Zab. Z. S.* 13. (zrana kobiety odwiodzasz). *Prov. Slo.* ma *teple nohi bene illi omnia succedunt*.

Pochodz: *ociepleć, ocieplić, ociepląć*.

CIERAC *ob*. Trzeć. CIERKAC *ob*. Cwierkać.

CIERLICA, y, ż. (*ob*. trzeć) tarlica, narzędzie do otlukiwa-nia paździorów od włókna (cf. *pochy*), *die Flachsbredde*; *Bh. brhlen*; *Sr.* 2. *tarlija*; *Rg.* *tarlija*; *Cro.* *terlica*; *Br.* *trilica*, za *tritti lan*; *Crn.* *terliža*, *teriza*; *Vd.* *terliža* (= *z kioda*, *panna na ręce*); *Rs.* *mpenàlka*, *mpenàlo*. Naczynia do wyczyszczenia paździorów są międlica albo łamaczka i cierlica albo pięciornia; pierwsze dwie od dwóch żłobkach, drugie o czterech byż powinny. *Przędz.* 14. Ze w cierlicy dwa razy tyle łamie się przedziwo, ile

w miedlicy, wprzód przez miedlicę, a potem przez cierlicę przepuszczane bydź ma. *ib.* 15. Po ususzeniu len połamie się w drewnianej cierlicy, gdzie się części przędzy od nieużytecznych paździerz oddzielają. *Kluk. Rosl.* 3, 327. Cierlice te bywają dębowe, bukowe. *ib.* 2, 158. Trzód albo łamac len na cierlicy *Sr.* 2. *tatlisf.* - *Ź.* Wozek, którym starzy, miasto młóczy, zboża pocierali, *bet Dreschwagen bey den Wsten.* Jeszcze we Włoszech cierlicą zboża pocierają. *Tr.*

CIERN, ia, m., CIERN, i, ż., kolec krzewin, *der Dorn, der Stachel an einem Strauche*; *Sr.* 1. cjetno, wõwõncz, cjetn, wõhõnz; *Bh.* trn; *Cro.* tõrn, dracha, diracha; *Rg.* tarn, draccja; *Bs.* trrin, draccja; *Vd.* tern, dern; *Crn.* tõrn; *Rs.* тернъ, тернѣ, шянъ; *Jel.* thorn, thyrnes; *Angl.* deorn; *Angl.* thorn; *Dan.* et *Suec.* torn, *Ger.* Dorn). Rośliny uzbroione bywają cierniami, *spinas*, są to wyławiające chrzątkowate kolące części; twardą korą okryte, wyrastające nie z samego drzewa, ale tylko z kory. *Bot. Nar.* 82. Gdzież jest róża bez ciernia? *Pot. Arg.* 679. (nie bez ale). Cierni fig. dolegliwość, ucisk, przykreść, dokucanie, mól, Dorn, Stachel, Beschwerde, Kreuz, Ungemach. Nic nie jest na tym świecie bez ciernia, i jasne słońce ma chmury. *Mon.* 65, 98. Złote korony ciernie w sobie mają. *Groch. W.* 163. Kto z rozjątrzoną raną wyjmie mi ciernie? *Psalmod.* 35. Zygmaunt, ile razy go Polkicy korony ciernie do żywszego ubodły, wdychał za swoim kochanym Głogowem. *Off. Zyg.* - II. CIERN, CIERNIE, CIERNIE, -ia, n. *zbor.*, krzew rozmaitego gatunku, nizko rosnący, kolców ostrych pełny, na nie się nie przydający, tylko do przykrywania parkanów i płotów. *Lad. Nat.* 23. *die Dornen, ein Dornstrauch*; *Bh.* trnj; *Sr.* 2. sčerne; *Sr.* 1. wõwõncz; *Cro.* ternye, gẽm; *Crn.* ternje, gẽrn; *Sla.* tẽrnjak; *Bs.* tergne, trrige, trrinje, draccje; *Vd.* ternje, ternouje, ternina, treuje; *Rg.* targne; *Rs.* тернѣ; *Ec.* тернина. Ciernie albo tarnie, małe drzewko kolące, na płoty zdadne. *Cresc.* 455. Ciernie i osty rodzic ci będzie ziemia. *Sk. Kaz.* 90. Baran uwiązł w cierniu rogami. *Leop. Genes.* 22, 13. (w cierniu). *Bibl. Gd.* Między chrofty ryczeli, pod cierniem się zbierali. *Budn. Job.* 30, 7. Trzask ciernia gorącego. *W. Eccl.* 7, 6. Król cierniem koronowany. *Orzech. Qu.* 117. Nie zbierają z ciernia fig. *W. Luk.* 6, 44. Czyś ludzi nie znał, czyś tak rozumiał nieboże, Jż ciernie inszy owoc niż tarnki dadź może? *J. Kchan. Fr.* 63. Ciernie, a przecię piękną różą rodzi. *Auszp.* 28. *Paszł. Dz.* 56. J ciernie mile, zkad się upatruie róża. *Min. Ryt.* 4, 166. (i trudów nie żal, gdy jest o co). Nic po cierniu, kiedy róża spada. *Rys. Ad.* 47. W ciernie bracia. *Rys. Ad.* 74. (a nasi w chróst, w nogi, hayda do lasa). Zdaie się im, że stoją na cierniu, kiedy półgodziny zostają bez rozmowy. *Mon.* 74, 546. (jak na brzytwach, jak na igłach). **Ź.* Cierni, raczy cierni, kłósów pniaczki na rzytku po sprzątnionym zbożu. *Off. Wyr. die Stoppeln.* *Ź.* *Botan.* Ciernie białe, *berberis dumetorum*, die *Betsberstaube* (die *Präisselbeere*), krzewik, noszący owoce okrągły, pięknie czerwony, smaku kwaśnego. *Dyk. Med.* 1, 547. ob. piwnik, kalina włoska. - Ciernie zamorskie; cudzoziemskie wonne, *aspalathus. Cn. Th.* Ciernie koźle *tragacantha*, *Wodsborn*, *Wodsbistel*, *Tregant*. CIER-

NIC *cz. ndk.*, ociernić *dk.*, cierniem grodzić, obsadzać, *mit Dornen bepflanzen, bezdumen.* CIERNIEC *niak. ndk.*, ociernić *dk.*, cierniom zarastać, w cierni wyrastać, *zu Dornen werden, in Dornen verwachsen.* CIERNIEWISKO ob. Ciernisko. CIERNIOWATY, a, e, na kształt ciernia, na ciernie pochodzący, *dornigt, dornendühlig.* Cierniowata gęstwina. *Krom.* 365. CIERNIOWY, *CIERNIOWY, a, e, od ciernia, do ciernia należący, *Dorneu*; *Boh.* trnowj; *Sr.* 1. cjetnané; *Vd.* ternou, ternoujen, ternski; *Crn.* ternov; *Cro.* ternov; *Rg.* tarnov, draccovní; *Rs.* терновыи. Pogašli, jak ogień cierniowy. *Budn. Ps.* 118, 12. (jak ogień s ciernia. *Bibl. Gd.*). Cierniowa korona, co kołe i przykreści zadaie. *Off. Wyr.* Cierniowa tarnka, *prunum sylvestre. Mącz.* (ob. tarnki). CIERNISKO, CIERNIEWISKO, a, n. ciernie, *Mącz.* miejsce cierniem zarosłe, *ein Dornstrauch, eine Dornhecke*; *Bh.* trnistte, trnowissste; *Slo.* trnowissste, tbe mudo trnj roste, trnowé kłewj; *Bsn.* trrinje, draccisto; *Crn.* gřazhhje, srobratahina, ternishe, ternovina; *Cro.* ternye, ternischo, germie, sikara; *Sla.* tẽrnjak; *Rg.* draccisto, tarnoviscto, tarniscto, handracina; *Vd.* tarnishe, ternouje, germovje, ternina; *Rs.* терновыи; *Ec.* тернина; *Sr.* 1. wõwõnczjina, cjetnina. Chodzą po cierniskach i ostach nogami zranionemi. *Birk. Dom.* 13. Cierniewisko. *Volchm.* 927. *Ź.* Cierniska, s przyganą, fatalne, przykre, bezecne ciernie, *abscheuliche Dornen* (den Unwillen auszudrücken). Winnicę tę inż opanowały były cierniska. *Birk. Dom.* 120. Na lesnym ciernisku wiszących jabłek nie widać. *Pilch. Sen.* 200. CIERNISTY, a, e, CIERNISTO *przysł.*, pełen ciernia, lub cierniów, *dornig, voll Dornen, voll Stacheln, stachelig, voll Dornsträucher*; *Slo.* et *Bh.* trnowatj; *Vd.* ternjast, ternounast, ternasto, ternovo; *Crn.* ternat; *Cro.* ternaszt; *Bs.* tergaiui, draciui, terigniui; *Cro.* germasst; *Sr.* 1. cjetnospitẽ, wõwõnczospitẽ; *Eccl.* тернищныи. Cierniste gałęzie. *Birk. Gl. K.* 7. Ciernisty, glogowity, *dumosus. Mącz.*

Pochod: *ocierniał, ściernie, ściernisko.* CIERPIEC, - ia, - ieli, - ie, *niak. ndk.*, ucierpieć, *cierpieć dk.*, przykre go uczuć, *leiden, ein Uebel empfinden*; *Slo.* trp'et, trp'eti, trpim, strpim; *Bh.* trp'eti, strpiti, strpim, potufoti; *Sr.* 1. cjerpieci, cjerpu, cjerpim; *Sr.* 2. sčerpesh; *Cro.* terpeti, terpim, pãtim; *Vd.* terpet, terpim, terpeti; *Crn.* terpeiti, terpeti, terpim, terpishẽm; *Sla.* terpiti; *Bs.* tarpiti, trripiti, terpiti, trripit, pattiti, pãdnofiti; *Rs.* терпѣтъ, терпѣтъ, стпращдãтъ, стпращду, болѣтъ; *Ec.* элострадãши. 1. Cierpieć, ponosić przykreść, uczucie mieć przykre, *etwas unangenehmes leiden, (empfinden), dulden, ertragen.* To za nas ucierpiał, cośmy cierpieć mieli. *Key Psf. Bb.* 3. Nie jest rzecz godziwa, abym wolną była, kiedy ocieć mój cierpi niewolą. *Weg. Mar.* 1, 145. Zawsze prawie wargająca cierpi. *Teat.* 55, 39. er leidet am Wahnsinn. Cierpi ból zębów, er leidet an Zahnschmerzen. Co też to całowiek s temi sługami ucierpieć musi! *Teat.* 30, b. 62. was man doch mit den Bedienten leiden, austehen muß). Wielką krzywdę cierpiwa ia s żoną od niego. *Papr. Kof. U.* (dual. s cierpiemy my dwoie). Cierpieć s drugimi lżej. *Cn. Ad.* 79. Równao się sądzmy i pospółstwo j wy, Jednako niechay cierpi, kto jest krzywy. *Zab.* 15, 273,

Nie potrzeba cierpiącym tłumaczyć, co boli. *Kras. W.* 47. (den Leidenden darf man nicht...). - Cierpieć na co, ubolewać nad czym, worüber Schmerzen empfinden, dabei leiden, sich darüber kränken. Cierpieć na to prawdziwie, widząc, jak źle się Wc Panu iego gorliwość nadgrasza. *Teat.* 1, 127. §. Cierpieć, znosić cierpliwie, unofic, ertragen, leiden (geduldig). Najlepsza sprawa cierpieć, czego zwrócić i poprawić nie można. *Pilch. Sen. list.* 3, 379. Widział! i teraz mi przymawiasz; ia do czasu cierpieć. *Boh. Kom.* 1, 307. Cierp', co i druzzy. *Cn. Ad.* 79. Pan Bóg długo cierpi a czeka. 1 *Leop. 2 Mach.* 6, 14. Nie cierpieć czego, nie znosić, etwas nicht leiden, nicht ausstehen. Jak diabła tego cierpieć nie mogę, kiedy mi kto w mowę wpada. *Teat.* 30, 35. (ich kann idas vor den Fenster nicht leiden). Nie cierpieć sługi, któryby mną chciał rządzić. *Teat.* 5, b. 5. Jako pierwszego nie cierpi, tak ani równego mieć nie chce. *Psalm.* 69. Gdy go tu wewnątrznie ledwie cierpieć może, Inszych gachów zaciąga w niewstydlive łóże. *Jabl. Tel.* 39. Cierpieć co, dopuszczać, dozwalać, pobłażać czemu, etwas leiden, dulden, zugeben, zulassen, verstatten. Cierpi religia Mahometanika kościoły chrześcijańskie, gdzie z dawna szbudowane; ale nowe stawiać nie pozwala. *Ktok. Turk.* 130. *§. Cierpieć komu, czekać komu, wytrzymywać, cierpliwość z nim mieć, pobłażać mu, einem nachsehen, Geduld mit ihm haben, Nachsicht mit ihm haben. Dokądże cierpieć mam temu słośliwemu sgromadzeniu! *Radz. Num.* 14, 27. (dokądże znosić mam ten zły lud? *Bibl. Gd.*). O rodzic niewierny, dokądże cierpieć wam? *Budn. Marc.* 9, 19. (dokądże was cierpieć będą? *Bibl. Gd.*). Bóg szbrodnie zły, którym długo milcząc cierpiał, będzie wszystkie *zaraz (razem) karał. *Sk. Kaz.* 4. Póki mi cierpiano, używałem pożyczanego; a gdy teraz pożyczalnik swe odbiera, bronić mu nie mogę. *Sk. Zyw.* 2, 405. *§. Cierpieć komu czego, pobłażać, płazem puszczać, dopuszczać, einem etwas gestatten, hingehen lassen. Takiey śmiałości panowie nikomuby z dworu swego nie cierpieli. *Koss. Lor.* Łokietek, nie chcąc już dłużey cierpieć krzyżakom tych swoich krzywd, uczynił pospolite ruszenie przeciwko nim. *Bial. Kr.* 180. - CIERPIENIE, sam przeciąg uczucia przykrego, i to co się cierpi, das Leiden, das man leidet und duldet; *Croat.* terplenje; *Crn.* terplenje; *Vd.* terplenje, terpetje; *Rofs.* терпѣніе (= cierpliwość), смра́тъ; *Ec.* смра́дба, епраданіе. Dozwol mi przerwać śmiercią cierpienia okrutne. *Teat.* 45, c. 49. Byłem dobrowolną cierpieć iego przyczyną. *Niemc. Kr.* 4, 74. (*Rs.* нестерпимый nie do ścierpienia, niesnośny). *CIERPIEC, -pcu, m. cierpienie, gorskość, przykrość, kwas, niesmak, das Leiden; das Bittere, die Bitterkeit. Bracia Władysława, wola wszystkie cierpce odnosić, aniżeli brata okrutnego przywrócić. *Krom.* 175. Niechayże ciało cierpi, byle się tym cierpcem dusza jako z długu wyplaciła. *Psalm.* 96. §. Cierpliwie, die Geduld. Skurczywszy ramiona a cierpcu przyłożywszy, mówił... *Gorn. Dw.* 192. CIERPIĘTLIWOSC, ści, ż. stan podpadający cierpieniu, podleganie cierpieniu, die Leidensfähigkeit, Leidens empfänglichkeit. Niecierpietliwość, niepodlegość cierpieniu, die Unfähigkeit zu leiden. Dar ciał smartwychwałych pierwszy, niecierpietliwość, który to cayni, że

inż żadney przykrości, żadney boleści i szkody cierpieć nie mogą. *Kucz. Kat.* 236. Nie mieć żadney skłonności i żadnego pragnienia, byłaby niecierpietliwość prawie głupia. *Zabl. Roz.* 93. *Apathie.* et 169. *Pilch. Sen. list.* 54. §. Cierpienie, stan cierpienia, das Leiden, der Zustand des Leidens. Chory ociec, syna odżykawszy, iż nie czuje boleści, wielka roakoz przytlumia cierpietliwość. *Stas. Num.* 1, 195. CIERPIĘTLIWY, a, e, CIERPIĘTLIWIE przystk., cierpieniu podległy, Leiden unterworfen, leidensfähig, Leiden empfänglich; *Sorab.* 1. czerpléné. Ciało nasze po smartwychwałaniu iuz nie będzie cierpietliwe, ale nieśmiertelne, żadney skazoności niepoddane. *W. Pofl. W.* 2, 49. Ciało Chrystusowe na tym świecie było widzialne, cierpietliwe, a boleściom poddane. *ib.* 3, 64. Syn boży niecierpietliwy stał się cierpiącym. *Sk. Kaz.* 1, 1, et 76. et 2, 347. Co było w naturze Chrystusa cierpietliwego i śmiertelnego, to cierpiącym i śmiertelnym zostało. *Karnk. Kat.* 36. Najwyższe dobro na umyśle niecierpietliwym zasadam. *Pilch. Sen. list.* 54. (na apaty). §. Cierpliwie, geduldig. Zaden nie może być tak pokorny i cierpietliwy, jak Pan nasz. *Sk. Zyw.* 1, 1. On leżąc cierpietliwie to wszystko przyjmował. *Pap. Kol. R. b.* CIERPKAWY, a, e, trochę cierpki, etwas herbé. Cierpkawy smak. *Syzt. Szl.* 102. *stimulans.* CIERPKAWOSC, ści, ż. łagodna cierpkosć, eine gelinde Herbigkeit. CIERPKI, a, ie, smaku kwaskowatego, ulta ściągającego, herbé; *Bh.* trpłh, truty; *Slo.* trpłh; *Crn.* terpke, skominast, puft, brikte, garjup; *Vd.* sharek, grenek, gronjak; *Sr.* 1. veré; *Cro.* tērpēk; *Bs.* trripki; *Rs.* терпкѣ; cf. *Succ.* kerf; *Gall.* chwew; *Ger.* herb; *Lat.* acerbus). Wszystkie rzeszy, mające smak przeraźliwy, sąby cierpieniem przeraźliwym, nazwane są cierpkimi; taki smak mają owoce niedożyrsze. *Dyk. Med.* 1, 561. Cierpkie frukta *Rs.* горлоушнна. Cierpki kwaśny owoc *Ec.* пародокб. Drzewa leśne miewają owoc suższy i cierpczejszy, niżli owoc domowych drzew. *Cresc.* 131. - *Fig.* Zład nacyierpszą poymię goryca, że gorzko anofisz przygody moię. *Off. Sen.* 56. §. *Transl.* nielagodny, przykry, ostry, widrig, unangenehm, tauh. Cierpki, iuz iest gatunek gniewliwych. *Pilch. Sen.* 120. Libiyccy, lud cierpki i nieokrosany. *Pilch. Sall.* 151. CIERPKO przystk., *Bh.* trpce; *Ger.* herb. Ma być cierpko, niech będzie kwaśno. *Off. Wyr.* (mam za iedną nogę wiśeć, lepiej za obie). §. Przykro, tauh, unangenehm. Głosy, które cierpko w uszy wpadają. *Pilch. Sen. list.* 2, 2. CIERPKOSC, ści, ż. smak cierpki, kwaskowatość, die Herbigkeit; *Boh.* trpfoft, frustoft; *Slo.* trpfoft; *Di.* tarpkozt; *Cro.* terpkócha; *Bs.* trripkóft; *Crn.* terpkuft, puftota, skominost; *Vd.* sharkuft, grenkuft; *Ec.* терпкостъ; *Sr.* 1. verofej. CIERPLIWOSC, ści, ż. wydolywanie dolegliwościom, przykrościom, die Geduld; *Bh.* trpéltwoft, trpnoft, snaffeltwoft; *Slo.* trpéltwoft; *Sr.* 1. zcierpnoft; *Rg.* vftarpgljénftvo, uftarpgljénos; *Cro.* terplyivosat, terpezlyivosat, poterplenje; *Crn.* poterpeahlioft, poterplenje; *Vd.* poterpeshlioft; *Sla.* ufterpljenje; *Hg.* vztarplynyo; *Bs.* uftrippljenje, uftrippljenftvo, terpgljenftvo; *Rofs.* терпѣливостъ, снóсливостъ, терпѣніе, равнóдушїе, безо́твѣтностъ, безо́твѣтїе, незлóба (терпимостъ tolerancia); *Ec.* благосра́мїе. Która rzesz stała myśl

ścisnie może okazać, jako cierpliwość, to jest, aby człowiek skromnie sności, cokolwiek nań przychodzi. *Jer. Zbr.* 93. Cierpliwość przyrodozieniem jest, wytrwać niezmarzającą twarszą wszystkie stopy przeciwny fortuny. *Gen. Dn.* 358. Cierpliwość sności, czemu zaradzić nie można. *N. Pam.* 24, 327. Jobowa cierpliwość. *1 Leop. Jacob.* 5, 11. Cierpliwość najlepsze lekarstwo. *Fr. Ad.* 8. Cierpliwość pania rzeczy. *Zab.* 14, 153. Cierpliwość wszystko wytrwa. *Cn. Ad.* 79. Ile kto ma cierpliwości, tyle ma mądrości. *Cn. Ad.* 466. *Oppos.* niecierpliwość, *Cro.* ueterpivnost, die Ungebuld. Niecierpliwość, co się zda z wigoru pochodzić, jest słabość, która ludzi na złe zwykła wodzić; nie słucha nic, nie pozwala nic czasu na pomiarkowanie, gwałtownie łamie rzeczy, łamie gałąź, niżli się owoc mu dostoi. *Jabl. Tel.* 537. Niecierpliwość mię bierze. *Teat.* 9, 59. - §. Wytrzymywanie, odwłoka, czekanie komu, cierpienie komu, die Langmut. Wysławiamy boga dobroć, jego cierpliwość nad nami, miłość ku dobrym. *Sk. Kaz.* 136. Cierpliwość mieć *Rz.* умерѣнны, умерявающу, переодитъ. CIERPLIWIY, a, e, CIERPLIWIE *przysłk.*, znoszący cierpienie, przykrość, geduldig; *Bh.* trpělivý, trpělý; *snaffelivý*; *Vd.* terpehliu, terpehen, pohleun, terpehshliu, poterpeozh, preterpehen, (*Vd.* terpliu, terpeozh *diuturnus*; *Crn.* terpliv : znosny); *Sr.* 1. cjetpacje, cjetpacje, cjetplivje; *Bsn.* tarpeochi, terpech, trripeoch; (*Bs.* tarpivi, terpivi, trripivi, podnofivi, seto se mosge podnit, setose mosge trripiti : znosny); *Sla.* vsterpljiv; *Cro.* terplyiv, terpezlyiv, terpliv, ustderplyiv; *Rg.* tarpgliv, ufarpgljen; *Rz.* терпѣливый, сносливый, равнодушный, незлобный, терпѣливо, терпѣливо, безотвѣстный; (*Rz.* терпимый толеро-вану); *Es.* терпѣливострастный, благострастный. Cierpliwy w swoim niezszczęściu. Cierpliwie wszystko znosi. *Oppos.* niecierpliwy, ungebuldig; *Vd.* napoterpehliu, navolen). Niecierpliwy, niedotkliwy ob. wrzód §. Cierpliwy, niepopędliwy, wytrzymujący, niezgaga, czekający drugiemu, langmützig. Bóg długo cierpliwy. *§. Niecierpliwy, nie do cierpienia, nieznośny, unetrtlich, unleidlich. To jest niecierpliwy grzech u Pana. *Rey Pofł. L. 1. 5.* *§. Cierpliwy, cierpki, kwakowaty, obrzaskliwy, hetbe. Gdzież on wiek szczęśliwy, Gdy chlebem daktyle i żółdź cierpliwy. *Tward. Daf.* 9. CIERPNIĄC *niak. idnt.*, pocierpnąć, ścierpnąć *dok.*, CIERPNIEC *ndk.*, z oskominy tępieć, (o zębach), stumpf werden (von den Zähnen, nach etwas Saurem). Po tych owocach zęby cierpną i drętwieją. *Mon.* 70, 774. Cierpienie zębów sprawiają owoce niedożyźniale grysiene, skrżypienie n. p. pilą. *Dyk. Med.* 1, 561. Ogowie iedli kwasne jagody a synom zęby cierpną. *Radz. Jer.* 31, 29. *W. Pofł. W.* 288. oycowie iedli cierpkie jagody, a synom zęby zcierpną. *Bibl. Gd. id.* - Cierpnący, drętwiający, stumpf geworden; *b. activ.* oskominy nabawiający, die Zähne stumpf machend. Oycowie iedli jagodę cierpnącą, a w zębach synom zollają oskomiay. *Radz. Ezech.* 18, 2. Wino cierpnące. *Sleszk. Ped.* 424. §. Cierpnąć, drętwieć, odrętwiać, stwardnąć, tarnieć, erstarrten (von Händen und Zähnen: einzuschlafen); *Es.* шерпны cf. *Lat.* torpeo). Spuszczane pocierpły ci nogi. *Hul. Ow.* 197. Cierpienie nogi. *Teat.* 31, b. 53. das Einschlafen des Fußes. Plakr

ten pomaga onym miejscom, któreby cierpnęły lub czułości nie miały. *Spicz.* 26. Ramię mu zcierpło od tęgiego rasu. *P. Kchan. Orł.* 1, 32. Kiedy szysia cierpnie albo drętwieje, nasad się ku plecóm kurczy. *Mqez.* Skoro żółdek zasłabł, każdy członek cierpi i spadł z sity. *Jak. Bay.* 91. Spiączka niektórych zwierząt zimowa podobna jest do umartwienia i zcierpienia wszystkich członków; widziałem szcury tak zaspałe i zcierpłe. *Rog. Doś.* 1, 118. Cierpły, na pół martwy, smartwiący. *Mqez.* Cierpnę z biedy, trętwicie i bez smysłu chodzę. *Bard. Tr.* 202. Komuż, uyrzawszy oycą, stryja, brata W przeciwnym woysku, nie zcierpienie ręką! *Chrośł. Luk.* 79. Strach to niesychany, aż na mnie ciało cierpnie, krew się z zimna zładza. *Bard. Tr.* 356. §. *Moral.* ścierpły, cierpki, tetryczny, finster, mürrisch, Nie bądźże taki ścierpły, rozśladny to czło. *Tręb. S. M.* 54. *CIERPNIĄCOSC, CIERPNOSC, ści, z. cierpkość, smak cierpki, herbigheit, herber Geschmack. Muszoz ma w sobie nieco cierpkości. *Urząd.* 97. Nafienie to ma w sobie cierpność dosyć znakomitą. *Spicz.* 47. CIERPNY, a, e, cierpki, herb. Orzechy laskowe są cierpniejsze, niżli włoskie. *Spicz.* 121. Gdyby matczyne mleko było nieiako cierpne a przykre, tedy... *Sienn.* 464. Tarki cierpne. *Chodk. Kofł.* 31.

Pochodz. słowa *Cierpieć*: *docierpieć, nacierpieć się, odcierpieć, pocierpieć, przacierpieć, przycierpieć, ucierpieć, wyscierpieć, zcierpieć.*

CIERZENIEC, - śca m., sak na ryby. *Cn. Th.* 976. ein Saftneß zum Fischfange. CIERZENCOWY, a, e, do czerzenia należący, Saftneß : CIERZNIE ob. Ciernie, Cierń.

*CIES, i, z. (cf. ciąć, ciesać, ciosać, cios), ciosano drzewo, balsa, *Bh.* tefanite; *Rz.* mēch deska cieńka; *der Wallen.* Zbudował dom na czterech rzędach słupów cedrowych, cień też cedrowe na słupach. *Budn. I Reg.* 7, 2. (balki. *Bibl. Gd.*). Bierzma domów naszych cedrowe, a ciesi nasze iodlowe. *Budn. Cant.* 1, 17. (stropy. *Bibl. Gd.*). Ciesi proste niespoione jednę przeciwko drugiej kładą, na czele żelazami je zymują, siemią fasnią, na pierwszej ciesi drugą kładą, i tak rzędy inoze. *Warg. Cez.* 167. CIESAC, CIOSAC, ciesać, ciosać, ciosze cz. *ndk.*, ociesać, zciesać *dk.*, siekierą obrabiać, okrzesywać, zimmetn, mit der Zimmerart behauen; *Boh.* tefati; *Crn.* tésam; *Rg.* tessatti, iztessatti, zatesatti; *Rz.* mecamb, memy cf. teczars, cieśla, *Ger.* Tischler). Na miejscu tym stelmaszy i kolodzieie cieszą i obrębiają drzewo do potrzeb swoich. *Archel.* 2, 41. On mu trunę cieszę. *Sk. Dz.* 262. Cieszę kamień, okrzesuję, kwadruię, gladzę. *Cn. Th.* einen Stein behauen. Drogi kamieniem ciosanym brukowane. *Tward. Wł.* 152. (ciosowym, kwadrowym, mit Quadersteinen). Nieciosany kamień ob. Orzła. §. *Fig.* ciesać kogo, krzesać, heblować, einen hobeln, schleifen. Ciosatem cię przez proroki. *1 Leop. Oze.* 6, 5. (heblowałem. *3 Leop.*). Nieciosany, nieociosany, nieokrzesany, gruby, grob, ungeschliffen. Skryżo się z tym swoim nieciosanym argumentem. *Pin. Kam.* 168. Jesteś nieciosanym drągiem. *Nar. Dz.* 3, 111. - §. Kliny na głowie komu ciesać, kolki ob. Klin, Kolek.

Pochodz.: (cf. Ciąć) *Ciesielczyk, ciesielka, ciesielki,*

ciesielstwo, cieśla, cieślica; cios, ciosowy, ciosna, pacios, paciosat, dociosat, ociosat, pociosat, przeciosat, przyciosat, oczosnać, odczosnać, czosnek, podczos, podcieś, przycieś, przycioska, wyciesat, zaciesat; tesak, teszars.

CIESC, G. cieścia, *contr. ćcia, m., teść, Bh. test (ob. teść)* ociec żony moiey, *der Frauen Vater, der Schwieger-vater*. Przyedzie wywołany do cieścia swego w dom i z córką jego a żoną swoją, i ma - ż ten poczciwy ociec rozumian bydź za współwinowaycę, iż zachował miłość córce swey i zięciowi? *Gorn. Wl. N. 2. b.* Zalem małżonki zdięty obesał bracią swoię i ćcia albo cieścia, oycą żony swoiey. *Stryk. 310.* Cieść, to iest, żony moiey ociec; niektórzy świekrem zowią, ale niewłaśnie; bo świekier iest mężów ociec, którego także zowią po łac. *socer. Mącz. Jetro świekier Moyseszów. 1 Leop. Ex. 18, 12.* (cieść 3 *Leop.*). Annasz był cieść Kaifaszów. *Sekl. Jan. 18.* - 2. **CIESC**, *ści, ż. synowa, niewiaśka, snesaka; u Mączynsk. cacia, die Schwiegertochter.* (cf. Cioska, pocieść).

w **CIESCIE** ob. Ciuło.

CIESIELCZYK, *a, m. cieśielcki czeladnik albo chłopic, ein Zimmergesell, Zimmermannsjunge.* Szydził z Krystusa, zowiąc go Galileyczykiem i cieśielczykiem. *Baz. Hst. 3.* **CIESIELKA**, **CIESIOŁKA**, *ż. cieśielstwo, rzemiosło cieśielkie, das Zimmerhandwerk; Rs. теска = ciosanie.* Na maystra wyszedł w cieśielce. *Pir. Pow. 166.* Ze topor do cieśiolki zwyczajnie należy, Cieśla tu myślę, widząc na grobie go, leży. *Pot. Pocz. 58.* - *ś. Cieśielka, robota cieśielka albo iakie dzieło roboty cieśielckiej, Zimmermannsarbeit.* Zamek drewniany wyborney cieśielki, tak w zamknięciu, iak w swey budowie. *N. Pam. 8, 136.* **CIESIELSKI**, *a, ie, od cieśli, Zimmermanns; Bh. et Slo. tesař; Sr. 1. cješliczi; Rg. darvodjeglni; Sla. dervodilski; Ec. древодѣлателѣнб; Gr. ξυλουργος; Rs. плотничный.* Wyćwiczył go, aby robił robotę cieśielką, *1 Leop. Ex. 35.* Ten Jezus, którego cieśielckim synem zowieśa, zbudował niebo i ziemię; a teraz tobie, trunę cieszce. *Sł. Dz. 262.* Czynienie cieśielkie, to iest, ciosanie, iest śrzodkiem do przyścia końca, t. i. do domu, *Petr. Et. 4.* Rubrykę, cieśielką glinką nazywaia, iż nią cieśle zuaki swoje na drzewie wypisuią. *Kluk. Kop. 1, 353.* *der Röhel.* **CIESIELSTWO**, *a, n. cieśielckie rzemiosło, cieśielka, das Zimmerhandwerk; Bh. tesařstw; Rg. darvodjeglniwo; Rs. плотничество; Ec. тесельство, плотничье ремесло.* Jozef żywność cieśielstwem sobie obmyśliający. *Groch. W. 334.* Cieśielstwo iest ich zabawa. *N. Pam. 14, 178.* Justyn robił cieśielstwo, a wszedł na cesarstwo. *Stryk. Gon. 7. 3.* Cieśielstwo robić *Rs. плотничать, плотничая; Ec. древодѣлатваю; Gr. ξυλουργέω.* **CIESLA**, *i, m. rzemieślnik od ciosania drzewa do budowli, robiący cieśielstwo, der Zimmermann; Bh. tesař; Slo. tesař (ob. teszars); Sr. 1. tesařer, cješla; Crn. stenar, stenoza (cf. ściana); Bs. drrivodiglja, marangun; Dl. dervodelya, dervodelih, drivodylja; Sla. dervodilja, dervodilac; Cro. drevodelya, dervodeleca, cimèrman (Cro. tislyar = fiolara; Cro. tessla dolabra; Rg. tesla = sekiera; Crn. tésla = barta, oksza); Rg. darvodeglja, darvodjegljaz; Rs. плотникъ, рубленникъ, домодѣтель, шекшобн*

(*Rs. тесла, тесляца, тесло - oksza, barta ob. tessak*) *Ec. теселѣлателѣнб.* Miał u siebie mnóstwo mularzów i cieśiel i wszelakich rzemieślników. *Budn. 1 Chron. 22, 15.* cieślów. *Bibl. Gd.* - *ś.* Cztery przednie zęby, cieśle niektórzy zowią, *ctenes. Mącz. die Schneidezähne, die Vorderzähne.* *ś.* Cieśla, gatunek kozki, *cerambyx aedilis*, różki ma pięć razy dłuższe niżeli kadłub, legnie się u nas w drzewach. *Zool. 164.* *eine Art Baumfäßer, Hirschschröter, Baumfchröter.* *ś.* Cieśla ob. Dzieciol. **CIESLARKA**, *i, ż. żona cieśli, lub też robiąca cieśielstwo, die Zimmermannsfrau, die Zimmermannin; Bh. et Slo. tesařka.* ***CIESLARNIA**, *i, ż. cieśielcki dwór, der Zimmerhof; Bh. tesařna.* **CIESLICA**, *y, ż. ostrze zębu przedniego, die Schneidespiße eines Vorderzähns.* Kłów cieślice wyszczerzaią Obludy. *Brud. Of. D. 5.* *ś.* Cieślice, *Gall. hoyaux, effetes*, między narzędziami rzemieślników robiących koło drzewa. *Jah. Art. 2, 288.* **Zimmerbelle.** **CIESLIN**, *a, e, należący do cieśli, Zimmermanns; Rs. плотникъовъ.* (ob. Cieśielcki). Zydzi na Jezusa mówili: jeżeliż to nie on syn cieślin, to iest, Jozefów, który był tego rzemiosła cieśielckiego. *Bial. Pofl. 127.*

CIESN, *i, ż. CIESNIA*, *i, ż. CIESNINA*, **CIASNINA**, **CIASNICA**, *y, ż., ciasne miejsce, ciasne położenie, die Enge; Bh. tissen', angust, aujina; Sr. 1. cijn; Rg. tjeskocchia; Ec. тѣснина.* Zbili potężne wojsko małą garścią, iż było w cieśni. *Petr. Pol. 390.* Pod ogólnym nazwiskiem ciasnin, zawieraia się wszystkie ciasne przycięcia, któremi wojsko małym tylko frontem maszerować a rozpostrzeć się nie może. *Łęsk. Mier. 91.* *enge Pässe cf. Przesmyk.* Cieśnina morska, *przesmyk, kanał ciasny łączący dwa morza z sobą, albo jednego morza dwie części, Wyw. G. 14.* *eine Meerenge; Bh. aujina, ofřibli, flauja; Rg. morski prodor; Rs. проливъ; Vd. vořkuřt maura, morska tesnosha, vořkumörje, vořkovina; Ec. узина.* *ś.* Scisk, nacisk, ciżba, *das Gedränge.* Wielka dziś na rynku cieśń była. *Tr. - Fig. ucisk, ambaras, bieda, zawiklanie, Noth, Gedränge, Drdrängniß, Drangsal, Enge, Verlegenheit.* Aby ieśli ich w cieśni będą rzeczy Król sam z hetmany przybył w odśieczy. *Jabl. Buk. Q. 3.* Umysł się wzмага, zofłaiący w cieśni. *Kras. Mysz. 12.* Wota te ślubili pod czas cieśni. *Pat. Syl. 114.* W tey cieśninie biedzącego się z sobą narodu. *Kurp. 2, 125.* Król w cieśni był przez buntowników zdrady. *Pot. Arg. 261.* Psa w cieśni źle draźnić. *Cn. Ad. 984:* **CIESNIC** *cz. ndk., ścieśnić dk., ścieśniać, cieśnieyszum czynić, engen, enger machen, verengen, beschränken; Bh. stisnit, sauziti; Dl. ztizknuti; Sr. 1. cješnosęcu, zcješnosęcu; Vd. stesniti, stesneishati; Cro. tezanim; Rg. tjesctim, stjesctiti; Rs. тѣснить, умѣснить, умѣснять, (Bs. cesniti perire, dolore cruciari).* Battayada świat cały śpiewać będzie pieśni, Moc go ślawi i a. ki, chociaź umysł cieśni. *Hul. Ow. 90.* Weź większe dzieło do roboty, osnową tego ścieśniasz dowcip. *ib. 185.* **CIESNIC SIĘ zaimk., się verengen, się beschränken.** Kto nie zna przytoynego ścieśnienia się satuki, Ten nie ma o pisaniu naypierwszey nauki. *Dmoch. Szt. R. 9.* Cieśnić się, kurczyć się, mnieyszyć się, umywać sobie, się beschränken, się einschränken. Cieśni się iak może, a przecięź ledwo może swoim dochodem wyżyc. *cf. W.*

Wyr. - *Passive* Ciesnić się: CIESNIEC, ciesniejszym się stawać, *sich verengen, enger werden*; (*Rg. cęznuti cęnci dolore; Bst. cęznuti deficere*); *Ec. умѣнѣнїи*. Kiedy kto w niedostatku, i rozum się ciesni. *Weg. Org. 22. CIESNICA ob. Ciesń, Ciesnina. CIESNIEY ob. Ciasno. CIESNIEYSZY ob. Ciasny.*

CIESZE, CIESZĘ ob. Ciesac, Ciosać. CIEŻKI, CIEŻKOSC ob. Ciężki.

CIESZYC, - ył, cieszy, cieszę cz. *ndk.*, pocieszyć, ucieszyć *dk.*, (*Etymon ciecch* znajdzie się jeszcze w słowach *uciecha, pociecha, otucha* cf. *tuszyć*, i w zakończeniu imion, *Woyciech, Sieciech*) łagodzić czyje zmartwienie, frasunek odejmować strapiionemu, *Bh. tēssiti, tēssiwam, trosttrugi, tēssim*; (*Slo. tēssim oblecto*); *Crn. tasheti, odshaliti, pobósham, powósham*; *Vd. tashiti, potashiti, odshaliti, troshtati, potroshtati, arsveselit; Cro. batriveti; Sr. 1. trojtuppu; (Sr. 1. cjęsću rumo); Rg. táxiti, tjesčiti, utjesčiti, utaxiti; Dł. vtisiti; Rs. тѣшнѣнїѣ, тѣшнѣ; (Ec. тѣшнѣ = орудїѣ ко увеселенїю)*. On ią cieszył, iak mógł; ale nie dała się ucieszyć. *Prot. Żal. 19.* Trzeba go w tey biedzie cieszyć. *Teat. 54, c. D. 2.* Przyjaciel kiedy jest życzliwy, najlepiej cieszyć może, gdy sam nieszczęśliwy. *Żabl. Tel. 299.* Kiedy płaczą, tam cieszyć, kiedy smutno, tam bawić. *Dzwożk. Star. A. 4.* Łacno cieszyć chorego, gdyśmy zdrowi sami. *J. Kchan. Dz. 238.* - Cieszyć się *zaimk.*, *sich trósten*, używać sobie umartwienia, folgę sobie czynić w frasunku). Tylko się płaczem cieszą. *Pasz. Dz. 65.* W tey tu samotności przy przymiemy składania wierszów zabawie, cieszę się w mych nieszczęściach. *Zab. 13, 49.* Cieszący, *tróstreich, tróstlich*; *Rs. умѣнѣнїишнелнїи*. *Ś.* Cieszyć, rozweselać, uweselać, *erfreenen, freuen*. To co nas dziś cieszy, jutro zasmucić może. *Zab. 8, 268. Nar. Cieszy* rolnika, choć z czoła pot leje, *Plennych zasiewów* owoc okazały, *Zab. 14, 97. Nar.* Syn mój zawsze powolnością i posłuszeństwem serce moje cieszył. *Falib. Dis. Q. 3.* Dziś mnie nic nie cieszy. *Teat. 56, c. 85.* Nie ciesz Panie złych ludzi, nie ciesz mną, proszę. *J. Kchan. Ps. 165.* (niech się nie cieszą z mojej zguby). Gdy bóg małżonkom potomstwa nie daie, albo ich na nim, prędką śmiercią dzieci ich, nie cieszy... *Sł. Zyw. 2, 93.* (nie da się doczekać ucieschy, wenn er sie an ihnen keine Freude erleben lässt). Cieszący, pocieszny, ucieszny, *erfrend, erfreulich*; *Rs. радостотворнїи*. Cieszyć się *zaimk.*, weselić się, *sich freuen, sich erfreuen, sich ergóben*. Dusza się cieszy przyjaciółkami dobrimi radami. *3 Leop. Prov. 27, 9.* (słodnieie. i *'Leop.*). Cieszę się niewymownie, że cię tu widzę. *Zab. 13, 53.* Ja lzy gorskie wylewam, gdy on tym czasem z moją rywalką się cieszy. *Teat. 52, d. 114.* Król Konarskiego chciał robić senatorem; ale on wolal sam z sobą cieszyć się skrycie. *Zab. 13, 152.* Cudzym się złym cieszyć, pędzna uciecha. *Cn. Ad. 114. Rofs. тѣшнѣнїѣся, насладнїнїѣся, красоватнїѣся.* *Ś.* Cieszyć, bawić, śmieszyć, *unterhalten, amússiren, lachen machen*. Cieszą mnie jego dowody, które tak są do rzeczy, iak pięść do oka. *Off. Wyr. CIESZYCIEL, a, m.* cieszący smutnego, pocieszyciel, *der Tróster*; *Bh. tēssitel; Crn. tushnek; Vd. troshtar; Sr. 1. trojtat.* Obróćcie oczy do boga, który każdego cieszyicielem jest w smętku. *Zrn.*

Tom I.

Post. 3, 593. Wszyscy wy jesteście bardzo marni cieszycciele. i *Leop. Job. 16, 1.* Duch twój niech będzie moim cieszyicielem. *Czachr. Tr. B. 3. CIESZYCIELKA, i, ż., Ciesząca* w smutku, *die Trósterinn*; *Sr. 1. trojtarnicija.* (*CIESZYKAMIEN, -ia, m.* cieszący, ciosający kamień, *lapicida. Volck. 459. der Steinmeß.*).

CIESZYN, a, m. miasto i księstwo wyższego Śląska. *Dyk. G. 3, 113. Teschen, in Schlessen; Bh. Tēssin; solatii locus; vel a ciasny, ciesnić. Frenzel in Westphal. monum. 2, 2420. CIESZYNCZYK, a, m.* z Cieszyna rodowity, etn *Teschner, w rodz. tész.* CIESZYNIKA, *die Teschnerinn.* b. CIESZYNIKA, i, ż. gatunek strzelby ognistej, którą przednie w Cieszynie robiono, etne *Teschne, eine Art Feuergewehr. Udlg. CIESZYNSKI, a, ie, z Cieszyna, Teschner* - . Księstwo Cieszyńskie. *Wyrw. G. 238. das Herzogth. Teschen; Boh. tēssinsh.*

Pochodzi: *nacieszyć się, pocieszyć, pociecha, pocieszalny, pocieszny, pocieszność, niepocieszny, niepocieszność; ucieszyć, uciecha, ucieszny.* 2.) *Tuszyć, otucha, potucha.*

CIETRZEW, - ia, m. ptak, mniejszy od głuźca, *tetrao tetrix. Zool. 239. der Wirtshahn; Bh. tetrew; Slo. tetrow; Sla. tetrib; Vd. bresni petelin; Rs. memepenb, kocarb.* Cietrzewie czyste. *Ban. J. 3. Cietiórki* kokały, *cietrzewie* grały. *Ban. J. 3. b. füllern*). Cietrzewie tokują. *Zool. 270. sie balgen.* Cietrzew głuchy ob. *Głuźzec. Ś.* Łaiąc: *cietrzew, głupiec, ein dummer Kehl, ein Dummiann, ein Schóps, ein Hinsel.* - Jty nie pódziessz zład cietrzewiu zdechły! *Boh. Kom. 1, 254.* Głupi cietrzewiu. *Cn. Ad. 250.* Na wszystko byłem zdumionym cietrzewiem, Ledwie mi się upamiętał, gdym już wybrnął z tłumu. *Zab. 9, 366. Eyff. Ś. Herb, wspominaią o nim autorowie, lecz żaden go nie opisuie. Kurop. 3, 10. ein Wappen.* (Cietrzew, *inde nomen urbis Teterau. Frenzel in Westphal. monum. 2, 2415.* CIETRZEWI, ia, ie, od cietrzewia, *Wirtshahn* : . Rodzay cietrzewi należą do rzędu kurszego. *Zool. 239.* Ktoby komu sied cietrzewią ukradł, zapłaci trzy ruble groszy. *Jnstr. Cel. Lit. 313.*

CIETY ob. Ciąć.

CIEŻA, y, ż. (*ob. cięża*) brzemiennosc, *Sr. 1. cjęja; Ger. die Schwangerschaft.* Królowa znowu przy nadziei znajduie się; już to dwudziesta druga cięża jest. *Gaz. Nar. 1, 310.* *CIEŻADŁO, a, n. narzędzie ciągnięcia, *Dyszal, die Detschel.* We śródek kłęka wprawione bywa ciężadło, to jest, *dyszal. Urs. Gr. 389.* CIEŻAR, u, m. waga rzeczom przyrodzona, ciężkość, to co cięży, *die Last*; *Bh. autjeß; Vd. tesha, tovor, breme, teshina, butora, buntara, vtash; Bł. teta, brimme, touar; Rg. tegotta, texina, tescina; Crn. teshina, butara; Cro. tērh, breme; Rofs. мажеснѣ, абыса.* Się ciało, którą ustawicznie na dół pędzone bywają, ciężarem nazywają. *Hud. Mech. 72. die Schwere der Körper.* Cała siła, którą ciężkość wywiera bez przestanku na iakie ciało, nazywa się ciężarem, *pondus, Schwere, Gewicht. ib. 77.* Nie jedno ciężkość, co ciężar. Przez ciężar rozumiemy cały zbiór cząstek mających ciężkość, które się znajdują w iakiej bryle; zatyż można mówić, że mała bryła ma tyleż ciężkości, ile wielka, lubo ma daleko mniej ciężaru. *Rag. Dos. 3, 513. die absolute und relative oder specifische Schwere.*

§. Ciężar, rzecz ciężka, uciążliwa, brzemię, etwas Schwere, eine Last, eine Bürde. *Phys. et fig.* Upadek cięższy pod ciężarem. *Bardz. Luk. 3.* Co nad przyrodzony stan ciała ludzkiego, próżny to ciężar. *Karnk. Kar. 90.* - Ciężary wojskowe, obłogi, bagaże, Gepäck, Bagage. Zawady i ciężary podróżno zastępów swoich swiadał do miasta. *Warg. Cez. 145.* W mieście tym hetman plony ięsców i różne obłogi i ciężary słożył. *Pilch. Sall. 253.* Zostawiwszy obozowe ciężary, z jazdą dalej ciągnął. *Nar. Hst. 2, 403.* §. *Fig.* ciężar, trud, trudność, uciemiężenie, ucisk, die Last, die Mühe, die Bedrückung. Kogo fortuna prowadzi przez stopnie, Umie z ciężaru nadgorde szacować. Nie zna iey ceny, kto iey rychło dopnie. *Zab. 14, 100.* *Nar.* Wielki go ciężar, zasność familii gucieie. *Bardz. Tr. 205.* Kazimiera Sprawiedliwy zniósł wszystkie ciężary, to jest, podatki i danie nieznośno, które był Mieczysław wniósł. *Biel. Kr. 702.* *Lasten, Abgaben.* Dłużnicy proces przewiedli; pokazały się ciężary przewyższające wartość substancji. *Kras. Pod. 2, 44.* (długi, Schuldenlasten). Ciężar na roli, na gruncie; powinność. CIĘZARNOSC, ści, ż. brzemienność, cięża, die Schwangerschaft; *Stov. obtijnost; Born. tegotnost; Rg. tegotnós; Rr. тяжёлость, тяжелина, непріятность; Ec. бременность, чадоносіе, чревоношеніе.* Znaki ciężarności są pewne, są i wątpliwe, z których nie zawsze brzemienność prawdziwą poznać można. *Krup. 2, 217.* CIĘZARNY, a, o, 1°. ciężący, ciężki, ciężar mający, schwer, Schwere habend. Co lżeysze żywioly wnetby na dół poszły, a ciężarno w górę szaby podniosły? *Susz. Pies. 3, M. 2, 6.* §. Ciężarny, brzemienny, w ciąży zostający n. p. żywot, schwanger. Ciężarna t. i. kobieta, eine Schwangere; *Boh. et Slovac. téhotná, obtijená; samadruha; Rg. tegotna, nosščohja, prisobna, prisobniza; Cro. nosščeha; Br. tegotna, bregghja, sbabua; Crn. nosščeha; Vd. nosščeha, shroka, teshka; Rr. оцрешаѣлаа.* Ciężarną będąc, skoro tę słą wieść odbiera, Nagle gdy rodzi, tak saraz umiera. *Lesscz. Test. 236.* Białogłowa, gdy się czuie byđż ciężarną, czego się strzedz ma. *Haur. Sk. 438.* CIĘZAROWA- TY, a, o, ciężar mający, ważący, ciężki: schwer, Schwere und Gewicht habend. Ucieraly się rzoczy twarde z miękkimi, lekkie z ciężarowatemi. *Zabr. Ow. 1,* Ciężarowate ciało, onerosum. *ib. 382.* CIĘZAROWY, a, o, od ciężaru, Last; *Vd. teshonoshen, tovoriski, tovoron; Sr. 1. wobščejenitě, wobřwadžitě.* Wozy furmanskie albo ciężarowe. *Archel. 2, 14.* (*CIĘZBA od. Ciężba) CIĘZEC niak. ndk., ścięzec, ocięzec dk., ciężkim byđż albo się stawac, schwer seyn, schwer werden, schwer fallen, *pr. et tr.; Br. tesckati, otesckati; Rr. тяжелѣнь, ошжелѣнь; Ec. шягчмитися, шягошущя, шяжелѣнь; Absalona* raz w roku strzyżono, bo mu włosy ciężaly. *W. 2 Reg. 14, 26.* We dnie i w nocy ciężala nademną ręką twoia. *1 Leop. Ps. 31, 4.* (ocięzala. *3 Leop. deine Hand lag schwer auf mir. Luth.*). Głowa mu myslami ciężeie. *Fabl. Buk. N. 3, 6. der Kopf wird ihm schwer.* Ciężenie głowy *Eccl. тяжкогаісіе; Gr. βαρυκεφαλον,* Ciężaly, schwer geworden, schwerfällig. Przygodami i laty ścięzali. *Otw. Ow. 167.* Krew w nim od ścięzaly starości tępieie. *A. Khan. W. 128.* CIĘZKI, *CIĘSZKI, CIĘZEK, - żka, - żkie; Cięższy *Comp.,* waga

mający, ważący, ciężący, nielekki, schwer, Schwere und Gewicht habend; *Slo. tajski, težki, težki; Bk. težki, težki, težki; Sr. 2. ščesčiti; Sr. 1. čičasčiti, čejsti, čejčipitě; Sla. težak; Crn. težak, teske, težehshe; Vd. teshek, teshak, teshau, teshi, teshku; Cro. težek, tesoshi, tesoji, amehak; (Cro. tesak = wyrobnik); Br. tescki, teogjak, teogtan; (cf. Br. teogjak = chłop); Rg. težak, teogtan, tescki, tescka; Rr. шяжекѣ, шяжкѣ, шяжѣлѣ, шяжельд, шяжельд, шягоспный, бременный, вѣскій; Ec. шяжкѣ, ошггошѣнѣ; (cf. шяжкѣ праса, зыск, шяжкѣшѣл прасовник cf. *Hb. нѣр kaschak difficilis fuit; Hb. јуо taan; Syr. јуо tean onerauit.*) Względem wagi, ciężaru, ciężki, oppos. lekki, schwer, nicht leicht vom Gewicht. Żelazna brona, którą ciężką zowią, ma żelazne seby. *Kluk. Rosl. 3, 118.* Uczul coś na ramionach ciężkiego, i mniemaj, aby nań kto ciężar kładł, ściągaj rękę. *Sk. Zyw. 2, 408.* Artylleryja dzielą na ciężką i na polową; ciężka służy do fortocy i przeciwko fortocy. *Fak. Art. 1, 285.* *Rr. ломовая артиллерія.* Ciężkie armaty albo murolomy. *ib.* Ciężkie dzieła *Rr. зашійная пищаль.* Nie podeymay się brzemienia cięższego nad twą moc. *Budn. Syr. 13, 2.* (*quid valeant humeri.*) - Ciężki, nieruchawy, ocięzaly, nieskory, schwer, schwerfällig. Zubry ciężkie. *Ban. J. 2.* Koń ciężki, sprasły. *Qff. Wyr. Rr. ломовая лошадь.* Obiadzszy się bez ramięci, wstaie nazaiurz ciężki i niezdrorny. *Hor. Sar. 168.* Człowiek ciężki, ocięzaly *Rr. мѣтко-вѣтны.* Wstań, nie żartuy i nie bądż tak ciężki jak olów. *Przyb. Ab. 147.* Starzec laty ciężki. *Grock. W. 296.* Ciężki język, ciężka mowa, iękliwa, eine schwere Sprache, schwere Aussprache; *schwere Zunge, nicht geläufige Zunge.* Nie iest: m mąż mówny, bo ciężki język mam. *Budn. Ex. 4, 10.* Lekarstwo ciężkiej mowie, za nabrzmiałością i ocięzalością języka. *Syr. 167.* §. Ciężki, trudny, schwer, nicht leicht zu bestehen, mit Mühe verknüpft, Kaczkі maia mięso czarno, a tym samym są ciężkie do strawienia. *Boh. Kom. 1, 286.* Ciężki oddech, gdy człowiek czuie ból, dolegliwość, ciężkość w oddychaniu. *Krup. 3, 653.* We Pan strasaliwie ciężki do dogodzenia. *Teat. 14, 71.* Sie sind schwer zufrieden zu stellen; es ist schwer es Ihnen recht zu machen). §. Ciężki do zioszenia, do przetrwania, tęgi, mocny, potężny, schwer, schwer zu ertragen, schwer auszuhalten, zu bestehen. Ciężka choroba, eine schwere Krankheit. Każdemu swoia choroba nacyęższa. *Cn. Ad. 356.* W szczogólności: choroba ciężka, wielka choroba, epilepsia. *Krup. 5, 645.* die schwere Krankheit, das böse Wesen, die schwere Noth. Ranami ciężkimi czyli niebezpiecznymi nazywamy te, w których zadaniu naczynia krwi znacniejszy obrazonemi zostaly. *Perz. Cyr. 67.* Sroga Lachezys ciężkie dziwy broi. *Bardz. Tr. 351.* Tam się dopiero zaczęła ciężka bitwa. *1 Leop. 1 Mach. 9, 17.* ein harter, schwerer Kampf. Nie wie, w jak ciężkiej teraz iest toni, Gdy sród bezdenney fali nikt nie broi. *Zab. 13, 159.* Ciężkie to teraz czasy. *Zabl. Fir. 29.* Dni te ciężkie były wielce Rzymianowi i okolicznym obywatelom. *Sk. Dz. 841.* Zaraz mu policzek ciężki wyciął za to. *Parz. Dz. 85.* Dał mu twardą a ciężką odpowiedź. *1 Leop. 3 Reg. 12, 13.* (odpowiedział mu srodze. *3 Leop.*). Ciężkie o tobie rozsiano wieści. *Siem. Cyc. 374.* §. Ciężki, prsykry, uciążliwy,*

uciemiejący, ciężarem stający się. *schwer*, *brüden*, *Idtig*, *widrig*, *beschwert*; *Crn. teshavni* i *Vd. teshak*, *po-teshliu*). Słyszeć o tym żalona, być przy tym cięższa rzecz jest. *Perr. Hor. praef.* Ludzie subożel, lata drogie, panowie ciężcy. *Falkb. Dis. U.* Ciężcy poborcy. 1 *Leop. Ex. 5.* Ciężką jego rękę usnawał nad sobą. *Ufrz. Kruc. 2*, 178. Poddanych się pytał, jeśli roboty na nich nie ciężkie? *Falib. Dis. P.* Gdym był u was, nie byłem *ciężek nikomu. *Leop. 2 Cor. 11*, 9. Na to dowcipu swego szczywał, aby nie miał być ciężki komu w oycyznie. *Star. Zad. C.* Ludziom ubogim *ciężek był. *Korz. Lor. 85.* Pacjent, który nigdy nie chorował, bywa naprzykrzonym, gdy zachoruje, i ciężkim swą niecierpliwością, jak drugim, tak i sobie. *Perz. Lek. 344.* Jeden król drugiemu może być straszny i ciężki, kiedy go przechodzi dzielnością. *Star. Woy. A. 2.* Był ciężkim w ten czas Turek Persowi i iedenacnie mu prowincyi odjął. *Star. Dw. 45.* Stałem się sam sobie ciężek. *Leop. Job. 7*, 20. (sam sobie ciężarem. *Bibl. Gd.*) Przymierzeniec ten był mu więcej ciężek, niżli mu przydał pomocy. *Budn. 2 Chron. 28*, 20. (bardziej go ucisnął. *Bibl. Gd.*) Heretycy nigdy tak ciężcy i przykry kościołowi nie byli, jak teraz. *Sł. Dz. 854.* Ciężki im się zdawał ten podatek. *Sł. Dz. 1016.* Pożycywszy ubogiemu, nie będiess mu ciężek, lichwę z niego biorąc. *Radz. Ex. 22*, 25. (nie obciążysz go. *Bibl. Gd.*) §. Ciężki na kogo, srogi, oftry, dokuczaliwy, *schwer*, *hart*, *scharf*, *steng*, *Idtig*. Lepsza fortuna wielu rada sepaue; staropolska nieie przypowieść: ciężki z kaleki pan, z klechy pleban. *Fr. Ad. 55.* Oleśnicki nacyęzszy był na Witolda. *Bel. Kr. 292.* Bolesław na szlachę i na lud pospolity ciężkim był. *Krom. 250.* Margrabia Myseński ciężkim był na Csechy. *Krom. 701.* Na wszystkie miłośnery, a na samego siebie ciężki był. *Sł. Żyw. 233.* §. Ciężki, ścisły, ściśle dochodzący, oftry, *scharf*, *genau*. Ciężkie szukania Pigmaliiona były, Zeby się obu głowy przed nim nie skryły. *Jabl. Tel. 107.* Ciężkim go prawem dłużnicy gonili, Jam swą niewolą wyrwał go z baftyli. *Zab. 13*, 249. §. Ciężka, dziećmi chodząca. *Mącz. brzemienna*, ciężarna, *schwanger*. Gdy inż ciężka niewiasta przychodzi ku samemu porodzeniu, tedy... *Spicz. 145.* *Sienn. 446.* Poroniwszy 'dziecie, bo była ciężka, zaraz umarła. *Petr. Ek. 64.* Niewiastka twoja scudzołozyla i chodzi ciężka z cudzołóstwa. *Radz. Genes. 38*, 24. (brzemienna jest. *Bibl. Gd.*) Sza Marya, ciężka od brzemia, aby porodziła w Betleem. *Bial. Post. 66.* *Pasz. Dz. 74.* *Otw. Ow. 614.* CIEŻKO, CIEŻKO, *CIEŻSZE przysłk., Ciężcy *comp.*, ważno, nielekko, niełatwo, *schwer*; *Bh. težce*; *Slo. tež'fo*; *Dl. tesko*; *Rg. teshko*; *Vd. teshku*; *Sr. 1. ciężce*, *zjejsła*; *Sla. teshko*; *Rs. тяжко*, *тяжело*. Nielekko, z ciężarem, ciężąc, ważno, z wagą, *schwer*, *von Gewicht*. Ołów ciężko waży. - Ociężale, nie z łatwością, *schwer*, *schwerfällig*. Kón dobry, ale ciężko nosi. §. Ciężko, niełatwo, z trudnością przyrodzoną, *schwer*, *mit Mühe*. Ciężko mówić ob. iakać się. - Ci którzy ciężko slyszą, gębę otwierają. *Wey. An. 173.* - Ciężko, niełatwo co do pracy, trudno, *schwer*, *in Ansehung der Arbeit*. Dźwiganie kamieni we dnie i w nocy, robienie ciężko, nielekko. *Birk. Zam. 14.* Trzeba pracować ciężko na kawałek chleba. *Teat. 15*, c. 14. Musi tam

ciężko robić. *Pasz. Dz. 51.* Teras ciężko, potem będzie ciężcy. *Cn. Ad. 772.* Ciężko było Jegomości uklonić się. *Teat. 26*, b. 84. - Ciężko, z ciężkością, z trudnością, co do skutku, *schwer*, *mit Mühe* z *erlangen*, *saue*. Nie wie, jak pieniądze nam ciężko przychodzą. *Teat. 15*, c. 21. (wie *schwer und sauer wir das Geld verdienen müssen*). Z ciężka, ledwie, *schwerlich*, *mit Mühe*, *schwer*, *mit Noth*, *mit genauer Noth*. Z ciężkaby za to gardła nie dał. *Erasm. Jęz. L. 3. b.* - Ciężko o co, trudno, rzadka rzecz, *es hält schwer um etwas*. W historii nieciężko o fałsz; przecięz ią radzi czytamy. *Off. Str. 3.* §. Ciężko, mocno, tego, co do stopnia, *schwer*, *stark*. Ciężko choruje. Ciężko raniony. - Niechay tak ciężko nie sadzrymię, by mi z pamięci wyszło twoie imię. *Jabl. Buk. M. 4.* §. Ciężko, uciążliwie, z uciskiem, ciano *schwer*, *brüden*, *Idtig*, *enge*, *gebränge*. Na nas bardzo ciężko, od głodu zdychać nam z dziećmi przysidzie. *Falib. Dis. S. 2.* Pyrrusowi przed Fabrycusem było bardzo ciężko. *Rey Zw. 101. b.* Zewsząd mi ciężko, jeżeli wola waszą uczynię, śmierci wieczney nie ujdę, jeżeli nie uczynię, wpadnę w śmierć doczesną. *Sł. Żyw. 2*, 373. Łódź na szród morza była, gdzie iey wały bardzo ciężko czyniły. *Setl. Math. 14.* (dręczone była od wałów. *ib. not.*; dokuczaly iey, *sie seipen ihm zu*). Powinniśmy usłować, ciężko sobie czyniąc, iakobyśmy niepróżno łaski pańskicy przyjmowali. *Zygr. Gon. 523.* (mus iaki sobie czyniąc, *sich einen Zwang anthun*). Kto sobie pierwey ciężko nie uczyni, tedy nieprzyjacielowi nigdy. *Bid. Kr. 47.* §. Ciężko, przykro, gorsko, markotno, *schwer*, *widertlich*, *verdrüsslich*, *fränkend*. Gdym patrsał na twe błędy, iak mi ciężko było! *Jabl. Tel. 97.* Ona to ciężce przyiwaszy od stugi, ięła narzekać, płakać. *Gorn. Dz. 92.* §. Ciężką albo ciężko chodzić, dziatkami chodzić, brzemienną, ciężarną bydz. *Mącz. schwanger seyn.* *CIEŻKOCHODNIK, a, m. który ciężko chodsi, *der einen schweren Gang hat*; *Es. косноходцаб.* CIEŻKOLEZYCZNY, a, e, ciężkiego ięzyka, momot, *schwertzungig*, *von schwerer Zunge*; *Es. косноязычный.* CIEŻKOMIERZ, a, m. narzędzie okazujące stopień ciężkości powietrza, barometer. *Hüb. Wfl. 187.* *der Schwermesser, das Barometer*; *Crn. vréměnek*; (cf. *powietrzomierz*, *wilgociomiers*, *ciepłomierz*, *wiatromierz*). CIEŻKOMOWNY, a, e, mowy ciężkicy, *von schwerer Sprache*; *Es. косноглагольный*, *медленноговорящий*. *CIEŻKOMYSLNY, a, e, z ciężkością myślący, *schwerdenkend*; *Bh. težkomyslň*, *fraszobliwy*, *melankoliczny*, *schwermtätig*. (ob. *ciężkosercy*). Ciężkomysłność *Bh. težkomyslňost*, *melankolia*, *die Schwermütigkeit*. CIEŻKONOGI, a, io, nogi ciężkicy, *schwerfällig*; *Es. косноногий*. *CIEŻKOPOLETNY, a, e, poięcia ciężkiego, lub też do poięcia ciężki, *schwerbegreifend*, *schwer fassend*; *schwer zu fassen*; *Eccl. косноумный*. CIEŻKORUCHY, a, e, ruchu ciężkiego, *schwerfällig*, *sich schwer bewegend*; *Es. конодвижный*. CIEŻKOSC, ści, z, waga, własność tego, co jest ciężkim, *die Schwere*; *Bh. težost*, *tij*; *Slo. težost*; *Sr. 1. ciężstosci*; *Vd. teshkult*, *teshkota*, *teshina*, *tasha*, *vtesh*, *teshkuta*; *Crn. tēsha*, *tēshava*, *tēshkōsha*, *tēshavona*; *Rg. tegōtta*, *teskocchja*, *tēskos texina*; *Rs. тяжестъ*, *тягость*, *тягостъ*; *Es. бременность*. Uślowani,

ciał zbliżenia się do środka ziemi, nazywamy popolicie ciężkością albo uciążaniem. *Rog. Dos.* 2, 17. (cf. Ciężar). Ciężkość kieruje ciała zawsze na dół. *Hub. Wst.* 9. Ciężkość albo przyciąganie, dążenie nieustanne wszystkich cząstek materji do złączenia się z sobą. *Sniad. Jeo.* 22. Ciężkość gatunkowa. *N. Pam.* 6, 320. Sarodek ciężkości. *Hub. Mech.* 91. *Jak. Mat.* 3, 298. §. Ciężkość, ociężałość, nieruchawość, die *Schwerfälligkeit, Unbehältsigkeit, Langsamkeit*, nieochota, ociąganie się, die *Unlust*. Co rozum gani, z roskoszą i z weselem, a dobre uczynki z ciężkością czynią. *Sk. Kaz.* 473. §. Ciężkość, trudność fizyczna, die *Schwärigkeit, die Mühe, die Schwere, Beschwörung*. Ciężkość pierśi, *oppressio pectoris*, ucisnienie i zatchnienie w pierśiach. *Dyk. Med.* 1, 548. *Brustbeklemmung*. Utykanie na ciężkość pierśi. *Pilch, Sen. list.* 414. Ciężkość oddechu, *ib.* 549. *Schwerer Athem*. §. Ciężkość, uciążenie, dolegliwość, przykrość, *Bedrängniß, Beschwerte, Bedrängung, Ungemach*. Powiedzieli poddani, w niwczym ciężkości nie mamy, iedno iż na nas podroży ciężko. *Falib, Dis. P.* Opisanie ciężkości i nieszczęścia żydowskiego. 1 *Leop. 3 Mach. praef.* Wcisnęli na ciężkość ciężkości. *Wrob. 45. not.* „to jest: męki i udręczenia“. Ci tylko iedną godzinę robili; myśmy cierpieli ciężkość dnia i upalenie. *Biał. Pofł.* 270. *Wir haben des Tages Last und Hitze getragen*. Dajcie iey pokoy, przecz iey ciężkości wyrządacie? *Schl. Mark.* 14. Urzędy powinny obmyślić, aby każdy swego bezpiecznie używał, a ciężkości i szkody od drugich nie miał. *Sk. Kaz.* 432. Jezus dla nędznych przyszedł, aby ciężkość oddalił. *ib.* 442. Jezus wziął na się ciężkości nasze, i znoził boleści nasze. *W. Pofł. W.* 2, 318. Gdyby kto na kogo fałszywie skarżył, a obwiniony są tą skargą ciężkość jaką albo więzienie podjął. . . . *Sax. Art.* 32. §. Umartwienie, zgryzota, *Vertraß, Kränkung, Summet*. Obawia się Grecyi, wtyd go wszystkich ludzi, Właene sumnienie ciężkość największą w nim budzi. *Morxzt.* 352. Przez jaki gniew Juno w tę ciężkość wprawiła Męża tak szlachetnego i w srogie trudności? *A. Kchan. W.* 1. §. Wielki stopień, moc, tęgość iakiego ziego, die *Größe eines Uebels*. Ciężkość choroby. *CIEŹKOSERCY, a, e, serca ciężkiego, *von schwerem Herzen*; *Vd. teshkosershen*, *tesnoumen* = melankoliczny, hypochondryczny; - *Vd. teshkoserszhnost*, *tesnoumnoft* = hypochondrya, melankolia. (*ob.* Ciężkomyślny). *Eccl.* тяжкосердий тwardosercy, zakamieniały; тяжкосердие zatwardzałość. *CIEŹKOU CZNY, a, e, *Vind. teshkovuzhliu*) który się ciężko uczy, *ungelehrig, der schwer lernt*. *CIEŹKOWATY, a, e, niby to ciężki, przycięższy, *etwas schwer*; *Rs.* тяжелосамый. Ciężkowatość *тяжелосамость*. CIEŻUCHNY, a, o, CIEŻUTKI, CIEŻUTENKI, CIEŻUSIENKI, CIEŻUSIENECZKI, a, ie, *adverb. na - o*; *intens. adj.* ciężki, *techt sehr schwer, tüchtig schwer*; *Rs.* тяжелек.б. тяжеленько, тяжеленько. CIEŻYC *niiak. nek.*, ciężkim bydz, *schwer fallen, schwer seyn, zur Last fallen. ob.* Ciężec, *Bh. tjiiti, stjiti*; *Vd. teshiti, poteshiti, teshim*; *Crn. teshāti, teshim*; *Cro. tesim*, *pertim*, *zmechim*, *smehchim*; (*cf. Croat. tefim, tésam operor, laboro*); *Rs.* мягошнш, мягощ, мягощ. §. Ab-

solute: ciężyc, ważyć, wagę mieć, ciężkim bydz, nielekkiem, *schwer seyn, pr. et fig.* Bryły tak ciężą wsiemnie na siebie, iak cząstki z których się składają; ciężenie na siebie brył, jest w stosunku ich mass. *Sniad. Jeo.* 23. Wszystkie ciała ciężą do środka ziemi. *ib.* (dązą ciężkością swoją, sie bruden mit ihrer Schwere gegen. . . cf. przyc). Głowa mi cięży. *Teat.* 8, c. 55. Uczul coś na ramionach ciężkiego, ściągnął rękę, mówiąc: co takiego cięży na mnie? *Sk. Żyw.* 2, 408. (co mię uciska, was drückt mich so schwer)? Cięży mu na sercu. *Teat.* 29, 70. (liegt ihm schwer auf d. H.). Niezmiernie sekret ten cięży mu na języku. *Teat.* 5, b. 77. Cięży mu to na sumnieniu. *Off. Wyr.* (*Vd. viel mene teshi*). Ciężyc, ciężarem bydz, ciężkim komu bydz, *zur Last fallen, lastig seyn*. Chleb w drodze nie cięży. *Crn. Ad.* 61. (*Aesopium onus*). Nie ciężą rogi ieleniowi, ani skrzydła ptakowi, ani owies koniowi. *Crn. Ad.* 562. *Rys. Ad.* 48. (cf. dzieciolowi swój nos nie wadzi). Niech ci nie ciężą dla nas wszystkich nogi. *Pot. Arg.* 727. (nie leń się, śpiesz się). Zeby synowie nauki dostapili, nie ciężą rodzice sobie im dosypować. *Glicz. Wych. M.* 2. §. Cięży mi co, przykro, markotno mi, *es ist mir lastig, widrig, verdrüsslich*. Cięży nam urażliwe od bliźniego słowo. *Pot. Zac.* 140. *§. Ciężyc co sobie, za złe poczytywać, narzekać, skarżyć się na co, *etwas übel nehmen, sich darüber aufhalten, beschweren*. Począł się gniwać i grozić a ciężyc to sobie, że ieno jednego gościa do niego posłali. *Erax Jęz. H.* Cesarzowa przyszedłszy ku cesarzowi, poczęła sobie ciężyc na cesarza. *Erax. Jęz. J.* 8. §. *transit.* ciężyc kogo, uciskać, *einen drücken*. Niemass tak uciążliwego iarsma, któreby nie ciężyło mniej ciągnącego, niżeli opierającego się. *Pilch. Sen.* 320. Niewczasem z mordowane powieki ciężą szczerwieniale oczy. *Tward. Daf.* 35. Ociec twój ciężył nas a gnębił twardym iarzmem. 1 *Leop. 2 Paralip.* 10, 4. (przycisnął. 3 *Leop.*). Kohn twardousty ręce cięży, ein hartmulliges Pferd fällt schwer in die Faust. *Tr. - Bardz. Tr.* 168.

CIMIEC, CIMCOWY *ob.* Ciemiec, Ciemcowy.

CIN CIN! wyraża głos sięby, *den Gesang des Finken auszubrücken*. Zięba cin cin wola. *Ban. J.* 3, 6. *Boh. cyntati tinnire, Crn. shinkam fringillare, Rs. чикнуть, чикашь (wierkać).*

CINAC *ob.* Ciąg.

CIOCIA *zdrobn. rzeczown.*: Ciotka, *Lautchen*. Kochana Ciocio, ciebie dzieciinną miłością kosham. *Glaizn, Pierw.* 74. Ciociu, *Vocatio*.

CIOKAC, CZOKAC, CMOKAC, CECKAC *czyn. nied.*, Cioknąć *iedntl.*, (cf. czechać się, czochać się), lekko głaśkać ręką, plaskać konia dłońią, mlaskając na konia, *streicheln, beklatschen mit der Hand, klatschen mit der Zunge, wenn man z. B. ein Pferd streichelt. Vind. zshohlati; Crn. zshohlâm; Rofł. шюкнуть, шюкашь, чо-кнуть, чокашь, чмокнуть; чмокать, cf. smoktać, cf. Gall. choquer, Ital. toccare cf. tknąć, tykać cf. Cro. czukati, Ger. zuden*); *Cro. czmokati*). Ciokanie, Csokanie, hahakanie i glaskanie rękoma młodych koni ięszcze płochych, *poppyama. Mącz. Cro. czmok; Sor. 1. poplacz; wano. Klepie lubieżnie krasno twarzy iego wdzięki, J*

głaszczcie je ceckaniem pożądlivej ręki. *Zab.* 13, 320. *Nar.* Dał mi się ogłaszać, cierpiał me ciokania. *Tol. Saut.* 53.

CIOKOLATA, CZOKOLATA, CZEKULATA, y, ż, z Włosk. cioccolata, die Chocolate; *Vind.* shokolata; *R.* шоколад, шokolad, trunk z tabliczek złożonych z kakao, cukru iaderek wanilii, cynamonu, goździków. *Krup.* 5, 12. Czekolata; jest to roszkosa Hispana, herbata jest rozrywką Anglika. *Zab.* 5, 67. *Teat.* 55 b, 26. **CIOKOLATNIK**, a, m., sprzedający ciokolatę, der Chocolatenhändler. *Rofs.* шоколадник, garnek od ciokolaty.

CIOŁAK, CIELAK, a, m., **CIOŁEK**, - lka, m., cielę podrosłe, byczg, byczek, ein Bullentalb, ein Stierföhen, ein Fatt. *Daryp. E. e. 1. b. Sorab.* 1. cjelej, cjelej. §. O ciałowiku, leń, gnuśnik, leżuch, ein Wärenhäuter, ein Faulenzer. Pastuchowie nie mają prasy bydle na zagonie jak cielkowie leżeć ani spać, ale zawsze pilnować. *Haur Sk.* 52. §. Ciołek, herb obraz byka. *Orzech. Tarn.* 11. byk rogaty we środku tarczy stojący, czerwony, w prawą obrócony; na hełmie pół takiego byka, z korony jakoby wyskakującego. *Kurop.* 3, 10. ein Wappen. **CIOŁKA**, i, ż., krówka cf. ialówka, eine junge Kuh. Ciolka ta dwakroć do doiwia stawa, ciałat karmi dwoie. *Nag. Wirg.* 493. Weź czią darem sobie tę białą ciolkę. *Zebr. Ow.* 48. Ciolka morska. *Sien.* 323. **CIOŁKOWY**, a, o, od ciolka, byczy, Stiet z Jowisz w ciolkowym ukryty ciele. *Anakr.* 44. **CIOŁUCH**, a, m., z przyg. byczyśko, ein häßlicher Stier. Sproszny ciałuch. *Hor.* 2, 176. **CIOŁUCZKA, CIOŁYSZKA**, i, ż: *zdrobn. rzeczown.* Ciolka, ein Kuhchen, kroweczka. **CIOŁUSZEK**, - szka, m., *zdrobn. rzeczown.* Ciałuch, ein Stierföhen.

CIONEK, - nka, m., cionik, mały cień, ein Kleiner Schatten. W naszym cionku, na waszych brzegach, o strumyki. *Przyb. Ab.* 197.

***CIONKA**, Ccionka, ob: Czcionka.

CIORA, CIORBA, CIORZEC, CIORKIEM ob: Ciura Ciurba.

CIOS, u, m., (Etym. ciesać, ciosać, ciąć), ciężcio, mach, raz, der Hieb, der Schlag. *Boh.* mřř, drb; *Cro.* vudarecz; *Br.* udorać; *Sor.* 1. pranz; *Vd.* vdar, vsiek, vdarik, shlak, mah, shverk, luzhai, vershai, shok; *Crn.* usek; *Rofs.* ударb, vřha; *Ec.* cřъ. Jęczą dęby ciężko, od siekier cios odbierające. *Bardz. Tr.* 514. Jednym ciosem, gęba z nosem. *Rys. Ad.* 19. W samym kwiecie młodości doznał śmierci ciosu, Zginął; i już nie słyszy więcej twego głosu. *Kras. Oss. H.* 3. b. Kilka ciosów ięzycznych zadał mu w wierszach swoich. *Mon.* 68, 213. (przytyków, przycinków). §. Cios, szram, karb, kresa, blizna, paragraf na twarzy z ciężcia, eine Schramme, Schmatte, ein Hieb. Czego się ów iunak teraz watydzi, oto swoich karbów i ciosów wyhańtowanych. *Mon.* 65, 360. §. Cios, kłeska, plaga, atos, nieszczęście, ein Unglücksstreich, ein Stos, Schlag, Hieb, eine Niederlage. Woyska tam iego cios dobry wzięły. *Żabl. Buk. S.* 4. Wszystko to na me serce jest śmiertelnym ciosem. *Teat.* 44, 19. Skromny w pociechach, a cierpliwy w ciosach. *Zab.* 15, 341. §. Cios, ciosane drzewa, najszczęśliwiej, ciosane kamienie, ka-

mienie ciosowe (*Boh.* teř, dyl do pokładania stajni). Zimmerholz, gezimmerte Balken, am gewöhnlichsten, behauene Steine, Bruchsteine, Quadersteine. Kościół częścią z cegieł, częścią z ciosu wystawił. *Niss.* 1, 171. Wszystkie kościoły w Krakowie są z ciosów ogromnych sbudowane. *N. Pam.* 9, 280. (*Rofs.* mřma, mřmka dzwonno rybje). **CIOSAC, CIOSANY** ob: Ciesać. **CIOSNA**, y, ż, nacięcie, narznięcie. *Włod. - Cr. Th.* der Einschnitt. **CIOSOWY**, a, o, od ciosu, Hieb z, Hen z. *Rofs.* плитный. Ciosowy kamień, der Bruchstein, Quaderstein; *Vd.* stitirivoglast kamen, na stitiri vogle sdelan kamen, *Rofs.* плитняк. Ciosowe kamienie są pospolicie piaskowe, od znacznych skał odkowane; że się różnemi narzędziami okrześiają, stąd się zowią ciosowe. Ten który jest siarna grubszego, ocina się w kwadratowe sztuki, Quaderstein u Niemców swany; zażywa się kaś na budowę różnych gmachów zamiast cegły, które budowy nazywamy z ciosowego kamienia. *Kluk Kop.* 2, 31. **CIOSOWAC** czyn. *nied.*, wyraz flisowski, kiedy szkuta z wodą w tył się cofa. *Mag. Mskr.* ein Schifferwort, wann bař Klusřschiff mit dem Ströme sich zurük zieht.

***CIOTCZANY, *CIOTCZONY, CIOTECZNY**, a, o, **CIOTECZNIE** przysta., od ciotki, Ruhmen z, Mutter Schwester z, mutterschwesterlich. *Boh.* tetičin, tetin; *Sor.* 1. fetjiné; *Rag.* tettich; *S/a.* tetsich, tetsichna; *Croat.* techich, techichna; *Rofs.* меткинь; *Eccl.* двоюродный. Cioteczni bracia albo siostry, które się rodzą od dwóch siotr. *Sax. Porz.* 125. *Slo.* tetčeni bratri, dvoř fetter (st); *Halbbrüder, Halbschwesteru, Gschwisterfinder.* Jsaślaw brat ciotczony Bolesława. *Krom.* 99. *Gwag.* 32. *Rey Wis.* 74, b. Twój ciotczony brat ci to powiedział. *Baz. Hst.* 203. (*Sla.* tétak z mąż siostry oycowskiéy, lub matczyney cf. Cieść, Czcia, Teść). *Fig.* Pochlebca prawie dobrze wyćwiczyony, Jest panom igrzom ciotczony rodzony. *Rey Zw.* 216. b. Zna swój swego, wuieczny ciotczonego. *Męcz.* **CIOTKA**, i, ż., **CIOTUCHA, CIOTUCHNA**, y, ż. *zdrobn.*, **CIOTULA, CIOTUNIA, CIOCIA**, i, ż. *zdrobn.*, matki siostra, der Mutter Schwester, die Ruhme, die Wase, die Lante. *Boh.* teta, tetičta, tetta; *Morav.* tetka; *Slo.* tetka, otcowa sestra, matkina sestra; *Sor.* 1. cjeta, macjere sotra; *Sor.* 2. šotta; *Br.* tetka, occina sestra, materina sestra; *Dal.* teta; *Crn.* teta, tetta (= 2., druchna); *Vd.* teta, tetta, oshna ali materina sestra, vi-shiza, uishinja; (= 2., teta z druchna); *Rag.* tětka, vjna; *Sla.* teitka; *Cro.* tetsa, ochina, materina isestra; *Rofs.* mřmka, mřmymka, (cf. tata, teść, cieść, czcia cf. *Ital.* zia: *Gr.* τήτις, *Chald.* ܡܡܡܢ itheha z mulier, *Hebr.* דודא dodah z amita). Ino była ciotka płodu Semeli, bo była rodzona siostra Semeli. *Otw. Ow.* 116. Ciotka jest (oycowa albo) matczyzna siostra. *Sax. Porz.* 125. (cf. stryienka). Marya posdrowiła Elźbietę: pokóży tobie, moja miśa ciotuchno! *Zyw. Żez.* 15. *Pief.* 10. Marya bieżała nawiedzić Helźbietę ciotuchną swoją. *Gil. Post.* 272. Kochana moja ciotula tego waszytkiego narobiła. *Teat.* 52 c, 30. Mówiła do maie iednego poranka: Wiessze ciotulu, że już mam kochankę. *Żabl. Bal.* 14. - Stara ciotka, mego dziada lub moicy baby siostra; starsza ciotka albo przeciotka, me-

go pradziada albo prababy siostra. *Sax. Perz.* 125. *Prov.* Blizsza koszula ciała, niż rodzona ciotka. *Mon.* 71, 709. (blizsza koszula, niż kaftan; krew nie woda; brat bratem). Obieszają tu i bez prawa, Będziesz miał, stłuczessli kłótkę, Szubienicę pewną ciotkę. *Rey Zw.* 237. b. (poznasz się z nią, poprzyjaźnią cię z szubienicą, sie werben dich mit dem Galgen vermählen. - §. Febrę pospółstwo nazywa drzączkami, simnicami, psinami, ciotuchkami. *Krup.* 5, 527. das letzte Fieber. Na pierwszym noclegu febrę miał; ale ona zła, jako nasza Ruś mówi, ciotka, w ziemię wnet przepadła. *Hrbst. Odp.* 2. z. Febrę ciotką nazwano; może kto rozumiał, że ciotka za cesarownicę miana, nastąpiła siostrzenicy tę chorobę. *Czack. Mskr.* §. Prostackwo świnię zowie ciotką żydowską, przez urągowisko, iż ją jakoby ciotkę szanują, nie iedząc świnią. *Oss. Wyr.* ein Schwein, eine Sau. §. Siodlatą wronkę ciotuchną śliay zowią. *Klon. Fl. E.* 4. b. eine Krähe, in der Schiffersprache.

CIS, a, m., drzewo niewielkie zawsze zielone, twarde, giętkie, dające się polerować, mające czerwony kolor. *Kluk Rost.* 2, 37. *Boh.* tis; *Crn.* tis; *Vd.* lisa, lopuh; *Rag.* lopuh; *Cro.* tisz, tisha; *Hung.* tisha-sa, cf. Tisha, *Pol.* Tysza = *Tibiscus*; *Rofs.* тисъ, негниющее дерево, *Lat.* taxus; *Desterr.* Eib, Hb. die Eibe, der Eibenbaum. Gdy człowiek pod cieniem cisa spi, zaraza go. *Urząd.* 384. Nieluby cis. *Koch. Roz.* 99. Gościniec żalobnym cisem zacieniony. *Otw. Ow.* 159. Włosy siwe śmiertelnym cisem opasauie. *Bardz. Tr.* 372. CISAWEY, a, e, koloru kaszanowatego, orzechowego, jasnogniadego, *Cro.* halat, halatafat; *Slo.* tish (cf. rydzy), kastanienbraun, nussbraun. Sierść cisawa samą mącią podobna ogniowi. *Hipp.* 7. Sierść cisawa jest ogniowej natury. *Leh. Kon.* 5. Cisawey sierści stworakie konie się anaydują: iasnociawey, prawie malo nie czerwoney, ciemnocisawey... *ib.* 4. CISINA, y, z., zbirow., cisowe drzewo, drzewa cisowe (cf. dębina, sośnina, i t. d.). Eiben, Eibenholz, Eibenbaume. *Karp.* 5, 52. Ambioryx się cieciną otrui, której we Francyi i w Niemczech bardzo wiele. *Warg. Cz.* 144. CISION, a, m., cis wielki rozległy, ein großer weit ausgebreiteter Eibenbaum. Wyniosły cision różni się od wszystkich drzew obazernego lasu, pysznym liściem. *Zab.* 13, 168.

CISK, u, m., ciskanie, rzucanie, raut, der Wurf, das Werfen. (*Bosn.* tiaka, tjeaka, impulsus, turba, prasa); *Rofs.* бросѣнб; (*Rofs.* тиски, шисочка prasa, szrubostak); *Vind.* tish, tish, = ściask. CISKAC czyn. *kontyn.* L, Ciskać *iedntl.*, rzucać, miotać, werfen, schmeißen, *Boh.* házeti, héditi, chlím, *Sor.* 1. cisham, mjetam, cishnu, zacishnu; *Sor.* 2. chishish, chitash; *Bs.* hittiti, hittati, mechjatti; *Dal.* hitati; *Hung.* haitanni; *Cro.* hititi, hitati; *Sla.* hittiti, háctiti; *Vd.* vrenahi, luzhati, mesheti; *Crn.* berkam, beranem, berkam, lusham; *Rs.* бросѣнѣ, бергамѣ, бросѣнѣ, лукѣнѣ, бурѣнѣ. Porwali kamienie, aby niemi nań ciskali. 1. *Leop. Joa.* 8, 59. Jm bardziej ciskamy na psy, tym bardziej szczeniaki. *Mon.* 70, 94. Kto z was iest bez wady, niech pierwszy kamień na nię wycisnie. *Ody.* *Sw. Mm.* 2. Kamień ku górze rzucony, wraca się na

głowę ciskającego. *Rys. Ad.* 21. Ciśnienie, cisk, raut, der Wurf. Ciskanie, rzucanie, das Werfen. Kiedy z muru kamieźmi bito, żadne ciśnienie darmo nie leciało, Lub raniono lub kogo zabito. *P. Kocha. Jer.* 291. Ciskać się, rzucić się, walić się, powalić się, sich werfen, sich hinwerfen. Spać mu się tak chciało bez pamięci, że na murawie ciskał się jak długi. *Zab.* 14, 241. *Szym.* Ciskać się, rzucać się, miotać się, *phys. i moral.*, sich werfen. Ryba jak w wodzie, tak i na brzegu ciska się. *Oss. Wyr.* Ciskać się ze złości, z gniewu, z niecierpliwości. *Oss. Wyr.* sich vor Mergerniß und f. w. werfen. Nieślusnie na mnie gniewasz się i ciskasz. *Teat.* 46 c, 26. Ciskać się na kogo, uderzyć, miotać się, porywać się nań, darauf losgehen, sich darüber hermachen. Niech tylko nieprzyaciela zoczy, zaraz się na niego ciska. *Oss. Wyr.* Na strzelbę, na ogieś ciska się. *ib.* (niepohamowanie naciera). §. Ciskać czym, rzucać, miotać czym, mit etwas werfen. Wyzedł i drawiami ciskał. *Xiądz.* 39. Ciskać czym i tam i sam, hin und her werfen, schleudern. Szczęście ludźmi ciska, jak piłą. *Stryk. Gon. E.* 2. Namiętności życiem ludzkim ciskają. *Mon.* 65, 301. Ciska nim, jak piłką. *Oss. Wyr.* (co chce z niego robi, i kózła i barana, er spielt mit ihm Fangeball). §. Ciskać ogniem, światłem, promieniami, blaskiem, wieś światło, migać, polyskiwać, błyskać, Strahlen werfen, strahlen, blitzen. Rycerz tak świetną miał zbroję, że blaskami ciskała. *P. Kochan. Orł.* 1, 84. Tu dyamenty ogniami ciskaia, Smaragd się śmieie, rubiny błyskają. *P. Kochn. Jer.* 365. §. Ciskać pieniędzmi, szafować, Geld auswerfen, verschleudern, verschwenden, zum Fenster hinaus werfen. Po grossu zbierając, zbierasz; po szelągu ciskaiać, rozciskasz. *Rys. Ad.* 58. Ciska, nie daie. *Oss. Wyr.* (rozrzuca). - II., CISNAĆ czyn. *iedntl.*, ciśnie *praes.*, gnieść, tłoczyć, *pr. et tr.* bräden, bruden; *Boh.* tishnanti, tishl, tishu, mačnanti, mačtati; *Slo.* tishnu; *Sor.* 1. cishczu; *Vd.* tishati, tishim, tishet, tishat, drengat; *Crn.* teshim, tishim, drejnam; *Cro.* tishati, tishim, tishat, tisham; *Rag.* tishuti (*Rag.* tishati *impellere*; tishati *tenere*; cishnuti *angi ob:* cishny, cieśnieć). *Bosn.* tjesnuti, tjeskati, tishnuti, tiskati, tishctiti; *Rofs.* тиснуть, тиснуо, тискама, жамъ, жмъ. Szcznie psami i konia ostrogami ciśnie. *Hor. Sat.* 21. (zwiara, ściaska, bodsie, er giebt d. Pf. die Epornen). Bót wielki skręca, mały ciśnie nogi. *N. Pam.* 23, 247. To trzewik nowy, gładki, a żaden nie czuie, gdzie mię ciśnie, iedno ia sam. *Eraz. Jer. X.* 2. (každy ma swego móla, jeder weiß am besten, wa ihn der Schuh brüdt). Piękny trzewik widzisz, a nie wiesz, gdzie mię ciśnie. *Cn. Ad.* 705. Ciśnienie, ścisk, der Druck. Ciśnienie powietrzokręgu na cieczce. *Hub. Wst.* 183. Skazona natura wasystko nam głowę ciśnie, abyśmy w ziemię patrzali i szukali pożytków iedny. *Rey Ap.* 5. (schyla nam głowę, brüdt uns den Kopf niederwürts). *§. Ciskać księgi, tłoczyć księgi, = drukować, wybiiać, bić, Bücher druden; *Boh.* tishu tishnanti, tishctiti; *Rofs.* тиснуть, тискама, печамамъ. *Przybyskiego* batrachom. ciśnięto w Krakowskiej drukarni szkoły główney. *Boh.* tish druk, *Rofs.* тискама друкowanie). §. Ciskać kogo, ściaskać, uciskać, ciśnię-

żyć, uciemięzać, einen drücken, drängen, bedrücken, дрѣчьмъ дрѣчьць). Dręcącym rządem synów Eola cisnięto. *Przyb. Luz.* 71. Wielki głód bardzo cisnął wasystkę ziemię. 1 *Leop. Gener.* 43. Cisnie głód, woy-na, powietrze. *Kucz. Kat.* 3, 428. Moźniejszy uboższego cisnie w domu, w grodzie. *Teat.* 43. d. 11. *Wyb.* Dadź odpłatę tym, którzy was cisną. 1 *Leop.* 2 *Thefs.* 1, 6. Nie będzie schodziło przeciwnikowi na wymowie, którą będzie rzecz naszą cisnął. *W. Post. Mn.* 568. - *f.* Cisnąć kogo do czego, albo na co, naglić, napędzać, musić, przymuszać do czego, einen wozu nöthig sein, zwingen. Lepesaby była rzecz, na to nikogo nie cisnąć, na co Pan Bóg rozkazania nie dał. *Gil. Post.* 322. Gwałt cisnący nas do ich wiary. *Zygr. Pap.* 306. CISNAĆ się *zaimk.*, tłęczyć się, przedzierać się, wtrącać się, gwałtem się wdzierać, sich drängen, sich durchdrängen, sich einbringen, sich hindrängen. Owco przeleknięto cisną się gromadą, potracają się, iedne na drugich się kładą. *Dmoch. Jł.* 116. (sie drängen sich zusammen). W bramach, gdy się cisnęli, wielu się zatłoczyło i sadusiło. *St. Dz.* 52. Cisną się hurmem w pole, a od tyłu tłoków Wrzaak i szgiełk się przebiia do samych obłoków. *Dmoch. Jł.* 1, 60. Otóż widzę, i bez pozwolenia cisnie się. *Teat.* 16, 63. (swoją wolą, przeciwko woli pana domu się wdziera). Wszędzie się cisnie. *Oss. Wyr.* (et drängt sich allenthalben ein). Cisnąć się na co, ku czemu, do czego, za czym, sich wozu drängen. Cisnąć się na wysokie w oczysznie stopnie, sięgać wielkich dostoięństw. *Mon.* 65, 141. On się mocą i pieniędzmi już dawno na papieżstwo cisnął. *St. Dz.* 1042. (gwałtem tego dopinał). Gdybyć położono trochę złota na stole, cisnąłbyś się do niego. *Hrbst. Nauk. e. b.* Kobiety, co wam w oczy błysnie, za tym się każda z swemi powabami cisnie. *Teat.* 48 b, 36. Z przyrodzenia się i z dobrych swej woli ku nauce cisną. *Kosz. Lor.* 17. b. (garną się, biorą się, mają się, udnają się). Przez wszystkie te frasunki ciśmy się do prawej oczyszny naszój. *W. Post. W.* 3, 199. (sich durchdrängen, durchbringen, sich durcharbeiten). Wszyscy uciśnieni, ciśnięcie się do niego. *Kanc. Gd.* 277. (chronić się, uciekaycie do niego). CISKACZ, a, m., ciskający, co ciska, rzuca, miota, der Werfer, Schleuderer, (*Boh.* tiskał drukarz, *W. rodz. żeńsk.* tiskała; *Rag.* tiskalas impulsor). *Rs.* Брочатель. Trzeci szereg u Rzymian składały lekkie chorągwie, saydaczni i dobrzy ciskacze. *Pap. W.* 1, 101. (procownik, włócsniarze). CISKANIE *ob:* Ciskać, Cisk. CISKANKA, i, ż., gra dzieci ciskających pieniędzmi lub liczmanami, ein Spiel der Kinder, das Werfen oder Aufschlagen mit Geld oder Rechenpfennigen. Trzeba zacząwszy w ciskanę z chłopcy po miesiącu, Kończyć z pany wśród luster graić po tysiącu. *Kras. Sat.* 105. (stopniami na szulera się formować). CISKAWKA, i, ż., narzędzie czyli kiy od ciskania. *Włod. palcat.* rozszczepiony, do rżnięcia nim kamyków, der Schienbestock, ein aufgespaltner Stod kleine Steine damit zu schleudern. *§. Medic.* Ciskawki, wyrostki mięsiste, bliżny dawnych wrzodów wenerycznych twarde, głąbište, w kanale żyły uryuney. *Dyk. Med.* 1, 552. Auswüchse

von wildem Fleische in der Harnblöhre. **CISKAWY, a, o, rzutny, rzutliwy, Wurf, geworfen, leicht zu werfen. Po siwey wodzie wściękaia się Trytony, Nągie po pas do siebie wabiąc Meluzyny ciskawemi fawory. *Tward. W. D.* 2, 103. CISNAĆ, CISNIENIE *ob:* Ciskać, Cisnąć.

Pochodz: po słowie Ciasny.

CISOWY, a, e, od cisu drzewa, Eiben, Eib. *Cro.* tiszov, *Hung.* tifa - fo. *Crn.* tisav, tisov; *Rofs.* мисо-внй. Cisowe liście, jagody, drzewo. *Ead. H. N.* 24. CISZA, y, ż., umilkłość, skutek milczenia i nieruchu, cichość, spokoyność, cichy spokoyny czas, ciche spokoyne mieysce, Stille, Ruhe; ruhige stille Zeit; ein ruhiger stiller Ort. *Boh.* tiffina; *Sor.* 2. schřina, schřin; *Vind.* tih, tihota, tih, potih; *Crn.* potih; *Bosn.* tificina; *Rag.* tificina, tihocchia; *Cro.* tiffina, tihocha; *Rofs.* тишина, безшумле, безмятежность, угомонб; тишинашество, благоумише, благоумише, безшумле, премірное. Świat ma rozrywki, ciszą ma zakąt domowy. *Zab.* 15, 172. Nie długo Rzeczpospolita używała ciszy. *Oss. Wyr.* (spokoyności kraiowey). Cisza morska, morskie uspokoięnie, die Meerestille. Po spokoyney przez czas nieiaki ciszy morza, przypada nawalność. *Pitck. Sen. Hfl.* 3, 379. O ciszą bogów prosi wpośród morza Zeglarz, skoro mu obłok iasne zorza Z księżycem zaćmi. *Hor.* 1, 276. Kto weyższy na obronę, którą nieba dały, Skała mu będzie portem, ciszą nawalnica. *Zab.* 15, 167. - Cisza, ustronie, prywatne życie, schronienie, przytułek (cf. pokoy = izba, od słowa koić), die Stille, ein stiller Zusuchtort, stille Leben, Privatleben, Einsamkeit. Nie dokażesz, bym w chaty mey zamknięty ciszy, nie miał nucić Lucetki, choć tego nie słyszy. *Zab.* 13, 161. Tyle moia cisza iest pożyteczna Rzeczypospolitęy, ile drugich publiczne sprawy. *Oss. Wyr.* Kontent z moiej ciszy, nie zazdroścącę gmachów nikomu. *ib.* (z moiej chatki, z mego przytułku). CISZEC *nialk. nied.*, uciszeć dok., ciszszym się stawać, umilkać, uspakaiac się, still werden, sich besänftigen, sich legen; *Rofs.* тишаць, тишаць. Ciszę, uspokaiam się, *silesco.* *Mącz.* Ciszę morze, wnet się uciszy. *Oss. Wyr.* CISZEY *ob:* Cicho. CISKIEM *przystk.*, milczkiem, ukradkiem, z cicha, po cichu, still, leise, heimlich, verstofflen. Wilk na górę się skrada ciszkiem. *Zab.* 15, 46. Przydybł ciszkiem do wrot moiej chaty, J puka w okno Cupido skrzydlaty. *Anahr.* 9. CISZYC czyn. *nied.*, ściszyć, uciszyć dok., koić; uspokaiac, śmierzyć, ciszszym czynić, stiller machen, stillen, besänftigen. *Boh.* tiffiti, *Sorab.* 1. tješcu, žmeru; *Bosn.* tificiti, utificiti; *Car.* tasheti; *Vind.* potihati, otihati, tashiti; *Cro.* tiffiti, tiffim, táfim, száfizm; *Rofs.* угомонить, угомонять; *Es.* благоумишество. Eolus hamuie i ciszy wiatry. *Otw. Ow.* 464. Ciszyc się, ściszac się = ciszec, uspokaiac się, stille werden, sich besänftigen, sich beruhigen, sich legen. Gdy się ciszyli nieśmiertelni, wielki Jowisz glos wnosząc mówi... *Przyb. Luz.* 7. Już iasnieją obłoki, i wiatry się ściszą; oż wcale ustają. *Teat.* 53 b, 7. CISZYCIEL, a, m., uciszający, uciszyciel, pociszyciel, der Stillter, Besänftiger, Beruhiger; *Vind.* potihovez, vtihu-

vauz, tashnik, potolashnik; *Cro.* tiffitel; *Wrodz.* źeńk.
CISZYCIELKA *Cro.* tiffitelica. (*Bosn.* tificui, utificui,
koi se može utificiti = ucizliwy).

CIUCIUBABKA *ob:* Babka.

CIUCIURY, *licz. mn.*, trele śmieszne, lächerliche Triller.
Nie dam się w klasztorze zasklepić, pewnie tam mam
śpiewać ciuciury. *Teat.* 43 c, 59. *Wyb.* (*ob:* Ciurczec,
ciurkać, ciórko).

CIULAC, CZULAC *czyn. nied.*, uciulać *dok.*, z trudem i
powoli zbierać, mühsam zusammen lesen (zusammen
lesen De ft.); (*Vind.* shuliti = marudzić). Na téy dro-
dze długo ciulane rozposażył zbiory. *Zab.* 14, 255.
Szym. Zyiemy skromnie tym, cośmy za dobrych cza-
sów uciulali. *Węg. Mar.* 3, 280. Z młodu robić, cza-
lać sobie potrzeba, znaszać, chować, abys miał na sta-
rość wygodę. *Haur Ek.* 114.

CIUPA, y, ż., Koza, izba nieporządna ciemna, ciemnica,
więzienie, eine Gefängnißstube, ein finstere enges Loch.
Routy się ustawicznie włóczą; ślicznieby było, gdyby
nas wsadzono do ciupy. *Teat.* 53 b, 28. Ja się lękam,
żeby nas oyciec kiedy nie ślapał i w ciupie gdzie nie
zaadził. *Teat.* 27, 10. f. O człowieku: Ciupa, głu-
pek, ni to ni owo, ni go woź, ni go połóz, ein ein-
fältiger Tropf, ein Pinsel. *Min. Ryr.* 4, 231. CIUPAC
czyn. nied., ściupać *dok.*, słabo bić, schwach schlagen.
(*cf. Ger.* zupfen). Nie ma siły ciuć, ledwie ciupie sza-
blina. *Oss. Wyr.* Jaka trwoga na mię uderzyła, serce
ciupa, a w ciało utrapione biie. *Bardz. Tr.* 67. Wylę-
klam się i wszyscy jak ryba zadrżała, w piersiach ciu-
pa J mowem cale utraciła. *ib.* 569. Nie ściał go, ale
ściupał. *Oss. Wyr.*

CIURA, CIORA, y, m., łózak wojskowy, ein Troßbube
bey der Armee. *Vind.* falot; *Rofs.* погонщик. Cióro-
wie, Ciurowie *licz. mn.*, łózna czeladź, zaskodnicy,
picowni, Troß; *Vind.* taborfka fluhana drushina; *Boh.*
holanet, holanctwo; (*cf. R.* чурбань, чурка niezgra-
bny kłoc). Nie znać, czy tu hetman, czy tu cióra le-
ży, w tak plugawym lochu. *Pot. Jow.* 51. Cióra leży
w tym grobie, raduycie się kury, Ale o cóż na świecie
łatwiey, iak o cióry? *Pot. Jow.* 64. Tatarowie gardząc
nim mówili do siebie: ciura to, nic ten nie wie, nie
bywał w potrzebie. *Pasz. Dz.* 23. Przymówka na o-
wych ciurów albo karcsmarzów, có za wojskiem idą.
Falb. Dis. N. 2. (*ob:* markietan). Ciurowie obozowi.
Tward. Wł. 125. (*cf.* Ciurma).

*CIURBA, CIORBA, y, ż., supa, żur, eine Suppe,
eine Brühe. *Carn.* zhorba; *Cro.* barb. ciorba; *Slavon.*
sforba, juba, siorba). Wmiewoli siemia mu i łoże dar-
niowe i ciórba były. *Tward W. D.* 97.

CIURCZEC, CIORCZEC *niiak. nied.*, CIURKNAĆ
iedntł., Ciurkać *kontyn.*, strugą się łać, nitką się łać,
sikać, z szmerem ciec, szcerkać, (in einem Faden)
sprudeln, rinnen. *Boh.* hr'eti, hr'ati; (*Boh.* cjurati =
szcać); *Vind.* suriti, tezhi, (*Vind.* surlat = szcać).
Cro. caureti scaturire, causeti, po malo csurim *silla-
re*). *Rofs.* журкнуть, журчъ. Krew z ręki na mie-
dnicę ciurczy. *Pot. Jow.* 2, 62. 2., Ciurkać, głos po-
dobny do dziecięcego wydawać, die Stimme des Sprechtes
hören lassen. Ciurkać dzieciok. *Banial. J.* 3 b. (*ob:* Ciu-

ciury). *Rofs.* чуричка, козодой Kozodoy; *cf. Boh.*
cf. CIURKIEM, CIORKIEM, *adverbialiter* strugą
z szmerem, kapka za kapką, mit Getäusch trüffelnd,
sprudelnd. Łaź z góry potop; wlewała mi się z galęzi
woda ciurkiem za kelnierz. *Oss. Str.* 7. Ciurkiem mu
się krew leie. *Boh.* hr'em, cr'em; *Car.* zürk = odnoga
rzeki, ponik. *CIURKO *przystk.*, trelem ciągłym, iak-
koby ciurkiem (*ob:* ciuciury) trillernd. Toć mi to dwo-
rzanie, za magierką piórko, pośpiewuią ciórko. *Bies.*
D. 2.

CIURMA, y, ż. *Ital.* ciurma, li schiavi di galera; *Bosn.*
curma, vozci od galje) niewolnicy galerowi, Galeeren-
sclaven. Ciurma na galerach. *Kłok. Turk.* 11. Jeżeli
Turkom ciurmy nie dostacie, iak oni zowią, wybieraią
parobków dużych i mocnych z niektórych prowincyi.
ib. 248.

CIWUN, TYWUN, TYMON, a, m., *Rofs.* міунь, мн-
вунь, cyrkularny sędzia, amtman, marszałek domo-
wy; w Syberyi gdzieniegdzie Naczelnik; *Eccl.* миунь,
міунь, судья духовныхъ дѣлъ, z *Tatarfk.* миунская
изба, миунской приказъ, mieyscę sądu duchowne-
go, konystora). Ciwunów Wileńskich i Trockich, bo
inaze woiewództwa Litewskie tego urzędu nie mają,
prerogatywa sależy na przodkowaniu przed urzędnikami
ziemskimi i sagaieniu seymików. *Skrzet. Praw. Pol.* 1,
212. W księstwie Zmudzkiem może ciwun sprawy grani-
czne, czyli urząd podkomorzego sprawować. *Kras. Zb.*
1, 208. In den Wolwodsch. Wilna und Trost, der erste
Landchaftsbeamte, der Präses auf den Landtagen; in Sa-
mogitien, Ordnungrichter. f. Urzędnik wiejski, ein Dorf-
beamter. Urzędnikom, włodarzom, tymonom, nie każą
robić, ale doglądać. *Petr. Ek.* 108. Szoltysi, woyno-
wie, kniaziewie, tywonowie, boiarowie, tak nasi kró-
lewscy, iak duchownych i świeckich i mieyskich, ka-
żdy płaci z włoki po złotemu. *Vol.* 2, 1301. CIWU-
NOSTWO, CIWUNSTWO, a, n., urząd, władza ciwu-
na, das Amt eines solchen lithauischen Oberlandchafts-
beamten und f. w. *Stat. Lit.* 190. CIWUNSKI, a,
ie, od ciwuna, einen solchen Ciwun betreffend, Ci-
wunskij. *Rofs.* миунскій.

CIZBA, y, ż., cieśń, tłum, tłoc, ściak, das Gedränge.
Boh. tisseu, tlacence, macłanice; *Rag.* tiska; *Vd.* tish,
tishanje; *Crn.* drejn; *Rofs.* заморб, цапка. Po salach
ciżba sroga, wchodzą i wychodzą. *Zeb. Ow.* 295.

CIZIOANUS *ob:* Cyzyanus.

CIZMA, y, ż., CZYZM, u, m., z Węg. półbocie, pół-
cholewek, ein ungarischer Halbstiefel. *Sl.* cizme: *Bs.*
cizma; *Cro.* chizma, cizmiza, chizmesia; *Dak.* cizma;
Rag. zizme; *Vind.* zhisma; *Crn.* zhizma; *Hug.* tizma,
(*Tur.* czyzanu = obówie. *Pasz. Dz.* 154. Krok mu za
każdym stapieniem się płata, Dla nienwaznie wopak
obutych ciżem. *Pot. Syl.* 507. Portki, ciżmy, magier-
kę, wszystko djabli wzięli. *Mat. z Pod. C.* 3. Dobywa
chustki natarzey piżmem, Pieści się z lętą lub małym
ciżmem. *Zab.* 9, 447. Serce, świętym twym u-
twierdzony krzyżem, Wyauię co nayprędzey z świata te-
go ciżem. *Pot. Zac.* 111. *Sl.* Prov. w trpcoch musi ciz-
wet na ženąze robit, a w ciżmny gis trowit. CIZEM-
KA, CIZMARZ; a, m., rzeźmieśnik od cizm, der
Ungarische

Ungarische Halbfleischmaße. *Slavo.* cišmar; *Wördzau* ženskim, cišmarica; *Slovac.* čimár, čimárta; *Hung.* tšmaria.

C K.

— CKI zakończenie imion szlacheckich, ob. — ski.

CKLIC się, **CKNIC** się *zaimk. nied.*, **CKNAC** się, ***CNAĆ** się *idnt.*, ucknąć się, zeknąć się, zeknąć się *dk.*, swiać się, zabierać się na womit, ábel werden, (*schlimm werden*), *Uebelleiten* bis zum Erbtreuen haben. *ob.* Czczyć się. *Bh. et Slo.* offliwiti sobé; (*Bh.* cęknanti trunać, pisańć); *Sr.* 2. še žezunšč; *Rg.* podviatisse tkomu; *Vd.* gnuysiti; *Be.* stusgitise, burtatise, tumbattise na moru; *Cro.* gruzatiše, durisze; *Rs.* пошпились; (*Crn.* kly mone = boli mię, *dolere ex vulnere*). Tym, którzy się na morze puszczają, żeby się nie cklili, potrzeba używać... *Syr.* 354. Cknienie, ucknienie, nudy, nudność, cklliwość, *die Uebelleit*. Cknienie jest początek niepewnego poruszenia mocy wyganiającej, przez którą ufluie przez usta wygnać, to co jest żołądkowi przykro. *Cziach.* B. 3. Ktoby piołunu w trunku przedtym używał, niżliby na morze wsiadł, takowy ujdzie cnenia morskiego i womitów. *Syr.* 349. *Seekrankheit*. §. Cknić się komu, miersnąć mu, przykrym mu się stawać, einem zum *Ufel* werden, lästig, überdrüssig werden. Nie chcieli do domu, iż się im seckniło dalekie żeglowanie. *Biel.* Sw. 157. Cnie mi się żywą byź dla córek Heth. 1 *Leop.* *Genes.* 27, 46. (cknie mi się. 3 *Leop.*). Ckliwość im się na niego czekać. *Off. Str.* 3. (cf. *Be.* doćkna, doćna = późno; ućknitti *morari*, ućknienie *mora*). Tak się między Egipczykami rozmnożyli Izraelici, aż cnęło się im przed Izraelem. *Budn.* Ex. 1, 12. Cnęło mi się z żywotem mym. 1 *Leop.* *Eccl.* 2, 17. (cknęło. 3 *Leop.*). Ich habe das Leben satt, überdrüssig. §. Cknać sobie, przykryć sobie, miersić sobie, obmiersać sobie, einen *Ufel* und *Grauen* vor etwas bekommen, zum *Ufel* haben, zum *Ueberdruß* satt haben. Serce cknę, choć skaczą nogi. *Jag.* Wyb. D. 4. Tych, którzy są iesscśo żywi, już ie zaumarle mają, abowiem sobie ckną przed trupim smrodem, który posarazał wiele ich aż na śmierć. *Jer.* Zbr. 182. Jął sobie lud cknąć przez drogę i pracą wielką. *Leop.* *Num.* 21, 4. Począł sobie Pan cknąć a stykować nad Izraelem. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 10, 52. Cknący sobie, *Rs.* брзгунь, w *rodz. żeńsk.* брзгунья. §. Ckni się komu do czego, tęskni za czym, zachciewa mu się, sich wonach sehnen, darnach verlangen. Skóro zobaczę, że się znouu We Panu cknę do zbytków, wołać nań będę: wara kocie, idzie o cię. *Teat.* 24, b. 77. **CKLIWIE**, **CKLIWO** przysłk., brzydzące się, obrzydliwie, obmierzłe, nudno, brzydko; *Rs.* et *Ec.* пошво, (cf. tęskno), etelhaft, mit *Ufel*. Czayane raz wiersze ckliwie powtarzamy. *Mon.* 75, 645. Ckliwo mi, cknę mi się, mir ist ábel, mir wird ábel *ob.* Cklic się. **CKLIWOSC**, **CLIWOSC**, *sci.* ż. morzenie się na żołądku, swianie się, mierzenie sobie, csaćca, *die Uebelleit*; *Bh.* offliwost, offliwostka; *Be.* tumbanje, tumbanjące; *Vd.* gnuas, grosa, ostuda; *Rs.* пошвоція, блєшма; *Ec.* сьѣа. Cklliwość, zbiera-

Tom I.

nie się na womity, stowarszzone z niesmakiem, czyli obmierzalnością, nudnością żołądka i z obfitym odsączeniem śliny w ustach. *Dyk. Med.* 1, 554. Serca cklliwości albo kordyaki leczenie. *Sien. Reg.* f. tr. obrzydzenie, obmierzłość, wstręt, *die Uebelleit, der Ufel, Abscheu, das Grauen*. Aż mię cklliwość bierze, że tak długo nie poiedynkuję. *Boh. Kom.* 4, 233. Nędza i cklliwość życia sprawiaiu ociężałość, niesmak i nieochotę do wszystkiego. *Mon.* 68, 307. *Lebensüberdruß.* *Zab.* 15, 191. Syta i nabyt wolna zabawa w miłości cklliwość mi rodzi. *Hul. Ov.* 126. Jle niegdyś miłości dręczyły go żary, Tyle go cklliwość gnębi z tak dobranej pary. *Zab.* 15, 190. **CKLIWY**, **CKNY**, a, o, sprawiający morzenie, *pr. et fig.* etelhaft, *Ufel* erweckend; *Bh.* offliw; *Slo.* offliwu; *Vd.* gnuasoben, gnuasen, gnuasten, ostuden; *Rs.* га-дзѣмыя; (*Crn.* klyvn *punctorius* bodliwy). Niemasz dla mnie nic ckliwzego, jak byź sama z sobą. *Mon.* 63, 349. §. Skłonny do cknienia, etelig. Zadnym ust ckliwych nie sofray nektarem. *Zab.* 15, 398. Oczy nie mniey cklliwe są od uszu, gdy bywają znarowione. *Pilch.* *Sen.* 367. (cf. tkliwy, tknąć, cf. tęsknić, tążyc).

C L.

CLARZ, a, m. celnik, mytnik, *der Zollner*. Dyogienas, postrzegły zgraję clarsów, prowadzących chudobę iakąś na śmierć... *Pilch.* *Sen.* list. 2, 434. **CLIC** *cz. ndk.*, oclić *dk.*, cło płacić. *Mącz.* verzollen, den *Zoll* zahlen; *Bh.* cłitt, cłim; *Ec.* мамсумма. Wbłokauzie muszą okręty cłić, które do Rygi idą. *Biel.* *Kr.* 546. Kupcy mają iechać ku Wrocławowi przez Sreem i Poniec; a tamże mają cłić; we Sreemie mają dawać cła po ctery pieniądze od konia, a w Poniecu po półgroszku. *Herb. Stat.* 530. **CŁO**, a, n., opłata skarbowi z towarów, wchodzących, wychodzących. *Kras.* Zb. 1, 209. *der Zoll, die Abgabe*; *Bh.* cło; *Sr.* 2. gło; *Sr.* 1. gło, cżwo; *Vd.* zoll, muta, aushlak, fibra, zou, brodnina, brodovina; *Crn.* sól (*Niederf. Zoll*; *Angl.* toll; *Lat.* telonium; *Gr.* τελος), avshlok; *Be.* dohodak, čarina; *Rg.* dächja, zarina, harác, prohódicete; *Cro.* malta; *Rs.* пошлина, шаможное, шамга; *Ec.* мамто. Cło wybierać *Ec.* мамтоимствовати. O *clech królewskich. *Herb. Stat.* 95. (o cłach). Cło wodne, rzezne, ładowe, morsowe, grobelne, *ob.* Myto, falgeld, fordon, funtcoff). Myśl cła nie płaci. *Rys.* Ad. 42. *Mon.* 70, 225. *Gedanken sind zollstey*, myśli urząd nie sądzi). *Fig.* Cło naturze płacić. *Off. Wyr.* doznawać przykrość, *der Natur zollen*. Oszczędność cłem wielkim nazywają. *Teat.* 42, d. B. (dochodem). §. Cło, miejsce wybierania cła, komora celna. *Mącz.* die *Zollkammer, das Zollhaus, der Zoll*. Gdy szedł mimo cło, użyłzał Lewiego, a on siedzi na cło. 1 *Leop.* *Marc.* 2, 14. na cło czyli poborach i mytach. *Sk. Zyw.* 2, 199. *Prov.* Na cło przyszło, na przewozie odeszło, *male collecta, male dissecta.* *Rys.* Ad. 42. (zło nabyto, nie bywa dobrze pożyte, mie gewonnen, so gettonnen). Trzeba z nabożeństwem bożym nabywać; bo co na cło przyjdzie, na mycie odeydzie. *Leh.* B. 4, b.

Niepewno nabycie; co na cie przyszło, żeby nie poszło na mycie. *Pot. Arg.* 725.

Pochodz: *celnica, celnik, celny, odeclid, przaclic.*

C M.

OMA, cmy, z, ciemnota, ciemność, die Finsterniß, die Dunkelheit: *Bh.* tma; *Slo.* tma, tmawoſt; *Crn.* temmà, temnòta; *Sr.* 1. cyma; *Sr.* 2. ſyma; *Bs.* tma, tmuscja, tmienne; *Cro.* tmà, tmina, tmicza; *Vd.* temma, merknjenje; *Rg.* tmà, tmienne, tmùcja, támnos; *Ra.* tmà; (*Arab. et Hb.* *منم obscuratus est*, cf. *Ger.* *dämmern*; *Lat.* *tenebrae ob.* Ciemny, Cień). Już na oczy moje cma smiertelna pada, już rka moja drętwieje. *Zab.* 14, 552. Jako cma od słońca i proch od wiatru, nieprzyiaciele się rozproszyli. *Sk. Zyw.* 1, 39. Wolę cme a niż iasność, niech o mnie nikt nie wie. *Birk. Ob. Kaz.* L. 2. b. (wolę nieznanym bydź, niż słynąć). Smierć dla oyczyny podięta, we cmy żadne paść nie może. *Birk. Zbar.* C. 3, b. Jakaś ich cma rozumu, iska niewiedomość prawdy zaslepia. *Off. Sen.* 10. *tenebrae.* §. Tlum czego, gęstwa, chmura czego, tak że się aż zacimia, oblok czego, tłuszcza, rzęza, *eine dicke Menge*, ein dicke Haufen, eine große Schaar. Togo roku niezmierna cma myazy stogi wypasty. *Krom.* 685. *multitudo*). Nie przelaki się Chodkiewicz tak wielkiej cmy, która z Azji, z Afryki i z Europy wypadła. *Birk. Chod.* 6. Z tey tak wielkiej cmy ludzi, nie znajdziess nikogo, któryby go nie pożalował. *Birk. Ob. Kaz.* E. 3, b. Cmy ludzi na około staly. *Pot. Arg.* 737. Cma niezliczona w chmurach się wieszala duchów piekielnych. *P. Kchan. Jer.* 237. Cmy woysk rozmaitych. *Ryb. Ps.* 57. Pytał Jezus duoha: co za imię masz, a on odpowiedział: dzicią mi cma, bo nas sam wiele. *Leop. Mark.* 5, 9. (huł *Radz.* woysko *Radz.* orszakom. *Kucz. Kat.* 3, 408. t. i. niezliczona rzecz szatanów. *Karnk. Kat.* 437. Legion, Lut.). Mógłbym oycy swego prosić, a on mi pośle więcej niżli dwanaście ciem aniołów. *W. Poſt. W.* 270. dwanaście zastępów *ib.* *zwölf Legion, Lut.*). Zjedzcie cme djabłów. *Teat.* 16, c. 67. (całą beczką, sto kroć milion djabłów). Cma, tłuszciami, orszakami, gromadami, *Schaatenwelle*. Wozów pańskich stoi ciami. *Ryb. Ps.* 127. (gęstemi rzędami). Soinay a posyly dusze cma do Plutona. *Pasz. Bell.* B. 3, b. Zbierały się ciami tłuszcze, aż deptali jedni drugich. *Budn. Luc.* 20, 1. Z gniewu jeden drugiemu ciami, tysiącami, szartów nalicy, *Haur. Sk.* 456. (kopami). §. Cma, dzieścię tysięcy, *muqas*, eine Wpirtide, zehntausend. *Budn. Ps.* 3, 6. *not. ib.* Ps. 68, 17. *id.* *Exech.* 16, 7. *Ra. obs.* tmà 10,000, smoraczny dziesięćtysięczny. *Ec.* tmà *decies centena millia*, *εκατοταχισμύρια*, *шмидно, вь десять шыоць краць*: *μυριάς decies millia*; *шмочисленный*, *копирый вь 10,000*, *безчисленный*; *пемникъ населникъ над 10,000*. - *Bh.* tem reiment 2.) tem 13,000. - Była ich liczba cmy ciem i tyfiące tyfięcy. *Budn. Ap.* 5, 11. §. Cma, mara, duszka, przeszkoda, ein Gespenst, ein Geist. Na szarnokieżkie zaklęcia straszliwe Okropnym iękiem cmy nocne zawuly. *Kras. W. Ch.* 93. Cmy wi-

chryſte. Ciemne oblaki na pola wraſfiſte J lasy pędzą. *Kras. Off. B.* 2. §. Motyle nocne czyli cmy, *phalaenae*, latają w nocy. *Zool.* 138. *Nachtvogel*, *Schmetterlinge*, die nur des Nachts fliegen. *Ead. H. N.* 108. §. Mole ulowe pospolicie ciami zowią. *Ead. H. N.* 108. *Wotsten*, die sich in den Wienauſtdeten niſten. §. Cma, o czio-wieku, krótkowidz. *St. Kiesz.* 37. *ein Kurzſichtiger*. (cf. Cmić).

CMENTARZ, CMYNTARZ, a, m., CMENTARZYK, a, m. *zdrb.* miejsce grzebania umarłych, grobowisko, *der Kirchhof*; *Grasc.* *χομητήριον*; *Lat.* *coemeterium*; *Ital.* *cimiterio*; *Gall.* *cimétiera*; *Slo.* *cinter*, *cinterin*, *cunter*, *hrob*; *Hg.* *tsinterem*; *Sla.* *cintór*, *grobje*; *Cro.* *czintor*, *czintorom*, *grobje*, *pogrobje*, *pokop*, *grobovische*, *dvor czirkveni*; *Di.* *czimtar*; *Rg.* *gróbje*, *pokópje*, *pogrobje*, *grobovische*; *Sr.* 1. *pořebarna*, *pořebauca*, *tršow*; *Bh.* *hrobka*, *hřbitow*, *tršow*; *Vd.* *merthiahe*, *pokopaliahe*, *britof* (*Oester. Grēthof*), *semishe*, *shógnona perst*; *Crn.* *merthvalishe*, *pokopaliahe*, *britof*; *Bs.* *grobje*; *Ra.* *кладбище*, *погóсьмъ*; *Ec.* *гробнице*, *погробница*, *многогробищное мѣсто*, *многопогребателное мѣсто*, *усыпальница*. Mieysce, gdzie grzebano męszenników zwano *katacumbe*; ale nauzwyscauniezso słowo jest cmentarz. *Sk. Dz.* 115. *cmuntarz. B. el. Kr.* 438. Cmentaz u Katolików jest mieysce poświęcone, ztąd się też zowie *per excell.* *mieyscom świętym*, *die heilige Stätte*. Nie pochowają go na cmentarzu, nie będzie na cmentarzu leżał, inaczej, na świętym mieyscu, t. i. *ladaco*, *lotr*, *zarabia* na pochowanie *podlayaz*, *pod bożą męką*, *na rozstajney drodze*, *pod azubienicą*. - Cmentarz ewanigelicki, z Niemieckiego *Kirchów*, *Zydowski okopisko*, *okopowisko*. - Ponieważ dawniej przy kościole parafialnym swyszacynie był cmentarz, gdzie grzebiono, bierze się to słowo za plac kościoła, n. p. szła procesyja po cmentarzu, t. i. w około kościoła; nie iak Bożego Ciała po ulicach, *Krzyżowa do krzyżów i figur*. - Później na cmentarzu naznaczono mieysca za miastami. *Gaz. Nar.* 2, 109. CMENTARZOWY, a, e, od cmentarza, *Kirchhof*; *Ra.* *кладбищный*, *кладбищенский*. Siwe włosy na głowie, kwiatki to są cmentarzewo. *Mon.* 76, 449. Poszedł w cmytarzowe ugory. *Bud. Off. B.* (*Ra.* *погóсьмъ parafialna duża wieś*; *atj.* *погóсьмный*).

CMIEC *czyn. nied.*, cmić, zaciąć, oćmić *dok.*, ciemnym robić, zacimiać, *finster machen*, *verfinstern*, *verdunkeln*; *Bh.* *tmiti*, *zatmiti*; *Rg.* *tamnitti*; *Ec.* *шмидиць*, *тмю пр. et fig.* Las ciemny dosyć, *dym cmi i kurzawa*, *Jabl. Buk. R.* 4. Wiś zaścę skrzydlaty na wietrsney przestzeni, Cmiąc grotty stotolite słonecznych promieni. *Zab.* 15, 161. (zasłania). Oddal mgłę, która cmi twe oczy. *Zab.* 13, 293. (zakrywa). Cmiąc oczy larwą iaką pokoiu, a krew się toczy i żelaza błyskaia. *Tward. Wl.* 66. (mamią, ludzą, *sie blenden die Augen*). Nie cmi niemiawieć snoty, lecz oświeca, *W iey szarnych chmurach snota dzień roznieca. Min. Ry.* 1:245. CMIEC się *zaimk.*; CMIEC *niak. nied.*, utracić iasność, ciemnym się stać *pr. et fig.*, *sich verfinstern*, *sich verdunkeln*, *finster werden*, *dunkel werden*, *won seinem Lichte vertieren*; *Bok.* *tmiti se*, *tm'elo se*; *Ra.* *шмидицьса*, *самемъ блочь*. Nie słońca, leos ziemią się cmi, na którą pada cień kę-

życa. *Wyw. G. 56.* (wird verfinstert). Powietrze się ściemnia pod strzałami; Nocą się pole zamroczyło. *Barda. Luk. 122.* Oczy mu mgłą ściemnia. *Odym. Sw. D. 5.* (zachodzą ciemnotą). Cmią mi się oczy, ślepiam, nie dojrzę, nie dowidzę). Cmi się woczach, es wird einem dunkel vor den Augen; *Crn.* temny se). Władzy w sobie nie czuję, cmi mi się w oczach. *Teat. 21, 22.* Cmienie w oczach, miganie, das flimmern, flattern vor den Augen. Cmienie w oczach cierpiącym sdaie się, że widzą muchy, iskry, farby rozmaite, placki. *Dyk. Med. 1, 55.* Cmi mu się w głowie, w mózgu; (miejsza się w głowie, es wird im Kopfe immer finsterer, disteret, confuser). Cmi się w worku. (coras mniej pieniędzy).

CMIEL, SCMIEL, a, m. pszczoła leśna gruba kosmata. *Cn. Th.* - Włod. die Waldbiene; cf. *Gr. μελισσα;* *Boh.* študel, cjmel, cjmelst, cjmelstet; *Morav.* čmela; *Cro.* čmela, chela (cf. pchela, chela = pszczoła); *Scrab.* 1. čmewa; *Rr.* шмель, apis terrestris, die Erdbummel. **CMIELOWY,** a, e, od cmiela, Waldbienen; *Rofs.* шмелевнй, шмеляный.

CMOKNAĆ ob. Ciokać.

CMONO. Bóg najsprawniejszą moc w niebie emono osadzisz, Rząd iey prawem niebiednie umocnił. *Bach. Ep. 69. ?*

C N.

***CNAC** ob. Cknać, Cklic.

***CNIE, NIECNIE** ob. Cny. **CNOTA,** y, ż., od ceny czyli szacunku, czyli od słowa cny albo cni godny. *Kpcz. Gr. 3, 101.* ogół, zbiór własności, skłonności, uczynków rozumnego stworzenia z powinnością jego zgodnych; a szarym zasługujących na zaletę, ciąg usiłowania, by dogodzić swoim obowiązkom; die Tugend; *Bh.* etnost; *Slo.* etnost, cnost; *Sr.* 1. cjęsnost, pocięsność; *Vd.* zhednost, brumnost, mush, praunost, shastlivość, poshtenost; *Crn.* zhednost (= 2., ochędożność), kripkust (cf. krzepkość); *Bs.* krjepost, kripost, krepost; *Sla.* kripóst; *Cro.* kręposzt, dobrotta, isverszenost; *Rr.* доблесть, добродѣтель. (= 2., dobrodziejstwo). *Ee.* годство (cf. godzić się). W tym ogólnym znaczeniu słowo Cnota, jako jedna nierozdzielna; nie może być ukłte w liczbie mnogiej; tym objaśnia się przysłowie: Jedna cnota nie cnota. *Rys. Ad. 18.* - Cnota, jest słusnością rządzący się rozum. *Pilch. Sen. list. 2, 105.* mądre rządzenie wolą, jest cnota. *Mon. 75, 124.* Cnota, z uwagą złączona skłonność i gotowość, która ukontentowania i dobrze dziania ludzkiego według przemożenia przyspiesza. *Mon. 70, 319.* Cnota ludziom dobrze czyni. *Wtg. Mar. 3, 305.* Cnota na tym zafadła, aby ludzkiemu zgromadzeniu z niej pożytek i ratunek był. *Petr. Et. 312.* Cnota jest wad uniknąć a głupstwa posyć. *N. Pam. 14, 262.* Cnota i niewinność. *Teat. 50, b. 58.* Święta cnota, tyś nie jest ponura i dzika. *Kras. list. 2, 100.* Niecnota podli, cnota ludzi większy. *Mon. 67, 175.* Cnota jest panią świata. *Wtg. Mar. 1, 146.* Rzadko cnota pomaga ludziom do bogactwa. *Teat. 46, b. 13.* Praca doskonali cnotę. *Teat. 46, c. 12.* Cnota się z człowiekiem nie rodzi, trefunkiem się nie nagodzi, Kto iey szuka, w nią ugodzi. *Cn. Ad. 82.*

*Cnota sama się zaleca. *Cn. Ad. 82.* Cnota cndsey chwaly nie potrzebuie. *Zegl. Ad. 33.* Sto. dobre same są chwaly, (dobremu piwu nie potrzeba wiechy. Dobry chrzan z miodem; a miód sam). Cnota nigdy nie umiera. *Zegl. Ad. 34.* Za cnotą chwala idzie. *ib. 51.* Cnota grunt, cnota więcej waży niż szlachectwo. *ib. 33.* Lepsza cnota, niż kopa. *Dwor. G.* Lepsza cnota w błocie, niż niecnota w złocie. *Rys. Ad. 55.* Miłsza cnota uboga, nad bogatą niecnotę. *Teat. 35, b. 15.* Znamienity ubiór cnoty, Lepszy niżli bryła złota. *Petr. Ek. 18.* Cnota ma zawsze swoich nieprzyjaciół. *Boh. Kom. 3, 527.* Sto. cnost ze zawistą spolu chodi; każda cnost ma swego hanca. Pod cnotą moją. *Tr.* na charakter, na cnotę, na poczciwość, iskem poczciwy, so wahr ich christh bin. § Cnoty, gatunki własności, skłonności, spraw uczciwych, Tugenden, einzelne Arten der Tugend. Cnoty przyrodzone, które w nas zaszczepia przyrodzenie, albo do których nas prowadzi, natürliche Tugenden. Natura, w kogo cnoty, w tego też i przysady wlewa; lecz w Radziwile widzę tego nie chowała; bo dawszy mu cnot wiele, przysady nie dała. *Warg Radz. Pr.* Cnoty chryściańskie; obywatelkie, Bürgertugenden. Cnoty towarzyskie uprzyemniają życie ludzkie. *N. Pam. 24, 526.* die geselligen Tugenden. Pojedyncze cnoty n. p. sprawiedliwość, dobroczynność, pracowitość i. t. d. ob. na s. mieysc. Zebyśmy tego dokazali, dwie *cnotie (dual. = cnoty) są nam najpotrzebniejsze. *Petr. Pol. 2, 391.* Usiłuj, aby mi młodą latorośl, którą ja w cnoty pędzę, z gruntu wyniszczyli. *Teat. 30, b. 56.* (pilnie w cnoty wprawiam). - Cnota niewieścia, per excell. wtyd, Weibertugend, Ehre, Weibetehre. Dworzanie na cnotę białychgłów czuwają. *Petr. Ek. 18.* Cnota iey, aż się za nią wlecze, iak u sukni ogon. (zaszargała się). - §. Powiadają, że człowiek cnoty utracił; kto się nie wyśiekł, ale wedle prawa wywoził. *Schl. 21.* (honor rycerski, kawalerski). §. Cnoty w iestestwach nierozumnych lub niezżyjących, przymioty zalecające, dobre, pożyteczne, zalety, Tugenden vernunftloser und lebloser Wesen, gute Eigenschaften, die sie empfehlen. Ma tę cnotę mój koń, ze. *Cn. Th.* Nikt nie kupuje konia upodobanego z małż, ale z cnoty. *Klecz. Zd. 100.* Dwoje szczeniąt od jednej psicy są zrodzone, a wzdą każdy innego przyrodzenia, każdy inszą ma w sobie cnotę. *FaAb. Dis. G. 3.* Materia medica pcy poznania się na cnotach różnych rzeszy do lekarstw wchodzących. *Krup. 5, 14.* W różnych kraiach różney znajdują się cnoty piwa. *Krup. 5, 95.* §. Cnotę z musu, z potrzeby zrobić: co musisz, rad czynić; udawać iak gdyby ochocz; bo kiedy nie możesz iak chceś, chciej iak możesz, aus der Noth eine Tugend machen; *Slo.* potrzebę w cnost obratit. Przecnuwszy, co się z nim stać miało, uczynił cnotę z potrzeby, udaję się nayspierwszy do tam tej strony. *Nat. Hist. 4, 126.* Trzeba było zrobić z potrzeby cnotę, obiecawem tedy odmienić sposób życia. *Kras. dos. 26.* §. Psa cnota! e czynności iakiej z pozoru dobrej, nie z rozsądku, nie z czucia powinności wypełnionej; eine Scheintugend. **CNOTKA,** i, ż. z przytykiem: cnota-mniemana, fałszywa, pozorna, ironic. etne (schöne, allerliebste,) Tugend. Te są tey pcy cnotki, sarkac na los kochania, a czuć, że jest słodka. *Teat. 42, c. 35.* §. *Personif.* cnotka, niby też

te cnotliwy albo cnotliwa (ob. niecnota, niecnotka); ein vermeypeter Tugendhafter, eine vermeypnte Tugendhafte. Chłopiątka słodasie z początku, więc dla dobrego cnotkami one przesywają, iakoby rzeki niecnotka, rozumiejąc to po nich, że się na cnotę bardzo przesadzają, i mają jej tak wiele, iak na wróblowej goleni mięsa. *Glicz. Wych. H. 6. b. CNOTLIWOSC*, ści, ź. cnotliwie we wszystkim zachowanie się, wykonanie cnoty, die Tugendhaftigkeit. Stan twój obowięzuje cię do cnotliwości i dania dobrego przykładu. *Mon. 71, 713. Opposit. niecnotliwość, brak cnotliwości, brak cnoty, die Untugendhaftigkeit. Niecnotliwość, niecnoty, występki, wady, Untugenden, Fehler, Laster. Damy z niecnotliwościami temi, które w nich teraz upatrujemy, nie urodziły się zapewne. Mon. 71, 609. CNOTLIWY, a, o, CNOTLIWIE przystk., pełen cnoty; wedle cnoty, tugendhaft; Bł. cnotliwy; Vd. zhednoften, zhednoftiten; Crn. zhedn (z 1., obędogi); Bz. krjepostan; Cro. kreposten; Ros. доблественный, добродѣтельный (z 2., dobrocsynny); Ec. краснодушный, Człowiek cnotliwy jest ten, który ma przyzwyczajenie czynić według praw i według powinności swojej. *Mon. 75, 327. Pierwey czynimy cnotliwie albo niecnotliwie; toż potem sławamy się albo cnotliwemi albo niecnotliwemi. Gorn. Dw. 542. niecnotliwy Sr. 1. nemančyniwé, nemančyniwé. Nie ten jest cnotliwy, który pięknie dyskursuje o cnotcie, ale kto cnotliwe rzeczy czyni. Petr. Et. 99. Cnotliwym byź, jest tym byź przeciwko drugim, czymś jest przeciwko sobie samemu. Orzech. Tarn. 27. Cnota wdziesięcy, cnota wieścisy. Kto cnotliwy, ten szczęśliwy. Kras. List. 93. W cnotliwe strzemię wkroczyć ob. Strzemię. §. Usciciwy, poczciwy, cny, sacny, ehrlích, rechtschaffen, biedet, braw. Nie myślami, wierz cnotliwemu słowu. *Pot. Jow. 113. Obiecał cnotliwym słowem, że pokoiu dotrzyma. Klok. Tür. 120. Goń go, kto cnotliwy. Pot. Jow. 154. (kto boga kocha, kto dobry chrześcianin, dobry katolik, wer ein rechtschaffner Kerl ist. - Niecnotliwy, niegodziwy, nie do zniesienia, abscheulich, fatal, infam. Niecnotliwe miasto, niemassa za co kupić. Rys. Ad. 48. (bez pieniędzy do targu, bez soli do domu, darmo nic). Hetmani wojsko na mieysca niecnotliwe roswiedli. *Krom. 6e2. iniqua. §. Cnotliwy, przywrócony do czci, wiedet ehrlích gemacht, für ehrlích ertlart. Odpuszczamy szbiegom z wojska i czyniemy ich cnotliwemi tą terazniejszą konstytucją. Vol. Leg. 3, 122. (ob. wywód słowa Cnoty od Csci pod słow: Cnota). *CNOTNY, a, o, *CNOTNIE przystk., cnotliwy, tugendhaft; Bł. cnotny. Niech co chce będzie, Choć już i złego, J w tym zapędzie losu przykrego Czuli a cnotni Bądźmy ochotni. *Kras. List. 2, 127. **CNOTOŁOMNY, a, o, CNOTOŁOMNIE przystk., występny, vertehrlich, untugendhaft, tugendbrüchig. Srogim przystoi dąssom ta chuć cnotołomna, Która z pokrzywdzającym skrzywdzonego równa. *Teat. 46, d, 44. **CNOTOŁUBNY, a, o, **CNOTOŁUBNIE przystk., lubiący cnotę, die Tugend liebend; Rz. любодобродѣтельный. CNOTORODNY, a, o, CNOTORODNIE przystk., rodzący cnotę, Tugend erzeugend. Cnotorodne utrapienie. *Chod! Kast. 42. Nadgoda cnotorodna. *Nar. Dz. 2, 171. Zab. 14, 97. CNY, a, o, *CNIE przystk., czciogodny, cześciwy Bł. cny, cnotny, ctiwy; Vd. zhaften, haft-********

lin; Sr. 1. tjeftat, tjeftat; Sr. 2. tjeftat; Rz. wócmymn; (Rg. cjaftan decorus. (oppor. beascny), sacny, szanowny, schätzbar, achtungswürdig. Naruszewicz w cnych przodków bogaty. *Zab. 12, 8. Otwierają ci się wrota do cney sławy. *Jabl. Tel. 127. Mądry Konarcki, cny kochanku Feba. *Zab. 13, 148. §. Poczciwy, usciciwy, ehrlích, tugendsam, oppos. niecny, unehrlích, untugend-sam, abscheulich. Popelniał czyn niecny. *Teat. 18, 119. Niecne powieści i uczynki. *Warg. Wal. 335. Kto co niecnie udzielał. *ib. §. Przedni, wyborny, vortrefflich, auserlesen. Na cnym słoniu iechał. *Jabl. Ex. 70. Pochodz. po słowie Czcił.*******

CO, *CZO, G. czego, D. czemu, Infr. czym, czém, Loc. w czym, w czém, Neutr. Pronom. Relat. Kto.) was; Bł. co; Slo. čo, čho; Sla. ahto; Bz. ça, scto, cja; Cro. Ro. zha, kaj, chessa, chemu; Marit. ohà; Crn. kaj, kar, shagav, zhes; Vd. kaj, kar, gdu, kaishosa, shigavru; Rg. scto; Sr. 1. čto, ito; Sr. 2. so, sooo; Rz. čmo, acb; Ec. koe (cf. ki, Ital. chi, cho; cf. Germ. so; Lat. qui, quod, cuius). 1.) Pronom. relat. które to, to co, was, daś was. Nie z tego sądzić o biegłości grającego, co gra, ale iako gra. *Zab. 12, 257. Co z gęby wyszło, tego w gębę nie wewleciesz. *Pot. Arg. 583. Czymś nie jest, tym się nie pokasny. *Jabl. Ex. 43. Zna każdy co pochodnia, zna każdy co świeczka. *Kras. List. 91. Z czym przyszli, z tym się nazad wracali. *Mon. 69, 458. Wie, co po czym chodzi. *Modrz. Baz. 164. - §. Co, zamiast który, która, welcher, welche, w liczb. mn. którzy, które, welche. My cośmy dniowi, bądźmy trzeźwi. 1. *Leop. 1 Theff. 5, 8. (którzysmy dniowi. 3. *Leop.). Aby to wiedzieli ci, co od wachodu słońca i co od zachodu. 1. *Leop. Jex. 45, 6. (którzy). Obywatele, co kochają oyczynę. *Gol. Wym. 198. Po rzeczownikach, zwłaszcza żywotnych, lepiej się kładzie który. *ib. Otoż ten sam pan idzie, co wczoraj tu był; lepiej: który wcz. t. b. Nawet mówiąc po Niemiecku, iak Wielkopoleanie, tak i Słowacy we Węgrzech, wyrażają ten nienaylepszy sposób; der Herr, was (welcher) gestern hier war (cf. d. Herr, so gest. h. w.) - Używając Co zamiast Który, in casibus obliquis, dodają się stosowne przypadki zaimku On, n. p. co go, co ją, co mu, co iey, co ich, co ie, co im, co z nim, co z nimi, co w nim, co w nich = którego, którą, któremu, którzy, których, które, którym, z którym, z któremi, w którym, w których, n. p. Day mi ten rejestr, co go prasyrzę. *Teat. 7, 39. Ten dziś nieszczęśliwy, co u niego pieniądze caują. *Zab. 13, 200. Trzcina, co ją wiatr wazędzie miota. *Zab. 16, 192. Tey nie kochał, co od niey był kochany. *Jabl. Tel. 88. Nie byli nigdy sełzeni, co im słość wyrządzali. *Ryb. Ps. 42. Tak i w Czeskim: to ge ten, co smę ho profisi; to sau ti, co sme s nimi mluwisi; tu magi hneček, co ge bišet w nem. *Errone: Cebula wody zarażliwe naprawuje; co żołnierze i żeglarsze dobrze o tym wiedzą. *Syr. 1224. (o cnym). - Bez dodatku przypadkowego: Jednegoż co i on wieku; nie jednako-******************

wey, co i on fortuny, *Zab. 14, 12.* (jednego wieku, którego on; nie jednakowej fortuny, której on). Przerzutowanie mappy, w teyże wielkości, co oryginal. *Zabor. G. 250.* - §. *Demonstratiue*: co = to, toć to jest, to właśnie, *das, grade das.* Co było nieszczęście twoje. *Cn. Th.* Co nie miało być tak. *ib.* - h., Wszystko to, co, *alles was; alles das, was:* Co mam na sobie. *Cn. Th.* - §. Co to, *identitatis exclusivas das ist und bleibt.* Co matka, to matka, a co macocha, to macocha. *Cn. Ad. 667.* (cf. mamka za matkę nie stoi, *eine Mutter ist und bleibt nun einmal eine Mutter, und eine Stiefmutter Stiefm., Mutter ist Mutter.* - *Intensionis*, co matka, to matka (wszór matek, matka na wybór, *eine Mutter ohne Gleichen*). Co dobrze, to dobrze: (arcydobrze). Co się niaidł, to się niaidł. Co się upił, to się upił. *Explicand. per ellips.* co do tego, że się upił, to tego się upił, *was seinen Mauth anbetrifft, so war er tchtig.* Oj co pamiętam, to pamiętam, i będę póki życia dobrze pamiętał. *Teat. 10, 6. 60.* Com szczerą, tom szczerą. *Mon. 70, 584.* - §. Co - to, *indifferentiae aestimationis, vel contemptus, was nur immer.* Co dadź, to dadź (niech kosztuje, co chce, *coute ce qu'il coute*). Co bądź, to bądź (niech bądźcie iak chce, albo ile chce, *dem sey, wie ihm wolle; es sey so viel, als da wolle.* Com napisał, tom napisał. *1 Leop, Joan. 19, 22.* Za co, za to, (= za bezcen, byle zbydź), *für den ersten besten Preis. Mon. 76, 5.* Za co, za to przoda, gdy kto co ukradnie. *Pot. Zac. 5.* Czym - tym: byle czym, mit dem ersten dem besten, gleich viel womit, gleich viel wie. Rozumieją, że czym tym zbydź można święta. *Lach. Kaz. 1, 116.* Nie jest to interes czym tym kończyć się mogący. *ib. 1, 318.* - *Identitatis numeri*: co - to = ile - tyle, *so viel - so viel; jeder.* Co Polak, to rycerz. *Gaz. Nar. 1, 55.* *Jeder Pole ist e. Rittersmann; so viel Polen, so viel Ritter*). Co rozum, to głowa. *Past. F. 153.* Co Polak, to Stanisław; co żyd to lichwiarz. *Cn. Th.* Na Ukrainie, co chłopiec, to muzykant. *Mon. 65, 238.* Co Polak, to Starośa; co Niemiec, to general, co ksiądz to kanonik. *ib. 65, 300.* U Tertulliana, co słowo, to nauka, ile rozumienia, tyle wygrania. *Sk. Dz. 3.* - *Iterationis* Co - to = ile razy - tyle razy, *wie oft - so oft, lub też: skoro ieno - to, sobald als nur - so.* Co za bróń porwą, to im z ręku leci. *Wad. Dan. K. 2.* Ptaszka za nogę uwiązawszy, co ptaszek wzlecieć chce, to ono go pacholę do siebie potargnie. *Sk. Zyw. 1, 239.* - *Progressionis comparat.* co - to = czym - tym: im - tym, je - desto; Lecąc z wachodów baba rzekła, co daley, to gorzej. *Sim. Siel. 101:* Co daley to bardziey go ku męstwu podzegał. *Gorn. Sen. 315.* Już ludzie co daley to bardziey o rzecsy zbawienne niedbali. *Biel. Kr. 484.* Co daley (to) gorzej się na zdrowiu mając, szóstego dnia umarł. *Sk. Zyw. 182.* - *Quantitat. suffic.* Co = dosyć, dostatek, dostatecznie, *was; genug; ziemlich viel.* Z tym urzędem mam co czynić, a jeszcze większe brzemie mam ność? *Sk. Zyw. 235.* Było na co patrzeć, gdy w takim tłumie wieźdzał. *Sk. Zyw. 326.* Jest co z sobą samym czynić, by nad. sobą panem bydź, *Sk. Zyw. 141.* Mam wam czego zaszkodzić. *Zab. 14, 320.* - Co niemiara: niezliczone mnóstwo, *eine unermessliche Menge.* Kościółów na sto i czterdzieści spalił; a wsi co

niemiara. *Biel. Kr. 180.* Co dosyć, obficie, *uberflüssig genug.* Nabrawszy się co dosyć wszystkiego, uczynili odwrot od zamku. *Biel. 156.* - Co, ile, *relationis*, co do = ile się tycze, ile się ściąga do, *was anbelangt.* Przepędził życie w rokoszach, tak co do swobodnego życia, iako też co i do miłego towarzysztwa. *Zab. 14; 10.* Już co za to, i szelagabym nie dał, że się anacia. *Teat. 21, 142.* - Co *partitiue cum Genit. was.* Co nowego. *Teat. 6, 6. 26. was Neut.* Co innego jest mówić, co innego pisać. *Kras. Pod. 2, 102. was anders.* - *Nom. Genit. et Accusatiuum sequitur Genitiuus Adiectiui; reliqui casus sunt excepti e. gr.* ku czemu dobremu; czym twarzym go uderzył; w czym brzydkiem. a.) *Magnitudinis vel quantitatis ascendentis, absorbentis,* ile ieno, *so viel als nur immer, was nur immer.* Co woien, co szturmów i bitew na świecie było, niemal zawady z przyczyny białych głów rosły. *Gorn. Dz. 158.* Wszystkie majętność moję, co ieno iey mam, tobie oddaę. *Sk. Kaz. 153.* Ucięka, co muśi staie. *Karp. 1, 116.* Co z gardła wszystkich okrzyk uczynić kazal. *Krom. 524.* (= całego gardła). Niechay rodzice dzieci odwodzą od złego, co naywięcey mogą. *Modrz. Baz. 39.* Bieży, co koń ma mocy. *P. Kchan. Jer. 15.* Co z mocy trzaskał. *Kłok. Tur. 21.* (= całej swoiey mocy, ze wszystkich sił, *aus allen Kräften*). Co żywo: iak nayżywoy, iak nayprzedzoy, iak nayochotniey, *aus Leibes- und Lebenskräften, mit aller Macht, mit aller Anstrengung, mit allem Eifer.* Już wisi nad karkiem zguba, Co żywo do roboty, komu dusza luba. *Nar. Dz. 3, 207.* - Co żywo, co żywiey, co nayżywiey ob. *Zywo.* - Co żywo: ile tylko było żywych, *alles, was nur lebte und webte.* Biegło co żywo, chłopci, chłopięta, niewiasty i baby. *Birk. Gt. K. 24.* Co żywo sobie nowe piosnki wymyślało, Co żywo z placliwych łez oczy acierało. *Ran. C. 3. - b.)* Co, ile, *magnitudinis descendens,* by w naymnieyszey cząsteczce, *was, etwas, im Geringssten was.* Póki co krwi w ciełe, Będziemy kraiów naszych bić nieprzyjaciele. *Pot. Arg. 278.* Oczy ledwie co widzą, ciemność na nie pada. *Zab. 16, 558.* Gęstość szarańcay ledwo co słońce przenikało. *Stryik. 631.* Co stąpi = ieno co stąpi, co się ruszy, lenie, nogę za nogę kładzie. *Cn. Th.* mit *gewaner Roth und Mühe.* *Pleonast:* Trwogi nikt po nich nie znał, co bynajmniey zgoła. *Groch. W. 103.* Głodem ich w więsieniu morsono, i ledwie im co trochę chleba w wieczor dawano. *Sk. Zyw. 2, 417.* - c.) Co, ile, *indifferentiae quantitatis et qualitatibus* by naymnieysza rzecz, by nayliższa rzecz, eokolwiek bądź, czy wiele czy mało, by tylko nie nic, nieco, coś, *was, etwas, irgend was, viel oder wenig, gut oder schlecht.* Lepiey co przed cmem, niż po czasie wszystko. *Warg. Wal. 234.* (lepicy ryds, niż nic). Lepiey co, iak nic, *Cn. Ad. 437.* Co patryarsze za pracę posłać, żeby wady nie z gotemi rękami do niego przyiść. *Sak. Sob. B. 3. b.* Co z mięszczego tylko kamień obcinać. *J. Kchan. Orl. 1, 56.* Mówi leda co, co ślina do gęby przynosi. *Cn. Ad. 520.* Nie był w tym stanie, aby co mógł mówić. *Zab. 14, 334.* Będzie tego, co bóg da = dosyć dla mnie; przesłaną na tym). Ze mię palcem pokazuią sobie Parnassu wieścaka Polkiego, Co tohnę i podobam się, mam to z daru two-go. *Tward. Misc. 118, quod spero.* Niech sawady słuza

tówy ma co czynić. *Gorn. Dv.* 369. Nie - co; co - nie - nic, *nichts*. Pódyć z tobą, nie mam co robić. *Zab.* 7. 203. *Teat.* 9. 39. Człowiek nie ma co robić, cały dzień się nudzi. *Niems. P. P.* 47. W głodzie wielkim trzy dni co jeść nie mieli. *Sł. Zyw.* 353. - §. Co, *enumerat.*: ile, jak, jedę, alle. Co kwadrans, co półgodziny, co półkwadransu zażywać lekarstwa. *Krup.* 5, 44. alle Viertelstunde, alle Halbestunde u. s. w. Co dzień ją widzieć, co chwila z nią mówić, co rano ją ubierać, co wieczor rozbierać. *Teat.* 20, h: 23. Co poczta odbieramy od nich wiadomość. *Gaz. Nar.* 1, 205. Chłop radby co tydzień wyta, co mieścić urzędnika, a co rok inzego pana miał. *Rys. Ad.* 7. Co dnia, co tygodnia: co dzień, co tydzień, alle Tage, alle Wochen. Który co dnia piie Węgierkie wino, po śmierci nie gnije. *Brath. U.* Pisma jego, które co tygodnia wydaje. *Mon.* 73, 51. Co raz: za każdym razem, jedestmal, mit jedem Male. Laurze, na co raz nowe wdzięki się zdobywasz. *Zab.* 14, 254. - §. Co: ile razy, jak często, so oft als, so oft nur immer. Car, co spoyrzy na Kleopatę, tym się więcej pali. *Bardz. Luk.* 2, 18. §. Co, skoro, ledwo co, iedno co, tylko co, sobald nur, laune. Co tylko u drzwi stanął, pada na kolana. *Stas. Nam.* 2, 98. Stońce ledwo wytryskująca tam wędziło trawę, i tylko co pokazujące się wypalalo kwiaty. *Zab.* 13, 170. Tylko co, o maso, o wlos, o trochę, o krztę, tuż, już już, um ein Weniges, um ein Saat, nur ein Bißchen, nur ein Augenblickchen. Zaledwo że już tchnąca zastałem tu żonę, Com tylko sam nie skończył, myśląc że umarła. *Teat.* 45, d. 102. Wyb. Zdziwi się, a oczy mu co nie staną słupem. *Min. Ryt.* 3, 139. Tylko co od głodu nie umieram. *Zab.* 13, 89. Tylko co już pogrążonego Sameś wydzwignął i sameś ratował. *J. Kchan. Jer.* 2. O kęś co tylko nie zarwał szaleństwa. *Zab.* 16, 537. Oświadczaj czekającym, że co tylko nie widać pana. *Zab.* 13, 192. co pies szczeknie, (et muß jedeu Augenblick erscheinen, kommen). Wnet powróci, tylko co go nie widać. *Teat.* 34, b. *Ell.* Ale że Jeyności nie widać! B. już też tylko co iey nie widać. *Teat.* 36, 28. Co, = że: iż, daß. Biada tobie, co cię tak djabół zaflepił. *Sł. Zyw.* 1, 254. §. Co: że, tak iż, daß, so daß. *Conjunct.* W takie ręce przeniósł sumnę, co mu się podobno przydzie pożegnać z nią. *Zab.* 13, 202. Nie trzeba byle cale ludzkiego znać rodu, co nie wiedzieć, żeby.,. *Mon.* 70, 822. §. Co: aż, bis. W taką wparł cianotę nieprzyjaciela, że co do iednego od miecza po-egli. *Pilch. Sen.* 239. §. Co: że, ponieważ, *caussal.* da, weil. Zamek bez ludzi zastał, co z niego pouciekali Krzyżacy. *Biel. Kr.* 261. A co tak, to pozwalam. *Teat.* 36, 106. Jść nie mogą, co ich tak piaski osypały. *Bardz. Luk.* 162. Nie chcę tu przywodzić szczególnych przykładów tego nierządu, co sdaie mi się, że sambym popełnił bluźnierstwo majestatu. *Mon.* 78, 379. §. Co: zamiast że, miasto że, statt daß. Co inne dzieci płakały na widok książek, iam płakał, gdy mi je brano. *Kras. Pod.* 1, 39. Coby alchymiści powinni być bogatemi, uboższą. *Kluk. Kop.* 1, 61. Coby się miał bić, to proń pokoiu. *Lib. Hor.* 68. Co miał rano wstać, to spał, aż ku południu. *Pap. Ryc.* 34. Co się miał kasnąć potykać, kasnął się ustępować, a co się miał do Juffów wrócić, to się obrócił do Multańskiego Wołowody. *Swagn.* 341. Ujął legat po-

stu wielkiego, co przedtym dźwięć niedziel poćili, to potym tylko sześć. *Pap. Ryc.* - §. Co *ante adverb. Comparativ.* vel *Superlativ.* iak, *aufs*. Radsonu mu, aby co najmniey spał. *Sł. Zyw.* 2, 366. (*aufs* *mindeste*, *so wenig als* *nur immer möglich*). Ochrczy się co prędzey. *Sł. Zyw.* 294. *aufs* *geschwindeste*, iak *nayprędzey*). Co prędzey do moicy czeladki. *Birk. Dom.* 166. Co chętniey wysłuchay mnie. *Leop. Ps.* 142, 7. Niewdzięcznicy mają bydź snosseni co *naylaskawiey*, co *naydobrotliwiey* i co *naywspanialey*. *Gorn. Sen.* 560: Co *nayszerzey* i *naydłużey* mógł, *kraj* *swoiowal*. *Stryik.* 362. Rozmów z nim unika, i co *naydaley* *sawsze* stroni i *umyka*. *Zab.* 16, 83. *Weg.* - *Ante adject. comparat. et superlativ.* = iak *nay*, *am aller*: . Cesarz za przyjacioly wziął sobie tych, którzy w rzeszach co lepszych, to iest, w wierze ku bogu, stale trwali. *Kosz. Lor.* 48. Krów, która z Troi idzie z dawna sawołana, W tobie przez dwie co lepsze źródła pomieszczana. *P. Kchan. Orl.* 1, 61. Posłał posłów szych co *zacieyszych*. *Biel. Kr.* 435. Co *naywiększe* drzewa podrabili. *Stryik.* 346. Co *winnieysze* rayce de wpienia wsadzil. *Krom.* 549. Csterech co *nayzacnieyszych* więźniów. *Krom.* 720. Dał im co *naylepszą* siemię. *Sł. Zyw.* 324. Csterech *skopów* co lepszych. *Sł. Zyw.* 2, 365. Chłopu co *duższemu* dopuszczal się o ziemię uderzyć. *Pap. Ryc.* 269. Z kraju na świecie co *nayobfitszego*. *P. Kchan. Jer.* 15. W co *urodziwszych* tylko swierzat lwy zęby utapiają, A swierz co *mmieyszy*, imo się puszczają. *P. Kchan. J.* 230. Siał co na *naylepszey* ziemi, spodziwiał się co *naylepszego* urodzenia z niey dostać. *Petr. Ek.* 20. - §. Co: *loci* *gdzie*, *wo*. Boday to u nas na wfi, co ia z bratem sąsiadem pociągnę wina. *Teat.* 10, 93. Boday to na wfi, co wszystko tania, *ib.* - §. Co *gdy*, co *iesli*, *copula transitiuis conditionalis*, *Lat. quodsi vero*, *wenn nun*, *wenn aber*. Gdybym był królem, byłbym sprawiedliwym, Co gdybym był biskupem lub officjałem, nie byłbym nigdy zgorzeniem; *Weg. Org.* 17. Stefan dowiadywał się, *iesliby* Olbracht przyjacielskim lub nieprzyjacielskim obyczajem ciągnął do Wołoch; co *iesliby* na Turki chciał woynę wieść, tedy to mógł prościeyszą drogą uczynić. *Stryik.* 650. Uwarowali sobie przeszłych krzywd zapomnieć; co *iesliby* która strona woynę odnowiła, aby poddanym iey wolno bylo panom nie dopomagać. *Krom.* 493. - §. Z *przyimkami* *kładąc* *co*, *dawni* *pisarze* *pozwalają* *sobie* *skrócenia*, *zamiast*: *na* *co*: *nacz*; *o* *co*: *ocz*; *po* *co*: *pocz*; *przez* *co*: *przez* (= dla czego); *za* *co*: *sacz*, *qu. vid. suis in loc.* - §. 2. Co, *interrog.* - *indirect. interrogat. vel exclamat. relatiue ad magnitudinem, qualitatem, numerum*, iak wielkie, ile; *mas!* *wie viel!* *wie sehr!* *wie groß!* Otoż, co tu kłopotu! *Teat.* 52, 30. Ah! co mi Wc Pan powiadass! *Teat.* 33, c. 45. Patrę co się ich buntuię, a iak broni swoje ostrą! *A. Kchan. W.* 224. Jak piękna! co ma wdzięków! *Teat.* 30, d. 15. - *Cum enclitico* z przyrostkiem *z. Cóż, Crn. kajshe, Sr.* 2, 303. Cóż było czynić. Cóż to ia słyszę! A cóż to! - §. Co, *elliptic.* n. p. Co mi się tam w cudze wdawać rachunki? *Teat.* 33, 24. (co to do manie, *quid mea*, *was soll ich mich*...). *Cum enclit.* Mądry, *potęciwy*, *cóż* *kiedy* *nie* *modny!* *Kras. Mys.* 75. (co potym, *na* *co* *się* *zda*, *was nicht?* *was hilft?*) *Otoż* *i* *ona!* *Cóż?* *Kiedy* *mał* *z* *nią* *iest.*

Teat. 10, b. 43. §. Co za s iaki, was fát ein. Co za nauczycielowi rodzice syna mają poruczyć. *Glicz. Wych. L. 3, b.* Co mój był za błąd! *Teat. 41, c. 381.* Co za mina, uroda, co za wdzięk skromności, co za wielkość przymiotów w nim! *Jabl. Tel. 83.* Cóż to za oczki, iakaż twarz, cóż to za lice! *Zab. 15, 189.* Ja nie wiem co teraz za ludzie na świecie. *Boh. Kom. 5, 309.* §. Co wiedzieć, ani sposobu wiedzieć, nie wiedzieć, was weißt ih; wer weiß? Co wiedzieć, iak rychło mieć będziecie takiego? *Groch. W. 4ab.* Pierschliwych ieleni cóż wiedzieć, iak wiele? *Pasz. Dz. 124.* §. Cóż, iakże, wie! nun! Cóż ci się podoba Warszawa, może ci i przypada do gustu. *Teat. 22, 65.* §. *Cum enclit.* Coć nie, Coć nie s a iakoż nie, czemu by nie, warum denn nicht! was sollte ich u. f. w. denn nicht. Cóż nie miałem snuć; wszak to tego, u którego Wc Pan za szypra służył. *Teat. 28, 121.* Coć nie wie. cf. Katać nie wie. §. Coś, Coś, Coś, Coś, coż toż, *indeterm. Substant.* irgend etwas, irgend was. Jest jeszcze coś nad bogactwa droższego. *Wag. Mar. 198.* Znać było, że skrytego coś w sercu utaiła. *Zab. 5, 435.* Jutro idę w drogę, jeśli mi na wyieśdany coż toż nie przeszkodzi. *Opal. Sat. 22.* Musi tu w tym coś być. *Teat. 54, b. 32.* Twarz jego miała coś w sobie; bo zawsze była i w przeciwieństwie wesola. *Birk. Dom. 63.* Zakładają sobie punkt honoru w tym, aby coś nad ludzi pokazać się. *Luś. Roz. 240.* Sparare fantam, quod Zebrydovius in conventu illo revelaturus esset cos, nempse quiddam, innuendo, enim singularius quid Republicam afficiens, ibi dicturum. *Piaz. Chr. 237. st 239.* Już był coś, i coś z tego zapewne będzie. *Mon. 67, 149.* Zawsze sobie upatruje coś do sług. *Teat. 6, b. 15.* Odmówże mu co, zaraz gniewem szaleje i wie na cię coś. *Pot. Arg. 322.* Byłem też kiedy coś; albo czymś. *Cn. Ad. 50.* Byłbym czymś, gdyby mnie pewne niezaszczyście w tę biedę nie było wepchnęło. *Teat. 7, d. 19.* *Cztr.* - Goś; Coż, z cokolwiek, leda co, irgend was. Gorzej byłoby nadawać miałom tylko coś; albo wszystko, albo nic, nie masz środka. *Przejstr. 285.* §. Coś, *adverbialiter, rationally incognitas*, iakoś, *Gall. comme ça, gewisset Maßen, in gewisser Art.* Trzeba ich pożenić, bo coś miłofierne na siebie z boczka poglądają. *Teat. 15, 85.* Jesteś coś pomieszana. *Teat. 30, b. 21.* Wc Pan coś dużo muzykantów rachujesz. *Teat. 36, 9.* Coś się nie długo bawił. *ib. 24. c. 44.* Ale coś nie słychać cię. *Zab. 14, 122.* - §. *Interrogat. direct. co, c. enclit.* coż, cósz, coś, was? Cóż jest za piękność ciała? oto! wór ganiu! Cóż jest za wdzięczne śpiewanie? oto! lekkie powietrza poruszenie! Co są potrawy? oto! trupy zwierząt! Co wonie? dymy! Co są odzienia i szaty? wnętrzości robaczków albo skóry zwierząt! *Bals. Nied. 1, 204.* No cóż tam? powiadał Wc Pan. *Teat. 43, c. 58.* *Wyb.* - *Zab. 12, 403.* Nieścześnie! Bz. no coś mu? *Teat. 8, 88.* Co stąd Persyuszowi, że kradli kwestory? *Kras. Sat. 118.* Cóż ci to, mój Krętoszu! *Teat. 33, d. 85.* Jeśli ja tak chce, co tobie do tego? *Bial. Post. 107.* Nadchodzi Jan, a Piotr mówi do Jezusa: a ten co! *Bial. Post. 107.* (was will denn der?) Jam profila o to. Bz to co? A.) to, że nie chce. *Teat. 26, c. 25.* - §. Co? = *caus. fal.* czegoż, dla czego, czemu, dla jakiej przyczyny, was? warum? wezu? Ale co nosimy tu i owdzie oczy i uszy

zwoje po świecie? w Polskę, to jest, sami w się woyrzy-my. *Orzech. Qu. 175.* - Czego, Czegoż? was? warum? Czegoż płaczesz? *Kras. Bay. 26.* Czegoż ci tak gwałtownym twarz płonie rumieńcem, Cóż tu do wrydu? *Zabl. Amf. 57.* Sami nie wiedzą, czego się śmieją. *Zab. 12, 268.* z czego się śmieją, ob. Śmiać się. - Czemu? u dawnych: Kczemu, to jest, ku czemu, ku iakiemu końcowi, przeca, dla czego, z iakiej przyczyny, z iakiego powodu i t. d. warum? *Slo. kczemu, Sr. 1. tjojobla, pjetjo; Sr. 2. jogobla; Vd. h'shem, sakai, h'zhim, pokai, koku; Cz. sakaj, poshim, pokaj; Rg. cemu, zascto; Sla. zashto; Bz. cemu, zascto, jere, jer; Dl. zafo; Cro. zakaj, kchemu, chému, sach, jere, jer; Rr. чего ради, для чего, за чѣмъ, по чему, почто, wskyю; Ec. чего ради; odpowiedź też gdzieś niegdzie: ktemu, temu, warum. Ale kczemu to mówię? otoli ktemu, abyśmy... *Modrz. Baz. 25.* Ale kczemu to? *ib. 439.* Ale rzeczeas: kczemu to dygressye? ktemu aby... *Orzech. Tarn. 56.* Na waszych zbroynych bieśiadach smaczno, ieść nie mogę; czemu? temu, że tam zdrowie na łycku. *Star. Ref. 71.* A to czemu? temu, że popolicie... *Archel. 2, 51.* Czemu to Wasmość Moapanie Starosto, Obmiasz pany i nie chodzisz profo? Temu, braciaku, że semnie Starosty Dnia bez pieniędzy calo Bernat prosty. *Bratk. B. 4. b.* A to czemu? temu, bo w podobnym wieku... *Zabl. Roz. 99.* *Loco temu vittiose* tym n. p. Czemu to dais tak? Tym braciśenku, że... *Bratk. B. 4, b.* §. Po czemu! za iaką cenę, za iakie pieniądze, iak drogo? wie tšuet? ob. Po, §. Na co? na cóż? na iaki koniec? *Cro. nakaj? wezu? ju was Ende?* Na cóż piazecie prawa, ieżeli ich nie słuchacie? *Kras. Dos. 153.* Na cóż nam wiele, gdy tak krótko żyjem? *Hor. 1, 281.* - O co, że tak, scilicet, poydsiemy w zakład, założemy się. *Cn. Th. 555.* was gilt, was wetten wir? cf. O. - §. *Czym Instrument.* (cf. *Kim Instr. pronom.* Kto) womit? *Rr. чѣмъ! Sr. 2. šim, šimga.* Czym się to robi? czym się to dzieje? - Czym mię powiadają bydź ładnie? *W. Mars. 8, 27.* (kimże mię powiadają bydź. *Bibl. Gd. wer (was) sagen die Leute, daß ich sey?*) ob. Czym. - Wczem? worin? *Cro. vukaj? ob. W.* - **CODZIEN ob. co dzień sub. voc. Dzień. CODZIENNY, a, e, CODZIENNIE przystk.,** każdodzienny, powszedny, täglich, tagtäglich, alltäglich, Tag für Tag, alle Tage, jeden lieben Tag; *Slo. každodenni; Sr. 1. wšedne, ščedni, ščednis; Sr. 2. ščedne; Bz. svakdagani; Vind. svakidanski, vsedaini, svakdani, vsednomni, svakidon; Cz. usakdane; Rr. вседанный, вседенный, ежедневный, поденно, буднишний, насущный; Ec. подневный, повседневный, тождедневный, ежедневно. Febr. cotidienne, gdy co dzień parokryzm chorego dręczy. *Krup. 5, 531.* Codziennie prawie gorzej rzeszy idą. *Zab. 6, 854.* Rządca dworu codziennie dla dyspozycyi przychodzi do pana. *Kras. Pod. 2, 206.***

Pochodz: *cogodzinny, cokolwiek, cokolwiek, comięścienny, coroczny, coróbroczny, cotygodniowy, nasz, nieco; cz. wniwco, wniwecz; zacz; czyi, czyy.* - **COFAC, CAFAC, CZOFAC cz. ndk.,** cofnąć *idnt., scofnąć dok., wkręca ciągnąć, wkręca pchać, wracać, odwracać, zurück treten, zurück ziehen; Ger. zurück. *W. d. g. Boh.**

cofati, cofnanti; *Sr.* 1. cofam, cufam; *Crn.* zaufam; *Rb.* зъ schuld reuersus est; *Rs.* помятишь, помячывашь, сляпшишь, отпятишь, пятишь, выпятишь, выпятичывашь; *Es.* вспяну. W woźnitwie sayli w furmahtwie, *absolute*: w ciasnym wąwozie, niema srosobu, tylko cofać. *Off. Wyr.* (żurąd!) Cofać czym, koźmi, kołmi, dysalem; cofać co, karęte, wóz, konie; żurądziehen. Koń próżno spienionym cofany wędzidłem Wniaższy na kiel, w okropną przepaść z panem godzi. *Hul. Ow.* 141. Cofać nieprzyaciela, obracać go nazad, odpędzać, den feind werfen, żurąd drängen. Ustępując zwycięstwu trzy razy staw obracać się, i trzy razy cofa nacierające nań hufy. *Stat. Num.* 1, 155. Nieprzyjaciele naszych bez wszelkiej sprawy woiuiących, cofnęli, *represserunt.* *Krom.* 602. §. Cofać, wstrzymywać, żurądhalten. Nie pomalu szkodzili naszym, dokąd aż król wycieczek ich nie cofnął, *inhibit.* *Krom.* 673. Nie cofnie wody człek, która uciecze. *Pos. Syl.* 274. - Cofnąć słowo, wyrok, odwołać, sein Wort, seinen Ausspruch zurücknehmen. Cofam słowo moje. *Teat.* 55, d. 36. Słowa mi swego nie cofnicie. *Teat.* 8, 75. Zbyt porywczco osądził; wolał tedy cofnąć wyrok, niż sumnienie niesprawiedliwością obciążyć. *Off. Wyr.* Cofnął od niewdzięcznika dobrodziejstwa. *ib.* er entzog ihm seine Wohlthaten, zog seine Hand von ihm ab. - Cofnąć zegarek, wstrzymać go, lub też wstecz go rychtować, die Uhr anhalten, oder auch zurückstellen. COFAC się zaink., wstecz się, iść w tył, iść wstecz, sich zurückziehen, zurück weichen; *Vd.* posadzi ci se, sasaduvati se; *Rs.* отшатнуться, отступить, сплутаться, сплутаться, отшатнуться. Gdy Jezus rzekł tym, którzy go szukali: Jamci jest, cofnęli się nazad i padli na ziemię. *Sekk. Jan.* 28. Na koniu, co się cofa, iechać niebezpieczna. *Haur. St.* 353. Zeby się koń w tył nie cofał, chodźcie będzie za nim człek z harapnikiem, który go za każdym zastanowieniem się na przed popędzi. *Kaw. Nar.* 385. Jak tylko usłyszał to słowo, iak nie cofnie się nazad! *Zab.* 12, 271. Cofnie się wzad młą nogą. *Bards. Luk.* 6. Chętnie się do mey cofam prostoty. *Zab.* 13, 232. *Nar.* Cofnie się nazad od świętey nanki. *Wisł.* 573. Od tey rezolucyi nie iest w mey mocy i nie chcę się cofnąć. *Teat.* 3, d. 73. Ugoda ta się cofnęła. *Tr.* rezessia się, išt zurückgegangen, rückgängig geworden. - COFANIE się, das Zurückziehen, der Rückzug, die Retrade; *Vd.* posadjanje, sadvliek, sadpoteg, nasaihoja, sadhod, retarada). Nieśmiertelne cofanie się *Morsau* było takie, że ten odwrot miał postać tryumfu *N. Pam.* 4, 90. Cofanie się zbitego wojska. *Zgł. Mier.* 254. - COFNIONY, COFNIEŹY, którego cofnięto, zurückgezogen. Puls mały, cofnięty. *Perz. Cyr.* 3, 140. b.) Cofnięty, COFNY, którego cofnąć można, podobny do cofnienia, do odwołania, *Sr.* 1. rocznieć *seuocobillie*, żurądziehen, żurądnehmen, widetrustlich. *oppos.* niecofniony, niecofnieży, niecofnu, unzurückziehbar, unwidetrustlich. Mąż ten niecofnu s podięty ras roboty. *Kniaz. Poesz.* 2, 99. Niecofnu wyroki przesmaczenia. *Przyd. Luz.* 6. Niecofnionym nas wyrokiem fata w swej utrzymują klubie. *Pilch. Sen. List.* 2, 123. Niecofnioną wzięta rezolucyą. *Teat.* 28, 133. Gdy tylko tam staniecie przed bogą obliczem, Pełniycie jego wyrok, niecofnieży niczym. *Dmoch. Jł.* 2, 68.

Pochodz: *docofnąt, nacofaf się, odcofnąt, pocofaf, wycofaf, zacofaf.*

COGODZINNY, a, e, COGODZINNIE przystk., każdógodzinny; co godzina przypadający, stündlich, zu jeder Stunde; *Rs.* всечасный, ежечасный, повсечасный; *Bh.* kajdohodimen. *COIESTWO, a, n. *Es.* чтожество quidditas, bycie czym. COKOLWIEK, COLIKOLWIEK, COZKOLWIEK, G. czegokolwiek, czegolikolwiek, czegożkolwiek; Cokolwiczek *zdrbn.*, *Bh.* cololi, cololwo, cololinet; *Slo.* cololwit; *Sr.* 1. jcoifull, jcoiflem; *Sr.* 2. habbon, habben; *Bs.* setogod; *Cro.* kajgod; *Crn.* kolzhkej, karkol, enukolku, enukolkajn, merfkaj; *Vd.* kolzhkei; *Rs.* немношко, мало - маляски, bylo trochę, malo, niewiele, aby krę, coś, etwas, ein wenig, etwas *Wentges.* Cokolwiek przyszedłszy do siebie, znów zaplakala. *Zab.* 14, 538. Ach Mości Dobr. cokolwiek mogą mieć łaski... *Teat.* 24, c. 114. (finde ich nur einige Rücksicht...). §. Cokolwiek, to lub owo, tak czy siak, dieß oder das, ed sey was ed sey. Nie wchodzę w to iego przedsięwzięcie, iacno - li mu się albo trudno udać może; cokolwiek bądź, przecię mu chwale pragnięcie, *Off. Wyr.* iakokolwiek. §. Cokolwiek, wszystko a wszystko, iakieokolwiek bądź, bez braku, was nur immer, was irgend nur, alles ohne Unterschied. Od tego wszystkiego cokolwiek dla daia, to wszystko idzie na intrzę do meczetu. *Star. Dw.* 16. O lubieżna miodzi, colikolwiek świat ma gwoli całowiaku, zażyway rodropnie. *Zimar. Siel.* 345.

COLAK, a, m. ziółko w ięcmieniu; ein Unkraut in der Gerste. *Tr.*

CO - LI, cf. - li, *dubitat. aut interrogat.* was woił; Co - li zemną będzie. *Cn. Th.* - COMIESIECZNY, a, e, COMIESIECZNIE przystk., każdomieścny, co miesiąc przypadający, monatlich, allmonatlich, jeden Monat gefällig; *Bh.* kajdomejsem; *Rs.* всемесячный, ежемесячный, повсемесячно. COMINUTNY, a, e, COMINUTNIE przystk., co minuta przypadający, jede Minute gefällig; *Rs.* ежеминутный. CONIEDZIELNY, a, e, CONIEDZIELNIE przystk., co Niedziela przypadający, COTYGODNIOWY, co tydzień przypadający, *Slo.* kajdodibni; *Bh.* kajdodibni; *Rs.* еженедельный, allsonntäglich, allwöchentlich. CONOCNY, a, e, CONOCNIE przystk., noc za noc przypadający, jede Nacht gefällig; *Slo.* kajdodoci.

*CORA, y, ż., CORKA, i, ż., Córca, Coruchna, Corunia, Coruśa *zdrbn.*, dziecię czyie płci żeńskiej (cf. dziewka, cf. syn, otrok), die Tochter, das Tochterchen; *Bh.* dcj, dceta, dcerta, dcetuffa; *Slo.* dceta, ceta, dcetecka, dgetwa; *Crn.* hshy, g. hshyrá, hshyre; *Vd.* h'shi, hzher, g. hzhere, dem. hzheriza, hzherka; *Cro.* kchi, kcher, hcher, g. kchere, dem. keberka, kcherchicsa; *Bs.* kochi, kchjercz; *Slav.* kchi, kcheri; *Rag.* kchi g. kchjere, pl. kchjori, dem. kchjercz; *Rs.* дочь, дочери, дочка, дочечка; *Eccl.* дщя, дщера, дщца, дщерца, дщерница cf. *Ger.* Tochter; *Gr.* θυγατηρ; *Sr.* 1. djowta, brodjena djowta; *Sr.* 2. jowta). Jaka matka, taka córka iey. *Budn. Ezech.* 16, 44. *Vd.* ker mashka rodi, radu mihi lovi cf. iaki szczep, takie iabiko; nie daleko iabloni iabiko padnie). Córka swej matki wa wasem masladuie, Sucska swej pani zawsze trop pilnuie.

milnie. *Rys. Ad. 8.* Wiele se słych matok córek święto-
bliwych. *Auszp. 29.* Zona, ba i corusia stroi mi cher-
chela. *Teat. 43. c. 4. Wyb.* To jest pana sędziego ko-
chana corunia. *Teat. 46, 55.* Oczyszna do was kobiet
mówi: miłe moje coruchny. *Biel. S. N. 39.* Oto moja
gorusia. *Teat. 26, d. 7.* A Arpin wymowny, nuż dsie-
cicia swego; coroski; czy nie plakał, idąc wygnaniec
z Raymu od miley Tereney! *Groch. Thr. A. 4.* Nie-
speschać sobie córkę, adoptować, *Crn. pohazyreti, an*
Łódźter Statt anshymen. Córka adoptowana *Slo. pokohi*).
Bolesław pojął córkę księcia Halickiego. *Biel. Kr. 95.*
Dwie córce (*dual. z córki*) *ib. 359.* §. *Niewiaś.* młoda
osoba płci żeńskiej, panienka, dziewczęta, *Łódźter,*
Łódźterchen, Wódźter. Choć iny nie znał, aś widząc ją
była młoda, córką ją nazywa. *Qw. Ow. 412.* Coracaka
malutka, poimana z niemi Izraelskiej, na poeludze żony
Naamahowej była. *Sł. Kaz. 370.* §. Córka chrześcija ob.
Chryscy. §. *Fig. Corka,* skutek czego, *die Łódźter,*
die Frucht, die Wirkung, die Folge. Córka dumy su-
chwałości. *Qf. Wyr. CORCZY, CORECZNY, a, e,* od
córki, *Łódźter, Łódźterlich; Bł. bęctin, bęctuskin; Slo.*
ććin; Crn. hshyren, hshyru; Vd. hsherni, kshirni;
Rz. доверчивъ, доверчивъ, Sr. 1. bjomcjené, bjomc-
jené. Corocany wnuk Bł. доверчивъ, внука отъ
дверца. (NB. że od słowa cara, pochodzi paszabica,
zjadł północy z rodu, męża paszera formowano, ślad
podania Rz. et Bł. підверца, підверця:

CORAZ ob. co raz, raz. **COROCZNY, a, e, CORECZNE**
przystk., kadozocny, alidzeli; Slo. fajdereni, fajde-
roci; wprosty, wprostaj; Sr. 2. fajde leto; Sr. 1. wste-
letné; Vd. weholisten; Crn. vcklejtne; Rz. ежегод-
ный, годоно; Bł. повсмащныя, что ежегодно
выласта. Komissarz corocnie zmiętności wosytkie ma
obiedzta. Kras. Pod. 2, 280.

CORUCHNA, CORUNIA ob. Cora, Córka.
COB, COSI, COSIS, ob. Co. **COTRZECIODZIENNY,**
COTRZECIODZIENNE *przystk.,* co trzeci dzień przy-
padający, jeden trzeci *Tag. ob. Przesodni. COTRZE-*
CIOLETNI, ia, ie, COTRZECIOROCZNY, a, e,
Cotrzaioletnie, Cotrzaiorocznie *przystk., przessocny,*
jeden trzeci Jahr. **COTYGODNIOWY** ob. Coniedzielný.
COZ ob. Co.

C U.

1. **CUCH** psi, ob. Cuch. 2.) **CUCH, u, m., CUCHNIE-**
NIE, ia, n. smród ognily, ein fauler Gestank; (*Boh.*
čich, čuch wěch; Slo. čuh; Sr. 1. čučij, čučani);
Smrodliwie wonia raspednać quchy. *Suss. Pief. 2, B. 3, b.*
Cuch od człowieka, jest to wylot par. smrodliwych
z ciała, bądź przez noszra, bądź przez usta, podpasze,
nogi, otworem warg. wielkich, lub ionem. *Dyk. Med. 1,*
590. (cf. park), der Gestank aus der Nase, aus dem
Munde, von den Füßen u. s. w., stinkender Athem, stin-
kender Schweiß. Zapach albo *suchnidnie ust z czoenku.
Syr. 1118. Cuch zwierzyny, mięsny, nadgnily przy-
smrodek, das Wildgeruch oder Wildperu, das Wüffen.
CUCHNAĆ *nial idat.,* wydawać z siebie ognily smród,

Tom. I.

zśmiardować, ognilisz trącić, faul stinken, müffen;
(*Bł. čuchnauti adorari; Sr. 1. čučam olfacio*); *Bł.*
discajti, mirisiti; Vd. smerdlivati. Z ust gdy komu
cuchnie, pochodzi to często z zagniości żołądka nie-
strawnego. *Haur. St. 407.* Padłby trupem przy swoiey
Maruchnie, Choć iey z nosa i z gęby, iak sto djabłów
cuchnie. *Zab. 13, 64.* Nie dbaj, chociaż zła wieść tobie
gruchnie, Kto nie ie czoenku, pewnie nim nie cuchnie.
Zegl. Ad. 193. Niewiaś. Cuchną ścięwy poguile.
Brud. Ost. K. 4. Trup już cuchnie, bo już czarty
dzień. *W. Joan. 11, 39.* W domu cuchnie, wszędzie
pełno smieci. *Zab. 16, 229.* Wody żywe w suchnące
wadzawki obrócili. *Kul. Her. 25.* Zwierzyna cuchnie,
czuć iey, slychać isy, das Wildpret müffelt, wildgeruch,
wildperet. Cuchnąć czym, wosach riechen, stinken. Mięso
świadców bardzo swierzyną cuchnie. *Zab. 12, 196.*
Bęce i usta ludzi upadłych ioznowo suchnęły ofiarami
bawochwałskiemu. *Herb. Art. 76. Fig.* To coś przekłecie
cuchnie miłością. *Teat. 30, 42.* (pachnie miłością, wy-
daie miłość, das sieht nach Liebe aus, riecht nach L.).
CUCHNY, a, e, Tr. cuchnący, cuch wydaący, faul
riechend, müffend, wildgeruchend. Pochodz: *zsuchnag.* ob.
po słowie: *Cuch, czuch.*

CUCHTHAUZ, u, m. dom poprawy, z *Niem. das Zucht-*
haus; Sr. 2. zuchttauf; Bł. bām lezur, lufé; Rz. см-
рочительный домъ. Cuchthaus, sposób bardzo dobry
do ukromienia ludzi, swawolnych. *Haur. St. 159. Mon.*
74, 488. Za takie cnoty odeszają do cuchthauzu. *Qf.*
Wyr. Za twoię niewinność trzebaby cię w rok, przynaj-
mniey do cuchthauzu oddadź. *Teat. 55, b. 95.* Obaczę,
iak się poprawisz do roku, Gdy w cuchthausie uymą ci
obroku. *Marsz. 75.* J cuchthaus mu nie pomoże. *Qf.*
Wyr. (nie wart, tylko wiać). **CUCHTHAUZNIK, a, m.**
siędzący na pokucie w cuchthausie, ein Zuchttauf-
ler. *Błk. w rodu. zeh. cuchthausnika, die Zuchttauf-*
lerin. CUCHTHAUZNICZY, a, e, do cuchthausnika
miłością: *Zuchttauflet. Błk. CUCHTHAUZOWY,*
a, e, od cuchthausu, *Zuchttauf* s... Stróż cuchthau-
zowy. *Tr.*

CUOIC, *CZUCIC *czyn. nied.* oćucie w kim wapićcać,
zrażwić, budzić, die Empfindung beleben, wachen, etc.
weden, ins Leben bringen, aus einer Ohnmacht, aus dem
Schlafe wachen; (*Cré. xroczi, agitare; czoosaz tanjator,*
Satanas) z. Upada, prawie bez życia; przyskopzywasz,
cucz go wazyacy. *Stas. Num. 1, 192.* Przybiegła iak
cucic; ioznowo nie przyszła była do siebie, gdyś poszedł.
Niemc. Kr. 4, 90. Fig. Roakozse będzim zkosozami
czucic W owych przybytkach samey szczęśliwości. *Kniaz.*
Pez. 2, 92. **CUCIC** się *zabink.,* przychodzić do siebie,
orazwiać się, rzeźwić się, wzbudzać się, ku ocknieniu
smierzać, sil, mocy nabywać, erwasen sich ermuntern,
munter werden, sich munter machen, im Erwachen be-
griffen seyn, frischet werden *pr. et. fig.* Wdzięki, le-
chące pięknoy. Likory sławaty się *supic,* i zaspecać
wosytkie joy towarzyszki. *Zab. 13, 167.*

Pochodz: po słowie: *Czuc.*

CUD, u, m. - 1.) ***CUDO, a, n.,** zdarzenie dziwne nie-
zwyczajne, którego przyczyny nie dochodzą. *Boh. Djab.*
78 et 5, 117. ein Wunder, cf. Dsiw. Bł. diw, jagrat
(*Bł. cud, čud = karnosc, čudny. karay*) *Vd. zrudos*

(zhuda *admiratio*); *Crn.* zhuda, zhudosh; *Bs.* ejuddo; *Slo.* vtu, žgrat; *Hg.* tauda; *Rg.* ejuddo; *Cro.* chudo (cf. shuda = wiele); *Dal.* cudo, cjuddo, chyuddo, chynessa; *Slavon.* csudo, csudesa; *Rofs.* чудо, чудеса, удивлѣніе, невидаль, невидальщина; *Ec.* чудество, удивительное дѣло. W liczbie mnogiej mówimy *suda*; bo się dawniej w pierwszym przypadku liczby pojedynczej mówiło *cudo*. *Krsn. Gr.* 2, 129. Rzeknie do was Faraon, dajcie po sobie *cudo*. *Budn. Ex.* 7, 9. (uczycie jakiś *cud*. *Bibl. Gd.*). Hared nadziewał się widzieć od Jesusa iakie *cuda* uczynione. *Schl. Luk.* 23. Nas w wierze utwierdzą *cuda* Chrystusowe, ayna wdowy wskrzeszenie, dziewki, Łazarzowe, i t. d. *Pasz. Dz.* 78. Bogu wolno czynić *cuda*. *Birk. Gl. K.* 57. Cudo zmartwychwstania Pańskiego. *Karnh. Kat.* 39. Wielki *cud*; w ogniu nie sgorzeć. *St. Dz.* 1003. Ogień nie pali, a gore, o *cuda*! *Wad. Dan.* 87. *Ec.* великоудивствія. *Cuda* Cześciochowskie, Kobylańskie, Sokalskie i t. d. zdarzenia za nadzwyczajne poczytane przy obrasach w Cześciochowie i t. d. - *Cudem*, cudownym sposobem, *butch* ein Wunder, auf eine wunderbare, wundervolle Art. Wiele *dziwów* po wszystkim świecie dzieje się; ale że się zawsze dzieją, nie cudem, ale przyrodzeniem to nazywamy, że się to z natury tak dzieje. *Bial. Pof.* 206. Cudem się stał, że s nas który nie *agim*. *Teat.* 43, c. 129b. - §. *Latius* rzecz iaka *dziwna*, *niaswymagana*, *stwad* Wunderbares, Wunderfames, ein Wunder, ein Wunderwert, Wunderding. *Warg. Wat.* 22. Siedm *cudów* świata, die sieben Wunderwerke der Welt. Grób Artemizyja męzowi swemu taki wystawiła, że go między siedm *cudów* świata; albo między rzeczy siedm, które świat wszystkie z niejaki *cud* ma, *leżę*. *Warg. Wat.* 137. Paulinus ostry wiodąc żywoć, cudem był świata wszystkiego. *St. Dz.* 338. Cuda o kim powiadać, cudowne rzeczy, wynosić go pod niebiosa, Wunderdinge von einem erhaben. Cuda powiadał o męstwie Czarnieckiego. *Off. Wyr.* Osmi *cud* świata, niepodobieństwo, das acht Wunderwerk der Welt. Będzie osmi *cud* świata, jeżeli on się stanie. *Off. Wyr.* - Miłość umie *cuda* czynić. *Teat.* 18, c. 25. Ich kann Wunder thun. Cielatka śpiewa: O *cuda*, *cuda*, o śliczne *cuda*, kto ma pieniądze, niechaj je tu da. *Zab.* 1, 104. *Nar.* - *Disting.* Cuda wyrabiać, cudownie rzeczy wyrabiać, tolles Zeug machen, abentheuerliches, wunderbares Zeug treiben. Cuda wyrabiał na weselu, skakał, płażał, koziołki wywracał. *Off. Wyr.* Nie zastawsz żony swojej w domu, *cuda* wyrabiał. *ib.* (nadzwyczajnie *dziwaczył*). Cuda z ludźmi wyrabia w domu, *ib.* §. *Poetycz.* *cud*, le *merveilleux* nadzwyczajne, nadprzyrodzone, nadludzkie, das Wunderbare. Nic nad podobieństwo nie *ślawi* do prawdy; Cud w dziełach rymotworczych *po* *deyżrzany* *zawady*, Ludzkim *działay* *sposobem*. *Dmoch. Szt.* R. 411 CUDACKI, a, io; CUDACZNY; a; e, CUDACZNE *prysłk.*, *dziwaczny*, *chimesyczny*; *Wunderlich*; *abentheuerlich*, *feltam*; *R.* przyudawiają. Myli się Marcin Gallus w *cudackiej* *swojej* *powieści*. *Nar. Hst.* 2, 249. Każdy uważa w sprawach *cudnych* coś, co mu się *idaie* *cudacne* i *pełne* *chimer*. *Cyank. Log.* 85. CUDACTWO, a, n. *cudackie* *postępowanie*, *cudackie* *sprawy*, *rzeczy*, tolles *wunderliches* *Zeug*, *Abentheuer*. *Nar. Hst.* 5; 109. *Nar. Tac.* 2, 303. CUDACZNYC

CZYC *intr.* *ndk.*, *dziwaczyć*, *wydsiwiać*, *wunderlich* *Zeug* *machen*; *R.* чудесничать. Nie dogodzi tu *nikt*, *zawaso* *cudaczy*. *Off. Wyr.* Powieść czego *choss*, nie *cudacz*. *ib.* CUDACZYC się *zabm.* *pass.*, CUDACZEC *nialk.* *nied.*, *scudaczyć* się, *scudaczoć* *ok.*, *dziwakiem* *ostawać*, *ein wunderlicher Heiliger werden*, *wunderlich* *wetben*. Miko było z nim *żyć*; ale *teraz* tak *scudaczy* się, że *niespósob* mu *dogodzić*. *Off. Wyr.* *Zcudacz* *so* *szczętem*. *ib.* 2.) *tr.* *cudaczyć* *co*, *sapiętać*, *zabalamicć*, *betwitten*, *wetwiera*. *Zcudaczył* *tak* *ołą* *sprawę*, że *nikt* *iey* *nie* *rozwikli*. *Off. Wyr.* CUDAK, a, m., CUDACZEK. - *czka*, *m.* *sdrbn.*, *osoba* *lub* *rzecz* *śmieszna* *nadzwyczajney* *postaći*, *ein wunderliche, abentheuerliche Figur*, *ein abentheuerliches Ding*; *R.* чудак, чудесник, чудобѣ, чудородъ, причудник; *Ec.* дивообразный. Gdy *mię* *z* *cygankę*. *Jeymość* *kazala* *ubrać*, *waszycy* *się* *na* *mnie*; *iak* *na* *cudaka* *iskiego* *patrali*. *Teat.* 52, d. 75. Spodziedziasz go *krzywy*: ach! *coż* *to* *za* *cudak*, *Teat.* 34, 62. *Myszę*, *try* *się* *ów* *drzący* *skrzywiocy* *cudackok* *Nie* *da* *złaskać* *przekasem* *iakoci* *lub* *cacek*. *Przysł.* *Luz.* 182. §. Cudak, *dziwak*, *niedogodny*, *niecierpliwny*, *nie* *tak* *żyjący*, *iak* *drudzy*, *ein Grillensanger*, *ein abentheuerlicher Mensch*, *ein wunderlicher Kopf*, *wunderlicher Heiliger*. O *cudaku*, *kiedy* *ty* *przełataniesz* *drwić* *głowę*. *Teat.* 10, 82. *Ciężko* *s* *sudakiem* *wyżyć*. *Off. Wyr.* *Sudakowienik* *nie* *dogodzi*. *ib.* §. *Pokazujący* *niby* *to* *cuda*, *kuglarz*, *ein Taschenspieler*, *Gaufler*. *Nie* *trzeba* *lekkio* *ważć* *ludzi*, *co* *pod* *podawę* *biżnow* *i* *czadaków* *po* *świecie* *biegną*. *Wok. Tmk.* 182. §. Cudak, *cudotwórca*, *cudodziecy*, *ein Wunderthäter*. *Nie* *masz* *sudaka*; *nad* *moiego* *S. Antoniego*; *By* *Panie* *Bracie*, *nie* *igry* *z* *S. Mikolajem*, *bo* *to* *on* *wielki* *cudak*. *Off. Wyr.* - §. *Święty* *cudak* *nie* *wie* *co* *potrafi* *w* *kościele*, *kłeka*, *krzyżem* *leży*, *czółem* *bia*, *w* *piersi* *się* *grzeota*, *policknie* *się*, *ręce* *wyciąga* *w* *górę* *i* *w* *poprzek*; *obudki* *liże*. *Off. Wyr.* *ein affectierter Heiligenspieler*. - *W* *rodz.* *z* *z* *CUDACZKA*, *die Grillensangerin*; *die Heiligenspielerin* *n. f. m.*; *R.* причудливая, чудотворца. CUDKO *ob.* *Cudo*. CUDNOSC, *sci*, *z.*, *uroda* *nadpospolita* (cf. *sudannosc*), *Wunderbarkeit*, *außerordentliche Schönheit*. *Dziecię* *dziwney* *oudności*, *wdługosne*, *pełne* *śłodkości*. *Pies* *Kat.* 29. *Jadwiga* *była* *niepospolitey* *urody* *i* *cudności*. *Bial. Kr.* 196: *Król* *chciał* *okazać* *księżetom* *cudność* *królowey*, *abowiem* *bardzo* *nadobna* *była*. *Rada.* *Eft.* 1, 11. (*piękność* *iey*. *Bibl. Gd.*). *W* *tey* *cudności* *i* *zaczności* *niemasz* *ładney* *przysady*. *Pies* *Kat.* 130. *Cudność* *albo* *uroda* *konia*. *Haur. Gosp.* 147. *Widział*, *w* *to* *się* *kończą* *cudności* *i* *roszkosy* *świata*. *W. Pof.* *W.* 3, 502. CUDNY, a, o, CUDNIE *prysłk.*, *cudownie* *piękny*, *arcypiękny*, *sudanny*, *wunderlich*; (*Bh.* *cudny* *karny*; *Vd.* *sheden* *bellus*; *shuden* *z* *dziwaczny*; *shudliu* *z* *dziwny*; *Slavon.* *oudan*, *oudao* *z* *cudaczny*; *Rag.* *ejudan*, *ejadnovat*, *ejadnovit*, *ejuddovorant* *z* *cudowny*; *Crn.* *shudin*; *Cro.* *chuden*, *chudavreden*, *Di.* *chudan*, *chudovrat*, *chudnovat*, *chudnovit*); *R.* удивна, удно. *Co* *aspetnego*, *to* *i* *slego*; *a* *co* *cudnogo* *to* *też* *dobrego*. *Glicz. Wych.* *P.* 8, b. *Piękną* *byłaś* *spiszą*; *leca* *teraz* *cudną* *mi* *się* *zdajesz*. *Nieme.* *Kr.* 3, 142. *Zona* *Kreacocyna* *była* *nad* *wszystkie* *we* *Włostech* *żony* *nacudnieysza*. *Bial. Kr.* 38. *Cudne* *przy* *cudniejszym* *głasie*. *Zegl. Ad.*

47. *Ca. Ad.* 265. (guliany przed słońcem; świecaka przy pochodni). Kufa cudny, który ma wzrost postawny, wielki a sługi, tak iż każdy członek ma proporcya. *Cress.* 524. §. Przedstawny, wart zadziwienia, wundervoll, bewundernswürdig. Kobiety mają cudny talent demysłu. *Teat.* 6, p. 50. Jest księciółw w Kiiowie cudnych doayf. *Biel.* Kr. 56. Dome cudnie murowany, gdzie albo marmurem albo sztukwarkiem wnątr ściany albo strop kwiaty pozłacanemi ozdazono. *Gorn. Sen.* 256. §. Przystoyny, grzeany; wehlsfändig, artig. On ich niecudnie przyjął. *Leop.* 1 *Reg.* 25; 15. Przystąpił Judasz cudnie, podobnie pana obłudnie. *Pieśń.* 67. Milczość młodemu cudniey; niżli wiele mówić. *Cn. Ad.* 469. §. Cudny komu, miły, słodki, wdzięczny, lieblich, angenehm. Drzewo oczom cudnie a ku wyczerzeniu rokoszne. *Leop. Genes.* 3, 6. (wdzięczne na wyczerzeniu. *Bibl. Gd.*) CUDO; 21, 2, - 1.) zmiast Cud 20. 2. - 2.) dsika jakaś postać, potwora, Graaydła, ein Wunderthier, ein Wunderthier; *Co. Wyad.* Nie mała, nie pies, nie wilk, nie kozioł; o jakiejś cudo! *Off. Wyr.* Jeśli biatogłowy ciężarny, będą o słych rzeczach myślić, to pewnie wyrodków i cudów narodzą. *Sob. Probe.* 217. - *Cudko zdrbn.*, nie zawsze na nagane, czasem na piessacotę z żartem: Tażniasina, pnedziwio cudko. *Off. Wyr.* ein Wunderding; *Co.* §. Cuda, pokusa djabelska, przeszkoda, djablik, bias drobnego rodania, ein Teufelschen, ein Weistlein, ein Weispenchen. Święty bił się w pierzi; a otwożną rząz w końcu komina pokazało mu się jakieś cudo. *Off. Str.* *CUDOMOWNY, a, o, mówiący o cudach, Wunderdinge erzählend; *Gr. teatologos.* *Cn. Th.* CUDOPRETY, epitot Moysesza. *Ryb. Gsel.* D. 4. prętem czyli laską cuda, czyniący, der wunderthätige Moses. CUDORODNY, a, o, cuda wydający wunderergugend. Cudrodne Cyryz gwałoby, że w nich cesarzi swami dsiwy czynią. *Ost. Om.* 552. *Bards. Tr.* 152. CUDOSNY, a, o, cudacany, smieszny, wunderbar, neckisch, lächerlich. Swiasz różne cudosne bierze na się, ciala ułożenia. *Zab.* 12, 186. *CUDOSŁAWNY, a, o, *CUDOSŁAWNIE *pryatk.*, słynący cudami, durch Wunder berühmt. Maj ten po dziś dzień wielom świeci cudosławnie. *Chod. Koś.* 66. CUDOTWOR, u, m, potwora, eine Witzgeburt. Nieprzejmiał co smyślno uklada postury Prziaciela, iest mi cudotwor, natury. *Min. Aus.* 1, 19. CUDOTWORCA, y, m, sprawca cudów, der Wunderthäter; *Resn.* cjuddotworac, *Gr.* chudochitaitel; *DI.* chudotvoritel, chudotvoracs; chudotwornik; *Rg.* cjuddotworac, cjuddotvornik, cjuddotvoritegl; *Rc.* чудотворецъ, чудотворецъ, чудодѣица; *Ec.* чудодѣица, чудотворецъ. Cudotwórca, którzy, cuda czynią. *Gaj. Al.* 56. thaumaturgus, *Mon.* 75, 588. W Maryi była większa wiadomość, aniżeli wszystkich cudotworców. *Bals. Niedz.* 1, 157. Cudotworca szalbierski albo czarowski, czarnoksiążnik, ein Schmarztänstler. Onych fałszywych cudotworców pożari zakręć wód. *Birk. Dom.* 18. CUDOTWORCZY, CUDOTWORNY, a, o, CUDOTWORNIE *pryatk.*; cuda sprawiący, wunderthätig, wunderwirkend; *Sla.* cudotvoran; *Rc.* чудотворный, чудотворный; *Ec.* чудотворный, чудотворный; *Boh.* zpravitel. Laska cudotwórcza. *Prayb. Lux.* 52. Obraz cudotworay N. P. *Stapel.* 2, 367. Cudotworne Jesusa

zęca. *Xchow. Roz.* 111. Im większa dziełność cudotworca na któremu świętemu dana, tym większą dla niego sprawnie chwale. *Bals. Sw.* 2, 237. Cudotworna natura. *Tward. W. D.* 2, 259. Cudotworna wymowa. *Dmoch. Str. R.* 95. Cudotworny teolog. *Mon.* 65, 29. CUDOTWORCZYNA, y, z, sprawiąca cuda, die Wunderthäterin. Wszystkies cudów ty cudotworczyzna. *Suez. Pief.* 2, F. 2, b. CUDOTWORNOSC, ści, z, CUDOTWORSTWO, a, n, moc działająca cuda, czy to boska, czy przyrodzenia, czyli też z umiętności, die Wunderkraft, die Wunderthätigkeit; *Rc.* чудодѣица, чудодѣица; Cudotworstwo cudowne ob bogu; cudotworstwo przyrodzone abo i nabyte, dowcipem, nauką; magia, cudotworność zabobonna, czarowska. *Cn. Th.* *CUDOTWORZYC *ca. ndk.*, sprawiacz cuda, Wunderthun; *Rc.* чудотворщик; *Ec.* чудодѣица, чудодѣица; *Rg.* cjuddotvoritti. CUDOWAC *intr. ndk.*, cudaczyć, dziwaczyć, wydaiwiać, wunderbarlich Zeug treiben. Cudniez z cseladzi bez końca; iestli będziesz tak cudował, nie utrzymasz slugi. *Off. Wyr.* CUDOWAC się *zaimk.*, dziwować się, sich verwundern, cudować się czemu, sich wundern verwundern, erstaunen, etwas bewundern; *Crn.* zhudito se; *Vd.* obshuditi, poshuditi, sevseti se; *Rg.* cjuditi se, cjudditi se, zacjudditi se; *Cro.* chuditisse; *DI.* sachuditisse; *Rc.* поудити. Temu się cudował. *mirabatur.* *Zebr. Op.* 296. Temu słusnie wszystkiek wiek potomny ma się cudować. *Birk. Dom.* 100. Zafrał go w kościele na modlitwie, której się cudował bardzo. *Birk. Dom.* 64. Pierwszy raz w życiu wachód słofca sobaczyszy, cudował się, ani się nacudował. *Off. Wyr.* CUDOWIDZ, a, m, widujący cuda, ein Wunderseher. Cudowidsowie Asyatycy. *Jan. Okz. L.* 4, b. (zabobonnik). CUDOWISKO, a, n, widowisko za cud uchodzące, ein Wunderspiel, ein verwundernder Anblick; (*Rc.* чудотворное потвора). Słowem jednym go ulęczył z wielkim ludu cudowiskiem. *Leszcz. Teft.* 721. Uczony ten prawdziwym był czasów swoich cudowiskiem. *Mon.* 65, 549. *CUDOWNIK *Bdth. ob.* Cudak. CUDOWNY, a, o, CUDOWNIE *pryatk.*, nadziwiający przez osobliwość, osobliwszy, nadzwyczajny, wunderbarlich, auferordentlich, besunder; *Crn.* zhuda; *Vd.* zhudnu; *Rc.* cjudan, cjudnovat, zamjerni; *Rg.* cjudnovat, cjuddan; *Cro.* chuden, chudavredn, chudovit; *DI.* chudan, chudovat, zhudnovat, chudnovit; *Sla.* cudnovat; *Rc.* чудесный, досточудный, удивительный, чудесно; *Ec.* чудимый, чудодѣица, досточудный, удивляемый, чудодѣица. Roku tego stał się cudowny dziw. *Haur. St.* 55. Stupy te robotą prawie cudowną równają się odważnym dziełom Rzymian. *Star. Dw.* 2. Wyczerzenie stamtąd na ogrody tak piękne, że rzecz cudowna wypowiedzieć. *Star. Dw.* 27. Kabalę cudownie ciągnie. *Teat.* 48, b. 42. §. *Activ.* cuda czyniący, wunderthätig. Obraz cudowny N. P. - Eg có poczniesz z twoją biedą? *Rc.* bóg cudowny! *Off. Wyr.* (bóg wszechmoony, może cudownym sposobem ratować). §. Csiłowiek cudowny, na nagane, dziwaczny, niedogodzony, *Off. Wyr.* ein wunderlicher Mensch; (*Rc.* чудесность Cudowność). CUDZIG *ca. ndk.*, sgrzebfem konia czasac i chędożyć, ein Pferd striegeln; *Bh.* cybit hēbelcem; *Vd.* zheasati, sherbati, strugati, shtriglat; (*Bh.* cāndim patel cyscić; *Carn.* 41..

zhędit; *Vd.* poshediti; *Cr.* striglyati). Koniecka nadobnie cudziimy, wycieramy, gufikami przyodsiowamy; ale też konieck musi za to skakać, kiedy mu każą. *Rey Zw.* 95. Woźnica konia cudzi. *Petr.* Ek. 98. *Alb. n. W.* 5. *Bies. B.* 2. *Petr. Pol.* 25. *g. tr.* ćwiczyc, potrzepać, bić, czasac, floyfen, (schlagen, heßeln, berß durchwalfen. Turków częstokroć męzną ręką cudził. *We-reszsz. Pob. C.* 2, 5. Kieyftut sam się z Prussami męźnie bił, w Zmudzi Krzyżaków cudzi. *Stryk. Gon. Q.* 2. Bóg rycerza swego Skanderbega wzbudził, który Turków częstokroć męzną ręką cudził, *Stryk. Turk. f.* 2. Umędi, by go tam woyna nie trapiła, Owazem, by go w tych kłótniach mędza nie cudziła. *Bardz. Luk.* 98. - *g. Culin.* Kucharz, nim sztokfissu włoży do garka, wprzód go wałkiem cudzi. *Pot. Pocz.* 711. (okłada, bił, by był kruch-czeyszy). CUDZIDŁO, a, n. grzeblo, drapaczka, skro-pa konika, *bet Striegel. D. Poln.* 2. 457.

Pochodzi: *nacudzić, ocudzić, pocudzić, przecudzić, wycudzić, zacudzić.*

CUDZOŁOZCA ob. Cudzołóznik. **CUDZOŁOZKI** ob. Cudzołózny. **CUDZOŁOZNICA**, y, ż. która miała męża swego przyimio cudsego. *Budn. Ezech.* 16, 32. *die Ehebrecherinn; Bh.* cyzolojnice, smilnice; *Slo.* cyzolojnice; *Vd.* preshushtniza, preshuszniza; *Rg.* prigliubovna, hotimiza, prigliubovnica; *Bz.* prigliubodivnica; *Sorab.* 1. mandjelstwa zwamatta; *Rz.* прелюбодѣвица, любодѣвица, прелюбодѣца. Paganie cudzołóznice karzą. *Sk. Dz.* 712. *g.* Nałóznica, *die Weysoláferinn, das Rebweib.* Nic sprosięszego, ieno miłował żony, iak cudzołóznice. *Sk. Dz.* 289. **CUDZOŁOZNIK**, a, m. *Bh.* cyzolojnik, smilnik; *Slo.* cyzolojnik; *Sta.* priljubodlivac; *Bz.* prigliubodivac; *Carn.* preshtnek, presushtnek; *Vind.* preshushtnik, preshushtnauz, preshoshtnik, prelomnik tega sakona; *Rg.* prigliubovnik, hotim; *Di.* priljubodnik; *Sr.* 1. mandjelstwa zwamat; *Rz.* et *Ec.* любодѣн, прелюбодѣн (любодѣчнхъ bekart), *bet Ehebrecher.* Cudzą żonę wziął, iak cudzołóznik, za żywota iey męża. *Sk. Dz.* 815. Cudzołóznikiem go zowią, iż cudzą żonę brał, *ib.* 861. **CUDZOŁOZNICZY**, **CUDZOŁOZNIKI-WY**, a, o, od cudzołóznika, *Ehebrecher*. Oko cudzołóznikowe przystrzega mroku. *1 Leop. Job.* 24, 15. Wy synowie czarownice, nasienie cudzołóznikowe i mierz-ścinice. *1 Leop. Jes.* 57, 5. Pełni obrzydliwości Sodom-śkie, cudzołóznicznych. *Birk. Kaz. Ob. E.* 3. **CUDZOŁOZKI**, a, ie, **CUDZOŁOZNY**, a, o, od cudzołóstwa, *eherecherisch; Slo.* cyzolojnt; *Bh.* cyzolojnt; *Sta.* priljubodljiv; *Crn.* presushtne; *Vd.* preshushten, preshushtiu; *Rz.* любодѣнный, любодѣющий, прелюбодѣнный. W mniemane albo raczey w cudzołózkie małżeństwo poszły. *Sk. Dz.* 596. Cudzołózny pokoy. *Bardz. Tr.* 286. Jeżeliby mąż wolny z cudzą żoną sprawę miał, tedy cudze kóże nierzędem cudzołóznym maże się. *Kucz. Kat.* 3, 146. Nałóznich i cudzołóznich bóg osądzi. *Mon.* 76, 553. Darem i zdradą ginie żony cudzołózney. *Bardz. Tr.* 289. Cudzołózne, to jest, z inszey cudsey macyey latoróśli, głęboko nie puszczą korzenia. *Sk. Kaz.* 543. **CUDZOŁOZTWO**, a, n., *Bh.* et *Slo.* cyzolojstwo; *Vd.* preshushtvu, preshushtnia, preshushtenje; *Di.* priljubodinstvo, [Rg. prigliubodinstvo, prigliubostvo; *Bz.* prigliubodivstvo; *Sr.* 1. zwameno; *Rz.* любодѣцтво,

прелюбодѣцтво, прелюбодѣство, прелюбодѣ; *Ec.* прелюбодѣцтво; *bet Ehebruch.* Cudzołóstwo jest kraydwa małżeńskomu kózu. *Karnk. Kat.* 546. **CUDZOŁOZYC** *cz. ndk.*, cudzołózyc *dk.*, cudzołóstwo popo-łniać, mieć sprawę z cudzą żoną, wystąpić z małżeństwa, z małżonkiem, z małżonką cudzą gnać, *eherechen; Bh.* cyzolojiti, smilniti, cyzolojiti; *Crn.* presushtnizam, presushtivam; *Vd.* preshushtivati, preshushtiti, preshushtivati, sakon prelomiti; *Sr.* 1. mandjelstwo waman; *Rg.* prigliubiti, hotimiti; *Rz.* любодѣцствоzama, прелюбодѣцствоzama; *Ec.* прелюбодѣцн, скарнодѣцствоzama. Kto weyrzy na biługłowę, aby iey pólóził, ten iuż w sercu cudzołózy. *Karnk. Kat.* 345. Cesarz ufa-nowił, aby o cudzołóstwo żony taki mąż obwinieć nie mógł, który też sam cudzołózył. *Sk. Dz.* 84. *g. tr.* cudzołózyc niewiaśc, przywodzić którą do cudzołóstwa, eine zum Ehebruch verleiten; mit ihr Ehebruch treiben. Cudzołózył którą niewiaśc. *Petr. Pr.* 566. Żonę wyją, gdyby kto iawnie cudzołózył; ten. *1. Scedr. Sax.* 51. Żony cudzołózone, *Kanc. Gd.* 188. *Fig.* Dopuszczaj obczytaie swe tym sposobem pswad, nielówd i prawie iakoby cudzołózyc. *Wereszsz. Regl.* 207. (przekabac). **CUDZOŁOZYC** się *zaimk.*, cudzołóstwem się hańbic, się mit Ehebruch besetzen. Ona satożnita wodałózyla się od niego. *Radz. Jud.* 19, 21. Cudzołózyc się. *Rey Ap.* 26. **CUDZOMIL**, a, m. cudzołóbilny; *bet fremdes Eigentum gern hat.* Niechby tego psi kłóbił, kto się od żony oddali, Cudzołó. *Petr. Hor.* 2, 0, 5. **CUDZOPANSKI**, a, ie, inszego pana, von etner fremden Herrschaft; *Bh.* cyzopanski a. p. cslow. **CUDZORODY**, a, o; *Bh.* cyzopansky cudzego narodu, von etner fremden Nation. **CUDZORODAK**, a, m. Od cudzorodaków kóści był splugawiony. *1 Leop. z Macz.* 5. (od cudzoziemców. *3 Leop.*). **CUDZOSTRONNY**, a, o; z inszey cudsey strony, aus etner fremden Gegend. Teraz Mars w cudzostronnych oręż rýku składa. *Hul. Ow.* 54. **CUDZOWŁOSCIEC**, - *szc.* m. do inney cudsey wło-ści należący, ein fremder Bauer, der auf eine andre Herrschaft gehört. *Stat. Lit. XIV.* 30. *Bndt.* **CUDZOZIEMCZEC** *niiah. ndk.*, cudzoziemceć *dk.*, stawiał się cudzoziemkim, przekształcić się na bleier cudzoziemski, zum Ausländer werden, ausländisch werden, ausländische Wänteren annehmen. Tak maas dóm cały cudzoziem-ćszai, iż mowa Polkiego w nim nie słyhać. *Klas. Pod.* 2, 48. Nie są wszyscy cudzoziemcami. *Mon.* 75, 140. Z cudzoziemczai łacina. *Kopez. Gr.* 1, 75. **CUDZOZIEMCZYC** *cz. ndk.*, cudzoziemczyk *dk.*, na cudzoziemca przerabiać, zu einem Ausländer umformen, ausländisch machen. *Bndt.* **CUDZOZIEMCZYNA**, y, ż. cudzoziemskie swyczaie, rzeczy; strois, sposoby mó-wienia, etwas Ausländisches; *Bh.* cyzozemczn. Neganno jest przygnębnie do cudzoziemczyzny takowe, które wła-snego kraia wzgardę ciągnie niegodziwą. *Mon.* 68, 79. W mowie cudzoziemczyzna, swyczaizwi narodowemu przeciwny. *Kpez. Gr.* 2, 25. *Slo.* inuśbedowna, exoticiamus. **CUDZOZIEMIEC**, - *mca.* m. u dawnych w Wło-śka fóryster, nie tego kraia; *bet Ausländer; bet Fremde; Bh.* et *Slo.* cyzozemec, ginozemec; *Sr.* 1. cyzodnik, gusnik; *Vd.* nesznana, ptuji, ptuiznik, iedobelnik; *Bz.* tu-

ghijasz, innostranas, inostran, franik; *Rg.* innostranas, innostran; *Cro.* innostranas, franiki; *Slav.* innostranac, jabauka; *Di.* innostranij; *Ru.* чужестранецъ, ино-
 странецъ, инородецъ, иноземецъ, спранный, спранныкъ, переселенецъ, иноземинникъ; *Es.* чу-
 жеземецъ, инеземецъ, иноплеменикъ, иноко-
 лѣвникъ, обитательникъ, преселеникъ. W takich
 okolicznościach podoczynany bywa przyjazd cudzoziem-
 ców albo przychodniów w cudze miasta. *Bas. Hst.* 575.
 Michi pilno oko nad przybywającymi do miasta cudzoziem-
 cami. *Teat.* 261 a 47. Alboż ia tu cudzoziemiec! *Off.*
Wyr. (czyż ia to nie znam!) Cudzoziemcowi tu mō-
 wić. *ib.* (tęmu; to nie zna). Jakiś mō cudzoziemiec!
Anglik! *Francois!* *ib.* (języczność rōdny udadz, iż się
 suszą pōdłwką wykarmil, jak my; albo umyśla, że nie
 zna). CUDZOZIEMKA, *z.* *z.* niewiasta nie tego tu
 kraju, *z.* Ausländerinn, die Fremde; *Bh.* cudzoziemka,
 innostran'ce, innostran'ca; *Rg.* innostranka; *Ru.* чуже-
 странка, иностранка, инородица; *Poili* byli żony
 cudzey sieni. *1. Leop.* 1. *Eedr.* 10, 44. (*3. Leop.* cud-
 zioziemki). *Poili* byli żony cudzoziemki. *1. Leop.* 1
Eedr. 10, 17. Wszystkie królów Potłkie były cudzo-
 ziemki, prócz Pileckiej i Barbary Radziwiłłowej. *Skrzet.*
P. P. 1, 120. Ty mię znasz! a ja cudzoziemka. *Budn.*
Rurk. 2, 10. CUDZOZIEMSKI, *z.* *z.* Cudzoziemskie,
 cudzoziemskie, po cudzoziemsku przytł. *Bh.* cudzoziemski,
 cudzoziemski, cudzoziemski, cudzoziemski; *Slovac.*
 cudzoziemski; *Sr.* 1. cudzoziemski; *Cr.* cudzoziemski,
 cudzoziemski; *Ru.* чужестранный, иноземный, инород-
 ный, иностранный; *Es.* чужеземный, cudzoziemski,
 fremd. Kto się z mōdą nie przechodzi do ćwiczenia
 po cudzoziemskich krajach, i nie przypatry się dobrze
 między cudzoziemskimi narodami, nigdy nie może o by-
 cowanie dobrze wiedzic. *Star. Dw.* Nie trzeba cudzoziem-
 skiego ludu w oyczynę wprowadzać, iż więcej im się
 płaci, i nieprzyjacielowi przedają się. *Star. Wey.* B. 8.
 Regimenta cudzoziemskiego autoramentu. *Vol. Leg.* 7, 875.
 Cudzoziemskiego woynka sto tysięcy. *Luexx.* Gt. 144.
 Ziola cudzoziemskie popōlicie Włokiami zowią. *Syr.* 99.
 Cudzoziemskimi językami mówic. *Parzk.* Dz. 114. Z cud-
 zioziemka ubrany. *P. Kchan.* Jer. 38. CUDZOZIEM-
 COWY, *a.* *e.* do cudzoziemca należący, Ausländer =
 dem Ausländer gehörig. Z rąk cudzoziemcnych nie
 będziecie ofiarować chleba bogu wassemu. *1. Leop.* *Levit.*
 22. CUDZOZIEMSTWO, *a.* *n.* cudzoziemczyzna, nie-
 swoykie obyczenie i t. d. Ausländisches Wesen, Auslän-
 dercy, fremde Sitten u. s. w.; *Sr.* 2. zuffa; *Ru.* чуже-
 странство. Spozobili do cudzoziemstwa starzy i mło-
 dych umyśli. *Przeft.* 93. *S.* Collect. cudzoziemcy,
 Ausländer: Pełno tam cudzoziemstwa. — CUDZY, *Tsu-
 dzy, *a.* *e.* zagraniczny, cudzoziemski, nie tego kraju,
 niekrajowy, fremd, ausländisch, nicht einheimisch; *Boh.*
cudy; *Slav.* cudzi; *Slav.* tugi; *Sr.* 2. zuff; *Sr.* 1.
cudy; *Es.* cudze, cudobne; *Vd.* ptui, rusnen; *Cr.* leszke;
Indko. lushke; *Cr.* tucki; tugi, tui; *Bs.* tugi, tui;
Rg. tugi, tugi; *Di.* tui; *Ru.* чужий, чужб, спранны-
 ческий, спранный, иноплемениый, инород-
 ный; *Es.* чуждый, чужд, чуждй; *Hb.* non
zach peregrinatus est cf. Ciągnąć, tug; *Ger.* gehen,
 Zug). Ojczek w cudzą ziemię. *Chst.* Pr. 27. in die

fremde Reisen; *Bh.* cudzy, do cudzy; *git.* Bledny, tu-
 lacz, wygnany z domu swego, W cudzych krajach ra-
 tunku zebrał i porady. *Barzk.* Tr. 429. Mioskad w cu-
 dzey ziemi. *3. Leop.* 4 Reg. 8, 1. (za granic, in der
 Fremde; na pielgrzymstwie. *1. Leop.*). Dsiś wszystko
 cudze miłsze nam się zdaie, Zjad miłość kraju własnego
 nstaje. *Kwp.* 2, 135. *S.* Niemasz, do kogo innego na-
 leżący, nicht unser, fremd. Cudze grzechy, które acz
 my nie sami czynimy, wszakże albo drugich naprawiamy,
 albo pomagamy albo nie pomagamy. *Hrbst.* Nauk. 2. 6. 6.
 Z cudzych, nie z tego własnych słów. *Smotr.* Ez. 39.
 Żeby dom jego nie zginął, mającność żeby w cudze
 ręce nie przysła. *Gom.* Sen. 243. Po cudzey woli
 chodzic. *Dudz.* 55. Na cudzym wozie iadąc, cudze
 śpiewać pieśni. *Pot.* Arg. 845. Lepsze iedno okō swoie,
 niżeli cudze sōbie. *Cn.* Ad. 780. Nie siagnij do cudze-
 go, w swym sobie warsz garku. *Pot.* Arg. 341. Kto po
 cudze osiągnie sōbie, swoie niezawodnie utraci. *Stebel.*
 64. Niżeli cudze, bliższe swoie sōbie. *Jabk.* Buk. N.
 4. b. (pierwey Sobkowi, potym Dobkowi). Cudstemu
 psu, cudzemu koniowi i cudzey żenie nie trzeba do-
 wierzać. *Ry.* Ad. 6. Trzy racty żadnego nie przyno-
 szą pożytku: cudze pińdzsze liczyć, cudzego psa kar-
 mić, cudzą żonę uściżać. *Ry.* Ad. 67. Tawisz rolą
 orsz; kory między trzudem pługami pasz. *Koz.* Lor.
 64. (do cudzych żon się maiz). Cudze choć uboższe
 szczęście w oczy kole, Doyniezasz cudze bydło i ży-
 znieysze pole. *Hor.* Sat. 10. Cudze racty lepsze nad
 swoie sądzimy. *Star.* Vol. C. 3. Cudze roska ma miąż-
 sze wymiona. *Zab.* 8, 324. W cudzym sadku kwiatoski,
 piękniey kwitają róże, W cudzey niwie kłos polny
 i obite zboże. *Gaw.* Siel. 372. Slo. susebowa strawa
 młecg młeta dawa. Spognci zboji na susebowy roli-
 Zaden w swoim, ale racty w cudzym stano iest wtrze-
 żliwym. *Zab.* 7, 67. *Nar.* Na cudzym chlebie dobrze
 hoynym bydz; iacnie trzdzym szafować. *Koz.* Lor.
 118. b. Na cudzy chleb nie wadz naoftrzyć noza.
Bark. A. 3. Na cudzey strawie hoyno sobie poczynac,
 a z cudzey skóry szerzey rzemiech kraiac. *Koz.* Lor.
 41. 5. (cf. kiedy z ohdzego, tedy mu nula kiedy z swego,
 tedy nie nie). *Ru.* хоромо чужими руками жарб
 заребамъ. Lepzey cudzym grubiotem, niż ewym za-
 płatic. *Cn.* Ad. 438. Cudze cudzey chwały nie potrze-
 bnie. *Zgl.* Ad. 53. (cnota sama się chwali). Wolę
 własnymi orzoby iasnieć, niż cudzą szatą bydz sōbia-
 nym. *Zab.* 12, 5. Slo. kufucha, jezuffa, patowim perim
 ja durl. Cudze ręce lekkie, leca niespore. *Cn.* Ad.
 109. *Haur.* St. 33. *Ry.* Ad. 5. (cudza pomoc niezno-
 telna). Slo. kufce ruti labe, ale uesojne. Tak racty
 cudzych piluty, żebyś i swoich nie opuścic. *Budn.* Ap.
 10. Kto cudze tyczo zgubi, rzemykiem swoim przy-
 placi. *Ry.* Ad. 28. Łasnoy cudzy grzech gacić niż
 się w swoim poprawic. *Pot.* Jow. 121. Cudze progi
 pocierać. *Barzk.* Tr. 71. (po cudzych domach schronie-
 nia szukać, sich unter fremden Leuten herum stoßen).
 Slo. při cudzym stole noje a widlicki utrat; na faktu sa
 jmit. Cudzy kōń: nie własnego chowu, ein Pferd von
 fremder, nicht eigener Zucht. Tu żadnego cudzego konia
 nie obaczysz, wszystko mego stad i mego chownia.
Kras. Pod. 2, 141. — *Sudst.* Cudzy, mars. cudzoziemiec,

cf. obey, ein Fremder. - *Sud.* Cudze n., cudzy majątek, to co nie nasze, das Fremde, fremdes Gut; *Rag.* tughje, tughina; *Rs.* wyżbina, wyżbina. Z cudzego się szeroko kraje rsemiech, ze swego szacuplo. *Dwar. B.* 4. Kto pragnie cudzego i swoje utraci. *Jez. Ek. D.* 2. *Biel. Kr.* 326. Day pokoy cudzemu. *Sim. Siel.* 41. Bardzo ludzi zawodzi chęć na cudze chciwa. *Grack. W.* 540. Kto na cudzym skapy, swego nigdy nie udzieli. *Rys. Ad.* 29. Cudzego satywać miło. *Cn. Ad.* 115. (cudzy obłęd najmocniejszy). W cudso dwie tyżki djaból miodu włożył, a w swoje tyżkę. *Zegl. Ad.* 266. Cudzym się zdożyć, głupstwo. *Cn. Ad.* 48. (cudzym pierzem). Co cudze, to nie moje. *Off. Wyr.* (nie swykiem sobie nie przywłaszczac). CUDZYMOW, CUDZYSŁOW, u, m. wyraz grammatyczny, nazywający znak w piśmach i drukach, różniący powieść autora od wypisu z innego lub mowy innego, ot tak "Kpcz. Gr. 1, p. 2. et 1, 5. das Anführungszeichen, bey den Buchdruckern die Gänsefüße". *Slo. cudzomenowla, znak przedseńci.*

NB. *W Polsk. języku nie odhryłem żadnego już słowa prócz wyżej wyłożonych, pochodzącego od Cudzy; w dialektach atoli na Łacidski abalienarę entfremden, anaydzie się słokone od słowa cudzy, Boh. et Slov. obczowati, obczypati; Sr. 1. woczubnem, moczuznosciam; Vd. natujati, satujati: Cro. odtugyljem, potugyljem; Bs. posughjiti, uciniti tughje; Dl. potuiti; Ra et Ec. omwydamy, omwyjdamy.*

CUG, u, m. żywc. Niem. der Zug; *Bh.* taß, táble, tájba; *R.* uyrh, zaprzęg sześciokonny iedney maźci, ein Postzug, bey Paar Werke von gleicher Farbe. Do cugów Karetowych wszystkie konie iedney maźci i iednego warostu. *Kluk. Zw.* 1, 186. (cf. fornalka, formanka). Faetona cugi. *Ufstrz. Kl.* 34. Cugiem iechać, posostno, sześciokonno, sześcią konimi maźcistemi, mit einem Postzuge fahren. Pierwi nasi nie iędzili cugiem rodzice, ale chodzili za plugiem. *Min. Ryt.* 4, 268, *Mon.* 73, 763. Jak bystre konie w iednym cugu ciągną. *Psalm. A.* 2. - *g.* Cug, iedna para z tych trzech cugowych, ein Paar vom Postzuge. Jeden cug i drugi koni. *Pimin. Kam.* 369. Przespęgam konia a pierwszego cuga za ostatni. *Cn. Th.* 852. Cug koni podwoyny. *Cn. Th.* 90. *g.* Cugu iednego konia. *Cn. Th.* 90. zaprzęgu, sprzężeniu iednego, von einem Anspann, von einem Zuge Werke. *g.* *Milit.* Cug, część kompanii piechoty, większa od roty, pluton, peloton, brym Willstutz, ein Peloton. Cugami, plutonami, pelotonweise, im Zuge. Kompania maszerować ma cugami; maszeruje pierwszy cug; nachodzi drugi cug, aby mógł za pierwszym maszerować. *LgA. Miara.* 2, 213. *g.* Cug, przeciąg, odległość, dalekość drogi, die Strecke, die Länge, die Weite, der Weg. Wielki pąd albo cug iednego dnia uosyzić, ematiri ingans spatium. *Mącz.* Nowograd dalekim bardso cugiem leży od Kiiowa. *Krom.* 70. Widzę, żeś przebiegł cug, a nielekki, Do Jeruzalem z ziemi dalekiej, *Miaś.* *Ryt.* 106. - Cug, wymiar pewny drogi od rana do noclegu, iazda na dzień, eine Tageszeit, Tagesfahrt. Quot dierum est via wiele cugów mamy uosyzić, niźli dopoiagniemy do mieysca? *Mącz.* Ząd miałem iaszcze dziewięć cugów do Belgradu. *Klok.*

Twi. 244. Konieć taki cug na ostery mile nigdy nie wadzi. *Czachr. Tr.* 12. *g.* Cug, ciąg, przeciąg czasu, ein Zeitraum, eine Zeitreihe. Krótki cug życia niemily Odbyway winem, także pićniami. *Petr. Her.* 2. P. 4. Długoz tyżko ośmią lat cug panowania Ziemiomyślowego wymiersyl. *Krom.* 53. *g.* Cug, ciąg, pasmo, der Zusammenhang, der Fortgang, die Dauer, der Zug. Siedź, kto chce na Uiesdowie, W tej chatce dobrze moy głonie, A szałożyłbym się a drugim; Ze noc przepię iednym cugiem. *Kchow.* 305. Idąc swyćiętwa szczęśliwego cugiem, Jeden posiłek posyla po drugim. *P. Kchan.* J. 198. *g.* Cug w oraniu, w ciągnięciu, przegon, ciąg, *Cn. Th.* 76 der Fortgang. - *g.* Cug wiatru, der Aufzug, der Zug. Gdzie okno naprzeciw okna, tam cug wiatru. *Off. Wyr.* Cug wody, prąd, bieg, der Lauf, der Zug des Wasser. Nil siedmią cugów wahi się otwarty. *Zebr. Ow.* 242. (septem in cornua). *g.* Cug puścić: ułpować; supelug wolność zostawić, rękę dać. *Jed. räumen, vöilige Freiheit lassen.* Puściliśmy nieboże cug, bniżony w grzechach. *Pimin. Kam.* 48. Kochalam i tyż widział, tem kochala. ale miłość ma powinności puściała cug całe. *Morz.* 191. Puściam cug komu, ułpnie komu placu. *Cn. Th.* 905. et 1206. - *Jurid.* ułpować. Ironie przysięga, dem Gegenpart den Eid brechen. W sprawie gandywcy, gdyby obwiniony dowód, albo cug powodowi puścić, tedy iedli się obwiniony usyżahu nie przy, może takowy dowód sędzia przyjąć; ale iedliby się do usyżahu nie znał, chociażby obwiniony cug puścił, tedy go sędzia przyjmować nie ma. *Szczerb. Sax.* 107. Iedliby daćdzic do przysięgi w sprawie iemu niewiadomey przyciśnion był, może cug aktorowi puścić. *ib.* 361. Gdy kto sprawę swą puści na osyż przysięga, tedy mu też on sasię może cug puścić. *ib.* 362. Iedliby aktor, albo potomkowi albo rękomy, cug, którymby go oni potkali, puścić, tedyby przedsię musieli przysięgać. *Szczerb. Sax.* 361. W sprawach Kryminalnych nie ma być cug puścian do przysięgi. *ib.* 353. Kto komu cug puścza w sprawie iemu niewiadomey, ten go przyjmować nie powinien. *ib.* 362. Cug, sekweła, pochop sędziemu dany, *Cn. Th.* - CUGIEB, - gA, m., CUGLE *Łep. m.* - Niem. der Sägel, die Sägel. *Vd.* sägel; *Cro.* csugel, csugely, csugli; *Sr.* 2, csugel; *Bh.* sägelo, watej; *Sr.* 2, natškil; *Slo.* kajasi; *Rs.* uosob. Prayprawione do munsztuku rsemiannę cugle, iędzalec w ręku utrymując. *Kluk. Zw.* 1, 183. W iędzienia, iak cugłów nie popuszczac, tak też abytnie skracać nie trzeba. *ib.* 185. Z ręku mu się cugiel wywinął. *Zebr. Ow.* 144. Popuścił cugli żartko koniowi, *Lesscz. Cl.* 54. Fig. powściąć, hamuloc, der Sägel, die Bändigung, Demmung, Befchränkung. Puścić cugle, den Sägel schießen lassen, (cf. sospusta). Puścić cugle-wszystkim namiętnościom swoim. *Zab.* 14, 12. (ob. wysworować). Swywoła nie zna cugłów. *Off. Wyr.* Zwycięstwu wolniej cugle puścićwazy, wielu ludzi miecsem sgladali. *Pick. Sall.* 292. Cugłów ukrócić, powściągnąć, den Sägel anziehen, mäßigen; *Slo.* iedost na ugi bryat. Każ uiąć cugli tak wielkiemu mieniu. *Chroć. Job.* 8. (taß ihm die Sägel beschnitten). Dobrzeć dobierac pomsta cugli za twą słoc. *Zebr. Ow.* 215. *g.* Cugle u sieci, anury.

na które się ściągają, die Schütte, womit das flüch-
 zusetzen gezogen wird. Na pierwszym i na drugim cuglu,
 gdzie się siece skrzydło z skrzydłem schodzi, myślowa iedno-
 gę softawia. *Haur. Śl. 358. CUGLOWAC* *cs. ndk.*,
 ucuglować *dk.*, cugle wkładać, chełznać, żągeł, żę-
 men. *Wenus* na wozie swym z dwiema ucuglowanemi
 gołębicami w słocistym uchodsiła obloku. *Tr. Tel. 65.*
CUGLOWY, a, e, od cugła, *Sügel*; *Saum*; *Cu-*
głowy rzemień. - **CUGOWY**, a, e, od cugu, ciągowy,
Paq; *zum Paqe*; *Bh. Пақу*; *Rs. цыговый*. *Cugowy*
 koń, *Śla. vozichi konj*.

CUKATA *ob. Cykata*.

CUKIER, - kru, *m.* słodki stężaly sok, wyciągnięty z trzciny
Jadyńkiej. *Dyk. Med. 1, 602. det. Sucker*; *Bh. et Slo-*
cukt; *Sr. 2. juför*; *Sr. 1. cjołör*; *Crn. sákr*; *Vd. sukker*,
sókla; *Be. çakkar*, çakar, çakar, çakara, çahara; *Rag.*
sáhar; *Cro. cukor*, ssecher, terastikov med; *Di. cshar*;
Śla. shecher, shechet; *Hg. tsukor*, nádmes; *Rs. çáçarb*;
Gr. σακχαρον; *Pers. schacar*; *Malaic. bšçaggrie*; *Hebr.*
צח zachar; *candör*, nitor). *Judowie* cukier z trzciny
 morskiej robią. *Bards. Luk. 40. Jakże* kładsiers cuk-
 kierz? czy przed nalanem czy po nalanu kawy? *Teat.*
36, c. 20. Cukier pity, dopiero wyciskany z trzciny.
Star. Dw. 29. Suckerfast. Cukier lodowaty; *Suckerfast*;
Bh. cukrant; *Rs. адемеуб*, cukier po swyczaynym
 rostopieniu krystalizowany. *Dyk. Med. 1, 603. Klok.*
Tur. 90. Cukier ięcmienienny, *Erstenjudet*, rozpuszczo-
 ny w wywarze ięokłenym i gotowany aż do stężalo-
 ści, aby z niego zrobić odlipek. *Dyk. Med. 1, 604. Cuk-*
kier młeczny, *Wilkjudet*, otrzymuje się przez krystaliz-
 acyę wywarowaty serwatki. *ob. Cukier* różany, *Ro-*
senjudet. *Cresc. 496. Cukier* mączka, *ob. faryna*, *Pa-*
rinjudet. *cf. Kanar, Kandys*, - *Głowa* cukru, *ein Huth*
Sucker, *ein Suckerhuth*; *Rs. голова çакары. ob. Głowa*
Prov. Ma diaból dosyć cukru, i grzech czyni słodki.
Pot. Arg. 401. (powabny grzech). *J* cukier bez dobrej
 woli w piotun się obróci. *Cn. Ad. 178. (chleb* z solą,
 byle z dobrą wolą). *On* dotąd nie znał, co w cukrze
 piotuny. *Chrośł. Luk. 270. (pieszczoł* fortuny, słego
 nie doświadczyl; nie wie, że róży niema bez ciernia).
Day siana wolowi, a cukru papudzo. *Mon. 70, 266.*
 (każdemu, co mu przywoita; siana w chomato, a wka-
 picę bawelny). *Cukru*, *głos* sinogarlicy; *das Hufen*
der Suckertauben, *Lechtamben*. *Simogarlicom*, iedoli dass
 należyta wygodę, to ci za to nie pieprzu! ale cukru!
 zawsze wolać będą. *Haur. Śl. 129. CUKRY*, - ów, *licz.*
mn., **CUKIERKI**, - ów, *zdrbn.* cukrowe iakotki, *Su-*
ckerwerk, *Suckertzen*; *woty*, *det. Nachtisch*; *Crn. słafje*,
sładzisz; *Cro. cukoris*, *sulaschioso*; *Rg. slaafje*, *sla-*
sti *cf. słodyce*); *Be. çakara*, çahara, *slafje*, *stati* *slatke*,
çakara). *Zastawiono* na końcu stół cukrami. *Zab. 3, 110.*
P. Kchan. Orł. 1, 270. Zbytek w cukierkach stołowych
 i pokarmach cukrowanych, bardzo czerni zęby. *Dyk.*
Med. 1, 605. Od funtu cukrów prostych, na rozma-
 itym korachiu robionych. *Vol. Leg. 4, 359. - w lichb.*
poiedyn. CUKIEREK, *rka. m.* iakotek cukrowy, *ein*
Bosbon, *Suckerplätschen*. **CUKIERKANDEL** *Tr. ob.*
cukier lodowaty. **CUKIERLAN**, u; *Tr. potowanie*
cukrowe, *det. Suckerguß*, *det. Eispiegel*. **CUKIERNIA**,
 i, t. mięso, gdzie cukier topią, lub też cukry, ou-

kiarki; nawet ogólnie wszystkie iakocie robią, *die Suckerfiede-*
ren, *Suckerbäckeren*, *Conditoren*. **CUKIERNICA**, y; t, **CU-**
KIERNICZKA, i, t. *zdrbn.*; *puszka* od cukru, *die Suckerbä-*
se; *Rs. çakapuzga*; *Śla. kutia* za shecher. 2) **CUKIERN-**
NICZKA, i, t. *z.* zona cukiernika, lub też utrzymująca sama
 cukiernią, *die Suckerbäckerinn*; *Bh. cukratka*. **CUKIER-**
NICTWO, a, n. cukierniczy kunst, *die Suckerbäcker-*
kunft; **CUKIERNICZY**, a, e, **CUKIERNICKI**, a; ie,
 od cukiernika, *Suckerbäcker*; *Bh. cuktarum*. **CUKIER-**
NICZEK, - caka, *m.* czeladnik cukierniczy, *der Sucker-*
bäckergeffelle, chłopiec w cukierni; *det. Suckerbäckerjunge*.
CUKIERNIK, a, *m.* ten co robi cukier, lub też cukry,
 cukierki, iakocie, *der Suckerfieber*, *Suckerbäcker*, *Con-*
ditör; *Bh. cukrat*; *Rg. sładciar*; *Śla. sładkopez*; *Cro.*
czukorás, *szmokochin*, *sładko-chin*, *sładkopez*; *Rofs.*
конфектник; *Rc. ниспоромсоеуб*, *присчбншуб*.
Hanyta cukiernicy do białego cukru sążwiają. *Haur.*
Ek. 41. §. Hst. nat. cukiernik, *lepisma*, ródzaj owa-
 du, podobny do poczwaruki molowej, sążwiający się
 koło cukru. *Kluk. Zw. 4, 145. die Suckermotte*. **OU-**
KROMLECZ, a, *m.* *Gall. Saccholate*, *Süßsuckerzucker*
Salz; *słączenie* kwasu cukru mleka, w kształcie wól
 obopolnych. *Mيروس. Mskr. - CUKROWAO*, - ował,
 - nie *cs. ndk.*, *ocukrować*, *poocukrować*, *ucocukrować*
dk., *cukrem* *zaprawiać*, *przysładzać*, *słodzić*, *żuć*; *ver-*
süßern, *mit Sucker anmachen*; *Cro. cukoriti*; *Śla. ce-*
keriti; *Bh. cukrowati*. *Cukrowane* potrawy. *Rey Post.*
E. 3. Nie chce osiść polewki, byś ją i cukrował. *Rey*
Wiz. 105. b. - Cukrem powlekać, *powlewać* cukrom,
abersüßern, *bezaßern*. *Anyż*, *tatarkie* siele i t. d. *cu-*
kruia. *§. Fig. słodzić*, *przyjemnym*, *powabnym* *sejnieć*,
powabu przydawać, *zalecać*, *süß machen*, *verschüßen*, *an-*
gemß machen, *süß machen*, *beföhigen*. *Chrymus*
świętym słodził i cukrował miłość bożą. *Hróst. Nauk.*
K. 5, b. Niech to cukruie, kto chce, ia się boię i lę-
 kam. *Podw. Wr. 57. Cielowiek*, *kiedy* oo ma, nie wie,
 iak to smakuie, aż dopiero, gdy to straci, toż te *cu-*
kruie. *Haur. Ek. 5. Kto* sobie cudze szczęście cukruie,
 ten swoje bardzo gorzko uczuie. *Cn. Ad. 400. Tym* so-
 bie cukrowali wsze dolegliwości, że tak *Pan* rokszał.
Bial. Post. 121. Hetman mężnym sławę cukruie, a
 drugim *aromotę* wyrzaca. *Leszez. Cl. 75. Nagroda* na-
 gotowana w niebie, *praco* wielkie upokołom cukrowała.
Bals. Niedz. 1, 230. Żyd sbrodnił owe cukruie, *sta-*
frani, że się państwu smaczniuchną potrawą *zadzę*.
Grod. Dis. F. b. Djaból cukruie z wierchu iako *zółc*
cielesne ludości, aby tak *pryszczoznym* trunkiem opo-
 iony *człowiek* *prędzej* ugiął. *Psalmod. 8. Gniw* sa-
 taiony po wierchu *szradnie* cukruiecie *nieszczęłą* *chęcią*.
Kchow. Reź. 109. CUKROWARZ, a, *m.* *fabrykant*
cukru, *warzący* sok na cukier, *der Suckerfieber*; *cf. Cu-*
kiernik. **CUKROWATY**, a, e, *podobny* do cukru, na
 kształt cukru *pochodzący*, *suckerartig*, *suckerhuttig*. *Me-*
lion *cukrowaty*. *Syr. 1184. Do* wina *używaią* z apteki
halunu *cukrowatego*. *Cresc. 355. Bh. cukrowatiti* *cukro-*
waciec; **CUKROWNY**, a, e, *iak* *epkier* *słodki*; *poßen*
cukru, *suckerfüß*, *voll Sucker*, *süß*. *Po* gorzkim *cukrowanoj-*
ssa *słodyca*. *Fr. Ad. 62. Będąc* *słówka* *cukrowne*, a *po-*
stawka *czudna*, *Poyżrzyt* *ieno* *kęs* *dalej*, *alć*: *myśl*
obładna. *Rey Wiz. 76. Nazwy* *cukrowne* *Auszp. 109*

(cf. jedwabne słówka). CUKROWY, a, e, od cukru, do cukru; do cukru należący. *Zucker*; *Bh.* cukrowy; *Cro.* cukorny; *Rs.* сахарный. Cukrowa trzcina, pełna jest drżenia soczystego słodkiego, skąd pochodzi cukier. *Kluk. Dyk.* 3, 36. Macice cukrowe. *Boter* 269. Cukrowe korzonki, die *Zuckerwurzel*, rodu są ogrodowin. *Kluk. Resl.* 1, 210. Cukrowa kolacya, wieczera, która się zastawia w lożnicy państwa młodych dla swatów i gości, odprowadzających ich na śnienie, die *Zuckerabiget*, das *Zuckerwal*, in der *Brautkammer*, für die Gäste, die das junge Ehepaar dahin begleiten. Słodcy małżeństwa często się z cukrową wieczorą kończy. *Off. Wyr.* Pierwszy cukrowy rok małżeństwa. *Mon.* 72, 662. das erste Glitzerjahr der Ehe. - Cukrowy, ocukrzany, cukrem powleczoney, posypany, cukrem zaprawny *pr. et fig.* *gezuclert*, überzuckert, *zuckerst*, voll *Zucker*. Cukrowa wódka. *Off. Wyr.* W cukrowym lišku ostry proszek dany i niebezpiecznemu często niesie zdrowie. *Her. Nar. del.* Cukrowe uteczka. *Teat.* 12, 80. *Zuckerwand*. Usta iey korlawe, posalowania cukrowe. *Groch. W.* 343. Każdy ucinek z ust amanta wyrzeczony, jest to cukrowe dla kobiety słowo. *Teat.* 22, c. 37. *alias* Cukrowe słowa, obłudne cf. Jedwabne słówka. CUKRZEC *niak. ndk.*, ocukrzec *dk.*, cukrem się stawac, siłodniec, zu *Zucker werden*, *zuckerst* werden. Z marahwi robiąc bardzo delikatne powidła, które gdy zokrzczą, mogą służyć na konstury. *Ead. H. N.* 102.

Pochoda: *docukrować*, *nacukrować*, *ocukrować*, *po-cukrować*, *przecukrować*, *prycukrować*, *zacukrować*.

CUKUL, u, m. podstawa słupowa, der Fuß des Säulenstamms, das Fußgestell. *Bndth.*

CULAG, u, m., CULAGA, i, z., z Niem. die Zulage. *Bh.* przylatek, przylatek, przycieszenie pensyi. Culagi albo dodatki dla gwardyi. *Vol. Leg.* 7, 456. Culaga gwardyi Litewskich. *ib.* 822. Miałby nierównie ozdobięsz usługę kray z Kawaleryi narodowej za małym culagu przydatkiem. *Koll. List.* 1, 89. CULAGOWY, a, o, od culagu, przydatkowy, dodatkowy, przylatny, *Zulagst*, *Zulage* = Culagowe pieniądze.

CUMA, y, z., CUMKA, i, z. *zdrbn.*, u Flisów, lina u pechołka od sztaby uwiązana, którą się statek do lądu zawinąwszy uwiąznie do hartfula, das Sell, womit die Wasserfahrzeuge am Ufer an dem Pfahl fest gebunden werden; *Rs.* причал; *Ag.* cèle), Obaczył czolnik małą cumę przywiązaną. *Bards. Luk.* 2, 16. Zakładać cumę. *Jabl. Buk. F.* 4. b. Miejsce zgodne cumie. *Chroś. Luk.* 68. *Bards. Luk.* 149. CUMOWAC *cz. ndk.*, *prycumować*, *ucumować dk.*, *szosować*, *prycumować* do lądu, statek u hartfula uwiązać. *Mag. Mkr. Rs.* чалить, причалить, причаливать, das Wasserfahrzeuge an dem Pfahl an Ufer festbinden. Cumowanie, *Prycumowanie*, *Rs.* причалка.

Pochoda: *documować*.

CUP! czasem przez różny sposób wymawiania, toż co cap! odgłos, smętny chwytanie, słapanie. *Rippel Klappel* *Clappel* *Lup cup* po sobie. *Teat.* 29, 122. §. Czasem to, co cup! odgłos uderzenia *qu. v.* §. Właściwie było przydybania niespodziewanego, *bey unversehntem Uebertal: ha! ha! ha!* Dychał na niego długo, aż zawołał: cup! a *qu. v.* *Off. Wyr.* CUPAC *intr. ndk.*, §. nie-

packa noga za nogą powoli milczkiem na kogo dybać, iść za kim, żeby go słapać, einem still nachschleichen, um ihn zu haften. *Podstragły z daleka idącego, cupał za nim, aż go przycupał. Off. Wyr.*

CUPEL ob. Cypel.

CURUK! z Niem. jurtić! nasad, w sad! *milit. Tr.*

*CUSZ ob. *Czoz, *Czuaz.

C W.

CWAŁ, CZWAŁ, SZCZWAŁ, u, m. pęd najszybszy koni, der Galopp; *Bh.* galop, galop; *Cro.* pruszcze, pruszech; *Rs.* галоп, прыпн, онорб (*Rs.* развал клин). - W drodze koniowi cwału przydłuższego pozwałac nie należy. *Kluk. Zw.* 1, 185. Cwałem, na cwał, im Galopp. Osied na cwał nie pójdzie nigdy, iako żywo. *P. Kchan. Jer.* 1, 205. (*Bh.* cwałem z śpiesznie). Cwałem iachać albo iść, wałem, *fluctuatim. Cn. Th.* 90. - O cwałowiku, cwałem, skokiem, im Galopp, im Sprunge. A dalej dalej, w cwał, w cwał! *Teat.* 8, 64. Biegay Wo. Pan. cwałem. *Teat.* 43, c. 51. *Wyb.* Kto cwałem nie ucieka od pokusy, pokusa bierze go za kark i obali. *Off. Str.* 3. *Fig. tr.* Ręski bystre, które prędkim cwałem biega do morza. *Kul. Her.* 333. CWAŁAC, CZWAŁAC *intr. ndk.*; *Cwałować kantyn.*, pędzić koniem iak najszybcy, galoppiren; *Bh.* galopati, galopati; (*Bh.* cwałiti śpieszyć się); *Rs.* кавати, драссати; *Crn.* dirjam; *Vd.* skokovati, na skok jezditi; *Cro.* prussim). Jak uczyć koni cwałac. *Hipp.* 40. *Fig.* cwała mi co w głowie, uwia mi się, snuie mi się po głowie, es geht mir was im Kopfe herum. Najszybcy mu to w smutney myśli cwała, *zdrbn.* *Pot. Arg.* 229. Coemu się już przyuczył w twój, to mu cwała w głowie. Radby tam i przeleciał, nic mu po tej mowie. *Rey Wiz.* 88, 6. Dziwne szumy w nich cwały. *Teard. Wz.* 18. *Nunc iam alia cura impendit pectori*, inasze teras mam staranie na się, inasze mi teras w głowie cwała. *Mqcz.* §. Cwałac w czym, cwałac się, brnąć w czym, z biedą i ciężkością się posuwać, morin waten, sich mit Mühe fortbewegen. W tymże błoście cwałac albo tkwić, to jest, w tymże niefortunnie, in eodem haesitare lupo. *Mqcz.* Wąż się cwała: suwa się, *Włod.* sich fortwälzen. Cwałam się, tarde mouer, magna me mole fero. *Cn. Th.* *Volustadrum* kał, w którym świnię zwykły się walać, cwałac. *Mqcz.* sich wälzen. *Fig.* Cwałac się, uwiać się, krenić się, sich herum tummeln, herum dresen. Kiedy mu w głowie ta się cwała: coemu... *Chroś. Fars.* 460. Jeasze narodów tak wiele się cwała, Zbiwszy ich, tam się zdobyway bogato, *Chroś. Luk.* 71. §. *tr.* Cwałac co w głowie, cwałem przebiegać, porywczo roztrać, *chw.* in ferum Kopfe herum wälzen. W głowę schodzi bps, mała, wszystkie te różne rzeczy w myśli cwała. *Pot. Arg.* 229. §. Cwałac na kogo ob. Czynać. CZWAŁACZ, a, m. cwałem ledzący, ein Galoppirer; *Crn.* dirjans.

Pochoda: *docwałac*, *dowwałowac*, *nacwałowac się*, *poćwałac*, *przecwałac*, *prycwałac*, *rozwałac*, *wy-cwałac się*.

CWELICH, u, m., z Niem. der Weilich (cf. drelich) tkania.

mina liniana z podwojney osnowy, *Bh. cwilinf*; *Czn. dvojšheri*; *Sr. 2. gwilinf*; *Cr. cwilich*, *czvilih*; *Sl. caetverocip*; *Hg. kitoel* (cf. *kitel*); *R. mmb.* Namiot z cwelichu. *W. Poł. W. 3, 518.* CWELICHOWY, a, e, z cwelichu, *Swilinf*; *von Swilich*; *Boh. cwilinfowh*; *Rof. мѣлоуѣ*.

CWEYNOS, a, m. z Niem. Dwóchnosek, Dwóynos, miano, które daia ogarom. *Kniaz. Poł. 3, 120.* (cf. *Grzmi-las, Zagray*), ein Name, den man den Stäuberhunden zu geben pflegt.

CWIARTKA, i, ż., **CWIARTECZKA**, i, ż. zdrobniałe wyrazy słowa Cwierć, czwarta część jakiej drobniejszey rzeczy, ein Viertelchen, ein Viertel, der vierte Theil; *Bh. cwtwrfka*; *R. чвѣртка*. Talary, półtalary, ćwiartki Hiszpańskie i Hollenderskie. *Vol. Leg. 7, 499.* Viertelstüchet. Cwiartki są to dwusłotówki, 40 z grzywny. *Vol. Leg. 7, 451.* Achtgrošchenstücke. "Cwiartkowska, sz. 1, gr. 22. *Pam. 85. 1, 60.* Cwiartka, czwarta część miary. *Mqcz. ein Viertel irgend eines Maasſes.* Walas prosi o ćwiartkę. Jacy sa ćwiartkę winien. *Off. Wyr.* (w sposobie mówienia chłopów, za ćwierć korca zboża, ein Viertelheffel Getreide). Cwiartka mięsa, zwłaszcza pomniejszych bydlat, ein Viertel Fleisch von Thieren, §. B. ein Kalbsviertel. Cwiartka cielęciny. - Cwiartka papieru, ein Quartblatt Papier, ein Blatt Papier, ein Stückchen Papier; *Vd. zhetertai list, shtertex listu*; *R. чѣртѣчка а листѣ*. Cwiartka papieru złożona, *Teat. 57, 174.* Nie pisz na arkuszu, co się mieści na ćwiartce. *Off. Wyr.* Nie żałuj ćwiartki dla przyjaciela. *ib.* (prze-cież napisz, albo odpisz na listy). **CWIARTKOWAC**, **CZWARTKOWAC**, **CWIARTOWAC** ob. Cwiartować. **CWIARTKOWY**, a, e, z ćwiartki, viertel: Cwiartkowa książka, cwiartkowy list, ćwierćarkuszowy, *Rof. книга об чѣртѣчкѣ*, in Quarto. §. Cynę, do której czwartą część ołowiu dodają, cwiartkową zowią. *Kruml. Chym. 192.* Viertelzinn, worin der vierte Theil Blei.

CWICZYĆ *cz. ndk.*, sposobić kogo do czego, wkładać go w co, wprawiać w co, doskonalić w czym, einen vorin üben, ihn wozu anführen, anleiten, ihm Anweisung geben; *Bh. et Slo. cwicit, cwicim*; (cf. *wyknać, swyczay*, cf. *uczyć*, cf. *Ger. giehen*); *Sr. 1. pošutjam, nahanam*; *Hg. zabavljati*; *Sl. zabavljati*). Na tym placu ćwiczą konie do jazdy. *Star. Dw. 11.* Przełożeni, aby czeladź swoich do wszelakiej powinności ćwiczili. *Modrz. Baz. 48.* Nie trzymam z Marsem, co na bitne boie Cwiczyswe szable, ćwiczyszbroie. *Ryś. Gpsl. C. 2.* Lepiej bogaty psa ćwiczysz, niż ubogi syna. *Rys. Ad. 35.* Mądrego cudza nieostrożność ćwiczysz. *Pot. Syl. 4.* Tego niech sa mądrego zemną wszyscy liczą, Kogo nie doświadczenie, lecz przykłady ćwiczysz. *Pot. Poł. 228.* (po szkodzi mądry; lepiej przed szkodą bydz mądrym cf. cudzym się przypadkiem kazać). Cwiczenie, wprawianie, das Üben, die Übung; *Sl. zabava*, *Sr. 1. cjabnibba, kutjwa*; *Vd. navada, navajenje, vada, dopernashilu*; *Di. nastoyanyo*; *Hg. dolog*). Cwiczeniem zowiemy wszelakie powtórzenie spraw dla potwierdzenia i ugruntowania nalogu (wprawy). *Petr. Et. 120.* Cwiczenie, iakoby druga natura u młodego. *Radz. Z. N. 7. 18.* Cwiczenia ciała służą zdrowiu. *Pilch. Sen. list, 111. Leibübungen.* Cwiczenie re-

zumu jest podobne do uprawy roli. *Zab. 5, 128.* Dowcip cwiczeniem ostrzeic. *Cn. Ad. 117.* Daer zrebca na cwiczenie do dobrego kawalkatora. *Falib. Dis. 6. 5.* (na obieżdzenie). Siła, siła ma w wojsku przed koscą cwiczenie. *Por. Arg. 155. t. i.* wprawa wojskowa, munstra, umiętność). Gdzie jest rada rozważna a sprawa cwiczenia, więcej sieden radą swą sprawi, niżli ich wiele, co nie nie umiecia, *Rey Zw. 163. 6.* Ogólniey cwiczyć, uczyć, wychowywać, edukować, formować, üben, bilden, erziehen, unterrichten. Woźnica konia nie cwiczy iemo ostróżą, munsztukiem, biczem i korbaczem; dozorca zaś ma cwiczyć ucznia, napominaniem, groźbą, podczas biczem, a zawsze przykładem dobrym. *Petr. Et. 93.* Cwiczenie, nauka, edukacja, der Unterricht, die Bildung, die Erziehung. Dawniey wyieżdzać młodym zabroniono Na cwiczenie z oyczysny, aż w dojrzałym wieku. *Star. Vol. C. 2.* Kazimierz Jagiellonczyk Długoszowi syny swoje do starania i do cwiczenia nauk i obyczajów poruczył. *Krom. 688.* Jakie cwiczenie, takie pociechy. *Falib. Dis. 7. 5.* Zle czynią rodzice, którzy zaniedbawiają dobrego cwiczenia dziatkom. *Modrz. Baz. 36.* Dzieci bez cwiczenia żyją, dorósłszy, do niczego dobrego się nie przydają. *Petr. Et. 97.* Nie umiecie cwiczenia dawać dziatkom z młodu. *Opal. Sat. 1.* Jak się pachnące nazywają wody, Jakie z Paryża wywieziono mody, Jak treść włosy, jak się pierś odkrywa, Nie to się, nie to cwiczeniem nazywa. *Karp. 7, 57.* Konrad będąc w slym cwiczeniu z młodu i w roskoży i w próżnowaniu wychowan, nie umiał się zgeła rządzić, na swoim państwie. *Biel. Kr. 117.* Cwiczonny, wprawny, biegły, wyuczony, geübt, fertig, bewandert, unterwieslen, gelehrt; *Vd. obhojen, povajen, svuzhen*; *R. укученыѣ*; *Ec. обмученыѣ*. Im cwiczeńszy kto w swoim rsemieśle, tym więkzszy czci godzien. *Gorn. Dw. 23.* Rozmyślanie częste nas sprawnieysze i cwiczeńsze czynią. *Lat. Kom. C. 5.* Niecwiczeńsi pospolicie gorętsi. *Biel. Kr. 489.* Was na pomoc przyzywam, o Muzy cwiczone, Cny Jowiszow narodzie, o panny pieśczone. *Star. Vol. A. 5.* Wszystkie prawie cwiczeńsze narody chronią się tego. *Star. Vol. B. 4. 6.* (poleonieysze, oświeczone, die gebildeteten, cultuivierten Nationen). *Zygr. Gon. 255.* Cwiczonny, in malam partem przebiegły, sztuczny, kunsztowny, erkünstelt, fudiert. Pono rozumiesz, że mię cwiczonemi łzami i słówki smó-wiss piieszczonemi, *Pał. F. 113.* Zmyślone słowa mass, śmieszki, poyrzenie cwiczone. *ib. 116.* - Cwiczenie duchowne, rekolekcya, rozmyślanie, geistliche Übung, Betrachtung. *Cn. Th.* Biskup osądził księdza na dziewięć dni cwiczenia duchownego o chlebie i wodzie. *Off. Wyr.* - Cwiczyć kogo słowami, napominać go, strofować, slen mit Worten gürtigen, ihn ermahnen: Cwiczenie, napominanie, strofowanie, die Ermahnung, die Suht, Gürtigung mit Worten. Synu mój, sluchayże cwiczenia oycza twego, a nie opuszczay nauki matki tvey. *Radz. Prov. 1, 8.* §. Cwiczyć różgą, batem, z chłostać, smagać, karać, mit Ruten, Peitschen u. s. w. gürtigen, schlägen, prügeln, fuch-teln, cwiczyć, oćwicyć *dk.*, *Sr. 1. schwikam ferio*, *Vd. shibati, otepti*). Kto folguie różdze, nienawidzi syna swego; a kto go miłuje, cwiczy go. *Sk. Kaz. 420.* Bę-kartem, nie dziecięciem boga się niech liczy, Kogo nie karze, kogo ten ociec nie cwiczy. *Pot. Poł. 486.* Prze-

klęty ten kuchars, iakżebym ja iego świcył, gdybym był We Panem. *Teat.* 11, b. 19. Cwicsony, wybity, smagany, ein Geprügelter, Gezüchtigter. Jeden ćwiczony stoi za dwóch niećwiczonych. *Off. Wyr.* (ieden bity, za dwóch niebitych, cf. różga brzożowa rozum dawa). Cwicsony miotekami pod pręgiem. *ib.* ein Gestäupfer. Cwiczenie, chłosta, obicie, osmaganie, Schläge, Prügel, Hiebe. Wziął różgą dobre ćwiczenie. *Off. Wyr.* - *Fig. tr.* ćwiczyć nieprzyjaciela: bić, porazić go, den Feind schlagen, peitschen. Waleczny Sobieski ćwiczył Turczyzna pod Wiednem. *Teat.* 32, 50. Hetman tea zwyki Turków ćwiczył. *Pasz. Dz.* 49. CWICZYC się *zaimk.*, wprawić się w co, wkładać się w oo, doskonalić się, się werlu aben; *Vd.* se vadit, se navajat; *Crn.* umętam; *Sr.* 1. pślnocię so, pśbntu; *Slz.* sabavljati se, priucśavati se). Ssađuymy tych, którzy się w naukach ćwiczą sscęśliwie. *Zab.* 15, 68. Trzeba mu się ćwiczyć w naukach z młodu. *Star. Ryc.* 40. Młódź się zjeżdżała ćwiczyć w rycerskiej zabawie. *Star. Vol. C.* 4, b. Wól, gdy we trzech latach będzie, pocsynay z nim się ćwiczyć ku robocie. *Cress.* 550. Lud ten śmiałością wszystkich przewyższa, bo z Tatarami przyległomi ustawicznie ćwiczyć się muszą. *Stryk.* 351. Wszędzie od filosofów się badał, i z niemi się ćwiczył, Tak że się prędko między pierwsze liczył. *Jabl. Ez.* 3. On jest skarbnicą mądrości, z której się nawet i nieśmiertelni duchowie ćwiczą. *Bzow. Roz.* 61. (uczą się, doskonałą się, sie lernen, bilden sich daraus). §. Cwiczyć się, różgą, dyscypliną, smagać się, chłostać się, się peitschen, sich schlagen. S. Mąż ćwiczył się po grabiezie rsemykami, z których każdy miał na końcu drot ostry. *Off. Wyr.* Kapnicy ćwiczyli się dyscyplinami nieraz aż do krwi. *ib.* *CWICZENSTWO, a, n. ćwiczenie, układność, karność, Übung, Zucht, Disciplin. Trzeba zawsze ćwiczeństwa a karności około siebie użyć, aby gniewem władnąć. *Sk. Kaz.* 314. CWICZYSZY *comparat. particip.* Cwicsony, ob. Cwiczyć. *CWICZNY, a, e, przymiający ćwiczenie, poiętny, naukowy, gelehrtig, empfänglich für Übung und Unterweisung; *Bh.* cwilny. Głowy ćwiczone. *Ryb. Ps.* 89. CWICZYCIEL, a, m. ćwiczący drugich, upominacz, uczyciel, der einen abt, der Unterweiser; *Sr.* 1. pśbntjet, nabanit; *Bh.* cwicitel. Chcesz bydź wodzem ślepych, ćwiczyicielem nierozumnych, uczycielem niemówiątek. *Budn. Rom.* 2, 19. (mistrzem. *Bibl. Gd.*) w rodz. *żekł.* CWICZYCIELKA, i, ż. die Unterweiserinn. Cwiczycielka córka *Teat.* 30, b. 131. *CWICZYŹNA, y, ż. ćwiczenie, biegłość, wprawa, doświadczenie, Übung, Geschicklichkeit, Fertigkeit. Wy przez rycerskie na woynach ćwiczyzny Zaslżyliście względy u oyczyny. *Chrośt. Fars.* 34. Turcsyn kilkakroć twey doznawszy broni, Przeczuwa swoje z rycerskiej ćwiczyzny Nieuchronione pogromy i hlizny. *ib. ded.* Żołnierze wodza zdrayca zowią swey oyczyny J swoje w zbrodniach domowych ćwiczyzny. *Chrośt. Luk.* 145. §. Sztuka, kunst, misterstwo, doskonałość, Kunst, Geschicklichkeit, Fertigkeit. Dedał ofatniej ćwiczyzny czyny po sobie zostawił. *Por. Arg.* 49. Srebra i złota do okrętu s ładn Dziadowskiej ieszcze wynosi ćwiczyzny. *Por. Syl.* 81.

Pochodz: *doćwiczyć, natwiczyć, oćwiczyć, odćwiczyć,*

poćwiczyć, przećwiczyć, wyćwiczyć, zaćwiczyć, twić, ćwikowy.

CWIECZEK, - czka, m. *zdrbn. rzeczown.* Cwiek, ein kleiner Zwednagel, ein Zwedchen, ein Zwed; *Bh.* cwicel, cwocel; *Sr.* 2. żwał. Był więc ćwiczeki przybił do rozumu słowa, Tedy snadnie odpadną, gdy szaleje głowa. *Rey Wiz.* 68. - *Fig.* Ma ćwiczek w głowie: bity go w ciemię, nie stało mu kłepki, er hat einen Schwef, er ist geschossen. Cwiczek musi mieć w głowie; zyczyłbym od licha Dadź iey z lot ciemierycy, niechay się wykicha. *Zabl. Amf.* 53. Cwiczek S. Ignacego w głowie, brak kłepki, dziura we łbie; z przesądu, że kto od Jezuitów wytlępował, mieszał mu S. Ignacy rozum czyli figurycznie, zabił mu ćwiczek w głowę. CWIECZYSIY, a, e, CWIECZYSTO *przystk.*, pełen ćwieków, ćwiekami pobity, voll Zwednagel, zwedig. CWIEK, a, m. gatunek gwoździ żelaznych z wypukłą głową, z Niem. der Zwed, der Zwednagel; *Bh.* cwel, cwol; *Cro.* czvek; *Vd.* shrebliza, shebliza; (*Vd.* zveki: gatunek ciasta, makarony). Cwieki gontowe. *Os. Zel.* 64. Darował Otton Bolesławowi cwiek z krzyża Chrystusowego. *Nar. Hst.* 2, 95. Pieszy leniwo wygra, ale dłużej dotrzyma, według onego przysłowia, iakby go ćwiekiem przybił. *Fredr. Ad.* 45. (piechota iak mur, nieporuszona, iak przykuta). §. *Medic.* cwiek, odcisk, nagniotek, narostek, ein Gewächs wilden Fleisches, eine Fleischorthärtung, verhärtetes Geschwür, ein Ueberbein, Hübnerrauge, Warze u. s. w. Narosliny przez sławy i cłonki, które facinnicy claros, my ćwiekami albo gwoździami nazwać możemy. *Syr.* 739. po staropolsku te cwieki kursemi okami zowią. *ib.* 1180. Cwieki albo brodawki twarde pod palcy w nogach, *furunculi.* *Syr.* 110. Lilia cwieki na cłonkach i stawach zasiadłe spędza. *ib.* - §. Cwiek mozoł, trudność, przeszkoda, kłopot; *Kummer, Berlegenheit, Schwärigkeit.* To nie lada cwiek. *Off. Wyr.* (tu to sek!) Coraz mu nowe w sercu leżą cwieki. *Pot. Syl.* 185. Wbił komu cwiek w głowę, zadawał mu trudność, kłopot. *Cn. Th.* 1230. etnem einen Nagel in den Kopf schlagen, einen Keil; ihm einen Floh ins Ohr setzen, ihm Kummer machen, ihm Angst machen. Day go katu! wbił mi cwiek w głowę. *Teat.* 19, c. 69. CWIEKARNIA, i, ż. kowalnia ćwiekarska, die Nagelschmiede. *Bndt.* CWIEKARSKI, a, ie, od ćwiekarza, Nagelschmids. Cwiekarskie rzemiosło. CWIEKARSTWO, a. n. das Nagelschmids Handwerk. CWIEKARCZYK, a, m. czeladnik lub chłopiec ćwiekarski, der Nagelschmidgeselle, Nagelschmidjunge. CWIEKARZ, a, m. rzemieślnik od ćwieków, der Nagelschmid; *Bh.* cwiclat, cwoclat. *Bndt.* - W rodz. *żekł.* Cwiekarza, die Nagelschmidinn. CWIEKOWAC *czyn. ndk.*, cwieki powbił, ćwiekami pobiał, Zwednagel ein schlagen, mit Zweden beschlagen. CWIECZKOWAC, cwieciami pobiał, mit Zwedchen, Zwednagelchen beschlagen. *Bndt.* §. *Fig.* Cwiekować, smagać nielitościwie aż do krwi, katować, męczyć, bis aufs Blut peitschen, zerpeitschen. Zły, jak biec zapalczywy, chciał mię ćwiekować. *Teat.* 17, 75. Mówisz: zając niedopiekiły, Day kaćcuka, włass wścikiły, Wolisz kucharza ćwiekować, niżli zająca ćwiercować. *Min. Ryt.* 3, 87. *scinders*). CWIEKOWY, a, e, od cwieka, Zwed; Zwednagel; Cwiekowa głowa.

Pochods: *doświhować, natświhować, prześwihować, wyświhować, zaświhować, zświhować.*

CWIERC, i, *k.* czwarta część czego (cf. kwarta), ein Viertel, ein Viertel *sdrbn. gu. v., Bh. cjtwt, cjtwtce, cjtwtta, cjtwtina; Slo. stwt; Vd. shtertez, shtertinka, shtertina; Crn. shtert, shtertinka, shtertina, srtkela; Be. cwtvrit, cwtvritina; Sla. cwtvritina, litra; Sr. 1. stwertel; Sr. 2. stwertel, bertel; Rg. cwtvart, cwtvritina; Cro. chetert, chetertinka, fertaly; Dł. chetvart; Rr. chemerpunka; Ec. chemerpun, chemerpunac, chemerpunka.* Cwierc lokcia, eine Viertelste. Lokiec dzieli się na cztery części, nazwane ćwierci, a ćwierć każda na sześć talów. *Soll. G. 2, 5. Prov. Na ćwierć mu popuścias, to on się domyśli na lokiec. Haur. Sk. 137. (cf. dano kurowi grzędę, a on się domyśla wieży).* Cwierc godziny *Cro. fertaly vure ob. kwadrans.* Cwierc roku *Ec. mpmhbcavie, vpmh mpxmhcavmo ob. Kwartal.* - Cwierc korca, ćwierć: czwarta część korca, lub też naczynie jakie do miarzenia sboża, miesszące w sobie czwartą część korca, dzielące się na cztery miarki, ein Viertelscheffel, ein Viertel, auch das Maß, das ein Viertel misst, das Viertel. Korca Krakowskiego ćwierć, półmacek Lwowski. *Cn. Th. 304.* Korca Sandomirskiego ćwierć, ma garcy sześć; korca Sandomirskiego półćwierci trzy garce *ma. ib. - ob. Inwentarze tit. miary.* Cwierc dębowa, soznowa, t. i. naczynie ćwierć mierzące z dębiny i t. d. zrobione. Cwierc kuta z obręczami żelaznemi. Handluie zbożem na ćwierci. *Off. Wyr. (nie na korce; drobny przekupień).* Jeszcze teras na ćwierci przedaia. *ib. (niemass tylko chłopi na targu; jeszcie panowie nie otworzyli śpichlerzów).* Cwierc żydowska, arendarska. (falszywa). Podstawie ćwierć (podanać falszywą). Prosił chłop we dworze o ćwierć (*ob. o ćwiartkę; o zapomogę zbożem, et bat, ihm einen Viertelscheffel Getreide zu leihen).* Cwierc z czubem *ob. csab.* Cwierc pod strych. *ob. strych, cf. Korzec.* Cwierc funta, ein Viertelfund. Cwierc arkusza papieru, ćwiartka, ein Quartblatt Papier; *Rr. chemerpunka lmcma ob. Cwierć-arkuszowy.* - Cwierc mięsa, wofu, saruy (o drobniejszych, ćwiartka), ein Viertel von einem Schtete. Cwierc albo ćwiartka przednia, od przodu, das Vorderviertel, poślednia, tylna, zadnia, pośladek, od zadu, das Hinterviertel. Droższa dziś ćwierć mięsa, aniż na on czas był wół cały. *Falib. Dis. N. 2.* Cwierc, sztuka ćwiertowanego winowaycy, das Viertel, ein Stück von einem Viertelstücken. Dulcyu poseszł żywcem na ćwierci i ogień. *Nar. Hfl. 5, 366.* sożal ćwiertowanym i spalonym, er wurde gewiertheilt. Skazany na rostargnienie od koni na ćwierci. *Tward. Wt. 100. von Pferden in vier Stücke zerissen werden).* Niech mię na sztuki baurmaniec plata, niech członki moie na ćwierci rozrywa. *Fabl. Buk. B. 3.* - Cwierc drzewa, czasem u niektórych pólce drzewa, deska, das Viertel eines zerspaltenen oder zerlegten Baums, eine Holzspalte, ein Bret. Trumnę sobie za wczasu na pamiętkę śmierci Stolarzowi z dębowej kazał zrobić ćwierci. *Por. Pocz. 651.* (z dębiny na ćwierci czyli półcie poranicy). - Cwierc w czasie, mający cztery strony, n. p. iak konfederatka. *Off. Wyr. jeden ze czterech platków, inaczej kwatera, das Viertelchen, in einer vierseitigen Wähe, eines von den vier Stücken, woraus sie besteht.* -

Cwierc roli, miara pewna inwentarika, czwarta część łanu, eine Viertelhufe. Nie bez nadgrody gospodarz mnie puszczas, za' wierno wysługi Orzą obszerne ćwierci moie plugi. *Zab. 16, 341. (synecdoch. obszerne pola, niwy).* Cwiercnik, chłop na ćwierci roli osiadły, n. p. siedzi Paweł na półrolku, Gaweł na ćwierci. *Off. Wyr. - Cwierci pan, tetrarcha. Sell. 69. (czwartey części państwa pan, ein Vierfürst).* J. Cwierci woyskowe, kwartaly, raty platy wysłużoney, die Soldatenquartaler, Dienstquartaler, Dienstvierteljahre. Zabroniono prawem, aby żaden towarzysz z woyska albo do innszego rotmistrza nie wyieźdzał, dokądby supelných czterech ćwierci z jednym rotmistrzem nie wysłużył. Jedna ćwierć a prima Aprilis ad primam Julii. *Vol. Leg. 4, 488.* Woysko w borgowe naszedłszy ćwierci, iuż nie ma czym się utrzymywać. *Vol. Leg. 5, 765.* Zolnierz, kilkadziesiąt na woynie wysłużywszy ćwierci. *Por. Jow. 56.* Za Stefana po ośm słotych husarzowi na całą ćwierć placono. *Szar. Ryc. 20.*

CWIERCARKUSZOWY, a, e, ćwiartkowy, na ćwierć arkusza wielki, Viertelsbogen; Quart; - Cwiercarkuszowa forma, Quartformat. Cwiercarkuszowa księga, ein Quartant, ein Quartband. **CWIERCBEZCEK**, - czka, m. becaki czwarta część, eine Vierteltonne. Cwiercbecek, albo antał trzyma garcy 18 Warszawskich. *Jak. Mat. 1, 5. Lęsk. Mier. 2, 26.* **CWIERCIEN** Genit. plur. subst. Cwiercniia. **CWIERCIENNY**, a, e, od ćwiertni, co ćwiertni waży, korzecny, mediall. *Mącz. Waltet; n. f. w.* **CWIERCIOFUNTOWY**, a, e, ćwierć funta wynoszący, viertelfundig; *Vd. shtertiofonten.* **CWIERCIOKRĄG**, - egu, m. **CWIERCKOLE**, a, n. Kwadrans, narszędnie matematyczne, składające czwartą część okręgu. *Jak. Art. 5, 288.* Do swyczaynych pomiarów ćwierćkole, czyli iako zowią ćwierciokrąg, quadrans, mający promień na stopę długi, jest naywygodniejszy. *Zabar. G. 178.* **CWIERCIOROCZNY**, **CWIERCIOROCZNY**, a, e, **CWIERCIOROCZNE** przystk., trzymiesięczny, kwartalny, vierteljährig; *Vd. shterteshnolieten, trimiesieczhen, kvaternj.* Cwiercioroczny. *Mon. 75, 594.* Cwiercioroczny proces. *Czack. Pr. 231.* **Bh. cjtwtletni.** **CWIERCIOWY**, a, e, ćwierć biorący w się, iakąkolwiek miarą albo wagą, obejmujący ćwierć, Viertel; ein Viertel eines Maßes oder Gewichtes enthaltend; *Bh. cjtwtul; Rr. chemerpunka.* Cwierciowy worek. *Off. Str. 3.* Grzyb ćwierciowy. *Mon. 71, 546.* **CWIERCMUROŁOM**, u, m. ein Viertelmauerbrecher. Cwiercmurołomy dwunastofuntową kulę strzelaia. *Jak. Art. 2, 212.* **CWIERCSOKOŁ**, a, m. ein Viertelsfalle, eine Art Geschüt. Cwiercsokoły jednofuntową kulę strzelaia. *Jak. Art. 1, 212.* **CWIERCWEZE**, a, m. eine Viertelschlange, Art von Geschüt. Cwiercweze cstero - albo pięcioletową kulę strzelaia. *Jak. Art. 1, 212.*

Pochods. po słowie: *Cwartny.*

***CWIERDZA** *ob. Twierdza.* **CWIERDZIC** *ob. Twierdzić.*

CWIERCZEC *ez. ndk., Cwierknąć idnt., Cierkać, Cwierkać kontyn., skrapp wydawać iak świerszka, świergotać. Włod. stypen, einen rauhen Ton hören lassen; Bh. cwtcēt, cwtcēm, cwtcam, cwtnceti, cwtncēm, cwtcāti, cwtcāwām; Sr. 1. scjertam; Sr. 2. scjirtcsc; Crn. sverahati, sverahim; Vd. zharahiti; Rr. чиркнуть, чиркать, чиркашь,*

чиркымы, чиркымы; *Es. gjaberiti; Rg. xuberitti, xámo-
viti, bighliffati*). Swierasca ćwierka. *Dudz. 21.* Konik
wszy wrszakliwym ćwierkanjem obraża. *Tol. Saut. 4.*
Zob. 10, 191. Eccl. кобылаки, и сверчки чиркають. -
O wróblach i innych drobnych ptaszkach n. p. Mało słowik-
ów, a wdziesięć śpiewaia, Cma wrobłów; kiedy ladaiak
ćwierkaia! *Bratk. F. 2. b. Crn. shvergoleti*). Zadne nad
mego kanarka piśkę skromniey nie ćwierkało. *Tol. Saut.*
33. Kanarek migdał chwyciwazy, ćwierkaiać odemnie
ucieka. *ib. 82.* Wróbel porwawszy się podłeci i pocnie
ćierkać. *Min. Ry. 2, 251. 1.) *CWIERK, *CWIERCZ*
ob. Swieraszcz. 2.) CWIERK, u, m. ćwierkanie, ćwier-
got, skrzyp, das Zirpen, das Gezirpe, der Zirr, s. W.
der Grille, des Heilmehens; Bh. ćwierkani; Rg. xubér,
xámor). Swieraszcz skrzydlami swemi ruszaiąc, ociera io
o grzbiet; a powietrze tym sposobem poruszone, wydaie
ćwierki. *Zool. Nar. 152.*

Pochodz: *swierzecz, swiergotac, swierkotac, swiergot*
cf. swiegot, swiegotac, swiegotliwy.

CWIERTNIA, i, ż. (*Etym. ćwierć*); *Bh. ćwierce*, miara
sboża różney w różnych krainach wielkości, *Cro. stertina,*
stertinka, stertinyak; Vd. startinjek; cf. kłoda,
maca, korzec, ein Getreidemaß, von verschiedener Größe
nach Verschiedenheit der Gegenden. Valdr albo ćwiertnia.
Syr. 945. Cwiertnie albo pewne mace. *Chelm. Pr.* Lasz
dobrej miary ma ćwiertni 26; ćwiertnia korcy trzy. *Sol.*
Geom. 3, 155. Cwiertnia Poznańska ma garców 42.
Cn. Th. Matdr Paryski 12 ćwierteń, iako i w Polsce
czyni; a ćwiertnia Paryska iest tylko iako w Krakowie
Kazimierka, albo w Wielkieypolazsce Kalifka, bo także
ctery korce czyni. *Grzyp. Geom. M. b.* Cwiertnia Kra-
kowska ma garców 36, Kalifka 52. *Cn. Th.* Cwiertnia
Toruńska równa iest Krakowskiemu korcowi *Tr.* - Wy-
dano nań każdy dzień dwanaście ćwiercień (*Genit. plur.*
zamiast: ćwierteń) biały maki. *W. Dan. 14, 2.* (dwana-
ście miar wielkich. *Bibl. Gd.*). Sto ćwiercień pszenicy.
1. Leop. 3 Endr. 8, 21. W. Post. W. 2, 153. CWIERT-
NIK, a, m. chłop na ćwierci roli osiadły, *Off. Wyr. ein*
Wiertelhäufner; (Bh. ćwiertnik = ein Wiertelhauptmann).
CWIERTOWAC, *CWIARTOWAC, *CZWARTOWAC
cz. ndk., poćwiertować, rozćwiertować *dk.,* na ctery
ćwierci rozciąć, rozszarpnąć n. p. złoczyć, *wiettheilen;*
Bh. ćwierctiti; Vd. zhetertiti, na shtirje resdeliti; Rofs.
четверити, разчетверити, четвершовати, раз-
четвершовати. Woiewoda Wołoski syna cara Ta-
tarskiego rozćwiertować rozkazał. *Krom. 695.* Każę cię
ćwiertować i ćwierciami twoiemi pale nastychować.
Parz. Dz. 24. Poimany, ćwiartowany od urzędu, któ-
ry nie chciał bliźnierców żywić, wziął swą zapłatę.
Birk. St. E. b. - Fig. tr. Jeśli chcą Włochy poczwartować
bogowie... *Bardz. Luk. 186.*

CWIERTYC *cz. ndk.,* (cf. *Ger. zwetch* - na ukos) przeo-
rywać, odwracać, radlić. *Cn. Th. - Włod. - Dudz. 35.*
zwiebtachen, shtetzwetch adern.

CWIK, a, m. ćwiczony, doświadczony, weteran, nieno-
wak, niefryc, *ein Erfahrner, ein Bewandter, ein We-*
teran; Bh. ćwik, zwif, zwiflo tu woffem; Ec. обачник,
многочисный; R. стропильный. Exercitatus wy-
ćwiczony albo ćwik, iak niektórzy mówią. Mącz. Wo-
ienni ćwikowie wszyscy radzili, nieprzyjacielowi ińż nie

dadz się rozpościerać. *Krom. 456.* Włpcey w iego woy-
tku bylo mlodsików, aniżeli ćwików. *Orzech. Tarn. 54.*
Włpce ma bydz iadło dane zawodnikowi ćwikowi, niżli
nowakowi. *Petr. Et. 103.* Młodszy niewolnik, *maies
towarysz, ćwik pan. *Rys. Ad. 40. - Cwik, przebiegłec,*
szcawany, Kuty na ctery nogi, karmiony szpakami, wronami,
kos, ein Schlanopf, ein Fuchs, mit allen Hundes gehest;
auf allen Beinen beschlagen, durchtriebem. Kioperli, ten
stary ćwik, wyprawil przed swoią śmiercią niepoślednią
sztukę. *Kłok. Turk. 92.* Słyszalem to od Sienickiego.
ćwika starego i sławnego męka. *Orzech. Tar. 49. - s. Cwik,*
stary karp', ein dreißähriger großer Karpfen; auch im
Deutsch. an etwigen Orten Zwiele; ein Hauptkarpfen. Za
trzy lata stare karpie ińż będą ćwikami i okrasz gatunku.
Haur. Sk. 141. (cf. krocski, stopniaki). *s. Kogut nie-*
zupelnie wykapłuniony, ćwikiem u nas swany; głosu taki
zupelnie nie traci; ale go przocięz znacznie odmienia. Kłuk
Zw. 2, 129. (u koni i bydlat sowią to wnetr. *Dudz. 55.*)
der Halbtapanu, der Spießahn, der nicht ganz verschuitten
ist. Prov. Wpadł iako ćwik głodny, między mdle kuro-
patwy. Pot. Pocz. 117. (kto duższy, ten lepszy).
s. Skępiec i zdębu radby odarł tyka, Aby dosypał ko-
nopnego ćwika. Rey Zw. 217. b. - 2.) CWIK, u, m.
obeyście, stan życia, das Gewerbe, der Stand, die Le-
bensart; Bh. ćwik edukacya). Zgodny do żołnier-
skiego ćwiku. Tr. 3.) CWIK, raczey cwyk, popo-
lita gra w karty, das Zwiele, ein bekanntes Karten-
spiel. Bndt.

CWIKŁA, y, ż., CWIKIĘŁKA, i, ż. *zdrbn.,* rodzay rośliny,
beta Linn. rodznie iego burak, boćwina. *Kłuk Dyk. 1, 68.*
Wangold, Bete, rotte Rüben; Bh. tutin, manohel; Sr. 1.
tjerwena rępa; Sla. cikla; Dl. blitva; Vd. erdesha rupa,
piesc, rona, pōssa, pesa, peisa, plitva; Crn. peisaa, pęsa,
blitva; Cro. cikla, blitva; Hg. tsekla; Bs. bitva, bliwva;
R. сакла, саклака. Roślina początkowie obca, teraz
każdemu dobrze znaioma. *Funda. 178.* Cwika ćarsyna
ubogich. *Syr. 1120.* Zwyczaynie sowią buraki zaprawne
ćwiklą, a liście ich zaprawne boćwiną. - Cwika na sto-
łach u nas, a boćwina w Litwie bardzo iest pospolita.
Kłuk Dyk. 1, 68. Krup. 5, 56, Cwika iest czerwona,
biała i czarua; nawet o żółtey piższą. *Syr. 118. Prov.*
czerwony iak ćwika. Off. Wyr. (iak krew, iak cegła).
Mdly iestem iak ćwika, *betiso. Mącz. Crq. blitwinyak*
homo plumbeus). - Cwika leśna albo polna, *Walman-*
gold, Limonium, do ogrodney podobna. *Syr. 1281.*
Cwika pomorka, *alypum, herba terribilis, Kraut Wip-*
pe, Wiesiolek od drugich swana, ma kwiat i korzeń ćwi-
klanemu podobne. Syr. 1517. CWIKLANY, a, o, od ćwi-
kły, *Wangold =, rotte Rüben =; R. саклалий;*
Cro. blitvin, ciklin; Hung. tseklihos - való). Cwiklany
sok. *Haur. Sk. 420.* Cwiklane liście *ob. boćwina, Rofs.*
саклалийкб. Cwiklany list *ob. rdest wodny.*

CWINTNAL, a, m. na statku czyli szkucie, cwintnale są
zimbelki, na których samykaią linkę albo kalaryfy;
cwintnale zowią się także kiyki popręczone u dołu karna-
tów, na których też karnaty są okęcane, *auf den Waffer-*
fabzengen, hölzerne Pföde, woran die Leinen gebunden
werden. Magier Mscr.

*CWITNY *ob. Kwitnąć.*

CWIZGULT, u, m. słoło w blaszkach z podłożonym

szerebren, z *Niem.* das Zwischgold. Cwiągulta księga. *Infr. Col. Lit.*

CWYKIBŁ, - kła, *m.* klin, trójspiczasty kawał, który w koźle, w peńszochoy i t. d. wędzają, z *Niem.* der Smitel im Hemde, im Strumpfe u. s. w.; *Bh.* cwiff, kła; *R.* xcmobagā, xcmowka, cmphāka. *Fig.* Aryus, jak jedną kwatę fałszywie sakroil, wnet do niej kilkadziesiąt innych cwyków przykładał. *W. Post. W.* 2, 145.

CY.

CYBANT, **CYBUNT**, *a, m.*; **CYBANCİK** *zdrbn.*, z *Niem.* das Ziehband, żelazo, którym się fugi okołka u koła okrywają, inaczej też wyrwant. *Archel.* 3, 62. *R.* psanz, obożna, ckoła. Cybanty. wyrwanty, przęday, przęday, kolo się sypało! *Teat.* 8, 62.

CYBEBY, - ów *liczb. mn.*, z *Arabik.* największe z wielkich roszynek, die Eubeden, Zibeden.

CYBET *ob.* Zybēt.

CYBORA, *y, ż.* cyperus *Linn.* roślina rosnąca na łąkach mokrych. *Jundz.* 104. rodzaj trawy. *Kluk. Dyk.* 1, 178. *Cypergras*; *Ec.* garāmb; *Gr.* χαλβων.

CYBORYUM indecl., **CYBORYA** *liczb. mn.*, z *Grecolac.* u katolików mięso, gdzie się chowają hołty poświęcone z kielichom. *Ceram.* 1, 67. przybytek, schowanie święte, das Ciborium, das Ciborium auf dem Altare zur Aufbeahrung des Kelches, der Hostien u. s. w. *Fercula pulpita*, almazy, w których poganie chowali swoich bogów, również były jak u nas cyborya. *Męcz.*

CYBUCH, *a, m.*; **CYBUSZEK**, *ska, m.* rurka do ciągnięcia tytoniu, która się w lulkę wędza. das Pfeifenrohr, Labetrohr, Labalspfeifenrohr, z *Tureck.* tchubuk, tachebek, tchubek; *R.* cybyak, cybyok; *Bh.* trefa, trefa. Cybuchy do kurszenia tytoniu bywają hordowidowe. *Kluk. Rosl.* 2, 158. *ob.* Kalinowc. **CYBUCHOWY**, *a, o,* od cybucha, Labalspfeifenrohr. Munstak cybuchowy.

CYBULA *ob.* Cebala. - **CYC**, *u, m.*, z *Ind.* gatunek materji, der Zit.

CYC, *a, m.*; **CYCE**, - ów *liczb. mn.*, brodawka czyli guzik u piersi, osobliwie biologicznych, die Brust, die Brustwarze; *Bh.* cpc; *Crn.* seaz; *Sr.* 1. zlez, cje, cjez; *Br.* sissa, dojka, sasaq, *plur.* sasko, sisse, dojke; *Cr.* czoczok, szeszec; *Dl.* cicza, ciczak, dojka, szaszacz; *Hg.* chiche; *R.* cocéyb, cocomb, mīmāka; *Ital.* ciocia, sizza, totta; *Suec.* tisso, disse; *Angl.* teat, tett; *Angl.* tit; *Hisp.* tota; *Gall.* teton; *Alb.* sisa; *Gr.* τειρη; *Ger.* Zitze, Dute; *Chald.* Syr. 77; *Arab.* 77; *Hb.* 77 et 77 schadh, cf. sač, cf. dsiecię, cf. cedzić. Cyce często za całe piersi, albo raczej ich wypukłość, die Brust, die Erhöhung der Brust. Naczynia zbierające mleko, u których zwierząt wpodłuz brucha dwoma rękami położone są, jak u sukki, wilczycy, świni, zowią się cyce. *Zool.* 68. (cf. promienie, wymiona), die Brüste der Säugthiere, die ihre Milchgefäße an der Brust haben; zum Untertische vom Eiter. (cf. Cycek). Pstra lamparcica w pokarm dodawała cyca. *Bardz. Tr.* 443. Cys niewieści, *hansfius dicitur* piersi niewieście. *Cn. Th.* **CYCAL**,

CYCAL, *a, m.* *Bh.* cycał, cacał; *Sr.* 1. cjeat, saszę piersi, ein Säugling. *J.* Pioszczoch, niewieściuch, ein Mutterstücken, ein Säugling. **CYCATTY**, *a, o,* piersisty, mammeatus. *Męcz.* statt von Brüsten; *Sr.* 1. cjeawo; *Cr.* czoczokast; *Slo.* teatō; *Hg.* teatō; *Rg.* sissak. **CYCEK**, *eka, m.*; **CYCKI** *liczb. mn.*, właściwie *zdrbn rzeczown.* Cyc, Cęść, podnieciona na piersiach, w której środkiem brodawka. *Kirch Anat.* 51. der erhöhte Theil der Brust, worauf sich die Brustwarze befindet; *Bh.* teat; *Vd.* sjaek, zisei, zesek; *Crn.* zusek; *Rg.* sissa, dojka, sissiza; *Sr.* 1. cje, cjez; *Dl.* szaszak; *Hg.* teat, teatsetke; *Cr.* czoczok, szeszec, szaszacz; *Br.* sissica; *R.* cocéyb, cocomb, cocoweah, mīmāka, mīmāzka, *Ec.* mīmāka; *Gr.* τειρη. Cycki, gruczołki mleko oddzielające, ciała gruczołkowate na wyższej części piersi. *Krup.* 2, 544. die Brustwarzen. Cyckom bolącym lekarstwo. *Sleszk. Ped.* 83. - Piersi biologiczne, die Erberkraft; die Brüste. Jeszcze w pieluchach i przy cycku. *Gliczn. Wych. K.* 2, b. an der Brust. Najmłodszy syn jeszcze przy cycku. *Weg. Mar.* 3, 279. Panna widzę, bo w wieńcu; ale z sporym cyckiem. *Pot. Jow.* 2, 43. *Cycek dawać, piersiami karmić, *Sr.* 1. cjez; *Br.* das Brust, cjecka. **CYCKOWY**, *a, e,* od cycków, piersiowy, Brust-, Brustwarzen-; *R.* cocoweah, mīmāczny. Około brodawek cyckowych, idzie okrag pewny, kołko cyckowe rzeczony. *Kirch Anat.* 51. *R.* pynnig. **CYCON**, *ia, m.* *zdrbn.* rzeczown. Cycek, cyś, das Brustchen. 2.) Pieściak, piessczoch, ein Mutterstücken, Säugling. *Cn. Th.* 694. *Sr.* 1: cjezaj. **CYCOWATY**, *a, o,* na kształt cyców, zigenartig, Brustwarzenartig. *Cycowaty*, wymionowaty pociąg, *mafrideus.* *Jerz. Cyr.* 1, 159. *J.* leybowaty, schwerfällig. **CYCOWO**, *a, n.* miasto na Sałasku, Wartenberg in Schlesien. *Tr.* (**CYCOWY**, *a, e,* z cycu; *Zit.* z, *dist.* cyckowy.)

Pochodzi: *cyf*, *cf. sač*, *cf. dsiecię*.

CYFRA, *y, ż.*; **CYFERKA**, *i, ż.* *zdrbn.*, sposób tajemnego pisania, eine Chiffre zum Geheimschreiben, z *Wlołk.* cifra; *Gall.* chifre; *Lat. med.* cifra; *Bh.* cyfra; *Sr.* 2. ziffra; *Br.* cifra, pismo potajno; (*Crn.* zifra numerus; *Croat.* cifra 1. ornatus, 2. signum, 3. striatura, dem. castrica; *R.* cyfuph; *Arab. et Hb.* sa-phar: liczył numeravit). Przięto list cyframi pisany. *Kluk. Tur.* 110. W liście, co nie wyraził, cyfrą naznaczył. *Fabl. Tel.* 181. *J.* Cyfra imienia szynego, litery imienia początkowe ściagnione, der Namenszug, die Chiffre. *R.* benzal. Już się palą koterwarki; cyfra nad same wzniosła się pałace. *Zab.* 9, 149. Cyfra Jana Kasimierza Cł. *J.* Liczba izkolwiek pisana, die Ziffer, die Zahl; *Cr.* broj; *R.* xicad. Znajomo znaki liczebne 1, 2, 3, 4 i t. d. nazwane cyframi. *Łęłk. M.* 2, 3. Znamiona liczb nazywają się cyframi. *Fab. Mar.* 1, 3. *J.* Cyfra, zero, w liczbie kołko, osoko, przez siebie nie znacząco żadnej ilości, die Null. Cyfry nie mają swego mianowania w liczeniu, tylko znaczą, że nie ma w takowym podziale set albo dziesiątków albo jedności, któreby licząc trzeba mianować. *Sol. Geom.* 3, 83. Nie idzie w liczbę cyfra przez się sama, bo nic nie waży, jak piewa do miary. *Wad. Dan. praef.* *Vd.* gola, golina, karena). *Fig.* cyfra, zero, nic, fraska, Null, Nichts, Kleinigkeit, Bagatel. Nie mieć za sobą tylko samo szalochtwo

Jeś to bydź to, cę w rachunku nazywają cyfrą, przy której kiedy żadna rozumu, cnoty, poźliwości saketa się nie znajduie, nie nie wazy. *Mon. 66, 158.* Nie podnieśli tych urzędów; ale ie golemi cyfry uczynili i bez wszelkiej władzy. *Biel. Kr. 6e7.* Człowiek za cyfrę, kiedy w miessku dziura. *Bratk. C. b.* Niechaj się taki chwyt i zgęboma, Cyfrą u ludzi, cyfrą będzie doma. *Pot. Syl. 275.* Sprawiedliwa, kiedy nie ma potęgi; za cyfrę nie stoi. *Pot. Arg. 412.* Groź mi życiem tyranie! śmierć ja cyfrą sądzę. *Min. Ryt. 1, 82.* Jak sagram na krysyp-cash, cyfra wszystkie orkiestry. *Zabł. Bal. 39. Teat. 56, 8. 59.* Przykłady to za cyfrę wazą. *Wad. Dan. 219.* Sprawiedliwości nie seydzie na niczym, Pewnie winnego cyfra nie odbęda. *Pot. Syl. 80.* §. Cyfra, miano, które się daje charcicom, ein Name der Windspiele. CYFRO-WAC *cz. ndk.*, cyframi, tytlami pisać, mit Chiffern schreiben; (*Slo. cyfrugi; Hg. tzihrázom, Crn. zifram, nacifrávam, cšifratl = ozdobić, przyozdabiać.*) CYFROWY, a, o, od cyfry, Chiffer =, Ziffer =, Null; *Rofs. цифровый.*

CYGA, i, ż. kraglica, bąk, fryga, wartalka, det. Drumms-treffel; *Cro. ohiga (= 2. żoraw ludzianu cf. Lat. ciconia), czwérk, kotach; Sla. kotur, z - kojemasz detcza igraju; Hg. taiga, caiga; Boh. Štamta, štádo; Carn. fertavka; Br. svark, svrtik, kojim se djeca igraju; Rg. svárk, varčicka; Rs. волчѣх. Cyga, kiedy się od ramięnia kręci, Jaką po długich salach grą się bawią dzieci, W długim kole patrzając, ta biczmi pędzona, Krsywim kolem polata... *A. Kchan. W. 196.* Biczem cygę ocu-cają. *Hor. 2, 162. Nar.* (dzieci w nią grając, popędzają ją biczami, żeby nie ustawała). Po przajonkach biega lekka cyga, Gdy ją bicz miękki zacinając ściga. *Susz. pies. 3. K. 2. b.* Lata myśl szalona, Jako cyga od dzieci biczami sieczona. *Tward. Wł. 56.* Tak skaczsz, jak cyga, wciągająca rzemykiem. *Zab. 13, 132. Urs. Gr. 140.* Czełk goni tańcem po ledzie cygę malowaną. *Tward. Misc. 45.* (zapędzą się za fraszką, narażając się). Fertą się, skaczsz, kręci się, jak cyga. *Teat. 12. 12. - Fig. tr.* Cyga, osoba fartyczna, sawasz się ruszając, żywe srebro, wszędzieblyski, wszędziewścibski, trspiot, co na iednym miejscu długo nie postoi, ein unruhiger Geist, Unwesstlicher.*

CYGAN, a, m., CYGANEK, nka, m. zdrbn., Bh. cplán; *Sr. z. zagan; Sla. ciganin; Cro. csigan, csiganin; Hg. taigany; Lat. med. cinganus, cingarus; Ital. singaro; Dł. csiganin, jegyupak, egyptianin; Rg. ziganin, jehjupak; Br. ciganin, ighjupak; Rs. цыгань; det. Zigeuner. Syngara, miasto w Mesopotamii, skąd znać owi cygani, którzy się po wielu królestwach włóczą. *Sk. Dz. 266.* Terazniejszy cyganowie, włóczęgowie po naszych kraich, adają się bydź plemieniem dawnych Jazygów albo Jazyganów. *Nar. Hs. 4, 85. Ostr. Pr. Kr. 1, 214.* Jż się przecyganu wiele siego dzieie, rozkazujemy, aby ich w państwach naszych nie było. *Herb. Stat. 564.* Zyg. Aug. - Cygan, odarty, włóczęga, opalony, ein Zigeuner, ein Abgelumpter, ein Herumtreiber, ein Schwarzgebrannter, Schwarzet, Schmutziger. Szewc ieden w galganach, Jakby w szereg u służyl on w cyganach... *Jabl. Ex. 177.* (jak prawdziwy cygan, odarty!) Włóczy się by cygan. *no. łwiośca. Rys. Ad. 75.* Mische w mleku, abo cygan.*

w bieli. *Rys. Ad. 46.* Łaćnoć więc bywa poznać z muryzmem cygana, Ale trudniej obaczyć, co wewnątrz u pana. *Ray Wix. 76.* Czarny, jak cygan. *Off. Wyr. (opalony).* - Cygan, szalbiers, matacz, krętarz, szodziez, totz, ein Zigeuner, Betrüger, Lotterbube, Spießbube, Dieb; *Vd. zigan, savitnik, domishlenik, kurbetat (Vd. osiganost; fortel, sztucznka; Cro. csigania fallacia; csiganyast, csiganyliv fallax).* To wielki cygan, nie trafiasz z nim do końca; wday się tylko z nim, sobaczysz, że cię z biczem puści. *Off. Wyr. - Prov. Cro. csigan velik, csigan mali, Vszaki szvoyya konya hvali.* Poczekaj, ty stary cyganie! *Teat. 30, 58.* Cygan szwemi dziećmi świadczy. *Cn. Ad. 117. Rys. Ad. 5.* (szalbiera szalbierem; swoy swoim). Wyświadcza cygan dzieci, a wszystkie szodzieie. *Pap. Przyk. C. 3, b. det. Zigeuner betruft sich auf seine Kinder, als Zeugen, und sie helfen mit streiten).* Niezym tego probuiesz, chyba samym sobą, iako cygan dziećmi świadcysz. *Plin. Kam. 165, et 40. Prov. Slo. i sigancja ge sweg materi wjacuc, (krew nie woda).* §. Cygan, miano, które zwyczajnie daje się czarnym chartom, ein Name der schwarzen Windhund. *Bh. cplán.* Charta czarnego nazwiesz cyganom. *Bialaw. Myśl. B. 4, b.* Naay pierwsze daitowi we grabiet cygan zadał rany. *Orw. Ow. 111.* §. U chłopów, cygan, cyganek, nóz podły szladany, z trzonkiem drewnianym, takie pospolicie cygany szosarsz robią, ein ganz ordentliches Raschenmesser, wie sie die Zigeuner zum Verkauf machen; *Bh. ludla, ludlicia; Crn. popkarsa.* CYGANIC *cz. ndk.*, oszukiwać iak cygan, w pole wywodzić, matać, płatać, wiktac, kręcić, betragen, betrügen, bevorthellen, brechen, verbrechen, verwickeln. Już raz przynajmniey skończ tę sprawę, nie cygan somną dłużey. *Off. Wyr.* Jak zaczął cyganic Juryšta, tak profosznka szlachcica wykwitował, że sumę stracił, a i szelaga nie wziął. *ib. (ob. Ocyganic kogo, oszwabić. Cro. csiganiti; Crn. oszeganeti, zeganeti; Vd. osiganiti, oshertati; Rs. цыганить, поцыганить kpic z kogo, расцыганить просозыдаć.)* CYGANIC się zaimk., CYGANIEC niak., zoztać cyganem, człowiekiem cyganowi podobnym, zum Zigeuner werden, einem Zigeuner ähnlich werden; (*Bh. cplánowati se vagari).* CYGANKA, i, ż., CYGANECZKA, i, ż. zdrbn., kobieta rodu cyganickiego, die Zigeunerin; *Bh. cplánka; Sla. ciganka; Sr. z. ziganija; zaganja; Rg. ziganica, jehjupka, jejupka, jehjupkigna; Br. ciganca, ighjupka; Cro. csiganieza; Dł. jegyupka; Hg. taiganyasszony; Rs. цыганка. O cyganach i cyganekach. Klon. War. 6.* Zakazano Turkom poymować owe białogłowy, co się poświęcie włóczęg, my ie cygankami sowiemy, nie maiaćo ni czoi, ni wiary. *Klok. Turk. 187. - §. Wróżka, wieszczbiarka, die Wahrsagerin.* Jeśem cyganką, kto mnie ohoć użyć, Umiem dokladnie wszystko wróżyć. *Teat. 52, 64. Ks. цыганскія жены, ворожен, суеверныя падательницы.* §. Mataczka, filutka, eine Betrügerin, Spießbubin. Czasem niekoniecznie źle, o kobiecie szlucznie się mężozynie wykręcającoy, ein listiges pfiffiges Frauenzimmer. §. Kobieta płci oliwkowatey, płowey, ogorzalej na słochu, ein brunettes, von dem Sonne verbranntes Frauenzimmer. *transl. A ty cyganeczko, wiedz białoszyie siostry, iakłoczko. Zab. 16, 518. von edner Schwalbe.* §. Cyganka, gatunek jabłek ob. Jablko,

eine Art Nessel. CYGANOWATY, a, e, na cygana pochodzący, czarziawy, oliwkowaty, zigeunerähnlich, zigeunerartig. CYGANSKI, a, ie, po CYGANSKU, z CYGANSKA przyst. od cygana, do cygana należący, Zigeuner e, zigeunerisch; Bz. cygancki; Cro. cziganski, jogyupachski; (Cro. cziganyast, cziganyliv fallax; Vd. ozigancki); Rr. цыганский. Byli w koronie nominowani w kancelaryi królewskiej rządzący cyganami; ci pod imieniem królów cygańskich znani, despotami byli cyganów i nieszaką policją utrzymywali. Czack. 1, 239. Chiromancya, praktyka cygańska. Klon. Wor. 7. Cygański żywot prowadzić, nomadicam vitam. Cr. Ad. 117. (włóczęgą się bawić, tułać się). Tak opalony, że prawie cygańską ma cerę. Haur. St. 346. Zigeunerfarbe im Gesicht, schwarzbraun, olivenfarbig. Jednak mnie jakieś poty cygańskie przechodzą. Teat. 55. e. 46. niegodziwe, fatalne, z sięgo sumnienia, Zigeuner(schweiß, Angstschweiß vom bösen Gewissen). Cygańska strzelba, niegodziwa, popusta, że u cyganów pospolicie taka bywa, ein Zigeunergewehr, ein Gewehr in schlechtem Stande, woran etwas fehlt. Otoli tu ognia strzelbą tą cygańską Ledwieśmy odgnęli szarą szatańską. Zimor. Sial. 240. CYGANSTWO, a, n, ród cygański, obyczaje i postępowanie cygańskie, Zigeunerei, Zigeunerabkunft, Zigeunerleben; Sto. ciganstvo; Rr. цыганство, (= 2. asyderstwo, drwiny). Siła się ich było temi fanty i tym cygańskiem posarżalo. Falib. Dis. 3. - 2. Zbiorow. = cyganie, Zigeuner, Zigeunervoll.

Pochodzi: nacyganie, wycyganie.

*CYGRYNOWY, a, a, z Niem. feegrün, morfkozielony). Jeymości piasscyk cygrynowy czarny, J. Offol. Dyar. 12. (cf. Ger. gittergrün, cibergrün).

CYKADA, CYKATA, CUKATA, y, z., CYTRYNAT, u, m. skorupy cytrynowe cukrem zaprawne, das Citronat. Do pierników Toruńskich nakładać cykadę krajaicy albo skóreki cytrynowych. Comp. Med. 667. Cła placą cukaty, słodkie rzeczy w cukier wprawione. Vol. Leg. 4, 81. Niewiaśta przed rodzeniem ma byćż posilona do bremi trunkami, konfekty miodunczanemi, cytrynaty. Sien. 446.

CYKL, u, m. z Greckolac, cyclus, liczba lat w czasie pewnym odwracających się, jak liczba niedzielnia, liczba stota, indykeja, epakta. Obr. Pr. C. 2, 11. ein chronologischer Cyclus.

*CYKLOP ob. Okrągłook,

CYKORYA, yi, z. Cichorium Linn. podróżnik siele. Fundz. 386. die Elchorie, Wegwart, Endivien; Croat. cikorija, czukoria; Dl. sutenicza pitoma; Sla. cikoria; Rr. цыкорія, солонена цестра; nempowy бамогн, tudzież cały rodzaj roślin do cykoryi podobnych, tym nazwiskiem oznaczają. Dyk. Med. 1, 605. Jest ogrodowa, której liście młodociane używane w salacie, Endivien; salsat, jest też dzika, której korzeń upalony do kawy mieszaia, Elchoriencoffee. Lad. H. N. 24. CYKORYIKOWY, a, e, na kształt cykoryi, cichorienähnlich. Cykoryikowe rośliny jeden składają rodzaj. Dyk. Med. 1, 605. CYKORYIOWY, a, e, od cykoryi, Elchorien; Rr. цыкорейный. Syrop cykoryiowy. Dyk. Med. 1, 608.

CYKULATA ob. Ciokolata.

CYKUTA, siele iadowite ob. Szaleń, Swinia wosa. *CYKUCIEC niaak. nied., scykuciec dk., szalec, ossalec, verrückt werden. Obsazio mię, żebyś nie szalał, do byś nie czykuciał. Zab. 9, 68. Jzyck.

CYL, CYLOWAC ob. Cel, Celować.

CYLINDER, - dra, m. wał, słup okrągły. Sol. Geom. 2., Rg. ostupisa; Cro. ostupiasa; ein Cylindret.

CYMBAL, u, m., CYMBALEK, ika., CYMBALIK, - ika, m. adrbn., z Greckolac, Bz. cymbal, cymbäl; Slo. cymbal; Hg. tymbalom; Bz. cimbal, glavocimbal; Jzak cembale; Cro. cimbola, osimbal, pondrica; Dl. pondrica, polububnicza; Crn. singel, cimbala, wytlu, wytalze; Vd. single, dilise; Rg. podrica, polububagn; Sr. 1. Ulicjadwo; Rr. цимбалаб; Ec. cymbala; Ger. die Cymbel. Drwon n. p. u zegara, die Glocke in einer Schlaguhr. Catek jest zegar, ma w sobie skład onego cazy, Dusza jest jak sprężyna, ciało jak cymbaly, Zabł. 2bb. 108. nor. „cymbaly, dawony u zegara, które godziny bieżą“. Na wieży ratusza Krakowkiego były dwa cymbaly zegarowe. Solik. Arch. 13. (dawonkowo gry, Glockenspiels). Cymbaly na konia do sanek. Tr. die Schellen beim Schlittensahren. Cymbaliki i Leop. Exod. 59. J. Cymbal, Cymbaly liczb. mn., narzędzie muzyczne strunami drzewianymi pokładane, które w graniu uderza się palcami, das Hackebrett, das Cymbal. Cymbal brzmiający. Matr. Ex. 55. Szynłarka kropski łok przy cymbalach uwiła w koło. Mon. 76, 282. Para Serbów a cymbal, idą w taniec kołem. Mat. z Pod. C. 5. Cymbalki słomiane modno zrobione, uchodzą teraz za fortepiano. Teat. 15, c. 70. Dawid na cymbalach grając rozweselił Saula, Perz. Lek. 199. (na arfo). Chwalić boga w cymbalach dobrze brzmiających, chwalić go na cymbalach chwaly nabożny. Wrobl. Zolt. 755. Appiona chepliwego literata nazywał Tyberyusz, cymbalem abo brząkaczem świata. Pilsch. Sep. list. 3, 26. - J. Glupiec, sglupiały, nie wie, co powiedzieć, jak cymbaly nie daia brzęku, aż uderzone, ein Einfaltspinsel, ein Dummkopf. Jak się spotkasz z tym cymbalem, Gotow jest w łeb ci palnąć samopalem. Teat. 45, c. 117. W pysk dostałem, jak cymbal. Teat. 51, b. 32. (wie ein dummet Junge). J. W mowie rubasznej cymbal, zadek, der Allerwerthesta, der Hintere. Wziął kąducznie w cymbal. Off. Wyr. Dał mu w dupę, w sepet, w cymbal, w chalupe, w zadek, w starą pania. J. Cymbal, miano, które się daje gończym psom, ein Name der Stäubehunde. CYMBALISTA, y, m. grający na cymbalach, der Cymbalist, der Cymbelschläger; Boh. cymbalista; Slov. cymbalista; Hung. tymbalmos; Cro. cimbalas, cimbalás; Crn. cimbalnik). W rodz. zehk. cymbalistka, die Cymbalistin; Bz. cymbalnice; Cro. cimbalassica; Hg. tymbalmosca. *CYMBALTOWNIK, a, m. który cymbaly robi. Mqez. der Cymbelmacher, der Cymbalmacher.

CYMBARKA, i, z. imię białogłowie, Cimbargie. Jabł. Her. Kieźny Maźowieckiej, ein Weibename.

CYMBORYUM ob. Cyboryum.

*CYMBULC, a, m. wielka strzała, przed czasy pospolita, falarica. Mqez. ein großer Wurpfeil (Bolzen).

*CYMBURY liczb. mn., więzy, kładany, Banden, Geseßu. Wydarłem się, zeszawam, od śmierci, a mocą Potargawszy cymbury, uydę ciemną nocą. A. Kchan.

W. 34. *vincula*). Już więznie w cymburach wiada. *Gom. Wł. Q.*

*CYMEC, *CYMCOWY *ob.* Ciemec.

1.) CYMENT, CEMENT, *u. m.* *caementum*, *das* Cement. z *lac.* Brak u nas kamienia ciosowego zastąpić może cyment z wapna gasszonego, niegasszonego i z dachówki drobno utłuczony. *Swiżt. Bud. 363.* *cf.* asbrych. W ubożey chacie nie ma przyśpę zle zdrowie do mnie, Kwita z cementów, z mchowych materacy. *Pot. Syl. 27.*

2.) CYMENT *ob.* Cynamon.

*CYMER, *u. m.* Przyłbicę o dwu cymerach miał na głowie. *Warg. Wał. 26.*

*CYN, *u. m.* Cynu w dobrą drogę nagotować, aby się innym rzeczom dla nieopatrzenia nie odwołka odprawa. *Zaw. Gosp.*

CYNA, *CENA, *y. z.* metal biały, miękki, łatwo się topiący, mniejszey ciągłości od ołowiu. *Aluk. Kop. 2, 189.* *das* Zinn; *Bh. cyn;* *cepn;* *Slo. cin;* *Sr. 2. zinn;* *Sr. 1. cjin,* *Crn. zin;* *Vd. zin,* *kositer;* *Sla. kositor,* *kalaj,* *kositer;* *Cro. kossiter,* *cziny,* *beło ołowo;* (*Lat. med. cassiterium*); *Bz. kositer;* *Rg. kossiter,* *barb. ka-laj;* *Rs. oxoso.* (*cf.* ołów). Cyna Angielska jest najszybsza. *Ead. H. N. 24.* (*cf.* kontryfaj, synek). Cyna płatkowa do zwierciadeł. *Tr. die Spiegelstille.* Nacynia kuchenno-cyną pobielaia. *Krumf. Chy. 193.* *berzgin-nen;* *Bh. cynowati,* *cyngugi;* *Vd. obkositrati,* *pokositrati,* *sakositrati,* *azinat;* *Rg. kositeriti,* *pokositeriti;* *barb. kalasati;* *Cro. kossitrim,* *ozinyam;* *Rs. лудимъ,* *вылудимъ,* *вылудивашю,* *полудимъ,* *верелудимъ.* §. *Zbiorow.* cyna z cynowo nacsynia, *das* Zinn, *Zinnge-schirre.* Tu na cynie iść daia; ona z porcollany ma serwisz. *Teat. 43, c. 111.* *Wyd.* Szczęśliwazo były wieki, kiedy na cynie iadano, niż oto teraz, kiedy srebrniki: Koły szafwiała. *Offs. Wyr.* - Rzemieślnik od cyny. *konwisarz.* *Bh. cynat;* *Cro. kossitritel;* *czingessar;* *Sla. kalaysar;* *Rg. kossiteritogl,* *kalais.*

CYNADRY, - ów *liczb. mn.*, wnętrzości śniedno z ryby, jako kaifce, wątrobki; *ogólni*dy, *nerki.* *Tr.* (*cf.* *Austr. Orschaber*), *das* Fischbeinfel, *die* effbaren Eingeweide eines Fisches; *Nieren.*

CYNAMON, *u. m.*, CYNAMONEK, - nka, *m. zdbrn.* *Laurus Cinnamomum.* *Linn.* drzewo rosnące na wyspie Ceylon, z którego mamy korę tymże imieniem zwana. *Aluk. Dyk. 2, 75.* *der* Zimmet, *der* Zimmetbaum, *die* Zimmetrinde, (*vulg. Canehl;* *ital. canella*); *Sr. 2. zim-met;* *Sr. 1. zimmet,* *czimmetka kora;* *Vd. zimath,* *cima-rindel;* *Crn. zimat,* *kanela;* *Cro. czimet,* *korice azlatke,* *kanella;* *Di. czinamomka,* *kanela,* *miriszna kora;* *Rag. cinamomka;* *Bz. kanjella;* *Sla. sladka korica;* *Hg. tsina-mon;* *Slo. Cstokice;* *Bh. koticce;* *Rs. корица,* *киннамонъ;* *Es. киннамонъ,* *киннамонъ;* *Gr. κινναμον;* *Hebr. קינמון kinnamon;* *Arab. كزبرة grauiter oluit.* Pa-ohnący cynamon, smak daiający daivny. *Kchow. Roś 98.* U nas kora cynamonowa, dawniey była cyment zwana, *u. p.* korzenie, safrany, cymenty, cło płać. *Vol. Leg. 4, 81.* Cynamon biały, *cortex vinteanus,* *Magellani-scher Zimmet.* *Krup. 5, 125.* - Drwa iak cynamon drogie. *Teat. 10, 93.* (bardzo kosztowne). DREWKA, iak cyna-monki. (bardzo szcuple). Posało w przysłowie potoczne,

o izbie nie usgrzaacy mówić: paloho cynamonem. *Ossa-Wyr. CYNAMONIK,* *a. m.* ptak, *cinnamologus.* *Plin. H. N. 10, 33.* który guiarzo swoje z samego cynamonu budować ma, *Cn. Th. der* Zimmetvogel, *Zimmetfiser.* CY-NAMONKA, *i. z.* wódka przepalana z cynamonem, *Zimmetbranntwein.* CYNAMONOWY, *a. e.* od cynamo-nu, *Zimmet;* *Bh. koticow;* *Rs. корица,* *коричина,* *коричина.* Zewnętrzna cynamonową korę odepnia cyna-monowego oddzielaią, w paski kraia, pokraiana na słońce wystawia, gdsie się w małe trąbeczki zwiaa. *Dyk. Med. 1, 610.* Woda cynamonowa. *ib. 611.*

*CYNAR *ob.* Cezar.

CYNDAL, *u. m.* sandał, *santalum,* drzewo Amerykańskie, rzadkie i drogie, używane do farbowania. *Ead. Dyk. 2, 280.* *der* Sandelbaum. CYNDALOWY, CYN-DALINOWY, CYNDELINOWY, *a. e.* *Sandel;* - Sztukwarki hebanowe i cyndelinowe. *Rey Wiz. 24. b.*

*CYNDELIN, *u. m.* kitayka cieuka, *feinet* Zaffent. Ko-laszcyk ten w cyndelin albo w tawtę cienką zawieszaią. *Syr. 97.*

*CYNDERT, *u. m.* Cyndertu sztuka. *Instr. Cal. Lit.*

CYNDLOCH, *u. m.* z Niem. zapal u strzelby, *das* Zünd-Isch. CYNDLONT, *u. m.* z Niem. lont do zapalenia strzelby, *das* Zündlunte. CYNDPULWER, *u. m.* z Niem. podoyпка, *das* Zündpulver. *Tr.*

1.) CYNEK, - nka, *m.* z *lac. quincunx* figura z pięciu, na kształt piątki na kostkach, *fünf* Stue in der Gestalt der Fünfe auf der Würfel. Trzywęglasta figura dwoiska, o jednym szrodnim punkcie, Quinkunks czyni, który Pblacy cynkiem nawiemy; słowo to z Lacyń wzięte jest, iakoby rzeł quinek. *Orzech. Quincunx,* t. i. wzór ko-rony Polskiej na cynku wystawionej. 56. Drzewa w cy-nek rozsadać. *Dudz. 22.* Foremniejszy figury ku roz-sadeniu sadów niemasz nad cynka; bo do ktoregokolwiek kąta w cynku oka przyłożysz, hnet wszystkie cynek w oku swym razem masz. *Orzech. Qu. 66.* §. Cynek, piątka na kostce *Gall. cinque,* *Ger. Fünf,* *Wd. g. die* Fünfe auf der Würfel. Chciał się poiedynkiem bić z nim, lub kość zysem lubo padnie cynkiem. *Pot. Arg. 668.* Wszystkie rzucił cynki. *Tr. §. Cynek,* *cećka,* *plama,* *ein* Flecken; *B. auf der Haut eines Thieres,* *ein* Spreuslein. Sabaka cynkiem niematyń upstrzona. *Otw. Ow. 111.* Murzyn awcy skóry; iak cynków awych nie może odmiąć ty-grysa. *Kul. Her. 189.* Cynkami upstrzone rysie. *Otw. Ow. 152.* Loda kondys, gdy ma cynki; udyśie za wyżła. *Pot. Syl. 54.* (Loda głupek, gdy ma dziegi, mądry). Cynki na oczach. *Syr. 345.* *Flecken auf den Augen;* *Boh. cynl na oku,* *bełmo.* *cf.* cećka, bielmo. - *Fig.* Wielka enota milczenie; drugi co mu slinki Niosą do gęby gada; ma też po niey cynki. *Pot. Jow. 27.* (ciggi, bliżny, szar-my, siniaki, *blaue* Fleck, *Striemen* *f. ob.* Cynkowaty, Cynowaty.

2.) CYNEK, - aku, *m.* dęty instrument; z Niem. *die* Zinfe, *ein* Blasinstrument; *Bh. cynf.* Piaszalka podobna do kornetu. *Dudz. 22.* (*cf.* *Bh. cynfati tinnire,* *cynfati tinnitus.*

5.) CYNEK *ob.* synek, półkrasiec, gatunek ołowiu białego. *Krup. 5, 148.* *der* Zinn, *ein* Halbmetall.

CYNGATURA *ob.* Cigatura. CYNGIEL *ob.* Ciegiel.

CYNKA,

CYNKA, i, ż, *zinnia* Linn. rodzaj rośliny *Kluk Dyk* 3, 179. die *Sinte*, ein *Pflanzengeschlecht*.

***CYNKATURA**, y, ż, wazki "harus nazwany cynkatura. *Instr. Cel. Lit.* - Vol. Leg. 6, 134.

****CYNKOPSTROSC**; sci, ż, cynkowatość, buntos *Gesprenkel*. Złych w cynkopstrości czarna tygrysów Indya się boi. *Bardz.* Tr. 136. **CYNKOWATOSC**, **CYNOWATOSC**, sci, ż, kształt cynkowaty, die *Gestalt einer Würfelsänfe*. §. *Pastrocina*, pastrość, upstrzenie w cynki, *das Gesprenkelte*. **CYNKOWATY**, **CYNOWATY**, a, e, - ato *przysł.* kostkowaty, na kształt cynka, sadzony w cynek, *wie eine Würfelsänfe gestaltet*. Cynkowane płotno, *gemobelte Leinwand*. §. Cynkami, plamami ob-sypany, upstrzony, *gesprenkelt*. Ryś cynkowaty. *Banial. D.* Skóra rysia cynkowata. *Klon. Wor.* 80. Futro rysie im bielsze i cynkowatsze, tym droższe, *Tr. Apis cynkowaty, varius coloribus*. *Zebr. Ow.* 239.

CYNOBR, **CYNOBER**, bru, m. *Gr. κίναβαρ*, *Lat. cinna-baris*; *Bh. cynobr*; *Sr. cijnober*; *Bs. cinabar*; *Vd. zino-ber, menni*; *Cro. czinabër*; *Dl. rumenicza*; *Rg. rumenizza*; *Rs. кинноварб*, *ber Zinnober*. Cynobr naturalny jest właściwym łożyskiem złowego srebra. *Kluk Kop.* 2, 229. Siarka z żywym srebrem czyni owę czerwoną farbę Cyno-ber zwaną. *Kluk Kop.* 1, 221. *Sien.* 330. **CYNOBRO-WATY**, a, e, na cynober pochodzący, *zinnobertartig*. **CYNOBROWY**, a, e, od cynobru, *Cinnobet*. *Rs. кинноварный*.

***CYNOLEY**, **CYNOLEYNIK** *Bndtk. ob.* Konwisarz.

CYNOWATOSC, **CYNOWATY** *ob.* Cynkowatość. **CY-NOWOD** siele *ob.* Orlik siele.

CYNOWY, a, e, od cyny, *Zinn*, von *Zinn*, aus *Zinn*. *Sr. cjinowé*; *Bh. cynowj*; *Cro. kossitren*; *Bs. et Rg. ko-siterni*; *Slo. cineni*; *Sr. Zinnowi*; *Vd. zynast*, *kostiter-jañ*; *Rs. оловянный*. Cynowe minery najprzedniejsze są w Anglii. *Wyw. G.* 415. Cynowe naczynie *Rs. оловянный*. cf. *Cyna*.

***CYNOZURA**, y, ż, z Greckołac, niedźwiadek na niebie, *der kleine Bär*. Tym co za pasem ognistym mieszkaia, Cynozura leniwo wchodzi. *Bardz. Luk.* 163. §. *fig. skazówka do miarkowania się za nią, ein Wahrzeichen. Anzeichen, Richtungszeichen*. Elekcyja nowa przynieść miała zbawienną cynozurę przez obranie pana w odmęcie tak burzliwym. *Tward W. D.* 37. Biorę to za cynozurę. *Off. Wyr.*

CYPEL, - pla, m. z Niem. *der Zipfel* koniec spiczasty iakieykolwiek rzeczy, w drugą kliniasto wchodzący, *Bh. тпец, цып, цп, цыпел*, (*Rs. cipke lacima*; *Crn. zipla*, pulsowa żyła). U ślisów cypel, narożnik lądowy. *Haur. Ek.* 174. klin lądu, który wychodzi na wodę. *Magier. eine Erdsitze, Landsitze, Erdzunge, Landzunge*. Char-piny, cypłów i innych zawad, aby rotman przestrzegat od nich, dla szwankowania. *Haur. Ek.* 171 - Cypel skały, szczyt, śpica; *die Spitze eines Felsens*. Siedział na cypłu wysokicy skały. *Star. Num.* 2, 49. Płyniem i wnet my cypel okropny uyrzeli, Okrażyliśmy on wiaz grofny. *Przwb. Luz* 160. - Cypel nadmorski, przedgórze, góra nadmorska zawieszona, *ein Vorgebürge*. Widać nad samo wielkie wyniesiony morze cypel, wodą daleko od morza nietknięty. *Bardz. Luk.* 159. Cypel dobrej nadzioi.

Tom I,

Hub. Wst. 6. Przy cypłu Ameryki leży przesmyk Magiellański, *Star. Buff.* 114. Szczipie cypie południowy Ameryki okazują uszczuplanie lądów a rozszerszenie się morza na południu. *ib.* 114. *pointe*.) §. Cypel, gwóźdź u główni, który w rękoieść wchodzi. *Tr. die Angel einer Messerlinge, Degenlinge*. **CYPLIK**, a, m. *zdrbn. ein Zipfelschen*. Koneweczka mała z cyplikiem albo noseczkiem, *Macz. guttulus die Schnauze einer Ranne*. **CY-PLOWATY**, a, e, na kształt cypla, *zipfelig, spitzig, teilig*. *Bh. cypowaty*; *Rs. долгопояль*.

CYPR, u, m. wielka wyspa w Azji na morzu śródziemnym. *Dyk. G.* 1, 154. die *Insel Cypren*. *Sla. cipar, Carn. zherig*. 2. Cypr, drzewo, *cyprus Plin. H. N.* 12, 24. *der Cyprenbaum ob. Cyprys*) §. Miano psów gończych, *ein Name der Stüberhunde*, Wilczek rączy z Cyprzem swoim bratem. *Otw. Ow.* 111. **CYPROWATY**, a, e, na cyprowe drzewo pochodzący, *cypertartig*. *Bndtk. CYPROWY, a, e, od drzewa cypru, *Cypren*, von *Cyprenbaum*. Mily mój jest mi, iak grono cyprowe. *Bibl. Gd. Cant.* 1, 14. **CYPRYISKI**, **CYPERSKI**, a, ie, z wyspy Cypru, *Cyprißch*, aus *Cypren*, *Cypren*. Król Cypryiski przysyłał Jagiellowi podarunki. *Biel. Kr.* 299. Cypryiska Pani, Wenera, *die Venus*. Prędzey czy późniey w konieczney dani Trzeba hold oddadź Cypryiskicy pani, *Zab.* 10, 203. *Zabl. Cyperski korzeń ob. Ostryż wonny*. **CYPRYIOTA**, y, m., **CYPRYCYZK**, a, m., z Cypru wyspy rodowity, *der Cypet, Cypartot*. *Bndtk. Sla. Cipravic*. **CYPRYS**, ***KUPRYS**, a, m., *cupres-nus*, rodzaj rośliny, którego gatunki są drzewa; najznakomitszy z nich jest Cyprys zawsze zielony. *Kluk Dyk.* 1, 172. *der Cypressenbaum*; *die Cypresse*; *Bh. cypriß*; *Vd. cipravo drevo*; *Crn. ciprés*; *Sr. czipressna*; *Slo. cipres*; *Slo. cypressow* (strom); *Hung. tzipros-fa*; *Bs. ciprés*; *Cro. cziprés*; *Dl. czempres, czipris*; *Rs. кипарисб*; *Ec. кипарисб*. Stary kupres. *A. Kchan.* 55. Kupres kopcowy podobny, ku ziemi szeroki, ku wierzchowi szcuplejszy i okrągło kończaty. *Otw. Ow.* 394. Cyprys krzewisty. *Min. Ryr.* 3, 24. Cyprys prochna i starości nigdy nie zna. *Ead. Hst. N.* 24. Cyprys rodotrwoji. *Zab.* 9, 218. (cf. *Cypr*.) §. Cyprys ziele, w ogrodach się znayduie, *Kluk Rosl.* 2, 215. jest to gatunek świętosiola, *Santolina Chamae Cyparissus*. *Kluk Dyk.* 3, 50. *Cypressen-fraut*. **CYPRYSOWY**, a, e, od cyprysów, *Cypressen*, *Bh. cyprißowj*, *Sr. 1. czipressnane*; *Cro. czipreski*; *Ross. кипарисный, кипарисовый*; *Ec. кипарисный*. Cyprysowy lasek, *Bs. cipresciste*; *Cro. czipressische, ein Cypressenwald*. W krajinach gorących z korzeni cyprysowych zbierają żywicę. *Ead. Dyk.* 1, 251. Cyprysowa galka albo macharsynka *Cn. Th. die Cypressennuß*. cf. *Cyprowy*.*

***CYRA**, y, ż, miejsce zacyprowane, *eine zugestifte Stelle* 3. *B. im Strumpfe*. §. Szew iakiey rany, paragraf, szram, *eine Flicknath, zugestifte Wunde*. *Bndtk. cf. Cyrowac, Cyrulik*, podług *Bndtk.*

CYRANKA, i, ż, **CYRANECZKA**, i, ż, *zdrbn.*; *Bh. cirka, czirka*; *Rs. чирокб, чиренокб, амайка, поле-вож чирокб, Lat. circia, crecea, anas querquedula*. *Linn. die Krickente*; gatunek dzikich kaczek najmniey-szy, znayduie się na stawach, iesziorach, *Zool. Nar.* 255

Cyranca jest właśnie między kaczkami karłem. *Kluk Zw. 2, 322.* - Cyraneczka, równa się drowadwi. *Kluk Zw. 2, 322.*
CYRENAYSKIE ziele, *Sylphium, Laser, Cyrenisch Laserkraut.* *Syr. 187. eine Art Gerstenkraut, daie sławną gumę amrodsieniec, djabelskie łajno, assa foetida, Teufelsbrech, swana.* *Ead. Dyk. 1, 64.* Cyrenayski sok. *Syr. 187. et 529.*
***CYRK**, u, m. cyrkuł, koło, okrąg, Eirtel, Kreis. Włos po ramionach pływie zaniedbany, Coż by go w słoze cyrki utrafiła? *Tward. Daf. (pierscienie, Haatloeden.)* **CYRKIEL**, CERKIEL, kla, m., z łac. naczynie do określenia cyrkułu czyli koła służące; *der Eirtel, das Instru-ment.* *Bh. cyrkl, krążidło, kolofruh; Hung. tairkalom; Sr. 2. cirkól; Sr. 1. cirtel; Crn. okroshdel; Vd. cirkels, cirkli, cirkel; Croat. krusilo, okrusilo, sésztilo; Rag. scetka, scestillo; R. църкъл, кръжало, voróba.* Do nakreślenia na papierze, na tablicy i t. d. okręgu koła, używamy narzędzia nazwanego cyrklem, *Geom. Nar. 1, 7.* Rozkroczymy cirkiel, uczynisz koło. *Grzyp. G. L. 2. b.* W cirkiel co czynić, pod cirkiel, *Włod.* Bez cirkla wszelakiego cyrkuł obwódzi. *Bald. Sen. 36.* Wynalazca jego barki nitem spoił, Tak jednak drugie końce równo w nim rozdwoił, Ze lubo iedney części mieyscu stać przychodzi. *Druga ią pięknym krążcem na koło obwódzi.* *Otw. Ow. 311.* **CYRKIELNIK**, a, m. rzemieślnik, co cyrkle robi, *der Eirtelschmid.* **CYRKIELNICZY**, a, e, od cyrkielnika, *Eirtelschmid.* **CYRKIELNICTWO**, a, n. rzemieślnicze, *das Eirtelschmidshandwert.* **CYRKLINA**, CERKLINA, y, ż. miserny cyrkiel nie w najlepszym stanie, *ein elender Eirtel.* Prości malarze dluhją po kole cyrkliną drewnianą. *Sol. Arch. 65.* **CYRKLASTY**, CYRKLISTY, a, e, podług cyrkla, *cirtelformig*, Linie cyrkliste, ellipsy, hyperboli, owaty. *Sol. G. 60, R. круговыи.* **CYRKLISKO**, a, n. niezgrabny cyrkiel, *ein ungeschliffen, ungeschlachtet Eirtel, ein schlechtes Instru-ment.* **CYRKLOWAC**, - ał, - uie, czyn. *nied.* ocyrklować, ocyrklować, sacyrklować, *dok. okrążyć, okolować, obwieść w okrąg, cirkeln, abcirceln.* *Sor. 1. cirtelupu; Cro. sésztilim; Rag. scetkovati; Cro. sésztilitel; cyrklujący.)* Ocyrklował mi to kiem na piasku. *Pot. Fow. 108.* Naznaczamy komissarzów na ocerklowanie osiadłości Kozackich. *Vol. Leg. 3, 928.* (określenie, ograniczenie.) Przyrodzenie bieg życia naszego ocerklowało. *Nag. Cyc. 132.* (oznaczyło, bestimmen, bezeichnen, abmessen.) *tr.* Leszek Kraków murem J wałem ocyrklował do koła, iak szaurem. *Min. Ryt. 2, 27.* (obwiodł, otoczył, umgeben, einschließen, umzingeln. §. Intr. cyrklować, kolować, krążyć, sich im Kreise bewegen, kreisen, Sokół pod niebem bezpiecznie cyrkluie J po powietrznych kraich śmiało labiruie. *Tof. Saut. 68.* Płomień cyrkluie w piecu. *Torz. Szk. 118.* **CYRKLOWY**, a, e, od cyrkla narzędzia, *Eirtel;* Cyrklowy nit, cyrklowe rozkroczenie. **CYRKUL**, u, m., **CYRKULIK**, a, m. *zdrbn.*, koło, obwód, linia na około pewnego punktu śrzedkowego w równy zewsząd od niego dalekości, obwiedziona, *der Eirtel, der Kreis, der Umkreis, die Eirtelfigur.* *Bh. cyrkl; Slo. cirkel; Sla. ghestár; Ec. кръжало.* Każdy cyrkuł dzieli się na 360 gradusów. *Wyrw. G. 41. R. obs. чѣмпермб.* Małych cyrkulików pewney liczby według woli na ziemi pisanie.

Boh. Djab. 2, 255. §. Prowincya, powiat, *der Kreis einer Provinz; Vd. okroglishna oblastnia; Cro. Varmegya.)* Niemcy dzielą się na dziewięć cyrkulów. *Wyrw. G. 202.* §. Zjazd, zgromadzenie u dworu, *ein Eirtel bey Hofe, eine Versammlung.* Nie bywa już u dworu zwy- czaynego w Niedziele cyrkułu czyli zjazdu państwa po nabożeństwie. *Pam. 84, 609.* **CYRKULACYA**, yi, ż. bieg, obbieg czego, n. p. krwi w ciele, monety, *der Umlauf, die Circulation.* Harwey naypierwszy odkrył cyrkulacyą krwi w ciele ludzkim. *Wey. An. 9.* Cyrkulacya krwi w ciele naszym dzieje się za pomocą serca. *ib. 116.* Wnętrzna cyrkulacya kraiowa, handel dziejący się wewnątrz kraiu. *Pam. 85, 1, 1092.* **CYRKULOWAC** niak. *nied.* być w biegu, krążyć, chodzić, *cirkulieren, umlaufen, herum gehen.* Cyrkulnie wieść między ludźmi. *Oss. Wyr. (gruchnęło; slychać.)* Cyrklująca moneta, cyrkulacyą, kurs mająca, bieżąca. **CYRKULARNY**, a, e, od cyrkułu kraiowego, *Kreis;* *Kreisamt;* *Vd. okroglishni; Ross. окружныи.* Cyrkularny Kapitan. *Kreisshauptmann.* Cyrkularne listy. *Teat. 5, c, 21.* okolne listy, okólniki, *Kreis Schreiben, CYRKULARZE.* 2°. **CYRKULARZ**, a, m. cyrkiel, *der Eirtel, das Eirtelinstru-ment.* Cyrkularzem opiatek wykrażają. *Gil. Kat. 346.* **CYRKUMFLEKS**, *Slo. profolec, Crn. stręshéza, der Circumfer, daszek.*

CYROGRAF, CEROGRAF, CHYROGRAF, u, m., ***CHYROGRAFA**, y, ż., z Greckolac; *chirographum, własney ręki zapis, karta, akrypt, die Handschrift, Bes- chreibung, Obligation, der Schuldbrief, Bh. gikota (cf. istota); Vd. dougnu pismu, dougapismu; R. кабалá; Ec. рукаписаніе, заемная запись, кабалá, Greek. χειρογραφον.* Dał mu ono srebro na szulbryf własney ręki. *1. Leop. Tob. 1, 17.* na cyrograf *ib.*, Dlužnik, który pewne summy podług swoiey chyrografy albo urzędowey zapisz winien. *Groick. Obr. 187.* Weź szulbryf twój, napiszże 50. *1. Leop. Luc. 16, 6.* weź cyrograf twój. *3. Leop. Juźci nic po cyrografie, kiedy dlugi poplacone.* *Bial. Post. 143.* Gdy mu cyrograf niektórych panów komissarzów pokazano, płacił ie. *Birk. Zbar. A. 5.* Słowo przy świadku iest iakoby cerografem i membraną, któremu nie uczyniwszy dosyć, musiałyby dać w geldzie winę. *Haur. Ek. 173.* Cyrograf iśców: kwit. *Cn. Th.* Cyrograf iśców od dłużnika podpisany i iemuż oddany, rekognicya. *ib. §.* Cyrograf, skrypt na duszę djablu, czyli zapisanie się djablu, *eine Teufelsverschreibung.* Cyrografy djablom, które nierozsądni podpisywali, były pisane krwią, iako naywiększey przysięgi świadectwo, *Czack. P. 2, 232.* O kartach ostro opianych mówi się: nie skrypt datem, ale cyrograf; iakoby, zapis tak surowy, iakiegoby ledwie sam djaból wyciągał. *Oss. Wyr. CE- ROGRAFOWY, a, e, od cerografu, zapisowy, *Hand- schrifts;* *handschriftlich, Schuldbrief;* *R. кабалныи; Ec. рукописный.* Obowiązanie bywa listowne albo cyro- grafowe, gdy się kto cokolwiek uczynić, listownie obo- wiązuie. *Szczerb. Sax. 321.**

CYROWAC, - ował, - uie, czyn. *nied.* sacyrować *dok.* rozdartego co plecioną robotą pozaszywać, stopfen, fiden, §. B. einen Strumpf, ein Loch zu- stopfen. *Ross. шмолпять. ob. Cyra. CYRULI- CKI, a, ie, od cyruldictwa, *Bundarjuc;* *Chirurgie;**

chirurgisch. cf. *Gr. χειρουργία*, *Sr. 1. howerfi*; *Crn. ranozelniahko*; *Croat. ranolikarski*; *Ross. цырюльничій, цырюльническій, цырюльничковъ, хирургическій, врачбный, лѣкарскій*. Cyrulicka nauka, o sposobach leczenia zewnętrzných chorob, dolegliwości, chirurgia. *Pers. Cyr. 1, 3. Pílki cyrulické. ib. 3, 153. CYRULICTWO, a, n., Grecholac. chirurgia (cf. lek, léczyc) die Chirurgie, die Wundarzneykunst. Bh ranatstwi, hogeni; Sr. 1. howerstwo, kunjt howera; Cro. ranolichtvo; Rg. rukoljekarstvo; Rr. хирургія. (Rr. цырюльня = barwiernia, laźnia), Cyrulictwo bardzo znaczna część lekarskiej umiętności, podająca nam prawidła, iak s powierachownemi niemocami, ranami i innemi przypadkami, całemu ciału ludzkiemu trafić się mogącemi, postępować. *Pers. Cyr. 1, 59. Znac się na cyrulictwie. Pers. Cyr. 1, praef. CYRULICZEK, czka, m. czeladnik lub chłopic cyruliozy, der Geselle oder Lehrbursche des Wundarztes, der Barbiergeselle, Barbierjunge. Prayszedi cyruliczek do krwi puszczania. Boh. Kom. 1, 357. CYRULICZKA, i, ż. kobieta cyrulictwem się trudniąca lub też żona cyrulicza, barwierka, die Wundärztin, die Barbierinn. Vd. briuka, briazhisa, Rr. лѣкарша. CYRULICZY, a, ę, od cyrulika, Wundarztes, Chirurgen, Nie wiem, czy ktos przes całe życie obeysć się może bez cyrulicsey pomocy. *Pers. Cyr. 1. praef. CYRULIK, a, m. lekarz chorob zównętrznych, ran i t. d. z Grech. χειρ ręka, i słowa: lek, léczyc, der Wundarzt, der Chirurgus, Chirurg; Rg. rukoljecznik, rannarnik: Bh. ranlét, ranfogic, fogic, fogitel, ranat; Cro. ranolichnik, vrachitel; Vd. arjak, arzat, padar, brivez; Crn. ranozelnik, brvvs; Sla. briács; Sr. 1. hower, ranom howerjet; Rr. цырюльничъ, хирургъ, лѣкаръ, рудомѣтъ. Kto i umysłowā i dsiałajāca część chirurgii dobrze pojal i nskuteczna, ten wart imienia cyrulika. *Pers. Cyr. 1, 62. Cyrulik polożny. Pers. Cyr. 2, 267. accoucher. W używaniu pospolitym cyrulik = barwierz, golibroda, der Barbier.****

*CYSŁO ob. Czysto, Czcic.

CYS, ia, m. zdbr. rzeczown. Cycek, das Brustwärtchen, das Wärtchen.

CYSTERNA, y, ż. z łac. rów na wodę deszczową wymurowany lub ciosowym kamieniem wykładany, die Cisterne. Bh. nadrija, lařna; Slo. cysterna, g'rant; Sr. 1. wohdné řajci; Crn. štirna, (:studnia), stęqva, deshirna, gushterna; Vd. sterna, desharna, stekva, dishna shterna; Cro. sterna, gusterina, vodostana, nakapnyak, desgyemca, peregr. cheternya; Bs. gusterina; Dl. satudenack; Rg. vodohranja; Rr. водомѣстнище, водоѣмъ, водохранилище, збиралище; Ec. ровенникъ, приятелище, збиралище, водохранилище, водособраніе, водоприятелище. Cysterna, krynica. *Cn. Syn. 182. Switk. bud. 362. Soltan srogim kosstem dal w ziemi z ciosanego kamienia cysterny po drodze porobic, aby się w nich mogła woda dżdżowa z gór przyprowadzona zachować dla pańników. Star. Dw. 64. - Allagor. Opuścili źródło wody żywey, z ukopali sobie cysterny rozwalone; które nie mogą wody zatrzymać. Pocię. 439.*

CYSTERS, a, m. zakonnik reguły S. Bernarda, od klasztoru Cistercium w Burgundyi. *Kras. Zb. ein Cistercienser,*

Cisterciensermönch. CYSTERKA, i, ż. zakonnica reguły S. Bernarda, die Cistercienserinn, Cisterciensernonne. CYSTERSKI, a, ie, od Cystersów, Cistercienser. Zakon cysterski; klasztor cysterski.

CYT! *exclam. do milczenia, cicho! lat. si! Ger. si! pft! still. Gall. R. chüte. Ital. zitto; Slo. cit, Et, ps, ho! (diat. Bh. cyt = czucie) Sla. štati, mucsi; Sr. 2. si! sh! Rg. müci; Rr. шмъ! (Rr. цытъ do psa fuř! цыкъ, einen Hund fuchen lassen) Ec. цыма, цыгб, глѣч молчѣмъ повелѣвахъ. Cyt! iuz dosyc tego, *Teat. 52 c, 6. Cyt! Cyt! ktoř tu idzie. ib. 55 e, 4. Cyt! milczmy. Boh. Kom. 5, 48. Cyt Paulinie z twym dekretem. Zygr. Pap. 362. (schoway się z tém.) Ale ty cyt i ia cyt, wiemy na się obie. Opal. Sat. 38. Ey cyt! Teat. 18 b, 8. Cyt! nie plac! sposób mamek tulenia dzieci. Oss. Wyr. Cyt panowie! lžey mówcie, by król nie uslyszal. Rey Zw. 80. Cytcié panowie, i. t. d. Wereszcz. Regl. 129. Cyt chłopcy. Tr. CYT, u. m., milczenie, uciszemie, das Schweigen, die Stille. Milczenie powszechne; lecz pod. onym cytem Widzialbyř rozróznione myřli w sercu skrytém. *Pot. Arg. 137. Okropny cyt ţwiat wydaie. Brud. Ost. B. 4.***

CYTACYA z księgi ob. przytoczenie, przywiedzenie; Cytacya do sądu ob. Pozew. CYTADELA ob. twierdza, forteca. CYTARA ob. Cytra

CYTAWA, y, ż. *Sr. 2. gättawa, miasto wyższy Luzacy Dyk. G. 3, 213, die Stadt Zittau. CYTAWCZYK, a, m. z Cytawy rodowity, der Zittauer. CYTAWSKI, a, ie, od Cytawy, Zittauer, Zittawisch.*

CYTER, CYTR, u, m., cytrynowe drzewo, - citrus, *Ec. цытрь, der Citronenbaum. Cytr, drzewo, którego owoc sowią rayskimi iablkami, drzewo zamorskie. Cresc. 414. Ten kraiu skarb Maurytańskiego, dęby i cytry. Bard. Luk. 161. ř. cytr albo iabiko rayskie. Cresc. 414. ein Paradiesäpfel. ob. Cytrowy, ob. Cytrul, ob. Cytryna.*

CYTOWAC zacytować ob. przytoczyć, pozwać, zapozwać. CYTRA, *CYTARA, y, ż. CYTERKA, i, ż. zdbrn., narzędzie muzyczne, die Zither; Bh. cytara; Sr. 1. cýtara, cýtara; Sr. 2. zíttra; Slo. cýtara; Hung. Cytara; Crn. citra, zítro; Bs. cýtara, cýtara; Cro. czitara; Dl. czitra, gussle (cf. geřle); Rr. цытпа; Ec. цытпа, гýсьль (cf. geřle) (*Pers. cior quatuor, tar chorda, Ital. guitarra, Gall. guitarre, Arab. kithar*) Cytra Hiszpańska. *Jeř Ek D. 3. Miasto arfy i fletów i bębnów miedzianých i krzykliwych kornetów i cyter rzezanych. . . Zbil, Zyw. B. 2. Ogronnemi bębnami, krzykliwemi trąbami, wdzięcznemi lutniami, przyjemnemi cytrami, chwalcie pana Ryb. Ps. 294. Brzęk cytar twoich nie będzie więcey slyszan. 3 Leop. Ezech. 26, 13. (brzęk lucień twoich. 1 Leop.) Grać na cytrze; Vd. zitrati. ob. Cytrzysta,*

CYTROWY, a, e, od cytru, drzewa, Citronenbaum, von Citronenbaumholz. Z Afryki cytrowe zwoā stoliki. *Bardz. Luk. 2, 2. Na stonowych cytrowe nogach kładną stoły. Bardz. Luk. 180. Cytrowe iabika, citrum, aurea mala, malamedica, nuptialspomum. Urzęd. 337. Citrone.*

CYTRUL, a, m. *Gall. citrouille. Ital. cedriuolo, die Citrulle, wodny melon, die Wassermelone. Cytrule, pókl są młode, małe, zielone, lepsze bywaią; ale gdy iuz twardnieją a. ku żółtości przychodzą, nie są tak dobre.*

Cresc. 229. Ogórki i cytrule są bardzo niestrawne; wazakoż cytrule nad ogórki niestrawniejsze. *ib.* 229.

*CYTRYN, u, m. *Cn. th. Tr.* CYTRYNA, y, ż. CYTRYNKA, i, ż. *zdrbr.* cytr, cytrowe drzewo, lub też owoc cytrynowego czyli cytrynowego drzewa, die Citrone, der Citronenbaum und die Frucht des Citronenbaums. *Boh.* cytron; *Slovac.* cytron; *Hung.* tsitrom; *Sorab.* 2, citrona; *Sorab.* 1, cjitrona; *Carn.* zitrona; *Rag.* cetrán; *Slavon.* citroni; *Bs.* cidran, cedrun; *Croat.* citrona, *Di.* csetrun; *Rs.* цитронъ; *Lat.* citrus medica, *Arab.* kidharen, kitaræn). drzewo u nas w oranżeryach chowane; owoc zwyczajny jest podłużny; iasnożółty, chudomięsisty, iedno kwaśne, drugie słodkie. *Kluk Dyk.* 1, 133. Cytryny wielkiego są użycia w życiu pospolitym i w sztuce lekarskiej. *Dyk. Med.* 1, 619. Kładną cytrynki na stół, a gdy wycisną sok, rzucą na śmiecie. *Zab.* 12 14. *Rs.* Бадьянка pewny gatunek cytryny Perskich. CYTRYNOWY, CYTRYNNY, a, e, od cytryny, Citronen; *Bh.* cytronowy; *Sr.* 1, cjitronski; *Cro.* csitroneski; *Hung.* tsitronyos; *Rs.* цитронный; *Ec.* цитроновый. Z kwiatów i skórek cytrynowych robią wodę dystylowaną. *Dyk. Med.* 1, 621. Drzewko cytrynowe, *Kluk Dyk.* 1, 133. *Slo.* cytronowy (strom. Cytrynowy przedawca, Cytrynars *Bh.* cytronat, w *rodz.* żeńsk. cytronatka. Kolor cytrynowy, Citronenfarbe. CYTRYNAT ob. Cykada.

CYTRZYSTA, y, m. grający na cytrze, der Zitherspieler. *Sr.* 1, cjitronski; *Crn.* citrar; *Vd.* sitrar; *Cro.* csitarista; *Di.* gudacz (ob. gędsiec) Głos, iako cytrzystów, grających na cytrach swoich. *W. Apoc.* 14, 2. *W* *rodz.* żeńsk. *Sr.* 1, cjitarnicjja.

CYTWAR; u, m. *Zedoaria*, der Zitwet, *Kaempferia* *Linn.* roślina, której korzeń w lekarniach użyteczny, ma zapach kamforowy. *Kluk Dyk.* 2, 67. *Bh.* cywar; *Crn.* zhmerunka; *Rs.* цитварное сѣмя. Nie ulżą trosków nalane puławy Winem, ani wykwinie od Persów cytwaru. *Zab.* 11, 416. CYTWAROWY, a, e, od cytwaru, Zitwet; *Bh.* cywarowy. Cytwarowe nasienie (ob. Glistne nasienie), na proszek utarte, dawać dzieciom na robaki. *Perz. Lek.* 191.

CYWA, CYWKA ob. Cewa, Cewka.

CYWILIZOWAC *czyn. nied.* ucywilizować *dok.*, obyczać, okrzesać, civilisiren. Nieucywilizowany ieszcze naród. *Mik. Turk.* 402. CYWILNOSC, ści, ż., sprawy cywilne, obywatelskie, mieszczafskie, das Civilsach, Civilsachen. Księdzu wdawać się w cywilność nie godziło. *Xiadz.* 278. (w świeckie, światowe sprawy, weltliche Sachen, Weltthändel). CYWILNY, a, e, CYWILNIE *przystk.* (oppos. duchowny, oppos. wojskowy) obywatelski, mieszczafski, civil. Prawo cywilne traktuje o szczególnych obywatelów pewnego narodu związkach, iako n. p. o spadkach, kontraktach, przestępstwach, karach i sądach. *Ozr. Pr. C.* 1, 7. das bürgerliche Recht. Tenże tytuł pozostałym prawa Rzymskiego księgom dawać zwykliśmy *ib.* Urzędy przełożenia w sprawiedliwości są urzędy cywilne. *Fez. Wyr.*

CYZYOIANUS, CIZYOIANUS, *indecl.* świętnik, kalendarsz święt. *Cn. Th.* - *Budz.* ein Festtagscalender, Heiligentagscalender, Festcalender. Z Wielkieynocy liczy cizioianus,

dalekoki do S. Jana, *Rey Zw.* 159. Musisz liczyć i cizioianus i godsinki, abys powinności swej nie omieszkał. *ib.* 38. b.

NB. *Zastanawiać się należy nad tym, że pod zgłoszką cy - , żadnego niemasz słowa początkowo Polskiego; bo nawet i słowo cyga, jeżeli nie Węgierskie, przynajmniej nie Polskie.*

CZ.

CZ. NB. *Jak w naszym języku, wspólnym mu ze wszystkimi słowiańskimi trybem, k na cz zamienia się; n. p. rok, roczny, bok, boczyć; tak też w słowach cudzoziemskich, od których nasze ze swoim cz pochodzą, za te dwie głoski cz, znajdziesz albo k, albo c wymawiające się iak k, albo podobne do nich qu, n. p. czapka, Kappe, czasy castus, czwarty quartus.*

CZABAN, a, m. CZABANEK, - nka, m. *zdrbn.* (cf. caban, cap) wół wielki, iakie są Podolskie *Włod.* ein großer Podolischer Ochse. (*Rg. vulg.* cjoban; *Di.* cjoban, chyoban, *Cro.* choban = pasters) Czerniec trzodę pasie, czabany i świnię. *Stryk. Tur. H.* 2, Cło od wołów czabanów, które s Wołoch, Multan prowadzi. *Vol. Leg.* 4, 82. Był na oharę, ile ich rok liczy, Opasłych s trzody bycsey trzysta czabanów. *Hor.* 1, 268 *Nar.* Oharowano dwadzieścia i dwa tysięcy czabanów i sto dwadzieścia tysięcy barandów. *Leszcz. Test.* 315. CZABANKA, i, ż. wielka krowa Podolska, eine große Podolische Kuh, (*Rg.* cjobanka = pasterka). CZABANSKI, a, ie, od czabanów, von Podolischen Ochsen, Kind. Nie chcę, by w sforach czabańskich rząd długi Po moy roli ciągnął kraywe pługi. *Petr. Hor.* 2, Nb. (*Rg.* cjobanski = pasterski).

CZĄBR ob. Cąbr. CZĄBRZYCA ob. Cąbrzyca, CZAC ob. Czadz.

*CZAC, *CZYMAC *obsoł.* snayduie się w składanych: począć, poczynać, zacząć, zacynać i. t. d. *Bh.* čiti, čiti, čnu, počnu, počiti, začiti.

CZACH, CZACHT; u, m. CZACHY *lizb. mn.* *Bh.* shafta. dół górniczy, s Niem. der Schacht, Bergschacht. *Tr.* - *Bndk.* - *CZACZ ob. Czadz.

CZACZEK, *CZACZKO ob. Caco, Cacko.

*CZAD, u. m. swąd od pieca, *Dudz.* 31. Ofendunst, Dunst. *Rs.* чадъ (cf. чадынь swędzić, *Bh.* czabitkadzić *qu. v.* Ortológ skwarów kacerskich dymem okopciały, Ruś tymże czadem zaraził. *Smotr. Ap.* 96.

*CZADZ, *CZACZ, *CZAC; a. m. (*distingu.* Cacko, Czaczek) podarek pieniężny, który między lud raucaią, Geschenke, Schaustück, Geld, die unter das Volk geworfen werden, *missilia.* *Cn. Th.* (cf. *Vd.* zazniti = cianać, rzucić; *Vd.* zazaria = raut; *Ec.* gama denarius.) W czacz co rzucić, w tłok, bez różnicy komu się dostanie. In den Haufen hinein werfen, unter den Haufen werfen, es bekomme es wer da wolle. Nie ma się komu upominać, kto w czacz rauci. *Gorn. Sen.* 434. Dobrodziejstwa w czadz gminu kto miece chełpliwie, Przyjdzie mu zgubić wiele, niż raz da szczęśliwie. *Gorn. Sen.* 10.

Jeszcze łakomey przekłętą duszą konają; a już maieństwo ich, właśnie iakby w czac rzucił. *Krom. kr. pr.* Rauc w czac cukry i orzechy, Zwykle chłopcom to uciechy, *Kochow* 165. *§. Nakoniec niefortuna albo śmierć przypadnie, To drugi, choćby nie rad, czac porzuci snadnie. *J. Kochan. Fr.* 24. (cacko, blyktra, *Speletery, Flitter, Blendwert, Sauleley*).

CZAIĆ się *zaimk. nied.*, uczaić się, zacząć się, *doł.*, z cicha, nie pokazując nic po sobie, na co godzić, ukryć się, zasadzić się na co, zataić się, *in der Stille, versteckt, heimlich*, ohne sich das geringste merken zu lassen, *worauf passen, auf etwas im Stillen lauern* (*Rs.* чаяние nadzieia) *cf.* czyhać, czatować). Czaymy się ze wszystkich stron na niego. *Teat.* 36 b, 105. Z onego pochopu przyszło się cofnąć i uczaić chłopu przy dawnym okopisku. *Biał. Odm.* 31. Tacić się, kryć się przy czym, za czym, *sich verbergen, sich verstecken bey etwas, hinter etwas*. Zdrada w owych słów obojętnych składzie, czai się ku podejściu. *Zab.* 14, 55. Obludniku, czaisz się protestacyami, iakoby był obyczajnym, a prsecię szczypiasz, *Tworz. Wic.* 25. Chytrze się uczai, ale prsecię natury swey psiey nie zatai. *Parz. Dz.* 13. W mey zawziętości nigdym się nie czaił, I grzechów nigdy iako człek nie tacił. *Chrośt. Job.* 117. Czaić się, *simulo me dormire, mortuum esse, non audire; Gr. προσποιῶμαι*; *sich stellen, als ob man...* (*§. B.* schlief, tobt sep. u. f. w.) Czaić się do kogo. *Bndk.* przyczaić się, *sich zu etwas hinschleichen, hinstehlen.* §. Czaić się, schylać się na dół, *sich seßen, sich ducken. tr.* Poczekaj, aż się wiatr uczai. *Chrośt. Ow.* 98. (ucisz, *bis sich der Wind legt*). *§. *Act. trans.* czaić kogo gdzie *Bndk.* zacząć go, kryć go, zataić w zasadkach, *im Hinterhalte verstecken, in den Hinterhalt, auf die Laue legen.* **CZAIK**, a, m. statek wojenny na Dunaju (*ob. czayka*) ein bewaffnetes Donauschiff, ein Kriegsschiff auf der Donau. Czayki, żołnierze należący do statków swanych czayki. *Oss. Wyr.*

Pochodz: *Czayka, czaykista, doczaić się, naczaić, poczaić, przeczaić, przyczaić się, uczaić, zacząć; cf.* Czyhać, *cf.* Czaty, czatować.

***CZAIĆ**, u, m. Leżeli w zimowlach do wiosny Tatarowie, żeby konie swe paść mogli nowym czaiem. *Tward. W. D.* 47.

***CZAKLOWIE**, ***CZEKLOWIE** *ob.* Sekiel.

CZAL, u, m. tył, zad, die Hinterseite, der Rücken. Armatę położywszy, na czal ustąpić kazał. *Warg. Wal.* 248. W tym szyku najwięcej na tym sałoży, abyś czolo i czal, albo tył, mocnemi ludźmi osadził. *Pap. W.* 1, 113. z *Bielsk.* J z czola i z czalu niepsziaciół ostąpił. *Warg. Kurc.* 27. et a fronte et a tergo). W ciągnięciu wojska iuż na froncie, iuż na czalu, często też w porządku stawał. *Pilch. Sall.* 297.

***CZALBATKA**, ***SCZALBATKA**, ***SZCZALBATKA**, i, ż. czaszka główna, *Bh.* lebka, (*Etym.* czolo) die Hirnschale, der Hirnschdel. *Vd.* et *Crn.* zhelata z helm). Zabiwszy go, z głowy jego, z czalbatki czaszę uczynił. *Stryk.* 48. Zwycięzca dał sobie z szalbatki głowy Swentosława czaszę uczynić. *ib.* 122. Ze królowa Węgierska koronę ukradła, dlatego był Władysław koronowan z S. Szczepana głowy szalbatką na króla Węgierskiego. *ib.* 558.

***CZALUCHNY**, ***CZALY** *ob.* Gały.

CZAMANAGA, i, ż. gatunek sztuki mięsa Ormiański;

wprzody kilka dniami marynowaney w saletrac i siołach różnych, *Rindfleisch auf Armentisch zugereitet; Sztufady, czamanagi, kiszki, polędzvice. Zab. Fir.* 74.

CZAMARA, y, ż. gatunek sukni długiej z rękawami do ziemi, zwyczajnie prałackiej i kanoniczey, ein langer Rock mit langen Armen bis auf die Erde, ein Priesterrock, Domherrenrock, (*Bh.* Kaumar, Kaumero, wé barwy sukno, genj se wlnau barwj.) Na głowie kłobak; czamara czarna zamiatła ziemię, *Oss. Str.* 3. Zaiącami czamarę aksamitną miasto rysiów podszył. *Pimin. Lam.* 44. Miasto kirysiu, włóczy się w czamarze. *Mon.* 71, 470. **CZAMARKA**, i, ż. suknia Perska zwierzchnia, z guzikami do zapinania aż po szyję, ein Persisches Oberkleid, mit Knöpfchen bis unter das Kinn. (*Bh.* czamrba: Knopfschloßchen, Knopfschloßchen). Miał na sobie żupan gredytorski, czamarę sukieną. *Gaz. Nar.* 1, 255. (*ob.* kontuss.)

CZAMBR, **CZAMBROWINA** *ob.* Cembrowina.

CZAMBOŁ, **CZAMBUŁ**, u, m., z Tatarsk. raptowna i krotka wojenna wyprawa, napad, najazd, zagon nagły, dorywczy, przepadający, ein schneller kriegerischer Streifzug, eine Streiferey. Gorsej ze podyda w czambuł Tatarowie i na Wolyń się podobno wyleją, *Zabl. Buk.* O. 4. Orda puszczac czambolów nie śmie, *Susz. pies.* 5. L. 2, 6. Anton miał Partów, z Syryjskiego kąta, których Labien w czambuł wprawia, wygnac. *Chrośt. Fars.* 387. Tatar w czambule nigdy takiej szkodyby nie uczynił, iak lis tu w kurniku. *Zabl. Ex.* 115. Ukas Carski był groźny, iak iest czambuł Tatarski. *Zabl. Ex.* 9. — W czambuł konia puścić, w czwał wypuścić. *Cztrr. Mskr. den Galopp laufen lassen.* W czambule, czwałem, śpieszno, im Galopp, in der Eile. Nie wieleby i pszczoła wskórała w czambule Pasiaki i swety tylko oblatując ulę. *Pot. Pocz.* 171. — W czambuł, hurtem, w ogół, im Ganzen, im Allgemeinen, überhaupt. On idzie, woła w czambuł lub z osobna z krzętem, Zeby pułki śpieszyły za wielkim rejentem. *Przyb. Milit.* 165. — W czambuł, w bród, obficie, podostatkiem, po szyję, po usy, po dziurki, in Hebersfuß, bis an den Hals. Cztery miec będą ładne razem żony, koni ze dwieście i gwałt odalików, sto sług, szerałów sześć, dziesięć szylków, Wszystkiego w czambuł; *Zab.* 14, 251. *Szym.*

CZAMLET, u, m. kamlot. *Dudz.* 36. z Włok. camelotto, der Camlot, materya z włosów kozy Azyackiej robiony; *Bh.* szamlot; *Sr.* 2, cammelot, camlot; *Vd.* shamlot, valovitnu suknu; *Br.* cjambelot, muhaviar svitta (*ob.* mučhair); *Cr.* chambolat, czambolat). *Czamlet undulata toga. Cn. Syn.* 934. Posel od króla Cypryjskiego oddał Jagielłowi kilka sztuk czamletu; co na on czas był wielki upominek. *Biel. Kr.* 299. Towary cudzoziemskie mučhairy, saie, czamlety clo pfacą. *Vol. Leg.* 4, 81. *Zygr. Post.* 5, 621, 6. **CZAMLETOWY**, a, e, Kamletowy, z czamletu, Camlot-, cameloten. Teraz żadnego niemasz, któryby nie nosił szat czamletowych, *Kosz. Lor.* 103, 6.

CZAMR *ob.* Cembrowina.

CZANKA, i, ż. drażek u munsztuka końskiego, die Stange am Pferdezaume. *Bh.* can't. Munsztuk złożony iest z czanek, z wędzidła i z podbrodka. Czanki bywają proste albo wprzod pochylone; są zakrzywione nieco nazad, są też i bardzo krzywe. *Hipp.* 58. Uszko u czanek, gdzie

nagłówek prapinaia, nie ma bydz bardzo nizkie, ani też nazbyt wysokie. *ib.* 59. - CZAP ob. Cap.

CZAPCZYNA, y, ż. podła miserna czapka, eine elende, miserable Mütze. U górala sierkierka za pasem, Czapczyzna z kutaem. *Kniaż. P.* 3, 203. CZAPCZYNSKO, a, n. czapka nieforemna, niekształtna, niezgrabna, eine ungeschlachte ungestaltete Mütze. CZAPCZASTY, CZAPCZYSTY, a, e, maiały nakrycie owiesziste, daleko zachodzące, okapiste, kappig, bemüßt, bekappt. Czapczaste żywiecki. *Oss. Wyr.* (z czapkami) Czapczysty żydowin. CZAPCZKA, i, z. *zdrbn. rzeczown.* Czapka, *das Mütchen, eine kleine Mütze.* Wszyscy maia czapecki askarlatne na sobie. *Star. Dw.* 42. Zdjął czapeczkę. *Mon.* 68, 743. Jeśli podlejszego czapeczką uprzędzimy, tym nie będziemy podlejszemi, ale owszem obyczajniczyszemi, *Erzm. G.* 3. (grzecznością kogo uprzędzić, ukłonem). Niczym nas sobie nie obliuguie, ieno chlebem a czapeczką. *Star. Ref.* 55. (czestowaniem i grzecznością, czapką i papką). - Czapeczka księża, którą koronę cayli plesz przykrywaia ob. iarmulka, *piaska, das Priesterkappchen.* - Czapeczka dziecinna z materyi z bramką koronkową lub muslinową albo też i płocienną a uboższych, ein Kindermütchen. Po chracie kapłan małym dzieciakom, które w szatach nie chodzą, dawa białą czapeczkę. *Kucz. Kat.* 2, 369. - *tr.* Czapeczka, albo czaska żołędziowa, *das Schälchen an der Eichel.* **CZAPIC** ob. Capić. **CZAPIGA** ob. Czepiga. **CZAPKA**, i, ż. pewny gatunek nakrycia głowy, pospolicie z futra, *bie Mütze; Bh. c'apla, c'epicice, c'epic'la* (cf. czeptic) *Morav. c'epła; Sla. kapa; Cro. kapa; Vd. kapa, kapisa; Hung. sapka; R. mańka, mańocka; R. obs. kapa; cf. Germ. Kappe; Gr. kanna; Sr. 1, micia* (cf. mycka) *Zydz. na znak niechay żółte czapki noszą. Hrb. Stat.* 375. Czapkę na głowę włożyć. *Tward. Wl.* 171. *bie Mütze aufsetzen,* Czapkę zdeymować, *d. M. abnehmen.* Wchodząc do kościoła, czapki nie zdeymował. *Sł. Ds.* 861. Łotrostwo ta i przed panem ledwo czapkę zdeymuje. *Falib. Dis. H.* 2. Zdjęciem czapki, część wyrządzamy. *Petr. Et.* 316. (cf. Odkryć głowę). Gdy wszedł, żaden czapki nie ruszył, na wgardę jego wielką. *Biel. Kr.* 500. Przeszedł do tego kresu wgardy, iż nikt przed nim czapki nie zdjął. *Zab.* 7, 166. Sam nie uchylał czapki swej przed nikim. *Chrost. Job.* 77. A coż to, czapka na głowie, przed królem Jegomością? *Oss. Wyr.* (jakieś to uszanowanie!) Cóż to, przyćwiekował kto. *Waćci czapkę?* przyrosłaż to czapka do głowy? *przymarszaż?* (czemu się nie kłaniasz? czemu nie prosisz?) Cóż to? cięży czapka w rękę? (jak to śmiesz głowę nakryć przed panem?) Czapkę przed kim trzymać, łamać, czapka go cacić, czapkę pod pachą, kłaniać mu się, czapkować, *vor einem die Mütze, den Hut abnehmen, sich vor ihm entblößen, neigen, demüthigen, ihm hofiren.* Sługami gardzisz, a tu im czapkę łamiesz? *Gorn. Sen.* 198. Kto tylko, usta wysnawa a czapką czei a nie czyni woli pana swego, ten będsie karany. *Gil. Kaz. Bb.* 3, 6. Szedł za nim z czapką pod pachą. *Oss. Wyr.* (z największą uniozonnością). stąd: Czapka, oświadczenie grzeczności, ukłon, *Höflichkeitsebeugung, Compliment.* Sam się o ten urząd, nie tylko pieniędzmi, ale czapką, stanem, czczeniem i rozmaitemi pokłonami stara. *Glicz.*

Wyob. N. 4, Uczy go, jak się ma ku każdemu mieć, tak słowy, iako czapką a ukłonem. *ib. L.* 8. Czapką, chlebem i solą, Ludzie sobie ludzi niewolą. *Rys. Ad.* 5. czapką i papką, uymuia przyjaciela. *Zab.* 14, 35. Buntownik chlebem, czapką i solą, wziął pospółstwo głupie *Pot. Arg.* 347. - Czapkę mieć na bakier z unacryć się, fantazyja stroić. *den Hut die Quere rüsten.* (ob. bakier:) Czapkę natłoczyć na uszy. *Oss. Wyr.* (nie chceć słuchać, chronić się by nie wziąć słowami po uszach). Czapkę zapuścić na oczy (= nie chceć widzieć, nie chceć pokazać wstydu; częstą bydz bez wstydu) - Ma się za mądrego, iakby w czapce bobrowej chodził, *Oss. Wyr.* (że Jezucici nosili bobrowe kołpaki cf. bobrowy). - Darmo, trzeba tu czapki uchylić. *ib.* (prosić, unżyć się, podleżć). Nie idzie o czapkę, ale pospołu i z czapką o głowę. *Rey Zw.* 126. Zadrzay no koty z panem, wnet ci czapka z głowy spadnie. *Oss. Wyr.* (przytrze ci rogów, utrae - c' nosa). Mahomet wziął szpetnie w czapkę, gdy dobywał Bialogrodu, gdzie wziął wielką szkodę na ludziach, i sam raniou. *Biel. Sw.* 120, 6. Lepiej wziąć po czapce, niż po łbie. *Oss. Wyr.* (zawsze dobrze, mieć się czem zastonić). Czapkę już brał (zabierał się wychodzić). - Czapkę na stole położyć: hardzie kazać, imponować, *die Mütze oder den Hut auf den Tisch legen, imponiren.* Kto ma aszeć koni w wozie, tyjąc złotych w szkatule, a pannę we dwu milach, ten może czapkę na stole położyć. *Rys. Ak.* 33. - Czapkę na czem wieszac, zasadać się, *sich worauf stützen.* Oni zaś na czym inszym tę czapkę wieszają, A szczęśliwe przypadki szczęściu przyczynają. *Rey Wix.* 53, b. - Każda głowa ma swoje czapkę. *Por. Jow.* 34. (ile głów, tyle rozumów, so viel Köpfe, so viel Sinnen). Na słodzieiu czapka gore. *Zagl. Ad.* 48. *Rys. Ad.* 48. (niespokoyne ma sumnienie; życie, by mysz na pudle). Moy Panie Jędrzeiu, Nie gore czapka na wielkim słodzieiu. *Zab.* 14, 363. - Jak o starą czapkę, tak o niobo dbamy. *Rey Wix.* 180, b. (nie wiele o to stoimy). - Już też to iga, iak czapka. *Zab.* 15, 182. (potężno, oczywiste igrastwo, eine handgreifliche Lüge). - Czapka za biret. *Cn. Ad.* 117. *officium officio pensare Wurst wider Wurst, eine Höflichkeit erfordert die andre.* - Kto z natury do czapki stworzony, niechay swą głowę nie sięga korony. *Pot. Arg.* 21. (cf. dudku, nie grab siana; szaszku, nie podeymuy się legawego pola). Głowa ledwo do czapki, wcale nie do kołpaka. *Ost. Wyr.* (szadek do ławy, nie do krzesła; nie senatorem mu bydz; iż senatorowie swyczynie kołpaków używali). - U Rzymian czapka znak wolności; bez niey niewolnicy chodzili. *Warg. Wal.* 269. Dawniey u nas, sędzia, na sądsie wyłożonym, potwierdzając kupno iakiegoś imienia, brał czapkę od tego, który przedawał, a kładł ją na głowę kupuiącego. *Saz. Porz.* 45. (cf. różga). Czapek gatunki: konfederatka, magierka, kołpak, szlyk, kapuza, mycka, kucma, iarmółka; *R. колпакъ, колпачек* - czapka nocna, szlafmyca, duchenka *die Schlafmütze.* Wziął z sobą oprócz czapkę nocną. *Baz. Hist.* 87. Czapka skrzydlata. *R. оскрыляныя;* Czapka scateremi cyplami *Rö. malaxan, malaxanichuk;* Gatunek dawny czapek *R. подкпюнкъ.* - Czapka biskupia ob. infula. - Czapka książęca, mitra, *die Fürstenmütze, der Fürstehut, die Fürstenkrone.* Roman w czapce książęcej na stolicy Halicss od metropolity

był podniesion. *Stryik*. 205. Giermont był na stolice Litewską w czapce książęcej podniesion według obyczaju z dawną swykłego i od przodków podanego. *Stryik*. 297. Czapka książęca Litewka była z aksamitu czerwonego w sfrofy słoce, kamiołmi drogiemi osadzona. *Gwagn*. 275. §. *tr*. Czapka, przykrywadło, rzecz iaka podobieństwo nieiako do czapki maiąca, *Kappe, Haube, Hut, Kopf*. Czapka alembikowa abo kapitela. *Comp. Med.* 665. *Rs.* колпакъ; die *Kappe des Distriktsbens, der Hut*. Czapka u rury konewki ogrodniczey drobno powybiiane maiąca dziureczki. *Kluk. Dyt.* 1, 81. die *Kappe, der Hut auf der Olesflanne*. Len żeby nie zamókl od deszczu, czapkami ze słomy prostey, gdy w mendle złożony iest, przykrywa się. *Przeds.* 9. (chocholami, *Strohappen, Strohbüffel*). - Cyrulickim materacykom według różnyh części ciała różne imiona daią; na głowę, zowią czapkami głównemi lub kukułami; na brzuch, tarczą... *Krup.* 5, 298. eine *chirurgische Kappe oder Haube*. Czapki szaficowe. *Łęsk. Mier.* 2, 255. - Czapka u gwoździa, wierzch, *der Kopf, die Kappe eines Nagels, der Hut*. Cwiczki z czapkami. *Off. Wyr.* (ob. czapczasty). CZAPKOWAĆ, - at, - uie *intrans. kontyri.*, trzymać czapkę przed kim, kłaniać się, prosić mu się, nadskakiwać, wysługiwać, einem *hofsien, ihm schmeicheln, den unterthänigst gehorsamsten machen*. Ze już wiedzą o moim skarbie, wszyscy mi czapkują. *Teat.* 11, 57. Czapkowanie asystencyi miłym mu widokiem. *Mon.* 65, 502. Przedtym czapkował; a teraz chce, żeby mu czapkowano. *Off. Wyr.* CZAPKOWIATR, a, m. *Windmüße*. Wiatry z tey strony wiaty, na którą Eryk, król Szwedzki, nazwany czapkowiatr, czapkę swą obracał. *Boh. Djab.* 189. CZAPKOWY, a, e, od czapki, *müßen*; *Rs.* шапочный, колпачный. Czapkowy baranek. CZAPLA, i, ż. ptak, *ardea cinerea Linn.* żywi się rybami; ma nieprzyaciół, osobliwie iastrzębia i sokola. *Zool.* 250. *der Reiher*; *Sr.* 1. tjař, tjařula, cjařula; *Rg.* cjařglja; *Bz.* cjařglja; *Sla.* czařlja; *Sr.* 2. řwättawa; *Cro.* chapla, chaplja, potóchna, (zhapla z bocian, *ciconia*); *Bh.* cjeř'e, wolawta (*Bh.* cjař, boćan, bocian; *Di.* czařlja); *Slo.* čep, čepa, wolawta (*Slo.* čap, boćan, ciconia); *Carn.* shtórkla (*Carn.* zhapla z bocian); *Vd.* zhapla (z 1., shtrok, shterk, shtokla z bocian; 2., z rogar, shtorkla, vezhi řibizh z czařlja); *Rs.* цапля, цапелька, еродія, *Ec.* цапля, цапля (ob. цапнуть, цапашь цапляć). Czaple są czarne, białe, popielate, niebieskawe, rdzawe i pštro. *Lad. Nat.* 25. *Bz.* bukać, *ardea stellaris*; *Rs.* нужда czařlja biała, lysaczak, чапура czařlja siwa, мелонócb, колпикъ *platalea*; боцанъ gatunek czařli (cf. bocian). Czapla rybna. *Banial.* 7, 2, b. Czapla na wysokich nogach. *řabl. Ez.* 4. Nie trzeba ważyć lekko mdlych nieprzyjacielu, Bo i mdla czařlja czasem iastrzęba ubiio. *Stryik*. 207. Umizga się, iak czařlja w kobieli. *Rey Zw.* 19, b. *Mat. z Pod.* C. 3. řiř řmtegen, wie *der Reiher im Kobet*. Miłosiernym okiem pogładź, iak czařlja schwyta. *Mat. z Pod.* C. 5. (cf. pokorny, iak wilk w dole cf. wilcza pokora). §. Czapla, o człowieku, wysokonogi, ein *hochbeiniger, langbeiniger Mensch*; *Bh.* cjařaty. - §. *Herald.* czařlja, herb, czubata czařlja cała stoiąca, skrzydła do lotu podnosząca, w ryřku rybkę maiąca; takż w helmie.

Europ. 3, 10. ein *Wappen*. CZAPLĘ, eia, n., CZAPLA TKO, a, n. *zdrbn.*, piřkle czařle, *das Junge des Reiher's, ein junger Reiher*. Młode czařleta we Francyi iedzą za specyal. *Lad. Dyt.* 1, 565. CZAPLI, a, e, od czařli, *Reiher*; *Vd.* zhapelni). Kosztowne dwie czařle kity wieszają się z zawoju. *Tward. Wł.* 105. CZAPNICZY, a, e, od czapnika, *Müßmacher*; *Warttsträmer*; *Rs.* шапочниковъ. CZAPECZNIK, a, m. co czapki robi *Petr. Es.* 592. *der Müßmacher*; *Rs.* шапочникъ, колпачникъ. Nie było w ten czas takich rzemiosł, iakich się dziś namnożyło, nie było czapników i t. d. *Glicz. Wych. H.* 3. Mularze, kowale, cieśle, czapnicy. *Hrbst. Art. B.* Czapnik, co czapki przedaio, *der Warttsträmer*. Sukionnicy, czapnicy. *Vol. Leg.* 3, 592. (*W rodz. kęřkim Boh.* cjeřcatta, co csepki robi).

Podochd: ob. *Kapa, kapnik, ob. capnă, cap, ob. czepec, czepek, ob. czepeć, oczepić, zaczepeć. cf. Skofia.*

CZAPRAK, u. m., CZAPRACZEK, cza, m. *Zdrbn.*, *Turc.* czapras, przykrycie na konie. *A. Cztr. Mkr.* die *Schabrake*; *Sr.* 2. řabrak; *Vd.* shabraka, jedarsku pregernilu, deka, sedlonki pervisek: *Cro.* czaprag; *Hg.* tsafrang; *Sla.* habáia, chultan; *Carn.* řeka; *Boh.* řostiani, řef; *Rs.* чапракъ, чапрачекъ. Obaczyli konia, z bogatym rżędem i z czaprakiem złotym. *P. Kchan. Ori.* 1: 25. Złey szkapie czaprak haftowany nic szacości nię przydaia. *Star. Ref.* 52, §. Czapracki, Czaprasski, řetlice řrebrne przyszyte na żupanach, iak noszą Wołosza, Arnauci. *A. Cztr. Mkr.* řiberne řodřčelřen. Dosiągnąwszy mu pod szyię czaprasski od płaszcza, szruca go z niego matrona i rozgaszca go. *Pot. Ar3.* 748. CZAPRACZNIK, a, m. rzemieřnik od czapraków, *der Schabrakenmacher. Bndtk.* Czapracznicka, *w rodz. kęřk. ib.* die *Schabrakenmacherlna*. CZAPRACZNICZEK, cza, m. czoladnik czapraccniczy, *der Schabrakenmachergesell*. CZAPRACZNICZY, a, e, od czapraccznika, *Schabrakenmacher*. Czapraccnicze rzemiosło: CZAPRACZNICTWO, a, m. *das Schabrakenmacherhandwerk. Bndtk.*

CZAPSTRZYK ob. Capstrych.

1.) CZAR ob. Car. 2.) CZAR ob. Czary, - ów.

CZARA, y, ż. czasza, czasem miłka na polówkę, eine *Schale, Suppenschale, große Trinkschale*; (*Bh.* cjařa 1., křeřka, 2.; czary, czarowanie, gusła); *Rs.* чара-řiáľb; zřad řaróchnikъ czeřnik, podczaszny; *Ser.* 2. řop, řap; *Vd.* zhasha). Im dalej, tym się gęřcioey uwiiają czary z kubkami, a ci pią. *Chelm. Poprz. A.* 4. b. Inaze czary w gusłach, a inaze na stole. *Pot. řow.* 199. (ob. czary). Czara podługowata, czolnkowata. *Cn. Th.* Czara do ořar. *Lad. Dyt.* 2, 146. die *Dyferschale*. - *rn.* czara, otwór wulkanu, *der Crater eines feurspewenden Berges*. Otwory na wierscholkach gór ognitych czarą *crater*, dla podobieřstwa kształtu nazywają. *Hab. Wřł.* 17. (ob. czarecska, czarka).

CZARCI, ia, ie, od czarta, czartowski, djabli, *Teufels*; Przeniknął Chryřtus czarcie grody. *Grocł.* 4, 77. Kto iest złym przetożonym, ten czarcią osobę na sobie nosi. *Kosz. Lor.* 36, b. Czarcia sztuczka. *Off. Wyr.* Czarcie łayno abo djable gówno, *assa foetida*. *Krup.* 5, 125. CZARCI, CZARCIA ob. Czart. CZARCIK, a, m.

szbn. rzeczown. czarł, djablik, das Teufelchen; *Boh.* cietit, cietitel; *Rs.* чертенок.

CZARKA, i, ż., CZARECZKA, i, ż. *zdrbn. rzeczown.* czara; szaszka, das Schälchen, eine kleine Trieffschale; *Rs.* чарка, чарочка; *Es.* чарка; (*Bh.* cjarła, cjarciła; *Sto.* čarka liniyka, kręceczka; *Crn.* zherka = litera). Do stołu miało sklenic, starych przodków naszych trybem, czarek. używamy. *Star. Ref.* 171. Równą czarką Cerkubskie wino będziemy pili. *Lib. Hor.* 119. Polówkę pić garnuszkami albo czareczką. *Cziach. D.* 1. *Rofs.* почарочно. Piaszka zaraz znów do czarki. *Pot. Jow.* 126. (do kubka, do skłanki, do kuffa). Mała czareczka. *Lib. Hor.* 28. Czarki, w których dla Sultana rozpuszczają serbet. *Star. Dw.* 30. cf. Filizanka. §. *Botan.* Czarki, ziele do farbowania *anchusa*, także *Dschensung genwurzel* ob. Czerwieniec, wolowy czerwony język. *Haur. Ek.* 178. CZARECZNY, a, e, od czary, szaszowy, *Schaalen* = ; *Rs.* чарочный.

CZARLETAN ob. Clarlatan.

CZARNAWCZYCE, - ów *liczb. mn.*, miasto w Brześci. Lit. znaczne pałace i ogrodem książąt Radziwiłłów. *Dyk. G.* 1, 154. eine Stadt in Litt. *CZARNAWA, ob. Czarnoziem. CZARNAWY, CZARNIAWY, CZERNIAWY, a, e, - awo *przysłk.*, pochodzący na czarne, *schwarzlich*; *Bh.* et *Sto.* nócerny; *Sr.* 1. wobljorn, natjorn, cjemne; *Bs.* crrinomagnast, cernomagnast, nacrrin; *Vd.* zherkast; *zharnikast*, poshern, nazhern; *Crn.* zherneklast; *Cro.* szuchern; *Rs.* черношатый; *Es.* черношдныи, чернообразный. Już nos czarnawe rozwiwała wiosy. *P. Kchan.* 7. 226. Przyodziany pióry czarniawemi. *Otw. Ow.* 81. Memnon czarniawy. *Bardz. Tr.* 250. Przetarla ślepie snem czerniawe oczu. *Zab.* 14, 162. Czarniawość *Rs.* черношатость, die Schwärzlichkeit.

CZARNIUTKI, CZARNIUSKI, CZARNIUTENKI, CZARNIUSIENKI, CZARNIUSINECZKI, a, ie, CZARNUCHNY, a, e, - no *przysłk.*, intensiiv. przymiottn. Czarny qu. v. CZARNO *przysłk. przymiottn.* Czarny, *schwarz*; *Bh.* cjetno; *Cro.* cherno, *pr. et fig.* A białe? białe! czarno? czarno! *Crn. Ad.* 1. (ob. białe). U nas co. białe, to białe; a co czarno, to czarno i zawsze czarno. *Teat.* 52, 12. Gdzie mózg? a w głowie, czarno - li czy białe? *Zab.* 9, 74. (iasno - li czy ciemno?) CZARNOBARWNY, a, e, koloru czarnego, *schwarzfarbig*; *Es.* черношдшныи. Jasna pochodnia w czarnobarwne cienie wystawiona, oczu obraca kaobie. *Paszł. Bell. A.* 2, b. CZARNOBLADY, a, e, - o *przysłk.*, bładny na czarne, *bleichschwarz*; *Vd.* zhernoblied, zhernobleden. CZARNOBŁĘKITNY, a, e, błękitny na czarne, *schwarzblau*. Dama oczów czarnobłękitnych. *Pam.* 85, 1, 884. CZARNOBREWKA, i, ż. kobieta brwi czarnych, eine Schwarzaugenbraunige. Czarnobrewka Doryda. *Karp.* 1, 28. CZARNOBREWY, CZARNOBRYWY, CZARNOBRWY, a, e, brwi czarnych, *schwarzaugenbraunig*; *Rs.* черношдшныи. Bolesław rozmitował się w Kiiowie piękności niewiastek czarnobrewych. *Stryk.* 164. Czarnobrewa dziewoia. *Mon.* 75, 594. Pan ufiawicznie się przenosi od czarnobrewy do iasnówłosey. *Teat.* 63, C. CZARNOBRUNATNY, a, e, brunatny na czarne, *braunlichbraun*; *Vd.* zhernoerjau, skurnoszern; *Rs.* черношдшныи czarnobury. CZARNOBYL, a, m. *Botan.* ziele,

toiad, mordownik, pospółstwo na wielu miejscach czarnobylem, ogrodnicy bernardynem zowią. *Jundz.* 286. *Rs.* мордовник, прегрэдб, прострѣльная шрава; *gefegnete Distel.* §. *Geogr.* miasto w Kiiowk. dosyć znaczne, domu Chodkiewiczów. *Dyk. G.* 1, 154. eine Stadt in d. Boiw. Kiiow. CZARNOGARDL, a, m. czarne gardło mający, ein Schwarzgästel. *Hist. nat.* czarnogardl pliszka, *mpacilla phoenicurus Linn.* *syliua rubicilla Klein.* ptaszek na głowie i piersiach czarny, ogon mający czerwony. *Kluk. Zw.* 2, 228. die schwarze Bachstelze, das Aermännchen, das Schwarzgästelchen. CZARNOGŁOW, CZARNOGŁOWY, a, e, głowy czarny, *schwarzköpfig*; *Bh.* cjetnohlaw. Czarnogłowy koń, ein Dohrenkopff; *Rs.* ворономбрѣн. - *Botan.* Czarnogłów, ziele, lani czyścić. *Crn. Th. Sessli Linn.* der Sesel, Sesselkraut, Rostummet. *Slezsk. Ped.* 409. wielki kmin. *Syr.* 139. CZARNOGŁOWKA, i, ż. *hist. nat.* sikorka, *parus atricapill. Linn.* *syliua atricapill. Klein.* ma głowę czarną, grzbiet popielaty. *Kluk. Zw.* 2, 275. die Schwarzmeise; *Bh.* cjetnohlawet; *Rg.* zarnoglavas; (*Slav.* cerno-glavka = gil). CZARNOGRZYWY, a, e, z grzywą czarną, *schwarzmauhig, pr. et fig.* Burze czarnogrzywe. *Por. Arg.* 607. Fale czarnogrzywe. *Zab.* 14, 271. *CZARNOISKRY, a, e, iskrzący się z dymem czarnym, mit schwarzem Rauche funkeln. Czarna z piasku smolnego dzień chmura zakrywa, A cała czarnoiskrywa góra ogniem ziewa. *Zab.* 5, 439. CZARNOKOZIENICE, - ic *liczb. mn.*, miasto w Podolskim, bogate znajdującym się wiego gruntach alabastrem i marmurem. *Dyk. G.* 1, 154. eine Stadt in Podolien. *CZARNOKRWISTOSC, ści, ż., *Bh.* cjetnostrawnost melankolia, melankoliczność, die Schwarzblütigkeit, *czarnokrwisty, melankoliczny. CZARNOKRUSZ, u, m. *Wetery.* kruszec czarny, mający w sobie miedź, siarkę i żelazo. *Aluk. Kop.* 2, 181. Kupferstein. CZARNOKSIEZKI, a, ie, czarodziejski, czarowniczy, guslarski, *zauberisch*; *Rs.* черношдшныи, чародѣшныи, волшебныи; *Es.* потшорныи; *Sr.* 1. szwarzfi. O czarnoksiężkim iey powiadała będzie. *P. Kchan. Orł.* 1, 574. Szalbierz czarnoksiężski. *Bial. Post.* 156. CZARNOKSIEŻNIK, a, m. czarodziey, czarownik, czarami się bawiący, der Schwarzkünstler, Zauberer, Hexenmeister; *Bh.* cjetnostr'ezik; *Crn.* zhermasholz; *Slav.* vishtac; *Rs.* черношдшныи; *Es.* чародѣи, колдунб, шаманб, кудесникб, баблшникб. (*Etym.* szarna księga; nie księżyc). Szymon czarnoksiężnik przez sztuki djabelskie latał po powietrzu. *Birk. Ek.* 5. Co Syrowie Magiem, my czarnoksiężnikiem zowiemy. *P. Kchan. Jer.* 256. CZARNOKSIEŻNIKOWY, a, e, od czarnoksiężnika, Schwarzkünstler =, Zauberer =. Zamek czarnoksiężnikowy. *P. Kchan. Orł.* 1, 48. *Fig.* Wielki to czarnoksiężnik. *Off. Wyr.* (człowiek osobliwie zręczny, biegły, któremu nic niepodobne, ein großer Hexenmeister. *Opposit.* Nie czarnoksiężnik; nie osobliwsza głowa, er ist kein Hexenmeister. CZARNOKSIEZTWO, a, n. nauka i sztuka czarnoksiężka, die schwarze Kunst, die Zauberer, Hexenmeisterer, Hexerei; *Bh.* cjetnostr'ezstw; *Crn.* zhermashola, zhermash, urasha; *Rs.* черношдшныи, черношдшныи, волшебштво, волшебштво; *Es.* черношдшныи, волшебштво, колдовштво, ведунштво, потшорштво. *Perz. Lak.* 209. CZARNOKWIT, m. ziele, *Cyrcaea Linn.* ze 16 go.

go do swych czarów zażywać miała, czarownik. *Syr.* 755. *Szentraut, Stephantraut.* Czarnokwit prosty, rośnie w zarodkach; czarnokwit pochyły, na pagórkach. *Jundz.* 87. *Rs.* колдунова права. Zowią go też czarownikiem, niewieściemi psinami, czarownicą. *Syr.* 734. Czarnownicy u nas są dwa gatunki, Paryska i górna. *Kluk. Dyk.* 1, 131. **CZARNOLAS**, a, m. w Sandomirskim, o miłę od Sieciechowa, wieś niegdyś dziedziczna Jana Kochanowskiego; znajduje się w dziełach jego napis na dom w Czarnolesie. *Kras. list.* 20. *das Landgut des Dichters Johann Kochanowski.* **CZARNOMORZEC**, rca, m. nad morzem czarnym mieszkający, ein *Rüstenbewohner des schwarzen Meeres.* Czarnomorcie, lud najhitniejszy w wojsku Moskiewskim. *Gaz. Nar.* 2, 262. Flotyła Moskiewska złożona z czarnomorców. *ib.* 1, 19. **CZARNONAKRAPIANY**, a, e, a cętkami czarnymi, schwarz gestreift. **CZARNONOGI**, a, ie, nog czarnych, schwarzfüßig. Chart czarnonogi. *Otw. Ow.* 110. **CZARNONOSZ**, a, m. noszący się czarno, ein *Schwarzgefleibeter*, der sich schwarz trägt; *Fc.* черноносый. **CZARNONOSNY**, a, e, czarne kolory noszący, schwarze Farbe tragend. W szacich czarnonosnych. *Chodk. Kofh. pr.* **CZARNOOKI**, a, ie, oczu czarnych, schwarzäugig; *Bh.* czernooki; *Crn.* zhernaoké; *Rg.* zarnók; *Rs.* черноокая; *Subst. Sla.* černočak = Czarnook, Schwarzäugel. **CZARNOPIORY**, a, e, piór czarnych, schwarzfedrig, schwarzgefiedert. Czarnopiory kruk. *Mon.* 75, 594. Smutney wieszazby głosy wydały ptaki czarnopióre. *Hul. Cw.* 245. Czarnopiory orzeł Pruski. *Mon.* 75, 594. **CZARNOPSTRAWY**, a, e, cokolwiek pilny z czarnym, etwas schwarzbunt. Bób czarnopstrawy. *Zab.* 10, 49. *Koff.* **CZARNOPSTRY**, a, e, nakrapiany czarno, schwarz gestalt. **CZARNORESZA**, **CERNORESSA**, y, ż. zakonniczy ubiór, habit, z *Rs.* puzza szata, i czarna, stąd *Rs.* чернорещей zakonnik, die *Mönchsstatte*, der *Mönchshabit.* Świeta i roskoszy jego wyrzekłem się, a przyjąłem tę czarnoreszę albo kaptur czerniecki. *Stryk.* 316. Romant zrzucił z siebie kaptur albo kapiec, cernoreszę czerniecką. *ib.* 515. **CZARNOROBOTNIK**, a, m. *Rs.* черноработный prosty robotnik, wyrobnik, ein gemeiner Arbeiter. **CZARNOSC**, ści, ż. farba czyli kolor czarny, *oppos.* białosc, die Schwärze; *Bh.* czernost; *Bs.* czarnochja, crrinochja; *Vd.* zhernost, zhernota, zhernina, vranost; *Rs.* чернось. Zimno jest matka białosci, iak gorzosc matka jest czarnosci i ogorzenia. *Sak. Pr.* 21. *Fig. moral.* Poznałem czarnosc iey duszy. *Teat.* 29, 6. (brzydkosc). **CZARNOSINY**, a, e, ciemnosiny, schwarzblau. Słofica będsie kraszkwe zamienienie Z obloków ciemnych i chmur czarnosinych. *Odym. Sw.* 2: S. 4. **CZARNOSIWI**, a, e, ciemnosiw, schwarzgrau. Czarnosiw koń, ein *Schwarzschimmel*; *Rs.* вороночальный cf. Wrony. **CZARNOSKRZYDLATY**, **CZARNOSKRZYDŁY**, a, e, skrzydeł czarnych, schwarz geflügelt. Już nad głową krąży śmierć czarnoskrzydłata. *Hor. Sat.* 152. Czarnoskrzydłata noc. *Zimor. Siel.* 315. **CZARNOSMUTNY**, a, e, niewdzięcznie czarny, traurig schwarz. Kocyt czarnosmutny. *Hor.* 1, 268. *Nar.* **CZARNOSZARY**, a, e, szary na czarne, schwarzgrau; (*Rs.* синый cf. siwy; синовий czarnoszarosc). **CZARNOTWARZY**, a, e, twarzy czarney, schwarz von Gesicht; *Vd.* schwarzhäutig. **CZARNOWĘLNY**, a,

e, welny czarney, schwarzwollig. Owce czarnowelne. *Otw. Ow.* 264. **CZARNOWŁOŚY**, a, e, włosów czarnych, schwarzhaarig; *Vd.* zhernovlâsen; *DI.* czarnovlâst; *Rg.* zarnovlas; *Rs.* черноблâсны. **CZARNOZIEM**, u, m. grunt ziemi czarney, schwarzer Grund, schwarzes Erdrreich; *Rs.* чернозем; *Bh.* czernawa. Grunt piaski, z wierzchu niby czarnoziem. *Torz. Sak.* 4. Prackopawszy ten czarnoziem, plasek pokaznie się. *ib.* **CZARNOZOLCIOWY**, a; e, zółc czarną mazią, schwarzgallig; *Vd.* tegoten, sakernel). Ludzie czarnozolcowi do szaleństwa skłonni. *Krup.* 5; 4. et 419. **CZARNUCHA**, **CZERNUCHA**, y, ż, **CZARNUSZKA** *zdrbn.*, miano, co się daje czarnym krowom i kozom. *Cn. Ad.* 614. *Bh.* cjerunffa. *g.* *Botan.* Czarnaucha, Czarnuska, nigella, der *Schwarzstammel*, iest pospolita, iest i wlofka. *Lad. H. N.* 25. *Jundz.* 287. der *Schwarzstammel*; *Bs.* crrinika, carka, cjurek; *Sr.* 1. tjorna szimewla; *Rs.* чернушка. *g.* Czarnucha żytna, *agrostema Githago Linn.* gatunek kaktolnicy, rośnie między pszenicą, żytém i t. d. *Kluk. Dyk.* 1, 16. *Urząd.* 157. eine *Gattung Râden*; *Rs.* черныа gatunek dzikiego grochu. **CZARNY**, a, e, Czemniejszy *Comparat.* **CZERNIUTKI**, **CZERNIUSKI**, **CZERNIUSIENKI** *intensiv.*, nocyiemniejszy ze wszystkich kolorów, wszelkiego swiata pozbawiony, (*oppos.* biały); *schwarz*; *Bh.* czerny; *DI.* czarn, čern, vranu (cf. wroni); *Sr.* 2. cjni; *Sr.* 1. cjni; tjorné, tjornuiff; *Cro.* čern, vran; cherni; *Bs.* crrni, crrini; *Vd.* zhern, vran; *Crn.* zhern, zhirn; *Sla.* čern; *Rg.* zarn; *Rs.* черны, черен, черехонек, черенки; *Fird.* sortan; *Dan.* sort; *Suec.* svart; *Angls.* swart; *Samar.* نير niger (cf. szary); *Hebr.* נר schachor = niger cf. *Turc.* kara = czarny ob. kary). Rzecz ta, która druga czarną albo białą czyni, bez pocyhyby sama musi byđz czerhza (ciemniejsza) albo bielsza. *Gorn. Dw.* 390. Ođ czarnych iagod będaiesz miał czarną gębę. *Zab.* 13, 79. Czerniejszy niż smola. *Exop.* 6. Jak wąż czarny. *Kal. Her.* 112. (iak kruk). *Vd.* zhern kaker vogel, prezhern; zherneishi koker shoshou). Czarny isk atrament. *Cs. Zel.* 39. Czarny iabędz. *Kosz. Lor.* 66, 8. (rzadka rzecz; isk biały kruk). *Sr.* 2. gatne ato swon, bile ato ron, rowno ato motele (motowidło), schimé ato rescheno (wrasciono). Leszek czarny nazwany, dla włosów tej farby. *Nar. Hfl.* 5, 72. J czarna kokosz białe iayca niesie. *Rys. Ad.* 76. *Vind.* zherna krava ima sai bielu mlieku). Czarne mydło. *Syr.* 933. (gatunek mydła ciemnozielonawego). Kazał sobie dadz kawy czarney. *Teat.* 47, 2. (bez mléka, bez smietanki). On się nawet czarney krowy boi. *Teat.* 17, 8. 47. (swego cienia się boi). Trzeba mu czarney kury, kokoszy = zwaryował ob. kura, kokosz, es tappelt bey ihm. Cóż ten godzien, co córke za owcę traci? wart on czarney kury. *Zab.* 9, 72, *Jzyk.* (póysdz do czubków, ins *Tollhaus*). A iuz też to warto czarney kury! *Teat.* 43, c. 53. *Wyb.* - Czarna ziemia ogrodowa ob. Czarnoziem. - Czarne morze, *Sla.* černo more; *das schwarze Meer*; *Rs.* поморь czarne lub czerwone morze). Helepontem woda z morza czarnego do morza białego idzie. *Siar. Dw.* 2. - Czarna miedz, schwarz Metall, Kupfer mit Eisen vermengt. Miedz od żelaza często nabiera koloru czarney; przeto każdą miedz z rud otrzymaną, która cale czystą nie iest, czarną zowią. *Kruml. Chy.*

509. Złotą monetę nazywamy czerwoną, srebrną białą, a sadową czyli miedzianą z miedzią, czarną. *Czack. Pr. 1, 165.* (Schwarz Geld), Scheidemünze, von Kupfer mit Eisen verſetzt. - Nocy czarne. *Tward. Wł. 173.* (ciemne, ſchwarze, finſtre Nächte). Czarny las, który zbyt zagęszczone, zarosły, nawet w dzień okropność sprawia. *Erd. H. N. 88.* ein ſchwarzer, finſtrer, dunkler Wald. Cis, cyprys i iodły do zaścienia godne Czarny las bujny rodzi. *Bardz. Tr. 323.* Czarny las, Schwarzwald, zowie się las wielki w Szwabii. *Dyk. G. 3, 31.* Czarne lasy, bory, dąbrowy, brzezina, iesienina, klonina, grabina, leszczyna. *Tarz. Szk. 2. et 3. Roſ. черной хвощ,laubholz.* Do liściowego, czyli iak u nas zowią, do czarnego drzewa, należą dęby, iawory, iesionny, wiąz, lipy, brzozy i t. d. *Mon. 74. 744.* - Czarna droga, leśna, ein Waldweg. Tatarowie wtargnęli do Ruſkich krań czarną drogą. *Biel. Sw. 264. b.* - ob. czarny eslak). - Na czarne pole albo na czarny zwierz iechać, in apros. *Mącz. auß Schwarzwild jagen, auf die wilden Schweine;* Bh. černý dobytek, weptowný dobytek (Ger. Stenvel). - Czarna izba, ob. dymnik, die ſchwarze Kammet, die Rauchkammer. - Czarne na białym (- atrament na białym papierze) = piśmiennie, na piśmie, ſchwarz auf weiß, ſchriftlich, documentlich; *Rs. об чернѣ, на чернѣ w brullionie.* Czarne na białym. *Pam. 84, 683.* Wzbraniał się przymiwać, że nie widział czarnego na białym. *Off. Str. 3.* - Czarny chrześcijanin ob. czerni. Czarny, smutny, żalobny, ſchwarz, Trauer = traurig. Czarnym się okrywa odzieniem pogrzebowym. *Bardz. Tr. 322.* Jakież to czarne pochodzą cię myśli! *Teat. 28, 128.* Widzę ją w naysczerniejszy melankolii, w niukoionym smutku. *Teat. 26, d. 4.* *Ec. черножеле чie melankolia, czarna żółć, Vd. togota;* Slo. smutna neb černa nebela *Dominica Passionis, der fünfte Sonntag in der Fasten, (ob. biala niedziela).* - Choroba czarna *Rs. черная немощь* wielka choroba, kaduk, padaczka, S. Walentego niemoc, die fallende Sucht; (2., melankolia. *Bndtk.*) - Czarny, nieszczęsny, nieszczęśliwy, ſchwarz, unglücklich; *Rs. черная годъ, день, nieszczęśliwy rok, nieszczęśliwy dzień.* Jest też pod słońcem, mówią, czarny dzień każdego, Dobracz to biały pieniądz mieć dla dnia czarnego. *Jag. Gr. 4, b.* (cf. burzliwy, pochmurny, oppo. pogodny, iasny). - *Moral.* czarny, brzydki, występny, ſchwarz, häßlich, laſterhaft. Ty rażący oczy moie, uchodź naysczerniejszy człowieku. *Teat. 2, 73.* Ktożkolwiek winowaycą, zbrodnia zawsze czarna. *Zabl. Amf. 72.* (Crm. vojſka zherna, bellum intestinum, rebellio). Czarny anioł, czarny duch *Rg. zarni duh, ob. Czart, Djaból.* - Czarna Księga, rejestr notowanych, poczet źle osławionych, das ſchwarze Register, das ſchwarze Buch. Powołania słodziejſkie powinny być do oddzielnych ksiąg, czarne zwanemi, zapisywane. *Czack. Pr. 2, 236.* Słyszysz, co czyni Fedra, macocha owa w czarne położona księgi? *Pot. Syl. 10.* Statut Litewski ostrzega, iż tylko powołania, urzędownie w księgach, czarne zwanym, zapisane, za istotne potwarzy poczytane być mają. *Oftr. Pr. C. 1, 350.* - Białe za czarne a czarne za białe udawać. *Otw. Ow. 444.* Czarne w białe obracają, t. i. zle w dobre, *nigrum in candidum vertunt.* *Mącz. auß ſchwarz weiß machen.* cf. Biały. §. *Botan.* Czarne siele,

anemone pulsatilla Linn. die Růſchenſchelle, die Oſtetblume. Kluk Roſt. 2, 215.

Pochodz: czerni, czerniſ, czerniec, czerniecki, czerniel, oczerniſ, poczerniſ, przyczerniejszy, doczerniſ, nazczerniſ.

CZARODZIEY, - cia, m., CZARODZIEYNIK, a, m., Bh. čaroděgnit; Slo. čarodělnit; *Rs. чародѣи, чаро-вѣтель;* *Ec. чудесаикъ, чародѣи, чары robiący, czarownik, czarnoksiężnik, der Zauberer, Schwarzkũnſtler, Hexenmeister.* Czardziejie, co się wieszczki czynią, ludzi zdradają. *Erax. Jęz. R. 4.* Przeciw naukom czarodziejników. *ib. O. 8.* Jakiś jeden z czarodziej, który pewne mentale noszą. *Zabl. Amf. 89.* Czardziejcy. *Sax. Poſt. 17.* W rodz. *čarodějka.* CZARODZIEYKA, czarownica, Slo. čarodělnička, čarodělnica; *Rs. чародѣйка.* CZARODZIEYSKI, a, ie, czarnoksiężski; *Bh. čaroděgnit; Rs. чародѣйный, zauberisch, hexenmeisterisch, schwarzkũnſterlich.* CZARODZIEYSTWO, a, n. czarnoksiężstwo, czary, die Schwarzkũnſteley, Hexenmeisterey, Zauberer; *Bh. čaroděgnitewi; Rs. чародѣйство.* Męzoboyſtwa, czarodziejstwa, *Smorr. Napom. 43.* Zdradził go swoimi czarodziejstwem. *Mon. 63, 28. Perz. Lek. 209.* Szkoda, że ustało czarodziejstwo, to był sposób; uczciwy myślenia snów przyjemnych. *Wgg. Mar. 1, 187.* CZAROSTWO, a, n, czary, czarowanie, *Ec. чаровство; Hexerey, Zauberer.* Ludwik XIV. zakazał iurydykcyom, aby ſkarżeń o czarostwa nie przyjmowały. *Oftr. Pr. Kr. 1, 86.* Przez pławienie niewiaſt, sołtało tym bardziej utwierdzone o ich czarostwie mniemanie. *Mon. 74. 462.* **CZAROTŁUM, a, m. tłumiący czary, der Zauberfeind, Hexenfeind. Ty czarotłumie darmo masz mię w mieście sławić, Zehym się nie miała wady o kraywdę załawić. *Perr. Hor. 2, R. not:* „który czary tłumi, czarownice karze“. CZAROWAC *cz. ndk., zczarować dk. - f. intr., czary czynić, guſłowac, жевать, жевать, Zauberer treiben; Bh. čarovati (= 1., liniować, kreſkować); Slo. čariti; Be. čarati, činiti cine; Cro. čarati, čarām, šātrim, bajam, čopram, bahoriti, bajati, čoprati; Vd. čiprati; Crn. čipram, čbarakanje; Rs. чародѣиши, чародѣйствовать, чаровать, чарованіе, бальство-вать, волшебничать, волшебствовать, колдовать, вражить, ворожить, колшвеніе; Ec. чаровать, чарую, чарованіе.* Czarnoksiężnik czarował był Filipikowi o cesarſtwie. *Sk. Dz. 891.* wróżył et hatte ihm gewahrſagt. Czarujące słowa, czarownice, Zauberworte. Moc czarujących słów tak gwałtowna bywa, że w nocney cichości i mieście z gwiazdami bywa zatrzymany. *Jabl. Tel. 153.* §. *Transit.* zczarować, zczarować, oczarować, uczarować kogo; czarów go nabawiać, einen bezaubern, beheren; *Ec. обавѣи, зговоришь, околдовашъ. pr, et fig.* Zczarowaną ziemię na straży obsiadły mocy czartowski. *Jag. Wyb. D. 3, b.* Zakochałem się prawie jak zczarowany. *Teat. 30, b. 102.* Zony Sultańskie płacą czarownicom, aby ich nauczyły, iak mają uczarować cesarza, aby się w nich kochał. *Star. Dw. 48.* Oczy rychley uczarować mogą, niż która baba ziemi. *Gar. Dw. 298. Otw. Ow. 259.* Rozumienie jest w krajach wschodnich, że się znajdują ludzie, co z przyrodzenia warokiem czarują. *Klok. Turk. 148.* Nic innego nie czynił, ieno się z białymi głowami zabawiał, co go były tak

bardzo czarowały. *Biel. Kr.* 191. Musiał go ktoś oczarować. *Off. Wyr.* (nie ze swojej głowy zrobił, nie sam z siebie, nie wiedzieć dla czego). cf. odczarować, odczynić, CZAROWIERCA, y, m. wierzący w czary, *der an Zauberer glaubt*. Nie mogące przeprzeć tego czarowiercy, zotawilem go z plebanem. *Mon.* 74, 462. CZAROWNICA, y, f., CZAROWNICZKA, i, f. *zdrbn.*, czarami się trudniąca, czarująca, czarodzieyka, guślarka, *die Zauberin, die Schwarzkunstlerin, die Hexe*; *Bh.* czarodziejnica, *besforke*; *Crn.* zuperniza, zuparniza; *Vd.* zoperniza, zuperniza, zoprarza; *Slavon.* csaratarica, vishtica; *Bsn.* cjarovnica, vracjarića; *Rg.* cjarovnicza, vilenizza; *Slav.* csaratarica; *Sr.* 2. čobota, *Sr.* 1. čobota, čobota; *Cro.* szopernicza, sátravka, bahoricza; *Rs.* чародѣйка, егѣбаба, колдунья, волшебница, русалка (dawnie Druyada Nimfa); *Ec.* чаровница, чародѣвица, баальница. Czarownice szatanami mamią i mniemają, aby nosą na bydle iezdżyły i po rozmaitych się miejscach włoczyły. *St. Dz.* 306. O pólnocy czarownice na ołoku lecą przez kominy, Na rozstajnie, na bagna i na Łysą górę. *Zabł. Ebb.* 27. *Teat.* 25, c. 61. Czarownice schadzka *Crn.* klék). Mówiąc o czarownicy, powinno się wprzód wspomnieć ten dzień, w który było Boże narodzenie, n. p. przeszłego roku było w Sobotę, o toż powinno się mówić: w Sobotę Boże Narodzenie czarownica; albo też: a słowo stało się ciałem czarownice. *Mon.* 74, 358. Gdy deszcz ułtał w Maiu, czarownica przyczyną; zdechł wół ieden drugi, czarownicę winią. *Cpal. Sat.* 12. Czarownica, trzebaby ją spalić. *Off. Wyr.* (ob. Pławić) tr. Czarownica, brzydkie i zle babisko, eine alte Hexe, ein altes hässliches böses Weib. §. *Botan.* czarownica ziele ob. Czarnokwit. CZAROWNICZY, CZAROWNY, a, e, od czarów, czarodziejski, czarnoksiężski, *Zauber =, Hexen =, zauberisch*; *Vd.* zoperski; *Crn.* zuperske; *Rs.* чародѣйный, колдунъ, волшебный, ворожебный; *Ec.* бѣлшвенный, потворный, чародѣйный. Po trzy kroć mówił słowa czarowne, których go była Medea nauczyła. *Otw. Ow.* 260. Wiersz czarowny. *Bardz. Tr.* 372. Medea cielce ogniste i smoki, czułe runa stróże, czarownemi słowy Jazonowi powolne robiła. *Otw. Ow.* 257. Na tak wiele narodów głuche bogów uszy Bezbożny zlego ludu wiersz czarowny ruszy. *Bardz. Luk.* 101. *Fig.* Słowo, sprostzenie, oko czarownicze, t. i. uymujące, ludzące. CZAROWNIK, a, m., CZAROWNICZEK, -czka, m. *zdrbn.*, czarami się parający, czarodziey, czarnoksiężnik, *der Zauberer, Hexenmeister, Schwarzkünstler*; *Bh.* czarodziej; *Rg.* cjarovnik, vilenik, vjesctaz, maghiouik; *Bs.* cjaratan, cjarovnik; *Slav.* csaratár, vishtac; *Vd.* zopernik, zherashulz, zharounik; *zopravez, zoprar*; *Crn.* zharkar, koshelnék, koshelnékar; *Cro.* chyarovnik, szopergnyak, bajavecz, charavecz, sátrivecz, sátrenik, szopravecz; *Rs.* чародѣй, чаровникъ, чаровашель, колдунъ, волхвовашъ, ворожей, волшебникъ; *Ec.* кудесникъ, чародѣй, колдунъ, шаманъ, баальникъ, обаяникъ, бѣлій, обаяшель, наговорщикъ, заклянашель. Zegnania i zaklinania guślarzów i czarowników. *Syr.* 365. Saul wygnał wieszczki i czarowniki z ziemi. *Radz. i Sam.* 28, 9. §. *Botan.* Czarownik ziele ob. Czarnokwit. CZAROWNY ob. Czarowniczy.

Pochoda. ob. pod Czary.

*CZARSTWO ob. CARSTWO.

CZART, *CZORT, a, m., CZARCIAK, a, m. *zdrbn.*, (cf. Czarny, Kary) djaból, szatan, wróg, czarny duch, bies, *der Schwarze, der Teufel, der böse Geist*; *Bh.* čert, ďas, čert; *Slav.* čert; *Rg.* zarni duh; *Sr.* 1. čert; *Sr.* 2. žart; *Crn.* zbèrt; *Vd.* hudizh, slodei, slomek, hudi duh; *Cro.* vrag, malik, szumrak, szotona, napasznik, skrapecz, zlódi, paklenik, hudich, djaval; *Rs.* чѣрѣмб, чѣрѣмб, куадъ; кудѣчъ; *Ec.* чѣрѣмб, дѣбоаб; (*Hb.* 77 *hostis*). Psu oczy przedał a czartowi duszę. *Jabl. Ez.* 161. *Slav.* čert neb ďabel vštedo gèbno, čart lub djaból wszystko iedno, (cf. nie kiy, ale pakka). Tysiącami czarty liczyć. *Klon. Fl. B.* 5. (klnąc *Bh.* čertowati). Gniewa się iak czart. *Jabl. Ez.* 219. Nie gryz z czartem orzechów. *Rys. Ad.* 42. (nie wdawaj się z człowiekiem niebezpiecznym, nie igraj z ogniem). Chłop swoje, czort swoje. *Teat.* 30, 12. (każdy chce mieć racją, utrzymuje swoje). Gdy czart swoje, pop swoje, od słów do słów, przyszło do czubków. *Zab.* 15, 182. Zły czart melancholia, aniól myśli wesola. *Dwor. A.* 1. - *Wliczb. mn.* Czarcia (Czarcia), *die Teufel*. - §. *tr.* = licha, nieszczęście, *der Fenster, die Pest, der U*... Czart tu wuia mego niesie. *Teat.* 55, c. 38. Co za czart was podżega i rzędzi? *Zab.* 15, 151. Czarcia go nadali. *Off. Wyr.* (nieszczęście, choroba). Niechże go czarcia wezmą. *ib.* (ob. Kat, kaci). Rzecz niesłusznie drugiemu wydarta, idzie do czarta. *Teat.* 54, c. 2. (zle nabyte, zle odbyte). Do czarta tam tego, do kata, co niemiara (*verheulent*) wiel. CZARTKOW, a, m. miaścisko w Podolskim. *Dyk. G.* 1. 154. ein Städtchen in Podolien. CZARTOPŁOCN, a, m. *agaricus integer*, gatunek bedłki, straszne czyniącey womity. *Kluk. Dyk.* 1, 13. *der ungetheilte Blätterschwamm, der Täubling.* CZARTORYSK, a, m. miaśto z zamkiem w Wołyńskim, niegdys księstwo, imienie Xzát Czartoryskich, dzielnicy Jagiellońskiej. *Dyk. G.* 1, 154. eine Stadt mit einem Schlosse in Wolhyn. ehemals ein Fürstenthum. CZARTOSTWO, a, n. djabelstwo, czarcia, Teufel, Teufeltry, Teufelwert, Teufelsbrut; *Bh.* čertowina; *Rs.* чѣрѣмбѣина. Córka moja okrutnie od czartostwa bywa dręczona. *Leop. Math.* 15, 22. (od djabła. *Bibl. Gd.*). *CZARTOWKA, i, f. djablica, eine Teufelin, ein Teufelsweib; *Rs.* чѣрѣмѣвка. CZARTOWNIK ziele, *Bndtk.* ob. Czarownik, Czarnokwit ziele. CZARTOWSKI, a, ie, CZARTOWY, a, e, czarcia, od czarta, djabelski, Teufels =, teufelisch; *Bh.* čertowń, *Rs.* чѣрѣмѣв, чѣрѣмѣв, чѣрѣмѣвскій. Czartowska w tobie gnieździ się pucha. *Bals. Niedz.* 1, 177. Czartowacy posłańco szarpali bóztwo Chrystusowe. *Biał. Post.* 82. Ta czartowska Mość ze djabły zuchwała. *Teat.* 7, c. 70. - *Hist. Nat.* Czartowe łajno, sok Laserowy, dla przykrego zapachu. *Syr.* 529. smrodzieniec, Teufelsbrot, czartowskie łajno. *Kluk. Dyk.* 2, 4. (cf. Cyrenaykie ziele); *Vd.* hudizhni klat, vrashje blatu, oshank). Czartowe mleko, *Euphorbia platyphylla* Linn. Teufelsmilch, Wolfsmilch, gatunek Euforbii. *Kluk. Dyk.* 1, 212. *Syr.* 1491. *Crn.* siđulka, hivojka). Czartowe zebro, Komonica, S. Piotra ziele, *Lysina, Scabiosa succisa* Linn. *der Teufelsabbis, der Abbis.* *Syr.* 883. (*Rs.* чѣрѣмѣв пѣхѣгѣ piorunek). CZARY, - ów *liczb. mn.*, gusa, czarodziejstwa, czarnoksiężskie sztuki, *Hexerey, Zauber, Zauberer, Zauber-*

Kunst, Zaubermittel, Zaubertrauf, Zaubertraft: (Bh. cjata, cjata, cjarciła = 1., linia, kreka Slo. čarta, Crn. shërka = litera, głoska); 2., czary Bh. cjata, cjarp: Bc. cjar, cjaranje, cjar, cimi, hudóš, vrasganje; Sla. cšarjanje; Cro. čar, cjar, čara, čopria, čopernia, bahoria; DL. vilenstvo; Rg. ojar, cjar; Vd. žara, vrasha, šopernia, žerna shula, Crn. uráša; Re. волшебство, волшебá, колдовство, волхваніе, ворожба; Ec. чары, кудеса, волхваніе, шаманство, ведунство, абадуство, ворожба, ядъ, отравá, маговорб, обаваніе. Czary samego z nieba sprowadzą księżycá, Szarami mogła Cyrce, sławna czarownica, Przetworzył niegdyś w świnie Ulisesa męża, Jadowite przez czary padała się węże. Nag. Wirg. 517. Pospólstwo w cięższe choroby wpadłszy, nie rozumiejąc przyczyn ich, natychmiast rozumie, że to są czary. Krup. 5, 621. Kto wierzy w czary, tego weźmie djaból itary. Rys. Ad. 31. W czary wierzy (= zabobonnik, głupiec). Pędzła są większe, niżli słońce czary. Zab. 15, 168. Czary! Cuda! rzecz niepojęta! (cf. Cud). To chyba czary! Off. Wyr. Czary na zjednanie miłości u kogo, philturum Crn. Th. ein Liebestrauf. Scisnąwszy krzepko uła, odrzucił te puhary, Które ci dała Cyrce, wierz mi, w nich są czary. Zab. 10, 199.

Pochodz. ob. czarodziej, czarownik, i t. d. czarował, odczarował, wyczarował. cf. czarnoksiężnik, cf. kary, czarny, cf. czarła.

* CZARZ ob. Car.

CZAS, u, m. (in Locali w czasie, w czasie), ciąg następujących po sobie chwil, die Zeit; Bh. cjas, doba; Slo. čas; Sr. 1. čas, čas; Sr. 2. čas; Sla. čas, doba, vrijeme; Vd. zhas, zait, ura; Crn. zhas; Rg. vrijeme, doba (ojas = moment); Cro. vreme (čas = momentum); Bc. jobba, vrijeme, vrijeme, brimo, godina; (Bc. cjas ob vrijeme, hip = momentum); Rs. година = czas; Re. час; = godzina, часовщик zegarmistrz; Ec. година, годъ, время rok, czas cf. Ger. Zeit; Gr. έρος, Hb. נח עת; Arab. ٧٢٢ tempus, pars capitis). Czas niniejszy, przeszły i przyszły. Karnk. Kat. 166. Czas mierzy się wiekami, rokami, miesiącami, tygodniami, dniami, godzinami, kwadransami, minutami. Solk, G. 3. 18. Kald. 39. M. 1. Czas roczny, dzienny. Syzt. Szkl. 274. Oszczędzaj czasu, czas płynie jak woda. Zab. 16, 511. Czas szybko bieży, wnet uciecze. Mon. 76, 197. Wszystkiego kupisz za pieniądze, oprócz czasu. Off. Wyr. Czas wszystkrotny, Zab. 9, 40. (ob. czas żerca). Czas wszystkotrawny. Zab. 12, 213. Czas ma skrzydła. Off. Wyr. Leci czas. Słonk. Pers. 34. (ulatuje). Czas dziad, ale z kosą. Off. Wyr. (choć późno, przecięż niszczy). Bożek czasu Crn. ślins). Czas wszystko psuie. Zegl. Ad. 49. Czas wiele może; czas wszystko otwiera; czas wszystko trawi. Crn. Ad. 122. Gdzie rozum nie, czas pomoże. Rys. Ad. 15. Czas wszystkich rzeczy lekarzem. Jabl. Ez. 186. Czas doktor najpewniejszy. Zimor. Siel. 142. Zostawmy to czasowi, może się Hrabia upamięta, Teat. 54, 53. Czas to zatart. Tr. (zapomniano już tego, darüber hat die Zeit Gras wachsen lassen). W piekle będzie żal a gryzienie sumienia, pokąd czasu stawać będzie. Głucz. Wych. L. 5, b. § Czas, pewna część czasu, ein Zeittheil, eine Zeit, eine gewisse Zeit, Jeden czas niebo cieniem

okropnym zamrocy, Drugi iasnym promieniem z nagła wypogodzi. Zab. 14, 152. Wszystkie czasy mają swój czas, prócz czasu na świecie nie ma. Zabr. Zw. 3. J czasy czasów swoich nie pilnują, W statku się widzę nam akkomodują. Bratk. U. b. Bóg naznacza rzeczom swoje czasy. Bardz. Tr. 141. Śmierć czasu nie opowiada. Ban. B. 2. (terminu). Długi czas na tym strawił. Berk. Dom. 36. Chęć go wziąć w krótkim czasie. Teat. 43, b. 70. (wkrótce). Każdą minutą i najmniejszym czasem, Ty mi na myśli. Zab. 14, 125. (w każdej najmniejszej chwili). Będziesz się teraz cieszyć za wszystkie czasy. Teat. 55, b. 5. (za całą przeszłość). - § Grammat. czasy, tempora, odmiany słów czasowych czyli czasowników verborum podług czasu. - § Czas, dożywały czas, że już odwłoka dalsza miejsca nie ma, Zeit, habe Zeit, höchste Zeit zu etwas. Już też czas abyś powiedział Teras, com od ciebie wiedział. Paft. F. 79. Czasy mu już bydź statecznym, a nie left. Crn. Ad. 117. Czas wielki, bardzo czas. Crn. Th. § Czas, czas właściwy czemu, die bestimmte rechte schickliche Zeit. Czas mówienia, czas milczenia. Sk. Kaz. 39. Wszystkie rzeczy swój czas mają, czas narodzenia, czas umarcia, czas obalenia, czas budowania. Budn. Eccl. 3, 1, Slo. kajda wet ma swog čas; Cro. Vaze z - vremenom szvojem hodi, Umret mora, Rosze rodi). Wszemu czas ma być słusnie upatrowan, kiedy orać, więc orać, kiedy płać, więc płać, kiedy się bić, więc się bić. Rey Zw. 113, b. Przyszedł i na niego czas. (nosił daban, aż się ucho urwało). Co dalej to gorzej dzieje się, aż też przydasie czas boży. Hrbst. Lek. B. Przetrzywał nad czas. Off. Wyr. - § Czas, wolny czas, ulaczenie, łatwość od zatrudnień, Ruhe, Zeit; Rs. docyrb. Drudzy czasu nie mają, a drugich nad czas daley stawa. Warg. Wal. 270. Teraz się ucz, gdy czas ma, pokie czasu stawa. Paszczk. Dz. 47. Musiało się to przedko zbyć, bo czas był bardzo cianny. Zolt. Mstr. 17. Radbym czasu kupić. Off. Wyr. (wiele mam do czynienia, nie wystarczy mi czas). Czasu zabrakło. ib. Czas truć Bc. karsmati, dangubati ob. Czas). Będzie na to czas. Off. Wyr. § Czas, pora, sposobny czas do czego, pogodą do czego, gelegene Zeit, rechte Zeit, Gelegenheit; Rs. время; Ec. благовремение. Czas po temu, teraz na to pogodą. Crn. Ad. 119. Kto czas ma, a czasu czeka, czas traci, qui occasiones amittit, maximam partem rerum bonarum amittit. Rys. Ad. 22. Kto czas ma czasu czeka, mnie zaś czas uciec. Pot. Arg. 274. Kto czas ma a czeka, temu czas uciec. ib. 315. Kto czas ma, czasu czeka, czas tylko upuszcza. Simon. Siel. 50. Czasu czekać, Rs. временнѣ, czasować). Kto czas traci, traci to, co czasy dają. Jag. Wyb. C. 2; b. Twój teraz czas, pomści się. Teat. 54, c. D. 2. (na ciebie kolej). Kto czasu chybił, wszystko stracił. Sk. Kaz. 511. Włoszczowic upatrzywszy dobry czas, gdy mało ludzi przy Jaropelku, rzucił się nań. Biel. Kr. 85. - § Czas, czasy, czasowe okoliczności, die Zeitumstände, die Zeiten, die Zeit. Czasy teraz ciężkie. Teat. 18, 39. Drogi to teraz czas, trzeba się ująć. Mon. 75, 684. W zły czas przychodzisz, nie mogę teraz Wc Pana zaspokoić. Teat. 48, 60. J w słym czasie służyłem mu wiernie, i teraz w dobrym. Teat. 19, b. 5. Czas płaci, czas też i traci. Haur. Sk. 33. (ob.

placić). W dobry czas kupić, sprzedaż : w czasie kupnu lub sprzedaży zżykownym. *Tr.* Czasowi ludzie służą. *Zegl. Ad.* 51. Jest przyjaciel niektóry, co czasowi swemu służy, a nie zostanie z tobą czasu ucisnienia. *Radz. Syr.* 6, 8. Czasów dobrych używać. *Off. Wyr.* (lusatykować, biesiadować, ob. wczas). Pan bóg czasu rozdaie. *Rys. Ad.* 59. W takich żyjemy czasach nieestety, że wszystkie stany wypadły z kluby. *Zab.* 14, 557. U nas wszystko brzmi, huczy, gra, śpiewa, takie nasze czasy. *Teat.* 52, 41. Rozumieią, że jestem okrutnie bogaty, ja stoli nie mam; nie takie to czasy. *Niemc. P, P.* 72. Gdzie się owe czasy podziały, kiedy to S Marcin rozdzielił się piaszczem z żebrakiem. *Mon.* 75, 685. Czasu patrzeć na kogo, aspektu patrzeć. *Cn. Th.* einem die Nativität stellen. §. Czas na dworze, piękny pogodny czas, brzydki, słotny czas i t. d. bić Bitterung, das Wetter, die Zeit; *Bh.* počasie; *Vd.* vreme, *Cro.* vreme; *Sr.* 2. gojba, wódro; *Sr.* 1. wjebro; *Rz.* wédro, poróda, poróda. W tey podróży przypadku żadnego nie miałem; czasy były piękne, droga dobra. *Kras. Dos.* 252. §. Czas dobry, godzina błoga, czas szczęśliwy, eine gefegnete glückliche Stunde. *oppos.* zły czas, zła godzina, eine unglückliche Stunde. Nie w dobry czas, w złą godzinę, *infauste.* *Mqcz.* Day boże w dobry czas mówić, a we zły milczeć. *Rys. Ad.* 10. (*Vd.* per dobrei sreżbi). Jeśli mu też sam zły czas lub gwałt kędy szkodził, Za lepszą to pogodą do skutku przywodził. *Groch. W.* 126. Utopiona w zdradliwy wygodzie Nie wiesz, że ręco zły czas konia bodzie. *Morszt.* 52. - W boży czas, w dobrą godzinę, za bożą pomocą, w imię boże, zur glücklichen Stunde, unter Gottes Segen, in Gottes Namen. Krzyknie na żołnierze, aby się w boży czas potykali. *Biel. Kr.* 510. W imię pańskie i w boży czas może wyjść ku rozrządzeniu tey Kapłtey, *Weresz. Regl.* 135. - *Interject.* czasie! czasie Pański! Czas boży! : dla boga! in Gottes Willen. Czasie Pański! *Tr.* Czas boży Paulinie! a iesszeż nie gwałt przykazaniu szóstemu! *Zygr. Pap.* 129. Czas boży! iskie ościerstwo tego uczynił. *Zygr. Pap.* x. 3. Nic nie mówić? o czasy! *Teat.* 45, d. 84. *Wyb. o tempora!* - §. Czas, Czasy u kobiet, miesiączki, das Monatliche der Weiber; *Rg.* vrjeme xensko, stvari xenske). W pięćdziesiątym popolicie roku przesłaią niewiasty miewać swe czasy. - Na czasie, na czasach kobieta : w ciąży, przy nadzioi, Schwanger, guter Hoffnung, in andern Umständen. Widząc Josef pannę na czasie, safrasował się bardzo z tego. *Zyw. Jez.* 21. Zonka mi na czasach. *Teat.* 1, 83. - Także i o swierształach, von Thieren, trädlig. Przebieży drogę albo szczenna suka Albo uwiia się liszka na czasie. *Hor.* 2, 174. (liszka kotna. *ib.* 170. *Min.*). *§. Czasy, podług Ross. godziny, kościelne księże godziny, die Stunden, das Stundengebet, die horae. Na czasiech (czasach) albo godzinach psalmy zwyczajne nie czytają się. *Pimin. Kam.* 226. §. Czasu, czasów, za času, pod czas, w przeciagu czasu, zur Zeit, während. Jak się zachować i czasu wojny i czasu pokoju, *Petr. Pol.* 102. Coć pieniądze pomogą czasu śmierci? *Sk. Zyw.* 2, 199. Nie opuszczay pana swego tak czasu szczęścia, iako i nieszczęścia: *Biel. Kr.* 595. Pewnych czasów zniczego ta wielka machina zbudowana ręką boga, i iego się mocą swoich czasów sepaio. *Sk. Kaz.* 446, zu gewisser

Zeit, zu seiner Zeit. Trzech czasów w dzień kłękł na kolana swoje i modlił się. *W. Dan.* 6. 10. trzech różnych razów (trzy kroć. *Bibl. Gd.*) zu drey verschiedenen Tageszeiten. Za czasu Króla Zygmunta. Pod czas panowania Króla Zygmunta. Za czasów Zygmuntownskich kwitły u nas nauki. *Za czasu,* za wczasu, wcześniej, bey Zeiten, zeitig. Król z radą za czasu hamował, nie czekając, że wrzód mógł wziąć siłę. *Ger. Wl. T.* 2. b. Obacz za czasu. *W. Post. W.* 2, 221. Którego czasu, o którym czasie, kiedy? zu welcher Zeit; um welche Zeit, wann? *Vd.* kovried, obkovried, v' kirei dobi, kiro dobo; *Cro.* ob kojoj dobi). Każdego czasu, zawsze, zu jeder Zeit, immer, allezeit; *Vd.* vsaki zhaś, vselei, veś zhaś). Swego czasu; kiedy się będzie należało, zu seiner Zeit, zur gehörigen Zeit; *Cro.* zagóda (ob. swóy). - *Do czasu* : - na jaki czas, do niejakiego czasu, eine Zeitlang, einige Zeit; *Ec.* довѣдѣ, на нѣкоторое время. Co do czasu uchodzi, to za czasem ginie, Cnota w swej zawsze barwie, ta i w wieki słynie. *Gaw. Siel.* 367. (ob. doczesny, doczesność). Widzisz, i teraz mi przymawiaasz! ia do czasu cierpię. *Boh. Kom.* 1, 367. Każda rzecz do czasu idzie, a swego się końca dopiera. *Glicz. Wych.* O. 2, b. Opatrzność tylko do czasu gwałcicieli ludzkości cierpi. *Kras. Hst.* 165. Będziesz ślepym, nie widząc słońca do czasu. *Leop. Act. Ap.* 13, 11. Zacharyasz, iż wątpił, na ułach i mowie skarany iest do czasu. *Sk. Zyw.* 427. - *Do tego czasu, do tych czas* (czasów), dotąd, do tey godziny, do tego momentu, bis auf diesen Tag, bis zu dieser Stunde, bis auf diese Zeit. - Od tego czasu, odtąd, od tey godziny, von der Zeit an; *Crn* odkores; *Ec.* омадѣше. - *Od czasu do czasu,* od doby do doby, od iednego terminu w ciąż do drugiego, od poczatku do końca w ciąż, von einer Zeit bis zur andern ununterbrochen, von Anfang bis zu Ende; von einem Ende bis zum andern. Zakasanie Iowów rozumie się od czasu do czasu i trwa od S. Woyciecha aż do S. Marcina. *Chesm. Pr.* 199. Umarłego modlitwami po śmierci ratują pewnych czasów, od czasu do czasu co tydzień, albo też w każdy miesiąc dwakroć na każdy dzień. *Pazk. Dz.* 92. - **Ku czasowi,* ku temu czasowi, koło tego czasu, gegen die Zeit, um die Zeit. Król seym na ten czas w Krakowie złożywazy, sam ku czasowi z Litwy nie omieszkał przyiechać. *Biel. Kr.* 541. - *Na czas,* nie na zawsze, na nieiki czas, od czasu, auf etne Zeit, auf etnige Zeit. Kto na czas się czym trapi, czyż iuz na zawsze będzie nieszczęśliwym? *Zab.* 14, 152. - *Na czas,* czasem, niekiedy, nieustawnie, zuweilen, zu Zeiten. Na czas on pilny. *Cn. Th.* 441. Zły człowiek na czas dobrze uczyni. *Sehl.* 61. *Vd.* enzhals). - **Na czas,* na czasie, na umowiony czas, w należytych czasie, w swoim czasie, zur rechten Zeit, zur gehörigen Zeit. Na czas co oddać, *ad diem.* *Cn. Th.* 441. Prawie na czas trafił się iey obrońca. *Warg. Wal.* 242. Na dobry czas Wc Pan idziesz, Panie Infygtatorze, zraniono tu officyera. *Teat.* 7, d. 52. *Catr,* Niechże tu będzie na czasie. *Teat.* 31, 24. *Oppos.* nie na czas, czasu uchybiwszy, w zły czas, zur Unzeit, zu einer ungelegenen Zeit. Prześladowanie heretyków nie na czas było od cesarza zacagte. *Ktok. Turk.* 116. Zniknąłes mężu wielki, nie na czas zniknąłes.

Groch. W. 546. Hetmana Zamoyckiego, nie na czas odejście, Terazby iesli kiedy plakać na nieszczęście. *Groch. W.* 532. - Pod czas, w przeciągu, gdy się dzieło, gdy trwało, w ciągu, w czasie, czasu, *zur Zeit, während, unter*. Pod czas Te Deum laudamus armaty słyszeć się dały. *Ust. Konst.* 1, 161. - *Pod czas* - pod czas = czasem - czasem; raz - drugi raz; bald - bald; einmal - ein andermal. Bagnisko to pod czas Francuzi, pod czas Rzymianie przechodzili. *Warg. Cez.* 218. Koło obozu, pod czas aby położenie widział, pod czas dla rozmowy włóczył się. *ib.* 125. Pod czasem, pod umówiony czas, pod należyty czas, swego czasu, *zu seiner Zeit*. Słowo stało się ciałem pod czasem, przyiąwszy na się naturę ludzką. *W. Post. W.* 206. - Pod czasem, nie razem, z czasem, za czasem, po mału, zwolna, *Crn.* pozhasno; mit der Zeit, gemach, nach getade, eines nach dem andern. Ze morki piasek nie rychło wysycha, przeto nie zaraz masz go sypać domurowania w wapno, ale pod czasem. *Cresc.* 35. Zywot matczyny nie zaraz daiesięciorga urodzi, ale pod czasem, 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 5, 46. za czasem. *ib.* 47. - W czas, w naznaczony należyty czas, właśnie swego czasu, *zur rechten Zeit, zur gehörigen Zeit; Bh.* *gáhp; Sr.* 1. *sáhe; Br.* uréd, navrjeme, zgodno). W czas powrócił. *Boh. Kom.* 4, 42. - W czas, za wczasu, wcześniej, *bey Zeiten, zeitig; Vd.* perzhasi, pergodi, aguda, sagoda). W czas się opatrwać na przyszłe przygody potrzeba. *Sk. Zyw.* 2, 311. Ztemu w czas zachodzić potrzeba. *Papr. Tr. C.* 5. - Nie w czas, za późno, *zu spät, wenn es nicht mehr Zeit ist*. Nie w czas już, kiedy gore, a daleko woda, niżli iey więc nanoszą, większa będzie szkoda. *Rey Wiz.* 173. - Nie w czas, nie w sposobną porę, *zur Unzeit, zur ungelegnen Zeit, ungelegen*. Nie w czasie nam, o wielki umarł Władysławie, Kiedy było, o kiedy potrzeba cię prawie. *Tward. W. D.* 12. On Pan, w rzeczach biegły, niech odpoczywa, nie w swój czas poległy. *Groch. W.* 443. Nie w swym czasie, *zur unrichtigen Zeit*. Porwała cię śmierć nie w swym czasie. *Groch. W.* 541. - *Jnaczey* w czas, w miarę, po przeczkę, iak wypada, przystoi, *den Umständen angemessen, mit Maß, schicklich; gehörig, verhältnismäßig*. Co w czas jest, zawsze obieray. *Petr. Hor.* 2. *M. b.* Polacy mówią, co w czas, to z nas, dając znać, że do nierówney rzeczy nie mamy być piąć. *ib.* Co w czas, to z nas, a co nazbyt, tam biəsiady nie masz, piławka się nie puści ciała, aż będzie pełna. *Mącz.* Co w czas, to z nas; co w czas, to dobrze. *Rys. Ad.* 4. Głowa u konia ma być cienka, a w czas długa. *Cresc.* 524. - *W ten czas*, tody, wtedy, ondzie, *zu der Zeit, damals, alsdann, darauf; Crn.* tazhas, takrat; *Vd.* tedai, tistikrat, tistobart; *Cro.* tada, onda; *Sl.* onda). W ten sam czas, *zu derselben Zeit, zu gleicher Zeit; Crn.* obso-rej). - *Czasem, Czasami*, niekiedy, kiedy niekiedy *bišwetlen, zu Zeiten, manchmal; Vd.* vzhasi. zhasi, kirobart, kiredobe, kotiremali; she zhasi; *Crn.* vzhasi, zhasi; *Cro.* negda, kadkad; *Sr.* 1. brude, bošville; *Sr.* 2. gajlm, wottargi, wotterga, gafi; *Rs.* *времемь, вногда*. Czasem słońce świeci, Czasem z burzą pochmurną deszcz haniebný leci. *Zimor. Siel.* 164. *Jnaczey* czasem, przypadkiem, może, *zufällig, vielleicht*. A pro-py czy niema tam czasem kapitana? *Teat.* 11, b. 23. -

Tym czasem, pod ten czas, *Cn. Th.* 1159. w tym, *там, in der Zeit, während der Zeit; Crn.* tamzhasi, med tem; *Vd.* dozhas, med tem, dokle, dotleci, tezhas, dokler da, ta zhash, vmiela, vmiesama, s' zhasam, v' sriednem zhasi, vdosriedujem; *Cro.* medtem toga. - Tym czasem, tymczasowo, docześnie, *indessen, bis auf weiters, auf einige Zeit*. - *Z czasem*, za czasem, za czasy, za postępkim czasu, *mit der Zeit*. Czas z czasem, czas za czasem, czas przed czasem, czas po czasie, wszysko się z czasem mieni. *Rys. Ad.* 7. *tempora mutantur et nos mutamur in illis*). Wszędy się skaza za czasem wprowadzi. *Ktok. Turk.* 215. Za czasem wszysko się mieni. *Cn. Ad.* 122. Mieni się rada częstokroć za czasy. *Past. F.* 4. - *Przed czasem*, czas uprzedzając, zawcześniej, *oppos.* po czasie, *vor der Zeit, bey Zeiten, frühzeitig, früh, zu früh*. Wypowiedzmyż dla boga służbę tey niezgodzie, Bądźmy przed czasem mądry, bo nie wczas po szkodzi. *Blaż. II. B.* 2. Lepiej przed czasem, niż po czasie. *Cn. Ad.* 441. Rzemieślnikowi przed czasem nie płac, koni na borg nie przedawaj, żony bez posagu do domu nie bierz. *Rys. Ad.* 61. (nie awansy, nie płac z góry). - *Przed czasy*, przed dawnymi czasy, przed laty, *vor Zeiten; Vd.* tanekeda. - *W czasie*, = wcześniej, za wczasu, *bey Zeiten*. Gospodarz uymie sobie przykrości, gdy każdego z czeladzi o iego obowiązkach w czasie przestrzeże. *Kras. Pod.* 2, 54. W czasie, z czasem, kiedyś, *mit der Zeit, einmal, seiner Zeit*. Mąż dobr żadnych, ani żona posagu nie miała; a w czasie przemysłem dorobili się majątku. *Ostr. Pr.-C.* 1, 212. Zobaczę, o co rzecz idzie, będziesz miał w czasie rezolucyą. *Kras. Dos.* 67. Urządźcie przynajmniej niewielką chłopa; a przynie-sie wam w czasie daleko więcej intrat. *Prześtr.* 212. Pewnie to nadzieia nieurodzajów w czasie i ciężka potrzeba Ten publiczny magazyn założyła chleba. *Karp.* 1, 98. Jestem człowiekiem wesolym, lubię się w czasie rozewnać. *Teat.* 9, 4. Gdybyśmy rozrywki mieli poniechać i nie wyznaczyć im w czasie żadney godziny, trzeba by nam przestać być ludźmi. *Mon.* 71, 341. - *Po czasie* (*oppos.* przed czasem) za późno (cf. już kłamka zapadła), *zu spät; Crn.* pozhasi (zjad: *Crn.* pozhasn = "późny, późny"). Zgodźmy się na to, dadź za mąż Kasię, Lepiej skwapliwie, niżli po czasie. *Zabl. Bal.* 11. Po czasie daremne są wszelkie sposoby. *Opal. Sat.* 74. (lekarstwo po śmierci). Późno, co się stało, po czasie żalować. *Pasz. Dz.* 120. Zaraz na początku choroby radź się lekarza; bo lepij wcześniej, iak po czasie. *Perz. Lek.* 334. Poznaj teraz, żem źle czynił; szkoda, że po czasie. *Teat.* 54, c. D. 2. (cf. po szkodzi mądry). Po czasie, już nie rychło. *Biel. Kr.* 223. - *Po czasie*, za czasu, *zur Zeit*. Polacy z synów Jagielly iednego sobie po czasie zywota oycy za króla prasyli. *Herb. Stat.* 3. - *O tym czasie*, o tey godzinie, *um diese Zeit*. Wroc się, wroc! nie dobrego! *Pr.* utro! o tym czasie! *Zabl. Amf.* 77. *motgen, um diese Zeit* (na S. Nigdy). CZASIK, a, m. *zdrbn. rzeczown.* czas; mała częśćka czasu, chwilka, *ein kleiner Zeittheil, ein Weilschen; (Rs. часок, часочик, часочек)* godsinka). Postrawilem sobie zabawic czasik iaki w kąciku. *Mon.* 71, 541. Upraszaj o czasik iaki, iżby zgubionego towarzysza mógł poszukać. *Pilch. Sen.* 162. *Ś.* Pora, sposobność, okazyka, *Gelegenheit, trf:*

ter Zeitpunkt. Czasik sobie upatrył. Tr. CZASOBOY, - oia, m., CZASOSTRAW, s, m., CASOTRAWCA, CZASOMORCA; y, m. truiący czas, der Zeitbdtter. Przecię umniejszy się u nas cokolwiek takich czasotrawców. Mon. 71, 335. et 75, 588. Te nudne, te późno godziny, tak przykre czasomorcom. Mon. 65, 23. CZASOPIS, a, m. chronolog, der Zeitbeschreiber, Zeitrechner. Tr. CZASOPISARSTWO, CZASOPISISTWO, CZASOPISMO, a, n. chronologia, die Zeitbeschreibung, Zeitrechnung, Sr. 1. lctowne wopiswano; Rr. лѣточисленіе, началочисленіе (cra, od której się rachuje); Ec. лѣтоисчисленіе (cf. Latoriszec). Epoki, które w historii potęgi i w dziejach nauk kazyu, stanowią w czasopiśmie przedziały. Czack. Pr. 1, 50. CZASOPISARSKI, CZASOPISKI, a, ie, od czasopisarza, Chronologen: 2., = CZASOPISIMOWY, a, e, od czasopisma, Chronologie: , Chronologisf. Narodzenie to kładąc, dwie znaczone czasopisarskie popełnił omyłki. Stebel. 24; 3. Ze wszystkich epok czasopisimowych rachunek indykeuy podlega najczęściej wątpliwościom. Czack. Pr. 1, 87. *CZASOSŁOW, a, m. z Rr. часословъ, часовникъ, rubrycella, brewiarz, die Rubricelle der Zeitlichen, das Brevier. Modlitwy, które są w trebnikach i czasosłowach, nabożnie odprawuie, Pimmin. Kam. 95. CZASOWAC, - ował, - uie intrans. nied., pauzować, czasu czekać, Rr. временить, автентен, pausiren, temporisiren; (Rr. часовать, bawić czas nieiaki). Niekiedy na odwołkach, na czasowaniu i na cierpliwym skutku czekaniu, więcej zysku, niżeli na żartkim zapędsie. Nar. Chodk. 2, 405. §. Gramm. czasować słowo, transit. koniugować, odmieniać słowo przez czas i osoby, ein Zeitwort conjugiren, abwandeln, sposabiąć słowo. Tr. - Rr. спрячь, спрягамъ. Czasowanie, koniugacya, iest zbiór odmian, które w Słowie, in Verbo, nachodzą. Krcz. Gr. 1, p. 127. Slo. konawatella, spogitella, spogugicnost, spoganost; Vd. prehodisha; Crn. prekladnost; Rr. спряженіе. CZASOWŁADNY, a, e, - ie przysth., rządzący, władający czasom, zeitbeherrschend, die Zeit regierend. Czasowładno niebieskie okręgi. Tr. CZASOWNY, a, e, od czasowania czyli koniugacyi, koniugacyiny, mogący być czasowanym, Coniugations: , conjugabel; Krcz. Gr. 1, 157. Czasowne słowo, Slovo per excell., Czasownik, verbum, część mowy, podpadająca czasowaniu czyli koniugacyi, das Zeitwort; Slo. časoflowo, Slovo; Crn. zhasna beseda; Vd. zhasna beseda; Rr. глаголъ, (Rr. часовникъ, часословъ ob. czasosłów). CZASOWY, a, e, od czasu, czasu się tyczący, Zeit: , die Zeit betreffend; Bh. časny; Crn. zhasn; Vd. posvetn; Sr. 1. tjasnć, natjasnć; Bz. vremenit, vremeniti; Rr. временный (Rr. часовый, godzinny, zegarowy); Ec. привременный, подлѣшный. Podziały czasowe są rok, miesiąc, tydzień i, t. d. Zabr. Zw. 13. Natura czasowa ludzkemu rozumowi nazbyt iest trudna. ib. 3. §. Czasowy, od czasu zawisły, czesny, doczesny, zeitlich, vergänglich. Czasowe nikną próżności. Tr. Czasowe ptaki, pewnych czasów od nas ulatujące, Zugvogel. Tr. (Rr. часовой szylwach, warta). *CZASOWOSC, ści, ż. czesność, doczesność, Croat. vremenitosat temporalitas.

Pochodz: czesny, czesność, bezczesny, wczas,

wczesny, wczesność, wczasować, wywczasować, zawczasu, doczesny, doczesność.
*CZAST Rr. ob. Część. CZĄSTKA, CZĄSTECZKA, i, ż. zdb. rzeczown. część; mala część, ein Theilchen, ein kleiner Theil; Bh. cjaszka, cjaszeczka; Slo. částka; Bz. diak; Vd. dialahes, sranshiza; Sor. 1. tjaszka, tjeit, djelt; Rr. частинка, частничка, часточка. Atom, czyli drobna cząsteczka materii. Mon. 76, 525. Każdy człowiek iest częścią towarzystwa, w którym żyje. Kras. Pod. 1, 54. Niech iaki chce w oyczynie kto urząd piastuie, Skoro iest w ogólności, częścią się mianuie, Zab. 9, 114. Zadney niemasz od zdrady wolney części w domu. Bardz. Tr., 302. (zadnego wolnego kącika). Po cząstce, częściami, theils weise, ein Theilchen nach dem andern. Po woli po częście, dostaiemy całości. Pilch. Sen. list. 4, 2. Cząstka wydzielona, dział, der Theil, der einem zufällt, die Portion. Ale się memu panu nayznacznieysza dostanie cząstka; zaczym i mnie z tych lupów co przypadnie. Teat. 1, 6, 8. Cząstka w dziedzictwie, dziedzictwo nieszaczone wydzielone, ein geringer Erbtheil. Rodzice dzieciom pozostałym cząsteczki tylko zostawili. Birk. Ex. 20. - fig. dziedzictwo, Erbtheil. Tu tylko nadzieia nasza; a cząstka nasza nie tu, ale w ziemi żyjących, Birk. Kant. A. 2, 6; Boże! cząstko sług swych wleczna Jodpłata ostateczna. Groch. W. 111. Slo. castfomenta antimeria, Rhetor.) CZĄSTKOWY, a, e, - o przysth., po cząstce się udziałający, zu kleinen Theilen, theils, Siły pierwiastkowe albo cząstkowe, elementares. Hub, Mech. 416 Cząstkowo Rr. помымно.
CZASZA, y, ż.; CZASZKA, CZASZECZKA, CZASZUŁKA, CZASZULECZKA, i, s. zdbn., czara, czarka, kubek, naczyynie do picia; eine Schale, eine Trinkschale, demin. ein Schälchen. Bh. cjaszka, cjaszeczka; Slo. částka; Hung. tessze; Dl. czassa; Rg. cjaszca, cjaszca; Bz. cjaszca, cjaszca; Sla. czasha, shalica, zdilica, schalica; Cro. shaliza; Vd. shasha, zhashiza, skudeliza, shkedeliza, moraushiza, sklediza; Rr. чаша, чашка, чашечка, фіяль; Ec. чашница, окринъ; Sor. 2. поу, нар. Cudowna Bacha ma to w sobie czassa, Ze wszystkie ze lba kłopoty wystrassa. Zab. 9, 36. Zab. Skoro w rękę wozmę czaszę, Wnet ze lba troski wystraszę. Anabr. 26, J. Kchan. J mnie po pracy daycie wina czaszę. Protar. Par. B. 3, 6. Niech przygotuią napoy, czaszę poświęconą. Teat. 46, c. 95, (die Opfer(schale), Czasza drewniana. Sk. Dz. 558. Kurpie miał na nogach, a czaszę u pasa. Wys. Loy. 9. (Ec. корчаръ. Rr. корчара, корчажка, cf. Korczak; Ec. красовулъ mierna czaszka od picia w Greckich klasztorach). Czaszą się bawic, piciem, kufiem kubkiem, kieliszkiem sich die Zeit mit Bechen vertreiben. Młodzi się grą albo czaszą albo gonitwami bawią. Pot. Syl. 467. - Rurna czasza, misa, panew, w którą woda z cewek strzyka, a z niey w skrzyńię opada, crater. Cr. A. 956. Bassin, das Springbrunnenbecken, das Wasf. fn. Czasza, w fontanie, to w co woda splywa. Orr. Wyr. *§; Czasza, pewna ustanowiona miara płynów, ein gewisses bestimmtes Maas flüssiger Dinge. Czasza iest miara do miodu przasnego w Litwie, inaczej miednica, ma garcy 12, czyli garcy cechowych 6. Czack. Pr. 1, 292.

W Litwie szynkowych garców 12 czynią czaszę miodową. *Ostr. Pr. C. 2, 316.* Cechowych garcy sześć wchodzi do czaszy, którą się w Litwie miody prasne w przedziałach mierzą. *Skrzet. P. P. 2, 147.* §. Czasza, czaszka, coś na kształt czaszy, kubka, wydrążonego coś, nakrywającego drugie, etwas *Schalenartiges*, wie eine *Schale*, wie ein *Schälchen* *Gestaltetes*. Czasza ślimacza, perłowa, żółwiowa, skorupa, małż, *Muschelschale*, *Schneckenhaus* u. s. w.; *Bs.* czaszka *concha*) Czaszulki albo małżowiny starte, *Spicz 239.* Slimaków wodnych czaszulki. *Cresc. 542.* Czaszki u pławu morskiego miękkiego, któremi się jak bańkami barwierskimi chwytą i przypina do czego, *acetabula*, die *hohle Vertiefung in den Armen der Polypen*. - Czaszka żółędziowa, czarka, *das Schälchen an der Eichel*. *Ec.* плóска. Czaszulki siedzą na iednym końcu *żółędzia dębowego. *Sienz. 143.* Szalwie ma strązki albo *szaszulecki, w których nasienie. *Urząd. 153.* (czaszulecki, lupinki, *Schlauben*, *Hülsen*, *Schälchen*, *Kapseln*). *Anat.* Czaszka w ciele ludzkim, kość wklesła, die *Höhle*, die *Wanne eines Knochen im thierischen Körper*. Czaszka biodr, ramion, die *Hüftwanne*, die *Wanne*, die *Armwanne*. Czaszka goleniowa albo raczej kula w kolanie, na której czaszka biega, die *Kniekehle*. *Cn. Th. Sla.* czaszka na kolinu. Niemowię o czwornog w zgórę się dźwigało i drząc na mdłych czaszeczkach z wagą się stawilo. *Zebr. Ow. 582.* (*nondum poplite firmo*), - Czaszka głowy, głowia kość, trupia kość, czasbatka, kość jak czapeczka mózg otulająca. *Zool. 42.* die *Hirnschale*, *der Hirnschädel*, *der Schädel* (die *Hirnwanne*). *Bh.* ot *Slo.* leb, lebka; *Crn.* glip, busha, terma; *Vd.* Zhellu, moshganska kust, busha, zhrepina, glubanja, zhelna kust; *Sor.* 1. *швомнѣ нор*; *Groat.* lubánya, siska, glubánya; *Ros.* мрѣнѣ, черепѣ, черепѣкъ, черепѣчкъ; *Ec.* череп, чашка, глазы. Spuściła sztukę kamienia, z muru na głowę jego i strąciła mu czaszkę, *Radz. jud. 9, 53.* (rozbiła wierzch głowy jego. *Bibl. Gd.*) Nie przeżył przez grubo czaszki Dobroć moralney igraszki. *Kras. list. 143.* CZASZARZ, a, m., co czaszo robi, *ampullarius Mączder Schalenmacher* (cf. stoiarz), CZASZKOWATY, a, e, - o przystk., na kształt czaszki, *schälchenförmig*. Nogi czaszkowate polipów. *Cn. Th. 97.* CZASZKOSKUR, a, m., skóreczka na głowie *pericranium* rzeczona, *Perz. Cyr. 1, 23*, *Perz. Cyr. 1, 81.* CZASZNY, a, e, od czaszy, *Schalen*; *Rs.* чашный, чашечный, *CZASZOWIESZCZENIE, - ia, n., wtózenie z czaszy, z czaszy, (cf. Czary); *Ec.* чашевоухвоянїе, шазоволшвѣнїе *syatomantia*; *Gr.* λεανοματια, die, *Schalenwahragerer*, *Lassenwahragerer*.

Pochodzi. *czesnik*, *czesnikostwo*, *podczaszy*, *podczaszyno*, *podczasstwo*.

*CZAT ob. Czad, dym, dymek, swąd.

CZATA, y, i; CZATY, liczb. mn. (*Turc.* *çoto excursio*, *rapina*; *Hung.* *tsata* = bitwa *proelium*) śpiegowanie, wzniaady. *Dudz. 36.* *Rs.* подбмѣкъ, wysyłani dla śpiegowania, die *Lauer*, *das Spioniren*; *auf die Lauer ausgefahnte Soldaten*, eine *Lauerpartie*. Stawiać kogo na czatach, *Teat. 37, 198*, Gdy sam skończysz czatę twoję, samego ciebie czatować będą. *Birk. Ex. G. 4.* Czata abieżć nieprzyjaciela, *Star. Ryc. 41.* (czatując napaść,

auf der Lauer übertumpeln). Potężne czaty wprzód puściwszy przed sobą, baszę irrytuie. *Tward. Wł. 60.* (*Streifpartieen*). §. Czata, lózowanie się straży w nocy, doba żołnierska, die *Nachtwache*. U Rzymian nocna pora dzieliła się na cztery czaty *vigiliae*; na początku każdej dawano znak w trąbie, po którym znaku czatnik obchodził strażę, czy się też wszystko dobrze działo. *Nar. Tac. 2, 323.* CZATNIK, CZATOWNIK, a, m., czyhający, czatujący na co, *der Lauerer*, *Auslauerer*, *Auspasser*; *Vd.* nashakuvavus, sasednik, saseduvavus; *Rs.* подбмѣкъ; *Ec.* соглядатаѣ, соглядатеѣкъ, соглядникъ. Czatownicy jego w lasiech natrapili 300 człowieka, pacholików, ciurów, kozaczków. *Birk. Ob. K. f.* Czatowniki na cudze dobra, ptakami pisano zowie ognistemi. *Birk. Chod. 28.* Czatownicy. *Nar. Hst. 3, 33.* §. Czatnik, stróż nocny obozowy. *Nar. Tac. 2, 323.* *der Nachtwächter im Lager*. *Rs.* подбмѣжца Czatownica, die *Auslauererin*. CZATOWAC, - ować, - nie, *intransit. nied.* czyhać na co, dybać na co, nieznanie na co godzić, zacząć się, zasadać się, worauf *lauern*, *passen*, *Jagd machen*; *Vd.* nastreguvati, napasuvati, skriunu povanzhati, obvanzhati, nashakivati; *Rs.* подбмѣкнѣ, подбмѣкнѣмъ; *Eccl.* соглядѣму, присѣдѣму, прѣсѣдѣму. Ichmość jak djaból na dobrą duzę, na rozszutnych czatuią paniczów. *Teat. 7, 6, 19.* Podobnaś do kota, co w kacie czatuje zdradnie. Gdy myszkę czuje niecnota cicho się do niego kradnie. *Teat. 55, 6, 14.* Czatowałem też właśnie na Wc Pana, iak kot na przepiórkę. *Teat. 17, 5.* Zebrawszy hultajów kupę, z temi czatuje na życie Wc Pana. *Boh. Kom. 4, 585.* Czy macie wy sumienie, na życie tak szanego pana czatować. *ib. 4, 380.* Czatuujący na zgubę naszą despota *Præstr. 187.* *§. *Transit.* czatować czego, kogo; pilnować go, strzedz go, *einem auslauern*, *worauf lauern*. Daremnie czatowali duszy mojej, *Birk. Kart. B. 4, 6.* Czatuie dziesięciny księży, dybie na bogate kościoły. *Birk. Ex. D. 2, 6.* CZATOWNIK ob. Czatnik, CZATOWSIWO, CZATOSTWO, a, n., rozboystwo. *Menin. Turc. 1, 241.* *Strasentauberey*. CZATOWY, CZATOWNY, a, e, od czaty, na czaty wysłany, *Lauerer*, *Streifer*, Czatowny polek. *Tr. eine Streifpartie*. §. Do czatowania, czyhania, zasadzania się skłonny, *lauererisch*, *zum Lauern geneigt*. *Tr.*

CZAU SZ, a, m., u Turków pokojowiec, goniec. *Dudz. 36.* *Wlod. Cn. Th.* bey den Türken, ein *Höfling*, *Sammerjunfer*, *Courier*. Czauśwo nazwać można woźnemi albo mieyskiemi sługami, gdyż ich posługi osobliwie używają w sprawach domowych i prawnych. *Klok. Turk. 233.* ein *türkischer Gerichtsdiener*. §. Czauś, miano charcie, ein *Name der Bindhunde*.

*CZAWUN, u, m., Łatwo tam piec postawić zepsutego czawunu z budy, który dobrze ogrzewa a nie kurzy. *Torz. Szk. 282.*

1.) CZAYKA, i, x., łodka kozacka skórzana, ein *lebernet Kofentlahn*. Kozacy łodki swe skórzane sowią czayki. *Gwag. 339.* Kozacy Porohy przebywają w łodkach awych skórzanych, które oni zowią czayki, po linie się spuszczaiąc, i także się po linie zasię ciągnąc. *Biel. Kr. 660.* Ruś wtargnęli w tysiące łodzi, sowią to dziś kozacy

Kozacy czaykami. *Biel. Kr. 32. Nar. Chod. 2. 287.*
 §. Ogólniej, łodka, statek osobliwie sbrayny; czayk, ein Kahn, ein Nachen, ein Flußschiff, sein Kriegeschiff.
Cro. sáyka celox cf. *lat.* scapha; *Hung.* sajka, hajótska; *Br.* scjajka; *Slav.* shajka; (*Rus.* majka maetka gatunek węboków, gatunek nacaynia wodnego) Czayki, kaiiki Tureckie. *Mik. Tur. 214.* Przed okrętem Sultanskim idą cztery czayki wielkie, które każą na stronę wszystkich statkom. *Star. Dw. 43.* Zalosna rzecz, widzieć czayki Bosforom przychodzące, naladowane chrześcianami, z wyniesioną przy wielkim maszcie chorągiewką. *Mok. Turk, 102, (ob. Czaykista).* 2.) CZAYKA, i z., ptak, det Ribik; *Bh.* cjepla, cepka, ob kłasn tcy tcy (cf. czaić) *Br.* cjojka; *Slav.* čagla, wodna lastowica; *Sor. 1,* sjanija; *Sor. 2.* kibut (cf. kobus); *Vd.* ribizh. *Rusn.* га́йка. (*sed* *Rus.* = macica asrubna); *Rus.* пугалка, пугалка, луго-муга, лугопка, кешушка; (*Rus.* чайка *Jarus* sikora) *Ec.* чайка; *Gr. rous.* Rodsay czaiiek, tringa należy do rządu boczaniego. *Zool. 247.* Czayka tringa vanellus Linn. *Garia vulgaris Klein,* mnieysza od gołębia, przebywa na bagnach, żyje owadem, ptak krzykliwy. *Zool. 247.* Czayki uciekającym w polach zdradne. *Ban. 7. 3. 6.* Ustroił się, właśnie iakobys czaykę w strusie pióra ubrał; oskubiono te pióra, alif po staremu czayka, a na głowie czubek. *Zebr. Zw. 112.* Zdybal go iak czaykę na gnieździe. *Cn. Ad. 1319.* przecięz go uchwycił, enblisť hat et ihn doch erwischt.

CZAYKISTA, y, m., żołnierz od statków nazwanych czaykami. *Oss. Wyr. ein Zschaykist,* Austriacy, Tureccy czaykiści, *Defterreichische, Larvische Donaukschiffsoldaten.*
 *CZCHNAC ob. Kichnąć.

*CZCIA, i, z. seorus matka żony. *Mecz. die Schwiegermutter of.* Ciesć, pociesć, teść.

2.) CZCIC, ccił, cści, czcę czyni. *nied.* poważać, szanować kogo, ehren, verehren; *Bh.* ctiti, ctiti, ctim; *Slav.* ctim, poctim, w poctiwosti mam; *Hung.* tisztalem; *Vd.* zhasit, poshtovati, zhasim, zhasim, zhasim, Crn. zhasim, zshalam (= liczyć, rachować); *Sor. 1.* čestuju, cjesctim, cjesctuju, cjesctujem; *Cro.* ohasititi, chesstiti, postuvati, postujem, *DL.* stovati (*DL.* csesstiti = sławić); *Rg.* cjasititi, citati, actovatti, pocjastititi, posctovatti, pocltati; *Br.* cjasititi, pocitatti, actovatti; *Rus.* чинить, чту, говѣннествоую; *Ec.* чту, почитаю, чтствоваю, говѣннествовати, говѣю (2. чту, почитаю; 2. czytam, czytać). *cf. Gr. tim, tuxu; Hb. ntw, prostravit se, in Hithpael simplex veneratus est, adoravit.* Czcic przykazanie, to jest, czyniąc posłuszeństwo przykazaniu, mieć ie w wielkiej uczciwości. *Gil. Kat. 110.* Czcily oycza twego i matkę twoję. *Radz. Ez. 20, 12.* Czcily się, szanują się. *W. Post. W. 436.* Leszek kościół S. Michała smurował i święto jego czcic przykazał. *Star. Ryc. 51.* (święcić, świętobliwie obchodzić, feyern. *Rg.* cjasititi dan celebrare diem. *cf.* niecścić.) §. *Cziac (czcząc) Achimas króla, padł przed nim na ziemię na swe oblicze, 1, *Leop. 2. Reg. 18, 28.* (kłaniając mu się.) §. Czcic kogo czym, szanować go czym, uwielbiać go czym, einen wemil beehren; *Sor. 1.* wot:ctim, i tjejtji pomham. Niebem zwykła czcic Muza; tak Herkules z dołu Ziemińskiego wziął przez prace kniebieskiemu stołu. *Petr. Hor. 2, L. 5.* §. Czcic *nied.*, uczcić *dk.*

Tom. I.

szanownym uczynić, upoważnić, powagi dodać, ehrenwürdig machen. Kogo wiek uczcił, tego i my szanować powinni. *Por. Arg. 268.* Cziowieka od boga uczczonego i uraczonego posądzac śmiecią, *W. Post. W. 362.* §. Czcic kogo u siebie, czestować, podeymować czym, bydz mu rad, einen wemil aufnehmen, ihn tractiren, bewirthen, ihm wemil aufwarten. *Ross.* учестили, учу. Moi towarzysze już kilkakroć mię u siebie czčili. *Sk. Zyw. 95.* Wina nie stało, i wetydsili się, iż wezwawszy gości, nie mieli ich czym do końca uczcić. *Sk. Zyw. 2, 114. cf. usta.* Czcili się do upadley, Pawel za Piotra zdrowie spełniał; Piotr za Pawla; aż obadwa podochocili sobie gracko. *Oss. Wyr. Iron.* Czcic, uczcić kogo, poczestować kogo, źle się z kim obyć, wyezubić, wybić, einen (abel) tractiren. Czcil go po plecach, pędząc go przez cały dziedziniec. *Oss. Wyr.* Czcil go nalezycie, aż nieborak czapkę na uszy natloczył. *ib.* Uczcił go, uczcił, nigdy pewnie nie nasluchal się był takich słów, iak teraz. §. Czcic kogo ofiarowaniem mu czego, reczyć go czym, spotykać go czym uczesnym, einem einen guten Auftrag thun, ihm was Gutes anbieten. Zmówili się na Jawnuta Kieyatut z Olgiardem; gdy się oni dwa bracia Wileńskim państwem dlugo czčili, wziął go połowisz Olgiard, a Kieyatutowi ostatek udzielił. *Biel. Kr. 218.* - CZCI MIĘ, czcilo mię i t. d. *Imperson.*, szanować mię, honor mi czyni, es macht mir Ehre, es gereicht mir zur Ehre. Nie chcial wydadz wojewoda Wołoski Michala, strzegąc uczciwego swego, boby mnie, mówił, to nie czcilo, cztaka, który się do mnie sklonił, wydadz. *Biel. Kr. 342.* Nie czciliby mnie to, gdybym zamysły, ras gruntownie postanowione, ladaiaiko puścić miał. *Krom. 603.* OZCZENIE ob. Cześć.

2.) *CZCIC, *CZYSC, czedł, cścił, csci, czie, czie, czie czyn. *nied.*, szcić, przeczcic *dk.*, czytać, lesen. *Fh.* čisti, četl, čitu, (*Bh.* čisti, čitam szanować, szliczyć, cizilo liczba); *Slav.* čtu; *Rg.* ctitti, setitti; *Cro.* steti, chteti, ohitam, stem, stejem, chtejem; *DL.* chytam; *Slav.* shtiti, shti, shtie, shtiesh, shtiem; *Br.* ctitti, actitti, prosetitti; *Vd.* zhtimati (*ob.* styma; *Vd.* shteti, shtejti, shtetu, shtiem, shtejem = liczyć, rachować; *Crn.* shteti, shtejem *id.*); *Ross.* читаю, читаю, читаю (= 1.) чту, почитаю cscić). Aby starszy pasterz pisac i czyść umiał, *Cresc. 571.* Kto chce przyiść do tej wiadomości, nie lza jedno pisma czyść. *Rey Wiz. 3, b.* Przedmowa ku temu, co ma czyść te księgi. *Rey Wiz.* Kto chce wyrozumieć tę rozprawę, musi przeczcic pierwszą. *Rey Ap. 79.* Tylko przeczyść kilka kart. *Rey Wiz. 17. 7. Kchan Fr. 24.* Tu czcily, a pamiętaj, o czym masz rozmyślać. *Zyw. Iez. A.* Słowo boże cztą, iednak iako ślepi nie widzą prawdy. *Sekl. 52.* Kto czie, niech rozumie. 1. *Leop. Math. 24, 15.* Jak napisano iest w zakonie, iak tciesz? *Sekl. Luk. 10 et 126.* Jak czieasz? *Rey Post. Mm. 6.* Kto o tym czie, ma sie czemu szadziwować. *Rey Post. K. 2.* Jesliście dzieie stare kiedy czcily, Jako panie i panny na koniach iędzaily. *Biel. S. N. 7.* Dał księgi te pisarzowi i czedł ie. *Leop. 4. Reg. 22, 8.* Czedł pisarz te księgi przed królem. *ib. 11.* gdy on na tych księgach czedł. *Leop. 2. Paral. 24, 19.* Czcilem księgi Warkowana. *Urząd. 334.* Tam się czie.

Leop. Est. 13, 9. (da ileś ma). Masy czione. *Biel. Sw.* 257, 6. Cześć. *Leop. Hab.* 2, 2. Będziesz cześć na księgach słowa pańskie. *Radz. Jer.* 36, 6. Odezwa do tego, co cześć. *Petr. Pol.* 2. Cstac w historii, szerzej o tym nauczyć się możesz. *Rey Ap.* 32. To tam cstać szerzej obaczysz. *Rey Wiz.* Przypadł cstać na on wierszyk Dawida. *Rey Wiz.* 131, Poety z wielką pilnością trzeba żebyś przescacił i swartował. *Gorn. Dw.* 61. Kto przescacie pismo to . . . *Radz. Dan.* 5, 7. Wziął list z rąkiego i przescodził. *Leop.* 4. *Reg.* 19, 14. Wierzyasz wszystkiemu, coś przescodził. *Groch. W.* 278. *Radz.* 2. *Reg.* 5, 7. *Papr. Gn.* 202. Czcionie. *Tarn. Ust.* 21. (czytanie).

*CZCICHUC, i, ż., sbyteczna cześć miłość, ambicya, die Ehrsucht, der Ehrgeiz; *Vd.* zhashtshelnost, zhashtshertnost; *Sla.* ponovit; *Sr.* 1. czescijadose; *Bh.* zhdosteti; *Ross.* любочестіе, славолюбіе, славолюбство, честолюбіе. *CZCICHUTNY, a, e, ambitny, ehrgeizig, ehrlichig; *Vd.* zhashtshelen, zhashtsherten; *Re.* честолюбивый, честолюбный, любочестивый; *Es.* любочестный. Czscichutnym iestem, *Es.* любочестную.

1.) *CZCICIEL, a, m., czytelnik, der Leser; *Bh.* čitel; *Slo.* etitel; *Re.* читец. (cf. czytelnik). Mój miły czciciel! *W. Post. W. praef.* *czciciel albo czytelnik *Mącz. Stryk. Gon. M.* 3. w. *rodz. żensk.* *czcicielka, czytelnicka, die Leserin.

2.) CZCICIEL, a, m., cześć, cześć wyrażająca; *Bh.* čitel; *Rg.* cšastitel; *Cro.* časatitel; *Hung.* tisztelő, *Vd.* postuvas; *Re.* чтимель, почитатель, der Verehrer, Plonnych czcicieliów głos nieba nie porusza. *Zab.* 14, 104. Czsciciel prawdy. *Zab.* 13, 411, Cnota uwieszca swych czcicieliów, *Teat.* 48, 144. §. Czsciciel, raczący, cześć, szczególnie poiący do upadłej, der gern tractirt, bewirthe,INTRINT. Wielki czciciel w domu swoim. *Os.* Wyr. CZCICIELKA, i, ż. cześć, szanująca, cześć wyrażająca, die Verehrerin. Mężowie także mają swoje czcicielki. *Teat.* 14, 54; *CZCICIEL ob. Czytanie, Cześć. 2.) - CZCIGODNY, a, e, CZCIGODNO przysłk. wart cześć, uszanowania, poważania, ehrwürdig, verehrungswürdig; *Bh.* čihodny, čihavny; *Slo.* čihodni; *Vd.* zhashtivreden; *Crn.* zhashtit, zhashtiliv; *Sor.* 1. cšestihodny, cšestihodstoiny, tšestihodné; *Rag.* cšastni, roščovan; *Re.* достоуважаемый; *Es.* достоуважаемый, вочтимеленъ, достоуважаемый, гоуважливый. Ustanowawszy czcigodne zwłoki jego. *Pilch. Sen. list.* 2, 406. Nie zapomnę nigdy twarzy jego czcigodnej. *Mon.* 69, 130. Bogini w przyrodniey czcigodna okrasie. *Kniaz. Poex.* 1, 24. Wę wszystkich aby było czcigodne małżenstwo i łże niepokalane. *Kucz. Kat.* 2, 657. - *Sr.* 1. tšestihodnost; czcigodność, die Ehrwürdigkeit, Verehrungswürdigkeit. CZCILUBNY, a, e, cześć lubiący, honor lubiący, ehrliebend. *Vd.* zhashtilubhen.

*CZCIONKA, i, ż., litora, głoska, der Buchstabe, die Letter; *Bh.* čena; *Slo.* žuámka; *Crn.* zherka; *Vd.* zhar-ka; *Sr.* 1. pišnit; *Sr.* 2. bučščtoba; *Sla.* slovo; *Cro.* pustaba, sšlōva; *Es.* буква, писма, стихія. Niepodobno wiele słów Polskich czcionkami albo literami łacińskimi wypisać. *Erasm. Jer.* 11. b. Każdą czcionkę w piśmie S. każdą ściśliwie zachowywać, i na literze samey zasadzają duszne zbawienie. *Biał. Post.* 9. Grama-

tyka obiera się około noszenia obiecada, *tcionek i *czeków (syllab, zgłosek) słów i wszego ięzyka. *Mącz.* *Czcionka. *Zedr. Ow.* 249 et 22.

*CZCISZKODNY, a, e, naruszający cześć czyli honor, entehrend; *Vd.* zhashtshkodliu. *CZCIZAPAMIĘTNY, a, e, nie pamiętający na cześć czyli honor, ehvergeffen; *Vd.* zhashtisablen. *CZCIZAPAMIĘTNOSC, ści, ż., niepamiętanie na cześć czyli honor, die Ehvergeffenheit. *Vd.* zhashtisablivost, zhashtisablenje. *CZCIWIARSKI, a, ie, n. p. zbóycza caciwiarski. *Pot. Arg.* 59. bez caci i wiary, ohne Ehre und Glauben. 1.) CZCZENIE ob. Cześć 1 et 2, cf. Cześć. (2.) CZCZENIE ob. Cześć (sie).

Pochodzi: słowa *Cześć* 1): cześć, czeony, czełoiwy, czešta, czeštwowal; czeštwowal, poczeštwowal, uczeštwowal, uczešć, uczešta; - *Od* słowa *cześć* 2): czešta, czeštelnik, czeštelny, doczešta, naczešta, obczešta, przczešta, poczešta, poczešć, poczeštowy, przczešta, wczešta, wczzešta, zaczešta, zaczešć.

CZCZEW, TCZOW, a, m., Dersawa, miasto Pruss zachodnych, Tcsow. *Krom.* 517. die Stadt Dirſchan in Westpreußen. Miasto to swało się wprzód Sau i było hrabstwem. *Dyk. G.* 3, 106.

CZCZO, przysłk. przymiotn. Czczy, nie wewnątrz nie zawierając, höhl und leer, inwendig leer. Na czczo, nad czczo, pokarmu do siebie nie wsiąwszy; nie iadłszy, nie piwszy ięszce, noch nichtern, bey nichtern Magen, ohne vorher schon etwas zu sich genommen zu haben. *Bh.* čittröh; *Vd.* nateshe; *Cro.* natesche, *Rg.* ná scesarsa; *Bs.* nascesarica; *Sor.* 1. nacj hutröh; *Re.* namogakb, (męszmo darmo, próżno). Doktor nigdy nie ma do pacyentow na czczo chodząc. *Perz. Cyr.* 2, 68. Zadem robotnik niech na czczo koło kruszców nierobi. *Krup.* 3, 702. Zrana nad czczo najlepsze używanie kawy jest z mlekiem. *Krup.* 5, 117. To muszą być uroki, zapewne oje która Zlym okiem baba na czczo zayrzała ponura. *Zabl.* 11, 375. *Zabl.* Na czczo, nim wam zaymie głowy dym z mocnych trunków, *Flor. sat.* 158. bey nichternem Mache. Nie na czczo, szczególnie, upiwszy się, nicht nichtern; trunken, betrunct. Ledwo słonce świtało, kiedy do mnie przyszedł, a już nie był na czczo. *Os. Wyr.* Znać po Jagomości, że nie na czczo. *ib.* - Na czczo, nie naidłszy się, nie napiwszy się, nie nakarmiwszy się, łaknący, pragnący, nichtern, hungtig, durftig. Mam ja dosyć, że i z domowemi na czczo spać nie idę, *Psalmod.* 11. (Ztąd adiect, *naczcza ślina; *ieiuna salua, Mącz.*). Czczo mi iest. *Bndth.* czczy mi się, cčni się, nudno mi, mir ist so nichtern, unwohl, äbel, schlimm.

CZCZONKA ob. Czcionka. CZCZONY ob. Cześć. CZCZOŚĆ, ści, ż., próżność mieyaca wewnętrznego, gdy się wewnątrz nic nie zawiera, die Leere, die Leerheit, das Höhle, die Höhlung; *Crn.* teshlivost; *Cro.* teschina; *Bs.* tascshjina, tascstina; *Vd.* tesbnoat, teshnoba; *Ross.* пустота, цггема, Czczość vacuum inane, mieyace, w którym żadnego nie masz ciała, *Os. Fix.* 182. *Rog. Dos.* 3, 57. der leere Raum. Teraz naypospolitaze adanie uczonych iest, że czczość iest na świecie. *Kog. Dos.* 3, 64. - Czczość żolądką, gdy ktp nad czczo, die Nichternheit, Leere des Magens. Czczość moral. tr. daremność, próżność, nikczemność, die Leerheit, Wę

geblühet, Etelheit, Nichtigkeit. CZCZY, *TCZY, *TSZCZY, *TZCZY. a, o, wewnątrz próżny, w sobie nic nie zawierający, inwendig leer, boşł, ledig. *Br.* tacti, prazni; *Cr.* tiah; *Crn.* tiah; *Vd.* tiah, votou, Inknast; *DL* taschy (cf. *Lat. cassus*). *Rg.* táct inualidus; *Rs.* mǫgǫmǫmǫ; *Ec.* mǫǫǫǫ, mǫǫǫǫ. Czasy, wewnątrz próżny, inwendig leer, ledig. Czasy i nieśladowany okręt. *Otw. Ow.* 62. Czasy wód skoki wyprawuie i podlatuie. *ib.* 61. Które statki furę pierwszą odbyły z żołnierzem, do Francji czasy powróciły. *Warg. Cz.* 105. Książka casca, że po śmierci próżniejsza bywa, aniżeli inne cienie książki. *Krup.* 2, 39. Duch ubogi, casca kaleta. *Brud. Ost. H.* 5. Tasczy. *Bud.* 1. *Sam.* 6, 3. Tascy. *Cresc.* 557. - cum Ganit. O dusze tase nieba, a pełne ziemi. *Star. Ref.* 34. - Cscay o owocach, szobach, jeśli o kłosie, skorupie, strączku, próżny; jeśli o ziarnie: nikły, leer, taub, von Ruffen, vom Getreide, von den Heften, Czasy orzech, czasy owies. *Cn. Th.* Jak zdźblo uschnie, niepiodność na caszy kłos przypadnie. *Bardz. Tr.* 349. - Caszy żołądek, na caszo będący, nie sażywasy pokarmu, nǫǫǫtern, i. B. ein nǫǫǫtern (leerer) Magen. *Bh.* čitrobnǫ, čitrobnǫ. Lepsza rozmowa, gdy nie casza głowa. *Cn. Ad.* 447. (nie na caszo). - W ciągnięciu kartek, losów, czasy: płonny, przegrający, = licho, mydło, leer, nicht gewinnend, verspielen. Casza karteczka w loteryi. *Oss. Wyr.* eine Niete in der Loterie. - Caszy, wydęty, wewnątrz wydrążony, boşł, ausgehölet, inwendig leer. Casza gałeczka. *Cn. Th.* Sla. shǫpǫl.) Ziemia tam dziurawa i casza, bo drzy na wielu miejscach pod wozami i pod kofmi, tak iż się i zapada. *Boter* 91. Tcay wrzód. *Sien.* 260. fistula *ib. rej.* ein Fohlgeschwür, eine Fistel. Niecaszy, pełny, niedziurkowany, niedęty. *Cn. Th.* nicht boşł, massig; *Sor.* 1. trutė. - Ź, Casze wino, casze piwo: wywietrzałe. *Tr.* schafet Wein, Maies: Bier. - Casze pole, czyste, szczerze, otwarte, puste pole, freyes leeres Feld. Jako wichor moc traci, gdy w caszym polu świszczy, Wzmaga się gdy przeciwne zarodliny niszczy. *Bardz. Luk.* 43. Do brzęgu zawiąwszy oczami casze piaski obiega. *ib.* 152. - *Moraln.* caszy, próżny, daromny, niepożyteczny, chlubny, cheipliwy, leer, unnutz, vergeblich, ettel, prahlerisch; *Sr.* 1. naprozmopite. Honor, honor i casze słowo, które nic nie znaczy. *Teat.* 26, 81. Cszemi tylko odpowiadasz mi słowy. *Teat.* 9; c. 64. Już niechay z tego dziękiego płomienia Nic nie zostanie, krom caszego imienia. *Paesk. Bell. B.* 4. (*Ec.* mǫgǫmǫmǫ próżnomówność, gadulstwo). Czasy cślowiek, z łada czego szukający pochwały. *Oss. Wyr.*

*CZCZYC, *caszał, *caszą niiał. nied., sterczeć, her-vorragen, in die Höhe stehen. Skala tam nad wodą caszy, amicat. *Zebr. Ow.* 224. Z boków subtelne palce caszą miasto goleni, haerent in latere. *ib.* 141. Karki naieżone, szczerziny caszą do góry, by drzewa słożone, horrent. *ib.* 197. Ocaszop aszyę przepędził i caszał po obu stron ciała eminet. *ib.* 109. Około iesiora trsciny błotne caszały. *ib.* 147.

*CZCZYC się zaink. nied., oknić się, moryć się, Hebelheit empfinden. Lekarstwo iadącemu po morsu, aby się nie caszyło. *Sleszk. Ped.* 111. *Sien.* 529. *Czczenie, morzenie, audy, die Hebelheit. Lekarstwo naprzeciwno

brzydzeniu i czczeniu i kręceniu na sercu. *Sien.* 472. (2. Czczenie ob. Czcic). CZCZYCA, y, z., cklivość, nudność, morzenie, die Hebelheit, der Ekel, Widerwille; Bachus, co nudney odeymuiąc czczycy Troski nam ze iba swą kiścią wystrasza. *Hor.* 2, 277. Włóczeń, -(ryba), sam w okręty skacze, gdy go w skrzelach gnik gryzie, tak że przed czczycą nie wie, co czynić ma. *Sien.* 517. Dopieroby cię czczyca sdeymowała, gdybyś ich piaszczoty widział. *Por. Arg.* 570. (cf. oskoma, slińka, baś Wafseru des Mundes monach). Matkę nakoniec sdeymuie czczyca, Ze się dotąd kto inny iey symem nasycy. *Por. Arg.* 737. Zbądz czczyce. *Zebr. Ow.* 279. pone metus). Szaty na sobie w wielkiej czczycy podrapała. *ib.* 237.

CZCZYN, u, m. w piecu kuty, sklep niższy kontygnacyi. *Torz. Skł.* 42. die untere Abtheilung im Hüttenofen. Czczyny w piecach powianny bydz z najtwardszego kamienia, bo ustawicznie szty kładą i wymuią, mocno się paują, *ib.* 42.

CZ ECH, a, m. *CZECHACZEK, caka, m. zdrbn. a Czeskiego królestwa rodowity; det. Böhm; *Bh.* Cječ, cječácel (a verbo *absol. četi, čiti, incipere; unde počiti, začiti* począć, zacząć, bo osada Czeska była pierwsza czyli przednia, w tyle byli Slezacy. *Rosa Msh.* *Slo.* čěč; *Sr.* 1. cječ; *Vd.* zshh, pem, pegam; *Crn.* pęcz; *Cr.* choh, pemecz; *Hung.* tseh; *Ec.* чѣхъ; *Rs.* Чоремеуб. Nazwisko Polaków ledwie od siedmiu set lat do używania weasło, iako i nazwisko Czechów, których Łacinnicy i Niemcy Boemami zowią. *Krom.* 1, O Czechu i Lechu dzieło, prozą pisane, *Jana Kochanowskiego*, sbiia dzielnemi dowody, iakoby Polacy szli od Lecha, od Czecha Czechy, Czesi, czyli Czechowie. *Kras. list.* 89. Bracia nasi Czechaczowie. *Goet. Gor.* 5. Dziś u nas zwykli niektórzy mówić: asa ia Czech, słowa trzymać. *Stryk.* 103. Co za Czech, słowo trzymać? *Rys. Ad.* 6, (znakiem, że Czechów za bardzo rzetelnych miano, cf. Czeskie słowo). Umknij Czechu! siłaś stawil. *Rys. Ad.* 69. (nie grab' siana; quid valeant humeri?) Ź. Czech, grosz Czeski, ein Böhm, ein Böhmischer Groschen. Moneta drobna, szeląg, grosz, czechy, potrdyne. *Goet. Gor.* 2.

Pochody. *Czechy, Czeski, Czeszka, Czeszczyna.*

*CZECHEL, *CZEHEL, chła, m. CZECHŁO, a, n. gźło, gieszko. *Dudz.* 36. Koszul, osobliwie niewieścia, *Włod.* ciawnocha, płocienny kitel, ein Weiberhemde, ein Leinwandstittel, ein langer Stanenrod; *Bh.* czechel, cječhłt nocna koszula; *Cr.* choha toga rusticana, *Turc.* Slavon. ezoha: sukno; *Br.* cjoħha, cjoħeħa, haglina dugga; *Lat.* toga; *Rg.* cjoħa, cjosczia: chlamys; *Vd.* shikel, kikel, shoka, kosa; *Carn.* kika; (*Ross.* чехолъ, чехолъ) pokrowiec, powłoka) cf. *Gr.* καλασσις; *Lat.* calassis). Jeżeli zgadkę moję zgadniecie, dam wam trzydzieści czechłw i trzydzieści sukien. *Leop. Jud.* 14, 12. (prześcieradeł. *Wuik. Bibl. Gd.* Córkom Syońskim odeymie Fan piękność trawików i kołatki i czechły i letniki. *Zrn. Post.* 3, 622. Ź. Smiertelna koszula, baś Sterbehemde, det Leichenstittel. *Feralia amicuła* czechel i inne odzienie umarłych. *Męcz.* Wprzód lekarza, śmierć, uprzatną, rzecze, A zaś ich biały czechel dość oblecse. *Miask. ryt.* 2, 151. CZECHAC się, CZOCHAC się, zaink. trzcę się o co, suwać się, (cf. ciokać) się woran reiben. (ob. odczochnąć). Czocha się świnią o węgiel. *Dudz.* 36.

Czochanie się, ocieranie się. *Wlod. das Reiben an etwas.*
CZECHCZERY *liczb. mn.* łokci cztery linianego białego
 płotna na Czechczery. *Gaz. W. 6, 1591.* kamaszo.
CZECHRAC, CZOCHRAC, CZUCHRAC, *al, chrze,*
czyn. nied. oczochrać *dok.* oczochrować *kontyn., len* z
 główek wyczesywać, wełnę czesać, den *Flachs risseln, odet*
die Wolle krämpeln, katbettschen; Boh. cjechrati; Cro.
chesarati, mikati; Dl. gardassati (cf. gręplować) Gdy
 len w główkach zczernieje, wyrwywają go, suszą i oco-
 chrują, zachowując nasienie w główkach. *Przędz. 105.*
 Wymłóciwszy czyli oczochrawszy len z główek, morską
 go. *Przędz. 107.* Dsiwko, nie aromotać Wełnę czochrać,
 kądział praść lub motać? *Chroś. Ow. 135.* Ten który
 wełnę bie albo czechrze *carminarius Mącz.* Czochraniem
 częstym zmiekczała wełny, mgłom się równające gęstym.
Otw. Ow. 215. - fig. Skrzypno wiatry ieżny włos jego
 czochraty. *Prayb. Ab. 160.* (rozwiwały się zerwebeten,
 Iotten sein Haat). Tu łabędzie, tam kaczozy, swoje
 czochraty kędziory. *Zab. 15, 53.* (muskaly, ukladaly,
 kędzierzylly sie transten, machten transt); - Czochrac się,
 czesać się grubo, nieskładnie, nieforemnie, *Oss. Wyr. sich*
kampeln, sich ungeschickt kammern, sich risseln. - Czochrac
 (*opposit. czesać*), włosy mieszać, fryzurę burzyć, kudłać,
 ieżyć, die Haare in Unordnung bringen, zerrausen, bey
 den Haaren rausen. *Bh. cuchałi.* Czuchraią sobie brode.
Zabl. Amf. 14. Czochrac się z kim, targać się z kim,
 czubić się, iść za łby, za czuprynę się wodzić, *sich mit*
einem herum rausen; Cro. Kechkati. Przy kramnicy
 Rachelka z Chaią waśniąc się za łby czochrąją. *Kniat.*
Poex. 2, 197. *ś.* Czochrac, skrobać, kraśen. Chłop
 coraz się w głowę czochrac i skrobał. *Haur. Sk. 160.*
 Ciało paznoktami czochrac. *Eraz. O. b. a. ś.* Czochrac,
 czochać, trzeć o co, reiben. Odyniec iest iakoby kirysom
 odsiany z czochrania od sosnowego drzewa żywicy. *Haur.*
Sk. 295. **CZECHRANIEC, CZUCHRANIEC,** *śca. m.,*
 zalebka, bitwa, rwanie za włosy, Haarraufen, Zausen.
 Obawiać się tu potrzeba kulaków, czuchranców. *Teat.*
56, c. 7. **CZECHRZYCA,** *y, ż.* roślina, *chaerophyl-*
lum Linn. iest leśna, zwisła, kosmata, główkowa,
 żółta. *Fundz. 190. der Kerbel. Ross. БУШЕНЪ; Bos.*
cescglika. cf. Iglica, grzebieńca Syr.

CZECZOTKA, *i, ż.* **CZECZOTECZKA,** *i, ż. zdobn.,*
 pliszka ksykacz, *motacilla sibila, Linaria rubra minor*
Linn. ptaszek mały, który głosem swoim, między krę-
 winami ksykającym, czyni podobieństwo iakiey znajdujący
 się tam gadziny. *Kluk. Zw. 2, 254. Lad. Nat. 26. eine*
Art Hänflinge, das Gräßlein, Schwarzbärtchen, Zitich-
lein, (in Preuß: Tjshede), Gräßerlein, der Meerzelsig.
Bh. cjecetka; R. чечемб чечотка; Crn. monishhek).
 Ptaszki drobne szare z Moskwy, które zowią czeczotki,
 gdy do nos w iesioni uciekają, dobra będzie zima. *Haur.*
Sk. 8. Czeczotki gromadne. *Banial. 7. 3, b.* (v groma-
 dach latające). *Prov.* Jak czeczotki na lepie pobral.
Rys. Ad. 56. Cr. Ad. 288. wszystkich razem, jednym za-
 machem, er hat sie alle in einen Sad gefangen). - *Fig.*
 Ten przez rodniców paanie czołom bie, A ten przez baby
 awe konkurencyjne Stroi zaloty, A tego czeczotki, czuby
 służyste, tego wiodą ciotki. *Zabl. Ex. 6.*

1.) **CZECZUGA,** *i, ż.* ryba, *accipenser ruthenus,* gatunek

iesiotra, poławia się w Dnieprze; z ikry jego przysprawiają
 kawiar. *Zool. 193. der Sterlet, eine Art Stbr. Croat.*
kechiga, Hung. ketsége; (R. чечюна, цаба пуба,
cyrinus cultratus): 2.) CZECZUGA, *i, ż.* gatunek
 szabli, eine Art Säbel. Gdy nastąpiły z karabekami
 czeczugi, nie zdołamy ordsie. *Pot. Pocz. 417.* Ten wziął
 konia z siedzeniem, tamtęą za przysługę Nieboszczyka
 pradžiaza z lamusan czeczugę. *Kras. ear. 38. - fig.* Kościata
 czeczuga kiernoza. *Hor. 2, 145. Nar. (kiel).*
 *CZEDŁ *ob. Czcić, 2.)* czytać. *CZEGLANY *ob. Ceglany.*
 CZEHEŁ *ob. Czechel.*
CZEKAC *niak. nied.* (doczekać, poczekać *dok., gu. v.*)
 zatrzymywać się na co; póki co nie nastąpi, warten,
 auf etwas warten; *Bh. cjetati, cjetawani, seckam (cjale*
nadziesia); Crn. zhakam; Vd. zhakat, zhakati, stzech,
Rg. cekkati; Sla. csekati; Bs. cekati, uscekati; Sor. 1.
cjałacj, tjafam; Sor. 2. zafasj; Cro. chakati; Dl. cek-
kati; R. ждѣтъ, жду, ждѣтъ (cf. czaic), oждѣтъ,
перегодишь; Ec. oждѣю (cf. Hebr. נָחַן chakah
praestolatus est; new sakah prospexit; Syr. נָחַן expecta-
uit; Chald. נָחַן). Kto czeka, doczeka się, a kto się zaż wili
 Przed czasem, częstokroć go nadzieia omyli. *Zimar.*
Siel. 148. Sim. Siel. 50. Bóg długo cierpi a czeka. 1.
Leop. 2. Mach. 6, 14. Czekay u drawi. *Star. Vat. E. 2. b.*
 Czekay na tym mieyscu do zawołania. *Teat. 19, b. 78.*
 Jeyność czeka z kawą w ogrodzie. *Teat. 19, c. 63.*
 Miłość na długie czekanie narzeka. *Jag. Wyb. B. 4.* Cze-
 kay! Poczekay! kształt odgrazania się: nie minie cię,
 dam ia ci warte nur! (du sollst schon sehen). - Czekac kogo
 czekać na kogo, czekać za kim, auf einen warten. Napi-
 sano u białego Lwa, Nie czekają iednego dwa. *Rys.*
Ad. 43. Cr. Ad. 563 Czekam cię od goźziny. *Nar.*
Dz. 3, 50. Powiedz im, żeby za mną nie czekano. *Teat.*
30, c. 89. Nie dali się długo czekać. *J. Kahan. Dz.*
144. sie lieffen nicht lange auf sich warten. Czekac czego,
 czekać na co, worauf warten, auf etwas warten. Męstwo
 lat nie czeka. *N. Pam. 5, 113.* (uprzedza lata). Głupia
 to rzecz czekać tego na lata, czemu rozum przędzy za-
 bjeżeć mógł. *Zab. 12, 287.* Będzie nayrostropniej
 czekać kóhna. *Teat. 30, 14.* Cierpliwie czeka poprawy
 iego. *Psalm. A. 3, b.* Trzeba w cierpliwości łaski
 iego czekać. *Zab. 12, 124. Nar.* A sprawiedliwość kędy?
 czekayże iey zgola, Kiedy umarli trąbę ułysszą aniola.
Zab. 16, 124. Nar. Milczą prawa w pośrodk bronii,
 ani się czekać kaśa. *Siam. Cyr. 422.* Czekac kogo albo
 czego požadanego, wyglądac czego, kogo, einen odet
 etwas erwarten, sich darnach sehnen. Czekac kogo tęskli-
 wie, śmierci się równa, *Zegl. Ad. 52.* Tyżes iest,
 który ma przyiść, czyli innego czekamy? *Leop. Luc.*
7, 20. Skarb wielki, droższy złota, i czekany długo.
Groch. Tr. B. 3. Czekac czego złego, obawiać się,
 etwas Böses erwarten, besorgen, befürchten. Kara to
 nie mała, czekać kary. *Pilch. Sen. list. 3, 365.* -
 Czekac czego od kogo, z ręk iego patrzeć, po nim się
 spodziwać, etwas von jemanden erwarten, hoffen. Od
 złego nie czekay dobrodzystwa. *Rys. Ad. 52.* Czekac
 po kim z spodziwać się po kim, von jemanden erwar-
 ten, hoffen. Tyle po Jasionie czekano, ile niekiedy
 Alexander wielki pokazał, *Warg. Wal. 333.* -

**ś.* Czeakać komu, *cierpieć komu, cierpliwość z nim mieć einem nachsehen, Geduld mit ihm haben, langmüthig gegen ihn seyn. Izali dłużey ma bog folgować burzycielom praw bożych i ludzkich, izali im Pan bóg dłużey czekać ma? *Sk. Kaz.* 343. *ś.* Czeaka kogo co, przeznaczanie, los; gotuio mu się co; wisi nad nim, grozi mu, es erwartet einen etwas, es steht ihm bevor, er hat es zu gewärtigen, zu erwarten. *Vd.* poproistati, priedi stati, nadstati, nashakati; *Rz.* предлагать. Przeczuwam, że mnie tam pewno gusy czekają. *Teat.* 53, b. 50. Jeżeli mi wiernie służyć będziesz, tyle troie dukatów czeka cię jeszcze. *Teat.* 55, b. 12. Jedna nas wszystkich noc czeka. *Hor.* 1, 128. Giną woienne narody, awoia czeka swycięzów szuba. *Bardz. Tr. praef.* W tym momencie dostałem pozew i wielki mię process czeka. *Teat.* 52, d. 30. Jeżeli rolnik iest niewolnikiem, czeka kray cały niewola. *Przestr.* 135. Zła to służba, gdzie korzyść nie czeka. *Kras. Bay.* 20.

Pochodz. (Boh. cjełanec = handydat, cjełanka = handydatka) doczekać się, doczekiwać się, naczekać się, oczekiwać, poczekać, przeczekać, zaczekać. (Bh. popocłam się długo czekam).

CZEKAN, a, m., z Węgiersk. Czekan albo nadsiak różni się tym od obucha, że koniec od młotka idący iest zakrzywiony w obuchu, w czekaniu zaś na prost idzie. *A. Cztrr. Mskr.* ein Ungarischer Streitkolben, Eschekan; *Slo.* cętan clava, *Cro.* chekich = młot; shaka = pięść. *Crn.* et *Vd.* zhokan = długi epis; *Crn.* zhok = pal, kol.; *Rz.* чеканъ (2.) степел mincarski; 3.) rylec; чеканить monety bić pieniądse, 2.) dłuhać, rzezać, sztychować; чеканщик un ciseleur sztycharz) *Ec.* чеканъ malleus rostratus; dorsum securis ob. obuch). *Clava mucrone eminente munita, genus teli usitatum Polonis, czekan vulgariter dicitur. Piar. Chr.* 338. Czekanów publicznie nosić ludziom zakazano, *R.* 1620. *Vol. Leg.* 3, 582.

***CZEKAŹY** ob. Ciekawy. **CZEKAUZ** ob. Cekausz.

CZEKAN, a, m.; **CZEKANIK**, a, m. zdrbn., kon-tusz Tatarskim kroiem, *A. Cztrr. Mskr.* ein Tartarischer Oberfeld. Suknia nie modna, pas nie Perski, czek-manik łatany i wytarty. *Mon.* 72, 432.

CZEKULADA ob. Ciokulata,

***CZELADA**, y, m., sgrubiale. (cf. Czeladka, czeladnik), slugus, służący, ein Dienstbote. Ja to, ów Hofotkiewicz, pocsoiwy czelada, którym się u Pańskiego wychował sąsiada. *Tryb. S. M.* 78. **CZELADKA**, i, ż. zdrbn. rzeczown. Czeladz, das Gefinde, (im deminut.) *Bh.* cjeładka. Gospodyni sama wszystkiego nie zrobi, trzeba iey czeladki. *Birk. Zam.* 17. Pani sważać ma, ażeby wszyscy czeladkę iey składającą, mieli potrzebne do oświecenia się o swoich obowiazkach środki. *Zab.* 16, 5. Godna pana czeladka. *Bardz. Tr.* 377. (iaki pan, taki kram). Ociec czeladki, ociec czeladny, pater familias, der Hausvater. ob. Czeladny. - *Fig. tr.* Usuchay boże glosu czeladki twoiey. *Groch. W.* 65. (wiernych, tobie oddanych, der Diener, der der Gemeinde, deiner Gläubigen). **CZELADNICA**, y, ż., izba czeladna, izba dla czeladzi. *Swich. bud.* 55. die Gefindestube. *Boh.* cjeładnik, *Morav.* falanda; *Sor.* 1. tjeładina iwa. *Rz.* людская. **CZELADNICZYSKO**, a, n. sgrubiale

czeladnik prosty, rzemieślniczy, ein gemeiner Handwerksbursche, Dienstbote u. s. w. Mąż iako czeladniczy-sko z pod choru i kruchty wyglada, a Jeymosc cel trzyma przed oltarzem. *Mon.* 69. 587. **CZELADNIK**, a, m., CZELADNICZEK, - caka, m. rzemieślniczek, towarzysz pod maystrom robiący, der Handwerksgefelle, Handwerksbursche, der Gefelle. (*Bh.* cjeładnik służący). *Bh.* namięznik (cf. namiestnik); *Crn.* Xel; *Cro.* detich, obitel, drusina; (*Rz.* челядникъ служащий, челядникъ dziewka), *Rz.* подмастерье, (*Ec.* челядь, челядникъ, рѣбъ, sluga, niewolnik). Uczeń u maystra po wyisciu terminowania zostaje czeladnikiem; będąc zaś już czeladnikiem ma u maystra swego, którego był uczniem, przez rok za czeladnika robić. *A. Zamoj.* 80. Czeladnik kowalski der Schmiedegesell. *Ź.* *Oss. Dz.* 53. - Maystrom wolno więcej niż jednego chłopca trzymać w terminie i sporą liczbę czeladników. *Pam.* 83, 2, 431. Starszy czeladnik; *Vd.* starodrusnik, Staritovari, der Altgesell. Czeladnik kupiecki, kupczyk, pisarz kupiecki, der Kaufmannsbienet, der Diener. *Ros.* прикащик, **CZELADNO** przystk. bogato w czeladz, gromadnie, orszaczno, z wielkim slugasów porztem, reich an Dienerschaft, viel Gefinde haltend. W kilka lat syn do domu powrócił Zuchwały, i konno i czeladno. *Pot. Żow.* 159. **CZELADNY**, ***CZELADZIŹNY**, a, e, od czeladzi, Gefinde. *Bh.* cjeładny; *Slo.* cęladny; *Sor.* 1. tjeładnik; *Hung.* teledhes való; *Vd.* poselni, poslovi, drushinski; *Crn.* dershinske). Czeladna izba, *Teat.* 2, b. 98. Gefindestube ob. czeladnica). Na drugiey polowicy dworu ma być szbudowan dom czeladny wielki lub mały, według wielkości czeladzi. *Cresc.* 25. (ob. officyna, Gefindestwohnung). Ociec czeladny, gospodarz, ociec czeladki, pater familias, der Hausvater; *Rg.* ótas od obitili, domachin, kuchnik; *Bs.* domacchin; *Cro.* gospodar; *Ec.* дому владыка, хозяинъ, домовиць. Rządca domowego starszy ludzie zwali oycem czeladnym, Polacy gospodarzem. *Petr. Ek.* 2. Pradkowie nasi z panów wszelką nienawiść, a z slug wszelką niezlywość otarli, sowing pana oycem czeladki pater familias, a slugi domownikami. *Pilch. Sen. list.* 354. Gdyby wiedział ociec czeladny, któreby godziny miał przyiść słodziey, pewnieby czuł. *Rey Post. Mmm.* 4. *Zrn. Post.* 3, 734. Ociec czeladny oparkanil sobie winnicę. *3 Leop. Matth.* 21, 33. (gospodarz. 1 Leop.) Podobne iest królestwo niebieskie czlowiekowi oycu czeladnemu. *3 Leop. Matth.* 20, 1. (gospodarzowi. 1 Leop. - *Bibl. Gd.*) Słudzy oycy czeladnego. *3 Leop. Matth.* 13, 27. Gdy ociec czeladny iest dobry myśli, wszystka czeladka z nim wesola. *Bial. Post.* 24. Matka czeladna mater familias, gospodyni domowa, die Hausmutter; *Cro.* gospodarica; *Ec.* домодержца. Rostropne matki czeladne i gospodynie. *Syr.* 141. Nawet i syn czeladny, z do gospodarstwa się mający hauslich, haushälterisch. Ociec iestli syna chce mieć gospodarzem a synem czeladnym, doma przy sobie niechay go trzyma. *Glicz. Wych. L.* 1. *ś.* Chleb czeladny, razowy, rozchodny, iaki czeladzi daić; Gefinstbrod, orbinderes Hausbrod. **CZELADZ**, i, ż. są to owe obdicy pięci osoby, które za pewne zasługi i codzienne pożywienie służą. *Kluk. Rosl.* 3, 109. das Gefinde, die Dienstboten. *Bh.* cjeled, cęladka, chafa (cied,

celj lid, neb cely dom (Bh. cjeled, cjeled' familia, domus) Slo. celab, celadla, domowni cjeled; Hg. tseléd; cheled; Dl. cseljad: Sr. 1. tjeledj; Sr. 2. zelaj; (Cro. chelyad familia, 2., persona; chelyadina, pók plebs); Croat. drusina, drusinche; Bs. cegljad gens, familia, cegljade persona, cegljadinna vulgus; Rg. cegljad persona, gens, natio, cegljadina plebs; Crn. shelada galea; Crn. deršina, drushina, poal; Vd. drushina, posli; R. челядь, домоѹдство. §. Czeladz, rzemieślnicze czeladniki, rzemieślniczy, Handwertgefelln, Gesellen, Gesellen und Lehrlingen. Mayster ten sawase duzo czeladzi trzyma. Tr. - Naiemniki czyli rzedna czeladz. Sehl. Mark. 1. Mietlinge, Löhner. - Czeladz obozowa, Ciurowie, der Troß der Armee. Jabl. Buk. P. b. Rozkazal Sultan, aby nasz poseł czeladz od siebie rozpuscił, sołtawizy prsy sobie osob kilka. Birk. Zbar. D. b. orszaku swego, von seinem Gefolge. §. W statucie Litewskim niewolników woiennych czeladzią nazwano. Czack. Pr. 2. 239. Kriegsgefangne. §. Fig. Niech bog radzi o swej czeladzi. Rys. Ad. 49. Cr. Ad. 558. (o swoich, o wiernych posłusznych mur, seine Dienet, seine Gemeine, die Seinigen, ob. Czeladka).

Na CZELE ob. Czoło. CZELNY, a, o, czołowy, od czoła, Stirn; von der Stirne; Bh. cjełnj; R. лобный, лобовый. Milit. potkanie czelne, frontowe, od czoła czyli frontu, Fronte; von der Fronte, von vorn. Litwa męznie pierwsze niaszdy i potkanie czołne Polakom wytrzymała. Stryk. 313. §. Czelny, naczelny, celny, celujący, przedkujący, na czele będący, Haupt; vorgefekt, angesehen, vornehm. W Jerusale, mieście czelnym żydowskim. Biel. Pof. 111. Hauptstadt. Zgromadzili się książęta i woiewodowie i czelni panowie, którzy byli nad innemi postawieni. Leop. Dan. 3. 5. (Stars. Bibl. Gd.). Praszwał Josue Izraelscyków, starszych ich, a czelniejszych między niemi. Rads. Jos. 23. 2. (przedniejszych. Bibl. Gd.). Przytąpili czelnijsi oycowie plemienia Gileada. Budn. Num. 36. 1. („Not. właściwiej: głowy“, przedniejsi. Bibl. Gd.). Waszyscy czelni wojtka Tureckiego officerowie. Mih. Obs. 155. Sprawował kolacę panom czelnym i hetmanom. Sehl. Mark. 6. Bóg Egiptu wielkiego czelne wparł panięta w głąb morza. Geb. Hymn. 296. §. Kamień od rzemieślników niedbanych wgardzony, Na kąc czelny jest włożony. J. Kchan. Ps. 176. (na węgielny kamień obrócony. Karp. 6. 152, et ist jam Eckstein (Grundstein) worden. Lutb).

CZELUSC, sci, z., CZELUSTKA, i z. sdrbn., szczęka, kość w której zęby, der Kinnsbaden, der Kinnsbaden; Bh. cjełst; Slo. cjełst, sána; Sr. 1. tjełstna, djasno; Cro. chelyust, sréło, lalóka (shelust genae; Sla. cseljst; Dl. kosseticza, kosses; Vd. shelust, lise (cf. lice); Crn. shelst; Bs. cegljst, sgvatilice, kositi od usta; R. чёлость, (z. 2., paszczęka). Samson czeluscją osłowę kilka tysięcy ludzi pobit. Rey Zw. 166. Rey Pof. Gg. 3. Rads. Jud. 15. 15. Czelusc albo szczęka w gębie wyższ, maxilla superior, słącza się mocno pod czołem z kością czołową. Kirch. Anat. 201. der obere Kinnsbaden, die obere Kinnslade, der Oberkiefer. Czelusc niższa, maxilla inferior. ib. 102. der Unterkiefer. Sax. Probl. 67. Czelustki dwieście. Sienn. §. Czelusc, albo rasczy w liczb. mn. Czulści, otwor między szczękami,

otwór gęby, die Deffnung zwischen den Kinnsbaden, stąd tr. czelusc, czyli czelusci u pieca, uycio u pieca. Wtod. der Ofenmund, das Mundloch, das Ofenloch; Bh. cjełst; cjełstest, zjstest; Slo. cjełst; zjstest; Dl. cseljst; Rg. cegljst; Sor. 2. jeseje; Vd. mestoje, ofste; Rof. nezypa, nezypka. Ogorzaly na twarzy, iak gdyby dopiero z czelusci wyszedl. Off. Str. 5. Napiaschy to węglem na czeluscich, alba linea in albo lapide. Rys. Ad. 50. Cr. Ad. 537. (ob. napisac węglem w piecu; znać iak wagi na czeluscich; znać iak krotę na gipsie). cf. CZELUSCIOWY, a, o, od czelusci, od szczęka, Kinnsbaden; R. чёлостный; Slo. cjełst; Cro. lalochni; R. чёлостный. Kość czeluscowa lub szczękowa, os maxillare. Kirch. An. 49. Czelusciowe graczolki leżą w policzkach. ib. 49. Krup. 3. 154. §. Od piecowych czelusci, Ofenmund; Schlund; Ofenloch; Dym wychodzi rurą czeluscową w komin. Switk. Bud. 304. CZELUSNIK, a, m., (Crn. zhelshnik, bsd Ofengeländer). Ramki czyli czelusniki żelazne. Torr. Sahl. 39. Z czelusników żelaznych uformować ramę. ib. 39.

CZEMBRZYNY ob. Cembrowina, Cembrzyny.

*CZEMERYSSY, - ów liczb. mn., Do isady lekkiej należą czemeryssy, którzy używają włóciani krótkiej i panczerza. Papr. W. 2. 271. eine Art leichter Reiterer. (cf. Czemeryssy).

CZEMU ob. Co.

CZEP, a, m. u swierzat odzawiających drugi żołądek, reticulum. Zool. 27. Klut Zw. 1. 41. der zweite Magen der wiederkäuenden Thiere, die Haube, die Mäse, das Gatt, der Magenzipfel. *Czepiec. Sak. Probl. 71. (Bh. cjepec intestina, cf. zwacz, księgi, żołądek). *CZEPAC cz. ndh., szczępiac kogo, przaszkadac mu, einen antasten, mit ihm anbinden, ihm hinderlich seyn. Waszym uprzywileiowanym szerokie mimo nas wrota daiemy; ni my ich czepamy, ni od nich czepani być pragniemy. Smotr. Elen. 8. CZEPGOWY, a, e, od czepca, Hauben; Fig. Nie boi się ogarów, ani charatów cheiowych, Nie boi z czepcowymi chartami myśliwych. Pot. Pocz. 110. CZEPCEWY, a, m. sdrbn. rzeczown. Czepiec, ein Häubchen, Häublein, Käppchen; Bh. cjepecet. Czepczyk na głowie z piórcinami. Sim. Siel. 110. Odeymie Pan corom Syońskim ochodoftwa trzewików, czepczyków i noszenia. Rads. Jes. 5. 18. CZEPEK, CZYPEK, pka m., CZRPIEC, - pca m., czapka czyli siatka dsiecinna lub kobieca, eine Kinderhaube, Weiberhaube; Bh. cjepec, cjepecet; Sr. 1. tjepec; Crn. shap, shapel, avba, tumbana; Sfa. kapa, poculica; Cro. poculica; R. чепуха, чепуха; (cf. Gr. ceta vestimentum, Arab. الخو vitta resinjit, Hb. פרוז שאיפ peplum). Dzieatkom na ehraio wdniawa kapian na głowę czepek biały. Karnk. Kat. 148. Po krzyźmie kładziono na cię biały czepek, odsienie godowne. Hrbst. Lek. F. 4. b. Król Zygmunt w czepeku z młodu chadsal, włosy dlugo nosil. Biel. Kr. 533. (Ten czepek w kratkę placony, na medalach i pieniaqsach jego widziel). Czepiec królewski, korona; czepek książęcy, mitra; czepek biskupi, infula. Off. Wyr. Czepek nocny, die Nachthaube, die Nachtmäse. Włosy iej pod nocnym czepkiem zdawaly się w niedziacie. Niemc. Kr. 4. 13. -

Czepak, Czepiec, białogłowski, siatka, eine Weibberthebe. Czepki Morawskie Staroswieckie, część stroiu białogłowskiego. *Sax. Tyr.* 6. Gotuy iść kucharko, będzias miała na Krakowski czepiec. *Pot. Jow.* 150. Ten czepiec iest nieco rozwany, lepszego poszukam, aby bardziey twars zaslonić można *Teat.* 34, 91. Bursztynowy włos po ramieniach w słoty czepak zbiera. *Tward. Daf.* 54. Kornet toy iest własności, co u mieszczek kapturek czyli czapka, a u wieykich kobiet czepiec. *Teat.* 24, b. 34. Przystoi -ć, iak kosie w czepku. *Cn. Ad.* 634. (nie do twary -ć). Niewieściuchowie czepkami głowy zawiaia. *A. Kchan.* 260. *redimicula mitras*, ein *Heiden der Weiblichkeit*. Do czepca on, nie do czapki. *Off. Wyr.* (kobietą mu było być). W czepcu chodzi. *ib.* (spodnicę nosi, do kądzieli mu, niewieściuch dający się żonie rządzić, er trägt die Haube, die Frau den Hut, die Hofen). - Czepiec *metonym.* kobieta, n. p. za czepcami biegać, (cf. podwika) - *den Weibern (den Schätzen) nachlaufen*. - Czepiec, Czepce, znak mężatki, die Haube, ein Attribut einer Verheiratheten. Czepiec nic innego nie znaczy tylko odmianę stanu panieńskiego w małżeńsk. *Teat.* 24, b. 34. Ucieka od czepca *ob.* Czepić. Jey się nie dziś czepce należą. *Pot. Arg.* 484. (już dawno nie panna). Czepiec iey sprawil. *Off. Wyr.* (odiał iey dsiewiatwo). Czepiec lub czepce porzucić, ze strony mężatki znaczy, uchylenie się od życia z mężem, die Haube wegwerfen, nicht länger mit dem Manne leben wollen. Gryfina, rzućwszy czepiec niewieści, a ubiór panieński brawszy, zupełnie catory lata z Lesakiem rozprzężona była. *Krom.* 282. Okrywszy skórami piersi, porzuciła czepce, a na warkocze wieńce powkladała. *Otw. Ow.* 137. (ob. proślowosa). Mościwe panie, że czepców nosić nie chcą, w kornety się stroia. *Teat.* 24, b. 34. §. Czepiec, Czepak, łóżyisko dziecące, die Nachgeburst; (*Bh. cjepec intestina*); *Crn.* sójniki; *Vd.* postolka, materna koshiza, koshuliza dietynka, senki; *Rg.* koscjulgiza, kucchiza; *R.* блонна; *Es.* сорочка, блонка въ нейже родится младенцб. Proch tego ziela matkom czeppek, który po łacinie zowią *secundina*, wywodzi z żywota. *Spiaz.* 92. Płod ludzki zawiniony iest w dwóch błonkach: te przed porozdzeniem popospolicie otwierają się; przytrafia się zaś, iż miało otworzenia się część ich oderwana zostanie na głowie dziecka na kształt czepku. Pospółstwo bierze to za znak przyszłego iego aszcześcia; przeto części te pilnie chowają, rozumiejąc, iż gdyby zginęły, ci, którzy z niemi się urodzili, niesszczęśliwszemi nad innych byłiby. *Boh. Djab.* 367. Dla lepszego aszcześcia niektórzy przy sobie nosić zwykli czepek swóy, w którym się rodzili dziecące. *Haur Sk.* 178. Ten który szczęśliwym iest, popospolicie mówią, iż się z białey kokoszy, albo wedle Polkiczy mowy, w czepku urodził. *Kosz. Lor.* 11. *R.* онъ въ сорочкѣ родился, er ist mit dem Helme, in der Haube auf die Welt gekommen, er ist ein Glückstind. *Cn. Ad.* 2136. *Dar. Bal. Sen.* 58. W czepku się urodził, a w powrózku zginie. *Rys. Ad.* 72. (wrózki zawodzą; inaczej mu się wyświęciło). Nie dokaże -ć, choćby się i urodził w czepku. *Pot. Arg.* 754. §. Czepak, skórka otaczająca tłuścok w ciele zwierzęcym. *Kluk. Zw.* 1, 53. die Fetthant, die Schmeerhant. *§. Czepiec, żółądek

zwierząt przeznawiających drugi *ob.* Czep. - §. *Botan.* Czepak, *caliptra*, kielich okrywający części owocowania na kształt czapki. *Botan.* 96. *Kluk. Dyk.* 1, 36. die Hut, der Kelch gewisser Gewächse; *R.* дурнишникъ czepiec rzepikowy. *CZEPIC cz. ndk.*, czepiac *kontyn.*, Czepnąć *idnt.*, ucześcić *dk.*, przypinać, przyhaszać, ansteden, anheften, anhaften, anhaften; *R.* цѣплять; (*Vd. et Crn.* zhepati, zhepeti, zhepim; przyczepnąć; ucześcić *qu. v.*); (*R.* цѣпикъ, цѣпючка, *Es.* чепочка łańcuch, *R.* цѣпка zascepka, szykana). Pasterka każda swego kochanka świeżym wieńcem czepi. *Pot. Arg.* 65. (koronuje go, wieńczy, sie trönt ihn, trönt ihn, setzt ihm einen Kranz auf, steckt ihm ein Kranz an den Kopf an). Głowa ucepiona. *Past. F.* 44. ein gesteckter Kopf. Tak dziś siostry, tak swe córki czepić zwykli. *Pot. Arg.* 451. Czepić pannę młodą, czepiec iey wiożyć, die Braut hängen; *Bh.* cjeppi. Czepienie panny młodey, das Hängen; *Bh.* cjepeń, obrządek godowy wkładania czepca pannie młodey, który gdy iey ku głowie niosą, ucieka niby; swatki zaś chwytają ją i czepią). Wawrzkowa czepila Kaszę. *Off. Wyr.* (cf. Oczepić). §. Czepnąć, ująć; uchwycić, ergreifen, fassen. Rzeczno a gładką Rwy rękę zwołna czepnął. *Przyb. Milit.* 141. *CZEPIC się zaimk.*, ucześcić się *dk.*, lgnąć do czego, chwycić się o co, sich an etwas anhaften, anheften, anflammen; *R.* цѣпляться, (*R.* цѣпикъ chwytny, dobrze się chwytający). Stabe łodygi wąsami czepiają się poblizszych ciał, do góry się podnoszą. *Botan.* 76. sie raufen sich. Ledwie się iey poszył, uczečila mi się, iak pchła kożucha. *Teat.* 22, 53. Biedak maiełney żonki aszczerze się uczepli. *ib.* 43. b. 46. - Czepić się za co *pass.* sahaszać się o co, wotan hängen bleiben. Idąc czepiał się za głóg, a rozumiał, że go kto trzymał za polek. *Off. Wyr.* §. Czepiac się, wieszać się przy kim, sich an einen hängen, an ihm kleben, sich an ihn halten. Czepiają się mali przy wielkich. *Off. Wyr.* Ledwo czepia się przy dworze, a ma się za dworzaniina. *ib.* Nie wiem, czego on mnie się czepia. *ib.* §. Czepiają się piławki ciała, biorą, die Zgel saugen an, beißen an. §. *Imperson.* czepia się co kogo, chwytą się go, trzyma się go, es bleibt etwas an einem haften. Jak czeladz iego słowem bożym nie tyła; tak i córki nie więcey się czepiało, iak rzuony groch. *Off. Str.* 3. *CZEPIC ob. CZEPK.* 2.) *Botan.* czepiec *xanthium*, rodzaj roślin, tak zwany od czepiających się ramion. *Kluk. Dyk.* 3, 172. Stauferpflanzen, Staufergewächse. *CZEPIGA, CZAPIGA, i, z.* czepigi, ramiona nad pługiem wychodzące, za któremi chodzący za pługiem się trzyma. *Cn. Th.* 715. die Pfugstetzen. **CZEPKARKA, i, z.* robiąca czepki, czepce, die Haubenmacherin; *Bh.* cjeplarka.

Dalsze pochodzi. *el. czepić: doczepić, naczepić, oczepić, ocepzić, odcepzić, poczepić, przeczepić, przycepzić, rozcepzić, zacepzić, zacepka, zacepny, ucześcić, ucześcić, przycześcić; czapla, cf. czapka).* *Cepy Ra.* оуѣнд; *cepowisko, dzierżak, цѣпникъ.*

**CZERAK, a, m.* wrzód, ein Geschwür. Czeraki bydło miewa na języku albo wrzody. *Wolszt. Bydl.* 19.

**CZEREDA, y, z.* motloch, halaftra, Gefindel, Schwarm von Leuten: Zniszczyły nas kozackie czeredy. *Kniaz. Pocz.* 2, 219. Zohawiliśmy ją s czeredą slug. *Teat.* 42.

d, d. Zwyczajna możnych ludzi czeroda. *Mar. Pow.* 1, 154. *Ec.* чреда trzoda; 2., *Ec.* чредà; *Rs.* черѣда rząd, porządek, kolej, szereg.

CZEREMCHA ob. Smrodynia. CZEREMISSY, - ów *liczb. mn.*, naród Tatarów osiadłych na półn. Wolgi w Moskwie. *Dyk. G.* 1, 155. (cf. Czemyryssy).

*CZEREPI, u, m. *Rs.* черепъ; *Ec.* черѣпъ, czasza główna, *bet* Hirnschädel, *die* Hirnschale. Połtrzęgi cyrulik w ranie głowy jego kawałek czerepu wznoszącego się. *Perz. Cyr.* 3, 3. Ukazał się w ranie kawał czasaki z obudwóch czerepów *tabulae cranii* odbity. *ib.* 1, 84. *CZEREPACHA, *CZERPACHA, y, z. *Rs.* черепача, żółw, *die* Schildkröte. *Zim. Siel.* 232. *Bufo*, żaba krostawa, Ruśniacy jednym słowem zowią czerpacha, jest to żaba leśna. *Urs. Gr.* 144. *die* Kröte, cf. ropucha. - *Fig.* babisko, *eine alte Schwatze*, *alte Wächse*, *alte Hese*. Człowiek do generałów wolny wstęp ma, a ty od iedney baby na łeb wypychasz. Czy to mi wassa ta stara czerpacha sztabsofficer! *Teat.* 16, b, 60.

CZERESNIA ob. Trześnia.

*CZEREWÓ, a, n. *Rs.* черво брауч, ciało, *bet* Bauch, *bet* Leib, (черева wnętrza, trzewa, *die* Eingeweide). Wisiał Judasz, a zatum też trzewa Z rozpukłego niekiedy płynęły czerewa. *Klon. Wor.* 31. Nuż ja też swym twego żelazem pokosztuję czerewia *tua corpora*. *Zebr. Ow.* 309. Widsząc ieden cyklopa drwi z jego czerewa, Trzebać będzie na trunę prawi, tańc drzewa. *Kchow. Fr.* 144. et 151. *Czerow n. p. Czerew rozplaszczony. *Zebr. Ow.* 76.

*CZERHI, *CZERHO, czerstwo, krzepko, żwawo, żywo, *frisch!* *reiß!* Czerhi na świecie we wasem przefrzegamy, Czemuż nie czerho staruszkę zmieramy? *Bratk. U.*

CZERKAS, CZERKIES, CERKIES, a, m. z Czerkaski rodowity, *ein Circassier*. Cerkies z urodzenia; ale wychowany w szaraniu. *Klok. Turk.* 15. 2.) Czerkies, gaszek, modniś, iunaczek, *ein Stutzer*, *ein Polstron*. Zakochała się w młodym czerkiesie *Teat.* 28, 35. Wyszukłte czerkiesy, różne wierzcięty. *Zab.* 1, 139. §. Junak, żwawiec, such, brawura, czupurny, śmiałek, *ein Eisenstesser*, *Bramarbas*, *Handegen*. W wielu się rzeczach ten czerkies przeciwował. *Tręb. S. M.* 79. Szlachcio ten czerkies nie do samey misy, Zna się z żelazem. *Kniaz. Poez.* 2, 206. To mi to czerkies! *Off. Wyr.* (to mi to such! gracz!). CZERKASKA, CERKIESKA, i, z. z Czerkaski rodowita, *die Circassierinn*. Matka Sultana jest Cerkieska, zdobywcy Tatarskiej upominek. *Klok. Turk.* 11. CZERKASKI, CZERKIESKI, a, ie, z Czerkaski, *Circassisch*. Hola hola, nie dobry to taniec, proszę o Czerkaskiego. *Teat.* 8, 74. §. Czerkieski, elegancki, *stutzerisch*. Czerkaskie czupurny. *Brud. Off. E.* 8. (nasbyt podgolone). Dostanę męża według swego gustu, nie takiego kinała, ale z wyszukłtymi wąsikami, z czerkieską czuprynką. *Mon.* 70, 14. Czerkieski rządca, letki, blachmalowy, *ein leichtes geblickmales ober damascirtes Pferdegeschirr*. Na rządca czerkieskim tu pukiel, tu nie. *Mon.* 69, 603. - Czerkieski, ladaiki, byle zbyć, nierzeczelnio dobry, *eben hin*, *leicht weg*, *nicht so recht*. Czerkieska robota. Czerkieski bankiet. Czerkiesko, po czerkiesku, letko, byle zbyć, od ręki, *oberflächlich*, *eben*

hin. Czerkiesko to sprawił. Czerkiesko to wziął; (po wierzchu, nie na głęboką uwagę). Po czerkiesku, nieporządnie, nieprzywoicie, unordentlich, unanständig. Nie spodziewałem się stawić Pani tak po czerkiesku, ale djabelski w drodze przypadek miałem. *Teat.* 33, d. 34. - Czerkieski, iunacki, *eisenstesserisch*. Jdę ku niemu z miłą czerkieską, i mniając go potrącam. *Mon.* 67, 405. CZERKASSY, G. Czerkaski *liczb. mn.*, miasto w wojow. Kiiowskim. *Dyk. G.* 1, 155. *eine Stadt im Kiiowischen.* 2.) Kraina, *Circassien*.

CZERMNIENIEC, ehca, m. siele, *Arum Aegypt.* *Großbaeton* *bart.* *Syr.* 1029. 1.) *CZERN ob. Ciern.

2.) CZERN, i, z. kolor czarny, ubiór czarny, *das Schwarze*, *schwarze Farbe*, *schwarze Kleidung*. Świecno bywało pierwey; teraz nie wiem, czemu czerń się zagęściła; dobrzeby żeby i ta czerń, żałobna maść, znak płaczu, zgingła. *Gorn. Dw.* 124. Oblóczę niebiosą w czerń, a jako wór kładną na nie przykrycie ich. *Budn. Jes.* 50, 5. (w ciemności. *Bibl. Gd.* *ich verhülle die Dunkel die Himmel*). W czerni chodzić, *oppos.* w bieli chodzić. *Rs.* *чѣрнѣ*, *чѣрнѣнѣ*, w bruillonie. §. Zbirowo czerń, ludzie, czarni, *schwarze Leute*, *Schwarze*. *Melanchlaeni*, *quos nos czerń vocamus*, naród u Herodota czarnych ludzi. *Sarn.* 963. - *Rs.* *чѣрнѣ*, *чѣрныя люди*, chłopstwo, pospółstwo, czarni chrześciance, *das Bauernvolk*; *das gemeine Volk*, *bet* Pöbel. Zbuntował czerń albo chłopów Ukraińskich. *Steb.* 2, 272. Nieprzyjaciel pałki znalazł w Rusi, biała szlachta i czerń uboga pozostała, szlachta z królem w Prusiech. *Birk. Chmiel. B.* 3, b. Starodawna szlachta Litewska od Trojanów wywód swój zda się mieć; a prości ludzie i czerń a starych Giepidów; aczkolwiek też za czasów postępkiem z teyże czerni i prostego ludu, więkaza się część szlachty rozmnożyła. *Stryż.* 80. W Moskwie, jako szlachta od kataria, tak pospółstwo od boiarów obciążone odnoszą; a na wagardę więkasz potężniejszy uboższych czarnemi chrześciany nazywają. *Gwagn.* 510. Ubiegłszy sobie wszystkie u czerni fawory, zszadził brata z stolicy Moldawskiej Petryło. *Tward. Wl.* 54. Nieznacznici ludzie, czerń własna. *Birk. Kant. B.* b. - §. Czerń czego, chmura czego, cma czego, wielka liczba czego niedobrego, *eine große dicke, dicke, Menge* (*von nicht guten Dingen*). Jak różne od siebie rzeczy, rój pszczoł, a czerń szarańcay, przecię jak to, tak owo robactwo. *Off. Wyr.* - *Czerń, trzmiel, *trąd. Tr.* *eine Hummel*. §. Czerń, bunt chłopstwa, *ein Bauernaufstuh*, *Bauernkrieg*, zbuntowane chłopstwo, *aufrührerische Bauern*. Ruszyła się cała wieś na czerń. *Off. Wyr.* Nie dziw; że chlopi idą na czerń, kiedy ich żydzi skubią, podstarościowie drą, a panowie ani im się napłakać nie dadzą. *ib.* Czerń była za panowania Jana Kazimierza pod hersztem Chmielnickim. *ib.* CZERN CZY ob. CZERNIECKI. CZERNIAWY ob. Czarniawy. CZERNIC *cz. ndk.*, zczernić, uczernić, ockernić *dk.*, czarnym uczynić, *schwarz machen*, *schwärzen*; *Bh.* *czerniti*, *zcherniti*, *zeczerniti*; *Sr.* *z. tjornu*, *natiornam*; *Vd.* *zherniti*, *pozherniti*, *sazherniti*; *Crn.* *zhirniti*, *zherniti*; *Rg.* *sarnitti*, *osarnitti*, *pozarnitti*; *Bs.* *czarniti*, *czrniti*, *czerniti*, *oczerniti*; *Cro.* *cherniti*, *ocherniti*; *Rs.* *чѣрнить*, *чѣрню*, *исчѣрнить*; *Ec.* *почѣрняваю*. Siwizny nie uczerni grzebień ołowiany. *Kchow. Fr.* 19. Wasyłek się czarny ubrał;

ubral; tarcs mü ucserniono. *P. Kchan. Orł.* 1, 143. Czernić brwi *Rs.* сурми́ть, сурмялю. Słońce czerni, opala, die Sonne brennt schwarz. Czernić, brudzić, schmutzig machen, schmutzen, beschmutzen. Nie oczerni błoto, póki się go nie dotkniesz. *Fr. Ad.* 118. (cf. kto się smoły tyka). *Moral.* czernić kogo, hańbić, osławiać, potwarzać go, einen anschwärzen, beschulden, verunglimpfen, verläumbden; *Rs.* мара́ть, ябедничать. Dziś sieysza, o niestetyss! okrutna robota, Uczernia moiego niewinność żywota. *Morszt.* 357. Umieją czernić w powszechności najlepsze postępkę. *Teat.* 52, 37. CZERNIC się *zaimk. nied.*, CZERNIEC *niak. nied.*, czarnym się stawać, sich schwärzen, schwarz werden; *Sr.* 1. tjornu šo; *Bh.* cjetuati; *Cro.* cherneti; *Vd.* ozherniti se, zhera perhajati; *Rs.* чернѣть, почернѣть. Skóra tak na mnie zczerniała, iak sadse. *Chrośł. Job.* 112. Skóra moja zczerniała na mnie. *Budn. Job.* 30, 30. Mrós zwarszył koniczyńę, tak iż wszystkie zczerniała. *Pam.* 85, 1, 149. Teraz mu od zbroi ramiona zczerniały. *Lib. Hor.* 17. Blednieć, czernieć, zdychać muszą przed wrogami plagami Pańskimi. *Rey Ap.* 58. Jakże przy tey białości czernieć szpetnie mieli. *Bals. Sw.* 2. 420. (czarnomi się wydawać, schwarz erscheinen). Czerni się, bezosob. *Fig.* mroczy się, saciemia się, čmi się, es wird dunkel, es wird finster, schwarz. Taki tam tłum ludzi, że się aż czerni. *Off. Wyr.* Czerni się co, n. p. zdaleka, widać coś czarnego, pokazuje się coś czarnego, wiga się, es zeigt sich etwas Schwarzes. Gdzie cokolwiek się czerni, kozacy biegną wespół lub pancerni. *Jabl. Buk. D.* 3. Coś się czerni z daleka. *Off. Wyr.* CZERNICA, y, ż. ryba, *sepia loligo. Linn.* der Eintenfisch, Blattsich; *Crn.* zher nauka; *Bs.* lighna. 2.) Jagoda borowa, borowka, *Haur. Sk.* 364. die Blaubeere, Heidelbeere; *Vd.* zher niza, barouniza; *Rs.* черница, черника. Czernice, owe jagody ubogich, od których nie tylko zęby sinieją, ale się z nich modra czyni farba do farbowania płócien. *Kluk. Rosł.* 2, 183. (*Rs. et Es.* черничье, фарб диких дрѣва *sycotorus*). *Rs.* черничникъ. 1., krzak czernic, czyli czarnych jagod; 2., likwor z nich). §, Czernica, zakonnica obrządku Greckiego, (cf. Czerniec), eine griechische Nonne; *Rs.* черница. Aby czernicy i czernice w kumostwo się nie wdawali. *Sak. Sob. B.* 2. On był spowiednikiem czernców i czernic swoich. *Birk. Gł. K.* 21. CZERNICZEK, cśka, m. pliszka murzynek *motacilla maura* ptaszek kraiowy, wielkości pospolitey sikory, główkę czarną mający. *Kluk. Zw.* 2, 255. der Rothentopf, eine Art Wachstelzen. CZERNIDŁO, a, n. czarna farba do farbowania czarno, schwarze Farbe, Schwärze, zum Schwärzen; *Bh.* černidlo; *Slo.* černidlo; *Dl.* csarnillo; *Vd.* zher nilu, zher ninstvu; *Crn.* zher nilu, zher nilu; *Rg.* zarnillo, zarnopis; *Sr.* 1. tjornidwo; *Bsn.* çarnillo, çrnillo; *Cro.* chernilo, chernaillo; *Rs.* чернѣло (w dyalektach słowo to albo atrament, albo szwarc, albo to i owo razem znaczy). Czernidłem brwi sobie powiększają. *Kras. Pod.* 1, 17. *Rs.* сурми́ло, смѣ́те. (cf. bielidło, błękitnidło, barwidło, rumienidło, czerwienidło.) Czernidło drukarskie, malarzkie, Druckerschwärze, Malerschwärze. *Cresc.* 169. Czernidło szewskie, szwarc, *Crn.* galsh; *Vd.* gliz, zheriulamas). Czernidło do pisania, inkaust, atrament, die Tinte; *Sr.* 1. pisarke tjoz-

Tom I.

nidwo, tinta; *Vd.* tinta, zher nilu; *Dl.* csarnillo, czarnopisz, ingvaszt). Bez liter i czernidła na sercach swych mają zapisane zbawienie. *Hrbst. Art.* 46. sine atramento). Pisałem wszystkie słowa jego czernidłem. *Budn. Jer.* 36, 18. („inkaustem“). Chcąc piisać, pióro czernidła nie puszczało. *Sk. Dz.* 276. Apostołowie nie na kartach, ani czernidłem, ale na tablicach serc ludzkich skład swój napisali. *Sk. Dz.* 27. §. *Moraln.* osława, czernienie, potwarz, obmowa, das Anschwärzen, Verschwärzen, die Verschwärzung, die Verläumbung. Przy wielkich dworach znajdują się podstępny, intryga, zdrady, i to co nazywają czernidłem. *N. Pam.* 12, 316. Nie było złości i czernidła, którychby nie użyła do pokłócenia ich z sobą. *Niemc. Kr.* 3, 130. Ciągłe czernidła rzucając ztrase świetne ślady czynów jego. *Ust. Konst.* 2, 227. Rzucił przed bratem czernidła na synowca, iż Niemcom sprzyja. *Nar. Hst.* 4, 60. 2*. Czernidło, czarny kolor, czern, czern, Schwärze, schwarze Farbe, (Conleur), Schmutz. *pr. et fig.* Kto kiedy w słońcu odrobinkę znalazł ciemności, kto w lilii makusę czernidła? *Birk. S. K. B.* 3. Któż kiedy wymyje czernidło z murzyna? *Birk. Zyg.* 16. §*. Czernidło we krwi, melankolia. *Petr. Wod.* 24. Schwärzblütigkeit. CZERNIEC, śca, m. w ogólności, człowiek czarny, uczerniony, ein Schwärzgefärbter, ein Schwarzer; (*Rg.* zaarnas; *Bs.* çarnas, çrinas; murzyn). Czerniec, co z piekła powrócił. *Rey Wiz.* 159. - Czerniec, w czerni człowiek, ubrany czarno, ein schwarzer Heibeter, ein Schwarzrod. Czernicowie, którzy czarnego odsiewania używają, iak Mniszy w Polsce albo czernicy w Rusi. *Budn. Zeph.* 1, 4. Ztąd w Greckim kościele, na Rusi, w Moskwie, zakonnik czyli mnich, Czerniec, ein Mönch, in der griech. Kirche, in Rußen, in Russland; *Es. et Rs.* чернець, черноорязец, (cf. *czarnogezza); *oppos.* бѣлецъ, бѣлорязецъ, немонахъ, мірскій человекъ Laik; священникъ бѣлецъ książę [świecki]. Książę Wojsak był czerncem albo mnichem Ruskim. *Krom.* 273. (cf. Czernica). *W ogóln.* pop, mnich, ein Mönch, ein Pfaffe. Kazimierz czerniec, i syn jego, śmiały. *Petr. Hor. C. b.* Nie tak Cybele gzi szalone serca, Ni wróg Piteycki swego puszy *czerca (czernica). *Hor.* 1, 90. *Nar.* W czernice dadź, do klasztoru na czernica lub czernicę oddawać, ins Kloster geben, zum Mönche, zur Nonne machen. Moskiewski żonę swą dawszy w czernice, z inszą się żenił. *Biel. Kr.* 716. CZERNIEC ob. Czernić się. CZERNIECKI, a, ie, od czerniców, czernicy, zakonniczy, mniszy, Mönch; *Rs.* чернечскій. Zrucił z siebie kapić czerniecką, a wdziawszy zbroie, przyjechał do obozu. *Stryk.* 315. Uszedł w czernieckim ubiorze, *Leszcz. Clff.* 39. - 2. Od czerni, mniotchu, chłopstwa buntowniczego, buntowniczy, Pöbel, Volks, Bauern, Aufruhr. Któryby z Kosaków był nieposłusznym albo autorem czernieckiej rady, na gardło będzie karan. *Vol. Leg.* 3, 851. (*sub titulo* bunt ludu), Rozpuścił Kałaba dywan, t. i. czerniecką radę. *Kłok. Turk.* 18. CZERNIECTWO, a, n. zakonnictwo, mniostwo, der Ordensstand, das Klosterleben, Mönchthum; *Rs.* чернечество, черноорязничество, Wy zakonnicy apostołowie iestście od profesyji, i reguły, i przysięgi, i czerniectwa swego. *Smotr. Elen.* 28. CZERNIENIE ob. Czernić, Czernić się, Czerniec. CZERNINA, y, ż. prosię czarna

polówka podlane. *Teat.* 22, b. 108. *Golisz.* ein Fessel in einer schwarzen Sauce gefocht. (*CZERNIOWY, *CZERNISTY ob. Cierniowy, Ciernisty). CZERNIUCHNY, a, e, CZERNIUCZKI, CZERNIUSKI, CZERNIUSIENKI, CZERNIUTENKI, CZERNIUTKI, a, ie, *przysl.* na - o, *intens. przymiotn.* Czarny, bardzo czarny, iak kruk, iak wągł, iak murzyn, iak noc, iak djaból, *Sorab.* 1. tjornniel) ganz schwarz, fohlschwarz, radenschwarz, (fohlschradenschwarzstodfinster). *CZERNORESZA. ob. Czarnaressa.

CZERP, a, m. wiaderko, kozubek, naczynie do czerpania wody (*cf.* Czerpacz, czerpaczka), ein Schöpfseimer, eine Schöpfstelle. *Off. Wyr.* §. Kasserz, kacarz, siatka mała okrągła na kiiu, którą ryby ze skrzyni dobywają. *Dudz.* 36. der Fischbärn, Fischharnen, der Kesser; *Bh.* cjęten. CZERPACZ *cz. ndk.*, Czerpnąć *idnt.*, naczyniem zkąd wody lub innoy ciekliany nabiorać, schöpfen, (*cf.* *Ger. Scherpe* *Wdig.*); *Cro.* czerpati, czripati, chrepati, czreplyem, grabiti, zajoti, zaimlyem, puliti; *Rg.* zrępati, sarpiiti; *Bs.* cępati, cępati, cęripati, utociti; *Vd.* zhrepati; *sajeti, sajemati; Crn.* sajemam; *Rs.* cępnam; *Sor.* 1. tjerpam, tjertam; *Slo.* wodu wajim, jęcjram, wajiti. Czerpali wodę i pili. *Sk. Dz.* 586. Studnia czerpaniem czyscicie. *Cn. Ad.* 117. Prózna rzecz wodę czerpać rzęszotem. *Min. Ryt.* 3, 353. Daremna praca sitem czerpać wodę. *Haur. Sk.* 174. Nie ile chcecz, ale ile zająć możecz, czorpay. *Pileh. Sen. list.* 4, 2. §. *Fig. i transl.* czerpać co zkąd, brać zkąd, etwas wober nehmien, schöpfen. Chcącego skończyć swoje prace weselicie, Gdy mu we źródlach mądrość czerpać pozwolicie. *Lib. Hor.* 66. Serce czuie obowiązki z twych łask czerpane. *Teat.* 46, 57. (wypływające, wynikające). Z cnot jego wierni czerpali przykłady, *Zab.* 14, 240. *Szym.* Czerpał z niego, co tajemnie myślał. *Off. Wyr.* (zrozumiewał, wyrozumiewał, wybadywał, forschēn. (*CZERPACHA ob. Czerpacha). CZERPACZ, CZYRPACZ, a, m. który wodę czerpa albo lud wodą świeżą opatruie, aquator. *Mącz.* der Wasser schöpfer, Schöpfet, (*cf.* Woziwoda); *Sor.* 1. tjerpal, tjertal, tjertajil; *Vd.* sajemavez; *Cro.* herg; *Ec.* cępnámex; Uciecso się do głębszych studniczek i do czyrpaczów ich. *Ray Post.* a. 6. - *Fig.* czerpacz, badacz, szperacz, der Forscher. §. Naczynie do czerpania (ob. czerp, czerpadło, czerpak, czerpaczka), ein Schöpfgeschirr, Schöpfseimer. CZERPACZKA, i, z. która wodę czerpa, die Wasser schöpferin, *fg.* badaczka, szperaczka, die Forscherinn. §. Czerpadło, czerpak, naczynie od czerpania, das Schöpfgefäß, der Schöpfseimer. CZERPADŁO, a, n., CZERPADŁKO, a, n. *zdrbn.*, CZERPACZ, a, m. naczynie od czerpania, ein Schöpfgefäß, Schöpfseimer, eine Schöpfstelle; *Sr.* 1. tjerpal, tjertadwo; (*Bh.* cjerpadło mieysce u rzeki, gdzie wodę czerpaia z., port); *Rg.* zarpallo siphon); *Cro.* czarpallo, hęrg; *Bs.* ispoloq; *Vd.* vodna vedriza, sajemash; *Rs.* cępnalo, kowmh, kóbal; *Ec.* poucępnalo. Czerpak, naczynie drewniane na kształt skorpa, osadzone na rękoiści, którym w salitrarni war czerpa się z kotła, albo woda dolewa się do kotła. *Jak. Art.* 3, 288. Czerpadło. *Dasyp. A. a.* 4, b. Naczynia w hucie używane drewniane, iako to, konwie, kadzie, czerpaki, mają być iasinowe albo klonowe. *Torz. Szł.* 288. §. Czerpak, mała czworograniasta

się na ryby, ein kleines viereckiges Fischnetz. *Tr.* - ob. czerp.

Pochodz: *doczerpać, naczerpać, odczerpać, poczerpać, przaczerpać, przyczerpać, nieprzaczerpany, wyczerpać, niewyczerpany, uczerpnąć.* *S.* uszczerbak i. t. d.

CZERSTWIC *cz. ndk.*, oczerstwić, uczerstwić, zcerstwić *dk.*, krzepić, pokrzepić, rzeźwić, czerstwym czynić, czerstwości udzielać, posilać, frisch und munter und stark machen, stärken, erfrischen, ermuntern, rege machen. Szukali iedia sobie, żeby uczerstwili duszę swoję. *Budn. Tr.* 1, 19. (posilli. *Bibl. Gd.*). Boże, ty mdle zmysły czerstwisz i szczęściu pobożne zamysły. *Ody.* Sw. 2. A. Uczerstw' rozum i siłę, wlawszy w serce ufność w bogu. *Psalmod.* 58. Zaniechaj mię, że się mało oczerstwie. *Budn. Job.* 10, 20. (abym się troszczekę posilił. *Bibl. Gd.*) Czerstwienie, rosruchanie, agitacya. CZERSTWIEC *niak. nied.*, zcerstwić *dk.*, zychać się, czerstwym się stawać, iak chłeb, trocken werden, hart werden, schaff werden, wie Brot, wenn es alt wird; *Bh.* cjerstwić; *Rs.* cępnámex, zępnámex. Kawalek chleba zcerstwiał. *Mon.* 71, 379. Chłeb, gdy zcerstwiecie, pomuśniony piwem i w piec wsadzony, oświeża się. *Kluk. Rosl.* 3, 263. Nie tylko iuz ten chłeb zcerstwiał, ale i zakwitł. *Off. Wyr.* §. Czerstwić, oczerstwić, orzeźwić, rzeźwić, krzepić się, rask werden, frisch, munter, stark werden, sich ermuntern, stärken, erfrischen. Febus robaczki, żeby oczerstwiały, wdzięcznie roagrzewa. *Kolak. W. B.* 1. Ziemia, oczerstwiawszy, wraie. *ib.* Tedy katolicy wszędzie są oczerstwieli i silnemi się stali. *Sk. Dz.* 1079. CZERSTWOSC, ści, z. chleba suchość i twardość z leżenia, Erdenheit und Härte alt gewordenen Brots; *Bh.* cjerstwość; *Sr.* 1. cjerstwości; *Rs.* cępnámex (zępnámexomcm czerstwowatość). Dla zbytney czerstwości ięć nie mógł tego chleba, ile mdle mając zęby. §. Czerstwość, rzeźwość, rzeskość, żywość, darskość, Stärke, Kraft, Munterkeit, Lebendigkeit. W kwiecie mi młodości na czerstwości zbywa. *Hul. Ov.* 215. On drugim do czerstwości animuszowy, nie lęda pobudkę dawał. *Warg. Wal.* 89. CZERSTWY, a, e, CZERSTWO, CZERSTWIE *przysl.*, wyschły, suchy, leżały, o chlebie, nicht mehr frisch, alt und hart vom Brote; *Bh.* cjerstwij; *Sr.* 1. cjerstw; *Slo.* cjerstwij; *Rs.* cępnámij, cępnámij, cępnám; (*Rs.* cępnámámij cjerstwowaty). Chłeb ten tak długo leżał, że aż czerstwij. *Off. Wyr.* §. Rzeźwy, krzepki, darski, żywy, rzeźki, frisch, stark, munter, kräftig, kraftvoll; *Vd.* zherstvi, frischen, borseu; *Sr.* 1. tjertw: Był Kazimierz I. silny, i na zdrowiu czerstwij. *Nar. Hst.* 2, 366. Jakim sposobem do tak požądancy, bo czerstwey starości przyszedł. *Kras. Pod.* 2, 149. Cieszę się, iż Wc Pana widzę tak czerstwym i rzeźkim. *Teat.* 33, 12. Wiedzą, iż Sarmatowie wszyscy hiią czerstwie. *Pasz. Dz.* 54.

CZERW!, - ia, m., CZERWIK, a, m. *zdrbn.*, robaczek drzewo i inoze rzezy toczący, mól, eine Raie, ein Wurm; *Bh.* cjerw, cjerwij, cjerwić; *Slo.* cęrw, cęrwil; *Sr.* 1. tjertw, tjertwil; *Sr.* 2. jęrw'; *Sla.* cęrv, cęrvak; *Bs.* cęrv, cęrv, cęrv, cęrvak; *Crn.* zharv, zhervizhik; *Rg.* sęrv, sęrvich, sęrvak (w szcęgln. iedwabniczek); *Cro.*

cherv, chervek, kukecs; *Dl.* cšary, sšary, cšaryak, cšaryvich; *Rs.* червѣб, червѣкѣб, червѣчѣкѣб; *Es.* червѣб, мола повреждающіи одѣждѣ; червѣчѣкѣб, червѣкѣб, червѣчѣб. (cf. czerwonny cf. krew, cf. scierw, cf. *Gr. épw, Lat. serpo*). Czerw drzewny, der Holzwurm. Czerw nie w każdym drzewie się rodzi; ale tylko w słodkim. *Modrz. Baz.* 259. Rolą psuie mysz obżarta; czerw padnie na drzewa owocowe. *Birk. Zam.* 17. Sławę naszą, jako czerw wiercą i dziurawią. *Birk. Chod.* 20. Czerw żytny, der Kornwurm; *Bs.* gasrica, gaglerica). Czerw koński albo rupie. *Syr.* 1161. Robaczek czerw. *Urząd.* 333. ob. Czerwiec. §. Młody płód pszczół, zapłod pszczelny, die junge Bienenbrut. Pszczoły w Lipcu najbardziej na miód, na czerw, z którego roje się mnożą, robią. *Kęck. Pas.* 32. §. Czerw, trąd, nierobotna pszczola. *Tr.* die Hummel (cf. czerw). §. Czerw, bób na zębach końskich, die Bohne auf den Zähnen der Pferde: Czerw, plama czarna na zębach końskich, z których się ich starość poznaw. *Fr.* CZERWCOWY, a, e, od czerwca, robaczka i rośliny, Scharlachbeet; , Johannisblut; , Kermes; . Ziarnka czerwcowe są nasienia, które na swym miejscu zostawia robaczek czerw. *Urząd.* 333. - Czerwcowy; karmazynowy, Carmasin; . Czerwcowy jedwab'. *Budn. Num.* 19, 6. (karmazyn dwakroć farbowany. *Bibl. Gd.*). §. Od miesiąca Czerwca, Czerwcowy *Rs.* Іюньскіи, den Junius, Braehmonat betreffend, Juntus; . Dni Czerwcowe. CZERWIEC, -wca, m. coccus, kermes, *Rs.* червѣб, козишка, owad drobny, ciemnoczerwonawy, w stanie poczwarki użyteczny do farbowania. Szczególny gatunek Polskim zwany znajduje się na korszakach Kosmyczki i Biedrzeńca. Niektóre rośliny od imienia tych ziarenek czerwonych Czerwcem nazywają. *Zool.* 159. das Johannisblut, die Polnische Schildlaus, der Polnische Kermes, die wilbe oder deutsche Cochenille, Scharlachdrüner, ein purpurrothes Insect, das seine Eyer an die Wurzel einiger Getrüdche legt, die daher auch Caerwiec heißen. Gąsieniczka tego owadu swiia się w kłębek fioletowy, rośnie i pęcniecie, i to to jest tego owadu poczwarka, pospolicie nazwana czerwcem, coccus Polonicus. *ib.* Gdzie niegdzie dawniej chłopi robaczki szkarłatne, czerwec zwane, na dwóch zbierać musieli. *Ofs. Pr. C.* 1, 53. *Urząd.* 333. Owad ten, niegdyś znaczne handlu Polskiego źródło, jedyna karmazynowego koloru zasada, teraz po wynalezieniu Amerykańskiej koszenilli, a podobno bardziej po zaniedbanym u nas tak drogiego owadu zbieraniu, u samych tylko Połeckich wieśniaczek na brudnoczerwoną farbę zażywany. *Fundz.* 238. - Czerwiec, roślina, scleranthus Linn. das Sandkraut. *Fundz.* 257, §. Karmazyn, szarlat, kolor szarlatowy, Carmasin, Scharlach, Scharlachfarbe; *Bh.* czerwec; (*Rs.* червѣбный purpurowy, szkarlatny). Wełna czerwem ukrassona. *Budn. Hebr.* 9, 17 (szarlatowa. *Bibl. Gd.*). By słoici twoje były sfarbowane iak czerwec, iako śnieg wybielone będą. *Rey Post. Ee.* 5. Będąli grzechy wasze iako szariat, wybielone będą, iako śnieg; a jeśli będą tak czerwone, iako czerwec, iako bawełna; tak ubieleją. 1 *Leop. Jes.* 1, 18. W Wenecyi nie mogąc wymówić naszego języka, przewrócili obciadło, mówiąc k zamiast c, a m miało w, tak iż mówią kermes za czerwec albo szkarlat. *Urząd.* 333. *§. Czer-

wiec, drugi przedni jedwab', die zweyte Seide, das zweyte Gespinnst des Seidenwurms. Gruby pierwszy jedwab' zowią bękartem, a drugi, który robaczki około swego domu toczą, jest wyborny, który zowią czerwcem pospolicie; aczkolwiek insza rzecz czerwec. *Urząd.* 333. §. CZERWIEC, szóły miesiąc w roku, Junius. *Haur. Sk.* 485. der Junius, der Braehmonat; *Slo. et Bh.* czerwen (Bh. et Slo. czerwenec Lipiec, Julius); *Sr.* 1. rojowé miesiąctwo, smajnit; *Sr.* 2. smajiti (cf. smaga odioł Brache); *Sla.* lipanj; *Bs.* lipagn, ljepagn, gjugn; *Rg.* ljepagn; *Vd.* sheftnik, roshni zviet, kresnik, kriesnik, prashnik; *Cro.* reshenzvet, Jvanschak, Klaszen, Mlechen, Lipan; *Dl.* lipan, ljeapan; *Hg.* szent Jvan hava; *Rofs.* Іюнь. CZERWIC cz. ndk., o owadzie; zapładzać, na płód nanosić; (von Insecten) brüten, die Brut anlegen, Brut ansehen. Gdy się uczyni rój tak potężny, iakiego w ul trzeba, dopiero na nowy młody rój czerwć pocznie. *Kęck. Pas.* 9. Zwyczajnie pszczoły z jedną stroną płastu miód robią, a z drugą stroną czerwią. *ib.* 52. CZERWIC się zaimk. nied., zaczerwć się dk., w czerw' się zapładzać, Maden oder Würmer anlegen, Brut anlegen; *Rg.* ozarvittise, uzarvittise). Robactwo się w tym miesiącu zaczerwć. - Czerwi się bezosob., płodzi się, rodzi się, gnieździ się: es brätet, es hecht, es seht sich Brut an. Gdzie ciepło i mokro w swej stanęły mierze, czerwć się, i rzecz każda ród swój z obu bierze. *Zebr. Ow.* 14. concipunt), *Fig.* Pszczołka, gdy się iey też zaczerwć niecnoty, To ona i śród lata przestanie roboty. *Rey Wiz.* 80. b. (zagnieździ, wrodzi). - *Passiv.* Czerwć się, CZERWIEC niak. nied., czerwiywym, robaczywym się sławać, robaczek, madig werden, wurmfichig werden, Maden und Würmer bekommen; *Boh.* czerwiwiti; *Croat.* cherviveti; *Dl.* czerviviti; *Rs.* червѣбѣтъ, очервѣбѣтъ. Gdy się w kapustach liścia na gąsienicę zaczerwć, zrywać i do szcztetu ie spalić. *Haur. Sk.* 74. Owoco stateczney wiary nie zaczerwć. *Psalm.* 19. CZERWIEN, i, z. czerwony kolor, das Roth, die rothe Farbe. Senat niechay w brunatni, posłowie w zieleni, a sędzia niech chodzi w czerwieni, aby znano po szacie, iakiey kto godności. *Star. Vol. D.* Cnota w czerwieni chodzi. *Rys. Ad.* 5. rubor est virtutis color). *Es.* червѣбн purpurna przędza, ягода красильная; червѣбень rubor, баканб purpur, червѣбн aksamit czerwony). §. Czerwień w kartach, jedna ze czterech mażci, in der Spielfarte, Roth, Herzen; *Rs.* червѣб. Czerwień do czerwieni dodać. *Qff. Wyr.* CZERWIENIAŁOSC, ści, z. czerwoność, die Röthlichkeit. Czerwieniałość ciała iak szariat. *Syr.* 1377. CZERWIENICA, y, z; 1.) CZERWIENIEC, fca, m. botan. Anchusa tinctoria Linn. gatunek wofowego języka, jego korzeniem ley' i wosk czerwono farbują. *Kluk. Dyk.* 1, 35. die dicke rothe Ochsenzunge, das Farberkraut. Czerwony wofowy język, czerwony korzeń, czerwienica, czerwone ziele. *Syr.* 1294. *Urząd.* 26. §. Czerwienice, czerwone borówki, vaccinium vitis Idaea, die rothe Heidelbeere, die Preiseldbeere; (*Bh.* czerwienice czerwony grunt, czerwona ziemia, cf. Okra). b., czerwona śliwka, c. czerwona gruszk., d., czerwona wierzba). CZERWIENIC, *CZYRWIENIC cz. ndk., szczerwienić, uczerwienić, zaczerwienić dk., czerwonym robić, roth machen, rötten; *Bh.* czerwieniti, czerwieniti; *Sr.* 1. czerwenu; *Cro.* cher-

leniti; *Bs.* cergljenitti, carveniti, cęrrigljeniti; *Vd.* ker-vaviti, erdezhu floriti, erdezhkati; *Rg.* zargljenitti, ozargljenitti, pozargljenitti; *Es.* червленню, чермню purpurę). Wino może być przyrumienione albo czerwienione. *Cresc.* 354. Blisny jako sztywsem zafarbowane a uczerwienione. *Rey Post. N. n.* 6. §. Wřtydu, rumieńca, raka kęgo nabawić. *Off. Wyr.* einen schaamrotß machen. CZERWIENIC się *zaimk.*, CZERWIENIEC *niak.*, stawać się czerwonym, řřß rđßhen, etrdßhen, rotß werden; *Bh.* cjerwenati, rđiti se; *Bs.* cęrrigljenitti se; *Vd.* erdezh povřtati; *Cro.* cherlenitizzo; *Rs.* черленѣтъ, очерленѣтъ, черленѣтъсь, краснѣтъ, покраснѣтъ, багрѣтъ, побагрѣтъ, алѣтъ, поалѣтъ, рдѣтъ, рдѣтъсь, *Es.* черновѣтъсь. Rak gotowany czerwienicie. *Zool.* 112, Niewczasem uczerwieniali mu osę. *Tward. Daf.* 35. Tarcz mocarzów uczerwieniali się. *Budn. Nah.* 2, 3. Niech się czerwienią doły i potoki od krwi nieprzyacielskiej. *Pasz Bell. B.* 4. *Moral.* czerwienić się, pić raka, rumienić się, wřtydzić się, sromać się, *Vd.* sramuvati se, od sramote erdezh gratati, etrdßhen, schaamrotß werden, rotß werden. Czerwieni się, pieczo raki. *Cn. Ad.* 129. *Vd.* erjaviza jo oblije). Czerwieni się ze swojej sprawy. *Off. Wyr.* CZERWIENIDŁO, a, n. ruż, rumienidło, barwiczka, rotße Schminke, Rouge. *Kras. Pod.* 1, 17. *Rg.* zargljenillo, zargjeno; *Bs.* cęrgljenillo, cęrrigljenillo, rumenillo. CZERWIENIEC, -ieńca, m. botan. a., ob. Czerwienica. b., Czerwieniec fałszywy, *Pseudanchusa*, die Hundszunge. *Syr.* 1296. 2.) CZERWIENIEC, CZERWIEN-CZYK, CZERWONCZYK, a, m. *Rs.* червонецъ, червонной, czerwony sloty, dukat, (ein Goldgulden), ein Ducaten. Gdy ja nabieram czerwieńców do woli, Będą się kłaniać mi i miniętrowie. *Jabl. Ez.* 14. Gdybyś miał w ręku czerwonczyki, tobyśmy kupili tego śpiewaczka. *Boh. Kom.* 1, 194. Co moment to inni kredytorowie atakują; a u nas w kieszeni niemasz i jednego czerwien-czyka. *Boh. Kom.* 4, 364. Sto czerwonosyków. *ib.* 1, 129. CZERWIENIUCHNY ob. Czerwoniuchny. CZERWIEN-NY, a, e, od czerwieni w kartach, Rotß; ; Herzen; ; im Kartenspiel; *Rs.* червонный. Niżnik czerwienny. *Kras. Sat.* 103. cf. Kinal. CZERWIK ob. Czerw'. CZERWIWY, CZERWLIWY, a, e, robaczywy, pęten czerwu, łoczony, madig, voll Würmer, wurmig, wurmstichig; *Bh.* cjerwliw; *Vd.* zhervızhen, zheroviten, zherovojeden; *Rg.* zarviv, zargliv, zarvgliv; *Bs.* cęrrivas, carvivaç, cęrriviv; *Cro.* chęrviv; *DI.* czarviv, czarliv; *Rs.* червильный; *Es.* червильный. Jabłko czerwiwe. *Pot. Pocz.* 587. Jabłko czerwiwe butwieie. *Birk. Chod.* 20. Czerwliwe jabłka z drzewa leca. *Otw. Ow.* 283. Czerwiwy owoc. *Zaw. Gosp.* Ciośla podcień przewraca, ieśli nie czerwiwa. *Rey Wiz.* 84, b. Korzeń czerwiwy wiary nasęcy. *Orzech. Qu.* 170. wadzity, podległy wadzie, verderbt, dem Verderben unterworfen. CZERWONAK, CZERWONOG, a, m. ptak *phoenicopterus*; z samych ięczyków tego ptařtwa robili Rzymianie, aż do zbytków debossuający, potrawę. *Pilch. Sen. list.* 4, 47. *Plin. H. N.* 10, 48. Obedyć się bez ięczyków czerwonaków. *Pilch. Sen. list.* 4, 47. *Rs.* краснобрюд, красной гусь, der Flamingo, der Flamant, Rotßfeder, Rotßfuß. CZERWONAWY, CZERWONASY, a, e, na czerwono po-

chodzący, rotßlich; *Bh.* naćerwenę; *Sr.* 1. natjerwen; *Vd.* ardezhkast, erdezhliu, erdezhkast, ermenozherlonkast; *Crn.* erdezhkast; *Sla.* cęrljenikast; *Rs.* краснеый, краснеый, аловый, красноватый, рыжеватый; *Es.* черноватый, чермовидный. Niebo czerwonawe. *Ban. C.* Czerwonasy. *Haur. Sk.* 12. CZERWONAWOSC, řci, ż, kolor czerwonawy, die Rotßlichkeit; *Rs.* красноватость, рыжеватость. CZERWONCZYK, CZERWONEK, CZERWONIK ob. Czerwieniec. CZERWONIUCHNY, CZERWIENIUCHNY, a, e. CZERWONIUCZKI, CZERWONIUSKI, CZERWONIUTKI, CZERWONIUTENKI, CZERWONIUSIENKI, a, ie, przysł. na - o, intens. adj. czerwony, ganż rotß, recht rotß, (feuerrotß, fuchßrotß); *Sr.* 1. tjerwenopitę, tjerwenujři; *Rs.* краснехонек. CZERWONKA, i, ż. biegunka krwawa, die rotße Ruhr, der Blutlauf; *Bh.* cjerwenta, cjerwena; *Sla.* kęrvogria). Czerwonka ieřt trojaka, pierwsza pochodzi z rozszania ielit; druga z łupienia a odsierania i-h; trzecia z otworzenia krwawnic; wszystkie te choroby czerwonką się zowią. *Sien. Rej.* Czerwonka, biegunka krwawa. *ib.* Sprzykrzyło się im obłęzenie, dla głodu i czerwonęk, których było pełno między niemi. *Biel.* 265. Na czerwonekę co byđł dawać. *Haur. Sk.* 463. Czerwonka łona męskiego - plawy męskie krwawe. *Sien. Rej.* Blutharu. §. Szulerřko, czerwonka, czerwona mać, czerwienna mać, czerwień, *Off. Wyr.* in der Katte: Rotß, Herzen (Bh. cjerwenta, aurora borealis zorsa pońocna). CZERWONO przysł. przymiota. Czerwony, rotß. Węina czerwono farbowana. 3 *Leop. Ez.* 25, 5. (poczerwieniona. 1 *Leop.*) CZERWONOBARWY, a, e, farby czerwoney, rotßfarbig; *Vd.* erdezhofarbařt. CZERWONOBRODY, a, e, brody czerwoney, rotßbartig; *Crn.* erjavobrade; *Vd.* erdezhobradash, erjavobrades, erdezhobradast. CZERWONOGARDŁ, a, m. ptasek, gatunek plisak, das Rotßschiffchen, Rotßbrüstchen; *Bh.* cjermaf, cjermacę, cjerwenta, rassa; *Slo.* cęrwenta; *Cro.* cherlenopersznica; *Sla.* tvrđkova punica; *Sr.* 1. roćija; *Rs.* каменщик, плицтовка, реполоуб, motacilla rubecula. Od podgardziś do brucha ma wypłowiałą czerwonosc; w reszcie ieřt ciemnopielaty, wielkością równa sikorze. *Kluk. Zw.* 2, 275. cf. Ludarka. CZERWONOGARDŁY, a, e, gardła czerwonego, rotßkehlig, rotßhalsig; *Rs.* реолоубы. Dzwonek (ptak) czerwonogardły. *Banial. J.* 3. CZERWONOGLINNY, a, e, glinę maiaący czerwoną, rotßleinig. Czerwonoglinna siemia, terra rubricosa. *Męcz.* CZERWONOGŁOWY, a, e, głowy czerwoney, rotßkopfig; *Vd.* erdezhoglau, erdezh glau). Szczygieł czerwonogłowy. *Ban. J.* 3. CZERWONOGON, a, m. plisaka, motacilla Erithacus, ptasek niewielki, na głowie biały z ogonem czerwonym. *Kluk. Zw.* 2, 257. der Rotßschwanz; *Bh.* cjerwenta; *Crn.* brojeza, brołęza; *Vd.* brojiza; *Rs.* гмалъ. CZERWONOKRUSZ, a, m. kruszec w srebro dosyć bogaty. *Kluk. Kop.* 2, 163. minera argenti rubri, Rotßguldenę. §. Kruszec cynkowy, blendzie podobny. *Kluk. Kop.* 2, 238. sterile rubrum, Rotßschlag. CZERWONOSY, a, e, nosa czerwonego, rotßnasig. Czerwononose indyki. *Klon. Wor.* 35. *Vd.* erdezhonosat. CZERWONOSC, řci, ż. farba czerwona, kolor czerwony, cera czerwona, die Rotße; *Bh.* cjerwenęř; *Crn.* erdezhkast,

erdeshisa; *Cro.* cherlenina; *Vd.* erdesznoft, erdesznoft; erdezina, erdeszisa; *Sr.* 1. tjetwensci; *Re.* алоцмъ, краснота; (*Ec.* чераленосць purpurność). Szpetna szarna barwa, zieloność z czerwonością promienną. *Bern. Dek. B. 3. 6.* Czerwoność włosów *Re.* рыжесць. *Fig.* Czerwoność grzechów naszych. *Rey Post. x. x. 2.* (krwawe grzechy nasze). CZERWONOWŁOSY, a, e, włosów czerwonych, rotthaarig; *Vd.* erdesholasen, erjauz; *Ec.* черномоласнѣ. CZERWONOWŁOŚĆ, a, e, złotoczerwony, liawaty. *Cn. Th.* gelbroth, blond. CZERWONUCHA, y, ż., CZERWONUSZKA, i, ż. *zdrbn.*, miano, które dał czerwonym krowom, ein Name der roten Kühe; *Bh.* cjetwinta cf. wiśniucha, csarnucha, białucha. CZERWONY, a, e, Czerwieńszy *Comp.*, kolor żywy nieskładany główny, w porządku siódmy, rot; *Boh.* cjetwem; *Sr.* 2. cjetwem, jermem; *Sr.* 1. tjetwem, cjetwem; *Cro.* cheryen, cherleni, cherleno; *DI.* czarlyen, sarlyen, rujan; *Bs.* çargljen, çrigrjen, çergljen, çrriven, çarven; *Rg.* zarven, sarljen; *Stl.* cerljen; *Turc.* erghawani; *Crn.* erdeş, ardeş; *Vd.* ardeş, razh, zherlen, droş; (cf. *Gr.* ερυθρος cf. rdza); (*Rs.* червоный, czerwiony), красный, красно, ало, сиръ; *Ec.* чермый, черменб. Zakasano im za szlachtę się liczyć, ani też czerwonego ubioru nosić. *Stryk.* 326. Szata czerwona. *Schl. Math.* 27. (not: szarlatna abo purpurzana. *Ec.* чераленца, сямкѣб). Twarz jego raz czerwona, a drugi raz zbladła. *Zab.* 13; 402. (cf. rak). Stoi nierówno, na twarz czerwony. *Bardz. Tr.* 520. Czerwone morze. *Leop. Exod.* 15, 22. *Stl.* cêrljeno more, das rotte Meer. Czerwony wosk do pieczętowania, rottes Siegelwachs. Szlachta Sieradzka ma ten przywilej, żeby czerwonego wosku do pieczętowania listów wszyty używali, gdyż przedtem tam żadnemu wolno nie było woskiem się czerwonym pieczętować, tylko panom wielkim a urzędnikom. *Gwagn.* 201. - Czerwone drzewo, rottholz. Do szpilkowego czyli iak u nas zowią, do czerwonego drzewa należą sosny, iodły i jałowiec. *Mon.* 74, 745. - Czerwona moneta, złota, Goldgelb, Goldgulden. Złotą monetę nazywamy czerwona, srebrną białą a szawkową czyli mieszaną z miedzią czarną. *Czack. Pr.* 1, 165. Czerwony złoty, czerwony, czerwieniec, czerwiończyk, czerwiończyk, dukat, ein Goldducateu, ein Ducateu, (Goldgulden); *Sor.* 2. jermone lotto; *Carn.* slât; *Vd.* slat, dekat; *Bs.* sçjutica, sçjuticiça; *Rs.* золотой. Poważecznie bierzemy dukat za czerwony złoty, w średnich wiekach były to obiedwie monety rzeczy różne. Kiedy floreny zaczęły być podlejsze, czyste złoto wybitano, i té nazwano ducatus. *Czack. Pr.* 1, 165. (*Rs.* червѣнное золото dukatowe złoto). Wnieziono do nas czerwone złoto, skądśmy złote nasze nazwali. Uchodzący z przodku za Kazimierza W. po 14, potem po 16 groszy; później za Olbrahta ustanowiono czerwony złoty po 30 groszy naszych, która cena i do tych czas przy naszym złotym została, choć potem czerwony złoty, od którego złoty posiadał, tak daleko wyniósł się w górę. *Summar. B.* Czerwony złoty, według swego nazwiska, niech nie idzie, ieno iako za naszych oyców chadzał, po słotemu jednemu, mając w sobie groszy trzydzieści. *Star. Ref.* 170. *Herb. Stat.* 340. (1496 R.). - Za 32 grosza, za Alexandra 1505 R. *ib.* po sześciu złotych. *Star. Ref.* 99.

po siedm złotych. *ib.* 169. - R. 1676 po 12, R. 1717 po 16, R. 1766 po 16 $\frac{1}{2}$, R. 1786 po 18 szl. polsk. *Ofr. Pr.* C. 2, 505. et 514. Czerwone złote z kratkami, co ie skonfederowani Holendrowie białą, Polkami sowią, rozumiejąc, że ie u nas kują, ponieważ do nich nie tak stamtąd, gdzie ie robią, iak z Polski przychodzą. *Grodw. Dis. C. 2.* Czerwony = czerwony złoty. Z kramów wewnątrz placą po 500 czerwonych, a z tych, co są ze dworu, po 100 czerwonych. *Star. Dw.* 12. Tysiąc czerwonych w szkatule ma. *Star. Ref.* 99. - §. Czerwona niemoc, czerwona choroba. *Syr.* 1481. czerwotka, *Bh.* cjetwena niemoc, die rotte Ruhr. Niewczasami i leda zielskami, które głód śmierząc ieść musieli, zarazi, na drogach ustawiali, drudzy biegunkami i czerwonymi niemocami marli. *Stryk.* 391. Cesarz Albrycht umarł czerwona niemocą, która mu się dostała z melonów, bo ie bez miary jadł. *Biel. Kr.* 515. Głód wielki i czerwone niemocy arogo w wojuku panowały. *Stryk.* 629. - *Botan.* CZERWOTOCZ, u, m. toczenie czerwów, robaczywość, die Wurmfischigkeit, der Wurmfisch; *Bh.* cjetwotočina caries, (cjetwotoč tarmes); *Slo.* črwtoc; *DI.* carvotocina; *Rg.* zarvotocina, zarvotocina; *Bs.* çrivotocina, çarvotocina; *Cro.* chervojedina, chervotocina; *DI.* carvotocznic; *Crn.* zhervojedna, zhervojedna, zhervovina; *Vd.* zhervojedina, zhervouje, zhervizhe, zhervizhnu gniesadu; *Rs.* червоточина, проточина, молица. Piotyn pisma zachowywa od molów, od czerwotocz, i od myszy *Syr.* 347. CZERWOTOCZNY, a, e, czerwowy, toczony od czerwów, wurmfischig; *Cro.* chervojedni, chervotochni. CZERWOWATY, a, e, do czerwia podobny. *Ec.* червевидный vermiformis, wurmgestaltet, wie ein Wurm. CZERYN, u, m. (*Rs.* черенб trzonek) podława ogniska, die Unterlage des Feuerheerdes. W lesie wymurować czeryn, a na tym czerynie zrobić ognisko, albo przynajmniej gliniany zrobić czeryn, wykopawszy dołek, wybić go surową gliną twardą, i na tym zrobić ognisko. *Torz. Szk.* 170. cf. *Germ.* Scherm, Schirm.

CZESAC, CZOSAC, - at, czesze, czeszę cz. *ndk.*, uczesać, poczesać, zaczesać, zczesać, oczesać *dk.*, grzebieniem włosy przeciągnąć, kämmen, die Haare kämmen; *Bh.* cjesati, cjesawam, cjsnanti, cjsł, cjslan, rozprawiti; (*Slo.* čessi frico, česani frictio); *DI.* cheszlyati, csesyati; *Sr.* 1. cjesacj, labzicj, tjesam, wabju, cjeslu; *Vd.* zhesati, pozhesati, zhesem, zhesam; *Crn.* zhesati, zhessem, (cf. *Crn.* tesati, teshem vellicarē crines, cf. *Angl.* teaze, cf. *Ger.* käusen); *Rag.* cescgljatti, izcescgljatti; *Bosn.* cescgljatti, cesatti; *Cro.* cheszati, chessem, grebenim, cheshlati, cheshlyati; *Stl.* csesati, strugati, (cf. Ciosać); *Rs.* чесаць, чешу. Grzebieniem się czesziesz. *Warg. Radz.* 175. Włos kawalerski czesał grzebieniami. *Bardz. Tr.* 135. Czesal włos swój plówy, po ramionach rozpuszczony, *Tr. Tel.* 56. Włosy najeżone szesz, niechay będą ładnie na ślub utracone. *Bardz. Tr.* 225. Widzi z pozorney szyi wiszące nieczosane włosy, Cóżby rzekł, gdyby widział ugłaskane? *Otw. Ow.* 29. Włos nieczosany niech igra z wiatrami. *Bardz. Tr.* 365. ungekämt. Włosy przez długi czas nieczosane w kupę się wikłają. *Comp. Med.* 388. Nieczosane włosy. *Otw. Ow.* 386. Broda nieczosana. *Mon.* 72, 709. Czesanie

włosów, das Kammern; Rs. woska, woska (: fryzura). Czesac len, zesac welnę, Flachse hefeln, Wolle träm-peln; Rs. умикамаъ, вымикамаъ, омикамаъ; Crn. mikam, ahlam; Rg. gargascjatti; Vd. dersati). Czesanie lau, das Heffeln; Rs. ywob. - Czesac suknią szcotoką, szcotokować, den Rod bürtsten; Vd. shzhetiti, poshzhetiti). Dziś Pan Comes sam sobie suknią zesze. Falib. Dis. R. 3. - Czesac konia, cudzić, grzebiem czyścić, ein Pferd striegeln; Rg. strigliare, Vd. zhesati, strugati, sberbati). - Rybę zesac, oczosac, sprawowac, desquamare. Mącz. okrobać, oluszczyć, Fische schuppen, abschuppen; Vd. lusko odstergati, ribjo skorjo odernkati, shlepati, odluskuwati, ribe strushiti, luske is rib jemati). Skrobicę ryby, zesze, czezuie. Cn. Th. 1008, (cf. szczo-zuia). - Fig. zesac kogo, ćwiczyć go, okladać, einen prügeln, schmitern, mißsen, gerben. Wyczosac kogo, to jest, dobrze za łeb dorobic, urwać, depexum aliquem reddere. Mącz. Rag. tessati, otessati, erudire. Nieuczesany, nieokzesany, nieitarty, nielizany, ungeschliffen, ungescholt. Niewstydlivy, nieuczosany, hardy. Lar. Kom. D. 2. b. Nieuczosany Kuryusz. Lib. Hor. 22. Czesanie, pobicie, chlosta, Prügel, Schläge, Schmitere. Dał mu nieszpette zesanie. Off. Wyr. (łaźnią, bankiet mu sprawil). - Czesac, oczesac kogo, oszwać go, oszulerowac, oszukać, einen übervorthellen. Zzesac go nieszpette. Off. Wyr. Dał mu zesanie. Off. Wyr. (puścił go w koszuli, zgrał go). §. Czesac niiać, biedz, ciec, ciąć, laufen, rennen; Ec. благоуменъ, мшши снбишо. Już się wszyscy z legowikł ruszają co duchu, Ten z iakini, ów zesze z borowego puchu. Zab. 1, 183. Nar. Czy widzisz, iako za nim buczny iunak zesze. Nar. Dz. 3, 154. CZESAC się zaimk., a, czyn. sich kammern. tr. o koniach, kiedy się wzajemnie po szyjach gryzacz czyszczą, von den Pferden, wenn sie sich einander auf den Halsen herumraugen. Wzajem się kobyłki zeszą. Cn. Ad. 1290. (noga nogę wspiera). b., Biernie zesac się, zesany bydz, gekammt werden. Włosy, gdy się nie zeszą, w kupę się zraftają. Comp. Med. 388. *CZESADŁO ob. grzebień ob. zgrzeblo.

Pochodz: doczesac, naczesac, oczesac, nieoczosaniec, poczesac, paczes, paczesny, przczesac, rozczesac, wyczesac.

CZESC, czesci contr. czci, ż. honor, uszanowanie, czczenie, powazenie, die Ehre, die Verehrung; Bh. cjest; Slo. cest, poeta, poczmost; Hg. tiaz, tiaztolet; Sr. 1. cjesti, tjesti; Sr. 1. zesti, scil, tscil; Vd. zhasitje, pozhasitje, zhasit, poshtenje; Crn. zhasit; Bs. cjas, cjasit, posctenje, dika; Sla. poshtovanje; Rg. cjasit, cjas, posctenje; (Rg. cjas donum, ob. zesane, cjasititi mun-rare); Cro. chaszt; (Cro. chaszt; Dl. csaast; Hg. tizth a urzad); Dl. stovanye; Rs. чesma, чesмованіе; Ec. чesмованіе, дардоніе. Czesć, którą kto ma udrugich, dobre imię, honor, die Ehre (bey andern), der gute Name, gute Ruf. Czesć znaczy imię między ludźmi dobre. Parr. Et. 307. Macieiwski ustawicznie to obmyślal, zkądby król zesć, a naród sławę u postronnych miał ludzi. Gorn. Dw. 2. Wiołka zesć na królewski bankiet wezwanym bydz. Dambr. 333. Równey czci, Rofs. равночестно. Waaza Cesarzka Mość czyniaz mi zesć, której się nie spodziewalam nigdy. Niemc. Kr. 2, 22.

Bez czci, bez zesćci, *bezecci (cf. bezecny) bez honoru, uszanowania, ohne Ehre, ehrlos. Nie jest prorok wagardzeszy, a bezecci, iedno tylko w oyczyntie swoiey. 1 Leop. Math. 13, 58. (krom caci. 3 Leop.). Przez cię rycerska sława i chwala spodlala, Przez cię każda przewaga bezecci zoftala. P. Kchan. Orl. 1, 306. Pokoy trwał bez wigoru, bez nauki, bez zesćci. Zab. 15, 298. Na caci kogo karać, na honorze, an der Ehre strafen, (ob. bezecnym czynić). Jednych na ćciach, drugich na gardle karzno, Biel. Sw. 248, b. - Czesć, sława, chwala, die Ehre, der Ruhm, das Lob. W bitwie ludzie czci dostawiają. Gorn. Dw. 18. Každy z tych dopial sobie niesmiertelney zesćci. Zab. 13, 418. - Czesć którą mamy dla drugich, uszanowanie, powazanie ich, die Ehre, Ehrebetung, Verehrung, Achtung, Hochachtung. Prawdziwa zesć jest poszanowanie ludziami dla cnoty. powinne na znak zapłaty. Petr. Pol. 60. Wszyscy ptacy ze cziaz wonnemu prym daia feniksowi. Zab. 15, 161. Kuzia. - Czesć, uczucie wewnetrzne tego, czego honor wymaga, punkt honoru, das Ehregefühl, die Ehre. Czesć też mialo cnoty i pocziwości bierzemy. Petr. Et. 310. Niemasz już na świecie ani czci, ani wiary, ani rzetelności. Teat. 5, 94. Widzieli, że ani czci, ani wiary nie bylo w Wesyrze. Birk. Zbar. D. 2. (cf. wtyd, srom). Peien czci, uszanowania dla kogo Rs. почитательный; Ec. чesmный. - Czesć, znak uszanowania, wyrzadzanie czci, co się dzieie na honor drugiego, die Ehrenbezeugung. Spuściwazy twarz awą ku ziemi, uczynila zesć królowi. 1 Leop. 3 Reg. 1, 51. Uczynil zesć na twarz ku ziemi. 1 Leop. 3 Reg. 1, 23. (poklon, uklon). Zowiemy też to czcią, co z dobrego rozumienia o kim iakiekolwiek poszanowanie pochodzi, n. p. czapkę zdjac, odprowadzić kogo. Petr. Eth. 307. Mnogiemi czciami uczcili nas. Budn. Act. 28, 10. (wielka uczciwość nam wyrzadzali. Bibl. Gd.) Na zesć czyią obiad dawac: dla niego. Cn. Th. einem zu Ehren. - Czesć bozka, cultus. St. Dz. 742. die Verehrung Gottes. On zesć uprzeyną czyni swemu bogu. Zab. 15, 162. Sylwanowi zesć czynią Faunowie. Zbil. Dr. G. 2. Wszytko zycnie ku czci Pann. W. Post. W. 212. zur Ehre des Herrn. - Boga zesć! bogu chwala, Gott lob! Gott sey die Ehre. Daicz dzisieyszy, boga zesć, więcey niż kilkadziesiat tysięcy więzniów nam przywrócił. Pot. Arg. 279. §. Czesć, godność, dostoiestwo; czci, dostoiestwa, godności, honory, eine Ehrenstelle; Ehrenstellen, (Ehren). Czesć przyrodzenia nie mieni. Rys. Ad. 7. Czci i bogactwa mu obiecywał. St. Dz. 152. Dawazy zesć, dayze i wolą. Rys. Ad. 12. Kościol S. zakon wasz przywileiami i czciami ubogacil. Birk. Kaw. Malt. C. - §. Czci pragnienie, czcichud, panosza, ambicya, die Ehrsucht, der Ehrgeiz. Królestwo oycu wydrzeć chcial, zajezony czci pragnieniem, lakomstwem. St. Dz. 787. Kościol złością i czci pragnieniem Focjussa roztagiony. ib. 851. et 168. et 222. harde czci pragnienie. ib. 851. Czci pragnący, czcichutny, ambitny, ehrsuchtig, ehrgeizig. Czci pragnącym duchem sobie stolicę przywlaszczył. St. Dz. 853. *§. Czesć, uczta, biesiada, bankiet na czyię zesć, ein Gastmal, ein Gastmal; Sla. caast, gostba; Dl. chasatenye, gozba, gostbina; Cro. goschenye; Vd. gostovanje; Sr. 2. gostjina. Miezczanin ieden Krakowski prosil cesarsa, i królów na

część do siebie w dom i obficie ich uczęszczał. *Gwagn.* 64. Na nich uczyniwszy część, dostatkim ich częstował. *Biel. Kr.* 107. Był Tarnowski u hordy Nahajskiej na czci, częstowali go tedy kobylęm młkiem i mięsem końskimi; ale mu nie bardzo smakowała ona część. *Biel. Kr.* 572. Zgoda ta była listy, przysięgami, czciami obojczy strony umocniona. *Vol. Leg.* 2, 769. Wesele wielkim nakładem, ozdobą, *czciami (z Czełka, zamiast: czciami), gonitwami, sprawowane było. *Biel. Kr.* 487. Umiękczał lud czciami, dary i innymi łagodnościami. *Biel. Hst.* 119. Pospolity człowiek ma sobie za wielką rzecz, mieć kogo u siebie na czci. *Budn. Ap.* 28. Senat i szlachta w ten dzień czci na siebie sprawiali. *Otw. Ow.* 275. Sprawił wielką część na pany swoje. *Zbil. Dr. G.* 2. *Pap. Kol. O.* 2. b. Wolą drudzy *cci (czci) sprawiac, niżli w pole wyiachać. *Biel. S. M. C.* 2.

NB. Tak w dawnych iak w nowych drukach często znayduie się część zamiast część, co niedbalstwu drukujących przypisać należy. - Pochodz. ob. po słowie: czcić.

CZĘSC, ści, ź., Cząstka, Cząsteczka *zdrbn. qu. v.*, jedna z tych rzeczy, z których się składa całość, ein Theil, der Theil (eines Ganzen): *Boh.* část, cząstka, díl; *Sorab.* 1. tjaštj, tel, djel, teil, djiel; *Sr.* 2. žel, želba; *Bs.* del, dio; *Rg.* diò, djèlak; *Crn.* dojl; *Vd.* dieu, diel, tal, rasdell, falat, stranik, part, plat, stran; *Slav.* thàl, dio, ris; *Cro.* del, tàl, dél, stran; *Dl.* dil, dio; *Rc.* частъ, чаъ, участъ, доля (cf. частіе, участіе szczęście). Cała rzecz większa od każdej części swojej osobney. *Sol. Geom.* 26. Wziąd połowę, trójkę, ćwierć, piątkę, dwudziestkę, trzydziestkę iakowey liczby, jest to rozdzielić tę liczbę przez 2, 3, 4, 5, 20, 30, albo ją przedzielić na 2, 3, 4 i t. d. równych części dla wzięcia z nich jednej. *Jak. Mat.* 1, 55. Jedna trzecia część ob. tróyka, ein Drittel; jedna czwarta część, czwórka, ćwierć, ćwiartka, ein Viertel, jedna piąta część, piątka, ein Fünftel i t. d. szóstka, siódma, ósmka, dziewiątka, dziesiątka, jedynaśtka i t. d. Zgoda dwóch *trzech części narodu. *Przesłr.* 12. (dwóch trzecich części). Ciało ludzkie składa się z części twardych, z części miękkich i z części płynnych. *Perz. Cyr.* 1, 12. Cztery części roku. *Kal.* 39, *M.* 3. die vier Jahreszeiten. Części dnia. *Schl.* 6. die Tageszeiten. Księga na dwie części podzielona, na dwa podziały, iaka jest n. p. *Krasick. Hst.* na 2 części podzielona. - §. Część czyja, udział jego, sein Antheil, sein Theil; *Ec.* доля, частъ, *Rc.* учасокъ, учасочекъ. Ta jest część nasza i los ten. *Birk. Zyg.* 25. - Jagiello wzięwszy Witolda na część swego starania, najwyższe księstwo ziem Litewskich mu dał. *Herb. Star.* 663. (zrobił go uczestnikiem swego starania, przypuścił go do dzielenia z sobą tego starania, er ließ ihn an seiner Regierungssorge Antheil nehmen); *Rc.* причастивъся, причащаться; *Ec.* обшатица. Część mający w czym, uczestnik *Ec.* обшатица; *Rc.* обшатица. Nie mający części w czym, nieuczestnik *Ec.* безчастнии. Pozbawiać kogo części jego *Ec.* безчастивати. Część losem na kogo przypadła *Rc.* повыштокъ. (cf. *Ec.* злочастіе mala pars nieczęście). Posiadacz części, t. i. części wsi, nie całej wsi, der Besitzer eines Theils des Dorfes. Najwięcej jest takiej szlachty na Podlasiu, która tylko części

posiada. *Off. Wyr.* Część w iakiej pracy mający, dzielący iaką pracę z kim, der an einer Arbeit Theil hat, Antheil hat. W postanowieniu trybunałów przez Batorego, miał swoją część Wielki Zamoyski. *Off. Wyr.* W dzielach Sobieskiego miał część Jabłonowski hetman. *ib.* §. Częścią, nie całkowicie, zum Theil, nicht völlig; *Rc.* частію, ома частіи; *Ec.* ома. Częścią tego dopiął. *Tr.* - Część - część; częścią - częścią; zum Theil - zum Theil; theils - theils; eines Theils - andern Theils; sowohl - als auch. *Sr.* 2. nésto - nésto. Ryś częścią biały, częścią bury. *Zab.* 16, 354. Częścią zazdrość, częścią nienawiść, częścią niewdzięczność ludziom oczy zasłaniała. *Star. Zad. E.* 6. Linia prosta nie może być częścią na równi a częścią podniesiona. *Jak. Mat.* 1, 12. - Po części, nie ze wszystkim, nie zupełnie, zum Theil, nicht völlig, nicht ganz; *Slav.* na dio; *Vd.* on diel, is ene strani, eno stran, nekai; *Bh.* gebuat; *Rc.* омачастіи. Po części prorokujemy; ale gdy przyjdzie to, co jest doskonałe, tedy to, co jest po części zginie. *Radz.* 1. *Cor.* 13, 10. Nie po części, ale wszystko ogółem oswobodził. *Warg. Wal.* 50. Po wielkiej części, größtentheils; po większej części, po największej części, größtentheils; *Vd.* vezhi diel; *Crn.* vezhdjell). - Częściami, jedną część po drugiej, theils weise, zu einzeln Theilen, einen Theil nach dem andern; *Bh.* částicn; *Rc.* почастно, частно. Potym częściami iak wszystko odkrywał jako na jego zdrowie czyhać, miano. *P. Kchan. J.* 524.

Pochodz: cząstka, cząsteczka, ucząstek, uczestnik, uczestnictwo, spółuczestnictwo, uczęszczać, często, częstokrot, częsty. §. Szczęście, nieczęście i t. d.

CZĘSCIWI, a, e, - o, albo - ie przysłk., pełen cści, uszanowania, voll Ehrfurcht, ehrfurchtsvoll; *Bh.* ctivj; *Sr.* 1. cješny; *Vd.* zhaštliu; *Rc.* почтительный; *Ec.* честивый. Ludzie cnotliwi, uboga ofiarą blagając bogi, bywali miani za nabożne i częściewe; a ludzie grzeszni, chociaż hojnie krwią oblewali ołtarze, przecię przez wiśka niezbożnych i nieczęściwych uchodzić nie mogli. *Gorn. Sen.* 22. religiosus, irreligiösus). Okrtnicy nieczęściwi Seyron, Gieryon i t. d. *Gorn. Dw.* 382.

CZĘSCIUCHNO intens. adv. Często, często gęsto, bardzo często, gar sehr oft. Prawda częsciuchno pokryto siedzi. *Gorn. Dw.* 17. *Fal. Fl.* 140.

w CZESIE, w czasie ob. Czas.

CZESKI, a, ie, *CZESKO, po CZESKU przysłk., od Czech, Böhmisch; *Bh.* cještj; *Sto.* češti, češti; *Cro.* cheški; *Dl.* czełky; *Hg.* chěšil; *Rc.* Богемскій. Wacław był razem królem Czeskim i Polskim. *Dyk. G.* 1, 155. Po czesku mówić = językiem czeskim, Böhmisch sprechen. Z Czeska mówić, zarywać czeszczyzny, den Böhmen hden lassen, denckbliden lassen. Pierwoy gly co zaczęgo i w Polsce zmiawiano, Tedy to Czeckim słowem zdzierzeć obiecano. *Rey Zw.* 241. (cf. Co za Czech słowa dotrzymać. Czechow za bardzo rzetelnych ludzi miano). Czeski grosz, albo Czełki, (cf. Praski), ein Böhmischer Groschen, ein Böhme; *Bh.* cještj, 6 groszy Polskich). Czełki kamień, fałszywy dyament; bo w Europie dyamentami zfabrykowanemi popisują się osobliwie Czechy. *Kluk. Kop.* 2, 26. ein Böhmischer Stein, ein; undchter Demant. Nie tylko dyament się świeci; ale i Czełkie kamyki blask wydają. *Off. Wyr.* (poróz oszukuje. Nie wszystko słoło, co się

świeci). Zmiał brylantu, Czeski mi się tylko dołzał kamyk. *Teg. 29, b. 39.* Znać się na Czeskich kamieniach (znać się na malowanej twarzy, na farbowanych lisach). Tak się stosuje Czeski kamień do dyamentu, jak liczman do czerwonego złotego, szych do złota; nędsza do złotogłowu. CZESŁAW, a, m. imię męskie, niby to, Czechów sława. *Chmiel. 1, 60. ein Mannszname.*

*CZESNE, - ego, n. *Substantive* (Rg. *ejas donum ob. cześć*) *honorarium* podarunek sędziemu, ein *Chrengeschent*, *Honorat*, für den *Richter*. Czesne abo pamiętne, które zwykło bydź sędziemu, gdy którą rzecz skazawał, dawane, było odjęte; wszakże też płaca pod innym imieniem, które pamiętnym zowią, jest odnowiona, które na miejscu onego czesnego bywa brane, i jeszcze to czesne w wielkości przewyższa. *Herb. Stat. 403. Vol. Leg. 1, 22. (R 1347). ob. Czesny.*

CZESNIK, a, m. urzędnik ziemski, od czasy zwany, że w czasie przyjazdu króla w swojej ziemi miał mieć staranie o trunki, (cf. *Podczaszy*), der *Landmundschent*, *Landtschaftschent*; *Bh. cšsnit, cšsnit, cšsnit*; *R. cšpocnyk* (ob. czara). *Ec. винолюбелъ.* CZESNIKIEWICZ, a, m. syn czesnika, der *Landmundschentensohn*, *Landtschaftschentensohn*. Wziąwszy iaki z dużemi guzikami fraszek, pódę między szulerów, i będę się prezentował za iakiego cześnikiewicza. *Tear. 22, 14.* Pan Cześnikiewicz przeseymikował dwa folwarki. *Kras. Pod. 2, 237.* CZESNIKOSTWO, a, n. urząd czesnika, der *Landschentenamnt*; *Vd. tabernaria, tabernantvu, likebuvanje, oshtirjastvu*; *Ec. винолюбие. f. Zbiorowo cześnik z żoną, der Landmundschente und seine Frau.* Przejdzając zatrzymał się dni kilka u państwa cześnikowskiego, naszych sąsiadów. *Tear. 16, 11.* CZESNIKOWA, y, ż. dzie *Landmundschentinn*; *Bh. cšsnice.* CZESNIKOWNA, y, ż. córka cześnikowa, der *Landmundschententochter*.

1.) CZESNY, CZESTNY, a, e, od caci (ob. cześć), czcigodny, cny, zacny, *ehrwürdig, achtungswürdig*; *R. cšpnyj*; (*Di. cšestit* = sławny), Nie tylko z doświectwa, ale i z urodzenia potrzeba do tak wielkiej sprawy czesnego, po naszymu, zacnego człowieka. *Zoth. M/hr. 59.* Nieczesny, bezczesny, bezeczny, infamis, *ehrlös, infam, schändlich*. O synu nieczesny, ce z oycowkim nieprzyjacielem przestaicz. *Zabr. Zw. 129.*

2.) CZESNY, a, e, od czasu, czasowy, doczesny, *zeitlich*; *Bh. cšasn*; *Crn. zhasn*). Błogosławił im bóg, tak na czesnych, jak i na duchownych dobrach. *W. Pofł. W, 2, 113.* Ofatecznego czasu żywota czesnego twego. *Bial. Pofł. 33.* Racz nam dać Panie, po żywocie czesnym on wieczny. *Bial. Pofł. 114.* Wzgardziwszy temi rzeczami czesnymi, żąda wiecznych. *Wrobl. 91. Kucz. Kar. 3, 354.* Czesność, doczesność *R. временность. f. Czesny, wczesny, zeitig, früh*; *Sr. 1. tšasn*. Bóg da ziemi waszey deszcz czesny i późny. *W. Deut. 11, 14.* (ranny i późny. *Bibl. Gd. Früh = und Spatregen; Sor. 1. tšasnoscj wczesność*).

CZESTKA, *CZOSTKA, i, ż. *zdrbn. słowa Cześć, gloria, eine Heine Ehre, kleinliche Ehre, ein Ehrden-*

Kiedy wstąpi w nas chciwość zbytnia cześci, człowiek prawie nic nie widzi. *Gorn. Dw. 84.* My się na świeckich rozkoszach, ryfkach, czostkach, iakomświe bawiem. *Sł. Kaz. 232.*

*CZESTNIK, a, m. ucześnik, der *Beihilnehmer (ob. cześć)*. Przez wiarę stałem się członkiem Kryształowym i cześnikiem pomazania jego. *Katsch. Gd. 19.*

CZESTNY, CZESTNE ob. Czeany, Czesno.

CZESTNY, a, e, na części dziełay, sztuczay, *particularis. Mqcz. theilbar; R. cšpnyj.* CZĘSTO *pryatk. przymiotn.* Cześty, CZĘSCIEY *Compar.*, wiele razy przedko powtarzając, *oft; Bh. tšasto, cšstęgi; Slo. cšsto; Sla. cšsto; Crn. zhasn; Sr. 2. zęsto, zęsciej; Sr. 1. tšasto, hušo, tšastiej, hušitšey, hušico (cf. zęsto); Vd. zhasn, gošo, velikobart, vshat; R. cšcno, povčacny, povčage.* Malo a cześto, stoi za wiele. *Cn. Ad. 472.* *Cześto cześtokroć: bardzo cześto, *gar oft.* Cześto cześtokroć dla obrony królestwa nieprzyjacielskie niaizady mężnie podieli. *Herb. Stat. 3.* - Cześto zędo, bardzo cześto, *sehr oft, sehr häufig*. (cf. *ugęszczac: ucęszczac cf. *D bb. bidmalš, diabemelbet, bidbefagt ob. Ad fig.*). Nasi plundrowali Węgry, za tym plac i narzekania przychodziły do Władysława cześto a gęsto. *Biel. Kr. 429.* Cześto zędo w dól wpadnie, kto go pod kim kopie. *Pot. Jow. 65.* - Dosyć cześto *R. cšpnyk*. Tak cześto, tyle razy *R. koljad.*

CZĘSTOBYT, a, m. uczęszczający gdzie, bywający cześto, ein *stetiger, häufiger Besucher*. Ten Jegomość cześtobył w mym domu. *Off. Wyr.* CZĘSTOCHOWA, y, ż. Jasna Góra, *Mons Clarus*, miasto w Sieradzkim, wslawione cudami P. Maryi, które tam kościół jest bardzo bogaty. *Dyk. G. 1, 155. Lšenstochau, eine Stadt in Etaden, mit etnem berühmten Marienbilde.* Już też i w Cześtochowie takie cuda się nie dzieją, iakie ten Jegomość wkarty dokazuje, (cud nad cuda). Ofiarny się Wc Pan do Cześtochowy, (nie zwyczajnego nie pomoże; nato trzela cudu). J w Cześtochowie tego nie widać. (osobliwość nad osobliwościami). Gada, iak w Cześtochowie (iak w wieży Babilońskiej, różnemi językami, iak opętani, których pełno w Cześtochowie). Tak trudno to, iak Cześtochowy obronić (rzecz snadna, bo Cześtochowę sama N. Panna obronić miała przeciwko Szwedom). Potrzebny, iak djaból w Cześtochowie. *Tear. 52, b. 88. Zabł. Zbb. 41.* (iak Pilat w kredzie, iak pies w kościele, *Saul unter den Propheten; Vd. taku trebi, kaker tern vpeti*). - Cześtochowa (Cześtochowiąca, *Zrn. Pofł. 3, 787. b.*) składa się z słów: cześto i chowa; zład liczygroszów i łapieniażków, łowiszelażków tym wyrazem cechuia n. p. To panosko prawdziwie Cześtochowa, To Pan Cześtochowa. CZĘSTOCHOWSKI, a, ie, od Cześtochowa, *Lšenstochauer =, von Lšenstochau.* Forteca Cześtochowska. *Dyk. G. 1, 156.* Słubował odprawić Cześtochowską drogę. *Paszł. Dz. 27.* (obietal się do Cześtochowy, *er gelobte eine Wallfahrt nach . . .*). Obrazy Cześtochowskie, któremi rycerstwo pod czas wojen pierśi swoje uzbraia, a za nuywiększy skarb synom swoim leguie. *Nar. H/a. 3, 83.* (obrazy wyrażające N. Pannę, iaka w Cześtochowie, bywały o cu-

e. cudowny iey obraz pocierane). Cud Częstochowski; cud większy nad Częstowski (bardzo wielki). Jeśli się mdy koniussy na iarmarku nie upiie, będzie to cud większy niż Częstochowski. *Oss. Wyr.* Częstochowski żołnierski, bożogrobki, papieżki, księży, odpułtowy, niećwicsony, niewprawny; ponieważ w Częstochowie załogę utraymywali Paulini; nawet dowódcami iey i starostami fortecy byli, aż do panowania Stanisława Augusta, *Dyk. G. 1, 156.* Poszły zbiory, iak Częstochowskie skarby, (nie wiedzieć, gdzie się podziały, snikły z dymem, ani ich śladu niemasz). Kręsa Częstochowska (tęga, eine tächlige Schramme, od kręsy tegoż obrazu cudownego, na twary Naysw. sadaney od poganina). Rycerz z kręszą Częstochowską, *Oss. Wyr.* Kadencye Częstochowskie, wierszyska ladaiakie bez ładu i składu, iak w organiczich książkach. *CZĘSTOKOŁ, u. m. palisady, zasieka pałisadami, *Tr. die Werbillsabirung, ein Palisadenverhan.* ob. okołokop. CZĘSTOKROC przysłk. raz w raz często oftmalig; *Bh. cjasłotrát; Slo. cjasłotrát, mnohostrát; Bs. cestokrat, gułtokrat) Rg. cestokrat, velekrat, vecchjekrat; Vd. zhestukrat, velikobart; Crn. pogoftu; Cro. gusztokrat; Hung. gyakran; R. многократно. Ec. на частѣ, многочастѣ, многожды, многаши, многожачею ob. Często. CZĘSTOKROTNY, a, e, CZĘSTOKROTNIĘ przysłk. raz po raz częsty, oftmalig; *Sr. 1. cjasłotrótinje; Ec. многочастими; R. многократными. CZĘSTORODNY, a, e, CZĘSTORODNIE przysłk., rodzący często, oft gebárend, oft zeugend; W kościele łaska pańska, duchem świętym płodna, Nowe syny częstorodna. Groch. W. 140. CZĘSTOSC, sci, ż. wielokrotne powtarzanie się lub czego, die Häufigkeit, die oftmaligkeit; *Bs. cestochja; Cro. chesztocha, gusztocha; Sr. 1. hústecj, tjasłotrótinje; Rb. cestina, cestóćchja; Rs. частотами, частотами; Ec. частоты, густоты (cf. gęstość) Jak częstość uprzykrzenie, tak rzadkość ma w sobie coś pożądanego. Lub. Roz. 225. CZĘSTOTLIWY, a, e, CZĘSTOTLIWIE przysłk., nie raz, lecz często powtórzony; w grammat. słowo częstotliwe, frequentativum. Kpcz. Gr. 2. 197. (oppos. iednotliwe); *Slov. cjasłotliwé słowo.****

CZĘSTOWAC, *CZĘSTOWAC, - ował, - uie cz. ndk., poczęstować, uczęstować dok. Czeftowywać czfl. (ob. część, ucsta) dawać iść i pić, podeymować gościa, bydź mu rad u siebie, tractiren, bewirthen; (*Rg. cjasłitti munerare; Sr. 1. tejsłjnyu częć; Dl. chasztim; Rg. ctovatti, ctunjem, ctovatti; Bh. hostiti; Bs. gostiti; Cro. gosztim; Vd. gostuvati; Rs. чечтимъ, чечу.* Czeftować absolute biesiadować, bankietować, tractiren, schmaufen, banketiren. Czeftuie, gra, baliki daie, suto szafuie pieniędzmi. *Teat. 14, 107. - Transitivie czeftować kogo, etnen tractiren.* Kucharsa rad winuie, gdy kto gości źle czeftuie. *Cn. Ad. 406.* Dobrze czeftuie, kto co ma nie żaluie. *Cn. Ad. 90.* Skarżą się, żeście ich źle na obiedsie czeftowali. *Baz. Sk. 562.* Wdzięczne było Jagiellowi poselstwo od Czechów, i przeto czeftował posły dobrze. *Biel. Kr. 298.* Uczestnywa (*Dual.*) go, a uweselmym się z nim. *Sk. Dz. 578.* Cycero czeftowywał co przednioysze swego powiatu ludzie. *Kozz. Cyc. 5.* Czeftowanie, ucsta, *część, biesiada, die Gasterei, das Tractiren; *Bs. goszima, gostenje; Vd. gostovanje; Ec. угождение, чреждѣние.*

Tom I.

§. Czeftować kogo, pić kogo, etnem jutrinken (shn bei sáufen, trunken machen). Jakże nie poczeftować, gdy kto w dom przychodsi, Jak czeftować, a nie pić? i to się nie godzi. *Kras. sat. 55.* Tak go będę czeftował, że go będzie w każdym kącie dosyć. *Cn. Ad. 333,* (wystrychnę go na świnię, że piiany będzie bluń i t. d.) Czeftował go, aż nie trafił do domu. *Cn. Ad. 129. vel ebrius, vel plagis impos animi factus) fig. tr.* Turczyn w każdym państwie, które opanuie, senatora, biskupa, iak chłopu czeftuie. *Pasz. Dz. 49.* (tak się z niemi obchodsi, iak z chłopami, et tractirt sie, wie Bauern). Czeftować kogo kiiem, przetegnać go kiiem, wyłatać mu skórę, wygarbować, etnen mit dem Stocke tractieren. Poczeftował go nie szpetnie przez łeb. *Oss. Wyr.* Policzkami czeftować, mit Ohrfeigen tractiren. Czeftuizą się pogębkim. *Paß. F. 131.* §. Czeftować kogo czym (cf. cścić kogo czym) spotykać kogo czym, ofiarować mu co poczesnego, einem einen ehrenvollen Antrag thun. Czeftowano go woiewódtwem; ale wolał starostwo. *Oss. Wyr. CZĘSTOWAC się zaimk. a.) siebie samego, sobie rad bydź, sich selbst tractiren.* Gości zaprosiwazy, sam się czeftuie. *Cn. Ad. 268.* Sam się czeftuie, nie da się prosić, sam sobie dolewa, sam się bierze do szklanki, nie trzeba go czeftować, sam pie. - Poczeftować się, uczeftować się, uraczyć się, użłopać się, upić się, sich betrinken, benebeln. Zona iego dobra, póki się nie poczeftuie i póki iey się nie zagrzeie w głowie iaki trunek. *Haur. Sk. 194. b.)* Wzajemnie się czeftować, sich einander wechselseitig tractiren. *Fig.* Koperczaki stroić, komplementować się, prosić się, mit einander Complimente machen. I w tym łaski dosyć, nie dadź sie bardzo długo czeftować i prosić. *Pot. Arg. 8.* Czeftuizą się, iak N. N. do wieży. *Cn. Ad. 130,* (rad każdy drugiemu ustępuie). Czeftuizą się, iak N. N. z wieży. *ib.* (każdyby rad bydź pierwszym). CZĘSTOWNIK, *CZĘSTOWNIK, a, m. który częśc a biesiadę iaką sprawuie. *Mącz. der Gastirer, Tractirer; Dl. chasztitel, gosztenik; Cro. gosztitel, chasztnik; Ec. чреждателъ, чреждателъ.* Gdy gospodarz się odwrócił, wymknąłem się z izby; dogonił mnie wśród podwórza niespracowany czeftownik. *Kras. Podfl. 2, 11.*

CZĘSTY, a, e, CZĘSTYSZY, CZĘSCIEYSZY *Compar.* wkrótce wielokrotnie powtórzony lub powtarzający się, häufig, oft; *Bh. cjasłj; Slo. cjasłj; Dl. csesati; Cro. chészt, guszt; Rg. et Bs. cést; Vd. goft, vnogen, veli. kubarten, pogosten; Sr. 1. hústé, tjasłotrótinje; Rs. частыми; Ec. чѣма гасща cf. gęsty, częsty). Woleć częsty mały zysk, niż większy a rzadki. *Pot. Jow. 95.* Gość częsty i długi, rychley się sprzykszy. *Cn. Ad. 265.* Kray ten ma szródła częste. *Warg. Radz. 31.* Krużganek częstemi kószami albo łukami ozdobił. *Opis Jer. 55.* Jako siekięra częsta wręku rękę czyni twardą, tak grzechy częste twarde serce. *Birk. Zbar. C. 2. b.* Wrzaskiem wszystkich okrutnym i częstym a gęstym kaykanieciem, znacnie był szelony. *Warg. Wal. 245. (ob. gęsty: częsty). Ec. частѣю, частъ бываю, crebresco; Rs. частѣми гęсциѣ; Bs. cestiti, cestociniti; Rg. cestiti, cestovatti, zacestiti - uczeftszczac; Cro. chesztoвати frequentare, cheszttiti celebrare.**

CZESZCZEC *niak. nied., zczeszczec dok., Czechem się stawać, na Czecha zarywać, zum Bößmen werden; Bh. cęstjiti,*

Bohemizare, *Kestilly bohémizatus* zczeszcziaty. CZESZCZYNA, y, ż. wszystko co Czeskiego jest, język, sposób, obyczaj, towar Czeski i t. d. *das Böhmische*, etwas Böhmisches, Böhmische Sprache, Gebräuche, Waaren u. s. w.; *Bh. cješčina*, cješćina; *Slo. češina*, čečina. Polak, chociaż nie będzie w Czechach, jedno iż granice Szląska przejdzie, to już inaczej nie będzie chciał mówić, iono po Czesku; a Czeszczyzna, wie to bóg, iaka będzie. *Gorn. Dw. 42.* Czeszczyzna, towary, siemiopłody Czeskie, osobliwie kamyki Czeskie (cf. Norymberszczyzna). CZESZKA, i, ż. z Czech rodowita, *die Böhmku*; *Bh. cješka*; *Slo. češka*, češina; *Sr. 1. cješka*, cješćowka; *Cro. chehinya*. (2.) *Bh. cješka* czarownica; *Gall. bohemienne* cf. cyganka).

CZESZE, CZEZUIE ob. Czesac. *CZETKA ob. Cętka. CZETWER, CZETWERT, a, m., CZETWERYK, CZETWERTNIK, a, m. *zdrbn.* pełna miara zbożowa Raska, *ein Menschliches Kornmaß*. *Rr. четиерпуб*, 8 czterwertników, четиерпуб, ósma część czwartą, 1229 caliów kubicznych Paryzkich. (cf. Cwiertnia).

CZKAWKA ob. Szczawka. CZŁAP ob. Szlap, CZŁECZEK ob. Człowieczek. CZŁECZY, a, o, człowieczny, ludzki, człowieczski, *menschlích*, Menschen. Czeleca natura iakoma a zła. *Pot. Jow. 217.* Króla tego ród czelecy przeklina. *Karp. 2, 76.* Ona w czeleczym ciele aniołem się zdała. *Auszp. 24 f. Possess.* czyisik, nie wiem czy, do kogoś, lecz nie wiedzieć do kogo należący, *irgend jemandes* (eines Menschen). Czyi ten piaszcz? Czelecy. CZŁECZYNA, y, ż., człowieczyna, z pogardą, niewielki gracz, nietęgi pacholek; lub z pożałowaniem, biedaczyna, nieborak, *ein elender erbärmlicher Mensch*; *ober auch: ein armer bebauerndwürdiger Mensch*. Smieszna czeleczyna chciała się zemną zmierzyć. *Oss. Wyr. Kogoż się tu bać! takię czeleczyni!* *ib.* CZŁECZYSKO, a, n., człowieczysko, w rubaszney mowie, n. p. stryń miły icst dobre czeleczysko. *Weg. Mar. 3, 10.* ein guter Kerl. Dobre czeleczysko, choć czasem lubi się gniewać. *Teat. 14, d. 22.* Czeleczysko prawne, *ib. 7, b. 35.* CZŁEK ob. Człowiek. CZŁEKOBÓG ob. Człowiekobóg. CZŁEKOLUBNOSC ob. Człowiekolubność.

CZŁONECZEK, czka, m, *zdrbn. rzeczown.* Członek, *das Gliedchen, Gliedlein, ein kleines Glied*. *Bh. cılanet*, članet; *Vd. vudish, kotrigish*; *Sr. 1.* stawczi. Młode jego członeczki w truniękę schowali. *Zbil. Dr. H. 1.* Członeczki twoje drżą od zimna. *Zyw, Jez. 29.* Nie ma w człowieku członeczka, któryby nie miał swego własnego bolu. *W. Post. W. 2, 286.* Członeczki śliczne. *Groch. W. 365.* CZŁONEK, nka, m., *CZŁON, a, m., część iakaś oddzielna ciała zwierzęcego, *das Glied, ein Theil des thierischen Körpers*; *Slo. članet*, klauč, ud (Bh. član, cela gedna kufka) *Bh. cılanet*, aud, klauč; *Rg. ackgljan, ackgljanak, cclán, cclanak, zglob*; *Sr. 2. zlonk, lenk* (cf. *Ger. Gelenk*); *Bs. glán, glén, glanak, zglian, ud*; *Sl. glának, prigib, udal*; *Cro. člänk, zglob, kotrig, chlanyek*; *Di. chlanak, zglob, sklyan, sklyanek*; *Crn. zhlanek, gánek, gib, ud* (*Crn. zlink condylus*); *Vd. zhlink, glied, sklèp, vud, kotrig*; *Sr. 1. stam, brodjelne stamé*; *Ros. членъ*; *Ec. yab.* Ciało człowieczne złożone jest z wielu członków, które jedna dusza żywi; przez nią oko ma swoją moc do widzenia,

ucho do słyszenia, i inasz członki mają swoje własności. *Karnk. Katch. 74.* (narsędzia smydlowe, *Sinnenwerkzeuge*). Wszystkie członki należą do zupełności ciała ludzkiego. *ib. 90.* Członki są między sobą spoiwane, że kiedy jedno co boli, wszystkie boli, kiedy jeden członek co cierpi, wszystkie ciało cierpi. *Karn. Kat. 79.* Zmordowane członki dobrze tu wypocząć mogą. *Teat. 8, 84.* Encasz zebrał członki, do ziemi się schylił. *Dmoch. II. 2, 221.* (skurczył się, *er bückte sich, zog sich zusammen*). W sztuki i na członki był rossiakany. *Stryk. 367.* Mają wzrost olbrzymi i ogromne członki. *Przyb. Luz. 325 et 155.* §. Członek, *per excell.* członek męski, wstydlivy, plemienny, płodny, tajemny, niski, wseteczny, *das männliche Glied, das Glied, das Zeugungsglied*. *Boh. čičal, gebal*; *Stu. czovice udo*; *Rg. xilla*; *Sr. 1: myjff stahw, narobny stam, myzła hamba*; *Crn. kurs*; *Vd. moski sram, rep, kurz, shpiza*; *Bs. sglisda*; *Ec. срамные уд.* Członek naturalny męski lub korzeń. *Krup. 2, 159.* Członek męski. *Siesz. Ped. 214.* Członek tajemny męski. *Ow. Ow. 591.* Odcinać chłopcom członki płodne, *Hul. Ow. 112.* Członki wstydlive. *Sk. Dz. 825.* Przez ubranie ich znać wstydlive członki. *Pazk. Dz. 122.* Członek wseteczny. *Pot. Jow. 2, 58.* U Izraelitów na członku plemiennym obrzezanie ustawiono. *W. Post. Mn. 53.* Mazanie około niskiego członka. *Sien. 452.* Do rozmnożenia narodu ludzkiego służą członki naturalne tak męskie, iak biologiczne. *Kirch. An. 61.* *die Schaamtheile, Zeugungsglieder, Schaamlieber.* §. *Fig. tr.* członek iakiego społeczeństwa, towarzysza, *ein Mitglied, Glied einer Gesellschaft*; *Vd. tovarah, sravenud*; *Ec. сѣблѣсннх.* W kościele bożym są różna członki, to jest, rozmaici ludzie, rozmaite narody. *Karnk. Kat. 79.* Wierni członkowie Chrystusowi. *W. Post. W. 205.* Martwe członki w kościele ludzie zli. *Karnk. Kat. 79.* Członek rady. *Oss. Wyr.* Pan Schults, członek Pruskiej akademii. *Łęsk. Miern. 2, 205.* §. Członek u źdźbła, trzciny, łodygi, ziela, drzewa, kolano, kolanko, *Cn. Th. wyrostki poprzeczne, die Knoten, die Glieder.* Członek czoauku, *Cn. Th. eine Behe des Knoblauch.* §. Członek w mowie sporszy, odstęp, *ein Abschnitt in einer Rede*; członek w mowie drobniejszy, peryod, *eine Periode.* Modlitwę mówił rozdzielnie i iakoby po członku, z słowy się nie kwapiąc. *Erasm. Ob. E. 2.* Członek, punkt, kategororya, paragraf, artykuł; *Vd. odstavič, artikel*; *Rr. сшамъя.* Począł czynić wyznanie wiary po członku, każdego członka z osobna piśmem dowodząc. *Baz. Hist. 52.* jeden Artikel, jeden Punct. Członki wiary, artykuły wiary, *die Glaubensartikel, die Artikel.* Członki kredo, niejakim podobieństwem, którego oycowie nasi często używali, członkami nazywamy. Bo iako w ciele część od części członki dzielą, tak w tym wyznaniu członkiem to zowiemy, cokolwiek o każdéj rzeczy z osobna wierzyć mamy. *Karnk. Kat. 10.* Dwanastie członków wiary S. Symbolum, kredo, skład apostołski. *Sk. Dz. 26.* *Rey Post. X. x. 5.* §. *Adverbial.* członkami, po członku, na członki. *Cn. Th. gliederweise.* *Vd.* po vudi, po vudach, *Rr. сшамѣннх.* CZŁONKOWANIE, ia, n. *membratura* Męcz. *ein gliedriger Bau, der Gliederbau.* *Ec. членовѣніе.* CZŁONKOWATOŚĆ, ści, ż. *articulatio*; *Ec. вчленовѣніе.* Spojenie kości

z sobą niby szwem iakowym słączonych, nazywamy członkowatością. *Perr. Cyr.* 1, 24. Pałce składają się z trzech członkowatości. *ib.* 1, 21. *Offedernng, Offedertfügung.* *Ec.* Благосочленение = *svazromla* składność; *Eccl.* *вчленню articulo*; сочлененію, слаганію членомъ *Gr. συναρτησις*; сочлененіе, членовъ сложеніе *Gr. συναρτησις* **члонкованіе; изчленяю *Gr. εξαρθρω* *tembra contido* **wyczlonkuję (cf. rozczlonkować); *счленослѣвшіи*, согласившисѣ многимъ во едино, *згоднѣ* się jednomyślnie; *Ec.* превлєннѣишисѣ, переродитисѣ *преобразаѣ* się, *прекстаіа* сїа. CZŁONKOWATY, a, e, *articularis.* *Mącz.* członki, przeguby maiaący. *Cn. Th.* z członków składany, *offedertig, zergliebert.* *Rg.* scgłjanast; *DI.* szklaniast, szłobni; *Cro.* kotriani; *Ec.* членнѣишнѣи; *Vd.* vuden, kotriahen; *Crn.* udu; *Sr.* 1. stawotni. - *§.* Członków wiele albo wielkie członki maiaący. *Cn. Th.* *großgliedertig, startgliedertig.* CZŁONKOWY, a, e, od członka, do członków należący, *Offed.*; *Offedert*; *Rc.* членовый. CZŁOWIECZEK, *abbrev.* Człeczek, cza, *m. zdrbn.* *rzeczown.* Człowiek, *ein Menschchen, ein Kerlchen.* *Slo.* człowiec, człowiec; *Bh.* cłowicel, jiwucel; *Sla.* cłowicac; *Rg.* cłowicel, cłowicjas (*vulg.* baghégł); *Bs.* cłowicjaj; *Cro.* chlovechez; *DI.* chyovichacz, cłowicjas; *Sr.* 2. głowicjok; *Sr.* 1. cłowicjok, cłowicjok; *Rc.* чело-вѣчек. *My* iateśmi mdli a słabi jego człowieczakowie. *Vax. Hist.* 15. On nędany osłowieczek natychmiast był u zdrowion, *Rey Post. B.* 4. Niemasz ni człowieczka, ni bydlatka w mieściech Judskich. 1 *Leop. Jer.* 33, 10. Najlepsze schował dla siebie człowieczku. *Pos. Jow.* 159. Jest to w swoim gatunku człeczek arcyposcianny, *Teat.* 24, 119. Człowieczek to z główka, *Oss. Wyr.* (szpak, choć mały, ale głowiasty; mało ciała, wiele mózgu). Będęz się ja lękał tegoż człowieczka! *ib.* (karla, pigmeczka). *CZŁOWIECZENSKI, a, ie, *CZŁOWIECZENSKO, *CZŁOWIECZENSKIE, po CZŁOWIECZENSKU *przym.*, cłowiczy, ludzki, od człowieka, *menschlích*; *Cro.* chlovechanski, ohlovechki) Chrystus wziął na się naturę cłowiczeńską. *W. post. W.* 206. Moc boska Chrystusowa pokazuje się w męstwie cłowiczeńskim. *ib.* 263. Ciało cłowiczeńskie. *ib.* 2, 51. To nieczłowiczeńska, ale boska wiadomość. *Rey Ap.* 42. Nieczłowiczeńską, ani świata tego, ale boską naukę okazał. *Rey Pst. M.* 3. Słyszysz nieczłowiczeńską sprawę. *ib.* *Rr.* 4. Pamiętaj Attylo, żeś cłowiek; obacz się, iż nieczłowiczeńsko czyniasz, ale iako smok okrutny ludzie mordujesz. *Gwag.* 659. Nieczłowiczeńskie czyniasz. *Biel. Sv.* 123. Po cłowiczeńsku, po cłowiczeu; *Ec.* чело-вѣчослѣшнѣи. CZŁOWIECZENSTWO, a, n. ludzkie-cyli cłowicze przyrodenie, stan cłowiczy, die *Menschheit, menschlích* Natur; *Bh.* cłowiczeństw, lidstwo (2.) cłowiczeństw niewolnictwo); *Slo.* cłowiczeństwo; *Sr.* 2. głowiczeństwo; *Crn.* zhłowestvu; *Vd.* zhlovesh-tvu, zhlovezhnost; *Rg.* cłowicjectwo; *Cro.* chlovechansztwo; *DI.* chyovichansztwo; *Bs.* cłowicjecjanstvo; *Rc.* чело-вѣч-ство. Cyrcie chciała przemienione w bestye ludzie Wylasowe do pierwszego cłowiczeństwa wrócić, by z nią mieszkał. *Perr. Ek.* 25. Do złego skłonnieysze jest cłowiczeństwo nasze, *Gorn. Wł. N.* 2. Cłowiczeństwo Jezusowe. *St. Dz.* 66. Apollinarysty trzymali, iż cłowiczeństwo Chrystusowe duszy nie miało. *St. Dz.* 635. Nie złemu cłowiekowi iakmużnę dadz, ale cłowiczeństwu. *Budn. Ap.* 25. Czym jest różna natura od perony?

natura jest istność, która na jednym albo na wielu stanąć może, iako cłowiczeństwo, które jest i w Pietrze i w Pawle i w innych jedno i t. d. *St. Kaz.* 535. Cłowiczeństwo i bóstwo Chrystusowe. *ib.* 361. Tak prosto jest ich cłowiczeństwo, iak niewypolerowane zwierciadło. *Gliczn. Wych. H.* 4. b. (ludzie naturalni, bez wszelkiego poloru). *§.* Cłowiczeństwo, ciało cłowicze cyli ludzkie, *der menschliche Körper, der Leib.* Kto przeciwko cłowiekowi występuje, ten na cłowiczeństwo, to jest, na ciele cierpieć i karan bydź ma. *Szczerb. Sax.* 42. Widząc synaczka nagiego, zakryła rąbaczkiem cłowiczeństwo jego. *Piesn. Kat.* 112. *§.* Cłowiczeństwo, ludzkość duszy, *Menschlichkeit; Cro.* chlovechtwo; *epop.* nieczłowiczeństwo, nieludzkość, okrucieństwo, die *Unmenslichkeit, Grausamkeit.* Szalone nieczłowiczeństwo pod sławy przewiakiem krew ludzką przelewa. *Tr. Tel.* 184. *§.* Zbierowo ludzie, die *Menschen, die Menschheit.* Rozyleć ciało przyiąć na twe losstwo, abys zbawił cłowiczeństwo. *Piesn. Kat.* 179. CZŁOWIECZY, a, e, od człowieka, od ludzi, ludzki, *ob.* cłowiczeński, *menschlích, Menschen*; *Boh.* cłowiczi; *Slo.* cłowic; *Sor.* 2. głowiczi; *Sor.* 1. cłowiczi; *Sla.* cłowicaj, cłowicanski; *Vd.* zhloveshki, zhlovenek, *Crn.* zhłoweshko; *Bs.* cłowicjan, cłowicjeki; *Cro.* chlovechii; *Rc.* чело-вѣцкии, чело-вѣчи. Cłowicza rzecz chcieć, a boska naznaczyć. *Pot. Syl.* 284. Do zupełności ciała cłowiczego należą kości i żyły *Karnk. Kat.* 179. Obyczaje cłowicze. *Tr.* (cłowiekowi przystoynie, przyzwoitę). *CZŁOWIECZYCA, y, z, *Boh.* cłowicice; *Vnd.* zhloveckina, *mulier* kobieta cf. *żeńszyna. *CZŁOWIECZYNA *ob.* Człeczyna; *Rag.* cłowicczina; *ital.* homaccione, *huomo grande* cf. cłowiczyko, cłowiczyko; *Bh.* cłowicczina mięso cłowicze). CZŁOWIEK, *constr.* CZŁEK, a, m. iestestwo duszą rozumną obdarzone, *der Mensch; Bh.* cłowicel; *Slo.* cłowicel; *Sr.* 1. cłowicel, cłowicel, cłowicel, *Sr.* 2. głowicel, głowicel, cłowicel; *Vd.* zhlovek, slovek; *Crn.* zhłowek; *DI.* chyovik, cłowic; *Rg.* cłowic; *Sla.* cłowic; *Bs.* cłowic, cłowic, cłowic; *Rc.* чело-вѣк. Bóg stworzył cłowieka, cłowic, rozumne, zwierzę nad inne wszystkie zwierzęta i kształty i urodą i wszystkimi innymi sprawami ozdobione. *Rey Pst. Ll.* 3. - *Prov. Croat.* chlovek, to je stvár velika, kęga morea rech' chlovika, *res magna est dici posse hominem*). Cłowiek cłowiekowi bogiem, cłowiek cłowiekowi wilkiem, *Pot. Jow.* 173. Cłowiek cłowiekowi zdrowie, cłowiek cłowiekowi sęuba. *Cn. Ad.* 131. Jak ryba rybą żyje, tak cłowiek cłowiekem się wspiera. *Gliczn. Wych. K.* 5. Cłowiek nie bydłę, nie kamień. *Cn. Ad.* 131. (cf. krew nie woda) Cłowiek od cłowieka, nie może bydź więcej cłowiekem. *Jez. Wyr.* By najświętzy był cłowiek, tedy przedsię jest cłowiekem, t. i. błędom podległym. *St. Kaz.* 479. W każdym miejscu i czasie cłowiek jest cłowiekem, *Tesame* w nas skłonności, co były przed wiekiem. *Kras. W.* 46. Nie jest cłowiek w cłowieka. *Teat.* 43, c. 128. *Wyb.* (jeden nie jest do drugiego podobny). Albo się to cłek w cłek nie uda? *Boh. Kom.* 1, 74. (alboż to jeden nie bywa podobny do drugiego?) Nie będę cłekiem, jeśli ci nie dogodzę. *Teat.* 21, c. 43. (cłowiekem pocciwym; iakem pocciwy, iakem cłowiek, *ich will kein Mensch sein, kein ehlicher Mensch*

(*seyn, wenn ich...*) W *człowicze (w człowieku). *Birk. Kant. B. - W. Post. W. 192. Siann. 289. W. Post. Mn. 247.* O nędzny zasłębiony człowicze! *Rey Post. Lu. 5.* (człowieku!) - Wedle człowicka, podług człowiczeństwa, sposobem człowiczym, stosownie do ludzkiej natury, *menschl. Weise.* Ludwik był bliższy powinny Margrafowi, aniżeli księciu: dla tego, wedle człowicka mówiąc, mógł być w podeyżrzeniu o więksey skłonności ku tamtęj stronie. *Wys. Al. 327. §. Theol.* człowiek, człowiczeństwo, krowkość, *der Mensch, die menschliche Natur, Gebrechlichkeit, Sündhaftigkeit, Menschlichkeit.* Umerzyła w sobie S. Tekla zwierchniego człeka. *St. Dz. 33. den ähstern Menschen.* §. Rycerski człowiek, rycerz, *ein Rittersmann, ein Ritter.* Każdy rycerski człowiek winien o prawdę ręką czynić. *Gorn. Dw. 266.* W rycerskim *człowicze (człowieku) potrzebnieysze jest posłuszeństwo, niż męztwo. *Gorn. Dz. 79. §.* Pospolity człowiek zbiorowo pospolstwo, lud, ludzie, *der gemeine Mann, das Volk.* Wyszedł przeciw Kasimierzowi pospolity człowiek z żonami i dziećmi, z wielką radością takiemu królowi, którego kilka lat pożądał. *Bial. Kr. 52. *§.* Kilka i t. d. człowicka, zbiorowo kilku ludzi, głów, *mehrere Mann, mehrere Köpfe.* Znaleziono tam kilkoro człowicka tej sekty. *Birk. Dgm. 8.* Walentynian tyśiąc sześć set człowicka prowadząc. *Krom. 7.* Ziemia pięścioro człowicka zabiła, *Wez. Zap. C. 1.* Miał u siebie w niewoli dziewczą z chłopiętami i pospolitego gminu z naszymi osmdziesiąt człeka. *Pasz. Dz. 24. §.* Człowiek, *per excell.* mąż słuszny, człowiek iak potrzeba, *vir, ein Mann, ein ganzer Mann, ein rechter Mann.* Wszystkośmy ludzie; tylko Xiądz pleban człowiek. *Rys. Ad. 71.* To mi to człowiek; całą gębą człowiek, *Oss. Wyr.* Miałem się też kiedy, iak człowiek. *Cn. Ad. 50. floru.* *Iron.* Jaki mi człowiek (ob. człeczyna, człeczek). §. Człowiek, człek, służący, lokaj; *Rz. człow. buch, der Bediente, der Diensthote, der Lokaj, der Bursche, der Kert,* (cf. *mein Mensch*). *Bh. cłow. niewolnik.* Trzeba officerowi konia pod człeka. *Teat. 36, b. 65.* Dobryś na hetmana, *Lez. lada co na człeka, a gorzzy na pana. Zab. Amf. 11.* *Mussin Puzkin wstnot, ad antiqu. leger Russ. p. 2.* „*natio Russorum antiquissimis temporibus diuisa fuit duplici ordine Botiarum et hominum. Vocabulo Vir myxb intelligantur primi insignes genere et diuitiis; vocabulo człow. ob omnes generaliter liberi, diuisi multis gradibus secundum varietatem generis.*” - Człowiek, w Polskim ięzyku zastępuje zaimek zbiorowy Francuski *on*, Niem. *man*, który także przez pierwszą lub trzecią osobę liczby mnogiej wyraża się, *n. p.* człowiek robi a robi = robiemy a robimy = robią a robią, *Gall. on travaille, man arbeitet.* Także i francuskie *on* pochodzi od rzeczownika *homme*; a niemieckie *man* jedno jest z rzeczownikiem *der Mann* mąż). Jak to Polak szczęśliwie był pod Augustami! Człek iadł, pił, nie nie robił i suto w kieszeni. *Niemc. P. P. 10.* To prawda, że bóg człeka stworzył dosyć ładnie, Zebym jednak wykształcił figurkę dokładnie, Chciałem Paryż odwiedzić. *ib. 46.* *Es ist wahr, Gott hat einen ganz artig erschaffen; oder: man ist zwar von Gott ganz artig erschaffen worden; ..* Osobliwie tym niesnacznie się wytyka pierwsza osoba: Człowiek robi, a on sobie próżnuie.

Cn. Th. manet einer arbeitet, oder man arbeitet; ich arbeite und er geht müßig. - Opuszczają *człowiek* przed słowem *dostać*: a gdzie tego dostanie? (gdzie człowiek tego dostanie? *wo bekommt man das? wo ist das zu haben?*) §. W liczbie mnogiej zamiast *człowiki* teraz używamy słowa *ludzie*; *Bh. lidé, libi; Vd. ludi; Cro. lyndi;* locz u dawnych pisarzy tak liczba mnoga iak podwójna, *pluralis et dualis* w częstym używaniu; *Vd. shloeki; Cro. dva, tri, chetiri chloeki.*) Unawasy to, że ludzie są człowiekami, nie mieliby tak hardzie a postawnie na swą ludzkość kazać. *Głicz. Wych. F. 5.* Na takie świadectwo ma siedmiu człowików obrać. *Stat. Lit. 11.* Dwa człowiki wstępowali do kościoła. *1 Leop. Luk. 10. Budn. Luk. 18, 10. Wuiet ib.* O dwa człowickach. *W. Post. W. 2, 175.* Dwu człowicku własnymi rękami zabił, *Wys. Kar. 306.* Śmierć wzięła mi razem dwu człowicku. *Groch. W. 421.* Różność władz dusznych nie może dwu człowicku z jednego czynić. *Petr. Et. 402.* CZŁOWIEKOB OG, CZŁEKOB OG, a, m. *Jesus* łączący w sobie bóstwo z człowiczeństwem, *der Gottmensch.* Gdy człekobóg podchodził pod ostatnie prawo, | Rykła góra i słońce zaćmiło się krwawo. *N. Pam. 21, 363.* CZŁOWIEKOB OYCA, y, m. *mężoboyca; Rz. człow. boyc. bitya, der Menschenbitter, der Mörder.* CZŁOWIEKOB OYSTWO ob. *mężoboystwo, zaboystwo.* *CZŁOWIEKOB ZUBNIK, a, m. *gubiący człowicka, der Menschenverderber, Eccl. człow. boyc. bitya.* *CZŁOWIEKOKSZTAŁTY, a, e, kształt człowiczy mający, *menschengestaltet; Ec. człow. boyc. bitya, Gr. ανθρωπομορφία.* *CZŁOWIEKOLUBEC, bca, m. *lubiący człowicka, der Menschenlieber, Menschenliebhaber, Menschenfreund.* *człow. boyc. bitya.* W psalterzu Słowiańskim bóg nazwany człowiekolubec. *Teat. 24, 41. Cztr. not. Blahodarim tia władko Czelowikolubcze, t. i. dzięki tobie oddaemy władzo, człowicka miłujący. Pimin. Kam. 94. Ec. człow. boyc. bitya; Gr. φιλανθρωπία.* CZŁOWIEKOLUBNOSC, ści, z. *humanitas, co się swycaunie przez ludzkość wyraża. Teat. 24, 41. Cztr. not. die Menschenliebe; Menschenfreundlichkeit. Ross. człow. boyc. bitya; Ec. człow. boyc. bitya.* CZŁOWIEKOLUBNY, a, o, - *is. adv., człowicka lubiący, miłujący, menschenliebend, menschenfreundlich; Rz. człow. boyc. bitya, Człowiekolubny, humain. Teat. 24, 41. Cztr. not. (cf. Ludski).* *CZŁOWIEKONIENAWISC, ści, z., *mizantropia, niechęć ludzi, der Menschenhaß; Eccl. człow. boyc. bitya.* *Człowiekonienawistnik, *mizantrop, der Menschenhaßer; Ec. człow. boyc. bitya; Ross. człow. boyc. bitya, w rods. tsch. człow. boyc. bitya; adject. człow. boyc. bitya.* CZŁOWIEKORODNY, a, e, *rodzący ludzi, menschengehend. Ec. człow. boyc. bitya.* CZŁOWIEKOZERCA, y, m. *ludźerca, samoieda, der Menschenstrefter; Eccl. człow. boyc. bitya.* CZŁOWIEKOZERNY, a, o, *menschenstrefterisch; Eccl. człow. boyc. bitya.* *CZŁOWIEKOZBAWNY, a, o, *zbawienny dla ludzi, menschenrettend; Ec. człow. boyc. bitya.* (Ec. człow. boyc. bitya Gr. ανθρωποματεια, adj. człow. boyc. bitya. człow. boyc. bitya).

CZMER, CZMYR, ob. Ssmor. §. Csmieranie w głowie, w oczach, ein bußeliges Getriebel im Kopfe, in den Augen. *Bndth. Zab.* 10, 552. **CZMERAC, CZMYRAC** czyn. nied. gmerać, kriebeln, kriebeln. Piórkiem w gardle czmoray. *Pers. Lek.* 162. - Czmyrzy mi się w głowie, w oczach, es kriebelt mir im Kopfe, in den Augen. *Bndth.*

CZOBOTY ob. Choboty. **CZOHAC** się ob. Czechać się. **CZOHAC** ob. Czechrac. **CZOFAC** ob. Cofac. **CZOKAC** ob. Ciokać. **CZOKAN** ob. Caekan. **CZOKULATA** ob. Ciokulata. ***CZOLAK** ob. Wielkoczolę. **CZOLECZKO** ob. Czolo, Czolko.

CZOLDAR, a, m. *Pers.* czoldur, przykrycie wełniane kosmate na konie. *Czta. Mskr.* eine wolne zottige Pferdebede. *Croat. barb.* cjultar. (cf. koc, dera) może też i czabrak, eine Schabrake. Ubrawszy konia w kosztowne czoldary. *Pot. Jow.* 217. Kof sekiel wszystkie w brod ufarbowany, Na którym czoldar słołem haftowany, *Kchow.* 51. Kof pod słołym czoldarem. *Pot. Syl.* 472. *Pot. Arg.* 810. Rzędy, siodła, czoldary. *Pot. Jow.* 90. (cf. koldra) u *Trota* CZOLDRO doka stajenna kofska, eine Stallbede.

CZOLECZKO, CZOLEM ob. Czolo. **CZOŁENEK, CZOLENKO** ob. Czolek.

***CZOLG**, a, m. czolgacz, płaz, siemiopłaz, gadsina czolgająca się, ein kriechendes Insect. Słyszac smor liścia, myśli, czy się jaki czolg pod krzakami wio. *Przyb. Mil.* 276. Bóg o chropawym czolgu, w dobrodzieystw podzielo, Tak jak o płomienistym pamięta aniele. *Przyb. Ab.* 111. - §. Czolgami ob. Czolgciem. **CZOLGAC** się *zaimk. kontyn.*, Czolgnąć się *iednpl.* plasać się, pełzać, pełznąć, chodzić ślizgając się na brzuchu płaskim, kriechen, auf dem Bauche fort gleiten, wie die Schlange und andere kriechende Thiere. *Br.* smugatisse, plaziti; *Cro.* hulyatisse, *Br.* пресмыкашья; *Ec.* пльзжизн. Gad czolgający się, zwierzęta, które nie mają żadnych członków sewnętranych do prznoszenia się z miejsca na miejsce, ani skrzydła, ani pletew, ani nogę. *Zool. Nar.* 197. §. O zwierzętach nożnych, raczkim, chyłkiem łazić, auf allen viere kriechen. Czolga się na bałuku. *Bardz. Tr.* 11. Chodzić na nogach, iest rzecz przyzwoita; czolgać się zaś na ręku, iest przeciw przyrodzeniu. *Bardz. Bost.* 114. Trójnogi starzec, w parze z sawernogiem dsiećciem Czolga się opiekany ku ziemi przygięciem. *Zab.* 8, 395. *Koryt.* Wieprz, któremu sadło, tak że prawie się czolgał, na ziemię opadło. *Zab.* 15, 411. - §. *Fig.* czolgać się, nie unosić się, nie wznosić się, nisko się wlec, kriechen, sich niedrig am Boden hinschleppen, sich nicht erheben. Poziomym tylko Musa nassa krokiem, ledwo się czolga. *Zab.* 14, 366. niskim tonem śpiewa). Bojąc się czolgać drugi, w obłokach się gubi. *Zab.* 16, 102. - *Moral.* czolgać się, z pokory, uniać się pokornie, pokorzyć się, aus Demuth gebengt gehen. Niż mi piora bogomyślności odrosną, czolgać się będą do krzyża. *Psalm.* A. 3. b. Musi się czasem czolgać, by mógł powstać potym. *Przyb. Mil.* 264. Zwyciężeni pod zwycięscą kastaltem iakich po ziemi czolgną się raków. *Tward. Wł.* 257. sie kriechen vor ihm. Czolgać się, uniać się nikczemnie, podlicić się, płazczyć się, sich kriechend wegwerfen, sich wegwerfend vor einem kriechen. *Rr.* пабохвнцмаомаъ. (*Hung.* czolgalni : służyc) Czolga się w prósbach, dumny w ławorach. *Teat.* 52, 25. Wolą racsey, aby się pod ich

czolgnano nogami, niżeli żeby mówiono kiedy prawdę bez ogrodki. *Zab. Rox.* 78. Czolganie się, łazienie; *Ross.* челоукоугодіе. §. *Artill.* Gdy kula z armaty nawiasem wystrzelona po pierwszym uderzeniu snowu porwała się do góry, i tak na przemiay padając i skakając, nieprzyjacielowi kilkakrotnie szkodziła, takowę strzelania nazywają czolgaiaće, *Gall.* à ricochet, w początkach nazwano je gluchemi, *boulets sourds.* *Jak. Art.* 1, 439. Wyraz ten czolgaiaće strzelanie, iuz nieco wsiętym iest, ale lepiay naturę rzeczy tey wyraża, na odbitkę strzelanie. *Jak. Mat.* 5, 161. *Prallschüsse, Pflatterschüsse.* Działobitnie czolgaiaće, *batteries à ricochet*, od czolgaiaćcego strzelania. *Jak. Art.* 1, 369: *Prallbatterien.* **CZOLGACZ**, a, m. pełsacz, czolg, der Kriecher. Rodzay piaty gadu czolgaiaćcego się, *amphisbaena*, nazywamy czolgaczami, że nie przez sprężynowatość samę, iak inne węże, loci stulaniem i rozwodzeniem pierścionków członkowatych czolga się. *Kluk Zw.* 3, 37. Wąż czolgacz, *Zab.* 14, 251. §. Nikczemnik podły, bańkę komu świecający, podobca, ein (niebertrachtiger) Kriecher; *Rr.* пабохвнцмаомаъ, пльзжизн. **CZOLGANIE** się, **CZOLGANIE**, - ia, n., **CZOLGANINA**, y, ż. **CZOLG**, u, m. plasanie się, das Kriechen, das Getriebe. Już wąż (szatan) dąży ku Ewie, nie tak iak przedtym pochyla czolganinę, leca do góry się wznosząc. *Przyb. Mil.* 276. §. **CZOLGIEM**, **CZOLGAMI** *adverbial.* czolgaiać się, kriechend. Smokowie czolgiem bieżą. *A. Kchan.* 38. Tatarzy czolgiem się podmykali pod okopy. *Tward. W. D.* 65 (na bałuku) Czolgiem idzie przy brzegu. *Tward. Pasq.* 95. Czolgami. *Tr.* **CZOLGANIEC**, fca, m. czolgacz, płaz, siemiopłaz, ein kriechender Wurm, ein Kriecher. Za piękną sobie rzecz ma czolgańcem bydź szmakiem i zaniechać pomocy boskiej, która cię do góry prowadzi. *Birk. Kant. B. 4. b.* §. Czolganina, das Kriechen, das Getriebe. Piaski wąż orze, długie swego czolgańca zostawiać ścieżki. *Bardz. Tr.* 21. **CZOLGATNY**, **CZOLGLIWIY**, a, e, sdatny się czolgać, czolgaiać się, kriechend, zum Kriechen geeignet. *Ec.* пльзжизн, пресмыкашьямаи. Zwierzęta o czterech nogach i robactwa czolganne i ptastwa. *Leop. Act.* 10, 12. Przymiesz z bestyą polną i z ptakiem niebieskim i z czolgatnym zwierzęciem. *Leop. Ozeasz,* 2, 18. Podobieństwo czolgatnych zwierząt. *Leop. Ezech.* 8, 10. (siemiopłazów. 3 *Leop.*) Niektóre z gatunków czolgliwego gadu. *Przyb. Mil.* 227.

Pochod. *Doczolgiwał się, doczolgał się, naczolgał się, odczolgał się, poczolgał się, przyczolgał się, rozczolgał się, wczolgał się, zazolgał się, uczolgał się.*

CZOLISTY, a, e, czolowaty, *frontosus* *Volck.* 341. Wielkiego czola. *Mącz.* großstrnig; *Bh.* cjęlaty; *Sl.* cęlaty, ібо велітс cęlo ma; *Sr.* 1. wulkoł tjomacł; *Vd.* zhelak, velkozhelak; *Ec.* челоуцмаи, лбцмаи.

CZOLKO, CZOLECZKO, a, n. *zdrbn.* rzeczwn. Czolo, das Stirnchen, eine kleine Stirn, *Bh.* cjęlto, cjęlto; *Rr.* лобок, лобочик, лбчик. §. Czolko, czolko, opaska czola używana od kobiet, ein Weibersopf, eine Stirnbinde. Jeymość w długich kornetach, w czulku i mantolęciku, prezentowała postać naszych prababek. *Kras. Pod.* 1, 143. Ubrać się w czolko albo w duet. *Teat.* 22, 58. Brzydkieź to są te czolka, te kastaniki. *ib.* 54, b. 21. Co przedtym chodzily w czoloczach; dais o

trzech piętach noszą fryzury. *ib.* 36, c. 122. (cf. *Ec.* челка, пошпирженіе волосовъ на лбу для красы.) CZOLKOWA łaćmość, w czelko ubrana, t. i. mieszcząca, parałanka, profilaczką, *oppos.* kornetowa.

CZOLN, a, m. CZOLNO, a, n. łódka rybitwia, ein Gifschiff, ein Kahn, ein Rachen, *De fl.* eine Gille (cf. *Ger.* Schelch, Schale; *Bh.* cjun, tocáb, tocábta; *Slo.* čun; *Hung.* tsónak, chonok; *Cro.* chún, ladja ribichka, ladijesa; *Sr.* 2. zóln, zówn; *Sr.* 1. tjownif (S. 1. tjown okręt); *Bs.* cjun, plav, goliča; *Sla.* caun; *Vd.* zhoun; (*Vd.* zholn, skula; *Crn.* zhovn, skula = okręt; *Crn.* zhovnar = maytek; zhovnishe = port; *Chin.* tšoun, czoín); *Rs.* челн, лодб; *Ec.* чо́лн, бочникъ, лодочка. Czolno jest z całkowitego drzewa wyrobione i to zawsze przy statkach prowadzą. *Magier.* Czolny albo łodzi z jednego drzewa są wydrożone. *Klon. Fl. E.* 1. Czolna do wożenia się po wodzie, bywają bukowe, sosnowe, topolowe. *Kluk. Rosl.* 2, 158. Przy statkach mieć potrzeba czoln, także dla potrzeb. jakich sprawowania i cel odprawienia. *Haur. Ek.* 171. Włożyli go na czoln i szukali największej głębiny w rzęce, tam go wrzucili. *Birk. Gl. X.* 24. Wsiadłszy na czolno, po rzęce pośpiesza. *Przyb. Luz.* 208. CZOLNEK, CZOLENEK, nka, m. CZOLNIK, a, m. CZOLENKO, CZOLNKO, CZOLNECZKO, a, n. *zdrbn. rzecozn.* Czoln, das Ráhnchen; *Bh.* cjunet; *Sla.* čunet; *Bs.* ciunak; *Cro.* chuněk; *Hung.* tsónakotska; *Vd.* zholnis = okręcik; *Sr.* 1. tjowmicłt; *Ross.* челнокъ, челочекъ; Wsiada w czolnik płytki. *Pot. Syl.* 197. Czolnik mały nieraz z niemi w polmorsza fale zalewały. *Pot. Arg.* 229. *Chroś. Luk.* 156. Czolnek przy brzegu uwiązany. *Warg. Cz.* 35. Wierszyna lub imdaie na ich niewielkie czolniki. *Bardz. Luk.* 56. Gdy inne statki płyną pełnemi żaglami, Mój się czolnek puszcza miałkami wodami. *Tot. Saut. pr. - Anat.* chrząstka czolnoko formująca, cartilago urytoidea. *Perz. Cyr.* 1, 148. Czoln czyli zakłesznina ucha, scapha, *Perz. Cyr.* 1, 180. der Ohrttrichter. §. Czolnek tkacki, iglica tkacka, narzędzie pospolicie drzewiane, na które nawijają się nici na watek, i przerucone przez podłużną przedzę, rozciągnięta na nawoiciach, z nią się mieszaia, das Schiff der Weber, das Weberschiff, die Schießspule, der Schüße nauicula; *Bh.* cjunet; *Rg.* cjunak, soviello, sovillo; *Vd.* spovauisna; *Rs.* шкальний челнокъ, челн; *Ec.* чо́лн; *шкальний* челнокъ. Kończystym czolnikiem watek w szrodek zapuszczony Chyżemi palcy miecą z toy i owey strony. *Otw. Ow.* 216. Watek w ostrym czolniku szrodkiem samym lata palców dziełem. *Zobr. Ow.* 128. (cf. płoch) Gdzieby same czolniki tkaczego rzemiosła tkaly, nie potrzebowalibyśmy mistrzów. *Petr. Pol.* 15. §. Czolnek do kadsidla, narzędzie kościelne, z którego ksiądz kadsidło do tarybularza czyli kadsilnicy sypie, od kształtu łódkowego. rzeczone, zowie się też i łódka, die Wehrauschiff in den Strömen. Wystawil kościół wielki i bogaty, Tamże wniósł wszystkie stoły i ołtarze, Czolniki, kadsidlnie i tarybularze. *Ody. Sw. G.* 2. b. - 2.) CZOLNIK, łodnik, der Schiffer eines Kahns; (*Vd.* zólnar, zholnar, vealar remex, CZOLNISKO, a, n. czoln niewiele wart, niezgrabny, ein ungeschickter häßlicher Kahn. Trzask nabierał z czolnika starego. *Bardz. Luk.* 148. W czolniku przewieszony. *Bardz. Tr.* 512. CZOLNY, a, e,

od czolna, Kahn; Rachen. a.) Czolny, czolowy, od czola, Stirn. *Artill.* Czolny rygiel, czolna spona, sztuka drewniana, spajająca w samym środku dwie ściany łoża armatnego. *Jak. Art.* 3, 288. das Querholz, das in der Mitte die Lavette verbindet. *Lęsk. Mier.* 2, 241. (*ob.* czolo łożowe armatne).

CZOŁO, a, n. Czolko, Czołeczko *zdrbn.* qu-v., wydatna część przedniej głowy nad oczami między skroniami, die Stirne; *Bh.* cjeło; *Slo.* čelo; *Bs.* celo; *Sr.* 1. cjeło, tjowo, (tjollina = brew); *Sr.* 2. zello, lšina; *Sla.* celo; *Rg.* čelo (celo Summitas); *Vd.* zhellu, zhelu; *Crn.* zhelu (= mózg; zheláda = helm); *Cro.* chelo; *Ec.* чело (челъ акыи nadbrzeżne); *Rs.* чо́б, чо́б, чо́бна, чо́бонна. Jan Chodkiewicz czola był wysokiego. *Birk. Chod.* 2. (*ob.* czolisty). Od czola damy modne stroją się i przystojnie udują. *Mon.* 69, 588. (*ob.* Czolko, czołeczko) Ryc czolem, brodą, w ziemi, w błocie, pograżonym był, bis an den Hals versunken seyn, hingestreckt da liegen; Ten który chciał sto sążniów bujać nad sokołem, Potknął się i w skaradnym błocie ryje czolem. *Zab.* 16, 87. *Tręb.* §. Czolo, siedlisko radości lub smutku, ukontentowania lub nieukontent. i, t. d. die Stirne, als Sie der Heiterkeit oder Betrübniß, Justriedenheit oder Unlust. W samym niebezpieczeństwie nie zamarszczyła czola. *Leszcz. Cl.* 30. die Stirne runzeln; *Vd.* zhellu gerbati, zagerbati). Zwyczaj, gdy czuia, że ich kto o co prosić ma, czola pomarszczyć, kosa postawić, brwi do kupy zagnać, twarz odwrócić. *Gorn. Sen.* 5. Na miejscu ochoty twarz wnet surowe i posępne, i czola kwaśne Saturnowe pokazą mu. *Tward. Wl.* 132. Gdzie chęć przychylna, uprzejmość wesola, Nikt się nie krzywi, nikt nie sępi czola. *Zab.* 16, 187. *Kniaź.* - *Cro. Prop.* Kade szercze ni wzeselo, Raduvat'se nemre chelo). Czola isanych niebian podla chuc nie chmursy. *Przyb. Milt.* 105. Joy czolo zdalo się bydź rozspodzone. *ib.* 145. Ławo z iey poznać możesz czola, Jak jest z odwiedzin. twych dzisiaj wesola. *Zab.* 16, 77. Nie chciał i najmniey o tym trudzić czola. *Kul. Her.* 48. (kłopotać się, moxidzić się). - Czolo, siedlisko poczciwości, wstydu, lub przeciwnie, die Stirne, Sie der Ehrlichkeit, Schamhaftigkeit, oder des Geantfels. Na czelo mieć lub nie mieć napisano, n. p. Cóż dziwnego, że zwiódł, nie miał na czelo napisano, że hulstaj. *Oss. Wyr.* (z pozoru nie można było wyczytać, jaki wewnątrz). Nieletoż zaufalem mu, bo iego czolo go wydawalo. *Oss. Wyr.* Piątnowany będzie nosił na swym niewstydlwym czelo te litery, które godzien, żeby na oczach iego napisane były. *Gorn. Sen.* 320. Wedle starey przypowieści, u tych niemasz czola, u których wtyd zagad. *Modrz. Bas.* 201. (*ob.* bezczelny; *effrons.* Gall. effront, stinloß, unverschämt). Gdybyś cokolwiek miał czola, sam wtyd powiniennyby cię przerobić. *Min. Ryt.* 3, 25. (sromu, wtydu, Scham, Schamhaftigkeit. Niewiały to, już wtyd z czola starazy, zakusily niewstydlwy miłości. *Petr. Ek.* 102. (pau oczy przesady). Otrą czola, a iawnie bez wtydu wszystko zło broić będą. *Jer. Zbr.* 7. Swiat teraz bez aumnonia, bez wtydu, bez czola. *Zab.* 6, 16. Już teraz bez czola iawnie iaj gwałcić. *Birk. Dom.* 19. Czolo miedziane, nieczulość na honor, na wtyd, eine eberne Stirne. Trzeba mieć czolo miedziane, kto co chce na świecie wakrać. *Kras.*

Dś. 57. Po tak niegodney akoyi, iakiem czołem śmiałyś się pokazać przed nią? *Teat. 53, 2.* (chybaś nayboszczelnieysz). Czoło, bezczelność, bezwładność, z śmiałością i suchwałstwem, *Stirnlosigkeit, Schaamlosigkeit, Frechheit, Keckheit.* Kto ma czoło po temu i kredyt, może się podpisu swej ręki zaprosć. *Teat. 7, c. 20.* Czoła na to potrzeba! *Oss. Wyr.* Jak do potęgi przyszli, ku większey wżgardzie swej przysięgi, czoło śmieli pokazać. *Tward. Wl. 47.* (hardzie się stawić). Z wysokiego czoła, górnje dzieci swoje przyodziewają. *Glick. Wych. F. 5. b.* (suchwałe, dumnie). §. Czoło, przód cayli wierzch rozmaitych rzeczy, *die Stirne, die Fronte, der Höhe, erhabene, vordere Theil verkleidnet Dinge:* czoło budynku, facjata, *die Vorderseite eines Gebäudes.* Każde czoło u sieni i u bramy w kolo było pod jedną miarą. *Radz. Ezech. 40, 14.* Komory tey bramy, czoła iey i ganki iey i okna . . . *Budn. Ezech. 40, 36.* - *Artill.* naywyższa i nayszerza część łoża armatnego sowie się przodkiem albo czołem. *Archel. 3, 60.* *die Kaffetenstirne.* - Czoło okrętowe, *brzeg, der Bord eines Schiffes.* Czoło okrętów bardzo wyniosłe, burliwościami i szturmom gwoli. *Warg. Ces. 62.* - Czoło koła, *die Stirne, der Rand eines Rades.* Czoło koła jest sama okrągłość powierschna koła. *Sol. Arch. 49.* - *Milit.* czoło woyska, front, *die Fronte einer Armee; Ra. cmpoż.* Litwa miała na Niemców w czoło uderzyć, a Prusowie z tyłu i z boków. *Stryk. 324.* *von vorne, von der Fronte* (cf. czal). Giedymiu w bok Prusakom uderzył, tak iż się musieli z czoła do boczney bitwy obrócić; Litwa zaś w iednakiey sprawie i na czele i po bokach stojąc, tym śmieley nacierała. *Stryk. 350.* Uczynił Sędziwoy czoło szerokie, aby się tym większe woysko zdalo. *Gwagn. 272.* Litwa z czoła ściśniona i z zadu, pierzchać poczęli. *Stryk. 210.* Iż wszyscy byli chciwi ku potykaniu, nie mogli się zgodzić o czoło pierwsze, kto się miał pierwszy potykać. *Biel. Kr. 468.* Pędzili ich na samo czoło kossza. *Warg. Ces. 78.* (do samego kraiu obozu ob. kossz); Czoło postawić, czołem się stawić (*oppos. tył podawać*) *sich einem stellen, ihm die Spitze bieten.* Nie wierzyli, aby kto miał bydź tak śmiały, by czoło wystawić miał przeciw nim. *Birk. Zyg. 29.* Z woyskiem tym mógł każdego czasu nieprzyjacielowi czoło postawić. *Nar. Hst. 2, 65.* Czołem też do niewinności trzeba się stawić potwarzom. *Teat. 33, d. 39.* (odważnie, śmiało). Wszystkie sposoby woyny należy na samych żołnierzach, gdy się czołem opierają. *Baz. Sk. 342.* Na czoło zachodzić, naprzeciw iść czemu, *grade entgegen gehen.* Z góry on saraz wszystkim przeciwnościom na czoło zachodził. *Oss. Wyr.* Czoło w czoło, oko w oko, *Stirn gegen Stirn* prasto naprzeciw, *grade gegen über.* Podczas pełni, kiedy czoło w czoło słońce pogląda na miesięczne kolo. *Susz. Piesń, 3. T.* Na czele bydź woyska, dowódcą bydź *an der Spitze der Armee seyn, commandiren.* Na czele interesów, rządów, przelozonym bydź (*ob. naczelnik.*) *Fizycz.* na czele, z przodu, *von vorne.* Siadł przy oltarzu i z onym tak wiele stało przalatów po bok i na czele, *Chelch. Papr. A. 2, b.* - Na czoło wyieżdżać, na popis wyieżdżać, *sich womit hervor thun, damit groß thun, prahlen.* Palaz to jest, czóm na czoło wyieżdżamy, *ze . . . Pilch, Sen,*

list. 2: 565. Ze swoim na czoło; z uduym do kąta, choć dobre *Fredr. Ad. 23.* (każda liaska swóy ogon chwali). §. Czoło, prym, wybór, okrasa, szaszcyt, *der Vorzug, die Ehre, die Bieder, das Haupt, das Vornehmste, Auserlesenste.* (cf. cel, celować). Przepowiedź, pierwsze czoło, niż tył, to jest, lepsze. *Koss. Lor. 58.* Wszystkich hetmańskich czynów dank i czoło, aprawa Chocimska. *Susz. Piesń. 3, G. 3. b.* Cabany wychował, czoło pyszny trzody. *Zim. Siel. 203.* Owieczko moja, duszy mey duszo, Zadne mnie teraz rozrywki nie wruszą, Bom stracił czoło mey trzody. *Karp. 1, 39.* Dam kossza, który czołem jest między memi trzodami wszystkimi. *Pafl. F. 52.* Czoło narodu, obywatelo, którym kraj szczęście swoje powierza. *Dyar. Gr. 135.* Zebrał stareze Izraelskie i czoła familii. *Leop. 2, Par. 5, 2.* (przednieysze, *Bibl. Gd.*) Michałowicz, czoło partyi swoiocy. *Pam. 85, 1, 789.* (głowa, naczelnik, herzt). Po wywiewaniu aboża, pierwsze od wiatru, ile cięższe, jest czoło, frzednie popolite. *Kluk. Ros. 3, 233.* Między piśmami Seneki czoło trzymaia listy. *Pilch. Sen. list. pr.* (pierwszeństwo, prym maia). U niektórych statek sam i powaga ma czoło; i w kim to widzą, to iuz u nich wielki cziowiek. *Gorn. Dw. 16.* (jedna sobie szacunek). §. U kucharza: czoło, हुस्तोść na wierzch się wzbijająca (cf. okrasa), *die Fettsaugen, das Fett, das oben auf schwimmt, wenn etwas gefodt wird.* Gdy się mięso gotuie, zbieraia czoło, i w osobną rynkę składaia na omastę innych potraw. *Oss. Wyr.* §. Czołem bić siemię, schylać się ku siemi aż czołem iey się tykać, *mit der Stirne die Erde berühren, sich tief bis zur Erde bücken.* Trzy razy czołem w siemię uderzył i pocałował. *Star. Dw. 58.* Między zewnetrznemi wewnetrzney czci boga znakami jest u nabożnych i ten, że czołem biał w kościele; ztąd czołem bić, właściwie cześć bogu oddawać; przenosząc zaś do ludzi, przesadzając uznanowanu; *R. бумб челоуъ* wyraz zakazany przez Katarzynę II. *auf sein Angesicht zur Erde niedertreffen.* Porzucił się na ziemię głęboko schylony, Wybiia czołem pokorne ukłony. *Przyb. Ab. 109.* Stanęli przed ksiąźciem chlopi skarzając się o krzywdy swoje, z poklonem czołem nisko bili. *Stryk. 314.* Czołem komu bić, cześć go za boga, adorować go, czolgać się przed nim, pokorzyć się, (cf. upadać do nog, do stóp) *verehren, anbeten, sich vor einem demüthigen, vor ihm kriechen.* Konstantyn W. do tego wszystkich poddanych wiódł, aby z nim Chrystusowi czołem bili, a klaniali się bogu. *Sk. Zyw. 273.* Narody te balwanom czołem bili. *Birk. Kant. B. 4.* Po śmierci Wacławowey Władysławowi pnowie i szlachta poczęli bić wnetże czołem. *Biel. Kr. 173.* Swemu obrońcy uderzmy czołem. *Pafl. F. 201.* Czołem wielkiemu hetmanowi wolę uderzyć, a niżli szczęścia daley pokusić. *Birk. Zam. 33.* Ryngoltowi potym Pruskie ksiąźeta z daleka były czołem, po szkodzię mędrszemi będąc. *Stryk. 243.* Zna on tę śliczność a czołem nie biie, *Pafl. F. 33.* - *Czołem! z nayniższy poklon! nayniższy sluga, Unterthänigster, Serviteur! Gehorsamster! Czołem wprzód, czołem, obay się witaia. J wzaiem dokąd i skąd się pytaia. *Jabl. Ez. 36.* Czołem Miłości Waszey Rossyiskie kniehynie, Czołem panienki Łackie, czołem wam boginie. Zegnam was. *Zim. Siel. 320.* Czołem za cześć, *conuiuio lauto accepti lastos ac grates*

se postidie restantur. *Cn. Ad.* 135. (cf. cześć; uczt.)
 wit danken für gütige Bewirthung. *Maete* dziękując,
 mieć cześć i chwale; czolem za cześć, bywa też mówiono.
Macz. (ob. cześć, pokłon, ukłon cf. czapka za birem)
 *CZOŁOBARWY, a, e, czolo barwiący, kraszając, die
 Stirne färbend. Wiążą mię czolobarwe kolory twej
 twarzą, *Zab.* 8, 224. CZOŁOBITNIA, i, ż. bicie
 czolem, najpokorniejszy ukłon, die Verbengung mit der
 Stirne bis an die Erde, die tiefste Verbengung; *Ross.*
 колѣнопреклоненіе; (*Ec.* челобитня, челобитные
 suplika, челобитчик suplikant). Ukłon pierwszy
 czyni we drzewiach, który ranie za czolobitnią. *Mon.* 68,
 238. - Czolobitnia = CZOŁOBITNOSC, ści, ż. cześć,
 czczenie, największe uszanowanie, adoracja, Vereh-
 rung, Anbetung, tiefste Unterthänigkeit, demüthigste Un-
 terwerfung. Murzynowie przed nią czolobitnie czynili,
 a nieprzyjaciele iey proch podnóżkowy lizali. *Birk. Zbar.*
 B. 6. Niechże tedy uniożona za to będzie czolobitnia bogu.
Psalm. 92. J serca i bramy miała stolica otworzone z
 czolobitnią pana czekając. *Tward. Wł.* 16. Ciebie boga
 chwalam, pana wysnamy, Tobie czolobitnią niską od-
 daemy. *Kchow.* 349. Prędkonogi Tatarszy, także Tur-
 czyn srogi Czolobitnią niską do twojej odprawniał nogi.
Pet. Hor. F. 2. *Tward. Misc.* 8. W jakieym godności
 Zostawała niedawno; i czolobitności Jakiem brała od
 ludu. . . *Ufraz. Klud.* 66. quantisper procerum cinge-
 bar studiis). Ona wielu zalotników do czolobitności przed
 sobą ciągnęła. *Bak. Sw.* 2, 84. CZOŁOBITNY, a, e,
 CZOŁOBITNIE przysła, nayuniżeszcy, allerunterthänigst,
 unterwürfig. Czolobitnie oddał ukłony. *Zimor. Siel.* 285.
 Te osdoby tym równo, które bogom czynią, Ten ukłon
 czolobitny, iakby przed boginią. *Min. Ryt.* 1, 130.
 Dziękując czolobitnie. *Pot. Jow.* 1. CZOŁOBITNE
 subst. neutr., czolobitnia, uniożoność, die höchste Ehre-
 bietung, Ehrendienengang. Miasto poklonu i czolobitnego,
 Posyłam kolebę, anioła pańskiego. *Birk. Zam.* 1. CZO-
 ŁOWY, a, e, od czola, Stirn; *Boh.* cjełaj; *Ross.*
 лобовый, лобный, лобковый; Kość czolowa na
 przedniej części czaszki głównej. *Krup.* 1, 20. §. Na
 ciele czolowem się znajdujący, an der Spitze befind-
 lich, Vorder = . Skoczył z trzemasty ussaryi na piechotę
 czolową nieprzyjacielską. *Nar. Chod.* 1, 159. §. Przedni,
 celny, główny, Haupt = , vortnehmst. Ulice w ogrodzie
 czolowe i ulice węższe. *Kluk Rosl.* 1, 41. Do sieby
 ziarna powinny być zupełne, ważne, czolowe, iak na-
 zuwają. *Kluk Rosl.* 3, 189. CZOŁOWATY, a, e, na
 kształt czola, wielkiego czola, czolisty, mit einer Stirne,
 Stirnis, großstirnig. *Cn. Th.* CZOLSKO, a, n, pogardz.
 nieforemne, niekształtne czolo, eine ungeschlachte Eitne;
Rz. лобное (cf. łobko).

Pochodzi: *czelny, naczelny, naczelny, bezczelny,*
bezczelny, bezczelność, przyczołek, wielkoczół, czolisty,
cf. czelust, cf. czeladź, cf. czowiek.

CZOMBR od. Czabr.

CZOP, a, m. kościste drewno do zatykania becaki, der
 Zapfen, *Bh.* cjez; *Slo.* cęz; *Hg.* taap; *Sr.* 2. jop; *Sr.* 1.
 tjez; *Cro.* chęp, cęep, pipa, vinotochka; *Vd.* zhep,
 zhep, pipa, veisknisa, satik, vaha, pila; *Crn.* zhep;
Sla. pipa; *Rz.* муш; (*Lat.* cippus; *Ital.* ciallo).
 Czop becaki. *Mon.* 71, 96. Wwiąto czop, nawarzyło się

piwa, trzeba go wypić. *Teat.* 31, 80. (cierp' za swoje
 winy). W obłokach bóg wody trzyma, iak pod czopem,
 By nagłym światu nie zlały potopem. *Chrost. Job.* 95.
 Handlować i korcem i czopem, *Fabl. Ex.* 158. (i żytem
 i trunkami, mit Getranke handeln). Pospółstwo dra, aż
 do czopa, aby były sbytkom nakłady. *Psalm.* 85.
 (aż do dani od trunków ob. czopowe). Czopem się często
 żegnał. *Kchow. Fr.* 150. (podlewał sobie, sączywiwoz,
 moczywąs, kufel mu patrzy z oczu, moczymorda, ein
 Wollgassen, ein Rasfittel). Piwo młode czop wysadzał
Off. Wyr. (młody niecierpliwy władcy nad sobą). Uchyl
 czopu, wnet będzie po piwie. *Off. Wyr.* (niech nie bę-
 dzie karność, wszyscy podydzie winowca). §. Czop,
 zarszenie drewna do wiązania. *Cn. Th.* der Zapfen an ei-
 nem Zimmerholze, womit es in das andere gefügt wird.
 Czop, biegun, oś, na którym się co obraca, iak n. p.
 drzewi, der Rührzapfen, die Angel, der Zapfen; *Slo.*
 cęz w dwetjch. Czopy nazywają się kości iakiegokolwiek
 walca, na których on się obraca. W armacie są to dwa
 wałki, z teyże materji co armata, na których rura iak
 na osiach spuszczą się na dół, albo podnosi się do góry.
Jak. Art. 3, 289. die Schilbzapfen an der Kanone, an
 den Rührern. *Lęsk. Miern.* 2, 240. §. Czop liny, zowie
 się u flaków koniec polney liny, do którego zaczyna się
 flaki. *Magier.* das Tauende, woran sich die Schiffzieher span-
 nen. §. Czowiek czop, gap', dragal, kol, głupiec,
 niezgrabiarz, ein dummer Stod, ein Kloß. Stoi na
 kształt czopa, i nic dowcipnie powiedzieć nie umie.
Teat. 11, 17. CZOPEK, pka, m., CZOPECZEK, czka,
 m. zdrbn., mały czop, ein Zapfen, ein kleiner Zapfen;
Bh. cjepek; *Sr.* 2. jopik; *Sr.* 1. tjepek; *Cro.* chepecz,
 chepicz; *Vd.* zhopezh, zhopzh, zhepizh, pipek, piliza,
 sabertva). Czopek wrzcionowy, *Bh.* Czepowe u wrzcion,
 wypukłość pewney części żelaznego wrzcionu, na któ-
 rym robi się gliniana kula czyli dusza bomby. Ten czopek
 oblepiony gliną, służy do ukształtowania oka bomby.
Jak. Art. 3, 289. der Spindelzapfen, Balzapfen.
 Czopek do flaszki, satyczka, korek, der Stöpfel. Czopki
 do flasz, butłów, bywają z kory kerkodebu, *Aluk Rosl.*
 2, 68. Butelkę czopkiem dobrze zatkać. *N. Pam.* 17,
 212. Butelecza czarna z krzyżkiem na czopku. *Teat.*
 24, 171. *Cztr.* (starego wina butelka zapieczetowana).
 §. Czopek lekarski, supozytoryum, suppositorium, racz
 słupkowata, z płótna, bawelnego, mydła, słouiny i t. d.
 którą wsuwają w otwór zadni, podług rozmaitych cho-
 rohy przypadków. *Dyk. Med.* 1, 631. ein Stuhlzapfen,
 Zapfen. Na zapieczenie pau w zadek mydlany czopek
 wetknąć. *Ostror. Mysl.* 25. §. Czopek na podniebieniu,
 ięzyczek, uvula, ciało okrągawe, gąbczaste, zawiesz-
 one w głębi podniebienia na korzonku ięzyka. *Dyk. Med.*
 2, 673. das Zapfen hinten am Gaumen; *Vd.* zhepizh,
 jezizhek, zapfel; *Sla.* résa; *Br.* resa, jezicjac od ghril-
 la; *Cro.* chepecz). Czopka Zapadnienie, ocieczenie, zaba-
Cresc. 258. *Cn. Th.* Prošek ten s miodem goi w gardle
 jagodę, którą zowią czopek. *Spicz.* 159. §. Czopek,
 krtani błonka w uysciu iey, głosowi służąca, krtani w ie-
 dzeniu broniąca, epiglottis. *Cn. Th.* der bewegliche
 Dedel der Luftröhre, der Zungendedel, der Zapfen.
 CZOPOWAC *ca. ndk.*, zaczipować *dk.*, satykać czo-
 pem, verzapfen; mit einem Zapfen versehen. §. Czopować,
 dok.

ok. odczopować = czopowe opłacać (cf. myć, odmyć, clić, odclić). *Sapfengeld zahlen, Franksteuer zahlen.* Wina inż odczopowane urząd pieczętować ma, aby drugi raz od nich nie czopowano. *Vol. Leg. 3, 58.* CZOPOWNIK, a, m. poborca czopowego, *der Sapfengeld-einnehmer, Franksteuereinnehmer. Vol. Leg. 2, 667.* CZOPOWY, a, e, od czopu, *Sapfen*. Czopowa dziura *Rr. долбѣжб.* Czopowy brat, kuflowy, piwosz, moczymorda, moczycwa, czopem się żegna, *ein Bollgaspfen; ein Rappfittel, Bruder Sauhaus. - Artill.* Opaska czopowa, obrączka opasująca czopy armaty. *Jak. Art. 5, 306. das Sapfenband, der Sapfenteifen.* Czopowa sztuka, ta część armaty, gdzie się dwa boczne czopy albo walki snaydują, na których rura się spuszcza i podnosi. *Jak. Art. 5, 289. das Sapfenstück in der Kanone.* Armatę dzielią na denną sztukę, na czopową i wylotową. *Łęsk. Miern. 2, 240. - CZOPOWE, ego, n. Substantiue* w Polaszce opłata od rozmaitego rodzaju trunków. *Kras. Zb. 1, 222. das Sapfengeld, die Franksteuer;* (cf. kotłowe); *Bh. pobęcowne, posubne (ob. sąd); Vd. pitna vezha,* tasa od pitju). Wszystkie miasta od wyrobku piwa, gorzałek i wszelkich miódów, czopowe do skarbu wnoszą. *Skrzet. P. P. 1, 545. CZOPUCH ob. Cepuch. (Vind. zheppoun = wielki czop.*

Etym. cf. czepić, szczypty Bh. cjiplj; sopeł.

Pochodz: doczopować, odczopować, saczopować.

CZORT ob. Csart. CZOS ob. Cios. CZOSAC ob. Czośac.

CZOSNACZEK, cza, m. alliaria, das Knoblauchstrauch, siele po drogach i dąbrowach niskich rosnące, smierzące jak czosnek. *Kluk Rossf. 2, 216. Längel, Baldknoblauch.* CZOSNAK, u, m. gatunek oszanki, *Teucrium Scordium,* ma zapach czosnkowemu podobny. *Kluk Dyk. 3, 109.* Oszanka czosnkowa. *Jundz. 305. der Lachenknoblauch, Wasserbathengel.* CZOSNEK, - snku, *CZOSTEK, - stku, m. *allium, der Lauch; Bh. et Slo. cjesnef, cjesnef; je z rozbiłnych strauctu stostly gsa, rozčesuge se, rozbita; Sla. ceshnjak, bili luk; Vd. zhesnik, zhesen, knoblach, riesanje, fol; Crn. zhësu; Rg. cëssan; Cro. cheshnyak, cheseny; Dl. luk cesani, chesan; Bs. luk cesan; Rr. чеснокъ; Ec. чоснокъ,* rodzaj bardzo liczny i cebulę w sobie zamykający. Gatunki jego u nas są: pędziszek, por, ogrodowy czosnek, rokambuś, głowkowy, luk, cebula szalotka, ogrodowa, tatarska. *Kluk Dyk. 1, 21.* Czosnek pospolity, *allium sativum, der Knoblauch; Sr. 1. łobowł, Dyk. Med. 1; 634. rozmnażają go, główkę jego na części rozebrawszy. Kluk Rosl. 1, 212. (cf. czośac). Czosnek babczy, psi, niedźwiedzi, *allium ursinum, Wärenlauch, Hundslauch, Ramsel, Syr. 1231. Rr. черемуха, черемуха, черемухка.* Czosnek znasienia *Rr. сѣянецъ, czosnek Syberyjski салзунъ, Czosnek polny: allium agreste. Urząd. 17. wilber Knoblauch.* Czosnek winniczny, *ampeloprasum,* rośnie na winnicach *Urząd. 18. der Weinlauch.* Czosnek luczek, luczny czosnek, luczyczosnek, czosnek ługowy, biały, słodki, włoki. *Cn. Th. allium schoenoprasum, Schnittlauch; Crn. drobnak. Prov. Czosnek ma białą główkę, a ogon zielony. Rys. Ad. 7. (stary, lecz iary). Czosnek trzykróć przesadzony obraca się w truciznę. Rys. Ad. 5, (sbytnie powtarzanie szkodzi). Niedbay, chociaż zła wieść o to-**

Tom. I.

bie gruchnie, Kto nie je czosłka, pewnie nim nie cuchnie. *Zegl. Ad. 7. (niewinność puklers). 2.) Czoski, saczosane pale, zasieka, palisady, rogatki, Spitzspähle, Wallfaden, Werthaus, Schlagbäume.* Ciernie, czosnki albo rogatki. *Chmiel. 1, 464.* Miasto wafem, czosnkem s parłów zaostzonych i przekopem warowne. *Fal. Fl. 148.* Wysieść z pletnicy nie było gdzie, bo brzegi wysokie były, a Moskwa do tego czosnku nasadziła. Przeto Zamoycki, kasawszy znieść kocz i w wóry ich nakładzają, dał każdemu po worze, którychby namiotali na on czosnek. Na brzeg wysiadzają, nie uczynili tak, iak im był rozkaz, nie namiotali worów na czosnek; ale saras ieli czosnek siec, i wysieklży, pod parkan się ukwapili. *Biel. Kr. 716.* U Trotsa czosnek, koc na nogi, eine Fußangel. CZOSNKOWAC *cz. ndk., saczosnkować dk.,* czosnkem zaprawiać, *mit Knoblauch anmachen.* Czosnkowany, *alliatu. Cn. Th. CZOSNKOWATY, a, e,* na kształt czosnku, *Knoblauchähnlich; Ec. чесноковатый. CZOSNKOWY, a, e,* od czosnku, *lauch =, Knoblauch; Bh. cjesnefowj; Ec. чесноковый; Rr. чесночный, луковий, лучный.* Czosnkowa główka. *Dyk. Med. 1, 634. Ross. чесноковка. Czosnkowy moździerz Ross. чесночница. Czosnkowa polówka Crn. bozprđr.* Czosnkowy żagon *Carn. zhësnishe).* Czosnkowe pole *Carn. zhesnouje).* Czosnkowy przedawca *Boh. cësselak, w rodz. žensk. cësselakla.* Czosnkowy całonek *ob. całonek).* Czosnkowe ziele, gęsi poley, *Carn. kromuz, kirshët, alliarium,* ma korzeń czarny, który czosnkem wonia. *Urząd. 22. scordium, Lachenknoblauch. Krup. 5, 205.*

*CZOSTKA *ob. Czełka, zdrbn. rzeczown. cześć.*

*CZOSYK, a, m. nac, ein Schoß, Schössling, Sprosse. Młode czosyki albo łodygi, które się na kapuście albo też na innych ziołach na ostatek puszczają, podczas, *cyma. Macz.*

*CZOSZ, *CZUSZ, *CUSZ, = co jest, to jest, jest, *Lat i. e. was ist, das ist, ist, mianowicie, namlit.* Umnieyzyteś go, czusz, pana Chrystusa syna twego. *Wrod. Zolt. 16.* Dziwne dziecie, czusz, starego i nowego zakonu. *ib. pamięta ich, czusz, poganów. ib. 17.* Aby w tego, który miał przyść po nim, wierzyli, to cusz, w Jezusa. *1 Leop. Act. 19, 4. (to jest, w Jez. 3 Leop.).* Co sieiesz, nie sieiesz onego zboża, co ma być, ale gołe ziarno, to cusz albo pszenicę albo czego innego. *1 Leop. Kor. 15, 37.* Zebyście odtąd byli innego, to cusz tego, który smartwychwał. *1 Leop. Rom. 7, 4.*

*CZTA, ucza *ob. Cześć.*

CZTERDNIOWY, CZTERDZIENNY ob. Csterodniowy, Csterodzienny. CZTERDZIESCI, - stu, dziesięć cztery razy, vierzig; Bh. cjtpttdcet, cjtptdcti; Slo. štirica; Slav. csetřdeset; Sor. 1. štyrjecet, štercetjetjo; Sor. 2. štürjasetja, štürjasetja, štürjaset; Bs. ceterdeset, cetrrideset, cetrrideseti; Vd. shtirideset, shtirredk, firedi; Crn. shtirdésët, shtiridesaiti; Cro. cheterdeszet; Dl. chetreszti; Rg. cetardesët, cetreesti; Ec. чешыредесетъ; Rr. cōpokb (cf. sorok). CZTERDZIESIĄTNICA; y, z. pierwsza niedziela w post, iż inż jest w cswartym dziesiątku dni do Wielkiej Nocy. *Sk. Kaz. 86. (cf. siedmdziesiątnica) der erste Sonntag in der Fasten, Invocavit,*

Wstępna niedziela. - §. ob. Csterdziesiątnica. CZTERDZIESIĄTNIK, a, m. heretyk, członek sekty czterdziestników, to jest tetradytów i Apollinarijstów. *Pimia. Kam. 29. eine Art Ketzer.* CZTERDZIESTEK, tka, m. ogół z czterdziestu, eine Zahl von Vierzig, ein Ganzes von Vierzig *Ständ. Bzow. Roz. 26.* CZTERDZIESTOWKA, i, z., CZTERDZIESTNICA, CZTERDZIESIĄTNIKA, y, z. post wielki, 40 dni trwający, die große Fasten, die vierzigstägige Fasten; *Rg. cetardessetizza, korizma; Cro. cheterdessetizza, cheterdeszetnica, cheterdeszetka, korizma, post 40 dan; Dl. poszna, chiterdeszetica; Bs. korizma; Rs. четьырдесятица.* Csterdziesiątnica postów ma świadectwo i w starym zakonie z postu Moysesza i Heliassa, i z ewangelii, bo tyleż dni Pan pościł. *Sk. Kaz. 110.* Csterdziesiątnica, *Pimia. Kam. 84.* - §. Advent nazywał się też kiedyś csterdziesiątnicą, że csterdziesiąci dni do wielkich świąt poszczono. *Cer. 1, 184.* §. Csterdziesiątnica, kobieta 40 lat mająca, eine Vierzigjährige. CZTERDZIESTNIK, a, m. csterdziesiątnik, liczba csterdziesiąci w sobie mająca. *Cn. Th. ein Ganzes von vierzig Einheiten.* §. Cstówek csterdziesiątni, ein Vierziger. CZTERDZIESTNY, a, e, csterdziesiątny, vierzig enthaltend. Post w liczbie swych dni csterdziesiątny. *Groch. W. 62.* Postu csterdziesiątnego nie pościł. *St. Dz. 788. Sak. Prob. 153.* CZTERDZIESTODNIOWY, CZTERDZIESTODZIENNY, a, e, CZTERDZIESTODNIOWO, CZTERDZIESTODZIENNIE *przysłk.*, dni csterdziesiąci trwający, lub co 40 dni przypadający, vierzigstägig; *Slov. stricatobenny; Vind. shtiredidanski; Ross. четьырдесятоднённый.* CZTERDZIESTOGODZINNY, a, e, CZTERDZIESTOGODZINNIE *przysłk.*, godzin 40 trwający, vierzigstündig; *Vd. shtiredivuren; Rs. сорокоинный, сорокоустный.* Csterdziesiątgodzinne nabożeństwo, *Rs. сорокоустіе, сорокоустъ, сорокуны.* Modlitwy csterdziesiątgodzinne po kościołach nakazano. *Tward. Wl. 95.* CZTERDZIESTOLETNI, a, ie, CZTERDZIESTOLETNIENIE *przysłk.*, lat csterdziesiąci trwający lub co 40 lat przypadający, vierzigjährig; *Boh. čtyřicetiletý, čtyřicetiletý; Sr. 1. iterczetletny.* CZTERDZIESTOLUDNY, a, e, ludzi csterdziesiątny mający, vierzig Mann habend. Csterdziesiątoludną gromadę strachem przeraził. *Mon. 73, 571.* CZTERDZIESTY, a, e, w porządku po trzydziątym dziewiątym następujący, der Vierzigste; *Bh. čtyřicátý; Slo. štiricát; Sr. 1. štyrzigsty, iterczeteré; Sr. 2. štirtizást; Sla. ceterdeseti; Rg. cetardesseti, cetardesti, cetverodesseti; Cro. chetärdeseti; Dl. chetverodesseti; Crn. shtirdeset; Vd. shtirredni, shtirredseti; Ec. четьырдесятым; Rs. сороковым.* CZTERLETNY ob. Csteroletni. CZTERMIESIĘCZNY, a, e, CZTERMIESIĘCZNIENIE *przysłk.*, cztery miesiące trwający, lub co cztery miesiące przypadający, viermonatlich, *quadrimestris, Cn. Th. CZTERNASCIE, *CZWORONASCIE*, - stu, cztery nad dziesięć, vierzehn, *Boh. čtrnáct, čtrnácte; Slo. štrnášt, čtrnácte; Sla. ceternaest; Bs. cetrinadeste, cetrinaeste; Sr. 1. štyrnacje, iternacje; Sr. 2. štirnacje, sternacje; Rg. cetarnadest; Vd. shternaist, stirinaist; Cro. cheternajst, cheternajst, chetirinajst, chetärnadeste; Dl. chetärnadest, cheternajest; Rs. четьырнадцать; Ec. четьырнадесѣтъ.* Summując pokolenia od Abrahama do Dawida jest pokoleń *czworoścacie. *Segl. Math. 1,* Czternaście króć *Rs. четьыр-*

надцатью; *Bh. čtrnactat.* Za czternaście dni, za dwa tygodnie, za dwie niedziela, *Gall. quinze jours.* CZERNASTKA, i, z. liczba czyli cyfra 14 wyrażająca, die Vierzehn; *Bh. čtrnáctka.* W kartach francuzkich, jedna z nich, o 14 okach; także w grach niektórych karta dobrana aż do czternaści ok, eine Spielkarte von 14 Augen, oder die vierzehn Augen voll macht. CZERNASTNIK, a, m. jeden z heretyków 2go wieku, którzy święcili Wielkanoc 14go Marca, einer von den Ketzern, die Ostern den 14ten März feierten; *Ec. четьырнадесѣтником.* CZERNASTOLETNI, a, e, CZERNASTOLETNIENIE *przysłk.*, czternaście lat trwający, lub co czternaście lat przypadający, vierzehnjährig; *Bh. čtrnactiletý.* CZERNASTOLATEK, - tka, m. chłopiec o 14 latach, ein Knabe von 14 Jahren. CZERNASTOLATKA, i, z. dziewczyna o 14 latach, ein vierzehnjähriges Mädchen. CZERNASTY, *CZWARTONASTY, *CZWARTYNASTY, a, e, w porządku po trzynastym następujący, der Vierzehnte; *Bh. čtrnáctý; Slo. štrnášt; Sr. 1. štyrnac; Sr. 2. štirnašt; Cro. chetärnadest, chetirinajst, cheternajst, chetärnadest; Dl. chetärnadest, chetirinaest; Sla. ceternaest; Rg. cetarnadest, cetarnadest; Vd. shtirnaist, shtirnaist, shtirinaist; Ross. четьырнадцатый; Ec. четьырнадесѣтым.* *Czwartynasty potomek Rzymskiego cesarza. *J. Kahan. Dz. 289.* (czternaści ob. czwartonastnik. *Czwartonastego roku. *Budn. Genes. 14, 5.* (czternaście. *Bibl. Gd.*) Trzynastego i czwartynastego przydać nie może, *Zrn. Post. 2, 293. b.* CZERNY, a, e, czorny, cztery w sobie zamykający, *quaternarius. Mocz. aus vieren bestehend, vier enthaltend, geviert.* *CZTEROBOK ob. Czworobok. CZTERODROŻE ob. Czworodroże. *CZTEROKĄT ob. Czworokąt. CZTERODNIOWY, CZTERDNIOWY, CZTERYDNIOWY, CZTERDZIENNY, CZTERODZIENNY, a, e, cztery dni trwający, lub co cztery dni przypadający, viertägig; *Bh. čtvertobenny, čtyrbenny; Sr. 1. štiridnešt; Vd. shtiridanski; Rg. cetverodnevni, cetverodni, cetverodagni, cetverodanik; Ec. четьырөднённый.* Prawa na sbytek ustanowione, nazywają się csterodniowe. *Mon. 74, 257.* Łazarza csterodniowego Chrylusa wkresił. *Sk. Zyw. 54.* (po czterech dniach). Czas czyli przeciąg csterodniowy *Ec. четьырөднёне, quadriduum.* CZTEROFUNTOWY, a, e, cztery funty ważący, vierpfündig; *Vd. shtirilibrašt, shtirifuntzen; Rs. четьырөфунтовый; Sr. 1. štiripautal csterofuncie, n, gwicht od czterech funtów.* CZTEROFUNTOWKA, i, z. armata csterofuntową kulę strzelająca, eine vierpfündige Kanone, ein Vierpfünder. CZTEROGODZINNY, a, e, cztery godziny trwający lub co cztery godziny przypadający, vierstündig; *Vd. shtirivuren.* CZTEROGRANIASTOSC, CZTEROGRANIASTY ob. czworoqramiaństwo. CZTEROKITNY, a, e, o czterech kitach, vierfederbüchsig, mit vier Federbüschen. Csterokitny na głowę mocny szyssak bierz. *Dmoch. JI. 139.* CZTEROKOŁOWY ob. Czworokoły. CZTEROKONNY, a, e, o czterech koniach, mit vier Pferden. Wóz wielki csterokonny. *Jak. Art. 2, 292.* Sr. 1. itiripajni wód. CZTEROLETNI ob. Czworoletni. CZTEROŁOKCIOWY, a, e, o czterech łokciach, vierellig. Csterolołkciowy warost. *Mon. 71, 100.* CZTEROMIESIĘCZNY, *CZWORMIESIĘCZNY, a, e, CZTEROMIESIĘCZNIENIE *adv.*, cztery miesiące trwający,

Iub co cztery miesiące przypadający, viermonat-
lik; *Vd.* shtiri miesensou; *Ec.* четверомѣсячнымъ.
Psonica czworemiesięczna, po wsianiu w czterech
miesiącach prawie dojrzała. *Syr.* 928. CZTERO-
NOCNY *ob.* Czworonocny. CZTEROPIĘTRY, CZTER-
PIĘTRY, a, e, o czterech piętach n. p. dom, von vier
Stoetzerfen, viergäbig. CZTEROSETNY, CZTER-
SETNY, CZTERYSETNY, a, e, czterysta obejmujący,
von vierhundert, aus vierhundert bestehend. § CZTERY-
SETNY, *CZWARTYSETNY, *CZWOROSETNY, w po-
rządku po trzydziestu dziewięćdziesiąt dziewiątym następujący,
der vierhundertste; *Bh.* čtyřstý; *Slo.* štiristí; *Sr.* 1. ižeristotetě; *Rg.* ceterostoti, ceterostottini; *Rs.* четиры
сѣмми. Aby każdy rok czwartosetny był przestępny.
Sak. Kal. D. 4. Czworosetny. *Mącz.* CZTEROSYL-
LABNY, CZWOROSYLLABNY, a, e, z czterech
syllab czyli głosek złożony, vierstellig; *Vd.* shtirisilben;
Slo. štvorošlovoství; *Sr.* 1. ižeristilabne. CZTEROZŁO-
TOWKA, i, z, pieniądz cztery złote wążący, ein Vier-
guldenstück. Z grzywny miał być 80 czterozłotówek, któ-
rym to czterozłotówkom odtąd imię złotego naznaczymy.
Vol. Leg. 7, 451. St. Aug. cf. Refski. - CZTERY,
CZTERZY, G. - ech; *mascul. exclus.* CZTERZEY;
liczba między trzema a pięcią średniokująca, vier; *Boh.*
čtyři; *Slo.* štiri; *Crn.* shtiri, shtviri, shtir; *Vd.* shtiri,
stiri; *Sla.* csetiri; *Cro.* četiri, stiri; *Bs.* cetiri; *Rg.*
cettiri; *Sr.* 1. štýri, štýrio, ižeri; *Sr.* 2. štiri; *Ross.*
четыре; *Aeol. neroqa*; *Pers. ciar*). Przyciżda czte-
rema końmi. *Teat.* 22, 111. Prayrodzenie czterech części
roku, *Sien.* 435. Wszystkich czterech ewangelistów
przeoczył. *Bial. Post.* 115. (caterch). Miała do ośm-
dziesiąt i czterech lat. *ib.* 125. (caterch). Sędzia
z asęcją albo *caterzem. *Herb. Stat.* 31. (caterma).
*Cztery niedziele. *ib.* 78. (cstery). Przez cztery księżycy.
Leop. Jud. 19, 2. (przez cztery miesiące. *Bibl. Gd.*).
Jakby on cztery slięty, kiedy i trzech nie umie, *Off. Wyr.*
(niepodobna, by więcej umiał, mniej nie umiejąc).
Z kwitkiem poszedł na cztery wiatry. *Teat.* 24, b. 76.
(w świat, in die weite Welt). Dom, w którym cztery
kąty a pięć piątą. *Teat.* 7, c. 73. (pufki, niemasz nic
w nim, die vier leeren Bände): Szukam, przewracam
izby cztery kąty, i nie znaleźć nie mogę. *Teat.* 43, c. 5.
Wyb. caluteńka izbę, alle vier Winkel). Spi na wszystkie
cztery boki. *Teat.* 8, b. 17. (tego, jak szarżnięty, jak za-
bity). Cztery kąty, cztery mury, więzienie, vier Mau-
ern, das Gefängnis, der Arrest. Cztery kąty odpowiedzą
mi za twoje postępy. *Teat.* 7, 115. Między cztery mury
zamknąć go kazali. *Teat.* 7, c. 67. Cztery litery (k. i.
e. p. *ob.* kiep) cf. *Lat.* trium literarum) Hundstott. Za
cztery litery czy mię Wc Pan masz. *Teat.* 43, c. 47.
Wyb. Nos i uszy obciąż gotów, swłascza gdyby mu
kto iakieś słowo, ze czterech liter składające się, powie-
dział. *Mon.* 65, 456. Zaklina go na przyjaźń, miłość,
na boga, na cztery litery. *Mon.* 73, 141. CZTERYKROC,
*CZTERZYKROC, cztery razy, viermal; *Bh.* čtyřrát;
Vd. shtiribarti, shtirikrat; *Rs.* четирыжды, четирыю.
Poruczył go po czterykroć czterem żołnierzom, aby go
strzegli. 1. *Leop. Act.* 12, 4. CZTERYKROTNY, a, e,
czterykrotnie *adv.*, cztery razy powtórzony, vierstlig;
Vd. shtiribarten. CZTERYPALCOWY, CZTEROPAL-

COWY, a, e, na cztery palce. *Cr. Th.* vierfingerig, vier
finger groß. CZTEROPALCZY, a, e, o czterech pal-
cach n. p. człowiek, vierfingerig, mit vier fingern. Czo-
ropalczały. *Budth.* CZTERYSETNY *ob.* Czworosetny,
czterysty. CZTERYSTA, cztery sta, G. czterechset;
sto cztery razy, vierhundert; *Sr.* 1. štýrista, ižeristotet-
ni; *Sr.* 2. štiri hundert; *Bs.* cetrifsta. CZTERZONOZI
ob. Czworonogi.

Pochodz: *Czworo, Czwarty, ćwierć i t. d.*

CZUB, a, m., CZUBEK, bka m. zdrbn., chociaż na
wierschu, czupryna sterząca, sjeżona, der Schopf auf
dem Kopfe; *Vd.* zhop, kop, plasek, kopp; *Crn.* zhop;
Jtal. ciuffo; *Slo.* štica; *Bh.* чубовка; *Sla.* kruna; *Sr.* 1.
tjeci; *Bs.* huhor, percin, kika; *Cro.* kúkma, kukmica,
pernica; *Di.* huhor, huhorich; *Rg.* huhor, huhorich;
(*Ec.* чубъ, нѳбъ пшчїиъ діѳбъ). Czub na głowie
człowieczy z włosów, der Schopf, Haarschopf. Tatarowie
teb wszystkie gołą, wyiawszy młodzieńce, co sobie cauby
na wierschu głowy zostawiają, koło uszu zakręcają. *Gwagn.*
589. Uchwycił mię za czubek głowy moiey i podniósł
mię. 1. *Leop. Ezech.* 8, 3. (za kędzierse. *Bibl. Gd.*). -
Czub, czubek, *meton.* głowa, teb, der Kopf, der Schopf,
der Nittel. Nalać sobie w czub, upić się, podić sobie,
sich betrinken, benicken. Mieć w czubie, podchmielonym
bydź, etwas in der Krone haben. Nalać w czub, tak że
rozum stracił. *Jabl. Ez. B.* 4. Ma w czubku, a zatem
łatny do ogrania, *Teat.* 7, d. 40. Dobrze w czubkach
sagrani, wracają z karczmy. *Zab.* 16, 152. Rosum
utraca, w czub nalawczy wina. *Pot. Pocz.* 652. Nikomu
nie przepuszczają, jak się w czub nalecie. *Kchow. Fr.* 101. -
Pódyć w czuby, za lby, *ob.* czubić się, poczubić się, sich
an die Köpfe kriegen, mit einander taufen, bey den Ha-
aren jansen. Dla ciebie pódyć w czuby z samym djablem.
Teat. 11, b. 41. Ja w czuby pódyć za ciebie. *ib.* 53, 62.
Wnet się w czuby sprobuiemy. *Teat.* 52, 60. Bili się
w czubki po naszymu. *Boh. Kom.* 1, 360. Od słów do
słów, w czubki szofali graczami. *Zab.* 15, 182. Czubki,
zaczubki, zalebki, bitwa; *Rauferey*; *Rs.* волосняк.
волоснячка. Prawda, że z tego wszystkiego przyiść
do czubów może, J tak było po śmierci Augusta Wtórego.
Ci bili Sasów, owi bili Leszczyńskię. *Niemc. P. P.* 86.
Zwady, swary, o mało nie przyszło w czuby. *Mon.* 76,
141. Czuba podnosić, głowę podnosić, pyśnić się,
das Haupt stolz erheben. Kto więcej wziął, nie miałby
dla tego czuba podnosić nad drugiego, ani dumy sobie
sroić. *Gil. Post.* 103. b. - § Czub końki przyrodzany,
włosy nad czołem między uszami, der Schopf eines Pfer-
des über der Stirne zwischen den Ohren; *Rs.* чолка,
холка, холдъ; хохолок, хохолок, хохлице.
Rozpalonym żelazem w samym czubie między uszami przy-
pal koniowi wzdłuż skóry. *Lek. Kon.* 21. - Czuby u koni
dla ozdoby, kutasy stojące z frandalami, w które lby
koni cugowych przybierają się, Pferdequasten, Pferdeba-
sche, zur Zierath auf den Köpfen der Kutschpferde. Konie
w czubach, postylien w burtach. *Xiędz.* 19. Zeby była
w stajni wszelka gotowość; konie przybrane; o czubach
nie zapomnieć. *Teat.* 26, b. 12. Konie bez czubów. *ib.*
19, c. 8. § Czuby kobiece, stroie głowy bardzo wy-
sokie, i wszelkie tegoż gatunku ubiory, trzęsida, pióra,
höher Weiberkopff, Vogel. Te modne kornety u panny

Cześnikowney, nie podobały mi się; kto to widział takłe czuby na łbach! *Teat.* 26, b. 60. Rada, że naławiła sobie na łbie czubów; dziwi się sobie, że iey z tym pięknie; ia iey się dziwiuję, że iey chce się babilońską wężę dźwigać. *Off. Wyr.* §. Czub, czubek u czapki, pióro, kutas, eine Quaste, oder ein Federbusch an der Mütze. Ten z opiętym kołniersem, Ow z podwoyną klapką, Drugi z czubkiem; a ia też z mą niepyszną czapką. *Zab.* 9, 364. *Eys.* §. Czub, czubek u ptaków, wężów i t. d. der Schopf, der Busch, der Federbusch. Wąż podnoszący łeb z czubem. *Bardz. Tr.* 496. Dłuższe pióra na głowach niektórych gatunków ptactwa ięzące się, czubem nazywamy. *Zool.* 72. Każdy dudek ma swój czubek. *Cn. Ad.* 340. (każdy ma swoje przyganę; nikt bez ale). Znać dudka z czubka. *Cn. Ad.* 1361. (powierachność wydaie, co się wewnątrz świeci). - Czubek kura, koguta, grzebień koguci, *Cn. Th.* der Hahnenkamm. §. Czub góry, wierzch, wierzchołek, die Bergkuppe, Koppe, Bergspitze, der Gipfel. Konie biegly, Gdzie góry rosłym czubem nad morze wybiegly. *Bardz. Tr.* 401. Lekko się Parnas wznosi, dwa czuby mający. *Bardz. Tr.* 358. Niedaleko miasta mała górka wschodzi, Ta czub na kształt schodziktey płaszczyny rozwodzi. *Bardz. Luk.* 44. - §. Czub w mierzeniu, nalewaniu, to co nad strych wychodzi, das Meßmaß, was über den Strich in die Höhe steht, volles, reichliches Maß. Nalać wina z czubem. *Teat.* 28. b. 7. (pełnuteńko). Muszę koniecznie wypić z czubem za zdrowie Wc Panny. *ib.* 28, b. 104. Tylko z czubem. *ib.* 11. §. Serwety składane w czubki, na kształt czuba, czubka, Servietten, wie ein Schopf gebrochen. Serwety składają się na różne fosy, w łodzie, w czubki. *Dwor. D.* 1. §. Botan. Czubek Turecki, centaurea benedicta, gatunek chabru. *Kluk. Dyk.* 1, 114. chaber kosmaty. *Jundz.* 426. Carbenbenedict, bernardynek, oset włoski. *Chmiel.* 1, 646. Ross. смоголошникъ. §. Czubkami zowią w mowie pospolitey braci miłosierdzia, bonifratrów, die barmherzigen Brüder, u których utrzymuje się w Warszawie szpital dla obłąkanych; stąd czubki, Gall. les petites maisons, szpital obłąkanych, das Irrenhaus, Narrenhaus. One szaleją, a iego nie zawadziłyby oddać do czubków. *Teat.* 11, b. 11. Jdź idź, głupi dziadu do czubków. *ib.* 7, b. 66. (potrzebujesz kraty bonifraterskiej). Wpadł, iak ten, co się od czubków z zakraty wyrwie. *ib.* 56, b. 20. *Zabl. Bal.* 20. Ledwie nie oszalał; mało brakowało, żeby go do czubków zapakować. *ib.* 25, c. 30. Każemy mu ieszcze daislay czuprynę ogolić i zawieść do czubków. *Teat.* 7, 62. *CZUBA, y, ż. (Bh. czuba, wilczura), szuba, suknia z futrem, cf. czucha). eine Schube, ein Pelzrock. Księża chodzą w czubach Tureckich maisto rewerendy. *Stryk. Tur. H.* 2. Przystoyniey w czubie chodzić cudney kłacze, Niż gdy szpetula pani w czubie skacze. *Bratk. M.* 2, b. Przystał się ów orator luby Do dziewki śliczney owey wierney czuby. *Jabl. Ex.* 196. CZUBACZ, a, m. zwierzę iakiekolwiek czubate, ein Thier mit einem Schopfe; Rs. хохлячъ rozsochraný. W szczególności, czubacz, columba cucullata Klein, die Haubentaube, ma na tyle głowy piórka sterczące. *Zool.* 226. CZUBATKA, i, ż. sikorka, parus cristat Klein, ma na głowie czubek z piórek pstrakatyh, Kluk.

Zw. 2, 274. die Haubenwelse, die Schopfwelse; (Carn. zhopka; Rs. хохлыша, kura czubata). CZUBATY, CZUBIASTY, a, e, - o adv., czub mający, schopfig, mit einem Schopfe; Vd. zhopast, kopash, kukmař, per-nizhaft, grebenast, koppasti; Crn. zhopast; Sla. шопаст; Sr. 1. tječjopsté; Rg. huhorast; Dl. huhorjav; Cro. kukmařast; Bs. huhorav; Rs. хохлямыш. Wyglądasz mi, iak nasza czubata kacška. *Teat.* 51, b. 70. Dzierlatka czubata. *Ban. F.* 3. Czubato kury, z czubem na głowie. *Kluk. Zw.* 2, 96. Pershühner; Crn. zhopka; Rs. хохлыша. Czubate smoki. *Orw. Ow.* 168. Czubata albo parchowata żaba. *Syr.* 825. (ob. ropucha). Czubata przylbica. *F. Kchan. Dz.* 56. Fig. Rodem kokoski czubate. *Oss. Wyr.* (całe to plemię kata warte; jedna drugą ladaco, krew nic warta. §. Czubaty, czubiasty, wydatny, wysadzony, wypukły, buschicht, bauschicht, bauschicht. Na mokrych rolach sagony na samym wierzchu czubiasto robią. *Haur. St.* 46. CZUBIC cz. ndk., wczub na głowie stroić, mit einem Schopfe verziehen, eine Schopf auf dem Kopfe machen. Babisko czubi łeb w trzy pięttra, tym też straszniejsze. *Off. Wyr.* (czuby stawia, buduje). Czubić konie, czuby im na głowie wystawiać, den Pferden Quasten und Zrollen auf die Köpfe setzen. Wieśniaczysko stangret zapomni choćby i na wjazd rolaży uczubić konie. *Off. Wyr.* §. Czubić kogo, bić kogo, prać go po łbie, cesać, targać za czuprynę, einen bey den Haaren zausen. Czubić się zaimi., wzajemn. wczuby z sobą pójść, za łby się wodzić, einander in die Haare fallen, sich bey den Köpfen kriegen, sich herum zausen, zausen; Sla. cspatias, svaditias). Wielka mię chętką biorze sczubić ią. *Teat.* 53, b. 46. Walek czubił Macka, Maciek czubi Walka; ot tak na świecie, raz ten górą, drugi raz ów. *Off. Wyr.* On taki daiski w kochaniu, iak w czubieniu. *Teat.* 30, 84. Baby się kłócą, krewmi się nie lubią, Panowie straszą, a słudzy się czubią. *Krat. W.* 72. Tam chłop się z chłopem pokłóciwszy czubi, Gdy z drogi umknąć nikomu nie lubi. *Zab.* 9, 145. §. Czubić, skubać, Bndk. zupfen; Cro. chubati; (Cro. chubim, chubeti = patrzeć z rozwartą gębą, iak gap'). CZUBOWY, CZUBKOWY, a, e, od czuba, czubka, Schopf = . §. Od czubków, czubienia się, Sauf = ; Schlageretey. Nasi czubkowi rycerze. *Zab.* 15, 184.

Pochodz: doczubić, naczubić, odczubić, poczubić, przeczubić, uczubić, wyczubić, zaczubić, zczubić, czczupryna, czupurny.

CZUC transit. kontyn., mieć zmysły czym poruszone, i wiedzieć to do siebie, fühlen, empfinden; Bh. čiti, čil, čilgt, čytim, ceptiwám, uceptiti, uceptim sentire, odorari, čyt sensus: Slo. čut, čauti, čul, čugl, audire, čiteni tactus; Sr. 2. žušć sentire, žušće sensus; Sr. 1. čuju, čuju, čujem sentio; čjuć odorari; čjuć sensus, odoratus; čjutjo tactus; Bs. čhiviti, čjutti, uschjutiti sentire, čjutti, čjuvati custodire (cf. czuwać), čhuchjenje sensus; Cro. chutiti sentire; chud, chutenya, Dl. chyuchenya sensus; Cro. chutenye tactus; chuti, chujem audire, chuienye auditus: Sla. osititi sentire; chutiti, čauti audire; chutenje auditus; ticanje, pipanje, factus; Rg. čhjtjeti, čjutti sentire, čjutti audire, čhuchjenje, sensus; Vd. shutiti, obshutiti, poshutiti, gashutiti, sentire; shut, zhuti, zhujem, audire, zhuti,

shuti *custodire, vigilare* (ob. czuwać), shutik, obshutik, shutenjo, *sensus, tactus*: Crn. shuti, shujem *vigilare*, shutiti, shútoem *sentire*, potip *tactus*; Rr. чутымъ, почувашъ *audire, sentire*; чувствовашъ, почувствовашъ, ощутишъ, ощущашъ *sentire, чувствование, чувство, почувствование, ощущение sensus*; Ec. чувствашше, чувствало *organum sentiendi*; Chald. et Syr. נחזז *auscultare, attendere*). W ogólności, potrzebna swoje smysły czymaisi wzruszone, *föhlen, empfinden*. Znak śmierci w chorym, nie czuć boleści. *Karp. 2, 144*. Czujcie się, daie się czuć, *Pass. es wirt geföhlt, empfunden*. Ból wszelki nie tak się czuje, Gdy kto go lekko przyimuie. *Cn. Ad. 42*. Mnieysza przykrość się nie czuje, kiedy większa następuje. *ib. 510*. Czucie, władza czucia, stan w którym się co czuje, uczucie, to co się czuje, *das Empfinden, das Föhlen, das Gefühl, die Empfindung*. Do czucia służą żyły suche, które się w różnych częściach ciała znajdują. *Kirch. An. 87*. Czucie, jest to pojęcie przedmiotu zewnątrzego, czyli wrażenie, które jaki przedmiot czyni na duszy za pośrednictwem smysłów. *Dyk. Med. 1, 635*. Gdy się cokolwiek nerwów dotknie, czucie się w nas wzbudza, że poznamy co jest ostre, gładkie, co miękkie, twarde, suche, ciepłe albo zimne. *Weych. An. 188*. Czucie jest rozkosz albo ukontentowanie, boleść albo przykrość, od wzruszenia umysłow pochodziące. *Boh. Djab. 30*. - Wewnątrznie; w duszy czuć, wzruszonym bydź, *moraln. innerlich empfinden, föhlen*. Czuj sam dobrze twą nędzę i my będącemu czuli, Jak ten, nayukochańszey co płakał Urzuli (Jan Kochanowski). *Dmoch. Szt. R. 18*. Coś tam w sercu czuję ku tobie. *Teat. 53, b. 59*. Gdy miłość równo czucie dwom osobom daie, Za cóż ten jeden płaci, a drugi przedaie? *Hul. Ow. 69*. §. Węchem czuć, czuć, woniać, *butch den Geruch empfinden, riechen* (*Desterr. schmecken*). Mam katar i nie złego ni dobrego węchem nie czuję. *Jabl. Ez. A. 2*. Czuję tu zapach rozmarynu. *Teat. 55, b. 39*. Uszy mają a nie usłyszą, nozdrza mają, a woni czuć nie będą. *1 Leop. Ps. 113, 6*. Nie czuję w Warszawie wonności tytoniu, który Sultan w Stambule ciągnie; niechby zaś pod nos zakurzył, wnet uczulbym. *Boh. Djab. 59*. Kiedybyście wy czuli ten cuch, którym ja czuła, gdy semną mówiła, zranilibyście ją. *Wys. Kat. 180*. Swoie maaszczą dłonie, Tylko aby Sabeyskie od nich czuto wonie. *Kchow. Fr. 12*. Czuć od niego, *Oss. Wyr.* (śmierdzi). Czuć mu z ust *ib.* (*es riecht ihm aus dem Munde*, cf. słyhać). Daleko żyr orłowie, daley sępi czują. *Pot. Arg. 514*. wittern). Kot, gdy myszkę czuje, cicho się do niey kradnie. *Teat. 55, e. 14*. - *Fig.* Czulam ich przez skórę. *ib. 55, e. 38*. Wilk jeden, wielki łapikura, Gdy szedł, na miłą w koło czuć go było frantem. *Zab. 13, 280*. *Tręb.* Czuć z daleka tchórza. *Oss. Wyr.* (posnać boiaźliwego po minie). Czuć zaraz co śmierdzi. *ib.* (łotr niepocziwemu z ocnu patrzy). Wilk głodny krzą, kędy owce czuje. *Pasz. Dz. 15*. (miarknie, swącha, wittern, merken. Póki w mieszku twym co czują, Poty cię wazycy szanują. *Cn. Ad. 886*. Ten daś nayniejszczęśliwszy, co u niego pieniądze czują. *Zab. 13, 200*. Czuj wilka w życie. *Rys. Ad. 8*. (miarknie coś). Tam ludzie, gdy chmurę czują, po ścianach szkarlatne sukno rozwieszają. *Pasz. Dz. 8*. Starszy

bliższą czują śmierć nad zryją. *Prot. Kont. D. 5, b.* - Czuć o czym, swąchać czego, pomiarkować, etwas wistetu, spáten. Czując pan u popa o groszach, posłał nań. *Petr. Ek. 43*. Poborcy gdzie czuli o ludzjach majątnych, łupili ich z majątności. *Budn. Ap. 90*. Bolesław syna Hinka poimał, że czuł u iego oycy o pieniądzech. *Biel. Kr. 144*. Swój skarb straciwszy Nero, na łup się wdał, gdzie czuł o bogatym. *Stryk. 59*. §. Czuć, baczyć, uważać, poważać, *bemerken, betrachten, erwägen*. Nad ludźmi wielcy królowie panują, Jednak nad sobą niechay boga czują. *Petr. Hor. 2. D. 2*. Miła wolność, ale kiedy się z posłuszeństwem szgada, i zwiernychność nad sobą czuje. *Falib. Dis. O.* §. Czuć do siebie, czuć na się, w sobie potrzebę i uważać, znać się do czego. *sich bewußt seyn, an sich wahrnehmen*. Ale nie mniej i konie do siebie to czują, że w złocie, że i złote wędzidło smakują. *Tward. Misc. 143*. Harda Netta, iż gładkość swą do siebie czuje. *J. Kchan. Fr. 65*. Jest kto, co na się nie czuje nic złego, Ni miecza, ni strzał nie trzeba z sądakiem Nosić za takim. *Petr. Hor. D. 5. b. integer vitas*). Znaczy to pan, ale czuje i nad miarę, nie spać, wachem. *Kras. Podst. 2, 169*. §. Czuć, czulym bydź, czulość mieć, łatwo bydź poruszonym, *empfindsam seyn, empfinden, Empfindung haben*. Czym szcupleyszy jest pręt poprzeczny w szalkach, tym bardziej czują. *Krumf. Chy. 62*. - II. Czuć *niak. nied.*, czuwać, nie spać, wachem, *niakt* (*schlafen*; *Bh. bđiti, bđel, bđim, bđiwam* (cf. budzić); *Slo. bđiti*; *Bs. bđitti*; *Rg. bđitti, bđenje*; *Cro. skosnuvati, zkosnujem, sztrásim*; *Rs. бдѣши, бодрствовашъ; Es. бдѣши, бдиши, бдю, побдѣши, безъ сна время проводити, не спать*. *Spies Wc Pan*, czyli też czuiesz! *Teat. 6, 38*. Jest siła tych, którzy czują i nie śpią calej nocy, w karty grając. *Dambr. 548*. *1 Leop. 1 Thess. 5, 10*. Gdyby wiedział, któryby godziny miał przyiść złodziey, pewnieby czuł. *Ray Post. Mmm 4*. Czujemy, spać się już nie godzi. *Groch. W. 53*. Sen mi przypadł taki, iż ani spałem, ani też czułem cale. *Sł. Zyw. 408*. Czujcie, a bądźcie zawady gotowi. *Ray Post. Lll. 6*. Patrz, abyś tego, coś sobie czuciem dostał, spaniem nie stracił. *Sł. Zyw. 2, 13*. §. Wartować, pilnować, strzedz, *wachen, bewachen, Wache halten, auf der Wache seyn*. Każda rota po murze zbroyna nie śpiąc czuje. *A. Kchan. J. 245*. Stróżowie w bramach ustawicznie czują. *Prot. Jaf. 12*. Czucie, *vigilia*, straż nocna, *die Nachtwache, die Wache*. Przyszło czucie iutrsenne. *1 Leop. Ex. 14*. - Czuć o czym, na pieczy co mieć, strzedz czego pilnie, etwas *bewachen, bewahren, behütten, sorgfältig in Acht nehmen*. Ty o mnie na wszelki czas czuiesz. *Ryb. Ps. 117*. Czujcie z pilnością o powierzonych wam owieczkach. *Smotr. Lam. 8*. Przesłrzężono Tróynatę, aby o sobie czuł. *Stryk. 288*. (aby się strzegł, aby się miał na ostrożności, *er sollte auf selner Hut seyn*). Zetrzy sen z ocnu, a czuj w czas o sobie. *J. Kchan. Dz. 237*. Czuć w czym, bacznym bydź, *aufmerksam seyn, aufpassen*. Rodzice niechay czują w tym, aby dzieci swych z młodości nie rozpuszczali. *Glück. Wych. E. 6*. - Czuć o sobie, choździć koło siebie, zabiegać, *für sich sorgen, für sich um was bemüht seyn*. Jż o sobie czuł X. Zebrajdowniki, przes woiewodę Wileńskiego czyniąc staranie, przeto dano ma

biskupstwo Krakowskie. *Gorn. Dz.* 58. - III. CZUC SIĘ *zaimk.*, czując przy sobie bydź, przytomnym sobie bydź czując, czułość mieć z przytomnością, *Gefühl haben*, *sich fühlen*, *bey Gefühl* (*Empfindung*) *seyn*. Była w zachwyconiu; wolano na nią, a ona się nie czuła; przybiegły i inne siostry, a ona przedsię nie czuła, *Sk. Zyw.* 113. Zdumiała będąc, nie wiedziała co czynić, a ledwie się czuła, gdzie stoi. *Sk. Zyw.* 2, 198. Z onego dziwu ledwie się co czuie. *P. Kchan. J.* 256. Nie czuie się z radości. *Teat.* 54, 87. *Eccl. нещадьбурнас.* Jeśli się dobrze czuie, Więcey cię nad się miłuię. *Groch. W.* 386. - Czuć się na mooy, na siłach, na pieniądzech, czuć do siebie żeś mocny, silny, pieniądze, *sich bey Kräften fühlen*, *seine Kraft fühlen*. Czuie się po siłach, i zna dobrze, że brzemie to udźwignąć może, *Pilch. Sen list.* 2, 275. §. Czuć się w czym; do czego; czuć się, : czuć eo do siebie, znać się do czego, *sich bewusst seyn*, *an sich spüren*, *sich getroffen finden*. Kto się nie czuie, niech się nie frasuje, A kto się czuie, niech się poprawuie. *Rys. Ad.* 28. Kto się sam w ozymkolwiek czuie, Drugiego w tym nie winuie. *Cn. Ad.* 770. Kto się w czym czuie, wszystko mniema, by o nim mówiono. *Kosz. Lor.* 279. Jak się szczęśliwie umiera, gdy człowiek nie czuie się do niczego. *Pam.* 83, 2, 127. Kto się słym czuie, tego zarzut wruszy. *Kras. Antim.* 11. Do czego się nie czuie, do serca nie przyjmuję. *Cn. Ad.* 194. §. Czuć się, wchodzić w się, brać do serca, *in sich gehen*, *ermüden*, *bedenken*. Jałmużna grzechy odkupuie, Czemuż się w tey mierze czeł skąpy nie czuie. *Prot. Jan. A.* 4. My którzyśmy przyjęli jego prawo, mamy się czuć i znać, żeśmy jego poddani. *Gil. Kat.* 76. Boga za pana znać, jest iemu poddanym bydź, sługą jego się czuć i na wszelkie rozkazania jego posłusznym bydź. *Wisł.* 357. §. Czuć się, strzedz się, czuć o sobie, na pieczy się mieć, pilnować się, *Cro. churvatize*; *auf seiner Huth seyn*, *Wacht haben*, *wachsam seyn*. Radzili Jwoniemu Konacy, aby się czuł, a wiedział, iako daleko ma ufać Hieronimu. *Gwagn.* 153. Czujemy się bracia, pan blisko, oto idzie, strzeżmy się, aby nas niegotowemi nie zastał. *Sk. Zyw.* 2, 19. Czuycie się starzy, czuycie się i młodzi, Obliczcie stopnie, wiele ich już macie W górne pałace. *Groch. W.* 411. *Sk. Zyw.* 421. §. Czuć się *biernie ob.* Czuć *czynn.* - CZUCH, u, m. (cf. Cuch) węch, wiatr, wonia, (o psach), *das Riechen*, *das Bittern*, *der Geruch*, *die Bitterung* (*eines Jagdhundes* cf. *die Suche*, *Ablg.*); *Bh. cjuh*, *čih*; *Slo. čuh*, *čistebelnost odoratus*; *Sr.* 1. cjuhč, cjuhčaut, (tjuhčam, wuhšedjam *ragio*); *Re.* ymšé (: 1. sluch, 2. cuch, wiatr, wonia). Czuchu dwoiako pies używa, który ma doskonalszy wiatrem, który ma słabszy, tropem. *Ostror. Myśl.* 8. (cf. wietrzny, kopiny). Cuch u psa znaczy się nosem i trąbą, bo rosem wiatru nabiera, a trąbą go mozgowi podaje. *ib.* 7. Sledziłem swiersa w boru, sledził w lesie głuchym, Włoczyłem się cały dzień, iedząc za psim cuchem. *Pot. Jow.* 59. Czuchu dobre, nosa dobrego, *Sor.* 1. wutjuhčati, wuhšedničtli.

Pochodzi: *czuły*, *czułość*, *bezczuły*, *bezczułość*, *czuyny*, *czuynność*, *czuwać*, *doczuwać*, *naczuwać się*; *pozczuwać się*, *poczuc*, *przezczuwać*, *przezczuć*, *nadczuwać*,

czuwał, *czywał*, *cucić*, *ocucić*, *ocywał się*, *ocznął*, *ocniewał się*.

CZUCHA, CZUHA, y, ż. szuba, czuba, suknia długa futrem podszyta, (cf. Czuyka, czuhay), *ein langer Pelzrock*. Czucha na nim s czerwonego adamassku. *Warg. Radz.* 166. Księża tam w czuchach Tureckich chodzą, miasto rewerendy. *Pasz. Dz.* 51. Gdy sobie wspomnisz one dziwne czuchy, one stradiotki, delie, żupany... *Rey Zw.* 57, b.

CZUCHRAC, CZOCHRAC, CZUCHRANIEC *ob.* Czechrac. CZUCIE *ob.* Czuć. CZUHA *ob.* Czuha, Czuhay.

CZUHAC, CZYHAC na co *intransit. kontyn.*, czuwać na co, pilnować czego, oko mieć na co bacznie, czatować, strzedz na co, *worauf lauern, passen*; *Bh. cjuhati*, *wyčihati*, *cjuhčati* ptasznik); *Vd. nashakuvati*, *saeduvati*). Wszyscy na krew strzegają, mąż na śmierć brata swego czuha. 1 *Leop. Mich.* 7, 8. Na baranka niewinnego czuhają, iakoby się krwią jego popoić. *Bzew. Rot.* 66. Szatan uftawicznie na dobre czuha. *ib.* 110. Czuhala i saławiała nań, i chciała go zabić. 1 *Leop. Marc.* 6, 20. Czyha a czoła na rozdrapanie twoie. *Rey Poft. m. m. m.* 5. Czyhają na upad mój. *Ryb. Ps.* 4. On na mię czuha sz po dziś dzień. 5 *Leop.* 1 *Reg.* 22, 8. (czuwała na mnie 1 *Leop.*). Przez nienasycone łakomstwo czywał na dobra klasztorne. *Birk. Dom.* 133. Złodziej, który na cudze mieszkni czuha albo gędzi. *Mącz. Zqbk. Mł.* 42, Stać komu o gardło, też czuhać na kogo, niektórzy mówią. *Mącz.* Pod wojsko się podmykał, czyhając na to, iakoby mógł kiedy na nieopatrnych uderzyć. *Papr. Ryc.* 174. Na zdrowie jego czyhał miano. *P. Kchan. Jer.* 524. Czekal czasu, czyhał na pogodę. *Gorn. Sen.* 460.

*CZUHAY, aiu, m., CZUIA, *SZUIA, i, ż., CZUYKA, i, ż. *zdrbn.*, czuba, czucha, płaszcz z rękawami Tatarski, *Rufki*, *ein Tatarischer oder Kienischer Mäntelchen*. Kontusze, żuki i czuhaie, wschodowe ubiory. *Tward. Wł.* 201. Dla niego krawcy szyją telety, kraja złotogłowy, a z nich zaś kontusze, czuhaie, hazuki. *Opal. Sat.* 115. Chmielnicki ochotników poubierawszy w ordynskie czuhaie, żeby straszniejsi byli... *Tward. W. D.* 30. Czuhay wdziawszy *Rufki*. *ib.* 77. W szubach i szuiach chodzą. *W. Poft. W.* 2, 103. (cf. szuia, nikczemnik).

CZUIE *ob.* Czuć. CZUKULATA *ob.* Ciokolata. CZULĄC *ob.* Ciulać. CZULE *ob.* Czuly. CZULKO *ob.* Czółko.

CZULEK, ika, m. rodzaj i gatunek rośliny, *mimosa*, którego dotykane liście stulają się, i dopiero się po niejakim czasie rozwijają. *Kluk. Dyk.* 2, 122. Czuloziol, *Lad. Dyk.* 2, 289. die *Sinnpflanze*. CZULO *ob.* Czuly. CZULOSC, ści, ż. władza caucia, tklivość, *das Gefühlvermögen*, *die Empfindungskraft*, *die Empfindsamkeit*; (*Bh. człost vivacitas, alacritas*); *Bh. cýtłwošt, cýtbelnost*, *čjtbednost*; *Bs. chjuhčjenstvo*; *Vd. obzhutlivost*, *pozhutnost*, *shutlivost*; *Crn. zhutlivost*; *Rg. chjuhčjenstvo*; *Re. чышчывенност*; *Ec. баароушчывенност*. Czułość, siła znajdująca się w nerwach, która za każdym ich dotknięciem czucie sprawuje. *Sniad. Teo.* 2 22. W kim serce czule, czułość ostrożna, Chwalić takiego nadto nie można. *Kras. List.* 126. Sliczna czułość serca, nie może patrzeć, iak kurczę rzną, a męża kaucie. *Test.*

19. c. 90. - Czułość, wzruszenie, poruszenie, die Rührung; *R.* умилёнiе; *Ec.* сeрдобóлиe. Dwoch czułości nie można w jednym sercu mieścić. *Teat.* 44, d. 30. - Czułość, moc wzruszenia, die Kraft zu rühren. Czułość pióra iego, mowy, pisma. - Nieczułość, NIE-CZULENSTWO, a, n. obojętność, zimność, die Gleichgültigkeit, Kälte; *Slo.* нечувствительность indolentia. Nieczułość pana na sie, cały dom w nieład wprowadza. *Ksiądz.* 208. W nieczułości na powszechne dobro, domowym tylko zaprzętaią się szrzedzeniem. *Mon.* 65, 257. Konwulsye krasomowlkie sluchacza w nieczuleństwie i oziębłości softawia. *Zab.* 8; 142. - Czułość, czuyność, niespanie, die Wachsamkeit; *Bh.* бдeлост, бeдливост. Sen iest kradzieżą, której natura w nas szuka, Lecz ią umie oszukać czułością nauka. *Zab.* 15, 332, *Nagl.* - Baczność, uwaga, baczne oko, pilność, pilnowanie, strzeżenie, piecza, die Aufmerksamkeit, Obacht, Achtung. Do tey czułości obowiązani są opiekunowie względem sierot, których staranie na siebie maia. *Bals.* *Niedz.* 1, 319. Do takiey czułości obowiązani są gospodarze względem domowych. *ib.* 1, 320. CZUŁY, a, e; CZULE, CZUŁO *adv.*, CZUTKI, a, ie, CZUTLIWY, a, e, czuiać, czucie maiać, fühlen, empfinden; (*Bh.* cılı́ alacer, vividus); *Bh.* cılı́bednı́, cılı́bednı́, cılı́bednı́; *Vd.* et *Crn.* zlıtliu, obzlıtliu; *Rg.* chjútiv; *Bs.* chjuchjv; *Sr.* 1. чувствительный; *R.* чувствительный, чувствительный. Serce moje nie zatwardziało, iest czule. *Teat.* 48, 52. Utworsyc machine czutliwą. *Zabl. Roz.* 172. Mniey czutkim i dotkliwym umysłem to zniesie. *Pıch. Sen.* 343. Czuly, snadno czuiać, łatwo wzruszony, empfindsam. Serce od natury ma bardzo czule. *Kras. List.* 126. *Eccl.* сeрдобóльнымъ, благочувствительнымъ; *R.* нб́жный. Czemu czuleysi są pacyenci, tym wolnieyszych im potrzeba lekarstw. *Krup.* 5, 762. (im delikatnieysi, pieczeszsi). Serce czule, oras umysł szczerý są dwa wieczne pocztiwych ludzi charaktery. *Zab.* 11, 385. *Zabl.* - Czuly na co, wzruszony czym, gerührt von etwas. Czas korzystać z iego powolności, kiedy na moie uslugi tak czuly. *Zab.* 14, 250. *Szym.* Na los nieszczęśliwych nauczulsi nieszczęśliwi. *Oss. Str.* 9. - *Oppos.* Nieczuly, obojętny, zatwardziały, twardy, kamienny, unempfindlich, gleichgültig, hart; *Sl.* неоситлив). W pięknym ciełe, czyż może bydz nieczula dusza! *Węg. Mar.* 1, 137. Bądź stałym w przedsięwzięciu, nieczulym na bole. *Hul. Ow.* 240. Alboż mogę bydz nieczulym na taką obelgę? *Zabl. Roz.* 87. Nieczuly iestem. *Ec.* нечувствую. - *Actiu.* czuly, wzruszaiący, poruszaiący, rührend, bewegend; *Rg.* ochiutni; *R.* умилительный. Napisał o ich nieszczęściu list bardzo czuly. Mowa bardzo czula. - *Pass.* Czuly, którego czuć może, sensilis. *Cn. Th.* empfindbar, fühlbar. § Czuly, czuyny, nieśpiący, wachsam, nicht schlafend, munter. Jason smoku czulego snu nabawia. *Zebr. Ow.* 164. (*pervigilem*). Nikt nie był z mężów tak ranny, tak czuly. *Dmoch. Jł.* 2, 348. Spodziewali się naszych niedbalszych i nie tak czułych seydz. *Warg. Cez.* 53. *vigilantes*. *Czula noc, nieapana, bezsenna, schlaflos, durchwacht. Mam te nadzieję, że przecię za luty Nie będą moie czule nocy bez zapłaty. *J. Khan. Dz.* 25. - Czuly, strzegący, uważny, pilny, wachsam, aufmerksam, hütend, sorgfältig. Pod czulym

ona wychowana okiem, *Zab.* 12, 56. Czuleyszym pasterzom ustępuy. *Smotr. Ap.* 110. Mąż bogoboyny, a w czynieniu sprawiedliwości czuly. *Psalm.* 25. Aby obywatele granic państwa swiego czule od sąsiadów bronili. *Star. Ref.* 17.

CZUMA *ob.* Cuma.

CZUPIC *intrans. kontyn.*, CZUPNAC *idnt.*, uczepnąć, przyczepnąć, przyczać się, schylić się, sich niederdrücken, niederhüden, niederfaucrn. Na równinie psi maia z zaiacem do czynienia, bo czupnie na mieyscu, że go aż psi w zapędzeniu pominą. *Haur. Sk.* 299. Ledwie co w krzewiu czupiać Witeza doyżrzała. *Zebr. Ow.* 358. (*virgultis addita*). Szeliny dostawszy czupnęła, *fruticumque recondita silva delituit*). *ib.*

CZUPRYNA, *SZUPRYNA, y, ż., CZUPRYNKA, i, ż. *zdrbn.*, cf. *Lat.* capronae; czub na wierzchu głowy, der Schopf, Haarschopf auf dem Kopfe; *Bh.* czupryna, włosy, ktereż z przedu wisty, ksticze; *Sr.* 1. kruzencze; *Rg.* kikka; *Cró.* percın; *Bs.* kikka, percın; *Ross.* чупрына; (*Ross.* чупрына gatunek dawney zbroi); *Ec.* чeлкы. Włosy po samym wierzchu głowy wyrastaiące, są czupryną. *Kluk. Zw.* 1, 45. Kazali mu czuprynę ogolić. *Teat.* 7, c. 62. (waryat, oddadź go do czubków, wart czarney kny). Junak to, znać i z miny i z czupryny. *Teat.* 18, b. 33. Anioł wziął Habakuka za czuprynę, i stawil go nad iama Danielową. *Zal. Test.* 318. (za czub). Piekło go, czupryna mu wstaie. *Bardz. Luk.* 6. (włosy mu wstaia, iezą się). Poprawiwszy sobie szupryni a otarłszy gdzie brudno, odesedł. *Rey Zw.* 24. Panicz z wysmukłemi wąsikami, z czerkieską czupryną. *Mon.* 70, 14. Czerkaskie czupryny. *Brud. Of.* E. 8. (wygolone). Niedobrze ma czuprynę przystrzyżoną, suknia na nim wisi, cały niezgrabny. *Zab.* 13, 63. (nie elegant). Zjeżona szupryna. *Rey Wiz.* 159. Wzięli się za czupryny, za lby, za czub, za bożo poszycie, sie kriegten sich an die Köpfe, an die Haare. Kiedy dway za czupryny, do kalety trzeci. *Pot. Pecz.* 643. Codzień targali się za czupryny, te zawięte syny. *Jabl. Ez.* 144. Patrzę, dwóch się trzyma mocno za czupryny. *ib.* 4. Powiedz Jegomości, Niech przestanie, by nie miał na czuprynę gości. *Nar. Dz.* 3, 129. Dadź komu po czuprynie, w łeb, w czub. Dwa razy się po czuprynie poskrobie, niżeli się raz do moiey zerwie. *Oss. Str.* 1. Daleko Waści do moiey czupryny. *ib.* (ieszczeń nie dorosł; ieszczeń się zemną nie zrównał). Chłopiec ieszczeń od ziemi nie odrósł, a iuz panu oycu do czupryny sięga. *ib.* (zły nad lata). - Długów ile czupryny. *ib.* (ile włosów na głowie). Nad zwyczaj zagrzała się czupryna. *Auszp.* 63. (łeb ci się zagrzał). § Czupryna u konia, włosy między uszami nad czolem, der Schopf des Pferdes. Przyciągnij koniowi czuprynę. *Tr. §. Poet.* wierzch, szczyt, der Gipfel, der Bıpfel, der Gıebel. Widziałam, kiedyś zamkom nachylał szupryny, Puszczał nity pewny mur i trwałe dębiny. *Pap. Try. D.* Kołysno czupryny drzew. *Przyb. Ab.* 11. Cedry, chwieycie czupryny wasze i wy sosny! *ib.* 148, § Cypel, ucho u wóru, der Bıpfel, das Ohr an einem Esel. Worki z swiazanemi czuprynami. *Tr.* CZUPURNY, a, e, CZUPURNIE *adv.*, iezący się, iunakowaty, nadstawiający miną, sierszisty, szorstki, hıstig vor der Stirn, fest angebunden; (*Ross.* чeпоpына

prysadny). Zawese co mali, bywaią czupurni, A iak po Polku zowią ich, są durni. *Jabl. Ez.* 69. Już teraz to pan szacny, co kółpakiem wtrząsa Sobolim, czupurnego potrażając węża. *Nar. Dz.* 3, 115. CZUPURNOSC, ści, ż, sierszistość, iunactwo, *hißiges Wesen, Eisenfresserey.*

CZURCZYC *ob.* Ciurczyć.

1.) CZURYŁO, a, m. z Rusk. czerkies, pałogłowiec, chłystek, *ein Schinder, ein Schwindler.* Patrzayże, iak się stroi, on czuryło młody. *Klon. Wor.* 58. Jeden i drugi czuryło, któremu także z swoją Jeymościa nie miło, Poprze żywo to zdanie, że czelek ma żyć wolnie. *Nar. Dz.* 3, 170. 2.) *Botan.* Czuryło, z *Greck. κυγιλλος, sesamoides paruum, Klein Sesamtraut.* *Syr.* 1474. CZURYŁOWY, a, e, waryacki, czerkieski, *Schwindlerisch, närrisch, albern, verrückt.* Bieganie na koniu takie byloby czuryłowe, a nie nauką kawalkatoriką. *Hipp.* 48.

CZUSZ *ob.* Czośz. CZUTKI, CZUTLIWY *ob.* Czuty.

CZUWAC *kontyn. et frequ. verbi* Czuc; czuynym na co bydź, bacność na co mieć, *ein wachsame Auge haben, aber etwas wachen; Vd. zhuiti, zhuti; Cro. chuvati; Bs. cjuvati; Rg. cjuvati.* Każdy w swej się sławie kocha, każdy na nie czuwa. *Krom. Blaß. ded.* Do policyi należy czuwanie na wszelkie bunt, rozruchy. *S. Grodz* 2, 78. §. Czuwać o czym, wystrzegać się czego, *sich hütten, auf seiner Huth seyn.* Czuwał o zdradzie; widział ją w góbie ich, *Birk, Chmiel. C. 2, b. §.* Czuwać na co, czyhać, czuhać na co, czatować, *worauf lauern, passen.* Dworzanie na cnotę białychłów czuwaią. *Petr. Ek.* 18. W Turcech na urzędy, iak psi głodni czuwaią. *Klok. Turk.* 99. Jak tygrys, który gdzie z ustrońia czuwa Na dwie sarny w igraszce, tak on śpiegując się przycsał. *Przyb. Milk.* 11. Czuwa, iak djaból na dobrą duszę. *Off. Wyr.* (iak psychiowiecy na co wartuie). CZUWACZ, a, m. czuwaiący na co, czyhaiący, *der Wauter, Waffer auf etwas, Wauter;* (*Vd. zhuvanz; Crn. zhuvaj; Rg. ciúvalas; Cro. chubar = stróż; - w rodz. żółk. Czuwaczka; Cro. chuaricza = pasterka, chronicielka; Cro. chuaricznica custodia; Crn. zhuvajnishe, der Wachtthurm.*) CZUWAŁOSC, ści, x. czuyność, pieczołowitość, bacność, pilnowanie się, *die Wachsamkeit, Achtsamkeit.* Pracą, staraniem, czuwałością i zabieganiem niebezpieczeństwom, rychło w wielką się wzbił sławę. *Pilch. Sall.* 129.

CZUYKA, i, ż. płaszcz z rękawami, *ein Mantel, Mantelrock.* *ob.* Czuhay, Czma, Czucha.

CZUYLIWY, a, e, CZUYLIWIE *adv.*, dotkliwy, snadny do obrażenia, *empfindsam, zart.* Błona w oku winogronowa bardzo jest czuyliwa. *Krup.* 2, 314. CZUYNOSC, ści, ż. niespanie, czucie, *das Wachen, die Wachsamkeit, Schlaflosigkeit; Bh. bedlitwość; Sr. 1. wachrowość; Vd. budność; Rg. бодренность, бдѣнѣ, бдѣтельность; Ec. бодроть.* Postami, czuynościami i modlitwami się trapił. *W. Post. W.* 52. Częścią klęcząc, częścią stojąc, trwał na czuynościach. *Wys. Loy.* 10. Czuynościami i rozumaitém udźwieszeniem martwić się. *Karnk. Kat.* 349. §. Bacność, pieczołowitość, pilnowanie, *die Wachsamkeit, die Acht, Obacht, Aufmerksamkeit.* Zona dobra staraniem, czuynościami i przemysłem przyniećie lepszy po-

sag, choć uboga, niż owa modna bogata. *Kras. Pod.* 2, 146. Od starey surowości i czuynościcy rycerskiej odstąpili. *Sk. Dz.* 522. Obrócił całą myśl swoję do woyny i rycerskiej czuynościcy. *Stryik.* 125. *Oppos.* nieczuyność, ospalność, gnusność, *W. Post. W.* 2, 356. *die Schlaflosigkeit, Unachtsamkeit, Trägheit.* §. Czuyność, czucie, uczucie, władza czucia, *das Empfinden, die Empfindung, die Empfindsamkeit.* Bielun czuyność członków i krew zastanawia, i boleści z tłuczenia usmierza. *Sien.* 80. Nie bylo ani głosu, ani czuynościcy, ani smysłu dziecięcia. *Leop.* 4 *Reg.* 4, 31. Pełne szaleństwa czuynościcy maią. *Leop. Sap.* 14, 23. *Ross.* чуткость bystrość słuchu, woni, cuchu; *Slo. citedelnost odoratus.* CZUYNY, a, e, CZUYNIE, CZUYNNO *adv.*, nieśpiący, niespany, *wachend, wach, wunter; Bh. bedlitwość, ostrajitj; Slo. bedlitelut; Vd. buden, sbujen; Cro. zkózen; Sr. 1. wachowné, wachwaté; Rg. бдѣнный, бдѣтельность, недреманный, несонливый, бодренный, бодростный, бодрый.* Nie wazyscy zagaz czuycie, spiy każdy na swym miejscu, a czasem badźcie czuyni. *Leop.* 4 *Ezdr.* 11, 8. Czuyne smutki nędzne wycieńczyły ciało. *Ow. Ow.* 120. - Czuyny, lekkiego snu, prędko się ocuciący, *leise schlafend, leicht erwachend; Rg. чуткий, чутко, чутко.* Słyszysz czuyny, choć i spi, gdy co najmniej skrzywnie. *Pot. Arg.* 449. Czuyne żorawie. *Ban. J. 2. b.* Nosorożec czuyny. *Ban. J. 2.* Czuyne koguty. *Oss. Wyr.* §. Bacny, uważny, pilny, nie zalegający pola, *wachsam, achtsam, aufmerksam.* Chart czuyny, w ślad gońca uparty. *Ow. Ow.* 110. Miał wielkie cnoty, czuyny rozum, mądrość. *Sk. Zyw.* 2, 434. Napominał go, by czuynym był w sprawowaniu państwa. *Star. Dw.* 52. Pasterz nacyzyniejszy. *Kanc. Gd.* 51. O dobrym pospolitym pilno a czuyność myśli. *Koss. Lor.* 9. Będziecie strzedz czuynie domu. *Leop.* 4 *Reg.* 11, 6. - §. Czuyny, czuiący, czuty, *empfindend, empfindsam.* Rzeczy nieczuyne. *Leop. Sap.* 15, 18. Nieczuyna natura. *Susz. Pies.* 3, B. 4. Ludziom bardzo delikatnym, urażliwym i czuynym, wolnieyze przykładać wezykatorya. *Krup.* 5, 400. Czuyne ziele *ob.* Czulozioł, Czulek. §. Czuyny komu, dający mu się uczuć, uciążliwy, *jemanden empfindlich, drückend für ihn.* Rozrażone tym sposobem ciężary poddaństwa, mało co będą czuyne chłopom. *Mon.* 67, 213. *ib.* 191.

CZWAŁ, CZWAŁAC *ob.* cwał.

CZWARCZNA, y, ż. czwarta część, *bet vierte Theil, das Viertel.* Jedni chcą trzecizny, drudzy czwarcizny. *Czach. Pr.* 2, 6. CZWARTACZEK, cśka, m. *rhomboides,* czworoscienna figura, tylko po dwie ściany i po dwa kąty równe maiąca. *Sol'sk. Geom.* 2. *eine längliche Raute.* §. *Anat.* muszkuł w tył russaiący lopatkę, wtyluszak, *ein rautenförmiger Muskel, der das Schulterblatt hinterwärts bewegt.* Tr. CZWARTACZKA, i, ż. febra, która czwartego a czwartego dnia się wraca. *Macz. das viertägige Fieber.* Kwartana, czwartodnienna febra; *Bh. cztwrtacka; Vd. shertiza, shetertniza; Crn. shetertniza; Cro. chetertacha zimlicza, chetertacha; Sr. 1. na itwórté dzien thobjaca zehunicza, ztwortobduycka.* CZWARTACZNY, a, e, od czwartaka, *Rhombus* : . Gdy miesiąc czwartaczny aspektom albo promieniem lowym na Lwa pogląda, . . . *Syr.* 330. *ob.* czwartny.

CZWAR-

CZWARTAK, a, m. poczworny gross, ein Biergroßschensäck; (Bh. cztwerdt quaternio, 2. scurra, sannio, nebulo cf. czwarscy); Sr. 2. stwórcel, vierla; Rg. cetvartak, cetveri, cetverizza; Vd. zhetertak, shtertnik, birinj; Rr. чetвертакъ, четвертакъ; Ec. четверця. On za to 30 czwartaków wziął. Warg. Wal. 532. Czwartaków owych Augustowskich kolo Mastrychtu bardzo wiele, a tam sowią ie Polkami; a idą tam każdy za pół orta, ośm ich tylko w talar. Grod. Dis. G. 2, b. §. Gantunek ięcsmienienia, który we cztery rzędy w kłosie ziarno rodzi. Haur. St. 15, (cf. plaskur, sześciórak), vierzeilige Gerste. §. Math. rhombus, czworoscianna figura, cztery ściany równe mająca i po parze kątów równych. Sol. Geom. 2. der Rhombus, die Raute, die Rautefigur. Afzon. Czwartak rłońca i przeciwny kaze na inny dzień prawo odłożyć. Mon. 67, 448, et 445. §. Czwartak, koń czwarty do trzech przypięzony, das vierte Pferd. Endk. CZWART'EK, tku, m. czwarty dzień po Niedzieli, w tygodniu piąty, der Donnerstag; Bh. cztwrtel; Slo. stwrtel; Hg. tsörtörtik, chetvrtak, Sr. 2. stwrtel; Vd. zhetertik, zhetertek; Crn. shtertik; Bz. chetvrtak; Cro. chetvrtak; chetvrtak; Dl. chetvrtak; Rg. cetvrtak; Sla. csetvrtak; Rr. четвѣртъ, четвѣртъ. Czwartku! tygodnia synku, w rządzie piąty. Zab. 12, 82. Czwartek tłusty, ostatni przed postem. Off. Wyr. Wielki Czwartek, czwartek przed Wielkonocą, der graue Donnerstag; Slo. gelbni stwrtel; Vd. voliki zhetertik; Sla. veliki csetvrtak; (cf. Wielki tydzień). W wielki Czwartek wieczorny Pańkiody bywa wzmianka. Pot. Jow. 2, 27. Prov. Pragnie, iak żak Czwartku. Off. Wyr. (że Czwartek popolicie żakom był pozwolony do rozrywki), CZWARTKA ob. Cwiartka. CZWARTKOWAC ob. Cwiartkować. CZWARTKOWY, a, e, od Czwartku, Donnerstags; , Donnerstagslich. Zgromadzenie uczonych na obiady we czwartek od króla Stanisława dla nich dawane, swało się czwartkowym. Nar. Chodk. ded. CZWARTNY, a, e, czwartego stopnia, im vierten Grade. Księżyc, gdy się przez szóstą część nieba oddala, to zowiemy aspekt szestny; przez czwarty, to zowiemy czwarty albo kwadra. Spicz. 191. CZWARTODNI, ia, ie, CZWARTODNIOWY, CZWARTODZIENNY, a, e, co czwarty dzień przypadający, lub też cztery dni trwający, viertägig, den vierten Tag gefällig, vier Tage dauernd; Bh. cztwrtodenni. Trzeciego dnia mieli z grzechów powstać; lecz stali się czwartodniemi, a przeto iuż śmieszą. W. Post W. 328. Kwartana albo febra czwartodniowa. Syr. rej. czwartodzienna. Mącz. (ob. Czwartaczka). CZWARTOLETNI, ia, ie, co czwarty rok przypadający, Crn. Th. alle vier Jahre gefällig, vierjährig; (Bh. cztwrtletnij, ćwiercrocny). CZWARTOSEITNY ob. Cstersetny. CZWARTONASTNIK, a, m., Czwartonaśtnicy, którzy 14 lunas Wielką Noe obchodzą, quattodecimani. Zebr. Zw. 123. die Sabbathaner. CZWARTOSTOPNIOWY, a, e, arithm. pomiary dwuczworogranno czyli czwartostopniowe. Ufraz. Alg. 2, 170. vierts potenzisch, in der vierten Potenz. CZWARTOWAC ob. ćwiartować. CZWARTY, a, e, w porządku po trzecim następujący, der Vierte; Bh. cztwrtij; Slo. stwrtij; Sr. 1. stwrtij, stwrtie; Sr. 2. stwrtij; Vd. shterti, zheterti; Crn. shterte; Bz. cetvrtic; Cro. cheterti, šterti; Dl.

Tom. I.

chetvarti; Rg. cetvrtij; Sla. csetvrtij; Rr. четвѣртый. Nogi mam tak słabe, żebym się za czwartym krokiem obaliła. Teat. 55, b. 54. - Czwarta scilla. godzina, Biere, vier Uhr. Czwarta biie; ieszcze nie maas czwartej; iuż po czwartej; o samej czwartej przyjechał. - We grze Rumelpikiecie, czwarta, karta czwarta od króla, die Quarte im Rumelpiket. Po czwarte; czwarty raz, zum vierten, viertens. *CZWARTENDWUDZIESTY ob. Dwudziesty czwarty *CZWARTYNASTY ob. cster-nasty.

CZWARZYC ez. ndk., ndawać, zmyslać, vorstellen, vorgeben, simulare; (Bh. cztwercitit, scurrilem esse). Mowę sobie czwarzylem, a biologlówkie wziąwszy na się krezy, podaszdem ją. Pot. Arg. 822. §. Czwarzyc ob. awarzyć, wadzić. CZWARZYC się zaimk., ndawać, iakbyś nie chciał; drożyć się, niby to odrzucając dziękować, sich scheibar weigern, Complimente und Ceremonien machen, sich zielen. Duda. 56. Włod. Crn. Th.

*CZWICZYC ob. Cwiczyć CZWIERCIEN ob. Cwiercień.

CZWIERTOWAC ob. Cwiertować.

*CZWOR, *CZWORY, a, e, CZWORAKI, a, ie, czterech rodzaiów, viererley; Bh. cztwrtij, scurrilem esse; tall, stwornaśobni; Vd. shtirisorten; Bz. cetiristruk; Sla. csetverostruk; Sr. 1. stwrtoraki, stwrtie; Sr. 2. stwrtoraki; Rr. четвероакія, четверный, четверогубый; Ec. четвѣркія. Czwor rodzay maiowej miodunki znajdujemy. Syr. 1353. Pospolicie sadzą trój albo czwor rodzay wina. Cresc. 307. Czwora iest rzecz naylepsza ku zachowaniu popolitego dobra: dobrze czynić, dobrze się sprawować, dobrze dziatki wychować, i dobrze orać. Budn. Ap. 119. Rola tega czworego potrzebuie orania. Cresc. 657. §. Na *czworą ob. czworo. - §. Cztery razy tyle czyniący, vierfach, viermal. Czwora ośm czyni 32. Grzep. F. 4. b. Podał go czworakiej czworo strazy żołnierszy. W. Act. 12, 4. (szesnastu żołniersom. Bibl. Gd.). W czwor sposób, w czwornasob, viermal, vierfach. Acs nieprajiacioli w czwor sposób więcoy w liczbie było, niż naszych, wsdy ich głupstwo pobito. Stryk. 506. *CZWORAK, a, m. Substant., samykający czterech cf. Czwartak, ein Vierling; Rr. четверник, Vierlinge. CZWORAKO adv., na cztery gatunki, na cztery części, na cztery razy, viererley, vierfach, viertheilig, viermal; Rr. четвероакко; Ec. четвѣрако, четвѣракою. Jeślim kogo w czym oszukał, nagradzam czworako. Leop. Luc. 19. 8. Prot. Jak. B. w czwornasob. CZWORAKOWAC ob. Czworkować. CZWORGANNY ob. Czworogranny. CZWÓRKA, i, f. czworo czego, szworynek, vier Stück, ein Ganzes von Vierten; Bh. cztwerta. Sr. 2. stwrtija; Rg. cetverizza; Cro. chetvericza; Rr. четвѣрка, четвѣрня; Ec. четвѣрця. We czwórkę, we czworo, czterech razem sięcznie, vier vereint, vier mit einander. We czwórkę chwycimy się do wykonania tego. Teat. 25, b. 61. Czwórka, czterzey a cterszey. Crn. Th. za vierten, je vier; Czwórka, cyfra cztery wyrażająca, die Vier. Czwórka w kartach, iedna z nich, mająca cztery oka, albo dobrana do tej liczby, Rr. четвѣрка. Teraz dobrze uważmy czwórkę pikową. Teat, 48, b. 44. §. Czwórka, iedna czwarta część, $\frac{1}{4}$. Jak. Mat. 1, 60. ein Viertel.

Dwie czwórki, $\frac{2}{2}$. *ib.* *Stla.* csetvertina ob. ćwierć, ćwiartka. CZWOKOWAC, CZWORAKOWAC *cz. ndk.*, w czworonasób przyczyniać, *quadruplicare*, *vervierfältigen*, *vierfach nehmen*. Kwadruplikować, iednę miarę brać cztery razy, czworkować. *Sol. Geom.* 4. Czworakować, czworako czynić. *Mącz.* Czworkowanie, poczwarte powtórzenie. *Cn. Th.* CZWORLETNI ob. Czworoletni. CZWORMIAROWY, a, e, cztery miary trzymający, *vier Maß haltend*. Czwołmiarowo naczynie. *Dmoch. JI.* 2, 293. CZWORMIESIĘCZNY ob. Czwołmiesięczny. CZWORNASOB, w CZWORNASOB, CZWORNASOBNI *adv.*, poczwornie, cztery razy tyle wynoszący, *vierfältig*, *vierfach*; *Bh.* ćwernasob, ćwernasobn'e, (ob. w *czwor sposob). W czworonasob teraz zda się być ślicniejszy. *Groch. W.* 571. CZWORNASOBNY, a, e, cztery razy tyle wynoszący, *vierfach*, *vierfältig*; *Bh.* ćwernasobn'ny, ćwernasobn'ny. *Cn. Th.* Czwołnasobny, samoczwartny, *quadruplus*. *Mącz.* CZWORNNOG ob. Czwołronog. CZWORNNY, a, e, cztery, cztery w sobie ramykający, *quaternarius*, *Mącz.* *vier enthaltend*, *von vier ten*, *auf vieten*. Ow z koniem poiman, ów na placu ścięty. Jeśli go czworne nie uniosły pięty. *Jabl. Buk. N.* 2. CZWORO, czworga, zbiorowo, cztery czego, *vier Stück*, *vier von etwas*; *Bh.* ćwtworo; *Sto.* ćwtworo; *Rg.* cetvero; *Sr.* 1. ćwtworo; *Br.* cetuero; *Stla.* csetvero; *Vd.* zhvetiru, zhveteru; *Rs.* ćemsero, ćemsery. Czwołro drzwi wielkie, przez które wchodzą se czterech stron. *Star. Dw.* 6. Egipcyanie z *czwora (czworga) rodzaju ziemi dwóy tylko sprawiali. *Cresc.* 90. Nie rsekę przed *czworem (czworgiem) albo *pięciorem osób, ale przed wszystkim światem. *Gorn. Dw.* 526. Osobliwie czwołro się używa, gdy liczba ta zawiera osoby różney pici: czwołro dziełek, czwołro ludzi. Dawniey samiał cztery księgi: czwołro ksiąg, lub raczej: ksiąg czwołro. - Na czwołro, na *czwołrą, czwołrako, na cztery części n. p. podzielić, *in vier Theile theilen*. W czwołro, we czwołro, czwołrako, cztery razy, na cztery, *vierfach*, *ins Gevierte*. We czwołro chustkę szyć. *Tr.* Pomarańczę rozkręcaj na czwołrą abo w sześciórą. *Sien.* 536. We czwołro za nim posłał. *Tr.* (czterema różnemi drogami.) Czwołrgiem, czterema, *mit vieten*, *zu vieten*. Czwołrgiem robi, po inwentarku rozumie się, czwołrgiem bydła. CZWOROBOCZNY, a, e, o czterech bokach, *vierseitig*. Wysuwka ta ma dziurę czwołroboczną. *Jak. Art.* 1, 197. CZWORO BOK, a, m, czwołro bok, *trapezium*. *Sol. Geom.* 2. *quadrilaterum*. *Geom. Nar.* 1, 36. *eine vierseitige Figur*. CZWORO CZĘSTNY, a, e, na cztery części się dzieliący, *quadrifidus*. *Mącz.* ob. czwołroczepny, *viertheilig*. *S.* *Quadrantarius*, *Mącz.* czwołrą część zawierający, *den vierten Theil enthaltend*. CZWORO CZUBNY, a, e, o czterech czubach, *vierseckig*, *mit vier Ecken*. Na głowie blaś się święci czwołroczubney kity. *Dmoch. JI.* 2, 271. CZWORO DROŻE, a, n, czwołrodroże *quadrivium*. *Mącz.* *ein Kreuzweg*, *wo vier Wege zusammen stoßen*; *Ec.* *крестный*. CZWORO DROŻNY, a, e, na cztery drogi, pierwegi. Czwołrodrożne rozkranie, gdzie się cztery drogi schodzą. *Mącz.* CZWORO DZIELNY, a, e, CZWORO DZIELNIE *przysłk.*, podzieleny we czwołro, *viertheilig*; *Rs.* ćemseroćwacny; (*Rg.* *cetverodjeli*,

quadrupartiri). CZWORO DZIENNY, a, e, czwołro-dzienny. *Mącz.* cztery dni trwający, lub co czwartny dzień przypadający, *viertägig*; *Bh.* ćwtwobodenny, ćwtwobenny; *Rs.* ćemseroćwacny. Łazarz czwołrodzienny w grobie. *Miaśk. Ryt.* 134. CZWORO DZIURY, CZWORO DZIURNY, a, e, *quadriforis*, o czterech dziurach; *Mącz.* *vierlöcherig*. *CZWORO GŁOSIE, ia, n, Kwarteta, śpiewanie lub granie we czwołro, *Ec.* *ćemserogłosnoe*; *Rs.* ćemserogłosnoe, ćemseroćwacny. CZWORO GŁOWY, CZWORO GŁOWNY, a, e, o czterech głowach, *vierköpfig*; *Vd.* *shtiriglavst*. Czwołrogłówna monstrum. *Smotr. Ex.* 8. CZWOROGRAN, CZWOROGRAN, u, m., CZWOROGRANIEC, *řca*, m. kwadrat, *ein Quadrat*, *ein Viereck*; *Rg.* *cetveronughliza*; *Vd.* *zhveterovogelje*, *shtirivogelstv*; *Croat.* *krisnica*). Cztery czwołrogranicę mogą tak słączyć, że z nich będzie jeden większy czwołrogranicę. *Rog. Dos.* 1, 14. Czwołrogranicę. *Mon.* 73, 536. Czwołrogran. *Dmoch. JI.* 1, 314, - *Arith.* ilość każda, przez siebie rozmnożona, czyni czwołrogran liczby. *Ufrrz. Alg.* 2, 6. *die Quadratzahl*, drugi stopień, *secunda potestas*. *ib.* 9. CZWOROGRANEK, nka, m. *řdrbn.*, kwadracik, *ein Viereckchen*, *Quadratchen*. Czwołrogranicę podzielić można na wiele czwołrogranków pomniejszych. *Rog. Dos.* 1, 197. CZWOROGRANIASTOSC, CZWOROGRANISTOSC, CZWOROGRANNOSC, *řci*, *ř.*, CZTEROGRANIASTOSC, czwołroróżność, *quadratura*. *Mącz.* *die Vierung*, *die Vierseitigkeit*; *Bh.* ćwtweroćwacny; *Rg.* *cetveronughlos*). Kości tyłu wyobrażają nierówną podługową czwołrograniastosc. *Kirch. An.* 25. Czwołrogrannosc obwołu, kwadratura cyrkulu. *Ufrrz. Alg.* 77. CZWOROGRANIASTY, CZWOROGRANISTY, CZWOROGRANNY, a, e, - o *adv.*, kwadratowy, *viereckig*, *Quadrat*; *Bh.* ćwtweroćwacny, ćwtweroćwacny; *Sto.* ćwtweroćwacny; *Br.* *cetverokrajni*; *Sr.* 1. *řteristronatę*, *řteristronę*. Studnia czwołrograniasta. *Boter* 1, 222. Miało czwołrograniaste. *ib.* 31. Miał czwołrograniasta. *Rog. Dos.* 3, 122. Rota czwołrogranna. *Dmoch. JI.* 2, 8. (*bataillon quarré*). Czwołrogranny, czwołrokątny, czwołroróżny, o czterech kątach, *quadrangulus*. *Mącz.* Czwołrogrannym drogi zawalił głazem. *Chrośt. Job.* 190. Czwołrograniasta ukośnie figura, szymbiała, *rhombus*. *Cn. Th.* Czwołrograniasto ukośny, *rhombi figuram habens*. *Cn. Th.* Co było czwołrogranne, to robie okrągłym. *N. Pam.* 14, 263. Czwołrogrannym czynić, *Rg.* *cetveronughliti*). CZWOROGRANOSZESCIORAN, u, m. *quadratocubus* albo piąty stopień. *Ufrrz. Alg.* 2, 7. *die sechsfache Quadratzahl*, *die fünfte Potenz*. *CZWORO IARZEMNY n. p. wóz, *quadrivagus*. *Zabr. Ow.* 225., o czterech iarzmach, *vierhüfig*. *CZWORO IEDNI, a, e, w czterech ieden, *vierereint*. Jehowa jest bóg ieden, nieczwołroiedni, ieden, nieczwołroiedni. *Farnov.* 45. *CZWORO IĘZYCZNY, a, e, o czterech ięzykach, *vierzünftig*, *von vier Sprachen*; *Sr.* 1. *řterripazęćnę*. CZWORO KĄT, a, m., CZTERO KĄT, figura cztery boki mająca. *Jak. Mat.* 1, 52. *eine vierwinklige Figur*, *ein Viereck*. *Solšk. G.* 2. *quadrilaterum*. *Geom. Nar.* 1, 36. *Cn.* *shtirivogl*; *Vd.* *shtirivogel*; *Rg.* *cetverokütie*, *cetveronughlo*, *cetveronughlich*; *Rs.* ćemseroćwacny. Czwołrokąty dzieli się na czwołrokąty prosto rżęczone, na nierównoległoboki *trapezia* i na

równoległoboki *parallelogr.* *Jak. Mat.* 1, 98. CZWORO-
KĄTNY, CZWORO-KĄTOWY, CZWORO-KĄTOWY,
a, e, CZWORO-KĄTNIĘ *adv.*, o czterech kątach;
quadrangulus. *Mącz.* *wierwinflig*; *Sio.* *čtveruhelnj*;
Sr. 1. *čtverojně*; *Bs.* *čtveronoghli*; *Rg.* *čtveronogh*;
čtverokrajni, *čtveronoghlast*; *Crn.* *shtirvoglat*; *Vd.* *shtiri-
voglat*; *Rr.* *чѣмпероугольный*. Figura czworokątna,
która prosto nazywa się czworokątem, jest ta, w której
żaden bok nie swajduje się równoległy drugiemu. *Jak.
Mat.* 1, 98. Czworokątnym czynić. *Vd.* *shtirvoglati*).
Aryfoteles dobrego człowieka czworokątowym zowie, to
jest, trwałym, statecznym, *εργαγιος*. Jak czworoką-
towa kostka, na którąkolwiek padnie stronę, mocno stoi.
Petr. Et. 36. (cf. *wieršpłig*, *wieršpłitig.* *Abig.*).
CZWOROKOŁY, a, e, o czterech kołach. *Cn. Th.*
CZTEROKOŁOWY, *wieršpłitig*; *Vd.* *shtirikolesen*).
Z wozem czterokołowym idą muły przodem. *Dmoch. Jł.*
2, 533, CZWOROKONCZATY, a, e, o czterech koń-
cach, *wieršpłitig*; *wieršpłitig*; *Vd.* *shtiribodeshen*, *shtiri-
shpizhaft*; *Rr.* *чѣмпероконечный*. Czworokoncztaty
szyszak. *Dmoch. Jł.* 327. CZWOROKONNY *ob.* Cze-
rokonny. CZWOROKROTNY, a, e, - *ie adv.*, cztery
razy powtórzony, czworaki, *wieršpłitig*. Jkość czworo-
krotna, *quadrinomial.* *Ufstr.* *Atg.* 7. CZWORO-
KSZTAŁTNY, a, e, o czterech kształtach, *quadriformis.*
Mącz. *wiergestaltet*, *wieršpłitig*. CZWOROLETNI,
CZWOROLETNI, CZTEROLETNI, ia, ie, CZWORO-
LETNY, a, e, cztery lata mający, lub co czwarty rok
przypadający, *wieršpłitig*; *Bh.* *čtyrletni*, *čtyrletni*; *Va.*
shtirilisten, *shtiri leta star*; *Sr.* 2. *štiri létni*; *Sr.* 1. *štyr-
ljetni*, *štortek*, *šteti leta staré*, *štortacij*; *Bs.* *čtveritak*;
Rg. *čtveroljetni*, *čtverogodni*; *Ec.* *чѣмперолѣтныи*,
Pisałem to dzieło w czteroletnim więzieniu swoim. *Jabl. Tel.
pr.* Czworoletniego napił się wina. *Lib. Hor.* 18. Cwo-
rle-tniego wina. *Petr. Hor. B.* 3. Czworoletni czas, *Eccl.*
чѣмперолѣтніе; CZWOROLECIE, ia, n. -) CZWO-
ROLICZEBNY, a, e, cztery liczący, *wieršpłitig*. Nieco
czworoliczbnego, *quaternio.* *Mącz.* CZWOROLISTY,
CZWOROLISCIANY, a, e, o czterech listach, *wierš-
płitig*; *Vd.* *shtirilisten*, *shtiripernat*). Kwiat czworo-
listiany. *Krumf.* 334. CZWORONARÓZNY *ob.* Czworo-
różny. *CZWORONASCIE *ob.* Caternaście. CZWO-
RONOCNY, a, e, csteronocny, *Mącz.* *wieršpłitig*.
CZWORÓNOG, CZWORONOĞI, CZWORNÓG,
CZWORNOGI, *CZTERZONOĞI, a, ie, CZWORO-
NOZNY, CZWORNÓZNY, a, e, o czterech nogach,
wieršpłitig; *Bh.* *čtyrnoh*; *Rg.* *čtveronogh*, *čtveronoxij*;
Crn. *shternog*, *shtirnogat*; *Vd.* *shtirinogen*, *shtertnog*;
Sl. *čtveronoxni*; *Cro.* *čtveronog*; *Sr.* 1. *štirinohaté*;
Rr. *чѣмпероногий*. Pełno tam zwierząt csterzonogich.
Herb. Art. 130. Bydł czwornogie. *Syr.* 710. *Crese.*
575. *Orw. Ow.* 488. Odmiełmy czwornózne zwierzęta
na dwunózne, myśliwiec będzie bohaterem. *Kras. List.*
191. Tródnogi starzec w parze z czwornogiem. dziecię-
ciem Czoiła się oplakany ku siemi przycięciem. *Zab.*
8, 395. *Koryt.* (starzec o kiju, dziecię na ręku i nogach,
na baluku). - Czwrnóg, o czwrnóg, na czwrnóg
adv. o czterech nogach, *auf vier Füßen*, *auf Vieren*.
Na łapach co chodzi czwrnóg, nieczyfio wam będzie.
Buda. Lewit. 11, 27. (na czterech nogach. *Bibl. Gd.*).

Niemówiątko chodzić ięło na czwrnóg, i całem Zwycząiem
niemych zwierząt pomykać się ciałem. *Orw. Ow.* 614.
Co na piersiach o czwrnóg łazi, nie będziecie ięść.
1 *Leop. Lewit.* 11. Wstępował o czwrnóg na rękach
i na nogach. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 14, 13. (czolgać się.
3 *Leop.*); *Esbr. Ow.* 382. *CZWORNÓG, CZWORO-
NOG, a, m. *Subst.* czwrnóznuy zwierz, ein *Vierfüßler*,
ein *wierfüßiges Thier*. Odeszły na spoczynek czwrnogi
i ptaki. *Przyb. Milt.* 122. *ib.* 148. CZWOROREKI, a,
ie, o czterech ręku, *wieršpłitig*; *Sr.* 1. *štirtrucjnc.*
CZWOROROCZNY, a, e, csteroletni, cztery lata ma-
jący, *Mącz.* *wieršpłitig*. CZWOROROĞI, a, ie, CZWO-
ROROZNY, a, e, o czterech rogach, albo kątach,
czworogranny. *Mącz.* *wieršpłitig*, *wieršpłitig*. Czwrnogie
bierety. *Teof. Zw. E.* 2. CZWOROROZNOŚC, ści, ż.
czwrnogrannóść, *quadratura*, *Mącz.* die *Wierckheit*,
die *Wierung*. CZWOROSCIAN, *CZWORSCLAN, u, m.
tetraedrum. *Geom. Nar.* 2, 50. ein *wierseitiger mathema-
tischer Körper*. Foremny czwrnóscian. *Przyb. Milt.* 69.
CZWOROSCIEŃNOSC, CZWORSCLIEŃNOSC, ści, ż.
czwrnokość ścian, die *Wierseitigkeit*. Trójścienneść, czwr-
ścienneść. *Czach. Pr.* 2, 205. CZWOROSCIEŃNY, a, e, o
czterech ścianach, *wieršpłitig*. Czwrnóścienne figura, *quadri-
laterum*, figura o czterech ścianach. *Sol. Geom.* 2. (*ob.*
Czworobok, Czworokąt). *CZWOROSETNY *ob.* Cster-
setny. CZWOROŚIEK, a, m. świder do wiercenia ar-
mat, na powierzchni wydrążony w fugi, w których osad-
niają się cztery hartowne ostrza. *Jak. Art.* 3, 110. *equar-
risoir*, ein *Kanonenhohrer mit 4 Schneiden*. CZWORO-
SKŁADNY, CZWOROŚPOJNY, a, e, - *ie adv.*, czwrnoko-
stóznuy, *wieršpłitig* *zusammengesetzt*. Czwrnóskładne słowo,
Czworoślowie, Czwrnóśłow. *CZWOROŚOWITY, a, e,
poczwrnuy, czwrnaki, *wieršpłitig*. Chufceńskie trzy - i
czwrnóśowitą, tą wodką maczać. *Syr.* 1291. CZWORO-
SPICZASTY, a, e, - *o adv.*, o czterech śpicach, *wierš-
płitig*; *Vd.* *shtirishpizhaft*, *shtiribodeshen*. *CZWORO-
STRAZ, y, ż. straż poczworna, ze czterech ludzi, eine
Wache von vier Mann. Wsadził go do ciemnicy, poda-
wszy go czwrnokiey czwrnóstrazy żołnierzów pod straż.
W. Act. 12, 4. (szesnastu żołnierzom. *Bibl. Gd.*).
CZWOROSTRONNY, a, e, o czterech stronach, *wierš-
płitig*. Kociel nie jest u nich, iak u nas okrągły, ale
czwrnóstronny i podłużony. *Switk. Bud.* 277. CZWO-
ROSYLLABNY *ob.* Csterosyllabny. CZWORO-
SZCZEPNY, a, e, *quadrifidus.* *Cn. Th.* czwrnócęstny.
Mącz. co się na czwrnó rozszcepia, *wieršpłitig*. *CZWORO-
ROTOCZNY, a, e, toczący się czwrnogiem, ze czterech
stron, czwrnako płynący, *wieršpłitig* *flüßend*. Przyidsie
do wód czwrnórotocznych ewanickich potoków. *Smotr.
Lam.* 15. CZWOROWĘGIELNY, a, e, o czterech wę-
gliach, czwrnokątny, *wierwinflig*, *wieršpłitig*. Położył
pod głowę i nogi dwa kamienia czwrnówęgielne. *Sk. Dz.*
1185. *CZWOROWIOSŁY, *CZWOROWIOSŁOWY
a, e, o czterech wioślach, *wieršpłitig*. Bat czwrnówio-
słowy, *Rr.* *чѣрбѣмб*, *чѣрѣмбѣ*. *CZWOROWŁADZCA,
y, m. samozwart władający, panujący z równą władzą
z trzema ięszce, *tetrarcha*, ein *Wierfürst*; *Ec.* *чѣмперо-
властникѣ*. Tetrarchą bydź, *Ec.* *чѣмперовластни-
вати*. CZWOROZĄB, - *čba*, m. *tetrodon*, rośszay
gadu, którego wszystkie gatunki morskic; mają szczęki

kościano. *Zool.* 196. Wierzahn, Stachelbauch, ein Geschlecht von Knorpelfischen. (cf. Plafkoss). *CZWOROZAMCZYSTY, a, e, o czterech zamkach, pod caterem zamkami, wierszobierig, unter vier Schlüsselern. Jey się w czworozamczystey nie obronisz wieży. *Groch. W.* 527. CZWOROZĘBY, CZWOROZĘBNI, a, e, o czterech zębach, wierzobierig; *Vd.* shtirisobast), *quadridens*, *Mącz. Cn. Th.* W trzecim roku owieczkom znou dwa zęby wypadają, i nazywają się czworozębno. *Wolszt.* 107. *CZWOROZĘBIEC, śca, m. po czwarty raz się żeniący, der sich zum vierten mal verheirathet; *Ec.* четвероженецъ. *CZWOROZĘBNICTWO, a, n. małżeństwo po czwarty raz powtórzone, die vierte Ehe; *Ec.* четверобрачїе, жеништва на четвертой женѣ. *CZWORSCIAN ob. Czworoscian. CZWORY ob. Czwór. CZWORYNEK, nka, m. czwórka, czworo czego, Viere, ein Ganzes von Viere. *quaternio. Urs. Gr.* 144. Kostka z czterema okami, eine Würfel mit vier Augen. Czwozynkiem, *adverbialiter* po ctery, zu Viere. CZWORZYSTY, a, e, poczwórny, czworaki, wierszob. Czwozynsty czerwony złoty. *Czach. Pr.* 1, 167.

CZY, CZYLI, CZYZ *conj. interr.*, na początku mowy: azali, az, izali, abo, *Lat. an*, num, bey der indirecten Frage zu Anfange des Satzes, wird dies Fragewort, wie das Lateinische *an*, num, im Deutschen bloß durch die Inversion ausgedrückt. *Bh.* cji, zda, zdaj, zdali: *Slo.* či, či, zdali, zdajby, *Hung.* azé; *Vd.* zho, se, ali, aku; (cf. *Ital.* se, *Lat.* si); *Crn.* ki; *Sr.* 1. acj, da, hacj, hacjto, acjtelšč; *Sr.* 2. lęj, lęjbli; *Bs.* joda; *Sla.* xar; *Cro.* ali, ili, iliti, jeli; *DI.* ako; *Rs.* erđá, pázš; *Ec.* еда, убола. Czyż mogą w lasach morskie przebywać delfiny, Czyż mogą pływać daki wśród morkiey głębiny? *Dmoch. Sz. R.* 6. können wohl Seedelphine . . . , können Wilschweine Ona z Ludwikiem uciekła; czyż byż może! *Teat.* 39, d. 144. ist das möglich! Czemuż mnie nie kochasz? *R.* Czy ja wiem. *Teat.* 27, 131. weiß ich! (ich weiß selbst nicht). Pola, taki, sady, za pokojem, a czy hojniejszego pożytku nie przynoszą? *Falib. Ds. A.* 11, bringen sie nicht einen größern Nutzen? *Cro.* néli? *Ź.* Czy, we środku mowy, 1.) iezeli, ob, n. p. nie wiem, czy mu dał, ich weiß nicht, ob er ihm gegeben hat; (oder auch:) ich w. n. hat er ihm gegeb. Nie wiem, czy przyjdzie, ob er kommen wird, (oder:) ich w. n. wird er kommen? 2.) albo, obet. Ten czy nie ten? *Cn. Th.* der? oder nicht der? *Ź.* Czy - czy, *Slo.* či - či; či - či; *Cro.* ali - ali; *interr. direct. n. p.* Czy on? czy nie on? *R.* on to jest, on! *Teat.* 8, 22. ist er? oder ist er nicht? - *Interr. Indir.* Czy ty chcesz, czy nie chcesz, musisz byż moją. *Teat.* 54, c. b. 2. du magst wollen, oder nicht. Czy tak, czy sak, już się stało. *Teat.* 50, 36. es sey nun so, oder anders. Czyś bogacz, czyli z liczby królów dałoci, Czy nędzarsz, umrzesz. *Hor.* 1, 199. diuesne an pauper, du magst nun reich seyn, oder ein Rdnigspñ, oder ein Bettler . . . O ty, czyś człowiek, czy hożkim szrądszeniem Anioł na moją pociechę zesłany, Czyś człowiek, iak ja, czy nieba osiadasz, Powiedz szym iestś. *Kras. Woy. Choc.* 89. bądź, bądź, bądź, (entweder -) oder *Ź.* B. D du, (entweder) Mensch oder Engel, durch Gottes Fügung zu meinem Troste gesandt, Mensch, wie ich, oder des Himmels Bewohner; . . auch;

D du! du magst nun Mensch seyn oder E . . . auch: D du! seyft du nun . . .

CZYCHAC ob. Michać. CZYHAC ob. Canhać.

CZYI, - yia, - yie, CZYY, *relat. possess.*, do kogo należący, kogosiś, wessen, wem gehörig; *Bh.* cji; *Slo.* či, či, či; *Sla.* csiji, calja, csije; *Bs.* cigov, ciji; *Sr.* 1. cjei, tjei; *Sr.* 2. goji, jeji; *Crn.* zhegav, zhegava, zhegavu, (cf. czego, cf. co); *Cro.* chij, kojega, koga (cf. kto, kogo); *DI.* chigov; *Rg.* cij, cigov, cigova, cigovo; *Rs.* чѣи; *Ec.* чїи; (cf. *Lat.* cuius). Daycie, co czyie, każdemu, Bogom, sobie i bliźniemu. *Karp.* 7, 9. Oday, co czyie. *Prot. Fat.* 9. gib ab, wem was gehört. Zaden nie ma cudzych rzeczy rusać, gdzie ten, czyie są, na to nie zwala. *Herb. Stat.* 551. (ten do którego należą, der dessen sie sind, dem sie gehören). Na czym wosku siedzisz, tego piosnkę śpiewaj. *Cn. Ad.* 526. von (dessen) wessen Brot ich habe, dessen Lieb ich singe. Nikt się do siły taras nie udaje, Gdyż ten wygrywa, czyia lepsza sprawa. *Zab.* 16, 343. Sędzia nie ma patrzeć czyia, ale tylko znać iaką sądzi sprawę. *Mon.* 65, 58. Czyia szkoda, tego i grzech. *Cn. Ad.* 137. wer den Schaden hat, darf für den Spott nicht sorgen. Wie bög, czyi baran, czyi kozioł. *Cn. Ad.* 1231. *Vir nobilis ducebat hodum templo hostiam; videns autem colonum suum ducentem agnum, insitit, ut commutaret secum, dicens, indecorum esse, herum offerre sacris hodum, colonum vero eius agnum. Qui cedens precibus dixit: cuius sit agnus, cuius hircus, homines latere poteris, haud deum).* Wie bög czyi kapłan, czyi baran. *Rys. Ad.* 73. W tłumie nie znać było, kto czyi, *Warg. Cez.* 199. (cf. naszynieć, waszynieć, wer zu wem gehörte, wem etnet gehörte. cf. *Ec.* kocempánejb, *Gr.* ποδανός, cuius?) - *Interr. indir.* Czyieżby oczy tu nie zaplały! *Paft. F.* 10. Coś ty nagotował, czyie proszę będzie? *Prot. Fat.* 10. *Interr. direct.* czyi? wessen? Co się wam sda o Chrystusie: czyi syn jest? *Leop. Math.* 22, 42. Czyi ten kapelusz? *Ź.* *Indetermin.* Czyis, nie wiedzieć czyi, kogoś tam, irgend jemandes, jemandes. Czyis koś w zbożu. Czyis pieniądź znalazł. CZYI-KOLWIEK, bądź kogośkolwiek, wessen auch immer; *Slo.* čiśelwel; *Sr.* 1. niećieljstali. CZYIOSTRONNY, a, e, do czyiey strony należący, wessen Parthey gehörig. Łatwo poznać można, kto jest cryiostronny, kto czego chce i życzy. *Mon.* 71, 410. CZYM *Instr. Pronom.* Co; 2.) Czym *adverbial.* n. p. czym przedzy; iak nappredzy, außgeschwindeste. *Ź.* Czym - tym, im - tym; je - desto; *Bh.* cjin - tim; *Sr.* 1. cjin. Czym głupszy, tym śmielszy. Czym więcej pieniądzy, tym mniej spokoyności. CZYMBURY ob. Cymbury. CZYMSIK, CZYMSIS ob. Co, Coś.

CZYN, u, m., co uczyniono, uczynek, die Handlung, die That, das Werk; *Bh.* cjin; *Slo.* čin, činestnost; *Cro.* chin, chinonye; *Hung.* tsinilás; *Sla.* csinjenje; *Sr.* 1. stjin, putf; (*Rg.* cin operatio; cin, nacin modus; *Bs.* cin ob obraza effigies, cin, nacin, modus, ratio; akt komedyi, gieft; *plur.* cini; czary cf. odczynić); *Bs.* djello, posao; *Vd.* djanje, djanstvu, delu, naredba, storjenje, djanje; *Crn.* djanje; *Rs.* дѣиство, дѣиство (*Rs.* чинь porządek, ranga, dostojństwo, чинь чинь urzędnik); *Ec.* содѣанїе, нѣмб. Wyras czyz to samo

znaczy o uczynek. *Snjad. Jeogr.* 285. Czyniecie a czyn różnie są rzecz: Czyniecie jest robienie, a czyn rzecz urobiona. Czyniecie, czasem i środkiem do końca i końcem; czyn zawsze końcem. *Petr. Et.* 4. Najlepsze czyny, to się często iść, U dobrych w cenie, u złych w nienawiści. *Zab.* 12, 369. Miałem ręce, nie do dobrych czynów, lecz do złych robot i niędzy. *Kul. Har.* 21. Bohaterskie Czyny, przewagi, *Heldenthaten*; *Boh. Hrdinstwj*; *Rz. подвигъ*. Cały kraj jego się czyni zdumiał. *Jabl. Tel.* 54. - Czyn, czynienie, sposób czynienia, postępowania, *das Thun, das Handeln, die Handlung, was man treibt*. Przykład monarchy jest czynem narodu. *Stat. Num.* 2, 199. - Czyn, dzieło, robota, praca, gatunek pracy, *die Arbeit, die Art der Arbeit*. Tam kilka obrazów i rzeźbionych sztuk czynu mistycznego. *Pot. Arg.* 208. - Czyn, dzieło przez wzgląd na sprawę, rzecz uczyniona, zrobiona, stworzona, stworzenie, istność, *Ismandes Werk, Geschöpf*. Bóg niemi i wszystkiego co na niego jest, iako czynu swego, nie przebaczywa. *Modl. Gd.* 17. Psalmista woła na kreatury bezduszne, i na wszystkie czyny pańskie: chwalcie pana! *Birk. Kant. A.* 2. b. Ciebie o twórcę wszelakiego *czyni* (!). Proszę o łaskę i pomoc w potrzebie. *P. Kchan. J.* 276. *Czyn, naczynie, *das Gerath, Geschirr*. Jako na śmieciach leży z domu wyrzucony. Wiotchy czyn, takim iest od ludzi wzgardzony. *J. Kchan. Ps.* 41. (naczyń. *Karp.* 5, 78.) *Czyn, ofiara, *das Opfer*. Ja sam za oycyszne, za się, za syny, Sporsządał Jowiszowi uroczyste czyny, *sacra. Lebr. Ow.* 179. *Czyn, *czyny, maszyny wojenne, wieże, tarany i t. d. podług *lac. opera, Kriegsmaschinen, Belagerungsmaschinen, u. W. Mauerbrecher, Schürze, Werke*. Hetman wojskowe ciele woney dobie Po drzewo na czyn w lasy wyprawował. *P. Kchan. J.* 335. Do szturm potym przysposabia czyni J przeciw bastion wieże swe satacza. *Chrośt. Luk.* 53. *opera*). Tym tedy czynom, machinom, taranom, wieżom, przydał załogę. *Chrośt. Fars.* 445. Z nowemi czyny Goffred następował, J co naywyższy przed wysoką broną Jeden postawił, i z niego szturmował: Wieża to była, którą z drzew słożono. *P. Kchan. J.* 287. Już i wojennych czynów odbiegali, a nieprzyjacieli śmiecie nacierają tłucze tarany. *ib.* 292. Myślał przekusić, aby lesne czyny Do wojska nie szły, i aby inaszej wieży nie robiono, Z którejby snowu wąty mur tłuczono. *P. Kchan. J.* 330. *CZYNIAC, *CZYNIWAC *czyn. czfl. słowa*: Czynieć; z często czynić, zwykłe czynić, powtarzając czynić, zwyczaj mieć czynić, *Rg. cinukati*; *zu thun pflegen, oft thun, zu handeln pflegen*. Król ten czynił złe przed Jehową, iako czyniwali oycowie jego. *Budn. 2 Reg.* 15, 9. Dobry żołnierz rad prawdę miłuje, iako czyniwali przodkowie nasi. *Star. Ref.* 110. *Star. Ryc.* 51. Coś mi przedtym troskliwą czyniwał tęsknicę, dziś cię pragnę. *Lib. Hor.* 22. (sprawował). Za radą Nigidyusza Cyncero wiele czyniwał. *Korz. Cyc. B.* 3. CZYNIC *cz. kontyn. i ndk.*, uczynić *dk.*, działać, robić, *thun, machen*; *Bh. cjiniti, činim, učinim*; *Slo. činit, činim*; *Di. csiniti*; *Hing. chinalni*; *Cro. chiniti, vchiniti, učinjam, činim*; *Sla. csiniti, učiniti*; *Sr. 1. cjiniti, cjinim, cjinin, činim*; *Ger. thun*; *Sr. 2. činisch, činisch, činisch*; *Rg. cinitti*; *Bs. ciniti, učiniti*; *Vd. činiti, djati,*

diem, dejem (cf. stworzyć, działać); *Crn. sturim, dejam*; *Rz. чинишь, учинишь, учинишь, шурюшь, шурюшь*; *Es. содѣлаши, содѣлаюши. absolute czynić, wyrażając samą czynność bez określenia iey w czym, z niepróżnować, działać, robić, czynnym bydź, *thätig seyn, thun, handeln*. Wiele czyni, nie nie czyni, albo przynajmniej nie to, co czynić powinni. *Mon.* 67, 65. W przeciągu życia swego, nie nie czyni, wielkie rzeczy czynił. *Zyw. Jes.* 51. Wiele czynił, a zdał się, iakoby nie nie uczynił. *ib.* 52. Kto wiele mówi, mało czyni. *Teat.* 15, 54. W domu zawsze trzeba co czynić, próżnować nigdy. *Hrbst. Nauk. O.* 6. Chcesz, abyć się sługa nie skaził, niechaj zawsze ma co czynić. *Gorn. Dw.* 369. (robić, pracować, zatrudnionym bydź). Inasza pięknie mówić, inasza pięknie czynić. Wysoka mowa na nizkie czynienie. *Fr Ad.* 18. Takich nauczycieli świat chwalił i chwali, Którzy ucząc czynili, czyniąc nauczali. *Min. Ryt.* 3, 367. Widziałem ja i mądrych, choć dobrze uczyli, Przecie z nami prostaki, toż co my czynili. *Gaw. Siel.* 366. (tak postępowali, sprawowali się iak i my). Niepodobna, żeby kto dobrze chciał czynić, nie nie czyni. *Zab.* 3, 48. Albo czyn, albo day pokoy, *hortatur ad serio agendum. Cr. Ad.* 3. Czyn, masz - li czynić. *Cn. Ad.* 137. - *Slo. činilni, agendus*, co się ma czynić). Dobrze czynić; ani dobrze, ani źle czynić; z przyłaiu czynić; źle czynić. *Petr. Et.* 120. *Slo. čin dobre a prave, n'e bog sa čifara ani krata.* (cf. cnota puklers). Prześtańcie czynić źle, a uczcie się czynić dobrze. *Kat. Gd.* 87. (sprawuycież się dobrze). Czyn, co masz czynić. *Cn. Ad.* 137. Masz - li co uczynić, uczyni dobrze. *Cn. Ad.* 444. Co śmieś radzić, śmiey sam czynić. *Rys. Ad.* 61. (wykonać). Co źle czynić, to źle i mówić. *Cn. Ad.* 100. Dzieci to prawią, co czynią, starzy co niegdys czynili; a głupi, co dopiero czynić myślą. *Zab.* 5, 97. Zobaczymy, co z tym czynić. *Zabl. Dz.* 108. (co z tym robić, sataczać, posać). Wolno ci, czyni z nią, co chcąc. *Teat.* 10, b. 62. Cóż czynić, gdy innego nam braknie sposobu. *Teat.* 44, d. 46. *was ist zu thun? was ist zu machen?* Nie wiedzieli lekarze co czynić z chorym panem takim; i czegoż nie czynili w nadziei łaski cesarskiej! *Birk. Ex. G.* 2. b. Zakon tylko to sprawy czynić rozkazuje, które człowiek czynić może cnotliwie. *Karnk. Kat.* 209. Sami z siebie żadney rzeczy dobrej bez pomocy boskiej nie możemy czynić. *ib.* 419. (wykonywać, do skutku doprowadzać, uskuteczniać). Jam z moiey osoby wazyłko czyniła, bym ci ulżyła przykre wyroki. *Zab.* 14, 207. (podług przemożenia się przykładalam). Oblubienica cnotliwa radaby i pomyślenie oblubienca swego uczyniła. *Zrn. Post.* 3, 577. b. Nie odpuści im bóg, bo czynią na miłosierdzie jego, iako na karb. *Gliczn. Wych. E.* 3. b. (postępują sobie, grzeszą). - Czynieć, sprawiać, niszczać, skutkować, *hervorbringen, zu Wege bringen, machen*. Węzowy trunk iest przyrodzenia ciepłego, która ciepłość jego czyni kasanie jego. *Sienn.* 187. Jaką w ludziach odmienność te czasy czyniły, Zwierciadio boskiej prawdy na ziemi zaćmiły. *Biel. S. M. A.* 3. W swadzie uczynił mężobójstwo. 3 *Leop. Marc.* 15, 7. (zbroił mężobójstwo. 1 *Leop. popełnił mężob. et begleng einen Mord*). - Czynieć pogrzeb, wesele, sprawować, *ausrichten, veranstalten*. Czynieć mu wspaniały pogrzeb.*

Off. Wyr. Córce jego w zamku czynił wesele. *Fath.*
Dis. M. Inaczey: czynić komu wesele, rozrywać go,
rozweselać, einem Vergnügen machen, ihn erheben. Fe-
bus swą lutnią bogi cieszył i czynił wesele Jowiszowi.
P. Kchan. Orl. 1, 56. - "Czynić ku czemu, przykładac
się do czego, wpływać na co, wozu beitragen, mitwirken,
dazu helfen. Nic tak nie czyni ku szczęśliwemu żywo-
towi . . . *Mqcz. confert.* - Owoce czynić, rościć,
Früchte bringen, tragen. Złe drzewo złe owoce czyni.
W. Past. Mn. 309. Bóg okazał się w ciele, i przyszedł
na świat, uczyniony z niewiasty, to jest, narodzony.
Gil. Post. 16. (gezeugt, geboren). - Czynić przemowę,
kaszanie, słowa, modlitwę, eine Rede, Predigt halten;
ein Gebet verrichten. Chryzostom kazania w Antyochii
czynił. *Sk. Dz.* 316. (mówił, miał, prawil). Bardzo
pożyteczne kazanie uczynił. *Wys. Al.* 65. Czas nie po te-
mu, abym długą iaką przemowę do was czynił. *Birk.*
Chod. 6. O zbawieniu dusz słowa żywe i ogniste czynił.
Birk. Dom. 65. (verba facere). Uczynimy modlitwę za
duszę jego. *Birk. Chodk.* 40. (módlmyż się; laßt uns ein
Gebet verrichten). - Przysięgę czynić, przysięgać, przysię-
gę składać, einen Eid ablegen. Przysięgę swą czyniac,
czola swego prawą ręką dotykają się. *Pasz. Dz.* 113. -
Posłuszeństwo komu czynić, posłusznym mu bydz, einem
Behorsam erweisen. Posłuszeństwo, które Turcy Ce-
sarzowi swemu powinni zawsze czynić. *Pasz. Dz.* 106. -
Sprawiedliwość czynić, rozsądzać, przyznawać co czyje,
Gerechtigkeit ausüben, handhaben. Leszek obieźdzał
wszystkie krainy, czyniac wszędzie sprawiedliwość pod-
danym. *Biel. Kr.* 116. Zaden sobie sam sprawiedliwości
nie może czynić, ale do urzędu powinien się udadz. *Sax.*
Tyr. 129. - Liczbę komu czynić, zdawać rachunek,
rachować się, sprawiac się z czego, Rechnung ablegen,
Rechnung ablegen. Sluga księdza pozwał, iż mu myta
nie zaplaoił; ksiądz zaś poswał, iż mu sluga liczby nie
uczynił. *Gorn. Wf. K.* 4. My cię wolno precz puścimy,
kiedy nam liczbę uczynisz dołateczną ze wszystkiego.
Biel. Kr. 48. Bym miał zgubić tak szlachetny lud, nigdy-
bym sa to bogu liczby nie mógł uczynić. *ib.* 53. Czynić
z kim liczbę, rachować się z nim, słuchać liczby, rachun-
ków od. Liczba. - Czynić komu dobrze lub złe, wyrzą-
dzac, einem Gutes oder Böses thun, erweisen. Nie czył
ślemu dobrze. *Dwor. H.* 3. Czył dobrze, aby i tobie
czyniono. *Jabl. Ez.* 69. Skarżac się na niewdzięcznych,
mówimy w przeciwnym wyrozumieniu: czył tu dobrze
ślemu! *Kpcz. Gr.* 3, p. 91. da thue man einmal dem
Böses Gutes! Bogatemu dobrze czynić, strata. *Cn. Ad.*
36. Dobrze czył każdemu, i niewdzięcznemu. *Cn. Ad.*
390. Zle komu czynić, szkodę, krzywdę, słość, einem
etwas Böses, Schaden, Unrecht u. s. w. thun. Uczynił
co dla mnie, i uczynił rzecz niemalą; potym zasię uczy-
nił mi krzywdę. *Gorn. Sen.* 162. Nie dopuszczą nikomu
czynić słości. *Pasz. Dz.* 109. Uczynić sobie co złego.
Cn. Th. 1178. Myślę sobie co złego uczynić. *ib.* 440. (sich
ein Leid anthun). To czył innemu, co też sobie ży-
czyys. *Budn. Ap.* 10. Każdy co inszym czynił, niechay
się spodziowa. *Peł. Jow.* 96. - Wygodę sobie czynić,
wygadzac sobie, dogadzac sobie, wczasowac się, odpoc-
zywać, wylegac się, wyzypiac się, sich bequem machen,
sich commodo machen. Kasal man król, aby sobie w domu

uczynił wczas, wkrótce go mając odesłać do woyska.
Zal. H. T. 128. Czynić sobie wczas, wypróżnić się,
potrzebę przycodzoną odprawowac, na stolec, na dwór
iść. *Cn. Th.* 1326. sich leichter machen, sich erleichtern,
sich entledigen, seine Nothdurft verrichten, auf die Com-
modität geben. - Pomoc czynić, pomagać, Hilfe leisten,
Hilfe verschaffen. Mieszczanie chcieli sobie pomoc uczy-
nić. *Sk. Dz.* 55. (sie wollten sich helfen). - Dobrze mi
czyni to lekarstwo ob. sluzę mi, es thut mir gut, es dient
mir. - Strach czynić, strachu nabawiac, straszyc,
Schrecken verursachen, in Schrecken setzen. Ogień niebieski
Strach czyni błyskaniem, Ziemia słych głodem, a woda
wezbraniem, Powietrze morem. *Groch. W.* 555. - Do-
syć, zadosyc czynić, genug thun, Genüge leisten, pel-
nić, uisćić, oddadz, co komu należy, Rg. zadowoliti;
Crn. zadowolim; Rr. доволемпорити, удовлемепорити.
Mialo dosyc powinności swey czynilo, *Warg. Cz.* 238.
Jeśli lekarz uczynił wszystko, co do uzdrowienia chorego
należalo, tedy uczynił dosyc swey powinności. *Gorn. Sen.*
528. Dosycuczynienie, dosyc uczynienie, die Genugs-
thnung; *Slo. zadosciucineni; Rr. угодность, ynпasa,*
удовлетворение. Dosyc uczynienie jest krzywdy uczy-
niouey komu nadgrozdenie. *Kucz. Kat.* 2, 560. Pospo-
licie dosyc uczynienie to zowia, kiedy kto rzecz iaką,
która winien, spełnia. O przednaniu mówiac, dosyc
uczynienie znaczy taką nadgrodzę uczynić, na którejby
rozniewany miał dosyc. *Karnk. Kat.* 240. - Czynić co
z czego, robic z czego, udzialac, etwas woraus machen,
verfertigen. Z welnj czynią oponczse, welenca. *Pasz.*
Dz. 121. - Czynić, tworzyć, machen, schaffen, etstaf-
fen. Ten świat przez boga uczyniony, rozumie się,
stworzony. *Salin.* 2, 483. Tyś uczynił nieba i ziemię.
Gil. Kat. 50. - Czynić kogo czym, robic go czym,
einen wozu machen. Pytał ich, iezeliby to prawda byla,
że Pan Harley byl uczyniony Arabia. *Mon.* 67, 294. Za-
moyjskiego Król Stefan uczynił kanclerzem i hetmanem.
Off. Wyr. Rzetelność twa czyni cię szacunku celem.
Zab. 15, 318. Nauki życie nasze czynią błogosławionym.
Gorn. Sen. 433. Tak mu mądrze odpowiedział, że go
kpem uczynił. *Off. Wyr.* (na kpa wystrychnął). - "Czy-
nić w co, przemieniac, przekształcić, verwandeln. Passya
odmienia człowieka każdego, i w inszego go czyni. *Werez.*
Regl. 4. - W prostackiej mowie, czynić z czarowac (cf.
odczynić; *Bs. ciniti cini, cjarati z czarowac; Bs. cini,*
cjari z csary). Babsko tak krowom coś uczynilo, że się
nie doia. *Off. Wyr.* (cf. ucynek, urok). - Czynić so-
bie żarty, śmiechy z czego, stroić żarty, sich wörter lu-
stig machen. Tyś sobie semnie śmiechy czyniła zdradliwe.
Past. F. 109. - W rachunkach: czynić iaką summe, wy-
nosić, im Rechnen: machen, betragen, ausmachen. Sto
czerwonych złotych czyni 1800 zł. *Off. Wyr.* - Czynić
komu pożytek, chwale, sławę, przykrość, z przynosić,
bringen, einbringen, eintragen, thun. Ociec zostawił mi
dobra, czyniace roczney intraty koło 50,000 zł. *Mon.*
67, 622. (dochodu dawac, przynosić). Nie pytam się,
ani rachuię, coby mi on folwarczyk uczynić mógł. *Gorn.*
Sen. 255. Trybunały, kondecensye i kompromisy, wię-
cocy czynią iak wiołki. *Kraj. Pod.* 149. - Woyny czy-
nić z kim, toczyć, staczać, prowadzić, Kriege führen.
Kantor Pruski Ludwik częste i wielkie wojny czynił pro-

ciw Zmudzi. *Stryk.* 259. Podobnie: czynić pole; w polu się bić, *sich im Felde schlagen, in einer Feldschlacht kämpfen.* Harcuć mężnie sobie, Czyni pole, harcuć szeroko, By cię znać było daleko. *Kosz. Lor. pr.* - Czynić z kim, walczyć z kim, mit jemanden zu thun haben, mit ihm streiten, kämpfen. Sami z sobą tak długo broniami czynili, Pokąd ostatni nie legł i ducha nie oddał. *Opal. sat.* 4. Rzymianie w bitwach z nieprzyjaciółmi czyniąc, za oyczynę się potykali. *Star. Ref.* 18. Polaków Turek był świadom, gdy z Wołochy czynił. *Biel. Kr.* 432. Chętnie do siebie skoczyli J mężnie z sobą chwilę niemają czynili. *Papr. Ryc. pr.* Rzekli sobie, o pannę z sobą czynić, a któryby którego zabił, miał dobrowolnie preta iochać. *Papr. Ryc.* 10, Z Parysem czynił o swą Menelaus. *Zbil. Dr. G.* 3. Każdy rycerski człowiek winien o prawdę ręką czynić. *Gorn. Dw.* 266. Pokraepay się, a czyhwa (*dual* = czyni: y dwa) mężnie za lud nasz. 1 *Leop.* 1, *Paral.* 19, 13. Kto będzie śmiały obstarzać za nim, zemną będzie miał do czynienia. *Teat.* 9, 51. (er würde mit mir zu thun haben). - Czynić słowami, wadzić się, spór wieść, (cf. *gadać się), dysputować się, sich herum disputiren. Długo słowy z sobą czynili, a darmo. *Birk. Dom.* 10. - Czynić prawem, prawować się, rozprawić, rozsądzać się, rozpierać się, vor Gericht mit einander zu thun haben, processiren, streiten, gerichtlich etwas suchen. Słuszny a sprawiedliwym prawem czyhwa (*dual*) z sobą, że jeżeli twoje zdanie fałszywe, ty go zarszczasz, a... *Baz. Hst.* 43. Będąc powinien ukrzywdzony sam czynić o swą krzywdę, a nie mogąc czynić przez niedostatek, rad nie rad sjeznać się musi. *Gorn. Wl. E.* Kto o zabitego oca nie czyni, ten wstępowania na jego dziedzictwo nie godny. *Sk. Dz.* 1042. - Czynić za kim, uymować się, sich jemandes annehmen. - Czynić za kogo, zastępować go, einen vertreten. - Czynić przeciwko komu, knować co przeciwko komu, etwas wider jemanden unternehmen, wider ihn schmieden. Skoro się Absalon widział pojednanym z oycem, zaczął znowu czynić przeciwko niemu i życiu jego. *Zat. H. T.* 7, 182. - Czynić z kim o co = traktować z nim, negocjować, mit einem unterhandeln; *Sr.* 1. ząhądzam. Papię przez posły swoje między cesarzem i Królem Polskim pilnie o pokój czynili. *Krom.* 546. *de pace diligenter egerunt*). - Czynić o czym, traktować o czym, woyon handeln. O lasach i żytach w osobnym dziele czynić będziemy. *N. Pam.* 10, 37. - §. Nie ma tu co czynić, nie ma tu miejsca, er hat hier nichts zu thun. Między temi dwoma gniew niema co czynić, których pospołu na ieden urząd wysadzono. *Warg. Wal.* 118. §. Czynić, udawać, vorgeben, machen, thun als ob... (cf. czynić się). Czynił mię, iak gdyby był naprzywiaszszym. *Teat.* 57, c. 24. - §. Czynić z kim kompanią, składać towarzystwo, obcować z nim, mit einem Gesellschaft machen. Z kimże to i kędy kompanią chcędo czynić. *Birk. Ex. H.* 3. - CZYNIC się *zaimk.*, 1.)! *Passive* robić się, stawać się, gemacht werden, gethan werden, geschehen, werden. Jakie się to przesłiczne dziwczę uczyniło, Gdyby róża rozkwitła, aż patrzeć miło. *Tręb. S. M.* 94. was das für ein schönes Mädchen geworden ist. 2.) Czynić się *recipr.*, robić się, działając się czym, sich was zu machen. Juliusz Cezar, gdy już wszystkie przeciwniki swoje wygubił, uczynił się iedno-

władę Rzymkim. *Stryk.* 74. Potrzebnym się komu czynić, starać się, żeby się nie mógł obyć bez ciebie. *Off. Wyr.* - §. Czynić się, czym nie jesteś, udawać się za co, zmyślać się, sich für etwas ansgeben, sich zu etwas machen, was man nicht ist, sich stellen, als ob..., sich vorstellen. Głupi, a mądrym się czyni. *Cn. Ad.* 252. Nie czyń się tym, czymes nie jest. *ib.* 564. Czynisz się, czymes nie jest. *ib.* 137. Bez cnoty szlachcicem się czynić, taki rozum jest, iak koby się bez duszy żywym bydz mienił. *Sk. Zyw.* 2, 172. Widząc szaleństwo iey, uczynił się tym, że zwyciężony iey prośbami, chciał iey już powiedzieć. *Eraz. Jex. J. b.* (udawał, er stellte sich). Uczynię się, iakbym o niczym nie wiedział. *Teat.* 30, b. 47. Ze przeciw tobie mógł co twój przyjaciel zgrzeszyć, uczynił się, że nie wiesz. *Hor. sat.* 53. CZYNICIEL, a, m. czyniący co, który co uczynił, sprawca, wykonawca, spełniel, wypełniacz, der Thäter, der Vollbringer, Vollzieher; *Slo.* činitel; *Sr.* 1. zjinielcer, zjinielcer; *Rg.* cinitegl; *Cro.* činitelj; *Hg.* tsinilo; *Bs.* cinitegl, ucinitegl; *Rs.* содѣтель, (сочинитель autor, pisarz; *Ec.* чиновник naczelnik, porządek robiący). Odstarcie odemnie czyniciele nieprawości. *Wys. Kat.* 469. 1 *Leop. Luc.* 13, 27. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 2. Lewitowie i czyniciele zakonu, czyniący roboty w domu Pańskim. *W.* 3. *Exdr.* 5, 58. Bądźcie czyniciele słowa, nie tylko słuchasz, *Leop. Jac.* 1, 22. Mowa nie będzie skuteczna, aż się pierwey uczyciel okaże czynicielem. *W. Post. Mn.* 199. Niechaj słów i przykazań twych wykonywacem J szczerym czynicielem będę, nie tłumaczem. *Pot. Jow.* 1, 2. §. Czyniciel, czyniący za kim, zastępca, rzecznik, adwokat, pełnomocnik, der Vertreter, Sachwalter. w rodz. żeńsk. CZYNICIELKA, die Thäterin; *Cro.* činiteljica; *Rg.* cinitegliza; *Rs.* содѣтельница (cf. сочинительница autorka, pisarka). CZYNIENIE *ob.* Czynić. CZYNIROD, u, m. siele Rodzeniec, *Phylum Bryon*, wódsk Bingletraut Männlein. *Syr.* 757. CZYNIWAC *ob.* Czyniac. CZYNIWIWY, a, e, mogący bydz uczynionym, podobny do uczynienia, thunlich; *Vd.* storliu, sdelatliu, dopernashliu. §. Czynliwy, czasem albo częstokroć czynny. *Off. Wyr.* sklonny do czynności, gern thätig, geschäftig. CZYNNIK, a, m., czynnik, sprawnik. *Sniad. Jeog.* 285, *ob.* czyniciel. - §. *Arithm. factor.* *Alg. Nar.* der Factor in der Multiplie; Mnożny i mnożnik nazywają czynnikami mnogości. *Jak. Mat.* 1, 25. *Est. Mier.* 2, 7. CZYNNOSC, - ści, ż. skłonność do czynienia, pracowania, niegnusność, ustawiczne czynienie, die Thätigkeit; *Carn.* delovnost; *Vd.* opraulivost, opravilnost, djanstvu, savjetnost, skerblivost; *Rs.* дѣятельность, распорочность, (Ec. чинность porządność). Czynność, owoce pracy potmażająca. *N. Pam.* 24, 327. - §. Czynność, czynienie, zatrudnienie, sprawa, robota, praca, die Thätigkeit, die Beschäftigung, das Geschäft, die Arbeit. Seym w swoich postępie czynnościach. Departament czynności zagranicznych. *Tr.* (interessów, spraw, der auswärt. Angelegenheiten). §. Powołanie czyie, rzemiosło, stan życia, to czym się trudni, das Gewerbe. *Bndk.* CZYNNY, a, o, - ie *adv.*, sklonny i wprawny do ustawicznego czynienia, robienia, pracowania, działania, dzielny, thätig; *Slo.* činitelni, činenliwi, činitliwi; *Vd.* delen, delatliu, djanški, opravilen; *Rs.* дѣятельный, дѣйствующій, распорочный (cf. чинный ladny, podobny)

Ес. многовещный; Gr. πολυπραγμων; Ес. дѣлательный (cf. чинишельный розрядкову). Człowiek to bardzo czynny, sam jeden zawiąduje wszystkim. Jestem czynny *Eccl.* многовещный Gr. πολυπραγμων; cf. *Eccl.* вещелюбный. §. *Grammat.* Słowo czynne, *verbum actiuum*, wyraża sąd o tej rzeczy, która co czyni względem drugiej. *Krcz. Gr.* 1, 52. (cf. bierne, niakie). *Trotz* zowie go czyniącym; czynno zaś u niego jest *Gerundium*.

Pochodz: **doczynić*, *dobroczynny*, *dobroczyńca*, *dożyfczynny*, *dziękczynny*; *naczynie*, *naczynić*; *obczynić*, *odczynić*, *rozczynić*, *przeczynić*, *przyczynić*, *przyczyna*, *przyczynca*, *przyczynny*, *rozczyn*, *rozczynić*, *uczynić*, *uczynek*, *uczynkowy*, *uczynny*, *uczynność*, *bezczynność*, *wieloczynny*, *wszystkoczyn*, *zaczynić*, *złoczynca*, *złoczynstwo*. Bh. *cinopra*, **czynogra*: *drama*.

CZYNSZ, u, m. nazwisko powszechnie podatków pieniężnych. *Kras. Zb.* 1, 222, *bet Zins*, *überhaupt*, *eine Gelbs abgabe*; *Lar. census*; *Susc. tims*; *Gall. cens*; *Bh. cynje*, *auref*; *Cro. chins*, *hassen*; *Di. fit*; *Crn. zhimsh*, *fródshög*, *mitje* (cf. *myto*); *Vind. zins*, *zhians*; *Ross. et Eccl.* (шягд), *dánh*, *оброкъ*, *урокъ*. Pewnego pieniężnego czynszu na rok każdy płacić musiał. *Sł. Dz.* 1134. Czynsz jest podatek nieiakki, który z dochodów iakiejkolwiek rzeczy płacon bywa; abowiem cokolwiek dorocznie bywa dawano, może być zwano czynszem, który może pan, którego własność ona jest, stanowić. *Szczerb. Scz.* 54. Roczne czynsze na lampy, na kościoły. *Tward. Wł.* 101. (opłaty). W szczególności czynsz, płaca z gruntu, z roli, *Grundzins*, *Herrenzins*, *Herrengefälle*. Z gruntu czynsz albo płac roczny. *Chelm. Pr.* 135. Z roli, które niedawno pod iarsmem poddaństwa niechętnie i opanuszczenie uprawiał rolnik, znaczą dzisiaj czynsz z ochotą płaci. *Mon.* 65, 298. Podzielił grunta między chłopów za czynsz pewny. *Pam.* 83, 532. Na czynsz, w czynsz puścić, zmienić robociznę w opłatę. — Czynsz gruntowy *Rs.* *поземельное*, *поземельный денъги*. *Rs.* *позаженное*, *czynsz gruntowy podług sądu*). *Jnaczej* na czynsz puścić rolę, zaarędownać, zadzierżawić, za pewną sumę w najem dać, puścić, *verpachten*. Na czynszu siedzieć, z gruntu czynsz płacić, dzierżawę trzymać, *auf Pacht sitzen*. Moi rodzice ubodzy szlachta byli; siedzieli na czynszu. *Teat.* 22, b. 47. ob. czynszowa szlachta, (*Crn. Kasn*: aboże co się rocznie w czynszu oddaie). — Czynsz z najmu, z domu, ze stancy, i t. d. komorne, *bet Mietzins*, *die Zinse*; *Rs.* *пожилое*. Czynsze od kramów. *Star. Dw.* 15. — Czynsz od kapitału, *Tr.* ob. *prowisya*, *procent*. *§, *Fig.* dochód, intrata, bogactwo, *Einkünfte*, *Einkommen*, *Reichthum*, Dwór ubogim zamknięty, czynsz daie honory, Ząd i sądzia wspaniały i general możny. *Hul. Ow.* 226. Układność wszędzie wielkie czynsze bierze. *Key Wiz.* 44. (popłaca). **CZYNSZOWAC** *cz. kontyn.*, płacić komu dochód coroczny, *Zins zahlen*; *Bh.* *aurociti*. W szczególności, płacić z roli, samiał roboty czyli odbywania dni pańskich, *Grundzins zahlen*, *auf Grundzins sitzen*. — Czynszować komu, bydź czym danikiem, haracowym, *jemanden zinsbar seyn*, *ihm zinsen*, *ihm tributar seyn*. *Off. Wyr.* *Pochodz.* od *czynszować*, *zaczynszować*. **CZYNSZOWNIK**, a, m. co czynsz iaki daie, *bet Zinsmann*, *bet Zins zahlt*; *Carn-*

zhimshman; *Cro.* *chinsnik*; *Di.* *fitnik*; *Bh.* *poplatnik*, *autoctij*; *Rs.* *шягдъ*, *оброчникъ*. Gospodars tego, któremu imienie najmuie, zowie komornikiem, czynszownikiem albo najemnikiem. *Sax. Tyr.* 213. *Mietshmann*. W szczególności czynszownik, chłop opłacający się, miało robienia pańszczyzny, *ein Zinsbauer*, *bet statt der Hertzendienste Zins zahlt*. O czynszownikach osadnych. *Hawr. St.* 45. 2.) Czynszownik, co czynsz wybiera, nakazuje. *Cn. Th.* *bet Zinsberr*, *Schoßherr*, *bet sich Zins zahlen laßt*. **CZYNSZOWY**, a, e, od czynszu, *Zins*:; *Boh.* *czynszaj*, *autoctij*; *Crn.* *primako*; *Rs.* *оброчный* (шягдъ, cf. *ciachły*, *ciągly*). Ukażcie mi monetę czynszową. *Budn. Math.* 22, 19. *Sehl. ib.* 22. (która czynsz się płaci, *die Zinsmünze. Lut.*). Czynszowe grunta, z których czynsz płacą. — Czynszowy, płacący, nie robiący z gruntu, na czynszu siedzący, *Zins zahleb*, *auf Zins sitzen*. Salachta czynszowa, trzymająca pod panami w dobrach ziemskich grunta, na Ukrainie osobliwie i na Rusi, za najem pewny, wolna od pańszczyzny czyli dni pańskich, *Zinsadel*, *bet Grundzins zahlt*. Najwięcej możnowładcy uciskali obywatelów przez czynszową szlachtę. *Ust. Konst.* 1, 218. **CZYNSZYK**, a, m. *sdrbn.* *rzechown.* czynsz, drobniejsza inwentarka danina, która poddana oprócz robocizny z roli czyli najmu opłacaia. *Off. Wyr.* *eine kleine Nebenabgabe*; *Bh.* *autoctel*.

***CZYNTAKOR**, u, m. Czyntakoru z iedwabiem półsztuki. Czyntakoru bez iedwabia półsztuki. *Jnw. Cel. Lit.*?

CZYPEK ob. Czepek,

CZYREK, rka, m. *furunculus*, wrzodek mały iako gołębnie jaie, kończący na wierschu. *Comp. Med.* 595. wrzód kończący, drdać maiały, czerwony, boiający. *ib.* 8. *ein kleines spitziges Geschwür*.

CZYRPACZ ob. Czerpacz. **CZYRWIEC** ob. Czerwiec.

CZYRWIWIY ob. Czerwiwy. **CZYSC** ob. Cścić 2.)

CZYSCIC, il, i, *czyścąc cz. kontyn.*, oczyszczać, wyczyścić *dk.*, *czyścić* czynić, *czyścić* robić, chędożyć, omiać, otrzepując, ocierając i t. d. *reinigen*, *säubern*, *reim machen*; *Bh.* *čistiiti*, *učistiiti*; *Slo.* *čistiti*; *Hung.* *tisztatom*; *Vd.* *zhistiti*, *shediti*, *zhistuvati*, *ozhishuvati*, *oshedit*, *pozshedit*, *pometat*; *Be.* *cistiti*, *ocisti*; *Sla.* *čistiti*; *Rg.* *cistiti*, *ocistiti*, *iscistiti*; *Sr.* 1. *čišćiti*, *tjštiti*, *tjštjoseju*, *švatanu*, *tebjn*; *Cro.* *čistiti*, *schistujem*, *znásim*; *Rs.* *чищать*, *чищу*, *чищуем*, *чищуемъ*; (cf. *Hebr.* *צח* *zachach*; *Lat.* *castus*). Narzędzia do czyśczenia zębów. *Czerw. Nar.* 32. Wiatr powietrny, powietrzną wodę czyścącą wiewy. *Zab.* 2, 272. *Nar.* W miejscu, gdzie gospodars czyści od plew ziarna, Wyśkakują z opalki boby albo grochy, Jak ie rolnik podrzuca i wiatr niesie płochy. *Dmoch. Fl.* 2, 25. Konopie czyścącą od wszelkiego chwastu rolę. *Hawr. St.* 52. Czyścić ranę ciepłym winem albo wódką z octem. *Perz. Cyr.* 1, 69. *Zólv'* czyści krew. *Jabl. Rz.* 25. Czyścąc lekarstwa, *depurativa*, zdolne do oczyszczenia masy humorów i do oddzielenia od nich mogilek obcych szkodliwych. *Dyk. Med.* 1, 636. Gorączki pomierne czyścącymi sowią, że zamuleń różnych początki leczą. *Krup.* 5, 417. *Meinungsfleber*, Czyśczenie biologiczne miesięczne. *Krup.* 2, 176. miesięczki, *čas*, *die monatliche Reinigung der Weibet*; *Rs.* *чищення*. Woda Drużbacka biologiczne czy-

czyszczenia przywraca. *Petr. Vod.* 16. *Fig. et pr.* Prawnik czyści worek, lekarz ciało, spowiednik sumnienie. *Mon.* 71, 429. (wypóżnia), *§. tr.* Czyścić bydłę, rzezać, trzebić. *Cn. Th.* castren, verschneiden; (cf. walażyć, kłosać, mniszyć, kapłun); *Cro.* kopim; *Bs.* tribiti, sckopiti cf. skop. CZYSCIC się *zaimk. recipr.*, chędożyć się, się reinigen, säubern. Czyści się od rana do wieczora; a przecię brudna. *Off. Wyr.* sie säubert sich, pußt sich. *§.* Purgować się, brać na purgans, zum Abführen nehmen, sich reinigen, purgieren. Czyścił się pigułkami. *§. Fig.* Czyści się niebo, czyści się na niebie, wypogadza się, es heitert sich auf, klärt sich auf. CZYSCICA, y, ż. drugi gatunek storczyka, *clinopodium alter*, die gemeine Wirbelborste, Wirbelborsten. *Syr.* 567. *Bh.* klnopad. CZYSCICIEL, a, m. który czyści, der Reiniger, Säuberer; *Sr.* i. tšistjet; *Vind.* zhišttnik, oshedoves; *Ross.* чистильщик; (*Ec.* чистильщик kaplan, чистильщикство kapłaństwo). *W* *rodz. tekł.* CZYSCICIELKA, die Reinigerinn. CZYSCIE *adv. przymiotn.* czyły, = czyły, rein, sauber. *§. tr. fig.* Zupełnie, wcale, ze wszystkim, völliĝ, gänzlich; (*Vd.* zhištu niah = zgoła nic; *Vd.* zhištu nikar = bynajmniej; *Vd.* zhištu, sielu = całe). Mądry bez wojska czyście się obejdzie. *Gorn. Sen.* 505. Nasi mogli się w Gdańsku, wybiwszy Brandeburczyków, czyście obożyć bez Krzyżaków. *Biel. Kr.* 175. Doskonale, dobrze, pięknie, wysmienicie, vollkommen, gut, vortreflich, schön. Duży młodzieńcy, na murach stojać, bardzo czyście bronili miasta. *1 Leop.* 2 *Mach.* 12, 27. Uspokoilo się potem bardzo czyście wszędzie. *Birk. Dom.* 16. Czyście bydz zdrów, *belle se habere.* *Mącz.* Umie czyście pływać. *Pap. Kol. T.* Niechay nie mówią w swej myśli: czyście tak nań. *Ryb. Ps.* 65. (dobrze mu tak!) Czyście, iak potrzeba, dokładnie, należyście, *Gall.* comme il faut, gehörig. Jeśli projekt taki będzie zawierał kilka kategorii czyście ułożonych, któreby potrzebowały iakiey modyfikacy; na ten czas na każdą z tych kategorii czyście ułożoną, i żadney obojętności nie podajacą, ma bydz turnus dawany. *Vol. Leg.* 7, 617. Czyście, otwarćcie, iasno, iawnie, oczywiście, offen, offenbar, dentlich, augenscheinlich. Gdy go cesarz wyciągał na oddanie holdu, odpowiedział czyście, że nie dla tego przyjechał. *Ustr. Kr.* 1, 117. Tys czyście skłamał. *W. Dan.* 13, 59. Widzicie, iak was czyście oszukał. *W. Poł. W.* 520. - *Ironie.* czyście, pięknie, slicznie, wysmienicie, wybornie, herrlich, schön, allerliebste, trefflich. W wielkiej powadze iestś i czyście sprawujesz królestwo, że i tego nie dokazujeś! *W. 3 Reg.* 21, 7. Król Czeski Goldberki powiat Wrocławskim raycom wydarł, a iż mu ci do nabycia państwa Wrocławskiego dopomogli, bardzo czyście odwodził. *Krom.* 326. *Probe curasti ey czyścieś sprawil,* stoi za kozí rozek twoja sprawa. *Mącz.* CZYSCIEC, - sca, CZYSZCZEC, - szenia, - sica, m. *Bh.* očistec; *Slov.* očistec; *Rg.* ocistnik; *Sor.* 1. tšistj, čistj; *Croat.* ochlastnik, mesto ochischavanya; *Hung.* tisztito hely; *Sla.* muka ocsistenja; *Vd.* te bise; *Crn.* vize; *Rs.* чистильщик; *Ec.* чистильщик, огонь чистильский; *bał.* gęgęnet, u Katolików, mieysce, gdzie dusze ludzi pobożnych do czasu pewnego męki za grzechy swe cierpią, mając nadzieję, że oczyszczone przez ogień do nieba przeniesione będą. *Karnk. Kat.* 45. ogniem doczesnym, który *Tom. I.*

czyściec zowiemy, przeczyszczyć się muszą. *Sk. Żyw.* 2, 292. Mieysce między niebem i piekłem, które łacinnicy purgatorium, Polacy czyścem, Słowianie mytarstwem nazywają. *Sak. Dusz.* 154. - *Phras.* Przeszedł przez czyściec. *Off. Wyr.* (iuz teraz biały łabędź z czarney wrony). Kto się w czyścju śmieie, niech się piekła boi. *Hrbst. Nauk. F.* 3. (nie mów hop, aż przelocayss). Czyściec na ziemi, piekło na ziemi, przykróść znaczna doczesna, die Hölle auf Erden, Roth, Wein. Co za czyściec, mieć żonę! *Teat.* 18, b. 4. Czyściec wytrzymał z słą żoną. *Off. Wyr.* Bawić w tym domu, iak w czyścju. - 2.) *Botan.* Czyściec, ziele, *Stachys Linn.* rodzaj, którego gatunki leśny, błotny, roczny, polny, prosty. *Kluk. Dyk.* 3; 99. *Rosnessel*, warzony a pity, wycyszczca stolcami. *Urząd.* 16. żywiczka. *Fundz.* 309. - Łani czyściec, czarnogłów, nim łanie kotne się pasą dla snadniejszego okocenia. *Syr.* 141. *Sefelsaame, Rosstammel.* CZYSCIOCH ob. 2.) *Czystek.* CZYSCOWY, CZYSZCZOWY, a, e, od czyście, *gegheuet*; *Bh.* očistennyj. Trzeba nam w zatrzymaniu iakim bydz czyścowym; wyplaciac dług sprawiedliwości boskiey. *Birk. Chodk.* 18. *CZYSCITELNY, a, e, - ie *adv.*, do czyszczenia służący, reinigend; *Rs.* чистительный. CZYSCIUCHNY, a, e, CZYSCIUTKI, CZYSCIUSIENKI, CZYSCIUTENKI, CZYSCIUTENECZKI, a, ie, - o *adv.*, *intensiv. adj.* czyły, sehr rein, sauber und rein; *Rs.* чистыхомекб, (чистенькии dosyć czyły). Woda przezroczyta i czyściuteńka. *Prot. Żal.* 11. Czyściuchne wody. *1 Leop. Ezech.* 32, 14. Weźmy czyściuchnego cukru. *Sien.* 537. Gołębicza iest cichuchne, proste a czyściuchne zwierzątko. *W. Poł. W.* 417. Czyściuteńko w worku (próżniuteńko). *CZYŚŁO, a, n. poczet, liczba (od słowa *czcić = rachować), die Zahl; *Bh.* čistj; *Bs.* cislo; *Crn.* zhialu; *Rs.* число; *Ec.* числя, численяга. Lustrum, pięć lat, pięcioletne *cyslo. *Farr.* 625. 1.) CZYSTEK, sika, m. cistus *Linn.* rodzaj rosl. u nas iest kretyński, którego liście gumę pocą, wrzosowy i słoneczny. *Kluk. Dyk.* 1, 132. *Elstrofe.* 2.) CZYSTEK, sika, m., CZYSCIOCH, a, m., wykwiutniś, w ochędóftwie zbytkuiący, der die Reinlichkeit abertreibt. CZYSTO *adv. adj.* Czyły, rein, sauber. Czyły w domu, iak wymiotł, rein ausgekehrt im Hause. Onegdaj peño gości, a dziś czyły, iak wymiotł. *Off. Wyr.* Czyły w głowie; próżno, pułto, leert. Czyły, z czyłością duszy. *Cn. Th.* rein, keusch; *Rs.* чѣломудренно. - Czyły, gracko, walnie, lepko, (ob. czyście 2.) herrlich, vollkommen. Czyły się popisał. *Off. Wyr.* - Czyły, pewna rzecz, richtig, scharflich. Czyły ma iakieś podeyżnienie i będzie czatował. *Teat.* 52, b. 68. Do czyły, ze szczętem, *Rs.* до чиста; gänzlich, ganz und gar (mit Haut und Haat). Wycyszczę ostatki domu Jeroboamowego, iak wycyszczają gnóy aż do czyły. *1 Leop.* 3 *Reg.* 14, 11. Wszystko pobrał do czyły. *Cn. Ad.* 1271. Leb mu do czyły uciał. *P. Kehan.* 7. 252. (ładko, na piękne, glatt weg, rein weg. P-Jec do czyły uciety. *Chelm. Pr.* 124. Srzednia mąka, nie do czyły z otrąb wpytłowana. *Syr.* 936. Wycyszczę do czyły żużelicę twoię. *Budn. Jes.* 1, 25. (wypałę aż do czyły. *Bibl. Gd.*): Ograł go do czyły. *Mon.* 76, 724. (do grosza). Zmółł do czyły (do nitki). Za zdrowie aż do dna samego *50*

wypilano; wszyscy tam do czyſta użyli. *Gaw. Siel. 569.* CZYSTOSC, ſci, z., CZYSTOTA, y, z. ochędzoſność, ochędzoſtwo, die *Reinheit, Sauberheit, Reinlichkeit*; *Bh. cjiſtoſt, cjiſtota*; *Slo. ciftota, ciftotnoſt*; *Hg. tiſztaság*; *Bs. ciſtochja, krasnoſt*; *Di. ciſtochya*; *Sr. 1. tjiſtoſci, cjiſtoſci, Vd. ſhiſtoſt, ſhiſtaſt, ſhiſtnoſt*; *Rg. ciſtočchja, ciſtoſt*; *Cro. ſznaga*; *Cro. ſtudnoſt*; *Rs. чистота, чистота*; (cf. *Lat. caſtita, It. caſtita*; *Ger. Keuſchheit*). Nieczyſtoſć, die *Unreinlichkeit, Unreinheit*. Nieczyſtoſć ſkóry, zapchaſzasy pory powierzachowne, parowaniu przesa- kadaſa. *Krup. 5, 368.* Czyſtoſć potrzebna do utrzyma- nia ſzdrowia. *Fig. tr. czyſtoſć obyczaiów, ſerca, die Reinheit der Sitten, des Herzens.* Niemasz mu podobnego w prawey proſtocie, W ſtraży od zlego i w ſerca czyſtoſci. *Chroſt. Job. 11.* Czyſtoſć, cnota, ſciagaſca ſię do miarkowania miłoſtki. *Petr. Ek. 50.* die *Keuſchheit*; *Crn. ſtud*; *Sr. 1. poziwoſci*; *Ec. yгбломудрѣнiе*; (*Re. чистодумiе, чистосердѣчiе* = ſzczeroſć, uprzejmoſć, poſciwoſć). Czyſtoſć, panieſtwa, dziewictwo, *Jung- frauenſchaft, Junggefellenſchaft, Keuſchheit*. Czyſtoſć ſlu- bować; czyſtoſci dochowac; umrzeć w czyſtoſci. Czyſtoſci nie znajdzieſz, chyba w brudach (panieſtwa chyba pod płociennicką). Bernardyńska czyſtoſć (*iron. cielesnoſć, rozpuſta*; z przeſadu, iakby ci oycowie nie byli wtrze- mięźliwi). *Oppos. nieczyſtoſć, die Unkeuſchheit*; *Ross. погань, (Re. нечисть franca, ſwierzb).* Uczynki cie- lesne, iakie ſą cudzoſoztwo, porubstwo, nieczyſtota. *W. Poſt. M. 408.* *Leop. Lewit. 22, 3.* *Rey Zw. 78, 6.* CZYSTY, *CZYSTOTNY, z, e, CZYSTSZY, CZY- SCIEYSZY *Comp.*, chędogi, niebrudny, nieplugawy, *rein*; *Boh. cjiſt, cjiſtotny*; *Slov. cift, ciftotny*; *Hung. tiſzta*; *Sor. 1. tjiſt, cjiſt, tjiſtotn, Sor. 2. cjiſt*; *Rag. ciſt*; *Bs. ciſt, crassan, ugljdan*; *Crn. ſhiſt*; *Vd. ſhiſt, ſheden, gol, ſuden, ſhiſten, poſhten*; *Sla. cjiſt, chjiſt*; *Cro. chiaſt, ſznáſen*; *Di. chiaſt, krassan*; *Rs. чистый, чист*; (cf. *Lat. caſtus*; *Ger. keuſch*; *Hb. qv zach*). Wody czyſte, które ſą ſupełnie przeźroczyſte, bez wſzel- kiego koloru, zapachu i ſmaku. *Kluk. Kop. 1, 115.* Zadney wody niemasz tak czyſtey, aby nie miała mieć iakiey przyſady. *Syxt. Szkl. 19.* *Moral. fig.* ſerce czyſte, ſumnienie czyſte, bez plamy, bez ſkazy, *rein, unbefleht*. Sumnienie iego czyſte iſt. *Teat. 49, 95.* W oſiarę nay- czyſtſzą ſerc parę oddali. *ib. 43, c. 104.* Serce czyſte iak bursztyn. *Mon. 74, 140.* - Czyſte oko, wzrok niezfałszowany, nieobmamiony, nieuprzedzony, *ein reineſ ungefałſchet, ungetrübtes Auge, ohne Vorurtheil.* Dlatego ſię dziwu- iezſz, iż tego Jegomoſci tak powaſzamy, że nie tak czy- ſtym, iako my, okiem, na niego poſgladaſz. *Boh. Kom. 4, 160.* - Czyſty rozum, proſty, naturalny, *reiner, nat- ürlicher Verſtand.* Mam ſ iakki boſkiey rozum czyſty. *Boh. Kom. 1, 303.* - Czyſta intrata; czyſty dochód, czyſty zysk, bez defalki, *reine Einkünfte, reiner Gewinn u. ſ. w.* Czyſtą intratę nazywam czynſſe, naumy i t. d. *Mon. 74, 152.* Mam 40,000 czyſtego poſagu. *Teat. 22, b. 50.* - Co do wtrzeimięźliwoſci, czyſty, nieľubieźny, niecielesny, *keuſch*; *Rs. yгбломудреннiй, чистоплотнонiй.* Czyſtoſć obyczaiów miłuiący, powſciągławy, sromięźliwy, czyſty, *caſtus.* *Mącx.* Jeſt nauka boſza czyſtota, mierna, układna, ſpokojna. *Erax. Jst. Q. 7.*

Doład ſię ſprosnym wniſć ptakom nie godſi, Tam ſię łabędi czyſtych gromady zbiorą. *Hul. Ow. 129.* *Ecd. чистомолоднiвнiй.* Czyſty, zachowuiący cnotę czy- ſtoſci czyli panieſtwa, *keuſch, unbefleht, jungfräulich.* Stanisław Koſtka czyſte życie aż do ſmierci przepędził (t. i. w panieſtwie, w dziewictwie umarli). Czyſtym ieſtem, *Ec. yгбломудрствую*; *activ. czyſtym, wtrze- mięźliwym robię kogo, Ec. yгбломудрю, yгблому- дрю*; *Gr. σωφρονiζω.* *ſ.* Czyſty, = iaki byđz ma, iaki byđz powinien, doſkonały, zupełny, naleſzty, wyborny, przedni (cf. *Gall. comme il faut* cf. *Czyſcie*), *gehörig, völliğ, vollkommen, brav, recht.* U dworów, im kto naywſzetecanieyſzy, tym ſię ma ſa nayczyſtſzego dwor- zanina. *Gorn. Dw. 14.* Teſkno było dziecięciu między kadzielnickami ſiedzieć; wolał byđz między chłopy czy- ſtymi, a uczyć ſię tych ſpraw, które mężom naleſz. *Biel. Kr. 110.* (unter gemachten Männern, unter ganzen Männern). Maia ſobie ſa wielką rzecę, kiedy o kim ieſt ta ſława, iż czyſty towarzysz; otoż aby doſtali tey ſławy, czynia iak naygrubiey mogą. *Gorn. Dw. 131.* Hiszpan ieden, czyſty mąż, przeſtrzezał hetmana, aby . . . *Dwor. J. 3.* Zał mi młodoſci twoiey; byłbyſ za prawdę czyſtym ſłowiekiem i na wysokie doſtoieſtwa godnym, *Sk. Zyw. 50.* Co lepiej ieſt, proſym byđz, ozyli czyſtym a uczo- nym człowiekiem! *Glicz. Wych. H. 4.* Syny miał bardzo czyſte a cnotliwe. *Glicz. Wych. F. 1. b. Paſzk. Ds. 110.* U Witolda i młodzi ćwiczenie czyſte miała. *Biel. Kr. 287.* Czyſty gospodarz, *diligentissimus.* *Mącx.* Woytko wiew- lu czyſtych mężów uroniło, *fortissim.* *Krom. 418.* Mę- żny, ſmiały, czyſtego ſerca, *masculus.* *Mącx.* Czyſte, ſmiałe a męzne przyrodzenie, *generosa et mascula indo- les.* *Mącx.* Dzieatki młode bardzo czyſtey ſą pamięci. *Glicz. Wych. J. 7, b.* (przedniey, byſtrey). Wełcie ſobie czyſtych użytków ziemi w ſędy waſze. *1 Leop. Genez. 43, 11.* (wełcie cō naylepezych rzeczy. *3 Leop.* Widzialem na wondęci czyſtych rzeczy ſiła. *Alb. n. W. 5.* Takeſ ta Wc Pan czyſtych rzeczy napowiedział, iżby ſzkoda którą inną rozmowę w to wtracać. *Gorn. Dw. 580.* Figura iego udatna, wzroſt choży, talia piękna, noga czyſta. *Teat. 22, b. 57.* Dajcie iałmużnę, a wſzytko wam czyſte będzie. *Sk. Zyw. 99.* (będzie wam ſię wiodło dobrze, wyſmienicie). To czyſta prawda. *Teat. 17, b. 25.* die *reine dicke Wahrheit.* Daj mi czyſty pokój. *Teat. 8, c. 12.* (ſwięty, miły pokój). - To czyſty waryat. *Teat. 22, c. 24.* (ze wſytkim, całą gębą). Z niego czyſty hayduk. *Falib. Dis. L. 3.* - Przypadek czyſty, goły, nic więcey iak przypadek, *ein bloßer Zu- fall*; *Ec. самослучай*; *Gr. αυρομαρία.* - *Fronice:* Ba to czyſta, męzozyſnom niechay będzie wſzytko wolno, a wy biſtołowy ſwięticami będziecie. *Gorn. Dw. 265.* *ſ.* Czyſty, iawny, oczuywiſty, rzeczywiſty, *offenbar, augenſcheinlich.* Biſkup Krakowſki na Leſzka Litwę przywođził, aby temi czyſtymi wjazdami nieprzyjaciel- ſkimi turbował go ſa to, że go więził. *Biel. Kr. 162.* *ſ.* Pole czyſte, ſzczere, otwarte, niezaroſłe, *offenes Feld.* Otoczywszy ich w czyſtym polu, nie wąpił o poraźce ich. *Uſrz. Kruc. 2, 376.* Zamek w tru- dnym mieyacu, zwiłaſzcza wrówni czyſtey między wodami *Biel. Kr. 168.* CZYSZCZE, CZYSZCZENIE *ob. Czyſćić.*

Pochodzi: *naczytać się, oczyścić, oczyszczać, przeczytać, wyczyścić, poczyścić.*
CZYTAĆ *ex. kontyn.*, czytywać, *czytawac *czestl.*, przeczytać *dk.*, (*ob.* *czcić, *czędi), pisma snaki zbierać i wyrozumiewać, *lesen*; *Bh.* cįstt, cįstt, cętl, cętu; (*Bh.* cęitam : liczę, rachuję); *Slo.* cętam; *Vd.* brat, brati, berem (*cf.* brać, zbierać, zebrać); *Crn.* brāti, bērem; (*Crn.* zhitam *attendo*); *Bs.* cęatati, scęttit; *Sr.* 1. iasowacz, iasowu; *Cr.* cętetu, cętam, steti, stem, stejem, cętejem; *Di.* cęyatam; *Rs.* чѣтати, чѣтаю. Kazimierz mnich, najpierwszy król Polski, co czytać umiał. *Biel. Kr.* 54. Sakoda do tego pisać, co nie umie czytać. *Pot. Jow.* 179. Czytywamy razem z sobą książki, mam ich znaczną liczbę. *Teat.* 28, 18. *Czytawiają Moizesza. 1 *Leop.* 2. *Cor.* 3, 15. Czytywałem z podziwieniem plód twej muzy. *Zab.* 14, 390. Ten tylko czytać książkę może, który ją potrafi w tej myśli czytać, w jakiej pisał. *Perz. Lek.* 560. Czytać na książce, czytać w książce, in elnem *Buche lesen.* Spytano go, iakieby książki czytał? a on rzekł: iam więcey na księgach miłości czytał, niżeli na innych. *Sk. Zyw.* 2, 91. Nie widziałem nikogo w domu naszym, któryby oprócz kościoła, na książce czytał. *Kras. Doś.* 21. Czyta wiele, utonął w księgach. *Cn. Ad.* 138. Czytać komu, elnem *vorlesen.* Czytać pisać, comu, dyktować mu z karty, elnem *vom Blatte dictiren.* Czytać nad umierającym. *Pim. Kam.* 210. (modlić się nad nim z książki). Czytać mszę, odprawiać mszę czytana, niespiewana, ani mówiona, mieć cichą mszę, elne *Stesse (still) lesen.* Czytany *Rs.* чѣтанный, чѣтанный; *Ec.* чѣтанный. Czytanie. *das Lesen,* sam czyn czytania i to co się czyta, *die Lectüre*; *Slo.* cętan; *Bh.* cęten; *Vd.* et *Crn.* branje; *Rs.* чѣтаніе; *Ec.* чѣтѣніе, чѣтѣніе; *Sr.* 1. iaswano. Czytanie do nauki droga. *Cn. Ad.* 138. Człowiek bawiący się wielkim czytaniem. *Mon.* 70, 239. Dobro czytanie, *Slo.* dobrocętanlıwost, *orthoesia,* *Vd.* berroshnost. §. Czytać naukę iaką uczniom, dawać, uczyć, lekcyę dawać, *lehren, lesen, Vorlesungen halten.* S. Augustyn w Kartaginie retorykę czytał. *Sk. Dz.* 295. Trzeba nam profesora, aby prawo Polskie czytał. *Star. Vor. C.* 2, b. Przez lat 5 prawo kanoniczne iako professor czytał. *Birk. Dom.* 153. Który iawnie czyta, uczy, professor. *Macz. §.* Fig. w oczach, minach czyich czytać, z nich dochodzić, domyślać się, in jemandes Augen lesen. *CZYTAĆ, *CZYTANIE *ob.* Czytelnik. CZYTELNICZKA, i, ż. lektoryum. *Cn. Th.* sluchalnia, *der Lesesaal, Hörsaal,* audytorium. CZYTELNICZA, y, ż., CZYTELNICZKA, i, ż. czytająca, rada czytać, *die Leserin*; *Bh.* cętanica; *Cr.* stelnicza, cętelnicza; *Rs.* чѣтательница, книгочѣтница. Może ktoreu z czytelników lub czytelnic, mnie pomieści w liczbie onych autorów . . . *Mon.* 72, 759. To pismo poświęcam grzeszonym czytelnicom moim. *Mon.* 68, 517. CZYTELNICZKO, a, n, lektura, czytanie i to co czytają, *die Lectüre.* Momenta, które trawimy w naukach, w czytelnicztwie . . . *Mon.* 65, 24. Ciekawość rozszerzona coraz się gorszego czytelnicztwa ima. *Kras. Pod.* 2, 247. Przeswyczaiony do zagranicznej mowy i czytelnicztwa, myśl swoję francuską po Polsku przetłumaczył. *Kras. Pod.* 1, 48. CZYTELNIK, a, m., *CZYTAĆ, *CZYTANIE, *Kchow. Fr.* 86. ten, co czyta, rad czytać, *der*

Leser; *Bh.* cętenat; *Slo.* cętenat; *Cr.* stawecz, cętelocz; *Rg.* scętoz, cętoz, scętenik; *Bs.* cęttlac; *Vd.* et *Crn.* bravz, berauz, pobieravez (*cf.* zbieracz); *Sr.* 1. iaswat; *Rs.* чѣтатель, книгочѣтѣ, чѣтѣгѣ. Czytacz, który iedno uporu nie będzie miał, naukę pisma będzie mógł wyrozumieć. *Gil. Post.* 325. Przyjmij wdzięcznie, mój chrześciański czytacz, tę pracę moję. *Gil. Post. A.* 5. Ktoreu z czytelników moich. *Mon.* 72, 759. §. Czytelnik, urząd w dawnym kościele czytania pisma głośno i nauczania pacierza; drugi z mniejszych porządków święcenia kapłańskiego. *Karnk. Kat.* 264. *Kucz. Kat.* 2, 617. *der Vorleser in der Kirche.* CZYTELNOSC, ści, ż. możność bycia czytany, *die Leserlichkeit*; (*Bh.* cętelniczt 1., = czulość, 2., czytelność). *Oppos.* nieczytelność, *die Unleserlichkeit.* CZYTELNY, a, e, CZYTELNE, CZYTELNO *adv.*, możny do czytania, dający się czytać, *leserlich*; *Bh.* cętelnicz (= 2., czuły); *Ec.* чѣткѣ, чѣтко; *Vd.* branliu, bratliu, berliu, beratliu). Na bani napisz wierszyk, ledwie znać z przodku, za czasem wyłepią one litery i wysadzą się tak czytelno, iak czytelniey drukarz ich wybić nie potrafi. *Birk. Kaz. Ob. K.* 3. Nieczytelny, *unleserlich.* Charaktery tego rękopisma przez dawność czasu stały się nieczytelnymi. *Teat.* 37, d. 49. Charakter iego bardzo nieczytelny i drobny. *ib.* 26, 25. *Rs.* мапабарскоѣ. Nieczytelnie pisze. *Teat.* 20, b. 141. *Rs.* мапабарскѣ. Trzeba też dzieci wprawiać w czytanie nieczytelnych charakterów. *Pir. Pow.* 150. CZYTYWAC *ob.* Czytać.

Pochodzi: *doczytywał się, naczytał się, odczytany, poczytywał, poczytał, poczet, przeczytał, przyczytał, rozczytał się, wczytał się, wyczytał, zaczytał się; cf.* Czcić, czcićiel, czcionka, czysto.

CZYWUN *ob.* Ciwun. CZYY *ob.* Cyyi. 1.) CZY-Z, CZYZ *ob.* Czy.

2.) CZYZ, a, m., CZYZYK, a, m. ptaszek mniejszy od szczygła, na grzbiecie oliwkowy, *fringilla spinus, linaria viridis.* *Klein Zool.* 221. *der Zelfig, das Zelfchen; Nieberst. Biedle; Bh.* cęjż, cęjż; *Slo.* cęjż, cęja; *Hg.* tzigize; *Rg.* eiz; *Bs.* cęz, cęż; *Crn.* zisok, liaz, liazhek; *Sr.* 2. jiz, jizit; *Sr.* 1. świcęjż, saba; *St.* zelencica; *Cr.* czazyk, sterlinecz, ternyovka; *Hg.* toiz; *Rs.* чѣжб, чѣжикб, чѣжичекб, fem. чѣжовка, чѣжовочка. Czyżkowie zieleni. *Banial. J.* 3. czyżkowie psykali. *ib.* J. 3. b. Oto ten czyżk zielony, Spiewa iak umie swędy samicy szaroy. *Karp.* 1, 47. CZYZOWY, a, e, od czyża, czyżka, *Zelfig* ; *Ross.* чѣжовый.

CZYZMA *ob.* Cizma.

D. D.

D czwarta głoska abecadła, u Greków delta, w Hebrajskim języku daleth swana. *Kras. Zb.* 1, 222. D iedno tylko mamy łacińskie. *Nov. Char.* W odmianie słów Polskich, popospolitie po d wtlacza się z n. p. idę, idziesz, dzida, na dzisiaj. Często też, osobliwie u dawnych zamienia się we środku słowa na y, n. p. wlayca, zamiast wladca, iedynowlayca, równowlayca, świętokrayca. §. d abbreviat. n. p. d 15 go 50 . .

Czerwca, znaćsy: *dnia*, §. w *abbreviat.* i t. d. d
znaczy *daley*.

DA!

- 1.) DA! godło dziecinne kłaniania się lub dziękowania, ein *Wörtchen*, womit ganz kleine Kinder ihr Compliment machen, oder sich bedanken. Mamka mówi Jasiowi da! *Oss. Wyr.* Tatuniowi za jabłuszko Jasiak: da Tatuniu. *ib.*
- 2.) *DA! słowo przydatkowe niepotrzebne. *Dudz.* 31. wyraz dosyć powszechny, jakoby hasło lekceważenia: mniejsza o to, niech tak będzie, pa! sejs! was siegt bran! Nie wieliczka to zbroia, mówi, da dobrnaka. *Jag. Gr. B. 2. b.* Nie chodź tam Woyciechu, rzekł Jakub; da! odpowiedział Woyciech i odszedł. *Oss. Wyr.* (Vd. da, de = żeby, aby, by; *Crn.* de; (*Di.* da, ali; *Hg.* dá; *Cró.* da; *Bs.* da = ale; *Ec.* дабы żeby, да будем niech będzie; *Rg.* da! *partic. exhortat.* nu! nuże!

DA DA DA; głos śpiewającego bez wyrażenia słów, da da da! la la la! wenn man singt ohne bestimmten Text. Śpiewa: Matusia w lasak pognąła iagnęta: da da da, da da da. *Teat.* 53, 58.

DĄB, - ębu *m.*, żółędziorodne drzewo, die *Eiche*, der *Eichbaum*; *Bh.* dub, (ob tupości, t. i. twrdostí) зумаі, зумаі dub; *Slo.* dub, świda, dubowój strom; *Sr.* 1. et 2. dub; *Vd.* dob, shlodio drevu, shlodioje, hraft (cf. chróft); *Crn.* dob; *Hg.* dub, *antiquis erat quercus bona arbor, quia primum mortalibus victum dedit, ab Hebr.* דוב, unde et dōbr (dobry) a *Slavis deriuatum est.* *Carn.* dōb *aesculus*, došti *excauare*, hraft *quercus* (*Hung.* domb *collis*); *Sla.* rást, cer; *Bs.* dúb, 1., arbor, 2., quercus; hraft *errus*; *Rg.* dub *arbor, robur, hraft quercus*; *Cró.* hrazt, hrazt; *Rs.* дуб. Dąb, drzewo między lesnemi jedno z najwyższych. *Kluk Rosl.* 2, 17. Dąb w niebo się wzbija. *Dar. Lot.* 6. rozłożyłszy. *Bardz. Luk.* 45. trwały. *Paśl. F.* 8. Nie raz siekierą trzeba w dąb uderzyć, kto go chce wyciąć. *Birk. Kaz. Ob. K.* 5. b. Łatwo zbierać gałęzie, kiedy dąb upadnie. *Tward. W. D.* 259. Sciąwszy dęby, każdemu wolno zbierać trzaski. *Pot. Arg.* 319. Nie miej za *dęba liche iego trzaski. *Jabl. Ex.* 137. Mały robak wielkiego dębu tocząc na ostatek obali. *Tr. Chfop* iak dąb. *Budn. Ap.* 31. (ażenisty). Łakomca myśli o tym, aby darł i z dębu żyka. *Rey Zw.* 231, b. *Fig. tr.* Sliy iuz dziewosłęby Joadź na wsparcie domu twego dęby. *Pot. Syl.* 247. (podpory, filary). §. Dąb, *herb*, na tarczy młodociany dąbek o pięciu korzonkach; na trzech iego gałązkach trzy żółędzie. *Kurop.* 3, 11. DĄBCZYNA, *y*, ż. niepozorny dąb, eine unansehnliche *Eiche*. Tamaryskus tak daleko różny od Bagna, iak dąbczyna od wrzosu. *Urząd.* 2. DĄBEK, *bka, m.* mały dąb, ein *Eichchen*, eine kleine *Eiche*; *Bh.* daubef, daubecel. Dąb rodzi żołędź, z którego potom wynika dąbek. *Petr. Ek.* 54. *§. *Prbv.* Własny nieboszczyk, dąbek, co w stojaćki zdechł. *Rys. Ad.* 73. (DABIN' ob. Tabin). DĄBIEN, - bnia, *m.* dębiec, dębowy kiy, ein *Eichenmittel*. Glinę w korytach drewnianemi młotkami czyli dąbniami potłuc. *Torz. Szkl.* 69. Glinę dąbniami ubiać. *ib.* 170. DĄBNIK, *a, m.* miejące dębami osadzone, ein mit *Eichen besetzter Ort*. Dąbniki w rynki rozsądzone, ogień łakomy pożarł.

Zimor. 129. DĄBROWA, *y*, ż. gay dębowy, ein *Eichenwald*; *Bh.* daubrawa; *Slo.* dubí; *Vd.* dobjá gośda, dobjí borsht, dobjé, dobovje (dobrova s wrzosa), hraftje; *Crn.* dobráva, hraftje; *Bs.* dubraua, *sylva*; *Rg.* dubráva *sylva*; dubraviscte, hraštoviscto *sylva ferrina*; (*Rag.* dubrovnik = Ragusa); *Cró.* dubráva *sylva maiorum arborum, sylva roborea*; hraština *quercetum*); *Rs.* дубы́лкѣ; *Ec.* дубра́на, дубро́на, частой и густой лѣсѣ, салтус, дремычей лѣсѣ, особляво дубовой. Złuczone świnię żółędziem nazad z dąbrów się wracaia. *Otw. Wirg.* 418. Po dąbrowie chodził. *Biel. S. M. A. 3.* - *Herald.* dąbrowa, *herb*, w polu błękitnym podkova biała; na niej krzyż sloty i przy ocelach z obu stron takie dwa. *Kurop.* 3, 11. ein *Wappen*. *Geogr.* Dąbrowa, miasteczko wschodniey Gallicyi, ein *Städtchen in Ostgallicien*. DĄBROWICA, DUBROWICA, *y*, ż. miasto w Brzeckim Litewskim. *Dyk. G.* 1, 176. eine *Stadt in Littß.* DĄBROWISTY, DĄBROWNY, *a, e,* pełen dąbrów, reich an *Eichenwäldern*; *Cró.* dubrawasst, *sylvosus*, dubravni, dubrawski *sylvestris*; *Rs.* дубра́вныи, дубра́вистыи; *Ec.* дубро́вистыи, дубро́выи. Dąbrowisty, *saltuosus*. *Mącz.* W Lipcu łaki lesne i dąbrowne mogą być sprawiane. *Cresc.* 695. DĄBROWKA, *i, ż.* imię żony Mieczysł. 1. - §. imię wielu miasteczek i wsi. DĄBROWNA, *y*, ż. miasto w Pomezanii w Prussiech, *Silgenburg in Preußen*. *Wyrw. G.* 581. §. Dąbrowna, Dąbrowna, miasto w Witebskim nad Dnieprom. *Dyk. G.* 1, 176. eine *Stadt in d. B. Witebsk.*

Pochodz: dębina, dębinny, dębinowy, dębowy, dębiana, dębiały, dębić, korkodąb; *Bh.* duben, kwistiać miesiąc; dubrawnik pszczelnik.

DAC ob. Dadź.

DĄC, dął, dęła, dęli, dmie, dmę *cz. ndk.*, dmuchać, powietrze wypachywać, *dunać, (cf. tchuąć), blasen, Luft blasen von sich geben; *Bh.* danti, dul, bugi, dmanfi, butp; *Slo.* ducám, buti; *Sr.* 1. duju, dujem; dujuu, duhtjo; *Sr.* 2. dufč, dunnč; *Sr.* 2. dušč; *Rg.* dutti, dimati, dđhati, dunuti; (*Crn.* dęti, dęm, = pracy sobie zadawać); *Crn.* pihneti, piham; *Vd.* pihati, pishem, piham, pihanje, pih; *Cró.* hliđeti, puasem, puhati; *Sla.* pihat; *Bs.* dunut; *Ross.* дунуть, дуть, дую; *Eccl.* дую, дму; cf. *Gr.* *δύωμα exhalo* cf. *Lat.* tumeo). *Absolute* dąć, wiać, blasen, wehen. Wiatr dmie. *Dudz.* 19. On też wicher dący ustawać zwolna począł. *Jabl. Tel.* 82. Zefiry pod me nogi ciche swoje dęcia składaia. *Min. Aus.* 18. (wiania, powiewy). *Fig.* Dąć, pysznić się, dmuchać, odymać się, puzyć się. stolż blasen, sich aufblasen, dicke thun, sich blähen, (cf. duma). Co przedtem cieżko śpiewał, teraz dmie, iakby sjadł sto djabłów. *Mon.* 73, 589. Jakże to dają ci ludzie, co to z chudego pacholka zrobili się panem. *Teat.* 22, 16. Jak teraz dmie Achilles, dopiął, czego żąda. *Dmoch. Jł.* 2, 44. Ustroię się w złoto, będą brząkał pieniędzmi, będą dął, iak pan. *Teat.* 55, b. 14. Rzekł; Sarknęły Achiwy, że dął tak suchwale. *Dmoch. Jł.* 2, 18. Ty możesz w podłey chacie Z pany i iak pan żyjąc, dąć przed swaty bracie. *Zab.* 9, 315. *Jyck.* - Dąć czym, nadywać się czym, womit did thun, sich womit blasen. O biedny Trojańczyku, chluba dmiesz daremną. *Dmoch. Jł.* 2, 20. Patrząc, iakie przed nim stoia Woyska, iacy

rycerze, dmie wielkością swoją. *N. Pam.* 22, 114. - Dać na co, dmuchać na co, auf etwas blasen, worauf hinblasen. Wszyscy wiatrowie niebiescy dęli nań a zbierali się. *1. Leop.* 4 *Esdr.* 11, 2. Każdy dmie na wodę, gdy go ukrop sparszy. *Rey Wiz.* 195. (kto się na gorącym sparzył, i na zimne dmucha, chucha; przypadki czynią ostróżniejszym, podeyżrzliwym, ein Kind, das sich verbrannt hat, sieht das Feuer). - Dać w co, dmuchać w co, in etwas blasen, hinein blasen. Już wiatr dobry dmie w żagle. *Jabl. Tel.* 27. Dmiecie o wiatry w Fingalowe żagle. *Kras. Off.* C. 5, b. Neptun Trytonowi w głośną konchę dać każe. *Ow. Ow.* 21. Dać w furię, w fletrowers i t. d. Rozrząść myśliwstwo, ale z gruntu prawie. Bo jeśli w sen dmieoz, nie wygrasz na iawie. *Bielaw. Myśl.* B. - Dać co, nadymać, rozdymać co, etwas aufblasen, etwas blasen. Dmie pęcherz, a pęcherz rośnie. *Off. Wyr.* Dać perłę fałszywą, bańkę szklaną i t. d. robić co czczego wewnątrz; Hutarz dęciem szkło w rozmaite kształty utwarza. *Pilch. Sen. list.* 5, 72. dutch Blasen. Niektórych sprawy podobne do złotników, co dęto, a nieodlewano robia. *Pilch. Sen. list.* 46. drożeniom, Hohlarbeit, ausgehohlet, hohl, nicht massiv. Ten oltarz nie był lity i pełny, iedno jakoby dęty, wewnątrz czczy. *1. Leop. Ex.* 38, 7. (wydrożali. *3 Leop. ausgehohlet, hohl*); *Bh.* duty; *Di.* supaly. - *Fig. tr.* Dać kogo, poddymać, podbadać, nabeczać, (Re. дмитъ, дму напусаъ kogo), einen aufblasen, aufheben, aufachen. Dał go ukawicznie, żeby prseciw prawom i władzy wierzał. *Off. Wyr.* On ci gra; ale kto inny dmie. *ib.* (inny też przycyna, inny czyni. Jest ktoś za zasloną; on tylko sprawcą na oko). DAĆ się *zaimk.*, nadymać się, puszyc się, się aufblasen, sich aufblähen; *Bh.* dwantł se, dmi; *Ec.* дмихнися, дмиося, митхнися, надмихнхся, гордмихся. Srogo się z tey chluby nad inso dmie narody, że w swojej ziemi z wieków żyje. *Tward. Wl.* 8. Gniewaią się, dmią się, a zaperywszy się, klną. *Glicz. Wych.* E. 4. *Ec.* дмуся на кого: *Gr.* πνέω οργην spiro iram.

Podchodz: *dasy, dąsać się, nadąsany, wydąsać się; dma, dym, dymić, dymać, dodymać, dodąć, nadymać, nadąć, dętość, nadętość; odymać, odąć, obdymać, obdąć; poddymać, poddąć, podymne; przedymać, przedąć; przydymać, przydąć, przydymek, przydymić; rozdymać, rozdąć; wdymać, wdąć, wzdymać, wzdąć, wydymać, wydąć; zdymać, zadąć, zdymać, zdąć.* 2.) *Dech, tchu, dychać, tehnąć* cum deriuat. 3.) *Dmuchań, dunąć, dmuchać* cum deriuat.

DACBOG ob. Dadzibóg.

DACH, u, m., Daszek *zdxbrn.*, przykrycie czyli pokrycie domowe, z *Niem.* das Dach; *Susc.* taf; cf. *Lat.* tectum, tegere; *Gr.* τειχος, τειχος; *Hb.* nnn; *Bh.* krot, krotka, krow (cf. kryć); *Sr.* 1. cjecha; tjecha (cf. strzecha), krew, kwabija tjecha; *Sr.* 2. tjecha, tjecha, tjecha, tjecha, tjecha, tjecha; *Crn.* streha, streiha; *Vd.* streha; *Cro.* sztróha, sztróssina, krou, króv; *Di.* streha; *Bs.* krov, strehha, pokrov od kuchje; *Rg.* kroov, pokrów, streha; *Sla.* krów; *Rs.* сирѣха, кровля, крышка, палуба; *Ec.* krowb, pokrowb, ада, здо, кровля, сиронb. Pokrycie albo dach bez fundamentu okać się nie może. *Smatr. Ap.* 12. Szczyt albo dach domowy. *Cresci.* 36. Dach słomiany, poszycie, strzecha, ein Strohdach. Dach gontowy, gonty, ein Schindelbach, dach ceglany, da-

chówka, ein Stiegelbach. Pod strzechą, pod gontami, pod dachówką: pod dachem słomianym, gontowym, ceglany. Dach dwoisty, ein vierseitiges Dach. Dach niedwoisty, na obie strony schodziły, ein Satteldach. *Cn. Th.* Dach Włoski, ein italienisches Dach. *Suitk. Bud.* 109. Kiedy naprzód ludzie budować poczęli, wywiedli na domiech wysokie dachy, iżby łatwiej deszczowa woda ściekać mogła, a dach się nie kaził; wszakoż wnet i ozdoba przystąpiła, tak iż owe dachy, co ie Włoskami zowią, a nie są, i stoją by kominy abo studnie niepokryte, nigdy tey piękności i tego pożytku nie przynoszą. *Gorn. Dw.* 411. Na wroty potrzeba dachu. *Cresc.* 24. (ob. daszek, obdaszek). *Fig.* Kobiety gotoweby na dach wziąć, byleby ie tylko widziano. *Teat.* 53, 39. (wzlekich używają sposobów, by oczy na się ściągnąć). Kto w dachu nad sobą nie zabiie dziury, Niemasz dziwu, że smoknie, skoro przydą chmury. *Pot. Arg.* 342. (słomu sawcasu zapobiegać). Dziury w dachu nie zatka, gdyby nie kapale. *Pot. Arg.* 637. (wazysko aż musi). *Pro. Slov.* mofu'e gako bach. - Lepiej mieszkać pod dachem, niżeli w opończy. *Pot. Jow.* 107. (lepiej doma, niż pod namiotem, w polu). *Meton.* dach, dom, pomieszkание, Dach und Fach, Haus, Wohnung. Obs razem nie możemy pod iednym mieszkać dachem. *Teat.* 18, 126. Za dawnych czasów bracia pod iednym dachem mieszkali i z iedney miski iadali. *Off. Wyr.* Pozwolić komu dachu; dadź schronienia, przytulku. DACHOWE ob. Dachowy. DACHOWKA, i, ż. cegła dachowa, der Dachziegel, die Dachpfanne; *Bh.* Skriblice, kriblice, blajice, blajica, jlabowice; *Slov.* kriblica; *Sor.* 1. fortkopité cjehel; *Carn.* strehnek; *Vd.* Kors, strehen shrep, strehna opeta, strehen ziegu; *Sla.* crip; *Bs.* opeka, kuppa; *Rg.* krówniza, kuppa, ploccja; *Cro.* czigel krovni, krovni chrép; *Dal.* krovnicza, kuppa; *Rs.* черепица, черепичка, гусакb; *Ec.* скудѣль. Dachówka podobniez iak cegła robi się z gliny. *Kluk. Kop.* 1, 303. Dachówki są wyginane, są i karpiołki. *Kluk. Kop.* 1, 304. Hohlziegel und Glasziegel ober Wieberschwänge; *Bh.* karka, blajica. Dachówka żłobkowata. *Cn. Th.* Forstziegel. §. Zbiorowo dachówka, dachówki: dach ceglany, dom pod dachówką, das Stiegelbach. Wstąpiwszy na dom, przez dachówki spuścili chorego w pośrodek izby. *Budn. Luc.* 5, 19. (wleźli na dach i spuścili go przez dachówkę. *Sekl. Luc.* 5. przez posowę. *Bibl. Gd.* - *Jmpropr.* Dachówkę marmurową zdjął z kościoła Junony a położył ją kościół Fortuny. *Warg. Wal.* 9. (pokrycie). §. Dachówki, gatunek gołębi, die Dachtaube. Gołębie są różne: krucaki, noski, włochate, garlaczko, bębenki, dachówki, isdebne. *Haur. St.* 127. DACHOWKARZ, a, m. co dachówki robi, der Dachpfannenarbeiter. *Bndth.* Bs. opiekár. DACHOWKOWATY, a, o, - o *adv.*, pochodzący na dachówkę, dachpfannenigt. Łodyga dachówkowata, caulis imbricatus, łuskami dachówkowato przykryta. *Jundz. Bot.* 2, 14. DACHOWKOWY, a, e; od dachówek, Dachpfannen; *Ec.* черепичный. Łupik dachówkowy łupa się w grubszo tablicie i używa się na pokrycie dachów, zamiast dachówek. *Kluk. Kop.* 2, 85. Dachówkowo *adv.* w kształcie dachówek, in Dachziegelform, wie eine Dachpfanne. Listki dachówkowo układane. *Bot. Nar.* 86. DACHOWNIA, i, ż. cegielnia od dachówek, eine Dachpfannenbrennerey, eine Stiegelofen zu Dachpfannen-

Grund do wystawienia dachowni sposobny. *Vol. Leg. 5, 150.* Summa na wystawienie tartaku, cegieln i dachowni. *ib. 5, 150.* DACHOWNIK, a, m. co dachówki pali, ceglarsz od dachówek, der Dachpfannenbrenner. *Bndth. DACHOWY*, a, e, daszny, od dachu, Dach = ; *Boh. Křech; Rś. крышечный, кровельный.* Dachowy kamień, *ardoise. Stas. Buff. 144.* Dachowy pokrywacz, der Dachdeckel; *Crn. krovz; Vd. krives, strehokrives; Rś. кровельщик.* f. Dachowe, - ego, *Subst. neutr.* (cf. komorne, czynsz od mieszkania), piaca od dachu, od kwatery, *Quattiergeld. Tr.*

Poch: *daszek, daszkowary, obdach, obdaszek, poddasze, poddachowy, przeddaszek, przydaszek.*

DADZ, DAC, dał cz. *dā.*, da, dadzą *Fut.* - daie *Praes.* - (Dawać *frequ. et contin. qu. v.*) (*oppos. brać*), geben; *Bh. dati, dał, dam, dawati, dawam; Sr. 2. dāś; Sr. 1. daci, dam; Vd. dati, dāl, dajem, dajati; Cro. dati, dajem, davati; Dl. dati; Hg. adni; Bś. datti; Sla. dati; Rg. datti, davati; Rś. dāmb, dasāmb, dāmbasāmb; Lat. datus, dare, do, dedi; Gr. δίδωμι, δῶσω, δότε; Hb. n. teth; Jnd. dadāmi, dadasi, dadati.* Dadz co, jest odjąć sobie, a ku używaniu podawać drugiemu. *Gorn. Sen. 350.* (cf. udzielić). Co drugiemu dasz, tego sam nie masz. *Rys. Ad. 6.* Day temu, day owemu, aleć nie masz. *Cn. Ad. 149.* Dziś day, jutro day, aż sam nie masz nic. *ib. Dawasz raz, dwa, musisz dziesięć. Cn. Ad. 533.* Nikt nikomu nie daie, czego sam nie ma. *Biel. Kr. 119. Mon. 71, 794.* Dwa kroć daie, kto rychło, a trzy kroć, kto ochotnie daie. *Cn. Ad. 179. Prot. Jan. 7.* trzy kroć daie, kto nieprozony daie. *Zegl. Ad. 69.* Wszystkie mówią: day, day! darów czekaia. *Sk. Kaz. pr.* Kto dał, ten dał, by ieno dał. *Birk. Ex. H. 2.* - Dać *ex oppos.* braniu, geben, im *Gegenſatz* des Nehmens. Dadaś mąietnemu, a i to, co miał, wezmą ubogiemu. *Groch. W. 566. Bach. Ep. 29.* Głupi daie, mądry bierze. *Rys. Ad. 15.* Głupi bierze, a mądry daie. *Cn. Ad. 252.* Wszyscy chcą brać, a nikt nie dadz. *Cn. Ad. 1269.* Musi kto pierwey dadz, toż dopiero drugi weźmie. *Gorn. Sen. 344.* Bierz, coć daia. *Dwor. H. 2.* Głupstwo nie brać, kiedy daia. *Jan. Bay. 126.* - Dadz, z podmyśliwaniem przysiówka dobrowolnie, gutwillig geben, mit Gutem geben, freywillig geben. *Aba day, aboć wydrę. Cn. Ad. 1.* Day chceszli, alboć wydrę. *J. Kchan. Dz. 73.* - Dadz komu co, udzielić komu co, użyczyć, eitem etwas geben. Bóg swą mocą raczy nam dadz dobra wszelakie. *Karnk. Kar. 379.* Tym dwiema córkom z potrzebę pokarmu dadz im miała. *Wys. Kar. 2.* Z dzierzawy swoiey dziedzictwo da synom swoim. *3 Leop. Ezech. 46, 18.* (opravi. 1 *Leop.*). Dusza daie nam życie. *Teat. 23, b. 91.* Nie jest to laska dadz życie człowiekowi, ale myśleć trzeba o jego wychowaniu. *Teat. 49, c. A. 2.* (plodzić człow.) Ile kroć dasz uftek twoich, Tyle kroć użyczę swoich. *Groch. W. 344.* (*Rozpusznie:* Panny stroynym daia. *Dwor. K. 3.* Fawozów nie odmawiaia). Ta Jeymość daie (przypuszcza cielenie do siebie, zafazuje ciałem). Dadz komu tekarstwo, na poty, eitem Wżeney geben, eingegeben. Praca niech daie na poty. *Pilch. Sen. list. 389.* - Dadz, zdarzyć, geben, verleihen, gewähren. Któżby mi to dał, bym mógł widzieć boga, Bym znał, którądy bliższa kniemu droga. *Chroś. Job. 86.* Któżby mi dał, by sdatna do tojżę przy-

slugi. Krew moja służyła wam przociąg wieków slugi. *Teat. 45, 8.* Grzech w nas panuje: o ktoby nam dał dobrze tego się korzenia dokopać, ktoby nam dał ten korzeń umorzyć, iakimby nam był zbawicielem. *Sk. Kaz. 510.* Jednym praca, drugim cnota, wielom szczęście daie. *Fr. Ad. 1.* (zdarza, szczęści im, sprzyia). - Bóg daie, zdarza, Gott verleiht, giebt. Day boże, boże day, bogday, boday, Gott gabe! Day boże, bym fałsz przozrzekł, maieyszaby to była. *Groch. W. A. 3.* Boże day w dobry czas mówić, a we sły milczec. *Rys. Ad. 10.* Dałby bóg, oby bóg dał, möchte Gott geben, verleihen, Gott gabe, daß... Dałby to bóg, aby tylko na nieprzyiacioły śmiały był. *Psalmod. 15.* Nie day boże = broń boże, uchoway boże, Gott wolle nicht, Gott behütze. Panna ta winy żadney nie ma, nie day tego boże. *Sk. Zyw. 1, 17.* Boże day zdrowie, na zdrowie, gut Gesundung. On tu umyślnie rzeskim głosem kichmie, Wszyscy: boże day zdrowie! *Poc. Jow. 2, 4.* Widząc go oehotnie jedzącego, rzekł: boże day ci na zdrowie. *Sk. Zyw. 236.* (niech ci służy! Gott lasse es dir wohl bekommen). Boże day szczęście, szczęć boże! R. day Panie Boże! Glück zu! *U t w. daś gabe Gott!* Więc to day boże szczęście, yuzay Oseę wprzody A na Oseę Pelion wsadzmy. *Min. Ryr. 1, 281.* (w imię boże, in Gottes Namen). - NB. Opuszcza się słowo Bóg, Boże, a kładzie się day = bogday, bōday, boże day = oby, wollte Gott, gabe Gott! Day się tacy ludzie rodzili. *Warg. Wal. 208.* Przydzie i wam powiedzieć eitateczne słowo, Day, zebyscie lepszych lat doczekali zdrowo, Day, zebyscie do śmierci, krom sielskiej dziewice Nigdy nie poznawali maieyskiej miłosnice. *Zimor. Siel. 188.* Biadaż mnie! daybym iuz więcej nieżyła. *Zimor. Siel. 297.* Nie ieden głos poszedł z ust poddanych: day tego nie zażył, boday sdechł, niż zażyie. *Opal. Sat. 29.* Poległ w ulicy on gospodarz miły, Od gętych: day zdrów! poszył chłep i siły. *Bialob. Odm. 13.* (od częstych, boday zdrów, t. i. Kielichów za zdrowie spełnianych, von dem vielen Gesundheitstrinken, von den vielen Gesundheitten). - Da bóg, da - li bóg, dali bóg, ieśli bóg da, zdarzy, dozwoi, wenn Gott giebt, geliebt es Gott, so Gott will. Będzie - li Pan raczył, abo da - li natą bóg zdrowie, uczyniemy to abo owo. 1 *Leop. Jan. 4, 15.* O tej rzeczy się z czasem w Paryżu, da bóg, muszę dowiedzieć. *Kras. Doś. 97.* Dali mi bóg ogładać oycy mego, oddam ci hoynie tę uczynność. *Gorn. Sen. 36.* Da - li mi bóg teraz uycć, na potym będę estroźnieyszy. *Cn. Ad. 244.* Lepsza chwala bogu, niż da - li bóg. *Cn. Ad. 449. Birk. Krz. Kaw. 7. Orzech. Qn. 135.* - Takż przysięga: dali bóg, dali Pan (cf. tak mi Panie Boże dopomóż), wahrhaftig! *Sr. 2. leż bohg da; Bh. bohda; Sr. 1. pschisamocce, pschisamace, pschi samel mocy bohdei.* Czy to nie nasz Pan? a dali bóg ci on sam! *Teat. 30, 29.* Tegom dalibóg naybardziej życzyła, Abym się ciebie do woli naprała. *Pał. F. 133.* Dali bóg, iak żyie na świecie, nie widzialem podobney bestyiki. *Zab. 15, 281.* Dali bóg oycyzne miłnie. *Birk. Zam. 55.* Cóż tam slychać? Nic, dali Pan! *Zab. 9, 322.* - *Dadz, pro causa causante rozkazywać, kazać, slegać (cf. Gall. faire faire), befehlen, lassen, veranlassen, (machen lassen). Dobry żołnierz, umie kowalowi rozkazać, iakim kształtem ten tezak, i iak dobry ma bydź, który robić daie. *Gorn. Dw. 36.*

Jam sobie ras dał to pismo studentowi czytać. *Teat.* 50; 4. Gdy synaczek miał sześć lat, dali go rodzice uczyć grammatyki. *Sł. Zyw.* 2, 55. Syny swo dać czytać uczyć. *Glicz. Wych.* 7. 8. Annę dano uczyć po Polsku. *Biel. Kr.* 249. Platynę papież dał wsadzić. *ib.* 434. Wielu ludzi Nero dla pieniędzy dał posabiać. *Star. Ref.* 100. (NB. *Teraz rzadziej się używa dać zamiast kasąć; w brew zaś przeciw Polszczyźnie Niemcy swoje bitten lassen, tłumaczą dać, prosić*). - *Similit.* Da się to widzieć. *Past. F.* 115. (wyiawi się to samo przez się, pokaże się, daß wird sich zeigen. Dać się to widzieć, jeżeli on ważność daru twojego uczuć potrafi. *Teat.* 64. Dać się we znaki (cf. znak). Ranę komu dać. *Orw. Ow.* 134. (zadawać, eine Wunde versehen). §. Dać, nie bronić, dopuszcząć, *permissus, lassen, zulassen.* Za pana swego da się zabić. *Fabl. Tel.* 72. Dałbym sobie oko wylupić, jeśli to nie prawda. *Cn. Ad.* 140. Dał się bóg napić, a djabeł nie dał się wypać. *Rys. Ad.* 12. Zabija mię jak bydło, a płakać nie daie. *Zabl. Amf.* 23. Sobie prawdy ani mówić nie damy. *Groch. W.* 565. Nie da się więcej uprosić. *Zrn. Post.* 2, 359. b. S. Grzegorz dać mu pogrzebu z bracią nie chciał *Sł. Dz.* 586. Prosił, aby mógł przystąpić do Jagiella, i dano mu to; przyszedł tedy pod namiot do króla. *Biel. Kr.* 262. *Similit.* Adraśt zwyciężony prosi o życie, Telemak mu go daie. *Fabl. Tel.* 270. (daruie, nie odbiera, et schenkt ihm das Leben). §. Dać co za co, płacić für etwas geben, zahlen. Co dać to dać, zapłacić i przepłacić, geben was man nur haben will, es mag kosten, was es will, überzahlen. Namawia żona męża, co dać to dać, byle kaszelanią kupić. *Opal. sat.* 39. Co dać to dać, kobiety muszą mieć koronki. *Haur. Sł.* 354. W targu kupiający daie t. i. pieniądze płaci albo ofiaruie, podawa, der Käufer giebt, giebt ober bietet für etwas. n. p. Daycie Waszność słotychn dwanaście! *Alb. n. W.* 12. Przedający daie, to ieść, spuszcza, ustępuje za jaką cenę, der Verkäufer giebt, läßt die Waare für einen gewissen Preis. To drogo dwanaście złotych! ośm złotych weźmiecie? *R.* Nie dam od dziesięciu! *Alb. n. W.* 12. - Dać na rękę, salicyć, sadawać, dać zadatek, *qu. v. auf die Hand geben, Handgeld geben.* §. Dać na co,łożyć na co, nakładać, wrauf verwenden. Tym pogardzili, na co się w tym żywocie praca i czas darmo daie. *Sł. Zyw.* 2, 50. Dać czemu s poświęcić czemu, geben, weihen, widmen. Dawszy sprawom sawitym ledwo nie dzień cały, odpoczywał wieczorem. *Fabl. Tel.* 16. Noc potym spaniu dali. *Orw. Ow.* 287. - Dać głowę = stawić głowę, życie, seinen Kopf geben, zum Pfande setzen, lassen. Dałbym głowę, że ieść nienawidzonym. *Teat.* 29, 7. - Dać głowę, zdrowie, życie = położyć życie, seinen Kopf, sein Leben lassen. Trzeba nam dla boga nie wdrygać się i zdrowie dać. *Sł. Zyw.* 2, 43. Chętnie przy tobie na śmierć pod miecz damy głowy. *Teat.* 44, 27. Dać życie i t. d. tracić, utracić, sein Leben verlieren. Co komu inasemu żywot chciał wiać, przydzie go dać iemu samemu. *P. Khan. Orł.* 1, 57. Richard strzałą postrzelony, dla swoiey chciwości sarazem gardło dał. *Star. Ref.* 98. §. Dać kogo do nauki, na naukę, ku wychowaniu, s sadawać go, einen in den

Unterricht u. s. w. geben. Rosło dziecię i do nauki dane, prędko się wiele nauczało. *Sł. Zyw.* 334. Na naukę dany, prędko poymował, co słyszał. *Sł. Zyw.* 218. Umyśliła iedną córkę komu innemu dać ku wychowaniu. *Wys. Kat.* 2. - Dać do iakiego mieysca, oddawać, an einen Ort hingeben, hinstun, geben, thun. Ludzie ryceracy byli do więzienia dan. *Baz. Hfl.* 18. Nim go do więzienia dadzą, maię mi go tu wprzód przyprowadzić. *Teat.* 85, C. Do ciasnego więzienia papież go dać kasal. *Sł. Zyw.* 326. Chciał do stajni dać konie podróżą snużone. *Tol. Saut.* 47. - Dać co komu, oddawać mu, iego woli, porzucac mu, poddawać mu, einem jemanden übergeben, gänzlich überlassen, ihm Preis geben. Pan ten arendarsom zdiercom dał poddane swoie. *Groch. W.* 565. Czyńniem sprawiedliwość, nie day mnie potwarcom moim. *Budn.* 119, 121. (nie podawayże mnie im. *Bibl. Gd.*). Ja tobie dam w posluszeństwo a w opanowanie twoie wszystkie narody świata tego. *Rey Post. S. e.* 1. Nie megac dłużey okrucieństwa iey wytrwać, chce wszystko dać we djaby. *Gorn. Dw.* 311. (djablom oddawać, do kogo porzucac). *Simil.* On na miecz ofry wszystkich da. *P. Khan. Orł.* 1, 75. (kazał, poświęcił). - *Adverbial.* Day go bogu! wykrzyknik zadsiwienia! daß dich der liebe Gott! Day go bogu, iak Wc Pan czarłwy, co za cera, twarz iak pełna! *Teat.* 7, c. 41. Cud nie-słychany, day go bogu! Góra w połogu. *Kniaz. Poesz.* 5, 124. *Min. Ryt.* 4, 115. *Simil.* Day go katu, daß dich der Henker! Day go katu, mało! *Pot. Jow.* 108. J ty także pułtakiem chcesz bydź; day go katu! *Tręb. S. M.* 47. - Dać na wolą czyią, zdawać na iego wolą, zostawić iego woli, spuszczać co na niego samego, jemandes Willkühr überlassen, ihm etwas frey lassen, es ihm heimstellen. Jesus bezczeństwo na wolą daie, nie przymuszaiąc do tego. *Bial. Post.* 154. Chciał obłożonego wolno przepuścić, lecz ieśliby się też chciał bronić, tedy mu to dał na wolą. *Biel. Kr.* 176. §. Dać na kogo, sadawać nań, jemanden etwas überlassen, ans heim stellen. Cieszył go mówiące: iuż to na-mnie day; sprawię ia to. *Sł. Dz.* 870. - Dać na kogo niak, wzglądać na niego, wzgląd mieć nań, szanować go, auf jemanden etwas halten, ihn wettig halten. Syn na oycu nie nie da; a córka sprzeciwia się matce. *Radz. Mick.* 7, 6. (lekce waży oycu. *Bibl. Gd.*). Chłopczyk ten na pedagoga nic nie dał. *Dwor. K.* Sędziowie wasi na świadki nic nie daię. *Krom.* 5. §. Dać w gębę, po-gbie, po uchu i t. d. s bić, einß geben, (eine Ohrfeige, Schläge u. s. w.), schlagen. Teras w pyk ciężko dać komu. *Zab.* 13, 29. *Gawdz.* Dał synowi w gębę dosyć głośno. *Falib. Div.* 111. Dał mu pięścią w gębę. *Zab.* 18, 82. Trzykroć Arachnie w łeb dał Minerwa. *Orw. Ow.* 220. Jednemu s posłów dał w gębę. *Biel. Kr.* 294. Dał sobie w łeb o scianę. *Męsz.* Jakby mu w gębę dał, sawstydzil się. *Cn. Ad.* 294. Dawszy djablu i rokoszom po gębie, za cnotę się udał. *Orzech. Tarn.* 21. (porzuciwszy ie). Jakbyś wszystkim dał po uchu. *Pot. Syl.* 450. (zmieszani są). Dać komu w nos. *Cn. Ad.* 140. Jakoby wszystkim dał po nosie. *Chrośł. Fars.* 86. Dała mu w łnos szcukię, że aż odkoczył, *Oss. Str.* 5. (ob.

szcudłek). Tak jakby mu w pysk dał, nazad odkroczył, *Jabl. Ex.* 145. Dada komu po grzbiecie, po skórze dybiku, po tybinkach *qu. v.* s wygrzbietować, wygrzmocić. - *Ellipt.* Dama ci, poznasz z kim maaz sprawę. *Boh. Kom.* 1, 41. (Ich will dir geben! *Slov. pohnem ta*). Bym się nie rozniewał, wierz mi, żebym ci dał do brze, tak żebyś pamiętał. *Glies. Wych. G.* 3, b. Za to suchwałstwo dam ja wam, słodzieie! *Zab.* 14, 280. Da on tobie, iak się o tym dowie! *Teat.* 53, 6. Ey dalemże iemu, dalem! *Boh. Kom.* 1, 359. *Simil.* Dałbym sobie s nawarzyłbym sobie piwa, Ich würde mich schön betten, Ich würde schön ankommen. Niechże mnie bóg broni, dalcibym sobie. *Teat.* 1, b. 99. Dałabym ja sobie, żebym w taką historiją weszła. *Teat.* 10, 56. Dałabym sobie, nie! nie chcę się w to wrazać. *Teat.* 54, 17. - Dadaż czym o co s bić, uderzyć czym o co, womit gegen etwas schlagen. Przes gniew zapalczywy Z góry dał maą o ziemię. *J. Kchan. Ps.* 149. (z góry mnie na dół pchnął. *Karp.* 6, 101.). *Fig.* Dadaż czym o ziemię, porzucić co, odrzucić, etwas wegwerfen, verwerfen. Tą prawdziwą rozkoszą wolą białogłowy dadaż o ziemię, s nie sachować się tomu, który ie szczerze miłuje, niżliby... *Gorn. Dw.* 309. Widząc, iż go mieć nie mogła, umyśliła dadaż wszystkim o ziemię, s nie przyimować ani listów, ani darów, ani w tę stronę, gdzie on był, patrzeć. *ib.* 275. *Simil.* dadaż precz s porzucić, odrzucić, wegwerfen. Dam precz wszystkie s wszystkie, s cało odeyde. *Zebr. Ow.* 296. §. Słowo dadaż, słownie przyrzekać, sein Wort geben. Daieas mi na to swe słowo. *Teat.* 34, c. 11. Day teras słowo, że w krócie dasz rękę. *ib.* 54, c. B. 2. Słowa mi danego nie dotrzymał. *ib.* 8, b. 91. *Simil.* dadaż rękę na co, przyrzekać o podawaniem ręki, seine Hand worauf geben, es mit einem Handschlage versprechen. Wssacy rękę na to dajem, że tego czynić nie będziemy. *Sk. Dz.* 729. Dali sobie na to rękę, dali rękę drugim rozjąć. *Budn. Ap. T.* 2. (symbolum zgody i ugody). Znowę Paweł S. i danie ręki, roschodząc się, uczynił s S. Piotrem, aby ubogich ratowali. *Sk. Dz.* 29. Zaczyn sobie na zgodę dawsz rękę wzajem, rozszli się. *Zab.* 14, 71. §. Dadaż komu godzinę, dzień, czas, miejsce, srok, rok, s nasnaczyć, wysnaczyć, einem die Stunde n. f. w. geben, bestimmen. Ich rada iest, aby dnia dzisiejszego, który sobie dali, po leżach wojsko wasze pobili. *Warg. Cez.* 108. Niech porwany wie, od kogo i na który dzień rok ma dane. *Gorn. Wl. Q.* 4, b. Zlecić swoim, aby dali srok, (rendez - vous, congrés), abo miejsce posłom cesarskim, gdzie się zjechać mieli. Dali im tedy srok za tydzień niedaleko od pierwszego miejsca. *Pap. Ryc.* 105. *Rz.* сождаться, сжидаться. Nie to mię obraża, że onocie po rozkoszy daiecie miejsce, ale to, że ią na szych kładziecie s rozkoszą. *Gorn. Sen.* 229. - Dadaż komu wyższe miejsce, dadaż mu dank, przodek, wprzód, naprzód, s przyznawać mu pierwszeństwo, użępować mu, einem weichen, ihm nachgeben, ihm den Vortrang lassen, den Vortrang geben. Ludzie wyższe miejsce dali raccom potrzebnym, niżli raccom dobrym. *Gorn. Sen.* 165. Dał mu miejsce po prawey ręce. *Tr.* - Uczony jeden temu rycerzowi dał wielki dank w sprawie, w męstwie i w dzielności wojenney. *Gorn. Dw.* 180. (od dank). S. Barylliazowi przodek sam Libanias daie, *Sk.*

Dz. 265. Nie dam ci wprzód, nie ustąpię - ć placu. *Cn. Ad.* 566. Lecz i Klorynda w ten czas Argantowi Męstwie i sercem naprzód nic nie dała. *P. Kchan. Jer.* 241. Mięsa tych wolów inasym nie dadaż wprzód smięk i dobrocią, oprócz Angielskim. *Boter.* 78. Nie dam nikomu wprzód, co się wojny tyczy. *Alb. s W.* 20. Głosem wam nie damy wprzód i naukami. *Otw. Ow.* 143. Dadaż wprzód na kogo s dadaż pierwszeństwo komu, einem den Vortzug geben. Nie dbalam ja na wysokie panieć stany, Nie dalem wprzód na dostatnie i wielkie pany. *Zimar. Siel.* 336. - *Aliter* miejsce, ucho komu dadaż, słuchać go, einem Raum geben, einem Gehör geben. Mąż lekkowierny słowom sdradliwej żony dał miejsce, i nie wysłuchawszy młodzieńca, potępił go. *Sk. Zw.* 322. Słowom iego miejsce dali. *Zbil. Dr. B.* 4. Prosił go, aby iego posłom ucho dał. *Sk. Dz.* 223. Ucho iedno day skarżącemu, drugie choway obwołionemu. *Cn. Ad.* 1195. *Pot. Arg.* 92. (mówiwszy za baranem i za wilkiem mówić trzeba). Nowiny nam smakują, tym dajemy ucha, Nie myślimy, że co dzień bóg paciera słuca, *Pot. Zac. pr.* Znaionym prędze ucho daia. *Austep.* 53. *Jabl. Tel.* 149. - Miejsce dadaż czemu, stosować się do czego, czynić podług czego, sich wonach bequemen, Raum geben, sich daran einrichten. Jeslim godzien, że mię naśladować i miejsce memu chcesz dadaż przykładowi. *P. Kchan. Jer.* 128. Wojsko Tortozę wsiąwszy, miejsce dało simie i roku nowego czekało. *ib.* 3. 5. §. Dadaż bitwę, wydawać, staczać bitwę, eine Schlacht liefern. Gdy bękartowi Karola W. Leszko bitwę dał, w oneyże sam zabił. *Krom.* 42. - Szturm dadaż s przyphaszać, Sturm laufen, einen Sturm veranstalten, stürmen (eine Stadt), bestürmen. Dam szturm ten s rana piątego dnia oblężenia. *Ufr. Kr.* 1, 282. Domyślił się, s który strony dadaż szturm król umyślił. *P. Kchan. Orł.* 1, 423. - Dadaż odpór s odpierać się, bronąć się, odeymować się, Widerstand leisten, Widerstand thun. Jesli namiętności nie s początku szaraz się hamują, tedy dusza nie iest już w stanie dnia odporu natarczywościom. *Piloh. Sen.* 128. - Ognia dadaż s wystrzelać, Feuer geben, los schicken, feuern. W ten czas właśnie ognie dały owe poslane reymenta ze skrzydeł. *Jabl. Buk. K.* 3. b. - Dadaż tył nieprzyjacielowi. *Chmiel.* 1, 83. (uciekać, od. tył, dem Feinde den Rücken wenden). §. Dadaż przyczynę, racyą, zdanie, s przekładać, powiadać, die Ursache, den Grund angeben, vorbringen, vortragen, seine Meynung sagen, seine Stimme geben. Daycie swe zdania, lecz nie bądźcie szalonymi. *Zab.* 15, 185. Jak iurysta day w tym swoje zdanie. *Teat.* 32, b. 141. Czemuż tak pomieszany? czemuż nie dasz zdania? *ib.* 45, d. 35. *Wyb.* By wynikię w kraju zamieszaniu na mnie nie padły, Daycie swoje zdania, daycie, iak krew oszczędzić. *Teat.* 45, d. 56. *Wyb.* Trzeba, żeby ministrowie dali przyczynę, dla której żądaią większey liczby maytków. *Gas. Nar.* 1, 5. Piątą racyą daiesz, mówiąc, że... *Pim. Kam.* 157. - Dadaż komu radę, radzić mu, einem Rath geben, ihm raten. J nad tym nam się zaftanowić zdaie, Choć rada dobra, szałzyć, kto ią daie. *Zab.* 12, 307. Cemu rady nie dadaż ob. rada). - Dadaż liczbę s zdawać rachunek, Rechnung ablegen. Panowie s przełożenstwa swego na ofiatocnym sądzie snogą liczbę dadaż maia. *Star. Ref.* 157. Winię będą

będę liczbę dadź za każdą duszę. *Stryk. 493.* Masz dadź dostateczną liczbę bogu z tych owiec, które ci zwierzo. *Gorn. Dz. 83.* *Simil.* Dadź komu sprawę ob. sprawa). - Dadź komu znać, z donosić mu, einen etwas wissen lassen, es ihm zu wissen thun. Posel nasz przeczuwazy to, dał o tym znać do króla. *Biel. Kr. 119.* *Simil.* dadź mu do poznania, es einem zu erkennen geben. Gdybyś iey mógł niesnacnie dadź do posnania, że się w niey kochasz. *Teat. 52, d. 91.* Dadź do zrozumienia, z daleka namienić, namknąć, von weiten zu verstehen geben. §. Dadź, podawać, überreichen, reichen, geben. Day sam tę szablę z ręką. *Bardz. Tr. 161.* *Fig.* dadź sposób, podawać komu sposób, pokazywać, ein Mittel an die Hand geben. Pozwolicie mi, dadź wam sposób, że wolność i sławę sownie utrzymacie. *Jabl. Tel. 145.* *Simil.* Wieczny pokoy wam daię. *ib. 149.* (podawam, głoszę, ich gebe euch ewigen Frieden). *Aliter* Dadź pokoy z zamiechać, zu Frieden lassen, mit Frieden lassen, (De sterr. Frieden geben). Dayno mi pokoy. *Teat. 50, 5.* Day złemu pokoy. *Cn. Ad. 150.* (nie drażniy złego; nie budzić licha, kiedy licha spi). Ale day ieno pokoy, mey to słoń robocie. *Jabl. Tel. 145.* (nie mieszay się do tego, zday na mnie). Możesz - li sprostać temu, podejmuy się, a nie możesz sprostać, day pokoy. *Biał. Post. 134.* (nie wdaway się). Bagatele, dajcie tym rzeczom pokoy. *Zabl. Zdb. 14.* (porańcie ie). Zelżywość będzie, jeżeli temu dobywaniu dany pokoy. *Warg. Cz. 164.* (jeżeli go przesłaniemy daley ciągnąć). Odciągnęli, i obłożeniu pokoy dali. *ib. 120.* §. Dadź komu, przypisywać, przywłaszczać, einem zuschreiben, zueignen. Lub słusnie, lub niesłusnie daia iey tę winę, Byle ona została żywą, ja niech ginę. *P. Kchan. Orł. 1, 142.* W swoich elogiach przyjacielowi nic, ale prawdziwie i cnotcie wszystko dał. *Warg. Wal. 271.* Co własnego iest bogu, bożemu daliśmy częstokroć człowieczeństwu. *Hrbst. Nauk. D. 6.* Daie mowę komu, attribuo orationem. *Cn. Th.* Dadź za pochwałę, za wygraną z poczytywać za pochw., za wygr. dasät erklären, auslegen. Powiedz nam Morson; wszak to za pochwałę daia, Kiedy się młodzi ludzie o rzeczach pytaia. *Sim. Siel. 28.* Już lud krzyknął, daiać Simonowi za wygraną. *Sk. Zyw. 437.* - Dadź więzku jakim, oddawać, wyrażać, geben in einer Sprache, ausdrücken, wieder geben. X. Golański życia sławnych ludzi Plutarcha dadź w naszym języku prędsięwział. *N. Pam. 15, 570.* §. Dadź list do kogo, wydawać do niego, ein Schreiben an einen erlassen. Pismo We Pana dnia pierwszego Maia do mnie dane. *Mon. 71, 504.* (cf. datowany, cf. dan). - §. Dadź komu dobry dzień i t. d. oświadczać mu dz. d. einem den guten Morgen u. s. w. wünschen. Więcej nie umie, iedno czapkę zjąć, a dzień dobry dadź. *Rey Zw. 151.* Dawszy sobie wzajem dobra noc, do spania się zebrały. *Tol. Saut. 59.* Piękne słówka komu dawać dulcia dare. *Mącs. schöne Worte geben.* - §. Obiad, kolacyą dadź komu; dla kogo z sprawić, einen Mittag u. s. w. geben. Daymy mu kolacykę dziś u siebie. *Teat. 19, c. 3.* - Dadź na stół, przynieść i stawić potrawy na stół, zastawiać, das Essen auftragen, Essen geben, das Essen aufrichten. Dano iedć, usiedliśmy sam na sam oboje. *Zabl. Amf. 57., ob. pierwsze, drugie danie).* §. Dadź z córką, za córką,

dadź w posagu, wyposażyć córkę, der Tochter mitgeben, zur Aussteuer geben. Zony co teras suknią, Co z nią dadzą wpród się pytaia. *Cn. Ad. 1369.* - Dadź córkę za kogo, wydawać ją za mąż, die Tochter an jemanden verheirathen. Posażney panny za chudego pacholka nie dadzą. *Teat. 26, b. 75.* Dana była za męża narodu kapłańskiego. *Zrn. Post. 3, 674. b.* Nie dam mu córki, nie dam. *Boh. Kom. 4, 179.* - §. Dadź na szpital, kościół, szkołę, maza, odkazywać szpitalowi, zapisać mu, dem Spital vermachten. *Cn. Th.* §. Dadź co, supponować, przypuszczac na chwilę, den Fall annehmen, den Fall sehen, eintandmen, zusehen, zugeben. Nie iestemy my zakonnicy użyteczni; daymy to, iż tak iest; któż nieużyteczności naszej przyczyna? *Kras. Pod. 2, 162.* (Cro. postawimo). Day to, żem gdsie brodu chybił, Któż to nie wie, żem człowiek był? *Groch. W. 517.* (gefegt!) Daymy to, że rodziców iakich szlachetnych córa iest na wydaniu... *Bals. Niede. 2, 116.* Daymy na to, że mamy wprowadzić plan fortecy, lecz nie posiadamy rysunku iey okolicy. *Łęsk. Mier. 262.* Nehmen wir an; Angenommen; Sehen wir den Fall; Geseht den Fall. §. Dadź komu do czego, dopuszczac mu, es einem zu etwas kommen lassen. Wojsko nasze dosyć miało sbronić nieprzyaciolom żywności; do boiu zaś nieprzyaciolom żadną miarą nie dało, elici ad pugnam non potuit. *Krom. 617.* Wypędziszay syna z domu, nie dał mu na oczy. *Off. Wyr.* (przyiść albo pokazać się, er ließ ihn nicht vor seine Augen kommen). §. Dadź na borg, na kredyt, borgować, auf Credit geben. Dadź na weksel, na cyrograf, na słowo, pożyczycac. - §. Dadź komu, pomagać komu, służyć mu, przydawać mu się, stawać mu się użytecznym, einem helfen, nützen, wozu dienen. Coż tedy nam tytuł da, żeśmy chrześcianie? kiedy spraw chrześciańskich sława u nas tanie? Co nam to da, żeśmy koronni synowie, kiedy się nie-sprawuim tak, jako przodkowie! *Pasz. Dz. 110.* §. Dadź wizytę, Besuche abstaten. Wizyt ani odbiera, ani ich daie. *Pam. 84, 1060.* - Dadź karty, rozdawać, Karten geben (in Spiele). Ja daie karty. *Teat. 52, d. 104.* (Rs. nadam, nadawam za wiele kart rozdawać). - Dadź iaką naukę, czytać, lekcye iey dawać (ob. dawać), eine Wissenschaft geben, lehren, lesen. Znakomitsze osoby krajowe daia tam darmo bieg fizyki i innych umiętności. *N. Pam. 13, 36.* - Dadź z siebie przykład, ein Beyspiel geben. Dał z siebie przykład, iak oyczynie służyć. *Jabl. Buk. U. 4, b.* - Dadź drapaka ob. Drapak. §. Zegl. Nie day! mowi sternik na flisów, kiedy maia przesłać poizdami robić. *Magier Hört auf zu tubern.* Day iey patasz ob. patasz. - §. Intrans. dadź w iaką stronę, ob. dawać, n. p. okna na ogród daia, z wychodzą (Gall. donner), die Fenster gehen in den Garten. DADZ się 1.) *Passiv. act.* Dadź. 2.) Dadź się recipr. *zaimk.*, siebie samego oddawać, sich selbst übergeben, abgeben. Starosta dał się do więzienia. *Sk. Dz. 154.* Dayżo się kędy do szkoły, aż się grammatyki naucyzsz. *Tworz. Wis. 59.* Teras mnie naśladyć, na naukę się moię dajcie. *Zrn. Post. 5, 502, b.* §. Dopuszczac co do siebie, sich lassen, in Aussehung seiner selbst zulassen. Trzeba mężnie walczyć, a nie dadź się zwyciężyć. *Sk. Zyw. 250.* Poddawać się

ustępować, ulegać, się ergeben, nachgeben. Jam Goffred, day się, a więźniem bądź moim, *P. Khan. Jer. 566.* Nie day się; hasło zwyczajne zagrzewiające w bitwie). Tak obłączonych głodem morzył, aż się musieli dadź. *Biel. Sw. 15. 6.* Mniemał, iż dwoje ludzi jednemu się nie daią. *Sk. Zyw. 199.* Ty nie day się Fortunie; lecz nacieray wążdzio Smieley, im cię naybardziej przesładować będzie. *A. Khan. W. 149. ne cede malis.* - *Rg. datti se).* - O trunkach i potrawach; da się pić, da się iść, a nieść, albo też: bardzo przednie: *es lässt sich trinken, es lässt sich essen; es passiert (ober auch: es ist sehr vortreflich).* §. Dadź się winnym, przysnawać się, się für schuldig erklären, seine Schuld gestehen, eingestehen. Dręcony był tak długo, aż wyznać słodziejstwo swoje i dadź się winnym musiał. *Sk. Zyw. 1, 156.* §. Dadź się na kogo, zdawać się, spuszczać się na kogo, się auf et- men verlassen, sich ihm überlassen, sich ihm dahin geben, sich ihm übergeben. Na SS. doktory się dadź, iest to dobrze wierzyć. *Herb. Art. 44.* Oszukał Zygmunt Jagiełłę, że się dał nań, tak iż coby wyrzekł między nim a Pruskim mistrzem, miał król na tym przestawać. *Biel. Kr. 270.* Zbigniew dał się na łaskę królewską, bo mało już wierzył Pomorzanom. *ib. 73.* Leszek musiał Pawłowi więszenie dobrze nagrodzić, za wynalazkiem woiewody i scholastyka, na które się oba dali. *Biel. Kr. 163.* Zgrzeszyliśmy, dajemy się i spuszczaemy na karanie twoje, czyż z nami, co chcesz. *Sk. Zyw. 407.* Naofiatek poddał się musieli; potem się dali na łaskę królewską. *Papr. Rycr.* Dał się na konia swego, wodze mu puszczając, gdzieby się obrócił. *Sk. Dz. 593.* DADZIBOG, DACBOG, a, m. Bogdan. *Mon. 75, 588.* imię męskie, Bohdan, *Theodorus. Jabl. Her. ein Mannsname.* - *Es. дажбогъ, дашуба, дажба, bożek szczęścia, u Roszjan, aż do chrztu Wiada.*

Pochodz: *danie, dawać; boday, bogday, Bogdan, chlebobdawca; chlebobday, dań, dannik, dazniczy, danny, dan, data, datować, datek, datny, dodawać, dodadź, dodatek, dodatkowy, dodawacz,odawca; nadadź, nadawać, nadatek, nadawca; naddadź, naddatek, naddawca; oddadź, oddawca, oddatek, oddatny, nieoddatny; obdadź, obdawać, podadź, podawać, podawca, podatek; poddadź, poddawca, poddany, poddanik, poddaństwo; przedadź, przedać, przeday, przedayny, przedayność, przedawca, odprzedawać, sprzedawać, rozprzedawać, wyprzedawać, powyprzedawać; przydadź, przydatek, przydatkowy, przydatny, przydatność, przydawca; rozdadź, rozdatek, rozdayny, rozdawca; udadź, udatny, udatność, udawacz; wdadź, wdawać; wydadź, wydawca, wydatny, wydatność, wydutek; wzdawać się; zdawać, zdadź, zdanie, zdatny, zdatność; powzdawać; zadawać, zadawca, zadatek, zadana. Pierwodawca, prawodawca, zakonodawca, rękodawca, rękodayny.*

*DAGA, i, ż., DASZKA *xdrbn.*, deka, tulich, pugio. *Mącz.* (cf. tasak), ein Dolch, (cf. Germ. Degen szpada); *Jtal. daga; Bh. dāga; Lat. sica.* Rana mieczem, puinałem, daga albo inszą bronią, sposobną do zamordowania kogo satychem, zadana, . . . *Chelm. Pr. 156.* Zboycy mieli krótkie dagi pod pancierzmi. *Jer. Zbr. 12.*

DAĞA, i, ż. deszczka jedna z tych, z których się składa

dao u beczki i t. d. ein Bret von denen, aus welchem der Boden einer Tonne, eines Fasses zusammengesetzt ist. Ty czopu nie przybiłay, żebyś tym pochopem Dagi w dnie z wátorem nie wytrącił czopem. *Pol. Jow. 40.*

DAIĘ ob. Dadź.

*DAK : więc, tedy. *Dudz. 31. folglich, also.*

DAKTYL, u, m. owoc palmowy, die Dattel; *Bh. daktyle, datel (= 2.) datel dzięciol); Rg. dattala; Vd. dotala, datelni; Bs. dattili; Jtal. dattolo, dattolo; Gr. δακτυλος; Ec. et Rs. фанникъ; Gr. φοινίξ.* Użyłzał na palmie owoc, który daktylami zowią. *Sk. Zyw. 1, 35.* Niech będzie dany braci po iednemu finiku albo daktylu. *Pimin. Kam. 342.* Daktyl, drzewo daktylowe, palma, *Phoenix Linn. Kluk Dyk. 2, 181. der Dattelbaum; Vd. dotalnik, dotalnu drevu; Rg. póma.* §. Daktyl leśny Indyjski, tamarynda, owoc mięsisty. *Ead. Dyk. 2, 322. die Kamarine. Urząd. 384.* Daktyle morskic *Rg. parfizi, parfizi.* DAKTYLOWY, a, e, od daktyłów, palmowy, Dattel =, Palm =; *Bh. daktypłow; Rs. фанниковым.* Daktylowy gay, *Vd. sad palmavega drevesa, dotala.* DAKTYLOWATY, a, e, do daktyłu podobny, dattel-förmig. *Bndtk.*

DAL, a, m., DALA, i, ż., dalekość, oddalenie, odległość, *Dudz. 36. die Weite, die Entfernung, die Ferne; Boh. dal, dála, dalekost; Rs. даль, дали, дальна; (Vind. dela, delova, dougust = długość; Arab. لونغ longus; Gr. τῆλε procul).* Wpadł w gęste lasy i skały okrutne, zkad patrzal, w dal od ludzi w swym żalu na morze. *Jabl. Tel. 331.* Antyoch Pompiliusza, gdy z dala obaczył, wita go. *Papr. Pr. B. 2. (ob. z daleka), aus der Ferne, von Weiten.* Tyś tu przyszedł z tak dala. *Jabl. Tel. 250.* (z tak daleka, von so ferne). Albo z bliza gromili, albo z dala pociskami ranili. *Warg. Cez. 220. (cf. obdal, opodal).* *W malarstw.* w dali, w tyle, w głębi, im Hintergrunde, in der Tiefe, in der Ferne, in der Entfernung. W dali wioskę w lesie odmalował. *Tr.* Na dalą podanie, die Vertiefung. *ib.* - *f. De tempore* na dal, na dalazy czas, na przyszłość, in die Ferne, in die Zukunft, für die Zukunft; *Vd. sanaproi, napried, naprei; Sor. 2. nadalschem, hindalei.* Gdzie obywatele na dal nie myślą, tam państwa upadek blizki. *Kras. Pod. 1, 249.* Mądra ostrożność patrzy na dal. *Teat. 26, c. 47.* Co za korzyść stąd weźmiesz, iż się w dalą snuiesz? *Chodk. Kost. 30.* Na dal wszystko odkłada (ob. dojutrek). DALECE ob. Daleko. *DALECZE, a, n. dal, oddalenie, die Entfernung, die Ferne. Boiażnia zdjęci stali z dalecza. *W. Ex. 20. 19. (z daleka. Bibl. Gd. von Fern, von Weiten).* *DALECZKI, a, ie, DALECZKO *adv.* obdalny, opodal, przydaley. etwas weit, etwas fern. Użyłzał ją pozadź daleczko. *Wys. Kat. 5. Sam iechał daleczko od wszystkich. Wys. Aloy. 173.*

DALEKI, a, io, DALSZY *comp.*, nieblizki, odległy. *Bh. daleki (obs. Bh. deli, cuius loco blausy dlugi, in Comp. deli); Slo. daleki, dalfi; Vd. delesh, dalizh; (cf. Vd. deli, delphi = dłuższy); Crn. dalne; Bs. daleki; Rg. dalék, dalecni; Cro. dalék, dalécni; Sr. 1. dalsocnje, dalsioci; Sr. 2. daleki; Rs. далéкиѣ, дальныѣ.* Daleki mieyscem, odległy, oddalony, weit, fern, entfernt, dem Orte nach. Niemasz męża w domu, poszedł w drogę da-

leka. *Budn. Prov.* 7, 19. Dalsza Gallia, *ulterior. Cn. Th.* Lepszy jest sąsiad blizki, niżli brat daleki. *Radz. Prov.* 27, 10. Wolał dalekiego nieprzytomnie miłować, niżeli się w czym bliżsiemu przytomnie przykrzyć. *Sk. Zyw.* 1, 203. Jam tu cudzoziemiec i swoich daleki. *Jabl. Tel.* 47. (od swoich daleki, od nich oddalony). - *tr.* Daleki powinnowactwem, *weittläufig verwandt. Cn. Th. Fig. tr.* daleki, obszerny, *weittläufig, weit aushöhlend.* Udał się do duchownego, ale dalekiego wykładu tego tu słowa. *Bial. Post.* 113. (z daleka wyprowadzonego, *weit hergehört*). - Daleki od czego, daleki czego *fig. tr. fern, entfernt.* Co u drugich ganiemy, sami od tego dalecy bydl mamy. *Gol. Wym.* 327. (strzedz się, warować się tego). Te dwie rzeczy tak są niepodobne, i tak dalekie od siebie, jak słońce od ziemi. *Teat.* 32, b. 118. W targu dalecy od siebie. *Off. Wyr.* (nie zgadzają się ieszcze o wiele, *sie sind noch weit von einander*). O iakiej ieszcze oycza twego przesorności daleki. *Jabl. Tel.* 42. (ieszcześ iey nie doszedł; ieszcze wiele brak, *du bist noch weit davon entfernt. Aliter* daleki od czego, co do chęci, wstrętny, nieskłonny, *fern wovon, abgeneigt.* Namawiałem go, aby wieś kupił; ale od tego daleki. *Off. Wyr.* Dalekim bydl od kogo. *ib.* (nie lubić z kim praścić, sronić od kogo, nie sympatyzować z kim, nie lubić się, nie wiązać się, nie mieć serca do kogo). §. Daleki czasem, tak przeszłym, jak przyszłym, *fern, entfernt, von der Zeit, von Vergangenheit und Zukunft.* Tamten wiek tak jest daleki od naszego, iż nam oni mogą baiać to, co chcą. *Gorn. Dv.* 265. (tak dawny, dawnością oddalony, *so fern v. u., so alt*). Dalekie rzeczy upatrujemy, a blizkich nie widzimy. *Cn. Ad.* 141. (przyszłe upatrujemy, a terażniejszy nie widzimy). Dalszy, daley ciągnący się, następujący, następny, *der fernere; Ross. npovii.* Dalszy ciąg: kontynuacja. *N. Pam.* Przejdziesz potem ku dalszym latom. *Modl. Gd.* 116. Wpadłem w niebezpieczeństwo Do dalszych grzechów, przes me w żądach nierwycięstwo. *Kul. Her.* 59. - W dalszą albo na dalszą odłożyć. *Tr.* (na dalszy czas, na dał, na przyszły czas, *auf die lange Bank schieben, verschleiben, aufschieben.* DALEKO, DALECE *adv. oppos.* blizko, *weit, fern, entfernt; Bh. et Slo. daleko; Cro. dalko, daleko; Sla. daleko; Sr. 1. daleko, daleko, daleko; Sr. 2. daleko; Vd. delesh; Crn. de lezh; Re. daleko, daleko; (cf. Ital. da lungi),* miejscem daleko, *weit, fern. pr. et fig.* Daleko mnie stąd do domu? *W.* Któż cię wie, gdzie mieszkasz. *Teat.* 8, 56. Daleko stąd do onąd. *Gem.* 60. (nie godzimy się, nie trafiaś w rzecz, nie przypadamy na iedno; jak kulę w plot). Daleko paś świnię od ogroda. *Cn. Ad.* 142. (strzeż się okazji do złego; miłaj). Dalekośmy od siebie; ja kwartę gorzałeczki po dwa grosza, a pan młody rosolią po dwa czerwone. *Falib. Dis. E.* 3. Jako niebo od ziemi, tak prawda od tey powieści daleko siedzi. *Zebr. Zw.* 114. Te materye tak daleko są od sągności, jak niebo od ziemi. *Syxt. Szk.* 145. Bóg wyzako, przyjaciel daleko. *Cn. Ad.* 29. *Pot. Arg.* 831. (nie masz ratunku, nie ma przed kim się żalić). Zimno, głodno, do domu daleko. *Off. Wyr.* (wszytko się na raz). *tr.* daleko spokrewniony, *weittläufig verwandt.* §. Daleko czasem, *fern, lange usch.* Daleko do wieczora. *Cn. Ad.* 142. Daleko do tego, wiele wody upłynie. *Cn.*

Ad. 141. Daleko w noc, głęboką w noc, *weit in die Nacht, tief in die Nacht.* Już daleko w noc, boję się, ażeby nie było za nierychło. *Teat.* 33, b. 63. Rozmowa się na daleko zanosić miała. *ib.* 24, c. 87. (przedłużyć, *sich in die Länge ziehen*). §. Tak daleko, tak dalece, do tego stopnia, *so weit, bis dahin.* On nie tak dalece przyczyną jest szkody, jak mniemają. *Karnk. Kat.* 545. Ten iednak początek krucyaty nie miał tak dalece wielkiego skutku. *Uf rz. Kruc.* 2, 91. (nie tak bardzo wielkiego sk. *er hatte eben nicht sehr großen Erfolg.* - *In Comparat.* Dalece więcej, mniej, dalece lepszy i t. d. *Cn. Th. weit, bey weiten mehr, weniger, besser; Ross. ropado. Z DALEKA, z dala, oppos. z blizka, von Weiten, in der Entfernung, in der ferne, aus der ferne, aus der Entfernung; Bh. z daleka, wdaleku; Sr. 1. z daleka, z daleka; Sr. 2. dala, fauldala, daleka, wot daleka; Vd. od delesh, od dalah; Re. удалека, оудалече; Ec. удалече, удалеча, удалече, оудалеча.* Rzecz to jest doświadczona, że człowiek człowieka Bardziej lubi nie widząc, i kocha z daleka. *Pot. Arg.* 175. Z daleka miłość piuzzy, powszednie z blizka. *Pot. Jow.* 23. Często się rzecz większa sdaie z daleka. *Pot. Arg.* 175. *Tward. W. D.* 2, 219. Czy mniemasz, abym ja tylko z blizka był bogiem, a nie bogiem z daleka! *Leop. Jer.* 23, 25. Z daleka się przymawiać, zachodzić na co (nieznacznie, niewszech). Z takimi szalawiznami nie trzeba się wdawać wcale, albo bardzo z daleka. *Teat.* 15, 35. (ostróżnie). Lepszy z daleka, niż z blizka. *Off. Wyr.* (nie do życia, nie do obcowania). Z daleka się mieć od kogo, nie zbliżać się, *sich fern halten, nicht annähern.* Człek gdy pijany, powinien się z daleka mieć od swojej żony. *Zabf. Amf.* 65. - Z DALSZA *compar.*, z odleglego miejsca, *von einem noch entfernteren Orte, aus einer noch größern Entfernung.* Wino im z dalsza było sprowadzone, tym go bardziej lubili. *Klecz. Zdan.* 16. - Po DALEKU, opodal, obdalu, *entfernt, weit.* Car Zawolski stanawszy nie po daleku Kiiowa, posłał do wojewody Kiiowskiego. *Stryk.* 665. - DALEY *Compar.*, a.) względem miejsca, *weiter; Bh. dál, dále, dalegi; (cf. Bh. dale, dyl = dłużej); Slo. dál, daleg; Cro. dalye; Vd. del, dele, she del; Crn. dèl, dalej; Sr. 1. dale, dalej; Sr. 2. dalej; Sla. dalje; Re. далье, дальше (cf. долой precz).* Do Warszawy z Drezna daley na Kraków, niż na Wrocław. Daley Warszawy pojechał, (za Warszawę). - Jdź daley się żywić. *Cn. Ad.* 144. (szukaj sobie gdzie indziej). Nadgroda daley zaprowadzi człowieka. *Jabl. Tel.* 37. (do dalszych czynów). Kto ogarnął wszystko, daley wszystkiego niemasz nic. *Gorn. Sen.* 506. (nad obiątek wszystkiego). - Co daley to bardziej, im daley tym bardziej, im dłużej t. b. tak o miejscu iak i o czasie, *je länger, je länger.* Baba lecać ze wschodów wołała: co daley to gorzej. *Ry. Ad.* 1. Dawno to baba rzekła: co daley to gorzej. *Sim. Siel.* 101. *Cn. Ad.* 89. *Zegl. Ad.* 40. Często mi darami ciekawego co daley to bardziej podzogał. *Gorn. Sen.* 315. - Daley, względem czasu, a.) względem przyszłego, *weiter hin, fernter hin.* Gdyś teraz kontent, co się daley stanie, nie myśl. *Hor.* 1, 277. Coż daley, Mości Dobrodzieciu! *Teat.* 17, c. Jak naydaley, iak naypóźniej, iak naydłużey, *auf späteste, auf längste.* Lat naydaley potomnych żąda. *Warg.*

Cez. A. 5. Naydaley iutro ci oddam. (inż to naypóźniej, jeżeli aż iutro). Naydaley za godzinę powróci. *Teat. 27, 16.* - b.) Względem terasnieyszości, daley co prowadzić, daley ciągnąć, = kontynuować, (weiter) fortejser. Teras ciągnimy daley dykurs nasz o hucie. *Torz. Szk. 100.* Przymomniałem mu, na czym mówić przesłał; on zaś tak daley rzecz prowadził. *Kras Pod. 8, 155.* Daley robili. *Torz. Szk. 91.* Piaz daley. *Tr. Daley niż godziny mówią. ib.* (dlużej, länger). Mieszkał tam daley niż mu król naznaczył. *1 Leop. 2 Reg. 20, 5.* (dlużej, 3 *Leop.*). J t. d. : i tam daley, u. f. w., und so weiter. Jesteś pasibrauch, darmozjad, suchwalec, i tam daley. *Teat. 55, b. 93.* Ah co za delicye. Gdy się uymyśmy za esyie, I tam daley, i tam daley, Będziemy się z sobą kochali, *Zab. Bal. 79.* §. *Interj.* daley! daleyże! naprzód! ruszaj! nuż! weiter! vorwärts! marsch! frisch! Daley bracia śpiewamy sobie, *Teat. 55, d. 16.* Daley na dwór, nie tu. *Cn. Ad. 143.* Daleyże do więzienia, *Teat. 50, c. 90.* (fort!). Namaca osła surowcem po boku, i woła: daley! *Zab. 14, 278.* Daley, daley, ciągnij prędzej, *Teat. 55, e. 56.* A dośćże już tych szartów, daley kiedyś kawaler! *Boh. Kom. 1, 556.* (wychodzi, masz pistolet, proszę na ładunki). Ustawicznie na niego trzeba wołać: a daley! a daleyże! (leń, leniuch, ociągały, wół, leniwiec). Daley w błoto! (obces, s kopyta, nie szatanowiwasz się). Daley na łeb! (tam kark, szyję, rób co ci się żywnie podoba; idź do diabła, kiedy koniecznie chcesz). Daleyże, w nogi! *Teat. 29, 93.* (uciekaj). DALEKOSC, ści, ż. oddalenie, odległość, die Weite, die Ferne, die Entfernung; Bh. balest, bálle, bal; Sr. 1. dahljocności; Cro. dalekocha, dalechina; Vd. delshina, delnost; Crn. dalnost, dala; Rg. dalecina; Bz. dalexina; Rr. дальность, дальна, разстояние; Ec. далёкость. DALEKOPIS, u, m. telegraf. *Gaz. Kr. dalopia, der Getuschreiber, Telegraph.* *DALEKOWID, a, m. teleskop, ein Getuorht; Cro. ochnik; Rr. подзорная трубка. *DALEKOWIDNY, a, e, daleko widzący, fern sehend; Rr. дальновидный. *Dalekowidność Rr. дальновидность.

Pochodz: *obdal, opodal, opodalny, opodalność, oddalid, dalszość, przydalszy cf, dlugi.* Crn. daleham extendo; Rr. дащать, далю oddulat, Ec. далю pro-longo, далью abtineo.

DALIBOG, DALIPAN *ob.* Dadź, dali bog.

DALMACYA, yi, ż. prowincya granicząca z Bośnią, z odnogą Wenecką i z Serwią. *Dyk. G. 1, 157.* Dalmatien. Dalmacya, iakoby dała mać, bo tę prowincyą Królowa Pannofka synowi swemu dała była. *Biel. Kr. 12.* DALMAT, DALMATCZYK, a, m. w Dalmacyi urodzony, der Dalmatier; Cro. dalmatinecz. *W rodz. żensk.* DALMATKA, i, die Dalmatierinn. DALMATYCKI, DALMACKI, a, ie, od Dalmacyi, dalmatisch. DALMATYKA, i, ż. ubiór, którego dyakoni i subdyakoni w obrządkach kościelnych używają. *Kras. Zb. 1, 223.* ein Priesterroß mit kurzen Meteln. Vestimentum breues manicas habens, quod apud Dalmatas maxime in usu. Hinc ob similitudinem quandam vestis diaconi, sacerdoti ad aram assistentis, dalmatica appellatur. *Bellosthen.* *Dalmucya, *Dalmucyum, n. p. Obłokary proboszcza w dalmucyą z Krakowa precz wypędził. *Biel. Sw. 245.*

W dalmucyach z kościoła ich wywlokł. *ib.* Nie chodził w szarlatie, w hatlasie, w dalmucium, ani w kapcy. *Rey Pofł. C. 1.*

DALOMAN *ob.* Dołoman.

DALSZOSC, ści, ż. większa odległość, odlegleysza dalekość, die grössere Entfernung. Quoad tempus przyszłość, die Zukunft. Nie mam przyczyny czekać dalszości. *Teat. 55, 76.* DALSZY *ob.* Daleki.

DAMA, y, ż., z franc. zacnieysza białogłowa, eine Dame, ein angesehener Frauenszimmer; Vd. dama, gospa; Rg. wladikka, plemoniza, gospoja, plemkigna; Rrr. dama. Jeymość Panna Konsyliarzówna wysokiey edukacyi dama. *Teat. 8, c. 42.* Praysłuź się tak wielkiej damie. *ib. 54, 54.* Pod Jagiełłami, Wazami i Piały Lepiey niż damą było bydz niewiastą. *Kras. list. 160.* Prześławianie z damami jest naylepszą grzeszności szkołą. *Zab. 4, 151.* Zaproszono go na posiedzenie z damami. *Lub. Roz. 476.* (do kompanii damskiej, in eine Damengesellschaft.) Dama orderowa, die Ordensdame. Iron. iaka mi dama! (czymś większym się zmysła, niż jest). *Podt.* Dziewiątne grono dam Parnaskich. *Kochow. 16.* (Muy). §. Dama, gra w warcaby, bierki, das Damenspiel; Rr. dómędz. Grać w damę, w bierki. *Cn. Th.* Dama w grze damą czyli bierkami zwaney, dwie bierki znaczą, eine Dame, die man im Damenspiele macht. Dama w karcie, die Dame im Kartenspiele. Rr. króla królowa, die Königin. As przegraie; dama wygraie. *Teat. 22, 5.* Dama ta już mi ctery razy przegrała. *ib. 22, 3.* Pochodz: *damska, domeszka, damula, damulka, damulinka, damski.*

DAMASZEK, szku, m. stolica Fenicyi, sławne miasto fabryką adamaszków (qu. v.), nożów i szabel. *Wyrw. G. 261.* (*ob.* demoszek, demoszkowany), Damascens. DAMASCENSKI, a, ie, z Damassku, Damascenisch, Damascener. Wonne mydło Damascenickie, które z Syryi przywożą. *Sien. 566.* DAMASCENA, DAMASCZYNA, DAMASCZYŻNA, y, ż. gatunek przednieyszych sliw, Damascener Pflaumen; pruna damascena Linn. O damascenach sliwach trzeba wiedzieć, że my ie Węgierkami zowie. *Urząd. 375.* Nietylko se sliw Węgierkich smaż powidla; ale też i z damasczyan bywają dobre. *Havr. Sk. 76.* *DAMASZKOWY, *DAMASZKOWNY, a, e, adamaszkowy, na kształt adamaszku, Damast; die mastartig, wie Damast. Na damaszkowney kwiecien murawie siedzieli *Przyb. Milt. 112.* (t. i. kwiatowaney, wzorzystey, napełnionej kwiatami, iak adamaszek tkany w kwiaty, cf. demoszkowac).

DAMBROWA *ob.* Dąbrowa.

DAMKA, DAMECZKA, DAMULA, DAMULKA, DAMULECZKA, DAMULENKA, ż. *odrbn. rzeczown.* dama, ein Damchen. Widziałem wiele dameczek w frantostwie, ale rzadko w cnotie podobnych do Rosynelli. *Mon. 74, 128.* Zabawne damulećki. *Trzb. S. M. 60.* Szukaj tych *damulków (damulek), które to o niczym nie myśla, tylko iakby się ufryzować. *Teat. 28, 21.* Damula, iron. piessczoszka, grymasnica, sznurowana busia, busia, wykwinnia, ein Stierpappchen. DAMSKI, a, ie, od dam, kobiecey, Damen; , Frauen; Rr. damskiz. Damski kapelus, damski krawiec. Pieć damka; kobiety, das weibliche Geschlecht, das schöne Geschlecht. Nie ma miłosy

sabawy pieć damka, iak czas trawic na czytaniu romanów. *Kras Pod. 2, 246.* Po damku, po kobiecomu, n. p. Przebieram się po damku, i nie źle w tym stroiu wyglądam. *Teat. 14, c. 25. sich in Frauenkleider verkleiden, sich als Frauenzimmer verkleiden.*

a.) DAMULA, i, ż. samica daniela, das Damhül, die Damsel. Oiani albo o damulach. *Haur. Sk. 297. Danielica, Bndtk.*

DAN, data, na kształt Łac. *datum*, w podpisach skryptów n. p. dan w Wiedniu dnia 17go Czerwca 1798 R. pisze się też: działo się; *geben, gegeben; das Datum ausgeben; cf. Datz. Bh. dan, dawła.* - DAN, i, ż., DANINA, y, ż. należyłość, która się daie albo płaci zwierzchności, podatek, czynsz, die Abgabe, Gabe, Steuer; *Bh. dan', dan'la; Sr. 2. dan; Sr. 1. dahn, dan, dahn; Sla. dānak; Vd. dasha, daiza, taza, dasia, taz, vasha, shtibra; Crn. shtibra; Rg. dāchja, zarrina, harac; Cro. dacha, podanyek; Dl. dacijsa; Re. dānh, dāca, kancōnh; (cf. Gr. δασιον); Ec. ypoxb. Dani kmieco są: czynsz, naiem, miodowe czynsze, gaiowe dani, karczemne, rybne czynsze, kapłuny, kokosze, kury, chmiel, iayka, fōy, pieprz, gęsi, owies, żyto i t. d. *Zaw. Gosp. Klasztorne wsi winny dawać dan królewską. Tarn. Uf. 82. Zalecił Jezus Piotrowi S. placenie dani za siebie i za niego. W. Pof. Mn. 562. (myta) Dan wybierający Re. dānnykh. Dan płacić Vd. veshuvati. §. Dan, haracz, trybut, płata lennicza, die Lehnsgebühr, der Tribut. Prędzey czy późniow w konieczney dani, Trzeba hold oddać Cypryjskiej pani. *Zab. 10, 203. Zabf. Prayznay, żeś serca mego iest panią, I wszystkie myśli me są pod twą danią. Zab. 14, 130. §. DANINA, nadawanie, die Belohnung, Lohnverleihung, Ausstattung, Schenkung. Wszystkie prawa, swobody, wolności, daniny, przywileje, przez przodki nasze dane, dzierżeć będąsiemy. *Herb. Stat. 7. Ktoby co z dóbr królewskich bezprawnie i bez daniny naszej zabrawszy, zatrzymał . . . Stat. Lit. 17. Plac ten z przyległościami, iak danina obmawia niobossasyka Koziecpolskiego, na szpital daemy. Vol. Leg. 5, 10. Bez dozwoleńia papieskiego, za samą daniną książęcia, biskupstwo trzymał. *Sk. Dz. 1095.*****

DANGIEL herb, pas przez ąsrodek tarczy, na którym dwa listki winne. *Kurop. 3, 11. ein Wappen.*

DANIJA, ii, ż. królestwo północne, na południe stykające się z Niemcami, z innych stron dwoma iest oblane morzami. *Wyrw. G. 543. Danemarf; Bs. Danija, Danimarka, Danęka; Bh. Dany; Re. dāni'a. *DANIN. Sk. Dz. 809. dziś Duńcyk qu, v. ob. Duński, cf. Gdańsk, Gdański.*

DANIE, - ia, n. *Subst. verb. Datz, qu. v. das Geben.* §. Danie; dawanie, zastawianie stołu potrawami, ein Gang Speisen bey Mahlzeiten. Pierwsze danie, drugie danie i t. d. *Wiel. Kush. 399. Vd. dajanje, daja, dajina, red inn nozhnja jestwiu; Crn. jestnina; Sr. 1. hrečte pedje. Gdy nieco z tego dania skoastowano, nastąpiło trzecie. *Zab. 3, 109. Kurczęciem na pierwsze danie stół miernie obdarszyć; a drugie zaś noszenie, co mógł mieć w ogrodach. *Hor. Sat. 175. §. Danie lekarstwa, dose, eine Dose Arzneey, eine Portion. Tr. Miara albo waga dania.***

na raz soku piolunowego. *Syr. 551. *DANIEC. Od bogu danielc. 1 Leop. 2 Reg. 21, 19. ob. Bogdan.*

1.) DANIEL, a, m., DANIELEK, - lka, m. *zdrbn.*, imię męskie żydowskie, n. p. Daniela proroka, Daniel; *Boh. Dangel, Dan'el.*

2.) DANIEL, a, m., DANIELEK, lka, m. *zdrbn.*, *cervus dama, der Dammhirsch*, zwierz w Polaszcze mały większy od sarny. *Zool. 373. Germ. sup. Lanuhirsch; Ital. daino, damma; Gall. daim; Holl. deyn; Rh. dan'el, dannel; Crn. damjek; Vd. siern, sern (cf. sarna); Rs. lamb (cf. lani, ielen).* Samica ob. Daniela cf. Przekozka. DANIELATKO, a, n., DANIELE, - ęcia, n. ciele danielo, das Junge des Dammhirsches. *Bndtk. DANIELI, a, e, od daniela, Dammhirsch s. Danieli rog. Bndtk. DANIELICA Bndt. ob. Damula.*

*DAMIN, Dunczyk ob. Dania. DANINA ob. Dan.

DANK, u, m. nadgroda zwycięzka, którą zwycięzca odnosi, z *Niem. der Dank, den der Sieger in den Turnieren bekam, der Preis; Bh. dan't, dar ps bogi w turniegi. Między wszystkimi co gonili, naypierwszy dank odniósł i pierwszy kleynot wziął koniuszy książca Pruskiego. Wtóry kleynot wziął dworzanie jeden, który na zamku goniąc na ostrze z tymże koniuszym dank odniósł. *Gorn. Dz. 58. Na tych gonitwach nad wszystkie inne pierwszy Zerbinowi Szockiemu przyznawali dank królewiczowi. P. Kchar. Ork. 1, 360. §. Tr. et fig. pierwszeństwo, prym, przodek, zaszczyt, der Wortsang, Dorsug, die Ehre. W gonitwie z drzewy mieli przednieysze miejsce i dank dzielności Jan Tarlo i Jarocki. *Stryka. 712. Prawda, że Greckim i Łacińskim językiem są nauki pisane; ale ten dank nie językom ma bydź, lecz ludziom. *Gorn. Dw. 51. Uctony jeden nassemu rycerzowi w piśmie swym dał wielki dank w sprawie, w męstwie i w dzielności wojenney. *Gorn. Dw. 180. Mały dank, święta dafność s pieluchy. *Zab. 12, 3. Cnota iedna dank cayni człowieka istocie. *Zab. 13, 320. Kto słusniey wojnę zakszał, każdy ma patrona, Dank u bogów wziął tryumf, pogrom u Katona. *Bardz. Luk. 4. (victrix causa dicit placuit, S. v. C.). Woienne szczęście iedni przycytaią Bogu, a drudzy dank żołnierzom dają. *Groch. W. 252. Kraków między miasta Polkiami dank przednieyszy trzyma. *Krom. 36. Mon. 76, 329. Wszystkie hetmańskie czynów dank i czolo sprawa Chocimka. *Susz. Pief. 3, G. 3. b.***********

DANNICZY, a, e, od dani lub daniny, podatkowy, czynszowy, Gaben s, Abgaben s, Steuer s; *Sr. 1. danfi; Ec. данный. Rodzaiów dannicych nazwiska: przewód, pomocne, powóz, stróża, stan, powołanie, targowe, lesne, osep, godsiwe (godne), na raz, krowa, podworoze, opole. *Nar. Hst. 2, 86. (dodaj: wątrozne). §. Holdowniczy, haracz płacący, tributait, zinsbar; *Sor. 1. dahnownik; Vd. veshi podvershen, veshliu, veshonosen; Rs. асанный, Ec. данным. Wolozza była ras dannicza Polaszcze, drugi raz Węgrow, teraz iest Turkom. *Off. Wyr. §. Dannicy, nadawczy, nadawający co, Belohnungs s, Schenkungs s, Ausstattung s. Listy holdnicze na starostwo (cf. przywilej). DANNIK, a, m. holdownik, lennik, opłacający się, dan czyli daninę płacący, der Lehnsträger, Zinspflichtige, Steuerpflichtige; *Rs. dānnykh, асанныkh; Ec. данный,*****

данодателъ. Jesteśmy sąsiadów naszych dannikami, gdyż ich fabrykantom musimy się ciężko opłacać. *Pam.* 84, 16. *Kosz. Lor.* 163. DANNICTWO, a, n. hołdownictwo, leśnictwo, *Bndtk. die Lehnbartkeit.* DANNY, a, o, co może być danym, datny, dawalny. *Cn. Th.* 117. *gebbar, das gegeben werden kann; Slo. dawanliwi. - Acr. datny, datliwy, rad dadz, gern gebend.* Wam daie z danney życzliwości. *Susz. Pies.* 2, A. 3. §. Danny, z czego się dań oddawa, danniczy, *Ec. данный, tributalt, zinsbar, wovon gezahlt werden muß.* Alfons uczynił danne księstwo swoje kościołowi Raymskiemu, i pościąpił na rok dawać cztery uncye złota. *Sk. Dz.* 1159. DANO, DANY ob. Dadz.

*DANSKO ob. Gdańsk.

DAPORTA, DEPORTA, y, ż. gatunek iabłek, etne Art Keffel. Bolesław książę [Wrocławski] Cystercyany do klasztoru Lubuskiego wprowadził z klasztoru Portofkieskiego, ciż rozkosznego drzewa iabłka, które i teraz daportami sowiemy, w Polsce rozkrzewili. *Krom.* 209. *Biel. Kr.* 111. Rozmaite są gatunki iabłek: słodkie, winne, bursztowki, deporty, *Ład. H. N.* 50. Rayskie abo daportowe iabłka. *Urzpd.* 335.

DAR, u, m., DAREK, rku, m. *sdobn.*, upominek, darowisna, co się drugiemu daruje, *das Geschenk, die Gabbe; Bh. dar, darek, anplatel; Slo. dar, darunek; Sr. 2. dahr; Sr. 1. dahr, dahr, dahr; Cn. dar; Vd. dar, daruvanje; Bz. dar, poklon, ciaft, darać; Rg. dar, darov, vres; Cro. dar, prikaz, darecz; Dl. pokloń, chyzast; (Dl. dar saltem); R. darp, дарованна, подаренное; Ec. darp, дарек; Gr. daron; Chald. Tal. ար; Gr. daron.* Dar znaczy się to, co dobroliwie i darmo bez żadney nadziei oddania bywa komu dawano. *Kucz. Kat.* 172. Juna rzecz: iest dar, a inna darowanie. *Gorn. Sen.* 597. Nie każdy dobrodziejstwa godny dar imienia. *Zab.* 14, 358. *Pir.* Kto dary odrzuca, snąc i dawcę z niemi. *Żag. Wyb. C.* 3, 6. Daru sędzia brać nie będzie, bo dar zaslepia widzące. *Budn. Ex.* 23, 8. *Slo. datobet = munera captans; Ec. дарочимелем дароглодны.* Dar za dar, słowa za słowa. *Rys. Ad.* 10. Dar za dar, darmo nic, *Mqcz.* (czapka za biret). My, co możemy, niesiemy w doreniowey czarze, Miód w plastrach i orzechy; w większym wóz chęć darze. *Gaw. Siel.* 387. (chęć naszą pocztytu za podarunek). W darze wziąć, darem wziąć, *zum Geschenke bekommen.* Chociażem nie wziął tego od natury w darze, Abym na słotofronney mógł brząkać cytarze... *Zab.* 6, 3. Darem dadz, w darze, w podarunku, *zum Geschenke machen.* Darem darować, na wieczność, sposób mówienia w transakcyach, znaczący, że kto na wieczność co rezygnuje. - *Fig. tr.* dar, dary, przymioty dobre od boga zdarzone, *Gabe, Gaben, gute (natürliche) Eigenschaften, Talente.* Wszelki datek dobry i dar dokonany z wysoka iest od oycy światłości. *Salin.* 80. Dar ducha S. *Kucz. Kat.* 1, 172. Siedm darów iest ducha S. *Hrbst. Nauk. L.* 7. Myślą o nich, iakoby mieli dar wszystkich cnot potocznych. *Klok. Turk.* 122. Iest w nim grunt poczciwości i dar większy nad mienie. *Teat.* 43, 82. Dał ci bóg dary, sażyway miary. *Zegl. Ad.* 56. *Cn. Ad.* 140. - Boży dar, dary boże = chleb, iadło, *Gottes Gabe, Brot, Speise.* Chleba coraz ubyło, a gdy bożego daru w kossu nieśało, chodzil Esop z pró-

żnym. *Jabl. Ex. A.* 4. Jeżeli żebrak przyydzie, kiedy on używa darów bożych (wyrazem tym oznacza iedenie), daj mu iedną potrawę. *N. Pam.* 16, 59. - Z daru bożego, z zdarzenia bożego, z łaski bożej, *butch Gottes Gabe, butch Gottes Gnade.* Tak wielkiemu zwycięztwy panowanie swoje z daru bożego okrasil. *Sk. Dz.* 877. - *§. Przesłępca taki sońkanie bezecsci, ani onemu niech będzie przystęp ku dostoięstwom, i żadnych darów na szaciech albo w innych rzeczach niech nie dostapi. *Herb. Stat.* 553. (orderów, znaków zaszczytnych, *Chrenzeihen, Orden*). *DARCA ob. Darownik. NB. pochodz. ob. pod słow: Darować.

DARCIE ob. Drzeć, Brę.

DARDA, y, ż. włócznia, oaszcep, pocisk, *bet Burpfell, Burpfell; Vd. darda, suliza, kopje; Cn. Cro. Bz. darda; Hg. darda; Ital. dardo; Ec. darda, konie; Gr. dard; R. dard, dard; Sr. 1. leba, lebicja. Grotty, dardy, glewie, im z wyższego miejsca puszczane bywaią, tym mocniej bią. *Papr. W.* 1, 218. Piechotny ma byćd wyprawiony z rusznica, szablą, siekierą, a dzieśnięt z dardą. *ib.* 2, 267. Żołnierz nie idzie do kościoła, to musi przed kościołem dardy pilnować. *Dwor. B.* 4. (Vd. dardiza = głównia mieczowa). 2.) Darda, forteca wyższych Węgier nad Drawą. *Dyk. G.* 1, 159. *clac festung in Ober-Ungern.**

DARDANSKI, a, ie, Trojański, *Dardaniß, Trojaniß.* Dardański osiel, wiertny głupiec, *ein wahrer dard, recht vollkommener Esel;* (może alluzya do konia Trojańskiego). Coż to on mi baie ten osiel Dardański? *Teat.* 29, 103. Widzias Dardański osle, o czym tu mowa była. *ib.* 28, 72. *ib.* 22, 45.

*DARDAROWY, a, o, ogromny, okropny, *fürchterlich, entsetzlich, abscheulich, schrecklich.* Krzykaie na niego Dardarowym głosem. *Tr.* może Tartarowy?

DAREK ob. Dar. *DAREMNIC cz. *ndk.*, udaremnic *dh.*, daremnyim czyli próżnym uczynić, *verletten.* Użycie tego na mój pożytek, niech nie będzie udaremniensa intencya moia. *Mbz.* 73, 328. Zakon tę całą robotę jego udaremnił. *Stebel.* 2, 580. DAREMNIĘ, DAREMNO, *przysł.* próżno, bezskutecznie, *umsonst, vergebens, fruchtlos; Bh. daremne, zbudarna; Slo. darebn'e, daremne, nadarmo; Sr. 1. podarmo, nadarmo, podarmu; Vd. sadstoin, sakoia, obstoin; Cn. sadstoin; Cro. sarm; R. scye, cye; Ec. myne.* Daremnie się na przycinki sadzias; gardzić niemi umiem. *Teat.* 1, 46. Jedna godzina niech daremno nie minie. *Pasz. Dz.* 59. DAREMNOSC, -ści, ż. próżność, bezskuteczność, *die Betgebllichkeit, Eitelkeit; Bh. daremnost; Vd. sadstoinost, prasnost; R. cyemnocm; Ec. cyemcmie, cyemie, cyemcmo.* Daremność naszych starach. DAREMNY, *DARMY, a, e, darem dany, darmo dany, *umsonst gegeben, geschenkt; Sr. 1. darmactowne; R. daponni. Oecon. daremny dzień, nie za naiem, nie za pańszczyzną; ein unentgeltlicher Tag der Untertanen, (ob. Daremszczyna). §. Bez przyczyny, bez sarobienia, bez zawinienia, *umsonst, unverschuldet.* Niedaremna to kara. §. Bezskuteczny, próżny, bez użytku, *umsonst, vergebllich, fruchtlos; Bh. daremny; Cro. sadstynyski, sadstynyski, sadstynyski, zobstynyski, zobstynny; Eccl. mögliz.* Darmo robisz; daremna to robota, *Cn. Ad.* 145.*

Złym miała być darma pokuta. *Wad. Dan.* 73. O dermém nasprawiedliwieniu cslowieka. *Baz. Hfl.* 1. Rad iestem, że nasza praca niedaremna. *Teat.* 5, 6. 72. Daremną nadsięią się karmić, *Ross.* cyemcmwomam; *Boh.* daremniß *nequam*, *ineptus*, w *rodz. żelk.* daremnicze. DAREMSZCZYŻNA, y, ż. nie zapieniądze, ani z powinności robota, daremny dzień, eine unentgeltliche Arbeit, eine Arbeit oder ein Arbeitstag, der dem Unterthanen nicht gerechnet wird. Daremszczyżna są w szczególności roboty chłopkie panu nie za naiem, ani za dzień, ale nad powinność i bez wziętku, n. p. Kazał gromadzie iechać do lasu za daremszczyżną. Gromada za daremszczyżną powinna to albo owo srobić. *Off. Wyr.* Dar-mocha. *Bndtk.* DARMO *adv.*, za nic, darem, bez zapłaty, nagrody, darowanym sposobem, umsonst, geschenkt, zum Geschenk; *Bh.* darmo, gestita'e; *Slo.* darmo, nadarmo, daremu'e *Sr.* 1. darmo, podarmo; *Sr.* 2. dar-mo, darmo, podarmo, podarmo; *Bs.* nadar, na poklon, nacjaft, stugne, bez plachje, tugne, za gjubav; *Croat.* napoklon, zabstuný, stúnýya, muhta, muhticze, zah-mán; *Sla.* muhta; *Di.* za ludu; *Czn.* umán, sabstoin; *Rs.* dápomb; *Ec.* dápomb, дарно; *Gr.* dápsav. Dar za dar, darmo nic: Cóż mi Wc Pan przywiózł? A cóż mi Wc Pan dał zawieźć? *Dwor. G.* Darmo chcą wszyscy. *Cn. Ad.* 145. Darmo czego dostać. *ib.* Darmo nic, brząkać tu trzeba. *Zegl. Ad.* 13. *Slo.* za penaze finta strila. Przełożeni miluią dary, a darmo nic nie czynią. *Koss. Lor.* 102. Boli gardło, śpiewać darmo. *Mon.* 70, 648. (niemiło służyć bez nagrody). Umarł dawno, co dawał darmo. (chcesz mieć, to kup'). *Prov. Slo.* umrel darmobag, nastal widrigrof'. Darmo nauczyciel nie ma dziatki przyjmować, bo ich ociec, iż ma na co inazego; przeczby też nie miał mieć nauczycielowi? *Gliczn. Wych.* M. 6, b. Uczenie się darmo. *Pam.* 84, 705. Bogatych oyców dziatki, aby się nienapierały uczyć w imię Pańskie, to iest, darmo. *Gliczn. Wych.* M. 6, b. (za bóg zapłać, bezpłatnie). Niedarmo wszystko ludziom niebo przeda, za żal i troskę daie to co miło. *Pot. Syl.* 144. Pół dar-mo, na pół darmo, za pół darmo, ob. za bezcen. §. Dar-mo, bez przyczyny, niewinnie, bez zasługi, umsonst, ohne Ursache, unverbient, unverschuldet. Nie darmo to; coś tu iest. *Cn. Ad.* 568. Nie, darmoś się ty sezowatym urodził. *ib.* Nic nigdy darmo, mówią, natura nie czyni. *Pot. Zac.* 66. Nie darmo go tak zowią. *Cn. Ad.* 566. Nie darmo on daie; wie on czemu daie. *ib.* Nie darmo ludzie gadaia. *ib.* 519. §. Darmo, daremnie, bezkutecznie, próżno, bezużytecznie, płonno, umsonst, vergebens; *Vd.* sauman, sabstoin, prasen; *Czn.* sa obstojn; *Bs.* zaludu, zaman; *Rs.* cyemno, впуиъ, асе; *Ec.* номид. Przesłańmy o miłości wsmiankę czynić; darmo, darmo, kochać nie będą. *Teat.* 1, 103. Te wydatki czy póyda na darmo? *Teat.* 33, d. 54. Darmo robisz; daremna robota. *Cn. Ad.* 145. Nie od rzeczy powiedział, co te wyrzekł słowa. Ze darmo być notliwym boli bardzo głowa. *Star. Vol. E.* 2. b. Niechay ten raczý na świecie nie żyie, Kto tylko na nim ie darmo i piie. *Nar. Dz.* 3, 212. (ob. darmoiad). - Darmo, niepodobno, niepodobienstwo, niemożna, oħumóglid. Darmoć tego dokazać, darmo nieboże. *Off. Wyr.* (póydziasz, iak smy-zy; nie twoiey to głowy, nie twego rozumy; za wysoko

to na ciebie). - DARMOBIT, a, m. nieokręszany, którego darmo bito, ein Ungezogenet, den keine Schläge gezogen haben. Między ludzi przaysiedlasy, nie siedzieć iak darmobit, ale umieć i ku temu i ku owemu przym-wić. *Rey Zw.* 112. b. DARMOCHA ob. Daremszczyżna, DARMOCHLEB, a, m. próżny chleb, darmoiad, dar-mostraw, próżna strawa, fruges consumere natus, ein unnützer Broteßter; *Boh.* darmochleb homo nihili, *Ross.* хлбсодаб. Darmochlebów zowią przy dworze garko-škroby. *Burl. A.* 3. DARMOCHLUB, DARMOCHWAŁ, a, m. próżno się chlubiący, chełpliwy, łbunty, ein Prahlhans, Prahler. Czemu kłopot (urząd) kupujesz, biedny darmochlubie? *Klon. Jud.* 12. Darmochwał i sroka do siebie podobni, głos tylko obu, a wiący nic. *Zab.* 5, 103. Darmochwał i bęben zdaią się być zro-bione dla zagłuszenia. *Zab.* 5, 158. *Mon.* 75, 588. DARMOCHLUBNY, a, e, DARMOCHLUBNIE *adv.*, łbunty, prahterisch. Piszę to dla tych nieuków dar-mochlubnych, żeby mieli czym się skutecznie pochłubić. *Syr.* 248. *DARMODAY, - sia, m. darmo czyli darem daiający, darownik, darodawca (ob. darowki), der Schen-ker, der umsonst giebt. *Prov. Slo. et Bh.* umrel dar-mo-bag, nastal widrigrof' ef. umarl dawno, co dawał dar-mo. *DARMOGONNY, a, e, bezskutecznie goniający, da-remnie goniający, vergeblich jagend. Wezyszy przed sobą go mając darmogonni zostali, bo go nie poznali, ani wie-dzieli, kto był. *Chodk. Kofl.* 29. *DARMOHARDY, a, e, bez przyczyny hardy, etfel troßig, ohne Ursache troßig, troßig und nicht dahinter. Patrzac na darmohar-dego chłopca, każdy szarą pychę u siebie snadnie omerzić może. *Rey Zw.* 53. DARMOIAD, DARMOIED, DAR-MOZJAD, a, m. darmochleb, pasorzyt, próżniak, nie-wart chleba, próżna strawa, fruges consumere natus, Re. мунедидеуб; ein unnützer Esser, Schmarotzer; *Rs.* хлбсодаб. Precz ztąd waszeczna zgraią brzydkich lu-dzi owych Darmoiadów nikczemnych, przyiaciól sło-woch. *Nar. Dz.* 3, 46. *Mon.* 75, 588. Nie mogę cierpieć w domu takich darmozjadów i pasibruchów. *Teat.* 55, b. 48. Ty stary darmozjadzie! *ib.* 30, 33. Co to za zbytek trzymać wierzcipiętków, kręciwasów, darmoiedów, moczymordów. *Mon.* 71, 483. Bardzo plugawo żył z owymi darmoiady, kozactwem, hayductwem. *Fal. ib.* *Dis. E.* 11. Nazbierał darmoiadów. *ib. D.* 1. Dar-moiadowie. *J. Kchan. Ps.* 47. Darmoiedstwo *Rs.* мунедидство próżniactwo. DARMOIEDNY, a, e, dar-mostrawki, próżniacki, unnüt Brot essend, müßiggán-gerisch. *Chodk.* 2, 332. *Bndt.* DARMOLEG, DARMO-LEG, a, m. leżuch, gnuśny, ospalec, ein Faulenzet, Bärenhäuter. Ty darmolegu, co czynisz. Iż o sobie nie myślisz! Onegoć się wierszayka chce, Da bóg na piecu komu chce. *Rey Zw.* 231. *ib.* 155, b. Od darmolega żo-łnierza, co nim świat grzeia, niech płacą złotych trzy. *Leh. D.* 2. Coż ma darmoleg, co na piecu dyszy? Jedno wasy we łbie, pod kołnierzem myszy! *Rey Zw.* 222, b. DARMOLOWNY, a, e, inaniłoquus, pletliwy, który nic krzeczy nie mówi, Mäcz. salbaderisch, schwaghaft, wäschend; *Bh.* darmotlach. DARMOMYSLNY, a, e, roiający sobie coś w myśli, ów, co po powietrzu sieie ziarna, albo buduje na wietrze, schwärmerisch, chimärisch. DARMOPLUCH, a, m., tchórz, który się swego cienia

boi, którego pęchersem wystraszysz, który się i myszy słęknie, ein Gurtsamer, ein Hase. Darmoploch boi się, gdzie nie ma boizni. *Sak. Okul.* 32. DARMOPYCH, a, m., m. zdrbn., nadęty a nie ma przyczyny, ein wet-dienfloßer Etelzer, ein Aufgeblasener. Darmopychy dufali w dostojnościach swoich. *Rey Post. Fff.* 1. Darmopycha unosi ona pawia myśl jego, że też ani dobrej myśli, ani dobrych czasów użyć nie może. *Rey Zw.* 142. Darmopyszkowie gardzili nami. *Rey Zw.* 69. Tak się zagęścili darmopyszkowie i samochlubcy, że niema miejsca, gdzieby się ów kłokol buyno nie rodził. *Mon.* 73, 103. Niepokojnego tego darmopycha uskromić trzeba. *Pot. Arg.* 143. DARMOSILNY, a, e, daremnie się silący, vergeblid angestengt. Zapalczywości szóst rozumem nie może darosilna Medea, *frustra repugnans.* *Zebr. Ow.* 160. Darosilna śmierć zwalczona. *Chodh. Kofh.* 59. Darosilna fortuna. *Tward. W. D.* 2, 273. DARMOSTOY, DARMOSTAY, - ia, m., DARMOSTOIAK, a, m. kręciwąs, wiercpięta, storzypięta, sawalidroga, ein müßig da Stehender, der seine Stelle unndig einnimmt. Czemu tu stoicie cały dzień próżnując, na kształt darmofoiaków? *Kulig. Her.* 147. Zje kilkaset dukatów na jednym obiedzie, Kilkaset darmofoiów otoesony jedzie. *Nar. Dz.* 3, 115. *Mon.* 75, 588: Liczny go poczet darmofoiów okręza. *Pilch. Sen. list.* 1, 282. Co to za zbytek trzymać darmofoiów, wiercpiętków, kręciwąsów, moczymordów. *Mon.* 71, 483. DARMOSTRAW, a, m. DARMOSTRAWCA, DARMOTRAWCA, y, m., DARMOSTRAWSKI, - iego, m. daremna strawa, próżniak, ein unndiger Brotesser; *Bh.* darmotrat. Darmostrawca suchwały, w igrayku szczęścia niestały. *Dar. Lot.* 9. Abraham nie chował storzypiętków, darmostrawców. *Bals. Nieders.* 5, 68. Wieras ten przypisuję frantom, rzygulcom, łakomskim, darmostrawskim, wytrzęsikułom. *Dzwon. Stat. A.* 2. §. Darmo co (trawiający sam, marnotrawca, utracysz, der Praffer, Vergender, Verschwendet. Za nim się wlecz darmostrawskich sifa, A już się wszystka uciążność przopiła. *Grock. W.* 564. §. Darmo co (strawiający komu, der einem etwas vergendet, verschwendet, verderbt, durchbringt. Zaden ucsonemu nie jest cięższy, tylko czasu darmotrawca. *Budn. Ap.* 80. (co mu czas truie, ein Zeitverderber). DARMOSWAR, DARMOSWAD, a, m. swarszący się, wadszący się o ladaco, e to, co niewarte, sawadyiak, kłótnik, ein Saufschätiger, ein Saufet. Rychley zwalczy pocziwego człowieka fikromne milczenie każdego, niżli darmoswara weseteczne a uporne słowa. *Rey Zw.* 140. DARMOWSKI, - iego, m. kart. darmo wszystkimiego chcący, der alles geschenkt haben will. Kupniowskiego w tym użyć potrzeba, Darmowskiego proszę zaniechać. *Haur. Sk.* 2. DARMOZJAD ob. Darmoiad. DARMOZWAD ob. Darmoswar. DARMOZYT, a, m. darmo żyjący, vivant à discretion, der in den Tag hinein lebt. §. ob. darmochleb, darmoiad, DARMY job. Daremny. *NB.* dalazy ciąg pochodz. pod słowem Darował.

DARN, ia et iu, m., DARN, i, ż. płat ziemi korzonkami przerosłej, siołkami, trawami obkrytý (cf. murawa), der Rasen, ein Stüd gestochnen Rasens; *Bh.* dern; *Sr.* 1. dern, dern, dern; *Re.* дерн; *Vd.* selen dern, solina, vasha, trata; (*Vd.* dern : gruda, kra i. *Crn.* dern scopu-

lus); *Crn.* vasha, ruahena; *Sr.* 2. blome; *Slo.* hat i pas jiti. Trzy ostarze z darnia. *Otw. Ow.* 176. Z darniu ławy. *Jabl. Tel.* 65. Murawnym mokrą ziemię darniem wskróś okrywa. *Hul. Ow.* 161. *Bs.* pobasiti). Darnie kopię, *Crn.* rashim). - §. Darnie ziemne, torf, bryły ziemi do palenia sposobney, składające się z kleiu i korzonków różnych roślin, der Loef. *Lad. H. V.* 28. DARNIASTY, DARNIOWATY, DARNOWATY, a, e, na darą pochodzący, do darnia podobny, tafenttig. *Bndk.* DARNINA, y, (z. zbiorow., darnie, murawa, Rasen; *Cro.* tratina; *Re.* дернина. Stól ich był utłoczony z darniny. *Przyb. Milt.* 155. Tym czasem na kwiecistej spoczniemy darninie. *Teat.* 51, 14. DARNIOWY, DARNOWY, a, e, od darnia, Rasen; ; *Boh.* drnový; *Rou.* дерновыи. Na darniowey wśród kwiecica spoczyna kanapce. *Teat.* 5, c. 53. et 16, b. 100. DARNISTY, a, e, DARNISTO adv., pełen darnia, tafentich, voll Rasen; *Ec.* дернистый. DARNOWIEC, wca, m. gatunek mrówek, które w trawie żyją, rozproszona bez kopca, *formica caespitum.* *Kluk. Zw.* 4, 385. bie Graf-amelise. *DARNY, a, e, czupurny, opryśkliwy, wilder der Etirne, idhserig; Choleryk darny, śmiały, srośły, szczupły i fałszywy, Na złoty poszedł kolor, suchy i gniewliwy. *Comp.* 698.

*DAROBIERCA, y, m. biorący dary, der Geschenke-met; *Re.* вздохмежд; *Ec.* дароммежд, дароприемник, дароптед. *Darobierność *Re.* вздохимство. DARODAWCA, y, m. darownik, dający darem, darujący, *Cro.* darešivetz; *Dl.* blagodarnik, darovnik, milloedarnik; der Geschenk, Geschenkebet; *Ec.* дародавец; *Gr.* δωροδότης. Szczęście podobne slemu darodawcy, który sześćkroć niegodnych obdarza. *Zab.* 7, 222. *Keff.* *DAROLUBNIK, a, m. lubiący dary, ein Geschenkliebhaber; *Ec.* даролубие, *Gr.* φιλόδωρα; *Ec.* даролубец, *Gr.* φιλόδωρος; *oppo.* даролюбивый, *Gr.* μεσοδωρον. DARONOSNY, a, e, noszący dary, Geschenkbringend; *Ec.* дароносный, *Gr.* δωροφορος; *Subst.* дароносец, *Gr.* δωροφορος; *Fem.* дароносца. DAROWAC, - ował, - uie cz. *nah.* podarować *dh.*, darowywać *fregu.*, darem dawać, schenken, zum Geschenke geben; *Bh.* darowati, - ował, darugi; *Slo.* darugi, daruwam; *Sr.* 1. darunp; *Vd.* daruvati, obdaruvati, darovititi, darujem, shenkati; *Crn.* daruvati, darujem; *Rg.* darivati, darovatti; *Bs.* darovati; *Cro.* daruievati, daruvati, prikazati, prikasujem; *Dl.* darovati; *Sla.* pokloniti; *Re.* даровать, дарую, дарствовать, vulg. кланяться, поклониться; *Ec.* дарить; *Gr.* δωτέω; *Chald.* Tal. ܡܘܘ. Kto drugiemu bezpłatnie co daie, świadczy albo dobrowolnie ustępuje, ten mu to darue. *Gal. Cyw.* 3, 7. Jam ci sto wołów obiecał, moy Boże, Lecz kto ich nie ma, darować nie może. *Jabl. Es.* 91. Darowanemu koniowi ob. pod st. kob. §. Darować kogo czym, udarować k. cz. *dh.*, obdarać, einem wemil beschenken. Ja śmierć bliską cauję, A tak cię temi kiegami daruję. *J. Kchan. Fr.* 38. To nauptwieyszy starb, który zakładamy u przyjaciol, darując ich. *Budn. Ap.* 96. Obiedwie strony darowały sądsiego równo hoynie. *Petr. Ek.* 34. Darujcie mię tą godziną, a ja obrócę całą na chwałę boga. *Birk. Kant. A.* 2. Jednym oka rzuceniem udarować mnie nie raczasz. *Teat.* 5, c. 34. Skarga roczna dacie

dziele Baroniussa polezczyzną darował. *Birk. Sk. D.* Obiecał wielkie udarowanie, iesliby dosli. *Warg. Cez.* 114. (podarunek, dary). §. Darować co komu : odpuszczac, wybaczac, *verzeihen, schenken, erlassen*; *Sr.* 1. wodać; *Vd.* odpuskiti, odpushati, odpushanji, odpust; *Sla.* oprofiti; *Cro.* opraschati, oproxtiti, oprascham, proshenye; *Di.* prostenye; *Bs.* proskiti, prascchjati, prascctati, oprofiti, proscetenje, oproscetenje, odpusctenje; *Rs.* проспити, прощати, оставити, оставленіе, исмиленіе, помилованіе; *Ec.* простыня. Nigdy sobie tego nie daruję, zem tak iaskawego oycsa zmartwila. *Teat.* 54, d. 21. Bóg daruje-ć; bo gdyby on nie darował, z dobroci swey . . . 1 *Leop.* 4 *Exdr.* 7, 67. (odpuszcza 3 *Leop.*). Niech ci daruje Pan Bóg; niech ci odpusci. *Kucz. Kat.* 2, 586. (niech ci przeżrzy obs.). Niech Pani daruje, że się przed nią w zbrzyganym fraku presentuję. *Niemc. P. P.* 27. Daruj mi Panie, nie przyjmę tych pieniędzy. *Teat.* 53, 46. Sprawę u sądu zaczęta drugiemu darować albo odstąpić. *Chelm. Pr.* 25. *erlassen.* Darowanie lat małoletniemu. *Gall. Cyw.* 2, 164. - "Darować kogo czym : odpuszczac mu co, einem etwas schenken, erlassen, verzeihen. Leszek buntowniki, miłosierdzia proszące, winą darował. *Krom.* 296. Jagielko kucharkę, która go pomyjami oblała, od karanja wyzwolił, i obrazę swoję darował. *Krom.* 436. - DAROWANIE, darem dawanie, das Schenken, die Schenkung. Darowanie winy, odpuszczenie, odpust, das Verzeihen, die Verzeihung. DAROWANY, *contr.* DAROWNY, a, e, darem dany, geschenkt, zum Geschenke gemacht. Darowanemu koniowi nie patrz w zęby. *Cn. Ad.* 147, *Rys. Ad.* 9. *Rs.* даровому коню въ зубы не смотри. Darowną wieś iednę sa niezbożność wziął. *Sk. Dz.* 242. Darowna owa od Wulkana tarcza Achillowa. *Tward. W. D.* 81. Zolniers się teraz zaraz czterci darownych upomina. *Star. Ref.* 112. - §. Grać *darowanego, Schenken und Loggen spielen. Wolki.* §. Darowny, od darowania, ściągający się do darowania, Schenkungs-. Obiecał król połowicę tey miętności na wychowanie sług do kościoła i saraz list darowny napisac kazał i zapieczętował. *Sk. Złw.* 1, 572. *ben Schenkungsbrief.* §. Darowny, mogący bydź darowanym t. i. 1.) darem dany, was geschenkt werden kann, schenkbar; 2.) mogący bydź odpuszczony, wybaczony, verzeihlich, erlasslich; *Rs.* прощительный; *Ec.* прощальный. Występkim jest w twych oczach iuz nie darowanym, Bydź kiedy od twej cófki kochanym. *Przyb. Luz.* 47. *Rs.* незаглядимый. DAROWIZNA, y, ż. darowanie, czyn darowania i to co się daruje, podarek, das Schenken, das Geschenk, die Schenkung. Ugoda, przez którą rzecz iaka, albo prawo iakie bezpłatnie przeniesione bywa, zowie się darowizną. *Gall. Cyw.* 3, 25. (cf. donacya). Tego darowizną nie nazwę, co każdy sam sobie da. *Bardz. Luk.* 127. Darowizna może się stać pod kondycjami. *Chel. Pr.* 64. DAROWNIK, a, m., *DARCA, y, m. darodawca, darujący co, der Schenker, Geschenkgeber; *Vd.* daruvas, darovitnik, obdaruvas; *Sr.* 1. daruwać; *Rg.* daritegl, darovaz, darownik; *Bs.* darownik; *Cro.* darovnik, daritel, prikazitel, darselyivec; *Di.* blagodarnik, millodarnik; *Rs.* даритель, дарователь; *Bh.* darce. Darowizna może bydź pod kondycją, aby darownik rzecz darowaną, póki bę-

Tom I.

dzie żyw, miał w swoiey possessyi. *Chel. Pr.* 64. Duchu S. darco twego wiary kleynotu drogiego. *Kanc. Gd.* 248. - *W rodz. żęsk.* darownica, die Schenkerinn, Geschenkgeberinn; *Rg.* dariteglica; *Ec.* дарительница.

Pochods. sl. *dar, darować: darzyć, nadarzyć, obdarzyć, wydarzyć, zdarzyć, zdarzenie, *hozidar; darunek, podarunek, podarżę, podarek; nadarować, nadarować, obdarować, podarować, przedarować, udarować, rozdarować, wydarować.*

DARSKI, a, ie, rzelki, żwawy, żywy, krsepkі, rasch, wader, hurtig, sinst, munter, frisch. Ubiega się i darski i leniwy, *Jrenuus. Brud. Ofl.* B. 10. Niedarski, gnuśny, *iners. Urs Gr.* 180. Młodź darska szła na odsiecz krwawą. *Miašk. Ryt.* 2, 125. On w bitwach tych iak darski iunak stawał. *Bardz. Luk.* 2, 20. Darską nogą uderzył w siemię. *Hor.* 1, 173. Nie traci ceny koń, choć idąc drogą, Darskie mu nogi poszwankować mogą. *Kochow.* 6. Poymnią wszystko łatwie darskimi swemi rozumami. *Birk. Dom.* 148. Darski do czego, ochoczy, gorliwy, voll Muth, Lust, Cyfer zu etwas. Widząc go sposobnego do spraw i darskiego do wszystkiego, począł go miłować. *Boter.* 4, 146. Ludzie dowcipni, do wszystkiego darszy. *Petr. Pol.* 58. Twardym snem kłopoty umarza, a powstaie dziarszasy do roboty. *Zab.* 11, 184. *§. Darski, śmiały, suchwały, (ob. dziarski), *Ross. darskij, дерзочный.* Były tak darskie ręce, które te karty z ksiąg wyszarpywały, ale Bóg te na wszystko śmiałe ręce sam hamował. *Smotr. Ap.* 83. DARSKO *adv.*, rzelko, żwawo, rasch, frisch, wader. Pradkowie nasi młodzież rzelko ćwiczyli, iak konia darsko zwracać, bronią zrzęcanie szermować. *Pilch. Sen. list.* 3, 14. Na koniach gładko, darsko, kręte koła swiiał. *Pol. Arg.* 577. Na nich darsko dosyć natarli. *Warg. Cez.* 102. DARSKOSC, ści, ż. rzelkość, żwawość, ochoczość, die Raschheit, Frischheit, Waderheit, Munterkeit. Od darskości gnuśność stroni. *Brud. Ofl. D.* 2. Obrano ich według darskości, męstwa i cnoty. *Petr. Pol.* 135. Górę nad nieprzyacielem trzyma darskości, męstwa. *Bzow. Roż. pr.* Gdzie sława swe namioty rozbiia, tam animusz wspinały według sił swoich darskość swą pokaznie. *Gwagn.* 430. Darskością kazania na wielu mieyscach znacznie slynał. *Birk. D.* 30.

DARTY *ob.* Drzeć.

DARUJE *ob.* Darować. *DARUNEK, nku, m. dar, upominek, podarunek, darowizna, das Geschenk, die Gabe; *Vd.* darovitje). Wypędzili tych posłów i z darunkami swemi. *Falib. Fl.* 42. DARY *ob.* Dar. *DARZNAĆ *niak. idnt.*, wydofywać, zdołać, podolać, gewachsen seyn, im Stande seyn. Nie darzną ręce na złe, *deficiunt. Zebr. Ow.* 204. Wiele ich jest, którzy nie darzną się popisować a okazować w prawym chrześciaństwie. *Gil. Post.* 122, b. Mdli z żydostwa w wierze byli, którzy z strony pokarmy brakowania, nie darnęli używać wolności od tego chrześciańskieg. *Gil. Post.* 5. (*Rs.* дерзнуть, смеіть, odważać się).

DARZYC *cz. nak.*, udarzyć, zdarszyć *dk.*, szczęście, błogosławić, Gebelhen geben, gebelhen lassen, segnen, beglücken, verleihen (Glück, Heil, Segen, Wohlthat); *Bh.* ždatiti. Zdarz nam wszystkie nasze sprawy, Zdarz o boże nasz iaskawy. *J. Kchan. Ps.* 136. Chciał wieścić, zdarzył- li bóg drogę iego, czyli nie! *Leop. Genes*

52

24, 21. Wino corę darzy. *Mon.* 73, 493. (daie, b. *W.* verleiht, giebt Farbe). Nieudarzony, nie plużący, nie-szczęśny, ohne Schaden, ohne Fortkommen, ungeschneit. Pnie postawione siłom samey natury, wydaią gałązki nieudarzone i liche. *Fors.* 54. - Darzyć, zdarzać komu, sprzyać mu, szczęścić mu, gemogen seyn, hold seyn. Ofiarę bogom czynił i matce Wenerze, By przedsię-wzięciu memu zdarzyły w tey mierze. *A. Kchan. W.* 60. Zdarz mi Apollo! prośbą cię tu wzywam, Niech z czer-stwą siłą mey pracy sażywam. *Hor.* 1, 142. - *Absolute* zdarz bog! : szczęść boże, pomaga bóg, *Sträf euch Gott, Glück zu! Glück auf!* Przychodząc, rzeczona ona: zdarz Pan Bóg, a cóż rozmawiacie? *Key Wix.* 39, b. **g.* Darzyć, obdarzać, świadczyć, beschenken, Gutes erwei-sen, mittheilen. Znając dobrze szacunek krajowych pi-sarzy, Wehodzi w ich stan, zachęca, chwali, wspiera, darzy. *N. Pam.* 16, 120. - Darzyć kogo czym *ndk.*, udarzyć k. *cx. dk.*, obdarzać czym, uszczęśliwiać czym, womit beglücken, begaben, beschenken. By nas wygnahców kiedy udarzył powrotem. *Przyb. Mil.* 105. Już gdaś w oboey dziedzinie wdziękiem gładkiej twarzy J okiem dobrosynnym lud szczęśliwy darzy, *Zab.* 3, 412. Wy-zwolone sztuki nie mogą nas udarzyć cnotą; ale duszę sposobią do przyięcia cnoty. *Pilch. Sen. list.* 3, 15. DARZYĆ się *zaimk. ndk.*, (zdarzyć się *dk.*, *qu. v.*). Wieść się, udawać się, iść po myśli, szczęścić się, ge-lingen, glücken, gut einschlagen, glücklich einschlagen; *Bh. datim se, - tti; Vd. se pergoditi, se permeriti*). Cisowe drzewo na górnych miejscach lepiej się darzy. *Haur. Ek.* 166. *besleben*. Potym się wojny szczęśliwie darzyły. *Lib. Hor.* 95. Komu się klacze i żony darzą, ten nie żebze chleba. *Off. Wyr.* - Darzy się *bezosob.*, powodzi się, szczęści się, es geht gut, es geht von Statten; *Slo. dati fa. f. Tr.* darzyć się; przypadać, stosować się, przystawać, sich schicken, passen, (wohl) anstehen, stehen (gut oder übel). Kiedy szkatuła na suchotę stęka, modne się nie darzą Źroie. *Pot. Arg.* 439. Chłopięta, gdy ru-rała obaczyły, tak iako zwykły, gdy się im kto nie zdarzy ani upodoba, ięły mu się przypatrować. . . *Gliczn. Wych. H.* 7. b. (gdy im kto nie przypada do smaku, do gustu).

*DAS, u, m. zwyczajnie w liczb. mn. DASY, - ów, aspanie z guiewu, dęcie (*ob. dąć*), kwasienie się, krzy-wienie się, marszczenie się na kogo, stawienie kozła, das Schnauben vor Jern, der Unwille. Nie wiedzieć zkąd się wzięły te dasy i sapy. *Pot. Arg.* 743. Zkądże tyle względem nas wszystkich dąsów i goryczy? *Przyb. Abl.* 23. Zaprzestaniecz dąsów, weźcie mię za gwaranta i srobiec przymierze. *Zabl. Zbb.* 12. Cierpliwa dobroć nie wywierza dąsów. *Kniaz. Poez.* 2, 89. (*Inde nomen ur-bis Sax. Dessau, Stomachantium urbs, Jernsburg, Wils-thenstadt, derivat Frenzel in Westphal. monum.* 2, 2414. DAŚAC się *zaimk.*, krzywić się na kogo, sapać z guiewu, vor Jern schnauben, unwillig, aufgebracht wet-den. Idź prawdą a bogiem, niech się dąsa kto chce. *Dambr.* 354. Dąsałeś się Wać pierwoy, i ia teraz będę. *Zabl. Amf.* 77. J zayrzy w oczy i główkę schyli, To się nadasa, to się umili. *Zab.* 11, 267. *Zabl.* Niechay się nigdy słaby na mocnych nie dąsa. *Kras. Bay.* 61. (cf. 'sierdzit a nie duż).

DASZEK, - szku, m., *zdrbn. rzeczown.* dach, das Dächelchen, Dächlein, Dächchen, ein kleines Dach; *Boh. striska, krowec; Vind. strehiza; Cro. nadaströseck; Ross. кровелька*, Daszek od deszczu. *Mon.* 75, 702. ein Regenbad, Wetterbad, wypustka, podcienie. *Fig. Patrzc* iak z pod dassku, z pod powiek : posepnie, ponuro, nieochoczno, nieuprzymie, unfreundlich, finster unter den Augenbraunen hervorblicken. *Meton.* daszek, chatka, chatupka, domeczek, Hütte, Häuschen. Furmana biota, siasa deszcze trapią, Ze się obadwa pod swój dasszek kwa-pią. *Gemm.* 84. Ubogiego żywot lepszy iest pod daszkiem swoim; niż kosztowne potrawy w cudzym domu. *Radz. Syr.* 29, 27. (pod dachem podłym, *Bibl. Gd.*). *f. Gramm.* dasszek, circumflexus, znaczek przedłużenia nad zgłoską. *Kpcz. Gr.* 1, p. 38. das Dächelchen, der Circumflex. *ob.* daszkowaty.

DASZKA, DAZKA, i, ż., *zdrbn. rzeczown.* daga, z pui-naliki, mały tulich, deczka, pugiunculus. *Mącz. ein kleiner Dolch oder Degen.* (*ob. deka*). Wystrzeliła mu dazka z pochwy i przebiła mu przez przyszw-Sien. 561.

DASZKO, a, m. imię Staropolskie, *Damianus. Jab. Her.*

DASZKOWATY, a, e, na kształt dassku, spuszczoney, owiesisty, wydany, dachartig, wie ein Dach oder Dächelchen. Skrzyńka ta ma wieko daszkowate. *Jak. Art.* 1, 303, §. Pod znakiem grammatycznym, dasskiem, mit einem Circumflex oder Dächelchen. Daszkowate à frau-cuzkie. *Tr.* DASZNY, a, o, dachowy, od dachu, Dach : ; *Rz. кровельный*. DASZYSTY, a, o, dachom pokryty, dachig, mit einem Dache be-deckt. *Bnd.*

DATA, y, ż., z *Łac.* wyrażenie dnia, którego się co działo, das Datum; *Cro. datum*). Daty forma: dan z Krakowa trzeciego dnia Stycznia 1572go Roku. *Cn. Th.* (*ob. dan*). Datę odmienić, pomknąć, przyczynić. *ib.* (cf. antydatować). Datę położyć. - *Transl.* data, epoka, pewny kres czasu, der Zeitpunkt, die Epoche; *Naród Polski religią Mieczysławowi winien; a od tey dopiero daty historya nasza pewnieyszą bydz zaczęła. Nar. Hst.* 2, 6. - *Fig.* Wina dawney daty. *Off. Wyr.* (stare, alte *W.*). To dawney daty rzecz (zakarzała, o której dawno zapomniono, etwas Altes, längst Vergessenes). Nie tera-zniejszy, dawney daty, starodawny, staroświecki, staro-modny, vom alten Schlage, von der alten Welt, altfränkisch, altmodisch, altväterisch. *Astolf, rycerz starey daty. Kras. Mysz.* 53. Chociażesz zacny człowiek; aleś staréy daty. *Teat.* 43, c. 109. *Wyb.* To mąż starey widzę da-ty, Tak piszą, że się bili za żony przed laty. *Teat.* 48, b. 7. Zona iego nie iest dziaicyszey daty. *Teat.* 15, 61. (sie ist nicht nach der jetzigen Welt). - Pod datą, tart. pijany, podchmielony, berauscht, benebelt. Wyszedł odemnie dobrze pod datą. *Off. Wyr.* (popamięta dzień, wyszedł podchmieliwszy sobie). Był dobrze pod datą; pod dobrą datą (dobrze podpity).

DATEK,tku, m. co się daie, dar, płaca, die Gabe, das Geschenk, die Belohnung, der Lohn; *Bh. datel; Sr.* 1. dahmł, dahwcił; *Vd. davek, daja; Crn. davk*); Łaska Pańska bez datku, nic nie waży. *Rys. Ad.* 34. *Cn. Ad.* 428. Bez datku łaska własnie, iak rzeka bez wody. *Jag.*

Gr. A. 5. Kto datek obiecuje, a nic nie ma, nie jednego zawiesz. *Rys. Ad. 52.* Datek od dawcy zalecenie bierze. *Cn. Ad. 149.* Którym miał od ciebie datek, Ten wracam dawcy szcudrobliwemu. *Psalm. 100.* Nie dajem się uwodzić; ale niewinności bronić. *Teat. 46, b. 40.* (nie dadź się przikupić, przedarować). Chęcią się, nie datkiem mierzą usługi. *Zab. 3, 219.* Wszelki datek dobry, i dar doskonały z wysoka jest, od oycy światłości. *Salin. 80.* (talent). Wedle datku służba. *J. Kchan. Fr. 4.* (iaka płaca, taka praca). Pański datek czyni sługę pilnego. *Petr. Ek. 11.* Datek pana dobrego czyni sługę pilnego. *Rys. Ad. 9.* *Datek, wydatek, die *Hausgabe.* Cokolwiek wydasz slicz, a datek każdy i wziętek napisz. 1 *Leop. Syr. 42, 7.*

DATERKI ob. Flaterki.

DATLIWOSC, DATNOSC, ści, ż. hojność, dobroczynność, szcudrość, gotowość dania, świadczenia, die *Gegengebigkeit; Sor. 1.* dajliwość; *Vd. darovitnost; Rg. blagodarnos, blagodarstvo, darovitos; Cro. daresliyovst, daresliyovost; Dl. blagodarinoszt, darovitoszt; Rs. подашливостъ, подашливостъ. DATNY, a, e, lubiący dawać, szcudry, hojny, dobroczynny, ftegebig; Sr. 1. dajliwość; Vd. radodara, dareshliu, daroviten, radodajesh, darotliu; Rg. darovit, blagodaseran, blagodarnik; Cro. daresliv, daresliyevetz; Dl. blagodarai, darovit, blagodarnik, darovnik, miliodarnik; Rs. подашливый, подашливый, благоподашливый, великодаровитный. Miłość ostatniego sknerę datnym i wspieraniem czyni. *Teat. 7, c. 14.* Doktor rad, wie że Pan w chorobie datniejszy. *Jag. Gr. A. 3. b.* Był Bolesław Chroby szcudrobliwu, datny, iako Pan; iednak więcej żył miernie, a niż rozkosnie. *Biel. Kr. 44.* Kto i hojnego i datnego pana nie miłuje? *Sk. Kaz. 152.* Pilność slugi dobrego, czyni pana datnego. *Rys. Ad. 54.* Datnym bydź *Rg. blagodariti, §. Datny, danny, dawalny, co może bydź danym. Cn. Th. was gegeben werden kann; Slov. dawanlivi; (R. дамелный надежд Darius, trzeci przypadek).**

DATOWAC *cz. nak.*, datę kładź, datą oznaczać, datiten. List datowany z Wiednia dn. 1780 Lutego 1788 R. (*ob. Dan, Data, Dadź, antydatować*).

DAWAC, *cz. fl. i kontyn. sl. dadź, oft geben, zu geben pflegen; BA. dawati, dawamam; Slo. dawať, dawam, dawamam; Sr. 1. dawacj, dawham; Sr. 2. dawaš.* Kto dawać może, bogatym; kto brać musi, ubogim słynie. *Zab. 13, 74.* Szczęśliwsza rzecz jest dawać, aniżeli brać. *Sk. Kaz. 283.* Dobrodziejstw ani dawać, ani brać dobrze nie umiemy. *Gorn. Sen. 1. Slo. Pro. Ivo mne dawa, Ńci ma dawať, dare est docere reddere.* Dawanie i branie dobrodziejstw jest rzecz święta. *Gorn. Sen. 94.* Ziemia z siebie owoc dawa. *Ozym. Sw. A. a. 4. b.* (wydawa, giebt, bringt hervor). Dawały owoc niektóre sześćdziesiątyny. 3 *Leop. Math. 13, 8.* Dawać komu, darowywać komu, zu geben, zu schenken pflegen. Dawał darmo studentom kalamarze, pióra, papier i książki. *Sk. Zyw. 2, 146.* Dawać ognia, Feuer zu geben pflegen. Tygły te były tak twarde, że o stal bite ognia dawały. *Torz. Sz. 85.* Dawać chwałę, nadzieję, winę, zdanie, przestroję i t. d. (*cf. znaczenia pod sl. dadź wyluszczone*). Gdy one swierzęta dawały chwałę, upadali oni starsi.

1 *Leop. Apoc. 4, 9.* Dobrą po sobie nadzieję dawa. *Furm. Uw. F. 2. b.* W czymże dawacie winę cšowiekowi temu? *Zarn. Post. 3, 771.* Tak właśnie iak ślepy, dawał zdanie o kolorach. *Torz. Sz. 133.* Dawać przestroję. *Weg. Mar. 1, 224.* Pośpiesz dawać wiedzieć Panu moiemu, że... *Teat. 19, c. 19.* - Dawać lekcyę, Unterricht geben; *Rs. преподавамъ.* W szkołach wojskowych dawany jest język Niemiecki i Francuzki. *N. Pam. 11, 180.* Są dawane dziś w szkołach lekcyę francuskiego języka. *Dyar. Gr. 155.* Każda nauka jest łatwa, kiedy uczący umie ją dawać. *Pir. Pow. 158.* - Dawać listy do kogo, wyprawować, Briefe an einen erlassen. (*ob. dadź*). Często listy do niego dawał, i upominki posyłał. *Sk. Dz. 604.* Dawający spadek. *Tr. trzeci przypadek, Krcz. Gr., Darius, Slov. dawattivi, dawattiwetz; Ross. дамелный надежд. §. Dawać nak., oharować, oświadczać się z czym, anbieten, bieten, geben wollen, geben.* Dam wszystko, com nie dawno przez Ulissa dawał. *Dmoch. Jh. 2, 196.* Dawano mi wczoray za konia piętnaście; ieno że na borg chciano. *Alb. n. W. 16.* Dawano - nie chciał! pfo Panie Jędrzeiu, Nie gore czapka na wielkim słodzieiu. *Zab. 14, 363.* Miał - liby Brutus od Cezara wziąć żywot, gdyby mu go dawał? *Gorn. Sen. 98. §. Dawać dokąd, niak., podawać się w jaką stronę, bydź obroconym ku czemu, skierowanym, zmierzać ku czemu, wychodzić, wehln geben, gericht setzen, gericht setzen.* Leżała niegdys Polka między dwoma morzami; z iedney strony morze północne, z drugiey morze czarne dawało na morze południowe. *Prz. 185.* Okna z pokoju dawały prosto na ogród. *Lub. Roz. §. Dawać na kogo (ob. dadź na kogo), poważać go sobie, auf einen etwas (geben) halten, ihn achten.* Na woyska wielkie nic nie dawał, aż głód go do poddania przymusił. *Birk. Kr. Kaw. 35.* DAWAC się *pass., ob. dawać, dadź. DAWAC się recipr., dawać się na kogo, spuszczać się nak. sich auf jemanden verlassen, sich an ihn halten.* Za toć też dziękujemy królu, iż sam sobie nie ufasz, a iż się na ludzie dawasz. *Orzech. Qu. 37.* - Dawać się komu, ulegać mu, ustępować mu, poddawać mu się, einem nachgeben, weichen, sich ihm ergeben. Pana oczekaway, a nieszczęściu się nie daway. *J. Kchan. Ps. 36.* Gdy cierpiał nie groził, ale się wolnie dawał onemu, który sądził niesprawiedliwie. 1 *Leop. 1 Petr. 2, 23.* Królowie nie radzi się dawaia domownikom, i tym, którzy ustawicznie koło nich bywaią. *Modrx. Baz. 518.* (nie słuchaią ich). Faliszkwowie nie potency, ale wierze Rzymkiej się dawaia, *Warg. Wal. 266.* Gdy się obłężeni dobrowolnie dawali, puścić ich z zamku wolno. *Biel. Kr. 367.* DAWANIE, - ia, n. częste danie, ofteret geben; oharowanie, Unterricht. Dawanie potraw (*ob. danie pierwsze, drugie i t. d.*) der Gang der Speisen. Lepiej się gościom podobają drugie dawanie. *Zab. 3, 109.* DAWACZ, a, m. ten, który dawa, *Macz. der giebt, der Geber. DAWCA, y, m. który dał, der gegeben hat, der Geber. Bł. darce; Vd. dajaus; Sr. 1. dawaciet; Rg. davsos, davalaz; Bł. dajnik; Cro. daynik, davavecz, davecz; Dl. davac, dajalacz; Hung. adó; Rs. дамелъ, дамелъ; Ec. давеуб. Dobre serce dawcy, dodaje szacunku darom. *Kras. Pod. 2, 94.* Ochotnego dawcę bóg miłuje. *Prot. Jaz. 7.* Wielu na swoich dawców zapomniał *Zab. 14, 104.**

O ty dawco losów! *Teat.* 45, 42. *Wyb.* Dawca zakonu. *Kucz. Kat.* 3, 36. *Biał. Post.* 68. (zakonodawca cf. prawodawca. *Rs.* преподавателем наuczyciel). 2.) DAWCA w *rodz. żeńsk.* z DAWCZYNA, y, ż. die Geberinn; *Rg.* davaliza; *Rs.* подавальница; *Ec.* давальница, дятелицца. Ceres była nie tylko wynalazcą zboż, ale i dawcą ich i stworzycielką. *Otw. Ow.* 208. et 314. Pallas była dawcą oliwy. *ib.* 314. Dawczyną żywota, któraś mię z gardła wód wydarła. *Kochow.* 115. DAWCZYNI. *N. Pam.* 20, 190.

DAWIC *cz. ndk.*, udawić, zadawić *dk.*, dławiąc dusić, etnen würgen; *Bh.* dawiti, dawiwam, (*Bh.* daw pressura); *Sr.* 2. dawisf, bajisf; *Sr.* 1. dabwu, zadawu; *Cro.* daviti; *Bs.* daviti, udaviti; *Rg.* daviti, udaviti, zadaviti, zadavllvati; *Vd.* daviti, sadavit, gerzhiti, (*Vd.* daviti = cieleta bić, *Rdtber* schlachten); *Crn.* daviti, dävem; *Rs.* давиль, давишь, давишь, давию. Poimawszy dłużnika, dawił go, mówiąc: zapłać mi! *W. Post. Mn.* 371. *Fig.* Wychodziła często cnota S. Dominika; ale ią dawiła synów niepilność. *Birk. Dom.* 115. (tlumiła ią). Dawić się, dusić się, zadawiać się. *Cn. Th.* sich würgen. DAWICA, y, ż. Slinogorz, wrzód, który w gardle załęga. *Sien.* 519. die Halsbräune; *Crn.* daviza; *Cro.* davnice, zadavnice, zaduancice; *Rg.* davnice, sadavnice, saduancice; *Bs.* davnice, sadavnice; (*Rs.* давка праса, scisk, nacisk. DAWICIEL, a, m. dusiciel, *Cn. Th.* der Würger; *Ec.* давицель. DAWIZWIERZ, a, m. miano psa gośczonego, *Otw. Ow.* 111. der Name eines Hefhundes, Würgwild, Wildwürger; (*Rs.* давилo ciężar do prasowania i, gwicht, 2.) sidło. давления udawione bydło).

Pochodz: *nadawić się, podawić, zadawiać, udawić, zdawić, cf. dlabić, dławić, przydławić, wydławić.*

DAWID, a, m., DAWIDEK, - dka, m. *xdrbn.*, imię starozakonne, David; *Sr.* 2. Dabo, Dabfo.

DAWIDKA, DAWIDOWKA, i, ż. gatunek gruszek, elne Art Birnen. Dawidki gruszki, dawią i ledwo ieść się dają. *Ead. H. N.* 46.

*DAWIENKI, DAWNIUTENKI, DAWNIUSIENKI, DAWNIUTKI, DAWNIUSKI, a, ie, DAWNIUCHNY, a, o, *intens. adj.* Dawny, sehr lange her, seit gar sehr langer Zeit. *adv. in* - o, *dawienko, dawniutenko i t. d.

**DAWNIC *cz. ndk.*, dawno dziecie wspominać, alter Dinge gedenken. Wielkie rzeczy Elkana i Anna dawnili, Malgorzata niemniej z Janem ponowili. *Chodk. Kost. epigr.*

DAWNO *adv.*, długi czas temu, lange, vor langer Zeit, seit langer Zeit, (bloß von der Länge der Vergangenheit bis zur Gegenwart, *disting. długo*); *Boh.* dawno; *Stov.* dawno; *Slav.* dawno; *Vd.* daunu, dauno, dauna, dongu, predaunu, preddougem; *Rg.* dávno; *Sr.* 2. dawno, dauno; *Sr.* 1. dawno, zastara, zastaroscje, nehdé; *Rs.* давно; *Ec.* давно, дрэгле (cf. drzewiey) (cf. *Lat.* diu). Już też dawno, iak mieliśmy honor Pani służyć. *Teat.* 15, c. 21. Dawno się już znamy. *Cn. Th.* Stary dawno pamięta. *Cn. Ad.* 1096. Dawno żyję na świecie; wiem dobrze świat iaki. *Teat.* 44, d. 34. (nie dzisiejszym, nie dziś się na świat urodziłem.) Nie mówiłem dawno, że tak będzie? *Karp.* 4, 34. Jak dawno, wie lange; *Crn.* odklej; *Cro.* od kada (*ob.* odkąd, od którego czasu), seit wie lange, seit wann. Pytałem się go, iak dawno

iuż był w zakonie. *Kras. Pod.* 2, 149. Dawnoż temu? ist schon lange? Niedawno, nicht lange, ohnlangst; *R.* недавно, намыясь; *Cro.* onomadne; *Bs.* toic, mallopprie; *Vd.* vunou, vunouka, pred kratkem, nedaunu, vuvizh, v'kratkem, novizh). Nie dawność panem został, nie dawność był niedzikiem. *Cn. Ad.* 570. (pamiętamy, kiedyś boso chodził). - Od dawna, z dawna, od dawnych czasów, von alten Zeiten her, seit langer Zeit; *Cro.* z dawna; *Rg.* odávna; *Vd.* sdaunaj, od nekeda, od starega; *Crn.* adavnej; *Rs.* давна, исконн; *Ec.* омннота. Widzę od dawna, że twe żrzenie Na ubraną przez iesień rzucasz okolicę. *Chod. Gfst.* 89. Z dawna dawno, z dawien dawna, od niepamiętnego czasu, von uralters her, von uralten Zeiten her, seit gar sehr langer Zeit; *Rs.* голонн. Lisy wysmiawały kusego, noszą więc ogoony, iak nosily z dawien dawna. *Zab.* 13, 281. *Tręb.* - DAWNIEY *compart.*, przed dłuższym czasem, rychley, vor längerer Zeit, länger, eher; *Rs.* дав, дасеча. Dawniecy bydl musi ten, który rodzi, od tego, którego rodzi. *Zach. Kaz.* 1, 15. *DAWNOCHWALNY, a, e, starochwalny, od dawna chwalny, altberühmt, langberühmt. Dawnochwalny dom. *Pap. Gn.* 104. *DAWNOLETNI, ia, ie, stary, podaszly, altbetagt, hochbetagt. Obawiał się, aby oycza ieszcze mógł żywego oglądać, ile tak dawnoletniego. *Krom.* 531. *DAWNO-POMNY, a, o, *pass.* od dawna wspomniany, altbetannt, altberühmt, von Alters her erwühmt. Stara Wandalka dawnopomna Wisła. *Morsst.* 101. *f. Activ.* dawno dziecie pamiętający, alte Dinge gedenkend. Dawnopomny Nestor *ob.* pomnik, pamiętnik. DAWNOSC., sci, i, uplynionego czasu długość, die verfloßne Zeitlänge, die Länge der verfloßnen Zeit, die Länge des Zeitverlaufs, das Alter; (von der gegenwärtigen und zukünftigen Zeitlänge, długość); *Crn.* davnost, sdavnost, nekđina; *Rg.* davnos, davnina; *Cro.* davnost, davnina; *Bs.* davnina, daundst; *Ec.* давность. Same nawet kamienie dawnością się psują. *Zab.* 8, 398. Wiem o tym od dawności. *Teat.* 14, 85. od dawna, lange schon, seit langer Zeit. *f.* Dawność, starożytność, das Alterthum. Co o Lukrecyi Rzymka dawność głosi, Tę widzę cnotę w tobie. *Zab.* 14, 126. **f. Relativ.* późność, iak dawno czemu, die Späte, die verfloßne Länge, z. B. der Nacht, das Zeitmaß, wie spät es sey. Chłopi po gwiazdach dawność nocy upatrują, także po pianiu kogutów dawność nocy uważają, i przedkolei dzień będzie upatrują. *Haur. Sk.* 183. *f. Jurid.* dawność w prawie, preskrypcya, czas po którego uplynieniu prawo do rzeczy iedney stronie przepada, drugiej przypada, die Verjährung; *Vd.* polietenje, polietuvanje). Praescriptio abo dawność wynaleziona jest dlatego, aby każdy w dobrach, których nabywa, bezpieczniejszy był. *Szczerb. Sax.* 65. Dawność siemka. *ib.* 324. Dawność dzieiectwa załawnego do osmnaštu lat szła; które gdy przeszły, tedy takowe dzieiectwo przy tym, który pożyczyl, zwykło softawać. *Herb. Star.* 521. *Szczerb. Sax.* 65. *Mon.* 67, 302. Trzytygodniową dawnością upada niewiasta, o gwałt sobie wyrządzony nie czyniąca. Dwóctygodniową dawność służy temu, który o konia pożyczycelowo skalczonego, w czasie niedzieli dwóch, nie będzie pozwany. *Cfr. Pr.* C. 1, 139. Rzeczy ruchome bywają trzymane dawnością i długim ich używaniem za własne.

Chetm. Pr. 61. Rzecz kradzona dawnością nigdy nie ginie. *Sax. Porz.* 119. DAWNY, a, e, czemu już długi czas, dawnobyli, lange vergangen, alt, lang; (bles von der verfloffenen Zeit; von der gegenwärtigen und künftigen, długi); *Bh.* dawny; *Slo.* dawny; *Rg.* давни, давнён, давнени; *Crn.* nekdan; *Bs.* davni; *Rs.* давній, давнишній, давешній (przeszły), исконный (cf. *Lat.* diu). Już dawno lata, iak się tak nie cieszyłem. *Teat.* 43, c. 97. Wyb. es sind lange Jahre, daß ich... A mój Dobrodzieciu, nie ten to czas dawny, iuz i panowie żyją teraz okrągło. *Zab.* 13, 209. daß sind nicht mehr die alten Zeiten. Zwyczajnie chwalim dawne, nasze ganim lata, Mieli, Panie, i nasi oycowie brodawki. *Teat.* 43, c. 8. Wyb. Ale my dawnych wieków ludzi pochwalamy, Wszakże na terasniejszych czasach przestawamy. *Sim. Sisl.* 100. Dawni są dawnymi; a my iekieśmy ludzie, czasów terasniejszych. *Teat.* 35 77. (ob. dawney daty rycers, człowiek). Gdzie owa skromność, gdzie on wstyd surowy, Który zalecał dawne biatogłowy? *Nar. Ds.* 1, 45. (dawnych wieków biatogłowy, die Grauen alter Zeit). Tak starego, iak niedawnego wieku historycy. *Stryk.* 43. Geografia dawna, opisanie dawnego świata, aż do upadku państwa Rzymskiego. *Wyrw. G.* 3. die alte Erdbeschreibung, die Beschreibung der Erde, wie sie vor Alters war. Kato, dawniejszy, maior. *Warg. Wal.* 217. starszy, der ältere Cato. Cycero i Demofrones dawni są nasi nauczyciele. *Nag. Cyc. pr.* 14. - Od dawnego czasu będący, trwający, lange Zeit her dauernd, alt. Dawny on mój, od szkół ieszcze przyjaciel. *Zab.* 13, 426. Rzeczy dawne nowym ulepią. *Corn. Sen.* 566. Dawny ia na świecie, a Wasześ ledwo nie dzisiejszy, ledwo wczorajszy. *Off. Wyr.* (ob. niedzisiejszy; ein Veteran, kein Neuling, cf. ćwik, cf. fryc). §. Dawny, przeszły, bywszy, gemessen. Dawny kanclerz. - PO DAWNENU, dawnym trybem, swycaiem, nach altem Brauch und Sitte. Po wsiaoh ieszcze może kochaia się po dawnemu; w miastach modna panuie galantomia. *Kras. Dos.* 58. - Po dawnemu, po staremu, iak wprzody, nach wie vor. Tyś pan mój po dawnemu. *Zab.* 11, 3. Ztądś odjechał mężem moim, Czemu nie wracasz moim nazad po dawnemu? *Chrośt. Cw.* 78.

Pochodz: starodawny, starodawność, sadawnie, zadawnienie, zdawnie.

DAY ob. Dada.

*DAYCZMANEK, nka, m. Niemiaszek, skąpiec, ein Rinder, (z *Niem. Deutscher*). Co z grochu nie doje kawałka słoniny, To włoży do kalety Dayczmanek nasz miły. *Rey Zw.* 241. b.

DAZKA ob. Daszka, Daga.

DAZYC *nika. kontyn.*, (zdążyć dok. qu. v.) usilnie dokąd zmierzać, nachdrücklich wollen streben, wonach trachten, wollen eilen. Ilekroć poznać zechcesz, izaliś postąpił, uważaj, czy do tegoż samego dąży chęć twoia dzisiay, do czego dążyła wczoray. *Pilch. Sen. list.* 280. Jak rozum, za iedyny kres, do którego dąży, ma prawdę; tak wola, za iedyny cel, do którego dąży, ma dobro. *Bals. Niedz.* 1, 260. Przyrodzenie wszystkiego, co iedno rośnie, dąży w górę. *Pilch. Sall.* 283.

Pochodz: nadążyć, zdążyć, wydażyć, podążyć.

DB,

DBAC *intrans. kontyn.*, stać o co, trwać o co, baczyć na co, dadź na co, wzgląd mieć, uwagę, uważać, poważać co, auf etwas achten; *Bh.* dbać, - al, - am; *Bh.* dba piecza); *Vd.* marati se; *Crn.* marati). Dbać o co, mor-auf achten, darauf Rücksicht nehmen, sich darum bekümmern, daran sehen. Kto nie dba o rolę, nie będzie też ona dbała oń. *Cresc.* 655. Wszyscy mu się dziwią, a mało oń dbaia. *Rey Zw.* 45, b. Człowiek żywy tak o boga, iako i o ludzi nic nie dba. *Ezop.* 64. Boga się tylko lekay, a nie dbay o ludzie. *Zab.* 13, 246. O dzieci, żonę, dobra nie dbam, choć weźmiecie, mnicy trwam o to, byleście kraiu uchowali. *Bardz. Luk.* 125. Tak się mam, iak o mnie dbasz. *Teat.* 83, 20. Tyle dbam o to, iak pies o piętą nogę. *ib.* 24, c. 84. *ib.* 24. O iutro nie dbam, gdy się dziś dobrze mam. *Cn. Ad.* 771. Nie dba o to, *Vd.* se nish ne mara sa tu); niedbam *Ec.* не радителствую. - Dbać na co = uważać na to, *wzglądać, auf etwas achten; es berücksichtigen, darauf Rücksicht nehmen. Prawdziwemu animuszowi nie przystoi brać się o żarty i słowa, ponieważ ludzie mężni, iak lwi na szczenięta, tak oni na lekkie ludzie nie dbać maia. *Birk. Zyg.* 50. Mądra głowa nie dba na głupie słowa. *Cn. Ad.* 516. Jesteś prawdziwy, nie dbasz na nikogo, nie patrzasz na osobę ludzką. *Leop. Marc.* 12, 14. Sędzia ten boga się nie bał, i na człowieka nie nie dbał. *Sętl. Luk.* 18. Nie dba nic na śmierć, nie śmierci go wstyd, ale icy sprawczy. *Bardz. Tr.* 494. - Nie dbać czego, nie uważać czego, etwas nicht achten, sich nichts darauf machen. Nie dba nic, choć go kto w czym uprzedza. *Bach. Epist.* 64. A wszakoż tey dobroci twej ludzie nie dbaia. *Wrob. Zolt.* 7. On prośby iey nie dbaiać, pobieżał. *Ezop.* 26. Król nie dbał tego nic, śmierchem go odprawił. *Biel. Sw.* 184. Nie bój się, nie dbay nic, miło mi tu w twoim chajupce. *Sk. Kaz.* 309. DBAŁOSC, ści, ż. baczenie, bacznosc na co, troskliwość o co, wzgląd, starownosc, die Acht, Achtsamkeit, Sorgfalt; *Bh.* dbałość. Urody lub ma dosyć, lecz dbałość przydadź iey potrafi, cura adiuvat illam. *Zebr. Ow.* 49. - Oppos. niedbałość, ob. niedbalstwo, incuria. DBAŁY, a, e, DBALE *adv.*, baczny, pieczołowity, starowny, zabiegły, achtsam, achtend auf etwas, Sorge tragend, sorgsam; *Bh.* dbały; *Slo.* bedliwi. Ociążało serce, nie zaraz na pociechę dbało. *Groch. W.* 434. Oppos. niedbały, nie uważający, unachtsam, nicht achtend. Naród swawolny i śmierci niedbały. *Fal. Fl.* 74. Przyniodbalszy. *Petr. Pol.* 120. trochę zaniedbały, etwas zu nachlässig. Człowiek niedbały ob. Niedbalec.

Pochodz: zaniedbać, zaniedbanie, (cf. zanieszać), niedbalec, niedbalstwo.

DE.

DEALBACZYA, yi, ż. pobielenie chymiczne, bielidło, daß Ueberweissen, Uebersilbern, Weißfieden. Poczęto kować szelagi miedziane; iuz ich teraz nie widać; wszystkie nawpotbójne przekuto, dealbacyi dodawszy. *Star. Ref.* 169.

DEBANKOWAC *cz. ndk.*, zdebankować *dk.*, wo grae, z banku zrzucić, einem die Bank sprengen, ihn debankiren. Zdebankowany jestem; nie gram więcej. *Teat.* 9, 49.

DEBCZAK, *a, m.* kiy dębowy, ein Eichenknüttel. Niech tuka dębczaki odważnie ręce. *Bardz. Tr.* 57. **DEBCZYNA**, *y, ż.* młody dąb, eine kleine junge Eiche; *Bh.* dubet; *Crn.* hrašizh). Liście z młodej dębczyny. *Sien.* 390. *Spicz.* 240. *§.* Dębczyna, *quercetum*. *Zabor. Geom.* 561. ein Eichenwäldchen. **DEBIANKA**, **DEBIONKA**, *i, ż.* nie jest to owoc dębu, ale obrastające gniazdo pewnego owadu. *Bot. Nar.* 186. galas, der Gallapfel; *Bh. et Slo.* dubová kulka; *Sr.* i. dubenta; *Crn.* dublize, doblize; *Vd.* knoper; *Rs.* дубянка. Są dębianki pod liściem i dębianki przy szypułce; przydają się dla farbierzów i na atrament do pisania. *Ead. H. N.* 29. *Cresc.* 465 **DEBIANY**, *a, e,* dębowy, z liścia dębowego, Eichen =, Eichenlaub =. *Bndk.* **DEBIASTY**, *a, e,* na kształt dębiny, eichenartig. Dębiasty kolor, podobny do liścia dębowego. *Tr. wie Eichenlaub.* - Cskowiek dębiasty. *Bndk.* sążeniasty, ein vierhörtinger Kert; *Rs.* дубиновастъ, niesgrabny of. olszowy Piotr; (*Rs.* дубачъ gatunek długich sukien chłopek, które dębowym liściem farbują, a.) koryto dębowe). **DEBIC** *cz. ndk.*, wydebić, zdębić *dk.*, dębować *kontyn.* (*Bndk.*) skory dębową korą przyspawiać, ein Fell in der Lohē beihen, in der Lohē gar machen; *Rs.* дубимъ, дублю, Dębiona skóra. *Cn. Th.* Dębienie skór, *Rs.* дубка, дубление. *§.* *Fig. tr.* dębić, wstrzymywać, hamować, zurück halten, einhalten, zusammen halten. *Aeolus tarasem dębi wiatry, cohibet.* *Zebr. Ow.* 354.

*DEBIC *ob. Dybić.*

DEBICA, *y, ż.* *quercetum* dębowy gay. *Mącz.* dębniak, ein Eichenwäldchen, cf. Dąbrowa). *§.* Dębina, młody dąb, eine junge Eiche. *Bndk.* - *Fig.* kobieta przerosła, dragan, drabina, *Bndk.* ein übergroßes ungeſchlachtet Frauenzimmer. 2.) Dębica, miałeczko w Gallicyi nad Wisłoką w cyrkule Tarnowskim. *Dyk. G.* ein Städtchen in Gallicien. **DEBICZ**, *herb*, na tarczy trój oszczepy do góry ostrzem, także trzy w hełmie. *Kurop.* 3, 12. ein Wappen. **DEBIEC**, **DUBIEC**, **DEMBIEC**, - *bca, m.*, **DEMBEL**, - *mbla, m.*, dębowy kiy, ein Eichenknüttel; *Rs.* дубѣцъ рога). Kasal car ich u pręgiarza knutami i dębcami wychłostać. *Gwag.* 534. Dłużnicy w Moskwie knutami i dębcami bywają wzbierani. *ib.* Który nie do stoi placu, wnet go na kłocu mistrz dembcem przytróci. *Pasz. Dz.* 60. Zmudy, które zbierają ogryzione szdziebla, Radzę niechaj się widel strzegą abo dembla. *Pot. Jow.* 106. *§.* Dębiec, dąbiec, młody dąb, ein junger Eichenbaum. *Bndk.* **DEBIKUFEL**, - *fla, m.* moczymorda, wytrzęsikufel, moczyszwa, šopoy, ein Saufaus. Nadgrobek piianicy. Tu dębikufel leży . . . *Kchow. Fr.* 150. (twardyleb). **DEBINA**, *y, ż.* zbiorowo dębowe drzewa, Eichen, las dębowy, ein Eichenwald, drzewo dębowe, Eichenholz; *Bh.* dubij, dubina; *Slo.* dubovina; *Sr.* i. dubina; *Cro.* dubovina, hrastovina; *Crn.* hrašina, hrastina; *Vd.* hrastovina, hraštje; (*Rs.* дубина = kiy, palica; *Rg.* dubina = przepaść); *Rg.* dubovina, hrastovina). **DEBINNY**, **DEBINOWY**, *a, o,* dębowy, z dębu, z dębiny, von Eichenholz, Eichen =. Dębina albo dębinowa brama. *Cn. Th.* **DEBISTY**, *a, o,* dębów pełen, voll

Eichen; *Ec.* дубыцмын. (**DEBKA** *ob. Depka*). **DEBNIAK**, *a, m.* *boletus arboreus sessilis*; gatunek hubki, rosnący na dębach; może bydź zażywany. *Kluk Dyk.* 1, 76. der Eichenwamm; *Bh.* dubowka (dębówka). 2.) dębniak, dąbrowa, dębowy las, gay, der Eichenwald, Eichenhain. Blisko Dodony był dębniak, w nim gołębie, co przyszło rzeczy opowiadały. *Warg. Wal.* 311. **DEBNICA**, *y, ż.* Łoše, Gärberloše. Dębica garbarska abo sok miękkich dębianek. *Sien.* 52a. *agua gallarum, qua utuntur aptantes coria.* *Sleszk. Ped.* 410. **DEBNIK**, *a, m.*, *Ec.* дубникъ, dąbrowa, dębica, ein Eichenwald. *§.* Dębiana, galas, der Gallapfel. Jąłowice dobry i dębniak od powietrza. *Leharst. C.* 2. b. **DEBNO**, *a, n.* herb, na tarczy krzyż, spodem na lewym rogu abdank; na hełmie między dwoma rogami bawolemi krzyż. *Kurop.* 3, 12. ein Wappen. Twa Dębno starożytne jedną miarą chodzi, Nigdy Katylin, ani Apicych nie rodzi. *Kchow. Fr.* 49. ***DEBONOSEK**, *fla, m.*, *Rs.* дубоносок, toxia chloris, der Grünfint, ptak, krzywonos, wywielga. ***DEBOSIEK**, *a, m.*, *Ec.* дубосѣкъ, *Gr.* δρυονοκος, co dęby siecze, der Eichenhader, *Rs.* дубосѣкѣне, *Gr.* δρυτροφα. **DEBNY**, *a, e,* koloru dębiafego, liścia dębowego, eichenlaubfarbig. Między gołębiami do wsadzenia w nowy gołębiniec, najlepsze są dębne, po nich siwe; białych się wiaray. *Cresc.* 585. 2.) Dębny, dobre wydebliony, gut in der Gar gelegen. Dębna skóra. *Bndk.* **DEBOROG**, *u, m.* herb, pień dębowy, z którego wierscholka dwa jelenie rogi wyrosły. *Kurop.* 3, 12.

r.) **DEBOSZ**, *u, m.* hulanka, hułanie, eine Debausche, Aufschwelung. Sprowadzono kilkoro sani z miodem i gorzałką na dopełnienie zwycięskiego deboszu. *Nar. Chod.* 1, 412. Całą noc tam trawili na swobodney zabawie, którą z francuskiego nazywamy deboszem, a po naszymu swywolą. *Lub. Roz.* 477. 2.) **DEBOSZ**, *a, m.* hulacz, hulayko, einer der Debausitt. Ten Jęgomość debosa, miszga, galancik. *Xizdz.* 52. **DEBOSZOWAC** *ob. Hulac.*

DEBOWAC *ob. Dębić.*

DEBOWIEC, - *wca, m.* kiy dębowy, dębczak, dębiec, ein Eichenknüttel. Twardym go zglaszyl dębowcem, *ſipite querno.* *Zebr. Ow.* 304. ***DEBOWKA** *ob. dębniak.* **DEBOWY**, *a, e,* od dębu, Eichen =; *Slo. et Bh.* dubow, dubowj; *Sr.* i. dubant; *Bs.* dubou; *Rg.* dubov, hrařov; *Cro.* dubov, hrastov; *Vd.* dobou, hrařow; *Crn.* hrařov; *Rs.* дубовый; *Ec.* дубный, дубовый. Kory dębowej potrzebują garbarze do garbowania skór. *Bot.* 186. Drzewo dębowe. *Kluk. Rosl.* 2, 18. Wieniec z dębowych liści. *Zab.* 13, 5. Zbudowali krzątacy twierdzą dębową przeciw Toruniowi nad Wisłą, gdzie zowią Dybów, ale mają swać Dębów. *Bielk.* 120. - Dębowy kiy, dębowa wić, ein Eichenknüttel, eine Eichen gerte. Dębowa wić czy robić, a brzoza rozum dawa. *Cn. Ad.* 152. Kto się nie porusza słowy, Tego porusza dębowy (kiy). *Cn. Ad.* 367. *Fig. tr.* dębowe słowa, groźne, chłostą grożące, *Dräuworre, Drohungen, Donnerworre.* Kto gardzi słowy prostemi, tego trzeba dębowymi. *Cn. Ad.* 539. Poruźcie te słowa, Bo na taką kwestyą odpowiedź dębowa. *Min. Ryt.* 1, 318. Chciał go bydź upomnieć dębowymi słowy. *Budn. Ap.* 12. **§.* Delia

dębowa, jakiś dawny sposób leczenia francy, — *des von den alten Arten, die Venetische Krankheit zu heilen*. Nie-szczęśna miłość szaty wymyśliła dowę, *Raniom medle, męszczymno delie dębowa. Pot. Jowi 46a.*

*DEBRZA, y, ż., *Rs. et Ec. дѣбрѣ, дубрава*, osobliwo na nizkomb mѣcmѣ, dolina wąska między górami, obrosła drzewami, wodą oblaną, *ein enges mit Bäumen bewachsenes und von Wasser umflossenes Thal.* (z. *Eccl. дѣбрѣ, las, дѣбрнямъ: lasny*). Tu iamy mchem odzia-ne, tu dobrze, tu, cienie. *Sim. Sal. 17.* Luszczyna buyna w debrzy; winograd przy górse. *ib. 38.* Wszystkie dobrze, wszystkie cię lasy słuchowały. *ib. 86.*

DECH, G. dechu, tchu, D. dechowi, tchowi, *Instr. dechem, tchem*, powietrze, którema zwierzęta żyją wcią-gając i wypuszczając, *der Athem; Bh. dech, dych, dchnuti; Sr. 2. dých; Sr. 1. dých, dých, dých, dýchel; Rg. dých, duh, (cz. duch); Rg. düh, düh, dihanjet, pih; Dl. dih; dasak, pihanys; Cro. dühnyo, (Cro. duha = zapach, Cro. dehnnyo = wopia) z. Vd. odih, sapa, duh, slap, (Vd. duh dajeti = pahnąc; Cro. duhak = aer); Rg. et. Ec. дунѣніе, дохновеніе. Zkąd masz ten dech, który w się bierzesz i wypuszczasz? *Gorn. Sen. 237.* Serce zdrowe jest źródłem krwi i tchu, udziela żywota wszystkiemu ciału. *Kosz. Lor. 73.* We wszystkich znaniomych językach wyraz znaczący dech, przeniesiony jest do znaczenia duszy, *spiritus, animus, душа. Krcz. Gn. 3. p. 74. (ob. duch, dusza). Dech tracę, omdlewam. Teat. 28, 6. 181.* Byłby dłużey iaszęse mówił, gdyby mu było tchu stało. *Gaz. Nar. 1, 75.* *Wenn ihm der Athem ausge-reicht hätte.* Już czuję śmierć, już nie zadługo tchu nie stanie. *Stas. Num. 1, 202.* Jak umarły leżał, ledwo co tchu miał. *St. Dz. 689. Vd. bresodihliu, bressapen*). Póki tchu stanie, do ostatnego tchu, i. e. do śmierci, do zgonu, doaggonnie, *bis zum letzten Athemzuge.* — Jednym tchem, ciągle, bez odetchnienia, ile tchu stała, *in einem Athem, in einem Zuge.* Trzeba było jednym tchem wypić. *Mon. 68, 88.* (duszkim). *Petr. Vod. 32.* — Co tchu, co tchu stało, jak nayszybczey, jak nayusilniey, *aus vollem Athem, aufs schnellste.* Co tchu pobiegł za granicę. *Zab. 13, 82.* §. *Grammat.* Dech u Greków jest dwoiaki, gęsty i rzadki, *spiritus asper i lenis.* Dech gęsty wydało się przez letki chuch, nakształt Polskiego h; dech zaś rzadki cale słyszeć się nie daie. *Przyb. Gr. Gr. 3. der Griechische spiritus asp. und lenis.* DECHOWY, a, e, od tchu, Athem =; *Rs. духовый.**

Pochodz. pod st. Dąć,

DECIE ob. Dać.

DECYDOWAC cz. ndk., sadecydować, udecydować dk., osądzać, zdanie dawać, stanowić o czym, wyrok dawać, *decidiren, den Ausspruch thun, entscheiden.* Sam głos zabiera, inszych zdania tłum, Chce decydować; jak doktor w katedrze, Jęłowa swoje mieć ryte na cedrze. *Min. Ryt. 3, 334.* We wszystkich rzeczach decydować będą, nie wiedząc nawet o czym mówią. *Mon. 65, 215.* Powiał ton decydujący, jakby na trybunale siedział. *Kras. Pod. 2, 233.* DECYMALNY ob. Dziesiątny. DECY-ZYA, yi, ż. wyrok, rozsądek, die *Decision, die Entscheidung.*

*DECZKA ob. Dażka, Daga, Deka.

DEDUKCYA *Kras. Zb. 1, 230, ob. Wypód, DEDYKACYA*

ob. Przypis, przypisowanie dzieła kámt, die *Zuschrift, Zueignung, Zueignungsschrift, Dedicatio.* Dedykacya jest to rozumna przymówka autora, aby co wiał za to, że napisał książkę. *Kraj. Pod. 1. Ldow* w swejczy *de-dykatoryi (dedykacyi) kalendarz swoty zegarem zowie. *Zebr. Zw. DEDYKOWAC ob. Przypisać. DEFALKA, i, ż., DEFALKATA, y, ż.* odtrącenie, potrącenie, spuszczenie, snízenie n. p. *szynszu, der Abzug von einer Summe, das Abziehen.* Kredytór dla wyliczoney summy, przed czasem zwykł z niej pewną kwotę wytrącać, i to wytrącenie od summy rachunkowej nazywa się u kupców *escompte* czyli defalkata. *Ufrz. Alg. 277.* Defalkata z przyczyny nieurodzaju defalki żądać nie ma. *A. Zamoy. 149.* Z arendarzem, ile razy rachujesz, defalka musi byćdż zawsze. *Haur. Sk. 220.* DEFALKOWAC cz. ndk., defalkować dk., wytrącać, abziehen, abrechnen. Sta-rosćie mogłoby się co w skarbie defalkować z tego, co do skarbu płaci, żeby miał co więcej pachotków do fienienia zbrodniów. *Gorn. Wl. P. 2. 20.* §. Defalkować; defal-kować, pogorszyć co do intraty, mniej intratnym uczy-mić. *Schlechter machen, herab bringen; an Einfañsten schmählern.* Komisarz ten dobra Pankie poddefalkował. *Zab. 13, 105.* DEFEKT, u, m., DEFEKCIK, a, m. adrb., niedostatek, niecałość, niezupełność, brak, der *Mangel, der Defect.* Koło nich jest wielki defekt, fara chudnoro, a syny swoje, zapożyczając się, bryzują. *Glicz. Wych. F. 2. 6.* (ubóstwo). Defekt w rachunkach; *Rs. нахромб, нахромб, недочѣмб. §. Wada, przywara, ułomność; Fehler, Mangel, Gebrechen, Defect.* Na defekta siedzi-ony lekarstwo. *Comp. Med. 31.* Gdy pacjent defekta opo-wiada, lekarz powinien dać podług ich mniemania uczo-ną resolucyą. *Kras. Pod. 2, 187.* — §. *Moral.* Chwalić de-fekta, jest więcej niż zdradzać. *Kras. Mysz. 40.* Pokuta za popelnione przez 5 lat. *defekty (defekta). *Sk. Zyw. 1, 338.* Przez cale życie nie wiedział, co to jest najmniejszy defekcik przeciwko niewinności. *ib. 539.* (wykrocze-nie). DEFEKTOWY ob. niezupełny, niecały. *Ros. нахромный.* DEFENDENT, DEFENDENS dysputacyi. *Warg. Wal. 306.* odpornik, der *Defendent in einer Dis-putation.* DEFENDOWAC, bronić w dysputacyi (cf. *ga-dac się). DEFERENCYA, yi, ż. uleganie, poważanie, ustępowanie, uniżoność, die *Nachgiebigkeit, Submission, Unterthänigkeit.* Mędrzych słuchay z deferencyą. *Fabl. Tel. 163.* DEFEROWAC komu, ustępować mu, ulegać, podlegać; poddawać mu się, einem *nachgeben, weichen, ehrerbietig vor ihm zurücktreten, ihm willfahren, unter-thänig seyn.* Na swy czas szlachecki stan deferował sena-torom. *Petr. Pol. 98.* Woiewoda Wołoski, iż nie de-ferował Sultanowi, rozgniewał się nań pohaniac. *Gwag. 69.* §. Deferować co komu, oharować mu. *Cn. Th. 6.* Deferować co albo kogo, donosić, wdnosić. *benachts-gen, angeben, zu wissen thun. Tr.; ob. Delata.* DEFI-NICYA, yi, ż. wyluszczenie raczy święzle, dostatekno i jasne. *Kras. Zb. 1, 230.* opisywanie (ob. oznajmienie *Modrz. Bas. 7.* cz. obmowa), określenie, wykład, die *Definition; Dl. dopitak; Rg. опредѣленіе.* Definicya czyli istotny opis. *Mon. 76. 312.* DEFINIOWAC, spi-sywać, określać, oznaczając, wyluszczać, wykladać; *Dal, dopiti; Rg. опредѣлять.* DEFINITOR, a, m. radca zakonny, osobliwie w zakonach S. Franciszka, der *Defi-*

Witor, geistliche Rath in den Orden des H. Franziscus, der Ordensrath. Przy defnitorach zostawała władza, póki trwała kapituła generalna; sądzić i stanowiąc prawa. *Birk. Dom.* 86. Przewielebny Oyciec Defnitor dobroczynnego fundatora wielbi. *Mon.* 65, 88. DEFINITORZ, a, m. izba zakonnych obrad, die Ordensrathsstube, die Rathsstube in einem Kloster.

2.) DEGA, i, ż. przega, blizna, szram. *Mącz.* die Schwiele von Schlägen, Hieben; ein Hieb, eine Schramme, Schmarre; *Bh.* glizwa, (*Bh.* duha = tęcza cf. ducha, duha); *Vd.* przega, szlakmi szamuk; *Sr.* 1: mozeć, pobrenicza). Sine dęgi były na niej od twardego lodenia. *Exop.* 52. Słyszeć było bicie, kołat z gęstych razów; a na ciele siność, dęgi, guzy, rany. *Opal. car.* 80. W czerwonych dęgach ciało na grzbiecie się wzdyma. *Dmoch.* *Jl.* 2, 310. Szabelne w karku pomysł dęgi. *Jabl. Buk.* *N.* 2. Te dęgi, któreś w głowie odebrał; służą patronowi ku twojej obronie. *Teat.* 30, 6: 62. Skóra dęg pełna ob. posiecona). Dęgami kogo nacechować. *Mącz.*

2.) DĘGI ob. dęgi.

DEGRADACYA, yi, ż. zmniejszenie ze stopnia rangi; u duchownych odświęcenie, die Degradation. Obrządek odbiierający komu prerogatywy jego przeszłego stanu. *Kras. Zb.* 1, 230. DEGRADOWAC *cz. ndk.*, zniżać do mniejszej godności, składać, wysuwać, ruszać z urzędu, wyświęcać, odświęcać, degradirten, dem Range entsetzen, herunter setzen, absetzen; *Es.* разжалована.

DEISTA, y, m. zbożnik, który samego tylko boga przypuszcza, der Deist. Sátyra, przeciw bożnikom czyli bezbożnym deistom. *Mon.* 67, 25. U deistów cała rzecz wynosić boga i słuchać rozumu. *Laeh. Kaz.* 1, 196. (cf. ateusz). DEISTOWSKI, a, ie, zhożniczy, zbożny, deistisch. Zyl i umarł po deistowskiu. *Zab.* 5, 280. DEISTOWSTWO, a, n. zbożnictwo, die Deisterei.

2.) DEK, u, n., DEKA, i, ż. z *Niem.* die Decke cf. *Lat.* teges) przykrywania, przykrywka, nakrywka, nastolka, nascielnik, dywanek, derha, die Decke, Pferddecke, Gattendeck; *Sr.* 2: deka; *Crn.* deka, farkesh; *Vd.* koinka odeja, farkesh, koinka plahta, vlista, *Rg.* sacrafoc; *Crn. barb.* cjulter (ob. czołdar); *Rs.* obs. поакме. Postali mu konia dobrego, siodło położone z dekiem. *Biel. Sw.* 225. Manufaktury na deki końskie, kuce, kilimki. *Pam.* 83, 359. Na dzielnym koniu siedział, którego dek złoty nakrywał. *A. Kchan. W.* 330. Słoi szedł okryty haftowanym dekiem. *Jabl. Ex.* 70. Konia przykrywać deką płócienną czasu gorącego dla kąsania much; a zimnego czasu deka wełniana iomu zdrowa. *Cresc.* 521. - Deka, kilim, nakrycie, *Crn.* poplun; *Rs.* одбѣло; eine Tischdecke, Bettdecke u. s. w. Dek włosianych iedenascie dla okrywania przybytku. *W. Exod.* 26, 7. (opon. *Bibl. Gd.*) - Dabzek nad czym, das Dächelchen, Dachchen. Deki na ulach nappiękniejsze gontowe. *Kqok. Pas.* 18. - U narzędzi musycznych, u lutni, cytry, nakrywka, die Decke eines musikalischen Instruments; der Resonanzboden. U lutni grzbiet, w którym się głosa odbija, jest na dole, a deka s-kołem i z strunami na wierzchu. *Leop. praef. na Ps.* - Deka u zamku, blacha zamek przykrywająca, die Decke, das Oberblech eines Schlosses. Rygiel, kłamka, zasuwka, deka, sprężyna i inne części zamku do drzwi. *Teat.* 6, 6: 58. - Deka pastetowa,

przykrycia z ciasta, der Pastetendeckel. Deka, blacha albo papier, na którym ciasta się pieką, das Blech oder Papier, woran Kuchen gebacken werden. *Tr.* - Deka helmowa u herbu, der Helmsdeckel eines Wappens. *Tr.* §. Fig. płaszczyk, pokrywka, posór, der Deckmantel, die Beschönigung. Krzywoprzyśiętstwu swemu deki szukał, t. i. omawiał go, ogradszał, *latram perjurio quasi. Mącz.*

2.) DEKA, i, ż. daga, tulich; *Mącz.* der Dolch, deca, daszka *zdrbn.* qu. v. (cf. *Ger.* Degen, cf. strechen), *Gall.* dague; *Jcal.* daga; *Gr.* δαγω; *Hb.* דגה cf. tasak). Ukli-li go dekami. *Stryk.* 66. Deczka, daszka, mały tulich. *Mącz.*

DEKALOG, u, m. z *Greck.* dziesięcioro bożego przykazania, Dsiecaciorg, der Decalogus, die zehn Gebote. DEKANALNY ob. dękanalski.

DEKIEL, - klu, m, nakrywka panewki u strzelby, der Pfannendeckel am Schießgewehr. Dekiel z panewki i nabieć! *Kaw. Nar.* 277. (tryb musztry). DEKARZ, a, m. pokrywacz dachów, der Dachdecker. *Bndtk.*

DEKLAMACYA, yi, ż. kłosowanie-tonu i głośów do myśli, dla dokładnego oney wyrażenia, die Declamation. - Powstawanie przeciw czemuś, raczej zwawe, buyne, niż dowodzące i grantowne, das Declamiren gegen etwad. Pismo pełne deklamacyi, a ozose w dowody. - Gatunek krasomowy; eine Art Reden. Seneka pisał deklamacye. DEKLAMOWAC *cz. ndk.*, głosem i giestami myśl silnie wyrażać, declamiren. Deklamować na to, przeciw czemuś i głośno powstawać, gadać, gegen etwad declamiren. - Deklamować, krasomowkie się ćwiczyć. *Cr. Th.* to jest, w wymówieniu, sich im Declamiren, in der Redekunst üben.

DEKLARACYA, yi, ż., DEKLARACYKA, i, ż. zdrbn., oświadczenie się, oznajmienie, obwieszczenie, die Erklärung, Bekanntmachung. - Przyrzeczenie, obietnica, die Verheißung, das Versprechen. DEKLAROWAC *cz. ndk.*, oświadczać, oznajmować, obwieszczać, erklären, bekannt machen. - Przyrzekać, obiecywać, versprechen, verheissen. *Teat.* 16, 6: 28. DEKLAROWAC się ob. oświadczać się.

DEKLINACYA ob. Przypadkowanie, spadkowanie. forma, *Boh.* ohybla, ohybatelka; *Slov.* odchilnost, ohibatelka, oshilnost; *Sla.* pregibanje; *Vd.* pregybalshe; *Crn.* prestavnost; *Rs.* склонение.

DEKOKT, u, m., DEKOKCIK, a, m. zdrbn., wywar, wywarzyn, der Decoct; *Rg.* uvarak; *Crn.* varenica, okuha; *Sr.* 1. puska wotwatena. Napój lekarski robiony z wywarzenia roślin lub innych substancji. *Dyk. Med.* 1, 640. *Kluk. Rosl.* 2, 274.

DEKOMPOZYCYA ob. rozkład. *N. Pam.* 6, 318.

DEKRET, u, m., DEKRECIK, a, m. zdrbn., wyrok prawny, das Decret, das Urtheil; *Vd.* povela vlasa). Dekret albo orzeczenie, rozstrzygnięcie, które sędzia na sądzie między stronami czyni, którym iednego wolnym czyni, drugiego winnym być uznawa. *Saczerb. Sax.* 67. Wielkie bezprawie i krzywda na świecie, Dopiero prawo pisać przy dekrecie. *Zab.* 15, 236. Otrzymałem wezwaniem prawem dekrecik na Wc Pana z ekzekucją. *Teat.* 3, 67. Dekretami wzgardziwszy, sprawiedliwość czynią sobie samia. *Star. Vol. D.* Wyrok szczęścia albo dekret

- dekret śmierci słowa twoje będą dla mnie. *Teat.* 4, b. 153. Spieszcie się, bo skoro sędzia na dekret zadzwoni, może być gorzej. *Pot. Syl.* 82. skazanie, skazh, das Verdammungsurtheil. Dekreta oczywiście, za stawieniem się stron obu *ob.* Oczywiście, *oppor.* zaoezne, kontumacyjne, *qua v.* DEKRETAŁY, - ów, *decretalia papae*, die päpstlichen Decretallen. *Rey Ap.* 56. DEKRETALSKIE księgi. *ib.* 88. *id.* - DEKRETARZ, a, m. księga, w której ostateczne wyroki, podług formy, z dowodami i odwołaniami ułożone, mieszczą się. *Ostr. Pr. C.* 2, 45. (cf. *sentencyonars*), das Decretprotocoll, Urtheilsbuch. DEKRETOWAC *cz. ndk.*, wyroczyć, wyrok dawać, decretiren, den richterlichen Ausspruch thun. §. Dekretować kogo, skazować, einen verurtheilen, odekretować *dk.* - W niedługim czasie 150 na tenże zabój odekretowano. *Chroś. Farr.* 164. osądzono, skazano. DEKRETOWY, a, e, z dekretu. *Cn. Th.* wyrokowy, decretmäßig.
- DELATA, y, ż. (*ob.* deferować kogo) odniesienie, doniesienie do sądu, die Denunciation, die Angabe, Anklage, das Angeben, Anzeigen, die Anzeige. DELATOR, a, m. donosiciel, odnosiciel, donosca, oskarżyciel, der Denunciant, Anzeiger, Angeber, Ankläger. Delatory oskarżają podstępnie. *Hor. Sat.* 36. W *rodz. żółk.* delatorka.
- DELEGACYA, yi, ż. poczet osób mających władzę na siebie część wyższej władzy, z obowiązkiem sprawienia się z iey użycia. *Kras. Zb.* 1, 231. Deputacya, słowo dziś użyte na mieysce delegacyi, na dawniejszych konfederackich seymach zażywany, znaczy wszystko jedno. *Koll. P. P.* 4. (cf. komisya) die Delegation, Deputation. DELEGAT, a, m., DELEGOWANY, do delegacyi należący, deputat (*porucznik. *Farr.* 525. *Cro.* naruchnik, odluchnik, podoblasznik; *Vd.* odposhiljanik, odposlanik; *Bs.* odreghjen; *der* Delegirte, Deputirte. DELEGOWAC *cz. ndk.*, z ramienia swego kogo zysłać, einen delegiren, deputiren; *Vd.* odposlati, odposhilati; *Bs.* odrediti; *Cro.* narucham, odluchujem.
- DELEKTACYA, yi, ż. delektowanie się, rozkoszowanie, ucieśnianie, uciecha, die Ergözung; *Ec.* красованіе, красованіе. DELEKTOWAC kogo *cz. ndk.*, miło ucieśnić kogo, einen ergözen. DELEKTOWAC się *zaimk.*, ucieśzać się, zażywać delicyi, rozkoszować, sich ergözen; *Rs.* наслаждаться, наслаждаться; *Ec.* наслаивітися, крашуся, Delektować się z kim, *ob.* Pieścić się z kim.
- 1.) DELFIN, a, m., DELFINEK, nka, m. *sdrbn.*, zwierz, dłuższy od świni morskiej, w oceanie Europejskim. *Zool.* 594. *der* Delfin, eine Art großer Seeische; *Slo.* delfin, morska swina; *Czn.* delfin; *Vd.* delfin, dupin; *Bs.* duplin, pliskavica; *Cro.* delfin, dupin, pliskavica; *Rg.* pliskaviza. Delfin z swinia morska. *Otw. Ow.* 67. §. Delfiny u armaty, die Delfinen, die Handhaben an den Kanonen. Antaby u armat zowią delfinami, ponieważ na kształt tych bywają uformowane. *Archil.* 3, 60. (*ob.* uszy armaty. *Juk. Art.* 3, 290.
- 2.) DELFIN, a, m. niedgdy książę udzielnym delfinatu, późniejszy następca tronu Francuskiego, der Dauphin, der französische Kronprinz. *Humbert Delfin*, widząc się bezdzietnym, włości swoich odstąpił Filipowi, synowi króla Hispa, pod warunkiem, aby imię jego przyjął; od tego

Tom. I.

- czasu królowie Francuscy zaczęli dawać najstarszym synom swoim, dziedzicom tronu, tytuł Delfina. *Dyk. G.* 1, 162. §. *Zart.* delfin, ogólnie za starszego syna, następcę, dziedzica, pierworodnego, der Erstgebörne, der Erbe, der Thronfolger (im Scherze). Urodziła delfina. *Oss. Wyr.* DELFINAT, u, m. prowincya Francuska. *Wyrw. C.* 303, das Delfinat. *Dyk. G.* 1, 162. DELFINOWY, a, e, od delfina, Dauphin z, den Dauphin betreffend. DELFINOWA, y, ż. żona Delfina, Królewicowa Francuska. *Tr.* des Dauphin Gemahlin.
- DELIA, DELIJA, ii, DELIKA, DELIYKA, i, z. *sdrbn.*, szata zwierchnia. *Cn. Th.* gatunek kierei wciętoy, opończa, ein Oberrock, insonderheit ein Waffentuch; (*Cro.* della *vir strenuus*). *Ephesirir*, suknia żołnierska, którą na zbroję kładą, delią może być zwana. *Mącz.* Skanderbeg włożywszy na się wedle zwyczaju, deliia na pancerz, iechał miasto oglądać. *Baz. Sk.* 208. Dais co kurta, to dolomasi; co deliyyka, to nasuwies. *Dwor. H.* Zdjąwszy im poddańską suknię, w delie ie ubierają i do siebie na służbę biorą. *Petr. Pol.* 100. One z dzwiami koinierzmi delie. *Rey Zw.* 67, b. Deliyki z grabietów rysich. *Niemc. P. P.* 127. Czy delia przy koinierzu, czy koinierz przy delii ma zostawać? *Sak. Ok.* 15. (czy nos dla tabakierzy, czy ona dla nosa?) (cf. *Delutka*, delura, deliura). *§. Delia dębowa, dawny sposób leczenia francy, ein altes Mittel die Venetische Krankheit zu heilen. Nieszczęsna miłość szaty wymyśliła nowe, Paniom metle, mężczyznom delie dębowe. *Pot. Jow.* 162. *§. Deliiunak, *deliunak (*Croat.* delia *vir strenuus*), ein Eisenfresser, Bramatba. Tu o deliunacy, tu sławni rycerze! *Groch. W.* 462. Każdy w Deliiunaka kopią zawadził. *Warsacz, Pob. C.* 3.
- DELIBERACYA, yi, ż. rozmyślanie się nad czym, rozważanie, rozmyśl, die Berathschlagung; *Slo.* rozmyślenie; Uwaga, z różnych zdania złożona, która namawia do rezolucyi umysł radzącego się. *Lub. Roz.* 455. (cf. konferencya, obrada, namowa), jest to niby anatomia rzeczy zaproponowanej, bo rozbiera, składa, aważa iey najmniejszy cząsteczki. *ib.* DELIBEROWAC *cz. ndk.*, rozmyślać się nad czym, rozważać sobie co, rozbierać, rozstrząsać, berathschlagen. Dwie są uwagi każdego deliberującego, skutek i bezpieczeństwo. *Lub. Roz.* 456.
- DELICYA, yi, ż. delektacya, rzecz delektująca, specyał, eine Delicateffe. Najwięcej w *liczb. mn.* DELICYE, delikactwo, rozkoszniczy żywot, rozkosze, Ergögnisse, Bonne, Anmuth, Vergnügen. Tu nietylko o odzianiu mowa, ale i o delicyach albo rozkoszach tego świata. *Bial. Post.* 42. Annibala Kapuańskie delicye zgubiły, jak Bolesława Smiałego Kiiowskie delicye psuły. *Petr. Et.* 186. Casy ten dzień w okrutnych mękach, jako na delicyach strawił. *Birk. Kant. B.* 2. Ah cóż to za delicye, Gdy się uymiemy za szycie, I tam daley i tam daley, Będziemy się z sobą kochali. *Zabl. Bal.* 72. Widząc, iż sąsiedzi delicye piodzili, rzekł: hoynie używają, iakby jutro mieli umrzeć. *Budn. Ap.* 67.
- *DELIUNAK *ob.* Delia,
- DELIKACIK, a, m. *sdrbn.* rzecz. delikat, papinkarz, piészczoszek, ein kleiner Weichling, Partling. Delikacik żołnierzem nie będzie. *Opal. Sat.* 33. Niemasz nic śmieszniejszego, iak ubogi wyniosły delikacik. *ib.* 31.

DELIKACKI, a, ie, DELIKACKO *adv.*, pieszczony, wymalny, wykwiutny, przysmaczkowy, wytworny, delikatny, *Weichlich, weizärtelt*. Delikackie ciało. *Patr. Ek. 47*. Delikacki, rozkoszniczy. *Cn. Th. 927*. wöllüftig. Nie żył delikacko, jak domator iaki, ale żył jak żołniersz w trudach krwawych. *Birk. Chodk. 32*. DELIKACTWO, a, n. wymyślność, wytworność, przebieżanie, brakowanie w rzeczach, pieszczotliwość, *die Weichlichkeit, Weichheit*. Delikactwo, rozkoszniczy żywot, delicye. *Cn. Th. 927*. DELIKAT, a, m. pieszczoch, niewieściuch, wczasownik, papinkars, *eine Weichling*. Dla rozpustnych delikatów i Włofkich niewieściuchów służbę bożą skracaia. *Pimir. Kam. 90*. Choćby nierad, musi pić, aby go delikatem nie nazwano. *Haur. Sk. 159*. Delikat, rozkosznik. *Cn. Ad. 152*. - *Wrodz. żenk.* DELIKATKA, pieszczocha, *eine Weichliche, Weichlingin*. Biada tym boginiom, tym delikatkom upitronym. *Brud. Of. E. 8*. DELIKATNIE *ob.* Delikatny. DELIKATNOSC, *sci*, ż. pieszczoność, piekliwość, papinkowatość, *die Weichlichkeit, Zärtlichkeit*; *Bh. antloft*; *Slo. rozmarzoność*; *Crn. gingawość*; *Sr. 1. wachodność*; *Re. мягкошлїе, шбра; Ec. мягкость, счастлюбие, шасство, ласкосрдїе, ласкосрдшшо*. Cemu się sami do tego delikatności stopnia przywodzicie? *Zab. 6, 362*. - *Moral.* delikatność sumnienia i t. d., urażliwość, pieszczoność, *die Zärtlichkeit, Zärtlichkeit, Empfindlichkeit, Delicateffe*. Przes delikatność sumnienia mego, nie chcę być dużej narzędziem szuby iego. *Teat. 7, c. 19*. Jeśli to honoru mego delikatności nie naruszy. *Teat. 9, 85*. - Delikatność gustu, smaku, dowcipu, wybor, wykwiut, *die Feinheit, Scharfsinnigkeit*. - Delikatność względem drugiego, troskliwa względność, *die Delicateffe gegen andere*. Delikatności w oświadczeniu używać należy. *Teat. 3, b. 11*. - *ś.* Cieńkość, subtelność, *die Feinheit, Zärtlichkeit*. Delikatność pędza zaleca to malowanie, ten obraz, DELIKATNY, a, e, DELIKATNIE *adv.*, pieszczony, piekliwość, papinkowaty, wykwiutny, *delicat, weizlich, weizärtelt*; *Bh. antloft*; *Slo. chlipny, denglawny*; *Crn. gingaw, gingawost, prashu*; *Sr. 1. wachodny*; *Re. шбженный, пушленкїи, любосрдшнїи, сшасшлюшнїи*; *Ec. ласкосрдшнїи, мягкошпнїи*. Powszeczenie mówiać, białogłowy słabsze są, i delikatniejsze, niżeli mężczyzny. *Krup. 5, 237*. Delikatna gąbka. *ib.* Tak mam nos delikatny, że gotowam umrzeć od iakich zapachów. *Teat. 56, b. 25*. - Delikatny, subtelny, cieni, niezgrubiały, *fein, dünn, subtil*. Jassze to drzewko delikatne. *Vd. tinkosloshliu*). Na teorbanie naylepiej się wydaie ruszenie delikatnych palców. *Wgg. Mar. 1, 36*. - Dotkliwy, obraźliwy, *selbst zu verletzen, delieat, zart*. Cszowiek to widzę delikatnego sumnienia, i skrupulat. *Boh. Kom. 1, 65*. Delikatny człowiek cierpieć nie może cienia nawet, któryby mu honoru uwiacał. *Teat. 9, 20*. Sprawa bardzo delikatna, bardzo sawikłana. *Teat. 39, 258*. *Boh. Kom. 4, 72*. - Smakowity, wysmienity, wyborny, *köstlich, delieat, vorstrefflich, anderssehn*. Ananasy nader są delikacie i wyborne. *Mon. 67, 824*. Delikatne potrawy. *Teat. 46, 18*. Tego iedynie pragnął Apicyusz, aby iak naydelikatniey iadał. *Zab. 7, 196*. - Delikatny dla drugich, względny, odróżny, przeczony, pełną atencyi, *delieat gegen alle*

beten, voll Delicateffe. Obaczysz, iak delikatnie usługę Wc Panu. *Boh. Kom. 4, 257*. *DELIUNAK *ob.* Delia. DELIURA, y, ż., DELUTKA, i, ż. wolożska, ferozja, szuba, (*ob. delia*), *eine Bellechischer Oberroed*. Deliuę na sobie miał Tyrkciey roboty, którą piękny pasaman w krąg obchodził złoty. *Otw. Ow. 181*. Kędy owe skariaty twoie, któreś obiecował na deliury kraiać ianczarom swoim? *Birk. Kaz. Ob. F. 3*. Delutka, zwierzchnia suknia bez rękawów. *Tr.* DEMAGOG, z Greck. herszt ludu, wódz, naczelnik społstwa *Ec. народоводшшель. народоводшшвум demagogiem iestem, народоводшшво, naczelnictwo nad ludem*. DEMASKOWAC *cz. ndk.*, maskę słozyć, *pr. et fig. demaskiren, die Maske ablegen*; *Vd. odshemati, resobrasiti*). Proszę a demaskowanie się. *Teat. 9, b. 46*. *DEMBEL, bla, m., DEMBIEC *ob.* Dębiec. DEMESZ, DEMIESZ, a, m., DEMESZKA, i, ż. *szbrn.*, głównia Szamska, głównia demeszkowana, od miasta Damaszek, które my, tak iak orientalne narody takżę Damaszek i Szam nazywamy. Są to tedy głównie w Damaszku abo w Szamie plawione. *Czrt. Mfr.* (cf. *taban*), *die Damascener Klinge, der Damascener Mars* wyrwa do boiu, Już lemieże na demesze Wulkan pretafia. *Min. Ry. 3, 354*. Starodawna Tatarska demeska. *Pat. Pocz. 417*. Cszęto na płytkość demesza otwarte piersi wystawia. *Teat. 51, d. 106*. Owemi demesami iunackiem i opryszczkowie twarz mu poznaczyli. *Mon. 65, 360*. DEMESZKOWAC *cz. ndk.*, żelazo na wzór fabryk Damaskich kwiecić, *damasciren*, cf. *Re. шоронїи d. nacbicka*. Demeszkowany *Vd. tomoshken, tomassiran*. DEMONOWESZKA *ob.* Mendeweska. DEMOKRACYA, z Greck. gminowładztwo, gminorsądztwo, *die Demokratie. Mącz. - Modrz. Baz. 11*. *Re. народоншшльство*; *Rg. puukowladauje*. DEMOKRAT, a, m. który demokracji bronii, *szczyca a mnoży. *Mącz. bę Demokrat*, gminowładca, osoba z gminu, chudeusz, chudy pachofek. *W rodz. żenk.* DEMOKRATKA, *die Demokratinn*. DEMOKRATSKI, a, ie, gminowładcki, gminorsądny, *democratisch*. DEMONOMANIA, ii, ż. z Greck. szaleństwo djabelskie, dla którego ludzi zwano opętanemi. *Krup. 5, 616*. *die Teufelsbesitzung* (*ob. obses, opętaniec, nawiedzony*). DEMONSTRACYA, yi, ż., DEMONSTRACYKA, i, ż. *szbrn.*, okazywanie na oko, *die Demonstration, die Dezhnung, Beweisführung, der Beweis, Erweis*. Dowód prawdy matematycznej. *Zab. 11, 129*. DEMONSTROWAC *cz. ndk.*, zdemonstrować *dk.*, okazywać na oko, pokazywać iak na dłoni, zmysły przekonąć, po matematycznemu dowodzić, *demonstrieren, erweisen, beweisen*. 1.) DENAR, a, m, z Greckofac. pieniądz dawny Polki. *R. 1368* wartal groszy trzy; *R. 1620* szeląg ieden. *Ofsr. Pr. Cyw. 2, 300*. *eine veraltete Polnische Scheide münze*. *Glix. Wych. M. 1*. Arabowie i teras pieniądze wszelkie dinarami nazywają. *Czack. P. 2, 141*. 2.) DENAR, DYNAR, a, m.; *zwyczajn. szbrn.* DENAREK, DYNAREK, rka, m. dryfus, trójnóg, *der Dyr*

fuß. Kociet postaw na denarku, abyś podeń mógł węgle podkładać. *Sien. 565.* Garniec trójnogi abo na dynarso siojący. *Erax. Ob. F.*

DENKO, a, n. *zdrbn. rzeczown.* dno, der kleine Boden eines Gefäßes; *Rg. dānzo; Rr. донце, доньшко* (cf. donica). Szklanka bez denka, kulawka, ein Tummelglas, ein Tummelchen. *Tr.* Kapelusze z głębokiem denkiem. *Teat. 22, 58.* (z głęboką głową, Hüte mit einem tiefen Boden, tiefen Kopfe). *Denka na głowach od bronii padaly. *Leszcz. Cl. 84.* (przybico, die Fiedelhauben). - Denko pod co, podkładka, der Boden, die Unterlage zu etwas. Denka brak iessze Jeymości do czołka. *Off. Wyr. der Keller z. B. einer Haube.* - Denko, wieczko, przykrywka, der Deckel, das Deckelchen. Formę tę z wierzchu równym przykryć denkiem i kamieniem przyłożyć. *Haur. Ek. 178.*

*DENNOSC, ści, ż. dna, denna choroba, łamanie stawów, die Sticht, das Gliederreißen. Dennaść nóg, darcie nóg, dna. *Sien. Rej. ob. Pedagra; Vd. resvudenost.* - 1.) *DENNY, a, e, scyatyczny, dnawy, attrytyczny, suchobolny, gichtisch; *Bh. dnawj; Vd. resvuden, resvudenishen, derhavishen; Croat. vuldelyiv; Rss. грыжыныя; Eccl. членовоболѣзненѣ.* Denna niemoc, albo w stawiech bolenie. *Urzqd. 15.* Kto ma scyatykę, to jest, denna boleść, . . . *Spicz. 26. et 247.* Denna boleść, dna, to jest darcie. *Sien. Rej. Ec. членовая болѣзнь.*

2.) DENNY, a, e, od dna (*ob. duo*), Boden z, den Boden eines Gefäßes betreffend; *Rr. донный* (cf. bezden-ny). Denna sztuka, część armaty w śpiżu naygrubsza, pocsynająca się od dna. *Jak. Art. 3, 290. Egl. Miern. 2, 240.* das Bodenstück einer Canone; *Rr. obs. зеленянкаб.* Obręcze położone na dnie armaty zowią denne obręcze. *Jak. Art. 1, 138. Egl. Miern. 2, 240.* die Bodenreifen. Skrzynia denna w stawie, naygłębsze mieysce przy upuszcie, którym zbytnia woda upływa. *Osin. Zel. 85.* der Bodentasten, die Bodenhöhle in einem Leiche, die tiefste Stelle an der Schenke.

DENTYSTA, lekozab, zębolak, der Zahnarzt. Nayszercniejszy dentyści. *N. Pam. 16, 28.*

DEPCĘ *ob. Deptać.* *DEPCZYCZESC, tak może bydź zwan ten, co nie dba o rozumienie ludzi o sobie. *Petr. Et. 109.* der die Ehre mit Gassen tritt.

DEPENDENCYA *ob. zawisłość; Rr. подчиненность.* DEPENDENT, a, m. w ogóln. dependujący, subaltern, ein Abhängiger; *Rr. подчиненный, поддашень; Ec. подручный, подручник.* W trybunałach Pelskich, dependent, nazwisko młodzieńca, do nauki prawney spozobającego się, pod mistrzem w téj nauce biegłym, czyli mecenasem. *Kras. Zb. 1, 232.* ein juristischer Practicant, Expectant. Mecenas każdy za swoich dependentów odpowiada. *Vol. Leg. 7, 700.* (cf. palestra, palestrant). DEPENDOWAC od kogo. *Teat. 7, 26. et 52, 16. ob. zawianac, zalezec.*

DEPKA, DEBKA, i, ż., u szewców, drewnienko śpiczaste, które się pod hakę na kopycie posuwa. *Mag. Mfr. b. d. Schuster, ein spitziges Leistenhöfchen.*

DEPORTA *ob. Daporta.*

DEPOZYT, u, m. rzecz zwierzona ku schowaniu. *Farr. 527. Sax. Tzt. 42.* pokład. *Cn. Th. słożenie. Ufrz. Tr. 52.* skład, rzecz u kogo słożona do przechowania, das

Depot, die Hinterlage. *Fig.* Gdy S. ciało do skrytego schowano lochu, cudowna wonność wydała ludziom S. depozyt. *Sk. Zyw. 1, 307.* Więcey u nas ubogich w depozyt, aniż panów z depozytami. *Goff. Gor. 24.*

*DEPRESS, u, m. struna tonu opadającego, eine gedämpfte Saite, ein gedämpfter Ton. Jest dyszkant z basem, są szrednie tenory, Jest ślet rzewliwy, jest i depress spory, Są alty głośnie . . . *Kchow. 523.*

DEPTAC, - ał, depce, depcę *cz. ndk., sdeptać dk.,* nogą ciskać, treten; *Bh. dupati* (*ob. tupać, tupać, stopa*); *Cro. tepchem* (cf. *Cro. tepsti, tepem = bić*); *Sr. 1. teptam, taptam, tepcu, tepcem* (cf. *Germ. tappen, die Tappe; Hb. tap tapap, Lat. depresso, depresso; Hung. tapodom; Vd. tapat, stopit; Crn. taptati; Vd. tepsti, tepem = bić*); *Rr. топчамъ, топчы, топчамъ, топчамъ.* Deptać po ziemi. *Pot. Arg. 396.* Jeden drugiemu depce koniem pięty. *Jabl. Buk. G. 3. b.* Wydzicie na pozytywkarni, iesli skoro wznijdzie, często będąc deptane. *Birk. Dom. 115.* Rumus deptający, *pompe foulante. Jak. Mat. 3, 408.* - Deptać glinę, utłaczać, potłaczać depcać, treten, eben treten, nieder treten. Depcać skóry, jako szwiec, garbars, *Gr. δεψω, δεψω; Lat. depresso. Cn. Th. Deptać wino, jagody, grona, tłoczyć. den Wein treten, austreten, trodden, (keltern); Sla. věrshiti.* Grona pozbierał, a pacholeciu deptać one kazał. *Sk. Zyw. 1, 351.* dłażyć. 1 *Leop. Jes. 16, 10.* §. Deptać koło czego, pilnie chodzić a chodzić, włóczyć się ustawicznie, sich um etwas sorgfältig bemühen, die Gasse nicht schonen, sich das Gehen nicht verdrießen lassen. Deptać za sprawą. *Off. Wyr.* (kierować swoją sprawą, ustawicznie chodząc za nią, odwiadszając sędziów i prosząc). *Aliter* nie wprost, na okolo chodzić, z daleka tentować, nicht grade zu, von weiten sich wonach bestreben, Gelegenheit suchen. Już daley nie depcać piórem koło piota, Pytamy się, coli to taka za robota? *Łączn. Zw. 6.* Chytrze koło niey depce, J powoli w ucho szepce. *Jak. Bay 100. §. Moraln.* deptać po czym, deptać co, suchwale wzgardzać, bezwładnie snieważać, mit Gassen treten, höchst verächtlich behandeln. Przetoz cię świecie zdradliwy, Depcać iuz z twemi pompami, Czas ci też bydź pod nogami. *Dir. Lot. 7.* Wiarę pod nogi swoje rzucają i depca. *Mostr. Ap. 52.* Serce podniosłem to depce, co innych zadziwia. *Pilch. Sen. list. 1, 339.* Depce względy cnoty i obowiazków swoich, cały w tym, aby swego dokazał. *Mon. 65, 163.* Już nie po ziemi, decs po ludziach depce. *Pot. Arg. 396.* Niezbożny depce po lepszym, niżli sam jest. *Sk. Kaz. 3.* Kto pieniędzy nie ma, każdy go lekce waży, każdy po nim depce. *Star. Ref. 102.* Nie bądź pochylłem drzewem, niech cię nikt nie depce. *Rey Wiz. 51.* Zdeptanie, pogarda, das unter die Gasse treten, das Niedertreten. Jaka po tey sławie wzgarda i narodu zdeptanie. *Pam. 83, 2, 238.* DEPTACZ, a, m., *DEPTA, y, m. (*Cn. Th.*) co depce n. p. glinę, wino. *Włod. det Eretet; Cro. tepcz vagabundus, włóczęga, tulacz.*

DEPTALNIA, i, ż. gdzie się co depce, die Trittelstet, das Trittsaß. Grona pozbierał i w deptalnią wraucił, a pacholeciu deptać one kazał. *Sk. Zyw. 1, 351.*

Pochodz: dodeptać, nadeptać, obdeptać, odeptać, oddeptać, podeptać, pōdeptać, przydeptać, przedeptać, rozdeptać, udeptać, wdeptać, wydeptać, za-

depat, cf. *tupać, tupać, stopa, sapać, stopić, stopić, cum deruatis*.

DEPUTACKI, a, ie, od deputacyi, *Deputations*: Szymik deputacki postanowiony jest do obierania deputatów na trybunał. *Lesscz. Gl.* 73. *der Deputationslandtag*. DEPUTACYA, yi, ż. słowo dziś użyte na miejsce delegacyi, na dawniejszych konfederackich sejmach używanej, może się różnić tym od Komisyi, że deputacya jest zbiór ludzi, wyznaczonych do wykonania lub przygotowania dzieła, władzy prawodawczej służącego; komisyja zaś jest zbiór ludzi wyznaczonych do władzy wykonawczej. *Koll. P. P.* 5. *die Deputation, der Ausschuss*. DEPUTAT, a, m. deputowany, w powszechn. osoba z nadaną sobie na czas od wyższej zwierzchności władzą namiestniczą. W Polsce zaś szczególnie tak się nazywali sędziowie trybunału głównego, z ziem i województw od współobywatelów wybrani. *Kras. Zb.* 1, 253. 1.) *ein Deputierter, ein Abgeordneter, Rs. wyborczy*; 2.) *ein Obergerichtshofdeputierter*. DEPUTOWAC *cz. ndk.*, wysłać kogo z ramienia swego, zastępować się kim, *einen deputiren, abordnen*. Z apliką posłów deputują. *Jabl. Ez.* 175.

DERA ob. Derha. DERBISZ ob. Derwisz. DERBSKO ob. Derpy. DERDAC ob. Dyrdać.

DEREN, - renia, m. krzew Rutki albo Podolski pierwszy wielkości; owoc rodną na kształt małej oliwki, smaku podobnego jagodom Berberysowym. *Kluk. Rosl.* 2, 51. *cornus Linn.* Dereń Swidwa. *Jundz.* 138. *der Cornelbaum* cf. *Ger. Dornlein, Dierlein, Terling*; (*Bh. dtin larix*); *Bh. dtinka*; *Vd. drenn, dren, drenovu drevu*, (cf. *Vind. dren*: tarn, glóg); *Carn. drin, dreju*; *Slov. dtinowyj strom*; *Cro. drén, drenek*; *Rg. drjen*; *Dl. drin*; *Sla. drinovina*; *Bs. dren, drin*; *Rs. doren*; (*Sr. 1. wulki wówonca*). Dereń zawily. *Dar. Lot.* 5. DERENIAK, a, m. trunek na Podolu, robiony z jagod dereniowych; który gdy się wystoi, w smaku i kolorze podobny do wina Węgierskiego. *Ead. Hst. N.* 29. *der Cornelwein*: *Bh. dtinka, dtinka*. DERENIOWY, a, e, od derenia, *Cornel*; (*Bh. dtinowyj larignus*); *Cro. drenov*. Dereniowe drzewo, twarde, białe, szdatne na rękoiści. *Kluk. Rosl.* 2, 51. *Rg. drjenovina*; *Bs. drenovina, drinovina, dernovina*; *Cro. drenovina*). Czekają cię u mnie ubogie dary, Wąpienią się mlekiem dereniowe czary. *Tward. Daf.* 20. Dereniowe jagody. *Ead. Hst. N.* 29. *Cornelstirschen*; *Bh. dtinky*; *Rg. drjegnina*; *Bs. dargnina, dergnina, drignina*; *Vd. dreannalla, drenina, drenek, drenu sad*; *Crn. arlijzo, arlishke*. Dereniowy las *Rag. drenovisce*. DERENIORODNY, a, e, *cornifer Cn. Th.* rodzący derenie, *Cornelengegend*; cf. *Crn. Drinopojlje*: *Tracya*, 2.) *Adrianopol*; *Cro. Drenovo polye Hadrianopolis*; *Crn. Drinopojlja Thracus*.

DERESZ, DERESZAK, a, m., DERESZEK, - szka, m. *zdrb.*, koń czarney albo czarwoney maźci z pomieszaną sierścią białą, *ein stichelhartiges (stichelhartiges) Pferd, ein Knappe oder Fuchs, mit einigen wenigen untermischten weißen Haaren an den Seiten*. DERESZOWATY, DERESZKOWATY, a, e, iak derez upstrzony, *stichelhaas tig. Tr. Bndk.*

*DEREWACZ, a, m. Teraz wichry szturmowne derewaczem głuchym J tam i sam rzucają, iako listem suchym. *Zimor. Siel.* 26.

DEREWNIA, DEREWNICTWO ob. DREWNIJA.

DERHA, DERA, y, ż., kilim, *naftotka, deka, *eine Decke* ż. *B. Pferdedecke*. Jak tylko konia ochędoży, derhą przykryć go powinien. *Kaw. Nar.* 16. W kulbaczeniu derha tak ma być złożona pod wóyłok, aby icę mało co z pod kulbaki widać było. *ib.* 593. Okrywać kocami albo derami kofłkami. *Wolszt.* 37. Towary Tureckie, kobierce, kilimy, derhy. *Vol. Leg.* 4, 82. Aby konie zbyt nie parowały, okrywają się derami, osobliwie spracowane. *Kluk. Zw.* 1, 280. Konie po brzegach sioł w złotolitych derach. *Pot. Syl.* 198. Koń stoi już gotowy w złotolitej derze. *Pot. Arg.* 744. (w czapaku). (*Ross. дериюга, дерюжна*, gatunek grubej matery).

DERKACZ, a, m. ptak od głosu tak zwany, wielkością równy kuropatwie. *Ead. H. N.* 29. przepiórczy krol. *Mącz. chrościel, rallus Linn., crax Klein.* *der Bachstelz*, w kolorze podobny do przepiórki, w wieczor i w nocy uławicznie się odzywa. *Zool.* 245. *Rs. derkash*; *Crn. derkash*; (cf. *Crn. derkam* z sliagam, sliufig; cf. *Vd. derkati, derkati, poderkati, oderkati*: grześć, grzebać w piasku). §. Po wsiach ćwiki dworskie nowicyuszom i niebywalcom wyrządzą psikusy, iż ich wyprowadzą na derkacze, dając im karbik w ręce, po którym palcem chrobocze, niewiadomie wyszedłszy w pole, iakoby derkacze wabił, osłoniwszy się płachtą. W tym zaczone wygi wypadają, nuż po owym zaslonionym, każdy pytknie, gdzie dopadnie, drwając i szycząc z fryca. Zład sposoby mówienia liczne: po siał go na derkacza, t. i. wywiódł go w pole, naraził go na coś niedobrego, gdzie ma skórę wygarbują. Derkacze łowi, t. i. nie wie, co robi. Grał już derkacza, t. i. nie fryc, nie nowina mu to. Jdzie dopiero na derkacze, t. i. dopiero to jego pierwsze pole, ledwo co zacyna, zaprawuje się. *Łowit mu iessze derkacze t. i. iessze mu potrzeba doświadczenia.* Nie bywał na derkaczach, t. i. nie ma doświadczenia, nie bywał, nie ćwik, fryc. Przedni myśliwiec na derkacze t. i. niczego nie świadom; próżno się chlubiący z tym, czego nie zna. *Oss. Wyr.* (cf. *stoki przypiekać*).

DEROGACYA, yi, ż. uwłoka, uyma, ubliżenie, narazenie, *die Schmäherung, Schwächung. Jurid.* Derogacya nie znosi tak iak abrogacya dawniejszego wyroku; ale przeciwnym po części lub w zupełności ustanowieniem, sła bi go i nadwęża. *Kras. Zb.* 1, 115. *die Abänderung eines Urtheils*.

DERPY, - ów, *Torpatum*, miasto Infantkie z biskupem i akademią. *Lex. G.* 176. *Derpt. Dyk. G.* 1, 164. *Derpko. Tr. Derpat in Kiefland*.

DERUS, a, m. zdzieracz, co drze, zdzierca, *ein Schindet, der einem die Haut über die Ohren zieht, ein Pladet*; *Vd. dertnik, omusnik, omusoves*; (*Rs. derpud* gorzkie ostre rzeczy, n. p. chrzan, pieprz i t. d.) b) *pass. derus, odartus, ein Abgelumpeter, Abgeriffnet ob galgan*.

DERWISZ, DERBISZ, a, m. Derwiszowie, t. i. ubodzy, odłączeni od świata, zakonnicy Tureczy, *Klot. Turk.* 170. *Mik. Obs.* 261. *ein Türkscher Derwisch, ein Wind-Fig. tr.* chudy derbisz, goły iak Turecki Święty, chudeńsz, chudy pacholek, *ein armer Ritter, arm wie ein Bettler*.

módn, ein armer Teufel. Jam derwisa goły jak bison, nie mam nic. *Teat.* 11, 64. On chudy derbiss, nie ma nic, zgłodniały jak i ja. *Tręb. S. M.* 79. Ten się dzisiay w sobolach odmio jak ropucha, A jutro goły derbiss, w garść ubogą chucha. *Zegl. Ad.* 72.

*DESABILKA, i, ż. s franc. negligée damski, ein Damens-negligée. Widziałem Wo Panią, byłaś w desabilkach atlasowych. *Teat.* 28, b. 68. ob. desabilka.

*DESCENS, u, m. Medic. spadek n. p. główny. *Haur. Sk.* 407. sftok, od stozenia się na dół, der Herabstuf der Feuchtigkeiten z. B. aus dem Kopfe.

*DESEN, DESSIN, u, m. s franc. model, sposób, układ, das Dessin, das Muster. Posadzki s marmuru białego i czarnego, w różne desenie, przyozdobione malowaniami. *N. Pam.* 9, 276.

DESKA, i, ż. DESZCZKA, Deszczuka, Deszczuleczka zdrbn., (cf. tarńca, dranica, dyl) piłą wytarty z drzewa płat, znacniejszy nad grubość szerokości, das Bret; Sto deska, prtno; *Morav. deska; Bh. dca, dka, deska, desicka, prtno (Bh. desicka: klepka); Sr. 1. deska; Crn. dśka; Hg. deska, deska; Dl. daska; Rg. daska, aka, shu, scissa; dasotizza, scicizza; Cro. deska, deska, daska, deszczica, ciska; Sla. dasko; Br. daska, dačka, cka, dasccia; Rs. dōckā, dckā, mecnhga, mēch; Ec. mēch, mecnhga; cf. ciosac; Gr. daim, daim; cf. Nie d r f, et Succ. diak Eifch; cf. Ital. desco); Vd. dila, dilla, dilisa; Sr. 2. delā. Deska długa. *N. Pam.* 13, 39. Deskami pokładać, tańować. *Sr. 1. deskuyn, zdeskuyn.* Chce prajnamniej doskę s rozbitego ulapic okrętu. *Pot. Pocz.* 45. Ostatniej się deski uchwycił. *Tr.* (ostatniego ł. zodka, cf. braytwy się tonący chwyci, er hat das äusserste Mittel ergriffen. O deskę tylko od zguby bydz. *Tr.* o wios, o palec, nur ein Haar breit vom Untergange, dem Wetterben nahe. - Przewlekły go przez deskę z chudy jak gont, jak szczepa, śledź, skóra a kości, dūrre, wie ein Schindel, Haut und Knochen. - Z deski spadać, pod lawę, próby nie wytrzymać, von der Bank fallen, unter die Bank fallen, die Probe nicht aushalten, nicht bestehen. Gdyby herbów szlacheckich metryki pisano, Za co go, iaki, komu, od kogo nadano, Silaby z deski spadło wymyślonych figli, Silabyśmy szlachciców w parobki postrzygli. *Pot. Pocz.* 611. §. Deska do gnienienia ciała. *Cn. Th.* die Wente, das Leigbret. §. Deski, Deszczki, okładki książek, die Schalen des Clubandes der Bücher. Od deski do deski księę przeczytał: od końca do końca. *Cn. Ad.* 763. von einer Schale bis zur andern, von Anfang bis zu Ende, durch und durch. Biblią czternaście razy od deszki do deszki przeczytał. *Birk. Zam.* 26. Przewróć kroniki Polskie od deszki do deszki. *Orzech. Qu.* 11. Ma - li bydz ekucya, tedy musi bydz od deszki do deszki statutu. *Gorn. Dz.* 30. Umiał całą gramatykę od deszki do deszki. *Kraj. Pod.* 140. Wylczył im od deszki do deszki ich wszystkie lotrowskie sprawy. *Biel. Kr.* 680. §. Grobowa deska, truna, mary, grób, śmierć, das Leichenbret, der Sarg, das Grab, die Wahre, der Tod. Przodkowie nasi aż do grobowey dochowywali deski swiązków małżeńskich. *Món.* 76, 802. Przesięwzięli czołować się do deski grobowey. *Chroś. Fars.* 498. Człowiek, gdy się nie nadsiewa, Wpadnie w wieczor na deszczkę, choć po ranu śpiewa. *Rey Wis.* 150 b.*

Po maley chwili potém na deszce już leży, Już oo się mu kłaniało, procs od niego bieży. *Rey Wis.* 53. Ty śmieasz mi mówić iaszcz, Rodryka na grobowey rozciąguawszy deszce. *Morszt.* 190. (zabiwszy go).

Pochods: *deszczkowy, deszczuka, deszczuleczka, liczydeska.*

DESMAN, a, m. gatunek bobra, snaydujący się w Leponii i Rosyji północny, wielkości aszura. *Zool.* 342. eine Art kleiner Biber.

DESOLACYA ob. apustoszenie, DESOŁOWAC pułoszyc.

DESPEKT, u, m. zelywość, obelga, nieczcść, pogarda, die Verunehrung, die Unehr. Na co cię bóg iaszcz trzyma? abys gorszym był? abys mu despekty i nieposluszeństwa czynił? *Sk. Kaz.* 512. Despektu nie rad cierpiał. *Gwagn.* 670. Gdy kto-gardzi urzędem, despekt czyniąc urzędowi . . . *Petr. Pod.* 462. *DESPEKTOWAC cz. ndk., zdespektować dk., znieważać, zelywać, einen verunehren. Pysznego serca ludzie tych despektują i znieważają, którzy się ich woli sprzeciwią. *Star. Ref.* 9.

DESPERACKI, a, ie, DESPERACKIE, DESPERACKO, DESPERATNIE, po DESPERACKU adv., rozpaczwszy, rozpaczający, zwątpiwszy, pełen rozpacz, desperat, verzweifelt. Był on melancholiczney a prawie desperackiej myśli. *Sk. Żyw.* 1, 360. DESPERACYA, yi, ż. zwątpienie, rozpacz, die Verzweiflung, Desperation. Do ostatniej mię przyprowadziła desperacyi. *Pał. F.* 136. Desperacya, serca i siły dodaie. *Cn. Ad.* 155. DESPERAT, a, m. rozpacz, (cf. such), Bh. zausalec), ein Verzweifelter, Desperatet. Co za desperat suchwały! *Fab. Tel.* 264. Mam - liż dla przykrych zgryzot sołtać desperatem? Na zawaso rozbrat z lubym uczyniwszy światem? *Zab.* 11, 120. Desperat; samby się zabił. *Haur. Sk.* 422. - Zuchwalec, śmiełek suchwały, ein desperatet, verwegnet Frevlet. Oycy miał nader złego i desperata, który nietylko odstąpił od boga; ale i własno swoje syny palił i zabił na ofiary Baalowi. *Sk. Żyw.* 2, 293. - *Wrodz. tch.* DESPERATKA, i, eine Verzweifelte. Z owej spokoyney i niewinny dziewczyny taką zrobił desperatkę. *Teat.* 21, 86. DESPEROWAC intrans. ndk., zdesperować dk., zropaczyc, zwątpić, verzweifeln. Podłych to dusz snakiem, w nieszczęściu desperowali. *Bardz. Luk.* 65.

DESPOTA, y, m., DESPOT, DESZPOT, a, m. wedlug etymologii Greckiej, pan, rządca iedynowładny. *Kras. Zb.* 1, 234. der Herrscher. Serbscy książęta despotami się nazywali, a słówko despota po Polsku znaczy pan, po Słowiańsku *władyka. *Pim. Kam.* 344. (ob. władca). Deszpot, tytuł hospodarski, der Hospodar der Moldau, Wallachey. Deszpot prawdziwy był wygnan od Wołochów, a na to mieysce przyięli Alexandra za hospodara swego. *Gwagn.* 110. *J. Kchan. Dz.* 32. *Gorn. Dz.* 161. Rosyjański deszpot. *Kromi.* 578. (ob. Czar). §. Despota, absolutny monarcha, samodzierca, samowładca, iedynowładca, der Despot, ein despotischer Regent. Król nasz nie despotą, ale oycem i głową narodu bydz powinien. *Gaz. Nar.* 1, 170. *DESPOTSTWO, a, n. hospodartwo, panowanie hospodarskie, die Hospodarswürde. Tusczy mu despotstwo wracali. *Stryk. Turk.* K. 3.

DESPOTYCZNOSC, *sci, z.*, **DESPOTYZM**, *u, m.* despotyczne panowanie, absolutność, samodziernstwo, *der Despotismus, despoticches Herrschen*. Despotyzm, rząd iedyny na woli panującego zasadzony. *Kras. Zb. 1, 234*. Despotycznosc katy otoczona, do nog iednego sobie rownych knie. *Mon. 68, 170*. **DESPOTYCZNY**, *a, e*, **DESPOTYCZNIE** *adv.*, samodzierny, samowladny, *despoticch, unumschränkt*. Rząd despotyczny albo samowladny, gdy naywyższa władza, żadnemi nie określona prawami, od iedney panującego zawisła woli. *Wyrw. G. 113*. **DESSAWA**, *y, z.* miasto w Anhaltskim. *Dyk. G. 1, 134*. *Dessau im Fürstenthum Anhalt*, nomen urbis derivat a verbo *dssac* się, *Frenzel in Westphal. Monum. 2, 2414*. *quasi urbs stomachantium, Soruburg*. **DESSAWCZYK**, *a, m.* z Dessawy rodowity, *ein Dessauer*. **DESSAWSKI**, *a, ie*, od Dessawy, *Dessauisch*. **DESSER**. *Xiadz. 78. ob. Wety.* **DESTYLACYA**, **DESTYLLOWAC** *ob. Dystrylowac*. **DESZCZ**, *a, vel u*, **DEZDZ**, *G. dżdża, vel dżdżu, Dat. deszczowi, *dżdżowi, Instr. deszczem, *dżdżem, Plur. deszczoe, *dżdże, der Regen*. **DESZCZYK** *zdrbn., Slo. best, best; Bh. bestt, motosta, pršša, pršenice, pliščnice; Bz. daag, daagd, kiasja; Sr. 1. deiščej, deiščičil, dejšej; Sr. 2. deiščej; Vd. desh, dish, dishei; Crn. desh, shja; Hung. esö; Cro. desgy, godina; Dl. dashgy, godina; Sla. kissa, kisha; Rs. дождь, дождикъ, дождичекъ; (cf. Gr. δαυμ madefacio, Gr. δαυς rigatio; Syr. ܕܪܫܐ effudit)*. Mówimy w drugim przypadku *deszczu* lub *dżdżu*, bo też w starych księgach dwojako pisano naydujemy to słowo *deszcz* lub *dżdż*. *Kpex. Gr. 2, p. 244*. Gdy wapory (wyziewy) w chmurach, zebrane w krople do nas padaią, iest *deszcz*. *Kluk. Rosl. 3, 88. Hub. Wst. 160*. Bogini deszczu. *Crn. Marna*). *Deszcz* drobny pruszący *Bh. prš; Ger. Staubregen* (cf. *pryskać*). *Deszcz* drobny pada, mży *Bh. pršš, prššim, -eti, prššwati; Crn. pershy, es ršeselt*. *Deszcz* pada, *deszcz* idzie, *dżdży, es regnet, Vd. desh hodi, dish gre, disheti, dishuvati, dishuje; Cro. desgyi; Sr. 2. še hšič, še pabšič; Sla. kisha pada*). *Praca* wszystkie lato uftawicznie *deszcz* szedł. *Biel. Kr. 80*. *Dżdże* uftawicznie szły przez cale lato. *ib. 369*. *Deszcz* biie *ob. Bić*). *Mały deszcz* bywa z wielkiy chmury. *Zabl. Amf. 76*. (*oppos.* z małej chmury wielki *deszcz*, *ob. chmura*). *Jdzie deszcz*, iako cebrem lał. *Mącz. Na wiosnę ceber deszczu, lyzka błota; na iesień lyzka deszczu, ceber błota. Oss. Wyr. Deszcz* jak z konewki się leie. *Tr. Błoto* było, i bardzo ślizko od *dżdża*. *Biel. Kr. 579*. dla *dżdżów*. *Budn. Esdr. 10, 9*. *Dżdża* pragnę trawy, żeby orzeźwiały, *Dżdża* pragnę ziołka, które czesność wysila. *Kras. W. Ch. 35*. Ja tego iak *dżdża* a ieleń *arsódła* pragnę. *Teat. 24, b. 48. ob. kania*. Kto iest *dżdżu* oyciec? *Budn. Job. 38, 28*. *Błogosławcie* wszelki *dżdżu* i roso Panu! *W. Dan. 3, 64*. - *Deszcz* wielki nawalny, lunący, nawalnica, *ein Pladregen*. *Deszcz* *przewalny*. 1 *Leop. Zachar. 10, 1. Re. ливень; Crn. plóha (ob. pluta); Sr. 1. hšipenęza. Deszcze* ciągle, *Vd. dishouje, dishuvanje, dishoje; Crn. deshevjje; anhaltende Regengasse. Deszcz* z *śniegiem*, *Bz. suanisgiča*). *Deszczem* otomuszyć, *betegnen, Es. одождаши, одождаю, дождь випустити, *odeszczuć, *odidźuć*).

*Sr. 1. pšipersham appluo; Vd. akudishuvati perpluere *przedeszczuć, *praedidźuć*); *Cro. nadesgyen implutus; Sr. 1. podesčičil perpluit*). - Po *deszczu*, w *deszczu*, w *deszcz*, pod czas *deszczu*, im *Regen*. Po *deszczu*, po uftaniu *deszczu*, *nach dem Regen*. J ptasek, kiedy po *dżdżu*, każdy *główniey* śpiewa. *Rey Wiz. 35*. Po *deszczu* sawase awykła bydź pogoda. *Pafl. F. 254*. (cf. po wojnie bywa pokoy). - Dla *deszczu*, od *deszczu*, *vor dem Regen, gegen den Regen*. Gdy iedziesz w drogę, ano piecze słońce, Nie chrofi się dla *dżdża* wiać sobie opończe. *Rys. Ad. 15*. - Na *deszcz*, znakiem na *deszcz*, znamionuie *deszcz*, *das bedentet Regen*. Gdy się po mieszkaniach dymy wloczą, *na deszcz*. *Haur. Sk. 103*. - Z *deszczu* pod ryne z poprawił sobie z pieca na teb, *aus dem Regen in die Traufe kommen; Slo. trefil sam s figa na palicu*. Trafily tedy z *deszczu* pod ryne niebogic. *Zab. 13, 279. Tręb. Zimor. Siet. 236. Pot. Pocz. 454*. Od *sazdrosego* pana przytależ do *sazdrosey* pani, to tak własnio, iak z *deszczu* pod ryne. *Teat. 52, d. 74*. Ze *dżdżu* idziesz pod ryne; śmierci szukasz panie! *Pot. Zas. 28*. Ze *dżdżu* pod ryne uftapic, t. i. z małego nie-szczęścia w większe upadź. *Mącz.* - Jak *deszcz*, *dżdżem* padać z licznie, wie *Regentropfen, hánfig*. Jak *deszcz* padali, licznie zginęli *Cn. Ad. 289*. *Dziś* policzki *dżdżem* spadaią, *Teat. 20, b. 215. heute regnet es Ohrfeigen. S. Fig. Hoynym deszczem* swoje oko moczy. *Bardz. Tr. 90. Ehränenguß, Ehränenstrom. Zaluąc Pompeia* puszczają *deszcz* hoyny z oczu. *Bardz. Luk. 134*.

Pochodzi: *deszczonosny, deszczorodny, dędzczowy, deszczyle, didźyle, odedidźyle, deszczyl, didźowl, didźownica, didźylly*.

DESZCZKA, *i, z.*, *zdrbn. rzeczown.* Deska, *das Bretchen; Bh. bestila; Slo. bestičla; Hung. deszkótska; Sla. dascica; Cro. deschica; Rs. досчка, мешица, мѣб; Sr. 2. besta, bestičla*. Na bokach každy *deszczki* dwoie fugowania będą, przez które *deszczka* z *deszczką* się spoi. 3 *Leop. Exod. 26, 17*. Do grobowey *deszczki* wierność ci moię dochowam. *Teat. 28, 14*. (do śmierci, do trumny *ob. Deska*). Od *deszczki* do *deszczki ob. Deska. DESZCZKOWY*, *a, e*, z *deszczek, z desek, Bretet, Bretchen, Bret*; *Eccl. месомый; Vind. dilast, diln*. Lepsza iest żywność uboga pod przykryciem *deszczkowym*, niżli hojne gody w gošcinie bez domu. 1 *Leop. Syr. 29, 29*. (pod dachem podłym. *Bibl. Gd.*) *Rs. песчаный лѣсъ, drzewo na deszczki szadne*. (*Ross. дощаникъ* skrzynia *deszczkowa; hebel deszczkowy*).

DESZCZONOSNY, **DESZCZONOSY**, *a, e*, *dżdżonošny*, przynoszący *deszcz*, *Regenbringend; Rg. daxdonoslan*). *Deszczonosz* w rozlicne się stroi farby tęczs. *Bardz. Tr. 560*. **DESZCZORODNY**, **DESZCZORODY**, *a, e*, *deszcz* rodzący, *Regenerzeugend*. *Smutney iesieni* szczątek *deszczorody*. *Zab. 6, 331*. **DESZCZOWY**, *a, e*, *dżdżowy*, od *deszczu, Regen*; *Bh. et Slo. bestičowj; Sr. 1. dejščowj, dejščowne; Cro. desgyen; Rs. дождевый, дождевный, дождевый, дощанный, дощанный (cf. дощанъ, дщанъ flagiew)*. *Deszczowe* woda, *dżdżownica* *Cro. desgyevina; Vd. dishouniza, deshouniza, kap, friesbenza*). *Deszczowy* dół *Ross. вымокша*). *Deszczowa* glista, *dżdżownica, Vd. dishni*

sherv, dishonnik). Deszczowy ptak, DESZCZOWNIK, *Gall. pluvier*; *Lat. pardalus pluvialis*. *Trots.* 2, 4409. DESZCZUŁKA, DESZCZULECZKA, i, ż., *zdrbn. rzeczown. defka, deszczka, ein ganz feines Bretchen*. Ustrug deszczulecki. *Perz. Cyr.* 5. 20. *Bz. deszczka*; *Rz. дожётка; Ec. тесничка; Bz. топунка*.

*DESZCZYC *nialk. ndk.* (cf. dżdżyc) deszczem spadać, herab regnen, wie Regen herabfallen. Rozpiakali się dumając nad sobą, A z oczu isy im deszczą z serdeczną żalobą. *Przyb. Milt.* 298. DESZCZYK, a, m., *zdrbn. rzeczown. deszcz, ein kleiner Regen; Bz. deszczik; Rz. dardiz; Sr. 1. deszczik; Sr. 2. deszczik; Rz. дождики, дожжички*. Pamiętaj tylko pilnie, co się dzieje Wpród deszczyk mały, a potem się leie. *Bratk. X.* Złoty deszczyk, (pożyteczny na rok). *Fig.* Skropi nieraz to prochy deszczyk iez rąsisty. *Przyb. Ab.* 221. *DESZCZYSTY *ob. Dżdżysty*.

*DESPOT *ob. Despot*.

DETERMINACYA, yi, ż. przytomna śmiałość, die Entschlossenheit; *Rz. определенность*. Brak determinacyi *Rz. неопределенность, die Unentschlossenheit*. §. Przedsięwzięcie czego, postanowienie czego u siebie, myślenie czego, umysł, der gefasste Entschluß, der Beschluß; *Rg. odluka*. Dais od nich determinacyi proszą, komu uczynią preferencyą. *Teat.* 19, b. 37. DETERMINOWAC kogo *cz. ndk.*, przywodzić do jakiej decyzji, do jakiego u siebie postanowienia, einen determinieren, woju bestimmen. DETERMINOWAC się *zaimk.*, rezolwować się, postanowić u siebie, przedsiębrać, sich woju entschließen. Determinował się oddalić z tego kraiu. *Sk. Zyw.* 2, 144. DETERMINOWANY, ma to samo znaczyć, co odważny i śmiały; lecz dais znaczy raczsy, że kto gotów odważyć się na cnoty i niecnoty, wedle interesau. *Jeż. Wyr.* odważony na co, postanowiony, determinirt, entschlossen, bestimmt; *Rz. определенными, смёлкии, смёлк; oppos. неопределеныи*.

DETKA, i, ż. rzecz iaka czesa wewnątrz swoiey powierzchności, która się dmuchem nadyma, n. p. bańka, etwas innerlich gehes, wohl aufgeblasenes, eine Blase, Wasserblase, Seifenblase u. s. w.; *Rz. думкии, думамб*. Czy widziałeś te bańki na wodsie, te z piany Detki, gdy strumień pędzi powodzią wexbrany? *Min. Ryt.* 1, 293. §. Perla robiona, dla różnicy od prawdziwey, eine Glasperle, falsche aus Glas geblasene Perle. Detki, perelki szklane różnego kształtu i koloru, które przy hutach paciorniki z rurek szklanych przy kagankach robią. *Mag. Mscr.* Jubiler mieć powinien pilne oko, aby zamiast perel nie kupił detki. *Bals. Sw.* 2, 72. Kramarze perlami detki zowią, rubinami szkiełka. *Pot. Pocz.* 406. DETOSC, ści, ż. wklęsłość, wypukłość nadęta, eine aufgeblassene Höhlung, eine Höhlung, Wölbung; *Bz. dutost*. Płuca sawarto są w detosci piersi między żobrami rozciągającej się. *Zool.* 17. DETY, a, e, *imiel.* słowa dąć, geblasen; *Bz. duty*; (cf. *Ger. Däte*). Dęte instrumenta, czcste wewnątrz, które za dmuchaniem glos wydają, Blasinstrumente. Flety, trąby, waltornie, piszczelce, surmy, puzany, asalamie, dudy, są instrumenta dęte. Muzyka dęta *ob. piszczelna muzyka*. §. Dęty, wydęty, wydrożony, czcsty, piszczakowaty, wohl ausgehöht. Cymbaly dęte. *Zimor. Sisl.* 174. Zyla dęta, *vena cava*,

szerokim otworem do prawey serca komorki krew zewsząd odnosi. *Zool. Nar.* 8. *Kluk. Zw.* 1, 33. die Höhlader. Łodyga dęta, fistulosa, iak u traw. *Bot.* 39. Raka dęta *logi. Orw. Ow.* 622. Kiy dęty abo wydrożony, w którym miecz bywa. *Mącz.* - Dęta robota, wypukła, Höhlarbeit.

DEUTERONOMIUM, piąte księgi Moysesowe, *Rz. второезаконіе, das fünfte Buch Moses*.

DEWOCYA, yi, ż. nabożna bogomyślność, nabożność, die Devotion, Andächtigkeit, andächtige Betrachtung. Ma meża ślepego na dewocyi w Czestochowie. *Teat.* 22, b. 4. U Franciszkanów na dewocyi siedzi. *ib.* 28, 53. DEWOT, a, m. nabożniś, świętoszek, lizio obrazek, dławipacierz, ein Andächtler. DEWOTKA, i, ż. nabożnisia, święcica, świętoszka, die Andächtlerin, Bittschwester; *Vd. sveta peta*. Póydę do dewotek, bowiem tak więc zowią święta one dziewice i wdowy. *Opal. Sat.* 48. Dewótee słuźebnica w czymś przewiniła, Właśnie na ten czas, kiedy pacierze kończyła . . . *Kras. Bay* 66. Metressa, na ślarości dewotką. *Zab.* 13, 250. *Nar.* Furt stąd, o święto bezbożne dewotki! *Jabl. Ex.* 135. Oy dewotki o wódki, nie zaczynajcie modlitwy, z wzdychaniem na gorzki bul bul bul bul! *Mon.* 73, 200. (cf. bul! cf. ból). DEWOTNY, a, e, nabożniejszy, devot. *Bndth.*

DEZABILKA, i, ż. Franc. negliże, das Negligé. Wdziey dezabilkę. *Teat.* 51, b. 93. *ob. dezabilka*.

DEZDZ *ob. Deszcz*.

*DEZERTATY, - ów, dobra odbieźałe, odbieźalizna, in Etich gelassene Güter. *Tr.* DEZERTOR, a, m. właścicie wyolkowy zbieg, potym ogólniey zmiennik; odkłepca, der Deserteur. *pr. et fig.* Zawstydsi się ów podły deser-tor moiey siostry. *Boh. Kom.* 4, 187.

DEZOBLIZANTKA, i, ż. karetka na iednę osobę, n. p. doktor-ka, eine Kutsche für eine Person. Ja sobie tu karetkę dezoblizantkę na iednę osobę upatrzyłem. *Mon.* 74, 367.

D L

DJABEL, DJABOL, - bla, m. *DYABEL *Key Zw.* 57. czart, bies, szatan, sły duch, czarny anioł (czarny bóg), Czarny, (cf. wróg, arcywróg, Pan Piórkowski, Masur, Niemiazek (cf. *Ger. der Deutscher, der Deuter*, cf. die Schweden), pokusa, latawiec, mara, marchoit, matółka, lichó, kat, kaduk, choroba, nieczcześnie, bo-ruta, čma, wciornastek (cf. *Ger. der Tausend*) jabiko, djachel, djasek, djaśsek, didko), der Teufel, der Schwarze, u. s. w.; *Bz. et Slo. babel, das, obluda, jzy duch, přistrach, rarách, raráffel* (cf. raróg); *Sor.* 1. diabol, dyabow; *Rg.* djaval, huddba (cf. chudoba, chudy; *e contr. vero apud Persas, Tatar. etc.* chuda, chytya *Deus* cf. *Gott, gut*), vragh, sotóna, nápašt, strascno-silnik hudobki, necisti duh, duh zli, napasnik, zarni duh; *Cro.* djaval, vrag, vrak, szotona, hudich, napasnik, szumrak, malik, skrapca, zlódi, paklenik; *Di.* diaval; *Bz.* diavao, sotona, vrág, pogan, hudo-ba; *Crn.* hudish, hudo-ba, slodi, sludi, slomk, slumk, vrag, péš, raráshk; *Vd.* saton, poshtalens, slumek, supernik, vrashnik, hudish, sludei, sludei; *Sla.* vrág; *Rz.* д'ябoл, смнеуб, сапана, черуб, бесч, некошной; *Ec.* д'ябoл, зловч'лмнуб, міродержишель, волау-

πάρισι; *Gr. Lat. διαβολος; Turc. diofs; Pers. diuw*). Djaból etymologicznie z Greek., potwarca, obmawiacz. *Eras. Jgsz. T. 6. Kras. Zb. 1, 235.* Którzy się zwali aniołami przedtym, przez grzech djablami zostali. *Kul. Her. 62.* Kto czyni grzech, ten ze djabła jest; bo djabeł od początku grzeszy. *1 Leop. 1 Jan. 3, 7. - Prov. Phras. Gorszy od djabła. Teat. 55, d. 18.* Brzydka, jak djaból z piekła. *ib. 50, 36.* Nie tak szpetny djabeł, jak go małują. *Rys. Ad. 48.* (gorszy rzecz wystawiają, iak jest). Straszniejszy djaból w łabach, niż w saméj istocie. *Zab. 21, 388.* (nie każdy kasa, co wąsami trząsa). Nie małuj djabła na ścienie, być się nie przysnił. *Rys. Ad. 39.* (nie budź licha; psa nie drażni; nie wyciągaj wilka z lasa; nie igray z ogniem, nie żartuy). Bogu służ, a djabła nie gnieway. *Rys. Ad. 3. Teat. 22, b. 111.* (dogadźay każdemu). Djabłu dwie świeczki, bogu iedna, (słemu więcej nadkakuia). Ni bogu świeczki, ni djabłu ożoga. *Pot. Jow. 188.* do niczego, ni śmierdzi, ni pachnie (ob. ożog). Djaból nie śpi. *Archel. 2, 57.* (zawase się strzeż, przygoda za psem, zawase coś knuie, warzy). Gdzie djabeł nie może, tam babę posle, *Budn. Ap. 3. (ob. baba).* Djaból raz barankiem, drugi raz wilkiem. *Bial. Pofł. 245.* (gdzie nie staie wilczy skóry, tam lisicy nadstawia; gdzie nie przeskoczy, tam podłazi). *Prov. Vd. kader hudish je biu boun, je biu brumnostfi vefs poun; kumei je on sdran postau, je kak' prei hudish oftau; Kiedy djaból był chory, był wszelkiedy naboźności pełen; skóra zdrów został, iak pierwey djablem był. (cf. wilcza pokora). Wie djaból djabła. Bratk. D. b. (kto sam w piecu lega, drugiego ożogiem maca; zna swój swego). Trafil djaból na pogamina. *Rys. Ad. 67.* (swój, na swego). Djabła na djabła wsaadil. *Teat. 18, b. 15.* (klin klinem wybił cf. trafiła kosa na kamień). Nie ma djabeł czątki w raju. *St. Dz. 377.* (nie licz go do pocziwych; nie tu go szukay; nie tu on doma; nie tu miezka, nie z tego cechu, Saul unter den Propheten). Potrzebny, iak djabeł w Cześtochowie. *Zabł. Zbb. 41. Teat. 52, b. 88.* (iak Płat w kredzie; piątę koło, Vd. taku trebi, kaker torn vpeti). Djabła się nie boi, kto przy krzyżu stoi. *Zegl. Ad. 54.* (cnota puklerz; cnolliwy bezpieczny). Przy kościele ma djaból kaplicę. *Rys. Ad. 16.* (nie wszędzie się nęci). Milczał, iak zakłęty djabeł. *Teat. 12, b. 60.* Djaból rogaty. *Teat. 43, c. 84.* rozsochaty. - Djaból Wenecki; bądź od maszar zapuśnych Weneckich; bądź to, co Kartezyańskie djabły, (o których niżey), że po wsiach kupuią się od Włofkich kramarsów. *Oss. Wyr. Różno djabła małują. Pot. Arg. 742.* (w Polsce w Niemieckim stroiu; w Niemcech w czarney barwie, we Włoszech w ognistej, Murzyni w białej). - *Dictar.* Djaból nie chciał być kucharkiem, surmanem, mamką; ale młynarskim wieprzem, urzędniemy koniem i księżą kucharką. *Rys. Ad. 11.* Doktor kiedy ulśczy, dobry iak bóg; kiedy się nadgrody upomina, zły iak djaból. *Rys. Ad. 35.* Djaból w swej postaci, ksiązka Jana *Bokomolca* przeciw zabobonom, dała powód do wielu sposobów mówienia: n. p. Chwała bogu, że teraz na swej mocy traci, Skoro z druku wyleciał djabeł w swéj postaci. *Zab. 16, 154.* - *Variae phras.* djabłu duszę oddał. *Zabł. Ex. 160.* (bezsunienny). Tłucze się iak djabeł po piekło. *Oss. Wyr.* (iak Marek;*

niespokoiny). Jak djabeł na dobrą duszę, na bogatych paniczów czatuie. *Teat. 7, c. 19.* - *Transl.* W tym piśmie djabeł miezka. *St. Dz. 829.* (niebezpieczne, łapka na sumnienie). Djaból to własny, i na puśtkach zwady znajdzie. *Birk. Zb. D. b.* Siedzi pod figurą, a djabła ma za skórą (świątoszek i obłudnik). To jest cały djabeł ten chłopiec. *Teat. 17, 38.* (przebiegły). Djaból, nie kof, wsiął na kiel! *Teat. 17, b. 24.* (ifny djabeł, niepoczciwy, sły iak djabeł). W starym piecu djabeł pali. *Teat. 8, 58.* (pokusa na starych cf. im kot starszy). Czy się w to djabeł wplątał. *Teat. 43, b. 79.* (nieszczęściem się nie udało). Djabli mię w ten dom wnieśli! *Teat. 50, b. 140.* Wejornafcy mię djabli tu wnieśli. *ib. 142.* (nieszczęście, kaci, kaduk, choroba). Koniecznie mi piędzry potrzeba, żeby djabeł na djable, ia ie muszę mieć. *Teat. 22, 40.* żeby djabeł na djable stanął. *ib. 22, b. 77.* (żeby iak naytrudniey przychodzil; niech koszuie co chce). I djabłu ią z gardła wydrę. *Mqcz.* (by też naysroźszemu; samey śmierci ią wydrę). Chodźay iak lwi, snadźby się mogli i z djabły łamać. *Rey Zw. 185, b.* (i z smokami, z dziewięcailami). Co djabeł zgubi, to my znajdziemy. *Rys. Ad. 6.* (sgoła nic). Mówić, co djabeł każe. *Mqcz.* (wszystko się; ostatecznymi słowami kogo wybusować). Djaból go chyba dogoni. *Teat. 10, 82.* (żaden człowiek). O nim djabeł nie wiedział, gdzie się podział. *Teat. 30, 36.* (sgoła nikt, nawet i djabeł nie, cf. kat go wie, kaduk go wie, cf. bóg wie). Ma djabła, który mu o wszystkim donosi. *Teat. 25, c. 59.* Musi mieć djabła w sobie, *ib. 20, b. 190.* (przyrodzonym trybem to się dziać nie może cf. inkluz; *es geht nicht mit rechten Dingen zu*). Ma djabła w nosie. *Dwor. E. 2.* (wężu tęgiego, szczerwany, kuty, aspakami karmiony, kos). Jak przed djablem ucieka przedemną. *Teat. 21, 107.* (stroni iak od ogniego psa). Jak djabła tego cierpieć nie mogę. *Teat. 30, 35.* Daję we djabły, porsucie do djabła, oddadź djabłu, gum Henker fabren lassen. Daję we djabły te sprosne wykładowie pisma. *W. Pofł. W. 555.* Nie mogąc dłużej wytrwać, chce wszystko dać we djabły. *Gorn. Dw. 311.* - Ki djabeł, iaki djabeł, iaki djabeł, kto, któż, *wehret Teufel, wet Teufel.* Ki djabeł znouwu go tu nieosi! *Bardx. Tr. 29.* Coś to? czy ki djabeł mię zaslepił? *Tręb. S. M. 109.* Ki djabeł za cię ręczył? *Cn. Th.* (nie ręczyłem, nikt nie ręczył). - *Similiter.* Djaból tobie do tego, *quid tua id refert?* *Mqcz.* (co ci do tego? bynaimiemy, wcale nie cf. kat). A mnie djabli do tego, co teraz we Francyi... *Gas. Nar. 1, 16.* - *Interject.* Djabla! u djabla! *beym E...* Lecz djabła prawda, próznom na to ostrzył zęby. *Teat. 43, 3.* (zaiste, nie pewniejszego). A to co? u djabla! *Mon. 74, 359.* - *Aduerbiałter* iak diabeł z mocno, tęg, potężnie, *wie het Teufel, verteufelt, teuffelisch.* Koča ią, iak wszyscy djabli, alias mocno. *Teat. 6, 53.* Śmierdzi, iak sto djabłów. *Zab. 15, 64.* Za djabła, za djabły, ze djabły, po djable, z po djabelnemu, djabelnie, za katy, *teuffelisch, ganz verteufelt.* Po djable nas uczcił, śle nas ucześtiował, *mais nos tractauit.* *Mqcz.* Uderzenia w głowę, są za djabły niebezpieczne. *Teat. 50, c. 91.* Za djabła, za djabły go zażył chytrze, gracko, z mańki. *Oss. Wyr.* Za djabły mu tęg dopiekę. *Zab. 15, 192.* (baniebanie, kaducanie). Szkolny Mus pokarm ze djabły nieczyty.

niesyty. *Teat.* 43, b. 42. - *Aliter* za djabła; po djable, po djable, djaból po tym, djabłu się godzi, djabła warto, na nic, nic nie warto, das taugt den £ . . . , das ist den fenket werth. Djaból po tyżce, kiedy niema co iść. *Dzwon. Stat.* A. 3. Djaból po cności, kiedy pilniey kożucha na siwę. *Dwor. D.* 2. Kiedy niema czym płynąć, po djabła mi wiosła! *Zabl. Amf.* 4. To djabła warto. *Teat.* 7, d. 11. Gładkość bez cnoty stoż za djabła. *Papr. Prxy. B.* 3. Zolnierze tacy djabłu się godzą. *Rak. Pob. B.* 2. Rycers, iak się iaj tierpa, tak wszystko po djable. *Pot. Pocz.* 29. (złe, nie nie warto, nie potēm, ist alleß beyß £ . . .). W tym przeklętym mieyecu, wszystko idzie po djable. *Teat.* 11, b. 94. Po djable sprawa. *ib.* 22, b. 56. (djabelska, fatalna). Co nagle, to po djable. *Teat.* 29, e. 69. (co nagle, to złe. *Zegl. Ad.* 424. - *Interrog.* Za djabła to mam robić? po kiego djabła? : czemu, na co? nie ma przyczyny! - *Aliter* z djablem, za pomocą djabelną, czarami, czaroksięsko, ludzko, mit hülfß des £ . . . Z djablem owo ogromne zamczyfko musiał był zbudować, kto go założył. *Oss. Wyr.* - *Imprec.* Klnie i djablom oddaie. *Jabl. Ex.* 184. Poczai na nich djablami rzucać. *Nar. Chod.* 1, 147. Gdy nie pożyocy, sto djablów mu licy. *Dzwon. B.* 2. - *Imprecat.* Porwono djabłu! *Mat. z. Pod. A.* 2. (cf. porwon). Zeby go djabli porwali! *Teat.* 52, c. 26. Niech cię tam djabli wezmą. *Teat.* 55, b. 7. Zjedzże djabła! *ib.* 30, c. 49. Boday cię djabel miał z takim nporem! *Teat.* 35, c. 83. Ale do wszystkich djablów słuchaj! *Teat.* 24, c. 76. Jdź do regiment djablów! *ib.* 10, e. 46. (Vd. jidi posizi v'rit). U trzysta djablów. *Teat.* 22, 24, milion djablów. *ib.* 33, c. 17. sto djablów, sto kroć djablów, sto tysięcy, sto kroć million, kroć set, cme djablów, sworę, kopę, beczkę djablów, wściornastcy djabli. *Germani non incipiunt imprecari a sto djablów, sed statim a tyśiać.* - *Ellipt. omisso Subst.* U million kroć sto tysięcy, coż to! *Teat.* 30, 35. - §. II. Djabli Kartezjusza, Weneckie pół djable, nurki, osobki szklanne, podnurzające się. *Hüb. Wjß.* 202. *Cartthesianische Teufelchen, Ländchen.* DJABELEK, - lka, m. *zdrbn.* pokuska, czasem dziecko trefniś, figlarczyk, szczebiotek zabawny, ein kleiner Teufel, ein Teufelchen; *Cro.* vrásich. *pr. et tr.* A ta Anielka, ten kręcony djabelek, zwała mię kością w łeb, aż mi guz nabiegł. *Teat.* 22, b. 55. DJABELNY, a, e, DJABELNIE *adv.*, DJABELSKI, a, ie, DJABELSKO; po djabelsku, *adv.*, DJABLI, a, e, DJABLE *adv.*, od djabła, Teufel s; *Bh. et Slo.* bafelst; *Sr.* 1. dyaboli; *Rs.* діавольскій, діаволь; *Cro.* vrasji; *Rg.* hudobski, hudobni, djavaofski, djavogli, vrasij, sotonfki; *Bs.* diavaofski, vrasgji, hudobni; *Vd.* satanfki, poshtalenfki, vrasgji, hudizhou, hudizhen, slodejou, slomikou). Królestwo djabelskie burzą, a proporce Chrystusowe rozpościerają. *Birk. Dom.* 41. Szaleństwo djabelskie, abo demonomania. *Krup.* 5, 616. Cała rzęsa djabła. *Prxyb. Ab.* 147. Wyrwał nas z djablej mocy. *Piesń. Kat.* 82. Djabelskie gówno ob. Czartowfkie łayno, *assa foetida.* - Mustarda djabła, maż z czoanku na parchy. *Dyk. Med.* 1, 635. §. Fig. tr. Kaduczny, nieswyczynny, nadswyczynny, vertteufelst, teuffisch, ganz außerordentlich. U tych fornalów mina djabła. *Teat.* 3, 76. (straszna, lwia). Djabelnego mu

napędziłem strachu. *Teat.* 5, e. 58. Strzelam djabelnie, dlatego wszyscy mnie się boją. *ib.* 29, 24. Djabelski człowiek (przebieglec, kuty na cztery nogi, kaduczny łeb; do wszystkich). Tu trzeba djabelnego obrotu. *Teat.* 43, c. 17. Wyb. Djabło się wykreczał. *ib.* 28, b. 8. (szęcznie, szęcznie cf. sianem). Djabelskie szczęście ma, iż go wszystkie białogłowy milują. *Gorn. Dw.* 304. (nadswyczynne, opętane, niepojęte). Djabelnie się w niey zakochał. *Teat.* 30, e. 84. (za katy, bez przykładu). Djabelna to sprawa z jurem. *Teat.* 1, b. 10. (fatalna, niebezpieczna). Ta Wc Pani sprawa djabelnie złe podyzie. *ib.* 9, 30. A to djabelna rzecz, że iak człowiek raz umrze, inż więcej nie wftanie. *ib.* 15, 56. Takie żądanie djabelnie drogo mogłoby mnie kosztować. *Teat.* 50, b. 83. DJABELSTWO, a, n. rzęczy, sprawy, skutki djabelskie, Teufelstweß, Teufelst; *Boh.* bafelstwj; *Ser.* 1. dyablisto; *Ross.* дяволизм; *Vind.* hudizhnia, hudizhnoft, slodeinoft, hudirjoft; *Cro.* vragulia; *DI.* opachina; (*Ev.* діаволизм, обоганіе : potwarz; діаволизмую, *Gr.* διαβόλιον, potwarzam). Kóftuny częstokroć tak okrutne są, iż pospólstwo widząc ie, za djabelstwo ma. *Krup.* 5, 618. Zbory te balwochwaltwem i djabelstwem smierdzą. *Birk. Ex.* B. b. Djabelstwo, nielada wykręt, matactwo, cyganstwo niepospolite, ein Teufelstniff. W tym wszystkim jest iakieś niepowszednie djabelstwo. *Oss. Wyr.* §. Collect. djabelstwo : djabły, .ogól djablów, czartów, die Teufel. Narody te dzieci swoje ofiarowały djabelstwu. *J. Echan. Ps.* 160. Zabieżeli Jesusowi dwa, mając djabelstwo. *Leop. Math.* 8, 28. (opętani. *Bibl. Gd.*). Zwolennicy wypędzali djabelstwa, *Karnk. Kat.* 253. DJABLE, ecia, n., DJABŁATKO, a, n. *zdrbn.* ein junger Teufel, ein Teufelchen; *Rs.* дяволик. Są djabłeta wcielone. *Boh.* Djab. 2, 156. Powstaie na mnie tyśiać biednych djabłat, żyjących z kałamarsa. *Teat.* 20, b. 194. DJABLI, DJABLE ob. Djabelny. DJABLICA, y, i. baba zła iak djable, ein Teufelsweib; *Rs.* чертовка. Po słbie, niedługo znać dała, Ze równey sobie djablicy nie miała. *Jabl. Ex.* 200. Jdź na wieczne zgnięcie djablicie niepocaciwa! *Teat.* 1, 136. DJABLIK, a, m. 1.) i. q. djabelek *qu. v.* - 2.) *Botan.* większe obraski Aaronowe zowią djablik, bo mają korzeń kąsający. *Sien.* 80. Djablika abo S. Jana głowy korzenia, żaden człowiek przes iego kąsanie nie może iść. *ib.* ob. Gwiazdeczki. DJABLISKO, a, n., djaból nad djabły, biesisko, czartofko, niezgrabny djaból, ein ganzer gemachter Teufel; ein plumper ungeschlachtet Teufel. DJABŁOWY, a, e, do djabła należący, Teufels, dem Teufel eigen; *Rs.* діавольскій, діаволь. Dzieci djablowe. *Budn.* 1 *Joan.* 3, 10. (dzieci djabelskie. *Bibl. Gd.*). Uczynki djablowe. 1 *Leop.* 1 *Joan.* 3, 7. *DJABOLISTA, y, m. Naszego wieku zjawila się sekta djabolistów, daemontaci, którzy losy przescają, mają na sobie piątka djabelskie; jest ich na 600 tysięcy po Francyi. *Birk. Ex.* 9. Teufelsbannet. DJACHEŁ, - chła, m., DJASEK, - lka, m., *DYASZEK, *DYASEK, djabel, der Teufel, der Deutscher, der Dealer; *Bh.* das, starocjeffe słowo, obluda, zły duch, pistrak. Kto ma bydź u *dyaszka, agorszy się z paciarsa. *Por. Jow.* 232. *Dyaska tam miał czynić! *Cn. Th.* 85. Co

mi za nawy wymyślasz? cości się o nawach sniło? kiego dyabła za nawy powiadasz? *Cn. Th. 89.* Po djałku, po djabelsku. *Dud. 17.*

DIAK, DZIAK, a, m. kleryk Ruski, śpiewak cerkiewny, ein Clericus von der Griechischen Kirche, ein Kirchen Sänger, Cantor; *Rg.* diak, diakon; *Rs.* diak, sgiakan, koji sluzi missu, (a skulat : zak; *Cro.* diak, dijak : zak; *Cro.* diachki *literarius*); *Ec.* дякъ церковный, дячекъ, церковный причетникъ, церковникъ. (дякъ приказный, *Gr.* λογιγράφος sekretarz; *Ra. obs.* дякъ sekretarz, думной дякъ sekretarz stanu, a. Kantor, śpiewak; *Ec.* подьякъ, пѣсѣуб śpiewak). Diak cerkiewny. *Perz. Leb. 269.* Jakobyś przedtym nigdy diakiem nie bywał, i tryody switney nigdy nie czytał. *Pimin. Kam. 223.* *Ś. Sekretarz, der Secretair, Geheimſchreiber. Był diakiem u Sapięhu przedtym, niż uciekł do Moskwy. *Stryik. 658.* Przyjechało dwóch diaków *dumnych, iako to u nas pieczętarzów. *Zoth. M/kr. 50.* (sekretarsów stanu, abo kancelarsów, Staatsſecretaire, Sängler). Znana jest prostota onych starych pisarszów albo diaków. *Stryik. 243.* (o latopisaczach mówiąc). *DIACISCE, a, n., DIACZYSKO, *damin.* diaka a przytykiem, śpiewaczysko, kantorzysko, ein elender Kirchenſänger, Diaczysko będzie beczł iak kozieł. *Sak. Perzp. 53.* - Ś. Pisarczysko, ein Schreiber, (Schmiedler). Diacisce się omylilo. *Stryik. 607.* (iakiś latopiszec Ruski cerkiewny): **DIAKONSTWO** ob. dzjekaństwo, **DIAKOWIEC**, wca, m. Filiponi dzielą się na Popowców i Diakowców. *Czach. P. 1, 84.* Popowcy mają kapłanów, diakowcy tylko slug kościelnych diakami zwanych. *ib. 1, 301.* eine Secte in der Griechischen Kirche, die statt der Geistlichen bloß Kirchendiener hält. *DIAKOWSTWO, a, n. służba diaka cerkiewnego, das Kirchendieneramt, Cantoramt. Wszytek żywot swój na diakowstwie strawił. *Pimin. Kam. 327.*

DIALEKT ob. Dyalekt. *DIAMENT ob. Dyament.

DJASEK ob. Djacheł. *DIDKO, a, n. z Ruski. diabeł, der Teufel. Tak się rozśmiał brzydko, Ze gdyby na Rusi, toby rakił didko. *Jabl. Ez. A. 4.* Na cię iak didko ryknęła. *Pimin. Kam. 359.*

*DIED, a, m. *Rs.* дѣдъ dziadek, dziadunio, Großväterchen. Jedwabne owe słowa, bracięsięku, oyczonku, diedu. . . *Klon. Wqr. dą.*

DIETA ob. Dyeta.

DIEZYS czyli krzyżyk w muzyce przed notą położony, znaczy, aby zamiast tego tonu przed którym jest położony, wziąć wyższy półtonem. *Mag. M/kr. 4.* das Kreuz, das die Note um einen halben Ton erhöht.

*DIG ob. Dyg.

DIN DI DON! brzmienie czyli dźwięk dswonu, eine Nachschmung des Blöcchens, des Gesäuses. Kiedy na podróż wiozoną Magda się wybierała, Dswonica użyteczną naukę dla mnie dała; din di don, din di don. *Teat. 52, c. 25.*

DINAR ob. Denar. **DIONYZY** ob. Dziwiz. **DIURNAL** ob. Dyrnal. **DIWA** ob. Dsiwona, Dyana.

D L.

DLA *praepos. reg. Genit.* wyraża przyczynę, powód, sa-

miar, wegen, aus Ursache, für, um; *Sr. 1.* dla; *Sr. 2.* dla; *Rs.* для; *Ec.* для, дѣла, дѣлама (cf. dzieło, dziełstwo, działacz); cf. *Gr.* διά; *Vd.* sa - delu, savelo, satorai, sazo, sol; *Crn.* savol, savle; *Cro.* radi (cf. rad), sbog (cf. bo), saradi, sarad, kroza, krozech; *Dal.* chichya; *Slav.* cicha, saradi, poradi, radi; *Bozn.* cjechja, saradi, radi, cjechja; *Rg.* za, zaradi, radi, rad, sjechja, kröz; *Bh.* pte; *Slo.* pte (ob. *prze, *przez). **Dla** : przyczyna iakiego skutku, wegen. Ręka dla roboty zgrabiła. *Warg. Wal. 249.* (od roboty, z roboty, von der Arbeit). Racya, aus Ursache, wegen, dla tego : przeto, deswegen; *Vd.* sattu, satorai, satiga vojla, satogavolo, satogadelu; *Carn.* satogavolo, satorej, satu, torej; *Rs.* морорадъ; *Sr. 2.* dla tego, togodla; *Sr. 1.* jutęte węcę dla. Nazwan jest apostoł naczyniem wybranem, dlatego, że był prawie pism świętych iako naczyniem a iakoby almaryą. *3 Leop. Hieron. 4.* (przeto że był. i *Leop.*). Dlaczego, czemu, przez, weswegen, weshalb, warum. Tak nie byłoby żadney przyczyny, dlaczegoby się godziło, lub nie godziło. *Kucz. Kat. 2, 660.* (przezby, prior. *edit.*). *Boh.* proč; *Vind.* sajak; *Carn.* sazhavolo; *Rs.* чѣрѣ рѣди, для чего, за чѣмъ, по чему. - Powód, den Bewegungsgrund ausdrücken: wegen, aus, um. Przeczek Herodzie złośliwy, Dla Chrystusa boiaźliwy! *Grosch. W. 60.* (czemu się jego boiaź?). Pozwolili na ehrzoft, więcej dla boiaźni, niżli dla boga. *Bisl. Kr. 97.* mehr aus Furcht, als um Gottes Willen; Dla boga kogo prosić, przebóg, pro żywy bóg, einen um Gottes Willen bitten. Kapocy dla boga prosili hetmana, aby tam nie iędził. *Papz. Ryc. 106.* Dla boga! interj. ach um Gottes Willen! Dla boga! bywał kiedy taka lekkość proga. *Pasz. Bell. A. 4.* Dla boga! co to za cnota w tych ludziach była. *Fallb. Dis. O. 2.* - Uczyń to dla mojej przyiaźni. *Zabl. Zbb. 12.* thne das aus Freundschaft für mich; *Crn.* salubu; *Vd.* samojedelu, melnetwegen; satvojedelu s dla ciebie, beinetwegen). - Kierunek, wzgląd, stosunek, für jemand, in Rücksicht, in Ansehung seiner. Wiele mam dla (: dla niego) obowiazków. *Teat. 18, 50.* Kto wie, iak ta noc mogła bydz dlań nieszczęśliwą. *ib. 18, 12.* Idź procz, te mowy nie są dla mnie. *ib. 12, b. 25.* (nie przyśtoją, nie asykuia się, bergleichen Neben sind nicht für mich, schiden sich nicht für mich. Dsiwno mi, że ona cię nie lubi, gdy właśnie ięstę dla nię. *Teat. 43, c. 309.* du bist ganz für sie). - Przesnaczenie, cel, zamiar, die Bestimmung, den Zweck ausdrücken, für, wegen, zu. Nie dlatego człowiek jest, aby żył; ale dlatego, aby wedle rozumu żył. *Petr. Et. 25.* nicht dazu ist der Mensch, daß er . . . Dusza nie dla ciała, ale ciało dla duszy jest stworzone. *St. Zyw. 2, 233.* Królowie dla ludu, nie lud dla nich jest postanowion. *Modrz. Baz. 86.* Czy nos dla tabakierki, czy ona dla nosa? złotnik dał wyrok: nos dla tabakierki. *Kras. list. 92.* Nie dla wróżki był Augur; ale dla intraty. *Kras. sat. 119.* (nie dla nieba, ale dla chleba, non propter Jesum, sed propter eum). Dla zdrowia wшыtko cętek wytrwa. *Cn. Ad. 157.* Dla chwaly, by też nie wiedzieć co. *Gem. 62.* (chwala każdego wabudza). Dla kompanii dał się Niemiec obić. *Gemm. 62.* zur Gesellschaft, der Gesellschaft wegen). - Dla kogo, na pożytek czyj, für jemanden, zu seinem Bei-

stn (z *Datius commodi*). Cokolwiek jeden dla drugiego czyni, to wszystko, u nich z statecznej chętności pochodzi. *Warg. Wal.* 173. Nie wieszcie, czy mi dłań (dla niego) uczynił przykład. *Teat.* 18, 50. Ty jeden możesz i dłań zachować. *ib.* 18, 21. Do tych czas żyłem dla drugich; czas, abym żył i dla siebie. *Star. Nüm.* 2, 174. Bądźcie więc jedno dla drugiego, ponieważ jednakże macie chęci. *Teat.* 14, c, 50. Człowiek się nie dla siebie tylko ródził, żyć mu też tylko sobie się nie godzi. *Pilch. Sen. Hst.* 35. Tak nie dla siebie w iarmie robią woły, Nie sobie biedne miód zbierają pszczoły. *Stryk.* 257. *sic vos, non vobis.* Pszczołka nie sobie miód zbiera, Wół iarmem dla drugich kark sobie naciera. *Teat.* 46, b, 22. Nie dla siebie biedna owca wełnę nosi. *Budn. Ap.* 51. Dla dobrego gościa nie żałuj. *Cn. Ad.* 157. Urodził się nas dla (dla nas) Syn boży, *Ciebie dla (dla ciebie) dał przeklść sobie ręce. *Bogardz. Biel. Kr.* 19. - Dla, zapobiegając, um zu verhindern, wegen. Dla małej rzeczy wielką stracił. *Cn. Ad.* 156. Dla ptastwa nie siak, głupstwo. *Cn. Ad.* 156. (żeby ptaki siarna nie zjadły), Jagnięta od matek na noc odłączają dla podeptania. *Cresc.* 562. (żeby ich nie podeptały). Zbudował zamk, a isbice glina so: wazech stron oblepił dla spalenia. *Biel. Kr.* 154. (żeby ich nie spalono). - Dla, wyrażając przyczynę przeszkadzającą, wegen, vor, die Ursache der Verhinderung anzudeuten. Do tego przyjdzie za czas już nie długi, Ze dla pałaców mieć nie będą plugi Rol do uprawy. *Hor.* 2, 170. *Nar.* vor lauter Palästen würde an Ackerland fehlen.

Etym. cf. *diabolo, diabola*; cf. *wedla, wedle, podle.*

DLABIC, DLAWIC *cz. ndh.*, gnieść, ścisnąć, brzącać, futten; *Rz.* *сдавливать, сдавливать*; (*Bh.* *dlabati*: *dlubać*). Garncaś miękką glinę dławiąc, lepi naczytnie. 1 *Leop. Sáp.* 15, 7. Nocne dlabienie, gdy się komu we śnie widzi, jakoby był duszon, dlabion, *Mox.* *das Alp-bräuen, die Alp, die Eruth* (cf. *Mara*). Dławia jagodę, a gdy wytryśnie ziarno mięssem nieobrosłe, tedy się już godzą jagody zbierać. *Cresc.* 555. - Dlabić, dawić, dusić, brzącać, würgen. Do ostatka gdy mię siepa, dlabi, nęka, Mda biologiczowska nie przemogła ręka. *Chrost. Ow.* 101. Herkul w kolebce jeszcze wężo dlawi małemi rękami. *Leszcz. Cl.* 58. Seinay, przesyway; obcinay, brodz w iusze, dław jakoby muchy, a posyła dusze cma do Platona. *Parz. Bell. B.* 3. b. - Tłoczyć, dłażyć, ścisnąć, brzącać, pressen. Wina w prasie nie będzie dlawił ten, który był zwyki tłoczyć. 1 *Leop. Jes.* 16, 10. (dłażył). Obierali winnice swoje i dlabili). *Budn. Jud.* 9, 27. (Woczyli. *Bibl. Gd.*). - *tr. et fig.* Właź w stos bór żyjący, A rosem się stos dlawi. *Brud. Of. D.* 11. *einer wird vom andern gedrängt*: (dusi się, ścisnąć się). *Moraln.* Człeka w lednej strony przyciska i dlawi głupstwo, a drugiey zaś strony fraunek. *Gorn. Dw.* 560. - Dlawić robotę, nie robić z chęcią, jak się należy, ale poniewolnie z przymusom, z uprzykreniem, nieraczo, nierządwo, *verbroffen arbeiten.* od *dlubać*. **DLABIKURA**, DLAWIKURA, y, m. kurzygoh, słodziey na kury, ein *Süßerwürger, Süßerlieb*. Tu legł, nęgdy piwowej od chesagwi ciara, *Stary dlawikura.* *Kehow. Fr.* 247.

Pochodz: *nadtabić, nadlawić, oddlawić, podlabić, przydlawić, wydlabić, sadlabić, udlawić.*

DLAZIC, *DLAZYC *cz. ndh.*, nogami tłoczyć, deptać, gnieść, mit *Güssen treten*; (*Bh.* *dlaziti, dlabiti*: *brukować*; *dlajdenh, dlajenh*: *brukowany*; *dlajice, dlajicka* *plaska dachówka*). Niech go dłaży nogami nieprzyjaciel. 1 *Leop. Job.* 18, 13. (niech go dopce. 3 *Leop.*). Wina, w prasie nie będzie dłażył ten, który był zwyki dłażyć. 1 *Leop. Jes.* 16, 10. (dlawił ten, który zwyki tłoczyć. 3 *Leop.*) On szczęście i nieszczęście lekce sobie waży, A przypadł przygody pod nogami dłazi. *Rey Wiz.* 62. *Tr. fig.* dusić, dlawić, tłoczyć, uciskać, brängen, würgen, bräuen, bedrücken. Gdy jeden (z grających w szachy) liche piezski dłażył, Na co wietazego drugi ważył. *J. Kchan. Ds.* 90. Jeden z tych przyziaciół dla drugiego wszystko mało waży, Już tam wierz jednego obcy niech nie dłazi. *Rey Wiz.* 45. Jak sowy zająca, tak go wszyscy dłażą. *Rey Wiz.* 102.

Pochodz: *nadlawić się.*

DLON, i, z. ręka od iunktury do końca palców, die *flache Hand, von der Handwurzel, bis zu den Fingerspitzen*; *Bh.* *dlan, qu. bolina* *tufy* cf. *dól*; *Slo.* *dlan*; (*Sr.* 2. *dlon* *dlugosc*); *Sr.* 1. *dwon*; *Sla.* *et. Bz.* *dlan*; *Rg.* *dlan*; *Cz.* *dlan*, *pergische*; *Crn.* *et. Vd.* *dlan*; *Es.* *dlan*; *Rz.* *ладонь, ладоня*; (*Ec.* *долонь, длань, ладонь* *kadaido*); cf. *Gr.* *καταλον*. Dłoń cała w mięsie, *palma*; dłoń spodnia, *vola, der Handteiler*; dłoń zwierchnia, *Cn. Th.* *der Handrücken*. Dłoni dołek, *hir, lb.* *die Öffnung der inneren Hand*. Zwyczajnie znaczy samą szczególnie wewnętrzną część ręki, spodnią dłoń, *der Handteiler, die flache Hand*. Ręka dzieli się na grabiet lub część zewnętrzną, i na dłoń lub część wewnętrzną. *Krup.* 1, 142. Pieczenie dłoni, *snakiem* *ieft* *suchot.* *ib.* 5, 572. *Phras.* Swędzi-go dłoń, *świerabi*: spodziewa się pieniędzy, *die Hand juckt*; *man host Geld eingucken.* Ścisła dłoń, *ciarney* *dłoni* z *skapiec, sknera, kutwa, ein Knäuel*. Dawać całą dłoń: *hoynie*. Otworzyć dłoń: *rozdawać, seine milde Hand aufthun*. Zamknąć dłoń: *prześcłać dawać*. - *Mston.* Z duszybyim rada tę twarzyczkę dloniami obłożyć. *Teat.* 28, b. 31. (polickami, mit *Dhrfelgen*). Dłonią w dłoń bić, ręką w rękę, *hasło* *sgody, dobijając* *targu, Hand in Hand schlagen, mit einem Handschlag einig werden*. Dłonią w dłoń uderza; *sgoda! sgoda!* *Teat.* 36, c. 130. Przedaway, kupuy, handluy, *by* *dłonią* *w* *dłoni*: *zyk* *sobie* *ugoń.* *Klon. Fl. G.* 3. b. - *Fig.* Jak na dłoni: *oczywiście, na* *oczy, ganz augenscheinlich, handgreiflich, sonnenklar*. Miał go za proroka, który jak na dłoni, przyszłość i przeszłość widział. *Oss. Str.* 3. To tak iawnno; jak na dłoni. *Min. Ryt.* 1, 287. Już wszystko wiesz, jak na dłoni. *Pot. Syl.* 85. Pokażę mu to, jak na dłoni. *Boh. Kom.* 4, 125. *Zab.* 16, 184. *Siem. Cyc.* 40. W nauce tej: na oko się każda rzecz pokaze, i żywb jak na dłoni wystawi. *Rog. Dos.* 1. *prae.* - *Prov.* Kiedy mi na dłoni włosy urosną, *Cn. Ad.* 737. *ni* *gdy, wenn* *mit* *anf* *der* *innern* *flachen* *Hand* *Haare* *wachsen* *werden*; *nie!* *z* *Dłoni, miara, eine* *Handbreit, als* *Maas*; *Be.* *podagl, cetiri* *prista*). Dłoń castery całe składają. *Ofr. P. C.* 2, 296. Morze ułapiło od brzegu za szcęk dłoni, *Pam.* 83, 64. *Fig.* Wieka to ich na *oybawkim* *tronie* *Usiadłszy,*

długo, szczęśliwie dziedziści? nie uspiaszbyś niemi całej dłoń! *Pot. Syl.* 276. *DŁONIATONOGIE gąski. *Klon. Fl. A.* 3. b. *palmipedes*, *schwimmfähig*, *schwimmfähig*. DŁONIASTY, DŁONISTY, DŁONIOWATY, a, e, na kształt dłoni ułożony, die Gestalt einer flachen Hand habend; *Ec.* дланнєшый. Liście dloniste, f. *palmatum*, na pięć części podzielone jest, na kształt ręki na pięć palców. *Boh. Nar.* 56. Korzeń dloniasty, *radix palmata*, ma dwie spłaszczone główki, których apód jest palczasto podzielony. *Junds. Bot.* 2, 7. Liście dloniaste, *ib.* 27. - *§.* Wielkości dłoni, einer Handbreit, von der Größe der flachen Hand. Otu na dłoń dajesz dni moje. *Budn. Ps.* 39, 15. *not.*: „dloniste albo dloniowate; t. i. tak krótkie jak dłoń“. DŁONIOWY, DŁONNY, a, e, od dłoni, zur flachen Hand gehörig; *Ec.* дланный; *R.* ладонный. (*Ec.* долонный kadzidlany), Dłoniowa prążka, *incisura in manu. Cr. Th.* *§.* Dłoniowy, dlonisty, dloniowaty, wielkości dłoni, von der Größe einer flachen Hand. *Cr. Th.*

Pochodz: *dwydłtonny*, *trzydłtonny*, *czterodłtonny* i t. d. DŁOTO, a, n., DŁOTKO, a, n. *zdrbn.*, narzędzie od wydłubywania, das Hohlseisen, der Hohlmeißel, der Meißel, das Stemmeisen; *Bh.* bláto, bláttó; *Slo.* bláto, bláttó; *Morav.* bláttó; *Vd.* dljetu, dljetvu, glodila, ishodalo, isresalu, dljetze; *Crn.* dljetu, vovžehab; *Cro.* dléto, dléttze; *Di.* dlito, dubka, glabachka, dubachka; *Rg.* dljéto, ljéto, objeteliza; *Croat. barb.* mascklin; *B.* dljéto, dúbka, dubacka; *R.* длáто, долóто, долбнло, вадало, вадало; *Ec.* долóттє; *Sr.* 1. blójtto; *Sr.* 2. blójtto; Przepłaca on, co śnieżerz astucanym wyrwanie dłotem. *Hor. Sat.* 65. (cf. ryloc). Dłotka zelazna i świderki. *Goft. Gor.* 166. Stalszey pamiętka trzaby na tym grabie, Niż twe są dzieła, kielnie, pędzlu, dłóto! *Zab.* 9, 198. *Meton.* Dłóto: sznycerstwo, der Meißel, die Bildhauerkunst, jak pędzel za malarstwo. - Dłóta używają też cyrulicy przy rozczłonkowaniu trupa, do wycięcia zepsutej kości; są ordynaryjne, i żłobkowane. *Czerw. Nar.* 18, 39. DŁOTKOWATY, a, e, na kształt dłóta, meißelartig, wie ein Meißel. Przednie zęby są w końcach ostro dłótkowate. *Zool. Nar.* 24. DŁOTOWAC *cz. ndh.*, wydłótować *dk.*, dłótom wyrzynać, meißeln, ausmeißeln, stemmen, ausstemmen, ausgraben; *Vd.* dljetiti, dljetviti, dljetuvati, sdlijetuvati, vunsdljetiti; *R.* долóттннъ, долóчу; *Ec.* длáттó (cf. dłubac). Dłótnycie na marmurze wieczne jego czynu, Niech je widzą i wznowią godno ojca synu. *Off.* DŁOTOWY, a, e, od dłóta, Meißel: s, Stemmeisen: s; *R.* долóттннъ. Dłótowa robota. *Off. Wyr.* Dłótowy sznycerz, *dłótnik, *Vd.* dljetovez; dlijetnik, sdlijetovauz; (*Eccl.* длáттóдвáтнелъ *scapellofactor*, длáттóвагáлннлє *scapellothaca*).

DŁUBAC, - at, - ie, *cz. ndh.* drożyć, wydrożać, ryc, żłobic, wypychać, höhlen, höh! ausgraben, ausstochern; *Boh.* dlabati, dlabati, dlabati, (Bh. dlab fugowanie, laskowanie cf. dławić); *Slo.* dlabu; *B.* dubsti, izdubsti; *Cro.* dubati, dubam; *Di.* dubaiti; *Crn.* dóbsti, dóbem, dóbam; dóbem; *Vd.* dubiti, dljetiti; *Sor.* 1. dóbam, dóbam; dóbam, dóbam, dóbam, dóbam, dóbam; *R.* долбнннъ, комырннъ, колуцннъ; (cf. *Lar. dolabna; Durich.* 1, 372. *ff.* dub, dubto), Dłubię obraby, rycię obraby. *Cr. Th.*

Wider einsehnig, eingraben. Dłubanie, *actio sculptandi vel effectus*; *Cr. Th.* das Schneiden, Schneiden. Chędogie dłubanie, rzezanie. *Cr. Th.* (ob. rzeźba). *§.* Dłubac w czym; gmerać w czym, warin hetumstochern. Dłubio w zamku szkatulki, choć ją otworzyć. *Boh. Kom.* 1, 444. Golebicka w swej pulchnocy odzieży dłubie, Nie jedno piórko wyskubie. *Zab.* 15, 196. Dłubac w zębach, zęby wypychać. *Cr. Th.* in den Zähnen stochern, die Zähne stochern. Dłubac w nosie palcami, mit den Fingern in der Nase klauern. Dzieci aby w nosie palcami nie dłubały, rozjątrzywały bowiem miazdrę, wdat się ogień może. *Mon.* 70, 69. - Dłubac się w głowę: skrobać się w gł. się im Kopfe kratzen. Lepiej gotowo mieć wojsko, niż w głowę się dłubac, kiedy tuż nieprzyjaciel. *Pot. Arg.* 715. - Dłubac komu w miasku, szypać komu miasek. *Cr. Th.* einem den Wenzel fegen, den Wenzel plündern. - Dłubac co iedząc, obierać, *ogłodać, benagen, beklauen. Odłubac *dk.*, Odłub to skrzydelko. *Tr.* - Dłubac robiąc, od niechcenia robić, unlustig arbeiten, trödeln, zaubern, tändeln; *R.* komuryma. Inszą robić, insza dłubac. *Fr. Ad.* DŁUBAC się gdzie, dokąd *zaimk.*, drapać się dokąd, z trudem i powoli dokąd się dostawać, sich mühsam wo hinarbeiten. Kobak dłubie się do góry. *Endl.* DŁUBACZ, a, m, droźyciel, co wydłubuje n. p. koryta, czołna, *Włod.* der Aushöbler, der etwas höh! ausarbeitet, astycharz, sznycerz, pieczętnik; *der Kupferstecher, Vetschneider, Bildschneider*; *Vd.* dljetnik, dubez; *Ec.* долбнннъ. *§.* Który dłubie a nie pracuje, mitrężny, mitręga, ein unlustiger Arbeiter, ein Erdbeiler, Zauberer. *Bndr.* - DŁUBACZKA, i, *z.* narzędzie od dłubania, ein Werkzeug zum Schneiden, Stochern; *R.* dubacka, dúbka). Dłubaczka do rzezania, śniecerka, rzemieślnicza, ein Schneidmesser zum Einschneiden; *Sr.* 1. dóbpacij, pęcna. Tak potrzebny jest wzór rzemieślnikowi, jako guyp, dłubaczka, pila, bez których nic począć nie może. *Pilch. Sen. list.* 2, 78. Dłubaczka halwierska, spatelka. *Cr. Th.* der Spatel der Wundärzte; *Bh.* dlabatfo. - Dłubaczka zębna, narzędzie do zębów wypychania, *Włod.* piórko do zębów, śpilka do zębów, dłubizab, zębodłub, der Zahnstecher. DŁUBANINA, y, *z.* ciągle dłubanie, drobiazgowy robota n. p. płowienie, wybieranie z ziarna, langweiliges Stochern, Klauen, Trödeln. *Fig.* Matactwo, Drobizg, Drobizgostery. - *Collect.* rzeczy dłubane, drożone, etwas Einschneidtes, Eingegrabenes. *Klész. Zd.* 67. DŁUBIUCH, a, m, tyżeczka od dłubania w uszach, der Ohrlöffel. *Tr.* DŁUBIZAB, DŁUBOZAB, - eba, m, dłubaczka zębna, drowienko, piórko, śpilka do zębów, der Zahnstecher; *Rg.* zubátka; *Cro.* zubátka, zubodub; *Sr.* 1. zubow tjjstjet; *R.* spilka od zabi, zubatka; *Ross.* zubozacsmak. Zębaczko abo dłubozęby. *Teat.* 12, 126. Dłubizębem zęby przeczyszczać. *Teat.* 49, c. A. 2.

Pochodz: *nadłubac się*, *odłubac*, *odłubac*, *podłubac*, *podłubac*, *przedłubac*, *przedłubac*, *rozdłubac*, *wdłubac się*, *wydłubac*, *zadłubac*, *złubac*. DŁUG, u, m, należyć komu od kogo, którą kto komu płacić winien, die Schuld, die man einem schuldig ist in zehlen, die Geldschuld; *Bh.* et *Slo.* dlug; *Sr.* a. dlug; *Sr.* 1. dóm, dal, wilmatościj, *Vd.* doug, vunoftja, vunoftja, dolg, douh; *Crn.* dolg, a dolg: dlugi,

gula in longum excedit; *Cro.* dŭg, dŭg, dusnoszt; *DI.* dŭgh; *Sl.* dŭg; *Hg.* adósság; *Rg.* dŭgh, dugh; *Bs.* dŭgh; *Rs.* долѣб; cf. *Arab.* نڤ *extrahi ex debitis*). Są niektóre długie, co e nie nie pozywają; dług długiem. praece jest, choć się go nie upominam. *Gorn. Sen.* 405. Długów cierpieć nie mogą. *Boh. Kom.* 2, 403. (placę wszystko). Dług, wielki ciężar. *Cn. Ad.* 158. Długów ma, iak włosów na głowie. *ib.* 161. utonął w długach. Utopiony w długach aż po uszy. *Klok. Turk.* 95. Dług zaniedbany ginie. *Cn. Ad.* 162. Długi idą w długą. *Dwar. E.* (ob. dlugi). Wziął go djabel za stary dług. *Rys. Ad.* 72. (iuz dawno godzien był piekła). W długu brać. *Herb. Stat.* 519. an *Schuld annehmen*. Dług długiem, a to podarunek. *Off. Wyr.* (*qui bene distinguit, bene disputat*). Reszta długu pozostała *Rs.* долгика. Długi płacić, pospłacać, z długów się wypłacić, wybrnąć *Br.* izdusagitsie; *Cro.* odusitiasie; *Ec.* ошдологовашася, расплашашася, долѣб заплашаша. Długów się upominac, *Bs.* skogjatti dŭg, skuppiti dŭg); Długów wymaganie *Rs.* прасежѣ, długów wymagać *Rs.* правемжѣ; *Bh.* na bliŭ bat, na borg dadz: na bliŭ bat, na borg brać. - *Fig.* dług śmiertelności wypłacić. *Pilch. Sall.* 143. umrzeć, der *Ratut die Schuld bezŭŭen*. Panowawszy wiele lat, musiał się uiszcić śmierci z długu. *Stryk.* 233. musiał umrzeć. §. Powinność, obowiązek, należność, *die Schuldigkeit*. Boże, czy zdarzasz co, czy nie; tyś bogiem, Ześ stwórca, za to dług mój wiernie służyć. *Zab.* 11, 1. *Koff.*

Pochodz: *dluzek, dluzen, dluzny, dluznik, dluznica, dluzyl sie, nadluzyl sie, odluzyl sie, zadluzal sie, zdluzal.*

DŁUGAWY, a, e, Długawo *adv.*, cokolwiek długie, obdłużny, etwas lang, länglich; *Bh.* blaushaty; *Vd.* dangoviten, podougi; *Rs.* долѣбниѣмъ, долговѣшныѣ. Czworograniec długawy, *parallelogr. Rog. Doś.* 1, 44. Łodzi wąskie długawe. *Przyb. Lux.* 13.

DŁUGI, a, ie, *Comp.* Dłuższy; *oppos.* krótki; lang; *Bh.* blaush, *Compar.* belŭŭi, ab *obsol.* belŭ cf. dalszy, daleki); *Sl.* blaush, bliŭi, bliŭŭi, bliŭŭi; *Sr.* 1. bolŭi, bliŭŭi, bowŭi, bowŭiŭi, bliŭŭi; *Sr.* 2. bliŭŭi, bieŭŭi; *Vd.* doug, dolg, dolge, dalabé; *Vd.* doug, dung, dong, deli, deleishi; dalsi; *Cro.* dŭg; *Sl.* dug, dugacsak; *Rg.* dŭgh, *Bs.* dugh, dugh, dugi; *Rs.* долѣбъ, долѣбъ, длинныѣ, *Gr.* долѣбос; *Arab.* ڤنڤ; *Hb.* ڤنڤ *gadel*). Długi co do czasu, trwający, trwały, lang, langwŭrtend, in *Ansehung der Zeit*. Choroby długie, które dłużej nad setny dwudziesty dzień trwają, iak puchliny, różne wyrzuty . . . *Krup.* 5, 7. Niech cię Pan Bóg chowa nam na długie lata. *Groch. W.* 160. abyś długo czas był żyw, a iżbyś był długowiecznym na siemi. *Kosz. Lor.* 80, 6. Wykrzykiwano: długie lata cesarzo-wi! *St. Dz.* 742. - Długi, długim się odawiający, nudny, langweilig, lang. Nie uwierzysz, iaki mi czas długie; od godziny iuz nudzę się. *Teat.* 24, c. 85. Czas każdy długie w kłopotcie. *Rey Ap.* 84. Dłuższa Sobota, niż Niedziela. *Cn. Ad.* 161. *Sl.* bliŭŭa Sobota, neŭ *Rebela*. - W długą iść, w przewłokę, sich in die Länge ziehen, auf die lange Bank kommen. Gdy w długą szło obciążenie, mocą odeprzeć nieprzyjaciół odważył się. *Krom.* 759. Nie dobywali zamku pilno, satym to szło

w długą. *Bial. Kr.* 367. Possłoby to w długą, na posilki czekać. *Warg. Cez.* 132. Tuszę, że ta rzecz nie postąpi w długą. *Groch. W.* 254. W długą proces powlece się lat kilkanaście. *Falib. Dis. F.* 3. Długi idą w długą. *Dwor. E.* ob. dług). Na długą snosi się (z zamilczaniem, n. p. rzecz. wojnę i. t. d.) es schein was langwieriges werden zu wollen. §. Względem miejsca dlugi, mający długości rozciągłość większą od szerokości i głębokości, lang, dem Raume nach. Frankowie długich sukien używali. *St. Dz.* 494. Średni palec zowie się też dlugi palec. *Krup.* 1, 148. Uczynił dłuższe powroki twoie. *Leop. Jes.* 54, 2. Na murawę ciskał się, iak dlugi. *Zab.* 14, 241. et warf sich hin, so lang er wat. Galatea nad długą olszą urodziweza. *Otw. Ow.* 544. nad wysoką olszą, hoch. On dłuższy od brata, wyższy, większy, höher, größer. *Fig. tr.* Długi język ma. *Teat.* 53, b. 50. świegotliwy, niedobry do sekretu). Długą rękę ma: złodziey. *Cn. Ad.* 361. er macht lange Finger. - Na długą: na dłuŭ, in die Länge. Trzeba wiedzieć, iak wiele która figura ma na długą i na szerszą. *Grzyp. G. F.* 4. W długą, daleko, w długą drogę, w pole, ins Weite, in die Weite, ins freye Feld. Koń, zbywszy iedca, w gęste chroŭty w długą uciekał. *ib.* 1, 572. Do szabli nań skoczą, on w długą popuszczal, uciekł przez trzy rzeki. *Pap. Gn.* 1029. tr. Nie rozwodząc się w długą, powinność ta na trzech rzeczach zależy. *Petr. Ek.* 70. w długą rozprawę, szeroko). - **DŁUGO** *adv.*, Dłuższy *Comp.* - *oppos.* krótko), lang, lange; *Bh.* blaush, *Comp.* belŭ, bŭŭi, cf. daley; daleko); *Sl.* blaush, bliŭŭo, belegi; *Vd.* dougu, del, dele; *Cro.* dugo; *Sr.* 1. bolŭo, bowŭo, bliŭŭo, bliŭŭo; *Sr.* 2. bliŭŭo, bliŭŭo; *Rs.* долѣбе, долѣбе; *Ec.* долѣбъ, длинныѣ. §. Co do czasu, o teraźniejszości i przyszłości; o przeszłości zaś: dawno *qu. v.* lang, in *Ansehung der Zeit*, doch bies von der Gegenwart und Zukunft; von der Vergangenheit muß es heißen: dawno). Długo się dobre pamięta; a zle ieszcze dłużej. *Cn. Ad.* 159. Kto sobie długo żyć obiecuie, rzadko się, iako trzeba, sprawnie. *Cn. Ad.* 401. Niedługo to tego. *Teat.* 15, 29. Niedługo twego wesela. *Cn. Ad.* 574. Już też długo i wiele snościem cierpliwie. *Hul. Ow.* 239. Długoby o tém mówić. *Cn. Th.* A długoż tego będzie! *Zegl. Ad.* 3. Długo żyć *Rs.* многолѣтствовавъ; *Ec.* долѣблѣтствовавъ, долѣблѣтствовавъ. Nie za długo: wkrótce, in *Kurzen*. Nie za długo po nią tu przyjdą. *Psalm.* 67. Jak długo s pólki; tak długo: póty, wie lange; so lange. Jak długo żyiesz, tak długo trzeba ci się uczyć, iak żyć. *Pilch. Sen. list.* 2, 239. *Vd.* taku dougu, tezhais, dozhas). Nieprzyjaciel wie, *długo na granicach leżeć macie. *Gorn. Wl. T.* (iak długo, czy krótko). Na długo: na dlugi czas, auf lange Zeit, in die Länge, auf die Dauer. Piękność nie na długo płaci, Nagle pozorny czas iey krasę straci. *Morxt.* 240. - W długo: w długą (ob. dlugi), szeroko, daleko, ins Weite, weitläufig, in die Länge. W długo rzeczy nie wiodąc, szalonym impetem na przednią straż uderzył. *Psalm.* 90. §. Długo, względem miejsca czyli placu, daleko. *Cn. Th.* lang, in *Ansehung des Raums*, lang hin, lang gestreckt. Długo się nosi. *Tr.* Długo koniowi ogon spuścił. *ib.* *§. Zdlu-

ga, z dawna, *seit lange*. Oto z długa pożądaný dzień przyszedł. *Teat. 47, c. 129. Bh. zblanba z wolna, powoli, wolno, po mału. *DŁUGOCHWOSTEK, fika, m. Rs. долгохвостикъ, ptaszek, parus caudata, sikora ogoniasta, ble Schwanzmeise. долгохвостый długochwosty, długoogonny. DŁUGOCIĄGLY, a, e, ciągnący się długo, langwierig, in die Länge sich ziehend. Choroba długociągła. *Krumf. 124. DŁUGOCIERPLIWOSC, *DŁUGOMYSLNOSC, ści, ż. powolność długa, znośzenie długie, ble Langmuth; Bh. blawhoćelny, blawhoćelność, showiwagicność; Vd. dougosterpliwost, dougovolnost; Rs. долгомерчивіе; Sr. 1. dochotczekani, dobromyślnost, bombomoshnoj. Długo nam przewlócany i faskawy bóg nam cierpi; dawno zbieramy skarb gniewu iego z przewlócności i długocierpliwosci iego. *Sk. Kaz. 345. Długomyślność. 1 Leop. 4 Ezdr. 7, 33. DŁUGOCIERPLIWY, przewlócany, langmuthig; Vind. dougosterplivon, dougovolen; Rs. долгомерчивый; Ec. долгомерчивыя, долгодумивый; Bh. showiwagicny; Sr. 1. bombomoshné. Długocierpliwym bydzł *Rs. долгомерчивыя. DŁUGOCZESNY, a, e, czas długo trwający, długotrwały, lange dauernd. Sami rzemieślnicy, którzy tych bogów robią, nie są długoczesni. *Budn. Bar. 6, 45. (trwali. *Bibl. Gd.). DŁUGODZIENNY, a, e, wiele dni trwały, wielotagig. Osłabiony długodziennym trudem. *Wad. Dan. 145. Ec. долгоденствую długo żyje. DŁUGOJĘZYZNY, a, e, języka długiego *pr. et fig. langzjęzizny; Rs. долгоязычный. DŁUGOLĄG ob. Dyląg, dryblas, drygant, drabina. DŁUGOLETNI, ia, ie, wieloletni, wielojęzizny; *Carn. dolgulehbie; Rs. долголѣтний. Długoletnia wrona. *Lib. Hor. 78. Długoletnie podejmuję znoie. *Zab. 5, 380. Ec. долголѣтствую; *Gr. πολυχρόνιον, perenno. DŁUGOLETNOŚC, ści, ż. długie lat pasmo, ble wielojęzizny; *Rs. долголѣтіе. Wszystkie skłocita mienionemi lozy długoletności. *Pilch. Sen. Ust. 330. DŁUGOMOWIEC, - wca, m. rozwlekły w mowie, ein Langredner, ein Schwärzer. DŁUGOMOWNOSC, ści, ż. nałóg przewlekłego mówienia, ble Weltschwelligkeit im Reden, ble Wortfeligkeit; *Sr. 1. bomborekniwosc. DŁUGOMOWNY, a, e, DŁUGOMOWNIE *adv., rozwlekło mówiący, langzredend, weltschwellig; Ec. долгоглаголивый. *DŁUGOMYSLNOSC ob. Długocierpliwosc. DŁUGONOGI, a, io, nóg długich, langsfagig; *Bh. blawhochny, cjarpaty; Sr. 1. bombhochnat; Vd. dougonogen; *Cro. dugonog; Rs. долгоногий. Długonogie kuligi. *Banial. 7, 3. DŁUGONOSY, a, e, nosa długiego, langnagig; *Rs. долгоносый; *Subst. *Rg. dugonosas, dugonos, nossan, w rodz. *tek/h. nossana). *Rs. долгоносикъ cureulio, der Nusseläfer. DŁUGOPAMIĘTNY, DŁUGOPOMNY, a, e, pamiętający długo, lub też wart, żeby go długo pamiętać, lang gedentend, lange denkwürdig; *Ec. долгопамятний. Krótkie swoje pociechy żalem długopomnym pieczętuje. *Ban. G. 8. Teras ku iego długopomney chwale, Nad głuchym grobem oświadcamy swe żale. *Zimor. Siel. 195. *Subst. долгопамятство: Długopamiętnosc. *Verb. долгопамятствую: długo pamiętać. DŁUGOPLAYCA, y, m. plącący długi (ob. dług), der Schwandenbezahllet; *Ec. долгопльмелъ; *Gr. χρολύτης. *DŁUGOPLYNOSC, ści, ż. plynienie*******************************

długie, *fig. trwanie długie, langes Strömen, lange Dauer. Tr. *DŁUGOPLYNNY, a, e, - ie *adv., plynący czyli ciągnący się, trwający długo, langsfagig, langdauernd. Tr. DŁUGOPOMNY, DŁUGOPOMNOSC ob. Długopamiętny. DŁUGOPOTOMNY, a, e, - ie *adv., przez długie potomstwo trwający. Tr. eine lange Nachkommenchaft hindurch dauernd. ob. Długowieczny. DŁUGOREKI, a, ie, ręki długiey, longimanus. *Mon. 75, 594. langhändig; *Rg. dugorak; *Vd. dougoroken; *Ros. долгорукій; *Ec. рыкодоракъ, долгорукій, рыкастый. Artaxerxes długoreki, id iedną rękę dłuższą miał. *Koza. Lor. 112. *Fig. tr. mający długie ręce, dosięże daleko, potrafi zemstę wziąć, der einen langen Arm hat, weit reichen kann, mächtig ist. Siegający i po cudze, długie palce ma, smyk, złodziey, der lange Finger hat. DŁUGOROCZNY, a, e, - ie *adv., długoletni, wielojęzizny. Zyzy mu zdrowia długorocznie. *Pol. Syl. 392. - Długo się przez rok ciągnący, sich lange im Jahre schlep-pend, langwierig. Padają siewby mostem, w żalosc się obraca Zadosć oracka, w niwecz długoroczna praca. *Zabr. Ow. 9. DŁUGOSC, ści, ż. długotrwalosc, dłuza, dlu-zyna, co do czasu, lub co do miesyca, die Länge; *Bh. blawhoft, dyl, dylta; *Slo. blawoft; *Vd. dolguft, douguft, delova, dunguft, dongovina, dela; *Crn. dolguft; *Sr. 1. bombhoft; *Sr. 2. blawhoft, blon; *Rg. duglina, duglina; *Bs. duglina, duggina; *Crs. dugocha, dusina; *Rs. dlouromá. Długosc życia. *3 Leop. Bar. 3, 14. (długowieczność. 1 Leop.). Wyliczać wszystko, potrzebaby długości na to, *Gil. Post. 70. (długiego czasu). Rozległosc długości samey tylko, nazywamy linią. *Jak. Mat. 1, 4. - *Geogr. Od pierwszego merydyanu rachują się stopnie długości geograficznej. *Wyrw. G. 65. *Ust. *Mier. 2, 188. Długosc jeograficzna, kąty, pod któremi się przecinają wszystkie południki. *Sniad. Jeo. 73. *DŁUGOSIERCZY, a, e, sierci długiey, langheerig (am Leibe) cf. sierc. *Rs. долгосердый. *DŁUGOSPALSKI, a, ie, sypiający długo, langschlafend, langschlaf-erig. Odpoczywają nie na piernatach, jak ty Panie Długospalki, ale na twardym materacyku. *Pimin. Kam. 89. DŁUGOSTAYNY, a, e, ciągnący się przez długie stae, sich durch lange Felder ziehend. Są węże, które prosto w piasku piersią brodzą J długostayne czągiem brody wyorują. *Bardz. Boz. 172. DŁUGOSZ, a, m. człowiek długi, wysoki, longurio. *Duda. 36. ein langer, großer Mann; *Bh. blawhoft, blawhoft, lombble, fo-lesnat; *Sr. 1. bombhowcz. - *tr. Zwiózcący, ciągnący wszystko w długą, rościągły w pisaniu, w powieści, der alles dehnt, in die Länge zieht. - *Nom. pr. Jan Długosz, Longinus, Kanonik Krakowski, Nominat Lwowski, nauczyciel Jana Olbrachta, Alexandra; *Zygm. I. i Kaz. 3. ieden z pierwszych naszych dzieiopisów. *Kras. Zb. 1, 239. der polnische Geschichtschreiber Johann Dlugosch. Michal Ernest Długosz pisał Joann. III. Viennense Venit vidit, vicit. - *§. Botan. Czerwony korsek nazywają też Długoszem, że lićcia jest długiego i wąskiego, *onoma. *Syr. 770. *anchusa Linn. rotthe Döfsenzunge. - Gwoździki Judyjskie, że mają gałaski obdłużne. *ib. 899. *Jndianische Wellenblumen, *Ros Africanus. - *Qumunda rodzaj do krytopciowych nalezający, tu należy podszron, strusie pióro. *Kud. Dyt. 2, 160. *Kraubenfatz. DŁUGOSZATNY,***

a, e, ubrany w długie szaty czyli suknie, langbrüg. Długoszatne Perey. *Pilch. Sen. list. 267.* DLUGOSZCZĘSNY, a, e, - ie adv., przez długi czasu przeciąg szczęśliwy, lang glüclich. DLUGOSZYNY, DLUGOSZY, DLUGOSZYAWY, a, e, szyi długiej, lang: hällig; *Ra. долгошея.* Długoszye gryfa gardło. *Bielaw. Mysl. D. 2* Djabli długoszyawi. *Sk. Żyw. 1, 96.* Banie mające zbyt długie wałkowate szyje nazywamy baniami długoszyinemi albo fialami. *Kruml. 52. Ra. долгошейка.* DLUGOTRWAŁOSC, ści, ż. trwanie długie, die lange Dauer, langwierigkeit; *Slo. dlouhotrvanlivost; Sr. 1. dlouhotravnosti; Vd. dougovernost, dougovremnost; Ra. долговременность, долгодешнвие; Ec. многовременство.* DLUGOTRWAŁY, a, e, - e adv., trwający długo, ciągnący się, langebauernd, langwierig; *Slo. dlouhotravnivý; Sr. 1. dlouhotravající, dlouhotravící; Vd. dougovyeren, dougovriemer; Ra. длительный, долгодешнственный, долговременный; Ec. многовременный, временный, продолжительный, долговременный.* Długotrwała choroba, która nie tak gwałtowną będzie, do późnej starości człowieka się trzyma. *Perx. Lek. 146.* Długotrwałym być *Ra. долгодешнствовать; Ec. многовременствовать.* Długotrwałym czynić *Ec. долговременствовать.* DLUGOUCHEATY, a, e, ucha długie mający, langbrüg, lang: zipfelig, langhäntelig. Rogate biraty, długouchate myśki. *Gil. Post. 41, 6.* DLUGOUSZNY, DLUGOUSZY, a, e, uszy długie mający, langbrüg, von langen Ohren. Osły długouszne. *Jak. Bay. 61. Fig. tr. dlougouszy i. q. Osiel, ein langohr.* DLUGOWIECZNY, a, e, DLUGOWIEKLA, ie, - cnie adv., długo trwający, lange während, langwierig, lange dauernd, lang lebend; *Bh. dlouhovětý; Slo. dlouhovětí; Rg. dugovjecjan, dugovit, dugovjecni; Ra. долговечный; Ec. многолѣтний.* Długowieczna woyna. *Bardx. Luk. 163.* (bez końca). Umart długowieczny iuz, i bardzo stary. *Sk. Żyw. 1, 226.* Caciy oycsa, abyś był długowiecki na ziemi. *Leop. Exod. 20, 12.* abyś długi czas był żyw, a iżbyś był długowiecznym. *Kosz. Lor. 80. 6.* W starych ludziach jest mądrość, a w długowiecznym czasie roztropność. *1 Leop. Job. 12, 11.* (w długim czasie. *3 Leop.*). Bóg ich w błogosławieństwie długowiecznie chowa. *Warg. Wal. pr.* Mięsa nie iedzą, przeto długowieczni są w mierności oney. *Sk. Żyw. 2, 385.* Długowieczną mu potomność obiecali. *Krom. 58.* Mamu inazy świat nad wszystkie rzechy okiem doyzrzane daleko wyższy i długowieczniejszy. *Birk. Krz. X. 29.* - Niedługowieczny, t. i. nie długie będzie jego życie. DLUGOWIECZNOSC, ści, ż. trwanie długie, życie długie, lange Dauer, langes Leben; *Bh. dlouhovětost; Ra. многолѣтние; Ec. долговечность.* Długowieczność żywota. *1 Leop. Bar. 3, 14.* (długość żywota. *3 Leop.*). DLUGOWIEZITOSC, ści, ż. wysokość, proceritas. *Mącz. ansehnliche Länge, Größe (vom Wuchse).* DLUGOWIEZNY, DLUGOWIEZY, a, e, wysoki, na długich nogach, procerus. *Mącz. lang, hoch, lang gestreckt, hochbeinig, langbeinig.* Swinie długowieczne, proceros corporis. *ib.* Długi człowiek, smagay, długowieczy, iak niektórzy sowią. *Mącz. - Ross. долговзранный; nieforemny, niekształtny, niezgrabny.* DLUGOWŁOSY, a, e, włosów długich, langhaarig;

Vd. dougolasaen. Długowłosy Smyteus, intonsus. *Zebr. Ov. 312. et 107. et 144.* DLUGOWŁOS, a, m. *Subst. ein langhaar.* Bacha z zarostey głowy zwano długowłosem. *Ow. Ov. 137.* DLUGOWY ob, dłużen, dłużny. DLUGOZYTNY, DLUGOZYWOTNY, a, e, - tnie adv., żyjący długo, długowieczny, długoletni, langlebend; *Rg. dugovit, dugovjecjan; Ra. долгожизненный, долгожизненный; Ec. великолѣтний.* Boday szczęśliwie, boday długożytnie. *Pol. Syl. 474.* Człowieka długożywnego lekarstwo to zachowuje. *Syr. 352.* starego. *Subst. Ra. долгожизнотие.* DLUSZCZA ob. Dłużca. (DLUTO, DLUTKOWATY ob, Dłoto, Dłotkowaty). *DLUZ, y, ż. DLUZA, y, ż. długość, dłużyzna, co do miysca, die Länge einer Sache; *Bh. zdalla; Sr. 2. blon; Ra. долгота, длина, долина, дланннжк.* Extensio longitudinis, quae vulgariter dicitur nominatur. *Saczyg. Tyn. 173.* Dymensya względem dłuży, szerzy i głębokości. *Mon. 76, 111.* Wszystkie dłuza jego była 25000 łokciów. *Leop. Ezech. 48, 13.* (długość. *Bibl. Gd.*). - Na dłuż, na dłuż, w dłuż, w dłuż, wzdłuż, in die Länge; *Bh. pedismo; Ra. вдоль.* Praysionek na dłuż miał 50 łokci. *W. Ezech. 40, 36.* (w dłuż. *Bibl. Gd.*). Zchoź sobie siemię na dłuż i szerzą ioy. *Budn. Genes. 13, 17.* (w dłuż i wazers. *Bibl. Gd.*). *Rey Post. Jii 5.* Praysionek miał 50 łokci wzdłuż, a 30 w szerz. *W. 3 Reg. 7, 6.* (w dłuż. *Bibl. Gd.*). W dłuż arszyn *Ra. погонной аршин.* - W dłuż, podłuż, wedle, längs, nach der Länge. W dłuż rzeki z obu stron są lasy. W dłuż brzegu miało budował. *Tr. 9.* Co do czasu, na dłuż, w dłuż, w dłuż, na dłuż, na długi czas, in die Länge, (der Zeit nach). Furya oney choroby nieiako usmierzyła się, i w dłuż poszła. *Wys. Al. 368.* Gdy w dłuż ta choroba zachodziła, mawiał, iż mnie bóg z sobą mieć nie chce; dla tego tak nierychło umieram. *Birk. Chod. 38.* die Krankheit zog sich in die Länge. Na dłuż odkładać, auf die lange Bant schieben. 2.) Dłuż, y, ż. sznur cienielski, *Włod. Dudz. 36. Cn. Th. 1118.* die Schnur der Simeonleute, Gärtner, die Nichtschnur. DLUZCZA, DLUZCZA, y, ż. - w liczb. mn. DLUZCE, rzemieńnię długie, które się sokołowi do nóg przypinają, dla odciągnięcia nazad, die Bursfriemen, womit der noch rohe Falke zurückgezogen wird; *Ra. долгики.* Dokazują ludzie, że ptak leci, gdzie mu każą, i że się z lasa do pięści, do dłuższe, do nieweli wróci. *Gorn. Dw. 341.* DLUZEC, - al, - eie niia. *ndk.* dłuższym się stawać. *Cn. Th. lang werden, länger werden, DLUZEC ob, DLUZCE, Dłużca; 2.) ob: Dłużen.* DLUZEK, żka, m., *zdrbn. rzeczown.* dług, eine kleine Schuld. O nędsny dłużek umordował bliźniego swego. *Rey Post. H h 3.* Odebrałem mój dłużek. *Boh. Kom. 1, 200.* DLUZEN, DLUZNY, a, e, winien co komu, mający długi do zapłacenia, schuldig, verschuldet; *Boh. blujen, blujný; Sr. 2. dlujni; Sr. 1. dowjnt; Crn. delshne; Vd. doushen, sadoushen, sadershan; Br. dusgan; Cro. dúsen; Dl. dusan; Rg. dunzan, Ra. долговный, долгики.* To słowo być dłużnym nie ma miysca, ieno między dwiema. *Gorn. Sen. 345.* Dłużem mi *Vd. vunstajezhen, vunostajezhen.* Jest tak dłużny, że iego majątność za to nie stoi. *Gorn. Wł. D, 2, 6.* (zadłużony,

verschuldet. - Dłużny, długowy, od długu, tyczący się długu; Schuld. Karty dłużne, które na siebie daje jaki bogacz, tyle waży u kredytorów, jak pieniądze. *Pam.* 84, 866. Schuldbriefe, (cf. weksel, skrypt). §. Moral. winien, powiniem, obowiązany, verbunden, verpflichtet, schuldig. Uważ, jaką wierność dłużnyś jego iaskom. *Off. Sen.* 37. debes. Jeśli tak umiłowal nas bóg, i my dłużniśmy jedni drugich miłować. *Budn.* i *Joan.* 4, 11. (i-myśmy powinni. *Bibl. Gd.*). *R.* должност-вовамъ winnym byđz.

DLUZEN, - żnia, m., DLUZANIA, i, z., DLUZEC, żca, m. deska obdłużna do zamykania barci, ein (ängli-ches) Bret zum Zumaßen der Bieneubeute. Otwór barci zamyka się deską, u nas dłużniem albo dłużcem zwaną. *Kluk. Zw.* 4, 278. Skoro matka z roiem kąt zostawi go-ły, Dopiero bartnik, starki dłużnią w ulu satka. *Fabf. Buk. f.* 2. b. DLUZEY Compar. adv. Długo qu. v. - DLUZIUCHNY, DLUZUCHNY, a, e, DLUZIUTKI, DLUZIUTENKI, a, ie, - o adv., intens. adj. długi, sejt lang. Linią dłużuchną i prościuchną uczynisz, longissimam. *Mącz.* *DLUZIERNICA, y, ż, narzędzie długości, der Längenmesser, ein mathematisches Instrument. *Tr.* *DLUZIERNICTWO, a, n. nauka matematyczna mierzenia długości, die Longimetrie, Längenmesskunst. *Tr.* *DLUZIERNIK, a, m. mierzyciel długości, der Längenmesser, der die Länge ausmisst. *Tr.* DLUZNI, i, ż, dłuża, dłużyna, długość, die Länge. Zapadlina bliwa w dłużnią. *Perz. Cyr.* 39. 2.) ob. Dłużeh. - 1.) *DLUZNICA, y, ż. rzecz iaka długa, deska, tarcica i t. d; długa, etwas Langes, ein langes Bret u. f. w. Gdy nosisz rzecz iaką długą, iako dłużnicę, iaty, żerdzie, deski, drągi, krokwie, podnieś we środku ich wagi. *Sol. Aroh.* 18.

2.) DLUZNICA, y, ż., DLUZNICZKA, i, ż. xdrbn., która dług winna, die Schuldnerin; *Bh.* dłużnica; *Slo.* dłużnica, dłużnicza; *Crn.* dolshnisa; *Rg.* duxnisa; *Cro.* dusnisa; *Hg.* adsené; *Rs.* должница. DLUZNIK, a, m., DLUZNICZEK, eska, m. xdrbn., który dług winien, der Schuldner; *Bh.* et *Slo.* dłużnik; *Sr.* 1. dowjnik; *Vd.* et *Crn.* dolshnik, doushnik, sadoushenik; *B.* dusgjan, dusgnik; *Rag.* duxnik; *Cro.* dusnik; *Dal.* dusan; *Hung.* adós; *Rs.* должник; *Ec.* заемник, заимщик. Dłużnik kto iest, musi mieć tego, kto mu pożyczyl. *Gorn. Sen.* 344. Dłużnikiem iest, kto u kogo pożyczyl, kto za kogo ręczy, kto co kupi na kredyt. *Sax. Porz.* 72. Potkawazy ubogiego dłużnicza swego, umordował go. *Rey Post. Kk* 3. Zły to dłużnik, który lży swego wierzy- ciela. *Off. Sen.* 54. Dłużnik wesolo bierze, smutno od- daie. *Cn. Ad.* 161. Zły dłużnik, gdy rzecz pożyczaną wróci, Choć lichwy nie da, płacze, iacie, klóci *Pot. Syl.* 61. Od złego dłużnika i plewami bierz. *Rys. Ad.* 52. *Grod. Dis. D.* Kasal nam bóg to płacić, co możem iako złym dłużnikom, czymkolwiek, iako mówią, i plewami. *Sk. Kaz.* 427. *Prov. Dal.* od zła dusznika y kose bez mli- ka). *§. Dłużnik, ten, któremu dłużno, wierzyciel, der Schuldherr, Schuldiget. Polacy względem tego słowa różnicy nie zachowują, i tém jednym słowem dłużnik na- zywają i tego, kto winien, i tego, komu winno. Słowo wierzyciel Polakom nie bardzo swycajne; prseto go dłuż- nikiem, t. i. komu dłużno, mianują. *Sax. Ref.* Ucieklam

dla długów, a czystości moiej, jeżeli mię wemą dłuż- nicy, zachować nie będą mogła. *Sk. Zyw.* 1, 308. DLU- ZNO adv., należy się dług, man ist schuldig; *Ecll.* должнымъ емъ; Kupcy, którym dłużno w cudzych stronach, i też którzy dłużni cudzoziemcom, mogą zbywać towarów ku płaceniu długów, i także brać sobie towary w długach sobie winnych. *Herb. Stat.* 319. *Vol. Leg.* 2, 686. W jakim przypadku ten komu dłużno, na ręko- miach długu dochodzi. *Sax. Art.* 23. DLUZNOSC, ści, ż. dług, zadłużenie, powinność, was man schuldig ist, die Schuldigkeit; *Crn.* dolshnost; *Vd.* doushnuest; *Sla.* duxnost; *Cro.* dusnozt, dusnoszt; *Rs.* должностъ (z obowiązek, powinność). Ubóstwo wnieść ci w po- sagu Nie iestże to aż do samego grobu wkładać na siebie ciężar nieodpłaconey nigdy dłużności? *Teat.* 2, 82. DLU- ZNY ob. Dłużen.

DLUSZOSC, ści, ż. długość przewyższająca, większa długość, die Ueberlegenheit der Länge, die größere Länge. 1.) DLUZYC cz. ndk., podłużyc, zdłużyc *dk.*, długim uczynić, przydłużać, przedłużać; lang machen, verlängern, in die Länge ziehen; *Bh.* dliti; *Slo.* dlujiti, zdłużiti; *Sr.* 1. dliti, dliti; *Crn.* dalsham; *Rs.* длить; *Ec.* даля. Dłużą żeglugę, wolniac zbył śpieszno żagle. *Przyb. Mil.* 107. Jeśli wam iest słodkie moie panowanie, dłużyc go wam potrafi iey serce. *Teat.* 45, d. 21. *Wyb.* A że nie zdłużę słowy z gruntu słę przygody . . . *newe morer.* *Zebr. Ow.* 36z. Dłużyc się *recipr.* wzdłuż wic ciągnąć, sich verlängern, sich in die Länge ziehen; *Rs.* длиться.

2.) DLUZYC cz. ndk., długu nabawiać, einen in Schulden bringen; *Rg.* dągliti; *Ec.* должу; *Vd.* doushit, obdoushit z winic, obwiniać; *Ross.* должник; (*Rag.* dugovati negotiari, tractare). DLUZYC się *zaink.* ndk., zadłużyc się *dk.*, długi zaciagać, w długi wpadać, in Schulden fallen, Schulden machen, sich verschulden; *Bh.* zdłużiti se, dlujim se, dlujiwam se; *Ec.* должу. Kto się rad dłuży, nie rad słowa trzyma. *Rys. Ad.* 50. Kto się nie dłuży, żywot swój przedłuży. *Cn. Ad.* 591. - Dłużyc się komu z sławać się komu dłużnym, winnym, obowiązany, einem schuldig werden, sich bey ihm ver- schulden. Będziemy się teras strzeds, dworowi się dłużyc. *Teat.* 8, 114. Nie powiada, iż lepiej bogu niż on słu- żyysz, Bo mu się bardzo w prawdę każdym słowem dłu- żyysz. *Pap. Kol. f.* 3. b.

DLUZYNA, DLUYZNA, y, ż, długa, długość miey- sca, die Länge, die örtliche Länge; *Cro.* dusina, dugli- na). Ogień całą dłużynę cyrku zaiął. *Nar. Tac.* 2, 333. Grodziły solwarki w przepasaney sobie dłużynie drzewa i żerdzi. *Nar. Hst.* 2, 295.

Dalsze pochods. przymiotn. długi: nadłużyc, naddu- żyć, obdłużny, podług, podługowaty, przedłużyc, przy- dłużyc, wydłużyc, według, wzdłuż, podłuż, zadłużyc, zdłużyc.

D M.

DMA, y, ż. (ob. dąć) wianie wiatru, wiew, podmuch, powiew, das Wehen, Blasen der Luft, des Windes, der Wind. Dmą rosistą Zefir wiciąc sgoła z ziemie na wio- snę wyprowadza ziola. *Bardz. Tr.* 121. Dmy i wiatry. *Otw. Ow.* 262. Straszny wilk chłewom, dmy wietrzne sadem

sądom. *Nag. Wirg.* 494. Nasze płołne nadsieie Po powietrzu dma rozwieie. *J. Kchan. Ps.* 209. Lekka dma zagra chmurka z liściami powiewnym. *Hor.* 1, 115. *Nar.* Dma ia podchwycia J iuz upadajaca bez wszelakiej szkody Zatrzymala, tak ze sie nie dotknela wody. *Otw. Ow.* 504. - Dma zowia wiatr chlodny, w lecie powiewajacy, *etesias. Orw. Ow.* 294. - Spragnionemi ustami nooną dmę łapaja. *Bardz. Lut.* 60. nocne powietrze, die Nachtluft. *§. DMA ob. dna, choroba. DME, DMIE ob. Dać. DMIDZBAN, a, m. moczywąg, kufel, moczymorda, nalewajko, wydmikufel, wytrząsikufel, ein Raßkittel, Saufant.* Piwkem dmidsban troski poi, Mnie rym z lutnią serce goi. *Ryb. Gęsl. B.* 2. b.

*DMISALOPKA, i, ż. z franc. demie saloppe; gatunek krótszy salopy, eine Halbhaloppe. Nie potrzebuie też Jeymość Dobrodsieyka mantylków, dmisalopek, kryzów? *Teat.* 22, c. 51.

DMUCH, u, m. dmuchnienie; dęcie, dma, das Wehen, das Blasen. Lekkich motylów dmuchem twym wydalez roie Zefirze! *IV. Pam.* 14, 265. Dmuchiением ruchomy, którego dmuchnienie łacno porusz, *stabilis. Cn. Th.* Upadłby od dmuchu. *Off. Wyr.* (stabiuchny na nogach). DMUCHNAC *cz. iednotl.*, Dmuchać *kontyn.*, dać, dymać, powietrze oddechem tężey wypychać, mit dem Runde blasen; *Bh. dmechatti, dmechawati, dmechatti; Vd. pihati, pishem, piham.* Jktra się rospali, iezli na nią dmuchać będziesz. *Radz. Syr.* 28, 15. auf etwas blasen. Ogień ginie od dmuchnienia. *Birk. Chod.* 24. Nikt nie może w pieszczalkę razem i w kornet dmuchać. *Pot. Jow.* 55. in etwas blasen, hinein blasen. Dmuchałem ia wprzód w rurę; ale nienabita. *Alb. n. W.* 11. - Dmuchać dla studzenia, blasen, um etwas abzukühlen. Dmucha, kto się parzy. *Pot. Arg.* 317. Kto się na gorącym sparzy, i na zimno dmucha. *Cn. Ad.* 366. cf. chuchać, getraunt sind schent das Genet; *Slo. koho tāj vs pali kaj'a, wjidiłi gn fufa; R. ožjemešja na moložb, budemš dymš i na wodu.* cf. po szkodzie mądry). Každy dmie na wodę, gdy go ukrop sparzy. *Rey Wis.* 295. Starey trzeba było przypowieści słuchać, A iuz na zimną wodę sparzywazy się dmuchać. *Pot. Arg.* 55. Dmuchać na co, mieć w podeyżrzeniu, ostróżnie postępować, ostróżnie w czym, z czym i z kim bydź. - Lepiej dmuchać, nizeli chuchać, *melius abundare, quam deficere. Cn. Ad.* 438. (lepiej studiować, niż grać). J dmucha i chucha; ani ciepły, ani zimny, bez charakteru, et ist nicht kalt, nicht warm; kalt und warm aus einem Mund. *de.* J dmuchass i chuchass, ciepło i zimno z iedney gęby w siebie wychodzi. *Jabl. Ex.* 154. - Dmuchały chuchały, a zaraz będzie! (gdy kto gorąco nagł; wzięto to z kuglarzkich trybów, którzy chuchają na swoje sztuki), das läßt sich so gleich blasen; blase nur, es wird gleich fertig. - Dmuchać w palce; chuchać w garść, łapę lisać, in die leete Hand blasen, Hungerspfoten fangen. Przedtém dobrze w palce dmuchał; dziś z łaski żony karetą iezdzi. *Teat:* 53, b. 8. - W ul dmuchnąć, licho pobudzić, narazić się, natrzeć, in den Bienenstock blasen, den Feind reizen. Niech kto no w ul dmuchnie, a dosna, iezeli mu gęba nie opuchnie. *Pot. Arg.* 75. Gdy on kilka kroć dmuchał w ul i w roie, Buntując woyno na swojego pana, Kazał go Brutus obwinąć przed sądom. *Chrośł. Fars.*

Tom I.

156. „On se fit un art d'exciter de vains tumultes dans les dietes, d'y proposer des fausses matieres, capables de soulever tous les esprits, ce qui s'appelait souffler dans la ruche, pour mettre les mouches en furie.“ *Rulhiers hist. d. Pol.* 1, 44. cf. pszczosła. Dmuchać, poddymać, poduszować, anblasen, anhehen, aufhehen. Wszczął się tumult, w którym iak poczęto dmuchać, Ukłóto woyno gniewne swego komendanta. *ib.* 154. - Dmuchać ce do ucha, szepnąć, einem etwas ins Ohr blasen, einblasen, eintraumen, zuskütern. Dmuchał mu w ucho, co ma mówić. *Tr.* - Dmuchać warcab; chuchnąć go, szbiwazy, einen Dامنstein blasen, wegblasen, mit Blasen nehmen. *Tr. R. фыкамъ.* - Dmuchać pod nos komu. *Tręb. S. M.* 6. pyzano się stawić, grać mu na nosie, einem trogen, ihm verächtlich behandeln, ihm auf der Nase spielen. Nie da sobie w nos dmuchać. *Rye. Ad.* 46. Spofstrzegli, iak Oktawiemu Antoniusz pod nos dmuchnie. *Chrośł. Fars.* 97. cf. dmuchać komu w kaszę. - Dmuchać z pychy, dymać, dać, nadymać się, odymać się, der Stolz blasen, aufgeblasen seyn. Szalenie postępował, i wysoko dmuchał. *Jabl. Tel.* 78. Dmuchał sobie poważnie, sadrzyz nosa w górę, oh wnet z ciebie będzie walny konsyliarz. *Teat.* 36, c. 15. Dumą on puszył nieprzyjemną J dmuchał parą wysoką nikcemną. *Zab.* 15, 374. Wąsami dmuchać. *Siryk. Tur. B.* 3. (trząsać, mit dem Schnurrharte bräuen). *§.* Dmuchać dokąd, ucieknąć, drapaka dać, wohin fliehen, wohin fliehen, entspringen. Z tego domu do swiego dmucha. *Jabl. Ex.* 188. Dmuchał w nogi. *Off. Wyr.* *§.* Dmuchać, palnąć, grzmotnąć, golnąć, einen Streich geben, einen Hieb versehen. Dmuchał go w pyk. *Tr.* Słozem uderzyć, dmuchnąć, swini raz dać. *Cn. Th.* DMUCHACZ, a, m. dymacz, co dmucha, der Blaser, einer der mit dem Runde bläst; *Ec. дунуватель.* DMUCHAWKA, i, ż. rura do przedmuchiwania, ein Blaserrohr. Udałac przez dmuchawkę głos iej męża, przymusił ją, aby poięła go za męża. *Boh. Djab.* 2, 127.

Pechods. pod si. dać.

D N.

*DNA, y, ż. denno czyli dnawa niemoc, łamanie stawów, suchobolność, scyatyka, die Gliederkrankheit, (Dhd. die Gleihe), das Gliederreiben, die Gicht; *Bh. dna, je fe dna kosti dobija, dnawa nemoc; Slo. dnanzlamani; Vd. vudna boliesen, resvudenost, resvudenishnoft, derhava, hudiza; Sla. dertavica; R. rpnjka; Ec. членонная бохбанъ.* Darcie w członkach wszelakich; dną niektórzy zowia albo denną boleścią. *Sien. Rey.* - *Sr.* 1. facha stawow bolosci, gichty; *Sr.* 2. ówat. Dna nóżna pedagra. *Cress.* 617. et 163. *Cro. vùlog; DL. guta; das Pograga, das Sippettein.* Dna ręczna. *Sien.* 107. chiragra, *Slo. rukobotja; das Chiragra.* Dna brzuchowa, dna członkowa, dna ielit albo trzew, ielitne darcie, dna nóżna albo nóg darcie. *Sien. Rey.* Dna trzewna. *Sien.* 139. die Darungicht; *Cro. dna; Vd. zhrouna hudiza, derhaviza, skermina, zhrouna grisha.* Boleści w biodrach także dną zowia. *Urząd.* 141. das Hüftweh. Przyniesli do Jesusa ciałowicką dną łamanego. *Schl. Math.* 9. („pa-

ralizem szalonego" *not.*): To siele, kto dną spoloną cierpi, rozwiąsuie ią i rozpędza. *Spicz.* 44. *DNAWY, a, e, denny, suchobolny, scyatyczny, głótski; *Beh. dnawij*; *Sfo. dnawlamaj*; *Ec. членомоболвменнб, нб космнвхб болвнъ имвнй.* Mieysca ciała dnawe, w których ból i łupanie bywa, tą maścią nacierać. *Syr.* 1509.

DNIA, DNI *ob. Dnieh.* **DNIEC**, dniało, dnielo, *bezosob. ndk.*, dniem się stawać, świtać, *Tag werden, tagen*; *Bh. dniti se, dnulo se, dni se, dn'eni se*; *Vd. se denit, deniti se, svitati, den se dieja, se deni, svita, bershi*; *Croat. danieso, danje, szvenujem*; *Bs. suanuti*; *Rg. svanuti, svagnivati, rasvaniti se*; *Sla. svanu*; (*Rs. дненашъ, днюю дзиећ гдзие пррпедзї*) *Rs. свѣтаемъ*, Na ziemi mierscha się i dniemie. *Przyb. Milt.* 175. Już podobno dniemie. *Teat.* 18, 13. *Fig.* Staba dniemiejących dopiero nauk poświęta. *Nar. Hst.* 2, 6, **DNIEINIE**, *prima lux. Mqcz. das Tagen, der Tagesanbruch.* Zwyczaj wkawać równo z dnieniem. *Przyb. Milt.* 141.

DNIEPR, NIEPR, u, *m. Biel. Kr. 3. Borysphenas* rzeka, po Dniestrze największa. *Gwag.* 482. *Ead. H. N.* 29. płynie przez znaczną część Litwy. *Dyk. G.* 1, 168, *der Fluß Dnieper.*

DNIESTR, NIESTR, u, *m. Tyras*, wielka rzeka Polska, zaczyna się od gór Karpackich, płynie przez granice Połola i Multan. *Dyk. G.* 1, 168. *Ead. H. N.* 29, *der Fluß Dniester an der Wallachischen Gränze,*

DNIOWY, a, e, ode dnia, *Tages*; *Rs. днѣвннй.* Już się słońce na zachód schylało, i dniowe światło pod grube chmury spuszczało. *Zab.* 14, 138. Srebro nosi białość a isonność dniową. *Urząd.* 396. W wyliesaniu wszystkicho, na dniowymby mi biegu seszło. *Smotr. Lam.* 34. (dniaby mi nie stało, *der Tag wächte nicht zureichen*). Dniowe historye. *Klok. Turk.* 56. *die Tagesgeschichte.* My cośmy dniowi, bądźmy trzeźwi. *1 Leop. 1 Theff.* 5, 8. (dzień tylko żyjemy, *wir sind nur von heute*). **DNIOWONOCNA** równość, *Zabr. Zw.* 101. *die Tag- und Nacht- Gleich ob. Nocorównia.*

DNO, a, n., *Denko zdrbn.*, spód, zawarcie dolne naczynia, *der Boden eines Gefäßes, der unterste Theil, in den sich Gefäße, Gefäße u. s. w. endigen*; *Bh. et Slo. dno*; *Sr. 1 et 2. dnę, Crn. et Vd. dnu, pod*; *Sla. danpo; Cro. et Rg. dnò; Bs. dno; Rs. днò; Hb. 711 edan basis, fundamentum; cf. Ger. Boden Abt (g.).* Jesliby łagody czarne na dno były kładzione w kadz, tedy wino rumiejsze bywa. *Cresc.* 336. Dno w baczkę wprawić *Bs. zadniti, svitati dno*). Spisacie wasse imiona, i na dno włóźcie w co, a los rozsądzi nas snadno. *P. Kchan.* 7. 125. Gdy już reszty dopiiał przykładnie, Cud nad cudami, postrzegł prawdę na dnie; *Bayka* to była, co o niej pisali, Jakby w dnie Rudni siedziała nieboga, Znać filozofy wina nie piiali. *Kras. Ant.* 71. Do dna wypić, *bis auf den Boden rein austrinken.* Nierychła oszczędność, gdy na dnie same drożdże czołaią. *Opal. Sat.* 152. Pożna oszczędność na dnie. *Pilch. Sen. list.* 5. Nie wczas ten skąpieć poczyna, Który się, gdy mało na dnie, *oszczymia; *sera in fundo parsimonia.* *Mqcz.* Leciała jedna summa po drugiej, i nie prędszy się postrzegł. aż gdy w szkatule dno obaczył. *Mon.* 65, 571. Już dno widać w mey szkatule. *Zab.* 13, 26. *Gawdz.* 7. Dno ka-

rety, spodnia deska, *der Boden in einer Kutsche.* Jak pończochy sobie szryzgasz, powiedzą, że bez dna musisz mieć karete. *Teat.* 22, 122. (Łoś pieszą szedi, że karety niemasz). - Dno armaty. *Łęsk.* 2, 239. *der Boden einer Canone.* Dno armaty jest pełność spiżu w armacie, poczynająca się od dna komory, a kończąca równo z denną listwą. *Fat. Art.* 3, 290. Metal, zamykający kanał armaty z tyłu, nazywa się dnem. *ib.* 1, 139. - Dno okrętu, nawy, *der Schiffsboden.* *Tr. - Rs. днуге.* §. Dno wieży, dolna wieża, *in fundo*, kara kryminalna, różniąc się od górney wieży, kary cywilney, *das Unterverließ, das Verließ, das unterirdische Thurmgefängnis, der Criminalarrest.* Dolna wieża na lokci 12 głęboka była. *Oftr. Pr. Cyw.* 1, 381. Szlachcic, któryby szlachcica zabił, brzydkie ma więsienie na dnie w wieży przez rok wytrzymywać. *Krom.* 711. Mężobóycy na dnie w wieży pokutę mają czynić. *Herb. Stat.* 252. Był wsadzony na dno do wieży. *Bial. Kr.* 249. Ktoby do wieży na dno skazanemu jaką folgę czynił i dopuszczał mu sobie siedzenia wyższego, niżli na dnie czynić, albo kominy w wieży budować, takowy . . . *Stat. Lit.* 135. (cf. do wieży w ziemi wsadzić. *ib.* 154. - §. Dno morza, rzeki: grunt, *der Meeresboden, Flußboden, der Grund.* Krzywą kotwicę spuszcza prędko na dno. *Kul. Her.* 284. Woyłka Faraonowe w czerwonym morzu na dnie szofły. *Psalm.* 75. Okręt wodą się zalał, a na dno poszedł. *Sk. Dz.* 579. W Szwecyi są jeziora dwa dna mające, z których iedno pewnych czasów podnosi się, i nakształ derki wodę okrywa, potem znówu kryje się w głębi. *Kluk. Kop.* 1, 101. Rzeki Hiszpańskie mają brzezi wysokie, a dna albo norty niskie i niegłębokie. *Bot.* 8. *§. Pierwey do Pontu Dunaey dnem uciecae, Niżli kto nadeń w mo struny łagodniey udersy. *Miafk. Ryt.* 2, 112. (do dna, ze szczętem, do ostatniey kropli). §. Dno, spód iakiey materyi, tło, *der Boden, der Grund einer Feuge.* Czerwony Karmazyn na gładkim dnie. *Goff. Gor.* 108. §. *Math.* dno, *basis.* *Grzecz. H.* podstawa, *die Basis*). §. Dno oka, retyna, *die Netive im Aug.* *Tr.* §. *Botan.* dno, *receptaculum*, w kwieciu ta miąga gąbkowata, na której korona, prącki i sarodek są osadzone. *Bot. Nar.* 125. ta część w roślinach, na której naprzd kwiaty, potem owoce lub nasiona są osadzone. *Jundz.* 2, 96. *der Boden in einer Blume.* §. *Fig. II.* Przepadnij na dno piekła z duszą i z ciałem. *Teat.* 53, b. 83. Dna nie mieć, granicy nie mieć, *keinen Boden, keine Gränzen haben.* Rozrzutność dna nie ma. *Mqcz.* (ob. bezdno, bezdenny). Łakomstwu dna niemasz. *Petr. Pol.* 66. (nienasycone). Niemierne dawanie dna nie ma. *Bud. Cyc.* 123. Morze nie ma dna, nie ma też i zbytek, Zawase chce więcej, mało mu świat waszytek. *Klon. Fl. B.* 4. Wjeźność nie ma dna. *Off. Wyr.* Wtey jego powieści dna się nie domaczsz. *Off. Wyr.* (gruntu, celu). 7. Na dno, na dół; na dnie, na dole; *auf den Boden, zu Boden, nach unten, zu Grunde.* Hardy, spadniesz dziś na dno, coś wczoraj wykrywał na wieży. *Pot. Arg.* 51. Wszystko czas trawi, wszystko iako woda cicha, Czego się kolwiek dotknie, na samo dno spycha. *Pot. Zac.* 207. Na dno idę, acz zda się, że pływam. *Kul. Her.* 84. Każdy ciężar na dno opada. *Off. Wyr.* - Do dna, *bis auf den Grund.* Nie popychaj mnie do dna.

Off. Wyr. (nie gub' se wasyftkiom). Zabrnąwszy do dna, nie mógi się cofać. *ib.* (nawarzywszy piwa musiał go pić). Josnego miocsz dzikie narody do dna wysieki. *Miafk. Ryt.* 19. (do szczętu, z kretešem, zgola, zupełnie, bis auf den Grund, gang und gar, völig). §. Westchnąwszy ciężko se dna głębokiego J tocząc z ocnu nieprzebrane zdroie, Rzekła . . . *Odym. Sw. Kk. 3.* - *Bozn. izadna, odadna, funditus*) z gruntu serca, głęboko, von Serzens Grunde, tief aussenszend.

Pochods: *danko, bezdna, bezdenny, bezdennoff, denny, dna,* (Sor. 1. jednu fundus).

DNY ob. Dzień.

D O.

DO *praepos. reg. Genit.*, wyraża w ogólności kres dążenia, *zu; Niedersf. tu; Slo. et Bh. do; Vd. do, dokle, dosedei; Crn. do, da; Sr. 1. do; Sr. 2. do, doj, dow; Slat do, dok; Bs. do; Cro. dó; Dl. darri, darrido; Re. do, dätze (s nawet do); Ec. dónadze (aż do, cf. Lat. donec; Hb. 7v adh usque in, ad, cf. od).* wyraża kres względem czasu, mieysca, stópnia czynienia, s póty, bis, zu, bis zu. *Temporis:* Kasał mi czekać na tém mieyscu, do zawołania panieca, *Teat. 19, b. 78.* Tak do nocy od poranku Musieli prząć bez przestanku. *Zab. 13, 278. Tręb.* Przyniołkam ci do śmierci serdeczną. *Paft. F. 150.* Szczerość serca do śmierci nam chował. *Zab. 12, 579.* On was zawsze szanował od pierwszej młodości, aż do swey biały skroni i późney starości. *Grosk. W. 532.* Do trzech lat była iak niemą; przy końcu roku trzeciego mówić poczęła. *Sk. Zyw. 2, 72.* Do czwartej, do piątej w noc. *Cn. Th.* Do widzenia! muszę iść. *Teat. 43, b. 77.* bis zum Niederschén. Do obaczyła. *ib. 52, c. 51.* Do roku, do miesiąca, do tygodnia, do czasu: a, do wyjścia lub też w przeciągu roku, miesiąca, tygodnia, czasu, innerhalb eines Jahres, Monats, einer Woche, einer gewissen Zeit. Wszyacy do roku pomarli. *Lat. D. 4. b.* Pigwy w simnie mogą trwać dłużej, niż do roku. *Cresc. 412.* Mógł dwieście napisać wierszów do godziny. *Hor. Sat. 63.* Do czasu mu pożyczyl. *Off. Wyr.* b, do roku, do miesiąca, do dnia, na każdy rok, na każdy miesiąc, co rok, co miesiąc, per singulos annos, alle Jahre, alle Monate, jährlich, monatlich. Miał swoje ctery wielkie posty do roku ten święty. *Sk. Zyw. 1, 526.* Swiszczse raz tylko do roku kocz się. *Zab. 12, 194.* *Slo. taz do roka, taz do dn'a, do mešaca.* (Do dnia ob. dzień). Do czasu s czasami, kiedy niekiedy, zu Zeiten, bisweilen. c., do roku, do czasu ob. do relation. niżej. - §. *Loci et gradus* Do kolan, do kofek woda: po kolana, po kofki. *Cn. Th. bis an die Kulee, až do).* Upadł śnieg wielki do goleni. *Stryik. 638.* Kto do tej biegłości chce przyiść, musi bardzo wiele czasu strawić. *Gorn. Dw. 122.* Jeszczeć to nie; ieszczeć nie do krwi. *Cn. Ad. 520.* Aż do krwi zarażać, de vivo reserare. *Mąci. bis auf Blut.* (cf. do skóry, do żywego). Do halerza się wydał. *Pot. Arg. 630.* bis auf einen Heller. Do szeląga wylczył. *Teat. 42, d. D.* Pulk ten był do cielaka wycięty. *Chrośt. Fars. 270.* bis auf einen Mann, bis auf den letzten Mann. Nie

było i jednego, któryby się podobał, nie było i do jednego. *Sk. Kas. 171.* Wszytko to pilnie do jednego słówka zachował. *W. Paft. W. 68. Zrn. Paft. 3, 683. b.* Wszytko to ganisz, aż do drzew i wody. *Karp. 1, 46.* Już się do woli niaidl. *Bardz. Tr. 534.* do sytu *qu. r.* Do gruntu, s gruntu, zgola; do końca, zupełnie, doskonale, bis zu Ende, vollkommen, vollendet. Często nie do końca uczony doktor bardzo szczęśliwie léczy. *Gorn. Dx. 116.* Do czyta, do szczętu, do boga ich, do kata, do biesa ich tam, *vid. suis in locis.* Do gardła bronić, do upadley, do ostatniego tchu, auf Leib und Leben. Rospacz do gardła bronić się radzi. *Krom. 83.* Pana naszego nie chcemy odstąpić; ale przy nim bydź do gardła swoich. *Bielk. Kr. 67.* Slubował im do gardła przeciw Tatarom pomodz. *Stryik. 250.* - *Continuat.* od - do, von - zu. Od słowa do słowa, aż boli głowa. *Cn. Ad. 771.* von einem Worte zum andern. Od kieliszka do kieliszka, aż się upił. *Off. Wyr.* Ode dnia do dnia. - Do, tam (zu), nach, auf. Pojechał do Polki, nach Polen. Odieżdża do dóbr swoich, *Gaz. Nar. 1, 269.* et teist auf seine Güter (zu s. O.). Jechał do dóbr swoich. *Sk. Zyw. 1, 512.* Zasłano go do wachodnich kraioów. *Smotr. Ap. 80.* Jeymość wyiechala do miasta. *Teat. 14, 70.* (disting. na miasto cf. miasto). Skoro się do wsi kaplan iakis ukazał, wnetże się lud zbiegał. *Sk. Zyw. 1, 183.* wchodząc do wsi, bey dem Eingange ins Dorf. - Do: ku, meram directionem physic. vel moral. zu, gegen, nach, (wohin gerichtet). Tył podawszy, do lasów się mieli. *Stryik. 520.* Kto myśliwy do trąby, nabożny do księgi, gospodarz do minucyi, gach zawsze do wtegi (ma się). *Pot. Jow. 34.* sich zu etwas halten, sich wezu halten, sich wozu machen. Jdź do djabla! do Łatal *qu. r.* (Do brewiarza księdzu! *Gemm. 65. curat sua.*) A do boru! a do domu! do kościoła! do szkoły chłopcze! willst du wohl in die Schule! fort! matš! in die Schule! Kiedy nie rozkas wyraża, to przynajmniej jest wymówka braku i niedostatku iakiego-cyli potrzeby: ieszczeć mu do szkoły t. i. potrzeba, et muß noch in die Schule). Skoro pierwsza straż rozruch uslyszala, i do sprawy się i do broni miała. *P. Kchan. Jer. 228.* No Mości Panowie, daley do siebie! daley biycie się! *Teat. 31, 110,* (skoczcie do siebie, pack euch an, geht auf einander los). Natura ciągnie wilka do lasa. *Gemm. 172.* Do tego wypil (w ręce tego), a innemu oddaie. *Bratk. 7. 4, b.* (cf. gdzie indziej mierz, a gdzie indziej uderzy). Nalewa duży kufel, niech się kto chce trzeczcy, Rzeczce, a ia do ciebie, Księżo podproboszczcy. *Węg. Org. 5.* Do ciebie! *Teat. 8, 43.* (w twoie ręce, ich trinke es dir zu). - Pól do pierwszej, drugi, trzeci, czwarty, halb Eins, Swer, Drey u. s. w. zaś kwadrans lub trzy kwadrans na pierwszą, drugą, trzecią, ein Viertel oder drey Viertel auf Eins; przeciwnie zaś znaczy kwadrans do pierwszej s brakui ieszczeć kwadransa do pierwszej, to iest, trzy kwadrans na pierwszą, es fehlt noch ein Viertel zu ein Uhr, es ist drey Viertel. - *Direct. finis, facultatis,* celu, zdatności, zdolności: ku, na, zu. Czieł sam do pracy stworzon, ptak do lotu. *Chrośt. Job. 23.* zur Arbeit geschaffen. Do rad ięzyk, do boiu ręce dały nieba. *Dmosch. JI. 2, 119.* Wszytko już wybrano, ca ma bydź

do drogi, i o butelce się nie zapomniano. *Kras. Pod. 2, 116.* Cstok i do rady i do swady, snaydzie go iak go kto chce, *omnium horarum homo. Męsz. ; oppos.* ani do rady, ani do zwady, do niczego). Do ludzi cslowiek : układny, ludzki, *oppos.* odludek). Pióro do pisania, *eine Schreibfeder.* Piórko do zębów *ob.* zębodlub, dluboząb). Szczołka do botów, szczołka od botów, *eine Schühbärste.* Szczołka do sukion, od sukion, *eine Kleiderbürste.* - *Elliptice significatione directionis phys. vel moral.* Co się komu nie podoba, to mu nie do śmiechu. *Zab. 12, 269.* (to mu nie śmieszno, *das ist ihm nicht zum Lachen, nicht lächerlich.* Nie do śmiechu mi teraz Kubo! *Teat. 54, c. 2.* *ich bin jetzt nicht zum Lachen gestimmt.*) Ani mnie do anu, ani mnie do iadła, Cała mnie moja spokojność odpadła. *Kniaz. Poes. 2, 192.* (nie chce mi się ani snu ani iadła, *ich habe weder Lust zum Essen, noch kann ich schlafen.*) - *Cum ellipsi verb. należeć, tyścić się, ściagać się, et similitum, mit Auslassung der Zeitwörter: angehen, gehören, betreffen, sich beziehen, anlangen u. s. w.).* Co mi do tego? *Cn. Ad. 95. was geht das mich an? Slo. co toho do tego, co komu do tego? Zab. Anf. 20.* Wam wcale nic do tego. *Teat. 54, 74.* Jesli ia tak chcę, co tobie do tego? *Biel. Post. 107.* Zkąd to, że mię masz na tak pilney pieczy, Coć do moiey sromoty i do moich rzeczy? *P. Kchan. 7. 253.* Jesli tak osądziłi biskupi, a cóż cesarzowi do tego? *Sł. Zyw. 1, 271.* Co do mnie, żeś iest szczodrzy ku drugiemu? To do mnie, żeś iest pan mój po dawnemu. *Zab. 4, 5. Koff.* Do czegoć nic, day pokój. *Cn. Ad. 194. was nicht deines Amts ist.* - Mnich co do sukni; ale wilk wewnątrz. *Sł. Zyw. 1, 173.* (co się przeciw sukni, *was den Rock betrifft.*) Możnaż znaleźć co tak pustego, iak ta skala? do żywności, co głodniejszego? do samey mieysca posady, co straszliwszego? *Off. Sen. 7. quid ad copias - quid ad homines.* - §. Do : na, przeciw; gegen, wider. Zebrał woysko wielkie do Prusa Bolesław. *Biel. Kr. 97.* Kto do kogo ma iaką delegliwość albo krzywdę, niech się do dworu uda. *Haur. Sł. 228.* Bolesław miał zadawnione do Włodzimierza urazy, że oycu jego niektóre samki poodbierał. *Nar. Hf. 2, 133.* (cf. miał na nich urazę. *ib. 3, 176.*) (Brac do urazy, do poprawy *ob.* brac). Większa mi to od was pokuta, niż mój do was grzech. *Steb. 2, 216.* (niż moie przeciw wam przewinienie). J komuż tak siła do mnie wolno? *Ufraz. Tr. 31.* (przeciw mnie). §. Do : w, wewnątrz, nach, nach - hin, in - hinein. Pobili, krom tych, co do zamku uciekli. *Stryk. 270.* Sobiesława Król Czeski wygnął do Polki. *Biel. Kr. 78.* Lud się do wsi zbiegał. *Sł. Zyw. 1, 183.* Oddaieć córkę do rąk, posag pod poduski. *Teat. 43, c. 166. Wyb.* Brac do serca, do głowy, do pamięci *ob.* brac). Pięciu zabito, iednego poimano do zamku, *Stryk. 270. NB. Do complet directionem, quam xv indicat; licet indistincte in vulgari, et praesertim apud antiquos.* - §. Do *relat. accommodat.* zu, verhältnismäßig zu, bequiem, geschieht zu . . . Jeszeli A do B, iak B do C; tedy też A do C, iak B do C. *Geom.* Będzież tu sto snopów, dziesięć korcy; piętnaście łokci? *Pr.* iako do korca, iako do snopa, iako do łokcia, t. i. sawisło od tego, iaki to snopek; korzec, łokieć, *es kommt auf die Garbe an, auf den Scheffel, auf die Elle an; je nachdem die Garbe, der*

Scheffel, die Elle ist. (*corrigis hoc in loco Trotzium.*) Do żelaza też to, do srebra, do ręki, do cslowieka, do szczęścia, t. i. żelazem się to, ręką i t. d. dacie, *Cn. Th.* sawisło od tego, iakie żelazo, iakie srebro i t. d. Zniwo bywa obfitsze lub chudsze, iak do roku. *Off. Wyr.* Zboże do czasu plenne, do czasu plonne. *ib.* Nie do tego to; nie zgodzi się to na to. *Cn. Ad. 579.* Do rzeczy mówić, krzeczy, ku rzeczy (cf. dorzeczy), *zur Sache sprechen, passend, schicklich, zweckmäßig.* Nie co nic do rzeczy masz gadać, lepiej milcz. *Teat. 29, 7.* Mówiąc do naszego interesu, rozumieć, *zum . . . Teat. 31, c. 60.* (Rosownie co się tycze). Prawdziwie nie rozumiem, do czego to Wc Pan mówisz. *ib. 27, b. 88.* (do czego Rosuiąc, zamierzając, *wohin aus, wohin zielend.*) Do czego suszyli sobie głowy nad określeniem cslowieka? *Teat. 11, b. 9.* (na co, woju? *zu was Erbe?* Pióro do moiey ręki, podług moiey ręki, *eine Feder nach m. H.* Lekarstwo do oczu : przypadające do oczu, nieprzeciwnie oczom). Do rękę mieć co, pod ręką, na dorędsiu, *bey der Hand haben.* Tłumaczenie do słowa : słowne, literalne, *von Wort zu Wort, wörtlich.* - *Accommodat.* ku : według, gemäß, nach. Powiedz do prawdy, iesli nie żartujesz. *Post. F. 99. der Wahrheit gemäß, im Ernst.* Ja to do prawdy utrymuie, iż trudniejszy jest . . . *Zab. 6, 340.* (serio, bez żartu, *in Wahrheit, im Ernst.*) Są takie rzeczy, które gdyby się działy do prawdy, nie śmiałyby się, ale lękać należało. *Zab. 12, 265.* (w istocie, *in der That.*) Do prawdy? *Pr.* nie inaczej! *Teat. 36, 23. wirklich? in der That?*) - Do : podług, zu, nach, angemessen. Widziela przed sobą ładnego chłopca do gustu swego. *Teat. 14, c. 6.* Cóż to Wc Pani w moim dyskursie nie iest do gustu? *ib. 26, 46.* Cale nie do twarzy była ubrana. *Teat. 19, c. 54.* Teraz przedsiwnie kapelus do twarzy. *Zab. 12, 74. steht gut zum Gesichte.* Drugiemu sama nawet wada iest do twarzy. *ib. 12, 266.* Nie do twarzy ci ten humor ponury. *Zabl. Z. S. 1, 15.* Nie pociągną kary Woły nie do pary. *Pot. Jow. 2, 6.* (niedobrane). Dobierać konie do miary i iednego wzrostu, równe). §. Do : względem, *relat. in Ansehung, zu, an.* Doktor niezszczęśliwy do pacjentów. *Mon. 69, 804.* Miewa cslowiek do cslowieka szczęście, wiele kroć nieuczony doktor ulęca szczęśliwie. *Gorn. Dz. 116.* Szczęście mieć do ludzi. *Teat. 10, 112.* W pośmiech do ludzi, a potem w wzgardzenie przyszedł. *Kosz. Lor. 16, b.* To mi się do szachów nie podoba, iż nader wielka umiętność w tey grze bydź musi. *Gorn. Dw. 122.* (z tego, dlatego, przeto, z tey miary, z tego względu szachy mi się nie podobają, *es will mir am Schachspiele nicht gefallen.*) Wady do niewiały są ctery, swoboda, wielomówność, niekłałość, stroy. *Petr. Ek. 67. an dem Weibern.* Jest to do cslowieka wielka wada, gdy o tém mówi, o czémby milczec miał. *Kosz. Lor. 99, b.* Jedna tylko do niey wada, że strasznie ciekawa. *Teat. 10, 60.* (w niey, *an ihr.*) Osobliwa iest cnota do pana, układność a pokora. *Kosz. Lor. 137.* Byli bałwochwalczy wielcy, co tylko bylo do nich dobra, że byli ludzkimi. *Biel. Kr. 45. t. i. u nich, was an ihnen gut war, d. . .* Do : przy, u, bey, an. Niebożę odkarzył do oycy złościwie. *P. Kchan.*

Orl. 1; 101. Ułomek ten tak da ognia do stali, iak kraemień. *Torz.* Sz. 63. Miało próżnych powieści, kolejno sobie do stołu czytali. *Sk. Żyw.* 1, 390. Służyć do stołu ob. służyć (stoł). Spodziowaliśmy się Wc Pana do nas. *Teat.* 22, b. 20. Niech mu do oka powiem . . . *Teat.* 22, b. 123. (w oczy, in die Augen, ins Gesicht. - §. Do, = *Datus commodi*, dla, na, fikt. Tymokrat był przed Troją boku mego pilny, Myśli do Protezyla mych śpieg nieomylny. *Jabl. Tel.* 187. Czasu iednego kupować coś do klasztoru dwóch braci posłał. *Sk. Żyw.* 1, 155. NB. rzeczy sdołne wmiészcząć się; kupują się do n. p. woliu, chleba, beczkę wina do klasztoru; rzeczy nie zmieszczające się, kupują się na n. p. rola, wieś; *dla, commune.* - §. Do = ku *negatiue* = od, przeciw, gegen, vst. Włręt Wc: Panny do Krasła, z uprzedzenia pochodzi. *Teat.* 25, b. 35. Damy nasze włręt mają do gospodarstwa. *Zab.* 16, 41. (cf. włręt od słoego. *Dmoch. Szt. R.* 57.). §. Do razu, do słowa = od razu, z razu, zaraz, za pierwszém słowem, *auf erste mal, auf erste Wort.* Do słowa pierwszego dał zaś asprów 10,000. *Paszł. Dz.* 29. - §. *Significatio pronominis de diuersis determinatur significatioue verborum, nominum, adverbior., quibus subiungitur: vid. s. gr. należeć do kogo, przegrać do kogo, płacić do kogo, baczyć do kogo, osuć do siebie, widzieć do siebie, wiedzieć do siebie, znać do siebie, mieć do siebie, porównywać co do czego, *przypodobywać co do czego, stosować co do czego albo z csem, stosunek do czego, stosowny do czego, stosownie do czego, podobieństwo, podobny, podobnie do czego, przypadać do czego. - §. II. DO praeposit. inseparab. przydane do słów, wyraża a.) kierunek czynności, słowem z którym się składa wyrażonę, ku iey celowi, *daß die Handlung der damit zusammengefügten Zeitwörter a.) die Richtung der Handlung nach einem gewissen Objecte, dochodzie czego, dobadywać, b.) domierzenie, sblizanie się ku skutkowi, w formach słowa niedokonanych, in den unvollendeten Zeitformen drückt es die Handlung dem Erfolge näher, doieżdzał, doprowadzał, dościgał, dotykał, dobiiał, dobywał, c.) w formach słowa dokonanych wyraża niaszenie skutku, in den vollendeten Zeitformen drückt es den wirklichen Erfolg der Handlung oder ihre Wirkung aus doiechał, doprowadził, dościgił, dotykał, dobił, dobył. - Z zaimkowemi słowami wyraża w formach niedokonanych staranie się nabywania czego, bey den Reciprocis in den unvollendeten Zeitformen, *das Streben etwas zu erlangen, dorabiać się, dobadywać się, dosługiwac się; w formach zaś dokonanych nabycie czego, in den vollendeten Zeitformen, *das wirkliche Erlangen, dorobić się, dobadać się, dosłużyć się. d.) wyraża -pracyzowanie, przybywanie, przyrost, Hinzufügung, Vermehrung, Zusatz, noch mehr, als bereits geschehen war. Degotuy do tego, coś iuz negotował. Doday do tego, coś dał, bo nie dosyć****

NB. Gdy prawie wszystkie słowa z przyimkiem do składają się lub składać się mogą; zatem niepodobna wszystkie, (nam infinita prope sunt et pro arbitrio cuiusvis componi possunt. *Cn. Tk.* 127.) *zwłaszcza we wszystkich ich znaczeniach tak wyliczyć; umieszczą się*

na swoim miejscu, *napotrzebniejsze, i to na które się przykłady znalazły.*

*DOB', i, z., DOBA, y, z. część czasu, chwila, iakiś czas, ein Zeittheil, eine Zeit, eine Weile, ein Augenblick; (*Bh.* doba = czas, punkt czasu, chwila; katekt, forma rzeczy cf. ozdobić; *Sr.* 2. doba = czas; *Sl.* doba = czas; *Cro.* doba *astar*; *Di.* doba, *tek* = wiek; *Rg.* doba 1. czas, wiek; 2. doba, dohiza = godzina; *Bs.* doba 1. czas, 2. godzina; *Vd.* dobnik = segar; *R.* yдоbie, yдобство pora, pogoda do czego, wygoda cf. podoba cf. ozdoba, cf. *Hb.* zw *toph* dobry). Wiedź, że w każdej życia dobie, Dla oyczyny tylko żyjez. *Niemc. P. P.* 135. (w każdym momencie). Doba czasu nie minęła, Wc Pan trzy razy odmienił swoje przedsięwzięcie. *Teat.* 24, c. 92. §. Pewny czasu punkt, pora, ein gewisser Zeitpunkt, eine Zeit, eine gewisse Zeit. Przydziez do mnie iuz o tę dob'. *Leop.* 4 *Reg.* 10, 6. (o tym czasie. *Bibl. Gd.*). Dobry skowronczaku, iuz ty śpiewasz-sobie, A ia poczynam także o twę robić dobie. *Gawin. Siel.* 392. Czucie pi wierni, nasywiecy nieprzyjaciel w tę dob' trzodom szkodzi. *Gaw. Siel.* 386. Hemus i Rodope, śnieżne o tych *dob góry, ludzie przedtem były. *Zabr. Ow.* 139. *nunc.* W iedną dob' uciekał ogień, a o drugiey zaś dobie, ogień na wodzie się rozgorywał. 1 *Leop. Sap.* 16, 18. *Cro.* ob kojoj dobi = o którym czasie? §. Doba, pewny czasu rozmiar, przeciąg, ein bestimmtes Zeitmaß. Na dobę, od doby do doby = na 24 godzin, vier und zwanzig Stunden; *R.* сүмж, посушное, пожедементство; *Ec.* всепожедементство, цыблме сүмж и денб и нозь. W gościńcach płaci się od stancy na dobę; od doby do doby tylko a tyle. §. Sam czas, pora, grade die rechte Zeit. Wtém wkok do Selenissy żeby ulżyć sobie Kwapi królowna; i ma ią na dobie. *Pot. Arg.* 382. Podrasnąć, prawie na dobie bydź, niektórzy mówią, *pubescere. Młcz.* Niedoba, *fig.* niedożrzałość, die Reife (Reinheit). Wycie mię z dacieinnę łwiczyl niedoby, i wychowańcem u siebie widzieli. *Charol. Fars.* 206. - Czas na dobie, w dobie = czas po temu, czas służy; die Zeit ist günstig, gelegen, entsprechend. Jeśliś mądr, używaj, póki czas na dobie. *Petr. Hor.* B, 2. (póki służą lata, używaj świata). Tak prędko nasze smykają lata, więc trzeba wcześniej używać świata, póki czas w dobie. *Zab.* 13; 424. *Zabl.* §. Doba dola; stan, położenie, sytuacja, die Lage; der Zustand, das Befinden, das Schicksal. Królewic w prywatnego iechał z domu dobie; Dzielnością nieśmiertelney sławy *zukać solke; Pot. Arg.* 216. Wszystko to są przypadki nie ściągające się bynajmniej do terażniejszej doby twoiej. *Teat.* 50, c. 67. Dsiś koniec kłękcom, legnę spokoyu iuz w grobie, Gdy zostawię oyczynę i was w lepszej dobie. *Niem. P. P.* 35. - Niedoba = niedola, Ungemach. Boleie z tęy swojey niedoby, że dla choroby daremnie uplynie mu lato. *Jabl. Buk. F.* 2, b.

Pochodzi: *nadoba, nadobny, nadobność, podoba, podobal, upodobal, podobal, podobny, podobieństwo, przypodobal, *przypodobywać; ozdoba, ozdobić, ozdabiał, przyozdabiał, zdobił, niezdobny, niezdobność.*

*DOBACZYC się *zaimk. dk.*, *dobaczać się *ndk.*, *do bacznawć się *czst.*, domyślić się. *ersehen, abnehmen* en,

nutzmaßen. - Jesteśmy się mogli z rzeszy dobaczyć, *quantum ex ipsa re coniecturam fecimus. Mącz.* Dobaczam się, domyślam, *coniecturo. ib.* Dobaczawam się, baczę, *subintelligo. Mącz.* Dobaczenie, domysł, *coniectura. Mącz.* doyrzenie, spostrzeżenie, *das Ersehen, Abnehmen, Nutzmaßen.*

1.) DOBADAC się czego *zaimk. dk.*, dopytać się *fig. dóytć, analeźć, erforschen, erfragen, herausbringen, erfahren.* Będziem milczeć, ani się dobadaasz słowa na nas. *Tward. W. D. 67.* Mowę zawari, że się na nim nikt słowa nie dobadał. *Haur. Sk. 400.* Piomieniem się prawdy dobadaamy. *Badz. Tr. 388.* (cf. domacać się). Więźnia poimanego męceniem prawdy się dobadał. *Tarn. Ufl. 259.* Różnych używasy sposobów, dobadała się nakoniec wszystkiego po słowie. *Leszcz. H. T. 215.* Zginą, jak wszystkiego ginie i upada, Ani się o nich potomność dobada. *Chrośc. Żeb. 91.* DOBADYWAC się *ndk. et czfl.*, dopytywać się, wypytywać się, *fig. dochodzić, szukać, forschen, fragen, zu erforschen suchen.* Pompeiusz sternnika się o wszystkie gwiazdy dobadywa. *Bardz. Luk. 134.*

2.) DOBADAC *ndk. i czfl. słowa Dobośdź qu. v.* DOBCZYCE, - czyc, miasto w Krakowskim. *Dyk. G. 1, 168. eine Stadt im Krakaischen.*

DOBEK, - bka, *m.* imię starodawne *Dobieslaus. Jabl. Her. 1/3. Prov.* Pierwey Sobkowi, potem Dobkowi. *Rys. Ad. 57.* pierwey sobie, potem tobie; pierwey ia, drugi ty; bliższa koczula ciału, niż sukna; krew nie woda.

DOBIC *cz. dk.*, dobiiać *ndk. et czfl.*, *Bh. dobitti, dabigi; Rg. dobitti; Vd. dolpobijati; Rr. добити, добивати, примѣнити; примѣнати, dokładać do plag, noch mehr schlagen.* Kogós ty uderzył, oni dobiiają A rannym ieszcze ran przyczyniają. *J. Kehan. Ps. 99.* §. Dobic komu, wybić go należycie, wygarbować, wylatać skórę na urząd, wytrześć, *fig. porazić, pogromić tego, einen tötlich durchwalten, tötlich schlagen, den Feind auf's Haupt schlagen.* Za moie żyto, ieszcze mi dobito. *Zegl. Ad. 284.* O moie żyto, ieszcze mnie dobito. *Rys. Ad. 52.* Komendant nasz nieprzyjacielom rządnie dobił; dał im pokój, aż się bliższe podszafcowali, a w ten czas puścił siarzelbę, i pobili ich bardzo wiele, a drugie gonil daleko, biąc, a do pięcin set ubil. *Biel. Kr. 360.* Gdy im do brze dobili, pierzchnęli na górę, gdzie ich wiele zginęło, bo ich gonili. *Jer. Zbr. 191.* - Dobic, do pobitych przyczynić, *außer den schon Gefchlagenen noch schlagen.* Ostatka wojka nieprzyjacielskiego dobił. *Warg. Wal. 322.* §. Dobic, wbić aż po należytą miarę, *vollends einschlagen.* Dobic gwóźdźnia. §. Dobic kogo, domordować, dokonać, na śmierć zabić, *vollends todt schlagen; den Rest geben; Rr. корочынь даць кому.* Gdy w onym łamaniu kości drudzy umierali, ieden ieszcze żywym sstał; którego kaci z umysłu dobiiać nie chcieli, iż młody, aby wylęczyć się mógł. *Sk. Zyw. 152.* Baba mu kamieniem głowę przebiła, i umierając wołał na pacholę, dobiy mię, aby nie rzescono, iżem od niewiasty zginął. *ib. 406.* Saul będąc mraniony, dobić się kazał orężnikowi swemu; który gdy tego uczynić nie śmiał, sam się mieczem swoim dobił. *Sk. Zyw. 3, 160.* Ostatnio okrucieństwo, pokonanego dobiiać. *Teat. 6, c. 68.* Masz żyć głupim na świecie, każ się lepię dobić. *Zabł. Zbb. 111.* (zabić, zarsnąć). Niedobity, na pół zabity. *Ca. Ta.*

Dorszać bydłęcia, dostactować, *vollends todt machen, abschlagen.* §. *tr.* dobić do ładu, przybić, przylądować, wylądować; *aus Ufer stoßen, anlanden. fig.* Dobic wo grze, ieszcze lepszą kozę, przybić, przytuc, *vollends abtrumpfen, überstechen, in der Karte.* - Dobic kogo, wynieszyć go zupełnie, dogubić, *einen gänzlich ins Verderben stürzen, ihn ganz ruiniert.* Zawasz Pan Regent swego pryncypala o zakody przyprowadzić; ale go teraz dobił. *Off. Wyr.* - Dobic interesu, dokonać, dotrzeć, do skutku przyprowadzić, ukonczyć, *zu Stande bringen, zur Eufschafft bringen, beendigen.* (cf. *Lat. icere, ferre e. g. foedus*). Dobiłem interesu, hadź dobry myśli. *Teat. 12, 9.* Targu dobić, dokończyć, ukonczyć, albowiem przy zgodzie w ręce sobie biia, dłonią w dłoń biia, *einen Kauf abschließen, abmachen.* Skoro znacie się na tém; prędzey dobiemy targu. *Teat. 18, b. 24.* Narzędzono mu do kupienia znaczną część kryształu; dobił targu, bo dla niego był bardzo sytkowny. *N. Pam. 5, 274.* - §. *Intrans.* Godzina dobiia, dobiega, docieka, dochodzi, *die Stunde schlägt voll, die Stunde bricht jetzt an.* Oto już dobiia godzina, w której to cię spotka, co od tak dawna ku tobie zmierza. *Off. Str. 5.* Dobiia już godzina, w której albo ocalić ją albo porzucić przychodzi. *Gaz. Nar. 1, 146.* DOBIC się *zaimk. dk.*, biąc przedrzeć się dokąd, *sch. bis wehin durchschlagen.* Dobił się przez nieprzyjaciół aż do obozu. - *tr.* Dobic się do ładu, statek wodny do pola przyprowadzić, *anlanden. fig. tr.* Dobic się, z trudnością, z przeczwycięzeniem, z przełamaniem przeszkod dokazać, *sch. durcharbeiten, (durch alle Hindernisse).* §. Dobic się czego na kim, biciem czyli chłofaniem wycianać co odt kogo, *ertrügeln, erschlagen, mit Prügelein, Schlägen erhalten, bewahren, herausbringen.* Mówić iey to, co się królowi zdało, kasano; czego gdy się dobić na mię, nie mogli, odwiekli ją na stronę. *Sk. Zyw. 2, 242.* Dobic się czego, bicien się, walką, wojną, orężem nabywać, sykać, zdobyć, *ertrumpfen, erschuten.* Sławy dobrej nikt się z nas doma nie doleży, trzeba się iey dobić. *Biel. Kr. 162. fig. tr.* z trudnością dopiąć, *mit vieler Mühe erhalten, erlangen.* Ledwo się do naylichszego urzędu dobił; chociaż prymiotami na naywyższy zasługiwał. *Off. Wyr.* §. Dobic się, dobić siebie samego, dorsnąć się, domordować się, *fig. dogubić się, dokonac sich, sich den lezten Stöß ge ben.* Przegrywał, ale się latał; co teraz, to się już do ostatniego dobił. *Off. Wyr.* - §. DOBIHAC się *ndk.*, biąc dodsierać się dokąd, *sch. bis wehin durch zu schlagen suchen.* *tr.* Złodszy do tey kamienicy dobiiał się i drwi wylupował. *Teat. 52, b. 73.* (włamywał się, *er verschte einzubrehen*). Złodszy na kradzieży z dobiianiem się zachodzący schwytyany. *A. Zamoy. 203. Diebstahl mit Einbrach.* - Dobiiać się do ładu, zmierzać, kierować do ładu, do brzegu, *nach dem Ufer zu steuern, landen wollen.* - Dobiiać się o co, dobiiać się czego, walcząc o co biąc się, walcząc o co usilować, wojną, orężem czego dopinać, w brew trudnościom dopinać czego, *pr. et fig. sich um etwas schlagen, worum kämpfen, streiten; nach etwas trachten, streben.* Przodkowie nasi mieczem się dobiiali o berlo. *Nar. Tac. 5, 26.* Namawia go mow zbierac wojka, rosegnano J. dobiiać się w nowych walkach o wygraną. *Przyb. Luz. 255.* Król w nadgodę dnie

- mu tę, o którą tyłu królów dobiiało się próżno, tę która tyła bohaterami wzgardziła. *Stas. Num.* 1, 215. Gdyby cię nie kochał, zapewneby się tak mocno nie dobiiał o ciebie. *Teat.* 14, b. 30. Hetman głośno dobiiał się o przywrócenie dawnej władzy buławom. *Ust. Konst.* 2, 6. Ofiarą życia własnego gotowem się dobiiać iey ręki. *Teat.* 55, 16. Szrodkiem tysiąc niebezpieczeństw dobiiam się celu miłego oczom naszym. *Teat.* 50, b. 31. W szaraju damy przez cały wiek swój, różnemi sposobami dobiiaią się łaski i łóżka cesarza. *Kłok. Tur.* 47. §. Dobiiać się, dogubić się, doniszczać się, in *Wegriff seyn, sich den leßten Streich zu versetzen, pr. et fig. ob.* Dobić się.
- DOBIEDZ**, dobiegl, Dobiżeć, dobieżał, *cz. dk.*, dobiegnąć, dobiegnie *idnt.*, Dobięgać *kontyn.*, dobiegiwać *czsl.*, *Bh.* dobehnauti, dobehl, dobehnu, dobiham; *Slo.* dobehnut; *Sr.* 1. dobiezając, dobihu, dobihium, dobiham; *R.* добігати, добігати, добігати. Dobięgać. do kresu dążyć, sblizać się, (dem Ziele) zulaufen, sich (ihm) laufend naßen, im *Wegriffe seyn (es)* zu erreichen. *pr. et sr.* Gdy już już wytkniętey dobiegali drogi, to . . . *Dmoch. Jł.* 3, 212. Dobięgamy z flotą do samego brzegu, a żagle ku tej stronie ściągamy w dobiegu . . . *Przyb. Luz.* 151. - Dobiżeć, dobięda, domierzyć, stanąć u kresu, (das Ziel) erlaufen, erreichen. Dobięzał kresu swego szczęśliwy robotnik. *Birk. St. A.* 2. Już on kresu dobieżał i bierze sapłatę Za cnotliwe postępkі nieśmiertelną szatę. *M. Kchan.* 311. Kiedyż mój koniec będzie nadziei, kiedyż żądany dobiegnę mety! *Zab.* 14, 364. §. Dobięda kogo, doścignąć, etnen einholen (ihm erlaufen). *tr.* Dobięda czego, osiągnąć, otrzymać, etwas erlangen, erhalten, erreichen. §. Dobięda do kogo, dokąd, gdzie: dopaszać, prędko i dorywkim udadź się, dołkoczyć, doiechać, zu jemanden hinstpringen, einen Sprung wohl zu machen. Poswól mi ieszcze dobięda do tey wioski, którą stąd widać. *Teat.* 54, 45. §. *Intrans.* Godzina dobiega, dopływa, docieka, dobiia, die Stunde schlägt, die Stunde bricht an, ist da. Gotuy się do sądu, ostatnia dobiega Godzina; głos się straszny po świecie roslega. *Dmoch. Sqd.* 50. *DOBIEG, u, m. dobieganie, dobiegnięcie, dobieżenie, das zu Ende laufen, hinfahren, Erlaufen, Einholen. Dobięgamy z flotą do samego brzegu, a żagle ku tej stronie ściągamy w dobiegu. *Przyb. Luz.* 151. im Einlaufen, im Einlauf, hinfahren.
- DOBIĘGLY**, a, e, mogący być dobieżonym, doścignionym, erreichbar. Równie na syna on zlawszy saloty Płoc mu zortawil niedobięgley mety. *Kniaz. Poex.* 1, 71.
- DOBIELIC** *cz. dk.*, należyście wybielić, geblig weissen, vollkommen weiß machen, weiß bleichen. W wybielonym płótnie pozostaia niektóre smugi niespełnie dobielone. *Przędz.* 86. et 87. DOBIELIC się *zaimk.*, DOBIELEĆ *niiak.*, do końca białym się stawać, völlig weiß werden. Przędki maia przędć z wodą piękną, w cysłtem ia maiać naczyniu, aby przędny płótna i nici na błęchu się dobielały, i bielaze były. *Haur. Ek.* 56.
- DOBIERAC** *ob.* Dobrać. DOBIERACZ, a, m. co czego do czego dobiiera, der etwas aussucht, aussieht, der Auswähler; *R.* добиратель. DOBIERKA, DOBIORKA, i, ż. co się dobrało czyli dostało do rzeczy, do miary, etwas zur Farbe, zum Maße u. s. w. Ausgewähltes. Naprawki i dobiorki łoż, koń, osi, dyssłów. *Jak. Art.*
- 1, 259. *cf.* Wybierki. §. *Activ.* dobiierka, dobiieranie, das Aussuchen, Auswählen des Passenden. 2. Dobierka, piwo ieszcze nie zachmielone, którem się warz sprawia, die Bierwürge; *Sorab.* 2. brajta (*cf.* braha) *cf. R.* cýcao.
- DOBIEŚLAW**, a, m., Dobek, imię; n. p. Dobieśław Kmiata. *Nies.* 1, 230. Dobieslaus, ein Name.
- DOBIEŻNY**, a, e, dobiegający, hinfahend, hinfu laufend. (*oppos.* odbieżny). *Astron.* Obieg miesiąca dobieżny *synodicus*, rachuią od złączenia się go ze słońcem do powrotu na tenże sam punkt. *Hub. Mech.* 518. Miesiąc dobieżny, przeciąg czasu od jednego złączenia księżyca ze słońcem aż do drugiego złączenia następnego. *ib.* 476.
- DOBIŁAC** *ob.* Dobić. DOBIŁACZ, a, m. dobiiający, co dobiia, der vollends bis zu Ende schlägt, noch mehr und besser schlägt, den Satens macht. - §. *Zegl.* Rotmancauk czyli dobiłacz, bywa na pomocy rotmanowi, kiedy ten kilka statków prowadzi. *Magier. Mhr.* der Ustertlootse.
- DOBIOR** *ob.* Dobor. DOBIORKI *ob.* Dobierka.
- DOBITA**, y, ż., DOBITKA, i, ż. dobitcie, dobiianie, ostateczne uderzenie, ostatni cios, dokonanie, dokohczenie, przywodzenie do końca, docieranie, dotarcie, ostatnie słowo, uzupełnienie, dopełnienie, koniec, der Gnadenstoß *pr. et fig.* das Gerautmachen, Aufreiben, das Beendigen, die endliche Vollziehung, Vollbringung; *R.* добітка, добітаніе. Wartkim swym piechurom nieprzyiaciela prawie pokonanego na dobitkę dawali. *Püch. Sall.* 224. *Nar. Tac.* 2, 483. Na dobitkę ieszcze talar. *Off. Wyr.* (żeby targu dobić, dem Handel ein Ende zu machen). Na tobie zależy dobita interesu. *Zab. Zbb.* 41. Na tobie zależy dobita rozpoczętej roboty. *Teat.* 24, c. 80. Pić na dobitkę, t. i. ostatni kielich, zum Beschlus, um den Trumpf drauf zu seßen. Na dobitkę daie się stare wino, (na dokładkę, na stępel, na dupoienie, dolanie, na wety). Na dobitkę nieszczęścia mego, i to ieszcze . . . *Teat.* 54, 19. (*cf.* niedobitki). DOBITNOSC, ści, ż. dobiianie, dosadność, wyrażenie w miarę rzeczy pod strych, das Wisstinschlagen, Einschlagen, genaues Hins treffen, die Genauigkeit, Angemessenheit, das Treffen, Passen, Anpassen. Dobitność strzelby, fuzyi. Dobitność wyrazów. Praw niedobitność i niewyraźne onych stanowienie. *Dyar. Gr.* 84. Owa piękność i dobitność wiersza Trębeckiego. *Dmoch. Szt. R.* 88. DOBITNY, a, e, DOBITNIE *adv.*, dobiiający, donośny, dosadny, pod strych, dokładny, do rzeczy, bis hin schlagend, vollends nieder schlagend, bis hin treffend (zum Ziele), treffend, passend, angemessen, eindringend, durchdringend. Loay me nieaszcześnie, tym ostatnim i dobitnym ciosem odrywacie mię życia. *Teat.* 2, 117. - Wyluzczenie iasne i dobitne. *Dyar. Gr.* 79. To wymawiając, głos iego stae się silniejszy i dobitnym. *Stas. Num.* 1, 84. DOBITO, DOBITY, *ob.* Dobić.
- DOBLIZYC** *cz. dk.*, doblizać *ndk.*, przysuwać, przymykać, näher rücken, näher herbeiführen, nähern. Cóż nam po osobistych talentach, kiedy intrzyga do najwyższych doblizyc nas zdola honorów. *Mon.* 65, 140.
- DOBOR**, DOBIOR, u, m. dobiieranie, dobranie, das Hinzunehmen; *R.* добор; dobrany wybór, die getroffene

passende Auswahl; *Rz.* доборѣ, подборѣ, подобобраніе. Z gromadnym doborem bieży od zamku. *N. Pam.* 3, 543. §. Niedobior, *oeconom.* dochod niepomysłny, schlegel-schlagene Einnahme. Aрендarz waruie sobie niedobior intrat z nieurodzaju lub kłęski publiczney pochodzący. *Ofs. Pr. C.* 1, 275. (gdy nie wychodzi na swoje; *Roff.* недоборѣ : reszta). DOBORNY, a, e, DOBORNIE *adv.*, dobrany, wyborny, ausertlesen, ausgeführt. Po złożonem w doborych wyrazach J. K. Mości dziękczynieniu . . . *Dyar. Gr.* 320. DOBORNOSC, sci, ż, wy-berność, wybor, die Ausertlesensheit.

DOBOSDZ, DOBOSC, dobodi, *F.* dobodę *cz. dk.*, dobadac kontyn., (*disting.* dobadac *supra* No. 1.). *Bh.* dobstfi, dobsti, dobstu, spiczastem czem, n. p. rogiem dosiagnac, dokuc, przebic, *tr. fig.* dopiec do ostatniego, dokaczyc, dogryz do żywego, vollends durchstehen; einem auf der ferste zusehen, ihn peimigen, martern bis auf Blut. Biada temu domowi, gdzie krowa dobadz wolowi. *Rys. Ad.* 4. gdzie krowa dobodzie wolowi. *Lek. C.* 4. b. (gdzie zena przewodzi; *Slo.* beda temu domowi, ide rozstajuge tela wolowi. (cf. gdzie donica rzadzi, tam wiercimak bla-dzi). Na ziemie pada mnóstwo ptactwa, gdy nima mro-zna im dobadz. *A. Kaban. W.* 157. Nie to, że sam malo ma, ale mu dobadz ze więcej niż u siebie, widzi a szan-da. *Pot. Pocz.* 585. Wityd mu dobadz. *Pot. Syl.* 372. Nie ciebie samego obraza fortuna, któremuby tak ciężką dobadz krzywdę. *Off. Sen.* 53.

DOBOSZ, a, m., DOBOSZYK, a, m. zdón., co będni, bębenica, der Trommel-schläger, der Tambour; *Sla.* bubnar, tambor; *Vind.* drumlahloger; *Cro.* bobnar; *Ross.* Сибирякъ, барабаникъ; *Hung.* dobos, dob veró; *Hung.* dob, dobotka = bęben; *Hb.* nın tympanum cf. tu-pac). Bęben w ręku doboza trwa cały; choćby w niego uderzał pałkami przez całą godzinę. *Rog. Des.* 3, 528. Dobosi równo ze dnjom dadzą snak do russenia. *Jah. Art.* 2, 305. Nie zda się, chyba na doboza : nie wart bydz żołnierzem, czlowiek na malo szatny.

*DOBOTKI. By dzikie bestye sobie dobotki na pokarm dra-piac, żyją. *Warg. Wal.* 170.??

DOBRA *ob.* Dobry, *ob.* Dobro.

DOBRAC *F.* dobierze, dobiore *cz. dk.*, dobiezac kont., *Bh.* dobratti, - al, doberu, dobram; *Rg.* dobratti; *Sor.* 1. doberu, dozbiru, dozbirau; *Sor.* 2. dobrasc; *Rz.* до-браць, добирать, przysyniac co jeszcze brakuie do zupełności, uzupełniac, noch Mingu nehmen, noch mehr Mingu nehmen. Prawo to pozwala tylko dobrane do dawnych sądzioów; wybrać a dobrać nie iest iedno. *Gaz. Nar.* 2, 8. (kompletować). §. Dopełniac, domierzac, voll machen, voll fülleu. Gdy dobrali miarki grzechów swoich, miał ich Saul zupełnie wykorzenić. *Zab. Hfl.* 151. (cf. przebrać). W sitach nie dobrali miary pogaństwu, w starciu zaraz przezeżom, *Bialob. Odm.* 34. (nie do-sięgli, nie doszli miary im, nie równali im, sie kamen ihnen nicht gleich, hielten ihnen nicht das Maß. - Do-brac, brać aż po . . . , bis wohin nehmen, greifen, lan-gen, (nehmen) kommen. *pr. et fig.* Dobrac aż do źró-dła, *Off. Wyr.* (wykopał). Nie wczas *oszczępdamy, gdy dna dobiezamy, *Cn. Ad.* 200. Rozkoszy skremno zaży-way; nie dobiezay do dna, *ib.* 2001. - Dobrac komu do żywego, doiac, dobedz, dopiec, dograc, dogryz, do-

ciac; einem bis auf Blut zusehen. §. Dobrac, do szczeru, do reszty co zabrac, vollends wegnehmen, den Rest noch nehmen. Dobrac nieprzyiaciel ofiarka. *Tr.* §. Dobierac, wyszukiwac z umyslem, wybierac stosownie do czego, sorgfaltig zu etwas auswählen, anpassen, aus-fuchen. W zapraszaniu gości uważay, żeby przyiaznych sobie dobiezac. *Kras. Pod.* 2, 58. Dobieraymy ludzi szatnych, oyczysnę kochajacych, pracowitych. *Kost. Hfl.* 1, 108. Sposob iego mowy był osobliwy, dobiezac wy-razów nadzwyczajnych. *Kras. Pod.* 2, 63. Gładkich, pewnie pożyczanych dobiezacz wyrazów. *Teat.* 2, b. 100. Jak cie uwielbiac nalezy, słow nie dobiore. *Teat.* 19, 6. (słow szatnych nie znajde, ich finde dazu keine hinrich-tenden Ausdrücke). Dobrany, stosownie do czego wy-brany, zu einander passend ausgeführt, schicklich, ausertle-sen; *Rz.* подобраныи. Niemasz ich wielu; ale tez sa to dobrani. *Teat.* 15, 44. Ktoż nad was paro szczęśliwie dobrana. Bardziej bogaty w domowe za-szczyty. *Zab.* 12, 56. (cf. do pary). Prawdziwie An-tek iest dla niy dobrze dobrany. *Teat.* 54, b. 47. Zle dobranym do Wc Panny Walery iest mężem. *ib.* 1, 94. Arcytechór, między techorami w dobranej będzie kom-pani. *ib.* 11, b. 25. Dobrac klucza, einen Schlüssel anpassen. Kazala mi taką drugą kupic klotkę, a to aby tém łatwiej klucza dobrać można. *Teat.* 52, d. 29. Cudze zamki dobranym kluczem otwierac. *ib.* 32, b. 74. - Dobierac głosem, tonem, wtrowac, dosadzac w spie-waniu, w graniu, die Stimme, die Linie wonach mite-nehmen; accompagnieren. Chlopiec nadobny, brzmia-cym dobieza do lutni głosem, i wdzięk z nią twój dzieł. *Anabr.* 65. Graf-biedny pastierz swoje kłopoty, Slov-zaś z góry los iego niedoli wtoremi wras dobiarł szczenioty. *Zab.* 13, 421. **DOBIERAC** się *sch. med.*, do pary się zgadzac, stosownie do siebie się szdarzac, na co sobie podobnego trafiac, lub też po-dobnego sobie szukać, sich zu einander passen, schicken; zu einander treffen; feines Gleichen suchen, sich zu feines Gleichen gefellen. Wlascnie się dobiora; on sowiżral, a ona rozumie, że wszystkie rozumy posiadla. *Teat.* 26, c. 61. Dobieraja się pocciwi, dobiezaja się i lotry. *Off. Wyr.* Najszczęśliwaze małżeństwo, gdy się dobiora serca i umyły zgodne. *Frzb. S. M.* 31. Otoż to teraz prawdziwie wymienita dobrała się kompania. *Teat.* 52, d. 102. §. *Recipr. activ.* Dobrac się dokąd, do czego, czego, z trudnością dochodzić, dosięzac czego, prze-dzierac się do czego, sich mit Mühe durcharbeiten, mit Gewalt Roth ertzeihen. Nieprzyiaciele po własnym się trupach dobiezali do wału. *Tward. W. D.* 24. Po ro-biciu okrętu, na desce przyszlo mu dobiezac się partu. *Pot. Pocz.* 686. Zal mi, że się nie dobralem na tę górę, przy której byla akcja. *Gaz. Nar.* 1, 324. §. Trzeba nam się co-przedzay do szkatuly i skarbon dobrać. *Teat.* 1, d. 76. Mit müßen uns daran machen *ob.* brać się do czego. - §. Do-brac się czego, dokopać się, fig. dostapic, ergraben, ge-bend voranstoßen, grabend ertzeihen, fig. betrautbringen. Gmachu fundamenta poczęły się rozsiadać, iako na mięk-kiej osadzono ziemi; i nim się dobrano twardey, nie-mało zabrale czasu i pracy. *Pück. Sen. Hfl.* 398. Gdy-by do sekretu się twego dobrali, Jak w fałszu do-branym w nimby cie trzymali. *Jah. Tel.* 329.

DOBRADZYN, a, m., DOBRYSYN, imię staropolskie.
Fabf. Her. ein Name.

DOBRANY, DOBRANO, ob. Dobrac.

DOBRE ob. Dobry. DOBRENKI ob. Dobruchny.

DOBRNAC, cz. idnt. w bród pieszą idąc dożyć aż : fig. dobiec, trafić aż do źródła, do początku, dosłedzić, wysłedzić, po nitce dożyć kłębka, po szwie trafić, po licach znaleźć, *biß hin waten, erforschen, ergründen.*

DOBRO, a, n. Slo. dobré; Rg. et Sla. dobro; Vd. dobru; Rs. добро, добре; Ec. blaróe; rzecz dobra, pożyteczna, pożytek przynosząca, *das Gut, etwas Gutes, Heilsames.* U stoików jedno tylko samo dobro jest uczciwe. Gorn. Sen. 358. Przez dobro oznaczamy, to wszystko, . cokolwiek człowiekowi służy do jego zachowania. Mon. 75, 90. Dobra są trojaki: doczesne, cielesne i duchowne. *Hrbst. Nauk 63.* zwierzchnie, cielesne i duszne. *Petr. Et. 56.* O trojakiem *dobrze (dobru). *Hrbst. Nauk 86.* Między dobrem też jest różność, bo dobra cielesne lepsze, niżli dobra z fortuny; ale dobro duszne to oboje przewyższa. *Ezop. 46.* Pan bog jest sprawcą wszystkiego w nas dobra. *Hrbst. Nauk. E. 5, b.* Miłuią ich i wszego im dobra życzą. *Kosz. Lor. 136, b.* Dopiero ludzie dobro swoje znają, kiedy czas minie, kiedy miawszy go, nie mają. *Pot. Arg. 130.* - Naywyższe dobro, *summum bonum, finis honorum, das höchste Gut.* Pan Bóg jest naywyższe dobro doskonałe. *Prot. Kont. B. 4, b.* - *Dobro, moralna dobroć. cnotliwość, *das Gute, die moralische Güte, die Tugendhaftigkeit.* Z dobrymi dobrzym będziesz, gdy się ze złym zbracisz, Byś był nayostróżniejszym, własne dobro stracisz. *Sim. Siel. 59.* §. dobro z Lepsze, zdrowie, korzyść, wpływ z dobra, skutek dobra, błogo, *das Beste, das Heil, die Wohlfarth, das Gut.* Chwała, dusz tylko wielkich własnym jest i szczególnym dobrem. *Teat. 46, c. 97.* Powiadano Ludwikowi, że nie byłoby to z dobrém Rzpltey, ieliby chciał testament Kazimierza wcale we wszystkim chować. *Biel. Kr. 204.* Pomyślmy Jadwidze o małżonku takim, którego byśmy rozumieli być z dobrém Rzpltey. *ib. 223.* Senator powinien króla napominać w tych rzeczach, w których się co nie z dobrém Rzpltey dzieje. *Gorn. Dz. 203.* 2) Dobra, w liczb. mn. co kto posiada, *Güter, Besitzthum.* Dobra ruchome, sprzęty, ruchomości, kapitały, *bewegliche Güter;* Rs. блараз. Dobra są dwoiakie, jedne ruchome, drugie nieruchome. *Zamoy. 111.* Dobra nieruchome, grunta, folwarki, domy, wieś, klucse, majątności, *unbewegliche Güter, Grundstücke, Häuser, osobl. Landgüter;* Slo. *poženšč staték;* Vd. *semlištvu, polsku dobruſtvu, leshezhu blagu;* Sla. dobro, imanje; (cf. imienie) *Sr. 1. et 2. tublo;* Rg. *bäcšina, bäcstina;* Rs. *бѣморѣ, помѣстьяѣ.* Ma dobra znaczne, ma wszystkiego po dostatku. *Mon. 67, 346.* Dziś tylko szlachcie dobry, co ma dobra. *Jag. Gr. A. 2, b.* Jechał do swoich dóbr. *Sk. Zyw. 1, 312.* Odieżdża do dóbr swoich. *Gaz. Nar. 1, 269.* *DOBROBIERCA, y, m., na którego spadają dobrodziejstwa, udarowany, *der Empfänger der Wohlthat, der Unterstüßte, der Nehmer.* Lepiej być dobrodziejem, niż dobraćca. *Perr. Et. 286. Petr. Pol. 2, 200.*

DOBROC, i, ż, dobrota, dobroć, skłonność do czynienia dobrze, albo ku dobremu, *die Güte, die Gut-*

Tom I.

heit, die Neigung zum Guten; Rg. dobrość, dobrotta; *Sr. 12. dobrošč, dobrotta;* *Sr. 1. dobrotta;* *Slo. dobrotta;* *Cro. dobrotta;* *Crn. dobruta;* *Vd. dobruta, dobruſtnoſt, dobruſtvu, dobruſtlivoſt;* *Bs. dobrotta, dobroſtivoſt (Eccl. добротѣ : красота, krasość, piękność).* Dobroć jest to owa skłonność miłością tchnąca, którą powodowani do szczęścia bliźnich się przykładamy. *Now. Pam. 24, 325. die Güte.* Matka jest dobroć, wdzięczność córkę rodzi, Dobroć przodkuie, wdzięczność za nią chodzi. *Bratk. pr. Fizionomia pełna dobroci. Teat. 7, 21. voll Güte.* Dadź się uprosić w tém, co jest ku zgubie tego, kto prosi, dobroć to niedobra jest. *Gorn. Sen. 79.* Łaskawość gatunek tylko dobroci, iako i miłosierdzie; dobroćliwość wraz z dobroczynnością iey skutki. - Dobroć, *suprzejmość* ku drugim, *łagodność, powolność, skłonność* ku tliwości, *die Sanftmuth, Nachgiebigkeit, Sellindigkeit, Weichheit.* Dobrocią ziego pokonasz. *Cn. Ad. 175. §.* Dobroć, życie dobrym, zbiór dobrych przymiotów, *doskonałość, das Gutesyn, die Vollkommenheit, Güte.* Nie jest to dobroć, lepszym być od naygorszego. *Min. Ryt. 4, 151.* Dobroć wody, żelaza, siemi Tr. przymiot chwalebny, zaleta. *DOBROCHETNY, a, e, - ie *adv.,* *benevolus.* *Mon. 75, 594. wohlwollend;* Rs. *доброхотный.* DOBROCHNA, y, ż, imię *Bonifacia.* *Fabf. Her. DOBROCKA, DOBRODZKA ob. Dobrodzięka. *DOBROCZYN, u, m.,* czyn dobry, dobrodziejstwo, *eine gute Handlung, eine Gutthat, Wohlthat.* Pamiętaj być wdzięczną ich dobroczynów. *Tward. Pas. 114.* W liście swym siła przyznawa królewskim dobroczynom. *Tward. W. D. 90.* Oni za przyjaźń i za dobroczyny, Do ostatnię go przywiedli ruiny. *Chroś. Fars. 165. DOBROCZYŃCA, y, m.,* dobrodziej, dobrze czyniący komu, *der Gutthäter, Wohlthäter. (nisiako oppos. złoczyńca.) Sorab. 1. dobročinj;* *Vd. dobrotnik, dobruſtnik;* *Crn. dobruſtnek;* *Cro. dobročinitel;* *Di. dobročiničaz;* *Rg. dobročinaz, milodarnik, dobročinitel, blagodarnik;* Rs. *благодѣтель, благодѣтель, благодѣлецъ, благодѣлитель, Ec. добродѣтель, добротворецъ, благоподѣтель.* Każdy dobroczyńca ludzi jest prawdziwym synem bogów. *Stas. Num. 1, 172.* Mądre jego rady czynią go prawdziwym obywatelów dobroczyńcą. *Zab. 15, 135.* W dobroczyńcy swoim sam siebie szacuje. *Zab. 14, 361. §. Nom. pr. Dobroczyńca, Bonifacius. Fabf. Her. §. W rodź. žensk. Dobroczynica, die Wohlthäterinn;* *Vd. dobruſtniza;* *Rg. dobročinitelisa, blagodarница;* *Cro. dobročinitelica;* *Di. dobročiničica;* Rs. *благодѣтельница, благодѣтельница.* DOBROCZYNOSC, *DOBRZECZYNOSC, ſci, ż, skłonność ku świadczeniu drugim, ku czynieniu im dobrze, *die Gutthätigkeit, Gutheitzigkeit, Wohlthätigkeit.* *Bh. dobročinnost;* *Slo. dobročinnost, dobročinstw;* *Di. dobročinstvo;* *Vd. dobročinstvo, dobruſtlivoſt;* *Cro. dobročinstvo;* *Bos. dobročinstvo;* *Ross. добротвореніе, благодѣтельство, Eccl. благодѣніе, благодѣленіе.* Więcej w tobie cny Książę, dobroczynność prawą Ważę, niż dobrodziejstwa ręką złane łaskawą. *Zab. 14, 360.* Dobroczynność potrzebą jest wspaniałej duszy, Zwiększa szczęśliwość, cudze kiedy więzy kruszy. *Teat. 46, d. 12.* Dobroczynności i społeczności nie zapominajcie. 1. *Leop-*

Hebr. 13, 16. dobroczynności i udzielania. *Bibl. Gd.* §. dobrze czynienie, skutek dobroczynności, die Wohlthat. Dobroczynność lepsza, niż dobra wola. *Cn. Ad.* 176. DOBROCZYNNY, a, e, - *ie adv.*, skłonny do czynienia drugim dobrze, czyniący dobrze, gutthätig, wohlthätig. *Bh.* dobroćinný; *Sla.* blagodaran; *Carn.* dobrutno; *Vind.* dobročkasliu, dobrutliu; *Ross.* добротворный, благодѣтельный, добродѣтельный, благодѣльный; *Es.* добротворивый, благоподѣлавшъ, любодобродѣтельный. Dobroczynny jest, nie, który ogląda się na odwzięszenie; ale który dobrowolnie czyni dobrze. *Zab.* 7, 250. *Koss.* Dobroczynnym bydź, Rag. dobrocinitti, dobrodjellovati; *Sr.* 1. detetjini; *Ross.* добродѣшь, добродѣю, благошворимъ, благодѣлашь, благодѣтельствовашь, благодѣлашь, благосодѣлашь, добротворимъ; *Es.* добродѣстивуя, благодѣю; *Gr.* εὐεργετέω. *DOBRODZYSTY, a, e, niewymownie dobry, voll Güte, unausprechlich gütig. Bądź chwata Duchowi S. dobroczytemu. *Groch. W.* 118. DOBRODAWCA, y, m., dający co dobrego, der Guter von etwas Guten, der Gutthäter, Wohlthäter. Boska okwitość na szczerobliwie a chętlive dobrodawce wylewała się. *Gil. Pof.* 281. DOBRODZIEIASZEK, - szka, m., *zdrbn.* rzeczown. Dobrodziey, liebes Wohlthäterchen, *Fron.* Jeżeli mię postrzegą ci dobrodzieiaszkowie, zapewne będą sobie wnosić, że... *Teat.* 11, 56. die lieben Herren. Po wieśniaku *per excellent.* Książd pleban, der Herr Pfarrer (auf dem Lande). DOBRODZIEIOWY, a, e, od dobrodzieia, tyczący się dobrodzieia, Wohlthäter's. *Ross.* благодѣтелев. Ten grzeszy, kto w oddawaniu dobrodzieystwa, nie czeka czasu dobrodzieiowego; jako i ten, który czas swój, na który czekał, mając, oddawać nie chce. *Gorn. Sen.* 49, 2. §. dobrodzieiowy, księży, pobański, Pfarrer's (auf dem Lande). Profactwo księży rzecz rozumie, gdy dobrodzieiową nazywa n. p. dobrodzieiowe woły, snopki, t. i. plebańskie. *Oss. Wyr.* *DOBRODZIEIOWY, a, e, - *ie adv.*, dzieci dobre mający, gute Kinder habend. *Es.* благосчѣдныи; *Gr.* ευαποουος. DOBRODZIEY, - eia, m., dobroczyńca, łaskawca, czyniący komu dobrze, (cf. etymol. słodsiey.) der Wohlthäter, Gutthäter; *Bh.* dobrodinet; *Rs.* добродѣ (z dobry, prawy człowiek), благодѣлашель, доброхотъ; *Escl.* добродѣлашель. Im kto dał więcej dobrodzieystw, tym większym dobrodzieiem. *Gorn. Sen.* 348. Ubogi sam, dobrodzieiem jest uboższych. *Zab.* 8, 66. Dobrodzieiu potrzebnych, lekarzu schorzałych, Taklić się to dziś płaci od ludzi zuchwałych. *Groch. W.* 208. Dobrodzieia szanny. *Cn.* Ad. 176. §. Tytuł, dający się z uszanowania i w mowie i w piśmie, als Ehrentitel, (gnädiger Herr, Ihre Gnaden,) nach Art des Italiänischen Signore Padrone. Jegomość, który za honor poczyna pisać się moim sługą i podnożkiem, gulewałby się, gdybym go nie nazwał Dobrodzieiem moim, i jeszcze osobliwym, lubo mi nic dobrego w całym życiu swoim nie uczynił. *Mon.* 67, 461. Oycze Dobrodzieiu, otoż nasi zniwacze! *Teat.* 54, d. 25. O mój Dobrodzieiu, trzebać to czasem i possaleć. *Kras. Pod.* 2, 141. Pana mego Dobrodzieia serdecznie witam. *Zab.* 13, 198. Witayże Mość *Dzieiu (Mości Dobrodzieiu). *Mat. z Pod. A.* 2. Panowie Dobrodzieie! - Który

nad ludźmi władzę mają, sowią ie dobrodzieiy. *W Luk.* 22, 25. (gnädige Herren Luth.). Jasnie Oświęcony Mości Książę Dobrodzieiu. Jasnie Wielmożny Mości Dobrodzieiu. Wielmożny Mości Dobrodzieiu. Jasnie Wielmożny Mości Panie i Dobrodzieiu. Kochany Mości Dobrodzieiu. *W. M. C.* Pana Dobrodzieia nayıższy sługa. *NB.* Pan Dobrodziey, wyraża mniejsze uszanowanie, niż samo szczególne słowo Pan; większe zaś, niż z przydanym spoynikiem, Pan i Dobrodziey. Ztąd też to nieszkodliwie często nieboszczyk *Naruszewicz* w przypisaniach swoich króla Panem i Dobrodzieiem tytułował, chcąc razem wymienić i powinność swoją i obowiązki względem monarchy. - *Wac* Pan Dobrodziey roztwarza jeszcze ten tytuł, używane zaś jest naypospolicię na skazanie uszanowania bez uniżenia; ale Kochany Dobrodzieiu, daie się tylko od wyższych niższym; toż: Mój Dobrodzieiu! Jegomość Dobrodziey używa się nayıwięcy mówić o kim z drugim w jego przytomności; do niego zaś samego *per apostrophen.* - Mości Dobrodzieiu! zaślapiło dawne Mospanie bracie i Mości Panie. - *Wac* Pan, bez Dobrodziey, do niższego albo sobie równego; tak nauczyciel do ucznia, ociec do syna mówi. - Skraca się *Wac* Pan Dobrodziey, odmieniając się w zbyt poufłą tytułaturę i piodorzecznie, na Wasindziey, Wasdziej, Aspandziej, Waspandziej, Asindziej; co wszystko jest błędem złego przez prędkość wymawiania, w pisaniu zaś często przez pierwszą sylabę *Dobr.* oznacza się. - *Alluz.* Co się niegdyś pokornie nazwał Macieiem, Dziś jest Jasnie Wielmożnym Mości Dobrodzieiem. *Kras. sat.* 95. ist heute eine Excellenz.) Dziecko ledwo wie że żyje, już wiedzieć zaczyna; że Pan, że Jegomość Dobrodziey. *Mon.* 65, 87. ein hochgnädiger Herr. §. W prostej mowie Dobrodziey przez się *per excell.* rozumie się Książd Pleban, der Herr Pfarrer (auf dem Lande). *Mon.* 79, 356. Zokonnicy dobrodzieiami zowią *per excell.* fundatorów albo dających im iasnużę, Wohlthäter der Kirchen und Klöster, Gründer geistlicher Stiftungen. DOBRODZIEYKA, i, z., DOBRODZKA, DOBROCKA, i, z., *zdrbn.*, dobrze czyniąca komu, die Wohlthäterin, Gutthäterin. *Re.* благодѣтельница. §. Względem mnichów dobrodzieyka, świadcząca im, fundatorka kościoła i t. d. die Wohlthäterin oder Stifterin eines frommen Anstalt. Dobrodzieyka Reformatorów, Jesuitów, i t. d. §. Tytuł uszanowania, w tymże samym używaniu względem płci, iak względem mężczyzn Dobrodziey *qu. v.* als Ehrenwort gegen das weibliche Geschlecht, eben so gebraucht, wie gegen das männliche Dobrodziey. *Wac* Panią Dobrodzieykę odstąpić muszę. *Teat.* 7, d. 63. Zyczyłbym, by Wasz Dobrodzieyka więcej kochała swego mężyka. *Teat.* 43, c. 83. *Wyb.* Za coż Jeymość Dobrodzieyki z sobą nie przywiózłes? *Zab.* 13, 198. Dobrocka dobrze mówi. *Teat.* 29, d. 122. Skraca się też Dobrodzieyka, równie iak wyżey o Dobrodziey pokazano, skoro słowo Pani nastąpić ma, w poufalej mowie, na Wasinka, Waska, Anuka, Alka. §. *Fronic.* alluzya, przytyk i do pierwszego znaczenia dobrze czyniącey, i do tytułu Pani i Dobrodzieyki. n. p. Teraz mężem każdą składa, Zeiści okrutny, że dziki, Takie to są dobrodzieyki. *Zaw.* 13, 29. *Gawds.* Tak to za zwyczaj bywa tym dobrodzieikom, które to nosa sadsieraią do góry. *Teas.* 54, 31. Zjadłaby mię ta

dobrodzka. *Teat.* 24, b. 8. Nie kochay nigdy, wkasny nadziei promyki, Oy nie wiesz iaszcz, co to są za dobrodzicyki, *Niemc. P. P.* 56. *Pot. Jow.* 94. DOBRODZIEYSKI, a, ie, dobrodziesciowy, *Wohltäters*. *Ross.* благодѣтельный. 2) Dobrodzieski, *nom. pr.* imię familii Niemieckiej spolszczonej, n. p. Augustin Gutthäter, Dobrodzieski rzeszony. *Groch. W.* 577. DOBRODZIEYSTWO, a, n. co się komu dobrego świadczy, *die Wohltät.* (*Etymol. oppos.* młodzieństwo, przybrało szczególniejszego znaczenia.) *Boh. et Slov.* dobrodini; *Rg.* dobrocinstwo, dobrodaje, millodarnos; *Sor. I.* dobrostina; *Vd.* dobrokafstwu, dobrutva; *Cro.* dobrochinstwo, dobrochinstvo; *Dal.* dobrochinyeny; *Rs.* добродѣтель, благодѣтельство, благодѣтельность, благодѣльство, благодѣльство, благошвореніе; *Es.* благодѣйство, благодѣя, благошвореніе; *Ec.* благодѣйство, благодѣя. Dobrodzieystwem, i uczynek dobrego działania zowiemy, i rzecz tę, która się daie, iako pieniądze, dom; szaty; iedno imię obojgu temu iest; ale od siebie to daleko różne. *Gorn. Sen.* 130. Nie każdy dobrodziesiystwa godny dar imienia. *Zab.* 14, 358. Dobrodzieystwo iest dobrowolna uczynność, dając radość i biorąc ją z dawania. *Gorn. Sen.* 21. To przeciwne rzeszy sobie: dobrodziesiystwo a krzywda. *ib.* 183. Kto potrzeby nie uczuie, ten też nie pozna dobrodziesiystwa. *Bial. Pofl.* 203. Dobrodzieystwo cudniey daż, niżli brać. *Zegl. Ad.* 62. Dobrodzieystwami obdarzyć *Ross.* облагодѣтельство-вать. Obdarzony dobrodziesiystwami *Es.* благодѣйствованный, *Gr.* ευεργετηδεις. - Dobrodzieystwa prawne, prawa szczególne, które dla całej klasy obywatelów, iako n. p. dla małoletnich, przez ustawę są dozwolone. *Gal. Cyw.* 1, 21. *Rechtswohltäten.* *f. Collect.* dobrodziesiystwo: dobrodziey z dobrodzieską, (*die gnädige Herrschaft.*) Moście Dobrodzieystwo, proszę poyść do sali, bo kolacya gotowa. *Teat.* 7, c. 32. DOBROGŁOSIE, ia, n. *Es.* dobrogłacie; *Gr.* εὐφωια cf. harmonia, *der Wohlfang.* DOBROGNIEWA, y, ż. imię białogłowskie, ni-by dobra w gniewie. *Chmiel.* 160. *Jabl. Her.* ein Weibersname *Bona.* DOBROGOST, a, m. imię męskie, *Bonaventura.* *Mon.* 75, 588. *Nies.* 1, 103. cf. Radogost.) DOBROGUSTCA, y, m. szcycący się dobrym gustem, ein *Aesthetiker*, *der sich eines guten Geschmacks rühmt.* Wielu iest młodzików, którzy iak się sami nazywają, są dobrogustcy. *Mon.* 73, 689. (DOBROIC się czego, *cz. d.* broiac na się ściagnąć, *sich* (durch *Lasten*) zuziehen. Pamiętaj, że się dobroisz czego dainnego takim twoim kazaniem. *Baz. Hst.* 26.) DOBROLUBEC, bca, m. lubiący to, co dobrym, ein *Liebhaber des Guten*; *Es.* благолюбецъ, которой доброе любитъ; *Gr.* φιλοκαλος, φιλάγατος. DOBROMIL, a, m. miasto w wojew. Ruskim, teraz w cyrkule Samborskim. *Dyh. G.* 1, 168. eine Stadt in *Sallstien.* Z DOBROMILSKIEY drukarni mamy edycje Kadłubka, Długosza, Orzechowskiego. DOBROMILA, i, ż. Czeskie imię białogłowskie, ein *Weibersname* (cf. Bogumił.) DOBROMIR, a, m. Czeskie imię męskie, ein *Mannsname.* DOBROMOWCA, y, m. dobrze mówiący o bliźnim, dobrorzeczący, ein *Segner*, *der Gutes redet und wünscht.* Nieiednego już owanielia z słomowcy dobromowcą, z furyata cichym uczyniła. *W. Pofl. Mn.* 86. DOBROMOWNY, a, e, *benedicus.* *Urs. Gr.* 108. Dobrzorzeczący, dobrorzeczli-

wy. *Cn. Th.* 128. *Gutes redend*, *segneud.* DOBROMYSLNY, a, e, - *ie adv.*, dobrze myślący, gut denkend, gut gefinnt; *Bh.* добромыслящ; *Rs.* благомыслящій. Gdy Polska króla mądrego dostała, Pod nim się iści dobromyslnych zdanie. *Zab.* 16, 79. Dobromysłność, myślenie dobre, *die gute Gesinnung*, *Gutherzigkeit*; *Boh.* добромыслност. DOBRONIENAWIDNIK, a, m. niemiawidzący dobra, *der Guten Feind*; *Es.* доброненавидецъ; *Gr.*μισοκαλος. (DOBROWAC, *cz. d.* bronowania dokończyć, *zu Ende eggen*; *Rs.* доборооачъ, доборооачи; *Sorab.* 1. boleccijci.) DOBROOBYCZAYNY, a; e, - *ie adv.*, obyczajów dobrych, *wohlgefitet*, *wohlanständig*; *Es.* dobroобычный; *Gr.* ευνη; *Eccl.* dobroобычествую *Gr.* ευνητω. DOBROPAMIETNOSC, ści, ż. pamięć dobrego, *das Gedenken des Guten*; *Eccl.* добропamięтство; *Gr.* ευνημοσύνη. DOBROPAMIETNY, a, e, - *ie adv.* pamiętny dobrego, *der Guten eingedenk*; *Eccl.* добропamięтнный; *Gr.* ευνημων. - *Es.* добропamięтствую; *Gr.* ευνημωντω. DOBROPAN, *Bh. et Sla.* dobropan Merkury. DOBROPŁODNY, a, e, *ie adv.* płodny w dobre frukta, *fruchtbar an guten Früchten*; *Eccl.* dobroпладный; *Gr.* ευκαρπος; *Subst.* dobroпладіе; *Gr.* ευκαρπια. DOBROPŁYWANIE, ia, n. *Eccl.* dobroплаваніе; *Gr.* ευπλοια, dobra żegluga, *eine gute Schiffarth.* DOBROPRAWIE, ia, n. *Ec.* благозаконіе; *Gr.* ευνομια, *recta legum constitutio* *Eccl.* благозаконный *Gr.* ευνομος; *Es.* благозаконіюся *Gr.* ευνομισομαι, *bonis legibus regor.* *Es.* благозаконствую, благозаконію *Gr.* ευνομιω, *bonas leges fero.* DOBRORADNY, a, e, - *ie adv.*, *Es.* добросовѣтнный; *Gr.* ευβουλος, *wohlratend*, *gutratend*; *Es.* добросовѣтную; *Gr.* ευβουλιω dobro radę. DOBROROD, u, m. *Eccl.* доброродіе, благородіе; *Gr.* ευγενεια, *nobilitas*; *Es.* доброродный, благородный, *nobilis*, *adel geboren.* DOBRORZECZENSTWO, a, n. dobrorzeczenie, błogosławienie, błogosławieństwo, *die Segnung*, *der Segen.* Dwór pelen dobrorzeczeństw, *consonat precibus fauentium.* *Zebr. Ow.* 174. DOBRORZECZLIWY, a, e, - *ie adv.*, *benedicus* *Cn. Th.* добромówny, *wohlredend*; *Rs.* доброрѣчивый; *Es.* добрословный, доброславный. DOBRORZECZYC *cz. ndh.*, błogosławić, *segne*; *opros.* ziorzeczyc). *Boh.* dobrořeciti, dobrořecim; *Slov.* dobrořecit; *Dal.* blagosloviti; *Carn.* blogerrzhem). Doborzeczyc komu, dobrego mu życzyć, *einem Gutes wünschen*, *segne*. Nie szkodzić ięzykiem winowaycy; ale i owszem mu dobrorzeczyc, dobrego mu życzyć. *Gil. Pofl.* 27. Na téy górze ci staną, aby dobrorzeczyli ludowi Israelskiemu; a naprzeciwno ci staną ku siorzeceniu. *Leop. Deut.* 27, 12. Ci, co tobie siorzeczyc będą, niech sami przekłętymi zostaną; a ci co tobie dobrorzeczyc będą, niechay też błogosławieni będą. *Radz. Genes.* 27, 29. (którzyby cię błogosławili.) *Prot. Par. B.* 2, b. Doborzeczenie, błogosławieństwo, życzenie dobrego, (cf. żeganie) *das Segnen*, *Guteswünschen.* *Patr. Jaf.* 7. *Vd.* shegen, *blogerrzhenje*, *posrezhanje.*) *f.* Doborzeczyc komu albo kogo, wysławiać go, uwielbiać, wychwalać, *einen preisen*, *lobpreisen*, *erheben*. Pokłękąwszy chwaliłem i dobrorzeczycem bogą. *Radz. Genes.* 24, 48. (błogosławiłem Panu. *Bibl.*

Gd.) Za to dobrorzeczył bogu. *Radz. Dan. 2, 19.* Domie Israelki dobrorzeczcie Panu, domie Aaronów błogosławcie Panu. 1. *Leop. Ps. 134, 19.* Podnoście ręce wasze ku miyscu świętemu, a dobrorzeczcie Panu. 1. *Leop. Ps. 133, 2.* Doborzeczcie Panu tak dobremu. *Kanc. Gd. 151.* Dom Pański, gdzie powinny być dobrorzeczzone imię Pańskie. *Bial. Post. 180.* dobrorzeczając mu za łaski i dziękując. *ib. 221.* O cnotach jego wiecznemi czasy nie ustanie dobrorzeczenie i wysłowienie. *Kolak. Cat. B. 2.* *§ Rzeka Jobowi żona: dobrorzecz bogu a zdechniy. *Budn. Job. 2, 9.* (słorzech. *Bibl. Gd.* żegnay boga, pbrzuć go, segne Gott und stirb. 2 ut b.) *DOBROSERCY, a, e, serca dobrego, gutherzig; *Rs.* добросердечный, добросердичный. *Subst.* добросердиче. *DOBROŚLAWIC *czyn. ndk.* błogosławić, dobrorzeczyć, uwielbić, segnen, lobpreißen. Otoż teraz dobroślawcie Panu; wszyscy słudzy Pańscy. *Leop. Ps. 133, 1.* (błogosławcie Panu. *Bibl. Gd.*) Wywyższaj cię będą Boże, i będą błogosławił imieniu twemu wiecznie. 1. *Leop. Ps. 144, 1.* *Rg.* dobroślovitti, consecrare. Dobroślawny ob. Doborzeczliwy, Dobromówny. *Bh.* Dobroślaw imię męskie, Dobrośława, imię białogłowskie. *DOBROSNIEDNY, a, e, do iedenia dobry, gut zu essen; *Ec.* доброснѣдный; *Gr.* εὐδαιμων. DOBROTA, y, ż. DOBROTLIWOSC, ści, ż. dobroć, skłonność do czynienia dobrze, die Güte, die Gütigkeit; *Bh. et Slo.* dobrota, dobrotiwość; *Sr. 1. et 2.* dobrota; *Vd.* dobruta, dobrutlivość, dobrośkasność, dobrutwu, dobru, dobrutność; *Crn.* dobruta; *Bs.* dobrota, dobrostivość; *DI.* dobrovnośth; *Crn.* dobrota, dobrostivoszt, dobrovnośzt; *Rg.* dobrost, dobrotta, dobrostivość, blagostivos, dobrohotnos; *Rs.* добродушіе, доброты; (*Ec.* доброта piękność, ozdobność) Spraw mych jest wodzem twa święta dobrota. *Ryb. Ps. 40.* Utracili dobroć posłania, jako heretycy. *Zygr. Pap. 277.* Szczodrobliwość płynie z szlachetnej dobroćliwości i chęćliwości. *Warg. Wal. 142.* Bóg sprawiedliwemu błogosławi, a saktawi go, iak tarczą, dobroćliwością swoją. *Bibl. Gd. Ps. 5, 13.* DOBROTLIWY, DOBROTNY, a, e, DOBROTLIWIE *adv.*, skłonny do czynienia dobrze, dobroci pelen, wohlthätig, gutthätig, gutmätzig; *Bh. et Slo.* dobrotny; *DI.* dobrostiv; *Bs.* dobrostiv; *Rg.* dobrostiv, blagostiv, blaagh; *Croat.* dobrostiv; *Vind.* dobrostliu, miloserden, dobroserzhen, dobrutlou, dobrośkasliu; *Crn.* dobrutliv, dobrutne; *Sla.* dobrostiv; *Ross.* добротный, добродушный, благосмынный. Bachus dobrotno bóstwo, mite numen. *Zabr. Ow. 271.* Niewdzięczności trzeba się spodziewać, a przecię dobroćliwym nie prześlawać bywać. *Jabl. Tel. 333.* Aniolowie ludziom wolą bożą dobroćliwą oznajmiali. *Bial. Post. 79.* - Dobroćliwe choroby, które gwałtownych przypacków nie wzniecają, łatwo lekarstwu ulepiują; tak bywa dobroćliwa ospa, w której dzieci nawet nie leżą. *Perz. Lek. 36.* lagodne, gelinde. DOBROWIERNY, a, e, orthodoxus, prawowierny, rechtgläubig; *Ecl.* добровѣрный. *Subst.* добровѣрне ob. Prawowierność. *DOBROWOLENSTWO, a, n. chęćliwość, chęć, uprzejmość, życzliwość, die Zuneigung, Geneigtheit, Gewogenheit, das Wohlwollen. *Sr. 1.* dobroćliwość. Zły jest stróż długiego wieku bojaźń, ale dobroćliwość albo miłość jest wierny stróż. *Kosz. Lor. 28, 6.* Zobopolną dobroćliwość. *Eraz. Dw. H. 2.* Szalení radują

się ze złości; a między cnotliwemi jest dobroćliwość. *Radz. Prov. 14, 9.* (przyjaźń. *Bibl. Gd.*) Gdy przesydy szlacheckie panują, żadna skłonność, żadne dobroćliwość, żadna sprawiedliwość w Rzęplty byż nie może. *Modrz. Baz. 73.* Panie, ty ubogostawisz sprawiedliwego; iako tarczą dobroćliwością obwarowałeś go. *Budn. Ps. 5, 12.* (dobroćliwością. *Bibl. Gd.*) *§ pozwolenie, wolność, Freyheit, Erlaubniß. Dobroćliwość dano każdemu powiedzieć, co się komu zdać mówić. *Biel. Hst. 59.* Coccejus chrześcianom dobroćliwość dał, które byli przodkowie jego wygnali. *Biel. Sw. 50.* *DOBROWOLA, i, ż. DOBROWOLNOSC, ści, ż. wolność woli moralna, die Freywilligkeit, der freye Wille; *Bh.* dobroćliwość; *DI.* dobrovolya, Cro. dobrovolynost; *Vd.* radovolnost, prostovolnost, svojevolnost; *Rs.* добровольство. Z dobroćliwi serce się więc wzdrygnie. *Wad. Dan. K. 33.* Dobroćliwość ma dusza, liberum arbitrium. *Zygr. Gen. 77.* O dobroćliwości o silach a mocy człowieka każdego. *ib.* (cf. wolna wola). DOBROWOLNY, DOBROWOLEN, a, e, -ie, -o, *adv.*, s dobrej woli, bez musu, z chęci własnej, freywillig, gutwillig, aus eigenem Willen, frey; *Bh.* dobroćliwy; *Slo.* dobroćliwny, dobroćliwny; *DI.* dobrovoljan; *Sr. 1.* dobroćliwny; *Cro.* dobrovoljen; *Sla.* dobrovoljan, dobrovoljno, svojevoljno; *Rag.* dobrovoljan, dobrohotecchi, vogljom; *Bs.* dobrovoljan, dobrovoljno; *Vind.* dobrovolu, svoivolnu, radovolnu, volen, voljan, dobrovolnu, *Crn.* dobrovolne, radovoln, volne, *Sr. 1.* dobroćliwny; *Rs.* добровольный, самопроизвольный, самоходный, самовольный, волею. Robić albo zamiechać co, za samym rozkazem duszy naszej, jest to czynność dobroćliwa. *Cyank. Log. 42.* Wazelka zaś sprawa; wypadła bez nakazu duszy naszej, zowie się nie-dobroćliwą. *ib. 42.* *Mon. 76, 18.* Dobroćliwa wola, zowie się po słowiańsku samowolnym. *Sak. Durz. 79.* Wszystko wykonywa bóg w wybranych swoich niepoćliwnie; ale dobroćliwie. *Sulin. 3, 121.* Mieczem dobroćliwie się przebiwszy, dał przykład wzgardy śmierci. *Warg. Wal. 78.* Woda nayszdrowsza, która se. stoków sama dobroćliwie wypływa. *Cresc. 9.* Dobroćliwie się drzwi same otworzyły. *Otw. Ow. 133.* (o swej mocy) Niedobroćliwie iży z oczu iey się sączą. *Teat. 44, 6. 28.* (mimo woli swojej płacze; przymszona jest płakać) Grzech dobroćliwy, karania godny, grzech nad wolą, odpuszczenia godny. *Cn. Ad. 276.* Składamyż dobroćliwie część majątku naszego, bez musu. *Zab. 11, 255.* *Bh.* dobroćliwny, *Crn.* radovoln = ochotnik. *§ uwalniający, pozwalający, wolny, Frey, Freyheit; *stb.* Dobroćliwy list, pielgrzymujący list, aby kto był dobroćliwie przepuszczon krom cla, libellus, literae passus. *Mącz.* Jeden z was zostanie się niewolnikiem moim; a wy drudzy dobroćliwie idźcie do oycy waszego. *Leop. Genes. 44, 17.* (idźcie w pokoiu. *Bibl. Gd.*) *§ Dobroćliwa droga, dobroćliwy gościniec: publiczny, otwarty, pospolity, iawny, die freye, offne Landstraße. Gwałt na dobroćliwej drodze uczyniony. *Herb. stat. 547. unet potém:* na pospolitej drodze.) Na dobroćliwej drodze ranil go. *Chelm. Pr. 168.* Szlachcic drugiemu dobroćliwą drogę zasiał, chcąc go zabić. *Stat. Lit. 534.* Zebrałszy iotroftwa na dobroćliwych drogach rozbił. *Stryik 636.* §, snadny, powodujący się, laczny, powolny,

gutmächtig. Umysłu dobrowolnego człowiek bywa zawsze za nas wodzony, a pospolicie nie od najlepszych. *Off. Wyr.* Ta odpowiedź u Augustusa, który był łaskawy a dobrowolny, seszia się. *Erax. Jęz. J.* Gdyby waszę miłość wiedział, iak jest dobrowolny, byłby was iuzż miłował. *Teat. 25, b. 11.* DOBROWONNY, a, e, - *ie adv.* dobrze pachnący, *wohlfriechend.* Dobrowonne ziola. *Leop. Cant. 8, 14.* *DOBROZIARNY, a, e, ziarna dobrego, *gutdürig, von guten Körnern; Ec. Благовѣрный; Gr. ευαγλις.* DOBROZIELNY, a, e, ziół dobrych, *gutfrüherig; Ec. Благовѣрный; Gr. ευχλοος; Ec. Благовѣрность Gr. ευχλοια.* *DOBROZIELMNY, a, e, ziemi dobrej, *guterbig, von gutem Boden; Ec. Благовѣрный Gr. ευχλοια.* *DOBROZOLCZY, a, e, zółci dobrej, *Gutgallig; Ec. Благовѣрный Gr. ευχλοος.* *DOBROZYCZLIWY, a, e, - *ie adv.* sprzyjający dobrze, *wohlgewogen, beneuolus, Urs. Gr. 108.* DOBRUCHAC, *cz. ndh.*, udobruchać, *dk.*, łagodzić czyj gniew, uspokoić, ugłaskiwać, ubłagować, *einen besänftigen, wieder gut machen; Bł. udobriti; Rg. udobrovodgiti; Vd. podobruvati, potolashiti, pomirnat; Sr. 1. wosmelnositi; R. сдобрить, сдобривать, удобрить, удобривать (cf. удобрить, удабривать pochwalić, polecić).* DOBRUCHAC się *recipr. sich besänftigen, wieder gut werden; Bz. isjeditise, isjadatise; R. удобриваться.* Krzycał, kłął, aż się nakoniec udobruchał. *Teat. 29, 61.* Tu się szanowny starsze udobruchał, spokojność chmurne czoło wypogodził. *Knias. Poez. 2, 140.* §. dobruchać się, dobrym się stawać, lepszym, poprawiać się, polepszać się, *gut werden, besser werden, sich bessern.* Nie wiem, czyby nie rad słuchał Takich piosenek, albo się niemi nie dobruchał. *Pot. Arg. 398.* Zaczęła mysz *exhortę*; kot iey pilnie słuchał, Wdzychał, płakał; ta widząc, iż się udobruchał, Wysunęła się... *Kras. Bay. 75.* (skruszonego udawał.) §. Udobruchać się komu: jednać sobie kogo, *sich einen wieder gut machen.* Gadsznie się nie udobruchał; chyba żebys gadsiną został. *Fr. Ad. 115.* (DOBRUDZIC *cz. dk.* Dobrudzać *ndh.* dośmolić, do reszty pobrudzić, *vollends schmutzig machen.* DOBRUKOWAC *cz. dk.* brukowanie dokończyć, *bis zu Ende pflastern; przyczynić bruku, noch mehr hingu pflastern; Ross. домоститиъ, достлаати, достилаати.)* DOBRUCHNY, DOBRZUCHNY, a, e, DOBRUTKI, DOBRUTENKI, DOBRENKI, a, *ie, intens. adj.* Dobry, arcydobry, bardzo dobry, *techt sehr gut.* Dobrzuchny, miluchny, wyborniuchny, *bellus. Męcz. Zal mi Pana; Pan taki dobruchny, młody, uczony, grzeczny i miluchny. Teat. 43, c. 22. Wyb.* Nie wieliczka to sbroia, *da dobrénka. *Jag. Gr. B. 2, b.* DOBRY, a, e, (*Compar. Lepszy qu. v.*) iaki powinien być ze wszystkich miar, *phys. et moral. gut; Bł. добръ, лепш; Sla. dobri, lepfi; Dl. dobri, dobar; Vd. dober, bulshi bol; Crn. dôbr, bulshe; Rg. dobar, dobra; Cro. dôbër, - bra, - bro, bolshi, bolsi; Sla. dobar, bolji; Sr. 1. dobru, dôbrë, lepšî; Sr. 2. dobri, lepšî; Bz. dobri, dobar, bogli; R. добрый, добръ (cf. Ger. tapfer üblich. Hebr. טוב טוב cf. Ger. man darf, dürfen, cf. Sor. 1. dêrbi so).* Kto nie umie być dobrym mężem, dobrym oycem, dobrym sąsiadem, dobrym przyjacielem, ten nigdy nie będzie dobrym obywatelom. *Mon. 70, §61.*

Niech będą dobrzy, będą szczęśliwi Polacy. *Kras. Sat. 27.* Dobrego stérnika niebezpieczeństwo pokazuje. *Cn. Ad. 169.* Lepiejci bydź dobrym chłopem; niżeli słym popem. *Glicz. Wych. O. 6.* Rządko za dobręg dworzaniom mają tego, który nie umie pochlebować. *Modrz. Baz. 66.* Rada jest dobra i zła. *Lub. Roz. 421.* Dobry każdy, może bydź lepszy. *Cn. Ad. 85. Klecz. Zd. 87.* Zważono cię i znalaziono w tobie niedobrą wagę, mniejszą miarę. *Birk. Ex. (ob. niżey dobra waga, moneta, miara).* §. Dobry, *per excellentiam, poczciwy, cnotliwy, gut, tectschaffen, ehrlich, tugendhaft.* Z dobrym będziesz dobrym; a ze słym, takim lotrem, iak i on. *Fallb. Dis. H. - Simon. Siel. 59.* (z kim kto przestaie, takim się sam staie). Zmasz naznaczony, odprzysiadz się nie może; bo kto raz sly, zawsze za niedobrego bywa poczytan. *Szczerb. Sax. 18.* Zowię dobrym, czeka ze wszech miar doskonałego, którego na zle zholdować żaden mus nie potrafi. *Pitk. Sen. list. 275. Kucz. Kat. 1, 182.* Dobry zawsze dobrym. *Zegl. Ad. 62.* (cf. jedna cnota nie cnota.) Pierwéy bydź dobrym, potem mądrym człowiekiem. *Zab. 14, 80.* Dion historyk wszystkim dobrym nie sprzyjał; znać że sam nie był dobrym. *Sk. Dz. 156.* Dowiódł niewinności seznaniami i świadectwem dobrych ludzi. *Chel. Pr. 168.* - *Fron.* Będzie ona tak dobra, iak drugie. *Teat. 36, c. 111.* (nie lepsza od drugich.) - *Blandiend. X.* Skarga od Klemensa dziwnie umiłowany i tytułem dobrego oycy nazwany. *Birk. Sk. D. 4, b.* (miłego, kochanego.) §. Zaczny, znakomity wyborny, *trefflich, vorzüglich, gut.* Rozumy osobne, któreby ku czemu dobremu, iako mówią, przysiędź mogły, zwątpiwszy o sobie, biorą się do tego, skądby pożytek iaki mieć mogły. *Modrz. Baz. 540.* - Znaczny, spory, co do wielkości, liczby, siły, wagi; ogromny, potężny, liczny, gromadny, *gut, ansehnlich, beträchtlich.* Chciał mieć na on sąd dobrą kupę biskupów. *Sk. Dz. 389.* Dobra głowa X. Skargi, która one trzaski i wrzaski wytrwała. *Birk. Sk. E. b.* Matce, słysząc żeganie tak żalnościwe, Dobre serce, że od żalu zostało żywe. *J. Kshan. Dz. 115.* Umarł w dobréy starości, mając 79 lat. *Sk. Dz. 84.* (podeszły, sędziwy.) Gdy król na nic nie dbał, ostrze i z dobrem łaniem napisał do niego papież. *Sk. Dz. 649.* Już dobre dwie godziny mnie męczyli. *Teat. 22, 51.* Dobra waga, miara, suta, sowita, strychem, z czubem, z okładem, *gutes, reichliches Gewicht.* Dobra moneta, (oprócz właściwego znaczenia niezła, niesfałszywa) moneta sowita, *per excell.* Pruska i Gdańska, że Pruski ieden złoty za dwa Polskie wartal, *gutes Geld, Preussisches oder Danziger Geld.* Dobry grosz, *ein guter Groschen.* Fig. Kazać go przepędzić przez rógi, a to 12 razy dobréy monety. *Teat. 13, 33.* (auto, tuchtig.) - Dobrego domu. *Warg. Cez. 118.* znakomitego, *von gutem Hause, von ansehnlicher Familie, R. породный, породистый.* (2.) z dobrego łoża *qu. v.* Szlachcic dobry, prawdziwy, *ein guter, achter Edelmann.* Dais tylko szlachcic dobry, co ma dobra. *Jag. Gr. A. 2.* - Dobrego łoża, niesłego łoża dzieci, *von guter, ehelicher Geburt.* Pozwolono mu, aby dway synowie, których z nią miał, za syny dobrego łoża poczytani byli. *Sk. Dz. 1163.* Bękart dobrym się staie, jeśli ociec matkę za żonę pojmie, a choćby iey nie pojął, tedy po iego śmierci może go król dobrym uczynić. *Szczerb.*

Sax. 16. Bękart, a z niedobrej matki syn. *Glicz. Wych. B. 2.* (z niemężatki.) Dobrego oycy i matki dziecię. *id. C. 1.* (dobrego, prawego małżeństwa.) §. Dobry, ze względem na czułość serca, łagodny, łaskawy, ludzki, gut, gütig, leutselig. Miał miłość u wszystkich Henryk, dla dobroci osobnej, od ktorej dobrym był nazwany. *Krom.* 283. Z dobrym, targ dobry. *Jag. Gr. C. 2.* Matka Wc. Pana tak dobra była kobiecina, że ięć nie odmówić nie mogłem. *Teat.* 29, 42. Bóg dobry widzi nasze żale. *Przyb. Ab.* 170. (miłosierny.) *Physic.* łagodny, nieofstry, niesurowy, gut, nicht böse, nicht streng, nicht hart, nicht scharf. Dobra ospa, która podług swyczajnego biegu czasu lub stajanie swoje odprawia. *Krup.* 5, 332. - Z pogardą, z przytykiem, iakoby pocściwiec, barszczyk, ni go weź, ni go połóż, ciastuch, ciapu kapusta, ciapu groch, flak, rozlazły, do prowadzenia za nos, gutmächtig, gut, ehrlich, §. B. eine ehrliche Haut, eine gute Seele, simpel. Był z tego rodzaju ludzi, którzy to pospolicie nazywają dobra dusza. *Kras. Dos.* 13. Wzruszony dobry prostack miłosiernym, włazł na drabiny i odwiał wiśielca. *Dwor. H. 5.* (cf. pocściwa duszą.) - §. Dobra wiara, bona fides, zupełna wiara, Treu und Glaubens, völlige Ueberzeugung, innere Ueberzeugung. Dobrą wiarą rozumie czynić bogu przysługę swoją surowością. *Xiqds.* 38. - §. Dobry, z zakończonym na - ina n. p. dziadowina, chłopczyzna, kobiecina: dobry dziać, dobry chłopiec, dobra kobieta, gut, lieb, arm, bedauernd-würdig. Dobra ziemia, że takiego lotra nosi. *Falib. Dis. 7.* - §. Dobry do czego, = po temu, sdatny do czego, sposobny, tauglich, geschickt, schicklich, gut. Towarzysz teraz czas dobry bankietować. *Lib. Hor.* 39. Upatrzysz waszy sobie dobry czas, gdy mało ludzi było przy Jaropelku, rzucił się nań. *Biel.* 85. (pogodę, porę.) Na dobry czas idzie instygator, sraniono tu officera. *Teat.* 7, d. 52. *Czrt.* (w sam czas, gerade zu rechter Zeit.) Dobrze do ocu n. p. szkło. *Cn. Th.* Okrety pożądnie bieżały, Bo dobry wiatr po sobie miały. *Zbil. Dr. 7.* 2. - Dobry, nieskażony, nieczeputy, unvertorben, gut. Cóż to snaczy! iakby przy dobrym zoftawia rozumie? *Teat.* 7, c. 66. Na te gdybyśmy pamiętać i dobre oczu mieć chcieli, nie takbyśmy upornie dysputowali. *Zarn. Post.* 5, 641. (zapatrywać się dobrze na to.) - Dobry, wart, godny, werth, würdig, gut. Albo to mnie się wstydzić? albo to ja nie taka dobra, iak kto? *Teat.* 26, 76. Bin ich nicht so gut, wie jemand? Tacy dobrzy są szlachta w Niemcech, iako i w Polsce. *Teat.* 26, b. 85. - W prawie, wartość mający, ważny, mocen, gütig, gut, rechtshäftig. Weksel dobry na mnie samego. - W formie plenipotencyi: co przez niego uczynione będzie, za dobre i ważne, iak gdyby przesennie uczynione było, mieć będą. - §. Dobry, użyteczny, pomocny, nützlich, gut. Drugim dobry, sobie sły. *Cn. Ad.* 214. Inszym nie może być dobrym, kto sobie samemu złym. *Budn. Ap. 6.* On w dobry sposób mówi. *Teat.* 48, 53. (użyteczna, szawienną radę dając.) Lekarstwo dobre na głowę, na pierś. *Cn. Th.* Dobra przedaż (gdy kto dobrze, t. i. z zyskiem, drogo przedał.) Dobre kupno (tanie). - §. Dobry, pomyslny, szczęśliwy, erwaunst, glücklich, gut. Mam ci dobrą nowinę powiedzieć. *Weg. Mar.* 1, 141. Umiałem i w slym czasie służyć iemu wiernie, i

teras w dobrym. *Teat.* 19, b. 5. Dobre mienie, dostatek, Wohlstand, Wohlhabenheit, Wohlbesinden. Nie łakomili się na dobre mienie; ale wszystko opuścili, z iakimż tylko żyli. *Star. Dw.* 49. Dobrego czasu używa, ma dobry byt ob. czas, byt. Dobrego zdrowia ci życzę (cf. kichnąć; na zdrowie.) - *Exclam. ellipt.* Dobra nasza! (sc. sprawa) ot wygraliśmy, zyskaliśmy! es steht gut mit uns! *Cn. Ad.* 163. Jeżeli to przykazania boże wykonamy, dobra nasza! *Lach. Kas.* 1, 225. Gonit Turczyn Masura, ten się bał zawoia; Gdy mu spadł, rzecze Masur, o iuz dobra moja. *Pasz. Dz.* 57. - W dobry czas, w boży czas, gut glücklichen Stunde. Day boże w dobry czas mówić, a we zły milczeć. *Rys. Ad. praefiscine.* - Dobry dzień, pomaga bóg, albo moja służba, iak dworzanie mówią, salus. *Mącz. guten Tag! guten Morgen!* Przychodzę dzień dobry powiedzieć Wc Panu! *Teat.* 29, 62. Dobry dzień nam dali. *Jabl. Buk.* 5, 3. Dobry wieczór, przyjacielu. *Teat.* 55, d. 13. guten Abend. Dobra noc, gute Nacht. Dobra noc! bóg was żegnaj, domowi i krewni. *Groch. W.* 575. (słowa konającego.) Niemasz cię iuz, przeszedłeś, dobrą noc powiedział. Jako gość, który z nami dziś w gospodzie siedział. *Groch. W.* 546. Dwie szasze na stoliku; nowe próby; iessze na szczęśliwą dobra noc. *Kras. Pod.* 2, 12. - §. Dobry, relatiue, stosownie do kogo dobry, dosyć dobry, jemanden gut, gut genug. Dobra Matyszowi plotka. *Cn. Ad.* 162. dobry tobie chleb. *ib.* dobra psu mucha. *ib. Slov.* dobra psu mucha, a chłopowi tpe (szkoda psu białego chleba, nie mieć perel przed świnię; takiemu takie.) - *Restriet.* dobry, mnięć dobry niż co inne, mierny, średni, gut, passabel, erträglich. Dobre to; ale owo lepsze. *Cn. Ad.* 167. Dobry chleb, kiedy niema kołacza. *ib.* Dobry to, kiedy lepszego nie ma. *ib.* 188. §. Dobry, wypogodzony, wesoly, gut, frohlich, heiter. Niepodobna iest być zawsze dobrego humoru; raz wesolem i żartobliwemi; drugi raz smutnem i ponurem bywać zwykliśmy. *Teat.* 50, c. 53. - Dobra myśl, ob. pod. słow. Myśl. §. Dobra wola, 1.) chęć, chętność, przychylność, łaskawość, ochota, gutte Wille, Neigung, Suneigung; *R.* namołenie; *Boh.* dobra wule cesarza.) Dobra wola stoi za uczynek. *Cn. Ad.* 164. Naywspanialszy bankiet, lecz bez dobrej woli, iako mięso bez chleba, i iacie bez soli. *Pos. Arg.* 140. Chleb z solą, byle z dobrą wolą. *Gemm.* 30. Czasem dobrą wolą rychły *pożywiesz, czego słońcia nie zmolest. *Exop.* 35. Chwała bogu na wysokościach, a na niemi pokój, ludziom dobrej woli. *Biel. Post.* 62. na niemi dobra wola boża przeciwko ludziom. *ib.* 79. aniołowie ludziom wolą bożą dobrotniwą oznaymiali. *ib.* den Wretschten eluen Wohlgefallen. *Lu th.* Nie mam dobrej woli na was. 1. *Leop. Malach.* 1, 10. (nie lubię was.) Jż im na gardło stał, myśliłi mu też źle, a dobrej woli nań nie mogli być. *Glicz. Wych. G.* 1, b. (cf. serce; nie sprzyiali mu, nienawidzili go, sie waten ihm nicht ge neigt, nicht zugethan.) *aliter* Prosiłi oycy, aby dobrą wolą ukazał pielgrzymowi w domu swym. *Biel. Hst.* 23. (gościnność; aby mu był rad, aby go dobrze podeymował, czestował, er möchte ihn gastfreundschäftlich aufschmen.) 2.) dobra wola, nieprzymuszona, wolna wola, freyer Wille; *Slov.* dobra wule; *Ross.* camonpomozó-

ность, самопроизвольство. Jeśli po dobrej woli nie pójdziem, musimy. *Groch. W.* 549. *J. Kchan. Dz.* 130. Czy po dobrej woli, czy przedsięci, musisz! *Zabl. Amf.* 24. (cf. dobrowolny.) *§.* Dobre słowo, uprzejme, zaleta, pochwała, ein gutes Wort, ein Lob-spruch. Dajcie mi dobre słowo, upomniycie mile. *Zimor. Siel.* 188. Słowo dobre, stoi za datę. *Cn. Ad.* 108. Tyś mi i przed oczym dobrze dawał słowo. *Teat.* 54, c. B. 2. (zaletę, rekomendacyę, Empfehlung.) Spodziewam się, że We Pan za nami dasz dobre słowo. *ib.* 8, 19. Dobrego mu słowa żaden nie rzecze. *Cn. Ad.* 170. (nie nam nie dać.) Sromocić go poczęli, słowa mu dobrego nie dając. *Birk. Dom.* 46. Kto statecznie wytrwał bóle i męki, ma dobre słowo u pogań samych. *Birk. Krz. K.* 24. (cześć, zaletę.) b.) pod dobrą słowem, pod pocztwem, pod słowem honoru, beim Ehrenworte. Maciey odpowiedział pod dobrą słowem swém, iż pożyczanego konia jak własnego chował. *Herb. stat.* 540. DOBRZE, - ego, niak, częstkroć iako rzeczownik używane bywa, das Gute. Pan Bóg wszystko dobrze daje. *Hrbst. Nauk. K.* 4, b. Złe zapobiegające większemu złemu, staie się dobrą. *N. Pam.* 24, 304. Bliżiuchno dobrego się posiadzone jest. *Pilch. Sen. list.* 3, 225. Samo się dobre chwali, a się gani. *Dwor. J.* 3. Dobre samo się chwali; *Sla.* dobre samo się chwali. (dobremu piwu nie potrzeba wiechy.) Dobre z dobrą, a złe samo. *Rys. Ad.* 9. (od lotra i lotr ucieka.) Najlepij się zna dobre po stracie. *Krz. list.* 2, 65. Poczęło u nas ku dobremu iść; pytam cię, ku jakiemu dobremu? *Smotr. Ex.* 11. częstkroć i nieszczęście na dobre wychodzą. *Teat.* 23, 228. (dient zum Guten, zum Besten.) Zobaczyysz, że ci to na dobre wyjdzie. *Teat.* 8, 104. Ona tu dla iego dobrego iedzie. *P. Kchan. Orł.* 1, 29. (dla iego wybawienia, zu seinem Besten, zu seiner Wohlfahrt.) Wiem, że dobrego coś za tę wieść wezmę. *Teat.* 42, d. B. (dobrą nadgręde, was Guteš.) Co on teraz dobrego zamysła? *Boh. Kom.* 1, 299. was hat er jetzt Gutes vor? Cóż tu slychać dobrego? *Teat.* 17, 44. was ist hier Gutes zu hören? - *§.* Co dobrego: coś niepowashedniego, coś osobliwszego, znakomitego, was Neues, was Außerordentliches, was Schöbares, Kostbares, Achtungswürdiges. Piesczek wedle niego, kładzie się by co dobrego. *Groch. W.* 360. *Oppos.* Nic dobrego, nic wart, nie wiele wart, ein Langenichts, Thunichts; *Cro.* marka.) Oh co za nic dobrego ten synal! *Teat.* 36. b. 81. Pójdź sam, ty nic dobrego! *Zabl. Amf.* 40. Próżniaku, ty nic dobrego, iak to niemam się gniewać! *Teat.* 54, b. 136. Nic dobrego jeden uragał się z ubogiego; a ten mu tómu zapłacił: nie ubogiego, ale złoczyńcę wieszają. *Budn. Ap.* 39. Tyś dobry, ale my są nic dobrego, Zgniewaliśmy cię wszyscy do iednego. *Groch. W.* 570. *§.* Przyjechał goniec Moskiewski, opowiadając, iż posłowie wielcy z "dobrą iadą. *Stryk.* 777. (przywóżą coś pomyslnego, z czego może być użytek, mit etwas Gutem, mit guten Worten.) DOBRZE, adv. (*Comp.* lepij qu. v.) iako powinno być ze wszęch względów, gut, wohl; *Bh.* dobre; *Slov.* dobre; *Sr.* 1. dobri, dere, beri; *Vd.* dobru, prou; *Crn.* dobru, prov; *Dl.* dobro; *Cro.* dobro; *Sla.* dobro; *Ross.* добръ, хоромо; *Ec.* бааро. Nie będzie w Polsce

dobrze, aż pierwej bardzo źle: *Rys. Ad.* 50. Gry asardowne we wszelkich państwach dobrze rządnych zakazane. *A. Zamoj.* 206. In allen wohlgeordneten Staaten. Dobrze tak! walnie! *Teat.* 36, c. 38. *Rs.* умовамъ. *§.* Pożytecznie, pomocnio, dogodnie, möglich, heilsam, erspriesslich, gut. Dobrze, co umieć. *Cn. Ad.* 189. Wszystko dobrze, w miarę. *Budn. Ap.* 130. Dębowi dobrze na gruncie twardym. *Jak. Art.* 3, 153. Dobrze mu s tém. *Mon.* 67, 392. (dogadza mu to, er befindet sich wohl dabei.) Dobrze on mówił. *Teat.* 15, 61. t. w zbawienie, dobrze radził.) Dobrze kupić: tanio, gut kaufen, wohlfeil kaufen; dobrze przedadź: drogo, gut verkaufen, theuer verkaufen. *Dudz.* 22. - Dobrze się mieć; zdrów być, bogatym być, mieć dobry byt, (ob. mieć się) sich wohl befinden, gesund seyn, in guten Umständen seyn, sein gutes Auskommen haben, keine Noth leiden; *Rs.* благоимѣннхъ. Nie potrzebiu zdrowi lekarza; ale ci, co się nie dobrze mają. 1. *Leop. Mar.* 2, 17. Mam się dobrze, żyję sobie wygodnie, wszystko-byś u mnie miała, czego potrzebiess. *Teat.* 44, b. 40. Stróż przy więźniach tych ma się dobrze. *Star. Dw.* 20. dobrych czasów używa, zarabia, zyskuje.) *Simil.* dobrze mi jest; tak co do zdrowia, iak co do bytu, mir ist gut, mir ist wohl, ich befinde mich wohl, sowohl in Ansehung der Gesundheit, als des Auskommens. Dobrze mi było w domu przyjaciela mego. *Kras. H.* 49. Brac będziecie starostwa, i dobrze wam będzie. *Niemc. Bib.* 7. - Dobrze urodzony, z dobrego domu, von gutem Hause. Szlachcic dobrze urodzony. *Mon.* 70, 776. (cf. dobrego łoża.) - Dobrze, szczęściem, zum Glücke! gut. Jwan posłom konie rozsiękać kazał; ieszcze dobrze, że sami stąd zdrowo wyiechali. *Biel. Kr.* 587. Jestem wdowiec; dobrze, że mi córka pomaga gospodarstwa. *Teat.* 54, c. B. 2. *§.* Dobrze, snadno, iacno, nietrudno, leicht, nicht schwer, ohne viele Schwierigkeit, gut, wohl. Zmieści się ich tam dobrze dwiescie. *Cn. Th.* 129. Dobrze to mówić; lecz nie doznować. *Teat.* 25, 110. *§.* Tak dobrze iak: stoi to za to; toż samo iak, so gut als ob; eben so viel, als ob. Już tak dobrze, iakby rzecz skończona była. *Teat.* 2, b. 110. Już sami urodzeni Polacy, tak dobrze iak nie swoim gadają językiem. *Mon.* 67, 717. *§.* Dobrze, w miarę, czyście grzeczny, w sam raz, gebrüg, passend, gerade recht, gut. Wezmę suknię na próbę, czy mi w nię będzie dobrze. *Teat.* 48, b. 13. Tak snadnie odbił piłkę, żeby i towarzyszowi dobrze do uderzenia przyszła. *Gorn. Sen.* 125. (na rękę.) Dobrze mi się nagodził, opportune, *Cn. Th.* *§.* Dobrze, wiele, znacznie, mocno, bardzo, sporo, tüchtig, viel, stark, gut. Jest on bogaty, i dobrze bogaty, *Teat.* 17, c. 33. Dobrze gładka i piękna była. *J. Kchan. Orł.* 1, 259. Trzeba, żeby mnie ogień zagrzał obfity, Dobrze gorętszy, niż ten zwykły pospolity. *ib.* 1, 55. (daleko gorętszy, weit heißer.) To się dobrze potem stało. *Zrn. Post.* 3, 535, b. Rzeczy dobrze mniejsze. *Gorn. Dw.* 387. Dobrze większa część senatorów do tego się nachylała. *Gorn. Dz.* 26. Koleander, romans dobrze głupi. *Wgg. Org.* 25. Tu szerszy a tam dobrze zwężony. *Alb. z W.* 20. Trudno było zawściągnąć bystry impet wody, Gdy inż dobrze przerwała groble i przegrody. *Zab.* 15, 296. Tu się nam dobrze na bity okroi. *Star. Vol.*

B. 2. Doma się rzezy, choć dobrze są przednie, żądają poważenie. *Klon. Fl. B. 2.* Mąż dobrze uczony. *Papr. Ryc. 336.* Zdrow jest dobrze. *Teat. 15, 10.* Dobrze podpiły. *Dudz. 22.* Sam dobrze przede dniem tąż drogą się puścił. *Warg. Cez. 14.* Dobrze w noc. *Cn. Th. (późno, spät in die Nacht.)* §. By dobrze = gdyby nawet, chociaż nawet, wenn gleich, und wenn auch; selbst wenn auch sogar; Filozofa przytosi słuchać, byś dobrze był panem jego. *Budn. Ap. 41.* By dobrze stała śmierć tu przedemną, Bać się nie będę, bo Pan mój zemną. *J. Kchan. Ps. 31.* By dobrze tu ziemskie rzeczy wieczne były; iednak za one niebiekie nie stoją. *Sk. Zyw. 1, 14.* Żadnej rzeczy nie mógł mu odmówić, by mu też dobrze i na wojnę kazał z sobą iechać. *Gwagn. 487.* By też dobrze nas nikt nie gonil, od głodu poginiemy. *Warg. Kurc. 21.* Izalić tak potrzebne pieniądze, iak oko i ręka? nie tak! aby dobrze tak, uczyni sobie gwałt, obetny te worki! *Sk. Kaz. 626.* §. Dobrze, ledwie, iedno co (cf. źle = skoro, ieszcze niezupełnie), faum. Dobrzem odseidl i iedno, ledwie. *Cn. Th. 129.* Dobrze żyw na to = ledwie; nie mogę na to patrzyć. *ib.* §. Dobrze nie = ledwie nie, o mało nie, o trochę, o krę, o włos, prawie, fast, um ein Haar, um ein Kleines, beynahe. Od boiaźni dobrze nie umierali. *Smalc. 48.* Portret ten dobrze nie przemówi. *Cn. Ad. 1285.* fast zum Sprechen. Biedna sinogarlica, kiedy odwowieie, O iak ciężko sięga, dobrze nie szaleio. *Zimor. Sisl. 257.* Rycerze go dobrze nie z płaczem prosili, aby nie odstępował od obleżenia. *Bial. Kr. 264.* Szlachta się wszystkim dobrze nań nie rzuciła, aż musiał iechać przez. *ib. 367.* Dobrze już ze skóry ubogich ludzi nie łupiono. *Star. Ref. 100.* - aliter dobrze nie ieszcze niezupełnie (cf. źle), noch nicht recht, noch nicht ganz. Śmieje się z łatwowierności iey, i za drawi dobrze nie wyszedłszy. *Teat. 22, 49.* §. Dobrze *relativ* stosownie do kogo, gut für jemanden, gut (genug) für ihn, schicklich, passend für ihn. Dobrze ci tak, masz za swe. *Zab. 9, 367.* (w czas tak na cię, es geschieht dir recht.) Całe wojsko zbrzydilo mię skalęczonego, I mówilo do bogów: to dobrze na niego. *Jabl. Tel. 207.* Dobrze tobie kozy paść. *Cn. Ad. 192.* §. *Moraln.* dobrze = ludzko, dobrotliwie, dobroczynnie, gütig, leutselig, menschenfreundlich, gut, wohl. Dobrze drugim czynića dawać, to sobie za cesarskie szczęście poczytał. *Sk. Dz. 571.* Dobrze czyni każdemu, i niewdzięcznemu. *Cn. Ad. 190.* - (ob. świadczyć.) Bogotemu dobrze czynić, strata. *Cn. Ad. 36.* Lepiej dobrze czynić, niż żyć. *Mon. 73, 23.* *R.* dobroжелательствовашъ. - *Subst.* dobroжелательство, życzliwość; dobroжелательный życzliwy, *Subst.* dobroжелатель, fem. dobroжелательница. - Dobrze (czynienie. *Teat. 18, 106.* das Wohlthun. Dobrze działanie, nie rozumie się sobie; ale komu in szemu. *Gorn. Sen. 311.* Dobrze się sprawować, zachować, (Vd. dobrudjati.) Dobrze kogo wspominać, jemandes im Guten (im Besten) gedenken. W pośród publicznych oświadczeń, nie dobrze go wspominali. *Mon. 73, 374.* *Dobrze mówcie tym, co wam źle mówią. 1 *Leop. Luc. 6, 28.* (dobroorzeczenie, błogosławcie im, wünscht ihnen Gutes, segnet sie.) Jestem mu dobrze, zyczę mu, faueo. *Młacz.* Uprzejmie zemną jest dobrze, erota me com-

plectitur familiaritate. ib. (życieliwie, przyjacielsko, przyjaźnie, przychylnie, uprzejmie.) Oni z sobą dobrze. *Niemc. Kr. 3, 52.* Dobrze z kim mieszkać ob. mieszkać. §. Dobrze! *interj. affirm. gut! schön, recht!* *Ross. благоже.* Dobrze! stanie się tak Oycze, *Teat. 42, d.* Zamiaść tego, co miała mówić dobrze! zawsze odpowiadała nie! *Teat. 27, 17.* (ob. tak.) DOBRZEC, *niak. ndk.,* zdobrzeć, wydobrzeć, *dk.,* dobrym się stać, lepszy się, naprawiać się, gut werden, besser werden, sich bessern. *Moral. i fig.* Człowiek mieszkający z dobrym człowiekiem zdobrzeie. *Gil. Post. 210, b.* Z lasa przeniesione kraaki, pod ogrodniczym staraniem dobrzeią. *Mon. 71, 385.* Rana dobrzeie. *Oss. Wyr. (goi się, wird heil, heile.)* Psy dobrzeią taką odprawą. *Tr. (R. добръма тыц, tłuscić, grubieć.)* *DOBRZECZYNNOSC, ob. Dobroczynność. DOBRZUCHNY, DOBRZUTENKI, ob. Dobruchny. *DOBRZYC, *czym. ndk.,* naprawiać, polepszać, dobrym czynić, gut machen, bessern, verbessern. Dobrzyccie drogi i sprawy wasze. *Budn. Jer. 7, 3.* Dobrzy albo udabrzy serce twoie. *ib. R. одобритъ, сдобривашъ* lepszy smak nadawać, одобряшъ, одобритъ, доброю potwierdzać, approbować. DOBRZYC się, ulepszać się, poprawiać się; ob. Dobrzec. DOBRZYN, *ia, m.,* miasto w wojew. Płockim, stolica ziemi Dobrzyńskiej. *Dyk. G. 1, 168.* eine Stadt in d. Poln. Plojsk. (*Str. 2. Dörfler; Ger. Döbren* wieś w niższej Luzac.) DOBRZYNSKI, *a, ie,* od Dobrzyń, Dobrzyner, von Döbryn. Konrad, nim weswał Krzyżaków, ustanowil duchowną milicyą na wzór kawalerów mieczowych, dając im w possessyą zamek Dobrzyń: ci krzyżowi żołnierze, nazwani od zamku bracia Dobrzyńscy, potem złączeni zostali z Krzyżakami. *Nar. Hst. 5, 200.*

Pochodz. od słowa dobry, oprócz składanych z dobro: udobruchać, rozdobruchać, wydobrzeć, niewydobrzyły; *malodobry.

DOBUDOWAC, *cz. dk.,* dobudowywać, *czisl.* budowania dokończyć, ausbauen, vollends fertig bauen, vollenden; *Bh. dostawiti, dostawim, dostawugt; Ross. достроитъ, достроивашъ; Ec. дозидати.* Budował i dobudował kościoła. 1 *Leop. 3. Reg. 6, 9.* (dokonał. 3 *Leop.*) Przywiózł córkę do miasta, dokąd nie skołała nie dobudował domu swego. 1 *Leop. 3. Reg. 3, 1.* *Budn. ib.* Kościołów więcej dobudowy. *Sk. Dz. 517.* Dom ieszcze niedobudowany. *Zabr. Zw. 117.* Domu nie dobudował. *Biel. Hst. 50.* §. Do budyaku przyczyniać, przybudować, noch mehr bauen, dazu bauen. Do pałacu ieszcze dobudował pomieszkanie dla ludzi. Dobudowanie; *R.* достройка, ein Nebengebäude.

DOBUDZIC się kogo, *zaimk. dok.,* cucić, ażby się ocknął, budząc ocucić, einen erwecken, aufwecken, ermuntern; *Bh. dobuditi se; Bh. добудитъся, добуждаюсь, добуждаюсь.* Tak okrutnie zasnęli, że się ich dobudzić nie można było. *Sk. Zyw. 2, 288.* *Pot. Pocz. 547.* Zaspiania tak mocno, iż ich dobudzić się nie można. *Krup. 5, 15.*

DOBYC, DOBYDZ, - yi, - gę *dk.,* DOBYWAC *ndk.* kontyn. et frequ. - §. właściw. *niak.,* dobywać, aż do pewnego czasu bywał przytomnym, dostawać, dociekiwać, bis (zu einer gewissen Zeit) bleiben, da bleiben. Dobywa on zawsze aż do swojej godziny. *Off. Wyr. stad czyn.*
DOBY-

DOBYWAC mieyaca, miasta, fortocy, oblężeniem, szturmowaniem brać mieyaco, einen Ort, eine Stadt, Festung belagern, bestürmen, einnehmen suchen; dobył mieyaca, po dobywaniu wziąć, erstürmen, einnehmen, erobern; *Bh.* dobept, dobyt, dobytł, dobył, dohubn, dobrwati, zdobywati, wydogowati; (w innych dyalektach ma znaczenie dostawiania, nabywania; zyskania, wygrywania, korzystania, zwyciężania; *Sr.* 1. dobycj, dobydu, dobydjem, dobywam, dobiwam; *Sr.* 2. dobusch, dobidnuſch, dobidnuſch; *Vd.* dobit, sadobit, predobiti; *Crn.* dobiti, dobit; *Rg.* dobitti, *Sl.* dobiti; *Bz.* dobitti; *Cro.* dobiti, dobitati, dobitvati; *Rs.* добытъ, добытъ). Dobywali zamku, a dobyć go nie mogli. *Pap. Ryc.* 512. Złoto silniey dobywa fortoc, niż ołow i żelazo. *Koll. list.* 1, 93. Wołofki Woiewoda miał bydź gotów dobywać pod Turki Białogrodu. *Biel. Kr.* 435. *Sl.* tuchi grád.) Głód fortoc dobywa. *Bardz. Luk.* 62. Śmierć natarczywa ze wszech stron przypuszcza szturm na mię i dobywa. *Kul. Her.* 285. Nie dobywa się tych fortoc, które długo atakować trzeba. *Teat.* 15, 41. man belagert nicht (solche Fest . . .). Zamek niedobyt. *Baz. Sk.* 487. którego nikt dobyć nie może *ib.* *Krom.* 619. unerstürmbar, uneinnehmbar. Dobyć, *Cro.* nadobladane; *Rs.* градоузятіе, покореніе. §. Dobywać, wyciągać, wymować, dostawać, herausziehen, herausnehmen, hervorzuziehen. Dobywa szpady, chcąc zabić napastnika. *Teat.* 53, b. 26. er zieht den Degen. Na cóż nosić szablę, gdy iey nie chcesz nigdy dobywać. *Zab.* 12; 288. Za Mieczysława nastał w Polsce zwyczaj dobywania pod czas owianielii do połowy szabel, na znak gotowości ku obronie wiary. *Warg. Hfl.* 13. Na słowo: doładź pałasa! za rękoieść się chwytą a pałasz z pochew się wyciąga. *Kaw. Nar.* 360. Doładź miecza. *Bardz. Luk.* 2, 36. *Pilch. Sen.* 30. Miecz dobyty, ein bloßer Schwert. *Biel. Kr.* 98. szpada dobyta, ein bloßer Degen. *Similit.* Chustki dobywszy, uciernał sobie nos. Dobywa chustki, natartey piżmem. *Zab.* 9, 547. *Zabl.* er zieht das Schnupstuch heraus. Jak rzeczy w ucho wpadłe nazad dobywać. *Perz. Cyr.* 2, 81. wieder heransohlen, wieder heraus bekommen. *tr.* i *fig.* wynajdować, wyszukiwać, hervorsuchen, heraus suchen. Pogrzebionych dobywał, *Zrn. Pofł.* 3, 532. b. wykopał, er grub sie aus. Dobywać źródnia, odkopywać, aufgraben. Dobyć gruntów na budowanie chałup. *Pam.* 83, 403. Dobywanie, Dobyć, u górników, das Górdern, die Górdertung, wypróżnianie wnętrza górzystości, wyrobowanie. *Mier. Mstr.* Dobywać tajemnicy, sekretu: dochodzić go, dowiadywać się go, das Geheimnis heraus holen, erforschen, ergründen. Jednego próżność, drugiego gniew wszystko filutowi odkrywał, Tego chwalać, temu przeczając, sekretu dobywał. *Jabl. Tel.* 224. Dobywać głosu, tonów, sadzić się głosem, tonami, seine Stimme, Töne, hören lassen, erschallen lassen. Dobywał głosu Dominik S., a różaniec zalecał. *Birk. Dom.* 16. Takich tonów on muzyk dobywał, że go Jowisz u stołu rad pewnie posłucha. *Jabl. Tel.* 111 (er hörte solche Töne hervor). Dobywać siły, dowcipu, conceptów, sadzić się, silić się, nateżać się, seine Kräfte, seinen Witz, seine Einsfälle aufbieten. Kat chciał wszystkie siły dobyć, i w szyję ciął, ale miecz się do rękoieści skrzywił. *Sk. Dz.* 262. Doładź swego dowcipu. *Boh. Kom.* 3, 252. Każda rzecz,

Tom. I.

która już umiera, ostatnich sił dobywa, i one wywiera. *Leszcz. Cl.* 78. W głowę się skrobie, conceptów dobywa. *Jabl. Ex. C.* 3. - Dobywać świadków, wynajdować, wyszukiwać, wyławiać, Zeugen auffuchen, aufstellen. Jeśli go przesładować, rozmaitych fałszywych świadków przeciw niemu dobywać. *Wyr. Loy.* 43. §. Dobywać kogo, wydzwigać, wyprowadzać z czego, wyswobadzać, wyratować, wyrwać, einen (aus der Noth, aus der Gefahr) herausziehen, erheben, empor heben, ihm aufhelfen. W jakim baczeniu cnotę bóg ma, patrzay każdy, J jako iey dobywa z ciasnych kątów zawady. *Pap. Ryc.* 403. Fortuna, co okrutnie z największych żartuie ludzi, innych dobywa z prochu najszczęśliwszych. *Zab.* 13, 43. DOBYDZ się, DOBYWAC się *zaimk.*, a) dobywać się dokąd, wdzierać się, wcisnąć, gwałtem się gdzie wlamywać, mit Gewalt einbringen, einbrechen, einstürmen. Złodzię się do komory dobywa. *Jabl. Ex. B.* Gdyby się kto do domu czyiego dobył w nocy i uczynił szkodę . . . *Chetm. Pr.* 162. Raz do komory złodzię się dobędzie, Zchwyci koguta śpiącego na grzędzie . . . *Zab.* 12, 508. Zbrojni się do domu arcybiskupa dobywać poczeli, i już tyłem przez sad przesłazili. *Sk. Zyw.* 2, 455. b) Dobywać się zkąd, z pod czego, wydobywać się, wyłamywać się, sich hervorarbeiten, hervor bringen, hervor brechen. Radość chciała pokryć, którą w sercu miała, Lecz nie mnię się na iey twarz ona dobywała. *Jabl. Tel.* 3. Krwistym ludziom zwykła się często dobywać krew z nosa. *Comp. Med.* 447. Słońce, gdy się z za chmury dobędzie . . . *Karp.* 7, 55. Doładź się z pod wód Neptunie i doday pomocy. *Bardz. Tr.* 540. Radby się dobył, jako z wody mucha. *Pot. Syl.* 479. O jak są mocne przyrodzenia siły, Łzy mi się, chociaż trzymane, dobyły. *Morszt.* 260. Mnie się lzy z oesu dobywają. *Boh. Kom.* 5, 302. Łzy mi się z radości wielkiej dobywają. *Teat.* 42, d. D. et 54, c. c. Słuchay, ięczenia stąd się dobywają. *ib.* 55, d. 41. Z bladey iego twarzy rumieniec słaby dobywa się. *Karp.* 1, 88. Prawda przez iego się usta dobywała. *Sk. Dz.* 1072. Po drzewkach się winna latorośl w górę dobywa. *Ustrz. Klau.* 29. (pnie się). Choć pokrywa, na wierzch się miłość szalona dobywa. *Morszt.* 218. DOBYTEK, *iku, m.*, DOBYTCZE, - ęcia, *n.*, bydfo domowe, zaprząg, obora, po wieysku chudoba, das Hausvieh, Hausthiere; *Bh.* dobytł, dobytł (w innych dyalektach słowo to znaczy korzyść, zysk, zdobyć; *Crn.* dobitzhk; *Vd.* dobitzhk; *Rg.* dobit, dobitak; *Cro.* dobitchek, dobitek; *DL.* dobit; *Sr.* 2. dobitł, dobitł; *Sr.* 1. dobitł, dobitł; *Bz.* dobit, dobitak, pribitak; *Sl.* dobitak; *Ec.* добытъ : zdobyć). Pies, byk, zwierzę każde, jeśli szkodę zrobi, pan iego ma nadgrozić, a to; jeśli one dobytę albo zwierzę weźmie w swoją moc. *Sax. Art.* 43. Jeśliby sędziowie z ciężanych rzeczy oddalił też i jedno dobytę; tedy temu, który szkodę ucierni, według szacunku onego bydłęcia straconego mają wrócić. *Herb. Stat.* 506. Ofiarowali bogu spokojny dobytek, to jest, dwanaście cielców. *Biel. Hfl.* 32. Nie możemy poić trzody, póki się nie zżenie wszystkie dobytek. *Leop. Genes.* 29, 8. Maximinus cesarz z młodych lat pał dobytek, *Biel. Sw.* 54. Smok ten wielkie szkody w ludziach i dobytku czynił. *Tward. Daf. pr.* W gorącu wielkim dobytki iey przed wosem ustały; tedy

używała krynicę, z której gdy się napiły bydłeta, wnetże siły wsięły. *Sł. Żyw. 1, 277.* Ludzi sobie równych na swój dobytek rachuią; *Prześr. 26.* *§. Zdobyca, bę Beute, der Raub. Ciało, że skazitelne, ziemia dobytkiem mieć będzie. *Tr. DOBYTKOWY, a, e, bydłęcy, Wieś =, Thier =; (Sr. 1. dobytówné, dobowacząc zyskowy).* Ma ziemię bardzo buyną, co się dotyczy państw dobytowych. 1 *Leop. Num. 32.* *DOBYTNY, a, e, mogący być dobytym (ob. Dobydź), einnehmbar, zu erobern möglich; *oppos. Bh. nedobytelnj; Es. непоборимый.* DOBYWAC ob. Dobyć. DOBYWACZ, a, m. DOBYWCA, y, m., dobywający miasta, fortocy, der Eroberer, Einnehmer eines Orts; *Vd. premagaus; R. покоритель.* DOBYWALNY, a, e, dobywaniu miast służący. *Cn. Th. Eroberung =.*

*DOCHADZAC *człł. ob. Dóysdź, Dochodzić.*

DOCHLAPAC, DOCHLNAC, doieść, dożłopać ob. Chlapać, Chlać.

DOCHŁOSCIC *cz. dk., dochłostać ndk., chłosta dokuczać, fig. dogryźć, doćwiczyć, mit Hieben zusehen; quälen, martern, peinigen.* Woźnica tak koniom dochłostał, że aż lecowy ustał. *Czach. Tr. L. 2.* Zły język gorzję może dochłościć, niż iadowite swoim żądlem węże. *Pot. Syl. 26.* Śmierć wszystkim iednako dochłości. *ib. 601. Tworz. Ok. A. 3.*

DOCHOD, u, m. a) dóyscie, dodążenie, stanie u kresu, osiągnięcie, das bis hin Gehen, das Erreichen, Erstreben, Erlangen; (*Rg. dohod aduentus; Sr. 1. dohād adētus*). Pewnym iutra dochodem pochlebia swęy biedzie, Aż tu śmierć nagle kosą iak w kłos nań zaiedzie. *Zab. 16, 377.* - Dochód przy przepalaniu gorzałki, n. p. wódka dochodem trąci. *X. Kam. ściek, fusy, Bodensaf.* §. Intrata, prowent, przychód, pożytek, das Einkommen, die Einnahme, die Einkünfte; *Slo. dučod; Bh. dučod, dučodel, autjez, ptjgem; Rg. dohodak; Cz. dahodishe, perhodishe, perhodilshe; Vd. dohodek, dazha, perhodishe, notervsetik, noterpritje; Cro. dohodsk, dohodok; Dl. prihodychye; R. dohodak, prihodisochje; R. доходъ, приходъ, урокъ; Es. доходецъ (oppos. rozchod, wydatek, expens).* Zle, kiedy rozchód większy, niż dochód. *Cn. Ad. 77.* Dochód mały wielkiego rozchodu nietrzyma. *ib. 193.* Masz dochody niemałe, mięy serce wspaniale. *ib. 240.* Pieniązki są; dochody to, dochody z meiego folwarku. *Boh. Kom. 1, 87.* Wybieranie dochodów do skarbu Rspłtęy. *Pilch. Sen. 38.* Dochód roczny *Crn. lejtneze; B. littina, dohodak, jährliches Einkommen.* Przydzie Siewierskie państwo z Nowogrody Wwazze, iak były i przedtém dochody. *Pasz. Bell. B. 3. b. (czynszować wam będą).* *Rg. dohodarstwo quæstura; dohodarnik quæstor; Bh. dučodenstwj, Ger. eine Rente; adj. dučodenstj, subst. dučodnj; der Rentmeister, fem. dučodnice.* DOCHODNY, a, e, czego dóysć można, dostępnj, erreichbar, zulänglich; (*Crn. dahodne aduentitius*). Niedochodny, niedostępnj, inaccessible. *Mącz. Boreas oparzyfka stwierdza w lato niedochodne. Ban. K. 2. §. Dochód czyniący, intratny, einträglich, Einkünfte bringend; Bh. dučodnj; Vd. duhodizhni; R. доходный, приходный, хлбный.* Wynaydę dochodną dla ciebie funkcykę. *Teat. 30, b. 100.* Posiadał dochodne starostwo. *Ossol. Mow. 94.* DOCHODOWY, a, e, od

dochodu, Einkommens =, Einnahm =. Księga dochodowa. DOCHODZIC, DOCHODZENIE ob. Dóysć. DOCHODZICIEL, a, m. dochódzący czego, prominiący się o krzywdę, poszukujący krzywd, powód, powodowa frona, der Nachsucher, Nachforscher, Ansucher, Kläger; *Bh. zpytatel; B. iziskalac; R. испытатель.* Instytorowie Rspłtęy są dochodzicielami krzywd ięy wyzrządzonych, *Shrzet. P. P. 1, 203.* *Jn fem. DOCHODZIELKA B. iziskalica, R. испытательница.*

DOCHOWAC *cz. dk., dochowywać kontyn. i człł.,* Dochownie *Pr.;* dotrzymać co do czasu lub kresu pewnego, bewahren, halten, aufbewahren, bis zu einer gewissen Zeit, bis zu einem gewissen Punkte; *Bh. dochowati; Vd. dohraniti; Rg. dohraniti, dohragnivati.* Drzewo do potrzeby w troiaki sposób dochowywaią; dochowuie się albowiem w stosach na otwartém powietru, albo w szopach, albo też pod wodą. *Jak. Arr. 3, 170.* Maiątku dochować, nie roztrwonić, sein Vermögen zusammen halten, erhalten, nicht verschleudern. Skarbów nie sobie stary dochowuwa. *Prot. Kont. B. 2.* Masz bogactwa, myśl iakbyś dochował pieniądze. *Zab. 15, 171.* Łacnięy dostać, niż dochować. *Cn. Ad. 409.* Trudniejszy jest dochowanie dóbr nabytych, niżeli nabycie. *Nag. Fil. 183.* - §. Dochować wiary, słowa, Treue und Glauben halten, Wort halten. Kto bogu wiary nie dochowa, ten ani ludziom. *Cn. Ad. 370.* Kto nikomu nie wierzy, niewart, aby mu dochowano wiary. *Teat. 52, d. 13.* Wiem, że on twoięy pani słowa nie dochowa. *ib. 48, b. 15.* Dochowa tajemnicy, zatrzymawa tajemnicę. *Cn. Th. er bewahrt das Geheimniß, behält es bey sich.* - §. Dochować kogo, aż do wieku męzkiego wypiełgnować, wyhodować, bis zu (einem gewissen Alter) aufzuziehen, erzziehen, groß ziehen. Jam cię w żywocie nosiła, a piersiami swemi trzy lata żywiła, i chowała, i dochowała tych lat. 1 *Leop. 2 Mach. 7, 27.* Dochować kogo śmierci abo do śmierci, do zgonu go utrzymać, karmić, opatryć, einen bis an den Tod unterhalten. Kto oycy mego w starości dochowa? *Sł. Żyw. 2, 12.* Ociec stary agrzybiałość swięy synom polecał, i o pogrzeb i dochowanie prosił. *ib. 1, 44.* - §. Dochować się czego *zaimk.,* chowaiąc doczekać się, wychowuiąc doczekać się, wychowuiąc wystawić, durch Erziehung für sich hervorbringen, sich erzziehen. Przez ten krótki czas łatwo było poznać, iakichbyśmy wkrótce mogli byli dochować się aktorów. *Teat. 24, 80. Cztrr. §. Equinar.* Stadnik dochowuie klaczy, dosyca, dospokaia, der Hengst thut der Stute genug. Stadnik, dochowuywaiąc tych świerzop, które ieszcze požądaią, chować też pragnie i inne, chociaż iuż nie potrzebuia. *Hipp. 20.* DOCHOWNY, a, e, sposobny do dochowania, trwały, verwehrbar, ansteh wahrbar, dauerhaft. Suchary od chleba lżeysze i dochownieysze. *Sł. Ob. 145.* DOCHOWYWACZ, a, m, dochowuiący, pilnujący, wypelniący, der Halter, Erfüller, Beobachter. Szanowny ten mąż, ścisły dochowuwacz sprawiedliwości. *Niemc. Kr. 4, 169.*

DOCHRAPAC się czego *zaimk. dk.,* dogramolić się do czego, dóysć po chrapach, trudnościach, przeszkodach, zwlokach, mit saurer Mühe enblich doch etwas erlangen, (et gattern). Po dwudziestoletnięy pracy ledwiom się tego dochrapał, co mam. *Teat. 1, c. 35.* Nilu się dochrapawazy, przykłęka na brzegu. *Zebr. Ow. 25. et 258.*

Dochrapał się wioski. *Pot. Pocz.* 714. Mnodzy się wazą Indyi dochrapać, Żądając bogactw gwałtownych nalapać. *Klon. Fl. C.* 2. b.

w *DOCHWATKI, w *DOCHWYTKI, w *DOCHWYTKĘ *adverbial.*, w dopadki, w dorywki, dorywco, *erwöl-schend, aufgreifend, erhaschend*; (*Sr.* 1. *swatom spiesznie*). Jarosław, w dochwytkę wojsko zebrawszy, ubezpieczonego Bolesława oskoczył. *Krom.* 70. *raptim, eilends, schnell*, na prędce, w biegu, w pędzie). Ruś spaliwszy zamek, w dochwytkę z niezmierną zdobyczą do domów odeszli. *Krom.* 510. *et* 329. - W dochwytki, z nienacka, z nienagła, *obiter. Mącz.* byle zbydź, od ręki, *oben hin, leicht weg.* **§.* W dochwatki co pisać, i tędy i owędy, *ex interuallis. Mącz.* Chwile, które nam z nienacka sbywają od potrzebnych spraw, w **dochwatny* czas niektórzy mówią, *tempus subsecutum. Mącz.* *Succisinae operae* wdochwatnia robota. *ib.* *Succisive aliquid agere* w dochwatki abo w dorywki co czynić, iako niektórzy mówią, *Mącz.* w oderwanych od innych zatrudnień chwilach. DOCHWYCIC *cx. dk.*, zupełnie uchwycić, *völlig ergreifen, fassen, fest halten*; *Rg.* dohittiti, dohitati; *Cro.* dohititi, dohitavam). DOCHWYCIC się czego *zaimk.*, chwytając dosięgnąć, zachwycić, *erwöl-schen, erhaschen, ergreifen.* Krokodyl, gdzie się człowieka dochwycić może, tam go pożrze. *Kosz. Lor.* 45.

DOCIĄC, - iął, - ięli; *F.* dotnie, dotnę *cx. dk.*, docinać *ndk.*, do szczętu uciąć, *vollends durchhauen, abhauen.* Utniemy dwie ławice dla pływania, a potem masat skręcony dotniemy u dołu. *Jabl. Tel.* 81. Nie dociąłeś tędy gałęzi. *Tr.* Kat ią trzy kroć ciawszy, uciąć iey szyni nie mógł, i tak niedocięty odbiegł. *Sk. Zyw.* 2, 357. Dociać, sabić na śmierć, dobić, *vollends todt machen.* Tatarzynbwi, gdy niewolnik w drodze zachoruje, zetnie go, czasem i nie dotnie, tylko zamorduje. *Haur. Sk.* 316. - Dociać, podrapać po pewny kres, naciać, naderznąć po pewną miarę długości lub głębokości, *bis wohin hauen, bis zu einem bestimmten Punkte hin hauen.* Dotniy do tego sęku. *Tr.* *§.* Dociać, w pień co do jednego wyciąć, dotępić, doniazczyć, *alles vollends niederhauen, in die Pfanne hauen, niedersäbeln.* W pogoni nieprzyjaciela docięto. *Tr.* *§.* *Cum Dativ.* dociać komu, uderzyć kogo do żywego, *einen hauen, schlagen, daß er sühlt, ihn wacker durchgerben.* Dociać chłopcu za tę swawolę. *Tr.* dobrał mu do żywego. *Tr.* *§.* *Fig.* docinać komu, przycinać słowami, szczypać, przymawiać, przytyk dawać, smupkę dawać, *einem mit Stichelreden zusehen, auf ihn sticheln, ihn mit Worten angreifen.* Tak sobie językami docinały obie. *Mon.* 76, 7. Ah śmiałku! także język twój dotnie, dokuczy każdemu! *Min. Ryt.* 1, 73. Dziwna ci się rzecz widzi, że podłego stanu Czelek ubogi, tak żwawo śmie docinać panu. *Min. Ryt.* 1, 288. *ob.* Docinek, Przycinek.

DOCIĄGNAĆ *cx. dk.*, Dociać *ndk.*, ciągnąć co do pewnego kresu, *bis zu einem gewissen Punkte hingehen, spannen, dehnen*; *Bh.* dotahnantii, dotahł, dotahnu, dotahowati; *Sr.* 1. dociauu, dociaham; *Rs.* доцянууть, доцягивають. Gdy ręce, które świat stworzyły, Do dziur, sznurami kręcąc, dociągało Besezne plemię, z mieśc swych wypadaly stawy. *Ozym. Sw.* 2, H h 4. Dociągnąć ciężkiw. *Miašk. Ryt.* 2, 151. *bis* *schne auf-*

spannen. Dociąga łuku Chiron. *Bardz. Tr.* 332. napina, *de-pina, et spannt den Bogen.* Dociągnij przaczki, poprzęgu do tędy dziurki. *Tr.* - *Slov. Prov.* timi zubami teg toje ne dotahne! temi zębami tędy skóry nie dociągniesz, nie dokażesz temi szrodkami). *§.* Dociągnąć czego, *fig. tr.* dopełnić do pewnej liczby, do pewnego stopnia, doprowadzać, *es bis wohin bringen.* Niekompletowo reymenta dociągnąć trzeba w czasie wojny do tysiąca. *Leszcz. Gl.* 114. Na reiestryk kręski przypisował tym dyscyplinom, które przeszły, aby przyszłych dociągał tém pamiętnię. *Birk. Sk.* 23. W domu przedam dobytek i swego dociągnę! a do Ołomuńca zapędziwszy, ciągnie mię Niemiec iak chce. *Goff. Gr.* 62. (dopnę swego). Pierwéy dziesięć garnicy wypiwszy, nic mu nie szkodziło; a teraz ledwie osmiu dociągnie, a często mu się potoczy przydzie. *Mon.* 68, 205. Jak wiele chory ma pić tędy wody, nie wyrażę, iedno żem już namienił, iż naywięcý do garnca ma dociągać. *Syxt. Szł.* 283. kontynuować *sz. d. g. et solis bis s. e. X. fortsetzen.* - *tr.* dociągać czego, ciągnąć na co, dochodzić czego, dążyć do czego, szukać czego, *worauf hingehen, hinarbeiten, darnach streben, sich darnun bemühen, es suchen.* Żydzi opuściwszy urząd, sami sobie sprawiedliwości dociągali. *Schl.* 21. Nie tylko żeby mieli podług sprawiedliwości swojego własnego dociągać, ale wielkimi szkodami łupią iedno drugiego. *Gił. Pofł.* 13. Nie tak dalece moc rozciąga swoich nad niemi, iako więcý sztuk i fortelów swych dociąga. *Jan. Lig. B.* (używa fortelów; *er sucht von seinen Kunstgriffen Gebrauch zu machen*). *§.* Dociągnąć do końca, dokończać, dokończyć, *bis zu Ende fortsetzen, beendigen.* Jak to przykro będzie resztę dni w samotności dociągnąć. *Teat.* 15, c. 9. *§.* *Neutr.* Dociągnąć dokąd, doryść, dojechać, stanąć, *bis hin gehen, bis hin gelangen, bis hin kommen.* Strudzony nie jestem drogą, tak iż do miasta dociągnąłbym dziś. *Teat.* 42, d. D.

DOCIEC, - iekł, - iecze *cx. dk.*, DOCIEKNAĆ *idnt.*, DOCIEKAC *kontyn.*, domierzyć do kresu, wybiedz, dobieść, wypełnić zawód, *zu Ende laufen, auslaufen, den Lauf vollenden*; *Vd.* dotezhi; *Cro.* dotechi, dotechem, nadotéchem; *Di.* dotechi; *Rg.* dotecchi, dotjeecem; *Bo.* dotecchi, fecchi, dotricjati). *intransit.* Wszytkich nas grób czeka, Czy prędzý czy pośledzý zegarek docieka. *Lib. Hor.* 44. Już ostatnia godzina na zegaru docieka. *Psalmod.* 99. Niedobrá nowinę medyk przynosi: zegarek docieka. *Falib. Dis. A.* 2. Widząc, iż zegarek życia tego dociekał, i śmierć się zbliżała, często o nię rozmawiał. *Sk. Zyw.* 2, 45. Już docieka ten czas. *Dyar. Gr.* 194. *§.* *Transitivus* dociekać czego, dochodzić czego, spiegować, badać, szakować, śledzić, *einer Sache nachforschen, nachspüren.* Docieknąć, docieść, doryść, czego, odkryć co, dowiedzieć się, domacać się, wywiedzieć się, wytropić, *ausspüren, erforschen, ergründen, wohinter kommen.* Jest tu iakás zdrada, muszę wszystko docieknąć. *Teat.* 24, c. 106. Muszę smutku tego docieć przyczyny. *ib.* 53, d. 35. Wiele rzeczy z samego weyżrzenia na mnie dociekl. *ib.* 16, d. 23. Nie mógł docieknąć nic rzetelnego. *Jabl. Tel.* 9. Już trochę kłębka dociekam po nici. *Pot. Syl.* 431. *ich* *Tomme schon etwas auf die Spur.* Docieknę tajemnicy. *Teat.* 18, 121. Dociekam celu waszego, choecie mnie podeyść. *ib.* 54, 74.

Coś jest w téj robocie takiego, czego nie dociekam, a co oni chcą przedemną utaić. *ib.* 7. b. 57. Dociekamy co możemy, co dociec się godzi, Wiek nasz w wielu odkryciach dawniejsze przechodzi. *Kras. W.* 12. Owszytkim inż wie ociec; przez kogo mógł dociec? *Zabl. Z.* 5. 69. Uszedł tak skrycie, że go nayılniejsze strażce dociec nie mogli. *Nar. Hst.* 2, 385. (postrzedz). **DOCIECZENIE**, spostrzeżenie, odkrycie, die *Erforschung, Ergründung, Wahrnehmung*. Historia naturalna była szrodkiem do docieczenia szkod i pożytków gospodarskich. *Wfg. Mar.* 1, 101. Tortury, ten dziki i niepewny docieczenia prawdy sposób. *Oftr. Pr. Kr.* 1, 11. Odkryłem zdraycę, zna on to moie docieczenie. *Teat.* 45, b. 24. **DOCIECZONY**, którego docieczono; i do docieczenia, mogący bydz docieczonym, *entdeckt, erforscht; u. erforschtlich, entdeckbar*. Koltun ma swoje saledwo drobnowidzem docieczono włoki. *Perz. Lek.* 14. *oppos.* niedocieczony, *unerforschtlich*. On względem interessu jest niedocieczony. *Teat.* 39, 248. Z niy nic nigdy wyczerpnąć nie można; niedocieczona, nikomu się nie zwierzy. *Teat.* 14, 97. **DOCIEK**, u, m. docieczenie, *das Nachforschen, Erforschen*. Rozstrząsamy tu drogi z wesołym dociekiem Jakie nasz wspólny twórca przedajęziął z cslowikiem. *Przyb. Milt.* 2/3. Jdąc osiek wolno pewnym tropem doświadczania To swemi dociekami w naturę zamienia. *Zab.* 15, 87.

DOCIENCZYC *cz. dt.*, Dociehczać *ndk.*, do pewnego stopnia cienkim uczynić, zupełnie wyciehczać, *bis zu einem gewissen Grade verbünnen, noch mehr verbünnen, vollends ganz dünn machen; Rg. dotānciti.*

DOCIERAC *ob.* Dotracć.

DOCIERPIEC *med. dt.*, do pewnego kresu lub do samego końca wycierpieć, ieszcze więcéj cierpienia nad już zniżsione doświadczyc, *bis zu einem gewissen Punkte leiden, dulden; vollends ansleiden; noch mehr dazu leiden, dulden, tragen; Vd. doterpeti.* W czyscu ostatka docierpieć mamy. *Rey Post. E. e.* 3.

DOCINAC *ob.* Dociać. **DOCINEK**, nku, m. docinanie czego, co się tnie albo rąbie, docięcie, zupełne do szczytu ucięcie, *das völlige Abhauen, Weghauen, Niederhauen*. Już na docinek siekierę podniósł; w tém burza drzewem zachwiała i obalila go. *Off. Wyr. §. tr. fig.* przycinek, przymówka, przegryzek, przekąs, uszczypek. *eine Sticheley, ein Stichelwort, ein Hieb, ein Stich (mit Worten)*. Jdźże sobie z temi docinkami. *Teat.* 56, c. 16. Zawsze furye, zawsze iakis docinek, zawaze iakis kłótnia, nigdy w dobrym humorze. *Zabl. Amf.* 61. Mocne to są, lecz słusne docinki, *Zabl. Zbk.* 10. *Mon.* 71, 457.

DOCIOSAC *cz. dt.*, dociesywać *czsl.*, ciosać aż po, *bis hin zimmeru, hauen, behauen; R.* *домесамъ, домесывамъ, völlig behauen.*

DOCISK, u, m. dociskanie, dorzut, docisnienie, dosięgnięcie, doniesienie ciskaniem, *das bis hin Werfen, Treffen, das Erreichen mit dem Wurfe*. Już było obwie wyosko sobie przyszło na oko, ale nie na docisk broni. *Warg. Kurc.* 28. *extra teli ictum*. Już na iedno docisnienie broni blisko siebie byli. *Warg. Kurc.* 29. *ad teli jactum*. - §. Dognębiecie, dotłoczenie, ostatni ucisk, dociążanie, *völliges Niederdrücken, Niederbeugen*. Syknąwszy na docisk brämienia zatoczył się pod strzechę. *Przyb. Ab.* 137.

DOCISNĄC *cz. idntl.*, dociskać *ndk.*, dociskiwać *czsl.*, dorzucać, rzucić aż do, *bis wohin werfen*. Dorzucić, dosięgnąć rzuceniem, *mit dem Wurfe erreichen; (Bh. doti- knauti, dotiści, dotistnu wydrukować, odbiać druk; Vd. dotiñiti = dotknąć; Vd. dotiñiti = pryciskać); B.* *dotianuti, dorinuti protrudere; Rg. dotianuti; Cro. dohititi, dohitavam; R.* *добрѣсамъ, дошвырнѣмъ*. Do tej lipy kamieniem docisnął. *Tr.* Docisnął mety kamieniem. *L.* 2.) Dociskać kogo, dognębiać, domorzyć, *zu Boden drücken, vollends niederdrücken*. Ubóstwem docisnął, maieństwo swą przedał. *Radz. Lewit.* 25, 25. Jeszcze żaden strach ani groza nas nie dociska, a już się boga przemy. *Rey Ap.* 25. - §. Przymuszać, musić, *zwingen, nöthigen*. Trzeba go jako ostrogami do tego docisnąć. *Rey Post. J. i.* 1. Aż niewola docisnęła go do tego, toż dopiero zrobił. *ib.* S. 5, 6. Wolał to iego miłosierdnu przypuścić, niżliby go był prośbami a upornem wolaniem swém dociskał. *ib.* H. 8. Przesięga dociska. *Rey Zw.* 51. §. Dociskać komu, nalegać nań uailnie, dogrzewać komu, *einem zusehen, ihm warm machen*. Gdy mu już matka dociskala i bić go chciała, aby powiedział, zmyślił inną rzecz. *Erazm. Jęz. J.* 5. §. Dociskać czego na kim, wy- ciskać na nim, wymagać, wymusić, *von jemanden etwas erzwingen*. Jako ty masz czego dociskać na nim, gdyż jest iako nędzny robaczek. *Rey Post. H.* 8. Nie dociskał nic na Panu upornie. *ib.* H. 8. Wszakoz nie dociskał tego na nim upornie. *ib.* **DOCISNĄC** się *zaimk. dt.*, przedrzeć się aż do, *sich bis hin durchdringen*. Jż się nie mógł do drzwi docisnąć, chciał oknem wyleźć. *Bar. Hst.* 59. - Docisnąć się czego, dostąpić, dopiąć, dochrapać się czego, dobrać się do czego, *mit Mühe erreichen, erschwingen (erdringen)*. Docisnął się urzędu. *Tr.*

DOCWICZYC *cz. dt.*, do końca wywiczyc, wydoskonalić, *bis zur Vollkommenheit üben, durch Übung vervollkommen*. Niedocwiczony, niedoskonały, niedouczony, *unvollkommen, dem es noch an Übung fehlt*. Łatwo potępią i ganią, co ich niedocwiczone przechodzi umyśli. *Mon.* 68, 196. (cf. niedowarzony).

***DOCCIC, *DOCZCIC, *DOCZEDŁob.** Doczytać.

DOCZEKAC *med. dt.*, Doczekiwać *czsl.*, czekać aż póki, dotrwać czekając, *warten so lange bis; ausbancnd watten, auswarten; Bh. dočekati, dočkati, dočkam; Sr.* 2. *božakati; Sr.* 1. *dočakati; B.* *dočekati; Vd. doshakat, perzhakati; Cro. dočekati, dočekivati, dochakati; D.* *dočekati; Rg. dočekati, dočekivati; R.* *дождамъ, дождимъ, изждамъ, изждимъ, выждамъ, выждимъ, наждимъ, наждимъ*. Wola, proszę doczekaj! *Pap. Kol. O.* 3. Doczekać czego, skutek czekania osiągnąć, *erwarten*. Doczekał go na drodze. *Off. Wyr. - §. tr. fig.* doświadczyc, dożyć, *erfahren, erleben, erwarten*. Oycowie, którzy po synach swych nieakięcy pocięchy doczekać pragną, na nauki im nakładu nie żalują. *Glicx. Wych. M.* 2. Takię nędzy starość biedna doczekiwa. *Prot. Kont. B.* Po mnie tego nikt nie doczeka, abym się boga zaprać miał. *Sł. Zyw.* 1, 193. Patrz czas zazdrozny, gdy mówim, ucieka, Dziś twoie, intra kto wie, kto doczeka. *Hor.* 1, 51. *Koryt.* Doczekam tego, da-li bóg, żeć tego będąc żal. *Cn. Ad.* 195. (użyż to). Doczekał, dożył, doszedł sta lat. *Cn. Th.* **DOCZEKAC** się czego *zaimk.*, skutek czekania osiągnąć, etwas erfüllt sehen, *erwarten, ed erle-*

ben, nicht umsonst gewartet haben; *Bh.* dočkat se. Kto czeka, doczeka się, a kto się zaś sili Przed czasem, częstokroć go nadzieja omyli. *Zimor. Siel.* 148. *Simon. Siel.* 50. Czekać, a nie doczekać się, śmierci się równa. *Haur. Sk.* 172. Takię do doczekałem się pociechy z dziecięcia mego! *Teat.* 55, 32. Jego tu naypewnię doczekać się można. *Stas. Num.* 2, 108.

DOCZERNIC *cz. dk.*, doczerniać *kont.*, poczernić do pewnego kresu, zupełnie poczernić, bis zu einem gewissen Punkte oder Grade schwärzen, völlig schwarz machen; *R.* дочернить, дочернивать.

DOCZESAC *cz. dk.*, Doczesywać *czfl.*, zupełnie wyczesać, zu Ende kämmen, völlig auskämmen; *Bh.* dočesati, dočesawam; *Rg.* docesgljatti; *Rs.* дочесать, дочесывать. Wypadła, jeszcze głowy swej nie doczesawszy, Tylko włosy tam i sam z czoła zdmietawszy. *Otw. Ow.* 447.

DOCZESNY, a, e, - *ie adv.*, do czasu tylko trwały, nur auf eine Zeit, zeitig, nicht immerwährend, einseitig; *Bh.* cjasny; *Sr.* 1. natjaŕnć, tjaŕnć; *Rs.* временным; *Ec.* подлѣпный, привременный; *Vd.* svojedanihi; *Crn.* enzas). Dał sprawę o chracie swoim Jan S., iż jest doczesny, i uitać ma. *Sk. Zyw.* 2, 156. Doczesano a krótkotrwałe są te rzeczy, które bogactwy nazywają. *Warg. Wal.* 227. Doczesano są rzeczy, które widzimy, a których nie widzimy są wieczne. *Baz. Hst.* 229. Gdy się dobrze powodzi, nie znać, kto przyjaciелеm doczesnym, a kto nieodmiennym. *Budn. Ap.* 152. *Jurid.* doczesny posiadacz; dożywnik, sąławnik, arendarz, dsierżawca; wieczny, dziedzic, pan dziedziczny. **DOCZESNOSC**, ści, ż. trwanie ograniczone czasem, die Zeitigkeit, die Dauer bloß für eine Zeit, die Zeitlichkeit. Nieśmiertelni duchowie w swej nieśmiertelności, A ziemscy mieszkańcowie w swojey doczesności. *Kolak. Cat. B.* 4.

DOCZYNIC *cz. dk.*, Doczyniać *czfl.*, dodziałać, dorobić, dopełnić roboty, dokonać, etwas zu Ende bringen, vollenden; *Sr.* 1. dočjinn. Zupełny, doskonały, doczyniony, perfectus. *Mącz.* Proch ten schowaj, a co większych ziarek doczyń. *Siem.* 528. cf. szczytniać. (*Bh.* dočiniti se popelniti grzech, występek).

•**DOCZYSC** *ob.* Doczytać.

DOCZYSCIC *cz. dk.*, doczyszczać *kont.*, do końca poczyścić, völlig rein machen, ganz reinigen; *Rg.* docisiti; *Rs.* дочистить, дочистать, дочистиывать.

DOCZYTAĆ *cz. dk.*, ***DOCCIC**, ***DOCZCIC**, ***DOCZYSC**, ***docsedi**); Doczytywać *czfl.*, do pewnego kresu lub do końca przeczytać, bis wohin durchlesen, zu Ende lesen; *Bh.* dočisti, dočti, dočtu; *Rs.* дочестъ, дочыпавъ, дочыпавая. Latopisześe lada iako piszą, według swiego zwyczaju, w dowodzie i w doczytaniu chromego. *Stryk.* 243. Nie doczyta sam do końca, i drugich od czytania odstręczy. *Xiqa.* 278. **DOCZYTAĆ** się czego *zaimk.*, czytaniem dowiedzieć się, osiągnąć z książki, (durch Lesen) erfahren, ersehen, entdecken; *Bh.* dočiti se. Oślatka się *doczcic (doczytać) możesz w 4tym rozdziale. *Rey Post. D.* 5. Ucieśnych kunsztów, których się kiedy doczedł, wiele pamięta. *Kosz. Lor.* 13, b. Gdy przelozony całowiek czyta, nie może bydz, aby się *doczyść (doczytać) nie miał, co na jego stan należy. *Kosz. Lor.* 11, b. Czytając zawsze się tego doćić możesz. *ib.* 9, b. Czytam książkę, abym się doczytał, iakbym się złąści

ustrzegł. *Hor. Sat.* 103. Patrz na twarz moję, a doczytaż się w niej prawdy. *Teat.* 55, d. 14. Rozumiałem, żeś ty miał więcey czytać, niż on; ale widzę, nie doczytałeś się ieszcze; czytaj ieno pilnięy, użyjzys, że to dawnięy inaczey było. *Tworz. Ok. E.* 2.

DODAC, - ał, dodmie *cz. dk.*, Dodymać *ndk.*, dopełnić powietrzem, noch mehr zublasen, aufblasen; *Sr.* 1. dočuju, dočujem. Dodymay pęchersa ieszcze nie doayć nadętego. 2.) *Fig. tr.* Djaból mu te myśli dodyma. *Tr.* (poddawa, poddmuchywa, podżęga go, einblasen, eingeben, die Gedanken u. s. w.). Wszytko na oczay wyrzucił, co mu tylko ziadłość dodymała. *Tr. Tel.* 298. §. **DODAC** się czego *zaimk.*, doniećić się, erblasen, anblasen, durch Blasen hervorbringen, ansafen, anregen. Dodac się ognia. *Off. Wyr.*

DODAC, DODADZ *cz. dk.*, Dodawać *ndk. et kontyn.*, Dodać *Praes. ndk.*, Dodawa *Pr. frequ.*, Doda *futur.*, do danego przyczynić, przydadz, noch mehr hinzu geben, zugeben, zulegen; *Bh.* dočati, dočawam; *Vd.* dodati, dodajati; *Crn.* dadam, dadajam; *Rg.* dodatti; *Crn.* dodati, dodany, nadodajem; *Bs.* dodatti, nadodati; *Sr.* 1. dočdaci; *Sr.* 2. dočdaci; *Rs. et Ec.* додати, додати, додакъ. - Do jednéy wsi dodał mu ieszcze i drugą. *Kras. Pod.* 2, 145. *Arith.* Dodawać, odeymować, mnożyć i dzielić, cztery działania. *Jak. Mat.* 1, 15. addiren, zusammenzählen. Dodanie, Dodawanie, postępowanie, którym dochodzimy liczby wyrażający, wiele dwie lub więcey liczb razem czynią, *Łęsk. Mier.* 2, 5. die Addition, das Addiren, Zusammenrechnen. Wartość całą wielu liczb przez jednę liczbę wyrazić, jest to, co się nazywa dodanie uczynić. *Jak. Mat.* 1, 16. - *Gramm.* *Dodane imię, Dodane *adjectivum*, *Tr.* przymiotne imię, przymiotnik. *Kpcz. das Eigenschaftswort.* - §. Ogólnięy: przymnażać, przyczyniać, powiększać, hinzufügen, zulegen, zugeben, vermehren, erhöhen, verstärken. Nie trzeba ognia do ognia dodawać. *Pilch. Sen.* 221. Doday siły, rządź pióro, rozpal umysł zimny. *Groch. W.* 26. W tém utraپieniu nadzieia dodawała siły, a miłość pociechy. *Stas. Num.* 2, 126. Kto mi głowie méy też doda, wody i źródeł oczom. *Kul. Her.* 5. Doday sił i sposobów szlachetnym naszym obrońcom. *Gaz. Nar.* 2, 272. Mieysce i czas często śmiałości dodać. *Rys. Ad.* 40. Dodawać serca, zagrzewać, zapalać, zachęcać, Sertj machen. Dodać serca na złe, podbijam bębenka. *Cr. Th.* 132. poduszczac, podburzac, podżęgać, anhegen. cf. Dodadź koniowi ostrogi. §. Podawać, dostawczać, dostawiać, donosić, dowozic, dosylać, übergeben, übermachen, liefern, zubändigen. W bochnie chleba, Koreckiemu sznuru jeden Grek dodał do uciecki z Stambułu. *Łeszcz. Cl.* 59. Dodano Koniecpolskiemu w passtecie sznuru, świdra i pilki, któremi się z więsienia wydobył. *Kłok. Turk.* 109. Dodawać Regi służącym wszystkim, co im potrzebne, bądź zdrowym, bądź chorym, jest rzecz sprawiedliwa. *Zab.* 16, 10. Upatrowali, aby obłądzonym naszymi rzeczom nie dodawano. *Krom.* 654: ne quid importaretur): Oni dodawali nacynia, a niewiaśta nalewała, 1 *Leop.* 4 Reg. 4, 6. Klucznik powinien tworzydła kupować, i urzędnikom za też pieniądza dodawać do folwarków. *Gošt. Ek.* 38. Ty sam doday ratunku, któryś dodał nadziei. *Siem. Cyc.* 528. Porażony ledwie uciekł na dodanych koniach.

Biel. Sw. 230. Gwag. 72. (na obcych koniach, których mu dostarczono, auf furnirten, procurirten Pferden). *j. Godzien jest, abyście mu we wszem wiary dodawali. *Sekl. 49.* przychylnie wierzali, genu Glauben geben). *f. Zawszad w silney oblawie pay zębów mu dodają. *Zebr. Ow. 62. mersis in corpore rostris,* zęby w nim utapiają, sie graben ihre Zähne ein). (DODARCIE, DODARTY ob. Dodrzec). DODATEK, -tku, m, co się do czego przadaie, dokładka, die Zugabe, der Zusatz, Beysatz; *Bh. dodawek, dñfladel, dołożeni;* *Sr. 1. pjdahwuf, wobwiff;* *Vd. perdavek, navisek, pervisek;* *Crn. poverhnina, povershena;* *Sla. nadodavak;* *Cro. dodavik, nadkladek, pristava, doday, doversek, nadavek, nadoladek;* *Dl. dodatje;* *Bsn. nadodak, pridak, nanutak;* *Rg. nadometak, priftavak, prilozak;* *Rs. dodátock, vñmoch, doвѣсокъ, привѣсч, привѣсокъ;* *Ec. dodáča.* Powiadał mi to, tym dodatkiem, że on to pewno wie. *L. Nugrewa* miernictwo woienne z dodatkami *J. P. Łęskiego.* Dodatek w przekupstwie i kramarstwie, przyrnczenie, nadłożenie nad ilość zapłaconą. - *Similitur:* Dobre urodzenie nie zawsze z dodatkiem chodzi, *Karp. 4, 100.* z resztą, czego do tego potrzeba, z maiałkiem). Dodatek, rzecz nieilistna, ale taka do istotney przypadłość, która przyłączone lub odcięta teyże nie zmienia n. p. Cnota sama prawdziwe dobro; resztę, co ludzie cenią, ledwo zeydzie się za dodatek ważyć. - *aliter* Nic bez dodatku nie powie; nigdy rzeczy wistney prawdziwie, żeby fałszu nie przy mieszał, nic tak, jak slyszal, zawsze coś musi od siebie z swoiey głowy przyłożyć. DODATKOWY, a, e, od dodatku, dodawający się, Zusatz, Zugabe, zugegeben; *Rs. dodátochnyy, doбавочный.* DODATNI, ia, ie, dodawający, przyznający, zugehend, vermehrend, erhöhend. Ilości dodatnie, *positivae quantitates. Sniad. Alg. 1, 9.* Przywracanie dodatnie, *reductio additoria. Krumf. Chym. 501.* Podział elektryczności na dodatnią i odjemną, *Scheidt. rap.* Znak w arytmetyce racetelny czyli dodatni, *signum positivum,* znak niertzetelny czyli odciążny, *negativum. Ufrs. Alg. 3.* DODATNIA, i, z. dodanie głośki do iakiego wyrazu, albo wyrazu iakiego do mowy. *Kpex. Gr. 2, 23. epenthesis.* DODAWACZ, a, m. DODAWCA, y, m. który czego dodaje. *bet Zugabet, Zufaget, Vermehret;* *Ec. dodámeal.* Chryste, mężnym sil dodawco, Ty sam wielkich rzeczy sprawco. *Groch. W. 121.* DODAWANIE ob. Dodadź.

DODŁUBAC *cz. dk.,* do końca wydłubać, vollends ausdhöhlen; *Rs. додолбить, додѣлываю.*

DODOIC *cz. dk.,* resztę wydoić, vollends ausmelfen; *Rs. додохъ.*

DODRAPAC *cz. dk.,* do końca podrapać, vollends mit den Nägeln zerfleischen, zertragen. DODRAPAC się do czego, *zaimk.* dodzierać się, sięć mit Gewalt wohn durcharbeiten. Rękoма obiema i zębami radby się dodrapać do tego, czego żąda. *Mon. 71, 316.*

DODRUKOWAC *cz. dk.,* do końca wydrukować lub więcéy (jeszcze) podrukować, vollends zu Ende drucken, oder noch mehr dazu drucken; *Rs. допечатываю, допечатываю.*

DODRZEC *cz. dk.,* Dodsierać *ndk.,* do końca rozedrzać, dotyrać, dosarszać; na niwecz; *Bh. dobrati, dođtiti, dođetu, dođru, dođrawam;* *Rs. додрѣмъ, додерѣмъ.* W stroindawnym matka umarla, Jeszcze go i córka z wnuczką

nie dodarla. *Teat. 43, c. 80. Wyb. - Fig.* Dzieiający w ciężkiej pracy dodzierając skóry, Uhogi kniec ostatni dług piaci natury. *Pot. Jow. 58.* die zehnte Haut reißt er sich in seiner schweren Arbeit ab. - Dodrzec, dolupić, zdzierstwem nabywać, noch mehr erpressen, erschlagen. Myślił więcéy jeszcze skarbów dodzierać. *Naz. Tac. 2, 277. euctas opes adhuc augere.* - Dodsierać, dokonywać roboty dzieiający się darcieć, skubaniem, zu Ende schleifen, vollends aufschleifen. Spać nie poydziecie, póki z czętego pierza nie dodrzecie. *L.*

DODUSIC *cz. dk.,* dodać, dokonać dusząc *pr. et fig.,* vollends erwürgen, den Rest geben. Choćbym konał, tobyś mnie jeszcze dodał. *Teat. 32, b. 28.* Nad równość się wyniesie i snadno dodusi koniający wolności. *Leszcz. Cl. 13. aliter* Ledwo dodusił kieliszka, ledwo dodusił roboty z nie z ochotą, leniwo, niegłaznie dopił, dodział, mit genauer Noth beenden.

DODYCHAC *ndk. dk.,* ostatni dech wyzonać, dowieść życia, zu Ende athmen, ausathmen, leuchend endigen. Czasby już, przykwaszy wolność za zasługi, Reazty dni moich swrotu dodychać spokojnie. *Hul. Ow. 140.*

DODYMAC ob. Dodać.

DODYSPUTOWAC *cz. dk.,* do końca podysputować, zu Ende disputieren. DODYSPUTOWAC się czego *zaimk. dk.,* dysputując osiągnąć co, etwas erdisputieren, mit Disputieren erhalten, erringen, erkämpfen. Naród Czecki dobił się tego, a mężnym porażeniem fałszywych proroków dodysputował, że im tę wolność wrócono. *Teof. Zw. D. 3.*

DODZIAŁAC *cz. dk.,* Dodsiaływać *kont. et frequ.,* dokonać dzieła, zu Ende bringen, vollenden, fertig machen; *Bh. dođělati, dođělavati;* *Vd. dođjati;* *Sr. 1. dođjemam;* *Rs. додѣлать, додѣлываю.* Zostałi co, co by jeszcze mężnie dodziaływać się miało? *Zebr. Ow. 527. - Rs. недодѣлака,* niedokonanie dzieła, niedokonana rzecz.

DODZIENNY, a, e, do iednego dnia tylko, na ieden dzień służący, eintägig, auf einen Tag, für den Tag. Kory ten pastuskie pasie i pastera dodzienny, Ja krowy własne paszę, iam pastera niezmienny. *Gaw. Sisl. 377. ob. do-czesny, czasowy, doroczny.*

DODZIERAC ob. Dodrzec.

DODZIERZEC *cz. dk.,* Dodsierzawać *kontyn.,* dotrzymać, dotrzymywać, *pr. et tr. fig. halten bis zu einem gewissen Zeitpunkt, erhalten, aufhalten; halten, beobachten, erfüllen; Bh. dođrżati, dođrżim, dođrżugi, - swati;* *Vd. dođershati;* *Rs. додерживаю, додержамъ.* Jeleń rogi swoje, które go psom dodsierzają. *Exop. 17; Jastrzębie gonia i sarny małe a psom ich dodsierzają. Cresc. 618.* Rękami iego dodsierzana. *Otw. Ow. 117.* On dodsierzę tego co ma, a nie wydrze mu nikt z rąk. *Smotr. Lam. prf.* Widząc, że zamku nie dodsierzę, poddał się. *Białob. Odm. 15. et würde das Schloß nicht behaupten können.* Wygnany stry, ani synowcowi, ani sobie państwa dodsierzal. *Biel. Zam. 29.* Nie dodsierzal naszym pola Swidrygał. *Birk. Kr. 295.* dostać plac, dotrzymać, obronić, er behauptete das Feld nicht. - Dodzierzeć słowa, wiary, Wort halten, Treue und Glauben halten. On nikomu nie dodsierzal słowa. *Biel. Kr. 403.* Napominali go, aby już co raz rzekł, inaczey nie czynił, a słowa swego dodsierzal królowi. *ib. 415.* Daß garbo

- wolał, niż wiary nie dodzierzać. *Gorn. Sen.* 178. Kogoż kiedy z tego chwalono, że sobie dodzierzał wiary? *ib.* 352. Dodzierzałeś swej pani stateczności. *Groch. W.* 444. Długo - li tego pokoiu dodzierzą nieprzyjaciele? *Sł. Kaz.* 434.
- *DODZIEWAC *komu cz. ndk.*, iakoby czynić na kogo, doymować komu, sprawować co na kim, dosadzać komu. *auf jemanden stark witten, ihm warm machen, ihn aufsetzen.* Łaska bozka ustawicznie mi dodziewa, pała wemnie. *Orzech. Ow.* 55. Więc to ona nasza miła eksekucya była, która nam tak długo dodziewała. *ib.* 17. Jeszcze coś mam w sobie, co mi bardzo dodziewa. *ib.* 144.
- DODZWIGNAC *cz. idnt.*, dodziwigać *ndk.*, aż do pewnego kresu podzwać, bis wóhin aufheben; *Rs.* додзвигать, додзвигивать.
- DODZWONIC *czyn. dok.*, do pewnego czasu podzwonić, dzwonienia dokonać, bis zu einem gewissen Zeitpunkt klären, vollends zu Ende klären, ausklären; *Bh.* dozvoniti; *Rg.* dozvoniti, dozvaagnam. DODZWONIC się *zaimk. dk.*, dzwonieniem nabywać, się erklären, durch klären erwerben; *Bh.* dozvoniti se.
- DOFARBOWAC *cz. dk.*, zupełnie lub do pewnego kresu farbować, bis zu einem gewissen Punkte färben, vollends färben; *Rs.* докрасить, докрасивать.
- DOGADAC *cz. dk.*, domówić, mowy dokonać, *perorare, zu Ende reden.* Z początku nic: ale iak dogadał i swał się *Dyomedem*, twarz *Telemaka* zbladła. *Jabl. Tol.* 297. Dogadywać komu, podszeptywać, podpowiadać, dmuchać w ucho, dyktować co ma gadać, einem etwas einflüstern. Czego ty nie wiesz! *Jawnuto* poczciwa, Duch iakis tobie wszystko dogadywa. *Kniaz. Poex.* 2, 203. - §. *aliter* Dogadywać komu, docinać, dorzucać słowy, przymawiać, einem mit Worten zusprechen, auf ihn stehen. *Off. Wyr.* § Dogadać się *zaimk.*, sćiągnąć na siebie mowę, igzyskiem swoim zarobić, sich durch Reden etwas zusprechen. Dogadał się tego, że go do kozy zapakowano. *Off. Wyr.* §. *aliter* Dogadać się, dopytać się, dójść, dociec, domyślić się, durch Reden und Fragen erforschen, herausbringen, errathen, erfragen. Tego się z podpisanej summy wnet dogadaas, *Orzech. Qu.* Małobym się tego nie dogadał. *ib.* 14. Zkądby *Roxolani* *Rossanami* i *Rusakami* nazwani byli, trudno się dogadać. *Stryk.* 109. Tego się namacać ani dogadać żadną miarą nie możemy. *Teof. Zw.* A. 4. (cf. zgadywać, zgadnąć). *Rs.* недогодка nieostróżność; недогодливый niezgadywający dobrze).
- DOGADZAC *ob.* Dogodzić, DOGANIAC *ob.* Dognać.
- DOGARAC *ob.* Dogerzeć.
- DOGARNAĆ się do czego *zaimk. idntl.*, dogarnywać się *czll.*, dochrapać się czego, dociskać się, dogramolić się, mit Mühe und Noth erlangen, erplacken: Ledwie się do tego urzędu dogarzał. *Tr.*
- DOGASIC *cz. dk.*, do szczytu wygasić, völlig auslöschen; *Cro.* dogassiti, dogaszujem. *pr. et tr.* den Garaus machen. Jaka to chwala, okrucieństwa mąk się nie przelęknąć, serce brać od boleści, która ma całowicka dogasić. *Birk. Krx.* K. 23.
- DOGIAC *cz. dk.*, Doginać *ndk.*, do pewnego kresu nagiąć, bis hin zu etwas beugen; *Sr.* 1. dohnayu *permoueu*; *Vd.* dolpogniti, dolnogniti.
- DOGLĄDAC *cz. dk.*, Doględywać *czll.*, dosięgać okiem,

- dozierać, przenikać okiem, zachodzić okiem aż, dopatrywać się, dostrzegać, mit dem Blicke durchdringen, durchschauen; *Bh.* dohlidnauti, dohlizeti, dohlidam, dohledam, dohlizim; *Sr.* 1. dohladuju; *Vd.* dogledati; *Cro.* dogledati; *Rs.* углядѣть, наблюдать, смотрѣть; *Ec.* смотриши. Nie patrz ty na cściece postawy, Jeno prawie doglądaj do serdecznej sprawy. *Key Wiz.* 76. §. Doglądać gdzie, zaglądać, zasierać, wóhin nachsehen, hinschauen. Trwaycie tu, żeby nas pan na témże miejscu znalazł, gdy się do nas doglądajac wróci. *Zrn. Post.* 3, 761. §. Doglądać, mieć na oku, dozierać, pilnować, dozorować, ein Auge auf etwas haben, Acht darauf haben, Acht geben, die Aufsicht haben; (*Bh.* dohlidam se *custodio, seruo*). Doglądaj pilnie dobytku twego, a miéj pieczę o trzodach twoich. *Dqbr.* 246. Potém pito za zdrowie małżeństwa przyszłego, Každy pełnił; a ieden doglądał drugiego. *Sim. Siel.* 20. DOGLĄDANIE, ia, n. dozór, bacność, pilnowanie, die Aufsicht, Obacht; *Bh.* dohlizeti. W tém wszystkim szafowaniu superintendencją albo doglądanie mieć będą wojewodowie. *Vol. Leg.* 2, 742. DOGLĄDACZ, DOGLĘDACZ, a, m., DOGLĘDCA, y, m., dozorca, der Aufseher; *Bh.* dohlebać; *Rs.* наблюдать; *Ec.* надсмотрщикъ, надсмотрщикъ. Król niechay postanowi doglądacze po wszystkich krainach. *Budn. Eft.* 2, 3. (not. teraz zowiemy rewizorami; możemy też swać dozorcami). Panu temu nie trzeba doglądacza. *Key Ap.* 14. Postawiłem cię doględaczem nad narody, abyś podwracał i budował. *Radz. Jer.* 1, 10. *Tward. W. D.* 2, 159. Doględacz, któremu to pan poruczył sprawę swoje, aby ich doględał, a u nich stał, iako wdęt u roboty. *Key Ap.* 14. przyślaw. Doględca miałta. *1 Leop.* 2 *Mach.* 4; 1. §. Dopatruiący, badacz, postrzegający, der Beobachter, Bemerkter, Gotscher. Ten który doględca jest wazech rzeczy, a między wszystkimi świętymi najswiętszy, Bóg. *1 Leop.* 3 *Mach.* 2. Łaskawy wazech rzeczy doględca. *1 Leop.* 3 *Mach.* 6. Jakiżkolwiek on jest doględacz w rzeczach starożytnych, przecięż tego niepostrzegł, że... *Off. Wyr.* DOGLĄDACZKA, DOGLĘDACZKA, i, ż. przyględaczka, spectatrix. *Mqcz.* dozorcayni, die Aufseherinn, Nachseherinn. Jeymość Panie Próżnosiedzkie, Rolikowych zabaw napprzywiązafazie doglądacski, *Mon.* 70, 132.
- DOGLĄDZIC *cz. dk.*, zupełnie poglądzić, völlig fertig glätten, ausglätten; *Rs.* догладить, догладивать.
- DOGMA *Rg.* powęglja, náredba *ob.* nauka.
- DOGNAC *cz. dk.*, DOGONIC *dk.*, Doganiać *kontyn.*, *Dożonąć, *dożenie, *dożoną *idnt.*, do pewnego miejsca aż spędzać, bis wóhin treiben; *Bh.* dohan'eti, dohoniti, dohnati, dojenu; *Sr.* 1. dohnaci, dohanam, dohonam; *Sr.* 2. dohnac; *Cro.* dognati, doganyam; *Vd.* dognati, doganjati, dohenem; *Rg.* dohnatti, dogonim; *Rs.* догнашь, догоняшь, угнашь, угнашь, обогнашь, обгоняшь. Aby każdy bydlę nieprzyjaciela swego obładzone do niego dognał. *Sekl.* 22. Już pastersz dogania bydła do szafasu. *Off. Wyr.* - §. *tr.* Doganiać do roboty, antreiben zur Arbeit. Włodarz dogania żniwiarzów, aby prędzey żęli. *Off. Wyr.* §. Doganiać czego, dokonywać; dognać czego, dokonać, zu Ende treiben, zu Ende bringen, beendigen. Dognać zagonu, doorać aż po miedzę, cały zagon wyorać. *Off. Wyr.* Dognał długiego żywota. *Sards. Tr.* 39. Zbity nie ras od

Cezara Tu swego Domicjusz dognal życia, tysiącem ran ginie. *Barcz. Luk. 124. Similiter* dognac podpilego, zupełnie go upoić, einen Berauschten vollends fertig machen, vollends berauschen. Podpilego uprosił do swęj gospody, a tam dognawasy go do upaści, iż i ręką i nogą władać nie mógł, barwiera przyzwał. *Gorn. Dw. 206. §. Doga-* niać komu ezdm, nacierać nań, napędzać go w ką, napierać w ciasny róg, einen eintreiben, in die Enge treiben, ins Gedränge bringen. Na rozmowie szkolney z filozofii zarzucający broniącemu kaducznie doganiał. *Off. Wyr. §. Dognac absolut. neutr.,* domierzyć, dodażyć, stnąć u mety, dopędzić do iakiego mięysca, das Ende des Laufs erreichen, erjagen, dabei ankommen, anlangen. Jak się kopnął z Krakowa rano, dognal do Warszawy wieczor. *Off. Wyr. - §. 2.)* Dogniać kogo, dościgać kogo, gonić za nim, ścigać go, einem nachsehen, nachjagen, hinter ihm her seyn. Dogonić, dognac kogo, doścignąć go, wyscignąć go, einen einholen, ihn erjagen, ihm nachkommen, ihn erreichen. Dogniałem nieprzyjaciół moich i dognalem ich. *Budn. Ps. 18, 36. (doścignalem ich. Bibl. Gd.)* Gonił go przez siedm dni, i dogonił go na górze Galaad. *Radz. Genes. 31, 25.* dognal go. *Budn. ib. Góh-* cie ich co narychły, bo ich dogonicie. *Radz. Joz. 2, 5.* Prędszy w biegu dogania wolniejszego. *Rog. Doś. 1, 282.* Ta co późnięj poczęła, nietylko pierwey bieżącą dogoniła, ale ią też wyscigła, tak iż późnięsi stali się przednięszymi. *Sk. Żyw. 2, 70.* Wątpię, żeby ią kiedy dogonić mogła, ponieważ ta pie szo chodzi, a ta szybko pędsi na ioleniu. *Teat. 52, d. 80.* Choćby karanie na nogi chramało, Przecię złośnego będzie doganiało. *Lib. Hor. 61. (pomsta i na chromym dojdzie).* Ledwom się tu dogonił, także rzeżwo uciekał. *Teat. 52, 19.* Idź, ja cię dogonię w drodze. *Teat. 53, d. 15. - §. Fig. et tr.* Rozpacz moja pod ziemią nawet was dogoni. *Teat. 48, d. 48. (śledzić, przesładować was będzie).* - Dogonić kogo w czem, zrównać, einen worin einholen, ihm gleich kommen. Podwoioną pilnością dogonił współuczniów tych nawet, którzy dawnięj od niego zaczęli się uczyć. *Off. Wyr. - aliter* Znacznęj chwały z nauk doganiał, wątpiono zawsze, czy światobliwazy był, czy uczeńszym. *Birk. Dom. 4. (zarabiał, nabywał, er erwarb sich großen R.)* - Dogonić co opuszczono, odwetować, das Verstaunte einholen, einbringen. Co dziś opuścisz, iutro nie dogonisz. *Cn. Ad. 92.* DOGNANIEC, śca, m. którego dognano, dogoniony, dościgniony, der Eingeholte, Erjagte, auf der Flucht im Nachsehen Ergriffene. *Stat. Num. 2, 236.*

DOGNIC *njak. dż.,* Dogniwać *ndk.,* zgnic na nice, vollends verkaufen, ganz durchfaulen. Staręy i iuz sgrzybialey długiem życiem baby, Tu czerwem przetoczono dogniwaią schaby. *Por. Jow. 57.* Gęśli moja, rzucam ciebie, iuzes podstarzała, Dogniway rozstroiona, rzucana pod ławą. *Zab. 16, 314. - Fig. tr.* gnuśnego życia dokonać, vollends zu Ende faulenzeln, bis ans Ende ein faules Leben führen. W domu się zasiędział, i zapewnd dogniie za piecem. *Off. Wyr. -* Dognić, w rzeczach, które zgnicie doskonały, znaczy dożyć, do pory przyiść z. p. gruski, które zgnilkami zowią, dopiero dobre, kiedy dognią.

DOGNIESC *cz. dż.,* dogniać *ndk.,* do końca ugnieść,

vollends kueten; zusammen brücken, niederbrücken; Bk. domaleći; R. дожамъ, дожамію, домѣимъ, до-мѣивамъ.

DOGNOIC *cz. dż.,* dognoiwać *ndk.,* do końca przegnoić, vollends durchfaulen lassen, durchbängen. Mokry gaoity nawóz z suchą słomą niedognoioną mieszaia. *Haur. Sk. 30.* nicht völlig durchgefaultes Stroh.

DOGODA, y, ż. dogadzanie, dogodzenie, co do czyiey potrzeby lub chęci przypada, przysługa, łaska, dobrodzieystwo, das Willfahren, die Willfahung, die Befriedigung, der Gefallen, der Dienst; Bk. wóh; Vd. nadajenje; Cro. prilika, zadovolščina; R. yğoda, yğodjenje; Ec. yğodie, yğodjenje, равеніe, равеніе, равеніе, равеніе; (Cro. dogoda, dogajanye casus; Rg. dogoghaj, dogodjaj; Sla. dogadjaj = przygoda; Vd. dogod, nahai = skutek). W téy mierze nam wielką dogodę uczynił Arosta. *Vol. Leg. 3, 610.* Zebyś wdzięczność usal za taką dogodę, Dam ci za razem białą krowę za nadgodę. *Orw. Ow. 91.* Zaliwał swego dobrodzieystwa, odnosząc od krewnego nie według zasług swoich dogodę. *Krom. 369.* Sultanowi kwoli słonie przysły, aby pompie iego dogodę uczynił. *Birk. Chod. 5. (służyć pompie iego, za siebie Pracht zu dienen).* Prawdy nie było, ale tylko wiele pochlebstwa i dogody łaskom Cesarzkim. *Birk. Sk. B. 2, b. (ubiegano się o łaskę).* Powinność nasza iest prawdzię dogodę uczynić. *Birk. Sk. D. 4, b. Umiał Jozue 600,000* ludzi dogodę uczynić, porządnie im wymierzyszy ziemię Palestynską. *Birk. Zam. pr. (wygodę, wczesność, Gerüge leisten, die nöthige Bequemlichkeit verschaffen).* Mię z czego dogodę, woran eine Hälfte, Stärke, Bequemlichkeit haben. Niedogoda, Ec. злоугодженіe, die Unbefriedigung. DOGODNOSC, ści, ż. chęć dogadzania, die Willfährigkeit, Gefälligkeit; Bequemung nach den Wünschen anderer; Crn. sadovolnost; B. zadovolnost, ugodnost; Vd. podloshnost; Rg. zadovolnost; Cro. prilichnost, zadovolnost; Sr. 1. pšiprahnost; R. благоугодность, yгодность, yблывость, створивость; Ec. пригодность. Jezeli nie będzie okazywana dogodność dla żadań sąsiadów, będziemy w niebezpieczeństwie ... *Gaz. Nar. 1, 43. §. Dogoda, wczesność, wygoda komu, die Bequemlichkeit, Erwürschtheit für jemanden.* DOGODNY, DOGODLIWY, a, e, - ie *adv.* chętny dogadsz, powolny, powodniający się, willfährig, gefällig, sich bequemen; (Slo. prihodaj congruus); Vd. sluhovolen, priloshnu, radoslushliu; Crn. perleşhn; Cro. prilichen, vugöden, zadovolýen; Sr. 1. podvolnić, pšiprahwné; Sr. 2. yğod, yğoj; Rg. ugodan, zadovolgiv; B. ugodan, zgodni, prigodni; Sla. ugodan; R. yğodny, dogadlywy, blagovolny, yблывы, yğodny, blagougodny, stovorivny, sogladno; Ec. skhodimelyny, blagosklonny, snavychen. - Dogodny, przydatny, podług życzenia, podług potrzeby, na sam raz, prawie na czas, den Wünschen, den Bedürfnissen entsprechend, grade recht, gelegen. Powołany do uslugi publicznę, staie się dogodnym życzeniom współobywatelów. *Gaz. Nar. 1, 301. §. Dogodny, Dogodliwy,* któremu dogodsz, dem man es leicht recht machen kann, leicht zu befriedigen, oppoz. niedogodny, nie do nasycenia, uspokoienia, dogodzenia, dsiwacny, szędny, chimeryczny, nicht zu befriedigen, griffig, unbestimm.

Wykwintne i niedogodne obżarstwo skarby pożera. *Pfch. Sen. list.* 128. Zadne zwierzę nie jest tak dzwonne i niedogodliwe jak człowiek. *Mon.* 71, 52. Krytycy, te niedogodliwe geniuse. *ib.* 70, 242.

DOGODZIC *cz. dk.*, Dogadzać *ndk.*, od słowa godzić, t. i. amierzać; traścić, traść, dążyć do celu, bis hin treffen, erreichen, erzielen, erwerben, mit dem Wurfe oder Schläge treffen. *Bh.* dohoditi iacere illuc, proicere, do: hazyti, dohoditi (*Stl.* dogoditi se: przygodzić się; *Vd.* sedogoditi, nahajati se: zdarzyć się; *Cro.* goditi: dogadzać, dobrze czynić; *Cro.* dogadyati se, dogajati se, dogagajati se: przygodzić się, zdarzyć się; *Rg.* dogodittise accidere; *Bs.* dogodittise, zgodittise, prigodittise euenire). Do mety dogodził. *Off. Wyr.* Tak dobrze tę bestyi w łeb palką dogodził, że się wnet wyrzuciła. *Teat.* 54, c. ii. Dogadzać do czego, dodadzać, dobiegać, zum Ziele eilen. Już dogadzał do kresu swego życia podaszym wiekiem; kiedy zbrodnia zabójcza naturalny wydarła go śmierci. *Off. Wyr.* 2.) Dogadzać komu, kwoli mu czynić, ulegać mu, skakać jak szarań, pobliżać, einem zu Willen leben, ihm willfahren, es ihm recht zu machen suchen, sich nach ihm bequemen, nach ihm in allem richten. Dogodzić komu, zadosyc mu uczynić, es jemanden recht machen, recht treffen, ihm Genüge leisten, ihn befriedigen. *Bs.* ugaghjati, pogaghjati, ciniti na voglju drugoga, zadovoljiti, ngoditi, pogoditi prilecchi, napraviti se, zgoditi, bitti ugodan; *Crn.* sadovolim, perleşhem se; *Cro.* zadovoljiti, ngajati, ngajam; *Vd.* perkladiti, skladiti; *Rg.* zadovoljiti, pogoditi, pogadjati, pogodivati, ngadjati; *Sr.* 1. podvoljam se; *Rs.* ugodimъ, ugoždjamъ, ugodnichamъ, snimamъ, smisxodimamъ, blagougoždjamъ, unorovimъ, unoravlivamъ, podlaživamъ, podladimъ. Dogadzać iak wrzodowi, ob. wrzód, z z największą ostrożnością, iak naupiofklivię). Komu szczęście dogadza, tego w głupstwo wprowadza. *Rys. Ad.* 51. Niech dobrego człowieka iakim kto chce zowie, On sumnieniu dogadza, a nie ludzkię woli. *Groch. W.* 545. Najlepsze sprawy zazdrość opak sądzi, Nie może wszystkim dogodzić, kto sądzi. *Teat.* 7, 44. *Cztr.* Jeszcze się ten nie urodził, Któryby wszystkim dogodził. *Teat.* 16, c. 5. Uszom prędzcy można dogodzić, niż oczom. *Zab.* 5, 259. Trudno dwom panom dogodzić. *Rys. Ad.* 68. Dogodzić wszystkim trudno. *Cn. Ad.* 195. Pan bóg ludziom nie dogodzi, a cóż człowiek! *Rys. Ad.* 58. Dogodziłeś mu, nie mogłeś mu lepię użyć. *Cn. Ad.* 195. We Pan ciężki do dogodzenia. *Teat.* 14, 71. Sie sind schwer zu befriedigen; es hält schwer, es ihnen recht zu machen. *Sto.* Idbi mu uhowet mōhol! Dogadzanie, stósowanie się, *Rs.* unorovka, unoravlivanie. Dogadzać sobie, chuciom ulegać, sobie bydź rad, sich einen guten Tag pfeßen, seinen Lüssen genügen *Es.* самоудовствование. Dogadzam sobie, delikackie, lubieżnie żyję *Cn. Th.* 132. (ob. bonować, luszykować). Dogadzanie sobie, *Rs.* самоудодіє. Dogadziący sobie *Rs.* самоудодникъ, w *rodz. żółk.* самоудодница. - §. Dogodzić, wygodzić, stuzyc do nauzenia życia, zur Besquemlichkeit dienen, außen, zum Vergnügen dienen. Na co zbory? jeżeli nie mają dogodzić! Dla nas są, nie my dla nich, niech dogodzą miernie. *Kras. sat.* 47. §. Dogodzić komu, *ironic.* do żywego doięć, dokuczyć, do-

Tom. I.

bość, einen tödtig durchnehmen, ihm bis ans Leben kommen, ihn wader durchprügeln, durchziehen. Powrós napadłszy, tak onę nierządnicę dobrze po grabiecie dogodził, że z bolem i wtydem uciekać musiała. *Sk. Zyw.* 2, 211. DOGADZA się, DOGODZI się, *zaimk.* zadosyc się dziecie, es geschieht genug. Bóg chciał, żeby się było milosierdzu jego dogodziło i sprawiedliwości dosyc stało. *Salin.* 4, 163. DOGODZICIEL, a, m. dogadziący, dogodny komu, der es einem recht macht, ihm Genüge leistet *Rg.* ugoditegl, sadovoglitegl, sadovoglnik; *Cro.* zadovolitel; *Rs.* угоджатель, промалецъ, проидожа (*Bh.* dohazować conciliator, stręczyciel, fem. dohazowaczka). DOGODZICIELKA, i, ż. *Rg.* ugoditegliza; *Cro.* zadovolitelicza.

DOGOIC *cz. dk.*, DOGOIWAC *ndk. czsl.*, ulęczyć zupełnie ranę, do końca zagoić, eine Wunde vollends heilen. Kiedy się rana już wyrówna, potem ją chłodnym plasterem dogoic. *Perz. Cyr.* 1, 72. DOGOIC się, *zaimk. dk.*, heilen, heil werden. Ledwieśmy z iednego wyszli, i rana się z niego nie dogoila, a już drugie następuie nie-szczęście. *Sk. Dz.* 1157.

DOGOLIC *cz. dk.*, do końca ogolić, den Bart vollends abschneiden. *Rs.* добричь, добричьамъ.

DOGON, u, m., dogonienie, pogoń, das Nachsetzen, Nachjagen *Rs.* догонка, догонб, догоня, угонка, угонб. Chybkie przyspieszał dogony. *Przyb. Abl.* 50. DOGONIC ob. Dognać. DOGONICIEL, a, m., który dogania lub dogonił, der Nachjager, Nachsetzer, Erjager, Erhascher, w *rodz. żółk.* DOGONICIELKA, i, ż., die Nachjagerin, Nachsetzerin.

DOGORZEC, *niak. dok.*, dogarać *nied.*, dogorywać, *kontyn. et czsl.*, dopalić się, dotlić, dopłonać, bis zu einem bestimmten Punkte hin brennen, ausbrennen, völlig zu Ende brennen, vollends ausbrennen; *Bh.* dohoteti, dohotim, dohotowati, dohotugi; *Cro.* dogareti, dogaram; *Rg.* dogoritti, dogorjetti, dagaaram, *Bs.* dogarati, dogoriti; *Rs.* догарѣнъ, догарамъ. Swieca na stole dogorywa, mało co materyi mając. *Tward. Wl.* 187. Pręty, których ogień ieszcze wkroś nie przejął, powoli dogorywaią i przemieniaią się w węgiel. *Jak. Art.* 1, 66. Swieca dogorzawszy sgała. *Birk. Sk. E.* 3. Ogień dogorzały gaśnie. *Budn. Cyc.* 35. Księga cale wyięta z dogorzalego ognia. *Sk. Dz.* 512. Swiatło w ten czas, kiedy dogorywa Najwydatniejszy obwoiesza się blaskiem. *Kras. W. Ch.* 111. Już moja świeca dogorywa, a on iako słońce moje nigdy nie uśnie. *Sk. Zyw.* 2, 156. (ia schodzę). *Fig. tr.* dogorywać, dogarać, konać, kończyć się, na schyłku bydź, zachodzić, wychodzić, dochodzić, dobiegać, dociekać, zu Ende gehen, erlöschen, ausgehen, untergehen. Twoja miłość może już gaśnie, może dogorywa. *Teat.* 48, b, 41. Dogorywaiące oczy jego. *ib.* 50, 117. (seine sich brechenden Augen). Już czas dogorywa obrad naszych. *Dyar. Gr.* 524. Trzeba nam korzystać z téj dogorywaiący chwili. *Gaz. Nar.* 1, 154. Spi cielek w letargu, choć życie dogara. *Zab.* 14, 161. - 2.) *actiu.* dogarać, dogarać komu, dogrzewać mu, dopiekać, dokuczać, einem warm machen, ihm einheissen, ihm zusehen. Statek, cierpliwosc, wiara, Gdy nieszczęście dogara, Nie we wszystkich iednake. *Chrośg. Job.* 3. Teraz tém więkasy ogień ię dogara. *Pot. Syl.*

15. Okrutnicy téy chciwość ludzkiej krwi dogara. *Zab.* 1, 168. Gdy im śnach już nie dogara . . . *Chrość. Fars.* 92. *Cum Accusat.* dogarać kogo, *id. n. p.* Jakoż może inszy człek, co go nie dogara, i nie z iego iest krzywdą, lepięj domówić się, aniżeli ten, co o iego idzie skórę. *Haur. Sk.* 249. Zdradliwe słowo tak cię dogara, że nie milczysz na nie. *Susz. Pieśń.* 1 B. 4, b. - *Dogarać na co, gorąco nacierać na co, *hißig worauf losgehen.* Nieprzyjacieli potęgą na wały dogarał. *Chrość. Fars.* 448.
- DOGOSPODAROWAC, DOGOSPODARZYC** *cz. dk.*, gospodarstwa dokonać, zu Ende wirthschaften; *Bh.* dohospodattiti perdere, absumere, alles verwirthechaften; *Boh.* dofedlačiti desinere rusticari.
- DOGOTOWAC** *cz. dk.*, dogotowywać *kontyn. et czll.*, dokończyć, zupełnie gotowym uczynić, vollends fertig machen; *Bh.* dohotowiti, dohotowugi, dostrogim; *Cro.* dogotavlyati, dogotovyati, dogotavlenye): Poczętych rzeczy dogotować, doprawiać, maturare opus. *Mącz.* - 2.) dogotować, ugotować, dowarzyć do końca, vollends kochen, gar kochen. Zaltawiano potrawy nayzdrowsze i naylepięj dogotowane. *Xiądz.* 76. *Ross.* достряпанъ, достряпывааъ. - Dogotować czego więcey, gotowanego przyczyniać, noch mehr hinzu kochen; *Rs.* при-стрипанъ, пристрапывааъ.
- DOGRAC** *cz. dk.*, Dograwać *kontyn.*, Dogrywać *czll.*, gry dokonać, czy to w karty, kostki i t. d., czy muzycznej czy teatralnej roli, zu Ende spielen, vollends aufspielen; *Bh.* dohratt, dohravaft; *n. p.* itańło na tym, aby grać przestali, A jutro rano ostatka dograli. *J. Kchan. Dz.* 98. Z smyżkiem gdzieś Lampetydę Petal obaczywszy, ręką, dograsz ostatka w piekle się stawiwszy, mieczem go ciął. *Zebr. Ow.* 108. *Sygiis cane caetera manibus*). Dograć roli w sztuce. *Qff.* *Wyr.* §. Dograwam komu 1. *in gratiam collusoris ius postulantis amplius ludo. Cn. Th.* ich gebe einem im Spiele Satisfaction, Revange, halte ihm bis zu Ende Stich. Dograway mi, *exple lucrandi et perdendi vices, Cn. Th.* Dograna, dogrywana, w maryażu, powtórna gra, w której dorabiają się gracze do liczby ok zamierzonych do wygranej.
- DOGRAMIAC** *ob. Dogromić.*
- DOGRAMOLIC** się, *zaimk. dok.*, dogramoliwać się, *cont. et czll.*, doczołgać się, dowlec się aż do, bis wohin triefen *Rs.* заматимъся, добрестъ, добродимъ. Jaszczórka rauna zaledwie sobą się czolgaiać, przecię do pewnego swego dogramoliła się ziolka. *Haur. Sk.* 139. Zaby na dachy nawet niższych chałup znajduią sposób dogramolania się. *Boh. Prog.* 2, 254. *Fig.* Doderzeć się, dochrapać się, dokrobać się, sich mit Mühe durcharbeiten, hinarbeiten. Nie dogramoliesz się do tego urzędu. *Tr.*
- DOGRÓDZIC** *cz. dk.*, do pewnego kresu ogrodzić, bis wohin umzäunen; *Rs.* догородити, догораживааъ.
- DOGROMIC** *cz. dk.*, Dogramiać *nigd. i kontyn.*, zbiwszy dobić, porazić do szczytu, vollends schlagen, den Garaus machen. Dębiński pod Hadzdem Moskwie dogromił i niektóre miasta spalił. *Gwagn.* 118.
- DOGRYZC** *cz. dk.*, Dogryzać *Nied.*, doderzeć zębami, doszarpać, vollends zerbeißen, zermalmen *Rs.* догрымааъ, догрымааъ. Mięso tak twarde, że go nie dogryżć. *Fig.* zniszczyć, zatracić, zagubić, zagładzić, vernichten, vollends aufheben. Jak szanowne owe reszty starożytności, których czas wiekami swoimi nie dogryżł. *Jez. Wyr.* §. *Fig. tr.* dogryzać komu, dopiekać mu, dokuczać, doiąc do żywego, einem heftig zusehen, ihn mit beißenden Neben u. dgl. quälen. Im mi bardziey chco dogryzać, tém mi milsza iest tyranca. *Teat.* 52, d. 85. Muszę ię także dogryżć na wzajem. *ib.* 53, c. 71. Widzę, że ię zardzość dogryza. *ib.* 52, d. 93. Gdy się bracia książęta wadzili a wadzili, gdy im dogryżło, ieli panowie o tém radzić, by cudzoziemca posadzić monarchą. *Stryk.* 217. gdy im się przyiadło). §. Dogryżć kogo *fig.* domartwić, martwieniem zabić, einen mit beißenden, nagenden Verdruß tödten, ins Grab bringen. Ustawicznie przesładuiąc, dogryżli go nakoniec, że z wielkiego frasunku umarł. - DOGRYZC się czego, *zaimk. dok.*, gryząc dość, sich zu etwas durchbeißen, *pr. et fig.* Takci bywa: trzeba się dogryzać smaku. *Hrbst. Nauk.* C. 7. b. DOGRYZACZ, a, m., dogryzaiący, dopiekaiący komu, der einem zuseht, ihn verfolgt *Eccl.* угрызатель; *Rs.* извильтель.
- DOGRZAC** *cz. dk.*, Dogrzewać *kontyn. i nied.*, dopieć, do- skwarzyć, warm machen, hißen, wärmen bis zu einem gewissen Grade. Słońce świeci, dogrzewa, dopieka, Ze się leie pot z człowieka. *Jak. Bay.* 158. *Fig. tr.* Dogrzało im wino. *Zab.* 13, 214. der Wein machte ihnen warm. *Impers.* Dogrzewa mi, skwarno mi, gorąco mi, es wird mir heiß. §. Dogrzewać, grzać aż do pewnej miary ciepła, dogotowywać, dowarzać, noch besser wärmen, noch wärmer machen. Niedosyć grzana woda, dogrzeway ię jeszcze. §. Dogrzewać, przygrzewać do ilości już zgrzaney, noch mehr von einer Sache wärmen, noch mehr hinzu wärmen. Niedosyć wody, trzeba będzie więcey jeszcze dogrzać. §. *Fig. tr.* Dogrzować komu, dopiekać mu, doieżdżać kogo, przypierać do cieśni, dokuczać mu, einem warm machen, ihn drängen, ihm einheizen, ihm zusehen. Dogrzewał mu częstemi listami, prosząc o posiłek. *Ustrz. Kr.* 1, 23. Pieczyngowie Polakom częstemi naiazdami dogrzewali. *Stryk.* 52. J ten któremu żła zóna dogrzewa, Wyzedłszy za drzwi, zanuci, zaśpiewa. *Zab.* 9, 120. Dogrzewać będą koniom mężnym szybkim lotem. *Hul. Ow.* 192. Dogrzewa mi, skwarno mi, ciasno mi, duszno mi. *Cn. Th.* ich bin im Gebränge.
- DOGRZEŚC** Dogrzebać *dk.*, dogrzebywać *kont. et czll.*, do kresu pewnego grześć, grzebać, bis wohin graben; *Sr.* 1. bortebaci; *Rs.* догрѣсть, догрѣбааъ. DOGRZEBAC się czego *zaimk.*, grzebaniem dość *fig.* dogramolić się, mit Graben erreichen, sich bis wohin durchgraben, durcharbeiten, Kiedy wżana burze, serca drugim doda, iż się ochotnięj popołu z nim co rychłey do brzegu dogrzebać będą. *Rey Zw.* 113. Nie chcesz więcey wierzyć, ieno czego się możesz dogrześć nędznym rozumkiem swoim. *W. Pofl.* W. 2, 28.
- DOGRZEWNY**, a, e, zdolny sprawić ciepło, dogrzewaiący, hißend, wärmend, heiß machend, hiße gebend. Dębowe drzewo bardzo iest dogrzewne. *Kluk. Rosl.* 2, 19. Piec ten ma bydź szeroki na łokieć, szerokość ta bowiem naydogrzowniejsza. *ib.* 1, 169. Kiedy nad piecem szklarskim pokazuje się dym błękitny letki, to znakiem, że piec iest dogrzewny i dobry. *Torz. Szk.* 118.

DOGRZMIEC *nial.* *dok.*, Dogrzmiwać *nied.*, do pewnego kresu grzmieć, zu einem gewissen Punkte hin donneten, zu Ende donnern, *Rg.* dogarmjetti.

na *DOHAD, s *Rs.* догадка, na domysł, auf Gerathewohl, auf gut Glück. Cyrułicy chwytając sławnych doktorów recepty, na dohad ich do chorych używają. *Syr.* 246. Mówią na dohad, około, *circiter.* *Groick.* *Obr.* 224.

DOHANDLOWAC *cz. dk.*, dokonać handel, aushandeln, zu Ende handeln, den Handel aufgeben. **DOHANDLOWAC** się czego, *zaimk.*, handlem zarobić, sich etwas erhandeln, durch den Handel verdienen *Rs.* напорозамь.

DOHEBLOWAC *cz. dk.*, heblem dogładsić, bis wohin abhobeln, vollends abhobeln. *Rs.* доспружамь, доспрогамь.

DOHULAC *cz. dk.*, do pewnego kresu pohulać, bis zu einem gewissen Punkte schwärmen, schwelgen, *Ross.* догулять.

DOIAC, *F.* doymie, *cz. dk.*, Doymować *kontyn.*, do pewnej miary brać, pewną ilość brać, bis zu einem gewissen Maße nehmen, *Rs.* доймаь, доймамь. Wierzytel, ileby długa swego na wziętym koniu nie doiał, ma na osobie szukać. *Sax.* *Porz.* 119. §. dosiagnąć, dostać. dochwycić, ergreifen, auffassen. Ziemia sporych doięła żywiołów, i swą wagą na dół się chyneła. *Zedr. Ow.* 2. *trazit*). Doiać aż do, przeniknąć, przerasić aż po, durchdringen bis auf... Chociaż go płaćnął tego szabliskiem, przecięż dla grubego kaftana nie doiać aż do ciała. *Off. Wyr.* Doiać do żywego, dadź kminu z osiągnieciem. *Gemm.* 71. einem bis ans Leben kommen. Do żywego byłem doięty osiębłością jego. *Teat.* 36, b. 24. (tknięty, wzruszony aż do, gerührt, bewegt, durchdrungen.) *cf.* Doiemny ból). Nic tak żywo nie doymaie człowieka, jak wzgarda. *Prześr.* 330. Doymujące słowa, obraźliwe, beleidigende Wörter, Schimpfwörter, ehrenrührige Wörter. Niestusna lżyć służących doymującami słowy. *Zab.* 16, 35. Doymować komu, dokuczać mu, dopiekać, dogrzewać, einem heftig zusehen, ihn peinigen, martern, quälen bis aufs Aeußerste. *Cro.* dodijati, dodjati, dodeati, dodęjam; *Dal.* dodivam). Doymował mu wiatr zimny cichy. *Boh.* *Djab.* 3, 244. Gdy mu ogień doymował poczaj, zawołał: Jezu zmituy się nademną. *ib.* 3, 244. Biczami ognistemi im doymowali. *ib.* 3, 245. Zadne uciski tak mi do żywego nie doięły, iak ta poślednia. *Pitsh. Sen. list.* 415. Co po sentymentach, kiedy głód doymie. *Kras. Pod.* 2, 236. Nie doymie temu iad w słońcy obrzydły, Kogo Pan trzyma pod swoiemi skrzydły. *Kras. Woy.* 40.

***DOIACHAC** *ob.* Doiechać. **DOIADAC** *ob.* Doieść.

DOIADZ, u, m., doieżdżanie, das bis hin fahren, Ansfahren, Ankommen zu Wagen, zu Pferde. *Rs.* доѣздъ.

DOIC *cz. dk.*, Doiwać *czll.*, 1.) **obsol.* mlekiem karmić, piersiami karmić ssącego, (saugen, die Brust geben, saugen lassen, mit Muttermilch nähren. *Slo.* bogim lacto; *Vd.* dojiti, zisei dati; *Crn.* dojim; *Be.* doiti, zadojiti, podojiti; *Rg.* doitti, zadoitti, *Cro.* doiti, *Ec.* doimti, грудью кормить, воздоимь (*Rs.* доймаь, *Bh.* bogiti tak karmić piersiami, iak nasze doic krowę znaczy; *Cro.* doiti, doim, nadoiti, nadajam *mammam praedeo*, doim, podajam, podoivam *mulgere*; *Sr.* 2. dojšč; *Sr.* 1.

dojhu, beju, bejim, szczególniey doic krowę: zas piersi dawac *Sr.* 1. częcъ dabwam, częcъ (cf. cyc) *Bh.* bogiti (cf. koić); *Hebr.* ׀׀ dad = mamme, mamka; *Vd.* dojisa, doika, dojitelisa, doinisa (cf. doyka); *Croat.* dojka; *Crn.* dojisa, dojniza, *Hung.* daijka, dayka, *DI.* doyka; *Rg.* dojniza, doiteglisa, *Sla.* dojka, doilia, *Be.* doiteglisa (*Be.* dojka, sissa, s cyce), *Sr.* 1. dojka mamka (*Sr.* 2. dojka skopec); *Rs.* дойка мамка). Niewiała chłopca mlekiem doi. *Sien.* 547. O mleku i o mamce, albo iak długo ma być dziecię doione. *ib.* 464. Awicenna każe dziecię doic do dwu lat; aczkolwiek u nas iest obyczay tylko do roku. *ib.* 466. Po ocieleniu krowom trzeba świeżey karmi nakładać, bo doiaoc cieleta krowy starą karmią rychło sobie obrzydzą. *Crac.* 549. *cf.* *Vind.* dojinza, svinška mati, doiezha svinj = maciora prosięta karmiąca; *Vd.* doizhe, doizhek, doiniszehz, doinu diete = saęce niemowlę przy piersiach; *Vd.* perdoizhek, perdoiniszehz, skupdojen, perdoizhe *collactaneus*). 2.) doic n. p. krowę, mleko wyciskać z wymion, melken. *Bh.* bogiti, bogil, bogim, bogiwam, stotim; *Sr.* 2. dojšč; *Sr.* 1. dojhu, beju, bejim; *Ross.* доймаь. - *Vd.* mlest, molsti, molsel, molsen, mousti, moussem, musem, movsiti, movsim; *Carn.* mousti, movsem; *Cro.* mulsti, doyti; *Be.* musti, pomusti; *Rag.* mŭsti, mŭzem, *Ec.* мельшши, измельшши (cf. mleko, musnąć, pomusnąć *cf. lat.* mulgere). Według zwyczaiu trzy razy na dzień doia. *Haur. Sk.* 64. Z mlekiem do doienia miła krowka Nadstawia pełnego wymienia. *Lib. Hor.* 122. Przy doieniu krów chędogo się dziewki zachować maia. *KlukZw.* 1, 221. - *Fig. allus.* Co dzień skarbowierzony iak swą krowkę doi. *Teat.* 51, 33. (odsiera go). Kozła doic próżno, t. i. u skapego nie nie uproisz, albo brać tam gdzie niemasz trudno; albo też: darmo co robić. *Cn. Ad.* 361. Doymy Rspłta, rzeżmy złote grona. *Klon. Wor.* 14. Ludzi doic. *Teat.* 14, 95. wysysać, ssac, korzystać z nich, wyndzać od nich, odzierać ich, jemanden melken, ihn rupsen, ihm den Weutel fegen, ihn saugen, aufsaugen. On im dobrze z worka złoto doi. *Teat.* 33, c. 4. (dobywa, wyludza, er loßt ihnen das G. aus d. B.). *f. U fliszów.* askuta doi, znaczy, iż się przez nią woda sączy. *Magier. Mkr.* die Schute ist led, (saugt Wasser ein). **DOICIEL**, a, m., doiaący, der Melker, Sauger, *Eccl.* доимель; *Vind.* mousoves, mousenik; *Rag.* muzalas, mŭzas; w *rodz. żeńsk.* **DOICIELKA** *ob.* doyka, die Melkerin *Vind.* mousiza.

Deriv. doiwo, doy, doyka, doyny, nadoid, nadaiać, podoid, poddoic, udoic, wydoic, koxodoy.

DOIECHAC, *F.* doiedzie, doiadę, *czyn. dok.*, Doieżdżać *kontyn.*, doiechać, zaiechać aż do kresu wozem, koniem, statkiem, = stanąć, bis wohin gefahren kommen, geritten kommen, gefegelt kommen; ankommen, anlangen: doieżdżać dokąd, zbliżać się iezdno lub statkiem, sich dem Orte nähern, darauf zufahren, zureiten, zusegeln. *Boh.* bogeti, bogel, bogedu, bogijbim; *Cro.* dojahati, dojahujem; *Be.* dojahati; *Rg.* dojahati, dojezditi; *Rs.* доѣхамь, доѣжамь, доѣздимь, доѣживамь. Doieżdżając do domu, strawę zbierać szaleństwo, *Cn. Ad.* 195. Doieżdżał iuz obozu, lecz dla strzelby nieprzyiacielskię nie doiechał. *Ld.* Kupcy Tureccy Wenetów że-

glarstwem morskiem doiezdzaia. *Parzł. Dz.* 119. (do nich dopływaia). Zeglowanie Kolumba, który nowego swiata doiechał. *Syxt. Szł.* 159. (dopłynął, er ist bis in die neue Welt gekommen). *Doiechany, którego doiechano, bereist, wo man bis hin gekommen ist. Już Ameryka, iuz i Magiellana Smialym Hiszpanom morzem doiechana. *Klon. Fl. C.* 2, b. §. Doiezdzać kogo, dościgać, łapać, chwytac, dopędzać, einem nachsehen, nachjagen, nach ihm haſchen, nach ihm greifen. Doiechać kogo, doścignąć, dognać, dogonić, dopędzić, einen einholen (zu Wagen, zu Pferde, zu Wasser); einen erjagen, erfahren, erreiten, ersehlen. Pobiegłom pocztą, abym go doiechał. *Tr.* Doiezdzać w myśliſtwie, nacierać koniem na psy, auf der Jagd, den Jagdhunden nachsehen, nachjagen. Rzemieszko myśliwca tego, który psów doiezdza, ciężkie iest. *Oſtr. Myſl.* 48. Ty będziesz zwierzyny, psów doiezdzaiać, doganiał okrzykiem. *Bardz. Tr.* 122. (ob. doiezdzać). §. Doiezdzać kogo czém, nacierać czém na niego, womit auf jemanden losgehen, auf ihn einbauen. Gdy go żołdak palaszem doiezdzał, zdiął z siebie szyszak, i okazawszy czém iest, zulażł litość. *Nar. Hſt.* 4, 107. Doiechać kogo czém, uderzyć, trafić, einem einſerſehen. Lentula doiechał bufatom. *Teat.* 46, d. 29. Pięścią kogo doiechać, pugnis incurſare. *Mącz.* §. Doiezdzać, ogólniey, dogrzewać, doymować, dogryzać, dokuczać, przypierać do cieśni, einem zusehen, ihm warm machen, über ihn herfahren, ihn drängen, quälen. Więcocy iadowitym ięzykiem doiezdza, niż nieprzyjaciel ręką. *Koſz. Lor.* 49, b. Srogie groźby ustawicznie doiezdzaia. *Raz. Hſt.* 146. Zazdrościwi ludzie doiezdzaia mnie i szczypią. *Budn. Cyc.* 40. *Koſz. Cyc.* 46. Tak się uszczypliwoi słowy doiezdzaia, J gniew w sobie wzaiemny ku sobie wzbudzali. *Gaw. Siel.* 377. Około trefnowania s uszczeknieniem trzeba bydz bardzo ostróżnym, abyś wiedział, kogo masz doiechać. *Gorn. Dw.* 144. Niechay cię Pan doiezdza a nędzi, aż szyniecz. 1 *Leop. Deut.* 28, 23. (trapi 3 *Leop.* der Herr soll dich heimſuchen). §. *Paſſ.* Doiechać czego ztego, oberwać, zarobić bitego na grzbiecie, dowoiować się, doigrać się, dozartować się, ſich etwas abſes zusehen (erringen, erhaſchen). Ten co o tém nie myśli, ani go chuc wiedzie, A wždy czasem ani wzwie, gdzie guza doiedzie. *Roz. Wiz.* 130. Sam guza doiechał i drugiego pokalszył. *Star. Ref.* 61. Serce straszliwe a czegoś dowiedzie, J sławę traci i guza doiedzie. *Rey Zw.* 212.

DOIEMNY, a, e, - ie adv., dokuczaiący, dopiekaiący, doymuiący, recht zusehend, bis an die Seele gehend, durchdringend. Sluby wymuszone przez doiemne bole, Nioważne są. *Przyb. Milit.* 104.

DOIESC, - iadł, F. doie, doiem, cz. dk., Doiadać kont., do szczytu zjeść, resztę zjeść, vollends anessen, den Rest verzehren. *Boh.* doglſti, dogedl, dogim, dogidam; *Sr.* 2, dojeſti; *Rz.* dojeſti, dojeſtam, dokuſtam, dokuſtam. Co mu ku żywości dawano, on nie doiadaiac, ubogim to mióſł. *Sk. Zyw.* 3, 7. Czego nie doie ciało, dusznym się to pokarmem nagrodzi. *ib.* 1, 35. Poſpieszaymy się, abyśmy ostatnią potrawę obiadu swego doiedli. *Raz. Sk.* 584. Z przyiacielem doiadać trzęba korca soli. *Pot. Arg.* 530. cf. dokfadać s kim). Ostatek, czego nie zjadła gacienica, dojadła szarańcza. *Leop. Joel.*

1, 4. (poiadła. *Bibl. Gd.*). Niedoiedzony, nicht völlig verzehrt, übrig. Tą, co się gęściy była na spodku utala, Niedoiedzoną iucha, oczy mu zalala. *Otw. Ow.* 202. (cf. Niedoiadki). §. doiadać czego, chciwie zaiadać, gierig verschlingen, ſich baraber hermachen. Pochlebcy gorsi niżli krucy, bo krucy tylko po śmierci ścierwu doiadaią; ale oi ieszczs za żywota bardzo kluia a oczy lupią każdemu. *Rey Zw.* 49. §. *Intrans.* do sytu się naieść, nasycić się do woli, ſich völlig satt essen. Kto nie doie, nie dopiie, Ten mądrze i długo żyie. *Cn. Ad.* 346. Kto doie, dopiie, ten w rozum nie tyie. *ib.* 47. Ani dospać, ni doieść, ni wczasu żadnego Nie mogą mieć, dla kęsa pożytku nędznego. *Rey Wiz.* 54. Wysechl s gryzoty, nie doiadł, nie dospał, ubiegaić się za fortuna, *Zab.* 13, 196. §. *Fig. tr.* doiadać komu, dogryzać mu, doymować mu, einem empfindlich zusehen, ihm lästig werden, auf ihn einbringen. Zkadem się wiała, pilnie się badasz, A do żywego prawie doiadasz. *Comp. Med.* 384. Zaprawdę mało nie tak oblegaiącym, iako i obłożonym, obłożenie to doiadło. *Krom.* 417. *ne leuior fuit*). Kościołowi Rzymskiemu doiadasz. *Pimn. Kam.* 325. (domawiasz, docinasz).

DOIEZDZAC ob. Doiechać. DOIEZDZACZ, a, m. myśliwiec, który psów doiezdza, der Nachſeher, der Jäger, der den Jagdhunden nachſeht und ihnen das gefangene Wild abnimmt. *Rz.* dojeſtam. Doiezdzać iuz zdzili, że ielenia upuścili. *Jak. Bay.* 168. *Kchow.* 323. §. natarczywy, nie daiący odetchu, natręt pilnuiący kogo, der auf einen einbringt, losbringt, ihm keinen Frieden läßt.

DOIGRAC, cz. dk., Doigrawać kontyn., doigrywać czstl., dokończyć igrania, bis zu Ende spielen, tändeln, ſich verweilen. *Rg.* doigratti (*Rz.* доиграти, доиграться s dograć, dogrywać). Dzieci doigrawszy, uciarzyły się. *Off. Wyr.* DOIGRAC się czego, zaimk., dozartować się, dofiglować się, przez figle i letkość iaką na siebie przykrość ściagnąć, ſich durch Tändeln und Spielerei unbehagen. Igrał i doigrał się nakoniec, iż kark skręcił. *Off. Wyr.*

DOIKA ob. Doyka.

DOIMEK, - mka, m. doimek winny, polednie wino; prylewiaz albowiem wody na grona, gdy iuz mało w nich zoſtało, i gdy iuz pierwsza moc dobrze z gron wysiała. *Mącz.* lura, Treſterwein, Nachwetu, Lauer. §. doimek, polednie piwo, cienkusz. *Mącz.* Nachbier, Aſterbier, Haſbbier, Schmalbier.

DOIONY ob. Doić.

DOISKAC, - at, - iszcz cz. dk., doiskiwac kontyn. u freq., szukanie kończyć, szukać aż póki nie znaydziesz, naydować, bis zu Ende ſuchen, ſuchen bis man findet, (*Rz.* доискать, доискаться wynaleźć) w szczególn: o wszach, kończyć iſkać, laufen bis zu Ende, vollends auslaufen. Doiskafa matusia synala i poslala paść trzode. *Off. Wyr.* - Doiskać kogo, dobadac kogo, do ostatniego go wyexaminować, do ździebla komu summienie przetrząść, einen recht ausforſchen, haartlein examinieren. *alter*: doiskać kogo, wyłudzić komu pieniądze do ostatniego grosza, wyszyplac kogo z grosza, einem das Geld nach einander ablocken. Nadkakiwał mu, póki go miał s czego iſkać; iak go doiskał, ani mu się na oczy pokazuie. *Off. Wyr.* §. Doiskiwac czego, doiskiwac się czego,

dochodź się czego, szukać czyli starać się osiągnąć, etwas zu erlangen suchen. Upominał Kieystut Mistrza, aby mu zamek ten wrócił pierwej, niżliby go mocą doiskiwał a woysko Niemieckie pomordował. *Stryk. 410.* Będący w dzierżawie wierzycielowi dług na imieniu zapisany zapłacić ma, a sam tych pieniędzy doiskiwać się na istcu. *Stat. Lit. 260.* - DOISKAC się, *zaimk.*, skończyć iśkać samego siebie, sich selbst zu Ende laufen, vollends auslaufen. *Fig. tr.* wyszypać się do ostatniego grosza, sich ganz ausgehen, bis auf den letzten Groschen. DOISZCZYC się, *zaimk.* wypłacić się ze wyśkiem, wypełnić obietnicę zupełnie; sich womit vollends abfinden. Pożowę długu wrzód mu oddawazy, teraz dopiero byłem w stanie doiszczenia mu się. *Ld.*

DOIUTREK, - rka, *m.* DOIUTRASZEK, szka, *m. zdrbn.*, do iutra tylko mający trwać, doczesny, der nur bis Morgen lebt. Gdy dziecię do chrztu trzymała, pytaiąc się iey, iakieby mu imię dadź, odpowie: Doiutrek; co znać, że duchem prorockim wymówiła, bo dziecię naza- iutrz umarło. *Nies. 1, 166.* Cóż ci pomoże, nędzany doiutruku, nad wszystkim światem panować. *Hrbst. Lek. B. 2.* Krótkimi doiutrkami iestemy. *Hrbst. Nauk. B. 6, b.* doiutrkami i pielgrzymami. *ib. R. 7, b.* Królowie nasi tylko doiutraszki, na kogo więc mają łożyć? *Pot. Arg. 113.* - 2.) do iutra odkładający, der alles auf den Morgen verschleibt, ein Zauderer. Mówili przyjaciele, aby się spowiadał, On wszystko, iutro, iutro, kapła- nom odkładał, Umarł on doiutraszek z swoim odkła- daniem. *Pap. Kol. O. b.* Doiutrkowie nigdy nie żyją, ale żyć mają. *Pilch. Sen. list. 342.* Zygmunt Aug. *Sarn. 1224. Koiał. 95. crafinus.* Zygmunt III. z przy- rodenia doiutrek. *Nar. Chodk. 1, 110.* Fabjusa na- zwano doiutrkami. *Zab. 4, 287. sunctator* odwiódcyiel, odkładacz. *Nar. Tac. 2, 296.* Jednego tylko, Marto, trzeba, wszystko fraszka, Niepuszczą na wieczne Pań- ską doiutraszka. *Pot. Pocz. 71.* DOIUTRZNY, a, e, - ie *adv.*, do iutra trwały, doczesny, bis morgen wäh- rend, vergänglich, kurz. Ta miłość nie wieczna; ale doiutrzna. *Farnov. 67.* Miły boże, iakie nasze zabie- gania około majątności doczesnych i doiutrznych. *Hrbst. Nauk. J. 7.* Na on żywot wieczny, nie na ten doiu- trzny ogląday się. *ib. A. 5, b.* DOIUTRZNOSC od- nietrwalność, krótkość, doczesność.

DOIWO, a, *n.* doienie, das Meilen, das Gemelle. Zadna krowa nie wchodzi do piekarni na doiwo, tylko ta, któ- rą po imieniu wołają. *Haur. Sk. 51.* Skopiec do doiwa. *Pot. Arg. 652.* Ciołka ta dwa kroć do doiwa stawa. *Nag. Wirg. 493. ad mulctram.*

DOKĄD *adv.* - cum encl. DOKĄDZE! DOKĄDZE? 1.) względem miéysca, gdzie, do którego miéysca? wohin? *Boh. dofad, dofad, dofad, kam* (cf. kędy, - kąd) *Slo. dofad, kam, tbe;* *Crn. dokám, kamer, kam;* *Vd. kam, kaj;* *Cro. kám, kamo;* *Dł. kámo;* *Sla. kuda, ka- mo;* *Ec. kámo;* *Rs. kydà, dokyda;* *Sr. 1. bjetò;* *Sr. 2. jemon).* Panie, dokąd idziesz? Dokąd ia idę, nie mo- żesz zemną iść. *W. Jan. 15, 36.* Pyta się wszystkich, których spotka, zkąd, dokąd i po co idą. *Mon. 67, 67a.* Czolem wrzód, czolem, obay się witają, I wzajem do- kąd i zkąd się pytaią. *Jabl. Ex. 36.* Co inszego kędy, co inszego dokąd. *N. Pam, 22, 104.* Dokąd, dokąd zli

ludzie tak się porywacie? *Petr. Hor. 2, Q. 3. quo ruitis*, 2.) dokąd, względem czasu, stopnia, dopóki, iak dale- ko, iak długo (odpow. dotąd), wie lange, wie weit, bis wie lange, resp. so lange; *Vd. dokler, doklei;* *Bh. dofad;* *Rs. докóдь, докóдь.* Dokądże lud ten wrzusać mnie ma ku gniewu, i dokądże mi wierzyć nie będą? *Radz. Num. 14, 11.* Dokądże będziecie tak twardego serca? *Wrob. Zolt. 6.* Dokąd nas chceś zapomnieć, dokąd swego stada nie nawiedzisz pastersu? *Groch. W. 1.* DOKĄDKOLWIEK *adv.*, byledokąd, byle gdzie, do iakiego bądź miéysca, irgend wohin, wohin nur immer. *Bh. kamsp;* *Vd. kamerbodi, kamerkoli, kamdergam;* *Cro. kamgod, kamgoder;* *Sr. 1. meje tam.* §. do którego- kolwiek czasu, stopnia, so lange nur immer, so weit nur immer. Dokądkolwiek kto będzie z domu Rakuskiego. *Czachr. Tr. H. 2.*

DOKARCZOWAC *cz. dk.*, do końca wykarczować, vollends ausrodern. Dokarczowali część iaką pola. *N. Pam. 13, 76.*

DOKARMIC *czn. dok.*, Dokarmiać, Dokarmiać *nied. et czll.*, dotuczyć, opaść, vollends fests machen, fett machen. *Rs. докармишь, докармивашь.* Krowę taką najlepiej dokarmić, i zabić na domową potrzebę. *Haur. Sk. 52.* Do miyna wieprze dawać, co by ich dokarmiać. *Goff. Ek. 42.* §. Dziecię odchowac, ein Kind bis zum Abgehen von der Brust fügen, ein K. abgehen. Matka dokarmiwszy dziecko, oddała oycu. *Off. Wyr. §.* Do śmierci docho- wać, zu Ende füttern, bis an den Tod unterhalten.

DOKASAĆ, *F. dokasa cz. dk.*, dogryźć, z resztą prze- gryźć, vollends zubissen, durchbissen, tott beissen. *Sr. 1. dofsam.*

DOKAZ, u, *m.* *Bh. dofaz, dafaz, dofazla, dafazel;* *Rs. доказание, dowód, dokazanie, okaz, der Beweis.* §. dopięcie, uiszczenie, przywiedzenie do skutku, wykona- nie, das Ausrichten, zu Stande bringen, Bewerstellis gen. Weszyr zbity nieszczęścia dokazem. *Zab. 15, 77.* DOKAZAC, *F. dokaze cz. dok.*, dokazuje *Pr.*, Dokazy- wać *czll.*, Okazać na oko, dowieśdź, przekonać, erweisen, beweisen, *Bh. dofazati, dofazji, dofazowati;* *Vd. dokasati, skasati;* *Rs. доказашь, доказывашь,* Zaden mi tego nie dokaze, żeby wiek terasniéyszy był iakąś nową przywarą zarażony, któraby wiekom dawniéyszym nie- była snaioma. *Mon. 67, 701.* Zadnego pewnego dowo- du niemasz, czymby kto tego dokazował, iż to prawda. *Erasm. Jex. Ji. 7.* Dokazywać komu, dowodzić, prze- konywać go. *Off. Wyr. §.* Dokazać czego, dopiąć, dójść czego, uisćić, postawić na swoim, przywieśdź do skut- ku, wykonać, zu Stande bringen, ausführen, erreichen, bewertstelligen, bewirken, ausrichten, *Bh. dofazati;* *Sr. 1, wopofazu, dofefupu;* *Vind. skasati, storiji, vunsplastij, dokonzhati, dopernefti;* *Crn. dapernasham;* *Rs. доказá- ловашь.* Cnota może dokazać wszystkiego. *Bardz. Tr. 514.* Co nigdy prawość, dzisiaj dokazuią groźne. *Teat. 43, b. 63. Drosd.* Usilność a czas wszystkiego dokaze. *Zab. 12, 287.* Szatek i cierpliwość wszystkiego dokaze. *Teat. 26, 65.* Złotem wszystkiego dokazać potrafię. *ib. 53, b. 24.* Obaczmy, kto z nas swego dokaze, i komu się ten sud pigkności dostanie. *ib. 5, b. 3.* Dokazemy swego, nie turbuy się. *ib. 38, 279.* Nie mógł swego dokazać. *ib. 54, c. C ii.* Jeżeli go batóg nie nawróci, szubienica reszty dokaze. *ib. 26, b. 31.* Kto chce mieć

dokazać, sakrawa na więcący. *Nar. Hst.* 3, 267. Łatwiej z paszczy wilczęcy Łup wyrwać, niż dokazać, że poeta zmiłczy. *Kras. Sat.* 119. Mało dokazał mieczem Dracon krwawy, A Ezop wygrał, chocia bayki plecie. *Hor. Nar. pr. - Slo. Prov.* timi gubami teg foje ne dotáhnes', nie dokazesz temi sposobami, nie dociągniesz skóry temi zębami). Dokazać, przewagą co do skutku przywieść, stąd ile razy używa się przy lichym jakim dziele, pochodzi na szyderstwo n. p. Mój pan synal, czegożby nie dokazał, jest to ptaszek obrotny. *Teat.* 29, 69. - §. Poradzić z kim, przemódz, przeprecz, zwyciężyć, pokonać kogo, mit jemanden fertig werden, Gluck mit ihm haben, die Oberhand haben. Dowmunt przeważnie a często dokazał przeciw Krzyżakom. *Stryk.* 306. Aleksander W. szciodrobliwością a nie oną wielką mocą swą nad wszystkie Azją dokazał. *Orzech. Tarn.* 67. §. Dokazać komu, wyrównać mu, einem gleich kommen. Cezar nie dokazał Aleksandrowi dziełami. *Off. Wyr.* §. Dokazywać nad kim, wydziwiać, pastwić się, sich an jemanden weiden, übel mit ihm umspringen. Służy mu dostatek, aby dokazował nad uboższymi, żeby gniótł słabszego. *Bard. Tr.* 466. Lepsza rzecz jest, bydz zwyciężać siebie samego, niżeli nad nieprzyjacielem dokazywać. *Sk. Zyw.* 2, 349. Krzywdzisz ubogich, niewinnych mordujesz, Nad prawdą, cnotą, co chcesz, dokazuiesz. *Wad. Dan.* 167. Dokazować nad słabym, niewielkie męstwo. *Cn. Ad.* 196. Łacno nad umarłym dokazować. *ib.* 411. Ma prawy ryccerz skromnie zwycięstwa zażywać, nie dokazując okrucieństwa swojego nad zwyciężonemi. *Star. Ryc.* 53. (nie wywierając, ohne seine Grausamkeit auszulassen). §. *absol. intrans.* dokazywać, działać przowagi, wielkimi czyny popisywać się, große Thaten thun, sich hervorthun. Ten kawaler na przeszłej wojnie wiele dokazywał swoją dzielnością. *Boh. Kom.* 4, 307. Duch Eliasza przeszedł do Elizusa, i ieszcze z większym skutkiem dokazywał, niżeli w jego nauczycielu. *Zal. Test.* 220. Nagadaliśmy się z sobą o dawnych czasach; miły Boże, jak to przed laty Polacy dokazywali! *Off. Str.* 1. In peius dziwy wyrabiać, szaleć, popisować się czem i jak nie potrzeba, mit Kunststücken, Kunstleuten, Streichen u. s. w. sich hervorthun. Dokazywał na koniu, aż kark skrecił. *Off. Wyr.*

*DOKAZACZ, a, m., *Rs.* доказатель, *Sór.* 1. wordę żazwał, dowodziciel, dokazujący, der Erweiser, Ausrichter, Ausführer. *DOKAZALNY, a, e, - *ie adv.*, *Rs.* доказательный, do dokazania, mogący bydz dokazanym, okazanym, dowiedzionym, wykonanym, erweisbar, ausführbar.

DOKAZIC *cz. dk.*, do szcętu pokazać, vollends verderben, ansteden, inficiren. *Bh.* dokazyti, *Sr.* 1. dokasęci.

*DOKI *adv.*, dopoki, dokąd, jak długo, wie lange? Doki tego bawienia? *Teat.* 33, 100. Doki to znowu tego będzio? *ib.* 33, 23.

*DOKIDAC *cz. dk.*, dorzucić, docisnąć, hingewerfen *Rs.* докинуть, докидывать.

DOKISNĄC *idnk. dk.*, dokisnąć *ndk.*, dokwasnić, do reszty przekisnąć, vollends durchsäuern, *Rg.* dokisnuti; *Rs.* докиснуть, докисать.

DOKŁAD, u, m. DOKŁADKA, i, ż. dodatek, przyczynek, przydatek, dopełnienie, die Zugabe, der Zusatz, Zuefüg; *Bh.* důklad (cf. *Bh.* důklad przycisk; *Rs.* доклад, докладка relacya, przekładanie, sprawa, до-

кладчик referent. *Czack. Pr.* 1, 258.). Do tego, co się już mówiło, bardzo mało albo nic do dokładu mi się zостаie. *Gorn. Dw.* 224. Zkąd wziąć dokład tych rzeczy, których prawie nie dostaie. *Goff. Gor.* 65. Dalszą tu teraz o tém dam naukę, dla zupełnego dokładu i wiadomości. *Haur. Sk.* 161. Prawa mają panować, a dokład, wykład, poprawa praw, ma bydz przy urzędzie. *Petr. Pol.* 261. Dokład, *appendix. Fr. Ad.* Polityki Arystotelesowej z dokładem ksiąg ośmiorgo *Petrycego.* Powinność kmiecia jest, iżby pracę dla pana odbył; ale niemasz tego dokładu, iżby sam przez się pracować miał. *Kras. Pod.* 2, 226. Zawilność stylu pochodzi z częścią z dokładek i łania. *Pileh. Sen. list. pr.* Tak rzekł, a Zefir bez dalszej dokładki Porwał i w pustym porzucił ją lesie. *Morszt.* 69. (bez wielkich zachodów, bez korowodów, nic nie dokładając, ohne weiters, ohne weitere Umstände. - §. dokład, dokładanie się kogo, zasiąganie czyiego zdania, das Zurathziehen, das Berathen. Gregors nakazuje, aby krom dokładu papieckiego pomasować króla Polskiego nie ważył się biskupi. *Krom.* 108. in iussu eo cf. mimo niego). Miesto po Febo wym stanowią dokładzie, *posuit iussam Phoebis sortibus urbem. Zebr. Ov.* 58. - §. warunek, kondycya, die Bedingung. Przyjął od nieprzyjaciół pokój z temi dokładami... *Ufrz. Kr.* 2, 175. Dał nieprzyjacielowi pokój z temi dokładami, które on sam w rozpacz podał. *ib.* 341. DOKŁADAC *ob.* Dołożyć. DOKŁADNOSC, ści, ż. dostateczność, zupełność, die Vollständigkeit, Umständlichkeit, *Boh.* důkladnost, *Ross.* исцпнность, подробности. Solignak z taką dowodnością i dokładnością pisał dzieje Polkie, *id...* *Steb. pr.* Cóż warta taka powieść, w której nie ma potrzebnej do sądenia o rzeczach dokładności. *Off. Wyr.* *§. Pódyż na mieysce wysokie, tam mały te wesołe wierzzenia, te piękne brzegi i dokładności. *Karp.* 3, 12. *cu coteaux, ce vointain, diese Strecken;* podobno tu uchybił przytoczony autor sam dokładności, używając słowa niedostatecznego; może rozumie przez nie w powszechności wszystkie połączone widoki, iakoby przynależności, przydatki, przykładi. DOKŁADNY, a, e, - *ie adv.*, dołożny, dowodny, dostateczny, zupełny, umständlich, ausführlich, vollständig. *Bh.* důkladný; *Vd.* popoun, pozielen, islozhtiu, iszielen; *Rs.* исцпнным, подробным, обстоятельным (*Rs.* докладный релациуны). Co? ia bawiaz? o! co nie, to nie! ale tylko cale dokładny w moich powieściach. *Teat.* 48, 17. Wyobrażenia dokładne, które zupełnie okazują pierwsze swoje wizerunki, do których należą. *Cyank. Log.* 80. Nie widziałem wprawdzie twarzy jego dokładnie; ale jest miły i wdzięczny. *Teat.* 53, d. 47. §. do nitki, całkiem, ściśle zamykający, przypadający, genau passend, angeschlossen, knapp. Pod klapką u wiaderka w pompie daie się skórka lub sukno, żeby dziurę spodnią dokładnie i szekelnie zamykała. *Swith. bud.* 346.

DOKLEIC *cz. dk.*, dokleiwac *czstl.*, zupełnie, lub więcý ieszcze przykleić, vollends anleimen, noch mehr anleimen. *Rs.* доклеить, доклеивать.

DOKLEPAC *cz. dk.*, Doklepuie *Pr.* Doklepuwać *czstl.*, do reszty poklepać, vollends beslopfen. Doklepać kopy. *X. Kam.* Doklepawszy chłopca matusia, puściła go wolno. *Off. Wyr.* - *Fig.* doymować, dokuczać, niedertlopfen, niedertreiben, *id*

feßen. Ci, którym nędsza doklepuie, za swycray są podey-
zrzliwi. *Mącz. §.* Doklepać roboty, byle iak skończyć robotę,
abydź ladaiko, niechętnie, z ociąganiem się, dołatać,
eine Arbeit zu Ende leyern, schludern, daß sie nur fertig wird,
gleichviel wie, fertig hämmern. *Podobnie* doklepać pacierza.
DOKŁOC *cz. dk.*, dokole *F.*, dokalać *ndk.*, do szczęta po-
kióć, vollends erstehen, zu Ende stehen. *Rs.* доклаомъ,
доклаываю; *Es.* доколаю mactō. DOKLUC *cz. dk.*,
doklwać *ndk.*, dziobem przekłóć, vollends durchpicken,
zu Ende picken. *Rs.* доклаываць, доклаывываць.

DOKOLA *ob. Kolo.*

DOKOLAĆ, *F.* dokolać, *cz. dk.*, dogruczotać, doła-
mac, dopuść, vollends zu Ende klopfen, durch klopfen,
Stoßen, Schlagen zu Grunde richten; *Rs.* доколамать,
доколачиваць. Dokolać powozu. *Off. Wyr. §.* do-
sadać, dokuczyć, dobić, doiać, einem zuseßen, tüchtige
Stöße geben. Juźci tę broń wydarto i dokolanoć nią
dobrze. *Tworz. Wie. 84.* Tak im Moskwa dokolala, iż
od ośmiu tysięcy ludzi ledwo ich zoltać mogło półtrzecia
tysięca. *Biel. Ar. 874.* DOKOLAĆ się czego, *dok.*
zaimk., kolataniem wkórać, dopukać się, doprosić się,
sich etwas erklopfen, mit klopfen, Stoßen, Schlagen be-
wirken, mit Mühe und Noth erringen.

DOKOMPLETOWAĆ *ob.* dopełnić, uzupełnić, *Bh.* celiti,
jacetiti (cf. caly); *Vd.* dozeliti.

DOKONAĆ, *Dokonać *cz. dk.*, Dokonywać *cz. fl.*, zupełnie
wykonać, vollends ausführen, beendigen, vollenden. *Bh.*
dokonati, dokonawati; *Sr.* 1. dokonam, dokonaci; *Slov.*
dokonawam; *Vd.* dokonahati, dopernesti; *Bs.* dospitti,
vrrisciti, svrrisciti; *Dl.* dozpiti; *Cro.* dokonyati, ob-
versiti, dovershiti; *Rs.* вернать, совершатъ, Oto
idziemy do Jerosolimy i dokona się (*Pass.*) wszystko, co
napisano przez proroki. *Sekl. Luk. 18,* wypełni się, zięci
się, es wird alles erfüllt werden). Dokonała się rzecz,
iuz wszystko uczynione. *Mącz.* Dokonanie, uskutecz-
nienie, uskutkowanie, uiszczenie, die Erfüllung, Voll-
endung, Ausführung. Wilhelm upornie się starał o doko-
nanie małżeństwa z Jadwigą. *Stryk. 440.* Polacy uporną
śmiałością a dokonaniem i skutkiem szczęśliwym na Lwa
uderzyli. *Stryk. 309.* Prawa miłość boża *dokonanie sa-
konu jest, iż czyni, co iedno zakon przykasuje. *Sekl. 91.*
Slo. dokonawę decisio. - §. dokończyć, do końca przy-
wieść, enden, beenden, vollenden. Nie ten, kto po-
czynie, ale kto dokona, zapłatę odnosi. *Sk. Zyw. 2,* 176.
Oby tak iacno dokonywał sprawy, Jak to ie iacno dobra
chęć zaczyna. *Kniaz. Pocz. 2,* 143. Kto od boga po-
czyna, wszystkiego dokonywa. *Cn. Ad. 391.* Począł
budować, a nie mógł dokonać. *W. Luk. 14,* 30, Łacno
począć, nieiacno dokonać. *Cn. Ad. 413.* Nie żałuj
słów, wszak nie pieniądze, a dokonay tego, coś począł.
Gorn. Wl. Q. 4, b. (kontynny do końca). Dokonanie,
koniec, dokończenie, ukończenie, das Beenden, die Be-
endigung, Vollendung, das Ende. *Vd.* konzhnost, do-
konzhnost). Mąż mądry nie tylko o początek się stara,
ale i o dokonanie. *Budn. Ap. 82.* Każda rzecz stwo-
rzona ma początek, tudzież i dokonanie, a to skończe-
nie jest iawne. 1 *Leop. 4 Ezdr. 9,* 5. - *Grammat.* Słowo
dokonane, oznaczające czyn zupełnie uiszczoney, ein Zeit-
wort der vollendeten Handlung actionis consummatae.
Słowo dokonane: dalem dedi; niedokonane: dawałem

dabam. *Kpex. Gr. 3,* 2., *Slo.* dokonacz, to, co se gij sta-
lo. *Nedokonać słowo, imperf. verb.* - Dokonać życia
koniec robić życiu, dem Leben ein Ende machen, das Le-
ben endigen. Słabość wielka dokonała ię życia. *Teat.*
49, 101. Strach i nieśmiałość przed czasem dokona to
bieźne życie. *Teat. 6,* b. 72. Jak to rzecz piękna do-
konać życia przed śmiercią. *Pilch. Sen. list. 264.* - *aliter*
wieku, życia, dni dokonać, ; dokonać ; umrzeć ; doko-
nywać ; umierać, seine Tage endigen, abschneiden, ster-
ben. Na starość subożaly, w zgrzybiałości wieku swoje-
go dokonał. *Zab. 6,* 205. Ow staruszek, mimo wszelkie
zabiegi, dokonał wieku swojego. *Kras. Pod. 2,* 249.
Gdy kto na śmiertelnym łożu dokonywa, . . . *Tward. Wl.*
138. Karol W, dokonał R. 814. *Sk. Dz. 857.* ob. Ko-
nać, zgon. §. Dokonać kogo, dobić go, domorzyć, ei-
nem den Rest geben, das Garaus machen, ihn völlig auf-
reiben. *Cro.* zkonchaty, zkonchavam; *Ross.* конатъ,
доконатъ. Radził, nie wdawać się w negocyacye; do-
konać raczay nieprzyjaciół woyną. *Tward. Wl. 35.* Tak
ich za trzy miesiące dokonali i wybili, iż ledwo który
żyw został. *Sk. Dz. 862.* Starość wszystkiego dokona,
conficit. Mącz. Wynędzonem był suchotami; ode dnia
aż do nocy dokonywałeś mnie. *Radz. Es. 38,* 12. Do-
konywać się *pass.* - consumi, aufgerieben, verzehrt wer-
den *Cro.* zkonchatizze). Chleb w przyjmowaniu sakra-
mentu dokonywa się, consumitur. *Zygr. Gon 252.* DO-
KONYWACZ, a, m. DOKONAWCA, y, m. który czego
dokonywa, der Vollender, Vollstrecker, Beendiger. *Slo.*
dokonawatel; *Cro.* zversitel; *Ross.* совершитель, до-
вершитель. Sprawca i dokonawca wiary Jezus. 1 *Leop.*
Hebr. 12, 2.

DOKONCZYĆ *cz. dk.*, Dokończyć *ndk.*, Dokończywać
szfl. i ndk., do końca doprowadzić, do reszty pokoń-
czyć, spełnić, ukończyć, vollends beendigen, enden,
vollenden. *Slo.* dokonęci, dokonawam; *Bh.* dobiłati, do-
biławati; *Sr.* 2. dokonzowacz, *Sr.* 1. pjetzimu; *Cro.* do-
konchati, dokonchavati, dokonyati, dokonyavam, do-
kancham (*Cro.* dokonshati ; postanowić, uchwalić); *Rg.*
dovarscitti; *Bs.* dovarsčiti, suarscitti, suarscitti, dospiti,
dovrrisciti, izvarsčiti; *Vd.* dokonshat, dādajati, dolpraviti,
odpraviti, dostoriti; *Crn.* dadglam; *Rs.* докон-
чимъ, докончатъ, докончиваць, довершимъ,
ошдѣлаць; *Es.* скончатъ, скончавать, наверхію.
Prównanie dnia z nocą smętnę simy dokończa, przy-
prowadzając z sobą wesołą wiosnę. *Fur. E. 4,* b. Nie-
przyjaciela od rzeki odpędza; w tém dokończono most.
N. Pam. 4, 86. Chciał żegnać, nie dokończał, słów nie
domawiając. *Jabl. Tel. 325.* Budował kościół, i iuz go
dokończywano, gdy . . . *Sk. Dz. 226.* Pytano ich, za
czyiemy pozwoleniem dokończywali budowania onego?
Budn. 3 Ezdr. 6, 4. Król dobrej myśli zażywał, A
tańców dokończywał, Gdy . . . *Zbil. Dr. G. 2.* Niedo-
kończony, unbeendet, unvollendet. Zaczyna niedokoń-
czony kończyć napis. *Teat. 55,* c. 9., *Sr.* 1. nedokončes
nitě *infinibilis* (*Vd.* dokonshen, konshen ; końcowy, ko-
niecny). Dokończenie, dokonanie, koniec, die Been-
digung, das Ende. *Vd.* dokonshnost, konzhnost; *Ross.*
додѣлка, додѣланіе, додѣлываніе, ошдѣлка, со-
вершѣнство. Lepsze jest dokończenie rzeczy, niż po-
czątek ię. *Budn. Eccl. 7,* 8. Nauki tę w tym roz-

działo dokończenie i zamknięcie. *Wiśn.* 396. W boiach patrzymy sawsze dokończenia, nie przyczyny. *Bard. Tr.* 21. Ukaz mi złego którego, jeśli było dobre dokończenie jego? *Rey Ap.* 24. §. Dokończyć kogo, dokonać, dobić, wytepić, wygubić, einen vollends aufreiben, ihm den Garaus machen. Bolesław tak poraził Jaćwingów, iż żaden nie uszedł; a tak ich dokończywszy, krainy ich wszystkie osiadł. *Biel. Kr.* 152. Bez mała dokończyliby mię byli na ziemi; lecz ja nie opuściłem przykazań twoich. *Budn. Ps.* 119, 87. (wniwech obrócili. *Bibl. Gd.*). Mahometowe i pogańskie księstwo Od twego miecza pańdnie dokończone, Po części przedtem przez cię nachylone. *P. Kchan. Jer.* 406. DOKONCZYCIEL, a, m. który dokończa, der Beendiget, Vollender. *Vd.* dokonzar, dokonshavez, dokonshaus, adelaus, dopernashar; *Bs.* dospitegl, sueracilla; *Rs.* совершилъ. De la Cepe-de, dokończyciel historyi naturalney Buffona. *Gaz. Nar.* 2, 306. - Dokończyciel, wyprawiciel, sprawiciel, confactor. *Mącz. der Bewerstelliget, Vollzicher. W rodz. żeńsk.* DOKONCZYCIELKA, i, bie Beendigetinn, Vollenderinn, Vollzieherrinn. *Ross.* совершилельница. Marya miała być dokończycielką zakonu, danego na biaległowy. *Bial. Pofł.* 257. DOKONYWACZ, a, m. wykonywający co do ostatniego stopnia doskonałości, der etwas ganz und vollkommen ausführt. Grybował był pierwszym przewodnikiem i ostatnim dokonywaczem odmianny artylleryi Francuskiéy. *Jak. Art.* 1, 225. DOKONCZYWAC ob. Dokończyć, DOKONYWAC ob. Dokonać. DOKAPAC *intrans. dk.*, dokapie *Fut.*, aż do pewnego kresu przekapac, lub do końca wykapać, bis wohin tráfeln, zu Ende tráfeln, austráfeln; *Cro.* dokapati, dokaplyem. DOKOPAC *cz. dk.*, Dokopie *F.*, dokopie *Pr.*, dokopować *czfl.*, do pewnego kresu lub do końca wykopać; na kopane przyczynić, bis zu einem gewissen Punkte hin graben, vollends ausgraben; noch mehr dazu graben. *Bh.* dokopati, dokopawati; *Rg.* dokopatti; *Cro.* dokopati, dokapam; *Rs.* докопавъ, докопывавъ. Dokopię dzisiaj rowu tego. *Tr.* DOKOPAC się czego zaimk., kopaniem dóysić czego, trafić na co, etgraben, durch Graben erhalten, ausgraben. *Bs.* dokopatisse, doseghnuti; *Rs.* докопавъся. Dobrę się dokopał rudy. *Haur. Ek.* 178. Ledwie się dokopał wody. *Weresz. Reg.* 52. Dokopał się czerwonego piasku. *N. Pam.* 15, 291. Dokopowią się skarbu. *1 Leop. Job.* 3, 21. Nieszczęśliwi, co na skarb chciwi, Nie mogą się dokopać go w ziemi. *Chrośc. Job.* 18, *Simil.* Dokopać się do czego, kopaniem dóysić do czego, sich bis wohin durchgraben, durcharbeiten. Mieyćcami dokopują się do kamienia piaszczystego. *Torz. Szk.* 4. *Fig.* Dokopać się, dobać się, domacać się, dowiedzieć się, erforschen. DOKOPCIC *cz. dk.*, kopsiem do pewnego kresu lub do końca powlec, bis wohin mit Rauch überziehen; vollends raucherig machen. *Ross.* докопывавъ, докопывавъ. DOKOPCIEC *nialk. dk.*, do końca przekopcieć, vollends durchgräbera, ganz raucherig werden. *Rs.* докопывавъ. DOKOSIC *cz. dk.*, dokoszę *F.*, koszenia dokończyć, zu Ende máhen, vollends ausmáhen. *Rg.* dokositti, *Rs.* докошилъ, докошивавъ. Nabiers świeżego siana dla bydła; a ia dokosiwazy, bo już trochę zostało, póyde za tobą. *Sk. Zyw.* 162. §. przykosić do nakoszonego kosą,

noch mehr hingu máhen. Gdy trawy nie stało, poszedł, aby iéy jeszcze dokosił.

DOKRĘCIC *cz. dk.*, dokręcać *ndk.*, z resztą pokręcić; więcey przykręcić, zu Ende drehen; noch mehr drehen. *Rs.* докрутить, докручивавъ, cf. досучить, досучивавъ, абжвирнен.

DOKRĘCIC *cz. dk.*, Dokraiać *ndk.*, do pewnego kresu przekroić, bis wohin schneiden; noch mehr hingu schneiden. *Rs.* докроить, докраивавъ (*Vd.* dokrajati, dokonshati : dokończać).

DOKRYC *cz. dk.*, dokryję *F.*, dokrywać *kontyn.*, do pewnego kresu pokryć, bis wohin bedecken, verbeden, vertbergen. *Rs.* докрыть, докрывавъ.

DOKTOR, a, m., DOKTOREK, rka, m. *sdrbn.*, z Łac. nauczyciel, dziś tytuł akademiczny, który otrzymuje się w akademiach, gdzie krenią doktorów teologii, prawa, lekarskiéy nauki i filozofii. *Kras. Zb.* 1, 240. auß dem Lat. ein Lehrer; jetzt eine akademische Würde. *Sl.* doktor; *Crn.* dohtar; *Rg.* vnauciteglnik; *Vd.* doktor, vuzhenik, prauduvans : prawnik; iurysta). Doktorowie wzięli imię od uczenia. *Rey Pofł. C.* 2. Jak się mają rodzice zachować przeciwko doktorom a nauczycielom swych synów. *Glicz. Wych. N.* 3, b. Paweł S. zowie się doktorem pogańskim, bo więcey pogań, niżeli żydów do kościoła nabierał. *Sk. Dz.* 35. Proflak doktora uczy, iae chce byćdź mędrze, niż jego mać kokosa. *Mącz.* Lepszy profstacek, który bogu służy, niżli nadęty doktor, który siebie zaniechawazy, obrotów niebieklich rozumem sięg.

Groch. W. 182. Papierowy doktor. *Dwor. J.* 2. (nie nie umiejący, a przecię dyplomatem zaszczycony). Doktor półcoszka. *Gemm.* 72. (którego poznasz nie po głowie, ale tylko po półcoszce, swyczaynie czerwony). Doktorowie, w Teolog., w szczególności Nauczyciele Kościoła, Oycowie SS. die Kirchenlehrer, Kirchenlehrer, Schriftgelehrten. Biada wam doktorowie, w zakonie uczeni. *3 Leop. Math.* 23, 13. (szkrybowie. *1 Leop.*) Doktorowie i Faryzeuszowie. *Budn. Math.* 5, 20. not. rabiny żydowskie). Rozumieli SS. Doktorowie, iż ku tym tajemnicom wiele się wyobrażeń ściągalo. *Kucz. Kal.* 86. Ty dziś nastający doktoru, chrześciaństwu wszystkimu przymawiasz. *Sk. Kaz.* 555. Czemu ci nasi doktorkowie nowi przymawiają nam, że się żegnamy! *ib.* 556.

NB. Teologowie katoliccy pospolicie na przegryzkę nazywali ministrów protestanckich doktorkami. §. Doktor, medyk, lekarz, der Arzt, der Doctor. Temu nie wolny doktora, komu miła swa choroba. *Ern.* 171. Rozgiewany na lekarze i doktorów cesarsz, z oczu im iszł kazał. *Sk. Zyw.* 1, 431. Nic zdrowym po doktorze, i doktorom po zdrowym. *Dwor. C.* 2. Doktor od złotey bani. *Teat.* 28, b. 52. (ob. bania) ein Quacksalber. Nie czyni głupiego doktorem długa suknia, ani czerwony biret. *Mącz.* Niepewny doktor, pewny zabójca. *Pot. Job.* 125. Co powiem o medykach, których doktorami, O iak niesłusznie zowią, raczy mordercami. *Opal. Sat.* 67. Doktora o zabój nie pozywają. *Ern.* 171. Naywięcey u nas żydów, doktorów, i szlachty. *Rys. Ad.* 47. Każdy doktor ma trzy postawy w sobie; kiedy przydzie, miły iak anioł; kiedy ulęczy, dobry iak bóg; kiedy się nad grody upomina, zły iak djaból. *Rys. Ad.* 55. Już mu i Sandomirski doktor nie pomoże, ne Mercurius quidem

cum Musis sanauerit. Rys. Ad. 20. Czas najlepszy doktor. *J. Kchan. Dz. 131.* DOKTORAT, u, m. DOKTORSTWO, DOKTOROSTWO, a, n. godność doktorska, die Doctorwürde, Doctorschaft. *Vd. vuzhenishka vishnost, doktarstu vriedstvu; Rag. nauciteglstvo.* W Pradze był na doktorat filozofii promowowany. *Birk. Gl. K. 42.* S. Jędrzej przy Jezusie softwał, i ostatnią promocyą od Ducha S. na swoje doktorostwo odniósł. *Sł. Kaz. 463.* urząd nauczycielski, Lehramt. U nas trzeba było dawniej za granicą szukać nauki i doktorstwa. *Mon. 73, 523.* 2.) *Collect.* Doktorstwo, i. e. doktor z doktorową, z żoną swoją, der Doctor mit seiner Frau. DOKTORKA, i, ż. die Doctorinn, w szczegol. Lekarka. *Sła. doktorica.* Widzicie, jaka ja doktorka! już się rana goić poczyna, *Teat. 54, c. D. i i.* DOKTOROWA, y, ż. doktora zona, des Doctors Frau. DOKTOROWAC cz. *ndk.*, na doktorstwo kogo promowować, doktorem go kreować, einen zum Doctor machen, ihn doctoriffren; *Rg. unauचितegłiti.* Doktorować się *zaimk.*, doktorem softwać, Doctor werden. Z prawa doktorował się. *Sł. Żyw. 2, 144. Mon. 73, 523.* Sarbiewskiemu w czasie doktorowania się jego w Wilnie, Władysław IV. pierścień włożył na palec. *Zab. 12, 20.* §. Doktorować, leczyć, medykem, lekarzem być, curiren, heilen, den Doctor machen. Jakże Wc Pan doktorujesz? skądżeś się tego nauczył! *Teat. 52, c. 17.* DOKTORSKI, DOKTOROWSKI, a, ie, od doktora, lekarski, Doctor-, Artzt-, Medicinisch; *Vd. doktarcki.* Barwierz za rozkazaniem doktorowskiem krew puszcza. *Petr. Pol. 231.* Cyrulicy częstokroć się w doktorskie kuracye wdają. *Perz. Cyr. 1, 2.* Baby mają lekarskię, to jest, doktorowskię rady używać. *Spicz. 180.* Książka doktorska; medyczna, lekarska, ein medicinisches Buch. DOKTORSTWO ob. Doktorostwo, Doktorat. DOKTORZYSKO, a, m. niezgrabny doktor, ein unbeholfener Doctor. Otóż i nasze kochane doktorzysko! wesele będzie zupełne! *Teat. 20, b. 10.*

DOKUCZ *cz. dk.*, dokuć *F.*, dokować *ndk.*, do kresu pewnego lub też do końca pokuć, bis wohin schmieden, zu Ende schmieden; *Rz. доковать, доковывать.*

DOKUCZKA ob. Dokuka. DOKUCZLIWY, a, e, - *ie adv.*, lubiący dokuczać, andern gerne zusehen, sie quälen; *Rz. докучливый.* Nic nie jest nikczemniejszego nad człowieka nieumiejętnego; nad dokuczliwego nic gorszego. *Modrz. Baz. 348.* DOKUCZNIK, a, m. dokuczający drugim, ein Menschenquäler, Peiniger, Marteter anderet; *Ec. докучник.* Tego dokucznika sami csarci się boją. *Nar. Chod. 1, 296.* DOKUCZNY, a, e, - *ie adv.*, zdalny na dokuczenie, tudzież wyrządzający dokuczenie, przykry, uciążliwy, przesładowniczy, quälend, peinigend, marternd; *Sła. dosadljiv; Rg. dössadni.* Zbóycy pielgrzymom dokuczne. *Chod. Kof. 50.* Już go i liche pacholki dokucznie gryzą. *Verf. Pr. 66.* Nader dokuczna musi być, całe wojsko próżnujące chować. *Modrz. Baz. 468.* Biada plugawemu miastu dokucznemu. *Budn. Zeph. 3, 1.* (gwałty czyniącemu). DOKUCZYC *cz. dk.*, DOKUCZAC *ndk.*, wszelkie sgoła przykrości komu wyrządzać, dogryzać, dopiekać, dobać komu, przesładować kogo, naprzykrzać mu się, doymować przycinać, docinać, einem zusehen, ihn martern, quälen, ihm lästis werden, ihm Unannehmlichkeiten zufügen; *Rz. докуч-*

Tom I.

чить, докучаю (*Rz. кучишся nalegać, куча купа; Ec. скупа obrzydliwość*); *Bz. dodiaty, dosaditi;* (*Bz. dokuciti inuncare; Cro. skuchanje gemitus*); *Rg. dodiaty, dodjevati, dossaditi, domoritti;* (*Rg. dokuciti, dokucivati, tollere a terra, assequi;* *Sla. nedokuceen: niepojętny*). Szarańcza, głód, powietrze, ogień, Krakowianom i sąsiadom ich dokuczyły. *Ber. Del. B. 2, b.* Już i tak dość nam głód i bieda dokucza. *Teat. 8, 4.* Plecie leda co, gdy ogniem dokuczy kat słodziejowi na bolesném ciele. *Pot. Syl. 40.* (cf. plecie iak na mękach). Prawda, że czasem miłość dokuczy, Nie śpi, nie iada, troszcze się, mruży Rozkochany. *Karp. 4, 10.* Co bardziej dokuczy, to rychléj nauczy. *Cn. Ad. 86.* Oy bieda mi bardziej dokuczyła, niżeli lata. *Teat. 26, b. 33.* (bardziej mię osłabiła, bardziej mi się w snaki dała). Czuję się już dobrze na siłach; ieno mi ręka jeszcze cokolwiek dokucza. *Teat. 54, c. B i i.* (boli). DOKUKA, i, ż., DOKUCZKA, i, ż. *zdrbn.* dokuczenie, nacieranie, naleganie, das Zusehen, Peinigen, Quälen, Martern; *Rz. докуча (скупа nuda).* Przes Habakuka Daniel był posilony, Kiedy go dokuka głodu nekala. *Chod. Kof. 19.* Prózne były nasze wrzaski, i do króla bezpotrzebne dokuki. *Verf. pr. 65.* (natrętne skargi, Subtinglloheit). Próżno skwierczeli i nadaremna dokukę czynili. *ib. 65.* Jże obiecaną wyprawiła sztukę, Tém większą działaią dokukę, *impensius instant.* *Zebr. Ow. 170.* Dokuczkami natarczywemi od diabła strącony. *Birk. Dom. 65.* Zbrodnie i grzechy szkaradne dokuczki mu czynią tak straszne, że przed niemi uciekać musi. *Birk. Ex. 2.* (tak mu dokuczaią).

DOKUMENT, u, m., DOKUMENCIK, a, m. *zdrbn.*, w prawie, pismo urzędowe, stwierdzające ustanowienie w interesach zobopólnych między obywatelami. *Kras. Zb. 1, 240.* Skrypt, spis, list, instrument, papier prawny, dowód piśmienny, eine Beweischrift, eine Urkunde, ein Instrument, eine Rechtschrift. Odwołać się do dokumentów. cf. autentyk. DOKUMENTALNY, DOKUMENTNY, a, e, - *ie adv.* istny, dowiedziony, dostateczny, pewny, niewątpliwy, sicher, gewiß, zuverlässig. Wiem to dokumentnie. DOKUMENTOWICZ, a, m. pieniać, siedzący w szpargałach, wynajdujący w nich powody do prawowania się, ein Proceßstüchtiger. DOKUMENTOWAC ob. Dowodzić, Wywodzić cf. autentykować.

*DOKUPCZYC *intrans. dk.*, kupzenia dokończyć, zu Ende handeln, auströbeln, ausshandeln; *Bh. dokupiti bankrutować.*

DOKUPIC *cz. dk.*, Dokupi *F.*, Dokupować *kontyn.*, Dokupywać *czfl.*, na uzupełnienie braku przykupić, przynabyć, hinaus kaufen; *Bh. dokupiti; Vind. dokupiti; Rag. dokupiti; Rz. докупить, докупать.* Dwa tomy mamy; trzeciego trzeba dokupić. *Ld.* Do włości po oycu spadłych wiele jeszcze dokupić. *Off. Wyr.* - Dokupić, kupna dotrzeć, dokończyć, erkaufen, wirklich kaufen. Wielką ceną dokupiony klejnot. *Verf. pr.* (zakupiony, stargowany, erkauf, gekauft). §. DOKUPIC się *zaimk.*, co dadź to dadź kupić, podsadzaniem, z trudnością, für was immer kaufen, durch Kauf an sich bringen, erhandeln. Dokupować się, kupując nabywać, starać się kupnem nabywać, zu kaufen suchen, käuflich an sich zu bringen suchen. Najprędzej dokupić się wszystkiego u żyda. *Pam. 85, 1, 871.* Nie dokupisz się posiadania ię. *Teat. 28, b. 175.*

59

Dokupićby się téj pogody złotem. *Groch. W.* 435. Ani się dokupisz z bardzo drogo. Dokupić się sprawiedliwości nie darmo zyskać. Kto się czego dokupuie, Nie wiele chwały zjedna sobie. *Teat.* 17, c. 33. Ostatnia to, dokupować się tego, czegoś samą cnotą dostawać miał. *Kosz. Czc.* 115. Odwołania ich trzebaby się dokupowały pieniędzami. *N. Pam.* 16, 82. U Gotów Domicyan dokupował się pokoiu; a przeciw go mieć nie mógł. *Bisl. Kr.* 16. Nie chcę dobrodziejstw, których trzeba się przez zbrodnie dokupować. *Min. Ryt.* 1, 208. Kto hardy, próżnoby się wziętości dokupować. *J. Kchan. Dz.* 159. DOKUPNO, a, n. dokupienie, zakupienie, das Erhandeln, Erkaufen. Florenczykowie Roblota wielkię summy dokupnem na ratunek wezwali. *Krom.* 433. magna mercede. DOKUPNY, a, e, do dokupienia się, czego się dokupić można. et-stausich, erhandelbar. oppos. niedokupny, unerkausich. Czas drogi niedokupnym, złotem niespłacony. *Kul. Her.* 127.

DOKURCZYC cz. dk., Dokurczać ndk., do ostatniego ściągnać, scisnąć, äußerst beschränken, einengen, bedrängen. Leżał Włodzimierz pod Korsunem sześć miesięcy; a już tedy obłożonych nędzą dokurczyła. *Stryk.* 129. - Dokurczyć komu, doiąc, dokuczyć, einem zuseßen. Obłożenie Grodna nie mniej woysku Jagiellowemu, iako i obłożony dokurczyło. *ib.* 453. Dokurczanie, naleganie, nacieranie, das Zuseßen, Anliegen. Papierz sa częstem dokurczaniem panów Polskich, Witoldowi o koronę Litewską więcey się starać zakazał. *ib.* 531.

DOKURZYC cz. dk., dokurzać ndk., dopalić n. p. łuki, austauschen, zu Ende rauchen; Rr. докурить, докуривать, докоптить, докапчивать. §. Dokurzyć komu, dymem komu doiąc; w ogóln. doiąc, dokuczyć, dograć, einem (mit Rauch, mit Feuer und Schwert) zuseßen, einen quälen, plagen, martern. Wołoszyn na Bukowinie Polakom dokurzył *Stryk. Gon. L.* 2. Ruś, Mazowsze burzył, Pruskim, Lillandskim Krzyżakom dokurzył. *Stryk. Gon. P.* 2. Maie zło przygody fraszka, choć innym dokurzą. *Ryb. Gpsl. C.* 2. b.

DOKWASIC cz. dk., dokwasi F., do pewnego stopnia ukwasic, bis zu einem gewissen Grade durchsäuern; Rr. доквасить, доквашивать.

DOKWITNAC niak. idnt., Dokwitać ndk., Dokwitywać kontyn., na schyłku kwitnienia bydź, kwitnienie dokończyć, abblühen, zu Ende blühen. Lata drugiego na dokwitywaniu zboża, zjeżdża się żołnierz. *Krom.* 330.

DOŁ, - oś, m., Dołek, Dołeczek zdrbn., wtłoczenie, wkleślina, zapadlina, wykopanie, wybóy, isma, pieczara, loch, gruba, die Grube, das Loch; Bh. dul, dołu, dulek; Slo. dol, dolek, dolik; Sr. 1. dohw, dohčij; Vd. dul, dou, dolina; Crn. dule; Cro. dól decliuitas, descensus; Sla. dól, dolina; Eccl. dołb, jama; Rr. dołb, jama; Sor. 1. vama, vama; Sr. 2. jamma; (cf. Ger. Doble, Dole, Dolle, Tolle; Suec. Lull; Angl. Till; Lat. med. dola; Nie dets. Daal nizko; Bh. dole, Compar. dolegi). Gruba albo dól ku przesadzaniu szczepów, iedną stopę głęboki. *Cresc.* 397. Ślepy ślepego w dól wprowadzi. *Sekl.* 74. Kto chce upornie w dól, ieszcze go popchni. *Cn. Ad.* 371. Węgle w doły, czyli iak dawniey nazywano, w iamki kładziono. *Czack. Pr.* 2, 179. Dól suchy, bezwodny Ec. cykodól, Górniczy nim do rudy przyi. dól

dól bić muszą, zaczęm gdy dól blię, ze skarbu im osobno płacą. *Os. Zel.* 48. Dól kruszcowy, kopalnia, Sr. 1. łoparfa vama; Hg. banya). Zwierzęta dołem łowią, zwłaszcza wilki. *Cresc.* 639. Rr. впадина. Na wilka kopią się doły. *Kluk. Zw.* 1, 400. Działają dól wielki, iak studnia; ten dól na wierzchu przykryją chrostem; w pośrodku onego dołu będzie pal, na którym zawieszę gęś, prosię i t. d.; zwierzę tedy bez ostrożności na niego idąc, przez chroft na dól przepadnie. *Cresc.* 640. Rr. волковня. Zład przysłowie: zląkl się, i już rad nierad, iak w wilczym dole, trzymał się słupa. *Kras. Dor.* 86. (cf. wilcza pukora). W jednym dole wilk z kozą zgodnie siedzieć będą. *Gemm.* 350. Nie życzę wilków spuszczać z dołu. *Pot. Arg.* 184. W fortyfik. wilcze doły, dla przeszkodzenia nieprzyjacielowi, żeby się nie zbliżył, dwa lub trzy rzędy dołów, do 6 stop głębokości mających, okrągłych lub czworobocznych. *Łęsk. Mier.* 96. - Doły lub dołki pod kim kopać, siatki lub sidła zastawiać, zasadaki, samolówki kładź, zgubę mu gotować, einem Gruben graben, Fallen stellen, Schlingen legen. Kto drugiemu dól kopie, sam weń wpadnie. *Cn. Ad.* 213. Sior, fdo bruchemu gamu łopę, sam do neg wpadn'e. Który kopa dól drugiemu, wpadnie sam weń. *Radz. Prov.* 26, 27. Zazdrości wszędzie pełno, ieden pod drugim dól kopa. *Modrx. Baz.* 46. Rr. не копай другому ямы, самъ ab не скорбе попадешъ. Od słego na się bywa dól kopany. *Wad. Dan.* 144. Wykopał dól, i sam weń wpadł. *Sł. Dz.* 1001. Gotował pomitę i dól na zerchnienie jego. *ib.* 747. Myśli, iak ię w ięj własny dól wegnąć. *Pot. Arg.* 380. Kto sobie ufa, niech się dołu boi. *Sł. Zyr.* 2, 407. §. Dól, grób, die Grube, das Grab. Jeden dól równie mędrca polityka, i nieuka. *Zab.* 13, 245. On, i We Pani, i ia, me dzieci posopolu, Nim się sprawa zakończ, poydziemy do dołu. *Tręb. S. M.* 42. (zamrzemy). Praczywszy pięciu mężów baba, Na szóstym w dól poieżdza. *Gaw. Siel.* 369. Z iednym w dól, z drugim w dom. *Rys. Ad.* 78. albo: z iedną w dól, z drugą w dom. *Cn. Ad.* 1330. (po śmierci małżonka lub małżonki zaraz o nowem zamysłać małżeństwie). §. Dól, mieysce niższe, nizina, der untere Theil, der Untertheil, das Untere. Przybliżył się już Jezus ku dołowi góry oliwney. *Sekl. Luk.* 19. not. ku seściu, schodowi, er näherte sich dem Abhange des Berges. (cf. dolina). - Dól budynku, część jego przysiemna, nad którą piętro, das Erdgeschoß; Rr. подкабътъ, подкабътеуб. (ob. spód). Dól, spód, grunt, dno iakięy rzeczy, der unterste Boden, der Grund. Aż na dól spadł. Dociągnął do samego dołu beczki, i ani kropki wiaa w nięj nie zostawił. *Ld.* Dól okrętu, der Schiffsraum. - §. Z przyimk. Na dól, ku dołowi, do dołu, w dól = niżej, nach unten, herunter, hinunter. (oppos. wzgórze, do góry, na górę). Bh. dołu; Vd. dołtai, na adol, pruti spodnemu, posdolnem, dolsem, dolse, semdol, todou, doutai, po dolnem, dołu; Crn. doli; Sr. 2. dołoi, dolei, dołoišah, dołoiše; Sr. 1. dēhle, dēle; Rr. dołu, внизъ; Ec. dołb, dołu, внизъ, ижд, ижд. - Z dołu (oppos. z góry), ku górze, von unten, von unten herauf; Bh. zdulu; (Vd. dolei = pod); Vd. spoda; adolei; Crn. sdol, sdolej, doli, odadol, odsdul; Croat. sdole, odadola; Rr. снѣзу. Łacno w dól, z dołu niełacno. *Cn. Ad.* 414. Wszystkie ciała na dól się m. i. a.

ogień w górę. *Petr. Ek.* 48. Co wyżej nie może, toczy się na dół. *Pol. Arg.* 510. Przyszedszy do doskonałości, inż nie inszy progres tylko do dołu. *Psalm.* 77. Z góry na dół, *Tward. Wl.* 138. Wszystkie się rzetę, iak powiadają, z dołu na górę a z góry na dół mieszały. *Baz. Hł.* 27. von unten nach oben, und von oben nach unten. Gdy skórę bżową na dół skrobą, dołem purguie, gdy ku górze górą wywodzi. *Goff. Ek.* 163. Bez skrobany ku wierzchu od dołu wierzchem purguie; zaś gdy się na dół skrobie, tedy też ku dołu wilgoci zwodsi. *Cresc.* 454. Głową na dół wisieć. *Mon.* 70, 745. Zmieszał się cały, na dół spuścił oczy. *Zab.* 15, 402. Spuszcza oczy w dół. *Xiadz.* 52. er schlug die Augen nieder. Waszyscy umilkli na mowę strasliwą J z wylęknionym na dół poszli okiem. *P. Khan. Jer.* 266. (oczy spuścili). Pokrewieństwo na dół idących, *descendentes*, iako są syn, córka, wnuk. *Szczerb. Sax.* 115. in absteigender Linie. *oppos.* w górę idący *ascendentes*. Na dół prowadzę *Ec.* nizwojdu *Gr.* καταβύσσας, na dół prowadzący *Ec.* nizwojny *Gr.* καταβύσσος. Na dół rzeki leżący, nizny *R.* nizowyy, понизовый. W żegludze: na dół idź, płynąć statkiem razem z wodą. *Magier Młr.* (*oppos.* do góry, w górę, wzwodę), *Stroh* am abwärts, mit dem *Stroh* hinaunter. Na sztukach legumin tyle przysposobić trzeba, ile na dół i na górę wystarczyć może. *Haur. Ek.* 271. *Fg. tr.* na dół iść, spadać, zniżać się, maleć, abnehmen, fallen, sinken, Berg unter geben. Kredyt ich szedł od tego czasu na dół. *Kłok. Turk.* 117. Ubywa go, na dół idzie, *denascitur homo.* *Cn. Th.* 1172. Zyte coraz na dół zstępuje. *Dwor. G.* 3. (w cenie upada). - Dołem (*oppos.* górą, wierzchem), dolną drogą, *unterwärts*, *unterhalb*; *R.* низомъ. Sok ten z żołądka wychędaża, dołem ciągnąc. *Syr.* 1432. Korzeń ten wietrzności w cieie zamknięte tak górą iako i dołem pędzi. *Syr.* 438. Trunek purgujący dołem i górą. *ib.* 164. *Fig.* Dołem lepiący; nizkie rzeczy bezpieczniejszy. *Cn. Ad.* 197. (cf. kto na równi padnie, nie bardzo pocznie i wftanie snadnie. Na wysokie góry, domy, Rade często bią gromy. Podleż, gdzie nie przekoczyz). - Na dole, na ziemi, na spodzie, na dnie, niżey czego, pod czem, *pr. et fg.* unten, auf der Erde, auf dem Boden; *Slo.* dolu; *Vd.* spoda, tadle, tedle, adolei. spodaj; *Sta.* doli; *Sr.* 1. schlesn, bellach, spode; *Rg. et Cro.* doli). Gdy iuż trupem prawie sam na dole leży, pod sobą przecię Turków kole. *Susz. Pies.* 3. G. 4. Nie chcę i myśleć o fortuny kole, Byłem na górze, byłem i na dole. *Zab.* 16, 94. *Kras.* Mężniejszy baba na górze, niż najlepszy rycerz na dole. *Budn. Ap.* 122.

Pochodz: *doleczek*, *dolek*, *dolina*, *dolisty*, *dolny*, *dolnowaty*, *dolkowacieł*, *nadolny*, *padol*, *padolek*, *wydołać*, *zdolać*, *zdolny*, *zdolność*, *udolność*, *udolny*.
DOLA, i, ż. położenie, w którym się kto znajduje, stan, powodzenie, los, udział, losy, die Lage, in der man sich befindet, der Stand, Zustand, das Schicksal, Los, das einem zu Theil wird, sein Theil; *R.* et *Ec.* доля, частъ діал, część, udział; *Etym.* dzielić, dział, *R.* pázdoby bonowanie). Prsdkowie nasi na téy tu osiedli ziemi Pułg krainę, A za boską wolą Wzięli

tę dolą. *Petr. Hor.* 2. R. 3. „not. kondycyą, obęście, gnarowanie“). Ze dola nasza mylnym idzie szykiem, w sobie niechybną przyczynę nosimy, Płaczem na losy, a takie mieć chcemy. *Zab.* 11, 32. Dla wsparcia ludzkiej doli, bóg wam dał królować. *Zab.* 9, 116. *Zab.* O niefortunna śmiertelnych doli (dolo!), O godne litości plemię, Jakikolwiek los twój, iadem on zatruty. *Zab.* 13, 239. Nie opuszczay mnie w téy oplakaney doli. *Teat.* 50, c. 71. §. Dola, pomyslnosc, szczęście, fortuna, Glück, glückliches Los, *oppos.* niedola, nieszczęście, Unglück, Unheil. Tu jedną u mnie Bóg wiarą, Dola czy z nami niedola, Bądź iego wola. *Kniaz. Poez.* 1, 99. Człowiek dobrych obyczajów i nauką zalecony, znajdzie swoją dolą. *Xiadz.* 239. Doznałem, co to pędza, czemu co niedola. *Dmoch. JI.* 2, 178. *Ec.* злоключи́мство. Rozpras zostaje w ostatniy niedoli. *Kras. Mysz.* 56. *Ec.* злоключи́мствую, *Gr.* δυσχῆς.
DOLAC *cz. dk.*, dolecie *Fut.*, Dolewać *kontyn.*, lejąc dopełnić, przyczynić, zugießen, voll gießen; *Bh.* doliti, dolil, dolegi, doliwati; *Vd.* doliti; *Cro.* dolevati, nadolevam; *Ross.* долить, долить. Gdy kto miał niepełną, doley wołał podczaszy. *Wad. Dan.* 114. Trzeba pod miarą lać, aby beczki nie były przelane, ani też niedolane. *Cresc.* 341. Dabany te nie mają być dolewane wierzchu, aby się nie zatchnęły. *Cresc.* 345. §. *Intrans.* przylać, zbytynie w siebie lać. vollends hinein stürzen; in sich noch immer mehr hinein gießen, ohne Aufhören saufen. Daiesz im pić, a iuż iuż dolewać nie mogą. *Opal. Sat.* 20. Smieszna rzecz, brać na laxowanie, a objadać się, lub też dolewać. *Perz. Lek.* 340. Dolac w pałkę, z upić się. (*ob.* Dolewacz, dolewayko, dolówka). §. Dolac się czego, dolewaniem otrzymać, nabydź, ściągac na się, durch Zugießen bewirken, sich zugießen. Omdlała księżna, i nierychto iey się dotarło, dolano. *Gorn. Dw.* 71. (lejąc wodki, octy otrzeźwiono).
***DOLAC** *intrans. ndk.*, zdolywać, podolywać komu, wyrównywać, proflac komu, einem gewachsen sein, ihm die Waage halten. W czasie tym niedolaiecego upornie wruszonym kłopotom konsula. *Falib. Fl.* 163.
DOLACIC *cz. dk.*, dobić lat. *X. Kam.*, die Latte vollends anschlagen.
DOLADOWAC, *F.* doładnie *cz. dk.*, do pewnego kresu, więcy ieczszce, lub należycie naładować, obciążyc, noch mehr hinzuladen, vollends beladen, die vdlige Ladung geben; *R.* догружать, догружать. Niedoladowana wpadłszy między flagi łódź, to tam, to sam chodsi, dla zbytney lekkości. *Zebr. Ow.* 32.
DOLAIAC, *F.* dołaie *cz. dk.*, przestać laiac, skończyć laiac, vollends ausschelten, zu Ende schelten; przydadź do laiania, albo wylaic w ostatnim stopniu, że nie można bardziy, noch mehr schelten.
DOLAMAC, ***DOŁOMIC**, *F.* dołanie *cz. dk.*, Dołanie *Pr.*, Dołamywać *czll.*, do reszty złamac, ulamac, przełamac, vollends zerbrechen, vdlig abbrechen; *Bh.* dolomiti; *Sr.* 2. dolamach; *R.* доламать, доламывать. Trzciny nałamaney nie dołanie, ale ią ukrępczy. *Sł. Kaz.* 14. *Bibl. Gd. Jes.* 42, 3. Bóg mój nałomiony nie dołamał trzciny. *Groch. W.* 206. *Birk. Ex. A.* 2. b. *Slo.* coś' ti spicil, to ten zmajidil a dolomil. *§. Dołomic komu, dokuczyt, dogrzać do ostatniego, einem zu-

sehen aufs äußerste. Zygmunt Moskwę wołował i Tatarów gromił, Wołochom także w ziemi ich dołomił. *Stryk. Gon. L. 2.* Gdy Wołochom dołomił Machmet, wszedł z niemi w braterstwo. *Weresz. Pob. D. 1. Stryk. Tur. E. 3.* Zły tyran w przymierzu Wenetom dołomił, Metonę wziął. *Stryk. Tur. F. 5.*

DOŁATAC *cz. dk.*, do reszty połatać, vollends zusammen fügen; *Rg. dokarpiti. Zrn. Post. 3, 738. b.*

DOŁAZI *ob. Doleźć.*

DOŁCZYNA, y, ż. dołek iaki taki, eine schlechte kleine Grube, ein Grabchen. Chyłkiem umyka, zagrzebszy dołczynę, *serobibus operis. Zebr. Ow. 273.*

DOLEC *ob. Dolez, Dolegać.*

DOLECIEC, F. doleci *cz. dk.*, Dolatać *ndk.*, Dolatuie *Pr.*, Dolatywać *czfl.*, lataniem stanąć gdzie, polecieć aż do kresu, dobić gdzie skrzydłami, bis wohin fliegen; *Bh. dołjtmauti, dołjtl, dołjtnu; Sr. 1. doletju; Rg. doletjetiti; Cro. doleteti; dolechom, doletavam, Dl. et Bs. doletiti; Rs. dolembms, dolemám.* Gdzie szkapa nie dołkoczy, pewnie ptak doleci. *Jag. Gr. A. b.* Gryf gdzie nie dojdzie na nogach, na skrzydłach doleci. *Pot. Pocz. 563.* Słońca nigdy nie doleci sowa. *Rey Wiz. 115.* Złoty orzeł wszędzie doleci. *Cn. Ad. 834.* §. Doleciec *niak.*, dopaść, ślecieć aż gdzie, bis wohin fallen, hinunter stürzen. Wrzucono ich do iamy lwicy; a ieszcze nie byli dolecieli do dna iamy, wszystkie kości ich lwi połamali. *Budn. Dan. 6, 25.* (pierwiy niż dopadli do dna. *Bibl. Gd.*). §. Dolecieć kogo, doścignąć, (erfliegen), fliegend einholen, erreichen. Sokół kuropatwy dołeciawszy, porwał ją. *Ld. - Fig. Szpada moja iuz serca iego dolatywała. Teat. 12, 105.* dochodziła, dopadała, mein Degen eilte, drang schon bis in f. §. Dolatuie mnie co, dochodzi, dosięga, es fliegt mich etwas an, erreicht mich, dringt bis zu mir. Doleciał mnie sły zapach, choć zdechlina daleko leżała. *Off. Wyr. A* nie tylko to mego dolatuie ucha, Każdy między pospółstwem tych się mów nasłucha, *Min. Ry. 2, 182.* Dolatały tym czasem różne wieści biskupa. *Nar. Hst. 4, 109.* Już mnie ta dołeciła nowina niesmaczna. *Morszt. 164.* Jeśli odgłos dzieł naszych was kiedy doleci, Czyż możecie z nas poznać, żeśmy wasze dzieci! *Kras. Sat. 14.* Nieprzyjaciela pierwiy boiaźń, niżeli orzeł Polski dołecił. *Karp. 4, 36.* Niech też wady, aby choć czwarta (szklenica) mnie od was doleci. *Dzwon. Stat. A. 4.*

DOLECZYC *cz. dk.*, zupełnie kogo wyléczyć, uzdrowić, dogoić, dokurować, vollends auscuriren, vollends gesund machen. Doktor go zaczął léczyć; ale on się sam dołeczył. *Off. Wyr.* DOLECZYC się kogo, czego, zaimk. lécząc dokazać, do zdrowia przywracać, durch Curiren bewirken, wieder herstellen. Léczył go zawsze, i nie mógł się go dołeczyć. *Off. Wyr.* - Léczaniem nabywać, durch Curiren erwerben. Dołeczył się wielkiego majątku, a przy tym wielkiy sławy. *Ld.*

DOLEDZ *ob. Dolegać.*

DOŁĘGA *herb.*, w polu błękitném postawiona iak brama podkowa srebrna, na której barku krzyż złoty, a przez spodek iey strzała idzie; w helmie skrzydło sępie strzała przesłrzelone, *Kurop. 3, 12. ein Wappen. cf. Dołęka, of. niedołęga.*

DOLEGAC *niak. kontyn.*, Doleżeć *dk.*, leżeć aż póty, liegen bis an, bis zu einem gewissen Zeitpunkte; *Bh. dolejeti, dolejju, dołjham, dołcham; Sr. 1. dołjham, dolejem, doleju.* Przyjechawszy, iadły co; ano niemasz ognia, Podobno tak o głodzie dołezemy do dnia. *Key. Wiz. 72.* Dolegać = dolegać sobie = wylegać się, do woli swoiey odpoczywać, recht nach Belieben austrasten, faulzen; *Sr. 1. dołjham, usque ad satietatem me quieti trado.* Dobry rycers, dla rzecsy pospółtety gardliwie, nie dosypiając, ani dolegając. *Glicz. Wych. K. 8.* Kto chce żyć z swoiey pracy, dolegać nie trzeba; abo więc nie dolegać, abo nie doładać. *Pot. Pocz. 276.* - Dolegać do czego, quoad locum, Rykać się z czém, duchodzić do czego, przyławać, bis wozan hin liegen, daran anliegen, angrängen, sich bis dahin erstrecken. Grunta moie do twoich dolegają. *Tr.* Owo mu doległ nawal srogi głowy z usły. *Zebr. Ow. 310. super ora caputque crevit onus.* II. Dolegać, Dołegać, kogo, transit. *kont.*, Dolec, Dolez, doległ *dk.*, Dołęgać *idnt.*, dołęże *Fut.*, sprawiać w kim czucie przykre, uciskać kogo, hart auf jemanden liegen, schwer auf ihm liegen, ihn drücken, bedrücken, ihm zusehen, ihn hart anliegen, anliegen. Dzień - li na niebie świecił, noc - li wstała, Twoia mię ciężka ręka dolegała. *J. Kchan. Pr. 42.* Jzby ten podatek iednako wszystkie doległ, wszystkie wywobodzenia od niego znosimy. *Vol. Leg. 2, 667.* Kto iadu tego oberwie, dolec go musi nie po malu. *Oczk. Prz. 2.* Gdzie kogo dolega, tam i ręka sięga. *Cn. Ad. 238.* (gdzie boli, tam ręka; gdzie miło, tam oczy). Nie dolega cię znać. *Cn. Ad. 575.* (nie czuiesz). Króla nie wiem co dołęże, iesli go to nie boli. *Orzech. Qu. 104.* Rozumieją, że kto dobrze iada i dobrze piie, tego nie dolegać nie może. *Perz. Lek. 347.* Jeśli uraz iaka dolega kogo, gadaycież. *Birk. Zyg. 31.* Dolega mnie mocno twój žal. *Teat. 5, 146.* (er geht mir zu Herzen). W niebie iuz żaden niedostatek nie dołęże nas. *Gil. Post. 284.* Tam iey ani mól ruszy, ani pleśń dosięże, Ani wiek wszystkokrotny starością dołęże. *J. Kchan. Dz. 174.* - DOLEGANIE, dolegliwosc, ucisk, die Bedrückung, das harte Anliegen, die Last. Widziałem iey umartwień skrytych doleganie. *Teat. 46, 33.* DOLEGAC się *zaimk. kont.*, Doleżeć się *dk.*, leżeć do pewney pory, dostawać leżeniem, do pory przychodząc przyzwoitety, dożyżrewać, bis zu einem gewissen Punkte liegen, die gehörige Zeit ausliegen, abliegen, durch liegen reif werden, tauglich, brauchbar werden. Niesspuly, owoc ten długo nie żrzeie, niegdę się dołęży, iakoby gniki. *Sien. 212.* Gruski to bardzo smakowite, kiedy się dołężą. *Tr.* Jeszcze się to wino nie dołęzało. *ib.* Dadź się dołężeć owocowi. *ib.* Trzeba dwa gnoiniki mieć, abyś gnóy stary wywoził na rolę, nim się on nowy dołęży. *Cresc. 81.* §. *Transit.* dołężeć się czego, leżeniem nabawić się czego, otrzymać co przez leżenie, sich etwas erliegen, liegend erlangen. Nie dołężymy się wiecsnego królestwa; trzeba służyć a ochotnie P. bogu, iesli chcemy w niebie dziesidycyć. *Hrbst. Nauk. K. 2, 6.* Sławy dobréy rycers się doma nie dołęży; trzeba się iey dobić. *Biel. Kr. 162.* DOLEGLIWOSC, DOLEGŁOSC, DOŁĘGŁOSC, sci, ż., co kogo dolega, doymniące czucie, cierpienie, ból,

schweres Zuliegen, Drangsal, Leiden, Schmerz, Noth, Plage, Kreuz; *Bh.* dulejitoſt; *Vd.* nadleahtru, potesha, pazhka, natosha, poskerbauſt). Woli drugi cierpieć, niż żeby miał przed kim dolegliwości wypowiedzieć swoie. *Gorn. Sen.* 159. Doległość ciężka serca dotyka. *Czachr. Tr. b. 4.* Powiadał mu swoie doległości, *P. Kchan. J.* 169. Woyny, głody, mory, powodzi i inne rozmaite doległości, któremi nas bóg nawiedza. *W. Poſt. W.* 15. Narzeka na dolegliwości starości. *Prot. Kont. A. 2.* Ty mnie chciej wspomoc w moiej doległości, Boże litości! *J. Kchan. Ps.* 18. Cierpliwość wielką w doległościach zachował, a swiaścza, gdy często głód i nędra cierpieć musiał. *Sk. Zyw. 2, 90.* Lekarkstwo to wszelakim doległościom jest ratunkiem. *Syr.* 13. Dolegliwość od drugiego, pokrzywdzenie, przykrość, kraywda, die Beinträchtigung, das Unrecht durch andere. Dolegliwości od sąsiadów równie ponosimy. *Star. Ref.* 162. Leszek ciemiężniki potężniejszy o dolegliwość i krzywdy uboższych surowie karał. *Krom. 219.* DOLEGLIWY, a, e, - ie *adv.*, dokuczny, dogryzający, uciemieźliwy, hart anliegend, drüdenb, schmerzlich, empfindlich; *Bh.* dulejitoſt; *Vd.* nadleahen, poteshen). Dolegliwie teraz czasu. *Tr. §. Passiv.* dolegliwy, doległy, dolegliwość cierpiący, znoszący, Be-drängniß empfindend, leidend. Posmaruj tym olejkiem dolegliwe miysce. *Tr.* Całowiek przygodami swemi albo swoich, nigdy albo rzadko, i to małemi, doległy, za bogu pode'nego uchodzi. *Petr. Et.* 40. (na którego rzadko albo nigdy doległości padły).

DOŁEK, - lka, m., DOŁECZEK, - cza, m., *xdrbn.* rzeczown. dół, eine kleine Grube, ein Grübchen; *Boh.* důlet, důlčel; *Sto.* důlet, důlit; *Sr.* 1. důlčel; *Sr.* 2. důlt, jamka; *Es.* долинка. Dółki, w olchowych kłodach wyrobione, w których tafelnicy formują banie wielkie. *Torz. Szk.* 52. Napuchłego ciała, gdy palcem natoczysz którą część, długo dółek trwa. *Comp. Med.* 289. Dółek okrągły *Rs.* лунка, луночка. Dółek w środku pod piersiami, *scrobiculus cordis.* *Kirch. An.* 5. die Herzgrube; *Bh.* důlet pŕni, ſrdčny. Dółek dionowy, *Bh.* důlet w blani. Dółek ospowy, die Podengrube, das Podengrübchen, Blattermal; *Vind.* Pika, ospowizhen snanik; *Rs.* шербина, шербинка, щедрина, шадрина, рябинка. Dółki po ospie na twarzy. *Krup.* 5, 442. Jak ospę goić, żeby żadnych dółków po sobie nie zostawiła. *Syr.* 1003. Pełni pozostałych od ospy dółków. *Mon.* 67, 870. ob. dziubaty. - Dółek oczny, die Augenhöhle. Znakiem suchoty, kiedy oczy w dółki wpadają. *Krup.* 5, 572. §. *Fig.* dółki czyli doły pod kim kopać, sidła naſt stawiać, zgubę mu gotować; jemanden Gruben graben, ihm Schlingen legen, Fallen stellen; *Rg.* důbſti tkomu jamau; *Rs.* наѣтомаша. Kędyć największą ufność pokazują, Dółki pod tobą zdradliwe gotują. *Paſt. F.* 262. *Rs.* наѣтъ. Często sam w dółki wpada, kto ie pod kim grzebie, Kto chce kogo oszukać, oszuka sam siebie. *Min. Ryt.* 3, 310. Dobrze to dawne nasze przysłowie powiada, Kto pod kim dółki kopie, sam w nie często wpada. *Jak. Bay* 132. *Ryt. Ad.* 23. *Pot. Zac.* 154. *Pot. Arg.* 61.

*DOŁĘKA, i, ż. moc, siła, gwałt, przemoc, (cf. dołęga, niedołęga), Macht, Gewalt, Uebermacht. Zgoła co ero-

gość może iadowita, Wszystko się to tu dzieje za dołęką. *Chroſt. Fars.* 293. Zaden zaſ śmiałą Zabronić mu tego nie ważył się ręką, Ani woyskową konać go dołęką. *ib.* 150. Dalej o męża, po ich karkach daley, Już to ostatnia zbóyców tych dołęka. *ib.* 255. Mnie-mał smok, że także miał mieć dołękę, Jako nad sgrają paſtwił się śmiertelną, widząc kniemu idącego Apollina. *Tward. Daf.* 18. Dołękę czego mam, *est mihi eius copia.* *Cn. Th.* z zapas, Worrath. Danaidy swych ma-iac młodzieńców dołękę, By lwice ciolków, rozdarłszy pasczękę, Przebóg szarpaia. *Hor.* 2, 96. *Kniaź.*

DOLESC ob. Doleżć. DOŁĘSTWO ob. Dołęztwo.

DOLEWAC ob. Dolać. DOLEWACZ, a, m. który dolewa, przelewacz, napełniacz. *Mącz.* der Zugießer, Wollgießer. w *rodz. żeńsk.* DOLEWACZKA, i, die Zugießerinn. DOLEWEK, - wku, m., DOLEWKA, i, ż. co się dolewa, der Zuguß, Zugußbier, Zugußwein u. f. w., Bierfülle, Weinfülle; *Bh.* dolewka, doljwka; *Vd.* dolitek, ponalitek, perlitek; *Cro.* nadolewanye; *Rs.* доливъ, доливка. Jakie chować piwo na dolewkę achtelów albo becsek. *Haur. Sz.* 162. Garniec zawiera całów 51, z których dwa na ubytek przez podróz likworu i dolewkę onego odtrąciwszy, zostaje cali 49. *Vol. Leg.* 7, 632. DOLEWINA, y, ż. żelazo dolewane do gęsi w hucie, Zugußeisen. Stępa ma być dolewina lub stałą dobrze zahartowaną okuta. *Torz. Szk.* 285.

DOLEZAŁY, a, e. do pory swojej odleżały, wyleżały, ausgelegen, bis zur rechten Zeit gelegen. Owoc dobrane doleżały. ob. Dolegać.

DOLEZC, - laſi, - leźli, *F.* dolezie cz. *dk.*, dolezić *ndk.*, iazać gdzie dóysź, dowlec się, dotolepać się, degramolicć się, bis wohin kriechen, bis wohin klettern, ſich bis wohin mühsam durcharbeiten, *Bh.* dolezi, dolezi, dolezu; *Vd.* doleſti, saleſti; *Cro.* doleſati, doleſtejem; *Rg.* dolasiti; *Rs.* долѣсамъ, долѣсамъ, долѣсамъ. Nad maytka tego nikt reie doleść pŕedſzy J spuścić się po linie na dół, nie był ręczszy. *Ow. Ow.* 129. Drzewa, co wysoko na ſkale ſtoi, żaden doleść nie może. *Weresz. Regl.* 106. *Rey Zw.* 49. Pies obżarty ledwo dolezie do barłogu swego. *Rey Zw.* 49. Holoformy dolezi a dobył każdego zameczku ich. 1 *Leop.* 2, 12.

DOŁĘZNOSC, ſci, ż., DOŁĘZTWO, DOŁĘSTWO, a, n. (ob. dołęka) mocność, zdolność, die Kraft, die Macht. *oppos.* Niedoleżność, Niedoleżtstwo, słabość, bezsilność, die Ohnmacht, die Kraftlosigkeit. Gorszych się rzeczy chwytac, z naszego pochodzi niedoleżtwa. *Bardz. Boe.* 14. Chryſtus prawdziwe niedoleżności znoſił i boleſci. *Salin.* 4, 22. DOŁĘZNY, DOŁĘZLIWY, a, e, - ie *adv.* równy czemu, zdolny, podolywający, kräftig, mächtig, gewachsen einer Sache. Jest ieszcze w Rzymie mężny Jcył i przy odwadze Numitor dołęzny. *Min. Ryt.* 2, 202. Na cóż mi się przyda moc z władzą potężną, Jeśli serce zholdować iey nie jest dołęzną? *ib.* 206. *oppos.* niedoleżny, niedoleżliwy, niewydoływający, bezsilny, nicht gewachsen, ohnmächtig. O starości niedoleżna, zdradzasz siły moie. *Teat.* 13, 87. Gdyby który był niedoleżny, to jest, ślepy, głuchy, niemy. *Szczerb. Sax.* 204. Nie tylko przebranych, ale też i chromych, ślepych a niedoleżliwych, to jest, wiersze niedoleżających, do siebie wabi. *Rey Paſt. N:* 4.

DOLICZYC *cz. dk.*, *Doliczać ndk.*, do odliczonego przysławiać, noch mehr hinzu zählen, hinzu rechnen, zugeben; *Rz.* досчитывать, дочислять. Prokuratorom, aby jego rzecz wygrali, nie żalnie doliczyć i dosypać. *Glicz. Wych. N. 3. b.* Doliczać, z pełną liczyć, liczby dopełniać, voll zählen, richtig zählen. Kradną, którzy nie domierzą, nie doważą, nie doliczą. *Karnk. Kar. 353.* - **DOLICZYC** się *zaimk.* znajdować liczeniem, dorachować się, abzählen, durchs Zählen finden, entdecken, erfahren. Doliczycie się, a patrzcie, kto poszedł od nas; i doliczyli się; ano niemasz Jonatana. *Budn. 1 Sam. 14. 17.* (wywiedźcie się, *Bibl. Gd.*). Sławny ten bogacz w majątku swoim prawdziwego szczęścia doliczyć się nie mógł. *Zab. 13. 206.* *Rz.* недожётся, недочислять, er konnte sich des wahren Glücks nicht erfreuen, (nicht erzählen); er konnte es nicht durch Rechnen und Zählen finden. **DOLICZNIK**, a, m., *Arytm.* największa liczba większą dopełniająca, complementum. *Tr. die Completirungszahl, Zusatzzahl.*

OLINA, DOLIZNA, y, ż., **DOLINKA**, i, z. *zdrbn.*, kray nizki i równy, pospolicie między dwiema górami leżący. *Wyrw. G. 13.* nizina, padół, das Thal; *Bh.* dolina, dolist, audoli, aujlabi, aujlalina, jleb; *cf.* żlob; *Sto.* dolina, udol; *Sor.* 1. et 2. dol; *Vd.* dollina, dolina, dul, jarek, puaniaja; *Carn.* dolina; *Sto.* dól, dolina; *Cro.* dolica, dolienicza, jarék, klanycéz, klanychéc; *Di.* dolina, prodol, dolinica, klanchacs; *Rg.* dolina, doliniza, prodol; *Br.* dolina, dolać; *Rz.* долина, ложничка, ложница, ложничка; *Ec.* долина, долинка, юдоль, юдолье, раздолье, плоское место, удоль, удолье, подгорье, дёрб (2. долина, даяна дул). Dolina niemal około wszystkich góry szła. *Warg. Cez. 234. Warg. Wal. 312.* (Niema góry bez doliny *Vd.* ni planino bres doline). Dolina głęboka *Rz.* падб. Mieszkający na dolinie *Vd.* dolinzi, dolinaryi, Thallenste, Thalbewohner. Ta płaciu dolina. *Mon. 68. 305.* ten biedny świat, das Thrauenthal. Dolina Jozafat. *W. Poß. W. 260.* tamten świat, Iono Abrahamowe, jene Welt. Zgromadzi bóg wszystkie narody, i sprowadzi je na dolinę Jozafat. *Pociesz. Hom. 52.* O ofiarę, i jeśli źle, tam się rozprawimy; Gdy na Jozafatowej dolinie staniemy. *Łącz. Zw. 34. §.* Miejsce wklęsłe, dól, dołek, eine Vertiefung, eine Grube. Gdzie mu kość w stawu wyskoczyła, tam dolinę znaczną uczyniła. *Pasz. Dz. 37.* Dolina ręki ob. dłoń *Bh.* dlan, gu. dolina rusz. - Dolina rśczna, koryto, nurt, łożo, das Glasbett. Odmień się świecie! nową niech idzie doliną Dunay, nowe Don niech odbiera drogi. *Bardz. Tr. 439.* - Na dolinę, na dól, niżey, nach unten, hinab, hinunter. U Turków niemasz sromoty, kiedy kogo z góry na dolinę przesadzą. *Kłok. Turk. 57.* degradują. **DOLISTOSC**, ści, ż. wklęsłość, nizina, padół, die Höhlung. **DOLISTY**, a, e, pełen dolin, pełen dólów, lochowaty, dolkowaty, thalig, voll Thäler, voll Gruben, Röhren; *Vd.* dolinaft; *Ec.* долистый, *Rz.* долинный, ложниноватый, ложниноватый. Pobili uciekających dolistemi miejscami, 1 *Leop. Joz. 7. 5.* (z przykrych gór. 3 *Leop.*). **DOLISKO**, a, n. dól brzydki, eine häßliche Grube. Kaluże i doliska. *Wolszt. 13.* **DOLIWA herb**, w polu błękitnym na wstędnie szeroki

biały, z prawej strony od dołu ku lewej w górę idący, trzy róże pełne. *Kurop. 3. 12.* ein Bappen. **DOLIZAC**, F. doliże *cz. dk.*, do pewnego kresu, lub do końca polizać. bis wohin befehen, vollends befehen; *Sr.* 1. doliżu, doliżamy; *Rg.* doliżati. **DOLKNAĆ** *cz. dk.*, *Dolykać ndk.*, ze wszystkim polknąć, vollends hinunter schlucken. Trochę ieszcze nie dolknąwszy, oczy mu iuchą z kaszą zalała linąwszy. *Zobr. Ow. 119.* neque adhuc epota parte. **DOLKOWACIEC** *niak. ndk.*, zapadać się, wklęsnieć, dolkowatym się stawać, höhl werden, Gruben bekommen. Nizeli krosty schnąć zaczynają, po dobrém zehranu dolkowacieją, to jest, dolki się w środku ich stają. *Krup. 5. 532.* **DOLKOWATOSC**, ści, ż. lochowatość, die Schwärzheit, die Höhlung. Między wyrostkami w czasie jest dolkowatość, siedłem Turcekiem mianowana. *Krup. 3. 42.* **DOLKOWATY**, a, e, - o *adv.* wklęsły, lochowaty, grubig, eingefallen, höhl, geböhlt; *Vd.* jamost, jamoviten; *Bh.* dulkowaty dziubaty); *Rz.* гербиноватый. Ręką dolkowato złożoną czerpał i pił wodę. *Pilch. Sen. list. 3. 55.* - *Bot.* Liście dolkowate *f. lacunosa*, gdy marzszaki wypukłościami swemi do dolnej powierzchni obrócone, a tём samém na górnej dolki formują. *Fundz. 2. 32.* **DOLNY**, a, e, od dołu, Gruben; aus der Grube, od spodu, niski, niższy, unten, niedrig, unter; *Bh.* doluj, doleggi, doleni; *Cro.* dolne; *Cro.* dolnyi, sdolnyi; *Br.* dogni; *Rg.* dogni; *Sr.* 1. vesheni, veshan; *Rz.* дольный, нижный; *Ec.* надолный. Dolna woda zawsze mętna. *Tr. Grubenwasser.* Dolny, *oppos.* górny, der untere. Dolna wieża, kara kryminalna, różniąca się od górnej wieży cywilnej. Dolna wieża na łokci 12 głęboka była. *Ostr. Pr. Cyw. 1. 381.* (cf. dno wieży), der untere Thurm, das Criminalgefängnis im Burgverließ. Ziemia górna i dolna. 3 *Leop. Jud. 1. 15.* (wierschnia i niższa, 1 *Leop.*). Od położenia kraie sowią się górnymi i dolnymi. Kraje między górami lub przy górach leżący nazywa się górnymi, a kray gór nie mający, dolny; stąd Szląsk górny i dolny, Oberrhein, Niederrhein; część jakiego kraju blisko źródła rzeki leżąca, nazywa się górna, a ku ujściu zbliżona, dolna; stąd górna i dolna Saxonia, Ober- und Niedersachsen, od Elby; kraie bliskie morza są dolne, a oddalone od niego górne; stąd górna i dolna Normandia. *Wyrw. G. 13.* *Dolny Niemiec: Niederländer, ein Niederländer; *Vd.* dolenz). Książki Erazma Reterodama, Niemca dolnego. *Eraz. Joz. i i. §. Moral.* dolny, niski, uniżony, pokorny, niedrig, unterthänig, demüthig. Im ci co wolniejszy, tём się staw dolniejszy. *Rys. Ad. 19. In malam part.* Dostarki suchawość w dolnym rodzaju sercu. *Tr.* w podłym, in e. schlechten, niedrig denkenden. *Post.* dolny, tøy tu doliny, ziemski, doczesny, irdisch, zeitlich, dieses Erdenball. Porzuc dolne rzeczy, a o niebieskie się postaraj. *Tr.* **DOŁOMAN, DOŁAMAN**, u, m., **DOŁOMA**, y, ż. kurтка zwierzechnia Węgierska, ein ungarischer Dolman; *Hg.* dolmány, kurta ruha, dolmányotka; *Cro.* dolama, kratka halya, dolamicza; *Rg.* dolamma; *Sto.* dollama; *Di.* doliman; *Br.* dolama, dolamiça). Dziś, co kurta, to dołoman; co chłop, to dragan. *Dwor. H.* Zwierzchnią dołomę; którą miał na zbroi, Pokłoto na nim, że za

nie nie stoi. *J. Kchan. Jer. 251. Waffered. Wszy-*
scy tam noszą długie dołomany aż do kostek. Passk.
Dz. 122.

DOŁOMIC *ob.* Dołamać.

DOŁOT, u, m. dolecenie gdzie, dodanie lotem, dopęd, dopad, dokonanie lotu, *das Bisshinsiegen, zu Ende Fliegen, Anfliegen, der Hinflug, Anflug.* Już była ptaszyna na dolocie do gniazda, kiedy ją śmiercionośny belt zabił. *Off. Wyr.* Któż świecą tak wysoko cnoty, By w nie słów ludzkich strzeliście dołoty Nie ugodziły szych ust obmowami? *Mon. 71, 797.* Tak się z niektórych dołotu dorozumiewano. *Nar. Tac. 2, 419.* §. Miano charcie, od szybkiego dolecenia, *der Name eines Bindhundes, Fliegbin.*

DOŁOW, u, m. doławianie, dołowienie, kończenie i skończenie łowu, *das zu Ende Jagen, zu Ende Fischen, Hinzujagen, Hinzufischen.* §. Miano psa gończego, *der Name eines Hundes: Fangaus, Greiffzu.*

DOŁOWATY, a, o, na kształt dołów, pesen dołów, dołisty, grubig, *voll Gruben und Löcher.* Miejsca niskie albo dołowate. *Wolszt. 9.*

DOŁOWIC *cz. dk.,* Doławiać *ndk.,* łowów dokończyć, *zu Ende jagen, oder fischen, die Jagd oder das Fischen beendigen; Bh. dołowiti, dołowowati; R. долавити, долавлывати.* Dołowiwszy do wieczora powrócił do domu. *Ld. §.* Łowieniem przyczynić, *noch mehr hinzu fangen, jagen, fischen.* Nie miałeś ieszcze dosyć ryb, poszedł ich dołowić. *Ld. §.* DOŁOWIC się *zaimk. dk.,* łowieniem dostać, *erjagen, erfischen, erhaschen, fangen, erlangen; Vd. doribiti, perribiti, dobiti, perloviti.* Trzeba mu raz oszczepem ponowić, Aby się go tak już cale dołowić. *Paß. F. 236.* Potem aby się całego dołowić, Raz w nim śmiertelny znouwu ponowić. *ib. 199.*

DOŁOZ, a, m. miano charcie, *der Name eines Bindhundes.* Pędzi przez zwierzyńiec, a za nim capay, łapay, ścinay, dołoz, dwie amycze chartów. *Teat. 20, b. 52.*

DOŁOZENIE *ob.* Dołożyć. DOŁOZNY, DOŁOZLIWY, a, o, DOŁOZNIĘ, DOŁOZLIWIE *adv.* dokładny, dostateczny, *umständlich, ausführlich.* Chciałbym, abyś nie tak ogółem mówił, ale o każdej części osobno a dołożliwie. *Gorn. Dw. 120.* Wziąwszy ją na stronę czego się dowiedział, J co słyszał od ludzi, dołożnie powiedział. *Pot. Arg. 21.* Prawo o wszystkim dołożnie nie może rozkazywać. *Petr. Pol. 265.* (wyszczególniając, *en detail.*) Dołożnię o tém w księgach pierwszych Polityki. *Petr. Ek. 14.* Cokolwiek tak o szkodzię iako i o pożytku, w kontrakcie towarzystwa dołożnie mianowano, to ma być mocno trzymano. *Szczerb. Sax. 445.* §. Zupełny, doskonały, donośny, równy, wystarczający, dopadający, dosięgający, w miarę, podług miary, *vollständig, ganz zureichend, entsprechend.* Dołożna miara. *Dudz. 36.* Podział nie jest z pełna i dobry, kiedy nie dołożny. *Petr. Ek. 50.* Nie zda się ta przyczyna być dołożna. *Glicz. Wych. H. 6.* Niedolożnie. *Birk. Dom. 136.* §. Pilny, usilny, angestrengt, fleißig, emsig. Dołożną pracą opóźnienie się wetnie. *Off. Wyr.*

DOŁOZYC, F. dołoży *cz. dk.,* dokładać *ndk.,* dopełniać, dosadzać, domierzać, *vollends zulegen, voll legen, voll fallen, ergänzen; Bh. dołojiti, dołojim, dołodati; Vd. dołoshiti, doklasti; Cro. nadolásem; R. доложити,*

долагати, докласати, докладывати. Czego by czerwony słoty nie dowazał, aby ieden drugiemu monetą dokładał. *Star. Mon. A. 3.* (dopłacał, *zuzahlen, zulegen.*) Czego nie mógł mgły głos, nie mogło wołanie, Dokładały gesty ły i rękę łamanie. *P. Kchan. Ori. 1, 266.* Gdzie tylko człowiek pracy z pilnością przyłoży, Ostotka co samyślisz sam już bóg dołoży. *Star. Vor. D. 3.* Wolą pieniędzmi mieszków dosypować albo skarbów dokładać, niż dziatkom o rozum się postarać. *Glicz. Wych. M. 2.* Tyś tém jednem dołożył wierzchu dobrodzieństw twoich. *Nag. Cyc. 137.* Dobry to groź, co kopy dołoży. *Cn. Ad. 186.* *der das Eßes voll macht.* Komu rzeczy nie staie, słowy dokłada. *Cn. Ad. 356.* Kto nie dojrzy okiem, dołoży mieszkiem. *Pot. Jow. 2, 50.* Naiadłszy się, iak zobaczą iaki specyał, dokładają nim żołądek. *Haur. Sk. 500.* Maiąc się w iedzeniu na ostrożności, żeby miary nie przebrać, wołał nie dokładać. *Off. Str. 3.* (cf. doieść). Gdy ty będziesz mówić o to z nim, przyjdę ia za tobą, i dołożę a dokonam słów twoich. *3 Leop. 3 Reg. 1, 14.* (dorażę. *1 Leop.*). Sami nawet pracy w tém swoiey dołożyć obietnią. *Siem. Cyc. 24.* - Dokładać, dosadzać, dobiiać, doieżdzać kogo, *einem tüchtig zusehen.* Gdy podstarości kazał ćwiczyc Mačka, wóyt mu z serca dokładał, bo miał na niego zawziętość. *Off. Wyr.* W uczonym sporze Piotr Pawłowi tak dokładał, że ten nie wiedział co odpowiedzieć. *ib. - Venator.* Zranił się o kamień, łani dokładając. *Paß. F. 89.* goniać co żywo za łanią, doieżdżając ię, *hart verfolgen, hinter her nachsehen.* - Dołożyć, potwierdzić, *bekräftigen, bestätigen.* Proś odemnie co chcesz, a dam ci; i dołożył ię tego przysięgą. *1 Leop. Mar. 6, 23.* Dołożyć, dowieśdź, *beweisen, erweisen.* Tego też dokładają i te pisma, które do dziś dnia trwają: *1 Leop. pr. S. Hier. n. Ewan.* Tego i tém możem dołożyć, że tak dalej mówi: *.. Glicz. Wych. H. 1. b. Farn. pr. §.* Dokładać się kogo, znośić się z kim, radzić się kogo, *zasiagać iego zdania, jemanden zu Rathe ziehen, um seine Meynung fragen, sich mit ihm beraten, ihn wozu mit ziehen.* Justynian biskupów się we wszystkim dokładał. *Sk. Dz. 522.* Biskup o to się Brunona dokładał; ale ten radzić mu tego nie chciał. *Sk. Zyw. 1, 206.* Jeśli się iakie sprawy otworzą, dołożycie się ich. *1 Leop. Exod. 24, 14.* (odniesiecie do nich. *3 Leop.*). Aby żaden z mięysca sobie naznaczonego, nie dołożywszy się w tém hetmana, występować nie śmiał. *Baz. Hjr. 450.* Wszyscy tak tu rozumni mężowie działają, Jż gdzie przydzie potrzeba, żon się dokładają. *Biel. S. N. 4.* W postępkach swych boga się dokładał. *Groch. W. 249.* (boga się trzymał). Dokładanie się, radzenie się, rada, *das Zurathziehen, das Zuziehen, das Berathen.* Nic się wielkiego bez iego nie stało dołożenia i rady. *Tward. Wl. 137.* Niedokładanie, niedolożenie się, nieradzenie się kogo; n. p. *inconsultu meo* bez dołożenia mego, nie dołożywszy się mnie. *Cn. Th. -* Dokładać się do czego, siły na cołożyć, pilnie się o co starać, *sich mit Fleiß worauf legen.* Do nauk się dokładał, i został też uczonym. *Off. Wyr. -* Dokładać się, przykładać się do czego. *wozu seiner Seite beitragen.* Dokładala się kapituła do fundacyi czynioney przez biskupa. *Off. Wyr.*

DOLUPAC, *F.* dolupie *cz. dk.*, do pewnego kresu lub do końca polupać, *bis* wohtn spalten, vollends zerfallen; *Rs.* доколу́памъ, доколу́пывамъ.

DOLUTROWAC, *F.* dolutruie *cz. dk.*, doczyścić, doskonale przelutować, vollends lütern, reinigen. U nas będzie jeden kawał szkła siny, drugi biały, inny nie dolutrowany. *Tora. Sak.* 227. Utłuc ten kawał, przepalać go, to się lepiący dolutruie. *ib.* 228.

DOM, *u, m.* budowanie dla mieszkania ludzi wystawione, *Petr. Ek.* 47. das Haus, Wohnhaus; *Lat.* domus; *Boh.* dum, domu; *Slo.* dom, dóm; *Sr.* 1. dom, theja, twateno; *Sr.* 2. dom, waja; *Sla.* dom, kucha (cf. kuczka); *Vd.* dom, dum, domovina, cf. *Ger.* heim, Heimath, hiesh (cf. hyaa); *Crn.* dóm, hiesh; *Hg.* ház; *Cro.* dom, hias, kucha, sztanye, prebivalische; *Dal.* kuchya; *Bs.* dom, kuchja, stan, pribivaliecto, hiesja; *Rg.* dom, kuczja; *Rs.* dóm. Z wielu domów składa się ulica; jeden dom nie może stanowić ulicy. *Petr. Ek.* 49. Gdzież ten dom! jak się ulica zowie, pod jakim numerem? *Teat.* 19, c. 5. Dom jednopiętry. — Dom o trzech piętrach *Cro.* trém, tremi). Dom drewniany. *Stryk. Gon.* 4. wielki drewniany dom *Rs.* хоромы. Dom, domostwo, pomieszkanie *Rs.* хрѣмна, *Ec.* обителъ. Domu wnętrza część *Rs.* чермѳрб. Dom murowany, kamienny *ob.* kamienica cf. pałac, samek, grad. Dom nędzny, lichy, domisko, domczytko, cf. kłętka, lepianka, chalupa, buda, kuczka, chata). Chodzić od domu do domu. *Budn. Ap.* 136. von Hause zu Hause. Chleba dom od domu zebrać musiał. *Kosz. Lor.* 8. Dom od domu chleba proszą. *J. Kchan. Ps.* 166. *Vd.* pohishuvati: po domach kupując chodzić, hauffren; Pohishuvanz, bet hauffret. Miasta swe mając, mieszkają domami. *Pasz. Dz.* 11. (w domach, in Häusern). — Dom: mój, twój, jego, nasz, wasz, ich dom; w tym znaczeniu w domu: u siebie, dasjenige Haus, worin jemand wohnt. cf. *Gall.* chez lui; *Ec.* звоя, своѳск. Każdy w swym domu pan. *Cn. Ad.* 342. (każdy u siebie pan cf. pies na swych śmieciach śmielszy). Mąż w polu, żona w domu pracuje. *Jabl. Tel.* 128. W domu srogi; za domem łaskawy. *Pilch. Sen.* 304. Gdzie sjadł, tam sjadł, byle nie w domu. *Dwor. H.* (byle nie u siebie). I ci chleb iedzą, co domu nie wiedzą. *Rys. Ad.* 76. (co nie mają swoiocy strzechy, swoich śmieci, swego ogniska). *Sr.* 2. wołebna waja, ie flotta winowata: własne ognisko równa się złotu). — W tym to znaczeniu mówimy doma: w domu. *Kpcz. Gr.* 2, p. 131. zu Hause; *Bh. et Slo.* doma; *Lat.* domi; *Vd.* doma, per dumi; *Sr.* 2. domma; *Rs.* doma. Siedząc doma, przy swym progu, Człowiek najwyższeńszy bogu. *Groch. W.* 393. Czego doma mieć nie możesz, tego indziej szukasz. *Birk. Dom.* 79. Kto doma głupi, u dworu niemądry. *Glicz. Jsocr.* Jam twemu chłopcu wczoraj wierzył, że cię doma nie było; a ty dziś mnie samemu wiary nie dajesz, że mię doma nie masz, chociażem sam z domu swego przez okno odpowiadał. *Smotr. El.* 9, Doma siedzi, jak kokosz na iaycach. *Cn. Ad.* 198. (*ob.* domak, domator). Doma, jak chcesz; u ludzi, jak przytofi. *Cn. Ad.* 197. Jak może być pożytecznym miastu, którego doma niecnotę widzę. *Warg. Wal.* 45. Doma się w dług sachodzi, doma się płaci.

Gorn. Sen. 345. Mam tego dość doma. *Cn. Ad.* 479. Każdy pierwszy idź, i co rychły doma być chciał. *Warg. Cez.* 42. (u siebie stanąć). Mile doma; nie-masz iak doma. *Rys. Ad.* 39. wszędy dobrze, ale doma lepiący. *Cn. Ad.* 499. wszędzie dobrze, w domu lepiący. *Zegl. Ad.* 27. kędy dobrze, tam dobrze; lecz najlepiej w domu. *Pot. Arg.* 703. mile doma; u dworu dwornie, a doma wybornie. *Glicz. Wych. K.* 6. doma wszystko doma. *ib.* allenthalben ist gut, zu Hause ist doch am besten. Mile doma siedząc, o wojnie słuchać. *Cn. Ad.* 560. Już jedno boga (chwalić), kiedy doma nogi, *Rys. Ad.* 20. Nie bądź doma, nie u siebie, *Vd.* vunbiti, vunpostati, außseyn, nicht zu Hause seyn. Bezpiecznie myszy biegną, Gdy kota doma nie mają. *Rys. Ad.* 2. dozory swego, remoto custode, wenn die Käse nicht zu Hause ist, haben die Mäuse gut tanzen. Nigdy w domu! nie zaść go; włóczy się. — *Metonym.* doma, w domu, w kraju swoim, w oyczyźnie, *Bh.* domom oyczyzna; *Ec.* своя, своѳка; zu Hause, bey den Seinen, in Seinem Lande, in seinem Waterlande. Polak mniej dbały o to, co ma w domu, za granicą wszystkiego szuka. *Mon.* 65, 78. Nie mamy się tego napięrać, co się doma nie rodzi; ale na tém przekwac, co kraj ma. *Lek. C.* 2, b. Mamy doma przykładów, nie trzeba nam postronnych. *Warg. Cez. A.* 4. (cf. domowy). Radnię się do rzeczy cudzych i obcych ciągnie-my, drogo przepłacając, niż do tych, które iako w domu mamy, które pod jednym z nami niebem, na téż ziemi, w témże powietrzu się rodzą. *Syr.* 1266. Cóż po tém, wiedzieć, co się w Rumnie działo, a nie wiedzieć, co się dzieie doma! *Ired. Ad.* 4. Mało waży zbrojne wojsko w polu, jeśli doma pierwszy rady nie było. *Kosz. Cyc.* 46. Jego ani szabla w polu zwycięży, ani złoto w domu ulowi. *Warg. Wal.* 122. Komu w domu dobrze, niechay się po świecie nie włóczy. *Off. Bay.* 2. — *Fig. tr.* O ieszczeńszy nie doma. *Moriz.* 185. ieszczeńszy nie na bezpieczeném miejscu, nie na brzegu ieszcze, wir sind noch nicht zu Hause, noch nicht im Trockenen, *schet. alter* doma czyli w domu być, prytomnym sobie być, u siebie, przy sobie być, zu Hause seyn, bey sich seyn, bey Einem, (bey Erster) seyn. Nie domafmy; pamięć, rozum nie doma. Nie przy sobie jest. *Cn. Ad.* 575. Nie wszyscy doma; czegoś mu w głowie nie dostaie. *Cn. Ad.* 249. (brak mu kłepki *Slov.* ne ma wseredich doma; nemá mišl doma. Siedząc nogami igrać, abo rękami gmerac, owych jest, którym w głowie nie wszyscy doma. *Erasm. Oby. B.* Jeszczem wszystkie swe miał w domu, Duch we mnie wstąpił, porwałem się. *Pot. Jow.* 107. Już mam swoje w domu. *ib.* 110. (odzykałem prytomność). *alter* być w domu lub doma, domysłać się, poymować, rozumieć, zu Hause seyn, begreifen, verstehen. Rozumieć, co się święci; wysmienicie! już jestem w domu. *Teat. So. c.* 79. A jużem w domu; teraz wiem, dlaczego mną gardzi. *Teat.* 54, 20. Jeszczem nie w domu; domacz mi się dalej; dotąd nie rozumiem, nie poymuję. *Off. Wyr.* — Do domu, do siebie, do swoich, do oyczyny, nach Hause; *Sr.* 2. domoj, do dommu; *Bh.* domu; *Sla.* doma; *Cro.* domom; *Vd.* k' domu, k' dumu, mout, mou; *Rs.* domóm. Pójdźcie do domu, tam lepiący będąc

się mogli rozmówić. *Teat.* 56, b. 123. Bywszy w Rusi, do domu musi. *Zegl. Ad.* 27. Umie doszyc, czas mu do domu. *Męcs.* (czas ze szkoły). A do domu! do domu! tryb popędzenia; pastusi tak wołają za bydłem. cf. do boru! - Ku domowi mu myśl przychodzi, by żółtowi ku skorupie. *Glicz. Wych.* K. 6. (tęskni za domem). Dom nie zając, nie uciecze. *Rys. Ad.* 11. (na bardzo śpieszącego do domu). - Na dom, idąc na drodze do domu, ku domowi, auf dem Heimwege, auf dem Wege nach Hause. Jagiełło, od Maryenburga odlatpiwszy, idąc na dom, wziął zamek Rydzyn. *Biel. Kr.* 264. - Z domu, aus dem Hause. Nigdzie ani kroku z domu nie uczyniła wczoraj. *Teat.* 50, b. 23. Żołniersowi bez żołdu nie chcieli się z domu. *Grash. W.* 538. - W dom, ins Haus. Gość w dom, bóg w dom. *Rys. Ad.* 16. (jakbyś bogu był rad, tak i gościeci, któregoś przysyła; gość niesie z sobą błogosławieństwo boże. Maksyma staropolskiej ludzkości). - Przed domem, przed bramą, vor dem Hause, vor der Thüre. Przed swym domem pierwszy umieć. *Cn. Ad.* 824. jeder lehre vor seiner Thüre. *Ś.* Dom, budowanie, nie tak do mieszkania, iak do inaszych zamiarów służące, gmach, ein Haus, ein Gebäude zu mancherley Bestimmung. Domy boże albo kościoły. *Herb. Stat.* 586. Gotteshäuser. Domem dlatego kościół nazywają, że jest niby jedna cseladź, którą rządzi jeden gospodarz. *Kucz. Kat.* 1, 180. Dom Pański, wierni chrześcianie. *Schl.* 34. das Haus des Herrn. Dom poprawy. *A. Zam.* 87, suchtauz, das Suchthaus. *Rs.* коммунальный домъ. Dom waryatów. *Teat.* 52, d. 50. das Irrenhaus, Narrenhaus cf. Caubki) Stanął w publicznym domie. *Teat.* 19, c. 4. w austeryi, w oberży, in einem öffentlichen Gasthose. - *Bh.* dom radni dom radny, ratusz, das Rathhaus. *Bh.* dum diwabel dom dziwowik, teatralnia, komedyalnia. *Ś.* Dom, mieszkanie, pomieszkanie, die Wohnung, das Haus. Domami im iaskinie bywały, J gęsty chrośt i prącio tykami wiązane. *Otw. Ow.* 9. Królikowie budują w skale dom swóy. *Bibl. Gd. Pr.* 50, 26. *Ś.* Dom, domowy rząd, gospodarstwo, sprawy domowe, das Haus, Hauswesen, die Haushaltung, die Hauswirtschaft, die Wirtschaft. *St.* domachin = gospodarz). Dom, gospodarstwo. *Petr. Ek.* 47. Poslesz syna do woyska? czy do dworu? Nie! niech się domem bawi. *Opal. sat.* 4. Wprawdzim ci się dla gości takich nie gotował, Jednak co dom miał dajem wam ochotną ręką. *Zimor. Siel.* 211. Jadła dostatkiem; ale co dom ma, tém się kontentują. *Kras. Pod.* 2, 71. *P. Kchan. Orł.* 1, 152. Domem rządzą *Ec.* домоуправительством *Gr.* оиномомъ. - Dom, familia, ród, plemię, das Haus, die Familie, das Geschlecht, der Stamm. Nie tylko to domem zowiemy, w którym kto mieszka; ale też domem nazywamy familią, dziesiectwo. *Karnk. Kat.* 372. Apostoł domy całe, to jest od gospodarza posaższy, wasyrtkich w domu, chrstem S. chrscil. *Birk. Gl. K.* 10. Dom, spolecznosc wielu osób w domu mieszkających z sobą sprawę mających. *Petr. Ek.* 47. Wytracili wszystkie dom królewki. *Jan. Lig. B.* 2, b. Ziemia ta, co była w domy i familie zacna, teraz schlopiała. *ib.* Dom Burboński. *Pam.* 83, 2, 100. Cały dom *Ec.* вседомство. Ludzie z domów przednich. *Warg. Cez.* 5. Była długa wojna między domem Saulowym i Tom I.

domem Dawidowym. *Bibl. Gd.* 2 Sam. 5, 1. Człowiek dobrego domu. *Warg. Cez.* 118. Marnotratca a śkepico z jednego domu idą. *Rey Zw.* 105. Toć domem zowią szlacheckim, gdzie cnoty świecą. *Stryk. Gon.* 4. Nie dom panu część daie, ale pan domowi. *Chodk. Kofl. ep.* Nie pan domem stoi, ale dom panem. *Bud. Cyc.* 75. *Ś.* Astral. dom planetów, das Planetenhaus, der Planetenstund, *Eccl.* домпланетъ, pewne części nieba w stosunku do tychże lub innych części ziemi). Domem dla tego zowią niektóre znaki tego albo owego planety, iż gdy do niego wspanidzie, wszystkie moc i władzę swoje ukaże; dlategoż póki planeta który w domu swym jest, póty króluie, panuie, rządzi. *Birk. Kaz. Oboz. D.* Dom Jowiszow, powyłazenie ogona smokowego, a upad głowy smokowey. *Sienn.* 427. Dom Wenusow Saturnusowe podwyższenie. *ib.* 426. Saturnus w swym domie, to jest, w kożorożcu. *Syr.* 97. *DOMA, y, 4. część budynku ta, która jest na wierzchu domu pod niebem, bądź to dla ogrodczków zawieszitych albo dla innych potrzeb domowych zbudowana. *Birk. Zyg.* 53. ein flaches, Italiänisches Dach.

Pochodz. domak, domator, domek, domeczek, domisko, domczyko, domstwo, domownik, domowy, domować, domczyzna, przydomek. *Beh.* Домашег иміт мѣхіе.

DOMACAC się, *zaimk. dk.*, macaniem na co trafić, mit Fühlen erreichen, erfühlen, fühlend und tastend entdecken, w ogólnosci, dōydz, dobać się, dowiedzieć się, erforschen, herausbringen; *Beh.* domakati se. Domaczyć się *człl. et kontyn. nied.*, starać się, by się domać; dochodzić, dowiadywać się, wonach tasten, suchen, forschen. Ledwiec się drzwi w pociemku domać. *Tr.* Domać się pulsu u chorego. *Cn. Th.* Te rzeczy tak iasnie są sprosne, że się ich rękoma i nogami domać można, *Modrx. Baz.* 23. Słowa na nim rzetelnego nie mogłem się domać; co pocznę, w moię wątpliwosci. *Beh. Kom.* 3, 409. Prawdy się z niego szczerę domacali. *Pafl. F.* 209. Zkądby w nasze kraie przyszli, trudno się domać. *Krom.* 35. Naylepij swemi oczyma domać się prawdy. *Jabl. Ez.* 27. - *Ś. tr.* domać się w kim duszy, bez zmysłów leżącego ożywić, einen Ohnmächtigen wieder ins Leben bringen. *Cn. Th.* - *aliter* dobrać komu do żywego, wybić go należycie, einen derb durchwalfen, ihm bis auf die Seele kommen. *DOMACALNY, a, e, do Domacania, mogący bydz domacnym, ertastbar, erforslich, möglich zu ertasten, zu erforschen. *Bh.* маіавн, *Vd.* popadliu, prepozhtliu; *Cro.* piplyiv; *Rs.* омытительнымъ.

DOMACZY, a, e, domowy, niedziki, łaskawy, Haus-, nicht wild, zahm. Ludzie skromni iak owieczki, powolni iak bydlatka domacze. *Gil. Pafl.* 1, 274.

*DOMAGAC ob. niedomagać. DOMAGAC się ob. Domóda się.

DOMAGLOWAC *cz. dk.*, do końca pomaglować, wymaglować, vollends ausmangeln, glätten. - *Fig.* Niedomaglowana uroda. *Morr.* 69, 590. niedokonala, smaraczona, eine unvollkommene, holperige Schönheit.

DOMAK, a, m. domowy, domownik, pod jednym dachem mieszkający, należący do czyiego domu, spółnik, cseladnik, sluga, der Hausgenosse (*Rg.* domachin, ho-

spes, paterfamilias, domachizza, domáchja, *hera, materfamilias*; *Rz. домохозяин*, w domu urodzony sluga, w *rodz. żeńsk. домохозяиница; collect. домохозяинство*). Jesteście mieszkanie świętych i domacy boży. 1 *Leop. Efesz. 2, 19*. Nieprzyjaciółmi człowiekowi będą jego domacy. *Leop. Math. 10, 36*. (domownicy jego. *Bibl. Gd.*). Któryby iadł zdechlinę, tak z domaków, iako i z przychodniów. 1 *Leop. Levit. 17*. (z rodaków, z kraiovców, von den Einheimischen, Inländern). By Leliwa gościem, a nie domowym w Polsce była herbem, łatwoby był ten gość domakom placu postąpił. *Orzech. Tarn. 7*. - §. prywat, domem się bawiący, *Włod. ein Privatmann. Bh. domacnost prywatne życie*). Maiętności domaków, co nie są na urzędach. *Modrz. Baz. 47*. - §. z przyganą: domator, piecuch, legart, z *domalegay*, - aia, m., *bet nicht hinter dem Ofen hervor gekommen ist, ein Stubenhuder. Bh. domacty, po domactw nęfoho znati*). Domak, nie bywał między ludźmi. *Cn. Ad. 198*. Ale tu domak albo legart mi rzecze: cóż za pożytek z podróży za morze? *Orzech. Tarn. 30*. Kręci się, wierci się, radby co nayrychleý uszedł; dlatego więc zowią go domalegaieim. *Glicz. Wych. K. 6*.

DOMALOWAC *cz. dk.*, domalowywać *czfl. et kontyn. ndk.*, do malowania przyszczyć lub też malowania dokochać, noch mehr hinzu malen, vollends ausmalen, zu Ende malen. Zaden malarz nie był, któryby był do końca domalował tęcy części Wenery, którzy Apelles nie domalowałszy softawił. *Kosz. Cyc. 172*. **DOMALOWAC** się, *zaimk.* malowaniem zarobić co, nabydź, sich ermalen, mit Malen verdienen. Domalował się znacznego majątku. *Ld.*

DOMARAD, u, m. *nostalgia*, choroba, nayczęściej się żołnierzom gwałtem branyim i w cudse kraie zaprowadzonym przytrafiająca, którzy tęknąc do awęy oyczyszny, na domarad durnieją. *Perz. Lek. 194*. *das Heimweh, Vd. sholenje k' dumu. DOMARAT* przydomek familii Polfk. *Nar. 7, 113*. **DOMARODAK**, a, m. w domu urodzony, ein im Hause Geborner. *Cro. domorodnos verna; Rg. domorodas; Ec. домохозяин*. Tak domarodak czeladnik, iako i sluga kupiony. *Leop. Genes. 17, 12*, (doma narodzony. *Bibl. Gd.*). Domarodakowie. 1 *Leop. Genes. 17*. W *rodz. żeńsk.*, *Ec. домохозяиница. DOMARODNY, DOMORODNY, a, e, w domu, w oyczysznie, w kraiu rodny, kraiovy, im Hause, zu Hause geboren, einheimisch. *Rg. domorodni, domaachi; Ross. домородный, домородный*. Domorodny iego będzie ieść chleb iego. *Budn. Levit. 22, 11*. (zrodzony w domu. *Bibl. Gd.*). Ziola domarodno. *Sleszk. Ped. det.**

DOMARZNAĆ *niak. dk.*, Z resztą pomarznąć, vollends frieren, zufrieren. Domarzenie, *Rz. доморазание*.

DOMATOR, a, m. piecuch, domak, legart, niebywalec, guiazdosz, *bet hinter dem Ofen nicht hervor gekommen ist, ein Stubenhuder. Vd. sapezhjak, vjispni sedash; Ross. домохозяин, домовник*. Nie żył delikacko, iako domator iaki, ale żył iako żołnierz w trudach krwawych. *Birk. Chod. 52*. Poszedł na wędrowkę, aby nie był domatorem. *Pot. Jow. 164*. Jeden z domatorów, który nie postął nigdzie na wojnie, na seymach. *Opal. sat. 118*. Z obozu do domu uciekający, domatorem z żołnierza został. *Pot. Pecz. 311*. Od domatora stroni sława i od

tchórza. *Pot. Arg. 247*. (dobić się sławy trzeba, nie doleżeć). Nie bądźmy takimi domatorami głupieimi, wtydźmy się domowéy puchy. *Sk. Zyw. 1, 255. Kras. sat. 74. et 25*. Paparona gąska, domator guiazdosz. *Rys. Ad. 58*. Domatorem bydź *Rz. домохозяиница. Sr. 2. von laji doma, als jehs jette, iak iazwicz w dziurze*). **DOMATORKA**, i, z. która na świecie nie bywała, eine Stubenhuderinn. *Rz. домовница*. Poczciwe domatorki, co się iaszczce nie otary o Warszawę. *Teat. 10, 89*. Matka ięy była domatorka. *Teat. 43, c. 80. Wyb. DOMATORSKI*, a, ie, od domatora, Stubenhuder = . Domatorkie rady nie mają nigdy inaszę powagi, tylko które od szabli biorą. *Klok. Turk. 206*.

DOMAWIAC *ob* Domowić.

DOMAZAC *cz. dk.*, do pewnego kresu pomazać, bis zu hin beschmieren, vollends beschmieren. *Rz. домазать, домазывать*.

DOMEK, - mku, m., **DOMECZEK**, ***DOMCZEK**, - caku, m. *zdrbn. rzeczown. dom, das Hauschen; Bh. domel, domcel; Slo. domcel; Sr. 2. waja; Vd. hishiza; Hung. házatka; Cro. hisicza, hisichka; Dl. kuchicza, domica; Bs. kucchiça, kuchjariça, hisgiça; Ec. domakb. Maluchny domek wystawion z drzewa, lepszy niż z murów pałace. Zab. 14, 4*. W domku iednym niedaleko od klasztoru ofstatek żywota trawił. *Birk. Dom. 127*. Wielkich tych miał dziś tylko obaliny, a niakie i ubogie domki widać. *Sk. Dz. 142*. Domczek, w którym siedział Salomon, gdy miał sądzić. *Leop. 3 Reg. 7, 7*. (prysionek *Bibl. Gd.*). Zołw ma na grabieci domek swój. *Birk. Kaz. Ob. L. 5, b*. Jedwabne robaczki czynią sobie domki okrągłe, w których umierają. *Urząd. 383*. Paszcoły spólnie ziąją, żadna z nich nie śpieaszy By swój tylko domczek napełniła płonem. *Zab. 12, 250*. **DOMCZY-SKO** *ob* Domiszczko.

DOMĘCZYC *cz. dk.*, Domęcać *ndk.*, do końca męczyć, dogubiać mękami, vollends zu Ende martern. *Bh. berechtigen; Rg. dotruditi*). Nie racz moiey domęcać siwny. *Tręb. S. M. 132*. - §. z trudnością pokoczyć, mit Mühe und Noth zu Stande bringen. Domęczyć mowy, książki, roboty. **DOMĘCZYC** się czego, *zaimk.* mękami doydź, ermartern, mit Martern erlangen, erfahren. Zeno na mękach sobie ięzyk ustrzygnął i Falaryuzowi w oczu plunął, dając mu znać, że się na nim niczego domęczyć nie miał. *Kosz. Cyc. 119*.

DOMĘZNA panna. *Rog. bud. 51*. na wydaniu, eine mambate Jungfer.

DOMIAC *cz. dk.*, do reszty pomiać, gang zertrümmeln, zerbrüchen. *Rz. домьять, доминать*.

DOMIAR, u, m., dopełnienie, dodatek, доклад, die Vollmessung, die Ausfüllung, Zufüllung, Zugabe, das volle Maß. Nic mi już wicęcy nie zostaje na domiar zupełny méy nędsy. *Min. Ryt. 1, 83. oppos. niedomiary, defectus. Alg. Nar.* - §. dosięgnięcie zamierzonego celu, domierzenie, die Erreichung des Zweckes. Sauka sposobności na domiar żądz swoich. *Zab. 15, 182. oppos. niedomiarek, das Verfehlen, Nichterreichen*. Nie day Boże, by twoia nawiasem iść miała z szybkiego niedomiarku wypuszczona strzela. *Bardz. Luk. 24*.

DOMIARKOWAC się, *zaimk. dok.*, miarkując postrzedz, domyslić się, wahrnehmen, bemerken, vermuten und et:

sehen. Ktoby się był domiarkował, że nas ten starzec śpiegował. *Teat.* 55, 6. 47.

DOMIATAC *cz. dk.*, domieść *dk.*, kończyć samiatanie, zu Ende sehten, vollends ausgehen; *Bh.* domesti, domitati, *Rs.* домести, дометити (*Rs.* домашнимъ, домешнымъ darsucić). - *Fig.* dokonywać biegu, ruchu, lotu, den Lauf, den Flug vollenden. Csart właśnie semdlonemi strasydly inż domiata, Chciwy nogą dosięgnąć wierzchu tego świata. *Przyb. Milt.* 75.

DOMIEKZYC *cz. dk.*, domiększać *ndk.*, do reszty pomiększyć, vollends weich machen, erweichen. *Rg.* domekacjatti; *Bs.* domekacjati; *Cro.* domekchati.

DOMIERZYC *cz. dk.*, domierszać *ndk.*, miary dopełnić, z pełna mierzyć, mit vollem Maße messen, voll messen. *Bh.* domiriti, domiritim; *Sr.* 1. domirim, domiritin; *Vd.* domeriti; *Rg.* domjerriti; *Ross.* домѣряма, домѣрямама. Kradną, którzy nie domierszą, nie deważą, nie doliczą. *Karnt. Kat.* 553. - §. mierząc dodawać, noch mehr hinzumessen. Pięć łokci nie dosyć, domiersz jeszcze i sześć. *Ld.* §. ogólnie, dodadź, dolożyć, dopełnić, nagrościć, hingu thun, hingu fügen, hingu sehen, ersehen. Kto łatwo wierzy, ten swoim domierzy. *Cn. Ad.* 404. §. domierzyć czego; doysdź, dosięgnąć, erreichen, erlangen. *Wiek starszy* rychły kresów domierzył. *Nar. Tac.* 2, 397. et 412. Domierzył życia, dokończyć, das Leben endigen. Domierzył życia Bolesław, mając lat 46. *Nar. Hf.* 3, 561. **DOMIERZYC** się, *zaimk.*, dopełnić się, voll werden, vollständig werden, sich ergänzen. Moja miłość tak czuła teras się domiersza, Gdy mogę w mężu kochać męstwo i rycersza. *Zabl. Amf.* 52.

DOMIESCIC *cz. dk.*, domieszczać *ndk.*, w miéysce przyiać, wmieścić, pomieścić, wohin aufnehmen, wohin versetzen, placitren. (*Cro.* nadomestiti, nadomescham: nagrodzić sakodę). Domieść nas swe dzieci, gdzie królują anieli. *Biel. Kr.* 19. z *Bogarodz.* Domieściles człowieka do niebios. *Wrob. Zolt.* 131. Kancellarye dziś zmniejszały, mało się kto w nich pomieścić może; a choćby się i pomieścili, niewidziemy, żeby to domieszczenie było szcenne. *Kras. Pod.* 2, 275. Morzyku w żywocie dzieci, gdy się pod czas nie zabieży, krzywi ie i *do śmierci domieszcza. *Syr.* 295. - Domieścić kogo czego, nabawić kogo czego, doprowadzić kogo do czego, zdarzyć komu, nadadź, einem etwas zuschiehen, bringen, zu Wege bringen, verschaffen, gewähren, ihn damit versehen. Odkupionych z miłości, prowadź do swoich radości, a domieść zbawienia. *Pieśń. Kar.* 30. Głowy bolenia niezmiernego domieszcza rukiem, często iéy pożywiają. *Syr.* 1207. Tegoż nas domieści, Jezu Chryste miły, Byśmy z tobą byli, Gdzie się nam radują Wszystkie niebieskie siły. *Biel. Kr.* 19. z *Bogarodz.* Ta bezecna' pycha nie domieszcza niczego dobrego człowieka każdego. *Weresz. Regl.* 86. Głód domieszcza człowieka, ce się nie godzi, male suada famas. *Męcz.* (uczy złego, radzi, pobudza do złego). Owa jeszcze tam trafias na kogo mędrszego, Co cię może domieścić baczenia większego. *Rey Wis.* 63. Już król buntownikom łaskawszy, kiedy go domieścili brata obecności. *Pot. Arg.* 261, (okazyją byli, że brat przyhył, na pomoc mu przeciwko nim).

DOMIESZAC *cz. dk.*, do reszty pomieszać, lub więcej jeszcze do pewny miary przymieszać, vollends mischen,

oder noch mehr hinzumischen. *Rg.* domjessiti (*Rs.* медомѣщ niedognieciene cialto).

DOMIESZKAC *niak. dk.*, pomieszać aż do kresu pewnego, bis zu einer bestimmten Zeit wehnen. Ja się z téy stancyi nie ruszę; ia tu domieszkam aż do końca kontraktu mego. *Ld.* **DOMIESZKAC** się, *zaimk.* doczekać, dotrwać, dożyć, erleben. Insza domieszkac się lat starych z żoną, a insza babę sobie wziąć. *Petr. Ek.* 74.

***DOMIN**, a, m., podobno łac. dominus). Ludzie uczone dominami sowiemy. *Star. Ref.* 34.

DOMINIK, a, m. imię Świętego, Dominicus, ein Heiligennamen. §. wielki iarmark w Gdańsku, w dzień S. Dominika w Sierpniu przypadający, der Dominik, der große Danziger Jahrmart, die Danziger Messe. Tamtędy przechodzą towary na Dominik do Gdańska. *Goff. Gor.* 87. **DOMINIKAN**, a, m. zakonnik reguły od S. Dominika ustanowionéy, pod imieniem zakonu kasnodzięskiego. *Kras. Zb.* 1, 241. ein Dominikaner. *Dominikanowie. *Birk. Dom.* 41. (dominikanie). **DOMINIKAN**, a, i; §. zakonnica téż reguły, die Dominikanerin. **DOMINIKANSKI**, a, - ie, od dominikana, Dominicaner: zakon dominikański. *Birk. Dom.* 41.

DOMISZCZKO, **DOMISKO**, **DOMCZYSKO**, a, n. dom sły, gnilki, obaliny. *Cn. Th.* 155. ein schlechtes, elendes Haus. *Rs.* домовище, домшко.

DOMITREZYC *cz. dk.*, mitręząc dokończyć, vollends versündeln. Niedbały zapiee wszystkie czasy swoje; a po tém gdy inż niemasz nic, na lutni grać się uczy, a tak swego świata iako tako domitrzęży. *Rey Zw.* 100.

DOMLEC, F. domiele, *cz. dk.*, do reszty pomleć, lub więcej jeszcze przymleć, vollends malen, noch mehr hinzumalen. *Bh.* domliti, domlel, domelli, domlismam; *Rg.* domljetti; *Rs.* домеломъ, домелю, домалывамъ.

DOMLOCIC *cz. dk.*, Domlacać *ndk.*, do reszty pomlócic, lub więcej jeszcze przymlócic, vollends dreschen, aufdreschen, oder noch mehr hingu dreschen. *Bh.* domlacetci, domlaciowati, domlatiti; *Rs.* домолошамъ, домолачивамъ.

DOMNIEMAC się, *zaimk. dok.*, Domniemawać się, kont., domniemywać się, czstl., dorozumiewać się, wnosić sobie, permuthen, abnehmen, schließen; *Bh.* et *Slo.* domniti, domniwati se, domniwam se, *Vd.* domieniti, samieniti; *Sr.* 1. domertupu. Gdy go obaczyła krwią skropionego, domniemawała się, iż kogoś zabił. *Birk. Gl. Kun.* 56. Nic pewnego nie powiada; tylko się domniemywa. *Teat.* 38, 78. Domniemam się i spodziewam, że pogoda będzie. *Fur. Uw.* 62. O północy domniemawali się żeglarze, żeby się im ukazała jaka kraina. *Leop. Act. Ap.* 27, 27. Lud się domniemawał o S. Janie, by snadź on nie był Chrystusem. *W. Luc.* 3, 15. (myślił w sercach swych. *Bibl. Gd.*). Z okoliczności wyjazdu jego, domniemywają się, iż będzie użyty od Imperatorowéy. *Gaz. Nar.* 1, 269. Nie domniemala się na tak srogą sprawę. *A. Kchan. W.* 105. Na nich się domniemawiając, iż za ich radą one się porażki stały, umorzylili ich. *Sł. Dz.* 88e. Domniemanie, Domniemawanie, Domniemywanie, = dorozumiewanie się, domysł, die Vermuthung, Vermuthung. *Bh.* domniuj; *Vind.* domienenje, dimlanje, samienenje, samiena; *Dl.* szumnya; *Sor.* 1. menfluwano, domertwano. Aby żaden z domniemania nie

przysięgał; bo kto przysięga o to, czego pewnie nie wie, prędko się stanie krzywoprzysięcą. *Saczerb. Sax.* 253. On z domniemania wszystko to powiadał. *Pot. Syl.* 340. Dalby bóg, aby te smutne domniemania były bez fundamentu. *Teat.* 58, 118. Jest niektórych domniemywaniem, iż celem częstych tych konferencyi, jest wojna Francuzka. *Gaz. Nar.* 1, 257. - §. *Arith.* Domniemania reguła, *regula falsi, positionis*, z jednéj lub dwóch liczb na upodobanie wziętych, liczby prawdziwéy dochodzi. *Sol. Geom.* 3, 77. jednak że słowo domniemanie dalej odstepuje od słowa *positionis*, nazywam ją częścią reguły założenia. *ib.* 244. Domniemany, domysłony, nie pewny, niepewnie wiadomy, *vermutet, vermutlich, vermeynt.* *Bh. domnělý; Vd. domienitliu, dimlatliu, samienliu.* *Zyw. Jez.* 25. DOMNIEMAWACZ, a, m. *opinator. Mącz. der Vermutet, Rathmaßer.*

DOMOBURZYCIEL, a, m. burzący domy, *der Hausstürmer, Häuserstürmer; Ec. доморазоритель.*

DOMOCZYC *cz. dk.*, domaczać *kontyn.*, do reszty pomóc, *vollends einweisen, durchweisen lassen.* *Rz. домашичь, домашивашь.* Len lepiący jest nie domoszczy. *Przędz.* 15.

DOMODLIC się, *zaimk. dk.*, do końca wymodlić się, *zu Ende beten.* *Rg. domolliti.*

DOMODZ, DOMOC, *F. domože, cz. dk.*, Domagać *ndk.*, dokonać kogo, do końca go pokonać, przemóc, zmóc, *einem den vöiligen Garaus machen, ihn vollends bezwingen.* DOMAGAC się, *zaimk. ndk.* usilnie o coś, wyciągać czego, *nachdrücklich suchen, begehren, verlangen.* *Rz. домогъся, домогаться.* Nayleniwszy do roboty, aż naprędsi do domagania się. *Lach. Kaz.* 2, 5. DOMODZ się czego, dosilić się, damaganiem się wkórać, *wymódz, das Begehrte erhalten.* Domógł się naostatku łaski, o którą zabiegał. *Off. Wyr. W myslifwie:* dognać, doszczuć, dopędzić, dobrać n. p. Pies domógł się zająca, *erjagen, erhaschen, fangen.*

DOMORODNY *ob. Domarodny.* DOMOROSŁY, a, o, domarodny, rosły w domu, *zu Hause aufgewachsen.* Konie domorośle. *Stat. Lit.* 393. *DOMORZĄDZCA, y, m. rządzący domem, *der Hausregierer, Hausverwalter.* *Rz. домостроитель, cf. домостроительство господарство; домостроительный господарски.*

DOMORZYC *cz. dk.*, Domarzać *ndk.*, dokonać kogo, dobić, *vollends aufreiben, ein Ende machen (Rag. domoritti, domaaram, molestia afficere).* Oni tak go domorzyl i zabili. *Sk. Dz.* 1187. Głód domorzyl człowieka. *Tr. Tel.* 330: głodem wycieńszyć, zgubić, *zu Tode aushungern, verhungern lassen.* Tylko nie domorzono wojsko nasze z pola schodzi. *Tward. W. D.* 2, 113.

*DOMOSTROZ, a, m., *Ec. домостроѣж, домѣжикъ,* stróż domowy, *der Hauswächter.* DOMOSTWO, a, n. zabudowanie wszelkie gospodarskie w jednym obrębie, *die Behausung, das Haus mit allen Gebäuden.* *Bh. domowo; Vd. pohishtvu, pohistvo; Rz. хранина (Eccl. домѣство ras familiaris).* Domostwo jego w poźrodzku wsi. *Teat.* 54, c. C. 2. Oprowadzał mię około domostw przy kościele zabudowanych, które nieiako miałyby formowały porządne. *Xiędz.* 77. Domostwo zaieżdne czyli wjezdne, mające się i stajnią dla wygody gości; bierze się czasem za karczmę, *ein Einkehrhaus, Wirthshaus.* §. sprzęty domowe, *Cn. Th. Hausgerath,*

Hausstatb. §. osoby dom składające, familia, domownicy, *die Hausgenossen, das Haus, die Familie.* Był w okręcie Noe przez trzynaście miesięcy ze wszystkim domostwem swoim. *Biel. Hst.* 5. Niech ci bóg błogosławi, abys urosł i rozmnożył się na domostwo ludu. *Sk. Zyw.* 1, 245.

DOMOTAC *cz. dk.*, do reszty namotać, lub więcej jeszcze namotać, *vollends aufhaspeln, zu Ende haspeln, noch mehr dazu haspeln.* *Rg. domotatti; Rz. домотать, доматывать.*

DOMOWAC *intrans. ndk.*, domem prywatnie się bawić, *zu Hause ein Privatleben führen.* *Vd. domovati, gospodariti, haushuvati).* Domowanie, domowy żywot, prywatny żywot. *Cn. Th. das Privatleben.* - Domować u kogo, bydź iak domowy, *bei einem zu Hause seyn.* §. praknując od domu do domu chodzić, *Tr. hauffren, hauffren gehen.* Domuwać, *der Hauffrer. Bh. huntjt.*

DOMOWIC *cz. dk.*, Domawiać *ndk.*, dokończyć mowy, do końca wymówić, *vollends zu Ende reden, austreten.* *Bh. dopowiediti; Bs. dogovoriti; Rg. dogovoritti; Sr. 1. detetjupu; Rz. доказавъ, доказывавъ.* Nie dano mi domówić, wszyscy krzykną razem: *biy zaby go.* *Tabl. Tel.* 11. Nie możesz, pomnę, domówić ostaka, Tak ci płacz język . tak i usta satka. *Chrośc. Ow.* 74. Reszty domówić nie może; łkania tłumily głos jego. *Stat. Num.* 1, 14. Chciał żegnać, nie dokończył, słow nie domawiając, *Tabl. Tel.* 525. Domawiając, broń utapia w sobie. *Past. F.* 25. Ona jeszcze tak ku królowi domawia, alie Natan przyszedł. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 1, 22. Ten jeszcze domawia, alie drugi przyszedł. 1 *Leop.* *Job.* 1, 18. Domawiał, gdy śmierć blada zamknęła mu wargi. *Dmosh. JI.* 2, 127. Domówienie *peroratio.* *Gol. Wym.* 148. *die Schlußrede.* §. Domawiać słowa, dobitnie wymawiać, *deutlich und rein aussprechen, nichts verschlucken.* Chciał mówić, nie domawiał, często iaką słowa, *Przerwana, niepojętna i bessensna mowa.* *Tabl. Tel.* 86. Domawianie, dobitne, supelne wymawianie, *deutliche, reine Aussprache, ohne zu verschlucken.* §. Domawiać komu, dosadnie mu przymawiać, dosadzać, docinać komu mową, *einem mit Worten zusehen, auf ihn stehen.* *Bh. domlawati, domlawiti.* Nie godzi się, że córka matre siła domawia tak bezpiecznie. *Bardz. Tr.* 287. DOMAWIAC się czego, *zaimk. ndk.*, upominać się o co, nalegać o co, *fordern, begehren, verlangen.* Domówić się czego, *dk.*, przypominaniem, naleganiem wkórać, *zyskać, dokazać, durch Reden erhalten, zu Wege bringen, erlangen.* *Rz. договоривъся, договоривавъся.* Jać nie pragnę, by dla mnie krew lała królewna, Achill się ieśny domawia; a ia muszę Panie Oycowfkie syn posłusznie pełnić rozkazanie. *Min. Ryt.* 1, 73. Domawianie się czego, upominanie się o co, naleganie, nastawanie, *die Forderung, das Ansuchen, das Gesuch.* Przez spieranie prawdy się domawiamy, *limatur veritas in disputatione.* *Mącz.* (zblizamy się do niey, *wit uheru und ihr).* Zartem się prawdy domówić nie wadzi. *Rz. Ad.* 78. Kto mówi, ten się domówi. *Cn. Ad.* 384. (kto krzyczy, ten i wykrzyczy). Na seymie Wileńskim 1559 R. poprawiania statutu szlachta się Litewska domowała. *Stryk.* 756. Domówić się czego złego, sćiagnąć na się mową co złego, *sich durch Reden zusehen.* Domówiłeś się niełaski Pańskiey. *Tr.*

*DOMOWIEC, - wca, *m. familiaris*. *Mącz.* domowy przyjaciel, *det Hausfreund*. *DOMOWIT, a, *m. id. n. p.* Książka Tomasz z Plazy, Kromera powszedni domowit. *Orzech. Qu. 60.* (*Rs.* домашний gospodarny).
DOMOWNIK, a, *m.* domowy, w tymże domu mieszkający, *det Hausgenosse*. *Boh.* domowajl; *Vind.* domash, hishen doleshnik, enohishni shlovek; *Rag.* domaachi, kuchnik, ukuchni (*Rs.* домоуникъ domator; *Ec.* домоуникъ domostroj). Łacno swiedsie domownik. *Sk. Dz. 1154.* Przodkowie nasi z panów wszelką nienawieść, a z sług wszelką zelżywość otarli, zowiąc pana oycem czeladki, a sług domownikami. *Pilch. Sen. list. 554.* czeladz, *Hausgenossen*, *Gesinde*. *Crn.* drushina (cf. družyna). Domownicy moi mają izby wygodne, karmieni są przystoynie. *Kras. Pod. 2, 56.* §. tegoż kraju, tożo oyczyny, rodak, siomek, *ein Inländer*, *Einheimischer*. Gdy tedy tak między sobą tłuką się domownicy, oto niesrachowana gęłwa Tatarów do Polski sypie się. *Krom. 270.*

DOMOWNY, a, o, lubiący się domawiać, upominać, *um das Seine redend*, *nißt schweigend*. Kot głodny, gdy nielowny, chłop gdy niedomówny. *Zab. 14, 70.*

DOMOWY, a, o, od domu, do domu należący, ściągający się do domu, czy to fizycznie, czy ekonomicznie, czy moralnie, *Hausz.* *Bh.* domáci, domowiti, domowni; *Slo.* domáci, domácnij; *Cro.* domachi, hisni; *Dl.* kuchni, ukuchni; *Rg.* kuchni; *Sla.* domáchi, dumáchi, kuchni; *Br.* domacchi, kucchui; *Crn.* domash, hishnéke; *Vind.* domashi, hishni, vhishen; *Sor.* 1. domacze; *Ross.* домаший, домашний, *Ec.* домоуный. Drzwi domowe, brama domowa, *die Hausthüre*. Sprząty domowe, *Hausrath*. Czładz domowa, *Hausgesinde*. Jeden z służących domowych, *Kras. Pod. 2, 140.* *einer von den Hausbedienten*. Domowy dozorca *Crn.* hishnék); Domowy kapelan *Rs.* престолой свѣдѣникъ. Domowy botek *Crn.* sidék). Domowy geniusz *Crn.* skrytek, skratel). Pies domowy, *vulg.* sobaka domowa, *det Haushund*. Domowe sobaki, choć się kąsają, cudzego psa użyżawasz, nań się rzucają. *Cn. Ad. 199.* Domowy, w iednym domu z kim mieszkający (*ob.* domownik), *Hausz.*, *unter einem Dache wohnend*. Domowy słodzię, *det Hausdieb*. Któż się domowego słodzięcia ustrzeże? Tę ręką posługuje, drugą mieczek rzeże. *Pot. Arg. 13.* Trudno się domowego mass ustrzedz słodzięcia. *Biel. S. M. B. 3, 6.* Słodzię domowy, nieprzyjaciel gotowy. *Rys. Ad. 79.* - Domowa doległość, krzyż domowy, *Hauskreuz*. Domowa doległość hardzię się czuie. *Cn. Ad. 199.* (bardzię boli od swojego). - §. Prywatny, domem się bawiący, niepubliczny, *Privatz.*, (*Hausz.*). Skoro prog kościelny urzędnik przestąpi, iuz starość nie iest, ale domowy człowiek. *Sk. Dz. 26.* Domowy prowadzi żywot *Cn. Th.*, *ob.* domowanie). Symeona pociechy były pospolite wszystkim; nie miał on onego domowego i swojego łakomego a foistego serca; kochanie ięgo było szczęście ludu swego. *Sk. Kaz. 526.* (on był bez prywaty, *ohne Eigennuß*, *uneigennützig*). §. Domowe zwierzęta, swoyskie, chowane, ogłaskano, *Hausthiere* (cf. *jaßm Adlg. noc.*); *Vd.* shivina, shvad, brau, shivinze, braushe). Domowe zwierzęta są owe, które się pospolicie przy ludziach chowają. *Kluk. Zw. 1, 99.*

Drob' albo ptastwo domowe. *ib.* 2, 95. *Federlich*. Roślina domowa. *Cn. Th.* ogrodna, *ein Gartengewächs* (*oppos.* leśna, dzika). §. domowy, rodowy, domowi iakiemu albofamilii należący. *Cn. Th.* *Hausz.*, *Familienz.* Domową szlachtę swoięy familii na swoię stronę przeciagnał. *Tr.* - *Simil.* Domowa to rzecz, swoyka, między swemi, nie należąca do obcego, *eine Familiensache*. Cóż komu do tego, że mąż się z żoną wadzi; domowa to rzecz. *Off. Wyr.* Po domowemu częstować; *tém, co dom ma, po gospodarstwu, mit Hausmannskost bewirthen*. §. Domowy, krajowy, oyczyty, *inländisch*, *einheimisch*, *vaterländisch*. Nie trzeba nam sukieć zagranicznych, gdy domowe mamy. *Ld.* Wiele krwi domowey przelał, gdy mu się iud sprzeciwił. *Sk. Dz. 758.* (rodackiey, *apólobywatelskiey*, *Bürgerblut*. Domowa woyna, gdy który naród sam przeciw sobie walczy, *inestinum bellum*. *Mącz.* *domesticum*, *ein innerlicher Krieg*, *ein Bürgerkrieg*. *Crn.* wojska sherna cf. *czerni*; *Rs.* междоусобице, междоусобице. Durny król Bokorys okrucieftłwy swemi Wzniecić woynę domową musiał z poddanemi. *Jabl. Tsl. 26.* Niech żaden się z mych wierszów wiek nie uczy tego, jak wiele się domowey woynie godzi slego. *Luk. Bardz. 123.* (cf. rokosz, *bunt*).

*DOMRA, y, ż. muzyczny iakiś instrument, *ein musikalisches Instrument*. Porywają bęben i arfę, a weselą się na głos domry. *Budn. Job. 21, 12.* (przy głosie muzyki. *Bibl. Gd.*). Chwalcie Jehowę na stronach i na domrze. *Budn. Pr. 150, 4.* (na organach. *Bibl. Gd.*).

DOMRAZAC komu, *ndk.*, domrozić *dk.*, mrozem dokuczać, *mit Frost zusehen*, *quillen*. Nocne szrony tak nam domrażały, jak nam w południe słońca dopiekły upały. *Przyb. Ab. 50.*

DOMSKO *ob.* Domisko.

DOMUROWAC *cz. dk.*, z resztą wymurować, lub więcý ieszcze przymurować, *vollends ausmauern*, *zu Ende mauern*; *noch mehr hingu mauern*. *Rg.* dozidati). Nieprzyjaciele skazili zamek, którego ieszcze był Kazimierz trochy nie domurował. *Biel. Sw. 221, 8.* Zaczętych rzeczcy domurowano i dokończono. *Baz. Sk. 346.* Niedomurowane mury porządnie na simę poprzykrywać. *Haur. Ek. 8.*

DOMYC *cz. dk.*, domywać *ndk.*, do końca pomyć, *vollends abwaschen*, *aufwaschen*. *Bh.* dompyti, dompygi, domepwan; *Rs.* домывать, домывать.

DOMYSŁ, u, *m.* porozumienie się, domniemanie, wniosek, *die Vermuthung*, *Muthmaßung*, *das Rathen*. *Boh.* dumysl; *domněnij*; *Sr.* 1. domysl, domertwans, mertflu-mano; *Vd.* domienenje, dimlanje, samiena, samienenje, mienenje, umenje, dosdeuk, dosdetje, sumnitje; *Crn.* dimlanje; *Dl.* szumnyja; *Cro.* pogogyaj; *Rs.* догадъ, догадка (домысль, домывление *wymysl*, *wynalazek*). W niedostatku doświadczenia, domysl, podobieftwo mający, iest dobrym. *Star. Buff. 27.* Każde rozumowanie, które przez domysl rzeczcy chymiczne wykłada, *tém samém iest niepewne*. *Krumf. Chym. 8.* Zdanie swoje powieidiał z proftego domysłu i mniemania swego. *Chelm. Pr. 44.* Niechay żaden wotum swego nie podawa z swego domysłu. *ib.* Z domysłu, na domysl, według swego domysłu, zdania, upodobania, na los, na szczęście, *auf Gerathewohl*, *auf gut Glück*, *nach Outdünken*, *nach Belieben*. §. Domysl, moc duszy domysłania się,

suchen. Na mnie i na pana mego burczał, groził, donderował. *Teat.* 12, 72.

DONICA, DÓNICA, DUNICA, y, z. DONICZKA, i, z. zdbrn. Naczynie gliniane kuchenne, do wiercenia w niem migdałów, ryżu, maku. *Wisl. Kuch.* 599. ein Reibeßch, Reibeapf; *Sr.* 2. kščiniza, doniza (*Sr.* 1. došna, donci; fa, doina, brina; *Ec.* дожицьк, дожище; *Rz.* доице, домышк = doynu, statek, doynica, doyka, skopiec cf. *Syr.* מרין tukana Vasa, *Talmud.* נתי, *Hebr.* פוז cf. *lat.* tina *Ger. Loue*) (*Crn.* dojniza *nutrix*). *Prov.* Gdsie donica rządzi, tam wiercimak bładzi. *Leš. C.* 4, b *Haur. Ek.* 178. (cf. biada temu domowi, gdsie krowa dobada wołowi). Wiercić co w donicy. *Biel. S. N.* 37. Na Ukrainie donicę od maku sową Makutrą *gu. v.* - Donica chemiczna, bądź gliniana, bądź żelazna, ein Ksch, Napf, Becken, von Ehen oder Eisen. Donice robią się albo z gliny palonéy, albo z żelaza lanego; daie im się kształt walkowaty. *Krumf. Chy* 35. Alembik do pędzenia wódki rożanéy wstawiają w donicę na to przygotowaną. *Crasc.* 498. Donica na węgle, ein Kohlenbecken. Przed nią była wielka donica gliniana, węgla żarzystego pełna. *Wys. Kat.* 138. Doniczka do rąk. *Cn. Th.* miednica, ein Handbecken. Doniczka do kwiatów, ein Blumenapf, Blumenapf. Wiedziałem tam gwoździ w donicisce alabastrowéy. *Urzęd.* 152. Krzak różowy w porcellanowéy donicisce. *Niamc. Kr.* 4, 135. Ogród, a w nim wszędzie porośnięte doniczki z kwiatami różnego gatunku. *Teat.* 54, 5. **DONICOWY, a, e,** od donicy, Ksch =, Napf =. Piece chemiczne donicowe. *Krumf. Chy.* 56.

DONIEC, DUNIEC, - śca, m. Doński Kozak, ein Donischer Kosak. *Tward. Wł.* 67.

DONIEKAD adv. temp., do niejakiego czasu, eine Zeitslang, eine Weile, etwas, *Bh.* donestub. Posłom król doniekąd, dokądby się nie wrócił, czekać rozkazał. *Krom.* 718. aliquamdiu). Kallimach bawił się doniekąd na posłudze Piusa II. *Krom.* 756. Po życiu Wendy Polka od woiewodów doniekąd sprawowana była. *ib.* 58. (cf. poniekąd).

DONIESC cz. dt., doniesie, doniosę *Fut.*; Donosić *nied. et kont.* *Donaszać *czstl.*, zanosić, przynosić, ponosić aż do pewnego kresu miejsca lub czasu, bis hin tragen; *Bh.* donesti, donest, donesu, donosyti, donaffeti; *Slo.* donesti, donaffeti; *Sr.* 2. donasci; *Sr.* 1. donesci, donesu, donoschu, doneschem, donoschem, donoschupu; *Cro.* donesti, donasham, donestiti; *DL.* donossim; *Vd.* donesti, donositi, donashati, dopernefti; *Rg.* donjėti, donossitti, donossim; *Bs.* donesti; *Rz.* donéscim, donosim, donashivam. Nie mogli donieść łupów do domów swoich. *Rey Post. H.* 8. Doniósł go do gospody. *Rey Post. Nn.* 2. *fig.* Jeśli kiedy doniesiony był głos do ucha twoiego... *Ody.* *Sw.* 2. *Mm.* 2, b. (jesli dozedł ucha twoiego). Donosić płód, do czasu dojrzałości w żywocie go nosić, die Leibesfrucht bis zur rechten Geburtzeit tragen *Rz.* свершамъ, свершамъ. Niektóre białogłowy płodu donosić nie mogą, i przed czasem poraniają. *Petr. Wod.* 16. Rzadko która z tych, zostawszy brzemienną, donosi dziecięcia; a jeśli nie poroni, to... *Klok. Turk.* 186. Czasem z samego przełknięcia krowa nie donosi cielęcia. *Haur. St.* 53. Poronić *Rz.* недоносимъ. Płód

niedonoszony, niedonoszek, niedochodek, zaśniad, pomiotek, porończę, porzutek, odchodecz, eine unzeitige Geburt. Kilko-dziesięciodnem porożeniem miała; ale niedonoszonych i martwych. *Stryk.* 296. *fig.* niedonoszony człowiek; niedonoszona głowa, = nieumiarkowany, nierozważny; sielona, niecała, niedożyrsała głowa. §. Donosić, poddawać, przynosić (cf. dowozić, dosyłać), darbringen, darreihen. Donosili żywności obłożonym. *Off. Wyr.* Szynkarka im wina donasza. *Rey Zw.* 101. §. Donieść, do tego, co już zaniesiono, przyczynić, noch hinzu tragen, bringen, noch mehr bringen. Donieś drew, aby na cały dzień wystarczyły. *Tr.* - §. Donosić komu co, lub o czym, uwiadomić go, oznaczyć komu, dawać znać, dopowiadać, doseptować, benachrichtigen, hinterbringen, *Sr.* 2. hōpšawiš; *Bs.* dopouiditi, navistiti; *Vd.* nasnani, obsnani, posnani, nakasati, napovedeti, dokasati; *Rz.* заявить, заявить, извѣстить, извѣщать; *Ec.* извѣщавашъ. Nie tylko co widzę i słyszę donaszać We Panu, ale też i co rozważam. *Zab.* 11, 402. Ma nam czasami tamtejsze donosić nowinki. *Teat.* 6, b. 33. - *Paff.* Donosiło się to Króla Saula, z cłem się dał Dawid słyszeć. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 17, 31. (rozniosło się. 3 *Leop.*). Gdy się zaburzenie ludu donosiło Moysesowi z Aaronem, upadli na ziemię. 1 *Leop. Num.* 14. (gdy usłyszeli, 3 *Leop.*). Donoszący, uwiadomiaczy, berichtend, benachrichtigend, hinterbringend. *Rosc.* извѣщательный, извѣдомительный; *Eccl.* извѣствовый, извѣщательный. Doniesienie, uwiadomienie, das hinterbringen, der Bericht, die Nachricht. *Bh.* wglądaj; *Vd.* osnanik, osnanitie, poshta, napoved, nasnanenje, nasnanik, nakasa, nasnanitu; *Rosc.* доношъ, доношеніе, свѣдѣніе, извѣствованіе, извѣщеніе, заявка, заявленіе, заявляваніе, извѣстие, вѣсть, сказаніе, сказываніе. §. Donosić kogo, odnosić go, oskarżać, obżalować, udawać u sądu, einen denunciiren, angeben, anzeigen. *Bh.* wznęsti, wznasseti; *Eccl.* извѣстовашъ, извѣстую, извѣщajú, извѣщамъ чиню o чѣмъ na kogo Trajan odprisał, aby chreścian nie szukano, ale donesione karano. *St. Dz.* 71. Doniesienie do sądu, odniesienie, delacya, ofkarzenie, udawanie, die Denunciation, Anzeige, Anklage, *Rz.* вночная; *Ec.* извѣст. Doniesienie fałszywe *Rz.* мѡлка. §. *Intransit.* aż dokąd dostarczać, dostawać, dosięgać, dopadać, dolatywać, bis wehin reichen, austreichen, langgen, geben, tragen. Sława jego obloków doniesie. *Miaf. Ry.* 2, 88. Ryby po górach wysokich pływały, Gdsie ledwie przedtem pióra donaszały Mężnéy orlicy. *J. Kchan. Dz.* 231. Donosi tu łuk, kusza. *Cn. Th.* Ta suzya aż do tego drzewa nie doniesie. *Tr.* Tak daleko wzrok mój nie doniesie. *ib.* - Donosić czego, lub czemu, wystarczać czemu, równać się z cłem, podolować czemu, mierzyć się z cłem, etwas erreichen, einkaufen, ihm gleich kommen. Zadnać chwala nie donosi pana tego zacności. *Pisf. Kat.* 92. Idę ja za nim, chociaż nie doniosę wielkiego kroku. *Susz. P.* 1, A. 4, b. Dochód nie donosi wydatkom. *Off. Wyr.* §. Donosi moneta, dowaza, *Cn. Th.* das Geld ist vollwertig. **DONIOSŁOSC, DONOSNOSC, ści, z., n. p.** Arszelby, armaty, przestwór, przez który donosi, die Schußweite eines Geschüts. Odległość, którą sowiemy doniosłością rzuca-

nia, trzeba mieć wiadomą. *Jak. Mat.* 4, 151. Żołnierski, żeby poznać rozmiarowość doniosłości broni. *Łęsk. Miar.* 2, 214. Wszystkie węże, mając zbyteczną doniosłość nad potrzebę, i daremny ciężar, pokazały się bydź nieużyteczne. *Jak. Art.* 1, 217. (cf. strzelca ręka) *Geom. Nar.* 2. DONIOSŁY, DONOSNY, a, e, DONOSNO *adv.*, dosięgający, dosiężny aż do swego kresu, wystarczący, bis wöhin tragend, reichend, hinreichend, ausreichend, hinreichlich. Donośna strzelba. *Tr.* Głos ten doniosły, co na boje wodził, Radośnym dźwiękiem twarzę wypogodził. *Kras. Off. E.* 3, b. Już iak srogi Libyński lew ryczy donośno, Już że pies łasicuchowy rzeźbił, szceka głośno. *Tol. Saut.* 45. §. Donośny urząd. *Tr.* intratny, zyskowy, etnrdglic.

DONISZCZYC *cz. dk.*, Doniszcząć *ndk.*, do szczeru poniszczyc; wyniszczyc, zgubić, vollends vernichten, zerstören. Lepiejby nam potępićcom było, by gniew boży nas doniszczyl. *Przyb. Mil.* 38.

DONOCIC, DONUCIC, *cz. dk.*, do końca dośpiewać, więcę ieszcze śpiewając przydadź, zu Ende singen, vollends ansingen, noch mehr dazu singen. Trzy razem pęki napięte struny, Nie chciał nastroić i śpiewać porzucił, Szkoda, że ieszcze czegoś nie donucil. *Knias. Posz.* 1, 120.

*DONOS, a, m. Lepszy donos w izbie, niż swiers w puszczy. *Stryik. Gon. M.* 5, 7.

DONOSNY *ob.* Doniosły, Donieść. DONOSICIEL, a, m. donoszący co, donoszący o czém, donoszący kogo, delator, oskarżyciel, der Hinbringer, Subringer, Hinterbringer, Berichterstatter, Denunciant, Ankläger, Anzeiger. *Bh.* donoska; *Vd.* donashavez; *Rg.* doglasitegl; *Sr.* 1. donosować; *Ross.* донощик; доноситель, наб-шник; наЕшчик; вЪстовщик; *Bs.* navsitogel. - *W* *rodz. iehk.* DONOSICIELKA, *Rs.* доносительница. DONOSICIELSKI, a, ie, od donosiela, Denunciante; *Anzeiger* - *Rs.* доносительск.

DONSKI, a, ie, od Donu rzeki, vom Flusse Don, Donisch. Jedni z Kozaków Donskimi się od rzeki Donu nazywają; drudsi Nizowemi. *Nar. Chod.* 2, 285. *Tward. Wl.* 61. *Wagn.* 339. (*ob.* Doniec, Duniec).

DOORAC *cz. dk.*, doorze *Fut.*; Doorwać *czfl. et kont.*, do pewnego kresu poorać, do reszty przeorać, bis wöhin pörsen, atern, vollends zu Ende pörsen. *Bh.* dooratti, doorawam; *Rg.* dooratti; *Rs.* доорать, допахамъ, допахивамъ. Gniewał się, iż mu najmniek według naznaczonej miary nie doorał. *Haur. Sk.* 46. §. więcę ieszcze przyorać, oraniem przyszynić, noch mehr hinzu pörsen, hinzu atern. Kasal gospodarz doorać do roli ieszcze jedno staie. *Off. Wyr.*

DOOSTRYC *cz. dk.*, do reszty lub do pewnego kresu poostrzyć, bis wöhin schärfen, scharf machen; vollends schärfen. *Rg.* doostritti.

DOPAD, u, m. dochwycenie czego, dodążenie do czego, dobieżenie dokąd, das Erwisfen, Erfassen, Ertaffen, Ergreifen. Oskoczony od Litwy ratował się rychłym dopadem promu, i uszedł. *Nar. Hst.* 7, 111. Łuk iego porwawszy w dopady, krzyknął. *Zabr. Ow.* 106. *arripuit* (*Vd.* dopad, perpad, perrvolenje; przypadanie, przyzwolenie, approbacya). W DOPADKI *adverbialiter*, w *dochwatki, w dorywki, *subcesive.* *Męcz. czfl.* schäpfend, in

Elle, *flugs.* Tatarowie z grabieżą zarwaną w dopadki ułęgnią. *Krom.* 744. Nieprzyjaciela z korzyściami w dopadki odchodzącego dojechać iuż nie mógł. *Krom.* 767. DOPADKOWY, a, e, dorywcozy, aufgeschößt, aufgegriffen, aufgetafft. Pilna a niedopadkowe przygotowanie się. *Gol. Wym.* 325.

DOPALIC *cz. dk.*, Dopalać *ndk.*, ogniem strawić do szczeru, aufbrennen, vollends verbrennen. *Bh.* dopaliti, dopalwati; *Sr.* 1. dopalici, dopalim; *Rg.* dopaliti (*Rs.* допанить, допанывамъ cf. topić). Dopaliwszy tych drzew, insze trzeba kupić. *Tr.* *Pass.* dopalic się, dogorsić, ausbrennen, zu Ende brennen, sich endigen. Swiece się dopalaia. *Teat.* 18, 4. §. dopalic, dopięć czego, wypalic co, dograć, dohartować w ogniu, im Ofen etwas vollends ausbrennen, ausbacken. Od razu niedopalonej cegły, iuż nie dopalisz. *Ld.* Nie trzeba migdałków przepalać, lub też nie dopalać. *N. Pam.* 17, 211. Gdy nie są migdałki dopalone, nie doayć wydaia oleiu. *N. Pam.* 17, 211. §. dopalic, przyszynić rzecz iuż wypalonej, noch mehr brennen. Nie dość kawy; trzeba iey półfunta ieszcze dopalic. *Ld.* - §. Dopalać komu, dopiekać mu, dogrować, dokuczać, dosadzać, einem warm machen. *phys. et mor.* Uderayło słońce na głowę iego, a dopalało mu. *Leop. Jan.* 4, 8. §. Dopalic się czego, *zaimk. cz.*, paleniem iak należy rozegrzać, erheizen, gehörig warm machen. Nie dopalisz się nigdy téy izby, tego pieca. *Cn. Th.*

DOPAMIETAC się, *zaimk. dk.*, spamiętać, przypomnieć sobie, gedanken, sich erinnern. Zastaw, Zbaraz, i inszych kto się dopamięta, Była Troja... *Pot. Pocz.* 490.

DOPARCIE, DOPARTY, *ob.* Dopierać.

DOPARZYC *cz. dk.*, Doparzać *ndk.*, do pewnego kresu poparzyć, do szczeru sparzyć, więcę ieszcze poparzyć, przygrzać, bis zu einem gewissen Grade brähen, vollends abbrähen; noch mehr brähen. *Ross.* допрѣмъ, допрѣвямъ. Rożną materiją na szmelcugę doparzać. *Haur. Ek.* 178.

DOPASDZ *nial dk.*, Dopadać *ndk.*, paść aż pöty, dolecieć do czego, bis wöhin fallen, fallen bis auf. *Bh.* dopadnauti, dopadati; *Sr.* 1. dopanuci; *Bs.* dopasiti; *Eccel.* допадано (*Cro.* dopastasse, dopadamasse *placers* podobac się, *Vd. et Crn.* dopast, dopasiti, dopadem *placers*, dopadliv *benepiacens*, dopadlivoft = przyjemność). Ieszcze byli do dna onéy ismy nie dopadali, a iuż ie pochwycili lwi. *Leop. Dan.* 6, 24. Nie dopadli dna. *Wad. Dan.* 144. Dziecię z drugiego pietra spadlay, iuż dopadało ziemi; ale przecięt ktoś ie utrzymał, że nie dopadło. *Off. Wyr.* - *aliter* wieko nie dopada do kufra, nie ślisnie, nie stosuje się, nie zwiera się, nieszczelne, der Deckel schließt nicht genau an. §. Dopasź kogo, dolecieć, doścignąć, erjagen, erreichen, einholen. Olbrzymowie go ścigaia i iuż go prawie dopadaia, *P. Kchan. Orł.* 1, 384. Już uchodzący nieprzyjaciel miał się ku Niemnowi, kiedy go Polacy dopadli. *Nar. Hst.* 5, 178. - Dóysź, dośięgnąć, erreichen, erlangen, treffen. Choćym leciał za morze, i tam mię ręka twa dopadnie. *Ryb. Ps.* 277. Stracą uszu Pańskich oni, Zebry dobrzy, cnotliwi nie dopadli pana. *Pot. Arg.* 29. Ten duch, iako do pierś panieńskich dopadnie, Mówi przez duszę ludzką, otwierając snadnie Usta wieszczce. *Bards. Luk.* 74. - Dopasź coś czego, etwas womit erreichen. *Sciaga żagle, a brzegu*

brzegu wiosłami dopada. *Dmoch. Jt. 1, 18.* Chart nah naciera, nagli i klami dopada. *Przyb. Lux. 82.* (doieżdża go zębami, et haut mit den Zähnen ein). - Dopasdz czego, nagle, prędko, szybko dostać, osiągnąć, doścignąć, schnell erreichen, erellen. Nie mógł tak rychło dopasdz lat męznych, iako dopadał dygnitarstw wielkich. *Birk. Chod. 2. §.* Dopasdz, porwać, dochwycić, zachwycić, erweisen, erhaschen, ergreifen. Cała się sgraia do sali przeniosła, Musiał siedzieć na stolku, kto nie dopadł krzesła. *Wgg. Org. 32.* Zbyttnie chory pragnieniem zmorzony, Dopadłszy chciwie napoiu chłodnego, Oraz i zdrówia postradywa swego. *Past. F. 163.* Zle, kiedy szalony miecza dopadnie. *Pot. Zac. 67.* Czego kto dopadł, tém był. *Cn. Ad. 257.* W nieszczęsny chwili Parys cudzey dopadł żony, Wydrzeć ją gachu Grek niepoliczony. *Hor. 1, 82. Nar.* Jktra, gdy dopadnie słomy, spali stodoły i domy. *Pot. Arg. 78.* Dopadło pogaństwo samku w oddaleniu woysk nasyych, i opanowało. *Nar. Hfl. 3, 42.* (podchwyciło, z naglą przydybało, sie übertumpelten das Schloß.

DOPATRZYĆ *cz. dk.,* uyrzeć, dostrzeds, doyrzeć, etfehen, wahrnehmen. *Rr. досмапрѣмъ.* Dopatrzyłem z dawna siedliisko cnoty w sercu twoim. *Zab. 7. 211. Koff.* Gdy obaczysz a uyrzysz, iż się już wiele wypełniło, potem tego dopatrzysz, iż to wszystko prawda. *Rey Ap. 3.* Od oblicza twego prawo moje niech nie wyidzie; oczy twoie niech dopatrzają prawości. *Budn. Ps. 17, 2.* (niech patrzają na .. *Bibl. Gd.*). *Dopatrzyć się, *zaimk.,* spojrzeć, odkryć, gewahr werden, wahrnehmen, entdecken. Nie dopatrzali się świętego bóstwa jego w człowieczeństwie onem. *Rey Past. Rr 2. et Mm 5.* **DOPATRYWAC** *cz. dk.,* *st kont.,* dopatruie *Pr.,* dosierać, dostrzegać, doglądać, ein Auge auf etwas haben, Obacht geben, Acht haben. *Rr. досмапрѣмъ.* Deputowani czynów komissey iak naupilińcy dopatrywali. *Gaz. Nar. 1, 187.*

DOPCHAC *cz. dk.,* Dopychać *ndk.,* tłoczyć żeby napelnić, dotłacać, nabijać, ładować, pakować, ganz voll stopfen, voll stopfen, anfüllen, voll packen, noch immer mehr hinein packen. *Ross. допихнуть, допихать, допихивать.* Resztę polarkusa uwagami politycznymi dopychaia. *Mon. 71, 214.* Będąc na tym urzędzie, będzie kradł, darł, dopychał do wora. *Pot. Syl. 160.* Nigdy z wielkości nie cieszył się zbiorów, Nigdy tak chciwie nie dopychał worów. *Chrost. Job. 116.* Nic się też pewnie nie zostanie z zbioru, Chociaż dopychał nie iednego woru. *ib. 73.* Dopychał statku, ciężaru. *Off. Wyr.* Myśla tylko, żeby mieli czém dopychać żołądka. *N. Pam. 2 6, 34.* Choć się nasiadł, dopychał iednak brzucha. *Off. Wyr. cf. dotewać.* - §. Dopychać kogo, pobuńciem kogo dobiiać, jemanden zu Lode stopfen, ihm mit Stöben den Rest geben. §. Dopychać czego, na łeb na szyję z czém spieszyć, żeby się szydz, womit zu Ende eifen. Z rasu go muły niasły; lecz niecierpliwu Konno ostatka swéy drogi dopycha. *Pot. Arg. 731.* Dopychał tylko roboty, nie msiąc do niéy ochoty. *Off. Wyr. §.* Dopychać się, *zaimk.,* wciśkać, wtłaczać się gdzie, sich wohin einbringen. Dopychał się do kościota. *Ld.*

DOPĘDNY, a, e, podobny do dopędzenia, mogący być dopędzonym, einpöndert, erjaget. Po cóz znikoméy dro-

byam myśli krokiem Sięgasz wyroków kresu niedopędno? *Hor. 1, 244.*

DOPĘDZIC *cz. dk.,* dopędzac *ndk.,* zapędzić aż do pewnego kresu, bis hin treiben, vollends hin treiben. *Bph. dopuditi; Cro. dopelyati, dopelyavam.* Dopędziwszy bydlę do rzeki, dał mu się napić. *Ld. §.* Dopędzić kogo, dognać, dogonić; doścignąć, einen einholen, erjagen (*Vd. dopoditi, vloviti z ulović*). Za zbliżeniem się myszy, uciekł łodką na wyspę; ale go myszy dopędziły i zjadły. *N. Pam. 4, 71.* Konny prędko dopędzi, prędko ustąpi. *Fr. Ad. 45. Fig.* Czemu na śmierć nie idziesz, który w boiu krwawym dopędzisz? *Bardz. Luk. 30.* Dopędzić kogo w naukach, w dziełach, w stawie. *Off. Wyr. §.* Dopędzić czego, dokonać czego, womit zu Ende eifen, etwas zu Ende treiben, beendigen, enden. Dopędzę już do końca zaczętego dzieła. *Morszt. 166.* Dopędzić zagonu. *Off. Wyr.* (wyrac zagon, doorać go). Nie dopędzaj bezbożni dni swych do półwieka. *Kul. Her. 129.* Pókiby Leszek lat nie dopędził, matce jego państwem zawiadywać kasano. *Krom. 202.* (cf. pędzić życie). **DOPĘDZACZ, DOPĘDZICIEL**, a, m. przystaw, robotników napędzający, der Antreiber, z. B. beim Arbeiten. *Cro. dopelyavics.* - *Venat.* myśliwiec, poganiający psy, doieżdżacz, der Nachseher, der Jäger, der mit den Jagdhunden dem Wilde nachsetzt. - *W rodx. zask.* **DOPĘDZICIELKA.**

DOPĘLNIC *cz. dk.,* Dopełniać *ndk.,* miarę czyli liczbę pelnić albo wyrównać, do pewnego kresu napelnić, dołożyć, dosypać, dolać, doliczyć, voll füllen, voll machen, ganz anfüllen, zulegen, zuschütten, zugießen, zugählen. *Bh. doplniti, doplnim, doplnowati, spiliti, zaceliti; Slo. doplnugi; Vd. dopouniti, dapounith, dostoriti, bogati, dopernashat; Sr. 1. dopeľnam, dokonam; Rg. dopouniti, nadopouniti, nadopounyavam; Cro. dopuniti, dopunuyavam; Ross. дополнить, пополнить, приполнить, приполнять, довершить, совершить, вершить, свершить, добавить, добавивъ, добавивать; Ec. принаполнить, принаполняши, соблюсти, соблюдать; Ve. varsciti, dospiti).* Czemu ostateczny dodatek, by też był najmnieyszy, czyni nauwiecsy? bo nie tak pomnaża, iak rasczy dopełnia. *Pilch. Sen. list. 4, 136.* Już dopełnił piętnasty rok, gdy go posłano na nauki. *Wgg. Mar. 1, 118.* (już skończył). Dopełnianie miary, liczby, kresu, spełnianie, das Vollfüllen, Zufüllen, Anfüllen. Dopełnienie, domiar, doklad, dodatek, die Zufällung, die Zugabe, der Zusatz, die Ergänzung, *Rr. допълнка, добавка, добавокъ, добавочекъ, прибавокъ, совершенство; Bh. dustawel, dustadel; Sr. 1. dokonano; Ec. приставжаніе, приставженіе.* *Mathem.* Dopełnienie kąta albo łuku, to, o co ten łuk iest mnieyszy albo wiekszy iak go stopniów. *Jak. Mat. 1, 17. Łsk. Mier. 11.* Dopełnienie iest to, co potrzeba przydadł do kąta, albo odiać, żeby był wart go stopniów. *Jak. Mat. 1, 17. complementum* ostatka. *Solfs. G. 2.* Dopełnienie arytmetyczne, reszta, *complementum arithmeticum.* *Jak. Math. 1, 203.* §. Dopełnić czego, wykonać wcale, völlig ausüben, erfüllen. Dopełnić powinności prawa, powołania. *Off. Wyr.* Jeżeli tego dopełni, czegom od niego żadał, kochać go będe. *Test. 53, d. 45.* Dopełnić

się, *pass.* zjść się, uścić się, spełnić się, do skutku być przystawionym, erfüllt werden, in Erfüllung gehen, *Rs.* свершиться; *Eccl.* сбыться. DOPEŁNIACZ, DOPEŁNICIEL, a. m. dopełniający, wykonywacz, *bet* Volkfüller, Zufüller, Erfüller, Volkstrecker, *Ec.* дополнителем; *Rs.* вершитель, совершитель. Nieho szukało zemsty na was dopełniacza. *Teat.* 47, c. 17. - *W* *rodz. iest/h.* DOPEŁNICIELKA *Ross.* совершительница.

DOPELZNAĆ *cz. idns.*, Dopełzać *ndk. et kont.*, doczołgać się, doleźć, pełzać dōyśdz, bis hin kriechen. *Ross.* допозамши, допалзывать.

DOPIAĆ, - iąć, - ięli, *Fut.* dopnie, dopnę *cz. dk.*, dopinać *ndk.*, dotrągnąć pod miarę, po dziurę, po trapię, pod śpinkę, pod haftkę, po guzik, poprąg, pas, pasmo, rzemień, osnowę i t. d. bis hin anzuehen, aufspannen, ausdehnen, *fig.* Dopinać komu popręg, ukracać kogo, skromić go, einen im Zaume halten, ihn fürzer halten, ihn zähmen. Zeby się Szwedowi popręgów dopięło, Wkracza Czarniecki znowu w Pomorze. *Tward. W. D.* 2, 240. §. Dopinać czego czém, na około opinać, vollends befesten, bebinden, befesten (bespannen). Dopinały wawrzynami czola, incingere. *Zebr. Ow.* 570. §. Dopinać czego, do ostatniego usiłować o co, aufs äußerste wonach streben. Dopiać czego, usilnem staraniem dostać, dokazać, osiągnąć, do skutku przywieść, na swoimie postawić, (erstreben) erreichen, erlangen. Dopina godła, nie chcąc znać wygranę, Aż mu Pharyiski obóz będzie dany. *Chrość. Luk.* 2, 8. (przesnaczenie czyli wroźkę pomysłności spełnić chce; nie chce mniey, iak może, et verfolgt mit Anstrengung sein Glück). Na seymie tym król jeszcze większay rzeszy dopinał; ale jednak nie dopiał. *Krom.* 496. *tentaui, non impetraui*). Usilnem staraniem tego tylko dopinał, aby komukolwiek inaszemu, a nie Leszkowi, księstwo było podane. *Krom.* 213. Maryus, gdy dopinał konsulatu, tysiąc głow Rzymkich poświęcał. *Hor. sat.* 60. Siedm godzin przebywał uprzykrzone drogi, Nim dopiał wierzchu góry wyższay od Karpatu. *Tward. Wł.* 163. (ehe er den Gipfel erstletterte). Umyslił dostać mocą, czego intrygą nie dopiał. *Nar. Hst.* 4, 104. Wybiegami dopiać celu swego żądania. *Teat.* 6, c. 46. Czego szczęściem nie dokazę, tego obrotem dopnę. *ib.* 5, b. 21. Dopiać swoięy mety, mam za punkt honoru. *ib.* 51, 5. Jm trudnięy czego dopiać, tém nam większą sławę czyni. *ib.* 5, b. 74. Zamierzonego dopiać celu. *ib.* 23, b. 87. Chociaż mieysca nie miał po temu, męstwem swycięstwa dopiał. *Pilch. Sall.* 212. Rosumem dopiać, gdzie siły nie staie. *Cn. Ad.* 1012. (cf. lisa skóra). Muszę praesłać tego żądać, czego dopiać nie można. *Zab.* 14, 341. Tegom dopiał, co w wolnym narodzi się godzi, O herlo między wami nigdy mi nie chodzi. *Bards. Luk.* 31. Stara uczy łacina, Kto gręczny swego dopina. *Teat.* 20, b. 230. Wszystkiego, o co się kuszą, dopinają. *Pasz. Dz.* 109. §. Dopinać komu: dosadać do ostatniego, doymować, dokuczać, einem aufs äußerste zusehen. Piechotą oraz działami mu dopina. *Jabl. Buk. O.* 2. Widzisz, jak Abraamowi rozkazem bóg dopina, Gdy ścinać każe Izżaka syna! *Chrość. Job.* 4.

DOPIC *cz. dk.*, Dopiać *ndk.*, do końca wypić, vollends

austrinken. *Bh.* dopiti, dopil, dopigi, dopigim, dopigati; *R.* допить, допила; *Sr.* 2. dopupić. Dopil outatka. *Cn. Th.* (wysuszył kufel). Godzien sowitęy kary, Jeśli s innomi równy nie dopieie miary. *Hor. sat.* 240. Ktoby nie dopił, druga za to czara. *Wad. Dan.* 117. Co Pan twóy robi? *R.* dopiia polewki wiwnęy. *Teat.* 11, b. 91. (iuz kończy, et endigt die Weinsuppe). Trzeba dopić wprzód tego wina, potem kupi się lepsze. *Ld.* - *Allegor.* Nie czekajmyż czasu, Gdy z inaszemi dopieiem szczętego kwasu. *Stryik. Tur. E.* 3. (cf. kwas, piwo). §. Dopić kogo, piciem komu zrównać. *Off. Wyr.* einem im Trinken gleich kommen. §. Dopiać, doć sobie w picciu czynić, nach Gefallen trinken, sich im Trinken gleich thun, sich recht satt trinken. Jż kucharz dopiał, kiedy ioeć gotował, Wiele roakoszných potraw zawsze panu paował. *Papr. Kal. S.* 2. Kto doje, dopieie, ten w rozumie nie tyje. *Cn. Ad.* 47. Kto nie doje, nie dopieie, ten mądrze i dlugo żyje. *ib.* 386. Kto nie doje, nie dopieie, nie żartuie, nie tańcuie *Cn. Ad.* 387. sine Bacho etc. §. DOPIC SIĘ czego, *zaimk.*, durch Trinken erhalten, bekommen, sich zusehen (sich zutrinken). Pies w bayce chciał się aż mięsa, które mu się w wodzie wydawało, dopić. *Off. Wyr.* W morsu śmierci się dopił. *Bal. Sen.* 52. Zle, dopiać się przyjaciela. *J. Kchan.* 198. Pij zle, dopieasz się lepszego. *Cn. Ad.* 854. Pij, dopieasz się. *Zegl. Ad.* 196. Dopil się choroby. *Cn. Th.* - *Simil.* dopić się do czego, piiać dōyśdz, osiągnąć, durch Trinken bis wozu kommen, gelangen. Chłop chciał się dopić do dna kufła. *Wol/h.*

DOPIEC, dopieki, *F.* dopieczo, dopiekę, *cz. dk.*; Dopiekać *ndk.*, Dopiekiwać *czsl. et kontyn.*, do końca upiec, wypiec, vollends ausbacken, ausbraten, gar machen. *Bh.* допечь, допелл, допелу, допелам; *Reg.* допеччи; *Russ.* допечь, допекать, дожарать, дожаривать. Czego słonce nie dopieczo, to podniecony ogień doszły. *Haur. Sk.* 90. Dopieć trzeba kapluna, bo ieszcze nie kruchy. *Tr.* - §. Dopieć się, *pass.* gar werden, ausbacken, ausbraten. Chleb będział rychło wyięt z pieca, tedy się nie dopieczo. *Cresc.* 158. Ciasto, gdyby się w piecu nie dopiekiło, wsadzić go znowu, aż się dobrze upieczo. *Sr.* 865. Nie czeka, aż się dopieczo. *Cn. Ad.* 563. (gorąco kapany, et hat nicht warten gelernt, er ist blüsig vor der Stirn). Dopieczony, DOPIEKŁY, ausgebacken, ausgebraten, gar. Bolesci żolądka pochodzą z niedowartożnych i niedopieczonych potraw. *Haur. Sk.* 393. Oupieasz się chlebem niedopieczonym. *Sak. Pr.* 200. Chleb niedopiekiły ciężki iest. *ib.* Wszelkie ciasto, zwłaszcza niedopieki, iest niezdrowe. *ib.* 199. Chleb, który oszrodki ma wiele, niedopiekiły. *Sr.* 920. (nie do dopieczienia, nie może bydź dopieczonym). Szpórki niedopieki. *J. Kchan, Dz.* 221. (niedozamżone). Niedopieczony chleb *Ross.* недопёка. §. Dopieć, pieczyma przycaynić, noch mehr dazu backen, braten. Tyle było gąb, chleb w zapasie nie wystarczył; aż trzeba było go dopieć. *Off. Wyr.* 2.) Dopiekać komu, dogrzewać, dośkwarszać, dośkwierać, dokuczać, einem warm machen, heiß machen, ihm einbeissen, ihm zusehen. Kiedy słonce dopieka, będzie deszcz. *Kluk. Rosl.* 3, 90. (kiedy nadzwyczajnie pięszą, wenn die Sonne scheid). Słonce, co w lecie dopieka, w iesieni Uymie płomieni, *Zab.* 3, 154.

Już słońce dopiekać zaczyna, trzeba zapędzić owieczki do lasu. *Teat. 54, c. B. 2.* Słońce dopieka mu w głowę *Teat. 57, 13.* (warynie, *es tappelt in seinem Kopfe*). Ten mi teraz doymuie, dogrzewa, dopieka, który ledwieby u nas miał imię człowieka. *Teat. 44, 71.* Ogień zaszczości dopieka im szadły. *Morszt. 45.* Komużby tak okrutno zimno nie dopiekło! *Mon. 75, 414.* Wrzaskiem, zgielkiem, dąsaniem się, dopieka tym, na których się nasadzi. *Pilch. Sen. 4.* Obacysz, jak nam dopiekiwać będą. *Teat. 8, 4:* Dopieka, doymuie mi, trapi mię staranie, *stimulat. Mącz.* Ma jakieś serce tyrańskie, nie jednemu dopieki do żywego. *Teat. 54. C. ii.*

DOPIĘCIE ob. Dopiąć.

a.) DOPIERAC *cz. ndh.*, Doprzeć *dh.*, domykać, dowierać, zamknąć wcale, *vollends zusperren, zustimmen, zuschließen, zuschließen. R.* допереть. допираць (*Bosn. dopriti, dopirati, peruenire*). Dopierał drzwi; a w tym razie słodziejce napadli i wyparli je. *Off. Wyr. §.* Dopierać komu, ciężko na kogo nalegać, nacierać, *jemanden hart anlegen, ihn drängen, ins Gedränge bringen, in die Enge treiben.* Jużauśkim krzyżakom odierał, Mistrzom, Kontorom ich często dopierał. *Stryk. Q.* Namowu matczyney nie mógł się zbydź, gdy mu w tém dokuczała i dopierała. *Glicz. Wych. O. 8, b.* §. Dopierać się czego, koniecznie się napierać czego; wymagać, usiłować o co, *worauf bringen, befehen, es buttaus wollen.* Ktoby się możności siemskiej na skażenie duszy swoięy dopierał, tedy się też niemasz bardao czego napierać. *Rey Post. F. 7.* Dopierać się iakięy rzeczy zbytniemi słowy. *W. Post. W. 2, 214.* Wy ieszcze dopierać się ofiarowaićwa. *Budn. Num. 16, 10.* (szukacie kapłaństwa. *Bibl. Gd.*). Rudolf po zwycięztwie nad Otomanem, nie dopierał się żadnego prawa w Czeskiej ziemi. *Stryk. 302.* Cóż nam potem, iże dostojności, bogactwa i możności tak się bardzo dopieramy? *Baz. Sk. 552.* Kto chce być kapitanem, dobroć się dopiera. *Glicz. Wych. O. 6.* Połowicy się wsi dopierał. *Biel. Sw. 150. Hrbh. Odp. M m b. Zrn. Pfl. 3, 768. Baz. Hfl. 57.* Każda rzecz do czasu idzie, a swego się końca dopiera. *Glicz. Wych. O. 2, b.*

a.) DOPIERAC ob. Doprac.

DOPIERO, *DOPIER *adv. temp.*, tylko co, ledwo co trochę, trochę przed tém, przed chwilką, nie dawniusieńko, moment tamu, świeżo, eben erst, erst den Augenblicke. DOPIERKO, *DOPIRKO, DOPIERUCHNO, DOPIERUCZKO, *DOPIRUCZKO, DOPIERUTKO, DOPIERUTENKO, DOPIERUTENECZKO, *intensiv.*, *Bh. teprw, teprwa, tepruw, geduej; Slo. teprw; Bosn. stoparus, stoprriwice; Rg. topsrv, stoparv (ob. pierw, pierwey). Ec. mouepb, mepepb, повнегда, послѣ какъ, потомъ когда, какъ скоро, лишь только (R. mepepb teraz, mepereshnyj teraznieyazy) Ross. лишь; Crn. libkar, sholej, sheler; Vd. li sdai, koli, pervuu, ko sdai, shele; Cro. askodob; Sr. 2. atle, hatle.* On co dopier był oycem, przedsieragnie się w syna. *Zab. 15, 160. Kniaz.* Obadwa sliczni, oba urodziwi Dopierko; teraz obadwa nie żywi. *Gemb. Hym. 310.* Dopieruchno skonata. *1 Leop. Math. 9, 18.* Goźdaić dopier rozwity, iutro apadnie z krasy, J róża nie na dlugio czerwienieie czasu. *Gaw. Sisl. 388.* Córka Cerery dopiero

iedyna Matki rozkoż; wnet żalu ciężkiego przyczyna. *Ufrz. Klauđ. 25.* Noga, która tak rączsa dopierucąko była, W leniwa się konzenie teraz obróciła. *Otw. Ow. 32.* Dopierucąko mówił wiele za nauką; a teraz mówiaz iakoby coś innego. *Gorn. Dw. 64. Salin. 4, 449. Prot. Kont. B. 4.* Bydź iako dopierko narodzone dzieci. *Wisn. 230. Rada. 1, Petr. 2, 2.* Dopiero dany na naukę, czytać się uczył, a już bóg przez niego cuda czynił. *Sk. Zyw. 2, 331.* Szczęście szklane, dopiero blyśnie, iużci trzaśnie. *Min. Ryz. 4, 136.* Czy widziałeś się z nim? *R.* Dopiero co rozszliśmy się. *Zabl. Dz. 76.* Dopieroś poczał, a już uftaiesz. *Cn. Ad. 201.* Przegrał 2000 ludiorów dziś dopieruteńko. *Teat. 39, 236.* Udaia się za dopiero prabyłe do Warszawy i parafianeczki. *Teat. 29, c. 6.* - Nie dopiero, dawniey, niht erst jest, niht jest erst, länger schon. Wszak to nie dopiero dzisiay znacie się Wo Państwo. *Teat. 15, 47.* Już to nie dopiero, iak żyjemy wpośród niebezpieczeństw i zasadzek. *Nag. Cyc. 28.* Walczę z tą nieszczęsną namietnością iuż nie dopiero. *Teat. 42, 72.* Dorymena szuka iuż nie dopiero Wc Pana. *Zabl. Dz. 83.* Nie dopiero występek z cnotą walkę wszczyna, Z Cyceronem w senacie siedział Katyhina. *Kras. W. 20.* §. Dopiero - dopiero, : iuż - iuż, bald - bald. Dopiero tak, dopiero owak (razem ma ciepło i zimno z gęby wychodzi; i pucha i dmucha). Dopiero się w las udawali, dopiero na naszych nacierali. *Warg. Cz. 46.* Dopiero na nieprzyaciela idąc, dopiero go odpędzając, wojowali. *id. 52.* §. Dopiero, : na ów czas dopiero, nie prędzey aż, nie pierwey, dann erst, erst dann. Dopiero ludzie dobro swoje znaią, kiedy czas minie, kiedy miawszy go, nie maią. *Pot. Arg. 130.* Dopiero rzeczy smak miewaią, Gdy iuż prawie uftawaią. *Cn. Ad. 200.* Dopiero mięzsa szukać, gdy się iuż czas potykać. *Cn. Ad. 201. Kpcz. Gr. 3, p. 92.* Dopiero wierzymy, kiedy cierpimy. *Cn. Ad. 990.* Dopiero koniowi owsa, kiedy idzie do pas. *Zegl. Ad. 67.* Też dopiero śmiać się, gdy mamy przyczynę do śmiechu. *Zab. 12, 259.* Kiedy czas iść do ślubu, dopiero w płacz. *Teat. 48, d. 33.* Jużem stara, dopierkobym miała rozkoży używać, *Radz. Genes. 18, 12.* teraz dopiero, aż teraz, aż tak późno, erst jest, so spät erst. §. Dopiero, ieszcze nie więcey, noch niht mehr als; erst. Dopieroć mam lat 16, a iużbym się miała kochać. *Teat. 54, 14.* Dopieroć to początek. *Gemm. 74.* (ieszcze to nie amen; nie mów hóp). Dopieroć to kozienice, a ty iuż pytasz się o Warszawę. *Off. Wyr. §.* Dopieroż, coś dopiero, tém bardziey, vollends, um so mehr, zu geschweigen, geschweige. *Sr. 1. niej peno.* Ani zamiar téy książki, dopieroż granice tego rozdziału, rozwodzić się z tą materyą pozwalaią. *Skrzet. Pr. Pol. 2, 192.*

DOPIĘTY ob. Dopiąć. DOPIAC ob. Dopić.

DOPILOWAC *cz. dh.*, Dopilnowywać *cz. sh.*, dozierać, doglądać, pilnie dostrzegać, fleißig beobachten, abwarten, bewachen. Jakem ludzi dożyrał i dopilnował, wszystko było lepięy. *Kras Pod. 2, 144.* W tym harmiderse nie mogłem dopilnować wszystkiego. *Teat. 33, d. 86.* DOPILOWAC się, zaimk., dożyryć się w czém. *wortu auf seiner Huth seyn, wachsam seyn, ein wachames Auge haben.* Dopilnować się w prawie, w gospodarstwie. *Off. Wyr. (cf. chodzić koła czego).*

DOPIŁOWAC *cz. dk.*, do szczeru lub do pewnego kresu przepiłowac, popiłowac, piłą przerzynać, pilnikiem pogładzić, bis wohn sägen oder feilen, burchsägen, burchfeilen, befeilen. *Rs.* допилилъ, допиливать.

DOPINAC *ob.* Dopiąć.

DOPISAC *cz. dk.*, Dopisywać, *cz. fl. et kont.*, Dopisuię *Pr.*, dokończyć pisma, zu Ende schreiben. *Slo.* dopisat; *Rg.* dopisati; *Vd.* dopisati, perpisati; *Rs.* дописывать, дописываю. Czego Panecyus nie dokończył, nikt się nie kusił, aby dopisać miał. *Kosz. Czc. 172. Steb. pr. - Fig.* dopisać, miary w czym dopełnić, das Maß voll machen, ausfüllen. Pochlebstwo w skazonych obczyziach równie niebezpieczne, czy przesadzi; czy nie dopisze. *Nar. Tac. 1, 286.* - Dopisać kogo, s wyrównać mu, einem gleich kommen. Choćbysmy przes sto lat pisali, to nie dopiszemy Francuzów. *Teat. 34, b. F. ii. §.* Dopisać czego, wypotrzebować to, na czym się pisze, ver schreiben, verbrauchen im Schreiben, aufschreiben. Dopisałem już papieru, którym miał. *Off. Wyr. §.* Do pisma iezasze przypisać, noch hinzu schreiben. Dopisz do tych wydatków, i podrózne. *Off. Wyr. §.* Dopisać komu, wydarzyć się komu, wygodzić się komu, einem glücken, nach Wünsche geben, für ihn günstig ausschlagen, ausfallen, dem Wünsche entsprechen. Skutek pomysłu w hazardzie szukany, nie dopisał. *Mon. 70, 285.* Graczo wi na ręce dopisały cztery koszy. *Off. Wyr.* Sukces męj dopisał chęci należycie. *Min. Ryt. 2, 241.* Nie gray, kiedy karty nie dopisują. *Teat. 23, d. 11.* Cóż smutny wyglądasz, może ci karta nie dopisała. *ib. 15, 21.* Szczęście s honorem dopisze ci wszędzie. *Min. Ryt. 5, 341.* §. Dopisać się, *zaimk.*, pisaniami sykkać, nabawiać się, sciągac na się, sich etwas erschreiben, zusammen schreiben, mit Schreiben zusiehen. Z uczonych ów krzesła, ten się koszy dopisze. *Off. Wyr.*

DOPLACIC *cz. dk.*, Dopłacać *ndk.*, resztę zapłacić, do już zapłaconego przydadź, vollends bezahlen, zahlen, *Bh.* doplatiti, doplaceti; *Vd.* doplazhati, napoplazhati; *Cro.* nadoplácham; *Sr.* 2. doplaschisch; *Rs.* доплачивать, доплачиваю. Dziś tyle tylko oddaę; za tydzień dopłacę. *Off. Wyr.* W dobrach przedanych, a iezasze nie dopłaconych, kupiec, nie sprzedawca ma skodować. *Szczerb. Sax. 103. et 531.*

DOPLAKAC *cz. dk.*, Dopłacać *Fut.*, Dopłakiwać *cz. fl.*, do pewnego czasu popłakać, więcý iezasze się napłakać, bis zu einer gewissen Zeit weinen; noch mehr weinen. *Rg.* doplakkati, dozviliti.

DOPLATA, *y, z.* co się do iakięj summy dopłaca; bie Zahlung, Zugabe an Selbe, Zulage, *Bh.* připlatel). Chęć pomnożyć dochody z podwyższenia przeszlorocznej dopłaty do zwyszczanej kontrybucyi. *N. Pam. 24, 377.* - Niedopłata, reszta długu niedopłaconego, der Schuldenrest; *Ross.* недоимка, недоимочка. - *adj.* недоимочный, w długu resztuiący, niedopłacony.

DOPLĄTAC *cz. dk.*, do końca kogo zamatwać, vollends verwickeln, verstricken. Dopłatał się w sidła, które na niego załawiono. *Off. Wyr. §.* Dopłatać się czego, dowlęc się, dotelepać się, doleżć, dochrupać się, dogramolić się, niełacno drobnym krokiem, z trudnością dóysdz do czego, sich wohn mit genauer Noth burcharbeiten; bis wohn mit Mühe vordringen. Radsiby się stanali, aby

się mogli dopłatać onęj straconej oyczyzny swęj. *Rey Post. E. 5.* Idzie, otrząsając się z onego przeskrachu, By się rychlęj dopłatać do onego gmachu. *Rey Wiz. 108, b.* Który się dopłata tęj łódki pana tego. *Rey Post. Gg 5.*

DOPLAWIC się, *zaimk. dk.*, w pław dokąd dóysdz, et schwimmen, schwimmenb erreichen. Pragnie, doplawić się tęj ziemi. *A. Khan. W. 109.* Na morzu świata tego day mi doplawić się skały. *Chodk. Kost. 93.*

DOPŁAZIC się, *cz. dk.*, dopełzać, doczołgać się, bis hin kriechen. *Bh.* doplaziti se; *Cro.* doplaziti, doplazujem; *DI.* doplaziti; *Bs.* doplaziti, priamučatise (cf. plaz, ziemiplaz).

DOPLEC *cz. dk.*, Dopieleć *Fut.*, Dopiełać *ndk.*, ukończyć pielienie, zu Ende jäten, vollends ausjäten. *Rg.* dopljeviti; *Rs.* допеломъ, допилаиваю.

DOPLESC, doplotić, dopletli, *cz. dk.*, Doplecie, doplotę *Fut.*, dopłatać *ndk.*, ukończyć plectonie, do końca spleść, zu Ende flechten, fertig flechten. *Bh.* doplesti, dopletli, dopletu; *Ross.* доплетать, доплешамъ. §. do końca badurzyć, lub więcý iezasze nabadurzyć, vollends zu Ende schwagen; noch mehr hinzu schwagen.

DOPŁOKAC *cz. dk.*, Dopłócić, dopłoczęć *Fut.*, dopłóknę *Pr.*, Dopłókiwać *cz. fl.*, se wazytkiem wyplókać, vollends ausspühlen. *Rs.* дополокать, дополокываю. Rudy raz już przepłokany dopłokują daley tym sposobem... *Os. Rud. 46.* - Dopłókać się, domyc się czego, dochędóżyć czego, wyczyścić co, mit Waschen und Spühlen rein bekommen.

DOPŁONIC *cz. dk.*, do szczeru splondrować, złupić, vollends ausplündern, austrauben (ob. plon). Tatarowie, gdy Polowców porazili, też książąt Ruskich nie mało pobili, A potem s Bateim Carsom przyciągnawszy, ofatili doplonili. *Stryk. 231.* - Dopłonić się czego; rebnąć czego nabydź lub nabawić się, burch plündern erhalten.

DOPŁONIC *cz. dk.*, ploni na wodzie dokończyć, vollends auswuhnen, die Wuhne berubigen. Dopłonić się, *zaimk.*, dokazać wybrania plonia, sprawić plonia, eine Wuhne zu Stande bringen.

DOPLUNAĆ *cz. idnt.*, Dopłuć *dk.*, do pewnego kresu plunąć, bis wohn speyen; Dopłuwac *ndk.*, kończyć plucie; lub więcý iezasze napłuć, vollends ausspucken, zu Ende spucken; noch mehr dazu spucken. *Bh.* dopliti, doplil, dopliti.

DOPLYNAC *cz. dk.*, Dopływać *ndk.*, do brzegu dobieć, zapiynać, bis hin schwimmen, geschwommen kommen, bis hin segeln, zu Ende segeln, das Schwimmen oder die Schifffahrt endigen. *Vd.* doplavati; *DI.* doplivati; *Rg.* doplivati; *Cro.* doplavati; *Rs.* доплыть, доплываю. Okręt dopłynął przecię do brzegu. *Ld.* Łądem nie mogąc daley, dopływał tam; leca dla przeciwnych wiatrów przecięż nie dopłynął. *Ld.* DOPLYW, *u, m.* napływ do pewnego kresu, ein gewaltiger Zufluss, das Zustromen. Unosi go na powrót w łodziach dopływ skory. *Przyb. Lut. 21.* *Rs.* доплытие доплытие, dobiecie do brzegu.

DOPOIC *cz. dk.*, Dopaiać *ndk.*, do pewnego kresu lub stopnia, lub aż do końca napoić, bis wohn tränken, vollends zu Ende tränken. *Ross.* допоятъ, допоятываю.

DOPOKAŁ, DOPOKI, *kontr.* *DOKI, *adv.* iak długo, póki ieno, so lange als, so lange nur. *Vd.* dokler, doklei; *Crn.* doklej, dakorej; *Cro.* dokle; *Sla.* dökke; *Bs.* dokle, docem; *Rg.* dökke, dokli, docjem, dökoli; *Ecc.* dök-

denke. Dopokąd w obywatelu życie, wszystko oyczynie powinien. *Stas. Num.* 2, 168. Dopokąd-duch w ciele, wieczna przyjaźń. *Teat.* 45, c. 165. *Wyb.* Mnieży nam się dała czuć potrzeba rekordziel, dopokąd tyle nie znaliśmy potrzeb. *Zab.* 16, 170. Partykularne dobra mogą się zwiększać tylko dopokąd dobru powszechnemu nie szkoda. *Prześfr.* 10. tylko dopóty, dopokąd... *ib.* 11. *Doki tego bawienia! *Teat.* 33, 100.

DOPOŁUDNIE, - *ia, n.* (*Bh.* *dopoledne adv.*) czasu przeciąg od rana do południa (*opp.* popołudnie) *bet* *Wormittag*. Całe dopołudnie spać. *Mącz.* Całem dopołudniem przepędził na mustrowaniu regimentu swego. *Pam.* 85, 1, 470.

DOPOMAGAC *ob.* Dopomóds.

DOPOMNIEC się, *zaimk. dk.*, Dopominać się, *ndk.*, z naleganiami upominać się, *bringend erinnern, mahnen, fordern*; *Sr.* 1. dopominem się; dopomnu się *memini*.

DOPOMODZ *cz. dk.*, Dopomóże, dopomogę *Fut.*, Dopomagaj *ndk. et kont.*, dokładać się pomocą, posiłkować, współdziałać, *einem beystehen, helfen, Hülfe wozu leisten*. *Bh.* dopomoc, dopomocy, dopomogli, dopomogę, dopomnu, dopomohę; *Vd.* dopomagati, perpomogati, noterpomagati; *Crn.* perpomome; *Rs.* благодарюшамъ, благодарюшамъ. Tym natura mieć chciała wszystkim obycsaem, By chłop panu, pan chłopu dopomagał wsaiem. *Nar. Dz.* 2, 108. Śmialemu szczęście dopomaga. *Cn. Ad.* 1061. - Kształt przysięgi: tak mi Panie Boże dopomóż, i niewinna męka syna iego. *Vol. Leg.* 7, 692. *so wahr mir Gott helfe und sein h. Sacrament.* **ś.* dopomagać kogo *ob.* wapomagać kogo. *Cn. Th.* *einem aufhelfen, einen unterstützen.* *ś.* czynić co z kim wspólnie, dzielić co z kim, *woran mit jemanden Theil nehmen.* Prosilili bliźey stoiących, aby przynajmniej dali im znać, kiedy się drudzy śmiać będą, aby też i oni śmiechu im dopomogli. *Zab.* 12, 268. *Dudz.* *daß sie ihnen thunten helfen helfen, daß sie mitlachen thunten.* Mądry łsom innych sprawi folgę; ale pisać nie dopomóże. *Płch. Sen.* 99. *er wird nicht mitweinen,* Dopomóds kompanii, *Gesellschaft leisten.* Będzie to moiem największým ukontentowaniem, dopomóds Wc Panu kompanii. *Teat.* 22, b. 15. Gdyśmy się w apteczce wódki napili, nadzedł X. pleban, i ten dopomógł kompanii. *Kras. Pod.* 1, 18. **ś.* DOPOMAGAC się, *zaimk. ndk.*, domagać się, upominać się, *Cn. Th.* *fordern, begehren, verlangen.* Kruk łatając za wilkami, dopomagał się też części łupu. *Exop.* 49.

DOPOMAGACZ, *a, m.* wspieracz, spółnik pomagający, *der Werhelfer, Helfter, Gehülfe.* *Boh.* dopomahać, dopomahać, dopomocnik, Senator ten czynnym był dopomagaczem intryg sąsiedzkich. *Uff. K.* 2, 27. *Helfershelfter.* Dopomagacze, *Krom.* 647, *fautores et necessarii.*

DOPOSCIC *cz. dk.*, post zakończyć, do pewnego kresu post zachować, *zu Ende fasten, das Fasten endigen.* *Rag.* doposkiti; *Ross.* догосѣна, догосѣнась.

DOPOTY *ob.* póty, dotąd.

DOPOWIEDZIEC *cz. dk.*, Dopowiadać *ndk.*, powieści dokonać, domawiać, lub to, o czém powieść się czyni, ze wszystkim wynurzać, *die Erzählung enden, vollends zu Ende erzählen, auserzählen, vollends alles erzählen.* *Bh.* dopowiedzi, dopowiedzi; *Sr.* 1. dopowiedam, dopowiedam; *Cro.* dopovedati (*Vd.* dopowiedati: cześto powta-

rsać, wbiiać); *Ross.* докказамъ, докказамъсь. Pozwól nie dopowiedzieć sobie reszty panie, Bo żebym ci oznaymił ich zamysł, ich zdanie, Ledwieć miał czas, żem mógł cię wyrwać z tęg powodzi. *Min. Ry.* 2, 238. Ponieważem tak wiele mówił, muszę i resztę dopowiedzieć w krótkich słowach. *Mon.* 68, 24. (dodadz, *hinzu setzen*). No! kiedy się tyle powiedziało, dopowiedźże już i resztę. *Teat.* 24, 115. *Cztr.* *ś.* Dopowiadać, donosić, oznaymiać, posseptywać komu, *wissen lassen, hin-terbringen, melden.* Temu człowiekowi zażdrość wszystko dopowiada. *Teat.* 20. 57., *Bc.* dopowiditi). Hey czyś nie doyrzał krów gdzie błędnych bracie? Ratuj dla boga, proszę, dopowiedz o stracie! *furto silentia domo.* *Zabr. Ow.* 48. *Kniaz. P.* 2, 35.

DOPRAC, doprać *cz. dk.*, Dopierze, dopiorę *Fut.*, dopierać *ndk.*, pranie kończyć, do czysta wyprać, nad wyprane więcej jeszcze prać, *vollends zu Ende waschen, auswaschen, das Waschen endigen, noch mehr waschen.* *Bh.* doprać, doprać, doperu, dopiram; *Rg.* dopratti). Jak dopiero jednych chust, zacznij prać drugie. *Off. Wyr.* *ś.* Doprać komu, należycie kogo wybić, porządnie komu skórę wyłatać, wygarbować, setnie kogo wyłoić, wytwićzyć, dobić do żywego *pr. et tr.* *einen thätig durchwaschen, durchschmierem.* Już pokutę odnieśli, gdy im kiiem doprano. *Bial. Kr.* 456. Nie szydź z boga, żebyć święci kiiem nie doprali. *Rys. Ad.* 42. Na osm Turków iednego męża ledwo liczyli, A wždy im z ich hańbą znaczną doprali byli. *Warsz. Pob. C.* 2. Tak im w uciecsce na błocie doprali, Ze się knam więcej już nie pokuszali. *Jabl. Buk. J.* 2, b. *ś.* DOPRAC się czego, trudno co z brudu oczyścić, wyprać na czysto, *mit Rührer rein waschen, rein kriegen.* Niech ogień spali, czego się woda nie dopierze. *Pot. Zac.* 130. *ś.* praniem czego nabydź, albo nabawić się, to jest a.) wymywaniem, lub też b.) biciem, *mit a.) Waschen, oder auch b.) mit Schlägen sich erwerben, sich zuziehen, erhalten, erlangen.* Oy tą kianką doprała się maiaćku. *Off. Wyr.* Prał długo każdego, który mu się pod kiy nawinął, aż trafił na swego, tak doprał się garbu na grzbiecie. *ib.*

DOPRASZAC *ob.* Doprosić. **DOPRAWDY** *ob.* Prawda.

DOPRAWIC *cz. dk.*, Doprawiać *ndk.*, Doprawować *kont.*, dopowiadać, dogadać, domawiać, *austreden, auserzählen, zu Ende erzählen.* *Sr.* 1. *dopraviu, dopravim, dopraju, doprajim;* *Rs.* докказамъ, докказамъсь. Dopuszczając pierwszemu składaczowi, tęg historii dostatecznię rozprawować, chcemy, cośmy umysłili, im nakroćciy do końca doprawić. *Radz. 2 Mach.* 2, 29. - *In mal. part.* *dobzdursyc, dobaiać, dopleść, zu Ende schwatzen.* *ś.* Doprawić roli, rolę do zasiewu zupełnię przygotować, uprawę roli skończyć, *das Feld völlig zubereiten, bestellen, zur Saat fertig machen.* Roli doprawić, to jest, poczętą bydź sprawianą dalej sprawować. *Szczerb. Sax.* 455. Jeszcze nie doprawił winnicy, aby mogli z nię owoc pożywać. *Leop. Deut.* 20. *ś.* ogólnie: dodziałać, dokonać, dokończyć, ukończyć, *fertig machen, beenden, vollenden* (*Ross.* допрашамъ, допрашамъ zupełnie ułożyć, długi odebrać, *допраша, допрашка* naleganie o uiszczenie długów). Kto co budnie, jeśli do końca nie doprawi, co począł, azali nie próżna praca iego? *Jer. Zbr.* 295. Jużemy doprawili budowania

swego. *Rey Wis.* 84, b. A tak jest doprawion mur 25go dnia. *Radz. Neh.* 6, 15. (dokonan. *Bibl. Gd.*). Po tém wszystkim, gdy doprawił Josyasz kościół, ruszył woj- sko. *Radz. 2 Kron.* 35, 20. (gdy naprawił dom. *Bibl. Gd.*). Jeśliby to miasto było pobudowane, a mury do- prawione, tedy królu, nie będziesz miał do niego przy- sępu. *Budn. 3 Ezdr.* 2, 24. (wystawione. *Bibl. Gd.*). W zamku komory pobudowano i resztę rzeczy po mału doprawowano. *Baz. Sk.* 347. Na poly nie doprawić, *in medio relinquare. Mącz.* §. Doprawować się, dokończyć sprawę, *den Proceß endigen.*

DOPROC, dopruć *cz. dk.*, doporze *Fut.*, doparać *ndk.*, do pewnego kresu lub do końca poproć. *biß wohn trennen, auftrennen, zertrennen. Ross.* допоромь, допарывамь.

DOPROSIC się, *zaimk. dk.*, prośbą szukać, się etwas et- bitten, durch Witten erhalten. Dopraszać się, *ndk.*, prośbą co wydedywać, bittend warum anhalten, anzu- fuchen. *Boh.* doprositi se, dojadati se; *Sr.* 2. doprositi se; *Ross.* допросимъ я (*Sr.* 1. dopraszać; *Ross.* допро- сить, допрашивать dochodzić, dopytywać się. exa- minować). Chłop biedny nie przestaie dopraszać się swego. *Mon.* 68, 139. Dopraszał się u króla starostwa; ale kto inny je złapał. *Off. Wyr.* Dopraszał się o ten urząd; ale się go nie doprosił. *Tr.* Nie można się w tym domu szklanki wody doprosić. *Off. Wyr.* **DOPRO- SICIAL**, a, m. dopraszający się czego, der um etwas anhalt, der Anhalter, Bittsteller, Supplicant. Po od- daleniu wielu doprosicielów, Swinkę Marcin V. na ar- cybiskupstwie osadził. *Krom.* 293. (*Rs.* допроситель indagator, examiner). *W rods. żekst.* **DOPROSI- CIELKA.**

DOPROWADZIC *cz. dk.*, Doprowadzać *ndk.*, aż do pe- wnego kresu przyprowadzić, zaprowadzić, biß hin füh- ren, geleiten *pr. et fig.*; *Bh.* doprowoditi, doprowodim; *Bs.* doprattiti, dopegłjati; *Vd.* dopelati; *Cro.* dopelyati, dopelyiavam; *Ec.* допроводиши, проводишь do ure- czennago мѣста, доставиши, довести. Do miasta go doprowadził. *Rey Post. P. p.* 5. Bogu dziękujemy, że nas do tych świętych mieyc doprowadzić raczył. *Warg. Radz.* 61. Nie znam tu nikogo, ktoby drzące kroki moje doprowadził do niego. *Teat.* 49, 94. Ze- glarski kuaszt do nayodleglejszych krain chciwość zysku doprowadził. *Kras. Pod.* 2, 165. Myśmy cię doprowa- dzili do stanu tego. *Kras. Pod.* 2, 82. Prosiłem go, żeby zaczęta rozmowę do końca doprowadził. *Kras. Pod.* 2, 154. (dociągnął). Ufam, że równie zemną będziecie utrzymywać i doprowadzać do końca to zaczęte dzieło. *Gaz. Nar.* 1, 187. *Sr. Aug.* Doprowadzam do skutku, *Crn.* daperdasham, ich bewerkstellige. **DOPRO- WADZICIEL**, a, m. doprowadzający, der Hinführer, Hingegleiter. *Bs.* dopratitegl, *Eccl.* доправитель, про- водникъ, провожатой.

DOPRZĄDZ, doprzągi, *cz. dk.*, doprzęże *Fut.*, Doprzę- gać *ndk.*, do zaprzężonych przyprzęgać, noch mehr dazu anspannen, vorspannen. Ani ięzyk dzielnych spraw do- goni, Choćby z Epiru bystrych doprzęgi koni. *Miašk. Ryt.* 129.

DOPRZĄSDZ, doprządzi, doprzędzi, *cz. dk.*, doprzędzie, doprzęde *Fut.*, Doprządać *ndk.*, wyprzędz, przędzenie skończyć, vollends zu Ende spinnen, ausspinnen. *Bh.* do-

prjiti, doptedi, doptedu, doptadati; *Rg.* doprēsti; *Sr.* 2. dopščęci; *Rs.* допрѣсть, допрядывамь. Parki życia przędy doprzędaia, I nigdy nazad nicie nie wiiaia. *Bardz. Tr.* 10. Tak Krassowi, gdy w hoju Parki doprzędaia Żywota Assyryjskim, iakęś poległ Krassie! *Bardz. Luk.* 4. Płynęły hojne wszystkim ły, gdy iego nici tak doprzę- dla Kloto. *Miašk. Ryt.* 2, 137.

DOPRZEDADZ *cz. dk.*, doprzędać *ndk.*, wszystko do reszty wyprzedzić, alles verkaufen, vollends den Rest verkaufen. *Bh.* doprodati, doprodawam; *Rg.* doprodatti, - daavam; *Rs.* допродать, допродавамь. Nie do- przędadz *Rs.* недопродать, nie wszystko wyprzedzić. **DOPSOWAC**, **DOPSUC**, *cz. dk.*, do zaczętu zepsuć, voll- lends verderben, zu Grunde richten. Co było płomie- niem nie popsowano abo dopsowano, to rzeka zalała. *Zap. Wex. B.* 4. Dziś wszystkiego dopsował, czego był nie skaził. *Zrn. Post.* 3, 563.

DOPUSCIC *cz. dk.*, Dopuszczać *ndk.*, nie przeszkadzać do czego, pozwalać, zezwalać, zulassen, verstaten, gestat- tigen, gewähren, lassen. *Bh.* dopustiti, dopustim; *Sr.* 1. dopustiti, dopustiam, dopustęci, dopustęciem, dopustęcięci; *Vd.* dopustit, perpusit, dopushati, perpu- shati, donehati, napustiti; *Crn.* dopusham; *Slav.* pripu- stiti; *Rg.* dopustiti, dopustati, dopustetavati; *Bs.* dopu- stiti; *Cro.* dopustiti, dopuscham; *DI.* dopustiti; *Ross.* допустить, доускамь; *Ec.* допустить. Bóg nie dopuszcza nic na tym świecie, coby nie miało na iakie wyjść dobro. *Zab.* 16, 267. Lepiej mele się dopuścić, niżeli wielkie ponieść. *Ktok. Turk.* 24. Racz głupia dopuścić, czego się ustrzedz można. *Teat.* 42, d. B. Boiaż mówić mi nie dopuszcza. *Teat.* 3, b. 31. Chciał mówić; lecs rozsewnienie i ły długo nie dopuścił mu głosu. *Gaz. Nar.* 1, 178. Więcący nie powiem; bo mi sekret nie dopuszcza. *Boh. Kom.* 2, 181. Niecham, do- puszczam, *sino. Urs. Gr.* 255. Dopuśćmy, niech mówi. *Boh. Kom.* 4, 95. Przed sądem burgrabskim, nim za- czną sprawować swoje rzecz, biorą pozwolenie mówić: Panie Woycie, dopuść sprawę, albo sprzyiaj mówić. *Saz. Porz.* 38. Dwom kazał się wracać; trzeciego iż nie pobaczył, dopuścił wyjść. *Wys. Al.* 253. §. Do- puszczać się czego, broić co, etwas (Höflich) begehren, verüben, sich erlauben. *Bh.* dočinnim se, Na tém mieyscu dopuszczają się wielkiego błędu. *Salin.* 4, 460. *§. do- puszczać się, *Bh.* dopustit se, vitari, stuprari, cieleśność popełnić, Unzucht treiben. Używał Dawid żonę Ury- asa i dopuścił się ię. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 11, 4. (spół z nią 3 *Leop.*). Gdy kobieta, dziecięcia się dopuściwszy, za- biła je... *Saz. Post.* 8. (eine, die zu Falle gekommen ist). §. aliter. Na dobre mi wszystko wyszło; gdy się tak lubęj sercu dopuściłem żonki. *Teat.* 43, b. 50. Drodz- gdym się z nią złączył, da ich mich mit ihr verband. **DOPUST**, u, m. **DOPUSZCZENIE**, ia, n. przepuszczenie czego na kogo, zdarzenie komu czego, zesłanie czego przeciwnego na kogo, zrządzenie, die Zulassung, Betan- lassung, Fügung, des Verhängnis. *Bh.* dopustęci fatum; *Slav.* dopustęci; *Sr.* 1. dopustęci (Slav. dopushenje; *Cro.* dopushenye: pozwolenie); *Rs.* допустить, допу- щение. Tu się teraz podobno ile mogą dociec, Niebo usprawiedliwić chce przez dopust kary, Które na mnie tak długo patrzyło przez spary. *Min. Ryt.* 1, 197. *Szym.*

S. W. 39. J na franta lisa dopuŃt boży spadł iednego razu, Dobrze odwietrzonemu nie umknął żelazu. *Zab.* 13, 280. *Tręb.* Dopuły boskie odeymiają krajowi użytecznych obywatelów. *Mon.* 58, 271. DopuŃt ra mnie boży! *Teat.* 24, c. 53. Gdy zgubić cię do reszty zechce dopuŃt boży, Ot tobie posew woźny o wioŃkę położy. *Zab.* 16, 125. *Nar.* Dopuszczenie się czego, sbroienie, die Verübung, Begehung einer bösen Handlung. DOPUSCICIEL, a, m. dopuszczający czego, der Zulasser, Befügter. *Rag.* dopuustitegl. *W rodz. żeńsk.* DOPUSCICIELKA, *Rg.* dopuustitegliza. DOPUSTNY, a, o, - ie adv., do dopuszczenia. zulässig, zulässig. *Rg.* dopuŃtiv; *Vd.* perpuŃtliu (*Ec.* попустительно concedendum &Ń).

DOPYCHAC ob. Dopchać.

DOPYTAC się, *zaimk. dk.*, dopytuie się *Pr.*, pytaiąc dowiedzieć się, dōyŃdz, erfragen, erforschen, durch Fragen erfahren. *Boh.* doptati se; *Ross.* допытываются, допытываются; *Vd.* sbarati, dobarati; *Sr.* 1. doptatŃaci. On milczał, i dopytać się na nim słowa nie moźono. *Sk. Dz.* 832. Głupia, że się nikt słowa nie dopyta. *Hor. sat.* 32. Słowa się na nim nie dopytasz. *Cn. Ad.* 493. man bringt kein Wort von ihm heraus. Pytaiąc go o różne rzeczy, dopytał się na nim, iż miał chrześciankę matkę. *Sk. Zyw.* 2, 66. er brachte so viel von ihm heraus, daß... Kiedy tak, to się łatwo dopytam. *Teat.* 30, b. 67. (pytaiąc snaydę, doyde, trafię, ich werbe es leicht erfragen. Alexandrów nie dopytasz się w niebie; bo na nie nie zarabiali. *Birk. Zyg. pr.* (nie snaydziesz ich tam, du wirst sie da nicht erfragen, nicht finden, nicht ausfindig machen). § aliter Sluga mōy dopytał się do moiej skatuly (dobrał się do nię, er hat sich über meine Schatulle gemacht). 2.) DOPYTOWAC się, DOPYTAWAC się, *zaimk. ndk.*, Dopytuie się *Pr.*, Dopytywać się *czŃl.*, dowiadywać się, wywiadywać się, pytaniem dochodzić, nachfragen, nachforschen. *Sr.* 1. dopotynu inquiri; *Ross.* распросить, спрашивать, (cf. допытывать, допытывать domęczyć na torturach, pytkach). Srogimi mękami dopytywano się na nim niektórych artykułów nauki iego. *Bas. HŃ.* 31. Niżelim z kancelaryi wyszedł, dopytywałem się, gdzie którego pana kassa stoi. *Zab.* 13, 191. Jam się u wielu dopytywał u pana tego; a każdy mi powiedział, że o nim ani slyszal. *Boh. Kom.* 3, 186. W kaźdey rzeczy, gdy się dopytywał na nich król, nalał io uczesze nad wszystkie mędrce. *Radz. Dan.* 1, 20. (o które się ich pytał, *Bibl. Gd.* Tu masz tylko wizerunek tych rzeczy, a potem się prawego gruntu z tych początków dopytawaj. *Rey Wiz.* Dopytawac się odpowiedzi. *Fraz. Jęz. E.* 4. b.

DORAŃAC *cz. dk.*, Dorębywać *czŃl.*, Dorębuie *Pr.*, do pewnego kresu lub do reszty porąbać, przerać; więcý jeszcze do iuz porąbanego przyrąbać, bis wohin haeden, vollends klein haeden, durchhaeden; noch mehr klein haeden. *Rs.* дорубать, дорубить, дорубаніе, дорубка.

DORABIAC ob. Dorobić.

DORACHOWAC *cz. dk.*, Dorachowywać *czŃl.*, skończyć rachunek, zu Ende rechnen, ausrechnen, die Rechnung enden. *Rg.* dobroitti, *Rs.* досчитывать, досчитываться. Jużem tę summy dorachował. §. Przyrachować, dodadź do rachunku, hingu rechnen. Dorachuy do dziesię-

ciu tysięcy dwa ieszcze. *Ld.* 2.) Dorachować się, *zaimk.*, doliczyć się, rachuiąc dōyŃć, znaleźć, errechnen, ausrechnen, durch Rechnen finden. Nie mógł się lat swych dorachować. *Birk. Fk. C.* 3. Ledwo by się korcem maku powinnowactwa dorachował. *Rys. Ad.* 34. W takieś sztuczne okienka rejestra zmalował, Iż bym się z tobą za sto lat nie dorachował. *Teat.* 45, c. 6. *Wyb. Kul.* Więccý nad sto osób dorachować się nie mogli. *Gaz. Nar.* 1, 261. Skąpy, ustawicznie licząc, żadnego szczęścia dorachować się nie może. *Mon.* 73, 749., *Ross.* недоучетства, недочитаться.

na DORAŃCZU ob. na Doręczu.

DORADA, y, ż., doradzanie, porada, guter Rath, Unterstüßung mit Rath. Potrzebnie pomocy i dorady. *Teat.* 19, c. 28. DORADNY, a, e, - ie adv., umieiający radzić, der zu ratthen weiß. Niedoradny, der nicht zu ratthen weiß. *Vd.* nesvitliun, nenasvitliu); Zmysłny wydzierca, zwleka ze skóry niedoradne sieroty. *Zab.* 9, 46. *Zabł.* DORADZCA, y, m., DORADZICIEL, a, m., doradzający do czego, der Zurather, Rathgeber, Rathgeber woju. *Rs.* приговорщик. Natchniony mu był ten krok od iego doradców. *UŃ. KonŃ.* 1, 71. *W rodzaju żeńsk.* DORADZICIELKA, die Zuratherinn, Rathgeberinn. DORADZIC *cz. dk.*, Doradzać *ndk.*, namówić radą na co, podadź iaki sposōb komu na co, ans ratthen, zurathen, an die Hand geben. *Vd.* nasvituvati, vavititi, persvituvati; *Rs.* присовѣтовать, присовѣтывать, наразумить, надоразумить, надоумить, надоумлять, присудить, присуждать, приговорить, приговаривать, прищакнуть, прищакивать. Jakby temu zabięds, doradz mi. *Teat.* 5, b. 34. Proszę, doradźcie mi, co mam czynić. *Teat.* 26, d. 5. Król szczęśliwy, któremu maź taki doradza. *Teat.* 45, d. 17. *Wyb.* Schowaj się z swoiemi doradzaniem. *Teat.* 18, 94. (z swoią radą).

DORASTAC ob. Dorosnąć.

DORAZIC *cz. dk.*, kęskę spełnić, dogubić, dobić, dokonac, vollends aufreiben, den Garau machen, ein Ende machen. *Boh.* doraziti, dorazeti. Niech żywy ogień z nieba padnie na nie, A ty ich doraz, że żaden nie witańie. *J. Kchan. Ps.* 203. - §. transl. Było północy, a sen trosk i ciał doraził. *Zebr. Ow.* 254. curas et pectora soluerat, (cf. domorzyć). Rękawy zawiąwszy obie pośpieszają, Rąk nie czują, ochotą pracy dorazają. *ib.* 128. studio fallente laborem, dobiłają, docierają; dokonywają). §. Dorazić komu, trafić mu w raz, doiać mu, dobrać. *Cn. Th.* einem bis auf die neunte Haut kommen, bis ans Leben kommen, ihn thätig empfinden lassen. §. doskonałe lub zupełnie wyrazić, vollkommen ausdrücken, beschreiben, vorstellen, vortragen. Częstokroć zda się panom, iż pochlebca, by najniewstydliszy, nie do końca iakoby doraza, ani wasytkiego wypowiada. *Gorn. Dw.* 63. Gdy ty ieszcze będziesz mówić o to z królem, przyde ia za tobą, i dorazę a dokonam słow twoich, 1 *Leop. 3 Reg.* 1, 14. (dołożę 3 *Leop.* dobię, dotrę). DORAZLIWY, a, e, - ie adv., do ostatniego stopnia przeraźliwy, höchst durchbringend. Z soki straszliwemi trze chwaŃty szkodliwe, przymawiając Hekatkie rymy dorazliwe. *Zebr. Ow.* 348. DORAZNY, DORAZOWY, a, e, do razu czyli od razu natychmiast się od-

prawiający, auf der Stelle geschehend. Dorasne albo dorazowe prawo, gorące prawo, iudicium statarium, das Standrecht. Gall. pr., Vd. shounirka namefna sodba.

DORDZEC, DORDZEWIEC, niak. dk., dogrzyzionym byż od rdzy, vđlig butchrosten. Dordsały, Dordzewiały, ganj butchgerostet. 2.) Dordsały ob. Dożrzcę, Dożrsały.

na DOREĐZIU, na DORECZU adverbial., pod ręką, przy ręce, na pogotowiu, bey der Hand, parat, fertig. Boh. na pokotu, na snadé; Sr. 1. namejtje; Vd. perrokach, rozhuu, per rozi, per naredi; Bs. na paruć). Potrzebuję czego zawsze, muszę mieć zawsze na gotowiu, niektórzy mówią na dorędziu albo na doręczu. Mącz. Wc Pani masz zawsze na doręczu jaką wymówkę. Teat. 6, 5. Przyczyna, dla której niepowściągliwość zdrowiu wadzi, taieft na dorędziu. Birk. Zyg. 23. W *doręczu, id. - n. p. O pożytecznych rzeczach co mamy w doręczu Mówmy, a słodsze nam się wspomnienie nastřęczy. Przyb. Milit. 242. - NB. Nastřępiący przykład na oko pokazuje źróđło czyli szczep tego trybu mowy: hetman, choć sam w takim niedostatku, co do rąk ma, daruje. Tward. W. D. 35.

DORĘCZNY, a, e, - ie adv., na doręczu, pod ręką, przy ręce będący, bey der Hand sich befindend, fertig, bereit, parat. Vd. perrozhen, narozhen; Rs. ловкий; Ec. наручный, подручный. Przyb. Luz. 317.

DOROBEK, - bku, m. nabytek pracą, das Verdiente, Erworbene, erarbeitetes Vermögen, Verdienst. Crn. perdelk; Ross. зажиток, собина, собинна, нажива. Gdy pobrawszy się, mąż dóbr żądnych, ani żona posagu nie miała, a w czasie przemysłem i pracą dorobili się substancyi; takowych dorobków dwie części dzieciom, trzecia żonie, dostanie się. Oftr. Pr. C. 1, 212. Stat. Lit. 238. Czeka tam na cię wieniec prawdziwych zasług i dorobku. Zab. 14, 206. Zabł. Miałto wzajemnych afektów dorobku Nayniezszczęśliwszą piez mię na nadgrobk. Chrośk. Ow. 402.

DOROBIC cz. dk., DORABIAC ndk., roboty dokończyć, zu Ende arbeiten, eine Arbeit beendigen, enden. Boh. dobićti, dobićawati; Rg. dorabiti; Crn. dadelam; Vd. doldjati, dolpraviti; Rs. доработать, доработываться, сработаться. Jakośmy zaś tę pracą rozszczęślieli, Tak o to niechay nie mamy przywary, Zehyśmy iey zaś dorobić nie chcieli. P. Kchan. J. 9. Gdyby komu żona, z którą grunt czynszowy wziął, umarła, póki by nie zasiał, tedy mu będzie wolno dorobić i zasiać. Szczerb. Sz. 454. Ręce téy statuy są dorobione; ale więkza część starożytna. N. Pam. 5, 321. (przyrobione, przysadzone, angefest, angefügt). Będę ostatka prośbą dorabiała. Merxt. 233. (do końca doprowadzać). Niedorobiony, niedokończony Rs. недоработанный, unpollendet. Dorobienie, ukończenie, Rs. доделка, доделание, доделывание, die Vollendung, Beendung. §. więcý do już zrobionego przyczynić, noch mehr dazu machen, fertigstellen, arbeiten. Nie wystarczy nam szafy na książki, kaź stolarzowi dorobić jeszcze trzy. Ld. §. Dorobić kogo, doniaszcý, dobić, einem den Garaus machen. Już ledwo dychającego ani silnego bronieć się, dorobił mieczem. Oftr. Wyr. §. Dłonią komu dorobić, palmis caedere, expalmare. Mącz. wyczośc kogo, dobrze za łeb dorobić, urwać, depozum aliquem reddere. W. einen ausprügeln, butchwalten, ihm tüchtig zudecken.

2.) **DORABIAC** się czego, zaimk. ndk., dorobić się czego, dk., pracą przychodzić do czego, nabywać pracą czego, się etwas erarbeiten, verdienen, erwerben. Vind. perdelati, perdeliulati, perdeluvati; Crn. perdelam; Rs. зарабатывать, наживаться. Jam się z łaski Pana Boga pieniądze dorobił. Teat. 8, b. 15. Kaszą, klusczakami, dorobiliśmy się chleba. ib. 26, b. 4. Ubodzy kmiecie wołmi dorabiają się chleba. Vol. Leg. 2, 1671. Małemi rzeszami gardzić nie trzeba temu, co się chce dorobić chleba. Cr. Ad. 471. Mądrością się staray sławy dorabiać. Pilch. Pilch. Sall. 3. Koronę miesięską mu dano, mieczem, ogniem dorobioną. Birk. Gł. K. 22. (zarobioną). Ross. прыдобываю. **DOROBKOWY, DOROBNY, a, e, od dorobku, dorobiony, zarobiony, erarbeitert, verdient, erworben.** Cały mój majątek ieft dorobkowy. Teat. 18, 110. Dobra dorobkowe. ib. 9, 76. Dorobne substancye. A. Zamoj. 53. Dorobkowe substancye. Oftr. Pr. C. w. 1, 213. z własnego nabycia pochodzące, różne od spadkowych czyli odziedziczonych.

DOROCZNY, DOROCZY, a, e, DOROCZNE adv., trwały przez rok, albo do roku, (dożyty), für ein Jahr, jährlich, ein Jahr dauernd. Konal doroczy. Chrośk. Fars. 61. Doroczne im urzędy postanowił. Birk. Zam. 31. Przecor doroczny. Szow. Roz. 117. Naznaczą 25 dukatów na lampę doroczną, aby na każdy dzień czasu wieczami gorszała w grobie Pańskim. Warg. Radz. 89. §. Doroczny, też rok przypadający, jährlich, alljährlich, alle Jahre gefällig oder sich ereignend. Doroczny wylew Nilu. Botar 213. Dał im doroczne dochody. Sk. Dz. 668. Eteokles z Polinacem o królestwo z sobą taką uczynili zgodę, aby na przemiany doroczne panowali. Orw. Ow. 368. - §. Roczny, w roku przypadający, Jahres. Wiersz w dzień doroczny koronacyi J. K. Młci. Zab. 9, 25. (ci uroczyfity). Dzień doroczny urodziń J. K. Młci był obchodzony iak nayuroczyficy. Gaz. Nar. 2, 61. Mój dzień doroczny (dzień) natalis. Nag. Wirg. 494.

DORODNOSC, sci, z. kształtność co do osoby, spolicie bierze się za wysokość wzrostu, schöne hohe Gestalt, schön net Wuch. (Rs. дородность, дородство tyłowatość, otyłość). Dorodność potrzebuie zupełnego ciała. Petr. Ek. 262. **DORODNY, a, e, - ie adv.**, kształtny, przyswoicie wysoki, wohl gestaltet, von schönem Wuch; Cranochit; (Rs. дородный otyły). Ten grzeszny, ładny, ów piękniejszy, dorodniejszy. Teat. 29, c. 4. §. Obficie rodzący, zyszny, fruchtbar. Sady dorodne hojną dań nosily J pod buynym owocem gałęzie chyliły. Zab. 1, 99. Są dorodne trawy na brzegach Jsmena cichego. Bardz. Tr. 255.

DOROSNAĆ, *DOROSC niak. idnt., Dorastać ndk., doryśdź miary wzrostu, heran wachsen, erwachsen, im Wuchse erretzen, bis wehln wachsen; Bk. dorast, dorost, dorostu, dorostati; Cro. dorasati, dorascham; Rg. dorastieti; Sr. 1. dorostuju; Rs. дороснуть, дороснуть; Ec. превозрастания; Sr. 2. se spozęd. Z chłopca wyrósł, a do chłopca nie dorósł. Rys. Ad. 79. Gdy już dorastało dziecię, codzień wdsięcznięysza krasność wolicu iey się rozwiała. Mon. 65, 592. Dorastała Cerery jedyna córka, a dalasą nieplodność sama Proserpina płaci. Ufrz. XI. 13. Wilesę dorosnąwszy spól z pami, wilk gonilo. Exop. 82. Dorofnienie, *Doroesczenie, DO-

DOROSŁOSC, *sci*, *z*. dójście rośnięciem do dojrzałości pory, (die *Erwachtheit*), *vollkommenes Wachsthum*, *Jugendreife*; *Sr.* 1. dorosłości; *Ec.* *дорослостъ*. Nie wychowałem młodzieńców, anim ku doroszeniu wychował panienek: *1 Leop. Jer.* 23, 4. (ku doroszeniu. *3 Leop.* ani odchowalem. *Bibl. Gd.*). *§.* Dorosnąć czego, rosnąć osiągnąć, *wachsend erreichen*, *erlangen*, *erhalten*, *erwachsen*. Gdy już żrębię konia dorasta, zęby jego rzadziej bywają. *Cress.* 314. Dzieci, które siódmego roku nie dorosły. *Gall. Cyw.* 1, 18. Z jego synów żaden się swych lat dorosł nie mógł. *Glicz. Wych. F.* 7. Dorastanie lat jest, kiedy kto młodzieńctwa dorasta. *Szczerb. Sax.* 197. Nowochrzestnicy nie chcą dzieci chrzcić, aż rozumu dorosną. *W. Pofl. Mn.* 236. Jam jeszcze téj Boskonalności nie dorosł, żebym się z świata śmiać miał. *Sk. Zyw.* 2, 13. Dorosnąć kogo, zrównać się z nim, fizycznie czy moralnie, *einem gewachsen seyn*, *ihm gleich kommen*, *sich mit ihm messen*. Dorosnąć urzędowi, byź zdolnym do niego, mieć moralną donosność przymiotów podług urzędu, *einem Amte gewachsen seyn*. Niesłuszną było o tym młodym mężu rozumieć, iż téj godności nie dorosł, który do cnych postępów prawie dorosł. *Warg. Wal.* 70. **DOROSŁY**, *a*, *e*, mający wzrost, okazujący, że ma lata męskie, *erwachsen*, *aufgewachsen*, *mannbat*; *Cro.* *verasten*; *Rs.* *сростамъ*; *Ec.* *дорослымъ*, *пресо-зрѣлымъ*. Nie może byź obron na urząd żaden niedorosły, to jest, młodszy dwudziestu i pięciu lat. *Szczerb. Sax.* 544. Tak dorosli, iako i niedorosli bywają oszu- kani. *Chelm. Pr.* 53. Lata dorosłe, rozumiemy w młodzieńcu 21, a w pannie 22, *Chelm. Pr.* 97. *Jahre der Mündigkeit*, *Erstjährigkeit*. Sliczny twarzy panienka, a prawie już dorosła męża. *Sk. Zyw.* 2, 288. *mannbat*, panna dorosła, na wydanu, ma lata, *Sr.* 1. *wundbarjina*, *pomnaje jenkfa*, *dorosłnicjfa*. Dorosły, **DOROSŁEK**, *-ika*, *m.*, **DOROSŁEK**, *-ika*, *m.*, *Sr.* 1. *доросликъ*, *дорослиця*, z chłopca wyrosły a do chłopca niedorosły, *ein junger Kettl*, *ein junger Wursche*. Niedorosłek, dziecię, *ein Kind*, *ein Knabe*. Biada téj ziemi, gdzie królem niedorołek *Nar. Hst.* 4, 102. W pierwszemy zaraz lat wiosnie niedorołek młody, Niech nędzę i woiehne znosi niewygody. *Hor.* 2, 11. *Nar.* 2.) Dorosły, na słuszną, to jest, na przyzwoitą miarę wysoki. *Off. Wyr. von ge- hrigem Wuchse*.

DOROTA, *y*, *z*. imię białogłowskie, z greck. tłumaczy się Boży dar, *Dorothea*, *Dorchen*; *Bh.* *Dorota*, *Dorka*; *Slo.* *Dorota*, *Dorotla*; *Sr.* 2. *Dorta*, *Horta*, *Orta*, *Worta*, *Hortija*; *Sr.* 1. *Orte*, *Worta*. **DOROTKA**, **DOROTECZKA**, **DOROSKA**, **DOSKA**, **DOSIA**, **DOSIENE- CZKA**, *i*, *z*. **DOSIENKO**, ***TOSIENKO** *zdrbn.*, - Nieprzeptacona Duroto, Co między pieniędzmi złoto, Toś ty jest między dziewczkami. *J. Kchan. Dz.* 267. Doroteczka moja. *Teat.* 31, 6. *st* 33, 37. Teraz do podziemnego w grób idę pokoja, Tam gdzie wprzód poszła mała Dosienecka moja. *Groch. W.* 575. Miłościwym mię panem - eś nazwała Tosienku, chociaż mnie nie sprobowała. *Kchw. Fr.* 44. *§.* *In malam part*: trusia, głupi, głupia, *ein Stimpel*, (*ein Dummet*, *eine Dumme*). Nie namówisz, nie Dorotka. *Rys. Ad.* 51. Nie Dorotką, rzecz który z posłów na pozor, Nie dam się ja przekonać prośbą ani groźbą, Aż Dorotka Dorotką, wnetże ją

przerobią, By tylko noc do namów słodkich nastąpiła. *Opal. Sat.* 189. *§.* Kiszka w wieprzu naygrubsza, nadziewana, *der dicke Darm im Schweine*; *eine sehr dicke Wurst*. Jak wieprza zabieasz, będziez miał kiełbasy, kiszki, małki, dorotki. *Haur. Sk.* 59. **DOROCIN**, **DORCZYN**, *a*, *e*, do Doroty należący, *Dorotheen*; *Bh.* *Dorcin*, *Dorotcin*, *Dorotin*.

DOROWNAC *niiak. dk.*, *Dorównywać ndk. et czsl.*, zupełnie wyrównać, *völlig gleich kommen*; *Sr.* 1. *dorunam*. Ledwie jednę częstecki dorówna wszystką swą wielkością wzrostu. *Susz. Pies.* 3. *S.* 2. Smutku tego nie dorówna cale. *ib.* 1. *C.* 4.

DOROZKA, *i*, *z*, *z Rs.* *дорожка*, *cf.* *дорожка*. *Dröndulka*, *faetoncik*, mały pojazd pospolicie o iednym koniu, zastępujący cięższe fiakry, *eine leichte gewöhnlich einpännige Miethscalefche*. **DOROZKARZ**, *a*, *m.* woźący dorozką, *der Doroschlenführer*.

DOROZUMIEC się *zaimk. dk.*, *Dorozumiewać się ndk.*, domyślić się, domniemać się, *vermuthen*, *mutmaßen*; *Ec.* *подумѣвшись*, *догадываюсь*; *Rs.* *допозумѣмъ*, *допозумѣвамъ*. Nie wiem wprawdzie, dlaczego się nie stawil, dorozumiewam się iednak, iż nie to musiał czynić, co był powinien. *Mon.* 68, 70. Można się dorozumiewać, iż to wojsko przeciwi Francyi czynić będzie. *Gaz. Nar.* 1, 270. Kogo mię dorozumiewacie się byź, nie jestem ja. *Budn. Act.* 13, 25. (kim mię byź mniemacie. *Bibl. Gd.*). Dorozumiewanie się, Dorozumiewanie, Dorozumienie się, mniemanie, domysł, *die Vermuthung*, *Muthmaßung*. Wazytkie te odiazdy w tak zimny porze tworzą rozmaite dorozumiewania. *Gaz. Nar.* 1, 48.

DORSZ, *u*, *m.*, *Lat. Med.* *dorsus Du Frasse*; *Dan.* *Lorst*; *Suec.* *torsk*, *Jsl.* *thoskr cf. Ger. Dörren*, *Dürre*, *der Dorst*; *Rs.* *навѣра*, *gadus callarius Linn.* w Prusiech pomuchla zwana, *Pomuchel*, *Gall.* *merluche*, ryba mniejsza od łupacza; łowi się w morsu Bałtyckim. *Kluk Zw.* 3, 96. *N. Pam.* 13, 32. Dorsz suszony, rozwożą tak iak sztokfisz. *Kluk Zw.* 3, 295. Od beczi dorszu i sztokfiasu po 2 gr. *Vol. Leg.* 3, 340. Dorsz, głowacz suchy. *Cn. Th.*

DORWAC *cz. dk.*, *Dorywać ndk.*, do końca urwać, *vollends abreißen*, *vollends austreißen*; *Cro.* *dorivati*; *Rag.* *doarvatti*; *Rs.* *дорвѣмъ*, *дорывѣмъ*. Dorwiy postronka naderwanego. *Tr.* *§.* Wyrwania dokończyc, *zu Ende austreißen*, *das Austreißen endigen*. Skoro dorwają konopi, niech ie zaraz moczą. *Ld.* *§.* Rwaniem przyczynić, *noch mehr dazu abreißen*, *pfänden*. Nie dość téj szalwii, trzeba iey jeszcze dorwać. *Ld.* *§.* **DORWAC** się czego, dopaśdź czego, uchwycić, *etwas erwischen*, *erhaschen*, *ergreifen*, *erschoppen*; *Rs.* *дорвѣмъ*. Dorywa się z kąsić oręża i iuz obtaczające go nieprzyjaciele trupem leżą. *Stas. Num.* 1, 20. Bierze, co się natrafi, iako szczęście padnie, Czego się może dorwać, nie brakuje, kradnie. *Klon. Wor.* 36. Ze pan dorwał się gotowego grosza, chwala bogu. *Teat.* 1, 79. Panicze, którzy to dorwają się substancyi, rozumieją, że to dla nich honor, kiedy tracą. *Teat.* 53, c. 52. Wiele razy dorwać się może, iyka wino. *ib.* 22, 3. *Subcisiuis horis aliquid scribere*, i tedy i owedy niektórych godzina dorwać się pisać, kiedy czasu sbywa. *Mącz.* (*ob.* w dorywczą, w dorywki, w dorwy, w dochwatki, w dopadki). *§.* Dorwać się dokąd, do-

biedz dokąd, dopadź dokąd, sich wohin abreissen, auf einen Augenblick hinein, einen kurzen Abstecher wohin machen. Jakożkolwiek możesz, dorwy się, przyjdź ku mnie. *Mącx*: Do gór, które téy dolinie przyległy, miałem tę wolą dorwać się, gdyż tylko pięć mil od miasta; ale niebezpieczno było. *Warg. Radz.* 112. DORWAŁY, a, e, dorwany, czego się kto dorwał, dopadł, *erhascht*, *erwischt*, *ergriffen*. Niedozwolony kryjomo radości Ona pożyczca w dorwały ciemności. *Petr. Hor. F. b.*

DORYSOWAC *cz. dk.*, rysowanie ukończyć, *vollends auszeichnen*, *die Zeichnung oder das Zeichnen endigen*; *Rz. дочернить, дочерчивать.*

DORYWCZY, a, e, dopadły, na prędce dostany, uchwycony, *durwały*, *in der Geschwindigkeit aufgegriffen*, *erhascht*, *erwischt*, *ergriffen*; *Cro.* podrzęzi, podszechni (*subcisius*); *Sr.* 1. podzależne. Jle mógł zebrać włościach, z dorywczym orężem na ustroniu postawił. *Nar. Hst.* 3, 169. - *Fig.* Ta dobrodziejka nieochybnie dorywczymi swatami się bawi. *Teat.* 3, 33. (nieślubny, iaki się na prędce zdarza). Dorywczy syn, porubny, z porubstwa, *bekart*, *verstoßener Weise erwischt*, *von der Seite*, *unehelich*. Zbigniew syn dorywczy Władysław. *Nar. Hst.* 3, 7. (syn poboczny. *ib.* 45. z nałożnicy. *ib.* *ein natürlicher Sohn*). §. Na prędce zrobiony, *flektiony*, dorazowy, nie na urząd zrobiony, *in Eile gemacht*. Czasu dalszego nie mając, ossańcowawszy dwa kościoły na wzgórk, oddał obie te dorywcze twierdze Bogucie. *Nar. Hst.* 4, 329. §. Ucinkowy, nieciągly, w dorywki, w dochwatki, na urwy, *unterbrochen*, *rudweise*, *stößweise*. Nie dorywczo mu, ale poważnemu czytaniu praca moja służy. *Fredr. pr.* Zaczęły się harce; nieprzyjaciele rozumując, że się to na dorywczych utarczkach skończyć miało, dawszy odpór, nie zapędzali się. *Nar. Hst.* 3, 169. Z DORYWCZA, DORYWKIEM, w DORYWCZA, w DORYWKI, w DORWY *adverb.*, w dopadki, w dochwatki, na urwy, nieciągly, *in einzelnen erhaschten Augenblicken*, *rudweise*, *stößweise*, *nicht fortwährend*, *in unterbrochenen Anfällen*. Nie śmiał w otwartem polu stawić się im; ale nie omieszkiwał szarpać ich dorywkami. *Qstr. H. K.* W dorwy ją całuie, *luctantia oscula carpit*. *Zebr. Ow.* 89. W dorywczą, w dorywki robić co, gdy się co zedydzie czasu od innych robot, *subcisius*. *Mącx*. Chcąc o piśmie sądzić, trzeba ie wkroś przecytać, nie zaś z dorywczą tam i owdzie naryzeć. *Pilch. Sen. list.* 266. Cnota nie z dorywczą silną się staie; lecz w równy zawsze mierze moc dziedziczny. *ib.* 2, 249.

*DORZĄDZIC się czego *zaimk. dk.*, sćiagnąć na się, sich zugleich. Dorządził się wiecznego upadku swego. *Rey Post. L. l.* 4.

DORZAŁY *ob.* Dozrzały, dojrzały.

DORZEC *cz. dk.*, dorzeczne *Fut.*, domowić, *ansteden*, zu Ende reden. Ledwie dorzekł; ów prosi... *Zebr. Ow.* 28. (*Sr.* 1. dorzecząc namowić). DORZECZNY, a, e, - *ie adv.*, do rzeczy będący (*cf.* grzechny), *zur Sache dienend*, *tauglich*, *passend*. *oppos.* niedorzeczny, niedorzeczny, *unpassend*, *untauglich*. Chimera, pospolicie w innych niedorzeczna, Kłótlwa, niespokojna, w nim słodziuchna, grzechna. *Zabl. Fir.* 15. Niedorzeczne figury, zawile frazesa. *Zabl. Anf.* 103. Niedorzeczne proiekta. *Teat.* 27, 4. Gładliwość niedorzeczna. *Prz. Lek.* 202. (*ob.*

od rzeczy, *ob. rzecz*). Gniewają mię niedorzeczne ięć refleksy. *Teat.* 28, 61. *Subst.* DORZECZNOSC, zdatość, stosowność, *die Tauglichkeit, Anwendbarkeit, das Zusammenpassen*, *oppos.* niedorzeczność n. p. Cokolwiek wiemy nadto, iest ciekawość próżna, Dym, niedorzeczność, z których korzystać niemożna. *Przyb. Milt.* 241.

DORZNAĆ *cz. dk.*, Dorzesać, Dorzynać *ndk.*, do końca czyli zupełnie zarznąć, *vollends abschneiden*, *wegschneiden*; *Bh.* *dorezati*, *dorezám*; *Rg.* *dorezati*: *Sr.* 1. *dorija*, *derijem*, *dorizam*; *Rz.* *дорѣзана*, *дорѣзываема*. Nieprzerzięta ta gałąź, trzeba ięć dorznać. *Ld.* Dorzynał mi gardła; bo przyszedł czas mego przeznaczenia. *Hor. Sat.* 123. - Dorznać kogo, domordować, dobić, zarsnać na śmierć, *pr. et tr.* *vollends tödten*, *den letzten Schnitt machen*, *den Garaus machen*. Zeby mnie był już dorznać, żeby mnie był dobił; lecz żyję na niieszczęście. *Teat.* 43, c. 31. *Wyb.* Już się też tą ostatnią przegraną w karty dorznać. *Off. Wyr.* *doniszczył*, *dogubił* do ostatka, *wniwecz się obrócił*. §. Dorznać się czego: trafić na co rzezaniem, *mit Schneiden worauf kommen*, *etwas erschneiden*, *durch Schneiden hervorbringen*. Krwiby się w nas nie dorznać, na twarzą nam bladeo, patrzac na owe wdziaido. *Pot. Arg.* 282. i puszczady nie byłby się krwi dorznać. *ib.* 562. Zbladł, iak chusta; nie dorzesałby się na nim krwi. *Cn. Ad.* 1312. (*cf.* płótniec, płótno).

DORZUCIĆ *cz. dk.*, Dorzucac *ndk.*, rzucić aż póty, *do-cisnąć*, *dosięgnąć rautem*, *bis hin werfen*, *mit dem Wurfe erlangen*, *erreichen*; *Bh.* *doboditi*, *dobazeti*, *dobazám*; *Cro.* *duhititi*, *dohitavam*, *doverchi*, *doversujem*; *Rz.* *докинуть*, *докидывать*, *дошвырнуть*, *дошвыриваю*, *добрѣсить*, *добросать*, *добрачивать*, *домашнуть*. Tak się zbliżyły wojska, że ieden drugiego dorzucal kamieniem. *Tward. W. D.* 74. *Fig.* Z téy góry człek dorzuci tak daleko okiem, Jle przez dzień kroczyls koń przepędzi krokiem. *Zim. Sisl.* 221. (tak daleko sięga wzrokiem). *tr.* Odyniec owa go dorzucił kłem w łono. *Zebr. Ow.* 266. *sub inguina dentes abdidit*, uderzył go, *et versete ihm einen Hieb*. §. Przydadź, przysypać, przycsynić, *zuwerfen*, *noch mehr hinz thun*. Dał kopę raków za złoty, i dwa dorzucił. *Ld.* §. Dorzucić komu gęba, słowy, z przymówić, *dociać*, *przyciać*, *mit Worten angreifen*, *sticheln*. Gęba dorzuci każdemu; przymówi, *nalaie*. *Cn. Ad.* 241. Tylko gęba dorzuci, a gdy przed sobą grozę ujrzy, *samilczy* i idzie. *Petr. Hor.* 2, O. 3. Złorzeczyli i dorzucali słowy nieprzytoynemi. *Leop. 2. Mach* 10, 34. (słowy nieprzytoynemi płałali. *Bibl. Gd.*). Dorzucanie słowami, wyuzdana gęba, szkalowanie, *zsgellose Maul*, *Sticheley*, *Schmährede*. Uszedł karania Za swoie uszczyplive gęba dorzucania. *Otw. Ow.* 511.

DORZYŃKI, - ów, wyrzynki, zniwierłki wieniec, *das Schnitterfest*, *der Erntekranz*. Jużem żniwa dokończyła; przyniosłam wam też i dorzynki do zdrowszego pożyczcia. *Teat.* 52, 56.

DOSADA, y, z. DOSADNOSC, ści, z. dobitność, ściśle dowadzanie czyli dobiianie, *die Angemessenheit*, *Genauigkeit*; *genaues Anpassen*, (*Rg.* *dosada*, *dosadnos molestia*, *vezatio*; *Bs.* *dossade incommoditas*; *Rz.* *догада* *гнiew*, przykre, dolegliwość). Wyraz idzie za myślą; myśl dobrze, czy żywo, a będziesz miał w pisanu dosadność szczęśliwą. *Dmoch. Sz. R.* 17. Zaden naród nie trakto-

wał nauki obyczajowej z większą dosadnością, wyrazi-
 fłością i głębokością rozumu, iak Angielski, *Zab.* 5, 272.
 Do tych dwóch rodzajów przyłączyć można i trzeci; choć
 nie z taką dosadą. *Mon.* 73, 163. Z taką dosadnością
 czynu mniędy chwalebne przez rzessoto idęjysyka przecho-
 dziły, iż . . . *Mon.* 72, 421. Zdarzyło mi się czytać kil-
 ku autorów, z dosadnością o tém pisaćych. *Xiadz.* 149.
 (cf. dokładność). DOSADNY, a, e, *ie adv.* dobitny,
 właśnie w miarę, ani nad to, ani za mało, genau abge-
 messen, passend, treffend; (*Rg.* dosadni, dosadiv, do-
 sadgliv; *Bs.* dosadivi; *Cro.* doszadliv; *Sla.* dosadljiv z
molestus, importunus; *Rs.* досадный markotny, przy-
 kry, досадительный obraźliwy). Dosadne wyrazy.
 DOSADZIC *cz. dk.*, Dosadać *ndk.*, mnożyć lub kończyć
 sadzenie, dopełnić sadzenia, dosadzić n. p. drzewiny w o-
 grodzie, zu Ende pflanzen, oder setzen, voll setzen, voll
 pflanzen, noch mehr hinzupflanzen oder setzen; *Bh.* dosad-
 biti; *Rs.* досадить, досаживать. *f.* Ogólniey doło-
 żyć, domierzyć do strychu, hinzusetzen, hinzufügen, voll
 machen, ganz anfüllen. Gdzie dowcip nie może, chcą
 resztę dosadzi. *Minasow. Rytm.* 3, 2. Gmin przedaynu,
 przedayna i w senacie rada, Ten wskóra, kto największy
 dosadza, dokłada. *Minasow. Farsul.* 5. - §. 2.) *Intrans.*
 dosadzić, aż gdzie doskoczyć, dociec, dobieść, dopaść, bis
 wohin setzen, hinspringen, einen Satz bis hin machen.
 Myślniowiec wiedzieć powinien, gdy psy zaięca ugoniły,
 aby na czas dobieganiem dosadził. *Ofsr. Myśl.* 56. (cf.
 doieżdżać). §. Do ofatniego stopnia co praktykować,
 etwas auf das Neueste treiben. W kostki, w karty,
 ochotnie dosadzi. *Falib. Dis.* R. 3. - Dosadzić csem;
 zadać mocno, dadź co dobrą miarą, tüchtig messen, ein
 tüchtiges Maß geben, nehmen. Dosadził lekarstwem. *Ld.* -
 Dosadzić komu, doiać mu do żywego, zadać mu przy-
 krości dobrą miarę, einem tüchtig zusetzen, ihn plagen,
 ihm recht viele Noth machen; *Rg.* dossaditi, dossaghjevatti,
Sla. dosaditi; *Bs.* dosaditi, dosaghjevati; *Cro.* dossaditi
onus imponere, grauare, afficere molestia; *Rs.* dosa-
 दिवать, досаживать gniewać, dokuczać, dolegać; dosa-
 довать na kogo gniewać się na kogo). Błąd srogi
 niedźnemu dosadza. *Zabr. Ow.* 68. tantus tenet error. -
Rs. досадитель przykry komu, Dosadziciel, dosadza-
 jący komu, der einem zusetzt.

DOSADZIC *cz. dk.*, Dosądzać *ndk.*, sądzić do pewnego czasu
 lub kresu, bis (wohin) richten, Richter seyn. §. Dokończyć
 sądu, zu Ende richten, den Rechtsstreit beendigen; *Bh.*
 dosadbiti. DOSADZIC się czego zaimk., sądząc dowydź,
 nabydź, ściągnąć na się, sich durch Richten und Schlichten
 der Rechtsstreite erwerben, zuziehen; *Bh.* dosadbit fe.

DOSC ob. Dosyc.

DOSCHNAC *niak. dk.*, Dosychać *ndk.*, do reszty uschnąć,
 völlig trocken werden, austrocknen; *Bh.* doschnanti, doschl,
 doschnu; *Rs.* досохнуть, досыхать. Niech doschną
 chusty, bo ieszcze wilgotne. *Ld.* Doschly *Rs.* досохли.

DOSEIE, Dóyscie ob. Dóysdź.

DOSCIG, u, m., DOSCIGNIENIE, ia, n., dogonienie,
 dogoń, dóyscie, dociek, docieczenie, przeniknienie,
 poznanie, poięcie, das Einholen, Erjagen, Erreichen,
 Erlangen, Ergründen, Erforschen, Begreifen; *Vd.* dosega,
 doidenje, dosesahenje; *Rs.* сугонка, сугонь. Wysy-
 lają się uczonych pióra na dościg pierwiastków Litwinów.

Nar. Hst. 4, 142. Wielki jest Jehowa; wielkości jego
 niemasz doścignienia. *Budn. Ps.* 145, 3. (nie może być
 dościgniona. *Bibl. Gd.*) 2.) Dożrzewanie, dożrzałość,
 das Reifen, Reifwerden, die Reife. Gdy wrzodziki ginąć
 nie zechcą, potrzeba je do doścignienia czyli zajątrzenia
 przyprowadzić. *Perz. Cyr.* 2, 62. DOSCIGŁOSC, ści,
 ż. możność doścignienia, poiętność, die Erreichbarkeit,
 Erforschbarkeit, Ergründlichkeit; *Es.* достижное, по-
 нятие; *Rs.* постижимость, постижность. Nie-
 dościgość tajemnic, die Unergründlichkeit d. G. 2.) do-
 żrzałość, die Reife. Wrzód przez przykładanie do do-
 ściłości przyprowadzić. *Perz. Cyr.* 1, 127. DOSCIGŁY,
 a, e, - *glo adv.*, łatwy czyli podobny do doścignienia
pr. et tr. erjagbar, erhaßbar, erreichbar, erforschlich,
 ergründlich. *oppos.* niedościgły, unerreichbar, unerforsch-
 lich; *Bh.* nestihly, nepostihly; *Vd.* nesaropadliu, neprim-
 liu, nesaftopliu; *Rs.* непоспимый, непос-
 тимый, недодведомый, несповданный; *Es.* не-
 достижным. W próżnowaniu niedościgły czas tracił.
Smotr. Lam. 13. (nie mogący być odwetowanym).
 Niedościgły, wysoki, głęboki. *Cn. Ad.* 577. Niedościg-
 ły w rozsądek krytyk. *Mon.* 75, 715. Człowiek skryty,
 niedościgły. *Teat.* 45, 10. §. Dościgły, dożrzały, do
 pory doszły, w swoiey mierze, reif, n. p. Dościgły owoc,
 człowiek. *Off. Wyr.* Do niedościgłey porucz chęć jagody,
 Naftanie iesień, czekaż ię pogody. *Hor.* 1, 209. *Min.*
 Wiek dziewczy niedościgły. *ib.* 2, 65. DOSCIGNAĆ,
 dościgić *cz. dk.*, Dościgać *ndk.*, doganiać, dopędzać, do-
 gonić, dopędzić, nachjagen, nachsehen, einholen, erjagen,
 erreichen; *Bh.* dostihnanti, dostihl, dostihnu, dostiham,
 wystihnanti, wystigiti, dohoniti se; *Cro.* dosztignuti, dosz-
 tigavati, dostichi, dostigni, doztigavam, ztechi, zte-
 chem; *Bs.* et *Rg.* dostighnuti; *Dl.* doztignuti; *Vd.* dohi-
 lati, dohitati, dopriti, perpriti; *Crn.* dahitim; *Rg.* до-
 стигнуть, достичь, достигать, настичь, на-
 стигнуть, настичать; сугнать, сугнать, наго-
 нять, наганивать, изверстываться. Czego trudno
 doścignąć, prześłać trzeba gonić. *Zab.* 14, 151. Pindara
 trudno dla wysokiego lotu doścignąć. *Zab.* 6, 370. *Nar.* -
 Przeniknąć, poiać, ergründen, erforschen, durchbringen,
 verstehen. Któż doścignąć może tajemnicy twych sądów
 wiecznych. *Paft. F.* 62. *Leop. Syr.* 24, 58. - Dościgać
 się, poznawać się, zgruntować się, sich selbst ergründen,
 erforschen. Na ów czas dopiero ulżony z frasunków umysł,
 poszał się dościgać. *Nar. Tac.* 3, 55. §. *Intransit.* do-
 ciekać, dopływać, dobiegać, do końca dochodzić, zu
 Ende laufen, auslaufen. Przyzła straszna godzina, o-
 statnia dościga chwila natura, widząc swój koniec, się
 wzdryga. *Dmoch. Sqd.* 76. §. Dożrzewać, do pory swoiey
 przychodzić, reifen, reif werden, zeitig werden. Krofky
 czarne dościgaia w dziewiatym dniu. *Perz. Lek.* 290.
 Wrzody te okładać, aż się otok zbierze i doścignie. *Perz.*
Cyr. 1, 116.

DOSIA ob. Dorota.

DOSIAC *cz. dk.*, dosiewać *ndk.*, dokończyć wysiewu; do
 pewnego kresu posiać; do posianego przyczynić; zu Ende
 faden; bis wohin faden; noch mehr dazu faden; *Rs.* досивать,
 досивать.

DOSIADAC ob. Dośiądź, ob. Dosiedzieć.

DOSIĄDZ, DOSIĄC, dośiągić *cz. dk.*, dośięże, dośięgnie,
 62 . .

dosięgnę *Fut.*, Dosięgnąć, dosięgnął *idnt.*, Dosięgnąć *ndk.*, sięgnąć aż po, sięgnąć dostać, doysść czego, biś wohn reichen, laugen, erreichen, erlangen; *Bh.* dosáhnuuti, dosáhli, dosáhnu, dosáhnowati, dosáhcy, dosáhnu, wosáhnuuti; *Sto.* dosáhugi; *Sr.* 1. dosáhnu, dosáhnam, dosáhnyu, dosáhnyu, dosáhnu; *Vd.* dosezhi, nakonshati, sadoshezhi; *Rg.* doséchi, doséghnuti, dosezati; *Bs.* dosezchi, doseghnuti; *Cró.* doszechci, doszegati, doszegnyem, ztechi, ztéchem; *Rs.* доскамаъ, досагнумъ, досагнумъ, досагъю, досагъю. Uczyńmy więzę, któreby wierzech dosięgił nieba. *Leop. Genes.* 11, 4. zbudujemy więzę, któreby wierzech dosięgił do nieba. *Bibl. Gd. ib.* Niemasz żadnego takiego dobrodziejstwa, któreby powinnowatyoh naszym nie dosięgło. *Gorn. Sen.* 37*. (na nich nie wpływało). Naywyżey ręka wszechmocna dosięże. *Zab.* 13, 297. Wszystkich cnot jego ięzykiem dosiędz nie mogli. *Sh. Dz.* 355. (opisać, obić mową). Doiędz rozumem, begreifen, mit dem Verstande erreichen. Bieg niebiecki ani rozumem dosiędz, ani zmiarkować może. *Boter.* 5, 15. Głębokość zmysłu dosiędz, i ku wyrozumieniu słów jego przyść nie mogli. *Dambr.* 254. Kopernik dosięgił rozumem aż w obłokach prawdy. *Off. Wyr.* Chrystus bywa przy wieczersy duchownie, którego obaczawia i dosięgają wiarą ci, którzy dobrze świętę wieczersy pożywała. *Baz. Hb.* 224. Doięgnąć zamysłu, seine Absicht erreichen. Na wszystko odważyć się byli gotowi, byle swoich zamysłów dosięgli. *N. Pam.* 1, 60. dopięgli). Doięgił tak wysokiego urzędu, iakiego przodkowie jego nie posiadali. *Off. Wyr.* - Doiędz biczem, ociąć, mit dem Siebe erreichen, einen Sieb versehen, posięgać, bić, trafić, mierzyc na kogo biąc, nach einem schlagen. Tak go w łeb dosięże Szybko z procy, że trupem zarazem połęże. *Tward. Pasq.* 61. Bóg gdy karze złosnego, dosięże przy nim biczem niewinnego. *Lib. Hor.* 61. Za mną gonił, i mocno mnie kłiem dosięgał. *Mon.* 73, 180. Juźci to nas dosięga, co się innym stało, Ktoż w tém może upownić, iż uydziem cało. *Pasz. Dz.* 117. §. Doiędz, dobydź się na co, expensować, hergeben, die Kosten wotauf verwenden. Kiedy już dadź albo dosiędz, tedy poczawsz brać, zaś położą. *Glicz. Wych. M.* 2, 6. Pańowie, którzy mają się dobrze, mają też z czego dosiędz, wola komu inszemu dadź, darować, nałożyć, niż którego młodzieńca na nauki wychowaniem iakiem opatrzyć *Glicz. Wych. M.* 7, 6. DOSIĄG, - ięgu *m.*, Doięgnięcie, doięganie, dostawanie aż do dotknięcia się z czem, das Erreichen, Erlangen, Hinreichen. Czarci latając, skrzydeł potężnych dosięgiem Tak się kręcili, iż się oku wydawało, Jakby całe powietrze z ogniem się ścięrało. *Przyb. Millr.* 183.

DOSIĄSDZ, DOSIĄSC, DOSIESC, dosiadł *cz. dk.*, dosiędsie, dosiędę, dosiędę *Fut.*, Dosiadać *ndk.*, doięgac siedzenia, w szczególności, konia, einen Sit erreichen, niedersitzen, aufsitzen, insonderheit zu Pferde steigen, ein Pferd bestiegen. Wityd nam cię widzieć, wyrodna młodzi, Nie umie dosieść bachmata. *Hor.* 2, 161, *Nar.* Uczą ich tam konia prędko dosiadać, i dobrze nim toczyć. *Star. Vol. C.* 4, 6. Rycerzowi trzeba umieć łuk ciągnąć i bronią władać, Więc konia często dosiadać, *Grosch. W.* 489. Im bardziy z razu młody zrzebiec srogi, Tém snadniy bywa potóm dosiadany. *Zab.* 15, 243. - *Fig. tr.*

Boday go przeciwniśtwa żadne nie dosiadły. *Zebr. Ow.* 2. (bodayby się go nie dotknęły). II. Dosiadać *ob.* Dosiedzieć.

DOSIEC, - sieć *cz. dk.*, dosieczce, dosiękę *Fut.*, Dosiękać *ndk.*, do szczytu przesiec, lub posiec, vollends durchhauen, vollends zerhauen; *Rz.* досѣчь, досѣкамъ; *Bh.* dosęci, dosęfati, dosęfawam. *Biel. Sw.* 143, 6. DOSIECZNA linia łuku, cosecans. *Łęsk. Mier.* 2, 145. *Sniad. Alg.* 1, 268. *Geom. Nar.* 1, 309.

DOSIEDZIEC *niak. dk.*, Dosiadać *kontyn.*, Dosiadywać *czstl.*, siedzieć aż do pewnego kreau lub do końca, dotrwać, dobywać, doczekiwać, domieszkac, dobawić aż do, biś wohn sitzen, biś zu Ende sitzen; bleiben biś zu Ende, aufsitzen, aufbauen, aufbarren; *Bh.* dosęditi, dosędim; *Rz.* досидѣтъ, досиджкамъ. J objadu nie dosiada, jako siedzes, tako wsiaday. *Bratk. S.* 4, 6. Nie doiaday, nie dosiaday, nie czekay wetów. *Cn. Ad.* 1314. Prymas aż do ukoronowania królewskiego w Warszawie dosiadać będzie. *Vol. Leg.* 7, 105. - Dosiadać z kim albo komu, dotrwać mu, siedząc z nim do końca, pomagając mu towarzyszyć, mit einem biś zu Ende sitzen, ihm sitzend Gesellschaft leisten, sich mit ihm sitzend unterhalten. Mąż waży grosze, siedząc nad worem, A żonka z gachem dosiada. *Hor.* 2, 159. *Nar.* Dosiadam komu abo z kim, compotaris gratia sedeo. *Cn. Th.* §. Dosiedzieć się czego, doczekać się, nabawić się, ściagnąć na się, sich etwas ersitzen, durch Sitzen erwerben, zuziehen.

DOSIEGAC *ob.* Doiędz. DOSIEGŁY, DOSIEZNY, a, e, mogący bydź dosięzonym, erreichbar. Niedosięzny ptaszny więzę polotom. *Zab.* 12, 218. Posępnych dębów wierzchy niedosięzne okiem. *Szym. S. W.* 5. Niezmierne i niedosięznie jest miłosierdzie boże. *Leop. 2. Par. modl. Man.* Ję celności niedosięgłych żaden wystawie nie będzie mógł. *Bzow. Roz. pr.* §. Dosięgły *activ.*, doięgający, dotykający się, biś hin reichend, angründend, berührend. Chachracki był dosięgły krwią Wielkiego Jana Zamoyckiego. *Chachr. Tr. A.* 2. DOSIEGNAĆ *ob.* Doiędz.

DOSIENIECZKA *ob.* Dorota. DOSIESC *ob.* Doiędsz. DOSKOCZ, a, m. człek do pobiegu, ein Schietanz, ein Diensthote zum Verschieden, ein Springauf. DOSKOCZNY, a, o, - is *adv.*, szybki, dolotny, dopadkowy, schnell, aufspringend, hinspringend; (*Bh.* doskocny ciekawy, natrętny). §. *Pass.* mogący bydź doskoczonym, do doskoczenia, dosiagnienia, erspringbar, erreichbar. DOSKOCZYC *cz. dk.*, Doskakać *ndk.*, *Doskakować, doskakuie *kontyn.*, Doskakiwać *czstl.*, skokiem doysdź, dostać się gdzie skokiem, wskoczyć na co, biś hin springen, erspringen, springend erreichen; *Bh.* doskociti, doskocati, doskocowati; *Vd.* doskoshiti; *Cró.* doskocchiti, doskakujem, nadoskocchiti, nadoskakujem; *Rz.* доскакамъ, доскачтъ, доскачвамъ, допрыгнумъ, допрыгивамъ, допрыгнумъ; *Liszka,* zobaczywszy kiefbasy, żadnym sposobem tam doskoczyć nie mogąc, powrozy is nasywa. *Teat.* 43, 6. 4. *Drozd.* Gdzie szkapa nie doskoczy, pewnie ptak doleci. *Jag. G. A.* 6. Turckie konie żołniersom Skanderbegowym prawie szyje doskakowały. *Baz. Sk.* 195. Przez cięm ia wyfka porasił niewyciężone, Przez cięm ia mury ubieżał niedoskoczono.

J. Kchan. Pr. 22. (których doskoczyć, dosiądź nie podobno było). *§.* Z pędu, dorywco gdzie wpaść, schnell wohin springen, einen Sprung wohin machen, auf einen Augenblick einsprechen. Doskocz do krawca, żeby suknie na jutro zgotował. *Ld. §.* Doskoczyć kogo, dogonić, doścignąć, dopędzić, einholen, erjagen. Doskoczył uciekających za lasem. *Ld. §.* Dosiądź, przypaść na co, erreichen, gleich kommen. Zaden śnieg tój płci, zaden nie doskoczy Rumieńca rubin. *Morszt. 60.* DOSKOK, u, m. doskoczenie, z kopyta urywkowa napaść, Ansprung, schneller Anfall, Hinsprung; *Bh. doffel.* Chart nie tak sila, jak żarłkiem doskokiem uderza zwierza. *Przyb. Lux. 82.* Tatarzy ustawicznymi z boków doskokami, srogie w woytku czynili kłeski. *Nar. Hfl. 5, 356.*

*DOSKONALEC, - lca, m., *doskończyciel, perfector.

Mącz. z Doskonalcza, który co do doskonałości przyprowadza, der Vervollkommner; *Cro.* obversittel, zversittel; *Rg.* dovrascitelj, svarsitelj, izvarsitelj; *Rs.* усовершенствитель. DOSKONALIC cz. ndk., udoskonalić dk., udoskonalać kont., doskonałym uczynić, kogo czego z gruntu nauczyć, ćwiczyć kogo w czym, vollkommen machen, vervollkommen, (*Etym.* koniec); *Cro.* dovershiti, dovershavam (*Etym.* wiersz), zverssiti, zverssajom; *Rg.* dovrasciti, dospjetti; *Rs.* усовершенствлю, усовершенствлю. Wnosił, że osoba, doskonała przez Dorwala, musi być iemu podobna. *Zab. 14, 298.* (formowana, kształcona, edukowana). Do doskonalenia, mogący być doskonałym, *Rs.* совершивельный. Doskonalić się, doskonałym się stawać, ćwiczyć się w czym, gruntować, sich vervollkommen, sich üben, bilden, vollkommen werden. DOSKONAŁOSC, ści, ż., *DOSKONALSTWO, a, n., zupełność celności, die Vollkommenheit; *Bh.* doskonałość, doskonałość; *Sto.* doskonałość; *Vd.* popolnomość, obilność, popolnomość, popolnomość; *Crn.* popolnemaść; *Bs.* izversnność, izversnność; *Rg.* izvarsnność, svarsnność; *Cro.* zverssenoszt, izverssenye, obverssenye; *Rs.* совершеннoсть. Doskonałość nie ma żadnego niedostatku ze wszęch stron. *Petr. Et. 385.* Im więcej człek błędy swoje poprawia, tem się bardziej ku doskonałości zbliża. *Pilch. Sen. Uff. 32.* Jezus jest wzorem doskonałości wszystkiej pobożności. *Sk. Kaz. 163. Zrn. Pfl. 3, 166.* Bożkie dzieła doskonałe są w swoim doskonałowie. *Sk. Kaz. 389.* Niedoskonałość, die Unvollkommenheit, (cf. wada, przywara, młaka, ulomność, krowkość). Dzieła człowiecze mają sprawcy swojego piętno, niedoskonałość; poprawiać je więc zawsze możemy. *Kras. Pod. 1, 37.* DOSKONAŁY, a, e, DOSKONALE adv., zupełnie iaki powinien być, bez braku, wady, vollkommen; *Bh.* doskonały, doskonały; *Sto.* doskonały; *Sr.* 1. doskonały, dobiegły, dozrąbny; *Vd.* popolna, popolnait, dopernesen; *Crn.* popolnema; *Sto.* podpun; *Rg.* svarsen, izvarsen, zvarsen; *Cro.* obversen, izversen, zversen; *Rs.* совершенный. Kościół powszechny, iż zupełnie albo na wszystkiem jest doskonały, a na niczem nie chramie. *Baz. Hfl. 315.* Niemasz nic pod niebem tak doskonałego, coby w sobie iakowey nie miało wady. *Nar. Hfl. 6, 194.* Nic doskonałego w ludzkiej każdej robocie. *Cn. Ad. 549.* (nie bez ale). Owa prawda pewna i doskonała, która omylić nie może. *Baz. Hfl. 140.* Kto drugiego doskonałym w cnotach uczynić ma, sam doskonałym niż on być musi.

Gorn. Dw. 391. Wiemy coś, ale niedoskonałe. *Teat. 54, c. c. i. i.* (nie do końca). Nie potrafię ci doskonale wymówić, co czuję. *Teat. 56, c. 128.* Po Francusku umie doskonale; a woli Polskim językiem gadać. *Mon. 68, 262.* Abyś przeszedł cnotą Faryzeuszów, trzeba ci do tego nóg doskonałych. *Bals. Nied. 2, 88.* (dosłownie ćwiczonych, należycie biegłych). Szarałowi eunuchowie są tak doskonałymi, że nic męskiego nie mają; i tak są szpetni, żeby się ich białogłowy złąknąć musiały, gdyby im kiedy na myśl miało przyjść spytać się ich, iezeli im ieszze co męskiego zostało. *Kłok. Tur. 46.* (ze wszystkim, do szczętu wytrzebieni). Liturgia S. sowerzszenna albo doskonała w te dni nie ma być odprowawana. *Pimin. Kam. 222.* (zupełna, ze wszystkimi szczegółami do końca). *Math.* Doskonała figura, regularis, która ma anguly i ściany równe. *Sol. G. 2.* Foremna, etne (vollkommen) regulair Figur. DOSKONAĆ ob. Dokonać.

DOSKORZYC, Doskurzyć cz. dk., do skóry, do żywego dokuczyć, doić komu, einem bis auf die Haut kommen, ihm tödtig zu Leibe gehen, ihm bis ans Leben kommen, ihm heftig zuschzen. Nad hól, który Joba morzył, Język uszczypliwy bardziej mu doskórzył. *Chroś. Job. 5.* Tyran do żywego im doskórzył. *Chroś. Fars. 7.* Belta dzika często się nie zburzy Tylko na tego, kto iey sam doskurzy. *Mon. 73, 460.* Nie widał w bramach starych sąsiadów, którzy Rozszawali, kto komu doskórzy. *Chroś. Job. 203.*

DOSKROBAC cz. dk., Doskrobać Pr., Doskrobywać czstl, do końca zeskrobać, na piękne, ze szczętem wykrobać, ofkrobać, vollends beschaben, abschaben (abschräpen). *Rs.* доскресть, доскребасть. Doskrob tego patyczka; ale nie przeskrob. *Tr.* Doskrobać jest w miarę skrobać; przeskrobać nad miarę. *Ld. fig.* kto skrzętnie doskrobać, też często przeskrobać, ob. przeskrobać, przesadzić. *§.* Doskrobać się czego, zaimk., szczyptą nabierać wiele, zusammen krahen, zusammen sammeln, zusammen sparen, zusammen gehen. Dziad kilku się groszy doskrobał. *Jabl. Ez. 136.* Doskrobać się kęsa chleba, emergere mendicitate. *Mącz.* - Doskrobać się, zmindactwem nabawić się czego niedobrego, sich butch Geiß etwas zuziehen.

DOSKRZEC cz. dk., dogrzać, dopiec, doskwaryć (cf. iskra), einem warm machen, ihm zuschzen. Głód im w obozie już doskrze do żywego, J koniecznie przymusza rozprawić. *Chroś. Fars. 291.*

DOSKURZYC ob. Doskórzyć.

DOSKWARZYC cz. dk., dogrzać, dosmażyć w rynce albo w rondlu, vollends pregeln, rösten, baden, braten. Doskwaryć, nieporządnie byle iako, nieumiejętnie dogotować, doparzyć, miserabel abtöhen, daß es nur gar wird. *§. fig.* dopiec komu, dogrzać mu, dokuczyć, einem warm machen, ihm zuschzen. Niech ci czulego pilność starania do śpiku czasem doskwarzy. *Hul. Ow. 178.* DOSKWIERAC cz. ndk., doskwarił, doskwario dk., dopiekać komu, dogrzawać, doskwarzać, doskrzeć, doymować, dokuczać, psotę płać, einem heiß machen, ihm einheizen, ihm zuschzen. Swieżemu doskwario gorąco mułowi. *Zabr. Ow. 14.* Pfo, wtydź się mój kochany, iaki z ciebie sknera, Widać, że ci łakomstwo nad miłość doskwiera. *Tręb. S. M. 141.* Wielebys przydał do

pośpiechu, gdyby ci z tyłu nieprzyjaciel dokwierał. *Pilch. Sen. list. 263.* Tyle matce dokwierał, że król lewko porzucić musiała. *Nar. Mst. 2, 282.* Zle zda mi się dokwierać. *Teat. 43, b. 21.* Cóż to za męki, ból dokwiera, Jaś umiera. *ib. 52, c. 55.*

DOSŁAC *cz. dk.*, dośle *Fut.*, Dosyłać *ndk.*, aż na miéysce odsyłać, bis hin schicken. *Rr. досла́ть; Ec. припосылаю.* Póki tego drzewa świętego na miéysce nie doślecie, póty się ten wóz nie ruszy. *Biel. Sw. 221, b.* Dosłanie *Rr. досы́лка.*

DOSLEDZIC się czego *zaimk. dk.*, doszukać się, śledząc pójść, doszłakować, dotropić, ausführen, auswittern, erforschen. Dośledzono się potém tego, że Tatarów Litwa do Rusi posłata była. *Krom. 587. Sr. 1. nedobslédjite investigabilis, niepoślakowany. Cn. Syn. 497. niedośledny.*

DOSLEPIC *cz. dk.*, Doślepić *ndk.*, na niwecz dślepić, ośmić, vollends blind machen, ganz blenden. Złośliwym obiecano, rozumu i oczu doślepić, aby widząc nie widzieli. *Rey Ap. 5.* Doślepił go, aż do końca. *ib. 4, 4.* Obiecał do końca doślepić i oczy i rozum ich. *Rey Post. K. k. 1.*

DOSLIFOWAC *cz. dk.*, do końca posłifować, wysłifować, vollends ausfeilen; *Rr. допачи́ть, допачивашь.*

DOSŁONECZNIK, a, m., **DOSŁONECZNY** punkt; punkt drogi iakowego planety, w którym środek iego najbliższym jest środka słońca inazywa się dosłonecznym, *perihelium, die Sonnenhöhe, Hub. Mech. 456.* (ob. odsłoneczny, odsłonecznik; cf. odstęp, mimośród, cf. dosiemny, odziemny). Komety z miéysc od ziemi najođległyszcz przychodzące, gdy się ku swemu dosłonecznikowi zbliżają, zacsynają bydź widzianemi. *Hub. Mech. 527.*

DOSŁOWIE, ia, n., słowo szkolne *adverbium. Wlod.* podług *Kpcz. przysłówek, das Nebenwort. aliter* Już przyszło między niemi do dosłowia; z sposobu mówienia: powiedz ostatniém słowem, do słowa wiele chcesz; *das letzte Wort, das letzte Gebot im Handel.*

DOSŁUCHAC *cz. dk.*, Dosłuchiwać *konr. et czfl.*, aż do końca słuchać mówiącego, proszącego, bis zu Ende anhören, vollends aushören; *Vd. doshlishati; Rr. дослу́шамъ, дослу́шивамъ; Bh. doslychati.* Proszę, abyście o tém nie nie stanowili, aż dosłuchawszy co powiem. *Nag. Fil. 23.* Dowiesz się, jeżeli zechcesz do końca dosłuchać. *Off. Str. 2.* Baiek dosłuchiwali pilnie. *Mon. 67, 391.* Panie, chciéy mnie dosłuchać. *ib.* (wysłuchać prosby moiéy). §. Podłuchać, behorchen. Pewna nasza zguba; niewolnik tyrana dosłuchał naszéy rozmowy. *Teat. 45, 54.* **DOSŁUCHNAĆ** *niak. idnt.*, z słuchania powziąć, dowiedzieć się, usłyszeć, *Bh. doslechnanti*, erfahren, hören, vernehmen. Jak fakcyja o tém co dosłuchnie, dopierozby się ozwali. *Chroś. Fars. 97.* Mnóstwo skupionych klientów dosłuchnie sądowych wyroków. *Mon. 76, 140.*

DOSŁUZYC *intrans. dk.*, dosługuie *Pr.*, dosługiwać *czfl.*, służyć do pewnego kresu, bis zu eines gewissen Zeit dienen, ausdienen; *Slo. doslužugi; Rg. doslúxiti; Rr. дослужимъ, дослуживамъ.* Dosłuż twoich lat. *Tr. DOSŁUZYC* się czego *zaimk.*, służbą co otrzymać, wysłużyć, przyiść do czego, dorobić się czego służbą, sich

etwas erdienen, durch Dienen dazu gelangen, im Dienste erwerben, verdienen; *Rg. doslúxitiye*). Najsmielszy wódz takowy do zwycięstwa zmierza, który się od prostego dosłużył żołnierza. *Kras. Sar. 105. Der hinauf gebient hat.* Mieszczanom będzie odtąd wolny wstęp do dosługiwania rang officerkich. *Gaz. Nar. 1, 129.* Który mieszczaniu dosłuży się stopnia rejenta kancelaryi, będzie nobilitowanym. *Gaz. Nar. 1, 129.* Zadnéy mạietności nie mając, pojął żonę, po którój (też nie nie wziął; a potém się oboje dosłużyli mạietności dobréy. *Stat. Lit. 238.* (cf. dorobić się). §. Dosłużyć się, stać się zasłużonym, sich verdient machen. Wielekroć przy nim walcząc, dobrze się dosłużyli. *Baz. Sk. 279.*

DOSŁYSZEC *niak. dk.*, mieć słuch iak się należy, nie wadny, nie skażony, gut hören, ein gutes Gehör haben; *Sr. 1. doslyščaci; Rg. doslúscjati*). Szkoda tego człowieka, że nie dosłyszcy. *Ld. Rr. недослу́шамъ, недослу́шаму.* §. Dosłyszec czego, mowy, słów, vernehmen, hören, verstehen. Wątpię, żeby twego wołania dosłyszal. *Ld.* Dla gwaru i wrzawy, nie móglém dosłyszec, co powiedział. *ib.* Starek iak dosłyszal zapłaty sowitéy, w te rękł słowa: *Zebr. Ow. 48.*

DOSMAZYC *cz. dk.*, do końca usmażyć, wysmażyć, vollends auschwören (ausbrügeln). Sliw na powidło jeśli nie dosmazysz w jednym dniu, przez noc skwasniają. *Haur. Sk. 76.*

DOSMIARDNAĆ, **DOSMIERDNAĆ** *niak. idnt.*, Dośmiardać *ndk.*, zupełnie zaśmierdnąć, psuć się do cuchnienia, zaśmierdować, vollends ganz stänkerig werden; (*Rg. dosmardjetti* tkomu = obmierznąć). Kto śmierdzi, niech dośmiarda; nie radzę go ruszać. *Pot. Arg. 166.*

DOSMIEWAC *niak. ndk.*, do ostatniéy śmiałości przychodzić, sich fast ertöhnen, erlesen, fast genug wozu sein. Książęta Przemyscy na wyprawę przeciwko Bolesławowi sami nie dośmiawali iechać. *Krom. 151.*

DOSMIEWAC się *zaimk.*, do reszty się nasmiewać, sich vollends satt lachen. Dośmiewać się czego, śmianiem się ściągać na się, sich durch Lachen zuziehen; *Rr. досмѣивашь.*

DOSOLIC *cz. dk.*, dosalać *ndk.*, do miary posolić, lub więcej ieszcze nasolić, gehörrig salzen, genug salzen; *nd. mehr zusalzen; Rg. dossolitti, dosszaglam; Rr. досолимъ.* Zły kucharz albo przesoli, albo nie dosoli. *Fredr. Ad. 57.* Masło do przechowania, lepiéy przesolić, aniżeli nie dosolić. *Haur. Sk. 65.* Ryby niedosolone. *Teat. 34, b. Rr. Prov. недосо́ль на смолѣ, пересо́ль на смолѣ, malo soli na stół, wiele plag na grzbiec).*

DOSPAC *niak. dk.*, Dosypiać *ndk.*, do potrzeby lub woli naspać się, sich gehörrig auschlafen; *Sr. 1. dospiu, dospim; Rr. доспамъ, досыпаю.* Nie dospać trzeba, kto chce dostać chleba. *Cn. Ad. 577.* Bogacz nie doje, ani dospić, aby zebrał, W nocy i we dnie o tém myśli i pracuje. *Opal. Sat. 29.* Ani dospać, ni doieść, ni wczasu żadnego Nie mogą mieć, dla kęsa pożytku nędznego. *Rey Wiz. 54.* Nie dosypiaj, nie wiele się snem baw', ani składaj rąk ku ospalstwu. *Radz. Prov. 24, 33.* Nie będziesz dziecię, żadnéy nocy dosypiało. *Groch. W. 364.* Dospañy ci życze nocy. *Tr. wyspañy, spokoyneý, st. ruhšame Nacht.* Niedośpanie, beśsenność, Schlaflosigkeit,

nicht gehbriges Ausschlafen. Praca ciężka a pełna niedośpania i potów. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 2, 27. Z pracy podróżnej i z niedośpania ciężko zasnął. *Stryk.* 313. Jego niedośpanie było snem bezpiecznym wszystkim, i odpowiednikiem ich głowy. *Tward. Wl.* 196. Ś. Dośpać się czego, spaniem ściągnąć na się, nabawić się, śnić burzę *Schlafen zuziehen.* Leniwy dostatków się nie dośpi. *Tr.* Dośpał się téj choroby. *ib.*

DOSPIAC, - ia, *intrans. dk.*, Dośpiewać *ndk.*, dożrzewać, dostawać, do pory i dożrzałości przychodzić, zur Reife gelangen, reifen, reif werden; *Bh.* dospėti, dospēti, dospjwam *peruenire, maturescere, dospēlī matorus;* *Rg.* dospjetti, *peragere, finire;* *Bs.* dospiti *absoluere;* *Cro.* dospeti, dospjevati, dospjevam *superuenio, assequor;* *Dl.* dospiti, dospiti *desinere, absoluere, dospitak finis;* *Rs.* спѣть, спѣю, спѣвать, доспѣть, доспѣвать, выспѣть, выспѣвать dożrzewać *cf.* успѣть, успѣвать postępować *znaczenie; Eccl.* спѣвемъ плодъ *maturescit;* спѣю въ дѣлѣ *perficio, progredior, cf.* śpieszyć, śpiech). Zasiałem, i żniwa dośpiewały moje. *P. Kchan. Orł.* 1, 93. Popsuwszy dośpiewające zboża, odeszli nazad. *Nar. Hst.* 5, 348. Żołnierze się seszli, i spisek dośpiał. *Nar. Tac.* 5, 38. Ś. Nadążyć, zdążyć, zbliżyć się, herbey ellen, śich ellig udheru, anruden. Za dośpianiem lata, do Węgier wyciągnął. *Nar. Hst.* 2, 411. Dośpiewała tym czasem wojna Niemiecka, gotowaniem się cesarza na Polaków. *Nar. Hst.* 3, 152. - Dośpiał, nadązać za kim. *Cn. Th.* einem nachkommen, ihn einholen, ihn erreichen. *Absol.* dośpiał, zdążyć, nastarczyć prędkością, śinł genug seyn, Król Cymbrów, który tak był szybki, iż czterech koni zwyki był razem z konia na koń przefakować; gdy go pobit Maryusz, na iednego, gdy uciekał, nie dośpiał wskoczyć; bo w pierwszym skoku poimany. *Stryk.* 34. - Dośpioię, śpieię, łaćno mi teraz, mam wolny czas, *vaco, ich habe jeht Muße dazu, habe Zeit.* *Cn. Th.* - Ś. *Czynn.* doymować komu, dogrzewać, wkroś przenikać, einem heiß machen, warm machen, ihm zusehen. Nigdy tak gorącym słońce nie dośpieie w Apulii, gdzie silniy grzeie, Jak miłość. *Petr. Hor.* 2, N. 5. *DOSPIAŁOSC *ob.* Dożrzałość, *Bh.* dospjlost; *Rs.* спѣлость. DOSPIAŁY *ob.* Dożrzały *Bh.* dospjł; *Rs.* спѣлый. DOSPIECH, u, m., donaglenie, stawienie się na czas, należyty pośpiech, die gehbrige Eile, Schnelligfeit. Komornicy mają bydź od podkomorzego, za niedośpiechem iego samego, posyłani ku rozgraniczeniu. *Star. Lit.* 291. (za nienadążeniem, za opóźnieniem). *Dl.* dospitak *finis.* DOSPIESZYC *cz. dk.*, Dośpieszać *ndk.*, podążyć, nadążyć, śpiesznie dokonać, eilends *beendigen, vollends beschleunigen.* Pasterz z trzody, kogo nie dośpieszył przepędzić do domu, ciężki grad zbił na śmierć. *Tward. Wl.* 49. Rzemieślnik niech dośpieszy roboty. *Ld.* - 1.) DOSPIEWAC *ob.* Dośpiał.

2.) DOSPIEWAC *cz. dk.*, śpiewania dokończyć, vollends zu Ende singen, ansingen, endigen; *Rg.* dospjevati; *Sr.* 1. dospiewać; *Rs.* допѣть, допѣвать. Cośmy zaczęli, tego dośpiewamy. *Glicz. Wych.* N. 7. Niebieską harmonią dośpiewywali. *Birk. Dom.* 159.

DOSRZEDNI, - ia, - ie, do środka dążący, nach dem Mittelpunkt quellend. Siła dośrzednia, vis centripeta.

Reg. Def. 3; 409. Światy odśrzednim biegaia czy dośrzednim biegiem. *Przyb. Milit.* 238.

DOSSAC *cz. dk.*, do końca wyssać, lub do woli się nassać, vollends aussaugen, sich ganz satt saugen; *Sr.* 1. dościam; *Rg.* dosissati; *Rs.* дососать, досасывать.

DOSZRUBOWAC *cz. dk.*, doszrubowywać *czstl.*, do końca zupełnie zasrubować, vollends zuschrauben; *Rs.* довинчимъ, довинчивать.

1.) **DOSTAC**, *dościeć, dostać, *dościoiał *niak. dk.*, dostoi *Fut.*, Dośtaię, Dośtawam *Pr.*, Dośtawac *kont.*, stać *albo stojąc trwać poki trzeba, stehen bleiben bis zur gehbrigen Zeit; *Bh.* dostāti, dostāl, dostogim; *Sr.* 1. dościeiu, dościoiu, dościejem, dościojem; *Cro.* dosztati, dosztajem; *Vd.* dostati). Dośtać, dośtać komu, dośtać komu czego n. p. placu, = nie ustępować, dotrwać, dotrzymać, nie wahać się, fest stehen bleiben, nicht wanken, nicht schwanken, Stuch halten, Stand halten, fest halten, unerschütterlich beobachten. Chcieli go gwoździami przybiiać, aby dostał ogniewi, którym miał bydź palony. *Birk. Kant. B.* 2. W wierności królowi memu dośtoię, choćby mię zabić kazano. *Jabl. Tel.* 31. Nigdy Grekom Dardanie nie dostali kroku. *Dmoch. Jł.* 2, 7. Niech się grom sroży; ia kroku dośtoię; Wiem, co żyć; ale umrzeć się nie boię. *Kras. Oss. C.* Gdzie wódz odważny, sam kroku dośtoi, Tam żołnierz chętny śmierci się nie boi. *Kras. W. Ch.* 13. Likowie dłużey pola nie dostali. *Dmoch. Jł.* 2, 120. Upomina Bolesław rycerstwa; aby nieprzyjacielom ieszcze dziś pola dostali. *Biel. Kr.* 40. Kto się śmierci boi, placu nie dostoi. *Cn. Ad.* 400. Nie dośtać placu, ustąpić z placu. *ib.* 578. Kamienie rzucali, że niepodobna im była dośtać. *Warg. Cez.* 40. *Rs.* смоійъ, смоекъ stały. *Similiter:* dośtać prawa, dośtać prawu, wytrwać sprawę do końca, den Rechtsgang bis zu Ende abwarten. Oskarżony niech da rękoemstwo po sobie, że dostoi prawa, a obrażony stronie dosyć uczyni. *Modrz. Baz.* 337. Jak im wierzyć, że się stawią do sądu, a wszystkiemu, co prawo naydzie, dośtoia? *ib.* 340. - Ś. O zbożu, roślinach, fruktach, Dośtać, Dośtać się, Dośtawac, Dośtawac się: dożrzeć, dożrzewać, dośpiewać, do pory przychodzić, reifen, reif werden, zur Reife kommen. Jagoda winna nie więcey tylko sześć dni ma stać na macicy, gdy się dośtoi. *Cresc.* 334. Wino, które się piérwey dośtawa, piérwey też bywa zebrane. *ib.* 307. Powietrze łaćkawe, iż też dośtawiają się tam dobrze wina. *Boter.* 89. Konop' maciora naydaley we dwa tygodnie po płoskonce dośtawa się. *Przędz.* 38. Gdy już zboże dośtawalo na polach a żniwo blisko było, do Litwy wciągnął. *Stryk.* 343. Jeszcze się ten owoc nie dostał, na stół się nie godzi. *Sł. Żyw.* 2, 249. Upada iabtko, skoro na drzewie dośtoi. *Pot. Poęz.* 544. Konie puścili po zbożach już się dośtawiających. *Ferz. Off. Mskr.* (do zboża prawie już dożrzałego. *Boh. Off.* Ptaszę, gdy się już dośtoi w iaiu, w skorupę kołace. *Sak. Probl.* 179. Człowiek wśchodzi, dośtawa i więdnienie, iako trawa abo kwiat. *Kłp. Turk.* 161. Starzy ludzie więcey dokonali w mądrości, a niżli co w wieku nie dostali. *Prot. Kont. C. b.* Dośtały, dożrzały *Sr.* 1. jęnitné. Dośtała, dożrzała *Sr.* 1. wudacjng. - Dośtać się, o ciekliżnach, płynach, trunkach, wycząścic się śtaniem, wyjaśnić się, przez opadnięcie na dół gęszacu,

grubizny, von Häufigkeiten, klar werden, sich sehen. Piwo się w beczce już dostało. *Tr.* - Dostać do czego, stykać się z czem, graniczyć obok, sięgać aż do, wotan austrofen, anliegen, angrängen. Łąka jego do mojej dostaje. *Ld.* (ob. dolega). *S.* Dostać się czego, stanem czego nabydź lub ściagnąć na się, durch Stehen erlangen, erstehen, durch Beharrlichkeit und Ausdauer erreichen. Dostał się (dostał się) u dworu tego urzędu. *Tr.* DOSTAIE, DOSTAWA *imperson.*, wystarcza, nie brak, es reicht hin, reicht zu; *Rg. et Bs.* dostatti, bitti dosta; *Cro.* zadosztaszem; *Sr.* 1. dostahwam; *Rs.* dostamem. Ostatek ryby nasolili, co im mogło dostać, aźby przyszły do domu. *Leop. Tob.* 6, 6. Podłemi rzeczmi ofiary odprawować rozkazał, żeby zawsze dostawało, czémby boga czcić. *Budn. Ap.* 122. Prawda u ciebie mieysce ma, dostawa - ć i mowy, któryś i teraz gasił pożar rokoszowy, *Groch. W.* 5. W czas mnie wysłuchaj, w czas mię ratuy Panie, Już mi sił ledwie. i dusze dostanie. *J. Khan. Ps.* 206. Dostanieli nam czasu, innych także Sakramentów wykładu spodziewać się na potem możesz. *Hrbst. Lek. B.* 2. b. (jeśli czas nam wystarczy, jeśli się nam co czasu zostanie, okroi). Pana na wszystko dostanie, co jedno samyśli. *Kosz. Lor.* 14. (stanie go snadnie). Nie dostaje, brakuje, es fehlt, es mangelt, geht ab. Tylko trzydzieści kóp drzewa nie dostawało. *Kras. Pod.* 2, 24. A czegoż nam już nie dostawa, jedno abyśmy szukali zbawienia naszego! *W. Pajst. W.* 2, 22. Wszystkiego niedostawa zawsze łakomemu. *Lib. Hor.* 84. Łakomemu naywięcący nie dostaje. *Cn. Ad.* 423. Wiele pragnącym, wiele nie dostaje. *Hor.* 2, 116. *Min.* Kto na male nie przestaje, temu zawsze nie dostaje. *ib.* 385. Kto więcący szuka, iawnie to znać, daie Sam na się, że mu ieszcze nie dostaje. *J. Khan. Dz.* 206. Czegoż nie dostaje, szukay u sąsiada. *Gorn. Wz.* 76, 8. Lepięy kiedy zbывa, niż kiedy nie dostawa. *Rys. Ad.* 35. Zdało się, iż mu zawsze czegoś nie dostawało, kiedy go przy sobie nie widział. *Ktok. Tur.* 43. Tegoż ieszcze nie dostawało! *Cn. Ad.* 1158. *Pajst. F.* 190. Daß fehlte noch! DOSTAC, dostał, dostaje, dostawam *trans. dh.*, dostanie, dostanę *Fut.*, Dostawać *kont.*, dostąpić, otrzymać, osiągnąć, wziąć, bekommen, erhalten, kriegen, erlangen; *Boh.* dostati, dostat, dostal, dostanu, dostawám; *Sr.* 1. dostanu, dostanem, dostahnu, dostahwam, dostacj, křpduci, křignusch, křiniusch; *Vd.* dobiti, sadobiti; *Cro.* dobiti, dobaviti, zadobiti, zadobivam, sztechem; *Sla.* dobiti; *Bs.* tecchi, stecchi, dobiti; *Rs.* dostamъ, dostavamъ, получимъ, получамъ, уличимъ, испечаловамъ, добывимъ, добывамъ. Czegom żadał, tegom dostał. *Cn. Ad.* 124. Poseł od cesarza dostał w podarunku piękną tabakierę. *Gaz. Nar.* 1, 257. zum Geschenk bekommen. Mnieyszy zawsze żał sercu, nie dostać, co żada, Niż gdy tego, co dostał, utratę ogląda. *Min. Ryr.* 2, 66. Jako nayprędzcy stopni kaplicznych dostali, Padłszy krzyżem z boiaźnią kamień całowali. *Zebr. Ow.* 13. tetigere gradus skoro się ich nogą dotknęli). Dostać czego zlego, wziąć co złego, cierpieć, doświadczyć, etwas (Uebels) bekommen. Kiiem dostał (t. i. plagi). W łeb dostał kulą. Po bokach, po grzbiecie dostał. Choroby iakię dostać. Dostał zimnicy. - Dostanie, Dostaje, scil., człowiek, man kriegt, man bekommt. Gdzie tęp

książki dostanie? *Bh.* Ebe ge ta fniha t dostani? *Ld.* - Dostać, dosiędz, uchwycić; dobydź, nabydź, erreichen, erhalten, ergreifen, erlangen, bekommen, kriegen, nehmen, wegnehmen. Kto nie pracuje, sławy nie dostanie. *P. Khan. J.* 436. O nowym jakim zamysła sposobie Dostania sławy i wieczny pamięci. *ib.* 120. Wielkie woysko sebrali, chcąc Pelagiusza na górach dostać. *Sł. Dz.* 696. Jednegom obalił, drugiemom przez łeb dostał. *Pot. Arg.* 5. Wszystkich zazdrość dostaje szkodliwemi sztychy, Fryzowane prałaty i strzyżone mnichy. *Weg. list.* 20. Francuzowie Europy prawie wszystkiey mieczem a bronią swą dostali. *Biel. Kr.* 623. Dostany; dosięgniony, otrzymany, wzięty, nabyty, dostąpiony, bekommen, erhalten, erreicht. Kraie te zwoiowane, wielkie są rzeczy; ale niedostane przez nasze siły; bo ie mamy z nieba. *P. Khan. J.* 8. Gospodarstwo uczy dostanych i gotowych potrzeb używać. *Petr. Pol.* 37. O twęy dzielności świadectwo dawaia Dobyte miasta, dostane korony. *P. Khan. J.* 88. Swietne chorągwie, dostane w Syryi. *ib.* 75. *cf. Sr.* 1. dostahntē impetrabilis. - Dostawać *ndh.*, usiłować by dostać, dobywać, dochodzić, szukać, zu erhalten, zu erlangen, zu bekommen suchen, bekommen wollen. Potem król, stawszy się niedbałym, tych państw, które mu odpadły, więcący nie dostawał. *Papr. Ryc.* Posłał Leszko woysko na pomoc Kolomanowi dostawać Halicza. *Biel. Kr.* 115. Przez lat 12 dostawał Smolehska pod Hlebowiczem; ale do tego na ten czas nie przyszedł. *Papr. Gn.* 1162. Gospodarstwa nie jest ipowinność dostawać potrzeb, ale dostanych i gotowych używać i rządzić niem. *Petr. Pol.* 37. Wszystkim piękna zabawa dostawanie mądrości. *Sł. Kaz.* 80. Już to ostatnia dokupować się tego, czegoś samą cnotą dostawać miał. *Koz. Cy.* 115. W potrzebie prędkię dostawy, daimey komu pro-wizorom, aby oni na wiare Rzeczypospolitey dostawali pieniędzy. *Vol. Leg.* 2, 1321. Za nierządnicę mię do nich udawał, J co mógł na mię zmyślał i dostawał. *P. Khan. J.* 93. (wyszukiwał, wynajdował, er suchte etst gegen mich hervor. - Dostać się *passiv.*, stać się czym, jemanden zu Ehle werden, erlangt werden, erreicht werden; *Rs.* dostamъся. Sława pracą się dostaje; nabywa się pracą). Córka, wziąwszy posag, bóg wie, dostaje się komu, Z syna przecię i pomoc i wygoda w domu. *Niemc. P. P.* 25. Zbiera, i nie wie, komu się dostanie. *Opal. Sat.* 29. Po śmierci bóg wie, komu się dostanie. *Rys. Ad.* 80.; *Rs.* dostomъnie spadek, dział). Coiemu misie bydź, dostało się tobie. *Pot. Arg.* 89. Co się kupi tanie, psom się to dostanie. *Cn. Ad.* 100. Bachusowi dostanie się po grzbiecie czasem. *Comp. Med.* 386. (obrywa czasem, er kriegt manchmal was auf den Pelz.) - *Partitiv.* dostaje się, t. i. część iaka udziela się, man kriegt auch etwas; kriegt seinen Theil, (man kriegt was ab). Słońce umyka jednym ziemiom światła swego, żeby drugim udzielić, i żeby się wszystkim dostało. *Ktok. Tur.* 95. Dobremu przy złym się dostanie. *Cn. Ad.* 172. Przy jednym złym i dobrym się wielom dostanie. *Cn. Ad.* 309. (cf. w cudzym domu drwa rąbią; a do nas wióry lecą; *Slo.* i neboga pri galante wihosti). Russaki, puściwszy się do Lowicza, kraię tę woiowali przez miecz i ogień; gdzie też i Bolesławowym poddanym się dostało. *Biel.* 152. a potem całemu kraio-wi przy nich się dostało. *ib.* 423. Dla słych przełożonych i nę-

i nędznym dostaie się poddanym. *Gorn. Dz. 97.* Do-
stało mi się, *Rc. досталося мнѣ.* Uciekamy, i nam
się tu dostanie. *Cn. Ad. 114.* Wyżniano z domów go-
spodarzów, dostało się i szlachcie po dworach. *Nar. Hst.*
7, 22. - *Cum infinit.* zdarzyć się, glücken, gelingen.
Muie się nie dostało tego dzieła widzieć. *Niss. praef.*
Dostało mi się czytać listy jego. *Tr. 5.* Dostać się do-
kąd, dostać się gdzie. doyleć gdzie, doiehać, stanąć
gdzie, wohin gerathen, wohin gefangen; wohin kommen.
Kto wie, może znaleźć fortel dostania się do niej sekre-
tnie. *Year. 53, 6. 24.* Skoro się trucizna po żyłach roz-
oiekla, Mniemałem, że się dostał na samo dno piekła.
Symm. S. W. 56. Dstateczki niewinne, skoro wypu-
szczą Ducha z siebie, szarą się do nieba dostają. *Pasz.*
Dz. 92. Boga się bać, dziatki trzeba, kto się chce do-
stać do nieba. *M. Kchan. 299.* 5. Dostać się od kogo,
wydobyć się, uwolnić się, sich los machen, sich frey
machen, los kommen. Jeśli cię dostaną do izby, do kom-
panii; tedy się tak prędko od nich nie dostaniesz. *Tr.*
DOSTAŁOŚĆ, ści, z. dojrzałość, dośpialość, die Reife.
Dostałość jagod winnych bywa poznana, gdy już grono
nie będzie zielone. *Cresc. 334.* DOSTAŁY, a, e,
dojrzały. *Mqcz. telf, gereift, fertig. Bh. doffly.* Żyie i
niebo jego młode lata Chowa dla sławy dostalazę u
świata. *P. Kchan. 7. 272.* Leszek miał umrzeć w le-
ciech dostalych, a syna już dorosłego zostawić. *Krom.*
52. Hilaryusz, poganinem będąc, już dostały do wiary
Chraściankię przeszedł. *Sk. Dz. 233.* podeszły). DO-
STANIE, DOSTANY ob. Dostać.

DOSTĄPIĆ *cz. dk.,* Dostępować *ndk.,* krokiem dosiądz,
dóyleć, ersteiten, mit dem Schritte oder Fusse ersteiten.
*Boh. dostupowati; Vd. dostopiti; Br. dostupiti, prisku-
piti; Cro. dostupiti, dostuplyam; Rg. dostupiti; Ross.*
доступима, доступна. Kosi chramający siemi nie
dostępuie, tylko końcem kopyta. *Cresc. 685.* (nie doty-
ka się, berühren mit dem Fusse). Kto dostąpi twę gó-
ry, o wszechmocny Panie, Abo na miejscu tobie po-
święconem stanie! *J. Kchan. Ps. 31.* Stąpienie jest sto-
pień do postąpienia; postąpienie zaś do dostąpienia. *Lub.*
Rox. 101. Na ubogie nie radzi patrz, a dla wielkich
rewerency ledwo dostąpić ich może. *Glicz. Wych. F. 5, 6.*
(przystąpić aż do nich). 5. Dostąpić czego, dosiądz,
osięgnąć, dostać. nabydź, otrzymać, ersteiten, erlan-
gen, erhalten, bekommen. Abraham długo czekał, do-
stał obietnicy. *1 Leop. Zyd. 6, 14.* Kiedy sam czego
dostąpić nie może, to drugiemu ustępuie. *Teat. 22, 127.*
Wysokich godności dostępują, chleba im bóg daie, lu-
dzie wazą, szanują. *Fallb. Dis. H. 2.* Urzędy, dostoi-
czeństwa, słowem wszystkie żądze Łatwo do dostąpienia,
gdy ciek ma pieniądze. *Niemc. P. P. 50.* Gardzi tēm
pyszny, czego dostąpić nie może. *Min. Ryt. 4, 44.* Ano-
nyma iednego pism w Krakowie dostąpiłem. *Krom. 24.*
Sam sobie o dostąpieniu konsulatu dobrze tużysz. *Pilch.*
Sall. 32. Jeszcze chcę i tēy łaski od ciebie dostąpić,
abyś mi... *Zab. 14, 339.* Na nauki nakładu im nie
żalują, żeby ieno nauki iakię dostąpili. *Glicz. Wych.*
M. 2. Dostąpić odpustu. *Off. Wyr.* Dostąpiony alitar
do dostąpienia, dostępný, ersteibar. Widzą wiersz
góry trudno dostąpioný Dla nierównych skał i ostrych
kamieni. *P. Kchan. 7. 390.* Z tego swięcstwa niepray-
Tem. I.

isiel hardso się zuchwałym stał i niedostępnym. *Tward.*
W. D. 218, nieprzyjętym, unzugänglich. 5. *Niedok.*
dostępować czego, zabiegać o co, szukać czego, usilo-
wać by dostąpić, zu erhalten suchen, aufhalten, ansuchen.
Dostępował wprawdzie Władysław u Wacława pomocy;
a wszakże nie dostąpił. *Krom. 426. imploravit, sed non
impetrauit.* Dostępują Polacy, z powinności przy-
mierza, posiłków od Rusi. *Krom. 127. accientur.*

*DOSTARCZNIOSC ob. Dostateczność.

DOSTARCZYC, DOSTATCZYC *cz. dk.,* Dostarczać *ndk.,*
dostawiać podług potrzeby, dodawać, hinlanglich liefern,
geben, verschaffen. *Bh. dostaciti, dostajim (dist. dosticiti
dopchnac); Naszych owiec mleko, naszego ógródka ia-
rzyna, dosyc nam warzywa dostarcza. Stas. Num. 2, 47.*
Posłom Moskiewskim wielkie dostatki dawano; ale cebuli
i czosnku nie można im dostarczyć. *Stryk. 705.* Spi-
chlerze nawieszane niech zawzdy stawiają, Zboża niech
dostarczają. *J. Kchan. Ps. 207.* Niech w to potrafi
mądrość alchymistów, aby dostaczała złota dowoli. *Birk.*
S. Kor. B. 3, 6. (ob. nastarczyć). - Dostarczyć, niiać,
wystarczyć, austreichen, hinreichen, auslangen. *Vd. dofi biti,
sadoftuvati, donesti; Rc. достаточествовам.* Na
tak wielkie roschody, szczupły majątek nie dostarcza.
Off. Wyr. Powróz ten dostarczy od brzegu do brzegu.
ib. Swiactwo kobiety nie jest dostarczające. *Teat. 7, 6.*
57. hinlanglich, hinreichend. Kto dostaczy, wypowie-
dzieć sprawę jego. *1 Leop. Syr. 18, 2.* (kto wydoływa,
kto jest w stanie, kto potrafi dostatecznie, wer vermag.).
Wywożeniem gnoiu na rolę nie mógł dostarczyć. *Cresc.*
81. (nie nastarczył, er konnte nicht nachkommen, nicht
fertig damit werden). - Dostarczać komu, równać komu
w czym, einem worin gleich kommen, Cicero De-
mostenesowi dostarcza wymową; Scypio Temistoklesowi
męztwem. *Off. Wyr.*

DOSTARZEC się, zaimk. *dk.,* dóyleć do starości, alt
werden, das Greisenalter ersteiten. Trudno wyrzec,
aby się okrutny przełożony miał dostarzać. *Kesz. Lor.*
28; Tales, gdy już dostarzał się, a niemal szczybiałym
się stał, nie rychło mu ożenić się było. *Glicz. Wych. O, 8.*
W rodzie Elisowym żaden się nie dostarzał. *ib. F. 7.*

DOSTATCZYC ob. Dostarczyć. DOSTATECZEK, DO-
STATCZEK ob. Dostatek. DOSTATECZNIOSC, DO-
STARCZNIOSC, ści, z., wystarczenie, stan dostateczny,
dobre mienie, die Hinlanglichkeit, gutes Auskommen,
 Wohlstand. *Bh. et Slo. dostatečnost; Sr. 1. domohnotci).*
Dostateczność nasza z boga jest. *1 Leop. 2 Cor. 3, 5.*
Kawalerowie, samem tylko uwielbiający się urodzeniem,
a upośledzeni we wszelką inną dostarczność. *Mon. 73,*
99. (we wszelki inny zaszczyt; Borzug). DOSTA-
TECZNY, a, e, - is adv., dostarczający. hinlanglich, ge-
nugsam, hinreichend. *Slo. dostatečni; Boh. dostatečni,
postacitedni; Sr. 1. dostateczne; Vd. dopoun, zielo-
stann; Rg. zadostan; Rc. достаточный; Eccl. само-
достольный.* Dostatecznie, ale nie nadto. *N. Pam. 22,*
38. Nauczył się na tēm przestawać, cędm sam był; bo
kto sam sobie dostateczny, ten bogaty jest, i wszystko ma.
Sk. Zyw. 227. - Dostateczny, mający dostatek, do-
statni, zamożny, dosyc bogaty, hinlanglich begütert,
vermögend. Skoro zbytki się zniosą, familie, miasta,
wei dostateczniysze zostaną. *Star. Ref. 46.* Król ten

był na bydło dostateczny. *Budn. 2 Reg. 3, 4.* (dosyć miał bydła. *Bibl. Gd.*). Nie była dostateczna, żeby zapłacić mogła za szkodę. *Wys. Kat. 464.* - Niedostateczny, nie dostarczający, nie wystarczający, któremu nie dostaie, nicht hinreichend, unzulänglich, mangelhaft, dürftig, arm. *Vd. menkliu, pomenkan; Bs. pomankiv, komu manka acto*). Sam człowiek jest z siebie niedostateczny, i potrzeb swoich bez pomocy innych odprawić nie może. *Sk. Kaz. 633.* Nad wszystkie stworzenia nie-masz niedostateczniejszego, jako jest człowiek wedle ciała. *Bial. Post. 24.* On był tak niedostateczny, że nie miał czem zapłacić. *Szczerb. Sax. 151.* Jesliby on smarły był niedostateczny, tedy na pogrzeb bywa skład społeczny. *Pasz. Dz. 93.* Egipt niedostateczny jest w drzewo; boć się tam nie rodzi tylko palma. *Boter 213.* Lekarstwo, na oczy niedostateczne. *Urząd. 113.* (na oczy nie dowidzące, defekt mające, słabe, ciemne). DOSTATEK, -tku, *m. DOSTATECZEK, DOSTATCZEK, -eczku, m. zdrbn.,* majątek wystarczający, hinlänglich Vermögen, Auskommen, so viel, als man braucht, als hinlangt. *Bh. et Slo. dostatek; Ross. достаток. достольствие, достольство; Ec. достояние, достояние.* Majątek wystarczający, powinien się nazwać dostatkim. Bogactwa największe dostatek nie są dostatkim, skoro przy trwonieniu nie mogą być wystarczające na gwałtowny wydatek. *Jez. Wyr. - Ogólniey, dostarczenie, nastarczenie, zadosyć czynienie, das Ausreichen, Auslangen, Auskommen, die Befriedigung.* Sześciudziesiąt krowom dwa bycy dostatek dadzą ku plodn. *Cresc. 549.* Ma dostatek wszystkiego. *Cn. Ad. 204. et hat alles vollauf.* Dostatkim, po dostatku, dostatecznie, vollauf, hinlänglich, zureichend. Owoców rozmaitych dostatkim maia. *Pasz. Dz. 120.* Wszystko tam krajiny obfite hojnym dostatkim rodzą. *ib. 120.* Mielismy dostatkim bydła, i grossa od biedy. *Teat. 8, 26.* Będzie na objeździe iadł dostatnie, iednak nie tak, aby się pas na nim zerwał; ale będzie iadł po dostatku. *Syxt. Szk. 282.* Potraw na stole, było dostatkim. *Kras. Pod. 2, 131.* Gospodarsz majątny, czeladź miał liczną, i wszystkiego dostatkim. *Kras. Pod. 2, 52.* Miałem co iść, pić, po dostatku. *Zab. 3, 183.* - Według dostatku, iak dostarcza, podług prsemożenia, iak można, nach Vermögen, nach Umständen, so gut als möglich. Obłąkani na puszczy, gdy według dostatku oba bardzo podle leżeli... *Papr. Ryc. 450.* - Niedostatek, brak, schodzenie na czém, der Mangel. *Slo. nedostatek; Rg. nedostaja; Crn. nadostim; Cro. neztaja, falinga; Vd. doljitje, menkanje, strad, stradost; Hg. hiba; Ec. неимущество; Rs. недостаток.* Dostatek, w liczb. *mn. Dostatki,* nie tylko dostarczające, wystarczające, lecz dobre mienie, bogactwo, bogactwa, obfitość, zbytek, nicht bloß hinreichende Habe, sondern Wohlstand, Reichthum, Reichthümer, Ueberfluß. *Ec. благоимущество.* Pospolicie mówią, gdzie dostatek, tam statek, t. i. gdzie jest dosyć majątności, tam śacny rząd może być. *Petr. Ek. 120.* Kto miewa dostatek, ten i statek. *Hipp. 24.* Dostatek czyni statek; a niedostatek niestatek. *Cn. Ad. 204.* (goły rozboiu się nie boi, a rozbiia). Dostatek, iuż to pewna, że młodego nie naprawi. *Falib. Dis. P. 2. Gut macht Uebermuth.* Za dostatkim rozpusta. *Gwag. 373.* Lepasa jest mierność; niż zbytnie dostatki. *Kras. Bay.*

89. Bogactwa moie sto razy są większe od Hrabiego dostatków. *Teat. 51, b. 84.* Jesli iessze będziesz miał iaki dostatek około siebie, tu cię iedni pociągną do miłości, drudzy do muzyki. *Rey Zw. 25.* Wielka podpora starości, gdy kto ma dostateczek iaki taki. *Budn. Ap. 40.* (mająteczek, zapasek, ein Kleines Vermögen). §. *Milit. dostatek, amunicya, wszelkie potrzeby wojenne, należące do usłużenia artylleryi. Jak. Art. 3, 291. Nie Ammunitionen. ib. 2, 304. ib. 3, 304.* DOSTATKOWY, a, e, amunicyyny, Amunicions-. Wós dostatkowy służy do przewozu różnych dostatków wojennych. *Jak. Art. 3, 323.* DOSTATNI, ia, ie, DOSTATNIE *adv.,* dostarczający, wystarczający, więcey nie potrzebujący, dosyć mający, majątny, bogaty, obfity, hinreichend, ausreichend, genug haben, begütert, wohlhaben, reichlich, reich, fruchtbar. *Sr. 1. dostatnić; Eccl. samozobalnym.* Człowiek sam sobie dostatni. *Cn. Ad. 1030.* Z mała dostatni, inasz mu nie były skarby, prócz co się w domu urodziły. *Bardz. Tr. 87.* Zadna Raptia nie jest tak dostatnia, żeby nie potrzebowała od innych narodów. *Petr. Pol. 51.* W dostatnim domu każdy się iacno pożywi. *Cn. Ad. 205.* Jest to dom znacznego pana; ale gospodarz cauię, iż jest dostatnim. *Kras. Pod. 2, 169.* Będzie iadł dostatnie, iednak nie tak, aby się aż pas na nim zerwał. *Syxt. Szk. 282.* Niemasz kraju, któregoby pracowitość ludzka nie tylko równie, ale więcey iessze nad inne dostatnim uczynić nie mogła. *Mon. 68, 267.* Dostatni Egipcyanie. *Star. Ref. 15.* Niedostatni, niedostarczający, brakujący, ubogi, dürftig, Eccl. Gesammthens. - Obszerny, rozległy, przestronny, weit, weitläufig. *Wc Pan zapewne chcess mieć suknie dostatnie? W. Bardzo dostatnie; bo nie lubię tcy ciensności terasnięszey mody. Teat. 30, c. 23.* Prowicyom dostatnim imiona swoje dali. *Biel. Kr. 623.* DOSTAWA *ob. dostać.* DOSTAWA, y, *ż. Mathem. cosinus, sinus complementi. Geom. Nar. 1, 296.* (cf. wstawa). Dla starocnia mówi się dostawa, zamiast wstawa dopolnienia. *Jak. Mat. 1, 223. Sniad. Alg. 1, 268.* DOSTAWAC *ob. dostać.* DOSTAWCA, y, *m.,* który dostał, nabył, wziął, der Besommer, Erhalter, Erlanger, der etwas erhalten hat. Na nas, abysmy ich tam dostali, wlozycie, A dostatek, dostawy potem przyadsicie. *Otw. Ow. 504.* 2.) dostawca, przystaw, dosorca czego albo gdzie, der bey etwas steht, der Kuffefer. DOSTAWIC *cz. dk.,* Dostawić *ndk.,* więcey przystawić, do pewnego kresu przystawić, do pewnego mięysca przywieźć, noch mehr hina setzen, vollenb hinsetzen, hinbringen, hinlefern. *Bh. dostawiti, dostawugi, dostawowaci* (cf. *Bh. dostawiti, dostawim* dobudować); *Vd. dostaviti, nadostaviti, dostavi; Rs. доставить, доставлять, доставлять.* - Dostawić co, narazić na szafic, im Gefahr setzen, der Gefahr aussetzen. *Trseba dostawić na ten bankiet wyjad. Wad. Dan. 130.* DOSTAWKA, i, *ż. dostawienie, das Hinsetzen, Zusetzen, Hinbringen, Hinlefern.* *Vd. dostavik, nadostava, Rs. доставка* (s Liverunek). DOSTĘP, u, *m.,* dostapienie gdzie, albo dostapienie czego: lub też miysce, przez które dostapić można. *das Zutreten, der Zutritt, Zutritt.* *Rs. доступ.* Półki dostępów bronią przesilnym zabiegiem. *Przyb. Milit. 59.* Ku tcy wysokości sławy trudnięszay dostęp. *Mon. 70, 494.* DO-

STĘPICIEL, DOSTĘPNIK, a, m., dostępujący czego, der Zutreter, Hinzutreter. *Vd.* dostopnik; w *rodz. i. c. h.* *Vd.* Dostopnika. DOSTĘPNOŚĆ, *sci, ż.*, możność lub łatwość dostąpienia, łatwość w przypuszczeniu, przymo- waniu, die Zugänglichkeit, der leichte Zutritt. *oppo-* niedostępność, die Unzugänglichkeit. Miętyca, które dla upałów i niedostępności pułkami leżą. *Pilch. Sall.* 149. Jeżeli nie można mieć niedostępności przed całą rozległością okopu, to przynajmniej się starać, żeby boki w niey były dobre bronione. *Jak. Art.* 2, 501. DOSTĘPNY, a, e, - *ie adv.*, gdzie się daie dōyśdź, zugänglich. *Rs.* доступным. Niedostępny, niedochodny, *inaccessus.* *Mqcs.* Niedostępny, niedosły, którego dōyśdź trudno. *Cn. Th.* - Pan dostępny, przystępny, ludzki, ein zugänglicher Herr, zu dem der Zutritt nicht schwer hält. - Rzecz dostępna, mogąca być nabytą, dostana, dostapiona, erreichbar, erlangbar. Prawda wszystkim dostępna. *Pilch. Sen. list.* 275. Niedostępny, którego dostać, nabydź trudno. *Cn. Th.* *Vd.* nedolesliu, nedoplasliu. DOSTĘPOWAC *ob.* Dostać.

DOSTOJEN, DOSTOJNY, a, e, - *ie adv.*, godny, wart, zasłużony na co, würdig, werth, verdient. (*Rg.* dōstojati *promereri*; *Vd.* dostoji, dobru stoi; *prystoi*; *Cro.* dostoisze, pristoisze; *godzi się, przystoi*; *Ross.* достойнб cf. Dostać, dostoi). *Sr.* 1. dostojny qui bene perstitit; *aptus, idoneus, dignus*; *dostojnē, hōbni*; *Bh.* dostojny magnificus; *Slo.* dostojni dignus; *Rg.* et *Bs.* dostojan, meritus, dignus; *Sla.* dōstojan dignus, dostojno iuste; *Cro.* dostojen dignus; *Vd.* dostojim, nastoin, nastojeshen idoneus; *Crn.* dostojno aptus); *Ross.* достойным; *Fe.* подостойнню Panie mōy, nie jestem dostojen, byś miał wniyśdź pod przykrycie moie. *Leop. Math.* 8, 8. *W. Post. Mn.* 74. *Bial. Post.* 210. (nie jestem godzien, abyś weszł pod dach mōy. *Bibl. Gd.*). Uczynki slych są bez zapłaty, a oni są dostojni wieczny męki. *Wrobl. Zolt.* 2. On jest dostojen tēy panny. *Zyw. P. J. A.* 4. Nauka Pisma S. jest nad umię- żetność nauk wyzwolonych sacnieyssa i dostojnieyssa. *Wrobl. Ps. pr.* Odda tobie dostojną pomstę. *ib.* 314. (zasłu- żoną, należytą). Dostojny mōwienia, widzenia, słuchania, *Ec.* достословным *Gr.* εὐλόγος, *Ec.* достословным *Gr.* εὐλόγος, *Ec.* достословным *Gr.* εὐλόγος. - Dostojny, zasny, szanowny, poważny, cscigodny, eht- wārdig. *Bh.* dostojny. Błogosławiony a dostojny Jan S. *Rey Post. B. b.* W niebie moc niezliczona aniołów roz- licznych, Onych duchów dostojnych, onych stanów slicznych. *Rey Wis.* 154. *Ec.* достойночестным *Gr.* εὐσεβής cf. *Ec.* достойно *Gr.* εὖσιον dignor. - Do- stojny, tytuł duchownych, iak wielebny, przewielobny, nayprzewielobnieyssi, hochwārdig. Wysoce w Panu Chrystusie dostojni Oycowie i Panowie. arcybiskup Gnie- zniński i biskup Krakowski. *Gwag.* 395. Przez wysoce dostojnego w Chrystusie Panie oycy i pana Stanisława Karnkowskiego, arcybiskupa Gniezn. *ib.* 185. - Dział tytuł Dostojnych szczególniey kardynałom przywłaszczony, Eminenc. - Dostojny, przystojny, należytu, an- stāndig, geziemend. Niepyssnie, ale chędogo, i dostoy- nie mają się ubierać żony. *Karnk. Kat.* 287. Kto bę- dzie pił kielich pałki niedostojnie, będzie winien krwi pałkięy. *W. Post. W.* 224. *Sla.* nedostojan). - Do-

stojny czego, zdolny czego dostać, dostarczający czemu, zu erreichen im Stande, vermögend, fähig. Czegom przes się dostojny, środków mi nie trzeba. *Pot. Arg.* 174. - Dostojnyczego, domieszczony czego, osiągaący co, mający co sobie udzielonem, gewürdigt, theilhaftig eines Vorzugs. Był S. Maciey cnot wielkich apostołskich pełny; którego apostołowie tak wysokiego w kościele stanu dostojnym uczynili. *Sk. Zyw.* 1, 122. DOSTOJENSTWO, a, n., sacność, wspaniałość, wartość, die Würde, der Werth, die Werttrefflichkeit. *Bh.* et *Slo.* dostojenstwo, dostojenstwo magnificentia; *Sla.* dōstojanstwo, poshtovanje; *Rg.* dō- stojanstwo, dostojstvo; *zasluga*; *Bs.* dostojanstwo dignitas, amplitudo, auctoritas, splendor; *Dal.* dostojanstwo dignitas; *Vd.* shaftenstvu, visokufstvu; *Rs.* достойн- ством. Każdy zwierzchność mający, powinien przestrze- gać dostojenstwa swego. *Zabl. Roz.* 65. Umysł więk- szego jest dostojenstwa, niż ciało. *Tr.* §. urząd znaczny, dygnitarstwo, godność, ein hohes Amt, ein Ehrenamt, eine hohe Würde. *Sr.* 1. dostojenstwo, dostojenstwo, dostojenstwo; *Rs.* санб, чинб; *Eccl.* прясло, достойнство, болярство. Dostojenstwa krajów, posiadane z gwałto- wnym ubieganiem się o nie, nie robią ludzi godnych. *Jez. Wyr.* Dopiero on urząd własnie dostojenstwem, albo dostojnością, nazwan będzie, który człowiekowi go- dnemu, a rozmaitemi godnościami oszlachconemu, będzie dan. *Modrx. Bas.* 173. *Eccl.* достойнствую digni- tate fungor, достойнствуюси, dignus censor. DOSTOJNYK, a, m., dostojenstwem zaszczycony, dygni- tarz, moczars, ein mit hoher Würde Bekleideter, ein Ge- waltiger (*Sr.* 1. dostojnik urzędnik). *Rs.* посаженникб, рядецб, рядникб, чиновникб; *Eccl.* сановникб. Szatan przed upadkiem swoim w niebie był iakym do- stojnikiem. *Przyb. Milt.* 102. et 354. (*Rg.* dobrodostoj- nik bene meritus).

DOSTOJNOSC, *sci, ż.*, znacność, wartość, znacze- nie, ranga, urząd, die Würde, der Werth, die Bedeu- tung, der Rang, das Amt, Ehrenamt (*ob.* Dostojenstwo). *Bh.* dostojnost magnificentia; *Rg.* dostojnos, dostojnost; *Bs.* dostojnost; *Cro.* dostojnost, dostojnost; *Crn.* do- stojnost idoneitas; *Vd.* dostojnost decorum, nastojeshnost, nastojnost, spodobnost; *Sorab.* 1. dostojnost, dostojnost consistentia, aptitudo, dignitas). Wielką krzywdę ludzkiey szczęśliwości wyrządził, kto tę dostojność słotu uczynił, której nigdy nie było godne. *Urząd.* 395. Cho- eiaz dworzaniin będsie u pana wodzem do cnoty, przecię to nie ma tak chrzcic, iżby i większy niż pan był do- stojności. *Gorn. Dw.* 593. Dostojność, charakter oso- by, będący w czynieniu uslugi publiczney. *Jez. Wyr.* Równy dostojności będący *Rs.* равнoчестным; *Eccl.* единoчестным. Dostojność czyli dostojenstwo mający *Rs.* чиновным.

DOSTROIC *cz. dk.*, Dostraiac *ndk.*, Dostroiwać *szfl.*, do końca ustroić, ubrać, vollends anziehen, anstreifen. *Beh.* dostroigiti, dostroigwati. Królownę też tym czasem do- stroiowano, Włos rozczosany pięknie po plecach puszczano. *Banial. D.* §. wystroić zupełnie, nastroić na zynie iakie muzyczne, vollends ausstimmen, rein stimmen (ein Instrument). Dostroił skrzypców, klawikortu. *Ld.* - *f.* Fig. dostroił zasadzek i podstępów, które uknował zupełnie ułożył, anzetteln, anrichten). Bechtal go i nastraiac s

- wolna, by w czasie mógł tém snadniey dostroić. *Off. Wyr. f. Zaimk.* dostroić się czego, nabydź lub się nabawić czego stroieniem, *sich durch Pußen zuschießen.*
- DOSTRUGAC** cz. *ndk.*, do końca postrugać, ustrugać, *vollends beschneiteln, zu Ende schneiteln. Rr. достругимъ, достругамъ.*
- DOSTRZEDZ**, - egi, - eze, cz. *dk.*, Dostrzegać *ndk.*, pilnując spostrzedz, zwarować, *wohl in Acht nehmen, bemerken, wahrnehmen, verhüten.* Budowniczo wie zwiędzali to mieysca, na które się lud zbierał, dla dostrzegania ochędóstwa. *Pilch. Sen. list. 2, 413.* Dostrzedz żon nie można, chyba żeby ich na sznurku przy sobie zawady wodzić. *Teat. 36, 45.* On rozumie, iż to widzi, czego nikt nie dostrzegł. *Weg. Mar. 3, 21.* Nie wiem, jakim sposobem tego dostrzegli. *Teat. 52, d. 30.* Niedostrzeżenie. *N. Pam. 4, 71.* niedopilnowanie, nieostróżność, nieuwaga, *Unachtsamkeit, Unbehutsamkeit.* **DOSTRZEGACZ**, a, m., dozieracz, pilnujący czego, *der Bemerkter, Beobachter, Hüter.* Budowniczo wie, dostrzegacze mieysc, na które się lud Rzymki zbierał, dla dostrzegania ochędóstwa. *Pilch. Sen. list. 2, 413.* Prawa dla tyśiącznych dostrzegaczów sykałyby większe pozasowanie. *Oftr. Pr. Kr. 1, 12.* Dostrzegacz, który co postrzega, widzi, *der Wahrnehmer, Beobachter.*
- DOSTRZELIC** cz. *dk.*, Dostrzelać *ndk.*, Dostrzeliwać *czsl.*, dosiądz czego strzelbą, *bis wohin schießen, mit dem Schusse ergelchen. Bh. dostreliti, dostrelim, dostrelowati; Ross. дострѣлать, дострѣлать.* Strzelba do drzewa nie dostrzeliła. *Tr. f. dobić z strzelby czego postrzelonego, Ld. vollends todt schießen. f. tr. dostrzelić dokąd, dolecieć, dobiec, dopadź szybko, iak nabóy wystrzelony, iak strzała, schnell wohin eilen, fliegen, hinschießen.* Ledwo mu ukazał zasadzkę, saras tam dostrzelił, iżby wszystko na swe oczy widział. *Off. Wyr. f. Zaimk.* dostrzelić się czego, *durch Schießen erhalten, sich zuschießen.* Boday się dostrzelali swego obelżenia Nocni ci opilcy, skażce pokoiu nocnego. *Groch. W. 466.*
- DOSTRZYDZ**, - strzygi, yze, cz. *dk.*, Dostrzygać *ndk.*, zupełnie postrzydz, lub do pewnego kresu ostrzydz, *gänzlich beschneiden; bis wohin abschneiden. Ross. достричь, достригать.*
- DOSTRZYKNAĆ** cz. *idnt.*, Dostrzykać *ndk.*, aż do pewnego kresu postrzyknać, *bis wohin spriden. Bh. dostriknuti, dostriknui, dostriknugi, dostriknowati.*
- DOSTYCZNA** linia, *cotangens. Geom. Nar. 1, 509. Sniad. Alg. 1, 268.*
- DOSTYGNAC** *idnt. niak.*, Dostrygać *ndk.*, do reszty wystygnać, *vollends kalt werden, ganz abkühlen.* Garki, w których szkło dostyga, mają bydź dobrze z wierzchna nakryte. *Torz. Szk. 157.*
- DOSUNAC** cz. *idnt.*, Dosunąć *ndk.*, do pewnego kresu posunąć, przysunąć, *bis hin schieben. Sr. 1. dosunui, dosunam, dosunam; Bz. dosunuti, dorinuti; Vd. domekniti.*
- DOSUSZYC** cz. *dk.*, Dosuszać *ndk.*, zupełnie ususzyc, wysuszyc do reszty, *vollends ausdörren, völlig austrocknen. Bh. dosuffiti, dosuffugi, dosuffowati; Rg. dosusciti; Ross. досушить, досушивать.*
- *DOSUZOSC**, ści, z., z *Ross.*; dzielność, zdolność czemu,

z to siła, *die Wasserheit.* Dla Jana Tarla mężnéy onéy dosuzości. *Papr. Gn. 18.* Gdzież one nasze prawa, gdzież one wolności, Które nam przodkowie zostawili dla swéy dosuzości. *ib. 508.* ***DOSUZY**, a, e, dzielny, dostarczający, zdolny czemu, z to siły mający, *wasser, gewachsen einer Sache. Rr. досужий.* Młode Lwiątko, choć młodziuchne a niedosuzé pagnogietki ma; jednak mu iuz serce na przyrodzoną siłę potuchy dodawa. *Papr. Ryc. Chłop dosuzy. Papr. Gn. 90.*

DOSWARZYC się, *zaimk. dk.*, Doswarzać się, *ndk.*, kończyć się swarsyc; *sich vollends auszanken. f.* Doswarzyć się czego, swarem czego nabydź albo nabawić się, *ściągnać na się, sich durch Zanken zuschießen, mit Zank erhalten, sich etwas erzanken.* Kropidło upornie arcybiskupstwa się doswarzał. *Krom. 416.* swarzył się, by go dostać, *er suchte es für sich zu erhalten, zu erlangen.*

DOSWIADCZALNY, a, e, - is *adv.*, od doświadczania, do doświadczania służący, na doświadczaniach zasadzony, *Experimental, Versuch, Probiere.* Piec chymiczny doświadczalny czyli probierski. *Kruml. 23.* Fizyka doświadczalna. *Rr. опытный.* **DOSWIADCZAC** cz. *ndk.*, udoświadczac *dk.*, próbować, doznawać, kosztować, tentować, rozbierając dochodzić, *probiren, Versuche anstellen, versuchen, prüfen, untersuchen. Boh. zkušiti, zkusovati; Sr. 1. zkushuyu, zpotam, zpotaju, zptuiam, zpotuju; Sr. 2. hoptash, spottowash, spottowash; Vd. skusiti, skushati, vardjati, vardjivati, povardjati; Crn. skuseti, skusham; Rg. kuscjatti; Cro. kushati; Ross. извѣдать, извѣдывать, отвѣдать, отвѣдываю, опынати, пытать, пытать, искушить, искушать, прикушать, прикушивать.* Jubiler w ogniu złoto doświadczca, boby Za nic bylo, gdy bez proby. *Kchw. 297.* Ogień doświadczca złota, nie-szczęście mężnego. *Min. Ryt. 4, 139.* Jakó srebro probuią w ogniu a złoto w kominie; tak Pan doświadczca serc. *1 Leop. Prov. 17, 3.* Probierskie młoto Udoświadczca złoto. *Zab. 9, 298.* Doświadczano tego umyślnie z pilnością po kilkakroć. *Rog. Dos. 3, 112.* Nie wiercie każdemu duchowi; ale doświadczajcie duchów. *3 Leop. 1 Jan. 4, 1.* (probujcie duchów. *1 Leop.*). Pospolicie stamtąd przyiaciele uciekają, gdzie ich doświadczają. *Pilch. Sen. 59.* Abrahama bóg doświadczal rozmaitem niezszczęściem. *Sł. Zyw. 1, 200.* Przez pogańskie narody doświadczal Pan Israelitów, aby się dowiedzial, iesli by byli posłuszni jego rozkazaniu. *Radz. Jud. 3, 4.* **Doświadczą cię czasem bogowie; ale cię nie opuszczą nigdy. Stas. Num. 1, 138,* (lepiej doświadczają cię, albo: będą cię doświadczac). Ucho słów doświadczca, a gardło pokarmy rozsznawa. *Leop. Job. 34, 2.* Sluchajcie ieno wy, co mię trzymacie, J iesli widzę, chytrze doświadczacie... *Pafl. F. 126.* Doświadczająca fizyka. *Zab. 2, 256. Alb., doświadczalna, experimentalna, die Experimentalphysik.* **DOSWIADCZANIE**, próbowanie, proba, dochodzenie, doznawanie, kussenie, pokuszanie, *das Probiren, Versuchen, Untersuchen, die Probe, der Versuch. Boh. zkuska, zkusba (zkusobna dom probierski, probierna), zkuseni, zkuseni; Vd. skuls, skusha; Crn. skusha; Cro. kushane; Sr. 1. spottowani, zptani, zptownstwo; Rr. опынб, покушение, благорасположеніе; Ec. окусч, искушеніе, искуч, опынн-*

ваніе, искусство, опытѣваніе. Doświadczanie żelaza i rudy, izeli w nich znajduje się złoto. *Os. Rud.* 409. Pierwsze doświadczanie, próba, pokuszenie, *Gall.* essay, *Rs.* первоучина, первоучина, первоука; *Vind.* proddelu, prieduu delu, napried delanje). Doświadczany, tentowany, próbowany, domaczany, *Pr.* štirt, gepräft, versucht. O jak różnie jest moja doświadczana cnota, Jak więc w ogniu drogiego doświadczają złota. *Zab.* 9, 261. *Koff.* DOSWIADCZYC *cz. dk.*, Doświadczam *Pr.*, doznać czego przez siebie samego lub też na sobie, *erfahren*, *die Erfahrung machen*, *durch Erfahrung einsehen lernen*. *Boh.* došvěditi, došvědovati, fušiti; *Vd.* s'vodat, skusit, dospoznati; *Sr.* 1. zpotat, zhonu; *Rs.* испытывать. Kto nic nie doświadczyl, mało wie. *Radz. Syr.* 34, 10. Gdybym tę żalosny prawdy sam na sobie nie doświadczyl, nigdybym nie wierzył. *Teat.* 48, 11. DOSWIADCZENIE, doznanie przez siebie, lub na sobie, *die Erfahrung*. *Bh.* zkušnost; *Sr.* 1. zhoneno, zpotanost; *Vd.* skushanje, umetnost, satopnost, skushenje, dospoznanje, sposnanost; *Bs.* vjestnost, znanje; *Rg.* vjestnos, kuscjanje, vjestcina; *Cro.* veschnost; *Rs.* ислыб, опытнось. Doświadczanie jest poznanie rzeczy przez zmysły i rozum. *Boh.* *Djab.* 3, 252. Z doświadczania nauka. *Kras. W.* 47. Z doświadczania rozum się mnoży. *Rys. Ad.* 77. Nie może ieno przez widzenie rzeczy siła Nastąpić długie doświadczanie. *Tward. Wt.* 145. *Ec.* многоискусство). Doświadczanie, głupich jest mistrzysią. *Pot. Syl.* 4. Doświadczanie głupich nauczyciel. *Cn. Ad.* 205. rozumu nadaie. *ib.* (po szkodzi mądry). Ani plek, ani lata, ieno doświadczanie Daie ludziom poznać, co jest przyrodzenie. *Zab.* 11, 377. *Zab.* Dowód prawdy fizyczny jest doświadczanie, *lat.* a posteriori. *Zab.* 11, 129. Fizyka doświadczaniem potwierdzona. *Os. Fiz.* experimentalna, *die Experimentalphysic*. Z doświadczania, *aus Erfahrung*. Nie doświadczanie, *die Unerfahrenheit*, *Eccl.* неискусство. Twego niedoświadczania iawnym są dowodem Przeszłe złe powodzenia. *Przyb. Milit.* 134. DOSWIADCZONY, doświadczaniem doznany, *erprobt*, *geprüft*, *bewährt*, *erfahren*. *Slo.* zkušný; *Vd.* skushan, sposnan, ahtiman; *Rs.* извѣданный. On mój przyjaciel, on mój doświadczony. *Karp.* 1, 15. - Doświadczony, który doświadczyl, mający doświadczanie, *niedziśnyszy*, *erfahren*, *voll Erfahrung*, *bewandert*. *Sr.* 1. zpotaný; *Rg.* vjest; *Vd.* páméten; *astopen*, *obhojen*, *povajen* i *sveizhen*, *rasumen*; *Cro.* vđach; *Sla.* višt; *Bs.* vjest, viest, koji zna; *Rs.* искусный, свѣдущ; *Ec.* благоискусный. Praktyk, doświadczony, szczerwany. *Lub. Roz.* 113, (biegły, świk; *Eccl.* многоискусный, благоискусный *Gr.* εὐδοκίμος). Niedoświadczony, *unerfahren* *Ec.* неискусный. §. Doświadczyc, przydadź co do poprzedzającego świadectwa, poprzeć, dobić, dopełnić świadectwa, dowieść, okazać, *vollenden*, *beweisen*, *darthun*. Nie omylił się na tém, i owszem doświadczyl Wszystkiego rzeszywiście, iako o nim świadczyl. *Groch. W.* 534. Kiedy na którego doświadczą fałsz iaki, przepadł. *Pasz. Dz.* 127. §. *Zaimk.* DOSWIADCZAC SIĘ, DOSWIADCZYC SIĘ, próbować się, się próbować, się versuchen. *Cn. Birk. Gt. Kun.* 39. §. Doświadczyc się na kogo, poka-

zać się na kogo, okazać się, sich auf jemanden ausweisen, auf ihn haften, sich wider ihn darthun lassen. Nie doświadczyc się to na mnie. *Ld.* - Doświadczyc się czego, doświadczając doznać, uznać, odkryć, *dóysdz*, *erforschen*, *erproben*, *entdecken*. Nie doświadczasz się mnie, nie doznasz mnie w tém. *Off. Wyr.* - §. Doświadczyc się czego, świadectwem na się ściągnąć, sich durch Zeugnisse zusiechen, erwerben, an sich bringen. Doświadczasz się ty szubienicy, choć może ktoś tam kiedy takimi świadectwami doświadczyl się iak dworickich. *Off. Wyr.* DOSWIADCZYCIEL, a, m., który doświadczają, dochoźdźcieli, *der Probiter*, *Forscher*, *Untersucher*, *Wersucher*. *Vd.* skusnik, skushavez, vardievar, vardjanz; *Sorab.* 1. zpotwat. Doświadczycielem cię dał duzym w ludu moim, a dowiesz się, i doświadczysz drog ich. *Leop. Jer.* 6, 27. *Ec.* благоискусник *Gr.* εὐδοκίμας). *W. Rodz. zaimk.* DOSWIADCZYCIELKA, *die Forscherin*, *Untersucherin*. DOSWIECIC *cz. dk.*, Doświecać *ndk.*, do pewnego kresu poświecić, *leuchten* *biś* *wóhin*, Gwiazda iutrzenna doświeci ci aż do oświecenia słońca. *Rey Ap.* 40. §. Doświecić się, *zaimk.*, dopalić się świecąc, dogorzeć, *zu leuchten aufbrennen*, *ausbrennen*, *sich verbrennen*, *aufbrennen*. Doświeciła się świeca, day inoza. *Off. Wyr.* - *Fig.* o marnotrawcy: świecił się i doświecił (wzniecił się i zgasł, cf. wychodził na wierach, iak wesz na czolo); nie długo paradował, dokazywał, *er ist in seinem Glanze erloschen*. §. Doświecić się czego, dosyc co obiaśnić, *hinlänglich erleuchten*, *belenchten*. Tę izby doświecić się nie można. §. Doświecić się czego, świecąc nabawic się, *durch leuchten erwerben*, *an sich bringen*, *sich zusiechen*. Latarnik doświecił się kilku talarów. *Ld.* - *Fig.* Świecił się, i doświecił się tego, że go do kozy wzięto. *Off. Wyr.* paradiując zadłużył się tak, że go d. k. wz, *er hat sich durch seinen Aufwand, seinen Glanz zugezogen*, *daß...* DOSYC, *DOSC adv.*, (do sytu) tyle ile trzeba, więcéy nie trzeba, *genug* (*oppos.* za mało, niedostaie, niedostatecznie). *Bh.* dost, dosti; *Slo.* dost; *Sla.* dosta; *Sr.* 1. et 2. dost; *Cro.* došta, dossta, dossti, zadosta, zadosta; *Bg.* dōsti, dōsta, zadōsta, zadovōgno; *Bs.* došta, zadosti, zadovogno; *Vd.* dosti, do sitoſti, sadosti, doisti, dovol; *Czn.* dosti, dovol; *Rs.* довольно, полно. Dosyc jest, gdy kto ma tyle, ile potrzeba. *Pilch. Sen.* 45. Co nie dość, to nie wiele. *Cn. Ad.* 99. Nigdy nie jest mało, gdy jest dosyc; a nigdy wiele nie jest, gdy dosyc nie jest. *Pilch. Sen.* 4, 143. Nie znasz, co dosyc; nie znasz, co się godzi. *Susz. Pief. C.* Jak pijawki nigdy nie rzeką dość, ale przynoś, przynoś. *Birk. Zam.* 6. Chociaz masz dostatek, nie iuz na tém dosyc. *Pasz. Dz.* 47. Dosyc, siła potrzebuie. *Fr. Ad.* 7. Nienasyconey nadziei czlowiekowi nie może bydz tak, wiele dano, żeby rzekl dosyc. *Gorn. Sen.* 113. Dość też iuz. *Cn. Ad.* 204. Dosyc, wystarcza, *Rs.* достаѣмъ; *Bs.* dosta bitti, dostatti; *Vd.* dosti biti, sadostuvati, donesti; *Cro.* zadostazem *sufficio*. - *Cum adverb. et adj.* Dość srogo. *Cn. Ad.* 203. hart genug, ziemlich hart. Dość rychlo, iesli dobrze. *ib.* 204. W Rosyiskim wyraża się przez zakończenie na - енкій n. p. dość czytu *вспемъкій*. - §. *Cum Genitiuq.*: dosyc tego, genug davon, genug daran.

Dość już tego, co inzego. *Cn. Ad. 203.* Dość tego już było. *Cn. Th.* Nie ras rsektem: dość tego, idź mi precz dziewczyno. *Hul. Ow. 169.* Dość tego ciepłego. *Gem. 74.* Gdzie czego dosyć, tam niczego nie dostawa. *Karnk. Kat. 240.* Dość czasu, będzie to w czas. *Cn. Ad. 203.* noch Zeit genug, zeitig genug. Wrasaku i płaczu wsządy było dosyć. *Warg. Cez. 113.* Pomni się i ty lutnio, dosyć płaczu tego, Da bóg na wsiałem strony na co we-welonego. *Groch. W. 529.* - *Cum Dat.* dosyć mi, mam dosyć, przestaię, kontentuię się, es ist für mich genug, ich habe genug, es genügt mir. Chciwości nic, przyrodzeniu i mało dosyć. *Off. Sen. 17.* Dość mnie na ma-łem, równe dzięki śpiewam Csy kraztynę z rąk twych, csy kęs wielki miewam. *Zab. 11, 6. Koffak.* Szczęśliwy który co ma z boskię dloni, Mało czy wiele, dość mi na tém, rzeknie. *Hor. 2, 120. Nar.* Na tém nam teraz do otrzymania wolności wprawdzie dosyć, ale do dal-szego pokoiu mało. *Warg. Cez. 192.* Ani ubóstwa, ani bogactw pragnę prosić, Nie chcę mało, zbyt nie chcę, dość mi będzie dosyć. *Min. Ryt. 3, 225.* cf. *Vd. sado-ftiti, sadoftuvati, dovoljati* = przestawać na czém, kontentować się czém. cf. *Vd. doftnuft, sadovolnoft, sadoftnoft* = przestawanie na czém, kontentowanie się czém). - *Cum praeposit.* Dość na iednego; ma co ieden robić, *Cn. Th.* genug auf einen, für einen; einer hat damit genug zu thun. Dość też już na cię. *ib.* Dość o tém. *ib.* - §. *Cum verb.* dosyć mieć, genug haben. Kto dość ma, więcéy nie żada. *Cn. Ad. 385.* Gościom dał wina bukłak, któ-rego na obiad mogli mieć dosyć. *Sk. Dz. 531.* Niech miłość zostanie przy mnie, Dość ja mam z ciebie, ty zemnie. *Zab. 15, 81.* - Dość uczynić, sadosyć uczynić, Genüge leisten, genug thun. *Slo. dosti činiti; Bh. wyphe-witti; Bs. ugoditi, zadovolgiti, pogoditi; Crn. sadoftituri-m; Vd. sadoftiti, sadovoljati, sadofti storiti; Ross. довольствована, удовлетворить, довольствоваться, удовлетворять; Eccl. довольств, заповогами, удовлѣтвѣннѣ.* Nie dość mi czynias w tém, nie baczę w tobie uczynności, schodzi-ć na pilności. *Cn. Th. 490.* nie dogadzasz mi, nie odpowiadasz oczekiwaniu). Za-den mi a historyków, co o Tarnowskim pisali, dosyć nie uczynił. *Warg. Cez. pr. es hat mir selber vor ihnen ge-nügt.* Nie czytałem żadnego ieszcze autora, któryby mi dosyć uczynił. *Klok. Turk. 146.* - §. Pospolicie to dosyć uczynienie zowią, kiedy kto rzecz jaką, którą winien, spełnia, zapłaci. *Karnk. Kat. 240.* uiszczenie się, das Genugthun seiner Schuldigkeit, die Erfüllung seiner Pflicht. Grze mogło co nie dostawać: ale gracz uczynił swemu dosyć. *Gorn. Sen. 126.* *Bh. dostičiněnj; Vd. sadofti stor-jenje, sadoftenje; Bs. sadovolgnost, ugodnost; Rs. yrođ-nost, удовлетвореніе; Eccl. довольствованіе, удовољствованіе.* - O przednaniu mówiąc; dosyć uczynić znaczy taką nagrodę uczynić, na którejby ro-gniewany miał dosyć; a tak sadosyć uczynienie jest nad-grodą uczynionęy krzywdy. *Karnk. Kat. 240.* die Ge-nugthnung, Schadenergütung, *Rs. ynpasa.* Weźmiycie mi gardło; a śmiercią moją uczynicie dosyć Rzymianom. *Warg. Cez. 209.* Cślowiek mi za cślowieka winien dość uczynić. *Przyb. Mill. 82.* *Fig.* Dość już mam o cie-bie! dosycieś mi dopieki, dokuczyl; mam już za swoje. *Ld.* - *Theolog.* dosyć czynienie, wypłacenie się bōgu za popeł-

mione grzechy. *Karnk. Kat. 240.* t. i. pokuta i żal). . Dosyćczyniciel *Rs. удовлетворитель; w rodz. iedst.* dosyćczyniciela удовлетворительнаго. - Dosyćczynny, dosyćczynny, czyniący sadosyć, dogodny, genugthuend, genugend. *Rs. удовлетворительный, удовлетво-ряющій.* Błagaiąca ofiara za grzechy wszystkich wierz-ących dosyćczynna, ras uczyniona na krsyżu. *Zygr. Gon. 277.* Bogu dosyć uczynić przez uczynki dosyć czynne. *ib. 314. ib. 103.* Dosyć uczynne sprawy, są niekieie uszdrowienia i lekarstwa duszne. *Kucz. Kat. 2, 577.* Do-syć uczynność, uczynek sadosyć czyniący, die Genug-thnung. Skrucha, iedli nie była prawdziwa, nie nie po-może ani spowiedź, ani żadna dosyćczynność. *Hrbf. odp. L, 4, 6.* - DOSYCIC *cx. dk.,* dosycac nak, da reszty nasycić, vollends satt machen. *Vd. dosititi, ob. do-syt, dosytość.*

DOSYLAĆ *ob. Dostać.*

DOSYPAC *cx. dk.,* Dosypie *Fut.,* Dosypnie *Pr.,* Dosy-pywać *czstl.,* dopełnić sypias, voll schütten. *Vd. dosuti,* dosujem; *Sr. 1. dosipm, dosipam, dosipiem, dosipm, de-ssipem; Rs. dostinam.* Dosypcie miarki. *Zygr. Ep. 3.* Wolą pieniędzmi mieszczków dosypować, albo skarbow do-kladać, niż dsiatkom swym o naukę się postarać. *Glicz. Wych. M. 2.* Dosypywanie tyglów w hucie ssklannęy. *Torz. Szk. 121.* - Dosypać, więcéy ieszcze sypiac przy-czynić, noch mehr hinzu schütten. Osieł, gdy mu nad miarkę dosypiesz, będzie buyniejszy. *Zrn. Post. 13. §. Fig.* Prokuratorom, aby rzecz iego wygrali, nie żalnio im doliczyc i dosypać. *Glicz. Wych. N. 3, 6.* Nakladu nie żalnia, żeby ieno dsiatki nauki iakięy dostapily, nie cię-żą sobie onym dosypować. *Glicz. Wych. M. 2.* Ciało nasze, osieł ten bardzo iest buyny, gdy mu dosypnia tych doczesnych swowolności. *Rey. Post. Ji. 1.* (gdy mu przy-czyniaią). - *Fig. tr.* Dosypać komu słowy, doiać mu, doskórzyć, einem mit Worten zusehen, ihn mit Schab-fungen bedecken. *J. Zaimk.* Dosypać się, pass. napel-nić się sypaniem, vom Schütten voll werden. Niech się te gruzi iak chcą sypią, dol iednak się nie dosypie. *Ld.* Sypała się powoli góra i dosypała się, że już więkcszy nie trzeba. *ib.* - Dosypać się czego, sypaniem (rozrzuśnością) na się sciągnąć, sich durch Schütten (durch Verstreu-bung) zusehen. Sypał maiątkiem, i dosypał się tego, że z torbą chodzi.

DOSYPIAC *ob. Dospać.*

DOSYPKA, f, ż, dokład rżeczy iakich sypiących się, iak dodatek w tych rzeczach, które się daia, die Zusatzte, Zugabe. Jedenaście beczek soli z dosypką. *Vol. Lag. 3. 1277.* Gdy się i druga dosypka seszki, tedy resztę ma-teryi wsypać w tygiel. *Torz. Szk. 203.* - §. Dosypka *ad-verbial.,* auto, nad strych, mit vollem Raße (cf. csob). - Dosypka, na sztukach zbożnych, część zboża, odlo-żona na zaftapienie ubytku, *Ld.*

DOSYT, u, m., nasycenie się nalezyte, die Erättigung. Do dosytu naitć się. *Dudz. 36.* DOSYTOSC, sci, ż. *Urs. Gr. 138.* - Choćby i do świtn, Chco go sluchć ochotnie bez waszego dosytu. *Pol. Arg. 545.* bez uprzy-krzenia, bez unudzenia, ohne Efel, Widerwillen. - Do-syt, miarą, umiarkowanie, dosyć, Mäßigung, Maß, Genüge. Potrzebą tylko stoi rozkosz i dosytem. *Nar. Dz. 2, 195.* Ty bogactwa nie sżotem, nie skarby wiel-

kiemi, Ale dosytem mierzysa i przyrodzonemi potrzeba-
mi. *J. Kchan. Dz. 111.* U dawnych Potrzeby mierzyl
dosyt, rozum krócił sbytki. *Zab. 12, a30.* Każda rzecz
ma swój dosyt, sama tylko jedna. Łakoma żąda złota
bez gruntu, bez dna. *Pot. Pocz. 219* - Dosytem *adv.*,
dotatecznie, obficie, reichlich, in vollem Maße. Sno-
pów, gdy do gumna nawiezie dosytem Złoty gospodarz
w brogach i pod szczytem. *Zab. 9, 18.*

DOSZCZĄTKA, DOSZCZĘTU *ob. Szczał.* **DOSZCZĘ-**
TNY, a, e, - *ie adv.*, do szczytu całkowity, zupełny,
völlig, gänzlich, ganz und gar. Syn świat chciał urato-
wać od doszczętny zguby. *Przyb. Milk. 83.* Ródzaj
ludzi nie będąc doszczętnie zgubiony, Cielowiek, gdy
zechce, każdy może być zbawiony. *ib. 79.* Dais po-
cset ich imion doszczętnie zgubiony. *ib. 18.*

DOSZEDŁ, DOSZŁA, DOSZŁY, DOSZŁOSC, *DOSZTO,
ob. Dóydzł.

DOSZCZEPIC *cz. dk.*, do końca zaszcześcić, zaszczepienia do-
kończyć, zu Ende pflanzen, vollends bepflanzen, das
Pflanzen enbigen. Domu nie dobudował, winnicy nie
doszczepił. *Biel. Hst. 50.*

DOSZCZYPAĆ *cz. dk.*, doszczypić *F.*, więćcy iaszczce po-
szczytać, noch mehr knippen, *Rs. дощипать, дощи-*
пывать.

DOSZLY, BOSZŁOSC *ob. Dóydzł.*

DOSZMELCOWAC *cz. dk.*, poszmelcować iak należy, se-
szmelcować zupełnie, dosmażyć, ganz auskochen, ganz
auskochen, *J. B. Pflanzen.* Sliw na powidła doszmel-
cować trzeba jednego dnia, żeby nie pleśniały na potem.
Haur. St. 76. *§.* przysmażyć więćcy, przysmelcować,
noch mehr dazu kochen.

DOSZOROWAC się czego, *zaimk. cz.*, dotrzeć się czego,
dochodźcy szorowaniem, blank schenken, blank reiben,
rein strigen. Niż się drugi przypadły doszorował szroi,
Niż w polu odczoną złożyć mógł kopią, Gotowy nie-
przyjaciel stanął mu nad szyją. *Tward. W. D. 12.*

***DOSZTO** *ob. Dóydzł.*

DOSZUKAC się czego, *zaimk. dk.*, szukaniem dóydzł,
durch Suchen entdecken, auffinden. Dossukałem się przy-
szyn siwizny na głowie. *Teat. 42, c. 4.*

DOSZYC *cz. dk.*, Doszywać *ndk.*, do końca poszyć, do-
kończyć szycia, zu Ende nähen, fertig nähen. *Bh. bessiti,*
bessigt, bessiwat; Sr. 1. bessiwat; Rs. дошить, до-
шивать, достроить, дострачивать, дошачать,
дошачивать. Parka koszuli doszyła. *Susz. Pief. 2. G.*
5, 6. Doszyć *Rs. дошить, дошивать.*

DOTĄD *adv.*, do tego kresu, względem czasu, międzysa,
stopnia; tak daleko, póty, bis dahin, so lange, so weit,
so sehr (*Eym. tędy cf. ztąd*). *Slo. dotud, dotąd, dotąd,*
dotawąd, aj potawąd; Bh. dotud, dotawąd, potawąd (adj.
potawądni, dotawądni niniejszy); Sr. 1. acj rotal, hacj
net, hacj fém; Sr. 2. do ueta; Crn. datod, daadoj, da-
ondokej, dalósem, daletod, dadusehmal, potęhmal; Vd.
dotod, doletod, do unod, doodei, dokle, doshala, do-
sehmar, dosehdob (adj. dosehdoben, dosehdain); Sla.
dóvle, dosada; Cro. doasada, dosze dobre, dotle; Dal.
doazele, dossada; Rg. dótle, dósle, dosąd, da sada,
dóvle, do ovámo; Es. do ovámo, dóvle, doale, do sada,
josc; Rs. досуд, докуда, досуд, домыд; Es.
домыда, до того времени, до техъ пор, до-

мыдкко, домыд. Zaczni Rzymu synowie lubią wol-
ność złota, Lecz nie dotąd, żeby ją nabydź przez sro-
motę. *Min. Ryf. 2, a32.*

DOTANCOWAC *cz. dk.*, dotaćcowywać *czstl.*, potaćco-
wać aż do, bis wohin tanzen, zu Ende tanzen; *Rs. до-*
платать, доплатываться. - Dotaćcować się czego,
zaimk., tańcowaniem nabydź lub ściagnąć na się, sich
etwas ertanzen, mit Tanzen erwerben, durch Tanzen zu-
siehen.

DOTAPIAC *ob. Dotopić.*

DOTARCIE *ob. Dotrzeć.* **DOTARCZKA**, i, z., do międ-
sca doiechanie, haro, das Durchdringen bis wohin, das
Erfahrungsgel. Poischał z szeregowym na dotarczkę. *Gar.*
Nar. 2, 325.

DOTARGNAĆ *cz. idnt.*, Dotargnąć *ndk.*, aż do pewnego
kresu lub do końca potargać, bis wohin reifen, zausen,
reifen; vollends zu Ende reifen. *Sr. 1. dotarham.*

DOTARGOWAC *cz. dk.*, targu dobić, Handel eins werden,
den Kauf abschließen. Jesliby kupiec i sprzedawca mię-
dszy sobą nie dotargowali, ani summy, za którą przeda-
no, mianowali, aaby się jeden drugiemu targu upomi-
nał, aley obadwa milczeli, tedy ono przedanie nie
waży. *Szczerb. Sz. 350.* *J. Zaimk.* dotargować się
czego, targiem nabydź, etwas erhandeln, erkaufen.

DOPEGODNIOWY, a, e, do tego dnia trwały, lub nale-
żący, ściągający się, diesen Tag betreffend, bis zu die-
sem Tage dauernd. *Tr. DOPEGOROCZNY*, a, e, do
roku tego ściągający się, należący, trwający, diesen
Jahr betreffend. *Tr. DOPEGOTYGODNIOWY*, a, e,
tygodnia tego się tyczący, diese Woche betreffend.

DOTERAC *ob. Dotyrać.*

1.) **DOTKAC** *cz. dk.*, tkania dokończyć, zu Ende weben,
vollends ausweben. *Vd. dotekati; Rs. доткамь.* Dotkać
płótna, tela dezaxere. *Mgez.* - Dotkać do pewnego
kresu, bis wohin weben. - Dotkać więćcy iaszczce do
iż gotowey tkaniny, przytkać, noch mehr hinzu weben.
Dotkać się czego, *zaimk.*, tkaniem zarobić, sich erweben,
mit Weben verdienen. *Ld.*

2.) **DOTKAC** *cz. dk.*, Dotykać *ndk.*, tędy satać, noch
besser zupropfen, vollends zupropfen. *Sr. 1. dotikam; Rs.*
домыкамь. Dotkać butelki, żeby wino nie wietrzało. *Ld.*
- Dotkać, skończyć robotę satykania; vollends zu Ende
zupropfen, das Zupropfen beendigen. Dotkam tylko i-
aszczce dwie butelki. *Ld. - Fig.* Jeds, ieds, dotkay brucha
iaszczce, stopf dir den Bauch vollends voll. Gada, dotkać
mu trzeba gęby (supelnio satać). *§. Zaimk.* Dotkać się
dokąd, docisnąć się, sich wohin durchdrängen. - Dotkać
się, dopakować brucha, dokadować, sich ganz voll pfo-
pfen, voll saßen. 3.) **DOTKAC**, Dotykać *ob. Dotknąć.*

DOTKLIWOSC, *sci, z.*, własność rzeczy materialnych,
poddający io dotykaniu, dotykalmosc, die Betastbarkeit,
Erfühlbarkeit, Fühlbarkeit. Dotkliwość iest pierwszą
własnością rzeczy materialnych; *Tr. Nidotkliwość*,
własność tego, co się dotknąć nie daie, *pr. or. fig. die*
Unberührbarkeit, Unbetastbarkeit. W samych przygana-
ch ludzi szanować i z ich niedotkliwością odróżnić się ob-
chodzić. *Tr. Tel. 214. t. i. delikatność, uzażliwość, Em-*
psindlichkeit, Hartgefühl, Delicatsse. §. władza dotyka-
nia, die Fühlkraft, das Fühlen, das Gefühl. Dotkli-
wość, siła w muskulach szaydująca się, sprawuio; iż co

się tylko mięs nią obdarzonych dotyka, kuraś czyli ściąganie się w nich wzbudza. *Sniad. Teo.* 221. Nerwy dotkliwości ciała udzielaia. *Perz. Cyr.* 1. 54. Dusza ręką dotkliwość, ruchliwość nogom daie. *Bals. Niedz.* 1, 269. Niedotkliwość, niedotykanie, trudność albo niepodobność dotknięcia. *Cn. Th. die Gefühligkeit.* §. czułość, tkliwość, czucie poruszenia z dotknięcia od czego, *die Empfindung, Empfindsamkeit, das Gefühl.* Trudniejszy tam pomiar zachować, gdzie własna dotkliwość, niżeli gdzie cudza, ku zemście pobudza. *Pilch. Sen.* 69. Dotkliwość dobrych obywateli nad upadkiem kraiu. *Vol. Leg.* 8, 125. - §. dolegliwość, dokaka, *Anliegen, Sturz, Noth.* Człowiek różnym podlega dotkliwościom. *Tr.* DOTKLIWY, a, e, -ie adv. dotykany, mogący być dotkniętym, *berührbar, anrührbar, betastbar, etz fühlbar, beschühlbar.* *Ah. dotkliwy.* Niedotkliwy, czego się dotykać nie można, *unbetastbar.* Butychius rozumiał, jakoby po smartnychwstaniu ciała nasze niedotkliwe, iako wiatr, bydzby miały. *St. Dz.* 580. *Cro.* nedotklyiv, *intactilis.* - Dowod dotkliwy, którego niby to palcem się dotykaas, oczywisty, *domacalay, handgreiflich, augenscheinlich.* Bez otworzystych i dotkliwych dowodów, wierzyć temu nie mają. *Smalc.* 43. Cieleśny dowod jest, kiedy kto dotkliwie dowodzi i oczywiście ukazuje. *Szczerb. Sax.* 94. Rzecz niedotkliwa, której się nie dotknięto, której nie doświadczono, *nicht betastet, nicht aus eigner Erfahrung.* Według praw, o rzeczy niedotkliwe i niewiadome, prysięga może odejść. *Szczerb. Sax.* 94. - §. *aliter* niedotkliwy, nie dający się tknąć, *phys. et moral.* delikatny, pieszcsony, czuły, tkliwy, *unberührbar, das sich nicht anrühren läßt, delicat, empfindsam, empfindlich.* Niedotkliwy, niecierpliwy, iak wrzód; nie tykać, wnet się urazi, leda co mu zawadzi. Obruszy się, byś mu palec zakrzywił, by mu na nos mucha padła. *Cn. Ad.* 579. Niedotkliwe panieśkie luza, iak oltarze. *Lęck. Zw.* 30. (święto, nienaruszone). W punkcie honoru niedotkliwi, koniecznie dosyć czynienia się domagaia. *Pap. W.* 1. 346. - *Similiter* dotkliwy, łacny do dotknięcia, do poruszenia, wruszenia, czuły, tkliwy, *leicht zu rühren, zu bewegen, zu reizen, reizbar; empfindsam, empfindlich.* Zolądek po chorobie bywa ieszcze dotkliwym, a siła trawiąca w nim słaba. *Perz. I. ab.* 310. Niesszczęśliwi ludzie są dotkliwemi sa swycsaj. *Teat.* 2, 21. Stroskany, ani łez zatrzymać, ani ięzyka pohamować nie mógł; *müß, we. wazsch* sprawach waleceny, w przagodach nad samiar dotkliwy. *Pilch. Sall.* 254. Majo jest dusz dotkliwych. *Zab.* 8, 126. Domyślam się, co czuie dotkliwa dusza. *Teat.* 6, b. 50. - Niedotkliwy ozóm, niedający się poruszyć, nie de wruszenia, hes czuoa, *gefühllos, nicht zu rühren, unbeweglich.* Skapiec chwala niedotkliwy, do samtych zmierzsa bogactw. *Zab.* 2, 95. §. *cauiały, smysl* dotykania majoćy, *fühlend, empfindend, den Witalstink habend.* Zmarze ozonki śniegiem dopoty nacierać, póki się snowna dotkliwemi nie staną. *Perz. Cyr.* 2, 71. - §. *activ.* poruszoiaćy, *rührend, beweglich.* Twoie oczy skromno, a przecię dotkliwe, Także obyczaie słowne i wfydliwe, Serce me tobie oddaia. *Zimor. Sial.* 326. - *In malam part.* bolesny, bolący, dokuczający, *bodący, kolący, uszkazypliwy,*

obraźliwy, *schmerzend; komerzacy, empfindlich, fiedend, beßend, brügend.* Piętkne roze spadaja, a tylko ciernie dotkliwe zoftanie. *Zimor. Sial.* 520. Nieprześladowani na życiu, snosimy ciężar rownie dotkliwego uciemiężenia, bo na csci. *Kras. Pod.* 2, 156. Sali na nich straszliwie Białe, siekac, *schneiając, co mogli, dotkliwe.* *Kmit. Spit. C. b.* Przeswifka sromotna a dotkliwe. *Erax. Jez. Ds. b.* Ot cierpiem przymówki dotkliwe. *Groch. W.* 306. (*Bh. duktliw* *cauillatorius, duktliw cauillam*). Odpowiada iedy z dotkliwą przykreścią, *Teat.* 7, c. 4. DOTKNAĆ, DOTKNAĆ się, *et. dz.* Dotykać, dotykać się, *ndk.* tknąć lekko poruszyć, naruszyć, tak się do czego, lub część iaka do siebie, lub co do czego zbliżyć, żeby się stykać, abo żeby się stykało, *leicht berühren, anrühren, betasten, rühren; Bh. dotknuti se, doteklam se, dotykam se; Vd. dotekniti, doteknem, dotekniti se, dotikati, dotikovati se, se doteknit, se dotakniti, dotaknit, se dotaknem, dotakniti, sadeniti; Cn. dotkniti, dotaknem, datknam; datikujem, datikovati, datishem, dotaknem se; Cro. doteknati, doteczati, dotichem, dotikavam, dotikavati; Dl. dotakniti, doticam; Rg. dotecchi; Sla. dodivati se; Sr. 1. dotkam; dotkam se netjebo; Sr. 2. pshimaf; R. dotknushya, domykayou, prikosnushya, prikasatya, dompronushya, dompronushya, oszama. Zebym też i szaty jego dotknęła, tedy będę zdrowa. *1 Leop. Mark.* 3, 28. Skoro się dotkla (dotknęła) szaty Pańskiey, ozdrowiała. *W. Pofl. M.* 38a. Skoro kościelnych stopniów dotkli (dotknęli) się nogami. *Orw. Ow.* 23. Nie dotykać się rozpalonyy azyny. *Zegl. Ad.* 61. Kto się dotyka smoły, zmaże się od nię. *Ryz. Ad.* 24. Są rany, które się ani dotykać, ani ulęczyć, nie dają. *Teat.* 48, d. 15. Palcem dotykać czego, *mit dem Finger berühren.* Majo palcem téy prawdy iego świętę nie dotykamy. *Ky. Pofl. Qq.* 3. *Rey Apoc.* 25. Trzeba wszystko tak ukasać eodziemu, iżby się, iako mówią, palcem tego dotkał. *Gorn. Dz.* 98. Dotykany, którego się dotknąć można, dotkliwy, pod zmysły padajoćy, *fühlbar, fühllich.* Chrystus Pan był na świecie widomy i dotykany. *Salin.* 2, 144. - Dotykać się, posiadać zmysł dotykania, czucia, macania, bydz dotkliwym, *fühlen können, den Gefühlstun haben, fühlen, tasten, betasten, berühren.* Pierwey to mamy we swęy-władzy, że możemy widzieć, *slyszec, dotknac się; toz dopiero widzamy, slyszamy, dotykamy się.* *Gorn. Dw.* 345. Dotykamie, dotknięcie, dotknięcie, ieden z pigciu zmysłów, czucie, *bet Sinn des Gefühls, das Fühlen.* *Bh. dotcenj, dotknuti, dotykani; Sla. dotkani; Cro. dotekanye; Sr. 1. dotkneni; Vd. dotik, dotiknenje; Cn. potip; Rg. tésanje; Sla. ticanje, pipanje).* Prawdziwie się zmysł dotknięcia odprawuje, gdy się człowiek rzeczy bezpośrednie dotyka. *Sak. Prob.* 91. et 89. Kiedy żyły suche się dotykaja przez rzecz jakiekolwiek, *sprawuje się dotykanie.* *Kirch. An.* 87. Wszystkie zmysły właściwie mówiać, są częściami zmysłu dotykania. *Zool.* 54. - Dotykać się czego kasać, lisnąć, posmakować, przekasać, przegryźć, *skostować, libare, dągustare.* *Cn. Th. ein wenig berühren, kosten, schmecken.* *Similiter* Była wieść, iakoby się miał komendant dotknąć pionięzdy Saladynowych, aby dopuścił wziąć fortocę. *Ufraz. Kr.* 2, 287. (zo miał wziąć coś od*

od Salad.). - Dotykać, Dotykać się cieleśnie, mieć sprawę cieleśną z którą (ein Frauenzimmer) berühren, (mit ihr zu thun haben). Śmiać mówić, iż się iey nie dotykał, i iż dziewictwo iey całe jest. *Sł. Dz.* 1049. (iż najmądrzejszy cieleśnej sprawy z nią nie miał, er habe sie nicht angerührt). Co to za dziw, iż stary, szeszy, wtrzymał się, nie dotknąć tęg wszeteczniczy. *Gorn. Dw.* 278. Niedotknięty, nienaruszony, unberührt, unbefleht, unverletzt. Korona wshydu niedotkniętego. *Birk. Dom.* 77. Dotykać, naruszać, nadwierać, berühren, antühren, verletzen. Mocował się z nim; a widząc, że go przemoż nie mógł, dotknął się żyły lędźwi jego, a natychmiast uwiedła. *3 Leop. Genes.* 32, 25. (obrazil żyłę. *1 Leop.*). - Dotykać słowami, w mowie. w piśmie, natrącać, wspominać, berühren, kurz erwähnen. Miał kłopotów wiele, iakośmy wyżey dotknęli, od nowochrzczeńców. *Boter.* 4, 14. Przydatki na końcu ksiąg dla gruntowniejszego rzeczy w księgach dotkniętych wyrozumienia. *Petr. Er.* (natrąconych, wspomnianych, napomkniętych). - Dotykać kogo u sądu, powoływać, ieszcze i jego oskarżać, einen als Mitschuldigen ansetzen, anklagen, denonciren. Smyk Paweł nie tylko społodzieja Piotra powołał, ale dotknął i Jakóba. *Off. Wyr.* O tych, którzy słownie są poszwani albo u sądu dotknięci królewskiego. Gdy kto dotknięty odeydzie od prawa, ma być skazan w przesytku w tem, o co dotknięty jest; ale jeśli o winę będzie dotknięty, a odeydzie, nie doayć cayniąc za winę, tedy... *Herb. Stat.* 29. - *aliter* To w tem każdy może dotknąć rozumu swojego, chociażby mu i piama nie stawało. *Rey Post. N n n.* 4. (udadz się do rozumu, radzić się roz. sw. die Vernunft zu Hilfe nehmen, zu Rathe ziehen). - *§.* Dotykać słowy, przytyki dawać, przymawiać, prycinac, mit Worten angreifen, sticheln, anspielen. Jak on nieznacznie dotknął dwoiakiego stanu, Dostało się i słudze, przymówił i panu. *Teat.* 46, b. 67. Wszczynam tę kwestyą, nie żebym miał iaki umysł dotknięcia tego czcigodnego stanu, ale... *Mon.* 73, 50. Grecy przewiski sromotnemi a dotkliwemi ludzi pletliwych dotykali. *Erax. Jęz. D.* 5, b. Odpowiedź na to, co mój przeciwnik tak dotykającym wyraził sposobem. *Gaz. Nar.* 1, 178. (dolegliwym, przykrym, obraźliwym, beleidigend, zu nahe tretend). - Dotykać komu, w ogólności, dojeżdżać go, dokładać, iuz go tylko co nie obalić, szrodki nieodparte nań wyrwać, einem aufs äußerste zusehen, ihm zu Felde gehen. Dotknąć komu, do ostatka kogo dobić, dojechać, dociąć go do żywego, einem den Gnadenstoß geben, den letzten Strich versehen. Terazże mu dotknął, *Off. Wyr.* - *Theol.* bog dotyka kogo, doświadcza go przeciwnościami, spuszcza nań dolegliwości, Gott prüft, sucht heim. Joba Pan bog dotknął na majątności i na dziatkach. *Dambr.* 476. Bog wyzwał Joba z fortuny, dotknął go na ciele. *Chrośc. Job.* 3. Gdy nas bog nawiedza i dotyka iakim frasunkiem, nie czyni to z gniewu. *Karnk. Kat.* 401. Jeżeli podobać się będzie niebu dotknąć cię nieszczęściem, wróć się do mnie. *Stras. Num.* 1, 41. l'eprouver. Według zwyczaju swego boskiego, dotykał bog świętego króla i nawiedzał frasunkami wielkimi. *Sł. Zyw.* 2, 131. Bog mnie dotknął. *Teat.*

18, 133. - *aliter* Dotknięty duchem S. : matchnion, begeistert, besetzt, belebt. A on dotknięty duchem S., mówił... *Rey Post. K.* 1. *§.* Dotykać kogo, dolegać mu, ściagać się nań, obchodzić go, einem angehen, betreffen, treffen, bestummern. Czy starców, czyli młodzieź w wieku kwiecie, Równie dotyka śmiertelności prawo. *Kras. W. Ch.* 102. Nie mogąc być w swoich żalach cicha, Prawi im, co ią od syna dotyka. *Morszt.* 74. *§.* Dotykać, dotykać się, się berühren, anstoßen, angränzen. Płaszczyna, nie mająca więcej nad ieden punkt spólny z kulą, kuli się dotyka. *Geom. Nar.* 2, 197. Te wsi się dotykają. *Off. Wyr.* Początek dotyka się końca. *ib.* Dotykać kogo krwią, być bliskim krewnym, jemanden verwandt seyn. Dotknąć się kogo powinowactwem, sięgać go powinowactwem. *Cn. Th.*

DOTLEC, dotlał, dotleie *niak. dk.*, do pewnego kresu potleć, bis wohin glimmen. DOTLIC *cz. dk.*, tleniem dopalić, vollends verglimmen lassen, allmählig aufbrennen, verbrennen. Zbierz smutne włosy, zbierz lzy, czego śmiertelne nie dotkły łosy nieboszczyka małżonka. *Bardz. Tr.* 219.

DOTŁOCZYĆ *cz. dk.*, DOTŁACZAC *ndk.*, dognieść, doniżyć, vollends niederdrücken, pognębić, doniszczyć, gänzlich unterdrücken, vernichten. - Dotłoczyć, tak natłoczyć, żeby pełno było, ani się więcej mieściło, ganz vollstopfen, anstopfen. - Dotłoczyć, tłoczenie kończyć, dotłaczanie skończyć, vollends auspressen, das Auspressen und Keitern beendigen. Ledwie za tydzień dotłoczy winogrodów swoich zbioru. *Ld.* - *Bh.* dotłacić, dotłaciować, dodrukować, do końca wydrukować i wybić księgi. *§.* Dotłoczyć się czego, *dotłoczyć czego, tłoczeniem osiadać, otrzywać, przyśiść do czego. się bis hin anstürmen, pressend, drückend, drängend erreichen, erpressen, erringen. Jako muru pierwszego tłum trupów dotłoczy Wał równiając, nań żołnierz skacze nieleńiwo. *Bard. Luk.* 95.

DOTLUC, dotluc, *F.* dotlucze, dotlucę *cz. dk.*, Dotlukać *ndk.*, tłuc co na piękne, do reszty potłuc, wytłuc, vollends zer schlagen, zerstampfen; *Bh.* dotlucć, dotlucić, dotlucić, dotlucić, dotlucić, dotlucić; *Rs.* доломать. *§.* Wyćisnąć biciem, tłuczeniem, dobrze, do reszty, vollends ausstampfen, anstampfen. Dotluc siemienia, tak ziarno wytłuc, żeby się w nim nic soczystości nie zostało. *Ld.* - Więcej jeszcze wytłuc, lub też wytłuczenie skończyć, noch mehr dazu ausstampfen; oder auch: alles vollends ausstampfen, das Ausstampfen beendigen. Dotlukiem iuz; dziś więcej siemienia nie mam do tłuczenia na olej. *Off. Wyr.* - *§. tr.* Wybić, wylatać skórę, doiać do żywego, dobić, domordować, wader zuschlagen, drauf los schlagen, mit Schlägen bedecken, zudecken, tüchtig zusehen. Pięścią komu dotluc, onerare pugnis. *Mącz.* Miasto nie rychło się poddało, aż im dotluczono z zamku. *Biel Sw.* 244. b. *Gwagn.* 85. *§.* Zaimk. dotluc się czego, przyśiść tłuczeniem do czego, dokazać czego, durch Stampfen, Schlägen, erreichen, zu Wege bringen, erstampfen. Tłukąc raz po raz, dotlukił się oleju. *Off. Wyr.* - Dobić się, ściagnąć na się, się durch Schlägen, Raufen u. dergl. zugehen. Dotlukił się guza. *Ld.* - Dowléc się, doléć gdzie, dóysdz nawalęsa-

wazy się tu i owdzie, mit Mühe und Noth endlich wohin gelangen. Nawycierawczy kątów, dotkił się przecię do Warszawy. *Ld.*

DOTNIE *ob. Dociać.*

DOTOCZYĆ *cz. dk.*, Dotaczać *ndk.*, zatoczyć aż gdzie, przytoczyć, bis wohin wölgen; *Cro.* dotochiti, dotakati; *Rc.* домаскамъ, домаскивамъ, домашимъ; до-ксамъ, докшывамъ, (домачимъ, домашивамъ) wyślifować; домачамъ, przyszyć). Nigdy nie dotoczona w górę skała Zyzyfona. *Tward. Pas.* 30. §. Dotoczyć dzieła tokarskiego, zupełnie tocząc wyślawić, zaokrąglić, zu Ende drehfeln, fertig drehfeln. Dotoczył kuli. *Ld.* - *pass.* Dotoczyła się kula, zaokrągliła się, wypełniła się. toczaniem przyszyła do okrągłości, die Kugel ist fertig gedrehfelt. *Fig.* Dotoczyła się wojna, przestano wojnę toczyć, der Krieg hat ein Ende genommen, man hat aufgehört Krieg zu führen. *Impera.* dotoczyło mu się, przyszło mu na nic, chlustał, ale ustał, przestało mu się wiedzieć, powodzić, urwało mu się, es hat mit seinem Glücke ein Ende; es glückt ihm nicht mehr; es ist aus, das Glücksrad ist abgelaufen. §. O płynach, ciekliznach, dotoczyć, do końca utoczyć, vollends abzapfen. Więcący jeszcze przytoczyć do już utoczonego płynu, noch mehr dazu zapfen; *Cro.* dotochiti, dotakati, nadotachom; *Czn.* datakam). Dotocz jeszcze dwa garce wina, będzie ciastery. *Off. Wyr.* Dotoczyć się czego, toczeniem, uciąganiem trafić na co, durch Abzapfen wot auf kommen. Dotoczył się lagru. *Ld.* - §. O cśowieku: dotoczyć się aż dokąd, taczając się wleść, bis wohin tanmeln, tanmelnd wohin gelangen. Dotoczył się przecię ten piiak wielkiem szczęściem do domu. *Off. Wyr.*

DOTOPIC *cz. dk.*, Dotapiać *ndk.*, do szcztu stopić, vollends schmelzen; *Rc.* домаимъ, домапанисамъ. Dotopić się czego, stopić co, etwas durch Schmelzen in den Ofen bringen; *Bh.* dotopiti se. §. Dotopić, zupełnie utopić, obllig versenken, untertauchen, eintauchen. Zeby w mój krwi swojego ludożerca Basza, Jak go porwie ochota, dotapiał pałaza. *Zab.* 15, 71.

DOTRABIC *cz. dk.*, dotrębuie *Pr.*, dotrębywać *cz/fl.*, do końca wytrąbić, zu Ende blasen auf der Trompete, austrumpeten; *Rg.* dotrübiti.

DOTRAWIC *cz. dk.*, Dotrawiać *ndk.*, zupełnie przetrawić, ze wszystkiem strawić, vollends verdauen, gänzlich verdauen; (*Rc.* домравимъ, домравивамъ, wszystkie trawę spaść). Ryba niedotrawiona z kśoińca szczupakowego, ususzona i starta na proszek. *Comp. Med.* 616. Rzeozy surowe i niedotrawione lepijy przetrawiała. *Mon.* 71, 221. - §. *tr.* dogubić, doniszczyć, zupełnie wygładzić, vollends vernichten. Musi wkrótce saginać; Jéy głód na ostatek i uciłk dotrawi. *Przyb. Milit.* 373. Dotrawił świata. *Zebr. Ow.* 399.

DOTRWAC *niiak. dk.*, do końca wytrwać, wytrzymać, dostać, doczekać, ausbauen, ausbarren, aushalten, anhalten bis zu Ende; *Bh.* dotrwati. Wiele ludzi pocnie; ale mało dotrwa. *Sk. Kaz.* 373. Początki cśo gorąbywaią; ale do końca rsadko dotrwaia. *Cn. Ad.* 866. Nie ten co począł, ale ten co dotrwał, koronę odnieście. *Sk. Zyw.* 2, 143. W śmierci mię moigý odbieją, a w pokusach nie dotrwaia. *Sk. Kaz.* 14. Dóbrze począł, by był dobrze dotrwał. *Sk. Dz.* 400. Dotrwanie,

wytrwanie, trwałość, wytrzymalność, die Ausbauer. 8. Jan wielki statek i dotrwanie w pokusach po sobie pozostał. *Sk. Kaz.* 14. §. Dotrwać czego, doczekać się, dożyć, etwas erleben, erwarten, hartend erlangen, durch Ausbauer erreichen. Day boże dotrwać starości poczaney, Nie bez cserłowości i lutni uciesszney. *Petr. Hor. E.* 4. Dni żywota mego były krótkie, i nie dotrwałem lat przodków moich, które oni przeżyli na świecie. *Radz. Genes.* 47, 9. (nie doszły dni moie lat oyców moich. *Bibl. Gd.*).

DOTRZEC, dotarli, dotrze, dotrę *cz. dk.*, Docierać *ndk.*, dokruszyć, na drobne setrzeć, domléc, dorznąć, vollends zerreiben, klein reiben; *Bh.* dotriti, dotrel, dotru, dotritati; *Rg.* dotarcjatti; *Rc.* домремъ, домрпамъ. Docieram farby. *Cn. Th.* Dotrzyj tój farby na kamieniu. *Tr.* §. Docierać, ostatecznie nacierać, nalegać, siłę swoię na co wywierać, losgehen, losstürmen, mit aller Kraft andringen; *Boh.* dotritati. Będę jeszcze docierał, może się zachwieie. *Teat.* 45, 29. Ale jeszcze kto będzie tém docierał, iż cśowiek nie jest wynalezion żaden, aby cśaśtokroć nie miał ustąpić z drogi do cnoty. *Modrz. Baz.* 33. - Docierać nieprzyziaciela, dobić, zwycięstwa dopełniać, dogramiać nieprzyziaciela, dokończać zwycięstwa, dokonywać klęski, aufzureiben suchen, den Garaus machen wollen, aufs äußerste verfolgen. Dotrzed kogo, dognebić, doniszczyć, wniwec obrócić, aufreiben, den Garaus machen, vernichten. Dotarł nieprzyziaciela, że już się więcęcy na siły nie zdobył. *Off. Wyr.* - Dotrzed komu, doiać dobrze do żywego, dośkorzyć, etnem tüchtig zusehen. Dotarla mu ciężka nęda. *Opal. Sat.* 47. - Docierać, przedzierać się aż na samo miéysce, doieźdząć, dodązać, bis hin vorbringen, einbringen, sich durcharbeiten. Dotarł na koniu aż do oboru nieprzyziacielskiego. *Off. Wyr.* Chciał wywabić nieprzyziaciół, ale próżno pod nich samych dotarł, gdyż nikt się nie ruszył. *Gaz. Nar.* 2, 265. §. Docierać sprawę, rzeczy, interessu, targu, nalegać na dokończenie, zawarcie, ugodę, abzuschießen, zu beendigen suchen. Dotrzed sprawę, interessu, dobić, dokończyć, zawrzeć, ugodzić, abschließen, abthun, abmachen, zu Stande bringen, beenden. Niech tego traktatu nie odkłada, ale wlokł rzeczy dociera. *Tward. Wl.* 270. Ja ci zyczę, targu docieray co prędey, By więcęcy kto za konia nie podał pieniędzy. *Min. Ryt.* 1, 316. Muszę teraz pośpieszać na pokoie królewskie i interessu docierać. *Boh. Kom.* 2, 351. Snadniej drugich z obu stron punktów docierali, Aż dotarli na koniec. *Tward. W. D.* 2, 277. Dalejże, docieray interessu. *Teat.* 3, 6. 42. (popieray aż do ukończenia). J dziś jeszcze żwawo roboty docierać będę. *ib.* 24, 6. 22. Dalej, gdyśmy już zaczęli, dotrzyjmy końca. *Teat.* 23, 30. Dotarłem interessu, i już rzecz cała jest zakonkludowana. *Boh. Kom.* 4, 328. Udałem się tam, bym targu dotarł. *Zab.* 1, 187. Dotarcie czego, zawarcie, dokończenie, ukończenie, abschließen, die Abschließung, der Abschluss. Wyprawili posłów na dotarcie z Sultanem związku, którego on żadał. *Ustr. Kr.* 1, 256. (cf. lat. foedus icere, ferire). Marszałków deputowano na dotarcie unii z koroną. *Nies.* 1, 252. Pilne dotarcie interessu i dopatrzenie się wszystkich jego szczegółów. *Gaz. Nar.* 1, 187. 6. - Dotrzed

dokazać, do skutku doprowadzić, w brew przeszkodom wykonać, durchsetzen, ausrichten, erreichen, erlangen, zu Stande bringen. Sulla mniey dbał o to, iesli godziwym sposobem mógł dotrzeć swego; lecz całą myśl iedynie na to obrócił, aby swego dokazać. *Pilch. Sall.* 10. Nie dotarł, nie dopiął, na co się usadził. *Cn. Ad.* 579. Gdy się mu samysły niesporo wiada, postanawia, jakimkolwiek bądź sposobem swego dotrzeć. *Pilch. Sall.* 134. Patrzcie, co nasi czynią, na swych seymiech wielkich, Poczna, ale nie dotra, ruszać rzeczy wszelkich. *Biel. S. N.* 5. §. Dotrzeć się czego *zaimk.*, wytrzeć zupełnie, nalezyćcie, rein reiben, rein schuern, blank schuern. Docieram się cyny, wycieram. *Cn. Th.* Dotrzeć się oczu, wzroku, tracy utworzyć, die Augen aufreiben, reibend offnen. Nasi w nocy na Turków uderzyli, a pierwy, niżli oczu dotrą się poganie, zabóy się srogi stał. *Tward. Wł.* 135. Jestem iak w obloku, ledwie mogę co widzieć i dotrzeć się wzroku. *Tward. Wł.* 1. Człowiek w spaniu swoiém niedotarty. *Chroś. Luk.* 155. (którego się dobudzić nie można, nicht zu ermuntern). - Dotrzeć się kogo, dotrzeć się duszy w kim, otrzeźwić zemdlącego, durch Reiben aus der Ohnmacht wieder zu sich bringen, einen Ohnmächtigen ermuntern. Omdlała księżna i nierychło iey się dotarło, dolano: *Gorn. Dz.* 71.

DOTRZĄSNAĆ *cz. idnt.*, *Dotrząsać ndh.*, do końca wytrząsać, vollends den Rest ausschütteln. Już Parka krótkich godsin moiego dotrząsa zegara. *Pot. Arg.* 385.

DOTRZEPAC *cz. dh.*, *dotrzepie F.*, *dotrzepnie Pr.*, *dotrzepywać czfl.*, na czysto wytrzeć, trzepaniem wychędożyć, rein klopfen, rein ausklopfen; (*Re. dompenamb*, *dompenaamb* = len wyczyścić). *Dotrzepać się* czego *zaimk. cz.*, zdołać wytrzeć, dochędożyć się czego trzepaniem, durch Klopfen rein bekommen. Tak był płaszcz zakurzony, ztem się go ledwo dotrzepał. *Off. Wyr.* - *Dotrzepać się* czego, dobrać się do czego trzepaniem, herausklopfen, durch Klopfen bis auf etwas kommen. Trzepalem to futrzyko, aż się dotrzepalem molow. *Ld.* §. *Dotrzepać*, dochłostać, dobić, thätig durchwalken, durchsucheln, durchklopfen. *pr. et tr.* *Dotrzepać* go kiiem. *Dotrzepać* Tatarów. *Off.* *Dotrzepać* komu, dokuczyć mu, dosadzić, porazić go, einem thätig zusehen, ihm warm machen. Starosta Kamieniecki Tatarom niemało zdobyczy odbił, i samym dotrzepał. *Gwagn.* 135. - *Zaimk.* *dotrzepać się* czego, trzepaniem, biciem zarobić, zyskać, strągnąć na się, nabawić się czego, sich durch Klopfen, Schlagen, Prügeln zusehen, erwerben. *Dotrzepać się*, że mu ręka obwiała. *Dotrzepać się* tego na Jacku, że go Jacek za łeb pochwycił. *Off. Wyr.* - *aliter* *Dotrzepać się* czego na kim, hiciem czyli trzepaniem dowiedzieć się, wymęczyć, wymódsz, mit Klopfen oder Schlagen herausbringen, erfassen, erzwingen. *Dotrzepać się* tego na Jacku, że on mu krowę ukradł. *Dotrzepać się* na żaku prawdy. §. *Dotrzepywać* skrzydłami, doganiać, dokładać, dolatywać, mit den Flügeln bis wohin schlagen, bis wohin mit den Flügeln klopffend fliegen. Orzeł lecały trzepał skrzydłami, i aż do gniazda dotrzepywał. - *Dotrzepać się* skrzydłami, dobić się gdzie, dowieźć się, dolecieć, bis wohin fliegen, (sich bis wohin schwingen). *Dotrzepała się* pracoć czapla na drzewo, §. *Dotrzepać*, dogadać, dotrzepotać, językiem domleć, zu Ende plap-

peru. *Dotrzepała* pacierza. - *Zaimk.* *dotrzepać się*, dosowitrzepotać się, dotrzepotać się, mową. trzepotowskimi postępkami, sich durch Plapperey, Windbenteley zusehen.

DOTRZEZWIC się *cz. zaimk. dh.*, trzeźwieniem kogo do siebie przyprowadzić, ocucić, einen ermuntern, munter machen, wieder zu sich bringen. Wołala, żeby matkę iak nayprędzcy trzeźwić; rzucali się wszyscy; lecz nie tak prędko dotrzęzić się iey mogli. *Niemc. Kr.* 2, 143. Nie mógł się tych piiaków dotrzęzić. *Off. Str.* 4. §. *Passiv.* *dotrzęzić się*, wytrzeźwić się zupełnie, vollends nüchtern werden, vollends munter werden, ganz zu sich kommen. Już nie był bardzo piiany; a teraz się dotrzęził. *Off. Wyr.*

DOTRZYMAC *cz. dh.*, *dotrzymuie Pr.*, *Dotrzymywać czfl.*, dodzierzeć, utrzymać do pewnego czasu lub do końca, bis zu einer gewissen Zeit, oder bis zu Ende erhalten, festhalten, aufhalten, nicht los lassen; *Bh.* *dotrzęzi*, *dotrzęj*, *dotrzęj*, *dotrzęj*. *Jastrzębie* zaiąców bez pomocy psow dotrzymać same nie mogą. *Cresc.* 618. Nie mogliśmy go dotrzymać, iż był mocniejszy, niżli my. *Radz. Sus.* 59. Nie dotrzymasz tego ciężaru. *Tr.* (nie uniesiesz, nie udźwigniesz, nie wytrzymasz). *Fig.* Nie proś tego od boga, czego pozyskawszy, dotrzymać nie możesz. *Zub.* 7, 226. *Koff.* - *Dotrzymać*, zatrzymać co w sobie do czasu, in sich behalten, bey sich behalten, nicht von sich geben, verhalten. Nie mógł potrzeby przyrodzoney dotrzymać i popuścić. (cf. *Donieś*). *Simil.* *dotrzymać* sekretu, dochować, ein Geheimniß bey sich behalten. Pewien jestem, że mi tego sekretu dotrzymasz. *Boh. Kom.* 2, 319. - *Dotrzymać* słowa, obietnicy, przyrzeczenia, dochować, pełnić, sein Wort halten, sein Versprechen halten, erfüllen. Co kto raz stanowi, i przysięgą potwierdzi, musi dotrzymywać. *Teat.* 44, 79. Można sto przeciw iednemu stawić, że słowa nie dotrzyma. *ib.* 3, d. 16. Nie obiecuy, kiedy dotrzymać nie możesz. *ib.* 13, 11. Łatwiey się obowiazać, niżli dotrzymać. *Mon.* 65, 219. Jużci on dotrzyma, t. i. dochowa słowa, tajemnicy. *Cn. Ad.* 206. - *Dotrzymać* placu, pola, kroku, dostać komu, utrzymać się na placu, w polu, w kroku, nie ustąpić, sich behaupten, nicht weichen, gleichen Schritt halten. Brutus i Cassyusz nie umieli dotrzymać kroku mścicielowi zabójstwa Cezara. *Kras. Hß.* 118. - *Dotrzymać* komu, wyrównać komu, wydołać, einem gewachsen seyn, es mit ihm aufnehmen, es ihm gleich thun. Jan pił serdecznie, ale i Maciey dotrzymywał. Walek kaducznego łba, kiedy dotrzyma Wawrzekowi. - *Dotrzymać* kompanii, dotrwać w iakim towarzystwie, dopomódsz kompanii, bydz równy z kim ochoty, einem bis zu Ende Gesellschaft seyn. Pytasz - li, kto też mi kompanii dotrzymuie? ieden tylko, a to mój syn. *Pilch. Sen. list.* 2, 356. *Jak się* kochem, niepodobna mi teraz dotrzymać ci kompanii. *Zab.* 2, 55. - *Abzol.* nie dotrzymać, nie domierzać, nie w równi trzymać, chwiać się, nicht still halten, wanken, schwanken. Kiedy serce drży z lekliwą duszą, J oko nie dotrzyma, i ręce drżeć muszą. *P. Kchan. Orł.* 1, 251. Ukwapliwy niedobrze wymierzył, nie dotrzymał, i nie tam, kędy chciał uderzył. *ib.* §. *Zaimk.* *Dotrzymać się* na nogach, dostać do końca, sich bis zu einer gewissen

Zeit aufrecht erhalten, auf den Füßen erhalten; wytrwać, wydołać, ausdauern. Kaducznie pili; on przecię dotrzymał się. *Off. Wyr.* - Oprzeć się, sich behaupten, Widerstand leisten. Bili na niego, iednak się dotrzymał. *ib.* - W trzymaniu się czego wytrwać do pewnego czasu, bis wohin festhalten, nicht loslassen. Uchwyciwszy za wierzbę topielec, dotrzymał się ię, aż z łódką przyechali. *Off. Wyr.* - Dochować się, (konserwować się), sich bis wohin aufbewahren, aufsparen. Dotrzymał się do lepszych czasów. - Nabawić się czego trzymaniem, sich durch Halten, Aufhalten, Anhalten, zuziehen. Zchwyciwszy za łeb Woytki, ani go chcąc puścić, dotrzymał się, że czereda przypada i wygarbowała mu kórę. *Off. Wyr.* - Przytrzymać do końca, erhalten, fest halten, so lange es nöthig ist. Ledwie się go mógł dotrzymać. *Ld.*

DOTUCZYC *cz. dk.*, Dotuczać *ndk.*, z pełną wytuczyć, dokarmić, wykarmić, vollends fett mästen. Jeśli wieprze w sobie robaki mają, takich nie dotuczysz, choćbyś im ręką smażył pierohy, albo obartuchami nadziewał. *Haur. Ek. 111.* Dotuczanie wieprzów zbożem meltem i zoledzią. *Gofl. Ek. 111.* Dotuczyć się, dopaść się, dokarmić się, *med.*, stać się tucznym, sich ausmästen, fett werden. Stare gęsi za kilka niedzieli ledwo się dotuczają; młode do trzydziestu dni będą do kuchni sprawne. *Haur. Sk. 125.* Ten się chlebem dotuczył, a ów słowem bożem. - Dotuczyć się czego, kogo, *act.* dopaść się kogo, wytuczyć go, wirklich fett machen, fett mästen. Tak chudego wieprza kupił, że się go ledwie dotuczył. **DOTUCZNY**, a, e, - *ie adv.*, sposobny, zdolny do utuczenia, wykarmienia, posilny, tuczny, mästend, fett machen, sättigend, kräftig.

DOTYCHMIAST *adv. Temp.*, do terasniejszego czasu, do dziś dnia, bis auf die jetzige Zeit, bis jetzt. Pamiętajkę tę na owem miejscu dotychczas chowaj. *W. Poft. W. 2, 349. Farnow. 61. et 36.* Bulgarowie z Tatar wyszedłszy, swoiowali Traczy, i dotychmiał dzierz. *Lat. Kom. D. 4, b. - §. Póty, Cz. Ad. so lange.* Takiego mają do więzienia wśadsić i dzierżać w niem dotychmiał, póki stronie żaloszny dosyć nie uczyni. *Stat. Lit. 146.* (*cf.* odychmiał, natychmiał).

DOTYCZEC się *zaimk. dk.*, Dotyczać się *ndk.*, ściągnąć się do czego, betreffen, belangen, anlangen, angehen; *Vd.* dotekniti, sadoniti), Dotycze się, co się tycze, dotyczy, tego, owego. *Cn. Th.* Wszystkie księgi, któreby się dotyczyły wiary chrześcijańskiej. *Bax. Hfl. 52.* Ta część ustaw, które się sumnienia albo chwały bożej dotyczy. *Sekl. 76.* Dotyczy się to mnie, do tego mi. *Cn. Th.* - *Z opuszczoném się:* co dotyczy sprawy, tak się tłumaczył. - **DOTYCZNY**, a, e, którego dotknąć można, berührbar. Piasek bardzo miałki i prawie ślarna niedotycznego, którego wielkości i dożyć nie można. *Sien. 600. Math. Dotyczna cotangens. Jak. Mat. 1, 223.* (*Rs.* *недомочемб* nie należący do czego, nie dzielący czego z kim).

1.) **DOTYKAC** *ob.* Dotknąć, *ob.* Dotkać.

2.) **DOTYKAC** komu *cz. dk.*, od słowa ty: do ostatniego go tykać, szafować obraźliwie słowem ty taki owaki, etnen (*ausdrücken*), ausschelten, heruntermachen. Doty-

każe mu, dotykał. *Off. Wyr.* Dotykać się, tykaniem, lżeniem przez słowa ty taki owaki, co albo na co zarobić, sich durch Schimpfen und Schelten zuziehen.

DOTYKALNOSC, *sci, ż.* własność ciała, że mogą być za dotknięciem uczute, dotkliwość, die Betastbarkeit, Befühlbarkeit. **DOTYKALNY**, a, e, - *ie adv.*, pod dotknięcie padający, dotkliwy, zmysłom podległy, betastbar, berührbar, fühlbar; *Bs.* teghnutiv, seto se mosge tici; *Es.* осязанный; *Rs.* осязательный, осязаемый. Rzeczy naturalne dotykalne. *Hub. Wst. 386.* Dotykaniem figurami miałat duchownych rzeczy okazno, abyśmy wedle pojęcia naszego figury widome do pomocy brali na iasniejsze rozumienie. *Sk. Kaz. 521.* Niedotykany *Rs.* непркосновенный; *Es.* неприкасный, некасный. - Dotykany, gruby, do macania, grob, dick, zu greifen, handgreiflich. Dotykana twoja nieumiejętność. *Zebr. Zw. 139.* Kto po tę dotykalcę cnie stawiając nogi, Potrafi sobie kręte wyprostować drogi? *Przyb. Milt. 49.* grube pamroki *ib.* **DOTYKANIE** *ob.* Dotknąć, *ob.* Dotkać.

DOTYRAC, **DOTERAC** *cz. dk.*, doniaszyć, vollends vernichten, aufreiben. *Zebr. Ow. 364. ob. dotrzeć.*

DOTYSKOWAC *cz. ndk.*, mocno utykać. *sehr klagen, wimmern.* Poczęli się żalować i dotyskować przed królem na rozwalenie kościoła. *Baz. Hfl. 18.*

DOUCZYC *cz. dk.*, Douczać *ndk.*, doskonale wyuczyć kogo, lub czego więcej ieszcze nauczyć kogo, etnen wirklich auslehren, oder auch: ihn noch etwas mehr dazu lehren; *Boh.* doučiti, doučovat; *Rag.* doucitti; *Rou.* доучить, доучивать. Douczyła dziewczki sąc. *Ti.* Douczyłem go łaciny. *ib.* *cf.* poduczyć. *§. Zaimk.* douczyć się, doskonale nauczyć się. ganz anlernen, vollkommen erlernen, ausstudieren; *Bh.* doučiti se; *Sr.* 1. downutnucj; *Rs.* доучиться. Kto się nie douczy, albo przeuczy, skodliwym bywa od profaka. *Fr. Ad. 59.* (*cf.* niedouk, przeżak, poduczyć się). Ieszcze się wiary nie nauczył, ieszcze młody, ieszcze się wiary nie douczył, a mistrzem kapłańskim być pragniesz! *Sk. Zw. 2, 400.* (*ob.* niedouk, niedouczenie). *Rs.* доучка termin uczenia się, czas nauki, die Lehrzeit. - Przyabydź umiętności, umiętność inną nową pomnożyć, noch dazu erlernen, noch zulernen. Zda mi się, iż się nowy douczyła sztuki. *Hul. Ow. 119.*

DOWABIC *cz. dk.*, dowabiać *ndk.*, wabienie skończyć, zu Ende locken, zu Locken aufhören; *Cro.* dovabiti, dovabljujem; *Dal.* dovabivam. - *Zaimk.* dowabić się czego, kogo, w skutku przywabić, wabieniem zarobić lub ściągnąć na się, wirklich herbey locken; durch Locken bewirken, verdienen, sich zuziehen.

DOWADZIC *cz. dk.*, Dowadzać *ndk.*, dowadzić komu, ostatniy szkody kogo nabawić, saskodzić komu tak, iż za tem idzie jego niepomyślność, einem aufs Aeußerste schaden, ihn vollends zu Grunde richten. Dowadzić się *zaimk.*, skończyć wadzenie się, sich zu Ende zanken, sich vollends auszanken. Dowadzić się czego, wadzeniem się zyskać co albo co na się ściągnąć, sich etwas erlangen, durch Zanken an sich oder über sich bringen, sich zupietzen; *Bh.* dowabiti, dowabim, dowabivam a) lascivus b) iurgare, obiurgare, dowadenj petulantia.

DOWAGA, i, *f.* doważanie, z pełną wagą należyta, doważność, die Vollwichtigkeit, volles Gewicht. Niedowaga *Rs.* недодѣль, недодѣль, провѣсь.

DOWALAC *cz. dk.*, z resztą powalać, zupełnie swalać, dobruścić, vollends schmutzig machen, ganz abschmutzen; *Sr.* 1. dawalaci.

DOWALIC *cz. dk.*, obalić co do gruntu, swalić do reszty, zwalić przyczynić, vollends umwerfen, niederwerfen, niederreißen, umreißen; noch mehr umwerfen, niederwerfen, niederreißen; *Bh.* dowaliti; *Cro.* dovaliti, dovalujem; *Di.* dovalivam; *Rs.* довалять, довалямамъ dowalkować). Dowalił starego zamczyka, alboż nie dosyć gruzów było, czemu on ich jeszcze przyczynił? *Off. Wyr.* *§.* Dorsucić, noch hinzu werfen, zuwerfen. Dowal iessze to. *§.* Dowalić kogo, dotłuc, vollends niederhauen, niederprügeln, zu Boden schlagen. Dowalił go paiką w teł, i iuz oto bez ducha. *Ld.* *§.* Dowalić komu, całą swoją siłą komu doiać, dołożyć, mit ganzer Kraft auf einen losdrängen. Dowalił mu na urząd. *Off. Wyr.* *§.* Zaimk. Dowalić się, *pass.* obalić się ze szczętem, vollends hinstürzen. *§.* *Act.* dowalić się czego, zdoiać zupełnemu wywaleniu, lub też waleńniem nabydź czyli ściagnąć na się, wirklich ganz umwerfen, das vöilige Umwerfen zu Stande bringen; sich durch Umwerfen, Niederreißen zuziehen.

DOWARTY *ob.* Dowrzeć.

DOWAR, u, *m.*, **DOWAREK**, rku, *m.*, **DOWARZANIE**, ia, *n.* dogotowywanie, das Garfochen, Garfieden. Słońce na wina dowarek bystro świeci w lato. *Zab.* 4, 270. *Nar.* - Niedowarek *ob.* niedowarzony, pod następn: **DOWARZYC** *cz. dk.*, Dowarzać *ndk.*, uwarszyć zupełnie, dogotować, dopieć, vollends gar kochen, gar sieden; *Bh.* dowariti, dowarowati; *Sr.* 1. dowaricj; *Rs.* доварить, доваривать, доваривать, доваривать. Nim stoly ustawiono, nim się w kuchni dowarza... *Pot. Arg.* 179. ehe es in der Küche gar wird. Krzykną na kucharsa, niechże gości, indory, pieczo i dowarza. *Teat.* 43, c. 63. *Wyb.* Niedowarzona ryba żołądkowi szkodliwa. *Haur. Sk.* 144. Bolesci żołądka pochodzą z niedopieczonych i niedowarzonych potraw. *ib.* 393. - Dowarzyć, więcý iessze przywarzyć, żeby dostatkiem było, noch mehr hinzu kochen, sieden. *§.* *Fig.* dowarzyć co, dojrzałość czego sprawić, etwas zur Reife bringen, reifen lassen, gar machen. Zakwitną buynym zasiewem zagony, Dowarzy kłosów pełnych miłe lato. *Zab.* 13, 6. Grona iessze zielone, od słońca nie dowarzone. *Jak. Bay.* 108. Z iednego drzewa figa niedożrzała A druga wisi słońcem dowarzona. *P. Kchan. Jer.* 400. - *transl.* To człowiek młody, trzebaby go dowarzyć; pstro iessze w głowie; iessze zielony; potrzebuie, żeby dojrzał. *Ld.* - Niedowarzony człowiek, Niedowarek, ein unreifer, unersfahrner. Niedowarzony mędrek wystawuie na widok mniemaną swą umiejętność, *Mon.* 75, 715. Byli iessze niedowarki, a iessze byli nie poznali prawdy dobroliwosci iego. *Rey Post. H.* 7. Dzieło niedowarzone, nie doskonałe, niewytrawne, ein unreifes Werk. Komedye iego są iakos nudne, i mogą rzec niedowarzone. *Teat.* 34, b. *H.* 2. *§.* Mróz dowarza, zmraża, zawiędnia co, der Frost rührt z. B. das Laub, macht es schrumpftich, schrumpft es zusammen.

Mróz iuz dowarzył kwiecica. *§.* Dowarzyć, doknować czego, dokuć, einen Anschlag fertig schmieden, ausbrüten. Dowarzył swoich zamysłów. *§.* Dowarzyć maiatku, dotronwić *decoquere rem familiarem*, durchbringen, vertgeben. *§.* Dowarzyć się, *pass.* dogotować się, stać się warzeniem zdatnym do iedzenia, gar werden, gar sieden. Kasza w garku iuz się dowarzyła. - Dowarzyć się czego, dokazać, aby się co dowarzyło, etwas gar bekommen. Nie mogłem się dowarzyć tego grochu. - Warząc zarobić, lub czego się nabawić, sich durch Kochen, Sieden erwerben oder zuziehen, *Fig.* knuiąc, gmatwaiąc, intrygując, wichrząc, nabawić się, sich durch Räufe u. s. w. zuziehen.

DOWAZNY, a, e, - *ie adv.*, z pełną ważny, pełný należyty wagi, vollwichtig; *Vd.* zielovagen, pounne vage, dobre vage, pounovagaft. **DOWAZYC** *cz. dk.*, Dowazać *ndk.*, naważyć ile należy, w zupełný wadze dawać, volles Gewicht geben, gehdrig abwägen; *Boh.* dowajiti, dowajowati, dowajungi; *Rs.* доважить, доваживать. Kradną, którzy nie domierzą, nie doważą, nie doliczą. *Karnk. Kat.* 353. *Fig.* doważyc komu, dadź mu dobre pensa, dopieć na urząd, doiać mu do żywego, eisnem voll auf zu schaffen machen, ihm wader zusehen. - Doważyc czego, do reszty odważyć, puścić i resztę na los, vollends den Rest daran wagen, alles Uebrige noch daran setzen. Kto iuz wiele na szczęście odważył, powinien i reszty doważyc. *Off. Wyr.* - Doważyc, wysadzić podłożeniem czego, vollends heraufheben. Doważyc drzwi. *§.* *Nitak.* doważać, należytą wagę mieć, ważnym bydź, ciężkością swoją wagi dósydz, vollwichtig seyn, voll wiegen. Doważa talar, czerwony złoty, *Cn. Th.* Czegoby czerwony złoty nie doważał, aby ieden drugiemu monetą dokładał. *Star. Mon. A.* 3. Nadgroda za zasługi, niech rychlę wybiie z kłoby, niżliby co nie doważać miała. *Gorn. Dw.* 375. Doważać kogo, bydź komu równym, einem aufwiegen, ihm gleich kommen. Wirgiliusz zapewne doważa Homera. *§.* *Zaimk.* Doważyc się, dósydz wagi czego, mit Wiegen, Abwiegen fertig werden. Doważyc się złota. - Narobić sobie czego wazeniem, sich durch Wiegen, Abwiegen zuziehen. Waząc dukaty i brakuiąc, doważyl się tego, że kupcy od niego odeszli. *Off. Wyr.* - Doważyc się do czego, sich voran machen, sich vorüber hermachen. Doważyl się do iego szkatuly. - Doważyc się czego, odważyć się na co, sich voran wagen.

DOWCIP, u, *m.*, **DOWCIPEK**, - pku, *m.* *zdrbn.*, *DOHCIP *Stryik.* 686. *DOFCIP *Mącz.*, szybkość, bystrość, zwrotność myśli, dar przyrodzenia, Kopf, Mutterwitz, Wiß; *Bh.* wtj, dumtj, (dumtj coniectura, wtjipiti se conicere, facile assequi cf. wścibić); *Sto.* wtjip *docilitas*; *Sr.* 1. cjiipnoscj *curiositas*; *Rs.* оспроуміе, смисль, смисель, *Ec.* благоухишрѣніе; (*Crn.* shtata = gieniusz). Gieniusz różni się od dowcipu. Dowcip iskry, gieniusz zaś płomień wydaie; dowcip do poymowania rzeczy wynalezionych pomaga; gieniusz nowe wynayduie. *Teat.* 24, 43. *Cztr.* Polacy na wyrażenie Francuzkiego génie, przydaia przymiotniki do słowa dowcip, nieiako podbiiające go w górę, n. p. niezrównany, naywiększy dowcip. *Off. Wyr.* Szczegolnie dowcip, ten dar umysłu, który między wielą rzeczami z łatwością

obeymuie związki i stosunki . podobieństwo i równość. *Pir. Wym.* 4. Dowcip, śmiałość z natury, stróy awanturzysty na nim, częstokroć w mowie i w sprawie trzpiot czyły. *Zab.* 14, 52. Dowcip w górę wyniesiony. *Zab.* 1, 46. Miłość bystrego dowcipu zabawa. *Hul. Uw.* 65. Dowcip dobry, rzadko z pamięcią dobrą. *Cn. Ad.* 207. Dowcip czasem potrzebny; ale rozum zawaze. *Zab.* 14, 50. Bywa i w dzieciach rozum, ale z rzadka, i bardziéy dowcip, niż się rozum sowie. *Jabl. Ez.* 134. §. Dowcipek, pospolicie z przyganą: niedożrzały, niedowarzony, fałszywy dowcip, *undófter, seyn sollender Wiß.* On się sroży, na muszki nieszkodnie naciera, J młody na ich zabóy dowcipek wywiera. *Tot. Saut.* 23. Przykład Seneki namnożył owych dowcipkow. *Pir. Wym.* 160. §. Sztuka, fortel, ein Kunstgriff, ein Kniff, Streich. Zasedł na niego tym dowcipem. Zażył go takim dowcipem. **DOWCIPNOSC**, - ści, ż. siła dowcipu, płód dowcipu, własność dowcipu i co z niéy pochodzi, przyczyna i skutek, przemyślność, *Wißigkeit, Wiß, Gabe des Wißes, Product des Wißes; Bh.* wtipność, dumtipność; *Slov.* wtipność, *šćopnost solertia; Vd.* savitność, potuhnjeność; *Rz.* замысловатость. Książki letkie, przez zbytek dowcipności nudne. *Pir. Wym.* 161. Lubią grymy dowcipność, lecz nie zbyt wytworną, W igraszkach słów mass tylko ozdobe pozorną. *Dmoch. Szt. R.* 33. Niedowcipność, tępość, niepojętność, *die Stumpfheit.* Duch S, naszey niedowcipności poradził. *Schl.* 86. **DOWCIPNY**, a, e, - ie *adv.*, pełen dowcipu, przemyślny, trefny, z konceptem, *wiśig, gewist; Bh.* wtipny, dumtipny; *Slo.* strowtipny, wtipny, *šćopny docilis; Sr.* 1. ciptně curious); *Vind.* savit, potuhljen, globozhen, sbrisan, ténak; *Rz.* замысловатыи, умныи, умён, остроумныи; *Ec.* благоухищённыи. Dowcipny, rozumu bystrego, poszuie wnet i rozna, domysli się *Cn. Ad.* 207. Dowcipni pospolicie niedbali. *Cn. Ad.* 207. Na wojnie trzeba bydz dowcipnym na nieprzyziaciela, a ostróznym od nieprzyziaciela. *Lub. Roz.* 556. Dowcipny iestem *Ec.* благоухищрю. Fałszywie dowcipny, dowcipek, dowcipnik, ein *Wißling.* Zginie mądrość od nich i od ich mędrkow, a roztropność od tych dowcipników ich. *Rey Post. N n.* 6. Niedowcipny, *Ross.* недёльныи; (*Slo.* dowtipilla metonymia).

DOWECOWAC *cz. dk.* do reszty wywecował. *vollends zu Ende weßen, fertig weßen oder schleifen; Bh.* dobraufiti, dobrauf m, dobruffowati, dobruffugi.

DOWIAC, *F.* dowieie *cz. dk.*; Dowionąć, *Fut.* dowionie, dowionę *idnt.*, Dowiewać *ndk.*, wioiąc dóydz aż do, bis wohin wehen, anwehen, bewehen; *Vd.* dopihati). Niż go dowieią austrj Włoskie, użyie trudności iaszczé, ostre przebywając drogi. *Tward. Wl.* 163.

***DOWIAD**, u, m., **DOWIADYWANIE** się, **DOWIADYWANIE**, **DOWIADOWANIE**, badanie, domacywanie się czego, szukanie wiadomości o czym, szlakowanie czego, *das Erfundigen, die Erfundigung, Nachfrage, die Nachforschung, Untersuchung; Rz.* справка. Posłał do Polski brata dla obezrzenia ziemi i dowiadu u samego Kourada, iesłiby to za jego wolą było. *Nar. Hfl.* 4, 215. Wielkie między doktorami świętymi iest dowiadowanie, iako, kiedy i gdzie matka bozka z tego świata ustatpila. *Sk. Dz.* 33. Swieobodnie zabiiali, bez wazego wkładania

w to swierzchności królewskiej, abo też dowiadowania. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 7. (bez indagacyi, inkwizycyi, inkwirowania). ***DOWIADAC** się, **DOWIADYWAC** się *zaimk. cz. ndk.*, Dowiaduie się *Pr.*, badać, dopytywać się, przepytować się, zasiagać wiadomości, *fiß erkundigen, nachfragen, nachforschen, forschen; Bh.* zwißati; *Vd.* poveduvatisie, isaveduvati, posnanjatisie; *Rz.* навёдаматься, освёдомиться, разведываться. **DOWIEDZIEC** się, *Fut.* dowie się, dowiem się, *Pr.* dowiaduie się *zaimk. cz. dk.* powiaż wiadomość. *erfahren, in Erfahrung bringen, erforschen, vernehmen, hören; Bh.* wébdeti se, dowim se, zwébdeti, zwiim (cf. wwiadzić); *Cro.* dovedatiase: *Vd.* svedeti, saltopiti: *Rg.* dosvjestitsie; *Rz.* доведаться, доведываться, свёдаться, свёдsmithься, вывёдуть, внушить, урешить, узнать, внемать, внемлю, увёдамь, увёдёмши, увёдомимься; *Fc.* проувёдёмши, провёдань. Matki swéy, dziatki, pytaycie, A u niéy się dowiadaycie. *M. Achan. Dz.* 303. Jako nie możesz tych rzeczy, które są w głębokości morzkiej, ani się dowiadać, ani wiedzic; tak nie może żaden na ziemi widziéć syna bożego. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 13, 52. Dowiadowano się tego, ktoby to uczynił, ale się tego dowiedzic nie bylo można. *Baz. Sk.* 243. Teras się bylo dowiadać, kto ma naprzód z konia spadać. *J. Kchan. Dz.* 244. Przystąpiłem do jednego i dowiadowałem się od niego prawdziwéy rzeczy o tym. *Leop. Dan.* 7, 16. Codziennie on o iéy dowiadował się zdrowiu. *Niemc. Kr.* 4, 92. Kto się zbytécnie czego dowiaduie, Częstokroć bardzo więc tego żaluie. *Pafl. F.* 287. Niefety! chciałbym wiedzic; dowiedzic się boię, *Zabl. Anf.* 88. Nie iest rzecz tak skryta, żeby się o niéy nie dowiedziano. *Leop. Luk.* 8, 17. Na wojnie, kto się wprzód o kim dowie, ten go i ubięży. *Pot. Poc.* 319. Nie wie do tych czas, o twoich stepkach; ale się dowie. *Teat.* 22, 10. Dowiedzienie się, powięta wiadomość, *die Nachricht.* - Dowiadowacz, dowiadujący się, *der Erkundiger, Nachforscher; Vd.* sveduvas, napoprashar.

DOWIARSTWO, a, n., dowierzanie, wiara w kim, ufność, *das Zutrauen, Glauben, Vertrauen. Tr. ob.* Niedowiarstwo.

DOWIĄZAC *cz. dk.*, Dowięzywać *czsl.*, Dowięznie *Pr.*, mocniéy iaszczé zawiązać lub więcéy iaszczé czego przywiązać. *vollends anbinden, noch mehr binden; Bh.* dowiązati, dowiązi, dowiązugi; *Vd.* doveszati; *Rz.* довязать, довязывать (довязати всёлиг zustricken dodziac, dorobic puńczochy).

DOWIC *cz. dk.*, Dowić *ndk.*, wicie dokończyć, *zu Ende winden, fertig winden; Rz.* довить, довивать. Po iące piękna panienka Chodzi kwiatki abierając, a dowiia wianka. *Rey Wix.* 126. - Zwić do końca, do reszty, dosnuć, *vollends abwinden.* Mnie końca nici dowiiają prządki. *Pot. Syl.* 362. Kłoto dowiia przędziona. *P. Kchan. Orł.* 1, 277. Pragnąłem duszę podadz, gdybykolwiek były Nieprzeiednane siostry przędzy swéy dowiły. *J. Kchan. Dz.* 286. Dowicie, Dowiianie *Ross.* довивка. §. Dowić się czego, dokazać, żeby się co porządnie zwiło, *das Abwinden zu Stande bringen.* Tak był popłażany jedwab', że ledwo się go dowilem. - Dóydzć czego wiciem, *durch Binden, Abwinden erreichen,*

erlangen. Dowił się kłębka po nici. - Wiciem się lub dobre na siebie ściągnąć, *fig. sich durch* (Binden, Wickeln) Drehereyen zugleich. Jak zaczął matać, kręcić, wić, dowił się poltronka na szyję. *Lit.* - Dosnuć się aż gdzie, doysdź z letka, z niechęcienia dokąd, *biß wohin schlendern, schlendernd gelangen.* Dowił się przecię do miasta, aleć się i tu i owdzie wił i kręcił.

DOWIDZIEC *ob.* Niedowidzieć. **DOWIEDZIE**, **DOWIEDZIONY**, Dowiodę *ob.* Dowieśdź. **DOWIEDZIEC** się *ob.* Dowiadywać się.

DOWIENCZYC *cz. dk.*, Dowieńczyć *ndk.*, wieńczenia dokonać, do reszty uwieńczyć, *daß Betragen eubigen, vollends betragen; Rs. дообъичать.*

DOWIERAC *ob.* Dowrzeć.

DOWIERCIC *cz. dk.*, Dowiertywać *czstl.*, Dowiercić *Pr.*, do końca powiercić, wywiercić, przewiercić, *vollends anbohren, nachbohren; Rs. доверлишь, доверливать.* - *Zaimk.* dowiercić się, *pass. nachgebohrt werden.* Jedni leją armatę w pełny miąższości, a potym wiercą kanał; drudzy zasadzają wpośród formy drąg rdzenny, cokolwiek mniejszemy średnicy niż kanał ma być, która po odlaniu dopiero dowierć się do swojej miary. *Jak. Art. 1, 187.* Komora w moździerzu wierci się zawsze cała; kanał zaś tylko dowierć się i głazii. *ib. 2, 8.* - Dowiercić się czego, dokazać wywiercenia, *etwas wirlich erbohren, aufbohren, durchbohren.* - Wierceniem doysdź czego, zarobić, ściągnąć na się, *durch Bohren worauf stoßen, mit Bohren verdienen, sich durch Bohren zugleich.*

DOWIERNORĘCZTWO, *a, n.* mańitwo, leńitwo, *daß Lehn, die Lehnbarkeit, Lehnsunterwürfigkeit, daß Fideicommiss.* Usiłowanie dowieśdź, że Kazimierz II. książęta Mazowieckie do holdowania i dowiernoręcztwa wylączył. *Krom. 644. e dediticiis exemptos.* **DOWIERNORĘCZNY**, *a, e.* - *ie adv.* lenny, lenniczy, *fidei commissus, Lehn-, Lehnbar.* Król po śmierci dowiernoręcznych dzierżawców, którzy potomka męskiego nie odumierają, w dobra pozostałe ma następować. *Krom. 644. dediticius, feudalis.* (*cf.* dzierżać co n. p. żupy, do wiernych rąk albo ku wierny ręce. *Herb. Stat. 102. Bh. duwernit sequester, duwernit fiduciarius.* **DOWIERNOSC**, *ści, ż.* zupełna w kim wiara, dowierzanie, zaufanie, ufność, *völliges Vertrauen, Glaube, Zuversicht; Bh. et Slo. duwérnost; Sr. 1. dowérnostj; Rs. доверенность, (= wjara, kredyt, pełnomocnictwo).* Kniemu wołamy w swęj uniżoności, a ustawnie żądamy z całej dowierności. *Kanc. Gd. 173. Ryb. Ps. 24.* **DOWIERNY**, *a, e.* - *ie adv.* dowierzający, ufny, zaufny, *vertrauensvoll, vertrauens; Bh. duwernit. Modlić się bogu dowiernie. Hrbst. Odp. H. 7.* Umysłem niedowiernym niewierniku wahać się. *Zygr. Gon. 159.* Zły a niedowierny chrześcianin. *Rey Post. R. 4.* Serca ludzkie niedowierne. *ib. M. 3. (ob. niedowiarstwo).*

DOWIERTUIE, **DOWIERTYWAC** *ob.* Dowiercić.

DOWIERZYC *med. dk.*, Dowierzać *ndk.*, zupełną wiarę komu lub czemu dawać, zupełny wiary do czego przychyłać, ufać, *vollkommenen Glauben geben, völlig glauben, vertrauen, trauen; Bh. dowérziti se; Slo. danwérugi, duwérugi se; Sr. 2. dowérziti; Sr. 1. dowéram se, dowéru; Vd. vupasti, se sanesti, sanashati se; Rs. доверять, доверять.* Zadnego dnia otdąd, żadney nocy nie miał

spokojny; ani miéyscu, ani komukolwiek z ludzi, ani czasowi dowierzał; swego równie, jako nieprzyaciela lękał się, na wszystkie się strony oglądał. *Pilch. Sall. 239.* Roztropną zdanie nasze szalą trzeba wierzyć; Zło jest nadto dowierzać, gorzycy nic nie wierzyć. *Kras. W. 12.* Jużci lepiej dowierzać, niżli zbyt nie wierzyć, Strzegąc się by nie uiąć, lepiej i nadmierzyć. *Kras. list. 2, 103.* Ostróżny Władysław nikomu się nie powierzał, nikomu nie dowierzał. *Krom. 310.* Kto dowierza, żaluie. *Pot. Arg. 98.* Dowierzy sobie, dowierzy, aż cię to zdradzi. *Teat. 16, c. 81.* Nie dowierzać innym jest to rzecz tym tylko przywoita, którzy sami sobie dowierzać nie mogą. *Zab. 13, 76.* W niektórych okolicznościach lepiej jest być oszukanym, niżli pokazać się nie dowierzającym. *Pilch. Sen. 252.* (podeyżrzliwym, *mißtrauisch, Rs. недоверчивый*). Prędkie do podeyżrzenia, i niedowierzające jest tyranstwo. *Krom. 239.* Dowierzanie, ufność, zaufanie, *daß Vertrauen, Vertrauen, Trauen.* Psuie się czeladź zbytniem dowierzaniem, niedozorem, łagodnością niewczesną. *Kras. Pod. 2, 82.* Niedowierzanie, podeyżrzliwość, podeyżrzenie, *daß Mißtrauen; Rs. недоверка, недоверие, недоверение, недоверчивость; Ec. обинование.* Tym się wydaie niedowierzanie, gdy chory nie pokładając zupełny ufności w przyrzeczeniach swego lekarza; ale każdego się o radę i zdanie pyta. *Perz. Lek. 359.* Niedowierzanie Wc Pana powinno by mię urazić. *Teat. 26, 85.*

DOWIESC, **DOWIESDZ**, - *iodt cz. dk.*, dowiedzie, dowiodę *Fut.*, Dowodzić *ndk.*, doprowadzić aż do, *biß wohin führen, abführen, geleiten; Bh. dowésti, dowébl, dowédu, dowébiti; Slo. dowésti, dowébiti; Sla. dovesti; Vd. dovositi; Bs. dovesti, privesti, dopegljati; Rg. dovesti, dovodim; Dl. dovoditi; Sr. 2. dowascj; Sr. 1. dowédu; Rs. довэсть, доводимъ.* Będziesz ty mógł dowieść syna meiego do Gabelusa? *1 Leop. Tob. 5, 14.* Dowiedziesz owce do brata swego. *1 Leop. Deut. 22.* Też światłości mię przywiody i dowiody na górę twą świętą i do przybytków twoich. *1 Leop. Pr. 42, 3.* Każda swywola wnet guzy dowiedzie. *Rey Wiz. 144.* (przyniesie, *zuziehen, bringen über einen*). *5.* Dokazać, sprawić, do skutku przyprowadzić, *ausrichten, ins Werk stellen, es wozu bringen, es durchsetzen, bewirken, bewerkstelligen, zu Stande bringen; Carn. d'apernasham*). Jednym słowem uzdrowić zarażonego; tego żaden człowiek na świecie nigdy by był nie dowiodł. *Rey Post. H. 7.* Serce straszliwe a czegoż dowiedzie, J sławę traci i guzu doiedzie. *Rey Zw. 212.* Fulkon dowiodł przecię; że Władysława obrano. *Krom. 213.* Unii dowiodł, zbracił Polskę z Litwą. *Stryik. Gon. L. 3.* Nie mogą tego dowieść, na co się byli nasadzili, mszczą się złym językiem. *Gorn. Dw. 272.* Czego dobrocią doysć nie mogą, złością dowieść chcą. *ib. 286.* Sprawując się według czasu, dowiedziesz tego, iż się każdy ucieszy twoim towarzystwem. *ib. 121.* Z bratem długo wojnę zwodził, i dowiodł tego, iż go z państwa wygnal. *Sk. Dz. 2.* Alexander naprawować chciał obyczaje Rzymian, ale tego dowieśdź nie mógł; kusił się po nim i Filip, ale także nic nie przemógł. *Sk. Dz. 115.* By też natura wszystkie siły swą na to obruciła, tego

nie dowiedzie, żeby się odstalo, co się stało. *Gorn. Sen.* 598. Usposobił go, aby rzeczy wielkich, Rzpłtey pożytecznych, dowodził. *Budn. Cyc. Pow.* 35. §. Dowiesdz na kim, wyiednać, wymódz po nim, von einem erlangen. Ukazawszy królowi przysięgę w konlitytucyi, łatwie dowiedziemy sobie na nim prawdziwey ekzekucyi. *Orzech. Qu.* 18. - §. Dowiesdz, dowodami wywieśdz, okazać, przeprzeć, beweisen, erweisen, darthun. Dowodzić, próbować, wywodzić, twierdzić dowodami, starać się by dowiesdz, zu beweisen suchen, Beweis führen, anführen, anbringen; *Bh.* doličiti, doličim, doličugi, dokazati, dokazowati; *Slo.* duwozugi; *Sr.* 2. wopofazaci; *Sr.* 1. dowiesci, wopofaci, wopofaju, wene z druboho wopofajunu; *Br.* razlogiti, s' razlozima istinu kazati; *Rg.* potwarditi, doistiniti, pokazati; *Vd.* swishati, dokazati, skasati, previshati, naozhititi, ozhituvati. dopovediti, doresnizhati; *Rz.* доказать, доказывать, уличить, уличить (cf. lice). Chcemy tego słowy pisma S. dowiesć a prawie iako palcem ukazać. *Baz. Hfl.* 287. Tym świadectwem trzech boskich w jednéy istności osób dowodzi. *Smotr. Ex.* 44. On dawnością alleguiac albo dowodząc tak pisze. *Wisn.* 393. Chciał sprawy swoiey dowodzić świadkami; ale iey nie dowiódł. *Chel. Pr.* 39. J ci, co niewarci, bywaią w znacznych miéyscach; nie to nie dowodzi za niemi. *Dwor. A.* 1. - Dowodzić na kogo, zadawać komu, przeswiadczać kogo, gegen einen anbringen, einwenden, ihn beschuldigen. Ktoby na kogo co dowodził, a nie dowiódł, tedy ma go u prawa nawiązać. *Stat. L.t.* 200. Ktoby na kogo co niesprawiedliwie w tych rzeczach wiódł, a nie dowiódł, karan bydz ma. *Stat. Lit.* 2. Kto na kogo wiedzie a nie dowiedzie, karan będzie. *ib.* Ktoby na którego świadka co dowodził, a nie dowiódł, tedy ma go u prawa nawiązać. *Stat. Lit.* 200. Ukrzywdzony, sprawiedliwości sobie dowodzić ma przed komissarzami. *ib.* 95. (dowodnie dochodzić, szukać, sein Recht mit Beweisgründen suchen, darthun). Dowodzenie, dowod, dowodne okazywanie, die Beweisführung, der Beweis; *Rg.* pokaz, razlogh; *Rz.* улика. *Math.* demonstratio. *Geom. Nar.* 1, 15. §. Dowodzić, przewodzić, przewodniczyć, naczelnikiem bydz, komenderować, commandiren, anführen, führen, an der Spitze stehen; *Rz.* предводишельствовать, предводити, предвожу; *Ec.* предвожду, Officier, dowodzący oddziałem żołnierzy, na utrzymywanie porządku wyznaczonych. *N. Pam.* 10. 30. Okiem, głosem, obrotem i ręką dowodzi. *Leszcz. Cl.* 75. - Panować, herrschen, die Herrschaft führen. Owi, co do zamku z ogniem podbiegali, Chcieli nad cesarzem swém prawem dowodzić. *Bardz. Tr.* 576. Łaska młodzi, w której niezwiędła laty krew dowodzi. *Susz. pieś.* 1 B. 3.

DOWIESIC *cz. dk.*, Dowieszać *ndk.*, skończyć wieszanie, powieszanie; wigcéy ieszczé pozawieszac, das Hängen, Aufhängen endigen, vollends aufhängen, noch mehr dazu hängen; *Rz.* довшивать, довшивать.

DOWIEWAC *ob.* Dowiać.

DOWIEZC, - ióźl, iezli *cz. dk.*, dowiezie, dowiozę *Fut.*, Dowozic *ndk.*, zawieźć aż do, dostawiać wozem, poiazdem, statkiem, bis hin fahren, zu Wagen bis hin führen, hin bringen; *Bh.* dowaziti, dowazim, dowoziti, do-

wieźti, doweźl, dowežu; *Sr.* 1. dowežu; *Rg.* dovesiti; *Cro.* dovesiti, dovasam; *Rz.* довезути, довезам, довозить. J choćbyście na prosto w Jtak nie zawieźli, Dość żebyście w sąsiedzki Epir nas dowieźli. *Jabl. Tel.* 102. Z wielką trudnością woźnica dowiódł go do gospody. *Baz. Hfl.* 86. Miłosierny iakiś furman dowiódł mnie do ostatniey wioski. *Teat.* 48, 94. Mnie szczęściem do brzegu dowieziono na łódce. *Teat.* 53, b. 42. - §. *Cecon.* dowozic gruntow, nawozem grunta dobrze sprawiac, dopokladać gnoiem, spokladać. skóńczyć wywóz gnoiu, die Mecker vollends dängen, das Dängen breedigen. §. *Zaimk.* dowozic się czego, wożąc dadź sobie przyczyne do czego, zarobic sobie, zyskać, świągać na się, durch Gagen erwerben, verbienen, sich zugiehen.

DOWINIC się czego *zaimk.* *cz. dk.*, dopuścić się iakięy winy, zbroić co, popelnic co, przewinic co, etwas verschäuden, versehen, begehen. Kalimach radził Olbrachtowi, aby nie odpuszczal żadnemu szlachcicowi, gdy się który czego dowini. *Biel. Kr.* 434.

DOWIODEŃ *ob.* Dowiesdz. **DOWIONAC** *ob.* Dowiać.

DOWLEC, - ókl, ekli, *cz. dk.*, Dowlekać *ndk.*, Dowlóczyć *kontyn.*, zawlec aż gdaie, bis hin schleppen; *Boh.* dowlaceti, dowlacowati; *Rg.* dovuchi, dovlaacim; *Born.* dovucchi; *Rz.* доволочь, доволанивать, доучать. Ledwie tak dpwłókl oslabione ciało. *Zab.* 14. 241. Dowlec kogo, ciągnąc po ziemi, dociagnać aż dokąd *Ld.* §. Dowlec, dowlóczyć, włóczenie, jednę z robot gospodarzkich zakończyć, zu Ende eggen. Dowlec zagona, dokończyć włóczki na zagonie. - Dowlec sprawy, zwłoka aż do pewnego czasu rzecz pociagnać, przeciagnać, bis wohin aufziehen, in die Länge ziehen. §. Dowlec się *zaimk.*, dóysdz gdaie noga za nogą, nieraznie, przytelepać się, sich wohin schleppen, wohin kriechen; *Roz.* доволчься. §. Dowlóczyć się, włóczęgą nabawić się, sich durch Herumtreiben zugiehen.

DOWOD, u, m., czeł dowodzący czego, proba, der Beweis; *Bh.* duwod, prawod, dokaz, dukaz, dokazje, dokazet; *Slo.* duwod; *Sr.* 1. wopofazne czech; *Br.* et *Rg.* razlogh; *Crn.* previshenga; *Vd.* swisha, dokasa, prevish; *Rz.* довод, доказаніе, вынословіе, *ob.* sprasa; *Ec.* доводство, доказательство, показb. Dowody iasne položyc, ktorami się co pokaze. *Salin.* 4, 23. Dowód przeciw stronie na sądzie bywa przez świadki, przez własne strony szennanie, przez urządowe listy, przez przysięgi. *Sax. Porz.* 88. U wilka dowód na owcę, że sąbami kołace. *Zebr. Zw.* 129. *P. Khan. Ork.* 1, 101. (biały dowód). Dowody srebrne, żydowskie, najmocnięsze. *Cn. Ad.* 836. (przekupstwa). Ustanowił, aby cudzołożniki, za dobrym dowodem, appellacji nie dopuszczając, palono. *Sk. Dz.* 214. (przekonawszy, przeświadczywszy ich). W tańcach nauki swęy dowody dali. *Jabl. Tel.* 111. (proby, Proben, Beweise). - Dowód szkolny, popis, okazanie się, Schulprüfung, Examen, und dabey abgelegter Beweis der Fortschritte. Mowa in Collegio Nobilium, kiedy dawano dowód z prawa cywilnego. *Zab.* 4, 65. Mowa do króla, pod czas publicznego dowodu z różnych umiętności in Collegio Nobilium Warszawskim. *ib.* 4, 97. §. Dowód, dowiedzenie swego zamysłu, dokazanie, wykonanie, die Ausföhrung. Chcieli wniyść do Cyncerona i zabic go; ale przez Fulwiy wy-

wydani, do wrot nie przypuszczeni, na dowódzie uftali. *Pilch. Sall. 52.* §. dowód, powód, przywód, die Leistung, Anleitung, Anführung. Za dowodem Głińskiego wtargnęła Moskwa do Polski. **DOWODLIWY**, a, e, - *ie adv.*, mogący być dowodzonym, *probabilis, et-wetistif.* *Vd.* dokashiu, svishliu, dovishliu, depovedliu; *Kr.* показательный. Dowodliwa jest, że nasza ziemia była niegdys dnem morskim. *Hub. Wst. 16.* Dowodliwą jest rzeczą, iż wiele tysięcy komet być może w naszym układzie słonecznym. *Hub. Meck. 530.* **DOWODNOSC**, ści, ż., gruntowność na dowodach zasadzona, *Gründlichkeit, Superlätigkeit.* *Vind.* skasheznost, svishtru, svishnost; dokasliovst). Solignak z wielką dowodnością i dokładnością pisał dzieje Polakier. *Stebel. Pr.* **DOWODNY**, a, e, - *ie adv.*, dowody mający, przekonywający, pewny, jasny, oczywisty; erwiesen, bewiesen, überzeugend, überführend, gewiß, klar, hell, augenscheinlich. *Bh. et Slo.* dowodny; *Ross.* доводный. Naydowodniey dobroć lab wady rządu okazują skutki jego. *Ust. Konst. 1; 216.* Jawnie jest i dowodne każdemu w Polaszce, twoje oko ubogich pieczętowanie. *Haur. Sk. 209.* Wodka ta kizskom wewnątrz zranionym jest dowodnym lekarstwem. *Syr. 293.* §. dokładny, dostateczny, skuterzny, walny, dzielny, fräftig, wirksam, nachdrücklich, mächtig. Znamiennym dowodnym boiem Sywarda porazili. *Krom. 52.* Stary ogar dowodniey zwiernia w kniei goni, Młody, ieno go zoczy, ucieka i froni. *Kochow. 208.* Ptasznik rozłożył z mocnych dobrze nici Na różne ptaszki dowodne swe sieci. *Jubl. Ex. 181.* Kupido dowodny. *ib. 156.* **DOWODZCA**, y, m., przywódzca, naczelnik, der Anführer, Anführer, komenderujący, der Commandirende. *Sr. 1.* dowódca; *Cro.* dovoditel; *Bs.* dovoditegl; *Ross.* военачальник, полководецъ, коноводецъ, коноводъ; *Es.* наставитель, наставникъ, чина-начальникъ. Pokaże się z inkwizycyi, kto był zamieszania tego dowódca. *Gaz. Nar. 1, 264.* §. Dowódzca, **DOWODZICIEL**, a, m., który co pokazuje i wywodzi, demonstrator. *Mącz. der Beweisführer, Dl.* dovoditel; *Ross.* доводчикъ, доказатель, уличитель. *W rodz. żesz.* **DOWODZICIELKA**, i. - **DOWODZIC** ob. Dowieść. **DOWODZTWO**, a, n., komenda, naczelnictwo, das Commando. *Rs.* водительство, полководство; военачальство; *Es.* чинаначалье. Obiawszy dowództwo nad wojskiem Francuskim we Włoszech i po otwarciu tam kampanii; szedł jak bystry potok wszystko z sobą gwałtownie porzuwający. *N. Pam. 1, 99.* **DOWOIOWAC** cz. *dk.*, woyny dokończyć, den Krieg vollends beendigen, zu Ende kämpfen. *Vd.* dovoiskuvati, svoiskuvati). Modlitwą słońce Jozue hamował, iż stało poki pogan dowoiował. *Stryik. Gon. U. 3.* §. Dowoiować się, *zaimk.*, woiować zyskać, nabawić się, ściągnać na się, sich durch Kriegen und Streiten zuziehen, erwerben. *Vd.* isshouduvati, doshouduvati.

DOWOLAC cz. *dk.*, Dowoływać *czstl.*, wołania dokończyć, vollends zu Ende rufen, das Rufen endigen. *Boh.* dowolati, dowolawati; *Sr. 1.* dowolaci; *Vd.* doklizati, perklizati; *Cro.* dozvati, dozivam). Nie dał wozi: mu intromissyi dowołać. *Off. Wyr. §.* więcý jeszcze przywołać, wołaniem pomazać lirsbę, usch mehr dazu rufen. Mało miał ludzi koło siebie, więcý ich dowołał.

Tom I.

Off. Wyr. §. Dowołać się, *zaimk.*, wołać tak, iżby bydz uslyszanym, sprowadzić wołaniem, ocucić, otrzeźwić. *errufen, erschrecken, durch Rufen Herber bringen, erwecken, ermuntern.* *Boh.* dowolati se; *Ross.* доказывать. Wołałem prosząc o ratunek; ale przes długi czas żadnego dowołać się nie mogłem człowieka. *Mon. 70, 514.* Na modlitwie tak była zachwycona częstokroć, iż się iey nikt nie dowołał, gdy była potrzeba. *Sk. Zyw. 1, 112.* Z głębokiego snu dadz się dowołać. *Ciach. Prz. G. 1.* Daremne czekanie; nie dowołasz się. *Cn. Ad. 648.* - Wołaniem co wskórać lub czego się nabawić, sich mit Rufen zuziehen. Dowołał się kiiia na grabiet. *Ld.* **DOWOLNY**, a, e, - *ie, - o adv.*, od woli zawisły, według upodobania, arbitralny, dobrowolny, beliebig, nach Belieben, willkürlich. Gdyby znaki nie były wrodzone, ale dowolne, to i. do woli ludzkiej czyli arbitralnie zrobione, po czymżeby ludzie znaczenie ich poznać mogli? *Arzcz. Gr. 3. p. 44.* Dowolny gust, który daie początek tyłu modom, raczejby fantazyą, snizeli gustem nazywać. *Gol. Wym. 67.* Ustawivszy stolik mierniczy, w dowolney odległości od niego zawieszają się pion. *Zabor. Geom. 86.* §. dostateczny, ile wola jest, dosyc, so viel man will, genug, hinlänglich, reichlich. (*Sr. 1.* dowolnością dostatek; *Vd.* dovojlenskontent; *Rg.* zadovolnognos satietas, zadovolgiti satiare; *Cro.* zadovoljen contentus, zadovolnoszt satisfactio, zadovolynjem contento; *Rs.* доволю, доволю dosyc, доволюный kontent, dostateczny, недовольный nie sa dosyc czyniący, niedostateczny, niekontent, доволюство, доволюство dostatek). Dowolno, to jest, dostatkim lać wody. *Sax. Persp. 15.* O tém i uftne nasze rozmowy dowolne bywały. *Sax. probl. pr.*

DOWORA, y, ż., dostę, przystę, otwarcie do czego, der Zutritt, Zugang. Nie dacie dowory szatanowi wstąpić do serca swiogo. *Zrn. Post. 3, 757.* Złodziey, jeśli do cudzego nie będzie dowory, Nie mogli odemknąć *sołu i komory. Już będzie swię suknią kradł. *Klon. Wor. 5.* - Okazyja do czego dobra, gute Gelegenhit. Judasz obiecawszy żydom wydadz Jezusa, szukał dowory, za którą mogli by go im wydadz okromia ludu. *Zrn. Post. 3, 754.* Snadnie zatrzeć imieniem bratkiem lubie skradki. Jest mi z tobą dowora mówienia w ukradki. *Zebr. Ow. 234.* - Powód, przyczyna, Veranlassung, Ursache. Bluznierstwo jest dowora albo przyczyna do zgorzienia. *Gil. Kar. 310.* Przyczyna abo dowora. *Groi. Obr. 176.* Chcemy, aby tym sposobem przyczyna abo dowora poddanych naszych z powiatu ich wyzywania, była oddalona. *Herb. Star. 270.*

DOWOSZCZYC cz. *dk.*, do reszty wojskiem powlec, powoszczyć, vollends bewickeln. *Rg.* dovosctitti.

DOWOZ, u, m. **DOWOZKA**, i, ż., dostawianie czego wozami, die Zufuhr. *Bh.* doważeni; *Cro.* dopelanye; *Rs.* довозка, ввозка, подвозъ. Kupiec ułatwia sprzedaż i dowóz materyalów. *Xiadz. 4.* **DOWOZIC** ob. Dowieść.

DOWROZYC cz. *dk.*, dokończyć wróżby, zupełnie przepowiedzieć; vollends zu Ende prophezeihen, das Wahrsagen endigen. §. Dowrozyć się, *zaimk. dk.*, dowrożywać się *czstl.*, dochodzić wróżbą, prophezeidend ratben, wahrsagen. Tatarowie z calowiczych ielit szczęścia abo

nieszczęścia przyszłego zwykli dowróżyć się. *Krom.* 245. - Dowróżyć się czego, wróceniem nabydź, zarobić, szukać, ścigać na się, sich durch Prosperheissen, Wahrsagen erwerben, zustehen.

- 1.) DOWRZEC, - arł, *cz. dk.*, dowrze, dowrę *Fut.*, Dowierać *ndk.*, zupełnie zawrzeć, domknąć, do reasty zamknąć, völlig zuschließen, verschließen, abschließen. *Bh.* dowritti, dowtel, dowru, dowtram; *Rg.* dovretti; *Ross.* домворить, домворять. Stróż bramy nie dowarł ospały. *Miafk. Ryt.* 23. Ona w niedowartéy siedzi sobie kwaterze, nowa ta bogini. *Tward. Pas.* 22. *Pot. Jow.* 1, 10. Powieki niedobrze dowarte, iż biały troszenkę można widzieć u śpiącego, niedobry znak zdrowia. *Krup.* 5, 512. Lubo z niemalym hałasem, stągnęło, żeby tych paktów koniecznie dowierać. *Tward. W. D.* 2, 139. §. Dowrzeć się czego, uskutcznić zupełnie zamknięcie czyli dowarcie, das völlige Zuschließen zu Staube bringen. *aliter* - opanować co, zająć co, sich bemächtigen, einnehmen. Ten się dowarł pagórka, w kraswym czolnie drugi Wiosłem napycha, kędy zaciągał się z pługi. *Zebr. Ow.* 10. *occupat.*

- 2.) DOWRZEC, - wrzał, *niak. dk.*, Dowre, Dowrze *Fut.*, Dowierać *ndk.*, dogotowywać się, dowarzyć się, vollends gar werden, gar kochen, gar sieden. Czeka, rychtoli obiad dowre. *Rey Zw.* 26. Szosaw, gdyby był używany, nie dowrzaszwy swoiey miary, opuszenie czyni. *Syr.* 863. Grzyby sjadł niedowrzała. *Pot. Jow.* 127. Dowrzało jabłka. *Anakr.* 31. Surowy, niedowrzały, *crudus.* *Mącz.* (*disfg.* dożrzały).

DOY, iu, *m.*, doienie, das Melken. Pastorki do doiu stąki gotowały. *Tward. Pasq.* 58. §. mleko z iednego doiu, wydóy, ein Gemelte, Milch von einem Melken. DOYKA, i, *ż.*, doynica, skopiec od doienia, die Melkgeste, *Sr.* 2: dojka. Trsoda chętnie podaje do doiek wymiona. *Zab.* 4, 311. §. doyna krowa, eine Milchkuh, Melkkuh. Doyki dla doiuwa do obory przygniają. *Haur. Ek.* 178. (*Vd.* dojiza, doika; *Cro.* dojka, doyka; *Dal.* doicza; *Hung.* dayka = mamka).

DOYMEK *ob.* Doimek. DOYMOWAC *ob.* Doiąć.

DOYNICA, y, *ż.*, od doienia stątek, skopiec, doyka (*disfg.* donica), die Melkgeste. *Sr.* 1. doynca, doncja, doina, doina; *Slo.* doęćń nádoba, Šečtár; *Cro.* doilnicza, šehtarka; *Vind.* shehtaris, shehtar, mousnjak, mousni sod; *Bs.* siglo, vidro od mljeka; *Rg.* siglo, bixiza; *Rs.* подійникъ (cf. донце, домышко denko); *Es.* дойнакъ, домлице, дойнаы сосудъ (cf. *Crn.* dojnisa, *Bs.* dojnica, dojiteglica = mamka), Kofwie i doynice. *Hor.* 2, 321. §. Doynica, vara, vasella, znana w Niemczech miara, więcý plaska niż korzec, od formy doynicy wzięta nazwisko. Miary nie było pewney tych doynic; równie w Litwie, i na Ukrainie, od 8 garcy do 2 korcy, była w téy mierze różnica. *Czack. Pr.* 292. ein gewisses Maß, ein Schaff, eine Selt. DOYNIK, a, *m.*, izba gdzie krowy doją, die Melkstube. *X. Kam.* cf. piekarnia. DOYNY, a, e, od doienia, Melk. *Bh.* boguń. Doiny stątek *ob.* doyka, doynica. §. krowa doyna, którą doją, dająca mleko (*oppos.* iałowa), eine Melkkuh, die Milch giebt. *Rz.* дойнаы; *Vd.* smouana kráva). Cudzego, choć uboższe szczęście w osy kole, Doinyższe cudze bydło i żywniejsze pole. *Hor. sat.* 10. (więcý mleka daie, lepsze, es giebt mehr Milch).

DOYRZAŁY *ob.* Dożrzały.

DOYRZEC, *DOYRZEC, *DOZRZEC, - ał, *cz. dk.*, doyrzy, doyrzę *Fut.*, Doierać *ndk.*, okiem, wzrokiem dosięgać, widzieć, bis hin sehen, mit den Augen bis hin reichen, gut sehen (*Bh.* žitiť widzieć). *Ross.* доарямъ, доарямъ. Oczy jego starością zaćmione były, iż nie mógł doyrzeć. *Radz. Gen.* 48, 10. Doktor, że już był stary, nie doyrzał, przeto na nos włożył okulary. *Pot. Jow.* 122. Ocsyma nie doyrzę. *Teat.* 42, d. a. Jeśli tak daleko doyrzemy, jeśli tak daleko wsrok nasz dojdzie, doniesie, abo wzrokiem dosiężemy. *Cn. Th.* Piękną wspaniałość zawady patrzy wszórgę. Do cnoty do-drzy wszędy i přes chmurę. *Rey Zw.* 211, b. - §. Ocsyma czego dosięgać, baczyć, postrzegać, etwas sehen, erblicken, bemerken, wahrnehmen. Prawie byli dożrzeli ocsyma swemi do tajemnic bóztwa iego. *Rey Pofł. Rr.* 1. Kto siedzi wysoko, nie doyrzy prawdy, która zakryta głęboko. *Jabl. Tel.* 24. Przez krzewy i porośty doyrzeć ich nie można było. *Pilch. Sall.* 209. Troszczą się, gdy iedną łezką smutku doyrzą w naszym oku. *Przyb. Ak.* 92. Uyrzysz iego od szranków, uyrzysz i przy kraie. Nie doyrzysz, kiedy w koniec z końca się przeniejsz. *Zab.* 15, 165. Wraz iéy doyrzrą, wraz obu ogień opanował. *Zebr. Ow.* 277. Nie do końca waszytkiego, co trzeba, w tém zwierciedle doyrzeli. *Twor. Ok. A.* 1. Troja kiedyś w pierwospy gorzała, Gdy w brzuchu kofskim Greków nie doyrzała. *Miafk. Ryt.* 2, 71. Doiny, Doyrzały, którego doyrzeć można, widomy, widzialny, widoczny, sichtbar. Doyrzanie *adv.*, widomie, widzialnie, widocznie, sichtbarlich. Chrystus na ziemi doyrzanie mieszał. *Birk. Gl. K.* 35. Robactwo malutkie i ledwo okiem doyrzało. *Bok. Pr.* 2, 252. §. Doyrzeć do kogo, zayrzeć do niego, dopaśdzi na chwilkę, ja ihm hinsehen, einsprechen auf einen Augenblick. Doyrzay do niego, doglądaj, dowiedz się. *Cn. Th.* §. Doyrzeć, doyrzeć czego, dozorować, oko mieć, pilnować czego, dopilnować, nachsehen, nachschauen, ein oberflächlich Auge haben, Acht geben. Pilnie dożrzał waszytkich ścieżek moich. 3 *Leop. Job.* 13, 27. (*strzegł.* 1 *Leop.*). Lepiey doyrzeć samemu, niż wierzyć drugiemu. *Cn. Ad.* 781. cf. Pańskie oko, konia tuczy. (cf. przez posłów wilk nie tyje; cf. cudze ręce lekkie). Kto nie doyrzy oczkiem, ten zapłaci mieszkciem. *Rys. Ad.* 31. Kto okiem nie doyrzy, mieszkciem dołóży. *Cn. Ad.* 850. Wyszedł rano na pole, chcąc doyrzeć roboty. *Pap. Ga.* 1106. Jakem ludzi doyrzał i dopilnował, waszytko było lepiey, *Kras. Pod.* 2, 144. Potrzeba samemu gospodarzowi doyrzeć; bo cudze ręce lekkie, ale nieużyteczne. *Cresc.* 655. (cf. dozór, dozorca, dozorny). - Doyrzeć kogo, postrzedsz go, poszlakować go, einen wackertappen. Nie w iednym go doyrzał, i inż miał na niego podeyższenie. *Qff. Wyr.* Tać się Phoebe podobala, lub dokąd czysta, lubo niedożrzana była. *Zebr. Ow.* 44. *inobservata*). Nie tylko to, ale i inne iessze było dożrzanie na nie. 1 *Leop. Sap.* 19, 14. §. Przewidzieć, opatrzyć, zabiedz, Vorsorge tragen, verhüten. Witold przed śmiercią warownie tego *doyrzał (doyrzał), żeby starośty Podola nikomu, krom samego króla, nie oddawali. *Krom.* 576. *providers*). §. Zaimk. doyrzeć się, samego siebie widzieć, okiem dosięgać, poznawać się, sich selbst sehen, beobachten, erkennen.

a.) DOYRZEC, DOYRZEWAC *ob.* Doyźrzać, Doyźrzać.

DOYSC, DOYSDZ, doszedł, doszło, doszto, *cz. i niak.* *dk.*, dōydzie, dōyde *Fuc.*, Dochodzić *ndk.*, 'Dochadzać *czsl.*, do pewnego kresu idąc doblizać się. *bis hin kommen, gelangen, telchen.* *Bh.* bogiti, boffel, bogdu, dohoditi, dohazeti, dohazym; *Rg.* dochi, dohodim; *Vd.* doiti, doidem, dohajati, dopriti; *Crn.* dojdem; *Croat.* doyti, dohajati, dohajam; *Di.* dochi, dohodim; *Bosn.* dochi, doiti, priti, dohoditi; *Sl.* dochi; *Sr.* 1. dohdu, dohdu, dohdu; *Sr.* 2. dohdu, dohdu, dohdu, tam hif, dohdu; *R.* dohdu, dohdu, dohdu, dohdu; *Ecl.* dohdu. Dochodzić do czego, dochodzić czego, idąc zbliżać się do czego, iść aż do czego, *bis wohin gehen, gehend bis wohin kommen.* Dōyść, stanąć, *bis wohin gelangen, ankommen.* Pięknyć to zawód; wszyscy do tego celu dążą, nie dochodzi wielu. *Zab.* 13, 15. *Zabl.* Kto pragnie dōyść do miéysca wyznaczanego, powinien się jednéy trzymać drogi. *Pilch. Sen. list.* 334. Po schodach dōydziesz do sali. *Teat.* 53, b. 29. Snadno było dochodzić każdemu miéysca tego, gdyż bliżkie było od miasta. *Odym. Sw.* 2. *Hh* 4, b. Miasteczka Jezna Botafńskiego Dochodził, tłumem ludu otoczony. *ib.* 2. *H.* 4, b. Nie stawiając kroków, dōyść do mety pragnę. *Mon.* 65, 161. Głos mój już nie dochodzi do serca iego. *Teat.* 18, 133. (nie przenika, bringt nicht durch). Dochodzi wiatr, zawiewa. *Cn. Th.* Dōyście, przyście aż do, *das Bishin kommen, Bishin gelangen.* *B.* *er Rg.* doszajste; *Di.* doszajste; *Cro.* doszastak; doszastek, dohajajnye, dohod. §. Dōyśdz do wieku; doczekać, dożyć, erleben, erreichen. Błogosławiony, kto doczeka a dōydzie do tysiąca dni. *Bibl. Gd.* 12, 12. Wybrali za arcybiskupa syna iego, który i pięciu lat był nie doszedł. *Sk. Dz.* 865. Najlepszy wiek ów pośredni, który zgrzybiałości nie doszedł, a młodość nazad zostawił. *Gorn. Dw.* 97. Niechno do moich dōydziecie lat, dopiero poznacie. *Teat.* 48, 54. - Dochodzić kogo, równać mu się, zbliżać się do niego, *etwas gleich kommen, ihm gleichen.* Leszek oyc a cnotach nie tylko dochodzić, ale też przechodzić pokazywał się. *Krom.* 42. Wierz mi Dorotko, muszę przyznać zgola, że gdy się śmieiesz, dochodzisz amoła. *Zab.* 10, 392, *Zabl.* §. Dōyśdz czego, dostąpić czego, osiągnąć, dostać, erreichen, erlangen, erhalten. Przez nią doszedł tronu cesarskiego. *Bardz. Tr.* 538. Wielą biéd dōyść potrzeba miłczenia nauki. *ib.* 306. To cośmy mieli utracamy, i tego, czego pragniemy, nie dochodzimy. *Zrn. Post.* 3, 542. Jam już dostąpił, czegośm żądał; a ty nigdy nie dōydziesz, czego pragniesz. *Teat.* 52, 45. Dōyść sprawiedliwości, wyiednać sobie sprawiedliwość. *Ld.* - Dochodzić czego, poszukiwać czego, upominać się o co; starać się by dostąpić, odzyskać, odwetować. *Vd.* podjiskati, presjiskati, zu erlangen suchen; *das Selbige suchen, fordern; rügen, abnden.* Małatek po umarłym w roku nie dochodzony, na skarb będzie wzięty. *Teat.* 43, b. 90. Aby Rosciusz dóbr tych nie dochodził, oskarżono go, iakoby oyc a sabil. *Siem. Cyc.* 1. Mieczysław wojną tego chciał dochodzić, czego od panów Polskich z dobrą wolą nie mógł mieć. *Biel. Kr.* 108. Rudolf na Ottokarze ziemi Rakuskiéy dochodził. *Krom.* 283. *repe-*

tebat ab eo). Prędysław córkę Ottona w małżeństwo sobie porwać miał; który potém zelżywości wojną Otton dochodził. *Krom.* 69. - Dōyść, otrzymać, dostać, wziąć, zabrać, *ausrichten, bekommen, erhalten, nehmen, wegnehmen.* Czego dobrocią dōyść nie mogli, złością dowieść chcą. *Gorn. Dw.* 286. Dobył każdego zamczaku ich, i doszedł każdą twierdzą ich. 3 *Leop. Jud.* 2, 12. (odzierzał każdą ogrodę ich. 1 *Leop.*). §. Dochodzić by się dowiedzieć, dowiadywać się, dociekać, szperać, *forſchen, nachforſchen, unterſuchen, zu erfahen, zu ergründen, zu entdecken ſuchen.* *Bh.* zpyrowati, dotazowati se, dopidim se; *B.* dohaviti; *Vd.* nadohajati; *Cro.* obnahajam; *Ross.* ispyſyvat, ispyſyvat. *уѣдѣть, уѣдѣти. уѣдомитъся, развискать развискываю, свѣдомѣть.* Dochodzenie czego, *das Forſchen, Nachforſchen, Nachſuchen, Unterſuchen, die Unterſuchung.* *Boh.* dotazowanj; *Ross.* swѣpnie, swѣpna, свѣдомѣ, *искѣ.* Dalej téy tajemnicy dochodzić będe. *Teat.* 3, b. 15. Nie zawierzaj ślepo; dochodzi, czyli to jest prawdą, co mówią. *Przeſtr.* 15. Dochodzili nowych ludzi, sjeżdżili morza. 1 *Leop. L. H.* 1. Dōyść, dośiadać badaniem, poznać, odkryć, przeniknąć, zgruntować, zgłębić, *erforſchen, ergründen, bahinter kommen, auf den Grund kommen.* Mnie wierz, com doszedł sam przez doświadczenie. *Paſt. F.* 6. Tak był doszedł Pythagoras. 1 *Leop. L. H.* 1. Staram się, iakobym mógł poiać ścieżkę najwyższego, i dōyśdz częstkę sądów iego, 3 *Leop. 4 Exdr.* 5, 34. (wyszladować częstkę. 1 *Leop.*) *Vd.* nadopriti, nadoiti). Gdy się żaden ryecz nie upominał wieńca wałowego, doszto (*Gerund.*) tego i wierzono, iż Mars ludowi swemu dał na ten czas ratunek. *Warg. Wal.* 26. §. Dochodzić, szlakować, śledzić, postrzeżać, *nachſpüren, beobachten, im Auge haben, ſpioniren.* Dōyść czego, wyśledzić, dostrzedz, poszlakować, *aufſpüren, auſſpioniren, gewahr werden, ertappen.* Doszto go, poszlakowano go. *Cn. Th.* Doszto go w czym. *ib.* doznano). Doszto czego u niego, naleziono szukaną rzecz przy nim, *man hat bei ihm gefunden.* Jeśliby kto człowieka ukradłszy, przedał, a doszto tego nań... *Radz. Ex.* 21, 16. (znalezionby był w ręku iego. *Bibl. Gd.* gdyby się to nań dowiodło). Kapłanowa córka, będzieli doszła w nierządności... 1 *Leop. Levit.* 21. (dożrzana. 3 *Leop.*) - Doszły, *partic. praet. pass.* którego doszto, lub którego dōyśdz, dostąpić, osiągnąć, doszlakować można, *erreicht, erlangt; zugänglich, erreichbar, erreichbar.* *Bh.* dohdu. Dom w saméy nurcie iaskini zamknięty, Stońcu, wiatru niedoszły. *Zabr. Ow.* 50. *non ulli peruia vento*). Niedożle okiem skarpy i góry. *Pot. Pocz.* 619. Nieogarnione są bozkie sądy i niedożle drogi iego. *Bial. Post.* 66. 1 *Leop. Rom.* 11, 33. Dōyśdz z kim sprawy, żadu, traść z nim do końca, daż sobie radę z nim, poradzić sobie z nim, *mit einem fertig werden, mit ihm zu Ende kommen.* Z nim sprawy dōyść nie można; wszystkie układy nasze przerwaca. *Teat.* 19, b. 6. Doyde ia z nim sprawy, wiedzą ludzie, żeśmy miewali kiedyś nad mężami władzę. *ib.* 1, 38. §. dochodzić miary, pełnić miarę, *das Maß voll machen, es voll füllen.* Jednakó przeszy, gdy kto z miary wykracza, iako i ten, kto miary nie dochodzi; równy wykrępek jest, gdzie co zbywa, iako gdzie nie dostawa-

Ross. Lor. 114. *§.* dochodzić sukni, donosić, dotryać, dodzierać, dopłatać chodząc w niej, einen Rock vollends abtragen, vollends abreiben, abwaschen. Dochodzić szaty, sedrzeć. *Cn. Th.* *§.* Dochodzić, dociekać, upływać, zbiegać, ubiegać, wypływać, zbliżać się do końca, zu Ende gehen, zu Ende laufen, verlaufen. Zegarek dochodzi, godzina dokończenia roboty upływa. *Gaz. Nar.* 1, 63. Dochodzi życie, gotuy się na mary. *Tr.* Dochodzi rok. *Cn. Th.* kończy się. - Dochodzi godzina, ósma, dziewiąta, dziesiąta, tylko co nie wybił ósma, dziewiąta, dziesiąta, es wird gleich voll schlagen. Dochodzi mi lat pięćdziesiąt. *Cn. Th.* kończy mi się 50 lat, ich werde bald fünfzig Jahre voll haben. *§.* Dochodzić, do pory swoiemy przychodzić, dostawać, doźrzewać, zur Reife kommen, reif werden, zeitig werden. Wino, które późniemy dochodzi, łatwiemy zebrać. *Cress.* 307. Doszło już żyto. *Off. Wyr.* Doszły; doźrzały, dostały, dośpiały, reif, zur Reife gekommen, zeitig, gereift (ci *Sla.* doszafli: przyszły). Kładź nieco igod nierzających z doszlemi do prasy. *Sian.* 623. Zle niedoszło; ale też zle przestale grona. *J. Khan. Fr.* 38. Dzieciuch, aby się tego za nieużytecznych lat uczył, iakoby miał czasu swego doszłego brakować. *Glicz. Wych. F.* 2, 6. Lata niedoszło. *Warg. Cez.* 94. (cf. małoletni, małoletność). W niedoszłym wieku lat swoich umarł. *Stryk.* 232. Wolemy być własnymi katolikami, niżli iakimiś niedoszlemi unitami. *Sak. Persp. G.* 2, 6. (cf. niedonoszony, niedowarzony, zielony) wad *Substanz.* DOSZŁOSC, doźrzałość, dójście pory swoiemy, i wymiar sił z niemy pochodzący, die Reife, die Zeitigung; der durch Wachstum und Reife erlangte Grad der Kraft. Podług doszłości w siłach, zrębęta trzeba na słynie brać. *Hipp.* 23. Niedoszłość, niedoźrzałość, bezsilność, niekrzepkość, niedolność, Untreife, Ohnmacht, Kraftlosigkeit, Unfähigkeit. Paweł S. pisze: chodźcie duchem, iżby nam okazał, niedoszłość naszę do wypełnienia zakonu. *Gil. Post.* 172, *§.* Dochodzić, do skutku przychodzić, zu Stande kommen. Jeżeli Hrabina odkryje te intrygi, weaseło nie dójdzie. *Teat.* 38, 277. Trzeba było siedzieć spokojnie, a weaseleby było doszło. *ib.* Doszły, do skutku przywiedziony, uskuteczniony, zu Stande gekommen, zu Stande gebracht. Pierwszy seym niedoszły, był Krakowski za Zygmunta I. *Strzet. P. P.* 1, 57. *§.* doysdź na co, skutecznym bydź na co, szadź się na co, wozu tangen, nügen, dienen. Wiedział, na które choroby ta woda nie dójdzie. *Syrz. Szk.* 209. *§.* *Impera.* doszłoby, żeby nie miał etc. *yel* doszłoby tego, owego, *absurdum foret nescire; quidni? quidni faceret? quid mirum, si? Idem valent illi modi loquendi:* co za dziw? ieszczeby dobrze, a iakoz? ut *Græcia pōs u;* *Cn. Th.* 142. iakby nie miał n. p. mieć, wiedzieć, wie sollte er denn nicht haben, wissen? *Trotz* bierze: doszłoby, doszłoby tego, za uszłoby, es gienge noch mit, gienge noch hin, würde noch angehen, hingehen, passieren. Doszłoby, żeby pieniądzy nie miała; doszłoby ubóstwa iego, ale pychy iego nikt nie pochwali. *Tr.* *§.* Dochodzi mi co, dostaie mi się, odbieram co, przychodzi do moich rąk, do mnie, es kommt ober gelangt etwas bis zu mir, ich erhalte, empfangen. Nie w tym rzecz jest, iako nas co dochodzi, i co nam dają; ale iakim umysłem. *Gorn. Sen.* 21. Wszystkie pieniądze przes

iego mnie dochodzą ręce. *Teat.* 48, 65., *Vd.* noterpriti, noterhoditi). Mam za to, że cię list odemnie posłany doszedł. *Warg. Radz.* 2. Doszło tu w tych dniach z różnym mieysc listy, donoszą... *Gaz. Nar.* 1, 257. (nadeszcie, angelangt, eingetroffen, eingegangen). Doszło mię co, doniosło się do mnie, *peruenit ad aures meas.* *Cn. Th.* es ist mit zu Ohren gekommen, ich habe in Erfahrung gebracht. *obsol.* Doszło kogo wiedzieć: n. p. Doszło to wiedzieć Fulkona arcybiskupa. *Krom.* 268. Co skoro wiedzieć doszło Przemysła... *ib.* 265. *§.* *Zaimk.* dochodzić się czego, chodzeniem dostać, zyskać, nabydź, ściągnąć na się, etwas ergehen, mit Gehen erwerben, erlangen, sich zunehmen.

DOZA, y, i. DOZYS, z Greck. ilość, w której się daie lekarstwo, die Dosis, das bestimmte Maß, in welchem die Arznei vorgeschrieben wird. *Dozys*, miarka lekarstwa na jeden raz. *Cn. Th.* Lekarz na końcu recepty podpisauie dozę, t. i. miarę, pod którą chorey ma używać przepisany modykament. *Krup.* 5, 234. Pozwol mi wziąć ieszcze choć jednę dozę tego lekarstwa. *Teat.* 53, d. 15.

DOZA, y, m., Doża, pierwszy urzędnik albo książę Raptley Weneckiey. *Kras. Zb.* 1, 242. *der Venetianische Doge.*

DOZĄC cz. *dk.*, doźnie, doźną *Fut.*, Dożynać *ndk.*, zniwa czyli żęcia dokończyć, do końca zwać, vollends abarbeiten, abmahen. *Bh.* dojiti, dojał, dojnu, dojinati; *Rg.* doxetti; *Rs.* дожамъ, дожинамъ. Tam dożynaią sło- te obzary, Tu doyne trzody pędzą w koszary. *Mon.* 67, 483. Dożynanie, dożęcio, *Rs.* дожінб, das Ab-

arbeiten. DOZARZYC cz. *dk.*, Dożarszać *ndk.*, zarem dopieć, do-grzać, dożnąć, noch heißer machen, vollends heiß machen. *Ross.* дожарить, дожаривамъ.

*DOZDAC cz. *dk.*, doyrzeć, soczyć, erblieden. O iakbyś był szczęśliwy, byś teży światłości Prożen był, a nie dożdał Bachowych światości. *Zebr. Ow.* 71. *ne Bachia sacra videres.*

*DOZDRZEWAC, *DOZDRZEC *ob.* Doźrzeć, doyrzeć.

DOZEBRAC się, *zaimk.* cz., zebrauiną zyskać, nabawić się, sich etwas erbetteln. *Vd.* sberazhati, sberazhuвати.

DOZEGLOWAC cz. *intrans. dk.*, żęgluiąc dopływać, bis hin segeln, bis hin schiffen. *Rg.* dojedritt; *Bs.* dojedriti). Nie wierzę, abym dożęglował za takowym powietrzem w požądane kraie. *A. Khan. W.* 114. *§.* *Zaimk.* Dożęglować się, otrzymać żęglowaniem; nabydź, ściągnąć na się, sich durch Schiffen erwerben, verschaffen, zunehmen.

DOZERAC *ob.* Dożrać.

1.) DOZGNAĆ, DOZEGNAĆ, DOZOGNAĆ, cz. *idnt.*, *Dożgać, Dożęgać *ndk.*, dogrzewać, dopiekać, doskwierać, vollends heiß machen, tüchtig brennen, warm machen, zusehen. *Rg.* doxecchi; *Rs.* дожечь, дожигамъ, дожжение. Dożęga pokrsywa. *Tr.* *Excrucio* dręczę, dopiekam, dożęgam, bardzo męczę. *Męcz.*

2.) DOZGNAĆ cz. *idnt.*, Dożgać *ndk.*, dokuć, zu Ende piken, stoßen, vollends durchstoßen.

DOZGONNOSC, - ści, ż., dozgonna trwałość, ciąg do śmierci, lebenslängliche Fortdauer. Potrzeba dozgonności związku małżeńskiego. *N. Pam.* 17, 175. Przysięgasz mi dozgonną przyjaźń; nie wierzę tedy dozgonności. *Off. Wyr.* DOZGONNY, a, e, - ie *adv.*, do zgonu, do śmierci trwały, lebenslänglich, bis an den Tod dau-

etud. *Escl. чрезвѣсжнѣльнѣй.* Miłość małżeństwa; gdy była w modzie, Nie szła na ów czas snota po urodzie, Dar był dozgonnie trwały ślubnej ręki. *Zab. 13, 375.*

DOZIEMNY, a, e, - *ie adv.*, ku ziemi zbliżony, *der Erde zugekehrt. Rs. et Ec. доземный.* Punkt, w którym najbliżej ziemi znajduje się księżyc, zowie się doziemnym, *perigaeum. Hub. Mech. 456. die Erdnähe. (opros. odziemny, apogaeum, cf. dosłoneczny, odsłoneczny, cf. odstęp, mimośród.*

DOZIERAC ob. Doyrzeć. **DOZIERACZ**, a, m. **DOZIERCA**, y, m. dozorca, doglądacz, *der Aufseher. Ec. дозирашель, дозоратай, дозорщик.* Panowie powinni mieć dozieraczów bydła, *Wolszt. 74.* Mądry spowiednik panien, konwentu dozierca. *Teat. 46, 46.*

DOZNAC *cz. dk.*, Doznaie *Pr.*, doznam *Fut.*, Doznawać *kont.*, poznać do końca, gruntownie dójść, doświadczyć, *noch mehr und besser kennen lernen, noch mehr dazu lernen, erkennen, ersehen, erfahren. Rs. дознашь, дознавась.* Wiele umiał geometryi w domu, doznał ię w szkołach. *Off. Wyr. Kto nie doznał, nie rozumie. Cn. Ad. 390.* Lepiej ten o tym powie, co doznawa, niż co tylko czyta. *Zlot. C. 4, b.* Pierwszy doznać, niżli wierszyć, Z doświadczeniem pozór mierzyć. *Jak. Bay. 179.* W potrzebie mówią, doznać przyjaciela. *J. Kchan. Dz. 63.* Zaden się nie pozna, ani sam siebie nie dozna. *Cn. Ad. 1295.* - Doznawać, do końca poznawać, starać się o zupełne poznanie, *vollkommen kennen zu lernen suchen.* Czego znasz trochę, doznawaj. *Off. Wyr. §. Doznawać, doświadczać, próbować, examinować, tentować, roztrząsać, prąfen, probiren, forschén, untersuchen.* Samych siebie doznawajcie. *W. 2 Cor. 13, 5. (doświadczaajcie. Bibl. Gd.).* Gdy go doznawał w nauce praw, na wszystko mu z pamięci odpowiadał, o cokolwiek się go pytał. *Sk. Zyw. 283.* Od papieża dobrze pierwszy spróbowani i dysputacyami doznani, odnieśli dozwoleń iść na nawracanie pogan. *Sk. Zyw. 2, 76.* Doświadczy mię boże, a doznawaj serca mego. *Budn. Ps. 139, 123.* Złota ogniem doznawaj, a człowieka złotem. *Cn. Ad. 1347.* To to rozum największy, kto się sam doznawa, A to co mu przystoi, pięknie rozeznawa. *Rey Zw. 8.* Godzi się wam biskupów doznawać i wiadomość spraw ich brać. *Sk. Dz. 1024. §. Doznać kogo, poszlakować kogo, doyrzeć go, einen wober betappen, ertappen.* Jeśli niewiaść w niersądzie doznała, Długo ją w sromotnym więzieniu chowają. *Pasz. Dz. 126.* Aby ich złe sprawy przez dozorce sprawiedliwości nie były doznane. *Wys. Kat. 377. §. doznać, doświadczyć na sobie, byź celem, na który doświadczenie pada, an sich erfahren, zur Folge haben, empfinden, die Erfahrung machen.* Rodzice więcý mi dobrego uczynić nie mogli, iak tu doznawałam. *Teat. 54, c. Di.* Przypuszczona sprawa na uwagę senatu, różnie zdania senatorów doznała. *Krom. 549. §. Zaimk. Doznać się czego, doświadczyć, świadkiem czego byź, postrzeds, erfahren, erleben, Zeuge sein von etwas.* Każdy się tego nie mało doznał, że synowie, którzy z młodu w rozkosznym wychowaniu byli, urosłszy wiele się złego domyślali. *Glick. Wych. E. 5, b.* Doznawamy się też tego, że rodzice prze zuchwałstwo dzieci swych prychodzą ku nędzy. *ib. F. 7, b.* Doznać

się czego na kogo, poszlakować kogo w czym, doczekać się czego po kim, *an jemanden etwas erleben.* Nie doznasz się tego na mnie, iżbym był zły człowiek. *Off. Wyr. DOZNAWACZ, a, m. DOZNAWCA, y, m. doznawający, doświadczaający, dochedzący, der Untersucher, Prüfer.* Nie bądźcie słuchaczami potwarzy, ale doznawcy prawdy. *Sk. Dz. 284.*

DOZOBAC ob. Zobać. ***DOZONAĆ, DOZENIE** ob. Doznać.

DOZOR, u, m., dozieranie, doglądanie, pilnowanie, strzeżenie, dozorowanie, *die Aufsicht (ob. doyrzeć). Slo, pozorowanj; Vd. gorgled, gorgledva, zhragled, ofkerbnost, vanzhanje; Crn. posir (Rs. дозоръ; ront, patrol); Rs. взирание, надзирание, надсмотръ, присмотръ; Eccl. дозорство, надзирание, призоръ, призиране.* Dozór mieć nad czym, albo dozór mieć czego. *Dudz. 12.* O dozorce urzędny, który powinien doyrzeć, a nie dbasz o nic. *Syr. 289. §. dozorność, pilność doglądania, die Sorgfalt.* Naśladuj go w snotach, w godności, w sprawie, w czuności, w dozorce. *Gorn. Dz. 37.* Wielkiego dozoru człowiek; ofrowidz, daleko widzący. *Off. Wyr. przezorny, von großem Verantwortungsmögen. DOZORCA, y, m. DOZORNIK, a, m., co dozór ma, dozór mający, dozoruający, dozieracz, doglądacz, przystaw, rządiciel, kierujący kim, der Aufseher, Leiter, Führer. Bk. dohledac, porucnik; Rg. nadstawnik, nadstojnik, nadpómnik; Vd. gorgledaux, gorgvanzhar, vanzhavez, gorgledavez; Crn. pomirkazh; Rs. надзирашель, бережашой, надсмотрщикъ, блюститель, нарядчикъ, призрашель, приришель, книгочий (дозорщикъ, wizytator, odwiedzieli); Ec. дозирашель, дозоратай, дозорщикъ, досмотритель, надсмотритель, нарядникъ. Dozorca albo nauczyciel dzieci. Petr. Ek. 97. Wylicza uczyciele, pasterze, starsze, dozorniki. Gil. Pof. 25. O duchu S. sprawco i dozorniku owiec Chrystusowych. Sk. Kaz. 271. DOZORCZY, a, e, od dozorce, Aufseher. §. ob. dozorny. DOZORCZYNA, y, z., mająca dozór, doglądaczka, stróżnica, die Aufseherinn. Rg. nadstojnica; Rs. надзирашельница, надсмотрщица, блюстительница, пририпельница, призрашельница. Nie trzeba się dozorczy nom dziwować temu, gdy krowy nie w równym ociełają się czasie. Haur. Sk. 54. (ekonomkom). DOZORNOSC, - ści, z., zabiegłość, pilność, pieczołowitość, Sorgsamkeit, Achtsamkeit, Ross. блюстительность. Czego komu potrzeba, dziś okrom trudności, Na swoim miejscu znajdzie z iego dozorności. Groch. W. 535. baczenie na wszystko, przezorność. DOZORNY, a, e, - *ie adv.*, dozieraający, doglądający, pilniący czego, *Acht habend, wachend wogüber (Rs. дозорный, rontowy, patrolowy). Rs. надсмотрщикий, блюстительный, надзирательский, пририпельный.* Postanowiono, aby woiewodowie w przedawaniu rzeczy wszelakich dozorni byli. *Biel. Kr. 498.* Ja pluga dozorny, wiersze piszę. *Kchow. 376.* Oycowkie, a szczęśliwości poddanych dozorne oko W. K. Mści. Dyar. Gr. 1, 86. - Przezorny, przewiduiący, obmyślający, upatrujący na dal, vorsehend, achtsam, vorsichtig, bedachtig, sorgsam. Dozorna gospodyni. Tward. Pas. 55. W tym sprawiedliwie, pilnie i dozornie postąpiła komissa. Pam.*

- 84, 1002. Florenczykowie mają subtelność dowcipu, sposobność do nauk, dozorni są syfków. *Boter. 76. Jan. Okcz. K. 2. b. f. pass.* W dozornéy robocie każdej rzeczy wiele się przyczynia. *Haur. Sk. 45.* (w robocie doglądanej pilnie, wo stetig nachgesehen wird). DOZOROWAC *intr. ndk.*, dozór mieć, dosierać, doglądać, die Aufsicht führen. *Slo. pozorovati* (cf. pozor); *Rg. nadstojati*, nadpogniti; *Vd. gorgledati*, gorgpogledati, gorgvanzhati, gornagleduvati; *Crn. posiram se*; *Rz. надма-тр вать, надзира́ть, призра́ть, призираю, при-смотрѣть, присматривать, угля́дѣть*; *Ec. смотриши, смотриши*. Im magistratura jest dalsza od swego obiektu, tym dozorowanie trudniejsze. *Gaz. Nar. 1, 188.* DOZORSTWO, a, n., urząd dozorczy. *das Aufseheramt*, dozorowanie, mienie dozoru, pieczętowość, die Aufsicht, Obhut. *Rg. nadstojank*; *Eccl. смотрительство*. Opiekuny z urzędu i z dozorstwa złożono, ponieważ Władysław już był piętnastego roku dopędy. *Krom. 546.* Dozorstwo ludu bożego nauką szczerą. *Zygr. Pap. X. 4.* (Dozorowanie nad ludem).
- DOZRZAŁOSC, - ści, ż. DOYZRZAŁOSC, DOYRZAŁOSC, doślatość, doślatość, dośpiałość, dośpiałość, die Reife, die Zeitigung. *Ba. dozrzałost*; *Vd. srelnost, srelna, sesornost*; *Cro. zrelost*; *Bs. sazrjellost*; *Sr. 1. zrławość, wudacj-ność*; *Ross. зрѣлость, расмѣ (ob. rosnać, wzrosć)*. Dozrzałosci owocu. *Ld.* Od 24tego roku człowiek stawa w dozrzałosci. *Zool. 284.* DOZRZAŁY, DOYRZAŁY, DOYRZAŁY, DORDZAŁY, DOZDRZAŁY. *Wrob. Zolt. 133. a, e.* DOZRZALE *adv.*, doślato, dośpiały, w swojej porze, reif, geteift, zeitig. *Boh. dozrati, dozręli*; *Vd. srel, persorjen, sesorjen*; *Rg. dozrid, dozrella, dozrello*; *Bs. sazrjello, zrjello*; *Cro. zręli*; *Sr. 1. zrław, dozrzał, zrław, żenitné, wudacina*; *Rz. зрѣлый, дозрѣлый, созрѣлый, вырѣлый*. W kwierciu nie szukaj owocu dozrzałego. *Mon. 68, 422.* Nie zaczynaj żniwa, aż żniwa dozrzałe będą. *Kluk. Ross. 3. 214.* W naydozrzałszym jablku nayprędzcy się robak zalęże. *Fr. Ad. 8.* Czosnek młody i nieprzeżrzał nie tak odkry smak z siebie daie, jak dobrze dozrzał. *Syr. 1229.* Z jednéyże róggi dordzala śliwa wychodzi, z jednéyże zieleny. *P. Kchan. Jer. 400.* Rozum dozrzał. *Proz. Kont. C. 3.* Wyście dozrzałsi, a iam młodszy lacy, Dla tegom nie śmiał wyjeżdżać przed swaty. *Chrosć. Job. 120.* Niedozrzał, unteif; *Ross. незрѣлый, недорѣлый*. Jablka niedozrzałe zrywa ręka zroga. *Hul. Ow. 158.* Szczęśliwe dziecko, co w te niedozrzałe lata, już zbierasz owoce dośpiałe. *Pust. F. 19.* Dozrzałym czynię *Ec. зрѣлю*; *Rz. свершамъ*. (2. Dozrzały, Dozrzały, Dozrzały ob. Dozrzał, Dosierać).
- DOZRZEC, DOYRZEC, DOYZRZEC, DOZDRZEC, DORDZEC, DOZRZENIEC (*Dambr. 551.*) *niak. dk.*, Dozrzewać i t. d. *ndk.*, dostawać się, dośpiał, do pory prziść, reif werden, reifen, zeitigen. *Boh. dozrati, dozrzał, dozręci, dozrzał, dozrławam, Simpl. zrati, zręli*; *Vd. srel gratati, soriti, persoriti, sesoriti*; *Crn. sgodnim*; *Rag. dozretti, dozriyam*; *Besn. sazrjetti, usrjetti*; *Sr. 1. zrław, dozrław, wzrław*; *Cro. dozreleti, zreleti, zrelem, zezreleti, zezrelyam*; *Ross. дозрѣть, дозрѣвать, созрѣть, дозрѣть, зрѣть, созрѣть, зрѣю, созрѣваю, надрѣть, вырѣть, вырѣ-*
- вашь, вырѣть; *Eccl. зазрѣваю*. To się prawie w ten czas działo, gdy wina dozrzewały. *Radz. Num. 13, 21.* (gdy się wina dostawały. *Bibl. Gd.*). W Maiu, gdy tam żyta dozrzewały, począł woynę. *Baz. Sk. 201.* Tam prędzcy niż w tych kraiach dozrzewały. *Pass. Dz. 120.* Gdy prawie grono dożreie, wygnieć go. *Sten. 613.* Owoc ten po dozrzeniu czarno się farbował. *Ow. Ow. 145.*, *Ec. зрѣваніе*. Doślatość i dozrzenie płodu. *Spicz. 181.* - *fig.* Wprzód niż rozsadek dozreie. *Nag. Cye pr. 8.* Uczeń w chwalebnych obyczaiach dozrzewały. *Pileh. Sen. list. 274.* O tym nic nie myślmy, iż dozrzewamy, a urwał się leda kiedy. *KeyZw. 110, b. f. cum Genit.* Dozrzwasy lat swoich Ryngolt, umarł. *Biel. Kr. 126.* domierzywszy biegu lat,
- 2.) DOZRZEC ob. Dozrzał, Dozierać.
- DOZRZEC, dozari, *cz. dk.*, dozrzał *Fut.*, Dozerać *ndk.*, do reszty pozrzał, vollends aufreissen. *Bh. dozrati, dozrzał, dojetu, dozrati*. Wszystko Mahomet pozari, a czego on nie dozari, pozario chrześcianów. *Smotr. Ap. 103. Torz. Sk. 174.*
- DOZUC *cz. dk.*, Dozwać *ndk.*, do reszty pozwać, vollends zerfan. *n. Rz. дожевать, дожевывать*; *Rg. dozvatati*.
- DOZWOLIC *cz. dk.*, Dozwać *ndk.*, dopuścić, zdadć na czyj wola, gestatten, zulassen, erlauben. *Boh. dowoliti, dowolowati, propugciti*; *Sr. 1. dowoliam*; *Vd. dowoliti, dovolenje, pervoliti*; *Ross. дозволять, дозволеніе, дозволеніе*. Ja tego nie dozwoję, żebyś miał iść do niego. *Boh. Kom. 4, 66.* Dozwoł mi, z łaską. *Cn. Th. Dozwolenie odcyścia, commeatu. Crs. Th., urlop, bez urładu, Bh. na dozwołeni best na urlopie bydź*. Dozwolenie, concessa, wolność komu na co dana, bez Conceß, die Concessio, Erlaubniß, Vergönnung, Gewährung. Szlachtę w darowiznach, przywileiach, w dozwołeniach im przez nas danych, zachowamy. *Herb. Stat. 658.* Dozwolony, niezabroniony, pozwolony *Bh. bez zwolenj, Ger. gestattet, vergönn, erlaubt*. List dozwolony, = dozwalający, Erlaubnißbrief. Jeden z synów może iść na naukę za listem dozwołonym pana dziedzicznego. *Tarn. Ust. 110.* (*Rz. дозволяющыи моуды bydź dozwołonym*).
- DOZYC *niak. dk.*, doczekać się czego za życia, erleben; *Bh. dozręci*; *Sr. 2. dozręci*; *Vd. dozręci*; *Rz. дожмъ, дожмать*. Tak była słabą, iż rozumiano, że wieczora nie dożyje. *Mon. 68, 299.* Obym tego dnia dożył jeszcze, Gdy nasza matka w ręce spleaszce, Z woyny witając zwycięskie syny. *Karp. 2, 147.* Zdaie mi się, że jeszcze dożyję nowego nieba i nowy ziemi. *Gaz. Nar. 1, 192.* §. dożyć, dopełnić życia pewnego kresu, dokonać życia, bis wohin leben, zu Ende leben, ausleben. Kiedy jeszcze do tego czasu mogłeś dożyć, poydź, patrz na mą krew. *Teat. 44, 102.* Czek dożywszy wieku tak długiego, powinien jeszcze pięknie podziękować śmierci. *Jabl. Ez. 149.* On ci już dożył swego wieku; ale sława jego żyje dotąd. *Ld. *§.* Niedozarty, niepożyty, nie przemożony, nie dający się przemódz, unbewingbar, nicht zu überwältigen. Tam animas niośc swóy oyczysty i serce niedozyte, dokazował siła. *Tward. Pas. 20.*
- DOZYCZYC *cz. dk.*, Dozyczać *ndk.*, jeszcze nad już dawno

użyć, przypożyczyć, w pomoc dozwolić, noch sberet dieß gewähren, vergönnen, hinzugeben. Wieczorna gwiazdo, bądź łaskawa; a teraz gdy do miłej mojej Ję na taniec, dożyć mi światłości twojej. *Sim. Siel.* 36. Chcący pożywać, ma iść do sądsiego żądać, aby stugi dożył na pozwanie swego winowaycy. *Sax. Perz.* 66. Nędzniczek przed sądią stojąc piszczy Pytaiąc, co dadź to dadź, ieno mi dożyć. *Rey Wiz.* 159. (pozwól woźnego do poswu). Puści nam ziemię Spiską, nawet i ziemi Halickiej nam dożyć. *Jan. Oks. B.* Któremu przyrodzenie czego szczęśliwego a bacznego dożyć, ma się pilnie przypatrować sprawom ludzkim. *Rey Zw.* 21. Wielki skład skarbow kościolowi bóg dożyć raczył. *Jan. Lig. E. b.* Podpomóżon memi lekarstwy, których mi Pan Bóg dożyć raczył. *Sienn.* 491.

DOZYS ob. Doza.

DOZYSK, u, m., dopadkowy zysk, ein Nebenvertheil. Nieprzyjaciele nas długo fortelmi zbywali, przerwikami, doszfkami, uchronami. *Fal. Fl.* 62. **DOZYSKAC** trans. dk., przysyskać, przynabydź w zysku, zyskać, zarobić, nebenbey gewinnen, noch dazu gewinnen. *Vd.* perdobiti, perdobiatkati, perdobiatulati.

DOZYWIC cz. dk., do śmierci lub do pewnego kresu wyżyć, dochować, bis wehln oder wozu unterhalten, versorgen, zu Tode füttern, nähren, ernähren. *Bh.* obijt-witi, dojtwin. Szpitale chwalebne, aby żołnierza dożywić w przypadku iakiego kalectwa. *Leszcz. Gł.* 115. **DOZYWOCIE**, ia, n., posiadanie czego do śmierci, lub prawo nadaiące posiadanie do śmierci, lebenslänglicher Besitz; Recht zum lebenslänglichen Besitze, Leibgedinge, Leibgut. Dożywocie urzędników bardzo naganne. *Gorn. Wł.* 43. (dożywotne urzędowanie). Między małżonkami zapis sobopolny, waruiący temu, który drugiego przeżyje, intraty z dóbr do śmierci, czyli dożywocie. *Ofs. Pr. Cyw.* 1, 216. **DOZYWOTNIK**, a, m., mający dożywocie, der ein Leibgedinge hat. *W* rodz. żeśk. **DOZYWOTNICA**, DOZYWOTNICZKA, die Besizerin eines Leibgedinges. **DOZYWOTNI**, ia, ie, **DOZYWOTNY**, a, e, - is adv., do śmierci, poki życia, dogonny, auf Zeit leben, lebenslänglich. Małżeństwo iest interesem, nie dziennym, nie rocznym, ale dożywotnim. *Bals. Niedz.* 1, 48. Starać się, aby urzędnicy dobrzy byli, a nie dożywotni; bo dla tego dożywocia a pożytku z przełożństwa, dziwnemi sposoby ludzie do urzędów przychodzą. *Gorn. Wł.* 4, 3. Dożywotni przyjaciel, per excellent. mąż albo żona, iedno względem drugiego. *Off. Wyr.* Dożywotnia pani ob. Dożywotnica.

D R.

DRAB', i, ż. **DRABIE** w licz. mn. wielka drabina wozowa, eine große Wagenleiter. Wozy do wozenia snopków mają drabie szerze od drabin, lecz rzadszych szczeblów. *Kluk. Ross.* 3, 120.

DRAB, a, m., piechur, żołnierz pieszy. *Dudz.* 36. ein Fußnecht, Kriegsnecht zu Fuß. *Bh.* drab; *Slo.* dráb; *Hung.* darabant; *Cro.* grabant, czar (*Sr.* 1. drab = ieździec; *Sr.* 1. trabant = drab, cf. *Ger.* traben, cf. *Gr.* τραβων, *Hebr.* דָּרָב דָּרָבָה = insequi). Onym pieaszym

żołnierzom, które draby zowiemy, nie ma być taka swawola dawana, iż pospolicie żobrazą. *Modrx. Baz.* 144. Nie odstąpiła Romula nigdy straż jego, drabami przeszwana, która mu zawsze pod ręką była. *Stas. Num.* 1, 223. celares). Książę Roman w téy bitwie za prostego draba zabity. *Stryk.* 209. *Calo* drab, podkonnik drudzy mówią. *Mącz.* Teras zginęli oni z długimi mieczami, a nastali hayducy Węgierscy z kusemi szablami. *Petr. Pol.* 2, 188. ob. drabik). Saul uczynił Dawida rotmistrzem nad tysiącem drabów. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 18, 15. (mężów. 5 *Leop.*). 1 *Leop.* 2 *Mach.* 13, 2. Drabi, krzyżowniki Jezusowe, die Kriegsnechte, die Jesum Kreuzigten. *W. Post. W.* 310. Ave Rabbi, a za plotem drabi. *Rys. Ad.* 1. (Judaszowe pozdrowienie) - §. drab, dragal, basalyk, chłop tęgi niezgrabny, ein taftiger Kerl, ein Bauerkerl, ein Kerl, wie ein Soldat. Nie bylibyśmy sobie dali rady, trzech chłopów było, iak drabów. *Teat.* 54, 41. §. bieguś, łapikura, powsinoga, hultay, wiózega, ein Hetumläufer, Landstreicher. Jeźliby chłop iaki był biegunem, drabem, bez osady i bez własnego swego pana, iuż to człek podeyższany. *Haur. St.* 244. *Drabu. Mon.* 65, 103. §. w szachach: piechotnik, piezsek, piechota: im Schachspiele: der Bauer. W szachach drab na prost chodzi, ale z boku kole, a iego wszystkie skok na pierwsze pole. *J. Kchan. D.* 86. **DRABANT**, a, m. **DRABANCIK**, a, m. *zdrbn.*, rodzaj żołnierza, noszącego halabartę. *Włoc.* dragant, harcers, halabartnik, iak chodzili przed konsulami Rzymskimi z siekierą. *Dudz.* 36. der Trabant; *Vd.* trobant, trabant, varih, grabant, sprevodnik, obstraves; *Cro.* drabant, grabant, czar; *Bs.* barabanat; *Hung.* darabant; *Susc.* drabant; *Ital.* trabante; *Pers.* derbaan cf. *Gr.* τραβων, *Ger.* traben, *Trappe*; *Ross.* мѣлохранитель, мѣльничъ, подрыва. W przód idących i na sadzie strzegących wielmożna ozdoba, w okrag i obostronnie stojących drabantów gotowość. *Smotr. Lam.* 32. Musisz stąd wyjść z twemi niezbożnymi drabantami. *Birk. Gł. K.* 58. Drabanci, iazda nypoważnięcza, która we Szwecyi i u niektórych książąt Niemieckich za gwardyą nayprzednięszą bywa poczytana. *Pap. W.* 1, 470. - §. gatunek tańca, ein gewisser Tanz. Tańszyli Krakowiaka, byczka, sarabandy, drabanta. *Teat.* 24, c. 74. **DRABANCZY**, a, e, od drabanta, *Trabanten*. Łaska drabancsa. *Fal. Fl.* 49. **DRABARZ**, a, m. rodzaj wielbłądów. *Włoc.*, dromedarius. *Dudz.* 36. das Dromedar, Dromedarz. 1 *Leop.* *Jes.* 60, 6., *Ross.* одногорбыи, верблюды. **DRABIK**, a, m., *zdrbn. rzecz.* drab, s piezsek, ein (kleiner) Fußnecht. Za Władysława drabikowie nasi chadzali s oszczepy, a miecś przyboku mieli; pawęzy też miewali; ani ich iazda lekka iako przełomiła. *Biel. Kr.* 529. - *Prov.* Twarda kość drabiku. *Rys. Ad.* 66. (cf. dudku nie grab'siana; cf. nie podeymuy się szaszku legawego pola).

DRABINA, y, ż. **DRABINKA**, i, ż. *zdrbn.*, **DRABKA**, i, ż. *zdrbn.* (ob. drab', cf. *Ger.* Teppe, trappen, *Gr.* τραβων *Pol.* drepcić) dwie żerdzi szczeblami połączone, służące miało wschodów, die Leiter. *Bh.* rjebitj, rjebitjiet; *Slo.* rebril; *Mor.* jebt, tebt (cf. żebro); *Sr.* 1. rebel, rieb; *Crn.* stop, lujtra; *Vd.* löttra, leittra (cf. lettra); *Sla. et Rg.* listve; *Cro.* szupalka, szupalnica, listva, löytra; *Hung.* lajtorja; *Bs.* poloj,

palir, palia; *Rz.* лѣсница, лѣсница, лѣсенка (cf. leźć); *Ec.* лѣсница. Zerdzi u drabiny bywają grabowe, osowe, dębowe; szczeble dębowe, grabowe. *Kluk. Rosl.* 2, 158. Uyrzał Jakob we śnie drabinę stojącą na ziemi, a wiersz icę dotykający się nieba; anioły wstępujące i schodzące po nię. *Leop. Gen.* 28, 12. Drabina z podporą, z podtawkim. *Cn. Th.* die Spannleiter, Doppelleiter. Równy winien i wisieć powinienby snadnie, Ten co drabinę trzyma, iako ten co kradnie. *Min. Ryt.* 3, 309. Szwiec a drabiny, będą nowiny. *Rys. Ad.* 64. (złodziejstwa). Nayprędzsy się od drabiny złodziej nawróci do pokuty. *Por. Arg.* 646. (od szubienicy, von der Galgenleiter, vom Galgen). - Drabina plecioną, die Strickleiter. Z ganku drabinę plecioną spuszczała J po nię przytęp do siebie dawała. *P. Kchan. Orł.* 1, 129. §. Drabiny u wozu drabnego, ob. Drab', Letra, die Wagenleitern, die Leitern am Leiterwagen. §. Drabina sienna w stajni nad żłobem. die Raufe, die Futterleiter. Koryta i drabki w stajni dla cieląt muszą być niskie. *Swiżk. Bud.* 63. - §. Fig. Wielka natury drabina. *Przyb. Milt.* 159. Stopniowanie, snowanie się, związek rzeczy przyrodzonych, die große Stufenleiter der Natur. §. meron. drabina, s coś ogromnego, olbrzymiego, niezgrabnego, etwas Ungeheures, Riesenmäßiges, Ungeklärtes. cf. długoląg, dyląg, dryblas, drygant). Także drabina, takie koniosko roste. *Alb. n. W.* 13. Takie konie przerosłe, dryblasy, drabiny, zowiemy z urągówkiem bucefałami. *ib.* 14. Z drugiego chłopca będzie okrutna drabina, Porfiryonów równia w wysokości, a w sercu niemasz za fenik dzielności. *Mou.* 71, 545. *Boh.* folschnat. DRABINIARZ, a, m. *cerambyx scalaris*, chrząszcz, na którego pokrywach kręsa jest, na kształt półdrabiny. *Kluk. Zw.* 4, 58. der Bogenbockläfer. DRABINIASTY, DRABNY, a, e, s drabiami. z letrami, Leiter. Wóz dostatkowy, czy to drabiniasty, czy wazagowy. *Jak. Art.* 3, 295. Wozy drabiniaste z deszczkami. *Goff. Ek.* 136. Chłopi na drabnych wozach mają chrofty wozić, iako siano abo żyto wozą. *Goff. Ek.* 23. Snopy noszą do drabnego wozu, J głośny z nim wnet bież do stodoł iedzie. *Miaśk. Ryt.* 2, 169. Miia poboiewisko, gdzie na wozy drabne ważą trupy. *Por. Arg.* 304. Dzieteczki same wozami drabnymi wożone były do Lwowa. *Birk. Chm. B.* 3.

DRABOWAC *intrans.* ndk., kłusać, truchtować, podług Niem. traben, den Trabb geben, den Trabb reiten; *Sr.* 2. trobować. Konia uczyć kłusać i drabować a potem z prędkością uwracać. *Cresc.* 683. Drabować koniem albo na koniu. *Tr.* Drab, który z szefelinem przy panu drabuie. *Mącz.* §. transit. drabować konia, uieżdżać go truchtem, ein Pferd (trabend) einreiten. Obieżdżający, gdy poczyna konia drabować, aby uszę krótko trzymał, iżby koń szyję krzywił. *Cresc.* 522. Trzeba drabować źrebca po ziemi oraney i nieoraney, aby się nauczył nóg równo podnosić. *Cresc.* 522. Cwicząc źrebca, kazać na nim iędzić wolno po roli, a drabować go przez zagony, tam i sam obracając. *ib.* Trzeba często konika drabować po téj drodze, gdzie ma w zawód biegać. *W. Post. W.* 3, 475. Kto chce konia w zawód puszcząć, pierwy go drabuie na onym mięyscu. *ib.* 503. §. Drabować, przetrząsać, roztrząsać, rozbie-

rać, untersuchen. Sprawy w niższym sądzie nie drabowane. *Vol. Leg.* 6, 481. Sprawy iuz in prima instantia drabowane. *ib.* 431. Drabując wojenne rzasztunki, Prypadkiem natrafiłem na torbę wędzunki. *Zabl. Anf.* 50. Patron nie przyjmuie, bo dokumenta drabuie. *Zab.* 13, 57. (szpera, gmerse w nich, er stänkert daru hetum. ob. przedrabować). §. czaśać, käumen, hečetu. Już Polifemie kudły grabiami drabuiesz, Już kosmata obzynas sierpem krzywym brodę. *Zebr. Ow.* 340. *pectis*. Fig. drabować kogo, nicować go, einen hečeln, ihn drůć die hečel ziehen, ihn durchziehen.

DRABSKI, a, ie, od draba, piechorny, fußnechts-, fußvolks-. Seladin hetman ieszcze stał na placu śmieie, Nie dbając nic na działa, ni drabkie piszczele. *Stryik.* 729. Drabką służbę służyć, merere pedibus. *Mącz.* Hetman drabski, *Budn. Jer.* 52, 12. (not. abo żołnierski.).

DRACHMA ob. Dragma.

DRACY ob. Drzeć. DRACZ, a, m., zdzieracz, łupikóra, ein Räuber, Schinder; *Sr.* 2. dręz; *Bh.* drac. DRACZA, y, ż., zdzieranie, zdzierstwo, Räuberey, Schinderey, Raub. Niech się ten wilk urzędnik tą draczą wspomóże. *Sim. Siel.* 101. Mniey łakoma oycy dracz zebrała, niż teraz syn iego przez miłość sobie karbi. *Jabl. Tel.* 110.

DRĄG, u, m. (Drązek *zdrbn. qu. v.*), pręt gruby twardy przydłuższy, z drzewa lub żelaza, do utrzymania lub podnoszenia ciężarów. *Rog. Doś.* 2, 83. die Stange, der Baum, Hebebaum, die Hebestange; *Bh.* bidlo, bidlet, náton, spalek, rumpól; *Slov.* druč, zejlo; *Vind.* drog, ranta, shtanga, prekla, porivalu, vsdigauka, ak, drem, monga, brune, tromba; *Crn.* kij, drog; *Hg.* dorong; *Nie de r f d f.* dragge, *Angl.* draga (*Crn. et Vd.* drógam, dregam, dregniti, dregati = trudere, tundere, cf. dragnąć); *Cro.* drůg, satanga, osček; *Di.* prička; *Rg.* potuga; *Bs.* polugga, ljenka, linka, chjuška, prika, motka; *Sr.* 1. podęz; *Sr.* 2. swohd; *Rz.* дрора, дрора, рычарб, рычажерб, смърб, ослонб, ослонина, подбѣмб, пѣшня; *Ecccl.* шочмб, шечмб, жераб. Drągi u poiazdów u karet, die Rutschelwäume. *Ross.* дрори. Drągi do karet, kolaček, uciążai brzołowe, iesionowe. *Kluk. Rosl.* 2, 158. - Drąg do zawarcia drogi, kobylice, rogatki, der Schlagbaum, Sperrbaum, der Baum. Drągiem to zową, kędy port zawarto, Pod Gdańsko przytęp swowolny zaparto, Prseto ty ciekaj, aż ci drąg odwiodą. *Klon. Fl. G.* 3, 6. - *Drag, pręt, lańka, kij, ein Stoc, ein Stab, ein Steden. Jak ów Jakob za Jordan, przeszedł Wisłę z drągiem, A powrócił z ładownych wozów długim ciągiem. *Zab.* 16, 127. *Nar. f. Mechan.* Drąg drewniany albo żelamy do podniesienia ciężaru. *Os. Fiz.* 103. der Hebebaum, der Hebel. Drąg, pręt niegiętki iakidykolwiek postaci, tak ustatkowany w iednym z swoich punktów, iżby nie mógł powziąć innego ruchu, tylko ruch kołowrotny, t. i. sposobny do obracania się około punktu, który się nazywa punktem podpory. *Jak. Mat.* 4, 250. Trzy gatunki drągów, podług trzech różnych położeń, iakie może mieć siła względem ruchadła i odporu. *ib.* 4, 255. Drąg uciążaiący, który przy dźwiganiu, siły dźwigającemu przyczynia a ciężaru umnieysza. Drąg uciążaiący, który,

gdz go dźwigiący używa, ciężkości przyczynia. *Sol. Arch. 50. Traghebel, Druchebel.* Drag, mający podłazę w samym szkodku, a ciężary równe na końcach, jest wagą. *ib. 50. Ec. пренѣсы, вѣсы или коромысло у шкособ.* §. Stoi iak drag, nieruchawy, wie ein Klob, unbeholfen, steif. Już chłop wielki iak drag, a czterech mu zmysłów nie dostaie. *Boh. Kom. 1, 107.* - Drag, basalyk, grundal, borys, dragal, ein unbeholfener Klopel, ein Klob. *Rs. ослобѣ, ослопйна.* On iak drag niezgrabny. *Teat. 56, c. 42.* Paniękę tak piękną ma posiadać drag iaki niezgrabny. *ib. 35, 63.* §. Na dragu siedzieć (ob. drązkowa senatorka). Zona wzięwszy statut rachuje, daleko tam pan ię siedzi od krola Na dragu, iak rorog. *Opal. sat. 39.* DRĄGAL, a, m., basalyk, grundal, borys, nieokrzesianiec, ein ungeschickter Klopel, ein Klob. *Crn. bivolina.* Popiel wtóry, pień a dragal własny. *Krom. 45. Jipes caudescue.* Mąż mój z pierwszēy żony ma wielkiego dragala syna. *Teat. 36. c. 29. et 30, 33.*

Pochodz: *Dragarz, dragowy, drątek, drątkowy, drąźnik, drążny.*

DRAGAN, DRAGON, a, m., żołniers pieszą i konną służbę odprawiający, der Dragoner; *Bh. dragon, dragaun; Sr. 1. dragonar, pejdne pęsf; Crn. dragonar; Vd. dragonar, tragonar; Sla. dragan; Cro. grabant, barabamat; Rs. драгунѣ; Gall. dragon; Ital. dragone.* Teraz co kurta, to dołoman; co chłop, to dragan. *Dvor. H. Dragan* profty więcēy zachowuie w słowach przytoyności, niżeli te panięta z wielkiego świata. *Teat. 19. c. 59.* Dragan, przerosły, drabina, ein großer Mensch, ein Dragoner; także o kobietach, auch von Weibern. *Baba dragan. Teat. 33, 8.* Naylatwiēy będzie dostać innēy słuźebnicy, Proszęć odegnąć tego dragana w spodnicy. *Tręb. S. M. 26.* §. Do stu draganów, do stu kaduków, zum Henker. Ale pókiż ia do stu draganów mam milczeć! *Teat. 34, b. G. 2.* §. *Hist. Nat.* brudny dragan, *tringa littorea*, gatunek kulików. *Kluk. Zw. 2, 515. die Seemornelle, Seelerche, eine Art Ribi.* DRAGANEK, nka, m., ptak, z gatunku kulików, *tringa pusilla.* *Kluk. Zw. 2, 515. der graue Ribi.* §. *Botan.* dracunculus, der Dragan, ziele. *Lad. H. N. 29. Kluk. Rosl. 1, 219. et 2, 217.* DRAGANIA, DRAGONIA, ii, ż. *zbiorow. dragani, die Dragoner. Slav. draguni.* Żolnierze umięający musstrę pieszą i konną, aby mogli bydz̄ użyci i pieszo i konno. *Pap. W. 1, 470. Chmiel. 1, 84.* Dragonia na placu równym spotyka się konno; na cieśninie zaś jedna część zsiada z koni. *Jak. Art. 2, 457.* DRAGANISKO, a, n. *nagann.* podły niezgrabny dragan, ein schlechter, ungeschickter Dragoner. Zbiory jego draganisko podle a insha kuchenna gawieź rozszarpane. *Psalm. 56.* DRAGANSKI, DRAGONSKI, a, ie, od draganii; Dragoner: *Rs. драгунскій.* Zaciąg pieszy, dragoński, raytarski. *Vol. Leg. 4, 680.* Coż to, nie macie sposobu dragańskiego? kolbą go tam który! *Teat. 32, b. 76.*

DRAGANT, u, m., ziele, Kosłowe ciernie. *Syr. 677. Bodsborn, Tragant. Crn. drógont.* §. Kozłego ciernia klę, sok, tragant. *Cn. Th. astragalus tragacantha. Linn. tragant. Syr. 677-78. der Tragant, das Gummi des Bodsborns.*

DRĄGARZ ob. drąźnik, tragarz. *DRĄGASTY, a, e, Tom I.

- o *adv.*, pełen dragów, kiiów, prętów, voll Staugen. *Vd. drogast, rantast, shtangast.*

DRAGMA, DRACHMA, y, ż., z *Greck.* ósma część uncyi, ćwierć lota. *Cn. Th. eine Drachme.* Uncya ma 8 drachm. *Krup. 5, 235.* Dragma, trzy ikropuły. *Spicz. 241.* DRAGMOWY, DRACHMOWY, a, e, od dragmy, Drachmen:.

? DRAGNIE. J ia Bellonę rzucam na stronę; Tym czasem dragnie O Ruskiēy Jagnie Chcę naciągnąć strony. *Kochow. 152.* Dadź stary musi Pokóy Jagusi; Lecz niech odnośzē Odpowiedź proszē, Wzgarda; z której miary, Jze nie dragnie Przy młodēy Jagnie Kiedy siędzie stary. *ib. 172.* (cf. *Crn. et Vd. dregniti, dregati, dręgam, dręgam: pchnąć, trącić*) cf. drag, cf. Dręgać, dręgać.

DRAGON ob. Dragan.

DRĄGOWY, a, e, drążny, od draga, Stangen: Baum-, Hebel: *Dragowe Subst.* plata od draga, to jest, od rogatek, *Schlaggeld, für den Schlagbaum.* Myto, drągowie nazwane, na starośtów brzęskich płacone bydz̄ ma. *Vol. Leg. 7, 162.* §. na dragi szatny, zu Stangen tauglich. *Tr.* Sosna dragowa.

DRAKA, i, ż., dracza, darcie się, bitwa, porwanie się na drugiego, das Herumreißen, die Rauferei, Schlägerey. *Rs. drąka.* Gdybyśmy się potkali, nie mógłibyśmy wytrwać bez krwi i draki. *Pot. Arg. 748.* Zład to niekontentece, skargi i niesmaki A potym rebellic i żalosne draki. *ib. 321.* DRAK, plur. DRAKI, DRACZKI, = Koly ostro zaciosane, z których plot robią. *Wolsk. spišige Zaunpföde.*

DRAMA, *DRAMMA, y, ż. *et - atu, m.,* z *Greck.* znaczy w powaschności sztukę teatralną. *Kras. Zb. 1, 244. das Drama, das Schauspiel. Bh. činobra, Sr. 1. pišbladarŝka hra; Vd. ozhitu jigranje, goderska skasa, skasnutej, nagledalu, presha; Cro. peldokaza, peldoigra; Rs. драмме.* *Dramma, dzieło każde do udawania teatralnego przysposobione; tego są dwa gatunki: tragiedya i komedya. *Teat. 24, 9. Cztrr.* Trajedye i komedye samykają się pod ogólnym nazwiskiem dramatu. *Gol. Wym. 402.* DRAMATYCZNY, *DRAMMATYCZNY, a, e, - *ie adv.*, od dramatu, dramatisch. *Cro. peldokazi.* *Drammatyczne poema. *Teat. 24, 9. Cztrr.* DRAMATYKA, i, ż., nauka dramatyczna, nauka o dramie, die Dramaturgie. Dziś dramatyka rośnie; śpieszem na nią radzi, Ale ta, co do śmiechu, nie do łez prowadzi. *Dmoch. Szt. R. 50.*

DRAN, i, ż. DRANICA, y, ż., *zbior.* deska darta, szczerpana, ein dünn gespaltenes Bret. (ob. Drzeć; *Rs. дрань іаты dachowe: rozszarpane, rozdarte papiery; drаница mała іаты dachowa; драмина ufomek; Bh. drаницe rap-tura).* *Boh. dračŝa, Sr. 1. schlepŝ.* Drań piec okrywaiąca zwykła od wielkiego ognia w hucie zatlewać. *Torz. Szk. 15.* Dranice do pokrycia dachów bywają sosnowe. *Kluk. Ross. 2, 159.* cf. gont).

DRAPAC, DRAPIC, - af, drapie, drapie, *drapam, cz. ndk., drapnąć idnt. (*dist.* drapnąć niak), zdrapać dk., paznogciami szarpać, skrobać, (mit den Nägeln) krahen, *Bh. drapati, drápi, drápám, zdrapati, zdrvati, drvati, drvavati; Slo. drvati, drápu; Cro. drapati, draplyem, harim, menem, chessem; Dl. drapim; Sr. 1. drapacj, drapnucj, drapam, drapu; Sr. 2. drapacŝ (Sr. 1. drapa, Sr. 2. drapawa świerzb); Crn. drapiti, drápem, derpavam, praskam, prashnem, prashneti, derguiti, der-*

guem, dorglám; *Vd.* praskati, ribati, strushiti, *Slav.* strugati, cesati; *Ross.* царапнуть, царапаться, царапнуть, царапаться (cf. *Ger.* derb, cf. *Gr.* δρῦπνω, δρῦνω, δρῦπνω; *Hebr.* קרו תאראם *discerpsit*). Kto zły, drapie i parfka. *Kluk. Zw.* 1, 116. Jakby drapał po sercu. *Cn. Th.* 230. przykro. - Drapać, skrobać, trzeć, ścierać mocno, *Schraper, stark reiben, frotiren.* Drapie się albo kogo w łaźni, *distingo. Cn. Th.* - Drapać głowę. *Erax. Dw. a.* skrobać, im Kopfe kratzen. Miał niedźwiedzia chowanego; gdy drapał we drzewi, był puszczon do niego. *Stryik. Gon. R.* 2. wenn er an die Thüre kratzte. Drapie się, choć go nie świerabi. *Cn. Ad.* 333. Drapiący, niegładki, szorstki, kratzend, nicht glatt. *Bh.* drapawój. Lepiej bydz pięknym drzewkiem, niżli onym drapiącym głogiem. *Weresz. Regl.* 99. - Drapać kogo, szarpać i tam i sam, rozszarpywać, targać, reiben, zetsen, zausen. *Bz.* darpitso, drripitae cf. *lat.* diripio). Drapaia stado odbieżale wilcy; gdzie czują pastersze niedbale. *Groch. W.* 55g. Polowcy Polskę drapili, tym się żywili. *Stryik. Gon. N.* 3. Zły duch, gdy go popadnie, drapa go a piany toczy. *Schl. Mar.* 9. §. Drapać się dokąd, przedierać się, wzdrapywać się, sich mit Mühe hinauf arbeiten. *Ross.* карабкаться, скарабкаться. Cóż to tam do drawi się drapie. *Teat.* 14, d. 12. Drapać się na góry bardzo przykro. *Mon.* 71, 116. Przydzie się po skałach tych tu drapać, lada umykających widzów się chwytaiąc. *Tward. Wt.* 73. Jdźmyż lewą, drapmy się przez chrósty. *Mon.* 65, 250. Utyka w rysach opoki dziryd; po téy słabey zaporze, drapie się w górę. *Stae. Num.* 1, 170. Drapałem się, to nogami, to rękami; przez stopy grusów i kamieni, ciskałem się chyłkiem. *Off. Str.* 3. *§. Drapać ob. Drapnąć. DRAPACZ, a, m., drapieźca, drapieźnik, zdzierca, der Erpfeffer, Schinder, Räuber (*Bh.* drbać *fricator*). Tych to drapaczów, co z ludzkiej biady Wo krwi warzone czynią biəsiady. *Zab.* 9, 345. *Zabł.* Drapacz, drapieźca, łapacz, uwódnik; unosiciel, raptor. *Mącz.* - Drapacz, zły skrzypek. *X. Kam.* rzępolą, ein Schraper, schlechter Fiedler. *S. pass.* oszarpaniec, odartus, ein Abgerissener, Abgelumpfter. Sluchay drapaczu. *Teat.* 43, c. 6. - §. *Botan.* drapaca, cnicus, rodnay roślinny. *Kluk. Dyk.* 1, 139. Krastkraut. Drapacz łakowy, cnicus oleraceus. *Linn.* das gemeine Krastkraut, Wiesendistel, Wiesensohl. *Fundz.* 399. lipki *erisitales*, roślinie w Grodzieńskim. *ib.* DRAPACZKA, i, ż., łaziebnie naczynie dożchodożenia ciała, *Włod.* - *Cn. Th.* bje Badeschrape (cf. ścierka, winnik, botloch). Używali Rzymianie w łaźniach skrobaczek czyli drapaczek, na kształt grzebła, któremi upoconych skrobano. *Pilch. Sen. list.* 4, 195. §. Drapaczka, cudzidło, grzebło, szropa, der Striegel. *D. Poln. Lex.* 457. *Sr.* 1. schrapa, konffe drapadwo, drapadliczko. DRAPAKA dadź, drapnąć, uciekać, pierzchnąć, prysnąć, austelßen, Keisbaug nehmen. *Rz.* damy mury. Ludzie wypadają, Łapać pomagają, Mój koń jak da drapaka, Wierzgnął nogą chłopaka. *Teat.* 51, 28. Dał drapaka, iak tylko nogi koniowi starczyły. *Off. Str.* 9. Spłoszył ten szelest pierzchliwą gromadę; iaki taki, gdzie mógł, dawał drapaka. *Off. Bay.* 1. DRAPANIE, ob. Drapać. DRAPANINA, y, ż., łupieźstwo, drapieźstwo, zdzierstwo, Raub, Schinderer, Placderer, *Bh.* drbanina, swrab. Włodzimierz, w dsierzawach Kazimierza, z łotróstwem swym poczyniwały szkody niemale, za-

łował potym tego; i acz Kazimiersa tą drapanią sobie rozgniewał, iednak iechał do niego. *Biel. Kr.* 104. §. Drapanina, potrawa, bigos, siekanka. *Włod.* *Cn. Th.* gehacktes Fleisch, *Gall.* haché. *DRAPCA, y, m., *contr. pr.* Drapieźca, der Placder, Plünderer, Schinder. Usła ta bania wina drapcy Spartaka. *Hor.* 2, 108. *Nar.* Spartacum vagantem. DRAPICHRUST, a, m., włóczęga, powsinoga, ein Strauchdieb, Herumtreiber. Ten drapichrust nie wart, żebym z nim mówił. *Teat.* 17, 120. Byłabym żoną iednego drapichrusty, czy tam strzelca? pięknegożbym męża miała! *ib.* 51, c. 27. DRAPIĘ ob. Drapać. DRAPIEZ, drapieź, y, ż., drapanie, drapieźstwo, drapieź, der Raub, das Rauben, die Rauberey; to, co wydarto komu lub zdarto z niego, das Geräubte, der Raub. Jastrząb drapieżą żyjący. *Otw. Ow.* 445. DRAPIEŻCA, y, m. DRAPIEŻNIK, a, m., drapacz, drapca, zdzierca, porywacz, łupieźca, der Erpfeffer, Schinder, Räuber, Placder. Dobra, których drapieźca dziełek odumiera... *Weresz. Regl.* 94. Na swoje rozbojniki i drapieźce narzekają. *Sł. Dz.* 851. w *rodz. żółk.* DRAPIEŻNICA, y, ż., zdzieraczka, porywaczka, łupicielka, die Rauberinn, Schinderinn, Placderinn, spoliatrix. *Mącz.* - §. *Poet. Myth.* Drapieźnic było trzy, Aella, Ocipite i Celono, córki Neptuna i ziemi. *Otw. Ow.* 541. Harpie, die Harpien. DRAPIEŻLIWOSC, DRAPIEŻNOSC, ści, ż., chciwość drapieży, die Raublust. Wypadły tygrzyce z swą drapieźnością szkaradną. *Chroś. Ow.* 134. DRAPIEŻLIWY, DRAPIEŻNY, DRAPNY, a, o, - ie *adv.*, chciwy drapieży, raubstüchtig, räuberisch, Raub-. *Bh.* drawój; *Sr.* 1. torhate, drapacine; *Rz.* xwignuła, asbroxwignuła. Drapieźliwy sęp. *Falkh. Dis. U.* Drapna psica. *Chodk. Kość.* 18. Zwierząt sących trzeci rząd zawiera drapieźne, *feras.* *Zool.* 282. Raubthiere. Ptak drapieźny, ein Raubvogel, *Gr.* skanyecz; *Vd.* ropna tiza, skakoliza. *S. passiv.* drapieży dostany, wydarty, zusammen geraubt, erbeutet. Tatarowie z Mińskiego powiatu drapieźny plon zabierali. *Krom.* 780. *praedas*). Rospuła i zbytek z oney drapieźney korzyści i obłowu, wszystko iuz wytrawili. *Pilch. Sall.* 52. DRAPIEŻTWO, DRAPIEŻYSTWO, a, n., zdzierstwo, drapieź, wydzieranie, Rauberey, Erpfeffung, Schinderer, Plünderer. Kradzież częstsza między ludźmi, niż drapieźstwo albo wydarcie przez gwałt. *Karnk. Kat.* 351. Poddanym pobory opuszczał, drapieźstwo urzędników potępiając. *Sł. Dz.* 457. Toż samo drapieźstwo, co w Litwie tak wydziwiał, ogarnęło generalność koronną, aby brali opłaty. *Ust. Konst.* 2, 240. DRAPIEŻYC *cz. ndk.*, rabować, plundrować, rauben, plündern. Widzisz tuż niedaleko wilka, iaz mało nie pod oczyma twemi drapieźącego stadko. *Rey Zw.* 186. (szarpiącego, rozszarpywającego, zerreißen, zerreißen). Domicyan dobra poddanych swych, żywych i umarłych, drapieżył. *Kosz. Lor.* 84, b. Miasto obrony drapieżyli a zbiłali. *Biel. Sw.* 132. *Stryik. Gon. P.* 3. Prusowie Grodek zamek oprawili i osadzili, aby stamtąd drapieżyli w Polsce. *Biel. Kr.* 56. Rozbojnicy, spalili Sławków, drapieżyli w Wieluńskiej ziemi. *ib.* 361. Spikniecia niezbożników urapieżyli mię. *Budn. Ps.* 119, 61. (zlupili mię. *Bibl. Gd.*). DRAPIEŻYNA, y, ż., drapanina, drapieźstwo, łupieźstwo, zdzierstwo, Placderer, Schinderer, Rauberey. Jakowe łupieźstwo, obciążanie;

czynią sobie ludzie, trudno i wymówić; bo prawie już tak na tę lichmaninę a drapieżnę na porząd wszyscy ndali się, że i d u z drugiego drapieży. *Gil. Post.* 30.

DRAPNAC *niiuk. idnt.*, 'drapać *ndk.*, ucieknąć, przy-
snać, drapaka daż, pierchnąć. *Reißaus nehmen, aus-
reißen, entziehen.* cf. *Gr. δραπέτευει.* Namawiał 6 lu-
dźi z kompanii swojej i chciał z niemi drapnąć. *Teat.*
4, b. 79. Drapniemy tu przed niemi. *Teat.* 3, 83. Ach
drapnę stąd. *ib.* 53, c. 68. *et* 34, 87. Kleant sołta ra-
niomy, a Damon drapnął. *Teat.* 30, b. 5. §. Drapnąć
dokąd, śpieszno lecieć, woiin essen (cf. *Ger. traben*).
Weź konie, a drapnąwszy co tchu do Warszawy, Przy-
woż nam te uciechy, rozkosz i zabawy. *Zabł. Fir.* 49.
Jutro poczęta do Warszawy drapnie. *Teat.* 9, 31. Prze-
kłęty ten szkapo, iak drapa, tak drapa. *ib.* 51, 28. (iak
leci tak leci). §. *act.* drapnąć *ob.* Drapać, **DRAPNY**
ob. Drapieżny. - NB. Pochodzą *nadrapać, odrapać,
odrapaniec, podrapać, przetrapać, rozdrapać, udra-
pać, wydrapać, wzdrapać, zadrapać, zdrapać.*

***DRAPORATY**, a, e, Grosze Krakowskie draporate s li-
terami. *Goff. Gor.* 2.

DRAPSIC *ob.* Drepać.

DRASNAC *cz. idnt.*, zdrasnąć, zdrasnąć *dk.*, skórę na
ciele przedrapać, *die Oberhaut aufreissen, durchreissen, strei-
fen, abstreifen.* *Rss.* царапнуть, царапать. Swym i
nie drasnął go protom. *Urw. Ow.* 473. Draśnienie, zdra-
śnienie, zadrasńnienie, uraz, *ein Streif, ein Riß, eine*
Streifwunde. *Rss.* царапина. §. *fg.* obrazić, urazić,
verletzen, verwunden, antasten, angreifen. Drasnąć kogo
na pocziwości. *Tr.* Każdy i najmocniejszy, którego serce
jest iakoby lwie, zdraśnie a złęknie się. 1 *Leop.* 2 *Reg.*
17. (urazi się, obrazi się) cf. Draźnić.

DRATWA, y, ż., nić szwarka ze szczeni ukrecona, *der*
Rechdrath der Schuster. *Boh.* dratw (cf. *Niem.* Drath
drot); *Crn.* dręta; *Vd.* zhriceulka dreta; *Cro.* dręta so-
starczka; *Di.* dritva; *Bs.* dritva, vřivca; *Rg.* dręta tu-
gniza; *Rs.* верба, варовина (cf. *vāph* smoła szwarka).
Szewcy do dratew potrzebują szczeni wieprzowych.
Kluk Zw. 1, 292. Szczeni na dratwę targali, i skórę
zębami wyciągali. *Teat.* 29, c. 42. Gawronie mięso
zgadza się z kuropatwą, iak jedwab' z dratwą. *Biel. Mysl.*
E. 4, b. cf. daleko tąd do owąd). **DRATWOWY**, a,
e, od dratwy, *Rechdrath*:-

DRAWA, y, ż., rzeka w Niemczech, początek bierze w
Bawaryi i łączy się z Dunajem w Węgrzech. *Dyk. G.* 1,
178. *die Drau, ein Fluß.* *Sl.* Dráva.

DRAZEK, żka, m., *zdrbn. rzecz.* drąg, z żerdka, *eine*
kleine Stange, ein kleiner Hebel. *Boh.* břížsko; *Re.* ры-
чужка. U armaty drażki ogonowe, dwie niby rękoie-
ści, do unoszenia ogona łożowego. *Jak. Art.* 3, 290.
Drażek żelazny sankowy. *Ross.* копыль, копыльчик.
§. Drażki, do chodzenia wysoko albo przefiępienia przez
co, szcudła, stolce, szczeble, *die Stelzen.* *Bh.* chudy,
stibla, stibla, stibly; *Slo.* Stibly, chudy, stulp; *Sr.* 1.
mocjeiti; *Vd.* berla, bergla, streuza, hodalka, krukla,
křaka, shtelza, hodalnica; *Crn.* shtřevze; *Cro.* hodalka,
hodalnice, schyule; *Di.* hodala; *Ross.* ходуль. Dra-
żek, stołek, soszka, *Stelze.* *Dasyp. A. a.* Któżby się
nie śmiał, widząc na drażkach chodzącą małpę? *Mon.*
70, 382. Cóż rząd społeczności, że kto przedziwnie ko-

ziołka skacze, albo że doskonale jest wprawnym na draż-
kach chodzić? *Zab.* 5, 70. **DRAŻKOWY**, a, e, od
drażka, laskowy, *Stangen*:-, *Stab*:-, *Steffen.* Drażko-
wo złoto, srebro, lity gołeh złota, srebro *Rss.* слитко-
вый. §. drażkowa senatorka (*ob.* na dragu siedzi).
Zona, aby tam bliżey kuropatwy siadła, J żeby senator-
ką zołtała drażkową, O iak męża namawia, co daż to
daż, byle kasztelanią kupić. *Opal. sat.* 39.

DRAZNIC *cz. ndk.*, zdraźnić *dk.*, iątrzyć, sierdzić, roz-
sierdzać, wzburzać, podburzać, do gniewu pobudzać (cf.
drasnąć), *reißen, erbittern, aufbringen, böse machen*
phys. et moral. *Bh.* dražditi, zdražditi, dražditiwam, (řa-
bliti; *Slo.* drajzim; *Sr.* 2. drajzitiš, šarotawaš; *Sor.* 1.
drajnu šo, prubju; *Bs.* drasgiti, zadirati, potičgati; *Rg.*
drāxiti, razdrāxiti; *Cro.* drāsiti; *Vd.* drashiti, drashit,
drasset, nadrassit, sdrachiti, resdrashiti (drashuvati,
= szczwać), podrashkuvati; *Crn.* drašiti, nedrašiti, drā-
shem, sdrāshiti (*Crn.* sdrāšta *discordia*; drashniza = ię-
dza), kāzhiti, podajam; *Rss.* дражнишь, дражно (cf.
Gr. ταρασσειν. δρασειν commovere, δρασμαί καρπο).
Ran na ciełe nie draźniemy; ale szanujemy ie, uwiamy
ie, pieścimy. *Gorn. Sen.* 570. Draźni się przez to bar-
dsiey, niż goi rana. *Teat.* 1, 39. (*pass.*) *wird mehr ge-
reißt, als geheilt.* Nie radzę -ć ia psa draźnić, cicho
leżącego. *Rey Wiz.* 102. Day złemu pokóy; nie draźniy
złego. *Cn. Ad.* 150. Zle psa w studni draźnić. *Rys. Ad.*
81. Jeśli niemasz kiia, psa szkoda draźnić. *Pot. Arg.*
369. Nie draźniy baby. *Cn. Ad.* 592. Siedz lepięy do-
ma, nie draźń na się złego. 1 *Leop.* 2 *Paral.* 25, 19.
nie budź licha; day złemu pokóy; nie igraj z ogniem;
nie maluy djabła na ścienie). Chudy szlachcic służy
woynę, a gdy go starość z nięy wyzwoli, psy draźnić musi,
chodząc od domu do domu. *Pot. Poc.* 357. (żebrać mu-
si). Ty mię ieno draźniss, a chcesz wywołać wilka z
lasa. *Gorn. Dw.* 263. Honory, zamiast uspienia ambi-
cyi, draźnią ią czasem. *Zab.* 7, 278. To wszystko nie-
podobna, żeby mi serca nie draźniło. *Teat.* 19, b. 80.
Kto mi się opiera, draźni moię duszę. *ib.* 46, c. 79.
Drażnienie, iątrzenie, oburzenie, *das Reißen, das Auf-
bringen, das Recken, Genede.* *Boh.* drajde, drajdiblo;
drashba, drashenje, sdrashba; *Croat.* drasenye (*Carn.*
sdrāshba discordia). Szlachta od wszystkich posług, ro-
bot, draźnienia, ucisków, któreby miały bydź w rze-
czach i osobach, chcemy aby wyięci byli. *Herb. Stat.*
579. (od wszelkich wexacyi). **DRAZLIWOSC**, ści, ż.,
łatwość oburzenia się, *die Reißbarkeit.* *Ross.* дражли-
вость, раздражительность, раздражимость. Draż-
liwość *irritabilitas.* *N. Pam.* 8, 218. **DRAZLIWY**, a,
e, - *ie adv.*, łatwy do draźnienia, *reißbar, leicht zu*
reißen. *Rss.* дражливый, дражлив; драчб. Wino nie
służy temperamentom gorącym, cholerycznym i drażli-
liwym. *N. Pam.* 5, 134. **DRAZNICIEL**, a, m., draż-
niący drugiego, *der Reiber, Aufreißer, Aufbringer,*
Placker, Recker; *Boh.* drajzil; *Sr.* 1. prubjicjet; *Vind.*
drashnik, podrashkuvanz, pobodlius, podbodnik, po-
hufkavez; *Rss.* дражничель. Tak mówią do draźnicie-
lów moich. *Budn. Jer.* 23, 17.; (tym, który mną gar-
dzą. *Bibl. Gd.*) w *rodz. żekšk.* **DRAZNICIELKA**, i, *die*
Aufreißerin. *Bh.* drajzilka; *Vd.* podrashkuvanka). Bia-
da tobie, draźnicielko. *W. Soph.* 3, 1. **DRAZNIĘTA**,

- iat, liczb. mn. żartobl. cycki, piersi kobiece, *die Brüste* (der *Weiber*, im *Scherze*). Bogato Kleopatra w strojach dziwy broi, Przez cienką jedwabnicę drażnięta dychaia. *Bardz. Luk.* 180. Bukiet mój tak ię miły, tak ię wzięty, Współ go chowa z drażnięty. *Kochow.* 167. W drobne cyrki warkocz kręty Tuż się wiesz nad drażnięty. *Kochow.* 162. - NB. Pochodz. *nadrażnić się, podrażniać, przedrażniać, rozdrażnić.*
- DRAŻNICZY**, a, e, od drażnika, *Łaſtträger, Etäger* : *Ross.* *дразнильщик, дразнильщикъ*. Natura czasem umysł daie pański prostemu drażnikowi; a duszę drażniczą panu. *Zab.* 5, 83. **DRAŻNIK**, a, m., drągarz, *trągarz, ein Etäger, Łaſtträger.* *Carn.* *noshâsh; Vind.* *tovornik; Ross.* *дразниль.* Kazał dwom drażnikom skrząnię tę zanieść do klasztoru. *Mon.* 70, 744. Proſty drażnik, a umysł pański. *Zab.* 5, 83. §. Drażnik, który chodzi po drażkach wysoko. *Dasyp. Aa.* Który na stołcach chodzi. *Volck.* 379. *ein Stelgentreter, Stelgengäher.* *Sr.* 1. po wozciach łhodyjące. **DRAŻNY**, a, e, drągowy, od drąga, *Stangen*; *Laum*; *Hebel* : *Swedl.* sługa kuchenny drażny od ſpizarnego po kury do szafarza. *Kuchenni* sładzy drażni do miaſta po potrzeby nayranię chodzą. *Gorn. Dz.* 146. iak teraz ſtróże domowe, co w koszach lub na drągach potrzeby domowe ſnoſzą, drażniki, *usnachty, Hausſnechte.*
- DRAŻYC**, **DRAŻYCIEL**, **DRAŻYDŁO** ob. Drożyć, wydrażać. **DRDZEN** ob. rdzeń. **DRDZENNY** ob. drzenny, rdzenny. **DRE**, drzesz ob. Drzeć.
- DREĆZYC** cz. *ndk.*, udrećzyć *dk.*, męczyć, trapić, *quälen, martern, zusehen.* *Ec.* *дручу, удручаю,* (*Rs.* ob. *дрочу, дрочу, дрочить, дрочить* cf. *Ger.* *drücken, drängen; cf. Bz.* *dreseli triftis, dreselje moestitia*). Niektórych iako morderz rozmaicie drećzy, biie, spalić, utopić usiuitie, o śmierć przyprawie. *Wiſh.* 521. Słuszne więzienie nikogo nie drećzy. *Saczerb. Sax.* 87. Bóg nas nie stworzył, by nas drećzył nudów tłumem, Lecz do uciechy, a téy złaczoney z rozumem. *Przyb. Milt.* 267. W ten dzień będziecie drećzyć duszę waszą; któryby nie udrećzył duszy swęy w to święto. *Leop. Levit.* 23, 28. *Wuick ib.* (trapić. *Bibl. Gd.* umarsać, mowa o postach, *den Leib casten, z. B. mit Fasten*). Łódź na śródo morza była, drećzona od wałów. *Schl. Math.* 14. (*not.* „gdzie ię wały bardzo ciężko czyniły“). Okrutnie mięiego postępowania ze mną drećszą. *Teat.* 5, c. 25. (frasuią, gryzą, trapią). **DREĆZENIE**, - ia, n., **DREĆZARNIA**, i, ż., męka, męczarnia, trapienie, utrapienie, *die Qual, die Mattet, Noth.* Gorączka, pragnienie, kurczenie, krętaszenie się, mnięy iest względem ognia i owych drećzarni i ostrego żelaza, którym po ranach ryją. *Pilch. Sen. list.* 2, 285. **DREĆZYCIEL**, a, m., trapiiciel, *der Quäler, Peiniger.* *Ec.* *дручитель, удручитель.* Mój drećzyciel wie o moich mękach. *Przyb. Milt.* 105. *W rodz. żehk.* **DREĆZYCIELKA**, *die Peinigerin, Quälerin.*
- DREL**, **DRELOWAC** ob. Dryl.
- DRELICH**, u, m., z Niem. *der Drillich*, płótno grube tróydrotowe. *Sr.* 2. *drüll, Crn.* *trishert*). Od drelichu Wrocławskiego w koſtki i pasy, gr. 5. *Vol. L.* 4, 358. Rozdarłszy wszystkie fróy godowy Przy łóku siadlam na iednym drelichu. *Chroſt. Ow.* 191. na grubym pakłaku.
- DRELICHOWY**, a, e, z drelichu, *Drillich*; *von Drillich.* Drelichowy worek. *Jak. Art.* 2, 87.
- DRELINK**, a *et u, m.*, miara winna 30 wiader, w Austryi, *der Drepling, in Oesterreich ein Weinmaß von 30 Eimer.* Od drelinka, od každy baryfy po 12 grossy. *Vol. Leg.* 2, 666. Od wina Eubińskiego od každy drelinku po gr. 20. *ib.* 3, 58. *Culeus* my możemy swać drelink. *Mącz.*
- DRELOWNIK** ob. Drylownik.
- DREMLA**, **DROMLA**, **DRUMLA**, i, ż., żelasko z sprężynką, na którym przyłożywszy go do zębów, za wciągnięciem oddechu, ruszając sprężynką, tony wyrabiaią, (z Niem. *die Trommel*) *die Raultrommel, Raulbrummel, das Brummelisen.* *Boh.* *brudacsta, brucaly; Croat.* *brunda; Hg.* *doromb; Crn.* *drumla; Vd.* *vuftna drumla, brunda (Vd. drumla, bobea = bebef); Ross.* *wopranb, napranb (cf. warga).* Na dremli grać, brząkać. *Cn. Th.* - *Boh.* *brudati, Ross.* *взвранить.*
- DRENDULKA** ob. Dryndulka.
- DREPSIC**, **DREPCIC**, ***DRAPSIC** *intrans. ndk.*, *Dreptać, drepcze kont.*, drobne kroczi stawieć, *trippeln, kleine Schritte machen.* *Angl.* *dripping, Dan.* *drippe, Sus.* *trippa*). *Vd.* *terklati, kruzlati; Crn.* *menzám (Bh. drępićm przyczepnąć; Rg.* *treptjeti tremere; Sr.* 1. *dreptam rodo*). Kiedy ptaszkom nie stało zwykłego napoiu, dreptał nóżkami, przypominał powinność. *Toł. Saut.* 83. Zły, drepcze nogami z kąta w kąta. *Teat.* 22, b. 4. Latą po wszystkich ulicach i właśnie drepczą po błocie. *Teat.* 36, 33. Pospolicie pies na przodek drapsi na taką chromotę. *Oſtr. Myſl.* 26.
- DRESZ**, **DRESZCZ**, **DROZC**, **DROSZCZ**, y, ż. **DRESC**, ści, ż. ***DRES**, ia, m. ***DREZ**, u, m., drzenie ze wstrętem, grosa, mrowie, *salter Schauder.* Dresz wzięła na te słowa Tobiasza, Co slyszal o téy córce, go przesłana za. *Leszcz. H. S.* 404. Chwyta zdrętwiałe dreszcz człouki wybladła. *Zab.* 14, 160. Mię dres taki przazedł, aż mi się cierpko stało. *Off. Str.* 7. Członki me dreszcz napada. *Teat.* 55; *d.* 41. Trzęsie się, dreszcz po wszystkim cieie się rozbieży. *Bardz. Tr.* 275. Po całym cieie drez iakiś czuię. *Niemc. Kr.* 1, 178. Porywa go drześć, biie gwałtownie serce. *Stas. Num.* 2, 187. Gorączki zaczynają się z droczą, z zimnem. *Krup.* 5, 314. Po potach następująca drocz. *ib.* 5, 518. Częsta drocz, na grzbiecie się zaczynająca, z iednego na drugie miejsce przechodząca. *ib.* 519. Wpadać w droszcz i w gorączkę. *ib.* 5, 18.
- DREŹWIC**, **TREŹWIC** cz. *ndk.*, zdrętwieć, strętwieć, odrętwieć *dk.*, zdrętwiałym uczynić, zdrętwiałości nabać, zdrętwiać, *starr machen, steif machen, erstoren machen, steifen.* *Crn.* *shuliti, shülem; Ec.* *дрѣблю.* Smarowidło to drętwi skórę, że stwardzieie. *Oſtr. Myſl.* 26. Drętwiaco lekarstwo : drętwienie, martwienie czyniąc; *narcotica.* *Cn. Th.* §. Drętwieć zęby, robić, że zęby cierpną, *die Zähne stumpf machen.* **DREŹWIEC**, **TREŹWIEC** *niak ndk.*, odrętwieć, zdrętwieć, strętwieć *dk.*, martwieć, nieczułym się stawać, czucie utracać, *erstarrten, gefühlos werden.* *Bh.* *trnauti, brněti, brnijm, brnijwam, ſubnauti, ſubnauti, kopněti; Cro.* *utripam; Br.* *utripauti, okorjepnutise, ukoictise; Crn.* *terpniti; Vd.* *drevenniti, obterdet, oterpniti, obtogiti; Ross.* *убне-*

нѣтъ, исколѣтъ, оцѣпенѣтъ, оцѣпенѣвать, ко-
ченѣтъ, окоченѣтъ, млѣтъ, обомлѣтъ; *Es. дре-*
бенѣю, дрябну, утерпѣю, терпну cf. lat. torreo).
Noga mi zdrętwiała, der Fuß ist mit eingeschlafen: *Croat.*
noga je zasrpała). Dość drętwienia nogi *Ross. омси-*
дѣтъ, омсиживаю. - Drętwieć, drewnieć, gibkość,
suchawość utracić, steif werden, erstarrn. Od zimna
zdrętwiała. *Teat. 8, 6. Rs. оокоченѣмый, Es. дря-*
блѣнн; Vd. premerl, okoren, ofstrecken, tog). Spika-
narda zdrętwiałym i zdrewniałym jest użyteczna, napa-
rzaiąc. *Syr. 40*. Oczy komuby poczynały w ślup iść i
trętwieć, że nie może ich ruszać. *Syr. 525*. Drętwienie
członków *Bh. brn, brnjenj*. - Drętwieć od strachu, dre-
wnieć, osłupnąć, kamienieć, erstarren, vor Schrecken.
Z początku na tak dziwny przypadek zdrętwiałem, J co
się semną działa, wcale nie wiedziałem. *Szym. Sw. W. 55*.
Od strachu w nim wprzód drętwiała żyły, Lecz łagodne
słówka wnet go ocuciły. *Zab. 14, 243*. Wtym nagłym
strachem wszystkim towarzyszym. wielce Od zimna krew
strętwiała i upadło serce. *A. Khan. W. 69*. Zdrętwieli
długo, a nie mówili. *Groth. W. 256*. Słysząc srogi
wyrok, ze strachu drętwiała. *Teat. 46, 5*. Trętwiecia
wielkie, małe mówią żale. *Pot. Syl. 41*. §. Skóra drę-
twieie, twardeie, grubieie, tężeie, die Haut, das Fell,
das Leder wird steif, dieb, grob. Drętwieie vel trętwieie,
twardnie mi skóra, *occallesco. Cn. Th. - simil. poet. rzę-*
ka, woda drętwieie = tężeie, marznie, der Fluß, das
Wasser wird steif, friert. Pościłał rzeki Luty przeraźli-
wy J kazał chodzić po zdrętwiałej wodzie. *Karp. 1, 50*.
- §. Żęby drętwiecia, cierpną (cf. oskamina), die Zähne
werden stumpf, §. B. nach Säure. *Bh. zlařomiti, Vind.*
sobi skomijo, skominajo, molijo). Oycowie iedli jagody
niedożraće, a żęby synów drętwiecia, *W. Ezech. 18, 2*.
żęby synom ich strętwiała. *Leop. Jer. 31, 29*. Owoce,
które się zbierają u dworu tak smaczne, że po nich żęby
cierpną i drętwiecia. *Mon. 70, 774*. Żębów strętwienie
od iedzenia rzeczy kwaśnych. *Comp. 71, Vd. skomina,*
skominořt, skominenje. DREŦWIK, a, m., trętwia,
strętwia; ryba, *raia torpedo, der Krampffisch, Rg. darh-*
tüglja; Bh. lenoř (= 2.) leniuch), ma tę własność, że
dotykającemu się ięby sprawuie nieiakieř drętwienie.
Zool. Nar. 194. Chmiel. 1, 634. Kiedyř się ty leniu
na świat rodził, tęy samęy godziny, Drętwik ryba po-
winność czyniła *Lucyny. Zab. 16, 216*. trutwa, řrzowa,
Sien. wykł. (cf. tręsasawiec). DREŦWOSC, TRĘ-
TWOSC, STRĘTWIAŁOSC, ZDRĘTWIAŁOSC, ści,
ż., drętwienie, obumarcie, die Erstarrtheit, das Erstarr-
ten, das Starren. *Sr. 1. zaprořtjeno; Cro. utraglivoszat;*
Crn. oterpnult; Vd. oterpnořt, oterpnenje, toguřt, osh-
tarenje; Ross. цѣпенѣлость, оцѣпенѣлость; Eccl.
дряблостъ. Ogarnęła mię śpiączka, a pogrążonemu w
trętwość tak mi się zdawało, iz... *Przyb. Milt. 250*.
Nowa mu strętwiałość z strachu członki zięła, Wřaną
włosy, a mowa w uřciech umilknęła. *A. Khan. W. 368*.
Z zimnęy trętwości wydobył się i zebrał rozsypane duchy.
Przyb. Milt. 356. DREŦWY, a, o, zdrętwiałały, strę-
twiałały, zkořcały, erstarrt. Jak twarz iego spłotniała!
drętwie oko. *Przyb. Ab. 145*.

DREWIEŦKO, a, n., *zdrbn. rzeczn.* drewno, ein Hölz-
gen. DREWIEŦKA = DREWKA, *liczb. mn., Gen.* drevk,
drobno rozřsępane drwa do palenia, fiszole, drevka

suche, Kleinholz, Fischholz, Kaminholz, *Bh. pıpař; Rg.*
biglja, szizza). Odpędasz zimno, drevk na kominie
Kładąc dostatkim. *Hor. 1, 6*. Gospodyni rada gořciowi,
drevk na komin przykłada. *Zab. 14, 274*. Juź nie przy-
kładaia drevk do kamina. *Lib. Hor. 14*. (*Cro. drevn-*
ka, drevnyak, mensura frumentaria, Meřen. Rs. de-
revňška forma drewniana guzikowa; podřtawek drewnia-
ny, drewniřca noga drewniana kaleków). DREWLA-
NIE *liczb. mn.* nie wiem, ieźeli to nie *Bulgarowie* są,
od drow albo lasów tak rzeczeni. *Krom. 61. die Drevla-*
nen (Holzleute, Waldleute). DREWŦNIA, *DERE-
WŦNIA, i, ż., drevnik, drevutnia. *Wřod.* skład drzewa,
gdzie drwa sklıadaia albo rąbia. *Dudz. 22. Cn. Th. kolnia,*
der Holzplaz, die Holzgestätte, der Holzstall, drwalnia; Slo-
drewnica, drevnica; Bh. dřenice, drevnitce; Crn. dre-
vniza; Vd. druvalishe; Bs. darvarica, drrivarica; Rg.
darvariza, darvořtaniza, drjevořhraniacte). §. 2. dre-
wnia, derewnia, drewnianka, budowanie z drzewa, bu-
dynek drewniany. *Dudz. 22. Cn. Th. ein Hölzernes Ge-*
bäude, ein Gebäude von Holz. Crn. dervaręza). Chociaź
pokóy podobny wam w drevnie Otrzymał, przecie
placście po nim rzewnie. *Zimor. Siel. 196. w trumnice. - §.*
3.) derewnia, derewienka, Rs. деревня, wieř, das Dorf.
Zamek i miasto Smoleńsko, iako też i insze tam miasta,
zamki, ziemie, włości, derewnie. *Vol. Leg. 3, 196*.
Swęy upatruią cny derewienki wierszów. *Zebr. Ow.*
210. Nie w piernatach wychowani pewnie Polacy, któ-
rzy północne derewnie, Wiecznemi zawsze przykre mrozy,
Snadniucho przechodzili swoiemi obozy. *Kochow. 40*.
włości, krajny, Fluren, Geseilde, Landstriche. *DRE-
WŦNICTWO, *DEREWŦNICTWO, a, n., leřnictwo, do-
zór nad drzewami, lasami, die Försterey, Aufsicht über
Holz, Bäume, Wälder. W W. X. L. derewnictwo, wo-
skownictwo, młyny i insze dobra, od ekonomii odeszłe,
maia byđż odzyskane. *Vol. Leg. 4, 2*. DREWNIČY,
- ego, m. *Subřt.* dozorca drzewa, drawnik, drevny, co
około drzew chodzi, der Holzauffseher, Waldauffseher.
Cro. dervar; Sr. 1. drevacę. Ciebie czynię drevni-
czym, daię - ć urząd nade drwy, abys ię rabał. *Cn. Th.*
905. DREWŦNIAK, a, m., owad, *termes, der Holz-*
wurm, die Holzmade, rodzay, zawieraiący ów drobny
owad, który się wgrzyza w suche drzewa, ściany i t. d.
Kluk Zw. 4, 143. pospolicie zař mącznika zowią dre-
wniakom. *ib. 370*. DREWŦNIANKA *ob.* Drevnia §. 2.
DREWŦNIANY, *DRZEWIANY, a, e, od drzewa, z
drzewa zrobiony, von Holz, Hölzeru, Holz-. *Bh. dřen-*
ęnnę; Sr. 1. drevanę; Vd. drevni, lesen; Crn. lesen
(cf. leřny); *Sla. dervenj; Rg. darveni; Bs. darveni,*
derveni, drriveni; Cro. dřen, dreveni; Dl. dărveni;
Rs. дравяный, дравянный. Kazimierz Wielki, Pol-
skę drewnianą zastał, zostawił murowaną. *Pam. 85, 1,*
784. Drevniany trzewik, *Vd. soka*). Drevniana ma-
teryja *Tr. = Afrykańska, z lyka robiona, tak piękna, że*
blawatowi równa, Baumbast, ein Afrikanischer Zeug.
DREWNIĘC *niak. ndk.* zdrewnieć *dk.*, w drewno się
obracać, zu Holz werden, sich in Holz verwandeln, holz-
ig werden. *Boh. dřevnēti, dřevjenim; dřevnatēti;*
Croat. odrevenijem, drevnimse; Carn. drevnim;
Vd. odreveniti, oterpniti, okreniti; Rs. дравенѣтъ,
одревенѣтъ, оцѣпенѣтъ, оцѣпенѣвать; Eccl.
древенѣю, дрябну. Ziele to, póki z korzeniem w

chłonawość zdrewniałą nie wyroście, przychodzi do używania siołowego. *Syr.* 130. Roślina korzenia długiego drewniałego. *ib.* 756. et 1347. (cf. *Rs.* древенцаиъ wiejski, дровенщина gbur, chłop). §. 2. Drewnieć, drętwieć, kramienieć, kościeć, erfarten, stelf werden. Gdy się w rzece kąpał, zyły mu od wody zdrewniały. *Sykanarda* zdrętwiałym i zdrewniałym jest użyteczna. *Syr.* 40. Oumarznąć, skrzepnąć, zmartwieć, zdrewnieć od zimna, *obrigescere*. *Mącz.* Ktoż stanąć przed bogiem może, A nie zarazem zniemiecie, J na kształt drzewa zdrewnieć? *Dar. Lot.* 4, 3. Patrząc na nią, ze strachu zdrewniał ociec stary. *Pot. Arg.* 138. W nim się krew zsiada, zaraz trupem *drewnie (drawnieie). *Pot. Pocz.* 71. Jestem do powołania tępy i zdrewniałym do poprawy żywota. *Psalm.* 98. DREWNIK, a, m., drewniczy, drewny, co drwa opatrnie. *Cn. Th.* der Holzausscher, Holzleget. *Rs.* дрова-никъ kupcający drzewem. *Boh.* dřevník, w *rodz. żeńsk.* dřevníka. DREWNISTY, a, e, na drzewo pochodzący, przyrodzenia drzewowego, holzartig, holzig. *Sr.* 1. dřevník; *Boh.* dřevník. Drewnisty korzeń. *Cn. Th.* DREWNO, *DRZEWNIO, a, n., drewnieko *zdrbn.*, iedna sztuka drzewa, n. p. do palenia, lub też drewno wyrobione iakąkolwiek robotą do iakiegokolwiek używania, ein Stück Holz, ein Holz, ein Scheit Holz, ein Stod, ein Stab, ein Balken. *Bh.* drwo. *Dalem.* 99. *Sr.* 1. dřevník (S. 1. dřevno pokóy, izba); *Rs.* древо. Kiy drewno jest. 1 *Leop. Jes.* 10, 15. Zawszy łącno o drewno, kto psa chce uderzyć. *Wercsz. Regl.* 131. Ci, którzy w przewaźnym drzewie po morzu żeglnią. *J. Kchan. Ps.* 163. (którzy wodom powierzywszy łodzie płyną po morzu. *Karp.* 6, 125. t. i. w śmiałych okrętach płyną cf. *DL.* drevo : okręt). §. Drewno, Drewna, trzy drewna, szubienica, gałąź, der Galgen (das Holz). Przesłupę tego zawieszisz na drewnie. *Budn. Deut.* 21, 22. Miał doktor, woźnica, kucharz, na trzy drewna. *Pot. Arg.* 479. (warci wisieć). Złodziej był osądzony za swą na trzy drewna kradzież. *Kul. Her.* 280. Tyrastwo i pycha Amana iść mu na trzy drewna po swą śmierć kazały. *ib.* 45. Równa się ta chwala onemu, którego na trzech drzewien węzeł pasują. *Glicz. Wych. H.* 6, b. DREWNY, a, e, do drow, n. p. siekiera drewna, do drow rąbania. *Cn. Th.* Holz; zum Holze. *Bh.* dřevník, *Rs.* древесный, дровяной. Korzeń drewny, radix lignosa, z substancji twardej zdrewniałych fibr złożony. *Jundz. Bot.* 2, 5. *f. Subst.* Drewny ob. Drewniczy. DREWUTNIA ob. drewnia.

DREZ ob. Dreszcz.

DREZNO, *DREZDNO, a, n. *DREZNA, y; ż., stolica i rezydencja elektora Saskiego. *Wyrw. G.* 206 Dresden. *Bh.* Drájdán, *Slo.* Drajdáni; *Sr.* 2. Drejdžane. Drezno, Lipsko, Misna, iż od Polaków pobudowane są, nazwiska same ich iawnie pokazują. *Krom.* 44. Elba pod Drezną. Most u Drezny nad Elbą. *Warg. Wal.* 275. DREZDENCZYK, *DREZNANIN, a, m., z Drezna rodowity, der Dresdner. Winnice służą do przechadzki i zabawy Drezdenczyków. *N. Pam.* 15, 304. Dreznanie. *Warg. Wal.* 275. w *rodz. żeńsk.* DREZDENKA, i, die Dresdnerin; *Sr.* 1. Drajdžanka. Przyszła tu iedna młoda Saska, Drezdenka. *Teat.* 36, c. 15. DREZDENSKI,

*DREZDECKI, a, ie, z Drezna, Drezna się tyćzący. w Dreznie się znajdujący, Dresdner. *Bh.* Drajdžán, *Sr.* 1. Drajdžankl. Cekaus Drezdecki. *Star. Vor. D.* 3, b. DRGNAĆ, DRYGNAĆ *niiak. idnt.*, Drgać, Drygać *kont.*, drygotać, - al, - oce *ndk.*, podrygać, ruchać sobą lub iakim członkiem, wahać sobą, drzyć, trząść się. *ju.* den, zappeln, sich rühren, sich rühren, ein Glied rühren, zittern, beben, erbeben, sich schwingen. *Boh.* drže- tam; - ati; *Slov.* drhtice žimu, galo ofita; *Croat.* drhtati, trepèchem; *Rs.* дрогнута. дрогута, дрогута, дрогута; *Sr.* 1. tjeptomam, dèbotam, cjeptomam, cjepecu; *Vd.* zepetati, zepezhem, sazukuñiti, samekñiti; *Crn.* dergètam (cf. *Crn.* dregniti, dregam, drògam, dregnem : tundere; *Vd.* dregati, dregniti). Ryby ławial i drgające wędziskiem z wody wyprowadzał. *Otw. Ow.* 128. Tatarzynowi szkapiny sztuka, choć iessze w zębniech drga, ni kaska nie wadzi. *Oczk. przy.* 32. Na wisiela, iessze trochę drgającego, sąd uczyniono. *Krom.* 548. in palpitantem adhuc). Jakżeś wtedy na mym łonie drgała, Kiedym cię na mych piastował rękę. *Teat.* 30, t. 73. Potężny kamień nań się obalił, J wpoł go w skałę, że ni drgnał, przywalił. *Jabl. Ez.* 27. Od porisku Adraffa ani drgnał przebity. *Jabl. Tel.* 283. Stał i drygał Kain bratobójca srogi, Tak czuł blady i niemy konających trwogi. *Przyb. Ab.* 159. Ogniste rumak noszdem wypuszcza oddechy, Nogi mu drgają na lotne poświęchy. *Kras. Off. B. b.* W tym czarne oczko kochanéy Elżbiety Drgnęło nieestety! *Zab.* 12, 404. *Koff.* Drganie oczu. *Cn. Th.* das Zittern, flimmern der Augen. Dębom stoletnim wicher nie sprosta, one nie drgną. *Zab.* 6, 336. (krzepko, nieruchomo stoją). Walecznemu hetmanowi, nim się z sobą wojska stary, serce drgało. *Pilch. Sen.* 181. Od strachu tytki im drygał. *Stryk.* 497. Drga mu pod kolany. *Cn. Ad.* 209. (tytki mu drzą, boi się, cf. *Rs.* дрогалимый боизливы) er jstert und bebt (vor Furcht). Struna drga, trzęsie się, die Saite erbebt, zittert, schwingt sich, geráth in Schwingung. Drganie struny, das Beben, die Bewegung, Schwingung der Saite. Struna, gdy brzmi, bardzo przedko drga; gdyż tak zwolna drgając, iżby iey drgania pod widzenie podpadać mogły, żadnego dźwięku nie wydaie. *Hub. Mech.* 155. Gdy dwie strony, brzmiąc razem, różne wydaia tony, można wynaleźć stosunek między temiż tonami, to jest, między liczbą drgań czyli wahań, które obiedwie strony w iednym czasie odbywają. *ib.* 147. - Drganie, choroba, drzenie, drygotka, skakanie w cieie, das Zittern, als Krankheit, Wallung (*Rs.* аспрома конвульсы, аспрома курсы, спазм). z *Roz.* мпепомб. Drganie, choroba bardzo popolita ludzjom ciężko pracującym. *Dyk. Med.* 1, 705. Drganie końskie, przecharśnienie, z gwałtownej pracy i głodu pochodzi; koń w ten czas robi bokami, ciężkość oddechu ma, prawie nigdy się nie kładzie. *Dyk. Med.* 1, 708. das Glanzschlageln der Pferde (ob. Drzega). §. drgając czym, ruszać czym, i tam i sam, etwas rühren, bewegen, ju- den. Miał wielką gorączkę, piersiami robił, rękami drygał. *Perz. Lek.* 314. Gdybyście za Jagieffa tak bluźnili, pewnieby kto z was drgnał nogą na powrozie. *Tworz. Ok. E.* 1. (wisiabny, er würde am Stricke mit den Füßen zappeln, er würde hängen). Drgnał nogą,

umarł, pożegnał się, rozstał się z światem. *Cn. Ad. 210. er ist verschieden, hat Abschied genommen.* DRGAWKA ob. Drygawka, DRGĘGA, i, ż., drganie kofskie, przecharsnienie, das Zittern, eine Pferdekrankheit. Ma ten kof dręgę pod kolany. *Czachr. Tr. L. 3. NB. Pochodz: drygliwy, drygawka, podrygać, wzdrygać się, wzdragać się.*

DRGUBICA ob. Drugubica.

Drob', iu, m. DROB, u, m., w liczb. mn. DROBY, maleństwo, mały kawałek, kruszyna, mała rzecz, etwas Kleines, ein kleines Stück, etwas Winziges. *Bh. drob, drobet, drobte, drobätto; Vd. drob, kofa, falat, shkriz, shtukel = sztuka, kawał, kęs; Hg. darab portio; Ross. drob odłomek, 2) szrot.* *f. w ogóln. n. p.* Drob równa z sporszymi rzeczami. *Zebr. Ow. 118. componere magnis parva*) drobiazg, maleństwo, das Kleine, Kleinigkeiten. **§. o ludziach: Dawid rzekł bogu: ia zbroiłem; a to drob, co uczyniły! Budn. i Chron. 21, 17. (te owce cóż uczyniły! Bibl. Gd. drobięta, drobnego stanu ludzie).* *§. w szczególn. drob', mniejsze domowe ptastwo, kleines Federvieh (Fasel cf. Schmahlvieh). Vd. et Crn. drobenzo, drobnina = drobięta, bydlatka, owce. Bh. drubet volucres, alites). O drobiu folwarcznym. Gofl. Ek. 133. Folwarkowy drob, kury, gęsi, indyki, kaczk i t. d. Haur. Sk. 117. Gospodarstwo około drobiu albo ptastwa domowego. Kluk Zw. s. 93. §. rybi drob, drobiazg, małe rybki, kleine Fische. Karpięta i wszelaki drob łowić, a stawy tym rybić. Gofl. Ek. 68. (ob. narybek).* *§. Drob, liczb. mn. DROBY =, DROBKA, i, ż., liczb. mn. DROBKI, Bh. drob, drobny, drobny, skrzydełka, nóżki, pęпки, wątrobki, szyki i główki, które od gęsi, kaczek, lub innego drobiu lub ptastwa odkrawiają. Wiel. Kuch. 400., = Klein, 3. B. Gänselein, Gesslinge, Gestrübe, Dbb. jung Gansel, Bh. husj drobęch, drobęty, Rs. ryciak, помрхб). Drob do paszetów, iako kurze grabienie, wątrobki i t. d. Tr. Pastetenschledereyen. Drob bydlęce, iagnięce, są główka, nóżki, wątrobka, plucki. Tr. Lammertgeschlunge (cf. Dbb. Neuschel). W innych dyalektach słowo drob znaczy wnętrza, ielita, trzewa: *Vd. drob, drueb, drub, drobje, shrevu, zbrunje; Crn. drób; Sla. drob, creva; Rg. droob, pikat; Cro. drób, drobęc; Sr. 1. jivotni drob. DROBIANKA, i, ż., piwo lub wino chlebem drobno zatarte. Dudz. 36, ob. kaldeszan, die Mährte, kalte Schaale, Biermährte, Weilmährte. Sr. 1. drebena, drebena pebj; Slo. wdrobez ne giblo, demifát; Rg. pódroba, pódrobiza, pódrobaz; Bs. podrobać cf. Vd. terizhnjak Rs. okрошка). Drobiana chleba, piwo z chlebem albo farmuska, intrita. Macz. Drobiana z ósrzodki chleba z winem a z cukrem. Syr. 922. DROBIATKO, á, n., zdrbn. rzeczw. drobę, = maluchne, drobniuchne zwierzątko, ein kleines, winziges Thierchen. Ledwie się trzepiotało, ledwie nóżki wleko, Ubożuchne drobiątko. *Nar. Dz. 3, 19. (o dzierlatce).* DROBIAZG, *DROBIOZG, u, m. DROBIAZDZEK, źdzka, m. DROBIAZDZIK, DROBIOZDZIK, a, m., zdrbn. fraszka, mała rzecz, małego co, collect. maleństwo, małostki, eine Kleinigkeit, etwas Winziges, Kleines, Unbedeutendes, coll. Kleinigkeiten, Klein Zeug, Winzigkeiten. *Bh. drobet, drobęcet; Sr. 1. drobaz, drebęcza; Bs. drobnića; R. дробзарь, др-***

бегри; мѣлочь, мѣлizza cf. mielizza; дробязмелъ drobne towary); *Rg. drobiazk*). Zwyczajnie się natura w małych rzeczach wynurza, i ważne nauki przez takowy drobiazg podaje. *Pilch. Sen. 65. Z rzeczy najwspanialszych iakież okruszyny robią, i ucząc takowego drobiazga, rozum upodlają. Pilch. Sen. list. 2, 162. Tę udrobinę, którą zwiemy wiekiem ludzkim, porównaj z ową niezmiernością, a obaczysz, iaki to jest drobiazddzek. Pilch. Sen. list. 3, 268. Wszystkie ten czas, którego żyjemy, chwilką jest; lecz ten drobiazddzek podzieliła natura... ib. 1, 372. - O ludziach, drobiazg, drobiazgowi ludzie, drobni, maleficy, co do wzrostu, wieku, dojrzałości, co do stanu, sposobu myślenia i t. d. kleine Leute, Unmündige, Unerwachsene, Ungebildete, Unbedeutende. Dzieci niewychowane; = drobiazg, kleine, unerzogene Kinder. Widząc Esau niewiaśty i dzieci ich, pytał: co to? i mówił Jakob: drobiazddzik jest, który mi bóg darował. *W. Genes. 33, 5. (dziatki to są. Bibl. Gd.).* Wnet ten drobiazg głupków zmędrzeje, iak chlusną jednego z nich. *Birk. Zyg. 15. Tam nie przypuszczą owego drobiazgu, co to nie urosli w cnoty wielkie, ale ieno zacząwszy, odstąpili od nich. Star. Zad. C. 2, 6. Nie jest wielkim, kogo cnota od drobiazgu pospółstwa nie odaczysy. Lub. Rox. 203. - Drobiazg folwarczny, iako to, indyki, gęsi, kacski, kury. Switk. bud. 54. Fasel, Federvieh. Gofl. Ek. 133. - Drobiazg rybi, rybięta, cf. narybek, kleine Fische. Rybitw rzadko co roslęgo, ale rychléj iaki drobiazg ufowi. *W. Post. W. 3, 7. Kleinszeug. DROBIAZGOWY, a, e, - o adv., od drobiazgu, do drobiazgu należący, drobiazgu się tyccący, maleństwa zarywający, R. мѣлочный (cf. mialki), Kleinigkeiten, Kleinigkeiten =, kleinlich, detailist, ins Kleine gehend. Ciekawość, chciwa drobiazgowego roztrząśnienia. *Zab. 6, 298. DROBIC czyn. niedok., zdrobic, udrobic, podrobic dok., drobno dzielic, drobnym czynic, klein machen. Bh. drobiti, drobivati, zdrobiti; Sr. 2. drobisch, Sr. 1. drebu, rozdrebu, drebis, drebim; Vd. drobiti, sdrobuvati, sdrobizhiti, kositi (cf. kęs); Hg. darabolni; Cro. drobiti; Rg. drobitti; Bs. drobiti, udrobiti, razdrobitti, zdrobitti, smrriviti; Rs. дробити, дроблю, содробити, содроблѣти (cf. Gr. εριβω. Samar. 277 fregit; Gr. εριβω cf. Gr. εριμμα, Ger. Trümmer, Rabd. 977 collisit). Zdrobisz ofiarę chlebową drobno. *1 Leop. Levit. 2, 2. Drobic chleb, kruszyc, kruszyc, drobę, R. мѣлочь, мѣлizza. Potrawę i chleb drobiony zgotował zeńcom. Sk. Zyw. 2, 376. (cf. drobiankę). Drobiony kroczek. *Teat. 20, b. 119. cf. drepsic). Nie trzeba skib drobic. *Cresc. 657. - Trąbiąc drobic, przerywać trąbienie, unterbrochen, abgesetzt, stoßweise. Zwołując lud pospolity, będziecie prosto trąbic, nie nie drobic, ani przetrębiając. *1 Leop. Mem. 10. (nie nie przerywać. *Bibl. Gd.). - Drobic, dzieleniem mniejszyc, slabic, durch Vertheilen schwächen, verringern, klein machen. Hetman wojsko drobic musiał osadami, Tr. *§. drobic pofczochoy iglicami. Tr. dziać, robic pofczochoy, stricken. DROBICIEL, a, m., drobający co, kruszący, der Kleinmacher, Verkleinerer; Sr. 1. drebicjet; Vd. sdrobuvauz; Ec. дробязмель. *Wrodz. źdz. DROBICIELKA. - DROBIĘ, - ięcia, n., zdrbn. rzeczwn. drobiec, drób, cf. drobiątko, = zwierzątko, bydlatko, ein kleines Stück Vieh, ein Stück kleines**********

Wiel. *Vd. drobense, drobnina*). Nie przywiódłes mi drobiecia na calopalenie. *Budn. Jes. 43, 23.* (bydlątka. *Bibl. Gd.*). Nie zarzucisz Jehowie byka albo drobiecia, w którymby była wada. *Budn. Deut. 17, 1.* (wolu ani bydlęcia. *Bibl. Gd.*). DROBIEC, *bea, m.*, mniejsze bydlę, owcze bydlę, *ein Stück klein Vieh, Schaafvieh* (*Vd. drobez, drobish, droblei* : odrobina, kawatek). Pierworodnego osła odkupisz drobcem. *Budn. Ek. 4, 20. not.* „to jest, baranem albo kozłem“. owcą. *Bibl. Gd.* DROBIECY, *a, e*, od drobiu, od drobiecia, *Kleinvieh* : *Schmahlvieh* : *Crn. drobenke ovillus*) Brama drobieca. *Budn. Neh. 3, 1.* brama owcza. *Bibl. Gd. das Schafsthor. Luth.* *DROBIEZNY, *a, e*, drobiazgowy, drobny, *kleinlich, Kleinigkeiten* : Drobieżne wydatki. *Tr.* *DROBINA, *y, z.*, odrobina, trocha, kęs, okruszyna, *ein Brocken, ein Wischen, eine Krume. Bh. drobēt, drobina* (*Rz. drobina, drobiny* mloto). Ptaki zbierają drobinę rozszarpanego ciała. *Banial. C. 2, b.* Za lada moment trzeba w kray inny poyśdz, słodkiy życia zbywszy drobinę. *Anahr. 78.* Cóż mi więc nada, kiedy czas płynie, Błądzić w tøy życia marny drobinie. *Anahr. 51.* *DROBKA, *i, z.*, w *liczb. mn.* DROBKI *ob. Drob', Drobny.* - §. 2. drobiazg, maleństwo, *Kleinigkeiten*. Ktoby też śliczne ciało poganił, że ma drobki! *Zab. 9, 86.* *Jzych.* (drobne wady cf. brodawki, piegi). *DROBNICA, *y, z.*, minuta. *Sadow. Ok. 34.* (*Sr. 2.* drobenja okruszyna; *Cro. drobnina minutias*; *Rz. drobniça* worek szrotowy). DROBNIEC *niak. ndk.*, odrobnieć, zdrobnieć *dk.*, drobnym się stawać, maleć, słabieć, *winzig werden, klein werden, schwach werden.* Zdrobniałe potomki bogatego dziedzica. *Kras. Pod. 2, 167.* Przy owdy wspaniałości, ci co się w swych domach zdali bydź wielkimi, znaczenie drobnieli. *Pilch. Sen. list. 324.* Książęta Kiiowscy dla niezgod i domowych wojen zdrobnieć poczeli i słabieć. *Nar. Hfl. 7, 45.* Puls u pacjenta zdrobniawszy, cofnął się. *Perz. Cyr. 3, 189.* Odrobniały. *Blaż. pr.* DROBNIUCHNY, *a, e*, DRQBNIUCHNI, DROBNIUSKI, DROBNIUTKI, DROBNIUSIENKI, DROBNIUTENKI, DROBNIUSIENECZKI, DROBNIUTENECZKI, *a, ie*, - *o adv., intens. adj.* drobny, gang *klein, winzig, winzig klein. Boh. drobauch, drobnich, drobaucce*; *Crn. drozbhekun*; *Eccl. drobnienkij*; *Ross. крошечный* (cf. kruszyć). Ziemia z tak drobnuchnego nasienia tak wielkie pniaki wydaie. *Budn. Cys. star. 26.* Deszcz drobniuchny. *Boter. 201.* Drobniuchna ręka. *Zab. 16, 177.* (delikatna). Korzenie drobnusienko sfuzzone. *Archel. 3, 41.* DROBNO, *adverbium* słowa Drobny (*Bh. drobne minutim; drobēt parum, paulum trocha*) *klein, aus kleinen Theilen bestehend.* Drobno pisać. Drobno mięswo posiekać. DROBNOMIERZ, *a, m.*, instrument, do mierzenia małych łuków. *N. Pam. 19, 84. micrometrum. ib. 75. das Micrometer, der Kleinmesser.* DROBNOSC, - *sci, z.*, *μικρομετρία exilitas partium. Cn. Th. Kleinheit, Kleintheiligkeit. Vd. drobnist; Rag. drobnos; Ross. дрóбнось, мѣлкость, мѣлкомѣ.* Wiele rzeczy wielkich z małych drobnosci urosło. *N. Pam. 16, 367.* Cześto drobnosci poczytane za rzeczy wielkie. *ib. 377.* (drobiazg, maleństwo). 2.) małoliczność, liczba mała, *kleine Anzahl.* Do pięciuset dawniej było biskupów, teraz was tylko pięciu w całej

Afryce zostało; a w tøy drobnosci swary między wami o przodkowaniu powstają. *Skarg. Dz. 1024.* DROBNOSTKA, *i, z.*, rzecz małej wagi, *eine Kleinigkeit, Sache ohne Werth, Geringsfügigkeit.* Seymy takimi zarzucano drobnostkami, iż kłócąc się, opuszczano to, co prawdziwie było potrzebnego. *Gaz. Nar. 1, 307.* *DROBNOSYPKI, *a, ie*, *DROBNOSYPY, *a, e*, drobno się sypiący, mialki, *Kleinörnig.* Jak mnoży morze piłki drobnosype, Tak się urodzi gumno twe obfite. *Bielaw. Myśl. F. 3.* DROBNOWID, *u, m.*, *Hub. Wfl. 376.* : DROBNOWIDŁO, *a, n.*, *Zool. Nar. 69.* : DROBNOWIDZ, *a, m.*, narzędzie do widzenia drobnych rzeczy, których samym okiem doyrzeć nie możemy. *Rogal. Dol. 1. praef. das Microscop* (sporysz). Owad tak drobny, że tylko przez drobnowidze dostrzeżonym bydź może. *N. Pam. 2, 155.* Microscopium nie źle drobnowidz się mówi; ale nie źle wyrasilibym mnogowidz, że nietylko drobne rzeczy pokazuje dobrze, lecz i sporsze, pomnażając wzrok, lepiej objaśnia. *Klecz. Zd. 76.* - *Fig.* Wad jak przez drobnowidło będę szukał wszędzie, I tam nawet nie wytknę, kiedy ich nie będzie. *N. Pam. 6, 314.* DROBNY, *a, e*, *Bh. drobny; Sr. 1. drobne; Cro. drobēn; Dł. szitni; Vd. droben, adroblen, tinek; Crn. drobne, pizhle; Rg. drobni; Bz. drobni; Rz. drobny, мѣлочный, мѣлкij* (cf. mialki), *malocząsty, kleintheilig, aus kleinen Theilen bestehend, klein gemacht, klein.* Drobne drewka, drobna siokanka. Moneta drobna, szelągi, grosze, czechy, potrojne. *Goff. Gor. 2.* Drobny pieniądz, *Vd. droben* denar, drobiah; *Crn. boshijk.* Drobne pieniądze, *kleines Geld, albo też drobne bez dodatku słowa pieniądzy: n. p.* Nie mam drobnych, *ich habe nichts kleines, kein kleines Geld.* Drobnych nie miałem; a częstokróć i zmienić nie było co. *Teat. 31, b. 14.* Uyrzał Jezus wdowę ubożuchną, składającą do skarbu dwa drobne. *Budn. Luc. 21, 2.* (dwa drobne pieniązki. *Bibl. Gd.*). §. 2.) mały, szczupły, *klein, geringe.* Z drobnego nasienia wielkie rosta drzewa. *Pal. sat. 148.* (cf. *Sr. 2. drobnił* drobny mały ięzcmię). Lepszy był twój drobny koń, niż nasz zbyt wyniosły. *Alb. n. W. 13.* Jest tam po trosze kóz i bydła, ale drobnego. *Boter 249.* (cf. drobiec, drob). Każdy, acz najdrobniejszą mający roztropność, uznać to musi. *Bal. Niedz. 1, 159.* §. 3.) małoważny, drobiazgowy, *kleinlich, geringfügig.* Ludzie znaczni, po wielkich myślach, mają swe drobne zabawy; które mnieysi w nich upatrując, próżnowaniem zowią. *Lub. Rok. 481. otium.* Zarzut ten od poprzedzających nie mniej błędny i drobny, ale godny pamięci i bacności poważehny. *Ufl. Konf. 2, 55.* §. 4.) niesilny, niemocny, *schwach, kraftlos.* Ogromny zwierz na drobnego nie dba szczeniuka. *Jr. Drobna to praca.* Podług drobnęj możności moięy. *Tr. §. 5.)* niegęśly, rzadki, *dünn, nicht häufig.* Drobne w tym lesie są drzewa. Siew drobnemi wychodzi kielkami. *Tr. §. 6.)* Drobna szlachta, drobny lud, = niższey rangi, *pospolity, der niedrige, kleine Adel, das gemeine Volk.* Sadło świńskie godzi się chłopom, do grochu i drobnęj szlachcie. *Cresc. 567. Teat. 25, c. 21.* Staraj się trzeba, aby drobnego stanu ludzie, im najwięcej może bydź, bezpieczni byli od krzywd. *Modrz. Bazyl. 306.* (*zaraz potym: podlego stanu ludzie*). Namieszalo się dro-

drobnięszych osób między pany. *Baz. Śk.* 225. Obmy-
 ślic, ażeby robotnicy, rzemieślnicy i lud drobny mogli
 sobie chleba zarobić. *Mon.* 73, 495. DROBYSZ herb,
 litera mała *A*; przez której wiersz strzała żelozcem prze-
 chodzi; koło nię dwie gwiazdy. *Kurop.* 111, 13. ein Wappen.

Pochodz: *na-drobić, na-drobić; odrobina; podrob; przydrobieć, wdrobić, zdrobieć, zdrobniący.*

DROCIANY ob. Drotowy. DROCIK, a, m., Dimin.
 słowa Drót, ein Drathchen.

DROCZ ob. Dreszcz.

DROGA, ż., (*Bh.* cesta cf. ścieżka, droga; *Slo.* cesta;
Sr. 1. droga, puci; *Sr.* 2. droga, puf; *Vd.* zhesta, pot;
Crn. sęta, pot; *Sla.* pút; *Rg.* pút, drúm; *Cro.* czešta,
 czešta, pút, drúm, czepas; *Bs.* pút, staza, drúm;
 (*Di.* draga vallis cf. drożyć); *Rs.* doropa, nymb; *Gr.*
εργασια; Hebr. דרעך derech via, דרעך darach calcavit);
 miejsce, którym dokąd iada, idą, płyną, *der Weg,*
die Straße. Słowo to powszechne zazymie gościńce, ścieżki,
 ulice. - Droga torowana; ob. torować drogę, *Rs.* мо-
 ритъ дорогу; *Ec.* пунемсорю. Droga równa, gładka,
Rs. vulg. глады. Zła droga zeputa *Ec.* злоныміе; *Rs.* па-
 снупыца. Droga Krakowska, nierówna, pagórkowata,
 wązka. Droga krzyżowa: zbieżenie się drog, *der Kreuz-
 weg;* rozstanie się drog, rozstajnia, *der Scheidweg.*
 Dobrowolna droga ob. Dobrow: *die öffentliche Straße,*
die Heerstraße. Drogi i miejsca rozmaite mają miary i
 liczbę. *Warg. Kurc. praef.* Tobie sto, złodzieciu tylko
 jedna droga. *Not. Arg.* 724. albo Szukającemu tysięcy
 drog, uciekającemu jedna. *ib.* 600. Dwie drodże (*Dua-
 lis*) *W. Post.* 2, 74. Przyszło do niego szczęście, nie
 wiedząc drogi. *Czech. Tr.* B. 1. ślepo, trafunkiem).
 Niesszczęście iakie to zrządziło, Co i takiego drogę prze-
 stąpiło. *Tward. Dnf.* 30. (n. p. baba, zaiąc: zaiąc drogę
 przebieżał, z wróżka niesszczęścia. *Cn. Ad.* 1296.). Drogą
 kto chodzi, tą drogą nie zabłądzi. *Pasz. Dz.* 77. Czarna
 droga Tatarska, czarny szlak, (ob. Czarny). *Biel. Sw.*
 263, 6. Naprowadzam na drogę *Ec.* пунемодцмаю,
 пунемаставляю; *Gr.* οδηγώ. Po drodze co, mimo-
 chodem *Rs.* перепыма. Mieć się iak groch przy drodze
 ob. Groch). - Dzień drogi, eine Tagereise. Gonili ich
 dzień drogi. 3 *Leop.* 1 *Mach.* 7, 45. Przez drogę, przez
 ulicę tylko, niedaleko, nur aber die Straße, nicht weit.
 Niezabawem powróci, gdyż dom tylko przez drogę.
Teat. 24, c. 65. Kiedy zacznę krzyżeć z drogi! Dzwon-
 nik straciłby słuch drogi. *Teat.* 52, c. 48. Z drogi!
 z drogi! iaki taki, bo idzie Jasnie Oświecony. *Teat.* 55,
 6. 14. *Zab.* 4, 345. *Prov. Slo.* opłemu człowieku i pan bo-
 f cęsti wiñ'e. a.) Droga przez cudzy grunt, z prawo,
 wolność iędźżenia przez-cudzy grunt. *Cn. Th.* das Wege-
 recht, Ziebtrecht über des andern Grund. b.) *Astron.*
 droga mleczna na niebie, die Milchstraße. Białawy pas
 wpośredń nieba, nieforemnego kształtu, i owdzie iakoby
 na wyspy podzielony, nazywamy drogą mleczną, via
 lactea. *Hub. Mech.* 532. Droga białomleczna na niebie.
Zab. XIII, 119. c.) Drogi w winicach, w ogrodach, z
 chodzenia. *Cn. Th.* die Wege in den Gärten ic. §. 2.)
 Droga, którą czyniemy, podeymuiemy, z podróż, iazda,
 ście (*Bh.* cesta; *Cro.* putovanje; *die Reise, der Weg.*
 Słubne drogi na cudowne miejsca, iuż teraz rzadkie. *Groch.*
W. 264. (cf. peregrynacya, pątnikowanie,) *Ballfahrtten,*

Tom. I.

święte drogi. *Pam.* 85, 1, 594. Słubował odprawić Czę-
 stochowką drogę. *Pasz. Dz.* 27. eine Ballfahrt nach
 Egenstochan. Wam dobra noc; mnie w drogę. *Brud. Ost.*
A. 4. Jechał, nie wiem dokąd w drogę. *P. Kchan.* 7,
 121. et ist vertritt. Niemasz męża w domu, possedł
 w drogę daleką. *Budn. Prov.* 7, 19. Drogę odprawić
Cro. putovati (cf. pątnikować). Droga zawsze drogą.
Dwor. D. 3. kosztowna a niewygodna; doma naylepię).
 Odchodziasz! szczęśliwa droga! *Teat.* 53, c. 38. glückliche
 Reise; *Ec.* благомечтаіе; *Gr.* ενοδια; *Ec.* благомечта-
 ню; *Gr.* ενοδιε. W drodze, z idąc, *Vd.* grede,
 med potam, gredeozh; unter Wegens. Wybierać się
 w drogę, ob. wybierać się. §. a. Droga, z opisanie dro-
 gi, której iechać trzeba, *Cn. Th.* drożnik, *Guide* Gall.
 ein Wegweiser, eine Wegbeschreibung. Drogi pocztowe
 przez całe Niemcy; tytuł książki, dającej wiadomość o
 nich. b.) Opisanie drogi przez kogo odprawionę. *Cn.*
Th. Reise, Reisebeschreibung. Zbilutowkiego droga do
 Szwecyi. §. 5. Fig. droga, sposób do doycia czego,
der Weg, die Art und Weise zu etwas zu gelangen Poczaj
 szukać tych drog, żeby mu się bić nie przyszło. *Gorn.*
Dw. 31. Ludsie do sławy dwie ieno drogi mają, szablę
 a pioro. *Star. Vor.* B. 4, 6. Jedna droga do życia,
 a tysiąc do śmierci. *Wolf.* Tysiąc iest drog do błędu;
 lecz iedna prowadzi do prawdziwych piękności; tą ro-
 zum idź radzi. *Dmoch. Szt.* R. 5. Nie z drogi podobno
 Pan Lupa mówi, iż piękność nie iest sawzdy dobra.
Gorn. Dw. 409. nie od rzeczy). J to nie z drogi i nie
 od rzeczy będzie, powiedzieć tu i o powinnościach przy-
 chodniów. *Budn. Cyc. pow.* 65. Szdył z wierzących,
 mówiąc bardzo z drogi. *Zebr. Ow.* 208. (sehr ungerettet).
 Te ich słowa zdały się być Skauderbegowi nie z drogi
Baz. Śk. 273. Drogę komu do czego ukazać. *Cn. Ad.* 210.
 J owaszem drogę sama pokazuje Natura, radząc śpiesznie
 do miłości. *Past. Fid.* 155. Kto się wielu drog chwytą
 do iakowego samiaru, naybardziej błądzi. *Kras. Pod.*
 2, 52. Jakby izy swe ukromić, nie snayduie drogi.
Groch. W. 420. Przesztronność morza i nieświadomość
 ięzyka, do handłów drogę zagrozdziła. *Pilch. Sall.* 151.
 Dzieci, którym fortuna do wielkich urzędów drogę ściele...
Klok. Turk. 32. (sposobność ułatwia). Nie Panu Chry-
 stusowi, ale iego przeciwnikowi droga się ściele. *Hrbst.*
odp. L 1 3. 6. (służba się odprawia). Przez świętych
 do boga, a przez sług do Pana, Droga każdemu, iak mówią,
 usłana. *Fabl. Ex.* 14. przystęp). a.) Drogą, z sposobem,
 auf dem Wege, vermittelst, durch. Rozkazał król wszystkie
 królewszczyzny drogą licytacyi sprzedadz. *Ust. Konst.* 1,
 195. 6.) Droga, z sposób zachowania się, postępowania,
der Weg, der Wandel, der Lebenswandel. Młody
 człowiek drogi swę, gdy się starzeie, nie odstąpi. *Bial.*
Post. 175. Droga Pańska iest pokora, enażność...
ib. 55. Tak o nich kościół trzyma, że są na zbawienney
 drodze. *Falib. Dis.* o. 2. Moia dusza nie iest na dobrej
 drodze; pozwol mi wpród wypowiadać się, nim umrę.
Teat. 29, 97. Syn moy na dobrej iest drodze; iuż nie
 gra. *Teat.* 1, 116. Czemuś nie chciał chodzić drogą
 sprawiedliwości, aleś gdzieś chciał godził nogą? *Kulig.*
 162. Swiat sidła na drodze zastanowił, po której ch-
 dzałem i chodzę. *ib.* 245. Interessa moie na dobrej drodze.
Teat. 25, 6. 21, et 24, c. 83. (dobrze się kierują).

67

Pochodź: *Dragopisarz, drożka, drożny, bezdrożny, drożysko, drożyć, oddrożyć, wydratać, wydrożyć, wdroyć się, zdrożny, zdrożność, zdrożnie, dwydrogi, trydrogi, i t. d. nadrożny, podroć, podrożny, przydrożny.*

DROGI, a, ie, *Compar.* Droższy; **DROGO** *Adverb.*, Drożej *Comp.*; *Bh.* draħh, draħhi, draħo, draħe, draħe, draħegi (*sed. Bh. draħh grandis*); *Slo.* draħh; *Sr.* 2. drogi, drogo; *Sr.* 1. droħi, droħo; *Rg.* dragh, *Hg.* draga; *Vd. et Crn.* drag; *Cro.* drag, dragi, drago; *Dl.* dragh; *Br.* dragh (*Bs. et Sla.* - drago s. - kolwiek); *Sla.* škupo; *Rs.* aparĩũ, doporĩũ, doporb; *Rbrs.* dũr; *Dan. et Suac.* dyr; *Angl.* dear; *Ger.* theuer. §. 1. *Oppbs.* tani, theuer, niht wohlfeil. Nie wszystko jest drogie, co się za wyższe pieniądze kupuje; to dopiero jest drogie, gdy cenę pospolitą i najczęstszą przechodzi. Gdy ją przechodzi czwartą częścią, drogo jest; gdy połową, znacznie drogo; gdy trzema czwartymi częściami, bardzo drogo; gdy drugie tyle, bardzo wielka drożyna. *Kluk. Rosl.* 1, 247. Drogo kupił, kto długo prosił. *Gem.* 75. *Nulla res carius constat, quam quae precibus emptae est. Sen.* Drogo co kupić, osolić, opieprzyć, przepłacić. *Cn. Th.* Drogo praedae tunc, kto go drogo kupił. *Klok. Turk.* 96. W wielkich miastach zawsze drożej. *Kluk. Rosl.* 3, 250. Droższe rzeczy smaczniejsze. *Cn. Ad.* 211. (drożość rzeczy cukruie). *Fronica* Sliczne rzeczy, a niedrogie. *Wolfk.* - Wziąć pieniądze drogo. *Goff. Gor.* 16. (w wielkiemu cenie, wysoko przyjmować). - Kupować co za drogie pieniądze, *Torz. Szk.* 228. za znaczne, wielkie pieniądze drogo, fũt theures Geld, theuer). §. 2. Wielką wartość mający, kosztowny, von hohem Werthe, kostbar, edel. Drogie srebro w pieniądzu; ale droższym byź się zdaie w koronie. *Bals. Swiũt.* 2, 384. Drogie perły i cenne korale burzliwe rodzi morze. *Pociej.* 126. Nie wszystko drogi kruszec, co się mignie, *Zab. XIV.* 102. *Nar.* (cf. nie wszystko złoto, co się świeci), edles Metall). Drogie kruszce są dziełem samego ognia. *Stas. Buff.* 102. Drogie kamienie, Edelsteine; *Bh.* draħh kamen; *Slo.* draħh kamen; *Hg.* draga kũ; *Dl.* dragi kamen; *Rg.* draghi kamenak; *Vd.* shlahtni kamen, dragi kameni); cf. *Sr.* 1. droħe želo, droħi loten aroma; *Vd.* dragũtvu, dragotĩtvu s. kleynot). Metel Kartagiũcsykũw szbiwszy, korzyść nad podobieństwo droższą wziął. *Warg. Kurc. praef.* Jak co drogiego ważyłem sobie; Jak rzecz ukochania godną szukał tego. *Kulig. Her.* 46. U cieleka w naukach zanurzonego czas bardzo jest drogi. *Boh. Kom.* 4, 108. *Sr.* 1. droħotnũ. Wiem, że u Wę Pana czas drogi, *Teat.* 34. b. i. Drogie nam godziny upływaią. *ib.* 22, 7. - §. 3. Drogi s. cenny, szacowny, poważany wysoce, hoch geschtet, hoch geschũt. Podług prawa waszego, toby tedy jedna grzywna droższa niżli głowa moja była! *Gorn. Wl. H.* Czyli to droższe są rzeczy wasze, niż wy sami? *ib.* H. 2. Wybrańce, gdy się uprawia w rzemiosło rycerskie, za czasem u królów mogą byź niżli wy drożsi, *ib.* S. 4. Pocał rzesz od domu swego starożytnego; nie zaniechał bogactwa, urody, lat, czym wszystkim u księżny miałby byź drożym. *Gorn. Dx.* 70. Drogo to sobie szacujemy, czego trudno dostaiemy. *Cn. Ad.* 211. a.) mój drogi! mein theuer, mein theuerster; *Crn.* drage moj; *Dl.* drag, miji; *Sla.* dragi, ljupovnik, draga, milořtnica, ljuba;

Cro. dragovati blandiri): Aż nie często slychamy ónych iedwabnych słów: mój drogi, mój słoty, moie serce! *Klon. Wor. praef.* (cf. nieoszacowany, nieprzeplacony, nayukochańszy). Każda mi praca, mój drogi Karynie, Dla ciebie z tobą milusieńko plynie. *Pass. Fid.* 258. Kędyś posła odemnie, moja droga żono, Gdzie cię zaprowadzono. *Zbil. Lam. A.* 3. Zegnam cię drogie dziecko. *Weg. Marm.* 1, 93. Niech już zańcie dźcieć drogie, Ucieszno, sliczno, chędogie. *Groch. W.* 368. To do naydroższego oycy należy. *Teat.* 496, 5. - §. II. Jak drogi? iak drogo? s. iakiemu ceny? po czemu? wie theuer? Jak drogi łokieć tego sukna? Jak drogo kupieś te srebro? III. Drogi, s. drogo przedaiący, theuer, theuer verlaufen. (cf. opieprzyć, osolić; *Vd.* drag, dragoten, osolen). Nie chodź do tego kupca, bo on bardzo drogi. *Tr.* Drożej ceń, a w miarę zaplacą. *Cn. Ad.* 211. Nie bądź z tym drogi, co cię nic nie kosztuje. *Gorn. Dw.* 372. b.) drogi byź w czym, s. trudnym byź, drożyć się, schwierig sein, sich niht leicht geben. Przeprosi Tryzna Ossoliũskiego; bylo też i on już więcej nie był w tym tak drożym. *Boh. Ossol.* 1, 120. c.) Drogi rok, drogi czas, skąpy, theure Zeiten. Drogi to teraz czas, trzeba się miarkować. *Mon.* 75, 684. (**DROGIET**, u, m., **DROGIETA**, y, Ź, s. *Frans.* droguet, cf. *Lat.* Troccus, materya półwielniana, półiedwabna, Droguet, ein halbwollen, auch halbfelden Zeug. Po całym mieście Szczęsny chodzi w drogiecie. *Min. Ryf.* 3, 210.) **DROGO** *Adverb.* vide Drogi. **DROGOCENNY**, a, e, *poet.*, kosztowny, wielkiemu ceny, theuer, kostbar; *Cro.* dragocenni n. p. Indyjskie drogocenne perły. *Min. Fars.* 24. Złoto szacowne i drogocenne. *Mon.* 69, 654. Imaginacya nasza czyni rzeczy drogocenne. *ib.* 71, 148. Droгоценność, *Rs.* aparũc Finomũ. ***DROGOKUPNY**, a, e, za wielkie pieniądze przedaiący, theuer, von hohem Werthe. Drogo kupne srebro. *Banial. J.* 2. Nosicie się dla zbytku w drogo kupnym złocie. *Por. Zac.* 151.

DROGOMIR herb. (od drogi mierzenia), w polu czerwonym trzy nogi zbrojne z ostrogami. *Kurop.* 3, 13. ein Wapp. **DROGOMIRA**, y, Ź, Drohomira, imię białogłowskie Cerkie. **DROGOPISARZ**, a, m., der Begebenheitsreiber, der Historienreiber. *Tr.*

DROGOPLATNY, a, e, drogo kupny, drogocenny, theuer. **DROGOPLATNOSC**, - ści, Ź. placa wielka, kosztowność, theuerer Preis, Kostbarkeit. Wartości edukacyi nie stanowi drogo płatność francuskiego gubernora. *Zab. Kl.* 406. ***DROGOSŁAWY**, a, e, n. p. Drogo słane mary. *Kmit. Tr.* C. 3. t. i. kosztownie wysłane, kostbar bedect. **DROGOSC**, - ści, Ź, *Bh.* draħo, draħota; *Sr.* 2. dragotũ; *Slo.* draħota; *Vd.* dragota, dragũt, draginja; *Rg.* drigos, dragocchja; *Cro.* dragocha, dragota; *Dl.* dragoti; *Hg.* dragasũg; *Rs.* aparocmũ; *Ec.* doporomũ; *Sr.* 1. droħota, droħotnořci; cena wielka, das theuerste, der hohe Preis. Drogość tego towaru wstręć mi czyni od dalszego kupienia. *Ld.* §. 2. Drogość w żywności, głod, die theuerung. Drogość wielka; iednym zębem trzeba sħleib iest. *Cn. Ad.* 211. Drogość rzeczy cukruie. *ib.* ob. droższe rzeczy smaczniejsze). §. 2. Wartość wielka, hohet Werth. Nic w drogości nie przechodzi zdrowia. *Ld.* Drogość s. ludzkiego rozumienia rościć. *Cn. Ad.* 211. **DROGOSŁAW herb.** w polu czerwonym półpięścienia srebrnego;

do góry barkiem stojącego, na nim strzała. *Kurop.* 5. 13. ein Wappen. DROGOTKANY, a, e, kosztownie tkany, kostbar gewirkt, gewebt. Ja nie dbam, żeby orszak służył za mną ubranych Stroyano, chodził, w iedwabnych esatach drogokanych. *Zbyl. Zyw. A.* 2, b. Ni opon drogokanych, ni kosztownych palców, ni twierdz niedobytych Pragę. *ib. A.* 2.

Pochodz: *Drożyć, drożać, poddrożyć, poddrożać, przedrażać, przedrożyć, przedrożenie, wydrożyć, zdrożyć, zdrożały, drożyna.*

*DROGOWODCA, przewodnik *Rs.* пумеводитель. *in fem.* пумеводительница. Przewodnictwo пумеводство. DROGOWY, a, e, od drogi, ob. drożny. *Weg:*, *Welse*; *Bh.* cestný, cestowný; *Crn.* zestne; *Cro.* pútni; *Ec.* пумный (cf. putny), *Rs.* дорожный, пумевый, походный. Drogowe *Subst.* myto od drogi, *Wegegeld, Straßengelb.* DROHICZYN, miasto dosyć znaczne w Podlaskim, miejsce seymików i sądów. *Dykc. Geogr.* 1, 174. eine Stadt in Podlach. DROHOBUCZ, miasto w Woiew. Ruskim, teraz w cyrkułe Samborskim. *ib.* 1, 174. eine Stadt in Rußen. DROHUBUSK albo Dprohobusk, miasto w powiecie Włodzimirskim. *ib.* 174. eine Stadt in Rlth. (DROMEDAR ob. Drabarz. DROMLA ob. Dremla.)

DROP', - ia, m., der Trappe, die Trappens, ptak, *otis tarda*, wielkości indyka; nie lata wiele; ale bieży prędko i długo. *Zool. Nar.* 244. *Bh.* droff; *Sr.* 2. trappa, groyun; *Bs.* dropglja; *Vd.* trop, tropla, trapa, trapla (cf. trop); *Cro.* drop, tuzok, tucz; *Rs.* дракса, Аудак (cf. *Ec.* шоронб śpieszność, *Rs.* шрона ścieśka; *Ger.* traben, trappen, cf. drab, drabować); *Slo.* lujul ptač (cf. lęzny). Ciężkie dropie. *Banial. J.* 3. Drop' ksykał. *ib. J.* 3, b. Dropie tokują w Marcu. *Lad. Hist. Nat.* 30. Drop' maty, *otis tetrax.* *Rs.* трпачька, стрпемь. - *J.* 2. Głupiec, ein Einfaltspinsel. Dropie. *Pim. Kam.* 126. DROPI, ia, ie, Etappen. Rodzay dropi należą do rzędu bocianiego. *Zool. Nar.* 244. *Rey Zw.* 231. DROPIATY, a, e, tak upstrzony ciemnosiwoczerwono jak drop' na grabiecie, bo ten jest płowu z czarnym pomieszany. *Lad. Hist. Nat.* 30. Siwe konie dropiaty. *Hipp.* 8. Rothschimmel. Gatunek siwey sierści ielt dropiaty. *Lek. Kon.* 5. Dropiaty sierści koń bywa mdły i słaby. *Lek. Kon.* 5.

DROSZCZ ob. Dresscz.

DROT, u, m., (*Bh.* drát; *Sr.* 2. drót; *Cro.* drót; *Hg.* drót; *DI.* sicza; *Crn.* drát, zhlěshn; *Vd.* drót; *Sla.* xica gvozděna; *Rs.* проволока, проволочка (cf. przewlec) *Ger.* der Drath; *Succ.* tråd, *Dan.* traad; *Angl.* thread); kruszcowa nić, n. p. Drót żelazny, *Rs.* сумьга. W drótarzni téy żelazne droty ciągniono. *Os. Zel.* 69. Żelazo ciągnięte na drót. *N. Pam.* 15, 352. Drót srebrny do związania polipu, powinien się wpróś w ogniu odmiękczyć, żeby się nie zlamał pod czas operacji, *Czerw. Narz.* 19. Drót, z mosiężne albo miedziane piórko, którym Razymianie pisali. *Cn. Th.* s. stylus, der Schreibestiffel. Drót kędziorny. *Tr.* z żelazko do palenia włosów, ein Widelsisen, Brennisen. - *Fig.* Chciał się napić, gwałtowną z mordowany szargą, Aż język drotom stanie ścierpnawszy i z wargą. *Pot. Zac.* 149. t. i. zdrtwał, die Junge erstarrte ihm. - Drót, iglica do robienia pończoch, die

Stricknadel; *Vd.* pleteuna jigla; *Rs.* спицы вязальных. Pończochy na drotach robione t. i. dziane, drobione, nie na warzacie robione, gestrichte Strampfe. Pończoski na drótach robi. *Mon.* 67, 164. - *Transl.* Niezgrabne lutnio, rdzą zasze droty, Natężcie głosu, niech zabramią noty. *Zab. XII,* 6. pošt. miasto: Stróny Saiten. - *J.* 2. Drotami zowią też cieńsze nici grubszą składające, dünnere Fäden, aus denen der stärkere zusammengebreht wird, (cf. zweydrähtig, dreedrähtig). Powrozek ze trzech drotow nie łatwo się rozewie. *Leop. Eccl.* 4, 12. (ze trzech promyków. 1 *Leop.* sznur troisty. *Bibl. Gd.*) ein dreedrähthiger, dreyfacher Schnur. cf. trójdrotowe pończochy. *J.* Drot nazywa mularz sam ostry kant w wyprawie na winklach, i ten czasem bywa szrypany. *Mag. Mr.* bey den Maurern, die scharfe Ecke einer Wand. DROTARNIA, DROTOWNIA, - i, ż., fabryka, w której z żelaza i innych kruszców ciągną droty, nazywa się drótarnia. *Os. Rud.* 524. die Drathzieher. *Os. Zel.* 69. *Vd.* zhubeshneria; *Rs.* волочильня. DROTOWNIK, a, m., *Bh.* dratnik; *Crn.* zhlěshnik; *Vd.* zhubeshnik, zhubeshnar; *Rs.* волочильщик; chodzący koło ciągnięcia albo robienia drotów, der Drathzieher. *Tr.* DROTOWY, DROTOWNY, DROCIANY, a, e, od drotu, z drotu, von Drath, Drath; *Bh.* drátowý; *Vd.* zhubeshni; *Rs.* проволочный, сумужный, n. p. Złoto drotowe; srebro drotowe. *Gof. Gor.* 110. Gryf był uchwycon, a to siecią drótowną. *Myśl. d.* 2. Drotowe sieci. *Smotr. Lam.* 9. Oszukują złotnicy przez owe szkodliwe szmelce w robotach drotowych. *Zlotn. A.* 2, b. Tatarzyn w prawej ręce drotową trzymał kańcusg plecica. *Pot. Jow.* 52. Drathflechte. Powróz drotowy. *P. Kchan. Orł.* 1, 91. - Pończochy dróciane, z na drótach robione, oppos. warzatanne. gestrichte Str. - Pochodz: dratwa.

*DROYKI, a, ie, abyt słodki, sehr süß, über süß, geil. *Syxt. Szł.* 101.

DROZD, a, m., *Bh.* drozd, cwrćala; *Slo.* drozd; *Sr.* 1. drózen, drózna, drozyn; *Sr.* 2. drojn; *Rg.* dròzd; *Vind.* drues, drus; *Crn.* drusg, dlěšk, brinovka, sigovt; *Sla.* dròzd; *Bs.* drozd, drogn; *Cro.* dròsd, borovnyak, branyug; *DI.* dron; *Rs.* дрозд, дроздок; *Dan.* et *Norweg.* trost; *Succ.* tråst; *Bretan.* draque; *Anglos.* throble; *Angl.* thrusc, throttle; *Gall.* tourette; *Lat.* turdus; die Drossel. Drozd więkasy, *turdus viscivorus*, leśny ptak, żywiący się iemiolą, visco. - Drozd śpiewak, *turdus musicus*, żywi się jagodami i słowcowemi; słowika śpiewaniem naśladuje. *Zool. Nar.* 224. Drozdy mile. *Banial. J.* 3. Drozdy skrzypią. *ib. J.* 3, b. Miejsce karmienia drozdów *Ec.* дроздохтелище, дроздохпталыше *turdarium.* *J.* 2. Drozd morski, ryba nakrapiana, *Cichala, Cn. Th.* DROZDOWY, a, e, od drozdów, Drossel; *Rs.* дроздовый, дроздовый.

DROZDZE, Drożdże, G. drożdżów et drożdży plur. (*Bh.* drozdi, kwasnice; *Slo.* drožje, kwasnice; *Sr.* 2. drozbieje; *Sr.* 1. drozbie; *Vd.* droshje, troškje, troška, vmat, mbdonse; *Crn.* dróshje, vđlovzo; *Cro.* drósgye (faeces vini lagier); *gampa, tálogh;* *Rg.* mütex (cf. męty); *Bs.* droegd, kiseliça (cf. kisać); *Rs.* дрожде, дрожди, дрожжи, подонки; *Sup. Germ.* Drusen, cf. Krug, Eteset; *Holl.* Drossesem; *Anglos.* Dros, Drosken; *Angl.* drogges; *drog;* *Succ.* draegg; *Jsl.* drogiar; *Græc.* epuf; *Lat. Med.*

drascus). Ustoiny trunków albo napoiów, ósobliwie piwa, wina; u oleiu i kawy zowią się fusy; u wódki braha, ble Hefen. Roscieki kisańce, co pod czas swego wewnętrznego ruchu opuszczają na dno, pospolicie drożdżami zowią. *Krumf. Chy.* 541. Wino, które długo stało na lagrze, albo na drożdżach po Polsku. *Cresc.* 344. Pszenne mąki rozczyniają się drożdżami. *Kluk Rosl.* 3, 262. *Fig.* Ta miłość iak ciasto na drożdżach rośnie. *Teat.* 10, 76. Slowem, do drożdży wypić musisz, coś uwarył. *Zab. VI,* 327. Zasłużył kielich ten wypić i z drożdżami. *Bzow. Roz.* 63. Sami się sądzmy, jeżeli niechcemy Drożdży kosztować, z tój co dziś pijemy Becaki tak praykrój. *Groch. W.* 568. Ma każdy likwor swoje drożdże na dnie; nikt bez ale. *Burl. A.* 3. *Meton.* Gardło salepił drożdżami; drożdżami śmierdzi, z upił się, er hat sich benebelt. *Tr.* DROZDZANY, a, e, z drożdży, von Hefen; *Rs.* дрождяный. *DROZDZEC niak. ndk., zdroźdźć dk., gęścić, bić werten. Zdroźdżała krew. *Oczk. Prx.* 5. DROZDZOWY, a, e, od drożdży, Hefen; *Rs.* дрожжевый, подонный; *Es.* дрожный. DROZDZYSTY, a, e, pełno drożdży, Hefig, voll Hefen; *Slo.* drożdżawý, kátný; *Sr.* 1. drojđjopíté; *Cro.* drosgyliv. DROZE ob. Drożyć. DROZEC, - al, - ie, neutr. ndk., zdroźćć dk., w cenę iśdź, w górę, droższym się stawać, theuter werden; *Ross.* надорожамъ, дорожаму, n. p. zdroźała znowu kawa. *Ld.* DROZEY Compar. Adverb. Drogo.

DROZKA, i, ż. *Demin:* słowa Droga, ein Kleinet Weg, eine kleine Reife; *Sr.* 2. drojka; *Rs.* дорожка; *Bh.* cestička; *Sr.* 1. pućjif. Swoie modlitwy odprawił, żeby mu bóg w iego droźce błogosławił. *Pasz. Dz.* 41. Droźka święta do Mekki iest nakasana wazylkim bisurmanom. *Kłok. Turk.* 194. Droźka Jakubowa, ś. Jakuba droga, lacteus orbis circulus. *Mącz.* die Milchstraße. cf. droga mleczna, białomleczna. DROZNIK, a, m., ow co droży, wydraża, tocznik, tornarius. (*vid.* droźyciel). *Mącz.* der etwas ausgehbt, angrbt, ein Drechsler (cf. tokarz). *Rs.* дорожника hebel do laskowania). II. Droźnik, opisanie drogi, którą gdzie iechać trzeba. *Cn. Th.* ein Wegweiser, ein Buch das statt Wegweiser dient. DROZNY, a, e, DROZNIENIE, DROZNO *Adv.*, od drogi, Wege; *Bh.* cestný, cestowný; *Sr.* 1. pućjowné; *Es.* шественный, по которому ишши можно. Droźne skręty. *Hul. Ow.* 162. - Droźny, gdzie droga, drożyty, przystępny, wegsam, zugänglich, gangbar. Ziemia spustoszała i niedroźna. 1 *Leop. Ps.* 62, 3. Na pasczy a niedroźnym mieyscu. 1 *Leop. Jes.* 43, 20. (na *przesdrożu. 3 *Leop. ob.* bezdroże). Droga niedroźna wiedzie ku śmierci. 1 *Leop. Prov.* 11, 28. (biedna 3 *Leop.*) §. 2. *Opposit.* zdroźny, z niedroźny, dogodny, losowny, angemessen, passend. Weneci w tym gatunku postępują droźnie; J swoje dyplomata wydaia oftróżnie. *Klon. Wor.* 54. Zdało im się, że nad to nic droźniejszego u siebie naleźć nie mogli. *Biel. Kr.* 582. Kto się gniewa na brata swego niedroźnie, winien sądu. *Schl. Matth.* 5. (bez przyczyny. *Bibl. Gd.*). Wszystkie owe genealogie, przez które naród Słowiański niedroźnie i niepodobnie wiodą. *J. Kchan. Dz.* 189. Bogom niedroźno starych siewstryc żelazny wyrok łomić. *Zabr. Ow.* 398. *rumpere non possunt*, niepodobna im, niemożna).

*§. Droźny, zdroźny, verkehrt, unecht. Adwersarze dopuszczają wielce rzeczy droźnéy, piemu S. z każdój miary przeciwnój. *Salm.* 4, 462.

DROZSZY, a, e, Compar: słowa Drogi. - a) DROZYC, yf, y, *Act.* Niedok., zdroźćć dk., droższym czynić, theuter machen, vertheuern; *Bh.* drajiti, zdrajiti; *Cn.* dragim; *Vd.* dragiti, adragiti, predragiti, sdrasiti; (*Rs.* дорожникъ z cenic). Potrzeba rzeczy droży. *Cn. Ad.* 355. - §. 2. Droźćć co, z drogo szacować, cenic szacować, hoch und werth halten. Godzienli człek iest, że go tak wielmożysz, Ze go tak bardzo w sercu swoim drożysz! *Chroś. Job.* 31. Cnoty pragnie i uciawiego wychowania; które obie rzeczy kniaź księżnie przynaj, i tym ią sobie wielce droży. *Gorn. Dz.* 98. §. II. Droźćć się, drogim się czynić, sich kostbar machen, theuer machen. Kryształ brylantowany wielu oczy zwodził. Gdy się wite nad rubiny i smaragdy drożył... *Kras. Bay.* 63. (wynosił się w wartości). §. Trudnym się pokazywać, Schwierig seiten machen, um noch mehr zu gewinnen, kostbar thun, (sich zielen); *Bh.* zdrahati se; *Rs.* дорожиться. Droźyla nam się Jeymość, teraz my nie tani. *Zab. Fir.* 82. Nie droź się tak bardzo. *Teat.* 1, 102. Nadto się z nią drożysz. *ib.* 54, b. 24.

b) DROZYC, *Droźćć, Draźćć, - yf, - y, *Act. ndk.*, wydroźćć dk., qu. v.) wydraźćć, dlubać, hłobic, czco robić, hbblen, ausgehbt, eingraben; *Bh.* dlabati; *Slo.* dlabu; *Rag.* dlabti, izdubti; *Cn.* dlabti, ddbem, ddblem, ddbam, beakam; *Vd.* dlititi, sdlituvati, spehuvati; *Cro.* dubsati, izdubsati (cf. *Dl.* draga vallis cf. droga); *Rs.* долбить, ложжить; *Eccl.* юдолю, vjuplemaju, vdozlabaju, vmapaju, dupaju. Pegas co Hipokrefski zdroj kopytem drozył. *Pot. Jow.* 1, 148. Niech to wschód i zachód w twarży marmur droży. *Pot. Sfl.* 223. Gdy patrzę dłużej, on promień się w promyki cieniusiekie druży. *Pot. Arg.* 431. DROZENIE, ia, n. *Subst. Verb.* dlubanie, das hbblen, Ausgehbt. DROZONY, a, e, *Perf. Pass.* dlubany, wydrożony, ausgehbt. Drzewo wewnątrz drożone i natkane raemieniem. *Jer. Zb.* 68. *Cro.* suplyaszt. DROZYCIEL, a, m. ten co obraży rzeź, caelator. *Mącz.* der Bildschneider, dlabacz, der Kupferstecher, droźnik. DROZYDŁO, a, m. dło, der Meißel, Grabstichel. Sporszym w ten czas, gdy większym będziesz iodłem, droźydłem dam ci napi miły. *Zab. IX,* 380. *Evas. Vd.* svotlenka, svotbuniza.

DROZYNA, y, ż. biedna wazka droga, ein miserabler enger Weg. Wie tajne droźny w tym lesie. *Teat.* 55, 81. DROZYSKO, a, n. z przyganą, zła fatalna droga, ein schlechter, häßlicher Weg, ein Waldweg, ein Nebenweg, ein Abweg. Lesne i baguiste droźyska. *Krom.* 289. Lesnemi i ciasnemi droźyskami zboże do miasta wozil. *Warg. Cez.* 231. (cf. manowiec). Ujechała ciasnemi w gęstwie droźyskami. *P. Kchan. Orł.* 1, 53. 1.) DROZYSTY, a, e, pełen dróg n. p. peruii saltus droźyste, prześtronne dąbrowy. *Mącz.* - (*Oppos.* bezdroźny), wegsam, wo Wege sind, wo durchgufommen ist. ob. droźny. 2.) DROZYSTY, a, e, drożony, wydrożony. *Cn. Th.* ausgehbt.

DROZYNA, y, ż. drogość żywności znacana, die Theuerung; *Bh.* drahotá; *Vind.* drashina, draginja, dragota, dragota; *Cro.* drasina, dragocha, dragota, skupčoba;

Hg. drągasz; *Rs.* дороговизна, дороговз; *Ec.* дорогомъ, высокая цѣна. Droższna wielka jest, gdy cena przechodzi drugie tyle popoliitą. *Kluk. Rosl.* 3, 248. Wielkie nieurodzaisie czynią wielką droższną. *ib.* 251. Nie było droższny, chociaź dwieście ratków z zbożem flaga salala. *Nar. Tac.* 2, 311.

DRUCH, DRUH, a, m., Bh. druh *sodalis.* cf. *Druthe* w prawie Saliytkim, *minister sponsae*, Brautführer. *Włg.* *Vd.* drushnik, tovarsh (cf. *Vd.* drushe = małżonek; *Cro.* drąg, drąg *socius*; *Dt.* drug; *Rg.* druxitegl, drugh, druxeechi, druxbenik, drugar; *Bs.* drugh, drugar; *Rs.* дръгъ, содръгъ *amicus*; *Ec.* подръгъ, (cf. Drugi). towarzysz, kolega, spólnik, det Kamerad, Gespan, Gefelle, Kollege. Pompeiu, z druchów moich pierwszy mój kompanie, z którym nieraz dzień długi strawiłem przy dżbanie. *Hor.* 1, 219. *Min. meorum prime sodulium*). J znaio mi i poufali druchowie iakoś iuż o demnie stronia. *Psalmod.* 51. Gdzie nas kolwiek fortuna poniesie pódzjemy, Druchowie mili, acz kořca nie wiemy. *Petr. Hor. B.* 2. wierni druchowie. *Zimor.* 229. *Prov. Creat.* chlovekuje veksa tuga, Kad' u salozsti no ma druga, Ki u salozsti druga ima Boli mu sze pól odnima. cf. przy wiernym przyiacielu żaden nie ubogi. Lepsze sto druchów, niżli rublów w kalecie, Lecz to gorzsa *nie (nie masz) druchów bez rublów na świecie. *Jag. Gr. B.* 4, 6. Ty tym czasem druchu, Póki pieniędzy nie masz, posiedzisz w łaucuchu. *Pot. Arg.* 727. (jest tam mowa o jednym, który w dziewosłęby do królwey ieździł). Jak to druh dobry do swojej drużyny Bocian do liszki przyszedł w nawiedziny. *Kniaź. Poes.* 3, 146. Tak rzeł do drucha. *Dwor. E.* 2. Pytał się druh u druha. *Exam.* 38. (cf. siabr, swat, družba; cf. drużyna, drużyć). **DRUCMNA, y, ż.** towaryszka, družka (*Bh.* družica *ministra sponsae*; *Vd.* drushiza, tovarshiza; *Bs.* drugarica; *Rg.* druxiteglizza, druxizza, drugarizza, druxbenizza, druga; *Ec.* дружна, подруга (= przyaciółka; подружие małżonka); die Gefährtin, Begleiterin; insbesondere die Brautjungfer. Nadstaw ucha, co druchny, co i mówią swaci. *Gaw. Siel.* 371.

DRUCZEK, - cza, m. dimin. słowa Druk, Kleinet Druk, kleine Schrift.

DRUCZYC, ał, y, cz. ndk. Dzierlatka druczala. *Banial.* 7. 4. gorgolita, ćwierkała, żwitsęteru.

DRUCZYSKO, a, n. druk niezgrabny, paskudny, elender, miserabler Druk, elende Schrift.

DRUDZY nom. plur. masc. słowa DRUGI. - *DRUGDY *adv.*, *Bh.* drubdy, časem; *Sr.* 1. drubé; *Vd.* drugdai, drugshals, drugash; *Cro.* drugda, drugi put; *Rg.* drugda; *Sla.* drugacie (= niby: drugie gdy, drugą razą, drugi raz, (cf. drugdzie) czasem, pod czas, niekiedy, Zweifel, Drugdy mniemamy, iż to nam zdrowo, czego się nam zachciało, a ono jest trucizną; drugdy mniemamy, iż sobie dobrze życzem, a my się sami zabijamy; drugdy mniemamy, iż bliźniego miłuiem, a my sami siebie. *Skarg. Kaz. Nieds.* 590. To, co się drugdy mówi abo pisze, ia mam nie tak z wielkiego czytania, iako z ustawicznego myślenia. *Orzech. Qu.* 173. *DRUGDZIE *Adverb.*, (drugie gdzie *Etym.*) gdzie indziej, gdzie niegdzie, anderstwo, hier und dort, stellenweise; *Rg.* drugovdje, drughdje; *Bosn.* drugovje; *Sla.* drugdi; *Vd.* drugashi (= inaczej *Crn.* dru-

gaku); *Crn.* dergam, dergod; *Sr.* 1. drubje; *Cro.* drugam, drugdb; (*Cro.* drugach = inaczej; *Cro.* drugud = inedy; *Cro.* od drugud = zinad). W drodze drugdzie po malu iada, a mieyscy prędko poganiają. *Skarg. Kaz. Nied.* 109. Kiedy do nas z ważsami proiektami przyiedziecie, Niegdzie w nich iessze przydamy, a drugdzie uymiemy. *Bialsk. S. N.* 14. Wszędzie iachał trawami wielkimi nad morzem; drugdzie też piaskami. *Gwagn.* 123. Tak wielki był głód, iż matki swoje dzieci iadły, drugdzie służebniczki. *ib.* 61. Not. *Jak* drugdy o czasie niekiedy; *tak* o mieyscu drugdzie znaczy niekedy.

DRUGI, a, ie, Bh. drubj; *Slo.* drubł; *Rg.* drugh; *Sr.* 2. drugi; *Sr.* 1. drubj; *Vd.* drugi; *Crn.* druge, drugi; *Cro.* et Sla, drugi; *Bs.* drugh; *Rg.* drugh; *Rs.* дръгъ, дръгоу. §. 1. *Numer. Ordinal.* w porządku liczby po pierwszym następujący, wtóry, (cf. *Cardin.* dwa), det zweyte, det andere. **KRASICKIEGO** Pana Podstolego część druga, rozdział drugi, karta dwudziesta i druga. Nie może byđ drugi; bo iessze takiego pierwszego świat nie miał. *Teat.* 11, b. 4. Drugim byđ wzędzie, *Ross.* вторымъсамъ. - Która teras godzina? druga! welche (Stunde) ist es? oder wie viel ist die Uhr? (die zweyte) zwey! zwey Uhr. Czy to iuż druga? sc. godzina. Nie! dopiero wpól do drugiey; naywięcej trzy kwadrans na drugą. - Ja tam drugi raz nie pódę; drugi raz nie poyłay mnie tam. *Teat.* 19, 24. Drugi raz na iednymże się potknąć, nie rozum. *Cn. Ad.* 211. zum zweyten male. Raz, drugi, i trzeci. *Dambr.* 250. Drugi raz, po drugie, *Vd.* drugemali, endrugikrat, enodrugobart, drugizh; *Crn.* drugezh; *Cro.* drugoch; *Rs.* дръгоуб, дръгоуба. Drugi nalew piwowarski *Rs.* дръгауб. Co drugi dzień, *Bh.* obden; co drugą noc, *Bh.* obnoc. - §. 2. Jeden z dwóch, bez względu na następstwo liczebne, iako *oppos.* słowu ieden, det andere, einet von zweyen, ohne bestimmte Zahlenordnung, Jedno ku drugiemu, albo iedno drugiemu pomaga. *Cn. Ad.* 315. Jedna, gdy iey unikasz, w drugą wiedzcie wada, z iednego nierostropny będu w drugi wpada. *Kor. Hor.* 4. Jednego będu uchodzące głupi, trafia w drugi. *Cn. Ad.* 312. Jednego złego posbędziesz, a drugie wietzase nastąpi. *ib.* 313. Jednemu gody, drugiemu głody. *ib.* 314. Jednemu się smiele, drugiemu się skrapi. *ib.* Jednemu szydła goła, drugiemu i brzytwy nie chcą. *Gemm.* 115. Jedno upuścił, drugiegoś nie dostał. *Cn. Ad.* 316. Jedno wchodzi, drugie schodzi, albo iedno schodzi, drugie wchodzi. *ib.* 317. Jeden szyie, drugi porze; ieden buduoie, drugi psuoie; ieden tak, drugi owak; ieden robi, drugi trawi. *ib.* 308. Jeden to lubi, drugi to. *Gemm.* 113. Jednemu się to podoba, drugiemu owo. *Gemm.* 115. (cf. Każdy co inszego lubi). Jeden sasa, drugi do lasa. *Gemm.* 113. Jedno bez drugiego nic; iedno do drugiego. *Gemm.* 116. Jedno porauci, drugie weźmie. *ib.* 116. Jedna sbrodnia rodzi drugą. *Stas. Num.* 2, 29. Co iednym uchem usłyszysz, to drugim wypadnie. *Bial. Post.* 189. Rzadko który (albo ieden) złoczyńca wziął drugiego w łyka, Ani rozboynik będzie scigał rozboynika. *Jakub. Bay.* 39. Not. *często* miało drugi powtarza się też samo słowo, iak tu w tym przykładzie: rozboynik nie będzie scigał rozboynika = ieden rozboynik nie b. sc. drugiego, cf. *Kruk krukowi oka nie klucie, i iedan kruk drugiemu.* - *Wydawał*

sąsiad sąsiada, przyjaciel przyjaciela, powinny powinnego. Skarg. Zyw. 2, 169. *t. i. ieden sąsiad drugiego, ieden przyjaciel drugiego etc. cf. od domu do domu chodzi t. i. od iednego domu do drugiego. cf. Od czasu do czasu.* b.) Przeciwny, na odwrót, *der andere, entgegen-gesetzte.* Z iedną stronę stały wojska Augusta, a drugą Brutusowe. *Warg. Wal. 19.* Na drugi brzeg wysiadłszy, pojechał dalej. Na iedny stronie tego medalu był bust królewski, a na drugiéy miało Warszawa. Drugą podłeyszą stronę sukna sowią nice; stąd suknią przenicować, na drugą stronę przerabiać. *Ld. - a.) ieden, drugi, drugi, drugi: ieden, drugi, trzeci, czwarty, der eine, (der andre) ein anderer, (der andre d. t. dritte) ein dritter, oder noch ein anderer; ein vierter, noch ein anderer etc.* Jednemu dał bóg rozum, drugiemu wymowę, drugiemu radę i dowcip, drugiemu umiejętność prawa, drugiemu do wojny, drugiemu do Rzpłtey, drugiemu do rządów, drugiemu do kapłaństwa, i inne innym dał talenta swoje rozmaite i niezliczone. *Skarg. Kaz. 469.* Dał iednemu pięć talentów, a drugiemu dwa, a drugiemu ieden, każdemu według własnego przemożenia. *ib. 465.* β.) ieden w drugiego. *Gemm. 114.* cf. chłop w chłop; kofi w kofi: ieden tak dobry, iak drugi, *einert so schön, so gut, so brav, wie der andre.* §. 3. Drugi z drugi raz, niby to powtarzanie pierwszego, *noch einmal, noch ein solches, solchet, zweymal, zum zweyten mal.* Na przyszłoyne oplakanie takowego przypadku Cycleronowego, drugiego Cyclerona trzeba. *Warg. Wal. 160.* Napominaniem swoim możesz poprawić bardzo wielu; a tyle drugie nieważnych urazić na siebie. *Mon. 69, 356.* *noch einmal so viel, zweymal so viel.* Drugi taki albo taki drugi. *Cn. Th. Pierwszy punkt szczęścia, mieć drugiego siebie. Zab. 13, 228.* *sein zweyter Jh. (cf. druch).* §. 4. Drugi z reszta ludzi; drugi z ieden z reszty ludzi, *ein anderer, andre, (als die, von denen was bestimmet worden ist);* *Vd. ti drugi, huni; Oppos. sobie: ein anderer, andre, (als ich, als wir).* Drugim dogodzić, sobie szaszkodzić. *Cn. Ad. 214.* albo Drugim dobry, sobie zły. (cf. Cudzą pazenicę ogania, a iego wróble pią). *Dam rad drugiemu, dogodziwszy sobie samemu. Cn. Ad. 1073.* (cf. Pierwey Sobkowi, potym Dobkowi). Drugich opatruiasz, a sam tego bardziejéy potrzebujesz. *Cn. Ad. 212.* Drugiemu rozdając, sam na się pomniy albo Drugich dzieląc, siebie nie zapominay. *Cn. Ad. 216.* Drugich prowadziemy a sami błądziemy; albo Drugim mądry, sobie głupi albo Sam błądzisz, a drugich rządzisz. *ib. 213.* Drugiemu dobrze wnet poradzimy, a sami sobie nie umiemy. *Cn. Ad. 216.* Drugiemu przyganis, a sam nic nie czyni. *Cn. Ad. 215.* - *Slo. Prov. gati ge lbo Selma, taf tes' i o druch mißli (cf. ozogiem maca drugiego, kto sam w piecu lega cf. Sameś taki).* Drugiego chcąc oszukać, sam się oszukał, albo co drugiemu umyślił, to samego potkało; albo Kto drugiemu dół kopie, sam weń wpadnie. *Cn. Ad. 213.* Drugi robił, a on się dobrze ma. *Cn. Ad. 115.* Niech też i drugi robi. *Cn. Ad. 560.* Zażem ia tu sam tylko iest, niechay też drudzy daią. *Schl. 104.* Piymy iako drudzy. *Teat. 43, c. 164.* *Wyb.* Co tobie nie miło, tego drugiemu nie czyń. *Cn. Th. not.* „nie rozumiéy: drugiemu, to iest, *wtrému;* ale każdemu, choć iest trzeci, dziesiąty, setny; nikomu, żadnemu *vel* bliżniemu.“ - §. 5. Jaki

taki, (*mancher andere*), *einert und der andere.* Powiadają o Wenetach, iż drugi i umrze tak; a iako żywo na koniu nie siedział. *Gorn. Dw. 125.* Bydłé czasem poiętnieysze od drugiego człeka. *Teat. 52, 10.* Sława książąt Litewskich potąd w ciemnochmurnych iaskuniach siedziała, o których drugi własny Litwin przedtym ani słyszał. *Stryk. 404.* J dziś w każdym prawie kącie Ruskim iest po części Litwy; z których drudzy rzadko po Litewku rozumieją. *ib. 328.* By tu wasze grzechy na kazaniu powiadane bydź miały, cymbyście tę sromotę odkupili! i drudzyby umrzeć wołeli. *Skarg. Kaz. 3.* - §. Drugie: niektóre: drudzy z niektórzy, *einige, manche.* Artykuły, któreście nam w ręce podały, nie wszystkie, ale drugie nam się podobały. *Bielk. S. N. 14.* Z tych kościółw iessze i teraz drugie całe stoją; a drugich tylko rury znaczne ukasują. *Groch. W. 188.* Starzy drudzy wielomówni są. *Skarg. Dz. 222.* Nie każdy płacz iest z niedowiarstwa albo z krewkości, drugi też iest z wesela, drugi z miłości, drugi z skruchy. *Skarg. Zyw. 2, 406.* - §. 6. Drugi z iaki, (ieden) *ein.* Biskup ten tak był, iako drugi zakonnik. *Skarg. Zyw. 1, 35.* *et lebte wie ein Mönch.* Błazéy święty na brzeg wyszedł a iasną twarzą, iako drugi anioł. *ib. 77.* (cf. prosiła Kunegunda, aby tak, iako iedna mniszka pogrzebiona była. *Skarg. Zyw. 1, 155.* Nie miał Moyżesz dworzan; na wszystkim, iako ieden pospolity człowiek przedstawiał. *Skarg. Zyw. 1, 332.*) DRUGOKROTNY, a, e, - *ie adv.* drugi kroć powtórzony, *zweymalig; Vd. drugoversten.* DRUGORODNY, a, e, *Rg. drugorodjen, (cf. pierworodny) zweytergeborten.* DRUGOZENIEC, *śca, m.,* co się drugi raz ożenił, *der die zweyte Frau hat. Tr. Ec. двоебрачный.* DRUGOZENSKI, a, ie, *tyczący się drugiego małżeństwa, die zweyte Ehe betreffend.* DRUGOZENSTWO, a, n. powtórzone małżeństwo. *die andere Ehe. Tr. - DRUGUBICA, *DRGUBICA, DRYGUBICA, z. cf. dryga, Verriculum bilix vel trilix, carens sinu. Cn. Th. sieć na ryby. Dudz. 36.* *Bs. zagasgna, mrjesgja za ribbu; ein Fischernet, die Bathe, das Fuggarn, Streichgarn; De fter r. der Segen; z śac. sagena).* Na rzekach i na szerokich wodach, miewają sieć, którą *transversariam,* u nas drugubicą sąw albo mrzezną, ze trzech sieci złożoną, średnia gęsta, a dwie skrajne z obu stron rzadkie oka miewają. *Crescent. 643.* Drygubica; sieć ta robi się potrójnie; średnia poła iest gęsta, dwie z obu stron z rzadkiemi okami; zasnawia się iak ściana w wodzie od brzegu do brzegu. *Kluk. Zw. 3, 244.* 2.) Drygubice na słomki; nazywam tak dla podobieństwa, ile że na średniéy ścianie gęścieyszy z téy i owey strony są ściany z rzadszemi okami. *Klu. Zyw. 2, 347.* *ein Ketchenueg.*

DRUH *ob. Druch.*

DRUIA lub Sapieżyn, miało w Wileńskim, dosyć handlową, nad Dźwiną. *Dykc. Geog. 1, 175.* *eine Stadt in Lit.*

DRUID, a, m., pogański kapłan, które imię niektórzy chcą wyprowadzić z Słowiańskiego *dru, deru: drwa, drzewo,* że pod drzewem świętości odprawowali, *der Druiden, ein heidnischer Priester.* Druidom samym o bogach fata pozwoliły i wiedzieć i nie wiedzieć. *Bards. Luk. 12.*

DRUK, u, m., z *Niem. der Druck; Bł. tiel: cisk; Sr. 1. cjiicjctke, pišmisl; Crn. tis, utis, utisk; Vd. stik,*

shtampa; *Es. ital.* sc stampa; *Cro.* stampa; *Rs.* книгопечатаніе, передореніе; *Es.* печатарство. - 1.) Wybiiane litery, bite księgi, die gedruckte Schrift, der Druck. Co druk głosi; to prawda; bo od czegożby służył? *Kras. W.* 17. Mamyć tak siła nauk; leca za wszystkie druki Więcey choć jeden przykład ma w sobie nauki. *Pot. Pocz.* 228. Tak oni udsiaj w druku swym. *Zlot. B. b.* - §. 2. Druk, pismo, którym drukują; lane litery różnego gatunku, które na papierze wybiiają, die Druckschrift, die Schrift des Druckes, der Druck. Ciśnięto w Krakowie drukami szkoły główney Koronney. *Przyb. Batr. fin.* Edycya ta dobra; tylko druk bardzo drobny. *Ld.* Druk składac, spaiac, sejen. (cf. wybiiać). §. 3. Druk z drukowanie, (*Bh.* tisknuti = ciśnienie); das Drucken, der Druck. Powiadaas: drogi druk, i papier kosztuje. *Opal. Sat.* 67. Już też ta okoliczność warta druku. *Teat.* 43, s. 85. O Faucie! z twoiey łaski druk głupstwa wyciska! *Kras. W.* 11. Podadź do druku (*Bh.* dati do tisku), in den Druck geben; w druku bydź (*Bh.* byti w tisku), im Drucke seyn. (cf. prasa.) wydadź w druku, (*Bh.* wydati w tisku) cf. na iawia, na świat, z pod prasy. - §. II. Druk fig. wyraz, wyrażenie, wizerunek, der Abdruck, das Ebenbild. Utrzymywał Sokrates kształty wieczne i wszystkie rzeczy niby druki. *Min. Ryt.* 1, 309. *ideas, paradigmata*). III. *Bywiają działa z mięszczych żelaznych druk albo sztabów wespół szbitych. *Archel.* 27. *Eisenstabe.* DRUKARCZYK, a, m., czeladnik drukarski, der Buchdruckergeresse. DRUKARKA, i, ż., kobieta co książki drukuje, (*Bh.* tiskarka), die Buchdruckerinn, (die selbst druckt). DRUKARNIA, i, ż., (*Bh.* tiskarna = ciskarnia, impresz, kniżarna; *Sr.* 1. cizicjerna; *Rg.* utjesctenizca, pritjesctenizca; *Vd.* tiskaria, tiskariou, shtamparia; *Crn.* tiskarya; *Cro.* stamparnica; *Es.* scstampa; *Rs.* друкарня; *Rs.* книгопечатня, печатня, печатной двор; die Druckerey. Turcy boją się, żeby drukarnie nie odiegly sposobu życia przepisywacym księgi. *Kłok. Turk.* 42. Drukarnie przesłana drukować; a ludzie przesłana mówić, czytać, pisać i myśleć. *Bibl. Targ.* 3. Drukarnia Mitzlerowska korpusowi kadetów ofiarowana. *Vol. Leg. VII,* 810. DRUKARSKI, a, ie, od drukarza, albo druku, Drucket z; Druck, Buchdruck z; *Bh.* kniżarski; *Cro.* stamparski; *Vd.* tiskariou, shtamparski; *Rs.* печатничий, передорщикобъ, передорщикий, u. p. omyłka drukarska, *Bh.* smpl tiskarski; *Rs.* печатка. Drukarski papier, albo wodny; *Rs.* книжная бумага. (*oppos.* kleiowy, piarski). Drukarska nauka wynaleziona przez Jana Faulsta. *Ld.* Rytmow teraz tak wiele, że im drukarskie prasy zaledwie wystarczyć mogą. *Dar. Lot. A.* 2. Wolność drukarska. *Mon.* 73, 504. wolność prasy, die Pressefreiheit. DRUKARSTWO, a, n. chodzenie koło drukarni, das Buchdrucken, die Buchdruckerkunst; *Bh.* tiskarstwo, kniżarstwo; *Es.* печатарство. DRUKARZ, a, m., *Bh.* tiskar, *ciskarz, impressor, kniżar, kniżnik, kniżniczka; *Slo.* knižotiskar, knižotiskitel; *Sr.* 1. cizicjernik; *Es.* utjesctenik, utjesctenitel, scstampatur; *Sla.* shtampatur, pritiskaoc; *Rg.* utjesctenik; *Vd.* tiskar, tiskavec, tiskuvauz, shtampar, bukvisiskar, puhdruk; *Crn.* buqvetsiskavz, utiskavz, tiskavz, tiskar; *Cro.* stampar, pritiskavec, drukar; *Rs.* печатник; *Es.* друкаръ, друконачалник. (*dist.* друцисель, удруцисель дречсyciel); der Drucker,

Buchdrucker; typograf, drukarz, tlocsyciel. *Męcz.* Powiadasz, drogi druk, i papier kosztuje; Napiaz jedno co godnie, naydziess na drukarza. *Opal. Sat.* 67. Milton w ostatniy żył nędzy do śmierci; a drukarze na raiu utraconym sto tysięcy talarów zykali. *Umoch. Sz. R.* 89. albo raczey *kniggarze*). - §. 2.) Drukacz, wybiiaacz w drukarni, który w prasie wybiia, co składacz ułożył, der Drucker in der Druckerey, im Gegenseit des Setzers. §. Drukacz płótna, co płótno drukowane, to jest, farbowane prasie, *Rs.* набойщик. DRUKARZOWA, y, ż. żona drukarza, des Buchdruckers Frau, die Buchdruckerinn, cf. Drukarka. DRUKOWAC, ał, wie *Act. ndk.*, wydrukować *dokon.*, bić księgi, wybiiać litery, *Bh.* tisknuti = *cisanac, i tak też podpisał *Przyb. Batr.* ciśnięto w Krakowie, drukami szkoły główney Koronney; drucken, Buchdruck drucken; *Vd.* tiskati, vtianuti, shtampati, drukati, obtiskati; *Crn.* tiskneti, tiskam, utiskam; *Es.* utjescti knighe, scstampatti; *Rg.* vtjesctiti; *Cro.* pritiszkaty knyige, stampam, drukam, stampanye; *Es.* друкуку, друкованный; *Rs.* печатать, напечатать, шиснуть, шискать, передорить. - Gada, iak książka drukowana. *Mon.* 65, 521. Za jedno pismo dobre, mamy sto głupstw drukowanych. *Kras. W.* 11. Drukowane potrafię czytać, ale nie pisanie. *Teat.* 30, 4. druk, das Gedruckte, Gedrucktes. - §. 2.) Płótno drukować, Zeinwand drucken. Mamy też niyny do farbowania, albo iak mówią, do drukowania płócień. *Rogal. Dcs.* 1. *praef.* Drukować materye, *Rs.* набить, набивать; Drukowany, farbą wybity *Rs.* набивной, набойный. Płótno drukowane *Rs.* набойка. Z drukowanego płótna набойчатый. - 3.) Fig. wybiiać, wyciskać, abdrucken. Nikt go nie uczy, samego wskazuje Natura w sercach i z wieków drukuje. *Past. Fido* 152. Łzy pławia hojne, że mokre tropy Drukują bosc, za niemi stopy. *Miafk. Ryt.* 88. *DRUKSKŁADNIK, *DRUKSPOYNIK, a, m., co w drukarni litery składa lub spai, dla różnicy od wybiiaacza, który złożone już litery w prasie wybiia, der Setzer in der Druckerey, zycer.

Poch. druczek, druczko, nadrukować, adrukować, podrukować, przedrukować, przydrukować, rozdrukować, wdrukować, wydrukować, zadrukować, zdrukować.

DRUMLA, Dromla ob. Dremla.

DRUŻBA, y, m., (*Bh.* et *Slo.* družba paranymphus; *Crn.* družg; *Vd.* zaumar; *Sr.* 2. družba, pobraszka; *Sr.* 1. bratka; *Rs.* дружка z 1.) przyjaciel pana młodego, 2.) para, 3.) jedno z téy pary. *Es.* дружка, невѣстоводникъ, тысяцкой, предобручникъ, которому сговариваетъ жениха съ невѣстою. (cf. *Vd.* drushba, drushtvu z towarzystwo ob. družyna; *Vd.* drushe, sakonki mosh z małzonek; *Rg.* družg, druxbenik collega, družba z towarzystwo; *Es.* drusgba; *Sla.* drushtvo; *Crn.* družba, društvo, tovaruštvo; *Rs.* et *Es.* дружба, друголюбіе przyjaźń; *Etym.* druch); z dziewczosłab, raiaący małżeństwo. *Włod.* swat, *żerzec, *żerca, der Brautwerber. (w prawie Salijskim Druthe). Kof się pod družbą zaeżdżil. *Teat.* 6, b. 80. - 2.) imiennik, jednego zemną imienia, nie zaś nazwiska. *Dudz.* 36, der Namensvetter, von gleichem Taufnamen. My też, co teraz imię two nosimy, Stanisławowie pokornie prosimy, Proś za družby swe grzeszne Stanisławie. *Groch. W.* 270. Zdrów

rość, Stasięku a swej białej szaty, straż byś nie sma-
zał, družba mój, za laty . . . *ib.* 598. (Grochowskiemu
Stanisław było). DRUZHAKI, *Rauschenbach*, wieś w Sta-
rostwie Spizkim, sławna łaźniami i wodami zdrowymi od
Kraak: 13 mil. *Dyk. Geogr.* 1, 175.

DRUZGAC, *al*, *a*, albo DRUZGOTAC, *DRUZGOTAC,
al, druzgoco (*et frequ.* Druzgota) *Verb. Act. ndk.*,
szdrugotać *Dokon.*, (*Bh.* *gdrizhati*, *traffotati cf. nostrum*
trazak) z trzaskiem szamać, zkruszyć, *zerschmettern*, *zert-*
schlagen, *zertnitzen*; *Rs.* *можжыць*, *разможжыць*,
можжы. Remigiusza czaszę onę szdrugotaną spoił, iż
i rozpadlin znać na niey nie było. *Starg. Dz.* 1021.
Gdyby łódź z onych skał upadła, w kęsyby się szdrugała.
Biel. Hst. 283. szdruzgocse. *Tward. Wł.* 74.

DRUZKA, DRUSZKA, *i*, *Bh.* *družička*; *Slo.* *družica*, *dru-*
žice; *Crn.* *drushiza*; *Dem.* słowa *Druchna*, towarzysza,
assistentka panny mlódey, panna družąca, dziewosłębica,
szwachna, *die Brautführerin*, *Brautwerberinn*, *Braut-*
jungfer; *Sl.* 1. *Свѣтка*; *Ec.* *чер.пѣжница*, *свѣха*;
Cro. *drusbenicza*, tovarusicza *socia*; *Vd.* *drusha*, *sakon-*
ska shena uzor; *Curn.* *druhize Charites* *Wdzięki*).
W ubiorach wyszywanych będzie przyprowadzona do króla,
dziewice za nią, druski iéy, przywiedzione będą tobie.
Budn. Ps. 45, 14. (towaryszki iéy. *Bibl. Gd.*) druszka.
Pet. Syl. 250. On wzywał bogów z Stygu i Kocytu
J družek nocnych i piekielny zgrai. *Chrośł. Luk.* 211.
DRUZYC, *yl*, *y*, *Neutr. ndk.*, towarzyszyć, assystować,
dziewosłębic, *Bh.* *družbiti paranympum agere družiti se*
sociare se; *Cro.* *drusujem* : towarzyszę; *Rg.* *družiti*
comitari; *Bs.* *drusgiti* : towarzyszyć; *Vd.* *drushiti*, *pa-*
rati, *dvojati* : parzyć parę; *Vd.* *sdrushiti se* : sprzymie-
rzyć się; *Vd.* *sdrushliu* : małżeński; *Rs.* *дружитьъ*
услугиваць, *дружитьъся* *попрязиачиць* się, *сдружитьъ*
прязиачиць); *Gesellschaft leisten*, *zur Gesellschaft dienen*,
freiwertben. Straszliwa Juno była przy ślubie J Hymen
z nią družyl. *Chrośł. Ow.* 72. *Ec.* *незѣтмоводствую*;
Gr. *νυμφαγωγύα*. Na gody, ni się Juno swatowna stawila,
Ni Hymeney, i Łaska w łożnicy družyla. *Zebr. Ow.* 150.
Przyrodzenie włosy iéy w tak śliczne uwilo pierścienie
Jakoby ie do ślubu Troiańskiej Heleny Piękniey nie utre-
fily družące Laceny. *Tward. Pasq.* 10. t. i. druchny,
družki, szwachny, *die Brautjungfern*, *Stanzjungfern*. (*cf.*
družyna); *Bh.* *družebna nebela* *rodopostna Laetars*;
družbanec, *placek*, *iaki* w tę *Niedziolę* *picką*.

2.) DRUZYC *ob.* *Drożyć*.

DRUZYNA, *y*, *z.* *collect.* druchowie, towarzyszo, poczet,
towarystwo, *die Gefranen*, *Gefährten*, *Begleiter*, *Ka-*
meraden, *die Kameradschaft*, *die Begleitung*, *das Gefolge*;
Vd. *drushtvo*, *drushtvu*, *drushba*, *tovarstvo*, *sprevod*;
Crn. *drushina* : domownicy; *Rg.* *družba*, *družina*, *družtvo*;
Bs. *drugba*, *drugina*, *drugtvo*; *Cro.* *družtvo*, *drusha*,
tovarustvo; *Cro.* *drusina*; *Di.* *chelyad familia*, *dem.*
drusinicza; *Di.* *chelyadca* (*ob.* *czeladka*); - *Rs.* *дружина*
z towarzystwo, 2.) *małżonka*). - *Książę* *Lew* *szbity*,
sam w małej družynie ledwie uciekł. *Stryk.* 310. *Woie-*
woda *zebrawszy* się w małym uście, tak żołniersów, *iako*
zbieieraney družyny, *uderzyli* na *nieprzyaciół*. *ib.* 309.
Rzucił się *nań* w małej družynie *to* *jest* z *trochę* *swoich*
konných. *Warg. Wal.* 74. *Niech* *myśl* *twoia* *i* *wola*
z družyną *się* *szgada*, *Bo* *kto* *bracią* *opuszcza*, *iawnie*

się *sam* *szdradza*. *Pap. Kol. T.* 4. „*Nadgrobki* *zbieieraney*
družyny“ *Symonidesa*, *przez* *Łętkiego* *nam* *szehowane*,
przy *Sielankach* *tegoż*. §. 2.) *Fig.* *Pełna* *dziewów* *natura*,
kto *uwagi* *żąda*, *niech* *się* *szgodney* *družynie* *paszól*
w *dzieni* *przygląda*. *Zab. IX*, 104. *Zabł.* 5.) *Z* *pry-*
gana: *chalastra*, *Zroś*, (*cf. vetus Germ. Dross*), *Orfu-*
del. *Kiedy* *oddadź* *dziesięciny*, *nie* *masz* *nic*, *a* *jest* *na*
strawne *družyny*. *Wad. Dan.* 91. *Salin.* 2, 165. *Po* *tę*
woynie *puste* *Rzymkie* *gmachy*, *nie* *szlachta* *napelni*, *ale*
licha *świata* *družyna*. *Bardz. Luk.* 119. *Otoczony* *mał-*
stwem *družyny* *ubogięy*. *Teat.* 46, 2. DRUZYNA *herb*,
jedno *co* *SRZENIAWA*. *Kurop.* 3, 13.

DRWA, *G.* *drew*, *plur.*, *materya* *ta* *do* *budowania*, *do* *pa-*
lenia, *którą* *nam* *drsewa* *daią*, *Śółg*, *das* *Śółg*; *Boh.*
drwa, *dtjwi* (*drwo* : *drownio*); *Rg.* *dárva*; *Crn.* *derva*;
Cro. *dërva* (*dervo* : *drzewo*); *Rs.* *дрова*; *Gr.* *δῆρα*; *Ger.*
obr. *Drw*, *Det*; *Angl.* *tree*). *W* *lesie* *rąbiąc*, *uslysa-*
wszy *krzyknienie*, *iał* *uciekać* *z* *wozem* *drwy* *nałożony*.
Gorn. Wł. J. 6. (drwami albo drzewami, drzewem).
Ona *drew* *na* *ogień* *teras* *nie* *oszczędza*, *J* *przykre*, *iak*
ia, *zimno* *od* *siebie* *odpędza*. *Zab. XIII*, 156. *Nade*
drwy : *nad* *drwami* *albo* *drzewami* *przełożony*, *Śółgani-*
szepet. *Urządnik* *nade* *drwy*, *drewnicyz*, *drewnik*). *Drwa*
dobrze *szwiędle*, *czyli* *terminem* *hutnym* *szyty*. *Tarz.*
Szk. 17. *Drwa* *rąbać* *Vd.* *druvariti*, *drove* *napraulati*.
Męczennik *poszedł* *na* *mieysce* *pochodniami* *i* *drwy* *zewsząd*
ogrodzone. *Baz. Hst.* 30. (*na* *stos*). *Jzaak* *drwy* *obci-*
żony. *Zrn. Post.* 3, 784. *Coras* *więcęy* *drwy*, *im* *w* *las*
idzisz *dłużey*. *Pot. Arg.* 716. (*cf.* *co* *daley*, *to* *gorzey*).
Lecą *trupy*, *iako* *drwa*, *ten* *stęka*, *ten* *kona*. *Pot. Arg.*
295. *Moc* *Pańska* *żołniersza* *ślepia*, *Drugich* *iako* *drwa*
na *ziemię* *waliła*. *Groch. W.* 261. *wie* *ein* *Stroh* *Śółg*.
Tak *spią* *iako* *drwa*. *P. Khan. Jer.* 227. *Zdięty* *Jezu*
stęknica *do* *uczniów* *się* *kwapi*, *Aż* *oni* *spią*, *iako* *drwa*,
i *Piotr* *z* *niemi* *chrapi*. *Pot. Zac.* 30. *W* *czudnym* *domu*
drwa *rąbią*, *a* *do* *nas* *wióry* *leczą*. *Rys. Ad.* 71. (*cf.* *przy-*
złym *i* *dobremu* *się* *dotkanie*). *Kto* *żądze* *ciała* *pełni*,
świecką *butą* *puchnie*, *miasto* *zasługi* *djabfu* *drwa* *nieie*
do *kuchni*, *Pot. Zac.* 141. *Drwa* *do* *lasa* *wosić*, *t* *i*
gdzie *czego* *dosyć*, *tam* *to* *ślać*, *Noctuas Athenar. Marc.*
Slov. *do* *hori* *drewo* *wosił*; *do* *Donagę* *wedu* *nosit*, *niero-*
stropnie *pracować*. *Kpcz. Gr.* 3, p. 90. *Na* *tamtęy*
stronie, *iak* *twóy* *towar* *placi*, *Pytay* *się* *braci*, *Byś* *drew*
do *lasa* *nie* *wosił*. *Klon. Fl. D.* 3. (*cf.* *tlusty* *połec* *szma-*
rować). §. 2.) *Drwa*, *osobliwie* *drwa* *do* *palenia*, *Drwa-*
śółg. *Drzewa* *na* *budowanie* *i* *na* *drwa* *godne*. *Stat. Lit.*
33. - §. *Fig.* *czcze* *mowy*, *rzeszy*, *bez* *sensu*, *bez* *smaku*,
czczość, *próżność*, *niesmak*, *leceś* *Geschwäde*, *Stroh-*
zeug, *dummes Zeug*; *Abgeschmacktheit*. *Ryby*, *które*
w *Dnieprze* *łowią*, *bardzo* *są* *złe*, *iakoby* *drwa* *gryzł*.
Syzk. Szk. 61. *Uważay* *zawsze* *pilnie*, *co* *może* *być*
trefnie, *a* *co*, *iakobys* *drwa* *gryzł*. *Gorn. Dw.* 165. *Als*
wenn *man* *Stroh* *kaute*). *Co* *odpowiedzieć*, *gdyż* *twoia*
mowa *drwa* *i* *paigczyny*. *Chrośł. Job.* 135. *On* *ny-*
wyższe *w* *mlodości* *zwiadziwszy* *urzędy*, *Widział*, *żę*
wszytko *próżność*, *drwa*, *kawy* *i* *błędy*. *Pot. Arg.* 218.
By *piorun* *wszystkie* *kąty* *nauc* *zwiercieć* *i* *szbieżć* *chce*, *a*
naostatku *we* *drwa*. *Podw. Wr.* 14. *Nie* *mamy* *pięerwey*
odpowiedzieć, *niż* *drugi* *kofczy*, *żębyśmy* *czego* *innszego*
nie *odpowiedzieli*, *coby* *nie* *grzęczy* *było*; *a* *takbyś*
po-

poszli iako mówią w kawki abo we drwa. *Erazm. Ob. C.* Nasza z nowemi coras elekcyja pany, Pełna błędu, pełna dREW i godna nagany. *Pot. Arg.* 114. Zdrożne zdania, drwa! kawy! *Pot. Poc.* 676.

DRWAL, a, m. DRWALNIK, co drwa przedaie, rąbie, *der Holzhacker, Holzhändler.* *Crn.* dervár; *Rg.* darvár; *Cro.* dervár; *Vd.* druvar). Drwal rąbiąc drwa nad rzeką, siekiere w wodę upuścił. *Ezop.* 72. *Teat.* 54, b. 25. Drwalnik objad sobie gotuie w dolinie i rąbie drzewo. *Dmoch. JI.* 280. - *g.* człek tak na rzeczy iako i na obyczajach gruby, niewdzięczny, *durus oratione et moribus.* *Mącz.* cf. nieokrzesaniec, grundy-chwal, grundal, basalyk, balwan, ein Tölpel, ein Klotz (D. est. ein Tölpel) (ein Hölzner Peter). Nie za szlachcica, mają cię za drwala, Bo co poczniesz, to podchwisz. *Pot. Poc.* 57. Gnoiem twarz (francowatą) okładnią, skubią panny drwale, Ty dla lica przegłądać chcię się w urnale. *Pot. Jow.* 200. Gdy fukną, stoisz [drwalu! czyż miło w surowej bydz niewoli, *Stonk. Pers.* 33. DRWALNIA, i, ż., drewnia, derewnia, kolnia, skład na drzewa, *Vd.* dervarnizza; *Cro.* dervarnicza, dervoczep, drevoczep, *der Holzstall, das Holzmagazin.* Na podworzu powinna też bydz drwalnia, dla chowania pod kluczem drzewa rzniętego i łupanego. *Switz. Bud.* 49. Drwalnia Sultánska, kędy dwa tysiące chłopów ustawicznie robią okolo dREW, rzeżąc, rąbiąc, układając w stopy, i nosząc do kuchni etc. *Star. Dw.* 22. DRWALNIK *ob.* Drwal.

DRWECA, y, ż., rzeka, płynie przez Prusy, a pod Toruniem wpada w Wisłę; obfituje w węgorze. *Lad. Hst. Nat.* 31. *der Fluß Dremenz in Westpreußen.* - *Dyk. Geogr.* 1, 175. kładzie: 1) *Drwęca*, rzeka w Woiew. Pomorskim, wpada w Wisłę. 2) *Drybentz*, rzeka w Prusiech, wypływa z Hokerlandyi, rozgranicza Chelmińskie od ziemi Michałowicki i Mazowska, wpada w Wisłę.

DRWIARZ *ob.* Drwinkarz. DRWIC, il, i, *czyn. ndk.*, (podrwić, zdrwić *dk.*, *qu. v.*, *cf.* wydrwić, odrwić, nadrwić się) 1) baiać, drwa abo czeze rzeczy gadać, płość, *albern schwagen, Strohzug reden.* Człowiekowi, który chce, żeby mu słów dostawało, iżby lada czego nie drwił, trzeba aby miał pierwey nie mało rzeczy w swęy głowie. *Gorn. Dw.* 232. Mów co krzeczy, bo iako poczniesz drwić, *Wyrkam cię iako nieuka. *Tworz. Wie.* 59. Czemuż ty lada co drwisz? *ib.* 23. Drwi trzy po trzy iak w zachwyceniu. *Obr.* 42. Przypomniy sobie swe kazanie, gdzie takęs drwił, że nie skończywszy, poszedł z wielkim wtydem. *Pimin. Kam.* 357. Drwił rzeżąc; nie wie sam co mówi. *Cn. Ad.* 577. *oratio eius nec caput nec pedes habuit.* *Cic.* *cf.* gadał ni w pięć, ni w dziewięć. 2) drwić, = poszkapić się, potknąć się, *einen Boß machen.* Nie godzi się dwa razy podrwić hetmanowi; Dosyć raz; a podrwi raz; niech nie drwi drugi raz. *Opal. Sat.* 86. 3) drwić głową, = rozum i przytomność tracić, *zayść w głowę, den Verstand, den Kopf verlieren.* Żydzi Pana Jezusa synem cieśli zową, Ze nim Maryi Panny mąż był; - lecz drwią głową. *Pot. Poc.* 54. *sie sind nicht geschent.* Niech się śmieją z rozumnych, co rozum stracili, Ażąd mądry dlatego głową będą drwili? *Zączn. Zw.* 19. Nie chcę cię mieć filozofem, co głową drwi a wszystko gani. *Zab. XII,* 335. *Eysym.* Nie drwiy Wa-

Tom I.

ozić głową. *Zabl. Zbb.* 38. *so seyß doch nur geschent.* 4) drwić z kogo, = kpić z niego, żartować z niego, *mit einem sein Gespötte treiben, Scherz treiben, spötteln, etnen zum Besten haben.* *Vd.* posmehuvati se, posramuvati, kiehati, faikati, pazhiti se, shpotati se, ograjati, kuditi; *Ross.* цыганить, поцыганить, мрунить. Drwił, kiedykolwiek żart mu się nagalił, J waiem śmiechy znosił między swemi. *Chrośt. Fars.* 326. Rzadki Pan wdaie się w żarty z swym lokaiem; ale ia miałem ten honor, że Pan zemnie drwił. *Boh. Kom.* V, 138. Drwił możemy z bogatych. *Teat.* 8, 16. DRWIARZ, a, m. DRWINKARZ, a, m., lubiący drwić z drugich, ein Spottvogel; *Vd.* posmehuvauz, faikavez, kiehavez, shpotliuz; *R.* мрунб. Mimo się puszczam, abym nie iak drwiarz żartowny baiał; acz i tak może bydz człek prawdomówny. *Zab. XIII,* 318. *Jzyck.* DRWINKOWAC *czyn. niedok.*, drwinki stroić, spötteln, schrauben. Drwinkując. *Teat.* 43, c. 43. DRWINY, G. drwin, DRWINKI, G. - nek plur., żarciki, przycinki, przymówki, Stichelrepen, Schrauberepen, Spöttelrepen. *R.* уграгачмсо. - Pomyśliem, iaka tēy grzečności pobudka, Czy sobie drwinki ze mnie chce stroić, iak z dudka? *Zabl. Zbb.* 2. Ty widzę drwinki stroisz. *Teatr.* 43, 75. Drwinki zemnie stroi. *ib.* 30, b. 15. Czy ona mówi do prawdy, czy tylko na drwiny? *ib.* 41, b. 281. Masz tyle śmiałości, że drwinki stroić? *ib.* 53, c. 76. Weźcie go, woła, i wytrzępcie drwiny Mocno i gęsto pofronkiem od liny. *Jabl. Ez. B.* 4. Co mówić ma tak zamasyfite drwinki! *Zab. XVI,* 160.

DRWLEC, - iał, - ieli, Drwieie *contr.* zamiast Drewnieć.

Pochodz. od słowa *Drwa*: *drewienko, drewna, derewnia, derewnia, drewutnia, drwal, drwalnik, drwalnia, derewnictwo, drewniany, drewnik, drewniczny, drewnisty, drewno; Drzewo, drzewko, drzeweczko, drzewionko, drzewiec, drzewiany, drzewiec, drzewisty, drzewniczy, drzewny, drzewoiad, drzewsko; bezdrzewny, starodrzewny.* *g.* drwić, zdrwić, odrwić *i. t. d.*

DRYADA *R.* рывака *ob.* Nimfa.

DRYAKIEW *vid.* Dryakiew.

DRYBLAS, a, m., drabina t. i. koń przerosły, niezgrabny, *Bucefal. Alb. n. W.* 11. ein ungeschlachtet großes Stöß. chłop długi, wysoki, niezgrabny, ein großer, langer Rest. Rzymian przysłowie: nie widać małego pokornego, dryblasa śmiałego. *Jabl. Ez.* 69. Doftanę męza według swego gustu, nie takiego kinała albo dryblasa. *Mon.* 70, 14.

DRYFUS, DRYBUS, u, m., trójnog, z Niem. *der Dreifuß, Gr. τριπύς. Cn. Th., Sr.* 2. *tribbus; Vd.* drifus, tribos, tripesh, trinoga; *Slav.* saczák; *Eccł.* маганб. 2) pomywalnik, wanienska. *Włod.* drybus, potok albo r.śka do potaczania chust należąca. *Mącz.* *der Waschtrog.* DRYBUSEK, - ska, m., *Dem.* trulla faseczka, szalik. *Macz.* *Der d. ein Spüßschaff, ein Schaffel.*

DRYGA, i, ż., sieć na same iesiotry, podwójna z rzadkami i gęstymi okami. *Mag. Mskr.* ein Störnetz.

DRYGAC, DRYGNAĆ *ob.* Drgnać. DRYGANT, a, m., (*Dryś Demin.*) *honestius dicitur* koń; *vicinum est stădnik; sed latius patet* Drygant. *Cn. Th.* (trzeba wiedzieć, że Knapski słowa *Ogier, Bh.* oń nie znał) *der Hengst.* Drygant, ogier. *Lodereck.* Ludzie rycerscy

części walałów, niż drygantów używać zwykli. *Hipp.* 27. W walałach krew się tak abytecznie nie mnoży, iak w dryganciech. *Lek. Kon.* 11. - *Fig.* Szedł z domu drygantem, wrócił się walałem, utrzebił cię rzeziemięsek. *Klon. Wor.* 36. Kazalbym iakowe dryganty, co około cudzych żon rżaią, powalaszyc. *Leharst. B.* 2. DRYGAWKA, i, ż., flisowski wyraz, rudel tratwianny. *Urm. das Steuerruder auf den Füssen.* Drgawka. *Tr.* DRYGLIWY, a, e, - *ie adv.*, drżący, żitternd, guctend. *Rs. дрогаливыи* : boiażliwy). Woda splynie potém Z stoiącego jeziora drygliwym odwrotem. *Przyb. Milit.* 375. DRYGOTKA, i, ż., drżenie, *Ross. шпепомб, das Zittern, Zucken.* Z téy nagléy gorącości prychodzi drżenie, albo iak mówią poproftu drygotka. *Syxt. Szł.* 249., *Rs. депрома курцз, spasм, депрома конвулсыа.* DRYGUBICA *ob.* Drugubica.

DRYIA, - yi, ż., z *Greck. η γριας*, tróyka, n. p. na kostkach do grania. *Włod. die Dreye, drey Punkte, §. B. auf der Büttel.* Dryia w Szmiglu konia wygrala, a chłopa obieszono, *Rys. Ad.* 11. (Kostka). §. Dryia iest tróykątna figura, na trzy węgly tak rozłożona. . . *Orzech. Qu.* 64. §. potrójnie, po trzech, trzema, zu drey. Co ociec iędził parą, czasem dryią, to pan syn chowa koni processayą. *Kochow.* 179. (trzema kołmi). DRYIA *herb* w czerwonym polu między dwiema liniami, które od prawey na lewą ukosem idą, trzy kamienie żółte, na hołmie trzy strusie pióra. *Kurop. III.* 14. ein Wappstein.

DRYIACZNIK, a, m., co dryiakiew robi, sprzedaje, ein Theriacsmacher, Theriacstramer, *cf.* oleykarsz (*Boh. drypacnik*). 1) negotiator theriacarius, 2) garrulus plotkarsz, gadula, drypacnice : *dryiacznica, plotka, swiegołka, garrula). DRYIAKIEW, - kwi, ż., *Bh. drypał; Rog. teoriaka; Sr. 1. drypał; Crn. terják; Vd. teriak; Croat. terják, turják; Hg. terjék*). Sok przyprawny przeciw truciznie, imię ma z *Gr. θηρiony, θηρion*, : bestya iadowita, zmiia; iuz że w sobie zawierał części zmił, iuz że go używano przeciwko ukąszeniu zmiłowemu, *Dykc. Med.* 1, 710. - *Zool. Nar.* 203. - *Kluk Zw.* 3, 72. *dyt Theriac.* *Prov.* Dobry iest wąż dryiakwi, dobry i truciznie. *Pot. Jow.* 2. Wyciągać dryiakiew ze zmił. *N. Pam.* 22, 110. (złe na dobre obrócić). b) ogólnie, wszelkie przeciw truciznom lekarstwo, antidoton Gegengift, lekarstwo, Arzenej. Czosnek iest dryiakiew chłopka, bo w nich gorąco przyrodzone pomnaża. *Urząd.* 18. Proch ze skórek bobkowych przeciw wszelkim iadom iest prawa dryiakiew, *Cresc.* 418. Czosnek dobry bardzo iest ludziom prostym, którzy iadaia grube rzeczy, tedy trawi w nich to karmie, a przeto iest ich dryiakiew. *Siem.* 9. Nie tak dobra dryiakiew z rozmaitych gadzin zgotowana, iako iakmużna. *Psalm.* 55. §. 2) Dryiakiew polna, albo ziele S. Urbana, *Scabiosa Linn.* iest ogrodowa, iest i dzika. *Kluk Rosł.* 2, 245. *Stabiosen, Strindkraut.* Dla tego tak nazwana, iż jako prawdziwa dryiakiew bywa wielkim lekarstwem, ta nie mniej skuteczna. *Syr.* 1270. Dryiakiew polna, *scabiosa arvensis*, podgryziona, *succisa*, górna *solumbaria*, siarczyta *ochroleuca Linn.* - *Fundz.* 131. *Bh. blijaj bolina, cersus; Rs. руднак мрпанъ, черморыаб.* DRYIAKWIANY, DRYIAK-WOWY, a, e, od dryiakwi, Theriacz, Dryiakwiano

lekarstwa przeciw iadom i truciznom z dryiakwi czynione. *Syr. Ziel.* 111. Objął sienie, przysionki zapach dryiakwowy. *Kras. Sat.* 38. DRYIAWNIK, a, m., chrościna kozłek wielki, *Valeriana Phu* dryiawnikiem dla osobliwych skutków zowią przeciw wszelkiemu iadu. *Syr.* 49. *Baldrian, Theriacstraut.* §. Dryiawnik, ryba, *DRE-TWIK.* *Tr.*

DRYL, DREL, u, m., DRYLOWNIK, DRELOWNIK, a, m., gatunek świdra lub śpicy świdrowey, u cyrulików *trepan*, z Niem. der Drilbohret. Świdrem maiałym w sobie dryl-klinowaty, wytocysz dsiurkę. *Perz. Cyr.* 2, 295. Świdro do wiercenia czaszki ma iedno żelazko do drylów klinowatych podobne. *Perz. Cyr.* 2, 294. Drylownik okrągłych i płaskich 18. *Jak. Art.* 2, 289. - DRYLOWAC, DRELOWAC *cz. ndk.*, drylownikiem wiertić, *drillen*, mit dem Drilbohret bohren; *Sr.* 2. drillowafsch.

DRYNDAC *cz. ndk.*, dryndnąć *idnt.*, wahać czym, ruszać czym, drgać czym, machać, womic wedeln, rühren. Mój mucyk drynda chwoftem. *Zab.* 10, 200. *Zab.* DRYNDULKA, DRENDULKA, i, ż., doroszka, factonick, gatunek małych pojazdów ulicowych do nazywania, ein kleiner Miethswagen, eine Art Fiaker. *Zgrubiale Dryndula.*

DRYS, - ia, m., *Demin.* słowa Drygant, : ogierek, ein junger Hengst. *Hipp.* 358. Nie kwikaycie tak zbytnie, moie mile fraszki, Bo pewnie Censor z drysów poczyni walażki. *Kochow. Fr.* 141.

DRYSSA, y, ż., rzeka w Litwie. *Wyryw. G.* 20. ein Fluss in Lithauen.

*DRYWOTNIA, i, ż., źle mówią miasto wiorzyzka. *Dudz.* 31.

*DRYZDACZKA, i, ż., biegunka, stolec rzadki, die Schißel, der Dünnschiß. *Bndtk., Ross. дрисна.* *DRYZDAC *cz. ndk.*, Dryznać *idnt.*, rzadki stolec mieć, dünn schißeln. *Bndtk.*

DRYZLOWAC *cz. ndk.*, n. p. dryslować, poiechać na komedya, odbierać wistyty i oddawać, o toż cała iey zabawa. *Tsat.* 37, 133. może z Niem. dricseln, aufdricseln rozkręcać, odkręcać). Sskatuleczka do dryslowania. *Tsat.* 37, 275.

DRZĄCZKA, i, ż., drżenie, drygotka, das Zittern. Ty febry, aż ią wyda rąk drżączka niezdrowa; Wrzód głupiec tylko, przez wstyd, niegoiony chowa. *Zab.* 8, 353. Falszuiąc dokumenta, rękę ma od drżączki wolną do skrobania. *Nar. Dz.* 3, 151. Mnie drżączka popadła, stałem iak bez duszy. *Otw. Ow.* 564. Zdjęty był naga drżączką po wszystkich członkach. *Nar. Tac.* 2, 528. Mię drżączka wskroś porze Leżąc w śniegu na dworze. *Brod. Ofst. C.* 4. Drżączka ziemie znedznita. *Brod. Ofst. B.* 3. t. i. tręsenie. 2) Febry pospółtwo nazwa drżączkami, zimnicami, psinami, ciotuchnami. *Krup.* 3, 527. *das kalte Fieber.* DRZĄCZKA, *Brixa Linn.* rodzay właściwój trawy; u nas iest mała i średnia, bydlętom ulubiona. *Kluk Dykc.* 1, 82. - *Fundzist* 150. *Blitertgras,*

*DRZASDZISTY, a, e, n. p. Psia róża listki ma czare, iako na ilmie drzasdziste. *M. Urząd.* 98. może chropowate, pełne rozpadlin, tauch, schrumpftig (*cf.* drzasa z trawka). *Bh. draslawy.*

*DRZASNAĆ się, *saink. idnt.*, zląknąć się, erschrecken,

zusammenfahren. Słuchając słów tych zdrzasło się aereo twoje. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 22, 19. ulećko się. 3 *Leop.*)

DRZĄSTWISTY, DRZĄSTWISTY, a, o, dziarstwisty, grubo piaszczyły, *glareosus*, *Mącz.* (*Bh.* stertowit) *tiessig.* *Volckm.* 371. *Sr.* 1. wotroperjicjopité. **DRZĄSTWO, DRZĄSTWO**, a, n., piasek na poly z drobnymi kamyczkami na brzegu rzeki albo morsa; dziarstwem niektórzy zowią. *Mącz. glareaa.* *Kieś, Orieś* (*Orub Grand*). W iarnach ziemnych mieszkałi, abo na drzawitwie. *W. Job.* 30, 6. (w skałach. *Bibl. Gd.*). Drzawito, dziarstwo, gruby a kamienisty piasek. *Volckm.* 371.

DRZAZGA, DRZAZECZKA ob. Trzaska.

2.) **DRZEC**, darł, darli, drze; *Prim. Praes.* Drę; *Act. ndk.*, sedrzeć, zdarł *dk.*, *qu. v.*, Dzierać, ał, a *Frequ. et cont.*; *Bh.* dtiti, dtel, dtu, dtati, dtal, dtu; *Slo. drat, dru, derem*; *Sr.* 2. dretsch, dreju, dtrasch; *Sr.* 1. dricj; *Bs.* derati, odrjeti; *Crn.* dretti, dèrem, dertje, dertya; *Vd.* dreti, dèrl, dèrem, odirati, sdreti; *Croat.* dretti, dèrem; *Ska.* derati; *Rg.* deratti; *Ross.* apámá, aepey (cf. *Gr. déw ercorio*, *Arab.* دراه داراه cf. *lat. traho* cf. *Ger. zerren*). 1) drapać, palcami, paznokciami rwać, szarpać, reißen, mit den Händen, Fingern, Nageln reißen, zerreißen. Z gniewu drze list, i rzuca go na ziemię. *Toat.* 29, 75. Bilet drze na dwoje. *ib.* 22, 5. 19. Zalem zwyciężona szaty darła. *P. Kchan. Ori.* 1, 199. My bankiety wesole, my dziewcząt potyczki, Gdy w zwadce paznokciami chłopcom drą policzki, Spiewamy. *Hor.* 1, 35. *Nar.* Na co drzeć na sobie włosy? *Pilch. Sen.* 165. die Haare auf dem Kopfe rausen, rausen. Grzebień ten bardzo drze, der Kamm rausen. Drzy się za łeb, gryź ze złości, żebyś pękl z zazdrości. *Teat.* 56, c. 42. Wieprz głodny drze wór, a kwiczy. *Zebr. Zw.* 93. Lyka drzeć, = odzierać Wast reißen. Gdy się lyka drzeć dadzą, w ten czas ie drzeć trzeba. *Zab.* 16, 149. Pomni w ten czas drzeć, kiedy drzeć się daia lyka, Korzyłay z pory, skrzydła czas ma, w lot umyka. *Min. Ryt.* 5, 358. - *Lub. Roz.* 107. man muß das Eisen schmieden, wenn es warm ist. Drze lyka kędy może, i z drzewa suchego. *Rey Post. Oo.* 4. (zdzieracz, zdzierca. łokomic). Kędy możesz, drzesz welnę z bliźniego. *ib.* U. 1. (zdzierasz go). - §. Pióra drzeć, Federn reißen, *Bh.* peti drat; *Sr.* 7. peti dricj; *Vd.* omusniti, odlizhiti, Federn schleifen. Większe pióra od puchu drzeć trzeba, i. i. obdzieraia się same tylko chorągiewki, a pieńki odrzucaia. *Kluk. Zw.* 2. 158. W Listopadzie dziewczki porzynai pierze drzeć, *Zaw. Gosp.* Przy starości niemasz sił do prac ciężkich, przetoż abyś darmo czasu nie trawil, racz drzeć pierze. *Boh. Kom.* 3, 77. Dobrze tobie pierze drzeć. *Cn. Ad.* 192. (cf. kądziel prząć, kozy paść, za piecem siedzieć), Drący pióra. *Suhfl.*, *Vd.* omusovez, omusnik. 2) drzeć suknie, szaty z używaniem przecierać, rozdzierać, Kleider abtragen, abreißen, durch den Gebrauch reißen. Chłopiec ten bardzo drze suknie *Tr.* Jest czas drania (darcia), a czas zsywania. *Budn. Eccles.* 3, 7. (czas rozdzierania. *Bibl. Gd.*), 3) drę albo orzę nowiny, *nouello Mącz.* (cf. wdzierać, wzdarty) reißen, aufreißen, pflügen. Nowodarta rola, *novalis. Mącz.* (Nowina cf. Lada). Gdyby kto chciał nowinę drzeć albo kopać. *Cresc.* 105. 4) Wielki wrzask z daleka mu darł uszy, *Offol. Str.* 8. t. i. uderzał o uszy, ein

großer Lärm erschütterte sein Ohr. 5) drzeć gardziel: wyciągając szyję krzyżać, mit ausgestrecktem Halse schreyen. *Sr.* 2. se dretsch; *Vind.* dreti se, derem; *Carn.* dretti se, cum clamore lacrymari). Wnet iako gęsi więć do żobi, Drą chrapiłwe gardziele, wypuszczone z kocyca, Niech umrae krol żydowski. niechay żyie zbójca, *Krasyca żydzi. Pot. Zac.* 94. *Vibriffare*, vocem in cantando crispate, trafić głosem w śpiewaniu, t. i. drzeć, trząść a wykrcać głosem. *Macz.* 6) *fig.* drą sobie oczy z nienawidzą się, sie möchten einander die Augen ausstachen. b) drzeć koty, lisy z kim: klócić się z kim, w zatargi z kim poyśdź, mit einem habern, janken. Darliśmy dotąd kota, a djabeł wie czego. *Zabl. Zbb.* 11. Chociaż masz przyiaciól, z drugimi kota drzeć abo iaką nienawidź wieśdź musisz. *Modrz. Baz.* 175. (Not. może ztąd, ze chart, złapawszy kota sc. leśnego, czyli zaięca, drze go, to jest, szarpie, der Windhund janket nämlich die Geldtase oder den Hasen wader herum). Bić się o niespełnienie albo drzeć lisy, abo tluć sklenicę o łeb, więcý szalonemu należy, aniż swobodnemu. *Lekazfl. B.* 2. 7) drzeć kogo = zdzierać, skubać kogo, złupić go, einen pressen, schinden, rupfen, placken, ihm die Haut über die Ohren ziehen. Kupców drze najbogatszych przez sragie wymysly, Wkłada na nich gabely, nim do portu przyszli. *Jabl. Tel.* 36. Czy Woyt iaki, czy starosta, Drze nas ieden, drugi chłosta. *Kniaź. Poez.* 2, 178. Pan drze chłopa, iako skopa; a djabeł Pana, iak barana, *Jabl. Ex.* 182. Tajemnie ubogiego drze ledwie nie ze skóry. *Groch. W.* 13. - II. Drzeć *Verb. neutr.* dziurawieć, reißen, entzwey gehen, Löcher bekommen. Bóty te ma dopiero tydzień, a już drą. *Ld.* - §. *Fanaticus homo*, człowiek, któremu koczki drą wo łbie, abo mu się muchy roia w glowie, iako niektórzy mówia, *Mącz.* - III. Drzeć się, recipr. dziurawieć, reißen, entzwey gehen. Szaty się drą, czas kruszy perły i złoto. *Mon.* 74, 338. 2) urwać się, abreißen, entzwey reißen, entzwey gehen. Powróz się drze. *Ld.* 3) drzeć się drzewo: da się drzeć. *Cn. Th.* der Baum oder der Wast reißt, d. i. läßt sich reißen, abziehen. Lyka drzeć, kiedy się drą. *Cn. Ad.* 455. 4) Drzeć się: w zatargi z kim chodzić; klócić się, bić się, mit einander habern, sich herumplagen, janken, sich belästigen. Moskwa, chcąc kogo z serca pochwalić, mówia: iost to taki bohater, żeby się mógł i z Litwą drzeć. *Gwagn.* 574. Drą się, iako dway koci. *Pot. Arg.* 761. §. 5) gwałtownie się rozciągać, sich ausdehnen, ausdehnen. Kto to słucha, Drze się mu gęba od ucha do ucha. *Hor.* 2, 131. *Nar.* Często ziewa, i mnie się gęba drze; goście ten przykład naśladowia. *Mon.* 68, 244. - §. 6) drzeć się gdzie: cisnąć się, dobywać się dokąd, *Ross.* napać-mać, wohin bringen, andringen, sich wohin oder wozu drängen. Łakomi z głodu wilcy, wiedzac swe przebiegi gdzieś do owiec, choć w dobrze zapartey koszarze, drą się do nich na oslep, *Tward. Wład.* 254. Drzeć się na skały. *Teat.* 56, b. 25. Ja w Sabińskim lesie Buiam bezbronny, aż do mnie wilk drze się. *Mon.* 70, 532. Dłeci na łono mi się drą. *Weg. Mar.* 3, 279. Drze się oslep w swe nieszcześliwości. *Zebr. Ow.* 128. (in sua fura ruit). Jaćwingowie na miecze nieprzyjacieliskie, iako na wesele, oslep się darli. *Sryk.* 181. Widzisz tę górę? ku niebu się wznosi, Temi cierniami drzeć się na nią

trzeba. *Kniaź. Poez.* 1, 27. Na broń nieprzyjacielską się dał, w ogień prawie lasł. *Warg. Cez.* 235. Sława już jego drze się w obłoki. *Zab.* 11, 344. *Zabl.* Mówkę wspomniawszy, drą się gwałtem wielkim w uszy i w oczy nasze, mężne, zawołane, wielkie dzieła jego. *Birk. Kr. Kaw.* 56. - §. Drą się o ten towar: ubiegają się oń, cisną się doń, man reißt sich um diese Waare, es ist ein Getöse darum. §. drą się dziecięciu zęby: do- bywają mu się, kłują mu się, die Zähne brechen bey dem Kinde hervor, das Kind zahnet. DARCIE, - ia, n., *Subst. verb.* das Reissen. *Gr. δαραις, Crn.* dertje, dert- ty). Darcie piór, das Federnreissen, Federnschleissen. 2) Kolika albo darcie w kiszka. *Syr.* 345., *Sla.* dęrtka- vica). Darcie, klócie, parcie, kolika, choraba. *Sleszk. Ped.* 410. die Kolik, die Darmgicht. DARTY, a, e, *part. perf.* gerissen, *Eccl.* дрёмый. Darte pióra, ge- schlossene Federn. Darta defka ob. dranica. Darty ied- wab', geschlossene Seibe. Czepek przetknięty dartem i cielistemi iedwabiami. *P. Kchan. Orł.* 1, 123. 2) darty, eo się da drzeć, odrzeć, oblupić. *Cn. Th.* ó drątrós *Gr.* was sich reissen lößt.

Pochodz: *dodzierać, dodrzeć, dodarty; nadzierać, nadrzeć, nadarty; naddzierać, naddrzeć, naddarty; odzierać, odrzeć, odarty, odartus; oddzierać, ode- drzeć, oddarty, obdzierać, obedrzeć, obdarty, obdzier- ca; podzierać, podrzeć, podarty; poddzierać, pode- drzeć, poddarty; rozdzierać, rozedrzeć, rozdarty; wdzie- rać, wedrzeć, wdarty; wydzierać, wydrzeć, wydarty; udzierać, udrzeć, udarty, udry; zadzierać, zadrzeć, zadarty; zdzierać, zedrzeć, zdarty, zdzierca, zdzier- sło; zadzierać; paździerze, Październik; dziura, dziu- rawieć, i t. d.* (*Bh.* dęraw' dziurawy); *wdzierano* się. Może tu też należy: *darśki, darśkość; dziarswo, dziar- swisty* albo *drząstwo, drząswisty*. *cf. droga cf. tor.*

2) DRZEC drzeć (*obs.* drzać), drzał, drżeli, drży, drzę. *Neut. ndk.* (zadrzeć *dk.*, *qu. v.*), *Bh.* trąstise, trąsti se, drkotati; *Sla.* dęrtati; *Crn.* derhtati; *Rg.* darchjatti; *Bs.* darh- chjati, drrihjati, drrihchjati, derhtati; *Vd.* derjetati, derjeshem, se sdersniti; *Crn.* dęrtetam, dergózhem; *Sr.* 2. dęrtat; *Sr.* 1. rjati, rju; *Rs.* дрожамъ, дрoжy, *Hebr.* דרוש raasch), trząć sobą, drygać, jitttern, be- hen. Drząc tę noc przebyliśmy od zimna srogięgo. *Jabl. Tel.* 82. Drży jako ryba z prądn. *Pot. Zac.* 58. Nie znam tu nikogo, ktoby drzące kroki moje doprowadził do niego. *Teatr.* 49, 94. *Bogusł.* Niech ta ręka nie drży, która trzyma szalę. *Psalm.* 30. Cóż drżą ci ręce; iezeli rękami nie możesz; więc już odwiąż i zę- bami. *Past. Fid.* 133. Drzące osiki. *Pot. Arg.* 377. Jawor chciwym poruszony drzał wiatrem. *Past. Fid.* 48. Powietrze z głosów pomieszanych drżało. *P. Kchan. Jer.* 113. Jako drży promień na wodę ciśniony, Tak nie- spokojne żrzenie toczyła. *P. Kchan. Jer.* 402. (*cf.* mi- gać). Szarpie honor mój, aż uszy drżą słuchając. *Boh. Kom.* 1, 22. (aż uszy boją). - §. Drzeć z boiaźni, mocno się bać, lękać, strachać się, vor Furcht jitttern, sich sehr fürchten, beben. Drżą ludzie, kiedy się boją, dla oziębienia; bo ciepło przyrodzone wewnątrz się kupi. *Petr. Et.* 247. (*cf.* blednąć, bladeść, plotnieć, *cf.* popuścić). Cycero będąc lekliwym z natury, lityki mu drżały, kiedy rzecz jaką czynił, a chociażby naleypię

się gotował, przedsię drzał. *Kosz. Cyc. C.* 1. Die Krüce schlotterten ihm. Jm przystoi drzeć przed wami. *Pilch. Sall.* 1711. Rozpultnicy drżą i przed swoim cie- niem. *Jabl. Tel.* 18. Ludzie w szczęściu zuchwali, w nieszczęściu drżą, nie wiedząc gdzie się udadź dalej. *Jabl. Tel.* 187. Tak go postraszył mową swoją, że wszystkie drżał jako ryba. *Birk. Gl. Kun.* 70. *Sla.* Pro- strah me je, dęrschem kao pęch). - Drzeć o co, oba- wiać się, um etwas besorgt seyn, für etwas jitttern. Drzę o konfytucją moją, bo widzę codziennie pisma przeci- wnię powłtające. *Gaz. Nar.* 1, 128. *Stan. Aug.* 4) Drzeć na co; z cheiwosci do tego drzeć, vor Begierde nach etwas jitttern. *Prurire in pugnam*, pizszczęć, chci- wym bydź abo drzeć na bitwę. *Macz.*

Pochodz. *drzączka, drześć (dresć, drocz, droszcz), drzenie, zadrzeć, cf. trząść, trzęść, i t. d.*

DRZEMAC ob. drzymac. DRZEMLIK, DRZYMLIK, a, m., ptak należący do rodzaju orlego. *Zool. Nar.* 277. między drapieźnym ptakiem najmniejszy, podobny do sokola; ugania się za skowronkami. *Ead. Hist. Nat.* 50. der Gerchensfall. *Bs.* postoluwka, vitruscja; *Vd. et Crn.* fimbr) *falconellus. Rzeczyń. aust.* 354. *Czack. Pr.* 2, 245. Drzemliki zgodne. *Banial. J.* 3. Sokol, rorog, białozor z iastrząbkami kwili, krogulce, drzymlikowie toż ciszey czynili. *ib. J.* 3, 6. DRZEMLIWY, DRZE- MOTA ob. Drzymliwy, Drzymota.

DRZEN, DRDZEN, RDZEN, a naleypię ZDRZEN, - ia, m., *Bh.* strjeń, stęń, zřen, dřen, dřen; *Sr.* 2. džen; *Sr.* 1. rjo; *Crn.* stersžen; *Bs.* sredica, sridica, sricika, sarcika, mozak; *Rs.* сердцевина, смърженб, смър- женекб. Rzecz pulchna, rzadka, komorkowata, si- tkowata, w pośrodku drzewa iak w rurze zawarta; ona to jest życiem roślin. *Bot. Nar.* 16. *medulla*, das Mark in der Mitte des Holzes. 2) wybór, treść czego, kwiat, der Kern, das Beste einer Sache. Uszy gałkami rny albo drzeniem, który drudy trześcią nazywają, zaka- wwszy, bolenie głowy usmierza. *Syr.* 533. Spahowie, drzeń i treść sama wojska Tureckiego. *Kłok. Turk.* 208. §. Drzeń, miasto w Brandeburgii, die Stadt Drzena. *Bndt.* Pochodz. *Drzenisty, Biedrzeniec.*

DRZENIE, - ia, n., *Subst. verb.* Drzeć, z trzęsienie sobą, das Jitttern. *Bs.* drrihat, treptenje, drrihchjanje; *Crn.* derhtanyę; *Sr.* 1. rjani; *Sr.* 2. djane; *Ross.* дрожа (ob. dreszcz). Drzenie, drzączka choroba, poruszenie prze- mienne, przerywane, mimowolne, nieporządne, daico się uczuć w icdnym, lub w kilku razem członkach. *Dyk. Med.* 1, 713. Drżenie serca. *Comp. Med.* I x 3. *Cziach. C.* 2. *Dambr.* 787. - *§. Drżenie ziemi, z trzęsienie ziemi, das Erdbeben. *Vind.* tresla, potrela; *Hebr.* דרוש raasch. n. p. R. 1301 było straszliwe drżenie ziemi po wszystkich Pruskięj ziemi, trzykroć się chwiała ziemia, iż ledwo ludzie na nogach się trzymali. *Strijk.* 261. R. 1200 było wielkie drżenie ziemi w Polsce; i wiele kościolówi domów się poobalalo. *Bielk. Kr.* 111. - *Cresc.* 672.

DRZENISTY, RDZENISTY, ZDRZENISTY, a, e, pełna drżenia, martig, voll Martig. Winna macica nie tak drze- nista jest, jak bez, kalina. *Cresc.* 54. Sadzele są wrzo- dy tak czyste, iako i drzeniste. *Sienn. Rej.* DRZENNOSC, ści, m., obfitość drżenia, drzeń, die Martigkeit, das

Markt im Holz. Drzenność w dębie pospolicie jest twar-
da i mocna. *Jak. Art.* 3, 133. Drzewa im więcej mają
drzenności w obrębach swoich, tym też mniej mieć będą
gąbkowatości. *Jak. Art.* 3, 133. DRZENNY, a, e, od
drzenia, Markt. Biel, któremu sok będzie dodawał ob-
fitego pokarmu, przemieni się w drzenne drzewo. *Jak.
Art.* 3, 156. - §. tr. Drzenny drąg = walek w ludwi-
sarni długi żelazny, osadzający się w formę armatną,
kiedy armata nie leje się pełno. *Jak. Art.* 3, 290. et 1,
287. Herzwalze, Herzbaum, der die Fühlung der Kanone
beim Guss ausfüllt.

DRZESC ob. Dreszcz, Droc.

DRZEWE, a, n., *DRZEWIEC, wca, m., *Bh.* drzewce
sariffa, kopia, pika, Etymolog. Drwa, Drzewo (*Eccl.*
древѣа, дрѣвѣа y kōneŭ = oszczepisko, der Lan-
genstiel), eine Lauge, ein Speß. Każdy szlachcic
za Kazimierza Jag. z każdego sta grzywien dochodu, miał
iedznego z drzewcem na woynę przypawić; a pod jednego
iedznego z drzewcem imieniem, zamykali się trzy iedni,
bo jeden zbrojny z drzewcem musiał mieć przy sobie dwu
drugich strzelców z kuszami. *Stryk.* 607. Władysława
pod Warą głowę uciawszy Janczarowie na drzewiec we-
tkli i po woytku nosili. *Bielk. Kr.* 335. Pieszy u
Rzymian stali z drzewcy tak dlugimi, iako na 14 łokci;
dwa ręką zakrył, a dwanaście wyłożył. *Pap. W.* 1, 130.
z *M. Bielk.* Joab wzięwszy trzy drzewca, przebił niemi
serce Absalomowe. *Radz.* 2 *Sam.* 18, 14. - §. Sylla
dobra buntowników pobitych pod drzewce dał. *Kosz. Cyc.*
A. 2. cf. *subhastatio*). DRZEW CZYK ob. Dzierlatka,
drzewianka. DRZEWECZKO, a, n., *Dem.* słowa Drzewo,
Drzewko, das kleine Baumchen. Drzeweczka, zioleczka.
Jeż. Ek. D. 1. Topolna wysoko rosnące sadi młode
drzeweczka. *Lib. Hor.* 109. - *Birk. Zg.* 33. §. Małe
drzewce, kopyka, ein kleines Wurfspeß. Drzeweczko
wziąć, i z nim do pierścionka albo do czapeczki ponie-
rzyć. *Rey Zw.* 115. DRZEWIANY, a, e, *Boh.* drze-
wianů, drzewniany, z drzewa, hölzern, von Holz. Go-
łębie się nayradniey legą w drzewianych, to iest z drze-
wa zbudowanych gołębnikach. *Cresc.* 584. Słyszysz bo-
gom drzewianym i kamiennym. *Radz. Deut.* 28, 36.
Wolał pić z drzewianey czasy, opuszczając srebrne kub-
ki. *Skarg. Dz.* 1021. - 1 *Leop. Bar.* 6, 3. §. drzewo-
wy, Baum. Wszystkie istność skory drzewianey, choć
zielney, stawa się z matery ziemi, która ze środka
drzenia na wierzch bywa wytłoczona. *Cresc.* 54. DRZE-
WIANKA, i, ż. DRZEW CZYK, a, m., rana arborea,
żaba mała, gładka, zielonawa, na drzewa łażąca, mu-
chami się żywiąca. Dla oznaki odmiany powietrza cho-
wają ją w naczyniach szklanych. *Zool. Nar.* 206. -
Kluk Zw. 3, 64. der Laubstoch. *2) Dzierlatkęmy po-
wiinni zwad drzewczykiem, że przeciw zwyczajowi sko-
wronków, na drzewie siada. *Kluk Zw.* 2, 252. die Hauben-
lerche. 3) Sokolik drzewiec, albo sokol mniejszy, *falco
subbuteo*, mniejszy od sokola, ale mu zupełnie podobny.
Kluk Zw. 2, 305. der Baumfalk. DRZEWIASTY, a, e,
do drzewa podobny, hölzicht, Holz ähnlich. *Bh.* drzewnaty.
Rośliny iednegoż rodzaju czasem mają gatunki iedne drze-
wiašte, drugie zielne. *Bot. Nar.* 148. Torebka drze-
wiašta *capsula lignosa*, gdy skórka iest twarda, jedniak
na ściany podszielona. *Fundz.* 2, 85. DRZEWICA, herb.,

w polu błękitnym miesiąc złoty, rogami do góry, gwiaz-
da iedna pod nim, druga nad nim. W helmie pięć piór
strusich. *Kurop.* 3, 14. ein Wappen. 2) miasto w Opo-
czyńsk. e. Stadt. *DRZEWIE, ia, n., *collett.* = drzewa,
Baume. *Vd. drevje, drevesa; Crn. drevje*). Wszystkie drze-
wie kolące dobrze sadić po groblach. *Cresc.* 22. Gdy
oblęczasz miasto, nie wytracisz drzewia iego, rąbiąc ie
siekiarą. *Budn. Deut.* 20, 19. Drzewie niektóre iest sa-
mo z siebie bardzo wilgotne. *Cresc.* 52. et 105. DRZE-
WIEC ob. Drzewce et Drzewczyk. DRZEWIEC, drzewiec,
- iat, - ieli, - iei *neutr. ndk.*, zdrzewiec *dk.*, drzewcem
się stawać, w drzewo rosnąć, zu Holz werden, in Holz
übergehen. *Cn. Th.* cf. drewniec (*Ec. дрѣвнѣа starzec*).
*DRZEWIEY *obol. adverb.* (*Bh.* drzew, drzewe, drzewi,
comparat. słowa być prędko, wnet), prędcy, rychley,
pierwey, eher, früher. *Ec. дрѣвѣа = dawno; дрѣвнѣа*
dawny; дрѣвнѣа starodawność, дрѣвнѣа starzec;
cf. *Crn. dręvi* = dziś wieczor). Nie drzewiemy będą iadł, aż
pierwey odprawię rzecz swoje. *Radz. Gen.* 24, 33. Roz-
każe, aby wszystko wyniesiono z domu drzewiemy, niżli
wnydzicie do niego. *Leop. Levit.* 14, 36 (pierwey niż
sam wnydzicie. *Bibl. Gd.*). Władysław Plockiego zamku
Konradowi drzewiemy puścić nie chciał, aż mu też Go-
stynia iego puścić. *Bielk.* 164. Drzewiemy niżli stanęły
granice świata, pierwey niżli wiały wiatry, przedtym
niż buchały gromy, ieszcze niż się oświecały tyfkwice,
i drzewiemy niż były umocnione grunty raiowe, tędym ia
myślił. 1 *Leop. 4 Ezdr.* 6, 1. - *Kucz. Kat.* 2, 364. -
Baz. Hfl. 103. Posly iednak postali nadrzewiemy do sie-
bie, Chcałi by nie przychodziło ku téy potrzebie. *Kmit,
Spyt. B.* 1.

DRZEWIENKO ob. Drewnisko. DRZEWINA, y, ż.
DRZEWINKA, i, ż. *zdrbn.*, mizerne biedne drzewo (cf.
drzewko), ein armer, elender Baum. *Bh.* drzewina *abrota-
num* Boże Drzewko). Starą drzewinę, wisnąę palić; z tych
nayslepszy popioł. *Zaw. Gosp.* Jędy są podlegle zepsuciu,
iak inne drzewiny. *Fors. Drz.* 89. Nigdy po drzewinie nie
chodzą przygody. *Rey Wiz.* 44. (nie po drzewach, po lu-
dziach chodzą przygody). DRZEWISTY, a, e, pelen drzew,
lesisty. *Cn. Th.* walbig, hölzreich. *Ec. дрѣвнѣа, аро-
нѣа, дрѣвнѣа*. DRZEWKO, a, n. *Dimin.* słowa Drzewo, ein
kleiner Baum, ein Baumchen. *Vd. drevko; Crn. dręze;*
Cro. drevce; Sla. drevce; Rz. drevko; Ec. дрѣво
(*Di. drevce nauciculum*); *Di. sztabalsé; Bh. strumel,*
stromel, (stromel; Slo. stromel, stromel; Sr. 2. bowt;
Bs. dubac, dubicch). Przy suchym drzewku i mokre
gorcie. *Bratr. R.* Zuay co drzewko zielone, co zbro-
twiało próchno. *Teat.* 42, c. 35. Boże Drzewko albo
drzewko P. Maryi ob. Boż. DRZEWKOWATY, a, e,
- o *adv.*, na kształt drzewka, wie ein Baumchen, baums-
chengestaltet. Odsiomek drzewkowaty *surculus dendroi-
des*, ma kształt drzewka stojącego, a na wierzchu gałęzie
w koronę ułożone. *Fundz.* 2, 19. DREWNICZY, - ego,
Subst., co iest od drzew, leśniczy, der mit den Bäu-
men, mit den hölzern zu thun hat, der Holzschläger, Holz-
aufseher, Förster u. s. w. DRZEWNIEC *niak. ndk.*,
zdrzewniec *dk.*, drzewiec, w drzewo rosnąć, zu Holz
werden, hölzicht werden. Aby korzeń marchwi nie zdrze-
wniał. *Syr.* 130. - *DRZEWNO ob. Drewno. DRZE-
WNY, a, e, od drzewa, drzewowy, Holz-, Baum-,

Bh. drzewni; *Sr.* 1. jelenobkwané. Puste place w lasach zasiane nasieniem drzewnym. *Mon.* 74, 706. Pień drzewny *arboreus*, kiedy pojedynczy wyrasta i długo trwa. *Botan. Nar.* 38. Nasód ten, po lasach się błakający, łowami i drzewnymi owocami się żywił. *Tr. Tel.* 182. *Baumfrüchte.* Drzewny czerw, *Bh.* drzewni czerw. Błuszcz drzewny, około drzew wysokich się pnie i obwija. *Syr.* 886. *§.* niedrzewny: drzewa niemający. *Cn. Th.* bezdrzewny, *holzlos, holzarm, ohne Baum.*
DRZEWO, a, n., słowo to u nas ma dwa główne znaczenia *ligni Holz*, i *arboris Baum*. Cieniowanie w znaczeniach tych po dyalektach zachodząco, godne zastrzeżenia: *Slo. et Bh.* drzewo, drwo *Dalem.* 99. *lignum*, drzewo *ligna*: *strom arbor*; *Sr.* 1. drzewo *lignum*; roztłajcie drzewo, *itom arbor*; *Sr.* 2. drzewo *lignum*; *bom arbor*; *Crn.* *dervu arbos, aratrum*, drzewo: *sad*; *Crn.* *leş, leis lignum* cf. *las*; *Vd.* drzewo, drzewu, drevesa, drevje *arbor*, drzewo: *drwa na opal*; *Vd.* *leş lignum*: *Cro.* drzewo, drzewo, *leş lignum, arbor*; *DI.* drzewo, brod, ladja *naugium*; *DI.* *stablo arbor* (cf. *szdioblo*); *Rg.* *därvu lign.*, drzewo *naug.*, *stablo*, *stabar*, *dub* (cf. *dab*) *arbor*; *Bs.* *darvo, drivo, dervo lign.*, drzewo, brod *naug.*; *stablo, şablo, şablicch, dub arbor*; *Sla.* *därvu, şablo*; *Ross.* *däpşo, arbor*; *däpşo, дѣб lign.*; *Ec.* *däpşo arbor* (ob. *drwa* cf. *Angl. et Dan.* *tree, obs. Ger. Der, Dru, Gr. dēūs. Gr. dēvdgov* cf. *Druid*). Drzewo jest udołkonanym bielem. *Bot. Nar.* 15. *daß Holz.* Drzewem albo z drzewa co robić. *Cn. Th.* *in Holz atbetten, aus Holz machen.* Na dwu drzewu zasiał. *Kosz. Lor.* 41. *duabus sedet sellis.* Wolą siedzieć w izbie z drzewa, niż w mrowanym więży. *Pot. Jow.* 200. Nie z każdego drzewa *Mercurius*. *Pot. Jow.* 2, 8. Książka tam klepie *Djabel* wie co z pamięci na święconym drzewie. *Nar. Dz.* 3, 145. na ambonie). Do drzewa twardego należą: *dąb, brzość, trzmiel, orzech, iarszab, obrośnica, grabina, płonka.* Do miętkiego: *iasion, buk, kasztan, jodla, sosna.* *Jak. Art.* 3, 152. *hartes Holz, weiches Holz.* Do liściowego, czyli iak u nas zowią, do czarnego drzewa, należą *dęby, iawory, iesiony, wiąz, lipy, brzozy.* *Mon.* 74, 744. *Laubholz.* Do szpikowatego, czyli iak u nas zowią, do czerwonego drzewa należą, *sosny, jodły i jałowiec.* *ib.* 745. *Nadelholz.* Drzewo scinanie, spuszczenie, rąbanie, koło drzewa chodzenie *Vd.* *druvarjenje, druvaritje, druv naprāulenje.* *Slo. Proř.* *š kajdeho dreva uble pali, z každogo drzewa węgle pali, omnia in suum emolumentum conuertit.* *§.* Z roślin powszechnie wziętych, drzewa są te, które mają więcej części gęstych, tęgich, aniżeli cazych, trwając lat nie mało. *Kluk. Rosl.* 1, 4. *Der Baum.* Drzewo płodne, rodzące, owocorodne, sadowe; drzewo pienne, niepłodne. *Cn. Th.* Części drzewa są; *korzeń, pień, gałęzie, gałązki, latorośl, szcep, liście, kora, biel, drzewo, korona, szczyt, chochoł, czub.* - Drzewo krzywe *Eccl.* *кляпина; R.* *погыла, погылька.* Drzewo wyschłe *Eccl.* *сумило.* Drzewo żywota było w porządku *raju*; i drzewo wiadomości dobrego i złego. *Bibl. Gd. Genes.* 2, 9. *der Baum des Lebens*; - *der Baum der Erkenntnis des Guten und Bösen.* Wycięto drzewo, uszchł pniak, pokruszyły się gałęzie. *Psalmod.* 41. *Slo. Prov.* *geben strom ne tobi jag, jedno drzewo*

nie czyni lasa. cf. jedna iaskolka.) Jakie drzewo, takiowoc. *Cn. Ad.* 686. *Slo. Prov.* *gati strom; tate owoca.* Znać z owocu drzewo. *ib.* 1361. Dobrze drzewo owocu złego nie urodzi. *Zimor.* 247. *Prov. Cro.* *Chim szu dreva visokeia, Szeszu niénye rodneja: im drzewa wyźsze, tym mniej rodzayne* (cf. *chlupa* w korzec nie mierzy). - Ani chybi, sto kinów! *§.* ieszcze to drzewo nie urosło! *Teat.* 33, 75. Każde drzewo ma swego robaka. *Kras. List.* 55. cf. każdy ma swego móla. - Im starsze drzewo, tym się bardziej psuje. *Zab.* 13, 220. Na pochyle drzewo i kory skaczą. *Gemm.* 167. (na ubogiego wszędy kapie). Drzewo uschło, gdy poczenie przeklinał. *Cn. Ad.* 217. (złorzeczliwy). Przeklina go, aż drzewo schnie, *imprecatur illi quaeque pessima.* *Mącz.* To wszystko nie po drzewie chodzi, ale po ludziach, co się na kogo przegodzi z bożkiego dopuszczenia. *Kulig. Her.* 107. (nie po drzewinie chodzi przegoda). Potrzeba po ludziach chodzić, a nie po drzewiech. *Głoz. Wych.* N. 8, 6. (ludaka rzecz nieszczęściu podlega). *§.* Drzewo wołkowe w Ameryce, *Myrica cerifera Linn.* *der Wachsbäum*, krzew, którego jagod mięsisto jest wołkowe, na świecie zdatne. *Aluk. Dyk.* 3, 133. - *§.* drzewo, drzewiec, drzewce: *kopia; pika, oszczepisko, die Lange, der Spieß, der Schaft.* Racowie za *Ludwika Węg.* naprzód do nas służbę żołnierską z drzewem a z tarczą wnieśli; i na ten czas starożytną broń Polką, kuszę i robatynę nasi porzuciwszy, do drzew się rzucili. *Bielk.* 218. *Klorynda*, widząc przeciw sobie We wszystkim biegu rzeźwiego innaka, Skoczyła także z drzewem w oney dobie, Chcąc go ugodzić w gębę nieboraka. Trafili się w łeb i skruszili obie Drzewa . . . *P. Kchan. Jer.* 61. *Króla na szable i drzewa pozywa rycierz błędny. P. Kchan. Ori.* 1, 247. Szczęciny naieżone by drzewa złożone, *denis similes hastilibus horrent.* *Zebr. Ow.* 197. On podniósł oszczep swój, albo kopią swą, albo drzewo swe na trzy sta. *Budn. i Chron.* 11, 12. *not.*) By mię nie był lud ten lekce poważyl; nie podniosłbym był drzewa mego przeciwko nim. *Radz. Judith.* 11, 2. (nie podniosłbym był oszczepu mego. *Bibl. Gd.*) *Meron.* drzewo: *sbrojny drzewem* abo drzewcem, *der Langenmann, Langentrieger, die Lange.* Kiedy obywatelom wojskowym sposobem za granicę ruszyć się rozkażemy; tedy pięć grzywien na każde drzewo zapłacić obiecujemy. *Herb. Stat.* 588. *§.* na drzewo: na służbę wojskową z drzewem, *Langendienst, Langentriegdienst.* Przykręć ono był statut z osobna każdemu, wzięwszy na drzewo, ciągnąc za granicę; ale *Rapłtę* był bardzo zdrowy. *Gorn. WI.* S. 4. Trzebaby wrocić nasad onę konfliktucją, iżby król, dawszy na drzewo, mógł szlachtę pociągnąć za granicę, i trzymać iaką chwilę. *Gorn. WI.* S. 3, 6. - *§.* Kiedy się czyłte srebro rozpuści w żywym srebrenie i serwaserze, i zmieszawszy z wodą postawi w ciepłe, wyrasta niby przedziwne drzewko srebrenie, drzewem filozoficznym, *arbor Dianae, philosophica, zwane.* *Kluk. Kop.* 2, 317. *der Baum der Diana, der philosophische Baum.* *§.* Drzewo życia, *Anatom.* Gdy otworzą muszceł w zupełny jego długości, postregają rozdział substancji białej, rozchodzący się po substancji popielatę, na wzór roschatości wypadających z pospolitego pnia drzewa. Nazywają je także drzewem *Dyany.* *Dyk. Med.* 1, 717. *der Lebensbaum.* *§.*

Drzewo krewności jest wymalowane niby drzewo, mające w sobie jako pień i różgi, początek rodzaju i rozmaite stopnie krewności. *Saxon. Porz.* 123. *der Stammbaum.* Drzewo pokolenia Pana Jezusowe. *W. Post. W.* 3, 364. *DRZEWOBRANIE, ia, n., *Eccl.* дресвобране lignatio, *Gr.* ζυλισμός, das Holz sammeln. *DRZEWODZIEY, -ieia, m., robiący drzewem lub z drzewa, cieśla, stolarz, stelmach, kołodziej, *faber lignarius*, *der Holzarbeiter.* *Cro.* dřevoděla, dřevodelec; *Dl.* dřivodělya, dřivoděly, dřivodělich; *Sla.* dřivodilac; *Rag.* dřivoděglja, dřivoděgljaz; *Bs.* dřivodiglja, dřivodiglja, dřivodiglja; *Ross. Ec.* дресводѣля, дресводѣль, дресводѣльщикъ. *DRZEWODZIELNY, a, e, -ie adv., *Rg.* dřivoděgljni; *Eccl.* дресводѣльщикъ *Gr.* ζυλιστικός. *DRZEWODZIEYSTWO, a, n., robienie drzewem, ciesielstwo, stolarstwo, kołodziejstwo, das Holzarbeiten. *Rg.* dřivoděglstwu; *Rs. et Ec.* дресводѣльнiе, дресводѣльство. Drzewodzielstwem się trudnię *Ec.* дресводѣльство *Gr.* ζυλιστικόν. DRZEWOIAD, u, m., siele ob. Omieg. DRZEWOŁOM, u, m., poet., chmura z wiatrem wielkim. *Dudz.* 37. (*der Baumbruch*) ein Bäume brechender Sturmwind. Były to owe tylko krótkie drzewołomy, Co z gęstym deszczem straszne wyśpaly gromy. *Zab.* 1, 8. 180. *Nar.* DRZEWOŁOMY, a, e, drzewa łamiący, Baumbrecher. Dębem stoletnim ani wiatr sprosta, ani gromy drzewołome - *Zab.* 6, 336. *DRZEWORĘBACZ, *DRZEWOSIEK, a, m., łupacz drzewa, rębacz, drwal, *der Holzhauder.* *Slo.* dřevostep, dřevostěpec; *Cro.* dřevocěp; *Ross.* дресовосѣкъ, *Ec.* дресовосѣчь, *Greek.* ζυλοκόπος. - *6. Drzewosiek, *DRZEWOTOCZ, czerw drzewowy, *der Holzsaum*, die Holzmade. *Slo.* dřevotoc, dřevni čerw; *Rs.* дресовосѣкъ. DRZEWOWY, a, e, drzewny, od drzewa, Baum, Holz. *Bh.* dřevný, stromový, Pałac drzewowy jest piękny stós na ognie domowy. *Haur Ek.* 8. Skóra drzewowa nie jest z tak ciekich żyłek spojna, jak skóra zwierzęca. *Cresc.* 54. Bluszcz drzewowy. *Sian.* 60. ob. Drzewny. DRZEWSKO, a, *arbor infelix, inanis.* *Cn. Th.*, z przysługą, ein elender, ein hässlichet, untauglichet Baum. *Sr.* 2. dřewisko; *Sr.* 1. dřewisko; *Ross.* сланеуб. 2) Skoro się Jezus drzewka (t. i. mar) dotknął, ożył martwy. *W. Post. W.* 2, 235. als et das Holz, die hölzerne Wahre berührte.

Pochodz. ob. pod słow. Drwa.

*DRZYZGOTAC ob. Druzgotac.

DRZWI, *Gen.* drzwi *plur.*, *Boh.* dřevě, dřevě (cf. dřevoc, dřeviac cf. wierzeia *Bh.* dřevěg, dřevěge, weřeg); *Slo.* dřevě; *Sr.* 1. dřevě, dřevě, dřevě; *Sr.* 2. dřevě; *Vd.* dřevě, dřevě; *Crn.* dřevě, dřevě; *Cro.* dřevě, dřevě; *Sla.* dřevě (cf. wrota); *Rs.* dřevě, dřevě; *Ec.* dřevě (cf. dřevě) *Gr.* dřevě, *Ger.* dřevě, dřevě, *Succ.* dřevě, *Dan.* dřevě, *Ang.* dřevě, *Pers.* dřevě, *Alban.* dřevě, *Crim.* dřevě, *Chald.* dřevě, *Syr.* dřevě, *Arab.* dřevě. 1) otwór sam, dziura sama, plac do wejścia, wejście. *Cn. Th.* die dřevě, *der Eingang.* Dobrze mieć wiele drzwi w domu. *Cn. Ad.* 529. Drzwi albo wejście tylne, plac do wejścia tyłem. *Cn. Th.* die dřevě. 2) drzwi z deski, fорта, wrota, dřevě, cf. dřevě, die dřevě, die dřevě, *der dřevě, der dřevě.* Drzwi w różnych pomieszkaniach bywają dřevě, sosnowe. *Kluk Rosl.* 2, 258. Drzwi kościelne. 1 *Lepp. Act.* 3, 2. die dřevě.

Carckie drzwi ob. Carcki. - Drzwi bramne, *Thorflügel.* Drzwi dwuskrzydłaste, roschodzące się. *Cn. Th.* dřevě, Czworooskrzydłate drzewi, *quadrifores.* *Cn. Th.* dřevě, dřevě. Drzwi kraciste, z kraty, z szczeblów, *Gitterflügel.* Drzwi spuszczone do piwnic. *Boh.* dřevě, 2, 144. spult, dřevě. Zastępować komu ode drzwi. *Mon.* 71, 331. einem die dřevě verřegen. Zamknąć drzwi przed kim. *Teat.* 18, 55. Choć drzwi zamkniesz, znajdzie zły duch dziurę. *Pot. Arg.* 701. Cóżby po drzwiach było, kiedyby ich pewnych czasów zamykać i odmykać nie potrzeba? *Pim. Kam.* 141. Robota niepotrzebna, drzwi do lasa. *Cn. Ad.* 995. - *Rys. Ad.* 9. (cf. wędę mierzyc). Oknem smaczę, komu drzwi złoto nie otwiera. *Pot. Poc.* 608. Smaczno iada i piia, dłużnicy drzwi nie pilnują. *Falib. Dis. F.* Na cóż to między drzwi i podwoie pafec wřazać. *Teat.* 30, 25. (nie narażaj się). Drzwi i ściany częstokroć nas wystuchają. *Teat.* 12, 8. (wřezdzie śpiegują). Kto drzwi za sobą nie zamyka, albo pańskiey albo psiey natury zakręwa. *Rys. Ad.* 32. O wilku mówią, a wilk przede drzewiami. *ib.* 52. *lupus in fabula*). Miałem tam co iść i co pić; siedziałem jak u Pana Boga za drzewiami. *Offol. Bay.* 2. (cf. iak pączek w masle). Kto nie ma co dadź, musi u drzwi stać. *Rys. Ad.* 27. Prosił iakmużny, do drzwi ode drzwi chodząc. *Birk. Dom.* 80. (od domu do domu). Wo drzwi kołatać, z naprasykać się komu. *Wolfk.* Napomnienie jednym uchem do głowy nam wpada; a drugim iak drzewiami wypada. *Fabl. Es.* 80. Ustawy krajowe zasługom obszerniey drzwi otwierały. *Pam.* 83, 2, 182. (większe pole im dały). *Slo.* smut mu pri dřevěch stogi, śmiereć przede drzewami, tuż, blisko). Drzewiami skrępać, próżno co robić. *Wolfk.* - Ah za drzwi! z precz, won! heraus, willst du heraus! DRZWICZKI, G. drzewiczek, *plur.*, *Demin.*, *Bh.* dřevě, dřevě, dřevě, dřevě; *Vd.* dřevě, dřevě; *Sr.* 1. dřevě; *Sr.* 2. dřevě; *Rs.* dřevě, das dřevě, eine kleine dřevě. Raz w rok te drzewiczki otwierają. *Star. Dw.* 26. Skryte drzewiczki za ořazem były. *Wad. Dan.* 262. DRZWICZNY, a, e, ode drzwi, dřevě. *Bh. et Slo.* dřevě; *Rs.* dřevě.

Pochodz. *bezdrwi, nadedřevě, odřevě, odřevěnia, odřevě.*

DRZYMAC, DRZEMAC, - ař, - a et drzymie *neutr. ndh.*, *Bh.* dřevě; *Slo.* dřevě; *Rag.* dřevě, dřevě; *Cro.* dřevě, dřevě; *Bs.* dřevě, dřevě; *Sr.* 1. dřevě, dřevě, dřevě; *Carn.* dřevě, dřevě; *drēmalem, dřevě* (*Crn.* dřevě se *somnum ex-cutio*); *Vd.* dřevě, dřevě, k' spanju kinkat; *Ross.* dřevě (cf. dřevě); *Ec.* dřevě cf. *Lat.* dormire, dormitare, *Mehlenburg.* dřevě, dřevě. *drēmalem, dřevě*, *Gr.* dřevě, *Hebr.* dřevě; *Succ.* et *Jel.* dřevě z drzymanie, cf. *Ger.* träumen), z niemocno i niedługo zasypiać, *(schlummern, propr. et fig.* Postronno monarchie drzymią dotąd bezpiecznie, póki u brzegów ich nie sakolają. *Psalm.* 87. Nie rącz drżemać ty Panie, który nas strażesz! *Modl. Gd.* 39. Na złych pomsta nie drżemie, a nagroda nie omieszka. *Wiss.* 381. Czasem bozki Homer drzymie. *Zab.* 4, 21. *Offol.* Drzymal Homer niekiedy; fraszka to drzymanie; My nie drzymięm, ale śpiem... *Kras. W.* 9. Drzymiający umysł, *Teat.* 6, 6, 33. II. drżemie się komu z sen go napada, oczy mu w kupa idą, lepią mu się, et ist schláfrig, *der Schlaf kommt ihm an.*

Jest kiedy się chce; spać, kiedy się drzymie. *Pot. Żow.* 176. III. *Recipr.* drzemać się, *dk.* zdrzemać się: a) zasypiać, *einschlummern, einschlafen.* Przyszędł do uczniów, oto zdrzemali się wszyscy i posnęli. *Leop. Math.* 25, 5. Czasem i Homerowi zdrzemać się przychodzi; Lecz w długiej dzieła pracy, zasnąć się też godzi. *Kor. Hor.* 19. b) zdrzynać się na co: nie uważać, nie dochodzić, *zu etwas oder bey etwas schlafen, unthätig zu sehen, nicht suchen, rügen, ahnden.* Bóg pomstę zatrzymał, Właśnie jakby na moje występkę się zdrzynał. *Kuig. Her.* 19. Zbigniew nie nie sprawiwszy, powrócił; zdrzymał się na to wysokiego umysłu Bolesław, i tak nie mieszkając sam z wojskiem ruszył. *Krom.* 123. DRZEMALA, y, m. drzymiący, *Cn. Th.*, który zawsze drzymie, *flęmatyk.* *Vd.* dremavez, dremlovez, saspanez; *Cro.* dremlyávéc; *Rg.* drjemgljalaz, drjemalaz, drjemcina, ein schláfriger Kestl, ein Tráumer, eine Schlafmúúe. DRZYMKA, i, ż. DRZEMOTA, y, ż. DRZYMLIWOSC, ści, ż., drzymanie, senliwość, ospałość, die Schlaflosigkeit, das Schlummern, der Schlummer. *Bh.* drjmanost, drjmotá; *Cro.* dróm, dremlyenyé, dremlyavicza; *Vd.* dremota, dremanje, dremjenje, saspanost, pospanost; *Crn.* dremóta, dremótz; *Bs.* drim, drimesg; *Ross.* дрема, дреманіе, дремота, заблѣтъ. Draemota dzis na świecie panuje. *Zrn. Pfl.* 3, 743. §. No! do prawdy, albow ia to nocna drzymka? *Teat.* 1, b. 72. przeszkoda nocna, ein Gespenst? DRZYMLIWY, DRZEMLIWY, u, e, - ie *adv.*, senliwy, ospaly, schlummernd, schláfrig. *Bh.* dtimawó; *Slo.* dtimlawó; *Vd.* dremliu, dremajoshen, pospan, saspan; *Rg.* drimgliv; *Sla.* sanan; *Eccl.* дремливой, дремáпельный. *oppos. Ross.* недремáмый.

Pochodz. *Drzemlik, podtrzymać, przedzrymać* cf. *Rg. drjémak = opium*).

DRZYST, u, m., Czwarty rodu Jaskru, korzonków ciekich długich, zowieemy kozim drzystem. *Syr.* 874. eine Art Hasenfuß.

D U.

DUB', - ia, m., DUP', - ia, m., cf. DZIUB', - ia, m., *Bh.* даупé, *obs.* dupa, dita w zemi neb kále, *antrum, iustrum, daupnacel columba lignorum; Slo.* daupé, *freyffe zwéit latibulum; Sr.* 1. dupo, dupecja *caua; Crn.* dupla, duplina, *foramen arboris, foramen in petra, a dóbem, dóbam, dóbem excauo; Bs.* dubina *profunditas, dubok profundus, dubsti excauare; Rg.* id.; *Cro.* dúplye, duplo; *dubzti cauare; Rs.* дупло wydrożenie w drzewie, *трупорѣшняна, Es.* дупля *concauitas, дупля cauo; Lat. med.* dupia, *Gall.* douve, *cf. Ger.* tief. *Niederf.* Dubbe = ceber), dziura dęta w drzewie. *Wtod.* dziura wygniła w drzewie. *Dudz.* 37. dupl, dziura w skale, die Höhlung in einem hohlen Baume, oder in einem Felsen. Schotway ten pas w dupiu skalnym. 1 *Leop. Fer.* 13, 4. (w maclochu. 3 *Leop.*). Synogarlice we pniach spróchniałych albo w dupiach kryją się. *Spicz.* 149. Pszczoły zneydnia sobie ulo za skórą drzew i w dubiach wygniłych. *Boter.* 158. Ule wydrożone w drzewach, albo iakie dupie wygniłe. *ib.* 3, 42. Napominali ptacy sowę, aby się w dupiu nie siedziała. *Exop.* 48. (DUB herb. ob.

Dąb). DUB, a, m., w *liczb. mn.* Duby: baie, bezsensa, *Geschwáz, Unsun.* On żarty i duby na śmiech prawi. *Zab.* 8, 344. *Życk.* Starzec właśnie jak dziecko takie duby plecie. *Teat.* 43, c. 51. *Wyb.* Takiego mu duba poplotę, że musi zabłądzić w lesie. *ib.* 51, b. 11. Przydzie i ten i ów, prawi duba, choć i szpetnie. *Mon.* 75, 612.

DUBAS, a, m., mierny statek, o 8, 10, do 14 ludzi, bierze do 20 łasztów. *Magier Mscr.* ein Richter, ein Leichtschiff. Dubas abo szkuta, *navis oneraria, frumentaria, siue actuaria, siue fluuiatilis.* *Klon. Fl. B.* 3, b. Rotman płaci od dubasa po trzy złote poboru. *Vol. Leg.* 3, 60. cf. Dziubas.

Pochodz. *dubiel, dziub, dziób, dziubaty, dziubas, dupa, wydupniały, dupiały, dupniały, gotodupki.*

DUBELT, a, m., piwo dubeltowe, = Dupelbir. *Syr.* 946. mocniysze lepsze od zwyczajnego, Doppelbier. Kupia mi półgarca dubeltu. *Teat.* 22, b. 8. Czy niemasz tam gdzie choć dubelta piwa i zrazika pieczeni. *ib.* 43, 29. DUBELT, DUPELT, *adv.*, po dwa razy, podwojnie, *doppelt ob. Dupeltowy.*

DUBIEC *ob.* Dębiec. DUBIECKO, a, m., miasteczko, założone od Piotra Kmity; od lat dwóch set dziedziectwo Krasickich (oyczyzna Xcía Arcybiskupa Prymasa). *Kras. List.* 53. ein Stádtchen in Gallicien.

DUBIEL, a, m., ryba, *Cyprinus pinguior, Cn. Th.* der Döbel, Diebel (cf. dub'), (*Boh.* klawst = tłuszcic). Dubiel rybka do karasia podobna. *Sienn.* 310. rodzi się z karpia i z karasia. cf. *R.* карлѣнб, смммена, caná. - §. 2) Głupi a grubi prości ludzie, dubielewie, *asini. Mącz.* ein dummer Esel, ein Schépé, Stodschiff. Zydowie, iakto grubi dubieli, niech temu wierzą. *Zebr.* Zw. 126. - *Papr. Kol. G.* 4. Zdradzi przyjaciela, Jeszcze się ktemu naśmieie z prostego dubiela. *Key Wiz.* 31, b. Kto zmyślił statki, dubasy, szkuty, Wierzę, że Polscac byli nieprzyjacielem, Albo dubielem. *Klon. Fl. B.* 3, b. cf. Starodub.

DUBIENKA, i, ż., miasto znaczne składem zboż, osiadle cielełami nad Bugiem. *Dyk. Geogr.* 1, 76. eine Stadt am Bug. DUBIN, a, m., miasto Salkie z zamkiem. *Dyk. G.* 1, 175. Dúben in Sachsen. DUBINKI, miasto w Wielkiskim, imienia Radziwiłłow. *ib.* 176. eine Stadt im Weisnaischen. DUBINSKIEGO sukna postaw. *Jnsfr. cel. Lit.* DUBISSA, y, ż., rzeka w Zamudzkiem, łączy się z Niemnem, płynie pod Rosienie. *Dyk. Geogr.* 1, 176. ein Fluß in Samogitien.

DUBLA, DUBLET, DUBLOWKA *ob.* Dupla.

DUBNO, a, n., znaczne miasto w Wołyńskim, sławne kontraktami. *Dyk. Geogr.* 1, 176. Dubno, berúhmt wegen des Umschlages, oder der Messe. Jak Dubno Dubnem, tak jeszcze takich nie było kontraktów; zjechała się moc straszna państwa pożyczac pieniędzy u chudych pacholków. *Zab.* 13, 187. DUBRQWICA, DUBROWNA *ob.* Dąbrowica, Dąbrowna.

DUCH, a *et* u, m., *Bh., Slo., Sr.* duć; *Bs.* düh, *Sla.* düh; *Cro.* düh (*Cro.* duha = zapach cf. zaduch); *Rg.* düh, däh; *Vd.* duh = dech, zaduch, zapach, wiatr; *Vd.* duhati = wachać; *Vd.* duh dajeti, dishati = pachnąć; *Crn.* duh (*Crn.* duham *olfacio, duhan = tabaka*); *Hung.* doh; *R.* дух, cf. dech, dąć. 1) Duch, G. - u, s; *Wyras* duch

duch snaczy pierwotnie powietrze, którego oddychaniem żyjemy. *Kpcz. Gr. 3, p. 74.* oddech, *der Geist, der Hauch, der Athem.* Wszacy się z legowisk russią co ducha. *Zab. 1, 183. Nar.* (co tchu, in vollem Athem). Sama co duchu się wybierała; ieszcze czwartego konia zakładano, ona już na wózku siedziała. *Ossol. Str. 3.* Duchem tam pobiegł, co tchu, co żywo, *quod vollem Athem.* (ob. Duszkim). Widząc królowa Saba wszystkie mądrość Salomonową, nie stawało iędy więcéy ducha. *W. 3 Reg. 10, 5.* (zdumiała się bardzo. *Bibl. Gd.*). Jam się spodziewał, żeś ty miał ostatnie duchy moje zebrać, że zamkniesz oczy me. *Jabl. Tel. 238.* meine letzten Athemzüge. §. Duch, para, wuziew, wyskok; *Vd.* dushik, shganik; *der Dampf, Dunst, Brodem, Geist, Spiritus.* Duch piecowy do suszenia Inu tak ma bydz umiarkowany, aby ciepia słonecznego nie przechodził. *Przedz. 24.* Duch salétrzany, serwaser, tega wodka chemicznie wyciągniona z saletry. *Jakub. Art. 3, 290.* Duch wszystkiek ciągnął się do wyższego sklepu. *Torz. Szk. 108.* Tygle wolnym duchem, słońcem albo wiatrem suszone. *ib. 105.* - §. Sok nerwowy albo duchy ożywiające, *spiritus vitales,* są ową naysubtelniejszą płynnością w nerwach, która dla swéy lotności z wielką szybkością poruszenia czyni. *Kluk. Zw. 1, 34.* *der Nervenast, die Lebensgeister.* Wino to duchy ożywiające, które w sercu bytność swoię mają, oczerstwia. *Syr. 502.* duchy serdeczne ożywia. *ib.* Duchy cielesne posila i oczerstwia. *ib. 392.* *Vd.* shivotna duhovitnost. §. Duch, treść, rdzeń, iądno czego albo dzieła iakiego, *der Geist, der Kern eines Werks.* Duch wszystkich dyurnałów: *esprit des journaux.* *Ld.* - §. Duch, G. - a, z to co nas ożywia, życie, *der Geist, die Lebenskraft, das Leben.* Wpuszczę w te kości ducha, a będą żywe; i dam im ducha, a będą żyć. *1 Leop. Ezech. 37, 6.* Gdy dusza sądzi o rzeczach, zowie się rozumem; gdy czuie, zmysłem, gdy dycha, to duchem. *Sak. Dusz. 67.* Przedsięwziął iść i pić, póki ducha stanie. *Chrośt. Fars. 498.* Weszło do korabu po parze z każdego ciała, w którym był duch żywota. *Bibl. Gd. Genes. 7, 15.* O boże duchów wszelkiego ciała. *Bibl. Gd. Numer. 16; 22.* - §. Istność z ciałem złączona rozumna, dusza; *oppos.* ciało, *der Geist, die Seele.* Nazajutrz ducha wypuścił. *Skarg. Dz. 830.* er gab seinen Geist auf. Wynidzie duch z człowieka, a on się nawróci do ziemi. *Bibl. Gd. Ps. 146, 4.* Wróci się proch do ziemi; a duch wróci się do boga, który go dał. *Bibl. Gd. Eccles. 12, 7.* Mało mu na tym, ducha - li szród pogańskich szyków, Domowych - li wyleie dotkliwych ięzyków. *Tward. Wl. 75.* §. żywy duch, żywa dusza, człowiek, n. p. Niktże cię nie widział? żywy duch. *Teat. 20, b. 112.* seine lebendige Seele. §. Duch, to co zagrzewa umysł, *Geist, Geisteskraft, Kraft, Begeisterung.* Słowa, które ia wam mówię, duch są i żywot są. *Bibl. Gd. Joan. 6, 63.* Duch pomsty nie oznacza dobrej duszy. *Teat. 24. c. 40.* Gdy woyna koniec wzięta, w Moskwę duch iakoby się wrócił. *Tward. Wl. 51.* (o-tucha; z ożyli). cf. *Bh. nebudh infirmitas.* §. Fantazyja, opinia, uroienie, *Meinung, Einbildung.* Ani chce błędu poznać, ani prawdy słucha, Pelen o swym rozumie wysokiego ducha, *Nar. Dz. 3, 120.* Co ten Paryż umie, kiedy i ten prosty wieśniak, takich tam duchów nabrał.

Tom. I.

Teat. 35, c. 27. Nabiera fantastycznych duchów. *Mon. 71, 533.* Mąż, który nie ma mocy nad duchem swoim, iest iako miasto rozwalone bez muru. *Bibl. Gd. Prov. 25, 28.* §. Umysł, wola, rozum, myśl, *der Geist, Wille, das Gemüth, der Gedanke.* Coż, duch ci był ochoczy, lecz ciało nie duże. *Pot. Arg. 384.* Jednym duchem tchną. *Cn. Ad. 311.* Jego to on duchem mówił, z podług jego woli, iemu gmyśli. *Cn. Th. Fiszar* tego dzieła już nie żyje; ale słyszając one, będziecie towarzyszyc prawie duchom jego ostatnim. *Gaz. [Nar. 1, 135,* Duch filozoficzny, podnosząc się powoli na swalisku przesądów, rozumowi przywraca panowanie. *Zab. 8, 185.* Wtędyż się tego wyiawić, co w duchu chowają. *Teat. 7, 70.* Duchem był z nami. *Hręst. Art. 202.* im Geiste. On w duchu się, iak mówią, śmieie. *Jabl. Ez. 65.* *Mon. 76, 235.* er laßt in seinem Geiste. Goście byli zli w duchu na gospodarza. *Zab. 3, 109.* - §. Duch, rozumna istota bez ciała, *der Geist, ein körperloses vernünftiges Wesen.* Duch iest istota poznawająca i chcąca, wszystko przenikająca, żadney wielkości, figury i części nie mająca. *Boh. Djab. 11.* Bóg duch, iest, ciało nie iest, nie iest rzecz widoma, bo ducha własność iest bydz niewidomym. *Wiśn. 312.* Duchy, dusze zmarłych, duszyce. *Cn. Th. die abgeschiednen Seelen.* Zgiełkiem tym przesraszona zawoła: wszelki duch Pana Boga chwali. *Teat. 29, b. 106. et 16, b. 233.* *Ossol. Str. 1.* alle guten Geister loben Gott den Herrn. Duchowie dobrzy, z aniołowie. Dusza nasza duchem się zowie, gdy z anioły, którzy są szczerzy duchowie, obmyśla raezy niebiekie; ale się duszą zowie, gdy rzeczy ziemskie i te a bydłem równe zabawy, na sobie nosi. *Skarg. Kaz. 85.* - Zły duch, z djabeł, czart, bies, szatan. *n. p.* Święty ten duch gniewliwie i czarty wymiotał. *Skarg. Dz. 14.* Naukami zabronionemi duchów złych przyzywali. *Chelm. Pr. 186.* Oy, idzie ku nam niedźwiedz, zjadłby złego ducha. *Jabl. Ez. 78.* (bies, djabeł). Starzy mienili, że każdy człowiek ma dwu swoich *duchu (*Dual.*), który z nich jeden szczęście przynosi, a drugi nędzę czyni. *Erazm. Jęz. B. 5, b.* - §. Duch święty, *der heilige Geist.* Bóg ociec iest duch, Syn Boży iest duch, anioły nazywamy duchami; lecz gdy mówimy, wierzę w ducha świętego, mą się rozumieć trzecia osoba trójcy ś. *Karnk. Kat. 63. et 764.* *Kucz. Kat. 162. a.)* Duch święty iest miłość boża, którą bóg samego siebie miłue. Duch mądrości i rozumu, duch porady i mocy, duch umiejętności i pobożności, duch boiaźni bożkiej; to, piamo zowie czasem darami ducha świętego, czasem duchem ś. *Karnk. Kat. 66.* die Gaben des h. Geistes, *der h. Geist.* Duch S. z nami. *Teat. 24, b. 64.* Prawie duchem S. ten prałat cnotliwy przestrzegał, aby gotowość na poganina była. *Falib. Dis. X. 2. β.)* Pasterzów przypowieść: do świętego ducha, nie zdéymuy kozucha. *Haur. Sk. 55.* do zielonych Swiät, vor Pfingsten. (DUCHA ob. Duha). DUCHAK, a, m., duchowny, od kościoła S. Ducha, *ein Geistlicher, von der h. Geistkirche.* Za Leszka Białego duchacy Krakowscy wzięli w podziale pracę około szpitalu chorych i wychowu podrzuteków. *Nar. Hfl. 4, 224.* DUCHA, y, ż., czapka nocna z puchu. *Dudz. 37. Ern. 75.* eine mit Daunem gefütterte Schlafmütze, eine Federmütze; *Sla.* dushek, perija = pierzyna). Głównie

69

podszuscki drudzzy duchną zowią. *Syr.* 533. ein kleiner Kopffliffen. Helmem się piecaćtuiesz; pierzyny i kuchni Pilnując; daleko by pięknie było w duchni. *Pot. Pocz.* 537. Królewna tam z swoimi pannami luk ciągnąc wolniuchny Albo na przetrzał, albo strzelały do duchny. *Pot. Arg.* 356. §. 2. Jmie zmyślone królewny w pieśniach *Myszeidos Kras.* (cf. panna duszka), die Prinzeßin in der Kaufade. DUCHNIAK, a, m., z przyganą: duchowny, pop, der Pfaff, der Schwarzrod. Duchniak co noc do młynarki chodził. *Pot. Jow.* 2, 41. DUCHNICZEK, - czka, m., z urąganiem popek, spötisch, Schwarzrodel. Siła takich duchniczków, co od dębana idą do otkarsa, od kufka do kielicha spieszają. *Opal. sat.* 129. W rodz. żeń; DUCHNICZKA, i, ż., cf. zakonniczka, ksieni. *DUCHOCIĄG, u, m., wiatrociąg, powietrzociąg, machina pneumatyczna. *Klecz. Zd.* 73 et. 76. die Luftpumpe. *DUCHOMOR, a, m., ducha czyli duszę morzący, utrzymując, że śmiertelna, ein Seelentödtter, Lügner ihrer Unsterblichkeit. Bluznią duchomorą, utrzymując śmiertelność duszy, czynią ją potworem boga dziwacznym. *Zab.* 9, 47. *Zabl.* cf. *Ec.* духоборуб *Gr.* πνευματομάχος; *Ec.* духоборствую *Gr.* πνευματομαχῆ. *DUCHONOSNY, a, e, *Ec.* духоносный, который духа св. имѣетъ въ себѣ (cf. bogonosny), pesen ducha S., voll des h. Geistes. *DUCHOWESELNY, a, e, - ie adv., rozweselający ducha, den Geist erfreuend. *Chodk. Kost.* 52. DUCHOWIEMSTWO, a, n., *Boh.* duchowenstwo; *Sr.* 1. duchowinstwo; *Slo.* knazstvo; *Hg.* papirend; *Crn.* duhovshena; *Vd.* duhoustuo, duhoufka, farstvu, duhounost, duhoushina; *R.* духовенство, причень; *Ec.* священничество. Stan duchowny, die Geistlichkeit, der geistliche Stand. Udał się na duchowieństwo czyli na stan duchowny, *Cn. Th.* cf. Kapłaństwo. - §. *Collect.* ludzie duchownego stanu, Geistliche, die Geistlichkeit. Przeświecone duchowieństwo niech żyje. §. Duchowność, die Geistigkeit. Dusza nasza jest z cielesności i duchowieństwa spotona. Cieleśność chce wczasów, rozkoszy; lecz duchowieństwo i rozum, gdy widzi, że to niezdrowości szkodzi, przeciw się winny. *Skarg. Kaz.* 597. *DUCHOWNIK, a, m., duchowny, xiążd, nieświecki, ein Geistlicher, einer vom geistlichen Stande; *Cro.*, *Br.*, *Sta.* et *Crn.* duhovnik; *Vd.* mashnik, dohovnik; *Rg.* duhovnik, sarkovgnak; *R.* богослужитель, причетникъ. Chciał im pokazać, że papież i duchownicy mają być przekładani nad pany świeckie. *Baz. Hfl.* 4. *§. *R.* духовникъ spowiednik, ociec duchowny, der Weltvater. Za iego perawazą, jako na ten czas duchownika mego, dzień wstąpienia do zakonu naznaczyłem. *Smotr. Fx.* 16. DUCHOWNOSC, - ści, ż., *Vd.* duhounost, duhovitnost; *Ec.* духовность; istność duchowna, Geistigkeit, geistige Wesen. O duchowności a nieśmiertelności duszy. *Mon.* 73, 547. et 70, 142. §. Bogomyślność, geistige Denk- und Handlungsart, Geistigkeit. DUCHOWNY, a, e, - ie adv., od ducha, geistig. *Boh.* duchowaj; *Rg.* duhovni, duscevní; *Slav.* duhovnicki, duhovni; *Vd.* duhoviten, duhovni, duhovun; *Crn.* duhovne, duhovske; *Cro.* et *Br.* duhovni; *Sr.* 1. duchowny, duchowno, duchowné; *R.* духовный, причетнической. §. *metaphys.* Dusza, istność wcale duchowna, *Mon.* 70, 142. Stworzył bóg z niczego duchowne stworzenie, to jest, niezliczone anioły. *Kucz. Kat.* 59.

Nie materyalnym, ale duchownym sposobem. *Sak. Probl.* 56. Dusza jest duchowna, niematerialna, nieskładana. *Kluk. Zw.* 1, 54. Duchowny człowiek, iedzenia nie potrzebuiesz; a my cielesni musim iedć i robić. *Skarg. Dz.* 247. Martwił Paweł ś. ciało swoje, które snadź duchowniejsze było, niż dusza moja. *W. Post. W.* 3, 301. Te cuda tym więtsze są, im są duchowniejsze, tym zacnieysze, im nie ciałom ale dussom pomagają. *Birk. Kaz. Ob. H.* 3. §. *Moraln.* bogomyślny, geistig gefasst, geistig, im geistigen Verstande. Stał się z niego wielce duchowny i nabożny kapłan, przykład cnot waselkich. *Skarg. Dz.* 738. Zasadźciwi owi Faruzowie, oni Duchowni nieduchowni. *Sk. Kaz.* 166. Usta nasze duchownie mają być obrzezane, aby nie mówiły złych słów. *Bial. Post.* 144. Duchowny wykład pisma. *Ld.* - §. a.) Duchowny oyciec, mistrz magister pietatis. *Cn. Th.* der geistliche Lehrer, duchownik, spowiednik, der Beichtvater; *Sr.* 1. duchowné fnez clericus. Tych bóg karze, którzy się oyciom duchownym karać nie dopuszczają. *Skarg. Dz.* 322. §.) Oyciec duchowny, z chrzesny, der Herr Vater; duchowna matka, z chrzesna. *Tr.* die Frau Vater. Duchowny stan, z księża, duchowieństwo, der geistliche Stand. - Człowiek duchowny, duchownik, ein Geistlicher. Nieszczęśliwa ta kompania, w której się trlek duchowny znajduie. *Boh. Kom.* 3, 282. Duchowne prawo, które od papieżów i od biskupów dla rządzenia rzeczy kościelnych ustanowione. *Sax. Porz.* 3. das geistliche Recht. Królu, wychowano cię przy kościele; strzeż się, abys po duchownemu nie rządził. *Stas. Num.* 1, 207. auf geistliche Art, auf gut geistlich. DUCHOWNY, - ego. *Subst.*, ieden ze stanu duchownego, ein Geistlicher, der Geistliche; *Bh.* duhovni; *Cro.* pop, qu. v. Jeden brat żołnierzem, a drugi duchownym został. *Ld.* (cf. R. духовная testament, ostatnia wola; духовный testament, zakrytya; *Rg.* et *Crn.* dohovnishe z klasator. *DUCZAJA, i, ż., (cf. duha). Weź starą ordzewiałą blachę; tę skrzyw na podobieństwo rogu wołowego; wymużę onę ducając żelazną, i nakładź w onę żelazną ducając tego nasienia. *Sienn.* 614. trąbka swnięta, etwas zusammengetroßtes, eine Rute, Rühr - demin. *DUCZAYKA, i, ż., dotek wykopany, ein Gräbchen, eine kleine Grube. W ziemi parę ducańiek wybrawszy, nabożeństwo rozpoczyna. *Zebr. Ow.* 168. egesta scrobibus tellure duabus). Kopa w ziemi ducańiek humum effodit. *ib.* 275.

1.) DUDA, y, m., DUBARZ, a, m., *Bh.* kępat, dudal cf. *Germ.* düten, düdeln; *Cro.* dudás, dudás, diplas; *Hg.* dudás; *Sr.* 1. dudler; *R.* духовникъ; *Ec.* дудликъ; co na dudach gra, gayda, der Duffelst - pfesfer. Skrzypkowie, cymbalistowie, dudowcy, i inasa wieyska muzyka. *Vol. Leg.* 5, 179. Zawołany dudara iuż nadyma skórę. *Zab.* 10, 71. *Koff.* Nie ma duda na pobór, znajdzie na gorzałkę. *Pot. Arg.* 602. Dudarze, skomorosy, płacą każdy po groszy dwadzieścia. *Vol. Leg.* 2, 996. Dudę wolno będzie chować, chociaż zje za dwoie psów, a wypije za dziesięć wołów; bo mnieyszym go mytem odprawi, niż organistę, bo dudy nie tak drogie, gdy kozieł po śmierci wrzeszczy, a wołnica go drażni. *Lekarst. D. b.* W tym grobie duda leży; dudy należono A po śmierci na starę wierzbie obieszono; Smierć trochę uprzędziła, i opak się śzło,

Bo co się dudom dzieje, to dudsie byź miało. *Siel. Anon.* 407. *Pot. Jow.* 62. Ledwieby się dudarzowi abo przepucpe na trecie to seszło. *Pimin. Kam.* 105. Wziąć dudę z dudami. *Mat.* z *Pod. C.* 3. (cf. konia z biczem). §. - *Fig. Alleg.* Coż wy zasię rzeczenie nie-szczęśli dudowie, którzy opuszczając szczyry głos trąby niebieskiej, co innego światu przynosicie. *Rey Apoc.* 11. §. 2. Duda, imię, które dają gończym psom, *der Name eines Stäubers oder Stöbers.* §. 3. Duda, dudek, gluptas, ein Einsaltspinsel, ein Sumpel. Kto pisał tę piosnkę, wielki musiał byź dudu. *Zab.* 1, 112. *Nar.* - §. 2. DUDA, y, z., albo raczej DUDY, G. dud et dudów plur., gaydy, cf. multanki; *Bh.* dudy, fedy, ffuty; *Morav.* kaydy; *Vd.* dude, meshniza, pishou na mieh; *Crn.* meshin; *Sr.* 2. mēšawa; *Rg.* dipli, mješcnizza; *Cro.* dūda, dūde, diple; *Hg.* duda; (*Rs.* дуда, дудка, дудочка, воуынка : piszczałka ze trzciny); *det* Dudelsack, die Sackpfeife; (cf. *Germ.* die Dütze, Däten; *Niederl.* Leute; *Holl.* tuyten; *Angl.* to toot; *Suec.* tuta; *Ger.* Dudeln). Jak dudy nadmiesz, tak grają. *Cn. Ad.* 289. Zaniechaj regala, iezeli i na dudach zabeczeć nie umiesz. *Opal. sat.* 6. Dudy leżą, kiedy ich nie nadmą. *Dwor. B.* Niedźwiedź zdechł, dudy o ziemię. *Rys. Ad.* 48. Oczy mruży i mdleie, iak dudy bez pary. *Pot. Arg.* 297. Ci biodra z brzuchem trzymają i udy, Owi pierś z głową, niby martwe dudy. *Chroś. Luk.* 91. Nagła znouu pogoda; razem spadną wiechy Buntów owych; wszyscy cyt, wszyscy dudy w miechy. *Pot. Arg.* 602. (umilkli). - Jak dudy ten człowiek, *pro imbecilli, languido, exossi. Aliquando in laude quoque, pro non refractario, cui facile est quidvis persuadere.* *Cn. Ad.* 289. et Iášt mit síš mašen, was man will. - Dobryć król sam; ale cóż? własne dudy żyje, Tak zagra, iako dworskie nadmą go fakcyo. *Pot. Arg.* 160. Weseleby było, kiedyby były Dudy. *Dwor. J.* 1. t. i. Staroństwo w Litwie, które sobie kioś tą dwusłownością u króla uprosił. - A ty Smorgońka dudo! znay, żem z ciebie drwiła, Właśnieć też wart zazdrości! *Zabl. Zbb.* 14. (dudku, głupcze! du Smorgońschet Dudelsack, Einsaltspinsel, Edlpel, cf. Smorgonie. - Znouu szlachcie w gniew, znouu błazna biorą, Znouu mu dudy potężnie opiorą. *Pot. Jow.* 1, 196. (pludry, zadek). DUDAC, - ał, - a, *Act. ndk.*, na dudach grać, budeln, auf dem Dudelsacke spielen; *Boh.* dudati; *Rs.* дудимъ piszczeć na trzcinie. §. 2. Głos dudom podobny wydawać; budeln, einen Ton wie der Dudelsack von sich geben, schreyen wie der Wiedehopf. Dudek dudu. *Pot. Syl.* 28. Dudkowie dudali. *Banial. J.* 3, b. - §. Ani dudać o czym, ani myśleć, etwas gat nicht vermuthen. (*ob.* ani dudu). O złym nie dudając przybyła. *Zabr. Ow.* 227. fatorum nescia). O Akteonie ani duda ona. *ib.* 77. illa quid Acteon nescit). DUDEK, - dka, m., DUDOSZEK, - szka, m. *xdrbn.*, *Bh.* dudet, debet; *Sto.* dudet; *Sr.* 1. wupał, hupał; *Sr.* 2. hupał; *Vd.* nudeb, wodeb, butei; *Crn.* odap, otap, adofs, smerdakávka; *Cro.* dēp, dēb, dáb, futach; *Dl.* dedek, bosij. petesich, kokotich, putpudin; *Hung.* babuk; *Slav.* kukaviciji korj; *Bs.* dedek, bosgji pivač, bosgji piteo, putpuden; *Rs.* удодб, удодб, пучмошма, бусмошма, помашушка; *Ec.* удодб; ptak rzędu

sroczego, *upupa epops*, wielkości kosa, z czubem na głowie pierzastym; gniazdo robi z gnoiu w dziuplach; przykręj iest woni. *Zool. Nar.* 266. *det* Wiedehopf. Dudkowie dudali. *Banial. J.* 3, b. Dudek dudu. *Pot. Syl.* 28. Ze ten ptak zawsze śmierdzi, ztąd przysłowię: śmierdzi iak dudek. *Kluk Zw.* 2, 289. Siedziałem wedle ciebie wczoray czas malutki, Z gęby jedzie gorsalka, z zakolnierza dudki. *Pot. Pocx.* 421. t. i. smród). Puhacze nienawidne, dudki śmierdzące. *Ban. J.* 3, Ma-ć też dudaszek czubek i pstrocinę, A przedię śmierdzi, tak iako i inny. *Rey Zw.* 220. Dudek i sam śmierdzi, i gniazdo swe zaplugawi. *Rey Zw.* 52. Znać dudka między dzieciocy. *Rys. Ad.* 78. Dudka między kokossami snadnie poznać. *Stryk.* 220. Znać dudka z czubka. *Cn. Ad.* 1361. (znac wilka po sierci; znać z octu wino). Każdy dudek ma swój czubek. *Cn. Ad.* 340. (nikt bez ale; - albo też: każda głowa ma swoją czapkę). - Nie grab' dudku siana, ulgniesz po kolana; Będieszli tak suchwały, Uwięźniesz iak mały, Jako się zamoczysz, Z błota nie wyskoczysz. *Bies. Rofk. A.* 4. (cf. Szaszku nie podeymy się legawego pola; *quid valeant humeri.* §. 2. Z wytykaniem głupitwa; dudek = głupiec; ein Sumpel, ein Schöpf, Einsaltspinsel. Ci na dudka possli, co to zdanie utrzymywali. *Sienn. wykł.* Milczę dudku borowy. *Teat.* 33, c. 18. Miły dudku! *Tworz. Wie.* 88. Kłaniaj się dudku. *Teat.* 22, b. 20. Ja tu iak dudek stoję. *ib.* 55, d. 10. Powolność zbytnia nas w dudki postrzydz dopuszcza. *Mon.* 70, 258. Na dudka kogo wystrychnąć. *Teat.* 55, b. 38. Nie oszukasz, nie tu dudki łowić. *Cn. Ad.* 630. Tak bracie, dudki łowią. *Pot. Arg.* 232. *Cn. Ad.* 1153. Niech inszy dudkiem będzie; mnie już nie zwiedzicie. *Jakub. Bay.* 244. Nie dudek Jakubek, et ist kein Mart. *Gemm.* 181. nie Dorota). Wielki z ciebie dudek. *Pot. Jow.* 119. rara.) Nie na dudka trafiles, gotuy się na mnie dobrze. *Boh. Kom.* 1, 189. Pokażęć dudka na kościele. *Mon.* 66, 723. (nie złapiasz mnie; odwrz się na mnie). Byłoc mędrców wiele, Co sobie wywróżyli dudka na kościele. *Zab.* 12, 168. *Zabl.* (okpili się). §. Dudkami Bonifratrów zwano cf. czubki. - §. Dudek od żony, z rogala, ein Hahntep. *Tr.* Kiedy starzec młodą za żonę bierze, z żony kokietka, a z męża pewno dudek. *Teat.* 31, b. 112. - §. 2. Dudek, *trigrossus* potrójny grosz. *Urs. Gr.* 358. ein Düttchen, ein Deut. Czasem człowieka choć rzec uciesz malutka, Dalem dudkowi, czego nie wymawiam, dudka. *Pot. Jow.* 2, 74. Czuwaj na jego śmierć, na jego dudki. *Opal. sat.* 29. (dzięgi, pieniądze, Geld). DUDKA, i, m., dudek, dudarz, *det* Sackpfeifer. Satyr dudka, imieniem Marsyas. *Otw. Ow.* 232. DUDKI, - ów, (*Bh.* dudky *scutica* korbacz), żelaza, któremi koniowi nos uymia, die Pfestange, womit dem Pferde die Nase eingeklemmt wird. *Tr.* DUDKI, G. - ek plur., *Demin.*, male dudy, multanki, eine fleine Sackpfeife. Bożek Pan ze trzciny wołkiem zlepione dudki zrobił, z nierównych piszczałci złożone. *Otw. Ow.* 42. Senatorowie posłów datkiem na swą stronę saciągac, a kędy się im podobało nawodzić, a zgoła właśnie, iakoby dudki iakie (gdź tak z nich niektórzy przczydzac zwykli), nadymac ich poczęli. *Krom.* 689. *quasi tibias inflare.* cf. Dorotka). §. 2. W wielu aktach

Mazowieckich, Rawskich i poblizszych, byly polowicznosc księgi czyli lomanych stronice; takie wazkie księgi nazywano dudkami. *Czack. Pr. 2, 158. Actenbüchert in gespaltner Bogenform. DUDKOWAC*, - al, - uie *Act. ndk.*, dudać, dudeln, auf dem Dudelsacke blasen. Tam radzi dudkuią, gdzie dudy laduią. *Dwor. D. 2.* (gdzie zaplata, tam muzyka, cf. iaka plata, taka robota). *Źarty, śmieszki stroić, blaznować, Narrenspoffen machen, Poffen treiben, den Narren machen.* Dudkuią przed Jezusem ukoronowanym draby, To obiema, to iednym kłękając kolanem. *Pot. Zac. 114.* - *Ź. Nadskakiwać komu, einem auffspringen, aufwarten, zu Gebote stehen, auf den Wind passen.* Dworzaniin u dworu zabiega, dudkuie, usluguie. *W. Post. Mn. 219.* Gdy gęsty worek u kogo poczuią, By też byl iako świnią, wszyscy mu dudkuią. *Rey Wiz. 97.* By miał koziel pieniądze, to mu dudkuiemy. *Papr. Kot. N. b, et Q. 2, b. Pochlebstwo i *dudkowanie. Rey Post. S. 5, 5. Rey Zw. 13.* Każdy przed tobą dla bogactw dudkuie. *Budn. Apoph. 132.* Nie dudkuy złemu plemieniu, Nic na tym, choć ma w rzemieniu. *Rys. Ad. 49.* Pani swoiey bić nizuchno czołem, dudkować, umiśać się, iak czapla w kobieli. *Mat. z Pod. C. 3.* Gdy się trochę fortuna iego zachwiała, iuż za pieniądze przyziacił nie mógł dostać, których pierwcy darmo wielkimi rotami za nim i przed nim dudkuiąc chodziło. *Stryik. 691.* - *Ź. Durniec's trwogi, vernarren.* Oto staią na głowie włosy, dudkuie serce, groza wspomnieć na takie strazydła, *Ossol. Str. 8. DUDKOWY*, a, e, od dudka, *Wiedehopfs*; *R. вадодовый.* *DUDLIC*, il, i, *Act. Ndk.*, dudlać kontyn., na dętym instrumencie bezsztucznie, niedbale grać, dudeln: żyłecz roszkoszny ziemi wychowanek (koniku polny) Dudlać ustawnie *organek. *Anahr. 36.* *Ź. Wdzbaniec wina piiany wargi swoje dudla. Jabl. Tel. 47.* dudlać wraza, et dudeln feine Lippen in den Weinstug hinein. *N. DUDU Adverb.*, wecalenic, i tyka nie, gang und gar nichts; auch nicht so viel. Często Jowisz dla dziewki o niebie ni dudu, Często dla nięcy do glupstwa brał się i do cudu. *Zabl. Amf. 5.* Poliarch ieden w ięcy uściech; o Palladzie ni dudu. *Pot. Arg. 441.* Spi, piiany masłokiem człek na obie uszy Roszkoszny tego świata, ni dudu o duszy. *Pot. Zac. 35.* Inaczcy ani dudu. *Teat. 29. 15.* - *DUDZI-STA*, y, m., dudarz, duda, *der Sackpfeifer.* Dla większy powagi niech habit różny noszą i różne baczmagi, aby znano co poseł, co trybunalista, co senator, prokurat, a co też dudzišta. *Star. Vol. E. 4, b.*

**DUERN*, u, m., (cf. kwatern, sekstern, oktern) wyraz drukarski, oznaczający, że pod iedną literę alfabetu, którą na spodzie we środku karty dla liczby kładą, dwa arkusze podciągniono. Tak na ostatnięyc karcie *Marc. Urząd.* znajdujiesz: A, B, C, D, E etc., wszystkie tryerny; oprócz Rr, Ss, Tt, które *duerny* są: t. i. Z tamtych liter każda rozciąga się przez trzy arkusze albo 6 kart in folio; z tych każda tylko do dwóch arkuszy albo czterech kart; *bie Duerne, in den Buchdruckereyen. Ld. DUET*, u, m., śpiewanie w dwoie, *das Duett, der Doppelgesang, z Włosk. duetto.* *Ź. Gatunek stroiu kobiecego na głowę, ein Weibertopfsputz.* Ubrać się w czolko albo w duet. *Teat. 22, 58.*

DUFAC, *DUFNOSC*, *DUFNY* ob. Ufać, Ufnosc, Ufny. *DUGA*, i. ż., **DUHA*, *DUCHA*, y, ż., (słowo iedney z tych

rzeczy, które nie znajduj się w Polsce. *Dudz. 32.*) kabiak nad chomatem, *der Wügel über dem Kommt (R. dyrà - luk, dyrowyń, obłaczysty cf. duczai).* Duha do wózka iednokonnego bywa brzoštowa, czeremchowa. *Kuk. Rosl. 2, 158.* Za chomat chłopski 6 groszy; za-duhę dwa pieniądze. *Stat. Lit. 395.* Krzywicie iako duhę głowę swoię. *Leop. Jes. 58, 5.* (zwiesicie iak sitowie. *Bibl. Gd.*) *Jussy fryz, inszy zmudzin, insze są szewluchy, Przyrodne do orczyka, chomata i duchy. Pot. Jow. 197.* *Ź. Slov. et Bh. duha, daube, Laufel; Rg. dūgha; B. dūga, luk nebelki; Sla. dūga; Cro. duga, puga, huga; Sr. 1. tucjel, tutjel; Sr. 2. tūga, ptuga, ptūga; Et. et R. dyrà nebecna, padyra; Crn. maverza; Vd. maura, maverza, boshji stol, piauka); tēja, *der Regenbogen.* Duha abo tēja, i teraz przede dżdzem i po dżdzu pospolicie na kształt duhy się okazuie. *Stryik. 7. Slo. Prov. pięe gabo duha wodu insignis potator. Ź. dūga, wyraz ciesielki, n. p. weźcie na dūgę tę belkę, t. i. podnieście ją, podsadzając pod nią ieden koniec drupa; a drugi przez inszą kłodę cisnąc na dół. X. Kam. by den Zimmerleuten, die Schwippe. DUGOWAC cz. ndk., zdugować dk., podwazać, X. Kam. auf die Schwippe nehmen, wippen.**

DUKAC, - al, - a *Act. ndk.*, *Duknąć idnt.*, w róg tucić, *dūten, auf einem Hörne blasen. Cn. Th. Owean* iuż duknął; dwa razy dukniy. *Tr. Ź. żaba duka, negoce, skrzeczy, *der Grosch soart.* Zaby wrzaskliwe dukaią. Simon. Siel. 59. Dukaiącą sobie w wodach żabę, kaczką pożarła. Gawiś. Siel. 391. Ź. Dukam, powtarzam iedno z uprzykzieniem. *Dudz. 22. einen womit in den Ohren liegen. Ustawicznie mi o tym duka. Tr. - Ź. ob. dukwił.**

DUKAT, a, m., *DUKACIK*, a, m. *sdrbn.*, czerwony złoty, czerwieniec, *der Dukaten; Bh. dukát; Vd. dekat, slat; Bs. sgjutica, sgjuticiça (cf. zóty); R. червонегд; (Cro. dukat, 25 gr.).* Powszechnie bierzemy dukat z czerwony złoty; w średnich wiekach byly te obiedwie monety rzeczy różne. Kiedy floreny zaczęły być podleysze, czyste złoto wybijano, i te od kieszta (Apulii), w którym ie bito, nazwano dukatami. *Czack. Pr. 1, 165.* Mocny promotor, co się dukat zowie. *Jabl. Ez. 14.* Dukatami ponabiał trzołki. *Zab. 11, 188.* Bieda, kiedy człek nie ma dukacików. *Teat. 43, c. 17.* Wszak i tobie zdalyby się dukaciki. *ib. 15, c. 14.* *DUKACINA*, y, ż. miserny dukat, *ein armet esender Ducaten. DUKACISKO*, a, n., szpetny niesforemny dukat, *ein schlecht sicher ungeschlachtet Ducaten. DUKATON*, u, m., moneta srebrna włoska, Hollenderska, Szwedzka i t. d. *eine Silbermünze, ein Ducaten. Dukatony Weneckie. Star. Mon. A. 3. DUKATOWY*, a, e, od dukata, *Ducaten*: Złoto dukatowe ma 23 karaty i 16 gran. *Kruml. 67. Łęsk. 2, 87. R. червонное золото.*

DUKT, u, m. z łac. ob. Ciąg cf. cug.

DUKWIEC, - ial, - ie, *intr. ndk.*, *Dukać kont.*, (cf. *Germ. dueden*). *faldów nad czym przysiaduwać, ślepcyć; iśćt etwas lange und unaufhörlich liegen.* Inni nad robota dukwając, święta gwałca. *Bals. Niedz. 2, 265.* Ślepi, duka w zbótwiálních szpargalach młody suceptant w piackiey iaskini. *Monit. an. 65, 48. R. копорѣмъ, шипляемъ. DUKWIAT*, a, m., siedzący nad czym, dukwający, ślepcący, *der über etwas lange sit. Bnd. 1. Zab. 8, 327.*

DULCINA, i, ż., z łac. *dulcis*, kochanka, das Liebchen, (Dulcimene, Dulcinea.): Kupił iarmark swojej dulcince. *Tr. feiner Ebdnen.*

DULCZYC intrans. ndk., dukwić, ślęczyć, worüber sitzen, brüten. Ja sobie tyle pracy daię, dzień i noc dulczyć muszę, abym z ciebie co wyciosał. *Teat. 30, b. 55. §. uftawicznie zrzędzić. Wofk. in einem fort gnurten.*

DULICZ herb. półpierscienia, a na nim litera wielka T; w helmie pięć pior Strusich. *Kurop. 3, 14. ein Wappen.*

DULKA, i, ż., Dulki są po dwa kółki w burcie dla każdego z flisów, między które kładą poiazy, kiedy niemi robią. *Magier. Mkr. die beyden hölzernen Pföden auf dem Borte, zwischen denen sich das Ruder bewegt.*

DUMA, y, ż., *Bh. dümēka; Rs. дума, *1)* załanawianie się uwaga, rozmyśl, das Nachdenken, Erwägen, Nachsinnen cf. ymb. W dumie zstając nad wielkimi cnotami a oraz i niewinną śmiercią Sokratesa. *Mon. 71, 180. (w zadumieniu; dumając) §. urojenie, domysł, domniemanie, Einbildung, Dünfel, Dünung. Wszystkie swoje o doczesnym pokoiu i rozkoszach dumy na stronę odłożywszy, wołay do boga: okaż mi drogę prawą. Smotr. Lam. pr. Pogaństwo rozumniało, że bogowie żony mają, i według dumy ich Juno była żoną Jowiszową. Budn. Apophr. 138. Dokądże wy chramać będziecie na dwie *dumie (Dual)? jeśli Jehowa bóg, idźcie za nim, A jeśli Bahal, idźcie za nim. Budn. 1 Reg. 18, 21. (na obie strony *Bibl. Gd.*, t. i. wątpliwe adanie). §. 2. Górnomyślność o sobie, wysokie mniemanie o swojej zacności, Eigendünfel, Dünfel, stolze Meynung von sich, Hochmuth; *Vd. převzetnost; Crn. ohól, mogozhnomielost; Cro. oholnost, gizdot, bahatost; Bs. oholost, uznosnost; Sla. hóllost; Rg. oholost, osópnos; Rs. dümēie (cf. дмѣть дѣц) высокоуміе, спесь, заносчивость; Ec. высокопѣрство. Chcieć bydz, czym bydz nie mozem, дума to jest podła. Kras. sat. 52. Jamci chciał z nim z początku postąpić łaskawie, Ale że dumy jego tak na harde każą, Weźcie go pod strażą. Morszt. 134. Nestor Achillesa szumy, pychę Agamemnona i Aiaka dumy, moderował. Jabl. Tel. 147. Kupiec zuchwał odpowie mu z *dumu (z dumy), Wszystko pochodzi to z mego rozumu. Jabl. Ex. 54. Dość już dumny, na większą dumę dziś go wsadzil. Dmoch. JI. 1, 248. Znamci ja dumkę twoię. 1 Leop. 1 Reg. 17, 28. Nie miałby dla czego czuba podnosić nad drugiego, ani sam dumy sobie stroić. Gil. Post. 103, b. §. 3. Duma: elegia rycerska, niby zamysłona pieśń, das Heldentränerlied, der heroische Klagegesang, Elegie, (cf. Germ. Ton, Dbn, Ddhufen). Duma o Stefanie Potockim: Sluchaycie rycerze mlodzi, Załosny lutni ięczenie. - Nieme. P. P. 132. Insze jest śpiewanie pieśczone, iako są lamenty, dumy; insze śpiewanie męzkie, iak na woynie. Dawali im Grecy pewne przzwiska od powiatów Doryka, Frygika; iak u nas Rukskie lamenty, Podolskie dumy. Petr. Pol. 204. Nad tobą дума będzie śpiewana. 3 Leop. Jer. 51, 14. (piosnka marynarska 1 Leop.). Fig. smutne śpiewanie, Trauer-gesang, Klage-ton, Trauertön. W maiowey chwili Już o wschodzie słońca dawne słowik dumy kwili. Zab. 1, 105. Nar. Wdzięcne dumy ptaszatek. Brud. Oślat. A. 3. **DUMAC**, af, a, *ndk. *§ 1) obsol., transit.,* tajemnie myślić, w myśli układać co, auf etwas dichten; *Rs. думамъ,***

думаю, обдумамъ, обдумывамъ, удумамъ. (*Ессл. думаю Gr. συμβουλευω consilio; думноначаство консулат*). Nie dumay na bliźniego twego *zia; gdy on mieszka bezpieczne z tobą. *Budn. Prov. 3, 29. (nie knuy zlego. Bibl. Gd.)*. Jzali nie bładz, którzy dumają złość? zaś miłosierdzie i prawda dumającym dobroć. *ib. 14, 22. (wymyślają. Bibl. Gd.)*. Maszkara dawa wszystkim złościwym wolność, dumac co ziego. *Modrx. Baz. 141. §. Intransit.* Zamysleć się nad czym, staunend nachsinnen, stieren, (verbleift seyn), staunen, hin-starren in Gedanken; *Rs. одуматъся, подгорюнитъся*. Nie mając pokoiu, ni swobod w téy chwili, Siedli i rozplaczą się dumając nad sobą. *Przyb. Milt. 298. Ociec дума, kwapi się nieskoro, Twarz mu się mieni, sam coś rozmyśla wątpliwie. Bard. Tr. 311. Saul sobie думаł a myślił, niech się na Dawida obali ręka Filistyńska, 1 Leop. 1 Reg. 18, 17. On sobie pilnie дума o mnie. ib. 23, 22. O złoty ieden zapamiętałby się i wpadłby w rozpacz, dumając tak to na swym umyśle, a cóżby to za nakład miał być, siłaćby to! Glicz. Wych. M. 2, 6. Nie dumając wiele, z więzienia się wytłamał i szedł sobie śmieie. Paszk. Dz. 36. Puściliśmy w ślup oczy, Дума, ni stary wałach na poboczu. *Pol. Jow. 2, 29. To miejsce przyiemne smutkiem nie odraża, wywya думаć; dumanie lubości przymnaża. N. Pam. 3, 337. (melancholii nabawia). Melancholii czyli dumanie. ib. dla Melancholie. Wódka ta tęskność, złe dumanie od-dala. Spicz. 104. Ocet z morskiej cebuli pomaga padającą niemoc cierpiącym, także dumającym, szalejącym i zapomnianym. Sienn. 628. (melankolicznym, cf. dumieć, *zumięć, zdumieć cf. *um). §. Tęsknić za czem, sich nach etwas bängen, sehnen. Zaiechawszy za Dunay, iuz do domu nie dumay. *Rys. Ad. 81. §. Zdumiawszy się, melancholicznie śpiewać, in Gedanken melancholisch ver-tieft singen, staunend singen. Nie trap' się nadto srogoscją Glicery, Nie dumay smutnym wierszem na nieszczery Postępek. . . Hor. 1, 149. Min. neu miserabiles decantes elegos*). Sobie ia dumam; nie pragnę by skały J lasy po mych baletach skakały. *Kochow. 258. Surmy frasobliwe dumają. Leszcz. Klass. 64. (żałowanie grają). **DUMCA**, y, m., **DUMIEC**, - mca, m., człowiek dumny, o sobie górnomyślący, *Rs. спескыгь, спескыд; ein Mensch voll Eigendünfel, ein Hochmüthiger. Uchoway boże, żeby się który szlachcic był przeciwil któremu z tych dumców. Prześr. 90. DUMIEC się, - iał, - ięli, dumiecie się recipr. ndk., (zdumieć się *dokon. qu. v.*). z podziwem załanawiać się, zdumiewać się, *Rs. маѣмъ, обомлѣмъ; über etwas staunen. Gdzie się na tyle rzeczy ludzie dumieciecie. Ja prócz boga i duszy, nie nie mam na świecie. Dmoch. Sqd. 28. Na bogactwa iego dumieią się oczy. Dmoch. JI. 1, 268. DUMIENIE, - ia, n. *Subst. Verb.*, załanawienie z podziwem, zdumiewanie, das Staunen. Z dumieniem wielkim temu się dziwować nie mamy, że bóg w ubóstwie urodzić się raczył. *Bial. Post. 72. DUMKA ob. Duma. DUMNIE, DUMNO, Adverb. słowa Dumny, hochmüthig; Rs. заносчиво. (cf. Rs. vulg. думно = wątpliwie) Wynosi on się szumno i dumno, gdyby ieno zawsze tak stawało. Haur. Sk. 204. Porzuc surowość twoię, nie idź zemną dumnie. *Teat. 44, 23. *DUMNOPLASKI, a, ie, na-dęty a czczy, hochtrabend und schaal. Peine są śmis-*******

sznych a dumnopłaskich wyrazów ostatnich wieków panegiryki. *Pir. Wym.* 313. DUMNOMYSLNY, a, e, - *ie adv.*, gornomyślny, hochbetzig, hochmützig. Schyl pod swoję dumnomysłne głowy. *Zab.* 16, 348. DUMNOSC, - ści, ż., wyniosłość, górnosc, pysznosc, der hochmuth, die hochmützigkeit; *Vd.* prev'setnost; *Rg.* oholost, osornos). Dumności swoję założyc nie umięą granic, *Mon.* 71, 433. *DUMNOWYNIOSŁY, a, e, dumą uniesiony, stolß aufgeblasen. Nie day się dumnowyniosłym pankom zrażać. *Pilch-Sen. list.* 357. DUMNY, a, e, 1*, w Moskwie, tak iak buczny tytuł, z zacny, zacny rangi, vornehm; (*Rs.* дума, tajemna czyli sekretna rada, думной дворянинъ, дьякъ, человекъ; zasiadający w radzie, konsyliarz, sekretarz rady; *Es.* думный consiliarius radny; *Cro. et Rg.* dumna; zakonnica). Dumni boiarowie moskiewscy i dumny Diskon abo pieczętarz. *Zolk. Mskr.* 50. Dumny boiarzyn. *Boter* 160. My pełnomocni posłowie, Ich Carskich Wieliczeństwa bliźni boiarowie i dumni ludzie. *Vol. Leg.* 6, 153. - §. O sobie wysoko trzymająca, hochmützig; *Bh.* зривнй, трыбнй; *Sr.* 1. hoffartny; *Slav.* ohol, hól; *Rg.* ohól, ossoran; *Crn.* ohól, oholn; *Vd.* preusetn, visokonoshen; *Es.* uznosni, oholi; *Rs.* высокоумный, господошанъ, бояровашый, заносчивый, спесивый; *Es.* высокопарный, высокосердечный, гордый, величавый, который много о себѣ думаетъ. Z pysznemi i dumny fantasy ludźmi przestawać nie chciał. *Skarg. Zyw.* 343. O dumny, gdyć fortuna pochlebi choć mała, O tchorzu, gdy cię trwoga w strachu obleciała. *Bard. Tr.* 196. Najlepszy sposób na dumnego, nic nie dbać o niego. *Tr.* Dość już dumny, na większą dumę dziś go wsadzik. *Dmoch. Jł.* 248. Tyś młody a stateczny; nie dumny w darach, których ci niebo szcorderse udzieliło. *Zab.* 7, 212. *Kossak.* Dumny glorieux. *Teat.* 24, 67. *Cartr.* Dumnym bydź, *Rs.* высокоумствовать; *Es.* велемудрствую, много о себѣ думаю, высокоумствую.

*DUNAĆ, - ał, - eli, dunie, *sz. dk.*, *Sr.* 2. dunisch, duisch; *Rg.* dunuti, datti; *Bs.* dunut; *Rs.* дунуть, дуть, дую z dać, dmuchnąć, blasen. Chrystus dał a pokłom, dunąwszy na nich, Duchu S. *Fund.* 3. - §. Prysnać, drapnąć, dmuchnąć, uciekać, austreiben, davon laufen. Dwornik ostatek zmiócił i do lasu dunął, A klucznik drugą dziurą za nim się wysunął. *Rey Wiz.* 12, b. Gdy usłyszają pukawki, działo w zamku runie, Ali nasz z płochą twarzą precz od zamku dunie. *Bielk. S. N.* 33. Nie dula, radzę, nikt prawie fortunie, Zawiódłszy cię w las, ni wzwiesz kiedyć dunie *Rey Zw.* 229, b. Nie pokładaj nadziei w obłudny fortunie, Ta cię tylko zawiódłszy, na stronę wnet dunie. *Papr. Kol. S. b. ib.* 7. 2. *Rey Zw.* 234. b.

DUNAIEC, - ayc, m., rzeka Polska, wypada z gór Karpackich, wpada w Wisłę. *Dyk. Geogr.* 1, 176. der Gletsch Dunaisch. Ten komu się morze zdarzyło przepłynąć, Może na Dunaycu zginąć. *Zab.* 13, 283. *Tręb.* Lepsze iayca od Dunayca, niżeli od Wisły. *Rys. Ad.* 38.

DUNAL, a, m., Dunale są dwa gworzdzie z uchami od haków i te na wylot do budy na szkucie wychodzą i są szplintami sabite. *Mhgier Mskr.* zwey Nagel mit Dehren, die in die Schiffscajüte burdgehen.

DUNAY, - aju; m., rzeka wielka w Niemczech, która

przez Niemiecką i Węgieńską ziemię bieżawazy do Tatar, siedmią odnog wpada w morze czarne. *Otw. Ow.* 67. *Biel. Hst.* 337. *Slo. et Bh.* Dunag; *Dl.* Dunay; *Hg.* Duná; *Slav.* Dunaj; *Rg.* Dunav, Dunaj; *Bs. et Cro.* Dunaj, Dunay; *Vd. et Crn.* Dunava (*Vd. et Crn.* Dunava, thunoufka deshella; *Auftrya;* *Vd. et Crn.* Dunaj, Dunnej; *Wiedeń;* *Rs.* Дунай; die Donau. DUNAYSKI, a, ie, od Dunaju, Donau, von der Donau; *Bh.* Dunaysh; *Cro.* Dunayszki; *Dl.* Dunavszki; *Rs.* дунайскій.

DUNY, G. dun, plur., die Dünen; (*Holl.* duinen; *Gall.* dunes; *Angl.* downes). Są góry małe z piasku wysypane przed brzegami morfkiewi wzdłuż leżące. *Wysp. Geogr.* 12. Przy dunach wśród morza wysypanych toną. *Przyb. Milt.* 224.

DUNCZYK, a, m., człowiek z Danii rodem, ein Dän. Duńczykowie posiadają także niektóre osady w Ameryce. *Dyk. Geogr.* 1, 159. Duńczykowie, duńczycy, duńczyki. *Dudz.* 11. *Rs.* дачаникъ. DUNKA, i, ż., kobieta z Danii rodem, eine Däninn; *Rs.* дачанка. DUNSKI, a, ie, od Danii, Dänisch, von Dänemark; *Cro.* Danszki; *Hg.* Dánia; *Rs.* дагкнй. Królestwo Duńskie zawiera w sobie niemalą część ziemi onę, którą niekiedy zwano *Cymbrica Chersonesus*. *Gwagn.* 438. ob. Dania. Ze królestwo Duńskie najdawniejsze ze trzech królestw północnych; przeto król Duński ma pierwszeństwo przed Szwecyą. *Dyk. Geogr.* 1, 158. (cf. Dańsko, Gdańsk).

DUNIEC, - ńca, m., Doniec ob. Doński Kozak.

DUODEC, z łac n. p. książka w duodec, *Vd.* dvanaisina, dvanaisnost.

DUP' ob. dub', dziup'. DUPA, y, ż., DUPKA, i, ż., *Demin.*, zadek, rzyć, sadnica, der Arsch, der Hintere; *Slav.* guzica, strachnjica; *Rs.* жопа, задница. Więcej w dupie gówień, niżli w głowie rozumu. *Rys. Ad.* 73. Czy wcale go niemasz, czy rozum nosisz w dupie? *Pot. Jow.* 2, 30. Wolno dupce, w swoję chałupce. *Rys. Ad.* 74. (cf. dupiały). Dał mu w dupę, w sepel, w cymbał, w chałupę, w zadek, w starą panią. - Około dupki dziecięcę. *Spicz.* 134. §. Członek włydliwy żeński, die weibliche Schaam. Niv trzeba gładzisz do dupy. *Pot. Jow.* 2, 35. Dla dupki utracił majątek. (cf. kiep', kiepstwo). §. Kurze dupy abo dupki, narofki wedle otworu pośladowego. *Perz. Lek.* 2, 19. *Felgwargen.* DUPEL, DZIUPEL, - pla, m., DZIUPLA, i, ż. dup', dub', dziub', eine Baumhöhlung. Niektóre ptaki gnieźdzą się w dziuplach, to jest, w wyprochliznach drzew, *Zool. Nur.* 229. Dudek gniazdo ściela z gnoju po dziuplach drzew. *Ead. Hst. Nat.* 32. Zaiąc wie bory, lasy; ty iako odludek, Prócz targu nigdziez nie wiesz; siedzi w duplu dudek. *Pot. Pocz.* 501. Siedzi już plugawca w swym duplu obrzydły, Wdsiawszy kozuch za sbroję, za miecz wzięwszy widły. *ib.* 123. (cf. Domator, domak).

DUPELBIR ob. Dubelt. DUPELHAK, u, m., (cf. hakownica, póhak) z Niem. Doppelhaken, gatunek dawnęj strzelby, z których za pomocą podstawkki do osmiu lotów ołowiu wystrzelano. - Działeczka albo dupelhaki. *Archel.* 2, 62. DUPELTOWKA, i, ż., fusya z podwójną rurą, ein Doppellauf, eine Glinde mit zwey Läufen; *Vd.* dvoika. DUPELTOWY, a, e, Doppel-; *Vd.* do-

pelt; *Cro.* dvojsruk; *Rs.* мохрoвoй; *Ec.* cyryбoпaмнoй, o trunkach: drugie tyle mocniejszy; *n. p.* dupeltowe piwo, *Teat.* 19, 20. Doppelbier, dupelbir. *Syr.* 946. Dupeltowa wódka, Doppelbranntwein.

DUPIASTY, a, e, tęgą czyli dużą dupę mający, stark-
drschig. DUPKA, *Demin. Nom.* Dupa *qu. v.*

1.) DUPLA, i, ż., podwoyne, drugie tyle, das Doppelte. - *§. Tela serica densior vel bilix. Cn. Th.* zweydrätziges Seidengeng, kitayka dupla, Doppeltaffet. Kitayka dupla karmazynowa zł. 1. gr. 20. *Gofl. Gor.* 112. tańsza po zł. 1. gr. 12. Kitayki dupli łokieć zł. 2. prostey groszy 10. *ib.* 78. - *§.* Miała szos dwóy, który zowią duplą, płacić maia, na przysaly rok. *Vol. Leg.* 3, 52. Miała szos, który zwano dotąd duplą, dwie sympli w sobie maia, płacić maia. *ib.* 592. Doppelsteuer, doppelter Schoß. 2.) (*DUPLA ob. Dupel). DUPLAK, a, m., podwoyny grosz. *Cn. Th.* (ein Doppelgroschen), ein Zweygroschenstück. DUPLETA, DUBLETA, y, ż., drugi exemplarz czego, DUPLIKAT, u, m., das Duplicat, die Doublette; *Gall.* doublet. *§.* Nieprawdziwy drugi kamień, ein falscher Edelstein, eine Doublette; *Rs.* смá-сенb, Dublety, szmelce, rubiny farbowane. *Zlotn. C.* DUPLIKOWAC, DUPLOWAC, ał, uie *Act. ndk.*, zduplikować *Dokon.*, brać dwa razy wielkość jednę. *Solfk. Geom.* 2. dupliciren, dupliren, verdoppeln, doppelt nehmen, zweymal nehmen. Duplikowany, a, e, *Part. Perf.*, dwa razy wzięty. *ib.* *Sr.* 2. topplowafsch; *Bs.* duplati, zduplati. DUPLON, DUBLON, u, m., *Gall.* doublon, podwoyny dukat, die Dublone. *fig. tr.* podwoyny, so-wity, doppelt, zwiefach. Heretyków tych możemy pieklowczykami zwąć, a ieszcze duplonami, to iest, większemi; sami djabli tylko sympliczną wielkość złości maia, ale oni dwoiśta. *Birk. Exorb. D. 4. b.* DUPLOWKA, DUBLOWKA, i, ż., szycie na okolo klinika u trzewika damskiego. *Mag. Mkr.* die Doppelnath am Zwickel im Damenschuhe.

DUPNIASTY, a, e, pełen dubiów, wydupniały, wypróchniały, *Bh.* даупнатъ; *Rs.* дуплáстый, дупло-вастый, (дуплять wydrożyć drzewo); *Ec.* дупленъ, у котораго середина выгнила и пуста; ausgefaut, hohl, voll ausgefauter Lohfer. *Cn. Th.* DUPNIEC *niiak. ndk.*, wydupnieć *dk.*, zostawać wydupniałym, czysz, wydrożonym, hohl werden, locherig werden. Zęby od zakazu sakazonéy flegmy próchnieją i dupnieją. *Eraz. Ob. A.*

*DUR, a, m., *Rs.* дурб krapkórnosc, upor, Eigensinn, Eide. Dur cię iał schizmatyku. *Smotr. Ex.* 92. Puść za góry Szpetne chmury, Bo świat bury Szuka *dury, By cię *snury J za mury Związał po swéy woli. *Rey Zw.* 29.

DURAK, a, m., DUREN, - rnia, m., *Rs.* дурáк, дурачк, дурачье, дурачек, придурь, юродь; *Suoc. dare cf. verus Gallie.* daurné, etourdi); der Thor, ein stolzdummer Kerl, hardogłupiec; *Vd.* terklazh, smoshnik; *Crn.* abota; *Cro.* bedak; *Bs.* trüm, budalast). O-badwa blazny; albo ieden kiep', drugi dureń. *Dwor.* - *Jabl. Ex.* 12. Niech się ten dureń kędy indziej żeni, nie tu. *Pot. Syl.* 355. DURNICA, y, ż., głupiodumna baba, *Rs.* дурица, дурница; *Ec.* дура; *Vd.* abotniza; eine Thorinn, ein stolzdummer Weib. 2*) Badurstwa, drwa, Oeschwáße. Gdy wam durnice i bayki przynoszę, Wnet audyencyą u was ia uprossę. *Jabl. Ex.* 58. DUR-

NIEC, - iał, - ieli, durnicie *neutr. ndk.*, *Rs.* дурáчаться (дурáчь, подурáчь = brzydnieć), дурáчь, одурáчь, durnym się stawać, thörcht werden, vor Stolz zum Narren werden. *Tr.* DURNOSC, - ści, ż., głupstwo z dumy, Thorheit, dummer Stolz; *Rs.* дурéнье, дурáчество (дурнось, дурнось brzydkość); *Ec.* луда; *Vd.* budalost, abotnia. DURNOWATOSC, - ści, ż., odurzenie, głupowatość, Blödsinnigkeit. Mimoswolne wyobrażeń powodowanie, od przedmiotów zewnę-trznych odbiákaiające się, durnowatością zowią. *Perz. Lek.* 192. Saula na durnowatość choruiącego rozweselił Da-wid, graiać na cymbałach. *ib.* 199. DURNOWATY, a, e, - o *adv.*, odurzony, głupowaty, blödsinnig; *Rs.* дураковатый, дуренький, дурноватый. Wielka choroba ludzi durnowatemi czyni. *Perz. Lek.* 148. DUR-NY, a, e, DURNO *adv.*, *Rs.* дурáцкий (дурный = brzydki), Ciągnie na nás bezpieczny, pyszny, durny, zbroyny. *Pot. Arg.* 12. J tobie przeyrzały Nieba śmierć prędką od mężniejszey ręki, Coś to teraz tak durny i zuchwały. *P. Kchan. Jer.* 245. Jakby iuż w niewoli nas miał durno kasać. *Jabl. Tel.* 146. Ze nie każę zbyt durno nad utrapionemi, Pokazalem to światu przy-kłady moiemi. *Bard. Tr.* 84. Według twej durney głowy, musi to być. *Pimin. Kam.* 280. Z berdyszem Arkas durny występie. *Zebr. Ow.* 200. *furens*). Durne i głupie mniemanie. *Sak. Kal. D.* 2. - *transl.* Durneć złoto nas sprząta; nie czuć było woyny, Gdy bakowy na stole stał kufel niestroyny. *Ryb. Głsl. B.* 2. DURO-WAC, ał, uie, *intrans. ndk.*, *Rs.* дурáчь, придуривать; *Ec.* дурю, дурáчеству, буйству; *Bs.* budaliti); blaznować, Thorheiten begehen, Narrenstücker machen. Niechay Pan blaznuie; łacno mu durować. *J. Kchan. Dz.* 101. Phaeton gdy raz durował, oycem Febem butny, zlaiał go Jnachowic. *magna loquentem* gdy się iunaczył). *§** Durufę, furor, furore *exagitor. Urs. Gr.* 256. ich wütze, rase. DURZEC, ał, eli, durzeie *niiak. ndk.*, odurzalem się stawać, zadumiałym, zapamię-talem, ganz bethört werden, staunen, verbleift seyn. Durzeiesz nad tym obrazem. *Tab.* 15, 133. *Język.* DURZYC, ył, y, *Act. ndk.*, (odurzyć *dk.*, *qu. v.*), zrozumu zbiać, be-thören, den Verstand benehmen; *Rs.* дурáчить, одурáчить. Będziemy ia durzyć przed słubem, a po słubie swoje zaczniemy. *Teat.* 22, 12. Dawne były matki wesole i zdrowe, nie durzyły im głowy dymy romansowe. *Niemc. Pow. P.* 69. (*Cro.* oddurjavam abominor.). DURZY-CIEL, a, m., odurzaiący kogo, der einen zum Narren macht. w *rodz. żeńsk.* Durzycielka.

Pochodz: badurzyć, bzdura, bzdurstwo, bzdurzyć, odurzyć, odurzed, odurzały, zdurnieć, zdurniały.

DURSZLAK, u, m., z *Niemc.* der Durchsclag; *Sr.* 2. durchsclag, trischlag; przetak. *Haur. Sh.* 76. (*Bh.* tedbilo, cebnit, cezal; *Sta.* cidilo, cf. cedziworek). Durszłak od pras winnych. *Otw. Wirg.* 406. Durszłak blaznany. *Cresc.* 33. *Ern.* 182. Durszłak w kuchni, naczynie blazane lub miedziane, przez które gaszczce, sosy etc. przecedzaią się. *Wiel. Kuch.* 400. - U słoszarza durszłak iest spiczaste narzędzie do przebiiania dziury w żelezie, der Durchsclag des Schloßers, das Durchsclageisen.

DUS, Duś, - ia, m. *Demin.*, dukacik, ein Duchtchen. Było ratki powrócily z fryoru, i kochanych dusiów przywiozły, sprawię córce rubron. *Ossol. Str.* 7. Dusie grunt, reszta

bliktry. *Teat.* 43, e, 19. Wyb. Jest bogacz wielki, i dusie pewne u niego. *ib.* 27, 9. Woli on kochane dusie niż kobiet gładkie gębusie. *ib.* 55, e, 8. Dwieście dusiów. *ib.* 48, b, 42.

DUSIC, it, i, duszę *Act. ndk.*, (zdusić, udusić, zadusić *dk. qu. v.*). *Bh.* dusyti, dusywati, dusywam, dusim, zdusyti, zdusyati, *Sr.* 1. dušu, dušem; *Rg.* duscjm; *Rs.* душімъ, душы; (*Hb.* טוֹרֵךְ *daach* extinctus est compressione; (*Crn.* dushim; duham = pachnę); *Vd.* gerzhiti, sagerzhiti, (cf. gardło), dusić, duszę uaiącego, żyjącego, dawic, einen würgen. Jan patriarcha cesarza, jako mały Dawid Iwa, pisanem za szyję dusił. *Starg. Dz.* 702. Gdy ianczara duszą; trzy razy na znak z działa wypała. *Kłok Turk.* 220. Ztąd go nudzi świerzb, zowsząd ciężki kaszel dusi, W ustawicznych ięzeniach stękał stary musi *Zab.* 8, 396. Duszący *Bh.* udusflivh. §. 2. *Fig.* przytłumiać, n. p. Dusić słowa w mowie, nie wyraźnie domawiać słowa, die Wörter verbeissen. *Tr.* Dusić w sobie uczucie, = hamować, hemmen, zurückhalten, untetbrüden eine Regung. Na reszcie przelamuje się, dusi w sobie żalność, tłumia łkania, i tak dalej mówi; *Stas. Num.* 2, 74. Dusić ogień, tłumić, przytłumiać, das Feuer dämpfen, nicht aufodern lassen. Ogień, co go dusisz, to się barziej żarzy. *J. Kchan. Dz.* 141. Nie podobna aby ogień, który się tam dusił, na wierzch wydać nie miał. *Falib. Dis.* 111. - W kuchni dusić, smażyć, dämpfen, in einem verschlossenen Gefäße kochen. Dusić pieczenią, gołębie, *Vd.* ohlapiti, pohlapiti). Duszone mięso, *Sla.* prigano méso, *Vd.* nebulenu, ohlapnjenu, pohlapnjenu mesu, tempfanu mesu). Duszona rzepa *Vd.* smodnize, smounize). Duszona pieczenia *fig.* gorąca łaźnia, bicie, plagi, ein heißes Bad, eine Prügelsuppe. Jia się na nim semszczę, daleyże Mospanie, sprawmy mu duszoną pieczenią. *Teat.* 22, b, 104. *Golisz.* - Węgle dusić, tlic, Kohlen brennen, Kohlen schweilen. - Prawde dusić, sekret dusić, ukrywać, zurückhalten, verschweigen, bey sich behalten. Na nic się nie przyda prawdy dusić. *Ossol. Str.* 7. Naypoufalszym nie ufaj i przeto duszą sekret w sobie. *Pilch. Sen. list.* 15. Wolalbym powierzyć ten sekret wierney słudze, iak dusić go i męczyć siebie. *Teat.* 24, 112. *Cztr.* Dusić przy sobie, = zatrzymywać, nie wydawać, zurückhalten, nicht weggeben. Tacy kowale snadnie fortunę ukują, Co to spleśniałe trzasy w domach swoich duszą. *Opal. sat.* 58. Kupiec ten zboże dusi, czekając lepszey ceny. *Ld.* - Dusić flachę, duszkiem wyciągnąć, wysuszyć, auspfeifen, ausleeren, bis auf den letzten Tropfen austrinken. (*ob.* dusikufel). Oyciec Rafal tym czasem, Pomrukując sobie basem, Chwaląc wstrzemięźliwość świętą Dusi flaszkę nadpoczętą, *Kras. list.* 154. - Dusić robotę iaką, pilnie nad nią dukwić, fleißig worüber sitzen. - Gąsiora dusić nazywają kiasy, kiedy stanąwszy na piasku wpuszczają gąsiora i nim podważając statek z piasku spychają. *Magier Mkr.* das Schiff von der Sandbank losmachen. (*ob.* Gąsior). - §. *Slo.* dusi Slowencinu, Whercinu, Nemcinu, Latincinu, est malus Slavus, *Hg.*, *Ger.*, *Lat.* DUSIC SIĘ *Verb.* *Regipr.*, 1.) duszę się, duszno mi, nie mam wolnego oddechu; mir ist bellommen. Dusić się będą ludzie od bojaźni. *Budn. Luc.* 21, 26. (drętwieć będą. *Bibl. Gd.*). *Fig.* Sumienie się two dusi, żeś mnie tak sgrała. *Teat.*

48, b, 42. 2.) Dusić się z sobą = ieden z drugim, walczyć, biedzic się z sobą, mit einander kämpfen, ringen. Mocni dusili się z sobą; a tym czasem słaby się wyśliznął. *Oss. Bay.* 2. 3.) Ogień gdy się dusi, będzie niepogoda. *Haur. St.* 104. t. i. gdy się nie iasnym płomieniem pali, das Feuer glimmt, schwelet, schmandt, lobert nicht auf. Gdy się zaczyna dusić w piecu, ogień się pokaze nieżywy i niebiały, znakiem, że w piecu wiele się już żaru napaliło. *Torz. Szk.* 110. **DUSZENIE**, ia, n., *Subst. Verb.* dawienie, przytłumianie; w kuchni smażenie nakryte; das Würgen, Hemmen, Dämpfen. 2.) Duszenie nocne = mara, mora, das Alpdrücken, der Alp, die Eruth; *Sor.* 1. duschte lhotot. Duszenie nocne, mora, kiedy kto mniema, żeby go kto dusił we śnie! *Volckm.* 202. **DUSICIEL**, a, m., *Rg.* duscnik, izduscjak; (*Crn.* barb. duscmanin = nieprzyjaciel); *Ec.* душитель, удушитель; który dusi. *Wlod. det Bürger.* Wąż obrzym dusiciel, Boa constrictor, do piętnastu łokci długi, znajduie się w Ameryce; rzuca się obses na przechodzące zwierzęta, wieie się około nich, i ścisła aż udusi. *Zool. Ndr.* 207. *Wrodz. żesz/k.* **DUSICIELKA**. - **DUSIDŁO**, a, n., narzędzie duszenia, dławidło, ein Bürgerinstrument. *Zebr. Ov.* 254. Kat uwikławszy go w sidle Zepchnie i odbieży go na onym dusidle, Szubienicą to zowią. *Klon. Wor.* 40. (die Würgemaschine, der Galgen). **DUSIENICA**, y, ż., dusidło, szubienica, der Galgen. Wronki się pasą kolo dusienice. *Klon. Wor.* 40. **DUSIKUFEL**, - śla, m., moczymorda, ein Sauhauf. A te dusikufle co tu robią? *Teat.* 28, b, 11. **DUSZA**, y, ż., *Bh.* dusse; *Slo.* dusá, dusse; *Sor.* 1 et 2. dusca; *Sla.* dusha; *Crn.* dusha, dussa; *Dač.* dusa; *Rg.* duscja; *Bs.* duscja; *Vd.* dusha; *Crn.* dusha; (= *Gr.* ψυχή) *Rs.* душа; władza życia, życie, żywot, die Seele, das Leben, die Lebenskraft, der Geist. Od tego, że dusza odziewia ciało, zowie się żywotem. *Sak. Dusz.* 67. Dusza daie nam życie. *Teat.* 23, b, 91. Uciekając sprosnie, duszę wypuścił. *Starg. Dz.* 499. er ließ sein Leben, gab seinen Geist auf. Ledwo z czelka dusza nie wytkoczy od zimna. *Teat.* 36, c, 6. W łóżku bez duszy go zastano. *Pam.* 83, 434. Pomarli, co twoiży duszy szukali. *Biel. Hjl.* 29. Ze on duszę swą za nas położył; my takiel mamy kłaść duszę swą za bracią. 1 *Leop.* 1 Jan. 5, 16. *ib.* Jan. 10, 15. *Sekl. Jan.* 13. *not.* „żywot“). Powiedli wszyscy, iakoby im wpoił duszy nie ślało. *Smotr. Ex.* 17. (strupieli). *Crn.* duscpeust = zgon; *Ec.* сдушный отъвiony, żywy, beseelt; *Ec.* вдумевляю, *Gr.* εμβροχον animo beseelen. O Zaporofkich białą, iż ci inacy dziewieć duszy mają. *Pasz. Chor. A.* 2. Z Kochanofkiego o duszach już wiecie, Ze iedna ma bydź w cieie, a druga w kalecie. *Jag. Gr. B.* 4. Sam radhy umknął się gdzieś z duszą. *Bariz. Tr.* 377. Kiedy z oycy dusza, na panią matkę opieka spadnie. *Falib. Dis. R.* 2. Jakesmy się na niego do szabel porwali, Nas było wielu, ledwie został się przy duszy. *Niemc. Pow. P.* 85. Rzekł, ponieważ tak na mą nacieracie duszę, Ja od nieprzyjaciela ratunek wziąć muszę. *Otw. Ow.* 187. Zakazano, żebyś krwi nie idali; bo krew iest dusza; przetoż nie będziess idać duszy z mięsem iey. *Bibl. Gd. Deut.* 12, 23. Wyrobnikowi tegoż dnia dasz zapłatę jego, abowiem ubogi iest, a z tego żywi duszę swoię. *ib.* 24, 15. Gdy głód zaś wszystkiekich nierodzielnie dusi, J to dadź przydzie, co kto ma przy

prasy duszy. *Chrośc. Fars.* 390. Szeląga nie ma przy duszy. *Teat.* 8, b. 14. Winien jest z włosy i z duszą i z ciałem. *Męcz. animam debat.* Gdybyś kogo bił, tak żeby śmierć zaszła, tedy dasz duszę za duszę. *Bibl. Gd. Exod.* 21, 23. Milował go, jako duszę swoją. *Budn.* 1 *Sam.* 20, 17. Ey nie żartuy, ta jest dusza jego jedyna; wierz mi, nie ma nic miłszego. *Past. Fid.* 157. Owiecko moją duszy méy duszo! *Karp.* 1, 39. Duszo moia, pociecho jedyna. *Teat.* 53, 42. - §. 2) uczucie = serce, die Seele, die Empfindung, das Herz. Pierwszych chrześcian było serce iedno i dusza iedna. *Starg. Dz.* 19. ein Herz und eine Seele. Jedna to dusza (o wiernych przyjacielach). *Cn. Ad.* 311. Bazylisz z Grzegorzem żyli jako dusza iedna we dwóch ciałach. *Starg. Żyw.* 1, 3. Ją i on iedną prawie żyjemy duszą. *Teat.* 21, b. 11. Jedną duszą w dwóch ciałach tchnęli. *Mon.* 70, 654., *Vs.* adusciti se animo coalescere, *Eccl.* единогодушную *Gr.* ὁμοψυχῶν; *Eccl.* единогодушный *Gr.* ὁμοψυχος = *Eccl.* согласодушный, у котораго душа или сердце съ кѣмъ согласоно, содушный, шакующе душу маущий. *Ec.* единогодушіе *Gr.* ὁμοψυχία. - *Ec.* благодушный *Gr.* εὐδύμος, εὐψυχος, *Eccl.* благодушіе *Gr.* εὐψυχία, εὐδύμια animi praestantia, alacritas, animositas, generositas; *Eccl.* благодушствую *Gr.* εὐψυχός, εὐδύμιος (cf. tuszyć, otucha). Z duszy caley, serdeczney, uprzejmy, *Rs.* задушевный. Z duszy i serca wielbię wspaniale to hasło: naród z bogiem, bóg z narodem. *Gaz. Nar.* 1, 196. *Sr. Aug.* Wiersz pełny duszy i ognia. *ib.* 302. W te wargi dusza się zebrała Ergaście wszyscy. *Past. Fid.* 73. Z duszy caley kontentem. *Teat.* 48, b. 4. et 15. 107. Z duszy serca to uczyni, von ganzer Seele, von Herzen gern (ob. serce). Dusza go ma nie cierpi, *ib.* 48, b. 4. Mię te bluźnierstwa za duszę wzięły. *Smotr. Ex.* 15. Ste giengen mir an die Seele. - §. Dusza różna od ducha, jako władzy wyższej, rozsądku; rozumu, niedere Seelenkräfte. Slovo boże przenika, aż do rozdzielenia i dusze i ducha, i myśli i zdania serdeczne. *Bibl. Gd. Hebr.* 9, 12. Dusza nasza duchem się zowie, gdy obmyśla rzeczy niebieckie; ale się duszą zowie, gdy rzeczy ziemskie i te z byłtem równe zabawy, na sobie nosi. *Starg. Kaz.* 85. §. 3) istność w nas myśląca, przez ciało działająca, wolą i rozum mająca, die Seele, das in uns denkende Wesen. Dusza człowieka jest to ieltestwe i moc nieiaka, która okazuje się przez rozum, wolą, wolność. *Mon.* 76, 211. Jako matka między pszczołami, dusza w ciele człowieka między wszystkimi członkami. *Gil. Post.* 45. Wielce się przelekli, poradziili sobie, bo mądra jest rzecz dusza w potrzebie. *Starg. Żyw.* 2, 395. Psu oczy przedał, a czarowi duszę. *Jabl. Ex.* 161. Dam mu i to, ale powiedz, że za jego duszę. *Boh. Kom.* 1, 143. (cf. summienie). Zydowska dusza a książę zebranie. *Rys. Ad.* 80. O dziś się z mięysca nie ruszę, Przrzekam ci to na duszę. *Karp.* 1, 147. bey meiner Seele! Na duszę moją, żeć dotrzymam tego. *Past. F.* 277. Ah! na moję duszę, Zamknąć ich muszę. *Teatr* 52, d. 71. - *ib.* 30, c. 30. - *ib.* 55, b. 87., Slo. na moję duszę; *Sr.* 1. nam duszę, na moją duszę; *Vd.* per mojej duszy, cf. *Vd.* perdushiti se, sadushiti se, *Bh.* duffati se, duffugi se iurare in animam suam. *Crn.* perdusham se : duszę napisuję). Brac na

Tom I.

duszę ob. Brac). Nie sarazem, kiedy się człowiek poczyna w żywocie matki swęy, dusza bywa wlewana, ale za czasem, kiedy ciało zupełne będzie. *Karnk. Kat.* 31. - §. 4) dusze zmarłych, duchy, die vom Körper getrennten Seelen, die Geister. Dusz ludzkich przechodzenie w ciała drugich ludzi albo zwierząt, a z nich zaś w ciała drugich ludzi, *Metempsychosis. Cn. Th.* die Seelenwanderung. Nieboszczyk mój ociec, Boże świeć nad duszą jego, tak mawiał... *Kras. Doś.* 19. Nieboszczyk mój brat, Panie świeć nad duszą jego... *Kras. Podst.* 1, 70. Gott sey seiner Seele gnädig, Gott habe ihn selig. *Br.* zadugbina, dobro djello ucigneno za duszu, almuftvo (cf. zaduszny dzień). §. 5) stworzenie duszą obdarzone, per excell. człowiek, die Seele, das mit einer Seele begabte Geschöpf, der Mensch. Jest takich mięysc wiele, gdzie się sama dusza miasto wszystkiego człowieka kładzie. *Sak. Dusz.* 32. Dusza nasyciona i plaster miodu podopce, ale głodney duszy i gorzkość słodka. *Bibl. Gd. Prov.* 27, 7. Nie zoftawil ni szazatka w mieście, i wszystkie dusze wytracil. *Bibl. Gd. Jos.* 10, 40. (wszystko, co dycha. *Budn.*). Wziął Abram żonę i brata i wszystkie majątność, i dusze, których nabyli w Haranie, i wysali. *Bibl. Gd. Genes.* 12, 5. Nie była z nią na ten czas, żadna żywa dusza. *P. Kchan. Jer.* 157. keine lebendige Seele, kein Mensch. Udał się do wai, blisko mięysca bitwy będącący, w której żywey duszy nie znalazł. *Perz. Cyr.* 3, 82., *Bh.* ani Křířka ne bylo doma. - Dusza fałszywa. *Teat.* 53, 52. (człowiek, charakter fałszywy). Dusza prawa. *Rey Post. T.* 4. Rozumiałby kto, że niewinna dusza, a w tobie cale piekło jest zamknięte. *Teat.* 10, b. 28. (niewiniatko). *Ec.* чистодушнымъ, чсто-сердечнымъ. Dobra dusza; człowiek ani zły, ani dobry, eine gute Seele, eine ehrlíche Haut. Wielki z niego profcaczek, ale przy tém bardzo dobra dusza. *Teat.* 53, 24. Był mój ociec z tego rodzaju ludzi, których to pospolicie nazywają dobrą duszą. *Kras. Doś.* 13. - 6) sprężyna czynności, die Seele, die belebende Triebfeder. Pan Doświadczyński był duszą każdego posiedzenia. *Kras. Doś.* 63. On duszą rozrywek i przewodnikiem do wszystkich uciech. *Teat.* 7, 27. Ządza duszy pozwala burać po całym świecie, przotoby ją duszą duszy nazwać. *Mon.* 71, 877. 7) dusza, treść, drzeń iakięy rzeczy, duch ięy, wyciąg, die Seele, der Geist, die Hauptkraft, der Kern einer Sache. Ekstrakt, to jest wyciągnięcie duszy albo istności z roślin. *Syr.* 96. Istność albo dusza z ruty wyciągnięta. *ib.* 546. - §. II. 1) Wewnętrzne wydrożenie armaty, zowie się duszą. *Archel.* 3, 54. die Seele der Kanone, die Hóhlung. - W sznurach składających się z więcey niż trzech zeber, duszą się zowie sam pośrodek, bądź to z nici dany, bądź też pleciony. *Jak. Art.* 3, 290. der Kern in einem Strícke, die inneru Fäden. cf. *Vd.* luzna dusza : Knot lampy. - Odpodnie mięższe zelazo, które przez całą ós przechodząc, w drzewo z dołu się wpuszcza, zowią duszą. *Archel.* 3, 62. das Saßlsband. - Dusza zelazka od prasowania chust, der Wolgen des Plettelens. - Dusza pióra : wewnętrzny w pieniu pióra drzeń, die Seele im Federkiele. *Tr.* - Dusza forma, jest to część ięy wewnętrzna, którą metal oblewa. *Os. Rud.* 170. die Seele der Gießform, der Theil, den das Metall umfließt. Dusza bomby; kula gliniana, zro-

70

biona na wrzescionie żelaznym, czyhiąca po odlaniu próżne miejsce w bombie. *Jak. Art. 3, Tho. der Kern, die Pöhlung der Bombe.* - §. *Botan.* macierza dusza ob. Macierza. DUSZĘ ob. Dusić. DUSZENKA ob. Duszeyka. *DUSZETRATNY, a, e, - *ie' adv.*, duszę gubiący, duszę tracący, *duszozgubny, *seelenverberbend.* Zle i duszetratne rzeczy. *Smotr. Ap. 178.* *DUSZEWNY ob. Duszný. DUSZKA, i, ż., *Denin.* słowa Dusza, *das Seelen.* *Rg.* duscizza; *Cra.* dussicza; *Bs.* duszica; *Ec.* Aymeczka (*Rs.* дымка wentylator; dołek serdeczny; *Crn.* duszka *adv.*). *Meton.* Da on duszkę świętą: da on iż-ikę bożą: nie da nic. *Cn. Th. 488.* (cf. z bogiem!). 2) pani duszka, miłośnica (cf. małpa, gamratka) *die Duhletinn.* Kazimierz wróciwszy się z Rusi, dopiero znowu na zbytki się udał, i miał iedną panią duszkę w Opocznie, drugą w Krzeszowie, a trzecią w Lobzowie. *Bielsk. Kr. 193.* Poznał ją zaraz po stroiu kto była, J krzyknie: a noż pani duszka z śachem. *P. Xchan. Jer. 553.* Upoił go bardzo, i położył podług niego panią duszkę, którą naprawił, że mu klucze ukradła od szkatuły. *Nar. Chodk. 1, 191.* (z starego pisma 1592 R.). Przesłań na samęj poduszce, A day pokoy pani duszce. *Bielsk. Mysl. A. 3.* Fraybiterki, panie duszki. *Pask. Dz. 127. Ezop. 133.* Biada gładkim rozkosznicom, Paniom duszkom upstrzonym. *Brud. Of. E. 8.* Przysięga miłosnicy, pani duszce. *Mącz.* Rzekła Pallas, nie mnieć to onego iabluszka Było dano, Wzięłać ie ona pani duszka, Chytra Wenus. *Rey Wiz. 85, b.* - §. 5) mój duszko, mój duszka, moia duszko, moie duszko, podług rodzaju osoby, do której się mówi: o mój ty kochany, iedyny, moie życie, moie serce, *metu Herzen, metu Schicksen.* *Rs.* душенька. Odnies to, mój duszka, memu bratu. *Zebr. Ow. 235. filissime.* Tak jest, mój duszko, tak. *Twor. Wie. 50. Mel meum, mój duszko!* mój rodzony, mój miły. *Mącz.* Coż go (kota) w uszko ukąsiło, bo się łapką skrobał mój duszka. *Zab. 13, 285. Tręb. Dafni mój duszka. Zab. 13, 424. Zabł. 4) Botan.* Macierza duszka ob. Macierza d. *DUCHEM, *DUSZEM, DUSZKIEM *adv.*, iednym tchem, nie oddychając, nie odpoczywając, *in einem Athem, in einem Zuge, auf einen Zug. Bz.* gebnim danstem, na gedem daußes; *Cro.* na dussak; *Bs.* u jeden duscjak; *Rg.* na duscjak; *Ross.* духомб. Umie on gorzałeczki duszkiem kwartę wypić. *Rey Wiz. 62.* Jedną za drugą sklankę wytrząsał a duszkiem. *Teatr 43, c. 76. Wyb.* Co dobry kufel duszkiem zmoże, to grzeszny pacholek. *Falib. Dis. R. 3.* Po lekku będziesz pił, a nie duszkiem. *Syxt. Szk. 279.* Kto tam nie wypił nalaney duszkiem, Wziął podług ustaw w głowę garnuszkciem. *Nar. Dz. 1, 124.* Polknął duszkiem pełną sklenicę; po téy, nie oddychając, polknął drugą. *Offol. Str. 1.* Spiewając pełniliśmy duszkiem miodek słodki, Ten za zdrowie Jagnienki, tam ten za Dorotki. *Zab. 1, 187.* Hollender-częstym się zakrapia duszkiem. *Min. Ryt. 2, 299.* (łykaniem, picciem, wytykaniem iednym tchem). - §. co tchu, co tchu staie, *in vollem Athem, aus vollem Athem. n. p.* Ona co prędzey wzięwszy się ku gęstwie, Gdzie niosły oczy *z *duszem uciekła. *Tward. Daf. 66.* Duchem pobiegł na drugą wieś. *Ld. DUSZEYKA, DUSZENKA, i, ż.,* pani duszka, *das Lieb-*

hen, die Duhletinn. Alifci wszystko, cokolwiek zostalo, Miasło Duszyckiey duszeczce się dało. *Bratk. P. 5.* Duszeyka smacno pioruski gotuie, A arsenikiem powierzchu cukruie. *Bratk. K. 3, b.* DUSZKOWY, DUSZKOZBY, DUSZKOZ go, czegokolwiek, z oby to. *Cn. Th.* o gdyby tu! *Wlod. ach wenn doch! o wenn doch! wolte Gott!* Duszkoby znaleźć czeka takiego, By mnie pozabawił gościa tak złego (podagry). *Comp. Med. 381.* Duszkoby w wolney popłynąć wolności! *Wad. Dan. 37.* Duszkozby i prędzey umierać; ale dosyć woli bożkię rychło. *ib. 178.* Duszkozby Poliarcha w takię mieszanie! Oh sam tylko iedną tarczą i paizą. *Pot. Arg. 374.* Obudziwszy się chłop mówił: hey, hey, duszkoby tam na iawie bydź, i zażyć, iakom téy nocy we śnie zażywał. *Haur St. 160.* DUSZNIĘ *adv.*, z duszy, serdecznie, *von ganzer Seele, von Herzen.* Dusznem się z tego radował. *Mon. 76, 142.* Dusznie sobie żyćci zostać Hrabia. *Ujrz. Kruc. 2, 304.* Do domów prosili dusznie o dymisyją. *Tward. W. D. 2, 189.* Synu mój, niesłusznie Potwarz na cię tę kładłem; żal mi tego dusznie. *Min. Ryt. 1, 37.* Dziwować się dusznie mamu temu, Ze Hiena wrzód bywszy samica, została samcem. 2) koniecznie, *durchaus,* poniewoli. *Cn. Th.* Takich trzeba dusznie na gardło sądzić, aby więcej nie broili. *Star. Vol. E. 4.* Upatrował go wszędzie, żeby się dusznie z nim zprobował. *Tward. Pasq. 86.* Nie otkladał do intra, dziś żyj Rzym słusznie, Młody może, staremu trzeba umrzeć dusznie. *Kochow. Fr. 49.* Nie dopuszczaj wolności żadney obierania religii; ale wszystkim dusznie rozkazują bydź protestantami. *Birk. Ek. 16.* DUSZNIKA, y, ż., Bydłeta robocze, podległe są jako i człowiek ślinogorzowi kataralnemu i zapalającemu, i to nazywają dusznicą. *Dyke. Med. 2, 3.* *Verstärkung des Athems durch Brustgeschwüre, Engbrüstigkeit.* *DUSZNIK, a, m, duszy nieprzyjaciel, *der Seelenfeind.* Mam te, cennie nadzieie, Ze się z twoich fortelów, duszniku, naśmieję. *Groch. W. 187.*, *Crn. et Vd.* dusznik: krtab, luft, przewiew; *Ross.* душникб luft, душничекб, духоваляня bańka wonna, ein Niechstaßchen; *Ec.* душникб мѣхб внутри челоуѣка, прищигашельный воздуха, лёгкое, плуца). DUSZNO *adv.*; 1) tu duszno, tu jest zaduch, ciężkie duszące powietrze, *hier ist zum Ersticken, hier ist beklemmend, drückend, drückende, schwerer Luft.* Słowo Ruskie. *Dudz. 32.* 2) duszno komu: dogrzewa mu, *es beklemmt ihn, es ist ihm schwüle, beklommen. propr. et fig.*, parno ciasno mu; *n. p.* Kasimierz, że mu już duszno było, wziął z Bolesławem do dwóch miesięcy przymierze. *Bielsk. Kr. 150.* Jak to niewieściuch znieśie kiryś w boju, Gdy mu w ławacie duszno na pokoju? *Kochow. 59.* Dobywał Rzymu, i już Rzymianom było bardzo duszno. *Rey Zw. 86, b.* Duszno duszy moiey, w ciężkię załości nic iey nie ukoi. *Ryb. Ps. 43.* On rozdawał, sam już prosi, Wczora Pan, dziś mu duszno. *Bal. Sen. 44.* DUSZNOSC, - ści, i., *die Engbrüstigkeit, das Keichen, schwerer Athem; Boh.* dusnost, dusnota (dusneti: dusznice, dusznosc: cierpiel); *Rs.* Аухомъ пара, wydech). Dusznica, przytrudniwszy oddychanie, *n. p.* Dusznosc pochodzi z starosci albo z zażarzałego kataru. *Haur St. 421.* (cf. Dychawica). 0

dusznosci i dychawicy, *de asthmae*. *Perz. Lek. 184.* -
 §. duszność powietrza, ciężkość oddychania w nim, die
 Schwere der Luft, die einem bellommen macht. DU-
 SZNY, *DUSZEWNY, a, e, od duszy, duszy się tyczący,
 Seelen-, der Seele, die Seele betreffend. *Boh. dušny;*
Es. duscevan, duhovni; Ross. душѣнный, душний
(Cro. dussevní conscientiosus. Dal. dussevnoszt con-
scientia). U nas i w świeckich i w dusznych rzeczach
 zgody niemaż. *J. Kchan. Dz. 177.* Dobra wierzchna,
 dobrą duszne, dobra cielesne, *Petr. Et. 26.* Od boga w
 dary duszne, opatrzony będąc. *Birk. Dom. 97.* Duszne
 siły daleko ważniejsze są, niżli cielesne. *Ezop. 123.*
 Duszne. *Smotr. Ap. 35.* Choroba duszenna, grzech.
Pim. Kam. 182. Jak sobie dusznego życze zbawienia,
Mon. 73, 547. Już tedy kreaturo nieszczęśliwa trzebać,
 abyś swą skruchę duszną wyraziła, A żal i gorzkość żalu
 na wierzch wynurzyła. *Kulig. Her. 4.* §. duszę mający,
 besest. Rzeczy duszne i bezdusne. *Petr. Ekop. 51.*
 §. duszny, duszący, oddech ciążący, bellemmend, er-
 sticend. *Vd. hlapliu, slapoviten. (cf. Crn. dushliv respi-*
*rabilis. *DUSZOBOYCA, y, m., zabójca duszy, der*
Seelenmörder. Odstępny od prawdziwego państwa, a przy-
stania do szubrawców i duszobójców piekielnych. Birk.
*Exorb. D. - Birk. Sk. C. *DUSZOBOYNY, a, e, - ie*
adv., zabijający duszę, seelenmordend. Paciorki te bro-
nią są na duszoboyne ope moczare. Chod. Kost. 11. cf. Es.
душеборства Gr. ψυχομαχία; Es. душеборства Gr.
*ψυχομαχία. - *DUSZODAWCA, y, m., Es. душедавецъ*
*Gr. ψυχοδότης, der Seelengeber. *DUSZOIEDZCA, y, m.,*
der Seelenesser. O żeby duchowny był duszojedzcą, t. i.
niczym się innym, ieno dusz bogu pozyskaniem nie kar-
*mił. Sk. Żyw. 268. *DUSZOŁOWNY, a, e, - ie adv.,*
dusze chwytający, seelenfangend. Duszołowne grzechy.
*Ryb. Gcsl. D. 2. *DUSZOLUBNIK, a, m., der See-*
lenlieber, Freund der Seele. Es. душелюбецъ, душе-
любитель, adj. душелюбивый, Grck. φιλοψυχος.
 *DUSZONIENAWISTNIK, a, m., der Seelenhasser. *Es.*
душененавидецъ Gr.μισοψυχος. DUSZONY, a, e,
part. perf. verbi Dusić, gewürgt. §. w kuchni, w zam-
kniętym wazynie gotowany, o miesiwie, gedämpft; n. p.
duszona potrawa, ein gedämpftes Gericht; duszona wolo-
*wina, gedämpftes Rindfleisch: duszonina. Bndth. *DU-*
*SZOROZBOYCA, y, m., *duszoboyca, der Seelenmör-*
der. Dway kacermistrzowie, iadownicy duszorozboycy. Sk.
*Dz. 1181. - Sk. Żyw. 2, 194. *DUSZOROZBOYSTWO,*
a, n., zaboy duszy, der Seelenmörd. Oby królestwo to
od domowego duszorozbóystwa, a niezgody wolne było.
*Sk. Żyw. pr. *DUSZOSKAZNY, a, e, - ie adv., ka-*
żący duszę, Seele verderbend. Es. душепашный Gr.
ψυχοφθορος, Subst. душепашительство Gr. ψυχοφθο-
*σία, Es. душепашитель Gr. ψυχοφθορής. *DUSZO-*
ZBAWIENNY, a, e; - ie adv., seelenerlösend. Ross.
душеспасительный, душеполезный, Es. душец-
блительный. Nauka duszozbawienna, Pim. Kam. 396.
 Duszozbawienny pożytek. *Smotr. Nap. 9. *Duszozb-*
*wiciel Es. душеспаситель. *DUSZOGUBNY, a, e,*
- ie adv., ob. duszetrátny, R. душегубный, душе-
пашительный, душепашительный; Es. душегубитель-
ный. stąd душегубительство, душегубитель,

душегубительство, душегубитель. DUSZYCA, y,
 z., dusza zmarłego, duch, der abgestorbene Geist, die
 Seele des Verstorbenen. W podziemnych krajach, blade
 duszyco mieszkanie swe mają. *Groch. W. 604., Ser. 1*
wotemiete, dusche (NB. Dusii a Gallia adpellati sunt dae-
mones improbi mulierum appetentes. Reins. defens. va-
riar lect. 134.). Blade duszyco, naymniéy nie wiedzą inż
co to tęsknice. Groch. W. 436. Poszarpię pasurami
wam kraywemi lice, Jaką moc zmarłych mają po śmierci
duszyco. Hor. 2, 332. Min. Godny ten rym świętęy
ustroni, Słodko duszycom w chętno uszy dawoni. Hor.
1, 256. Nar. umbrę). 2) biedna dusza, die arme Seele!
Jestliże na tym dosyc, iż ciało ubrane, A na miły du-
szycy wszystko odrapane. Rey. Wis. 54. DUSZYCZKA,
i, z., Demin. słowa Dusza, Duszka, das Seelchen. Bh.
dussicā; Crn. dushiza). W. Post. W. 32. Duszycko
mila, gościu i towarzysko tego ciała, gdzie ty teraz pój-
dziesz! Skarg. Dz. 80. Z wieżęy duszycki hożę spr-
wią poganipa. Paszk. Dz. 50. Niewinna duszycka. Rey
Post. B. 4. Duszyckę polewał z posilić się trótkiem,
sią mit einem Trunke leben. Ty. -

Pochodzą jeszcze: *bezdużny, podusić, nudusić, odu-*
sić, podusić, przedusić, przyduzić, udusić, udusiłowy,
*zadusić, zaduszny, *oduszwić.*

*DUTKA, - tki, z., trąbka zawieszona, z Niem. ein Düt-
 chen, Lütchen. *Fig. Oddam ia wet za wet dobrodziejcy,*
Zawzię i ona w dutki tak, jak ięy dukucę. Teatr. 261 b.
 22, (cf. dúdek).

*DUTEPASY n. p. Uwierzywszy poganie, że obłąkani dobrze
 ieszczep opatrzeni, poszli w dutopasy. *Pot. Pocz. 361.*
 odstąpili od obłączenia; swąpili o wzięciu miasta.

*DUTKOWAC ob. dudkować. *DUZ ob. Duży.

DUZAC się, - ał, a, recipr. niedok. (zdużać dok. qu. v.),
 walczyć z kim, pasować się z kim, mocować się z kim,
 biedować się z kim, mit einem ringen, kämpfen. Duża
 się z fortuną, siłą swęy mądrości, Jak pływacz przeciw
 rzóce. *Jabl. Tel. 315.* Do wzmocnienia siły dsiępi, du-
 żania się wzajemne, podnoszenie ciężarów, ubiegania
 się na wysoigi, używane bydź powinny. *Kras List. 65.*
 DUZEC, - ał, - eli, - żeie neutr. niedok., duższym,
 większym, silniejszym się stawać. *Ross. дюжѣмъ, грб-*
фет und stärker werden. Sił mu coraz przybywa, co
dzień to dużecie. Pot. Arg. 577. Potrawami się otławiek
posila i dużaje, nie tylko do życia; ale do roboty, do
*chodzenia. Skarg. Kaz. 281. *DUZNOSC ob. Dużość.*
 DUZO adv., wielce, mocno, bardzo, znacznie, mnogo,
 groß, stark, sehr, viel. Wielki inż strach caisę, wlosy
 włsaią i pod, nim drżą duzo kolana. *Jabl. Tel. 249.*
 Zgromadza woytk duzo. *Przyb. Lux. 128. Ledwobym*
 cię mógł poznać, dużość się odmienił. *Jabl. Tel. 250.*
 Męczennika tego tak duzo kat do pala jaścuchem przy-
 wiazał, aż go zadawił. *Baz. Hf. 34. Bay. prawia, bay*
 duzo. *Mon. 75, 64. DUZONOGI, a, ie, i noż idnżych,*
 großfüßig. Byki dużonogie. *Ow. Ow. 258. *DUZORE-*
 KI, a, ie, rąk dużych, großhändig. *Ross. рукастый.*
 DUZOSC, DUZNOSC, - ści, z., wielki, wielki, groß,
 des Wuchses. *R. дюжестъ. Przesławiony dużością*
 olbrzyma. *Ow. Ow. 196. 2) siła, moc, die Stärke.*
 Postawa ta najsłuszniejsza, gdy koś ma oiało dużość a

mocno, gdzie też wzrost z dużością ciała zgodza się. *Cresc.* 525. et 15. Prsy poznawaniu dobroci konia, uważay też mocność albo dużosc jego. *Cresc.* 525. Serceem wielką dużosc pokazywał, w bogu ufając. *Skarg. Dz.* 548. Po wszystkich ciele swym zdrowie uczuł i dużosc, z podziwieniem lekarzów, którzy już byli o nim rozpaczyli. *Birk. Dom.* 153. cf. niemoc). Dobra cieleśne, zdrowie, czerstwość, dużosc, uroda. *Zrn. Pfl.* 2, 353, b. Pan jest opoka ma, moc a dużosc ma. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 22, 2. (siła moia. 3 *Leop.*). Podpierayże mię, a day mi dużosc. *Baz. Hfl.* 53. Skanderbeg okazał niepodobne dużosci swęy i męstwa swego znaki. *ib.* 403. et 101. et 141. Toć jest szczęśliwy zakon, w którym duch ś. z nami robi, i nam do niego dużosc dać, abyśmy wypełniać go mogli. *Skarg. Kaz.* 257. Niedużosc, niedużność: słabość, n. p. Boże podeymuy niedużosc naszą do tęj roboty, day siłę chorym rękoma naszym; robic będą, jeśli mi tę chorą rękę złeczysz. *St. Kaz.* 92. Wodka ta członków niedużność i niesnadność ku ruzaniu leczy. *Sien.* 241. W białey głowie ma bydź coś piaseczonego w miarę żefikię niedużosci, *Gor. Dw.* 228. Kiedyby siła przy tęj niedużosci kobiecey, toby świat nogami zdeptały. *Tward. Daf.* 45. (Boh. nebu) choroba; *Ec. nebyrb, nedugomamni* chorować ob. Niemoc. *Slo. nebaujstwo debilitas; Bh. bujiti* służyć komu n. p. potrawa ta służy mi). DUZY, *DUZ, a, e; *compar.* Duższy, Dużniejszy, z wielki, wysokiego wzrostu, *größ, von großem Buchse, Ross. дужий, дужий, дужьд.* Duższy olbrzym, niżeli karlik. *Skarg. Zyw.* 2, 254. - §. mocny, silny, *stark, mächtig, kräftig.* Mądrze natura opatrzyła, aby mąż był duższy; niewiasta od męża słabszą i mdlejszą. *Petr. Ehon.* 7. Nie goń duższego; miay go o miłę. *Jabl. Es.* 146. Gdzie prawa żadnego niemasz, tam kto duższy, ten lepszy. *Białk. Kr.* 573. - *Rys. Ad.* 28. Zmaczay się, a bądź dużym; nie bój się, ani się lekay. *W. Jos.* 1, 9. Jesteś o wodzu taką cnotą duży. *Jabl. Buk. D.* Niesliczona liczba z powietrza umierała; naydużsi ledwo do piątego dnia trwali. *Skarg. Dz.* 555. Dużniejszy mogą dłużej wytrwać. *Kłok. Turk.* 176. Który po górach mieszkają z bydłem pastersze, dużniejszy mają bydź, niżli którzy na noc do wsi zganiasią. *Cresc.* 570. Mars i Herkules, zdrowi i duży będąc, rycerstwa dokazowali. *Grodek. Obr. pr., Ec. благодужествию Gr. τοδυσμα.* Która strona duższa, a która słabieje? *Alb.* 2 *Woy.* 29. Nie na chód prawych ścieżek, lecz na chód słęj drogi, miałem duże nogi. *Kulig. Her.* 21. Za nim; tako za nayduższym maurem w obronie siedzą. *Falib. Dis.* S. 2. Potrawy tęj pożyway, abyś z nięj duży był czartu i przeciw grzechowi. *Skarg. Zyw.* 2, 424. W nas wiele chorych członków i niedostatków tai się, póki ciało jest zdrowe i duże; które czasu choroby łatzą się. *Modrz. Baz.* 158. Wsiąłem chleb niebieski na posilenie; toć już duży będę na pracą w robocie bożey. *Skarg. Kaz.* 161. Na takie nie duż iessacze niewygody. *Susz. Pief.* 5. K. 2, b. Spado bez sił albo członka męskiego urodzony, *mętr, nieduż; albo wałach, rzesaniec. *Męcz.* Nieduży; *Oseka nebujiwo chory; n. p. Mogłeś doma siedzieć z niedużym tym czasem braci, w chorobie doglądać, *Krom. 447. agrotos, krank, Slo. nebujiwi (Slo. nebau*

istw debilis); *Rs. недужный, недужень (cf. niemocen).*

D W.

DWAY *masc. person., DWA masc. et neutr. DWIE femin., Boh. dwa, dvě; Sr. 1. dwa, dwai, dve; Sla. dva, dvě; Sr. 2. dva; Sla. dva, dvi; Rg. dvá, dvě, dva; Bs. dva, dvi, dva; Cro. dvá, dve, dva, Crn. dva, dve; Vd. dva, dua; Rs. два, два, два; Dbb. gnen, gno, gnet; Uphil. twa, twai, two, Niedert. tve, Anglos. tu, twa, twegen, Angl. two, Suec. två, Irland. do, w Krym. tua, Lat. duo, Gr. duo, Pers. dou, Jndostan. du, dujum, Chald. 17 duo (Hebr. 17 sats). Numeral. cardinale, pośrednie między jednym a trzema, *zwęć.* Manicheuszowie uczyli, iż są dwa początki rzeczy. *Biał. Post.* 251. *Dwa (dway) z uczaiów jego szli. *W. Post. W.* 326. Dwa dni przetrwał *Eccl. дводецистимомам.* Siła złego, dwóch na jednego. *Teat.* 19, b 76. - *Pot. Arg.* 2. Herkules sam nie zdoła dwoma. *Pot. Arg.* 298. J Herkules nie był dwiema srogi. *Tward. Daf.* 62. Dwoma lepięć z sobą, niż jednemu. *Cn. Ad.* 219. Dwa więćcy mogą, niż jeden. *Cn. Ad.* 219. - *Rey Zw.* 26. Dwa więćcy uyrzą, niż jeden. *Cn. Ad.* 219. Stara nowina, dwa pięćciom nie zdoła. *Pot. Syl.* 137. Zawsze łatwiej dwa trzeciego pobodzą. *ib.* 168. Dwa razy dać, kto prędko dać. *Gemm.* 76. Dwa pa, trzy wytko. *Rys. Ad.* 9. Łap dwie kaczki za jedną nogę. *Rys. Ad.* 34. Dwie sroki za jeden ogon. *Wolf.* Na jeden raz dwie wieczerze odprawić, *coenas duas unta mensa explicare. Męcz.* Jednym podarkiem dwu sobie niewolić. *Cn. Ad.* 313. Ubic jednym strzeleniem dwa ptaki. *Teat.* 45, b. 22. Jedno dobrodzięstwo ma dwiema służyć. *Gorn. Sen.* 423. Zle dwiema służyć; gorzej dwom panować. *Kochow.* 269. Dwiema panom razem służyć trudno. *Cn. Ad.* 220. Trudno z jednego wołu dwóch skór łupić. *Pot. Zac.* 2. Kto dwu zaięców goni, żadnego nie nchwyci. *Cn. Ad.* 378. Między dwiema siekiera zginęła. *Rys. Ad.* 34. Ptak za dwu drzewach chcąc sieść, na siemię upada. *Rys. Ad.* 38. cf. na dwóch stolkach siedzieć. *Slo. mebyi dwoma falki tamt na zem słowet pabá.* Na dwu drzewu siedzieć, z iedny bańki dwie *ścienie malować, na obiedwie *nodze chramać, dwom stronom służyć. *Kosz. Lor.* 41. et 52. - Po dwu lat (latach, leciech) widział Faraon sen... *W. Genes.* 41, 1. Po dwu dni. *W. Post. W.* 328. (*Dualis*; zamiast: po dwóch albo dwu dniach). *Dwu rzeczy potrzeba. *Kucz. Kar.* 2, 573. Miał *dwa niewolniku. *Glicz. Wych. M.* 3, b. Dwa *pieniądza. 1 *Leop. Luc.* 21, 2. Dwa *miecsa. *ib.* 22, 38. Dwa grosza (cf. grosz). - Za dwóch iadł, pił, bił się etc. z tyle ileby dwóch drugich potrafiło, *et hat für zwey gegeben u. 0 stel, als zwey andere.* Widziałem wielu ludzi, którzy sjadali i za dwóch, ledwie nie za trzech. *Syrt. Szl.* 265. Nie trzeba było siwozza (osła) na powtórki prosić, *Netychmiał zaczął za dwóch kosić. Zab.* 15, 274. *Trp.* - Dway a dway kaci na przemiany, ściąwszy gniewem *tby W subtelny (Jeżusowy) ciele rąbią okrutne poręby. *Pot. Zac.* 100. t. i. parą; coraz dwóch drugich, *zu zwey und zwey, immer ein Paar.* Ci tedy między so-*

ba dwa a dwa szermuia, *Passk. Dz. 60.* O dwóch rzeczach, które powinny być do siebie dobrane, mówi się zamiast dwa, *para*: parą kofmi przyjechał: parę pistoletów sobie kupił. Kazał sobie robić parę trzewików, tak też: trzy pary pistoletów; sześć par trzewików, ale już nie dwie pary koni, tylko cztery. *Ś. Jmpr.* Dwa słowa odkryją ci tę tajemnicę. *Teat. 25, b. 9.* para słow, jedno słowo, nie trzeba wielu słów, *ein Paar Worte.* DWADZIESCIA, *G.* dwudziestu; *Boh.* dwadecet, dwadecetti; *Slo.* dwacat'; *Sr. 1.* dwadzecji, dwadzecetjo; *Sr. 2.* dwadzecztji, dwadzascja; *Sla.* dvadeset; *Bs.* dvaest, dvadeset; *Rg.* dvadeset; *Crn.* dvajset; *Vd.* dvaisti, dvaiseti, duaiseti, doideset; *Cro.* dvadeset, dvadeszoti; *Rs.* двадцать. Dwa razy dziesięć, *zwanjig.* - W czasie dwudziestu czterech godzin. *Wys. Aloys. 436., Rs.* двенадцать. Przez cztery dwadzieścia godzin. *Syr. 270.* On taki tchórz, iakiego o dwadzieścia mil w okolicy nie znajdzie. *Teat. 17, b. 14.* Przed dwiemadzieśty lat (przed dwudziestą latami). *Herb. Stat. 5. - Vol. Leg. 2, 591.* ze stem i dwiemadzieśty ofiarnikami. *Budn. 2 Chron. 5, 12.* Dwadzieścia i jeden, *ein und zwanjig.* Dwadzieścia i dwa, *zwey und zwanjig ic.* *Boh.* gebenmecztna, dwamecztna, dwamecztna; *adj. ord.* dwamecztnij; *trimecztna, cztymecztna, piemecztna ic.*; dwadzieścia siedm *Boh.* sedmecztna; *Ec.* mprádevims. Dwadzieścia ośm *Bh.* osmecztna *Slo.* osm a dwadczate. Dwadzieściorok *Bh.* dwacetrat. DWADZIESCIORAKI, dwudzieścioraki, *zwanjigerley Bh.* dwadcatery. DWADZIESCIORO, DWUDZIESCIORO, - rga, n., dwadzieścia sztuk różney pici, *zwanjig Strá.* DWADZIESCIA TRYANGUL, u, m., *Jcosaedrum. Solfski Geom. 2.* dwadzieściorójkąt, Dwudziestoscian. *DWADZIESTNOSC, - ści, ż., *dwadziestoczestny pobór, *vicesima*, podatek u starych. *Mqcz. der zwanjigste Theil, eine Abgabe.* *DWAIAK *ob.* Dwoic. DWAKROC, DWAKROTNE *adverb.*, dwa razy, dwa razy tyle, *zweymal, noch einmal so viel, zweymal so viel. Bh.* dwakrat; *Sr. 1.* dwopczé; *Ec.* дважды, дважно. дважы; *Cro.* dvaput. Dwakroc leniwy robi, dwakroc skapy płaci. *Dwor. 7. 3.* Dwakroc grzeszy, kto się grzechu nie wstydzi. *Cn. Ad. 217.* Większy to akt, od dzieła dwakroc sześciornego. *Bard. Tr. 66.* od robot 12 Herkulesowych. DWAKROTNY, a, e, - ie *adv.* sowity, *doppelt, zweifältig. Bh.* dwanact, dwanacte; *Slo.* dwanacte, dwanast'; *Sr. 1.* dwanacie, dwanast; *Sr. 2.* dwanascjo; *Cro.* dvanaizat; *Sla.* dvanaest; *Rg.* dvanaest, dvanaesti; *Bs.* duanaeste; *Crn.* dvanaist; *Vd.* dvanaist, duaneist; *Rs.* двенаццать; *Eccl.* обандесяма, обандесяме; dziesięć a dwa, *zwojlf* (cf. tuzin). Dwoie sześć dzieł zacnych, to jest, dwanaście Herkulesowych. *Otw. Ow. 606.* Od dwunastciu (dwunastu) konsalnych siekier dostał się do Isachuchów Punickich. *Warg. Wal. 220.* *Dwoienascie pokolenia synów Israelskich. *Dambr. 561. Rey Post. Zx. 4.* Obrano Macieia, aby liczba ona *dwunastciu (dwunastu) spelną była. *Skarg. Kaz. 528.* Liczba ta 12 dawno była w starym piśmie poświęcona: *dwunastcią (dwunastą) patryarchów, *dwunastcią pokolenia ludu bożego, *dwunastcią pereł na piersiach najwyższego kapłana. *Skarg. Kaz. 528.* Nierozumna rzecz, przed dwanaście lat dzieci polecać komu uczyć; ale prawie w samo dwanaście

lat. *Glicz. Wych. 7. 6, b.* Dwanaście artykułów wiary. *Zrn. Post. 2, 293, b.* Co dwanaście godzin, n. p. o południu i o północy. *Torz. Szł. 113.* Piętnaście tysięcy złotych ze *dwanaście miał (z dwunastu miał). *Bielk. Kr. 398.* Dwoienascie książąt imiona (dwunastu). *Leop. Gens. 25, 15. - Radz. ib.* Oddzielił mu część między *dwoygonasciem pokoleniem. *Leop. Syr. 44, 26.* (na dwoienascie. *Bibl. Gd.*) t. i. między dwunastą pokoleniami cf. Dwoie). Kościół *dwimanascioma (dwunastą) wieź *zawierszony. *Weresz. Kii. 4.* Odwieść się dwimanasie świadków. *Tarn. Ust. 136. - Wyszedł* Jezus do Betanii z *dwimanasie. *Leop. Marc. 11, 11.* (z dwunastą *scil.* uczniami). Oltarz z *dwimanasie napisów według *dwoygonascie pokolenia. *Radz. Exod. 24, 4.* Chrystus to samym *dwunascie Apostofom rozkazał. *W. Post. W. 228.* liczbę *dwunascie apostołów pilnie opisali ewangelistowie. *ib.* Zegar zamiast dwanaście uderza sto razy, kiedy sprężynę ma słabą. *Stas. Buff. 13., Slo. Prov. bete pat' za dwanast' deceptor.* DWANASCIEKROC *adv.*, dwanaście razy, albo dwanaście razy tyle, *zwojlfmal, zwojlfmal so viel. Bh.* dwanactkrat. DWANASCIEKROTNY, a, e, - ie *adv.*, *zwojlfmalig.* DWANASCIEPALCOWA kieszka, pierwsza z kieszek cieńkich, ma początek w prawej dziurze żołądkowej *Duodenum. Kirch. Anat. 21.* der *zwojlfinger* = Darm. DWANASCIOPIA, CIOKA, T, u, m., *dodecaedrum*, figura pełna ze dwunastu pięciokątów złożona. *Solfs. Geom. 2.* DWANASCIORO, - rga, n., dwanaście nieiednakowey pici (Vd. dvanaisteru = tuzin), *zwojlf Strá, zwojlf.* Kornelii, z dwanaściorą dzieci, dwoie tylko fortuna zostawiła. *Offol. Sen. 22., Rag.* dvanaistero, dvanaistera. DWANASCIORY, DWUNASCIORY, a, e, DWANASCIORAKI, a, ie, - o *adv.* dwunastu różnych rodzajów, *zwojlfkerley. Bh.* dwanactery; *Sr. 1.* dwanascjoraki. DWANASTNY *ob.* Dwunastny, DWANASTY *ob.* Dwunasty, DWAY *ob.* Dwa. DWIESCIE, *G.* dwóchset, *Bh.* dwie ste; *Slo.* dwie sto; *Sr. 1.* dwie scji; *Sr. 2.* dwa hundreda; *Sla.* dvista; *Vd.* dviestu, dvjestu; *Rg.* dvjesti; *Bs.* duisti; *Cro.* dvesto; *Rs.* двѣста; *Ec.* dvácma; dwa razy sto, *zweyhundert.* Dwieściorok, *zweyhundertmal.* Za pokutę aby sto kroc i dwieście kroc mówili Kiryeleison. *Skarg. Dz. 791.* Obraz przed dwoma sty lat malowany. *Kluk Turk. praef.* (DWINA, y, ż., rzeka w Moskwie, wpada do morza białego. *Wyrw. Geogr. 20, die Duna, ein Fluss in Rusland.* cf. Dáwina). DWOBZUCHATY, a, e, - o *adv.*, o dwóch brzuchach, *zweybrüchig.* Myszka dwobrauchata, *musculus biventer* w broździe podle wyrostku cyckowego. *Kirch. Anat. 34.* DWOCHSETNY *ob.* Dwusetny. DWOCIAŁY *ob.* Dwucielisty. DWOCZESTNY *ob.* Dwuczęściowy. DWOCZŁONKOWY, a, e, i, q. dwociały, *zweyertleibig.* DWOCZŁONKOWCY, - ów, chłopokoniowie, półzwierzowie. *Otw. Ow. 491.* ble Centauren. DWOCZOŁY *ob.* dwuczalny. DWOFARBISTY, a, e, dwubarwny, *zweyfarbig.* Cieskie tamaryzki i mirt dwofarbisty. *Otw. Ow. 393.* Jagody dwofarbiste. *ib.* 440. *DWOGLOSNIK, *DWOGLÓWY *ob.* Dwugłofka, Dwógłowy. *DWOGRANISTY *ob.* dwóygranište. DWOIA *ob.* Dwój. DWOIAK, a, m., bliźniak, *Bh.* dwogće; *Slo.* dwogćence, dwogćatka; *Crn.* dvojnzhk, dvojnzhk; *Cro.* dvojak, dvojki, dvojki; *Sla.* dvojci; *DI.* dvoycsi,

blizanci, dvoincsi, dvanki). Dwoiacy, bliźnięta. *Dudz.* 57. der Zwilling. - 2) podwoyny kraycar, ein Doppeltrenner, ein Zweytreugetstüd. *Tr.* (na Śląsku). *Carn.* dvojak, *Vd.* dvojak, zbajer; *Sr.* 2. zwejar, polkraycara. §. naczynie podwoyne, z dwóch złożone, ein Paarchen, ein Doppelsegirt, §. B. zwey Eopfe zusammen mit einem Bügel. **DWOIAKI**, a, ie, dwóch różnych gatunków. zweyerley, von zweyerley *Art.* *Slo.* dwogni, dwogati, dwognasobni; *Sr.* 1. dwopaki; *Sla.* dvostruk; *Ross.* Ec. двоимий, двойной. Dwoiaka waga i dwoiaka miara, to oboje obrzydłym jest Panu. *Radz. Prov.* 20, 10. - §. dwuznaczny, obojętny, zweydeutig. Mówić słowa w dwoiakim sensie. *Niemc. Krol.* 4, 228. Dwoiakiego rozumienia słowo. *Tr.* Mąż dwoiakiego umysłu niestateczny jest we wszystkich drogach swoich. 1 *Leop. Jak.* 1, 8. *§. dwoisty dupler. *Cn. Th.* dwa razy tyłki, zweyfach, zwiefällig. **DWOIAKO** adv.; §. dwoiakim sposobem, auf zweyerley *Art.* Dwoiako się to ma rozumieć słowo. *Tr.* Dwoiako go nazywają. *Ld.* *§. na dwie części, na dwoie, in zwey Theile. Dwoiako co podzielić. *Ld.* §. dwa razy, we dwóy nasob, zweymal (größer, besser ic.). Sowiec we dwóy nasob oddaycie, a odmierzaycie mu dwoiako. 1 *Leop. Apoc.* 18, 7. **DWOIAKOSC**, - ści, ż., podwoyna różność, obojętność, obostroność, podwoyność, die Zweyerleyheit, die Doppelheit, Doppelfinnigkeit. *Rs.* двоичность. Słowa niewinne dla jakiegysię źle wzięty dwoiakosci znaczenia chwytają, krytykują. *Mon.* 71, 601. (*Rg.* dvostrukkos). **DWOIC**, - il, i, cz. *ndk.*, Dwaic kont., zdwoic, ndwoic, podwoic *dk.*, *qu. v.*) §. drugie tyle pomnożyć, verdoppeln. *Bh.* dwogiti, dwogim, dwognasobiti; *Slo.* dwogim, duplugi; *Sr.* 1. dwopafoscjam, dwopafesju, беру na dwoje; *Bs.* duostruccitti, uzdvojiti, duoduplati, zduplati; *Rg.* dvostruccitti; *Vd.* sdvojiti, doiverstiti, podvojiti, sadvojiti, dvoiverstiti, dvoisdrushiti, vkapsdvojiti (*Vd.* dvojati, vdvojiti, vdrushiti; sparati z parzyć; *Vd.* dvojenje z wątpliwość; *Sla.* dvohumiti z wątpić; *Crn.* dvohomim; *Cro.* zdvojiti z zwątpić, rozpaczać); *Rs.* двоимъ, дваивашъ, удвоимъ, удваивашъ, сдвоимъ, сдваивашъ; *Eccl.* удвоими (*Ross.* двоимъ вино z przepalać wódkę). Ze syn własny nie-szczęsný jest przyczyną doli, To mi dwoi nie-szczęście, żal srogi pomnaża. *Zub.* 8, 379. *Koffak.* Ażehy to złe udwoili i utroili, poczęli do złego złe rzeczy przyczyniać. *Smotr. Et.* 3. Zdwoisz tę liczbę. 1 *Leop. Deut.* 19. Dwoienie czyli dublowanie batalionu, kiedy ze dwóch szeregów robi się jeden. *Papr. W.* 1, 470. Wyższość dostoiestw obowiazki dwoi. *Zab.* 13, 13. *Zabl.* - §. na dwie części dzielić (*dk.* rozdwoić), *Crn.* dvojim, in zwey Theile theilen. *pr. et fig.* Tatarzy sprawili się na dwa ułce; naszych, że mało było, nie było co dwoić, razem się wszyscy potkali. *Bielsh. Kr.* 135. Dwoie zdania senat na dwa działał dwi. *Nag. Cyc.* 88. Nestor iedność persony w Chrystusie dwoi. *Smotr. Ex.* 33. - *P. Kéhan. Orł.* 1, 163. Nie *dwoią serca swóiego od niego. *Rey Post. Oo.* 4. (nie oddalaia). II. Dwoić się, *recipr.*, *Rs.* двоимся. 1) podwajać się, sich verdoppeln. Będęć obok, więc nasze posiłki się zdwoją. *Przyb. Ab.* 230. Choć mu się dwoi w oczach, chociaż z iednóy świecy dwie widzi, ulubioný nie rzuca szklenicy. *Hor. sat.*

149. Piianym wszystko w oczach się dwoi. *Tr.* Bitem się i tam, kędy wóz niebieski stoi, J w Egipckiej Syenie, gdzie się cień nie dwoi. *Bardz. Luk.* 31. 2) roz-dwajać się *prop. et fig.*, sich in zwey Theile theilen, sich entzweyen. Na płaszcz Eliasza wody się dwaiały. *Chod. Kofl.* 84. Nie dał się duch narodowy dwoić, ani od seymu i zamysłów iego obywatelskich oddalać. *Ust. Konf.* 1, 130. Lubo się w tym rozstaniu dwoim, serce moie z tobą. *Jabl. Buk. B.* 2. J my w zdaniach się dwoimy; trzebawy nas połączyć. *Teat.* 19, c. 11., *Vd.* duojenje discordia. **DWOICIEL**, a, m, podwajaiający, der Bett-doppeler. *Ec.* двоимель duplicator; w *rodz. żelsh.* Dwoicielka (*Cro.* dvojitel z wątpiciel). **DWOIE**, ***DWOYGO**, ***DWOYKO**, *G.* dwoyga, z dwie sztuki, para, zwey Stück, ein Paar, zwey. *Boh.* dwé; *Slo.* dwoje; *Vd. Sla.*, *Rg.* dvoje; *Dl.* dvojako; *Bs.* dvoje, bokor; *Sr.* 1. dwoje; *Ross.* две, два; *Ec.* двое, пара, cyupyrb. Dwoyko gołębiątek przyszło mi na wziętek. *Zebr. Ov.* 342. Nas dwoyko wszystka rzessa. *ib.* 12. Niewiniątek dwoyko. *ib.* 147. Otom rodzica wasza, was dwoykąm stoiąca. *ib.* 143. Pamiętam, żeś mi tego wyliczył aż dwoie. *Teat.* 43, c. 80. Ściśle związane małżonki, dwoie w ciele iednym. *Kras. Pod.* 2, 77. Innych rzeczy po dwoygu dano człowieku, dwie oczy, dwie uszy, dwie nozdrze, a język iedno ieden. *Erasm. igz. C. b.* Ze zwierząt dwoygo i dwoygo weszło w korab'. *W. Genes.* 7, 9. (po parze) po dwoygu. 1 *Leop. Genes.* 6. Kozieł i hanan po dwoygu rogów maia. *Birk. Ex. B. 4.* Gdzie to bydz może; żeby król ieden dwoygu króleśw mógł dosyć uczynić! *Bielsh. Kr.* 204. Między dwoykąm złego, mnieysze trzeba obrać. *Gorn. Dz.* 88. Jedno z dwoyga obrać potrzeba. *Teat.* 55, 78. eines von beyden. „Dwoie ludzi, chleba, dwoie prosiat, chłopiąt, iagniat, idem est, quod dwa człowieka (*Dualis*, z dwóch ludzi), dwa chleby, dwie szczenięta (*Dual.*, z dwa szczenięta); sed talia usus respuit. Dicitur etiam dwoienascie (ob. dwańascie), troienascie etc.“ *Cn. Th.* II. Dwoie z od słowa Dwoy; - oia, - oie, *qu. vide.* **DWOIMIONY**, a, e, dwoie imię mający, doppeltamig, einen doppelten Namen, oder zwey Namen habend. *Eccl.* двоименный. Dwoimiony był rzeczon syn Eneasów, bo go zwano i Askaniuszem i Julusem. *Ctw. Ow.* 588. **DWOISTO** adv., podwoynie, doppelt, zwiefach. dwoisto chustkę złożył. *Tr.* na dwoie. **DWOISTOPIERZASTY**, a, e, n. p. odziomek, w botan., surculus bipinnatus. *Fundz.* 2, 19. von zweyerley Gesehder. **DWOISTOSC**, - ści, ż., rozdzielnosc na dwoie, obojętność, Zwiefältigkeit, Zwiefachheit, Zweydeutigkeit. *Vd.* dvoistvu, dvoinoft). Tę królowi naszemu przypisuję dwoistość: i do boiu i do pokoiu. *Tr.* Dwoistość mowy, w ręku swoich piastnie dziecko, przewracanie słów nazwane. *Zab.* 7, 172. Zwo-dnicza dwoistość. *N. Pam.* 20, 155. **DWOISTY**, a, e, podwoyny, doppelt, zwiefach. *Bh.* dwogiti, dwogati, dwopocetny; *Slo.* dwogi, dwogiti, dwognasobni; *Ross.* двоичственный. Wrota dwoiste. *Star. Dw.* 12. Oblec w szatę dwoistą. *Baz. Hst.* 33. Drzwi dwoiste. 1 *Léop. 3 Rg.* 6, 34. - §. na dwoie złożony, doppelt zusammen gesetzt oder gefest. dwoistego albo dwoiego ciała, bicorpor. *Cn. Th.* Włoz to między dwoiste chusty. *Tr.* Dwoistego mm, pp, ss, nie używamy w naszym języku

Tr. 4) obojętny, obostronny, chytry, niieszczery, zweydeutig, arglistig. Feba duchem napuszony wieszczek, Swoy dwoisty z trzynożnych daie wyrok deszczek. *Weg. Org.* 10. Mówi iasno, nie zoflawiając nic, co by moglo mieć dwoiste znaczenie. *Mon.* 74, 655. Nie ma sprawy z człowiekiem dwoistego języka. *Gil. Post.* 99, b. Wiele pokasit krolestw język dwoisty. *Gil. Post.* 99, b. §. W głowie Hektor myśli rozważał dwoiste. *Dmoch. JI.* 2, 122. (wątpliwe, na dwoje przeważające się). *DWMORZE ob. Dwmorze. DWOKSZTAŁTNY ob. Dwukaszt: DWONOZNY ob. Dwun: *DWOOSTRZY, a, e, dwa ostrza mający, obosieczny, zweydeutig. Dwoostrzą siekierę wzięwszy w ręce obie, wspiął się. *Otw. Ow.* 317. DWOPIORY, a, e, z obu stron opierzony, doppelt befiebert. Obracał w rękę swoich halabart dwopiory. *Otw. Ow.* 182.

Dalszy cięż pod Dwóy, Dwu...

DWOR, a et u, m., *Bh.* dwór, dworu, od dowirani t. i. obrażeni (cf. wzięć, dowrzeć, dowierać, drzwi); *Slov.* dwor; *Sr.* 1. et 2. dwor; *Vd.* duor, duorishe, prödurje, dvorishtvu; *Crn.* dvör; *Hg.* udvor, udvar; *DI.* dvori, *Bs.* duor; *Kg.* dvör, dvorisete; *Slav.* dvör, havlija; *Cro.* dvör, dvorishe; *Rs.* дворъ (cf. *Rs. et Ec.* дверъ drzwi); *Pers.* der; *Ara.* ۴۸۷ domus; *Samarit.* ۴۸۷ atrium). 1) miejsce pod niebem zagrodzone przy pomieszkaniu, podworze (cf. dziedziniec), der Hof bey einem Gebäude. Karetta już stoi na dworze. Wypuścić kury na dwor. *Ld.* - Z dworu z zewnątrz, von Außen. *Bh.* wotku; *Sr.* 1. wot zhwotku; *Sr.* 2. swotka, swotkach, wot wotka; *Cro.* zvan, zvana; *Vd.* svunai, od svuna (cf. wan); *Ross.* снапыжа; *Ec.* ۴۸۷Bydy. Z dworu i wewnątrz drzwi zawarto, z i zewnątrz i wewnątrz, von innen und von außen. Z kramów wewnątrz placą po 500 czerw. zll. a z tych co są ze dworu po 100. *Star. Dw.* 12. - Na dwór, w oppozycyi pokoju, domu, heraus, hinaus, aus dem Zimmer oder Hause heraus. Ha na dwór psie! willst du hinaus! Na dwór wyszedł z z pomieszkania wyszedł, et ist hinaus gegangen. *Slav.* nawan). Wyrzucają go precz na dwór co naydalecy, że nie będzie wewnątrz w domu, ale daleko od wnętrzości. *Sehl.* 34. Tego korzenia dobrze używać, niżliby na dwór wyszedł z domu między ludzie. *Syr.* 272. - Na dwór wyjść: na przechód, na potrzebę, hinausgehen, sich leichter zu machen, seine Nothdurft zu verrichten, auf den Hof gehen. Smolik od stołu często wychodził na dwór. *Dwor. F.* Jak dżeci oduczyć lenistwa wyjścia na dwór. *Perz. Lek.* 180. Na wielki dwór, to jest, na stolec. *Perz. Lek.* 78. (na retyradę, na prewet, sekret, ratusz, ganek, auf den Abtritt, auf's Häuschen, Deſter. auf's Häusel). Na dwór mi się wielki chce, na stolec, wypróżniać się, cacaturio. *Cn. Th.* Na mały dwór iść, iść z wodą na dwór, wodę puszczać, szczać. *Perz. Cyr.* 2, 249. Na dwór mi się mały chce, micturio. *Cn. Th.* 442. - Na dworze, nie pod dachem, pod niebem, pod gołym niebem, unter freyem Himmel. Czas jest dżdżysty, nie możemy stać na dworze. *Bibl. Gd. Ex.* 10, 13. Na dworze, na ulicy, w polu, na otwartym powietrzu, na świecie, draußen, im Freyen. Gdy się poniekąd wypogodziło na dworze, umyśliłam przejść się po ogrodzie. *Teat.* 23, 50. - §. Dwór we wsi, w ogrodzie, celniejsze pomieszkanie,

pomieszkanie pana lub jego namiestnika na wsi, folwark, dom zwierzchności, der Hof, der Herrenhof, Adelhof (*Bh.* dwór villa maiętność). *Vd.* shlahten dvor, shlah-tnishtvu; *Rs.* ycaдѣба. Ze dom się wali, nie moia w tym wina, dwór ten bardzo stary, nie za mnie zbudowany. *Pilch. Sen. list.* 79. Plugi chować we dworze i kłócić się z parobkami, ostatnia rzecz. *Haur. St.* 45. Lepiej więc mieć łanów, niżeli dworów. *Petr. Ek.* 12. Poimany wiedzion był do dworu, który Kasteletum zowią w Paryżu. *Baz. Hst.* 106. - §. Zwierzchność mięscowa, pańska, pana wsi, dominium, die Gutsherrschaft, die Herrschaft, das Dominium. Chłop w przygodzie iakiey, zwykl się uciekać do dwora. *Haur. St.* 155. - §. Mieysce przytomności panującego, der Hof, die Hofhaltung, der Ort der Gegenwart des Landesherrn, das Hoflager. *Rs.* дворъ. Kancelerskie sądy mają nazwisko zadwornych, że się na dworze królewskim odprawiać zwykly. *Skrzet. P. P.* 2, 344. Sądy z dworem królewskim, przy boku króla odprawujące się, gdzie król, relacyone, assessorskie, dawniey przed ustanowieniem trybunałów naywyższe, das Oberhofgericht. Pozwy z dworem naszym nie mają bydź dawane, tylko w rzeczach w statucie opisanych. *Vol. Leg.* 2, 1463. Taki ma bydź karany *salva appellatione* za dworem naszym. *Goff. Gor.* 80. Gdziekolwiek z dworem naszym rezydować będziemy, ib. 81. Dwór, w wiekach dawnych, zjazd króla na różne mieysca, gdzie święta uroczystsze odbywał, obywatelów zgromadzał, sprawy sądził, okoliczności powiatowe ułatwiał, igrzyłka i uczy dawał; ztąd w historykach sposoby mówienia: na Wielkanoc miał król dwór w Sandonierzu, był dworem, stał dworem, ob. *Bielsk. Kr.* - Dwór królewski, zgromadzenie u króla, pokoie, *Gall. cercle, Cour, Cercle, Zirkel bey Hofe.* Przez cały tydzień dworu nie bywa, iak tylko w Niedziele i święta. *Pam.* 84, 256. - §. Panujący, monarcha, król z swoiemi, z familią lub też z swoim gabinetem, der Hof, der Regent mit den Seinen, mit der Familie oder mit den Ministern. Dwór na lato przenosi się z Wiednia do Laxenburga. Dwory zagraniczne, dwory północne n. p. przychylają się do pokoju. *Ld.* - *Gener. collect.* dwór: ci co we dworze mieszkają, pan i cò do niego należą, jego familia, słudzy, osóblwie wyżai, dworzanie, dworscy, czeladź, Hof, Hofstaat, Hofbediente, Hoflinge, Hofgesinde. Dwór pański nietylko marszałek, pisarz, podskarbi, ale też i szafarze i urzędniki. *Goff. Ek.* 2. Starzy panowie dwór wielki chować lubili, sług, pokojowych, chłopców mnóstwo trzymali; a teraznieysi ledwie kilku ludzi na dworze swym trzymają. *Mon.* 73, 142. Zacieysi obywatele trzymali dwory licznoscią okazałe, nie dla dumy, ale dla przysługi oyczynie. Brali do boku swego młodzież szlachecką, nie na iurgielty i podle usługi, ale dla ćwiczenia w doskonałości i dobrych obyczajach. *Kras. Pod.* 2, 171. Przybywało mu codzień dochodów, czeladzi, dworów; tak iż iako za królem tak wiele za nim dworu szło. *St. Zyw.* 2, 434. Im więkzy jest który dwór, tym więcéy zuayduje się w nim nierządów. *Zab.* 16, 13. Gdy się pan śmieie i dwór wesoly. *Groch. W.* 354. Nie składay się z dworem, Prsyplacisz tego worem. *Rys. Ad.* 41. (nie wdaway się z dworskimi). §. Dwór, służba dworska, Hof, Hofbediente, Na

dworze cesarskim, królewskim, papieskim kto jest. *Cn. Th.* 155. Syny twoje będą komornikami na dworze króla Babilońskiego. *Bibl. Gd.* 39, 7. Teraz panowie ledwie kilku ludzi na dworze swym trzymają. *Mon.* 73, 142. - Dwór, służba dworska, życie dworskie, sposób życia dworskiego, dworstwo, dworszczyzna, *Hof, Hofdienst, Hofleben, Hofmanier.* Grzeczność talent nie lada, ten rad w dworach gości, Ten kształci oświecone Jasnje Wielmożności, Ten jest cechą każdego, co się dworu ima, Co pozoru ma nazbyt, a ifoty nie ma. *Kras. sat.* 85. Kto z każdym pięknie, z nikim szczerze postępuje, Z każdego szydzić umie, tego dwór przyjmuje. *Zegl. Ad.* 206. Cnota i pokora nie ma miejsca u dwora, *Rys. Ad.* 5. Fora z dwora, kto chce w cnocie żyć. *Bardz. Luk.* 142. Idąc do dworu, trzeba cierpliwości woru. *Rys. Ad.* 18. U dworu, trzeba dobyć woru. *Dwor. D.* 3. Dwór, jak dziurawy wór, nigdy go nie napchasz. *Rys. Ad.* 12. Błogo temu przy dworze, komu plóg doma orze. *Cn. Ad.* 26. Nie zawsze przy dworze gody, czasem głody. *Rys. Ad.* 43. Szerokie wrota do dworu, wąskie nasad. *Dwor. A.* 4. (łatno wleźć, trudno wyleźć). Bywał Janek u dworu, wie jak w piecu palą. *Rys. Ad.* 4. (niegruntownie z daleka tylko powiaź wiadomości). - *§. Metonym.* swoim dworem żyć, na swój sposób, samopas, nie oglądając się na drugiego, podług swego widzi mi się, *auf seine eigne Hand leben,* ganj nach eigenem Gefallen, für sich, ohne Rücksicht auf einen andern. Nie znamy wodza, każdy swoim dworem. *Pilch. Sen. list.* 268. Mąż inszym, żona inszym dworem życie z kim się podoba. *Teat.* 36, c. 76. - *§.* Dwór królewski, żołnierz nadworny, żołdowy, czyli poczet żołnierzy, który dawni królowie przy boku swoim utrzymywali i prowadzili na wojnę, *königliche Leibsoldaten, Leibgarde.* U Rzymian *triarii,* najmężniejszą huf, który ostatnią potrzebę, gdzie gwałt wyciągał, zastępował, jak u nas królewski dwór albo hetmański huf. *Mącz.* DWORACTWO *ob.* Dworstwo. DWORACZEK, - czka, *m., Demin.* słowa Dworak. *Boh. et Slo. dwotačel; z urąganiem, ein Höfling.* Szczęśliwszy wiercipięta, dworzeczek obrotny, Choć kostera, choć piiak, choć urwis ifotny. *Zab.* 12, 167. *Zabl.* z pożalowaniem DWORACZYNA, *y, m., n. p.* Daruj dworaczynie. *Teat.* 43, c. 15. DWORAK, *a, m.,* zgrubiale, z dworzanim, *der Höfling, Hofmann (Boh. dwotač villicus, der Wepet = dwornik). Slo. dwotač, dworan; Vd. dvornik; Rag. dvoritegl, dvoran).* Zlem się udał; daremniem staranie postradał, A któż się u dworaków o prawdzie wybadał! *Kras. sat.* 85. Podgórzanin, mający dobre serce, szacowniejszy jest nad dworaka, który do wszelkich podłości skłonny. *Zab.* 16, 22. *Proz.* Musyk muzyka szanuj; dworzanim dworaka. *Dzwoń. Stat. A.* 3. *Avis* ptak, *superbia* dworak. *Dudz.* 28., *Słó.* ani jał, ani dwotač ani do rady, ani do swady). DWORAKIERYA *ob.* Dworktwo (*DWORAZNY *ob.* Dwurazny). DWORAK, - rka, *m., Demin.* słowa Dwór (*Bh. dworet arca domus a) villula, praedictum). Slo. dworet; Ec. дворакъ;* małe pomieszkawie uczciwsze, na wsi lub w mieście, *ein kleiner (Herten-) Hof.* Gdy mi Jeymość nie odda z pieniędzmi worka, To ja się uchwyćę wioski i dworka. *Teat.* 24, b. 11. DWORKA, *i, ż.,* żyjąca

na dworze Pańskim, *cf.* dworzanka. *Slo. dworta, dworanta; Ger. ein Hoffranzenzimmer (eine Höflinginn).* Tęgom ia, dworką będąc starą, Postrzegają częstokroć w potocznych iéy mowach. *Tward. Pasqu.* 53. Wiesz, co gładka dziewczoia, co jest ładna dworka? Ray oczu, pokiło duszy, a czyścić dla worka. *Min. Rył.* 5, 366. *§.* dworka, *villica. Cn. Th.* dworniczka, *die Wepetinn, Diehöpächterinn.* Doyrzeć, aby dworka i urzędnik ukazał panu pożytek z wszelakiego przyptódku. *Zaw. Gorp.* Dworka rządna bydlą pilnie ma doglądać, tak zimie, gdy na oborze, iako też kiedy na polu bywa. *Goff. Ek.* 78. DWORNICZKA, *i, ż.* DWORNICA, *y, ż.,* dozorczyzna folwarczna, *die Hofwepetinn, die Wepetinn.* Na krowy cielne pilny ma być dozór każdej dwornicaki. *Haur Sk.* 52. Dworniczka, gdy bydlę do domu przychodzi, ma one zaraz oglądać. *ib.* 62. Przyszła do dwornicaki po maślankę. *Pot. Arg.* 77. - *§.* dziewczka od bydła, *die Viehmagd.* Czy dworniczka już doła? *Tr., Rag.* dvorkigniza *pedissequa.* DWORNIE *adv.* podług trybu dworskiego, grzeczanie, sztucznie, zręcznie, *nach Hof Art, höflich, erkünstelt, geschickt.* U dworu dwornie, a doma wybornie. *Rys. Ad.* 69. - *Gliczn. Wych. K.* 6, b. - *§.* ciekawie, neugierig, vorwichtig (*Bh. doścokne*). Nikt się dwornie pytać nie ma o tajemnicach pańskich. *W. Pofł. W.* 5, 96. Wierzym; a dwornie się, iako to być mogło, nie dowiaduiem. *Skarg. Dz.* 195. Dlatego wyszli z miasta, żeby się dwornie napatrzeć mogli Pana. *Groch. W.* 204. Betsamitowie, że na skrzynią bożą dwornie patrzyli, srodze pokarani sofalli. *W. Pofł. W.* 216. DWORNIK, *a, m., *a)* starosta we wsi folwarkowy. *Cn. Th.* podstarości, *der Hofwepet, Hofvogt. Rag.* dvornik; *Boh. dwotač, nadwornik; Slav. dvornik; Br. duornik; Sr. 1. udvornik; Vd. dvornik; Rs. дворникъ (дворникъ oddzwierny).* Z pol się wracają kosarze, będący, pomdleni na poly, Którym toczony pociekkiem maczugi Dokuczał dwornik. *Tward. Daf.* 82. - *§.* zawiadowca dwórki popolitazy, gospodarz, *ein Wirtschaftsaufsicht auf dem Lande (Rg. dvornik servus publicus).* *§.* dzierżawca dworskiej obory, *der Viehhöpächter.* DWORNO *adv.,* po dworsku, hardzie, pyszno, chytro, *auf Hof Manier, gut Hofmannlich.* Tak mówiąc, pyszny Szatan krok posuwa dworną, Gardząc; lecz zawsze chytre z bacnością przezorną. *Przyb. Mill.* 120. *§.* dworno, z wielkim licznym dworem, cseladno, *Ld. mit etnem großen Hofstaate.* DWORNOSC, - sci, *ż.,* ciekawość (*Boh. doścokne*), *die Neugierde, der Vorwitz.* Dworność, ludziom przykra. *Cn. Ad.* 221. Słuchający słowa bożego z dworności, są ludzie próżni. *Lach. Kaz.* 1, 358. Zaden inny z dworności niechaj nie patrzy na te rzeczy, które są w świątynicy. *Leap. Num.* 4, 20. Wiele z tych, co się dwornością parali, znieśli księgi i popalili je. *W. Act.* 19, 19. (niepotrzebnemi naukami. *Bibl. Gd.*) *§.* chytra zręczność, *künstliche Arglist.* Straż się dworności, co w słoweczkach zwinnych Srogieimi godzi na serce zapędy. *Zab.* 15, 407. *Zabl.* - *§.* grzeczność *Rg. dvornos urbanitas, höflichkeit.* Osieł wspinając się na pana swego, i nogami go kopiąc, rozumiał, aby to mądrze a z dwornością czynił. *Ex.* 7. *Cro. dvornost, dvoranstvo; Hg. udvarisig.* DWORNY, *a, e, *§.* nadworny, dworski, od dwora, *Hof = Cro. dworanski, dvorni aulicus urbanus; Bh. dwor-*

dworogaty, dworogaty grzeszny; *Vd.* dvorni, dvorski, dvornoshagen, podvorski, dvorishen; *Rg.* dvorgni exterior, *Rg.* dvoran urbanus; *Hg.* udvari *fe-sinus*; *Rs.* дворный dworski. J kmiecy i dworny grunt pobór ma oddawać. *Star. Vol. B. b.* Michał Gliński, marszałek dworny Litewski. *Stryk.* 670. Chodkiewicz, hetman dworny. *ib.* 257. urzędnicy dworni. *Vol. Leg.* 3, 39. Wszystkie stany, duchowne i świeckie, książęta, panięta i urzędnicy ziemscy, dworni, dworzanie i ziemiaństwo. *Stat. Lit.* 37. Dwornéy Pani, coby się wszystkim podobala, a z którejby kształt się brać mógł wszystkich cnót z pięknością złączonych, nie było nigdy na świecie. *Gorn. Dw.* 227. etne Hofdame. Cnoty, które tak w dworzaniu, jako i w dwornéy pani znajdować się mają ... *ib.* 229. (ob. dworzanka.). Starzy chłopcy swe do posług dwornych obracali, dawszy im suknie ochędzożne - *Budn. Apoph.* 90. - *§.* sztuczny, piesszony, erfünstelt, künstlich. Córki Syońskie szły i płasły, chadzały i nogami swemi dwornym krokiem postępowaly. *Leop. Jes.* 5, 16. (drobno *Bibl. Gd.* cf. drepsić) *§.* ciekawy, wszystko rad wiedzieć, przesadzający w ciekawości, nawet rzeczy, którychby nie powinien wiedzieć, (*Bh.* doścoćny), neugierig, vorwitzig. Piotr był w tym dworny, że badał się o tym, co nań nie przynależało. *Bial. Pof.* 113. Przychodzili niektórzy dworni, aby się tylko przypatrowali sprawom jego świętym. *ib.* 289. Nie chciały być tak ieszcze dwornym, byś miał pytać, co za męki będą cierpieć w piekle. *Leop.* 4, *Exdr.* 9, 13. Dworna a niepotrzebna rzecz. *Hrbst. Nauk. H.* Swych rzeczy opatrzyć nie umięją, a w cudzych bywają dwornemi. *Exop.* 57. Chwalisz dowcip, wolnością nazywając dworną. *Hor. sat.* 70. Dworny on; wszyscyoby chciał wiedzieć; nie przed nim nie skryiesz. *Cn. Ad.* 220. Kto dworny, ten i wielomówny, *curiosus idem garrulus.* *ib.* 378. Dworna sikora. *Banial.* 7. 3. - *§.* ciekawość budzący, dowcipny interessant, wiśig. Księga ta pełna dwornych rzeczy. *Tr.* Dworne rzeczy, nie potrzebne, *non vitae, sed Scholae discunt.* *Cn. Ad.* 220. Kurtuose Sachen, die bloß die Neugierde reizen, ohne zu nützen. Nie stoć o rzecz dworną, lecz o duszę pokorną. *Zyw. Jez.* 44. - Niedworny, nieciekawy, niedowcipny, tępy, nicht wißbegierig, unwißig, stumpf. (*DWOROGATY ob. DWUROGATY). DWOROWAC, - ać, - uie; *intrans. ndh.*, dworską służyć, żyć na dworze, Hofdienste thun, am Hofe leben, ein Hofleben führen. *Rg.* dvoritti; *Cro.* dvoriti famulari. (cf. *Eccl.* дворяюся *Gr.* ἐναυλομαί *aulam intro.*). Takiego się dziś namnożyło próżnowania, iż każdy dworować chce, a nie nie robić. *Skarg. Zyw.* 2, 42. - *§.* żarciki stroić, żartować, szydzić, uragać się, przedrwiwać, Spaß treiben, spaßen, spotten. Jezus nie na to przyszedł, aby miał dworskim ludziom dworować, a kuglarstw y iakowemi krotofilic. *Zrn. Pof.* 3. 777. Umiała rymować, trefnie dworować, uprasć postawę, ustrzepić mowę. *Pilch. Sall.* 49. Zacznie kto mówić od pisma świętego, Alić błasnowie wnet dworują z tego. *Bratk. H.* Już ty żartujesz, i drwisz sobie zawsze, Ba ty to zemnie szydzisz i dworujesz. *Past. Fid.* 99. Okrutna dziewczka z méy się niewoli cieszy i dwornie. *Burl. B.* 4. Własnym sam a siebie dworował językiem. *Min. Ryt.* 4, 237. Cudze wady materyą były jego dworowania.

Tom. I.

Mon. 70, 99. *Vd.* dvoruvanje, dvorodeastvu; utrzymywanie dworu, die Hofhaltung. *Rag.* dvornikovati *villicari.* DWOROWNIK, a, m. żartowniś, szyderca, ein Scherztreiber, Spasmacher. Te przymioty dworownikom po wszystkie czasy dawano. *Mon.* 68, 490. DWOROWY, a, e, dworski, od dworu t. i. placu, Hof; den Hof betreffend. *Rs.* дворовый, дворцовый, усадебный. Dworowe gołębie także i tym się różnią od daikich, że tylko lecie iayca niósą. *Sienn.* 292. DWORSKI, a, ie, należący jako część do domu dworem zwanego, należący do osob dwór składających, żyjący na dworze, Boh. dvoritsy, *Sr.* 1. knejoh, dmoriti; *Vd.* dvorni, dvorski, dvorishen, dvornoshégen (*Crn.* dvorske, dvorpliv; grzeszny); *Rg.* dvorni; *Cro.* dvorjanski, dvorni; *Hg.* udvari; *Rs.* дворский, дворцовый, Hof; den Hof; die Hofstaat, das Hofleben betreffend. Zycie dworskie, *satyra Kras.* p. 84. Dworski żywot, świetna niewola. *Cn. Ad.* 222. Żywot dworski, słodkogórski. *ib.* Dworski, per excellentiam: monarchiczny, cesarski, królewski, książęcy, Hof; Fürsten; Königs; Kaiser; Duchowieństwo dworskie, to jest, które do dworu cesarskiego należy. *Pam.* 83, 212. Pan mój żadnego interesu dworskiego bez moiej rady nie kończy. *Boh. Kom.* 4, 40. Dworskim ludziom nie godzi się sekretu wydawać. *ib.* 40. Catek dworski jest niewolnik polityczny. *ib.* 4, 75. Dworka odprawa, z golemi rękami do domu. *Cn. Ad.* 223. Dworską (sc. służbę) służyć, jest w próżną nadzieję między użyć. *Cn. Ad.* 223. Kto służy dworską, nie ma opatrzenia, Takowy każdy godzinie obieszonia. *Rat. Pob.* Aiii. Dworka służba *Sr.* 2. bon. - Dworka choroba czyli franca. *Krup.* 5, 444. Dworka niemoc, którą franca zowią. *Syr.* 107. *Przymiot dworski, contagio. *Syxt. Sz.* 227. Choroba ta końska jest we wszystkim, za łaską mówiąc ucziwego uszu, dworskię chorobie podobna. *Hipp.* 120. die Lußsencke, die Franjosfen. Dworka ospa *idem.* *Pot. Pocz.* 239. *§.* Dworski, dworny, polityczny, sztuczny, höfisch, politisch. Dworka mowność jest bezpieczna, żartująca, bezwstydliva. *Gil. Post.* 57. *§.* Dworski, -iego, *Subst.*, dworzanie ein Hofmann, Hofbedienter. Pan ten wiele trzyma dworskich. *Ld.* Co dworscy, co broń ta znaczy? *Siem. Cyc.* 422. - b.) stronnik dworu abo królewski, einer von der Hofparthey. Nie dowierzano iego obywatelstwu, bo go mieli za dworskiego. *Ld.* DWORSKIE, DWORSKO, po DWORSKU *Adv.*, sposobem dworskim, układnie, grzecznie, sztucznie, auf Hof-Manier, höflich, künstlich, erfünstelt. Seneka obrazil Nerona i wypadł z łaski, bo u dworu nie po dworsku się sprawil. *Pilch. Sen.* 89. Człowiek bywały umie się kłaniać dworskie. *Petr. Pol.* 194. *Facete et urbane irriderere* trafnie a dworsko się z kogo naśmiać. *Mącz.* Wy-mówić się dworskie iakożkolwiek. *Kosz. Lor.* 114. b. DWORSTWO, a, n, zycie dworskie abo przy dworze das Hofleben. *Bh.* dworstwo comitatus aulicus; *dwor;* *Rag.* dvorstvo, dvoranni *cohare*). *§.* Dworstwo, DWORACTWO, postępowanie dworskie, maniera dworska, höfische Manier. Za Zygmunta I. dworactwo Franciszka I. a nauka Leona I. stały się nam wspólną własnością. *Czack. Pr.* 2, 263. - *§.* dowcipny concept, ein wißliger Einfall, Wiß, Spötteley, Sticheley. Świętokractwa swoje żartami a dworstwem pokrywał. *Warg. Wal.* 9. Wszystkie dwor-

stwa, wszystkie żartowania, szpacskowania, kortyzacye gotów wycierpieć. *Weresz. Regl.* 118. Julian skarby kościółów brał, mówiąc dworstwem, iż ia to czynię, abyście rychley byli zbawieni. *Biel. Sw.* 60. Skarbek dworstwem idąc, wpuścił sygnet do skrzyni cesarskiej, mówiąc, idź złoto do złota. *Gwagn.* 43. Dworstwa, wydworne powieści, iakoby spophgmaty. *Dwor. A.* 1. drwinki, żarciki, uszczytki, przekwinty). Książę Rakuski, widząc, iż mu Polacy nie sprzyają, nie chcąc z siebie dłuższego dworstwa stroić, cicho z Krakowa wyjechał. *Gwagn.* 70. et wollte sich nicht länger zum Besten haben lassen. Około uciech, które bywają w żarciach, średni może bydź nazwan żartobliwy, dworzaniin, a cnota ta dworstwo. *Petr. Et.* 109. Jchergbaffter Wiß, (Jovialitas) : DWORACTWO n. p. Dworactwo dało Prokopowi przyjemną złościwość i trafność w obronie lub naganie. *Czack. Pr.* 1, 24. (cf. *sal atticum*). - §. Na złą stronę Dworstwo, : DWORAKIERYA, yi, ż. złe obyczaje dworskie, szyderstwo, obluda, nieszczerłość, chytrłość, Höfliche Spottfucht, Falschheit, Arglist. Zywoł swój w "dworstwiech i w szyderstwiech strawili. *W. Post. W.* 2, 349. Na tém swoim dworakieryą zasada, żeby każdego wysmiać. *Mon.* 71, 124. §., Dworstwo, na dobrą stronę, obyczajność, grzeczność, okrzesaństwo; Cr. dvoranstvo; Höflichkeit, Artigkeit, Manier. Sercem, urodą, dworstwem i ludzkością We wszystkim woysku nikt go nie celuie. *P. Kchan. J.* 14. Płaczą cię starzy, płaczą cię i młodzi, Dwór wszystkie w czerni "prze cię Kryski chodzi, Abo wiem dworstwo i ludzkość przy tobie W iednymże saraz pochowano grobie. *Papr. Kl.* 495. Dworstwo, obyczajów układność i ludzkość. *Erax. Ob. A. Erasmi Ciullitas morum* Dworstwo obyczajów dobrych, tłumaczone przez *Klonowicza*. Same Dworstwa sprawiły to, iż ledwie ieden drugiemu prawdę przyjacielskie rzecz może. *Modrz. Baz.* 238. DWORSZCZYŻNA; y, ż, dworskie życie, dworskie sposoby, dworski tok, Hofleben, Hofton, Hofmanier. Arystoteles lepij się ieszcze znał na dworszczynnie, niż na filozofii. *Kras. Hist.* 30. Chcąc frzodek utrzymać między wieśniactwem a dworszczynną, daia wsi lato a miastu zimę. *Kras. List.* 2, 24. Sztuka subtelnj dworszczynny, przez którą, korzystając z dobroci Pańskiey, grozą słudzy panu porzuceniem go. *Teat.* 19. b. 41. - §., powinności dworowi, pańszczynna, Hofdienste, Arbeit für den Hof, Hofarbeiten, Grobndienste. Zapłacił dziś chłop dworszczynną zaległą. *Ld.* Odrabiać dworszczynną. *ib.* §. Dworszczynny, dworstwa, żarty, Scherze. Przepędzi liśmy resztę czasu na zabawnych dworszczynnych u moiego prałata. *Kładz* 28. - §. collect. Dworszczynna, dworscy, dworzanie, Hofleute, Hofgesinde. DWORZANEK, - nka, m., *Demin.* słowa *Dworzanin*; dworaczek, z przyganą, ein Hofling. Jeden z owych dworzanków dał policzek Panu Jezusowi. *W. Post. W.* 274. DWORZANIN, a, m., *Bh.* dworzenin, dworzan; *Slov.* dworan, dworot, dworzenin; *Hg.* udvari; *Bs.* dvoranin, dvornik; *Cr.* dvorjanin, dvornik; *Vd.* dvornik; (*Rz.* дворянинъ : szlachcie) дворянинъ; *Rg.* dvoritęgl, dvoran, dvoranin; *Crn.* dvorân; ein Hofmann, Hofbediente; ein Hofmann, ein feiner, Höflicher Mann. Dworzanie, którzy dworu patrzą, aulici. *Mącz.* Dworzanie, osoby, które dla usługi państwa przyięte są. *Gal. Cyw.* 1, 126. U króla

są dworzanie. *Glęc. Wych. F.* 4. Dworzanie książąt wielkich *Rz.* дворяна. - §. Dworzanie *in specie*, gatunek sług iurgieltowych przy dworach Pańskich szlachty; poiedynczo abo dwochnasob to jest z pacholikiem i konno służących, którzy panom towarzyszyli, przed poiazdami konno jeździli, i t. d., między nimi pierwi, marszałek, koniuzay, Hofcavaliere, Hofbediente. U panów terras w Polsce zabrali miejsce dworzaniin, pokoiowych, kamerdynera, lokaie, laufry. *Kras. Pod.* 2, 273. §. Dalsze cieniowania: Dworzaniin, nie przeto dworzaniin, iż dworzaniinem jest, abo że we dworze, ale że wydwornym w obyczajach, postępkach, w mowie, w głowie, w każdej sprawie a przynależytey sobie zabawie *Dwor. a.* 1. Pospółstwo zowie dworzaniina, który się dworem bawi, który we dworze mieszka. Wtórzym sposobem terazniejszym dworzaniin jest, który łapa łaskę pańską bądź zym, bądź dobrym sposobem (ein Hofling, ein Hofmeister Hofmann;) dworzaniinu zaś, według starych ludzi, który szlachetnie t. i. pocziwie żyje (ein Ehrenmann, ein Diebmann). *Petr. Et.* 14. - §. *In petor. part.* Wilyd dworzaniina nie karmi. *Rz. Ad.* 70. Osobom podeyrzanym niema bydź wolny do domu przystęp, iako są dworzaniin, nierządni pacholcy, żacy, baby, które na cnotę białych głów czuwają. *Petr. Ekon.* 18. §. *In melior. part.* Napisał *Łukasz Gornicki*, na wzór *Gracyana*, księgi, którą dał tytuł: Dworzaniin. *Papr. Ryc.* 414. cf. *Kortezan* - Dworzaniin, żartowniś, iowialista, wydrwiś, ein Scherzer, ein Spaßvogel, ein feiner Gast. Około uciech, które bywają w żarciach, średni może bydź nazwan żartobliwy, dworzaniin; a cnota ta dworstwo. *Petr. Et.* 109. DWORZANKA, i, ż., na dworze pańskim żyjąca, ein Hofdame. *Tr.* (cf. *dworka*) *Slov.* dworzanka, dworka. (*Rz.* дворянка : szlachcianka *contemn.*) DWORZANSKI, a, ie; a *voce* dworzaniin, dworski, Hofleute; Hof; Zywoła dworzanińskiego dobrze trzeba poprawić. *Modrz. Baz.* 146. Weyże tego mędrunki; iako dworzanińskiego sakraw mędrka. *Alb. z Woy.* 17. Zebys z onemi niebieskimi duchami dworzanińską (sc. służbę) Panu służył. *Wp. Aloys.* 484. (*Rz.* дворянскій, szlachecki). дворянскій. DWORZANSTWO, a, n. collect. dworzanie, der Hofstaat, die Hofleute. Przy ponurym królu, dworzaniitwo zaniemiało stało. *Stas. Num.* 2, 8. *Vind.* dworzani sloshstvu, dvorskmu sprevozhshstvu; (*Rz.* дворянство : szlachta); *Cr.* dvorzstvo cf. dworstwo). - §. dworska służba, Hofdienst. Dworzaniitwo ustało, niema się gdzie szlachecki synek umieścić. *Kras. Pod.* 2, 274. §. dworskie obyczaje, obyczajność, grzeczność, Hofmanier, Höflichkeit, Geschliffenheit. Wiele jest rzeczy daleko pożyteczniejszych, niż to takie wymysłone, iż tak rzekę, dworzaniitwo przez się samo. *Gorn. Dw.* 320. (elegancya). DWORZEC, - rca, m., (*Bh.* dworet, villa, dwór we wsi, folwark, der Adelshof, der Meperhof, das Wormer. Spalił dworzec iego ogniem. *Budn.* 2 *Sam.* 14, 30. Wiedział gdzie który towarzyszas mieszkał i ktorekolwiek dworce w swęj każdy dzierzawie i mocy miał. *Kosz. Cyc. A.* 3, 4. §. podwórca, obora, der Hofplatz, der Haushof, der Hofhof; *Rg.* dvoriaste, *Cr.* dvorische). Najsz na dom szlachecki, nie tylko na sam dwór, ale i na gumno i na dworzec, gdzie bydło i insze gospodarstwo domowe bywa chowane. *Stat. Lit.* 148. §., dworzec; : dwór stary.

Cn. Th. ob. dworzysko. DWORZYC, ył, *y. Act. Niedok.* (*Bh. dwoititi se gestus facere. dwoititi, in aula esse; Bz. duoriti, ft. corteggiare; Rs. дворанитъся, pana grać, próżnować.*) *Gall. faire la cour*, cholewy smalić, naddkakiwać, zasługiwać się, *Cro. davoriti; Rg. davoritti; Ben Hof machen, die Court machen, J Febe sama niekiedy dworzyla swemu Endymionowi. Tward. Daf. 49. Miłuię, gamratuię, dworzę, amo. Мъчъ. - њ., sztuczek używać, fortelów, Kunstgriffe brauchen Jezus ułt swych nie otworzy, Choć cudów chce, chociaż dworzę Leb Heroda wydwrnoy. Kochow. Roż. 36. DWORZYSKO, a, n., *contumeliosae*: szpetny niesforemny dwór, ein häßlicher Hof. Próżna na pióra skarga i prace bez zysku W przeklętym od poetów i bogów dworzysku, *Zab. 9, 56. Fyżch. - њ., plac, grunt dworski, der Hofraum, Hofgrund. Bh. dworsko, Kościół założył na dworzysku brata swego. Biel. Sw. 243. b. DWORZYSZCZE, a, n., dworzec, folwark, der Marrenhof; (Bh. dwoitiffte podworce), *Eccl. дворыше, подворье, pomieszkanie arcybiskupie w miastach, gdzie czasem rezyduie. We wszystkich wsiach z rol, jeśli ie maia, abo z dworzyszczą, placą po dwadzieścia groszy. Vol. Leg. 2, 664. - 3, 50.***

Pochoda. *nadworny, nadworował, przedworze, podworny, napodworny, podworze, przydworze, przydworny, zadworny, wydwarzał, wydworował, wytwor, wydwrnoy, wydwrność, wytwrnoy, wytwrność.*

DWOSPZĘŻNY *ob. Dwusprzężny. DWOUCHY*, a, e, o dwu uchach *zweydrig; n. p. dzban dwouchy. Hor. 1, 49. Mar. dwoyuszny, Mon. 75. 594. DWOSTRONNY *ob. Dwustronny. DWOY*, - oia, - oie, ze dwóch złożony, *zwiefach, aus zweyen bestehend, doppelt. Bh. dwogi; Sr. 1. dwoył, dwoyafi; Sr. 2. dwoył, dwoyafi; Crn. dvoje, a, u, dvojne; Vd. dvojn, dvieversten, dvojnoversten; Rg. dvoji; Dł. dvoji; Cr. dvoij; Rs. двойный. Dwój jest rodzaj Jezusa, jeden ludzki, drugi bozki. Sk. Kaz. 483. Dwój *collectivus cum Singulari Nominis i. q. dwa cum Plurali, subinde* dwoiaki, *zweyerley, zwey, zwiefach.* Chcąc na dwoim drzewie zaraz usieść, a oboygą się dobrze ując nie mogąc, na ziemię spadają. *Zrn. Post. 263. (na dwóch drzewach, auf zwey Bäumen).* Ty pod moc Romule uiąwszy dwój lud, prawa knuiesz. *Zedr. Ow. 373. W każdym nasieniu jest dwoia rzecz; naprsód moc nasienna wnątrz; druga moc wytworzenia, która wzgóre zdźbło z ziemi podnosi. Cresc. 658. Sakrament pod dwoią osobą chleba i wina. Tworz. Ok. G. 3. - Wedwoie, podwoynie, zwiefach, doppelt. Chustka we dwoie albo we troie złożona. Syr. 427. Rs. двое, подвое. Dwoie, dwa razy tyle, drugie tyle, *zweymal, zweymal so viel, noch einmal so viel.* Dwoie sześć dzieł zacnych, t. i. dwanaście Herkulesowych. *Ow. Ow. 606. Ja we dwoie i czasem we troie więcy na rok wydaie, niż mam dochodów. Mon. 68, 674. Było święto przez dwoie siedm dni, to jest cternastoście dni. 1 Leop. 3. Reg. 8, 65. - Dwój, podwoyny, dwa razy powtórzony, *successive, doppelt, zum zweytenmal wiederholt.* Dwoią porażką swątony, przymierze uczynił *Stryik, 172. W pierwszych księgach "dwoich mieliśmy naukę o jednostronnych rzeczach. Sien. 342. (w pierwszych dwóch, in den beyden ersten).* Ta ewangeliia nam dwoie dziwy opisanie. *W. Post. W. 74. - Dwój, dwoiaki, dwoisty, dwoiakiego gatunku, zweyerley, zwiefach, doppelt. U nas wyprawa*****

woienna dwoia bywa, iedna pospolitęm ruszeniem; druga, gdy żołnierze przyimują. *Tarn. Uf. 238. Dwój sposob sług powiada bydź, urzędników i robotników; Potr. Ek. 10. Dwój pożytek człowiekowi, gdy o "paniech źle nie mowi. Grach. W. 474. Dwoie ryby, na dwoie noszenie rozdzielone, albo dwoiakim sposobem przyprawione. *Cn. Th. 155. Dwoiety farby, bicolor. ib. Dwoie są zdania, które do tego czasu senat na dwa działy dwoią. Nag. Cic. 88. - Na dwoie, na dwie sztuki, na dwie różne części, in zwey Theile, entzwey. Odbiera bilet, drze na dwoie i chowa. Teat. 22, b. 10. - fig. transl. dwój, dwustronny, na dwie strony, i tak i sak oboietny, zweyseitig, zweydeutig. Nie chcąc bydź dwoiego serca, wymówił mu i wyrzucił, co w nim było, aby przyjacielom nic tajnego nie było. *Sk. Dz. 1124. Na dwoie, na dwie strony, tam i sam, hin und her. Na dwoie rozważa, co lepszego zrobić, Czy scigać Sarpedona, czy tłum Lików pobić. Dmoch. Jh. 137. Na dwoie babka wróży. *Zabl. Anf. 17. Na dwoie wróżka idzie. Pot. Arg. 693. (oboietne, dwuwykładne wyroki, Vd. dvoinopomenitou, dvoinokasen, zweydeutig, doppeltseitig). Na dwoie, niepewne, niewiedzieć iak się skończy, ieszcze nie koniec, ieszcze nie mów hup, nie tu Amen; skutek wątpliwy, ungewiß, zweifelhaft, zweydeutig, von ungewissem Ausgange. Bitwa każda na dwoie bywa, abo wygrana abo stracona. *Biel. Sw. 266. Z rzeczą, co na dwoie, Bydź może i nie może, wydawać się boię. *Zabl. Firc. 46. Co masz, nie twoie, i zdrowie na dwoie, tak było na Lisiazów. *Falib. Dis. A. 11. (życie na łycku, w niebezpieczeństwie, in Gefahr. cf. Crn. dvomim, dvoimim, = wąpie, a dua et umim, sicut Lat. dubius, inter duas partes positus, Ger. zweifeln, zwey, Crn. dvomliv = *Eccl. двоedyшный = wąpliwy; Crn. dvomlivost = wąpliwość; Vd. dvojenje = wąpienie, wąpliwość; Vd. dvojezhn, burn, zvlafst = wąpliwy; Vd. dvojezhnost = wąpliwość; Cr. dvojititi, Dł. dvoimitti = dubitare; Cr. dvojenje = wąpienie; Cr. prez dvojmbe = bez wąpienia; Cr. dwoyoszt, Dł. dvoimenye dubium; Sla. dvohumiti = wąpić). *њ. 2., Subst. Dwoie, G. dwoyga *ob. Dwoie. DWOYBARWISTY* *ob. Dwubarwny. DWOYBRZMIĄCY*, a, e, dwoiako brzmiały, *zweyklangig, zweydeutend. Daie się styszeć z słówkami dwójbrzmiaćcemi. *Mon. 74, 139. dwuwykładne, dwuznaczne, oboietne. DWOYCIELNY* *ob. Dwucielisty. DWOYDŁONNY* *ob. Dwudłonny. DWOYDROGI*, a, ie, *bivius. Cn. Th. zweywegig. na przystepy dwójdrogie. - Sr. 1. rozpućnie (ob. Dwudróże, rozdroże). *Eccl. двоупшный, дводорожный. DWOYGATUNKOWY*, a, e, gatunku dwoiakiego, *von zweyerley Art. Zwierze dwójgatunkowe. Teat. 28, b. 109. DWOYGEBY*, a, e, o dwóch gębach abo twarzach, *zweymündig, mit zwey Gesichtern. Janusz dwoygeby. *Papr. Gn. 1025. DWOYGŁOWIASTY, DWOGŁOWY, DWOYGŁOWNY*, a, e, o dwóch głowach, *zweyköpfig. Bh. dwuhławy; Sl. dwoblawy, Sr. 1. двоглавы; Rg. двуглавы, Eccl. двоглавы. Dwogłowy, biceps Urs. *Gr. 178. Rzymkiego państwa orzeł dwójgłowiasty. *Fabl. Buk. A. b. Dwójgłowny orzeł, *Mon. 75, 594. Dwójgłowiasta Amphibaena. *Chrośc. Luk. 310. Dwójgłowny Janusz. *Cn. Th. *DWOYGO* *ob. Dwoic. DWOYGRANISTY, DWOGRANISTY*, a, e, o dwóch*****************

granach, węglach, kątach, rogach, śpicach, zweepenbig, zweyplig. Z pokasykiem sporym straszliwie dwoygrani-
 stym szermował iezorem, *lingua bisulca*. *Zebr. Ow.* 219. DWOYGROD, u, m., podwoyny grod, *Doppelburg*, eine *zweyfache Burg*. Z Leonowego śpiewaczki dwoygrodu Prędsiuchno przyszły. *Zimor. Sisl.* 194. (Lwów; który był niegdys o dwóch zamkach). DWOYGRODNY, a, e, o dwóch grodach, mit zwey *Burgen*, stolica dwoygro-
 dna. *Zimor. Sisl.* 327. (Lwów). DWOYIEZYCZNY, DWUIEZYCZNY, a, e, z dwoma ięzykami. *Slo. dwog-
 gazyćni; Rg. dvojezicjan, dvojezicni, Sr. 1. dwopohy-
 zecjnie; Ger. zweyzungig, mit zwey Zungen*. Dziw dwoię-
 zyczny urodziła. *Ld.* - §., dwa ięzyki mówiący, *zwey Spta-
 chen sprechend*. Mowę makaronizmami przeplatana za
 gładkość mowy nie sądzono, ale dwoyiezycznymi tak mó-
 wiących nazywano. *Klecz. Zdan.* 89. Na pograniczu zwy-
 czajnie ludzie bywają dwuięzyczni; mówią albowiem
 swoim oyczystym ięzykiem, a razem i sąsiedzkim. *Ld.* - §.,
 nieszczerzy, *Rs. двоязычный; zweyzungig, falsch*. Usty
 dwuięzycznymi brzudz się. *W. Prov.* 8. 13. (usty prze-
 wrotnych. *Bibl. Gd.*). Prawdomowca dwuięzyczny. *Hor.
 Sat.* 35. *Rs. двоязычтне chytrość; Eccl. двоязычтст-
 вую, falszywy iestem*. DWOYKA, i, ż., liczba
 dwóch, die *Zwey, Bh. dwogta; Cr. dvojka; Vd. dvoiza,
 dvoje, dvoje z para; (Vd. dvoika z dupeltówka); Cr.
 dvoicza; Rg. dvoizza; Rs. двойка, двойца z para,
 двойчатка parka; двойка podwoyny szlad, trop;
 Eccl. двоица, сугубина, двойная или двоекра-
 шная вещь. Syna nam nie stanie, to iest, Chrystusa;
 tak utracim tróycę, przy dwoyce zostaniemy. *Smotr. Lam.*
 119. Dwójka, karta Francuzka, na której dwa oka. -
 Dwójka z dwoie, dwoyko, n. p. bić we dwoykę, kiedy
 dwóch biie, abo wziął we dwoykę, t. i. od dwóch razem
 był chlostanty, zu zwey, von zweyen, zweyfach. Dwójka,
 dwoy, dwoiak, naczynie podwoyne, ein *Doppelgeschirr,
 ein Paarchen*. DWOYKO, Dwoygo ob. Dwoie, *Gen.
 dwoyga. DWOYKOWY, a, e, Sr. 1. dwoyacine; dwoyce
 służący; Cn. Th. - Cn. Syn.* 310. W dawnych książ-
 kach, *Nomina et Verba*, oprócz zakończeń na wyrażenie
Singularis et Pluralis, mają jeszcze i zakończenia dwój-
 kowe, *Dualis*, równie iak w Greckim: n. p. dwie ko-
 bicie; dwio rodzce, dwie nodze; poydzwa ty i ia
 (poydzmy); poydzta wy dway sobie precz. *Ld. DWOY-
 LIST, u, m.,* Podkolan, ziele, *Ophris*, rośnie w lasach;
 ma tylko dwa listki, podobne ciemierzycy biały. *Syr.*
 1412. *Kluk. Rosl.* 2, 218. *Zweyblatt. Urzed.* 227.
 DWOYLSTNY, DWULISTKOWY, a, e, *Eccl. дво-
 листный; o dwóch listach, zweyblätterig*. Pochwa dwu-
 listkowa *spatha bivalvis*, z dwóch listków złożona. *Jundz.*
 2, 49. DWULISTNIK, a, m., rodzaj rośliny: tego ro-
 dzaju: ptasie gniazdo, dwójlist koralowy, serduszkowy,
 maska. *etc. Kluk. Dyk.* 2, 150. *Rs. двулистникb.*
 DWOYLSTOWY, a, e, od ziela dwójlistu, *Zweyblatt z.*
 DWOYMORSKI, a, ie, Korynt dwoymorski. *Petr. Hor.*
 B. 5. *das zweymeerige Corinth*. Dwumorzcy id. *Dwoi-
 morski Korynt, *bimaris. Zebr. Ow.* 117. DWOYNA-
 SOB, we DWOYNASOB, we dwoie. *Wlod. (Bh. dwog-
 nasobnie; Sla. dwognasobni), doppelt, zwiefach. DWOYNA-
 SOBNY, a, e, (Bh. dwognasobny; Bh. dwognasobiti albo
 dwogiti z dwoic, podwaiac), z §. drugie tyle, zwiefach.*
 Państwo w dwoynasob rozprzeszrenil. *Warg. Wal.* 92.*

Sowicie, we dwoynasob, dwoiako. 1 *Leop. Apoc.* 18, 6,
Baz. Hfl. 136. **DWOYNOMACIORY n. p., *Bachus, bi-
 matris. Zebr. Ow.* 78. von zweyen *Müttern. Eccl.* dwu-
 mampend. DWOYNY, a, e, dwoy, podwoyny, *dop-
 pelt, zwiefach*. By Jlia straciła w sobie dwoyne piody, nie
 byłby Rzym, zginawszy w tworce, swiata panem. *Bal.*
Ow. 157. Dwoyne Argi, dwoiakie pokazują domy. *Bard.*
Tr. 274. §., obostronny, chytry, *falsch, zweydenig.*
 Niemasz ty z sercem dwoynem i obłudnem spolki, Niezasz
 co to pochlebstwa dwa obrotne stolki. *Zab.* 10, 68. *Koffak.*
 Dwoyney Kupido. *Bard. Tr.* 369. DWOYNOZNY, a, e,
 dwunogi, o dwóch nogach, *Rg. dvonogh; zweybeinig.*
 Dwoynoźni orlowie. *Bal. Sen.* 45. Odmiechmy czworo-
 nożne zwierzęta w dwoynożne, myśliwiec będzie bohaty-
 rem. *Kras. List.* 191. DWOYNOŚ, a, m., miano, które
 się daie ogarom ob. *Cweynos, ein Name der Stuber-
 hunde. DWOYPIENIAZEK, żka, m.,* w Litwie po-
 dwoyny halercz. *Czack. Pr.* 1, 14. ein *Doppelheiler*. DWOY-
 POSTATNI, ia, ie, dwóch postaci, o dwóch postaciach
 dwakstatly, *dwucielisty, doppelt gestaltet*. Dwoy-
 statni cielec, *Minotaur. Bardz. Tr.* 175. Dwoy-
 statnie cudo *ib.* 152. DWOYRURNY ob. Dwururny.
 DWOYRZĄDZCA, y, m., dwoma państwami rządzący,
zweyer Länder Beherrscher. O Władysławie, dwoyrządco
 szlachetny. *Petr. Hor. C. 6.* bo razem był królem Polsk i
 Węg. DWOYUSZNY, DWOYUCHY, DWUUCHY, a,
 e, cf. dwonuchy. *Cn. Th. zweyohrig, zweyohrig. Mon.* 75,
 594. Dwoyuchy trójnog. *Dmoch. JI.* 2, 293. *Koffak.*
 dwunuchy. *Miastr. Ryt.* 2, 187. *Bh. dwogusni.* DWOY-
 WIERZCHNY, DWOYWIERZCHY, a, e, o dwóch
 wierzachach, *zweygipffelig*. Dwoywierzchny Parnass. *Zin.*
 259. Dwoywierzchy. *Kochow.* 319. *Chrosc, Luk.* 138.
*Rs. двувёрхній; Eccl. двовёрхній; Gr. διόρυφος, bi-
 vertez.* DWOYZĘBY, DWUZĘBY, a, e, o dwóch zę-
 bach, *zwey Zähne*. Dwnzębe grace. *Otw. Ow.* 411. Dwoy-
 zębe widly. *Otw. Ow.* 351. ob. Dwuzęb. DWOYZEN-
 STWO, a, n., mienie dwóch żon, *Cr. dvojsenitvo, nie
 Bigamie. Cn. Th. §., drugieżehstwo, malżehtwo po-
 wtórzono. Wlod die Ehe mit der zweyen Frau. Rs. дво-
 робрачье, второбрачный. DWOYZON, a, m.,
 DWOYZENIEC, DWUZENIEC, - nca, m., dwie żony
 razem mający, *der zwey Welber hat, mit zweyen Wei-
 bern zugleich (in der Bigamie) lebt. Cr. dvojsen, Sr. 1.
 द्वोरचिजेनेने, द्वोयघेनेने. Jam zdrayczyzna sierzyni,
 ty dwoyżon. Zebr. Ow.* 154. Strofować dwuzęhców, trze-
 zęhców. *Smotr. Lam.* 25. - §., powtore żonaty; *Cr. dru-
 gosen, der die zweyte Frau hat, oder zwey Frauen ein-
 nach der andern gehabt hat. Dwoyżęhców, wdowców na
 żaden stopień kapłański u nas święcć nie mają. Pimin.
 Kam.* 151. Dwoyżonaty id. *Hrbfl. Odp. Tt.* 5. 6. *Rs.
 двоебрачный. DWUBARWIANY, DWUBARWNY, a,
 e, dwumastny, dwofarbisty, Dwoybarwiany. Syr.* 1452.
*zweyfarbig, von zweyerley Farbe. Dwubarwna topola. A
 Khan.* 220. Dwumastny, mirt. *Zebr. Ow.* 246. (ob. mast).
 Dwubarwiane oliwki, *bicolor. Zebr. Ow.* 209. *Rs. дву-
 лишневый, двуличный; Eccl. двомарный. DWU-
 BOCCZNY, a, e, o dwóch bokach, zweyseitig. Czack. P.*
 2, 17. DWUCIELISTY, DWOCIAŁY, DWOCIELNY,
 a, e, o dwóch ciałach (cf. dwukastalny). *Sla. dwocelni;
 Ger. zweyfeitig. Kreta, matka dwocielnego byka. Mon.*
 7, 229, (Minotaura). Dwucieliste cudo. *Brud. Of.* D. 5.*

biformes Scillae). Pan bożek dwociały, połowicą człowiek, drugą połowicą kozieł. *Otw. Ow.* 582. DWUCIENNY, a, e, z dwóch stron cień rzucający, *doppelt-schattig*. Dwucienni mieszkańcy pasa gorącego. *Sniad. Jer.* 159. DWUCZELNY, DWOCZOŁY, a, e, mający dwa czele (*Dual*, z czoła) albo twarze, *bifrons*. *Mącz.* zweystrinig. Dwoczoly Janus. *Otw. Ow.* 571. DWUCZĘSCIOWY, DWOCZĘSTNY, a, e, z dwóch części, *zweytheilig*, *bimembris*. *Mącz.*, *Eccl.* двочастный. O mnogościach ilości dwuczęściowey. *Alg. Nar.* 61. *de potentis binomi*. DWUCZUBY, a, e, o dwóch zębach, *zweytschneuz*. *Ross.* двухзубый. DWUCZWOROGRAN, u, m., *quadrato quadratum*, albo czwarty stopień, *quarta potestas*, die vierte Potenz. *Uf rz.* *Alg.* 2, 7. DWUCZWOROGRANNY, a, e, n. p. Pomiaru dwuczworogrannego czyli czwartostopniowego. *Uf rz.* *Alg.* 2, 170. *von der vierten Potenz*. DWUDASZY, a, e, o dwóch dachach, *doppeldachig*. *Ross. et Ec.* двухдвухдальный. DWUDŁONNY, DWOYDŁONNY, a, e, na dwie dłoni. *Cn. Th.* zwey Händebreit lang, *bipalmis*. *DWUDNIE, ia, n., dwóch dni przeciąg, *Rs.* двухднесте, eine zweytägige Frist. DWUDROTOWY, a, e; o dwóch drótach, dwunity, *zweydrähtig* n. p. półczochy dwudrotowe *Rs.* двойниковый; двойникъ podwoyna nic. DWUDROZE, a, n., dwu drog rozstanie, *biuium*. *Mącz.* ein Doppelpweg (cf. dwoydrogi). *Vd.* dvoipotje, dvoipotishe; *Cro.* dvoyputje. DWUDZIELNY, a, e, - ie *adv.* na dwoje podzielny, *zweytheilig*. Łodyga dwudzielna, *caulis dichotomus*, gdy łodyga, gałęzie i naydrobniejsze gałązki na dwoje się dzielą. *Fundz.* 2, 10. Wąsy dwudzielne, *cirrhii bifidi*, na dwie gałązki podzielone. *ib.* 44. Baldaszek ziela dwudzielny. *Fundz.* 260. Stosunek dwudzielny, *subduplicata*. *Egk.* 2, 103. DWUDZIENNY, *biduus*. *Mącz.* zweytägig *Bh.* dwaubenni, dwandnij? *Rs.* двухдневный. DWUDZIESCIO-RAKI, a, ie, - o *adv.* dwudziestu różnych rodzajów, *zwanzigerley*. DWUDZIESCOTRYANGWE ob. Dwadziesciotryanguł. DWUDZIESTKA, i, z., liczba dwudziestu, dwadzieścia czego, die Zwanzig, eine Zahl von zwanzig, zwanzig Stück. dwudziestka, jedna dwudziesta część całości podzieloney. *Jak. Mat.* 1, 55. ein Zwanzigtheil. §. Dwudziestka, *Bh.* dwadcytka; dzieweczka (dwudziestoletnia, ein Mädchen von zwanzig Jahren (eine Zwanzigerinn)). *DWUDZIESTKOWANIE, ia, n., *vicissimatio*, dwudziestego karanie. *Cn. Th.* die Aushebung des zwanzigsten Mannes, §. B. zur Todesstrafe. DWUDZIESTNY, a, e, *Bh.* dwadcytety, *vigecuplus*. *Cn. Th.* zwanzig enthaltend. - DWUDZIESTOCZTERO-GODZINNY, a, e, przez godzin 24 trwający, *vierundzwanzigstündig*; *Rs.* суточный, посуточный cf. Do-ba. DWUDZIESTODZIENNY, a, e, *Bh.* dwadcytildenny, dni dwadzieścia trwający, lub co dwadzieścia dni przypadający, *zwanzigtägig*. DWUDZIESTODWUŁO-KCOWY n. p. drąg. *Umoch. Fl.* 2, 89. łokci dwudziestu dwóch, *zwey und zwanzigellig*, von zwey und zwanzig Ellen. DWUDZIESTOLETNI, ia, ie, *Boh.* dwadcytiletý, dwadcytiletý; *Sr.* 1. dwadcytety, o dwudziestu latach, *zwanzigjährig*. DWUDZIESTOSCIAN, u, m., *icosaidrum*. *Geom. Nar.* 2, 51. cf. dwadziestątryanguł. *Solf.* DWUDZIESTOWKA, i, z., pieniądz o dwu-

dziesiętu mniejszych, ein Zwanziger; *Bh.* dwadcyt; *Crn.* dvajsětiza, dvajesetak (*Crn.* dvajsěták viceturio dwudziestnik, przełożony nad dwudziestą). DWUDZIESTY, a, e, *Bh.* dwadcytý; *Slo.* dwadcytý; *Sr.* 2. dwajasty; *Sr.* 1. dwadcytý; *dwajasty*; *Crn.* dvajsęte; *Vd.* dwašeti, dvajseteri; *Cro.* dvadeseti; *Sla.* dvadeseti; *Rg.* dvadeseti; *Bs.* dvaeseti; *Bh.* двадцетый. *Ordinal. numeri Cardin.* dwadzieścia, der Zwanzigste. *Pierwsze a dwudzieste capitulum. *Sehl.* 99. dwudziesty pierwszy rozdział *Bh.* gedemechtm; dwudziesty trzeci trimechtm, - czw. cztymechtm; *czwarte a dwudzieste capitulum. *Sehl.* 115. - szósty šestmechtm; - ósmy osmmechtm. DWUDZIOBNY, a, e, o dwóch dziobach, końcach, śpicach, *zweytschnäblig*, *doppelschnäblig*, n. p. młot, naczynie podkopnicze nakształt młota, mające obie głowy kończate. *Jak. Art.* 3, 290. *marteau à deux pointes*. *DWUDZWIERNY, a, e, o dwóch drzwiach, *zweytschürig*, *doppeltthürig*. *Ec.* дводверный. DWUFUNTOWY, a, e, dwóch funtów wagę mający, *zweyffündig*. *Sor.* 1. *dwuyffundwundn*. DWUGARNCOWY, DWUGARCO-WY, a, e, dwa garnce zawierający, *bicongius*. *Cn. Th.* zwey Masse enthaltend (cf. garniec). Dwugarncowa mirra, *bicongium*. *Cn. Th.* Dwugarcowe flasze. *P. Kchan. Orl.* 1, 428. DWUGŁAD, - edu, m., *parallaxia*; węgiel dwugłędu *angulus parallacticus*. *Hub. Wfl.* 304. - *N. Pam.* 19, 86. die Parallaxe. DWUGŁOSKA, i, z., *Diphthongus*. *Kp cz.* *Gr.* 1, p. 4. z DWUGŁO-SNIK, a, m. *Urs. Gr.* 127., *Slo.* dwobłaska, *dwogzwoćka*; *Vd.* dvoinik; *Ec.* двогласный. DWUJARZMY, a, e, o dwóch jarzmach, *doppelschig*. Dwujarzmych ostrowidzów strojne karki *kracasz*. *Zabr. Ow.* 74. *biugum lycium*. DWUJĘTNY, a, e, o dwóch końcach do ujęcia, cf. obojętny, an zwey Orten anfaßbar. Już stoz, już ogień wielki był gotowy, Już go dwujętne miechy rozdymały. *P. Kchan. Jer.* 36. DWUJĘZYCZNY ob. Dwójjęzyczny. DWUIMIONY, a, e, o dwóch imionach, *zweynamig*. *Slo.* dwugmený. *Akanius* dwuimiony *binominia*. *Zabr. Ow.* 366. *DWUISTNY, a, e, z dwóch istot złożony, aus zweyen Wesen bestehend. *Ec.* двоестемный *Gr.* διφύης. DWUKŁYKTY, a, e, o dwóch kłykciach, *Gr.* δικονδυλος. *Cn. Th.* zweytschellig (wie die vier Finger, den Daumen ausgenommen). U nog, u rąk cztery palce dwukłykte, wielki palec iednokłykty. *Ld.* DWUKOLE, a, n., *birotum*. *Mącz.* ein zweydrertiger Wagen. *Cro.* dvojkolnica (*Cro.* dvojkolnicar *cistarius*). DWUKOLNY, a, e, o dwóch kołach, *zweydrertig*. Dwukolny wóz nocy. *A. Kchan.* 159. - *Chmiel.* 1, 225. DWUKOLOROWY ob. dwubarwny. DWOYKOŃCZATY, a, e, o dwóch końcach, *zweyendig*. *Rs.* двухконечный. DWUKONNY, a, e, od pary koni, *zweystränig*. Wózek dwukonny ob. parokonny. DWUKOPYTNY, a, e, o dwóch kopytach, *zweyhufig*. *Rs. et Ec.* двокопытный. DWUKROPEK, - pka, m., *duo puncta*, wyraz nowy. *Kp cz.* *Gr.* 1, p. 2. das Esion, der Doppelpunkt. *Ross. et Ec.* двоеточіе, двоетрочіе. DWUKROTNY, a, e, - ie *adv.* dwa razy wzięty, *zweymal genommen*. Czworogran dwukrotny ściany, *quadratum radice binomiae*. *Uf rz.* *Alg.* 2, 22. cf. Dwuczęściowy. DWUKSZTAŁTNY, a, e, o dwóch kształtach czyli różnych ciałach, *Ec.* двообразный, двои-

двуми, zweygestaltet, von zweyerley Gestalt. Dwukształtny centaur, połowicą koń, połowicą człowiek. *Otw. Ow.* 87. cf. chłopaków. Dwukształtny Minotaur. *ib.* 306. (cf. dwóypostatni, dwuciolisty). Dwukształtny Chyron, *Zefbr. Ow.* 46. et 308. *Math.* Funkcye dwukształtne, *biformes. Sniad. Alg.* 1, 67. DWUKSIĘZYZYCHNY, a, e, zweywendig. Czas dwuksięzyczny, gdy się zdaie, iakby na niebie dwa księżyce były, to jest, dwór około księżyca. *cf.* Dwumiesięczny. DWULATKA, DWULETKA, i, ż., Co przeszłego roku urosło, zowie się latorosl; co drugiego, dwuletk. *Kluk Rosl.* 1, 126. ein zweyjähriger Sprosse. Owca dwulatka. *N. Pam.* 8, 230. ein zweyjähriges Schaf. DWULETNI, ia, ie, dwa lata mający, *bimus. Cn. Th.* zweyjährig. *Bh.* dwaletni, dwaletni; *Slo.* dwoletni; *Cro.* dvoyletnei; *Sr.* 1. dwielietni, dwopoletni; *Sr.* 2. dwoletni; *Vd.* dvej leti star; *Rag.* dvoletnei, dvogodni; *Br.* duogocje; *Rz.* двулѣтний, двугодовалый. Dwuletni przeciąg *Ec.* дволѣтний, dwa lata bawię *Ec.* дволѣтнюю *Gr.* διετής. Dwuletni koń, wół, dwuletnik *Bh.* dwaletnik *Slo.* dworościs. DWULĄCZNY, a, e, we dwoje słączny, doppeltvereinigt. *Bot.* Liście dwulączne, *f. coniuncta*, gdy dwa liřki prosto do siebie nasadami są obrócone. *Jundz.* 2, 36. DWULICZNY, DWULICZNY, a, e, dwoiakiego lica, dwoiakiey twarzy, von zwey Gesichtern. *Ec.* дволічний. Janusz dwulicay. *Hor. sat.* 186. §. Dwuliczna kitayka. *Rys. Ad.* 11. barwna na obiedwie strony, auf beyden Seiten adglättet. §. moral. obłudny, licsnierniczny, heuchlerisch; *Ec.* дволічний; ząd DWULICZNOŚĆ, - ści, ż., fałszywość, die Falschheit. Szczęść bez żadney dwuliczności. *Verf. pr.* 41., *Ec.* дволічье *Gr.* διπρόσημα, Dwulice, ein Doppelfisch. DWULIST, DWULISTNY ob. Dwóylit. DWULO-KIETNY, a, e, dwa łokcie wynoszący, zweyellig. *Bh.* dwałokietni; *Sr.* 1. dwopoh wochćjowne. Czoznaczek ziołko łokietne, czasem dwulokietne. *Syr.* 707. DWULO-PATNY, a, e, o dwóch łopatach, zweyschneffel. *fig.* Owce dwnłopatne, które po dwóch latach swoje dwa zęby zgubiły, a natomiasł dwóch innych, owczemi zębami zwanych, dostaly. *Wolszt.* 106. zweyjährige Schafe, zweyschneffler. DWUMASTNY ob. Dwubarwany. DWUMIĘSIĘCZNY, a, e, *Bh.* dwaumiesięcni; *Slo.* dwamiesięcni; *Sr.* 1. dwopohmiesięcni; *Rg.* dvomjesecni; *Ec.* двомѣсячный. *Ec.* двомѣсячье *bimestre tempus*, dwa miesiące trwający, *bimestris. Mącz. distingue* Dwuksięzyczny. DWUMNOZNY, a, e, *n. p.* Stosunek dwumnożny, *ratio duplicata. Geom. Nar.* 1, 204. - *Jak. Mat.* 1, 151. - *Łyk.* 2, 103. DWUMORZY, a, e, DWOYMORSKI, DWUMORSKI, a, ie, *n. p.* Dwumorzy Korynt. *Otw. Ow.* 235. między dwoma morzami leżący, zweymeerig, zwischen zweyen Meeren gelegen. Dwumorski Iřtm. *Zabr. Ow.* 150. *Dwumorzowy Korynt. *Chrośł. Ow.* 155. DWUMORZE, DWOMORZE, a, n., Iřtm, dwomorze, kraina, co z obu boków swoich morze ma. *Otw. Ow.* 274. eine Erdzunge zwischen zweyen Meeren. DWUNASTEK, - Źka, m., dwanaście sztuk, zwölf Stück, eine Zahl von Zwölfen. Z tysiąca osób, ieden przynaumnię dwunastek wyprowadzić z błędu. *Mon.* 76, 237. DWUNASTKA, i, ż., die Zwölf. *Bh.* dwa-nastka, liczba 12; we grze, dwanaście ok, zwölf Augen.

Vind. dvanastik, dvanasteriza; *Ec.* дванадцать. §. Dwunasta część czego, ein Zwölfstel, *Sr.* 1. dwunastil. DWUNASTNICA, y, ż., część książki naybliższa żądka, *intestinum duodenum. Zool. Nar.* 27. dwunastopalcowa książka, der Zwölffingerdarm, dwunastociałowka. DWUNASTNIK, a, m., Dodecatheon. *Plin. H. N.* 25, 4. siele powszechnie na wszelką chorobę, *dicta a 12 diis maiorum gentium. Cn. Th.* Zwölfgöttertraut. Siedmiliřt *etiam dici potest, quia septem folia habet Siebenblättertraut.* (*Vd.* duanastla, dvanaster, dvanastnik, apostel = apostoł, rozesłaniec, ieden z dwunastu. *Ec.* дванадцатоначальник *Gr.* δωδεκαρχης. DWUNASTNY, DWANASTNY, a, e, *Bh.* dwa-nastęci; dwanaście zawierający, zwölf enthaltend. DWUNASTOCALOWKA, i, z., Książka dwunastocalowka, *intestinum duodenum. Perz. Cyr.* 1, 48. der Zwölffingerdarm, dwunastopalcowa książka, dwunastnica. DWUNASTODNIOWY, DWUNASTODZIENNY, a, e, dni 12 trwający, lub co 12 dni przypadający, zwölfstägig. *Bh.* dwa-nastidennij. W dwunastodniowym kursie. *Pimin. Kam.* 277. DWUNASTOKAŁT, a, m., dodecangulum, figura o dwunastu kątach i ścianach. *Solř. Geom.* 2: ein Zwölfwinkel, zwölfed. Dwunastościan. *Jak. Mat.* 1, 25. DWUNASTOKAŁTNY, a, e, o 12 kątach, zwölfedig. DWUNASTOKROTNY, a, e, - ie adv., w dwanaście razy tyle czyniący, zwölfmal. *Ec.* дванадцатькратъ, дванадцатькратно. DWUNASTOLETNI, ia, ie, - ie adv., lat dwanaście mający, zwölfjährig. *Bh.* dwa-nastiletni; *Ec.* дванадцатьлѣтний. DWUNASTOLISTNY, a, e, zwölfblätterig *Eccl.* дванадцатьлїстєнный. DWUNASTOLOKCIOWY, DWUNASTOLOKIETNY, a, e, zwölfellig. *Ec.* дванадцатьлокотный. DWUNASTOMIĘSIĘCZNY, a, e, caloroczny, zwölfmonatlich, *Eccl.* дванадцатьмѣсячный. DWUNASTONOGI, a, ie, zwölffüßig, mit zwölf Füßen. *Ec.* дванадцатьногій. DWUNASTOPALCOWY, a, e, *n. p.* książka, od długości, którą ięy po polocie nadano, tak nazwana, *intestinum duodenum. Krup.* 2, 38. ob. Dwunastnica), zwölffingerig, Zwölffingerdarm. DWUNASTOPIAĆCIOKAŁT, a, m., dodecaëdrum, bryła w dwunastu pięciokątach równych zawarta. *Solř. Geom.* 2. das Fünfundzwanziged. DWUNASTOSCIAN, u, m., dodecaëdram. *Geom. Nar.* 2, 51. Dwunastokąt, ein zwölfed. DWUNASTOSTRUNNY, a, e, *Ec.* дванадцатьструнный. *Gr.* δωδεκαχορδος, zwölfsaitig. DWUNASTY, a, e, dwunasty, *Bh.* dwa-nastęci; *Slo.* dwa-nastil; *Sr.* 1. dwunastę, dwunasty; *Sr.* 2. dwa-nastil, *Sla.* dvanastil; *Rg.* dvanadeesti; *Cro.* dvanajszti, dvanadeszti, drugonadeszti; *Vd.* duanajřti; *Crn.* dvanajit, dvanaste, dvanajřtore; *Rz.* дванадцатьмий, двенадцатой, вторымнадесять, numer. ordinal. card. dwanaście, der zwölfte. Dwunasta (sc. godzina) bila, es hat zwölf (Uhr) geschlagen (*Ec.* дванадцатьгоднѣвье święta od bgo Stycznia zaszynające się, w mowie prořackiey святки ob. Swiętki). DWUNIEDZIELNY, a, e, - ie adv., przez dwa tygodnie, co dwa tygodnie, zweywöchentlich. DWUNOGI, a, ie, DWOYNOZNY, DWUNOZNY, a, e, o dwóch nogach, zweybeinig. *Bh.* dwa-nohni; *Slo.* dwa-nohni; *Sr.* 1. dwopohnohate; *Rg.* dvoynogh; *Cro.* dvoynog; *Br.* duonoggi; *Eccl.* двоногій. Bóg napełnił ziemię dwu-

nożnemi i czteronożnemi zwierzęty. *Skarg. Zyw. 2, 424.* Dwunożne bydło. *Wad. Dan. 265.* Dwunożne zwierzę. *Pam. 85, 1, 583.* DWUNITNY, a, e, dwudrotowy, z podwójnie skręconych nici, *zweydrätzig.* Sztuka mu-chairu dwunożnego. *Boh. Offol. 2, Sr. 1.* dwuopobitnic. DWUOKIENNY, a, e, o dwóch oknach, mit zwey Fenstern. *Torz. Sz. 42.* DWUPALCOWY, a, e, dwu-palcowa miara, *sexans pedis. Cn. Th. zwey Finger breit oder lang.* DWUPIĘDZISTY, a, e, na dwie piędzi. *Cn. Th. von zwey Spannen.* DWUPIENIEŻNY, a, e, dwa pieniądze wynoszący, *zwey Heller betragend.* DWUPIĘTRY, a, e, o dwóch piętach, von zwey Stößen, *zwey Stöß hoch.* DWUPIĘTRZE, a, n., albo dwu-piętry dom, dwupiętre budowanie, ein zwey Stöß höhes Haus. *Cn. Th. **DWURŁAWY bok P. Jezusa. Miast. Ryt. 2, 134.* z którego krew z wodą płynęła, doppelst-römig. DWUPLCIOWY, a, e, n. p. Są zwierzęta dwuplciowe, *hermaphroditi*, z których każda ma obojg płeć razem; jak ślimaki. *Zool. Nar. 72.* beyde Geschlechter habend, *Switter.* Rośliny, które mają w kwiecie praci-ki razem i słupki, zowią się roślinami dwuplciowemi, *hermaphroditae. Bot. Nar. 115., Ross. двучлстный.* DWUPLODNY, a, e, *Eccl. двоплодный Gr. διαζωος, duplicem fructum gerens.* DWURAMIENNY, a, e, o dwóch ramieniach, *zweyarmig.* Kiedy nieruchomy punkt dźwigni przypada między mięciami, na których ciężary wiszą, to takową dźwignią nazywają dwura-mienną, *vectis heterodromus. Hub. Mech. 77.* DWURAZNY, DWORAZNY, a, e, dwa kroć powtorzony, na dwa zawody robiony etc., *zweymal gemacht.* Dwo-razny duplex. *Urs. Gr. 184.* Dwurazna potęga, *gemi-nae vires. Zabr. Ow. 310.* Przednie piwo Krakowkie, Marcem albo dwuraznem nazwane. *Sleszk. Ped. 206.* t. i. dwurawowe, dupeltowe, *Märzbiel, Doppelbiel.* - §. Karczmarz z szkoda bliźniego krętki zażywał dwu-razney. *Pot. Jow. 68.* t. i. dwie kreski za razem piszący, *zlobkowatey, Kreide, die zwey Striche auf einmal schreibt; hoch ausgechnittene Kreide. §. moral. na dwoje, oblu-ndy, doppeljungig.* Nieszczery ludzie i dwurazni, Co nietylko serc z ustami nie zgodzą, Lecz złości skryte farbą cnot ogrodzą. *Chroś. Job. 160.* §. dwurazna progressya = geometryczna, die geometrische Progression. DWUROCZNY, a, e, dwuletni, *zweyjährig. Slo. Dwo-roci; Subst. Dworočal. **DWURODNY Bacchus, bis genitus. Zabr. Ow. 64.* *zweymal geböhren (Ec. двую-родный consobrinus).* DWUROGI, a, ie, o dwóch rogach, *zweyhörnig. Rg. dvorogh, dvororni, dvoroxaz; Ec. дворогий. DWUROZNY, DWUROGATY, id. (oppos. jednorozny, jednoróg, jednorozec), zweyhörnig.* Dwurożni Faunowie. *Chroś. Ow. 43.* Dwurogie widły. *Ow. Wirg. 411.* (o dwóch końcach, śpicach). Dwu-roga czapka. *Odm. Sw. G. 3.* Dwurogata infuła. *Zygr. Pap. 4, 6.* Dwurożny kapelus. *Zab. 12, 61.* na dwa rogi złożony, *zweyhörnig, zweydrig, zweydrumpig, zwey-störnig.* DWURURNY, DWOYRURNY, a, e, o dwóch rurach, *zweyhörnig, doppelrörnig, mit zwey Ransen (von Schiefgewehren).* Kasalem strzelcowi dwufurną Pańską fuszą negotować. *Teat. 1, c. 26.* Nabiałam zaraz dwóy-rurną fuszą. *ib. 33, d. 40. (ob. Dupeltówka).* DWU-RZĘDNY, DWURZĘDOWY, a, e, o dwóch rządach,

zweydrätzig, zweydrätzig. Dwurzędny ięćsmień, u którego tylko we dwa rzędy w kłosie rodzi się ziarno, zowią pla-fur. *Haur Sk. 15.* (cf. czwartak, sześciorak). Łodygi dwurzędowe *caules distichi*, dwoma sobie przeciwle-głemi rządami na pniu osadzone. *Jundz. 2, 11.* Liście dwórzędowe, *f. disticta*, z dwóch przeciwnych stron wyrastające. *ib. 2, 21.* DWUSAŻNY, a, e, na dwa sążnie, *zweyflasterig. Zab. 15, 566.* DWUSCIENNO-ROWNY trójkąt, mający dwie tylko ściany równe. *Solk. Geom. 16. ein gleichschenkeliges Dreieck.* DWU-SETNY, DWOCHSETNY, a, e, *ordin. num card.* Dwiescie; *Bh. dwausth; Slo. dwosth; Bs. dwustoti; Rag. dvořotni; Ross. et Ec. двусотнари; po sto dziewięć dziesiąt dziewiątym następujący, bet zweyhundertste. §. dwiescie w sobie mający. Cn. Th. zwey hundert ent-haltend.* W dwóchsetny śtroynych dworzan szedł par-azdie. *Hor. sat. 30.* DWUSIECZNY; a, e, obosieczny, *zweyflächig.* Dziesięć siekier dwusiecznych, dziesięć prostych kładzie. *Dmoch. Jil. 2, 515.* DWUSKŁADNY, a, e, z dwóch złożony, aus zweyen zusammen gesetzt, *zwiefach.* Dwuskładne poruszenie, *motus compositus; poiedynko-wo poruszenie, simplex. Pilch. Sen. 177.* DWU-SKRZYDLASTY, DWUSKRZYDŁY, DWUSKRZYDEL-NY, a, e, o dwu skrzydłach, *pr. et tr. Rs. двукры-лый, Ec. двокрылый; zweyflügelig.* Ptaki dwu-skrzydłe. *Ld. Szyk wojłka ukosny dwuskrzydelny. Jak. Art. 2, 488.* §. fig. drzwi dwuskrzydłate, roschodzące się, *flügelthüren (cf. Czweroskrzydło drzwi). R. чморо-чатый.* DWUSŁOWNY, a, e, dwujęszyczny, nie-szczęromówny, *Rag. dwořlowni, dvorjecni; Vind. dvojnokasen, doppelgänglich, zweygänglich, arglistig.* Dya-koni mają być mezo stateczne, nie dwusłowne. *Budn. i Tim. 3, 8.* (nie dwoistego słowa. *Bibl. Cd.*) §. *Math.* Przes różniczkę dwusłowną rozumieny takie wyrażenie, w którym ilość naybardziej poślądana, jest jakimkol-wiek bądź stopniem ilości dwusłowney. *Jak. Mat. 3, 91.* - DWUSŁOWNOSC *Rg. dwořlovlje, dvorjecje. *DWU-SŁUPIE, ia, n., Eccl. двостолпие Greek. διαστυλος.* DWUSPICZASTY, a, e, - o adv., o dwóch śpicach, *doppelspizig, zwey-spizig, Bh. dwauspiczaty.* DWUSPOY-NY, a, e, - ie adv., z dwóch spojony, dwuskładny, *doppelt zusammen gefügt, zwiefach.* Dwuspojne słowo, dwusłowio, dwóchsłów, słowo z dwóch składane. Po-dobnież trójspojne, czworospojne, trójśłowio, czwo-rosłowio. DWUSPRZĘZNY, a, e, dwujarzny, *biugie. Urs. Gr. 166. doppelspanig.* DWUSTOPNY, a, e, o dwóch stopach, na dwie stopy, *zweyflüßig, zweyflüßig. Ross. двустопный. Hor. sat. 211.* Dwustopna miara, *dipondium. Cn. Th. DWUSTRONNY, a, e, - ie adv., na dwie strony, obostronny, zweyseitig, bpppelsseitig, wechselfeitig.* Waruszenie ziemi było różnego rodzaju, t. i. wirowate, poziemne i dwustronne. *Pam. 85, 2, 494.* Uгода dwustronne obowięzująca. *Gal. Cyw. 3, 178.* DWUSTRYZKA, i, z., wolna od takich owiec, które po dwa razy na rok stryga. *Kłuk Zw. 1, 271. (ob. ie-dnostrzyzka), Wolle der zweyten Schur. *DWUSWIECZ-NIK, a, m., lichtars o dwóch ramieniach, o dwóch świecach, Ross. двусвѣгье, ein Doppellenlichter, mit doppelten Armen oder Lichtern.* DWUSYLLABNY, a, e, - ie adv., dwusłobkowy, o dwóch sylabach czyli

ngłoskach, zwępsylbig. *Slo.* dwogłoskowitzé; *Ross.* двугласный. DWUSZESCIOGRAN, u, m., cubocubus, або stopień szósty. *Ufrz. Alg.* 2, 7. die sechste Potenz. *DWUSZOSTNY, a, e, - ie adv., dwunasty, zwępsmal sechs enthaltend, doppelsechsig. Z dwuszoftnych apostołów jeden. *Chodk. Kofl.* 12. DWUTULNY Basza, dwubunczuczny, zaszczycony bunczukiem o dwóch ogonach końskich, ein Bascha von zwey Rosschweifsen. *Klok. Turk.* 61. DWUTYGODNIOWY, Dwuniedzielny, a, e, - o adv., dwa tygodnie trwający, co dwa tygodnie przypadający, zwępswofentlich. DWUTYSIĘCZNY, a, e, - ie adv., dwa tysiące dopełniający lub zamykający; *Bh.* dwantifsch, *Ger.* der Swentaufendste. DWUUCHY ob. Dwóuzszny. DWUWARGOWY, a, e, o dwóch wargach, zwępslippig. *Bot.* Kielich dwuwargowy, *bilabiatum*, gdy ma dwa głębokie wcięcia, a każdy przedział jest sąbkowany. *Fundz.* 2, 68. DWUWIECZNY, a, e, - ie adv., dwa wieki zamykający, dwusetny, zwęps Hundertjährig. Gdyby przynajmniej to uplynné życie Chociaj dwuwieczna obejmowała sfera. *Zab.* 9, 308. *Zabl.* Dwuwieczny zakon Loiolistów. *Zab.* 12, 234. DWUWIOSŁOWY, a, e, o dwóch wiosłach, zwępsrudetig. *Rs.* двувесельный; *Es.* двовесельный *biremis*. DWUWYKŁADNOSC, - ści, ż., obojętność, podległość dwoiakemu wykładowi, zwępsdentigkeit, Doppelsinnigkeit. W pisaniu unikay wszelkiej dwuwykładności. *Jak. Mat.* 3, 15. Ciemne i dwuwykładności podległe przepis. *Teat.* 45, d. 12., *Ross.* двусмысленность, DWUWYKŁADNY, a, e, - ie adv., różnie wykładając się mogący, obojętny, zwępsdentig, doppelsinnig. Ciemne i dwuwykładne wielomostwo. *A. Zam.* 6. Dwuwykładne chytre odpowiedzi. *Teat.* 45, d. 46., *Rs.* двусмысленный. DWUZĄB, - ęba, m., cokolwiek o dwóch ębach, ob. dwóuzszęby, *Rg.* dwozubja, ein Zwępszahn, Doppelszahn. *J. Botan.* ziele *bidens* Linn. Zwępszahn, Sabelstraut. Dwuząb tróuzdzielnny, *tripartita bid.*, *Rs.* череда; zwiszły *cernua*, najmniejszy *minima*. *Fundz.* 406. DWUZENIEC ob. Dwóuzżeniec. DWUZŁOTOWKA, i, ż., pieniądz dwa złote zamykający, ein Zwępsguldenstück. Dwuzłotówka Polska, 1/40 grzywny Kołofkię. *Łęsk.* 2, 86. DWUZNACZNOSC, - ści, ż., dwuwykładność, obojętność, die Doppelsinnigkeit. *Vd.* dvojnopomenitnost, dvojnokasnost. DWUZNACZNY, a, e, - ie adv., dwuwykładny, obojętny, zwępsdentig. *Vd.* dvojnopomeniten, dvojnokasen). Zeno dwuznacznem słowem galił na oszukanie. *Pitch. Sen. list.* 2, 361. DWUZON ob. Dwóuzżeniec. *DWUZYWOJNY, a, e, *Es.* двоужизненным *Gr.* διζωος, zwępsylebig.

* D Y.

*DYABEL ob. Djabeł. DYADEMA ob. zawóy, *Es.* уязло, главошмъб, препояска. DYAFRAGMA, - atu, m., z *Greck.* przegroodka lub błonka myszkowata, która rozdziela piersi od brzucha. *Kirsch. Anat.* 121. das Zwępsfell. *DYAGONALNA linia ob. węgielna, przeciwkątna, przekątna, narożna. DYAGRYD, u, m., *diagrydion*, sok skamonii, Scammonienstoff.

DYAK ob. Djak.

DYAKON, a, m., z *Greck.* (Dziakon, cf. Arcydzakon,

ardziakon); *Sla.* djakon (cf. *Sla.* dják = żak); *Vd.* kaplan, podruhnik, odhudnik; *Rs.* дяконъ, дяконъ; *Es.* священнослужитель. Duchowny, stopniem niższy od kapłana; obowiązany asystować do mszy, uprzywilejowany do czytania ewangelii. *Karnk. Kat.* 265, det Diakonus. Drugi stopień między świętymi stanami sążępnie dyakon. *Kucz. Kat.* 2, 621. Apostołowie, chcąc się ułascnić, obrali siedm dyakonów, którzy nietylko żywność ubogich obmyślali, ale i ciało i krew Pańską rozdawali. *Starg. Dz.* 19. *W rodz. żęsk.* Dyakonica, *Rs.* дяконница, *Es.* дяконница, служебница церковная, первоосбдица. Dyakonem byđ *Ross.* дяконство, ватель. DYAKONSTWO, a, n., das Diaconat, stopień duchowny; porządek też święcenia, dający się przez biskupa. *Karnk. Kat.* 265., *Rs.* дяконство. DYAKONOWY, a, e, od dyakona, Diakonus =, *Ross.* дяконовъ. Subdyakon dyakonowemu urzędowi usługiwie. *Kucz. Kat.* 2, 620. DYAKONSKI, a, ie, od dyakonstwa, das Diaconat betreffend. *Ross.* дяконскій, дяконскій.

DYALEKT, u, m., z *Greck.* własność języków; jako w naszym języku Słowackim, inaczej mówi Polak, inaczej Rusin, inaczej Czech, inaczej Illiryk, a wždy jednak jeden język jest: tylko, iż każda ziemia ma swą własność, i także też i w Greckim języku było. *Męcz. det Dialect*, die Mundart. *Vd.* sgovorlivość, pregovornost, jesikna visha (*Crn.* shpěl, *antiqua iam exoleta vox*, a pojem, spejl, *cano*); *Rg.* izgovor; *Rs.* нарѣчје; *Es.* бесѣда.

DYALEKTYKA, i, ż., rozmowistwo *Ld.* nauka rozważania i rozsądzania rzeczy u siebie albo z drugim. Nauka dysputowania, rozpierania się z drugim o prawdę. Nauka prawdomówna, albo prawdomównstwa, prawdomówności. Rozsądność nabyta o rzeczach. Snadność rozsądna, krótkomówna o rzeczach. *Cr. Th.* die Dialectik. *Cr.* razumoznanztvo. DYALEKTYK, a, m., podług dyalektyki rozumujący, der Dialectiker. *Es.* разглаголственикъ. O mili a uczeni dyalektykowie! *Hrzb. Art. C.* 2. w *rodz. żęsk.* разглаголница.

DYALOG, u, m., rozmowa dwóch lub więcy osób między sobą. Polska literatura ma rozmowy Gornickiego o elekcyi i wolności, Artaxerxa z Ewandrem Lubomirskiego. *Kras. Zb.* 1, 249., *Es.* двоеслобъ, ein Gespräch. Dyalogi szkolne niegdyś coś na kształt sztuk teatralnych, udawania przez żaków różnych dzieiów, na wzór, ale nie podług prawideł teatru, Schulfgespräche, Dialogen. U nas przez długie czasy był teatr ubogi, Gdzie w niezgrabnym układzie, dla prostey zabawy, Kiedy pozasiadała liczna szlachta ławy, Zaki różne czynili widowiska z siebie, Udawali co w piekle, co dzieie się w niebie. *Dmoch. Szt. R.* 47.

DYAMENT, DYAMANT, u, m., DYAMENCIK, a, m., *zdrbn.* (z *Greck.* *άδαμας* ob. adamantyn), *Bh.* dyament; *Slo.* biamant; *Ital.* diamante; *Hg.* djemant; *DI.* diamant; *Cr.* gemant, gyemant; *Crn.* djemant; *Vd.* diamant, dimant; *Sr.* 1. *hadamant*; *Rs.* адамантиъ, алмазъ; *Es.* діамантиъ; *dem. Rs.* алмазѣб, алмазаб, der Diamant. Najtwardszy i najkosztowniejszy klejnot, którego kolor czysty, jako czysta woda. *Kuk. Kop.* 2, 25. Roboty złotnicze kamiełmi lub też dyamencikami

kami przyodobione. *Zlot. A. 2, b.* Perksie szable dyamentami sadzone. *Teatr 4, b. 34.* Tafle szklane dyamentem rzną. *Torz. Szł. 101.* Najpiękniejszy dyament jest króla Portugalskiego, waży 1680 karatów. *Wyrw. Geogr. 381.* Serce twoje nad dyament twardsze. *Paśl. Fid. 234.* Dekret na dyamencie kowany u mnie, abym wyszedł. *Birk. Dom. 66.* (niewzruszony) (cf. Brylant, Dyksztyn), *fig. co drogiego, rzadkiego, etne kostbare Seltenheit, ein Diamant.* Głupi przy fortunie, jest skop w złotym runie, Uczony ubogi Dyament w śmieciach drogi. *Min. Ryt. 3, 356.* *§.* dyament, ziele *Adamantis. Plin. H. N. 24, 17.* którego setrzeć nie można, ein unzerbrechbares Kraut, nach Plinius. *Cn. Th.* DYAMENTOWY, a, e, z dyamentu, własności dyamentu, Diamant: *Boh. dyamantowj; Slo. diamantowj; Vd. diamanten; Ross. алмазные; Ec. діамантовий.* Miał do zbicia jakąś sztukę dyamentową. *Mon. 69, 298.*

DYAMETER, z Przechpomiar. *Tr., Rg. srjedomjerra.*

DYANA, y, ż., bogini łowów, Diana, die Göttin der Jagd. Saydzana Dyana. *Otw. Ow. 112.* u Słowaków Ziewonia, Dziejwanna, *Stryk. 136.* Ziewonia *Krom. 55. Bielki Kr. 54.* Dziejwona, Diwa, t. i. dsiewica. *Klecz. Zd. 8., Czn. Marena, Nchliza, Triglav. §. meton. urodna, hoża, białogłowa, ein schön gebildetes Weib, eine Schönheit.* Kocha się w żabie, rozumie że w Dyannie. *Tr. Dyana to jego. Tr.*

1) DYARRYA, DYARYA, yi, ż., z *Greck.* tym się tylko różni od biegunki, że jest trwalsza i dłuższa. *Dykc. Med. 2, 5.* (cf. dysenteria, czerwonka), die Diarrhee, der Durchlauf. - 2) DYARYA, yi, ż., z *łac.* dzienna porcja, die Tagesportion. Ordynarya i dyarya każdemu według pracy i postanowienia ma być naznaczona. *Haur Ek. 181.* DYARYUSZ, a, m., z *łac.* opis codziennych czynności. *Kras. Zb. 1, 250.* dziennik, ein Tagesbuch (cf. dyurnal). Dyaryusz podróży królewskiej p. *Naruszewicza.* Księgi, dyaryuszami nazwane, służą także do przełożenia tego, co jest w autorach najlepszego. *Zab. 7, 81.* żurnale, peryodyczne pisma.

DYASEK ob. Djasek.

DYBA, y, ż., 1) pręgierz, prąga. *Cn. Th.* słup, do którego przywiązanych złodzieiów smagaia, der Pranger. *Ross.* дыба żołnierska szubienica). Car Moskiewski pięciu dziesiąt z oskarżonych na mięyscu pospolitym u pręgierza, który tam nazywają dybą, kazał knutami wychłostać. *Gwagn. 534.* (Omyluie Udelung Polskie dyba, pod słowem Dleb, ma za targowisko niewolników). 2) *Catasta,* wilk, kłoda, też dyba, iako niektórzy mówią: *machina lignea, qua serui vinciti tenebantur.* Mącz. tram przewierciony, który za karę wkładają na ręce lub nogi, der Gefangenblock; der Stock, Fußstock, Handstock. Dyby na winowayców bywają sosnowe. *Kluk. Rosl. 2, 259.* Przesadziles mię wzięniu i dybom. *Chrosł. Job. 31.* Dyby komu na ręce dadź. *Tr. cf. Dybki.* DYBAC, *DEBAC, - ał, dybie, *dyba *cz. ndk.,* (zdybać, nadybać *dk., quod vid.; cf. Germ. Dieb, z złodziej, u Otfrieda i Tacyana Thiob, u Nothora Dieb, u Ulphilasa Thiubs, Angl. Diob, Holl. Dief, Dan. Tiuff, Succ. Tiuf, Sor. Tat. cf. vetus Germ. dieben, hodie steblen kraśdź, u Otfrida thibben, Anglos. deofian. U Ulphilasa thiubjo z tajemnie), skradać się, iak gdyby na pal-*

cach, cicho, dybkiem idź, auf den Fehen schleichen. *Bs. dibatise, navoditise, vacillare, titubare. Ross. дымься wspinać się).* Złodziey nawiedzawszy obory, Dybie też do komory. *Klon Wor. 35.* Smierć własny złodziey, dybie, na kształt lotrzyka. *Brud. Of. A. 11.* Jugurta przes góry za niemi dybał. *Pilch. Saml. 214.* Gdsiekolwiek śpąsiez, śmierć za tobą dybie. *Dambr. 925.* - *§.* dybać na co = czyhać, auf etwas lauern. Lis dybie na kury. *Rey Wiz. 59.* Dybią na to, iak kot na mysz. *Saxon. Porz. 20.* Jak wilk na owce, tak nasi dybała. *P. Kchan, Orł. 1, 90.* Choćby mi co rano przyszło dybać na tego niedźwiedzia, on mój bydź musi. *Teat. 51, c. 38.* Pies szczeka, zapewne na moie pieniądze kto dybie. *Teat. 7, 28.* Na zdrowie mu dybią. *Warg. Wal. 107.* Na groch dybie we dnie z lasa zaiąc. *Rey Wiz. 26, b.* Dzień Pański na nas dybie, iako złodziey. *Rey Apoc. 40., Rg. pręxati).* **§.* Zywi się ptakami, *debiąc ie strzałami, petendo eas. *Zebr. Ow. 316.* strzelając, ubijając, trafiając, treffend, erlegend. DYBIDZBAN, a, m., DYBIKUFEL, - śa, m., moczynwład, moczymorda, zdechł na kieliszek, szukający żeby się upić, ein Saufaus. DYBIK, u, m., uszczerbek, uszkodzenie, dokuczenie, Verlust, Beschädigung, Ungemach. Woysko Polskie bisurmanowi harcemu daie po skóre dybiku. *Rak. Pod. B. 3.* Daliby mi dybiku. *Teat. 13, 82.* (daliby mi się we znaki, poczulbym). Jakby mię wziął do żołnierzy, dalzeby mi dybiku, djabelnie tam w skóre biał. *ib. 54, 85.* Napędzić komu dybiku. DYBKI, - bków *er - bek, plur., Dem.* słowa Dyba albo DYBY, więzy na ręce, Handfesseln. Arsynoë w tryumfie prowadzona, w złote dybki związane ręce miała zadnie. *Bards. Luk. 2, 47.* DYBKIEM *adv.,* na palcach cichuteńko. *Włod. auf den Fehen.* Ptasaka postrzegliży kółka, dybkiem nań czatuie. *Tol. Saut. 34., Rg. дыбомъ wspinając się, стамъ на дыбы, на дыбкѣхъ na zadnich nogach).* *DYBIWIECZOREK, - rka, m., wieczorem dybiący, ein Nachtschleicher, der im Finstern herumschleicht. Wieda o tym Panie Zmuda, wiedz dybiwiczorku, Ześ w Jezkarytowym szachowanym worku. *Klon. Wor. 45.* auch du Nachtschleicher hast einen Platz im buntgeflättem Judasbentel.

Pochodz. *Nadybać, podybać, przydybać, zdybać.*

DYBOW, a, m., Założyli Krzyżacy z onęj strony Wisły twierdzę *dębowa,* prawie przeciw Toruniowi, którą dziś zowią *Dybow;* ale miała być *Dębów.* *Bielk. Kr. 120.* - *Gwagn. 374.* das Schloss Dybau, Thoru gegenüber an der Weichsel.

DYC, *vulg. Mazow., z wady, wazakże, coniunct. ja wóhł.* Dyc to Kazimirek, o którym dziś rano powiadłam Panu. *Teat. 14, 175.*

1) DYCH, u, m., u *Trotza* mięsista sztuka zabitego bydłcia, das Stück eines geschlachteten Stuck Viehes. *obs. Ger. der Diech, hodie Diecheln cf. lędźwie).* DYSZEK *zdrbn.*

2) *DYCH, u, m. (*Etym. dech, dąć*), dychanie, oddech, der Athemzug. On już ostatnio siewa tylko dychy. *Chrosł. Luk. 269.* DYCHAC, ał, a, *neutr. ndk.,* Dychnać *idnt.,* oddychać, *Bh. dychati, dychnanti, dychati; Sr. 1. dycham, dycham; Dk. dihati; Cro. dihati, dihanje; Bs. dihati, duhati, pihati, puhati; Rg. dihati, dūhati, odissati, pjehati; Rg. дыхуъ, дыхуъ; дыхамъ (cf. Gr. δύ-*

mu), tchnąc, *schwer athmen*. Ciężko raniony, gdy jeszcze dychał, dobili go. *Radz. z Macch. 14, 45*. Jehowa daie dychanie ludowi na ziemi, i ducha chodzącym po niey. *Budn. Jes. 42, 5*. (tchnienie. *Bibl. Gd.*) Ciałowiek bez dychania wiatrem, nie może żyć. *Sak. Probl. 168. ohne Luft zu athmen*. Zład dychać, oddychać: żyć, *athmen, leben*. Wszystko, co dycha, wyniszczyło. *Budn. Jos. 10, 40*. (wszystkie dusze wytracił. *Bibl. Gd.*) Wziawszy miaśto, nie dał żyć żadnemu dychającemu. *Budn. Deut. 20, 16. Fig.* Tym dycha, kto się czego z dzieciństwa napije. *Tot. Saut. 110*. (tym oddycha, oddaie, trąci). *§.* Z choroby oddychać, nieporządnie oddychać, piersiami robić *pr. et impr. kuchen*. Bydłeta dychają w chorobie. *Wolszt. 44*. Piers moja ciężko dycha, *Przyb. Ab. 48. - Fig.* Już znaczenie brama dycha pod tarany. *Pot. Syl. 96. das Thor kucht unter den Stößen der Sturmbede. §.* Etna, góra w Sycylii, ogniami i kurzawą dychająca. *Orw. Ow. 553. der Aetna (schraubt) dampft Feuer und Rauch*. 3) dychać na co, z wielkię żądzy dyszeć, *aus heftiger Gemüthsbevegung schauben. Bh. dychtiti po nećem, anhelare, inhiare*. Król Ahab mordem na proroki dycha, *Pot. Pocz. 146*. Saul dychał groźbą i morderstwem przeciwko uczniom Pańskim. *Bibl. Gd. Acta. 9, 1*. Już nieprzyaciela nad swemi ramiony dychającego mieli. *Baz. Sk. 365*. (dychającego). *Bh. dychstiwu chciwy*. DYCHAWICA, y, ż., *Bh. gaduch, gaduffina (Bh. dychawice arteria aspera fustrohre gardziel; Sr. 1. czejiti dychel; Cro. dihavicsa, neduha, szip (Dal. sila duhatnicza, treptavicsa pulsus); Rg. zaduha, pjehgna, sijp; Vd. noduha (Bz. dihavica oscedo, vena pulsatis); Re. удутье; Ec. дыхавица, дыхавичная болѣнь, задышка, одышка. Asthma*, wielka ciężkość oddechu, z gwałtownym ruchem piersi i z nieakiem gwizdaniem czyli świszczaniem przy każdym odetchnięciu. *Dyk. Med. 2, 21*. (cf. gwizdotchnięcy), *die Engbrüstigkeit (die Dämpfigkeit, der Dampf)*. Od wzdychań, łkania, dostał dychawicy. *Zab. 15, 188*. Kosi mając dychawicę, prędko oddycha i znacznie robi bokami. *Kluk Zw. 1, 196. Hipp. 108. wenn das Pferd den Dampf hat (oder die Herzschlächigkeit)*. . . . DYCHAWICZNIENIE, DYCHAWICZEC, *niak. ndk.*, zdychawiczniec *dk.*, dychawicznym się stawać, *engbrüstig werden*. Bydłeta z tego zdychawicznicia. *Wolszt. 43. Bh. dychawicniti, duffniti. DYCHAWICZNOSC*, - ści, ż., podległość dychawicy, *die Engbrüstigkeit, Bh. et Slo. dychawicnost, dychawicnost; Crn. naduha, nadushlivoft; Vd. neduha, siplivoft, teshkodihanje, jezha, jetnishe; Rs. одышка; Sla. sipot. DYCHAWICZNY*, a, e, dychawicy podległy, *engbrüstig*. Dychawicznymi piersi bezustannie robią. *Ptzeft. 211*. Kanianka ziele dychawicznym i ciężko tchnącym jest ratunkiem. *Syr. 504. Bh. et Slo. dychawicni, dychawicni, dychawicni, zaduffni; Sr. 1. nachlazje, czejito dychawic; Crn. nadushliv; Vd. neduhen, teshkodihast, teshkoduhen, teshkodihaves, hripetliuz; Cro. nedushlivy, sziplivy; Bz. zadubasti, zaduhan, sipgliv; Rg. zadugliv, piyhavaz, sipgliv, zaduhast, zaduhglivaz, sipravaz; Sla. sipotljiv; Rs. удышливыи, одышливыи, дыхлеи; Ec. дыхавичный, краткодыхательн (Rs. дыхавичештвую. DYCHAWICZYC* *cz. ndk.*, zdychawicyć *dk.*, dychawicznym uczynić, *engbrüstig ma-*

chen. *X. Kam. DYCHAWKA*, i, ż., U ryb do oddychania są dychawki, *branchiae. Zool. Nar. 17. die Kieme, die Kiefer (die Fischohren)*.

Pochodz. *cf. słowa Dąć, Dech, z dodychać, oddychać, wydychać, zdychać, zdechnąć, wzdychać. 2) dyzel, dodyzel, przydyzel, zadyzel.*

1) DYCHT *adv.*, *ob.* Dychtownie. *§.* DYCHT, *vulgo* DYCHTYK (*cf. Ger. tüchtig*), z tak jest, własnie tak, w rumel, co do ioty (*cf. rychtyk*), kubek w kubek, *getroffen, richtig, gang recht. 2) DYCHT, *DYKT*, u, m. (z Niem. *bicht*), Szpary w okręcie muszą być ubiane, lub z bydłocy sieri robionemi powrozami, lub jakimkolwiek przedziwem usmolonym, co pospolicie dychtem zowią. *Orw. Ow. 453. das Dichtwerk, womit das Schiff kalfatert wird*. W okręcie dziura się otwarsła, wołkowy zroniwszy dykt, lak śmiertelny wpuszcza. *Zebr. Ow. 284. DYCHTOWNY, DYKTOWNY*, a, e, DYCHTOWNIE *adv.* (z Niem. *bicht*), *Rs. сплоченн, сплоч, вполнь*. W częściach swoich ściale spoiony, szczelny, *bicht*. Dobrze, dychtowne i trwałe sukna. *Haur Sk. 63. (cf. gesty, tegi)*. Gęstym lub dychtownym lasem jest ten, w którym drzewa i krzaki tak blisko kolo siebie stoja, że żaden człowiek przeysć nie może. *Łst. 76. Sciele dolegajacy, bicht, genau angeschlossen*. Naczynia te mają być z dyłow dyktownie spoionych. *Switk. Bud. 279*. Te dwis rzeczy powinny być iak naydychtowniej spaiane. *ib. 347. Ule z desazek albo z lat dychtownie zbite. Gof. Ek. 139. DYCHTOWAC*, ał, - nie *act. ndk.*, podychtować, zadychtować, udychtować *dk.*, ubiać, upakowywać, utykać do szczętu, do szczeliny, *bichta, kalfatern, z. B. ein Schiff*. Smoly i wołku zeglarze używaja do dychtowania okrętów. *Orw. Ow. 583. Szakę urobil i udychtował i żelazem obil. Klon. Fl. D. 4, 6. Szakuta dobrze udychtowana. ib. E. 1.*

DYCHT, a, m., imię *Decius. Jabl. Her. ein Name*.

DYDAKTYCZNY, a, e, - *ie adv.*, z *Greek.*, *didaktik*, *lehrt*. Poemata, zamykajace prawidła nauk, sztuk i kunsztów, dydaktycanemi zowią. *Gol. Wym. 487. Lehrgedichte (nauczny)*.

DYDELDF, u, m., dydelf sakwisty, *Dydelphus marsupialis*, zwierzę wielkości kota. Samica w sakwie na brzuchu ku pachwinom przyrosłym, dzieci swoje nosi. *Zool. Nar. 350. die Beutelraße (dziecionos, torebnik)*.

DYDKO, a, m., Dykiem Ruś zowie djabła. *Birk. Exorb. H. 2, 6. der Teufel (im Reuff.)* w Polaszczynie: wszelkie straszdyto nocne, *dydo, dydko*, z bobo, *ein Gespenst, Spuk*.

DYECEZYA, yi, ż., biskupstwo, powiat, *regio* (*cf. dzielnica. Sk. Dz.*), *provincia, diuisio, quia ecclesia unius episcopatus diuisa est ab ecclesia alterius. Farr. 533. die Diocese, die Pstige eines Bischofs. DYECEZANIN*, a, m., do pewny dyecezyi nalezacy, *der zu einer Diocese gehort.*

DYESTYA, DYIESTYA, DYGIESTYA, yi, ż., z *lac.* strawienie, strawność, *die Digestion, Verdauung*. Kam dygiesty lub strawieniu zoladka dopomaga. *Krup. 5, 115. Upór, cholera, nawet zła dyestyta ministra, często bardzo niebezpieçliwych skutków dla kraju staja się przyczyną. Kolb. List. 1, 94.*

DYETA, y, ż., z *lac. diaeta*, skromność i mierność w używaniu żywności, wstrzymywanie się od iadła dla zdrowia, głodzenie się dla zdrowia; *Crn. nadnyza; Vd. re-*

- duosmernost, domernost; *Cro.* mertuchlivost, die Diät, gute Lebensordnung. Do dyety należą aerya, łożko, leżenie w łożku, pokarm i napój. *Krup.* 5, 365. Dobra dycta w gorączkach połowę leczenia czyni. *Krup.* 5, 364. Dyety używać na zapobieżenie chorob. *Per. Lek.* 25. Przes dyetę czyli powściągliwość w iedle i napoiu doszedł miłej starości. *Pilch. Seu. list.* 2, 26. Dyetę przepisać. *Nar. Hfl.* 6, 341., *Ecll.* разпищивать, предписать пишу, больному. Tyś Jezusie uczynił dyetę, którą zasłużyło obżarstwo nasze. *W. Post.* W. 265. cf. post, głód.
- DYFERENCYA**, - yi, ż., *Math.* przewyżka, którą iedna liczba iest większa od drugiey. *Solfl. Geom.* 3, 78. die Differenz, der Unterschied, rozność, różnica.
- DYFFIDENCYA**, - yi, ż., niedowierzanie, podętyżenie. *Jez. Wyr.* das Mißtrauen. *Ktok Turk.*
- DYFTONG**, u, m., wyraz Grecki, znaczy dwie samogłoski w iedney zgłosce. *Kpcz. Gr.* 1, p. 2. dwugłoska, der Doppellauter, dwubrzmiączka *Crn.* shlizhněk.
- DYG**, u, m., uklon opuszczeniem kolan, ein Knick. Podrosła skoczówk Jońskich dziewczyna Uczy się z chęcią, iak czynić dyg ładuy. *Hor.* 2, 62. *Kniaz.* fingitur artubus). Chłopkie dygi saltus agrestes. *Zebr. Ow!* 363. Odchodzi, należyte odprawiwszy dygi. *Pot. Arg.* 712. Na czas wolniejszy odłożywszy dygi. *Chroś. Fars.* 471. Na korwety gotny się do niey i na dygi. *Pot. Syl.* 24. Gdzie dygi mają miejsce, nieprzystoyne godło, Już się tam będzie Panu wedle myśli wiodło. *Klon. Wor.* 58. cf. Dyk.
- DYGAC** *intrans. ndk.*, **DYGNAC** *idnt.*, schylać się, klaniać się, osobliwie kolana spuszczaiąc (cf. dygotac), sich neigen, verbengen. Allons Mademoizell, dygać do siemi. *Zabl. Bal.* 30. (uczac iey Menueta). Wychodzi paucienka; klaniam się iey, dyga mi wzaiemuic. *Teat.* 16, b. 24. Umizgalska dyga, z miną zmyślenie skromną. *Teat.* 19, c. 86. Ź. trząść się, zittern. Nie drżyy, niech ci nie dygają nogi. *Pot. Pow.* 2, 54.
- DYGNITARSTWO**, a, n., z *lac.*, dostoięństwo. *Cn. Th.*, *Ross.* санб; eine hohe Reichwürde. Mieczysław, widzacz, iż król w Rusi się zabawil, pragnac pierwszego dygnitarstwa, Krakow opanował. *Gwagn.* 49. (królewskiego dostoięństwa lub maiestatu). Ź. per excellent. urzędy koronne in iure publico ob. *Vol. Leg.* Dygnitarstwa w obyczaiach odmianę zwykły czynić. *Birk. Dom.* 5. honores mutant humores. **DYGNITARSKI**, a, ie, do dygnitarstwa należący, *Ross.* сановный, die hohen Reichwürden betreffend. **DYGNITARZ**, a, m., dostoynik; in iure publico wysokiego rzędu urzędnik, ale nie-senator, ein hoher Reichsbeamter, *Rs.* сановник; по-саженник, рядець.
- DYDOTAC**, - al, dygoce, *dygota *intrans. ndk.* (*Etym.* dyg), drgać, drżać sobą, trząść sobą, zappeln, zittern. Serce w piersiach oziębło, dygocą golenie. *Pot. Arg.* 131. Dygoczące, wyblądzie, bez tchu i bez siły, Ku zwłokom nieboszczyka ledwo co kroczyły. *Przyb. Ab.* 191. Czemuż stoiemy dłużey, dygocąc od strachu? *Przyb. Mil.* 339. Wszystkim nam z wylęknienia członki dygotaly. *Przyb. Lux.* 155., *Bh.* brkotati. **DYDOTKI** ma w nogach szkapa, trzęsą iey się nogi. *Ryd.* die Wähte hat das Sittern in den Füßen. **DYK! DYK!** głos mający wyrazić dygotanie, Sipp! Sipp! das Sittern anszubrücken. Biedna szkapa, cóż z nią teraz zrobię, kiedy mi kuleie, dyk! dyk! dyk! *Teat.* 52, c. 42. (upada, utyka, niby dyga).
- DYKCYONARZ**, a, m., **DYKCYONARZYK**, a, m., *zdrbn.*, zbiór słów abo rzeczy, według porządku liter abecadla, słownik. *Kras. Zb.* 1, 250., ein Dictionair, ein Wörterbuch. Słowozbior; u *Trgtza* słownik z *vocabulaire*; dykcyonars = mownik, iak też i na tytule iego dzieła. Właściwieyby mownik = *phraseologia*). Łacińskiego ięzyka z Polskim dykcyonarzyk. *Zab.* 15, 130. słowniczek). Ułożenie Polskiego dykcyonarsa abo słownika. *Mon.* 68, 251. **DYKCYONARSKI**, a, ie, słowniczy, dictionairisch, lexicographisch.
- DYKSZTYN**, u, m., z *Niem.*, der Diastein. Salifuią się dyamenty także na dykasztyny, u wierzchu i u sponu iednej grubości mające. *Kluk Kop.* 2, 28.
- *DYKT** ob. Dycht.
- DYKTATURA** *Sr.* 1. rozstawstwo ob. rozkaz.
- DYKTERYKA**, i, ż., powiaśka, osobliwie dowcipnie żartobliwa, eine kleine kurzweilige Erzählung. Chcąc mu delikatnie przyciąć, powiada iaką dykterykę o drugim takimże sędziu. *Mon.* 71, 394., *Slo.* poretablo.
- DYKTOWAC**, al, wie, *act. ndk.*, podyktować *dk.*, powiadać piszącemu. *Cn. Th.* dictiren. *Cro.* diktujem, vperodajem; *Hg.* diktalok; *Slo.* dyktugi. Dawać a pronuncyować co ku pisaniu. *Mqcz.* Weźmy się do reiestru, usiądz We Pan, ia mu dyktować będą artykuły. *Teatr.* 52, c. 20. Dyktowanie *Cro.* vperodávanye, diktuvanye). Dyktuiący *Cro.* vperodávavec, diktalo. - Ź. 2) *Fig.* Nie są tak rozumni, żeby dla niektórych maxym, które im dyktuie natura, chcieli byđz cnotliwemi. *Zab.* 16, 6. (podaie, namyka). Niesłuszność abo emulacya dyktowała te sentencye. *Mon.* a. 65, 65. Ia tylko to mówię, co mi rozum dyktuie. *Teatr.* 1, b. 25.
- DYKTURKA** ob. Tynkturka.
- DYL**, u, m., tarcica, deska, z *Nem.*, die Diele, das Bret, *Jnf. Sax.* Deele, *Holl.* deyle et deele, *Anglos.* dall, dille, *Angl.* deal, *Suec.* tilja, *Lat.* talea, *Gr.* τάλη tabula; *Vd.* et *Crn.* dila, diliza; *Sr.* 2. delá, bōbla; *Sr.* 1. bola; *Slo.* dil tignum (*Bh.* dyl = dłużey), cf. *Germ.* theilen = dzielić); drzewo obrobione siekierą, ciesane (cf. tarcica, bal), *Bh.* ostpecała. Ciesle dyle abo tarcice do podłog obcinaią. *Archel.* 2, 30. Dyle, sztuki drewniane rzniete, używane bywaią na pomośty pod działa. *Jak. Arr.* 3, 290. Biły na okręt wały, W tym śmierć dobywała się szturmem przez dyl maly. *Kulig. Her.* 138. ob. Dylować.
- DYLACYA**, yi, **DYLATA**, y, ż., z *lac.* odwłoka, przewłoka terminu, odroczenie, der Aufschub. Dylacya przedłuża tylko, ale nie umarza rozpoczęty sprawy. *Ojfr. Pr.* Cyw. 2, 45. Częste dylaty, na których wypłacenie trzeba używać tyle uciuciężenia. *Pam.* 83, 491.
- DYŁĄG**, a, m., może ze słowa Długoląg abo Dziwoląg), drygant, drabina, niekształt olbrzymi, długosz niezgrabny, postawa człowieka wysokiego, przerosłego, w którym reszta pomiarowi wzrostu nie odpowiada, niekła-dny, niegłazny, eine ungeflachte Figur. Dylągowie piekielni, *Cyclopes.* *Brud. Ojfr. C.* 8. Mazurek ten w

domu się niemalym dylagiem uchował. Oyciec widząc; że czyfity dyląg, rzeki, iżżby też czas ukazać się między ludźmi. *Falib. Dis. L. 2.*

DYLOWAC, *sl, uo, act. ndk.*, podylować, wydylować *dk.* (*Bh. ostepowati*), dylami pokładać, dlefen, mit *Bretern belegen*. Podłoga w kurniku dylowana bydz ma. *Haur Sk. 133.* Dylowana wieża. *Baz. Sk. 229.* **DYLOWANIE**, *ia, n., subst. verb.*, wykładanie dylami, *das Dlefen.* 2) pokład albo podłoga drewniana z dyłłów, *die Dlelung, der Breterboden*. Dylowanie pod kartanę. *Archel. 2, 31.* Uczynili sobie dylowanie i obdaszek. *Baz. Sk. 212.*

DYM, *u, m.*, Dymek, *sdrbn.*, wzywiewy z podniet ognia nad płomieni się wynoszące, *der Rauch* (cf. *Dać, dymać*). *Boh. dým, dým, kaut; Slo. dim, dým; Sr. 1. dym, tem, tab; Sr. 2. dým; Sla. dim; Bs. dim; Cro. dim; Crn. et Vd. dim; Rs. дымъ, кырено, кыренъ* (cf. *Anglsax. dim, dym; ciemny; Angl. dimster; pomury; Susc. dimer; ciemny; Suec. dim, dima; mgła; Epirot. dim vapor* cf. *Germ. Dampf.* Dym nie innego nie jest, tylko soli ługowey cząstki, i letkie ziemne kwasy i wodniaste, które piérwéy własność drzewa skadały, a te ogień rozprasza. *Torz. Skk. 117.* Z lasu podpalonego dym się wzbiia pod same obłoki. *Zab. 13, 156.* Dymy bure. *Pot. Arg. 285.* Gdy się po mieszkaniach dymy (*plur.*) wioczą, gęste są na powietrzu humory. *Haur Sk. 103.* Dymem kogo dusić, *einen schmäuchen*. *Tr.* Dymem trącić, *nach Rauch trächen*. *Tr.* Dymem wykurzać ob. Wykurzyć. Mali w dymie, a wielcy w wodzie prody swéy (wzrostu swego) pożytek odnoszą. *Rys. Ad. 39.* (nizkich dym przenosi, wysokich nie lada woda utopi). Pasorzyt patrzy tylko dymu z kominu. *Zab. 12, 100. et sleht, wo der Schornstein raucht.* Srebro podłe, gdy włożysz na kapele, odchodzi go dymem mało nie trzecia część. *Zlot. A. 3.* (ulatuie, *verflegt*) ob. niżey iak dym, w dym, z dymem). *Prov. Slo. wetšl dim, nejšl pečenka więcey huku niż puku, wątku mało, wiel Geshrey und wenig Wolle, z wielkiéy chmury mały deszcz.* §. Ogólniéy dymy z pary, wyduchy, wzywiewy, wápory, *Dünste, Dämpfe, Dampf.* Wilgotności i dymy ziemi czynią dzwienne sprawy w ciele człowieka. *Latos Kom. B. b.* Dymy, które z zapalenia krwi pochodzą, sprawiają, iż się każda rzecz większą zdaie, iako też i słońce zda się bydz większe, gdy kto nie przez dymy patrzy. A tak wszystkie rady mają bydz odłożone, aż ono zapalenie krwi opłonie, a dymy wewnętrzne ucichną. *Modrz. Baz. 27.* Zbytek trunków napelnia głowę dymem, a worek wiatrem. *Zab. 5, 124.* Na ciesz, nim wam zaymie głowy dym mocnych trunków. *Hor. sat. 158.* Z mieściężnego plynienia dymy albo kurzawy zarazliwe, głowę bolem zarażają. *Sak. Probl. 21.* §. *Metonym.* od własności dymu, że zasłania, dym z fałsz, mara, cień, przeszkoda do widzenia, bielmo, obłuda, mamienie, omamienie, *blauer Dunst, Blaues, Dampf, Täuschung.* Obie strony chytrością swoią, chciały sędziemu dym w oczy puścić. *Modrz. Baz. 352. Jabl. Tel. 11.* (cf. oczy zamydlić cf. tuman). Dymem karzą, kto dym przedawał. *Kosz. Lor. 52, b.* Kto wiatrem służy, temu dymem ma bydz płacono. *Weress. Rgl. 121. Rey Zw. 84.*

(iaka praca, taka płaca; obłudnika niedobry koniec), §. od nierozkładnéy gęstwiny, dym z gmatwa, ćma, mnogość wielka nierozszykowana, tuman, *ein großer, dicke Haufen*. Banicye lecą iak dym. *Tr.* Na tym fundamencie uderzyłem iak w dym do niego. *Teat. 32, b. 105.* obses, prosto, wzręca, z kopyta, z góry uatarłem nań, wie eine Rauchwolke, geradezu, ohne alle Umstände. Otóż to swyczay panów, na hulanki radzi, A gdy worka po-ciagnąc, iak w dym do cseladsi. *Zabl. Firc. 48.* (iak na pewną, prosto). Dusza mego pana z dymem poydzie do nieba. *Tect. 18, c. 5.* (prosciusięńko). §. że dusi, gryzie, dym z rzecz przykra; *Rauch, Dampf, Unannehmlichkeit, Widrigkeit.* Jużes mu w oczach dymem, gorzka, zaniedbana. *Zab. 5, 328. Koff.* cf. sol w oku, kość w gardle, szydło. §. od nikłości, znikomości, dym z rzecz marna, ciesz, *Dampf, Dunst, Eitelkeit, Leerheit, ein Nichts, etwas ohne Grund, ohne Werth.* a) *fig.* kadzidło, fałszywe pochlebowanie, *Weyhrauch, Schmeicheley.* Kto w pochlebny kocha się dymie, Ten we mgle grubey osiędzie. *Zab. 15, 318.* Ma on dosyć takowych dymów, co się niemi rad pasie, bo jest chciwy sławy, i w małych rzeczach radby był głośny. *Lub. Roz. 241.* b) urojenie, *Strangeflinste, Erdumterp.* Na cóż się przyda ten spoczynek, który wiatry ściga, dymem karmi się. *Zab. 1, 115. Albertr.* - γ) dyma, pycha, *Eigendünkel, Aufgeblasenheit.* Człowiek pełen oymu, a nader pragnący sławy. *Gorn. Sen. 40.* Nie próbny ambicyi dymy przywiodły mię do pisania życia mego. *J. Off. Dyar. δ)* nic, bezistotna rzecz, *ein Nichts, ein Dunst.* Krótkie, podłe i nikczemne są wszystkie bogactwa i pompy, są one szczeré dymy i bańki dziecinne. *Birk. Gl. 28.* Wszystkie to dym, w czym się tak ludzkie serca zakochały. *P. Kchan. Jer. 357. Ziqd. propr. u fig.* w dym poyśdz, albo z dymem poyśdz z swiwecc się obracać, *im Rauche aufgehen, zu Wasser werden, in Nichts werden.* Co to miał i wsi w tój wojnie z dymem ku górze poszło. *Falib. Dis. u.* (zgorzało). Rady ich w dym poszły. *Sharg. Dz. 571.* J skądże więc pochodzi, że tak wiele wspaniałych zamysłów z dymem idzie! *Zab. 7, 378.* Niezbożnicy z dymem poydą. *Budn. Pr. 37, 20.* („not. niszczenia“; Jako tłuść barania z dymem niszczeie, tak oni zniszczeią. *Bibl. Gd.*). Naostatek u nas pisane i niepisane prawa, wszystko to poydzie z dymem. *Gorn. Wt. G. 2, Skowścio do Dimu idę*). Skoro ma pieniądze, tak zaraz miłość w dym się rozchodzi. *Teat. 1, 11.* Jako dym uleciały lata moie zuciekały. *Ryb. Pr. 197.* II. dym lub komin. *Vol. Leg. 8, 134. der Rauchfang, die Feuermauer* (der Rauch. *u fig.*). Fort! bo cię staropolskim kąć obyczaiem Powiesić w dymie i ciąc we dwoinie nahaiem. *Zabl. Zbb. 22. §. 2)* dym z dom z dymem lub kominem lub kominami, *eine Feuerstätte, ein Wohnhaus* (Rauch *u fig.*). Gdzie wlok wymierzanych nie mają, iedno dymy, iak na Podlasiu, tam po dwa dymy na ieden słoty poboru składać się mają. *Vol. Leg. 3, 49.* (cf. *Podymne, dymowe*).

DYMA, *y, ž.*, z Tureck. tkanka bawelniana, a pospolicie bawelnianolniana. *Gall. basin, Каневая. Vd. koton, konfak; Rs. канифачъ (дымка крепа).* Dyma sekiecka, *basin*

croisé, gefperrter Canevaß. Dyma wyszywana, *ausge-
näfter Canevaß.* Tr. Dymy na żupan chciał kupić.
Teat. 29, c. 76.

DYMACZEK, - czka, m., miechy czyli dymacski w lu-
żniach. *Rog. Doß. 3, 420. der Blasebalg. Bh. nadymać.*
DYMAC, al, a *Act. Niedoa.*, dąć, dmuchać, blasen, ans-
blasen., *Bh. dymati, demmati;* (cf. *lat. tumeo, tumidus*).
Kowal, dymający na węgle w ogniu. *Radz. Jes. 54, 16.*
(poddymający. *Bibl. Gd.*). **DYMALNY**, a, e, ku dyma-
nianiu, dmuchaniu, *Cn. Th. zum Anblasen gebrüg, n. p.*
miechy dymalge. §. 2. cõ poddymać się daie, *anblaslich,*
daß sich anblasen läßt. Węgle dymalne. **DYMARKA**, i, ż.,
W Delfinacie topią rudę w piecach małych, które nad
stóp 21. nie wyższe; my je dymarkami zowiemy. *Os.*
Rud. 113. ein kleiner Schmelzofen, Luppenofen, Luppen-
feuer. cf. *Rs. дѣмна.* Za Zygmunta 1. w dobrach królo-
wy Bony na dymarkach żelazo wyrabiać zaczęto. *ib. 116.*
(cf. *fryszerka*). O kuźnicach czyli bardzię dymarkach
świadczą fundusze trzynastego wieku. *Czack. Pr. 2. 199.*
Pam. 83, 375. **DYMARZ**, a, m., który żelazo topi,
szczególniey na dymarce, *der Eisenschmelzer, Luppenschmel-*
zer. Węglarze, dymarze, kowale, kuźnicy. *Vol. Leg.*
2, 664, Zyg. Aug., ib. 3, 52. Zyg. 3. **DYMEK**, - mku,
m., *Demin.* Dymu, ob. czat, czad, *ein kleiner Rauch,*
kleiner Dampf, Dunst. Dymek pachnący się rozchodzi.
Tr. Gdy się gorzałki napije, dymek mu mózg zamroczy.
Perz. Lek. 257. Sorab., ib. 3, 215. Dymki filozoficzne tro-
chę im głowy zakręcają. *Teat. 1, 113.* (uroienia, wi-
dziadła). Czego mię te tchorse przechodzą dymki? *Teat.*
30, b. 87. (czcze obawy). Co więc o dymek chwały dbać
mam? *Zab. 7, 392.* Winko niemłode ma dymek. (cf.
myszkami trąci). Bania wina, co dymkiem trąci, za
konsula nalana Tulla. *Mon. 70, 216.*

DYMENSYA, yi, ż., z *lat.* wymiar, rozmierzanie, pomie-
rzenie, przemiar, pomiar, *Solsk. Geom. 3. die Dimen-*
sion, die Abmessung, Ausdehnung.

DYMIC, czyn. nied.; *Rag. dimmitti* (*Rag. dimmovati ex-*
halare; Vind. dimiti, kaditi; Bosn. dimmitti, (*Gr. di-*
mitti: kurzyć, kadzić); *Rs. дымить, дымаю.* Intran-
sit: dym wypuszczać z siebie, *Rauch von sich geben, rauchen.*
Dymiące kule. *Jak. Art. 2, 95.* Piec dymi, kómin dymi,
drzewo dymi, ziemia dymi. *Ld. - §., transit: dymić co, in*
malam partem: przydymiać, rauchrig machen. Zły ku-
charz wszystkie potrawy dymi. *Ld. §., Dymić, kopcić, rauch-*
rig machen. Piec źle wylepiony dymi wszystkie ściauy. -
Dymić *Medic.* dymem napuszczać, bąben; *artific.* dy-
mem farbować, napuszczać, nawodzić, *mit Rauch anlau-*
fen lassen. II. Dymi się, *imperf. zaimk. es raucht;*
Carn. dimy se; Vind. so kadi. W tym budynku, w tęg
isbie, dymi się. **DYMICIEL**, a, m., który dymi, *der*
Räucherer, der Rauch macht. *Vd. kadiuz, kadivar, ka-*
divacz (ob. *kadziciel*), *dimaspushavez. Eccl. думови-*
мель. **DYMIĘ**, - ienia, n, wklęsłość czyli wpuklizna
między biodrem a udem, *der Schaambug, die Dünnen, die*
Wetphen, die Leisten. Ból czui pod kością, która iest
przy dymionach. *Sien. 410.* (*Carn. „dimlo a dim: dym;*
quia in inguine tenebricoso quasi fumit.“ ssd. cf. Ger.
die Dünnen. **DYMIENICA**, y, ż., *bubon*, nabrzmia-
łość, ein *Bubon*, eine *Beule.* Dymienice, *bubones*, wy-
dające się guzy z zapaleniem na glandulach, pod pacha-

mi, na słabiznach. *Comp. Med. 594.* Dymienice, na-
brzmienia czyli gruczoły zaognione pod pachami i w pach-
winach nabiegające. *Perz. Cyr. 2, 63.* Dymienice na
Rusi dziumami zwane. *Perz. Lek. 254.* Na zbieranie
dymienic ionowych i innych członków. *Sleszk. Ped. 165.*
Powietrzna dymienica, zaognione nabrzmienie w czasie
morowey zarazy, nietylko pod pachami i w pachwinach,
ale nawet za uszami, na szyi, na piersiach, ramionach,
nogach pokasujące się. *Perz. Cyr. 2, 65.* (ob. *bolączka*)
eine Pestbeule. Carn. „dimlázha, a dim (: dym), quia
bubones atrae sunt pessimae.“ Vd. tuer, beule; Rg.
gukka. Na powietrze lekarstwo, wyciągające iad z człon-
ka sarazonego, bądźby na nim była dymienica, bądź
ogniuy wrzód, albo który inny przyszcz. *Sleszk. Ped. 165.*
DYMIENICZNE ziele, albo **DYMIONOW** ziele, **DYMION-**
NE ziele, Gwiazdeczki, Jaskierki; Gawęda, Djablik, Afer,
Bubonium Bruchkraut. Ma moc wielką przeciwko nie-
mocóm dymionnym. *Urząd. 41.* **DYMIENIE**, ob. Dym-
ić. **DYMIK**, ob. **DYMNİK.** **DYMIONKA**, plur.
sdrbn. rzeczown. dymię, dymiona, *ein kleiner Schaam-*
bug. Chustę tę dziecięciu na dymionka wzdęte przy-
łoż. *Sien. 471.* Wydęcie i napuchnienie w dymion-
kach, i zapalenie ionka. *Spicz. 188.* **DYMIONNY**,
a, e, od dymion, *Schaambug, Leisten.* Dymionne nie-
mocoy. *Urząd. 41.* Dymionne ziele, dymionow ziele ob.
Dymieniczne ziele. **DYMKKA**, i, ż., gatunek cebuli.
Lad. H. N. 20. eine Art Zwiebeln. - DYMKOWATY.
a, e, na kształt dymka, wie *ein gelinder Rauch.* (*Ross.*
дымчатый золтавы). Dymkowane wino, dymkiem
trące, podstarzałe. **DYMNICA**, y, ż., *bubo*, któ-
rę różne rodzaje, iako to prosta albo zwyczajna, iado-
wita, powietrzna, i dymnice dworskiey choroby. *Comp.*
Med. 8. ob. Dymienica, ein Bubon, eine Beule, Pests-
beule, venetische Beule u. s. w. - II. dymnice, pagórki
piaskowe w morzu wzdłuż brzegu, Holl. duynen, Gall. dun-
ne; Angl. downs, Ger. die Dünen. Przy dymnicach morza
Niemieckiego stoją ieszcze upadłe mury miasta Winety.
Krom. 22. ob. Duny. III. Dymnica, DYMNIK, a, m, DYMIK,
gdzie eo dymią. *Cn. Th. ob. czarna izba; die Rauchkam-*
mer, Rauchstube. Slo. dymárna, mįsto, kde se wina pod-
stugi; Vd. dimniza, kadiuniza; Rs. копнильня; Eccl.
супило. Dymnica, kurzawnia, *vaporarium. Volckm.*
1050. - §. tr. zlagarkuchnia, eine schlechte Gartüche. Tr.
§. dziura, którą dym odchodzi. Cn. Th. iak bywa w chę-
łupach bez kómina, das Rauchloch, Windloch. Rs. ды-
миль. Najlepszy oddech z poddasza dymow; bo mu
wiatr przeszkodzić nie może, a dymkiem za wiatrem go
wypuszczać. *Haur. Ek. g. Rury czyli dymiki w stajniach,*
które wyście zaduchu ufatwiają. *Wolszt. 8.* (lusty, *Luft-*
löcher). Otwór nad kapturem alembikowym, dymnik,
tuyau. N. Pam. 11, 211. Dymnik, okno w pośrodku
dachu, *impluuium. Macz. cf. kumin, Bh. dymnik; Sor.*
3. dumniza; Sor. 1. kadob; Vd. dimnik, Crn. dimnek;
Sla. dimjak; Bs. et Rag. dimgljak; Cro. dimnyak, dim-
nya. §. dymnica; dymnik, izba z dymnikiem zamiast ko-
mina, eine Stube mit einem Rauchloche statt Schornsteins.
DYMNISTY, a, e, *Vd. dimnast, kadiun, okajen; Sor. 1.*
demovité; Rag. dimgly, dimmast; Bs. dimgly; Cro.
dimliv, dimech; Rs. дымистый, rauchend, raucherig,
voll Rauch. Wre ukrop od ognia, Potok wody dym-

nifty bursy się. *A. Kchan.* 179. DYMNY, a, e, z dymu, Rauch. *Bh.* dymny, dymowny, dymawy; *Slo.* uciadły; *Sr.* demné; *Rg.* dimmiv; *Rs.* дымный. Dymna żużel das Süttenicht, w kominach hutnich pieców, trojaka; pierwsza się wiesza, jako grona winne, a to jest gronista dymna żużel, *pompholix botrytis*, das Graunicht, das graue Nicht; druga jest skorupiasta przy ścianach kominowych, *pompholix crustacea*; trzecia jest mszyłka, *pompholix vellerea*; *Beisnicht*: wszakże wszystkie *urewem* niektórych zowią. *Sienn. Herb. Wykł.* a z niego *Sleszk. Ped.* 410. Dymna izba. *Torz. szk.* 105. ob. Dymnica. - *§.*, dymny kamień *Capnias*, *Capnites* *Plin. H. N.* 37, 9 et 10. *gemma fumo quasi infecta*, *Cn. Th.* ein gewisser Ebelstein, der gleichsam raucherig angelausen ist. - *§.* dymny, dymiający, kopcący *Cn. Th.* rauchend. Dymne drewno. *§.* dymem trącający, raucherig. *DYMONOSNY, a, e, poet. Dymonośnemi rykami byki mieysce owe napelniały. *Otw.* 258. *fumificia mugitibus*, rauchbringend, rauchmachend. cf. *IAKRODNY. *DYMOPEŁNY; a, e, voll Rauch, Dampf, Dunst. dymnopolny obłok. *A. Kchan. W.* 220. DYMO- PŁOD, a, m; płodzidym, kopcidym, ein Subelsoch. *§.* kutyniec, wietrzniak, pułtak, próżnochwał, próżnogad, szwaczypała, ein Windbeutel. DYMOWACH, a, m., patrzający, gdzie się z kumina dymi, szukający obiadu, ein net der wittert, wo der Schornstein raucht, der fremde Mittage ist. Opuszczam już tych dymowachów, którzy na cudze obiady czatują. *Mon.* 71, 357. DYMOWKA, i, ż., iaskółka, która się gnieździ osobliwie w kominach. *Kluk. Zw.* 2, 227. *hirundo rustica Klein*, die Rauchschwalbe. 1. DYMOWY, a, e, od dymu, Rauch. *Sr.* 1. demowé, *Rs.* дымовой. Cały dom zgorzał, jego tylko komorka od zapalu i od woni dymowej była wolna. *Birk. Dom.* 104. Dymowa żużel, tutia, die Tutia, das Pompholix, eine Art Insekten. *Sienn.* 267. - *Subst.* Dymowe, *G.* - ego, *n.*, ob. podymne, podatek z dymu, Schornsteingeld, Rauchfanggeld. *Vd.* kadiuni denar; *Rs.* дымовое, меловая, подворное. (2. DYMOWY, z dymu ob. dyma, von Cannebae). DYMECZEK, czka, *m.* zdrbn. ob. dymek, ein ganz kleiner Rauch. Gdy się cyna rozgrzeje, niby dymczek złoty czyli waperek wylatnie. *Torz. Szk.* 305.

Pochodz. (cf. słowo Dać). - *dodymać, nadymać, ody- mać, poddymać, podymne, przydymiać, przydymić, zadymka, zadymać, zadymek, rozdymać; wdymać, wzdymać, przedymać, kopcidym; płodzidym.*

DYNAREK ob. Denarek, troynog.

DYNDY, y, ż., rzecz wahająca się, wahać, eine Baumel, etwas das baumelt. Silnemi barki dziadów w tę i owę stronę Ogromne dyndy hałas czynią poruszoue. *Weg. Org.* 2. t. i. dzwony die Glocken. *Rs.* колокол. DYNDAC, al, a, *Neutr. Niedok.* wahać się, ruszać, dygotać wisząc, baumeln. Może go tam w tarasie dłużnik iaki więzi, Może już gdzie nogami dynda na gałęzi. *Tręb. S. M.* 73. (świat żegna nogami). DYNDDEL, a, m., mała dynda, eine kleine Baumel, Ohrenbaumel, Ohrgehänge. Od dyndela u ucha, i od noszenia by żaba, talar niech płacą. *Lekarst. Cs. b.*

*DYNDERA, y, ż., Sam nie wiem, czy się dziad spił, czy obiadł dyndery, Wyprowadzić go jednak muszę z téj chimery. *Zabl. Zbb.* 98. *§.* *DYNDYRZ, a, m., skomoro- roch, co niedźwiedzie wodzi, der Bärenleiter, Bären-

föhret. Wodzi każdego, iako dyndyrze niedźwiedzia. *Gil. Post.* 130.

DYNGARZ, a, m., (z *Niem.* bingen, stargować, umówić) gornik, który stopioną rudę centnarami wedle uftanowionej umowy oddaie, der auf den Centner gedungene Bergknappe. *Tr.*

DYNA! *Interj.* wykrzyk radości, wesela, przy muzyce, ein Freudenausruf bey der Musik. Walasku, Kubasku zagracycie, Stanasku, Wóytasku dudaycie: Oy dyna, oy dyna, oy dyna, Niech żyje pan Jezus dziecięca. *Kant. Krak.* 192. Jak się przywidziało mu, cały sól czasem, Dyna! Dyna! przy lutni brał górę lub basem. *Zab.* 8. 326. *Język.*

DYNIA, i, ż., (cf. bania, genericum, cucurbita *Linn.*) *Cucurbita pepo* *Linn.* w wielu rozmaitych odmianach utrzymuje się w ogrodach wieśniaczych, i daie pospólstwu dość zdrowy i posilny pokarm. *Jundz.* 467. die Melonen- pfebe, der Melonentürbis. Dymia, *citrullus*, jest kształt bani. *Krup.* 5, 60. Dymie albo malony wodnicie u nas rzadkie, a z Węgier, z Morawii i z Wołoch bywaią przywożone upominkami. *Syr. Ziel.* 1187. *Bh.* dyn, dyné, *Carn.* dina; *Vd.* dinja, słodka buzha: melon; *Sla.* dinja Zudermelone, lubenica Wassermelone; *Bs.* lubeniça, digua vodegnacja *anguria*; *Bs.* digna; *Rag.* digua, melone d'acqua; *Di.* dinya; *Hg.* dinnye: melon; *Cr.* dinya, duma, tikia (cf. *Cr.* tunia, tynya: pigwa); *Rs.* дыня. Dymie są gładkie, zielone, podługowate, białe i żółte, okrągłe z żebrami, i takie, których kształt ze wazytkim podobny do zawoju Tureckiego. Tęże pracy koło siebie potrzebują, co i ogorki; ale że wiele mieysca zabierają, lepijy ie sadzić koło płotów. *Kluk. Rosl.* 1, 223. - *Lid. Hst. Nat.* 53. Soczyfte dymie. *Przyb. Milit.* 153. Malony iabliczyszte albo dymie okrągłe, *melopepo*, Rundpfebe. *Syr.* 1186. Wie bóg co czyni; Ja głupi, zem chcial na debie dyni. *Zab.* 12, 310. DYNIAK, a, m., *pepo*, nasiennik mięsisty, w którym nasiona do wewnętrznej strony skóry są przyrosłe, *n. p.* dynia pospolita, ogorek. *Jundz.* 2, 87. ein fleischiges Saamengehäuse. DYNIO- WY, a, e, od dyni, Melonenspeben-, dyniowe glisty, wygladają właśnie ly pasmo z ziarenek dyniowych jedno w drugie powtykanych utkane. *Perz. Lek.* 188. (cf. rupie). *Bh.* dynowj, *Rs.* дымный: melonowy). Dyniowy zagon, *Bh.* dynisté.

DYOPTRYKA, i, ż., z *Greck.* część optyki, dająca naukę o łamaniu się swiatła. *Hub. Wst.* 237. nauka o widzeniu, które sie staie przez promienie przygięte, *per radios refractos*. *Krup.* 2, 315. die Dioptrif.

DYPLOMA, n., DYPLOMAT, - atu, m., akt publiczny od najwyższy władzy, lub osób wielkimi prerogatywami szczyconych pochodzący. *Kras. Zb.* 1, 251. otworzony (otwarty) list. *Farr.* 533. (cf. patent). ein Diplom. *Vd.* sapri- zha, saprişnu pismu; *Rs.* десмёръ. DYPLOMATYCZNY, a, e, - ie *adv.* diplomatisch. *Vd.* saprişhou.

DYPTAN, u, m., *dictamnus albus* *Linn.*, dyptan pospolity, naski, *iesionka*, ziele ogrodowe, w Podgórzu dziko rosnące, wchodzi do lekarstw. *Kluk. Rosl.* 2, 218. der weiße Diptam, die Wschwurj. Liście tak ma do iesionowego drzewa podobne, że od niektórych iesiecem abo iesionką, i małym a niskim iesionem bywa mianowany. *Syr.* 106. *Carn.* jesénák; *Cr.* jeszenyak; *Boen.* jesénák;

- Ro. бадьянъ сибирскій, ясенѣб. §., Dyptan Krentenki, Podolski, który do artek przywożą z Kanady, większy jest od pierwszego. Lad. Hfl. Nat. 33. Origianum Dyptamnus Linn. det cretische Dyptam.*
- DYPTYCHY**, - ów, *plur.*, z *lac.* tabliczki u Rzymian, na których wyrte były nazwiska konsulów. W historii kościelney czytamy o dyptychach żyjących i zmarłych; ostatnich, żeby była w modlitwach o nich pamięć. Wymazowanie z dyptychów było znakiem wyłączenia ze społeczeństwa kościelnego. *Kras. Zb. 1, 252. die Verzeichnisse der Consulen bey den Röm. - In der christl. K. Verzeichnisse der Lebenden (z. B. der Bischöfe) und Verzeichnisse der Verstorbenen, für die gebetet werden sollte. Po śmierci tego kacerza wpisali niektórzy w dyptychy, to jest, do mszy, imię jego, ale drudzy go znowu wymazowali. Skarg. Dz. 468.*
- DYRDA**, *y, m.*, grubiańskich i sprochnych obyczajów duchowna osoba. *Cztr. Msc. ein Geistlicher von groben schlechten Sitten.*
- DYRDAC**, DERDACA, *się, ał, a, Intrans. Nied.*, drepsić, drobni krokami śpiesznie biec, trrippeln. Ze strachu osiel derda krok sporszy, obwiesiwszy uszy. *Zab. 15, 178. Nagl. Myska dopadła zielony równiny Dyrdaiąc, jako szcurek, kiedy sadło śledzi. Zab. 15, 284. Tręb. Koń dyrda, kiedy się trzęsie w chodzeniu, ciężko nosi. Ryd. DYRDOS, a, m., Koń ciężko noszący, trzęsący, ein Pferd, das schwer trägt. Ryd.*
- DYREKCJA**, *yi, z.*, kierowanie, rządzenie, dozór, die Direction; Oberaufsicht; *Rs. наставничество, Znacznik Panowie zaciągali §. Wincentego do dyrekcyi dziełek swoich, aby się pod jego dozorem wychowywały. Skarg. Zyw. 2, 42. - 2., kierunek die Ansetzung. Przyszli królowie do kapłanów Jerozolimskich, aby za ich dyrekcyą Jezusa doszli. Bals. Niedz. 1, 32. DYREKTOR, a, m., rządzący, dozór mający, der Director, der Oberaufseher. *Crn. vishar; Rg. vpravnik, vpravitegl; Rs. наставник. Dyrektor cyrkulu nazywa się w Niemczech ksiądz prezydujący prowincyi na seymie Rzeszy. Kras. ZB. 1, 252. der Kreisdirector. - Dyrektor dzieci, ein Hofmeister, Informatör. DYREKTORKA, i, z., die Direktorinn. Rg. vpravniza, vpravitegliza; Rs. наставница.**
- DYRWIANY**, - ów, *plur.*, wielkie i małe, miasta w księstwie Zmudzkiem. *Dyk. Geogr. 1, 180., zwcy Städte in Samogitien, Groß: Dyrwiani und Klein: Dyrwiany. DYRWIANSKI powiat, der Dyrwianer Kreis. ib.*
- DYS**, *a, m.*, Jak ten świat umie, i chłop ze wsi Dysa Przedał w Lublinie żydu psa za lisa. *Bratk. E. (cf. dydek).*
- DYSCYPLINA**, *y, z.*, rząd wewnętrzny kościelny, ustanowiony na fundamencie kanonów. *Kras. Zb. 1, 238, die Kirchendisziplin, Kirchengucht. §., Dyscyplina, Karność, n. p. dyscyplina wojskowa, Zucht. Wolfk. §., biczowanie się z nabożeństwa. Cn. Th. die Geißelung aus Andacht. Cn. Th. Ciężkie dyscypliny sam nad sobą czynił. Birk. Dom. 79. Czarty od braci wyganiał, korząc ich dyscyplinami różgowemi. Birk. Dom. 154. 3. - §., dyscyplina, którą się biczują, sznurki, różga. Cn. Th. die Disziplin, die Geißel. Vd. jeshla, jishla. DYSCYPLINANT, a, m., biczownik, Vd. jeshelnik, der Geißler. DYSCYPLINNY, a, e, od dyscypliny, Disziplin =, Geißel =. Msze, posty, spowiedź, modlitwy, Dyscyplinne z ciałem bitwy w niebie mu łaskę zjednały. *Chod. Kofl. 91. DYSCYPLINOWAC,**
- ał, uie, Act. Niedok., biczować, geißeln. Dyscyplinował cisko swe aż do krwi, siekąc ie okrutnie. Birk. Dom. 79. Prosił §. Hugo dla boga, żeby był dyscyplinowany, to jest różgami bity. Skarg. Zyw. 1, 207. DYSCYPLINOWAC się, Recipr. biczować się, sich geißeln. Vd. jezhlati, gashlati. §., Dyscyplinować ob. ćwiczyć, doskonalić, wprawiać. *DYSCYPUL, a, m., Skarg. Zyw. 1, 391. uczeń.*
- DYSENTERYA**, *yi, z.*, biegunka krwawa, oddanie ekskrementów przez stolce z bólem, z torzami, z rżnięciem albo krwią. *Krup. V, 704. Comp. Med. 224. Sla. kervo-griz; Rg. sardoboglja, die Dissenterie, die rotthe Ruhr.*
- DYSGUST**, *u, m.*, niechęć, Abneigung, Mißfallen. Dysgust, który ku sobie małżeństwo ma, nie może nie unieżyć ich miłości. *Zab. 16, 273. Cokolwiek bądź, dysgult na tym balu Pani Leśniczyny był materyą wielu smutków. Kras. Pod. 2, 25. nieukontentowanie, sly humor. DYSGUSTOWANY, ZDYSGUSTOWANY, a, e, zniechęcony, abgeneigt gemacht. Tylą gryzot zdysgustowany, przestał chodzić tak gorliwie koło oyczyzny. Ld.*
- DYSHARMONIA** ob. rozgłós, niezgoda.
- DYSHONOR**, *u, m.*, nieczeń, die Verunehrung. Kiedy o grzechu albo dyshonorze bozkim co usłyszał, w żal ciężki wpadał. *Skarg. Zyw. 397.*
- DYSK**, *u, m.*, discus, krąg kamienny płaski, którym tak w Greckich, jak w Rzymkich igrzyskach do mety rzucało. *Hor. Poez. 2, 44. cf. krążek, der Discus, die Wurf-scheibe bey den Alten. Ec. dżkoch misa, na której podczas liturgii hostyą wznoszą.*
- DYSKANT**, **DYSZKANT**, *u, m.*, głos nacyeńszy w śpiewaniu, der Discant. Vd. dishkant, shkant). Młodzi ludzie głos cienki mają, i dyszkantem śpiewają. *Sak. Probl. 100. Póki się śpiewak nie ozowie, Nikt nie wie, czy z dyskantu śpiewa, czy z tenoru. Pocz. Poez. 634. Słowik miłosny swój dyszkant przez noc całą śpiewał. Przyb. Mill. 122. - §., dyszkant, DYSZKANCISTA, *y, m.*, DYSKANCIK, *a, m.*, zdrbn., śpiewający dyszkantem, Rg. pritanekopojnik, der Discantist. Bracie słowiku, Wdzięczny muzyku, Dyszkancie naszego gaju. *Zab. 11, 341. Zabł. Zwykli wesolo swoje śpiewać pieśni Dyszkancieleśni. Zab. 4, 392. §., miano, które się daie psom gończym, ein Name, den man den Stäubern zu geben pflegt.**
- DYSKRECJA**, **DYSZKRECJA**, *yi, z.*, wzgląd, baczność, das Rücksichtnehmen, die Rücksicht, Billigkeit, Rücksicht. Rostropność albo dyskrecja, jest jako woźnica cnot wszystkich. *Skarg. Zyw. 2, 233. W rozmyśle dobrym zależy matka cnot, dyskrecja, to jest dobre rzeczy uważanie i rozeznanie. Herb. Stat. 28. Czasem i goście nie mają dyskrecyi dla gospodarza, musi się z niemi upić, choćby rad był trzeźwym. Petr. Pol. 2, 82. Przez twoję niedyskrecyą i nieposzanowanie dla mnie, jesteś mi przyczyną umartwienia. Niemc. Kr. 3, 110. (cf. grubiaństwo). To już gruby żart; prawdziwa niedyskrecja. *Teat. 246. 30. Poddać się pod dyskrecyą nieprzyjacielowi = spuszczać się na jego ludakość, auf Gnade und Ungnade. Biada królowi, który na dyskrecyą takich plotkarzów się daie. Jabl. Tel. 328. (który się robi im podległy).**
- DYSKREDYT**, *n, m.*, utrata kredytu, wiary, znaczenia, Mißcredit. W dyskredyt podać kogo i w ostatnie pośmiwisko, za grzech nie poczytują. *Lach. Kaz. 1, 392. Drożysna przy dyskredycie papierowych pieniędzy. N. Pam. 12, 378*
- DYSKRET** *a, m.*, człowiek baczny, względny, grzeczny.

ein bedächtſamet, Rückſicht nehmender, artiger Mann. Wielkiś niedyſkret, iam ongi twey daśwce wierszył, iż ciebie doma nie było; a ty mnie ſamemu wierszyć nie chceś. *Gor. Dw.* 190. DYSKRETNY, DYSZKRETNY, a, e, DYSKRETNIE *Adverb.*, bacśny, względy, grzeczny, Rückſicht nehmend, achtſam, behütſam, beſcheiden. Był on równie dyſkretny, iak miłośny. *Niemo. Król.* 4, 78. Teraz ten dobry, kto trochę dyſkretniéy ślym ieſt. *Fredr.* 13. Dożyć go dyſkretnie ten pan traktował. *Skarg. Żyw.* 2, 44. Natręć niedyſkretny. *Zab.* 13, 65. Uſłuchał téy niedyſkretnéy rady. *Zab.* 13, 359. *Drużb.*

DYSKURS, DYSZKURS, u, m., DYSKURSIK, a, m., *szbrn.* rozmowa, die Unterredung, das Geſpräch. Tobie tylko ujdzie to ſamemu długie dyſkursy prowadzić, po ſwemu? *Chrośf. Job.* 42. Nie zawsze ten, co w dyſkursie uſtawa, Dlatego w ſaméy też prawdzie przegrawa. *Past. F.* 288. Dotknęło ſię tego tym dyſkursikiem. *Grod. Dis. G.* 3. b. DYSZKUROWAC, ał, uie *Act. Niedok.*, rozprawiać, diſkurirén, ſich unterreden. Kto Filozofem? który dyſkursuie! kto dyſkursuie? kto wino kupuie! *Bratk. F.* 6. O tym ci niechay dyſkursuia, któraś ſię filozofią bawiąc, takowe rzeczy wypatruią. *Warg. Wal.* 287. Naprzód z nim o rzeczach potocznych dyſkursuowała. *Skarg. Żyw.* 2, 451. Nie gębą dyſkursuia, ale ſzablą ſieka. *Pot. Pocz.* 140.

DYSPENSA, DYSPENSACYA, yi, z., wyięcie od chowania uſtawy iakiéy. *Cn. Th.* die Diſpenſation, Loſſprechung von etwas. Dyſpenſa, ſwolnienie oſtrości prawa, bywa nadawana niektórym osobom, dla względów oſobliwych. *Mon.* 75, 289. Dyſpenſa do małżeſtwa, uwolnienie od przeskod. *Gall. Cyw.* 1, 39. Małżeſtwa to, choć pierwsza żona żywa była, miało ſie swać dla rozgrzeszenia i dyſpensacyi, prawe i dobre. *Skarg. Dx.* 759. Weź dyſpenſę, ſebym mógł dobrym ſumniéniem pojedynkować, a zobaczysz... *Boh. Kom.* 4, 257. Szukanie indultów czyli dyſpens od ſapowiedai. *Xiqdz.* 230. DYSPENSOWAC, ał, uie *Act. Niedok.*, z kim w czym; *Cn. Th.* albo kogo z czego, einen von etwas loſſprechen. *Rs.* паарѣшамъ, паарѣшамъ.

DYSPONOWAC, ał, uie, *Act. Niedok.*, zadyſponować, ndyſponować *Dokon.*, rozporządzać, einrichten, zuriichten, leiten, leiten. Nie w ludzkiéy to naturze, dyſponować iosem. *Kras. Wiersz.* 65. Dyſponować kogo z czego z prysposabiać, einen zu etwas zubereiten. *Tr.* Musisz iść na szubienicę, ale ci pozwalamy dyſponować ſię na śmierć. *Boh. Kom.* 2, 126. DYSPOZYCYA, yi, z., ułożenie, rozporządzenie, die Einrichtung, die Veranſtaltung. Rządca dworu codziennie rano dla dyſpozycyi wewnętrznęy przychodzi do pana. *Kras. Pod.* 2, 206. §., dyſpozycya ciała do iakiéy choroby, ſkłonność do zarażenia ſię nią, die körperliche Diſpoſition, Neigung, Empfänglichkeit, in Anſehung einer Krankheit. Poczuł w sobie niedyſpozycye w ciele. *Perz. Leh.* 25. słabość, niezdrowie, Unauſgelegtheit, ſłabe Diſpoſition. §., dyſpozycya, przygotowanie do śmierci, Vorbereitung zum Tode. DYSPOZYTOR, a, m., rządca folwarczny, der Hofmeier, der die Feldarbeiten anordnet. Kawalek ſwięcy ochrania, a komiarszowi, lub innemu dyſpozytorowi pozwala ukrzywdzić ſię w wielkich rzeczach. *Zab.* 16, 18. DYZPOZYTORKA, i, z., rządzielka folwarczna, die Reperian.

DYSPUTA, i, z., gadanie, rozprawa, *Bh.* hábta; *Rg.* innáda, prigovor; *Rs.* слонопръбие, сомязаніе, смязаніе; *der Diſput, das Reden.* Wiesz dobrze, że u Panów dyſputa niedługa, Co rozkaże Pan, musi wykonać to ſługa. *Min. Ryt.* 2, 79. Zamiaſt nauki, wpadliśmy w dyſputę. *Mon.* 65, 90. Różnica ſposobu myślenia wznowia dyſputy. *Kras. Pod.* 2, 108. §., dyſputa albo Dyſputacya, - yi, z., przegadywanie ſię uczone, rozprawa uczone, etne Diſputation. Nauki ſwe wszystkie odprawiwſzy, publiczną miał dyſputacyą. *Warg. Wal.* 305. Wyzwali tego doktora na gadanie i dyſputacyą. *Skarg. Żyw.* 2, 425. O nauce Jezusa ſłyszac Rabinowie, na gadanie go i dyſputacye wyzwali. *Skarg. Kaz.* 493. Gotował ſię biskup na dyſputacyą, a ſgromadziac naone ludzie, z pompą na gadanie ono iſdzé chciał. *Skarg. Żyw.* 2, 89. DYSPUTANT, a, m., który dyſputuie, ein Diſputierender. *Tr.* DYSPUTOWAC, ał, uie *Act. Niedok.* (przedyſputować *Dokon. qu. vid.*) o czym, z kim, z rozmawiać, rozprawiać, diſputiren. *Rs.* nadgovaratiſe; *Sta.* prigovaratiſe; *Rg.* innaditiſe, prigovaratiſe; *Rs.* сомязашъ, смязашъ, совопрошашъ, едоритъ, надоритъ, надорничашъ. Radzęć baranie, nie dyſputuy z wilkiem. *Bratk. Bb.* - Dyſputować ſię z kim; (*vid.* *gadać ſię), rozpierać ſię z kim, przegadywać ſię z kim, mit einem diſputiren. Dyſputował ſię ieden filozof z ś. Epifaniassem, a ſpor długi miał. *Skarg. Żyw.* 1, 315. (*Rg.* innaadni diſputabilis). DYSPUTOWNIK, a, m., diſputator. *Mącz.* ein Diſputirer. *Rs.* сомязашемъ; *Rg.* innadnik, prigovornik; *Eccl.* разглаголствешникъ, совопрошникъ.

DYSTRAKCYA, yi, z., roztargnienie myśli, die Zerſtreuung der Gedanken. Na modlitwie rzadko kiedyś miał dyſtrakcye. *Skarg. Żyw.* 1, 418.

DYSTRYBUTYWA, y, z., rozdawanie wakansów i urzędów. *Lub. Roz.* 461. die Vertheilung eröffnetet Amter.

DYSTYLACYA, yi, z., części subtelných pachniących przyſwoitym ognia stopniem, pod kształtem pary subtelnéy wyniesionych, w pewne nacyny przeprowadzenie. *Krup.* 5, 15. *Kruml. Chy.* 219. das Deſtilliren. *Rs.* сѣлка, насидка, насиженіе, выгонка. DYSTYLOWAC, ał, uie, *Act. Niedok.*, przedyſtylować *Dokon.*, wódki, albo co inzego na wódki, oleyki palić, przepalać, lutrować, smażyć, dusić. *Cn. Th.* - *Vd.* diſtillivati, preskaplavati, preveduvati, prekaplati; *Rs.* насидѣшь, насиживашъ, выдвоишь; *Croat. sgati.*) diſtilliren, abziehen. *Kruml. Chy.* 219. Dyſtylowanie, - ia, n., palenie wodek, oleyków albo ziół, korzeni *etc.* na wódki, oleyki. *Cn. Th.* das Abziehen, Diſtilliren. *Rs.* двоеніе. Oleie za pomocą deſtylowania otrzymane, tęgi zapach daią. *Kruml. Chy.* 132. (*cf.* prasa). Dyſtylowany, a, e, przepalany abgeſſegen, diſtillirt. Różne wody dyſtylowane pachniące. *Krup.* 5, 15. *Rs.* насиженный. Wódka dyſtylowana, ob. przepalana, alembikowa. - *fig.* W dyſtylowane peryody mowę komponuie. *Mon. a.* 65, 148. t. i. w przesadone, geſchrobene Perioden. - Dyſtylluiący *Rs.* двоимелъ, двоимъшкѣ przepalacz; *Cr.* sgányar.

DYSTYNGCYA, yi, z., różnica ludzi od ludzi, pochodząca albo od opatrności, iednego więcey niż drugiego obdarzającej, albo z fantazyi, z uroienia. *Fex. Wyr.* bet Unterſchied, die Verſchiedenheit. DYSTYNGWOWANY,

a, e, szanowany, *bistingirt, außgezeichnet, vornehm*. Lub dystyngwowana dama, nie mniej powinna mieć miłości ku dzieciom, jak nayspodlejsza niewiasta ku swoim. *Zab. 16, 46*. Z dystyngwowania naszego stanu małżeństwo nie przechodzi się z sobą podług terażniejszej mody. *ib. 16, 273*. Oskarżył był człek jakiś męża dystyngwowanego. *ib. 11, 255*. DYSTYNGWOWAC się *ob. popisować się, popisać się*.

DYSYDENT, DYSSYDENT, a, m., Nazwisko dysydentów dawniej wszystkim w religii różniącym się (roznwiercom) wspólnie, od czasu Zyg. III. oznaczac począł samych Luteranów, Kalwinistów i Greków Nieunitów. *Skrzet. Pr. Pol. 2, 49. - Vol. Leg. 7, 573. der Dissident, eine allgemeine Benennung der Lutheraner, Reformirten und Griech. Bh. rojdwogenec, rojdelencec. DYSSYDENTKI, a, ie, od dyssydentów, dissidentisch. DYSYDENTKA, i; ż., die Dissidentin. Boh. Djab. 3, 100.*

DYSUNITA, y, m., *ob. Nieunita.*

DYSYMULOWAC, ał, uie, *act. ndk.*, tać, nie dadź, poznać po sobie, się nićt merken lassen. Dysymuluy, bądź w wzroku ostrożny i w mowie, Zebyś przed czasem nie dał poznać, co masz w głowie. *Morze. 315.*

DYSZA, y, ż., (*Etym. duch, dech, Dać*) Rurkę, przez którą wiatr w piec wpada, z blachy białej zrobioną, kuźniacy nasi zowią dyszą. *Os. Rud. 80. die Luftrobre im Hüttenofen. Dysza, rura żelazna wprawiona w miechu kowalckim. Jak. Art. 3, 291. das Luftrohr am Blasebalge. DYSZEC, - ał, - eli, dyszy, neutr. ndk., - od dychać, dychać, atmen, Athem hoßlen. Bh. dýssi, deychati, duffnim, duffeti; Slo. dychtim; Rs. дышамъ,дохнумъ, пыхатъ, пыху) (*Vd. dishat, duh od sebe dat = pachnąć; Vd. duh, dishik, dishanje = zapach; Crn. dishim, dishati oler, dishanje olitio; Bs. discjati oler; Cro. dishati, dishim, = pachnąć; Cro. dehenye = wonia; dyszeć Cro. dihati, dishem, difsem; Vd. teahkodihati, hripetati; Crn. hripožhem; Sorab. 1. jačlicj, pachlu; Sr. 2. jačlicš. Z tego się daru śmieć tylko piszę, Zem wierny Panu memu, póki dysze. Nar. Dz. 2, 72. Ni oczy widzieć, ni uszy chcą słyszeć, Ni usta mówić, ani nozdrze dyszeć. Ryb. Gest. D. Ledwiem dyszała, tego słuchając. Stas. Num. 2, 205. Przyszedł tam zaledwie dyszący wargami od trudu. Pocięć Ham. 334. Ach! ja już ledwo dyszę. Teat. 53, b. 71. §. z trudnością oddychać, mit Mühe atmen, leiden. Zemdłony źniwiarz upałem srogim Dyszy w południe leżąc pod brogiem. Nar. Dz. 2, 187. (cf. udyszeć się). §. fig. stękać, leiden, stöhnen, seufzen. W niewoli i w poddaństwie ciężkim dyszą. Warg. Cez. 22. Oyczyna moja pod wielkimi dyszała nieszczęściami. Tr. Tel. 416. §. dyszy co gdzie, = jest w zakryciu, w kącie leży, kryje się, n. p. *latet furtum* zakryta jest, dyszy kradzież. Cr. Th. im Verborgnen liegen, im Winkel liegen. Nawieszka kolniersów lisich pacholkom na szyi, a w tyle baran dyszy. Rey Zw. 66, b. Niech mię jak chcą ludzie piszą, Gdy pieniążki w skrzyni dyszą. Cr. Ad. 425. Już i krzyżk gdzieś z szyi dyszy, i agnuszek Szczerosłoty zjadł się już dawno. Opał. sat. 31. §. Dyszeć na co, dychać na co, chciwie pragnąć, csatować na co, Crn. dehem, heftig begehren, lauern, streben, ringen. Wszyscy dyszą na mą zgubę. Teat. 54, 35. Krewniacy dyszą na**

Tom I.

sukcesyą, jak djabeł na dobrą duszę. Teat. 32, 59. Obroniłem cię od tych zabójców, którzy dyszeli na agubę twoję. Teat. 54, 40. (DYSZEK n. p. cielecy *ob. dych*).

DYSZEL, - szła *et* - szlu, m., DYSZELEK, - lka, m., *zdrbn.*, Bh. wog, woge; Slo. woge, oge; Mor. og; Sr. 1. wojo, wojo; Vd. oje, oye, oinize, us, rudo; Crn. wója, wójenze; Cro. oje, oyje, rudo, rúd; Dł. timun; Rg. rúdo; Bs. ruda, rudo; Bs. dumen, timun; Ross. дышло, дышело; die Deichsel (*Jnf. Germ. Dieffel; Suec. tistel, Anglos. distl, thisl, thixl, Holl. dyssel, dussel*). Drag, którym konie poiaż skrzepiają. n. p. Wkłada w dyszel Alekto siarczyste woźniki. *Zab. 15, 33. Kniaź. Ciężadło czyli dyszel. Urs. Gr. 389. W dyszelek koniki wprzęgał. Hor. sat. 203. Dyszła, u karet, kolasek, wozów bywają brzożowe, brzożowe. Kluk Rosl. 2, 158. Dyszel podwójny, *ob. hołoble, Rs. оглобля, оглобелка; na Kamczatce długi rzemień, do którego psów zaprzęgaia, załepniający dyszel, побѣжнмаб. Fig. Raemiennym dyszlem iechać, zbaczaiać, wstępniać, w zygask, nićt den geraden Weg fahren, beständig ablenken. Slo. Prov. wóz musi iść za ogom, wóz musi iść za dyszlem. - Phras. Zycie na dyzalu prowadzić, = wustawicznęj wloczędze (cf. na bruku, cf. pięty wiercić), sich beständig auf der Landstraße herum treiben. Usieść na dyszlu, na koszu usieść, sitzen bleiben, nićt weiter fommen. Mamże usieść na dyszlu, uiechawszy tak daleko? Teat. 33, d. 81. Kto się nałoży dworskięj polewki, trudno mu ię dostać, przydzie mu na dyszle *ostać. Mącz. - 2) Dyszel, którym wiatrak obracaia ku wiatru. Solfk. Arch. 96. der Wendebaum an der Windmühle. §. Pługowy dyszel *ob. grądziel. DYSZLOWY, a, e, od dyszła, Deichsel = Vd. rudoun, oinizen; Rs. дышельный. Do ćugów karetowych dyszłowa para koni ma bydź najmocniejsza. Kluk Zw. 1, 186.***

DYSZKANT, DYSZKRECJA, DYSZKURS *ob. Dyskant etc.*

DYURNA, y, ż., co się na dzień daie, bierze, płaci, Diurne, Tageslohn, Tagesgehalt. Rg. nadniza. DYURNAŁ, u, m., dziennik kapłański. Cr. Th. ein geistliches Diurnal, Kirchengebetbuch. W brewiarzach, dyurnalach, officyuszach i inszych książeczkach duchownych. Solfk. Geom. 3, 59. Smotr. Lam. 205. cf. dziennik, żurnał.

DYWAN, u, m., jest to pokoy w saraju Sultana Turckiego, do sądów i rady naznaczony. Klok. Turk. 54. das Zimmer im Serail des Großherrn, wo die Gerichte und Rath gehalten werden. §. nayswyższy Turecki trybunał. Wyrw. Geogr. 279. der Staatsrath des türkischen Kaiser. Cesarz składać każe dywan, czyli radę wielką. Mik. Obs. 77. §. kobierzec Turecki, ein türkischer Divan, eine türkische Decke. Stół wielki na śródku okrywał bogaty Perki dywan. Kras. Doś. 69. Złotem dziane dywany. Pot. Arg. 333. Tu nie o tym dywanie rzecz, co nim stoły nakrywaią, dywan nazywa się w Turczach senat. Teat. 26, c. 50. DYWANSKI, a, ie, na kształt Tureckiego kobierca, Turecki, wie ein türkischer Teppich, türkisch. Towary Tureckie, kobierce ze złotem, dywańskie... Vol. Leg. 4, 82. Sciany obite były kobiercami dywańskimi. Banial. B. 3.

DYWDYK, u, m., słowo Tatarskie, przykrycie i długie i bogate na konia. Czart. Mscr. eine lange, reiche Pferdebede. Jechał rycerz odsiany w szaty królewskie na dzieł-

nym śpęku pod dywdkiem szarlatnym. *Nar. Hst.* 7, 18. Gardzi słoćem upstronemi dywdykami. *Mon.* 71, 21. Na dzielnym rumaku była z przedniego słoća kulbaka, i dywdyk z bogatę materyi. *ib.* 69, 405. Dywdyk wsorzysty. *Pilch. Sen. list.* 2, 426. Konie ich okryte były długimi dywdykami z tafty, aż do koftek spuszczańemi, i herbami panów swoich haftowanemi. *Ustrz. Kruc.* 3, 138. Towary Tureckie, kobierce, kilimy, "dygdyki. *Vol. Leg.* 4, 82. Widziemy rumaki pod złotemi dywdykami przepysznie ubrane. *Zab.* 7, 131. Koncerz, ani blask dywdyków, nie utworzą woioowników. *Jakub. Bay.* 274. *S.* materya pewna jedwabna Turecka, ein *Lütfischer Seidenzeug.* *N. Pam.* 16, 17.

DYWERSYA, yi, ż., rozerwanie nieprzyaciela z wielu stron razem, aby się musiał dzielić na części. *Pap. W.* 1, 470. die *Diversión*, die man dem Feinde macht.

DYWERTYMENT, u, m., rozkosz, *Bergnügung.* Niech patrzą w dywertymentach zatopieni świata holdownicy, na tży dzieciny boga. *Bals. Sw.* 2, 681.

DYWIZYA, yi, ż., podzielenie; udział, dzielnica. DYWIZYNY *n. p.* wódz, ob. Udziałowy.

D Z.

DZ. - Januszowski, *narzekając, że na wyrażenie tego dźwięku, pojedynczy osobny litery nie mamy, „jesli co, powiada, to nam dzyta, Greckie Ζητα, ζ, bardzo jest potrzebne.* - J. Kochanowski wymyślił trojakie róźne osobne litery na dz, dź, dż. - Januszowski różnicę tę woli tak oznaczyć: dz, 'ds, 'dz. Gornicki *ładzie przed literą i samo "d z daszkim bez Z n. p.*"diatki, *będie.* *Nowy Char. II.* Dz jedna jest z tych liter, które nas oddalają znacznie od inszych Słowiańskich dyalektów, gdzie 1) z początku samo z jest bez poprzedzającego d n. p. dzwon *Bh.* zwon, dzwonić zwońni. Tak też częśko piszą nasi dawni autorowie Mączyski, Syreniusz, Marcin z Urzędowa: zwon, zwońić, zban. 2) nasze dz wyraża się też w Czeskim przez *dč n. p.* dzban: *dčban, dčbanef.* 3) przed i, dz nasze w Czeskim i t. d. bez z się wydaie, *n. p.* dziw: *diw, dziwny diwny; dział dił; dzieło diło; dziura diura; dzieci, dčti; dziewczka, dčwka.* III. Zadnego słowa Polskiego (bo *Djabel, djasek* nie są oryginalnie Polskie) nie mamy, gdziebyśmy pisali di; *iedno dzi.* *Bh.* diwiti se, u nas dziwić się. IV. Przed e scisnionym, które my podług *Kpcz. kręskuiemy* (gdy dawni *kręskowale* otwarte) d przyjmie do siebie ieszcz: si; *wygiwszy, tedy słowo deszcz* (bo dech, denko, deptac, deska etc. mają e otwarte, to jest u dawnych *kręskowane*) zawsze piszemy: dzie *n. p.* wiedzisz, w *pięrszý* osobie wiode, idziesz, ide, - *Bh.* bije dzieża; *bewēt dziewić; Den dzień, a w drugim przypadku, wyrzucając znowu przybyszowe dz, dnia* *Bh.* dne; *zjadł Bh.* dneś hodie, u nas dziś. V. Po dz na początku słów nie może nastąpić y, tylko i; nie może nastąpić e, tylko ie. VI. Przeciwnie po dźdź, nie może nastąpić i, iedno y.

*DZAMBAS, a, m., z Tureck. na Podolu: faktor. *Cztr. M/kr.* ein Faktor, Unterhändler, Wäfler.

DZBAN, *ZBAN, a, m. (*Etym.* bania), naczynie baniaste

z uchem, do wody, i rozmaitych trunków, ein *Krug, Wasserkrug* etc. *Bh.* diban, dčban, okrauslit; *Slo.* diban, dčban; *Cro.* barb. xbagu; *Cro.* šućca; *Bs.* sžbagn, sid od vode, patrina, buklija; *Sr.* 1. soša, nahlivacine šerjan; *Slo.* pchar, kupa (cf. pchar, kufa; *DI.* varcs, vichys; *R.* жбан drewniana konewka, чауб баска, cf. кулган, кушман, кубышка (ob. kubek), судельница, корчуга (ob. korczak); *Es.* bama, кубышн. Zostawiła *zban swóy u zdroiu. i *Leop. Joa.* 4, 28. dzban. 3 *Leop.* Do czasu dzban wodę nosi, aż się urwie. *Zegl. Ad.* 63. póki się ucho nie urwie. *Teat.* 23, 91. Džban wodę nosi, póki się nie stłucze. *Jobl. Ez.* 157. Dotąd ze dzbanem chodzą, aż się też urwie. *Pot. Jow.* 2, 17., *Slo.* dotud žbanef na wodu čobi, be- tub ho nęrozblu. *Ger.* Der Krug so lang zu Wasser geht, bis er einmal zerbrochen steht. *Th. u. d.* 88. Der Krug geht, wie man sagt, so lang zu Wasser, bis er brach. *W. l.* Siła pies we dzbanie widzi, ale głowa nie wniydzie. *Rys. Ad.* 64. (oczy tylko paść było; oczy się do- brze miały, ale zęby od głodu szaczeły). Każe on piwo nosić, z za *zbania (z za dzbanu) wygłada. *Klon. Wor.* 34. hinter dem Krüge hervor. Za młodym ieszcz do dzbana. *Teatr* 43, c. 98. *Wyb.* t. i. do piatyki, do pełny, do kufia, do kolei). *S.* Džban, miara, dzban piwa, miodu, rozmiar, garniec, ćwierć, konew, pro *vat vulgaris mensuree potus in quovis loco usitatae.* *Cn. Th.* ein Krug, ein Maß, eine Kanne Bier, Meth, Wein u. DZBANEK, - nka, m., DZBANECZEK, - ečka, m., DZBANUSZEK, - uszka, m., *Demin.* (*Bh.* dčbanef, dčbanef, okrauslit; *Cro.* dčbanza; *Bs.* buklija, patrina; *R.* чбанеуб; ein Krügelchen, ein kleiner Krug (ein Krügel), ein Kännchen. Do czasu dzbanek wodę nosi. *Rys. Ad.* 9. *Zbanuszek. *Syr.* 773: DZBANARZ, DZBANARZ, a, m., co dzbany lub dzbanki robi, het *Krugmacher, der Krüge, ž. B.* Wasserkrüge macht. *Boh.* dčbanecniš, dčbanecšet, dčbankar. *S.* meton. kufel, moczywaš, ein *Caufant.* Nieborak on dzbanarz leda gdzie w błocie się powali, tamże i usnie, suknią pomazę, czapkę straci. *Rey Zw.* 61. DZBANOWY, DZBANOWY, a, e, od dzbanów lub dzbanków, *Krug-, Kanne-.* Cyna dzbankowa, do której dodają cztery dwudzieste piąte części ołowiu. *Krumf.* 192.

*DZBER, a, m., *Bh.* dčber ceber, ein *Zober.* Warz w wodzie słomę i wleć gorącą w dźber; opalkę połóż na onym dźberze. *Syr.* 990.

*DZBŁO ob. Zdźbło.

DZDZAWY, a, e, dźdźysty (*Etym.* deszcz), regenfest, regnerisch. *Bh.* dčstiw, dčstiw. Dźdźawy *Oryon. Klon. Fl. A.* 2, b. Czas dźdźawy. *Budn. Ezdr.* 10, 15. (dźdźysty. *Bibl. Gd.*). *Kray* w chmurach za dźdźawym *Aufstrem* ustawnych się pierze. *Zebr. Ow.* 5. **DZDZENSZY, a, e, *post.* deszcze przynoszący, regenbringend. Już przeminęły dźdźenošne obłoki. *Zab.* 14, 165. *DZDZEWY, DZDZEWNY, a, e, deszczowy, Regen-. Dźdźewe wody. *Ryb. Gęsl. B.* Dźdźewne wody. *Cresc.* 518. DZDZEWNICA, DZDZOWNICA, y, ż., deszczowa woda; *Regenwasser.* *Bs.* dasgdivica, voda dasgdivica; *Cro.* desgyevina; *Vind.* dishouniza, kap, sriesenza). Między inszemi wodami, dźdźewnica jest bardzo dobra, zwłaszcza która lecie z gromem spada. *Cresc.* 10.

§. dżdżewnica, deszczowy robak. *Volck.* 503., *Sor.* 1. *dejezomé hadjil*; *Vd.* dishni zherw, dishounik; *Sla.* glijsta gujavica). Dżdżownice gliсты, dżdżownice niektórzy zowią, *tumbricus.* *Mącz.* der Regenwurm. *Dudz.* 37. glijsta ziemna. *Cn. Th.* §. W Epirze z bedł dżdżownic mieli się rodzić ludzie. *Otw. Ow.* 273. e *pluivialibus fungis*, *Regenschwämme*, *Pilze.* §. kamień z deszczem spadający, iak mniemają. *Cn. Th.* *Ombria Plin. H. N.* 37, 10. der *Donnerkeil*, *Schöfstein* (cz. piorunek), kamień, który mało co się różni od piorunka, Skutki ma czynić to samo, co i strzałka. *Ład. Hst. Nat.* 34. §. Dżdżownice *plur.*, gromadka niezliczonych gwiazd, które Grecy zowią *Hyades.* *Otw. Ow.* 517. - *Brud. Of.* A. 3. - *J. Kchan. Dz.* 7. Hyady, siedm gwiazd na czelo-byka, które przynaszają deszcze, Polacy nazywają dżdżownicami. *Hor.* 1, 19. die *Hyaden*, das *Regenstern*, die *fünf ober sieben Sterne am Kopfe des Stiers* (cf. *Baby Pleiades*, das *Siebenstern*, die *Gluckerinn*). Ni grad, ni pluta, ani nawalnice, Ni iemu slotne ugrożają dżdżownice. *Zab.* 9, 11. - *Otw. Ow.* 129. DZDZOWY, a, o, od deszczu abo dżdżu (*Bh.* *deftowy*, deszczowy), *Regen-*, Woda dżdżowa. Ptaki dżdżowe, *Charadrii*, należą do rzędu bocianego. *Zool. Nar.* 246. *Regenpfeifer.* DZDZOWNIK, a, m., ptak *Charadrius Hiaticula*, znaydnie się na błotach, i lubi mieysca obficie deszczem skropione. *Zool. Nar.* 246. der *Strandpfeifer*, eine *Gattung Regenpfeifer.* *DZDZYC, ył, y, *act. ndk.*, deszczem spuszczać, *regnen lassen*, *regnen.* *Bh.* *bstiti*, *bscatt*, *bstim*, *stjm*; *Rg.* *daxdjetti*; *Bs.* *dasgditi*; *Crn.* *deshuvati*, *deshuje*, *deshy*; *Vd.* *disheti*, *dishuvati*, *deshuje*; *Rs.* *дождить*, дождю; *Es.* *дождючати*, *капли испускати*, *дождь испускати.* Dżdżylem na iedno miało, a na drugie miało nie puściłem dżdżu. *Leop. Am.* 4, 7. Bóg dżdżył im manę ku iedeniu. *W. Ps.* 77, 24. (spuścił im iako deszcz Manę. *Bibl. Gd.*). Ogniem i siarką dżdżyć będę nań i na jego woysko. *W. Ezech.* 38, 22. (ogień i siarkę spuszcze nań. *Bibl. Gd.*). Bodayby nań wypuścił gniew zapalczywości swojej, a dżdżył nań woynę swojej. *W. Job.* 20, 23. DZDZY *imperson.*, deszcz pada, *es regnet*; *Vd.* *dis gre*, *desh hodi*, *dishuje*; *Cro.* *desgyi*; *Ross.* *дождитъ*, *дождь идетъ.* - DZDZY się, zadżdżyło się, ma się na deszcz, chmura się. *Cn. Th.* *es laßt sich zum Regen an.* Płotna bieląc, strzedz, aby na dżdżu nie legaly, kiedy się zadżdży. *Goß. Ek.* 70. DZOZYSTY, a, e, - o *adv.*, pełen dżdżu, *regenhaft*, *regnerisch.* *Bh.* *deftimw*, *prstl-mw*; *Slo.* *deftownij*, *deftowatij*; *Sr.* 1. *dejezjopité*; *Crn.* *deshęrne*; *Vd.* *dishoun*, *dishen*, *dishji*; *Cro.* *dęsgylyiv*; *Bs.* *daşgdivo*; *Rs.* *ненастыиі*, *дождливый*, *n. p.* dżdżysty wiatr; dżdżysta chmura. - Fingal król pagórków dżdżytych. *Kras. Off. A.* 2, b. potoki dżdżyte. *ib.* A. 3. dżdżewne, *Regen-.* Woda dżdżyta. *Syxt. Szk.* 18. *Regenwasser.* - NB. *dalze pochodzące słowa deszcz w dyalektach*: *Vd.* *obdishuvati*, *podishuvati* (*odeszczyć, *podeszczyć; *Eccl.* *одождити*, *одождю*, *beregnet*; *Rs.* *неождимый* *nieożdziony, *unberegnet*; *Vd.* *skudishuvati* = *przeddżyć, *butęregnen*; *Vd.* *isdishuvati*, *vunsdishuvati* = *wydżdżyć, *austęgnen.*

DZGI! DZGA! dżgi! dżga! *exclam.* podochociąg, *hepsa!* *Maski* Kuligowe tańcują: E! dżgi, dżga, ha ha ha! *Teatr*

43, c. 64. *ib.* 32, b. 61., *Cro.* nu, nuda, de, dejda. DZGNAĆ *cz. idnt.*, dżgać *ndk.*, żgnąć, uderzyć, kłoc, uszczknąć, *stoßen*, *stechen*. Czasem mię dżgnęła sztychem, czasem płazem. *Zab.* 11, 270. §. *intrans.* machać, ruszać, śpieszyć, *vorwärts machen*, *eilen*. Nuże żywo, dżgay śmiało! *Ysar.* 36, b. 74. §. *fig.* dżgnął sobie dobrze, tyknał dobrze duszkiem, *et hat es ohne Absichten angedestochen.* Tr.

DZIAC, ał, dziecie *cz. ndk.*, udsiać *dk.*, *Boh.* *gditi*, *gděl*, *gdim*; *Sr.* 1. *djevam*; *Vd.* *djati*, *diom*, *djanje*, *delati*, *dejem* (*Crn.* *dijati*, *dęnem*, *dęvam*, *dęlam faere*; *ponere*); *Es.* *дѣяти*, *дѣю*, *дѣлашь* (*Rs.* *дѣтъ*, *дѣнать* *addere*); *działać*, *robić*, *czynić*, *machén*, *thun*, *wirken*. Wszemchny z takich naród potężny udsiecie. *Przyb. Milt.* 385. Człowiek ma moc nakłaniać się, i dzieć zatem według pobudek moralnych. *Mon.* 76, 267. *handeln.* Ku zbawieniu swemu dzieycie co. *Smotr. Apol.* 127. *ib.* 190. §. dzieć tkane roboty, tkać, *weben*, dzieć pończochy, *stricken*. Wstydzić się będą, którzy sprawują len, którzy dziali a tkali subtelne rączy. *Leop. Jes.* 19, 10. Panna mieszeszek działa. *Pat. Arg.* 356. (*ob.* *Dziana* suknie). Jedne będą szyły na krosieńkach, drugie rękawiczki iedwabno będą działy. *Star. Dw.* 45. (*Vd.* *djati*, *vtekniti* = *wetknąć*) dzieć pończochy *Vd.* *spletuvati*, *jiglati*, *setkati*; *Rs.* *взять*, *связать*. §. dzieć wiersze, składać, tworzyć, robić, komponować, *Verse machen*. Sercu ięzyk posłusny pełnemu Odbiera słowa i nowy rym dziecie. *J. Kchan. Ps.* 64. - §. Paszczoły miód, wolk dziecia *ob.* Dzieńcie, dzianka. §. Ciaśto dzieć, mieść *ob.* dziecia. - II. dzieć komu (*Bh.* *diti dicere*, *dim*, *aió*, *inquam*), nazywać kogo, *einen nennen*, *eines Namen nennen*, *einen Namen geben* (*Bh.* *diti*, *dél*, *djm dico*, *prezditi*, *gmena přemeniti* *przezywac*; *Slo.* *djm inquam*; *Sr.* 1. *ja djach dicebam*; *Sr.* 2. *jařch*, *jętu loqui*; *Vd.* *dim dico*, *djal dixit*, *pridevik cognomen*; *Crn.* *dim*, *djal*; *Bs.* *izditti imme indere nomen*; *Rg.* *nadjetti tkomu imme*; *Cro.* *izdetti*, *izdevam ime*; *Cro.* *pridovek cognomen*; *Sl.* *pridivak*; *Ross. obs.* *meza*, *męza* imię (cf. *Talmud.* *nw schaah* *nunciavit* cf. *Ger. sage* cf. *Gr.* *δεικω*, *δεικνυμι*). U chrzcielnicy kapłan naprzód pyta: iakoć dziecia? *Hrbst. Nauk.* U. 2, b. Doktorowi temu Eunochares dziano. *Kosz. Lor.* 146. Pytał go Jezus: co za imię masz? a on mu odpowiedział: dziecia mi ćma; bo nas sam wiele. *Leop. Marc.* 5, 9. Pogańskiego aralda Pindarem zwano, Chrześcijańskiemu Arydaeus dziano. *P. Kchan. Jer.* 146. Tankred mu dziecia. *ib.* 60. Rynald mu dziecia. *ib.* 66. Już tęskno Annie (tak dziano królowny). *J. Kchan. Dz.* 99. *Nomino* mianuję, *zywam*, *daię* imię, *dziecie. *Mącz.* *Nominare ex altero*, tak *dzieć iako kto imię ma. *Mącz.* (cf. *nazdziewać, *nazdziać). III. Dzieć się, dziać się, dziecie się *recipr. ndk.* (Dziewać się, *frequ.*, *qu. v.*), *Bh.* *diti se*, *dal se*, *dęti se*, *djwám se*; *Bs.* *ditti se*, *djtisse*; *Vd.* *djanu*, *je sgojenu*, *goditi se*; *Crn.* *godit se*, *gody*; *Sorab.* 2. *še tšojšć*; *Eccl.* *дѣятися*, *содѣятися*, *содѣвашися* (*Rs.* *дѣтъся*, *дѣваюсь* *przybydź* do czego); *Rs.* *клячюеться*, *доводитъся*; *stawac się*, *geschehen*, *sich zutragen*, *vor sich gehen*. Uczmy się, iż się waszytko zrażdzeniem bozkim, a nie przygodą dziecie. *Sharg. Dz.* 1107. Dziecio się ma, tobą, tym się to dziecie; = ta tego przy-

oayna, dlatego. *Cn. Th.* "Nie wiemy, co się w tym dzieie, albo co za przyczyna tego jest. *Ber. Dak. A. 4, b.* Co się z przykładu dzieie, słusnie się zda dzać. *Petr. Ek. 22.* Myślimy co czynić mamy, miśimy co się dźiało. *Teatr 43, b. 95. Drozd.* W téy sztuce scena przes trzy akty dzieie się w domu, cswarty w krzewinaoh. *Teat. 116, 2.* die Handlung geht vor. Co będzie to będzie, niech się dzieie wola boża. *Teat. 27, c. 87.* (niech się stanie, Gottes Wille geschehe). Chcę mu wszystko odkryć, cokolwiek się w sercu moim dzieie. *Teat. 9, b. 98.* was in meinem H. vorgeht. Tu się coś złe dzieie. *ib. 30, b. 56.* (Co się dzieie? *Vd.* kai se godi? *Crn.* dijano se s'nami actum est; *Sr.* 1. mi šo djivo, mam djecjo = śni mi się). Widzimy z doświadczenia, co się w ludziach dzieie, Z placzącym człowiek płacze, z śmiejącym się śmieie. *Kor. Hor. 7.* §. dzieie się komu co = trafia się, zdarsza się, powodzi się, es geschieht obet geht einem gut, wohl, übel, schlecht. Aby się mnie dobrze dźiało, nie godzi się inszym źle życzyć. *Swad. 1; 207.* Nie porzucay nadzieie, Jakoć się kolwiek dzieie. *J. Kchan. Dz. 240.* Skarżą się potym: ah nie wiem, co mi się dzieie. *Urząd. 104.* Gdzieć się dobrze dzieie, tam zostań. *Jabl. Tel. 7.* Bali się, iż w odmianie, gorszy im się dźiać będzie. *Kras. Pod. 2, 40.* Podnosząc mię rzekł: coż ci się dzieie, a przecz tak serce twoie jest strwożone? *Budn. 4 Ezdr. 10, 31.* - Co się z tobą dzieie? was geht mit dir vor? Nie wiem, co się teraz z bratem moim dzieie. *Ld.* Nie wiedziałem, co się zemną dźiało, was mit mir vorgeht. §. Dzieie się o czym, traktuje się, rozprawia się, abgehandelt oder verhandelt werden. W księgach Salomonowych kasnodzięyskich, o marności świata tego się dzieie. *Leop. Eccles. 1.* - §. dźiać się w co = obrócić się w co, zu etwas werden, sich welein verwandeln. Wszystko tu giuie, wszystko w nic się dzieie, Skoro niezbędny mus ciężko zachwieie. *Zab. 9, 303. Zabł.* §. dźiać się = podziac się gdzie, wohin gerathen, wohin kommen. *Crn.* dijati se kam (cf. *Vd.* djati, d'im, podjati, loshiti, poloshiti = kładź, cf. *Gr.* θέω; *Cro.* dévati = kładź; *Cro.* devenicza farcimen cf. nadziewać, nadziewanie). Gdy łamiesz pęta ich, gdzie się dzieięą co więźniów strzegą? *Miašk. Ryt. 3.* Jeślić matka zginie, pszczoły pewnie spadną, A gdy ula nie stanie, gdzie się dźiać, nie zgadną. *Rey Zw. 253.* Sława krzywo-przysięzcy, iako punkcik ieden, i ci, co nań patrzyli, rzekną: gdzie się dźiać? *Skarg. Kaz. 225.* Pytam się domowych, i co blisko siedzą Drzwi, Alie wszyscy o nim, gdzie się dźiać, nie wiedzą. *Kochow. Fr. 107.*

Pochodz. *Dziadka, Dzieńie, Dziany, Dzieie, dzieiopis, dzieiopismo, dzieiopisarSKI; dziewka i t. d. dzieza; nadziewać, nadziac, nadziany, nadziewanie, nadzieia; odziewać, odziac, odzież, odzienie; przyodziewać, przyodziaz, przyodziany; poodziewać; podziewać; podziac; samodziac; spodziewać, spodziany, niespodziany; rozpodziewać, wdziewać, wdziaz, wdziewalny, wzdziewać, zdziac; zadziaz, zdziewać się. Kolodziey, kolodzieySKI, kolodzieystwo. Zlodziey, zlodzieyka, zlodzieySKI, zlodzieystwo. Dobrodziey, Dobrodzieyka, dobrodzieystwo. II. Dziadac, dzialywac. Dziefo. Dziealny, dzielność. Niedziela, niedzielny, szefcioniedziatka, szefcioniedzielnica. Dwuniedzielny. Poniedzielny, Poniedziatka, poniedziat-*

kowy; nadziatac; oddzialywac, oddziatac; przedzialywac, przedziatac, rphodzielny; zadzialywac. *Dla, gu. v.* DZIAD, a, m., (*Beh.* dēd; *Slo.* dēdo, dēd, stari otac ubi talif; *Mor.* statif, stacēf; *Sr.* 1. djed, bēd; *Sla.* did, stari otac; *Cro.* dēd; *Di.* did; *Rg.* djed; *Crn.* dēd, dēdz; *Vd.* dod, dedei, diedez, starea, stari ozha, oshjak; *B.* djed; *Rs.* дѣдъ (*Ec.* дѣдъ, праоооуѣ, cf. *Ec. Rs.* дѣдъ stryi; cf. *Gr.* δέος; cf. *Sup. Germ.* Dod = ociec chrzestny, Tatta, tata, tatus, Atta; *Abig.* Roman. atta *Sext. Pomp.* cf. *Bh.* otēc = ociec). 1) mego oycza albo matki ociec. *Saxon Porz.* 124. dziadek, starek. *Cn. Th.* der Großvater. Atlasa słusnie Niobe dziadem swoim zowie, bo iedna z siedmiu córek iego była Taygeta, matka Nioby. *Otw. Ow. 225.* Jowizza zaś taż Niobe dziadem zowie, bo Tantalus, którego córką była, był synem Jowiszowym z Ploty Nimfy. *ib.* Dziad, stary ociec, stary tata, pappus. *Macz.* cf. baba, babka, stara matka. - §. dziady, = przodkowie, die Vorfahren, Vordstern. Przecz chwaliśz dziady, gdyś sam szkarady? *Rys. Ad. 58.* §. dziad względem lat, = stary, sgraybiały. *Cn. Th.* ein alter Mann (cf. stara baba). Co rzec o dziadach, co po bezczębnych dźiałach ięzykiem bełkocą. *Hor. sar. 206.* Od małego dziecka, aż do starego dziada, iuż go wszyscy znają. *Teat. 10, 81.* Dziecko kraszą, w nocy nie wychodź, bo cię wilk sje, dziad weźmie. *Mon. 71, 107.* Dziad kościelny, staruszek usługi kościelne, n. p. dzwoniennia, zamiatania kościola etc. odprawiający, der Kirchenalte, ein alter Mann, der das Läuten und die Säuberung der Kirche verieht. Silnemi barki dziadów w tę i w owę stronę Ogromne dyndy hałas czynią poruszone. *Węg. Org. 2.* §. strych, żebrak stary, ein alter Bettler. Dziad przy kościele śpiewa. *Zab. 9, 347. Zabł.* Na dziady poyść = żebrać, i torbą poyść, *Rs.* ходимъ объ цымою, betteln gehen. Będę musiał poyśdź z żoną i z dziećmi na dziady, ieżelibym was wszystkimi miał raczyć. *Off. Str. 1.* Gdyby się każdy człowiek z twą naturą rodził Jużby dawno świat z torbą, między dziady chodził. *Nar. Dz. 3, 122.* §. W młynie, dziady na trybach, Panstermühlengang. *Schndr.* DZIADEK, - dka, m., *Demin.*, (*Bh.* dēdel, dēdēf) (*Rs.* дѣдоушка stryiaszek; *Ec.* дѣдка pedagog). Starek, oycow albo matczyn oyciec, der Großvater. 2) Staruszek, ein alter Mann. Śmierć lub dziatki lub dziadki mknie, iako się nawina. *Brud. Ost. 9.* Zadnego dnia nie opuści, żeby nie miał iść do kościoła, iako iaki dziadek kościelny. *Teat. 36, c. 21.* §. tr. dziadek, praechołom drewniany, strysezek, der Rüstnadt. DZIADOSKO, DZIADOWSKO, a, m. et n., z przysięną, z niechęcią: dziadziisko, brzydki nieznośny staruch, ein alter Knäster. Przeklęto dziadowsko. *Teat. 28, iii.* §. *ironic.* staruszek, ein guter Alter. J iesz się czego lękać, żeby światlon trofka Z samego przywidzenia nie zmarił dziadosko. *Zabł. Zbb. 86.* Poczciwe i dobrowolne dziadosko. *Teat. 24, c. 57.* DZIADOWINA, y, m., pieszczenie, ein Alsthen, ein guter Alter. Po kimie Wac Pan chodzisz w téy grubey żalobie! *Pr.* Po oycu. Wczorsy zamari luby dziadowina. *Zabł. Zbb. 52.* Nieborak dziadowina. *Teat. 27, 44.* DZIADOWIZNA, y, z., *Rs.* дѣдоушница, spadek po dziadku, das Großvaterthum. Prawo na *wnęki z córek urodzone nie ściaga się, aby mieli z ciotkami babiznę albo dziadowiznę ró-

wno braci. *Szczerb. Sax.* 428. et 117. Koloman uciekł do Polski, dziadowizny swęy. *Biel. Sw.* 128, b. Kostrowie o oyczynę Przuprawiają nie iednego, i o dziadowiznę. *Klon. Wor.* 72. DZIADOWSKI, a, ie, *Boh.* dědůw, dědůw; *Slo.* dedow; *Vd.* dedein, dedejou; *Cro.* dedov; *Sl.* didovo; *Rs.* дѣдичный, дѣдовскій, дѣдушкнѣ; *Eccl.* дѣдовскій, дѣдичь, праотеческій; od dziada abo dziadka, grošväteršč. Dziadoska sztuka, tysce się wnuka, *Turpis fama datur saepe minoribus.* *Rys. Ad.* 10. §. żebraczy, bettleršč. Dziadowska woda, u prosiactwa, droga piaszczysta. *Wol.* DZIADUNIO, DZIADUS, - ia, m., *Ross.* дѣдушка, cf. дѣдушка домовој marchuŭt), *piesszecznie* dziadek kochany, *guteš*, *liebeš* Grošväterščen. O tym ich tatuš, dziaduš i pradziaduš bynajmniey nie wiedział. *Pam.* 84, 370. DZIADYGA, i, m, staruch, grzyb, ein mürtlicher Älter. On tylko ieden dziadyga ponury Nie zna ludzkości głosu i natury. *Zab.* 16, 314. DZIADZINA, y, m., *Zab.* 12, 100. (ob. Dziadowina). Alic peźnie iakowś dziadzina z toporem. *Nar. Dz.* 3, 17. DZIADZISKO, a, n., z przuganą, staruch, grzyb, ein häßlicher Älter. Młody się kłania, prosi, trudzi, A stare go dziadziško próżno tylko ludzi. *Zab.* 5, 240.

Pochodz. *naddziad*, **died*, *pradziad*, *prapradziad*. §. *Dzierzic* (Bh. dědic) *dziedziczyc*, *dziedzina* etc. §. *Do tegoż źródła należą: dziathi, dziatwa, dzieci* (Bh. děti, dje), *dziecko, dziecię, bezdzietny* etc. cf. *Atta* Abi g, et *Oyciec, ociec*, Bh. otec.

*DZIAK ob. Djak.

*DZIAKIEŁ, - kła, m., To co nazywało się w Polsce pomocne, miało w Litwie imię dziakła. *Czack. Pr.* 1, 66. *Hülfssteuer*. W przywileiu na biskupstwo Wileńskie, Jagiello wyzwala dobra duchowne od wyprawy wojenney, straży, opravownia mostów, dziaków etc. *Stryk.* 446. Przywileiami dawnymi wszyscy ludzie bez uchwały seymu, od kaźdey dani podatków, i też od dziakła, i od wszelakich brzemion powozowych, które podwodami zowią, wolni byli. *Stat. Lit.* 87. (cf. ciałhy). *DZIAKIELNY, a, e, od dziakła, *Hülfssteuer*: Pod nazwisko siano dziakielne, szła piérwey powinność tylko dawania siana, potem i różnych osypów, a nawet drobiu i iaięc. *Czack. Pr.* 1, 66.

*DZIAKON, ARCYDZIAKON ob. Dyakon.

1) *DZIAŁ, u, m., (*Frym.* dział : działać), dzieło, robota, praca, dzie Arbeit. Pługiem wyorano buławę, i kilka żelazców od strzał staroświeckim działem. *Stryk.* 325. (staroświeckiey roboty, von alter Façon). Przyniesiono Witoldowi od cesarza podarek smoka, pięknym a mistrnym działem od złota i srebra urobionego. *ib.* 531. (smoka osobnym dziełem urobionego. *Biel/k. Kr.* 290.). Dał cesarz Zygmuntowi konew srebrną bardzo pięknym działem. *Biel/k. Kr.* 478. konew srebrną tak pięknym działem, iż więcey robota kosztowała, niż srebro. *Biel. Sw.* 279.

a) DZIAŁ, u, m., *Bh.* dij : część; *Sr.* 1. dijel, teil, dijel, tēl, dijelt, telt, tjaŭta; *Sr.* 2. jēl, jēlba; *Sl.* thāl, dio; *Br.* dil, dio, dilak; *Rg.* diò, djēla, dil, dila, djēlak; *Cro.* del, dāl; *Sl.* dil, dio; *Crn.* dejl, tal; *Vd.* diel, tal, dieu, deilesh, resdejlenje, dielzhes; *Rs.* дѣлѣжб, *Ec. Rs.* дія, часть; *Angl.* deal, *Succ.* del, *Anglos.* dael, *Ulphilas* Daal, *Ottfried* Deil, *Kero* Teil; *Ger.* Theil, theilen; *Gall.* tailler), der Theil, das Theilen.

dzielenie, rozdzielenie, podział, das Theilen, die Theilung. Książę Witold obchodził się z bracią, iako lew a osłem, w dziale. *Stryk.* 531. Powinna białogłowa, po trzydziestu dniach mężowym successorom dział uczyem. *Chelm. Pr.* 92. §. udział, rzecz przydzielona, działem przypada, das Zugetheilte, der zugefallene Theil, der Erbtheil, der Theil. *Vd.* dieu, orshen diel, nadiel, do-diel, nadielik, dieushnu, diendizhnu blagu; *Rs.* уча-стковъ, достпоянїе, паѣ. Turcy mówią, że bóg dał działem wodę chrześcianom, a onym ziemię. *Kłok. Turk.* 250. Jakikolwiek potęgi dział ci się dostanie, Niech zawsze dobro ludu twe będzie staranie. *Zab.* 15, 108. Dobra żona, jest dobry dział. *Radz. Syr.* 26, 3; a w dziale bojących się Pana dana będzie. *Bibl. Gd. ib.* §. dział roli ob. Ian. *Cn. Th.* *§. część, der Theil, die Abtheilung. *X. Perzyna* dzieło: *Leharz więski*, dzieli na Działy, Rozdziały, Ucinki.

Pochodz. *słowa Dział: Działo, działko, działolę, działomierz, działowy, półdziałek, dzielca, dzielczy, dzielić, dzielniczy, dzielnik, dzielny, dzielność, dyl; niedzielny, niedzielność; oddział, oddzielić, oddzielać. Podział, podzielić, podzielný, podzielnosc, przedział, przedzielić, przedzielać, przedzielnica; półprzedział. Rozdział, rozdzielić, rozdzielný, rozdzielnosc, nierozdzielny, nierozdzielność; udział, udzielić, udzielný, nisudzielný, nieudzielność; wielo-dzielny, wydzielić.*

DZIAŁAC cz. ndk., udziałać, zdziałać, podziałać dok., działywać czstl., robić, czynić (*Etym.* dział), machen, thun, handeln. *Bh.* dělati, dělám, dělávati; *Slo.* dělám, fabrico; *Sr.* 1. djelaci, djelam, dijlam, dijlu, vulgo dijwam : procypu fo, pracuję; *Sr.* 2. jelaš, jewaš; *Cro.* delati laborare; *Vd.* delati, delal, delam, djati, diem, adelati; *Crn.* delam; *Rg.* djellovati, djegljati (:2) coelare); *Es.* djagljeti, djellati, djellovati, dillati (:2) laeuigo, dolo); *Rs.* дѣлать, сдѣлать, дѣлаю; *Eccl.* дѣлѣнїа, дѣю, дѣлаць, творить, дѣшествую, дѣлаю, cf. *Gr.* τελέω ago, perago, *Hebr.* laborare, *Hebr.* הוּוּ fecit, הוּוּוּוּ hithallel, peregit). Roxolany z surowych skór wołowych kaštany sobie działali. *Biel/k. Kr.* 13. Jezus nie iednego zdrowym udziałał, *Sekl. Jan.* 5. Bogactwa tę własność mają, że głupiego mądrym działają. *Cn. Ad.* 31. Dionyzego fortuna z księcia szkolnym mistrzem udziałała. *Warg. Wal.* 226. Co nie ma słuszności, to też pożytku nie działa, *ib.* 209. (nie przynosi). Co dobrze, znamy, a nie działamy. *Cn. Ad.* 90. Inszych nauczacie, sami nie działacie. *Zegl. Ad.* 105. Zle działamy, a fortunę obwiniamy. *Jak. Bay.* 190. Czegoż się to dziwić, że źli źle działają. *Pilch. Sen.* 251. Powinności swęy dosyć nie działał. *Orzech. Qu.* 140. - *Liczbę za co działać. 1 *Lęop. Hebr.* 13, 17. liczbę dawać, liczbę kładź, sprawować się z czego, Rechnung oder Rechenschaft ablegen, cf. liczba). - Ser działać, ob-tworzyć, Käse machen. *Tr.* - - §. Intr. działac, dzielnym bydź, czynnym bydź, handeln, thätig seyn, wirten. Ociec mój działa, i ja też działam. *Sekl. Jan.* 5. nor. „nie próżnie-ć ociec mój, stworzywszy świat, ale działa, i ja też syn iego nie próżnuję“. Sześć dni jest, których ma bydź działano. *Sekl. Luk.* 15. (cf. Niedziela, od niedziałania; *Ec.* праздниѣ święto ob. próżnować). Człowiek się urodził do życia działającego. *Zabl. Roz.*

159. Sam działał, przyaciół nie czekaj. *Rys. Ad.* 63. (cudze ręce letkie, ale nie pożyteczne). Nie mówić, lecz działać przyto. *Kras. W. Ch.* 55. Nie dla próżnych okrzyków działa wielka dusza. *Kras. W.* 65. Którzy działali i którzy działa innych opisali, sławę przed światem mają. *Pilch. Sall.* 5. Czyż mężnie, działał, nie bój się, ani się lękaj. *Leop. 1 Chron.* 28, 20. Część nauki działająca *practica*, uczy, jak z umysłowej części *theoretica* powzięte wiadomości, istotnie działaniem i wykonywaniami być mają. *Perz. Cyr.* 1, 61. *der practische Theil*. Nieprzyjaciel działać zaczećnie umysł. *N. Pam.* 23, 150. *er wollte angriffswelche handeln*. §. działać na co, wpływ mieć, skutkować, worauf wirken. Czas ponury nie tylko fizycznie, ale i moralnie nad nami, albo raczej w nas działać zwykł. *Kras. Pod.* 2, 98. Przyuczony działająca. *Bals. Niedz.* 1, 374. *wirkende Urfachen*. *Rr.* дѣйствиющія; *Rr.* дѣйствованья skutkować; *Ec.* дѣйствованья; *Vd.* delati; *Sr.* 1. djewam, skutku operor. Działać arytmetycznie, arithmetisch verfahren ob. działanie §. 3. - DZIAŁANIE, - ia, n., *Slo.* ділані; *Rr.* дѣйствіе, дѣйство; *Ec.* cod'ianie; *Sta.* dillovanje); czynienie, czynność, das Machen, das Thun, das Wirken, die Thätigkeit, Wirksamkeit. Przykład w ten czas niech ma dzielność, kiedy dobry, ale dawać się cudzemu niedobremu działaniu powodować, niegodna. *Kras. Pod.* 2, 264. Los wam dla oyczyzny dał w ten czas pracować, Gdzieście śmiałym działaniem mogli ją ratować. *Niemc. P. P.* 35. - §. 2) „Na operacyę nie znalazłem słowa Polskiego, do tego rozumienia sposobnego; ale tak opisać mogę, iż jest moc z natury dana i czyniąca; może się zwać działaniem. Szukaj kto inszego naszego słowa; albo i to dobre: dzielna moc.“ *Skarg. Dz.* 636. das Wirken. §. 3) Arytmetyczne działanie. *Łęsk.* 2, 5. Dodawać, odejmować, mnożyć, dzielić, są 4 fundamentalne arytmetyki działania. *Jak. Mat.* 1, 15. die vier Rechnungsarten, Species. DZIAŁANY, a, e, *partic. perf.* robiony, gemacht. Siarka jest samorodna i działana; działana jest, która ognia doznała. *Sleszk. Ped.* 420. *natürlicher und künstlicher Schwefel*. Miałe być działane, czynione *Ec.* дѣйная agenda (*Cro.* delatni dan = robotny dzień); *Vd.* dellarna, *Sr.* 1. djewancza warsztat, robotnia. DZIAŁACZ, a, m., czyniciel, sprawca, działaniem swoim co wywodzący, der Schäter, der Wirker, Hervorbringer, Urheber, der die wirkende Ursache von etwas ist. *Sr.* 1. djelaczej, djelnik, *fem.* djelnicija; *Sr.* 2. jelašet; *Vd.* delauz, *fem.* delauka (delash = rzemieślnik); *Crn.* narédnik; *Rg.* djellovnik; *Cro.* delävész; *Dl.* dilovnik; *Hg.* dolgos; *Bs.* djegljar, djeljač *faber lignarius*; *Ross.* дѣшель, дѣшель, дѣйствовашель; *Ec.* дѣлашель, *fem.* дѣлашельница; дѣйствовашель, дѣльщикъ. Ta sprawa wielka; potrzeba tu dwóch działaczy i czynicieli. *Bals. Niedz.* 2, 546. My jesteśmy nieszczęścia naszego działacze. *Kras. List.* 2, 99. Działacz i sprawca wszystkiego dobra. *Wyw. Jgn.* 188. Dla człowieka wielki twórca tyle Swiatów zdziałał, a łaską obdarzył go mile, Aby od niego w rzeczach wszystkich znalezione Powszeczny działacz, mógł być uwielbiony. *Przyb. Milt.* 96. Teraz już rzeczy w blizkich przyczynach poymię, J do pierwszych działaczy już znalazłem drogę. *ib.* 282. ▸ DZIAŁAY! *interj.*

Nuż! słowo pobudzające, *agesis*. *Włod. machę zu! wetwärts! weiter! machę fort! Cro. de, del! ob.* Działac.

Pochodz. *cf.* pod słowem *Działac.* - Dzieło, Dzielny, dzielność, Niedziela, Poniedziałek, niedzielny, dwuniedzielny, szesćniedzielnik, szesćniedzielnica; nadziałać; naddziałać; oddziaływać, oddziałać, przedziaływać, przedziałać, przydziaływać, przydziałać; zadziaływać, zadziałać. *Rękoździeło, rękoździelny.*

DZIAŁDOW, a, m., miasto Pruskie z zamkiem, przy granicy Mazowsza. *Dyk. Geogr.* 3, 61. die Stadt Soldan in Preußen.

DZIAŁKA, i, ż. (*Etym.* dział, dzielić), pomiar podzielnych części, scala, n. p. działka prędkości, scala celeritatum. *Hub. Mech.* 22. die Scale, der Maßstab. DZIAŁKO, a, n., *Demin.* słowa *Działac*; armatka, *Rr.* nymetka, eine kleine Kanone, ein kleines Stück. Na co więc działka gęsto po mięscach pewniejszych, J wieżycy dla straży w górach wyniosłszych? *Star. Vor. D.* 3, 6. Parę działek wypalił, a za każdą chybił, *Star. Vor. D.* 4, 6. Synaczkowi czteroletniemu kazał narobić rozmaitych arkebuzików, działek i innych woiennych narzędzi malutkich. *Wys. Aloy.* 34. DZIAŁNY, a, e, działowy, od działa, armatny, Canonen-. Huki działne i ruśnice. *Hipp.* 9. DZIAŁO, a, n., *Bh.* діло - *Etym.* dział, dzielić; *Slo.* діло; *Vd.* delauz, strzelnik, sztuk; *Crn.* kos; *tóp;* *Sta.* top; *Rr.* пѣшка, пѣщаль, опъііе; wyraz powszechny, znaczący wszelkie narzędzie woienne, służące do wyrzucenia jakiegokolwiek pocisku, *Jak. Art.* 3, 291. ein Stück des Geschüßes. Zwyczajni oznaczają samą wielką strzelbę, a nayeżycię samą armatę, ein Stück des groben Geschüßes, insonderheit eine Canonen. Roku 1378 strzelbę ogromną i straszliwą, którą działem polspolicie zwiemy, ku zatraceniu wielu godnych ludzi, jeden Niemiec u Wenetów wymyślił, z spiży albo z miedzi ulaną. *Stryk.* 423. - *Gwagn.* 385. (*cf.* strzelba piorunowa). Przywiózł spiży wiele na lanie dział i wszelakię strzelbę. *Bax. Sk.* 590. Działła buczą, wyją. *Dudz.* 20. Działła przyrównywano do zwierząt szkodliwych, a stąd im po większe części przezwiśka nadano, jako to: smok, bazyliżek, wąż, sokoł, i strząb, krogulec, iaszczórka, sierszeń, świercz. *Archel.* 8. Działo komorowe, ein Kammerstück, ma komorę osobną na nabój, mniejszy szrudnicy, aniżeli jest kamał. *Jakub. Art.* 3, 291. (*cf.* śmigownica, półdziałek, armata). Mieyscy ludzie mają mieć półhaki, działka, działła, miecze, oszczepy i wszystko, co do obrony piechoty należy. *Petr. Pol.* 454. Działła pięknie i kształtnie ulane. *Atok, Turk.* 235. Nabił działo, które w zamku było, i wziąwszy ognia zapalił, gdzie o włos, gdy się działo na wstecz rzuciło, pod koła go nie porwało. *Wyw. Aloy.* 35. *Prov. Stephani Reg.* tego tylko z działła zabija, kogo piorun ma zabić. *Rys. Ad.* 67. - *fig.* Bazyli i Nazyzenus, wielkie dwa działła na heretyki, *Skarg. Dz.* 269. (gromiciele, bicze). - (*§. II. Weyrzy Panie na *działo twoie. *Wrob. Zolt.* 217. *respice in opera tua, na dzieło twoie*). Trzysta kościółów w Kiiowie, rozmaitym *działem budowanych. *Biel. Sw.* 168. sposobem DZIAŁOBITNIA, i, ż., bateria; mieysce, w którym artyllerya, obwarowana szafcem skąd potrzeba, stoi bezpiecznie, i strzela przez strzelnice powyrzynane w przed-

piersieniu. *Jakub. Art. 5, 291.* die Batterie, das Städtbett, die Städtbettung. *Sla.* tabla; *Vd.* shtukouni nakop, shtukni nasip. DZIAŁOLEY, - eia, *m.*, DZIALLEYNIK, *a, m.*, ludwisarz, który działa leie, der Städtgießer. *Tr.* - *Ern.* 1131., *Vd.* vlijaur strelneh kosou, shtukovlives. DZIAŁOMIAR, *u, m.*, masztab, pręt tak podzielony, iż objawczy średnicę działa albo kuli, i przyłożywszy ją do przedziałów porobionych na działomiarze, pokaże się z niego, wiele funtów waży takowa kula, albo działo wielofuntową kulę niesie. *Jakub. Art. 3, 291.* der Maßstab, der Richtstöß, der Mündungsstab. *DZIAŁOSTRZELEC, - lca, *m.*, artyllerzysta, *Bh.* der Iščitelc, kanonier, der Canonier. DZIAŁOSZA, *herb*, w polu czerwonym szary róg ieleni; po lewicy jego stronie skrzydło sępie; na hełmie trzy pióra strusie. *Kurop. 5, 14.* ein Wappen. DZIAŁOSZYŃ, *a, m.*, miasto w ziemi Wieluśkięy. *Dyk. Geogr. 1, 180.* eine Stadt in der Landschaft Bielun. DZIAŁOSZYŃSKI, *a, ie;* z tamtąd. *n. p.* W Krakowskim dawano małdratowego osepę z łanu po 6 korcy; i dochód ten kościoły miarą Paięcką, nie Działoszyńską, odbierały. *Ofr. Pr. Czw. 1, 302.* Działoszyner Maß. 1) DZIAŁOWY, *a, e,* od działu, działny, armatny, *Ross.* пушечный, Städt-, Canonen-, kule działowe. *Nies. 1, 16.* Uścicie działowe, die Canonenmündung. DZIAŁOWY, - ego, *m.*, *Subst.*, dozorca dział. *Arch. 2, 18.* der Städtauffseher. Działowemu wiedzieć potrzeba, iako działu obwarować, aby on nieprzyjacielowi bardzo, nieprzyjaciel zaś onemu, nic szkodzić nie mógł. *ib. praef.* Działowy, kanonier, *Bh.* бѣлосѣлец; *Vd.* kanonirar, strielavez; *Rz.* пушкарѣ, замѣнщикѣ, замѣнной стрѣлецѣ, пушальникѣ. 2) DZIAŁOWY, *a, e,* od działu, Theil-, *Boh.* díleč, díleč (disting. dzielowy).

DZIAŁYWAC, - at, *a, act.* frequ. słowa Działać = czyniwać, est thun, machen; zu machen pflegen. Wiele częstokroć działałwał dla niego. *Odym. Sw. M. 2.*

DZIANET, *a, m.*, koń piękny. *Dudz. 57.* z Hiszp. ein Genet, ein Arabisch = Spanisches Ross. Dzianety Hiszpańskie są konie największej piękności. *Boter. 16.* Piorun Jagielle jednym razem zabił ceterch woźników, i dziewięć dworzan konie i królewskiego dzianeta. *Stryk. 517.* Królowi dał Jan Zamoyski konia stada swego, który urodą i cnotą podobien był dzianetowi. *Gwogn. 180.* Na dzianetach Hiszpańskich iada. *Pot. Arg. 272.* Dzianet Turecki daleko przedszy jest nad Polskie lub Niemieckie konie. *Boter. 3, 50.*

DZIANIE ob. Dział.

DZIANOWID ziele ob. Lisiogon.

2) DZIANKA, *i, ż.*, dziana szata, nieszyta, ein gewebtes Kleidungsstück. *Dudz. 57.*, *Vd.* shtrikaria, pletemina, pletnu delu (*Boh.* baně vestis linea superior brevis mulierum). *§.* nocna kamizolka. *Tr.* ein Nachtcamisel. DZIANY, *a, e, part. perf.* słowa Dziać *qu. v.* - *§.* tkaniny, nieszyty, gewebt, gewirkt. Opone robotą dzianą udziałasz. 1 *Leop. Ex. 26.* (haftarską. 3 *Leop.*). Rękawice dziane rozmaite. *Vol. Leg. 4, 359.* Złotem dziane dywany. *Pot. Arg. 333.* Dzianęy trudno było dzielić szaty jego. *Groch. W. 178.* Nie dzielono szaty pańskiey dzianęy; tak i nauka jego od niego samego udziana, nierozdzielna w sobie jest. *Zrn. Post. 3, 783, b.* - 2)

DZIANKA, *i, ż.*, *demin.* słowa Dzienia pszczelna, das Gewirf, das Ross, die Weben im Bieneustock. W takim ulu większą dzienią urznieasz, pociągnąwszy onęy krótkięy dzianki, co na ieden satworek tylko była urobiona. *Kączk. Pas. 21.*

*DZIARDYN, *u, m.*, *post.* (= franc. jardin) wirydarz, piękny ogród, ein schöner Lustgarten. W dziardynie tym spoczywać wole. *Kochow. Ros. 106.* Zakwitły piękne dziardyuy. *Kochow. 166.* Wiosna każe, bierz krzaki z piwnic rozmarynu, Lubo są obumarłe, nieś ie do dziardynu. *ib. 9.* Dziardyn siolkowy. *ib. 143.* W dziardynie rozmaryny, hisopy pachnące, Fioly różnéy barwy stały, nardy wonieiące. *Banial. L.* Z suchych wydmów rozkoszne wyrabiam dziardyuy. *Zab. 9, 104, Zabł.*

DZIARN, *i, ż.*, dziarstwo, drzaństwo, Kies, grober Sand (*Etym.* ziarno). Burgundya wiele ma dziarn. *N. Pam. 16, 98.* DZIARNINA, *y, ż.*, miód przez starość w ziarna obrócony, znajdujący się także w komorkach plastrowych. *Kluk Zw. 4, 197.* Sbrnerhonig, der vor Alter löstnig geworden ist. DZIARNISTY, *a, e,* pelen ziarn, fbrnig. Piasek do wmiessania w wapno, powinien bydź kamienisty, albo iak mówimy, dziarnisty. *Kluk Kop. 1, 308.* Ziemia dziarnista. *N. Pam. 16, 94.*

DZIARSKI, *a, ie,* - *o adv.*, ochoczy, choży, śmiały, zwawy, darski, muthig, frisch, wacker. *Vd.* tersath, *Ec.* дерзкий, дерзкий, смѣлый, бесстрашный. Niedziarski, nieśmiały, pusillanims. *Mącz.* Znouu się czuję zdrowa, dziarska i tańszyć gotowa. *Teat. 56, b. 79.* Kupid czeka, rychło ugoni swierzynę, Młodziuchno chłopię, lub dziarską dziewczynę. *Zab. 16, 326.* Mass jednę z swoich pokojowych bardzo dziarską. *Teat. 18, 160.* Dziarski testem *Eccl.* дерзакъ cf. *Gr. θαρρῶ;* *Ec.* удерствоваши, смѣлымъ учиниши ośmielać. DZIARSKOSC, - ści, *ż.*, ochoczność, chożość, śmiałość, zwawość, die Muthigkeit, Frischeit, Wackerheit (ob. darskość), Niedziarskość, nieśmiałość, abieccio animi, *Mącz.*, *Ross.* продерзость, дерзновѣніе; *Ec.* дерзость, продерзаніе, продерзаніе.

DZIARSTWISTY, *a, e,* podobny do piasku gruzowatego. *Wlod.* drzaństwisty, grobfbrnig, kessig. *Slo.* drsnat; *Hg.* darabos; *Vd.* proden, debelopieskast; *Sr.* 1. wotrapetis; *cjovité.* Ziemia dziarskwista. *Brzost. Duch. 105.* Często bywaią działu dziarskwiste, dziurawe, chropowate. *Arch. 24.* Twierdze z kamienia dziarskwistego. *Jak. Art. 2, 293.* DZIARSTWO, *ZDIARSTWO, *a, n.*, piasek gruby, drzaństwo, Kies, Grtes, grober Sand. Dziarstwo, gruby a kamienisty piasek. *Volck. 371.* *Brzost. Dch. 129.*, *Jtal.* giara; *Lat.* glareas; *Boh.* fuž, Šterk; *Sr.* 1. brast pef, wotra perjet, wotroyina; *Vd.* prod, prodje, debel piesek; *Dl.* xatō; *Rz.* хрябъ, хрящикъ, хеденѣуб. Dziarstwo stuktlesy miatko, oblać ukropem. *Lek. koř. 2, 16.* Opoką lech i lekkim zdziarstwem zasklepila. *Zebr. Ow. 59.* *levidus tophis.* Wyłamał mi dziarstwem sęby moie. *Budn. Thren. 3, 16.* (pokruszył o kamyczki. *Bibl. Gd.*). Dziarstwo, dziarstwisty kamień, *gall.* tuf. *Star. Buff. 99.* tophus, der Tof, det Toffstein; *Boh.* opula; *Sr.* 1. drapacjné lamén.

DZIAŚLA, *G.* dziaśel, *plur.*, *Boh.* dasně, dasnička; *Slo.* básně, gáfnō; *Dl.* deesna; *Crn.* dasne; *Bs.* désni; *Rg.* dēna, dēni desánaa, kofsjēr, kofsjeriza, xvallo, za-

subisa; *Sla.* suberina, suberinica; *Sr.* 2. jęśnia; *Sr.* 1. zbijańca (*Sr.* 1. bjaśno żuchwa, czelusć; bjaśna podniebienie); *Ross.* десна, десны, *gingivae*, mięsista część wewnętrznej strony szczęki składająca, wargami otulona, w której zęby są osadzone. *Kluk Zw.* 1, 46. das Zahnfleisch. Choroba dąsać ob. dsięgna. **DZIAŚŁOWY**, a, e, Zahnfleisch. *Rg.* deesni, *Rs.* деснишний. W dziąsłowych komorkach *in alveolis* szczęki, zęby są osadzone. *Zool. Nar.* 23.

DZIATECZKI, - ek, *plur. Demin.* słowa Dziatki, gang kleine Kinderchen. Litwa z Samby niewiały i dziateczki iak trzodę do siebie wygnali. *Stryk.* 269. Wiele tysięcy dziatczek, panienek, które w młodym ciele twarde męki zwyciężyły. *Birk. Krz. Kaw.* 29. Koniec małżeństwa są dziateczki. *Starg. Kaz.* 421. Dziateczki niewinne śpiewały. *Groch. W.* 285. Dziateczki moje. *Budn.* 1 *Joan.* 2, 1. meine Kindlein, *Luther.* Dopusćcie dziatczkom malutkim do mnie chodzić. *Sal.* 6, 161. **DZIATKI**, - tek, *plur. Demin.* słowa Dzieci, *propr. et improprie Boh.* dítí; *Slo.* dítí; *Ee.* дѣтки; *Kinderchen, Kinder.* Wiele złych dziatek z rodziców cnotliwych. *Auszp.* 29. Dobre dziatki zdobyją matki. *Zegl. Ad.* 60., *Ee.* добродѣте. Jako ty rodzice swoje, tak cię uczą dziatki twoje. *Rys. Ad.* 18. Dziatki moje, to wam piasek, żebyście nie grzeszyli. *Bibl. Gd.* 1 *Joan.* 2, 1., *Ross.* пѣсина! Śmierć, lub dziatki lubo dziadki mknie iako się nawina. *Brud. Opat.* 9. jung und alt, *Kinder und Greise.* **DZIATWA**, y, ż., *collect.*, z ubolewaniem, *arme Kinderchen.* Obok oszarpanego gospodarza, na zbutwiałym barlogu, śpi mała a naga dziatwa. *Prześtr.* 211. Ze złego zboru drobna dziatwa nie ucieszy się. *Psalm.* 34. Wielbi i ty drobna dziatwo niepojętego pana w dobroci. *Psalm.* 57. Słownych przekazów drobna obawia się dziatwa. *Dmoch. JI.* 2, 219. Nauczyciel dziatwy. *Nar. Hst.* 2, 364., *Ee.* дѣтца, чада.

DZIAZKI *dem. nom.*, dzięgi, z pieniążki, *n. p.* Dla popółtwa kuć należy grosze i półgroszki, iako Moskwa ma zwyczaj robić swoje dziązki. *Star. Vot. B.* 3, b., *Ross.* дѣньга, денежка, eine halbe Kopeke; Kringelb.

DZICZ; y, ż., dzikość, die Wildheit. Minęły czasy dzicy, iuz i lud myślić poczyna. *Prześtr.* 529. Nieszczęśliwie uwolnion od cnotliwéj dzicy, Przywykił spronym wyrazom słuch czynny dziewiczy. *Kras. Wiers.* 6. Rodził się człek żeby kochał, Cóż za nałóg z piekła W dzicz go taką przekształcił, że potwora wściekła. *Zab.* 12, 175. Kwitnęło dobro, a dobro nie lada, Lecz dzicz nierządna i słuchać nie rada. *Zab.* 12, 403. 2) *collect.* dzicy ludzie, wilde, rohe Menschen; Wilde. Przechody północny i wachodniéj dzicy ku państwowi Rzymskim, Gotów, Alanów, Hunów... *Nar. Hst.* 4, 143., *Ross.* дичь dzikie państwa, dzicyzna. ***DZICZAK**, a, m., zwierz dziki, ein wildes Thier. Dziczak ubieżeć niemu się zdał rozaw. *Zabr. Ow.* 185. fera. **DZICZEC**, - ał, - eli, dziczenie *neutr. ndk.*, dziczeć *dk.*, dzikim się stawać, wild werden, verwildern. *Boh.* divočiti se, *zdivočiti*; *Rag.* divgljati; *Sr.* 1. dīlmi s; *Vd.* divjati, *vdiujati* se, *sdiujati* se; *Crn.* sdivjam; *Ee.* дичествую, дичю, дичуся, дичуюся; *Rs.* дичать, дичать, одичать; смръдѣть, *zdivostvovat* (ob. bestwieć). Nie trzeba z bydlęm groźno się obchodzić, imacny z boiaźni

dziczenie. *Haur Sk.* 53. Winne drzewko chędogo obcinają, aby nie dziczeło od wilków. *Budn. Cyc. Star.* 27. On co przedtem nie znał polowania, Już inszego nie ma teraz podobania, Już dziczeł w borach ciemnych. *Zab. Tel.* 88. Drzewa ogrodowe, choćby były najlepszego szczepu, do lasu przeniesione dziczeją. *Boh. Djab.* 4. Surowych trzeba praw przeciw dziczalemu ludowi. *Zab.* 15, 288. Człek dziczeie, nie mając zwierzchności. *Blaz. Fl. B.* 3, 6. **DZICZEK**, - czka, m., drzewko niezszepione, ein wildes Baumchen. *X. Kam.* **DZICZKA**, i, ż., dzika dziczyzna, ein wildes, scheues Thierchen. Ale prześtrzegam, zala téy dziczki, Bobyście były współzałotniczkami. *Zab.* 9, 554. *Zab.* ***DZICZYC** *cz. ndk.*, dziczyc *dk.*, bestwieć, dąkim robić, wild machen. *Boh.* *zdivočiti.* **DZICZYŻNA**, y, ż., dzikiego co, *n. p.* dzikie mięsyc, das Wilde, ein wilder Ort, eine Wildnis. *Boh.* divočina zwierzyna; *Boh.* divjacija, meso divje; *Crn.* divjina, wildes Gewächs, Wildpret, *dovjashena*, wildes Thier; *Ross.* дичина, кабанина. W ogrodzie widzim kwatery, drzewa, dziczyzny. *Dmoch. Szl. R.* 8. cf. dzika promenada. § dzikość, surowość, Wildheit, Rohheit. Biada tym nieczemnikom służebnym dziczyzny Zwięzionych grabieżników, siemi niszczycielów. *Zab.* 12, 177. Tapicer Francuz dziczyznę dawną iéy samku iakożkolwiek miał przekształcić. *Kras. Pod.* 2, 214. § dzikie zwierzęta, państwo, Wild, wildes Gefügel; *Rs.* дичь. Złapanie dziczyzny na stawie, lub na jakim jeziorze, iako to dzikich gęsi, kaczek. *Haur Sk.* 279. Jakim sposobem szkoda, przez dziczyznę wyrządzona, nagrodzona byđ ma. *Gall. Cyw.* 2, 53. § dzikowina, wieprzowina dzika. *Cn. Th.* mięso od wiepra leśnego albo dzika, schwarj Wildpret, Schweinswildpret. *Rs.* кабанина ob. kabanipa, chabanina.

DZIDA, y, ż., **DZIDKA**, i, ż., *demin.* (*Gall. gide*) włocznia, pika, rohatyna, ein Spieß, Butzspieß (*Ross.* джидь gatunek dawnych pochw). Brać się do płytkich dzidek Kupid pocanie, i czeka rychło ugoni zwierzę. *Zab.* 16, 326. Koncerzem albo dzidą, to iek włocznia Turecką przebity. *Birk. Podz.* 13. Umiał on dzidą strzelić. *Tward. Wład.* 8. § dzidka, imię, które dał charcicom, ein Name der weiblichen Windspiele.

***DZIDZILIA**, ii, ż., pod tym imieniem Słowiańskie narody Wenerę chwaliły. *Bielk. Kr.* 34. Zesylia. *Krom.* 55. Zizilia, Wenerę, boginią miłości Sarmatowie zwali, którzy modły czynili dla płodu, i wszelkich rozkoszy cielesnych od niéy żądali. *Stryk.* 136. die Venus bey den Slaven. **DZIECI** ob. Dziecię. **DZIECIAK** ob. Dzieciuch. **DZIECIATECZKO**, a, n., *demin.* słowa Dzieciątko (Dziecko, dziecię), ein gang kleines Kindchen. Dzieciątcko noworodne. *Groch. W.* 395. Najwdzięczniejsze to dzieciątcko każdemu się piastować i całować daie. *Starg. Kaz.* 488. Kto raz to pieścidlecko Uyrzu, wdzięczne, dzieciątcko, Nie nie uyrzu piękniejszego. *Groch. W.* 554. **DZIECIA TKO**, a, n., *demin.* słowa Dziecko, *Boh.* dětatko, tobátto, holátto; *Sr.* 1. dječatko, *dečatko*; *Sr.* 2. ješetko, golétto; *Vd.* dietetse, dettesse, detteshe; *Sla.* ditieshe; *Boh.* djetesce; *Rs.* дитятко, чадо (дѣтенышъ, дѣтенышекъ, штенедъ, штенчикъ piskle); *Ee.* чадо, дитятко, сыночек или дочка, дѣтше малое; das Kindchen, das Kindlein (*Luther*). Skoro uslyszala Elzbieta pozdrowienie Maryi,

Maryi, rozradowało się dzieciątko w żywocie ięy. *Biaf. Poft.* 61, Rzekł anioł pastersom: naydziecie maluczkie dzieciątko, w pieluchy uwinione. *ib.* 62. Dzieciątko Jezus *Vd.* diete Jezus, boshje diete. - Szpital w Warszawie, za staraniem X. *Baudoin*, misyonarza, założony, pod tytułem Dzieciątka Jezus. *Vol. Leg.* 7, 373. *Mon.* 68, 114. *das* Kindlein Jesus, ein Findelhaus in Warschau. Posła ta summa do Warszawy, częścią na dzieciątko Jezus, częścią na szpital ś. Łazarza. *Ossol. Str.* 3. Straciwszy honor i sławę, do dzieciątka Jezus wpraszac się będzie musiała. *Teat.* 7 c, 8. **DZIECIĘ**, - ecia, n., plur. **DZIECI**, *Bh.* djte, robć, *G.* djtete, *Plur.* dėti; *Slo.* ditta, *dgeta*, *dgita*, *dgetki*, *diftki*; *Sr.* 1. *djiecjo*, *Sr.* 2. *jęsże*, *gole*; *Cro.* dēte *pl.* decza, *detcza*; *Sla.* dēte, *dica*; *Bs.* dite, *djete*; *Rg.* djete, *tetta*; *Crn.* dēte, *otrok*, *otroahje*; *Vd.* diete, *dieteta*, *dietetsi*, *otrok* (*ob.* *otrok*); *Rs.* дитя, дѣти, отроца, младенецъ; *Eccl.* дѣтя, дѣтмицѣ, дитя, чады, чады, младя, младенецъ (*cf.* *Eccl.* дѣдя; *Gr.* παῖς *stryi* *cf.* *dziad*, *dziedzic*, *cf.* *Eccl.* дядька; *pedagog*, *cf.* *Gr.* παιδαγωγός, *ap.* *Ulphil.* diet gens; *cf.* *dziatki*, *dziatwa*). względem rodziców, syn lub córka, *das* Kind, *ein* Kind, *Sohn* oder *Tochter*. Dzieci wędruje teraz, niż ocieci, niż matka. *Burl. B.* 1. Dziecię za rękę, matkę za serce. *Rys. Ad.* 12. (matkę sobie nymnie, kto się z dzieckiem ięy pieści). Podrzutek, czyli dziecię znalezione. *Teat.* 30. *das* Findelkind, *cf.* *bekart*, *bęś*, *baszart*; Komu bóg da dzieci, da i na dzieci (*cf.* *blagosławieństwo*, *konsolacya*). Dziećmi, abo z dziećmi chodzić, w ciąży bydź, *ob.* *Chodzić*. Małe dzieci, *ob.* *drobiaz*. Dobre dzieci *Eccl.* добродѣте, благословенное чадородіе, хорошіе дѣти. *§.* względem wieku, niedozrzałosci, nierozumu, *ein* Kind. *In* Aufsehung des Alters, der Unreife, Unmündigkeit. Dziecię ma bydź rzezone, póki nie dóydzie siedmiu lat. *Saxon. Porz.* 150. Niedziecięc już iest, Mac rozum, Minęło mu siedm lat. *Cn. Ad.* 593. Coby to bylo, mogą zrozumieć i dzieci. *Jag. Gr. A b.* Ale dzieci iesteście, Wc Pani i pżaz ięy. *Teat.* 52 d, 88. Nie stawajcie się dziećmi na rozumie; ale we złości bądźcie małemi. 1 *Leop.* 1 *Cor.* 14, 20. Dziecię prawdę powie. *Cn. Ad.* 224. Starzy dwa razy dziećmi. *Pot. Porz.* 163. Dzieci uczyć *Eccl.* дѣтсвоуашъ, наказывашъ, наставляашъ. Dziecię kwili, kwili się. *Dudz.* 20. *§.* *blandiend.* dziecię, serce, rybko, *liebes* Kind, *mein* Kind! Nie ehodźze mi, moje dziecię kochane, mój aniołeczku. *Teat.* 26, 73. - II. dzieci ptasze, rybne, gadziny i innych zwierząt. *Cn. Th.* die Jungen der Thiere. Na nie mamy zakończenie - e, *in* *Plur.* - eta; *rybię*, *rybięta*; *lwię*, *lwięta*; *ptaszę*, *ptaszęta*; a ztąd ieszcze *demin.* *rybiątka*, *lwiątka*, *ptaszątka* etc. **DZIECIĘCY**, a, e, od dziecięcia, *Kindes*; *Rg.* djetiniski, djetigni; *Cr.* detichi, detinszki; *Vd.* dietinski, otrushki, otroken; *Rs.* дитячмицѣ, младенческии, младенченсѣ; Dziecięcy wiek, dziecięce lata, *die* Kinderjahre. Dziecięcy śpi-tal. *cf.* *dziecinny*, *dzieciński*.

DZIECIELINA, **DZIECIELNICA**, y, z., *ziele* Szmer Włoski, *tym*, *czabr* Włoski, *Römischer* Quendel. *Syr.* 498. "Dziecielin wonięciacy. (*Mascul.*) *Hor.* 1, 94. *J. Kchan.* *§.* Dziecielnica Włoska. *Epithymum*, *Cuscuta* *Linn.* *Thymseide*, *Thymus*, *Thymian*. *Krup.* 5, 126. *Cro.* temjan; *Vd.* timash, temian; *Rg.* vrjees, (*cf.* *wrzos*); *Sr.* 1.

demitt; *Rs.* Богородская трава. Kaniańka; tudzież Cąbrzyca, nie żeby do cąbru była podobna, ale iż na niey się wiie i rozściela; tak ią też wylupem zowiemy, że tenże po niey się pnie, *Syr.* 505. *§.* Dziecielinę pierwszą Czeši zowią Rzymką *Macierzaduszką*; ale ta u nas znaczy *serpillum*, *Hühnerkohl*, *gemeiner Quendel*. *Syr.* 508. *ob.* *Macierzaduszka*. *§.* Dziecielina, *Hesydorum Onobrychis* *Linn.* *Saint - Foin* *Gall.* rodzaj wyki, sieie się na łąkach sztucznych. *Kluk. Rosl.* 3, 307. *Esparsette* *Konicz* *Francuzki*. *Lad. Dyk.* 2, 271. *Widentlet*, *Stachelähre*, *eine* *Art* *der* *Getreidewicken*. *Sr.* djeciel; *Sla.* ditelina; *Cro.* detilina, *detelya*; *Vd.* detela; *Bs.* djetelina, *triprriřtaç*. **DZIECIELNICZNY**, a, o, od dziecielnicy, *Quendel*; u. *§.* w. *zapach* dziecielnicy.

DZIECINA, y, *masc. et fem.*, Mówiemy: ten dziecina, i ta dziecina, bo tu nie na znaczenie tylko, ale czasem na ostatnią syllabę patrzą. *Dudz.* 2. *Rs.* дѣтина. *ein* Kind, *in* Rücksicht des Alters. *Amor*, płocha ta dziecina. *Morszt.* 12. Dziecina zębów ieszcze nie ma, więc grubych pokarmów gryźć nie może. *Petr. Ekon.* 94. Prawie z dzieciny małej dotąd marnie, latam swo trawii i godziny. *Kul. Her.* 176. **DZIECINECZKA**, i, *masc. et f.*, *Demin.* słowa Dziecina, *ein* kleines Kindchen. Powieds co o tey dziecineczce małej, Co go dziś karmiaz, całujesz, piastujesz, *Groch. W.* 351. Dziecineczko! Boże prawy! *ib.* 338. Nie zgodzi się nikomu ten upomineczek, Chyba tobie naymilszy ze wszęch dziecineczek. *ib.* 369. Kto przyjemniuchne śmieszeczki Raz słyszał tey dziecineczki, Nic nie słyszał tak wdzięcznego. *ib.* 354. **DZIECINIEC**, **DZIECINNIEC**, - ial, - ieli, dziecinieie *Neutr.* *Niedok.*, *zdziecinieć* *Dokon.*, dziecinnym się stawać, *kindisch* wētzen. *Bh.* djetinēti, djetinjm; *Rg.* djetiniti *nugari*; *Bs.* djetigniti; *Di.* djetiniti *pueritia* *facere*; *Bs.* дитячмицѣ, дитячущъ, дитячущься, рѣнячмицѣ, робячмицѣ; *Eccl.* дѣтсвѣу. Prawdziwie zdzieciniałem, a jak dziecko małe sciskałbym uławicznie rączki twoie białe. *Zab.* 11, 376. *Zabl.* Stary książę już był zdzieciniał przez laty. *Gorn. Dz.* 165. Zdzieciniał w swym sędziwym wieku. *Wad. Dan. pr.* Doczekał się takięj starosci, że prawie zdziecinieie. *Leszcz. Gl.* 42. Hekuba zdziecinieiąca. *Mon.* 705 381. **DZIECINKA**, i, z., *Demin.* słowa Dziecina, *ein* kleines Kindlein. Dziecinki noworodne. *J. Kchan. Dz.* 112. *Pařl. Fid.* 6. Wyskakiwał z kolębki na ziemię, dziecinką będąc. *Birk. Dom.* 79. *Sehl.* 87. Spiesz się do małej dziecinki, Przynioś wonne upominki. *Groch. W.* 358. Naymilsza dziecinko mała! *ib.* 343. Chcesz mię widzieć żartuiącą Z moją dziecinką kwitnącą. *ib.* 359. Wtym się sercu men.u miła Dziecinka uspokoiła. *ib.* 368. Gdyś ieszcze był dziecinką. *W. Tob.* 4, 21. **DZIECINNIE** *Adverb. przymiot.* Dziecinny, *kindisch*. Rzekłszy to, ogniem zewnętrznym dotknięty, Dziecinnie się isy prawie rozmiłował. *Chrośc. Fars.* 331. **DZIECINNOSC**, - ści, z., *Rg.* djetinos; dziecinne obyczaie *Cn. Th.* kindisches Wesen. Gdym już iest mężem, opuściłem dziecinność. *Gil. Pořl.* 44 b. - *§.*, *ob.* *dzieciństwo*. **DZIECINNY**, a, e, od dzieci, *Kindes*; *Bh.* deřh, deřky; *Sr.* 1. *djeczjęć*; *Rg.* djetigniti; *Bs.* ditigni, djetigni; *Vd.* detezhen; *Crn.* deteshne; *Rs.* дитячмицѣ. Wiek dzieciny po upłynięciu wieku niemowlęcym, trwa do lat około siedmiu. *Zool.* 284. *das*

Kindesalter. Niewinność dziecienna. *Sharg. Dz.* 685. Jaba dziecienna; *Rs.* дѣтская. §. obuczaiem dzieci, kindisch. *Bh.* tjetnū; *Rs.* ребячскій, ребячій, робячій, блажнѣй. Choć był młodszy ze swzech, przedsię jednak nie dzieciennego nie czynił w swych sprawach. 1 *Leop. Tob.* 1, 4. Dziecinne obuczaię, zabawki, w piasku gmerać. *Cn. Ad.* 224. Do ośmiu lat bardzo on był dziecienny; a do próżności, igrania, biegania, skakania, bicia się i innych chłopięcych zabaw skłonny. *Sharg. Zyw.* 1, 182. Starzec dziecienną mowę znowu tworzy sobie. *Groch. W.* 334. Po dzieciennemu szczebiocze. *Teat.* 28, b. 82. **DZIECINSKI**, a, ie, od dzieci, *Kindes*; *Kindes*. *Bh.* et *Slo.* dētinskij; *Bs.* ditinski; *Vd.* dietinski, otroshki; *Crn.* otrozhje; *Rag.* djetinski; *Cro.* detinszki, detechi; *Rs.* дѣтскій, отроческій, младѣнчскій. Ociec, iż dzieci miłuje, nie swego pożytku szuka, ale dziecińskiego. *Petr. Ek.* 90. Z dziecińskiego wieku były nagle pomknięte do męskiego. *Otw. Ow.* 366. Gniew ma być mierny; nagły jest wilczego obuczaiu, miętki zaś dziecińskiego. *Budn. Apophr.* 25. Stopy to są chłopie, niewieście i dziecińskie. *Leop. Dan.* 14, 19. Strach dzieciński: strach próżny. *Tr.* - Dziecińskie, po dziecińsku, *Adv. n. p.* Maximus Hannibala, dziecińskie sobie poczynającego, swą cierpliwością zmiększał. *Budn. Cys. Star.* 6. po dzieciennemu). Gdy był dziecięciem, mówilem po dziecińsku, i rozumiał i myślił po dziecińsku. *Gil. Pofl.* 44. b. Gdyby co sobie dziecińskie pocał, wnetby w pośmiesze do ludzi przyszedł. *Kosz. Lor.* 16, b. **DZIECINSTWO**, a, n., *Bh.* dētinstwij; *Sor.* 1. dżecjacztwo, holecjajstwo; *Sor.* 2. jęschęstwo; *Rg.* djetinstwo; *Bs.* djetinstwo, djetettina; *Cro.* detinstvo detinstvo; *Vd.* dietinsto, otroshnost; *Crn.* djeteshnost, otroshena; *Ross.* дѣтство, отрочество, младѣнчество; wiek dziecienny, die *Kindheit*, das *Kindesalter*. Młodość człowieka albo dzieciństwo. *Salin.* 3, 112. Siódmego roku kończy się dzieciństwo. *Bah. Djab.* 2, 241. Drugi wiek życia ludzkiego, dzieciństwa samego, od siedmiu do dwunastu lat. *Kofak. Wiak. A.* 4. W dzieciństwie, iż jeszcze nie mają dziatki baczenia, inaczej mają być wychowane; inaczej gdy podrosta. *Petr. Ekon.* 93. Wyszedł z dzieciństwa, kiedy już doszedł lat dwudziestu iednego. *Chelm. Pr.* 70. (ob. małoletność). - *fig.* Pod czas dzieciństwa Tureckiej potęgi, osłabiał siły panów sąsiedzkich przez domowe rozterki. *Kłok. Turk.* 3. Szkoły nigdzie nie są w większym dzieciństwie, jak w Norwegii. *N. Pam.* 13, 56. (niedożrzałe, niedoskonałe). Z **DZIECINSTWA**, *Eccl.* издѣтска, издѣтства; оmdѣтска, изъ мѣткихъ ногтемъ; z miodu, von *Kind* auf. Jako ma być potym dobry, kto z dzieciństwa do wszelkiego przywzknie złego. *Opal. sat.* 1. - §. dzieciństwo, dziecinne sprawę, *Kindes*. *Bh.* heble, heblata; *Crn.* otrozhuja; *Vd.* mladoštnia, fantishivu, otroshzhina; *Rs.* ребячество, робячество. **DZIECIOBOYCA**, y, m., *Sor.* djetimorbat; *Vd.* dietvmorez; *Eccl.* et *Rs.* чадоубійца, дѣтоубійца, младенцеубійца. (*Verb.* чадоубійствую, дѣтоубійствую); morderca dzieci, der *Kindermörder*. Herod dzieciobóyca. *Birk. Kant. A 3 b.* *Birk. Ex. C.* **DZIECIOBOYCZYNI**, i, ż., die *Kindermörderinn*, *Vd.* dietvmoriza. **DZIECIOBOYSTWO**, a, n., der *Kindermord*. *Crn.* djetvmorstvu; *Vd.* dietvmorstvu; *Rs.* дѣтоубійство, чадоубійство. Sprawa o dzieciobóystwo. *Vol.*

Leg. 8, 315. *Pam.* 85, 1, 381. ***DZIECIOCHRONICIEL**, a, m., *Eccl.* дѣтохранитель, *Gr.* παιδοφύλαξ; der *Kindermörder*. **DZIECIOGUBNY**, a, e, - *ie adv.*, gubiący dzieci, *Kinderverderber*. *Eccl.* дѣтогубный, дѣтогубный. **DZIECIOJAD**, a, m., (cf. dzieciózerca) *Mysz*, wilcy, nowe dzieciójady, i insze cuda, któremi był ztarty Faraon. *Pot. Arg.* 566. cf. bobo, der *Kindesfresser*, der *Knecht Ruprecht*, der *Popanz*. ***DZIECIOKARMI-CIEL**, a, m., *Eccl.* чадоопаштель; der *Kindernährer*.

DZIECIOŁ, a, m., *Bh.* et *Slo.* batel, stratopaud; *Staditeo*, bērgzel, smērdovrana; *Cr.* detely, berglęz; *Vd.* detal, klokar, dclaplesar, bergles; *Rs.* дѣтель, ремянка, попольнъ; *Crn.* dētel, plesovt, bergles; ptak, *picus* der *Specht*. Dzieciól wielki, *P. Martius* der *Schwartzspecht*, cały czarny, wierzch i tył głowy czerwony; wielkości kawkii, głos ma gruby. Białe dziobem o drzewo, wydobywa liszki. Dzieciól zielony, der *Grünspecht*, (*Vd.* shona, shouna, sholna cf. żołna), *P. Viridis Klein*, życie pszczołami, Dzieciól pstrygiękazy, *P. Maior*, der *Buntspecht*, wielkości kosa. *Zool. Nar.* 265. Dzieciól ciurka. *Ban. J.* 3. b. *Bs.* klukati; *Rs.* шикарь, шикаю. Dzieciól tarentowaty. *Ban. J.* 3. Dziecióły cięslami nazywają, iż drzewo oprawiają. *Lad. H. N.* 34. *Prov. Alluc.* Dzieciól drzewo klucie, a nos sobie psuie. *Cn. Ad.* 1163. *Birk. Kaz. Ob. K.* 3. b. (cf. Nie wiem, kogo bardziej boli; cf. Na się różę dał. Tobieć to gorzeczy. *Rys. Ad.* 9.). Dzieciólowi swój nos nie wadzi. *Cn. Ad.* 562. (cf. Chleb w drodze nie cięży. cf. Nie cięży owies koniowi, ani skrzydła ptakowi). By siedział iako dzieciól nadobnie upstrzony, A nie będzie rozum, porówna z gawrony. *Rey. Wz.* 46. b. Upstrzyli się iak dzieciólowie. *Gil. Kat.* 211. Na niego złota iako pstracin na dziecióla nawieszają. *Rey. Zw.* 135. b. Uczynią synaczka z młodu dziecióla, a potym krnkowi będzie smaczny, gdy kruk bardzo na dziecióły waży. *Glicz. Wych. F.* 3. **DZIECIOŁEK**, - lka, m., *picus passerinus*. *Kluk. Zw.* 2, 278. der *Heine Buntspecht*. **DZIECIOŁOWY**, a, e, od dziecióla, *Specht*; Rodzay dzieciólowy, *picus*, do rzędu sroczego należy. *Zool. Nar.* 265.

***DZIECIOLUBNIK**, a, m., lubiący dzieci, der *Kindertliebhaber*, *Kindersfreund*. *Eccl.* дѣтолюбѣцъ, чадолюбѣцъ. ***DZIECIOLUBOSC**, ści, ż., lubienie, kochanie dzieci, die *Kindertliebe*. *Rs.* дѣтолюбѣ, *Eccl.* чадолюбѣ. **DZIECIOLUBNY**, a, e, - *ie adv.*, lubiący, kochający dzieci, *Kindertliebend*. *Eccl.* чадолюбивый. Dzieciolubna, *Eccl.* чадолюбивца. ***DZIECIOPLÓD**, u, m., das *Kindergeugen*, płodzenie dzieci, *Eccl.* чадошворѣние, дѣтошворѣние; дѣтошворю, чадошворити, dzieci płodzić. **DZIECIOPLÓDZICIEL**, a, m. 1. *Eccl.* дѣтошворѣцъ; der *Kindergeuger*. ***DZIECIOPORUB-STWO**, a, n., *Eccl.* дѣторасшлѣние, дѣторачительство, сквернодѣятелие сь отроковицею, коя мложе 12. лѣтъ. *Kindermordtucht*. **DZIECIORÓB**, a, m., *Mon.* 75, 589. dzieciopłodziciel, *Kindergeuger*. **DZIECIORODNY**, a, e, - *ie adv.* dzieci rodzący, *Kindergebährend*, *Kindergeugend*. *Rs.* дѣтородный. Pan Bóg stworzył i te dzieciorodne czlonki. *Sak. Dusz.* 113. *Sak. Probl.* 224. ***DZIECIORODZENIE**, ia, n., das *Kindergebähren*, *Eccl.* чадородѣ, рождение дѣтей. **DZIECIORODZICIELKA**, i, ż., die *Kindergebähretinn*.

Eccl. дѣшородица, дѣшородителница. *Verb.* дѣшородству; *Gr.* παιδογωγία. - *DZIECIOWODZ, a, m., pedagog, mistrz szkolny. *Dasyp. Rr. 3. Mon. 75, 589.* *Rg.* djezovodja; *Rs.* дѣшоводитель; *Eccl.* дѣшоводецъ. dzieciowodem czyli pedagogiem bydz, *Rs.* дѣшоводительствовашъ, дѣшоводствовашъ. *W rodz. żeńsk.* дѣшоводительница, *Eccl.* дѣшоводица. *DZIECIOWODZTWO, a, n., pedagogia. *Rs.* дѣшоводительство; *Eccl.* дѣшоводство, *Kindertubruug, Kindererziehung, Pädagogie.* DZIECIOZERCA, y, m., dzieci żrzący, der Kinderfresser. Saturna dzieciocerzy niechay kosa mściwa ztępiecie. *Zab. 16, 405.* (cf. synoedatwo). *DZIECIOZYWIENIE, ia, n., *Eccl.* чадопитательство, das Kinderernähren. DZIECIUCH, DZIECIUK, a, m., wyrostek, ein Aufschöbling, ein junger Mensch. *Rg.* djetich, *Slav.* ditcsag, momcsich, mladich; *Bs.* djeticch, sluszebnik, monak; z chłopc sluzzący; *Cr.* detich, dechak, decharecz; *Rs.* дѣмище. To dzieciuch przytoyny i wcale grzeczny. *Teat. 26, 75.* Patrano na dzieciucha, iak w siedm lat zęby routi, w druzgich sarafa, potom mężnieie! *Psalm. 77.* Ktoryż to dzieciuch, roz naslawszy wiele, z tobą się Pirro, w miley grocie pieści? *Hor. Poez. 1, 31. Minas. gracilis puer.* Nadzy dzieciuszy. *Chrość. Luk. 205.* Naaman gdy się smyl z trądu w Jordanie, stał się tak biały, iak iaki dzieciuk mały. *Kulig. Her. 219.* Kupido dzieciuciu on hardy pani złotoruchey. *Tward. Daf. 22.* Giętkie iey różgi karca dzieciuków swawola. *N. Pam. 19, 108.* §., z przyganą, który iak dziecię postępie. *Dudz. 37,* ein findischer Mensch. Nauczę tego dzieciucha ratkować. *Tr. DZIECIUSZEK, - szka, DZIECIUCZEK, - czka, m., Demin., ein junges Menschenchen, ein läppischer Mensch. Rg.* djetichjak), Kupidyn iest dzieciuczek mały. *Tol. Saut. 38.* Dzieciuszek iak łąka opięty, *Zab. 8, 359.* *DZIECKI, a, ie, dzieciuski, dziecinny, *Rg.* djetettov, *Kind-, Kinder-, kindisch.* (*DZIECKI, - iego, m., *Subst.,* Dzieccy byli w Litwie, co naydawniey w Francyi, w Niemczach i. t. d. *Missi Dominici,* czyli posłańcy od panującego; ci nosili rozkazy panujących, i pilnowali ich wykonania. *Czak. Pr. 69.* ein bevollmächtigter Abgesandter. ob. Dzieckować, Dzieckowny). DZIECKO, a, n., *demin.* rzeczown. dziecię, ein kleines Kind, Kindchen, Kindlein. *Bh.* dęcto; *Vd.* dieteze; *Cr.* dechko, deteszi, dechachicz, decharecz; *Di.* momchich; *Rg.* dietesze; *Slav.* dite, cseo; *Eccl.* дѣмище, дѣмищю; (*Rs.* ребѣнокъ, робѣнокъ). Dziecka nie na wieki dzieci. *Morszt. 74.* Dziecka do Jezuitów chodzą. *Opal. Sat. 21.* Dziecka wynędzniale, wpół nagie, tulily się około domu. *Kras. Pod. 2, 17.* Skrzydlaste dziecka, Amorkowie mali. *Ustrz. Tr. 50.* Nawracanie dzieciek w żywocie matczynym, sztuka cyrulika położnego. *Perz. Cyr. 2, 260.* (NB. na Szląsku Austryackim, dziecko = bękart; stosownie do zakończenia - cto = slo, na ohydę). - §., człowiek dziecinny, ein recht's Kind, wie ein Kind, ein Kindischer. *Bh.* dędat = łątkarz.

*DZIECKOWAC, *Dzieckować, ai, uie *Act. Niedok.* podzieckować, zadzieckować, *doñ.* (*Bh.* dędowati, ineptire, dzieciństwa stroić). Zaymować, zagrabiać, ciążyć, na dziedzica zabrać, (cf. Dziecki *Subst.*) pfänden. Jagiello poddane kościelne, gdy mu stacy nie dawali, bydło im

sabierając, dzieckować zapoczął. *Krom. 412, pignerasse fertur-eorum facultates.* Królowa tedy mawiała: iuzci dobytek chłopom podzieckowanym, iezsze przywrócić możemy; ale lzy ich, kto ukoi? *ib.* 413. *pignora reddemus.* Wieśniakom, iż stacy wydawać nie chcieli, bydła zadzieckowano bylo. *Krom. 574. pecudes pigneratae.* Kiedy sie trañ dzieckowanie albo ciążanie czynić, aby nie brali więcey, iedno coby stało za to, co ciążają. *Herb. Stat. 88. et 468.* *DZIECKOWNY, a, e, zaymujący, sabierający, pfändend. Stacye ostrze, a zgoła dzieckowną bydłat chłopklich grabieżą, wyciągać, królu, nie zabraniasz. *Krom. 531. pignoratio.*

*DZIECTWO, a, n., dzieciństwo, die Kindheit. Od dziecięctwa, od dzieciństwa, a pueris. *Mącz. Swiety Jan,* skoro z dziecięctwa swego, mieszkał na puszczy. *W. Post. W. 22.* *DZIECZYNA, y, z., dzieciństwo, die Kindheit. Porachay się i ty oyczyzno z sobą, od pierwszey koronowanej głowy siedm wieków dziecizny pędząc. *Psalm. 78.*

DZIEDZIC, a, m., *Bh. et Slo.* dędic; *Rg.* djediniak, basctinik; *Bs.* djedicch, djedinicch, basctinik; *Cr.* dedich, baschenik, bagynik, odvętek; *Vd.* dieudizh, erb, erbizh, namesnik; *Cr.* dejd, dejdesh, bashzhėnik, erb, irb; *St. 1.* bobiernif, debprał, herba; *Sr. 2.* herba; (*Rs.* дѣдичъ dziadowiznę biorący, ob. dziad dęd) *Rs.* omczub (cf. *oycie), наслѣдникъ; *Rs. et Eccl.* преѣмникъ. Spadkiem po kim fortunę biorący, der Erbe. Otoż bóg mi nie dał potomka; ale oto sluga domu mego dziedzicem moim będzie. *Bibl. Gd. Genes. 15, 3.* Nie będzie ten dziedzicem twoim; lecz który wyidzie z żywota twego, ten będzie dziedzicem twoim; tak bóg odpowiedział. *ib.* Komu prawo dziedziczenia przynależy, zowie się dziedzicem. *Gal. Cyw. 2, 147. Prov. Slo.* Idij dędic placę, w srđci sa smęge. Dziedzicowi placzącemu śmierci dobrodziecia bogatego, nie wierz *Cn. Ad. 225.* Z złe nabytych rzadko się ucieszy trzeci dziedzic. *Kluk. Rosl. 3, 12.* co niesprawedliwe zifano, na rretho dędica ne prihadjja, §., *theolog.* Synami bozkiami iestęsmy, a iestli synami, pewnie i dziedzicami i spóldziedzicami z Chrytusem. *Karnk. Kat. 15.* Erben und Miterben Christi. Niebieski dziedzic, na ziemi nie ma nic. *Rys. Ad. 44.* §., dziedzic, dziedzicany pan iakich dóbr, der Erbherr; *Ross.* omczinnikъ, वोमचिन्निक् (cf. ouczyna, ouczyc), владѣецъ (cf. władzca). (cf. dzierzawca, dożywoтник). Przedtym królowie, po tytułach prowincyi, Polskę składających, używali tego słowa: dziedzic; ale po śmierci Zygmunta Augusta ustanowiono, aby tego zaniechali, *Skrzet. Pr. Pol. 1, 109.* DZIEDZICTWO, a, n., *Bh. et Slo.* dędicitwi; *Cr.* dedina (cf. dziedzina), baschiua, odhvina, odvetchina, vekovechina; *Rg.* djedina, djedinstvo; *Bs.* djedina, basctina; *Cru.* dejdeshna, irbshena; *Vd.* diecushnu, dieudizhnu blagu, dieu, erbshina, dieudizhnoft, dieushina, *Vd.* herbnoft; *Rs.* наслѣдство, наслѣдје, преѣмничество; *Eccl.* преѣмство; spadek po kim, die Erbschaft, das Erben. Dziedzictwo jest wstępек we wszystko prawo, które zmarły czasu śmierci swęy miał. *Szczerb. Sax. 430, et 116.* Zbiór wszystkich rzeczy, i wszystkich praw zmarłego, nazywa się iego spadkiem, puścizną, a względem dziedziców, dziedzictwem. *Gal. Cyw. 2, 146.* Dziedzictwo kończy się w siódmym rodzaju. *Sax. Tys. 17.*

Czwarte ociec synowi dziedzictwo gotuje. Gdy sam żyje cnotliwie, w cnotę go wprowadzi. *Pot. Jon. 20.* Dziedzictwem co dostał. *Ld. §.*, dobro dziedziczne, das Erbgut. (oppor. dożywocie, dzierżawa), ein erbliches Gut, eine Erbschaft. *Rs.* опщина, *Eccl.* обдержаніе, обдержанство, имущество, владѣніе; Dubiecko, miasteczko od Piotra Kmity założone, od lat dwóchset dziedzictwem jest Krasickich. *Kras. List. 53.* Przysłowie; małe dziedzictwo, wieczne kalectwo. *Offol. Str. 3.* - §. fig. dział, udział, der Erbtheil, das Loß. Srogość dziedzictwem zwierząt; a litość człowieka. *Zab. 4.*, 236. DZIEDZICZKA, i, ż., *Bh.* dědička, nápadnice; *Vd.* dieudiza, dieudishinja; *Rs.* наследница, преѣмница; która spadkiem po kim bierze, die Erbinn, Erbnehmerinn. §. pani dziedziczna, die Erbstau; *Rs.* владѣльница. *DZIEDZICZNONAIEMNY, a, e, - ie adv., najeży dziedzicznie, veterbpadtet, Erbpadt. Dziedzicznonaiemne dobro, takowa własność użytków, która komu dziedzicznie wypuszczona jest. *Gal. Cyw. 2.*, 88. DZIEDZICZNOSC, sci, ż., własność dziedziczenia lub dziedziczna, die Erblichkeit, das Erbeigenthum, Erbrecht, Erbesis. DZIEDZICZNY, a, e, DZIEDZICZNIĘ Adv., *Bh.* dědičný, dědičné, dědiš, *Slo.* dědični; *Crn.* dědeshne; *Vd.* dieudishen, dieushli, dieushen; *Sr. 1.* herbauft; *Bs.* bastinski; *Cro.* odvetchni; *Rs.* наследничій, наследный, наследственный, потомственный, преѣмничій, опщинниковъ, владѣльчeskій, spadkowy, Erb-, erblich. Państwa dziedziczne, w których panujący państwo dziedzicznym prawem zostawuje potomkom swoim. *Wyw. Geogr. 123.* Dziedziczne choroby, które dzieci od swych rodziców, z sobą na świat wynoszą. *Perz. Lek. 146.* Suchoty dziedziczne, to jest, od oycy lub od matki, od dziada, od pradziada początek biorące, są najniebezpieczniejsze. *Krup. 3.*, 538. Długi dziedziczne, które potomkowie spadkiem dziedzicznym placą. *Damb. 481.* Bóg dziedzicznie trzyma wszystkie narody. *Bibl. Gd. Ps. 82.*, 8. DZIEDZICZYC, ył, y, transit. et intr. *Niedokon.* odziedziczyć, zadziedziczyć, zdziedziczyć *Dokon.*; *Bh.* děditl, dědjm, dědjm; *Crn.* děduvati, děduvam, dědujem; *Vd.* dieushati, podieushati, erbati poerbati, dodielshati, *Rg.* obasctiniti, podjediniti; *Sr. 2.* berbauft; *Rs.* наследовать; *Eccl.* преѣяти, преѣмлю, ужичествовати, преѣмствую; dziedzicem spadkowym bydz, erben, Erbe seyn. Wprzód trzeba w oycowskich caotach mu dziedziczyć, Niżeli się następcą na królestwo liczył. *Pot. Arg. 108.* Syn w rozumie nie dziedziczy, Worki tylko dobrze liczy. *Cn. Ad. 803.* Syn w snocie nie dziedziczy. *Zegl. Ad. 245.* Trzeba służyć ochotnie P. Bogu, jeśli chcemy w niebie dziedziczyć. *Hrbst. Nauk. K 2 b. §.* spadkiem wziąć, dziedzicznym prawem trzymać, eterb, den, durch Erbschaft erhalten, erblich besitzen. Niewielka chwala, że kto godnie liczy Przodki, gdy podobnego nic im nie dziedziczy. *Zab. 9.*, 7. Wielką po oycu dziedziczy majątność. *Tr. §.*, *Neutr.* dziedziczyć, spadać na kogo, zlewać się, geerbt werden, angestammt seyn. Oczyli w dzieciach często dziedziczy choroba. *Tr.* Kamień po rodzicach dziedziczy. *Oczk. Prx. 423.* DZIEDZICZENIE, ia, n., *Subst. Verb.*, *Rs.* наследованіе, das Erben, Erben. Przywłaszczenie sobie spadku, zowie się prawo dziedziczenia. *Gal. Cyw. 2.*, 146. Erbrecht.

*DZIĘDZIERAWA, y, ż., siele, bielun dziedzierawa, *Datura Stramonium*, Stuchapfel, Fliegenkraut. *Jundz. 159.* *Rs.* дурманъ. DZIEDZIERZYSZY, a, e, (może *Etym.* dzierzeń) mocny, zwięzły, krępy, teg., unterseht, stamsig, stark, kraftvoll. Młodość jego rzeźwa, dziedzierzysta. *Pot. Arg. 591.* Chłop dziedzierzysty. *ib. 725.*

DZIEDZINA, y, ż., *Bh.* et *Slo.* dědina pagus, villa. (*Bh.* dědinnst dominus praedii immunis grepsaff); *Bs.* djedina, basctina; *Rg.* djedina patrimonium; *Vd.* deshela, deshella, deshellvu, deshellvina, dieudizhna deshela; *Sor. 1.* herbne kubwo, nufnicza; *Rs.* урочаше, уѣздъ, волостъ, владѣніе, областъ; *Eccl.* обдержанство, опщина. Wieś, majątność, grunt czyy, ein erbliches Gut; Erbgut, Erbdorf, erbeignes Grundstüd. Dziedzina, ein liegend Erbgutlein. *Daryp. Aa 3. b.* Dziedzina niekótorego człowieka bogatego hojnie się obrodziła. *Sekl. Luc. 12.* Strumień, który jest między dziedzinami, za granicę ma być poczytany. *Tarn. Ust. 1.* Jaka dziedzina, tacy kmiecie. *Rey. Wiz. 115.* (cf. jaka osiadłość, tacy kmiotkowie). Komu krzywda jest od czyiego poddanego, ma go szukać na dziedzinie jego, i tamże po nim sprawiedliwość żądać u pana. *Sax. Porz. 118.* Bez przyczyny, nie szukać dziedziny, *Rys. Ad. 2.* (nie przenosi się do inaszczy wsi). Wilk na dziedzinie nie szkodzi. *Rys. Ad. 74.* (bo się ludzi na wsi boi). DZIEDZINIEC, - ica, m., przedworse przed pałacem lub zamkiem, der Schloßbes, Schloßplaz, Vorhof. *Sta.* prytwoł, trnác; *Sr. 1.*, pjdwor; *Bs.* pridvorje, trim; *Slo.* pridvörje; *Vd.* preddvor, preddvorje, prederje, gradishe, gradni dvor; *Crn.* preddvor, preddurje; *Eccl.* предвѣміе. Zgromadził się licmy lud na dziedzińcu Saskiego pałacu. *Ld.* DZIEDZINCOWY, a, e, od dziedzińca, Vorhof; *Eccl.* предвратный. DZIEDZINNY, a, e, od dziedziny, Erbgut, Grundstüd. Dom dziedzinnym prawem przynady. *1 Leop. Levit. 25. 31.* (tym prawem, którym role przedawają. *3 Levit.*). Twierdzą *dziedzinnie gruntował. *Chodk. Kof. 38.* fundamentalnie. DZIEDZIZNA, y, ż., udział spadkiem przypadły, das Erbtheil. Dziedzizna tak piękna na kilkadziesiąt części była podzielona *Teat. 1. b. 13.*

Pochodz. (cf. *Dziad.*) *dodziedziczyć, nadziedziczyć się, dziedziczyć, wydziedziczyć, zadziedziczyć, spółdziedzic, spółdziedziczka, spółdziedziczyć, spółdziedziczny.*

DZIĘGA, i, ż., Dziązka, zdrbn., srebrny grosz Moskiewski albo półgrosza. *Cn. Th.* eine kleine Russische Silbermünze, deren hundert auf den Rubel gehen. *Rs.* денга, денежка półkopiyki, денги, денежка pieniądz, денеженb pienny. Moskiewski grosz nie okrągły jest, ale przydłuższy, iakoby nakształt iaja, ze srebra szczerzego kowany, który oni dzięgą nazywają. *Gwagn. 477.* Dzięgi Moskiewskie. *Star. Dw. 2.* Aspr Turecki, podobny dzięgom Moskiewskim, *ib.* - §. 2., dzięgi z pieniądza, osobliwie Moskiewskie; *Carn.* dnár, *Scfb.* Mieszka dziękami nie napelnisz, ale dzięgami *Cn. Ad. 489.* Moskwę plondrowawszy wnieśliśmy wiele dziąg (*Genit. Plur.*) do Polki. *Star. Ref. 51.* Szat drogich, dziąg i perel w obozie Moskiewskim wielkość była. *Gwagn. 119.* Był w traktacie Moskiewskim ten warunek, aby każdy z swęj strony wojskami albo dzięgami wspomagał. *Vol. Leg. 6.*, 157.

DZIEGCIARZ, a, m., warzeniem dziegciu się obierający; *Rs. дергтярникъ*; *der Birkenbeerseiber*. Brzozowe lasy nazywają dziegciarze na dziegieć. *Kluk Rosl.* 11, 14. Dziegciarze broszy drg. *Torz. Szk.* 2. Dziegciarze, smolarze etc. *Wql. Leg.* 2, 997. Dziegciarze brzydcy. *Zimor. Siel.* 252. **DZIEGCIOWATY**, a, e, -o adv., na kształt dziegcia, wie *Birkenbeer*. Wody dziegciowate roznoszą z sobą zawiązki olejowate ziemnego dziegcia. *Perz. Lek.* 20. **DZIEGIEC**, -gciu, m., smoła robiona z spaloney kory brzozowey, którą dziegciarze odziebiają bez naruszenia miazgi, tak że znowu nowa kora rośnie. Używają iey do wykręcania skór, i smarowania obuwia. Zapach ma przenikający. Służy też do aptek, osobliwie pod czas powietrza. *Eod. Hst. Nat.* 34. *Rs. дегромъ*; *das Birkenbeer, das aus der Birkenrinde geschmolzen und zum Einuschieren der Haut, Stiefeln u. s. w. gebraucht wird.* *Prov.* Namaż ty chłopa masłem, przecię on dziegiem śmierdzi. *Rys. Ad.* 48. - *Dwor. B.* 2. - *Fzam.* 29. (cf. żyd chrzczoney, wilk chowany), *Art löst nicht von Art.* cf. cęglę albo murzynę myć). **DZIEGCIOWY**, ***DZIEKCIOWY**, a, e, od dziegciu, *Birkenbart*; *Rs. дергтярный*. Wolę żyć w szalaszach z dziegciowemi gbury, niż z Jasnie Wielmożnemi Pany Łupiskury. *Nar. Dz.* 3, 233. z gbury śmierdzącemi dziegiem, nach *Birkenbeer stinkende Bauern*) *Rs. дергтярня* dziegciowa puszka.

DZIEGIEL, -glu, m., ziele, *Bh. Angelika, Zanoff, Janoff, sw. Ducha łotekj*; *Vd. angelika, angelishki koren, ashkerza*; *Crn. angelshe*; *Ross. дягиль, дягильникъ, ворощникъ*; *Angelica Linn.* rośnie w lasach, ma moc lekarską; prości ludzie w tabaco żązywają. *Kluk Rosl.* 2, 218. *Krup.* 5, 126. *die Angelike, heilige Geist Wurzel, Brustwurzel, Luftwurzel.* *Prov.* Doiść do żywego, dadź kminu z dziegielem. *Gemm.* 71. *g. dziegiel cudzoziemski Smyrnium, Emprucnfrant, Worechfrant, Syr.* 99. **DZIEGIELNICA**, y, ż., ziele od podobieństwa dziegieliu imię mające; zowią je też Lubaszczem, albo od ziela Lubaszczyk; do którego podobno, albo raczej od lubości, którą białogłowy za używaniem iey mają ku mężczyznom. Zowią i Sylfą z greck. *Sylphium.* *Syr.* 102. *die große Angelike.*

***DZIEGNA**, y, ż., **DZIEGNA**, G. dziegień plur. Dziegna jest działel każenie i gnicie. *Sienn. Ref. Spicz.* 40., *Cro. zazubnicza*). Z wilgoci przypluwających do uft dziegna się czynią. *Sien.* 76. Zapalenie i okrostawienie dziąsł. *Wtod. Parodontis Męca.* *die Mundfäule* (cf. gnilec, szkorbut). Z skórek malgranatowych napażanie, dziegnę z uft oddala, gdy nim będą płokane ufta. *Cresc.* 427. Każdodziennie ufta płokać czystą wodą, aby uchodzić dziegień i szkorbutu. *Haur Sk.* 407.

DZIEIE, ob. Dzieć. - **DZIEIE**, -ieiów, plur., 1) co się działo lub stało, i opisanie tego, *Geschichten, Historien.* *Vd. djanje, zhuda, historia, perhodesh, pergod, sgod, pergodba*; *Crn. pergodba*; *Sla. dogadjaj, historie*; *Rog. djella*; *Crn. pripovezt*; *Sr. 1. stahwgné*; *Rs. дѣи, дѣянїя, повѣшникъ.* Księgi dzieiów Apokalskich, napisane od świętego Łukasza. *Leop. Act.* 1. *die Bücher der Apostelgeschäfte.* Dzieie roczne Węgierkie. *Krom.* 565. *annales*). *Vd. lietne bukve ob. latopis*). Roczne dzieie kościelne, wybrane z rocznych dzieiów *Baroniusza*,

przez X. Piotra *Skargę.* *Dzieie Górnickiego.* *§. dzieie* : dzieła, działania, czyny, sprawy, *Ebaten.* Jakie dzieie, takie pienie. *Simon. Siel.* 53. Przeszłych dzieie doświadczenie. *Jabl. Tel.* 67. Pausaniass i Lizander dzieiami swemi państwo Lacedemońskie rozszoryli. *Budn. Cic.* 40. - *§. stare dzieie wspominaasz.* *Cn. Ad.* 1087. - *Teat.* 26, c. 33. (za króla *gwoźdzaia). ***DZIEIODZIWIW**, u, m., poet., czyn zadziwiający, eine *Wunderthat, bewundernswürdige That.* Aza kto ieszcze chętlivy Wspomni iego dzieiodziwy. *Groch. W.* 493. **DZIEIOPIS**, a, m., **DZIEIOPISCA**, y, m., historyk, historyograf, *der Geschichtschreiber.* *Vd. pergodoun pisar*; *Rs. дѣписатель, повѣстствователь, бышнописатель.* Powinnością dzieiopisa jest, powiadać o rzeczach, tak, iak się stały. *Kras. List.* 2, 119. Naruszewicz, dzieiopisów Rzymskich czolo pierwsze, Tacyta, przelał na oczystą mowę. *Zab.* 12, 18. Dzieiopisca stary Gades miasło to nazwał. *ib.* 13, 248. *Nar.* Nie wszyscy dzieiopisowie mają podobne sobie przymioty. *Mon.* 73, 560. Dzieiopis roczny *Ross. памятописецъ*, cf. *Latopis.* **DZIEIOPISARSKI** ob. Dzieiopisny. **DZIEIOPISMO**, **DZIEIOPISTWO**, a, n., Historyografia, *die Geschichtsbeschreibung.* *Rs. дѣписанїе, бышнописанїе.* W dzieiopismie przyczyny główniejszych w rządach odmian dochodzić. *Stas. Zam.* 8. Rzymskiego dzieiopisma książę, Sallust. *Zab.* 10, 227. Dzieiopismo rzeczy przyrodzonych. *Rog. Doś.* 1, 2. *historia naturalis, die Naturgeschichte.* W dzieiopistwie przywoiciędy rodowitym ięzykiem pisać. *Mon.* 73, 152. **DZIEIOPISNY**, a, e, **DZIEIOPISARSKI**, a, ie, dzieie opisujący, *geschichtschreibend, historisch.* *Vd. pergodoun*; *Rs. дѣписательный, повѣстный.* Ty sam lepiędy ogłosisz dzieiopisnym piórem Tryumfalne zwyciężkich zaszczytów rydwany. *Hor.* 1, 247. Dzieiopisarcka księga. *Zab.* 8, 192. *ein Geschichtbuch.* **DZIEIOPISOWSKI**, a, ie, od dzieiopisa. *Cn. Th. Geschichtschreibers.* Powinnością dzieiopisowską jest, prawdy dochodzić. *Ld.*

DZIEK! dźwięk! słówko oddające ton iakiś usłyszany, osobliwie dzwinkowy, *tin! tin!* Sanie za saniami dziek dziek dziek dziek. *Teat.* 36, c. 10. *§. Subst.* dziek, u, m., odgłos, *Getöse, Gellingere.* Usłyszałem dziwny hałas, dziek, brzęk, właśnie iak łącuchy. *Teat.* 5, 66. **DZIEKA**, i, ż., ***DZIEK**, u, m., *in plur.* **DZIEKI**, -ów; *Bh. bja, dth*; *Slo. bith, bĕfawani*; *Sr. 1. bjał, dact*; *Sr. 2. jał*; cf. *Suec. tack, Island. thaegr, Engl. thanks. - dzięki, wdzięczność, Graec. deus wdzięczny*), *der Dank*; w inszych dyalektach słowo to bierze się na insze znaczenie; *Bs. dika, cjaft, posctenje honos, laus*; *Rg. dika, dicens decorum, dika gloria, dicitis gloria-ri*; *Cro. dika, szlava gloria, dichenye, s czczenie, cześć*; *Cro. dichiti* : chwalić, sławić; Przeciwnie zaś dzieka, podziękowanie wyraża się *Vd. hvala, sahvala, sahvalenje*; *Crn. sahvala*; *Cro. zahvalnost*; *Di. hvale*; *Hung. halandasi*; *Ross. благодаренїе, възблагодаренїе*; *Ec. дѣрствительное*). **§. obsol.* dobra wola, zezwolenie, *die Einwilligung, der freye Wille*; tylko w tych sposobach mówienia: wdzięk : dobrowolnie, *freymillig, gutwillig, oppos.* bez dzieki, *przez dzieki (cf. *ib.* *Slo. bez dĕl, dĕtic neđtje, nepopolné, Ger. wider etnes Dank, wider des Hensers Dank, d. h. durchaus, schlechterdings, ab-*

folnt, koniecznie, niewstrzymanie. n. p. Chce sobie sam zadać śmierć przez dzięk. *Wys. Aloy.* 83. Jan Kropidło chciał być przez dzięk arcybiskupem, iakoś był coś trochę. *Biel/R. Kr.* 234. §. z musu, gwałtem, przymusnie, *gezwungen, wider Willen.* Proszę, abyście przez wszelką okazję, bądź w dzięk, bądź bez dzięk, dostojniestwo jego na pamięć przywodzili. *Weresz. Regl. pr.* Wodzono je bez dzięk, a z gorzkim przymuszeniem. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 6, 7. Kupido, ieślić się do ręki Doftanie, wiedz, nie folguy, i prowadź przez dzięk. *Sim. Siel.* 22. Jakożes to sprawił oną słów gładkością, Ze co wrócił przez dzięk mieli i z niewoli, Do Pańskięy i powszechnęy sklonili się woli. *Tward. Misc.* 149. - 2) oświadczenie wdzięczności, *der Dank, das Danken, Besetzung der Erkenntlichkeit durch Worte.* Jaka cześć, taka dzięk. *Dwor. C.* 3. (iako czeftowanie, takie dziękowanie). Francuzi Katarzynę królową witali, skąd dzięk brali. *Stryk. Henr. A.* 3. Z twoięy tyle dobrodziejstw odebrałem ręki, Ze mi już trudno za nie zdolne czynić dzięk. *Nar. Dz.* 3, 46. Obrócił się Poliarch, chcąc uczynić dzięk. *Pot. Arg.* 4. Za to ia dzięk składam przed bogiem sowito. *Zab.* 13, 411. W sercach waszych Panu zawzdy dzięk wdawiając za wszystko. *Weresz. Regl.* 79. Ja wielbię niebo przy pokornym dzięku, Ześ ich uszedł rękę. *Teat.* 44, b. 24. Nie mogę dosyć dzięków czynić bogom, iż... *Teat.* 30, b. 15. Bogu dzięk, bogu dzięk, chwala bogu, *Gott sey Dank, Gottlob!* Bogu dzięk, uratowaliśmy go. *Teat.* 54, c. *Di. et* 55, b. 51. Dzięką tobie, Oycze, żeś mną, stworzeniem twoim nie wzgardził. *Wys. Kat.* 418. §. wdzięczność, *Dankbarkeit.* On zaś do nieba wzniosłszy obie ręce, O wiekopomny bogom ślubił dzięce. *Chroś. Fars.* 455. §. Mięy go dzięk z wdzięcznym ci ia za to, *ich bin dir dafür dankbar, habe meinen Dank dafür.* Rzekł pan do służy, który dwa talenta zyskał, mięy go dzięk, służy dobry i wierny. *Leop. Matth.* 25, 25. (dobrze! *Bibl. Gd. ep. bu. frommer u. g. R. Luther.*) Mięyze go dzięk, służy dobry, iżeś na tym male był *wierzen. *Leop. Luc.* 19, 17. (NB. ob. dziękczynienie i t. d.). - *§. *DZIEK ob. Wdzięk.

DZIEKAN, a, m., z *lat. decanus, Bh. dekan, gahen; Sla. dekan; Bz. sgjakan, diak clericus (Cro. diak = żak); Vd. tehant; cf. dyakon; Angl. Dean, Gall. Doyen, der Dechant. starszy nad księżą. Xiądz. 25. Dziekanowie, co widzę u nas w obyczaju jest, są miasto pasterzów; a w niektórych kościołach mają staranie o duszach ludzkich. Modrz. Baz. 526. Przyniesiono plebanowi zapowiedzenie księdza dziekana wizyty i kongregacyi dekanalnej. Xiądz. 191. Dziekanem bydz *Ross. diaconosam.* DZIEKANIA, ii, i., pomieszkanie dziekańskie, *die Dechaney, Dehaney, das Decanat, die Wohnung des Dechants. Vd. tehantja, tehantia. - §. ob. dziekaństwo. DZIEKANSKI, a, ie (Bh. dekanstj, gahenstj; Vd. tehanski, tehantou), od dziekana, Dechanten; den Dechant betreffend. DZIEKANSTWO, a, n., Bh. dekanstwj, gahenstwi; władza i urząd dziekański, das Decanat, die Würde eines Dechanten. Pim. Kam. 150. DZIEKANOWY, a, e, Bh. dekanuw; do dziekana należący, dem Dechanten gehörig.**

DZIEKCIOWY ob. Dziegiowy.

DZIEKCYNIENIE, ia, n., *Boh. dikcineni, dikcineni,*

dziękowanie, *das Danken, die Dankagung.* Niebym dziękczynienia winna była niebu! *Teatr* 49, 107. DZIEKCYNNY, a, e, dziękujący, dziękowny, *dankagend, Dankagungsz, Dank.* Z pol i cieniów dziękczynne zabrzmi ci śpiewanie. *Przyb. Abel* 13. Nie każmy ust, któremi pan ma bydz wielbiony Przez pokorną modlitwę i dziękczynne tony. *Przyb. Ab.* 44. Na znak dziękczynny pozdrawia go okiem. *Zab.* 15, 176. Cześć oddając Panu hymn dziękczynny zrobię Za ratunek łaskawie daany mi w chorobie. *Przyb. Ab.* 115. DZIEKOWAC, - at, - iwie, *act. ndk.,* podziękować *dk., Bh. dekwati, dekwati; Sr. 2. dekwati; Cro. dichiti, szlaviti glorificare cf. Lat. dico; = dziękować, podziękować Cro. zahvaliti; Rg. zahvaliti, zahvalivati; Sla. safaliti, safalijem; Vd. sahalit, sahaliti se, hvalo dati; Crn. sahaliti, lonam; Rk. благодаримъ, благодарствовать) wdzięczność swoją za co oświadczać, *danken, Dank sagen; gratias agere.* Dziękuję bogu moiemu, iż więcej niż wy wszyscy językami mówię. *Bibl. Gd. 1 Cor.* 14, 18. - Dziękować = odkłaniać się, odszrawiać, *wieder grüßen, danken.* Kłaniał mu się nisko; ale on mu nie dziękował. *Ld.* §. dziękować za co = grzecznie się wymawiać z nieprzyimowania, *für etwas danken, sich bedanken, es höflich ablehnen.* Dziękuję za tę sławną i wolność i trudny, Nie uwierzysz w Paryżu iako teraz nudy! *Niemc. Pow. P.* 47. - Dziękuję komu z czego n. p. dziękuję z wieszczy, = nie obiecuję się, nie przyjdę. *Cn. Th.* - porzucić, *aussagen, aufgeben, verlassen (cf. abdankować).* W życiu moim nigdy panu nie dziękował za służbę. *Teat.* 19, b. 42. (ob. wypowiedzieć). *Teatr zbudował, wojennym czynom podziękował. Bardz. Luk.* 5. (pożegnał się z niemi). *Absol. podziękował = umarł. Cn. Th.* 751. §. dziękować, wdzięcznym bydz, obowiązany za co bydz, *Lat. gratias habere; Rk. благодаримъ; zu verdanken haben.* Mówiemy: dziękuję sobie, żeś ty a ty, za żonę nie wziął; dziękuję sobie, iżem się z tym a z tym nie powinowacił. Gdy to tak mówimy, tedy się chlubiemy sami, używając tych słów, które bywają, gdy kto za co komu dziękuję. *Gorn. Sen.* 355. DZIEKOWANIE, - ia, n., oświadczenie wdzięczności, *das Danken, die Dankagung.* Jakie czeftowanie, takie dziękowanie. *Cn. Ad.* 298., *Sr. 2. jeftowane. *DZIEKOWANY, a, e, Zle się mówi: bydz dziękowanym od drugiego. Gol. Wym.* 208. DZIEKOWNY, a, e, od dziękowania, dziękczynny, *Dank-, Dankagungsz, Rk. благодарительный.* Ofiary dziękowne. *Budn. Exod.* 24, 5. (ofiary dzięków czynienia. *Bibl. Gd.) Dankopfr.**

Pochodz. *podziękować, oddziękować; wdzięk, wdzięczny, niewdzięcznik, odwdzięczać, zawdzięczać, wywdzięczać.*

*DZIEL - *DZIEL *adv.* częścią - częścią, bądź - bądź, *theils - theils.* Celniki u żydów za goraze miano, dziel, żeby się żydzi podatków nie nauczyli byli dawać, dziel że też samych celników było wielkie niemiłosierdzie. *Sekt.* 22.

*DZIELACIEL, a, m., Działacz, czyniciel, *der Thäter, der etwas thut, ausübt.* Odeydzicie odemnie dzielaciele nieprawości. *Budn. Matth.* 7, 23. (którzy czynicie nieprawość. *Bibl. Gd.*).

DZIELCA, y, m., DZIELCZY, - ego, m. *Subst., (Etym.*

dział); *Bh.* dělč; *Sr.* 1. djellečet; *Vd.* delius, resdielnik; *Ross.* дѣлитель; *Rg.* djelitegl; *Cro.* delitel, delnik; *Di.* podelitel, dilacz); dzielnik, podzielnik, *diuisor.* *Mącz.* der Theiler, der etwas theilet. Któż mię postanowił sędzią abo dzielczym nad wami? *Radz. Luk.* 12, 14. Sędzią abo dzielczą. *Bibl. Gd. Sehl. Luc.* 12. *Ody.* Sw. Q 9. 3. DZIELCZY, a, e, od działu abo dzielenia, *Theilung*s. *Bh.* dělč. Działy mają byđż przez listy abo rejestra dzielcze, wzmoćnione. *Ostr. Pr. C.* 1, 92. Listy dzielcze. *Stat. Lit.* 303. Transakcyja dzielcza. *Czach. Pr.* 72. DZIELIC, - it, i, *acr. ndk.*, podzielić, rozdzielić *dk.*, *qu. v.*, *Bh.* děliti, děliti, dělłowati, deliwam; *Slo.* dělsm; *Sr.* 1. djelčiči, djelčim, dijliu, djelu; *Sr.* 2. dělč; *Crn.* dejliti, dejlim; *Vd.* deliti, dölit, tallat, talati (cf. *Gall.* tailler); *Rg.* djeliti; *Slav.* diliti; *Cro.* deliti; *Bosn.* diliti, podiliti, rasdiliti; *Rs.* дѣлить (cf. *Gr.* διελειν, διαιρειν, *Aeth.* ኃዘን separatus fuit). cf. dział, theiler. §. rozdzielać na części, in Theile zerlegen, theilen. Każde ciało daie się dzielić. *Ld.* Pisarz ten dzieło swoje dzieli na cztery części. *ib.* - *Arithm.* dzielić liczbę przez drugą, jest to szukać, wiele razy pierwsza z tych dwóch drugą w sobie zawiera. *Jak. Mat.* 1. 38. dividitren. O dzieleniu liczb. *ib.* vom Dividiren. *Cro.* delenye; *Vd.* sdelitje, lozh (cf. *ęczka, łączyc*) ob. dywizya) sposób ieden z pięciu rachowania. *Sol. Geom.* 3, 77. Dzielący, dzielnik, *diuisor*, liczba, która drugą dzieli. *ib.* §. 17. Sofokl z Eurypideasem dzielili Ateny, Długi z sobą spór wiodąc o pierwszeństwo sceny. *Dmoch. Szt. P.* 45. dwoiili, różnili, sie theilten Athen; die Meynung Athens war getheilt. Wątpliwosc ta dzieli różnie umysł iego ponury. *Zab.* 15, 15. *Kniaź.* Oto placze, oto kwili, A płacząc serce me dzieli. *Groch. W.* 366. kraie, sein Weinen zerschneidet mir das Herz. §. dzielić co od czego, oddzielać, przedzielać, trennen, absondern, theilen, scheiden. Ta nieprzytomność, co nas tak długo dzieliła, Tereso serca twego dla mnie nie zmieniła? *Niemc. Pow. P.* 40. §. dzielić drugich czym, podzielać, rozdzielać co między drugich, unter andere vertheilen, andern theilen, die Theilung unter ihnen vertheilen. Drugich dzieląc, siebie nie zapominaj. *Cn. Ad.* 216. §. Dzielić co komu, komunikować, udzielać mu, einem mittheilen. On tak sąsiadowi swoje myśli dzieli. *Dmoch. Fl.* 59. Ach na cożeście tak wiek rozrządziły fata? mnie zbyt długie, synowi dzieląc krótkie lata! *Minas. Aus.* 31., *Rs.* спіробування. 4) dzielić co z kim, uczestnikiem się robić, Theil nehmen. Dzielimy ukontentowanie, które wzbudza pomyślna spraw publicznych nadzieia. *Gaz. Nar.* 1, 92., *Rs.* спіробування, причаститися, участвовати; *Ec.* обща-тися, соудвизатися. Dzielący co z kim, spółnik, uczestnik, *particeps*, der Theilnehmer, *Vd.* doleshen; *Rs.* участный; *Ec.* обществующий, общникъ, общеникъ, сообщникъ. *oppos.* безчастный. DZIELIC się (podzielić się, rozdzielić się *dk.*). §. *passive* dzielonym byđż, getheilt seyn oder werden, sich theilen. *Ec.* частноватися. Liczba 15 na 3 części sie dzieli. *ęczka.* 2, 8. Państwo to dzieli się na trzy królestwa. *Ld.* §. *Recipr.* dzielić się czym z kim: podzielić między sobą, sich in etwas theilen, sich theilen. Zbóycy niesprawiedliwie wydzierają, a sprawiedliwie się dziela. *Rys.*

Ad. 81. Dzielili się żołnierze zabranym łupem. *Ld.* - Dzielimy się, laßt uns theilen, tak mówimy, gdy kto co znaydzie. *Cn. Th.* - Dla tego się bracia dziela, że ieden słodko iada, a drugi gorzko; ieden słono, a drugi kwaśno. *Rys. Ad.* 11. cf. rozbrat. §. dzielić się, różnić się, oddalić się od czego, sich trennen, absondern. Racz byđż zemną; a ia nigdy od ciebie dzielić się nie chcę i przy tobie trwać będę. *Skarg. Zyw.* 2, 344. Oczy naboźnie w niebo obróciła, J przed śmiercią się z światem już dzieliła. *P. Kchan. Jer.* 39. To są te artykuły wiary, które mi się dzielimy od poganów i odszczepińców. *W. Pofl. M.* 493. Zegnam was, bądźcie zdrowi, mili przyjaciele, Spieszę, gdzie mie bóg wyzwa, już się od was dzielię. *Zab.* 9, 200. *Koffok.* DZIELKO, a, n, *zdrbn. rzecz.* Dzieło, das Werkchen. *Bh.* pracęca; *Sr.* 1. djemto; *Crn.* delze, delzheze; *Ross.* подѣлае, подѣлка. DZIELNICA, y, z., część komu udzielona, der zugefallne Theil, der Antheil (cf. *Bh.* dělnice operaria, dijnice, dijna warsztat; *Cro.* delnicza; *Di.* dionicza *particeps facta*; *Cro.* delovnicza *officina*). Biskup ten utrzymywał, że to mięjsce ieszcze do iego dzielnicy albo *diocesis* należało. *Skarg. Dz.* 837. §. część od drugię oddzielona, die Abtheilung. Bozka pieca w dzielnic ziemię usadziła, *Zebr. Ow.* 2. *plagae pasy*, *strefy zonae*). W mięście, kwatery domów oddzielonych od drugich. *Cn. Th.* domów szereg w mięście, który można obejść iak wyspę. *Włod.* ein Viertel oder Quartier einer Stadt. cf. polać, pierzeia). Powstał ogień w dzielnicy Bala, *quartier.* *Pam.* 83, 203. Dzielnicę w księgach abo warsty dwie, trzy, cztery, *columnae.* *Cn. Th.* die Columnen, die Spalten in den Büchern. Księga o dwu dzielnicach czyli warstach. *Włod.* Dzielnicę roku, domu, herbu: poboczna linia, *Gall.* branche, die Seitenlinie (cf. przydomek). Dzielnicę herbu, część tarczy herbu czymś oddzielona, die Abtheilung in dem Schilde eines Wappens. §. Dzielnicę wojska abo artylerji, dywizya, znaczna ich część. *Jakub. Art.* 4, 291., *Ross.* сниръ. §. dzielnicę, to co iedno od drugiego oddziela, die abtheilende Sache, die eines von dem andern trennt, n. p. między, der Rain zwischen den Feldern. *Cn. Th.* §. różność, der Unterschied. *Cn. Th.* DZIELNICZY, a, e, dzielczy, dzielący, theilend. W łamanach liczbach, nad linią podzielną czyli do podzielenia dana, a niżęj linijki dzielnicza, czyli ta, przez którą dzielić trzeba ilkość, kładzie się. *Uřrz. Alg.* 35. DZIELNIE, *adverb.* słowa-Dzielny. 1) DZIELNIK, a, m., dzielca, ten co dzieli. *Włod.* der Theiler, der etwas theilet. *Bh.* dělč; *Bs.* digljak, dilnik; *Sr.* 1. djelčičet; *Rg.* djelitegl, *fem.* dielitegliza (*Rg.* dionik, udionik *particeps* uczestnik); *Cro.* delnik, delitel; *Di.* podelitel, dilacz; *Vd.* delius; *Rs.* дѣлитель. Któż mię uczynił sędzią abo dzielnikiem między wami! *W. Luc.* 12, 14. - 1 *Leop. ib.* - *Kosz. Lor.* 116. (dzielca, *Bibl. Gd.*). *Arithm.* dzielnik, liczba w dzieleniu spodnia, która wyższą na części dzieli. *Solk. Geom.* 3, 77. (cf. mianownik), der Divisor; in den Brüchen der Nenner. *Jak. Mat.* 1, 38. Liczba, przez którą dzielię. *ęczka.* 2, 8. 2) DZIELNIK, *DZILNIK, a, m., (*Etym.* działać), *Boh.* dělnik operarius, f. dělnice; *Cro.* delatnik *dies laboris*, *opp.* niedziela, działacz; *Slo.* dělnik *cultor*), robotnik, pracownik,

czyniciel, der Arbeiter, der etwas macht, thut, der Thäter. Obrat Salomon robotniki ze wazego ludu; a poczet ich byl trzydziestu tysięcy; a nad tym poczetem 'dzialników (dzialników) byl postawion urzédnikiem Adomiram. Leop. 3 Reg. 5, 14. - Odegnani byli nieprzyjaciele, i wszyscy dzielnicy nieprawosci zaburzeni byli. Leop. 1 Macch. 3, 6. (którzy czynili nieprawosc. Bibl.-Gd.).

DZIELNOPLCIOWY, a, e, botan. majacy piec podzielona, von getheiltem Geschlechte. Kozlek dzielnoplciowy, Valeriana dioica, ma piec na dwu. roslinach oddzielona. Kluk Dyk. 3, 147., Ross. хэдонб земной.

1) DZIELNOSC, - sci, z. (od dzielenia), Bh. djlnost; Rs. дѣлѣмость; Vd. delitlvost; moznosc bycia podzielonym, podzielnosć, diuisibilitas, die Theilbarkeit.

2) DZIELNOSC, - sci, z. (od dzialania), czynnosć skuteczna, wirksame Thätigkeit, thätige Wirksamkeit. Crn. djelovnost; Rg. delinstvo, djellotvornos; Cro. delinstvo, junachtvo, hrabrenszto, kreposzt; Rs. дѣятельность, дѣйствованіе; Ec. дѣтельность, дѣйство, дѣйствительность, дѣлательство. Pilnosć iego uczyni go znacznym z osobney dzielnosci. Gorn. Dw. 32. §. skuteczna władza, sita, wirksame Kraft. Wola ludzka nad dzielnosćiami dusznemi jest Panią. Bals. Niedz. 1, 141. Jakaż jest dzielnosć przykladu, osobliwie gdy dany jest przez tych, którzy iaką zwierzchnosć mają nad drugimi. Kras. Pod. 2, 276. Ze lwa o śmierć przyprawia tak subtelną strzałą, Nie żelaza moc, lecz to dzielnosć ręki działa. Min. Aus. 3. Dzielnosci abo przymioty iego przechodzą ieszcze zacnosć urodzenia, którą ma. Wys. Aloy. 210. §. męstwo czynne, daiące się we znaki, thätensvolle Tapferkeit. Trudno tego prać, że oni wygrali, Ale nam przedsię dzielnosć przyznawali. P. Kchan. Jer. 81. §. zaszczyt, zaleta, die Trefflichkeit, die Güte einer Sache. Dzielnosćią konia są sposobnosć i trwałosć. Kluk Zw. 1, 163. §. roztropnosć, rozsądek. Cr. Th. Klugheit, Verstand.

1) DZIELNY, a, e, od dzialu abo dzielenia, dzieliący, Scheide-, Trennung-, sciana dzielna, die Scheidewand. Dzielna linia, die Trennungslinie. Dzielny kopic. Ld. §. co się dzielić daie, Bh. et Slo. djlnj; Bs. digliu, rasdigliu; Vd. delitliu; Rs. дѣлительный; дѣлжный, дѣлмый; Ec. чаственный; theilbat. Liczba, która ma być dzielona, nazywa się dzielną, dividendus. Jak. Mat. 1, 38. Niedzielne bracie z pieluch serce nosisz zemną. Zab. 12, 119. Nar. nierozdzielne, nierozstajne, untheilbar, untrennbar. Bh. nedjlny, nedjlnj; Cro. nedeljiv incommunicabilis.

2) DZIELNY, a, e, DZIELNIE adv., od dzialania, (Bh. djlny laboriosus, djelne howado iumentum; Slo. djlnj actuosus; Sorab. 1. djiclawy, djilawy pracowity, djelnc operarius; Vd. delajozhen, delatliu, djanski, delaven; Crn. djelovne; Rs. дѣлный gruntowny, rozumny, zdatny; дѣлудб добру адвокат, дѣловудб тѣгу zdatny szlowiek; дѣлительный, дѣлительный skuteczny, дѣлственный moznj; Cro. delia vir strenuus, cf. *delijunak; Ec. дѣлстый, дѣлственный, дѣлствительный, содѣлительный, дѣлательный. §. skuteczny, czynnny, thätig mit Erfolg. Bóg dał dzielnosć słońcu, ziemi, zwierzętom, aby nam pokazał wszechmocnosć swoię, która więcey w dzielnych t. i. dzialających, niż bezdział-

nych wydaie się dzielach iego. Boh. Djab. 20. Mowny ięzyk, ale niedzielny mają. Bals. Niedz. 2, 87. Co innego bydź pracowitym i czynnym, a co innego dzielnym; dzielny dorabia się skutku swoięy pracy, widzi dzieła swoięy roboty. Ld. §. czynny, pracowity, thätig, arbeitsam. Trąd między dzielnymi pszczołami. Klon. Wor. 45. §. odważny, stateczny, odważnoczynny, standhaft, thätig, wader, muthpoll. Cro. kreposzten). Prac nie anosi, tylko umysł dzielny. Zab. 16, 206. Zab. Dzielny człowiek, i w nieszczęściu nie zwątpi o sobie. Ld. Rs. ретивый. §. dzielny, w dzialeniu gorliwy, eifrig, mit Eifer thätig. Naszą przywarą jest, iż poczătki zawdy żywe i dzielne; im zaś dłuższa trwałosć, tym więkzsze osłabienie. Kras. Pod. 2, 155. §. skuteczny, skutkuiący, wirksam, kräftig. Operacją możemy zwać dzialaniem, abo dzielną mocą. Starg. Dz. 636. Dzielnaż to przecię rzecz Monarchów czynny, Skoro król uciekł, wszyscy za nim w nogi. Kras. Mysz. 31. Dzielnym, skutecznym uczynić Ec. о дѣлательствовамъ. §. mocny, tęg, start, kräftig. Pachną dzielnie Pelne kosztownych perfumów kadzielnie. Hor. 2, 79. Nar. Dzielniejszy bywało dawnięy, piwo z serem, niż terazniejszy herbaty i bulionny. Kras. List. 63. posilniejszy. Dwa miesiące miały; a moc żelu mego równie dzielną jak dnia pierwszego była. Stas. Num. 2, 74. §. dzielny rumak, wszystkie cnoty dobrego konia mający, żwawy, ognisty a przytym kształtny, Ld. ein treffliches, mutbiges Ross. §. rozsądny, roztropny, baczny. Cr. Th. Klug, bedachtam.

3) DZIELNY, a, e, dzialowy, od dzial abo armat, Canonen. Szaniec dzielny tak wysoko mieć ma zaszczyty, żeby dziala dobrze okryły. Archel. 2, 32.

DZIEŁO, *DZIEŁO, a, n., (Etym. diałać, diać) - Bh. djlo labor, opus, negotium; djlo dzialo, armata; Sr. 1. djjelo, djewo praca; Sr. 2. jelo, jewo; Rg. djello; Bs. djello, dillo, posao; Sta. dillo; D. dilo; Cro. delo; Hg. dolohg; Vd. delu, djanje, delanje; Crn. djelu, deilu, dijanje; Rs. дѣло, дѣство (= 2) sprawa, proces; Ec. содѣлованіе, дѣлствіе, дѣло. *§. praca, robota, die Arbeit, die Mühe. Miał Cesarz Zygmunt z Wenety dzieła dosyć. Bielk. 271. Gdy miał Bolesław ieszcze dzieło z krolem Czeskim, poczęła Ruś o sobie radzić. Bielk. 84. Z Tatory różne jest dzieło, aniż z innymi; a trzeba z niemi umieć. Bielk. Kr. 468. §. dzieło, n. p. dzieło rycerskie, z służba wojenna, rycerskie rzemiosło, der Kriegsdienst, das Kriegshandwerk. Towarzysze mają się bawić sposobianiem konia do dzieła. Vol. Leg. 2, 1698. Szlachcic w dzieciństwie ma bydź wychowany w naukach, gdy podrośnie, w rycerskiem dziele, w gospodarstwie. Petr. Ekon. 95. Przez wszystkie czas nic innego niebył żywot tych ludzi, tylko ustawiczne dzieło wojenne. Klok. Turk. 3. Durny a młody basza, i Polkiego dzieła, i sposobów niewiadom, na hakby siła ich naraził. Tward. Wlad. 30. (trybu wojowania). Nieprzyjaciółka rozumu dobrego, Mistrzyni kradzieży i dzieła nocnego. Pasl. F. 223. (roboty nocney, lotrowstwa, Nacharbeit, Lieberlichkeit, Dieberey). §. funkcya, robota przyznaczone, die Funktion, bestimmte Arbeit. Naukę i rozsądek nadać i udoskonalić, jest dzieło dobrej edukacyi. Monit. 65, 239. Aby uczynił wolą tego, który mię posłał, i dzieło iego dokonał. Sehl. Jan. 4.

Wątroba dobrze swoje dzieło robi. *Tr.* Zaczął dzieło urzędu swego. *ib.* Dzieło dostojności jego tego po nim wyciąga. *Tr.* *§.* czyu, die That. Dziełmi się państwa wznoszą, a nie słowy. *Kras. W. Ch.* 81. Zniknęły owe Ery i nowe i dawne, Te tych a owe tamtych królów dzieły sławne. *Dmoch. Sad.* 47. *§.*, skutek działania, das Werk, (das durch Handeln und Thätigkeit hervorgebrachte). Szczęście narodu naszego terazniejsze dziełem jest tego mądrego króla. *Ld.* - Uczzone dzieło = pismo, księga, ein gelehrtes Werk, ein Buch. *Rz.* сочинение, творение. Dzieła X. B. *Naruszewicza* zawierają wiersze jego, t. i. satyry, ody, liryczne wiersze. - **§.* rzecz, sprawa, eine Sache. Moskiewski posły swe z dobrym dziełem i zupełną mocą do króla posłał. *Bielsk. Kr.* 711. Hetman potkawszy gońca, który się wracał z dobrym dziełem od boiarów dumnych do naszych komisarzów, i on wracał się z woykiem, *Boh. Ossol.* 1, 101, z czymś dobrym, mit etwas Guten, mit guten Vorschlägen. *Opuszczają* też dzieło, *ktądąc samo* z dobrym przyjechał posłowie *ob.* Dobry). *NB.* *Vd.* - delu = dla: wegen, n. p. dla mnie *Vd.* samojedelu; dla ciebie *Vd.* satvojedelu; dla czego, za co, *Vd.* sazhedelu). *§.*, dzieło, dzielność, łepkość, tęgość, *Waderheit, Trefflichkeit.* Klacz ta paść musiała, Chociaż równy urodą i dziełem nie miała. *P. Kchan. Orł.* 1, 46. *DZIELORODNY, a, e, - *ie adv.*, rodzający dzieła, *Werke hervorbringend.* Francuzki gościec naczynia dzielorodne psuie. *Sak. Probl.* 212. (członki rodzayne, die Zeugungsglieder). DZIELOWY, a, e, dziełom należący, dzieła sprawujący, dzielny, działający co, (*Opposit.* Bezdziałny). Stworzył to słowo *Knapki*, na wyrażenie myśli Kwintyliana; *poeticae* (a *noieiv*) *artes sunt, quae post actum opus relinquunt, ut pictura.* Niby to *effectivae, Werke hervorbringend, Werke erzeugend und hinterlassend.* *ob.* dzielorodny.

Pochodz. *ob.* pod słowem Dzieć.

DZIELSIMIN, DZIELZAMIN, GIELZAMIN, u, m., *Ital.* Gelsimino; *Bs.* cemiu; *Cro.* gelzemin, jalsemin; *Hg.* gelsemin; *Rz.* ясминъ. *Jasminum* *Linn.* rodzaj rośliny; który się sadzi przy kratach z lat, aby nie leżał na ziemi. *Kluk. Dyk.* 2, 54. der Jasmin. Gielsiminy cudzoziemskie, *Jasminus exoticus*, wielorakie są, wszystkie z przyjemnym zapachem: Kataloński, Hiszpański, Indyjski. *Kluk. Rosl.* 1, 230. DZIELSIMINOWY, a, e, *Jasmin*: *Rz.* ясминный. Bobkowe, granatowe, dzielsiminowe i kwitnące drzewa, gościńce tej wyspy bramują. *Tr.* *Tel.* 152.

DZIEN *Gen.* dnia, m., *Bh.* den, dne; *Slo.* den'; *Sr.* 1. djen, den; *Sr.* 2. jen, G. dna, *obs. nom.* dno; *Rg.* dän; *Cro.* dan, den; *Bs.* dan; *Sla.* dan; *Vd.* den, dan; *Crn.* dan, dneva; *Rz.* дѣнь, днѣ; (cf. *Turc.* dan *diluculum*). *Angl.* day, *Fries.* Dy, *Hibern.* dia, *lat.* dies, diu, *Dan.* dag, *Anglos.* daga, *Ger.* Tag; cf. *Hebr.* יוֹם, *Graec.* ἡμέρα, *Germ.* Schell, (Schimmer). der Tag. *§.*, Dzień, obecność słońca nad horyzontem. *Wyrw. Geogr.* 47. der Tag, die Anwesenheit des Sonnenlichtes. (*Oppos.* noc). U nas tedy dzień, kiedy nam słońce świeci. *Smotr. Ex.* 45. Skoro mały dzień, póki jeszcze nie było dobrze widzieć, niewiele rycerstwa swego ukazał. *Kosz. Lor.* 154. (skoro świtało, zmierzchało się, sobald der Tag graute). Dzień się robi, dniecie, es wird Tag, es taget. Już też

Tom I.

dzień iak wół. *Zab.* 15, 181. już nierano, już słońce wysoko, es ist schon hoch am Tage. Po isnym dniu chmury nastawiają. *Kolak. Cat. C.* 2. chmurzy się, zacimiam się). Do dnia wstawać, i zdrowiu i naukom, i gospodarstwu pożyteczna, *Petr. Ekon.* 13. Ku dniowi, przed świtem, vor Tages Anbruch. *Warg. Rądz.* 302. Równo ze dniem wszystko było na pogotowiu do dalszej podróży. *Kras. Pod.* 2, 13. równo ze świtem, mit Tagesanbruch. Szoftą na dzień godzinę zegar bił ratuszny. *Pot. Zac.* 122. t. i. szóftą z rana, sechs Uhr in der Frühe, die sechste Frühstunde. (*Oppos.* szófta na noc). Już dobrze po północy na dzień się skłoniło. *Bard. Traj.* 203. Już dobrze na dzień, idźmy teraz. *Teat.* 27, 138. es ist schon hoch am Tage. Z obudwu stron długo na dzień z równą nadzieją zwycięstwa, bitwa trwała. *Stryk.* 345. - Na łódku dnia białego w puchu czekał. *Brud. Of.* C. 7. długo na dzień, bis an den hellen lichten Tag. *Vd.* per svielten dnu). Nie tylko w nocy to się dzieje, ale też i szród *biała (białego) dnia. *Petr. Ekon.* 133. Miał dzień biały, czemu nie oglądał, nim kupił? *Klon. Wor.* 66. es war ja heller, lichter Tag? Jest to prawda tak iasna, iak słońce bez plamy. *Zabl. Amf.* 43. Pewniejsza to, niżeli ten dzień. *Warg. Wal.* 344. Radbym tam jeszcze za dnia stanąć: póki jeszcze dzień, przed wieczorem, noch bey Tage. Słońce w południe zapadło, zwąpili o dniu ludzie. *Bardz. Luk.* 14. (o powrocie dnia lub światła, sie verzwelfelten an der Rückkehr des Tages, des Tageslichts). Chodzić w dzień za stadami musiałem licznymi, W nocy zaś opłakiwać nieszczęście czas miałem. *Jabl. Tel.* 19. *Vd.* po dnu, podni; *Crn.* sa dne, podnży; *Sor.* 1. wiednio. Lubi spać w dzień, a latać po nocy. *Teat.* 35 b. 61. W dzień do mnie przychodź, nie w nocy, *Ld.* bey Tage oder am Tage. We dnie teraz gorąco iechał, lepiej wieczorem, bey Tage, am Tage. Dniem iechał, a nocą odpoczywał: przez dzień, den Tag durch. Dniem i nocą iechałem, żeby na czas stanąć, Tag und Nacht. *ib.* - *§.*, Dzień dobry! *Przyb. Ab.* 20. pozdrawianie zwyczajne z rana, *Bh.* dobre gitro; *Sr.* 2. dobrejšto; *Slo.* dobro jutro; (cf. intro, cf. rano). guten Morgen! Przychodzę dzień dobry powiedzieć Wc Panu. *Teat.* 29, 62. Na dobry dzień grają, wesele opowiadają. *Dar. Lot.* 26. cf. heynał, sie spielen zum Guten Morgen, d. i. das Morgenlied. - *§.* 2., dzień, czas obecności słońca nad horyzontem, der Tag, die Zeit der Gegenwart der Sonne über dem Horizonte. Dzień bierze się też za ten czas, który jest od wschodu aż do zachodu słońca, i zowie się dniem artycyjalnym. *Kal.* 39, M 4. Dzień, według biegu przyrodzonego, zaczyna się od wschodu słońca. *Karnk. Kat.* 168. Dawniej w prawie naznaczano początek dnia, od wschodu słońca, a noc od zachodu. *Ofsr. Pr. Kr.* 1, 304. Dni zwyczajne rachują się od rana do wieczora. *Stas. Buff.* 48. Dzień artycyjalny poczyna się na wchodzie, a kończy na zachodzie. *Zebr. Zw.* 31. Dzień się rodzi rano, umiera w wieczor, nazajutrz z martwychwstaie. *W. Pof. W.* 337. Po złym dniu, zła noc. *Burl. A.* 4. Dzień i noc, Tag und Nacht; *Sla.* dan i noč; *Cr.* dan y noch; *Eccl.* дненодно, всенощедѣнствіе, уБламе сухки, и денъ и ночь. Wrota tam są dzień i noc otwarte. *Pam.* 84, 889. Przykładać ten plastr przez dzień i noc, to jest, od godziny do godziny, nie zdeymując. *Syr.* 1223.

(od doby do doby). Dzień i noc szlocham, żem jest daleki
 Od tey, com przyrzekł kochać na wieki. *Zab.* 14, 227. Tag
 und Nacht. Dniaby mi nie stałc, bym wszystko wyliczyć
 miał. *Baz. Sk.* 68. *Kosz. Lor.* 28. *Hrbst. Nau. L.* 3. (ieden
 dzień za krótki, czas za krótki, czas nie wyitarczy).
 Dzień Pański, w piśmie, dzień ostatniego sądu. *Karnk.*
Kat. 57. sądny dzień, *der Tag des Herrn.* Co to tu za
 huk, co za tumult straszny, Jakby sądny dzień przyszedł
 na mnie własny. *Jabl. Ez.* 101. *der Gerichtstag, der Tag*
des jüngsten Gerichts. Dzień sądowy, niesądowy,
fastus, infastus cf. rata, rok, róczek, *Gerichtstag, Ge-*
richtstermin. Kaza mu po trzykroć pewnych dniow (dni)
 u sądu bywać, a tak zawsze na dniu szkodziuie. *Chelm. Pr.*
 135. na czasie, czas traci, *er verliert den Tag, die Zeit,*
den Termin. *Bs.* dangubiti *terere tempus.* Powszedni
 dzień, *Bh.* wśedni den; *Crn.* delovack, *der Werktag,*
oppos. niedziela, święto. Dzień czyy, przeznaczony dla
 niego dzień, jemandes Tag (cf. koley). *Ecccl.* *дневни-*
чество, дневанье; Gall. dejour). Przychodzę Wc Pa-
 na golić, wszakże dzisiaj dzień Wc Pana. *Teat.* 20, 99.
 Dzień nieszczęśliwy, *ein unglücklicher Tag* (cf. zła godzi-
 na, cf. czas, cf. gwiazda). Wierzą, że to dni same przez
 się sprawiają burze, niepogody, choroby, przygody. *Zabr.*
Mt. 433. W zły dzień z Paryża wyjechać musiał, i tu
 dnia fatalnego stanął. *Teat.* 33, c 39. *Medic.* Dzień są-
 dowy, krytyczny, lekarski abo chorobny, zdrowiu lu-
 dzkiemu, abo też drzewom, owocom szkodliwy, abo nie-
 bezpieczny, *decretorius.* *Cn. Th.* *ein kritischer Tag, der*
der Krankheit den Ausschlag giebt. Dni te, w które na-
 tura materią gorączki czyniącą, wypędza i wyprowadza,
 albo złemu zbytecznemu podlega i przezwyciążoną bywa,
 zowią dniami sądowemi, lub krytycznemi, *dies iudicato-*
rios vel criticos. Według *Hippokratesa* dzień 3, 4, 5, 7,
 11, 14, 17, 20, 24, 27, 31, 34, 40, 60, 80, 100, 120;
 nad ten ostatni dzień gorączka wychodząca, w długą cho-
 robę się przemienia, i imię gorączki gubi. *Krup.* V. 454.
 Dzień najdłuższy w lecie *der längste Tag.* Dzień najkrótszy
 w zimie *der kürzeste Tag im Jahre.* ob. przesilenie słoneczne).
 Dzień imienin, imieniny, *der Namenstag,* dzień narodzenia
 czyiego, urodziny *der Geburtstag* ob. Janowiny, Piotrowiny.
Cn. Th. cf. rocznica, uroczystość). Dzień przed uroczystością
 ob. wilia, przeddzień, przedjutrze, *Wortag, Vorabend.*
 Przyhyszowy dzień, wstawiany, wstawka, wkładany, przy-
 datny, ob. przybysz; Przesłępny dzień ob. przesłęp, *der*
Schalttag. Wczorayszego dnia szukasz. *Cn. Ad.* 1148.
 szukasz gdzie czego niemasz, *du suchst den gestrigen Tag.*
 Dzień iazdy, *iter diei,* droga dnia. *Cn. Th.* *eine Tages-*
reise, Tagesfarth. Dzień odjazdu = ten dzień, którego kto
 odjeżdża, *der Tag der Abreise.* Na dzień, na jeden dzień,
n. p. na dzień mu strawę dałem, *auf einen Tag.* Za dzień
 to zrobi, w przeciągu iednego dnia, *in einem Tage, ali-*
ter za dzień robić komu, za dniową powinność, dzień
 odrabiać, *tagwerken, den Tag abarbeiten.* Dzień, pań-
 szczyzna iednego dnia, *ein Frohntag, ein Tagewerk.* Po
 zagonów poddany trzyma, z każdego dzień chłopski,
 dzień kobiecy pańszczyzny odbyć musi, *Mon.* 68, 198.
Bs. nadniça). - Dzień przepędzić *Rs.* *днемъ, днюю,*
Ecccl. *днемствую; Gr.* *ήμετέω.* - *Ecccl.* *чрездѣлство-*
ванъ, przez ieden dzień przetrzymany. - Dzień wypo-
 wiedzieć, służbę wypowiedzieć, *den Dienst aufagen.*

Ona już do prawdy światu dzień wypowie, i czyni pro-
 fessyą. *Tward. Wt.* 12. (pożegna się z światem). - §. 3.,
 Dzień przyrodzony, od północy do północy, zamyka w sobie
 godzin 24. *Solsk Geom.* 3, 19. *Zeir.* Zw. 31. *Kcl.* 59.
M. 4. *der natürliche Tag, von vier und zwanzig Stunden,*
der Tag. (cf. od doby do doby, na dobę). Dniem lato nie
 późne. *Rys. Ad.* 10. *parum pro nullo habetur, ein Tag macht*
keinen Unterschied. *Slo.* *geden den nemi (wert).* Jeden dzień
 wiele odmieni. *Cn. Ad.* 306. *Slo.* *wic dnow, neč klobák,*
non omnia hodie, i iutro ieść trzeba). Nie frasuje się o
 dzień jutrzejszy. *Birk. Cl. K.* 17. (ob. *niesy* na dzień
 żyje). Po dwu dniu. 1. *Leop. Levit.* 19. (*dual.* = po
 dwóch dniach). Już trzy dni temu, iak go nie widać. *Ld.*
 Dniem wprzód odjechał przed nim. *ib.* *Bs.* *prisdan, cf. lat-*
pidie). Co trzeci dzień; *Bh.* *obden alternis diebus.*
 Trzema dniami go uprzedził. *Ld.* Zbiór siedmiu dni zowie-
 my tydzień. *Ld.* Dzień dniu prawdę obwieszcza, godzinom
 godziny, Z pracy oyców szczęśliwie korzystają syny. *Krat.*
W. 13. ieden dzień drugiemu, *ein Tag sagt dem andern.*
 §., Na dzień żyć, dzień za dzień żyć, = nie *karać o ju-
 trzejszym dniu, nietroskliwym bydź, *hemerobios.* *Mącz.*
in den Tag hinein leben, sich um Morgen nicht kummern,
nur auf einen Tag und nicht weiter hinaus denken. *Vd.* *en*
dan shiveti). Bydłeta na dzień żyją. *Pilch. Sen. list.* 4,
 247. Na dzień żyją, nie myślą o grobie. *Pot. Syl.* 520.
in diem vivere. *Mącz.* - Dzień w dzień, co dzień, co-
 dziennie, dzień po dzień, dzień na dzień, *Tag für Tag,*
einen Tag in den andern, nach dem andern, alle Tage.
Cr. *dan na dan, vszaki dan; Sla.* *svaki dan; Vd.* *vsaki*
den, den na den; ni dnu, da bi ne; vse dni; Crn. *vsak*
dan). Słońce co dzień zachodzi, co dzień wschodzi. *W.*
Posł. W. 337. Co boży dzień. *Min. Ryt.* 4, 258. (ob.
 boży). Dzień po dzień goście. *Mon.* 68, 78. Ja się go spo-
 dziewam dzień po dzień. *Teat.* 15, A. 4. Dzień pole
 dnia rozkożują. 1 *Leop.* 2 *Petr.* 2, 15. podle dnia 3
Leop.). Nie siecz dzień podle dnia trzech dni. *Goff. Ek.*
 76. (niowciąż przez trzy dni). - Szły dzień na dzień uni-
 wersały, pełne potwarzy i fałszów. *Ust. Konst.* 2, 227. -
 Dzień za dzień, = ode dnia do dnia, z dnia na dzień, *von*
Tag zu Tag, von einem Tage zum andern. Znam to, że
 obyczaie z dnia na dzień popsują. *Teatr.* 49. b 5. Z
 dnia na dzień suknią brał piękniejszą na się. *Teat.* 49, b
 7. *Vd.* od dnu do dnu, den nu den; *Sla.* od dāna do da-
 na). Nierychło dał, a dzień za dzień odkładając; iednak
 zapomógł. *Kosz. Lor.* 114. b. Dzień za dzień odkładać
 od iutra do iutra, *in posterum differre.* *Mącz.* Panowie,
 mogąc i na iedney nodze co takowego odprawić, a wrdy
 dzień za dzień odkładają. *Budn. Apoph.* 135. Ode dnia
 do dnia pokutę odkładał. *Kulig. Her.* 176. §., Dzień
 gwiazdowy, przeciąg czasu między dwoma momentami
 górowania gwiazdy nad poziomem. *Sniad. Jeo.* 81. - §. 4.,
 dzień = czas, *der Tag, die Zeit.* Do dziś dnia = do
 tego czasu, *biß diesen Tag, biß jetzt, biß den heutigen Tag.*
 Ogromni Marśowie, do dziś dnia ieszcze przez nikogo nie
 pokonani. *Stas. Num.* 1, 81. Po dziś dzień *td.*, aż dotąd,
biß den heutigen Tag; Bh. *pödnec.* Stoi ten słup ieszcze
 po dziś dzień, *Tr., oppos.* od dnia, od czasu, *seit, von.*
 Chrystus mówił do Jana: wyszedłem od oycy od dniów
 (dni) wieczności. *Bial. Posł.* 153. Od dziś dnia będę
 szukał do tego sposobności. *Zabl. Roz.* 89. (od dzisiaj-

szogo dnia, von heute an). Dni owych : owego czasu, zu jener Zeit. Oskarownik, który będzie dniów (dni) owych... *Budn. De.st.* 26, 3. (który na ten czas będzie. *Bibl. Gd.*). Chrystus był narodzony za dniów (dni) Heroda króla. *Bial. Post.* 153. - Dni, : życie, pasmo dni życia, die Tage, die Lebenstage, das Leben. Smutek dni moie króci. *Kulig. Her.* 8. Umarł Abraham w dobrej starości i dniów (dni) pełny. *Skarg. Zyw.* 1, 203. Dni są moje stracone na doczesney marności, i lata zielone. *Kulig. Her.* 125. Po nie wielu dniach zakończył dni swoje Micipsa. *Pilch. Sall.* 133. W liście życia mu długich dai. *Birk. Kaw. Malt. C.* 2. (Vd. moje shive dni : przez cale życie). Dni szczęśliwe pędzić, *Eccl. доброденствовати, благоденствую, Gr. ευμερέτω;* *Eccl. благоденствие Gr. ευμερία;* *Eccl. благоденствуйемъ ся, Gr. ευμερέστα μοι :* powodzi mi się). Bodayby mieli złe dni, ci niewstydlivi i ciężcy wyciągacze dobrodziejstw. *Gorn. Sen.* 559. Boday złe dni mieli ci niewieściuchowie. *Gorn. Sek.* 558. §., nazaiutr dzień *pleonast.*, : nazaiutr, Tages darauf, den Tag darauf. Nazaiutr daień przed śniadaniem, prowadzę go na spacer, i widzę, że... *Mon.* 65, 248 DZIEŃ I NOC, *Melampyrum Nemorosum*, gatunek krowięcy rezi; rośliny tey kwiaty żółte piękny widok czynią. *Kluk Dyk.* 2, 113. *Glaskraut, Peterskraut, Tag und Nacht.*

Pochodz. *dziennik, dzienny, dzionek, codzienny, kaźdodzienny, tydzień; tygodniowy, cotygodniowy, kaźdotygodniowy, dwutygodniowy, - Dniowy, czterodniowy, czwartodniowy; dzień, odnień, odednień, rozednień; południe, południowy, południk, przedpołudnie, popołudnie, przypołudnie, przypołudnica, przypołdnica. Przededniowy. - Dziś (Bh. dneń), dzisiejszy. - Onegday, Ongi, onegdayszy, przedonegday, przedonegdayszy. - *Pozdny, późny (Eccl. позднѣ, вечерный, поздно бывающий).*

DZIEŃIA, i, ż., DZIEŃIE plur., dzienie jest pszczelna robota w ulu. *Tol. Saut.* 17. dzienie, robota pszczelna w barci. *Cn. Th. das Gewirke der Bienen im Bienenstocke.* (Etym. dziać). Choć z Kalabrijskiemy miodu nie znam dzieni, Natrętny iednak, aczem tak ubogi, Nędzy z ubożstwem nie widzą me progi. *Hor.* 2, 122. *Kniaź.* Miodowych dzieni wydzieranie, i pszczelne kradziectwo, świętokractwem mieniać. *Klon. Wor.* 11. Ule takie mają mieć w sobie barć długą albo dzienią, od wierzchu aż do spodku. *Kącz. Pas.* 6. W takim ulu większą dzienią urzniesz, pociągnąwszy onęj krótkiey dzianki, co na ieden zatworek tylko była urobiona. *ib.* 21. Grube dzienie koło dziur ulowych ob. Pierzga, Ulicznik.

*DZIENNICA, y, ż., funkcyja albo kolęy dzienna, *dejour, die Tagesfunction, Tagesordnung.* Za króla Dawida kapłański naród był podzielony na 24. części, ordunki czyli dziennice, z których każda pewne dni swe posługi miała. *Sekl. Luc.* 1. (Rs. дѣлница iutrzenka; *Vd. deniz, daniz, dancka luzh Tageslicht).* DZIENNIK, a, m., *Bh. dennit, tajdodennicet;* *Sr.* 1. wśchodne zapismo; *Rg. dnevník;* *Vd. dneunik, danke bukve;* *Rs. подѣнникъ, запискъ;* *Rs. дѣнникъ, hurty*, w których przez dzień bydło trzymają), *ephemeris, diarium, rejestr* albo księgi, w które się wpisują każdego dnia sprawy. *Mącz. cf. Dyaryusz.* *das Tagesbuch.* §., Dzienniki są gatunek pism peryodycznych; dzienniki uczone podają do wiadomości pisma nowo-

wysze, wynalazki, tak w naukach, iako i w kunsztach *Kras. List.* 48. (cf. gazeta, pamiętnik) ein Journal. §., książeczka, modlitwy mająca na dzień, *Cn. Th. ein Gebetbuch, mit Gebeten auf jeden Tag.* Dziennik kapłański *vid. Dyurnal;* cf. czyzojanus. II., Dziennik *ephemera*, rodzaj owadu, który zrzuciwszy skórkę poczwarki, i zostawszy latającym, parzywszy się, tego dnia ieszcze umiera. *Kluk. Zw.* 4, 114. *Tagthierchen, Eintagsfliegen, Haft.* *DZIENNONOCNY, a, e, n, p. kto się na te rozrywki dziennonocne święci, Czy majątek wystarczy, niechaj ma w pamięci. *Zab.* 5, 349. *Kossak.* (dzień i noc trwające, *Tag und Nacht dauernd).* DZIENNY, a, e, dniowy, ode dnia, we dzie, nie w nocy się dziejący, dzień ieden, nie dwa, trzy, trwający. *Cn. Th. Tages-;* am Tage geschehend, einen Tag dauernd. *Bh. dennij, wejdepsi;* *Slo. dennij;* *Sr.* 1. dnevní; *Vd. dancki, dneuni;* *Bs. dnevni;* *Rg. dnevní, daagni, dagni;* *Cr. dnevni, dáni;* *Rs. дѣнной, подѣнный, дневальный;* *Eccl. поддѣнный.* Bieg dzienny ziemi, ciężcy, kręcenie się około osi, wirowy. *Sniad. Feo.* 30. Swiatłość dzienna gwiazdy załumina. *Otw. Ow.* 202. *das Tageslicht.* Wziął swój dzienny grosz, na który on z tobą pracował. *Groch. W.* 426. Oyciec czeladny zmwę uczyniwszy z robotniki z grosza dziennego, posłał ie do winnicy swojej. *Bial. Post.* 269. *der Tagesgroschen.* Wielkie jest okrucieństwo zatrzymywać zapłatę ubogim ludziom, żyjącym z dzienney rąk swoich pracy. *Zab.* 16, 29. *von der Tagearbeit ihrer Hände.* Prosim, byś nam dzienne sprawy Błogosławił bóg łaskawy. *Groch. W.* 33. Wyrobna dzienny, *Rs. подѣнникъ, w rodz. zehsk podenščica.* - Sowy są ptacy więcęj nocni niż dzienni. *Cresc.* 624. *sie sind mehr Nacht- als Tagesvogel.* Niedzienny puhacz, gdy świat biały zażydzie pod ziemię, huk swój wieździe śmiały. *Kulig.* 253. (nocny, *nächtlich).* - Ludzie wyrzutni, i iakoby dzienni, albo niezapami. *Boter.* 58. (na dzień żyjący, *in den Tag hinein lebend, nur für einen Tag besorgt).*

DZIER, ob. Dziór.

DZIERG, u, m., węzeł, kluczka, zadzierg, ein Knoten, ein gefnüpfter Knoten, §. B. in einer Schnur. Sidła z końskich włosów, nkręconych na dziergi. *Haur. Sk.* 284. DZIERGAC, ał, a *act. niedok.*, dziergnąć, ał, dziergnie; *idnt.*, zadziernąć, *dok.*, *qu. v.* wiązać na kluczki, Knoten knüpfen, schlingen, stüppeln. Czasem kornet sobie upinam, czasem też i dziergam. *Mon.* 71, 127. DZIERGANA robota, na węzłki czyli kluczki pleciona, *Klöpplarbeit.* Forboty dzierganey roboty. *Haur. Sk.* 354. - Dziergać, u krawca, kamelorem, niciami lub iedwabiem dziurki u sukni obszywać. *Mag. Mskr. Knopfscher besnähen.*

Pochodz. *Przedzierniony, przedziernienie, rozdziergać, rozdziernąć; zadziergać, zadziernąć, zadziernąć, zadziernąć.*

*DZIERKACZ, ob. Derkacz.

DZIERŁATKA, i, ż., cf. *Lat. galerita, Gr. κορυδαλος.* *Bh. трыста;* *Sr.* 1. жовтенць, (cf. skowronek); *Bs. kuku-gljaccja, skerlec;* *Rs. свѣрхстѣль.* Skowronek czubaty, przebywający blisko domów, *alauda capitata, cristata, viarum. Klein.* - *Zool. Nar.* 227. die Haubeulerche, der Galander, śmieciucha, śmieciuszka. *Dudz.* 29. *Dziurładka. *Volskw.* 358. Drzewczyk też zwana, że przeciwko

swycsaowi skowronków siada na drzewie. *Kluk. Zw. 2, 252.* Dzierlatka czubata. *Banial. J. 3.* Dzierlatka druczata. *Banial. J. 4.* Naylichaszego nieprzyjaciela chwali; bo iak się noga powinie, toć nie dzierlatka, ale chłop ocali. *Czachr. Thren. J. 4.*

*DZIERSKI ob. Dzierzek.

DZIERZAK, a, m., od dzierzenia; rękoieść, trzonek; w szczególności kiy dłuższy cepów, cepisko. *Włod. det Stiel, Dreschfiegelstiel.* (ob. cepisko) *Bh. brjak, brjet, brjablo, brjatfo; Slo. brjablo; Sr. djetjel, pjimawo, rucznica; Rg. darxak, darxallo; Crn. derahaj; Vd. der-shik, dershai, dershba, dershalu; Bs. darsgiak, drri-gsjak, rucija; Cro. darsalo; Rr. держалка, захватъ* (w dyalektach słowo to ma generalniejsze znaczenie trzonka, rękoieści, antaby; odpowiada naszemu zakończeniu niektórych rzeczowników na - *ko n. p.* toporzysko, wędzisko, biezysko). DZIERZAWA, y, ż., (*Bs. drri-gsjawa, darsgiawa, regio, ditio, regnum; Carn. dershaja ditio; Rg. darxawa ager, provincia, dioecesis; Rr. держава, władza, państwo, Eccl. обдержаніе, обдержанство, все то, что содержится, имущество, владѣніе, опчина*); dzierzenie, trzymanie, posiadanie czego, *das Besitzen, der Besitz.* Jeszcze nie mają dzierżawy dobr swoich, a lubią te rzeczy, które kosztu znacznego potrzebują, *Mon. 68, 408.* Człowiek ma iedynie czas w swęy dzierżawie, a iednak muiey dba o niego. *Püch. Sen. list. 1.* Imiona dzierżawę znaczące, służące dzierżawie, obeymująco, *nomina possessiva.* *Cn. Th. 165. §.,* władza, panowanie, *Macht, Herrschaft.* Bogu sława i dzierżawa na wieki wieków. *Budn. 1 Petr. 5, 11.* (panowanie. *Bibl. Gd.*) Jezus się urodził za dzierżawy Heroda. *Kanc. Gd. 63. §.,* to, co się dzierży, co kto posiada, *das Besitzen, die Besizung.* Dzierżawy królewskie, *R. Domänen;* w szczególności, dzierżawa, arrenda dóbr, arrendowane dobra, *Pam. 84, 593. Macht, Machtgut, Machtgüter.* *Vd. najemshina, navsetje, Rr. ошкунъ, картомъ, кортомъ.* W dzierżawę wypuścić, t. i. wypuścić dobra własne w cudzą possessyą za kwotę umówioną. *Kras. Zb. 1, 252.* In *Macht geben.* W dzierżawę wziąć, in *Macht nehmen;* w dzierżawie mieć, dzierżawić, in *Macht halten.* *Per excell.* Starostwa bez iurysdykcji tenutami albo dzierżawami nazywają, *Shrzet. P. P. 1, 216.* Starostien ohne *Gerichtsbareit, Tenuten.* - Dzierżawa, prawo na dzierzenie, używanie dóbr cudzych, *usus fructus.* *Cn. Th. der Nießbrauch.* DZIERZAWCA, y, m., dzierzący co, posiadający, *der Besitzer.* (*Rg. darxávník provincialis, dioecesanus, Rr. державецъ panujący, rzádcá, державство panowanie, содержатель posiadacz.*) Miały rzecz iaką pod swą władzą lub obroną, gowie się iący dzierżawcą. *Gal. Zyw. 2, 17.* possessor, który za ugodzone pieniądze cudze dobra trzyma, *der Machtinhaber, der Mächter.* *Vd. najemauz, najemloves, najemlar, navsetnik; Rr. ошкунщикъ, картомщикъ, по-вѣржимый. §.,* Starosta bez iurysdykcji, *ein Starost ohne Gerichtsbareit.* §., pan iakiy rzeczy, właściciel *der Herr, der Eigentümer.* Podnoszę rękę moję do boga, dzierżawcy nieba i ziemi. *W. Genes. 14, 22.* DZIERZAWIC, czyn. *nisd.* dzierżawę dzierżec, possessyą trzymać, *zur Macht halten.* §., dzierżawić, w dzierżawę wypuścić, in *Macht geben.* (*Eccl. державствомъ panuję.*)

DZIERZAWCZY, a, e, od dzierżawcy, *Висіетъ, Machtterb.* *Gramm.* zaimki dzierżawcze, *pronomina possessiva.* *Apcz. Gr. 1, 26.* ob. dzierżawc 7r. DZIERZAWKA, i, ż., imieniczko, *possessivuncula.* *Mącz. ein kleines Machtgütchen.* Jeżli żeby zszedł na maigności brat twój, a przeto dzierżawkę swą odbył.. 1 *Leop. Levit. 25, 25.* maignotkę swą. 3 *Leop.* W Anglii małe uwielbiają dzierżawki. *N. Pam. 22, 84. §.,* *Femin.* stowa Dzierżawca. białogłowa dzierżaca dobro iakie, *die Machtinhaberinn.* *Vol. Leg. 6, 113,* dzierżawczyni. *Ross. ошкунщика, содержательница.* (*Rr. державица panująca; Rg. darxavnica dioecesana.*) DZIERZAWNY, a, e, od dzierżenia czyli dzierżawy, *Висіетъ, Macht,* *die Machtinhaber betreffend.* *Rr. ошкунщикъ; (Rg. darxavki provincialis).* Zaimek dzierżawny, *pronomem possessivum.* *Tr. ob. dzierżawczy.* §., dzierżawny, mocny, potężny, *mächtigt, gewaltigt.* Traktat Moskiewki: „Ku ozdobie Nayiaśniejszego i dzierżawniejszego wielkiego Hosudara Jana III. z bożey łaski króla P....“ *Vol. Leg. 6, 146.* *Rr. державный panujący, władający.* DZIERZAWA, y, ż., gatunek większych srokosów. *Zool. Nar. 278.* *eine Art Neuntötter.* drapieżny ptak na małe ptastwo. *Dudx. 37.* Trzcinnie kłki z szkodami nikomu dzierżbami. *Banial. J. 3 b.* Uważ dzierzbę niestateczną, iak wesolo lata, głos ięy miłość sawaze wyraża. *Weg. Marm. 1, 57.* DZIERZEK, - at, - eli, dzierzy *act. ndk.,* zdzierżec *dk., qu. v.* - *Bh. brjeti, brjim, brjwam; Sr. 1. djet-jaci, djetju, djetjim, djetj; macij; Sr. 2. jarjaj; Rg. darxatti, dxarxati, uzdarxati; Bs. darsgatti, drri-gjatti; Sla. dxarxati (dxarxanje s sprawowanie się); Cro. darsati, darsanye; Dl. darshatti; Vd. der-shati, der-shim (der-shivati s skąpic); Crn. derahati, der-shim (der-shina s czeladz, służący); Hg. tarchad tene; Rr. державъ, держивать, содержать, содержать (cf. *Gr. τρηθω conseruo*); trzymać, halten. §. dzierżec, trzymać, nie puścić, nie upuszczać, halten, nicht lassen, nicht fahren lassen. *propr. et fig.* Dzierż to, co masz; dzierżec to mocno, stoy przy tym mocno; nie unoście się czym innym. *Rey Apoc. 40.* Wielkie trudności bywają o zbiegłe poddane; iedni się ich niesłusznie upominają; a drudzy niesłusznie poddane cudze dzierżę. *Gorn. Wl. L. 2. §.* dzierżec na sobie nieprzyjaciela, s trzymać go na sobie, odpierając daley go nie puścić, *den Feind aufhalten, zurückhalten, ihm widerstehen.* Władysław kasztelana s troczą ludzi na odsiecz zamku posłał; aby tylko nad nieprzyjacielem wieszając się, dzierżał go na sobie, aży on sam nadciągnął. *Bielk. Kr. 177.* Herbut ordę wszystkie Tatarską na sobie dzierżawszy, gardło swe mężnie dał. *Orzech. Qu. 132.* - Odpór przeciwko komu dzierżec, *odpieracъ, Widerstand leisten;* Dysputował o rzeczach ku filozofii należących; przeciwko któremu odpór dzierżał Jan Karmelita. *Baz. Hst. 2. §.* zachowywać, utrzymywać, erhalten, wohl erhalten. Pilność s oszczędnością dzierży gospodarstwo, *conseruant.* *Mącz.* Byćcie nigdy z podeyrzanemi składów nie dzierżeli. *Papr. Kol. D. 2. b.* spółki nie utrzymywali, *Gemeinschaft haben.* §. Mamka, iż dziecię dzierży, trzeba, żeby nagrodę miała. *Boh. Off. 1, 15.* utrzymuie, karmi, wychowuie, *piastuje, die Amme wartet und säugt, unterhält das Kind.* Biada brzemiennym, i przy piersiach dzier-*

żącym w tamte dni. 1 *Leop. Luc.* 21, 25. §. Ku portu ster dzierzcie. *Orzech. Qu. praef.* mocno kierujecie, nie upuszczając, steuert unanahaltbar nach dem Hafen hin. §. *logice* dzierzec o czym, sądzić, urtheilen (für etwas halten). *Vd.* za tu dershati, mieniti; *Sr.* 1. bjerzu, mam za to. Dzierzę o tym, że toby tak mówił, iżby go trudno wyrozumieć, byłoby to silna wada. *Gorn. Dw.* 44. Ich halte dafür. Julian o Krystusie przedtym nie dzierzał, iako Arian. *Biel. Sw.* 60, b. (w Chrystusa nie wierzył). - *Acc. c. Jnf.* Pannę Maryą nabłogosławięszą między niewiastami być dzierzę. *Baz. Hst.* 149. Dzierzyć z kim, tak mniemać, iak i on, *pedibus ire in sententiam alicuius.* *Mącz.* es mit jemanden halten, seiner Meinung seyn. §. dzierzec czym na kogo, z przy nim z czym obławac; iemu przysądzać, etnem etwas zusprechen, es ihm zuwenden. Po śmierci Mieczysławowey wszyscy na Leszka Białego monarchią dzierzeli; tylko wojewoda Krakowski z biskupem Fulkiem przeciw temu byli. a na syna Mieczysławowego Władysława dzierzeli. *Bielfk. Kr.* 112. §. Dzierzyć kogo na czym, z trzymać go na czym, z zawod mu czynić, odwłaczać go, etnem aufhalten, herumziehen, durch Jdgersn ermüden. Prosili Polacy Kazimiersa, aby ich upewnił, i na wąpliwey rzeczy nie dzierzał, jeśli ma przyiac królestwo, lub nie. *Bielfk. Kr.* 338. er sollte sie nicht in der Ungewissheit stehen lassen. Pruski mistrz, nie mając czym asplacić służebnym swoim, dzierzał ie na słowie. *Gwagn.* 85. Jdg sie mit leeren Worten herum. §. dzierzý szatę z drze. *Cn. Th.* er reißt die Kleider, reißt sie sehr ab. §. dzierzę komu danego słowa z dotrzymuję, ich halte jemanden mein Wort. Fortuna nigdy nikomu wiary nie zdzierzała. *Weresz. Regl.* 149. Tego co przyrzekł, nie zdzierzał. *Baz. Hst.* 81. §. dzierzec, posiadać iako dzierzawca, majątność, dobro. *Cn. Th.* ein Gut im Besitze, im Pachte haben. §. posiadać ogólnie, besitzen, haben. *Vd.* pose-deti, obdershati; *Rg.* uzdarzati (*Ec.* благодеждавство ехгарѣво). Ci wszystko dzierzą; tamci nic nie mają. *Kras. W. Ch.* 101. DZIERZEC się recipr., trzymać się czego, nie odstępować, sich an etwas halten, davon nicht lassen. Sędzia samego prawa Polskiego się dzierzý. *Gorn. Wl. L.* 2. Opuści człowiek oycy swego i matki, a będzie się dzierzał żony swoiocy. *Leop. Marc.* 10, 7. (a przylączy się do żony swoiocy. *Bibl. Gd.* er wird an seinem Weibe hangen, Luth.). §. wiązać się, spaiac się, trzymać się czego, an einander halten, zusammenpassen. Jedno się zgola drugiego nie dzierzý, Choć wierz nierówny niemal nicią mierzy. *Opal. Post.* §. Dzierzę się na czym, conteror s. gr. in foro, in cauis; contero vitam. *Cn. Th.* seine Kräfte, seine Lebend-tage bey etwas zusehen, sich aufreiben. DZIERZĘGA, i, ż., rzęsa wodna, drobnouchne listeczki na wodzie stoiący, które kaczkci iedzą. *Budz.* 37. Lemna minor, Linn. Mentengröße, Meerlinsen, Wasserlinsen. DZIERZĘK, - rzka, m.; *burl.* który dzierzý, posiada, der Besitzer, der etwas wirklich hat und hält und besitzt. Nie pożyczę; nie wierzę, żadnym obyczaioem. Wolę bydź zawsze dzierzkiem, niżeli czekaioem. *Kochow. Fr.* 46. besser habe ich, als hätte ich. ob. Dzierzków. *§. Dzierzek od Moskalów do Wielkiego Księcia wysłany. *Boh. Zamoy.* 123. DZIERZENIE, -ia, n., *subst. verb.*, trzymanie, das halten, das Besitzen ic. ob. Dzierzec.

*DZIERZKI, a, e, Dziarki, darski, rzeżwy, munter, mutzig. Bramy polne dzierskiego samy młodzieży żołnierstwa. *Star. Num.* 1, 24. *DZIERZKOW, a, m., *burl.* miysace przez kogo dzierzane, posiadane, ein Ort, den man wirklich im Besitze hat. Nie masz dadź; nie trzymay mnie na twych obietnicach, Bo wolę bydź w Dzierzkowie, aniż w Myślenicach. *Kochow. Fr.* 102. cf. Dzierzek). *DZIERZNY, a, e, od dzierzzenia, mogący bydź dzierzonym, zu halten, haltbar; *Bh.* drjebuj; *Sr.* 1. bjerzeczne tenax. DZIERZWA ob. Dzierzba. DZIERZCIEL, a, m., dzierzący, który dzierzý, trzyma, posiada, der etwas hält, besitzt. *Boh.* drjitel; *Rag.* uzdarxitegl; *Ross.* держатель. Oycze S. duchownych darów wszystkich dzierzycielu. *Smotr. Lam.* 68. Dzierzyciele tęy ziemi. *N. Pam.* 15, 383. W rodz. *żesfk.* DZIERZCIELKA, *Rag.* uzdarxitegliza, DZIERZYSŁAW, a, m., imię męskie *Derlaus. Jahl. Her.* Pochodz. *Dodzierzał, odzierzał, podzierzał; samodzierca, samodzierczy, samodziertwo, iednodzierz; spóldzierzenie; spóldzierzawca, udzierzał, uderzyć; wydzierział, xadzierział. §. nadrze, xanadra.* DZIESIĄTAK, a, m., 10 groszy Polsk. *X. Kam.* ein polnisches Zehngroschenstück. DZIESIĄTEK, - tka, m., *Boh.* er Slov. desátek; *Sarab.* 1. djeszatnik, djeszatnosci; *Carn. et Vind.* desotak; *Bosn.* deseták; *Croat.* desetak; *Dal.* desetine; *Hung.* dezma, tíz - számú; *Ross.* десятина; dziesięć w liczbie, dziesięć sztuk, Zehn an der Zahl, zehn Stück, ein Zehner. Na każdym dziesiątku telerów zyszcze ieden. *Grod. Dis.* 13. Będzie temu lat okolo dziesiątka. *Teat.* 54, c. Cii. Gdy słofce w pierwszym dziesiątku dnj znaku bliźniat. *Syr. Ziel.* 440. Jużem lat przeżył, więcý siedm dziesiątków, Może nie staie Parkom dla manie wątków. *Zab.* 15, 383. cf. krzyżyk). Już dziesiątkami lata moie są skupione. *Przyb. Lux.* 293. Rozdzieleni na dziesiątki. *Bzow, Roż.* 19. Dziesiątek słów przykazanych. *Kanc. Gd.* 252. (dziesięcioro). Dał Jobowi bóg córki trzy, dał mu i syny, których siedm było, że dziesiątkiem całym Widział swe plemię w orszaku niemałym. *Chrośf. Job.* 6, Ci mężni rycerze byli w liczbie dziesiątka tysięcy. *Ustrz. Kruc.* 2, 270. Miał koło dziesiątka tysięcy intraty. *Mon.* 68, 630. Zebrało się rzeszy wiele dziesiątków tysięcy. *Sekl. Lúk.* 12. §. *Arithm.* dziesięć, liczba dziesięć razy więcý znacząca od iedności, ein Zehner. Podpisują się liczby iedne pod drugiomy w dodawaniu tak, żeby iedności pod iednościami, dziesiątki pod dziesiątkami, sta pod stami przypadaty. *Łęfk.* 2, 5. §. Dziesięć drow ma siagów 8. *Solk. Geom.* 3, 137. ein Halbmaß von 8 Klasteru. §. Dziesięć żołnierzów decuria. *Cn. Th.* eine Rotte von zehn Mann, Z dziesiątka bywa rotmistrz, z aszlachcica ksiązę, z księdza biskup. *Gorn. Dw.* 396. t. i. z dziesiątnika, der Zehmann decurio. DZIESIĄTKA, i, ż., *Boh.* desýtka; *Crn.* desetina; *Slav.* desetina; *Cro.* desetka; *Rs.* десятка, десятое, десятокb; *Ec.* decamúya, cyfra wyrażająca liczbę dziesięciu, die Zehne, das Zahlzeichen von Zehn. - §. kralka w kartach, die Zehne im Kartenspiel, albo na kostkach, auf der Würfel. §. dziesiąta czego część, ein Zehntel. 8/10 ósm dziesiątek. *Jak. Mat.* 1, 60. DZIESIĄTKOWAC, - al, - uio, *act. ndk.*, *Slo.* desjpmwati; *Sr.* 1. djeszat-tupn; *Bs.* desetkovati, desmátj; *Rg.* desetkovati; *Crn.*

desetinom; *Cro.* deszetkuvati; *DI.* deszetkovati, desmati; *Hg.* désmálok, désmálni, tizedelni; *Ec.* десятицмство, десятиц; dziesiątego karać, *decimare.* *Cn. Th.* den zehnten Mann ausheben, z. W. zur Todesstrafe. §. Na dziesiątki dzielić, *decuriare.* *Cn. Th.* in zehn Theile theilen. - DZIESIĄTKOWANIE, ia, n., *subst. verb.*, dziesiątego karanie *decimatio.* *Cn. Th.* die Aushebung des zehnten Mannes, z. W. zur Todesstrafe. §. na dziesiątki dzielenie, rozrządzanie *decuriatio.* *Cn. Th.* das Zertheilen in Zehnet. *Ec.* вымъ. DZIESIĄTKOWY, a, e, dziesiąć mający, podziiesiątny. *Cn. Th.* zehnjährig. *Cyna.* do której dziesiątą część ołowiu dodają, dziesiątkowa. *Kruml. Chy.* 192. Miara dziesiątkowa. *Lfsk.* 3. Decimalmaß. *ođ.* dziesiątny, decymalny. DZIESIĄTNICA, y, z., rocznica dziesięcioletnia, dziesiątoroczny fest; *Ec.* десятиница; десятиый годъ; das zehnjährige Jahrestfest. Konstantyn, dziesiąty rok na państwie mając, dziesiątnięc sprawował, nie po pogafiku, w igrzyskach i biesiadach, ale w modlitwach. *Skarg. Dz.* 181. §. część wieku dziesiąć lat zawierająca, das Zehend von einem Jahrhundert. Zyiemy już w ostatniy dziesiątnicy wieku osmnaitego. *Ld.* DZIESIĄTNICTWO, a, n., urząd dziesiątnika w woysku, w mieście, das Amt eines Zehentmannes, *decurionatus.* *Cn. Th., Eccl.* десятиначалье. DZIESIĄTNIK, a, m., *Bh.* desatnik, desatnik, desytnik; *Slo.* desátnik; *Sr.* 1. nad bjebatjimi rozkazywał; *Crn.* desetak; *Cro.* deszetnik; *Hg.* tizedés; *Rs.* десятиникъ, десятиинникъ, десятиинной; *Rg.* desetnik; *Ec.* десятиникъ, десятиначальникъ. *Decemvir* u Rzymian, jeden z dziesięciu, osobliwą władzą do zarządzania stanowemi sprawami przybranych, ein Decemvir, Zehnherr. §. nad dziesiącią żołnierzy, nad rotą przelożony, *Decurio*, einer über zehn Mann. Żolnierze byli pod sprawą swego dziesiątnika. *Warg. Cz.* 15. Był on dziesiątnikiem nad swą rotą. *Groch. W.* 222. Uczynił ich rotmistrzami, setniki, pięćdziesiątniki i dziesiątniki. 1 *Leop. Deut.* 1. (cf. kapral). DZIESIĄTNY, a, e, dziesiątkowy, dziesiąć mający, podziiesiątny, zehnjährig. *Ec.* десятиинный; *Rs.* десятерный, десятичный. Ułomki dziesiątne. *Lfsk.* 2, 32. Pomiędzy wszystkiemi podziałami, ten co się robi przez części dziesiątne *decimales*, to jest, dzieląc jedność na dziesiąć części coraz mnieysze, naywygodniyszy. *Jak. Mat.* 1, 10. decymalny. DZIESIĄTOROCZNY, a, e, co dziesiąty rok się dziający, was alle zehn Jahre geschieht. Dziesiątoroczny fest, *Decennalia.* *Cn. Th., ob.* Dziesiątnica, das zehnjährige Jahrestfest. §. dziesięcioletni, zehnjährig. *Tr.* DZIESIĄTY, a, e, *num. ordin.*, w porządku liczby po dziewiątym następujący (*cardin.* dziesiąć), *Bh.* desátn; *Slo.* desátni, desátny; *Sr.* 1. bjebaty; *Sr.* 2. jafeti; *Rg.* deseeti; *Bs.* deseti; *Slo.* deséti; *Cro.* deszeti; *Vd.* deseti; *Crn.* deséti; *Hg.* tizedik; *Rs.* десятиый; *Jnd.* dashami (cf. *Hb.* וּשְׁבַע = nonus). Dziesiąty raz, das zehnte Mal. Od nas nie uydiesz karania srogięgo, Niech się dziesiąty karze z występku twoiego. *Pasz. Dz.* 26. (t. i. każdy, wszyscy). Ey pokrobie się on teraz; powie on i dziesiątemu, żeby mi nie przymawiał. *Boh. Kom.* 1, 560. t. i. nie iednemu, nie drugiemu, nie dwóm). Nie raz przez dziesiąty plot przed nim uciekać musiałem. *Teat.* 2, b. 48. §. Dziesiąta (sc. godzina) bila, es hat zehn (Uhr) geschlagen.

DZIESIĘC, - ięci et - ięciu; *num. cardin.*, między dziesięcią a iedyną szrodkującą; *Bh.* deset, desetti; *Slo.* desét; *Sr.* 1. bjebatj, desáti; *Sr.* 2. jafeset; *Vd.* deset; *Crn.* desét; *R.* desset; *Slo.* desat; *Rg.* desset; *Cro.* deszet; *DI.* deseth; *Hg.* tiz, tyz; *Rs.* десетъ; *Jnd.* dasha; *Ital.* dieci, *Lat.* decem, *Gr.* δεκάς (cf. *Hb.* וּשְׁבַע = nonum); zehen, zehn. Ona w dziesięć rycerzów wybrała się. *P. Kahan. J.* 127. Z iednego gołego dziesiąć abroynych nic nie wezmą. *German.* 385. Coż to jest, ieden na dziesięciu. *Jabl. Buk. O.* 4. Dziesiąć kroć, *Bh.* desétkrat, zehennal. Zdrowie na szanc kładli, nie raz, nie dziesiąć. *Birk. Ex. G. b.* (niezliczone razy). Dziesiąć a dziesiąć, po dziesiąciu, dziesiątkami, deni, zu zehn, je zehen. *Sr.* 1. bjebatjo, podbjebatjich. - Dwa razy dziesiąć = dwadzięscia; trzy razy dziesiąć = trzydzięsci; cztery razy dziesiąć = czterdz.; pięć r. d., = pięćdziesiąt i t. d. sześćdziesiąt, siedmdziesiąt, ósmdziesiąt, dziesięćdziesiąt. DZIESIĘCINA, y, z., DZIESIĘCINKA, i, z., *dem.*, *Bh.* et *Slo.* desátn; *Sr.* 1. bjebat; *Sr.* 2. daja, dagent (cf. taca); *Rg.* desetina, desétak, desetka; *Vd.* desetina (cf. *Vd.* dazia, taz = akcyza); *Crn.* desetina; *Cro.* deszetina, démas, deszetek (Lukno, certa pensio parochia a parochianis proveniens, sápo, sáponas, obtinuit usus; pro decima potissimum a Dalmatis accipitur); *Bs.* lukno, desetina, dohodak, desétak, dezma; *Hg.* dzéma, tized; *Rs.* десятина. Część dziesiąta użytków ziemi, którą jako opłatę oddają, der Zehente, die Abgabe des zehenden Theils, der Decem. Dziesięciny prawem krolewskim za pogafstwa będące, za chrześcianstwa usłapione zostały kościołom. Ale zaraz w początku obowiązek ten oddawania kapłanowi dziesiąty zbiór części, zdawał się być ciężłością. *Skzet. Pr. Pol.* 2, 30. Mieczysław kościołom przez siebie założonym, se wszelakiego urodzaju zboża, z swoich równie, iako i ze wszystkich szlacheckich, mięyskich, więyskich gruntów, dziesiąćcinę nadał; a to tak, aby namiemione dziesiąćcinę po zrobieniu z pola od samychże rolników na mięysca naznaczone były wwożywane. *Krom.* 59. Kompozycja o dziesiąćcinę snopową, Garbenzehente, na piędzną, Gelbzeheute, gruntuie się na bulli Urbana, przez *Jerzego Ossolińskiego*, posta Rzplty, otrzymaną, *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 204. Dziesiąćcina wytyczna = Wytyczna = dziesiąćcina snopowa, der Garbenzehente (cf. *Maldrat*). Dziesiąćcina w ziarnach, der Körnerzehente, ob. osép, sép, zsep). Dziesiąćcinę dawać, den Zehenten geben. *Ec.* десятицмство, десятицую денгу даю. Dziesiąćcinę dawanie *Rs.* десятицмство. Dziesiąćcinę odbierać = wytykać, den Zehenten nehmen, zehenten, *Ec.* десятицмствована, десятицмое емлю. §. dziesiąćcina, dziesiąćcinka, dziesiąta część czegokolwiek, ein Zehntel. Wielki poń, albo kwadragiezyna, jest dziesiąćciną wszystkiego roku. *Sak. Persp.* 31. Będzie przymuszony choć dziesiąćciną swego zysku mnie kontentować. *Teat.* 19, b. 64. DZIESIĘCINNIK, a, m., który dziesiąćcinę odbiera, *Croat.* desmar, deszetar, deszetkar; *Hg.* désmás, désmálo, tizedetverő; der Zehenter, der Zehentammler. *Wlod. cf.* Wytycznik, der Zehentmaßler. Z pszczoł, i innego wszelakiego bydła; dziesiąćcinnik bierze swoię dziesiąćcinę. *Szcerb. Sax.* 126. DZIESIĘCINNY, a, e, od dziesiąćcinny, *Crn.* desetinke, Zehenten. §. obowiązany do dziesiąćcinny, der den Zehnten geben muß. Dzierża-

wca ten dziesięcinnym jest kościołowi. *Ld. §. co się jako dziesięcina daje, Zehnten-, zum Zehnten gehörig. Snop dziesięcinny, die Zehntgarbe. W Kiiowie, cerkiew' dziesięcinna, od dziesięciu z wszystkięj Rusi oddawanych, rzeczona. *Steb. 111., Ec. десятинная церковь, od S. Włodza, wyflawiona, na którą dziesięcina ze wszystkiego idzie. DZIESIĘCINOWAC, - al, - nie, act. niedok., dziesięcinę dawać, zehnten, verzehnten, dem Zehnten geben. Biała wam Faryzeuszom, którzy dziesięcinuiecie miętkę i rutę. *Budn. Luc. 9, 42. not. t. i. dziesięcinę daście. - Wszystko, co mi bóg da, dziesięcinując, dam mu dziesięcinę. *Budn. Genes. 28, 22., Crn. desettjem (opp. wytykać). DZIESIĘCIOGŁOWY, a, e, o dziesięciu głowach, zehntköpfig. *Ec. десятиголовный, Gr. δεκάκεφαλος. *DZIESIĘCIOROD, u, m., *Ec. десятиродіе Gr. δεκαπολις. DZIESIĘCIOKĄT, a, m., *decangulus. *Solfk. Geom. 3. *Żck. Mat. 1, 52. dziesięć boków mający, ein Zehneck. DZIESIĘCIOKĄTNY, a, e, dziesięć kątów mający, zehnekckig. Figura dziesięciokątna, *decangulus. *Sol. G. 3. DZIESIĘCIOKROTNY ob. Dziesięckrotny. DZIESIĘCIOLETNI, ia, ie, dziesięć lat mający albo trwający, *Bh. desjährlig; *Sr. 1. bjesjährlig; *Bs. desetäk; *Rg. deseteroljetni, desetoljetni, deseterogodni; *Ec. десятилѣтний; zehnjährig. Dziesięcioletnia praca. *Bard. Traj. 195. Dzień ten dziesięcioletnie kłęski nam nagrodzi. *Dmoch. JI. 2, 90. W dziesięcioletnim boju Trojańskim Greckie wojska zniszczyły. *Hul. Ow. 36. Dziesięcioletnie dziecię. ob. dziesiętoroczny). Po dziesięcioletnich szturmach wywrócono Troję. *Jabl. T. 4., *Ec. десятилѣтніе decennium. DZIESIĘCIOMIESIĘCZNY, DZIESIĘCMIESIĘCZNY, a, e, - ie adv., miesiący dziesięć trwały, lub co dziesięć miesięcy przypadający, zehntonatlich. *Ec. десятимѣсячній. Bole cierpiął dziesięćmiesięczne. *Bardz. Tr. 426. DZIESIĘCIONOGI, a, ie, o dziesięciu nogach, zehnfüßig; *Ec. десятиногіи. DZIESIĘCIORAKI, a, ie (m. desatetn), dziesięci różnych gatunków, zehnetf. §. dziesięć razy tyle wynoszący, zehnfältig. W dziesięcioraki zysk pociechami i taską swą nam nagradza. *Fal. Dis. A. 3., *Sr. 1. bjesjährlig; *Sr. 2. jafeschorakt; *Sla. deseterostruk; *Ec. десятиеракій. DZIESIĘCIORAKOSC, - ści, i, z., die Zehnfachheit, Zehnfältigkeit. DZIESIĘCIORNASOB, adv., *Bh. desaternasobnē, dziesięć razy tyle, zehnfältig. DZIESIĘCIORNASOBNY, a, e, *Bh. desaternasobn, wynoszący dziesięć razy tyle, zehnfältig. DZIESIĘCIORO, - rga, n., *Slo. desatoto; *Sla. desetero; *Rg. desetero, desetäk; *Cro. deszetero; *Ross. десятиро, десетерицею. Dziesięć sztuk, zehn Stück verschiedener Art. Dziesięcioro bydła, prosiąt dziesięć. *Cn. Th. - Dziesięcioro przykazania bożego, die zehn Gebote. *Rs. десятисловіе; *Cro. deset zapovedi bosje). Dziesięcioro przykazanie, Daß nam Pan bóg na chowanie. *Przyk. Boże. Dekalog albo dziesięcioro boże przykazanie, krótkie zebranie wszystkiego zakonu, wyraził bog na dwóch tablicach kamiennych, i dał Moysesowi na górze Synai. *Karnk. Kat. 290. *DZIESIĘCISIECZNY, a, e, dziesięcioraki, dziesięckrotny, dziesiętny, zehnmallig, zehnfältig. *Boh. desatetn; *Sr. 1. bjesateté; *Ross. десятиеричный. Dziesięciora dziesięć uczyni sto. *Grzypfk. Geom. G. 2, b. DZIESIĘCKROC***

adv., *Bh. desettrot; *Rs. десятижды; dziesięć razy, zehnmal. Djabolistowie dziesięckroc na dzień djablu pokłon oddawali. *Birk. Exorb. 9. DZIESIĘCKROTNY, a, e, - ie adv., dziesięć razy powtarzany, zehnmallig. *Cro. deszeteroverszt; *Hg. tizannyi; *Ec. десетократный. DZIESIĘCMIESIĘCZNY ob. dziesięciomiesięczny. DZIESIĘCSTOPNY, a, e, dziesięć stop wynoszący, zehnfüßig, zehen Fuß betragend. Dziesięćstopna laska: mierniczy przęt. *Cn. Th. die Messruthe von zehen Fuß. DZIESIĘCTYSIĘCY ob. tysiąc. DZIESIĘCZYNSIĘCZNY, a, e, *der zehntausendste. Dziesięćtysięczna liczba, *Myrias. *Cn. Th. zehntausend, eine Myriade. ob. čma. *Budn. Ps. 3, 6., *Rs. шмориный. Pochodz. *Dwadzieścia, dwudziesty; *trzydzieści, trzydziesty; *czterdzieści, czterdziesty; *pięćdziesiąt, pięćdziesiąty; *sześćdziesiąt, sześćdziesiąty; *siedmdziesiąt, siedmdziesiąty; *osmdziesiąt, osmdziesiąty; *dziewięćdziesiąt, dziewięćdziesiąty. *Kilkadziesiąt. *Podziiesiątny. 2) iedyńascie, *Bh. gedenacte, t. i. geben na deset; *iedynasty; *dwanascie, *dwunasty; *trzynascie, *trzynasty; *czternascie, *czternasty; *piętnascie, *piętnasty; *szesnascie, *szesnasty; *siedmnascie, *siedmnasty, *osmnascie, *osmnasty; *dziewiętnascie, *dziewiętnasty. *Kilkanaście. cf. *Piętnadzieśta, *siedmnadzieśta. DZIESNA ob. Dzisiaj. DZIESZKA ob. Dziezka. DZIETRZECH, a, m., imię męskie *Dietricus. *Jabl. Her. Dietrich. *DZIEWAC SIĘ, - al, a, *frequ. słowa Dziać się, zu gehen pflegen, vorgehen. Inakszy wszystek wiary sposób gdzie indziej się dziewa. *Orzech. Qu. 80. Cuda się dziewały przy onych grobach. *Gil. Kaz. R. b. Na tym miejscu się chwala boża dziewała. *1 Leop. 3 Mach. 2. Na tym miejscu służba się dziewa. *1 Leop. Num. 3, 50. Mordy, które się między żydy dziewały. *Kosz. Lor. 9, b. Jakio się srogie pomsty nad nimi o to dziewały. *Ray Zw. 43. 1) *DZIEWANNA, y, z., *Dyanę, boginią łowów, zwali Sarmatowie ięzykiem swym Ziewonia albo Dziewanną. *Stryk. 136., *Bh. jemęna Ceres). Dziewina, Diwa, t. i. Dziewica. *Klęcz. Zd. 8. Chwalili Słowacy Dyanę, nazywając ją Ziewonią. *Krom. 55. - *Bielk. Kr. 34. die Göttlin Diana. cf. *Dzidzilia. 2) DZIEWANNA, *Verbascum Thapsus. *Linn. die Königskerze, ziele, rośnie na międszach piaszczystych; liście mają moc usmierzaającą, rozmiękczaającą i zamulenia płuc rozwalniającą. *Jundz. 161. dla dziwny swoięy mocy tak zwana. *Sienn. 237. *Spicz. 100. (Kotnica). Dziewanka albo mszyca. *Urząd. 55., *Boh. Dimiana; *Vd. rukaz; *Rg. lópuh; *Rs. коровья зб, царскій скинempb. - Dziewanna czarna, ma liście do pierwszëy podobne; korzeń ięy, gdy zeschnie czarny. *Syr. 1420. *Verbascum nigrum, die schwarze Königskerze. DZIEWCZARZ, a, m., za dziewczkami, kobietami się ubiegający, *der den Mädchen nachläuft. *Gaszek i dziewczarz. *Mon. 73, 605. DZIEWCZATKO, a, n., *Bh. dziewiatko; *Sr. 1. bjoncjatko, *holsjo; *dem. słowa Dziewczę, *Dziewka, ein ganz kleines Mädchen. *Miluchne dziewczátko. *Teat. 7, 71. W pieśku tym maluckim ono dziewczátko się kochało. *Warg. Wal. 14. DZIEWCZĘ, - ecia, n., *Bh. demce; *Slo. diwica, *dgemca; *Sr. 2. jocijo, *jocijo, *jowcjo, *jowcjo; *dem. słowa Dziewka, ein kleines**

Mädchen. Mleko białej głowy dziewczę karmiący. *Syr.* 933. Dziewczę śmiertelne. *Morszt.* 6. Co za rozumny, pokochał to dziewczę bez duszy. *Węg. Marm.* 1, 19. Dziewczętom podobnym bydź, *puellascere. Cn. Th.* Tylko jedno dziewczę o tym wiedziało. *Warg. W.* 212. O dziewczę, dziewczę, niechby ja ieno matką twoją była. *Teat.* 30, b. 112. Niewinne w łeciech swych dziewczęta. *Pass. Dz.* 100. DZIEWCZĘCY, a, e, do dziewczęcia należący, Mädchen: , ein kleines Mädchen angehend. Dziewczęcym sposobem, *puellarijer. Cn. Th.* wie ein kleines Mädchen. Nad pieniądze niemasz dziś lepszych zalet w płci dziewczęcej. *Teatr* 43, b. 6. (ob. pięć). DZIEWCZY, a, e, od dziewczki, Mädchen: . *Bh.* dziewczin; *Sorab.* 1. djowciji, djowcjené, djowcjinfi, djowcjinfi; *Crn.* dęklea, deklenske). Dziewczy Helikon. *Zebr. Ow.* 34. *virginus* panieński, od *Muz.* cf. *Boh. Dóvíhrad* Magdeburg). Dziewcze trzymają cię zabawki. *Chrośt. Ow.* 18. Tysiąc jest dziewczyczych szaleństw, tysiączne młodzieńcze. *Zab.* 9, 80. Mädchenarbeiten. Cio dziewczę od Mahometa postanowione, aby każda panna, gdy się srekuie, dała od siebie 4 zł. *Star. Dw.* 15. DZIEWCZYNA, y, ż., młoda dziewczka, ein Mädchen. *Sr.* 1. holecza, hólja; *Rs.* дѣвчѣна. Jeszcze z dziewczyny była nie wyrosła, A już szalone konie objeżdżała. *P. Kchan. Jer.* 38. Służąca dziewczyna, ein Dienstmädchen. *Bh.* dęwćiti ancillari; *Crn.* deklęftu s dziewczsa służba. DZIEWCZYNI, ia, ie, od dziewczyny, beś Mädchen. Mąż, który spał z nią, oycowi dziewczynemu da pięćdziesiąt srebrników. *Budn. Deut.* 22, 29. (oycu dziewczki. *Bib. Gd.*). DZIEWCZYNI-NA, y, ż., *zdrbn. rzeczown.* dziewczka, z pożalowaniem: biedna dziewczyna, ein armes Mädchen. Dziewczyną ją zwał, dziewczyniną. *Zab.* 9, 72. *Język.* DZIEWCZYNIKA, i, ż., *zdrbn. rzecz.* dziewczyna *bland,* ein liebes, kleines Mädchen. *Ross.* дѣвчѣнка; *Bh.* dęwćička. Znalazłbyś sobie ładną dziewczynkę. *Teat.* 22, 35. Ozki mu biegają, czy tylko nie jaką dziewczynkę słowił. *ib.* 15, 45. DZIEWCZYNIKO, DZIEWCZYNSKO, a, n., z pogardy, ein elendes, abscheuliches Mädchen, eine miserable Magd. *Sr.* 1. djowcjinfi. We Francji dziewczynko iedno potłukło monarchów Angielskich. *Psalm.* 28. Znowu się Piotr Chrystusa przed biednym dziewczyskiem zapiera. *W. Post. Mn.* 262. Z wieyskim się dziewczyskiem dożywotnie złączył. *Mon.* 65, 59. mit einem Dorfmenssch. O srogie baiecznego Parnassu dziewczynka, Bodayhym nigdy w wasze nie zayrzał siedlika. *Zab.* 12, 167. *Zabl.* - Z pożal. Biedna dziewczynisko, zdaie się, że w głowę zachodzi. *Teat.* 27, 16. DZIEWCZYN, a, e, od dzieweczki, *Bh.* dęwććin; *Sr.* 1. djowcjené; *Rs.* дѣвственнѣй. Co ku dzieweczkom należy, *puellaris. Mącz.* kleinen Mädchen zuständig. DZIEWECZKA, i, ż., *domin.* słowa dziewczka. *Bh.* dęwćca, dęwćca, hólćinla; *Slo.* dęwćca, dęwćca, dęwćca, dęwćca, dęwćca, dęwćca, dęwćca; *Sr.* 2. jęcjo, jęcjo, jęcjo, jęcjo, jęcjo; *Sr.* 1. holecza, hólćija, hólćija; *Vd.* diviza, dekelsa, dekelsz, deklizhka; *Crn.* dęklę, dęklęza, puzna; *Cro.* deklizh, puzca; *Rg.* djevica, djevica; *Rs.* djevica, divojka, djevica, guscica, guscica; *Ross.* дѣвчѣка, дѣвчѣка, омпрокѣца; ein Mädchen.

DZIEWIĄTEK, - tka, m., licaba dziewięciu czego, eine Zahl von neun. *Vd.* deveták; *Cro.* devetica; *DI.* devetnica; *Sr.* 2. jęwęceteraf. DZIEWIĄTKA, i, ż., na kartach, kostkach, die Neun. *Bh.* dęwćitka; *Rag.* devćitka; *Rs.* дѣвѣтка; *Ec.* дѣвѣтѣца. W charpance była tuzy panocrola; teraz biła ją dziewiątki. *Zab.* 14, 364. §. dziewiąta część, ein Neuntel. 499 cztery dziewiątki. *Jak. Mat.* 1, 60., *Sla.* devetina. DZIEWIĄTKOWY, DZIEWIĄTNY ob. DZIEWIĘTNY, dziewięć zamykający, neun enthalten. DZIEWIĄTOBRZEGI *Styg.* Tward. *W. D.* 13. dziewięć brzegów mający, der neunufzige Styr. DZIEWIĄTY, a, e, *ordin.* num. cardin. dziewięć; w porządku licaby po ósmym następujący, *Bh.* dęwćit; *Slo.* dęwćiti; *Sr.* 1. djęwćiaty; *Sr.* 2. jęwćeti; *Crn.* devćet; *Vd.* deveti, deveten; *Rs.* deveti; *Sla.* devćeti; *Rs.* дѣвѣтѣмѣ; der neunte. Dziewiąty raz, baś neunte Mal. Dziewiąta (sc. godzina) biła, es hat neun (Uhr) geschlagen. Piąte w dziewiąto, groch z kapustą (ob. ni w pięć, ni w dziewięć, ob. piąty), baś Hundertste ins Tausendste. DZIEWIĄCA, y, ż., *Bh.* obs. dęwćic; *Crn.* diviza, „forsan a Lat. diuus, quasi diuus“ (cf. Dziewona); *Crn.* dęhla, deklizh; *Vd.* diviza, dökelsa, dekle; *Rg.* djeviza, djevica, dikliza = N. P.; *Rs.* diva, divica, djeva, djevica; *Sla.* divica, divicsica; *Cro.* devica = N. P.; *Rs.* дѣвѣца = N. P. дѣвѣца panna; *Ec.* дѣвѣца, дѣвѣца. panna, prawica, eine reine Jungfer, eine Jungfrau. *Ec.* нечужомужная, *Rs.* безнедѣсная. Bywa excerpta z prawa *pro hac vice*; wszakże to bardzo szkodliwa; bo i *pro una vice* nie będzie z panny dziewice (dziewicy). *Petr. P.* 2, 40. Znaleźli w mieście cztery sta panien dziewic, które nie poznały były męża. *Budn. Judic.* 21, 12. *Hrbst. Nauk. E.* 2. §. Bogarodzica Dziewica, Bogiem-slawiona Marya. *Bielk. Kr.* 19. Gottesgebhretinn, Jungfrau, Gebenedeyte Maria. *Ec.* мѣтеродѣвственная, приснодѣва. Obraz przesyłny dziewicy. *Auszp.* 56. t. i. N. Panny. 2) o mężczyznach niepokalanych, auch vom männlichen Geschlechte, eine Jungfer. Ci to są, którzy się nie plugawili niewiastami, bo są dziewicami. *Leop. Apoc.* 14, 5. (bo panicy są. 3 Leop.). Ci, którzy się z niewiastami nie pomazali, dziewice są. *Skarg. Zw.* 160. (cf. panie). *Ec.* дѣвственнѣй; *Rg.* djevica. DZIEWICTWO, a, n., *Bs.* divojanstvo, djevstvo; *Rg.* djevstvo, djevicanstvo; - *Vd.* divishtvu, divizhnoft; *Crn.* divishtvu, diviahnoft, delishtvu; *Cro.* divojactvo; *DI.* divstvo, divichanstvo; *Rs.* дѣвѣство, panieństwo, die Jungferschaft. Niewiasta ta narzekala, że iey dziewictwo mocą odjął. *Skarg. Dz.* 206., *Vd.* oddivizhati). Mówił, iż się iey nie dotykał, a iż dziewictwo iey całe jest. *Skarg. Dz.* 1049. W dziewictwie żyć *Rs.* дѣвѣствовать. §. o mężczyźnie, auch vom männlichen Geschlechte, Josef dziewictwo swoje i czystość cielesną aż do śmierci zachował. *Skarg. Zw.* 1, 175. §. ogólnie czystość, niepokalaność, bezwóhństwo, Chelofsigkeit, i poganie dziewictwo i powściągliwość ccieli. *Skarg. Dz.* 10. Dziewictwu z pokorą złączonemu dziwuujemy się, i powściągliwość chwalimy. *ib.* 248. Dziewictwo abo wdowi stan (o oboiey płci). *W. Post. W.* 49. DZIEWI-CZY, a, e, *Bs.* djevicancki; *Cro.* divojacki; *DI.* divichanski, divichki; *Rg.* djevicancki, djevici, djevicki, djevójacki; *Crn.* divishke, diviahné, deklizhke; *Vd.* divizhni,

vishni, divishen, diviahtren; *Rz.* дѣвическіи, дѣвичей, дѣвичій, дѣвичь, panieński, jungfrülich, Jungfern-, jänsferlich. Jeżeli cię dziewicze nie bawia biesiady Od wewnętrznej skłonności masz zasięgać rady. *Zab.* 9, 384. *Zabł.* Święty Kazimierz z daru bożego dziewiczego kwiatu nigdy nie utracił. *Skarg.* *Zyw.* 1, 140. Dziewiczy wstyd. *Zyw. Jez.* *B. 2 b.* Dziewicze pomieszkawanie, *Ec.* дѣвстваице, обитель для дѣвицъ богупосвященныхъ. Ziemię czystą początkową nazywają elementarną, pojedynczą, dziewiczą, *terra vitrescibilis, virginea.* *Kluk. Kop.* 1, 255. *die Jungfererde.* Henryk podatki, które zwano dziewiczymi, wdowiemi, i takich innych wiele zniósł. *Biel/sk. Kr.* 132. cf. dziewiczo cło). Przełtroiony po dziewiczu. *Zabł. Roz.* 103.

DZIEWIĘC, - i, et - iu, *Bh.* dēwēt; *Slo.* dēwat'; *Sr.* 1. djewiatcy, djewiatcy, djeveci; *Sr.* 2. jewesć; *Vd.* devet; *Crn.* devet; *Bs.* deuet; *Sla.* et *Rg.* devet; *Cr.* devet; *Rz.* девятъ. (*Hebr.* von *tescha nouem*); *numer. cardinal.* śródek między osmą a dziesięcią (cf. *Ordin.* dziewiąty). *neun.* Wszytkich noc tłumj w grubey niepamięci, których imiona są bez siostr dziewięci. *Zab.* 13, 8. (bez *Mus.* *die neun Schwester*, *die Musen.* Ni w pięć ni w dziewięć: bez *sonau, wedet gehauen, noch gestochen, ohne Menschenverstand.* Jest to ni w pięć ni w dziewięć, i przeciw zdrowemu rozumowi. *Mon. a.* 65, 368. *ib.* 73, 278. *Teat.* 6, 46. (cf. piąte w dziewiąte). *Cro.* markay lebudkay). - Dziewięć a dziewięć, z po dziewięciu. *Cn. Th.* zu *neunen.* **DZIEWIĘC MOCY**, ziele, *Veronica.* *Chrenpreiß, Tr.* **DZIEWIĘCDZIESIĄT**, *Gen.* dziewięćdziesiąt *cardin. num.* (*Bh.* dewadesat, *Slo.* dēwatdēsati; *Sr.* 1. djewiatcydjesat; *Sr.* 2. jewesćdjesati; *Sla.* devedeset; *Crn.* devedeset; *Vd.* devedeset, devetdeset, devetred; *Bs.* devedeset; *Rg.* devedeset; *Cr.* devedeset, devetdeset; *Rz.* девятносто, девятдесятъ, dziewięć razy dziesięć, *neunzig.* Starzec ten lat dziewięćdziesiąt przemieszkał na świecie. *Zab.* 15, 199. Będzie radość w niebie nad iednym pokutującym więcej, niż nad dziewięcią dziesiąt i dziewięcią sprawiedliwych. *Skarg. Kaz.* 295. Dziewięćdziesiąt i ieden, cín und *neunzig*; dziewięć dziesiąt i dwa *zwey* und *neunzig* etc. Opuścił dziewięć dziesiąt i dziewięć owiec szukać iedny zabłądzoney. *Schl. Mat.* 18. **DZIEWIĘCDZIESIĄTY**, a, e, *Bh.* dewadesatí; *Slo.* dēwatdēsati; *Sor.* 1. djewiatcydjesatp; *Vd.* devetredni, devetdeseti; *Sla.* devedeseti; *Crn.* devedeseti; *Rg.* devedeseti; *Cro.* devedeseti; *Rz.* девятностый, девятдесятый. *Ordin.* w porządku liczby po osmdziesiąt dziewięć następujący, *der neunzigste.* Dziewięćdziesiąty pierwszy albo dziewięćdziesiąt pierwszy *der ein und neunzigste*; dziewięćdziesiąt drugi etc. **DZIEWIĘCDZIESIĄTOLETNI**, ia, ie, dziewięćdziesiąt lat mający, *neunzigjährig.* *Bh.* dewadesatíleth; *Ec.* девятдесятолѣтний. **DZIEWIĘCGŁOSY**, a, e, z dziewięci głosów składany *neunstimmig*; *enneaphongos.* *Cn. Th.* **DZIEWIĘCINY** *liczb. mn.* *Ec.* et *Rz.* девятины, nabożny obchód pamięci zmarłego, dziewiątego dnia po zaszczyt śmierci, *das Leichenfest am neunten nach dem Sterbetage.* ob. dziewięćtnik. **DZIEWIĘCIOKĄT**, a, m., *enneagon*, 9 boków mający. *Jak. Mat.* 1, 52. *das Neuned.* **DZIEWIĘCIOMIESIĘCZNY**, a, e, - ie *adv.* miesięcy dziewięć trwający, lub co dziewięć miesięcy przypadający,

Tom I.

neunmonatlich. *Ec.* девятомѣсячный. **DZIEWIĘCIONOGI**, a, ie, o dziewięciu nogach, *neunfüßig*; *Ec.* девятноногий. **DZIEWIĘCIORNIK**, **DZIEWIĘCIERNIK**, u, m., ziele *Parnass'a*, rodzaju, którego u nas ieden gatunek, Dziewięcionik pospolity, *palustris.* *Linñ. Kluk. Dyk.* 2, 169. *die Leberblume.* Dziewięcionik na Rusi zowią Przywrót. *Urząd.* 136. *Rz.* перелодная травя дзевяціораки, a, ie, - o *adv.* dziewięciu gatunków, *neunterley*; *Sr.* 2. jewesćorati; *Sr.* 1. djewiatcyory; *Sla.* deveterostruk. ***DZIEWIĘCIORAZOWA** woda Styga. *Chodk. Kost.* 17. po dziewięć razy obkrążająca, *neunmalig.* **DZIEWIĘCIORNY**, a, e, *neunfach, nouenarius.* *Cn. Th.* - *Sr.* 1. djewētjné. **DZIEWIĘCIORO**, - rga, n., dziewięć sztuk czego, *neun Stüd.* *Sla.* devetero. ***DZIEWIĘCIORY**, a, e, dziewięć razy powtarzany, *neunmalig.* Dziewięciora sześćnaście czyni 144. *Grzepsk. Geom. L.* *Bh.* dewaterh, dewaternafobuh. **DZIEWIĘCROC** *Adv.* dziewięć razy, *neunmal.* Po dziewięćkroć bitwę zwołkł. *Skarg. Dz.* 216. *Vd.* devetbarti, devetkrat; *Ec.* девятижди, девятицею, девять крашь; *Cro.* devetich. **DZIEWIĘCROTNY**, a, e, - ie *adv.* *neunmalig.* **DZIEWIĘCLETNI**, ia, ie, lat dziewięć mający, trwający, *zēhnjährig*; dziewięćtoletny. *Cn. Th.* - *Bh.* dewitíleth, *Rg.* deveteroljetni, deveterogodni, devetoljetni; *Cro.* *Bs.* devetak; *Ec.* девятолѣтний. - *Subst.* **DZIEWIĘCIOLECIE**, - ia, n., *Ec.* девятолѣтне *neunennium.* **DZIEWIĘCLISTNIK**, a, m., ziele, *Enneaphyllon.* *Plin. H. N.* 27, 9. *Cn. Th.* *Neunblätterkraut.* **DZIEWIĘCSET**, *neunhundert*; *Sr.* 1. djewiatcysetow; *Sla.* devetstb; *Bs.* devetsat; *Ec.* девятъсѣтб. **DZIEWIĘCSETNY**, a, e, *Ord.* w porządku liczby po 889. następujący, *der neunhundertste*; dziewięćsetny w rzędzie. *Cn. Th.* §., z dziewięćsetny złożony, *aus neun hundert bestehend.* Dziewięćsetny, dziewięćset w sobie mający. *Cn. Th.* **DZIEWIĘCSIŁ**, **DZIEWIOSIŁ**, a, m., *Chamaeleon.* *Oberwurz,* ziele w ogrodach znajdujące się; liście jego po ziemi się rozścielają, wchodzi do leków. *Kluk. Rosl.* 2, 218. (*Rg.* devesigl, *Bs.* deuesigl, *Cro.* devesil; *ferula*, różga). Dziewiosil wieśniacy zowią oman pospolity, *inula Helennium.* *Jundz.* 414. *Rz.* девесилъ, девятисилъ; *der wahre Mant.* - §., ob. dziewięsił.

DZIEWIENISZKI, - ów *plur.*, miało w województwie Wileńskim. *Dyk. Geogr.* 1, 180. *eine Stadt in Littauen.*

DZIEWIERZ, a, m., brat męża, szwagier, *der Mannes Bruder, der Schwager.* *Rg.* djever; *Bs.* diver, brat męsgja, scjura, *Cro.* dēver; *Crn.* diver; *Vd.* diver, moshouj brat, svoger, suak; *Rz.* джеверъ; *Gr.* *dang.* Jeśliby ieden z braci umarł bez potomstwa, tedy dziewierz ma poiąć sobie wdowę. *Radz. Deut.* 25, 5. *Budnyid.* bratiego. *Bibl. Gd.)* Agamemnon, dziewierz Heleny. *J. Kchan. Dz.* 50. Gdy przyjechała Narymuntowa do Dowmanta dziewierza swego, aby oplakała śmierć siostry, wziął on sobie gwałtem za żonę bratową. *Stryk.* 310. - §., świekier, męza oyciec, *der Mannes Vater, der Schwiegervater.* Niewiastka Helego była brzemienna; a usłyszawszy, że umarł dziewierz ioy Heli, tudzież i mąż, poroniła. *Leop. 1 Reg.* 4, 19. (świekier *Bibl. Gd.)* cf. niewiastka). **DZIEWIERZOWY**, a, e, od dziewierza, szwagrowy, *Schwager*; *Rz.* джеверъb.

DZIEWIĘSIŁ, **DZIEWIĘSIÓŁ**, **DZIEWIĘCSIŁ**, (co *obacz*)

a, m., niby to dziewięć sił mający, *Briareus*, *Hippocentaurus*, *Aegaeon*. *Cn. Th.* olbrzym storęczy, ein Riese mit zehnfältiger Mannkraft, 3. B. der hundertarmige Briareus. Dziewięćsił Bryareusz i Tyfon storęki. *J. Kchan. Dk. 26.* Strzałami piorunów uskrum harde dziewięćsiły, którzy na wojnie wszystkie pokładają sprawiedliwość. *Psalmod. 69.* Góra złego przystępu, we drzewach straszne dziwy, Centaurus, Bryareusz dziewięćsił brzydliwy. *Kraj. Chim. B.* Miał potyczkę i straszną z dziewięćsił onym, Lecz go przebił natychmiast mieczem ustalonym. *ib. B. 2. P. Kchan. Orł. 1. 56.* DZIEWIĘSILKA, *i, 2.*, olbrzymka, die Riesinn. Rugier zwycięża dziewięćsiłkę srogą Eryfilę. *P. Kchan. Orł. 1. 167.* Dziewięćsiłka brzydka. *ib. 168.*

DZIEWIĘTNASCIE, - astu, *Bh. bewatenacte*, *Slo. dewatnaft*; *Rg. devetnaes*; *Bs. devetnaeite*; *Sla. devetnaest*, *Vd. devetnaist*, *devetnoest*; *Sr. 1. djewatnatjo*, *djewiadnacje*; *Sr. 2. jęwęcnaścjo*; *Rs. девятнадцать*, *девятнадцать*, w porządku liczby między osmiastym a dwudziestym szrodkujący, *der neunzehnte*. **DZIEWIĘTNASTNY**, *a, e*, dziewięćnascie zawierający, *neunzehn enthaltend*. *§.*, = dziewięćnasty, *der neunzehnte*. **DZIEWIĘTNASTKA**, *i, 2.*, liśba dziewięćnastu, die Zahl neunzehn; *Bh. bewatenactka*. **DZIEWIĘTNASTOLETNI**, *ia, io*, lat dziewięćnastu, *neunzehnjährig*. *Bh. bewatenactletny*. ***DZIEWIĘTNIK**, *a, m.* *Bh. dewętnif*, *dewętnif*; *Slo. dewatnit nouena* dziewięćgodzienne nabożeństwo, *eine neuntdgige Andacht*, *ob. dziewięćciny*. *§.*, siedmdziesiątnica, Niedziela starozapustna, *der Sonntag*, *Septuagesima*. **DZIEWIĘTNY**, **DZIEWIĄTNY**, *a, e*, dziewięćkowy, dziewięć obeymujący, *neun enthaltend*, *neuntdgig*. *Ec. двятиный*. Dziewięćne grono córek Helikonu, Grają koncerty z wesolego tonu. *Zab. 4, 592. Piram.* Wielkie twe imię, Muz grono dziewięćne, Już zapisało w swe księgi pamiętne. *Zab. 13, 10.* Dziewięćne grono dam Parnaskich. *Kochow. 16.* Dziewięćne nadobne siostrzyce. *Mon. 76, 600.* Kiedy słodkie pięć wino, Zaraz z dziewięćną drużyną Siostrz Kastańskich w miętkie strony Spiewam Fęba włos złocony. *Anakr. 54.* Płodna Mnemozyna Jowiszowi dziewięćne porodziła córy. *Min. Ryt. 4, 28.* Już Tycyusz dziewięćne wolny odkrył staie, I sęp nienasycony piersi mu nie kraie. *Ufisz. Klauđ. 41.* **DZIEWIĘTODNIOWY**, *a, e*, *nouendialis*. *Cn. Th.* *neuntdgig*, dziewięć dni trwający, lub co dziewięć dni przypadający, *Vd. devetdanfki*; *Bh. dewętdibennj*. **DZIEWIĘTOLETNI** *ob.* Dziewięćletni. **DZIEWIOSIŁ** *ob.* Dziewięćsił ziele.

DZIEWKA, *i, 2.*, *Bh. dewka*, *djwka*, *dewice*, *holka*; *Sla. dęwka*, *dęwka*, *djwka*, *bgęwka*; *Sr. 1. djowka*, *holka*; *Bs. dekla*, *djevojka*; *Vd. dekla*; *Crn. deklizh*; *Sla. diwojka*; *Rg. djevojica*, *djete*; *Cr. deklizh*, (*dęv*, *dęvacz masc.*, *dęva*, *dęvica fem.*) 1) *Dl. deya*, *Cr. gamila camelus*; *cf. Gr. ennis ancilla*, *cf. Arab. نير famulatus fuit*; *cf. dzieć*, *dziecie*. *Rs. дѣвка*: białogłowa młoda niezłonata, *eine Mädchen* (*eine Magd*). Dziewki iak konopie prędkorostą; *Rys. Ad. 12.* Upił się kapral, iak ctery dsiewki. *Offol.*

Str. 2. (tego). *Slo. Prov. uf* ge hulka wiewzená *conclatum est*). Za dsiewkami biega, *er läuft den Mädchen nach*. Dwie dsiewce, (*dualis*). *Warg. Wal. 212.* Jak się stało, że ci się młodey dsiewki staremu zachciało. *Teat. 43, c 109. Wyb.* Bożek dsiewek *Crn. anek*). Tęga dsiewka. *Tr.* Dziewki Parnaskie, = Muzy die Mufen, - *§. służąca niezamężna*, *eine Dienstmagd*. *Sr. 1. djowka*; *Sr. 2. jowka*, *Crn. dekla*, *cf. Gr. δωλη*; *Vd. dekla*, *shushauna*, *Cr. dekla*, *Bs. moma*, *djevojka*; *Rs. челядьника*, *опрокорица*. Muszę iak iaka dsiewka robić. *Teat. 30, 682. Bh. dewctfi*, *Crn. dekluvati*, *dęklujem ancillari*; służba za dsiewkę *Crn. deklestwu*). Starsza dsiewka *Sr. 1. hotena*. Dziewka od bydła, die Viehmagd; *Vd. shivinarka*, *shivinariza*, *Rs. скошница* (*ob. skot*). Dziewki solwarskie mają umieć żąć, plęć, koło krów, owiec chodzić *etc.* *Kluk. Ros. 3, 3.* **§.*, dsiewka =, córka die Tochter. *Slo. ceta*, *bgęwka*, *Sr. 1. djowka*, *hrobjena djowka*; *Sr. 2. jowka*. Jaka matka, taka i dsiewka iey. *Leon. Ezech. 16, 44.* (córka iey. *Bibl. Gd.*). Krystyna Władysławowi sarzucala, że ona cesarską dsiewką, i wnućką cesarską. *Krom. 163.* Polacy dwie poimane dsiewki króla Duńskiego, jednę Norwegom a drugą Niemcom wydali; syna tylko w zakładzie sawziąwszy. *Krom. 32.* Jan Tarnowski w senacie mówił: Mam syna i dsiewkę. Tak i inni owego wieku, pisarze mawiali: dsiewka woiewody Krakowskiego, zamiać: Woiewodzanka Krakowska. Dzisiaj to słowo nie byłoby mile uszom od niego odzwycaionym: *Boh. Tarn. 84. Mon. 69, 460.* - **§.*, *niewiańska, synowa, die Schwiegertochter. U nas się w Polsce zachowują, że zięcia zowie oyciec żenin i matka synem; iako też i Noemi stara Ruth niewiańskę swoją, syna swego żonę, dsiewką swoją zwała. *Bial. Post. 71.* **DZIEWKARZ**, *a, m.*, *Bh. dęwkar*, za dsiewkami biegnący, *der den Mädchen nachläuft*; *Crn. deklének*; *Vd. deklinszhak*, *deklizhnik*. ***DZIEWOBOYCA**, *y, m.*, zabójca dsiewki, panny, *der Jungfernmörder*. *Ec. дѣвоубийца*, *Gr. παρδευοφρονος*. ***DZIEWOGWAŁT**, *u, m.*, gwałcenie dsiewki, czyli panny, die Jungferschwändung. *Ec. дѣвораспадѣніе*; *Gr. παρδευοφρογία suprum*. ***DZIEWOGWAŁCICIEL**, *a, m.* *der Jungferschwänder*. *Ec. дѣвопασαληνѣб*, *дѣвопασаληнѣб*. **DZIEWOIA**, - *oi, 2.* dsiewica, siły i odwagi mężkiej, *eine recht tüchtige Magd*, *Jungfer*, *virago*. Którąż modlitwą zmiększą Westę Czyście swoją dsiewoie? *Hor. 1, 14. Minas.* Ochłodnąłem ci w ten czas trochę; lecz w pamięci Otdąd ona dsiewoie zawsze mi się kręci. *Zimor. 165.* Udatne dsiewoie od matak stadem pędzono do szaraiu. *Psalmod. 44.* J ty, Bombiko, słusznie płaczysz; twe dsiewoie Uwiedzione, niewolą cierpią w Nahaio-wie. *Zimor. 179.* Bach iak podsunie w głowę dziwy troie, Za nic są mądre Parnassu dsiewoie. *Zab. 9, 36. Zab. (Muzy). Damb. 851.* - *Rg. djevojka*, *djevojica*; *Sla. djvojka*; *Bs. djevojka*, *moma*; *Cr. divoyka*; *Dl. diva*, *divica*. **DZIEWOSŁAB**, - *ęba, m.*, (Etym. słubić). *Bh. snubet*; *Sr. 1. brascfka*, *swónczju*; *Vd. zaumar*; *Cr. dever savadbeni*, *Dl. sztachilo pirovni*, a okol morja kum; *Ec. невестоводѣнѣмѣлѣ*, *невестоводеуб*, swat, druch, družba, żerzec; który rai małżeństwo, *Wlod. der Brautwerber*. Rutgerus posłał do Wandy dsiewosłęby, prosząc, aby jego małżonką była. *Bialsk. Kr. 24.* Bodayby tych dsiewosłębów nieszczęście porwało. *Teat. 18, 64.* Dsiewosłęb

poema *J. Kchan. Dz. 102. - fig.* Mówi z świętą dziewosłab dziewicą, By pozwoliła bożą bydź rodzicą. *Groch. W. 104. Piestk kat. 9.* (Archanioł zwiastujący P. Maryi). Oczy dziewosłaby niewidydu. *Pociej. Hom. 353.* pokusęczynią). *§.*, *paranymphus*, dziewosłab, żerca, swat, hochmistrz albo marszałek na swadziebnym weselu. *Mącz. przelożony wesela. Włod. der Brautblener. Vd. shenitni besednik.* DZIEWOSŁĘBIC, il, i, *Act. Niedok.*, raic małżeństwo, *brautwerben, freywerben, Heyrathen stiften. Rs. невѣстпослудательствовамъ.* Juno, która dziewosłębic rade. *Hor. 2, 38. Min.* Tu za swoim Latona prosi Apollinem, Tu za swym można Juno dziewosłębi synem, Gardzi Ceres obiema, a że się obawia Nieba, na ziemi córkę nieostróżna stawia. *Ufstr. Klaud. 14. Ufstr. Troi. 8.* Biskupi dziewosłębili Kolomanowi Salonikę za małżonkę. *Biel. Sw. 192. - §.*, bydź przelożonym wesela. *Włod. Brautblener obet Brautjungfer seyn.* Wesele to godne, by Helena w nim dziewosłębiła. *Bardz. Trag. 224.* DZIEWOSŁĘBICA, y, ż. *Sr. 1. swonka, stonka (od soli); Cro. posznessnucz; Vd. svatina, teta; Crn. teta (cf. ciotka). z swachna, druchna. Dudz. 37.* która rai małżeństwo, albo jest przelożoną wesela. *Włod. die Brautwerbinu, Brautführerinn. Volk. 664. Dasyp. O 4, b, Cn. Syn. 722.* DZIEWOSŁĘBSTWO, a, n., raicnie małżeństwa, *das Brautwerben, Freywerben, Heyrathstiften.* Wołoski Woiewoda posłał w dziewosłębstwie do Jana Alexandra, prosząc, by mu była siostra jego dana za małżonkę. *Stryk. 677.* Posłał Bolesław do Beli z dziewosłębstwem, aby mu córę swą dał za małżonkę. *Gwagn. 51. er schickte mit einem Heyrathsantrage an ihn ab. - DZIEWUCHA, y, ż., rubasznie, ein Jungferchen, Jungferlein.* A otworzysz ty dzisiaj dziewucho! *Teat. 14, d 24.* Naszym dziewuchom wspomnieć tylko o chłopie, to ledwo się nie wścieką. *ib. 11. 107.*

DZIEZA, y, ż.; DZIEZKA, i, ż., DZIEZECZKA, *Dem. min.; Bh. dije, bij, dijka, ofatta, woffatta; Dl. dix; Hg. dexa, desa; Vd. diesha, mela, koritje; Crn. desha, shtesal; Sr. 2. jeja, jejka, najki; Sr. 1. dtonga, klebnif cf. Ger. Dse, Dese, Reuse, cf. diać cialto; Slo. walowcif; Bs. rusignacja za trritti tisto; Rg. nacchi, kopagna, ghenecjak, rusignacja, tarveniza; Cro. gnechyak, korito meszitje; Dl. nachve, Rr. ломб, ломокб, ломочняб, квашня, квашенка; niecka, kroyto do cialta, der Badtrog, die Reute, Badbse.* Trocha kwasu wszystkie dzieżę zaraza. *Skarg. Kaz. 75.* Łyżka kwasu całą zaprawnie dzieżę. *Pot. Pocz. 445.* Judaszowi, choćbyś cialto z dzieżą dał, przecie iże po staremu. *Klon. Wor. 28.* Dzieżeczka mąki. *Birk. St. B. DZIEZNY, a, e, od dzieży, Badtrogg.* Mąka rozczynia się kwasem dzieżnym, albo drożdżami. *Kluk. Ros. 3, 262. Rs. ломковий, ломочный.*

DZIK, a, m., *Bh. et Slo. diwofy wipt; Slo. diwofy brow; Sla. divjak; Bs. vepar, divji prasać; Sr. dijwe swino; Dl. divji prassacz; Cro. divjak, prassacz divji (divjachina z zwierzyuna; Rg. divjacinna, divjac ferina); Rs. кабанб, кабанокб.* wieprz leśny, ein wildes Schwein. Po lasach dębowych i bukowych trzodami chodzą; który zaś pojedynczo błąka się, zowie się odyńcem; samice zowią maciorą, średniego samca pojedynczym, a prosięta w drugim roku warchlakami. *Ład. Hst. Nat. 34. Kluk. Zw. 1,*

346. - *§.*, dzik u drzewa, wilk, wyrostek daiki, der Räuber, ein überhäufiges Keiß an einem Baume. Dzik i wilki od korzenia i pnia drzewa uprzętnione bydź mają, aby soków nie kradły. *Kluk. Ros. 1, 131. - fig.* Zgrał się iak бизun, złapali dzika panowie iubilierowie. *Teat. 55 e, 10.* (okroiła im się grzanka, znaczny zysk, einen fetten Brauten). *§.*, Nie mogliśmy zrozumieć gadaniu dzika. *Przyb. Luz. 152.* (dzikiego człowieka, ein wilder Mensch, ein Wilder: *DZIKAWIEC, - wca, m. n. p. *Zebr. Ow. 17. horridus homo. - DZIKAWY, a, e, żelazny farby, etc. senfärbig.* Komonica siele ma nasienie drobne dzikawey. *Syr. 514.* Rodzay tey pszenicy jest biały, rusy, złoty, dzikawy. *Syr. 963.* DZIKI, a, ie, Dzik adv, Dzikczysz, dziksz comp.; *Bh. diwof, diwofy; Sla. diwof, nestrocen; Bs. Rg. Sla. Cro. divji; (cf. dziw); Sr. 1. djimi, Sr. 2. jimi; Crn. dowje, Vd. divije, diviack; Rs. dukija, дивий; (Ec. диконкя feroculus); wild. §.*, nieogłaskany, nieokrcony, nieoswoiony, wild, nicht zahm, ungebändigt. Zwierzęta jedne są dzikie, w knieciach i lasach się kryjące, drugie są domowe albo swoyskie. *Chmizl. 1, 571.* Zwierzę dzikie *Vd. svier, sverina, sverjzhina, sverse).* Sieką się palaszami, iako wieprze dzicy kłami. *Twrd. Wl. 79. (ob. dzik).* Wilka dzikim psem zowią, bowiem iemu postawą i wyciem podobny. *Sien. 286. Podobniez o drzewach: dzika jabłon, dzika gruszka. Mon. 74, 763. - transl. ikał i dzikim głosem wyl albo rzycał. Kul. Her. 66. (zwierzęcym, mit einer Thierstimme, wie ein wildes Thier).* Dziwactwo jego pokazuje, że on coś musiał dzikiego zachwyć. *Zab. 12, 272. (waryacy; Werrücktheit).* Dzikie, płochy, wild, scheu. Powiedz twoiemy panie, żeby nie była tak dzika ku mnie; wszak to przedemną iak przed diabłem ucieka. *Teat. 21, 107. - §.*, niepołerowny, wild, rauh. Dzikie narody, które w grubey nauk i kunsztów niewiadomości zokają, obyczaiów żadnym prawem określonych nie mając. *Wyrw. Geogr. 129. (cf. gruby).* Dzikie i niepojęty sposoby mówienia. *Teat. 3, 55. - §.*, dziki mąż, leśny, leśna potwora satyrus. *Cn. Th. ein wilder Mann, ein Waldmensch, Satyr. §.*, dzikie pole = pustynia eine Wildnis. Pola bez roli pusynią i dzikimi połami mianują. *Haur. Sk. 5. - Dzikie Pole, Campi deserti,* kraina nowej Serwii, między Polskimi granicami i Dnieprem, pełna stepów, mało mieszkana od Tatarów. *Dyhc. Geogr. 1, 180, ein Steppenland am Dniepr.* Tatar Wołochów gromił także w dzikim polu. *Stryk. Gon. X. 3. - fig. tr.* W dzikie pola z swoim Seneką, idźże tam moralizować. *Teat. 24 c, 119. §.*, dzika farba = żelazna farba. *Cn. Th. Eisenfarbe; ob. dzikawy. - §.**, dzikie mięso = dziwe mięso, *Medic. wild Fleisch. Bh. diw maso.* Głupstwo jest iak dzikie mięso, przyciąć go trochę, odrósnie, zerznąć do żywego, dopiero zgoi się. *Teat. 11 b, 42. DZIKOLUDY, - ów, plur., Rzędu pierwszego zwierząt srogich rodzaj pierwszy zawiera dzikoludy, troglodytes, iak Orang-Outang etc. Kluk. Zw. 1, 61. Menschen ähnliche Affen, Waldmenschen. *DZIKOKSZTAŁTY, a, e, kształtu dzikiego, wild gestaltet; Rs. сѣрпообразный. DZIKOSC, - ści, ż., *Bh. et Slo. diwofst; Bs. divjcinstvo, sebarstvo; Rs. дикость, свирпство, свирпство; Ec. дичество, дивство, дикость.* Nieogłaskane obyczaie, nieulizaność, srogosć, die Wildheit, Raubheit. Dzikosć, zacy Krzysztoke, kto*

dobrze tłumaczy, Nie samo okrucieństwo, lub niezgrabność snaczy, Jest iey wiele rodzajów . . . *Kras. List. 2, 58.* W księgach się tych dzikości wszystkich nauczyłes, W tych księgach, nad którymi inż oczy straciłes. *Niemc. Po. P. 12.* *DZIKOSMIESZNY, a, e, wilblächerlich. Piłacy tracą z zdrowiem baczenie rozumne, J dzikosmieszny bawią świat widokiem. *Zab. 2, 230. Nar.* DZIKOWATY, a, e, - o adv., coś dzikiego zarywająca, trochę dziki, etwas wild, *Rs. диковатый.* DZIKOWINA, DZIKOWIZNA, y, ż., zwierzyzna z dzika, Schwarzwildpret, wilde Schweinefleisch. *Bh. diwočina* (zwierzyzna). *Rs. кабанина* ob. kabanina). On dzikowinę chcąc mieć w swej spiżarni, Odyńce płoszy przy gromadnej psiarni. *Zab. 4, 266. Hor. 2, 320. §.* dzikie pole, pustynia, puszcza, Wildniß, Wüstenej. Chodź zemną w puszcze Apenninu; dobywamy iey dzikowizny i uprawiamy iey ziemię. *Stas. Num. 2, 39.* Spoyrayi na te puste dzikowiny, gdzie człowiek się ieszcze nie sadowił; one są naieżone krzaki gęstymi czarnymi etc. *Stas. Buff. 43.* DZIKOWY, a, e, od dzika, Wildschwein; *Rs. кабаней, кабаній.* Dzikowe kły, Wilde Schweins Hauer.

Pochodz. *dzicz, dziczet, zdziczet, dziczka, dziczyna, zdziczaty. cf. Dziw.*

*DZILNIK ob. Dzielnik. *DZIOŁ ob. Dzieło.

*DZINGA, i, ż., n. p. Ni Orfeusz lutnią, ni Amfion dzingą, Ani przesławna Merkury syryngą, Taki wab daie, iako gdy podwikę Widząc, na tę młodź bieży politykę. *Kochow. Fr. 45.?*

DZIOB, DZIUB, a, m., *Bh. zob, top, zowdt, topak* (cf. zob', zobac, cf. szab); *Stal. kljun; Bs. et. Rag. kgljun* (cf. klwać, kluc); *Cro. klyun, klyunek; Vd. klun, shnabel, gobez, (Vd. sobje: morda); Crn. klun; Sr. 1. piß, pëßjst* (cf. pyk); *Sr. 2. şnobel; Rs. маюб; Ec. зуб, ноб* пмнѣн, zobk (*Cro. zob: owies*). cf. dup', dub') ptaszy nos, det Schnabel. U ptaków miejsce zębów zastępuje dziób rogowaty. *Zool. 24.* Dziób ten składa się z dwóch szczęk, z wierzchniej nieruchomej, mającej dwie dziurki, które są nozdrzami, i ze spodniej ruchomej. *Zool. 212.* Kruczy dziób; narzędzie do rwania zębów. *Perz. Cyr. 2, 191.* Obciążki, kruczum dziobem swane, do dobywania potrzebnych kości. *Perz. Cyr. 3, 2. - §.* dołek natwarsy ospowy, die Podennarbe, Podengrube. *Rs. щодрина, шадрина, рѣпинка.* Co robić, żeby twarz nie miała z ospy ani dziubów ani szwów. *Perz. Lek. 353.* DZIOBAC, DZIUBAC, - at, dziobie, czyn, *Niedok.* dziobem kłoc, mit dem Schnabel piken, hacken. ob. zobac (*Bh. zobati*). Dziobać obiesia ptacy będą. *Jabl. Ex. 204.* Będą ci dziobać nasze zboże ptacy. *Jabl. Buk. G 4 b.* Kocznie sęp niezbędny przy krwawej wątrobie, A coraz łacznym nosem w Tycyussa dziobie. *Hor. 2, 47. Kniaż.* DZIOBANIE, - ia, n., *Subst. Verb., das Piken, Hacken mit dem Schnabel.* DZIOBANKA, i, ż., Dziobanki nazywa hutnik flaszecaki aptekarskie małe, w kształcie bańki, z szyką długą. *Mag. Mskr. in der Glasblütte, Apothekersfläschchen, mit einem laugen Halse, cf. sloik.* DZIOBAS, DZIUBAS, a, m., klukas, wielki dziób, ein großer langer Schnabel. Orzeł swoim srogim dziubasem rozdziiera smoka. *Stas. Num. 1, 127. §.* siekierka mała do wydrążenia drzewa. *Włod.* do robienia dupli, przysiek, eine Spißart. §. dziobas, koniec okrągły ostry oskarda do rąbania

mur. *Mag. Mskr. das scharfe Ende der Spißart.* DZIOBATY, DZIUBATY, a, o, dotkowany od ospy. *Mer. pobubant; Bh. zbobant ob osutin, bollétowat, bulfowat* Podengrüb; *Vd. pikant, oepnizhaft. pogant; Kosz. порябамы, щериноватый, шадровитый, щедриноватый, рябоватый.* *Slo. Prov. čert na nom brach mlátil.* Dziobatym się stawać, *Rs. рябѣть. порябѣть.* DZIOBATOSC, DZIUBATOSC, - ści, i., die (Podengrübigkeit) Podengruben. *Rs. рябость, рябоватость.* DZIOBEK, - bka, m, DZIUBECZEK, - eczka, m, *Demin., n. p.* Miluchny iey podbrodek, iak dziubeczek ptaka. *Zab. 15, 194. das Schnabelchen.* DZIOBIASTY, a, e, z dziubasem, großschnabelig. Dziobiasty bocian. *Przyb. Mill. 225. Rg. kglunast.* DZIOBOWY, DZIUBOWY, a, e, od dzioba, do dzioba należący, Schnabel: Kłoszce, zagięte woblak, *dziubowami* nasywają. *Kruml. Chy. 59.* DZIOBOWATY, a, e, - o adv., na kształt dzioba, schnabelgestaltet. *Bot. strak dziobowaty, siliqua rostrata,* gdy przegroda zewnętrzna nad połówką znacznie się wznosi. *Jundz. 2, 87.*

*DZIOŁ, u, m., Rozmaitą z nim piasą manierą Jedni hołubca, drudzy Ruskie dzioły. *Por. Jow. 124.*

DZIONEK, - nka, m. *zdrbn.* słowa Dzień; *Sr. 1. djencij; Rg. danak; Ec. dewek; ein (Taglein) kleiner Tag, eine kurze Zeit, eine nicht lange Weile.* Niechże wam ten dzionek będzie iako wionek. *Teatr. 52, 7.* Tak gdy się radzi bawią iednomyślnie Dzionek im cały ubiega pomysłaie. *Zab. 9, 18.* Dzionek ieden kęs się mignie, A z bławatu szermięga. *Brud. Ost. A. 9.* Dobry dzionek, dobre dwa, *quamcunque dierum sors dabit, lucro appont.* *Cn. Ad. 184.* Naprzód przed świtanie godzinę trąbiono; a skoro iedno był mały dzionek, powtóre trąbiono i w bębny bito *Gwagn. 606.* (cokolwiek dnia, świtu, şo bell es nur etwas tagte).

DZIOR, DZIOŁ, DZIER, u, m., zwyczajniey w liczbmn. DZIERY, pierwsze naygrubsze wycsołki lnu lub konopi, der allergröbste Abgang vom Flach oder Hanf. *Bandk. ob. paździerce, pacesie, pakuly, zgrzebie.*

DZIORA, DZIORKOWAC ob. Dziura.

DZIRYDA, y, ż., DZIRYT, u, m., dziryda z Tureckiego, krótki pocisk, z rodzaju tych, co Francuzi nazywają un dard. Używali ich i Polacy, na tasaku nosząc ie, i przypasując się do nich. Nie więcej iak trzy w iednym ostrze snayduie się. *Czart. Mscr. ein Wurfsieß.* *Bs. darda, Hg. dardis; Ital. dardo; Rg. hārba, gildot. cf. Chald. nryw sarith trabes Gr. χαράξ cf. żerdź.* Dziryt, pewna niby włócznia, trzy łokcie wadłuż, z grottem na końcu, iedno z tém, co starsi zwali pila. *Ktok. Turk. 219.*

DZIS, *DZISIA, DZISLAY, *Adverb., Bh. dneß; Slo. dneß, dneßa; Rg. danas; Bs. danas, danaska; Sla. danas; Vd. danasa, donesa, dona, nesa; Crn. danas, dans; Cro. danas, denesa; Dl. danaska; Sr. 1. djęsa, djęcja, djęnes, djęur, Sr. 2. jinß, jinßa; Rs. днесь, сегодня, сегодня, нынѣ, нынѣча.* (*Etym. Dzień Bh. den*) obecny ten dzień, (*ex oppos.* wczoray et iutro) hrut. Dzisja zemną będziesz w raju. *Schl. Luk. 23.* Starszy dziś każdy, niżli wczoray. *Kulig. Her. 201.* Nie doł na tym co mamy dziś; trzeba myśleć, co będzie iutro. *Kras. Pod. 2, 236.* Gdy mówim, nienawisny czas szybko ucieka, Dziś żyj; niepewny czas iest iutro dla cie-

wieka. *Hor.* 1, 56. Dziś to nasz czas własny, jutro już nie nasz. *Rey. Zw.* 66 b. Coć dziś da fortuna, jutroć to wziąć może. *Pieśń.* 165. Co dziś opuścisz, jutro nie dogouisz. *Zegl. Ad.* 40. Trochę nie wystraszym przez płaczu rzewne. Dzisiaj jest naszym, Jutro niepewne. *Kras. List.* 2, 128. O jutro nie stoję wiele, gdy sobie dziś podwasełę. *Cn. Ad.* 777. Dziś pić, jutro nic, *Rys. Ad.* 11. Lepsze pewne dzisiaj, niż najlepsze niepewne jutro. *Fradr.* 48. *Slo. Prov.* lepszy dzień tuś, niż jutro (tuś). Żyć na dziś tylko, to jest, bez wszelkich starań i trosków. *N. Pam.* 11, 190. Dziś słońce smutną coś twarz chmurzy, Jutro z morza wesołą wynurzy. *Min. Ryt.* 3, 53. Mnie dziś, a wam jutro. *Starg. Kaz.* 387. heute mir, morgen dir. - Dziś rano, *Bs.* jutros, sega jutra; *Sla.* jutros; *Cro.* jutrosz; *Vd.* dave; *Crn.* davi; Dziś w wieczor, *Bs.* veceras, veceraska; *Sla.* veceras; *Crn.* dręvi; *Cro.* nochasz; *Vd.* donasz na nuzh, drieve; *Adject.* *Vd.* dreveshni = dziś wieczorny, *Vd.* daveshni = dziś ranny. §., czas terazniejszy, terazniejszość, die gegenwärtige Zeit, die Gegenwart, jest. U Pana Boga zawsze dziś; niemasz przeszłego ani przyszłego, czasu. *Bial. Post.* 84. Dziś wóz drew za kopę, co był pićwery za groszy cztery. *Falib. Dis. u.* Już też nie dziś żyję, ale w podobny nigdy nie był awanturze. *Teat.* 43 c, 127. (nie dziś, dopiero, nie jestem dzisiejszy, ich bin nicht von heute). Zwiąc nie dzisiaj na świecie, miałem nieraz to szczęście, że . . . *ib.* 42 c, 35. Dziś rok, dziś tydzień, = rok temu, tak rok, tak tydzień. - Dziś trzeci dzień ob. onegdaj; dziś czwarty dzień ob. przedonogday. - §., *Subst.* *Bh.* dneffel. Ze złego dziś, może być jutro, dobry. *Herbst. Nauk. M.* 6. Nie prosimy chleba rocznego, ale tylko powszedniego, a na każdy dzień, na każde dziś tego chleba prosimy. *ib. d. 7. b.* - §., Do dziś dnia, Po dziś dzień, po *dzisie = do tego czasu, bis auf den heutigen Tag. *Slo.* podnes, podneska, bodnes, bodneska. Ogromni Marsowie do dziś dnia jeszcze prez nikogo nie pokonani. *Stas. Num.* 1, 81. Od Amurata po dziś dzień tego znowu żaden Sultan nie czynił. *Star. Dw.* 52. Takiey nocy, sz po dzisie nigdy nie doświadczyla jeszcze. *Przyb. Mit.* 142. - §., Od dziś za dwa dni ob. poutrze; za trzy dni, ob. zalutrze; za cztery dni ob. pozalutrze. §., NB. - §., kończące przysłówek dziś, odpowiada *Cerkiewnemu*: cje, = to; *n. p.* nocęć tęy nocy; *Bs.* jutros, sega jutra = tego poranka; *Bs.* veceras = tego wieczora; *cf.* *Pol.* latoś. *DZISI, ia, ie, *DZISIAYSZY, DZISIEYSZY, *DZISIEDNIOWY, *DZISTEGODNIEYSZY (*Dambr.* 123.), a, o, *Bh.* et *Slo.* dnefni, dnefni; *Sr.* 1. džencijszi; *Vd.* doneshen, donnashni, doneshnu; *Crn.* danashne, sedan; *Rg.* danascgni, sadascgni; *Bs.* danascgai; *Sla.* danashnji; *Cro.* danasny; *Rs.* dnešnyj, segodnišnyj, sewodnišnyj, nymšnišnyj; tegoż dnia jeszcze, heutig. Jaje dzisiejsze, chleb wczorajsz, cięłą sześciu dzielae a wino lońkie najlepsze. *Rys. Ad.* 20. Nigdy tenże nocnego miesiąca kształt wiekuie, Zawszy iutrzyjszego dzisiejdniowy uboższy, iesli go przybywa. *Zebr. Ow.* 381. Dzisiejszy dzień, *Boh.* dneffel. - §. niedzisiejszy = dawny, ćwiczony, szczwany, nicht von heute, alt; erfahren, bewandert. Nie dzisiejsza to jest reflexya, wielu ją ludzi przedemną uczynilo. *Zab.* 5, 60. Pan nie jest już dzisiejszy, i wie dobrze, że starsy Polacy szczeroci

nie mieli za suchwałstwo. *Zabł. Dziew.* 10. §. niniejszy, terazniejszy, tego czasu, heutig, gegenwärtig, ichig. Zona dzisiejszy daty. *Teat.* 25, 61. (ob. data cf. dawnę daty). Takżeć wieku dzisiego my właśnie czynimy, Ze ludzi mądrych radą upornie gardzimy. *Pap. Kol. R. et T.* Przymuszam się, by według dzisiejszego świata Nic mię jednę kochanki nie smucila strata. *Zab.* 15, 223. Domyślają się, niektórzy dzisiejsi, że biskup ten Aryaninem umarł; ale podobniey tym wierząc, którzy na on czas żyli. *Starg. Zw.* 1, 192.

DZIESNA, y, ż., rzeka Polska, płynie przez powiat Brastawski, i wpada w Dźwinę. *Dyk. Geogr.* 1, 180. *Botter.* 1, 158. ein Fluss in Litthauen. DZISNA, y, ż., miasto Polskie w woiew. Połockim, pod panowaniem Rossyjskim; leży blisko uścia Dziecny w Dźwinę. *Dyk. G. eine Stadt in Litthauen.*

DZIU DZIU! ton wyrażający granie, śpiewanie, ein nachgemachter Ton, den Gesang oder das Spielen auszuüben. Gra tak trelisto dziu dziu. *Mon.* 75, 64.

DZIUB, DZIUBAC, DZIUBAS, DZIUBATY ob. Dziób. - DZIUB' ob. Dup'. DZIUMA ob. Dymienice. DZIUPLA ob. Dupla, Dub'.

DZIURA, *DZIORA, y, ż., *Bh.* djra, djra, djrečka; *Slo.* djra; *Sr.* 1. djera, djera, djira, djira; *Sr.* 2. jera; *Rs.* джра, джрка, *cf.* *Chald.* ܕܝܪܐ chora, *Hb.* ܕܝܪܐ chor, *cf.* *Ger.* durf, *Ger.* ܕܘܪܐ *Bh.* dwere *Pol.* obs. dzwierze; *Sla.* jamma (ob. iama); *Vd.* luknja, votlina; *Cro.* prelo, mlaka, mlachica; *Bs.* sorta, ruppa, scjuplina, utlina; *Ec.* утлина, скважина. Każdokolwiek otwartość iakiękolwiek rzeczy, das Loch. Dwie dziurze (*Dualis*). *Haur. Sk.* 335. Zabobonni ludzie na febrę dziurę w marchwi robią, też uryną chorego napełniaią, zatykaią i marchew w kominie suszą. *Krup.* 5, 565. W Soczawie dobrze się bronili, a co nasi we dzie w murze dziurę uczynili, to oni iach w nocy saprawili. *Bielk. Kr.* 435. Dziura we drzewiach kluczowa. *Cn. Th.* das Schlüsselloch. Patrząc przez dziurę w zamku. *Teat.* 33, b. 52. durchs Schlüsselloch. Dziura w kluczu, das Loch im Rohre des Schlüssels. Dziura w garncu od stłuczenia. *Cn. Th.* das Loch, das der Topf bekommen hat. Dziura garńca, kubka, rury, = otwor, uście, szerokość, die Oeffnung, die Mündung eines Topfes, Bechers ic. Dziura w młyńskim kamieniu *Rs.* weceń. Dziura w budowaniu od gruntu do wierzchu dla wysuszenia. *Cn. Th.* = luft, das Luftloch in einem Gebäude. Dziura, dół, wodą wyruty, *Rs.* водоройя, водоройня. Dziura, rysa w sukni. *Cn. Th.* das Loch, der Riß in einem Kleide. Dziura w sieci, z robienia icę, z tkania, nie z rozdarcia. *Cn. Th.* oko, ein Loch, eine Masche in einem Netze, das Auge. Dziura puszczalkowata wsdłuż, rura, das Loch, die Röhre. Dziura do trzonka, do wędzidla, das Loch, wo der Stiel eingesetzt wird; das Loch am Gebiß. §. dziura *fg.* niedoftatok, brak, das Loch, der Mangel, der Abgang an etwas. Dowcipem nagradza mądra białogłowa, gdzie w gładkości dziura. *Bud. Apoph.* 5. Tego roku Turcy stracili przez szturm 28 galer; zatykając tedy dziurę, kazal zaraz Wezyr nowe budować. *Klok. Turk.* 247. um das Loch zuzustopfen, um den Abgang zu ersetzen. Obaczywszy znaczną w sobie dziurę, drapnęli. *Jabl.*

Buk. S. 4. Ośmdziesiąt tysięcy, to djabelną dziurę w worku uczyni. *Teat. 16, 43.* Dziura w mieszku, w maieństwo *lacuna rei familiaris. Cn. Ad. 226.* Eclipsis figura, Gdy w mieszku dziura. *Bratk. B. b. - §. dług, eine Schuld, Schuldenlast.* Zatykając tę dziurę, wioskę załatwił. *Tr. um dieß Loch zuzustopfen, diese Schuld zu tilgen, versetzte er ein Landgut. §. okienka w piśmie, golizny, braki, niedostatki, die Lücken in einer Schrift.* Wszystkie dziury w tym piśmie wypełnić trzeba. *Tr. §. niebezpieczne zawzięcia, złe razy, gefährliche Stellen, Unternehmungen, Geschäfte.* Nikim innym nie było i w Polsce i w Litwie złe dziury zatkané, iedno Janem Tarnowskim. *Orzech. Tarn. 70.* Kiedy się bić, Nami najgorszą dziurę zatykają, J na złe razy idziemy wszelakie. *P. Kchan. Jer. 215. - §. ciasna dziura : ciasnota, ciasny kąt, cieśnina, die Bedrängniß, die Enge, die Klemme.* Staral się, iakoby z onęj ciasnej dziury, z złego razu i miéysca, wołko wywiódł. *Skarg. Dz. 265.* A wychodźże mi z dziury, bo sto batów mało. *Teat. 43. c. 62. z kąta, z kryjóweki). §. fig. wniście i wyście, wchód abo wychód, sposob ratunku, wywikłania się, das Loch, der Cingang, der Ausgang, das Hülfsmittel, Rettungsmittel, die Ausflucht.* Nie iedną dziurę królik ma do jamy. *Cn. Ad. 529, (cf. Dobrze mieć wiele drzwi w domu), der Fuchs hat mehr als ein Loch. Slo. chudobná ge to mis', ktera len gebnu diru má.* Tak i tu ordzie gdy wezbrano skóry, Szuka gdzie indziej przepawy i dziury. *Jabl. Buk. 7, 4, b.* Kłeska pod Koronowem nic Krzyżaków nie zastraszyła; owzem oni w niéy sobie dziurę do fortelu znaleźli. *Krom. 465, dolo etiam locum ex ea inuenere).* Słowa kontraktu należy dotrzymać, dziur, sposobów złych i chytrych nie wynaądować. *Haur Sk. 236. - Dziurą na urząd wleźć, bokiem, nie prawą drogą, nicht auf dem geraden Wege, nicht durch die rechte Thüre.* Bonifacyus, iako dziurą wszedł na stolicę, także też poczynał. *Biel. Sw. 87.* Pogardzony iako natręt i dziurą własny do owczarni téy wilk. *Smotr. Flen. 10.* §. dziurę ma w głowie, postrzelony. *Tr. et hat einen Schuß, er ist geschossen. §. aż po dziury, po dziurki, : po uszy, bis über die Ohren.* Chociażes go chlebem nakarmił aż po dziury, Odmówże mu co królu, aż zaraz gniewem szaleie. *Pot. Arg. 322.* DZIURAWIC, - il, - i, *cz. ndh., szdziurawić dh.* (podziurawić, przedziurawić *dh., gu. v.), Bh. dítawéti; Ross. исковыривать; Ec. дурю.* Dziury porobić, *pr. et fig. Löcher machen, durchlöchern.* We krwi pływający język iego igłą dziurawiła. *Odym. Sw. Dd. b.* Dziurawią sobie uszy, nosdrza i wargę spodnią, i w nich wieszają sztuczki złota. *Boter 318.* Ręka iego od postrzału z samopalu zdziurawiona. *Birk. Kr. Kaw. 36.* Kropła wody, Kapaiąc ustlawicznie, najtwardszy kamień zdsiurawi. *Gorn. Dw. 287. Ufrrz. Troj. 41.* Obmowcy cudzą sławę iak czerw wiercą i dziurawią. *Birk. Chod. 20.* Dziurawić, *skał nadziałać, *rimas agere. Mącz. Rißten machen, durchrißen.* DZIURAWIEC, - wca, m., siele, *Hypericum perforatum, Linn. Androsaemum, §. Jana siele, Panny Maryi dzwonki, dzwonek matki bożey. Sleszk. Ped. 410. das Johannisfrant. Ross. звѣробойникъ.* Kwiecie i liście iego, kiedy kto ści-

śnie, sok z siebie czerwony wypuszczaią. *Otw. Ow. 400.* Liście ma przezroczyście kropkowane, przez co delikatnie podziurawionemi byđź się zdają. *Funda. 380.* DZIURAWCOWY, a, e, *adj., Rs. звѣробойный* DZIURAWIEC, - iał, - ieli, dziurawicie *neutr. ndh., zdziurawieć dh., z DZIURAWIC się, ZDZIURAWIC się zaimk., dziurawym się stawać, löcherig werden.* Płuca na wzór gębki lekkiey zdziurawiaie. *Erax. Jez. B. 8, b.* To dziw, iż sieć się nie zdziurawiła, choć dość wielkie były ryby. *Odym. Sw. 2, Nn. 2, b.* (że się nie rozdarła, nie pękła). Pończochy też iuż dziurawieją, choć nowe. *Tr. W nocy kości moje dziurawią się boleściami. Leop. Job. 30, 16.* (utrapienia wiercą kości moje. *Bib. Gd.). §. naruszać się, nadwierać, verlegt werden, ein Loch bekommen.* Dla marnego złota, dziurawicie cnota. *Tr. Zdziurawione sumnienie. W. Post. W. 68.* DZIURAWOSC, - ści; z, niecałość, die löcherigkeit. *Bh. dítawost. DZIURAWY, a, e, - o adv., pelen dziur, löcherig. Slo. et Bh. dítawý (cf. drzeć, drę); Sr. 1. dítawé; Rs. дыравый, дырчистый, дыроватый; Ec. умалый, дыравый; Vd. lukniał, votlašt; Cro. vutel; Bs. scjupgliv, pun scjupline, kakoti sir).* Dziurawego statku nie napelnisz. *Cn. Ad. 226.* Dziurawy wór trudno napchać. *Rys. Ad. 11.* O człowieku rozrzućnym mówimy: dziurawy wór. *Kpocz. Gr. 3, p. 90.* (cf. bezdenny). Będziecie iedć, a nie najecie się; ten co wéźmie naim swóy, kładź go będzie do dziurawego miecha. *Radz. Hag. 1, 6. - §. fig. skażony, nadwierzony, verlegt (löcherig).* Więć z takową od kilku odszedłem odprawą, Ze ia sam, com to mówił, mam głowę dziurawą. *Nar. Dz. 3, 123.* Sumnienie dziurawe, Cnota dziurawa; *n. p.* Nie pomogą nic złota, Gdzie dziurawa cnota. *Jag. Gr. B. 4.* Michajło widząc, iż nadzieia dziurawa, udał się w pokorę. *Stryk. 482.* Kto sobie pochlebia, sam się też zawodzi, J tam pływa w dziurawéy doskonałość łodzi. *Bach. Epikt. 67.* Zewsząd dziurawo, zewsząd bardzo świta, Nie wzwiemy, skąd nas miecz pasłki przywita. *Stryk. Gon. S. 2.* (zewsząd bieda). DZIURECZKA, i, z, *Bh. djrcićka; Rs. дурочка; demin. słowa Dziurka, ein ganz kleines Löcherchen.* Wypatrzył dziureczkami u drzwi, co robili. *Skarg. Dz. 201.* Ze drzewa pływają na wodzie, to jest skutkiem powietrza, którym najdrobniejsze ich dziureczki (*pori*) są zapelnione. *Hub. Mech. 269.* Pori, Caudle, Luftlöcher. DZIURKA, i, z, *demin. nomin. dziura, Bh. djrka; Sr. 2. jętká; Rs. дурка; das Löcherlein, Löcherchen.* W dnie ula mają byđź dwie dziurce (*Dualis; z dziurki*), któremihy pszczoły z ula wychodziły. *Cresc. 593.* Dziurki guzikowe (cf. dziergał), Knopflöcher; dziurki do sznurowania, Schnürlöcher. *Teat. 20.* Pierwéy kwadrans zaglądałem przez dziurkę, nizełim wszedł. *Teatr 29, 61.* (przez zamkową dziurkę, durch Schlüsselloch. Kiedy drzwi załtanie zamknięte, to się dziurka od klucza wciśnie. *Teat. 28, b. 7.* Dziurka okrągła *Rs. обчѣя, обчечка, ячѣя.* Dziurka w uchu od zauszniczki *Ross. пройма.* Dziurki drobne iako w przetaku, w gębce. *Cn. Th. - §. dziurki subtelne w skórze człowieczey i zwierząt; któremi wilgotność i pot z ciała wychodzi. Cn. Th. pori, die Schweißlöcher. Botan. kapelusz (bedłek) ma dziurki, pores,*

gdy dolna powierschuia jego iakby szpilkami pokłóta bydz się zdaie. *Fundz.* 2, 53. *§.* Dwie iamy nosa, dziurkami nosowemi zowiemy. *Kirch. An.* 75. die Nasenlöcher: Dziurki w nosie, w oczach, w ustach a kanały, któremi się przyrodzenie czyści. *Cn. Th. meatus, spiramina, die Canäle oder Gänge im Körper.* Ma dziurki w nosie, wszystko zwącha, filut. *Wolff. et hat eine feine Nase.* *§.* aż po dziurki: aż po uszy, po dziury, w brod, bis über die Ohren, überflüssig. Mam co iść i pić, aż po dziurki obie. *Min. Ryt.* 4, 33. Radem ci nieborak, dam iść, pić; dam i owsa koniom aż po dziurki. *Opal. sat.* 158. Napita się nieszczęśliwa piwa Po same dziurki swojego warzywa. *Zab.* 15, 213. DZIURKOWAC, - ać, - uie, *cz. ndk.*, zdziurkować *dk.*, dziurki porobić, wyrzekać, kłóć, *kleine Löcher machen.* Ziele to ma listki dziurkowane. *Sien.* 84. Szwaczki, coby płótno rzęzały, dziurkowały, psowały, mają dadź poboru groszy 10. *Lekarst. C.* 2. (cf. kłóć). Garniec dno dziurkowane miał, iako durszlak. *Sienn.* 523. DZIURKOWATOSC, - ści, ż., mianie mnogich dziurek, die Löcherigkeit, Porosität. *Cro. rahlöst; Rs. ноздреватость, сквозчатость.* Dziurkowatość plastru miodowych. *Sirm. Quin.* 31. Dziurkowatość ciała zwierzęcego niczym nie iest, iak drobne koniucski żyłek, pochodzące od żył większych. *Zool. Nar.* 39. *Hub. Wst.* 382. *Rog. Doś.* 1, 144. Wilgoć włosów ich dziurkowatościami przesączająca się. *Perz. Lek.* 14. DZIURKOWATY, a, e, - o *adv.*, pełen dziurek, *Boh. djrkowaty; Sr. 1. djrkopité, mnohobjeraté; Rs. ноздреватый; Cro. rahel, puhkek; löcherig, porös.* Przez pełne żyły dziurkowatej ziemi Zdrój żywój wody w porach znaczonych wytryskał. *Przyb. Milit.* 109. *Torz. Szkl.* 65. Kamień dziurkowaty, żuzel kamienna, kamień z piany morfkięj, *pumex, der Bimsstein. Cn. Th.* 260., *Vd. rahel kamen, luknjaft kamen, rotizh; Rg. plovúchjaz; Rs. немза.* (DZIUR-LADKA *oś.* Dzierlatka). DZIURNIK, a, m., otwor zadkowy, das Loch im Hintern, das Afterloch. Grzybki, figi, kolo dziurnika wyrastające. *Perz. Cyr.* 2, 274. Gdy dziecko z zrosłym dziurnikiem na świat się urodzi. *Perz. Cyr.* 2, 272. DZIURZYSTY, a, e, - o *adv.*, pełen dziur, voll Löcher, löcherig; *Bs. besglivi; Ec. ноздреватый.* Przetłarsały baran z zawitym kolo skroni dziurzystych porożem. *Zebr. Ow.* 170. *causa tempora*).

Pochodz. Czworodziury; nadziurawić, odziurawić, podziurawić, przedziurawić, przydziurawić, udziurawić, rozdziurawić; wdziurzył się, wydziurawić, wydziurkowany. *§.* nozdrze. *§.* cf. drzeć.

DZIWI, u, m., *Bh. djw, obiw* (biwabło teatr); *Slo. diw, zákrat; Sr. 1. dzjw (= cud), zrodjijw ostentum; Rs. диво, дивство, диковина, диковника, удивленіе cf. Syr. nín superé).* Rzecz zadziwiająca, ein Wunder, eine Verwunderung erregende Sache. O dziwie wielki, nigdy niesłychany. *Past. Fid.* 116., *Ross. невидаль, невидальщина.* W liczbie mnog. o dziwy! o Wunder! W ten czas krzyknie lud zdumion; o rozum, o dziwy! Jeszcze tak śliczny rzeczy żaden człowiek żywy Nie wymyślił. *Zab.* 12, 61. Nie wielkie dziwy, że iotr szczęśliwy. *Rys. Ad.* 49. *§.* na dziwy, w dziw, : do podziwienią, nadwyzczajnie, zum Verwundern, außerordentlich. Siostra Wisława, iż na dziwy była szpetna, nikt iey poiać nie chciał. *Bielk. Kr.* 86. Lny Egip-

skie w dziw cienie. *Jabl. Tel.* 34. *§.* troie dziwy = bardzo dziwne abo dziwaczne rzeczy, gat sehr wunderliche Zeug (blane Wunder). Zgielku onego nie wiedząc przyczyny, prawią o nim troie dziwy. *Pot. Arg.* 213. Niech o swych bohaterach troie dziwy pisze świat starodawny. *Pot. Począ.* 283. Gdyby cię tu widano, Język oszczerców uszczypliwy Mógłby na mą ohydę zmyślić troie dziwy. *Morszt.* 155. *§.* dziwy broić, stroić, = wydziwiać, niezwyčajne rzeczy wyrabiać, wunderliches Zeug angeben, unethört wütten, toben. Sroga Lachezys ciężkie dziwy broi. *Bard. Traj.* 351. Dziwy zemną Metopis, a wszystko zdradliwie robił. *Jabl. Tel.* 18. Szalona ta troie dziwy broi. *J. Kchan. Dz.* 94. Bogata Kleopatra w strojach dziwy broi. *Bards. Luk.* 180. Pluią nań, i inne dziwy broi. *Rey Post. C. c.* 4. Okrutnie nieprzyjaciel warunek nasz wyciął, aż umarłych w ziemi zabiłali, drugi raz niesłychane z niemi zbrodnie stroląc i dziwy. *Tward. W. D.* 24. Draby troie dziwy broi. Gdy Pana Jezusa w maszkaradę królewską ustroi. *Pot. Zac.* 115. Nieszgodnych kilku synów miał oyciec sędziwy, Codzień gwazy i wielkie wyrabiali dziwy. *Zab.* 16, 239. Podpisz fałszywe zmyślał, i inne dziwy czynił. *Skarg. Dz.* 817. - *§.* siedm budowań starożytności, dziwami świata zowią, die sieben Wunderwerke der Welt. Mauzoleum było poczytane między siedmią dziwami świata. *Petr. Ekan.* 64. Piramidy Egipskie za ieden dziw są między siedmią dziwów na świecie. *Gwagn.* 685. Kolos Rodyjski był siódmym dziwem na świecie. *Skarg. Dz.* 656. e) Wiersz bohatyrski okraszony dziwem. *Dmoch. Szt. R.* 67. *not.* „dziw czyli okoliczności podziwienia godne, a razem nie przechodzące wiary; co Francuzi *Merveilleux* nazywają, konieczne są w Epopei potrzebne;“ das Wunderbare im heroischen Gedichte (cf. cud zawsze naganny). *§.* dziw; *Gen. dziwa, = dziwołag, dziworod, dziwoflod, propr. et fig. ein Wunderthier, Wunderding, monstrum. Mącz.* Satyr, ten dziw obrzydliwy. *Past. Fid.* 206. Góra ta, na której dziw Chimaera była Nieiednego okrutnie śmierci nabawiła. *Krajew. Chem. B.* Głosami bydlęta mówiły ludzkiemi, Dziwów się namnożyło z członkami dziwnemi formą ludzką. *Bardz. Luk.* 14. Nimsę tę uławiczmie srogi ten dziw (Cyklop) goni. *Tward. Pasqu.* 53. Zdanie wszystkich senatorów o Zbigniewie było, aby dłużej nie cierpieć dziwa takiego. *Krom.* 129. *monstrum, ein solcher Ungeheuer, einen solchen Unhold. §.* rzecz niepoięta, ein Wunder, etwas Unbegreifliches. Wielkie się dziwy tam porobiły, mają teraz wolność, mają pana, o iakim ieszcze nigdyśmy nie słyszeli. *Teat.* 54, c. Cii. Wiele dziwów po wszystkim świecie dzieie się, ale że się zawsze dzieją, nie cudem, ale przyrozdzeniem to nazywamy, bo rozumiemy, że się to z natury dzieie. Jesliby ieden człowiek od umarłych powstał, dziwby to był wielki u wszystkich ludzi; a temu się żaden nie dziwuie, co widzą, że się na każdy dzień dzieie rodzą, a to nie mnięszty dziw. *Bjal. Post.* 206. Pogrom ten więcęcy zarobił u obcych ludzi na dziwy, niż na wiare. *Birk. Chod.* 3., *Ec. великоѣдѣствіа.* - *§.* rzecz, bieg i sily natury przechodząca, cud, cudo, eine Wunderthat, ein Wunderwerk, ein Wunder. Chrystus tyle dziwów uczynił, a przecię mu nie wierzyli. *W. Post. W.* 2, 231. - II. dziwy, = dziwowanie, podziwie-

nie, *das Wunder, die Verwunderung*. Męstwo w cierpliwości same pogany do dziwów porywało, i węczeni-kom mężnym nieśmiertelną chwałę gotowało. *Birk. Krz. Kaw. 23*. Pan Jezus dziwy nietylko dla dziwów uczynił, ale aby to co czynił *dziwem* było tym, co go widzieli. *W. Post. W. 2, 231*. *damit sie sie in Verwunderung sehen sollten*. III. dziwowisko, *eine verwundernde Erscheinung, ein Schauspiel*. Rzekł Moyses, poydę. a oglądam to widzenie wielkie, czemu nie zgorę ten kierz; widząc Pan, że idzie na dziw, zawołał nań, i *Leop. Ex. 3*. Dzień zawodom naznaczony przychodzi; wysypuie się na dziw niezmierna ludzi wielkość. *Krom. 40. ad spectandum*). Zony na dziwy chodzą, nie żeby się rzeczom przypatrowały, ale raczej żeby się im dziwowano. *Petr. Ekon. 78*. Wszyscy, którzy o śmierci jego usłyszeli, iakoby na iakiś dziwy zjeżdżali się. *Baz. Sk. 333*. Na tak zacne sprawy iako na dziwy zjeżdżali się. *ib.* Na dziwy się zesłi, i *Leop. 3 Mach. 5*. (cf. *Bh. diwadlo teatr cf. widowisko*). Baiazeta Tamerlan w "kliczy wozil po świecie na dziwy. *Birk. Ex. H. 3, 6*. - IV. dziw, *G.*, - a, m., dziwiający się, *mirator, admirator, substantiuo opus est, quo caremus, usitato; sit* dziwowiedz, dziwownik. *Cn. Th. der Bewunderer. sed vide* Dziwiciel. - 2) DZIWI! *particula admirantis, ut* strach! - *ein Wunder! wunderbar!* A nie dziw temu! *Wrob. 201*. Zywot mię mierzi, dziw nie szaleię, Gdy we dnie w no-cy ciężko boleię. *Comp. Med. 384*. Dziw! iako on to mógł uczynić. *Ld. 3*) DZIWI, DZIWI! swycazny swiergot wrohlom, z "alluzją do słowa Dziw, *das Zwitschern der Sperlinge angedrückt, mit Ausspielung auf das Wort Dziw*). Wrobel ptaszek nieboraczek Uziąbłszy śpiewa iak żaczek: Dziw, dziw, dziw, dziw nad dziwy! *Kant. Krak. 227*. Wrobel dziw, dziw, dziwi, Tak, tak kwaczą kaczory. *Mon. 70, 190*. Jeśli mu się przypatrować, a iakoby wroble około sowy dziw dziw daiwować. *Glicz. Wych. H. 7, 6*. A wiecie żkąd to: dziw daiw wroble kraczą, nam się dziwują - *Jabl. Ex. 109*. DZI-WACKI, a, ie, DZIWAECZNY, a, e, chimeryczny, pełen uroienia, *griffenhaft, wunderlich. Bh. wrohlawę, wartogłowy; Vd. muhoumten, shuden, nalkerliu; Carn. muhaft (ob. muchy w nosie); Rr. чудный, правный (ob. cud, parow), вздорный, мечтательный, страннoобычный, странный (cf. *Bh. et Slo. diwotń; Vd. diwacke; Rg. divjactan ferus*). Dziwacko, dziwacznie, po dziwacku, po dziwackiemu *adv. n. p.* Caly mój dom był z gruntu przestroiony, ale tak po dziwacku, iż go ledwie poznałem. *Mon. 69, 626*. Służący uстроie-ni po dziwackiemu. *Kras. Pod. 2, 232*. DZIWAECZEC, - czka, m., rodzaj roślin Indyjski, *Mirabilis, Linn. Kluk. Dyk. 2, 123*. *die Wunderbäume. J. ob. Dziwak. DZIWAECZTWO, a, n., DZIWAECZNOŚC, - ści, ż., chimeryczno, tetryczno, humor dziwacznny, wunderliche Laune, Griffensängererep. On chce udawać Anglika przez dziwactwo. *Kras. Pod. 2, 131*. Gardzi dziwactwem ro- stronny Anglik. *ib. Bh. wrochlń, diwotń; Vd. muhu- vanjé, muholovitje; Ross. вздоръ, причудливoсть (B. divjactinfto; Rg. divjactvo, divjac rufficitas, divjac, diwjaenos feritas)*. DZIWAECZEC *niak. ndk.*, szdiwac- czeć *dk.*, dziwacnym się stawac, *wunderlich werden*. Przed śmiercią człowiek dziwaczeie. *Teat. 35, 6, 59,***

Vd. divjati furere). DZIWAECZYC, - ył, - y, *intr. ndk.*, dziwakiem bydż, dziwactwa stroić, *Griffen fangen, wunderliche Streiche aneben. Rr. чудесничать (Rag. divjatti ferum in modum viure)*. Niech kobiety cud- semi ięzykami dziwaczą i laią, swemi chwałą i pieszczą, poydzie plec nasza za ich skinieniem. *Monit. 65, 84*. Honor, honor to iakiś z nami tak dziwaczy. *Zob. 11, 372. Zabł.* Dziwaczy się, kiedy się nie tyle wyspi, ile potrzeba wyciąga. *Teatr 4, c. 6. man ist wunderlich.* - *J.* dziwy broić, wydziwiać, *toben, wüthen*. Z gniewu dom własny zapalił, żkąd gdy po blizkich dachach wiatr dziwaczy, cale miasteczko spłonego. *Chrość. Fars. 370*. DZIWAECZKA, i, ż., *Rr. причудница, чудесница;* kobieta dziwaczka, pełna uroienia, chimeryczka, te- tryczka, fantastka, *eine Griffensängerinn, ein wunder- liches Weib, eine Phantastinn*. A ty moie czaczko, Zia- duy czolo, właśnie ci pięknie bydż daiwaczką. *Zabl. Z. S. 13*. DZIWAECZNY *ob. Dziwacki. DZIWAECZO, a, n., co zadziwia, czemu się dziwują, ein Wunder- ding. Ma jednę głowę, nie dwie, nie trzy, bo to już byłoby dziwadło. Gil. Katch. 260. DZIWAEC, a, m., DZIWAECZEK, - czka, m., zdrbn., tetryk, człowiek dziwacznny, któremu nikt nie może dogodzić, *fastidiosus. Mocz. ein Griffensänger, ein wunderlicher Heiliger. Boh. diwiel spectator - - wrochl, abo wrohlawec : wartogłów, dziwak (Rg. divjac animal ferinum, divjac rufficus, ferus; Crr. dovjak degener; Cro. divjac : dzik); Vd. mu- hovez, muholovez, rasa, posebnik, sanysovi; Bosn. zlochjuda, tamascjan; Rr. чудодѣи, чудакъ, чудес- никъ, человекъ совсѣчною, дикарѣ, причу- дникъ, недотыка, непронь меня (cf. niedotykal- ny cf. wrzód)*. Takie robią dziwaki z siebie, że aż okropno znaydować się z niemi. *Teat. 48, 6, 40*. Smie- szna rzecz dziwak opanowany. *ib. 2, c. 59.* - *J.* dzi- wny, podziwienia godny, *der Bewunderungswürdige, der Wunderbare*. Gdy anioła pytał, co za imię iego, Powiedział mu, iż dziwak przezwiłko u niego. *Rey Wiz. 155*. DZIWAECZYNA, y, m., biedny dziwak, z poża- łow: *ein elender Griffensänger (Cro. divjachina; Rg. divja- cinnu, divjac ferina)*. (DZIWER, u, m., *Tureckie* słowo: slader w stali, w zbroiach, w główniach. *Czart. Mscr. die Glader, die stammichte Ader in stählernen Kling- gen, Rüstzeugen ic. DZIWEROWAC, - al, - uie, act. ndk., demeszkować. Ad. Czart. Mscr. - ob. demeszkować, damasciren*). DZIWI- CIEL, - a, m., dziwiający się, dziw (otoż rzęczownik, którego żądał *Кларскі, substantiuo opus est, quo care- mus usitato; sit: dziwowiedz, dziwownik, dziw*), *der Bewunderer*. Zganiszi iego wiersze! to on gdzieindziej dziwicielow chwytą, J kto tylko da ucho, temu wiersze czyta. *Dmoch. Sat. R. 21*. Otoczony licznym dziwicie- łów zbiorom. *N. Pam. 18, 583*. DZIWISZ, a, m., *Bh. diwiś Dionysius, imię męskie. Nies. 1, 103. Dionysus. Kucz. Kat. 2, 326*. Dyonizyzus albo Dziwisz, biskup Koryatki. *Bial. Post. 112*. Czytaj Dziwisza *Aneopagi- tę. ib. 112*. Dziwisz skrzył się na Walka. *Herb. Stat. 247*. Dziwisz *alias* Siegniew. *Jabl. Her. - J.* Do- wiaduy się od tych dziwiszów świętych. *Orzech. Qu. 42. ob. dziwak. DZIWNIE przysłk., na dziwy, na podziw, cudnie, do zadziwienia, Bh. diwotń; Ec. дивнo; dив-**

Porwól, żebym się i ja też temu dziwił, iż się Wc Pan dziwiwasz, bo tylko rzeczy nadzwyczajne dają prawo dziwić się. *Kras. Pod. 2, 240.* Dziwujemy się puštělnikom. *Skarg. Kaz. 38.* Zony, na dziwy chodzą, nie żeby się rzeczom przypatrowały; ale raczej żeby się im dziwowano. *Petr. Ekon. 78.* *§. dziwować się czemu, przypatrywać się *Boh. djwawam (e), zusehen, zuschauen.* Jesliby kto śmiał w dzień święty albo się jakim igrzyskom dziwować, albo się przy sędzim zabawić; taki rycerstwo straci i oyczyznę. *Szczerb. Sax. 426.* §. dziwić kogo, zadziwienia nabawić, zdumiewać kogo, einen Wunder nehmen, in Verwunderung versetzen. *Rs. удивить, удивлять.* Dziwisz mię Wc Pan! *Rz. a ia się domyślam o przyczynie zadziwienia. Kras. Pod. 2, 51.* *§. dziwić co = dziwnym czynić, wynosić, wielbić, wunderbar machen, verherrlichen. Błogosławiony Pan, że zdziwił miłosierdzie swe mnie w mieście obronnym, i *Leop. Ps. 30, 22.* (dziwne uczynił: 3 *Leop.*). II. dziwować komu, = mieć za się. *Cn. Th. einem etwas verargen, verdenken, sich über ihn wundern.* Kogo Pan bóg na male pocieszysz, Nie dziwuję mu, że się dalej śpieszysz. *Klon. Fl. D. 1.* Nie dziwuję Niobie, że na martwe ciała Swoich najmilszych dziełek patrząc, skamieniała. *J. Kchan. Dz. 114.* DZIWOWANIE, - ia, *n., subst. verb.,* uważanie z podziwem, zadziwienie, *Vd. zbudowanie, die Bewunderung, Verwunderung.* Day nam Panie Jesu gorące sprawom twoim dziwowanie, i dobrodziejstw twoich pilne rozmyślanie. *Skarg. Kaz. 57.* Porsena pomstę nad Scewelą w dziwowanie odmienił. *Warg. Wal. 88.* Nic niemasz u boga niespodziewanego, z czego popolicie dziwowanie przychodzi. *Bial. Post. 225.* *§. przypatrywanie się, das Zuschauen. Białogłowa oprawę swą traci, iesliby na dziwowanie, na gry albo inne złe towarzystwa chodziła nad wolą mężową. *Szczerb. Sax. 458.* (cf. *Bh. diwable spektakl ob. dziwowisko*). DZIWOWID, DZIWOWNIK, a, m., słowo przez *Knapskiego* na wyrażenie tac. *Admirator* zrobione; *ob. Dziwiciel, Dziw, der Bewunderer. Sr. 1. diwacjer, in fem. diwacjerta.* DZIWOWID, DZIWOWIDZ, a, m., *mirator.* Mączder Bewunderer. J nikczemne rzeczy mają swoje dziwowiedze i chwalec. *Modrz. Baz. 222.* - §. dziwowiedz, widz iakiego dziwu, albo dziwowiska, patrzacz, spektator, der Zuschauer. Teatr był pełen dziwowiedzów. *Pot. Pocz. 507.* W prawą i w lewą rękę nieprzeżrane gminy, Pełne drzwi dziwowiedzów, dachy i komy. *Pot. Arg. 810.* Co żywo bieży, wszyscy chcą bydyż daiwowiedze. *ib. 134.* gęste dziwowiedzów rzesse. *ib. 214.* Zydzi ślepi cudów Pańskich dziwowiedze. *Pot. Zac. 172.* - §. dziwidz, zjawiennik, *visionnaire. Mon. 75, 589.* ein Visionair, ein Träumer. Zacięty upornie w swoim widzi mi się dziwak czyli dziwowiedz. *Mon. 70, 735.* (*ob. fantast*). Jest rodzay marzących na jawi dziwowiedzów (*qui sibi somnia fingunt*), co ich miłośnikami zowią. *Mon. 69, 188.* *§. dziwny do widzenia, dziwotwór, dziwowski, ein Wunderding, Wunderthier, ein Ungeheuer. Zydowska arka w świątyni skryta, dziwowidem niewidnym samemu Izraelowi była. *Bzow. Roz. 47.* Tam nie z ludźmi tylko, ale i z dziwowiedzami wojna była. *Fal. Fl. 57.* Tam wiele gadziny i dziwowiedzów morskich i rozmaitego robactwa. *Pasz. Dz. 19.* DZIWOWISKO, a, n., dziwotwór, ein Wunderding, Wunderthier, ein

Monstrum. Wszystkie straszdyła, dotąd światu niewidziane, J dziwowiska różnych form w jednę zebrane... *Kulig. Her. 46.* Monstrum, dziwowski straszne i szpetne. *Gal. Al. 302.* Arcopagitowie, coby tym tyrańskim terasnięszym, nie ludziom, ale dziwowskiom, albo bestyom dzikim, krwi ludzkiej nienasyconym, czynili? *Starow. Ref. 114.* Sparta, dziwowski ono polityki. *Zab. 1, 6. 23. Albertr.* §. rzecz dziwga, zadziwiająca, etwas Wunderbares, ein Wunder. Jezeli to dziecię dalszych lat dōydzie, będzie wielkim czelkiem i światu dziwowskim. *Skarg. Zyw. 2, 450.* II. dziwowski krotofilno, publiczne, widok, spektakl. *Cn. Th. ein Schauspiel. Bh. diwable (ob. widowski); Sr. 1. pishladwanczko.* Przez te dni publicznej radości igrzyska tylko były i różno dziwowski. *Tr. §. miejsce ku patrzaniu na widok. Cn. Th., Bh. diwadelni, diwable; Sr. 1. hravenca, pishladwanczka; cf. komedyalnia, teatr, der Schauspielort, das Schauspielhaus.* Świat dziwowski, życie podróż; przyszedł, poszedł. *Zab. 7, 253. Koffak.* §. ludzie się dziwujący. *Cn. Th. diwowiedze, die Zuschauer.* Skończyła się ta ceremonia z powszechnym ukontentowaniem dziwowski. *Tr. DZIWY, a, e, Boh. diwy, diwoli; Slo. diw; Rg., Bs., Sla. divji; Cro. divji (divjak aper; divjak, divjachina = zwierzyna); Vd. divije, diviacke; Crn. dovj; Sr. 1. diwot; Sr. 2. diwot; Rs. ди́вля́, ди́вля, n. p. dziwe mięso, Medic. wilde Fleisch. Bh. diw maso. Kedy się ciało *zapsuie, co dziwym mięsem zowią, poki ono złe trwa, dobre goić się może. *Zrn. Pst. 3, 748.* Gdyby się pokazały guzy białe, a narastałoby dziwe mięso w ouych guziech, tedy trąd jest. *Radz. Levit. 13, 14.* - *Budny id.* Dziwe mięso kamieniem piekielnym nacierać. *Perz. Cyr. 1, 77.* Maż dziwe mięso trawić. *Hipp. 117.* - *§. Weż szczawiu bądź sadzonego, bądź dziwego... *Syr. 890.* (t. i. polnego, leśnego, dzikiego; teraz przymiotnik dziwy tylko o dziwem mięsie w użyciu).*

Pochodz. dalszy ciąg: *nadziwie się, podziw, podziwienie, przedziwny, przedziwnie, przydziwniejszy, wydziwie się, zadziwie się, xdziwie się. §. dziki, z hrbcnego dziwoki i t. d.*

DZWIĘCZNY, a, e, -ie adv., dźwięk wydający (*diſ. wdzięczny*), tönend, klingend. *Slo. et Boh. zvučny; Sr. 1. zencziacze, zencziate; Vd. svenzheshen; Hg. zengö, hangos; Ross. звучный, звученъ, зычный, звонкий, звончатый; Ec. звенящій.* Niechże zabrzmi chwala dźwięczna, Niech i dzieka idzie wdzięczna. *Pief. Kat. 93. sonora*) cf. *Rs. доброзвучный, благозвучный* harmoniczny. DZWIĘCZNOŚĆ, - ści, ż., dźwięczenie, wydawanie dźwięku, *sonoritas, das Tönen, Klingen. Rs. звучность, звонкость, зычность* cf. *Ross. благозвучность* harmonia. DZWIĘCZYĆ, DZWIĘCZEC, - ać, - y, cz. i *niak.*, dźwięk wydawać, tönen, klingen, einen Ton oder Klang von sich geben. *Bh. zvučeti, zniti, cnyati; Slo. znjm, zvučim; Hg. zengek; Sr. 1. zencziu; Crn. shvénklám; Vd. shvenzhiti, zinglati, svonzhiti; Rg. svécjati; Bs. zukati, zve-kati, zvecjati; Cro. czinkati, svenchim; Hg. tzenek; Rs. звучать, звенѣть, зычать, замычать, прозычать; Eccl. звяцати, звучу.* Gdy kto w miedź brząka, słyszają ludzie, iże dźwięczy. *Gil. Post. 45, 6.* Stałem się, iakoby miedź, która dźwięczy, albo cymbal

brzmiący. 1 *Leop.* 1 *Cor.* 13, 1. Pyszcoły dźwięczą bardzo, gdy się z nieprzyjaciółmi swemi potykają. *Cresc.* 603. (bęczą, brzęczą). Nie będę mu dźwięczeć, nie-
 stotyś panie, niefotyś zacyz mężu. 1 *Leop.* *Jer.* 22, 18. (trąbić. 3 *Leop.* cf. *Ross.* звучать). Dźwięczenie w uszach. *Perz. Lek.* 189, das Klängen in den Ohren. DZWIĘK, u, m., brzmienie, odgłos, der Klang, der Ton, das Klängen, der Schall. *Bh.* żwuf, żnój; *Slo. id.* Sr. 1. žent; Sr. 2. Suf; *Vd.* shvenk; *Crn.* shvénk; *Bs.* suk, svék, zveccjanje, zucenje, zvon; *Cro.* svenk, svénchanje, svenk; *Rg.* zvék, zvoon; *Di.* zvón; *Hg.* zengés, hang; *Ital.* sono, *Lat.* sonus, tonus, *Ger.* Ton ton, *Anglos.* sweg; *R.* звук, звонб, зыкб, звенёнiе; *Ec.* звѣкъ, звѣчанiе. Uderz w garniec, dźwięk go wyda. *Cn. Ad.* 1161. Szklankę posnać po dźwięku, ludzi pó mowie. *Budn. Apoph.* 14. Dźwięk złota głuszy sumnienie jego. *Teatr* 4, 17. Dźwięk lutni. *Auszp.* 26. Trzymają w swych ręku bębny huczne, a przy dźwięku Weselać się organów, tańce wyprawują. *Kulig. Her.* 211. Dał się słyszeć cudowny dźwięk bębna, i huk baka, dud. *Orw. Ow.* 584. J wo mnie serce jest myśliwie, Chocim i w polu iessze nie bywała, Ze gończe słysząc dźwięki przerażliwe, Com się po błotach, po dachach wieszala. *Tward. Daf.* 6. Wiatr wolny czyni, że liście i wody dźwięk czynią wdsięczny - *P. Kchan. Jer.* 400. Dźwięk za węc. *Rys. Ad.* 10. iaka praca, taka płaca). - O głosie czyli dźwięku. *Hub. Mech.* 188. Jak dźwięk głosu jego jest przyjemny. *Teat.* 57, 42. (ton). *zwiek. 1 *Leop.* *Ps.* 41, 5, dźwięk. 3 *Leop.*). 2) brzmienie, tenor, treść, der Inhalt. Rymy te tego były dźwięku... *Pot. Arg.* 642. t. i. tak brzmiała, sie lauteten so. II. przez omyłkę pisania często zamiast: wdzięk *qu. v.*

Pochodz. *Zadźwięczył* cf. *dzwon.* *Slov.* žvutujnat *dźwiękoznak, = akcent.

DZWIĘKZE, - ów, abo, - y, plur., drzwi (*Bh.* dwęte *Genit.* dwęti), die Thüre. Kazał więcý strazy do dźwierzy więzienia przysadzic. *Pap. Gn.* 1164. Zamknąwszy dźwierzy. *Schl. Math.* 6. DZWIERKI, - ów, pl., drzewiczki, das Thürchen. Napadł na dźwierki obmurwane. *Mon.* 69, 66. *Dzwirki. *Cresc.* 636.

DZWIGAC, - al, - a, cz. *ndh.* (*Beh.* ždvihati), ciężko podnosić i unosić; *Crn.* zijaseti, (šwert) heben; *propr. et impr.* Drąg używający przy dźwiganiu, siły dźwigającego przyczynia, a ciężaru umniejsza; drąg zaś uciążający, gdy go dźwigający używa, ciężkości przyczynia. *Solšk. Arch.* 50. Wiek niedoleżny blisko, sil tak mało, że już mi ciężko dźwigać własne ciało. *Zab.* 13, 293. Owca niewinna przez rok welnę dźwiga; Ostrzygą welnę, a iey za to figa. *Bratk. O.* 4, b. Podbiliśmy Antemnatów; ale Marsowie iessze nie dźwigają Rzymskiego iaguma. *Stas. Num.* 1, 77. Zylem cały w niecy, dźwigakem te słodkie więzy. *Teat.* 29, 74. Niech Rzymianie dźwigają też same kaydany, które sąsiadom przygotowali. *Teat.* 45, 10. Niepróżno głowę dźwigasz na karku, panie mocsymordo. *Teat.* 28, b. 4. nie dla kształtu nosisz głowę). §. wznosić, podnosić, žu heben *suchen*, *emporheben* wollen *pr. et fig.* Po śmierci Wacława Łokietek znowu prawa swoje dźwigać zaczął. *Nar. Hst.* 6, 151. t. i. podnosić, wystawować, do-

ohodzić, *et fig. an*, seine Rechte wieder hervor zu suchen II. DZWIGNAĆ, - al, - eli, *F.* dźwignie, *idnt.*, *Bh.* ždvihnuti, ždvihati (*Etym.* dvihi wolanie na popędzenie koni); *Slo.* ždvihnuti; *Sr.* 1. žvihu declino; *Sr.* 1. žbiham, žbihuu, žbihnem; *Sr.* 2. žwigaf; *Rg.* dvihnuti, dighnuti; *Bs.* dighnuti, dvihnuti, sdvighnuti; *Croat.* dignuti, dichi, dischi, disem, digati, podignuti, podischi, zdignuti, zdisem; *Di.* dignuti, uzdignuti, podignuti; *Vd.* vsdignit, vsigniti, vsignuvati, gorvsigniti gorvsignuvati (*R.* двинуть, двигать русыц, недвизимый nieruchomy; *Ec.* движение, движение агитация, двизанье porussyciel). = ciężkiego co podnieść, etwas Schweres heben, in die Höhe heben, aufheben, empor heben, empor bringen *pr. et fig.* Dla ubezpieczenia dalszych gwałtów dźwignął nad Wisłą sameczek, skąd wypadając statki łupić. *Nar. Hst.* 4, 342. Wzywano imieniem oyczyzny wszystkich seymujących, do dźwignienia wraz z niemi silnemi barkami budowy rządu. *Ust. Konst.* 1, 152. O dźwignieniu sił Rzpltey, ani pomyśleć wolno było. *Ku. List.* 1, 12. Dźwignęliśmy z upodlenia oyczynę naszą przez wzmocnienie sił krajowych. *Gaz. Nar.* 1, 179. III. DZWIGNAĆ się, *zaimk.*, podnieść się, powstać, sich erheben, aufstehen, sich aufrichten. J drzewo przedśy do góry się dźwignie, Gdy go nikt z młoda ku ziemi nie przygnie. *Morszt.* 223. Jedno państwo upadnie, a drugie się dźwignie. *Niemc. P. P.* 8. Litwa dźwignawszy się na siłach po dawniemy odniesionych kłękach, chciała szkod swoich powetować. *Nar. Hst.* 4, 423. DZWIGACZ, a, m., dźwigacz, ciężary w okrętach wynoszący. *Krom.* 654. der Lastenträger, Träger, Heber. *w rodx. żelk.* DZWIGACZKA. - DZWIGALNY, a, e, od dźwigania, Hebe-. Drąg dźwigalny ciężaru używa, że większą jego część na podstawkę przenosi. *Solšk. Arch.* 4. der Hebebaum. DZWIGNIA, i, ż., cf. drąg) *Vd.* podpirnia, orudje za vsignonje, der Hebel. Dźwignia iednoramienna, vectis homodromus. *Hub. Mech.* 77. dźwignia dwuramienna, heterodromus. *ib.* Dźwignia kątowna, angularis. *ib.* 80. dźwignia krzywa, vectis curvus. *ib.* Sztuka poruszania wielkich brył ma swoje prawidła we władzach ciała i w dźwigniach. *N. Pam.* 23, 229. DZWIGNIONY, a, e, *perf. pass. verbi* dźwignąć, gehoben. §. co dźwignąć można, co się da udźwignąć, do udźwignienia, erhebbar, was sich aufheben läßt. Ogromne a ledwie ludzką siłą dźwignione ciężary bez trudności unaszac uczyli się. *Pilch. Sen.* 206. Niedźwignione ubił mi kaydany. *Chrośc. Job.* 189. DZWIGON, - ia, m., dźwigarz, tragarz, nosznik, drągarz, ein Lastenträger. *Dudz.* 37.

Pochodz. *Podźwigać*, *poddźwigać*, *wydźwigać*, *wydźwignąć*, *udźwignąć*.

DZWINA, y, ż., rzeka w Moskwie, *Rubeo*, wpada przy Rydze do morza Bałtyckiego. *Wyrw. Geogr.* 21. die Düna, ein Fluss, Mjakuie się od Juzi i Suchany, które w nią wpadają; bo Dźwina u Rusi dwoje znaczy. *Gwagn.* 488. *DZWIRKI *ob.* Dźwierki, drzewiczki.

DZWON, u *et a*, m., w dawnych pismach *Zvon*. Nazemdzie do dawania znaku, abo zwoływania ludu dzwoniczeniem (cf. *dynda*), eine Glocke. *Slo. et Bh.* žvon; *Sr.* 1. žvon, žvon; *Sr.* 2. Svon; *Cro.* zvón; *Di.* zvon; *Vd.* svon, sgon, svonz, svun; sžun; *Crn.* sžvon, sžvons;

Sla. звонъ; *Bs.* звонно (*Bs.* звѣн, звѣк *sonus*, *ton*); *Rg.* звонно (*Rg.* звонѣн, звѣк *sonus*); *Rs.* звѣнница, колоколъ (*Rs.* звонѣ *sonus*, *tonus* cf. *Ger.* *Zon*, *tŕ*nen, *Jaf. Sax.* *ðnen* cf. *stŕnen*); *Ec.* колоколъ, по книжному называется кампанъ или клепадо, во пргед wynalezieniem dzwonów dawano znak schodzenia się klepadłem, stąd *Ec.* клепадо, звоню dzwonię). Dzwon na trwożę *Ross.* набѣамъ Sturmglocke. Dzwon osobno wiszący, do którego się wszystkie inne dzwonicieciem stosują *Eccl. x Tatarfk.* ясѣкб (cf. *iassur*). Sam przykład drogę do dobrego ściele, Dzwon na mszą woła, nie będąc w kościele. *Mon.* 71, 794. (innych nauczacie, sami nie działacie). Dzwon do kościoła ludzi zwoływa, a sam w kościele nigdy nie bywa. *Cn. Ad.* 226. Dzwon nienabożny nabożnych zwoływa; Osa nie siecze, lecz kosy weciuie. *Zegl. Ad.* 68. *Zwony nie chrzczą, ale święcą. *Hrbst. Nauk.* R. 3, b. die Glocken weihen, nicht taufen. Dzwon zegarowy; u biącego zegara, cymbał, die Glocke an einer Schlaguhr. *Tr.* Jaki dzwon, taki dźwięk. *Zegl. Ad.* 46. Dzwon słuczony szczęka. *Dudz.* 20. - §. Ruszać dzwona (ob. dzwonek), etwas tege machen, antegen, reissen. Już dawno Venus porzucona, Znowu zaś rusza dzwona. *Petr. Hor.* 2, f. 4. ruszać dzwona; gabać kogo, drażnić, poduszcząć. - §. Pod jednym dzwonem siedzieć; pod jednym prawem, unter einerley Gerichtsbarkeit wohnen. Ludzie jednego prawa, iako mówią, pod jednym dzwonem, nie daley mają sądu czekać, jedno od wchodu słońca aż do południa. *Sax. Porz.* 40. Kto siedzi z drugim pod jednym prawem, iako mówią, pod jednym dzwonem, ma tego dochodzić, niżli rok i sześć niedziel wyjdzie. *Saxon Art.* 13. *Groick. Obr.* 71. - §. Sierak wytarty, w którym w domu chodziła, iako mówią, od wielkiego dzwonu. *Min. Ryt.* 2, 189. s. wo święta, an den Feiertagen. - §. Naczynia kształt dzwona mające, u ogrodników do przykrywania kwiatów, Glocken, glockenähnliche Oldfer, Geräthe u. f. w. Ale niechay się i pod ziemię wrycie, Niech naofłatek dzwonem się odsieie, Namacam go ia. *P. Kchan. Jer.* 185. niech się dzwonem przykrywa, iak w ogrodach kwiaty dzwonami szklanemi od promieni przykrywają). - *NB.* był też w średnim wieku gatunek pewny sukni obojęt pici, dla kształtu dzwonem, lat. cloca zwany. - §. Nurkowie wpuszczają się w głębią morza za pomocą paskunia, zwanego dzwonem nurkowym, campana uinatoria. *Hub. Mech.* 277. die Glocke der Wassertäucher. §. dzwon u wiatrociagu, die Campana an der Luftpumpe. §. Dzwon, sieć na kuropatwy, w kształcie dzwona lub namiotu. *Kluk Zw.* 2, 352. das Glockengarn, das Glockenneß, die Glocke. *DZWONARZ, a, m., *Bh.* zvonar; *Rs.* колокольник; ludwisarz, który dzwony leie, der Glockengießer. *DZWONARKA, i, z., *Bh.* zvonarka, ludwisarka od dzwonów, die Glockengießerinn. DZWONCZEK, - eczka, m., *demin. nomin.* dzwonek, ein kleines Glockchen, eine kleine Schelle, Klingel. *Bh.* zvonček; *Sr.* 1. Kincjadwo; *Ross.* на́кпа. Szemranie Zagodne, dzwoneczkowi podobne. *Groch. W.* 352. DZWONK, - nka, DZWONYSZEK, - yszka, m., *demin. nomin.* dzwon, ein Glockchen, eine Klingel, eine Schelle. *Bh. et Slo.* zvonec, zvonček; *Sr.* 2. Swonk, Swonack; *Vd.* svonzhis, svonish, shvenshek, svonzhiza, krogula;

Crn. zhëshen; *Bs.* звѣнче, garbist, praporac; *Rg.* звѣnaz, zvonze, zvŕncich; *Hg.* tsengetyii; *Rs. et Ec.* звѣнчеб, звѣнѣкб, колоколѣцѣб. Bierze dzwonek, i dzwoni na pisarka. *Teat.* 34, b. ii. Dzwonki z blachy porobione, iak u nas nosi bydło na pastwę puszczone. *Parzk. Dz.* 128. Przed sankami konie z dzwonkami. *N. Pam.* 10, 53. Schellen. Dzwonków na koniach przed sankami huk. *Teat.* 36, 9. Głośno w dzwonyškach mnogie kulczki brząkały. *Tol. Saur.* 54. Głośny dzwonek, sła sława. *Rys. Ad.* 5. Sumnienie niby dzwonek budzi. *Wad. Dan.* 135. (cf. *excytarz*). - Lada świeczka, lada dzwonek, lada snopek snadnie ich odstraszy od ewanlii. *Rey Ap.* 17. (boiazń kłatwy, bo wyklińsiac heretyków ksiądz świecę zrzuca z ambony, i trzy razy dzwoni). - Gdy myszy kota zjmać chciały, Chcą nań dzwonek uwiązać, aby go słyszały, Ale gdy na to przyszło, kto ma wiązać dzwonek, Wnet każda szła pod stręchę, wtuliwszy ogonek. *Rey Wiz.* 173. keine wolte der Kasse die Schelle anhängen. - Ruszyć dzwonka, excitare rumorem odiosum vel periculosum. *Cn. Ad.* 1014. etwas tege machen, in Anregung bringen. Tyś mówiac o tym, bardzo ruszył dzwonka. *Rey Wiz.* 57. Z tym panem źle tam dzwonka ruszyć. *ib.* 86. Niechęć o tym szerzyć mówić, bym *zwonka nie ruszył. *Orzech. Qu.* 178. Musisz tam nieiednego dzwonka ruszyć. *Rey Zw.* 36, b. (nie iednemu się narażać). *Zygr. Ep.* 105. cf. kamaryny ruszyć). - Dzwonki przywiesują ptakom łownym do nóg, żeby ich, gdzie polecą, łacniey dogonić, die Schellen, die den Stofvögeln an die Füße gebunden werden. Orzł bniał bez dzwonków, zaraz mu ie przypną, Jako drzwi wydawają słodzięia, gdy skrzypną. *Pot. Jow.* 40. Jako u iastrzębów, dzwonków nawieszają. *Parzk. Dz.* 128. - Dzwonki należą też do stroiu błazńskiego cf. blazna z cepami. - §. dzwoni w kartach. *Tr.* Schellen in der Karte *Bh.* bubny; *Vd.* kragula. zhëshen, kufa ob. dzwonka. §. Dzwonek ptak ob. Dzwoniec. - §. Dzwonek, Dzwonki, Campanula Linn., rodzaj roślin, zamykający przeszło czterdzieści gatunków. *Kluk Dyk.* 1, 95. die Glockenblume; kwiatek ma podobny dzwonom kościelnym; zowią też szyjne ziele, Cervicaria, iż boleściom w gardle pomocne. *Urząd.* 68. nasienie, gdy w główkach dojrzeie, a bylina iego rucha się od wiatru, tedy dzwoni. *Syr.* 829., *Sr.* 1. Swatoho Pana zels; *Rs.* колокольчик, Dzwonek Rapunkul, Rapunculus Linn. der Rapunzel. *Jundz.* 166. Dzwonek Sawedki, C. Patula, Linn. pospółstwo Inem Maryi nazywa. *ib.* 167. Dzwonki Panny Maryi ob. Dziurawiec. - Dzwonki plotowe, Powóy plotowy, Convolvulus sepium, Linn. - *Jundz.* 159. die Saunwinde, Saunglocke, Weisglocke. DZWONIARZ, DZWONNIK, a, m., dzwonicie odbywający, der Glockner, der Glockenläuter. *Slov. et Boh.* zvonik; *Rg.* zvonár; *Bs.* zvonár, koji zvoni; koji cini zvona; *Vd.* svonar, sgonar, svonik; *Cro.* svonar (*Sla.* zvonár; *mlich*; *Rs.* звонарь f. звонариха; *Ec.* звонарь, звонникb. A długoż tę sławy będzie? Pki dzwonnik we dzwon gdzie! *Rey Zw.* 234. Dzwoniars naz, nie sly kantor, przy Farskim kościele. *Zebr. Zw.* DZWONIC, - it, - i, *Boh.* zvoniti, zvonivati, zneti, zvončeti, cnykati; *Slo.* zvončim, zjnim; *Sr.* 1. zvonu, sličim; *Sr.* 2. sncš, žušč; *Hg.* tsengek; *Rg.* zvonitti,

zvécjati; *Bs.* zvoniti, udarati ù zvonno, zvecjati; *Sla.* et *Di.* zvoniti; *Cro.* zvoniti, czinkati, svèuchim; *Vd.* svonit, sgoniti, shvenziti, singlati, svonzhiti; *Carn.* sgvonim, zenglam, shvènklam; *Ross.* звонимъ; *Ecccl.* звѣнати, звѣнеть, звоною, клепаю (*ob.* klepać). *§. niia.* *ndk.* dzwienyc, brmieć, tōnen, Klingen, lāuten. Im bardziy we dzwon biia, tym on głoſniy dzwoni. *Nar. Dz.* 3, 130. Srebro zwykle dzwoni. *Pot. Zac.* 6. Gospodarz noj konwia; ci piia, że iuz beccka dzwoni. *Pot. Jow.* 166. Prózna beccka dzwoni (*of.* beccka). Spicwa łabędź kiedy kona, Dzwoni fłaza wypróżniona. *Min. Rył.* 3, 307. *§. fig.* Jeszcze dzwonią w iey uszach łudne te słowa. *Przyb. Milt.* 284. Po dziś dach ieszcze w uchu moim dzwonią. *ib.* 245. (żywo się przypominają). W uszach mu przykro dzwoni. *Bard. Tr.* 354. (nierad to slyczy). *fizycz.* Uszy dzwonią *cf.* dzwonienie w uszach. - W półryнку pełno oręza i broni, Ze strach po całej Włokłey ziemi dzwoni. *Chrość. Fars.* 37. (rozlega się). Ten waleczny kawaler, ten iey w sercu dzwoni. *Morszt.* 192. (przyczyną icst niespokojności, et macht ihr Hertz unruhig). Jeden drugiemu poprzysięgłym bratem, A gdybyś wiedział, co mu w sercu dawoni... *Pot. Syl.* 479. co tam się świeci, wre, was in seinem Herzen kocht). Serce iey dzwoni, twarz zakarłatem gore - *Zab.* 16, 312. serce puka, daß Hertz klopfet). Ty w te inszego zaciagniy amory, Moia za uchem Testyly mi dzwoni. *Tward. Daf.* 42. odzywa mi się, przypomina mi się). - 2) *activ.* wywodzić iaki odgłos, robić, żeby co brzmiało, brząkać, einen Ton hervor bringen, tōnen lassen, tōnen. Usiadł Apollo, i gdy głowę skłoni, tak w lutnią dzwoni. *Zab.* 4, 389. Młodź ich nie w cytry i w lutnie dzwoni po bruku; ale z młodu zwyczai zaraz się do fuku. *Tward. Wład.* 216. in die Laute tōnen, sie spielen). Pokaże się iak na dloni, że mój ięzyk prawdę dzwoni. *Zab.* 15, 184. (śpie-wa, opiewa, singt, besingt obwieszca veründet). Przedemną wilk w Sabiny lesie Uciekl, gdy mój wiesz cną Lalagę dzwoni. *Hor.* 1, 108. Kto o prawdzie dzwoni, taki na guz goni. *Rys. Ad.* 52, kto się z nią głoſno odzywa). Dzwoniąc mieczami w tarcze czarci bluźnierstwa wyrzekli. *Przyb. Milt.* 28. biiać, anschlagen, anstoßen, daß es schallt). Gdzie w kufel dzwonią, tam piianice radzi idą. *Dwor. B.* 1. Gdy mu iuz z prowiantem torba resztą dzwoni, Widząc wielką iaskinią skrył się do niy. *Pot. Pocz.* 151. da im Kober die lezten Reste klapperten. Drzę cała, dzwonię zębami, co krok noga moia zbacza. *Teatr* 52, c. 55. klapie zębami, mit den Zähnen klappern. Ja iuz trzeci dzień zębami dzwonię, a Pan o strawnym nie myśli. *Teat.* 22, b. 38. (głód cierpię). - Tyran ten, iuz w Tantalowey toni Na wieki pragnie i zębami dzwoni. *Pot. Arg.* 686. Gdy mu otoż matka w ucho dzwoni... *Chrość. Fars.* 393. nalega, naciera nań, sie liegt ihm in den Ohren). Wszędzie Labien zbrojnym woyskiem dzwoni, Na każdéy drodze dybiąc, i przeprawie. *Chrość. Luk.* 2, 29. daie się slyszel i widziel, läßt sich spüren. 3) dzwonić, dzwonem abo dzwonkiem ruszać, lāuten, klingen, schellen. Pytam chłopca, dzwon slysząc dziś rano u fary, Komu dzwonią? aż mnie on mówi, umarł sąsiad stary. *Pot. Jow.* 173. Niemasz cię; iuz ci teraz ostatecznie dzwonią. *Groch. Tren. B.* 4. schon

lautet man dir zu Stabe. Na tym tu świecie iednego lęczą, a drugiemu dzwonią. *Rey Wiz.* 66. Dzwonić do kościoła, in die Kirche lāuten, *Rs.* благовѣстимъ. Dzwonić na intrznią, na niespor, zur Frühmetten, zur Vesper oder in die Vesper lāuten. Dzwonić na kazanie, zur Predigt lāuten, in die Predigt lāuten. *Slo. Prov.* slyśal zvonit, ale nę jezwanit niedobrze poiał, o czym mówiono). *§. fig.* Człowieka iak bydło zabiaia; większa cena szkapu, niż człowieka. Aż tak stworzeniu bole-mu dzwoni! *Lekarst. B.* 2, b. (tak go cenią? szacują?) *§.* Kto od strachu umiera, wiesz czym mu dzwonią? *Tear.* 32, b. 63. (bzdzinami). *§.* Piesek uszkami strażę i ogonkiem dzwoni. *Mon.* 75, 664. (macha, wedel mit dem Schwanz). - *§.* U slyśów dzwonić, gdy ieden albo dwóch, stoiąc na polce przy maszcie, ściągają linkę, gdy holować przeſtaia. *Magier Mscr.* bey den Bootsflechten, daß Zugseil einziehen. DZWONICA, DZWON-NICA, y, z., budowanie na dzwony, der Glockenturm. *Bh.* zvonice; *Slo.* zvonica; *Sr.* 1. zvonica; *Vd.* svonzana hisha; *Crn.* sgvonik; *Rg., Sla., Bs.* zvonik; *Ec.* звонница; *Rs.* колокольня, колокольница. Kościół pobiasz, a dzwonice odzierasz. *Cn. Ad.* 359. stabulum spoliis, quo horreum tegas). Nie maia bydź czynione złe rzeczy, aby z nich przychodziły dobre; ani dzwonica, iako nasi mawiaia, ma bydź odzierana dla przykrycia kościoła. *Modrz. Baz.* 400. Wsēs thun, damit Gutes daraus komme; den Glockenturm abreißen, um die Kirche anzukleiden (*cf.* by był wilk syty, a owca cała). - Kościół odzierasz, a dzwonice pobiasz. *Cn. Ad.* 359. Caput nudas, ut pedes tegas (*cf.* brać chleb dzieciom a miotać szczeniętom. *Bibl. Gd. Matth.* 15, 26. DZWONICZNY, a, o, od dzwonicy, Glockenturm. *Rs.* колоколенный. DZWONICTWO, a, n., prawo używania dzwonów, daß Glockrecht. Król Władysław Gdalszczanom wolne szafowanie dzwonictwa postąpił. *Krom.* 458. campanaturarum conferendarum ius. DZWONIEC, - ſca, m., DZWONEK, - nka, m., *Loxia Chloris*, - *Linaria*, *Klein.* gatunek klefków, rzędu wróblego. *Zool.* 219. der Hänfling; zowią go też konopka; ptaszek ten głoſno swiergocze; większy iest od wróbla, koloru zielonawego. *Ead. Hf.* 205. Dzwonek brzmi. *Banal.* 7, 4, b. dzwonek czerwonogary. *ib.* 7, 3. *§.* dzwonec, chwast między zbożem rosnący, którego ziarnka mąkę smolą i szpecą. *Haur St.* 37. ein Unkraut im Getreide. Dzwonec, *Hypericon vulgatum*, *fuga Daemonum*, s. Jana siele, ma strączki małuchne, w których iest nasienie czarne, a gdy wiatr rucha na polu, tedy dzwoni. *M. Urzęd.* 171. (*ob.* dzwonki, dzwonek siele). - *§.* miano ogarów, ein Name der Steuberhunde. *Ryd.* DZWONIECIE, - ia, n., *subst. verbi* dzwonić, daß tōnen, klingen, lāuten. *Boh.* zvonka, zvonj; *Vd.* svonenje, svonstvu *Rs.* звонб. Dzwonienie abo bicie wo dzwony. *Twarz. Ok.* C. 2. Dzwonienie na mszą *Ross.* благовѣстмъ. Dawonienie na pacierz, die Betglocke. Dzwonienie zębami, z kłapanie, daß Zähneklappern. *§.* dzwonienie w uszach, bład imaginacyi względem dźwięków, których powietrze nie przesyla słuchowi. Nazywają go gwarem, gdy się choremu zdaie, że slyczy łoskot slymiony; swiszczaniem lub piszczaniem, gdy ten łoskot iest pikliwy; dzwonienie zaś, cayli szum, kie-

dy łoskot prawie jest ustawiczny, i podobny do łoskotu koła, rzeki bieżącej i piorunu. *Dykc. Med.* 2, 89. *das Klingeln und Gauseln in den Ohren*. Piskanie i "zwonienie. *Spicz.* 153. DZWONKA, i, ż., pewna maść w karcie, *Schellen in der Kette*. Zaczynam karty rozdawać; wyrzucę jedną kartę; alić dzwonka zaświeciła. *Boh. Kom.* 2, 279. (ob. Dzwonek, dzwonki w kartach). 1) DZWONKI, herb, trzy takie dzwonki, iakie do nóg iastrzębiom wieszają. *Kurop.* 3, 14. ein Wappen. 2) DZWONKI, - ów, plur., mięsiste wiszące cząstki pod szcawką dolną, iakie widzimy u niektórych świni, także u koguta, indyka. *Zool. Nar.* 72. puctki, die Bartldppchen des Hahns, Truthahns, mancher Schweine. DZWONKOLEY, - cia, m., dzwonkarz (*Boh. zwonar*), der Glockengießer. *Tr. der Schellengießer. Vd.* svonolivar. DZWONKOWATY, a, e, - o adv., u kształt dzwonek, glockenartig. Korona kwiatów dzwonkowata, campanulata, której część dolna wypukła, ku środkowi zwężona, kraiem szerokim się kończy. *Botan. Nar.* 102. Kapelus dzwonkowaty, pileus campanulatus, śródek ma sklepisko wypukły, a boki na wszystkie strony dzwonkowato się rozchylają. *Jundz.* 2, 51. DZWONNY, a, e, od dzwonu, Glocken. Do basaty bliżkiy przez powrót dzwonny wsunął się. *Birk. Dom.* 12., *Vd.* svonki. Dzwonne, - ego, subst. neutr., sapłata od dzwonienia, das Leutegelb, Glockengelb. *Cn. Th.* DZWONNICA ob. Dzwonica. DZWONNIK ob. Dzwoniarz. DZWONO, a, n., obłak kołowy, obod, *Boh. lautot; Vd. lok; Crn. pęga; Sr. 1. Sweno, zweno*; bje Stadefelge. Dzwona u koł bywają brzoštowe, brzoštowe. *Kluk Ros.* 2, 158. Dzwona w kole nie ruszają się, aży się wszystko koło ruszało. *Petr. Fłan.* 82. §. obłaki, w które się węże i tym podobne czolgacze

swiąją, die Krümmungen und Bögen der Schlangen u. Wąż krążnemi zakręty satoki łuskate Wiać, ręczo się zwia na dzwona garbate. *Ozw. Ow.* 103. Smok pozwiiany w przeogromne dzwona. *Przyb. Milt.* 57. §. o człowieku: Zwia się we trzy dzwona. *Pot. Syl.* 465. Skoro poczucie w brzuchu nadchodzące (po purgansie) spuły, Narska, i we trzy się chodząc dzwona skrzywi. *Pot. Jow.* 2, 27. et schmiegt den Rücken in drey Bögen, in drey Krümmungen. Zaraz upręymości, zaraz poczyna miłości; lamie się we trzy dzwona, długie katalogi fortun swych wyliczając. *Pot. Arg.* 447. §. części na które czolgacze, węgorze, i ogólnie ryby dzielą, ein querburtig abgehauenes Stück von einer Schlange, von einem Aal, und dann überhaupt von Fischen. *Rs. mema, memka* część ryby od oskrzelów do płusku). Siekierą węza przeciął na trzy dzwona Od łba, drugie od śróodka, trzecie od egona. *Jakub. Bay.* 196. Zwono ryby wtóre i trzecie z grzbietu: najlepsze. *Sienn.* 323. Dzwon, dzwono, dzwona, różne rzeczy; to u koła Znajdziesz; owo u *stoła (ryby), tamto u kościola. *Kochow. Fr.* 105., *Ross. sweno, zwenja, zwenymko* część iakiy całosci; ogniwo łańcucha. DZWONOWY, a, e, od dzwonek, Glocken. *Ross. колокольные.* Sława ta z brzękiem dzwonowym przemija. *Rey Zw.* 161, b. Dźwięk dzwonowy. *Gil. Pofł.* 68. (*Bh. zwonowina cuprum*). DZWONYSZEK ob. Dzwonek, Dzwonesek.

Pochodz. wydzwonić, szadzwoić.

DZYDA ob. Dzida.

DZYNDZYK, a, m., co się dýnda, dzwonek, kutasik, etwas Baumelndeß; z pogardą nos, verächtlich die Nase. Powiedza mu, we drzwi niech nosa nie wtyka, Bo mu się dzyndzyk urwie abo skrwawi. *Pulpit.* 15.

E.

E. - piąta głoska alfabetu; z pomiędzy samogłosek drugą. *Kras. Zb.* 1, 253. der fünfte Buchstabe und zweyte Vocal. E troiako wymawiamy: 1) otwarto, n. p. panowie, dobrze, das offene e, 2) sciscionsmi trochę ustami: dobre, złe. Dawni kręskowali otwarte; my kręskuiemy sciscione é, das dumpfe e. 3) nosowe e z półmiesiącziem, das gehäufte oder Gebillien: e, wymawia się przez nos, n. p. moię matkę. *Kpcz. Gr.* 1, p. 24. e przed b i p brzmiem, n. p. dębowy: dembowy: tępy i tempy. Przed innemi spółgłoskami eng n. p. męka: menga; ręka: renga; na końcu słów ledwie co słychać różnicy e od é n. p. idę, gotuię, matkę. - Januszowski prócz tych, czwarte iessze nayduie, n. p. w słowach panię ochotnę; i temu naznacza kręskę od prawę do lewę; otwartemu zaś od lewę do prawę, w czém się i od J. Kchan. i od Łuk. Gornickiego odstrzela. *Nowy Char.* (cf. *Not. ad lit. a, á, q*). NB. Niemasz żadnego słowa prawdziwie Polskiego, któreby się od e zaczynało; Eiblag, osada Lubicka, imię nadane sobie miał przez Niemców; Eynał, heynał, Węgierskie jest słowo. Pochodzi to słowo, że czém u Greków spiritus asper, tém u nas jest j, ch, h.

ECH! e! ah! głos żalu, ach! ep! Litowali a żalowali go, mówiąc: ech także oto upadł mocarz! i *Leop.* 1 *Mach.* 9, 20. E, he, sonus gementis in morbo. *Cn. Th.* 170. ECHEY! Interj. he! słysz no, he! dobre doś! Echey żono śpiz czy czuiesz! *Tr.* ECHO, a, n., z *Greck.* odgłos, dźwięk głosu odbiiający się. *Kras. Zb.* 1, 254. odgłos odbiiający się od iakiy twardego ciała, i na wstecz wracający się, skąd wyszedł. *Sak. Prob.* 63., *Crn. ogglasuvavka, das Echo, der Bie: derhall.* Z nami echo w dolinach niskich siedząc gada A do słów naszych koniec rymowny przykłada, Ze nigdy nie złożemy parę wierszów sami, My tylko pierwszy, echo tworzy drugi z nami. *Zimor.* 129. Głos tego preraźliwy powtarzały echa podziemnych lochów. *Kras. Dol.* 214. Już pieśń pogromu mocarze zaczęli, Echo odgłosy po padolach dzieli *Kras. Off. A-3.* Echo, Nimfa *Bh. Dzwina.*

ECOWAC ob. Hecowac.

EDWARD, a, m., EDWARDEK, - dka, m, zdrbn., imię męskie, Eduard. *Bh. Czeż.*

EDUKACYA, - yi, ż., z *lac.*, ćwiczenie młodziecy w obyczajności, naukach lub sztukach. *Kras. Zb.* 255. *N. Pam.* 1, 16. die Erziehung. Instrukcyja jest pomocą

edukacji człowieka, a edukacja czynić go powinna szerszym. *Zab.* 14, 192. Edukacja fizyczna z moralną i z instrukcją zawsze łączona być powinna. *Skrzet. P. P.* 2, 267. Otoż niesszczenia kraiu, które wasza przynieść mu może niedukacja. *Zab.* 16, 168. brak edukacji, *Mangel der Erziehung*. EDUKACYJNY, a, o, od edukacji, *Erziehung*. Zniesienie Jezuitów było pierwszym powodem do postanowienia R. 1773 komisji edukacyjnej albo edukacji narodowej. *Skrzet. P. P.* 2, 258. - *Vol. Leg.* 8, 266. *die Erziehungskommission*. Do niej pod prezydencją Xcia Prymasa Mich. *Poniatówskiego* w różnych czasach należeli Xzje Ad. *Czartoryski*, *Ignacy Potocki*, *Jul. Niemcewicz* etc. Komisya edukacyjna miała pod sobą towarzystwo do wydawania ksiąg elementarnych, cf. elementarny. EDUKOWAC, - ał, - uie, cz. *ndk.*, wyedukować *dk.*, wychowywać, ćwiczyć, uczyć, *erziehen*. Człowiek edukowany, t. i. okrzyszany, *erzogen*, ein *wohl erzogener*, oder ein *gebildeter Mann*. EDUKT, u, m., termin prawny w trybunałach, znaczy w sprawie *imparitatis*, zabieranie się strony obżałowanej do woiewództwa lub ziemi na seymik. Tam w przytomności sron, zgromadzeni obywatele dają świadectwo *in laudo*, czyli uznają osobę, o której nierówność idzie, za rodowitego ziemi lub woiewództwa szlacheckiego. *Kras. Zb.* 1, 256. *der Erweis der Aechtheit des Adels*. EDYCYA, - yi, ż., ob. wydawanie księgi, wydanie, *R. книгоизданіе*, *zawód*; *Ec. издача*, *изданіе*; *die Edition*, *die Ausgabe eines Buchs*. Ta książka czy nie jest edycyją twę? *Teatr* 43, b. 18. czyś ty iey nie wydał, napisał? *fig.* Jest to kobiątka wcale nowę edycyją, lubi grę, baliki, serenady, chłopców ładnych. *Teat.* 52, d. 96. (cf. data, moda). EDYKT, u, m., z *lac.* wyrok zwierzchności. *Kras. Zb.* 1, 266. *das Edict*. *EFOD ob. humerał. *EFORARZ *Lacedemonijski*. *Króm.* 689. *ephorus*. *EGIDZY ob. Jdzi. EGIER, - gru, m., EGRA, y, ż., miasto w Czechach. *Dyk. G.* 1, 182. *die Stadt Eger*. *Bh. Eheb.* EGIERSKI, a, ie, od Egru, *Eger*. Wody Egierskie. *Krup.* 5, 210., *Bh. Eheb.* EGIP, u, m., kraj w Afryce. *Dyk. Geog.* 1, 182., *Boh. Egypt*; *Cro. Egipt*, *Egiptom*; *Dl. Bs.*, *Sta. Egipt*; *R. Египетъ*; *Египтен*. EGIPCYANIN, EGIPCZYK, a, m., z Egiptu rodowity, ein *Egypter*; *Bh. Egyptian*; *Bs. Jekhupak*; *Sta. Egiptianin*; *Dl. Epichan*, *Epichanin*; *Cro. Egiptomesz*; *R. египтянинъ*. Egipcyanie pierwsi zaczęli doskonalić nauki. *Dyk. G.* 1, 182. Trybem dawnych Egipcyan. *Star. Dw.* 73. Egipczykowie od bogów wywody narodu swego poczynają. *Stryk.* 67. Bóg pokaził Egipczyków. *Wreb.* 188. EGIPCZYANKA, i, ż., z Egiptu rodowita, eine *Egypterin*. *Crn. Egyptarza*; *Bs. Jekhupka*). Ładna Egipczyanka. *Przyb. Luz.* 174. EGIPSKI, a, ie, od Egiptu, z Egiptu, tyczący się Egiptu, *Egyptisch*. *Sto. Egypti*; *Bh. Egyptisch*; *Croat. Egiptomski*; *Dl. Egipski*; *Bs. Jekhupacki*; *R. Египетскій*. EGOISTA, y, m., siebielubiec, sobek, samościec, *der Egoist*. EGOIZM, u, m., EGOISTOSTWO, a,

n., samoistwo, *die Egoisterei*. *Bh. sobetnost*; *R. самолюбіе*. EGRA miasto ob. Egier. 2) EGRA, rzeka w Czechach, *Bh. Dhte*; *adj. Dhetisch* ob. Egierki. EIA! EHEU! *interj.* echeu! he! Zawołaj sły dych: eia! co nam i tobie! *Budn. Marc.* 1, 24. (ach! cóż my z tobą mamy. *Bib. Gd.*). Ehey, doświadczony służy mój dobry. *Odm. Sw.* 2, U. 3. EKLIPTYKA, i, ż., z *Greck.* *die Eclipse*, droga po srodku zodyaku, którą ziemia obieg swoy roczny odprawuje. *Wyrw. Geogr.* 45. *Sniad. Zeo.* 100. EKONOM, a, m., z *Greck.* *dwornik*, *urzędnik folwarczny*, *Boh. hospodarstij*; *Ross. домово́дъ*; *Eccl. приспашникъ* (ob. przystaw), *домоспроиштелъ*, *экономъ*, *управитель*; *der Oekonom*, *der Aufseher über die Feldwirthschaft*. §. gospodarz, znający się dobrze na gospodarstwie, ein *guter Landwirth*, *der die Landwirthschaft gut versteht*. Dobry z niego ekonom. *Ld.* §. dobrze się i wtrzymiężliwie rządzący, ein *guter Wirth*, ein *ökonomischer Mann*. *W rodz. Jęszk.* EKONOMKA, *die Oekonominn*. Jesień najlepsza jest ekonomka i szafarka, potrzebom waszykiego dostarczająca. *Mon.* 71, 203. EKONOMIA, ii, ż., EKONOMIKA, i, ż., powszechnie znaczy rząd, ułożenie. *Kras. Zb.* 1, 258. *die Verwaltung*, *Verwaltung*; moralnie wtrzymiężliwość, *die gute Wirthschaft*, *Sparsamkeit*; n. p. Przestrzegać należy, aby ekonomia nie przemieniła się w łakomstwo. *Zab.* 16, 17. Ekonomia czyli oszczędność. *Teatr* 4, b. 41. - Fizycznie, gospodarstwo domowe, rolne, *die Hauswirthschaft*, *Landwirthschaft*. Ekonomia, nauka gospodarstwa. *Petr. Ekon.* 2., *Ross. домохозяйство*; *Ec. приспавање*. *Lustratorowie* starostw powinni się na ekonomie doskonałe znać. *S. Grodz.* 2, 132. Ekonomia krajowa albo polityczna, *die Staatsökonomie*. Wielkie za *Kazimierza Wielkiego* zasługi kolo wewnętrzny kraj ekonomiki. *Nar. Hst.* 6, 345. - §. ekonomia, mieszkanie ekonomy. *X. Kam. die Wohnung des Oekonomen*. II. W Polsce dobra stoła królewskiego nazywają się ekonomiami. *Kras. Zb.* 1, 258. eine *königl. Oekonomie*, ein *königl. Tafelgut*. §. dostojność ekonomy królewskiego. *Tr. die Würde eines königl. Oekonoms*. EKONOMICZNY, a, e, - ie *adv.*; tyczący się gospodarstwa, ekonomii; od gospodarstwa, *Haushaltung*; ekonomiczne wiadomości. §. gospodarny, rządny, ścisły, wtrzymiężliwy, *haushälterisch*. Bardzo ekonomicznie żyje. §. od krajowego gospodarstwa czyli rządu gospodarznego, *Staatsökonomie*. W naszym wieku politycy Francuscy, prawa narodu, rządu ekonomicznego tyczące się, jako to, reguły i przepisy gospodarstwa rolnego, związki tegoż z handlem i rękodzielnymi etc. prawem ekonomicznym albo ekonomiką nazwali. *Ufr. Pr. Cyw.* 1, 8. EKS -; tak *Knapki* pisze słowa zaczynające od ex -, n. p. ekstrakt, ekspektatywa, *Cn. Th.* 170. lecz gdy dziś krótsze x używaliśmy, zatem obacz takie słowa pod ex -, ekpektatywa, ekstrakt. *EKTENIA ob. Litanja. EKUMENICKI, a, ie, z *Greck.* powszechny, *allgemein*, *ökumenisch*. *Focuzsz* zebrał synod w *Carogrodzie*, który ósmym ekumenickim i generalnym albo powszechnym nazwał. *Starg. Dz.* 845.

EKWAŁ, s. równia, Gleichheit. Tam to w ekwał s tym idzie. Tr. EKWATOR, a, m., cyrkuł porównania dnia i nocy. Wyrw. Geogr. 41. cf. frzednik, der Aequator EKWILIBRYSTA, y, m., równoważnik, ein Balancieret. Tr. EKWILIBRYUM, n., równowaga, das Gleichgewicht. EKWINOKCYALNY, a, e, nocorówny, äquinoczial. Zegar ekwinokcyalny = dachowy. Tr. Linia ekwinokcyalna.

EKWIPAZ, u, m., ekwipaż woenny lądowy snaczy sprzęt wojskowy abo bagaż. Papr. W. 1, 471. die Equipage, Bagage. §. ekwipaż na okręcie, bierze się za korpus oficerów morskich, żołnierzy, maytków etc. którzy służą na morzu. ib. 471. die Equipage eines Schiffes. Ekwipaż różnych okrętów wypowiedziały posłuszeństwo zwierzchności. Pam. 83, 445. §. karetta z koni, die Equipage, Kutsche und Pferde. Komissarz nie ma mieć więcej ekwipażu nad kolaszkę i wózek; w kolasce cztery, a w wózku koni dwa. Kras. Pod. 2, 200. Często widzimy palace za pyszne ekwipaje w zamian dawane. Teat. 49, 44. Teraz ma swój własny ekwipaż, pierwszy siakrem iędzii. Ld.

EKZ-, tak przed a i e pisze Knapki n. p. ekzamen, ekzekutor, co obacz pod ex -, examon, ekzekutor.

ELASTYCZNOSC, - ści, ż., ob. Sprężyłość. ELASTYCZNY, a, e, ob. sprężyły.

ELATYNEK, - nku, m., rodzaj rośliny, elatine. Linn. Kluk Dyk. 1, 198. Elatynek naprzeciwiłści E. hydropiper Linn. - okregowy, alsinastrum. Jundz. 230. Waserpeffer, Lämcl.

*ELB', i, ż., ELBA, y; ż., wielka rzeka w Niemczech, płynie przez Saksonią, i wpada w morze niżcy Hamburga. Dyk. Geogr. 1, 184. die Elbe. Crn. et Sla. Elba; Bh. et Sr. 2. Labe; cf. Bh. Polabst nad Elbą leżący.

*ELBLĄG, ELBLĄG, a, m., jedno se trzech wielkich miast Pruskich (cf. Toruń, Gdańsk), osadą jest Lubbecką. Dyk. Geogr. 1, 184. Elbing, in West-Preußen. Popłynawszy pod sławny *Olbiąg. Klon. Fl. G. 2. *Lbiąg. Mysl. E. 3. *ELBLĄGSKI, ELBLĄGSKI, ELBLĄGSKI, a, ie, von Elbing. Okolica Elbląka. Dyk. Geogr. 1, 184. ELBIAN, ELBIANIN, ELBLĄZANIN, ELBLĄZANIN, a, m., z Elbląga rodem, ein Elbinger. Elbiańskie. Gest. Gor. 52. ELBLĄZANKA, i, ż., eine Elbingerinn.

ELEAR, a, m., ELIER, HALIER, harcownik, poprzedający wojsko przed bitwą. Dudz. 37. żołnierz przodem wysłany, do dania zaczepki nieprzyjacielom. Włod. - Cr. Th., z łac. eligere, ein Freybenter, ein Partheygänger, der einen Streifzug macht. Nim się zaczęła bitwa, nalegał Chodkiewicz na Zamojskiego, ażeby go pospołu z Sieniawskim na eliry wypuścił. Nar. Chodk. 1, 42. not. „Elierami czyli halierami nazywano najprzedniejszą iasę, wybraną z całego woyska, która na wrażenie trwogi, a na znak większego o sobie rozumienia, czernonemi bindami, czyli nałęczami, pierś na ukos z barków przepasywała.“ - Eleari dicti praestantiores equites ex toto exercitu selecti, ad audaciorem impressionem faciendam, pro tessera humeros rubris fasciis praecincti. Pias. Chr. 249. Wspomina to imię Helierów Birkowki w kaz. pogrzeb. Chodk. sf. komouik.

ELEGANT, ELEGANCIEK zdrbn., z łac., ob. gustowniś, śracy, modniś; Rs. щеголь (cf. szczególny). Elegan-tem bydz Rs. щеголять. W rodz. żeni/sk. ELEGANTKA Rs. щеголиха. ELEGANCYA, yi, ż., gustowność, modność, Rs. убо́рность. ELEGANTSKI, a, ie, - o adv., po ELEGANTSKU, gustowny, modny; Rs. щегольски́й, щеголеваты́й.

ELEGIA, ii, ż., z Greciolac. rodzaj w poezji rytmów żalonych, iakie są Jana Kochanowskiego treny. Kras. Zb. 1, 259. die Elegie, das Klagegedicht (bohaterka elegia ob. Duma). Rg. placna pjesan; Sr. 1. struchwa pęsa. ELEGIYNY, a, e, elegisch, n. p. elegiynie wiersze; Sr. 1. struchwopęsenki.

ELEKCYA, yi, ż., obieranie na urząd, Bh. woleni, Vd. svolstvu, die Wahl, die Wähl. Obrządek prawny, przez który równi w stanie, dla spólnego bezpieczeństwa, obierają przełożonego. Kras. Zb. 1, 259. Elekcye nierządne zgubiły Węgierską koronę. Gorn. Wl. b. 3. - Łuk. Gornickiego Rozmowa o elekcyi. ELEKCYNY, ELEKCYONALNY, a, e, obieralny, Wahl-, Państwa elekcyne, Wahlrechte, są, w których króla obiera zgromadzone pospólstwo, albo znaczniejsi panowie i szlachta. Wyrw. Geogr. 122. Otdąd tron Polski elekcyynym przez familie mieć chcemy. Gaz. Nar. 1, 166. z Konst. 3 M. ELEKT, a, m., nowo obrany, der neu Gewählte. ELEKTOR, a, m., co obiera, obierający, Bh. wole- nec; Cró. izberitel; Crn. sbornik; Vd. svolnoprevishnik, der Wahlherr. Wybrani po departamentach elektorowie zgromadzają się dla obrania reprezentantów. Gaz. Nar. 1, 281. §. tytuł nadany dziewięciu udzielnym rzeszy Niemieckiej osobom, mającym przywilej obierania cesarza. Kras. Zb. 1, 259. *kursir, der Churfürst. Sr. 2. Churfürst; Rs. курфюрств. ELEKTORALNY, a, e, od elekcyi, Wahl-, zur Wahl gehörig. na polu elektoralnym, elektoralne zgromadzenie. Tr. ELEKTORAT, a, m., władza i państwo elektorckie, das Electorat, das Churfürstenthum. W Niemczech dziewięć jest elektoratów, których panowie zowią się elektorami, dla prawa do obierania cesarza. Wyrw. Geogr. 121. ELEKTORATSKI, a, ie, do elektoratu należący, Churfürstlich. Biskupstwa przednie Niemieckie, zwłaszcza elektoratckie, pobantowano. Birk. Ex. G. 2, b. ELEKTORKA, i, ż., die Churfürstin. ELEKTOROWA, y, ż., des Churfürsten Gemahlinn, die Churfürstin. ELEKTOROWNA, y, ż., córka elektorstwa, die Churfürstliche Prinzessin. ELEKTOROWY, a, e, do elektora należący, dem Churfürsten gehörig, Churfürstlich. ELEKTORSEI, a, ie, od elektoratu, zum Churfürstenthume gehörig, Churfürstlich, Chur-. Vd. svolnoprevishtven, Rs. курфюрствени́й. Cyrkuł elektorcki albo dolnego Renu. Wyrw. Geogr. 208. der Churkreis, der Niederrheinische Kreis. ELEKTORSTWO, a, n., elektorat, kraj w Niemczech, którego właściciel ma prawo głosowania na elekcyi cesarza. Dyk. Geogr. 1, 184. das Churfürstenthum. Vd. svolnoprevishtvu, svolnovriedstvu; Ross. курфюрствство. §. coll. elektor z elektorową, der Churfürst und die Churfürstin. Wczoray elektorstwo z Drezna wyiechali do Pilnicy. Ld.

ELEKTROMETR, u, m., z *Greck.* narzędzie, za którego pomocą dowiadujemy się o natężeniu i gatunku elektryczności ciała jakiego. *Scheidt Elekt.* 110. *bet Elektricitätsmesser.* **ELEKTRYCZNOŚĆ**, ści, ż., własność elektryczna, przez którą ciała jedną drugie do siebie przyciąga. *Os. Fiz.* 353. *die Elektricität.* Elektryczność, własność wzbudzona w ciele przez tarcie lub promienie słoneczne, zasadzająca się na przyciąganiu ciał lekkich, elektrycznym ciałom poddanych. *Dykc. Med.* 2, 94. Niektóre ciała elektrycznie udzielaia elektryczności ciałom nieelektrycznym. *Scheidt Elekt.* 24. **ELEKTRYCZNY**, a, e, **ELEKTRYCZNE** *adv.*, *electrisch*. Są ciała, które potarte lub szagrane wydaja znaki elektryczności; są inne, które, chociaż iak naydlużey tarte i szagrane, żadnych nie pokazują; pierwsze zatem nazywamy elektrycznymi, drugie nieelektrycznymi. *Scheidt El.* 22. Gruntem elektryczny materii iest ciepło właściwe ziemi. *Stat. Buff.* 172. **ELEKTRYZACYA**, yi, ż., działanie fizyczne, przez powtórzenie tarcia wzniecaiaące żywiol ognia. *Kras. Zb.* 1, 259. *das Elektrisieren.* bursztynowanie. *Rog. Dos.* 1, 124. *Mon.* 73, 776. **ELEKTRYZOWAC**, - ał, - nie, *Act. Niedok.*, elektryczności nabawiać, *electrisieren.* **ELEKTRYZOWANIE**, ia, m. *subst. verb.*, elektryzacja, bursztynowanie, *das Elektrisieren.*

ELEKTWARZ, ***LEKTWARZ**, a, m., z *łac. electuarium*, przyprawa aptekarska, zasadzona na rozrobieniu proszków w syropach, konserwach, lub innym jakim likworze lepkiem. *Dykc. Med.* 2, 94. **lakwarz. Urzed.* 4. Składanie lektwarza, to iest powidelek, z soku różanego. *Sienn.* 343. Z ięczmienia konfekt albo lektuarz. *Cresc.* 163. *Bh. et Slo. lektwał, lektwał; Hg. liktariom; Vd. lotvára; Ital. lattuario.* cf. leki, lekarz.

ELEMENT, u, m., *ob.* żywiol, pierwiastek; *żart.* Pieniądze są tych wieków piątym elementem. *Pam.* 85, 1, 753. (sprężyna wazyńkiego); alluzya do dawnego mniemania o czterech elementach). **ELEMENTA**, - ów *plur.*, elementa nauk, nazwisko oznaczaiące pierwiastki rozmaitego rzeczy poznania. *Kras. Zb.* 1, 259. *die Anfangsgründe.* **ELEMENTARNY**, a, e, początków uczący, *die Anfangsgründe lehrend, Elementar.* Książki elementarne umieiętności, każdemu obywatelowi pożytecznych, koniecznie potrzebne były. *Zab.* 14, 191. *Elementarwerke, Schulbücher.* Za tym wyznaczono towarzystwo do wydawania ksiąg elementarnych, dla szkół narodowych, które działania swoje pod utwierdzenie Komissyi edukacyjney podawalo. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 266. Mowa w dzień rocznicy otwarcia towarzystwa do ksiąg elementarnych, przez X. *Piramowicza.* *Zab.* 14, 189. Towarzystwo elementarne, *die Schulbüchertommision*, pisze, przegłada i examinaie książki elementarne, które Komissya edukacyjna dla szkół iak naylepicy napisane mieć stara się. *Dyar. Gr.* 154. **ELEMENTARZ**, a, m., książka początkowa. *Pir. Pow.* 116. *Bh. stabilat; Crn. bukvar; Vd. jimenske bukvice, das Namenbuch, das A B C Buch.* Elementarz dla szkół parafialnych zawiera naukę pisania i czytania, katechizm, naukę obczyaiową, naukę rachunków. *El. Kr.*

***ELEMOZYNARZ** *vid.* ialmużnik.

ELIASZ, a, m., prorok starego zakonu, *Sla. Illia, Rs. Elias; ber Prophet Elias.* Dzień Eliasza proroka u Rusi w wielkiej swiętobliwosci, a nowiagóś. *Jlia. Gwagn.* 547.

ELIER *ob.* Elear.

ELIXIR, u, m., większą ma gęstość od tynktur albo essen-cyi, czy to pochodzi od własności iego, czyli od iłot, które wyciągnął, *Kruml. Chy.* 161. *ein Elixir.*

ELIZ, u, m., *poet.* pola Elizeyskie, *Elisium.* Już twey z Elizu nie wrócę Barbary. *Zab.* 5, 403. *Nar.* - ś., wietrzyk łagodny, *ein sanfter Wind.* Cichuchnym szmerem eliz szeleści. *Tr.* Choćby leżał na wonnym zły człowiek elizie . . . *Pot. Zac.* 206. **ELIZEYSKI**, a, ie, **ELIZOWY**, a, e, *elysäisch.* Elizeyskie pola, mieysce, według mitologii, rozkoszne, dusz sprawiedliwych i bohaterów wiecznie szczęśliwe siedlisko. *Kras. Zb.* 1, 260.

ELLIPSA, y, ż., z *Greck.* linia krzywa w sobie zamknięta, maiaca środek, w którym każda linia prosta tam przechodząca przecięta iest na dwie części równe. *Sniad. Jeo.* 16. *die Ellipse.*

ELZBIETA, y, ż. ***HELZBIETA.** *Gil. Pst.* 272. ***ALZBIETA.** *Biel. Sw.* 131. **ELZBIETKA**, i, ż., *demin.*, u pospółstwa Malszka, Halka, Zbita, imię białogłowskie, z *Hebr. Elisabeth. Bh. Aljbeta, Béta, Wétka, Wetuffa; Crn. shpela; Sor. 2. Elsa, Elsa, Hilja, Halsbetha.* - R. 1539 Jzabella t. i. Elżbieta, córca Zygmunta, Janowi królowi Węg. w małżeński stan iest dana. *Biel. Sw.* 292. *b.* Elżbieta, małżonka Zacharyassa, matka Jana Chrzciela. *Kras. Zb.* 1, 261. Dwie Elżbiecie (*dualis*). *Biel. Kr.* 430. **ELZUNIA**, **ELZUSIA**, i, ż. **ELZUSIENKO**, **ELZUSIECZKO**, **ELZBINIO**, i, ż., *demin. nom.* Elżbietka, *Elisabethen, Elisabeth.* Owa to iest, owa Elzunia. *Tręb, S. M.* 24. Chyba, że on się poprawi, inaczey Elzusi nie liżwie. *ib.* 30. Moia ty piękna Elżbinu. *Teat.* 30 *b.* 25. Tobie to, moia Elżusienku. *ib.* 24 *b.* 15. Woła: Elzuniu, Elżusienku, Elżusieczku. *ib.* 24 *b.* 22. **ELZBIECIN**, a, e, od Elżbiety, *Elisabeths. Bh. Aljbetin (Bh. Aljbetynka, Elisabetha ELIZABETANKA*, zakonnica reguly S. Elżbiety).

***EMBOLIZM**, y, m., z *Greck.* wkładanie dnia iednego w miesiąc. *Skarg. Dz.* 386. *das Einschalten eines Tages im Jahre.* cf. Przybysz, przybyszowy,

EMFAZYS, *Emphasis*, *Slo.* gedność, wigeditelność, wsielowność.

EMFITEUZYS, z *Greckolac.* gatunek kontraktu, przez który grunta puste puszczone bywaią, z obowiązkiem płacenia z nich pewnego czynszu, albo czynienia usługi iakiey, i przyprowadzenia ich do lepszego stanu. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 60. *Emfiteuzys*, albo dobra zakupne. *Szczerb. Sax.* 128. *Bh. jafup; Vd. pridashiulanje.* Zlepszenie a poprawienie imienia naiętego. *Farr.* 546. *bet Meliorationspacht, wodurch man nicht bloß zur Entrichtung der übernommenen Gebühren, sondern auch zur Verbesserung und Anbauung väster Gründe verpflichtet wird.* **EMFITEUTA**, y, m., który pod takimi warunkami grunta dzierży, *ein solcher Pächter, ein Meliorationspächter.* *A. Zamoy.* 148. *Bh. jafupnik; Vd. pridavshiulavez.* **EMFITEUTYCZNY**, a, e, - ie *adv.*, tyczący się emfiteuzys, *emphyteutisch.* Grunt emfiteutyeczny, albo służebne dobro. *Gal. Cyw.* 2, 88. *Bh. jafupnik.*

EMIGRACYA, yi, ż., z *łac.* wywędrowanie, wynoszenie się z kraju, *die Emigration, das Auswandern; Crn. preseluvanje; Cro. odszelenye.* **EMIGRANT**, a, m., **EMIGRANCIK**, a, m., *zdrbn.*, który się z kraju wynosi,

der Emigrant. *Bh.* wyśtebowanec; *Rs.* выходящ. в родз. *zohst.* EMIGRANTKA die Emigrantinn. EMIGROWAC, *intrans. nied.* wynosić się z kraju, emigriten, auswandern. *Rg.* izselittise, izselivatie; *Cro.* preselyujemsze, izszelyujemsze, odszelyujemsze; *Bs.* odselitise, priselitise; *Vd.* se lozhit, bandrat, se seliti.

EMPIR, u, m., *poet.* trzecie niebo, *Gall.* l' empiree, der dritte Himmel. *Tr.* EMPIREYSKI, a, ie, n. p. Jutrzenka empireyskim przystrojona złotem. *Przyb.* *Mitr.* 175. Niebo Empireyskie. *Przyb.* *Luz.* 311. das Empireum.

EMPIRYK, a, m., na samém się doświadczaniu zasadzający, bez należytéj wiadomości teoretycznéj, ein Empiricus. *Pam.* 84, 635.

EMULACYA, yi, ż., przesadzanie się, ubieganie się, zawiść, przesada; der Wettseifer. Emulacya jest najwyższą do czynów chwalebnych pobudką. *Kras. Podst.* 1, 43. *Rg.* natjezzanie, *Rs.* соревнованіе, ревнованіе. EMULANT, EMULATOR, a, m. *Rg.* natjezzalaz, zatocznik; *Vd.* napomujar, nadostaulawer, vrezhonashelnik; *Rs.* соревнователь, соревнитель; *Es.* подобящійся; w *rodz. żehst.* *Rs.* соревновательница. *Rg.* natjezzaliza, zatoczniza. EMULOWAC *intrans. nied.*, przesadzać się, wyszcigać się, wetteisern. *Vd.* napomujatise, nadostaulati, vrezhonasheliti, poprezuati, hrepeniti; *Crn.* tęknam; *Cro.* lyubone-naviditi; *Rg.* nazjezzatise, nadhodittise s'kjem, *Rs.* соревновать, ревновать, ревнью.

EMULSYA, yi, ż., kształt medykamentu wewnętrznego ciekącego, gęstość mleka maiego. *Krup.* 5, 253. eine Emulsion, ein milchartiges Arzneimittel.

ENALLAGE, *Greck.* zamiana słowa za słowo, *Slo.* druhotilka, drubotiltelka.

ENCYKLOPEDYA, yi, ż., z *Greck.* okrąg wszystkich nauk *Mącz.*; okrąg umiejętności. *Mon.* 76, 318. die Encyclopedie, związek wiadomości, zbiór nauk. Pod tym tytułem wydany Francuzki dykcyonarz zawiera w sobie opisy nauk i sztuk. *Kras. ZB.* 1, 264. Zbiór wiadomości ludzkich, albo encyklopedya, tych czasów wydana, sławną będzie w dziejach umiejętności epoką. *Zab.* 1 6, 51. *Alb.* ENCYKLOPEDYSTA, y, m., składacz encyklopedyi, ein Encyclopedist. Filozofowie, encyklopedystowie piszą o edukacji szczytnej niemowląt, a my iey zaniedbamy! *Zab.* 7, 125.

ENDEBURSKIE n. p. wino. *Vol. Leg.* 3, 9. Składy na wina Endeburskie w Polsce postanowił. *Goff. Gor.* 31.

ENDEMICZNE choroby czyli kraiove, które z przyczyn nam niewiadomych zawsze w pewnych krajach panują, tak n. p. kołtun w Polsce jest choroba endemiczna. *Krup.* 5, 9. endemische Krankheiten. z *Greck.*

ENDYWIA, ii, ż., *Cichorium Endiuvia* Linn. gatunek sałaty zimowej, liście podobne do cykoryi. *Zad. Hst. Nat.* 36. Endivien. *Sr.* 1. Endiv; *Sla.* antivia; *Vd.* antivina solata; *Rg.* xutjeniza; *Bs.* sgjuteniça. cf. Mleczakolaciany; Szczerebak ogrodny wielki. ENDYWIOWY, a, e, Endivien. Endywiowa sałata.

ENEIDA, y, x., Bohaterskie poema Wirgiliuszowe, opiewające dzieje Eneassa Trojańskiego, po Polsku przekładania *Andrz. Kochanowskiego*, die Aeneide des Virgil.

ENEMA, y, ż. kliftera, kształt medykamentu ciekącego, który przez otwór kotnicy wchodzi w kiszki grube. *Krup.* 5, 286. das Klystier. *Rg.* Rärzeliza, ustczarsanje; *Bs.* krrir-

fir, krrifter, zrricłiça; *Crn.* kershtira; *Vd.* sadivshverkanje, odpir telesnega sapertja, krrifir; *Rs.* промышленное, клистиръ. Spryca do enemy, albo syrynga. *Czerw. Narz.* 9. Enemy brać, enemy dawać. ENEMOWY, a, e, od enemy, Klystier. *Rs.* клистиръный.

ENERGIA, ii, ż., z *Greck.* uoc albo zwięzłość wymowy. *Kras. Zb.* 1, 264. die Energie, die Kraft, der Nachdruck. Od dawnych pisarzy uczmy się energii, która się po Polsku jakąś piśmienną żywością, raczey piora każdego duszą nazwać może. *Lub. Roz.* 63. Energia charakteru, tęgość. ENERGI CZNY, a, e, - *ie adv.*, ob. tęgi, mocny, silny.

ENTUZYASTA, y, m., gorliwiec, ein Enthusiast. *Ross.* изступленіиъ. Entuzyastów albo z bogomowców kacerstwo. *Zygr. Pap.* 260.

EOL, AEOL, a, m., bożek wietrzny, der Aeolus, der Winde Gott. *Crn.* Viharnek, Fertunz. cf. Poświit, Swiit; wicher. EPAKTA, - ow, plur. liczba dni iedenatu, któremi rok słoneczny przewyższa rok księżycy. *Kras. Zb.* 1, 205. - *Rog. Dos.* 2, 282. die Epacten. (cf. cykl). *Slo.* mesacni kłuc.

*EPANALESYS, *Greck.* fig. krasom. pawtarzająca na końcu peryodu słowa, początek jego składające, *Slo.* przedzawowfa. *EPANODOS, *Gr.* fig. kras. zwracająca z wybożenia do rzeczy mowy; *Slo.* Epetopacitka. *EPENTHEZYS *Gr.* wzniesienie głoski lub zgłoski w środek słowa *Slo.* Projtrebodalka.

*EPHOD, Efod ob. humerał.

EPICZNY, a, e, ściągający się do Epopei, z *Greck.* Epick. Poema epiczne albo heroiczne. *Teat.* 24, 9. *Catr.*

EPIDEMIA, ii, ż., z *Greck.* oznacza wszystko, co panuje między ludem czyli gminem. *Dykc. Med.* 2, 117. osobliwie choroba powszechnie panująca, die Epidemie. *Ross.* повалка, переваля, язва; *Eccl.* язм. EPIDEMICZNY, a, e, - *ie adv.*, epidemisch. *Rs.* повальный. Choroby epidemiczne, które z powszechnych przyczyn wielu ludzi w pewnym miejscu mieszkających napadają. *Krup.* 5, 718. Choroby epidemiczne, t. i. powszechnie panujące. *ib.* 5, 10. cf. przymiotny, przyrzutny.

EPIGRAMMA, - atu, m., z *Greck.* znaczy w prawdziem napis na posągach, domach; ale teraz się bierze za myśl krótką i dowcipnie wierszem wyłożoną. *God. Wym.* 405. *Rg.* pjesanza; das Epigramm. Epigramma myśl krótko rymami wyklada, Raz ich mniej, a drugi raz więcej wiersz składa, Albo proste zamyka rzeczy opisanie, Albo ieszcze dowcipne mieści o nich zdanie. *Dmoch. Szt.* R. 32.

EPILEPSYA ob. Kaduk, Wielka choroba, s. Walentego niemoc, padaczka; *Vd.* skernina; *Rs.* умиль.

EPILOG, u, m., *Gr.*, zakończeniowa mowa, zakończenie, die Schlussrede. *Es.* надглаголаніе. cf. надглагола смилу.

EPIR, u, m., prowincya Turcyi Europ. *Dyk. G.* 1, 188. Epirus. EPIRENSKA ziemia. *Bax. Sk.* 515. id.

EPISKOP, a, m., biskup Greckiego obrządku, ein griechischer Bischof. *Gal. Al.* 5. (ob. biskup). *Rs.* преосвященный. EPISKOPIA, ii, ż., EPISKOPSTWO, a, n., biskupstwo Greckie, ein griechisches Bisthum. *Rs.* преосвященство. Episkopstwa nie otrzymał, o które się usilnie starał. *Gal. Al.* 5.

EPISTOLA, y, ż., część masy, die Epistel, ein Brief der

- Wesse.** Po tym epistoła śpiewana będzie, po której gradual następnie. *Tr.* §. Właściwie z łac. list, *Epistel.*
- ***EPISTROFE**, z *Gr.*, *fig. krasom.* powtarzająca kilka słów na końcu interpunkcyi, *Slo.* zapoaciłta.
- EPITET** *ob.* przymiotowy wyraz. **EPIZEUXIS**, *Gr.*, *fig. krasom.* powtarzanie słów raz w raz dla tém większego wrażenia, *Slo.* propaciłta.
- EPOKA**, i, *z.*, pewny czasu punkt, sławnym jakim zaszczycony dziełem, od którego chronologowie lata liczą. *Wag. Hst.* 4. *die Epoche, der Zeitpunkt.* *Kal.* 39, 3. *Re. nachalochislenie.*
- EPOLET**, u, *m.*, **EPOLECIK**, a, *m.*, *zdrbr.*, z franc. naramka, przyranka, wstęga na wierzchu ramion, *das Achselband.* Coś brakuje téy liberyi; trzeba dodać kutasiki i epolety. *Teat.* 19 b, 36.
- EREB**, u, *m.*, *pozt.* z łac. piekło, mieysce po śmierci potępionych, *die Hölle.*
- ***EREKCYA**, yi, *z.*, wystawienie, założenie, fundacya, *die Errichtung.* - §. *Asrol.* szukanie gwiazdy, pod którą się kto urodził, *das Nativitätsstellen.* Erekcya komu czynię, narodzenia jego godziny albo gwiazdy pytam, szukam. *Cn. Th.* 171. *cinem die Nativität stellen.*
- EREMITARZ.** *Zab. Geom.* 103. *ob.* pustelnik. ***EREMITARYA.** *Xiqiz* 74. *ob.* pustelnia, pustelnicze pomieszkanie.
- ***ERGOCISTA**, y, *m.*, uparcie dysputujący, *ein Disputar.* Przez filozofa nie rozumieć półmędrka, albo nieprzegadanego ergocisty. *Mon.* 73, 488.
- ERNEST**, a, *m.*, imię męskie, *Ernst. Bh. Arnosst.*
- ***ERRATA**, z łac. spis błędów, register omyłek.
- ***ERSZT** *ob.* Herszt.
- ES**, a, *m.*, na koście, w kartach, jedna liczba. *Włod.* *das Aß oder Aesß, die Eins auf dem Würfel.* *Vd.* svinja; (cf. *Gall. As.* *Jtal. Asso.* *Suec. Aez.* *Angl. Ace.* *Gr. eis*). Kostki wziąwszy, rzucił esy. *Haur. Sk.* 230. *fig.* Zawsze umysł jednaki, lub esy lub zeszy Kość padnie, nie zmieszają go, nie zrzuci z imprezy. *Pot. Pocz.* 624. Mnie zeszy padły, a tyś wygrał esy. *Kochow.* 61. Często też, czynię daremnie imprezy Padają nam essami upewnione zeszy. *Pot. P.* 526. Niechaj już wedle ich wyroku lub es, lub zes, ia za prawo przymię. *Orzech. Qu.* 16. cf. *licho, cetno*). §. *naydrobniejszy gwiczik złota lub srebra, das kleinste Gold- und Silbergewicht.* Jeśli to póydzie na wagę, wiem, że wiele mu essów nie będzie dostawać. *Boh. Kom.* 4, 132. - §. *es*, część kapitelu, *ital. scima*; z wierzch. *Callit.* 7. - §. kształt wielkiego łac. S, *die Figur einesgroßen lateinischen S.* n. p. gąsienica esem lezie *Tr.* cf. wężykiem. *ob.* esowaty, - §. esy, których się haczki trzymają, *das Deht, die Dehte.* Haczki zepniesz oponę jednę z drugą. *Budn. Exod.* 26, 6. *not.* haczki te musiały bydź, jak teraz esy). U lisow esy zakładają się na oszewkę pod czas gwałtowney fali, i na tych drugi i trzeci rząd tarcie się kładzie, gdy wysoko biie fala. *Mag. Mscr.* §. Es czyli suspir, znak muzyczny, okazujący wstrzymanie czyli milczenie tonu. *Mag. Mskr.*
- ESENCYA**, yi, **ESSENCYA**, *z.*, treść, istota, dusza, *das Wesen, die Essenz, der Geist.* Esencya pisma tego, ta. *Tr. Medic.* nazwisko esencji dopiero w przeszłym wieku weszło do aptek, oznaczając te tynktury, które od wyciągniętych istot bardzo są gęszczone. *Kruml. Chy.* 161.
- (cf. tynktura). Dwie flaszeczki, w których jest esencya cudowna. *Teat.* 37, 69.
- ESKADRA**, y, *z.*, część floty z 4. okrętów, *eine Escadre.* *Tr.*
- ESKARPA**, y, *z.*, *Milit.* stoczyłość, *die Abdachung.* eskarpa w piaszczystey ziemi. *Tr. - ob. Skarpa.*
- ESKORTA**, y, *z.*, *die Escortte.* *Tr.* przystawa. **ESKORTOWAC**, ał, *uie czyn.* *Niedoh.* żołnierzami odprowadzać, *einen eskortiren, mit Bedeckung begleiten.* Eskortujący *Es. проводимельный.*
- ESOWATY**, **ESSOWATY**, a, e, na kształt S łac., *wie ein lat. S.* - Munsztuk z szanką krótką esowatą. *Hipp.* 88.
- ESOWATOSC**, **ESSOWATOSC**, *ści. z.*, kształt taki, *die Figur eines S.*, *die Schönheitlinie, Schönheitlinie.*
- ESSOWNIK**, a, *m.*, Kolumny członki wklęsłowypukłe, już essowników *sima*, już wierzchów esowatych *cymarium Lesbium*, dla podobieństwa literze S, biorą nazwisko. *Rog. Bud.* 28. *Rarnieß, Rarnießlein.*
- ESTYMA**, y, *z.*, **ESTYMACYA**, yi, *z.*, styma, poważanie, szanowanie, *die Achtung, Hochachtung.* Dla tey potwarzy mało dawney o nim nie utracili estymy. *Skarg. Zw.* 2, 433. Wiek co sobie zasłużył na mądrego imię, W małym przecię rozumnych ludzi ma estymie. *Zab.* 7, 151. *Weg.* **ESTYMATOR**, a, *m.*, szanownik, czciciel, *der Verehrer, Hochschäher.* w *rodz. żeńsk.* **ESTYMATORKA**, n. p. Matka moia twoją jest najwyższą estymatorką. *Teat.* 16, 31. **ESTYMOVAC**, ał, *uie, czyn.* *Niedoh.* poważać, szanować, czcić, *schähen, hochhalten.* Dla cnoty i poczciwości wszędzie ma powagę, i wszędzie jest estymowanym. *Teat.* 9, 51.
- ***ESZ** *ob. iż.*
- *ęta: zakończenie pierwszego przypadku liczb. mn. rzeczowk. trzeciej formy, mających pierwszy przypadek liczb. pojed. na -ę. drugi na -ęcia? n. p. cielę, -ęcia, -ęta. A to po wiekszej części są słowa zdrobniale: ptaszęta, wrobleta, lwięta. Ale są też dawne imiona Polskie kończące się na -ęta: Wierzęta, Wawrzęta. Jabł. Her.*
- ETYKIETA**, y, *z.*, zwyczaj, ceremonie, *die Etiquette.* Według etykiety. *Pam.* 84, 162, §. *cedulka z napisem, ein Zettel mit einer Aufschrift, eine Etiquette.*
- ETYMOLOGIA**, ii, *z.*, z *Greck.* nauka dochodząca źródła i wywodu słów; *ob.* źródłosłów; wywód słowa, *die Etymologie, Wortforschung.* *Slo.* własnosłowność. *Crn.* imię-nawędnoś; *Vd.* besedeveidnoś; *Rs.* словопроизведение, *Es.* истиннословіе, художнословіе. **ETYMOLOG**, *Rs.* словоизстязатель.
- EUCHARYSTYA**, yi, *z.*, z *Greck.* znaczy: dobro, łaskę albo dziękowanie. U nas zaś znaczy ciało i krew Pańska. *Karnk. Kat.* 162 *das h. Abendmahl.* Eucharystya, to jest, sakrament chleba i kielicha. *Skarg. Zw.* 1, 248. *Kucz. Kat.* 2, 401. *Baz. Hst.* 139. *Es.* жертва Безкровная, словесная служба, евхаристія.
- EUFORBIA**, ii, *z.*, *Euphorbia Linn.* rodzaj rośliny, pełen soku mlecznego; do niego należy Wilcze mleko, Sporysz, Romanek, Czartowe mleko, Psie mleko, Roman, *Opat. Kluk. Dyk.* 1, 211. *Wolfsmilch.*
- EUNUK**, **EUNUCH**, a, *m.*, z łac. rzezaniec, trzebieniec, *der Beschneittene.* Biali i czarni eunukowie pilnuią szarai. *Mik. Obs.* 222. *Teat.* 51, 31.
- EUROPA**, y, *z.*, najszczupleysza z części świata mieszka-

nego. *Dykc. Geogr.* 1, 195. *unser Welttheil Europa.* Europa rzezoną od Europy, Agenora króla cory. *Gwagn.* 1. EUROPEYCYK, a, m., z Europy, *der Europäer.* *Vd.* Europear; *Bh.* Europäan; *Rs.* европеецъ. Strzeżmy się Europeyzykowie wytworności dzikiej i srogości obyczajney. *Zab.* 7. 131. Wszystko w Europeyzykach zdawało się nowem dla Azyanów. *N. Pam.* 20, 143. EUROPEYKA, EUROPIANKA, i, ż., która z Europy, *die Europäerin.* EUROPEYSKI, a, ie, *EUROPSKI, *EUROPINSKI, od Europy, *Europäisch.* *Rs.* европейскій. Miechowita obie Sarmacye spisał, Europką i Scytyytką. *Bielk. Kr.* 498. *Europki* zawsze u *Kromera*, *Bielskiego*, *Stryja.* - Morze Europeyskie, t. i. śródziemne. *Dudz.* 45. *das mittelländische Meer.* Morze Europińskie, śród naszego świata leżące. *Cn. Th.* 426.

EURYP, u, m., przy cieśninie wyspy Negreponu uście morskie w zakrętach swoich rozlicznych niedoścignione. *Kras. Zb.* 278. *der Eurip, die Meerenge zwischen Cudda und Bötien.* §. *post.* morze *das Meer Tr.*

EUSTACHI, - ego; m., imię męskie, Eustadius. S. Eustachiusz protektor myśliwców. *Farn. pr.* EUSTIAS *zdrbn.*

EWA, JEWKA, y, ż., małżonka Adama, matka rodzaju ludzkiego. *Kras. Zb.* 1, 279. *die Mutter Eva.* *Sr.* Евѣва; *Rs.* ева, прародительница, прамаћеръ, *Ec.* прамаши. (stąd: Ewka, Jewka, Ewin, Jewin, a, e, Ewulka). Jewie było powiedziano, a w nieybiologowym wszystkim, w boleści będziesz rodzila. *Bial. Post.* 126.

EWAKUACYA, yi, ż., wypróżnienie, rugowanie, *die Räumung.* Staranności ministrów winniśmy ewakuacyą wojska Rossyjskiego. *Gaz. Nar.* 1, 187.

EWALUACYA, yi, ż., szacunek rzeczy według iey prawdziwey wartości. *Kras. Zb.* 1, 280. *die Evaluation, Schätzung, Reducirung.*

EWANGELIA, EWANIELIA, ii, ż., słowo to *evangelium* kończymy pospolicie na *a*, z rodzajem żeńskim, i piszemy według wymawiania ewanielia. *Kpcz. Gr.* 2, 47. *Bh.* Evangelium, *čtenj swatě; Sla.* Evangelje; *Cr.* Evangelium, *nazveschenye, Dl.* blagovesztje; *Rg.* evanhjelje, *vaughjelje, blagovjestje; Vd.* evangeliu, *Rs.* евангеліе, *благовѣствіе, чепвероэвангеліе.* Z Greckiego znaczy: dobrą, pożądaną wiadomość. *Kras. Zb.* 1, 280. *ein Evangelium, eine gute fröhliche Bottschaft.* Odszczepieńska ta nie ewangelia, ale kakangelia. *W. Post. W.* 2, 315. t. i. nie dobre, ale złe uwiadomienie. §. Tytuł czterech ksiązek nowego testamentu, zawierających historiją życia Jezusa. *Kras. Zb.* 1, 280. *die 4 Evangelien oder Lebensbeschreibungen Jesu, t. i. Mateusza, Marka, Łukasza i Jana ś.* - *Prov.* Nie ewanielia to; niepewna to, wierzyć może, kto chce. *Rys. Ad.* 55. Powiem też zdanie swoje; wszak nie ewanielia; może kto chce wierzyć. *Latos Kom. B.* 4. Co im doniesie, w to, iak w pismo, iak w ewanielią wierzą. *Mon.* 71, 209. U ciebie przysłowia są tak ważne, iak ewangielia. *Teat.* 22 b, 63. §. część z tych ksiązek wyjęta, którą w święta w kościołach czytają i objaśniają *das (jes) deßmalige Sonn- oder Festtägliche Evangelium.* Ewanielia niedzielna. §. ewanieliie *plur.* książka, zamykająca cztery ewanieliie, *Rg.* *vaughjelistar, ein Evangelienbuch.* Ewanieliki, *zdrbn.* *kleine Evangelien.* *Pam.* 83, 655. - §. Nauka nowego zakonu, *das Evangelium, die Lehre des*

9. §. EWANGIELICKI, EWANIELICKI, a, ie, tyczący się ewanielikow, *Evangelisch.* *Bh.* Evangelick; *Vd.* ewangelicki; *Rg.* evanhjelicki, *vaughjelicki, vaughjeoski, Rs.* евангеліцкій. *Bial. Post.* 10. EWANGIELICZKA, EWANIELICZKA, i, ż., ewangelickiego wyznania będąca, *eine Evangelische (ob. Luterka)* Na ewangielii iako prawa ewangeliczka ustawicznie czytała. *Twor Ok. F.* 2, EWANGIELICZNY, EWANIELICZNY, a, e, - *ie adv.* od ewangielii, z ewangielii, *aus dem Evangelio, Evangelisch.* *Cr.* ewangeliumszki, *Dl.* *vangycoszki, vangyel-szki; Ec.* *благовѣствованеленъ.* Z bogaczem ewanielicznym na chciwość narzekają. *Lach. Kaz.* 1, 146. EWANIELIK, a, m., *Bh.* *Evangelist, Luteranin, ein Evangelist.* Od ewangeli Luteranie nazywają się ewanielikami. *Bial. Pp.* 135. Upoważnienie imienia ewanielikow. *Vol. Leg.* 573. EWANIELISTA, i, m., *Bh.* *Evangelista; Vd.* ewangelist; *Cr.* ewangelista, *nazvesztnik; Dl.* *nazveschenik; Rg.* *vanghjelista; Rs.* евангелістъ, *благовѣстникъ.* Ewanielista jest, który z przepowiadaniem ewanielii Jezusa Chrystusa z apostołską powagą jest posłany. *Rey. Post. E.* 2. *ein Evangelist, Lehrer des Christenthums.* Bóg z nas dał niektóre apostoły, a niektóre proroki, a drugie ewanielisty, ku spoieniu świętych i budowaniu ciała Chrystusowego. *Bibl. Gd. Ephes.* 4, 12. Wszedł do domu Filippa ewanielisty, który był jeden z onych siedmiu. *ib. Acta.* 21, 8. (*w rodz. żeńsk.* EWANIELISTKA, *Rs.* *благовѣстница*). §. który ewanielią, życie Chrystusowe pisał, *der Evangelist, Lebensbeschreiber Jesu, iako Mateusz, Marek etc.* EWANIELISTWO, a, n., urząd ewanielisty, *das Evangelistenamt.* Na ewanielistwo jest obranych pewna liczba, którzy historiją ewanielii S. spisali. *Gil. Post.* 288. *b. Rs.* *благовѣствованіе.* EWANIELIYSKI, a, ie, Ewanieliski, od Ewanielikow, *evangelisch.* Zasmakowała im ta wolność ewanielijska, która jest, dziecięciu nie płacić, trzymać plebanie. *W. Post. Mn.* 283. EWANIELIZOWAC, ał, uie, *czyn. Nied.* ewanielii bydź uczycielem, *das Evangelium predigen.* *Dl.* *blagovesztim; Rg.* *blagovjestiti; Rs.* *благовѣствовати; Ec.* *благовѣстити.*

EWAZYA z obwinienia, *ob.* Wyprawienie się. *Cn. Th.*

EWKKT, u, m., *wywóz die Ausfuhr.* 2) cło od wywozu; *der Ausfuhrzoll.*

EWIKCYA, yi, ż., w prawodawstwie Polskim powszechnie toż znaczy, co gwarancya, ubezpieczenie. Szczególniej, zaręczenie przedawcy za pewność dziedzictwa majątności przedaiący się. Pod tenże rygor ewikcyi podciągają się summy posagowe, wyderkasy etc. *Kras. Zb.* 280. *die Gewährleistung.* Ewikcyą daię; waruję co komu. *Cn. Th.* Ewikcyą biorę; waruję co sobie. *ib.* EWIKTOR, a, m., *iscieic iur., der Gewährmann,* przedawca odpowiedzialny kupującym za wszystkie pretensye, któreby w czasie do dobr im sprzedanych czynione bydź mogły.

EWIN, a, e, JEWIN, od Ewy, *der Ewa, Ewens, Ewa's.* Oycu naszemu Ewina rozpułta Wetknęła prawie ono iabiko w usta. *Pot. Jow.* 2, 1. Nam Jewina pierwsza wi-na Rayskie wrota zawarła. *Groch. W.* 150. O Jezu, wspomniy na Jewine syny, *Kanc. Gd.* 317. Marya po porodzeniu panną została, co się żadney córce Ewiny nie stało. *Bial. Post.* 73. (cf. Ewka, Jewka, Ewulka).

- *EWIRAT**, a, m., z *fac.* trzebieniec, rzezaniec, ein *Entmaunter*, ein *Berschnittener*. (*wymęszczyzniony). - Z mężów czynią nożem ewiratów. *Chrośc. Fars.* 156.
- EWKA, JEWKA**, i, ż., *Demin. Nom.* Ewa, Ewfen. Są Jewki, co się zwodzić lada daią wężom, Są też Sary, których bóg każe słuchać mężom. *Pot. Zac.* 127. (cf. Ewulka, Ewin).
- EWOKACYA**, yi, ż., w prawie Polskim, wyprowadzenie strony zapozwanej do sądu ięy nieprzyzwoitego. dla czego tak pozwany dopomina się na powodzcę *poenas evocationis*. *Kras. Zb.* 1, 281. die *Verladung vor einen fremden Gerichtshof, dem der Geladene nicht unterliegt*.
- EWOLUCYJA**, yi, ż., w trybie wojskowym, sposób rozmaitego szycowania i obrotów żołnierstwa. *Kras. Zb.* 1, 280. obrót, który czyni wojsko, chcąc odmienić formę szyku lub położenie. *Pap. W.* 1, 471. eine (militärische) *Evolution, ein Manoeuvre*. (cf. rękoczyn. *Jah. Art.* 5, 291.).
- EWROPA** ob. Europa.
- EWULKA**, i, ż., *Demin. Nom.* Ewka, Jewka, Ewa, Ewfen. Adaś poydzie za oycem, Ewulka za matką. *Zab.* 9, 21.
- EX** -, Knapki odrzuciwszy x pisze zamiast niego ks lub też kz, n. p. ekstrakt, ekzemplarz; ulegając terazniejszy pisowni, która dla krotkości x przywróciła, kładziemy podobne słowa pod ex -. 2) Ex -, = bywszy, niegdyś, *Gall. ci* - devant, gewesen, ehemalig, expodstoli, exkanclerz, expodkomorzy, i t. d., n. p. Cokolwiek mówił ów exlokay, to wszystko było mądre, grzeczne, rozumne. *Mon.* 68, 38. cf. *Rs.* pac n. p. расноуб złożony z urzędu pop, wyświęcony.
- EXAGERACYA**, yi, ż., *fac.* figura krasomowska, powiększająca rzecz dla wzruszenia passyi. *Kras. Zb.* 1, 281. zwiększanie, die *Exaggeration, Vergrößerung* ob. przesada, przesadzanie. **EXAGEROWAC** ob. przesadzać.
- EXAKCYA**, yi, ż., z *fac.* extorsya, wymuszenie, wybieranie gwałtowne, die *Erpressung, das Eintreiben der Abgaben* u. f. w.
- EXAMEN**, - inu, m., *Ekzamen abo *eksamen *szkolne (szkolny) na promocyą, abo kościelne na kapłaństwo, t. i. doznawanie, badanie, macanie, proba nauki, biegłości. *Cn. Th.* 170. doświadczanie, dowód, popis, das *Examen, die Prüfung*. *Sr.* 1. įpotano; *Rg.* įskuscjanie, įspitovanje, raziskauje, iziskivanje; *Rs.* допросъ, свидѣтельствованіе. Examen i wypywanie. *St. Zyw.* 2, 75. Został mistrzem w filozofii po długim i kamiennym, iak zowią, examinie. *St. Zyw.* 2, 76. **EXAMINATOR**, a, m., examiniący, dochodzący, badający, der *Examinator, Rg.* įskuscjalaz, įskuscitegl, potresalaz, įspitovnik; *Ec.* испытаникъ; *Rs.* допросишель; w *rodz. żeńsk.* **EXAMINATORKA**, die *Examinatorinn*. **EXAMINACYJNY**, a, e. od examinu, *Examinationis* = *Rs.* допросный.
- EXAMINOWAC**, - ował, - nie, *czyn. nied.*, wyexaminować *dok.*, wypytywać, wybadywać, badać, doświadczając czyiey nauki, *examiniren, erforschen, prüfen*. *Rg.* įskuscjavati, įspitivati, raziskivati; *Sr.* 1. įpotynu, napotynu, įpręstafyru; *Rs.* допросить, допрашивашъ, разбискашъ, разбискивашъ. разбискиваю.
- EXARMOWAC**, *desarmować* ob. rozbraić.
- *EXCELLENCYA**, z fr. tytuł; Wasza Excellence, podług *Franc. Rg.* uzwijszeno, *Rs.* ваше превосходитель-

- ство; *adj.* превосходительный. cf. Jasnie Wielmożny, Jasnie Wielmożność. *Kras. Zb.* 1, 28.
- EXCERPCYA**, yi, ż., z *fac.* wyjątek, die *Ausnahme*. *Bh.* wybrada. Są iak mówią excerpce od reguł pospolicich. *Kras. Pod.* 2, 2+5.
- EXCES**, u, m., **EXCESSIK**, a, m, *zdrbn.*, z *fac.* przeskrobanie w czym, wytąpienie, przestępstwo, wykroczenie, ein *Exces, eine Ausschweifung*. Król Wacław coraz to głębcy w ciężkie zabruął excessa. *St. Zyw.* 1, 306. Ociec gasząc iego excessiki, sobie obroku ujął. *Falib. Dis. Q.* 3.
- EXCYPOWAC** *czyn. nied.*, z *fac.* wyimować, warować sobie, *ercipiren, ausnehmen, eine Ausnahme machen*. *Boh.* wyhrabiti.
- EXCYTARZ**, a, m., z *fac.* co wzbudza, budzi, pobudza, budziciel, pobudziciel, der *Weder, Aufweder, Ermunterer, Aufmunterer*. *Bh.* budić, budzić. *Sr.* 1. įbudzawo; *Cn.* budilu; *Bs.* perbudillo, budillo; *DI.* probudilo; *Cro.* prebudilo, zbudilo, prebudilo; *Rs.* будильникъ, будильщикъ. Excytarz do walecznego rycerstwa Polskiego. *Kchow.* 254. (wiersz pobudzający, pobudka). Dziewki nakoniec pognioty pana excytarza. *Zab.* 13, 279. *Trzb.* (koguta, co ie budził). §. w szczególności: zegar excytarz. *Pap. W.* 1, 315. der *Weder an der Uhr*. Pocznie bić excytarz, słucha Litwin długo... *Pot. Jow.* 118.
- EXEKUCYJA**, yi, ż., z *fac.* *Bh.* wepmoh, wykonanie, skutecznienie, sprawowanie, die *Vollziehung, Vollstreckung*. Prawo jest martwe bez ekucyi. *Zab.* 5, 102. Postowie często Zygmunta przaszali, aby ekucya, to jest, wypełnienie praw i swobod koronnych stać się mogła; ale dla złych czasów musiał ją odkładać, chociaż tak zaniębaną długo. *Vol. Leg.* 2, 609. Na seymie Piotrkowkim 1562 R. ekucya byż miała wszystkich praw i statutów; po których mało więc bywa, gdyby do ekucyi nie były przywiedzione. *Biel. Kr.* 556. Powiadają pospolicie, iż to jest ekucya, brać, co komu nad prawo dano; ale branie abo dawanie, nie są grunty królestwa Polskiego, ale są przypadki iakieś iego, które przychodzą i odchodzą, okrom upadku koronnego. Ale to jest ekucya, która nachylone do upadku królestwo, w iego kłobę wstawia i też przywileymi, przez króla nam poprzyślężonemi. *Orzech. Qu.* 40. §. w szczególn. ekucya, wykonanie przez urzędnika wyroków sądu. *Kras. Zb.* 1, 281. die *gerichtliche Execution, Urtheilsvollziehung, Decretsvollstreckung*. Ukrzywdzona sprawa, gdzie wprzód ekucya, niżeli sąd stawa. *Pot. Zac.* 51. Rozkazano, aby ekucyą w więzieniu udział, to jest, aby ją udawil. *Warg. Wal.* 168. §. wymożenie zaległych podatków, das *erzwungene Eintreiben der Rückstände*. Żołnierze do niego posłano na ekucyą. *Ld.* **EXEKUCYJNY** ob. wykonawczy. **EXEKUTOR**, a, m., wykonawca, wykonacz, der *Executor, Vollzieher*. *Ekzekutor abo *eksekutor, sprawa, wykonacz, szafarz testamentu. *Cn. Th.* 170. Executor abo wyciągacz sprawiedliwości bożej. *Wys. Jgn.* 83. w *rodz. żeńsk.* **EXEKUTORKA**, i, ż., die *Executorinn, Vollzieherinn*. **EXEKWOWAC** *czyn. nied.*, wykonywać, *wyzyszczać, *erequiren, vollstrecken, vollziehen*. Prożno jest prawa czynić, które wyiszczane abo exekwowane nie będą. *Herb. Stat.* 24. Co woiewodowie postanowią, to starostwie niech wyiszczają. *ib.* 181.

EXEKWIE, - iy, *liczb. mn. z łac.* obrządki pogrzebowe, die *Exequien*; *Cro.* pokop, pokapanie; *Rg.* sprowad, sprowadziste, ukóp; *Crn.* wile. (cf. wilia). **EXEKWIALNY** *Rg.* sprowadni, ukópni; - *verb.* *Rg.* sprowaditti *parentare*.

EXEMCYA, **EXEMPCYA**, yi, *ż.*, **EXEMPT**, u, *m.* **EXEMTA**, y, *ż.*, *z łac.* przywilej uwalniający od obowiązku przykazanego. *Kras. Zb.* 1, 281. die *Exemption*, *Bestreyung von einer Staatslast*. Sprawy o exemptione czyli wykupna zaltawy. *Czack. Pr.* 2, 106. **EXEMT**, a, *m.*, exemptioną uwolniony, ein *Eximirter*.

EXEMPLARZ, a, *m.*, **EXEMPLARZYK**, a, *m.*, *zdrbn.* *eksemplarsz albo eksemplarsz, przepis, konterfiet, kształt, model, wizerunk. *Cn. Th.* das *Exemplat*. *Sr.* 1. wof-piß, piępiśmo; *Vd.* popisamu, podobstwu). Wszystkie Greckie exemplarze na to się zgadzają. *Sehl. Jan.* 4. Eksemplarsz pierwszy albo własny, albo przedni, *archetypum*. *Cn. Th.* oryginal, autentyk, die *Urschrift*.

EXENTEROWAC *czyn. nied.*, trupa wywnętrzyć, *exenteriren*, einen *Todten* (ausweiden) *seciren*. **EXENTEROWANIE**, - ia, *n.*, **EXENTERACYA**, yi, *ż.*, wywnętrzenie trupa, die *Exenteration*. Dama wolność doktorom powiatowemu do exenterowania pacjentów. *Pam.* 85, 1, 620. cf. patroszyc.

EXERCEROWAC, *intransit. nied.*, bronią robić, *exerciren*; *Vd.* ekserzirati, povajati, povardievati; *Sla.* zahavljatise orúxjem, priucaávatise). *Ź.* *transit*; *exercerować*, ćwiczyć, üben, *exerciren*. **EXERCERUNEK**, nku, *m.*, robieńie bronią, das *Exerciren*. *Vd.* povajanje). Plac *exercerunku*, *Vd.* povajalishe. **EXERCYTACYA**, yi, *ż.*, ćwiczenie, die *Uebung*, das *Ueben*, *Exerciren*.

EXHALACYA *ob.* wylizew, para, wyduch. *Zedr. Zw.* 1.

EXJEZUITA, y, *m.*, bywszy Jezuita, ein *Exjesuit*. cf. Pojezuicki.

EXKANCLERZ, a, *m.*, bywszy kanclersz, der *Excancler*, gewesene *Cancler*. Zamoycki exkanclersz, prawdziwy z cnot obywatelskich Rzymianin. *Zab.* 16. 172.

EXKLAMACYA *ob.* wykrzyk, wykrzykniek, *Slo.* witrifowateſta, witrifowani, witrifnuti.

EXKLUDOWAC *ob.* wyłączyć. **EXKLUZYA** *ob.* wyłączenie *Boh.* wyraża.

EXKOMUNIKA, i, *ż.*, kłatwa, die *Excommunicirung*, der *Kirchenbann*; obrządek kościelnego prawa, wyłączający przestępcę z społeczności wiernych. *Kras. Zb.* 1, 281.

EXKOMUNIKOWAC *ob.* wykląć, wyłączyć.

EXKREMENT, u, *m.*, **EXKREMENTA**, - ów, *liczb. mn.* co stolcem odchodzi, stolec, die *Excremente*, der *Stuhl*. *Krup.* 5, 722.

***EXKUZA**, y, *ż.*, Wymówka, wymawianie; die *Entschuldigung*. *Zab.* 11, 73. Wszystkie długi exkuzą płacili. *ib.* 13, 207. **EXKUZOWAC** *czyn. nied.*, wyexkuzować *dok.*, wymówić, wymawiać, *entschuldigen*. Exkuzował się, iż o tém nie myślił. *Sł. Żyw.* 1, 323. Exkuzował się, i wywodził się, ale niewinności swojej wywodzić nie mógł. *Sł. Żyw.* 1, 296.

***EXOFFICYA**, ów, *licz. mn.* urzędowe ciężary, ämtliche *Lasten*. Uciążliwe przedtém były dla miast *exofficya* czyli dawanie stancyj dla dworu królewskiego, tudzież w czasie sejmów i t. d. *Słrzet. P. P.* 2, 113.

EXORBITANCYA, yi, *ż.*, w prawie Polskiem przestępstwo

przeciw stanowi publicznemu. Roku 1669. był sejm *exorbitancyi*, na którym starano się przywrócić do dawnego trybu, co z kłoby należyty wypadło. *Kras. Zb.* 1, 281. co *ex orbita legum* wypadło. *Vol. Leg.* 5, 978. *Geſetzwidrigkeit*, *Abweichung vom Geſetze*. Trzymając się prawa, nie trzeba nowych szukać środków na zniesienie niesłychanej *exorbitancyi*. *Leszcz. Gł.* 78. **EXORBITOWAC**, *intransit. nied.*, z kluby praw wykraczać, die *Gränzen des Geſetzes überſchreiten*. Marszałek sądzi *excessa*, które pod bokiem królewskim *exorbitowały*. *Nies.* 1, 249.

EXORCYSTA, y, *m.*, z Greckolac. mający moc wypędzenia diabła z opętanych. *Karnk. Kat.* 265. der *Exorcist*, *Teufelsbeſchwörer*, *Teufelsbannet*. *Rg.* zaklinalsz). *Exorcycitowie*, zaklinacze czartów, czarty mieli wymiać z ciał ludzkich. *Sł. Kaz.* 127. *Cer.* 1, 151. Trzeci stopień święcenia jest *exorcystów*. *Aucz. Kat.* 2, 618. **EXORCYZM**, u, *m.*, zaklinanie czarta, die *Teufelsbeſchwörung*. *Rg.* zaklétye), *Exorcyzm*, wypędzanie czy odpędzanie mocą bożką złego ducha. *Cer.* 1, 149. zaklinanie, poprzyścieżenie; poprzyściega i zaklina kapłan duszno nieprzyjaciela, aby z stworzenia, które ma być dzierzczonne, wyszedł. *Hrbst. Nauk.* 7. 2. Najlepszy na złych duchów *exorcyzm*, *ky.* *Teat.* 11 5, 35. **EXORCYZMOWAC** *czyn. nied.*, zaklinać albo zażegnać czarta *Rg.* zakli-guati, den *Teufel beſchwören*, *austreiben*. *Oley* *exorcyzmowany*, t. i. poświęcony, i nad którym szatańskie wyklinalie. *Sł. Żyw.* 1, 195.

EXORTA, y, *ż.*, **EXORTECZKA**, i, *ż.*, *zdrbn.*, napominanie, die *Ermaahnungsrede*, *Ermaahnung*, *Ermunterung*. Nie tylko tygodniowe do dyscyplułow *exorty* miał, ale też ustawicznie króciuchne nauki czynił. *Sł. Żyw.* 1, 391. Na księdza krzyk, że coś złapie za pogrzebek, *exorteczka*. *Xiędz.* 53.

EXOTYCZNY *ob.* zagraniczny, obcy, przywożny. **EXOTYCYZM**, u, *m.*, sposób mówienia czyli wyraz nieswojski, zagraniczny, *Slo.* jnonaſledowfa.

EXPEDYCYA, yi, *ż.*, odprawa, wyprawa, die *Expedition*, *Ausfertigung*, *Abfertigung*; der *Kriegszug*. *Expedycya* poczy zabawiła go przez cały dzień. *Lub. Roz.* 54. *Expedycya* generalna *ob.* pospolite ruszenie. **EXPEDYOWAC** *czyn. nied.*, wyexpedyować *dok.*, odprawować, wyprawować, *expediren*, *aussfertigen*, *abfertigen*. Nie miałem czasu, bo był dzień *expedyowania* poczty. *Lub. Roz.* 54.

EXPEKTATYWA, y, *ż.*, nadzieia dostąpienia czego, die *Anwartschaft*. Ma u króla *ekspektatywę na biskupstwo, starostwo. *Cn. Th.* 170. *Expektatywy*, przywileje na przeżycie dawane. *Czack. Pr.* 212.

EXPENS, u, *m.*, **EXPENS**, y, *ż.*, - w *liczb. mn.* **EXPENSA**, - ów, z koszt, wydatek, roszód, die *Ausgabe*, die *Kosten*, der *Aufwand*. *Rg.* trátgna (cf. strata); *Sla.* troshak; *Cro.* sztrosek, potrósssek; *Di.* tratna; *Ross.* mpáma, mcmópa. *Expens* ta z dochodów na *expensa* nieprzewidziane wyznaczonych, wyłożona być ma. *Vol. Leg.* 6, 846. Zygmunt zaſtępował przez dwa dni *expens* bądź na konie, bądź na ludzi. *N. Pam.* 9, 27. **EXPENSOWAC** *czyn. nied.*, wyexpensować *dok.*, wydawać, łożyć na co, *ausgeben*, *Aufwand* *machen*, *worauf verwehden*. *Cro.* potrossujem, potrossiszem; *Rs.* пропорямъ, хатрясамъ, хатрясысамъ. Więcej nie godzi się *ex-*

- pensować, iak tyle, ile jest przychodu; bo wydatek nad przychód z cudzych jest pieniędzy. *Teat.* 19 b, 43. Ja nie chcę, żeby się twój pan miał expensować dla mnie. *Teat.* 36 c, 112. (niszczyć, ubożyć, się *Kosten machen*. EXPENSOWNOSC, *sci, z.*, kosztowność, wydatek wielki, *Kosibarkeit, große Ausgaben, Aufwand*. EXPENSOWNY, a, e, - *ie adv.*, kosztowny, wielki expens czyniący, łożący, *koftbar, mit Aufwand*. Expensownie żyje. *Xiądz.* 24.
- EXPERYMENT, u, *m.*, EXPERYMENCIK, a, *m.*, *zdrbn.*, doświadczenie, dowód, próba, *der Erfahrungsversuch, der Versuch, die Erfahrung, die Probe, der Beweis*. Pierwszy experiment posłuszeństwa dał w szkołach mniejszych. *Sk. Zyw.* 1, 391. (cf. praktyka) §. termin prawny, według wyrazów statutu Litewskiego, rozpieranie się; sposób rozkazu sądowego, aby stronę zwołującą przymusić do stawania u sądu, i to jest pierwsze accessorium. *Kras. Zb. I.* 282. *Zwangsbefehl an die zögernde Parthey, sich vor Gericht zu stellen*.
- EXPLEJACYA *ob.* wykoczolowanie.
- EXPLIKACYA *ob.* wyluszczenie, wyprawa, rozbiór, objaśnienie, wyjaśnienie. EXPLIKOWAC *ob.* wyluszczać, objaśniać, rozbiierać.
- *EXPOSTULOWAC z kim, *intransit. nied.*, żądać od kogo sprawowania się z czego, spierać się z kim, *von jemanden Rechenschaft fordern, sich mit ihm herum disputiren*. Poczęliśmy z gospodarzem expostulować, czemuż w tak złą wigilią tak słaby dał objad. *Star. Ref.* 44. Kiey-stut, dowiedziawszy się, że Jagiello nań się zmówił z mistrzem Pruskim, expostulował z nim o to. *Biel. Kr.* 219.
- EXPRESSYA *ob.* wyraz, wyrażenie.
- EXPROMISSOR, a, *m.*, wyręczający dłużnika, zaręczyciel, rękoymia, poręcznik. *der Bürge, Gewährleister, Outsteher*. Gdyby wierzytel, opuściwszy przedniejszego dłużnika, trzymał się wiary expromissora; tedy ów bywa wolny, a na jego zapis zlecony expromissor następuje. *Chęlm. Pr.* 139.
- EXTORSYA *ob.* wydzieranie, zdzieranie, wymęczenie, wzmoczenie, wycisk.
- EXTRA, *ob.* oprócz, nad. - §. nadzwyczajnie, arcy, mocno, wielce, bardzo, *außerordentlich, sehr, stark*. Gołego oręża extra się lękam. *Teat.* I, 55.
- EXTRAKT, u, *m.*, EXTRAKCIAK, u, *m.*, *zdrbn.*, wypis, wyciąg, Auszug, Extract. w prawie: transakcja z protokołu kancelaryi autentycznie wyjęta, z pieczęcią, korektą i podpisem konfrontującego. *Kras. Zb.* 1, 282. *ekstrakt prawny. *Cn. Th.* 170. §. *Medic.* *ekstrakt u aptekarzy, wyciągnięcie istności, duszy. *Cn. Th.* 170; **Syr.* 96. *ein medicinischer Extract*. Extrakt, wyciąg, istoty oddzieloney od roślin, za pośrednictwem wody, *Dyk. Med.* 2, 150. *Krup.* 5, 33.
- EXTRAORDYNARYNYNY *ob.* Nadzwyczajny. Działa *extraordynalne, *Archel.* 18. *id.*
- EXUL, EXULANT *ob.* wygnaniec, *Rs. оземствованный*. EXULANTSKI, a, *ie*, wygnaniec, *des Landes verweise, im Exil befindlich*. Exulantkie seymiki, Smoleńskie, Starodubowskie. *Vol Leg.* 7, 186. (zakordonowane). EXYLOWAC *ob.* wygnąć *Rs. оземствовати*.
- EXYSTENCYA, *ob.* byt, bytność, istestwo. *Kras. Zb.* 1, 281. *das Daseyn; Rg. бивство, Rs. существование: существо; Ec. осуществие, бытность*. EXYSTOWAC, hydż, istestwo czyli bytność mieć, istnąć, *eristten, vorhanden seyn. Rs. существовать, существовать*. Exystujący, *Rs. существующий; Ec. осуществившим* существо.
- EY! *wykrzvk.* *Bh. ey, ay; Rs. ya. - a.*, radości: *Ey! Ey!* dalemże iemu, dalem. *Boh. Kom.* 1, 359. Kozak na teorianie tuie tańczyki: wszyscy goście krzykną: ey wiwat ochoczy gospodarz. *Zab.* 13, 204. - b., żądania przyniecierpliwszego *Ey! Ey!* kiia! *Zab.* 13, 134. - c., zachęcenia *Ey!* Ey pókiż to ryercstwo ponosisz będziemy. *Pilch. Sall.* 41. - d., zadziwienia. *Ey! Schau! Ey, ey*, iakie dziwy. *Mącz. papae!* - e., niechęci, *Ey! Ey!* oóż tu robić? kto mu doda rady! *Zab.* 16, 331. Ey ey ey umieram bru bru włosy mi witaia na głowie. *Teat.* 27, 107. - f., przestrogi zastrawiającej: *ey! eyze! Ey! Ey! n. p.* Ey przebóg Mści Panowie! *Zab.* 15, 183. Ey day mi pokóy, bo weźmiesz i drugi raz w pykt. *Boh. Kom.* 1, 70: Ey co bzdurzysz. *Teat.* 30, 5. Zawiedziesz się, ey werra! *Brud. Of.* a. 11. Ey synu niżej, ma rada, opalić słońce skrzydła. *Falib. Dis.* E 3. Młynarzu! są tu ryby? Są, panie Iskawy! *Eyze!* podobno niemasz! *Por. Jow.* 24. Ey Marcinie! ey uważaj. *Boh. Kom.* 4, 180. *Eyze,* mówcie prawdę. *Birk. Ex.* 17.
- EYNAŁ, HEYNAŁ, HAYNAŁ, u, *m.*, słowo Węgierkie; *Hg. haynal aurora; Pannonos excutitores sub auroram sibi accinunt*: Haynal wagiion szeptiros, haynal, haynal wagiion t. i. *erumpit iam elegans rubens, s. aurora etc. ut nostri*: O widzę cię, widzę etc. U nas tedy znaczy: pieśń budząca, *ein Wecklied, ein Morgengesang der Wächter im Lager*. Niż iutrzenka nad obozem wschodzi, Muzyki heynał otrąbią krzykliwy. *Chrośc. Fars.* 286. Rano zaraz probować chcą swęy fortuny, i zagrznieć ogromnemi heynał piornymy. *Tward. Wład.* 122. Heynał wszyscy zaśpiewamy, *Fja. Pieśń.* 2. Poczcziwemu nie trzeba stróża z heynałem na wieży. bo już stróżem u niego cnota; *Rey. Zw.* 135 b. Heynał utrapioney koronie Polkicy: Heynał świta! Fobus wstaie! *Kochow.* 244. - §. W Krakowiedawniey na wieży P. Maryi przez kilka niedziel przed bożym narodzeniem, zaczęwszy wnet po północy aż do świtu na dętych instrumentach grano, aż do samego dnia bożego narodzenia, i to tam także zwali heynał; *das Frühblasen vor Wechnachten auf dem Marienthurme in Krakau.* - §. Już po heynale, już po godach, już po harapie, minął dobry byt, *es ist vorbei, es ist aus*. Trza za wczasu kuratora sierocie, nie w ten czas, kiedy iako mówią po heynale, kiedy się koła rozbieżą, kiedy już wszystko utraci. *Groi. Obr.* 92. *§. zorza, *die Morgenröthe*. Eurus podpadł pod heynał. *Zebr. Ow.* 3. *ad auroram*). EYNALIK, a, *m.*, *zdrbn.* - EYNAŁOPIS, a, *m.*, który eynały pisze, *der Frühlied dichter*. Tr. - EYNAŁOSPIEW, a, *m.*, który eynały śpiewa, *der sie singt*. Tr.
- *EYROPA *ob.* Europa.
- EYZE! *ob.* EY f).
- EZAIASZ *ob.* Izaiasz.

F.

F litera szósta alfabetu łacińskiego. Kras. Zb. 283. *Głoska ta nie jest Słowiańska, dla czego też tu pod f żadnego słowa Słowiańskiego nie znajdziesz.* - Omnia apud Slavos nomina, quibus litera Ф, et apud Bohemos (et Polonos) f initium dant, suam peregrinitatem produnt, et sunt numero exigua. Durich Bibl. Sl. 1, 105. *Atoli Czesi w niektórych Słowiańskich słowach w przemienili na f n. p. fausj = wasy; fausaty = wśaty. - U nas jedno słowo: fu! fuk! fukać - niepewno, czy swojskie, czy przyswoione. §. Dawni pisarze Łacińskim i Greckim słowom przyswoionym zostawiają ph. n. p. philosophia, Phaeton; my teraz piszemy wszędzie f zamiast ph n. p. Filozof, filozofia, filozoficzny, Faeton. Kpcz. Gr. 2, p. 260. w czym Włochów naśladowujemy.*

FA! FA! *wykrz.* pfa, pfe! Nie mogąc wstrzymać, zawołali: fa, fa! Dwor. F. 4. fe, fi! pfe! ob. fafać, feydać.

FABRYKA, i, ż., z łac. budowanie, wystawianie budowni, *daß Bauen, der Bau.* Cały majątek swój fabryceś. Piotra darowała. *Warg. Wal. 229. Haur. Ek. 6.* Fabryka zamku Grodzieńskiego, dla nieoddania potrzebnych pieniędzy, ieszcze nie dokończona. *Vol. Leg. 5, 520.* Rozpoczęta fabryka, ma być podług podanych abrysów kontynuowana. *ib. 7, 102.* - §. budowanie, gmach, *daß Gebäude.* Kościół ś. Zofii wszystkie inne fabryki wspaniałością swoją przechodzi. *Star. Dw. 5.* Nagle z gruntu na wierzch fabryka wspaniała A przerosła powstała. *Przyb. Młt. 29.* §. sposób budowania, ułożenie, struktura. *die Art des Baues, der Bau.* Fabryka lub ułożenie serca takie jest: . . *Krup. 2, 238.* 2 warsztat rękodzielny, rękodzielnia, rękodzielo, eine *Fabrik.* *Vd.* rokodelaushnia; *Rs.* záwodb. Trzeba nam założyć fabrykę krajową na wszelkie towary. *Koll. List. 1, 76. fig.* słowa nowe z ich fabryki wychodzące. *Mon. 69, 252.* 3) **FABRYKA, FABRYKACYA**, yi, ż. zfałszowanie urzędowych pism. *Kras. Zb. 1, 285. die Verfälschung gerichtlicher Schriften.* Są kancelarye nasze pieniacwa i wybiegów składem; sądztwo fabryk i korupcyi professya. *Zab. 16, 166.* **FABRYCZNY**, a, e, od fabryki, budowli lub rękodzielni, *Bauz, Fabrikten.* Dozorca i pisarz fabryczny. *Xiadz. 101. Torz. Szk. 57. Rs. заводскій, подзаводскій.* **FABRYKANT**, a, m., rękodzielnik, ein *Fabrikant.* *Cro.* rukotvorecz; *Rs.* заводчик. **FABRYKANTKA**, i, ż. die *Fabrikantinn.* **FABRYKANTSKI**, a, ie, od fabrykanta, *Fabrikanten.* Fabrykantskie ekzuzy. *Torz. Szk. 6.* **FABRYKOWAC** czyn. *nied.*, zfabrykować *dok.* robić co, składać co, osobliwie co niedobrego, *fabriciren.* Pan Laurenty zfabrykował testament. *Teat. 5, 134.*

***FABUŁA**, y, ż., ***FABUŁKA**, i, ż., *zdrbn.*, eine *Mährchen, eine Fabel.* Jest o nieśmiertelności plotek i fabuł u pogankstwa dosyć; a u samych chrześcian prawda sołaie. *Skarg. Kaz. 641.*

FACECYA, yi, ż., z łacinskowłostk. kunsztownie i śmiesznie powiedziana rzecz. *Mącz. kunsztowanie, ib.* koncept zabawny dowcipny, żarcik, ein *Scherzhafter Witz.* *Rgscjaja.* (cf. żart).

***FACELET**, ***FACILET**, **FACELIT**, **FACOLET**, u, m., *Ital.* fazuoletto; *Vd.* facinötl, facilet, facenetl, hantvela,

hadra; *Crn.* fazanekel; *Bh.* facalit; chuśka do nosa, *daß Schnupstuch.* Facelet iey był łzami napoienny. *J. Khan. Fr. 69.* Oleiek trwały woni ku rękawicom i faceletom, które chcą wonne mieć. *Sienn. 573.* Mam facelet od niego; ieszcze panna była, Tańcował zemną, głowa mu się zapociła, Otarliży, rzucił na mnie, iam zchowala. *Sim. Siel. 91.* §. chuśka, ein *Luch.* Wszedłszy w grób, wyrzał prześcieradło leżące i facelet, który był na głowie jego; z osobna zwiniony. *Radz. Joa. 20, 7.* (chuśkę. *Bibl. Gd.*) Stroeie białogłowskie, iakie są rucha, facelety, pochoszki, ferety. . . *Goff. Gor. 129.* Kobiety stroiwo niezwycaynych nie mają wymyślić, facelety od wierzechu głowy do ziemi. *Petr. Pol. 2, 197.* Twarz jego faceletem zawiązana. *Rey Post. Ooo. 1, Facilet. Parzk. Dz. 122.* W facelit co zawiąć. *Hrbst. Nauk. C. 4.*

FACHA, y, ż., z Niem. przegroda, *daß Fach,* die *Abtheilung.* Cebulę morską, rozebrawszy na facy, w skłenicy włoż. *Sienn. 627.* Wydfub' z iabłek jądra i z ich fachami włoż do garca. *ib. 522.* Okrętny piecyk w sobie facy ma, iakoby półki w łąkotkę. *ib. wykł.*

FACYATA, y, ż., **FACYATKA**, i, ż., *zdrbn.*, z *Włoch.* domu przednia ściana, czoło, die *Fronte eines Gebäudes, die Fasse* (ob. *Adlg.*). Proźno na facyacie palacu zawieszac herby, kiedy we śrzedku glucho o familii. *Mon. 69, 259.* §. jedna strona karty, stronnica, *pagina, eine Seite* *daß Blatt.* Od arkusza ekstraktów, po dwadzieścia wierszow na jedney facyacie, po złotemu. *Vol. Leg. 7, 325.* §. żart: twarz, obłezę, *daß Antlitz, daß Gesicht* *Wąpie,* aby mego pana ta malowana uludziła facyatka. *Teat. 24 b, 46.* (twarzyczka). Niepodoaba ię się twoia facyata. *Ld.* *§. kształt, *die Beschaffenheit, der Zustand.* Ta była Rzymskich obrotów facyata, W ten czas, nim daley Anton ie pomiata. *Chrośt. Fars. 62.*

FACYENDA, y, ż. **FACYENDKA**, i, ż., *zdrbn.*, z *Włoch.* sprawka, handelek, szachry, frymarczyk, ein *Kaufhandel, Tauschhandel, Geldhandel.* W takie go facyendy prawil kunszt lotrowski, Ze w rok poszly intraty i summy i wiolski. *Kras. Sat. 111.* Plenipotent, wziąwszy mię zarękę; rzekł: mam z WMc Panem facyendkę. *Zab. 11, 159.* **FACYENDARZ**, a, m., który za facyendami chodzi, ein *Tauschhändler, Kaufhändler, Geldhändler.* Znasz tych facyendarzów, lichwiarzów, kapitalistów. *Teat. 33 d, 9.* **FACYENDARKA**, i, ż.; eine *Tauschhändlerin* etc. **FACYENDOWAC**, ał, uie. *act. nied.*, facyendy robić, *Tauschhandel, Geldhandel im Kleinen treiben.* (cf. frymarzyć). **FAETON**, - nta, m., syn słońca, który nie umiejąc kierować wozem słonecznym, zginał, *Phaeton.* Przysłowie być może: nie bądź Faetonem, t. i. nie napieraj się, czemu nie sprostaż. *Petr. Hor. 2, M. 8.* - §. gatunek nowomodnych wysokich kolasek, ein *Phaeton, eine Art hoher Wagen.* Faetoncik *zdrbn.* cf. doroszka.

FAFAC, ał, a *act. nied.*, mówić fa fa, abo pfe pfe, *Pfe sagen, pfui sagen.* Skoro poczną nieczyste mieszac, muszą fafać niechcąc i nie mogą złego wachać. *Dwor. H.* **FAPALEK**, lka, m., słoto fafalki. *Nar. Dz. 218.* bzdury, szuszfalki, *Flitter.*

FAGOT, u, m., z Franc. narzędzie muzyczne dęte, wydające

dające odgłos basu, *bet Gagot. FAGOCISTA, y, m.*, grający na fagocie, *bet Gagotist.*

FAJA *ob. Fayka.*

FAJANZA, miasto w stanie Papieskim, sławne wynalazkiem pięknych fabryk farfuruowych, stąd mających *fajansów* nazwiśko. *Dykc. Geogr. 1, 196.* **FAJANS, u, m.,** *Fajvance.*

FAIERBAL *ob. ognista piłka. Jak. Art. 3, 291.* **FAIERKA, FEIERKA, i, ż.,** (*z Niem. Feuer*), *ein Kohlenbecken, Gluthbecken. Bohem. obitwadlo, obnitsto, obnitstato; Slo. žablwadlo, obnitstato; Sr. 1. wotrjawlo; Rg. ghrioniza; Bs. grafa, fogun; Sla. tava, kadio-nica; Crn. kadilnek; Vd. ponou sa vogle, grotniza, gri-terza; Rr. канфорка, жаровня; Cro. serjavnik (cf. żar, zarzewie). Ładna feierka, Teat. 8, 59. W kramach nad feierkami się grzeją. Haur Sk. 347. (cf. kotlina, kotlinka, ognisko). Mościeżna do grzania pościeli faierka, skandalan od niektórych zwana. *Mon. 71, 204. ein Bettwärmer. *Fairka, - piecyk ruchomy żelazny. Cr. Th. 171. Fairka stołowa do grzania potraw. Cr. Th. ib.* Na szkucie faierka jest zrobiona z dwóch desek na kant sbitych, które na budzie przy kominie stawiają, aby się nie dymilo w kuchni. *Magier Mscr. - Faierka do kadzenia, ein Rauchbecken. FAIERWERK ob. Feuerwerk.**

FAIFER *ob. Fayter. FAINGULD ob. Feynguld. FAINZYLBR ob. Feynzylbr.*

FAKCYA, yi, ż., z lac. partya, strona, eine Faction, Parthey. Fakcye niebezpieczne bywają. *Gemm. 78.* Luboś się zgarbił, Mości Panie Wóycie, Przecież, iak mówią, fakcyi nie stróycie. *Brath. C. 2, b.* W gnuśnym pokoju tylko fakcye, tylko swary stroją. *Kochow. Wied. 5.*

***FAKIEL, - kli, ż., z Niem. pochodnia, wachla, die Fackel.** Fakle jarzące w ręku trzymali. *Auszp. 56.*

FAKTOR, a, m., FAKTOREK, - rka, m., zdrbn., sprawa interesów drugiego, der Factor, Geschäftsbörger. Faktorowie i kommissjonarze, toż samo znaczą, co posłowie państw w materyach politycznych. *Mon. 72, 53.* Faktorom, czyli handlowym urzędnikom. *Pam. 85, 1, 826.* Kupcy mają swe faktory tam, skąd im towary przychodzą. *Grod. Dis. D. 3.* Żytk nasz bywa w ręku faktorów i legierów cudzoziemskich. *Gest. Gor. 107.* Faktorowie na poły się dzielą zyskiem. *ib.* Rutyliusz nie był celnikiem, ale celnikiem za faktora służył. *Warg. Wal. 219.* *§. Szczególniey, żyd stręczyciel, ein jüdischer Faktor, Mittlet, Zubringer.* Żyd faktor, żyd i doktor, żyd jest i podskarbi. *Comp. 395.* **FAKTORKA, i, ż., die Factorinn, die Unterhändlerinn.** **FAKTORSKI, a, ie. Factors-.** **FAKTOROWAC, tr. niedok.,** faktorstwem się bawić, *ben Factor machen.* **FAKTORSTWO, a, n., die Factorey, das Geschäft eines Factors, Zubringers, Unterhändlers.**

FALA, i, ż., (cf. wein, Germ. Welle); Slo. et Bh. vino-bitj; Sr. 2. jwalla; Rs. волнение, зыбь, зыбель; Ec. влаianie; nawalność morška, ein See Sturm. Cr. Th. Wody morskie za falą wylewają z brzegów. Gorn. Sen. 28. Fala okrutna morška powstała. *Warg. Wal. 21.* Fala na Wiśle wielka. *Mon. 69, 68. §. fale plur.* zowią ci, co po wodach żeglują, wzruszenie wód przez wiatry, które czasem statki wodne i okręty zalewają. *Orw. Ow. 441. welny, die Wellen, Bogen. Niech sta-*

Tom I.

nie wszystkie w falach ocean burliwy. *Bard. Tr. 165.* Wszystko się na kształt fali na morsu tu i owdzie chwicie. *Teat. 42, d. d. fig. Fale przeciwny fortuny. Pot. Syl. 62.*

FALANDYSZ *ob. Falendysz.*

***FALANGA, i, ż.,** Tak Macedonowie swali swoje nymężniysze wojsko, uszykowane w czworogran; wielka falanga miała ludu sześćnaście tysięcy; mała połowę tego. *Warg. Kurc. praef. der Phalanx der Lacedaemonier.*

FALBALA, FALBULA, FALBANA; FALBANKA, i, ż., zdrbn., z Franc., falbala, obszyte fryzowane u fartuchów, sukni białogłowych, *die Falbel, die Frisur an der Kleidung des Frauenzimmers. Cro. obtok, obmet; Crn. obtok; Bs. obtoka, rese, listice, skut, kraj od sukne; Ross. выметка, накладка; Ec. omémб, воскрилие.* Falbule wysiekane - wyrzeżane, wykłote, *Gall. pretintailles, außgestochne Falbeln. Tr. Szary trefne z falbanami. Comp. Med. 705.* **FALBANOWY, a, e,** od falbany, *Falbel-.* **FALBANOWATY, FALBANIASTY, a, e,** na kształt falbany, *falbelartig.*

FALBIERZ *ob. Farbierz.*

FALC, FALS, FELC, u, m., z Niem. die Falze łaskowanie, fuga, n. p. Spodnice z falcami. *Comp. Med. 705.* (cf. fałd). W futrze od drzwi lub okna, jest falc do ramy od okna lub do drzwi. *Mag. Msk. §. falc, u in-troligatora, kościany lub drewniany, do kształcenia sznurków na grzbiecie książek. Mag. Msk. das Falzlein der Buchbinder.* **FALCOWAC, FALSOWAC** *cz. ndk., uintro-lig. składać arkusze do oprawy. Mag. Msk. falzen, beyrn Buchbinder.*

FALCGRABCZYK, a, m., rodem z Falcgrabstwa Ryńskiego, *ein Pfälzer.* **FALCGRABIA, - bi, m., albo - biego subst.,** elektor palatyn, elektor Bawarski, *der Pfalzgraf, der Churfürst von der Pfalz.* **FALCGRABINA, y, ż.,** elektorowa Palatynatu, *die Pfalzgräfinn.* - **FALCGRABSKI, a, ie,** od Palatynatu, palatyński, *pfälzisch. elektor falcgrabski albo palatyński, Bawarski, der Churfürst von der Pfalz.* - **FALCGRABSTWO, a, n.,** palatynat, *die Pfalz.* Wyższy Palatynat czyli Falcgrabstwo Wyższe w Bawaryi, *die Oberpfalz;* Niższe Falcgrabstwo, czyli Palatynat Renu albo Elektorat w cyrkule Elektorskim czyli dolnym Ryńskim, *die Unterpfalz, die Pfalz am Rheine im Churfürstentum.* *Dykc. Geogr. 2, 256. - Wyrw. Geogr. 208. - §. Falcgrabstwo, collect.* Falcgrabia z Falcgrabiną, *der Pfalzgraf und die Pfalzgräfinn.* Cf. *Grof, Grabia, Hrabia, Hrabstwo, Margrabia, Margrabstwo, Burgrabia, Burgrabstwo.*

FAŁD, *FAUD, u, m., FAŁDA, y, ż., FAŁDKA, FAŁDECZKA, i, ż., zdrbn., Bh. et Slo. falb, tása; Crn. fald, bawd, shkriz, guba; Vd. fald, garba, guba, baudi; Bosn. ghib, puço, fraska; Rag. ghib, obtok, skut; Cro. gib, guza; Dl. fraszka, brazgotina, gib; Sr. 1. falda, hawda; Rr. фалда, фалдочка, врибь, срибь, перерибь, перерибка, загибка, загибь, складка; Ital. Falda, Angl. Fold, Anglos. Fealde, Hisp. Falta, Holl. voude, Gr. πλῆς; lat. med. faltus; Lat. plica); die Falte, - zmark w iakiy materyi, w suknie, w sukni etc. czy to z pogniczenia, czy też dla stroiu umyślnie założony; n. p. Nałogowi nie poradzisz, Fałdu w sukni

nie wyglądzisz. *Jakub. B.* 75. Sposób, aby fałdów i żadnego pogniczenia w szatach znać nie było. *Haur Sk.* 572. Na ostróżnego że strzała trafiła, W fałdach się tylko jego szaty sawiesiła. *Otw. Ow.* 182. Szaty przedtym niewiały miewały od wierschu do ziemi pełne szwów i fałdów. *Mącz.* - Cóż to, ia twoia żona, mam chodzić o dwu fałdach w raroświeckiey kiece? *Papr. Przyk. C. b.* Fałd postawowy = szrodek założony w postawie sukna, *die Mitte, der Bruch des Tuch* im *Stüde.* *Tr.* Fałdy rozsypnię albo rozpuszczam, *replico.* *Mącz.* - *§. fig.* fałdów przysieść nad czym = ufawicznie nad czym pracować, *sich bey einer Arbeit Falten sitzen, ausbauend stetig seyn.* Uczone dzieła letko się nie robią; nad niemi fałdów przysieść trzeba. *Ld. cf. Rs. присѣднѣ assiduus, присѣдливостъ, присѣдностъ; adj. Ec. присѣднѣ-мелный, присѣднѣ assiduus. Subst. присѣдникъ.* *§.* fałdów komu przysieść = do ciasnoty go wpędzać, w ciasny kąt go wpierać, dużano mu robić, *einen in die Enge treiben, ihm warm machen, ihn ins Gedränge bringen.* Nieprzyjacieli naszym bardzo fałdów przysiadł, żywności im broniąc. *Zolk. Mscr.* 25. Moskwinie nam fałdów przysiadł. *Starow. Ref.* 12. Za cesarza Zygmunta Turek chrześcianom przysiadł bardzo fałdów. *Bielk. Kr.* 314. (fałdów. *Peir. P.* 314.). Oni nieprzyjacielowi fałdów nie przysiędą. *Chachr. Tr. G.* 2. (nie dadzą mu się we znaki, da on im radę). Zaczyna się przytulać, fałdów ię przysiadac, W swęy mowie kształcić, błaznić, i iakby szpak gadać. *Zab.* 14, 29. *§.* fałdy na ciele = zmarszczki, *Munzeln.* Smutek w mego wieku porę Młodego pomarszczył mi w drobne fałdy skórę. *Kul. Her.* 85. U starych wszystkich oblicze jednake, Szpetne i pomarszczone, iako fałdy iakie. *Prot. Kont. B.* Dziad o iednym zębie, Wiele lat, tyle fałdów mający na gębie. *Tręb. S. M.* 28. *§.* fałdy łamać = zmarszczyć się, *die Stirne runzeln.* Darmo on fałdy łamie, bo iuz dla niego nadziei nie ma. *Pot. Arg.* 332. On się kryguje; on fałdy łamie. *ió.* 736. FAŁDOWAC, - ać, -anie, *cz. ndk.,* zfałdować, ufałdować, *dk.,* we fałdy zbierać albo układać, *Boh. faldovati, gahpbugi; Sr. 1. bawbupu; Sr. 2. ropisq; Crn. faydam, sgerbiti; Vd. baudati, sbaudati, gubati, ob. gubać; Be. ghibati, prigibati, frakfati, namrrifkati, ruditi, podvratiti; Rg. zghibati, nasclipati, pokuppiti; Cro. gibati, rugati, guzati; Dl. fraszkam; Ross. сунуть, насыпать; fälteln, falten, in Falten legen. propr. et fig. marszczyć, runzeln.* Bardzo miśernie ufałdował swój płaszcz. *Haur Sk.* 518. K.ńczy Mołoch, czolo fałdując z rozpaczy. *Przyb. Milt.* 38. A ty moie czaczko Zfałduy czolo, właśnie ci pięknie bydz dziwaczko. *Zabl. Z.* S. 13. Spierać się o co, podniosszy brwi do góry, sfałdowawszy czolo. *Pilch. Sen. list.* 4, 62. FAŁDOWANIE, ia, n., *subst. verb.* zmarszczenie, zbieranie, szyplanie, *das Falten, Fälteln, in Falten legen, Runzeln.* - *§.* zbiorowo fałdy, zmarszki, *die Falten, Runzeln.* FAŁDOWATY, a, e, na kształt fałdów, w fałdy złożony, *gefaltet, gefältelt, wie Falten.* Na tęp rodzinie w Marcu na prątkach wyrastają papie brodate fałdowate. *Syr.* 1155. FAŁDOWNY, FAŁDZISTY, a, e, marszczony, pełen fałdów, *Sr. 1. bawboyité, bawbowanité; Vd. baudaft, gubasten; Crn. gubne; Rg. skútaft; Bh. táfnj; Rs. борѣдмаѣ; voll Falten, faltenreich,*

faltig. Gdy szybko wiatry siekła, Głóg ią w biegu stry-mal, Gdy za suknią fałdzistą kolcami poimal. *Zab.* 1, 189. *Nar.* Fałdziite szaty. *1 Leop. Lam.* 4, 14. FAŁDZIC, it, i, *cz. ndk.,* przełamać, przekładać, fałzen. Staremu kapelusowi wyniosłość puchy właśnie on odświeży W trzech narożników fałdząc go odzieży. *Zab.* 12, 74. (haftując) iuz i morze swęy igły dowcipnym polkokiem W kłęby fałdźci poczęła błękitnym zatokiem. *Zab.* 15, 31. *Kniaź:* FAŁDZIK, a, m., *zdrbn. rzeczwn. fałd, ein Fältchen. Rs. фалдочка.* Z przywającą ię suknią igrają wietrzyki, A wtyd lękliwy ściąga rozpierschte fałdziki. *N. Pam.* 19, 111.

FAŁDYSZTOR, u, m., *Ital. Faldistorio, una delle st-die, che usano i pretati nelle chiese, wezgiowie do kłę-czenia. Tr. ein Kniepolster.*

*FAŁECZNY, *FAŁESZNY, a, e, FAŁECZNIE *przysł.*, *Bh. falešný; Sr. 2. falešný; Lat. falsus, Suec. falsk, Jsl. falskur, Angl. false, Hiber. falsa, Gall. faux* = fałszywy, nieprawdziwy, *falsch.* Mamy światłość prawdziwą przeciwko falesznęy światłości mędrców tego świata. *Bial. Post.* 90. Faleszny świadek. *Leop. Deut.* 19, 18. Djabol zwodzi przez faleszne nauczyciele. *Karnk. Kat.* 439. Faleszna a niezbożna sentencya. *W. Post. Mn.* 43. Fałecznie a pokrycie obchodzili się z nim, chcąc go zawždy podstać w rozmowach swoich. *Rey Post. J. 7.* Naftaną faleszni Chrystusowie, i faleszni prorocy. *Leop. Matth.* 24, 24. Egipczykowie od tych, którzy nigdy nie byli, fałecznych bogów, wywody narodu swego poczynaia. *Stryk.* 67. - *§.* 2) Owcarze, Osepni, Państwo, *Faleczni* i inni, aby dali od dziesięci owiec swych po groszy dwa. *Vol. Leg.* 2, 989. na drugim mięyscu: *Załączni. Vol. Leg.* 5, 557. na trzecim mięyscu: *Falenczni. Vol. Leg.* 3, 589. *Wengeschäfer, Easchäfer.* FAŁECZNIK, FAŁESZNIK, a, m., fałszem się parzący, *der sich mit Falschheiten, Unwahrheiten zu thun macht.* Omylacze a fałecznicy świata, które duch 5. psy, świniami, stozdziejami wszędy nazywa. *Rey Apoc.* 17. Od takowych faleszników pisma święte nas przesłregają. *Rey Post. M. 2.* *FAŁECZNOSC, FAŁESZNOSC, - ści, -i, fałszywość, fałsz, nieprawda, kłam, *Boh. falešnosť; Slo. fales'.* die *Falschheit, Unwahrheit.* Wytrwasz w stałości Panu, nie oglądając się na faleszność pastera swego. *Rey Apoc.* 37. Znamię wszędy chytrności i faleszności. *Sienn.* 427. Fałeczność nauki. *Hrbst. Odp. A a.* 4. Pełni zdrady i wszelakiey faleszności. *W. Post. W.* 3, 148. O wy pełni wszelkiey zdrady i wszelakiey faleszności, syny djabelskie. *Leop. Act.* 13, 10.

*FALANDYSZ, FALENDYSZ, *FAYLENDYSZ, u, m., może z Niem. *fein Holländisch* lub *fein Englisch.* *cf. Lundyssz,* gatunek sukna Hollenderskiego, Angielskiego, *eine Art Holländisch, oder Englisch Tuch.* Sztuka falendyszów Hollenderskich sukien - *Jnstr. C. Lit.* Na Angielskim falendyszu stapiłoby się na każdym pułpięta ćwierci lepię niż ćwierć. *Grod. Dis. E. b.* Falendyszu nayprzedniey szego drożę nie mają przedawać łokiec nad zł. 5. *Vol. Leg.* 3, 370. Zaciężki staropolski, choć trwały na szaty, Porzucili falandysz; Karmazyn, szarlaty, lekkie, rzadkie J w senatorskiey izbie i w senacie widzisz. *Pot. Pocz.* 328. Jemu co przedtem slugi w akamencie nosił, Samemu ledwie potym faylendyszu dostawa. *Petr. Ek.* 97.

- Uwinąwszy się w falendysze lub nordery. *Zab.* 1, 135.
- FALENDYSZOWY**, a, e, z falendyszu, von solchem *Luche*. Falendyszowa suknia. *Sak. Sob. B. d.*
- FALESZNY** ob. Faleczny, Falszywy.
- FALGELD**, u, m., opłata przy rogatkach, z Niem. *das Pfalgeld, Schlagbaumgeld*. Król od cła czyli falgeldu ma około miliona talerów. *Pam.* 84, 953.
- FALISTWO**, a, n., z *Wlofk.* bankrut, *das Falliten, der Bancrott*. Nieuchronne iego falistwo, gdy wszystko przemarnował. *Boh. Offol.* 222., ob. falit, falować.
- FALISTY**, a, e, na kształt fal morskich, *wellenartig. Ra. wlaemnyh*. Liście faliste, *f. undulatum*, tu i owdzie, osobliwie po brzegach gładko strzępiące się. *Bot. Nar.* 61.
- ***FALKI**, - ów, *liczb. mn.* odpadliny od mąki, *das Abfalsfel vom Mehle*. Mąkę przesiać trzeba z otrąb i z falków, iak piekarze czynią. *Syr.* 437. ob. falki, szuszfalki.
- FALIT**, a, m., ten który sawiódł bądź współkupca, bądź u którego pieniędzy pożyczyl. *Wlod.* Falit, niesłowny korespondent kupiecki albo pożyczalnik. *Cn. Th.* 171. bankrut, *der Fallit, Bancrottier*. Falit, utratnik, *decoctor. Cn. Syn.* 265. Fallitowie, szalbierze. *Groi. Obr.* 161. Falitarz. *Gil. Pfl.* 28.
- FALMOWAC** cz. *ndk.*, zfalować *dk.*, w hucie sklanéy, odszumować szkło roztopione, *das zerschmolzene Glas abschäumen*. Mayster to szkło, gdy się stopi, powinien zfalować, to jest proch i kurz z wierzchu na nim będący ściągnąć. *Torz. Sk.* 204. et 171. **FALMUSY**, - ów, *liczb. mn.*, szumowiny ze szkła roztopionego. *Torz. Sk.* 126. *der Schaum von zerschmolzenem Glase*. Mayster powinien swóy tygiel zfalować; falmusy te osobno zbierać i schować. *ib.* 266. et 205.
- FALLO**, feler, błąd, omyłka, *Fehler, Irrthum, Versprechen, Verstoß*, Ruś wielkie fallo w tym tobie przyznacie. *Pimin. Kam.* 28., *Crn.* falenga, faler. **FALOWAC**, - al, - uie, *niak. ndk.*, zfalować *dk.* (*Ital.* fallare, *Germ.* fehlen; *Vd.* falati, fallati, bloditi; *Crn.* falim; *Cro.* faleti, falim; *Sla.* falliti); nie odpowiadać skutkowi, chybiać, szwankować, *fehlschlagen, nicht fortkommen, seiner Function nicht genug thun*. Pierwiastki magistratur naszych lepiéy słyngły, koniec faluie. *Nar. Tac.* 2, 314. *fnis inclinat*). Tu ach! niesłetyż! ięzyk mi faluie Przed zalkm, który tak serdeczny czuie. *Pafl. Fid.* 203. Klin klinem wybić; upileś się wczoray, iestlić głowa faluie, Piy znowu, bédziesz zdrów. *Bies. C.* 2. Skoro szczęście zfaluie, iakoby nie znali Odbieźą, co przy tobie stać obiecowali. *Eud. Ap.* 132. Kto rostronie co sprawuie, Nie ma przygany, choć faluie. *Cn. Ad.* 394. - Falować, brakować, nie być takim, iak się należy, *fehlerhaft seyn, mangeln*. Powagi i układności tak trzeba używać, aby coby w oboyg u falowało, tego się wiarował. *Glicz. Jsocr. Fi.* 4. - §. falować na czym; szwankować na czym, uszczerbkú na czym doznawać, *Abbruch an etwas leiden*. W tych leciech dla podaszéy starości na rozumie falował, *Pilch. Sall.* 134. - §. czyn. *falować co, nabawiać szwanku, nadwergzać, *fehlerhaft machen, verlegen*. Piasłtvo zwyklo ludzki rozum falować. *Haur Ek.* 189. - §. Faluie kupiec ob. bankrutuie, *ein Kaufmann fallit*.
- ***FALSARUCHA**, y, ż., gatunek sukni (cf. fałszura, eine
- Art Kleid**. One dziwne czuhy, one falsaruchy, one stradiotki, one delie, żupany. *Rey Zw.* 57, 6.
- FALS, FALSOWAC** ob. Falc, Falcować.
- FALSET**, u, m., z *Wlofk.* głos zmyślony, nieprawdziwy dyszkant, *fistula. Wlod.* *das Galfett, die Galfettstimme*.
- FALSECISTA**, y, m., który falsetem śpiewa, *der durch die Fistel singt*.
- FALSZ**, u, m., *Bh.* fales; *Slo.* fales' (*Slo.* faš *astutia*); *Sr.* 1. *balsch, Lat.* falsus, *Ger.* falsch, *Niederf.* fašš, *Gall.* faux, *Crn.* fòvsh cf. fałeczność, nieprawda, kłam, *Rg.* neifinos, neifinstvo; *Ec.* *umycmaso, неправда, Unwahrheit, Falschheit, Lüge*. Fałsz prawdy nie lubi. *Cn. Ad.* 226. Często prawda wziąć na się fałszu postawę musi, aby ią ludzki rozum mile przyjął; fałsz zaś, własny kształt zachowując, przystęp znajduje, a uczynków chrześciańskich nie naśladować. *Rey Post.* 7. i. 5. Gdy do pisma S. co obcego przydano, albo co odmieniono, albo co inszego nad to zmyślono, to za fałsz ma być miano. *Wisn.* 317. Rozum ludzki i fałsz, ścisly nader z sobą związek mają. *Zab.* 6, 366. Wystawiają w istotny barwie prawdziwe obrzy, Bez wszelkich fałszów pozornej zarazy. *Pafl. Fid.* 49. Jeśli to nie jest fałszem o panniu Elżbiecie, To się inż żadney wierzy nie godzi kobiecie. *Tręb. S. M.* 125. Nie dodawaj fałszu do wiarołomstwa. *Teat.* 18, 119. Niewdzięcznik podobny do człowieka, który z fałszu i ze zdrady żyje. *Gorn. Sen.* 172. *von Lüg und Trug leben*. Fałsz sam, choć go nie popychasz, zżyje łomie. *Pilch. Sen. list.* 3, 316. Czynią różność między fałszem a nieprawdą, iakoby nie rzeczy saméy, ale dźwięku patrzeć trzeba. *Modrz. Baz.* 241. - §. 2) Za Władysława silny fałsz w monetach się ukazał. *Gwagn.* 79. t. i. zfałszowanie, *Verfälschung*. cf. fałszywa moneta. - §. 3) Płótno na fałsz do tyłu kamizelki. *Teat.* 29, c. 76. na fałszywy, to jest, z inszéry materyi zatylek kamizelki, *der falsche Rücken in einer Weste*. **FALSZERKA**, i, ż., nieprawdą się parająca, *die mit Unwahrheit umgeht, eine Lügnerinn*. Tyś to, ćwiczona fałszerko! *Pafl. Fid.* 108. **FALSZERSKI**, a, ie, od fałszerza, *Lügners-, Fälschers-, Verfälschers-*. *Sr.* 1. *piebalschwaté, piebalschwarsti*. **FALSZERTWO**, a, n., zfałszowanie, *die Verfälschung*. Przekonani fałszertwo. *Nar. Tac.* 2, 267., *Bh.* *falešnistwo, falešnistwji*. **FALSZERZ**, ***FALSZYRZ**, **FALSARZ**, a, m., fałszem się parający, kłamca, *Boh.* *falešnik* (ob. fałeczcznik); *Slo.* *falsšit, falešnik*; *Cro.* *krivochin*; *Vd.* *prevratauz, sgalfuvauz*; *der mit Unwahrheit umgeht, ein Lügner*. Takie iawne matactwo inż nie wodza znaczy, Lecz szatana, fałszerza szlakownego raczéry. *Przyb. Mill.* 234. *Rey Post.* R. 5. O zdradliwy fałszerzu, sztukmistrzu wszech złości! *Bardz. Tr.* 217. Bezcny żywot fałszerza Mahometa w situ księgach opisany. *Kłok. Turk.* 123. Fałszyrze swoiéy powagi nadstawiają sobie. *Gil. Post.* 41, b. Ten wymyślny fałsz Urban Riegiers śmiał udadź; krótko tedy niewstyd tego fałszerza pokazemy. *Idal. Post.* 112. - §. 2) fałszujący co, *der Verfälscher*. Fałsarze monety. *Goß. Ger.* 48. Fałszerz monety (na gardle będzie karany. *Chalm. Pr.* 186., *Rg.* *pricignalaz*). Fałszarz rachunków. Fałszerz testamentów. *Cn. Th.* -

Ross. поддѣльщикъ. *FALSZOAPOSTOŁ, a, m., przepowiadacz fałszu, fałszywy apostoł, pseudoapostoł, ein falscher Apostel. Za czasów Apostoła Pawła byli fałszapostołowie, robotnicy nieprawości. *Zygr. Ep. 13.*
***FALSZOMOWCA, y, m.,** łgarz, kłamca, der Lügner.
FALSZOPISZEC, - szca, m., pisarz kłamstwa, der Lügenstecher. Ow Aryanin i fałszopiszec, niezbożną był wydał książkę. *Stebel. 2, 175.*
FALSZORODNY, a, e, rodzący czyli płodzący fałsze, Lügenzeugend. Fałszorodne herezye. *Chodk. Kof. 3.*
FALSZOWAC, - ał, - wie, cz. ndk., pofalszować, zfałszować *dk., Boh. et Slo. falfšovati, falfšugi; Sr. 2. falfšovati; Crn. fasham; Vd. sfaushat, kriviti, vratati, sgalufati; Rg. izopacivati, izopaciti, isctettiti, pricinitti; Rs. испортивши, поддѣламъ, обманымъ.* prawdziwéy istności pozbawiać, falfšen, verfalfšen. Zyd złoto, srebro, przysadą i inższemi fortelnemi sztukami zfałszuje. *Grod. Dis. F. b. Star. Mon. A. 3.* Oléy szczéry, żadnéy rzeczy przymieszaniem niefałszowany. *Sehl. Marc. 14.* Odszczepiecy fałszowali wiarę. *W. Post. W. 2, 150.* Fałszują słowo boże. *1 Leop. 2 Cor. 2, 17.* Łakomstwo bezcne ludzką myśl fałszuje. *Star. Vat. B. 2.* Wenus, która bogatęy Ankonie panujesz, A frasunkami ludzkie rozkoszy fałszujesz. *Pap. Ryc. 24.* U chorego smak zfałszowany. *7. Khan. Dz. 285., Rs. неподлинный.*
FAŁSZYWOSE, - sci, ż., nieprawdaiwość, nieprawda, osobl. moraln. nieszczeróść, nierzetelność, die Falschheit, die Unwahrheit, die Unreblschkeit. *Slo. fales'; Sr. 1. balszanosci; Sr. 2. falschnosci; Crn. fovshya; Vd. kriunost, krivizhnost, galufishnost, galufia; Cro. nevera; Rs. подложность, ложность.*
FAŁSZYWO, a, e, FAŁSZYWIE, FAŁSZYWO przystk., nieprawdziwy (cf. fałszyczny, *Bh. et Slo. falešni; Sor. 2. falsčne; Sorab. 1. falschno, balschnivé, balschné; Crn. foush; Vd. kriun, galufishen, galufast; Sla. falishan, laxljivo (ob. lżywy); Cro. falsyiv, himben; Dl. varovit, chalaren; Rg. laxiv, laxni, himben, neistinit; Rs. фальшивый, ложный, лживый, мытарный; falfš, unrichtig.* Nasz sąd jest fałszywy, kiedy go zasadzamy na zdaniach fałszywych. *Stas. Buff. 15.* Częstookród znayduie się ospa fałszywa, acz pierwszym widzeniem zda się bydź podobna prawdziwéy. *Krup. 5, 335.* Siedm wyższe ziohra prawdziwe, a pięć niższe fałszywe, *verae et spuriae.* *Kirch. An. 106.* Fałszywe dlatego, że chrzątki nie do kości piersięty przystałe. *Krup. 1, 124.* Pacierze fałszywe kości kuprzastéy. *Krup. 1, 113.* - §. zfałszowany, falfš, verfalfšt. Fałszywe złoto, fałszywa moneta. *Cn. Th.* Naleziono przy nim fałszywe listy. *Chelm. Pr. 185.* Fałszywe rejestra. *Tr. §. moral.* nieszczéry, nierzetelny, udający, udawany, niestateczny, falfš, nicht aufrichtig, betrügllich. Fałszywy świadek, który mówi kłamstwo. *Dambr. 856., Rs. лжесвидѣтель.* Fałszywie świadczyc, *Rs. лже свидѣльствовати.* - Fałszywy człowiek, słowa swoje opakujący, i tak i owak słowa odmienia, i strzyże i goli, i grabi i siecze, insze mówi stoiać, insze siedząc. *Wersz. Rgl. 118.* Łzy, które iéy płyną, tak iak ona fałszywe. *Teatr 49, b. 42.* Fałszywy duch w ustach waszych proroków. *3 Leop. 3 Reg. 22, 22.* (omylny. *1 Leop.*). Fałszywy prorok *Eccl. лжепророк; apostoł лжеапостола; nauczyciel лже*

проповѣдникъ, лжеучитель; Fałszywa nauka лжеученіе. Pręsięga fałszywa. *3 Leop. Zach. 8, 17.* (lżywa. *1 Leop.*). Między zlemi zła przyjaźń, nietrwala, fałszywa. *Jabl. Tel. 184.*

***FAŁSZURA, y, ż.,** Chodziwszy po ranu w kapie Włofkiéy, w wieczor chodzą w Tureckięy fałszurze. *Modrz. Baz. 201.* Jch fałszury, kołnierze do pasa, blażeńkie czupryny - *W. Post. W. 2, 178.* Nię są u boga płatniéysze fałszury, a niżli uczciwe rewerendy. *Zrn. Post. 2, 366, b.* gatunek długięy zwierzchnięy sukni, ein langet Obetrod. *ob. falsaricha.*

FALUIE ob. falować.

FAMILIA, ii, ż., z łac. rod, dom, etne (angesehene) Familie. *Bh. rodina; Bg. obitel; Crn. sbláhta* (cf. szlachta *Ger. Geschlecht; Vd. drushtru, drushba, drushin* (ob. družyna); *Sr. 2. śláhata; Sla. národ (co ob.); Rs. фамилія, семейство, семья* cf. siemię); *Ec. вседомѣство, мамара.* Osoby, od iednego przodka pochodzące, i iednacie nazwisko noszące. W Polsce, nazwiska pozostałe herbów, znaczą pierwszy szczer domów; dzielnice, od włosci etymologią nazwisk wzięły. Toporowie od herbu, a od włosci Tęczyna zwani Tęczynscy, z Ossolina Ossolinscy. *Kras. Zb. 1, 286.* Postanawiamy, aby tron Polki elekcyunym był przez familie; nie zaś po zgonie każdego panującego, przez wybór oddzielnych osób. *Ust. Konst. 1, 123.* ein Familienwähler. Mąż jest najwyższa familii głowa. *Zab. 16, 12.* Miasto wojnami znędzone, na mało pokoleniu zostało, *ad paucas familias recidit.* *Marcz. Rozszykowanu ich, według domów i familii swoich. 1 Leop. Num. 2, 32.* (rodzaiów swoich. *3 Leop.*). Wzgardzony w familii swoięy. *1 Leop. Math. 13, 58.* (w domu swoim. *3 Leop.*). Słynie cudzemi dziełami, kto liczy familią. *Bard. Traj. 18.* antenatów. Cate plemię ludzkie, iedną familią jest, po świecie rozbiegł. *Jabl. Tel. 156.* cf. herb, przydomek. **FAMILIANT, a, m.,** herbowny, do herbu iakiego należący, ein Wappenverwandter, der zu dem nämlichen Wappen, also ut sprünglichen Geschlechtsause gehört. Więcéy familiantów tego herbu nie piszą. *Nies. 1, 15.* §. 2) znacnego znakomitego rodu, czyli domu, ein Hochgebohrner, auf einem sehr ansehnlichen Hause. *Carn. plemienitnek; Rag. plemenik, vlastelin; Rs. великородный; Ec. благородный; Vd. jimenitnik.* Spisków nie robifa uboga szlachta; ale panowie; iak ich pochlebstwo nazywało, familianci; a wiek nasz nazywa ich arystokratami. *Gar. Nar. 1, 395. Nar. Szesnastoherbowny familiant. Mon. a. 65, 323.* *W rodz. zehsk.* **FAMILIANTKA, Rg. plemeniza.** **FAMILIARNY, a, e, - ie przystk.,** poufały, *bezpieczny, familistat, vertraut. Wc Pan zemną bardzo sobie familiarnie postępuje; to pewnie dla dawnéy między nami znaiomości. *Teat. 2, b. 126.*

1) **FAMUŁA, i, m.,** książka ta pisana przez niemciecego ięzyka famułę. *Mon. 65, 304.* sługa u iakiego literata, akademika, ein Famulus. *Sr. 1. wotrojst.* 2) **FAMUŁA, y, ż.** (gramatka cf. panata), *n. p.* Sliwy, które mają bydź smażone, powinny bydź dośtałe, żeby się dobrze na famułę rozpuściły. *Haur Sk. 76.* Ośrodkci suchéy z chleba miałko utartéy w wodzie warzyć i przebić, do tego iabłek a gruszek warszonych przydadź, soli i masła włożyć, będzie potrawa, którą famułą nasi prodko-

wie zwali. *Syr.* 922. ein *Obstbrey*. *FAMULOWAC, *intr. ndk.*, za famulę służyć, *Famulus* *seyn*. A u kogo famuluiesz? *Teat.* 24, 96.

*FAMURAŁY, FEMURAŁY, - ów, *plur.*, z *lac. femoralia*, gacie, fartuch, winnik. *Mącz. perizoma*. - femurały, gacie, *campestris*. *Mącz.* *Famurał, *feminale*. *Volck.* 295. (cf. pludry, ubranie, spodnie), *Unterbeinkleider*, *Unterziehhosen*. *Sr.* 1, *podkasz.*

FANATYCZNY, a, e, - *ie adv.*, z *lac.* pelen fanatyzmu, *fanatistisch*, *schwärmerisch*. *Sr.* 1. *torne*. W fanatycznym Egipcie zwiedli gmin i popy *Caarci*... *Przyb. Milt.* 22. Fanatyczne uprzedzenie. *Kras. Pod.* 2, 157. FANATYK, a, m., kiedy człowiek przeciwko zdrowemu rozumowi co czyni lub wierzy, co śmiechu godno, fanatykiem go zowią. *Mon. a.* 65, 412. Fanaty, któremu koczki drą we łbie, albo mu się muchy roią w głowie, niektórzy mówią. *Mącz.* - *Rs.* *изступленник*; *ein Fanatiker*, *ein Schwärmer*. *N. Pam.* 16, 118. FANATYZM, u, m., nierozważne i śmieczne przywiązanie się do jakiej opinii. *Mon.* 65, 412. *bet Fanatismus*, *die Schwärmeretey*; szczególnie zaś żarliwość nieprawa, przechodząca miarę, używająca gwałtowności pod pozorem religii. *Kras. Zb.* 1, 286. Stałość często odmienia się w upor, zbawienna gorliwość w szalony fanatyzm. *Zab.* 12, 147. Fanatyzm, krzyż w iednę ręce, żelazo ma w drugiej, Zastłonił oczy, pozatykał uszy, Lubi kaleki, śmierć, nędzę i rany, Piie łzy cudze, tuczy się swym iadem. *Kasp.* 7, 25. (cf. zabobon).

FANFARY, odgłos trąb, *trantaratán*, *Löne*, *ben Trompetenschall* *nachzuahmen*. Słychać koni *tont*, ludzi ryk, trębaczów *fanfary*. *Jabl. Tel.* 144.

FANFARON, a, m., z *Włok.* *abo Franc.* iunak, wietrznik *Ross.* *храбрый*; *ein Fahnführer*, *ein Windbeutel*, *ein Großsprecher*. Kur, choć głośno krzyczy, nie zje on nikogo, Nie bój się nigdy czelcze fanfaronu, U którego to gęba otworzona. *Jabl. Ez.* 22.

FANFARONADA, y, ż., iunakierya, *Rs.* *мггеславие*, *суетловие*; *Großsprecher*. Porzuc tę fanfaronadę. *Teat.* 19, c. 27. FANFARONOWAC, - al, - uie, *cz. ndk.*, iunaczyć, *breit thun*, *groß sprechen*. cf. kokoszyć się, pawić się, gorgolic się.

*FANNA, y, ż., miéysce, gdzie wapno rozczyniają, wapienna fanna *Mortarium*. *Mącz.* FANIENKA *zdrbn.*, *der Kalktrog*, *die Kalkgrube*. cf. wanna.

*FANSLIBR, *Fanzylbr ob. Faynzylber*.

FANT, u, m., z *Niem.* *das Pfand*, *Sr.* 2. *pant*. Rzecz, którą się dłużnik wierzycielowi w długu broni, gdy czym innym płacić nie ma. Zowią go też zakładem. *Sax. Porz.* 70. zastaw, *das Pfand*, *Unterpand*. Fant bywa dan i dla dłużnika, aby mu tym pewniéy wierzone, i dla wierzyciela, aby tym bezpiecniéyszy był. *Szczerb. Sax.* 132. *Zyd*, kiedy daie na zastawę, to fant dobry jest, na który daie. *Gorn. Sen.* 2. Fant zastawny. *A. Zamoy.* 152. fant w zastaw oddadź; *ib.* Wrócić fant albo zastawę. *1 Leop. Ezech.* 33, 15. §. w fanty grać, o fanty grać, *um Pfänder spielen*. §. fant - rzecz kosztowna, n. p. drogie kamienie, perły, złoto, *ein kostbares Stück*, *Geräthe*, *Edelsteine*, *Edelmet*, *Gold*, *Silber*, *Kostbarkeiten*, *Preziose*. Bolesław, uspokoiwszy Ruś, podatki na nią, nie tylko pieniężne, ale wszelakich fantów (*rerum*) do

życia i chodzenia przynależących, włożył. *Krom.* 104. Pierwéy pieniądze trawia, potym też i fanty. *Klon. Wor.* 34. Co po fantach, na które poszły wasie dziedziczne? *Kras. Sat.* 42. Wydawał on gdzie trzeba; ale nie na fanty, Nie na fraszki, co z wierzchu szklną się, wewnątrz puste. *Kras. Sat.* 51. Przykazujemy, aby nikt od ludzi nieznaomych, a do miana rzeczy, które przedaia, niepodobnych, żadnych fantów nie kupował. *Gaz. Nar.* 2, 68. (cf. fantować).

FANTASTYCKI, a, ie, FANTASTYCZNY, a, e, FANTASTYCZNE *adv.*, z *lac.* zmysłony, uroiony (cf. dziwaczny), *Sr.* 1. *gezdajnivé*; *Rs.* *мечтательный*, *призрачный*; *fantastisch*, *schwärmerisch*, *eingebildet*. Fantastyczne cnoty nie są cnotą. *Zab.* 11, 364. Eutychanie pretli, iż ciało Chrystusowe było jakieś powietrze i zmysłone, fantastyckie; ale Jezus łaknął, umarł, co ciałom fantastyckim nie przystoi. *Skarg. Kaz.* 536. FANTASTYK, a, m., "snowidz, uroieniec, dziwak, dziwowidz; *Vd.* *fantasirovez*, *nepametnik*, *siravez*; - *Ec.* *мечтаноборец*; *ein Fantast*, *ein Träumer*. Gdzie myśli warsztat obrotny, Fantastyk na złe ochotny, Całe nieustawnie knuie Na nim budynki funduie. *Dar. Lot.* 16. *Sien.* 286. J teraz jest takich fantastyków wiele, co z prawdy zmysłone rzeczy czynią. *Sak. Dusz.* 22. Fantastyk, mniemaniem narabiający. *Cn. Th.* FANTASTYKOWAC, - al, - uie, *cz. ndk.*, roić, fantastycznie myśleć, *schwärmen*, *fantasieren*. *Cn. Th.*, *Vd.* *fantasirati*, *siruvati*, *nepametuvati*. Brzydzą się takimi ludźmi, co to ustawicznie myślą a fantastykują. *Kosz. Lor.* 176.

*FANTAZM, u, m., uroienie, widzi mi się, ubrdanie, *ein Fantasma*; *Ross.* *призрак*; *Ec.* *примрāk*. *Reputacya*, tchórzów fantazmem nazywa. *Jabl. Tel.* 157. FANTAZJA, yi, ż., §. siła albo zmysł wnętrny u człowieka i zwierząt. *Cn. Th.* władza umysłu. *Petr. Ek.* 74. *imaginacya*, *dzielnosc umyslu*, przez którą człowiek stawia sobie w wyobrazeniu rzeczy pojęte. *Kras. Zb.* 1, 399. *Rs.* *вообразительная сила*; *Ec.* *мечтательное*, *wyobraźnia*, *malownia*, *die Fantasie*, *die Einbildungskraft*. §. 2) obraz na fantazyi, myśl n. p. wlaźła mu w łeb ta fantazyja, *die Fantasie*, *das Bild in der Seele*, *der Einfall*, *den man hat* (cf. koncept, uroienie, ubrdanie). *Bh. prelud*; *Vd.* *fantasia*, *mienenje*, *skasilu*, *iskasa*, *resmiena*; *Rs.* *мечма*, *бредā*, *грѣза*. Co za fantazyja przyszła mu do głowy! *Teat.* 18, b. 15. Fantazyje swoje i wymysły, za słowo bozkie udawają. *W. Post. W.* 3, 60. Co było, co jest, ba i to co mia, Wszyłko nazwać mozem, iż to fantazyja. *Bies. A.* 2. cf. *dym*). §. 3) humor, skłonność myśli, *die Laune*. Znam ja iego fantazyją, i tak apodziejwam się dogodzić iego fantazyi. *Cn. Th.* Ta jest mniemana nasza wolać, czynić, co fantazyja każe. *Xiqds.* 161. W oyczyźnie wedle fantazyi swéy chce brodzić. *Star. Vol. C.* 2., *Rs.* na obým. Rozmaitą i dziwną mają fantazyją niewiały, zwłaszcza w ubiorach. *Petr. Ek.* 74. Jako niesie przyrodzenie czyie, tak różne w różnych ludziach fantazyje. *Kochow.* 33. - §. dobra myśl, ochota, *froher Muth*, *gute Laune*, *Gröhlichkeit*. A tu zmarszczone Proserpina cało Natychmiast w fantazyją utroi wesołą. *Ufisz. Klud.* 73. *Ufisz. Tr.* 49. *ib.* 36. Raźność i dobra fantazyja były instrumetem moiego szczęścia. *Kras. Dot.* 56. Narzekala, że

sawsze smutna, i fantazyi żadney do wesołości nie miała. *Haur Sk.* 508. Połknął kapral duszkiem pełną szklenicę, po téy nie oddychając drugą, przepadła i trzećcia; a tak zapalwszy faykę, z gęstą fantazyą na złego ducha czekał. *Offol. Str.* 1. - Zbić kogo z fantazyi z zasmucić, zawstydzić, zmieszać, einem den Muth benchmen. Łowczy na szczenięta nie fuka często, ani ie gromi zbytnim wrzaskiem, boby one zbił z fantazyi, i niewczesnym postrachem zatłumilby w nich wrodzoną pochopność. *Pilch. Sen.* 58. - Tracić fantazyą, spuszczać z basu na kwintę, skrzydła zwiesić, den Muth verlieren, die Flügel hängen lassen. Nic nie tracąc fantazyi, śmiało się do drugich obraca. *Mon.* 68, 387. Mawiała matunia: dziecię to niesmiernie boiaźliwa, gdybśmy mu dyrektora dali, straciłoby fantazyą. *Kras. Dos.* 19. - §. dumna fantazyja, z duma, pycha, Stolz, Einbildung, Eigendünkel. Z pysznemi i dumny fantazyi ludźmi przestawać nie chciał. *Skarg. Zyw.* 1, 343. FANTAZYNY, a, e, od fantazyi, imaginacyyny, von der Einbildungskraft. Niektórych rozsądek iest niedoskonały, bo ich fantazyjne obrázky nie są tak dobre, żeby ich dusza należycie użyć mogła. *Tr.*

FANTOWAC, - ać, - uie, cz. *ndh.*, załawiać, w zastawę lub zakład oddawać, verpfänden, zum Pfande geben. *Sr.* 2. pandować. Bez potrzeby kto wszystko kupuie, Z potrzeby wszystko przedaie, fantuie. *Mon.* 73, 115. *Teat.* 1, 12. - *Zaimk.* fantować się, obciążać się fantowaniem, sich verpfänden. Zgrałem się, musiałem się fantować i karty wydawać. *Teat.* 19, b. 33. Pocziwemu przydzie się fantować, żeby nabytę nie utyrał sławy. *Jabl. Buk. M.* 3. (*Cro.* fantitiseo z mścić się). - §. ciążać, zajmować, zagrabić, "dzieckować, pfänden. Takowego sędzia skaże na fantowanie, to iest, aby iuz pozwany w tym długi, o który tak iest przeczykan, był fantowan i ciążan przez sługi urzędowe. A gdzieby fantu nie wydał, t. i. iakię rzeczy, który długi przeczyskany ważyła; to... *Saxon. Porz.* 68. Bydło zajęte albo fantowane. *Szczerb. Sax.* 40. FANTOWNIK, a, m., który na dany fant długi zaciąga. *Sax. Tyt.* 89. der Pfandbesitzer.

FANZYLBER *ob.* Faynzylber.

*FAR, (z *lac.* Pharos), Egipt, Egypten. Lata przyszłe zobaczą wiarę Faru (Ptolomeusza względem Pompeia). *Bards. Luk.* 145. Kleopatra dziedziczne państwa Faru składa do nóg Cezara. *ib.* 2, 17., *ob.* Farški, Farowy.

FARA, y, ż. (*Bh.* fara; *Vd.* fara, zirkounishtvu; *Crn.* fāra; *Sr.* 2. farra; *Sr.* 1. pfara; *Angl.* parish, z *lac.* parochia), die Pfarre, obywatele do jednego pastersa należący, i urząd pastersa nad niemi, die Pfarrgemeinde, Pfarrpfunde, die Pfarre. Téy to fary człowiek. *Cn. Th.* Do fary wcielić, einpfarren *Vd.* vfarati, noterfarati, zafarati). Księża ze wszystką farą Maią na zmarłego waśń farą. *Kanc. Gd.* 98. Młody ksiądz wielkich talentów, który iednak ieszcze nie miał fary, wyborne miał kazanie... *Zab.* 8, 89. Chuda fara, sam pleban dawoni. *Rys. Ad.* 6. Raz dosyć, drugi, kształtem chudę fary. *Gaw.* 357. Koło nich wielki defekt, albo iako mówią, fara chudnieie. *Głicz. Wych. F.* 2, b. (niedostaie im). §. kościół farški, die Pfarrkirche. Drudzy z nas nabożniéysi, każdy przy swęy farze Obląpiali ze łzami kościelne ołtarze. *Groch. W.* 538. Choć mu wierząc u

fary na pnii między żaki, Biersa pracownych piórek dzieła na przetaki. *Nar. Dz.* 3, 117. ieszcze mu trzeba do szkoły chodzić). - Utraciwszy wieś dzieciom, pójdziesz sam do fary. *Pot. Poc.* 524. (na dziady, du wirt an der Pfarrkirche betteln). §. fara, faryna, rodzaj, die Gattung, die Art, das Geschlecht. Do téyże też fary utrą przynależą biesiady. *Letarst. B. b.* téyże faryny są, sie sind desselben Geschlechts, von einem Schlage. *cf.* mynica.

FARAFAMFA! *Cn. Th.* 1023. *verbis effutitit adnumerat.* FARAON, - a, m., nazwisko to dołtoieństwo, nie imię króla Egipskiego znamionuje. *Biel. Sw.* 68. Pharaos, Titel der alten Egyptischen Könige. 2) gra, iedna z pierwszych azardowych, Pharaos, eines der ersten Hazardspiele. Zebyśmy wszyscy grali, grajmy w faraona. *Teat.* 9, 42. Szuler ton, upamiętawszy się, przestał bydz tym, czym przedtym był, i Faraona na cale życie wyrzekł się. *Mon. a.* 65, 356. po FARAONSKU: iak Faraon ów, który dręczył Izraelitów w Egipcie, po tyrańsku, auf Pharaonisch, despotisch. Poddanych w niewoli ciemiężyć po Faraonku. *Haur Sk.* 255. *Haur Ek.* 178. FARARZ, a, m., parafianin, do fary której należący. *Cn. Th.* - *Dudz.* 37. der Marrgenos, das Pfarrkind, der Kirchenges. 2) farški ksiądz, pleban, *Bh.* farat; *Slo.* farat; *Sr.* 2. farat; *Sr.* 1. pharat; *Vd.* far, farmoister, faimaister, farmashter; *Crn.* fajmashter; *Sla.* parak, xpnik, der Pfarrer. Fararze protestantcy. *Wyrw. Geogr.* 569. (*w rodz. żesłk.* *Bh.* faratka).

FARBA, y, ż. (*cf.* barwa; *Bh.* barwa; *Di.* farba, maszt; *Crn.* farba, boja, barba; *Vd.* farba, karbina; *Cro.* farba, color, boja; *Sla.* boja; *Rg.* zamjera; *Ross.* kpacna, ystimb; *Eccl.* kpacna, wápib; *Dan.* farve, *Susc.* faerg, *Lar.* farba *cf.* varius), die Farbe; kolor, barwa; masć, die Farbe eines Körpers. Przez farbę rozumiemy przyczynę, która sprawia, iż iakie ciało pewny tylko gatunek światła na około siebie rozrzuca. *Hub. Wst.* 263. Farby te są pierwiastkowe i pochodne. *ib.* Grundfarben, Hauptfarben, und zusammengesetzte Farben. Farba abo masć przyrodzona końka iest ta, którą dzikie konie miewaią. *Cresc.* 525. Morze czerwone od farby dna jego rzezone. *Boter* 11. Farby iedney w drugą odmiana w malowaniu *Harmoge.* *Cn. Th.* die Farbenmischung. Farby napsowanę co, barwy abo masći zmienionę, decolor. *ib.* Suknia iego nie tylko bardzo hyla wytarta i zdrapana, ale też od starości farbę zmieniła. *Wys. Aloy.* 253. (*cf.* spelznąć, blakować). b) farba twarz, cera, pleć, die Gesichtsfarbe, die Farbe. Mienię farbę z mienię twarz. *Cn. Th.* Farbą wstydu zarumieniła swe lice. *Weg. Mar.* 1, 194. Ułowiony farbą iedney dziewczki dobrych i bogatych rodziców. *Wys. Aloy.* 329. - §. 2) farba, która farbuie, n. p. malarzka, die Farbe, andere Körper zu färben. Malarz przedni sam nie trze farby i pędzle gotuie, To on uczniom więc swoim zostawuie. *Jabl. Tel.* 313. Przypadł nań z kiem farbierzkim, którym farbę wyciskał. *Skarg. Zyw.* 1, 271. Straszniéyszy djabeł w farbách, niż w samęy istocie. *Zab.* 11, 388. *Zab.* nie tak straszny, iak go maluią). Farby położyć na twarz. *Teat.* 24, b. 26. (*cf.* barwidło, rumieniśto, bielidło). Farba na włosy, piękrydzło, Haarschminke. §. 3) fig. piękrydzia, pozory, piassczak, die Farbe, der Anstrich, die gute Seite, von der man etwas vorstellt. Rzeczni

swemi farbami wielokroć sprawy zatrudniał. *Modrx. Baz.* 584. Zywą farbą malował okasałość dworu. *Teat.* 45, 28. Cnocie farby obce szkoda. *Warg. Cez. praef. d. 2.* Postrzegł farby do razu. *Pot. Arg.* 184. t. i. fałszu, udawania, et mette sogleich den Betrug (cf. znamy się na farbowanych lisach). FARBIARZ ob. Farbiarz. FARBIC, - it, - i, cz. *ndk.*, farbować, barwić, färben. Nie sawsze wiosna wonne farbi kwiaty. *Hor.* 1, 240. *Zab.* 4, 11. *Kobyln.* FARBICA, y, ż., FARBICZKA, *FARBICKA, i, ż., farba do malowania twarzy, iako to bielić, barwicza czyli rumienidło, czernidło, błękitnidło, die Schminke. Twarze mażą olejkami, farbiczkami. *W. Post. W.* 312. Teraz piastuy swierciadka, pilnuy farbiczek, mydelka. *Jag. Wyb. C.* 2. Twarze olejkami i farbiczkami smelcowali. *Zarn. Post.* 3, 747, 6. Poczciwé żonie nie potrzeba żadnego oszukiwania, tak przez zbytni ubiór, iako też przez farbiczkę. *Petr. Ek.* 8. Nie pomogą babie Ni farbiczkę zamorskie, ni gładkie iedwabie. *Nar. Dz.* 3, 52. Dawne białogłowy nie znaly innych farb, iedno gdy się przez wstydlivóść która zarumienila; lecz z dzisiejszych nie każda na takić farbiczkę przeistanie. *Budn. Apoph.* 140. Łagodni i wdzięczni słówkami, iako farbiczkami nieiakimi, tak onę piékrzycie, że się wam samuy widzi Helena iakaś. *Birk. Ezorb.* 7. - §. maźć, kolor, barwa, n. p. sukna, die Farbe des Luchš. W ubierze różnych stanów poczuyń też różnicę nie z złota, ni kleynotów, lecz sukien. *farbicy. *Jabl. Tel.* 167. - §. pozor, barwa, Schein. Ten zarzut nikczemną i próżną pokazał się być farbicką. *Zygr. Ep.* 16. FARBIERKA, i, ż., *Crn.* farbarza; *Bh.* barwista; *Ross.* красильница; niewiaśta, która materye farbuie, die Färberinn. ob. farbiarz. FARBIERNIA, i, ż., miéysce, gdzie materye farbuia. *Włod. die Färberer.* *Bh.* barwina, barwana; *Slo.* barwana, farbowna; *Crn.* farbarya; *Vd.* farbaria, farbarishe; *Cro.* farbanicza; *Rs.* красильня. Janowiec w farbierniach daie pięknie żółtą farbę. *Jundz.* 367. Materya iest w farbierni = farbuia ią, der Zeug ist in der Farbe. *Tr.* §. farbiernia staroświecka, folusz. *Cn. Th.* blecharcki mlyn. *Cn. Th.* die Walkmühle. FARBIE-SKI, *FALBIERSKI, a, ie, od farbiarza, lub od farbowania w farbierni, Färber-, Farbe-. *Rs.* красильни-ковъ, красильническiй. Falbierska sztuka przez wpro-
 zienie sukna farbuie. *Rog. Doś.* 1, 52. die Färberkunst. Przypadł ieden nań z kiem farbierskim, którym farbę wyciskał, i uderzył go w głowę. *Skarg. Zyw.* 1, 271. Rośliny farbierskie, Färberäuter, Färberblüet, Färber-
 pflanzen, są, któremi w rękodzielach iedwabnych, sukien-
 nych, płóciennych, kolory się daia. *Kluk Ros.* 3, 550. Boryth, siele falbierskie. *Birk. Zyg.* 16. Farbi-
 erkie ziarnka, ob. szarlatne jagody. - Farbierskie drze-
 wko, chrościna, *Rhus Cotinus*, *Linn.* das Gelbholz, *Gustel.* FARBIERSTWO, a, n., sztuka farbiarska czyli farbowania materyi. *Włod. die Färberkunst.* *Mon.* 73, 530. §. farbiertwo staroświeckie, solowanie, das Wal-
 ten, die Walkertprofession. *Cn. Th.* FARBIERZ, *FAL-
 BIERZ, a, m., *Bh.* barwit, barwnik; *Slo.* barwar, barwit, farbji; *Sr.* 2. barwar; *Crn.* barbar, farbar; *Vd.* farbar, förbar, farbaves, ferbar, lepofarbar; *Cro.* farbar, farbavecz, namakavecz, bojach; *Sla.* bojár, bojacz; *Bs.*

mastillac; *Rg.* maštjélas; *Rs.* красильникъ, красиль-
 щикъ (синильникъ, синильщикъ błękitno farbuiający);
Ec. обаргшмель; co materye farbuie, der Färber. *Rog.*
 1, 52. Farbiarz sukno farbuie. *Cn. Th.* Farbiarz od
 welny, ein Wollenfärber; farbiarz od iedwabiu, ein Seid-
 enfärber. *Pasz. Dz.* 122. 2) farbiarz staroświecki, fo-
 larz. *Cn. Th.* der Walter, Walkmüller. Fulle walkars,
 który bieli płótno, albo też szaty chędoży; też farbiarzem
 zowią niektórzy. *Mącz.* Szaty białe iak śnieg, iakich
 farbiarz na ziemi nie może tak białych uczynić. *Schl.*
Mark. 9. *FARBISTOCHWOSTY pawł. *Otw. Ow.* 545.
 pstrafarbowny ogon maiający, der haubtschwefelste Pfau.
 FARBISTY, a, e, pelen farb, kolorów rozmaitych, voll
 von mancherley Farben, bunt, buntfarbig, farblich. Ogro-
 dy farbitemi ziołami pachniaće. *Otw. Wirg.* 458. Na-
 tura stroi smugi w farbitke kwiecie. *Zab.* 14, 6. Ziemia
 farbista kwiatki różnych kolorów rozpuszcza. *Jeż. Ek.*
B. 2. FARBNIK, a, m., *Chem.* Färbestoff, pierwia-
 stek farbuiający, znajduiający się w ciastach, maiających wła-
 sność farbowania. *Krys. Mscr.* FARBOWAC, - ać,
 - uie, cz. *ndk.*, ufarbować, szarbować *dk.*, *Bh.* barwiti,
 barwim, barwiam; *Sr.* 1. barbu; *Sr.* 2. barwić; *Vd.*
 farbati, pofarbati; *Crn.* barbam; *Cro.* farbati; *Di.* farba-
 ti, masztiti, boiadissati; *Rg.* farbati; *Rs.* красить,
 красить; *Ec.* шаронимъ, шарю, шарить; *Fär-*
ben. 1) farbą napuszczac, napiac farbą, färben, von
 einer Farbe durchdringen lassen. Sirpika ziela używaią
 sukienicy, do farbowania sukna. *Syr. Ziel.* 1254. Wefna,
 gdy się ufarbuie, do pierwszey białosci iuz nigdy nie
 przydzie. *Petr. Hor.* 2, F. Korzenie krwi tak mnogiey
 nasyczone Brunatno zfarbowaly owoce zrodzone. *Otw. Ow.*
 143. Morze się wszystko krwią farbuie, Trup plynący
 okrętom przystęp zastępuje. *Bardz. Luk.* 48. - §. po-
 wierzchnie farbą powlekać, pofarbować, färben, tün-
 chen; mit einer Farbe überziehen, bemahlen, mahlen, an-
 streichen. Postrychnął drzewo rubryką i rumiana uczynił
 albo ufarbował barwę iego. *Leop. Sap.* 13, 13. Se-
 kiel farbowany. *Kochow.* 95. NB. bylo zwyczajem u Pola-
 ków, i iest dotąd u Turków, farbować wpol mniéy lub
 więcéy ogony koniom, mianowicie siwym, żółto oso-
 bliwie i czerwono. *A. Czart. Mscr.* - Dotkliwemi prze-
 rażony słowy Wstydem rumiane jagody farbował. *P. Kch.*
Z. 406. Ogląda Car szable, które cale okrawione, A
 które się dopiero malo zfarbowaly. *Luk. Bardz.* 123;
 §. 3) kolor puścić, brudzić, smolić, odsarbować, ab-
 färben, die Farbe lassen, schmutzen, schmutzig machen.
 Granatowy i czarny kolor, kiedy nie bardzo dobry, ko-
 szule farbuie. *Ld.* Błękitne sukno rzadko tak dobre, żeby
 nie farbowalo. *ib.* - §. 4) fig. barwić, piékrzyć, beschü-
 gen (färben). Ty sawzady zdrady twoie wymówkami ia-
 kiemi pokrywasz a farbuiesz. *Baz. Szl.* 547. Fortuna
 rzeczy nam farbuie. *Bach. Ep.* 48. Lichwiarzu! farbuy
 ty to swoje rzemioslo, iako racyss, przecięż ty adzie-
 raczem. *Starow. Ref.* 102. Zbrodnie swoje piéknymi
 słówkami ufarbował. *Grad. Dis. F. b.* Sprawami, a nie
 słowy, cnota się farbuie. *Jag. Wyb. E. b.* FARBOWA-
 NIE, ia, n., *Rg.* mašténje; *Rs.* выкраска, subst. verb
 das Färben, das Anstreichen. *pr. et fig.* Maż nie ma do-
 puścić żenie zbytniego ubioru i farbowania. *Petr. Ek.* 8.
 Prawdę bez zdobienia i farbowania słów, iak się godzi,

mówi. *Fur. Uw. F. 4.* FARBOWANY, a, e, *part. perf.* - contracte *farbowny*, *gefärbt*, *gefärbt*, *angefärbt*. Opona z karmazynu po dwakroć farbowanego. 1 *Leop. Ex. 26, 36. et 28, 5.* (barwionego, maczanego, 3 *Leop.*). Farbowane gładkie płótno *Rs. крашенина*, *крашенинка*. - §. *fig.* pozorny, na pozor, nieszczerzy, *falszywy*, *versteilt*, *falsch* (*gefärbt*). Znay się na farbowanęj welnie. *Burl. B. 2.* (na pozorach). - Wiersz na zmyślone i farbowne przyjaźni. *Opal. sat. 70.* Słówka farbowane. *Rey Zw. 13, b.* Farbowane to liay. *Gemm. 80.* Farbowanych lisów nie zna. *ib. Graiorum dolos variumque ignorat Ulysses. Virg.* - Znam cię wkroś, znam po sierci, farbowany lisie. *Min. Ryt. 1, 228.* (znam cię ziółko, żeś pokrzywa). - Nie jest tak ciężka niewola pod Turczynem, iako w naszym farbowanęj wolności. *Ktok. Turk. praef.* Jedyne staranie miycie o pobożności; nie bawiac się farbowanem nabożeństwem. *Ktok. Turk. 174.* Niefarbowany, szczerzy, rzetelny, *ungefärbt*, *ungefärbt*. Na długiey dosyć będąc probie, Niefarbowaną cnotę pokasał nam w sobie. *Pot. Arg. 432.* FARBOWNIK, a, m., *Botan. Jsatia Tinctoria, Linn. Weiß*, u innych Urzetem, po Ruftu Sinio zwany; sieią go dla sukienników do błękitnego farbowania, *Kluk Ros. 2, 254. 3, 351. ob.* farbowne ziele. *Bh. gyltibile*; *Cro. farbovník* trawa, bojotrawa, masztiałacz; *Crn. farbovník*, *oblajst*; *Rg. farbóvník*; *Bs. farbovník*; *Sr. 1. walfarsté* jęcio. FARBOWNY, a, e, *contr. zamiast* Farbowany, n. p. Za przepaleniem z kozim blaskiem srebro staie się czystszy, twardszym i farbownięszym. *Sienn. 605.* Prawda malowana bywała z prosta, Pstrocin farbownych w sobie nie miewała. *Birk. Kant. C.* - §. farbowaniu służący, *zum Färben gedrig, Färbe*. Ziola, których sposób bywa farbowny, albo też same farbują, mocnięsze rosą po górach niż w padolach. *Cresc. 676.* Farbowne ziele albo sinidło, którym farbierze farbują płótno i sukna modro. *M. Urzęd. 178.*, *ob.* farbovník. FARBOWY, a, e, od *farby*, *Färbe*; *Färben*. *Boh. barwný*.

Pochodz. *Dofarbowat*, *dofarbowat się*, *nasfarbowat się*, *ofarbowat*, *odfarbowat*; *posfarbowat*, *podfarbowat*; *przefarbowat*; *przyfarbowat*, *ufarbowat*, *rozfarbowat*; *wfarbowat*, *wyfarbowat*, *zafarbowat*. *cf. Barwa, Barwić.*

FARFURY, G. Farfur, *plur.* (*s. Turesh. Fagfur. Ad. Czart. Mscr.*) są to owe naczyńia różne, podléysze od porcelanowych, przednięsze od pospolitych polewanych, które nie maia przesrocyścioci, i w przesłamaniu są dsianiste. U Cudzoziemców zowią je *Fajance*, od Włoskiego miasta *Faenza*. Z kraioowych są naygłośnieysze Wiazdowkie, albo iak pospolicie zowią, *Belwederkie* pod Warszawą. *Kluk Kop. 1, 310. Steingut.* Pólmiski, wazy, talerze były z farfur swyczańnych. *Kras. Pod. 2, 139.* (*Rs. фарфоръ* porcellana). (*Cro. terfura* = bałamut; *ferfuriti* = bałamucid). FARFURKA, i, ż., talersz farfurowy, *ein Teller von Steingut.* FARFUROWY, FARFURKOWY, a, e, *von Steingut, Steingut*. Głina farfurowa, *argilla cinerea*, z której farfurowe robią naczyńia, Niemcy *Steinfthon* nazywają, iest niezupełnie biała, iednak w ogniu mnięcy więcý bieleie. *Kluk Kop. 1, 251.* W far-

furowych naczyńiach mleka na stół dano. *Tward. Pasq. 58.* (*Rs. фарфоровый*).

FARMAZON *ob. Franmaazon.*

FARMUSZKA, i, ż., gramatka, *das Rus, der Brey.* Diobianka chleba, piwo z chlebem, *intrita. Mqcs., Sr. 1.* wurtmuj, wuśmuj, wuśmuj cf. *Ger. Warmmud, Warmbier.*

FARNY, a, e, *ob. 2) Farški.*

*FAROWY, a, e, od Faru, Egipski, *Egyptisch.* Pompéy przywrócił oycu Ptołomea rządy państw Farowych. *Bardz. Luk. 2, 17.* - 1) *FARSKI, a, ie, *i. g.* Farowy, Egipski, *Egyptisch.* Skoro głowa od ciała (Pompeia) ścięta odstąpiła, Farški żołnierz pnie się ią nieść do Ptołomea. *Bardz. Luk. 146.*

2) FARSKI, a, ie, FARNY, a, e, *Bh. farnj*; *Crn. farshke*; *Vd. farški*, *farjou*, *farsakki*, *farahki*, *farni*; *Rs. приходскій*; od *fary*, *Фарр*. Młody ksiądz miał kasanie w kościele farškim *Zab. 13, 89.* in *bet Фаршкѣ.* Farški dom, *das Фаршhaus.*

*FARTOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, Ociec iego masztalerz konie fartował. *Pot. Pocz. 538* dressował, objędział, *bretten*, *dressiren*, *abrichten.* *cf. fertować.*

FARTUCH, a, m., z *Niem. das Wortuch (Färtuch Ddb.), die Schürze.* *Bh. fertuch*, *pańnice*, *naćapit*, *zästera*; *Slo. ptebpafel*; *Sla. fertun*, *pregaca*, *oprega*, *zaprega*; *Cro. nadkolenicza*, *krilza*, *preprega*, *zaszlon*, *fertuh*, *fertun*, *zastor*, *pasz*; *Crn. birtah*, *prepert*; *Vd. birtah*, *priednjak*, *nadkoleniza*, *predvesaniza*, *predpert*, *okrielle*, *obpals*, *sagernilu*, *obgerailu*; *Rg. zapreghnaccja*; *Sr. 1. podoblast*, *pjedblast*, *švortjuš*, *woblast*; *Rs. передникъ*, *фартухъ*; *Dl. fertus*, *zaprega*, *zasator*; *Ec. надры*, *обязало*. Koron kobiety używają na garnitury, na fartuchy. *Haur SA. 354.* Oziminę w fartuchu, a iarzyne w koźuchu (siał). *Rys. Ad. 53.* (*ob. prościca*). Fartuch otoczyłszy szeroki = szorc. *Cn. Th. ein Schurz.* FARTUSZEK, - szka, m., *demin., eine kleine Schürze (ein Fürtüchel).* *Crn. birtashz*; *Vd. birtashez*, *opasek*; *Rs. фарушоуб*; *Bh. pańnicza*. §. *menotym* kobieta; *ein Weib, ein Frauenzimmer.* Już po moim kredycie, już skoro się fartuszek wmiezza. *Teat. 52, 49.* - §. Fartuszek u spodni, *der Hofenlaß.* *Bh. potłosec*; *Vd. kampa*; *Rs. гульфики.* Lewą rękę zaraz wścibił do fartuszka. *Hul. Ow. 46.*

FARTYCZNY, FERTYCZNY, a, e, - *is odv.* wartki, obrotny, *zwinny*, *gewandt*, *behend*, *verschlagen*, *verschmißt*. Owa iakaś minka fartyczna czaruię człowieka. *Teat. 21, 110.* Fartyczna sztusia. *Pot. Arg. 725.* (*ob. fertać się, ob. wartać się*). FARTYCZNOŚĆ, - ści, ż., wartkość, *zwinność*, *die Gewandtheit, Behendigkeit.*

1) FARYNA, y, ż., od *fary*; téż *fary* (*qu. v.*) albo *fariny* bydlę: równie ladaco, *cf. mynica*, *kuźnia*, *gleichen Schlägel, von gleichem Gewicht seyn.* *Bh. na to brdo* (*ob. bardo*). W senat i wszędaie natka ludzie swęy *fariny*. *Pot. Arg. 2.* *Leute von seinem Schläge.* *Hultay ten* z lada gdzie tam domu i wgardzonęj *fariny*. *Tward. Pasq. 119.* Z lada gminu i wgardzonęj *fariny*. *Tward. Wład. 54.*

2) FARYNA, y, ż., może od gry Faraona; gra w losy, iak bywa po iarmarkach, *der Glückshafen, der Glückstopf.* *Boh. farban.* Siedziałem przy *farynie*, kędy na kształt

kształt sieczki Wyimowano z zawartęj eszafady kartecski. *Pot. Jow.* 169. Bykowe mięso służy tylko ludziom grubszego natury, pod czas kiermaszu, gdzieś na wsi, na farynę. *Haur Sk.* 504. FARYNARZ, a, m., co z faryną po iarmarkach się włóczy, ein *Ślůctsbafnet*, *Ślůctsbůfnet*, *Bh.* *tarbanjt.* Kaczmarka się dziwuie, co za pudło noszę, Muiemała bym farynarz, albo kramarz iaki. *Mat. z Pod. A.* 3. *Ern.* 114. - §. 2) Farynarz, kramarz, ein *Krámert.* Farynarz większy, kupiec iarmarczny, ein *Kaufmann*, *der zum Jahrmarkt geht.* Przekupnie, farynarze, wendetarze, po groszy piętnaście placą. *Vol. Leg.* 3, 53. Farynarze więksi, co drogie towary mają, placą po zł. 100. Farynarze mali po pięć; Jubilierowie po flo. *Vol. Leg.* 3, 592. FARYNARSKI, a, ie, od farynarza, *Ślůctsbůfnet* : Bania farynarzka. *Chodk. Kofł.* 32.

3) FARYNA, y, ż., z *Włofk.* surowy cukier, ale już w Ameryce lutrowany, który w Europejskich dopiero cukierniach kryształizują. *Kluk Dyk.* 3, 36. *der Farinjudet.* Cukru *chomосу albo faryny kamień. *Jrft. cel. Lit.*

FARYZEUSZ, *FARUZ, *PHARUZ, a, m., sekta żydowska, popisująca się swoją obłudną nabożnością, ein *Phariseer.* Faryzeuszowie od żydów się dzieląc, także imię słusznie odnieśli, bo Faryzeusz (z Hebr. פרוז) znaczy: oddzielony. *Skarg. Dz.* 3. Ślepi wodzowie w obyczajach, jako Pharuzowie. *ib.* 1059. Nie ludziom, jako Pharyzeuszowie, aby byli widziani, ale Bogu poświęćmy. *Skarg. Kaz.* 112. Wjazurem swoim Jezus bogate a zuchwale one Pharuze pohubił. *Skarg. Kaz.* 150. Pharuzowie wiadomie bardzo Chrystusa prześladowali. *Skarg. Zyw.* 1, 54. Zbór Pharuzów, uczon chyttrze, J w zakonnych pismach mistrze, W iednę kupę zebrani... *Koch. Roz.* 22. - *Not.* Pospolicie nasi ich zowią *Licemignikami* qu. v. Przeciwnicy ich byli Saduceuszowie. - §. 2) ogólniey: obłudnik, nabożniś, liziobraćek, gryzpacierz, ein *Echeinhellger*, ein *Steifner.* Owi Faryzeusze i wyschli i smutni, A w lakomstwie niesyci, w dumie absolutni, Mściwi, krnąbrni, łakomi, nieludscy, oszczerce. *Kras. Sat.* 20., *Cro.* szamopravichnik. FARYZEYSKI, *FARYZAYSKI, a, ie, licemiernicy, *phariseisch.* Chytrósci Pharuzayskie. *Skarg. Kaz.* 151. Faryzayska postać. *Pot. Jow.* 2, 10., *Sr.* 1. *phariseisch.*

FASA, y, ż., das *Faß* (*lat.* vas, *Angl.* fat, *Suec.* fat, *Dan.* fade, *Cro.* vósa, szud, *Bh.* *sud vid. obsol. sąd,* sud), naczynie drewniane, różniące się tym od beczi, że iedno tylko dno ma przymocowane. - *n. p.* Te frukta moczą w jakim prycierku albo fasie. *Sienn.* 531. Fasa szeroka i głęboka. *Solsk. Arythm.* 171. Wino z fasy do fasy przetaczać. *Zaw. Gosp. - Cresc.* 360. (cf. kadź). - Fasa kupiecka do towarów, ein *Schlagfaß.* ob. fasować. FASKA, FASECZKA; i, ż., *damin.* ein *kleines Faß*, ein *Fäßchen.* *Boh.* faska; *Sr.* 2. *baßten*; *Cro.* vosa, lagu; *Slo.* *sudf;* *Slz.* *sudich;* *Vd.* *sod,* *ahkaf,* *pişau,* *pitrih,* *Bs.* *krriajagh,* *krriajagiech*). Faski i inne statki bednarskie, wiadra, beczulki, bywają dębowe, soonowe, bukowe. *Kluk Ros.* 2, 159. Faska masła. *Petr. Ek.* 127. ein *Fäßchen Butter.* Faska do masła, albo od masła, ein *Butterfäßchen.* Faska do towarów, ein *Schlagfäßchen*, ein *kleines Schlagfaß.* Faska do po-

Tom I.

mywania albo płókania czego, cebrazyk. *Cn. Th.* ein *Späßfaß.* FASKOWY, a, e, od faski, *Fäßchen* : Od faskowey, to jest całkowey krowy, faska masła ma bydź oddana. *Goff. Ek.* 120.

FASCYKUŁ, u, m., z *fac.* konwolut, switek papierów czyli piem; *Rg.* *růkovět,* zamotaj; *Ross.* *свертокъ,* *сверточекъ;* ein *Fascikel*, ein *Bund Briefschaften*, *Schriften.*

*FASOŁ, u, m., poswarek, burda, *Saber*, *Janl*, *Streit.* Bez wszego fasolu, rozmawiał się doayć dlugo z nim. *Zygr. Pap.* 170. Nic ona nie umie, iak stroić po domu fasoly. *Sim. Siel.* 112. Burdy, fasoly, rokerki. *W. Post. W.* 27. §. móżol, frasunek, *Kummer*, *Georgen.* Wymawiał się, nie chcąc wchodzić w takie fasoly, żeby pokoiu swego nie stracił. *Wys. Aloj.* 309. Na niego fasolów onych walnych, któreście amnostyą pogladzili, przycyżaj położono. *Birk. Sk. E. b.* §. figle, żarty, *Poffen*, *Gaufelej.* Chlube fasoly Brzmiącym cayni kopytem iedźciec. *Hor.* 1, 354.

FASOLA, i, ż., (*Fazyoli. Cn. Th.*), *Phaseolus*, *Linn.* roślina wasytkim dobrze znaioma, lubo początkowie obca, dla użytku swego w ogrodach iarsynnych pospolicie utrzymywana. Fasola pospolita, *Phas. Vulgaris Linn.* na pręt się wiaa, *Türkische Bohnen*, *Schminkebohnen*, *Faselen*, *Phaselen* (*Säbelbohnen*, *Schäbelbohnen*). Fasola karłowata, *Ph. Nanus*, *Linn.* nitko rośnie, i podpory prętu nie potrzebuie, *bis Zwergbohnen.* *Jundz.* 366. Ostatnia, że tyczek nie potrzebuie, zowią wieśniacy *piechotką.* *Kluk Dyk.* 2, 179., *Bs.* fasuo, fasul; *Ital.* fagiolo; *Cro.* basol, basuly, basulyek; *Hg.* faszulyka; *Dl.* fasol; *Sr.* 1. *fajola*, *dombl hřoř.* Fasole zowią też Bob albo Groch Turecki, Groch Niemiecki. *Syr.* 1034. *et* 790.

*FASOLNY, a, e, od słów muzycznych: *ut re mi fa sola*, albo też od fasolu, z basowy, gruby, grob tósnend, *aus dem Basse.* Głos fasolny, głos ogromny, Huczna trąba wynosi. *Kochow.* 120. Znagia się głos fasolny straszny trąby odzywa. *Brad. Oflat. B. 5.* *clangit buccina sanoribus tremendis.*

FASOWAC, - ał, uie, *act. ndk.* (nafasować, pofasować *dk.* qu. v.), do fasy mieścić, w beczkę wbić, w nawę sypać. *Cn. Th.* in ein *Faß füllen*, *fassen*, *hinin schütten.* *Sr.* 2. *fasowaf;* *Vd.* *basati*, *bashem*, *bashuvati*, *tovoriti*; *Crn.* *fásam*). Łodzie zbożem fasowane. *Tr.* *Tereus* swe w swe brzuchó wnetrznosci fasuie. *Zebr. Ow.* 157. §. dopełniać, *zbiiać*, *voll pfpossen*, *anstopfen.* Bazty narozne warował Dla bezpieczeństwa i dla więkzhey mocy, Ziemią ie z gnoiem na poly fasował. *P. Kchan.* 7. 131. Ciesi proste niespoioene iednę przeciwo drugiey kładą, na czele żelazcem ie seymuią, *niemią dostatecznie fasują.* *Warg. Cez.* 167. §. *Zoźnierz* dziś strzelać nie umie, i fasować lontu. *Pot. Pocz.* 614. może: wkładać go do kurka, iaki bywał u dawney muszkiety. 4) Zrzebca na ręce trzeba uczyć chodźć, *dzierżąc za duży cugiel*, a nie nie fasuiąc. *Hipp.* 32. *szarpiać*, *reissen*, *zauen.* Drżące woźniki biczem, *kiem fasuie a sacnie fasuie.* *Zebr. Ow.* 39. (ćwiczy, *bicznie*, *zacina*).

*FAST, u, m., chwałt, *Unkrant.* By nie mroź na się

80

pokrzywy, bysby ten fast sawsze żywy. *Rys. Ad. 5.*
FASTEK, = kapusta w główki niesbita, niezłożona, mię-
 tka, *Rydel. unspfiges, weichblättriges Kraut.*

***FASZRYGA**, i, ż., nić, którą się co fastryguie,
 czyli szerokimi ścięgami przyszywa, *bet Anschlagfaden.*
 Mdłych nici fastrygi pod krawieckie idą nożyce. *Pot.*
Pocz. 248. Mieli już wojnę domową obrzydem, Kto-
 ra ich zbiera iak na nić fastrygi. *Chrośt. Fars. 372.*
FASZRYGOWAC, **FASZRYGOWAC**, - ał, - uie,
cz. ndk., nacinąć, rzezać. *Włod. karbować. Cz. Th.*
kerben, einschneiden, Einschnitte machen. - U krawców:
 rzadkim ścięciem sztuki pospisać przed szwów obrobie-
 niem. *Mag. M/A. bey den Schneidern: anheften, anschlagen,*
mit weitläufigen Stichen annähen. Nasz rozum
 potrzeba cnotą fastrygować, Bo gdzie téy nie dostanie,
 trudno go bramować. *Rey Wiz. 89.*

FASZYNY, *G. faszyn, plur. z franc.* wiązki chrostowe.
Jak. Art. 3, 322., Cz. sòhje; są to pęki z gałęzi wią-
 zane, których używają na spaianie roboty iakiędy, na
 zaslonienie siebie od nieprzyaciela, przysypawszy zie-
 mią, na zarzucenie fossy. *Pap. W. 1, 471. Gafchinen.*
 *Fascyny i chrofy z winnic, które na ogień rzucają,
 aby gorzały. *Birk. Exorb. E. 4, b.* Fascyny do tam owania
 wód wiążą się wierzbowe, łozowe. *Kluk Ros. 2, 159. -*
Swiśk. Bud. 599.

FATALIA, - iów, *plur., z łac.* wymiar czasu dochodze-
 nia sądownie swego prawa. *Kras. Zb. 1, 287. die Fata-*
lien (cf. dawność, prefkrypcya). Fatalia, albo czas
 wnoszenia rzeczy pomocnéy kończy się do sześciu nie-
 dzieł. *Dubin. 93. FATALNOSC, - ści, ż., los przy-
 kry nieuchronny, *Fatallidit, unangenehmes Gescheh.*
 Przez iaką fatalność niepojętą, honory, które zasługi
 ogłaszać powinny, pospolicie opoką bydź zwykły, o
 którą się rozbija cnota. *Zab. 7, 258.* Do wszystkich
 wielkich nieszczęść ma iakowys wpływ fatalność. *N.*
Pam. 11, 170. List mój do Xięcia pisany, fatalnością
 iakąs iemu był oddany. *Teat. 48, b. 7.* przypadkiem
 fatalnym). **FATALNY**, a, e, **FATALNIE** *adv.* wro-
 gowy, losowy, do fatum należący, *Schicksals;* Niech
 bez boiaźni księgi fatalnéy obaczą Otwarcie, iednych
 szczęścia a drugich rozpaczę. *Dmoch. Sqd. 61. das Buch*
des Schicksals. §. nieszczęścia lub przykrości nabawia-
 iący, fatal, *Unglück bringend.* W zły dzień z Paryża
 wyjechać musiał, i tu dnia fatalnego stanął. *Teat. 32, c.*
31. Nie mogłem się schronić, iak pod rozpuszczonym
 Fatalnego po świecie komety ogonem. *Kullig. Her. 38.*
 Fatalna była dla Polski trzech sąsiedzkich mocarstw ied-
 ność. *Uf. Konst. 1, 54.* Duma możniejszych i ucie-
 mienzenie gminu przez nich, była od wieków fatalną na-
 rodę naszego przywarą. *Nar. Hst. 2, 199.* **FATUM**,
indeclin., Nieodmienne przeyszenie bozkie. *Bud. Apopht.*
44. bieg świata i wszystkich rzeczy na nim tocsenie
 wieczne. *Nag. Cyc. 75., Boh. dopustění; Slo. žitjenj*
boji; Rg. udés, uredba, óssuda bozja; R. судьба, у-
часть; Ec. самослужное. cf. los, wróg, das Schicksal.
*Mus. Hor. 1, 158. Nar.**

FATYGA, i, ż., utrudzenie, trud, *die Beschwerde, bes-*
chwerliche Bemühung. Bez fatygi znaczny óftek drogi
 odprawił. *Skarg. Żyw. 1, 392.* Nie wiem, czy przyidzie
 po fatydzę tak długiędy i srogiey, fortunnie powitać swe

penaty. *Jabl. Tel. 331., Sorab. 1.* wustacji, mucznosci,
 zprocznosci; *Bh. uсталost; Cz. trůd, trudnost, muja; Vd.*
trudnost, vgnanost, prepadnost, obtrudnost; Ross. mó-
мнось, успалость. FATYGOWAC, - ał, - uie,
cz. ndk., zfatygować, sfatygować, poiatygować *dk.*, tru-
 dzić, trupać, mordować, *bermühen, Mühe machen, müde*
machen, ermüden. Bh. unawiti; Slo. unawugi, ustaleho
čjujm; Vd. smujat, obtrudit, trudit; Cz. trudit, pę-
sham; Sr. 1. умучаю; R. маюмъ, умяюмъ, умо-
мяюмъ, умомяюмъ. Nie śmiem fatygować Wc Pana
 Dobrodzieia daléy. *Ld. FATYGOWAC* się, *zaimk. ndk.*
 Pofatygować się *dk.*, trudzić się, *sich Beschwerde und*
Mühe machen, sich mühen, bemühen. Niechże mam ho-
 nor odprowadzić Wc Pana. *R. Suplikniję się nie faty-*
gować. Teat. 8, 32., Cz. mujám se; Sr. 2. se smuziš.
 §. Sfatygować się, utrudzić się, smordować się, *ermü-*
den; Vd. se obtruditi, vgnati se, se vtruditi, se truditi;
Cz. zatruditisze, opelsávam; Dl. szusztajem). Dzień i
 noc kurycerem biegnąc, mocuom się sfatygował. *Teat.*
8, b. 28. Sfatygowany, strudzony, smordowany, *zro-
 biony, *ermüdet. Sr. 2. मुगुत; Sr. 1. мучиné, зпроцнэ,*
муштат; Vd. truden, otruden, vgnan; Cz. truden, pę-
shovt; R. присталый, успалый; Ec. притруж-
дшійся, который нѣсколькó успалъ, утрудилъся.
 Sfatygowani z drogi. *Teat. 4, b. 43.* Zaczynają się w
 bitwie hetmani uwiiać, aż zfatygowani spoczną trochę.
Bardz. Luk. 2, 58. Niesfatygowany, niespracowany,
 nie do sfatygowania, *unermüdet Slo. neuštálj.*

***FAUDA** *ob. Fald, Faida.*

FAUN, a, m., *z łac.* Faunowie, według mytologii, byli
 dzicy i leśni mężowie kosmaci, z nogami kozieimi. *Orv.*
Ow. 14. ein Faun, ein Waldgott. cf. satyr, Pan, Chlo-
psy bożkowie, leśnobożce.

***FAUTOR**, a, m., łaskawca, życzliwy, sprzyiający, *bet*
Ödnet. Ma on w sądzie tym factory. *Tr. *FAU-*
TORKA, i, ż., łaskawczyni, sprzyiająca, *die Ödnet-*
ginn. Wielką ona fautorką nauk. *Ld. FAWOR, u, m.,
FAWOREK, - rku, m., *zdrbn.*, łaska albo życzliwość
 nieporządna, iako u zwierchności, u urzędnika. *Cz.*
Th. die Günst, die Begünstigung. Każdy chce w pier-
 wszym bydź faworu kroku Po drugim swego ówiadcze-
 nia słowie. *Zab. 14, 382.* Kto ma fawor u dworu, ten
 ma i zasługi. *Opal. sat. 82.* Skarbimierz w sztuce wo-
 jennéy wielce biegły, a przeto w wielkich u dworu
 faworach kóstaiający. *Wag. Hst. 21.* Sędzia nie ma fa-
 worem się unosić. *Ld. §. 2)* część ubioru kobiecego: Pła-
 cic maia od wstąg, od faworów. *Vol. Leg. 4, 80.* Bier-
 my duszyczko z nowéy mody wszorki, Przedaymy złoto,
 a kupmy faworki. *Bratk. E. - §. faworki, kreple,*
ciasta smażone. - Wielqd. Kuch. 400. Stápfchen, kleine
*Stápfchen. - FAWORYT, a, m., **FAWORYTEK**,
 - tka, m., *dem.*, kochanek, wiernis, wiernik, *bet Gę-*
stif. Vd. lublenik, perjasnik, radowidenik; R. люб-
вникъ, милоснникъ, наперсникъ. O barwie fawo-
 rytów niech się nikt nie pyta, Póznać z miny suchwa-
 łęy sługę faworyta; Choć nierównie teatróm, gdzie są
 umieszczeni, Co Pan w izbie, to sładzy dokaznią w
 sieni. *Kras. Sat. 91. Pam. 83, 619.* Wóła, żeby mu
 faworyta zagrać. *Teat. 24, 119. Cztr. таща upodobane-*
го, bet Favorittang. FAWORYTKA, i, ż., *die Favo-***

Vd. veseliten ogenj, kunshten ogenj; *Rs.* феѳерверк, помѳшныи огонь, помѳша. *ob.* ognie, palenie ogniw puszczarkich, ognie krotochwilne). Wulkan z Liparu dobywszy iskierki, Już rozłożone pali feierwerki, Cyfra nad same wzmiosła się pałace, Fontany setne wyrzucają rase. *Zab.* 9, 149. Po wieczerzy, feierwerk; goście patrzą z sali, Wpadł szermiel między gumna, stodoła się pali; Ja wybiegam, ia gaszę, ratuję i płaczę, A tu brzmia coraz głośniei na wiwat trębarze. *Kras. Sat.* 82. FEIERWERKIER, a, m., co feierwerki robi (cf. puszczarka), *der Feuertwerker*; *Vd.* ognjshhtar, de-laus kunshtnega ognja, *Rs.* феѳерверкер, помѳшныи.

FELIN *ob.* Feyn. FEKTOWAC *ob.* Fechtować.

FELBANKA, i, ż., W felbankach nowych, w ponsach, tak myszko gaieździsz się śmiało? *Zab.* 9, 275., *ob.* falbula, falbanka.

FELC *ob.* Falc.

FELCZER, a, m., cyrulik, z *Niem.* *der Feldscheer*. Tą trzecią częścią cyrulictwa zamierzylem sobie przysłużyć uczynić Panom regimentsfelczerom, niemniei kompanicznymi i chorągwanym felczerom. *Perz. Cyr.* 3, a 2., *Bh.* felczar, ranhógic; *Sr.* 1. felczar; *Vd.* brivez, bradobrivez, keramsal; *Rs.* фельдшер, фелчар, аѳкарф.

FELER, u, m., z *Niem.* *der Fehler*, bład, omyka, usterk; *Vd.* falar, falanje *ob.* falować.

FELPA, y, ż., z *Włok.* materya iedwabnowelniana, *der Felbel*. Felpa farbista. *Goff. Gor.* 108. Od aksamitów, atlasów, kitaiak, felp, płaci się następujący podatek... *Vol. Leg.* 4, 81.

FEMORAŁY *ob.* Famuraty.

*FENDEL, - ndla, m., podobno z *Niem.* *der Feuert Obd.*, *der Fehndrich* = Chorąży). - Reytarowie czarai, harde wparłszy boki, Na fresaeh, hop hop krzycząc, buczne stroiā skoki; Zaś cmo knechtów z śpisami pod stem feldów kroczą, Potym za Mistrzem obóz i dala dwieście toczą. *Stryk. Kr.* 494. Idąc ku sobie wojska, piasek pyłem poruszają, Fendle proporce wzgórz z obu stron wznaszają. *Stryk. Kr.* 503. *Stryk. Henr B.* 3.

FENDZIA, i, ż., imię, które dają charcicom, ein Name der Windhündinnen.

FENGREK, u, m., *Foenum Graecum*, Linn. inaczej *Boża trawka*, *Krzyżyczki*, *Koziorożec*, rodzaj rośliny o kwiatach iarzywnych, kręstawych i białawych. *Dykt. Med.* 2, 153. *Grledisch Hey*, *Wodshotn.* *Krup.* 5, 143.

FENIK, a, m., FENICZEK, - czka, m. *zdrbn.*, z *Niem.* *der Pfennig*. Pieniątek, moneta drobna w Polsce idealna; znaczy rozdział najmniejszy monety miedzianey. *Kras. Zb.* 1, 290., *Vd.* boshjak, belish, vienar, denarez (*ob.* biela, bielka). Co się tycze rachunków, przyszli czeladnika Jutro rano, zapłacę Waści do fenika. *Zabl. Z. S.* 21. Ich werde alles bis auf den Heller bezahlen. U niego oprócz smyka, Niema w worku i fenika. *Zab.* 11, 287. *Zabl.* Złota cetnary kopiess, lecz coź ztąd wynika, Oto, bo się za czasem przebierze fenika. *Zab.* 8, 319. Jesteśmy goluteficy, i fenika słamanego w domu niemasz. *Teat.* 22, 4, J feniczka nie znajdują. *ib.* 11, 67. W sercu niemasz za fenik dzielności. *Mon.* 71, 545. (ani krsztyny).

FENIKS, a, m., iedyny ptak, iak powiadają, wielkości

orła, mając sto sześć lat, sam się zapala, a z tego popiołu zaś się rodzi. *Mącz.* ogniowaczek, wyczyniec; *Crn. fenx*; *Bs.* fenisgia). Fenix nagotowawszy sobie ognisko suche, zapali go, i sam na nim sgorze na popioł; a wady zasię bóg z onego popiołu ożywi chrobaczka. *Gil. Kat.* 273. Feniks albo samolot, iest iedyny na świecie: ma umrzeć i znowu się narodzić. *Gwagn.* 696. *der Föhnir.* Feniks bystrooki. *Banial. J.* 2, b. Feniks się śmiał. *ib.* J. 3, b. Patrzą nań, iak na Feniksa, iak na ogniowacza, Co go bayka w naturse iedynym nasnacza. *Przyb. Mitt.* 150. Feniks z rzecz bardzo rzadka, etne große Seltenheit. - §. 2) Towary cudzoziemskie, tasiemki, pierse frusie, fenikay, piaszczalki etc. płacą ten podatek - *Vol. Leg.* 4, 81.

FENOMEN, u, m., z *greck.* sjawienie nadzwyczajne, osobliwe; naybardziej używają tego słowa w Astronomii, względem osobliwszych i nieprzewidzianych na firmamencie widowisk. *Kras. Zb.* 2, 552. *daś Föhnomen.* Fenomen, wszelki skutek przyrodzony w świecie powszechnym, lub w dziełach natury, sachodzący, i wpadający w smyły ludzkie. *Sniad. Jeo.* 20.

FERALNY, *FERALIS, t. i. dzień, z *lac.* dzień żalobny, pogrzebowy, *der Sterbetag*, *Begräbnistag*. Czy feralny dziś dla mnie! Nic mi się nie wiodło. *Zab.* 7, 208. Dzień dzisiejszy dla mnie iest dniem feralnym. *Teatr* 33, d. 56. Jakis na mnie dziś feralis. *ib.* 24, c. 97. nieszczasny, ein Unglückstag.

*FERRARZ, a, m., *Rey Wiz.* 89. *Ferrara*, miało w stanie Papiżkim, *Ferrara im Kirchenstaate*. Wina czarne około Ferrarza mają naywyborniejsze. *Cresc.* 297.

FERDYNAND, a, m., FERDYNANDEK, - dka, m., *zdrbn.* FERDYNAS, ia, m. *zdrbn.*, imię męskie, *Ferdinand.* Ferdynasiu, Henrysiu, poczekajcie! *Boh. Kom.* 5, 181.

*FERENC, *FERENS, a, m., hofysa, goły, ein armer Schlichter. Chudy ferenc bywa nie z iednego, Dopiero widzi on Pan z gospodynią Co zbytki czynią. *Groch. W.* 567. Bezgrossni ferensowie, co gotowi łupić, Ganią miasta, gdy niemasz za co chleba kupić. *Jag. Gr.* B. 3.

FERENDYNY od sztuki... *Jnstr. C. Lit.* materya iakā iedwabna, ein Seidenzeug.

*FERET, u, m., *FERETA, *WERETA, y, ż., *FERETKA, i, ż., *zdrbn.*, bukiel, sprzączka, die Wudel. Halsbanty złote uczyniemy tobie z feretami srebrnemi. *Budn. Cant.* 1, 10. (Luther Föhnlein z nakrapianiem srebrnym. *Bib. Gd.*). Nic ci nie pomoże, gdy się ubierzesz w szarlat, gdy się ubierzesz w ferety złote. *ib.* Jer. 4, 30. (ozdoby złote). O głowę się tylko stara, aby bieretek był z ferety, z piękną zaponą i z piórki barw rozmaitych. *Gorn. Dw.* 115. Oo łowych nastalo dziwnych pontalików, feretów, smalcowanych łabcusków, płtrych bieretków; a snadź inż drudzy nietylko na głowie, ale i na nogach te pontaly a te ferety sobie przyprawują. *Rey Zw.* 57, b. Kobiety stroiów niewyuczaynych nie mają wymyślać, ferety, pontaly niepotrzebne. *Petr. Pol.* 2, 197. Niewiasty dzisiejsze feretami, pontalami, kamieniami, nie inarzyć iako niebo gwiazdami świecą. *Petr. Ek.* 75, Bieretek miała na głowie z feretkami, a pióreczko za nim. *Rey Wiz.* 53. - §. 2) Za-

łobną ciało pokryła weretą. *Min. Ryt. 3, 277. not.* „wereta czyli fereta, wór gruby, zgrzebny, długi i rozwlekły, na kształt flory żalobny; stróy czyli pokrycie niegdys głów mężatek owdowiałych.“ *Trauerflor, ein Kopfputz der Wittwen.*

FEREZYA, - yi, ż., (*Vd. feresha, diahni plash; Eccl. feresia vestis exterior; Ross. feresia odświeżona suknia chłopka Rossyjsk. ферб królowa w szachach; Gr. Φερσηα, Φορημα, Turc. Feredza. Czart. Mscr.*) suknia wieczniana nie przypasana. *Włod. ein weitter, offner Oberrod. Rs. рѣца, рѣска, саккоб.* Teraz woźnica nie chce w koźuchu baranum bydź widzian, ale go ferezją z wierschu okrywa, aby przecię suknią czerwoną był od ludu pospolitego różny. *Star. Ref. 40.* Nieladaiało ten syn ucieszył rodzice, Co ferezją zgubił, a znalazł maźnicę. *Pot. Żow. 194. - §. 2)* ferezją dębowa, sosnowa, s dawny sposób leczenia francy, *eine alte Art, die Frau-josef zu helten* (cf. delia, metle). Z takiego spółkowania już się bez cudzoziemskięy nie obejdzie choroby, bez lekarza i dębowej ferezji. *Haur Sk. 487.* W reszcie uładź się do chirurga, a osobliwie dla sosnowey ferezji. *ib. 424.*

FERMENTACYA, - yi, ż., Sposób którym roślinne rzeczy w inną się naturę przemieniają, zowie się kisanie lub fermentacya. *Krup. 2, 31.* die Gährung. Przez fermentacyą lub kisanie piwa, części grubsze niestrawne od subtelniejszych oddziela się, i do dna idą. *Krup. 5, 93.* *Vd. jeshanje, kip, kipenje; Ross. броженіе, бродоба, броданя.* **FERMENTOWAC**, - ał, - uie, *intrans. ndk., Vd. ieshati*), wzburzać się, kisać, gährten. Wina Włofkie albo mało fermentują, albo wcale nic. *Krup. 5, 100.*

FERNAMBUK, u, m., wióry, podobnie jak Brezyljowe, do farbowania służące, przednią dają czerwoną farbę. Z jakiey one rośliny wzięte, dotąd nie wiadomo. *Kluk Dyc. 1, 93.* Jmiej maia od miasta Amerykańskiego, daß Fernambukholz.

FEROWAC, - ał, - uie, *act. ndk.*, wyrokiem ustanawiać, burd getichtlichen Auspruch befestigen. Appellując sprawę do wyższego sądziego wedle prawa, stoiąc bywa wotum sganione i zepsowane, a siedząc bywa ferowane. *Chelm. Pr. 46.* Dekret feruie. *Jabl. Ex. 161.* **FERYARZ**, a, m., dekretarz, księga wyroków, daß Decretenbuch. W feryarzu nie tylko komparycje tron, ale i przytomność deputatów sądziów na każdej sessji pisane bydź maia. *Vol. Leg. 7, 694.*

FERTAC się, *zaimk. ndk.*, szastać się, wartać się, sich herumtummeln, herumdrehen (cf. fartyczny). Trzeba nam na tym baliku młodzieży, dla fertania się. *Teatr 33, d. 64., Crn. ferkam; Cro. ferkati, ferchem.* Będziesz fertać się aż do intrzenki. *Teat. 33, d. 89.* Ferta się, skacze, kręci się, jak cyga. *Teat. 12, 12.* Jak żywe srebro chłopiec zawsze kręci się i ferta. *ib. 48, b. 37.* Jakoż cślek się ieszcze nie źle ferta. *ib. 42, c. 4.* (ob. wartki).

***FERTON** ob. Wiardunk.

***FERYAS**, *indecl.*, **FERYA**, yi, ż., wakacye, Ferien, Vacancen, Feiertage. Dni od sądów wolne, prawo pospolicie feryas zowie, *Saxerb. Sax. 426., Rg. prištaje, pocivauje.* **FERYOWAC**, - ał, - uie, *ex. ndk.*, u malarsów, farby

innsęy przymieszać, mit einer andern Farbe versehen, vermischen. Rozaną farbę tuszować lakiem, feryować blaygielom. *Haur Sk. 364.*

FEST, **FESTYN**, u, m., dzień wesoly publiczny. *Cn. Th. uroczyśćość, ein Fest, eine Feiertagheit.* We Włoszech zowią fest, gdzie się zjeżdżają na dobrą myśl. *Petr. P. 2, 227.* Z czasy tęy slotęy pili na feście. *ib. 206.* Nie wątpię, na taki fest, żeby tam nie byli. *Rey Wiz. 23.* Trwały festyny z okoliczności wesela Królowy Nawarry przez długi czas. *Niems. Krol. 1, 15.* Uczynił on pan fest wielki. *Weresz. Reg. 132.* Wszytko się na ten festyn wspaniale sporządzało. *Nar. Hst. 3, 81.* Każdy dzień widział festyn zawołany, Brzmiał w nim spor głosów wdzięcznych na przemiany. *Zab. 5, 246.* **FESTON**, u, m., Tytuł mapy niech będzie girlandem z liści, lub festonem ozdobiony. *Łęsk. Miern. 113.* binda malowana, lub rzesana, owocu, kwiecica pełna, Frucht-schnur, Fruchtgehänge, Fruchtband, Fruchttram, Laubschnur.

FETOR, u, m., smród, der Gestank, Rs. зымѣб. Nie ma nic niowygodniejszego w domu, nad fetor z mięsc wychodnych. *Swikh. Bud. 100.* Przymyszaeni do fetora, nie czują go. *Krup. 5, 14.* Wiele chorych dla ciężkiego fetoru porzucanych leżało. *Sharg. Żyw. 1, 395.*

FEUDALNOSC ob. Lennosc.

***FEYDAC**, - ał, - a, *act. ndk.*, srać, *Vd. zhenati, (sęfł) sęn* (cf. *Cro. ofaytavam humacto* cf. *Ger. feucht*; cf. *Vd. et Crn. faja s kuper*). Anielskie tam mieszkanie, gdzie nie iadaia, ani feydaia. *Rys. Ad. 1.* By był wilk nie feydał, iużby był dawno za górę. *ib. 3.* Nie pomogą rayce, kiedy się feydać zachce. *ib. 47.* *Maturum fercus intolabile onus.*

FEYERWERK ob. Feiertag.

FEYN, u, m., **FEYNZYLB**, u, m., **FEYNGOLT**, u, m., (*z Niem. feyn*), s czystego, chędogiego kruszcu, srebra albo złota. Srebro przednie, które pospolicie zowią fainzylber, powinno bydź w ogniu tak dobrze probowane na kapeli, aż proba iego stanie Marc. grad. 24. *Zlot. B. 3, b.* W tysiącu talarów twardych jest fainzylbru grzywien 125. *Dow. A. 2, b.* Złoto przednie Węgierskie, które pospolicie zowią fayngold, powinno bydź w ogniu tak dobrze probowane na kapeli, aż proba iego stanie Marc. Grad. 24. *Zlot. B. 3.* Faingolt. *Zlot. B. 4, b. aurum sublimatum. ib. A. 4, b.* Dziesięć talarów bitych z grzywny feynu. *Vol. Leg. 7, 451.* Historyą tę na drogim rysuią *fañlibrze (fañzylbrze, feynzylbrze). *Pot. Pocz. 122. Uftrz. Alg. 159.* (cf. *Superfin. Cro. fini egregius; Sr. 2. bejni, bojni s piękny*). **FEYNOWAC**, **FEINOWAC** *cz. ndk.*, cienkim czynić, feyn machen. Feynowanie monety. *Pam. 85, 1. 62.* Dowcipnie feynowane balamuctwa. *Pilch. Sen. list. 4, 120.* subtylizowane.

FEZ, u, m., królestwo i stolica królestwa w Afryce. *Dyc. Geogr. 1, 203.* Fez. **FEZANŃSKI**, a, ie, od Fezu, Fezisko. Królestwo Fesankkie leży między królestwem Algierkim a Marokańskim. *ib.*

F I.

FI, *interj.* pfe! fa! fe! pfe! pfut! Fi! jak ten szpetny, le-dwo mu nos widać. *Jabl. Ex. 7.* Fi! wstydź się mój Panie. *Teatr 52, c. 22. wt 50, c. 86.*

FIAKR, *a, m.*, pojazd nlicowy do najećcia, tudzież wódnica jego, z *franc. det giatet. Rr. мзвонгакб.* Angielska remiza, gdy się już psuie i ku ruinie zbliża, na fiaker numerowany potym obroćona, iuż chyba od pospółstwa brana i płaćona. *Teat. 48, b. 12.*

FIALA, *i, ż.*, z *fac. Phiala*; szklane naczynie podłużno chemików, *eine (chemische) Phiole.* Butelka długą szyję mająca, lub fiala. *Krup. 5, 76.* Banie proste, mające zbyt długie wałkowane szyje, nazywamy baniami długoszrynnymi, króćciy fialami. *Kruml. Chy. 52.*

FIALEK, **FIALKOWY** *ob. Fioletek.* **FIANK** *ob. Flank.*

FIC! *interj.* on konia ostrogami spina, koń zacznie brykać, a on sic z niego pod most. *Boh. Kom. 1, 437. patś! pś!*

FICYGERNA, *y, ż.*, *n. p.* Dwa razy i Londynu i Bernę Odwiedził; skąd nam iednę przywiózł *ficygerne* Z kilka modnych wachlarzów. *Nar. Dz. 3, 152.*

FIDELIS, *a, m.*, wierniś, faworyt, *der Vertraute.* **FIDELISKA**, *i, ż.*, wiernisia, *die Vertraute.* Usłuchała Algunda rady fideliski, Podając z życiem, cnotę swą na azart śliski. *Min. Ryt. 3, 273.* Swych się tajemnic nie zwierząy nikomu, Z fideliskami podufałość szkodzi. *Mon. 73, 113.*

FIERLETKA *ob. Fioletka.*

FIGA, *i, ż.*, **FISZKA**, *i, ż.* *xdrbn.*, *Bh. fig, figl; Slo. fig, figoné owoce; Hg. fige-fa, fige, feuge; Crn. et Vd. figa, figéze; Sr. 2. figa, Sr. 1. figa; Cro. figa, smokva; Dł. smokva; Sla. smokva; Rg. smokva; Bs. smokva, petrovaccja; Ross. фига, смоква, ви́нная ягода; Ec. смоквичье (cf. smoktać); Ital. fico, Lat. ficus, Gall. figue, Hisp. higua, Angl. fig, Dan. fige, Suec. fikon); die Feige, die Frucht des Feigenbaums. Figi są owocem drzewa, w przedniejszych ogrodach znajdujacego się. *Kluk Ros. 2, 219.* Nie zbierają owocu z głogu, ni fig z ostu. *Kul. Her. 189.*, *Slo. figi na trni ne rostu.* Figi figami, motykę motyką swać. *Kosz. Lor. 55.* (proflakiem bydź). *§. Figa morwowa. sycomorus, morwowe drzewo, liście mająca takie, iakie ma figa. M. Urzęd. 344.*, *Ec. смоковница; Rr. ягоди́чье. §. za figę z za szyzkę, za nic, za cyfrę, für ein Nichts, für eine Null (z B. gelten). Wszystkie te rady on miał za figi. Chroś. Fars. 64.* Uczeni dziś u niektórych tanieją, i za fiszkę ioh sobie ważą. *Glicz. Wych. N. 6.* Taki człek u nas za figę. *Dzwon. Stat. A. 2., Vd. figamosh z tchórz*) *cf. Ger. feige. - §. pokazać komu figę z Ital. monstrar le fische ad uno z wysmiewać go, za pośmiewisko go mieć, palec mu przez szparę ukazać; Ross. показатъ кому пизнь; Ec. ку́лашб показую; einem die Feige weisen.* Anielka odchodząc, figę mu pokazuje. *Teat. 22, b. 93.* Złączyszsy Lidów i Syryą w ligę, Smiele pokaze na Pergamy figę. *Pot. Syl. 304.* Wsiadłszy w okręt, pokaze my figi Złym ludziom, i poydziemy z wiatrem na wyscigi. *Pot. Arg. 60.* Nic mu nie dadź, ukasać mu figę. *Dzwon. Stat. B. 2.* Figę w kieszeni pokazywać, *secreto irasci, palam metuere. Gemm. 80. Nasenstüber in der Tasche geben* (cf. serdyt a nie duź) *cf. figiel).* Fiszkę mu w nos zadano. *Glicz. Wych. C. 1.* *§. figę wziąć z poyśdź z niczem, z kwitkiem, mit einer Nase abziehen.* Patrząy ieno śarca wygę, A to rzecz nie do poięcia, Chcieć mu młodego dziswczęcia, Weźmiesz za te dziadu figę.*

Zabl. Bal. 10. Owca niewinna przez rok weńę dźwiga, Ostrzygą weńę, a iey za to figa. *Bratk. O. 4, b. §. fig się objadła hwl. bębenek iey zawieszono, sic ist schwanget. Tr. - §. 2) figa (*Fig, u, m.), drzewo, der Feigenbaum. Vd. figovu dreuo; Sr. 1. figowna; Sla. smokvenica; Rr. смоковница. Niemasz fig na fidsze. *Budn. Jer. 8, 13.* Ono drzewo, co się zdalo bydź figiem, bylo cierniem. *Zarn. Pof. 2, 347, b.* Figi mają to osobliwego, że bez kwiatu owoce wydają. *Kluk Ros. 1, 157. - §. 3) Figi, sadzele bolesne w siedzeniu. M. Urzęd. 24, die Feigenwurz. Condylomato, ob. fik.* Figi zowią guzy w siedzeniu, takież insze sadzele w stolcu, *ib. 319.* Maż ta szyszkom, albo wewnątrz w rurze stolcowey fiszkom będącym iest lekarstwem. *Syr. 425.* Bąbele pęcherzywate w stolcu figami zowią. *ib. 163.* (cf. kurze dupki). - *§. Figi migi, z Fik mik, fortele, bliktry, kuglarstwo, Kunstgriffe, Gaukeley.* Kiedy służebna zna te figi migi, Kiedy z piwniczym będzie iedney ligi... *Bratk. D. 4.* Wasyrko, fik mik, za nic. *Teatr 43, c. 55.* Wyb. Teraz wasyrko na fik mik. *Teatr 43, c. 80.* **FIGARNIA**, *i, ż.*, U nas na figowe drzewa budują figarnie i dobrze je na zimę opatrują. *Ead. Hfl. Nat. 37. Mon. 73, 215., Sr. 1. figowencza; Rg. smakovisce; Cro. szmokvische, figovische; Hg. figeskert; die Feigen Schule, das Feigenhaus.**

FIGATELE, - *i, plur.*, pulpety, z cielęciny, kapłuna, mięsa wołowego, wiewprzowiny i loiu kruchego, z chlebem białym siekają, przydawazy iay, galki male robią. *Wiel. Kuch. 400. Fleischlöse.* Dano Włoskie meneztry, także figatele. *Banial. B. 3. §. 2) fig.* Dawniey zamki i miało wałem obwodzono, Dzisiaj figatele tylko wystawiono. *Bratk. M. 4, b. t. i. bagatele, fraszki.*

FIGIEL, - *gla, FIGIELEK, - *lka, m.*, *Bh. figl* (*Ros. фигля kuglarstwo*); sztuka, która się komu wyrządza, psikus, *ein Streich, den man jemanden spielt, ein Scherzbernad.* Zrobisz mi figla iednego, ia ci dziesięć innych wyrządę. *Teatr 4, b. 162. Teatr. 34, c. 75.* Gdzie idzie o iaki figielek, niema sposobniejszego nad niego do tego. *ib. 31, c. 42., Vd. hüfusadetje, norzhnia, oshribnoft, ahimf; Sr. 2. rofn; Rr. проказы, привязка, скоморощество. §. Krotochwilne sztuczki, zabawki, krotochwile, Poffen, Kutzweil.* Powiedz, twóy to głos? bez figla wszelkiego. *Paß. Fid. 233.* Nieraz figielki plełta. *Teat. 54, b. 71., Slo. to su len fruffi a figle, fictiozes politicae.* Wolno po dworze chodziła małpa, wszędzie strojąc figle. *Zab. 15, 309. - §. figiel malarcki, sznicerski, złotniczy parerga. Cn. Th. drobny wymysl, eine kleine Schindkeley.* Jakim sposobem iatwo wyrysować wiersze, herby, figle, floresy. *Haur St. 374.* **FIGLARKA**, *i, ż.*, kobieta figle strojąca, wyrządająca, *eine Poffenmacherinn.* **FIGLARNY**, *a, e, - ie adv.*, **FIGLARSKI**, *a, ie, figlujący, schabernackisch, poffenhast, durchtrieben.* *Rr. фиглярскій, привязчивый, скоморощинный, скоморощескій; Ec. скоморашескій.* Tobie potrzeba patrona bardzo figlarnego i subtelnego. *Teat. 30, c. 54.* Mina figlarna. *Teat. 12, c. 44.* **FIGLARSTWO**, *a, n.*, kuglarstwo. *Cn. Th. Gaukeley, Poffen; Rr. привязчивость, скоморощество.* Odrzuć te fochy i twoie figlarstwo. *Mar. z Pod. C. 2.* **FIGLARZ**, *a, m.* kuglarz, *ein Poffenreißer.* **FIGLARZYK**, *a, m., demin., Ross. фиглярб, скоморозб; Ec. скомаpъb; Vd. norzhu-**

vauz, glumazh, oshribnik, ahalez. FIGLAS, a, m., zgrubiale psi figiel, psia sztuka, ein Streich, ein Bubenstück. Co on też dokazywał przez niemłe czasy, Pamiętasz świekrze owe nadobne figlasy, Kiedy ci się był dobył do okutęj skrzyni? *Tręb. S. M.* 10. - §. żarty, śmieszki, Poffen, Späßchen. Co za figlasy, aż miło. *Teat.* 45, c. 65. FIGLOWAC, - ał, - uie, cz. *nih.*, figle stroić, wyrządzać, Streiche machen, Poffen treiben. *Vd.* norzhuvatise, norża paśli, gnati, paukati; *Cro.* budaliti; *Rs.* скоморошима. Przy dworze naybezpieczniey figlować i frantować można. *Dzwonk. Stat. A.* 2. (cf. nafiglować się, wyfiglować). FIGLOWNY, a, e, -ie adv., żartowny, sztuczki wyrabiający, kurtzweilig, voll Poffen. Nic niemasz figlowniejszego od chytrłości, którą od przybycia twego narabiasz. *Tr. Tel.* 260.

FIGOJADKA, i, ż., die Feigendrossel, Feigenschnepe; ptak od fig nazwany, któremi się żywi. Litwa obituie we te ptaki, lubo fig nie ma. *Ead. Hst. Nat.* 37., *Ftal.* beccafico, *lat.* ficedula lusciniua altera. *Klein.* - *Krup.* 5. 68. *Figojadek, *Volck.* 303., *Sr.* 1. Schnepula, Schnepe; *Crn.* kłunazh; *Vd.* podlisk, podlieska; *Be.* ghermuscja, ghrimuscja; *Slo.* gšice, čwřćala; *Cro.* gėrmuscha, szluka, kosiza, černoglavka, szmokvojedicza; *Hg.* fige-ėvė. FIGOMORWA, y, ż., cf. sykomor, Figa Egipska, karwia. *Ficus Indica.* *Linn.* die Maulbeerfeige, die Adamsfeige. FIGOWATY, a, e, na kształt fig, feigenartig. FIGOWNICA, y, ż., ogród figowy, der Feigengarten. *Sr.* 1. figownenca; *Cro.* figovische, szmokovische, szmokvische; *Hg.* figeskert; *Rg.* smokovisce). Oliwnice wasze i figownice pożerała gąsienica. *W. Amos.* 4, 9. (figowe sady. *Bib. Gd.*). FIGOWNIK, a, m., figowy ogrodnik. *Cn. Th.* der Feigengärtner. FIGOWY, a, e, od fig, Feigen; *Bh.* et *Slo.* figowj; *Sr.* 1. figowanė; *Crn.* figove; *Vd.* figou; *Cro.* figov, szmokovėni; *Hg.* figės; *Rg.* smokven; *Rs.* фиговый; *Rs.* смоквоный. Figowy kamiech, *sycites.* *Plin. H. N.* 37, 11. der Feigenstein.

FIGURA, y, ż., FIGURKA, FIGURECZKA, i, ż. zdrbn., z *fac.* kształt, który rzecz iaka ma, die Figur; Gestalt. *Vd.* figura, furm, obraz, poduba (*ob.* *podoba); *Sr.* 1. figura; *Sla.* figura, prilika; *Rg.* slika, prilika; *Ross.* фигура, возрастъ, образъ; *Es.* уподобленіе. Każde ciało musi mieć iaką figurę, ułożenie części składających go. *Os. Fiz.* 16. - §. wystawienie kształtu rzeczy iakięj, rysunek, obraz, posąg, die Figur, das Bild, die Statue. Stawiają w Persyi figury trzech Doktorów Tureckich przede drzwiami, aby goście na nich patrząc wszystkie iad i uroki wypuścili. *Ktok. Turk.* 148. Figura przy drodze, krucifix, boża męka, eine Figur, ein Kreuz, ein Crucifix an der Landstraße. *Prov.* Siedzi pod figurą, a diabla ma za skórą (z wierszu owca, wewnątrz wilk). §. wystawienie rzeczy umysłowey przez zmysłową, die Figur, sinnliche Vorstellung des Ueber sinnlichen. Dziwne sprawy §. Janowi pod zakrytościami a figurami iakiemi okazywały się. *Rey Apoc.* 3. §. *theol.* figury przesa-czające, w starym zakonie, die Vorbilder, Typen. *Rg.* otajstvo; *Sr.* 1. pędziamo; *Vd.* predobras, predklad, predform, predpoduba; *Es.* предображеніе, предобразованіе. Pan Chrystus był figurami przeznaczony w pewnych patryarchach, ludziach onych, które bóg mieć

chciał nieiaka figurą i kształtem syna swego. *Bial. Post.* 63. Równie figurami, iako i pismem był nam przeznaczony i opowiedziany Chrystus. *ib.* 64. §. Figury krasomowskie, grammatyckie: sposoby mówienia o rzeczach niewłaściwego, przenośnie: n. p. catory litery: kiep'. Trzy drewna: szubienica. Wronami karmiony: chytry. Szczwany: doświadczony. Tu też należy wielka część przysłów i przypowieści: n. p. laska pańska na pstrym koniu iedzie t. i. odmieuna. Dobremu piwu nie trzeba wiechy: cnota się sama zaleca. *Ld.* Rhetorische und grammatische Figuren, wohin auch ein großer Theil der Sprichwörter und sprichwörtlichen Redensarten gehört. *Slo.* ozdoba, ozdobilka. - §. Rzecz uważana co do samego kształtu ięj, eine Sache bloß ihrer Gestalt nach betrachtet, die Figur. a) matematyczna figura, pewne ustawienie linii albo ścian zawartych. *Solr. Geom.* 3. mięysce ograniczone liniami. *Esłk. Miern.* 15, eine mathematische Figur. b) osoba, co do ięj wyglądanja, eine Person in Rücksicht ihrer Gestalt. Figura piękna, uroda, *Rs.* ocánka. Mai-maią, żeś mym oycem; udawayże iakbyś nim był w samęj rzeczy. *Pr.* Więc będę utrzymywał figurę oycy twego. *Boh. Kom.* 4, 286. Figura iego ma dość w sobie powabów. *Teat.* 33, c. 36. Jest to chłopiec figury piękney. *ib.* 17, c. 25. Figurka, gdyby trzcinka, kształtna i prosta. *ib.* 10, 5. Odrażająca figurka. *ib.* 19, c. 74. Figurę stroić, figurą nadrabiać, figurę prowadzić: powierschownie imponować, dušerlich imponiren. *Rs.* важничать, заважничать. - Figura, sposób życia, Art zu leben. Zadney znikąd nie maiąc intraty, taką prowadzi figurę; czyliż to na stan ięj przystoi? *Teat.* 7, c. 6. Chce większą nad stan figurę prowadzić. *ib.* 34, b. *Bil.* Głęwa ich, iż on figurę większą większym kosztem prowadzi. *Mon.* 70, 355. Okropną figurę prowadzić musi żona taka. *Zab.* 16, 45. eine solche Frau muß eine schenßliche Figur machen. Co to za figura, co tam siedzi za stołem! *Ld.* 7) figuralna muzyka, melodia, Figural, Figuralgesang. Ta muzyka figurą idzie. *Tr.* Figurą idący: melodyynny, harmonicus. *Cn. Th.* Figurą śpiewam: melodyynie. *ib.* (cf. Figuralna muzyka). FIGURALNY, a, e, FIGURALNIE adv.; 1) figuryczny, niewłaściwy, pod figurą ukryty, figürlich, unechtlich. *Sr.* 1. pędznamenatė; *Rs.* изображительный, образовательный, прообразовательный, образный. *Es.* проивообразный, знаменательно, умно. To figuralnie wyrażone było w starym testamentie. *Bals. Niedz.* 2, 38. Ekklezyastyk to przepowiedział figuralnie. *ib.* 1, 118. 2) Figuralna muzyka zowią, śpiewanie iakie na kilka głosów, według wdzięczney melodii uczynione. *Petr. P.* 2, 373. der Figuralgesang. Figuralna muzyka, melodia t. i. z kilku różnych głosów albo tonów, wyższych, niższych, średnich albo z instrumentów rozmaitych złożona, *Consentus.* *Cn. Th.* Muzyka figuralna i instrumentalna. *Petr. P.* 2, 372. Muzyka głosowa figuralna i instrumentalna. *ib.* die Vocal- und Instrumentalmusik. FIGURANT, a, m., aktor na teatrze nie mówiący, tylko osobą swoją reprezentacji dopomagający, der Figurant auf dem Theater. FIGURANTKA, i, ż., aktorka taka, die Figurantinn. FIGURARZ, a, m., który wszystko figurycznie wyklada, ein figürlicher Ausleger, der alles durch Figuren erklären will. Uważayże, iako ci figurarze (Kalwinowie); figlarze,

sakramenta jedno w figurę i w fantazję obracają. *W. Post. W.* 2, 29. FIGUROWAC, - ał, - uie, czyn. *ndk.*, figurę stroić, eine Figur machen, Aussehen machen. *Slo. figurovati.* Figurował w sukniach codsiej inaszey. *Teat.* 24, 94. *Cztrr.* Chcą figurować równo z panami. *ib.* 22, 25. Panowie ci bardziéj myślą o figurowaniu, jak o iflotnéy usłudze kraiovéy. *Gaz. Nar.* 1, 20. By tylko figurować, każda przedać się gotowa. *Teat.* 54, 22. Górować i figurować. *Mon.* 69, 602. Rzuci się do figurowania, zdobienia domu, ekwipażów wymyślnych. *Teat.* 19, b. 26. - §. pod figurą przecznać, figürlich vorbedeuten, vorstellen, andeuten. *Vd.* predpodobiti, predobrasati, predformati; *Ec.* предображати, предображати. Te rzeczy Jaraelitom się stały, nas figurując. *Leop.* 1. *Cor.* 1, 6. *Sehl.* 57. - §. figuralnie śpiewać, einen Figuralgesang singen. *Tr.* FIGUROWANY, a, e, part. perf., pod figurą ukryty, niewłaściwy, figürlich, nicht eigentümlich. Prawdziwe jest ciało Chrystusowe w sakramencie, nie figurowane, ale iflotne. *Starg. Zyw.* 62. Figurowany baranek Chrystus. *Rey Apoc.* 52. *Kucz. Kat.* 62. FIGURYCZNY, a, e, FIGURYCZNIÉ *adv.*, pod figurą, allegoryczny, niewłaściwy, figürlich. *ob.* Figuralny. - FIGURZYSTA, y, m., który figuralnéy muzyki dopomaga, der Figurist, Figuraldänger.

*FIANKA *ob.* Flank.

*FIIRK, u, m., może z Niem. Bierding (cf. ferton, war-dunk). - Wyciąganie, które zowią Lobegal (może Raubgeld) i fiirkim, w ziemiach Miłtrzowi poddanych, od Polaków nie ma być wzięte. *Herb. Stat.* 706.

FIK, u, m. (*Bh.* fl), figa wrzód, die Feigwarze. Na wrzód wychodny, który fikiem zowią, a z gruba rzytnym wrzodem, szkodliwy a pod czas i śmiertelny, lekarstwo takie... *Sleszk. Ped.* 203. Ten wrzód nayszczyściéj z krawownic zapiekłych przychodzi, gdy w nich krew szcześnie, że wyjść czerwona nie może. *ib.* wrzód zadkowy. *ib.* 215. - §. Fik mik *ob.* Figa.

FIKCYA *ob.* wymysł, zmyslenie, *Ec.* притвореніе.

FILADELFIA, ii, f., z *Greck.* miłość braterska, die Brudertiebe, w szczególności między plebanami przyjacielskie wzajemne obcowanie, Freundschaft und Nachbarschaft unter den Landpfarrern. Uchylam się od przyjaciółki na odpusty, którą pleban dla wzajemności filadelfią popspolicie zowią. *Xiadz.* 212. Z moimi konfratrami nie utrzymuję filadelfii, nie doieżdżając do ich kościołów na odpusty. *Xiadz.* 195. FILANTROP *ob.* *człowiekolubec.

FILAR, u, m., FILAREK, - rka, FILARZYK, a, m., Carn. falar; *Vind.* steber, podpertek, podpora; *Ross.* цмолаб, цмолауб, цмолаубак; *Boh.* pilst, *Ital.* piliere, *Gall.* pilier, *Hisp.* pilar, *Suec.* pelare, *Lat.* pila, *Gr.* πύλη), der Pfeiler. Filary są słupy mrurowane, na których leży sklepienie. *Jak. Art.* 2, 256. Filary kształtowane trzymają na sobie w kościołach wysokie sklepy. *Gorn. Dw.* 411. Znieście filaryzki domu iego. *Bib. Gd. Jer.* 5, 10. Filary w koło mający ganek, perystylium, ein Bogengang, eine Säulengänge; *Ec.* κρυομόλιον. *Cn. Th.* - §. 2) fig. podpora, die Stütze, der Pfeiler. Był ś. Cyryllus wielką podporą wierze Katolickiéj przeciw Aryanom; którzy znając go bydź wielkim filarem Katolickiego wyznania, mocą go wygnali. *Starg. Zyw.* 1, 194. FILAROWANIE, - ia, n., filarów rząd. *Cn. Th.*

175. kolumnada, ein Säulengang, eine Säulengebung. Filarowanie, budowanie na słupach. *Cn. Th.* 51. FILAROWANY, a, e, filarmi osadzony; mit Säulen besetzt. Świątynia z ciosu marmurowego wystawiona, i filarowanym okrażona gankiem. *Tr. Tel.* 68. FILAROWY, a, e, od filarów, słupowy, Pfeiler-, Säulen-.

FILATA, y, f., z *Włok.* = szereg, pasmo długie, eine lange Reihe. - §. Część główna wojska, einer von den Haupttheilen der Armee. Wojsko dzieli się na trzy filaty albo linie. *Tr.* Pierwsza filata, awangwardya. *Tr.* przednia straż, das Vordertreffen. średnia filata abo batalia. *Tr.* korpus, das Mitteltreffen. Trzecia filata. *Tr.* tylna straż, das Hintertreffen. Ostatnia filata, rezerwa. *Tr.* odwod, die Reserve.

FILET, u, m., u intrologatora, linijki lub wzorki wylancane na oprawie. *Mag. Mł.* Filet, Filett, Filettstampel der Buchbinder.

FILGRANOWY, a, e, Filgranową robotą spoit sauznicze. *Łączw. Zw.* 8.?

*FILIAŁ, *FILIALNY kościół, *Cnn.* perdrushnéza.

FILIP, a, m., imię męskie, z *Greck.* Φίλος et ιππος; *Cro.* Filip); snaczy kochającego się w koniach, koniolubca, Philipp. *Prov.* Wymknął go, iak Filipa z konopi. *Rys. Ad.* 71. Wyrwał się, iak Filip z konopi. *Mon.* 73, 51. et 723. *Teat.* 18, b. 10. t. i. gdy kto co nie à propos mówi). Filip ze wsi własnéj Konopie, będąc za Augusta I. posłem na seymie Piotrkowskim, w swoim odezwał się interesie; krzykniono: Panie Filipie z Konopi, wyrwał się. *Chmiel.* 1, 75. Ni ztąd ni zowąd wyrwał się, iak Filip z konopi. *Teat.* 33, d. 37. FILIPEK,

- pka, m., pieniądz złoty Włocki, eine Italiänische Goldmünze. Za czasu Bony nie miała summa Filipków ze Włoch do Polski przywieziona. *Gorn. Dz.* 144. FILIPPIKA, i, f., Mowy gorliwe Demostena przeciw Filipowi królowi, mają tytuł: filippiki, które na Polskie przełożył X. Nagurczewski, die Philippica des Demosthenes. Ztąd filippika = mowa gorliwa przeciwko komu, eine feurige Rede gegen etwas, eine Streitrede. Niektóre żurnaly mowę tę tak rozsądną przeistoczyły w filippikę przeciwko religii. *Gaz. Nar.* 1, 198. FILIPOP, - a, m., miasto Polskie w Woiew. Trockim. *Dyk. Geogr.* 1, 205. eine Stadt in Litthauen. FILIPOPWIEC, - wca, m., w liczb. mn. FILIPOPWCY, FILIPPONY, - ów, plur., Wyległa się u Dyzunitów za Jana Kazimierza wiara starowierców czyli Filiponów. Ci nie chcieli przyjąć nowego przekładu pisma S. i liturgicznych książek, które moskiewski patriarcha Nikon wprowadził. Rozdzielili się na dwa główne podziały Popowców i Dyakowców. *Czack. Pr.* 1, 301. et 84. jest to lud wśród lasów i bagien Litewskich osiadły. *Dyk. Geogr.* 1, 204. eine eigne Art Menschen in Litthauen, die auch eine eigne von den Dissuniten noch verschiedne Secte ausmachen. Podano memoryał od Filipponów, mieszkających w Warszawie, z żądaniem pozwolenia im tu duchownego, dla odprawienia sakramentów. J ten rodzaj ludzi, różnie wierzących od Nieunitów, który naywięcéj wpływał do sąmniającego się dawniéj buntu, powinien bydź urządzonym. *Gaz. Nar.* 2, 256. Pod imieniem marketanów swoszcyki, filipony obce, i książę zagranicni, Cserficy swani, podmawiali chłopów do buntu i rzezi.

rzezi. *Ufl. Konst.* 2, 50. FILIPOWSKI, a, ie, od filipowców, *Philippionen*. Filipowska herezya; autor ię Filip, około R. 1650, za patryarchy Nikona. *Chmiel.* 1, 1118.

FILISTYN, a, m., Filistyń, naród w Palestynie, który najwięcej dokuczał żydom, *ein Philister*. Samson był wybawicielem ludu żydowskiego z ręki Filistyńców. *Biał. Pośl.* 64. FILISTYNSKI, a, ie, od Filistyńców, *Philister*. Samson był ku wybawieniu ludu swego z niewoli Filistyńkię. *Biał. Pośl.* 64.

FILIZANKA, FLIZANKA, i, ż. (z Tur. *findzan*. *Ad. Czart. Mscr.*), naczynie niby to czaszka, do brania kawy, herbaty, szokolady, *Slav. fincan*, *csasha*, *shalica* za kawa, *eine Theeschale*, *Kaffeeschale*, *Chocoladenschale*, *oder Tasse*. Filizanka wierzchnia, *die Oberschale*, *Obertasse*. Filizanka spodnia, *die Unterschale*. W początkach chorób gorączkowych po filizance kawowę rosołu dają, co godzina, dosyć jest. *Krup.* 5, 369. Wypija kawę trzy filizanki. *Mon.* 68, 282. *Pam.* 83, 2, 1214. Filizanki nowe z brzegami złotemi, *Mon.* 68, 287. FILIZANECZKA, i, ż., *zdrbn.*

FILOLOG, a, m., z Gręck. uczony, najwięcej literaturą i językami się bawiący, *der Philolog*. Filologiem pospolicie tego zowią, który około wielu i rozlicznych nauk i wiadomości chodzi. *Pilch. Sen. list.* 4, 22. FILOLOGIA, ii, ż., nauka trudniąca się szczególnie językami i literaturą, *die Philologie*. *Cro.* jezikoznanztwo; *Ross.* любослѳіе, словесность. FILOLOGICZNY, a, e, - *ie adv.*, *philologisch*. *Rs.* любослѳовный.

FILOWAC, *cz. ndk.*, zfilować *dk.*, z Franc., ciągnąć kartę, *eine Karte ziehen*. Umieemy zfilować kartę zrećnie, wolę zrobić niewidzialnie, lisika w karty ułożyć nowego. *Teatr* 4, b, 115. Ten woła pas, ów acorde, ów krępię, ten filuje. *Mon.* 71, 707.

FILOZOF, a, m., z Gręck. posiadający filozofią, *der Philosoph*. Miłomędrzec. *Zab.* 12, 78., *Rs.* любомудръ, любомудрець, умствовамель; *Rg.* mudaraz, mudroznanaz; *Cro.* mudroznan; *Vd.* sveta moder, modroznanaz; *Sr.* 1. święta mędręć. Wolę, iż kto rzecze filozof, niż mędrzec; bo to iuż każdy rozumie, a ktemu niewiaśnie to, z Gręckiego filozofia mędrść. *Gorn. Dz.* 49. Spytany Pytagoras, iakoby się dał zwać, nie chciał mędrceć, bo to iuż ten tytuł ubieżeli byli oni siedm mędrceć; ale się filozofem, to jest miłośnikiem mędrści, nazwał. *Warg. Wal.* 272. Lubomędrzy abo filozofowie. *Klecz. Zd.* 72. Filozofy u pogan, byli to co kaznodzieie, prorocy. *Skarg. Dz.* 58. Nie tak to trudno zostać filozofem; chwał, co drudzy ganią; myśl iako chcesz, byleby osobliwie; kiedy niekiedy z religii zażartuy; decyduj śmiecie, a gęay głośno; nydziesz wkrótce za wielkiego filozofa. *Kras. Doś.* 61. Filozofem kogo uczynić, *Es.* улюбомудрити, научить мудрости. FILOZOFEK, - fka, m., *zdrbn.*, urągając, *ein Philosophen*. FILOZOFIA, ii, ż., *Rs.* философія, любомудріе; *Bh.* libomudrciwi, mudrciwi; *Cro.* sveštavdnost; *Rg.* mudroznanje; *Slav.* mudroznanstvo; *Cro.* mudroznanztvo). w powszechności rozciąga się do wszystkich obiektów. Traktuje albowiem o bogu i duszy w Metafizyce; o obywatności i prawie w Etyce, o przyrodzeniu w Fizyce; o sposobie myślenia i mówienia w Logice. *Kras. Zb.* 2, Tom. I.

354. die Philosophie. Filozofia jest mędrści zamilowanie i pożądanie. *Pilch. Sen. list.* 3, 33. Nie wielka to filozofia, dzieci to umieją, *das ist keine grobe Herese*. *Tr.* Rzecz jest właściwa nieszczęściu, iż do filozofii przyprowadza. *Zab.* 7, 84. t. i. filozoficzne saftanawianie, *philosophisches Nachdenken*. FILOZOFICZNY, a, e, FILOZOFSKI, a, ie, *Boh.* libomudrcy, mudrcy; *Sr.* 1. swetamudrowczli; *Rs.* любомудрствєнный, любомудренный, любомудрый, умственный; od filozofii, *philosophisch*. Filozofickimi naukami okraszony. *Skarg. Dz.* 123. Wszystkie pożytki, które naukom przynosi filozofia, razem zjednoczone, naydują się w duchu filozoficznym, *Zab.* 8, 183. *philosophischer Geist*. - *Po filozofsku adv.* sposobem filozofów lub *Filozoficznie*, *philosophisch*, *auf Philosophen Manier* *Es.* смышлимельнѳ, по умствованію. Słowa moje po filozofsku tłumaczysz. *Teatr* 36, b, 30. FILOZOFKA, i, ż., kobieta parająca się filozofią, *die Philosophin*. Moja żona także filozofka. *Weg. Marm.* 25. O nowa filozofko, o świata mędrzyni. *Łączw. Zw.* 6. Rzadko filozofka bywa dobra gospodyni. *Kras. Pod.* 2, 245. Filozofki uczoną terminalnością pomazawszy sobie język, nim kawą pocestują, gotowe godzinę gadać o Arabii; a tym czasem kawa ostygnie. *Mon.* 72, 424. Nie życzą sobie mężowie, aby filozofkami żony bywały. *Stas. Zam.* 41. FILOZOFOWAC, - ać, - uie, *cz. ndk.*, *Rs.* любомудрствовать, мудрить, помударить, помудровать, умствовать; *Es.* любопремудрствовати; *Boh.* mudrowati; po filozofsku rozierać, *philosophieren*. We śnie filozofować i chłopu nie trudno, Bo śpiąc nie dba się o to, co na ławie nudno. *Zab.* 11, 187. Byłoby dobrze, gdyby albo filozofowie chrześcijańscy królowali, abo królowie filozofowali. *Skarg. Dz.* 860. *Mon.* 70, 317. Epikurowie mieszkanie w cieniu sobie ulubili, a filozofowanie na biesiedzie. *Gorn. Sen.* 227., *Ross.* умствование; *Es.* мудрослѳіе, умствование, умлѳіе. Filozofować z kim *Es.* солюбомудрствовати.

FILTROWAC, - ać, - uie, *cz. ndk.*, z łac., *cedzić*; n. p. likwor przez bibułę szarą, włożywszy leiek w butelkę, lub w inne naczynie. *Wiel. Kuch.* 401. *filtriren*, *burdseifern*. Oczyszczenie i filtrowanie wody nieczystey, żeby rury nie zamulała. *Swikh. Bud.* 412.

FILUNK, a, m., mięysce wyniosleyszym krańcem zamknięte, w malarstwie, w architekturze, z Niem. *die Gullung*. Wnęka u malarza, głębokość na oko filunka. *Mag. Mst.* Fryza w tablatuszce, wyłkok na oko filunka. *ib.*

FILUT, a, m., FILUTEK, - ka, m. *zdrbn.*, z Franc., frant, oszust, sztuczny szalbierz, *ein schlafer Betrieger*, *ein feiner Spießbube*. *Bh.* fluf, flaucel, flufowina; *Rs.* плушь, плушєць, шимшѳора, обирѳоха. Filut grzeźnie się kłania, słodkim tonem mówi, A gdy zwiedzie głupiego, gdy się zeń obłowi, Z swoich sztuk się przechwała, z profloty się śmiecie. *Dmoch. Szt. R.* 74. Ten dziś pieniądze nie zbiera, Kto nie żyje filutem. *Teatr* 17, b, 59. iak filut, *spießbüßisch*. Znam cię iuż filucie, Insze masz w ustach słowa, insze w sercu czucie. *Zabl. Amf.* 66. Masi bydź wielki filut, kto mię oszukać potrafi. *Zabl. Bal.* 18. Do was więć mowę zwracam, sztuczni a ostróżni, Filuty Oświecone i Jasnje Wielmożni,

- Wielmożni i Szlachetni - *Kras. Sat. 29. §. zartem*: niegłupi, przebiegli, ein Pfiffiger, Schlauer, Schlaupf. Oy filut z tego mego pana. *Teat. 22, c. 40.* Oy filut dziewczyna. *ib. 29, 18.* FILUS, miano kota w *Kras. Myxz. 39. der Name einer Kage bey Kras.* FILUSIA, imię służący. *Teat. 43, c.* FILUTKA, i, ż., kobieta filut, frant, eine Spißbüßin. *Rs. плумоска.* Filutko, kulantko, nie wiem, co mnie wstrzymuje, Ze cię nie morduję! *Teat. 28, 71. - Zart.* Kobiety są największe filutki w świecie. *Teat. 55, b. 59.* Filutka, iak to teraz dobrą zdaie się. *ib. 54, 71.* O filutko! *ib. 29, 84.* FILUTERNY, a, e, FILUTERSKI, a, ie, FILUTERNIE, FILUTERSKO *adv.* frantowski, spißbüßisch, verschnigt, durchtrieben. *Ross. плумовский.* Patrzy na nią filuternie. *Teat. 20, 38.* FILUTERYA, yi, ż., sztuczka, figiel, frantostwo, eine Spißbüßerey, ein Streich. Cóż to za chytra kobieta, co za wybiegi, co za filuterya. *Teat. 10, b. 67.* Filuterye *Rs. плумни, провдам.* FILUTOWAC *cz. ndk.*, filutem bydz, okpiwać, betriegen. *Rs. плумовать, смотеннчатъ.* We grasie oszukiwać i filutować. *Teat. 4, b. 116.* FILUTOSTWO, FILUTOWSTWO, FILUTERSTWO, a, n., frantostwo, Spißbüßerey, serio i zart. Niemala to rzeecz iest, zadać filutostwo dobrze urodzonemu człowiekowi. *Boh. Kom. 1, 95.* Ukontentuić się z odprawionego szczęśliwie filuterstwa. *Teat. 31, c. 77.* Snowie-sztek przepowiadania fundują się na samém filutowstwie. *Boh. Djab. 2, 97., Ross. плумовство.* FILUTOWATY, a, e, na filuta pochodzący, etwás spißbüßisch. *Rs. плумоватый.* Tak iest szalbierny, filutowaty, że bodyby i mnie nie oszukał. *Teat. 48, 40.*
- FIMFA, FINFA, y, ż., bliktry, tumany, dymy, Staub in die Augen. Turczyn nie raz Cesarzowi zwyki finty kurzyć. *Lesscz. Class. 24.* Jabym miała przypomniać iego fimf, przekasów? *Zabl. Zbb. 12.* Może ci tu poradzę; na przykład, czy Nimfy Warszawskie gorzkiey w nosie ci nie wpuścili fimfy? *ib. 6.*
- FIN, FINT, a, m., człowiek ćwik, kos, szczwany, ein Schlaupf. Cały fin z dziada, czysto chciał mnie się pozbydz. *Teat. 21, 93.* Co to za fint dziewczyna. *ib. 14, b. 30. ob. feyn.*
- FINAL, u, m., z *lac.*, dokończenie pieśni, das Finale, die Beendigung des Gesangs, der Schlußton. FINALNY, a, e, - *ie adv.* końcowy, *konieczny, zamykający, Final. *Rs. завершительный.*
- FINANSE *ob.* dochody, intraty. FINANCIER, a, m., skarbowy, nad skarbowemi interessami pracujący, ein Finanzier. *Na złą stronę:* za zyskiem pieniężnym uganaiący się, ein Geldspeculant. Należli się finansierowie, którzy pożytek swój upatrując, poczęli monetę drobną robić. *Goff. Gor. 2.* *Phinancarzmi, falitaczmi nazywa. *Gilowski Post. 28.* FINANCIERSKI, a, ie, od finansera, Finanzier, Speculanten. By przemysły ludzi finansierskich usłać musiał. *Goff. Gor. 37.* FINANCIERSTWO, a, n., uganianie się za pieniężnym zyskiem, Geldspeculation. Trzeba, żeby im się droga do tych finansierstw zagrozdziła, żeby pieniędzmi tak nie handlowali. *Goff. Gor. 34.*
- FINESSY *ob.* wybiegi. FINETKA, i, ż., miano suczki. *Teat. 23, b. 68. Name einer Hundin.*
- *FINIK *ob.* Daktyl.
- FINLANDIA, yi, ż., księstwo do Rossyi należące. *Dyk. G. 1, 206.* Finland. *Boter 157., Rs. финляндия.* FINLANDZKI, a, ie, *Rs. финский, чухонский;* Finlandzisch. Golf Finlandzki. *Dyk. G. 1, 206.* FINLANDCZYK, a, m., rodowity z Finlandyi, der Finländer. *Rs. финляндецъ, w rodz. żeńsk. FINLANDKA, die Finländerinn. Rs. чухна.*
- FINOSTWO, a, n., frantostwo, wybiegi, Schlaupf. Nauczyc finostwa. *Teat. 20, 20.*
- FINTA, y, ż., z *Franc. feinte*, zmyslenie, samosowka, fortel, Verstellung, Finte, Schlinge, Fallstrich. Fintę komu stawić. *Tward. W. D. 2, 254.* Fintą pod pokrywką cnoty tai słośliwie przymioty. *Jabl. Tel. 326.*
- FIOK, u, m., z *Wlofk.*, kutas, eine Quaste, Fioque. Te dzwonki, ten fiok biały przy tym wielkim czubie, Kof mój siwy! ah mężu, iakże ja to lubię! *Zabl. Z. S. 10.*
- FIOLEK, FIALEK, - ika, m., FIOLECZEK, - czka, m. *zdrbn. (z lac. Viola), die Viole, das Veilchen. Bh. fiola, fiaska; Slo. fiola, fiaska; Hg. viola; Crn. fiola, fiolèza; Vd. fiola, biola, fiolza, lubiza; Cro. fiola, gli-licza; Dl. lyubicza; Sla. ljubica; Bs. gljubica; Pg. gljubizza; Sr. 1. vijavla; Ross. фиалка.* Fiolki wielorakie są: Marcowe, *Viola Martia Linn. Märziolen,* są to kwiateczki błękitne, na wiosnę rosące. *Kluk Ros. 2, 219.* Fiolki żółte *Cheiranthus Cheiri Linn. gelbe Vio- len, Zaß, gelber Zaß,* chowaią się w ogrodach. *ib.* Fiolki nocne, *Hesperis Linn. Nachtziolen. Kluk Ros. 1, 265.* Skopki albo fiolki białe, *Cheiri Viola Alba, Leucium album, Weiße Ziolen, weiße Ziolen. Syr. 754.* Matki bożey fiolki, albo Kolpaki, *Medium. Viola Mariana, Marienglöden, Glödenblumen. ib. 1284.* Zime skopki albo fiolki, *Viola Matronals, Frauenviolen. ib.* Fiolek miesięczny, Grecki, *Viola Lunaris, Bulbonac, Mond-veilchen, Osterblumen. ib. 1454.* Fiolki brunatne albo szdowe, *viola purpurea. Urzęd. 311.* Fiolek potrójny, *ob. brat z siostrą. Syr. 1452.* Fioleczi brunatne, żółte, modre i szarlatne. *Groch. W. 358. Urzęd. 311.* FIOLET, u, m., kolor fiolkowy, błękitnoczerwony, das Violett. Pastorał wspiera biskupie dłonie, Fiolet krasy dostarcza. *Zab. 12, 25. Kniaź. Sla. ljubicsna boja; Cro. fiolichne farbe. FIOLETOWY, a, e,* tegoż koloru będący, violett. *Vd. et Crn. fiolnat, fiolnast, fiolzhen; Rg. gljubiczast; Rs. фиолетовый; n. p. wstążka fioletowa. FIOŁKOWY, FIAŁKOWY, a, e,* od fiolków, Veilchen, Ziolen. Kwiatek każdy fiolkowy, składa się z pięciu listków. *Dykc. Med. 2, 159.* syrop fiolkowy. *ib. Boh. fialowý, fialkowý; Sr. 1. vijavlové; Vd. fiolni; Cro. fiolichni; Dl. lyubichni; Rg. gljubieni; Rs. фиалковый. - §. 2) koloru fialków (cf. brunatny), vio- lenbraun. Fiolkowej maści. Cn. Th. Brunatna farba fialkowa. Paszk. Ds. 122. - §. Fiolkowy korzeń ob. Kosaciec.*
- FIONIA, ii, ż., Fünen, znaczna wyspa Duńska na morzu Bałtyckim, między Zeelandyą i Jutlandyą. *Dykc. Geogr. 1, 206.*
- *FIRAMKA, *FIRHANKA, *FIRCHANKA, FIRANKA, i, ż., FIRANECZKA, i, ż. *zdrbn., z Niem. der Wor- hang,* zasłona wisząca n. p. u okien, koło łóżka. *Boh. zawěsený; Sla. záslon; Vd. firank, firanki, vmang, pried-*

visje, predvialik, sagrinalu; Crn. firänk; Cro. vmang, ferung, zasstor, zaslon, zakrivalo; Rs. zasbca, zamabcb, zamabcka, zamabcoca. Za złe ułożoną firankę laie Jeymość przez kilka dui. Zab. 16, 21. Firanki u lozka podniesiono. Nieme. Krol. 2, 122. Do gierady należą firhanki. Szczerb. Sax. 135. et 134. Firchanki. Sax. Tjt. Firanki zasunąć, zaslonić; die Worhänge zusiehen. Firanki odsunąć, odstlonić; die Worhänge aufsiehen, aufmachen.

FIRCYK, a, m., wiercipięta, *ofertowniczek, trzpiot, fartyczny; Crn. et Vd. ferkolin, shtonzel, smerkolin, hodlauz, dedes (Vd. ferzhati, ferkati, fattern); Ross. шерола, франиш; ein Hasensuß, ein spasshaft thörichtes Mensch, ein Stuger. Fircyk jest przyjacięciem u całego świata, Fircyk wszyscyękiego świadom, wszystko on rozplata, Fircyk ma nos ogarzy, wszędy się on dowie, Fircyk jestami, ieśli nie językiem powie. Nar. Dz. 3, 106. Prostack w zakęcie chaty tak jest szczęścia blizkim, Jak fircyk pufty, co go posiadać rozumie. Węg. List. 9. Widziano na ziemi djabłów wysmuknionych na fircyków. Off. Str. 8. Fircykiem bydz, Rs. шеролянь.

FIRKA, i, ż., Kiedy się odrodzą od swych wielkich przodków Mam ich za firkę i za prolych chłopów. Op. sat. 107. Ona święta cnota, nie stoi za firkę, kiedy niema złota. Papr. Kol. C. b. (cf. za szyszkę, za figę).

FIRLEIE, - ciów, plur. n. p. Krom piwa i chleba Nie stroi firleiów baba, sine Bacho et Cerere friget Venus. Mącz. Stroi baba firleie, Kiedy sobie podleie. Rys. Ad. 65. Stroi baba firleie, kiedy w czubek naleie, t. i. że królowa Bona, będąc na Panów Firleiów łaskawa, kiedy była dobrego humoru, naywięcý im rozdawała, i ich bogato stroiła, mając ich przy boku swoim. Chmiel. 1, 75. - Stroić z kogo firleie = kpić z niego, einen zum Westen haben. Gdy się z niego śmieię, temu się też śmieię, Nie wiedząc, iż to z niego tak stroię firleie. Prot. Kont. B. 2.

FIRLETKA, i, ż., Lychnis Coronaria, Marienröslein, Stimmelsröslein, w ogrodach zowią kákolikiem; dla kwiatu kákolowi podobnego; liście ma wstępnie. Kluk Ros. 2, 219. Zowią też Rożyczką Panny Maryi. Przodkowie nasi starzy, poki bawelny nie mieli, suchego do knotów firletki-liście używali, i ztąd Lychnis, to jest Knotem, Knotownicą nazwali. Syr. 577. Firletka płonna albo krowia, Gaimoides, Ocimastrum, Bazylia płonna. ib. 1301. Geldbasilien. Firletka wodna, Wodna Bazylia, Erinus, Ocimastrum aquaticum, wilde Basilien. ib. v. Smolka, Crn. smilka, Rs. мило дрема.

FIRMAMENT ob. twierdza, utwierdzenie.

FIRZAC, - a et - u, m., blacha stawiająca się przed otworem pieca hutnego, z Niem. der Worsach, das Worsachblech vor der Öffnung des Hüttenofens. Zastawia się dziura w firzacie, na którą zawsze robiący koło szyt szulerz, ma spozierać. Torz. Szk. 109. Do wyższego sklepu firzacu nie trzeba. ib. 311. ib. 312. ib. 110.

FISK, u, m., nazwisko w prawie skarbu publicznego. Kras. Pod. 1, 294. der Fiscus. Rs. казна, казначейство. FISKAL, a, m., urzędnik skarbu publicznego; 2) fiskal w konsystorzu kościelnym, der Fiscal. Cro. blagaynik; Rg. blagajnik. - § fig. pieniędzy chciwy, ein Selbstüchtiger. Co tych fiskalów u nas? co szlachcic, co dzierżawca, co arendarz, wszystek ich zamysł, aby

worki natkali. Birk. Kant. O. 2. FISKALNOSC, - sci, duch fiskalny, gdy tylko o fiskusie myślą, fiscalischer Geist, Fiscalität. Wzrosła w podatkowaniu nierówność, fiskalność, słowem oszukanie i uciążliwość. Ust. Konfl. 1, 82. FISKALNY, a, o, - ie adv., do fisku należący, fiscalisch. Rg. blagajnicki; Cro. blagajnicki; Rs. казенный. Król Pruski w nadgodę szkód swoich fiskalnych, cesary Gdańska domagał się. Ust. Konfl. 1, 95.

Pochodz. Konfiskować, konfiskata, konfiskacya.

*FISTEK n. p. fistek za listek, listek za listek. Rys. Ad. 13. Lelum Polelum, fistum po fistum. ib. 34. verba effutitia fit far!

FISTULA, y, ż., rana czyli wrzód jamisty, którego otwór jest ciasny, a głąb szeroki. Dyk. Med. 2, 165. die Fistel, das Rohrgeschwür, das Höhlgeschwür. Fistula, po Polsku, czczy wrzód. Sienn. Ref. Fistuly, to jest, rany dziurawe a głębokie. Cress. 291. wrzody wydubniałe, albo fistuly. Syr. 1506. Fistula łzawa, wrzód jamisty w kącie wewnętrznym oka, w torbeczce łzawey. Dyk. M. 2, 165. die Tränenfistel. Łzowa cówka, czyli fistula. Pers. Cyr. 2, 168. Fistula zadniego otworu. Dyk. M. 1. die Gesäßfistel. - § 2) fistula, glos, falsa vocula in cantu. Cn. Th. falset, das Falsett, die Falsettstimme, die Fistel. Zawszo prawie Chińczykowie fistulą śpiewają. N. Pam. 22, 19. b) piszczałka jedna w organach, die Fistelpfeife in der Orgel. Tr. § 3) fistula Kassya, Kassya w łaskach, Cassia fistula Linn., jest strącze twarde, czarno, sękowate, długie na półtorę stopy, owocem drzewa Indyjskiego, podobnego do orzechowego drzewa. Dyk. M. 3, 30. die Fistelcassie, Rohrcaffie. FISTULOWAC, - a, - uie, act. ndk., falsetem śpiewać, przez fistulę, durch die Fistel singen. FISTULOWATY, a, o, na kształt fistuly, fistelartig. Wrzody fistulowate, ciężkie do goienia. Pers. Cyr. 2, 88.

FISZBEIN, u, m., z Niem. das Fischbein. Z rogu wierzchnięj szczęki wjóloryba mamy fiszbein, który do sznórowek, parasolów i innych sprzętów bywa używany. Zool. Nar. 393. *Fizbin. Pam. 83, 131., Sr. 2. fiszbejn; Bh. kostice; Crn. ribna kost; Vd. ribja, ribna kust; Rs. китовые усы (cf. Rs. фижма rogówka).

FISZKA ob. Figa.

FISZOLC, u, m., drewnka suche, focula. Cn. Th. z Niem. Fischholz, Kleines, trocknes Holz.

FIU FIU! interj., na wyrażenie wietrzykostwa, Windbeutel ausjudrücken. W głowie fiu fiu. Teat. 22, c. 29. (pstro). Znam dobrze Angelę; ię umysł nie fiu fiu. ib. 23, 75. stateczny). Ta rozpuła, te uftawiczne fiu fiu. Zabl. Zbb. 12. FIUGAS, fugas, żart., w nogi! cf. Lat. fugio, teiß auß (Crn. fugniti = ucieknąć). Ja bez ceremonij fugas. Teatr 43, v. 124. Wyb. (fugas chruftas per choinas, cf. a nasi w chrost, cf. drapaká dadz). FIUTE, - ego, m., pędziwiatr, wietrznik, ein Windbeutel, Leichtfuß, Hasensuß. Bh. fućil, fućidło, fífidło. cf. Lat. futilis). Komu złe w głowie ułożono, ten się chwytá, czego się nie chwytá, i zowień takiego po Polku fiute, który ani nauką, ani od natury nie jest opatrzon baczeniem skłonnym do przystöynego. Petr. Et. 122. Lepiej służyć statecznemu, niż fiutemu. Cn. Ad. 441. Widziałem często fiutę między Pany. Bratk. praef. FIUTYNIEC, FUTYNIEC, - ica, m., idem, n. p.

Wychodzę, ledwie jeden krok był na ulicy, Bies iakiego fiutyńca konno mi nadarza, Pędzi iak wiatr, ia na bok, i jużnim w piwnicy! *Zabl. Zbb. 50.* Fintynieć pochlebstwem więcej, iak szczerością narabia. *Mon. 75, 671.* *Fintyński, imię osoby teatralnej. *Teat. 12, b. 25.* Obchodź się z taką pogardą z tym fiutyńcem, na iaką zaśluguie. *ib. 28, b. 93.*

*FIXMENTY, n. p. fixmenty, bonety, kornety. *Haur Sk. 519.* gatunek płaszczków kobiecych, ein Mäntelchen der Frauenzimmer.

*FIZERUNEK ob. Wizerunek. FIZY, u bednarza, miara żelazna, która mu służy, do oznaczenia wysokości i szerokości statku, podług ilości garcy, wiele ma w sobie trzymać. *Mag. M/k. das Wisstmaß, der Wisststab der Wödtcher.* FIZERAYZA, y, ż., u introligatora, żelazko, którym u książek i pullaresów brzegi *fizeruie*, t. i. liniykę czyli rowcezek po brzegach na gorąco wyciska. *Mag. M/k. das Wisstreiben der Buchbinder.*

*FIZYCKI, a, ie, FIZYCZNY, a, e, FIZYCZNI *adv.*, od fizyki, *Rs. естествословный, физическ.* Geografia fizyczna ziemię nie względem części powierzchniowych, ale względem części wewnętrznych uważa. *Wyrw. Geogr. 2.* Edukacya fizyczna z moralną i z instrukcją zawsze łączona być powinna. *Skrz. Pr. P. 2, 267.* FIZYK, a, m., obierający się fizyczną nauką, ein Physiker. *Rs. естествословъ. Физикомъ быдъ Ec. естествословъ, о естествовахъ разсуждаю.* FIZYKA, i, ż., z Greckolac. *Physica*; nauka, własności i skutki ciał wykładająca. *Os. Fiz. 1., Rs. естествословіе, die Physik, die Naturlehre.* Fizyka doświadczająca, doświadczeniemi potwierdzona, die Experimentalphysik. *FIZYKOWAC *cz. ndk.*, fizycznie rozbierać, rozumować, *physisch untersuchen.* Posłuchaj, w iakięj materji i iak gruntownie fizykują. *Mon. 73, 311.* FIZYOLOGIA, i, z Greck. nauka o powinnościach i czynnościach wszystkich części i członków w ciele ludzkim zdrowym zawartych. *Perz. Cyr. 1, 2. die Physiologie.* FIZYOLOGICZNY, a, e, - *ie adv.*, *physiologisch.* FIZYONOMIA, FIZOGNOMIA, ii, ż., z *Greckolac.* Physiognomia, twarzy kształt albo skład. *Cn. Th. die Gesichtsbildung, die Physionomie.* Rg. oblicznica). Fizyonomia szlachetna, i pełna dobroci. *Teat. 7, 21.* Fizyonomia Wc Pana wielce mi się podoba. *ib. 34, 14.* §. zbiór uwag nad powierzchnią ciała postacią, uczący, iak z ciała poznawać duszę. *Kpcz. Gr. 3, 48. die Physiognomik. Rg. slikkoznanje.* FIZYONOMISTA, y, m., FIZONOM, a, m., z twarzy przyrodzenie i skłonności poznawający. *Cn. Th. der Physiognom, Physiognomiker.* Fizyonomowie z twarzy, aż położenia członków, nietylko obyczaie, ale i myśli czasem czlowiecze wiedzą. *Gorn. Dw. 409.* Wielu takich fizyonomistów na tych kontraktach było, którzy po humorach i składzie twarzy wyczytywali, czy chce pożyczyc, lub radby odebrać. *Zab. 13, 188.* Jeden fizyonomista złe bardzo z twarzy Sokratesa wyczytywał skłonności. *Kpcz. Gr. 3, 48., Rag. slikkosnanaz.*

FL.

FLACHA, y, ż., wielka flasza, eine große Flasche. *Ross. флага, чашка.*

FLADER, FLONDER, - dra, m., FLADRA, y, ż., FLONDRA, FLADERKA, FLANDERKA, i, ż., *den.* (*Danice Flondre*) der Fländer, eine Art Schollen, *Pleuronectes Jesus Linn.* ryba bukopław morska; wędzoną i świeżą iedzą. *Kluk Zw. 3, 163. Krup. 5, 70., Ross. камбала.* Cała ta ryba tak splaszczona, że iedna iey strona jest grzbietem, a druga brzuchem; obie zaś oczy na iedney stronie głowy znajduią się. *Zool. Nar. 180.* Zowią ią też *Wroblem morskim.* Na Ukrainie zowią ią *Pótrybą.* *Ead. Hst. Nat. 37. §. 2)* fladra, niechluiowata kobieta, eine Schlamppe. (*cf. Ger. Flöb*); *Boh. flundra; Rs. шлюха, неряха.*

FLADER, - dru, m., FLADROWANIE, - ia, n. *cf. ladrowanie, ladrowany*, płomienista szeroko rozstrzelona żyła w drzewie, w kamieniach, z stoiowatością, sloy, die Flader, das Gedder im Holze, in Steinen. *Vd. shile, shilouje; Rs. канд. Liftwy ławy pływającym fladem pokładane.* *Rey Zw. 11, b. Biel. Sw. E. 2, b. Adamaszek z fladem.* *Grod. Dis. D. 3, b. FLADROWAC, *FLANDROWAC cz. ndk.*, fladem niby przyozdabiać, *adru, mit Gedder verzieren.* Fladowany *Rs. каюовый.* Adamaszki fladowane. *Grod. Dis. D. 3, b. FLADROWA- TY, a, e, stoiowaty, na kształt fladru, undatum crispus. Cn. Th. fladericht. Vd. shilen, shilaften; Rs. саетамый (cf. Gall. filandreux).* Jawor, drzewo farby biały, i fladowatę. *Haur Ek. 166.* Fladowaty marmur. *Torz. Szk. 173.* Drobnio fladowaty stolik, *apiata mensa. Plin. H. N. 13, 15. Cn. Th. klein gedert.* FLADROWY, a, e, z fladru, flader-, fladertig. Zbytнім są gmachy złotem obite, stolki hebanowe, fladowe. *Petr. Ek. 30.* Szafa bardzo ozdobną fladową robotą urobiona. *Bud. Ap. T. 3.*

1) FLAGA, i, ż., z *Niem.* die Flagge (*cf. *wilgi*), eine dicke Donnerwolke, die bald vorüber fliehet burza pochmurna, prędko przemijająca, *cf. planeta*). *Vd. slapi, slapowie, valouje; Sr. 1. жмюга; Ec. волнение.* - Weseli, kiedy flaga pod pogodną dołą, ucichnie szumna. *Klon. Fl. D. 4, b.* Bez słusznego ładunku od flagi morskiej okręty bywały miotane. *Ow. Ow. 61.* Nie było drożyzny, chociaż dwieście statków flaga zalała. *Nar. Tae. 2, 311. cf. fala*).
2) FLAGA, i, ż., okrętowa bandera, wielka chorągiew przy maszcie, *Holl. Vlagge. Dan. Flagb, Suec. flagga, Jsl. flagg, Angl. flak, Ital. fiocco, die Flagge, Schiffslagge.* Proporzcyk płocienny na maszcie. *Klon. Fl. G. 3, b.* Handel pod flagą Hollenderską prowadził. *Pam. 82, 35.*

*FLAGMA ob. flegma.

1) *FLAK, *FLEK, u, m., z *Niem.* der Flecken, §. 8. Schmutzstellen; *Bh. flek (flak plaga, ciecie); Crn. et Vd. blek Gr. βλαγος; plama, n. p.* Mażć ta wszystkie nieczystości z twarzy, iako i flaki, piegi i węgry spędzają. *Sienn. 155. Spicz. 43.* Wodą tą umyway sobie lice, chceszli piegi i inaze fleki spędzic. *Sienn. 82.* Sok ten na twarzy flaki i inaze *szkaradkości spędzzi. *Sienn. 113.*

2) FLAK, u, m., FLACZEK, - cza, m. *zdrbn.*, wnętrze, kiszki, kalduny, der Darm, das Gedärme, der Gettdarm. Ze wól ma cztery żołądki, snadnie może się obaczyć w owych flakach, które się dzielał na czworo, na księgi, czepiec, łosią skórę i ślaz. *Sak. Prob. 71.* W bitych tych na ofiarę bydłętach, ani płuca tchnące na

prawym boku leżą, ani serce na lewym, ani w swędy miękkości flaki się koło tłuſtych popięły wnętrzości. *Bardz. Tr.* 363. Na ofiarę dla Plutona flaki z Flakków wyproto. *Bal. Sen.* 39. (wnętrzości). Flak pępkowy, *Juniculus umbilici. Perz. Cyr.* 2, 218. die Nabelſchnur.

- §. 2) *Concisa segmenta ventriculi animalis e. gr. bovis, Polonis* flak gładki proſty *Cn. Th., w liczb. mn.* flaki. *Flecke, Stücke von den Gebärmern der Thiere, Kuntelſtede* (cf. *kutłof*). *Cro. fileki; Vd. vampni bleki, Ropyngy Bh. drſtly.* Flaki po 6 groszy w garkuchni iadał, a i to czasem na kredyt. *Teat.* 29, c. 20. Kto płócaze flaki, rozumie, że każdy taki. *Mon.* 71, 752. (cf. kto sam w piecu lega, drugiego ożogiem maca, cf. sameś taki). Ale to teraz już obyczaj taki, Kiedy u Pana zjeſz w ſzafranie flaki, Gdy flaszą wina utraktuie goſci, To trzeba zaraz obrać Jegomości. *Bratk.* 3. §. Flaki w głowie, siano w głowie, *Stroh im Kopfe. Teat.* 33, 84, *Zab.* 9, 61. §. flak, coś nietęgiego ob. flakowaty, zflakciały, etwas *Schlappes, Schlaffes.*

FLAKCZEC, FLAKOWACIEC, - ał, - eli, - eie, *neutr. ndk., zflakczel, zflakowacieł dk., miętkim zoflawać, odtężel, weich oder ſchlaff werden.* Pęcherzyna nadęta pod czas lata, w zimie wolnieie i flakcieie. *Rog. Doś.* 1, 210. Piersi przez gwałtowne zatracenie pokarmu flakcieią. *Mon.* 69, 657. Gdy nerw opadnie i zflakowacieie. *Perz. Cyr.* 2, 242. Zmocnienie zflakowacieielch wnętrzości. *Perz. Lek.* 243. FLAKOWATY, a, e, iak flak, zflakciały. (*ſchlapp, ſchlaff.* Wódka flakowatym i nietęgim ciało czyni. *Perz. Lek.* 13. §. 2) plamiſty; *ſteig; Sr. 2. ſtafati; Crn. blekält.* Wódka na uchędożenie flakowatę ſkory na licu. *Siem.* 253. na twarz piegowatą i flakowatą, żeby zginęły te nieczyſtoſci. *ib.* 113. *Spicz.* 108. FLAKOWY, a, e, od flaku, lub flaków, *Darm-, Fettdarm-, Flecke-.* Zoładek flakowy czyli księgowy. *Wolszt.* 30., ob. księga.

FLAMSKI, a, ie, (z *Franc. Flamand*), *flamiſch, aus Flandern.* Z Flandryi, z Niderlandyi, n. p. Karty do gry Flamskie. *Vol. Leg.* 4, 82. płótna Flamskie. *ib.* 81. Flamskiego sukna poſtaw. *Jnſtr. C. L., Rs. фла́мское по́лоотно.*

*FLANCA. *Torz. Szk.* 177. ob. roſlina. *FLANCOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk., sadzić, pflanzen. Crn. flanzam; Vd. flanzat, sedit, sasajat; Cro. zepiti.* Flancowanie wielu ſłuży kwiatom; ułamawſzy roſzczkę roczną, rozszczep u dołu się czyni, i wsadzi w ziemię pulchną. *Kluk Ros.* 1, 242. Flancowanie, sadzenie zioł bez korzenia do ziemi, rozszczepiwszy roſzczkę od dołu do kolanka, włożywszy gałeczkę gliny w rozszczepienie. *Syr. Rej., Rs. садка.* FLANCOWANY, a, e, *part. perf. gepflanzt, sadzony.*

FLANDERKA, FLANDER, ob. Fländer.

FLANELA, i, z., materya wełniana, z franc. cf. *Lat. flamineum, der Flanel.* Członek ciepłą flanelą rozcierać. *Perz. Cyr.* 2, 36. FLANELOWY, a, e, z flaneli, *Flanelle-.* n. p. kaftanik flanelowy.

FLANK, FLANK, FIANK, u, m., *Fortſf.,* bocznicza. *Tr.* Ramię narożnika, część wału z swoim przedpiersieniem, przytykająca jednym końcem do zasłony, a drugim do czoła narożniczego. *Jakub. Art.* 3, 313. die *Streiche, die Streichlinie, die Flaufe.* Darmo nowe kosze posypano,

Fiianki, parapety, kiedy zamek wzięty, rękę nie zamierając. *Tward. W. D.* 36. Fortece te bez fianków. *Bo-ter.* 3, 80. FLANKOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk., z boku nacierać, von der Seite angreifen.*

*FLASTR, FLASTROWAC ob. plastrować.

FLASZA, y, z., cf. *Flacha, Bh. flasse, flassa; Hg. palaszka, palatazka, palatzkotska; Sr. 2. flaszka; Sr. 1. bleska, bleszka; Croat. flasha, flassa, flaska, palaszka; Dl. kondir; Sla. plaskia, boca; Rg. fiasojak, truffa plonzniza, truffiza; Crn. flasha, vizhja; Vd. flasha, barigla, blashka, blesha; Rs. фла́га, фла́жка, ча́нб, ча́н-мечб. Ital. Fiasco, Исп. Flacon, Angl. flask, Succ. flaska, Dan. flaske, Gall. flasque, flacon, Lat. med. flasca, flaca, flaxa, flacta, Herych. фла́сков) naczynie popolicie szklane, z szyją wąską do zatykania, die *Flasche.* cf. butla, butelka. FLASZKA, FLASZCZKA, i, z., *demin., das Fläschchen.* Otwiera puzdro i ogląda flaszę. *Teatr.* 4, 103. Flaszę puzdrowe. *Mon.* 73, 140. Flaszka obozowa. *Teatr.* 8 43. *Feldflasche; Rs. манёрка.* Flaszka gluka, belgoce. *Dudz.* 20. Nastawiali różnych rzeczy flaszek, flaszeczek, pudełek, skrzyneczek. *Teat.* 19, 23. Flaszeczki aptekarskie z długą szyją ob. dziobanki). Trzeba z dobrym powitawſzy się przyjacielom, flaszę z nim iedną i drugą wypić. *Monit.* a. 65, 40. Ze flaszą wina utraktuie goſci, To trzeba zaraz obrać Jegomości (n. p. na poſta). *Bratk.* 3. Ospalstwo, nieochędoſtwo; karty, flaszka gubią młodzieź. *Kras. Pod.* 2, 210. (piałstwo). Kto piſzaz flaszki, Trzeba mu flaszki. *Zeg. Ad.* 119. (wina). - §. Złotnicy mają prasę ku ſciſkaniu formy, którą lewną flaszą zowią. *Słozk. Ped.* 343. die *Formflasche der Metallarbeiter.* FLASZANY, FLASZKOWY, a, e, od flaszki lub flaszki, *Flaschen-, Fläschchen-.* FLASZKOWATY, a, e, na kształt flaszki, *flaschenartig, wie eine Flasche.**

FLATERKA, i, z. (z *Niem. flattern*), *der Flitter; pulatka. Dudz.* 37. trzęsido. - FLATERKI, - erek, *plur., w górnicztwie* daterki, dwie rury, któremi miech węgle nadyma, *Bergw. Flatterröhren, zwey Röhren, durch welche der Blasebalg die Kohlen in dem Triebfosen ausläßt.* *Tr. FLAYTUCH* ob. Fleytuch.

FLAZYC ob. rozflazyć.

FLECİK, a, m., *zdrbn. rzeczw. flet, das Fldtchen, eine kleine Fldte.* Ten zanioſę iéy, ten to bukiecik, Ma już odemnie Multankę i flecik. *Zab.* 9, 97. Gęba zbyt nadęta, a flecik mały; tym wyrazem Sofokles wytykał ludzi chcących wszystko wysoko i gornie powiedzieć. *Pir. Wym.* 277.

FLEGMA, *FLAGMA, y, z., z *Greck. φλεγμα, Lat. med. fluma; Crn. fluma, shlem; Ec. флегма, кракати́на, харкати́на; Rs. харкоти́на, перхоти́на, мокрота; Bh. flusowatoſt; Bz. hrakotina; Rg. krakotina, hrakotina; Vd. shlemovina, pluvotina, shleme, slinpuje; Sr. 1. wozet; *wozgrza, woda we krwi takowa, iako smarki z ust albo z nosa pochodzą. *Mącz. - Lek. Koń.* 3. *Schleim im Leibe. mucus, gęsta od ciała zwierzęcego odchodząca wilgoć, która się w wodzie rozplywa. Kluk Zw.* 1, 36. Gdy po tłuſtym zaraz piiesz, miasło dobrej krwi, flegmy w sobie nabędziesz. *Haur Sk.* 487. Flagma, powróz na ſtare. *Rys. Ad.* 13. Julęp ſiołkowy uſmierza pleury, flegmy, kaszel. *Słozk. Ped.* 95.*

(cf. smark, plwociny). - §. 2) *moral.* obojętność, zimna krew, Kaltblütigkeit, Phlegma. Wszystko on robi z flegmą. *Zab.* 8, 331. Groźby Achilla flegmą wymorzył. *Bard. Tr.* 194. W prawnictwie nie bądź żywym, flegmy trzeba. *Teatr* 43, c. 46. *Wyb.* Wac Pan z paszą grass, a ja z flegmą. *Teat.* 9, 48., *Bh.* wodnotrewność. FLEGMATYCZNY, a, e, - *ie adv.* temperametu nieochoczego, tępego, wolnego, phlegmatisch, schläfrig. FLEGMATYK, a, m., pełen flegmy człowiek, wiele nieczystości w sobie mający, charchała, chrapek. *Mącz.* ein Mensch voll Schleim und daher Däfferigkeit, ein Phlegmatikus. Flegmatykowie mają postanowienie ciała zimne i wilgotne. *Petr. Et.* 139., *Ec.* флегматичнъ. §. 2) *moral.* człowiek flegmatyczny, nieochotny, nierychły, ein Phlegmatikus, ein kaltblütiger, schläfriger Mensch. Flegmatycy, ludzie gnuśni, śpiący, leniwi. *Petr. P.* 2, 302. Flegmatyk chrapie, sapa, śpi, a na brzuch plucie. *Rey Zw.* 3, b. Flegmatyk blade się rodzi. *Rey Zw.* 6, b. FLEGMISTY, a, e, pełen flegmy, cf. wozgrzywy, verschleimt, voll Schleim. *Boh.* fufemat; *Crn.* shlemast; *Vd.* shlemniu, shlemoviten, shlemast, pluvotinaft; *Rs.* мокротный, мокротистый; *Ec.* флегмистый. Kiszek zamulenie staie się przez szlamistą, flegmistą materią. *Krup.* 2, 61. Flegmistym ludziom mocniysze można dawać purgancye. *Krup.* 5, 191. Żyły szlamowatościami *flagmistemi ogarnione. *Syr.* 194. Chleb z nowego zboża, dla zbytney wilgotności awęy, czyni pokarm wilgotny i flagmisty. *Syr.* 920. Ryb przyrodzenie pospolicie jest flegmiste. *Sienn.* 322. FLEGMSKO, a, n., flegma brzydka, häßlicher Speichel. Narodzi się flegmiska plugawego niemało. *Syzt. Szł.* 217.

FLET, u, m., *Crn.* flauta; *Gall.* flente, flute, *Hisp. et Ital.* flauta, fluto, *Ang.* flute), die Flöte, narzędzie muzyczne dęte. *Vd.* pishalu, pishal; *Cr.* shvelya; *Rg.* súrla, sviralla; *Rs.* флейта, сиповка, дъвница; *Ec.* Бух, сонБах. Grać na flecie, auf der Flöte blasen. Flecik *demin.* qu. v. FLETNIA, i, ż., piszczałka poprzeczna, flerawers, po terasniyszemu. *Wlod.* eine Querspelfe, Quersflöte. Ja zaś, gdy się z dowcipem cokolwiek rozrucham, Toż samo gram na harfie, lub na fletni dmucham. *Zab.* 9, 104. *Zabl.* Ucieszna fletni moja, niebios darze słoty, Ty folgę sercu czynisa, ty koisz kłopoty. *Nar. Dz.* 3, 50. *Chodk. Kofł.* 5. Na biesiadach starzy praodków sławne dsieie Przy granju na fletniach śpiewali. *Warg. Wal.* 38. §. 2) w organach rząd piszczałek, odgłos fletniczy wydających, das Flötenwert in der Orgel. *Tr.* FLETNICZEK, - czka, *demin nominis* fletnia, ein Quersflöten. Fletniczki piszczą, a pusany bęczą. *Rey Wiz.* 25, b. FLETNISTA, y, m., grający na fletni, ein Flötenist, ein Querspelfer. *Rs.* флейщикъ; *Rg.* surlár, sviras, svardoniejar. FLETRAWERS, u, m., z *franc.*, = fletnia poprzeczna, die Quersflöte (Flötrawer). *Crn.* postraniza, vidaliza; *Vd.* poprezhna flauta, postranska pishal). Fletrawers, gdy wszystkie boczne dziurki ma przykryte palcami, naygrubszy głos wydaie. *Kpcz. Gr.* 3, 20.

FLEYTUCH, *FLAYTUCH, u, m., FLEYTUSZEK, - szka, m., Fleytuch, jest u barwiersów, mech chuściany, owo co wykubują nici z staręy chusty, a z tego knoty czynią, albo też tak wsiąwszy seszypty, na to maźci

nakładą, a na rany przyłożą. *Sienn.* 386. *Spicz.* 239. Mech z płotna skrobanego, knot do rany. *Cr. Th.* Charpie, Zaserleinwand, Schleifen, Reifeln (Pfäutuch). *Rg.* fitigl, stjejn; *Bs.* fitigl, stign; *Bs.* cinçi, cinki, czcinçi; *Cr.* czandra, kerpa; *Crn.* kopaja; *Sr.* 1. štuff; *Ross.* көрпія; *Ec.* көрпъ kb iazvъ годымъ. Fleytuch w rany kładą. *Syr.* 54. Fleytuchy skubane. *Perz. Cyr.* 2, 7. Krew mu wysysa, ranę stuli, Narobiwszy z rozdarcę fleytuchy koszuli. *Pot. Pocz.* 151. Cyrulik mu fleytuchy w rany kładł. *Pot. Arg.* 687. Maźcią tą trzeba fleytuchy albo knoty nacierać. *Haur Sk.* 438. W tym przypadku, niech fleytuazek maźcią posmaruie, na mięysce siluczone przyłoży, i plastrzem pokryie. *Krup.* 5, 308. *Perz. Cyr.* 1, 85. §. 2. fleytuch, niechluy, fladra, ein Schlack, eine Schlampe, ein Flöß, Schmutzbartel. *Vd.* nevzhednik, stergauik, zotovez, koluder, marjaez, pazhei, ogadnik, vmasanek, mulei, bradomasnik; *Carn.* tiptek; *Rs.* замараха, неумышка, сквернъвуд, омъзмалка. Chłopiec służący do stołu, fleytuch rozczochran. *Hor. Sat.* 262. Cóż z takim poradzisz fleytuchem? *Zabl. Zbb.* 29. FLEYTUCHOWATY, a, e, niechluy, unteulich, schlampampisch. *FLEYTUSZKIEWICZ, żart. imię cyryliczka. *Teat.* 32, b.

*FLINEK, - nka, m., Zawszad ustawicznie lecą strzały gęste, W szyszak okolo głowy brzęczą flinki częste. *A. Kchan.* 267.?

FLINTA, y, ż., z *Niem.* die Flinte, strzelba, muszkiet; *Bh.* flinta; *Crn.* flinta; *Angls.* flint; *Suec.* flinta; *Dan.* flint (flint skałka); *Vd.* puksha; *Sla.* pushka; *Ross.* ружьё. Co tylko Włoch unieść może flintę, to zaraz biega na polowanie. *Pam.* 83, 2, 47. Flinta z bagnietem ma długości stop 6 i dwa cale. *Pappr. W.* 1, 157. Kto nie jest Generalem, może flintę dzwigać, Może, nie rządząc wojskiem, nieprzyjaciół ścigać. *Dmoch. Szl. R.* 81. (może być prostym żołnierzem). FLINTOWNIK, a, m., ein Flötenist. *Tr.* FLINTOWY, a, e, od flinty, Flinten-. Łoża flintowe, są okładki drewniane, w których osadzią się rury flintowe. *Jak. Art.* 3, 300., *Rs.* ружейный. FLINTPAS, a, m., bandolet od strzelby, der Flintengurt, Flintenriemen. Karabin, albo pistolet, na flintpasie. *Pam.* 83, 2, 70.

FLIS, FLISAK, FLISNIK, a, m., maitek rzeczny, szkućnik, ein Bootsknecht, z *Niem.* Flöß, fluvius. *Klon. Fl. C.* 4. *not.*...) może raczcy z *Niem.* Flöß, tratwa, Flößet; cf. *Cr.* flyosz, chątra ratis tratwa; *Cr.* flyoszar, floszar, plohar, *Dl.* plutvar ratiarius). Chłop, co wiosłem robi, flis. *Urs.* Gr. 184., *Bh.* weřat; *Vd.* flosar, veslar, ladjovosez, lopatar, ploholadjar, zygar). Bosman, flis. *Volck.* 594. Marynarz, albo flis po naszymu. *Kłok. Turk.* 189. Póki hojne pol naszych zasiewy i zbiory, Spuszczac będzie w Bałtyckie morze flisak spory. *Zab.* 9, 249. *Eysym.* To dobry flisnik, który rudla rad pilnuie. *Bach. Ep.* 2. *Syr.* 1006. Flianicy, każdy od siebie płacą po groszy dwudziestu; okrom tych flisników, którzyby na statkach szlacheckich płynęli, a ich poddani własni byli, takowi mają być od tego wolni. *Vol. Leg.* 3, 51. Sternik flisnikom kazał przybić do lądu. *Petr. Ek.* 103. - §. Flis, flisowski żywot, *Cr. Th.* flisowstwo, der Dienst ober Stand eines Bootsknechts. Poszedł na flis = został flisnikiem, er ist ein Bootsknecht geworden,

et ist unter die Bootsfnechte gegangen. §. flis, in abstracto, *navigatio fluvialis*. *Klon.* Już kiedy flis zamakuie komu, Już się na wiosnę nie zofoi w domu. *Klon. F. C. 4.* (cf. fryor, spuszczenie), die Wasserfarth, der Wasserhandel. Kupiectwem albo flisem, doma siedząc, się bawią. *Pot. Pocz. 18.* Wszystkie w handlach, w kupiectwach, wszystkie szlachta w flisie. *ib. 612.* O chędożeniu zboż na flis i na targi. *Haur Sk. 39.* Kto wedle natury swej życie przepisu, Obędy się bez pieprzu, bez wina, bez flisu. *Pot. Jow. 59.* Choćbyś się tysiąc razy potkała z Parysem, Pewnieby cię kradzionym nie uwodził flisem. *ib. 179.* FLISOWAC *cz. ndk.*, flisem bydz; spuszczeniem wodą bawic się, ein Bootsfnecht seyn; Wasserhandel treiben. Wzdy się nam chce do Gdańska ze zbożem flisować. *Star. Vor. B 3.* FLISOWKA, i, ż., flisowstwo, Bootsfnechtseben. Poszedł na flisówkę. *Magier Mscr.* - §. drwa na wodzie przywiezione, Flößholz. *Tr.* FLISOWSKI, a, ie, do flisów należący, Bootsfnechtseben. Węzeł flisowski, do wrywania z ziemi palów, do przywiązywania batów, robi się, zadziergnąc pierwszą kluczkę około pala, a potem na téj pierwszój znowu drugą kluczkę. *Jak. Art. 3, 44.* (cf. węzeł Angielski, Niemiecki etc.). Choćbyś mu stawiał najlepszą zwierzyńę, Przedsię on woli flisowską iarzyńę. *Klon. F. C. 4.* (pęczak). Krupy Tatarskie flisowskiemu żołądkowi nie nie wadzą. *Haur Ek. 38.* Flisowkie odprawuie nabożeństwo = kłanie. *Tr. et sucht, wie ein Bootsfnecht.* FLISOWSKIE, po FLISOWSKU *adv.*, sposobem flisów, bootsfnechtsebenig. FLISOWSTWO, a, n., żywot albo stan flisowski, flis, das Bootsfnechtseben. Mówił Cezar rybitwie: iac to sprawię, Ze cię z ręcznej roboty, z flisowstwa wybawię. *Bardz. Luk. 84.*

FLIZA, y, ż., (*Holl.* Vlysz, *Dan.* Glist, *Glistesteen*, *Suec.* flis), die Gliese. *Rs.* плима, плишка, марасеуб, марасичка. Flizy popolite w posadzkach kościołów naszych, z Gdańska sprowadzane, są kamienie, składane z gliny i pyłu ziemi. Do Gdańska przychodzą z Szwecyi, która ich dostarcza wielką obfitość. *Kluk. Kop. 2, 84.*

FLIZANKA *ob.* Filiżanka.

FLOGISTYK, u, m., z *Greck.* das Phlogiston. Maią to hydż cząstki elementarne ognia, znajdujące się w ciałach. *Os. Rud. 65.* (cf. ciepłoczyn).

FLOUNDER *ob.* Fląder.

*FLORA, y, ż., materya, krepa, der Flor, ein dünner, zarter Zeug. *Tr.*

FLORA, y, ż., bogini kwiatów, die Göttinn Flora. *Crn.* Kołęda, Roshnezvitarza; *Rg.* Zvjeta, cf. Kwiat, Kwiecie, Kwitnąć. FLOREK, - rka, m., *demin. nomin.* Floryan, = Florus, Florianchen. *Rg.* Zvjčko). Florek go w pyśk bie, *burlisque*, womituie, zwraca, et bricht, übergiebt sich. *Tr.*

FLOREN, a, m., złoty cudzoziemski różnego waloru, n. p. Rénski = 4 zł. P. ein Floren, *Gail. et Ang.* florin, *Ital.* fiorino, *Lat. med.* florenus; *Hg.* forint, a flore lillii, quem moneta aurea Florentiae 1251 cusa referebat, dictus). Naypiérwéy we Florencyi bito czerwone słoie, i ztąd imię florenów otrzymały. *Czack. Pr. 1, 165.*

FLORESY, - ów, *plur.*, z *lac.* sztuczne figle rysunkowe, Zeichnungsgerathen. Jakim sposobem wyrysować wier-

sze, herby, figle, floresy. *Haur Sk. 374.*, *Vd.* svetisk-tvu, *zvetiske*). *Teat. 43, c. 78.*

FLORET, u, m., spada do fechtowania, das Florett, *Gall.* fleuret, das Kappier. Fechtmeister, odebrawszy florety od lokaia, oddaie ieden uczniowi. *Teatr 36, 10.*

FLOROWATY, a, e, na kształt flory materyi, florartig: *Stroczi florowatéy sztuka. *Jnstr. C. Lit.*

FLORYAN, a, m., Florek, - rka, m., *demin. qu. v.*), FLORUS, ia, m., *demin.*, imię męskie, Florian. *Rg.* Zvjčko, Zvjčko, Zvjčan). S. Florian, męczennik przeznaczony. *Skarg. Dz. 1186.* Kościół S. Floryana na Kleparzu pod Krakowem; a ztąd Floryańska ulica w Krakowie, die Florianstraße in Katalau. Na Floriańskiej u Schmita ulicy, Gdzie uczęszczaia nasi Politycy. *Pot. Jow. 123.* FLORYLEGIUM *ob.* Kwiatobior, antologia. FLORYZOWAC, - ać, - uie, *cz. ndk.*, uflorysować *dk.*, floresy rysować, floresami ozdabiać, Zierrathen, Laubwerk mahlen, damit verzieren. Jak srebrem pisać i floryzować. *Haur Sk. 358.* W misterne szyła wzory cud dzieła nieścigły, Tu żywioły porządkiem floryzując w cienie, tam . . . *Zab. 15, 29. Kniaź.* Cokolwiek ręka śmiertelna umiała Sztucznie ufloryzować, Wszystko tu zebrała. *Tward. Pas. 3.* FLORYZOWANIE, - ia, n., wyrysowane kwiecie, floresy. Laubwerk. Wyrzył na drzewiach cherubiny, i osoby palm, i insze floryzowania bardzo wydaiące się. *Leop. 3 Reg. 6, 32.* (rozkwitłych kwiatów wyrzycie. *Blb. Gd.*). Na drzewiach tam floryzowanie jest rozmaite, dziwną umiętnością kwiaty i liście w kamieniu wyciosane. *Warg. Radz. 135.* FLORYZOWANY, a, e, *part. perf.* floresami ozdobiony, upstrzony kwiecisto, wzorzysty, mit Laubwerk geziert, mabelirt, gemustert. Srebro gęsto złotem floryzowane. *Pilch. Sen. list. 1, 26.* Stała floryzowana w drogie na miéy hafty. *Pot. Arg. 125.* Obraz floryzowany. *Tr.*

FLOTTA, y, ż., łodziogrono, gromadodź. *Włod. Bh.* Armada (cf. *armata), lody, lóbstwo, lóbné wogfko, lóbnj prístaw; *DI.* plav vojiska; *Vd.* ladjouje, ladjouftvu, flota, poladje; *Ross.* флотъ, флотилія (*Gall.* flotte, *Ital.* flotta, *Dan.* floade, *Suec.* flotta, *Ang.* fleet, *Holl.* Vloete), die Flotte. Zbiór okrętów, naypospóliciey wojennych. *Pap. W. 1, 471.* Flotty wyprawa *Rs.* кораблеополчение.

FLUKS, FLUS, u, m., z *lac.* - *Medicin.* wszelkie przeniesienie się, czyli ścieczenie, z jednéj części ciała do drugiéj. *Dykc. Med. 2, 176.*, *Sr.* 2. Głóś; *Crn.* flus; der Fluß, der widernatürlche Zu- oder Abfluß der Gäfte im Körper. Fluks uft, z ślinienie *ib.* der Speichelfluß. Fluks dysenteryczny, = dysenterya, *ib.* der Bauchfluß. Fluks hemoroidalny, = hemoroidy. *ib.* 177. krwawnice, der Blutfluß. Fluks miesięczny, = miesiące, *ib.* 185. der weibliche Fluß, die monatliche Reinigung (cf. uplawy, pław). Flusy, które w oczy spadaią i cieką. *Syr. 1151.* Kmin flusy albo wilgotności zimne w głowie rozgrzewa. *Syr. 431.* §. to co cieczo, ciekąca materya, die fließende Materie. Ryma i sapka iest fluksów ściekanie. *Tr.* - §. Flus, Fluks, FLUXYA, yi, ż., reumatyzm, eine Glurion, ein Fluß, Rheumatism. *Sr.* 1. kripawość; *Vd.* nahad). Fluks w szczęce, gdy wszystkie zęby po jednéj stronie bolą. *Perz. Cyr. 2, 192.*, *Boh.* fluß; *Rs.* флюѣб. FLUKSOWATY, a, e, *Medicin.* ściekaiący, fließend,

abstehend. *Bh.* susowaty; *Slo.* susowitý. Kto ma nogi do róży sklonne, a do tego niedballiwo przyłączy, dziurami susowatemi róża mu nogi psuie. *Perz. Lek.* 276. FLUKT, u, m., *slac. n. p.* Wody w biegu stają, flukta idą na dno. *Zab.* 8, 507. *Nar.* welny, flaga, fala, die Gluthen. Rozbuiate flukta. *Kras. Mon.* FLUS, a, m., flus w kartach, wszystkie jednego koloru po sobie idące karty, der Flus im Kartenspiele, besonders im Piquet, alle auf einander folgenden Blätter in einer Farbe. *Ublig.* On zakazał na flus. *Gorn. Dw.* 210. Król Zygmunt grając flusa, iż mu przysli dwa króle, powiedział, że ma trzy króle. *J. Kchan. frag.* 6. *Mon.* 76, 727. - §. Istoty, które do pewnych ciał, trudnych do roztopienia, dodane, znacznie ich topienie przyspieszają, nazywają flusami. *Krumf. Chy.* 181. *chemische Flüssige.* - §. ob. flus.

*FLUZBA, y, ż., n. p. Wyprawił ktoś pacholka po ryby z służbami. *Jag. Gr. B.* 2-2?

FO..

FOCHIARKA, i, ż., innych gniewająca, iątrząca, podbudzająca, die andere zum Zorne reizt, aufbringt. *Tr.* czy nie raczej zalotna figlarka; *Trotz* zdaie się derywować od fr. facher; ale p. fochy. *Bh.* foch, sampsł pozor, pozorność; fochowati wachlować). FOCHIARZ, a, m., innych gniewający, iątrzący, podbudzający, der andere erzürnt, aufbringt. *Tr.* FOCHOWATY, a, e, gniewliwy, leicht zu erzürnen, ärgertlich. *Tr.* FOCHOWAC, - al, - nie, *cz. ndk.*, gniewać kogo, iątrzyć, podbudzać, podburzać, einen aufbringen (cf. *Gall.* facher, cf. fachen, ansachen). FOCHOWNY, a, e, pelen fochów, figlów, voll Farteyen. Córka zamężna bardzo fochówna, ubrawszy się, przysła do niego; bardzo mu to nie było miło. *Falib. Dis. M.* 3. FOCNY, -ów, *plur.* cf. Foszki demin., rozpuszta, swawola, szaleństwo. *Cn. Th.* zaloty. *Dudz.* 37. figle, kuglarstwo. *Tr.* fochy czynić w tańcu, *matassiner. Tr.* Fazen, Gankelen, Firtarteyen. Wszeteczniczo! darmo się musisz z takimi oń fochy. *Pot. Syl.* 11. Odrzuc te fochy i twoie figlarstwo. *Mat. z Pod. C.* 2. *Not.* Trzeba to słowo porównywać z Niem. Fazen (*Etym.* fachen), figlarskie postawy znaczące cf. dawne Francuzkie *enfarcigner*, cf. *Germ. Sup.* fachen, żartować, szydzić, przedrwiwać cf. *Ital.* fazio - §. fochy, czeze groźby (cf. fuki, fukać, *Ger.* pöhen); leere Drohungen, Drohworte. Od słowa do słowa wyliciały tę kompanii, z pogroźkami na mnie niestychanemi; ale ja mniej dbam o te fochy. *Boh. Kom.* 1, 27. Czyż mogę być tak głupia, bać się iego fochów? *Teat.* 28, 106. (cf. *serdit a nie duż).

*FODER, - dra, m., Od Drelinka, fodra, półfodra, od każdéj baryły, mają płacić po dwanaście groszy. *Vol. Leg.* 2, 666. z Niem. Fuder, miara różnych rzeczy, osobliwie też i wina. *Sax. Inf.* foder; foer, *Angl.* fodder, fother; W Gdańsku foder tyle co fasa, ma 4 oksefty albo 480 garnców.

*FODRUM, *indeclin., n. p.* Marssalkowie dawni dla koni królewskich wybierali na wsiach furáže, a żywość dla dworskich; co się nazywało *fodrum*, podobno z Niemieckiego *Foderung* czyli eksakcyje. *Nar. Hst.* 5, 474. (cf. foldrowanie).

FOLARDA, y, ż., ziemia folarska, Füllerbe, Bafchtion, Fettthon, *terra fulonum.* Ziemia folarskie, albo sukienicze, są te, które zamiast mydła używane bywają przy folowaniu sukien. *Kluk Kop.* 1, 323. FOLARSKI, a, ie, od folarza albo folusznika, Balsmüller. Folarska ziemia, Füllerbe. *ib.* FOLARZ, a, m., folusznik, który sukna foluje, der Balsmüller. *Crn.* zhesaraz; *Cro.* prílec; *Rg. Rupár.* §. 2) FOLARZEM, FULARZEM, w górnictwie zowią tego, który węgle zwozi do pieca lub do fryszerki. *Os. Rud.* 582. der Kohlenführer, im Hüttenbaue.

FOLDROWAC, - al, - wie, *cz. ndk.* (z Niem. forderu, *Dan.* fodre, *Suec.* fodra, *Lat. med.* foderare, *Vd.* fordrat, fodrati, = żądać kogo, wyzywać, pozywać). 1) foldrować na kogo = initygować, nastawać, oskarżać. *Wlod.* auf einen bey Gericht instigiren, ihn anlagen. Rozumiał Pilat, że to wielka skarga bydź musiała, iż tak wielcy stanowie na Jezusa foldrowali. *W. Post. W.* 285. Na Krystusa foldrował Naród iaszczurczy, wrzaskliwem wołaniem, Baczając, że Pilat chciał dażć wyrok za nim. *Odm. Sw.* 2, *E e* 4, b. Foldrowali na niego, rozmaitemi potwarzami go oskarżali. *Gil. Kat.* 219. Nie będąc biegłym w prawie, a nie tylko nie foldrując nigdy na nikogo, ale ani u sądu słowa należnego ku prawu mówiąc, teraz na księcia skargę kładę. *Gorn. Dz.* 61. b) foldrować co z sądowi donieść, dem Gerichte anzeigen. Prokuratorze, z potwarzą na sąd przyszedles, a to fałsz iawnie foldruiesz. *Orzech. Tarn.* 84. Stronie, co foldrowała, połowica wina ma przysidź. *Tarn. Ust.* 120. c) słownie powstawać na kogo, nacierać nań, auf einen mit Worten losdringen, losgehen. Gdyżes jest tak cnotliwy, nie foldruję na cię, Bo widzę z twéy postawy, iż cię wtyd ruszył. *Rey Wiz.* 123. §. 2) foldrować kogo, z Niem. einen fordern, ihm Vorschub thun, Hilfe leisten, dopomagać, wspomagać. Gdyby kto hul-taie picieiu i iedzeniem, abo innym obczyaiem foldrował, i wspomozenie dawał, rzeczy od nich kradzione przecho-wywał... *Sax. Post.* 11. - FOLDROWANIE, ia, n., *subst. verb.* das Instigiren, die gerichtliche Anzeige, das Losdringen mit Worten. Gdy ie bydź winne naleziono, z foldrowania staréj rady, pościnanio ie. *Biel. Sw.* 287, b. 2) das Forbern, Befordern. FOLDROWNIK, a, m., initygator. *Dudz.* 37. der Instigator. *Vd.* fodraus = żądający. Michał przedniejszy foldrownik na Hulsu. *Baz. Hst.* 6, b.

FOLEYZE, a, n., w hutach szklanych, widlowate żelasko, w palik wbite przed warszatem, na którym piszczał się rychtuie, i szkło się ostrzyga. *Torz. Sz.* 33. in den Glasbütten, ein Eisen, das Glas zu beschneiden.

1) FOLGA, i, ż., FOLIA, z *lat.* folium, die Folie, ein dünnes Blättchen Metall, z. B. unter den eingestapten Edelsteinen. Folga pod kamień drogi przezroczyisty, zapal. *Cn. Th., Re. et Ec.* фольга, подь камыки под-стѣлка. Kupując iuz osadzone kleynoty, trzeba bydź ostróżnym, aby się nie oszukać na podłożonym listeczku, albo folium (foldze). *Kluk Kop.* 2, 24. Lśni kleynot drogi, folgą podprawiony. *Groch. W.* 169. Wypadł kamień z swéy folgi, lecz temu poradzi, Jeśli cały, znowu go iubiler osadzi. *Pot. Pocz.* 544. Folga, jest to rzecz pod drugą podstawna. *Karnk. Kat.* 175. Niż ty onych tlu-

tluczeńców z kosmatym odprawisz, Wierz mi, iż próżną folgę pod mieszek podprawisz. *Rey Wiz.* 57. (cf. *Crn. fösar* : jubilier).

2) FOLGA, i, ż., Pal do wiązania konia powinien być przy toku na osobnym rzemieniu, czyli foldze, na prawcy stronie zawieszony. *Kawal. Nar.* 395. cf. *Ger. die Folgeschnur*.

3) FOLGA, i, ż., ulga, ulżenie, die Linderung, Milde-
rung, Erleichterung. cf. *Ger. Folge*; *Bh. folk*, obława,
ławunt; *Rs. чюпóккa*. Chciej żyć wesoło; niech
myśl folgę czuje. *Past. Fid.* 63. Uczieszna śleśni moja,
niebios darze sloty, Ty folgę sercu czynisz, ty koisz
kłopoty. *Nar. Dz.* 3, 50. Mnie trzeba zięcia, któryby
przy mnie siedział, dla folgi i pociechy méy starości.
Boh. Kom. 3, 66. Gdy Moskwa usilnięć wieże i blanki
Smoleńskie strzelba psowała, rokował Hlebowic, pro-
sząc małej folgi, ażeby się rozmyślił o poddańiu. *Stryk.*
722. W tym pałacu Izami memi zalanym, ieszcze nie
miałem momentu folgi. *Teat.* 57. Nie morduje się,
choć bez folgi chodzi. *Susz. Pieś.* 3, F 3, b. (ustawnie,
bez ustanku). §. 2) niedopilnowanie, niebacność, die
Unachtsamkeit. Nieprzyjaciel za folgą śpiegów uszedł.
Papr. Ryc. 163. FOLGOWAC, - ał, - uie, cz. *ndk.*,
pofolgować, zfolgować, zfolgować, ufolgować *dk.*, ulży-
wać (cf. *Ger. folgen*; *Bh. folgowati*, obłewiti, obłewo-
wati; *Vd. folgati*, pokoren biti, *morem gerere*; *Carn.*
wógam *obsequor*; *Sr.* 2. *folgowaich*; *Bs.* enghedouati;
Rs. чюпóккитъ, чюпóккываитъ; *nachlassen, erleichtern,*
mildern, lindern. Zdechł wol od pracy; dziś go gospodarz
żałuje, Prędko postrada, gdy kto czemu nie folguie.
Simon. Siel. 120. cf. Chłóstał, chłóstał, aż konik ustał).
Aby ufolgował pracom twym, z tobą robił i pracował.
Groch. W. 425. §. puszczając komu, odpoczywać komu,
einem *nachgeben, nachgeben, ihn schonen* behandelu,
schonen. Kto złemu folguie, cięższe wnet poczuie. *Cn.*
Ad. 404. Kto nieprzyjacielowi folguie, ten sobie śmierć
gotuie. *Rys. Ad.* 23. Dobrym szkodzi, kto złym folguie.
Zegl. Ad. 63. §. ochraniać, *schonen, verschonen.*
Śfolgować próżnowaniem dla pracy niewadzi. *Min. Ryt.*
4, 58. Bóg własnemu synowi nie zfolgował, ale go za
nas wydał na śmierć. *Radz. Rom.* 8, 32. Kładź sobie
przed oczy staranie iego wielkie, nieufolgowania sobie,
nakłady niezliczone. *Jan. Pos. B* 2, b. Rozbił pan,
ani ufolgował ręki, Wszystkie Joba ozdoby i sprzęty.
Chrość. Job. 183. Kiedy mnie bogowie chcieli ufolgowa-
wać, Właśnie mię byli mieli kazać zamordować. *Otw. Ow.*
384. Kto folguie rozdze, nienawidzi syna swego. *Leop.*
Prov. 13, 24. (kto zawściąga różgi swęy. *Bib. Gd.*).
Helena ś. pracy, nakładom nie folgowała, aby krzyża ś.,
balwochwalnią zawalonego, dostać mogła. *Rals. Niedz.* 1,
255. W miłowaniu bliźnich naszych, nakładom żadnym
folgować nie mamy. *W. Post. M.* 525. §. dogadzać,
stosować się, względ mieć, *sich nach einem oder nach et-
was bequemen, darnach richten, Rücksicht darauf nehmen.*
cf. *Ger. Folge leisten.* Więcej przykładów nie przyta-
cam, folgując krótkości. *W. Post. M.* 568. Krótkości
i tęskliwemu czytelnikowi folgując, tysiąc dowodów o
Sarmatkięcy rycerkięcy dzielności opuściłem. *Stryk.* 106.
Wiele o tym królu historya powie; tu się krótkości fol-
guie. *Papr. Ryc. praef.* Muszę ia dziś światu folgować.

Tom. I.

W. Post. W. 2, 79. Są i drugie rzeczy o Dymitrze, które
uczciwie powiedziane byż nie mogą; a mnie nietylko
świętym uszom W. Kr. M., ale i pocciwym usłom moim
folgować przystoi. *Gorn. Dz.* 64. Nie dobrze jest folgo-
wać czyiey osobie w sądzie; gdyż dla kęsa chleba stawa
się człowiek przewrotnym. *Radz. Prov.* 28, 21. (względ
mieć na osobę. *Bib. Gd.*). Gdyby był folgował wczaso-
wi swemu, a nie posługom Rzpłtęy, żyłby był ieszcze
lat wiele. *Gorn. Dz.* 33. Szczęście tym folguie, które
myśli oszukać. *Bud. Ap.* 82. Gdy nam szczęście fol-
guie, chcemy, aby nas każdy chwalił. *Kosz. Cyc.* 57.
(służy). - *§. folgować, kształtować, tworzyć *figo.*
Volck. 307. *bilden, gestalten.* FOLGOWNIE *adv.*, po-
puszczając, mit *Nachsicht, nachlassend, nicht heftig.* Nie-
folgownięy iednak Choynięc nasi obłężeniem cisnęli.
Krom. 675. *nihilo segnius.* FOLGOWNY, a, e, po-
puszczający, dogadzający, łosówny, *nachlassend, nach-
giebig, Folge leistend.* Mielsztyńskiemu Sciskowski fol-
gowną miłość dla nadobnęy żony wyrzucił. *Krom.* 429.

FOLIA *ob.* Folga.

FOLIAŁ, u, m., księga całoarkuszowa, ein *Foliant.* Peł-
neć tego po gradach wprawdzie foliały. *Zab.* 15, 302.

FOLLOWAC, - ał, - uie, cz. *ndk.* (*Lat. med. folare,*
Gall. fouler, Ang. full), wałkować sukno, *walken.* Weż
mydła bukienniczego, którym foliują szaty splugawione.
Sienn. 568. Ziemie folarskie zamiałł mydła zazywane
bywają przy folowaniu sukien. *Kluk. Kop.* 1, 323. -
§. Pargaminowe woreczki naboiowe bezpieczne od zakra-
dnienia się ognia, ale swą tłustością zapal i komorę arma-
ty bardzo folują. *Jak. Art.* 1, 359. (utłuszczając, *sie ma-
chen sie fett*). Gipsowe kartacze kanał armaty folują. *ib.*
1, 263. FOLOWANY, a, e, *part. perf., gewaltt.*
Płat gruby niefolowany. *Bud. Marc.* 2, 21. Zaden ci
nie przyszywa sukna nowego niefolowanego do staręy
szaty. *Radz. Marc.* 2, 21. FOLUSZ, a, u, m., blechar-
ski młyn. *Cn. Th.* do folowania albo wałkowania sukna, die
Walkmühle. cf. farbiernia staroswiecka. *Slo. wałkownia*;
Sr. 1. *walkatna*; *Sr.* 2. *walka*; *Crn. walavna*; *Rg. stup-*
pa (cf. *stępa*); *Rs. валяльня, сукновальня.* Każda
sztuka sukna, nim do folusza pójdzie, musi być zmie-
rzona. *Pam.* 83, 164. Oni iako sukno ubite w foluszu,
W grubości serca nie nadstawia uszu. *Chrość. Job.* 148.

FOLUSZNIK, a, m., farbierz staroswiecki, barwierz od
barwienia albo kutnerowania, wałkars, pracz, blecharz.
Cn. Th. der Walker, Walkmüller (der *Füller* folars);
Bs. stupar, koji cisti hagline; *Rg. stuppar*; *Rs. валяль-*
щик. Folusznicy powinni naznaczać, wiele się w fo-
lowaniu sukna zbiegło. *Pam.* 83, 164. FOLUSZNICZEK,
- czka, m., czeladnik folusznikowy, der *Walkmüllerge-*
hilfe. FOLUSZOWAC, cz. *ndk.*, folować, walić, wał-
kować, *walken.* Sukno doskonale wygotował foluszo-
waniem. *Grad. Dis. E.* 2. folowaniem. FOLUSZOWY, a,
e, od foluszu; *Walkmühlen.* *Rs. валяльный.*

FOLWARCZANY, FOLWARCZNY, FOLWARKOWY,
a, e, od folwarku, *Rs. мызный, Wortwert,* ju einem
Wortwerte gehörig. Trzeba mi ieszcze kupić koni fol-
warcznych. *Mon.* 74, 151. (roboczych). Folwarkowe
gospodarstwo. *Haur SA.* 117. *Landwirthschaft.* Ogrody,
w których się tylko rośliny stółowe i kuchenne mieszczą,
folwarcznemi nazywają. *Kluk. Ros.* 1, 39. *Rückgrader,*

Gemäsegärten. - FOLWARCZNY, FOLWARKOWY, - ogo, *subst.*, zawiadujący folwarkiem; urzędnik, starosta, włodarz, dwornik. *Cn. Th. der Verwalter. Crn. prištavšek* (cf. przyślaw); *Vd. majar, prištavnik; Sr. 1. Nufniczet, Mut; Ross. мѣщанск.* FOLWARCZEK, *dem. nom.* folwark, ein kleines Dorfwerk. *Sr. 1. nufniczka; Br. basctiniča.* Mieszkam w mieście, i chcę folwarczek jaki nad miastem dla przejażdżki i pociechy kupić. *Gorn. Sen. 254.* FOLWARK, u, m., oddzielona część wsi, przysiółek, ein Dorfwerk. *Slo. mager; Hg. major; Sr. 2. vorwart; Sr. 1. nufnicza; Vd. prištava, marhoff; Crn. prištava; Sla. majur; Bs. basctina; Rs. гѣморѣ (ob. futor), xymopb, нѣмѣць, нѣмѣцкыше, мѣза.* Każdy w Polsce folwark czyli dwór, albo jest taki, że w nim sam Pan mieszka, albo też, że w nim tylko trzyma jakiego ekonomy. Pierwszy oprócz budynków gospodarskich musi mieć mieszkanie dla Pana; drugi obydwie się bez niego. *Switk. Bud. 53.* On Job wschodni, on człowiek pobożny, Maiętny w bydła, w folwarki zamozny. *Chrośł. Job. 12.* (we wsie, w dobra, w grunta). Przybywszy do folwarku mego pod miastem, utyskowałem na nakłady na wałacy się dom. *Pilch. Sen. list. 1, 79.* (cf. maiętność, *Maerthof*). *Prov.* Folwark barości włodarzowi Pożyteczny niż panowi. *Cn. Ad. 227.* Rzemieślnik stoi za folwark. *ib. 189.* Dobry folwark na syłki, skarb publiczny rzeczy. *Kras. Wiersz. 21.* Polityka jest moim folwarkiem, który mi wszystkiego dodaje. *Boh. Kom. 1, 84.*

FOLZEC *niak, ndk.*, sfolzecz *dk.*, łagodnieć, gefinder werden, nachlassen. Gdyby gniew nie sfolztał fortuny sazaroty, Nie widziałaby ziemia monarchii czwartęty. *Dmoch. sqd. 49.*

FOMENTACJA, yi, ż., z *lat.* Medic. naparzenie, zagrzewanie, das Bähnen, die Bähnung. Rozmaite choremu lekarstwa przepisał, tak do wzięcia przez usta, jako i fomentacje albo zagrzewania. *Wys. Aloys. 431.* §. 2) *polit.* poduszczenie, naprawienie osoby jakiej do zaszkożenia trzeciemu. *Kras. Zb. 1, 298.* das Aufheben. **FOMENTOWAC**, - ać, - uie, *cz. ndk.*; *Medic.* naparzać, zagrzewać, bähnen. Członek ten fomentował trzeba. - §. 2) *polit.* poduszczać, aufheben. Jupiter serca, siły Greckie posilkuię, A na biedne Troiany bogi fomentuię. *A. Khan. 52.* Wizytator z Superiorem, fomentuiąc coraz pretensye Laików, usadzili się przeciw szkołom pobożnym. *Starg. Zyw. 2, 147.*

FOMFRY, - ów, *plur.*, Wać masz fomfry w nosie. *Zabł. Z. S. 12.* A ja mówię, że Hortensya ma fomfry w nosie, i upór kobiecy. *Teat. 24, c. 113.* muchy w nosie, kaprys, *Captiven.*

FONTANA, y, ż., FONTANKA, i, ż., *zdrbn.*, z *franc.*, wodofkok, wodocisk, wodorzut, die Fontaine, der Springbrunnen. *Rg.* kładensz; *Vd.* skokni studenz, vodni skok, vstrelni studenz; *Ross. фонтанъ, водомемб.* Ona fontana, ona źródło. *W. Post. W. 2, 181.* 3 *Leop. Ex. 38, 8. Borer. 31.* §. skrzynia wodna, w którą z rurmusa woda cieczę. *Cn. Th. der Röhrenkasten.* §. czasza nad skrzynią. *ib. der Crater, das Becken des Springsbrunnens.* **FONTANELLA** *ob.* Upuść, apertura; *Vd.* fontanela, xshganiza.

FONTAZ, FONTANZ, i, ż., FONTAZIK, FUNTAZIK,

a, m. *zdrbn.*, z *franc.*, związana na różę tasiemka, eine Bandtschleife. *Bh. fábora, fábos.* Trzewiki bez sprzączek w fontaz tylko wtażką związane. *Teas. 19, c. 3.* Jak ci się zdaia fontazie zamiast sprzączek w moich trzewikach? *Pod. 52.* Niewiaśły głowy zdobiły fontaziami. *Comp. Med. 703.* List złożony na kształt fontazika. *Teat. 24, c. 68.*

1) **FORA** *interj.* (*Lat. foras, Ital. fuoro*), fort! fort! heraus! weg mit Dir! precz stąd, won, weźże się stąd, wyprowadź się stąd! - Kto jest pocciwy, od dworu fora. *Chrośł. Luk. 261.* Fora z dworu, kto chce w cnoście żyć. *Bard. Luk. 142.* Fora do chlewa, z królewskiego trouu. *Wad. Dan. 107.* Fora mu z dworu kazano. *Pim. Kam. 375.* Fora z dworu, precz z pałacu. *Brud. Of. A. b. Rys. Ad. 13.* Fora serce wszeteczne! nie mi z tobą gminie! *Hor. 2, 6. Nar.* (Precz gminie podły, precz z boskiej świątynicy. *ib. 3. Kniak.*)

Porchodz. *Forowac*, *wyforowac*.

2) **FORA!** *interj.*, *da capo Ital.*, - drugi raz, noch einmal! (cf. *Germ. von vorn anfangen, d. i. vom Anfang*). (*ob. Fura*). Spiewała na scenie; na krzyknienie fora! zlekła się i upadła. *Teat. 42, c. 5.*

3) **FORA:** y, ż., *ob. Fura.*

FORAK, u, m., w gornictwie, hak u sań, der Vorhafen, womit die Schleife gezogen wird. *Bergb. Tr.*

FORBOT, u, m., FORBOTEK, - tka, m. *zdrbn.*, Koronki, Spiżen (Kanten), ein geflöppeltes Gewirke. Lubo haštowała, lubo forbot złoty Cjagnęła, wszystkie w rękę rosły ię roboty. *Pot. Arg. 356.* Na strofe każą z Hollandyi forboty, korony wozić. *Leharst D.* Teraz żony człowieka ubożego niemasz, któreby czepców nie nosiła trojakiemi forbotami albo tkanicami złotemi szerozkiemi bramowanych. *Kosz. Lor. 104, b.* Fartuch z forbotami. *Sim. Siel. 110.* Nauka o wypraniu koron, forbot. *Haur Sk. 354.* Forbot drago zapłacony. *Pot. Zac. 152.* Nie chodziła ona w kleynotkach, w forbotkach. *W. Post. W. 3, 272.* Nie skubać po głowie, poprawuiąc forbotków, bryżyków albo wianeczków. *Rey Post. fff 2.* Z tyka forboty, szlachcic bez cnoty. *Rey Zw. 237, b.* Wymowa bez cnoty, z tyków forboty. *Cn. Ad. 402.* Koń mu wiodą z forboty, na pochwach się trzęsą. *Rey Wiz. 53.* **FORBOTNI**, ia, ie, **FORBOTNIE** *adv.*, stroyny w forboty lub koronki, mit Spiżen ansgenust. Mamki forbotnie, klucznicy, dsiewczyny, Pannie, służebnic, staręy ochmistrzyni Użyiesz bracie, iakoś nie używał, Ty i twój ociec tego nie widywał. *Bratk. H. 2, b.*

FORCIANY, a, e, od fórty, Pforten:; Lhät:; Krzyż dębowy przy dawonku forcianym zwyki się uwiązywać. *Stebel. 2, 409.*

FORCOWAC *ob.* Forsowac.

FORDAN, - a *et.* - u, m., pobór wodny, der Flusszoll. Żołnierz stołeczny bierze niektóre podatki poborowe, t. i. czwartę grosz, fordan, składne etc. *Vol. Leg. 3, 243.* Do téy zapłaty należeć ma pobór z składnego, z czwartego grosza, z fordana. *ib. 244.* Reiestra z forduna. *Gof. Gor. 13.* *Vd.* brodnina, brodovina, ladjouška dazia. §. 2) *Fordon*, miasteczko w zachodnich Prusiech nad Wisłą niedaleko Torunia, gdzie od statków cło wodne wybierają, die Stadt Fordan. *Fordon, Werdon. Dyk. G.*

- 3, 185. FORDANSKI, a, ie, od fordanu. Wasserzoll; od miasta Fordonu, Jordan. Rejstra fordanski. *Goff. Gor.* 13.
- *FORDYGAL, a, m., Fordygal z krasną Melampidą, Stroi kortezy, kiedy w taniec idą. *Kochow.* 292.?
- FORDYMENT, FURDYMENT, u, m., blacha na główne szpady, dasz Schiffblatt. *Vd.* mezhna branva, balanga, mezhni primik, rozhnik; *Cro.* rukobran). Sporządziłem sobie furdymment mocny, za którymby ręka, iak za murem bezpieczna była. *Mon.* 67, 402. U szabli ogromny furdymment. *ib.* 222. U pasa kord, u korda furdymment hamiebay, *Fortis mens* iest, od której mężowie są chwalni, Fordymment w leda zrobią słóarskiey kowalni. *Kochow. Tr.* 78. Junak ten na ogromnym pokazuie furdymencie, zamiast szabli, ucho zaięce. *Zab.* 1, b. 101. Stoi w kącie palasz z furdymmentem. *Kras. Dos.* 60.
- FOREMKA ob Forma. FOREMNIK, a, m., wartość w geometryi, numerus regulator. *Sniad. Alg.* 1, 258. der geometrische Werth. FOREMNOSC, -ści, ż. (z łac. forma), przystoynosc, okrassa, ochędożenie, piękność, decor. *Mącz.* der Wohlstand (eferymownosc). §. regularność, die Regelmäßigkeit. Nieforemnosc, nieregularność; *Cro.* prekorednoszt. FOREMNY, a, e, FOREMNE adv., *Vd.* pofurni, pofurmaszt, podoban, dospoduben; *Sr.* 1. pjiwerski. 1) według form lub regul, regelmässig. Wyraz który się przypadkuie według jedney z powszechnych form, nazywa się foremny. *Kpcz. Gr.* 1, 38. Nieforemny, *Rg.* bezrędni; *Cro.* prekoredni; *Slo.* neforemny; *Sr.* 1. neporune. Wyraz nieforemny, irregularis, który od form odstepuie. *Kpcz. Gr.* 1, 38., *Slo.* neprawidelné, samowlastne, wistupné slowo. Gdy wielokąt ma wszystkie boki i kąty rowne, nazywa się foremny, regularis. *Geom. Nar.* 1, 220. *Jak. Mat.* 1, 53. Nieforemne figury, których loki i kąty nierowne. *Łęsk.* 16. §. 2) przytoynny, wechlauständig, artig, schön. Gość foremny, a grzeczny. *Izw. Stat. A.* 2. Nieforemnie go zowią. *Cn. Ad.* 594. n. p. Jako cię zowią? ale mi odpuscicie, duda. *Cn. Ad.* 594. Niemi słowa nieforemnego nie przemówią. *Zab.* 13, 79. (niepięknego, niegrzeczne). Pojął bardzo gładką żonę, o której jednak była nieforemna sława. *Bud. Ap.* 138. (niepiękna). 3) sztuczny. *Cn. Th.* misterny, künstlich, sinnreich. Czasem się pucsi morzem szkodliwym, Szuka żywności sposobem foremny. *Klon. Il. C.* 1, b. Foremnie i misternie, *fabre et affabre.* *Mącz.* Im mnięszcza rzecz iest, tym większe i foremnięszcze sztuki. *Syxt. Szk.* 4. subtil. FOREMNIUCHNY, a, e, intensiv., nadobniuchny, scitulus. *Mącz.* sehr artig.
- FORESTERYA, yi, ż., z Wlošk. w klasztorach pokóy dla gości wyznaczony (ob. foryter), in den Klöstern, das Gastzimmer, das Zimmer für die Fremden. Umieszczono mię, iako waryata w foresteryi u Bonifratrów. *Zab.* 11, 165.
- *FORGA, i, ż., kita, pióropuss, der Federbusch, z. B. auf dem Helme. Włosy iey przyrodzenie w przesliczne powito forgi i pierścienie. *Tward. Pasqu.* 10. Po szyszaku się toczy forga piór Feniksowych. *Tward. Wlad.* 48. *ib.* 201. Już odjął Wezyr świetną od zawoju forgę, czy że się w drogę gotuie, czy głowę ufatwiając, po którą nie zadlugo Stambulskie Emiry przyidą. *Psalmod.* 67. Z strogięj tęknicy opuściwazy cialo, Gdy serce moie z piersi wylecialo, Sam go ustroil Kupido pierz-

chliwy W swe forgi, sam mu dał lot popędliwy. *Zimor. Siel.* 323. Jak od złota palaly tarcze i puklerse, Rzędy, forgi, bunczuki, palasze, koncerze. *Tward. W. D.* 26. Na Pana wszyscy patrzac pozwieszaią głowy, Zrzucą forgi z szyszaków, i iuz nie surowy Mars im w oczach. *Tward. Misc.* 40, Konie pod orlemi ogromne forgamie. *ib.* 162. Strusia forgą z siedmiu piór herb Końcyc się puszy. *Pot. Pocz.* 454.

*FORGOCZA, y, ż., n. p. Zrzebiec pierzchliwy nie da w niewiedome nóg opinać forgozce, aż musi. *Kochow.* 170. ? pęta.

*FORKI? n. p. Chodzili, by iakie mary, Zarzuceni Forkom na ofiary. *Tward. Misc.* 101.

FORLON ob. Furlon.

FORMA, y, ż., Formka, Foremka, i, ż. zdbn., z łac., tworzydlo; *Sr.* 2. forma; *Vd.* furm, visha, predklad, podobna, obras; *Crn.* kip, furm, podobstwu; *Cro.* forma, pelda, obriz; *Di.* desinal, oznova, zlevalka, tvorillo; *Sla. et B.* kalup cf. kadlub; *Sr.* 1. pjiwersa; *Rs.* форма, лило. 1) ksztalt zrobioney iakięy rzeczy, wzór, foza, die Gestalt eines durch die Kunst gemachten Körpers. Potrzeba rzemieślnikom obyczay, formę i ksztalt rzeczy postanowić. *Goff. Gor.* 73. Malowana forma obrazu. *Rey Post. Z. a.* (rys). Forma noża, stołu. *Tr.* §. Forma księgi = format, das Format eines Buches. Forma póarkuszowa = kwart. Księga formy arkuszowey = foliał. §. ogólnięy, ksztalt iakięykolwiek zmyslowey lub umyslowey rzeczy, sposób, iakosc, gatunek, die Form, die Gestalt jeder andern Sache, die Art und Weise, die Gattung. Ie iest form rzadow. tyle iest praw politycznych. *Zab.* 6, 222. Regierungsformen, Regierungarten. 2) forma; to, czym się rzeczom pewna forma czyli ksztalt daie, die Form, die den Dingen ihre Gestalt giebt. Formy kulowe, są cząstki żelazne, składaiące się z dwóch polowic, każda wydrążona w półkulę, w które nalewa się roztopione żelazo. *Jak. Art.* 3, 292. formy armatne, są to powłoki, i niby rury, z gliny umyślnie do tego przyprawnęy zrobione, wewnątrz mairęca całą posłać armaty wypiętnowaną. *ib.* 291. Coby to było, gdyby materya formą, nie zaś forma materyą rządziła! *Boh. Kom.* 4, 156. Forma na dzialo, na dzwon, obraz, lichtarz. *Cn. Th.* Formagarncańska, formierska. *ib.* Forma do wybiiania pieniędzy z szeptel, der Stempel zum Geldprägen. Forma do świecy, die Lichtform. Forma drukarska = rama, w której pismo wkładane zszrubuia, die Buchdruckerform. Formy do drukowania plócień bywaią grusakowe. *Kluk Ros.* 2, 159. Formy do robienia cegly, dachówki, bywaią dębowe. *ib.* Forma papiernicza = rama drótem przegrodzona, którą miazgę na papier z kadzi czerpaia, die Papiermacherform. §. transl. model, muszter, wzór, wedle którego co robia, die Form, das Modell. Jako w rzemieślniach są formy, na robienie iednakich rzeczy, tak w ięzykach są formy na przypadkowanie i czasowanie. *Kpcz. Gr.* 1, 38. die Formen des Declinirens und Conjugirens. *Bh.* ohybka, ohybatelka; *Slo.* odchylnosc, ohybatelka, ohybnosc; *Vind.* pregybalsehe; *Crn.* preitavnost; *Sla.* preigbanje; *Rs.* sklonenie. - fig. Chce mię przerobic na swoię formę i sposób swoiego myslenia. *Teat.* 19, b. 2. (cf. bleyer, kopyto, cf. przekabacić). - §. forma = formularz, das Formular. Forma abo ksztalt poświęcenia chleba w sakramencie: to iest cialo moie. *Karnk. Kat.* 171. Czytaj

formę ustawy Pańskiej. *Gil. Post.* 70. *Pim. Kam.* 78. forma zapisów, pozwów, zdania. *Cn. Th.* Forma w teologii znaczy to, co dzielność nadaie sakramentom. *Kras. Zb.* 1, 299. W rzeczach prawnych forma znaczy istność urzędową. *ib.* §. Rzecz formą zrobiona, die Form, die geformte Sache. Dziurę, którą wiatr z miechów w piec wpada w hucie, maystrowie formą zowią. *Os. Rud.* 95. im Hüttenbaue, die Form, die Röhre, worin der Blasebalg liegt. - §. forma w kościele, itala, siedzenie w chorze dla kanoników, der Sitz eines Canonikus im Kirchenchor. Jako kanonik, mając stallum w chorze, to jest, mięysce, formę między kanoniki, gdy w chór przyszedł, kanoników tak się wiele naiechało było, iż wszystkie formy zastąpione znalazł. *Gorn. Sen.* 526. Na masz siałł w formach, gdzie kanonicy. *Min. Ryt* 4, 231. FORMA, a, m., kamień, w którym forma osadzona. *Os. Zel.* 46. der Formstein. FORMALNOSC, - ści, ż., w prawie znaczy sposób urzędownie przepisany do postępowania. *Kras. Zb.* 1, 299. die Formalität, die Formalien. Idąc za potrzebną czasu oszczędnością, przeltrzegam, iż należy odstąpić od formalności ordynaryjnych seymów. *Koll. List.* 2, 15. Gdy się tym zawiennym krokiem czcza formalność naruszona znalazła, pytano się: koby nie wolał formalności, iak oyczysznie uchybić? *Ust. Konst.* 1, 154. FORMALNY, a, e, FORMALNIE adv., *Rs.* формальный, foremny, odpowiadający formom, formalnościom, regułom, przepisom; zupełny, ze wszystkim należyty, förmlich, nach allen Regeln der Kunst, gehörig, vollkommen, gänzlich. Formalnie drwi sobie zemnie. *Teatr* 21, 96. Nie tylko odparł nieprzyaciół, lecz też formalne odniósł nad niemi zwycięstwo. *Ld.*

FORMAN, FORMANKA ob. Furman, Fornal, Fornalka. FORMARZ, a, m., ob. Formierz, który formy rzeze, proplasse. *Mącz.* FORMAT, u, m., n. p. iakię książki, s kształt i wielkość iey, forma, co do części arkuszowych, tak format ćwierćarkuszowy, kwarto, das Format eines Buchs. FORMALTY, - ów, plur., list świadeczny od biskupa do inszey dycezyi, das schriftliche Zeugnis, das einem der Bischof an eine andere Diöces erteilt. *Cn. Th.* 1086. *Cn. Syn.* 295., *Sr.* 1. loslist. FORMIANY, a, e, w formie zrobiony, formowany, in einer Form gemacht, geformt. Formiane ciasto. *Tr.* FORMIERSKI, a, ie, od formierza, Formir-, Bossir-. Formierska robota, dzieło. *Cn. Th.* Formierski koł, pał, na którym, glina go abo gipsem oblepwszy, formuiz obrazy, figle; także zdunowie garńce na kole obrotnym. *Cn. Th.* die Formscheibe, Bossirscheibe. FORMIERKA, i, ż., formierską sztuką bawiąca się, die Bossirerian. *Dasyp. U.* 4. FORMIERSTWO, a, n., formierska nauka. *Cn. Th.* die Formirkunst, Bossirkunst, die Plastik, kunzt wybiiania obrazów na wosku, gipsie. *Dudz.* 38. FORMIERZ, a, m., co obrazy na wosku, alabastrze, gipsie wybiia. *Cn. Th.* - *Dasyp. U.* 4. der Bossirer. Formierz nazywa się ten, co robi iakąkolwiek formę. *Jak. Art.* 3, 292. der Formenmacher. FORMISTY, a, e, kulisty, pełny, kugelförmig, voll. Sposób, aby melony były wielkie, albo formilte. *Syr.* 1187. FORMKA zdrbn., ob. Forma. FORMOWAC, - ał, - uie, cz, ndk., uformować dk., *Slo.* formugi; *Sr.* 1. formupu, wumęciefnu;

Hg. formalok; *Vd.* farmati, vishati, podubuvati, isobrasati; *Crn.* podobujem, kipam; *Rg.* slikkovati, slicnotvorrity, sliccitti; *Cro.* obrazim; *Rs.* образованъ, выдѣпипиъ, школяпипъ, вышколяпипъ, нашколяпипъ. kształtować, kształcić, formiren, bilden. *propr. et impropr.* Co bóg uformował, przeformować chcą. *Comp. Med.* 83. Głos formować. *Pilch. Sen. list.* 121. Syn mój ieszcze nie iest ze wszystkim uformowany. *Teat.* 13, 9. Formował on serce swoiey córki, doskonaląc ją w iak nayzwywszy tkliwości. *Zab.* 14, 289. Nam iedynie idzie o taką umiętność, która formuie rozum i rozsądek. *ib.* 292. - Formować komu proces o co, einem einen Proceß machen. Formować pretensye, ob. rosaczyć pretensye. - Formować się, układać się, się bilden, *Ross.* образоваться, шообразитися. FORMOWANIE, - ia, n., *Ross.* образованіе, kształtowanie, kształcenie, das Formiren, das Bilden, die Bildung. Mieysce, w którym kości pierwszy początek maia, i w którym dalszy wzrost cióra, zowie się punkt kości formowania, punctum ossificationis. *Krup.* 1, 5. FORMOWANY, a, e, part. perf., geformt, gebildet. *Rs.* образованный. Ciasta formowane albo garnuszkowe. *Lekarst. C.* 2. w formie pieczone, formiane, in einer Forme gebadnes Backwerk. Od masła formowanego z migdaly, niech płacą po groszy dwadzieścia cztery, bo dobre po staremu masto. *ib.* C. 2, b. in Formen abgedrückte Butter. FORMOWNIK, a, m., formuizący co, der etwas formt. *Slo.* formowatel; *Hg.* formalo. FORMULA, y, ż., reguła, wedle której w pewnych okolicznościach obchodzić się maia; a tak są ułożone formuły transakcyi, testamentów, aktów publicznych, *Kras. Zb.* 1, 298. das Formular. *Bh.* notula; *Slo.* formule; *Hg.* formátka (cf. haryinga). Formuła lub recepta, przepis lekarzki, iak lekarstwa z aptek maia bydź dawane. *Krup.* 5, 52. das Recept. FORMULARZ, a, m., księga formuły zawierająca, das Formularbuch. *Rs.* формулярб. Formularze dlatego są, aby człek wszystko w głowie nie nosił; ale gdy o czém rzecz przypadnie, do rejestru o onych rzeczach uciekał. *Haur. Fk.* 1. Gęba iego, słowa z zwyczajnych zasięgnione formularzów wytrzęsa. *Pilch. Sen. list.* 399. 2) zbieracz formuł, ein Formularsammler. *Tr.* Formularz abo praktyk, *Cn. Th.*

Pochodz. rzeczwnk. *Forma*: foremność, foremny, foremnie; nieforemność, nieforemny, nieforemnie; odformować, przeformować, reformować, reforma, reformacja, reformowany, uformować, wyformować. FORNAL, a, m. (cf. FORMAN furman), parobek na wsi od koni, ein Pferdewecher auf dem Lande. Do orania, odwracania, bronowania, zasiewania i gnoienia iest sprząz folwarczny, do którego są fornale i parobcy. *Pam.* 83, 534. Dwór tego sknery składał się z iednego fornala, który cały tydzień, podług pory roku, albo w polu włóczył, albo drzewo z lasu, albo zboże na targ, a co niedziela samego Jegomości do parafi wozil. *Off. Str.* 5. FORNALKA (cf. FURMANKA), i, ż., ctery konie wieyjskie cugowe, vier Dorfsperde zum Zuge. Dokupię pary koni do fornalki, żebym i ia poszofino iechala. *Off. Str.* 7. Fórmanki, iezeli maia bydź cugowe, nie podle bydź powinny, lito nie koniecznie iedney małci. A kiedy woźnica forman z kulbaki na dyszlowym koniu po-

wosi, tak ten, jak pod forysiem, parne i do wierzchu sposobne bydź muszą. W formankach, czterokonnych tylko iedeu pod formanem wierzchowy. W formankach wozowych pod brykami, naywięccy się uważa na siłę do ciągu. *Kluk Zw.* 1, 186. §. Fornalka, żona fornala, die Frau des Kutschers auf dem Lande. FORNALSKI, a, ie, od fornala lub fornalki, Dorfstutcher-, Dorfgespann-. Kolaska iakaś sześciami fornalskimi kohni przyjechała. *Dorfsperde, Arbeitsperde.*

FORNEROWAC *cz. ndk.*, u stolarzów, obkładać drzewa cienkimi deszczulkami, bey den Tischlern, furniren, auslegen. Drzewo obrabiają pod linią, heblnią, fornerują. *Chmiel.* 1, 675.

FOROWAC, - al, - uie, *cz. ndk.*, wyforować *dk.*, fora, to iest, precz wyganiać, hinausjagen, fortjagen, hinaus-treiben. Brutus z miała tyranów forował. *Bardz. Luk.* 2, 64. Swe żony Alcyles od siebie fornie tym rozwodem. *Bard. Tr.* 457. Ociec niechay syna z domu fornie do szkoły. *Glicz. Wych. L.* 1, *Stryk. Con. K.* 3, *Wad. Dan.* 101. FOROWAC SIĘ, *zaimk.*, wieź się precz, prowadzić się precz. *sich wegpaßen.* Z przymusu twego z domu w drogę się foruję. *Bard. Tr.* 93. Niechay mi ten nie będzie przyjacielem, niech się fornie wen. *Weresz. Regl.* 118. Nalaził hetman w Derpcie ieszcze dworzaniina iednego wielkiego kniazia, któremu z zamku się coprzedzły forował kazał. *Gwagn.* 176. Lub z Meduzyńskiego źróźda się nam foruycie i z Hiatyńskiego, lub z Ematyfskich lasów my wam ustąpiemy. *Otw. Ow.* 193.

FORPOCZT *ob. podśluch.*

FORSA, y, *ż.*, z *franc.*, gwałt, moc, usilenie, die Force, die Macht, Gewalt. Nie iest mój zamiśl żenic się przez forę i żadać tego serca, które iuż komu innemu oddane. *Teat.* 7, 116. Nie znał, co są zabiegi, forsy i partye. *Gaz. Nar.* 1, 77. (forsowanie interesu, poforsowanie, popieranie wszelką uasilnością). FORSOWAC, - al, uie, *cz. ndk.*, sforsować, poforsować *dk.*, silić, gwałtownie chodzić koło czego, etwas forciren, mit Gewalt durchsehen wollen. Przestrzegam, mam przyjaciół, będę forsował, żebyście i wy pisarze i drukarz wasz, przykładnie ukarani byli. *Gaz. Nar.* 1, 16. Dali dla niego bankiet, wielkim i sforsowanym apparatus. *Off. Boh.* 1, 439. - §. Forsować się, silić się, *sich anstrengen.* Na zgubę moję sforsowali się. *Psalmod.* 41. Po takię słabości, żebyś się naymnię nie forsowała, *Teat.* 20, 89. Tak się sforsował, tak się wszędzie silił, *Pot. Syl.* 148. Cupidyn z luczkiem się swym sforsując. *Tward. Pas.* 22. Sforsowny = sforsowany, ściśniony, *gezwängt.* Krętym strużek sforsowny wężykiem, W iasnym dnie kamyk trąca za kamykiem. *Hor.* 1, 204. *Nar.* - §. *Venat.* forsować, na umor gonić zwierze, *Gall.* par force, eine Part forcelagd halten, heßen, jagen. *pr. et fig.* O forsowaniu rozmaitego zwierza, i w które dni nylepię polować. *Mon.* 72, 104. Po wszystkich go ulicach forcować potrzeba, nim go w iednym mięscu dopadnę. *Teat.* 10, 82.

FORST, FORSZT, u, m. (*cf. Germ. Forst, Ital. foresta*), dyl krajny z drzewa wytarty, z iedney strony z kory nieociosany, na trzy cale gruby, die Schwartendele, das Schwartenbret, die Pfoste, Pfostenholz, Forstholz. Wewnątrz kościoła pobudował ściany z forstu cedrowego; a

takie wszystkie wewnątrz obil był drzewem. *Radz. i Reg.* 6, 15. (deski cedrowe. *Bib. Gd.*). Na bokach każdego forstu dwoie fugowanie będzie, przez które forst z forstem się spoi. *Leop. Ex.* 26, 17. (deszczka z deszczką. *5 Leop.*). Skrzynia z miąższych i mocnych forsztów. *Solk. Arch.* 37. W Polszcze miechy drewniane robią z balów grubych na trzy cale; te bale pospolicie zowią forszkami. *Os. Rud.* 88. Forst dębowy, sosnowy, szeroki na trzy ćwierci łokcia, gruby na cztery cale. *Tr.* - §. *ob.* Forstowanie. FORSTOWAC, FORSZTOWAC, - al, - uie, *cz. ndk.*, zforstować *dk.*, forstami wykładać, bedielen, mit Forstbrettern ausschlagen. Na wierzchu uczynił strop sklepiły, z drzewa cedrowego, i zforstował go cedrem. *Radz. i Reg.* 6, 9. (nakrył go balkami. *Bib. Gd.*). FORSZTOWANIE, FORSZT, wykładanie forszkami, die Ausforstung. Sciany zamku oprawili forsztem drewnianym, ioddowym i cedrowym. *Jer. Zbr.* 315. - §. przeforsztowanie, przepierzenie, przegroda, eine Wand von Forstholz. Niecnota ten mój mąż zacszył się za forsztowaniem. *Teat.* 28, 106.

FORSZLAK, u, m., w muzyce, nota mała przy nocie dodana, która zawsze półtonem iest wyższa. *Mag. M/hr.* z Niem. der Vorschlag in der Musik.

FORSZPAN, a, m., stangret z konia powożący, der Kutscher auf dem Sattelpferde (z Niem. der Vorspann). Forszpan suty z forysiem trąbią achy! achy! *Teat.* 43, c. 35. *Wyb.* §. *ob.* podwoły.

FORSZTAN, a, m., w hucie szklaney, forsztany, kamienie przed samemi dziurami, któremi płomień wybuchu pieca, leżące; tudzież forsztan, zębata sztuka żelaza, na które mayster, rozgrzewiając iuż nabrane szkło, piszczał dla lepszey spiera wygody. *Torz. Szk.* 33. z Niem. Vorsteine, Steine vor der Ofenöffnung in der Glasbläthe; auch heißt so ein gezähntes Eisen, worauf die Glasbläthe gestützt wird. FORSZTAT, FURSZTAT, u, m., materya iedwabna, saia wsorzysta, der Forst, ein Seidenzeug, blumige Seide. Minerva z Arachną, warsztaty postawiwszy, i przedzę na nie nalożywszy, forsztaty albo saie wzorzyste forsumie robią. *Otw. Ow.* 214. Arachne wprowadziła na forsztat swóy, który robiła w krosnach, wsóry o cudzołóztwach bogów dawnych pogańskich. *ib.* 220. A naprzód Jowisza w cielca przerobionego, wyrobiła dziełem tkackim na forsztacie swoim. *ib.* 221. Fursztatu sztuka. Pólfursztatu sztuka. *Frstr. cel. Lit.* Towary cudzoziemskie muchaiery, saie, forsztaty, placą następujący podatek. *Vol. Leg.* 4, 81.

FORSZTELOWAC, yi, *ż.*, FORSZTELOWANIE, - ia, n. (z Niem. vorstellen przedstawić, prezentować), prezentacja i rekomendacja do wyższey rangi oficerskię. die Vorstellung und Empfehlung zu einer höhern Officiersstelle. Pułkownik ten został forsztelowany na Generała Maiora. Takie forsztelacye czynił się tylko zwykły, gdy kilka zbierze się wakansów. *Gaz. Nar.* 1, 284. FORSZTELOWAC, - al, - uie, *cz. ndk.*, prezentować lub przedstawić z rekomendacją do wyższey rangi, einen zu einer höhern Officiersstelle vorstellen und empfehlen. Zolnierze myślą, iakby się dokonale w rycerstwie wyćwiczyli, a wyćwiczeni do wysokię rangi forsztelować mogli. *Bals. Niedz.* 1, 57. Dawid Saulowi był tak ulubiony, Ze go koniuszym swoim forsztelował. *Leszcz. H. T.* 254.

FORSZTMAN, a, m., forszpan, stangret z konia powożący, der Rutscher von vier Pferden. Lubo koni i pojazdów dobrych niemasz, a przecię forsztmani po francusku i z burtami srebrnemi. *Teat.* 24, b. 7.

a) FORT, *interj.*, z *Niem.* fort! weg mit Dir! *Crn.* fortam!), fora, won, wieź się stąd, przęz! *Sr.* 2. fort. Nie masz służby, fort fort z domu! *Zabl.* Z. S. 41. Fort fort! nie masz tu miejsca w moim domu. *Boh. Kom.* 1, 438. Fort stąd! *Teat.* 18, b. 45. (Vd. furt = natchmiał, skoro).

a) FORT, gatunek wódki, eine Art abgezognen Wassers oder Brennwein. O paleniu wódki, którą zowią fort. *Sienn.* 391. *Spicz.* 240.

FORTA, y, ż., *Bh.* fortuna; *Sr.* 2. portą; *Sr.* 1. porta, rotą; *Crn.* porta; *Rs.* врата (cf. wrota) cf. porta, *Lat.* porta, *Gall.* porto, *Succ.* port), die Pforte, drzwi u domu, n. p. Słyszysz, iak szumy forte obicią. Jak płaskie dachy wiatry miotają. *Petr. Hor.* 2, F. 4. Która białogłowa nad miarę używa wina, i cnotom wszystkim zamysłu, i niecnotom otwiera forte. *Warg. Wal.* 200. - *Medic.* Naczynia oddzieleniu żółci służące, zowiemy żyłą forty, *Vena portae.* *Krup.* 2, 80. *Sienn.* 138. ob. fórtka.

FORTECA, y, ż., FORTECZKA, i, ż., *zdrbn.*, z *Włosc.* twierdza, miejsce obronne, die Festung. *Bh.* festunga; *Slav.* grád; *Rg.* twardja; *vulg.* kula; *Vd.* obranktu, branishtvu; *Es.* швержа, фортеца, швердъль, швердъ, вышерградъ; *Ross.* крѣвь, крѣпость, крѣпостьца. Nie dobywszy żołnierz fortecy, nie może się bezpiecznie w kraiu rozposcierać. *Leszcz. Gl.* 116. Fortece z municyą w nich się znajdującą, własnością samemu cesarzowi Tureckiemu należą. *Kłoh. Turk.* 4. Mając fortece, z wielorakich przyczyn kraiovi od nieprzyjaciela zaradzam, *Leszcz. Gl.* 116. *W dawnych pismach różnica się zachowuje między fortecą a twierdzą.* n. p. Wielkie Łuki sławną było i mocną fortecą, do której dwanaście twierdz na okolo wystawionych, przystępu bronilo. *Boh. Zam.* 109. Podszacowawszy się pod najwyższą twierdzę, która fortecę od woynka naszego zasłaniała, wysłano ku tęg twierdzy iednego piechura. *ib.* 112. (cf. Fortyfikacya, fortyfikować). FORTECZNY, a, e, od fortecy, Festungs-. *Rs.* крѣпостный n. p. komendant forteczny. *Jak. Art.* 3, 235.

FORTEL, *FORTYL, u, m., *Bh.* fortel, obmysl; *Crn.* forkel fraus (Vd. fortel = obora); *Vd.* savitnoft, skasnost, potuknoft, potuhnjenost, posebnu snanje, vmetalni viedesh (*Crn.* fortely; *Dl.* opaza sagacitas); *Ross.* ухватка, уловка, замашки, проискъ, происки, крючекъ, збѣж; *Es.* хитростномвореніе. - **§.* z *Niem.* het Worthell, rzecz zykowna, der Worthell, der Nutzen, Gewinn. Na Ulissa tylko zalezalo woli, żyć z Kallipsą w nieśmiertelności; ale chciwość powrotu do ubogiej oyczyzny sprawila, że wszystkimi temi pogardził fortelmi. *Tr. Tel.* 8. W każdym kłopocie iest fortel nie mały. Mieć umysł trwały. *Petr. Hor.* 2, A. 4. *§.* przemysłny i skutecznějšíy sposb robienia czego, der Handgriff, Kunstgriff, der Worthell. Dobremu żołnierzowi trzeba, aby wszystkie znał i wiedział fortele bronni. *Gorn. Dw.* 29. *§.* sztuka, przemysł w obchodzeniu się z kim, chytre obéyście się, podéyście, podstęp, künstliches und listiges Verfahren, Uebervorthellen, Ränke,

Kniffe; Kunststücke, List, z. B. Kriegerlist. Jeśli fortelów godzi się na woynie używać? *Petr. P.* 3, 415. Fortel iest brat cnotie w slusznym woynie. *Pasz. Bell.* A. 4, b. Fortyl. *Kosz. Lor.* 175. Wyklamać, pożyczyc, nie wrócić, fortelem się wykrecić. *Falib. Dis.* O. 3., *Crn.* forteliti; *Rs.* лукавство. Fortelów używać na nieprzyjaciela wszolakich godzi się, byle iedno wiara była ztrzymana. *Petr. Et.* 244. Nie mężny, ale fortelów byl pełny, J na woienne zasady subtelnny. *P. Kchan. Jer.* 423. Czego mocą dostąpić nie mógł, fortelem dokazal. *Nar. Hfl.* 2, 122. Kiéyflut więcy zwykl fortelami i chytróścią, niżli mocą walczył. *Stryk.* 422. Jaropek niezwycciónego Bolesława fortelem i chytrą zasadką pod Haliczem zwyciężył. *Stryk.* 193. Jaropek przemysłał, iżby też on fortel fortelem Bolesławowi mógł oddadź. *ib.* 189. Podéyść kogo fortelem, einem den (Mang) Rant ablaufen. FORTELNY, a, e, FORTELNIÉ *adv.*, = **§.* z *Niem.* vorthellhaft, korzystny, awanturzynny, n. p. O iako szczęście piastnie łaskawe Fortelnie moię zapoczętą sprawę. *Pafl. F.* 92. - **§.* *Crn.* forkolnast; *Vd.* savit, saferlan, saroblen, potuhnjen; *Rs.* замѣшливый. Sztuczny, przemysłny, podéyścia pełny, chytry, künstlich, listig, arglistig, reich an Worthellen und Kunstgriffen. Zyd złoto, srebro przysadą i inezemi fortelnemi sztukami falszuie. *Grod. Dis.* f. b. Fortelnie i śmiało na Tureckie namioty następują. *Birk. Chod.* 11. Słowa święte fortelnie przezeń wywrocione. *Pasz. Dz.* 151. Ten wygra sprawę, kto ma fortelnějšíy sze świadki. *Gorn. Wł. L.* Co chciał, to wszystko przewiół swoią głową, Chytry, obrotny, fortelny, ćwiczony. *P. Kchan. Jer.* 43. Człowiek chytry i fortelny. *Sharg. Dz.* 842. Uliis fortelnie wymowny. *Chroś. W.* 36. Na wsi miłość iest prawdziwa bez fortelney przysady. *Zab.* 14, 373. FORTELNIK, a, m., *Vd.* potuhnjenik, savitnik, temnak); chytrzec, człowiek fortelów i podéyścia pełen, ein Arglistiger, ein Ränkevollst Mensch. Powiadali mi o srogię niecnotie szadnego fortelnika. *A. Kchan.* 34. FORTELNOSC, - ści. ż., chytróść, sztuczność, podstępność, die Arglist, Ränke, Kniffe. *Vd.* oziganost). *FORTELNOWOLENNY, a, e, Złożył fortecę na pograniczu fortelnowoiennym. *Arch. dedyk.* t. i. gdzie fortelem na woynie dokazywać można, abo też, co do woyny pożyteczny, zu Kriegerdanken vorthellhaft.

FORTKA, FORTECZKA, i, ż., *demin. nomin.* Forta, drzwiczki u domu, zwłaszcza iakie bywają w klasztorach, das Pfortchen. cf. forta, *Lat.* porta cf. wrota; *Es.* vracą; *Sr.* 1. portka, rotka; *Es.* врата (*Ross.* форпка szyba w oknie do otwierania); *Rs.* прикалмтокъ, калитка, калиточка. Dwoiackie wniyście do dworu, iedno małą fórtką, a drugie szeroką bramą. Kto skromnie fortką wchodzi, zapomozony tam, bramą wyjeżdża; kto szumnie bramą wjeżdża, straciwszy, fórtką wychodzi. *Dwor. A.* 4. Fórtki byly zamknione. *W. Pofl. W.* 349. - *Fig.* Wziął człowieka na poły umarłego; duszę, która już u fórtki była, nazad wrócił, do domu swego odniósł, lózka mu swego ustąpił. *Gorn. Sen.* 315. Śmierć iest fórtka do pokoju wiecznego. *Boh. Kom.* 2, 70. (przeyscie, brama). Usiłuycie wniyść ciasną fortką. z *Leop. Luc.* 13; 24. (przez cnotę do nieba).

§. Med. fórtka żołądkowa. *Urząd.* 409. Fórtka wychodzenia płodu. *Spicz.* 175. (ob. fórtka). - ob. Fórtyan.

FORTUNA, y, ż., bogini dobrego mienia, według mitologii córka Jowisza. *Kras. Zb.* 1, 299. die Fortuna, die Göttinn des Glück. *Crn.* fertuna = bogini wiatrów; *Crn.* Fertunz *Aeolus*; stąd *Crn.* fertuna, *Vd.* fortuna, *Cro.* fortuna *procella* burza, szturm; *Bs.* fortuna, frituna, barascka, zło vrijeme, *Jtal.* fortuna di mare; *Vd.* fortunait = burzliwy). Fortuna bogini *Bh.* *Střěna* cf. szczęście *Crn.* sręcha). Slepą Fortuna dlatego, że nie widzi, częściej temu sprzyja, co niewart, niż temu, co zasłużył. *Teat.* 31, b. 15. Ach Fortuno, Fortuno! iakżeś niestateczna. *Boh. Kom.* 480. f. kofo. - §. los nami rządzący, das Schicksal. Od ślepy i nieśtały fortuny nic nie pochodzi. *Petr. Ek.* 59. Ale gdy czego przyczyny nie wiemy, fortunie to przypisujemy. *ib.* 60. Fortuna we wszystkich na świecie rzeczach rozkazuje; a ma to sobie za igrzysko, podnieść i pograżyć. *Gorn. Dw.* 50. Onże, gdy mu pomyślna fortuna służyła Jednakowo to przyjął, iak gdy odłapała. *Lib. Hor.* 102. Alcybiada iakoby dwie fortunie między się rozdzielili. *Warg. Wal.* 215. Auguście większy nad fortuny obie, Monarcho mądry, coż za dobroć w tobie! *Zab.* 15, 382. t. i. nad szczęście i nieszczęście, Glück und Unglück *secunda et adversa fortuna*. Zle ten znosi przeciwny fortuny natarczywość, który niegdyś samych tylko iey pieszczot doznawał. *Zab.* 6; 203. Hetman tam pracował lewą bardzo fortuną. *Tward. W. D.* 2, 275. Smiałym służy fortuna. *Zab.* 8, 352. *aud. f. iuf.* - §. przygoda szczęśliwa, ein glücklicher Zufall, ein Glück. Fortuna nam się przytrafia, bez naszej intencji i myśli, na przykład. gdy orząc lemieszem bryłę złotą wywałę. Szczęście z intencją i myślą naszą przychodzi nam, gdy się ćwiczymy w dobrych sprawach, dobrze żyjemy. *Petr. Et.* 73. §. szczęśliwe powodzenie, szczęście, Glück, Wohlergehen. Nie naprawi fortuna człowieka, chyba zepsunie. *Lub. Roz.* 47. Stara przypowieść, że przyjaźń z fortuną na świecie chodzi. *Pot. Zac.* 145. Za fortuną swawola pochodzi. *Morszt.* 209. Tam ludzie, gdzie fortuna. *Pot. Arg.* 695. Kowal fortuny nie kuie, sobie ją kto chce zbuduje. *Fred. Ad.* 3. Leszek, pomniąc na dawny stan, że był złotnikiem, Mawiał, każdy fortuny swęy jest rzemieślnikiem. *Min. Ryt.* 2, 8. *fortunae suae quisque faber*. Fortuna przyiaciela, bóg fortunę dawa. *Zimor. Siel.* 178. Ach nie trzebać nikogo sądzić póki żyje. Śmierć dopiero każdego fortunę odkryje. *Pot. Zac.* 134. Szczęście niewieście, fortuna chłopia. *Rys. Ad.* 62. - Niefortuna, nieszczęście, bieda, Unglück. Panowie i słudzy zarówno tymże niefortunom podlegli. *W. Post. W.* 3, 208. Czyć go niefortuna nadała, że właśnie teraz nadchodzi? *Pot. Jow.* 2, 41. (cf. choroba, nieszczęście, kaduk, kat). §. bogactwo, majątność, Wohlstand, Reichthum, Vermögen. *Bh.* 3bojctfo. Jam też miał pieniądze, złoto i fortuny, alem tym dla Chrystusa wzgardził, pożyteczniy mi, bez tych dostatków świeckich żyć. *Skarg. Zw.* 1, 431. Oyciec mój, był szlachcic, mający 400,000 albo 500,000 fortuny. *Mon. a.* 65, 212. Gdy raz do swych fortun iachał, w niebytności iego wielka się stała odmiana. *Skarg. Zyw.* 2, 141. (do dóbr swoich, auf seine Güter). Nie tobie się, lecz twoiemy fortunie klaniają. *Fredr.* 50. Z

fortuną, nie z godnością łaska pafiska chodzi. *Pot. Arg.* 29. Gofy, iak bizun; cała fortuna w brachcu i w gębie. *Teat.* 19, 56. Potrzeba sobie fortunę zrobić. *Mon.* 69, 512. Robi sobie fortunę z ruin drugiego. *Teat.* 45, b. 23. §. fortuna, gra. *Cr. Th.* łaryna *Vd.* pikker, posoda te srezhe; das Glücksspiel, der Glückshafen, Glückstopf, die Glücksbude. FORTUNARZ, a, m., *Cr. Th.* łarynarz, der Glückshafner, Glückspfer, Glücksbüder, kupiec losem dający towary kupującym. *Włod.* FORTUNAT, a, m.; bogacz, ein Reich. ein Mann von großem Vermögen. Fortunatów mieszek. *Rys. Ad.* 13. Bardzo wielkim jest fortunatem. *Glicz. Wych. P.* 5, b. cf. Job). *oppos.* niefortunat, biedak, ein Elender. Nieszczęśliwy ia człowiek, banit wytrąbiony, przeklęty niefortunat. *Kul. Her.* 58. FORTUNATKA, i, ż., Bogaczka, eine Frauensperson von großem Vermögen, eine Reich. FORTUNIC, - it, - i, cz. *ndk.*, usfortunić, posfortunić *dk.*, szczęścić, zdarzyć, gebelhen lassen, segnen. Cokolwiek ieno czynił, wszystko Pan fortunil. *Radz. Genes.* 39, 23. (co on czynił, to Pan szczęścił. *Bib. Gd.*). Nie słowa, lecz miecz niech nas usfortuni. *Chroś. Luk.* 214. Będzie bóg tobie fortunil. *Kanc. Gd.* 268. *Pasz. Bell. B.* 3, b. *Zrn. Post.* 3, 792. IL FORTUNIC SIĘ *Recipr.*, szczęścić się, glücken, gelingen. Tym czasem się Litwie przeciw Moskwie rzadnie fortunilo. *Bielk. Kr.* 516. Czemu się tak fortunil drogi niepobożnych? *Radz. Jer.* 12, 1. (czemu się droga niezbożnych szczęści? *Bib. Gd.*). FORTUNKA, i, ż., *demin. nom.* fortuna, zbiorak, dostateczek, ein kleines Vermögen. Mając 40 funtów szterlingów w kieszeni, spodziewałem się, że powrócę do oyczyzny, i spokojnie zażywać będę nabytęy fortunki. *Zab.* 3, 185. FORTUNOWŁADNY, a, e, - ie *adv.*, władający szczęściem, das Glück regierend. *Steb.* 2, 260. FORTUNNY, a, e, FORTUNNIE *adv.* §. od fortuny zawiały, Glücksel. Dobra duchowne, dobra cielesne, dobra fortunne. *Hrbst. Nauk. r.* 8, b. - §. szczęśliwy, błogosławiony, glücklich, gesegnet. Dziwi fortunne pola, Sliczne gaie, doliny, i łąki kwieciste, Wyspy trzykroć szczęśliwe. *Przyb. Milt.* 92. Stefan Woiewoda Wołoski był człowiek chytry i fortunny. *Stryk.* 669. Fortunna to Rzpłta, w której ludzie brzydzą się tym człowiekiem, który krzywdę czyni drugiemu. *Gorn. Wl. E.* 2. Pan był z Jozefem, zkad on był człowiekiem fortunnym. *Radz. Genes.* 59, 2. (mężem szczęśliwie postępującym. *Bib. Gd.*). - *Oppos.* Nieszczęsnaż dziś oyczyzna nasza, i my z nią niefortunni. *Falib. Dis. U.* Jestem niefortunna króla Edenu córka. *Niemc. Kr.* 4, 171. O niefortunna śmiertelnych doli, o godne litości plemię. *Zab.* 13, 239. *Nar.* Niefortunnie Adam iabkałkosztował. *Gor. Dw.* 3.

FORTYAN, a, m., fórtý n. p. klasztorney pilnujący, odzwieray klasztoray, der Pförtner, §. B. in den Schlüssel. *Boh.* fortinil; *Vd.* vratar, sapirazh; *Rs.* spamaap. w *rodz. ženik.* FORTYANKA, i, *Mon.* 70, 744. die Pförtnerinn.

*FORTYCZNY *ob.* Partyczny.

FORTYFIKACYA, yi, ż., z *franc.*, kunszt stawienia i zmocnienia twierdz, do architektury wojennęy należący. *Kras. Zb.* 1, 290. die Befestigungskunst. §. miysce obwiedziane fossą, zakryte wałem, usypanym z ziemi wy-

- dobyté z fossy, obmurowanym lub obdarnionym, a basztami, oraz wieżami pod czas basztowemi zmocnione. Służą na to, aby male wojsko mogło dać odpór większemu. *Pap. W.* 1, 472. die Befestigung, Festungswerke. Fortyfikacye naturalne mają rowy okryte wzgórkami, na które nieprzyjacielowi trzeba się dostać. *Jak. Art.* 2, 499. Kunsztowne fortyfikacye. *ib.* 500. FORTYFIKOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, ufortyfikować *dk.*, umacniać, obwarować, befestigen. Król, gdy fortyfikował wieś iedną, zarazem był paraliżem. *Bielk. Kr.* 89.
- FORUM**, *indeclin. n.*, w prawie znaczy sąd właściwy. *Kras. Zb.* 1, 299. Forum czyie kędy, stanie u prawa. *Cn. Th.* das Gericht, unter dem jemand steht. O droższą cenę, forum kupcom naznaczamy przed woytem, a mieszczanom w sądzie Grodzkim naznaczamy. *Goff. Gor.* 79. Którzyby nad takę przedawali, naznaczamy im forum według prawa. *Goff. Gor.* 76. *Sr.* 1. subijencja.
- FORUT**, u, m. (z Niem. voraus), w gornictwie, z góry dawane pieniądze od uczestników kopalni, der Vorfuß, den die Theilnehmer am Bergwerke herschießen.
- FORWACHT** ob. Furwach.
- FORYS**, - ia, m., FORYSIEK, - ska, m., FORTYAR-CZYK, a, m., *demin. nom.* Forytars; z przejeźdźca przed karetą poszossną; *Sr.* 2. Wortajtar; *Cro.* foringals, prejahach; *Vd.* predjeadz; *Rs.* вёртничъ; der Wortreitursche ben einem sechs-spännigen Wagen. Pod forysiem powinien być koń i pewny i do wierzchu sposobny. *Kluk Zw.* 1, 186. Forsapan suty z forysiem trąbią achy! achy! *Teatr* 43, 35. *Wyb. Haur Ek.* 178. Biedny forysiek. *Auszp.* 20.
- ***FORYSSTER**, a, m., z *wlofk.*, cudzoziemiec, der Ausländer, der Fremde.
- FORYTARSKI**, a, ie, od forytarza, *Cro.* foringaski, foringalsen, Wortreiter. Forytarski kof, des Wortreiters Pferd. **FORYTARZ**, a, m., z Niem. der Wortreiter, foryś, przejeźdźca przed karetą poszossną; n. p. Od woźników poszossnych niech płacą złotych cztery, a osobno od forytarza złotych dwa, gdy na sześciu koniach o iednym woźnicy nie mogą iędzić. *Lekarst. C.* 5. *Sak. Prob.* 5. §. *fig.* dopomagacz, der Beförderer, Mitgehülfe zu etwas. *Vd.* napreivpraulenik, napreipelauz, povishar; *Ross.* поспѣшествователъ, способствователъ (cf. pośpieszyć, sposobić). Jaropelk wdzięcznie przyjął Włoszczewica, weseląc się z tego, że mu bóg dał pomocnika i forytarza do podniesienia woyny na Polaków. *Stryk.* 189. Wierutnym łotrom forytarzami byli. *Birk. Zam.* 10. *Zrn. Pst.* 3, 17, b. et 756. Cnotą trzeba urzędów dochodzić, nie forytarzami; dosyć ten ma forytarzów, kto dobrze działa. *Modrz. Baz.* 38. Przemysłnicy z ich forytarzami, za których dopuszczeniem, przyjaźnią, radą, przeciechanie cia się staie, iednaką winą meią być karani. *Herb. Stat.* 97. Zły dłużnik napewniejszą rzecz nicuie, i forytarzów wiele do tego sobie nabędzie. *Sax. Tyt.* 84. §. *quadruplator*, ofkarżyciel, forytarz, wydawca, który zwłaszcza wydawał przed radą Rzymską występne ludzie i forytował na nie ten występ. *Mącz.* soldrownik, donosiciel, der Angeber bey Gerichte. §. *quaestionarius*, forytarz złoczyńców, oprawca, podkacie. *ib.* der Häfcher, Scharfrichters Knecht. **FORYTOWAC**, - ał, - uie, *cz. ndk.*, komu: przejeźdzać mu,
- forysiem iego bydź, einem vorreiten, sein Vorreiter seyn. §. *fig.* forytować kogo, z wynosić, popierać. *Cn. Th.* einen befördern, ihm wozu helfen, ihm begünstigen. *Sr.* 2. fördrowsch, fodrowasch; *Slo.* fedrugi; *Vd.* napreipelati, napreivpraviti, povishati; *Rs.* способствовать (cf. sposobić), способствовать. Po śmierci Wacława, łaskawsze niż przedtym szczęście Łokietka na królestwo forytował poczęło. *Stryk.* 331. Galba nic swoim domysłem nie czyniąc, cudzemi się tylko chuciami forytował. *Nar. Tac.* 2, 482. Posłano dwu, aby onych więźniów rzecz forytowali. *Baz. Sk.* 356. *Odm. Sw.* 2, H 3, b. Ludzi niegodnych forytują, wynoszą, bogacą. *W. Post. W.* 365. Judyta modliła się bogu, aby forytował radę iey. *Budn. Judith.* 12, 8. (aby sprawował radę iey. *Hib. Gd.*). - §. Forytować na kogo: soldrować, auf einen instigiren. *Quadruplator* u Rzymian wydawał przed radą występne ludzie i forytował na nie ten występ. *Mącz.* - FORYTOWANIE, - ia, n., *subst. verb.* das Vorreiten przejeżdżanie, der Vorritt. §. dopomaganie, pomoc, die Beihilfe, Begünstigung. Marody z nikczemnych początków, za postępkim czasów, i forytowaniem szczęścia, w wielką się możność rozmnożyły. *Stryk.* 67. Ludzie bądź za swoim własnym szczęściem, bądź za udaniem i forytowaniem czym, opatrzenia i tytułów dochodzą. *Warg. Cz.* 24.
- FORZAC**, u, m., sztuka z gliny, zamykająca okno w piecu szklarskim, przez które tygle wstawiają się. *Torz. Szk.* 34. z Niem. der Vorfaß, vor das Ofenloch in der Glasbütte.
- FOSA**, y, ż., z *lac.* rów, *Bs.* endek; *Sla.* graba, der Graben. Fosy kopać przed miastem szerokie i głębokie należy. *Pap. W.* 1, 185. Slubnie dygnitarstwą i wszelkie honory, Nie tylko srebrne fosy, lecz i złote góry. *Kullig. Her.* 244.
- FOSFOR**, u, m., istota z siebie światło oddająca, należąca do ciał zapalnych. *Mier. Mscr.* der Phosphorus. **FOSFORKI phosphoreta**, kombinacye fosforu z innymi ciałami. *Sniad. Chy.* 320. **FOSFORAN**, u, m., *phosphor*, sól z kwasu fosforowego i z zasady solnej złożona. *Sniad. Chem.* 2, 67-68. **FOSFOROWY**, a, e, od fosforu, Phosphorus. **FOSFORYCZNY**, a, e, zamykający, fosfor, phosphorisch.
- FOSZKI**, - szek, *plur. demin. nomin.* Pochy, figielki, sztuczki, Poffen, Streiche, Ty nie wiesz, pani rozkosz, co zdziwy płodzi, A iako tu nędzny świat swemi foszki zwodzi. *Rey Wiz.* 33.
- ***FOTARLE**, - ęcia, n., może obsc. z *wlofk.*, bękarcię, Bastardchen, Dziecię to, Amor, acz ślepe, ale widzisz, iż przecię ugadza, O nie iednegoż wierz mi, to fotarle zdrada. *Rey Wiz.* 29.
- FOXAL**, u, m., z *Angielsk.* Zabawa wieczorna ogrodna, Baurhall. Komedyi, redut, pikników, foxalów, nigdy nie opuszczali. *Teat.* 19, b. 5. **FOXALOWY**, a, e, tyścący się foxalu, Baurhall. Kolo dziesiątę kończąc dzień przyiemny, Foxalowe zabawy okrywał mrok ciemny. *Niemc. P. P.* 51.
- ***FOZA**, *FUZA, y, ż., *Ital. foggia*); kształt, model, gatunek, sposób, die Art, Manier, Form, Gestalt. Zonę koniecznie chciała mieć zawicie nową fozą. *Star. Ref.* 43. Bławaty nowéj fuzy kwiatkami upstrzone. *Grö. Dis.*

Dis. D. 3. J w kochaniu są żołnierskie fozy, Ma też Kupido azańce i obozy. *Pot. Arg.* 697. Święty Marcynie, nie bardzo to do fozy, Suknią rznąć, kiedy ludzie zsubią się na mrozy. *Pot. Pocz.* 147.

F R.

FRABUGA *ob.* Frambuga.

FRACZEK, - czka, *m.*, *demin. nom. frak*, suknia kroiu Francuzkiego, ein *Fräcken*, ein *kleiner Frack*. Fraczek Angielski. *Teat.* 14, 94. Fraczek na siebie wdziewam, bo ten terns pewne wrzucą kaydany na serca młodych dziewcząt. *Teat.* 23, d. 25. *ib.* 28. Kobiетки teraz prędyż fraczek, niżli kontusz zwiedzie. *Niemc. Kr.* 4, 251. *Metonym.* fraczek i. q. fraczkowy rycerz. FRACZKOWY, a, e, od fraczka, w fraczek ubrany, *Fräcken*, mit einem *Fräcken angethan*. Fraczkowi rycerze pilnią tylko umizgów. *Teat.* 15, 55. Uśmiechła się do fraczkowego młodzika. *Off. Str.* 3. Jest on rodzony brat wielu naszych fraczkowych paniczów. *Teat.* 29, 21. FRAK, u, *m.*, suknia kroiu Francuzkiego, *der Frack*. Równie pod kontuszem, iako pod frakiem znaydziesz serca czule. *Teatr* 29, 25.

FRAKCYA, yi, *z.*, *Aritim.*, łamana liczba, część iaka albo części liczby całej, dwiema liczbami, nad i pod liniyką wypisane. *Solk. Geom.* 3, 78., *Rs. чѣсть*. Łamane ilkości czyli frakcye. *Ufrrz. Alg.* 49. die *gebrosne Zahl*, *der Bruch* (cf. mianownik, licznik). FRAKT, u, *m.*, w muzyce. łamanie głosu. *die Brechung oder Beugung der Stimme*. Roznym fraktem głosu z pięknym śpiewał trelem. *Hor. sat.* 30. FRAKTOWY, a, e, od fraktu czyli łamania głosu, *Beugungs*. Spiewania kościelnego, bądź na organach, bądź fraktowego, bądź choralnego, bardzo się dobrze u nich wyuczają. *Birk. Dom.* 148.

FRAKTARZ, a, *m.* (cf. frocht) faktor, *der Faktor*, *der Frachter*. Hollendrzy naywięksi na świecie fraktarze. *Wjrw. Geogr.* 322.

*FRAMBOGA, FRAMBUGA, FRANUGA; i, *z.* (może z *Niem.*, przynajmniej po części), *Boh.* *prampauch*; obłączyte sklepienie, ein *Schwibbogen*, eine *Bogenmauer*, ein *Säulenbogen*, eine *Arcade*. Uyrzał przed sobą most bogaty długi, który kamienne dźwigały frambugi. *P. Kchan. Jer.* 453. Złodziey w nocy przez krzywe frambugi Oknem wlaź w kościół. *ib.* 35. Przyszedł na górę Saul, i wystawił frambugę na znak zwycięstwa. *Leop. i Reg.* 15, 12. frambugę tryumfalną. *Wuiek.* pamiętkę zwycięstwa. *Bib. Gd.*, einen *Triumphbogen*. *z.* macloch, miéysce wolne w murze dla postawienia czego, eine *Blende*, *Wilderblende*, *Nische*. *Rg.* włosnicza). Spuściwszy się głęboko w loch, postrzegł w jedney framudze okny żelazem półkryzynek. *Off. Str.* 3. Stoi w apteczce szafa szeroka i długa, Za którą zasloniona jest w murze framuga. *Tręb. S. M.* 122. FRAMBUZKA, i, *z.*, *demin.*, maclozek, eine *kleine Nische*, *Wilderblende*. FRAMBUZNY, a, e, od frambugi, *Schwibbogen*. frambużny kamień. FRAMBUZYSTY, a, e, na frambugach, filarach, słupach budowany. *Cn. Th.* auf *Schwibbogen ruhend*. Frambużyste ganki. *Tr. Tel.* 233. Okno frambużyste - sklepienie, ein *gewölbtes Fenster*.

Tom I.

FRAMUŻKA *ob.* Farmużka.

FRAMZA *ob.* Frandzła.

FRANCA, y, *z.* (*FRANCUZA *obsol.*), dworika chonoba, ospa dworika, weneryczna zaraza, cf. *Kanoniczy katar*, *kwarciana ospa*, *Francuska ospa*, *Vd. franzoshi*; *Sr.* 2. *franzose*; *Cro.* *francuz*; *Rg.* *xenika otror*, *bludna nemooch*, *Ec.* *фрѣнка*; *Ross.* *мечиснь*; *die Luftseuche*, *die Franzosen*. Lubieżna choroba. *Perz. Lek.* 2, 3 *Przymiot*, abo bo prostu mówiąc, *pani franca*. *Syxt. Szk.* 306. Na końcu wieku piętnastego franca naprzód do Polski przyniesiona. Przyniosła ją jedna biatogłowa z Rzymu do Krakowa, co tam na odpust chodziła. Ta choroba naprzód się we Włoszech, zwłaszcza w Neapolitańskim państwie na Francuzach pokazała, gdy ósmy *Karael król Francuzki do Włoch targnął; i przetoż tę niemoc francą zowią od Francuzów; a Francuzowie ją też zowią Neapolitańską, że się tam naprzód na nią zdobyli. *Bielk. Kr.* 432. Rozmaita jest franca, jedna wilcza, co za gardło chwytą; pyszna, co na czoło wypada; sprosna, co indziej się wjada. *Dwor. C.* 1. (cf. *rzechawka*, *trypa*, *kiła*, *dymienica*. cf. *delia dębowa*, *ferreza sosnowa*, *metle*). Rdza z miedzi na proch starła, francuzi wysusza. *Sienn.* 331. Za poządliwością chodząc, nabędziesz podagry, *francuzi. *W. Pof. W.* 3, 323. Za takim życiem idą scyatyki, pleury, francuzi. *Rey Wiz.* 90. Stara miłość, jako stara franca. *Rys. Ad.* 62. (niewylęczona). *z.* *Franca! interj.* do djabła! *jum henter*. Franca! sparzyłem się. *Tr.*

FRANCIA, *plur. nom.* *Frant*. FRANCIASZEK, - aszka, *m.*, FRANCIK, a, *m.*, *demin. nom.* *frant*, ein *buttricknes Schälsthen*, ein *kleiner listiger Beträger*. Na iarmark drugi przyedzie franciaszek, Pasz sgoła grosza, cale prózny mieszek. *Bratk. K.* 4. Chytrze mu odpowiedział francik. *Dwor. K.*

FRANCISZEK, - szka, *m.*, *Rg.* *Frâne*, *Frâno*, *Franceko*; *Cro.* *Ferencz*; *Di.* *Ferenacs*, *Francesco*, *Frano*, *Frane*; *Bs.* *Frane*, *Franno*). imię męskie *Franciscus*, *Frang.* *Franciszek s.* w Assyżu urodzony. *s.* *Franciszek de Paula*. *Franciszek Xawery*. *Franciszek Salezyusz*. - *Cesarz Franciszek I*, *Franciszek II*. *Kras. Zb.* 1, 501. (*Demin.* *Franus*, *Franulo*, *Franulko*). w *rodz. żelk.* FRANCSZKA, *Rg.* *Franuscja*, *Frâne*, *Franna*. FRANCSZKAN, a, *m.*, ieden z zakonu *fratrum minorum*, abo braci mniejszych, ustanowionego przez Franciszka z Assyża. *Kras. Zb.* 1, 501. ein *Frangistannetndröh*, ein *Frangistannet*. *Franciszkan konwentual*. *Franciszkan trepkowy*; *Franciszkan strictioris obserantiae*. FRANCSZKANKA, i, *z.*, *die Frangistannetnonne*. FRANCSZKANSKI, a, *ie*, od franciszkanów, *Frangistannet*.

FRANCOWACIEC; - iał, - ieli, *neutr. ndk.*, *zfrancowaciec dk.*, *francowatym zostawać*, *venetisch werden*. Wszętki już prawie Polska zfrancowiała, a podobno zfrancowaciła. *Star. Ref.* 43. FRANCOWATY, a, e, od *francy*, *venetisch*. Lubieżne czyli francowate dymienice. *Perz. Cyr.* 2, 69. FRANCOWY, a, e, od *francy*, *venetisch*. Ponieważ Merkuryusz francę leczy, także i w ospie, gdy jad francowemu jadowi podobny się zdaie, pomocy udzieli. *Krup.* 5, 445.

FRANCUZ, a, *m.*, z *Francyi* rodowity, ein *Frangose*. *Bh.*

et Slo. Francus; *Sr.* 2. francosa, francosaf; *Vd.* francos; *Sr.* 1. francosa; *Cro.* Francuz; *Hg.* Frantzia; *Re.* Французъ, Francusowie (Francuzi, Galli, Gallowie). Rzym wzięli i kapitolium obegnali. *Warg. Wal.* 245. Francusowie stanęli w gotowości do szturm. *Ufrrz. Kr.* 2, 334. Czemu się Waś kęcisz, niby na zawiasie, szast szast, iaki mi Francuz. *Teat.* 43, c. 5. *Wyb.* (wartki, zwinny, fartyczny). - FRANCUZIEC *nihak. ndk.*, zfrancuzieć *dk.*, Francuzem zostawać, Francuza zarywać, zum Franzosen werden, Französisch werden. Teraz Warzawa zfrancuziała. *Mon.* 68, 88. Wszystkie już prawie Polka zfrancuziała, a podobno zfrancowiała. *Star. Ref.* 43. *Tward. W. D.* 2, 150. FRANCUZKA, i, ż., kobieta z Francji, eine Französin. Podobala im się grzeozność Francuzek, białość Angielek. *Mon.* 73, 218. Francuzek siłą się dowcipy, ażeby, stroj codzielnym odmienny się pokazywał. *ib.* Francuzka *cf.* guwernantka. *§.* gatunek drzewa budowlęgo, Franzholz, eine Art Bauholz. Wielka, średnia, mała francuzka. *Tr.* FRANCUCZYŻNA, y, ż., wszystko co jest Francuzkiem, obyczaje, stroje, mody, język, das Französische, Französische Sitten, Moden, Puz, Sprache; *Boh.* francina, Gadała bardzo złą francuczyżną. *Nienc. Kr.* 2, 202. (złe po francuzku). Mowa francuczyżną przeplatana. *Kras. Pod.* 2, 232. Francuczyżna w modzie. *ib.* 110. FRANCUZKI, a, ie, od Francji, Französisch; *Bh.* francuzsz, francz, francz; *Sr.* 2. francuzski; *Sla.* francuzki; *Vd.* francuzki; *Ross.* французский. Francuska wyspa, Isle de France. *Dyk. G.* 1, 205. Zamki francuzkie do drzwi podwójnych. *Boh. Kom.* 3, 169. Szmelce robota francuzką. *Zlot. A.* 2, b. Francuzki 'gościec. *Sak. Pr.* 81. (*ob.* franca). Po francuzku, sposobem francuzkim, językiem francuzkim, *adv.* Französisch, auf Französisch. Teraz u nas wszystko po modnemu, po francuzku, po niemiecku. *Kras. Dos.* 263. Kosztów nie trzeba żalować, bo się nauczył po francuzku dyszkuruować. *Opal. sat.* 3. FRANCYA, - yi, ż., niegdys królewstwo, teraz cesarstwo Francuzkie, *Bh.* francuzp, francz; *Sla.* francuzka; *Vd.* francuzka deshela; *Rs.* франція; *Frankreich.* u Rzymian *Gallia.* *Wyrw. Geogr.* 300. Z francus (z Francji) do Rzymu przyiechawszy. *Krom.* 89.

FRANCYK, a, m., Frankonczyk, ein Franke. Justynian pisał się Francykiem, iakoby Franki kiedy zawoiował. *Skarg. Dz.* 536.

FRANDZLA *ob.* Fręzla.

FRANEK, - nka, m., *demin. nomin. propr.* Franciszek, Fränzchen, Znay koza Franka. *Rys. Ad.* 78.

FRANKONIA, ii, ż., cyrkul rzeszy Niemieckiej, położony prawie w samym sraodku Niemiec. *Dyk. Geogr.* 1, 216. Franken, der fränkische Kreis. FRANKONCZYK, a, m., z Frankonii rodowity, ein Franke. Frankonczykowie, czyli raczy Frankowie, w Turczyźnie i. q. Europeyzykowie. *Pam.* 84, 773. die Franken in der Türkei. FRANKONKA, i, ż., kobieta z Frankonii, eine Frankinn. FRANKONSKI, a, ie, od Frankonii, fränkisch. Cyrkul frankoński. *Wyrw. Geogr.* 204. der fränkische Kreis. Wino Frankońskie czężto za Reńskie przedają. *Krup.* 5, 107.

FRANMASON, a, m., z Franc., wolny mularz, należą-

cy do towarzystwa sekretnego, z Anglii początkowo wyszłego, który w swoich obrządkach używa znaków mularskich, der Freymdurer. FRANMASONERYA, yi, ż., wolne mularstwo, towarzystwo franmasońskie, die Freymdurerer. FRANMASONSKI, a, ie, od Franmasonow, freymdurerisch.

FRANT, a, m., plur. Francia, - i; z filut, sztuczny szalbiarz, Lis, ein schlauer Schalk, ein listiger Vogel, ein Fuchs. *Vd.* savitnik, domishlenik, zigau, kurbetat, galuf; *Ec. et Rs.* фронтъ, шумъ, скомрахъ, шумимора, плынъ, плымъ (Rs. фронтъ, франтикъ frycyk). Lis frant z natury. *Fabl. Ez.* 138. Frant, iako mówią, karmiony szpakami. *ib.* 163. Na franta zawsze się frant znaydzie. *ib.* 40. We dwóynasób miła sztuka, frant filuta gdy oszuka. *Jakub. Bay.* 70. Na wszystko wiedział sposob, był to frant nad franty. *ib.* 272. ein rechter Hauptschalk. Domyślił się frant; i chłopi frantami. *Fabl. Ez.* 159. auch unter den Bauern giebt's Schalk. Francia pijacy, nazajutr mawiacie, Nie pamiętamy, przebacz Mości bracie. *Bratk. E. b.* Frant niezaplaconego długu złapan i do więzienia włożon. *Chelm. Pr.* 140. Baby gorzałka chcą franta bola z Jeymości wyprowadzać. *Perz. Lek.* 10. Oto dziewczyna fiant! *Teat.* 30, b. 47. 2) sodalis, biesiadniczy towarzysz; frant też niektórzy mówią. *Mącz. der Sechster.* FRANTOSTWO, FRANTOWSTWO, a, n., *Vd.* galufnia, galufniość; *Rs.* пумовство, мытарство; sztuczne szalbiarstwo, Schalkheit, listige Epigbaber. Poznał frantowstwo. *Fabl.* 49. Niedługo się z pożytku frantostwa swego nacieszył. *Ufrrz. Kruc.* 2, 205. Mniemam, że sama chce, lecz tai to z frantostwa w duchu. *Hul. Ow.* 121. Naylepsze frantostwo jest, nie bydz frantem. *Zabl. Roz.* 42. *Mon.* 74, 123. FRANTOWNY, FRANTOWATY, a, e, żartowny. *Cn. Th.* scherzhaft, possenhaft. U kogo oczy małe, ma bydz dowcipny, frantowaty. *Chmiel.* 1, 183. *§.* sztuczny, chytry, schlau, listig. *Tr.* FRANTOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, frantowstwo stroić, *Rs.* смощенничать, пумовать, шумиморить. - (żartować. *Cn. Th.*) Schalkheiten ansetzen. Co robić? muszę frantować, ażeby cię dostać. Frantunymyż! Bierz z tym ułożoną minę, stapa z partesów, na kształt karmnego pralata. *Zab.* 13, 276. *Trb.* Przy dworze bezpiecznie figlować i frantować może. *Dzwon. Stat. A.* 2. FRANTOWKA, i, ż., *Rs.* пумовка, kobieta frantowska, ein schalkhaftes Frauenzimmer. Frantowka ta Jakie ma serce chytre i smyślone! *Paß. Fid.* 175. FRANTOWSKI, a, ie, sztucznie chytry, schalkhaft, schlau. Frantowko, po frantowku *adv.*, *Vd.* galufishen, galufen, savit, prevershen, premeten, oziganski; *Ross.* пумовский, пумовашый. Frantowskie się z frantem obchodzić. *P. Kchan. Orł.* 1, 83. Z frantem po frantowku, inaczej się sparzysz. *Fredr. Ad.* 42. Jedno zełgać, a drugie frantowko powiedzieć. *Dzwon. Stat. A.* 4. *§.* frantowski, fryerski; n. p. frantowska piosnka, wiersz, *zart. Cn. Th.* bußfertig. Pochoz. przyfrant.

FRANUS, - ia, m., FRANULO, FRANULKO, a, m., *zdrbn. imienia Franciszek, Fränzchen.* Franku, Frau! *Teat.* 10, b. 38. Franus miał szczawkę przez półgodziny. *ib.* 26, b. 59.

FRAS, FRASOBLIWY *ob.* Frasunek, Frasośliwy, *Frasowaty. FRASOWAC, - ał, - nie, *cz. ndk.*, ufrasować, zfrasować *dk.* (cf. *Germ.* fressen gryźć; u *Ottfryda* frezen, *Dan.* fradse; cf. *Germ.* die Fraiß, Fraißch, die Freßham. *Udlg.*), gryźć kogo, troskać go, kłopotać go, *Ross.* кручинимъ; auf einen loßbeissen, ihm zusehen, ihm nagenden Kummer machen. Wielkie utrapienie ufrasowało go. *W. Post. Mn.* 51. Frasuia mię nieprzyjaciele moi. *3 Leop. Ps.* 26, 2. (ciążą. 1 *Leop.*). Co cię frasuie? *Teatr* 52, 9. Ufrasował go niedołatkiem. 1 *Leop. Deut.* 8. Im więcej się przybliżam do końca, tym więcej mnie to frasuie. *Teat.* 54, b. 54. Frasowali Zygmunta Augusta Panowie Litewscy niektórzy, o małżeństwo z Barbarą. *Stryk.* 747. Śmiał się Walewski z pogroźek i głowy Swęy nie frasował temi króla słowy. *Min. Ryt.* 2, 116. (cf. głowę kłocić). - Panie racz zfrasować te nędzne czasy nasze, niżlibyśmy na potym mieli przysć na te srogie dekreta twoie. *Rey Post.* y y 3. (napelnic frasunkami, mit Kummer erfüllen). - II. Frasować się, *zaimk.*, gryźć się, troszczyć się, sich kummern, sich hürmen, nagenden Kummer haben. *Rg.* moritlise, tartise; *Br.* jadatise; *Crn.* tuhtam; *Rs.* скорбѣмъ, скорблю, пригорюниться. Frasuie się dla tych, którzy uciekli do Chaldecyzyków. *3 Leop. Jer.* 38, 19. (piecziwym. 1 *Leop.*). Kto się nie rad frasuie, pięknie i długo żyje. *Cn. Ad.* 391. Co się mamy o rządach frasować, niech sobie rządy tak idą, iak idą. *Boh. Kom.* 5, 254. - §. Frasować się na kogo: uskarżać się gryźliwie nań, sich bitterlich über jemanden beflagen. On naywięcy się frasuie w tym piśnie na Teusona pułkownika. *Skarg. Dz.* 1039. Ze gwiazd efekty omylne bywaią, ztąd się ludzie często na matematyki frasuia, *Podw. Wroz.* 15. FRASOWANIE, UFRASOWANIE, ZFRASOWANIE, Frasowanie się, - ia, n., *subst. verb.*, zgryzota, der Kummer, der Harm. Wy nie znacie, co próżne ludzkie niesio frasowanie. *Tward. Daf.* 8. Wszytko próżność i ufrasowanie ducha. *Bud. Ecll.* 1, 14. Zmiłuy się, mój Panie, w tem zfrasowaniu i ukłopotaniu. *Ryb. Ps.* 54. Bez długiego frasowania głowy swojej. *Rey Ps. Hhh* 6. FRASOWANY, ZFRASOWANY, UFRASOWANY, a, e, zkłopotany, bekümmert. Kamenom przyjaciel kochany, nie będę nigdy zfrasowany. *Petr. Hor. D.* 4., *Br.* jadan, jadovan, sgjalostan). Kato myśl sprawami ucisioną a ufrasowaną, winem chłodził. *Kosz. Lor.* 126. Frasowan smutkiem grzechu. *3 Leop. Syr.* 14, 1. (*ścan. 1 *Leop.*). *FRASOWATY, *FRASOWITY, FRASOWNY, FRASOWLIWY, FRASOBLIWY, a, e, FRASOWLIWIE, FRASOBLIWIE *adv.*, pełen frasunku lub zgryzoty, voll Kummer und Harm, bekümmert, sich hürmend. *Cro.* jadoven; *Di.* jadan; *Rs.* кручинный, прискорбный. W Maiu ieszsze śnieg na dwa łokcie wzwyż spadł; frasowaty oracz bogu to poruczał. *Gwagn.* 385. Mąż iey, zbytnie frasowliwy, zbieżał do jednego oycza. *Wys. Jgn.* 175. Bogaty bojaźliwy, frasowliwy. *Cn. Ad.* 36. Chadzal pocieszać frasowliwych. *Birk. Dom.* 71. Zakazuje bóg starania niemiernego, frasowliwego. *Zarn. Post.* 2, 389. Frasowite a ustawiczne staranie. *Kosz. Lor.* 80. Naród pilny i frasowity około strzeżenia państwa swego. *Baz. Sk.* 390. Ze potomstwa nie miała, dziwnie była

frasowita. *Birk. Dom.* 22. Strofutesz moją frasowliwą grę, i chcesz, aby ten frasunek ze śkeptwa pochodził. *Gorn. Dw.* 121. Pokutniący frasowliwy głos wypuszcza za grzechy swoje. *Bial. Post.* 262. Całe nocy, całe dni, frasowliwa wzdycha. *Otw. Ow.* 97. Oycu, iestś frasowliwym. *Zbil. Drog. E.* 3. Byłem bardzo frasowity, gdym słyszał słowa takie. *Radz. Neh.* 5, 6. Jabym cię tak piecziwym a frasownym nie zostawił. 1 *Leop. Tob.* 5, 17. (w frasunku. *3 Leop.*). Frasowitszy (*compar.*) *Petr. P.* 2, 75. - §. *act.* nabawiający frasunku, Kummer machend, Kummer bringend. Iestś między rozkoszą, choway wstrzemięźliwość, w żaluz iest frasowliwym, miłuyże cierpliwość. *Bach. Epikt.* 13. FRASOWLIWOSC, FRASOBLIWOSC, - ści, ż., skłonność do frasunku, die Kengstlichkeit, der Hang zum Gram und Harm. FRASOWNIK, a, m., frasujący kogo, bez den andern kummert, ihm Gram macht. Ty iestś między frasowniki moiemi. *Budn. Judic.* 11, 35. (tyś iest z tych, którzy mię frasuia. *Bib. Gd.*). FRASONEK, - nku, m., FRAS, u, m., troska, kłopot, cf. rup', mol', Kummer, Harm, nagende Sorge. *Crn.* kumar; *Ross.* прискорбие. причина, кручинушка, крушение, еуема. Kiedy się iaka *przekazka w ich staraniu stanie, Wnet *fresunk, wnet dziwna rozpacz na nich przychodzi. *Rey Post. a. b.* Co gdy matka obaczy, wnet w frasuanki srogie, Sama się policzkować i bić srodze ięta. *Prot. Jaf.* 19. Wiele ludzi frasunek pozabiał, i niemasz w nim pożytku. *Skarg. Kaz.* 230. Na frasunek, dobry trunek. *Cn. Ad.* 527. *Moz.* 76, 832. Precz frasuanki, kiedy trunki. *Cn. Ad.* 173. Helżbieta frasunek przez dobry trunki cieszyła, a nymniący się z srogiego oyczynny zburzenia nie zasmucila. *Stryk.* 419. Nie tuży trunki, kiedy frasunek. *Brath. U.* 4, b. (W *Leszcz. H. S.* p. 456. zawsze frasuunek). Zostawił kogo w frasuunku. *3 Leop. Tob.* 5, 17. (piecziwym a frasownym. 1 *Leop.*). Frasunek komu odjąć, wybić z głowy. *Cn. Th.* einem den Kummer benehmen. Frasunek słozyć, den Kummer fahren lassen. Przeminał przedkobieją frasuem żywot nasz. *Gil. Post.* 131, b. (w frasuankach).

Pochodz. *nafrasować, zfrasować, niefrasowliwy.* FRASZKA, i, ż., FRASZECZKA, i, ż. *zdrbn.* (z *Włost.* frache), mała rzecz, *połrzeczy, maleństwo (cf. wielka rzecz *iron.*), bagatela, eine Kleinigkeit, ein Bagatell. (*Bh.* fraßty = baraszki; *Crn.* et *Vd.* frashka *fragmenta carbonum; amurca; Br.* fraška; *Di.* fraszka, brazgotina = ruga fald, smarszczka; cf. *Ger.* Fraße). Fraszka *Bh.* bazeifa; *Sr.* 2. bagatella; *Br.* scjurka, drtincica; *Vind.* maluyriedstwu, jigra, jigrasha, kilakala, zhazha; *Crn.* tróha; *Ross.* мѣлочъ, мѣлазанá, бездѣлица. Głupiego zwieźć, to fraszka; mądrego, to sztuka; W nięć miłość za przebiegła mięć, nie za nieuka. *Zab.* 6, 11. W Indyach nasze igielki, zwierciadelka, dzwonki i inne fraszki złotem odważają. *Summ. A.* 3. Dziecinne fraszeczki. *Smotr. Lam.* 34. Fraszka wick ludaki, fraszka wszystkie sprawy. *Zbil. Lam. A.* 2. Więzienia ciężkie, kaydany, łańcuchy, plagi powtórzone, wuczonym w to okrucieństwo panom, fraszkami byđź się to zdaie. *Mon.* 65, 199. Fraszka śmierć, gdy się co podoba. *Poc.* 365. Żyć lata Matuzalowe, Albo przynajmniej połowę, A choćby ćwierć dla igraszki, Dwieście lat,

- i to nie fraszki. *Kras. W.* 125. Nie jest to fraszka służącemu, który nie ma pieniędzy. *Teat.* 8, c. 34. Fraszki, dzieło Jana Kochanowskiego; jest ich ksiąg trzy i liczba dosyć znaczna. Niektóre dla wyboru i rzeczy i myśli i wyrazów takby zwać nie należało. Zawiera się w tym zbiorze wiele pieśni z Anakreonta; nadgrobki ludzi zacnych, powieści krotkoilne. *Kras. List.* 89. *die Sammlung der kleinen Gedichte des Joh. Kochanowski führt den Titel: Kleinigkeiten.* Fraszki tym książkom dziają; kto się puści na nie Uszczypliwym językiem, za fraszkę nie stanie. *J. Kchan. Fr.* Naśladować go, przylączył swemu *Prótnowaniu nie próżnującemu* podobne fraszki *Kochowski.* FRASZKOPISEK, - ska, m., FRASZKOPIS, - a, m., poeta fraszki piszący, *der Verfasser kleiner Gedichte, ein Kleinigkeitendichter. n. p.* Wspomną wielkiego fraszkopiska (*Jana Kochan.*) sobie, Jako w podobny i on nucił dobie. *Kochow.* 244. Ja wytrwam, choć mię będą fraszkopisem wołać, Bom nie mógł ani boiom, ani mężom zdołać. *J. Kchan. Fr.* 78.
- FRATER; - tra; m., z *lat.*, brat, tytuł, który dają w klasztorach zakonnikom, *ein Frater bey den Mönchen* (*Cro. frater*; zakonnik).
- FRAUCMER, FRAUCYMER, *FRONCYMER, - eru, m. (z *Niem.*, *Frauenzimmer*). 1) miéysce, pomieszkanie dla kobiet, dwór panieński składających, *das Frauenzimmer, das Gebäude fürs weibliche Geschlecht. Vd. shenka jipsa*). Panieński réy abo dwór, *gynaeceum. Mącz.* Obowiązał się August II., że królowa więcéy nad cztery osoby z państwa swego bisłych głów w górnym fraucymerze mieć nie będzie. *Vol. Leg.* 6, 23. - §. 2) *collect. osoby dwór panieński składające, das Frauenzimmer, die weiblichen Personen, die zu einem Hofstaate gehören, der weibliche Hofstaat. Bh. jęnstwo; Vd. frauZimmer, shenstwo*). Fraucymer przechadzały się po brzegu, 1 *Leop. Exod.* 2, 5. (panny, 3 *Leop.*). Tak Esterę samę, iako fraucymer abo służebne panny iéy, przybrał i ozdobił. 1 *Leop. Hęstr.* 2, 9. Fraucymer królowéy składać się powinien z Polek rodowitych. *Skrzet. P. P.* 1, 124. Królowa Bona do Włoch ze wszystkim zbiorom swym iechała, mając dwór ozdobny, i froncymer szlachcianek Polkich. *Gorn. Dz.* 129. Gdy arcyksiężną królowi przywieziono, wszystek fraucymer iéy i sługi, których z sobą z Niemiec wzięła, zaraz odprawiono, a inszy fraucymer swego narodu i sługi iéy przydali. *Petr. P.* 2, 82. *Thetis* Achillea kryła w ubierze niewieścim między fraucymerem. *Petr. Hor. B.* 3. §. *Fraucymer, kobieta, biálogłowa, *ein Frauenzimmer, eine Frauensperson.* Szukał, gdzieby gładki fraucymer, panna, pani, dziewczka była. *Gliez. Wych. G.* 6, b. - *Fraucymerek zdrbn., *ein Frauenzimmerchen.* Ze cię besztaią, iak chcą fraucymerki, Mówią że wszystko znośisz dla swéy gierki. *Chrośł. Ow.* 119. FRAUCMERNY, FRAUCYMERNY, a, e, od fraucymeru, do dworu biálogłowskiego należący, *zum weiblichen Hofstaate gehörig, Frauenzimmer.* Panna fraucymerna. *Jag. Wyb. D b.*
- FRAZA, FRAZESA, y, ż., FRAZESKA, i, ż. zdrbn., z *Greck.*, w Gramatyce i w Krasomowstwie znaczy sposób mówienia. *Kras. Zb.* 2, 356. *die Phrase, die Redensart. Crn. govorina; Vd. govorina, govorna visha; Ross. наречіе; Ec. образорвіе, речіе, речіиіе.*
- FRAYBITER, FREYBITER, a, m., z *Niem.*, *der Freybrutter* rozbojnik morski), Poimali go fraybiterowie abo zbóycy morscy. *Warg. Wal.* 222. §. kaper morski, uprzywilejowany od rządu swego zbóycą morski do chwytania pojedynczych okrętów nieprzyjacielskich, *der Seper, ein privilegirter Seeräuber.* Zygmunt August freybiterów politanował dla zabronienia Narwickiéy nawigacyi. *Bielh. Kr.* 567. Iż ci fraybiterowie, których król miał na morsu, Gdańszczanom byli ciężcy, wygubili je. *Gorn. Dz.* 167. Dwu freybiterów stracono J głowy ich wywiesiono z murów Gdańskich; a byli Tęy śmierci nie zasłużyli. *Groch. W.* 509. §. Freibiter ob. Kozak. §. *W rodz. iehh.* FRAYBITERKA; *žartobl.* Owe fraybiterki, mam rzec panie duszki, *Pasz. Dz.* 127. rozpułnice, gające na młodzież, fryjerki.
- FREBRA ob. Febra.
- FREGATA, y, ż., z *franc.*, okręcik wojenny, mający jedno piętro, osadzony armatami od 16 do 25. *Pap. W.* 1, 335. *eine Fregatte.* 2) fregata, ptak, *pelicanus aquilus*, wielkości kury koloru czarnego, w Amerykańskim morsu. *Zool. Nar.* 259. *die Fregatte, eine Art Wafservogel.*
- FREJERZ ob. Fryjerz. *PRESUNK ob. Frasnęk. - *FREY ob. Fryj. FREYBERG, u, m., imię miasta w Morawii: *Bh. Přítok.* *FREYBELLER, u, m., dawny podatek od każdego cetnaru kruszc. *Czack. Pr.* 2, 199. *eine alte Abgabe von jedem Centner Metall.*
- FREZ ob. Fryz.
- FREZELKA, i, ż., *demin. nom. Fręzla, eine kleine Franse, ein Fränzchen.* FREZLA, FRANDZLA, i, ż., *FRAMZA, y, ż., *Cro. franse, francize, franczini; Sla. prancxe; Crn. fransha, prameš, zifa; Vd. priem, priem, okrajek; Bh. tiepenj; Rg. kerise, rési, listize, kére; Rs. мoxópб, мoxopórb, бaxпомá, бaxпomá* (*Ital. frangia, fregio, freggio, Gall. frange, lat. med. frangia, frigia, frisum* (cf. fryzura), *Ang. fringe, Dan. frøndse, Suéc. frané*), *die Franse* bramowanie szitkami wiązacemi końcem na dół). Spodnie z wiązacemi frandzlami. *Comp. Med.* 705. - Worek ten franzą około stron cudnie ozdobiony. *Klon. Wor. praef.* Starsi s nich w bieli i z frandzlą złotą chodzili. *Jabl. Tel.* 168. FREZLOWAC, - ał, - uie, cz. *rdk.*, obfręzłowac dk., fręzła bramować, *mit Franfen besetzen.* FREZLOWANIE, - ia, n., *subst. verb.*, bramowanie fręzłą, *das Umfranseln, der Besatz mit Franfeln.* FREZLOWANY, FREZLOWY, a, e, od fręzli, befranselt, *franselt.* *Crn. zifast; Rs. мoxповашыи.*
- FROCHT, FROKT, u, m., *Cro. foringa; Sla. kirja; Vd. basinga, tovor, tovorstvu; Ross. повоѣб, повоѣма.* Suéc. *frakt, Dan. fragt, Holl. vracht, Ang. freight, Gall. fret, Hisp. flete, lat. med. fretta, frectagium, fretatio, cf. fractum, fractus; et Gall. frais*), *die Fracht, das Frachtgeld.* Zapłata za przewiezienie towaru z jednego miéysca na drugie. *Wyrw. Geogr.* 321. *N. Pam.* 12, 287. 2) ładunek, towary naladowane, *die Fracht, die Ladung. Tr. - Magier Mscr.* FROCHTOWY, a, e, od frochtu, *Fracht.* frochtowy list, *der Frachtbrief. Tr. Frochtowy Holendrów handel na morsu fródsiemnym. N. Pam.* 12, 291. *et 14, 163.* FROKTARZ, a,

m., ob. fraktarz faktor, der Faktor. *Trots* kładzie: solny faktor, Salzfaktor.

FROM! odgłos szarpanych mocno stron, den Ton eines stark gerissenen Saite ausgedrückt. Palcami przebiera, from from from na gitarze. *Teat.* 20, 30.

FRONCYMER ob. Fraucymer.

FRONKA, i, ż., imię biologiczkie, *Veronica*. *Tr.* ein Weibersname.

FRONT, u, *m.*, czolo n. p. wojska, *Rs.* cmpoň, die Fronte eines Heeres. Front domu, FRONTON, u, *m.*, n. p. Ozdoby w gmachach, portyki, kolumny, frontony, i co ieno znalazł wymysł dumny. *Jabl. Tel.* 169., *Boh.* swiste; *Vd.* predhishje.

FROTYER, a, *m.*, z *franc.*, gładziciel posadzki, *Rs.* поломѣн, der Frotier, Zimmerputzer. FROTYERSKI, a, ie, *Rs.* nooomeposb.

FRU BRU! huk puk! zmyślone słowa na wyrażenie furjanta hałasującego, das Toben eines ungestümen Menschen ausgedrückt. Fru bru, *furiata mente Coraebus*, *Virg.* - *Gemm.* 82. 2) Fru na fru, bru na bru; *arma in armatos.* *ib.* albo: bru na fru, fu na fu. *cf.* iak gała tak biia, wie du mir, so ich dir. Wie man in den Wald hinein schreit, so hallt es wider (*cf.* klin klinem wybić), FRUCZEC, - ał, - y, *neutr. ndk.*, brzęczyć, schurren, brummen. Alici znowu, ieno brzask, fruczają kolowroty. *Zab.* 13, 278. *Tręb.* FRUCZKA ob. fryga.

FRUKT, u, *m.*, z *lat.*, owoc, osobliwie drzewny, die Frucht, Baumfrucht. *Vd. et Crn.* sad, sadye, sadyovina (*cf.* *Pol.* sad). Cokolwiek iesień z wiosną w fruktach ma drogiego, w koszach srebrnych noszono. *Jabl. Tel.* 7. Sposób, żebyś miał od roku do roku świeże frukty (frukta). *Haur Sk.* 72. Na wety daią się frukta. 2) Niwy zależały bez fruktu odlogiem Są za nic; tak ty iestęś, za cyfrę przed bogiem. *Kulig. Her.* 70. t. i. bez zboża, Geldfrüchte, Getreide. FRUKTOWY, a, e, od fruktów, owocowy, Frucht-. *Vd.* saden, sadoun (*cf.* sadowy). Drzewa dobre fruktowe. *Kras. Pod.* 2, 32.

FRYC, a, *m.*, FRYCASZEK, - szka, *m.* (może z *Niem.* Fric, co iest *dein.* imienia *Friederich*), urągające imię, które sianicy nowym kollegom swoim daią, ein Name, den die Bootsknechte den Neulingen geben, etwa Fuch, Hopf, Estruch, Wittstod. Fryc, chłop, pierwszy raz idący na siosówkę. *Magier Mscr.*, *Cro.* frisek, nov): Jeśliżes fryc abo szyper nowy, Już się tu (na wodzie) musisz uczyć inaszey mowy, Byś nie wziął szabla u Nogatu bracie, Bo to sła na cię. *Klon. Fl. E.* 1, b. *Nautius.* - Frycowi nad Nogatem pamiętne daią, A gdy tak będzie zmyty, Już go wyzwolą i nazywają bratem. *ib.* G. 2, b. - ogólnie: fryc z niego, nieokurzony. *Gemm.* 83. ein Unerfabrner, ein Neuling. Pray mnieć to królewic, będąc frycem w woynie, Napatrzył się dzieł wielkich i krwi ludzkiej hoynie. *Morszt.* 114. Kto wierzy temu, będzie u mnie frycem. *Chroś. Ow.* 90. (*oppos.* ćwik, bywalec, szczwany). Musiałby być w historyach frycem, ktoby tego nie wiedział. *Pot. Syl.* 3. Z całym twym miałem byłbyś frycem w naszey wiejskiej szkole. *Zab.* 9, 378. *Eys.* FRYCKA, i, ż., imię biologiczkie, *zdrbn.* imienia *Fryderyka*, *Friederica*. Młoda ta panienka zowie się Frycka Pleurant. *Niem. Krol.* 1, 170. FRYCZYSKO, a, n., z urąganiem, Fuchsen, Hopf, Neuling. Biedno

fryczyfko pospolicie bywa w gospodarskim domu celem szyderstwa czeladzi. *Zab.* 5, 195. FRYCOWAC, - ał, - nie; *cz. ndk.*, naigrawać się z nowego kollegi, iak Flisy nad Nogatem szabla, abo pod Toruniem całowaniem baby drewnianej, einen fuchseln, einen Neuling zum Besten haben. FRYCOWANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, frycówka. - 2) pierwiastkowe dzieło, pierwiastki, das Probestück. Pyrrhusie, mord Pryama twoie frycowanie. *Min. Ryt.* 1, 70. FRYDERYK, a, *m.*, imię własne, *Friedrich*. *Bh.* Frydych, Frydychel, Bedich; *Sr.* 2. Fricjo, Fritsch; w *rodz.* *żenik.* FRYDERYKA ob. Frycka.

FRYGA, i, ż., wartalka, cyga, kraglica, bąk, frucika, ein Brummtraufel, ein Traufel. Tak się kręci, iak fryga na mięyscu. *Mon.* 73, 325.

FRYIE, - iów, *plur.*, FRYI, *FREY, - iu, *m.*, *Boh.* freg, fregę *cf.* *Germ.* Frea, Frega Venus, fregen, *cf.* freg, *Sr.* 2. fropat wolność Fregheit, *Succ.* fria, *Dan.* frie. *Goth.* frigon = kochać), zaloty, gamractwo, gachostwo, Buhlerer. Kto się na sio udawa, swlaszcza ku frejowi, abo ku psocie, iuz taki traci srom. *Esop.* 90. Córka, iesliby się udała na fryie, może bydź wydziedziczona. *Sax. Porz.* 48. Fryie stroić. *Kochow.* 226. Niechay to w głowę starym wdowcom wbiie, Jako z młodemi nadaią się fryie. *Pot. Syl.* 47. Skusi ona fryiów sprosznych tytułem miłości. *Bardz. Luk.* 185. Antoniusz długo fryie nad Nilem stroił pray dziewczynie. *ib.* 178. - **ś.* Dawne było przyelowie u sądowych urzędników w Litwie: dziś freiu niemasz; kiedy grzywień nie było *Czack. Pr.* 2, 75. et 113. (*cf.* *fredum cf. fryt*). FRYI, - yia, *m.*, FRYERZ, FREJERZ, a, *m.*, *Bh.* fregit, fregit; *Sr.* 2. fropat; *cf.* *Germ.* Fregert, *Dan.* Frier), zalotnik, gach, gamrat. *Brud. Ost. E.* 9. der Buhle. *Di.* lyubovnik; *Hg.* matka; *Sr.* 1. lubi, lubej; *Crn.* drajnek; *Vd.* vesuvaus, lubei; *Rs.* волокима. Miał prawo małż, złapaną na uczynku małżonkę, z lubownikiem, czyli iak nazywano, z freierzem sabić. *Czack. Pr.* 2, 238. Gramatyk i gamratyk chcesz wras bydź, lecz głupie, Mądrosć z fryiem nie chodzi nigdy w iedney kupie. *Kochow. Fr.* 66. Za zbieżeniem się z obozu do Polski mężczywie dopominali się o żony; fryerze i służalcy nie chcieli z rąk puszczać utapany zdobyczy. *Nar. Hst.* 2, 436. Zastarzały fryerista. *Pimin. Kam.* 68. FRYERKA, FRYJERKA, i, ż., zalotnica, gamratka, nierządnicza, die Buhlerin. *Bh.* fregitka; *Crn.* drajna). Fryerko bezczelna. *Teat.* 51, b. 30. Jedna fryerka wniwecz go obróciła. *ib.* 8, 33. Oto złotem powolność fryerki opęta, A szeląg na dłoń rzucił biednego natręta. *Zab.* 16, 162. Smiała się, umizgała, wzdychała, stroiła się, iak fryerka. *Zab.* 15, 198. FRYERSKI, FRYJERSKI, - a, - ie, FRYJOWNY, - a, - e, zalotniczy, gamracki, buhlerista, ver-buhst. Jakb się z młodu okazał plugawym, także i na starość smrodem był, bowiem był łakomy, *froiwny, okrutny. *Biel. Sw.* 75, b. *Biel. Hst.* 168., *Slo.* fregitsh; *Vd.* vesuzezhen, lubujezhen; *Rs.* любовный, блудодѣйный, волокипный. FRYJERSTWO, FRYERSTWO, a, *n.*, gamractwo, fryie, Buhlerer. *Rs.* волокипство. Dla kurestwa abo fryerstwa, niechayby każdy swą miał żonę. *Glicz. Wych. P.* 2. *Cresc.* 37. *FRYJOWAC *Bh.* fregowati ob. gamratować.

FRYJOR, FRYOR, u, *m.* (z *Niem.* Frijahr wiosna),

wiosienne spuszczenie zwłaszcza do Gdańska, die Frühjahrsfischfang, zumal nach Danzig. Trzeba wymłócić pszenicę, na przyszły fryor do Gdańska. *Teat.* 8, c. 25. Ośmy do Gdańska szczęśliwie odbyłem fryor. *Teat.* 16, b. 19. Owsy te mogłyby pójść na fryor. *Mon.* 71, 189. Kiedy ja w naytkliwszym jestem rozkwileniu, Mąż przychodzi mi gadać o życie, ięczmieniu, O fryorze do Gdańska... *Niemc. Pow. P.* 66. W polu tego roku zupełnie chybiło, na przyszły rok nie myślić nawet o fryorze. *ib.* 72. Byłe statki powróciły z fryoru, sprawię córce robran. *Offol. Str.* 7. Tędy na fryor pływają rotmani. *Klon. Fl. E.* 3. Fryor powrócił z Gdańska. *Terz. Sz.* 7. statki fryorowe. FRYIOROWY, FRYOROWY, a, e, od fryoru, von der Frühlingsfischfang. Fryiorowe słočko. *Offol. Str.* 8.

FRYKAS, u, m., z *franc.*, potrawa z różnego mięsa, t. i. cielęciny, kapłona, gołąbków etc. z białym sosem zaprawiana. *Wiel. Kuch.* 401. das Fricassée. Kucharzowi nieobeznanemu z francuzkami wymysłami, ze wzgardą barszczu, rosolu, bigosu, skwarzyć każą mniemane cudzoziemskie frykasy. *Mon. a.* 65, 420.

FRYKCYA, - yi, ż., ogólnie: tarcie, die Reibung, das Reiben. §. *Medic.* Frykcyo, tarcie ciała suchemi chustami; nad dymem n. p. jałowcowym utrzymaniem etc. *Krup.* 5, 452. Friction, Reibung.

FRYMARZCZYC, - yi; - y, cz. *ndk.*, *Frymarczać *czst.*, przefrymarzyć *dk.*, *Bh.* fregmarciti; *Slo.* fregmarcium (cf. *Germ.* fregmarct); zamieniać, tauschen, vertauschen. *DI.* zaminiti; *Rs.* мѣнѣмъ. Szczęśliwe lata były, gdy ludzie nie znali złota; gdy swe rzeczy przedawali i kupowali, frymarczać a samieniać. *Urząd.* 395. Angielczyki frymarczą z Maroką oręża i kruszce za cukry. *Bot.* 254. Frymarczony towar, *Rs.* мѣнѣ. Gdy dom frymarczamy za wieś, zakonie... *Petr. P.* 75. My Włochy nigdy byśmy na wasze prawa nie frymarczyli. *Gorn. Wł. F.* 4. Przewidział Regulus w Senacie, aby więźniów nie frymarczano. *Fal. Fl.* 58. Są tacy, którzy się frymarczą z żonami. *Gorn. Wł. F.* 6. Przecięż się nie chciał frymarczyć z bogactwem, Chociaż tamtemu nie szesło ni na czem. *Urosz.* Job. 3. Karamani pismo swoje dziś frymarczyli na Arabskie. *Boter.* 209. Lud ten dziś frymarczył prostość za obojętność, statek za upor. *ib.* 80. FRYMARZCZNIK, a, m. (cf. *Germ.* fregmarctter), Zamieniacz, der Tauscher. Gdy się dwaj frymarcznicy zeydą, a da ieden drugiemu eo złego... *Mącz.* FRYMARK, u, m. (cf. *Niem.* fregmarct), zamiana, der Tausch, der Tauschhandel. *Crn.* barantya; *Rs.* мѣнѣ. Ilekroć się stawa frymark na grunty albo na miętność niejednakię ceny, tak iż trzeba do iednego z onych gruntów co przydadź, tedy trzeba, aby zapłata na frymark przydana, była mnieysza niżeli grunt, do którego była przydana. *Chetm. Pr.* 124. Frymarkiem odprawiają wszystkie swoje rzeczy; Bo gdy tam z płótnem, z sukniem kupcy przyjeżdżają, Za to oni barany krowy, woły, daią, A lud za lud frymarczą. *Passk. Dz.* 4. Pon bóg wynalazł iarmarki, a djabol frymarki. *Rys. Ad.* 55. Na frymarku ieden traci. *Crn. Ad.* 941. Mądrość nie może być kupiona za złoto, ani może być odważone srebro za ię frymark, Złoto nie porówna z nią, ani frymark ię może być za kleynot złota saczęrego. *Rads. Job.* 28, 15. (za ię odmiąne.

Bib. Gd.). Dla miserny świata rozkoszy, utracić rozkosz bez kofca, iako miserny to jest frymark. *Biał. Pofl.* 198. Frymarkiem to poszło, wy szlachta ięście się kupczyć; a kupcy ięli się za szlacheckie grunty. *Gorn. Wł. S.* 2. J takim do frymarku przyszedł mistrnego, Czegom Kupida uczył, zapomniałem tego, A czego mię Kupido nauczył, to miewam W pamięci, i dziś tylko o miłości śpiewam. *Simon. Siel.* 21. *Diomedis et Glauci permutatio*, nierówny frymark, konia dądz za bark. *Mącz.*

Pochodz. *Przefrymarczyk, zafrymarczył, wyfrymarczył.*

*FRYMUSNY, a, e, n. p. Rodzice aby dzieci swe na wodzy mieli, one od zbytków iakich nielrymusnych kamieniem hamowali. *Głicz. Wych. F.* 8, b.

FRYOR ob. Fryor.

FRYSZ, **Niem.* frisch, chyży, chyžo, zwawo, żywo, munter, lebhaft. *Slo.* frisko! agedum żywo! *Sr.* 2. frisko; *Hg.* fris; *Vd.* frischen, bersen, zheritvi; *Crn.* frishku, frishn; *Sla.* frishko, friskak; *Cro.* frisko). Nie ta to ia dziś Maryna, Hoża, skoczna, frysz dziewczyna; Teraz ciężką, teras słabą, A co gorsza, iellem babą. *Kniaz. Poez.* 3, 200. Czy można tak prędko zdzićzec? czemu ia zawsze frysz! *Teat.* 19, c. 65. Zobaczysz córko, że ci znydę ot tak frysz chłopczyka. *Niemc. Pow. P.* 94.

FRYSZERKA, i, ż., z *Niemc.* der Frischheerd, Fryszarki, piece, w których żelazo surowe przewarzą i czyszczą. *Os. Rud.* 83. der Frischofen. FRYSZERSKI, a, ie, od fryszowania, Frisch: piec fryszerski. *Os. Rud.* 278. der Frischofen. FRYSZERZ, a, m., der Frischer. U pieca fryszerskiego dwa boki są otwarte, przez nie fryszarz, albo kowal młotowy, nachyliwszy się, w piec wnieść może. *Os. Rud.* 278. FRYSZOWAC, - ać, - uie, *czyn. ndk.*, das Metall frischen. Pod czas pierwszego warzenia i kucia, czyli fryszowania żelaza surowego, wiele giuie. *Os. Rud.* 57.

FRYSZT, u, m., z *Niem.* die Frist odwłoka w prawie. *Crn. Th.* die gerichtliche Dilation, die Frist. *Bh.* hōta, huta; *Vd.* nadlog, odlog, odkład, zhaś; *Rs.* cpoak, napoak, omcпoчka, omcпoчeнiе. *Urs.* Gr. 121. b) ogólnie, odwłoka, czas wolny, Zeit, Ruhe. Jezabel długo miała frysztu do uznania swego, aż po nie malym czasie bóg ia zatrcił. *Key Apoc.* 31. §. pewny naznaczony czas, termin sądowy, ein gerichtlicher Termin, eine Frist. §. wytechnienie zmówne w potyczce. *Crn. Th.* rozeym, zawieszenie broni, der Waffenstillstand. Proaili o frysz i przerwanie wojny. *Pilch. Sall.* 302. Przez opóźnienie, które z poddaniem się czyniło, miasto fryszt miało. *ib.* 268. *Urs.* Gr. 121. §. w górnictwie, wyznaczone mięysce do szybu, im Bergw. ein abgezeichnet Ort zu einem Schachte. *Tr.* - FRYSZTOWAC, - ać, - uie, *cz. ndk.*, mięysce na szyb wyznaczać, einen Ort zum Schachte auszeichnen. *Tr.* FRYSZTOWY, a, e, od frysztu, Frist: *As.* cрoчный.

FRYT, *interj.*, z *Niem.* Friede! Ruhe! Słowo pokoy lub przyiaźń nieprzyiaźnemu oznaymujące; co teraz mówimy: zgoda! zgoda! *Włod.* Skoczny Niemiec nieraz rzekł fryt, Gdy od nas był bit. *Stryk. Gon. M.*

FRYTATA, y, ż., z *Włok.*, robi się w kielcemce żelazny, w której rozpuściwszy masło, iaia na nie wybięsz,

i na węglach piec będziesz; potym przyrumienione pocukruiesz. *Wiel. Kuch.* 401. *Frittate*, zerkafne und gebadne *Eyer*. *Crn.* zvěrk; *Vd.* zvertje, zverzha, ozvrietje (cf. jajecznicza).

FRYTТА, FRYТА, - y, ż., W hucie sklanéy sulerze przysadę swoię, którą nazywaią frytta, sypią w oszow, i tam ią często kociubą przemieszuiwaią, żeby się węgielki, korzonki, słomki przypaliły iak naylepięy. *Torz. Szk.* 153. mieszanina, miazga, z której szkło się robi, z Niem. *Gritte*, die Masse, aus welcher das Glas gemacht wird. FRYTOWY, a, e, od fryty, *Gritten*: n. p. piec. *Torz. Szk.* 270.

1) FRYZ, u, m., u malarza, w tablaturze wyskok na około filunka. *Mag. Mfk.* der Fries bey den Malern. *J. archit.* średnia część belkowania, der Fries. *X. Kam.*

2) FRYZ, FRYZ, a, m., Koń Fryzyycki. *Dudz.* 38. ein Fries, ein Friesisch Pferd, ein Friesländer. Tatarowie Niemcom hoynie frezy strzaliłi częstemj psuli. *Stryk.* 345. Dwa posłowie od miltza buczno przyiechali, Na frezach kosmatonogich, kusych. hasaiących, *Stryk.* 495. na kosmatonogim fryzie. *Kchow.* 234. Książęta Litewscy osmaet więźniów, i siedm dziesiąt koni wielkich frezów, z rozmaitemi łupami, z Pruss wywieśli. *Stryk.* 407. Frez blachą zewsząd dla strzał ladrowany. *ib.* 503. Niemcy we trzech latach na frezie kłusać poczynaią. *Hipp.* 30. (ob. Fryzya, Fryzytko). *Prov.* Upominek iak zmudzinek, iak fryz oracya. *Mon.* 26, 472.

FRYZA, y, ż., n. p. Biegaią żydzi w długich płaszczach, z rękawami, na kształt fryzy, z brudnym na szyi gaiganem. *N. Pam.* 9, 275.

FRYZER, FRYZYER, FRYZOWNIK, - a, m., FRYZEREK, - rka, m. *zdrbn.*, FRYZOWNICZEK, - czka, m. *zdrbn.* z fran., cf. perukarz, der Friseur. *Crn.* ferkozar; *Rs.* вологочесатель; *Ec.* власодблаштель. власоукрощатель, власопитатель. Cała trzoda piżmowników, fryzowników. *Pitch. Sen. list.* 2, 13. W rodz. *żelk.* FRYZERKA, die Friseurinn; *Crn.* ferkozarsa (cf. warkocz). FRYZOWAC *cz. ndk.*, zfrizować, ufryzować *dk.*, *treścić, kędzierzyć włosy, friziren. *Rs.* учесать, учесываать, причёсать, причёсываать. Białe włosy i długie z umiężm fryzował. *Jabl. Tel.* 39. Jak się lepięy zfrizujesz i odmienisz odzież, Można cię jeszcze wliczyć między piękną młodzież. *Tręb. S. M.* 26. Był guśtownie ufryzowany. *Mon.* 67, 282. Wszystkich szadrość dostaie szkodliwemi sztychy, Fryzowane prałaty i strzyżone mnichy. *Weg. list.* 20. *J. tr. fig.* Kapusta fryzowana. *Weg. Mar.* 3, 17. (kędzierzawa, kraus). Jch pierwsze słowa zdaly się bydź fryzowane. *Mon.* 65, 521. (nastrzępione, affektowane). FRYZURA, y, ż., FRYZURKA, i, ż. *zdrbn.*, włosy stroynie w pewną figurę zaczesano, die Frisur. *Ross.* чёска, чоска, причёска, ваическа, уборка. Co przedtym chodzily w czofczkach, dziś o trzech piętrach noszą fryzury. *Isat.* 36, c. 112. Fryzura zdobi me czoło. *Mon.* 74, 366. *J.* kędzierzawość, die Krause, kraußes Wesen. Włos martwy, raz zafrizowany, nie maiąc zniskąd odwilżenia, długo bardzo w sobie fryzurę utrzymuie. *Perz. Lek.* 16. -FRYZLE, - i, plur., są krolczeczki prosiianemu ziarnu podobne, połową nad skórą się ukazujące, często wraz białe i czerwone. *Krup.* 5, 351. miliaria, der Friesel, der weiße Friesel, der rote Friesel, der Hirsenfriesel.

Fryzle położnic. *ib.* 361. der Wochenfriesel, Wochenbettfriesel.

FRYZYA, - yi, ż., jedna z prowincyi skonfederowanych Hollenderskich, dzieli się na West-Fryzyą, należącą do Hollenderskiej Repltey, i na Ost-Fryzyą, należącą do króla Pruskiego. *Dykt. Geogr.* 1, 221. Obstnie w zboże, bydło, osobliwie konie dobre. *ib.* (ob. Fryz), Friesland in Holland. FRYZYSKO, FREZYSKO, a, n., brzydki fryz, ein ungeflachtes Friesisches Pferd. Opętale frezyjska i gnuśno szkapka. *Hipp.* 44. *FSTĘGA ob. Włęga.

F U.

FU na FU ob. Fru.

FUGA, i, ż., z Niem. die Fuge, die Pfalze, zwey Adrper zusammenzufügen. Spaianie w drzewach lub kamieniach wyrzynane, dla połączenia ich. *Vd.* vkupsloshba, sklenja; *Rs.* пазб. Wszystkie deszczki jedna fuga będzie trzymała. 3 *Leop. Ex.* 26, 24. (jedna zwora, 1 *Leop.*). Fugi około nóg łożowych. *Sienn.* 579. Oni śpią, choć słofce przez fugi świeci. *Por. Jow.* 116. (cf. skalina, skadlubina). Fugi w łożu armatnym, są owe wydłubane dziury, przez które się rygle ściągają i łożo mocno się zbija. *Archel.* 3, 61. *J.* fuga w muzyce, die Fuge in der Musik. (FUGAS ob. fugas). FUGASSY, - ów, plur., ob. piecyki podkopowe. *Jak. Art.* 3, 292. FUGOWAC, - ać, - uie, *cz. ndk.*, pofugować, zfugować *dk.*, fugi wyrzynać, fugami spaiać, pfalzen, fügen, zusammen fügen. *Vd.* vkupsloshiti, persloshiti; *Ross.* пазить, пажы. FUGOWANIE, - ia, n., *subst. verb.*, das Fügen, Zusammenfügen. *Rs.* пажение, пазовка. Hebel do fugowania *Rs.* пазило, пазник. 2) fuga w drzewie, w kamieniu, die Fuge, Pfalze. *Crn.* sklad. n. p. Na bokach każdéy deszczki dwoie fugowanie będzie, przez które deszczka z deszczką się spoi. *Leop. Exod.* 26, 17. (dwa czopy. *Bib. Gd.*) cf. laskować, laskowanie.

FUJARA, - y, ż., FUJARKA, - i, ż., *demin.*, flet. fletnia, piszczałka, *Rg.* sviralla, surla, svardoniza, sviroka, die Quersfelfe, Quersfötte. Zaczniy fujaro-moia (tribia), zaczniy śpiewać zemną, którą się sławi Menal, zaczniy pieść przyiemną. *Nag. Wirg.* 517. Fujarka, przedtym nieodstępna towarzysza Milona, teraz onie miała wisiiała w szafasie. *Off. Str.* 9.

FUK, u, m., fukanie, strofowanie z trząskiem, hałasem. *Włod.*, *Crn.* fershmajht; das Schmälen, Schelten, Wetztern. Na fuki a przymówki mowę stroicie, a na wiatr słowa wypuszczacie. 1 *Leop. Job.* 6, 26. Do dźwięków straszny groźby i fuków używa. *P. Kchan. Orł.* 1, 87. Jak fuk twój usłyszalo morze, wnet się suchem stało. *Ryb. Ps.* 211. Pierwéy fuki, niż puki. *Cn. Ad.* 831. prius minae, quam verbera adhibenda sunt. Od fuków, przyszło do puków. *Rys. Ad.* 53. Po fukach następują puki. *ib.* 59. qui non curat verba, curabit verbera. FUKAC, - ać, - a, *cz. ndk.*, Fuknąć *idnt.*, zfukać *dk.*, gromić kogo, lżyć, z trząskiem iaiac, einen schelten (wettern, schmälen). *Boh.* faukati flare cum' murmure et strepitu, fauknauti, faukawati (cf. puchać cf. *Germ.* fluchen; *Slo.* faukam, wegi spiro; *Hg.* fuvok; *Sr.* 2. fukafsch; *Cro.* fegati; *Di.* poszvesativati obiurgare; *Cro.* tuczati z gniewać się; *Cro.* fuchkati z gwizdać; *Bs.* vi-

kati = krsycel); *Vd.* kleti, ozhitati, karati, shentati; *Ross.* брѹжкамъ (*Rs.* фукамъ = brzydzić się; dmuchnąć bierkę w warcabach); *Ec.* хухнаю, гаждаю; *Bh.* fšamrati, fšamiti. Pan Chrystus ucznie swoje, że są małej wiary, fuka. *Biał. Pořt.* 236 Chrystus uczniów swoich dla małej wiary sfukał. *Biał. Pořt.* 237. *Otw. Ow.* 79. Zfukali go, iż przeciw prawu posłom gwałt uczynił. *Stryk.* 172. Niech cię zfuka Pan, o Szatanie. *W. Pořt. Mn.* 265. Nie ślaiał ani zfukał ich. *ib.* 307. J pieniądze brać niechciał, i te, co ie dawali, fukał. *Škarg. Dz.* 582. Fukasz i pukasz. *Gemm.* 84. J fuknąć i puknąć bezpocznięty jest w tęy sukience. *Teat.* 15, c. 20. (i gromić, i bić). *Š.* Fukać na kogo, słowami nań się rzucać, oburzać się nań, einen anfahren. *Vd.* sabukniti na koga, sareshati na koga, sadreti se, se obregniti). Fukać nań poczęła i upominać, aby zdrowie miał o tęy rzeczy rozumienie. *Birk. Dom.* 21. Przywiedziono do Jezusa dziatki; ale zwolennicy fukali na nie. *1 Leop. Math.* 19, 13. Na starszego nie fukay; ale proś go jako oycy. *1 Leop. 1 Tim.* 5, 1. FUKANIE, FUKNIĘCIE, -ia, n., gromienie, zgrómienie, dař Schelten, Schmähen. Kupując woły, uważay, coby się też fukania słów i bicia bały. *Cresc.* 551. Jedno moie fuknięcie sprawi w ięy umyśle odmianę. *Teat.* 11, 73.

Pochods. fukliwy, ofukać, ofutnąć, wyfukać, wyfuknąć, zafukać, zafuknąć; *cf.* huk, huknąć.

*FUKAROWA, -y, *ž.*, n. p. Jakie jest podobieństwo lat i natury między młodym a babą, między Pamfilem a Fukarową! *Petr. Ekón.* 73. Zona, gdzieby osiąęła nad mężem panowanie, gorasa będsio niż Medea i Fukarowa. *ib.* 76, ob. sekutnica. FUKLIWY, a, e, -ie *adv.*, skłonny do fukania, auffahrisch, zankühlig. Nic nie znaydziesz w nim fukliwego, nic gniewliwego. *W. Pořt. W.* 3, 340. Z fukliwą i srogą twarzą karał go o to. *Wys. Jgn.* 28. Fukliwie o to nalega. *Mon.* 76, 141.

FUKIEL, -kła, m., płaz, uderzenie płazem, plaga, z Niem. die Fuchtel. Gdyby nie pieniądze, byłby zapewne kilka fukłów oberwał. *Teat.* 15, 100. FUKLOWAC *cz. ndk.*, płaz bić, fuchteln. Maszeruny, albo cię tak bęę fuklował. *Teat.* 15, 99.

FULARZ, -a, m., ob. Folarz.

*FULMINOWAC, -ał, -uie, *cz. ndk.*, z *fac.*, piorunować, fukać, auf jemauben losdonnern. Wyliczywszy złe kacerze, Fulminuie na nich szczyrze. *Kochow.* 46.

FUM, u, m., FUMIK *zdrbn.*, z *fac.*, dym, wyziew, para, Dunst, Dampf. Rozkosz z pachniących fumików tłufo zacsynionych, i wonięiących potraw. *Petr. Et.* 184. 2) *fig.* wiatr, próżna rzecz, szum, próżność, duma, dym, Wind, Eitelkeit, Einbildung, Stolz (*cf.* tuman). Na coś tęy niebodze dziewczynie takie fupy puścić, bo wiem, że się z nią nie ożenisz. *Teat.* 30, 79. Przeštanie tych fumów mieć w głowie *ib.* 53, c. 53. (urojenia, marzenia). Kto pocziwie myśli, szydzićy powinien z tych fumów, i ile możności zabiegać im. *Teat.* 22, 25. W niższych podłoc bez miary, w wyższych fum bez granic. *Zabł. Zbb.* 75. Przytaciół nad pochlebców poważay rozumy, Złoz przed niemi autora wyniosłego fupy. *Zabł.* 16, 111. - FUMETOWY, a, e, n. p. Ciasta formowane, garnuszkowe, fumetowe. *Lekarř. C.* 2? wonne, wöhrliechend. FUMIGACYA *Xiędz.* 195., ob. Kadzenie.

NUMEL, -mła, m., u szowców, drowienko wyrznięte do gładzenia podeszwy. *Mag. Mřk.* dař Siemelholz.

FUNCIK, a, m., *demin. nom.* Funf, dař Pfundchen, ein kleines Pfund. *Sr.* 1. puntjik. Aby mu imbir i pieprz się nie psował, Poganiłkie pisma i stare kroniki Lepię nżyte posły na funciki. *Kras. Mysz.* 15. Z epigrammatu mego zrobila funcik do tabaki. *Teatr.* 29, 10. (paczkę, trąbkę, ein Päckchen, eine Tüte; *cf.* na placki).

FUNDACYA, -yi, *ž.*, założenie, die Stiftung, Aufsehung, Gründung. *Crn.* shtiftenga, vezha; *Vd.* samollan, vitanovishtvu, vterdishtvu, vstanovitje, vterditje *cf.* ustanowienie). Fundacya miasta. 2) odkazanie dořhodu, die Stiftung, dař Vermächtniß. Fundacya kořciola, ołtarza. *Tr.* Psalterze, katedry i inne fundacye zakładają, a špitála niemasz. *Sekl.* 35. *Gal. Cyw.* 2, 184. FUNDACYNY, a, e, od fundacyi, Stiftung *ž.* *Vd.* vitanovuitlin, vitanovishtni. FUNDAMENT, u, m., grunt, der Grund, dař Fundament. *cf.* osnowanie. *Bh.* podwał, jařlad; *Slo.* postawniř, jařlad, grunt; *Hg.* fundamentom; *Sr.* 1. jařbno; *Crn.* fundament, sakłada, uklada, tęme; *Ag.* temegl; *Bs.* temegl, podumint; *Cro.* fundament, temel, osznova; *Turc.* temel, *Gr.* θεμελιον; *Rs.* фундаментъ, основаніе; *Ec.* фундаментъ, основа, тврѣх, ставило. Materya, fundament, i inne, są słowa Łacińskie, których, jako swych używamy. *Gorn. Dw.* 49. Trudno się ma zořtać budowanie, gdy się fundament obali; i owszem zořtać się budowanie bez fundamentu nie może, a fundament bez budowania stać może. *Škarg. Kaz.* 304. Fundamentu żadna część domu, ani ściana nie wspiera; ale on sam wszystko wspiera. *ib.* 572. Wykorzenieie wszystkiego, aż do fundamentu. *Wrob.* 314. aż do gruntu). Kędy fundamenta poruszone, iuż wszystko budowanie leci. *Falib. Dis.* A. 3. U wasz zły fundament i złe budowanie, Upařdź wasza moc musi, grunt i panowanie. *Pasz. Dz.* 78. Na wysokie palace, kopay głęboke fundamenta. *Škarg. Zyw.* 1, 23. Fundamenty (fundamenta), które budownik dobry zařożył, nie mogą byđz wzruszone. *Škarg. Dz.* 819. - Z fundamentu, z fundamentem = fundamentalnie, gánřliř, von Grund auß. *Tr.*, *Slo.* iztemelja). Na fundamencie = z przyczyny, duřaiąc, gruntuiąc się n. p. Uczynilem to na fundamencie danej mi mocy, auf dem Grunde. Bez fundamentu *Eccl.* неoderжимо, grundloř. **ž.* dowođ, der Beweisgrund. Z mocnych fundamentów może byđz wierzono, iż dusza iego błogosławiona. *Wys. Aloy.* 408. FUNDAMENTALNIE *adv.*, z fundamentu, z gruntu, na fundamencie, gruntownie; *Bs.* temeglito, dziedzinne; *Rs.* основательнo; grundliř. Fundamentalnie to wywodził. *Tr.* FUNDAMENTALNY, a, e, *Bh.* jařladniř; *Cro.* temelit; *Rs.* основательный. gruntowny, główny, Grund; Haupt. Fundamentalne prawa, ob. Kardynalne. FUNDAMENTALNOSC, -sci, *ž.*, gruntowność, die Gründlichkeit. *Rs.* основательность. FUNDATOR, a, m., założyciel, zakładacz, der Stifter, Errichter, Urheber, Gründer. *Bh.* jařladatel; *Vd.* vitanovitnik, vterdnik, vstanuvaus, vřtaulavez, shtifter, gruntovlořnik; *Ag.* temeglitel; *Cro.* temelitel; *Rs.* основатель, творитель, ктиторъ; *Ec.* виждитель. Bolesław Chrobry był narodu Polskiego fundatorem. *Nar. Hř.* 5, 203. *ib.* 6, 190. - *ž.* fundator klasztoru, zakonu; nadawca, der

der Stifter, der Fundator. O swoim fundatorze samiz uczniowie glucho tylko mówią. *Kłok. Turk.* 179. FUNDATORKA, i, ż., założycielka, nadawczyni, die Stifterin, Urtheberin. *Vd.* vstanovitniza, vstaulaviza, vterdniza, shtittarsa; *Rs.* основательница, творительница; *Boh.* zafundatelsynč. FUNDATORSKI, - a, - ie, od fundatora, Stifterš. FUNDOWAC, - ał, - nie, cz. *ndk.*, ufundować *dk.*, zakładać, stiften. *Sr.* 1. zgdnu; *Vd.* vstanoviti, vterditi, vstaulati, gruntati, sidati, vtebrati, nastajati; *Crn.* ukladam; *Rg.* tomegliiti; *Bs.* utemegliiti, staviti; *Cro.* temelim (*Cro.* fundati = burzyć); *Rs.* основать, основывать; *Ec.* зиждѣти, зижду. Funduję miasto, zamek, wieżę = zakładam, buduję, wywodzę mury. *Cn. Th.* Funduję collegium, bractwo, szkołę. Funduję zakonniki = zaczynam zakon. *Cn. Th.* Chodkiewicz w Bychowie kanoniki zakonne fundował, we Zmudzi ojce Jezuity. *Birk. Chod.* 3: Collegia ludzi uczonych fundować. *Schl.* 35. - §. funduję zbudowane iuz collegium = nadaię, funduszem opatruję, mit einem Fonds versehen, fondiren. Fundował suknie na ubogich w szpitalach na różnych mięyscach. *Star. Zad.* D. 2, b. 2) gruntować, iak na gruncie wystawić, gründen, stügen. Naukę swoją fundował na mniemanych cudach. *Tr.* Na czymże fundujesz te porozumienia? *Teat.* 7, 103. FUNDOWAC się, *zaimk. ndk.*, ufundować się *dk.*, sadzić się, postanowić się, sich ansetzen, niederlassen, festsetzen. Od chwały bożey patryarchowie zaczęli, gdziekolwiek się, chociaż na mały czas fundowali. *Skarg.* *Zyw.* 1, 246. §. gruntować się, sich gründen, stügen, steifen. Fundował się na Pańskięy obietnicy. *Tr.* §. fundować się w co, opatrywać się w co, sich womit versehen, versorgen. Ostróżni będąc, we wszystko się fundują. *Falib. Dis. H.* Pod czas wojny najbardziej się w przyjaciół fundować trzeba. *Boh. Kom.* 3, 161. Bacząc, że krótko się na tęy stolicy miał osiedzieć, to uprzędł sobie w tajemnicy, żeby się w skarb i same pieniądze fundował. *Tward. Wład.* 56. FUNDOWNICZKA, i, ż., fundatorka, założycielka, die Stifterin, Urtheberin. Maryą ieden święty fundownicą wszystkich kościołów na ziemi zowie. *Skarg. Kaz.* 603. FUNDOWNIK, - a, m., fundator, założyciel, zakładacz, der Stifter, Urtheber. Romulus fundownik miasta Rzymu, creator. *Mącz.* FUNDUSZ, u, m., fundowanie, fundacya, nadanie, dochód, der Fond, der Fundus, das Stift, die Stiftung. *Sr.* 1. zastójnicztwo, zastajtjo. Czyny wiele rzeszy bez funduszu samym przemyślem. *Xiadz.* 79. FUNDUSZOWY, a, e, od funduszu, Fonds. Domy fundusowe, gdzie wielu z uczących się mają dermo pomieszkanie. *N. Pam.* 11, 175. na funduszu, Stiftangshäuser, Stifte.

Pochodz. *Nafundować, posfundować, przyfundować, zafundować.*

FUNKCYA, - yi, ż., FUNKCYKA, i, ż, *zdrbn.*, z *fr.*, urząd, mięysce, umieszczenie czyie, sprawowanie urzędu, die Function, das Amt, die Verjorgung, die Berichtigung. Pewne urzędy nazwano funkcją, nie urzędem. *Czack. Pr.* 2, 204. Zolniers nasz służy na reiostr, funkcją, i na śmierć. *Chmiel.* 1, 82. Wynaydę dochodną dla ciebie funkcykę. *Teat.* 30, b. 100. §. *Math.* Funkcyja iest prośiem wyrażeniem terminów, zamykających różne ilości, iakimkolwiek sposobem z sobą smie-
Tom. I.

szano, bez żadnego między niemi swiązku. *Sniad. Alg.* 1, 8.

FUNT, a, m. (cf. *lat.* pondus, *Angl.* pound, *Sax.* Jnf. Pund), das Pfund. *Bh.* funt; *Sl.* funt; *Sr.* punt; *Vd.* funt, libra; *Crn.* funt, libra, libręza; *Cro.* funt, litra, litricza; *Bs.* litra; *Rg.* litra, litricza; *Ross.* Фунт. Funt kupiecki, das Kramersfund ma ważyć lotów Wroclawskich 52. *Skzer. P. P.* 2, 196. *Spicz.* 241. Przypowieść dawna: lepszy funt złota, niż cetnar ołowiu. *Zlot. A.* 3. *Min. Ryt.* 4, 208. albo: Lepszy funt zafraanu, niżli wóz siana. *Rys. Ad.* 38. Darmo nie weźmiesz, chcesz doskonałości Kupić funt, musisz dwa dać twoiży cierpliwości. *Bach. Epikt.* 15. Nie uydą was tu dziś wczoraysze bunt, Choćby mi obu was placić na funty. *Zab.* 15, 258. (tyle, ile zaważycie; iak naydrożę), Dałabym funt krwi, żębym tu nie była. *Teat.* 9, 34. (niewiedzieć co). Gotów za funt złota arzeć się wiary. *Teat.* 45, d. 91. *Wyb.* (za pieniądze). - Wienien 10,000 funtów. 1 *Leop. Math.* 18, 23, (talentów 3 *Leop.*). Funt szterlingów ob. Szterling. - Funt aptekarski, das Apothekersfund tylko 24 lotów. Funt mincarski = ośm uncyi, grzywna. *Cn. Th.* das Münzpfund, eine Mark. Cwierć funta, Pół funta. Dwa funta, trzy funty, pięć funtów. §. gwichty, Gewichte, Pfunde. Na obietnicę funtów nie kładą, *sem pretio non emo. Mącz.* §. paczka funtowa, ein Päckchen zu einem Pfunde. Widziałem pisma twoje przesformowane na funty do pieprzu i gałek muszkatołowych. *Mon.* 72, 318. (ob. funkcik) §. Funtami, zu Pfunden, t. §. obficie, w mnóstwie, zu ganzen Pfunden. Na funty zekpać, wylaić kogo; z błotem zmieszać. *Wolfs.* §. *Funt, - u, m., fig. dar przyrodzony, talent, das Talent; das einem mitgetheilte Pfund. Używay *funtu, który ci bóg dał. *Tr.* (FUNTAZIK ob. Fontaz). *FUNTCOLL, u, m., FUNTOWIZNA, y, ż., oplata morska, der Pfundgoll von den Schiffsfrachten. Cla i myta wszystkie, mianowicie te, co funtowizną, a po Niemiecka funtcoll nazywano, odcięto. *Krom.* 598. (u *Lengnicha Pfahlgeld*). *Fundczul. *Herb. Stat.* 747. *Funtomczell. *ib.* 740. *Funtczol Gdańszczanom odcięto. *Groch. W.* 509. FUNTOWY, a, e, od funta, Pfund. *BA.* libernj; *Vd.* funten, enolibraff; *Rs.* фунтовый. Funtowe części abo gwichty różno kupieckiego *funtu. *Cn. Th.* 2) Funtowy, funtowy, funt ważący, pfündig, ein Pfund schwer. Większe bekasy myśliwi zowią funtowemi. *Kluk Zw.* 2, 308. Funtowy gwicht *Rs.* фунтовыйкб. Funtowa kóra *Rs.* пумпа.

FURA, FORA, - y, ż., z *Niem.* die Fuhre; wóz ieden czego, abo wożenie, n. p. iedna fura albo dwie *fury (Dualis) czego wziąć. *Cn. Th.* ein Fuder. *Bh.* fura; *Sr.* 2. fotta; *Cro.* voz; *Vd.* vus, voshna tesha, vosna basinga, voshnja, vosba; *Crn.* furenga; *Bs.* voz; *Ross.* повозка, Бадило, подвода, воз, возикб, возникб (*Rs.* фура = bryka furmańska). Pomogłem Bartłomiejowi złożyć furę siana pod strych. *Teat.* 24, c. 21. - *fig.* fura siana ob. siano. - Fura wina, ein Fuder Wein, *Bh.* polauwojij. - *fig.* Chociażbyś furą do domu wozil, a miał żonę piaczkę, tody ona garściami tylko wynosząc, ciebie i siebie suboży. *Perz. Lek.* 262. §. transport, przewieszenie, przewóz, der Transport. Dla niedostatku okrętu, umyślił s Brytanii dwoją forą wożko przepawić. *Warg. Cez.* 105. Tać

ieść do bezdennego piekła forta, którą J on, i jego studzy, jedną zaydą forą. *Pot. Zac.* 155. Tąż i Niemcy przez Elbę i přes Odrę, którą Dunczykowie przez morze, przepłynęli forą. *Pot. Poc.* 2. Kupie: nieborak przez ogień, přes góry, Wiedzie niepewne, choć bogate fóry. *Klon. Fl. C.* 1. §. ciężar, etne Łań. Niesie Jesus cięższą niż drzewo moich grzechów forę. *Pot. Zac.* 137. Myślił mu oddać nalożoną forę. *Chrośt. Luk.* 2, 8. Moie i wasze zdrowie w tym wzaiemnie, Jeśli téy dopnę Konsulatu fury. *Chrośt. Fars.* 145. Giną i szlachta i senatorowie, Nie uydzie żaden naznaczony fury. *ib.* 235. Smutny prognostyk z takiéy bierze fóry. *Chrośt. Luk.* 2, 8. - §. dotyc na tę furę z na ten raz, genug für dießmal. *Tr.* Drugą forą z drugiego razu, zum zweyten male. Panie Jesu, gdy z nieba drugą przyjdiesz furą. *Pot. Zac.* 137. Niechay się biie, by Parysowi tę odebrał, którą on mu w Grecyi porwał pierwszą forą. *Chrośt. Ow.* 178. (cf. Fora!) - §. fura, furlon, myto od fury. *Cn. Th.* daß Furlon (cf. Furlon, Furman). Podwyższyłmy sternikowi forę aż do sta złotych. *Warg. Radz.* 29. FURAZ, Furaż, u, m., *Crn.* futriša; *Rs.* фуражъ. z franc., pařwa dla koni wojskowych, siano, słoma, owies etc. *Papr. W.* 1, 472. Strawa, furaż, wszelka żywność dla koni wojskowych lub innego bydła. *Jak. Art.* 3, 317. die Goutage. *ib.* spiża wojenna, *pica). Day furaż! bóg wie za co włożony drapieźnie, Póy miodem, ticz kurami mundurowe leźnie. *Zab.* 16, 125. *Nar.* - FURAZOWAC, Furażować, - ał, - uie, *cz. ndk.*, furaż zbierać, *picować, fouragiten. furażowanie. *Łęś. Miern.* 59. FURAZYER ob. *picownik.

FURDA, - y, ż., bzdura, fraszka, bagatela, etne Kleitig: feiß. U mnie to furda, jednym zamachem dziesięciu położyć. *Mon.* 71, 517. Nic to, żart tylko, furda. *Teat.* 13, 32. Co mówię, i to nawet furda. *Mon.* 71, 747. Zwyczajnie, iak sprawa piiana, to wszystko furdy furdy. *Teat.* 43, c. 82. *Wyb.* Furdybaški, FURDYMENT ob. Fordyment.

FURFANT, - a, m., z *Wlošk.*, frant, ein schlauer Betrieger. *Crn.* furba). Trafila się raz mowa, co się furfant zuaczy? J iakie słowo? każdy iak chce, tak tłumaczy. Aż ktoś: słowo łacińskie fur, fant Polskie, rzeczce, Jakoby złodziey ten, co cudzy fant wywlecze. *Min. Ryt.* 3, 361. Przebóg, furfant to iakiś był. *Gwagn.* 107. FURFANTERYA, - yi, ż., frantostwo, schlaue Betriegercy, Hinterlist. FURFANTSKI, - a, - ie, frantowski, betriegerisch. *Crn.* furbašt.

*FURKA, - i, ż., z *łac.*, niby to szubienica, trzy drewna, przez które Raymianie iehców dla obelgi przepędzali; die Römische Furca; auch eine Art von Galgen. *Narku*, ach nurkiem chodzisz; przecięż Nurka, Za ten postępek w Polsce czeka furka. *Bratk. R.* 4, b. J my pod Furki póydsiemy, Pomrzemy pierwszy, pomrzemy. *Tward. Misc.* 28. Da, i prawa słuszne poda zwyciężonym, Nie karki; nie niskie ramiona siekierom, Nie Furki Kwirytom, Nie iarzma Samnitom. *ib.* 30.

FURLON, u, m., z *Niem.* daß Furlon; *Sr.* 2. forlon; *Crn.* vosnina; *Rs.* во́сна, во́сное; myto od fury, frocht, to iest, co się płaci furmanowi, n. p. Paweł Janowi towaru nie wydaie, pokąd mu forlonu nie zapłaci. *Kosz. Cyc.* 206. - §; clo od fury. *Dudz.* 38. myto od przewiezienia, clo na brzegu, portitorium. *Mącz.* det

Frachtsoß, die Wauß. *Crn.* vosnishtu, vosnya jus aurigandi. FURMAN, - a, m., FURMANEK, - nka, m. le sin., z *Niem.* der Fuhrmann. *Bh.* forman, wojoztaj, wożta; *Slo.* furman; wożt; *Hg.* kotsis; *Sr.* 2. forsmann; *Crn.* furman; *Vd.* fuerman, fuormon, vosnik; *Sla.* kocsiash; *Rg.* kolnik, kociar, kollovoghja, gognac; *barb.* kirigia; *Cro.* foringash; *Rs.* фурманъ, фурманщикъ, возощикъ, повозникъ, подвощикъ, развозчикъ (ob. zwoszczyk); *Es.* извозникъ, возашай, ввозашай, rozwozik, obierajacy się przewożeniem towarów z miéysca do miéysca za ugodzony frocht; n. p. Furmani, którzy towary za granicę wywożą, placą po gr. 15; a furmankowie mnieysi, co po koronie żywności szukają, po 10. *Vol. Leg.* 3, 440. Gdzie księża a furmani piia, tam najlepsze piwo. *Rys. Ad.* 16. Furman we złym razie odrzeka się swego stauu, a przyicchwazy na nocleg, znouu wóz smaruje. *ib.* 13. albo: Furman ulgnawazy, drogę się odprzysięga, A gdy pogoda, przysięgłszy, zaprzęga. *Gemm.* 32. Furmana błoto, siśa daszcze trapią, Ze się obadwa, pod swój daszek kwapią. *ib.* Klinie iak furman, et stucht wie ein Landknecht. *Tr.* St y furman rad slyszy, kiedy kto biczem trzaska. *Rys. Ad.* 64. Furmanem, przez furmana poslałem, durch einen Fuhrmann, mit einem Fuhrmann. §. furman ob. woźnica, der Fuhrknecht, Kutscher. 2) Booter, Artophyllax, gromada gwiazd, którą furmanem abo woźnicą zowiemy; miéysce swóie ma nie daleko wozu gwiazdecznego. *Orw. Ow.* 64. *ib.* 411. cf. 309. der Wärcubüter, daß Gestirn. Choć pod mroźnym furmanem w Moskwié byśny byli... *Bardz. Luk.* 73. Schyłonego bali się furmana. *ib.* 65. 3) Furmanek, ptak, ein gewisser Vogel. Furmankowie przestrożni, bez sił iadowici. *Banial.* 7 3, b. FURMANCZYK, a, m., parobek furmański, der Fuhrknecht, Fuhrmannsknecht. FURMANIC, - il, - i, *cz. ndk.*, furmanem bydż, wozic, einen Fuhrmann abgeben. *Bh.* formanjm, wożom; *Rs.* извозничая; *Es.* извозчачю. Ociec iego na Pradze konie trzymał i furmanit. *Teat.* 1, 123. *Mon.* 67, 114. FURMANKA, - i, ż., *§. pobór od furmanów, die Steuer der Fuhrleute. Eksaktorowie, którzy furmanek wybie-rają, tylko po gr. 12 od iednego wozu brać powinni. *Vol. Leg.* 3, 879. §. żona furmana, lub furmanstwem się bawiąca kobieta, die Fuhrmannin. *Bah.* formanka. - §. furmanstwo, stau furmański, daß Fuhrwesen, *Bh.* formank. §. cztery konie różnéy małci do zaprzęgu, ein Zug von vier Pferden, jedes von andrer Farbe (cf. fornalka, fornal). Furmanki mam bardzo piękne, z samych jezdných koni zebrane; ale iaka to wygoda mieć konie różnéy małci. *Mon.* 73, 764. Przedalem furmanekę kasztanowatą. *ib.* 72, 687. *Teat.* 19, b. 8. FURMANSKI, - a, - ie, od furmana, Fuhrmanns. *Bh.* formanski, wożatagłsi; *Rs.* фурмановъ, фурманщиковъ, повозничій, извозничій, извозный, возничій, повозничій. емскій. Toby się lodwie na furmański wóz włożyć mogło. *Rey Apoc.* 88. (cf. bryła). *Vd.* tovoren vus. FURMANSTWO, - a, n., stau furmański, der Stand eines Fuhrmanns, daß Fuhrmannsgerwerbe. *Bh.* formanstwi, wożatagłsi; *Crn.* voshna, vosnishtvu). Furmanstwem się żywi. *Ld.* §. cokolwiek się tyczy rzeczy furmańskich w którym kraju, daß Fuhrwesen. Furmanstwo lądowe. *Koll. list.* 2, 62. 3) Furmani,

collect. die Fursleute. Do téy kartczmy samo furmianstwo zaieżdza.

FURSTAT *ob.* Forsztat.

FURSTUS, u, m., z *Niem.* der Vorstoß, w górnictwie, kruszec ieszze nie do końca czyszczony, noch nicht völlig gereinigtes Erz. *Tr.*

FURTA, FURTKA, FURTYAN *ob.* Forta. Fortka, Fortyan.

FURTAC *cz. ndk.*, szmér robić kręcąc co, womit schnurren, indem man es umdreht. Dzieci wartalką turtalą. *Tr.* 2, 5769., *ob.* irufu ci. fryga.

FURWACH, u, m., z *Niem.* die Wurmache. *Tr.*

FURYA, - y, ż., *Piekielne iędze, furye, Megera, Tyzyfona i Alekto, które dręczą potępieńców.* *Kras. Zb.* 1, 304. *die höllischen Furien.* 2) zapalczywy gniew, wściekłość, *die Furie, die Wuth, Raserey.* Gniew bez rozmysłu zowią furią albo szaleństwem. *Weresz. Regl.* 131. Wzburzony naglą furią ieden calowiek bezrozumny a szalony, wybitł z gołym mieczem, i kogo potkał zabił. *Skarg. Żyw.* 2, 164. Likurga za furią pospolstwa z miała wypędzono. *Warg. Wal.* 161. Cierpliwie często obrażona, w furią się nakoniec obraca. *W. Post. Mn.* 9. Gdy Kazimierz dworzanina a wego ogrzał, ruszyła furią onęgo dworzanina, że Panu swemu dał w gębę. *Biel/h. Kr.* 101. Nie złożyli furiom Legata Polacy. *Krom.* 650. *non cessere furori eius.* Umęczyli go, wlocząc, po mieście z wielkim gniewem i furią. *Skarg. Żyw.* 1, 172. Nie Zmudzka beczką furią mierszą; Krakowskim korcem, i to pod furiych. *Kys. Ad.* 47. 3. pewny strój niewieści, ein Theil des Weiberspußes. Kornety, bonety, fontazie, furye. *Haur. Sł.* 519.

FURYAT, - a, m., Furyburki. *Teat.* 25, 80. Człowiek zapalczywy, wściekły, ein jähorniger, tobender Mensch. Co poczyna Jezus z takimi potwarcami, furiaty i mężobóycami swemi? *Skarg. Kaz.* 145. Furiat ton, nie jednemu palce obciął. *Opal. sat.* 137. Wysłuchał cierpliwie furiata. *Skarg. Żyw.* 395. FURYATKA, - i, ż., kobieta wściekła, eine jähornige, tobende Weibsperson. FURYOWAC się, - ał, - uie, *recipr. ndk.*, rozłościć się, wpadać w zapalczywość, w furią, bestwieć, wüthend, grimmig werden. Na te słowa iak szalony biegać, wrzeszczeć, furiować się począł. *Skarg. Żyw.* 2, 390. Niech się świat, iak chce, furiuie, Niech chytrze narody buntuie, Skoro Pan słowo wypuści, Ziemia się zaraz rozpuści. *Ryb. Ps.* 87. Fortuna się furiuie. *Jabl. Rz.* 208. W iakąż cię to złość wprawilo, iakże się furiuiesz! *Teat.* 2, 6. 80.

FUS, FUSY *ob.* Fuz.

*FUSBERTA, - y, ż., n. p. Ciął nań Rynald fusbertą. *P. Kchan. Orł.* 1, 32. Fusberta żelazo i kość przepędziła. *ib.* 1, 33. ręczna barta, Faustbarte *ob.* barta, halabarta?

*FUSTA, - y, ż., Ja bezpiecznym sercem i pelen otuchy W równy fuscie popłynę przez morskie rozruchy. *J. Kchan. Dz.* 211. gatunek letkiego okręcika, die Fuste, ein Schiffchen.

*FUSZER, - a, m., partacz, z *Niem.* der Pfuscher. Maystrów trzeba dobierać, żeby byli biegli w robocie, a nie fuszerów. *Torz. Szk.* 281. *ib.* 211. *ib.* 275.

FUTERAŁ, u, m., FUTERALIK, - a, m. *xdrbn.*, *Lat. med.* foderellus, das Futteral pudro sztucowe, po-

chew i t. d. pokrowiec; *Vd.* noshnize, pokrou; *Cro. et Hg. tok.* сс фушлярб, фушлярцеъ, влагалще, коробак; *сс.* крабѣя, крабѣяца коробка, коробейма, коробочка. Futerał z kartonu. *Łęsk. Mier.* 132. Futerałik. *Teat.* 36, c. 31.

*FUTER, *FUTOR, u, m., po naszymu folwark. *Weresz. Kij.* 14. ein Vorwerk *Re.* хуторб, гуторб, Chłop ieden, mający swoy futor niedaleko barci. *Torz. Szk.* 4. Poddani blisko lasku po futorach mieszkający. *ib.* 18. *Steb.* 260, 2. W długie szaty się stroją po Medyjskich futorach Partowie. *Barcz. Luk.* 139.

FUTRO, - a, n., FUTERKO, - a, n., *demin.* (cf. *Succ. foder, Gall. koutre feultre, Germ. Futter, Filz, Fell, Pelz, lat. vellus, pellis*, odaienie ze skory zwierzęcey kosmatey od ciepła, der Pelz. *Bh. Kozeffina; Sla. churak, churdia (Dr. 2. Fußer s podszewka); Crn. kersn, sharba, koshushovna; Vd. koshuhje, koshuhna roba, koshushje, Cro. kersno, menten; Rs. скара, скора, пумб, мѣхб.* Kmiotek okrył się kozuchem, Lecz pan z potrzeby zhytki porobił futrem z dalekich krain sprowadzonym Wyniosłe barki ozdobił. *Niemc. P. P.* 127. Lepiej nosić sobole, niż kozuch, bo lekkie i ciepłe futro. *Zab.* 13, 210. (cf. bekiesza, węgierka, wilczura, niedźwiedzie, lisy i. t. d.). Futrem podszywać *Rs. пумимъ, подпущимъ.* Maluy się, upiżmuy się, potrząsnij futrem a przecięż ty świnią futrem. *Kochow.* 175. §. Futra *plur.* skory kosmatey, Rauchwerk, Pelzwerk. Futerka *plur.* skorki takie pomnieysze, Fellchen, kleines Rauchwerk (cf. popielice, kotki, biela). §. Futro od drzwi lub okna bywa dębowe lub sosnowe; w nim jest felc do ramy od okna lub do drzwi. *Mag. Mf.* die Fütterung, das Thürrutter, Fensterfutter *ob.* futrowanie. FUTROWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.* (cf. *Gall. feultre, fourrer, Hisp. aforrar, lat. med. et Ital. foderare, Angl. folder, Dan. foera, Suec. fodra, Germ. füttern*), podszywać, zwłaszcza futrem, unterfüttern, besonders mit Pelzwerk. Futrowane albo dwoiste odzienie, suknia drugiem sukniem podbita, *diplais. Mącz. - fig.* Jest to onwite i futrowane kłamstwo. *Weresz. Regl.* 119. (dupeltowe, tęgic, derb, tüchtig). - §. *tr.* powlekać czém, womit überziehen. Gdy już kapa będzie zamurowana, trzeba ją iakakolwiek gliną futrować. *Torz. Szk.* 88. - §. sadzić kamieniem, drzewem ściany, tasiłowac, táseln, mit Tafelwerk bekleiden, füttern. *Włod.* FUTROWANIE, - a, n., *subst. verb.* das Tafeln, Bekleiden mit Tafelwerk. Futrowanie ścian z posadzka na ściany, das Tafelwerk. Wszędzie po ścianach było cedrowe futrowanie, że kamieni nie było widać. *Budn. i Reg.* 6, 18. Futrowanie pokoiów, co dziś zowiemy boazeryą, daie się z desek cieńkich, dobrze wyschłych, i iak naylepszy fugowanych, a to od podłogi aż do samego sffitru. *Swirk. Bud.* 162. §. U szewca, futrowanie, skórki na około w szrodku trzewika. *Mag. Mf.* das Futterleder im Schuh.

FUTROWIZNA, - y, ż., futra, Rauchwerk, Pelzwerk. *FUTRZNY, - a, - e, skórzany, pellicus. Mącz. FUTRZANY, von Fellen, von Pelzen, Pelz. *Rs. мѣхб.* Towary futrzane. *Chmiel.* 1, 584.

FUTYNIC *ob.* Fiutyniec.

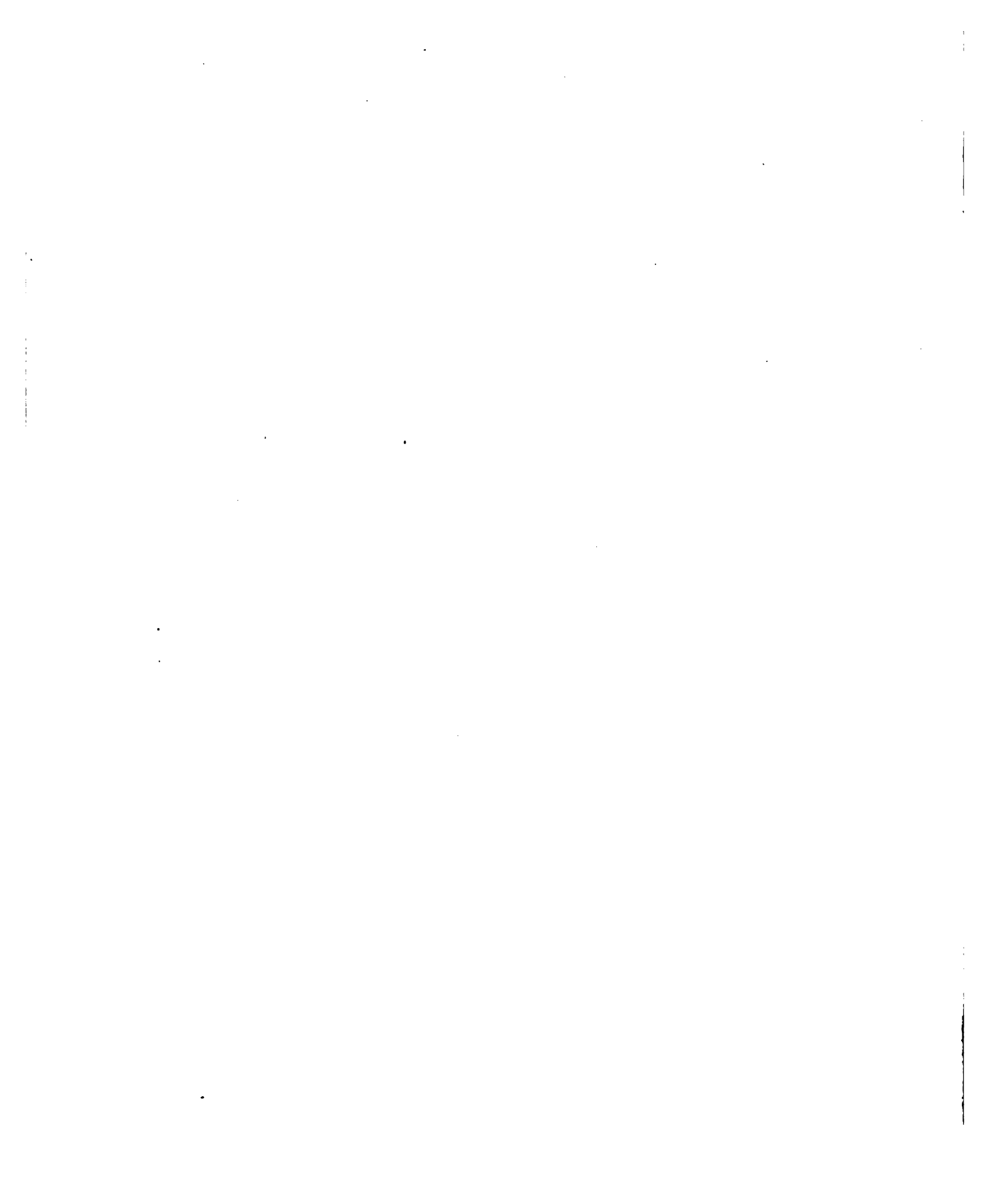
FUY! *interj.* fa, fe, fi, pfe! Pfi!

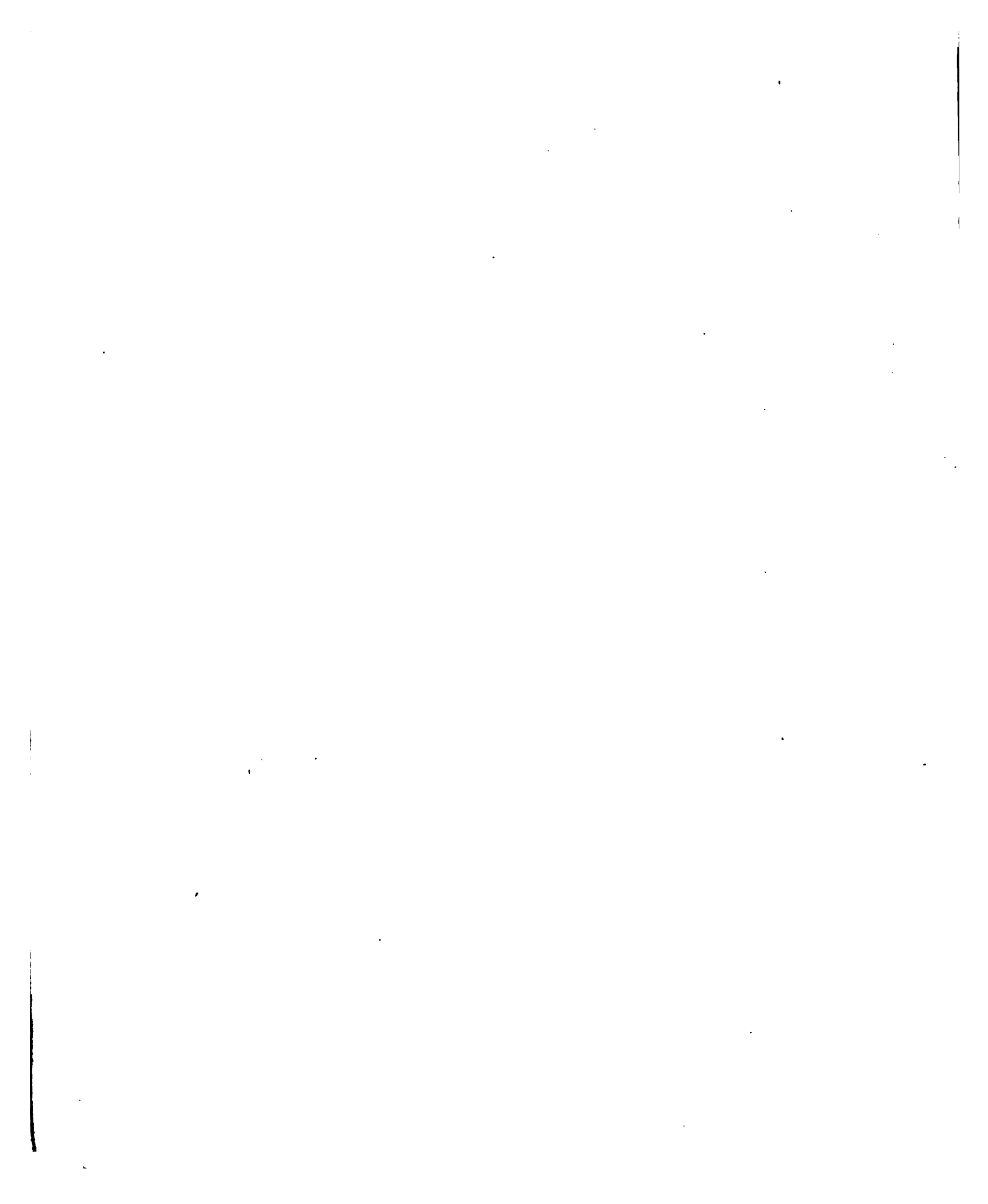
FUZ, FUS, u, m., FUZY, FUSY *plur.*, *Franc.* fûtes,

Itak feccis, *Lat.* fax, *ber* Сах, *ber* Bodensatz eines fässigen Körpers. *Bh.* Esedlina, záboq, tm.:t; *Vd.* shoder, murga, smet, vsednina; *Crn.* frashka, grampa, nang, murga, tropina; *Bs.* murga, muresg; *Rg.* murtex. *Кр.* подонки, выжимки. Sedymet czyli fus iest materya, która przez dłuższe lub krótsze stanie spokoynę, z ciekliżny na dno naczynia upada. *Krup.* 5,468. Woda mętna, gdy ogień ją swarzy, wiele na ten czas kału i fusów z siebie wyrzuci. *Haur* Sk. 98. Swiatum wino dał, Bogu zaś lagier daruję, Moszcz światum oddał zgodny, Bogu fus oddaie. *Kulig. Her.* 174. Fus pozostały na spodzie, złyonego masła. *Haur* Ek. Brud albo fus oliwny. *Cresc.* 151; *Sr.* 1. mollyowe brude, wořug; *Vd.* frashka, grampa, droshje od oleja). Fus od oliwy, który się na samym uřtawa spodzie. *Haur* Sk. 348, Dehlbrufen, Dehlbafen (cf. Uřoiny, droźdze).

FUZA, - y, ż., nota muzyczna z głowicą, która iabie są ćwierciowe, półćwierciowe i same najwyżej i zaprędsze, eine Note mit vollem Köpfchen, eine Viertel-, Achtel-, Sechshundtelnote u. s. w. Fuza prořa muzyczna, ma w sobie raz wiązanych not dwie; fuza ras wiązana, ma w sobie dwa razy wiązanych dwie. *Mag. Mł.* §. fu-są fig. szybko, schnell, eiligst. Tak czas mi fużę ucho-dzi a dymem, Jużby lepię zarazem zoltać Bernadynę. *Rey* Zw. 16. Ale ty wźdy nieboże sam na się mię baczność, Abyć fużę nie wysza ta twa zacna młodość. *ib.* 29. FUZOWY, - a, - a, od fuzów, Bodensatz, St-fen. Fuzowy brud. FUZYA, - yi, ż., FUZYKA, - i, ż. *zdrbn.*, z *Franc.* fuzelba, flinta, eine Flinte. *Vd.* pukaha, pushka, *Rey* fuzek, fuzekka. FYN ob. Fin.

Koniec piérwszży Części Tomu piérwszego.

70th ANNIVERSARY

